

959 **Volaterranus Raph.** Commentariorum Urbanorum octo et triginta libri, accuratius quam antehac excusi. Item Oeconomicus Xenophontis ab eodem Latio donatus. [illegible], in offic. [illegible], 15[illegible], in-fol., di cc. XX n.n. e 468 n., con ins. tip. al front. e in fine e gr. iniz. orn. Bello esemplare ed in ottimo stato di conservazione, con note mss. del tempo nella guardia anter. Leg. orig. in perg. di troia (piani di legno) con impr. a secco e 2 fermagli, ben conservata. *Anche in questa edizione si accenna, come nell' altra sopra notata, alle scoperte dei Portoghesi nelle Indie e di* **Colombo** *in* AMERICA *nel cap. intitolato* « Loca nuper reperta », *che è l' ultimo del libro XII.*

rale. Leg. in cuoio scuro. Frontesp. [illegible]
macchia d'acqua. *Magnifica edizione dedicata al Card. Ipp. d'Este: con molte figure di orologi a sole, di macchine [illegible] e anche di strumenti musicali: notevole una grande fig.* di organo. *Alcune figure sono mobili.* L. 600 —

956 — I dieci libri dell'architettura tradotti et commentati da mons. Daniel Barbaro eletto Patriarca d'Aquileia, da lui riveduti et ampliati.... Venetia, Fr. de' Franceschi, 1584, in-4, con frontesp. istor. e gran numero di figure (molte a pag. intera) di macchine, istrumenti ecc.; a pag. 471 la figura del grande organo idraulico; leg. perg. L. 120 —

COMMENTARIORVM VRBANORVM RAPHAELIS VOLATERRANI OCTO ET TRIGINTA LIBRI.

*

Cum duplici eorundem Indice secundum tomos collecto.

ITEM

OECONOMICVS XENOPHONTIS, AB EODEM LATIO DONATVS.

VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEBASTIANVM GRYPHIVM,

M. D. LII.

OPERIS DICATIO, ET TOMI

AD IVLIVM II. VRBIS

ROMAE EPISCOPVM SANCTISS. SVMMVMQ. PONTIFICEM RAPHAELIS VOLATERRANI PROOEMIVM.

RES ORBIS *Platonicum ferè illud, sed informe Pandocheum, ex mille penè vtriusq; linguæ uoluminibus quocunq; modo constipatas Beatissime Papa Iuli, quando his Dei prouidentia præsides in humani generis fastigio constitutus: ac eas in vrbe tua conscripsi, iure tibi cognoscendas misi: cui trita iam scriptorum orbita protinus loco præfationis encomium facere per tuam naturam non licuit, quæ nihil habet sanctius, quàm hoc totum genus respuere: nihil verò magnificentius, quàm libertatem omnibus concedere, quam proximis annis exulantem, nunc tandem reducem fuisse Roma simul cum partibus ac populo gauisa est: ac vestem quam ob filiorum tot cædes orbata mutauerat pristinam quoq; recuperauit hilaritatem. Ex quo etiam contigit, vt meus hic labor solutus omni metu tuis nunc prodeat auspicijs: qui si quam est hominibus adlaturus vtilitatem, id autori omnium Deo optimo maximo, qui nos idoneos facit, tum multorum ingenijs, qui hanc corniculam decorauerunt, referendum: si uerò quicquam desiderabitur, meæ tenuitati. Nam cùm in altum imprudenter ingressus maria vndique & undiq; cælum circumspicerem, audaciam meam incusaui, qui repugnante Minerua oram soluissem: durandum tamen quando cœperam par animo potius quàm viribus censui. Quippe cum mecum ipse cogitarem, quantum ex uniuersali historia, rerumq; variarum cognitione sacrosancta ecclesia, ac mens illustretur humana, satius his, quàm lyricis, aut inutilibus lectionibus animum (quo nihil diuinius in terris possidemus) adplicare sum arbitratus. Enimuerò non solum bonorum, sed improborum exempla mentem admonent sapientum, ut ex illorum ruina ac fine infausto cautiores se præbeant ad euitandum quod minime legentes probauerint. Felix profectò disciplina quæ alienis ediscitur periculis. Adde, quòd in rebus publicis ac priuatis, & ad consulendum & deliberandum, tempestiuius contingit. Cæca sine dubio mortalium vita sine rerum præteritarum memoria: quas qui probe tenuerit, priorum quoque vitam se vixisse poterit existimare. Id autem iure meo adfirmauerim, in hac tam varia cùm principum virorum censura, tum rerum componendarum dissidentia, vbi præterire quicquam indiligentis, omnia consectari difficilimum, iudicare periculosum est visum: ita sum conatus, vt ingenio fidem, prudentiæ libertatem admiscerem, ac nemo meum nisi ambitiosus expostulet officium. Enimuero singula numerosius alibi, hic aceruatim omnia videre commodius licebit. Qualiacunque igitur hæc candidis ante omnes ad bene beateq; viuendum edidi parata documenta, curiosis ingenij pabulum: Aristarchis autem interpolandi curam ac diligentiam, vt quæ opica lingua meo more exasciaui, ipsi Romana quandoque doleat. Nam & Antigenides musicus dulcius ad populum canere suos discipulos putabat, si mali prius audirentur. Sic malis æquè ac bonis debent scriptoribus literæ, si per malos boni excitati gratiores fuerint.*

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER PRIMVS.

LIBRI XXXVIII. tribus conscripti sunt tomis. Primus Geographiam ueterem continet ad insequentium temporum indicaturam interpolatam, ac diuisam in cõmentarios XII. cum breuiario antiquæ recentisq; historiæ uniuersi orbis prouinciatim descriptæ.

Lib. II. Segmentorum coelestium breuis explicatio. Ratio gnomonis & umbrarum ex Plinio & Ptolemeo. Abacus ad deprehendendam nobilium locorum longitudinem & latitudinem. Prouinciarum principia, media & fines. De Perioecis, Antoecis, Antichthonibus, Periscijs, Amphiscijs, Heteroscijs, Antiscijs. Quantum orbis habitetur, & eius generatim dimensio. Hispaniæ omnis enarratio cum locis & gestis in ea Gothorum, Saracenorum, Hispanorumq; regum.

Lib. III. De Gallia uniuersa. Deinde Britannia cum locis, regibus ac gestis earum.

Lib. IIII. De Italia eiusq; populis Liguribus, Subalpinis, Transpadanis, Venetia, Istria, Venetorumq; rebus. De Gallia togata urbibusq; & familijs omnium.

Lib. V. De Hetruria populisq; & gestis in ea.

Lib. VI. De Latinis, Equis, Volscis, Hernicis, quomodo antiquitus diuisi, quomodo mutati. Praeterea latij, urbisq; Romæ origo, ueteraq; ædificia. De Picentibus, Samnitibus, Ausonijs, Auruncis, Sidicinis, Hirpinis, Ferẽtanis, Praecutinis, Amiternis. De Campania, Picentinis, Lucanis, Brutijs, Iapygia, Messapia, Peucetia, Daunia, Salentinis. De insulis Tyrrheni maris. De Sicilia omniq; eius uetustate ac regum successione cum rebus gestis.

Lib. VII. De Germania omni. De Longobardis eorumq; regibus & gestis. De Marcomannis, Cattis, Boemis & Polonis, deq; regibus & gestis eorum. De Sarmatia Europea. De Roxolanis. De Taurica Chersonneso. De Tartaris, Vandalis, eorumq; gestis ac regibus. De Sarmatia Asiatica. De Hunnorum Turcarumq; gestis ac regibus.

Lib. VIII. Illyrici totius descriptio. De Pãnonia regibusq; ipsius, Hunnorumq; ac Tartarorum in ea gestis. De Dacia. De Iazigibus. De Mœsia utraq;. Dardania. De Thracia, de Macedonia, Pæonia, Pelagonia, Pieria, Edonia.

Lib. IX. De Thessalia. De Epiro, Acarnania, Aetolia, Locrensibus, Phocẽsibus, Bœotia, Attica, Pelopõnesi regionibus VIII. Corinthia, Sycionia, Achaia, Elide, Messania, Laconica, Argo, Arcadia. De Insulis, Ionij Aegeiq; maris, inter quas continentur Cyclades, Sporades, Hellespontus Propontis, Bosphorus, Euxinus, Eubœa, Creta, Rhodus, Cyprus, cum singularum locis, æquoribus, regibus & gestis.

Lib. X. Asiæ, Taurique montis descriptio. De Chersonneso magna, in qua Asia minor, Pontus, Galatia, Cappadocia, Armenia minor, Bithyniæ duæ, Mysiæ duæ, Phrygiæ duæ, Epictetus, Aeolia, Ionia, Lydia, Caria, Pamphylia Ciliciadeq; locis, regibus, & historijs ipsorum.

Lib. XI. Syriæ latissima regio, in qua Phœnicia, Cœlosyria, Palestina, Idumea, Iudea, in qua Hierosolyma, eiusq; urbis prosana & sacra ab initio repetita cum omni Iudæorum historia. De sectis Syriæ. De Mesopotamia. De Babylonia, Assyria, Adiabena.

Lib. XII. De Persia, Parthia, Media, Armenia maiore, Colchide, Iberia, Albania, Hircania, Margiana, Bactriana, Sogdiana. De Scythia ultra & citra Imaum. De Seribus. De Arabia triplici, Petrea, deserta, & felici. De Saracenis & Mahumetanis & sectis. De Africa & eius prouincijs. Mauritania duplici, Numidia, Cyrenaica, Marmarica, Libya, Nasamonibus, Psyllis. De Aegypti locis ac regibus uniuersis. De Aethiopibus multiplicibus, Sub Aegypto occidentalibus Nigritis, Macrobys, Troglodytis. Postremò de insulis nuper repertis ab Hispaniarum regibus, Vsq; XXI. inclusiue.

SEcundus tomus Anthropologiam habet hominum clarorum omnium temporum, linguarum, gentium libris IX. E quibus octo ueteres comprehendunt. In uno autem hoc est XXI. Neoterici scribuntur, qui proximis seculis claruerunt, ac ante omnis ordinum & religionum institutores primi. Deinde eorum professores ac successores qui doctrina sanctitateq; praecellunt. Deq; operibus eorum. Post hos de reliquis qui cæteris in artibus proxime eminuerunt, ac primum in oratoria & poetica. Demum qui in mathesi & iuris scientia profecerunt, scriptitaruntq;. Reliquis autem duobus libris Pontifices. Deinde Imperatores Romani.

TErtius tomus Philologiam continet, id est, uariarum artium rudimenta libris XV. qui sequuntur.

Lib. XXIIII. De animalibus, ac primum de homine singulisq; eius membris & morbis. De partitione totius medicinæ, & his quæ pertinent ad ualetudinem. De Pharmacorum generibus. De alimentis, excrementis somno, uigiliaq; tempore.

Lib. XXV. De reliquis animalibus in uniuersum. Deinde sigillatim de omnibus quadrupedibus, uolucribus, piscibus, insectis, auiarijs, piscinis, uiuarijs.

Lib. XXVI. De ratione & causis plantarum ex Aristotele. De ipsarum diuisione ex Theophrasto. De arboribus fructibusq;. Herbis hortensibus, coronamentis, unguentis. De simplicium natura in uniuersum. Prognostica tempestatum.

Lib. XXVII. De metallicis. De pigmentis. De lapidibus. De gemmis ac statuis. De ædificijs ueterum & nouorum. Architecturæ breuis diuisio. De partibus ædificiorum. De architectis & operibus nobilibus. De Serico, purpura, cocco, bysso, bombycinis, stabo, cotono. De uestibus omnis generis & sexus. De uarietate stragulorum & pellium.

Lib. XXVIII. De honesto & eius partibus, ac primũ de Prudentia. Apophthegmata sapientũ Græce Latineq; scripta. De noscendo seipsum. De imprudentia locutionis. De Parasitis. Dicta contra parasitos, & assentatores. De ueritate. De Ironia, & iactantia officiosa. De loquendi libertate. De taciturnitate. De stultitia.

Lib. XXIX. De iustitia. Quod animaduersio necessaria. Difficultas in seruanda iustitia. Quomodo seruabitur. De referenda gratia. De legislatoribus ac legibus. De legibus Platonis. Quod ante omnia preces ad Deum necessariæ. Quomodo aut quid orandum. De celebritatibus antiquorum sacrorum, conuiuiorum, ludorum. De ludo diuerso. De magistratibus Græcorum ac Romanorum.

Lib. XXX. De principe præcepta nobilium autorum. De tyrannide ex Xenophonte. De his qui contra tyrannos coniurant. De re militari, ac primũ de officio ducis ex Xenophõte. Dicta ducum. Parallela stratagemata. Mos antiquæ militiæ. De disciplina ac pœnis militaribus. De celeritate in bellis, de ordi-

nibus

nibus & militum exercitatione. De signis tropæis & triũphis. De castris metandis. De magicis expeditionibus, de machinis bellicis. De nummis & mensuris ueterum. De nominibus. De fortuna complura. De Pronœa: de diuinatione: de coniugio, & in eo ueterum ritus. Contra coniugium: pro coniugio: de moribus mulierũ. An ducere præstet. Ex liberis bona malaq;. De parentibus erga liberos. De seruis cõmoda et incõmoda. Quomodo tractãdi. De patriæ charitate. De felicitate opiniones. De uera felicitate.

Lib. XXXI. De laudibus laboris. De otio. Quid ab eo retrahit, quid'ue inducit. De solitudine. De tempore & occasione. De ira eiusq; remedijs. Exempla mansuetudinis & patiẽtiæ. De ira officiosa. De inuidia eiusq; remedio. De dolore. De doloris necessitate & remedio. De morte, quod bonis minime expauescenda. De uitæ fragilitate: & defunctorum memoria ueneranda. De modo funerandi: de cura sepulcri & laudandis defunctis.

Lib. XXXII. De modestia Græcorum dicta. Exempla modestiæ. De uerecundia. De his qui bene cœperunt & male finierunt: ac contrà. De amore impudico & pudico. Contra diuitias Græcorum dicta. Quomodo utendæ diuitiæ. De paupertate. Comparatio utriusq; ex Xenophonte. Contra auaritiam Græcorum dicta. De mensis ac cibis: deq; his quæ ad ea pertinent: & quis priscorum cibus. de conuiuijs: de tempore & adpositis mensæ: de mensarũ sumptu & polyphagia: de sumptibus alijs. Dicta contra prodigos & sumptuosos. De uino ac repertoribus eius: de uini parsimonia apud ueteres: de abstemijs: de uiris claris qui uino dediti fuere: de uini immodici damnis: de moderati utilitate. Vina laudata ac fictitia. De frugalitate & abstinentia dicta nobilium autorum. De risu & fletu.

Lib. XXXIII. De scientijs cyclidis: & primum de grammatica, & de literis: de syllabis & pedibus: de dictione & accentibus: de oratione & orthographia: de modo scribendi apud ueteres: de poëtica: de poematis: de comœdiæ ratione: de fabulis poëticis ex Hesiodi Theogonia, Homeroq;, ac alijs sigillatim enarratis.

Lib. XXXIIII. De oratoriæ initio, fine ac uiribus. De ipsius multiplici diductione ex Aristotele, Hermogene, Cicerone, Quint. De elocutione & loquendi generibus. De partib. elocutionis. De memoria. Adagia Græcorum Græcè Latineq; scripta. Adagia Latinorum & loci quidam.

Lib. XXXV. De scientijs mathematicis: ac primum Arithmetica. De Harmoniacis. Adcommodatio Harmoniæ, humanæ naturæ ac cœli rationibus. De instrumentis musicis: de saltationibus: De partibus Geometriæ: de proportione.

De optice & Catoptice: de Astrologiæ partibus, & circulis cœlestibus: de Sole, de Luna: de reliquis planetis, sphæris, & phænomenis.

Lib. XXXVI. XXXVII. XXXVIII. Reliqui tres libri Aristotelicis dicantur operibus: ubi singula eius uolumina delibantur. Postremò Paralipomena, id est, addita quædam prioribus literis retractata.

CAPITA TOTIVS OPERIS.

Finis Tabellæ capitum totius operis.

A

Centu

Duria

Phœnix

Tenus

Finis Tabulæ primi tomi, de locis & populis insignibus.

HOMINES CLARI.

Aryston

Eleuth

DOCTRINA ET eruditione clari uiri recentiores aliquot, quorum nulla fit mentio in superiore catalogo.

Georg

PRINCIPES ROMANI

ORIENTALES

Ioannes

Stella

Quinq

MORBI AC MEDICINAE.

Eclica

Finis Tabularũ secundi Tomi.

TRACTATVS ET CAPITA TERTII TOMI.

TRACTATVS TERTII TOMI.

Finis omnium Tabularum.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER SECVNDVS.

SEGMENTORVM COELESTIVM BREVIS EXPLANATIO.

IN TELLVRE metienda quale ac quantum considerari solet primum chorographi est: aut cuiusuis grammatici seu periti regionum simul & picturæ: singula enim sectatur, maria, montes, flumina, portus, oppida, queq; citra proportionis curam describendo. Secundum uerò cosmographi tantum, aut mathematici: ubi orbis magnitudinem ad cœli rationem accommodare: præterea dierum noctiumq; uarietatem, ac incolarum situsq; differentiam & naturam inspicere oportebit. De hoc igitur paucis ex Ptolemæi, tum aliorum libris autorum ante omnia disserendum: ut planè hoc deuorato tædio liberum sit locis ipsis quod ad reliquam pertinet historiam enarrare. Quartam sphæræ partem specie chlamydis ponit habitam, longitudine ab insulis fortunatis usq; ad Sinarum regionem in partes quas Greci μοίρας, nostri uerò mathematici gradus uocant, CLXXX. spatio segmentorum meridianorum XXXV. quinq; gradus quolibet obtinente, tertiaq; horæ parte distante. Gradus item XV. hora quolibet habente dissimiles, alioqui nec eodem omnes spatio, ob segmentorum angustiam, quanto magis polo propinquant. Horum igitur graduum differentiam per remotionem ab insulis ipsis fortunatis, temporis uerò à ciuitate Alexandrea siue ad ortum, siue ad occasum accipit: horarum æquinoctialium XII. spatio, Marini Tyrij mensuram interpolando, qui XV. scripserat, nimium orientem transgressus. Totam itaq; nostri orbis longitudinem super æquinoctiali XC. mil. stad. metitur, quæ milliaribus constant; XI. millibus ac CCL. Super segmento autem maxime septentrionali, qui per Thylen scribitur, stad. XL. mil. DCCCXLVIII. Super Syenes LXXII. Super Rhodi segmento qui mediam ferè latitudinem tenet LXV. latitudinem uerò à Thyle ad æquinoctialem gradibus LXIII. terminauit, & ultra quicquid ad oppositum Meroes segmentum protrahitur: Marini similiter descriptione interpolata, qui usq; ad capricornum processerat. Climatis insuper VII. segmentis uerò (Sic enim Plin. lineas uocat parallelas) XXI. distinxit incuruis ob sphæræ obliquitatem: ac horis VIII. differentibus. Gradus autem non sicut in longitudine sunt inæquales, sed eodem omnes cum æquinoctiali obtinent portionem, tantum numero discreti. Nam polo uiciniora climatum segmenta paucioribus distant gradibus, ex quo minus habent telluris, plus

Ex horæ quarta parte differentia

uerò temporis diurni. In primis sub æquinoctiali dies semper XII. horarum esse uoluit. Longitudinis uerò sub eo gradus unus LXII. ac semis miliaria continet, id est, stadia quingenta. Transit autem per Aethiopum regionem, Taprobanen, & Chersonnesum auream. Primum segmentum horis XII. XV. gradibus ab æquatore IIII. XV. Secundum segmentum horis XII. XXX. gra. IX. XV. Tertium segmentum principium primi climatis horis XII. XLV. grad. XII. XXX. Gradus unus in eo longitudinis continet mil. LX. Quartum

Dia Meroes

segmentum medium primi climatis Dia Meroes horis XIII. grad. XVI. XXX. Transit per Meroen & extremos Arabiæ fines ac initium gangetici sinus & magni. Quintum segmentum principium secundi climatis, & finis primi horis XIII. XV. grad. XX. XIIII. Sextum segmentum, medium secundi climatis Dia Syenes horis XIII. XXX. grad. XXV. LI. Vnus in eo longitudinis gradus milliaria ferè LVII. continet. Transit per Getuliam & mediam Indiam extra Gangem. Septimum segmentum principium tertij climatis, & finis secundi horis XIII. XLV. grad. XXVII. XII. Transit per Libyam interiorem. Octauum segmentum medium tertij climatis Dia Alexandreas horis XIIII. grad. XXX. XII. Vnus in eo longitudinis gradus mil. ferè LIIII. continet. Transit per Mauritaniam Tingitanam, Africam minorem, Syrtim magnam: Arabiæ petrææ medium, Ostia tygridis; sinum Persicum, Carmaniam, Drangianam, Aracosiam. Nonum segmētum principium quarti climatis horis XIIII. XV. grad. XXXIIII. XVIII. Transit per montes Atlanticos, Africæ littoralia, sinum Numidicum, medium Babyloniæ & Persidis, ac extremam Asiæ partem. Decimum segmentum medium quarti climatis Dia Rhodu horis XIIII. XXX. grad. XXX. Vnus in eo longitudinis gradus continet milliaria L. Transit per fretum Herculeum, Sardiniæ finem, Lilybæum, Strophades, mediam Peloponnesum, mare Adriaticum, Myrtoum, Rhodum. Halicarnassum, Patara, sinum Issicum, Mesopotamiam, Assyriam, Parthiam, Paropanisades. Vndecimū segmentū principiū quinti climatis, horis XIIII. XLV. grad. XXXVIII. XXXVI. Vnus in eo longitudinis gradus continet mil. XLIX. Transit per Beticam, pelagus balearicum, Pelorum, Siciliæ insulas, Veliam Calabriæ promont. Epirum, Thebas, Clazomenas, Tripolim, Iconium, Duodecimum Seg. Dia Romes siue Hellespontu mediū quinti climatis, horis XV. grad. XLI. LVI. Vnus in eo longitudinis gradus continet mil. XLVII. Transit per Lunæ montem, qui sinum recipit Vlyßiponensem, Toletum, Segobricam, Barcinonem, Corsicæ partem septentrionalem, Romam, Misenum, Neapolim, Garganum montem, Dyrrhachium, Candauiæ montes, Lemnum, Hellespontum, Troadis regionem, Antitaurum, Armeniam minorem, Caspios, Hyrcanos, Scythiam extra Imaum, Sericam. Deciumtertium Seg. principium sexti climatis per Byzantios horis XV. XV. grad. XLIII. XV. Vnus in eo longitudinis gradus milliaria XLV. continet. Transit per Brecaros, Vacceos, Masburgos, Calagurium, medium Iberum, Tolosam, Arelate: Massiliam, Alpes Italiæ: Genuam, & eius littora: Lucam, Perusiam, Firmum. insulas diomedeas, Tragurium, extremam Mœsiam superiorem, Byzantium, Paphlagoniam, Cappadociam, Ponti oram, Trapezuntem. Decimumquartum Seg. Dia Pontu medium sexti climatis, horis XV. XXX. grad. XLV. II. unus in eo longitudinis gradus cōtinet milliaria XLIII. Transit per Callæcos, Astures, Cantabros, Aquitanos, Aruernos, Auscios, Allobrogas, Alpes, Venetias, Benacum: Tergestum, Illyricum, Pannoniæ inferioris extrema. Daciæ partem, Danubium, Pontum: Mare Caspium, Sacarum regionem. Deinceps ex semihora differentia. Decimumquintum Seg. septimi climatis Dia Borysthenеos, horis XVI. grad. XLVIII. Vnus in eo longitudinis gradus continet milliaria ferè XLI. Transit per ostia

Dia Syenes

Dia Alexandreas

Dia Rhodu

Dia Romes

Dia pontu

Ex semihora differencia

Dia Borysthenеos

Ligeris, Galliam Lugdunensem, Parrhisios, Remos, Argentoratum, Eremum Eluetiorum, Marcomannos, Borysthenis ostia, Tauroscythas, Tauricam Cherfonnefum, Scythiam extra Imaum. Decimumsextum Seg. horis x v i. x x x. grad. li. x x x i i. Vnus in eo longitudinis gradus mil. ferè x x x v i i i. continet: transit per ostia Sequane, Bellouacos, Atrebates, Coloniam Agrippinam, Longobardos, Poloniam minorem, Meotidem, Sericam regionem. Decimum septimum Seg. horis x v i i. grad. l i i i i. Vnus in eo longitudinis gradus cōtinet milliaria x x x v i. Transit per Cantios, Londinum, ostia Rheni, partem oceani germanici, Phrisios, Poloniam maiorem, Roxolanos, Tartaros, ostia Tanais, partem Sericæ regionis. Decimumoctauum Seg. horis x v i i. x x x. grad. l v i. Vnus in eo longitudinis gradus continet milliaria x x x v. Transit per medium Britanniam, Saxones, ostia Albij & Vistulæ fluminum, Phennos, Gythones, conuersionem Tanais, Rha flumen, Scythiam intra Gangem, sericam regionem, Deinceps ex hora differentia. Decimumnonum Seg. horis x v i i i. grad. l v i i i, Vnus in eo longitudinis gradus milliaria fere x x x i i i. continet. Transit per Iberniæ & Scotiæ Britannicæ partem, Cimbricam Cherfonnefum, insulam Scandiam, Oceanum germanicum, Leuonios, Ripheos: ubi aræ Alexandri. Vigesimum Seg. horis x i x. grad. l x i. Vnus in eo longitudinis gradus milliaria continet ferè x x x i i i. Transit per extremam septentrionalem Iberniam, & Oceanum Deucaledonium & Sarmaticum, Hyperboreos, & extremos Scythiæ populos. Vigesimum primum Seg. per Thylen horis x x. grad. l x i i i. unus in eo longitudinis gradus continet miliaria x x v i i i. Et hæc quidem segmenta, quæ cum æquatore erunt numero x x i i. cumq; indice mox abaci sequentis conuenient. Inter climata uero interualla sunt huiusmodi. Primum stadiorum quinque millium c c c c x v. Secundum quatuor millium D C C C C. Tertium quatuor millium C C C X V I. Quartum tertium millium D X X X V I I I, Quintum trium millium C L. Sextum duum millium D C X X V I, Septimum duum millium C C L X X V.

Ex hora differentia

Per Thylen

RATIO GNOMONIS ET umbrarum ex Plinio & Ptolemæo.

Gnomonis & umbrarū ratio

PLINIVS uerò umbris & Gnomone, quem umbelicum uocat, hæc interualla distinxit, ut quarta pars Sphæræ x c. gradibus constans, ita uariet Gnomonem, ut quanto is a Sole recesserit, maiores iaciat umbras. Ex quo in Aegypto ac eius parallelo æquinoctij tempore, umbra paulo plus quàm dimidiam Gnomonis mensuram efficit. In regione Venetiæ & eius parallelo, qui gradibus x l v. distat ab æquinoctiali. eo quòd medium spatium quartæ sphæræ partis corripit, umbra par est Gnomoni. In urbe Roma, quæ gradibus prope x l i i. attollitur: nona pars Gnomonis umbræ deest: quòd nona pars de partibus l x. deficiat, quæ mensura superest umbræ in parallelo per Borysthenem gradibus propè x l i x. distante. Nos tamen posteriores qui in hac arte diligentius scripserunt sequemur. Quapropter ex Ptolemæi editione magna, quam Almagestum uocant lib. i i. indicem pulcherrimum subiunxi: qui res huiuscemodi demonstrat. Primo climata v i i. Lineas parallelas x x x i x. Latitudinem cuiuslibet circuli ab æquinoctiali. Nomina locorum supra quæ transeunt lineæ. Quantitatem umbrarum per partes Gnomonis sub prædictis lineis existentes in signis æquinoctialibus & tropicis. Præterea in quibus regionibus umbra est meridionalis, & nulla. Nam quando Sol distat a tropico Cancri tot gradibus quot ponuntur in linea, umbra est nulla: tunc enim supra uerticem consistit. At quando paucioribus distat tunc umbra est meridionalis: quando uero pluribus, est septentrionalis usq; ad secūdum clima quod transit Dia Syenes. Deinde septentrionales tantum umbræ scribuntur usq; ad lineam x x i i. inde reliquæ facile deprehendi possunt ex adnotatarum proportione usq; ad lineam x x x i i i. Postea uerò in sequentibus usq; ad polum umbræ uoluuntur. Et ideo mensibus & non horis linea quælibet adnotatur. A linea uerò x x x i i i. usq; ad x x i x. adnotantur horæ. Ab ea uerò usque ad x x v. semihoræ. Quæ deinde sequuntur usq; ad primam lineam, quartæ horarum partes. Gnomon autem constituitur partium l x.

	Lineæ parallelæ	Longitudo horarum		Latitudo linearum			Partes gnomonis in equatore		In Cancro		In Capricorno		Vmbræ meridiã, & nul.	
	Ho		M	G	M									
Circulus equinoctialis	1	12	0	0	0		0	0	26	2	30	26	30	
	2	12	15	4	15	Taprobane	4	21	21	20	32	0	57	30
	3	12	30	8	15		8	50	16	30	37	54	69	
Principium	4	12	45	12	30		13	20	12	0	44	40	47	46
pri.climat.	5	13	0	16	27	Meroe	17	45	7	45	51	0	54	
Prin. ij. cli.	6	13	15	20	14	Napata	22	10	3	45	58	41	31	
Vmbra sep.	7	13	30	25	51	Syene	26	30	0	0	65	50		
Prin. iij. cli.	8	13	45	27	12	Thebais Ptolemais	36	50	3	30	74	10		
	9	14	0	30	22	Alexandrea	35	5	6	50	83	5		
Prin. 4. cli.	10	14	15	33	18	Phœniciæ medium	39	30	10	0	93	5		
	11	14	30	36	0	Rhodus	43	36	12	55	103	26		
Prin. 5. cli.	12	14	45	38	36	Smyrna	47	50	15	40	114	55		
	13	15	0	40	56	Hellespontus Roma	52	10	18	30	137	50		
Prin. 6. cli.	14	15	15	43	15	Massilia Byzantium	55	55	20	50	140	15		
	15	15	30	45	1	Pontus Venetia	60	0	23	15	155	5		
Prin. 7. cli.	16	15	45	46	51	Danubij fontes	63	55	25	30	174	35		
Medium	17	16	0	48	32	Borysthenis ostia	67	50	27	30	188	35		
	18	16	15	50	15	Meotidis medium	71	26	29	55	208	20		
	19	16	30	51	30	Britanniæ maio. australis.	75	25	31	25	229	20		
	20	16	45	52	50	Rheni ostia	79	5	33	20	253			
	21	17	0	54	1	Tanais ostia Londinum	82	35	34	55	278	45		
	22	17	15	55	0	Brigantium	85	20	36	24	304			
	23	17	30	56	0	Britanniæ maioris medium	88	50	37	40	335			
	24	17	45	57	0	Britanniæ maio. borealis	92	25	39	20	372	40		
Media hora	25	18	0	58	0	Britanniæ mino. australis	69	0	40	44	419	5		
	26	18	30	59	30	Britanniæ minoris medium								
	27	19	0	61	6	Britanniæ mino. borealis								
	28	19	30	64	0	Supra insulas boreales								
Deinceps	29	20	0	63	0	Thyle								
hora	30	21	0	64	30									
	31	22	0	65	30									
	32	23	0	66	0									
Vmbræ uoluuntur.	33	24	0	66	10									
	34	M.	0	67	0	37 M. 0 78 20								
	35	M.	0	69	30	38 M. 0 84 0								
	36	M.	0	73	20	39 M. 0 90 0						Polus Articus.		

ABACVS ALIVS EX EODEM AVTORE AD DEPREhendendam nobilium locorum longitudinem ac latitudinem.

Loca.	Longitudo. G	M.	Latitudo. G	M.
EX HISPANIA.				
Sacrum promontorium	2	30	38	15
Anæ flu. ostia	4	20	37	30
Betis flu. ostia	5	20	37	0
Menesthei portus	5	50	36	30
Calpe mons	7	36	36	15
Iulia regia	8	30	38	0
Corduba	0	20	38	20
Caridemum promontorium	11	20	36	30
Neli flu. Cantabrorum ostia	12	0	40	10
Carthago noua	13	0	37	30
Pallantiæ flu. ostia	15	0	39	30
Iberi flu. ostia	15	30	39	20
Taraco	16	20	41	0
Barcinon	17	15	41	0
EX GALLIA.				
Garumnæ flu. ostia	18	30	46	30
Burdegale	16	0	59	0

Loca.	Longitudo. G	M.	Latitudo. G	M.
Aruerni	21		45	
Rothomagus	21	30	51	0
Sequanæ ostia	23	0	50	30
Lugdunum	24	15	45	20
Lutetia Parrhisiorum	24	30	48	30
Mosæ ostia	25	30	53	30
Itium promon. Morinorum	23		53	
Rhedones	21	45	47	20
Aueldæ	24		45	30
Visontium	27		45	45
Forumiulium	27	20	43	30
Vari flu. ostia	28	20	43	0
Massilia	25	30	43	
EX GERMANIA.				
Rheni ostium occidentale	27		53	15
Agrippinensis	28	45	51	30
Rauricum	29		48	
Amasi ostia	28		55	

Loca.	Longitudo. G	M.	Latitudo. G	M.
Amasi fontes	34		56	
Visurgis ostia	55		51	
Visurgis fontes	34		52	
Vistulæ ostia	45		55	
EX PANNONIIS.				
Flexum	40		42	
Theutoburgium	44	15	25	20
Taururum	45	0	45	0
Cibalis	43		45	30
Sirmium	44	30	45	
Arauisci ubi Buda	43		48	
EX ILLYRICO.				
Sicum	43		43	
Salona	43	20	43	30
Lyssus ultimum	45		41	
Arba	40	20	43	20
Corcyra Nigra	44		41	
Scorda	45	20	41	
EX ITALIA.				
Genua	30		42	30
Mediolanum	30	30	44	20
Ticinum	30	30	44	0
Parma	32	10	43	30
Bononia	33	20	43	30
Florentia	33	30	43	0
Pisa	33	20	42	30
Arretium	34	20	43	30
Sena	34	20	42	20
Fauentia	34	10	43	30
Ariminum	33	10	43	30
Roma	36	30	41	30
Priuernum	37	50	41	30
Cumæ	36	10	41	30
Capua	36	30	41	20
Parthenope	40	0	41	0
Petilia	40	30	38	30
Tarentum	41	30	39	30
Hydruntum	43		39	
Iapigiũ siue Salentinũ promontoriũ	41	20	38	30
Brundusium	42	30	39	20
EX SICILIA.				
Pelorus promon.	51	40	38	30
Drepanum	36	30	36	20
Lilibæum promon.	37	0	36	0
Panormus	37	0	37	0
Hibla mons	38	20	37	0
Aetna	39	0	38	0
Agrigentum	38	30	36	20
Syracusæ	39	30	37	
Pachinus promont.	36	0	36	20
EX SARMATIA.				
Borysthenis medium	53	0	30	40
Borysthenis ostia	57	30	48	50
Riphei montes	63	0	57	30
Tanais ostium orientale	67	0	54	30
Occidentale	66	20	45	10
EX THRACIA.				
Nessi ostia	51	30	41	30
Abdera	52	10	41	30
Rhodope mons	52	30	41	30
Byzantium	56	30	43	0
EX MACEDONIA.				
Pindus	47	40		

Loca.	Longitudo. G	M.	Latitudo. G	M.
Phestus	47	18	39	20
Antigonea	46	40	41	20
Strimonis ostia	50	15	41	20
Penei ostia	50	30	39	20
Olympus	50	0	39	20
Ossa	50	40	29	40
Othrys mons	50	0	40	30
Pelion	51	10	39	20
Larissa	51	20	38	30
Athos	51	0	38	40
Lemnos insula	53	20	40	30
Scyros insula	54	0	39	0
EX EPIRO.				
Acroceraunii montes	44	20	39	10
Butrotum	45	30	38	20
Acheron flu.	47	10	38	20
Ambracia	48	0	38	10
Actium	48	15	37	30
Leucas promont.	48	20	37	40
Acheloi insula	48	30	37	30
Ithaca insula	48	0	37	30
EX ACHAIA.				
Calidon	48	0	37	40
Eueni ostia	48	0	37	30
Cyrrha mons	50	0	37	30
Delphi	50	0	37	40
Parnassus	51	0	37	30
Thespiæ	51	20	37	40
Orchomenus	52	20	37	40
Cytheron	52	30	37	40
Eleusis Athenæ	52	20	37	10
Aulis	53	30	37	30
Chalcis	53	30	38	0
Chersonnesus	54	30	38	10
Caphareus promon.	55	0	37	20
Delus insula	55	20	37	20
Olearus	55	20	37	30
Seriphus insula	55	0	36	30
EX PELOPONNESO.				
Strophades insulæ	47	20	36	10
Alphei ostia	49	20	35	35
Pilum	48	40	36	0
Elis	49	10	35	30
Trœzen	49	10	35	20
Lacedæmon	50	10	35	30
Eurotæ ostia	50	30	33	10
Epidaurus	51	1	37	30
Inachi ostia	51	30	35	30
Corinthus	51	15	36	30
Isthmus & Nemea	51	1	36	20
Argos	51	20	36	10
Mycenæ	51	30	36	10
Aegina	52	20	36	30
EX AFRICA.				
Tingis Cæsarea	6	30	35	20
Atlas minor	6	0	33	20
Vtica	23	0		
Carthago	34	30	32	40
Syrtes paruæ	38	30	32	0
Triton palus	38	40	29	40
Syrtes magnæ	43	10	31	0
Cyrenæ	50	0	31	20

EX

Loca.	Longitudo. G	M.	Latitudo. G	M.
EX AEGYPTO.				
Alexandreia	60	30	31	20
Canopus	60	30	31	0
Nili primum ostium	60	30	31	1
Vltimum	63	15	31	10
Thebe	63	30	25	30
Memphis	62	0	29	20
Heliopolis	62	30	28	30
Syene	62	0	29	20
EX ASIA MINORE.				
Abydus	55	20		
Ilium	55	30	41	0
Tenedos	55	0	30	30
Lesbos	55	0	40	0
Mytilene	55	40	39	40
Gnidus	56	15	36	0
Smyrna	57	20	38	20
Colophon	57	40	38	20
Ephesus	57	40	37	40
Meandri ostia	57	40	37	20
Pergamum	57	20	39	30
Samus	57	0	37	20
Cous	57	0	36	20
Rhodus	57	20	35	20
Miletus	58	0	37	0
Laodicea	59	30	38	40
Antiochea	59	30	38	
Tarsos	67	40	36	30
Thermodontis ostia	67	0	43	15
Tanais	67	30	54	30

Loca.	Longitudo. G	M.	Latitudo. G	M.
Phasidis ostia	72	0	45	0
Colchis	75	30	39	0
EX SYRIA.				
Carmelus	66	20	22	20
Ptolemais	66	30	33	0
Iordanis	67	40	32	30
Tyrus	67	0	33	20
Sidon	67	0	33	30
Libanus	68	30	34	10
Casius mons	68	30	35	20
Damascus	69	0	33	0
EX IVDAEA.				
Ioppa	65	40	32	30
Azotus	65	15	31	30
Ascalon	65	0	31	40
Sebasta	65	40	32	30
Hierosolyma	66	15	30	10
EX ASSYRIA.				
Ninus	78	0	36	40
Babylon	79	0	30	0
Ctesiphon	80	0	35	0
Cambisis flu.ostia	81	10	42	30
EX INDIA.				
Bactra	116	0	41	0
Oxiana	117	10	44	40
Bragma	128	0	19	0
Ganges	129	0	17	20
Gangis primum ostium	144	30	18	10
Quartum	307	14	18	10

PROVINCIARVM PRINCIPIA, MEDIA, & fines, in longitudinis & latitudinis gradibus.

Loca.	Longitudo G P	O M	O F	Latitudo G P	O M	O F
EX EVROPA.						
Hibernia	7	13	18	62	58	57
Albion insula	14	22	30	62	56	51
Hispania Betica	4	8	12	40	38	36
Lusitania	2	6	12	41	36	37
Tarraconensis	4	12	20	45	39	34
Aquitania	17	16	21	55	51	43
Lugdunensis	16	20	24	51	45	39
Belgica	22	25	29	55	43	49
Narbonensis	21	25	29	45	43	42
Germania magna	27	36	46	59	52	48
Rhetia	29	30	31	47	46	45
Vindelicia	32	33	34	47	46	45
Noricum	34	35	36	49	47	45
Pannonia superior	37	42	48	47	46	45
Pannonia inferior	41	43	45	47	44	42
Illiricum	36	42	49	45	39	34
Delmatia	37	41	46	44	42	41
Italia	28	36	44	45	41	38
Corsica	30	34	39	41	40	39
Sardinia	29	31	33	39	37	35
Sicilia	36	38	40	89	36	43
Sarmatia	47	59	72	68	54	41
Taurica	60	62	64	48	47	46
Iazyges	43	44	45	48	47	46
Dacia	43	51	59	48	45	43

Loca.	Longitudo. O P	O M	G F	Latitudo. O P	O M	G F
Mœsia superior	45	47	49	44	43	42
Mœsia inferior	47	52	57	48	45	43
Thracia	51	53	56	44	42	41
Chersonnesus	54	0	55	41	0	41
Macedonia	44	49	54	48	43	38
Epirus	44	46	49	39	37	36
Achaia	48	50	53	38	37	36
Eubœa	52	53	55	38	37	36
Peloponnesus	46	49	51	35	2	34
Creta	52	53	55	55	44	34
EX AFRICA.						
Mauritania Tingitana	6	12	18	35	30	26
Mauritania Cesarien.	11	18	26	36	31	20
Africa minor	26	36	46	14	30	20
Numidia	20	33	46	38	32	26
Setia	156	166	177	51	44	47
Cyrene	47	49	51	31	26	21
Marmarica	51	58	65	39	31	23
Aegyp.mediterraneo	52	58	65	39	31	23
Lybia interior	1	24	41	33	19	5
Aethiopia sub ægypto	59	70	82	22	11	1
Meroe	61	73	85	12	14	16
Aethiopia interior	10	45	80	12	14	16
EX ASIA.						
Pontus & Bithinia	56	59	62	43	41	40
Asia minor	55	58	62	48	41	35

Loca.	Longitudo.			Latitudo.		
	G	G	G	G	G	G
	P	M	F	P	M	F
Lycia	59	60	61	37	36	35
Galatia	61	63	66	44	41	38
Pamphilia	61	62	64	38	36	35
Cappadocia	62	65	68	51	44	37
Armenia minor	65	68	71	42	39	39
Cilicia	64	66	69	38	37	36
Sarmatia Asiatica	64	75	87	55	50	46
Colchis	71	72	74	46	45	44
Iberia	74	75	76	46	45	44
Albania	77	81	85	47	45	44
Armenia maior	71	75	76	44	41	38
Cyprus	61	64	67	36	34	33
Syria	66	69	73	39	33	30
Palæstina & Iudæa	64	65	67	32	31	30
Arabia Petrea	65	67	69	31	29	28
Mesopotamia	72	75	79	44	39	34
Arabia deserta	72	75	79	35	32	29
Babylonia	28	59	80	35	22	29
Assyria	76	79	82	39	37	35
Media	80	89	99	43	38	34
Susiana	80	84	88	38	34	30
Persia	85	89	94	35	32	29
Parthia	94	97	100	42	40	38
Hircania	94	97	100	42	40	38
Arabia felix	65	69	74	39	30	11
Carmania	94	99	104	29	23	18
Margiana	101	103	106	43	41	39
Bactriana	111	115	119	44	41	39
Sogdiana	117	120	124	45	43	41
Scythia intra Imaum	91	97	104	48	45	43
India intra Gangem	109	128	147	37	24	11
Aria	103	106	111	28	35	33
Paropanisus	113	116	119	38	35	33
Drangiana	103	107	111	32	30	28
Aracosia	112	115	118	32	30	28
Gedrosia	105	111	118	28	22	17
India extra Gangem	137	154	172	35	18	1
Aurea Chersonnesus	145	157	169	9	5	2
Sinarum regio	175	177	180	26	10	2
Taprobane	116	125	135	12	6	1

DE PERIOECIS, ANTOECIS, Antichthonibus, Periscijs, Amphiscijs, Heteroscijs, Antiscijs.

Terræ forma

SED locus exposcit ut de terra deq; habitatoribus eius pauca in uniuersum referam. Terram ipsam stabilem rotundamq; ob naturalem grauitatem in medio conquiescere par est: quæ res in primis est argumento, sphæricam esse, quum sit necesse undiq; ab extremis æque abesse, ut in libris scribitur Meteororum. Ex quinq; autem zonis, quum duæ sint omnium confeßione temperatiores, ex ijs Cleomedes de orbibus cœlestibus quatuor facit habitationes. Primam dimidiam apparentem uersus arctum, quam nos homines cogniti colimus. Alteram dimidiam in eodem climate terræ nobis circumuersæ, quam incolere ij quos uocat Periœcos, id est, circumcolas putantur. Tertiam habitationem qui alteram temperatam uersus austrum colunt, uocatq; Antœcos, id est, anticolas & antomos, quòd humeros nobis obuertant. Quartam qui Antœcis aduersam sub terra colunt regionem, quos Antichthones siue antipodas nominat, quòd nobis è diametro uestigia uertant. Nostri uerò Periœci non uobis è diametro uestigia, sed Antœcis nostris obuertunt. Cum Periœcis communia habemus. Primo quidem eandem incolimus temperatam. Deinde eodem tempore hyemem atque æstatem, aliaq́ue anni tempora habemus, incrementa item diminutionesq́ue dierum ac noctium. Differentiam uerò tantum in diebus ac noctibus quòd luce apud nos existente, apud illos noctem esse oportebit, & contrà. Non tamen exacta ratione sol illis oritur, quum nobis occidit. Nam hoc pacto apud nos longa dies, apud illos longa foret nox, & quatuor anni tempora apud nos uariarent auctu & diminutione noctium. Sed quum terram sphæricam sol circumagat, eos ex ordine paulatim illustrat, quibus terræ tumoribus suppositus radios primum inijcit in itinere. Quare adhuc supra terram nobis cernitur, quum alius alijs exoritur. Cum Antœcis uerò communia simul nobis, quòd unum quidem illis & nobis est hemisphærium & dies, uerum apud nos maximus est dies, apud illos minimus, & contrà. Variatur autem inter nos anni temporibus & auctu diminutioneq; dierum & noctium. Cũ antipodibus nihil omnino cõmune habemus, sed omnia contraria. Post hæc è quinq; zonis tris habitationes ex umbra Solis nominat idem Cleomedes. Periscios primũ uocat eos qui sub uerticibus constituti sunt, si modo sunt ulli, quibus annus in unum diem, unamq; noctẽ diuiditur, sexq; signa perpetuo eadem sunt supra terram, & totidem subter. Vmbræ igitur illis molarum more circumuoluuntur. Alteram habitationẽ sub æquinoctiali Amphiscios uocat, quos Sol trinis umbris uerberat, una per catthetum, alteris utrinq; discedens. Tertiam uerò habitationem, quæ terras temperatiores comprehendit, nostram uidelicet & antœcorum, qui alteram tãtum umbram habemus, nos ex uno polo, illi ex altero, appellatq; Heteroscios. Sunt & Solis Antiscij, quando in anno in similem Sol incidit parallelũ, uerbi gratia x i x. pars Leonis est Antiscium primæ partis Tauri, & prima Geminorum est Antiscium x x i x. Cancri. Sed hæc nihil ad habitatores, nisi quòd secundũ Mathematicos magna in Genesi & rebus humanis portendunt momenta. Præter hæc autem umbræ maiores & minores, dextræ ac sinistræ dicuntur. Minores quum Sol est in meridie, maiores uerò quum est in oriente aut occidente, ut Virgilius.

Zonæ — Periœci — Antœci — Antichthones — Antipodes — Tres habitationes — Periscii — Amphiscii — Heteroscii — Antiscii — Vmbræ maiores & minores & dextræ, ac sinistræ

Maioresq; cadunt altis de montibus umbræ.

Dextras quoq; nos habemus, qui polum arcticum habitamus. Sinistras qui meridiem. Nam oriens unde initium est Solis & astrorum, septentrionem dextrorsus habet, Sinistrorsus uerò meridiem. Luca. Ignotumq; Arabes & uos uenistis in orbem, Vmbras mirati nemorum non ire sinistras. Ex quo auspicia septentrionem uersus feliciora putabantur, ut Vergil. Intonuit læuum. Læuum enim ex parte nostri orientem respicientium, ex parte ipsius orientis dextrum est.

QVANTVM ORBIS HABITetur, eiusq; generatim dimensio.

NVNC habitatæ finis spectandus, quam Ptolemæus ex parte arcti & austri ac orientis terra terminat incognita, non tam conscientia rei quàm mathematicã putauerim ratione persuasus, ut ex quartæ partis descriptione omnia perfectius monstraret. Nã uniuersam terrã cognitã, oceano uelut insulam, circumfusam esse, in confesso non solùm apud Homerum, sed & Orpheum ita canentem,

Κύκλον ἀκαμάτου καλλιῤῥόου ὠκεανοῖο,
ὃς γαῖαν δίνῃσι πέριξ ἀμφιελίξας.

Et Dionysium poëtam,

Πάντῃ δ' ἀκαμάτου φέρεται ῥόος ὠκεανοῖο,
Εἷς μὲν ἐών, πολλῇσι δ' ἐπωνυμίῃσιν ἀρηρώς.

Quod quidem experimentis cognitum Diui Augusti septentrio

ptentrio totus ad Scythicum pelagus remigatus, ac te-ste Plinio conterminæ Cymbrico Chersonneso Glessariæ sunt insulæ, à Græcis Electrides ab electri copia uocatæ, quas Norwegiam ac Suetiam hodie putamus esse. Altera uerò parte ex Indico pelago ad mare Hircanum Macedonum armis Seleuco atque Antiocho regnantibus nauigatum. Circa Caspium quoque multa oceani littora explorata. Ex parte autem occidentis magna pars meridiani sinus lustrata Alexandri Magni uictorijs. Hanno quoque Carthaginensis uir potens à Gadibus ad Arabum finem circumuectus, nauigationem eam scripto prodidit. Sed iam ueterum testimonio non egemus, Dei prouidentia ac felicitate nominis Christiani longe lateque nobis orbe patefacto, quum insulas Britannicas & ultimam Thylem olim inadcessas, priscam exutas immanitatem adiri atque frequentari quotidie, tum diuinis personare laudibus, uideamus. Ad Zephyrum prorogatus item terminus, regis Hispaniæ uirtute, ultra fortunatas multis partibus, ad nostros Periœcos nauibus transgressis ac insulis repertis. Ad austrum uerò regis Lusitaniæ nautæ ultra Capricornum preteruecti Antœcos contigerunt. Iidem quoque median Zonan, hoc est, totam sub zodiaco partem habitatam esse monstrantes, poëtarum & Aristotelis ipsius falsam de hac opinionem patefecerunt. Continens tamen nullum ultra zodiacum uersus meridiem ab eis repertum, præter insulam quandam, neque sanè aliud credere par est quàm hoc apparens, quod aquæ locus non esset si decuplo terram ex ipsius philosophi sententia superet. Qui autem sub æquinoctij catheto sunt, coloratiores (ut ait Ptolemæus) existunt, minus autem pro portione recedentes. Verum quid causæ sit quòd sub eodem parallelo alijs magis alij sint atri, ut Mauritani magis quàm Indi, Strabo siccitati, aquarumque penuriæ adscribit, quæ in oriente magis scatent. Ipse igitur Oceanus à littoribus suis cognominatur, Athlanticus, Libycus, Indicus, Sarmaticus, Germanicus, Britannicus, Gallicus. Eodem modo & sinus quos efficit, ut Persicus, Arabicus, Gangeticus, Magnus. Reliqua uerò Maria aut à prouincijs dicuntur, ut Asiaticum, Phœnicium, aut ab insulis, ut Carpathium, Cyprium, Sardoum, aut à gentibus, ut Ausonium, Dalmaticum, Ligusticum, Tuscum, aut ab oppidis, ut Adriaticum, Corinthiacum, Tyrium: aut à casibus, ut Myrtoum, Hellespontiacum, Ionium: aut à moribus accolarum, ut Euxinum. Ex ijs uerò quæ à terra cinguntur maius Indicum pelagus est. Secundum uerò nostrum mare, quod mediterraneum uocant. Tertium Hircanum. Præterea sinuum insignium; primus Gangeticus, secundus Persicus, tertius is qui Magnus dicitur, quartus Arabicus, quintus Aetiopicus, sextus Ponticus, septimus Aegæi pelagi, octauus paludis Mæotidis, nonus Adriaticus, decimus sinus Propontidis. Insularum uerò seu peninsularum prima Taprobane. Deinde Albion insula Britannorum. Deinde Aurea Chersonnesus. Quarta Iuuerna siue Ibernia, quinta Peloponnesus, sexta Sicilia, septima Sardinia, octaua Corsica, nona Creta, postremo Cyprus. Atque hæc quidem, ex Ptolemæo. Longitudo autem uniuersæ terræ habitabilis Straboni L X X. milium stad. Plinius autem L X V. L X V I I I. mil. pas. Latitudo L I I I I. L X V. Hoc est, quinquagies quater centena sexaginta millia. Cum igitur hoc spatium tribus partibus constet, Asia coniungitur Africæ per dorsum

Glessariæ insulæ

Norwegia

De æquorib.

Insulæ

Terræ magnitudo

Arabiæ supra Nilum, Europæ uerò per dorsum supra Mæotidem iungitur. Africa ab Europa disiungitur Herculeo solum freto, per se ipsam Europæ nulla parte contigua. Igitur ab occidente exordiri par est tanquam à sinistra in dextram, nisi forte Dionysij poëtæ more ordinem peruertere uelimus, cum ille ab Africa, ceu à patria sua cœperit. Quatuor itaque magni sinus Europæ Plinio ponuntur. Primus à Gadibus ad Lacinium usque promontorium Italiæ. Secundus à Lacinio ad Acroceraunia, inde ad Hellespontiacam. Quartus ab Hellesponto ad Mæotidis ostia. Ex occidente igitur Hispania primum sese offert, ab hac initium sumam.

Quatuor magni sinus Europæ

HISPANIA.

HISPANIAM (quam Græci Iberiam uocant) *corio bubulo similem Straboni, & à Gallia montibus discretam Pyreneis, ueteres plerique in tris diuidunt partes, Beticam, Lusitaniam, Tarraconensem. Rufus uerò in prouincias sex, Tarraconensem, Carthaginensem, Lusitaniam, Calleciam, Beticam, Transfretanam. Nam insula Africæ Hispaniarum est, quæ Tingitana cognominatur. Ex his Betica & Lusitania consulares, cæteræ præsidales sunt. Nonnulli recentiores in quinque: Carpetaniam, Beticam, Lusitaniam, Calleciam, Tarraconensem. Plinius in citeriorem & ulteriorem. In ulteriore igitur Betica omnis cum parte Lusitaniæ tantum continetur. Hanc Anas fluuius à Lusitania diducit, Betis uerò mediam abluit. Ex orientis parte Murgi & Vrci oppida usque terminant. Capella ab Vrcitano inquit fine citeriorem intrat. Eius longitudinis Plinius à Castulone facit mil. pas. C C L. Latitudinem à Carteia C C X X X V I. In hac conuentus ponit I I I I. Gaditanum, Cordubensem, Astigitanum, Hispalensem: oppida uerò C L X X I. In his colonias V I I. municipia X V I I I. Latio antiquitus donata X X I X. libertate V I. fœdere I I I. stipendiaria C X X I. Strabo Beticis inquit, populo attribuitur. Ad quam prætor mittitur: qui legatum habet & quæstorem. Reliqua Hispania Cæsaris est, qui duos mittit legatos, prætorium & consularem. Prætorius legatum habet, qui Lusitanis uicinus ius dicit. Columen totius eam esse Hispaniæ apud omnis in confesso est. Plinius in ultimo libro secundum Italiam extollit. Nam salubritate aëris & pulchritudine regionis, magnitudine fructuum, & ingeniorum fœcunditate facile cæteris antecellere uidemus. Nam & in uicino hesperio mari fortunatorum insulæ iacent. Subest & quarto climati, quòd optimam ad omnia temperiem præstat. De diuitijs eius regionis Anacreon insuper testis Οὔ τ' ἂν ἔγωγ' ἀμαλθίης βουλοίμην κέρας, οὔτ' ἔτεα πεντήκοντα τε καὶ ἑκατὸν Ταρτησσοῦ βασιλεῦσαι. Tartessus enim olim Betis appellatus est. De quo Mar. Betis oliuifera crinem redimite corona Aurea qui nitidis uellera tingis aquis, Quem Bromius quem Pallas amat. Rufando enim uelleri aptissimum dicunt. In ora igitur prius insula parum à continenti remota Gades, à Græcis Gadera appellata penul. prod. cuius situs etymo conuenit: collo quod Δείραν illi uocant similis, angustaq; & oblonga uittæ modo, Dionysio poëtæ Cotynusa uocata, quòd oleastro abundet. Scribit Aelianus de uaria hist. apud Gaderam aras esse duas: alteram Anno, alteram Mensi, ut longiori & breuiori tempori dicatum. Præterea templum senectuti, quòd maxime ætatem utpote magistram rerum uenerentur. Alterum item morti, ut communi quieti & portui miseriarum post exantlatos labores,*

Betica

Anas

Murgi

Vrci

Tartessus

Gades

Gadera

Sed & paupertati & fortunæ sacra etiam constituere, ut per hæc altera placetur: altera fortuna remedium paupertati obueniat. Hæc ille. Templum insuper Herculis in ea notissimum cui & Annibal antequam alpes transcenderet profectionem uouit, & Lucullus decimas rerum suarum dedit. In hoc Strabo fontem esse dicit contrariis maris natura: cum enim illud augescit hic decrescit, & contra: eodemq; autore Gaditani originem suam à Tyrijs repetunt, iam inde à Philisthene conditore qui Phœnicis filius fuit, frater Beli patris Didonis ac Pygmalionis: feruntq; in eo templo auream Pygmalionis oliuam esse, præterea Græcorum multa esse monumenta: qui ea loca adierunt, præsertim Atheniensium, quamobrem Menesteo regi Atheniensium sacra faciunt, ut testatur Philostratus in uita Apollonij.

Erythrea

Huic proxima Erythrea insula quam eandem esse cum Gadibus Pherecydi placet. Strabo tantæ eam fœcunditatis dicit, ut pecudes pabuli copia sit necesse excretione sanguinis purgari: cuius rei gratia ea finguntur, quæ de Gerionis armentis dicuntur. Hanc insulam Aristoteles, ut tradit Aelianus, negat esse, neque inde boues Herculem abegisse, sed ex Hypate, ut ex antiquo epigrammate in columna ibi reperta demonstratur: ubi Erythum eum locum cognominatum dicit. A gadibus ad fretum stadia DCCL. ubi Herculis columnæ, Briarei olim dictæ, ut Aristoteles apud eundem testatur autorem.

Calpe & Abyla

Duo sunt hæ promontoria, Calpe & Abyla. Silius, At laudibus olim terminus Herculeis Calpe: hunc postea Zibaltar locum munitissimum Saraceni cognominauerunt.

Carteia
Argãthonius

Iuxta est Carteia, dicta ab eisdem Tarissa. Hic etiam regnauit Arganthonius, qui ut Plinius refert CXX. uixit annos, ut Silius trecentos, qui eius meminit in tertio libro.

Arganthoniacos armat Carteia nepotes.
Rex proauus fuit humani ditissimus æui,
Terdenos decies emensus belliger annos.

Ilipa
Belo

Ilipa cognomine magna Plinio. Ilipula mons. Belo fluuius & oppidum ab acuitate dictum eidem. Malaca item prope & Meleria oppidum, Ptolemæo Meralia flagitiose scribitur, à mellis copia. Nunc Begerra de Melana uocatur.

Turduli
Eliberis
Granatæ regnum

In hoc tractu Turduli sunt inter quos Granatæ regnum continebatur, cuius Metropolis Eliberi, quam quidam nostri temporis eruditi Granatam existimant, à croco postea quod in ea regione abundet cognominatam.

Bastuli
Sexi
Abdera
Obulco

Prope Turdulos Bastuli, quorum Sexi, Abdera, Ilurgis, Obulco qui & ab Hispanis Vbida. Sexi enim & Hexi Græce dici potest salsamentis nobile apud Strabonem: apud etiam Plinium Sexitani pisces commemorantur, libro XXXII. Interius uerò

Hispalis
Carpophorus
Abundius
Corduba
Astygis
Carmona
Atueta
Castuloo
Italica
Munda
Iulia regia
Vrium

Hispalis colonia. Hic Carpophorus presbyter & Abundius sub Maximiano martyres fuere. Corduba item colonia patricia Plinio. Straboni autem à Marcello deducta. Astygis, Carmona nomina adhuc retinent. Atuetam uerò nunc Hispani Atuagiam. Castulon. Italica Silij patria. Munda ubi Pompeij liberi à Cæsare debellati, quæ sit hodie non satis constat. Nonnulli Xeritium oppidum esse contendunt. Iulia regia nunc Baena esse deprehenditur, ex antiqua inscriptione in eo loco reperta. Vrium ab Vrio amne Beticæ Straboni Oria uocato, hodie ciuitas Auriensis. Asta nomen retinet.

Turditani

In hoc etiam tractu Turditani interiere, gens diues, ut quæ à Carthaginensibus quondam inuenta sit præsepibus utens argenteis, uti Strabo commemorat. LVSITANIA à lusu Liberi patris Plinio à Septentrione & meridie duobus fluminibus Ana & Doria, ab occidente autem oceano clauditur.

Vlyxipona

In ora ciuitas regia Vlyxipo Plinio uocata, Antonino in Odæporico Vlyxipona: Straboni uerò Vlyxea, qui una cum Mineruæ templo Vlyssis indicabat errores, & exercitum huc delatum, ut idem testatur autor: tandem eiecti, quòd ad piraticam se conuertissent. Hæc urbs non diu Metropolis facta cum prius Compostellano subesset præsuli.

Pax Iulia
Ossonoba
Sacrum pro.
Colimbrica
Emerita
Ebora
Egitania
Sisapones duæ

Pax Iulia parum à mari remota, Pacensis nunc ciuitas. Ossonoba nunc Siluensis, quantum conijcere licet, non longe à Sacro promontorio, quod nunc sanctum Vincentium uocant. Colimbrica Plinio memorata nomen retinet. Caurium item & Emerita Augusta: Merida ab Hispanis uocata, & Augusti uictoria nobilitata. Ebora item Plinio & Antonino, Elborensis nunc urbs. Egitania quoque ac Sisapones duæ, noua & uetus, altera iuxta flumen Durium sita Zamorensis putatur ciuitas. Cicero in Antonium. Qui Sisaponam tanquam Misenum tenebas.

Selium
Sentica
Salmantica

Selium, Sentica, Salmantica nunc Salmanca. Sunt item plurima quæ in brica terminantur, quod antiqua Hispanorum lingua oppidum significabat. Hinc Laccobriga, Mirobriga, Arcobriga, Arabriga, Talabriga, sicuti & Burgi apud Germanos & Bria Thracas, ut autor est Steph.

Celtici

Celtici in Lusitania ad oceanum siti sunt, quæ gens antiquitus Gallica qui ex Celtiberis eo fluxere, ut ait Plinius. Montes Lusitania non habet, ut Strabo.

Mons Lunæ
Lunariũ promontorium
Barbaricum

Tantum in maritimis mons Lunæ qui recipit sinum Vlyxiponensem. Lunarium uerò promontorium est in Laletanis. Barbaricum promontorium è regione montis lunæ. Cuneus Græce σφὴν ab acuitate dictus, sacro promontorio uicinus. Flumina quoque Munda. Vacus. Tagus ramentis aureis celebris. Chalybs iuxta Aradum & Pacem Iuliam fluens. Durius Ptolemæo Doria dictus è Tarraconensi oritur, & per fines Celtiberorum labens ad Lusitanos in Oceanum desinit. Silius, Hic certant Pactole tibi Duriusq; Tagusq;. Hæc est Lusitania quondam breuior, nunc regum auspicijs amplior, ultra Lethen etiam prorogata, quæ pars citeriorem attingit de qua iam dicam.

TARRACONENSIS siue Citerior Hispania utrunq; complectitur littus Aquitanici uidelicet & Balearici maris, omnium amplissima, longitudine Plinio à Pyreneis ad Castulonem mil. pas. DCVII. latitudine à Tarracone ad alterum littus CCCIII. è radicibus Pyrenei ubi coruatur angustijs, inter duo maria: paulatim sese pandens, qua contingit ulteriorem. Diuiditur autem in conuentus VII. Carthaginensem, Tarraconensem, Cæsaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, & Bracharensem. Continet oppida CCCXIIII. in quibus coloniæ XII. Oppida ciuium Ro. XIII. Latinorum ueterum XVIII. Fœderatorum unum. Stipendiaria CCXXII. Nunc uerò ad unum regnum omnia redacta, paulò antè in plura diuisa. Nauarræ, quod inter Cantabros continetur. Castellæ, quod inter Callæcos & Astures. Aragoniæ, quod inter Celtiberos ac Tarraconenses.

Callæci
Lucenses
Brechari
Brigantium

Igitur primum Callæci Lucenses & Brechari cognominati inferiora tenent littora usq; ad Nerium promontorium. Horum est Flauium Brigantium Ptolemæo: Antonio autem Brigantium tantum, nunc Compostella, prope quam S. Iacobi oraculum. Huc aditur ex omnibus populis eo præsertim anno more Iobilei, quo ipsius festum die dominico celebratur.

Lucusaugusti
Brachara

Lucus Augusti frequens urbs nunc Lucensis dicta. Lucus Asturum oceano propinquior. Brachara augusta Ptolemæo & Antonino: cuius Præsul metropoliticus simul & primas appellatur regni Lusitaniæ.

Iria flauia
Nerium promontorium
Cassiterides
Astures

Iuxta est Iria Flauia è regione Nerij promontorij, qui nunc sancta Maria finis terræ dicitur, insulæ sunt Cassiterides Ptolemæo numero X. à stanni copia quæ iam desijt, & in proxima Britannia nunc cernitur. Astures Callæcis proximi auri fodinis, & equis quondam nobilitati: ab Astyre, Memnonis auriga, extincto domino eo adplicante originem habuere. Silius his carminibus omnia notat,

Veuit

Venit & auroræ lacrymis perfusus in orbem
Diuersum patrias fugiens cum deuius oras,
Armiger eoi non felix Memnonis Astyr.
His paruus sonipes nec Marti natus, & idem
Aut inconcusso glomerat uestigia dorso,
Aut molli placata celer trahit esseda collo.

Plinius item de his. In eadem Hispania gens Asturia est,
Tieldones equini generis, quos Tieldones uocant, minori forma
Asturcones equi appellatos Asturcones gignunt, quibus non uulgares in
cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glo-
meratio. Martialis.

Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit ungues,
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

Asturconis item Tranquillus in Nerone meminit. Eos
nunc proxima Britannia mittit, sic tempore soli natura
uariante. De auro idem Silius sic ait, Sed scelerum
causas aperit Deus, improbus Astur Visceribus laceræ
telluris mergitur imis, Et redit infelix effosso conco-
lor auro. Montibus hi muniuntur arduis: quibus se
quondam à Saracenis cæteris'que barbaris tutati sunt,
Augusta Asturica semper'que inuicti fuere. Horum urbes Augusta Astu-
rica: nunc Asturicensis. Legio Germanica nunc le-
Legio Germanica gionensis. Brigetium, Veca, nunc Ouetensis ciuitas,
Brigetium ubi Saracenorum temporibus multa Christianorum tem-
Veca, quæ Ouetensis plorum'que ornamenta adseruata sunt. Ex horum fini-
Auus, Nibis bus plura nascuntur flumina, Auus, Nibis, Tamara,
Tamara Meabus, Narius, Minius, Lethe. Minius enim in mare
Meabus oceanum è montibus Asturum delabitur, eius ferè co-
Narius Minius loris, per quem nomen habet, ut Isidorus testatur.
Lethe Lethen uerò cæteri, Ptolemæus Limum appellat. Silius,

Inferni populis referens obliuia Lethes.

Strabo nominis causam dicit, quòd cum Galli atque
Turduli socijs ad id flumen armis peruenissent, eo tra-
iecto seditione orta dissidentes, eorum'que duce extin-
cto: obliti quod in Hispanos mouerant belli, iuxta
flumen resedere. Hunc etiam D. Brutus contra Gallæ-
cos profectus primus in exercitu religionem fluminis
Cantabri expauescente transmisit. Cantabri in eodem littore o-
rientaliores Asturibus sunt, tuti & ipsi situ locorum,
ultimi sanè Hispanorum ab Augusto subiugati. Horat.
Iuliobriga Cantaber sera domitus cathena. Horum Iuliobriga
Vellica item in montibus & Vellica. Propius autem Pyreneo
Vascones Vascones sequuntur gens fortissima, qui in proximam
Galliam migrauerunt. Sine galea pugnant. Silius libro
III. Aut Vasco insuetus galeæ ferre arma. Horum est
Pompelon Pompelon, quasi Pompeij ciuitas, ut ait Strabo, nunc
Calagurium Pampilona regni Nauarræ caput: Præterea Calagu-
Secontia rium Quintiliani patria. Interius autem Secontia nunc
Masburgi Seguntina urbs. Iacca. Masburgi gens Ptolemæo positi
Vaccei Tyde ubi nunc Burgensis ciuitas. Vaccei, quorum Tyde à
Diomede post bellum Troianum de nomine patris Ty-
dei regis Aetoliæ ædificata. Silius, Et quos nunc Gra-
ios mutato nomine Graium Oeneæ misere manus, Ae-
tola'que Tyde. Dicitur & Tude sicut hodie, regibus
Pallantia Hispaniæ subiecta. Pallantia nunc Pallentia: flumen
eius nominis haud longe à Valentia est, quod equidem
Cauca miror tam procul ab oppido disiunctum: præterea Cau-
Visontium Toletum ca, Visontium nunc Viseum. Toletum clarum Ildefon-
so Præsule & monacho ac Leocadia uirgine & mar-
tyre sub Diocletiano. Huc conuenitur ad concilium, &
episcopus secundum regem primus habetur. Duæ quo-
que procul etiam ab his ciuitates nouis appellatæ nomini-
Placentia bus, Placentina & Ciuitatensis, quæ olim fuerint non
satis ausim indicare. Alterum Tarraconensis littus Ca-
taloni nunc appellati totum unà cum Celtiberis possi-
dent. In his igitur occidentaliores sunt Bassetani: quo- Bassetani
rum Vrci Accij, Carthago noua Hasdrubalis ædificium Vrci, Accij
Straboni: uetus autem Teucri Telamonis. Silius: Carthago noua & uetus

Dat Carthago uiros Teucro fundata uetusto.

Scombraria promontorium à scombris capiendis. Oro- Scombraria promont.
speda mons, Staberis item & Alonæ fluuiorum ostia: Orospeda
intus Bigerra, Albula nomina retinent. Setabis lino te- Staberis flu.
nuissimo nobilitata: unde sudaria Setaba à Catullo com- Alona flu.
memorata. Hanc abluit Sucro è montibus oriens Oro- Bigerra Albula
spedanis. Silius inter Sedetanos, quos Ptolemæus Ede- Setabis
tanos uocat, cum constituit: Sucro flu. Sedetani

Sedetana cohors, quam Sucro rigentibus undis,
Atque altrix celsa mittebat Setabis urbe.

Inter Sedetanos item Saguntum à mari recedens in Sanguntum
colle, clarum fide in Romanos & Annibalis expugna-
tione, nunc oppidi parua monstrantur uestigia. E re-
gione Valentia est in ora, quam Turia interluit, Pto-
lemæo Turulus appellatus. Claudianus, Floribus & ro-
seis formosus Turia ripis. Cicero in ultima contra Ver-
rem actione, Valentinorum inquit hominum honestis-
simorum testimonio. Meminit & Dianij, ut urbis cla-
ræ, & Valentiæ uicinæ. Sallustius in quarto historia-
rum libro, Castra hostium apud Sucronem capta, &
prælium apud Turiam: & dux hostium C. Herennius
cum urbe Valentia & exercitu deletus. Campus spar- Valentia
tarius, ut Plinius à littore Carthaginis nouæ minus Campus spart.
XXX. millia in longitudinem porrigitur, magno ac-
colarum quæstu. Iuncus est sponte nascens, unde car-
basa funes'que conficiunt. Post hos Cosetani, quorum Cosetani
Tarraco Scipionis ædificium, indicio marmoris ibi Tarraco
adhuc extantis huiusmodi inscriptione. Vrbs Cosetano-
rum. Plinius item hanc regionem Cosetaniam uocat.

Barcino & eidem cognominata Fauentia, cuius Præ- Barcino
sul ac ciuis Pacianus Hieronymo inter sanctos scri- Pacianus
ptores commemoratur,. obijt sub Theodosio,. seniore.
Intus uerò Ilercaones, quorum Ilergetum,. Ilerda Ilergetum
Petrei & Afranij clade nobilitata, Sicori abluitur amne Ilerda
è Pyreneis fluente. Lucanus,

Colle tumet modico, leniq; excrescit in altum
Pingue solum tumulo, super hoc fundata uetusto
Surgit Ilerda mari, placidis perlabitur undis,
Hesperios inter Sicoris non ultimus amnes,
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hibernas passurus aquas.

Celtiberorum quoque gens maxima est in hoc tractu.
Eorum urbes CCC. à T. Graccho subuersas scribit Po-
lybius. origo ex Gallia uenit, Gallos enim Græci Cel-
tas uocant, qui cum Iberis commixti Celtiberi appel- Celtiberi
lati sunt. Lucanus libro IIII.

Profugiq; à gente uetusta
Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.

Silius libro III.

Venere & Celtæ sociati nomen Iberis.

Hanc partem nunc Viscaiam nominant. Horum sunt Numantia Valeria
Numantia quæ iam interijt: clade à L. Mumio ac- Bilbilis
cepta insignis. Valeria Ptolemæo posita nunc Con- Salon flu.
cha. Bilbilis patria Martialis cum Salone fluuio fer- Flauona
ri temperatura insigni. Flauona. Cæsaraugusta Ara- Cæsaraug. Vrgesa
gonensium regni caput. Segobriga Vrgesa Ptolemæo Segobriga
posita, Nunc Vrgelensis quantum conijci licet. Se- Secouia
couia. Cascontum, Dertosa Antonino posita, Osca, Au- Cascontum Dertosa
sa, Tyroson apud Plinium. Vicus aquarius: nunc Vicensis Ausa
urbs, apud Antoninum quoq; & uicus Spacorum & uicus Vicus aquar.

Comun

Vicus comin. Aquæ cali. Aquæ quint. Quernæ Terebellicæ Castellani Leletani Betulo Betulus flu. Gerunda Rubricata Ceretani Emporiæ Sambroca flu. Clodianus fluuius Rhoda

Cominarius, Aquæ calidæ apud eundem, & aquæ Quintianæ, Quernæ, Celenæ, originis Bilbilitanorum Terebellicæ. His proximi Castellani & Leletani, ubi unum testimonio Martialis illaudatum. Quorum in ora Betulon Ptolemæo: iuxta quem fluuius Betulus, intus Gerunda Rubricata. Ceretani quorum Emporiæ oppidum Phocensium. Silius, Phocaicæ dant Emporiæ. Strabo tamen Massiliensium dicit, cum & ipsi eandem habuerint originem: nominis & loci uestigia adhuc restant, abluitur flumine Sambroca ab Hispanis Sambuca appellato: cui miscetur alter fluuius Clodianus Ptolemæo uocatus, à nonnullis Alba, orientalior quàm Sambroca, è Pyreneis in mare Belearicum fluens. Rhoda Rhodiorum colonia Plinio, & item Hieronymo in epistolam ad Galatas. Straboni autem Rhodope uocata. Templum Veneris apud

Aphrodisium

Pyreneos Ptolemæo: Straboni Aphrodisium appellatum, terminum est Hispaniæ citerioris, quam Iberus amnis medium abluit: oritur inter Cantabros in agro Iuliobricensi, ac in itinere Sicori Cingá'que fluminibus augetur.

Cinga flu.

Lucanus.

> Cinga rapax fertur fluctus & littora cursu
> Oceani pepulisse suo, nam gurgite uasto,
> Qui præstat terris aufert tibi nomen Iberus.

Iubeda mons

Iubedæ montes perpetuè è littore Tarraconensi ad interiora penetrant. Pyrenei Hispaniam à Gallis determinant à Pyrene Bebrycia uirgine, ab Hercule in eo loco uitiata, ut Silius in III.

> Pyrene celsa nimbosi uerticis arce
> Diuisos tellus late spectabat Iberos,
> Atque à terra tumet magna diuortia terris.
> Nomen Bebrycia duxere à uirgine colles,
> Hospitis Alcidæ crimen, qui forte laborum
> Geryonis peteret cum longa tricorporis arua,
> Possessus Baccho sæua Bebrycis in aula
> Lugendam famæ sine uirginitate reliquit
> Pyrenen.

Vel ἀπὸ τοῦ πυρός, quod ut ait Diodorus, imposito ibi à pastoribus igne uaria metallorum genera eruperunt. In Pyreneo trophæa Pompeij Straboni ponuntur. Insulæ adiacent Tarraconensi Baleares, etiam Gymnicæ, quòd æstate nudi in eis degant, Liuio uocatæ: altera maior appellatur, ubi Palentia & Palma: minor altera, ubi Mago & Iamna. Has uicit Metellus cognomine Balearicus. In eodem prope pelago alteræ duæ Pityusæ appellatæ à copia pinuum. Ophiusa, & Ebusus. Fiscus apostolicus ciuitates in tota Hispania metropoles sex in sacro codice descripsit. Tarraconensem cui subijciuntur Barcinonensis, Gerundensis, Vicensis, Ilerdensis, Vrgellensis, Maioricensis, Dertocensis, Valentinus. Cæsaraugustanam: cui subiectæ Oscensis, Tyrosonensis, Pompelonensis, Calaguritana, Segobricensis. Toletanam cui Secontina, Oxomensis, Secouiensis, Burgensis, Palentina, Cōchensis. Compostellanam: cui subiectæ, Abulensis, Placentina, Salmantica, Cauriensis, Legionensis, Cordubensis, Malachitana, Carthaginensis, Gadicensis, Eluensis. Bracharensem, cui subiectæ Colimbriensis, Lemacensis, Visensis, Auriensis, Tudensis, Lucensis, Astoricensis, Mindoniensis. Vlyxiponensis quoque haud diu facta metropolis. In Granatæ olim regno urbes IIII. Granatensis, Rondensis, Malachitana, Almeriensis.

GESTA IN HISPANIA VSQVE AD GOTHOS.

PERCVRSIS Hispaniæ locis reliqua nunc historia breuiter subijcienda, in qua pleraque ex his quæ supradicta sunt, clarius uidebuntur. Nam cum tres uiri Præsules Hispanam scribant historiam, Lucas Tudensis, & Rhoderici duo, Toletanus & Palentinus, ego quæ potiora mihi uidebuntur, ac pluribus probatiora, tum uerò similia, ex omnibus conabor adducere. Gentis originem ab orientalibus Iberis prouenisse Plinio placet, quibusdam uerò à Phœnicibus, qui primo Gades incoluerunt. At Beroso aliter, si modo uerus est eius qui fertur libellus, quem mihi uerisimile non uidetur Plinium qui eius alibi meminit quo ad hunc locum latuisse. Tubalem quendam ex Arameis qui Persæ sunt, profectum in Hispaniam dicit: deinde Iberum successisse, postea Iubedam, Brigum, Tagum, Bethum, Gerionem, Hispalum, Herculem, Testam, Romanum, Palatinum, Cacum, Erythium. Postremo Gorgorim: qui & Habis dictus. Sed de hoc apud Trogum mentio in huiuscemodi sententiam. Gorgorim, inquit, apud Hispanos mellis inuentorem fuisse: cui cum nepos è rapta filia natus esset, ac necari iussus nullo pacto potuisset, inter greges ferarum & ceruorum haud illis uelocitate inferior relictus est. Tandem uti fera laqueo fortè in uenatione captus ac cognitus aulæ regiæ restitutus est: Habis'que deinde appellatus, quòd regnum habuisset, adeptus'que fuisset, Hispanos postea demeritus, & boues aratro domando, & fruges serere docendo. Post aliquot deinde successores Hispaniam primi Carthaginenses occupauere, qui missis contra eos auxilijs pro Gaditanis consanguineis suis maiorem Hispaniæ partem subegere. Demum per Amilcarem & eius generum Asdrubalem: postremo Annibalem, penè uniuersam in potestatem redegere. Post hæc Carthaginensibus bello Romanorum occupatis Romani missis eò Scipionibus primo Pœnos prouincia expulerunt, postea cum ipsis Hispanis grauia bella gesserunt, nec nisi ab Augusto penitus sub iugum missi. Florus omnem breuiter Hispaniæ statum Romanorum tempore percurrit, dicens in ea CC. annos dimicatum à primis Scipionibus usque ad Augustum: quanquam non continuo, sed ut causæ lacessiuerant, nec initio cum Hispanis, sed cum Pœnis in Hispania. Primi Scipiones per Pyrenicum iugum Hannonem Asdrubalemq; fratrem Annibalis cecidere, capta'que eo impetu fuisset, nisi illi occubuissent. Africanus successit: qui statim capta Carthagine Hispaniam stipendiariam Romanis fecit, omnemq; ultra citraq; Iberum amnem imperio subiecit, primusq; Romanorum uictor ad Gades & Oceani ora peruenit. Celtiberos primus aliquot prælijs fregit M. Cato Censorinus. Deinde Graccus pater Graccorum eos urbium euersione mulctauit. Denique sæpe deficientibus Numantia ciuitas eorum bellum annos XIIII. sustinuit, uictoq; per Megaram fortissimum ducem Romanorum exercitu Pompeium aggressi fœdus maluere cum debellare potuissent. Hostilium deinde Mancinum fregere, cum hoc quoque fœdus maluere, contenti armorum manubijs, cum ad internitionem sæuire potuissent, sed fœderis ignominia deditus Hostilius fuit. Postremo Scipio minor urbem euertit, cum sese sua'que omnia igni traderent. Beticam Fabius Max. Cos. oppresserat, sed a successore Popilio uiolata uictoria est: qui conficiendæ rei cupidus fractum ducem per fraudem & insidias & dome

Gorgoris

Habis

Celtiberi

Numantia

Turduli domesticos percussores aggressus est. Turdulos Metellus
Vaccei Macedonicus uicit. Vacceos Lucullus, de quibus Scipio ille posterior cum rex fuisset singulari certamine pro-
Lusitani uocatus opima retulit spolia. Lusitanos uerò & omnis Callecie populos D. Brutus latius domuit, simul formidatum militibus fluuium obliuionis transmisit usque ad
Viriatus dux ultimum occidentem. Eos autem Viriatus erexit, qui annos XIIII. cum Populo Romano uaria uictoria pugnauit. Cuius ea uirtus & abstinentia fuit, ut consulares exercitus quum sæpe uicisset, tantis rebus gestis non armorum, non uestis cultum non denique uictum mutauerit, sed in eo habitu quo primum bellum cœperat perseuerauerit, ut quiuis gregarius miles ipso imperatore opulentior uideretur: Tumultuantes etiam Hispanos M. Iunius Sylanus pacauit. Denique omnes occasione belli Sertoriani per L. Metellum & Pompeium Magnum in deditionem accepti sunt. Postea prorogato in quinquennium imperio Pompeio attriti sunt. Ab Augusto tandem Cantaber omnium ultimus subiugatus est, una cum reliqua Hispania in prouinciæ formam redacta, eo'que modo per Prætores administrata: deinde per Comites usque ad Honorium principem. Quo tempore primum Vandali, & Alani, mox Gothi: postremo Saraceni locum eum diuersis cladibus diripuerunt. Vandali quidem
Vandalia Beticæ partem occupauere: quæ adhuc apud eos Vandalia, corrupto'que uocabulo Vandalusia dicitur apud Hispalim, paucis'que immorati annis, & à Gothis expulsi in Africam penetrauere, de quibus cum de Sarmatis scribam mentionem faciam, originem gesta'que ipsorum breuiter repetendo. Alani loca tenuerunt, quæ
Cathalani hodie Cathalani appellati, unde nomen eis inditum quasi Gothalani: quòd utriq; in ea parte consederint.

GOTHORVM GENVS & gesta.

NVNC uerò de Gothis, qui usque in hanc diem per successiones regum Hispaniam tenuerunt, dicam, initio à gentis origine sumpto. Horum uaria traduntur genera. Tacitus ante omnis in historia Germanica Gothinos inter Germanos ponit. Huic consentire uidetur Ablauius Gothus, qui genus suum ex insula maris Germanici prodire narrat. Extat & Gothlandiæ nomen insulæ. Spartianus autem in uita Cæsarum, Getas eos esse dicit, quorum CCC. millia Claudius II. princeps apud Martinopolim in Mœsia prælio deleuit. Procopius uerò Græcus autor, qui sub Iustiniano scripsit historiam: dicit Gothos & Visigothos & Vandalos & Alanos uno Sarmatarum nomine appellari: eandem'que esse nationem, tantum ducibus quorum nomina accepere discretos: cæterum albos esse, coma flaua, magnis oculis, eisdem'que penitus legibus, secta Ariana, & lingua Gothica appellata. Idem libro V. dicit: Famam esse primam Gothos ex Cimmerijs, qui ad Tanaim habitant, uenisse iuuenes quosdam, ac ceruum insectando fluuium traiecisse: reuertentes deinde suis agrum optimum se uidisse renuntiauerunt. Illi armis freti cum exercitu ad Istrum usque uincendo peruenerunt. Atque hi sunt qui postea cum Romano Imperatore fœdus inierunt, demum in Italiam, postremo in Hispaniam penetrauere. In
Cimbri hanc ille sententiam. Ego uerò hos esse Cimbros putauerim, qui olim à Mario uicti fuere: ex Germanico mari uti suprà memoraui prodeuntes: Visigothos'que dictos, id est occidentales. Ostrogothos autem, id est orientales, eos esse, quos Florus dicit ex reliquijs Marianæ uictoriæ ad Mæotidem concedisse, ex quo nomen & gens Gothorum inter Tartaros in eadem hodie parte conspicitur. hi sunt qui duce Theoderico postremo uenerunt. Rectè autem utrique Sarmatæ appellati, Græcis autem Sauromatæ: quòd ita barbaras eas omnes Germanis uicinas nationes uocet antiquitas: inter quos Cimmerios Homerus ponit, à nobis Cimbros appellatos. His itaque de causis Gothos Getas esse qui longe in ponto habitant, uerisimile non fuerit. Sed quid hi gesserunt in Italia, ex ipsius Procopij, tum aliorum qui huiusmodi scripsere, historia breuiter ante omnia narrabo. Igitur hi tempore Valentis principis ad Danubij ripam iuxta Mœsiam ea conditione consedere, ut non ultra procederent: & unà Christiani fierent. Itaque Valens missis ad eos Arianis, quorum sectæ se addixerat, cunctam gentem eo dogmate pollutam reddidit. Post aliquot uero annos, quòd gens barbara non posset à maleficio contineri, coactus Valens aduersus eos proficisci, superatus atque interfectus est. Qua uictoria illi elati Constantinopolim cum exercitu confestim petiere: & cum Domi- Dominica Valentis uxor
nica, quæ Valentis fuerat coniunx, muliere sapientissima pecunia transegerunt, ac domum pacati se receperunt. Hos igitur ausus Gratianus qui orientis imperio successerat reprimere cupiens, nec bello satis aptus, Theodosium ex Hispania accersiuit, qui pluribus postea prælijs cum eis initis, postremo pacem fecit. Qua fretus Ata- Atanaricus
naricus rex eorum Constantinopolim urbis uisendæ studio profectus, honorifice'que à Theodosio exceptus, ibidem paucis post diebus morbo extinctus est. Gothi igitur rege carentes Thedosio tunc militare cœperunt. Sed fraude Stiliconis, ut dicitur, eos Italiam inuadere cupientis, exauctorati rege Alarico creato è Baltonum no- Alaricus rex è Baltonum familia
bili familia Pannonias & Illiricum occupantes incommodis omnibus adfecerunt. Anno salutis CCCCVII. coniuncti cum Radagaso altero Gothorum rege de inuadenda Italia cogitarunt. Radagasus itaque primum in- Radagasus
gressus ad Apenninum circa Fesulas concedit: ubi angustijs locorum ac montium fame'que oppressus à Stilicone cum toto exercitu superatur & capitur. Alaricus rex Alaricus
alter subsecutus in agro Rauennate occurrentem cum copijs Stiliconem habuit, qui cum triennio bellum cum eis duceret potius quàm gereret, iussu Honorij pacem fecit hac conditione: ut in Galliæ parte considere possent. Post aliquot deinde annos Stilico contra fœdus Gothos in Gallia per Saulem Hebræum in die paschæ incautos & ex religione resistere non audentes adoritur. Postero uerò die Alaricus Saulem cum toto exercitu insectatus sustulit. Deinde Stiliconi ab Honorio auxilium petenti missus est successor: qui eum ob temeritatem quam gesserat obtruncauit. Alaricus rebus feliciter successis, in Italiam hostiliter ingressus omnia ferro igniq; uastat: Vrbem'que nemini defensam facile occupat. Anno CCCCXII. Vrbis autem condi. M.CIIII. Iussit'que primum ad templa confugientes saluos esse, inde magna ciuium facta strage post diem tertium discessit: ac per Campaniam iter faciens populabundus apud Consentiam ciuitatem correptus morbo interijt. Ataulphus suc- Ataulphus
cessit: qui & ipse Vrbem ingressus siquid erat reliqui diripuit, rapta insuper Placidia Honorij sorore: cuius nuptias Placidia uxor
discedens apud Forum Cornelij celebrauit. Dicitur & Barbari pectus eius consortio delinitum, ut non ea patraret, quæ sæuiter in Romanos cogitauerat. In animum

eum

enim induxerat Roman Gothiam uocare. Itaque reli-
cta Italia in Galliam se recepit: quem postea Theodosius
Iunior bello petens compulit relicta Narbone & omni
Gallia in Hispaniam confugere, ubi breui deinde tempo-
re a suis interfectus est: quòd urbi Romæ pepercisset.
Segericus Qui Segericus succedens, & ipse quoque quòd pacem cum
Vallias Imperatore fecisset à suis necatur. Vallias post hunc re-
gnum suscipiens, fœdus cum eodem iniuit, ut sedes ei apud
Tolosam in Gallia darentur, Placidiam'que uiduam re-
misit. Aduersus insuper alios barbaros, qui Hispaniam oc-
cupauerant opes & auxilium pollicitus. His igitur fre-
tus Honorius Constantinum ducem aduersus Alanos &
Vandalos misit, qui totam Hispaniam præter Cantabros
uastauerant, & quanquàm fusi fugati'que apud Emeri-
tam fuissent, paulò post uires redintegrabant. Itaque uno
tempore Gothi, Alani, Vandali, Hispaniam possidebant.
Rodericus Vallæ extincto Rodericus successit, qui inito cum Aetio
fœdere Valentiniani principis duce in campis Catalau-
nicis in Gallia contra Attilam Hunnorum regem è Pan-
Turismundus nonia Italiam petentem in prælio occubuit. Cui Turismun-
dus filius successit, qui ab Aetio in Hispaniam in regnum
paternum remissus, paulò pòst à Theodorico fratre inter-
ficitur. Re postremo Romana ad Augustulum deducta,
Gothi rursus excitati quum tertiam agri partem in Ita-
lia peterent: Orestes Augustuli pater minime consentiens
Odoacer eis ad Ticinum occurrens in prælio occubuit. Odoacer
autem eius miles uir Italicus Gothorum simul & Eru-
lorum auxilijs, ut ait Procopius, fugato Augustulo. &
omni nobilitate Roman inuadit, tenuit'que annos XIIII.
Theodoricus rex Donec Theodericus rex à Gothis appellatus, amicitia Ze-
nonis principis fretus, à quo etiam statua honoratus fue-
rat, petijt urbis Romæ imperium, si Odoacrum expelli
ab eo contingeret. Quo impetrato in Italiam cum ma-
ximis manu ingressus eundem ad Aquileiam occurrentem
prælio superauit. Ille Romam reuertens, ac clausas offen-
dens portas, Rauennam petijt, quam breui tempore per
Theodorici obsidionem relinquere coactus est. Specie de-
inde concordiæ inuitatus ab eodem ad cœnam, contra iuf-
iurandum interficitur. Theodoricus post hæc tota potitus
Italia Romam pacificus adijt, templis'que ac rebus alijs
cum omnium gratia restitutis Rauennam reuertitur, quam
regiam sibi delegerat. Ea'que animi magnitudine simul
& mansuetudine fuit, ut nemini barbarus uideretur: quip-
Germanus Præsul pe qui Germanum Præsulem Ticinensem uirum sanctissi-
mum in Burgundiam cum pecunia ad redimendos capti-
uos miserat, alia'que pietatis opera obiuerat. Quo uita
Amalasunta functo eius filia Amalasunta cum paruo filio Atalarico
Atalaricus Theodorus regnum administrant, adhibito Theodoro propinquo,
cuius opera mox interfecta est. Ipse'que solus regno po-
Bellisarius titur. Missus interim Bellisarius à Iustiniano in Italiam
cum exercitu ad ulciscendam Amalasuntam cum filio ac
Romam tyrannide Gothorum liberandam, Theodorum
interfectum offendens urbem capit. Gothi itaque tanto
priuati imperio qui ad eam diem annos XLVIII.
regnauerant in Italia: XXXVIII. sub Theodorico
VIII. sub Amalasunta & filio ac duos sub Theodo-
Vestiges ro: Vestigem regem suffecerunt, non regio sanè gene-
re, sed probata militia, qui Amalasuntæ filiam Theo-
dorici neptem in matrimonium duxit. Hic ad urbis ob-
sidionem cum CC. mil. proficiscitur, ac primum molis
Adrianæ ambitum cingit, mox Portuense castrum, un-
de commeatus prohibebat. Aquæ ductus XIIII. rupit.
Quare Bellisarius intus pristina in Tyberi constituit,
qui usos adhuc durat. Liberium Pont. quod Gothis fauc-
re uideretur in exilium misit, suffecto Vigilio. Cum'que
diu resisteret, ac multis Vestigem prælijs peteret, pro-
fligatum ad extremum cum toto exercitu cœpit, ac Con-
stantinopolim in triumphum duxit. Creatis post cum Il-
Ildebaldus Alaricus Totila debaldo, deinde Alarico regibus, ad postremum Totila
regnum accepit, cuius pater Taurisca regnabat, qui
cum Bellisario uarijs prælijs congrediens, uictor tandem
urbem cepit, ac e uestigio Pelagium Pontificem ad Iusti-
nianum Constantinopolim oratorem de pace mittit, qui
rediens retulit imperatorem nihil aliud respondisse, quàm
se Italiæ res semel Bellisario delegasse, cum eo transi-
geret. Totila furiatus tertiam murorum partem urbis
disiecit. Capitolium incendit, ac omnia diripit, ex quo
Dei flagellum cognominatus est. Hunc Totilam Proco-
pius magnis extollit laudibus, ut liberalitate ac alijs ani-
mi uirtutibus præditum: cum alij crudelem ac singulari
arrogantia uirum uexent. Duces plures sub se habuit,
inter quos Barbatia princeps nominatur. Postquàm ab
urbe discessit; Bellisarius eam recepit, mœnibus ædifi-
cijs'que refecit, portas restituit, earum clauibus impera-
tori missis. Totilam Vrbem repetentem, ac ui magna ob-
sidentem repulit. Verum cum apud portum postea in
ualetudinem incideret, res'que paulatim iterum amitte-
rentur, omni studio per Antoninam uxorem reditum à
Iustiniano impetrauit, atque ita post annos V. quàm ue-
nerat, reuersus Diogenem cum tribus millibus Romæ in
præsidio dimisit, qui Totilæ furorem non expectans Cen-
tumcellas aufugit. Ille rursus Vrbem ingressus mitius se
gessit, multa'que ab se prius uastata restituit, quod fama
est diui Benedicti contigisse beneficio, qui cognitum To-
tilam iuxta Cœnobium eius prætereuntem placauerit. Iu-
uit etiam Pelagij pontificis occurrentis cum sago & la-
crymis adspectus uenerabilis. Ea tempestate plures Iusti-
niani duces per Italiam diuisi magnis uiribus resistebant,
Ioannes ut scribit Procopius. Ioannes circa urbem tuendam. Iu-
Iustinus stinus Florentiam, Constantinus Rauennam, Cyprianus
Constantinus Cyprianus Perusiam, Bessas Spoletum. Mundus Illiricum tuebatur,
Bessas ubi post Salonas receptas multas'que de Gothis uictorias
Mundus ad extremum perijt. Germanus postremo Iustiniani pa-
truelis in Italiam missus, & ipse breui tempore interfi-
Conō, Narses citur. Deinde Conon qui Anconæ præfuit. Item Vitalia-
nus Bellisarij fratris filius. Post annos IX. quàm Totila
urbem secundo ingressus est, cum Narsete ac iuuanti-
bus Longobardis apud Brixellum prælio congressus in-
terficitur. Narses interea qui Bellisario successerat iterum
Teia rex urbem recuperat. Deinde Teiam post Totilam regnan-
tem in Apuliam consectatus prælio interfecit. Atque ita
Finis belli Gothorum demum post annos XVIII. bello Gothorum finis im-
positus, qui ab initio regni Theodorici Italiam annos
LXXI. tenuerant. Anno salutis DLXII. Pax deinde Gothis
data, ac uolentes permissi circa Padum remanere. Qui ta-
men non contenti sæpe Francorum auxilia quæsiuere, ut
Agathius qui post Procopium scripsit, testatur, ac omnem
eorum postquam regno Italiæ sunt eiecti, prosequitur hi-
De Gothis in Hispania storiam. Ego uerò cum tantum quid in Hispania gesse-
rint ab initio scribere proposuerim, necesse habui hæc
altius explicare, ut eorum in ea res gestæ melius ap-
Theodericus pareant. Nam Theodericus (quem supra diximus in præ-
Turismundus lio Hunnorum occidisse) tres reliquit liberos. Turismun-
Henricus dum, Theodericum, & Henricum. Turismundus ulci-
scendi patris Hunnosq; bello persequendi cupidus, Aetio
prohibente destitit, ac in Hispaniam ad regnum pater-
num redijt, qui post annos tres à Theodorico fratre
interficitur. Henricus uerò alius frater regno Hispaniæ suc-
cedens

cedens ad annos XVIII. tenuit. Leges primus scriptas Gothis tradidit, Sedente Simplicio, imperante Leone primo, filium'que heredem reliquit Alaricum II.

Alaricus II.

qui ex concessione & hereditate patrui Theoderici Tolosæ in Gallia regnum obtinuit, ubi & sedem constituit. Inde postea expulsus à Clodoueo Francorum rege prælio ingenti amißis omnibus quæ in Gallia poßidebat intra Hispaniam se recepit, ubi regnauit annos XVI. Interfectus demum à Childeberto Francorum rege, quod Clotildem coniugem eius sororem Arianæ sectæ repugnantem malè tractaret.

Tenda

Theodegosilus

Agla

Post hunc Tenda annos XVII. quo à suis trucidato Theodegosilus annos XII. qui ob libidinem in matronas item interficitur. Agla annos IX. Hic aduersus Cordubam bellum sumpsit, in quo eius filius interficitur. Nec multo post ipsemet à suis apud Emericam.

Atanagildus

Lenogildus

Atanagildus annos XXII. & ipse apud Toletum interfectus. Lenogildus cum Luiba fratre, & postea solus annos XLVI. Regni fines dilatauit, Cantabria deuicta, & Andecam regem Sueuorum è Callæcia expulit, cuius maiores annos CLXXVII. in ea parte regnauerant. Filium Hermogildum, quòd à secta parentum abhorreret, ac Childeberti Francorum regis orthodoxi filiam duxisset in matrimonium, bello persecutus, & in potestatem redactum supplicio adfecit, quem pro martyre colunt, anno salutis DLXXII. circiter ferè tēpora Gregorij primi.

Recaredus Christianus

Recaredus alter filius patri dißimilis uir Christianißimus concilium Toleti celebrauit, ubi Arianam sectam improbauit à Leandro & Fulgentio Præsulibus rite ab incunabulis in fide institutus. Cum Francis bellum geßit, ex eis'que XL. millia in campis Catalaunicis interfecit.

Luiba

Gundamidus

Post hunc Luiba successore Veterico interficitur. Gundamidus deinde regnauit annos XXVIII. Vascones domuit, Romanorum exercitum fugauit. Deceßit Toleti.

Sisebathus

Sisebathus orthodoxus dicitur fuisse, præterea Iudæos omnis expulisse: aduersus Romanos & African feliciter dimicasse.

Isidorus præ.

Quo fautore permotus Isidorus Præsul Hispalensis concilium habuit contra Acephalorum sectam.

Recaredus II.

Suitila

Recaredus II. huic succeßit. Deinde Suitilla in bello exercitatus, quo duce usus est olim Sisebatus rex in propulsando Ro. exercitu. Primus'que, ut ait Lucas Tudensis, Hispaniæ Monarchiam est assecutus.

Sisenandus

Suitilla II.

Tulgas

Videsuindus

Recēsuindus

S. Ildefonsus

Bamba

Heringius

Deinde Sisenandus, Suitilla secundus, Tulgas, Videsuindus, Recensuindus rex optimus, annos XIII. cuius tempora diuus Ildefonsus monachus ac Præsul Toletanus illustrauit. Bamba rex bonitate præditus ab Henrigio successore propinatus memoriam amisit, regni'que deinde administratione prohibitus se Cœnobio addixit, in quo uixit an. VII. cum prius regnasset VIII. Dum tamen sensus uiguit res præclaras ac indignas tali calamitate geßit: primum Vascones, deinde Nemausenses rebelles, præterea Narbonenses perdomuit. Ducem quoque Biterrensem in Gallia res Gothorum infestantem superauit. Saracenorum naues CCLXX. ad Hispaniæ littus primum applicantes magna ui animi classe ingenti obuiam missa, partim cœpit, partim depreßit. Postremo Toleti concilium XVII. celebrauit.

Egica

Heringius anno XIII. Egicam generum, successorem reliquit, qui annos XIIII. regnauit. Fafilam ducem Tudensem ut eius uxore potiretur interfecit.

Veiza

Theodebertus

Vitizam filium ei ciuitati præfecit, qui postea regno succeßit, uir admodum facinorosus. Nam Theodebertum Recensuindi regis filium paruum olim relictum cui regnum debebatur oculis priuauit.

Rodericus

Pelagius

At ille diuina benignitate ac prudentia ducta nihilominus uxore Rodericum genuit, qui postea regno succeßit, auxilio'que Pelagij patrui Vitizam una cum filijs captum reddita talione Cordubæ relegauit.

SARACENORVM INItium Belli.

IS igitur Rodericus tres annos regnauit, cuius fœda libido finem attulit Gothorum non tam generi quàm pacifico imperio, Saracenis superuenientibus. Nam cum filiam cuiusdam Iuliani præfecti, qui Tingitanam administrabat prouinciam, uitiasset, dolor domesticus patrem ad ultionem sollicitauit, loci fretum commoditate. Quare Iulianus clam ex Africa Saracenos euocat. Qui anno salutis DCCXIIII. duce Muza misso à Miramomelino eorum tunc rege, per angustias Herculei freti ingresso, biennij spatio omnem ferè Hispaniam occupant, præter Astures natura loci munitos. In quo temporis spatio dicuntur ad DCC. hominum milia in eo bello utrinque absumpta.

Sanctius Roderici filius

Rex ipse qui filium Sanctium cum parte copiarum obuiam præmiserat, atque is occubuerat, ad Xeritium oppidum occurrens cum reliquo extinctus est exercitu.

Saraceni Hispaniam inter se diuidunt

Saraceni tanto potiti Imperio cum late ferro igni'que omnia uastassent, regna inter se plura, ac sedes constituere. Primum Cordubæ quod Abenalibeti regnum uocauerunt, Alterum apud Hispalim, Tertium apud Charthaginem nouam usque ad quorundam principum tempora quos uocāt Almorades. Ea'que potestate usque ad Ferdinandum tertium regem perseuerauerunt. Hic demum anno M. CCXVII. Toleto Corduba multis'que alijs recuperatis locis, Saracenos regnis ex magna parte deiectos compulit Granatam ac Malacam, quæ prius sub Cordubæ regno fuerant, sese recipere, ac usque ad ætatem nostram retinere. Vnde tandem dei benignitate ac Ferdinandi regis uirtute nuper expulsi sunt. Hæc compendio dicta paulatim per regum gesta & succeßiones explicanda.

Pelagius

Pelagius igitur Roderico Fratris filio succeßit. Is ab initio ubi Theodebertum patrem oculis mulctari uidit, furorem Vitizæ fugiens in Cantabria latitauit, ubi magno forte fuit adiumento rebus collapsis. Nam post à Saracenis cladem illatam cum ijs qui supererant ex exercitu profligato, partim etiam operis & colonis, Asturiam se recepit.

Astures

Astures enim & Gallæci montibus & natura loci muniti tantum incolumes permansere. Legione'que in primis capta annos ibi XX. quib. regnauit bellum gerendo, multa etiam recuperando paulatim effecit, ut afflicta gens; aliquantulum resipiscere uideretur.

Castella noua

Hanc sedem posteri Castellam nouam uocauere, ueteris differentia quæ circa Corduban & Hispalim fuerat. Sic enim Hispani regiam & munitum circa locum appellant. Dicti'que post hunc non Gothorum sed Hispaniæ siue Castellæ reges qui magna uirtutæ res patrias quotidie recuperauerunt.

Fafilla

Fafilla Pelagio patri succedens paucis post annis extinctus est, dum uenaretur ab ursa petitus, Imperante Leone III. quo tempore alij Saraceni qui in oriente imperabant Constantinopolim obsedere.

Alfon. Cath.

Hic cum uirili prole careret, Alfonsum generum asciuit cognomento Catholicum, quod relicta Ariana secta, qua Gothi omnes infecti erant, celebrato concilio fidem orthodoxam sequeretur. Is enim Petro Cantabriæ duce natus, è genere Recaredi Gothorum regis, multum amißi regni recepit, multa'que oppida ac templa restituit, tum donis ornauit. Regnauit annos XIX.

Friola

Friola Alfonsi filius Saracenos qui Callæcos infestabant, prælio ad L. milia cecidit, Vascones rebellantes in officio continuit: interfectus deinde à fratre Aurelio post annos regni XII. Constantino VI. cum Irene matre imperante.

Aurelius

Aurelius per parricidium regnum consecutus, sex tantum annos postea uixit.

Serui contra dominos.

Cuius tempore serui in Hispania contra dominos arma corripuere, quem tumultum ipsemet sedauit.

Silo

Silo gener Alfonsi Catholici

tholici regnauit annos v i i i. Pacem cum Saracenis ignominiosam quidem fecit, sed fœdus rumpentibus bello restitit. Callæcos rebellantes perdomuit.

Muregactus

Muregactus Alfonsi Catholici filius nothus anno v. auxilio Saracenorum regnum assecutus paternum. Quapropter illis ex fœdere uirgines certas quotannis pro tributo mittebat, impar omnino patrijs uirtutibus.

Veremundus

Veremundus Alfonsi regnum Catholici ex Bilmarao filio nepos cum esset Diaconus inijt, facti'que postea pœnitens, sese sponte abrogato monachum egit, eius'que consobrino surrogato, qui apud Cantabros agebat: regnauit annos i i. Ramiro & Garsia puerili ætate relictis. Alfonsus i i. Cognomento castus Alfonsi Catholici ex Friola filio nepos, cognominis causam assecutus, quod uir religiosissimus fuerit, & uxorem quam habuit nunquam attigerit, insuper uictorijs gloriosissimus Ouetensis ac Asturicensis ciuitatum Basilicas construxit, simul & donis locupletauit.

Ouetense & Asturiense templa

Caroli magni aduentus

Cum auxilia Caroli magni per legatos peteret, procerum indignationem exciuit, passim dictitantium præstare Hispanos mori, quàm Gallis subijci, aut per eos esse incolumes. Itaque coactus est frustra per eosdem legatos rem detrectare, cum ille cum Rolando cæteris'que ducibus Pyreneum iam superasset: ex quo magnas in Hispania strages hostium magna'que facinora fecit, ut in Gallorum historia & Caroli uita continetur. Toletanus autem negat hæc uera omnino, sed tantum partem cum Vasconiæ territasse, deinde ab Hispanis obuiam factis recipere se confestim in Galliam coactum. Regnauit annos l i i. In Ouetensi templo prodigium in aurea cruce quam donauit fama est uiuentem ostendisse, quod sine artifice factam eius uestigio compererit.

Ramirus

Ramirus Veremundi regis filius fratrem Garsiam, quanquam ætate paruum regni consortem uoluit. Normandorum ingentem classem Callæco littori adpulsam nauibus l x. succensis reppulit. Saracenos apud Calagurium uicit, oppido ipso in potestatem redacto, in quo prælio dicitur in equo albo apparuisse sanctum Iacobum auxiliarem.

Ordonius

Regnauit annos v i. Imperatore Ludouico Pio. Ordonius Ramiri filius Vascones iterum rebellantes compescuit, à quo bello reuertens Arabes, quos late populantes offendit, commissa prælio cum Muza eorum duce confregit. Sed & Muzæ filium apud Toletum in deditionem cum oppido recepit. Decessit anno regni decimo, quinque superstitibus liberis, Alfonso, Veremundo, Nunio, Ordonio, Friola, ex quibus Alfonsus

Alfonsus i i i.

i i i. cognomento magnus rem suscepit paternam anno D C C C L X X X I I I. De Saracenis Sæpe triumphauit, ciuitates Lusitaniæ Colimbricam & Viseum recuperauit. Vascones Nauarros'que qui tunc à Saracenis dominabantur sæpe depopulatus. Hæc tamen opera egregia domestica crudelitate fœdauit, quatuor eius fratribus qui in eum conspirauerant euulsis oculis.

Bernardus è Carpia.

Sub eo Bernardus quidam è Carpia militasse commemoratur, Regnauit annos x l. Suscepit Garsiam, Ordonium, Froilam. Hunc etiam Alfonsum scribit Toletanus templum sancti Iacobi primum excitasse, tum alterum Ouetense Metropoliticum constituisse.

Templum S. Iacobi & Ouetense

Ad eum insuper Ioan. v i i i. scripsisse Ioan. seruus seruorum Dei Alfonso regi Christianissimo, ex cuius autoritate scripti, Hispaniæ regem in primis Orthodoxum existimant.

Alfonsus Christianissimus.

Præterea cum Carolo Caluo in ualle rosada prælio fuisse congressum.

Garsias rex

Garsias natu maior rem paternam assecutus, Arabum regem, Aiolam in bello cepit, cuius spolia Ouetensis templi tholo suspendit, ubi & sepultus est, cum regnasset annos tres, imperante Carolo Caluo.

Ordonius i i.

Ordonius i i. Garsiæ fratri successit.

Templum Legionense

Legionense templum ædificijs ac donis ornauit, aduersus Saracenos infeliciter dimicauit, captis in bello nonnullis præsulibus, inter quos Asturiensis etiam martyrio affectus iussu Abderæ regis eorum.

Præsul Astur. Martyr

Post hæc Ordonius quatuor Castellæ comites qui bellum id detrectauerant, iussos ad se uenire, & incolumes fore pollicitus, necari mandauit. Ob quam perfidiam Castellani, qui tunc Legionensi suberant regi, rebellauerunt,

Castelani à Leoginensi rebellant

facti'que inter se magistratibus ac iudicibus, rem ipsi administrabant. E quibus postea reges descenderunt. Regnauit annos v i i.

Froila i i.

Froila i i. alter Ordonij frater, Alfonsi magni filius ultimus, crudelis admodum habebatur, ut qui multos è nobilitate interfecerit. Quare lepra correptus, morte ærumnosa absumptus est, superstitibus quatuor liberis Alfonso, Ramiro, qui patri successere: Item Ordonio, & Froila. Regnauit annum

Alfonsus i i i i.

Ramir. frater

Alfonsus quartus, sese regno sponte abdicato, monachum egit surrogato fratre Ramiro, deinde per inconstantiam ad regnum redire conatus, à Ramiro capitur, atque illam cæcitate mulctatur, quam ille postea crudelitatem cuius pœnitebat, pietate constructi ab se templi pensauit, ubi eum tumulauit. Contra Aressam Saracenorum regem, cum quo Ferdinandus Hyuariensis & Didacus Nunij comites conspirauerant, dimicauit, quo expugnato, comites cepit, eos'que amicis rogantibus condonauit.

Sanctius Crassus

Sanctius cognomento Crassus, frater Ramiri & Ordonij, portentosa dicitur obesitate fuisse, ac ualitudini contraria. Quamobrem pace facta cum Abderamo Saracenorum rege medicinæ perito, ut ab eo curaretur: Cordubam profectus est. Interea domi per eius absentiam, Ordonius cognomento Malus, filius Alfonsi illius, cui lumina diximus adempta, auxilio procerum regnum inuadit. S A N C T I V S uerò Saraceni auxilio, amissum recuperat.

Ferdinandus Castellæ comes immunis

Præterea Ferdinandum Castellæ comitem, eius'que successores, à iurisdictione regis Legionensis in perpetuum immunes esse uoluit. Decessit anno salutis circiter nongentesimouigesimo octauo, regni undecimo.

Ramirus rex

Normandi

Gundissaluus Sanctii dux

Ramirus puerili ætate post eum annos rexit uigintiquinque. Quo tempore Normandi ad littus Callæcum cum classe ualida applicuere, quibus comes Gundissaluus Sanctij restitit. Arabes quoque rupta pace quam olim cum ramiro puero fecerunt, omnia depopulabantur. Quapropter Callæci contempta regis ætate, Veremundum regis Ordonij filium, apud Compostellam regem declarant. Contra quem Ramirus bellum mouet, prælio commisso, utrinque sine uictoria discessum. Almanzor item Saracenorum rex cum ingenti exercitu aduersus Hispanos pugnans, à Ferdinando Gundissalui comite magna uirtute repulsus est, imperante in Italia Berengario tertio.

Veremundus i i.

Veremundus secundus, Ordonij filius iuuante Garsia Ferdinandi Castellæ comite aduersus Almanzorem mouet: prælio'que primo uictor decessit.

Almansor

Mox Saracenus redintegratis uiribus, Veremundum fugere ad Asturum montes cum sanctiorum reliquijs coegit. Inde Legionem per obsidonem expugnat, ac diruit. Mox Lusitaniam ingressus Compostellanam euertit Basilicam.

Templum compostellanum

Diui tamen Iacobi sacellum attingere non est ausus territus (ut aiunt) quodam diuinitus fulgore. Cui bello dysenteriæ morbo correptus finem fecit. Post hæc Veremundus & Garsias iunctis castris apud oppidum de Canatannazor magnam Almanzori cladem intulere. Ex quo ille animi dolore prostratus post paulo decessit. Veremundus hac uictoria elatus, cum domum reuerteretur, superbe nimis ac

crud

crudeliter omnis habuit. Tum Compostellanum & Ouetensem Præsules in carcerem coniecit. Ouetensem paulò post uiso portento quodam, admonitus liberauit, facinus'que suum detestatus, alijs compensauit officijs, pia diui Iacobi loca à Saraceno diruta instruendo. Regnauit

Alfonsus v.

annos septem. Alfonsus quintus, Veremundi filius adolescens regnum iniit, tenuit'que annos triginta septem. So-

Tyresia soror

rorem Tyresiam Abdalæ Saraceno Toleti regi locauit, ut ei contra Cordubæ regem auxilio foret. At uirgo sancta, infidelis uiri consortium ac congressum detrectauit, quàmuis sæpe precibus, sæpe minis uexata. Mox eo extincto, liberata sese deo in cœnobio perpetuo dicauit. Alfonsus interea dum Viseum, quod tunc Saracenorum

Veremundus III.

erat, obsidet, sagitta uulneratus interijt. Veremundus tertius Alfonsi filius, sine liberis, anno regni quarto de-

Ferdinandus primus rex Castellæ

cessit, quod ad Ferdinandum sororium eius deductum est. Is Sanctij maioris Castellæ comitis, filius fuit, ac Sanctiam filiam Alfonsi Legionis, sororem Veremundi supradicti duxerat, ex quo Legionis regnum iure uxoris hæreditario assecutus, primus omnium utrunque tenuit regnum anno millesimo decimoseptimo. Nam ad hunc usque diem Castella per Comites regebatur, cum titulus tantum Hispaniæ regni post ingressos Saracenos apud

Nauarræ regnum

Legionem esset. His etiam Nauarræ regnum adiecit, quod interfecto Garsia fratre arripuit. Tanta'que itaque potentia fretus Columbricam, partem'que Lusitaniæ recuperauit. Decessit anno regni quadragesimo. Hoc tem-

Rodericus Cidus

pore Rodericus Cidus dux exercitus inuictissimus in Hispania claruit: Cuius res gestæ maxime celebrantur. Hunc genus à Comitibus Castellæ ducentem, Ferdinandus quinque terris præfecit, quas à totidem Saracenorum ducibus fortissime dimicando defendit. Martinum Gometij ducem qui regis Aragonum nomine Calagurium recuperauerat, cum toto exercitu subiecit. Regem Hispalensem qui Alfonsi Legionis regis uectigalis erat, obsessum à rege Granatæ liberauit. Castrum de Alcozer fugatis ducibus regibus Saracenis qui Alfonsum ob-

Valentia recepta

sederant, recepit. Postremo Valentiam nobilem ciuitatem recuperauit, anno Milesimo trigesimo, quam Vnes rex Saracenus potenti ex Africa classe delatus, recipere conatus, repulsus, amissa magna nauium parte domum reuertit, ubi dolore animi paulo post moriens, fratri Buchari mandauit uti bellum instauraret. Ille itaque redintegrata classe potentissima (nam eius nauigia Gilbertus qui historiam scripsit Africanam, ad trecenta fuisse tradit) non meliorem & ipse tulit exitum quàm frater antea tulerat, fusus fugatus'que cum triginta milibus partim cæsis, partim mari depressis fuisse memoratur. His itaque gestis RODERICVS reuertens, ALFONSVM sextum FERDINANDI huius filium apud Legionem obuium habuit, prope'que dexteram collocatus, in perpetuo maximo'que apud eum honore perseuerauit. Ab hoc dicunt domum de Mendoza clara stirpe descendisse. Ferdinandus igitur cum XL. annis regnasset excessit, Sanctio & Alfonso filijs superstitibus. Sanctius Alfonsum fratrem fugauit, ille Toletum ad regem Saracenum se recepit, donec eo mortuo à populis reuocatus ad regni successionem, non prius à Saraceno dimissus est, quàm iureiurando affirmauerit se perpetuo in eius amicitia permansurum, quod minime seruauit. Sed inito regno, statim Toletum, expulso Saraceno, recepit, Mesquita (sic enim eorum templa uocant) ei tantum concessa, quam postea Bernardus Præsul, & regina adeuntes, ea loca ingressi, Saracenis expulsis, diuæ Genitrici

consecrarunt. At Saraceni oratores questum iniurias ad Alfonsum mittunt. Qui confestim iratus, iurauit se sine ulla uenia in suos animaduersurum, neque precib. ullius facile assensurum. At illi præsentientes, astu pœnam uitauere, missa regis filia obuiam, quæ mulctam eis precaretur. Quapropter rex iuramento solutus, illis se conciliauit. Hoc tempore Saraceni è Charthagine in Hispaniam excurrentes, omnia uastabant, quibus obuiam infans cum septem comitibus missus, interfecti ad unum omnes fuere apud Alcazar de Consuegra, locus'que adhuc Septem

Septem comites

comites appellatus. Quare rex hoc animis mollitia nimia corruptis adscribens: Toleti balnea illecebras'que alias uoluptatum, à Saracenis apud ea loca quondam instituta omnia sustulit, ac ad pristinam populos seueritatem reducere conatus est. Post hæc Toletanam Burgensem'que basilicam donis plurimis locupletauit atque auxit. Viracam filiam Raimundo comiti Barcinonis locauit. Ex qua ille Alfonsum VII. genuit, qui postea regno

Alfonsus VII.

successit. Mortuo uiro, illa iterum Alfonso Aragonum regi nupsit, qui cum uir sacrilegus esset ac iniustus, in ærumnis ac sine liberis perijsse dicitur. Alfonsus autem de quo nunc dicimus, cum regnasset annos XLIII. sine uirili prole decessit. Alfonsus VII. Alfonsi VI. è filia nepos, iterum regna diuisit: Castellam Sanctio: Legionem Ferdinando filijs tribuens. Beatricem filiam Ludouico

Beatrix filia Ludouic. nup.

VII. Francorum regi locauit, qui diui Iacobi templum salutatum ueniens, à socero magnificentissime apud Burgensem ciuitatem exceptus fuit, Toleti'que eius gratia conuentus habitus ubi legitimum genus Beatricis uxoris, quæ notha prius putabatur, declaratum est. Hic Alfonsus potentissimus omnium qui ante se fuere est habitus. Quare imperator Hispaniarum appellabatur. Cordubam, Almariam, Baionam recepit, quæ loca cum adiret in itinere sub arbore quadam repentino excessit, Frederico primo imperante. Sanctius III. Alfonsi filius cognomen-

Sanctius III. Desideratus

to Desideratus, quod intempesta & immatura morte decedens, ob eius egregios mores iustitiam'que in omnes, desideratus à populo fuerit: fratrem Ferdinandum Le-

Blancha uxor Ferdinandi

gionis regem ab eo dissidentem cepit, ac rursus in regnum restituit. Blancham Garsiæ regis Nauarræ filiam duxit uxorem, ex qua Alfonsum VIII. genuit. Ferdinandus secundus apud Legionem regnauit, Sanctij frater, cuius filium pupillum Alfonsum eius iuri ac regno subijcere sacramento fidei adactum conatus est. Quod animaduertens Numius unus è tutoribus, puerum in arce ac præsidio collocatũ ab iniustitia patrui asseruit. Regnauit Fer-

Alfonsus VIII. Bonus

dinandus an. XXXI. Alfonsus igitur octauus, cognomẽto Bonus, ex Helionora Ricardi regis Angliæ filia, plures suscepit liberos, inter quos Henricum, qui postea regna-

Blancha mater Diui Ludouici.

uit: Blancham, quæ nupsit regi Gallorum, ex qua diuus postea Ludouicus genitus est: Berengariam, quæ Alfonso regi Legionensi, ex qua Ferdinandus tertius: Hieracam, quæ Lusitaniæ, & Helionoram, quæ Aragoniæ reginæ fuere. Igitur Alfonsus, quum semel aduerso Marte pugnaret contra Saracenos, temeritate & arrogantia ducis Didaci de Haro principis de Viscaia, apud locum de Halarcos instaurato prælio iterum congressus, insigni eos

Crucis prodigium.

clade afflixit, cæsis ferè ducentis millibus, ubi crux ei è cœlo ueluti magno Constantino quondam apparuisse dicitur. Eadem ferè tempestate Romam misit Rodericum præsulem Toletanum ad impetrãdas in expeditionem Saracenorum collationes. Excessit anno millesimo centesimo sexagesimo, regni autẽ quinquagesimo, quarto. Post

Alfonsus IX.

quem regnum tenuit Alfonsus IX. Ferdinandi regis Le-

Henricus I. gionis filius, annos uigintiocto. Cui succeßit Henri-
cus Alfonsi octaui regis Castellæ filius, puer admo-
dum impulsore'que Aluaro comite tutore, consobri-
nam eius Lusitaniæ regis filiam, inconsulto Pontifi-
ce in matrimonium cepit. Quod postea ab Innocen-
tio tertio diremptum fuit. Perijt una cum pueris lu-
dendo & gulæ casu, apud Palantiam urbem, anno
Ferdinan. III. secundo quàm regnare cœperat. Ferdinandus tertius,
Alfonsi octaui filius, patris ac patrui sine liberis de-
cedentis regna obtinuit, omnium Hispaniæ regum fe-
licißimus, simul & potentißimus. Nam post illam
Saracenorum irruptionem, primus Hispaniam ferè
omnem restituit. Hispali, Corduba, Vandalia, Beti-
ca'que magna parte recuperatis. Saracenos'que in
angulum quasi quendam Beticæ, quem Granatæ re-
gnum appellabant, conclusit. Tanta alioquin iustitia
& religione, ut statuam ei à principibus oblatam,
moriens nullo pacto statui mandauerit. Eius gesta
persequitur Rodericus Præsul Toletanus, qui ad hæc
Beatrix Brabantina usque tempora peruenit: ex Beatrice filia ducis Bra-
bantiæ suscepit Alfonsum decimum qui post eum re-
gnauit, è secundo matrimonio plures alios. Huius
Iacobus Tarraconum rex quoque auxilio hoc tempore rex Tarraconensis Ia-
cobus cepit insulas Balcares, uti refert Cusentinus,
anno millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo.
Alfonsus X. Alfonsus decimus Ferdinandi filius, Violantam Ia-
cobi Aragonensis filiam duxit, qua ob sterilitatem ab-
Christiana Daca dicata, Christianam Daciæ regis filiam, conspicua
forma, in matrimonium accersiuit. Quæ dum in iti-
nere esset, præter spem, repente grauida apparuit,
ex quo ab Alfonso ante nuptias abdicata est, quam
postea regis frater Philippus abbas Vallisoleti, & de
Caueis rubeis, simul & præsul Hispalensis, spreta
religione ac sacerdotio duxit in matrimonium, gra-
uiter ferente fratre. Alfonsus igitur plures suscepit
postea liberos, Ferdinandum qui Blancham diui Lu-
douici filiam duxit, cui'que pater superstes fuit, San-
ctium qui postea regnauit, Ioannem, Iacobum, Pe-
trum, Berengarium, & Helionoram. Ex concubina
uerò Beatricem, quæ locata Alfonso Lusitaniæ regi
Dionysium peperit. Ex his igitur Ioannes multa ad-
uersus Saracenos bella fortißime geßit, uxorem duxit
Margaritam Marchionis Montis ferrati filiam. Ad
Alfonsum redeo, cuius domi, & in otio, multa præ-
clare gesta memorantur. Leges à maioribus in Hispa-
nia conditas, immensum opus, in septem digeßit uo-
lumina, quæ partitas appellant. Edidit, aliorum ta-
men ingenio, historiam orbis, quam generalem Hi-
spani uocant. Canones item in astrologia, quas tabu-
Alfonsus X. Astrologus las nominant Alfonsinas, unde astrologi cognomen est
adeptus. Prædicatur præter hæc liberalitas publi-
ca'que eius munificentia: quippe qui in Ferdinandi
& Blanchæ nuptijs congiarium populo dedit, pau-
peres omnes uestibus uiritim donauit, Imperatorem
Constantinopolitanum à Soldano captum ære ingenti
collato redemit. At idem foris non æqua felicitate res
geßit. Nam Saracenus Granatæ rex, rupto cum eo
fœdere, Murtiæ quædam loca, tum Xeritium oppi-
dum, post longam obsidionem consecutus est: quo bel-
Garsias Carillo lo pulcherrimum facinus Garsiæ Gometij Carillo, qui
arci præerat, memoratur. Hic extremam expectans
ruinam, ac solus interfectis cæteris restitans, in ho-
stes ruit, stragem'que circa se fecit, aliquandiu irru-
ptionem impetum'que moratus: tandem uiuus captus,
ob fortitudinem uenia donatus, & ad Alfonsum in-
columis remissus est. Sed & regni proceres paßim re-
bellantes, ac cum Granatæ rege conspirantes habuit.
Causa discordiæ diminuta regni iurisdictio, quod Dio-
nysium ex filia nepotem Lusitaniæ regem qui antea
regi Castellæ suberat, à tributo & uectigali immu-
nem fecerat, illis in concilio reclamantibus. Dum de
Frederici secundi abrogatione ageretur, delectus ipse
imperator à bona electorum parte in Germaniam pro-
fectus est: uerum spe frustratus, paulò post redijt, nihi-
lo meliora domi offendens, morte filij Ferdinandi de
la Cerda comperta. reges quoque Granatæ & Bela-
marini, per ipsius absentiæ occasionem magna Beti-
cæ Vandaliæ'que incommoda intulere, occidere'que
Sanctium Aragoniæ infantem Præsulem Toletanum,
ac Nunium de Larca. Sanctius item eius filius secun-
do loco genitus, regno occupato, patrem uenientem
exclusit, qui Hispali subsistens ex animi dolore deces-
sit, Sedente Alexandro quarto. Sanctius quartus Al- Sanctius IIII.
fonsi filius, annos undecim regnauit. Cum Saracenis Carteia recepta
feliciter dimicauit, quibus Tarifam, quondam Carte-
iam uocatam, ademit regem de Phez Machometum
appellatum, ac Benyrizaph ex Africa contra Hispa-
niam maxima classe soluentes, per benedictum Za-
chariæ Admiratum, bello nauali superauit. Patrem
redeuntem è Germania, regno occupato, non admi-
sit. Sæuus natura fuisse traditur, in disciplina præser-
tim militari minima de causa milites plectendo. Apud
Pacem iuliam, quatuor hominum milia trucidari ius-
sit, quod in tumultu quodam exorto, Alfonsum fra-
tris filium, regem appellauissent. Ferdinandus quar-
tus Sanctij filius, ex Maria coniuge, Alfonsi de la
Molina fratris Ferdinandi tertij filia, Anno millesi-
mo ducentesimo nonagesimo quinto extincto patre,
puer in genetricis tutela remansit, cuius prudentia
multa euasit pericula. Nam cum Alfonso de la Cer-
da, qui se Castellæ regem dictitabat, ac regibus Na-
uarræ, Lusitaniæ, & Aragonum grauia bella per
legatos geßit. Sed & huius mulieris non minor re- Mariæ religio
ligio narratur, diuendita lautiore supellectile, ut egen-
tibus subueniret, ipsa fictilibus frugi'que uictu & ab-
stinentia singulari est usa. Cœnobia septem egregia
construxit. Ferdinandus igitur dum per ætatem li- Alfonsus XI.
cuit, ex Constantia regis Lusitaniæ filia, Alfonsum
undecimum genuit, qui Castellæ regno succeßit, &
Helionoram quam Alfonso Aragonum regi locauit.
Zeliam oppidum ex Saracenis recepit. Delatoribus
dicitur aures præbuisse, quare duos nobiles uiros è
familia Carutial necari sola suspicione iußit. Regna-
uit annos quindecim. Alfonsus eius filius anno mille-
simo trecentesimo decimo aduersus Saracenos Almo-
hazen Machometem & Hynzeph reges Bellamarini
& Granatæ feliciter dimicauit, subiugatis oppidis
Alcala de Bencay, quam nunc Regalem appellant.
Gundisaluum Martini Magistrum de Calatrauæ ui-
rum maximum, & de Hispanis bene meritum, leui-
bus de causis necari mandauit. Ipse uerò dum oppi-
da Sarant, & Zibatar obsidere cœpisset, pestilentia
castra paßim occupante excesßit, superstite filio Pe-
tro. In ea obsidione res mira, & Scæuolæ Romani Scæuolæ
exempli æmula narratur. Saracenus quidam patriam Saraceni gestum par
cæde regis liberaturus, ex oppido egressus, gladio
clàm sub ueste abdito per castra inimicorum ad Hi-
spaniæ regem contendit. Captus, ubi res detecta, &
gladius manifestatur, rex hominis uirtutem & auda-
ciam admiratus, incolumem remisit: qui ut domum
per

peruenit, regis sui uitare iram non potuit quod clàm eo rem fuerit aggressus, statim necatur. Regnauit Alfonsus annos quadraginta:

Petrus

Petrus autem filius duodeuiginti: qui omnes Hispaniæ reges crudelitate, parricidijs, ac scelere superauit, cunctam nobilitatem, tum proximos quosque alios alia de causa matre frustra uociferante necando: Inter quos Petrum Stephani magistrum de Calatraue, Rodericum Gundissalui de Casanda: Alfonsum Tellem Alfonsum, & Martinum.

Henricus II.

Postremo aduersus fratrem Henricum sæuire cœperat, ille ad Aragoniæ regem confugiens, eius auxilio Hispaniam repetit, Toletum obsidet, Petrum ad oppidum Montiel confugientem, in arcem persequitur, ibi'que obsessum tandem interfecit regno'que potitur, tenuit'que annos octo mille trecentos sexaginta nouem. Ante omnia proceres humanitate ac liberalitate deuinxit, ex Ioanna coniuge suscepit Ioannam & Helionoram, quæ Nauarræ fuit postea regina. Sepultus apud sanctum Dominicum de la Calzada Calaguritanæ diœceseos.

Ioannes I.
Henricus III.
Fer. Aragon. rex

Ioannes filius qui ei successit, ex Helionora Petri Aragoniæ filia suscepit Henricum tertium regni successorem, & Ferdinandum qui postea Aragoniæ rex fuit. Duo grauissima bella gessit. Primum cum Lusitanis, quod defuncto Ferdinando socero, ei ratione uxoris succederet. illi uerò suffecto quodam Ioanne notho ordinis equestris ex stirpe regia Ioanni restiterunt, à quo etiam uicto, & in morbo iam constituto, per oratores pacem impetrare non potuere, ea arrogantia dicitur fuisse. Interea dux Alencastriæ ac Clocestriæ regis Angliæ filius Castellæ ac Legionis regnum ad se pertinere dictabat iure uxoris Constantiæ Petri Aragoniæ filiæ.

Anglorum motus

Igitur Galleciam ingressis Anglis, iuuantibus Lusitanis, Ioannes cum exercitu occurrit, pugnatum'que diu est: post aliquantulum tempus bellum id sedatum, & animi conciliati ob matrimonium Catherinæ ipsius ducis filiæ, & Henrici Ioannis huius filij. Perijt autem Ioannes lapsu equi, cui Henricus ipse ex ordine tertius successit, regnauit'que annos sexdecim mille trecentos nonaginta. Ex Anglicano matrimonio quod suprà commemoraui,

Io. II. Maria Catherina

Ioannem secundum præter omnium spem edidit, cum longo prius interuallo Mariam & Catherinam suscepisset, quarum primam locauit Alfonso fratris Ferdinandi filio, mulierem longe sapientissimam, quæ annos quinque & uiginti Aragoniæ regnum uiro absente, res in Italia gerente, administrauit. Excessit autem ipse Toleti, Ioanne secundo filio successore in cunis relicto, ac Catherina matre, & Ferdinando patruo, Alfonsi patre, illius qui postea rex Siciliæ fuit, tutoribus adhibitis. Is cum primum per ætatem licuit, ex Mariæ

Henricus IIII. Helisabeta soror

ipsius Ferdinandi patrus filiæ matrimonio Henricum quartum. Ex Helisabeta uerò Ioannis regis filia Alfonsum & Helisabetam suscepit. Cum Saracenis bella gessit:

Aluarus de la Luna

Aluarum de la Luna præcipuum inter amicos habuit, cuius gratia multa passus bella à propinquis regibus quibus ille infensus fuerat: qui pulsus tandem, deinde reuertens, ad extremum ob nimiam arrogantiam regi ipsi inuisus, capite plectitur. Bellum maximum sustinuit, Alfonsi & Ioannis Aragonensium eius cognatorum, ad quod componendum legatus cardinalis de Fuxo missus à Martino quinto

Pax inter Henricum Alfons. ac Ioannem

adhibitis utrinque pacificatoribus atque arbitris rem composuit: inter quos Præsul tunc Valentinus Alfonsus Boris, qui postea Calistus tertius fuit, partes Alfonsi Aragonensis tutabatur. Vincentius uerò ordinis prædicatorum, qui postea inter sanctos relatus fuit, alteram fouebat partem. Quo etiam impulsore, Ioannes ipse Iudæos omnes relictis bonis, ex Hispania discedere iussit, nisi qui Christiani fieri mallent.

Iudæi expulsi

Bona igitur pars, metu amittendæ rei, sacro fonte abluti: clàm uerò paternis legibus inuigilantes, pessimum genus hominum euasere. Hi sunt quos Marranos hodie uulgus appellat.

Marrani

Ioannes igitur rebus compositis extinctus est cum regnasset annos septem quadraginta.

Henricus IIII.

Henricus quartus uiuo patre in regno confirmatus, cum prius Asturibus, alijs'que regni paterni populis præfuisset. Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Oppida nonnulla per legatos ex Saracenis recepit:

Zibalthar recepta.

Zilbathar per Murciæ ducem (Nam huiuscemodi oppida sæpe utrinque uariabant) Estiponam prope Malacam, per Ioannem Pachachum Marchionem de Villera, Archidonam per Petrum Giron magistrum de Calatraue. Inter præcipuos habuit aulicos Petrum de Mendoza Præsulem Secontinum, in patrum postea collegium eius opera coaptatum, missis ad hoc ad Calistum tertium oratoribus, inter quos fuit Rodericus Præsul Valentinus, quem uidimus Pauli tempore molis Hadrianæ præfectum. Henricus deinde Nauarræ regnum per Caroli mortem Ioannis Aragonis filij, armis adsecutus est.

Nauarræ regnum

Ex coniugio nihil liberorum suscepit, quod eum inhabilem Veneri, ac uirilitate deficere constans esset fama. Filiam spuriam, quam suam esse sibi persuaserat, regni hæredem instituerat, si per proceres licuisset, qui omni studio resistentes, Helisabetam eius sororem illi prætulerunt. Cui Præsul Toletanus, ceteri'que nobiles, Ferdinandum Ioannis Aragonensis regis filium, eius propinquum, in matrimonium accersiuere, conciliatis'que nuptijs, cuius rei gratia missus à Sixto Pontifice Rodericus Boris legatus, ac Romanæ ecclesiæ uicecancellarius fuerat, anno millesimo quadringentesimo septuagesimo primo pax ac concordia inter reges inita, & Henrici consensu Ferdinandus una cum coniuge, legitimus regni utriusque hæres est institutus, ac post eius mortem rem suscepit, nulli maiorum suorum felicitate ac potentia secundus:

Ferdinandus rex & eius præconia

ut qui limites imperij gloriæ'que Hispaniæ propagauerit, & gentem Saracenicam quæ Granatæ regnum, Beticæ partem, annis iam prope septingentos occupauerat, suis armis ac uirtute anno millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo penitus expulit, ex quo sectam ac potentiam eorum debilitauit, ut nemo dubitet paruo negotio reliquias quæ Africam tenent, euerti posse. Religionem præterea in tota prouincia magnopere auxit, expulsis pseudochristianis, quos Marranos uocant, de quibus supra mentionem feci. Deinde eiectis omnibus qui in ordine minorum citra illius obseruantiam ac instituta uiuebant: quorum ingens numerus, multa'que milia discessere. Sed & regijs auspicijs nautæ nouum ingressi pelagus nostros Periœcos lustrauere, ac ignotas orbi insulas, de quibus alio loco dicam, Hispanorum gazæ adiecerunt. Lusitaniæ regem de finibus tumultuantem, breuiter armis compressit, ac in uniuersa Hispania mores populis, otia'que ferro dedit. Pro quibus meritis suarum animos gentium obsequentissimos habet, & ab Alexandro Pontifice, ac patribus rex Catholicus appellatus, ac omnium con-

sensu, Lauream inter principes Christianos meritis & autoritate maiorum hodie refert.

Helisabeta regina

Non minor Helisabeta uirtute animo'que uirili matrona uisa est, anno superiore extincta, quæ mater castrorum honoris gratia, non modo dici poterat, sed & religionis, & Hispanicæ quietis, cum uiri sapientissimi consilijs omnib. in rebus præsto fuerit. Hos igitur ad beatas quandoque sedes deducturus deus omnipotens, in hac uita exercuit, ac orbitate mulctauit, unico filio adolescente amisso regni principe, spe'que nominis tanti. Verùm diuina prouidentia non

Philippus Archidux

minoris indolis generum regnis adoptauit Philippum archiducem Maximiliani Cæsaris filium, cui pater habenas post secula tradat. Ferdinandus post hæc cum Frederico regi Siciliæ, propinquo suo, expulso subuenire pararet contra Gallorum regem, in eam concordiam uterque rex uenit, ut Apuliam atque Calabriam sibi retineret omni ditione, reliqua Gallus.

Fœderis cum Gallo forma

Gundisaluus

Verùm exorta postmodum inter eos de finib. contentio est, magno'que se ambo iudice tuentes, ad arma deuenerunt. Gundisaluus Ferdinandus Hispanorum dux, qui ut alter Viriatus uirtute armis'que nuper effulsit, primum lacessitus, ac Barolis obsessus, ea fuit animi constantia, ut paulatim emergens, parua ad modum & collectitia manu maiores Gallorum copias fuderit, ac eorum ducem Viceregem appellatum interfecit. Fama deinde uictoriæ peruagata diuersis in locis, uarijs'que prælijs superior semper apparuit, donec oppidatim ui cuncta subegit, ac Neapoli demum recepta, munitissimam illam & inexpugnabilem arcem breui post tempore in potestatem redegit, muro ponte'que Hispanorum solertia superatis, ac custodib. partim cæsis, partim captis. Summa deinde belli ad Caietam redacta, quo se Gallorum reliquiæ ad octo milia ex fuga receperant, clausis'que obsidione, supplementum post annum armatorum ferè decem milia superuenere, magnis machinis, bellicis'que operib. instructa, quibuscum Italici principes nonnulli aderant. At Gundisaluus quanquam uenientibus occurrere animus non deesset, maluit tamen Fabianis artibus bellum ducere, atque hoc modo lenta obsidione sine cæde potiri: quàm fortunam periclitando, ac militum sanguine abutendo, repentina hostem clade superare. quod proculdubio euenit. Nam ad ultimam redacti famem Galli, & à suis ob metum appropinquare nolentibus frustra auxilium præstolantes: primum hi, qui montem Caietæ uicinum tenebant, deditionem fecerunt: post hos uerò ciuitas tota anno millesimo quingentesimo quarto. Gundisaluus igitur uix toto triennio elapso, Siciliæ totius regno potitus, Neapolim se recepit: ubi rebus in pace constitutis, pro rege præsidet, iura'que populis dicit. In quo factum periculum nunquam Hispanum ducem feliciorem quàm Romano milite fuisse.

Ro. miles

Nam Prosper ac Fabricius Columnenses, maximum uictoriæ pondus accessere: nec contra hoc tempore Romanus unquam fortior quàm Hispano duce: ut ex Italicis tredecim conspeximus, qui in eo bello cum totidem Gallis congredientes, toto spectante exercitu superiores fuere. Ferdinandus itaque rex his rebus per hunc gestis tributum Pontifici misit, album equum, ad quem Alexander sextus Ferdinandum reliquo remisso, taxauerat. Quum'que satis animi, uirium'que ad reliquas Italiæ oras inuadendas habere posset: cupiens tamen arma ciuilia, quæ coactus suscepit, in crucis inimicos conuertere, triennales cum hoste inducias pepigit, hoc animo, ut in Africanam expeditionem se accingat: cuius iam initia dedit. Quod utinam eo diutius superstite absolui contingat, ut res Christiana tot principum ambitione atque discordijs tandiu lacessita, unius saltem religiosissimi prouidentia, uirtute'que resipiscat.

DE REGNIS NAVARRAE, Aragoniæ, & Lusitaniæ.

Ne quid autem Hispanæ desideretur historiæ, cæterorum regnorum in ea natione quæ fuerint initia, par fuerit paucis explicare. Ac primum Nauarræ regnum: quod inter Vascones partim etiam Cantabros continetur: cœpit circiter annum noningentesimum sexagesimum primum à quodam Eneco comite Bigorræ.

Nauarræ reges

Enecus rex

Hic è montibus Pyreneis in uicinam Nauarræ planitiem cum exercitu descendens, omnem eam regionem à Saracenis liberauit: pro quib. meritis, rex in eo loco primus appellatus, successorem habuit filium Garsiam: postea Sanctium cognominatum Abarcam, qui contra Saracenos res gessit magnas, Aragonense'que regnum magna ex parte adauxit.

Garsias Abarca

Garsias Tremulentus

Garsiam & ipse filium successorem dimisit, cognomento Tremulentum: hic deinde Sanctium filium cognomento Maiorem, quintum Nauarræ regem, qui duxit in matrimonium Eluiriam comitis Castellæ filiam pariter & hæredem. ex qua Sanctius Castellæ rex postea uocatus fuit, sicut suprà in Castellæ regibus commemoraui. Tris hic liberos suscepit, Ferdinandum cui Castellæ, Garsiam cui Nauarræ, ac Ramirum ex concubina, cui Aragonense regnum dimisit anno millesimo sexto, à quo Aragonenses postea reges.

Sanctius

Ramirus rex Arag.

Sanctius

Petrus

Ipse uerò Ramirus in debellandis Saracenis maiorum suorum uirtutem magnopere referebat. Non minor etiam gloria filij ac successoris Sanctij: qui in Oscæ obsidione, sagitta uulneratus interijt: relictis Petro Alfonso, & Ramiro filijs: è quibus Petrus successit: qui Oscam, & nonnulla oppida Aragonensi adiecit imperio. Hic à Roderico Cido qui Valentiam cepit, dum Saracenis auxilio ueniret, in bello captus, deinde dimissus ex liberalitate fuit: anno millesimo sexagesimo octauo ut in Alfonso sexto suprà diximus: cui ille militabat. Igitur primis duobus fratribus sine hæredibus defunctis, regnum ad Petrum quendam priuatum, bonum alioqui uirum existimatum, deferunt: sed breui tempore cum minime satisfaceret, eo abrogato, tertium fratrem Ramirum monachum in cœnobio agentem, regem constituunt, qui unicam filiam in regno susceptam Viracam nomine Raimundo Barcinonis comiti locauit.

Petrus alius rex

Ramirus monachus rex factus

Raimundus

Hic postea soceri loco Aragoniæ regno successit, cui Barcinon patrio iure accessit. Deinde ex successione Iacobus circiter annum M. C C L. annis X L. id regnum tenuit, qui Alfonsi X. Castellæ regis socer fuit: ac, ut refert Cusentinus, maiorem & minorem insulas Balearicas recepit. Valentiam quoque olim, ut diximus, à Roderico Cido recuperatam, deinde deperditam, rursus regno Aragonensi restituit: quo tempore Ferdinandus Castellæ rex etiam recuperauit Hispaniam, præter Granatam.

Iacobus

Baleares insulæ & Valentia receptæ

Petrus

Petrus huic filius deinde successit, ille cui Nicolaus III. Pontifex concessit regnum Neapolitanum: qui'que nauali prælio cum Gallis decertauit, & ex uulnere occubuit, relictis Iacobo cognomento Dongiano, & Frederico filijs: de quibus etiam in rebus Siciliæ dicam, Fredericum Clemens quintus Sardiniæ

Iacobus Dongianus

Fredericus

regem

regem fecit, hac conditione, ut Saracenos inde depelle-
ret, cum diu Genuenses ac Pisani de ipsius imperio de-
certassent: anno M.CCCXIII. Res deinde Aragonen-
Martinus Iacobi filius — sis ad Martinum Iacobi filium deducta, qui superstite
tantum una filia regi Castellæ nupta moriens in discepta-
tione populos dimisit, cum alij ad comitem Vrgellensem,
alij ad Ioannem II. Castellæ regem, nonnulli autem ad
ipsius Ioannis patruum Ferdinandum rem deferrent. Vi-
cit itaq; Ferdinandus, ac omnium consensu rex Aragon.
declaratur: anno M.CCCCVII. arbitris postea iudi-
cantibus, Petro Luna, qui postea Benedictus XIII.
Pont. & Vincentio ordinis prædicatorum. Hic igitur
Ferdinandus Ioannis primi filius fuit, frater Henrici
III. patruus Ioannis Castellæ regum, ac pater Alfonsi
illius, qui postea Siciliæ rex fuit, uir magnus admodum
bello ac pace, tutor quoq; Ioannis fidissimus. Schisma eius
temporis exortum, ut tolleretur omni studio conatus est,
Constantiense concilium procurando: Petrumq; Lunam,
quanquàm amicissimum, & ciuem suum, ut se pontifica-
tu abdicaret, quando precibus compellere non potuit, ab
se expulit. Saracenorum in Granatæ regnum penetran-
do, magnam edidit stragem, Antequedra oppido per eum
recepto. Sed hoc fortitudinis: illud etiam modestiæ fuit.
quod Ioanni fratris filio Castellæ regi uictoriam adscri-
psit. Adsecutus Aragonense regnum, eò concessit cum
uxore & filio natu maiore Alfonso: reliquis Ioanne ac
Petro apud Castellam relictis, quibus patrimonium suum
Alfonsus — diuisit, regiq; Ioanni fratris filio commendauit. Alfonsus
deinde patri successit: quo uiuente, Mariam Henrici III.
patrui filiam in matrimonium duxit, quæ uiro in Italia
res gerente, annos XXV. summa prudentia Aragonen-
se regnum administrauit, sterilis alioqui: quapropter Al-
fonsus è stupro mulieris nobilis Valentinæ Ferdinandum
genuit, quem postea Siciliæ, Ioannem uerò fratrem Ara-
goniæ successores dimisit: qui pater Ferdinandi nunc re-
gnantis fuit: ac Blanchæ uxoris, quæ Martini regis con-
iunx extitit, iure hereditario Nauarræ regnum adsecu-
tus, Carolum ex ea susceptum ei præfecit: litesq; inter
patrem & filium de re postea fuere, quas ipsius Caroli
mors immatura diremit. Is Io. natura bonus: alioquin in-
fortunatus, ac bellis & laboribus exercitus plurimus, or-
batus insuper luminibus in senectute: annis hinc XXX.
decessit. Cuius uices perpetua filij nunc Hispaniæ regis
felicitas compensat. Nauarrenses cum uacui regni diuer-
sis competitoribus aliquandiu armis restitissent, in pote-
statem tandem Henrici IIII. Castellæ regis, cuius su-
De regno Lusitaniæ — prà mentionem feci, uenerunt: ac sub eius hodie successo-
re feliciter degunt. Deinceps pauca de regno Lusitaniæ,
Henricus — quod circiter annum M.CX. cœpit hoc modo: Henricus
Lotaringiæ comes è Gallia ueniens, magnas aduersus
Alfonsus VI. — Saracenos res gessit, pro quibus meritis Alfonsus VI.
Tyresia — Castellæ rex permotus filiam notham nomine Tyresiam
ei locauit: Calleciæ partem quæ in regione Lusitaniæ
continetur, pro dote assignando. Ex eo postea matrimo-
Alfonsus primus rex — nio natus Alfonsus, qui primus Lusitaniæ rex appellatus
est. Primus item qui Vlixiponam à Saracenis recepit,
quorum quinque simul regibus uno prælio superatis,
quinque scutorum insigne facti monumentum posteris
reliquit. Verùm hoc decus in matrem crudelitate fœda-
uit, quam, quòd post uiri mortem nupsit, in uincula con-
iecit, nec ut eam dimitteret, tunc per legatum à Pont.
missum, compelli ulla ratione aut interdicto potuit.
Quapropter materna in eum ira atque imprecatio cau-
sa fuit, ut ab hostibus caperetur. Huius continenter ex
ordine successores usque ad ætatem nostram XIIII.

numerantur. Post Alfonsum Sanctius, Alfonsus II. — Sanctius Alfonsus II.
Sanctius II. Cognomento Capella, Alfonsus III. Dio- — Sanctius Capella
nysius, qui fuit è filia nepos Alfonsi, X. regis Castellæ, — Alfonsus III.
ab eo'que impetrauit perpetuam ab omni uectigali im- — Dionysius
munitatem, cum prius reges Lusitaniæ Castellæ regi-
bus subijcerentur. Alfonsus IIII. Petrus Ferdinan-
dus, Ioannes nothus ex ordine ac religione militari uo- — Ferdinandus Io. nothus
catus ad regnum, animo ingenti, ciuitatem Septensem è
Sarracenis bello recepit, felix septena liberorum pro-
le, inter quos Eduardus, Ferdinandus, Ioannes, Petrus, — Petrus
Henricus, & Eduardus fuere. Ferdinandum uitæ absti- — Eduardus
nentia pariter & religione inter beatos referunt. Is
enim bello Saracenorum captus ea patientia in custo-
dia apud eos uixit, ut molæ (ea enim uiuere cogebatur)
cum famulo quanquàm per se sufficiente suas partes ob-
iret. Ioanni filiæ tantum duæ fuerunt, quarum altera
Alfonso, altera Ferdinando ex fratre Eduardo filijs
locatæ. Petrus Petrum alterum Aragonum regem ge-
nuit, qui sine successore decessit, & Ioannem regem item
Cypri: tertium uerò Iacobum, qui in patrum postea col-
legium cooptatus, sanctis moribus ac fama conspicua sub
Pio II. Florentiæ excessit, ac tumulatus est. Henricus in-
fans in Athlantico primus Pelago nouas insulas reperit,
de quibus in Aethiopia postea latius dicam. Eduardus au-
tem rex natu maior Ferdinandum genuit, & Alfon. V. — Alfon. V.
qui post parentem regnauit. Hic Zeliam, Tigem, & Al- — Zelia, Tige & Alcazar recepte
cazar Africæ ciuitates prælio expugnatas regno Lusi-
taniæ adiecit. Ex sororibus alteram Ioan. Castellæ regi,
alteram Helionoram Friderico III. Imperatori loca-
uit, ex qua Maximilianus nunc Cæsar est genitus: uir sa-
nè foris domiq; præclarus, & ingenijs maximè fauit.
Cuius rei gratia præcipuos inter aulicos habuit Geor-
gium summum theologum, qui nunc agit Romæ eius
opera Cardinalem Vlixiponensem. Ioannes Alfonso pa- — Ioannes II. Emanuel
tri successit, qui ætate florente lapsus ex equo, sine li-
beris decessit. Post quem Emanuel eius frater rem ho-
die tenet.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER III.

GALLIA.

GALLOS omneis & Germanos uno uocabulo ueteres Græ-
ci Celtas, Romani Gallos appel- — Celtæ
labant. Nam & Germaniam Co- — Galli
matam Galliam dicebant. Post-
quàm uerò Rhenum transiere,
insque Gallorum finibus consti-
tere, ab inita quodam modo adfinitate, Latini Germanos — Germani
uocauere. Gallos deinde Græci Galatas, ab Herculis fi- — Galatæ
lio. Hercules enim, ut scribit Diodorus libro .ij. deuicto
Geryone, in Galliam ueniens Alexiam condidit ciuita-
tem, ac è uirgine cuiusdam eius loci indigenæ complexu
Galatem genuit, qui regnum obtinens incolis nomen de-
dit. Isidorus quoq; ἀπὸ τ̃ γάλακτος dicit appellari, quod
Gallorum corpora ob immensa frigora modo lactis albe-
scant. Quòd sanè non discrepat à uersu Vergiliano. Vir-
gatis lucēt sagulis tum lactea colla. Romani triplicem fe-
cere Togatam, eādem & Cisalpinā in Italia, à Toga cum

Diuisio Galliæ Latio communi. Comatam, quo nomine, ut ait Plinius,
omnem transalpinam Galliam uocabant, ab intonsis crinibus, ut Lucani etiam carmen testatur. Crinibus effusis
toti perlate comatæ. & Brachatam olim quæ nunc Nar-
Brachæ bonensis, teste item Plinio dicta est à Brachis, id est, femoralibus prolixis, quibus utebantur, ut est autor Strabo, qui etiam præter hæc sagis & uestibus breuibus,
quibus uix nates tegerent, eos utentes dicit, quod & nostra uidimus ætate. Femoralia uerò adhuc durant, quanquàm sunt qui & brachas aliud genus uestis dicant, nulla tamen autoritate. Rufus Gallias cum Britannijs in
prouincias X V I I I. diuidit. In Alpes maritimas Massiliensem, quæ & Prouincia dicitur, Ambianensem, Vienensem, Narbonensem, Nouem populanam, Aquitanias
duas, Alpes Graias, Maximam Sequanorum, Germanicas duas, Lugdunenses duas, Belgicas duas. In Britannia maxima Cæsariensi, Britanniam primam, & Britanniam secundam. Cæsar in Celtas, Aquitanos, &
Belgas eos diuisit. Augustus in quatuor, Aquitaniam,
Lugdunensem, Belgicam, & Narbonẽsem. & hæc quidem
quæ antiquitus de Galliæ diuisione traduntur, Nunc sigillatim loca repetenda.

DE ALPIBVS.

ALPES primum quas contra barbaros Italiæ deus obduxit, patent longitudine à Varo ad Arsiam Istriæ
fluuium pass. mil. cccel. altitudine uerò
infra famam, ex quo traijcere Annibali non tam difficile fuit quàm autores commemorant,
ut Polybius testatur. Alpinos prædones omnes esse constat, ac à Iulio Cæsare quondam per legatum Serg.
Galbam perdomitos, dein à Tyber. Cæsare uiuente Augusto, ut ex arcus inscriptione in eo loco apparebat. Imperat. Cæsari Tyber. Diui filij August. Pont. Maxim. Imper. X X I I I I. Trib. pot. S. P. Q. R. Quod eius ductu auspicijsq; gentes Alpinæ omnes quæ à mari supero
Quatuor Alpium uiæ ad inferum pertinebant, sub imperium populi Roma. sunt
redactæ. Ad eos igitur quatuor aditur uijs, una per Ligures mari proxima, altera per Taurinos, qua Annibal
& Hercules transmisere, quorum gratia Pœninæ &
Pœninæ & Graiæ & Cotiæ idem. Graiæ appellatæ, eædem & Cotiæ, in quibus X I I. fuisse
ciuitates Plinius testatur, regnum quondam Cotij regis,
Cotius rex qui perdomitis Gallis eas construxit militibus uiatoribus accommodas. Is Marcellino teste Cæsaris Augusti
Cotus amicißimus fuit, Cotus autem Thraciæ rex alius, qui, ut
legitur in Cæsaris commentarijs, Pompeianas partes fouit. Alpibus hodie mons Cinesius nomen est, tenduntq;
Alpes summæ S. Bernardus in Prouinciam & Hispaniam citeriorem. Tertia uia per
Salaßios, quas Cæsar summas appellat, ac latronibus
purgauit, nunc S. Bernardi, non quidem illius abbatis celebrati, sed cuiusdam Augustensis archidiaconi, qui in eo
monte inter nemora persanctæ degisse dicitur. Hæ igitur in Lugdunensem Galliam ducunt. Quarta uia per
Alpes Rhetiæ Rhetios, quæ & Rhetiæ dicuntur Alpes, & agro Tridentino ac Veronensi adiacent, nunc S. Gothardi appellatæ, quæ ad circumrhenanos Danubianosq; populos
ducunt, quas Iulias nonnulli esse dicunt. Alij Iulias post
Rhetias, ubi mons incipit Adrius, qui Illyriam à Pannonijs diuidit, quarum meminit Hiero. inter Alpes, inquit,
Alpes Iuliæ Alpinæ gẽtes Iulias & Constantinopolim. Gentes Alpinas has Strabo
commemorat, Sallies, Albienses, Taurinos, Centrones,
Caturiges, Veragros, Vennones, Lepuntios, Nantuatas,
Tridentinos, Rhetios, Vindelicos, qui omnes partim interiere, partim nomina mutauere, moxq; à me in Narbonensi dicentur. Vuindelicos autem & Rhetios dicam in Germania.

DE NARBONENSI.

POST ALPES prima pars Galliæ Narbonensis occurrit, quæ terminatur ab oriente Adula monte &
Alpibus, usq; ad Vari fontes: Ab Austro mari Gallico, ab occidente Pyreneo, à septentrione Iura monte. Qui propriè Celtæ Straboni appellantur. Patet Agrippæ longitudine passuum
M. C C C C L X X. latitudine C C L X X I I I. Regiones
uerò his hodie cõtinet nominibus appellatas. Sabaudiam,
Prouinciam, Delphinatum, & Prouinciam Tholosanam.
Sabaudios enim ex Sabatijs uadis ac populis, Ptolemæo Sabaudia
cæterisq; inter Alpes positis, putauerim nomen accepisse. Prouincia Delphinatus
Hi nunc agros tenent, qui quondam Vocontiorum, Ve- Tolosa Prouincia
ragrorum, Caturigum, Centronum, Lepontiorumq; fuerant ad Alpes pertinentes. Eorum urbes Tarantasiensis
olim Nantuates existimati, deinde Lausanenses olim Latobrigi, præsuli subiecti. Gebenna urbs Genua Cæsari ap- Tarantasien. Lausanensis
pellata, apud lacum Lemanum, ubi Cathaldum eius urbis Gebenna
præsidem ac professorem adorant. Forum Neronis Tri- Genua
castini nomen adhuc seruat. Dinia nunc Dignensis urbs. Cathaldus
Vocontijs ac monti Cinesio proximum est oppidum Ci- Forũ Neronis Tricastini
uario, quò initio belli Cæsar quoq; legiones traduxit, cu- Dinia
ius etiam meminit Plinius nepos in quadam epistola, bo- Ciuario
die quoq; Vivariensis ciuitas nominantur. Veragri in Viuariensis
montibus S. Bernardi, caput gentis uicus ubi cœnobium Nantuates Latobrigi
S. Mauritij Sedunensis diocœseos: per hos Cæsar in Gal- Veragri
liam penetrauit. Seduni adhuc nomen retinent. Sabaudiæ Vicus & cœnobium San. Mauricij
duces è Saxonum ducibus ac stirpe Augusta originem Seduni
ducunt, annos prope C C C C. Inter quos Amedeus Ai- Sabaudiæ duces
monis comitis filius ab imperatore Frederico I I I. dux Amedeus dux
primus fuit appellatus. Qui defuncta uxore, relictaq; regni cura Ludouico filio, cum paucis suorum secesit in
agrum Gebennensem studio rerum diuinarum, prope lacum Lemanum cœnobio constructo. Deinde ob abstinentiæ, clariq; nominis famam, inuitus, in concilio Basiliensi
pontifex factus, mox concordiæ gratia sese sponte abrogans Nicolao quinto sedente, cardinalis ac legatus remansit: simul cum his quos ipse cardinales prius creauerat.
Huius filia Maria Philippo Mariæ uicecomiti nupta
quod è uomica circa femina laboraret, uiro nunquam
congressa est, quapropter eo extincto, cœnobio uirginum, quod ipsa construxerat, sese dicauit, patris animum
imitata. Ludouicus alter filius ex Anna Iani Cypri regis
filia septem mares præter fœminas nonnullas genuit.
Quorum maior natu Amedeus aui nomen ac uirtutem
referens, sanctitate maxime claruit, morbum comitialem
quo laborabat usq; ad extremum patientißime tulit, tempus quoq; suæ mortis prædixit. Rogatus quondam à quibusdam oratoribus, qui tunc aderãt, si quos haberet canes
uenaticos ostenderet, annuit ut postera die redirent. Cum
uerò adessent Amedeus pergula ingentem ab latere ædium mendicorum multitudinem eis ostendit, unà discum Canes Amedei
bentium. Atq; hi sunt, inquit, Canes mei, quos alo quotidie, quibus'ue cœlestem gloriam me spero uenaturũ. Ludouicus eius frater Ludouici filius rex Cypri fuit, Carlotta Ioannis regis unica filia simul cum regno in matrimonium sumpta, de quibus postea clarius in historia Cypri.
Amedeus igitur uxorem duxit Violantam Caroli V I I.
Gallorum regis filiam, ex qua quanquàm abstinentißime
cum

cum ea uiuebat, quatuor suscepit mares, aliquot etiam fœminas. inter quos Philibertus patri succedens breui tempore sine cõiugio & prole Lugduni decesßit. *Carolus* Carolus deinde frater rem tenuit, qui ex Blanca Guilelmi Mõtisferratensis filia, Ioannem Carolũ Amedeum appellatum genuit. Hic autem sextus ex ordine Dux, in puerili admodum decedens ætate, *Philibertus* Philippo patruo rem dimisit. ipse postremo Philiberto filio ex filia Ducis Borbonis suscepto, qui à Maximiliano Cæsare nuper gener adscitus, Margarita eius filia in matrimonium accepta, anno superiori decesßit. Domum igitur nobilitate ac meritis florentem nolui silentio præterire. In ora uerò Gallici maris Prouinciæ urbes ex parte magna sitæ sunt. *Varus flu.* Post Varum fluuium *Antipolis* Antipolis & *Forumiulij* Forumiulij Octauianorum colonia Plinio nomen seruant. Post hæc *Argenteum* Argenij ostia, *Olbia cytharista* Olbia, Citharista promontorium, *Turoentium* Turoentium antiqua sine nomina. Deinde *Maßilia* Maßilia *Sallyes.* Sallyum Metropolis. Sallyes enim à Sextio Duce Romanorum perdomiti teste Liuio fuere. Maßilia uerò ipsa Phocensium colonia, ubi autore Strabone, portus templa'que Ephesiæ Dianæ & Delphici Apollinis, studium quoq; Græcarum literarum nobile secundum Athenas fuerat. De hac Hieronymus in epistola ad Galatas. Maßiliam Phocenses cõdidere, quos ait Varro trilingues esse, quod Græcè loquantur, Latinè & Gallicè. Hæc ciuitas Pompeij partes secuta, à Cæsare per uim expugnata fuit. Libertate antiqua utebatur, nec prætoribus prouinciæ parebat, ut ait Plinius. Etymum urbis tradit Eustat. ἀπὸ τ̃ μάσαι, quod lingua Aeolica ligare dicitur, καὶ ἁλιέως, id est, piscatore, quod gubernator Phocensis eo applicans, uiso piscatore statim ex omine ligare rudentẽ iußit: ponitur'q; ab eo inter Ligures transalpinos. Decoratur insuper diua Martha eo aduecta, cuius uirtute lucus dracone liberatus ostenditur. Vinum Maßiliense Martialis uituperat. *Arelate* Arelate urbs etiã inter Sallyes, Plinio colonia Sextanorum dicta, quod è sexta Leg. milites coloni eo deducti sint. Harum coloniarum autor Cæsar, qui Tyberij patrem è III. uiris præfecit, qui colonias deducebant, eosq; agros uiritim diuidebant. Arelate præsules habuit sanctos Honoratum & Hilarium. *Honoratus Hilarius* Sequuntur ostia Rhodani, & *Fossæ marianæ* Fossæ Marianæ, quas *Aquæ mortuæ* aquas mortuas nostri nautæ appellant, opere C. Marij e. pass. à Rhodani ostijs deductæ Plinio. Deinde *Agathopolis* Agathopolis, cum parua è regione insula Agatha, quam Stephanus ἀγαθὴν τύχην, id est, bonam fortunam appellat. Agathopolim nonnulli Montem Pessulanum, siue ex eius uestigijs esse contendunt, *S. Rochus.* quod oppidum ornatur Rocho eius loci principe. Hic defunctus parentibus anno uigesimo, relictis omnibus ignotus Christi causa peregrinatus uenit in Italiam, ubi plura prodigia in curanda pestilentia monstrauit. Demum post annos multos in patriam reuertens, cum omnia bellis turbata inuenisset, pro exploratore captus, carceriq; inclusus, ibi tandem decesßit. Anno M.CCCXIIII. Cui ante hos annos Romæ templum ex ære collecto, dicatum in uia flaminia prope mausoleum Augusti conspicitur. *Narbo* Postremo Narbo, quæ ob claritatem nomen regioni dedit. Hanc Plinius coloniam Decumanorum uocat, quod decimæ legionis milites in eam deducti sint. Reperitur & Narbo fluuius supra Meotim. *Aquæ Sextiæ* Intus autem aquæ Sextiæ, nunc Aquensis ciuitas, quam Sextius dux (ut ait Liuius) redactis in potestatem Sallyibus ædificauit, ubi erant aquæ calidæ. *Arausio* Arausio colonia secundanorum, ubi secundæ Legionis milites traducti, nunc Aurasicensis Ciuitas, *Glanum* Glanum nunc Glandatensis. *Alba Eluorum* Alba Eluorum Plinio, nunc Eluẽsis. *Beterræ* Beterræ Plinio & Antonino, nunc Biterrensis. Cauillio Ptolemæo, nunc Cauallicensis. *Allobroges* Allobroges iuxta sunt inter Isaram & Rhodanum siti, quos domuit Cn. Domitius. Horum legati Romæ cum Catilina conspirauerant, nunc Delphinatus appellatur potius quàm Sabaudiensis, cui præsidet pro tempore regis filius natu maior. Caput gentis *Vienna* Vienna, ubi Antonij uenerabile templum, & Mamercus ac *Maurus* Maurus eius urbis præsules sanctißimi coluntur, unà cum Adiuto & *Desyderius* Desyderio martyre præsule Lugdunensi ibidem sepulto. *Auenio* Auenio Col. quam Ioanna Siciliæ regina Clementi Pont. uendidit. In ea uis dicit Vicegerens. Is fuit ætate nostra Nicolaus Liscius Volaterranus unicum iustitiæ ac seueritatis exemplum. *Valentia* Valentia item Col. Plinio. Vasio antiquum retinet nomen. *Carbantorate* Carbantorate Plinio, quod Carpentoratum uocant. *Tolosa* Tolosana prouinciæ pars fuit olim Hispaniæ citerioris, teste Hieronymo, quam Maßilienses occuparunt, postremo Gothi. Inter hos *Tectosagæ* Tectosagæ gens triplex Pyreneis propinqua montibus ex aquilonis latere, tanta multitudine habitantes, ut necessarium eis fuerit in colonias exire, & occupare finitimam Cappadociæ & Paphlagoniæ Phrygiam. Horum, ut ait Plinius, Rhoda est Rhodiorum Colonia, unde *Rhodanus* dictus Rhodanus fluuius, ut Hieronymo placet. *Volcæ* Volcarum item in hac parte gens, quorum *Illiberis op. & flu.* Illiberis oppidum & fluuius. *Ruscino* Ruscino etiam Plinio, Straboni, Ptolemæo, quem Galli Ruscinionem & Perpinianum uocant, de quo inter Galliæ Hispaniæq; reges longa quandoque contentio. *Carcaso* Carcaso, *Cessero* Cessaro, *Nemausum* Nemausum, *Tolosa* Tolosa, prisca nunc quoq; retinent nomina. Tolosa namq; ipsa urbs quondam florentißima, ubi nobile templum gaza refertum antiqua fuerat, quam si quis attigisset exitu infelici plectebatur: compertum id in Cepione, alijsq; ducibus Romanis, ex quo prouerbium in his quæ causa sunt aduersitatis, Aurum Tolosanum: autores Gellius & Plinius. Hæc Gothorum sedes diu fuit, deinde à regibus Gallorum pulsi, intra Hispaniam se continuere. Facta est autem Metropolis à Ioanne XXII. Hæc igitur quæ de tota comperi antiquitate. Nunc quæ de Narbonensi in fisci codice adnotantur hodie subijciam. *Metropo. Narbonensis* Primum Metropoles sex, Narbonensis, Tolosana, Ebredunensis, Aquensis, Arelatensis, Viennensis. Narbonensi rursus subest Biterrensis, Agathensis, Magalonensis, Electensis, Vticensis, S. Pontij, Eluensis, Venacensis, Antipolitana. Arelatensi subest Maßiliensis, Auenionensis, Tolonensis, Cauallicensis, Vapiensis, Tricastinus, Carpentoratensis. Viennensi subest Valentiana, Dignensis, Viuariẽsis, Gratianopolitana, Mauranensis, Gebennensis. Tolosanæ subest Apamiarũ, Montisalbani, sancti Pauli, Riuensis, Lombriensis, Mirapincensis, Vaurẽsis. *Flumina Narbonensis* FLVMINA uerò in Narbonẽsi hæc *Rhodanus* præcipua, Rhodanus omnium maximus ac rapidißimus ex Alpibus per fines Allobrogum orientem uersus fluit, usq; Lugdunum, inde conuersus tribus ostijs in mare Gallicum desinit. Eius Etymum Plinius & item Hieronymus noster à Rhodiorum colonia urbe citerioris Hispaniæ uenire uolunt. Dicitur à nonnullis alter Eridanus. Nam una commiscentur ex Alpibus fluentes, scissus alia uia in Oceanum, alia in Adriaticum sinum descẽdit: quod Apollonius in IIII. Argonauticorum pulchre describit. Οἷον ἀναΐξαντες ὑδάτων ἀμφιέποντο, Ἐκ δ' ἄρα τοῖο Ῥοδανοῖο βαθὺν ῥόον εἰσεπέρησαν, Ὅς τ' ἐς Ἠριδανὸν μετανίσσεται, ἄμμιγα δ' ὕδωρ. & quæ sequuntur. *Araris* Araris, itemque *Dubis* Dubis ex eodem quo Rhodanus monte

Araris monte exeuntes, atq; una corriuantes in Rhodanum iu-
Dubis xta Lugdunum commiscentur. Arar uerò lenis adeo
fluit, ut nescias in utram partem descendat, clarus pon-
te Cæsaris uno die militum opera fabricato. Isara quo-
Isara que & Druentius ex eodem orti loco Rhodano corri-
uant. Apud Isaram Quintus Fabius Maximus triginta
Druentius uix militibus, ducenta Gallorum milia cecidit. Vltra ue-
Orobius ro Rhodanum è montibus Cemenis fluunt in mare Galli-
Araurius cum Ptolemæo Orobius, Araurius, Straboni Raura-
rus appellatus. Is enim prope Massiliam Petrosus uo-
catur, quod lapidibus sit maxime resertus. Sulgas par-
Sulgas uus amnis Rhodano etiam commiscetur, ubi Cneus Do-
mitius Aenobarbus complura Gallorum milia uertit
in fugam, ut Strabo commemorat. Nunc Surgam uocant
Petrarchæ carminibus celebratum. Ruscenus Strabo-
Ruscino & ni, Ruscino Ptolemæo dicitur: & Illiberis, è Pyreneo
Illiberis exeunt in mare Gallicum, uterque eiusdem nominis ur-
bem habens. Ruscenum item efficit lacum, ubi cestriæ
Ruscinius lacus optimæ aluntur. Atax Straboni, Atagis Ptolemæo appel-
Atagis Oro- latus prope Bliteram ciuitatem fluit. Orobis Straboni,
bius montes Orobius Ptolemæo uocatus, à Cemenis montibus in me-
ridiem iuxta Agatham descendit. Sigius mons Straboni,
Sigius Setius Ptolemæo, duos disterminans sinus: maior Galli-
cus appellatur, in quem Rhodani ostium erumpit: minor
usque ad Narbonem & Pyrenen spectat. Aphrodisius
Aphrodisium Veneris promontorium, in quo eius erat templum. Iura
Iura Sequanos ab Heluetijs diuidit, Ptolemæus Iurassum uo-
cat. Is nanque ex Alpibus usque ad Cemenos montes, &
fontem Sequanæ pertinet. Cemeni enim montes conti-
Cemenus nui sunt inter septentrionem & occidentem incedentes.
Insulę Stœcha Insulæ autem in hoc mari è regione Antipolis, IIII. Stœ-
des IIII. chades ex ordine uocatæ. LVGDVNENSIS nunc
De Lugdunēsi attingenda Gallia, quæ ab occidente Garumna flumine
disterminatur ab Aquitanis à septentrione Britannico
Oceano, ab oriente Sequana & Matrona, à meridie flu-
mine Arari. Quæ regio has habet hodie prouincias siue
Ducatus Bri- principatus. Ducatus Britonum, Burgundiæ, Borbonen-
tonum Burgū sem, Aurelianensem, Valesij, à quo recentes Francorum
diæ, Borbo- reges. Comitatus autem Niuernensem, Antissiodorensem,
nensis, Aure- Montisbellicardi, Ferretensem, Caropolitensem, Matis-
lianensis, Va- conensem, Blesnensem, Campaniæ. Ante omnes Britones
lesii.
Comitatus Ni summum occupant ad mare locum. Hos Procopius ex
uernensis, An- Britannia insula colonos esse dicit. Beda uerò hos potius
tisiod. in Angliam traijcientes insulæ nomen dedisse. Plinius Bri
tannos populos in hoc Gallorum littore nominat. Strabo
etiam Britanniam urbem inter Aquitanos Britonibus ui-
Britannia urbe cinos ponit. Cæsar in commentarijs scribit Gallos pro-
xima Britanniæ littora ad prædandum occupasse. Gens
est nunc bello fortissima, sæpe Gallorum regibus formi-
dolosa. Postremo in Italiam à Gregorio undecimo missi,
res gessere, ut postea dicam. His patrum memoria im-
perauit Ioannes Dux, uir domi militiæque clarus, ut qui
patrios fines uincendo dilatauerit. Huic Ioannes, Ar-
turus & Ricardus nati fuere. Ioanni autem totidem,
B. Aegidius Franciscus, Petrus, & Aegidius. Horum primi duo
ex successione, rem patriam tenuerunt, Aegidius uerò
pro martyre apud eos colitur, interfectus ob inuidiam,
opera (uti fertur) F. fratris; quod æqui seruantissimus,
in administratione rerum, cunctorum sibi gratiam po-
pulorum conciliasset. Post hos res ad Arturum patruum
Arturus deducta: qui regis Caroli septimi magnus Conestabu-
lus, & dux inuictus Francorum gloriam ab externo
hoste tutatus est. Anglos sæpe irruentes duce Talboto

bello repressit, Cumque non toto biennio regnasset Talbotus
hæredem Franciscum ex Ricardo fratre nepotem re- Franciscus
liquit, de cuius gestis postea referam. Hic Anna fi- Anna
lia tantum superstite decessit, quæ deinde Caroli octa-
ui Gallorum regis simul cum paterno imperio in ma-
trimonium uenit. Viro defuncto rursus Ludouico suc-
cessori nupsit. Eorum populi olim Cenomanni, quo-
rum urbs Mediolanum: hi in Italia colonias plures
fecere, postea præsulem habuere Iulianum ab ipsis Cenomanni
Apostolis constitutum, cuius festum pridie Nonas Mediolanum
Martij colunt. Redones, Nannetes, Curiosolitæ nunc
Consopitenses, Veneti, Tricorij, Sessuuij, Ossisini, Redones
Vnelli, Aulerci, Diamblintres, Ambiliates. Quos fe- Nannetes
rè omnis Cæsar nauali prælio cum Venetis gesto in Curiosolitæ
potestatem redegit. In Mediterranea quoque nomina Veneti
recentiora, Maclouienses, Dolenses, quibus præfuit Tricorii
Samson episcopus & professor sub Iustino iuniore. Leo- Sessuuii
nenses. Armoricæ autem Lexouij & Turones nomen Osismi
adhuc retinent. Horum præsul Arnulfus à sancto Re- Vnelli
migio baptismate ablutus inter professores relatus est. Aulerci
Andes quoque nunc Andegauenses, quibus præfuit Al- Diablintres
binus patria Venetus primus Abbas. Hos simul & Ambiates
Turones diuus Ludouicus rex Galliæ Britanniæ prin- Maclouienses
cipatu exemit, & alteris Metropolim constituit, al- Dolenses.
teris Andegauensibus fratrem ducem præfecit, qui Armoricæ
postea à Nicolao tertio in Italiam ad Siciliæ regnum Lexouij
accersitus fuit. Hi optimo abundant uino, quod in Turones
totam maritimam & Normandorum & Britonum eo Arnulphus
carentem exportatur. Senonum dein regio sequitur, Andes
sedes & ipsa Metropolitica, ubi Columba uirgo & mar- Albinus
tyr sub Aureliano principe passa est, & sepulta: prius Columba
enim ex lupanari, quo per contumeliam adducta fue- Senones
rat, diuinitus euasit. Hic & Patroclus martyr sub Vale- Patroclus
riano etiam fuit. Et Lampertus, ac Valfranius uiri sancti Velaunodunū
Dagoberti regis tēpore præfuere. Eorum oppida Age-
dicum, Velaunodunum. Carnutes quoque, quorum oppi-
dum Gennabum. Parisij, quorum Lutetia ad Sequanam Carnutes
posita, ubi nunc regia Gallorum, concilium quod Parla- Genabum
mentum appellant, & studium literarium Caroli magni Parisii
opus. Sanctorum insuper complura corpora, Germa- Lutetia
ni, Eligij, Peregrini, Aureæ, Genouesæ: hæc enim
uirgo Parisien. tempore Sancti Germani præsulis cœno- Genouefa
bio dicata, ob uitæ abstinentiam pluribus annis ex lepra
laborauit, sepulta apud sanctum Dionysium. Sunt & in
hac parte Burgundiones inter Sequanos, intra Ararim
& Iuram montem siti, quorum originem è Germania Burgundi
Orosius ultimo libro his uerbis repetit. Valentinianus
Burgundionum nouum nomen oppressit, qui plus quàm
septuaginta milia (ut fertur) armatorum ripæ Rheni in-
sederant. Hos quondam subacta Germania à Druso &
Tyberio per castra dipositos in magnam coaluisse gen-
tem, atq; etiam nomen ex opere præsumpsisse, quia cre-
bra per limitem habitacula constituta Burgos uulgò uo-
cant: hodieq; præualida manus in Gallia, quamuis proui-
dentia dei Christiani omnes modo facti mansuete uiuant,
non quasi cum subiectis Gallis, sed cum fratribus Christia
nis. Hæc ille. Burgundiones Plinius, itemq; Ptolemæus ul-
tra Vistulam Germanis proximos ponunt. Ea gens pri-
scum adhuc robur & animum spirat. Duces habuit è Gal
lorū regibus prognatos, quibus postea sæpe aduersa fuit,
deq; imperio paribus auspicijs contēdit. Ex hac diuus Si-
gismundus fuit à Gallis interfectus. Proximis uerò tempo
ribus, anno MCCCCXXII. Philippus eorum Dux de- Philipp. dux
cedens

Ioannes Philippus — cedens filium Ioannem reliquit patrem alterius Philippi. qui ætate nostra unà cum Carolo filio Lodouico Gallorum regi maxime fuit aduersus: quod Carolo eius fratri profugo Philippus fauerit, bellum ingens exortum, cuius postea inter reges mentionem faciam.

Carolus

Allodiū nunc Leodium Dinantium — Post hoc Alodium Carolus obsedit, quod suæ ditionis dicebat esse, cum oppidanis deinde pecunia transegit, ac se in Dinantios ex eadem causa conuertit, quo pater Philippus iam senex & inualidus se transferri uoluit, urbem cepit ac diripuit: Interim extincto Philippo, Carolus Alodienses, quod Dinantijs auxilium tulissent, iterum obsedit, iuuante quoque Ludouico rege, quem sibi conciliauerat. Vrbem expugnauit, ac diripuit, nulli'que nec ordini nec ætati pepercit. Terror fuit suo tempore Galliæ, sæpeq; Regi, quanquam non æquo imperio formidolosus. Extinctus tandem in bello, quod aduersus Renatum Renati nepotem Lothoringiæ Ducem mouerat, ac ibidem ab hoste honorifice sepultus est superstite tantum filia Maria ex Margarita Eduardi regis Angliæ sorore, quæ postea Maximiliano Cæsari nupta, paternum pro dote imperium attulit. Ex his genitus Philippus Archidux appellatus, qui nuper Hispaniæ regi gener, ac successor adscitus, dum illac iter in Hispaniam haberet, aui materni corpus supplex repetijt. Renatus uerò supra dictus cum tanto hospiti nihil denegare posset, maluit honoratißimi hostis tropheis, ac perpetuo facti monumento priuari, quàm excellentißimæ charitati deesse. Vt esset omnib. mortalibus documento maiorum se indolem animo retinuisse, nec minora domi per pietatem gesisse, quàm antea in bello per fortitudinem gesserat.

Visontium — Ciuitates uerò Burgundionum, Visontium nunc Bisontium Metropolis, ubi plura ueterum ædificiorum uestigia cernuntur, &

Claudius — Claudij præsulis ac professoris sedes, qui anno sexcentesimo uigesimosexto cura ecclesiæ alij delegata in Cœnobium sancti Agendi ad duriorem uitam secesßit, tantum oleribus contentus, ubi & sepultus. Id hodie sanctus Claudius uocatur. In eodem agro Bisuntino locus Salinensis uocatus, ubi duo sunt fontes, alter aquæ dulcis, alter unde sal igne densatum conficiunt candore præstans, ac maximum eius nationis uectigal.

Matisco. — Matisco, cuius meminit Antoninus in itinere.

Eduenses. Augustodunum — Eduenses Romanorum amicitia clari horum urbs opulentißima Augustodunum in Cemenis sita montibus.

Alexia — In finibus quoq; ipsorum erat Alexia expugnatione Cæsaris memorabilis, nunc ad uicum redacta, putaturq; ea quam uocant Alsetum.

Alsetum. Nouiodunum. Cabilo. Syluerius. Gergobina. Bibracte — Est & Nouiodunum: Cabalio Antonino Straboniq;. Hodie uerò Cabilo, quem honestat Syluerius eius loci præsul & professor. Gergobina, ubi Cæsar Heluetiorum bello impedimenta collocauerat, Heduis confidens. Bibracte prope ciuitatem Heduensem ad exiguum nunc uicum redactum, olim celebre oppidum, in quo Cæsar concilium Galliæ totius coegit.

Longones. Adunantinum. Lugdunum — Longones, nunc Lingones, unius literæ tantum mutatione, quorum erat Adunantinum. Bellio Plinio nunc Bellicensis urbs. Lugdunum ipsum ad Cemeni radices, ubi Arar Rhodano congreditur. Colonia hæc est à Planco deducta. Flagrauit Senecæ temporibus, ut ipse in quadam epistola refert, Templum habebat Augusto dicatum, aram'que uenerabilem, ubi inscripta gentium nomina numero Sexaginta, earum'que singularum statua una. Hanc urbem Imperatores Romani nobile Emporium statuerunt, ubi etiam monetam cudebant. Hæc Strabo.

Nicetius — Hæc deinde urbs ornata sanctis præsulibus fuit Nicetio & Eucherio, qui sub Valentiniano secundo emicuit.

Meldæ. Pharo. Ildericus — Supra uerò inter montes Meldæ Ptolemæo ponuntur, Meldensis adhuc urbis nomen seruantes. Hic Pharo & Ildericus ex successione præsules sancti præfuere.

Vessones — Vessones & Augusta Vessonum.

Viromandui — Viromanduos quoque Ptolemæo in hac parte positos Virdunenses putauerim esse.

Catalaunum — Hos prope Campania nunc appellata, ubi Catalaunensis est urbs noua nomine, clarißima clade Attilæ Hunnorum regis ab Aetio superati. Fisci codex has habet hodie Metropoles descriptas in hac parte. Lugdunensem, cui subest Parisiensis, Carnutensis, Aurelianensis, Antisodorensis, Trecensis, Meldensis. Turonensem, cui subest, Cenomanensis, Redonensis, Andegauensis, Nannetensis, Baiocensis, Trecorensis, Leonensis, Dolensis, Maclouiensis. In Burgundia, Tarantasiensem, cui subest Sedunensis, Bugustensis, Bellicensis. Bisuntinam: cui subest, Basiliensis, Lausanensis. Aquitania tertia pars Galliæ ab occidēte Oceanum, à septentrione Ligerim fluuium. Cæsari uerò Garumnam. Ab oriente Lugdunensem & partem Narbonensis. A meridie Pyreneum & Narbonensis partem.

Aquitania Comitatus IIII. — Aquitani enim à cæteris Gallis corporibus & lingua differunt magis Hispanis similes, quibus finitimi sunt. Eos subiugauit Crassus Cæsaris legatus, ut narratur in commentarijs. In sequentibus temporibus duces habuerunt: qui cum Carolo Martello & Magno internecinum ac diuturnum bellum gessere, contra'que eos ex Hispania Saracenos quandoque uocauerunt, tandem succubuerunt, ac una cum cætera Gallia regibus Francorum nunc parent. Comitatus inter eos hodie IIII.

Armeniaci. de Bigorra. De Fusso. Pictauensis. Pictones. Taruisatij. Tarbelli. Aturus. Bigerones. Cocosates. Sibusates. Auscij. Vassarij. Vascones — Armeniaci, de Bigorra, de Fusso, ac Pictauensis. Ciuitates eorum pleræq; in commentarijs nominantur: Pictones, nunc Pictauenses. Taruisatij, nunc Tursæ. Tarbelli, nunc Tarienses ad Aturi ostia prope Pyreneos. Bigerones, nunc Bigerrenses, ubi castrum Bigorram dicunt in Vasconia. Pratiani. Garietes, qui nunc Lectorienses esse putantur. Garumni, Cocosates, Sibuzates, Ausci, nunc Auxitani: unde regio cognominata. Horum sunt Vassarij Ptolemæo, nunc Vassatenses. Armeniaci comes sub Calisto tertio, propriam germanam duxit sororem, reclamanti autem regi uir sceleratus literas apostolicas falsas ostendit: itaque ipse sacris interdictus, de his uerò qui eas procurauerant ac scripserant sub Pio postea sumpta est pœna.

Flussates — Flussates, quibus de Flusso comites nunc appellati diu præsident, ex qua domo duo Cardinales nostra memoria fuere, iunior tamen longe fama uirtute'que inferior decesßit Innocentij tempore.

Sanctones. Mediolanum. Bituriges — Sanctones nomen etiam seruant, quorum urbem Mediolanum Strabo & Ptolemæus ponunt. Sonciates, Bituriges: hi uno die uiginti urbes incenderunt, ut Cæsarem commeatu & pabulatione prohiberent.

Auaricum — Horum oppidum Auaricum, cuius Cæsar in commentarijs meminit.

Nouiodunum — Præterea Nouiodunum: alterum est huius nominis, proximum Parisijs, in prouincia Remensi: tertium Heduorum.

Petrocorij. Fronto. Burdegalēses. Vascones — Petrocorij, quibus ciuis & præsul Fronto uir sanctus à Petro baptismate ablutus. Burdegalenses inter Garumnam & Auscios: è Burdegale fuit Ausonius poëta. Vascones gens Hispana uetustißima, Pyreneis & Aquitaniæ uicina in hæc Galliæ loca traiecerunt. Quo magis miror à Pio & Blondo scriptum Vasconiam quasi occidentalem Gothiam eorum lingua appellatam, quod in his locis consentiente Honorio Vallia rex Gothorum consederit. His igitur Librettensis imperat princeps tantum dominus appellatus. Itaq; unum aiunt esse in Gallia dominum Librettensem. Vnum Armeniaci comitem. Vnum denique Britonum ducem, qui potentia post regem antecellant.

Aquæ Augustæ. — Sunt & in ea urbes Aquensis olim Aquæ Augustæ Ptolemæo Plinioq;. Conseranensis, Olorensis, Papincensis, Lascurrensis, Rigonensis, Adurensis, Bigorrensis, Maleacensis, Sarlatensis, Agenensis, sic etiam Antonino uocata.

Agennates — Ptolemæo Agennates.

Conu

Conueni
Aturia flu.
Lugdunum alterum.
Ruteni
Lemouici
Aruerni

Conuenarum urbs olim Conueni ad fluuium Aturiam inter montes siti Pyreneos: apud hos Lugdunum altera colonia Ptolemæo ponitur. Præterea Ruteni nunc Rutenenses. Lemouici & Aruerni nomen seruant, inter Aquitanos & ipsi ac trans Ligerim à Geographis positi. Ex Lemouicensibus quatuor ex ordine põtifices olim fuere. Aruernorum autem ut gentis fortißimæ plurima apud autores mentio. Hi, ut scribit Strabo, cum milibus ducentis olim cum Aemiliano Maximo ad Isaris & Rhodani confluenta, postea cum Domitio Aenobarbo, ubi Sulgas cum Rhodano

Augustonemetum.
Gergouia

cõiungitur, prælijs congreßi sunt. Eorum oppida Augustonemetum & Gergouia in monte sita, ubi pugnatũ est à Cæsare. Deinde apud Alexiam propinquum oppidum, ab eodemq; post longam obsidionem expugnatum superato Vercigentorige Gallorum duce. Nunc uerò Aruerni sub duce Borbonio agitant, ac Caroli septimi quondam temporibus adsceitis sibi Lemouicensibus ac Pictauis grauem seditionem excitarunt, Ducem sibi quendam Buuorium deligentes. Itaq; paßim grassando nobilem quemque uirum impune obtruncabant, quem tumultum Biturigum dux cum exercitu regio compreßit. Aruernorum præsul & martyr sub Constantino Iuniore, ut ait Sigisbertus, fuit Proiectus. Sed & in reliqua Aquitania nomina quædam etiam recentia.

Claromont.
Sanctiflori
Tutelensis
Minotensis
Albiensis
Castrensis
Aniciensis
Vabrensis
Metropoles III.
Liger
Cluentellus
Garunna
Eginanus
Aturus

Claromontensis, Sanctiflori, Tutelensis, Mimotensis, Albiensis, Castrensis, Aniciensis, Vabrensis. Metropoles omnino tres, Bituricensis, Burdegalensis, Auxitana. Flumina in ea Liger potißimus, qui prouinciam eam à cætera Gallia diducit, Cluentellus, Garumna, Egignanus, Aturus: omnia à Cemenis montibus in mare Aquitanicum procurrentia. BELGICA sequitur, in qua prouinciæ sunt, huiuscemodi nominibus hodie uocatæ, Picardia, Flandria, Lotoringia, Normandia. Est autem à cætera Gallia Matrona & Sequana diuisa, magna ex parte Germanorum moribus & catalecto, eo præsertim tractu, qui Oceano ac Rheno proximus est, cum ab illis hæc loca sint occupata. Populos enim Transrhenanos M. Agrippa citra flumen teste Plinio traduxit.

Sylua Arduenna

Syluam Arduennam in hac parte prius commemorabo totius Galliæ maximam. Hæc à Rheno incipit, per fines Treuerorum, Eburonum, & Menapiorum D. paß. mil. in longitudinem per mediam Belgiam in Oceanum tendit. Populi autem ex Oceani parte post Britones, Picardia

Picardia

cui comes imperat. Hanc ætate nostra Ludouicus undecimus rex Philippo Burgundo pignori dederat, quæ deinde recuperata causa belli maximi inter utrunque fuit. In hac parte Ambiani Ptolemæo ponuntur. Nunc etiam Ambianenses sanctis ornati præsulibus duobus Firminis martyre & professore, ac Honorato & Saluio. Is ultimus Chilperico regi Francorum Ariana secta infecto, restitit.

Ambiani
Firmini
Honoratus
Saluius
Attrebates

Attrebates quoq; quos Vedastus eius urbis præsul sanctißimus maxime exornat. Dein Cameracenses ueteres sane populi. Nam & Cameracum apud Antoninum tantum reperio. Postea Morini, in quorum littore Icium promontorium Ptolemæo Cæsariq;. Gessoriacum quoq; portus Plinio Tranquilloq; in Claudio, unde in Britanniam facili transmissu Claudius penetrauit. Is nunc à Britanniæ regibus tenetur, Calesium appellatus, quanquam & Caleti populi, Straboni in hac parte ponuntur. Sequuntur Bellocaßij Ptolemæo, ubi nunc Flandria. Huic olim à regibus Francorum præfectus mittebatur, quem Forestarium appellabant, qua administratione cum Balduinus quidam fungeretur, contigit ut Iudictham Caroli Calui filiam pactam Adoulpho Angliæ regi, illac transeuntem raperet: quæ post longam discordiam, patre consentiente, in iusto matrimonio apud eum remansit; proq; dote Flandria recepta, de Forestario comes factus est.

Cameracum
Icii promon.
Gessoriacum
Caleti populi
Belocasii
Flandria

Nunc ei succeßit Maximiliani Cæsaris filius Philippus Archidux, cuius suprà mentionem feci. Tongri ubi nunc Brabantia cui dux imperat. Menapij nunc Iuliacenses putati. Eburones uerò iuxta, nunc Alodienses Syluæ Arduenæ uicini inter Mosam & Rhenum. Hi sunt qui Cottam & Titureium Cæsaris legatos cum toto exercitu per colloquium circumuentos absente Cæsare trucidarunt: apud hos oppidum Vegerra, nunc Aquisgranum, Caroli Magni sepulcro nobilitatum. Prope uicus est etiam Luppia. Neruij ubi nunc Tornacenses Belgarum fortißimi Cæsaris exercitum in maximum discrimen adduxerunt, ita ut uni militum detracto scuto, ipsemet in acie primus inter pedites procedens, labantes suorum animos confirmauerit. In mediterranea quoq; penitiore Normandi ad mare ex Mediterranea pertinent, usq; ad promontorium Cobeum Ptolemæo nuncupatum, nunc autem Tubalena: iuxta castrum est Mons sancti Michaelis, cum arce regio præsidio munita, quod sit eius oræ uniuersæ tutela. Normandos enim aduenas, ut nonnulli recentiores tradunt minime constat esse: neq; enim apud ullos receptos autores Normandorum nomen aut in Germania, aut in Scythia usquam nominari contingit. Itaq; indigenas loci esse uerisimilius est, eos uidelicet quos Ptolemæus parua literarum mutatione Romanduos uocat. Hi seculis insequentibus, Rollone duce, Carolo tertio Imperatori bellum mouerunt, postremoq; cum eo fœdus & affinitatem inierunt. Præterea in Italiam cum Tancredo duce migrasse, & Siciliæ regnum primi constituisse dicuntur: quandoq; etiam Angliam sub rege Guilelmo tenuerunt. Nunc uerò regibus Gallorum sine controuersia parent. Horum historiam in Carolo tertio, partim etiam in Sicilia repetam. Eorum urbes Rotomagum uetusta ciuitas, hanc ornat Lanfrancus homo Papiensis, qui sub Honorio tertio Pontifice hic ludimagister fuit: incidens in latrones, cuncta bona amisit, ex quo postea in Cudonensi Cœnobio monachum agitans claruit sanctitate. Augusta Romanduorum, quam postea Constantius Cæsar de suo nomine Constantiam appellauit. Est alia item inter Sueuos & Heluetios. Sunt noua item nomina, Lexouiensis, Brioeensis, Ebricensis, Abrincensis, Sagiensis. Bellouaci autem nunc Beluacenses. hi nostra ætate obsidionem Caroli Burgundi plurimos dies paßi sunt, in quo bello cuiusdam puellæ uirtus prædicatur, quæ in mœnibus consistens, à milite Burgundo murum ascendente, uexillum extorsit, tandiu luctando, donec auxilium adesset. Triberi Ptolemæo, quorum urbs Augusta Triberorum, nunc Treuerensis, quæ Ildebertum habuit præsulem, prius Cenomanensem, uirum sanctißimum. Maximum item. Is enim Athanasium, Constantium eo fugientem, hospitio excepit. Rhemi erga populum Romanum fidelitate conspicui Cæsari in commentarijs Apud Rhemenses ex ampulla sancti Remigij rex oblini, deinde diademate iam inde à Clodouæo primo Christiano redimiri solet. Eorum fuit oppidum Samarobrina, ubi Cæsar Gallorum concilium indixit, impedimentaq; reliquit. Postremo Lotoringia inter Belgas sita est, à Lotario Lotarij Imperatoris Caroli Magni nepotis filio cognominata, quod in fratrum diuisione hæc in portionem cederet. In hac parte dominati sunt Gottifredus & Balduinus Baliones, felices illi fratres qui Hierosolymam primi ex Saracenis receperunt sumpta mutuo pecunia & oppigneratis terris. Proximis autem seculis succeßit Fredericus comes Vademontis, qui ex Violanta Renati Siciliæ quondam regis filia Renatum Iuniorem genuit uirum fortißimum, qui nunc uiuit, ac Carolum Burgundum aduersus uenientem cum toto exercitu sustulit, uti supra commemoraui. In hac continentur Mediomatrices

Tongri
Brabantia
Menapii
Iuliacenses
Eburones
Vegerra
Aquisgranum
Luppia
Neruii Tornacenses
Normandi
Cobeum promontorium
Romandui
Rotomagum
Lanfrancus
Augusta Romanduorum
Lexouiensis
Bellouaci
Samarobrina
Lotaringia

Mediomatri-ces.

Godericus

Leuci

Tullum

Gerardus

ces nunc Metenses. His Theodoricus Othonis primi propinquus, & ante eum Godericus circa Gregorij primi tempora sancti præsules præfuere. Leuci quorum oppidum Tullum Ptolemæo nunc quoque Tullense appellatum. Liberi omnes populi ac tantum Imperatoribus subiecti. Tullensium ciuis & præsul Gerardus fuit Hērici iij. tempore, relatusq; à Leone ob uitæ merita in professorum numerum, ut Vincentius scribit.

Mosa

Tabuda

Phrudis

Flumina in Belgica, Mosa, Tabuda, Phrudis, omnia in oceanum exeuntia, Ptolemæoq; posita haud sane magna.

GALLORVM REGES ac gesta.

Samotus

DE locis hactenus. Nunc historia subiungenda, ac priscos quidem Galliæ reges ab ipso qui fertur Berosi libello, ne nescius tantum præterire uidear, mutuabor. Ille Samotū tempore Beli primum in Gallia dominatum fuisse tradit. Deinde filium eius Magum, postea Sarron Dryum Galatem Bardum Longonem Lugdum Allobrogē Romum Lemannum Galatem iuniorem Nannetem Francum. De quibus nulla sanè cognitio præter nomina & nonnullorum etymologiam populorum, deprehenditur. Tantum hæc diligētioribus perscrutāda relinquo, & ad ea quæ pluribus notiora sunt autoribus ueniam.

Galli quinquies alpes traiicere

Celtæ

Ante aduentum Annibalis in Italiam Gallos quinquies Alpes traiecisse compertum est. Primum, ut ait Liuius, dulcedine uini adlecti Celtæ duce Bellouaso excitis Biturigibus, Heduis, Ambianis, Carnutibus, Aulercis, regnante Prisco Tarquinio mutandi melioris soli gratia in agro Insubrium, augurio pagi Heduorum sic cognominati, Mediolanum ædificarunt.

Mediolani cōditio

Cenomanni

Boii

Cenomanni deinde Celitonio duce uestigia priorum secuti eodem fauente Bellouaso cum transcendissent Alpes, ubi nunc Brixia & Verona loca tenuere. Postea Boij Liguresq; transgreßi cum intra Padum & Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus traiecto non Hetruscos modo, sed Vmbros inde pellentes intra Appenninum sese tenuere. Postremo, ut ait Polybius, Senones omnium potentißimi ad mare Adriaticum Senam urbem incoluere, ac ab Vsente fluuio ad Athesim fines habuere.

Brennus

Hi sunt qui Brenno duce Clusium obsedere, ac inde cum essent legatorum temeritate laceßiti, Romam properantes inciderunt, fuso apud Alliam exercitu, quos discedentes Camillus opprimens signa & aurum ablatum retulit. Rursus cum paucis post annis legatos Romanorum interfecissent, ut ait Liuius libro duodecimo, L. Cæcilium prætorem contra eos missum cum toto exercitu trucidauerunt. Iidem in Græciam traijcientes, ac Delphos spoliare conati, imbre grandineq; Phœbo quodammodo ultore (uti putabatur) extincti sunt.

Gallo græci

Galatæ

Et, ut Strabo ait, qui reliqui fuere in Asia considentes Gallogræci siue Galatæ dicti sunt. Polybius uerò, cuius autoritatem secutus, reliquam eorum percurram historiam, scribit, quod Galli postquam Delphos euasere, nequaquam in Asiam trāsiuere, sed loci opportunitate adlecti circa Byzantium constitere, ubi deuictis Thracibus, & Thyle rege constituto, Byzantijs bellum intulere, qui tributo annuo lxxx. talentorum se redemerunt usque ad Clyari tempora, quando Gallorum genus defecit à Thracibus funditus eradicati.

Gallorum in Italia clades

At hi qui in Italia remansere, post alliensem cladem annos xlij. Albam cum exercitu se recipientes Romanos occurrētes habuere, eosq; terga uertere perterritos coegerunt. Deinde pace facta annos xliij. quieuere. Postea Hetruscis coniuncti aduersus Romanos profecti cum ingenti præda incolumes domum rediere. Quarto exinde anno cum Samnitibus denuo Romanos inuadūt, plurimos eorum cædunt. Paucis post diebus iterato aggreßi iuxta Sentinatum regionem prælium ineunt, plurimos obtruncant. Post annos decem comparato exercitu in Hetruriam profecti Aretium obsident. Romani auxilium ferentes procul à mœnibus dimicarunt, ubi superati amisso etiam Lucio Cos. Manium Curium suffecere. Is statim legatos in Galliam ad redimendos captiuos misit, quibus contra ius gentium interfectis Romani indignati, nouo delectu habito in Galliam penetrant: ubi parum processum, obuios Senones prælio commisso obtruncant, reliquos sedibus suis eijciunt.

Noua Colonia Senonum

Boii

Nouam ipsi coloniam inducunt, eamq; ueteri nomine quo primum à Gallis habitatam appellant. Boij uerò exemplo Senonum sibi timentes Hetruscis in auxilium uocatis bellum aduersus Romanos mouent, in quo Hetruscorum magna pars, Boiorum pauci effugere. Nec iis tamen animus cecidere, quin redintegratis uiribus proximo anno prælium rursus inirent, in quo ita profligati fuere, ut penè ad internitionem delerentur. Qua clade perterriti, fœdus cum Romanis per legatos percutiunt. Hic erat annus tertius quo Pyrrhus in Italiam uenerat, & quintus post eam cladē quam Galli apud Delphos paßi sunt. Ex illo Galli tot cladibus uexati, à bellis deinde x l v. annos quieuere.

Cōgolitanus Anerestis Galli inuasere Italiā cum peditum L. millibus.

Quum postea ex lege C. Flaminij promulgata, ager ubi Senones fuere militibus dederetur, indignati Boij uicini Gallos transalpinos exciuere, Congolitanum & Anerestem reges circa Rhodanum habitantes ac præcipue gesatas cum peditibus L. millibus, equitibus & curribus duobus mil. præter auxilia Cisalpinorum Gallorum & Insubrium & Gallorum qui circa Padum habitant. Nam ex Venetis Cenomanni tantum cum Romanis consenserunt.

Ex Italia DCC. M. peditū equitum lxxx M. sine Transpadanis

Romani igitur tantæ multitudini & terrori occurrere parantes, ex omni Italia septies centena peditum milia, equitum uerò lxxx. milia sine transpadanis coegerunt. Ea uis tunc erat Italiæ, aduersus quos Annibal paulò post uix cum xxx. millibus ausus est alpes transcendere.

L. Aemilius

Hoc itaque militum numero partito, ut de aduentu ipsorum acceperunt L. Aemilium Cos. Ariminum misere. At illi per Hetruriam iter facientes ad Clusium obuios Romanos habuere, quos fugere stratagemate simulantes insectati, ad sex milia ex eis cæsa sunt. Reliqui in proximum tumulum sese recepere. Aemilius Cos. cognito eorum itinere ex Arimino Romam uersus contra eos proficiscitur. Galli consulis aduentu formidantes tumuli obsidionem, per littus Hetrusci maris remeare statuunt, relictis impedimentis quo tutius pugnarent. Aemylius descendentes persequitur, nec tamen congredi audet.

C. Attilius Regulus Coss.

C. Attilius regulus alter Cos. qui nuper à Sardinia Pisas uenerat, miratus subitum eorum discessum, ut forte interclusum eorum uidit exercitum prælium commisit, atque ita utrinque à Coss. ad unum omnes cæsi fuere.

Gallorum cædes

Vtebantur gladijs oblongis cuspide obtusa, & paruis clypeis. At Romani contrà paruis & acutis gladijs & oblongis scutis, ut cominus magis ualerent. Terrori tamen fuere nuda Gallorum corpora & pulchritudo torquium aurea, & uirgata sagula, quibus toto corpore coruscabant. Post hanc uictoriam Aemylius Paulus per Ligures in Boiorum agrum tendens omnia uastabat, paucis post diebus triumphans urbem ingressus est, ærariumq; ex gaza ditauit.

P. Furius C. Flauius Coss.

Post hæc P. Furius & C. Flauius Coss, creati contra Insubres profecti, ac uicti sese in Cenomannorum agrum receperunt. Rursus redintegratis copijs cum longe superioribus numero prælium ad Adduam fluuium instaurant, ubi Romani Cenomannos, quibus non satis fidebant præmisere, ac eis ponte rescisso necessitatē pugnandi fecere. Quamobrem uictores Coss. cæsis ex eis L. millibus discessere. In

subres tanto accepto incommodo pacem anno proximo petiere, omnia pollicentes, quæ Coss. M. Claudius & C. Cornelius minime concessere. Quare illi conductis triginta milibus gesatis ultimam periclitantur fortunam. Coss. Acerris urbe inter Padum & Alpes post obsidiones potiuntur. Deinde apud Clastidium collatis signis hostes fugant, fugientes Mediolanum persequuntur, atque in potestatem postremo redigunt. Quo bello Galli ex Italia penitus sublati sunt. In hanc Polybius it sententiam, qui monet non timendos esse Gallos aut barbaros, si uiribus suis aut prudentia Italia experiatur. Transalpinos posthac diuersis attritos tempestatibus & bellis, Q. Fabius primum Allobrogas, deinde Cn. Domitius Aruernos perdomuit, ducto in triumphum Batuto eorum rege: ad ultimum Iul. Cæsar decennali bello sub iugum omnes misit.

M. Claudius C. Cornelius Coss.
Acerræ
Qu. Fabius Cn. Domi. Iul. Cæsar

FRANCORVM ORIGO ac succeßiones.

GALLOS dein paulatim occidente Imperio, circa Honorij tempora barbari diuersarum nationum, ut etiam cæteras inuasere prouincias: è Scythia Gothi, Alani: ex Hispania Vascones: è Germania Sueui, Burgundiones, Franci. De his igitur ultimis dicendum, qui rerum potiti cæteros expulerunt. Horum originem annales Gallorum iam inde à Franco quodam Hectoris filio repetunt, qui post Troiæ occasum in Germaniam primum applicuerit: gentemq; ex eo paulatim propagatam in Galliam migrasse, de quo sanè apud nullum legi ueterem autorem. Posteriorum quidem primus qui Francorum mentionē faciat, Agathias Græcus autor, qui circa Iustiniani tempora scripsit historiam his uerbis: Francorũ natio est Italiæ proxima, & terminis iuncta. Veteres tamen hos Germanos dixere. Nam circa Rhenum habitant, Galliarumq; magnam partem occupant, qui quanquā ut reliqui Germani sunt barbari, Romana tamen politia & alijs institutis utuntur. Sunt etiam Christiani & rectißimæ opinionis. Et paulò inferius. Eorum reges longos post terga crines gerunt non more Turcarum atq; Alanorum incomptos atq; inordinatos, sed pulchre discriminatos unguentoq; delibutos. Reliqua uerò turba circũtonsa crinibus. Hæc Agathias. Ex quo satis constat ex ea natione migrasse quæ trans Rhenum, nunc quoq; Franconia dicta est. Franconum enim uetustum nomen Cicero quoq; in epistolis ad Atticũ meminit. Hi posteris temporibus anno salutis circiter CCCCXX. Theodosio Iuniore imperante exagitati à uicinis, simul & mutandi melioris soli gratia in proximā Galliam Belgicam cum eorum rege Clodio traiecere, locaq; Metēsium primo ac Tullensium tenuere, ubi Aetio duce Imperatoris, deinde Gothis et Aquitanis, postremo Normandis ac Longobardis uaria succeßione, ac magna uirtute superatis, tota paulatim Gallia potiti sunt, & ad hunc usque diem inclytum inter Christianos regnum constituere, ac barbaris nationibus magnopere pro Christi religione restiterunt. Reges uerò, ut ex eorum, tum etiam aliorum historia accepi, ordine ac compēdio referā. Primũ igitur genealogias eorum in tris diuidunt progenies. Prima à Pharamundo usq; ad Childericũ III. quæ durauit annos CCCXXX. usq; ad annũ salutis DCCL. Secunda à Pipino usq; ad Ludouicum VI. Lotharij filiũ, quæ durauit annos CCXXXVIII. usq; ad annũ DCCCCLXXXVIII. Tertia uerò ab Vgone Capeto comite Parisiēsi usq; ad ætatem nostram. Itaq; duces primum uti tradunt in Germania cœpere post Francum, quem suprà dixi Hectoris filium ab eis dictum. Huius deinde natum Marcomirum patrem Pharamundi, qui primus ab eis rex dicitur constitutus anno CCCCXX. Regni uerò XI. interijt. Nutrire comas instituit ut à Gallis discernerentur, quam consuetudinem, ut ex Agathia suprà memoraui, Reges tantum usurpauere usque ad Petri Lombardi præsulis Parisiensis tempora, quo reclamante postea desiere. Clodius cognomento Capillatus ob promissam longe cæsariem, Pharamundi filius atq; successor, Anno regni XX. extinctus est, Imperante Theodosio iuniore, primusq; traiecto Rheno cum copijs in proximam Belgicam uenit, Tornacensem, Camaracensem, Tullensem, Metensemq; ciuitates occupauit, Merouеumq; filium regni successorē reliquit. Hic annos XI. rexit. Attilā in Galliam uenientē fugit in ciuitatem Aurelianēsem. unde iunctus cum Aetio duce Romanorũ castris ac Attila pulso paulò pòst in regiam remigrauit. Post eum Childericus natus annos XXXIII. Leone primo imperante. Hic ob libidinem in matronas regno expulsus, deinde restitutus fuisse traditur. Clodoueus rex V. Childerici filius, anno CCCCLXXXIIII. Clotildem Gundebaldi Burgũdi regis filiam mulierem sanctam duxit in matrimonium. Quam cum ad Christi religionem exhortantem audire nollet, tandem cum Alemanis prælio concurrens uotum uouit si compos fuisset, se uxori obtemperaturum. Igitur re feliciter gesta accersito Remigio præsule Rhemensi primus regum Francorum una cum tribus milibus è populo sacro fonte abluitur anno regni XI. Quo tempore diuino miraculo missa cœlitus ampulla per columbam dicitur, ubi Chrisma quo est oblitus inerat. Seruataq; deinde in cœnobio S. Remigij ad idem in posterum officium regibus exhibendum. Regnante in Italia Theodorico rege, feruntur & alia huius uiri prodigia. Proficiscens aduersus Alaricum Gothorum regem, qui Tolosæ regnabat, Ligerim fluuium qui inundatione creuerat eius precibus nocte ita decreuisse, ut uado transmitteretur, & apud Pictauos castrametaretur, Gothosq; una cum rege cecidisse, ac Galliæ penitus regno & antiqua possessione expulisse. In basilica S. Martini diadema ab Anastasio principe accepit. Moritur anno XLV. Regni XXX. superstitibus liberis Theoderico, Clodomiro, Clotario, Childeberto, qui omnes ex successione regnauere. Sepultus Parisijs in Aede S. Petri à se constructa, quem Galli perpetuo colunt, ac pro sancto uenerantur. Theodoricus maior natu regnauit annos XXIII. apud Metensem ciuitatem, partitis alijs cum fratribus locis. Huius maxima gesta commemorantur. Turingiam cum rege sibi subiugauit, in Italiam cum armatis LXXX. milibus traiecit, Bellisarij copias repētino impetu fregit, Trāspadanam omnem regionem subiugando, mox inopia pabuli coactus est dimisso in Italia Bucello & Amingo ducibus, qui & ipsi superati à Narsete apud Cannetum in campania fuere. Decem Burgundionum milia auxilio Gothis misit, quorum rex Theodoricus sororem eius olim in matrimonium duxerat. Demum per seditionem interfectus dum de imperio cum patruis certat, anno regni XIII. superstite Theodebaldo filio, qui post eum regnauit annos X. Deinde ad Clodomirum Clodouci filium Theodorici fratrem res peruenit. Qui apud Aurelianensem ciuitatem regnauit, prouinciamq; ac Burgundiam bello ciuili acquisiuit, hoc modo Gundebaldus Burgundiæ rex Chilpericum fratrem maternum Clodomiri auum interfecerat, quamobrem eum ulcisci statuens bello aduersus Gundebaldum moto è duobus eius filijs alterum Sigismundum in prælio cepit, alterũ Gothimarum interfecit, regnoq; eorum potitur. Sigismundi præclara est fama sanctitatis, quem captum atque in puteum unà cum uxore & filijs demißũ, & post aliquot dies extinctum, ac sepultum in cœnobio Aganensi apud ciuitatem Sedunensem,

Gothi Vascones Sueui
Francus
Gallorum mores
Aetius dux
Francorũ genealogiæ tres
Pharamundus rex primus
Clodius Capillatus
Merouеus
Childericus
Clodoueus primus Christ.
Clotildis uxor
Ampulla sancta
Contra Alaricum
Theodoricus rex trangressus in Italiam.
Bucellus & Amingus duces separati à Narsete
Theodebaldus
Clodomirus
Gundebaldus Burgundus
S. Sigismūdus

dunensem, quod ipse construxerat, febricitantes inuocant.

Childebertus. Regia apud Parisium

Childebertus tertius, Clodouei filius fratri successit. diuiso cum alijs regno, apud Parisios regiam ipse constituit, Cenomannos, Pictauos, ac Normandos sibi adiudicauit.

Clotildis Amalrici Gotho uxor

Clotildem sororem Amalrico Gothorum regi locauit, quæ cum à uiro minime Christiano tum iurgijs tum uerberibus ob Christi fidem incesseretur, questa apud fratrem eum ad ultionem compulit. Quamobrem profectus in Hispaniam cum exercitu, Almaricum in prælio apud Toletum commisso, ad templum quoddam fugere contendentem obtruncat, urbemq; diripit, ac sororem reducit, quæ in itinere morbo correpta interijt. Post honestissimum facinus

Parricidium Childeberti

animum ad parricidium conuertit, duos fratris defuncti filios pupillos, quos mater eius Clotildis apud Parisios alebat, ad se aliud simulando uenire iussos necauit. Quorum cadauera relata Parisium ab auia mœstissima ac sanctissima muliere multis cum lacrymis contumulata fuere. Childebertus unà cum fratre Clotario puerorum inter se regna partitus, expeditionem postea in Hispaniam sumpsit, ac magna ui Valentiam obsidenti urbis Præsul extra mœnia egressus cum dalmatica S. Vincentij occurrit, quam ei dono dedit. Quo facile munere delinitus, domum reuertit.

Templum S. Germani

Quo postea dono templum S. Germani præsulis Parisiensis, qui eo forte tempore decesserat, ac miraculis florebat, ornauit, ubi postremo & ipse decedens sine prole sepultus est Anno salutis D X V.

Clotarius

Clotarius igitur frater superstes omnium suorum Monarchia Galliarum potitur.

Conabrus dux Britonum

Cum Conabro Britonum duce bellum gessit, eumq; interfecit. Crominum eius filium nothum suppetias ei ferentem, captum in prælio cum uxore ac liberis igne cremauit.

Cœnobium S.Medardi

Cœnobium sancti Medardi Suessionense ædificauit, in quo & sepultus est, Anno regni quinquagesimoprimo. Quatuor superstitibus liberis, partito inter se regno Chilperico Suessiones, Ariperto Parisij, Guntiano Aurelianenses, Sigiberto Metenses obuenere.

Aripertus rex apud Parisios

Aripertus igitur ex omnibus fratribus patrio successit regno, apud Parisios regia constituta. De quo nihil aliud memoratur, quàm quod ob amorē in ancillas coniugem abdicauit. Quamobrem frustra sæpe admonitus à sancto Germano Præsule tunc urbis sacris tandem interdictus, ac sine liberis extinctus est.

S. Germanus B.Guncianus

Guntianus frater regnum inijt, qui Aurelianis imperabat. Hic fessus quondam uenando obdormisse dicitur in campis, & ex somno thesaurus ei antiquæ gazæ manifestatus, quem cum esset nactus cum reliquis facultatibus egentibus distribuit, ad regnum immortale adspirando. Decessit sine liberis Sigisberto fratre cum eius filio Childeperto successore dimisso, Anno regni uigesimoquinto. salutis D L X I I I I. Apud Francos inter sanctos relatus.

Sigibertus

Sigibertus Clotarij filius, & Guntiani frater apud Metensem ciuitatem regnauit, quæ ei ex

Austrasia Brunchildis

patris hereditate sorte obuenit, regnum Austrasiæ appellatum. Brunchildem Atanagildi regis Hispaniæ filiam duxit, quam Arriana secta inquinatam ad ueram religionem

Chilpericus

reduxit. Bellum cum fratre Chilperico gessit, in quo filius illius Theobertus post multa ab eo crudelitatis exempla fœde perpetrata occubuit. At Chilpericus pater fratrem eum sectaretur ab eo fugatus, se Tornacum recepit,

Phrigundis

ubi obsessus, uxoris Phrigundis opera, quæ clam satellites aliud simulando ad Sigisbertum obsidentem interficiendum miserat liberatus est. Mox Parisium ueniens, Brunchildem Sigisberti extincti uxorem cum filiabus Rotomagum relegauit, bonis eorum direptis. Tunc denique con-

S.Glosinda

firmato statu, uxorem duxit Glosindam Brunchildis sororem Atanagildi Gothorum regis filiam, quæ ex Arriana secta in fidem orthodoxam uersa persancte uixit. Dolis tandem agitata pellicis Phrigundis, relictus bonis ac coniugio, sæpe in patriam redire frustra tentauit, tandem illius insidijs noctu à uiro iugulata miraculis dicitur clarere. Sed & eiusdem Phrigundis opera Andouera prima Chilperti coniunx abdicata est, quæ tris peperit liberos, quorum natu maior Maroueus eiusdem concubinæ insectatione bonis dimissus, & abdicata coniuge Brunchilde, quondam patrui sui uxore monachum egit. Postremo tot illa malis perpetratis, necem addidit uiri, cui ad ultimum se suspectam cognoscebat. Redeuntem itaque è uenatione, eius opera duo satellites eum incautum aggressi trucidarunt, Anno regni trigesimotertio, relicto paruo filio Clotario, quem ex ipsa Phrigundi primum concubina, deinde uxore susceperat.

Childebertus II.cum Brunchilde matre

Interim Childebertus secundus Sigisberti filius, post patris ac patrui mortem regnauit in Austrasia unà cum Brunchilde matre annos uiginti, quæ mulier, quod crudeliter & acerbe administrabat, populo fuit infensa. Viri etiam sui fratris filium in matrimonium quondā accepit, quæ tamen omnia religione compensabat, Cœnobia, templa, sacras ædis ædificando, muneribusq; immodicis ornando.

Inguldis Hermogillus

Huius Childeberti soror Inguldis Hermogildo Lemogildi Gothorum regis filio locata fuerat, quæ uirum ad religionem orthodoxam deduxerat. Quamobrem à patre Lemogildo post carcerem & uincula securi percussus martyr occubuit.

Theodebertus rex

Theodebertus Chilperici filius ex concubina successit, contra quem eius ex matrimonio frater Theodericus ab auia Brunchilde compulsus bellum mouit, fugauitq; Coloniam Ciuitatem: ubi obsessus, ac ciuium proditione interfectus est.

Theoderic. II

Theodoricus secundus uictoria potitus, ac fratris filijs interfectis, pacificus cum omnium gratia reuertit. Nec multo post aduersus Clotarium patruum de regno eadem Brunchilde adhortante dimicauit, tandem in regno confirmatus, fratris ab se interfecti filiam in matrimonium duxit, multoq; reclamantem Brunchildē consanguinitatis iura esse uiolata, contumelia ac minis repressit, tot scelerum eius adhortationes exprobrando. Quamobrem illa indignata eum ueneno necari, deinde sex liberos eius trucidari mandauit, quæ omnia sanctus

S Columbanus aufugit in Italiam.

Columbanus abbas, dum eum à libidine cuperet auertere prædixerat. Ob quam causam à Brunchilde ex Galliæ finibus expulsus in Italiam aufugit, ubi supra Ticinum cœnobium instituit.

S.Gregorii monitio.

Hunc Theodericum eiusq; fratrem sanctus Gregorius per literas monuit, ne simoniæ crimen in regno permitterent, cum ipsorum indulgentia par criminis patrantium haberetur. Iam enim huius contagio uis serpere cœperat apud eos.

Clotarius rex

Clotarius eorum patruus rex Francorum octauus, ex his qui recta stirpe successere, regnauit annos quadragintaquatuor. De quo quod dicam nihil reperio, quàm quæ suprà dicta sunt. Tum quod ex Bertunde uxore genuit Hiltidem filiam, ex qua & Amberto coniuge Herchenoaldus est genitus: unde Pipini, & Carolorum genus descendit.

Dagobertus

Dagobertus filius heres regni, nonus recta genealogia, uiuente patre regnauit annos sedecim. De Saxonibus triumphauit. Consortem regni fra-

Aripertus

trem Aripertum fecit concessa ei Aquitania, ac regno Tolosæ, cum quo tamen quandoque in discordiam uenit. Qua-

S. Dionysii cœnobium factum.

propter eum fugientem ad Dionysij templum inde nulla ui auellere potuit. Ex illo locum ueneratus insuper cœnobio magnifico decorauit, ubi tandem sepultus est, qui ob beneficentiam & religionem dicitur post mortem ex uiso cuiusdam uiri sancti liberatus à cœlesti iudicio, in quo multis accusatus criminibus spiritus eius comparuit. Ex filijs su-

Sigibertus II

perstitibus duobus Sigiberto & Clodouco Sigibertus secundus rem suscepit. Is cum prolem minime speraret, se-

Dagobertus Grimoaldus

ptem cœnobia magnifice extruxit. Post hæc Dagobertum filium suscepit, quem moriens Grimoaldo Pipini filio

Maiordomus

præfecto pretorij, siue, ut Galli appellant. Maioridomus commendauit. Grimoaldus per proditionem interfecto pupillo filium suum Austrasiæ regno præfecit, quam iniuriam est ultus Sigiberti frater Clodoueus secundus, Grimoaldũ interficiendo.

Clodoueus II

Is enim rebus Francorum succedens, anno sexcentesimo quadragesimo sexto, regnauit annos sedecim.

Batildis sancta

Vxorem duxit Batildem mulierem sanctißimam e genere Saxonum, quæ quondam ante matrimonium in peregrinatione transmarina capta fuit, ac salua uirginitate redempta ab Herchenoaldo Maioredomus regiæ. Peperit uiro tris liberos, post eius mortem cœnobio se perpetuo dicauit Pariensi, quondam à sancta Clotilde extructo primi Clodouci uxore: claruit postea miraculis, cuius festum celebratur quarto Calendas Februarij. Extruxit & ipsa quoque cœnobia duo: alterum solo, alterum uerò reconcinnauit, donisq; ornauit.

Maiordomus creatus

Cæterum his temporibus creatus nouus magistratus Maiordomus, autoritate maxima, quippe cum per regum luxuriam atq; ignauiam eo res deducta esset, ut nulla regni cura aut populorum, nisi propriæ libidinis esset, necesse fuit huic magistratui res cunctas obire, bella gerere, domi forisq; prouidere, omnia præterea regis munera citra regni titulũ gerere.

S. Dionysii corpus à Clodoueo retectum

Clodoueus igitur cum aliquando sancti Dionysij corpus minus atq; deceret reuerẽter retexerit, atq; attrectarit, brachiumq; propterea ipsius aliquantulum fregisset, dicitur in insaniam incidisse: bienniоq; post excesisse superstitibus Clotario Theoderico & Childerico filijs, qui omnes ex successione regnauerunt ac primo Clotarius III. annos tres.

Clotarius III
Theodericus

Deinde Theodericus frater succedens breui tempore ob morum insolentiam regno deijcitur, quem secutus est Childericus tertius frater, qui crudelitate insigni præditus, Leodegarium præsulem Augustodunensem apud Lexouium relegauit.

Childericus

Bodolonem maximum inter Francos uirum ligari ad stipitem ac cædi iussit, à quo mox ipse rex unà cum uxore reuertens à uenatione trucidatus est.

Theodoricus XI. rex iterũ factus

Post quem Theodoricus rursus supradictus rex undecimus ex his qui recta stirpe successerant, quem diximus semel à regno pulsum, iterũ succedere permissus nihilo mitior fuit fratre Childerico. Ab initio quidem Leodegarium ab exilio reuocauit, eiusq; consilio multa gessit. Deinde potentiam ueritus cuiusdam Ebroini qui sese stirpe natum regia iactabat, in concordiam cum eo ueniens Præsules nonnullos inter quos Leodegarium ipsius adhortatione necauit.

Leodegarius præsul Augustodunensis interficitur

Regnauit annos octodecim, sepultus in æde sancti Modesti Atrebatensis, quam ipse construxerat.

Pipinus senior Maiordomus

Hoc siquidem tempore Pipinus senior Maiordomus fuisse traditur.

Clodoueus III. rex

Clodoueus tertius, Theodorici filius regnauit annos quatuor. Decesit anno primo imperij Anastasij secundi.

Dagobertus II.

Dagobertus secundus Childeberti filius, anno quinto decesit, secundo imperij Leonis, filiumq; paruum Theodericũ fidei tutelæq; Caroli Martelli Maiorisdomus commisit.

Theodoricus
Chilpericus Daniel

Chilpericus cognominatus Daniel, regnum inuasit, contraq; Carolum insurrexit Eudonis Aquitaniæ regis auxilijs nixus. Tandem ab ipso uictus, regnoq; pulsus, ac Theodericus imperio restitutus est. Sunt qui dicant quod fugato Chilperico Carolus Clodoueum S. Batildis filium e stirpe regia regno præfecerit, Theodericus quartus Dagoberti filius, post quem Clotarius, postremo Chilpericus, breui inter se spatio successere.

Theod. IIII
Clotarius
Chilpericus ob segnitiem abdicatus

Hic ultimus cum esset natura segnis, populusq; male per eum consuleretur: abdicatus regno, in cœnobio monachum egit, & Pipinus nunc Maiordomus hortante ac probante Zacharia summo pontifice rex surrogatus primus ex ea familia postquam Merouengorum prosapia defecit: quæ regnauit annos CCXCVI.

PIPINI ET CAROLORVM genus ac gesta.

PIPINVS itaque rex anno DCCLI. secundam inter Frãcos incœpit progeniem. De qua pauca dicendum, initio à maioribus sumpto. Genus siquidẽ à regibus Francorũ iactant. Ambertus enim uir magnus, ex Hilside Clotarij octaui regis filia Herchenoaldũ genuit, patrem Pipini, qui Grimoaldum suscepit, patrem alterius Herchenoaldi. Ex quo natus alter Pipinus cognomento breuis à staturæ breuitate. Hic igitur Maiordomus sub Theoderico III. fuit: rebus in Germania feliciter gestis, belli gloria floruit: excedens Carolum Martellum, & Carolomanũ filios hæredes dimisit.

Carolus martellus

Martellus officio paterno succedens in aula regia res gesit item præclaras. Leone secundo siquidem Imperat. anno DCCXVIII. Sequana transmisso aduersus Aurelianos mouens uno impetu hostes fudit: Rhenum deinde traijciens Saxones, Alemanos, Sueuos, Bauaros, regno Francorum adiecit: Saracenos ab Eudone duce in Aquitaniam uocatos apud Turonum memorabili clade adflixit. CCCLXXXV. millibus partim cæsis, partim fugatis. Post item aliquantulum temporis Amorreum alterum eorum regem ex Hispania suppetias Athimo apud Narbonem obsesso ferentem cum toto exercitu trucidauit. Hinc Gothos, qui Hispaniam citeriorem & Galliæ partem trecentos iam annos turbabant, deleuit præter paucos: qui ad Barcinonensium opem & loca confugere. Expulsis igitur exteris nationibus, Galliam omnem Francorum regno subiecit: & paulò pòst mortuo Theodorico rege, ut Childericus eius germanus ei succederet, curauit. Decesit ex morbo in Gallia, Carolomano & Pipino liberis superstitibus: quorum alter ut in Bauaria, Alemania, & Metensi: Pipinus autem ut in Burgundia, Francia & Aquitania dominarentur, mandauit.

Carolomanus
Pipinus rex

Carolomanus Romam petijt, & Zacharia pontifice salutato in cœnobio Casinensi in Italia monachum egit. Pipinum uerò alterum filium, de quo nunc agitamus, Franci adhortante eodem pontifice, deiecto ob ignauiam Chilperico, regem crearunt. Anno salutis DCCLI. Hic igitur Stephano II. pontifici ab Aistulpho Longobardorum rege oppresso, & in Galliam fugienti suppetias tulit, bisq; traiectis Alpibus in Italiam cum exercitu properans, Aistulphum coëgit, rebus primum à pontifice repetitis: deinde exarchatu Rauennate, & quicquid ferè in Italia ceperat Petri Cathedræ cedere frustra tunc reclamante Imperatoris Protospatario. Inde postquam in Galliam reuertit, Taxillum Bauariæ ducem sibi subiecit. Cum Aquitanis VIII. annos decertauit, Manfredo primo prælio in fidem accepto: quem postea rebellantem Carolus filius domuit. Moriens duos omnino filios reliquit, Carolomanum & Carolum, cui postea magno cognomentum fuit.

Carolus Magnus

Huius igitur prima militia post obitum patris contra Aquitanorum regem Himuldum fuit, quem in deditionem accepit. Accersitus in Italiam ab Hadriano pontifice contra Longobardos, Desyderio eorum rege per obsidionem Papiæ in potestatẽ recepto, eos ex Italia annos ferè CCIIII. possessa eiecit. Inde domum reuersus, bellum Saxonum quod annos ferè XXXIII. cum Francis durauerat, quamuis interpellatum prosequitur: quibus tandem sub iugum missis eam omnem gentem ad Christi cultum redegit. Post hæc aduersus Aigoladum Saracenum, Hispanosq; male de Christo ob Arrianam sectam sentientes, expeditionem sumens, breui tempore subiugatos, Pampilone, Cæsaraugusta, & quibusdam alijs oppidis expugnatis rectè sentire coëgit. Redeuntem in Galliam Vascones, qui in insidijs erant, adorti clade adfecerunt, Rolando cum parte militum cæso. Eam expeditionem

Turpin⁹ præsul Rhemēsis
Catalogus procerum in Hispania

tionem sicut & reliqua gesta Caroli Turpinus præsul Rhemensis, qui rebus interfuit, scripto tradidit: ubi Catalogum procerum qui eum sunt comitati, hunc ferè enumerat. Rolandus comes Cenomannensis ex Millone & Berta Caroli sorore genitus, cum quatuor millibus bellatorum. Oliuerius comes Gebennensis filius Rainerij cum tribus millibus. Arastagnus dux Britonum cum septem millibus. Enkus dux Aquitaniæ, Gauferus dux Burdegalensis, Gundebaldus Phrisiæ, Gellius comes Nancienfis, Renaldus de Bellanda, Naaman dux Bauariæ, Ogirius dux Daciæ, Lambertus princeps Bituricensis, Samson dux Burgundorum, Garinus dux Lotoringiæ. Constantinus præfectus Romanus. Testatur quoque Turpinus ingentem fuisse exercitum, magnumq; telluris spatium duorum ferè iter dierum amplexum. De his multa posteris fabulosa sunt tradita: ueritas tamen, ut & uiribus, & corporum proceritate cæteris mortalibus præstiterint. Italiam postea Carolus rursus repetens, Beneuentanorum, qui duce Araiso in Romanum pontificem bellum parabant, tumultus compressit.

Taxillo Bauarus

Taxillonem Bauariæ ducem impellente uxore, quæ filia Desiderij fuerat, res nouas molientem sola legatione sedauit: acceptis etiam obsidibus, Hunnos qui Pannoniam diu occupauerant, plurimis utrinque acceptis incommodis, tandem clade maxima adfecit: amplißimisq;

Gottifredus Normandus

deinde spolijs onustus in Galliam reuertens, Gottifredum Normandorum ducem, Francorum socios uexantem, in potestatem redegit. Leonem tertium pontificem à Romanis expulsum, ac eius auxilium implorantem, per legatos confestim, deinde per se, tertio ueniens in Italiam, compressa seditione, ac repulsis inimicis restituit. Pro quibus meritis ab ipso Imperator primum consalutatus: & nomen quod annos ferè CCCXX. cessauerat, occidenti restituit. Domum postremo repetens non minore dignitate otium gessit, artes liberales magnopere colendo. Quarum studium Parisijs primus instituit. Tum sacra loca exædificando. inter quæ XXIIII. cœnobia in antiqua Chronica nominata comperio. Tum nobile illud templum sancti Martini Aquisgrani: ubi etiam ex pleuresi decessit anno ætatis LXXII. imperij decimoquarto, Salutis DCCCXV. Liberos VI. genuit, Cotrudem, Bertam, Gillam fœminas. Mares uerò Ludouicum, Carolum, ac ex concubina Pipinum. quem Hadrianus pontifex Romæ de sacro fonte leuauit. E quibus tantum superstes Ludouicus, ac imperij

Bernardus Italiæ rex

successor fuit. Bernardum uerò ex Pipino filio nepotem Italiæ regem creauit. Traditur Carolus omnia quæ pater Pipinus pontifici dederat probasse. Est & autor Iacobus de Voragine, cum auxilio Genuensium instructa contra Saracenos classe profectum Hierosolymam recuperasse: cui minime cæteri adstipulantur: quod etiam Florentiam ædificijs restituerit, nullus est idoneus autor. Illud sanè inter omnes constat, cum Imp. Constantinopolitano de imperij diuisione conuenisse. Venetosq; legibus proprijs uti permisisse. Traditur & in uictu delicatior fuisse. Venationis etiam quadantenus studiosus. Corpore procero uiribusq; nactus præter humanam consuetudinem, omnes eum fatentur fuisse. Præterea ob ingentia erga religionem merita liberalitatemq; ac misericordiam in pauperes, apud Aquisgranum, itemq; Parisium, pro sancto, quamuis in catalo-

Ludouicus Pius

gum non relatum, uenerantur. LVDOVICVS cognomento Pius, accepto de patris morte nuntio extemplo uenit Aquisgranum: ubi Leonis Imperatoris Græci legatione audita fœdus cum eo renouauit. Bernardum Italiæ regem primo quidem probauit: mox ubi comperit imperium adfectare, caput securi percußit: eius fautoribus, inter quos præsules multi fuere, diuersis in locis exilio mulctatis.

Quatuor suscepit omnino liberos, quorum natu maximum Lotharium in Bernardi locum suffecit: Pipinum Aquitaniæ, Ludouicum Bauariæ: Carolum uerò cognomento Caluum, ex alia uxore susceptum, Franciæ Burgundiæq; reges constituit, à quibus multa deinde incommoda passus, & in carcerem coniectus est. Denique post annum ab eisdem in dignitatem pristinam restitutus. Quæ omnia ciuiliter tulisse, & cum illis clementer egisse postea fertur. Stephanum IIII. Pont. Galliam petentem magna populorum celebritate spectatum properantium, magnifice excepit: à quo mox diadema apud ciuitatem Aurelianensem accepit. Conuersus deinde ad bella Viomarcum tyrannum Britanniæ regnum occupantem in prælio obtruncauit. Bulgaros Pannoniam inuadentes repulit, ac petentibus pacem dedit. Michaëlis imperatoris Græci Legatos de imaginibus referentes ad Romanum Pont. reiecit. Ab eisdem legatis libros Dionysij Ariopagitæ in Latinum sermonem conuersos ei adlatos, ut autores sunt Landulphus de Columna, & qui ante eum de rebus Francorum scripsit Eginardus, templo illius dicauit. De pietate ipsius in Ro. Pont. multa Bibliothecarius refert. Ciuitates quas ei dono dedit, enumerat. Ego quoque ex antigrapho uetusti libri, quod in bibliotheca Vaticana hodie continetur, ubi eius enarratur dona-

tio, apographum excerpsi. IN NOMINE domini Dei omnipotentis patris & filij & spir. S. Ego Ludouicus imperator concedo tibi beato Petro principi apostolorum, & per te uicario tuo Domno Paschali summo pont. successoribusq; eius in perpetuũ ciuitatem Romanam, cum sua iurisdictione omnibusq; circa terris, ciuitatibus, portubus, ac Maritimis locis Hetruriæ. In ea denique mediterranea Vrbem ueterem, Balneoregium, Viterbium, Soanam, Populoniam, Rosellas, Perusiam, Materanum, Sutrium, Nepe. Versus Campaniam, Ananiam, Signiam, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Frusinonem, cum omnibus circa oppidis & uicis, Necnon exarchatum Rauennæ integrum, sicuti pie recordationis Carolus pater & item Pipinus auus noster beato Petro dudum concessere: uidelicet Rauennam, Forlium, Aemyliam, Forumpopuli, Forumliuij, Fauẽtiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam, Ceruiam. In marchia Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Numanã, Esium, Forum Sempronij, Feretrũ, Vrbinum, territoriũ Valnense, Callium, Luceolos, Eugubium. In Campania Soram, Aquinum, Arpinum, Theanũ, Capuam. Patrimonia quoq; ad nostram pertinentia ditionem, Beneuentanum, Salernitanum, Calabriæ inferioris & superioris, ac Neapolitanũ: Ducatum insuper Spoletinũ, Tuder, Otriculum, Narniam: reliquaq; eius ditionis, Insulas quoq; inferi maris Corsicam, Sardiniã, Siciliam. Quæ omnia piæ memoriæ Pipinus auus, deinde Carolus Imper. genitor noster per Atherium & Mainardũ Abbates ad hoc sponte missos beato Petro eiusq; successoribus scripto concesserunt: nos item probamus atq; concedimus. Præterea summi pontificis deligendi Romano concilio potestatem esse uolumus, modo sine discordia fiat: ac post consecrationẽ legati ad nos successoresq; nostros reges Francorum conciliandæ charitatis & amicitiæ causa mittantur, sicut temporibus Domni Caroli ataui, & Pipini aui, & postremo Caroli genitoris nostri mos fuit. Hanc igitur nostram uoluntatem scripto ac iureiurando firmamus: & per Legatum S.R.E. Theodorum Domno paschali misimus, manuq; propria me subscripsi. Ego Ludouicus. Subscripsere quoq; tres eius filij, episcopi X. abbates VIII. comites XV. Bibliothecarius, Mansionarius, Hostiariusq; unus. Insequente deinde tempore Otho Imperator apud eundẽ librum sub Io. XII. in hæc se subscripsit, Ego Otho Imp. pro animæ nostræ filijq; ac parentũ nostro-

Ludouica donatio

Othonis concessio

rum salute hæc omnia supradicta, tibi beate Petre successo-
ribusq; tuis libenter concedo: subscripsereq; episc. x. Abba-
tes duo, Comites v. Optimates octo anno Sal. DCCCCLXII.
Henrici concessio — Indict. v. Sub Henrico autẽ subscripsere episc. XIIII. Ab-
bates IIII. Duces III. Comites VIII. Optimates VIII.
Hæc igitur quæ de Ludouici donatione comperi in uetusto
codice iam à consessu patrum admisso, quo nullum hodie po
tius testimonium habemus. Ludouicus reliquam sibi præter
ea quæ dedit reseruauit Hetruriam. Decessit anno imperij
XXV. eodem ferme mense, quo & Michael Græcus imper.
Lotharius — sub Gregorio quarto LOTHARIVS post mortem paren
tis cum fratribus de imperio dimicans in hanc cum eis ope-
ra Sergij pontificis pacificatoris concordiam uenit, ut Ca-
rolus Galliam, Ludouicus Germaniam teneret, reliqua sibi
imperiali nomine atque autoritate cederent. Tres suscepit
liberos: Ludouicum, Carolum & Lotarium. Huic ultimo
ea pars obtigit quæ inter Austrasiam & Prouinciam sita
de suo postea nomine Lotaringia dicta est. Post hæc cum
orbi annos XV. præfuisset relicta Ludouico rerum cura,
quem quinquennio antea Imperij consortem elegerat: sese
Ludouicus II — imperio abdicauit: & in cœnobio monachum egit. LVDO-
VICVS II. uiuente patre anno DCCCLVI. Romam
profectus à Sergio Pont. diadema sumpsit: filios habuit Ca-
rolum & Ludouicum, qui Francis Germanisq; præfuerunt.
Amantißimus ante alios Nicolai primi: cuius creationi Ro-
mæ interfuit: deq; communi consilio ambo cuncta gerebãt.
Imperauit annis XXI. Decessit Mediolani: ubi etiam tumu-
Carolus II Caluus — latus. CAROLVS II. cognomento Caluus Ludouici Pij
filius. Huic ab initio Gallia in portionem cessit: in qua re-
gnauit ann. XXXIIII. Filios Pipini fratris in Aquitania
regnantis duos Carolos res nouas quærentes relegauit, mo-
nachosq; coëgit esse. Sed & ex totidẽ proprijs filijs eiusdem
nominis alterum regnum perturbantẽ eodem modo tracta-
uit: alterum in singulari certamine, cum quodã milite exer-
citationis gratia percuntem amisit. Vocatus Romã à Leo-
Contra Saracenos — ne IIII. in auxilium contra Saracenos, qui iam mœnia te-
nebant urbis, præsto adfuit. Consecuta deinde uictoria in
Galliam reuersus, post aliquot annos audita Ludouici impe
ratoris morte Romam statim repetijt: & à Ioanne VIII.
Pontific. successor imperij factus diadema suscepit anno
DCCCLXXX. uixitq; annis postea tantum VI. Nam Lu-
douicus frater qui in Germania regnabat, ægre ferens se in
imperio posthabitum, bellum ab initio parabat: Sed statim
extinctus liberis superstitibus Carolo Crasso & Ludouico
Balbo natu maiore, qui postea imperarunt. Hi aduersus pa-
truum ingenti exercitu uenientes obuiam eum apud Vero-
nam armatum habuerunt: qui profligatus Mantuam se re-
cepit, ubi in ualetudinem incidens, ueneno à quodam Sede-
chia medico Hebræo dato dicitur absumptus, cuius adhuc
ibidem sepulcrum extat. Vir fuit inani iactantia ambitio-
neq; infimus, plura sibi quàm fas est adscribendo, ut ait Si-
gi bertus. Nam oppidum in Gallia Carolopolim appellauit.
Eius aduẽtus in Italiam testem habeo Marmoris inscriptio-
nem, quæ adhuc legitur in templo sancti Michaelis Romæ
apud Vaticanum, & huiuscemodi uictoriam indicans, quam
Inscriptio — ponere mihi uisum est. Tempore Leonis IIII. imperante
Carolo Magno eo tempore, quo beata Basilica à Saracenis
capta fuerat: tunc denique pro totius mundi capite turba-
to, Gallis omnis cum rege Carolo ad tuendam Italiam ue-
nerat, ubi contra inimicos domini certando quidam mor-
tui sunt: & in crypta iuxta Neronis palatium sepulti: eo-
demq; tempore à Leone Papa & rege Carolo ad honorem
Michaelis archangeli supra illos facta ecclesia. His itaque
peractis rex in Apuliam abijt, eamq; beato Petro & Ro-
mæ subiugauit. In quo in primis notari licet, cur Imperatore

Carolo Magno dicat, cum multis ante annis eum decessis-
se constet: putandum igitur ex auspicijs primi conditoris
omnes ex ea familia Carolos appellare uoluisse. Prosequi
tur deinde inscriptio mõstrans, quemadmodũ in reditu Ca-
roli in Galliam ex Apulia nobiles quidam è Phrisia Germa
ni corpus S. Magni Fundis repertum, secum ferentes apud — Corpus S. Magni
Sutrium admoniti sunt in somnis ut in Vrbem Romam id
referrent. Itaque iuxta idem Michaelis templum id colloca-
uerunt constructo in eodem loco Xenodocheo annuoq; ue-
ctigali adsignato, quo eius nationis pauperes refugium ha-
berent. Omnia nunc auaritia nostrorum pessum iere. Ve-
rum deinde ædificatum S. Spiritus alterum in Saxia, ea de
causa dictum, quod Phrisij Saxones ut supradixi in eam se
partem reciperent. Sed ad reliquos reges reuertar. Ludo- — Ludo. III. Balbus
uicum igitur Balbum cognomento qui Galliam regebat, pa-
truo successorem Ioannes XIII. Pont. elegerat, nisi mulct
us à Romanis Carolum Crassum fratrem, qui tunc Ger- — Carolus III. Crassus
maniæ præerat ei præponere coactus fuisset. Biennio tamẽ
una cum Carolo imperauit, mox ueneno sublatus Carolũ co
gnomento Simplicẽ Fr ãciæ regẽ & Carolomanũ patrẽ Ar-
nulphi, qui postea Cæsar fuit, liberos reliquit. Carolus
Crassus interim imperiũ continuauit annos X. Hoc tẽpore
Normandi qui annos XL. bellis adsiduis Francos uexaue- — Normandorũ bellum
rant, apud Carnutes prælio memorabili uicti sunt à Ri-
cardo Burgundiæ duce & Roberto comite Parisiensi pa-
tre Odonis eius, qui postea regnum Francorum admini-
strauit. Normandorum enim eo tempore duo fuerant du-
ces, Rollo & Gello: quorum Rollo idem & Gottifredus — Rollo Gottifredus Gello
appellatus, inita cum Francis concordia Caroli huius fi-
liam in matrimonium duxit, & per Robertum comitem
sacro fonte ablutus Roberti nomen accepit. Is igitur primus — Robertus
dux Normandorum Christianus genuit Gulielmum patrem — Gulielmus
Ricardi III. & Roberti Guiscardi, qui Robertus Apuliã — Robertus Guiscardus
& Siciliã in Italia acquisiuit, ac Alexium imperatorẽ bello
uicit. Hic deinde Gulielmum ex cõcubina genuit, qui Arol-
dum Anglorũ regem interfecit. Gelloni autem alteri Nor- — Gellonis genus
mandorum duci tradidit Carolus rex montem Blesensem,
in quo ille castrum munitißimũ ædificauit, genuitq; Theo-
baldum patrem Odonis Campaniensis, ex filia Conradi im-
peratoris. Odo uerò alterum genuit Odonem patrẽ Theo-
baldi iunioris. Hæc igitur genealogia comitum Blesensium. — Comites Blesenses
Carolus autem Imperator post hæc gesta cum paulatim
mente laberetur, ei uiuo surrogatur Arnolphus Carolo-
mani filius Lodouici Balbi nepos, qui annos XII. impera-
uit: Normandos iterum tumultuantes ingenti prælio pa-
catos reddidit, ultimusq; è Gallis Cæsar fuit cũ annos pro-
pe centum imperassent: translatum deinceps ad Germanos
imperium, ut in alia imperatorum narrauimus historia.
Quanquam Ludouicus filius à Gallis patri surrogatus nec — Ludouicus nõ probatus
à Pontifice probatus VI. annos imperauit, à Berẽgario de-
inde imperatore superatus atque interfectus. Regno dein-
de Francorum Carolus Simplex Ludouici Balbi filius puer — Carolus Simplex
post patris obitum natus successit: cui tutorem adhibue-
runt Odonem filium Roberti Parisiensis illius qui con- — Odo Robertus
tra Normandos strenue pugnauerat, de genere Saxonum.
Hic postquam annos IX. regis nomine summa fidelitate
administrasset regnum pupillo restituit, pro quibus me-
ritis ab eo parte imperij donatus est. Carolus igitur sumpta
regni cura Edinam Eduardi regis Angliæ filiam in matri-
monium duxit: cumq; annos XXVII. regnasset à Rober-
to Odonis tutoris iam defuncti fratre bello petitur, eo quòd — Odonis frater à Carolo interficitur
fratris ei ditionem abstulisset: hoste tandem in prælio in-
terfecto apud urbem Suessionem ea potitur. Verum paulò
pòst ab Eriberto sororio amice exceptus apud castrum Pe-
troream dolo captus est, ac in custodia demum extinctus.

Edina

Edina uerò uxor cum paruo filio Ludouico ad patrem Eduardum in Angliam confugit.

Rodolphus Ludoui. IIII Caroli Simplicis filius

Rodolphum post hæc Ricardi ducis Burgundiæ filium regem delegerunt, quem olim Barolus Simplex sacro fonte abluerat. Hic ut ait Sigisbertus, ab Italis contra Berengarium uocatus uictoriam adeptus est, regnauitq; annos III. Ludouicus puer interim ex Anglia cum matre reuocatus regnauit annos IX. E Gisberta primi Othonis sorore Carolomanum, Lotharium, & Carolum genuit: Infensos ac rebelles habuit regni proceres. Post quē Lotharius eius filius annos XXXI.

Lotharius

Vgo magnus Parisien. dux Francorum

qui in ordine regum trigesimus fuit: sub quo Vgo Magnus comes Parisiensis factus est dux Francorum. Hic enim fortiter aduersus Normandos dimicauit, à quibus captus demum fuit, & Rotomagi in custodiam traditus: deinde auxilijs Othonis imperatoris cuius sororem duxerat liberatus, nunc demum Francorum regebat exercitum. Liberosq; suscepit Othonem, Henricum & Vgonem. Lotarius interim decessit ex ueneno uti putatur ab uxore adultera dato. Cui Ludouicus filius successit biennio, & ipse eodem fato sublatus Blanchæ coniugis opera, postremus sanè in Caroli familia.

Ludouicus V

TERTIVM FRANCORVM genus.

Vgo Capet

VGO interea cognomento Capet quod capitia sic Gallice appellata per iocum alijs auferre soleret, filius Vgonis Magni comitis Pariensis, cum Francorum ductaret exercitum, contra Carolum Ludouici patruum rebellans bellum gessit annos IIII. quem tandem in custodiam apud ciuitatem Aurelianensem misit, mortuoq; demum successit, ac regnauit annos IIII. Hunc sine huius patrem Dantes cur lanium fuisse dicat non satis scio, cum manifesto sit falsum, nisi forte Galli sic per iocum appellant eum qui pecuniariam aut macelli annonam nimium curet.

Robertus

Robertus Vgoni patri successit annos XXXIIII. qui sacerdotio prius erat addictus, quapropter non minore in regno quoq; religionis quàm militiæ studio tenebatur, Horas canonicas quotidie obibat, ferturq; ex eo prodigium in cuiusdam oppidi obsidione, irruptione hostiū nunciata nō prius occurrisse quàm ceptas horas absoluisset, ex quo & hostes nihilominus fugauit & oppido corruentib. muris potitus est. Solebat & in ipsis horis plerunq; choro S. Dionysij interesse, amictuq; monachorum serico uti. Loca plura religiosa excitauit apud Aurelianum cœnobium sancti Aniani. In sylua Aquilina sancti Medardi, & sancti Leodegarij in Viteraco castro, sancti Regalis in ciuitate Syluanectensi: apud Augustodunum, sancti Cassi cœnobia. Solebat & hymnos ipse cōponere. Quōdam profectus Romam aræ basilicæ Petri chirographum obtulit, ubi responsorium erat cum musicæ ratione ab eo compositum, putantibus omnibus magnum aliquid dedisse, antequam res appareret: liberalis alioquin in pauperes: uerum clam uxore, quod reclamantem uideret. Ex Henrici ducis sine liberis morientis testamento Burgundiam adsecutus eam postea Landerico ad se pertinere dictitanti restituit.

Henricus

Hērichus filius regnum deinde adsequitur, quanquam aduersante matre Cōstantia ad opes & auxilium Roberti regis Normādorum cōfugiendo. Cum eius postea successore bellum gessit: Aedem Parisijs sancto Martino construxit: in qua ciuitate pauloante multa ædificia flagrauerant.

Burgundorū defectio

Hoc tempore Burgūdi ad Conradum Imperatorē defecere cum annos CXXX. Gallis paruissent. Henricus cum regnasset annos triginta, moritur superstitibus liberis Philippo & Vgone, qui Magnus cognominatus est.

Philippus I

Vgo Magnus

Philippus primus huius nominis regnauit annos Quadraginta octo. ciuitatem Bituricensem à comite Arpino emit uiro strenuo pariter & religioso: qui ad expeditionem Hierosolymitanam una cum Petro eremita proficiscens pecunia maxime indigebat: nonnulli emptam ab Henrico patre dicunt. Vgonis Magni Philippi fratris inclytum nomen est in armis, inter duces & ipse sacræ expeditionis.

Ludouicus Crassus

Ludouicus Philippi filius & heres, cognomento Crassus ob uasti corporis molem, construxit sancti Victoris cœnobium prope mœnia Parisia. Cum ad extremum morbo premeretur ea fuit religione, ut exurgere ac obuiam sacerdotibus eucharistiam ferentibus proficisci contenderit. Excessit anno regni uigesimo secundo, sex liberis relictis: Philippo qui equo lapsus interijt. Ludouico qui postea regno successit. Henrico Beluacensi præsule: Petro & Philippo Archidiacono Parisiensi.

Ludouicus Ludouici F

Ludouicus igitur post Ludouicū patrem regnauit annos Quadraginta octo. Hic ex uoto probante Eugenio Pont. qui tunc in Gallijs agebat, ad expeditionem Hierosolymitanam una cum Conrado Imperatore & ingenti multitudine profectus parū feliciter rem gessit: per Syriā siquidē iter faciens fame oppressus unà cū alijs eodem anno domum reuertit re infecta. Cum iam sexagenarius liberis careret iussit omnes subditos uota pro sobole facere: quo factum est ut anno sequenti filium susciperet Philippum:

Philippus Augustus

qui postea Augustus cognominatus est, quod rem Gallicam auxerit: annos XLIIII. regnauit, Patris imitatus exemplum expeditionem eandem & ipse cum Ricardo Angliæ rege multisq; alijs principibus sumpsit. Itaque soluens à Brundusio & cum Saladino primum concurrendo feliciter aggressus exitum habuit infelicem: cum in discordiam cum Anglo uenisset, domum & ipse re infecta reuertit, Angliæq; bellum mouit. Decimas imperauit, Innocentio IIII. una cum clero Galliarum reclamāte: at ille iritatus magis etiam instabat. Itaque & Ricardum primo, deinde ipsius filium Ioannem in bello superauit. Sed & de Othone Imperatore uictoriam apud Belgas adsecutus, Victoriæ nomine cœnobium apud Syluanectum excitauit: ciuitatem Andegauensem dirutam restituit: Iudæos omnes expulit moriens anno Millesimo ducentesimo uigesimotertio, multa religiose legauit.

Ludoui. VIII

S. Ludo. IX

Ludouicus Philippi filius nulla re alia clarus, quàm quòd sancti Ludouici pater, qui post eum regnauit, extitit: quanquam & ipse uita continentissimus fuisse traditur: Auenionem expugnauit, quod eum transitu à Biturigibus uenienti prohibuissent. LVDOVICVS puer in tutela matris Blanchæ relictus est non sine procerum indignatione, quòd mulieri tantum regnum committeretur. Quapropter in eos coniuratum: re detecta Ludouicus coniuratis ueniam petentibus benigne concessit. Iuuenis adhuc non procul ab Isaræ fluuio cœnobium Montisregalis extruxit collocatis in eo monachis Cistertiensibus. Quotidie Centum uiginti pauperes alebat; mendicos ulcerososq; manibus attrectando ad osculum usque dignabatur: uenientem ad se Henricum Angliæ regem summa comitate excepit: dimissa insuper ei Aquitania, ea lege ut Normandia, Andegauia, & Cenomano ipse quoque cederet: ob quas terras ingens olim inter Francos & Anglos contentio intercesserat.

Engeranus

Engeranum maximum in eo regno uirum qui res administrabat, quod quosdam nobiles adolescentes leui de causa cruci adfixisset, exulare iussit in Syria, ubi opem ille aduersus Christianos quæsiuit. Probante quoque Innocentio IIII. qui tunc in Gallijs aderat: ad expeditionem Hierosolymitanam cum Roberto & Carolo fratribus ac coniuge haud felicius quàm prior Ludouicus profectus est: ac pri-

Damiata in Saracenos Syriæ.

mo Syriam ingressus Pelusium nunc Damiatam in Aegypto cepit, uarijsq; exinde prælijs cum Saracenis habitis tandem superatus capitur: pro cuius redemptione Damiatam reddi necesse fuit. Domum deinde reuersus, omnes fœneratores Iudæos, aleatores, ac impia in deum uerba dicentes, discedere iussit. Petrum Britonum comitem, á quo bello lacessebatur, simul cum eius auxiliari Henrico Angliæ rege superauit. Alteram postremo in Carthaginem contra Saracenos expeditionem tentauit: duobus secum filijs adolescentibus & Theobaldo Campaniæ comite ductis: ubi prospere primum dimicauit. Deinde pestilentia passim castra occupante ipse una cum Ioanne filio interijt octauo Calendas Semptembris M.CCLXX. cum regnasset annos quadraginta tres. Carolus interim frater subsidiariam classem in Africam ducens: ubi rem iam senescere ac omnia turbata uidit: pacem hosti certis conditionibus dedit. De Ludouico insuper traditur & illud pietatis exemplum: cum CCC. milites á Saraceno captos é suis ipse redimeret, ac per hostis perfidiam luminibus postea priuatos animaduerterent, totidem cellas Parisij extruendas curauit, ubi ex uectigali eis adsignato perpetuo alerentur. Quod adhuc Xenodochium durat. Ex Margarita Renati comitis Prouinciæ suscepit mares quatuor, Ludouicum qui iunior decessit, Philippum qui post eum regnauit, Petrum de Alansone, Ioannem Niuernensem, Robertum Claromontensem comites: fœminas totidem, Isabellam Theodebaldo regi Nauarræ: Blancham Ferdinando Castellæ regis filio, Agnetem duci Burgundiæ, & Margaritam duci Brabantiæ nuptas. Relatus est in catalogum sanctorum á Bonifacio octauo. cuius festum die colunt qua ex hac uita migrauit.

In Saracenos Africæ

Philip. III.

Philippus cum patre profectus in expeditionem Africanam, statim post eius mortem ad rem suscipiendam domum reuertit: ac Viterbio iter faciens Cardinales qui eò conuenerant Alexandro quarto Pontifice defuncto consalutauit: cum Petro Aragonensi pro regno Siciliæ nauali prælio cōflixit, in quo superior etiam recepta Gerunda discessit: interq; Genuenses & Venetos post longum & maximum bellum pacis autor fuit: regnauit annos quindecim.

Philippus Pulcher sub Bonifacio VIII

Philippus cognomento Pulcher, & nominis & regni successor annos uigintiocto. Iudæos expulit: graues cum Bonifacio inimicitias exercuit: sacris ab eo interdictus, quod eius nuncium ad expeditionem in Saracenos, regem alioquin lentum, acerbius exhortantem, in carcerem coniecerit. Quamobrem Sarram Columnam tunc forte Bonifacij inimicum ac profugum in litore Maßiliensi cognitum ac redemptum á piratis cum ualida triremi contra pontificem mittit: quem ille Anagniæ in domo paterna captum Romamq; deductum in carcere necauit. Hoc tempore Flandrenses á rege Galliæ defecerunt, & Templariorum ordo sublatus. Philippi filij tres omnes ex successione regnauerunt: Ludouicus primum cognomento Glutinus, annos duos. Deinde Philippus cognomento Longus annos quinque: postremo Carolus V. Ex quibus nihil aliud dignum memoria legitur, nisi quod Ludouicus Engeranum, quem suprà nominaui, cruci adfixit. Iudæos quoque quos pater expulerat reduxit.

Flamingorū defectio

Ludouicus Glutinus X.

Philippus Lōgus

Engerannus cruci adfixus

Philippus Valesius

Bellum cum Eduardo

Philippus Valesius filius Caroli comitis de Valesio, qui Carolus Philippi Pulchri regis germanus fuit: deficiente reliqua sobole uti proximus cognatus regno succeßit. Reclamante Eduardo Angliæ rege, ac Galliæ regnum expostulante iure Isabellæ filiæ Philippi Pulchri, quæ Eduardo eius patri nupta fuerat: Philippo quoque Pharamundi primi Francorum regis lege se tuente, quæ iubebat ut uirilis tantum succederet proles. Itaque uentum ad arma: Anglus adscitis Flandrensibus prælio ubi supra triginta millia cecidere, Philippum superat: eiq; Gessoriacum portum nunc Calesium abstulit. Philippus Viennensium principatum dicitur emisse.

Ioannes rex ab Anglis capitur

Huic succeßit filius Ioannes, qui cum ante omnia bellum cum Anglico instaurasset, ipse una cum Philippo filio capitur: dimissusq; certis conditionibus tributi quibus minime stetit. Quare ab Eduardo postea terra mariq; magnis adficitur incommodis. Sed cum neq; æs alienum quod cum Pariensibus pro sua redemptione contraxerat exoluere curaret: illi rebellauerunt duce rege Nauarræ, quem tunc captum Parisij é custodia liberauerunt exoluto tandem ære res composita.

Carolus V

Tempore quo captus in Anglia tenebatur, Carolus filius regnum administrabat: ubi primum dimissus statim Burgundiam ob Philippi tunc mortem adsequitur: ante uerò bellum Anglicum cum rege Nauarræ pugnauit: quem deinde per insidias cepit. Caroli post hunc tres ex ordine successere. Primus Ioannis supradicti filius Burgundiam quæ patri obuenerat, fratri Philippo regendam dedit. Imperatorem Carolum ad se uenientem magno sumptu excepit. Moriens Carolum & Ludouicum pueros comiti Andegauensi tutori commisit, é quibus Carolus sextus succedens, contra Flandrenses, qui desciuerant, bellum geßit.

Burgundia Philippo Caroli fratri concessa

Carolus VI

Leo Armeniæ rex

Ad hunc in Galliam confugit Leo rex Armeniæ á Turcis expulsus, qui omnibus uijs conatus est inter eum & Angliæ regem, inter quos bellum erat, pacem componere, ut de communi consilio in Turcas iretur. Cæterum Aruernos cum multis Aquitaniæ populis tumultuantes compreßit. Iudæos expulit. Nouum in Gallia uectigal tentauit, cæteris consentientibus, Parisijs cum nonnullis alijs tantum reclamantibus ac penè tumultuantibus, necesse fuit ab incepto desistere, loco tamen uectigalis et Francorum centum millia ex omni Gallia subsidio belli sponte tributa sunt. Dicitur & in mentis ualetudinem incidisse, cuius rei signa quædam ostēdit. Nam cōtra Britones sine ulla belli causa de improuiso cū exercitu profectus admirātibus illis inde in Normandos iter faciens perterrefactus strepitu armorum militum suorum obuios omnis hostes putando necabat. Quapropter cura regni necessarijs tradita ipse tantum cerebrum purgare melancholiamq; iocis rebusq; alijs curare nitebatur. Pannonijs itemq; Constantinopolitano imperatori contra Turcas auxilia petentibus præstitit. Caterinam filiam Henrico Angliæ regi locauit, unoq; tempore socer & gener (erat tum Philippus Burgundiæ dux) extincti sunt anno Millesimo quadringentesimo uigesimosecundo.

Carolus VII

Carolus septimus superioris filius bellum Henrici regis Angliæ Henrici filij diu sustinuit. cum ille Galliam iure suo expostularet, tandem conciliatus insuper ei suppetias contra hostes tulit. Normandos bello oppreßit: Rotomagum cepit, Burdegalenses rebelles diruit: Magdalenam filiam Ladislao Pannoniæ Boemiæq; regi locauit: Ludouicum filium Delphinum appellatum bis rebellem sensit, quod paterno ciuiliq; animo tulit. In Galliæ concilio pragmaticam instituit sanctionem, rem quidem impiam ac pontificum potestati aduersam: per quam ipsemet Præsulatus cæteraq; officia sacerdotalia ius conferendi sibi uindicabat.

Pragmatica sanctio

Ioānæ puellæ fortitudo

Quondam dum in rerum statuq; esset turbatione, uenit ad eum uirgo nomine Ioanna, annorum uiginti, inter Gallos rusticos orta, dictitans se á deo missam eius causa tuendi status. Itaque more Amazonis terras obibat, exercitum ductabat: tandem à Burgundionibus ac Ioanne Lucemburgo capta, & Anglis diuendita ab eis cremata est, non tam hostili odio quàm quòd magicam artem fœmina uirili habitu & audacia præ se ferre uideretur.

Ludouic. XI

Ludouicus undecimus, Caroli septimi filius immiti uarioq; & incōstāti ingenio semper fuit, bis patri rebellis, et postremò Delphinatu fortunisq; omnibus priuatus ad Burgundiæ ducē

Philip

Philippum confugit, apud quem decennio moratus frustra sæpe reconciliatione per oratores tentata. Dum ille sibi conscius ad patrem quanquam indulgentem uenire partim metueret, partim etiam dissuaderetur ab ijs qui regis æmuli fuerant, dissidiumq; optabant: patre interim defuncto regnũ inijt, multis ab initio bellis agitatus. Carolo fratri apud Burgundum agenti, & eius auxilio res nouas molienti, magna ui militum restitit.

Balua Cardi.

Ioannem Cardinalem Andegauensem Baluam cognominatum, quem ex humili loco ad eam fortunam euexerat: quod clam Burgundi partibus studere literis interceptis deprehenderet, capi iussit, ac annos ferè duodecim in custodia seruari frustra per oratores à Paulo Pontifice repetitus, Sixti IIII. demum precibus condonatus cum Iuliano Cardinale S. P. ad uincula legato Romam uenit. Cum eodem Burgundo patre Philippo primum, deinde filio Carolo diuturnum bellum gessit, frustra Niceno Græco Cardinale atque Legato rem componere studente. Cum Francisco Britanniæ Gallicæ duce. habuit de finibus contentionem: unde periculosissimum omnium bellum ortum. Nam cum rex apud Turonem proceres regni in concilium uocaret huius rei gratia, illi non pro rege, sed contra clam in eo coniurant, absentesq; alios ad id inducunt. Fuere antẽ hi capita. Carolus Biturigum dux regis frater, Carolus Philippi filius Burgũdus. Franciscus ipse Britannus, Ioãnes Borboniensis, Ioannes Alãconiensis, Ioannes Andegauensis Renati filius, Carolus Nemorsinorum, duces omnes. Præterea comites Carolus Andegauensis Renati frater Cenomanorum, Ludouicus Montispensserij, Ioannes Armeniacus, Ioãnes Albretensis, Ioannes Dunesinorum. Britannus igitur his fultus auxilijs, ne coniuratio ante tempus detegeretur, dum se pararent pacem cum rege facturum simulat: dum agitur de conditionibus dux Borboniensis agrum uastare cœpit: ex altera parte Burgundus ingenti exercitu ad Parisium obsidendum pergit. Rex eo se uelociter recepit: cinctusq; ex omni parte ab hostibus, ducis Francisci Sfortiæ auxilium petijt, extemploq; Galeatio eius filio cum magna manu aduentente ita resipiscere cœpit, ut iam hostes de ineunda concordia cogitarent. Itaque Burgundus primum cæteros conciliauit, instituitq; ut inuitati omnes in conuiuio iurarent se post illa regi fideles futuros. Atque hoc pacto post biennium res composita anno millesimo quadringentesimo sexagesimosexto. Fuit Ludouicus ingenio uario ac inconstanti, sæpe Romanis Pontificibus contumax, idem cum aliquid aduersi pateretur obsequentissimus. Cum diu sine liberis fuisset, tandem ex Carlotta Lodouici Sabaudiensis

Carolus VIII

filia Carolum octauum genuit, qui post eum regnauit, cuiq; uiuente patre, Margarita Maximiliani regis filia pacta fuerat, qua postea abdicata, & Maximiliano post discordiam conciliato, Annam duxit, Francisci Britanniæ ducis filiam, ac patrij regni hæredem, repugnante ex Britonibus procerum parte, bellum usque sustinentium:

Eius gesta

Ex quo Carolus potitus omni Gallia, patre iam defuncto ad antiquum regni Neapolitani ius ante omnia repetendum animum adiecit, ad quod etiam sollicitabatur à Ludonico Mediolani duce ob inuisum sibi Ferdinandum regem. Igitur cum in tota Gallia, tum Britannia insula delectu habito, anno millesimo quadringentesimo nonagesimoquarto, mense octobri, cum equitum uigintiquinque, peditum quindecim millibus, istrumentorum quoqae bellicorum curribus centum, regni uerò principibus Philippo Sabaudiæ duce eius auunculo, & alijs nonnullis iter ingressus per Alpes, ubi primum in Subalpina regione cum tanta multitudine apparuit, timor omnibus incussus, quod sciebant ferocissimam gentem non posse à maleficio contineri: præsertim cum in domibus ciuium habitarent, passimq; cum familijs miscerentur, nemo non fuit qui non tam de re, quàm de libertate, de pudicitia, denique de uita sollicitus fuerit. Ex Asta itaque urbe per fines Galliæ Cisalpinæ Parmam uenit, inde in Ligures Apuanos ac regionem Lunensem, ubi quæ ditionis erant Florentinorum tradita sunt ei à Petro Medice oratore obuiam procedente. Inde Pisas petijt, quas in libertatem excitauit, ut in ipsa ciuitate narraui, postremo Florentiam, ubi aliquot immoratus dies, tantum impetrata pecunia, saluis rebus, discessit. Inde Romam ubi appropinquauit, Alexander sibi ac urbi timens, transitum primo prohibuit, deinde Romanis nolentibus bellum sustinere, admisit, pridie Calendas Ianuarij, ædesq; diui Marci ad habitandum concessit, ubi se rex dies aliquot continuit, donec inter eos concordia iniretur. Petebat autem tria, molem Hadriani, obsidem filium Cæsarem cardinalem, & Turcarum regis fratrem captiuum. Ex his ultima duo tantum concessa: Re hoc modo transacta, è uestigio Pontificem salutatum in Vaticanum uenit, apud quem in eodem palatio dies reliquos substitit, deq; fide ac officio seruando, more principum Christianorum præter omnium opinionem satisfecit. Nam eo animo dicebatur uenisse, ut statum etiam sacerdotum moribus corruptum componeret in melius, conspirantibus præsertim ex patrum ordine nonnullis. Facti tunc demum regis causa cardinales duo. Gulielmus præsul Macloniensis, qui inter regis comites fidissimus omnium uenerat, & Philippus Cenomanensis, ambo Britones. His obitis post dies uigintiseptem quàm uenerat, rex per urbem mediam ordinibus militum comitantibus discessit, tanto uestium discriminatarum, armorumq; lucentium sumptu, ut Polybij commemoratio de aduentu Gallorum in Italiam sumptuoso, tum uersus Vergilianus de Senonibus fidem habuerit. Virgatis lucent sagulis tum lactea colla Auro innectuntur. Cæsar cardinalis obses è medio itinere aufugit. Ille usque Neapolim nullum habuit aduersarium cum Ferdinandus iunior (ut in rebus Siciliæ dixi) metu aufugisset. Antonello principi Salernitano, qui Ferdinando seniori rebellis in Galliam secesserat, possessionem restituit. Columnensibus qui eum ab initio secuti fuerunt, Fundos cum multis circa oppidis dono dedit, limitesq; ditionis eorum ampliauit. At Vrsinorum factio quæ cum Neapolitano conspirauerat, magno in metu uersabatur, sed paulò post facta mutatio, ut hi in gratiam redirent, illi uerò ademptis ijs quæ acceperant, ab amicitia discesserint. Verum à Ferdinando postea reuertente in regnum restituti, illi rursus depressi, quorum princeps Virginius etiam in carcerem coniectus ac extinctus est. Hoc in statu cum Carolus Neapoli menses ferè quatuor moratus esset, deficiente paulatim exercitu, ac partim morbis, partim cædib. debilitato, iam sibi timere cœperat, eo magis quod Ludouicus dux, quem cœpti iam pœnitebat, ac Veneti non æquo animo Gallos Italiam inuasisse patiebantur, omnibusq; uiribus ad eum expellendum conspirauerant. Rex itaque cum redire in Galliam statuisset, Romam calendis Iunijs repetijt, pontifice uacuam, qui de industria in Vrbem ueterem secesserat. Deinde Pisis iter faciens, prope Parmam ad Tarum fluuium, Ludouici Venetorumq; occurrentes acies habuit. Horum Franciscus Gonzaga, Mediolanensium uerò Io. Franciscus Seuerinas duces: legatus Venetorum Melchior Triuisanus, fuere.

Franciscus Gonzaga
Galli uictores

Equitum quoque ac peditum numero ferè quinquaginta millia, maiorq; diu in Italia non uisus exercitus. Galli numero inferiores, sed uiribus ac instrumentis bellicis superiores extitere. Itaq; pugna commissa, pro eis uictoria non omnino incruenta stetit, ex quibus ferè mille, ex nostris uerò duo millia cecidere. Inter quos hi principes fuere,

Rodol

Rodolphus Gonzaga, Franfcifci patruus, Rinucius Farnefius. Io. Picininus Galeacius Regias, Robertus Strotius, Vincentius Corfus, Bernardinus Fortebrachius, quorum poftea liberos Veneti memores officij, parentum loco fuccedere uoluerũt. Vxoribus uiduis etiam falaria conftituere. Defunctos quifq; fuos per unius diei inducias honorifice tumulauit. Regij uerò exercitus duces, duo potiſsimũ Italici fuerãt, Ioannefiacobus Triultius unus exul Mediolanenfis, alter Nicolaus Vrfinus Petiliani comes, qui ab initio belli captus, deinde dimiſſus, regisq; militiæ fuit autoratus. Verùm ad Venetos in prælio transfugiens, caufa fuit eorum aciem collabentem reftituẽdi. Dum igitur integris adhuc rebus hoftium prohiberi poſſet, permittentib. tandem illis, rex incolumis in Galliam penetrauit, ubi biennio poft, morbo extinctus eft, ætatis anno uigefimoquarto, regni quintodecimo, falutis millefimo quadringentefimo nonagefimo feptimo. Corpore fuit breui, ore inuenufto, natura haud fane liberalis. Etenim nec Romæ bafilicis, nec in toto itinere quicquam præterquam ea quæ fuprà dixi, Columnienfibus donauit. Ingenio præterea magis bardo quàm adroganti: nam cardinalibus neq; aduenientibus de more adfurgebat, neq; difcedentes adfpiciebat. Procul alioqui à cæteris uitijs, quibus plerique principes tenentur, religiofisq; maxime hominibus deditus.

Venetorum gratitudo

Ludouicus XII.

Huic igitur fine liberis decedenti, Ludouicus duodecimus, dux Aurelianenfis, ex ftirpe regia, fine controuerfia fucceſsit. Cui Carolus in Italiam proficifcens, regni totius curam delegauit, Afteq; in præfidio dimifit. Hanc ille iure dotis auiæ ceperat, Nouariam infuper inuaferat, quam hoftes poft regis reditum multis menfibus obfederũt. Tandem fame coactis Gallis, cupidisq; fe ad fuos recipiendi, ciuitatem certis conditionibus receperunt. Huic auus item Ludouicus Aurelianenfis fuit, qui cum gratia & autoritate in regno magnopere polleret, à Io. Burgundiæ duce ob inuidiam interfectus fuerat. Quumq; eius uxor Valentina Io. Galeacij Vicecomitis filia uirago, multis lacrymis ac querelis in concilio proceres ad ultionem excitaſſet, bellum inter utrofq; populos peftiferum eft ortum, quod in Gallia diu poftea durauit. Huius Carolus filius olim in bello Anglorum captus, centum fe milibus feutorum redemit. Mediolani deinde principatum poft Philippi ducis mortem, iure matris hæreditario petebat. Verum cum nec illi nec poftea filio Ludouico, quem ex matrimonio Cliuenfium ducum familiæ fufcepit, fatis uirium ad id fibi uendicandum fuiſſet, res aliquandiu conticuit. Ludouicus enim paternis ipfe fimul & auitis laboribus ac periculis fucceſsit, primum regi Carolo fufpectus, quod ad fe hæreditas nominis tanti poft eum pertineret. In Britonum bello contra eum uenit, fimulq; cum toto exercitu profligatus, uulneratusq; inter iacentes uix cognitus fuit, in cuftodiam quoque ductus, poft quadriennium uix amicis fupplicantibus liberatus eft. Rex deinde factus, Annam à Carolo relictam illico duxit, dimiſſa ipfius Caroli forore, quæ olim puero pacta fuerat, Alexandro Pont. permittente. Nihilq; prius aut antiquius habuit, quàm ut animum ad res repetendas intenderet. Itaque anno regni fecundo, falutis uerò M. CCCCXCIX. delectu habito, exercitum equitum peditumq; ferè XII. milium mifit, qui Afta primum capta, Alexãdriam propere uenit, ubi munitiones, roburq; omne militum ducis Ludouici fuerant: qua celerius omnium opinione in poteftatem redacta nihil cunctatus Ludouicus, cum thefauro quem antea præmiferat, in Germaniam ad Maximilianum Cæfarem eius neceſſarium confugit, cedereq; ad tempus maluit furori hoftili, quàm licet poſſet, fortunam periclitari. Galli Mediolanum ingreſsi, quanquam à cædibus & rapinis temperauerunt, naufeam tamen (uti folent) ac faftidium ob morum difcrepantiam generantes, fexto quàm uenerant menfe expulfi fuere, ac Ludouicus reuocatus. Rex igitur maioribus rem uiribus aggreſſus, contrà rurfus exercitum mittit, qui non minori potentia munitum repperit hoftem apud Alexandriam ei occurrentem. Pugna commiſſa Ludouicus ab Heluetiorũ peditatu, quib. maxime fidebat, proditus ac captus, unà cũ toto regno in manus hoftis uenit. Afcanius item Cardinalis eius frater, qui cum CCC. equis fuorum, partim ciuium Mediolanenfium aufugerat, à Carolo Vrfino in itinere cõprehenfus, iuſſu Venetorum, regi quorũ illi cõfœderati erant traditus eft. Rex itaq; ambos cuftodiæ adferuari iuſſos, breui deinde tẽpore ex humanitate atq; mifericordia latius uagari ac mitius tractari ex eorum dignitate permifit. Afcanium etiã poft Alexandri mortem ad noui creationem Pontificis Romã unà cum Rothomagenfi remifit, qui poft hanc calamitatẽ nouos adhuc in Italia tumultus fi per eius mortem licuiſſet (nam biennio poft ex peftilentia deceſsit) excitauerat, adeo multis indocilis eft quies. His geftis Ludouicus poft biennium Neapolitanum infuper regnum Francorũ diu familiæ debitũ repofcere ftatuit. Verùm cũ Hifpaniæ regẽ propinqui fui caufam tueri paratũ animaduerteret, cum eo trãfegit, ut regnũ ipfum inter fe diuiderent. Igitur exercitus armatorum X. miliũ ab eo miſſus, nullum ufq; Capuam habuit refiftentem. Ea demum uiribus atq; operibus poft dies aliquot expugnata atq; direpta eft, armatis tantũ in ea cæfis omnibus. Inde Neapolim procedẽs, fine contentione illico rege Frederico fugiente obtinuit, antiquis illius legibus, & ciuiũ iuribus feruatis: proceribus etiã regni in antiqua poſſeſsione permiſsis. Hifpanus uerò Apuliæ ac Calabriæ partes uno tẽpore eadẽ facilitate accepit. Verùm non diu res inter eos quieta fuit, de finibusq; ftatim certatum, ubi Gallus fuccubuit, ut in Hifpania latius narratum, nõ tam uirtutis inopia, quàm ducũ negligentia: quum omnes gentes nouerint eam gentem uetere belli gloria florere, & in fequentibus temporibus maximo Chriftianis præfidio fuiſſe, nec ullum hodie magis nomen Turcarũ natio potẽtiſsima metuat. Hoc igitur in ftatu res Gallicæ in Italia uerfantur, in Gallia uerò pacatiſsime ipfius Ludouici uirtute ac prouidentia: cuius ea eft animi moderatio, ut cũ ablata figna referre, et aduerfus hoftes fe facile uindicare poſſet, quieti tamen uniuerforum (quod ita res expofceret) fuam ad tempus poft habuerit ambitionem. Fredericus autem primo in Aenariã, deinde in Galliã ad regis mifericordiã cõfugit, ubi pro regis dignitate fufceptus, quadriennio poft exceſsit.

Anna uxor

Afcanius Maria

Fredericus rex

BRITANNIA.

De fitu & moribus Britanniæ

BRITANNIA quæ Albion à ueteribus etiam appellatur, Diodoro ac Straboni, forma triangulari, lateribus inæqualibus, ac trib. erectis promontorijs eft, Cantio, Heleno, & Orcha. Sita etiam è regione Galliæ, circuitu XXII. milibus ftadijs Straboni, duobus millibus paſſuum Cæfari, duob. mil. ac fexcentis Bedæ. Longitudine uerò DCCC. Latitudine, CCC. milibus Plin. Tellus frugifera, pecore abundans, auro, argento, ferro, plumbo, pellibus, mancipijs, canibus etiam uenaticis præftantibus Straboni, Diodoro etiam ftanni uena, quam iuxta Helenum promontorium effodiunt, quod nunc Cornubiam uocant adhuc ea durante. Cæfar uerò fic defcribit. Infula natura triquetra, cuius latus imum eft contra Galliam: huius lateris alter angulus, qui eft ad Cantium ad orientem folem, inferior ad meridiem fpectat. Huius latus tenet circiter milia paſſuum quingenta. Alterum uergit ad Hifpaniam atque occidentem folem qua ex parte eft Ibernia dimidio

minor

minor, ut existimatur, quàm Britannia, sed pari spatio transmissus, atque ex Gallia est in Britanniam. In hoc medio cursu est insula quæ appellatur Mona. Complures præterea minores obiectæ insulæ existimantur, de quibus nonnulli scripserunt, Dies continuos xxx. sub bruma esse noctes. Nos nihil de eo pernoctationib. reperiebamus, nisi certis ex aqua mensuris breuiores esse quàm in continenti noctes uidebamus. Hæc Cæsar. Solinus scribit in ea nasci paruas ac decolores margaritas, ex quibus Iulius Cæsar thoraca fecit, quem Veneri genitrici dicauit. Tacitus in uita Agricolæ, Britanniam aurum & argentum ac alia metalla gignere scribit, & oceanum margaritas, sed subfuscas & liuentes. Cicero tantum ab his uidetur dissentire in epistola ad Trebatium, ubi eius insulæ sterilitatem commemorat: ut ne scrupulum quidem argenti in ea reperiri dicat. Præterea nec musicam. Nos tamen hodie & diuitias in ea maximas & musicam absolutam conspicimus, eamq; à paucis antiquitus aditam, nunc mercatoribus nostris ita frequentatam, ut xiii. die nuncij, tabellarijq; ex ea frequentes adferantur. Oleo uinoq; carent, pro quo ceruisia utuntur, quam ab Hispanis Plinius repertam dicit: pecore maxime abundant, lanisq; mollißimis, quoquo uersus exportatis magno insulæ compēdio: quod signum, simul & cornua boum ingentia, cœli temperatioris, uerum humidioris est. Nam insulæ ferè omnes humidiores, tepidioresq; continente sunt, Ea demū causa, quod Germaniæ uel Galliæ quædam loca minus septentrionalia sunt frigidiora. Viuaria animalium ad tria milia in tota insula cernuntur, damis & cuniculis ex parte magna referta, tum pro mœnibus palis circumsepta ligneis, Iuuentus uenationis, tum sagittandi studio tenetur, quo sese quotidie exercent. Cygnos ad Tamesis ripam, non minus quatuor millibus continuo nutriunt. Rex ad mille ferè homines domi alit, Sumptus eius annuus ad marcas Britannicas x. milia, uectigal xcvii. milia, dclxvii. quod partim ex portorijs, partim ex procerum censu, tertio ex agrorū locationib. constat.

Britannicus ager fisco addictus omnis

Gulielmus enim rex, de quo postea dicā, deuicta Britannia, omnem agrum fisco addixit, tantum exceptus is quē ipse tum eius successores sacerdotibus, religioniq; adsignarunt. Cæterum educit in bellum armatorum xl. milia, mensem ei totum sine stipendijs militantium. Defuncto rege, qui armis potentior fuerit potitur. Insulam totam sicuti olim in tria promontoria seu tres angulos, in totidem deinde regna diuiserunt, ubi Cantium & Londinum Angliterram appellant, quæ loca maritima uersus Galliam & humaniora continet, ex Anglis Saxonibus appellata, quia eam partem occupauerunt.

Diuisio in tria regna

Scotiæ regnū Caledonia

Deinde ad latus occidentale Scotiæ regnum, ubi insula ingens Caledonia, & mare Caledonium illi uicinum, Ptolemæo cæterisq; geographis ponitur. Quæ pars ab Angliterra montib. est arduis diuisa, simul & duobus maris euripis lx. passuū milibus inter se distantibus, qui uado transiri possunt, insuper & muro à Seuero principe constituto. Scotiam Angli Albaniā uocabāt. Ptolemæus Britanniam minorem, nam reliquam maiorem appellat. Rufus uerò Britanniam secundā nominat. Reges Scotorū se liberos semper fuisse iactant. Anglici cōtrà, eos aliquādo tributarios extitisse ferunt. Gens bello ferox, & arcu ualida, alioquin hospitalis, ac bifariā distincta: in proceres primum, quod ruri & in uillis habitent, Scoti syluestres appellantur. Regem ad bella comitantur, muneraq; regni tutelæ subeunt. Reliqui mercatores & opifices sunt, qui urbes frequentant. Reges eorum Iacobi appellati iam nunc usq; sextam generationem, arces habitant munitas. Metropolim unam sanctū Andream habēt.

Vuallia

Tertia pars Britanniæ uersus Iberniam Vuallia dicitur, ubi, Brigantes quondam populi fuerant, simul & Helenum promontorium, quod nunc Cornubiam diximus uocari ubi stanū effoditur. Vuestualliā uerò partē Vuallię occidentalem dicunt, quod Vuest occidentē appellant. Vnde & Vuestosaxones, & Vuestoangli etiam uocantur.

Vuestuallia
Vuestosaxones.
Vuestoangli

Distincta hæc pars ab Anglia ex orientis parte uallo ingenti, quod Offa rex fecit, à septentrione hæc, à meridie uaga flumunib. à Britannis uocatis. Regnū igitur Vualliæ usq; ad Eduardū iii. m.xxx. incolume fuit. Is demū sublato rege, locū omnem Angliæ regno subiecit, Cui regis filius natu maior (quem principē uocāt) præficitur. Diuisa est rursus insula in tribus xxxii. quas Scheras uocāt, cū totidē præfectis. Ciuitates præcipuæ atq; antiquæ, Cantiū cui comes præficitur, Ebora cum cui dux, Londinū ubi regia ad Tamesim fluuiū, reliquæ nouis ac barbaris nominib. Hodie uerò in codice fisci, metropoles in toto regno duæ descriptæ. Prima Cantuariensis subditas habet Londinēsem, Roffensem, Cicestrensem, Vintoniēsem, Oxoniēsem, Vellēsem, Batoniēsem, Lincolnēsem, Serasbiēsem, Vigorniensem, Erfordiensem, Conuentrensem, Lieofeldensem, Noruicensem, Helensem, Mancrieusem, Asfariensem, Asloriensem, Laudanensem, Bangorensem.

Tribus xxxij.
Cantium
Eboracum
Londinum
Tamesis flu.
Metropoles duæ
Cantuariensis

Eboracensis altera metropolis: habet Dunelmēsem, Carolensem, Candidæcasæ. Aedes uerò parœchæ ad xx. milia feruntur. Has omnes simul cum præsulatib. concessum regi iam ex ueterata licentia, tum quod longe sepositus, sine iussu Pontificis dispensare.

Eboracensis

Insulæ autem Britanniæ minores, primum inter Angliam & Iberniā, Mona nūc Man à Britānis uocata regi Scotiæ subiecta, altera Anglesia nunc dicta regi Angliæ. Ibernia uerò ipsa Ptolemæo uocatur, Plinio autem Iuuerna, dimidio minor quā Britānia Cæsari. Hodie Irlandia barbaris appellata. Pars quæ Angliæ propinquat, humanior reliqua ferino cultu, ligneis ac stramineis utens ædificijs, bona etiā pars simul cum pecore in cāpis ac cauernis degunt, discalceati ferè omnes ac latrocinijs dediti. Metropolitanum tantum Armachanum præsulem habent, quē primatē appellant. Tellus nihil omnino fert, præter frumentum & equos uectorios præstantißimos, quos ubinos uocant, celeriores Anglicis, quorū qui molliores ingressu, cādidioresq; sunt, Asturcones antiquitus uocabātur, quod ex Asturibus Hispaniæ uenirēt: nūc uerò ex proxima eis Britānia, soli natura mutata. Ibernia suis & ipsa lætatur sanctis, præsertim præsul. Malachia, Cataldo, & Patricio, qui Christianos eos fecit, deinde Scotiæ præsul: Gulielmo Ochā prædicato illo dialectico ordinis Mi. sub Io. xxii. insuper Cardinale Armachano, qui anno mccclii. multa doctrina scriptisq; uoluminibus claruit. Hinc orietem & septrentrionem uersus Orcades in orbem constitutæ numero xxx. Plinio, Regi Scotorum subiectæ, ultima uerò Thyle orbis habitati.

Mona insula
Ibernia
Armachanus metropolites
Equi
Cataldus
Patricius
Orcades xxx.
Thyle

DE POPVLIS AC REGIBVS Britanniæ uarijs.

RELIQVAM *deinceps Albionis insulæ historiam usq; in hodiernum diem ex annalibus eorum exceptam prosequar. Primum Beda Britanniam appellatam simul & habitatam esse dicit à Britonibus colonis ex proximo Aquitaniæ littore, quæ gēs Armoricarum est: nam & Plinius Armoricā appellatam fuisse Aquitaniam dicit. Post hæc Pictos in Iberniā (quæ tunc à Scotis tenebatur) tēpestate appulsos. Ibiq; postquā aliquādiu cōsedissent, unà cū Scotorū auxilijs partē Britanniæ septentrionalē occupasse, atq; eo pacto tres in ea insula populos, antequam à Romanis dignoscerentur, fuisse. Pictos enim Angli nominant populos è Sarmatia Europea prope oceanū profectos. Danos uerò ex Dacia proxima, quā illi Daniā uocant, olim Cimbricā Chersonesum. Sed prima initia penè fabulosa, dicunt enim Albi-*

Britones primi
Picti & Dani.
Cimbrica
Albina

nam

nam quandam Syriæ regis filiam unà cum XXXII. sorori-
bus. interfectis ab se uiris, à patre expulsam, in hæc loca ap-
pulisse, nomen insulæ de suo Albioni dedisse. Coniugia dein-
de sibi ac sororibus expetisse, ex quibus nati sunt homines
Brutus — quidam proceri atq; immanes. Hos deinde pulsos à Bruto
fuisse, qui & britanniam ab se cognominauit. Hunc igitur
Brutum Ascanij Aeneæ filij ex Syluio nepotem ferunt fuis-
se, liberosq; genuisse tres, qui totidem sibi regna constitue-
Locrus — runt. Locrum, à quo Locria. Cambrum, à quo Cambra. nunc
Cambrius — Vuallis, & Albanactum, à quo Albania, quæ Scotia postea
Albanactus — dicta est. Locrus igitur fratribus superstes, solus Britannia
Maddan — potitur, post quem Maddan annos quadraginta, deinde post
Memprijcus filius Malyn fratre interfecto: huius deinde na-
Ebracius — tus Ebraticus annos sexaginta: cōdidit duas urbes, Caerbrā-
Caerbranke — ke ultra Vmbram, alteram uersus Albaniam Montisagned.
Montisagned — quæ nunc dicitur Castrum puellarum. Brutus deinde filius
Caezleil — annos duodecim. Leil, qui condidit Caezleil. Rudibibras, an
Cantium — nos uigintinouem, condidit Cantium, Vinctonium, & oppi-
Vinctonium — dum montis Paladur, quod Cosconium dicitur Bladud con-
Coiconium
Bladud — didit Caerbladud, quæ nunc Bladum dicitur. Leyr annos se-
Lencostrum — xaginta, condidit Lencostrum. Post quem Cunedagius fra-
tre Morgano interfecto, regnauit annos trigintatres, quo tē
Kinellus — pore Roma dicitur condita. Kinellus deinde filius, post quem
magna regni discordia inter frates nepotesq; multos an-
Dunuallus — nos tumultuantes, quousque Dunuallus ex regia Britonum
stirpe, collecto exercitu, seditionem diremit, interfectisq; re-
gibus ipse successit annos quadraginta. Hic instituit, ut ad
templa confugientes salui essent, sepultus in æde Concordiæ
Belinus — quam erexerat. Belinus ac Brennus eius filij fuere, qui-
Brennus qui uenit in Italiam — bus inter se dimicantibus Brennus superatus, ac mox Al-
lobrogum auxilijs redintegratus, rursus prælio congre-
ditur: pacificati tandem matris interuentu, Brennus quidem
fratri Britanniam cessit, ipse in Italiam cum exercitu ue-
nit: eumq; dicūt fuisse, qui Gallorum dux Senonum Romam
cepit. Suruintbartheruk Belini filius regem Dacorum,
qui apud Cimbricam Chersonesum sunt, tributum consue-
tum dare negantem, interfecit, cui filius Scutelinus, deinde
Siselinus, huic quoque Biuarus filius, cui Danius frater, de-
inde Moruidus, Gorbanianus, Artgallus, Eliduras, Gor-
bauias, Morganus, Cumanus, Idualas, Kino, Gerontius,
Etellus, Coillus, Porrex, Cherin, Fulgerius, Eldanus, An-
drogeus, Vrianus, Beldulo, Coap, Cenus, Sisilius, Bladebred,
Archinal, Eldel, Keddidion, Kederthius, Samuel, Penin-
sil, Pir, Capnir, Digneilus, Heli. Hic tres suscepit liberos,
Cassibellianum, Lud, & Kenidnum, quorum maior natu
Londinum à Lud ædifica. — Lud Londinum ædificauit. Cassibelliani tempore Iul. Cæ-
Iul. Cæsar. — sar. in Britanniam traiecit, eamq; tributariam fecit, Themiā-
tius, Kendelnus cuius tempore natum, dicunt dominum no-
Armingus debellatus à Claudio — strum. Ginderius, Armingus, qui tributum olim à Cæsare
imperatum, Romanis negauit, ex quo Claudij principis eo
cum classe aduenientis bellum sustinuit. Aluiragus, Mel-
rius, quo tempore rex Pictorum Albaniam deuastauit. Coil-
lus cui successit filius Lucius primus Christianus, anno
Lucius primus Christianus — salutis CLVI. missis in Britanniam ab Eleutherio Pontifice,
Fagato & Damiano religiosis atq; doctis, qui regem cum
omni familia apud Trinouantiam urbem baptismate ablue-
runt, quē secuta deinde maxima pars regni est. Templa con-
di cœpta, & sacri ritus celebrari. Extincto demum rege
Seuerus — sine herede, uarie fluctuatum est inter proceres donec Se-
uerus imperator eo cum exercitu profectus, primo quidem
uicit, sed mox repulsus magna suorum strage fuit. Mu-
rum constituit inter Deiram & Albaniā, hoc est, Scotiam,
qui Romanos fines à Britannicis tueretur, cuius adhuc di-
Carentius rex — cunt uideri uestigia. Carentius post uarios tumultus Lucio
successit, haud magno inter Britannos loco natus, qui ex ur-

be Roma imperante Antonino Bassiano profectus, paulatim — Antoninus Bassianus
loca maritima inuadere cœperat, quo sublato mox à Ro-
manis legionib. Britanni maturauere successorē creare Ascle
piodotum Cornubiæ ducem, qui Alexium ducem Roma-
norum cum tribus legionibus sustulit. Huius tempore Ma- — Maximianus
ximianus Herculeus missus à Diocletiano principe, in Bri- — Imperator
tannia uniuersaq; Gallia Christianos uarijs supplicijs af-
flixit. Asclepiadotus interim ab eius nepote interficitur.
Cui Coel successit, qui Coelestriam oppidum condidit. Con- — Coel
stantinus Cæsar ab urbe mittitur, cui ea loca cum Gallia ob- — Constantius
uenerant, Britanniam Romanis pacauit, regnumq; id solus
administrauit, ducta in matrimonium Helena Coel regis, — Helena Coel
qui ante eum regnauerat, filia. Ambrosius tamen hanc sta- — regis filia
bularij, id est, cauponis filiam fuisse dicit. Cui successit Con-
stantinus magnus, cuius gratia Anglici postea reges impe- — Cur Anglicis
riali diademate sunt usi. Hoc igitur Romæ imperium incun- — imperiale diadema
te, Octauius dux Suetiorum regnum occupauit, interfecto
Trabero Helenæ auunculo, quem Constantinus regem in — Octauius dux
Britannia fecerat. Hic usque ad Gratiani Valentinianiq;
tempora feliciter regnauit. Post quem Maximianus eius ge — Maximianus
ner, Constantini magni auunculus, rem Britannicam inua-
sit, cum quo Codanus Octauij regis filius, ut iustus hæres,
bello congressus, tandemq; pacificatus paribus auspicijs rem
administrauit, amboq; expeditione sumpta in Galliam, Ro-
manum imperium infestauerunt multis subiugatis populis:
imperatorq; iam in Gallijs Maximianus habitus, demum
per proditionem à fautoribus Gratiani principis interfici- — Gratianus tyrannus
tur. Codani interea iussu, Dinotus dux Cornubiæ, quem Ma — Dinotus rex
ximianus discedens regno præfecerat, XI. milia uirginum in
Galliam ad militum matrimonia misit, quæ ab exercitu quē
Gratianus in Galliam contra Maximianum miserat, ad unā
omnes interfectæ fuerunt. Interea is qui à Maximiano in
Britanniam ad resistendum Gratiani militib. missus fuerat,
regnum occupante, paulopost interficitur. Grauius uerò ac
Melgo duces Britannici regnum & ipsi inuadentes, contra
Scotos, qui Britanniam uastabant, à Romanis frustra auxi-
lia petierunt. Quare indignati murum quem à Seuero prin- — Murum à Seuero factum diruunt
cipe factum diximus, deiecerunt, Romanosq; finibus expu-
lerunt. Inter hæc Constantius quidam tumultus Britanniæ se — Constantinus
dat, regnumq; adsequitur. Huic ex Romana coniuge tres — rex
fuere liberi: Constans, Aurelius & Ambrosius. Constans se
primum deo Cœnobioq; dicans, mox regnum repetēs à Vor — Vortigernus
tigerno Gerseorum rege, qui regnum adripuit, de medio tol
litur. Hoc tempore Engisto duce, Saxones nouas quærentes — Saxones Engisto duce
sedes in Britanniam applicuere, qui quanquam minime Chri
stiani, à Vortigerno in regni partem excepti sunt, auxilioq;
ei contra Pictos, & Scotos fuere. Didonis insuper dicuntur
usi astutia, ut agrum mercati quantum pellis bubula ope-
riret, hac in tenues postea diuisa partes, urbem cinxerint
in gyrum, quā sua lingua à pellis nomine Tangrastel nomi-
nauerunt. Mox Engisti filio cum alia classe superueniente
omnia compleuere. regem Vortigernum paulatim commer-
cijs ac conuiuijs delinierunt, ut in matrimonium Engisti fi-
liam duceret, reclamante Lupo tunc præsule sanctissimo. — Lupus præsul
Britanni itaque fessi, ad filium Vortigerni confugiunt. Is
præstantior quàm pater indole, Engistum per colloquium
circumuentum capit, locaq; omnia occupata dimittere cogit.
Quorum omniū euentus longe antea Vortigerno, à quodam
uate Merlino prædictus fuerat. Is enim more philosophi, na — Merlinus
tiones eas Britannicas ac Gallicas peragrabat, abstinentia
singulari, multaq; uera prædicebat. Aurelius inter hæc re- — Aurelius rex
gis olim Constantij filius regnū adsequitur, qui ante omnia
patris fratrisq; Constantis cædem ulturus, Vortigernū bello
persequitur, superatumq; postremo interficit. Deinde ad fu- — Otho Engisti
gandos Saxones conuersus, Othonem Engisti filiū ab Ebo- — filius
racum

racum obsessum, supplicem ad se uenire coegit, cui nõ solum ueniam sed regni partem quam Cathenesiam uocant, concessit. Interea ægrotantem Aurelium, Saxo quidam à Pascentio Vortigerni regis filio inductus, ueneno inter medicinas de medio sustulit.

Vther
Occa
Arturus

Cui successit Vther, qui Occam Engisti filium interfecit. Huic deinde Arturus qui bello magna gessit, reliquias Saxonum confregit, Noruegiam, Daciam, Galliæ partem, Pictos, Iberniam. Scotiam, omnem denique Britanniam cum adiacentibus insulis ac pelagus perdomuit. Lucium ducem Romanorum in Britanniã uenientem, cum toto exercitu deleuit. Domi quoq; luculentus mensa inter proceres utebatur rotunda, ne quod his discrimen ex ambitione foret. Ipse tandem in bello contra Madredum occubuit. Hoc tempore anno salutis DXLII. uarij generis ac factionis in Britannia principes per annos LX. fuere. Arturo enim Constantius successit. Deinde Aurelius Vortiporius, Malgigo, Carentius, Comanus, Hely, Caduanus, Cadualdo, Baduallodrus, Etelbertus, qui regnauit apud Cãtium, quo

S.Gregorius

tempore Sanctus Gregorius Pont. Augustinum uirum sanctitate præditum, in Britanniam Euangelij causa misit. Dein-

Atelstanus rex

de Caduanus, post hunc Atelstanus primus è gente Anglorum his temporibus in Britanniæ parte, quam occupauit, regnare cœpit. Echeualdus autem in reliqua insula Etelberto successit. Sycobertus eius filius regni hæres natum & ipse Egbertum successorem dimisit, qui fratris filios, quos patre extincto educabat, pueros necauit. Egberti Lotarius frater ac successor, in bello contra Saxones occubuit, quos fratris filius contra eum duxerat. Post eum Edricus Egberti filius.

Vadredus
Saxonum alia manus

Deinde Vadredus anno DCCX. Deinde Egbertus alter, Etelbertus, Egfridus, Cudredus, Vadredus. Saxonum alia manus hoc tempore uenit Cerditio duce, qui superato Va-

Vuestosaxones

dredo, regnum tenuere in parte insulæ occidentali, ex quo Vuestosaxones appellati: & hoc pacto Cantiæ regnũ quod annos CCCLXV. steterat, ad eos translatum. Huic Cenricus, Ceualinus, Colricus, Coluphus, Kinegidphus, qui primus dicitur Christianus fuisse.

Templũ Vinctoniense
Cadualdus qui & Petrus

Chineualcus qui templũ Vinctoniense construxit, Sexburga, Estinarius, Cadualdus, qui post annum tertium regno deserto, Romam Christi causa profectus à Cuniperto Longobardorum rege comiter susceptus moxq; à Sergio Pontifice factus baptismate Christianus, Petri nomen adsumpsit, ac ibi decessit, in Petri Ba-

Ino denarium sancto Petro addixit

silica sepultus. Ino singulos Britanniæ lares, Sancto Petro singulos denarios quot annis pendere iussit, Cœnobium Glaston construxit. Demum imitatus Cadualdum, suadẽte Etelberga uxore, concessit Romam relicto regno, ubi cultu plebeio priuatus ac pauper Christi causa consenuit, anno salu-

Saxonum reges

tis DCCXXVII. Deinde Atelardus, Curredus. Sigebertus, Simulphus. Butricus, Egbrutus. Ad reges Saxonũ reuertor, qui in eadem insula regnabant. Post mortem siquidem Engisti primi eorum regis, anno salutis DCXLVII. successere Daale, Etelria, Etelfridus, Eduinus, Connusus, Osualdus, Osnoy, Esuinus, Egfridus, Alfridus, Ofridus, Kiuredus, Osricus, Eolimphus, qui monachũ egit, Eburtus, Ostulphus, Adeualdus, Alredus, Abalredus, Alnoldus, Ofredus, Aidulphus, Ostrutus, Olle. Præterea Cribat, Viba, Cerilus, & Peandes, Penda qui & Christianus, Volferus, Etelredus, qui monachum egit, Kenredus qui Romam Christi causa profectus est, Ceokedus, Adeluoldus, Beouredus, qui ab Offa re-

Offa rex
Templum Batoniense
Cœnobium S. Albani

ge fugatus est. Offa rex memorabilis, qui Vuestosaxones in Britannia subiugauit. Templum Batoniense fundauit, ubi & diademate redimitus est. Sancti Albani cœnobium construxit, ipsius cò corpore translato. Post eum Egfridus filius, Kenulphus, qui cœnobium de Vinchetorabe ædificauit, Ke-

Dani

nelmus, Eolmephus, Berriulphus. Dani postea huius partem regni, quæ confinis est Scotiæ, ubi Eboracum, occupauere multos annos, de quibus populis suprà narraui. Rursus ad Saxones per Edredum regem reuersum.

Anglorum reges
Anna felix iiij. filiabus
Etelbertus & Edimundus martyres

Anglorum autem reges Cadualdus rex Christianus, deinde fidei desertor. Corualdus, Sigisbertus, qui etiam Christianus. Anna quatuor filiabus sanctis memorabilis, Sexburga, Etelburga, Eteldreda, Virburga. Post hũc Stelterus, Eteualdus, Adulphus, Alnoldus, Beorra, Etteluidus, Etelbertus, martyrio clarus coniugis iussu tolerato, Edimundus martyrium & ipse sub Danis passus, pro sancto colitur. Nunc ad Butricum redeo Vnestosaxonum regem, quem suprà nominaui. Hic enim eiusq; successores in Viloshire, Barakshire & Dorsen quibus olim præfuit præsul Ghibornensis, nunc autem Sarensis regnauerunt.

Egbrutus

Butrico igitur Egbrutus filius successit, qui expulsus à patre, ad Offam regem cõfugit, inde in Galliam: defuncto patre ad regnum restitutus, anno DCCC. imperante Carolo magno, inter principes laudatos inuentus est, ut qui bello regnum Vuestosaxonum ampliauerit, insulamq; uniuersam in potestatem redegerit. Regib. alioqui regnare permissis ad extremum cum Danis infeliciter pugnauit. Cu-

Edeluulphus sub Leone IIII. Pont.

ius successor Edeluulphus regna omnia quæ pater subiugauerat restituit, tantum sibi occidentalium Saxonum regno retento, decimas omnium fructuum deo beatæq; Mariæ offerri iussit. Romam deinde profectus ad Leonem IIII. mi-

Alfredus
Tributũ duorum denariorum

norem filium Alfredum secum duxit, & tributum duorum denariorum à singulis exactum domibus, quod hodie quæstoribus apostolicis cò missis pensitant, primus beato Petro obtulit. In reditu Iudit Caroli Calui filiam duxit, pauloq; post diem apud Vinctonium obijt, ubi & sepultus est. Cui tres ex ordine filij successere, è quib. ultimus Alfredus, is

Oxoniensis schola
Cœnobia plura

qui cum patre Romæ fuit, studium literarium Oxoniæ instituit. Cœnobia plura construxit, apud Adelingeniam, apud Vinctonium, apud Caphthoniam uirginum cœnobium. Tempus dicitur trifariam dispertijsse, ut octo horas legendo, orando, meditando animo tantum traderet. totidem regni negotijs, reliquas corpori. Audissimus insuper lectitandi, studiorumq; quanquam idiota, librosq; propterea plurimos in

Eduardus

suam linguam conuerti fecerat. Eduardus Segnior cognomento, anno DCCC. patre quidem Alfredo literis inferior, potentia tamen & dignitate maior. Danos qui multos annos Angliam ferè omnem opprimebant, bello expulit, plures suscepit liberos, Atelstanum nothum, & Edimundum: Edredum, & Edimum ex matrimonio, Filiam uerò Carolo

S.Etelfrida
Atelstanus
Edimundus

Crasso Imperatori locauit. eius mater Etelfrida post primũ partum semper abstinuit à uiro, inq; beatarum numero conscribitur. Atelstanus Edimundum adolescentem in nauigio sine remige fluctibus perdendum uno tantum comite permisit. Ille præ dolore sese in medios fluctus præcipitem dedit, à comite cadauer exportatum, ac in urbem reductum. Atelstanus uerò facti pœnitens VII. annis facinus expiauit. Constantinum regem Scotorum & Vallensium sub regibus Angliæ misit, aliquot cœnobia construxit. Edimundus frater regni hæres reliquias Danorum expulit, exceptis hæredibus, quos ut indomitos Melcolmo Scotiæ regi, cum eo tractu quem occupauerant, concessit. Interfectus demum à latrone quodam tumulatur à S. Dunstano abbate apud Glaston, cuius templum dotauerat. Regno frater alter Edredus successit felix duorum commercio sanctorum, à quorum al-

S. Odo præsul
S. Dunstanus abbas
Eduinus

tero Odone præsule Cantuariensi sumpto diademate, initium regni auspicatus est, ab altero Dunstano abbate apud Vinctonium contumulatus. Eius filius Eduinus ab eodem sancto, regni item diadema accepit: Dunstanum uerò impellente Algina concubina, ob cuius consuetudinem ab illo obiurgabatur, in exilium misit: ob quam rem regno & ipse

Edgarus

pulsus à suis est, surrogato Egdro, siue Edgaro fratre, qui rempublicam, ad otium & quietem reducere conatus est,

fures & grassatores maximè insectatus, usq; etiam anima-
lia noxia. Nam Caduallię regi tributum quotannis CCC.
Luporum uenatus — luporum imperauit, classem insuper ad tutandam oram ma-
S. Eduar. II. — ximam comparauit. Filium postremo Eduardum II. in re-
gnum instituit inuita Alfrida nouerca, quę cum filium Eccl-
dredum adhuc septennem regnare cuperet, Eduardum ue-
natione fessum, poculum propinando excepit, alium uerò
incautum confodit. Hunc igitur apud Gerson sepultum pro
Eceldredus — martyre colunt. Eceldredus itaq; per parricidium regnum
iniens, iam inde à puero indolem ignaui principis diuo Dun-
stano dare uisus est, quod quondam dum sacro fonte ablue-
Regia apud Londinum — retur cacauerat. A Danis multa passus est. Regnauit Lon-
dini, ubi apud ędem S. Pauli tumulatus est. Filios è prima
Edius ferreum latus — coniuge suscepit, Edium Ferreum latus, sic enim appellaba-
tur & Ecelstanum: è secunda filia ducis Normandię, Al-
fredum & Eduardum regem, qui in Normandia exulauit.
Edius ferreum latus successit parte procerum Cutonem
Dacię regem praeferente, qui olim regnum inuadens, ab
Eceldredo expulsus fuerat. Itaq; singulari certamine cum
Edio concurrens, cum se inferiorem conspiceret, cessit hosti.
Cunto — quem cum postea Edricus interficeret, ac Cuntoni caput
ši Iturus rem gratam referret, ab eodem facinus detestante,
obtruncatur, haud absimili exemplo Dauidicę mansuetudi-
nis, animaduerso Saulis capite. Edius igitur Eduardum ge-
nuit, qui exul in Pannonia decessit. Et Margaritam Scotię
reginam, unde Matildis nata, regis Henrici primi uxor Au-
gusta. Cunto interfecto Edio, regnauit Londini annos XX.
uniuersam Angliam, Scotiam, Daciam, Noruuergiam obti-
nuit. Cœnobia quatuor construxit. Tria ordinis sancti Be-
nedicti, quartum diui Eduardi regis. Suanū filium Noruuer
gię, alterum Dacię regem constituit. Anno M. Romam cum
Christi causa petijsset, ingentia dona Petri Basilicę obtulit.
Domum deinde reuertens, pridie idus Nouembr. extinctus
Aroldus rex — est, ac Vinctonij sepultus. Aroldus eius filius nothus succes-
sit, contra quem Alfredus Etelredi filius natu maior, qui exu
labat, cum classe ueniens, humaniter primo exceptus, mox
à Cuntij duce captus atq; oculis priuatus est, eius uerò co-
Andebundus — mites ad unum necati. Andebundus Cutonis filius legiti-
mus, fratrem Aroldum refossum in mare proijci iussit. In
conuiuio quondam tantum uini exhauserat, ut repentino ex-
tinctus ceciderit. Quater in die dicitur epulas regias appa-
S. Eduar. III. — rasse, tantum gula imperante. Eduardus III. Etelredi fi-
lius, quem dixi apud Normandos exulare: ad regnum accer-
situs, sanctitate ac miraculis claruit: uxorem cum duxisset,
nunquam attigit. Matrem Emmam ob pudicitiam suspe-
ctam, ex Vinctoniensis Praesulis consuetudine, ablatis omni-
bus bonis in cœnobium relegauit, quam illa infamiam post-
ea miraculo soluit, nudis supra ignitos uomeres plantis am-
bulando. Quare Eduardus facti pœnitens, eam restituit: re-
gnauit annos XXIIII. Sepultus in ęde Vuenonon quam
Gulielmus Normandia — ipse construxerat. Decedens sine liberis, Gulielmum Nor-
mandię auunculum suum regni dimisit heredem. Aroldus
dux Vuestosaxonum id annum usurpauit. Gulielmus cum
exercitu Angliam ingressus, Aroldum in prælio interfe-
cit, quod causa mortis fuerit Alfredi cognati sui Etelredi
filij, quodq; heres ipse in testamento fuisset. Dicitur nocte
quę pugnam præcessit, Normandos uigilijs precibusq; ua-
casse, ac contrà, inimicos uino & cantibus. Traditur insu-
per eum procera statura, uastisq; uiribus fuisse, tum uena-
torem maximum, adeò ut XXX. circa uillis, templisq;
dirutis, syluas coalescere ubi feræ alerentur permiserit, pœ-
na capitis eas attingentibus indicta. Omnem prætera a-
omnis ager a Gullo confiscatus — grum confiscauit, ut ex illo sint ferè omnes in ea insula regi
uectigales. Varijs quoq; moribus fuit. Templorū modo euer
sor modo conditor. Nam cœnobia plura extruxit in Com

Sussaxon, ubi pugnatum fuerat. alterū de Berdinonsiy pro-
pe Londinum. Tertium apud Seuy haud longè ab Ebora-
co. Excessit anno salutis M.LXXXV. regni uerò XXXI.
conditus in cœnobio Cadani, quod ipse excitauerat, recla-
mante quodam milite, quod eum locum ab eo per uim ab-
stulisset. Ex quo necesse fuit Henrico filio, qui tunc aderat,
centum libris militi traditis, uexationem & infamiam redi-
mere. Eius liberi plures, partim in Anglia, partim in Nor-
mandia successere. Fuit hoc tempore Sanct. Osmundus præ- — S. Osmundus præsul regis cācellarius
sul Sarensis, regis cancellarius. Gulielmus iunior patri suc-
cessit in Anglia: cum Roberto natu maiore, cui Norman- — Gulielmus iunior
dię principatus obtigerat, quiq; contra eum exercitum iam
ducebat, transegit pactione tributi. Auaritię maxima labo-
rauit infamia, ut qui uectigalia Præsulum templorum'que
plurimorum usurparet. Ex quo decedentis spiritus ab Eu-
celino uiro sanctissimo dicitur uisus coram sancto Albano — Encelinus
Anglię protomartyre pœnas scelerum dare. Henricus pri- — Henricus clericus
mus cognomento Clericus, fratri successit, Matildem Sco- — S. Anselmus
tię regis filiam duxit, diuo Anselmo tunc Præsule Cantua- — Mauldis
riensi nuptias conciliante, ex qua Gulielmum & Matildem
genuit, Robertum fratrem hostem habuit, quem in bello ca-
ptum, oculis auulsis, in custodia pedore mori coegit. Hic ille
Robertus, quem suprà memoraui, quiq; decora multa in
Hierosolymitana expeditione dicitur gessisse. Henricus
prætereà Scotorum ac Vualliæ reges sibi subegit, Hely
præsulatu decorauit, cœnobium apud Redyung erexit.
Nouum item præsulatum apud Celeul constituit. Excessit
in Normandia cum regnasset annos triginta quinq;. Ste- — Stephanus
phanus eius nepos ex filia Matilde imperatrice, Henrici — Henricus II.
Imperatoris filius regni heres fuit, sepultusq; in cœnobio
Stenersyrum, quod ipse construxerat. Henricus II. ex Au-
gusta genitus uir maximus regno successit, ut qui Scotiam,
Iberniam, insulas Orcades, Normandiam, Aquitaniam, Ce-
nomānos, Pictauos, Vasconiamq; suo adiecerit imperio, — San. Thomas martyr
quam gloriam sceleratam deinde cæde diui Thomæ Præsulis
Cantuariensis obscurauit, quod facinus coram duobus lega-
tis ab Alexandro III. missis, quibus obuiam ex bello,
quod gerebat in Ibernia profectus est, excusauit tanquam
minimè ab se iussum. Addita nihilominus expiatio, ut ducen-
tos tunc armatos in Hierosolymitanam expeditionem mit-
teret, ipse uerò primò quoque tempore ad eandem profici-
sceretur, quod minimè præstitit. Sed & Heraclio patriar-
chæ Hierosolymitano, pro auxilio tunc amissæ urbis ad eum
profecto, pecuniam est pollicitus, dictitans se saluis regni
sui rebus discedere non posse. At ille ducem, ait, quærimus,
non pecuniam, probrisq; in eum multis iactatis iratus di- — Ricardus
scessit. Ricardus eius filius ad expeditionem Hierosolymi-
tanam profectus, Anno M.CLXXXI. cum Philippo Gal-
liæ rege, alijsq; principibus classem coniunxit. Pulsus tem-
pestate in Cyprum, cum portu prohiberetur, iratus insulam
eam sibi subegit. Post hæc aliquot expugnatis oppidis in di-
scordiam cum Philippo ueniens, soluto bello, rebusq; in-
fectis in Angliam reuersus est. Cum Guidone Lusignano re-
ge quondam Hierosolymitano atq; expulso conuenit, ut sibi
Cyprum haberet, ac ei iura regni Hierosolymitani trade-
ret. In reditu captus ab Austriæ duce, Henrico Imperatori
custodiæ traditur: qui dum pluribus rebus insimularetur,
omnia diluit crimina, ex quo liberatus est. In obsidione de-
mum castri de Chalionelo percussus interijt, cum regnasset — Ioannes rex
annos X. Ioannes eius filius comes Meretonij cum graui — LXX. march. Roma. Pont. quotannis
bello à Ludouico Gallorum rege premeretur, de quo in
Galliæ historia dixi, ex uoto Angliam Iberniamq; Roma.
Pont. uectigales fecit, ut auri marchas LXX. quotannis — Hēricus III.
penderent, anno salutis M.CCVII. Henricus III. eius fi-
lius puer octo annorum succedens, rempub. ann. LVI. feli-
citer

citer administrauit, præterquàm quòd cum regni proceribus semel in discordiam inde ad certamen uenit. Ipse cum fratre Ricardo rege Alemaniæ, & filio Eduardo capti fuere, donec res composita. Huius anno tertio facta translatio

Translatio S. Thomæ

Thomæ martyris, per Stephium Præsulem Cantuariensem. Quinq; dierum festo celebrato, omnibus accedentibus, toto itinere commeatus subministrati, ac uini riui, siphonesq; dispositi.

Iudæi factum

Hoc etiam tempore quidã Iudæus cum apud Teuksburi in cloacam sabbato cecidisset, ob diei obseruationẽ extrahi noluit. At comes eius loci nec insequente die permisit, ob dominicæ diei reuerentiam, ex quo extinctus est.

Eduard' IIII.

Eduardus IIII. Henrici supradicti filius anno M.CCLXXII. Scotos subegit, ac rebellantes deinde memorabili pugna ad officium reduxit, ubi dicuntur cecidisse hostium ad L X. milia. Anglorum uerò tantum septem milia. Quapropter imperandæ pecuniæ gratia, consilium, quod parlamentum uocant, Londini celebratum.

Prædicatores in Angliam

Hoc tempore ordinis Prædicatorum professores tunc primum in Angliam uenientes, castra Baynarbi mercati sunt, & Iudæi omnes expulsi. Vixit ann. XXXIIII. sepultus apud Vuestmon, cui filius

Eduardus V.

Eduardus V. cognomine Kaeruarnam apud Vuestmon accepto diademate successit. Corpore decorus, animo nequaquam, quippe qui magis uoluptarios homines, quàm regni proceres audiuerit. Isabellam Galliæ regis filiam duxit, cuius postea filium hostem habuit, proq; discordia componenda, uxor ad fratrem profecta est. Eduardus à Vallensibus, ad quos confugerat captus, in concilio procerum regni deijcitur, qui breui post tempore, dum ex eo loco ad alium transfertur, pluribus in eius liberationem conspirantibus, ueru ignito a tergo transfixus interijt, cum regnasset annos XX.

Eduardus VI.

Eduardus VI. eius filius adolescens, patre uiuente, ac iam deiecto, ad regnum delectus, annos L. quibus regnauit, longè alius à patre, maximum decus uniuersæ Britanniæ peperit. Philippum Gallorum regem apud Flandriæ portum bello nauali superauit, desideratis ex eius exercitu triginta milibus anno M.CCCVIII. Benedicto XI. frustra sæpe damnante, ac utrunsque paci studente. Alteram uerò cladem post annos XLIII. ei apud Calesium intulit, quod oppidum longa obsidione una cum Philippo & filio cepit, quos certis conditionibus dimisit, quibus illos deinde minime stantes Parisiis usq; obsedit. Alij dicunt Philippum captum, & in custodia in Anglia extinctum, deinde ad sepulturam remissum. Ex illo igitur, Gallis imperatum usq; ad certum tempus, certæq; summæ tributum quotannis Angliæ regi pendendum, quod minimè obseruatũ.

Ioannes Haucutus

Hoc tempore fuit Ioannes Haucutus Anglicus, qui domi & in Italia res plurimas bello gessit.

Ricardus II.

Ricardus II. Eduardi filius admodum puer, quod malè rem administraret, à regni proceribus fame necatus est.

Hẽricus IIII.

Henricus IIII. cognomento Bollyntybroke dux Erfordensis, regnauit annos XIII. Imperatorem Constantinopolitanũ in Angliam uenientem, magnificè excepit.

Henricus V. contra Normandos

Henricus V. eius filius expeditionem in Normãdos suscipiens, primum castrum de Harfleur cepit, reuertens per Picardiam, ac ab ingenti Gallorum exercitu interclusus, ferro uiam aperuit, ex eis undecim milibus interfectis. Rursus postea altera expeditione eos aggressus, Rothomagum, adiuuante Carolo Gallorum rege, cuius filiam Catharinam in matrimonium duxerat, cepit atq; diripuit, Anno M.CCCCXXIIII. Proceres uerò qui cum eo in prima expeditione exierunt, fuere duces Clarentiæ, Glonæ, Oxonij: comites Marchiæ, Hunling, Veruik, Caron. Domini Leroos, Pherum, Vyllughby, Fizhug, Talpot. Haringdon, Burdeueny, Rodulphus, Leuel, & alij complures.

Talbotus

Inter hos autem Talbotı magna uirtus, & in armis gloria commemoratur, qui cum Arturo Gallorum duce congressus, magnas hostium strages edidit, postremo in obsidione Burdegalæ unà cum filio interfectus. Decessit Henricus apud Parisium anno regni XI.

Henricus VI.

Henricus VI. eius filius infans nouem mensium successit, accepto ex Cardinale Vinctoniensi apud Vuesimon diademate. Calesium armis Philippi Burgundi petitum ui suorum tutatus est. Normandiam quam pater acquisiuerat, amisit. Margaritam Renati regis Andegauensis filiam duxit, ex qua Eduardum suscepit. Hic igitur Henricus qui graue bellum suorum sustinuit, & ad ultimum expulsus est, cuius rem gestam paucis enarrabo.

Duæ factiones regiæ familiæ, Rosæ albæ & rubræ

Duæ eiusdem regiæ familiæ factiones fuerant, altera signo rosæ albæ utebatur, altera rubræ, quæ fuerat Henrici: qui dum regnabat, ducis Eboracensis alterius factionis armis petitus, primum quidem in prælio uictor fuit, occumbente ipso duce cum bona procerũ manu. Ab Eduardo autem Marchiæ comite ipsius ducis filio paternum exercitum redintegrante capitur, custodiæq; Londini traditur. Interim Ricardus comes Veruik qui patri prius Eduardi studebat, accepta postea in matrimonium Henrici filia, de eius liberatione cogitabat, ac cum rege Galliæ Henrici adfine, ac eius uxore Margarita, & filio Eduardo, qui apud regem exulabant, clandestino inito consilio de improuiso Londinum cum maximo uenit exercitu, Henricum liberat, Eduardus fugatur: qui nec multo post mutata iterum fortuna, rursus comparato exercitu, conciliatoq; sibi fratre Ricardo, qui alteri studebat parti, Anno millesimo quadringentesimo sexagesimosecundo, die Iouis sancti, rege absente, Londinum armatus ingreditur, ac Henrico qui delectus habendi gratia discesserat, cũ comite Veruick, multisq; procerum armis aduersus uenienti, cum exercitu occurrit, & apud sanctum Albanum prælio asperrimo commisso, fit superior. Henricus capitur, ac iterum custodiæ traditur. In prælio ex Eduardi partibus tria tantum milia desiderata, hostium multo plura. Londinenses fortunam secuti, cum pro quo uictoria steterat, magna gratulatione exceperunt.

Margarita uxor

Interea uxor Margarita & Eduardus filius reliquias exercitus recolligentes, bellum rursus mouẽt, in quo Eduardus cum omnibus ferè copijs occubuit. Margarita cum nõnullis proceribus capitur, cæteri ferè omnes uenia donati, ac missi. De Ricardo comite, & eius fratre supplicium sumptum. Reginam benigne tractauit, optima oblata conditione, si manere uellet, At illa ad suos in Galliam redire maluit. Henricus interim in carcere, audita suorum rursus strage, ob animi dolorem dicitur perijsse. Vir mitissimus, & æqui seruantissimus, ac omnia passus quæ peior fortuna potest. Quapropter pro sancto colitur a plerisq;, à nonnullis uerò ut imperita simplicitate animi præditus, taxatur: ut est hominum consuetudo, pleraq; sæpe non boni consulere. Eduardus autem superatis hostibus, sancti Pauli templum salutatum de more nouorum regum solenni pompa processit, cæteraq; pacata præter Calesium habuit, quod tandem auxilijs Caroli Burgundi, cui sororem Margaritam locauerat, adsecutus est: pro quibus meritis ei postea contra Ludouicum regem suppetias tulit: præterea tributum pendere solitum condonauit. Vir fuit alioqui ingenio manuq; promptus in bello sæpe militis partes obibat, paruaq; manu ingentes hostium copias fudit. Erga uictos clementia fuerat Cæsariana: præterea liberalitate magnitudineq; animi reliqua, tum in administrando prouidentia par summis ac laudatis principibus. Reliquo tempore XXV. annorum, quibus regnauit, pacificus uixit. Decedens duos in tutela Ricardi fratris liberos dimisit, quibus ille necatis regnum inuasit, Cuius parricidij gratia infensus populis Anglorum animos ad defectionem sollicitauit, Henrico VII. prælato, tunc exule ex Henrici

Hẽricus VII.

supradicti factione, à quo bello petitus, ubi spes nulla fuerat, sumpto capiti diademate (unica fuit illi usque ad extremum

 ambitio)

ambitio) in prælio dimicando interfectus est anno regni III. Henricus VII. qui nunc regnat, rem suscepit, Anno M.CCCCLXXXIIII. cuius felicitatem cum humanitate coniunctam laudant. Fortunam belli præter primum paucis antè annis magno Britanniæ fauore periclitatus est, reiecto Petro, qui Eduardi ultimi se filium finxerat, similem Pseudophilippi apud Macedonas, & Alexandri apud Iudæos commentus historiam. Procerum enim nonnullorum, tum Maximiliani Cæsaris apud quem agebat auxilijs coniunctus, in Angliam ingressus est, ac in prælio captus: maxima deinde principis clementia dimissus, inter aulicos uersabatur. Sed cum iam rursus res nouas moliretur, iterum captus est, & in carcere necatus. Post hæc Henricus Scotiæ regem generum sibi adsciuit, Ferdinandi quoq; regis Hispaniæ filiam quæ nato ducta fuerat, eo extincto alteri filio Henrico locauit. Rationem sumptuum à Ludouico rege expostulauit, quos ipse ac eius antecessores in auxilia Gallorum fecissent, resq; non procul ab armis aberat: cum inter eos transactum, ut ea quotannis pensionibus certis exolueretur. Primus præterea regum hoc tempore qui oratores de præstando officio Iulio nouo Pont. miserit, maxima in Apostolicam sedem obseruantiæ significatione. Inter oratores uerò eius, & Hispaniæ regis, inter sacra de sedendo orta est cõtentio, quæ etiam sub Alexandro cœperat, Iulius quamquàm rem minime cognouit, locum honoratissimum Anglis pro tempore adiudicauit.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VERBANORVM LIBER
QVARTVS.

*

ITALIA.

ITALIA inter horam sextam & primam Brumalem incedit, ut Plinius ait, id est inter meridiem & hibernum solis exortum protenditur. Nam apud eos sexta semper meridies erat, Querno folio ab eodem comparata: ac tribus ueluti peninsula circumfusa maribus, supero, infero, & Ionio. A Salassis, qui locus nunc Salutiarum, & Montisferrati est, ubi Alpes initium capiunt, Rhegium usq; per Capuam passuum mil. mille XX. Latitudine uerò maxima à Varo ad Arsiam amnem in Foroiuliensi regione CCCCL. Quinq; appellata nominibus. Saturnia à Saturno primo habitatore, Trogo. Italia à rege, Pliuio. Ausonia à parte Italie, quæ apud Cales oppidũ Campaniæ fuerat Liuio. Oenotria item à rege Arcadiæ, Dionysio. Hesperia magna Virgilio ad Hispaniæ differentiam, quæ item Hesperia dicta est: uti Seruio placet. Quæ ab autoribus utriusque linguæ de origine ipsius traduntur, satis in uulgus edita. Colonos habuisse prius Italiam, partim Barbaros, partim Græcos, Oenotrios, Morgetas, Siculos, Ausonios, Aborigines, Pelasgos, Auruncos, & Dionysius & Plin. itemq; Antiochus Syracusanus qui de antiquitate Italiæ scripsit, autores sunt. Ianum quoq; eum primum tenuisse collem apud Vaticanum, qui Ianiculus appellatus est: Saturnumq; alea aductum excepisse. Huic Picum, Faunũ, Latinum successisse, quo tempore Euander, pauloq; post Aeneas uenere. Quæ omnia in Latij, tum aliarũ regionum descriptione clarius explicabo. Ad recentiora ueniã: cum

Primi habitatores Italiæ

subiugata à Romanis sociorum nomine dignata est, in municipia & colonias tota ferè diuisa. Coloniarũ autem Latinarum, ut Pedianus tradit, duplex genus, quando uidelicet noui coloni ex Latio deducebantur: alterum quando ueteribus colonis ius Latij dabatur, ut possent habere ius, quod cæteræ coloniæ, id est, petendi magistratus, ut ciuitatem Romanam adipiscerentur: sicuti Pompeius Strabo Transpadanis fecit. Italia igitur consulũ tempore: proprætoribus & præfectis committebatur. Imperatorum uerò procuratoribus, postea comitibus iam inde usq; à Theodosij tẽporibus. Deinde uariarum gentium barbari, Eruli, Hunni, Gothi, Auari, Longobardi, Saraceni, Pannonij irruere: de quibus in alijs suprà prouincijs dixi, partim in reliquis dicam. Expulsis Gothis Exarchus regebat Italiam, postremo Longobardi rerũ potiti, in quatuor ducatus eam diuisere: Foroiulij, Hetruriæ, Beneuenti, Spoleti, Ticini, ubi etiam regia constituta, usq; ad Carolum Magnum, quo primum tempore res cœpit resipiscere. Bernardo eius nepote Italiæ rege declarato. Varia deinde introducta reipublicæ forma, alijs atq; alijs hinc inde dominãtibus, partim ui, partim iusto imperio Cæsarum concessione, ut postea narrabo. De laudibus eius Plinius in ultimo libro nonnulla ponit, tum Virgilius in Georgicis. E Græcis uerò Aristides in Encomio urbis: & Plutarchus De fortuna Romanorum. Aelianus quoq; De uaria historia sic ait, Italiam multi incoluere, nec ulla magis terra frequentata, quod ob terræ fœcunditatem, aquarum adfluẽtiam, maris commoditatem, portuum dispositionem, præterea hominũ mansuetudinem, ciuiumq; humanitatem, cæteris regionibus antecellat. Fuereq; antiquitus in ea ciuitates mille cẽtum sexaginta sex: hæc ille. Hyginus autem eas septingentas tantũ fuisse scribit. Plinius adeò frequentem, ut nunciato Gallico tumultu, sola sine exteris aut transpadanis octuaginta equitum, peditum uerò septingenta millia armauerit. Idem ferè Polybius, uti suprà in Gallia narraui. Nostra uerò tempestate hæc regio à desidia solitudineq; maxime occupata, præda barbarorũ omnium facta est. Quotquot uerò duces abhinc annis trecentis fuere, nullam ei utilitatem attulere: nec tam per eos custodita, quàm dissidijs crebris atq; discordijs inter se, bellis quasi ciuilibus agitata. Quod autem nunc superest, quadruplici regitur politiæ forma: Monarchia ut regnum Neapolitanũ, & Mediolani, cæterorumq; principatus. Aristocratia, ut Venetorum, ubi optimates cum principe regũt. Democratia, ut Florentinorum, Senensium, Lucensium, ubi ad magistratus & consilium populus sine discrimine admittitur. Tyrannide, ut est ex parte sacrosancta Pontificis iurisdictio à diuersis occupata dominatoribus. Strabo in octo partes eam diuisit, Venetiam, Liguriam, Picenum, Lucaniam, Tusciam, Romam, Campaniam, Apuliam, Antoninus in itinere, in prouincias sedecim. Campaniam, Tusciam cum Vmbria in qua est Roma. Nursiam in qua est Reate. Flaminiam in qua est Rauenna. Picenum in quo est Asculum, Liguriam in qua est Mediolanum. Venetiam cum Istria in qua est Aquileia, Alpes Cortias & Apenninum, in quibus est Genua. Samnium in quo est Beneuentum, Apuliam cum Calabria in qua est Tarentum. Brutium cum Lucania in quo est Regium. Retiam primam. Retiam secundam. Siciliam, Sardiniam, Corsicam. Fiscus autem apostolicus has prouincias in sacro codice descripsit. Marchiam Taruisinam siue Venetiam. Istriam in qua Foroiulienses. Lombardiam siue Transpadanam, Liguriam, Romandiolam siue Galliam Cisalpinam. Ducatum spoletnum siue Vmbriam. Aprutium siue Samnium. Campaniam siue Latium. Terram laboris siue Campaniam, aut Leborias. Calabriam siue Lucaniam, Apuliam, terram hydruntis siue Salentinos,

Coloniæ

Quatuor ducatus

Laudes Italiæ

Quadruplex politia

Diuisio ipsius

LIGV

LIGVRIA.

Ligures LIGVRES plures ab autoribus scribuntur. Alpini, Transalpini, Ingauni, Apuani, Salturi, Deciates, Exubij, Buriates, Transalpinorum meminere Trogus & Eustathius, qui scribunt Massiliam inter Ligures esse, Alpinorũ uerò Cicero de lege Agraria. Ligures, inquit, montanos duros atq; agrestes docuit natura ipsa loci, nihil ferendo, nisi multo labore quęsitum. Apuanos, Deciates & cæteros populos iam extinctos, teste Liuio libro septimo de bello Ma. M. Aemilius Lepidus, & Cn. Flaminius Coss. domuerunt. De uniuerso autem genere Florus sic ait,
Peracto punico bello, sequitur Ligusticum. Ligures imis
Florus Varus Alpium iugis adhærentes inter Varum Macramq; implicitis dumis syluestribus uictitabant, quos penè maius fuit inuenire, quàm uincere: tuti occasione locorum, latrocinia magis quàm bella factitabant. Itaq; quum diu multumq; eluderent, Salturi, Deciates, Exubij, Buriates, Ingauni, tandem Fuluius latebras eorum igne sepsit, Bebius uerò in planum deduxit, Posthumius ita exarmauit, ut uix relinqueret ferrũ quo terra coleretur. Liuius item in IX. Nulla prouincia magis mi
Nicea litem exercuit. Post Varum fluuium Nicea Massiliensium
Torpea Augusti colonia, Straboni Tropea Augusti, nunc Torpia. Monœci
Monœci portus portus, quod solus ibi Hercules coleretur: idem hodie, Monachus.
Intemelium Intemelium, nunc Vintimilium. Albigaunũ abluitur
Albigaunum flumine Merula Plinio, à Ptolemæo memorato, obsidionem
Merula flu. Bernardini Vbaldini, qui Philippo duci Mediolanensi militabat, passum tandem oppidanorum uirtute post mẽses quatuor liberatum.
Sauona Sauona cuius meminit tantum Liuius libro VIII. secundo bello aduentũ Magonis in Italiam referens. Sauonæ, inquit, oppido Alpino, prædam deposuit. Cæteri ut
Vada Sabatia Plinius, Strabo, Mela, in eo ferè loco uada Sabatia ponunt.
Altilia Vltra est oppidum Altilia à Tranquillo commemoratum, hodie quoque Alteoiola uulgò appellata, deinde Genua, de
Portus Delphini qua paulopost. Portus Delphini Plinio nunc etiam portus Finus dicitur. Deinde uici nouorum nominum, Siestrum, Lauania, Rapala. Portus post hæc Veneris nomen adhuc ser-
Portus Veneris uat. Spedia item Ptolemæo, quamuis corrupto uocabulo Speciem uocent. Castrum S. Romuli prope Rumbam fluuium,
Lunẽsis regio palmis nobilitatum. Sequitur Lunensis regio, partim citra partim ultra Macram consistens: magna ex parte à familia Malaspinarum possessa, nobili ac uetusta: de qua regione in Hetruria dicam, Genuam nunc ipsam Metropolim repetam, quæ unde originem habuerit incertum. Nõnulli Trans-
Genua alpinæ Genuæ quàm in Gallia commemoraui, coloniã esse putant. Eius meminit Liuius libro XXI. ubi Publium Scipionem dicit cum admodum exiguis copijs Genuã petysse: libro item XXIX. Lucretio prorogatum imperiũ, ut Genuam oppidum à Magone Pœno destructũ ædificaret. Fuit igitur sub imperio Romanorum usq; ad annũ salutis sexcẽ-
Rotaris rex tesimũ sexagesimũ, quo tempore Rotaris rex Lõgobardorum per uim eam cepit ac diripuit. Imperio deinde restituta unà cum cætera Italia à Carolo, ac annos centũ per comi-
Ademarus tes administrata. E quibus Ademarus ab eodem propinquo suo missus Corsicam Saracenis oppressam liberauit: quo
Genuensium gesta demum ab illis interfecto, Genuenses nihilominus uictores
Bellum cõtra Saracenos remansere, nauibus Saracenorum tredecim, partim captis, partim pressis, ac illam in hunc usq; diem tenuerunt. Sed & aliæ insequentibus temporibus res ab eis maximæ terra mariq; gestæ commemorantur, quas literis mãdauit Iacobus de Voragine præsul eorum, qui usq; ad duces scripsit historiam. Nam anno millesimo centesimosexagesimo ad expeditionem Hierosolymitanã cum ingenti classe profecti, Tripolim ac Cæsaream deperditas ac hostibus ademptas, Balduino regi tradiderunt, ex qua præda Catinum preciosum smaragdinum, ac cineres Ioannis Baptistæ retulerunt. Rursusq; hortante Eugenio, cum CLXIII. nauigijs Armeniã contra Saracenos, qui Christianos infestabant, profecti: ad extremum X. milibus hostium captis aut interfectis, domũ
redierunt. Cum Pisanis antiquum ac perpetuũ odium exer- Bellum cum Pisanis
cuerunt. Anno M.CXXVIII. Plumbinum eorum oppidum, ac plures naues ceperunt. Anno deinde insequente Pisas annali obsidione cinxerunt. Paratis tandẽ hostibus omnẽ recipere conditionem, iusserunt uti tecta usq; ad primã contignationem deijcerent. Anno M.CCLXXXV. prouocati classe CXXX. triremium instructa, apud Melorã insulam, cladem eis maximam intulere, captis eorum XLVIII. triremibus. Anno M.CCXCII. rursus bello nauali congressi, Liburnum oppidum cum arce munitissima instar Phari paulo distante à portu diruerunt, quam postea Pisani pace fa-
cta restituere. Cum Venetis non minorẽ gessere discordiã. Bellum cum Venetis
Anno M.CCLVIII. in oriente capta occasione Tyri & Ptolemaidis, quas cum annos LXIIII. unà cum Pisanis & Venetis tenuissent, negociandi causa tandem ad euitandam quandoq; litem inter se diuisere. Cœnobium S. Sabæ Ptolemaidis Genuensibus adiudicauit eius populi beneuolẽtia. Indignati Veneti ad Tyrum unà secedentes, adscitis sibi Pisanis, & Manfredo Siciliæ duce Genuensium classem in portu Ptolemaidis incenderunt, eosq; ulciscendi gratia aduersus uenientes, rursus instaurata classe apud Tyrũ superauerunt. Genuenses tanto accepto incommodo, ad Michaelem Paleologum imperatorem confugiunt, cuius auxilio Gazã, aliaq; Venetorum loca diripiunt, & portum incendunt, Raimundumq; ducem aduersus cum classe uenientem capiunt. Versus etiam septentrionem imperio prorogato, ad Tanaim loca, & in Taurica Chersonneso Capham, quæ olim Theodo-
sia dicta est, diu inter immanissimas Tartarorũ gentes pos- Tanais
sederunt, à Turcis deinde annis hinc ferè XXX. occupatã. Capha, quæ & Theodosia
Anno autem M.CCCXXVII. domi nouum creant magistratum, perpetuũ ducem more Venetorum: primusq; fa-
ctus Dominicus Fregosus, qui classe in Cyprum missa cum Dominicus
Petro profectus eius fratre, uniuersam insulã in potestatem Fregosus primus dux
redegit. Petrum Lusignanum regem captiuum cum regina prægnante secum Genuam abduxit, quos paucis post mensibus sub tributi conditione missos fecere: Famaugusta tantũ adempta, quam historiam latius in Cypro prosequar. Post hanc uictoriam bellum cum Venetis repetit instructissimũ, ubi Petrus à Nicolao Pisano præfecto Venetorum, bello nauali superatus est. Genuenses incommodum acceptũ ignauiæ principum adscribentes utrũq; fratrem magistratu abroga-
to in carcerem coniecerunt, ac Lucianũ Auriam classi præ- Lucianus Auria dux
fecerunt, qui ut cladem Dominici leniret, classe XXII. triremium instaurata, extemplo Iaderem Venetorum urbem
contendit, prædaq; deinde abacta, in portum se recepit Po- Nicolaus Pisanus
lentinum, ubi congressus cum Nicolao Pisano fit superior, captis ex hostibus duobus milibus: in quo prælio Lucianus
ipse occubuit. In cuius locum Petrũ Auriam surrogauerũt, Petrus Auria
qui audacto nauium numero ex portu Genuensi soluens Iaderem applicuit: inde Venetias rursus tendens, Gradum, Comaclũ, circaq; oppida diripit. Vlterius uerò tendere in portum catenis probibitus, Clodiam fossam petit ac diripit, sex mil. hominum interfectis: pudicitia tantum muliebri seruata. Inde aliquot etiam oppidis captis, ad urbem rursus cõtendere conatus, angustijs Euriporum probibitus, simul & à bellicis instrumentis repulsus, Clodiam reuertit: quã dum
munire studet, interclusus à Carolo Zeno Venetæ classis Carolus Zenus
præfecto, pugna commissa occubuit. Cuius morte cõsternati animo Genuenses, pace facta domum reuerterunt. Post ali-
quot deinde annos, Nicolaum Guascum ducem delegerunt, Nico. Guascus

F. Catalusius Coloioanni in redaxit

qui classem auxilio Caloioanni Imper. Constantinopo. misit, cui Franciscum Catalusium præfecit, qui rebus feliciter pro imperatore gestis, donatus ab eo insula Mitylene fuit, quam ipse posteriq; eius tenuere, usq; ad an. M. CCCCLIIII. quo tempore post amissam Constantinopolim, capta est. Nicolao post annos IX.

Antonioctus Adurnus dux

Antonioctus Adurnus successit, anno M. CCCLXXXI. uir longè prudentissimus. Pacem inter Ioannem Galeatium & Florentinos, quæ multos annos durauerat, summo studio componendam curauit. Cui defuncto

Genuenses sub Francorũ imperio

Genuenses neminem postea subrogauerunt: ob Gibellinorũ Guelforumq; factiones magistratu ferè corrupto. Quapropter ad tutelam Caroli VII. regis Francorum, Anno M. CCCCIIII. confugerunt, qui annos plurimos per præfectum regium remp. administrauit nomine Bulcialdum.

Bulcialdus præfectus

Hic statura roboreq; ingenti, singulariq; certamine à Galeatio Gonzaga prouocatus ac uictus est. Deinde Dertonem tenuit, postremo Mediolanum, unde à Fazino cane turpiter reiectus est, reuertẽtiq; portas Genuenses ei clausere, perosi Gallorum superbiam: ac sese Ioanni Mariæ duci Mediolanẽsi dedidere, in eoq; statu usq; ad annũ M. CCCCXXXV. durauerunt.

Desciuere à Philippo duce

Quo tempore à duce Philippo desciuere. Causa fuit quod cum eodẽ anno auxilio profecti Caietanis obsessis Alfonsum Aragonem ducem aduersus uenientem cum classe ui cepissent, duciq; captiuum misissent: is statim donis insuper cumulatum dimiserit. Quare indignati octo capitaneos libertatis, autore Francisco Spinula, creauerunt: quib. paulo post abrogatis.

Isnardus Guarrus

Thomas Fregosus

Isnardum Guarrum ducem constituere, uirũ septuagenarium, quo paucis post diebus remoto, quod inutilis uideretur, Thomam Fregosum Petri qui Cyprũ subegerat filium, ducem delegerũt. Hic fratrem habuit Baptistam, à quo primum pulsus: deinde uictor, in pristinum rediit magistratum. Horum item frater Io. pater fuit Pauli Cardinalis & præsulis & ducis Genuensis qui ante hos annos Romæ decessit. Thomas igitur adscito consilio Francisci uiri prudentis, Guidonem Torellum ducem copiarum Philippi, per agrum uagantem iuuantibus Florentinis repulit. Chium in Græcia à Venetis: & in Italia Albigaunũ à Nicolao Piccinino pressum defendit. Tandem ipse coniuratione Ioannis Antonij Flisci deiectus magistratu.

Raphael Adurnus dux

Raphael Adurnus M. CCCCXLIIII. suffectus nepos Antonioctí, qui ante eum dux fuerat, breui & ipse tempore ob seditionem sese magistratu abdicauit, ac Barbana eius patruelis suffectus, quem

Barbana

Ioã. Antonius Fliscus

Ludouicus & Nic. Freg.

uix mensem totum regnantem Ianus Fregosus iuuante Ioanne Antonio Flisco supradicto de imperio deturbauit. Cui post biennium frater eius Ludouicus successit, qui nec ipse diu post à Perino Fregoso eius patruele expulsus est, uiro singulari audacia, qui Nicolaũ fratrem doctrinis moribusq; insignem ob suspicionem adfectati principatus, adcersitum in curiam interfici iussit. Fuit nobilitati maxime inuisus, quã primum ex urbe fugauit. Deinde pulsus & ipse cum Gallorum auxilijs urbem repeteret, ab eadẽ nobilitate statim interficitur. Paulus uerò urbis præsul supradictus, eius frater, locum ducis inuadẽs, Gallos ex urbe pellit.

Ioan. Renati

Prosper Adurnus

Carolus interim Galliæ rex audita defectione, eò Ioannem Renati Neapoli tunc expulsi filium, cum classe septemq; armatorum milibus mittit. Huic Paulus obuiam cum exercitu fit: pugnaq; commissa superior discessit. Prosperum Adurnum, quæ familiæ concordes erant, patriæ ducem, consentiente populo creat. Amborumq; uiribus Castelletum, quod in regis erat præsidio, expugnatur, adscito in auxilium Francisco Sfortia duce, qui Ferdinãdi regis gratia, quem regnare malebat quàm Gallos, è uestigio suppetias mille militum misit, consentiente etiam Ludouico ipsius Caroli filio, qui tunc patri maximè aduersus fuerat. Anno deinde M. CCCCLXXVIII. defuncto Galeacio factione Fliscorum impellente rebellarunt. Sed Adurnorum Spinularumq; contraria rursus in potestatem Mediolanensium rediguntur: pauloq; post iterum Prospero Adurno autore tumultuantes, rursus Ioannes pupillus cum matre Bona, misso exercitu XII. milium armatorum adorti sunt: quibus Genuenses duce Roberto Seuerinate occurrentes, magnam ex eis fecere stragem. Post eam uictoriam è uestigio domum redeuntes, arcem, quam Castelletum uocant, deiectis Mediolanensium præsidijs recepe runt. Verùm quum Prosper urbem occupare conaretur, à Francisco Fregoso cæterisq; eius partium ex urbe pellitur,

Baptistinus Freg. dux

Obiectus Fliscus

ac Baptistinus Fregosus Perini olim ducis filius dux creatur, uir in primis mansuetus ac bonus, quem cum Obiectus Fliscus sæpe de magistratu deijcere frustra tentasset, tandem à Paulo Baptistini patruo Cardinale, quem suprà commemoraui, repulsus etiam urbem relinquere coactus est. Hoc sanè tempore unà cum reliquis cisalpinis rursum in potestatem uenere Gallorum. Præter uerò familias iam supradictas, Grimaldi quoq; inter eos nobilissimi.

Grimaldi

Grimani

Nam Antonius Grimaldus classis contra Venetos, & Ioan. Grimaldus alterius classis præfecti, auxilio Philippi ducis ad defendendam Brixiam missi fuere, Grimani uerò Venetijs clari, præsertim nunc Dominico S. R. E. cardinale eruditissimo uiro. Eandem tamen prosapiam esse dicunt, & è Constantinopoli ex illustribus uiris olim profectam, ac in hos duos postea populos deductam.

REGIO SVBALPINA.

Trebia

POST Liguriam regio Subalpina uersus mediterraneam occurrit, quam Padus Straboni mediam diuidit, à cuius ulteriore ripa Ticino, à citeriore uerò Trebia, duobus quasi brachijs ab latere septentrionis includitur. A meridie & occidente montibus. Igitur inde Transpadani, hinc Cispadani dicuntur Alpibus & Liguriæ uicini.

Derto

Tanarus flu.

Alexandria

Quorum post Trebiam Derto est ciuitas, deinde Tanarus fluuius in Padũ influens Plinio. In hoc auri ramenta Antonius Trottus eques Alexandrinus legit, unde torquem factum ostentat. Ab eodem abluitur noua urbs Alexandria, cuius origo sic se habet. Post dirutum à Frederico Aenobarbo Mediolanum, pauloq; post restitutum, Statyelli Ligures qui uicatim cis Apenninum incolebant, relictis proprijs sedibus, ad uicum cui Roberetto nomen, commigrantes, urbem condidere, quàm primo Cæsaream uocauere, ut apparet in annalibus Alexandrinorum, in quibus Xistus in dedicatione facienda Cæsarienses eos uocat: deinde expugnato Frederico, Venetorum & Mediolanensium auxilijs, Alexander III. pont. eius inimicus, quod populus arma pro eo sumpserit, ob memoriam officij eam urbem Alexandriam appellauit.

Aquæ Statyellæ

Augusta

Secundũ flumen, aquæ Statyellæ sunt Plinio Straboniq;, quanquàm in eo loco menda est. Vltra Tanarum ad Padi ripam Augusta Bacienorum Ptolemæo Plinioq;, nunc Bassinianum oppidum.

Valentia

Forumfuluij

In eadem ripa paulò remotius Forumfuluij, quod Valentiam Plinius dicit appellari, sicuti & nostra ætate, nobilitatum Geraldi ordinis minorum natalibus ac sanctitate.

Asta Col.

Alba Pópeia

Ceba

Castra Carrectensium

Inferius uerò Asta colonia, Alba Pompeij à Tanaro ablui nomen adhuc seruans. Hinc uersus Sabbatios iter facienti Ceua Pli. uetus oppidũ, ac castra familiæ Carrectensis, ueteris ac nobilis, quæ ab urbe Genua originem ducunt. Aemylia uia à Dertone, itemq; Pisis usq; ad Sabbatios erat, quam Scaturus strauit, autor Strabo.

Aemylia uia

Iria

Augusta Taurinorum

Alia Aemylia quæ Flaminiã intercipit, de qua postea. Trans Padum uerò Subalpinorũ hæc loca sunt. Ad ripã ferè exorientis Padi Iria Ptolemæo, quæ fuerit mihi uestigãti incõpertũ. Augusta Taurinorũ nunc Taurinum, quod Plinius ex anti-

qua

quæ Ligurum stirpe ducit, Stephanus grammaticus Maßi-
liēsium coloniam ait esse à Tauro appellatam, quo signo ad-
Morgus flu. nauigantes eo Maßilienses in naui utebātur. Morgus fluuius
Plinio ex Alpibus in Padū profluens, hodie quoque Orchas
appellatur. Eporedia plurali numero, apud Ciceronem epi-
stola quædam data Eporedijs scribitur. Plinius sic ait: Oppi-
Eporedia dum Eporedia à populo Romano condi iussum, Eporeticos
enim Galli bonos equorum domitores uocant. In sacro nunc
Doria flu. fisci codice Hyporigiensis ciuitas nominatur. Amnis Doria
Alpes Ptolemæo, Duria Plinio nomen adhuc retinet, ex Alpibus
in Padum defluens. Hic idem dicit autor duas esse Alpium
fauces, Graias & Pœninas, hinc Pœnos, illinc Herculem
Vercellæ Libycorum transisse. de Alpibus supra satis dixi. Vercellæ Libycorum
à Sallibus Galliæ uicinus populis ortæ Plinio, aurifodinis
quondam claræ Straboni, ornatæ quoq; præsule Eusebio in
sacro eloquio doctißimo, regia nunc Sabaudiensium ducum.
Sesites flu. Prope urbem Seßites fuit Plinio, nunc item Seßia ab accolis
Nouaria uocatus. Nouaria ex Vertacomoris Vocontiorum originem
Albutius Silus habet Plinio, patria Albutij Sili oratoris & Dulcini ac
Dulcinus & Margarita Gazari Margaritæ Gazarorum sectæ autorū, an. M.CCCVIII.
Inter se more pecudum promiscue coibant, alia'que nefanda
perpetrabant. Cum'que diu latuissent inter prærupta mon-
tium, tandem deprehensi, meritas supplicio dederunt pœnas.
Pollentia Pollentia uersus Alpes XVI. paß. millibus à Nouaria di-
stans uetus oppidum Plinio, nunc Pallantiam uocant, ubi
Cn. Plancus à M. Antonio superatus interfectus'que fuit.
Banderate Banderate Plinio nomen retinet. Sallaßi populi post Tauri-
Sallaßi Sabaudienses nos olim ferocißimi, & Aurifodinis insignes, domiti autem
ab Augusto ut ait Strabo, & sub corona partim uenditi, par-
Augusta prætoria tim in Augustam pretoriam ciuitatem ab eodem in eo tra-
ctu ædificatam translati. Hos nunc esse Sabaudienses non-
Monferraten. origo nulli dicunt, unde nomen auspicatum. Alij potius Monferra-
tenses qui ad Alpes usq; pertinent, quorum originem prin-
cipum simul & succeßionem uacat paucis explicare, ne no-
bilißima Italiæ familia silentio prætereatur. Anno siquidem
Aledramus DCCCCLXXXVI. Aledramus è gente ducum Saxoniæ
ex Alasia Othonis primi propinqua seu filia, quatuor susce-
pit liberos, Othonem, Gulielmum, Thetem, & Bonifacium,
pro'que dote marchio primus huius regionis ab eodem fa-
Gulielmus ctus imperatore, moriens Gulielmum successorem reliquit,
Salutiæ cæteris fratribus reliquas distribuit terras, Ceuam, Sallu-
Boschum tias, Boschum, Ponzonū, quæ oppida deinde per manus suc-
Ponzonum cedentibus tradita marchionibus fuere. Gulielmus itaque ex
Bonifacius filia ducis Clocestri Anglici Bonifacium genuit, qui cœno-
Guliel. II. bium S. Mariæ de Locedio excitauit. Is deinde Gulielmum
II. qui religione sanctis'que moribus præditus, iuuenis ex-
Rainerius tinctus est, dimisso Rainerio patre Gulielmi Senis. Hic Gu-
lielmus primum militia clarus cum Conrado imp. sororio
suo ad Hierosolymitanam expeditionem profectus est. Ex
Iudita S. Leopoldi Austriæ marchionis, quatuor mares sus-
Gulielmus cepit, Bonifacium, Gulielmum Longaspatham, Rainerium,
& Fredericum: fœminas, Iordanam, & Agnetem. deceßit
Longaspata Balduinus an. M.CLXXVIII. Longaspatha apud Hierosolymam in
demortui patris locum atque gloriam uenit, Balduini'que le-
prosi regis Hierosolymitani Sibyllam sororem duxit, cuius
adfinitate simul & uirtute propria primum in ea expedi-
tione locum sibi uendicauit. Morienti filius superstes Bal-
duinus fuit, qui in Balduini regis & aui tutela relictus, mox
ei, quod liberis careret, in regni iure succeßit. Verùm pau-
Rainerius lopost in ætate puerili decedente, Rainerius patruus Guliel-
mi frater, regni titulum hæreditario sibi iure uendicans,
Chyri Mariam Manuelis imp. Constant. filiam in matrimo-
Thessal. rex Bonifacius nium duxit, Thessaliæ regno pro dote accepto. Quo sine li-
beris moriente, Bonifacius minor frater hæres institutus,
statim Hierosolymam proficiscitur, ubi & suos mortuos, &

Sibyllam fratris quondam uxorem Guidoni Lusignano nu-
ptam uidisset, una cum ipso Guidone contra Saladinum ar-
ma sumpsit, in quo prælio cum esset captus, à Conrado & Conradus
Gulielmo filijs liberatur. Nam hi accepto patris nuncio, Gulielmus
euestigio comparata classe, Hierosolymam petiere, tempe-
state'que delati Constantinopolim casu tunc obsessum impe-
ratorem liberauerunt. Deinde sequentes breui fortiter pu-
gnando patrem recuperauerunt. Conradus deinde Tyrum Conradus
cepit, sponte se dedentibus ciuibus, ut à Saladino Turcis'que Tyrum cepit
eius præsidio defenderentur, Isabellamq; deinde uiduam fi- Isabella uxor
liam olim Balduini regis cū Hierosolymitani regni titulo in
matrimonium accepit, interfectus mox à duobus Saracenis
in medio foro, patrem Bonifacium adhuc superstitē reliquit, Bonif. pro re-
qui exercitui succedens, contra imperatorem Constantino- gno Thess.
politanum, quem filius olim obsidiōe liberauerat, pro regno dimicat
Thessaliæ sibi debito dimicauit: quod tādem adsecutus, Mar-
gariam Pānoniæ regis filiam duxit, ex qua quum nullos re-
ciperet liberos decedens Gulielmo alteri filio rem dimisit.
Is Gulielmus dum hæc agerentur, rem paternam domi ad- Gulielmus
ministrabat. Perijt in Græcia ueneno, relicto Bonifacio, qui Bonifac. rex
regno Thessaliæ succeßit, & ex constantia Amedei comitis
Sabaudiæ filia, Gulielmum cognomēto Magnum, qui patrio Gulielmus
imperio Vercellas, alia'que oppida adiecit, ex Beatrice re- Magnus Ver-
gis Hispaniæ filia Ioannem, tres'que filias suscepit, quarum cellas cepit
unam Andronico imperatori, alteram Alfonso Castellæ re-
gis filio, tertiam Poncello Vrsino Vrsi filio, procerum Ro-
manorum nuptui tradidit. Ioannes Margarita Sabaudiensi Io. finem uni-
ducta, sine liberis deceßit anno M.CCCV. finem'que attulit lit patriæ pro-
uniuersæ prosapiæ. Quapropter populus de communi sen- sapiæ
tentia, rem Andronico Palæologo, ut adfini, regendam ob-
tulerunt. Is Theodorum ex Iolanta Montisferratensi filium Theodorus
eò misit, qui antiquæ posseßioni nonnulla etiam pugnando Andronici fi-
adiecit, uicecomitibus fuit, ex Argentina Opecini Spinulæ lius & Argē-
filia Ioannem suscepit ac Iolantam, quæ nupsit Aimoni Sa- tina uxor
baudiæ comiti. Ioannes ex sorore Iacobi regis Maioricensis Ioannes
suscepit secundum Othonem, Ioannem, Theodorum, Guliel-
mum & Margaritam. Ex his secundus Otho succeßit adhuc Otho II.
puer, huic deinde Ioannes frater, qui in expeditione Neapo- Ioannes
litana extinctus est. Theodorus demum alius frater guber- Theodorus
nacula paternæ ditiōis accepit, æque præstans uiribus cor-
poris ac religione, ut qui hastæ cōcursu præcelleret, & cœ-
nobia multa construxerit. Duas ex succeßione duxit uxores:
ex prima Ioanna Roberti ducis Bari filia Ioannemiacobū
& Sophiam: ex altera Margarita Amedei principis Acha-
iæ filia nihil liberorum suscepit, ex quo illa post uiri mortē Ioannesiaco-
cœnobio se perpetuo dicauit. Ioannesiacobus uir militiæ do- bus
mi'que clarus, à Sigismundo imp. uicarius totius Italiæ fa-
ctus est, Philippo Mariæ duci amicißimus, adiutor'que in
constituendo imperio fuit, reddita ei Alexandria, quæ illius
quondam familiæ adempta fuit. Ex Ioāna Amedei primi du-
cis Sabaudiæ filia, suscepit Ioannem, Gulielmum, Bonifaciū,
& Theodorum, duas uerò filias, quarum alteram Amedeā
regi Cypri, alteram Helisabetham Salutiarum marchiōi lo-
cauit. Ioānes cū primū succeßisset, & ex Margarita Sabau- Ioannes
diæ ducis filia nihil liberorum habuisset, fratri Gulielmo Gulielmus
remp. dimisit, qui nostra ætate princeps quodammodo mili-
taris disciplinæ habebatur. Sæpe & Venetorum & Medio-
lanensium copias duxit, domi in otio cum dignitate fuit, Ca-
sale oppidum patrium templo præsule'que ornauit. E tribus Casale
uxoribus nulla suscepta uirili prole, deceßit anno M.
CCCCLXXXIII. Bonifacius frater hæres ex Bonifacius &
secunda coniuge Maria Stephani Seruiæ Despoti filia Maria
duos genuit, Gulielmum, & Sangeorgium, quorum pri- Gulielmus
mus puer adhuc extincto patre imperium hodie tenet, Sangeorgius
matre prudentißima rempublicam administrante. Theo- Theodorus cardinalis.

dorus autem à Paulo II. in patrum collegium cooptatus,
proximis annis ex uulnere à ministro dum cœnaret obso-
nium concidente dexteræ porrectæ casu illato, in ualetudi-
nem incidit, ex qua demum post annum extinctus est. Illius
& mansuetudinem & humanitatem curiæ populo'que Ro-
mano perspectam omnes collaudant.

REGIO TRANSPADANA.

TRANSPADANAM regionẽ Stra-
bo in tris diuidit partes, Subalpinam, &
Venetiam, in qua est Mediolanum, usque
Aquileiam: deinde Istriam. Plinius autem
Subalpinam partim cum Liguria coniun-
git, secutus diui Augusti diuisionem. Deinde Trãspadanam,
in qua Mediolanum est, quam nonam regionem constituit:
postea Venetiam, quam decimam. Postremo Istriam unde-
cimam. Ego uerò itidem. De Subalpina igitur quæ utranq;

Ticinum flu. & oppidum

ripam adtingit, diximus. Nunc eam partem quæ post Tici-
num usque ad Atesim continetur, exequar. Ticinum ex Al-
pibus in Padum fluens, oppidum sui nominis habet, nũc Pa-
piam, quod Plinius ait conditum à Leuijs & Marieis Galli-
ca gente. Dirutum deinde ab Attila Hunnorum rege, atque
iterum restitutum ab incolis, Odoacer rex rursus diripuit,
cum in ea Orestem Augustuli imperatoris patrẽ obsessum
captum'que interfecit. Post hæc annos ferè centum, Baldui-

Balduini auspicia

nus post longam obsidionem uictor ingressus, ac delere sta-
tuẽs, equo in primo limine collabẽte, admoneri quodam mo-
do uisus, impij sententiam animi mutauit, sedem'que eam sibi
ac successoribus constituit, qui diuersis ædificijs ac muneri-

Lombardia unde dicatur

bus exornauerunt. Ex quo Lombardiæ toti regioni nomen
inditum, quasi Longobardia, quod etiam deiectis illis dura-

Epiphanius præsul

uit. ornatiorem tamen eam urbem reddidit Epiphanius eius
præsul Aquileia oriundus, qui ad redimenda sex milia capti-
uorum Mediolanensium, regem Gallorum impulit. Hinc &

Pannonii

Io. Pont. XVIII. fuit. Ticinum tertio uastauerunt Panno-
nij igni, ferro'que grassantes, quum in Italiam irruerunt, tẽ-
pore quo Rodulphus Burgundus Italiæ regnum occupauit.
Arcem in eo excitauit Ioannes Galeatius dux primus, cui
sorte Ticinum obuenit. Cœnobium quoque Carthusiensium
extra muros ingenti addito paradiso, nemora saltusq; clau-
dendo, ubi feras spectaculo uenationis, priuatæ deliciæ uide-
rent. Post eius mortem Papienses studio partium Gibillina-
rum excitati, cuius factionis Beccharia familia princeps ha-
bebatur, Facinum Canem cum exercitu in urbẽ introduxe-
runt, pacti fortunas Guelphorum: ille uerò nemini pepercit:
querentibusq; Gibillinis respondit eos saluos satis esse, eorũ
uerò bona quod Guelpha sint, militibus se in prædam cõces-
surum, lepide cauillatus hoc modo in utriusq; factionis insa-

S. Columbanus

niam. Supra uerò Ticinum S. Columbanus oppidum, ubi ille

Oppidum Medœcia

cœnobium extruxit. Ab latere occidentis oppidum alterum
etiã noui nominis Medœcia, in quo Cæsares diademate pri-
mum ferreo redimiri consueuerunt, iam à CCCC. consue-
tudine annorũ, muneribus ornata Theodorici regis, tũ Theo
delindæ reginæ Longobardorum, quæ Ioannis Baptistæ tẽ-
plum in ea magnifico excitauit opere, thesauro'que immodi-
co locupletauit. Vegeuenum nouum & amœnum oppidum
secessus ducum Mediolanẽsium, ab eis & ædificijs, & aquis
introductis nobilitatus. Nec minus Petro Candido Nicolai
V. Pon. ab epistolis ministro, qui Appianum conuertit. Sequi-

Vltra mediolanum regio

tur Mediolanum de quo postea. Regio uerò, quæ ultra Me-

Adula mons

diolanum Alpes contingit, tota ferè ignobilis, ubi post Adu-

Bralius

lam montem, qui pars Alpium Rhetiarum est, uocatur'que

Telina uallis

hodie Mons Bralius, Telina uallis appellata iacet longitudi-
ne mil. pass. LX. ditionis Mediolanensium. Huic & aliæ ual-

Agnedina Camonica Burmium

les coniunctæ, Agnedina, Camonica. In his oppida comphu-
ra seu uici potius, inter quæ Burmium. Larius primo à se-

Larius lacus

ptentrione, in ortum hibernũ excurrit, inde in duo brachia

Oppida Larii

diffunditur: altero Comum inter meridiem & occasum pe-
tit: altero ad orientem Leucum, ubi Adduam amnem emit-
tit. Circa Larium oppida, Glarea, Suricum, Domasium,
Grauedona, Musecha, Mussium lapidicinis insigne, Arona.
Menasium: ex aduersa Larij parte, post Adduæ ostia Colli-
cum. S. Nicolai fanum, Corenum, Delphus, Bellanum, Vare-
na, Vallis saxina: præterea Mandellum, Leucum'que oppida
munitissima, ducis Philippi Mariæ insignem olim obsidio-
nem passa. Contra Leucon, Malgratia, Orium, Ciuenna,
Vessena, Bellasium. Vici, Nexum, Torium lanificio clarum.
Pars Autem Larij quæ ab Menasio Comum pergit, uici
sunt, Griantum uino laudatum, Iremetium, Letium, Sala,
Colona, Arzena, Briona. Castra, Lugarium, Alium, Cara-
tum, Moluasium, Ceruobium: præterea qui uicus appella-

Rufi uilla

tur, ubi fanũ humiliatorũ, quo in loco olim Rufi uillã in epi-

Lamber flu.

stolis Plinij celebratam fuisse constat. Assis uicus & uallis
Assina ad montem Brigantium uocatum pertinet, ubi As-
sium, Cantium, Cassilinum, Scarena. Lamber amnis Incini
plebem appellatam illabitur, à montibus Lario imminenti-
bus cadit cum Eupilo excipitur. Eum lacum uulgò recentio-
res accolæ, à Lusiano uico, qui propinquus est, cognomina-
uerunt. Inde emissus Medœciam iuxta, longe'que duobus

Oppida inter Lambrum & montem Brigantium

pas. mil. à Mediolano perfluit in Padum. Inter Lambrum &
montem Brigantium sunt Lugarum, Inuergum, Mongu-
tium, & supernè ad montes Peucianum, Pusianum, Boxi-

Oppida cis Lambrum

sium, Cornelum. Cis Lambrum Canturium uersus Fabrica,
Brutianum, Cassianum, Albesium, Carcanum, Herba, Orza-

Comum

nicum. Noua sanè cunctorum nomina. Comum uerò prope
Larium Orobiorum ædificium, ut autor est Cato apud Plin.
quorum originem ab eo ignoratam, Cor. Alexander ortum
è Græcia dicit, & nominis etymum à montibus traxisse in
quibus degunt. Trogus tamen unà cum cæteris ciuitatibus
trans Padum à Gallis id oppidum conditum dicit. Strabo
autem sic: Comum deuastatum à Rhetijs, Pompeius Strabo
Magni pater colonis eò deductis restituit: deinde Scipio tri-
bus hominum milibus: postremo Cæsar quingentis militibus
auxit, quos ciuitate donatos Nouocomenses uocauit, & op-

Nouumcomum

pidum Nouumcomum. Hinc Addua plura circuit loca Bru-

Addua flu.

gnanum, Trilinium, Riuoltum. Vetus insuper oppidum Lau-

Laus pompeia

dem Pompeiam, quam Boij teste Plinio ædificarunt: qua de-
mum extincta alteram ad tertium lapidem Fredericus Ae-
nobarbus, ut Mediolano damna inferret, extruxit. Suprà

Bergomum

Bergomũ est inter duos paruos amnes, Orobiorũ & ipsum
ædificium sicuti Comum Plinio, de quibus suprà dixi. Nunc
harum ciuitatum factiones paucis repetam. Extincto siquidẽ
Ioanne Galeatio, qui eas inuaserat, præpotẽtes olim qui ex-
torres fuerunt in antiquam dominationem redierunt, Ru-
sconi Comum, Vignatæ Laudẽ Pompeiam, Soardi Bergo-
mum. Hanc enim ciuitatem prius Ioannes Picininus uiceco-
mes ex sorte tenebat, qui Cosiones antiquam familiam ex ea
expulerat. Pulsus & ipse tandem à Ioanne Soardo uiro au-
dacissimo fuit: qui eum commodè rempub. contra hostes ui-
cecomites tutare se posse minime uideret, eam Pandulpho
Malatestæ uendidit, ac ad hospitium Ioannis Francisci
Gonzagæ ueteris amici se recepit, ibi'que usque ad extre-
mum uixit. Postremo ab ipsis uicecomitibus per Ioannem
Galeatium recepta, ciuem habuit nostra ætate Bartholo-
mæum Coleonẽ, qui rebus multis in Italia præsertim Tran-

Brixia

spadana gestis decessit anno M.CCCCLXXV. ac Bergomi
sepultus. Brixiam urbẽ Cenomanni ædificarunt, qui post In-
subres in Italiam uenerunt Liuio Polybioq; testibus. Hanc
expulso Pandulpho Malatesta uicecomites ceperunt. Dein-
de

Obsidio Brixiæ

de Veneti contra Philippum ducem septimo obsidionis mense receperunt anno M.CCCCXXVI. prodēte portum Petro Aduocato ex familia Mantuana olim extorre. Deinde Philippi ipsius longam passa obsidionem, à Frācisco Barbaro eius loci præfecto magna uirtute defensa est. In eius agro Ludronium & Romanum castra sunt. Vnde Ludronum familia Brixiæ. In qua Paris Venetis contra Philippum militauit. Est item in eodem Carauagium, ubi nobilem illā cladē Franciscus Sfortia Venetis intulit. Præterea Mercaria, Cādum, Lonacum, Clarum, Soncinum, Martenengum, Casale maius. Olliū flumen ex Sebino lacu in plana descendens, primo Brixianum agrum à Bergomatibus, deinde Mātuanum à Cremonēsibus diuidit, donec padum illabitur, crebris hinc inde castellis & agris feracißimis munitum, inter quæ Platina est. Inter Ollium, & Padū, Cremona, Ro. col. Liuio lib. XXI. frequentibus adflicta ruinis. Primum Antonianis tēporibus quādo ab Augusto rerum potito ager est militibus datus. Deinde Vitellianis apud Bebriacum peracta pugna: Gothorum quoq;, deinde Lōgobardorum sub Gedulpho rege an. DCXXX. euersa: Frederici etiā Aenobarbi uim pertulit usq; moenibus deiectis: postremo Frācisci Sfortiæ, quod ei iure dotis Blanchæ uxoris Philippo duce socero concessa fuerit, deinde rebellauerat. Factiones in ea tres, Caualcabones, Donarienses, & Ponzoni. An. M.CCCXII. Gulielmus Caualcabos pulsis Donariensibus, qui Gibillinarum erant partium, dominationem patriæ Henrico imp. consentiente corripuit, plures'que tenuit annos. Cū'que reliquos eiusdem factionis, qui ad oppidum Soncinum confugerant prælio tētasset, superatus captusq; atq; currui adligatus misere discerptus est. Quo deinde exemplo usi sunt in reliquos Guelfos qui tunc aderant. Inter quos Venturinus Pundulus fugiēs à Vicario unà cū tribus filijs capitur, ac curribus prius tractus securi percutitur. Anno deinde circiter M.CCCCVI. Vgolinus Caualcabos adscitis Ponzonibus extincto Ioanne Galeatio, primum patriæ tyrannidem inuasit: qui postea reiectus Ponzonibus aduersis, Crabrinum Fundulum ex oppido Sonzino uirum impigrum exercitui præfecit. Is igitur in spem dominationis erectus ipsum Vgolinum è Laude Pompea cum Carolo cæterisq; eius fratribus redeuntem aggressus trucidat. Ceßit dein Philippo Mariæ duci, multa pecunia oppidoq; Castiliono donatus. Verum cum mox res nouas moliretur, prodēte Oldrado Lampugnano eius necessario captus Mediolanum adducitur, in medio'que foro securi percutitur. Ornatur insuper hæc urbs ingenijs M. Furio Bibaculo poëta. Quintilio Varo Vergilij familiari. Gerardo Sub Ioneta medicinæ, astrologiæq;, tum Chaldæarum Arabicarum'que literarum peritißimo, qui Auicennam Rasin'que siue Almansorem cōuertit. Sequitur Mincius amnis, qui lacum Benacum efficit. Inter quem & Ollium Mantua sita est, de qua postea. Inter Mātuam & Cremonam Brixellum. Sunt & noua oppida: Carauagium Venetorū clade insigne, ubi XII. milia equitū, peditū IIII. à Francisco Sfortia profligata. Riuam à sanguinis corriuantis profusione dictam uolunt, quod in eodem loco Grimoaldus Lōgobardorum rex Francos Tridento in Italiam ingressos magna cæde repulerit. Subloneta ex qua comites Persiceti prodiere. Præterea Calcinatum, Carpinetum, Capriana, Godiū, Valegium, alto in colle situm Mincio amni incubās: hinc murus interiectus turribus per aliquot passuum milia usq; ad Tartari paludes se extendit: hoc tractu Villafranca media planicie sedet, locus opere magis quàm natura munitus. Vrgatiū Scalana, Sanguinetum. Secundum Padum uersus mare quædam etiam noua castra locaq;, cœnobium S. Benedicti opulētißimum Matildis ædificium, in quo hospites cum quantauis comitum turba triduo excipiuntur. Ostilia & Nugarolum Veroncusium ædificia, unde Nugarola familia Veronæ, ex qua Leonardum protonotarium summum theologum olim Ferrariæ magna facūdia disserentem uidi Francolinū, quod Estēses ad tutādos eorum fines posuere. Ferraria mari propinquat inter ostia ferè ac brachia Padi, de quo postea. Padus ipse apud Plin. in hanc ferè sententiam enarratur. Etymum tradit à picea frequenti apud eius fontem, quæ Gallica lingua pades dicitur. A Græcis Bridanus uocatur. A Liguribus Bondingus, quod significat fundo carēs. Cui rei est indicio quod ibi iuxta Bondicomagum uetusto nomine oppidum est, ubi amnis præcipua existit altitudo. Hic Phaëthōtis fabula & electrum sudantium populorum, quas lacrymas eius sororum dicūt. XXX. generosos amnes in Adriaticum trahit. Quorum præcipui ex Apennino Tanarus, Trebia Placentinus, Tarum, Nitia, Gabellium, Scultemna, Renus. Ex Alpibus, Stura, Morgus, Duria, Seßites, Ticinum, Lamber, Addua, Ollius, Mincius, Athesis. Atq; hi lacus inclytos XI. procreant, è quibus præcipuos Benacum Mincius longum stadijs D. latum XXX. Verbanum Ticinus longum stadijs CCCC. latū minus quàm Benacus. Lariū Addua, longū stadijs CCC. latū XXX. Sebinus Olliū. Ostia eius quod largius uomant septem maria dicuntur facere. Primum ostium Padusæ uocatur ubi angusta fossa trahitur Rauēnam. Proximū Vatreni, quod Vatrenus amnis ex agro Forocorneliēsi auget, quo Claudius Cæsar à Britannia triumphans prægrādi illa naui Adriam intrauit. Hoc ostium spinetū ab alijs dictū est ab urbe Spina. Proximū deinde ostium Caprasiū: deinde Sagis: deinde Volane, inter hæc fossa Philistina, quā alij Tartarū uocant. Accedit his Atesis è montibus Tridentinis & Tongisonus ex Patauinorum agro. Pars eorū proximā portū facit Brundulū, sicut Adronum Medoacus & Fossa Clodia. In hanc ferè sententiā Plin. Hodie nostri nautæ sed ostia noc auerant, à dextra primarium olim Vatrenum à flumine appellatum. Ab læua Volanen. inter hoc & primarium Comaclina stagna ostium habēt, imò portum potius quem Magnum uocant. Sed æstuaria illa maris sunt, quod ex salis concretione dignoscitur. Ex ea item parte ubi Adriam abluit duobus ostijs elabitur in mare. Id quod Volanæ propinquū est, albatum dicitur, reliquum uerò Gorium. Maioris autem huius hostium quod Adriæ sinistram attingit Fornaces accolæ uocant. & hæc quidem de Pado. Comaclum, fossa Clodia, ubi prælium obsidio'que Genuensium, de quo in eorum historia narraui. Adria Tuscorum ædificium quæ & mari nomen dedit, ut Plin. refert. Hanc Pisani cum classe ad sacrā expeditionem parata ceperunt, Spinam autem in hoc littore idem autor à Diomede dicit ædificatam: Strabo uerò à Thessalis: Dionysius à Pelasgis, qui ijdem ferè sunt. Ambæ sanè iam diu interiere, quanquam Adriæ quædam appareant uestigia: Spinæ penitus nulla. Ex harum ruina Aquileia creuit. Est & altera Piceni Adria.

Marginal notes (left column): Ludronium, Romanum; Ollium flu.; Cremona; Caualcabones, Donarienses, Ponzoni; Crabrinus Fundulus; M. Furius Bibaculus, Quintilius Varus; Mincius, Benacus, Mantua, Brixellum; Comites Persiceti; Tartari paludes.

Marginal notes (right column): Ferraria, Padus flu.; Bodincus, Bodincomagum; Tanarus, Tarus, Nicia, Gabellium, Scultemna, Renus, Stura, Morgus, Duria, Sesites, Ticinus, Lamber, Addua, Ollius, Mincius, Atesis, Ostia padi, Padusæ, Vatreni seu spinetum, Caprasium, Sagis, Volane, Fossa Philist. siue Tartarus, Tongisonus, Atesis, Medoacus; Comaclum, Fossa Clodia, Adria; Spina.

RES MEDIOLANENSIVM.

Mediolanum

AD Mediolani nunc reuerto Ferrariæ'que ac Mantuæ reliquam historiam, quam ideo distuli, ut principum succeßiones sine interpellatione uideremus. Mediolanum igitur sicuti de eo de'que plerisque trans Padum inter res Gallicas latius scripsi, Insubres Galli ædificarunt ex nomine relicti ab eis Mediolani, quod Ptolemæus inter Cenomānos ponit. De his Liuius li. XX. ait, Gallos Insubres circiter annū urbis CCCCLX. subiugatos fuisse à Romanis. Rursus li. XXXI. L. Furiū pretorē Gallos Insubres rebellātes & Amilcarem Pœnū in ea parte molientem

acie

acie uicisse. Amilcare'que occiso milia hominum XXXVI. fuisse interfecta. Et li. XXXII. L. Furium Purpureonem & Claudium Marcellum Boios & Insubres Gallos subegisse, Marcellum'que triumphasse. Post quem triumphum annos ferè D. Mediolanum pacatißimum fuit, ac principum Romanorum secessus, & quoddam quasi diuersorium amœnum à Traiano usque ad Valentinianum. Quam felicitatē & quietem Arriani primum interpellauere per Ambrosij tempora. Post hæc Attila in Italiam ingressus cum omnem depopulatus esset Venetiam, Mediolanum euertit: quod paulopost restitutum perumper quieuit. Agitatum rursus bello Gothorum & ducum Iustiniani, tandem deditionem facere coacti sunt. A Longobardis etiam incommoda pertulit, quibus ex Italia pulsis annos CCCLX. sub imperatorib. quasi liberum floruit, donec Fredericus Aenobarbus an. M. CLXV. penitus dirutum colonis per uicina loca dispersis reddidit. Exinde anno ferè VI. Frederico in bello occupato quod cum rege Gallorum gerebat, Mediolanenses quasi resipiscentes inita cum finitimis urbibus societate solum antiquum repetunt, urbem triennio reficiunt, annos'que hoc pacto CL. continuo creuere usque ad annum M. CCXXVII. quo tempore uicecomites pulsis Turrianis urbe sunt potiti. Post mortem uerò Philippi Mariæ populus in libertatem se erexit, sed bello fame'que obsessi à F. Sfortia deditionem fecere. Fuere ex hac urbe uiri præclari tres pon. Alexander II. Vrbanus III. Celestinus IIII. Mediolanensis præsul Stephano VIII. sedente, & Hērico III. imp. Romano se pontifici subiecit, cum antea contendisset. Hic præterea factiones potentißimæ Vicecomitum & Turrianorum. Huius ultimæ Martinus princeps nomine, ac potentia clarus, Ecclinum quondam Italiæ terrorem ad necem usque compulit. Deinde Philippus, Neapuleo, Guido successores. Sed præter hos in ea nobiles familiæ Lampugnani, Gottæ, Petrasancta, Tuscani, Porri, Caimi, Marliani, Boßi, Triulci. Nunc uerò Vicecomitum insequentium'que principum prosapiam res'que gestas breuiter uideamus. Autores generis

Autores Vicecomitum

Vbertus & Berta anno circiter M. CCL. quatuor susceperunt liberos Othonem Mediolanensem, Vbertum Vintimiliensem præsules, Iacobum & Gasparem. Iacobo tantum

Matthæus Magnus

Theobaldus filius fuit, qui Matthæum Magnum & Vbertum genuit. Ex Vberto Ioannes, Vercellinus, Otho fuere. In Mattheo res se primum extollere cœpit, qui & Masius est appellatus, & à rerum ac animi mensura magni nomen adeptus, uelut alter C. Marius fortunæ uices periclitatus.

Turrianorum factio

Anno siquidem M. CCCXII. à Turrianis aduersa factione, cuius Guido caput erat, expulsus diu latuit inter paludes lacunas'que Benaci piscationibus uacans. Per Henricum deinde VII. Lucemburgensem imp. qui tunc Mediolanum uenerat, eius'que partis fuerat, spiritus adsumpsit, inimicos'que

Bonacosa

se ulciscendo extorres reddidit. Huius filij ex Bonacosa uxore Galeatius, Ioannes, Luchinus, Stephanus. Galeatio nomen inditum auspicio Gallorum, qui nocte qua natus fuerat maiori solito garrulitate cecinere. Is cum eodem imp.

Acij res gestæ

Romam profectus magister equitum est. Accium & Marcum filios suscepit, imp. Ludouico Bauaro pecunias imperanti acerrime restitit: quapropter ab eo captus & custodiæ traditus, filius'que eius domo pulsus est. Castrutij deinde Lucensis precib. Galeatius condonatus paulopost excessit. Accius uerò reditum pecunia impetrauit, patriæ'que tyrannidi succedens Bauarum iterum Mediolanum obiter Italia redeuntem minime recepit. Res gessit, & admodum belli gloria floruit. Missus quondam à patre auxilio Castrutio Contra Florentinos, coniunctis castris prope Fucetium cum inimicis congreßi superiores fuere: qui uictoria elati apud Florentina mœnia castrametati multos dies otiose consederunt nemine ex oppidanis egrediente. Prima hæc expeditio Vicecomitum in Florentinos imperante Bauaro. His gestis Altumpassum in eodem agro deinde Bononiā eodem Castrutio iuuante debellauit. In qua expeditiōe memo-

Vnde anguis insignia

ratur, dum in castris meridiaret, in galeam uacuam quam prope posuerat uiperam ingressam quieuisse: mox eum surgeret, galeamq; capiti aptaret, uiperam inde innocuam per ora dilabasse. Ex quo postea signa sumpta. Alij uerò dicunt quod ex eorum familia quidā contra Saracenos res gerens, anguem ex hostis deuicti galea ademerit. Accio igitur sine liberis decedente, Ioannes præsul Mediolanensis & Luchinus patrui heredes fuere, quibus primum ut uicarijs Mediolanum à Benedicto XII. concessum, quod uacante imperio per Bauari tyrannidem eius iura ad Ro. pōt. pertinerēt. His igitur domi imperantibus, tres è fratre Stephano nepo-

Ioannis præsulis res gestæ

tes, Matthæus, Barnabas, & Galeatius nouem annos exularunt. Ioannes præsul animo fuit indomito, armorum potius quàm sacrorum studiosus, ut qui continenter Italiam bello uexauerit, Parmam, Laudem Pompeiam, Cremonā, Bergomum, Genuam, Sauonam, alia'que loca trās Padum subegerit, quæ omnia in elogio sepulcri in æde maiore continētur. Mortuo fratre Luchino fratris filios ab exilio reuocauit an. M. CCCL. in partem'que regni adhibuit. Post cuius mortem

Barnabas

Barnabas unà cum fratribus rempub. suscepit, opes'ques inter se diuisere, Bellum Bononiense diu cum diuersis pontificibus gessit, quam ciuitatē pro iure suo sibi uindicabat. Cessit tandem pactione pecuniæ. Regium à Feltrino Gonzaga LX. milibus nummis aureis mercatus est. Sarzanam Carrariam & reliqua in Lunensi parauit, aduersus Genuenses qui rebellauerant iuuante Galeatio fratre dimicauit, pax data pollicentibus DC. aureorum milia. Vxorem duxit adhortāte patruo Ioāne præsule Mastini Scaligeri filiam, quæ quo-

Barnabæ proles

niam fastosa & imperiosa esset, Regina est cognominata, ex qua XV. suscepit liberos, mares IIII. Ludouicū Cremonæ, Carolum Parmæ, Rodulphum Bergomi, Mastinum Laudis Pompeiæ principes cōstitu.t; reliquas fœminas, quarum Viridis nupta Leopoldo Austriæ duci auo Frederici III. imp. Tadea duci Bauariæ. Valentina Petro regi Cypri. Catharina Ioanni Galeatio uicecomiti. Antonia Frederico regi Siciliæ. Magdalena duci Bauariæ, Agnes Francisco Gonzagæ. Helisabeta Ernesto duci Monachi in Bauaria, Angelesia Frederico iuniori. Lucia Ludouico duci Andegauiæ primo filio regis Gallorum: deinde Baldassari marchioni Misnensi: postremo Admundo comiti Cantiæ Henrici Angliæ regis filio. Singulis uerò cētum aureorum milia dotes adsignatæ. Nothos habuit, primum fœminas IIII. Bernardam, Ricciardam, Helisabetam, Margaritam. mares V. Ambro-

Sacromorus

siū, Nestorem, Lancilotū, Galeottum, Sacramorū: huius ultimi progenies adhuc durat: nā ex eius filio Leonardo Sacramorus alter natus, qui tris & ipse genuit, Petrum Fran-

Galeatii proles

ciscum, & Leonardum S. Celsi abbatem. Nunc ad Galeatiū Barnabæ fratrem, ex quo reliqua fluxit progenies, quæ ad hunc usq; diem regnauit. Is postquam cum Barnaba in patriam restitutus est ex Blancha Aimonis Sabaudiensis filia Ioannem Galeatium, & Violantam genuit, quæ Leonello duci Clarentiæ regis Angliæ filio cum dote quingentorum milium aureorum nupsit. Aduentu uiri nuptiæ celebratæ tanta conuiuij pompa, tantoq; sumptu feruntur, ut nullæ similes postea. Ad singulos intermissus munera ingentia fuere data, ubi adfuit & Petrarcha. Verum cū huiusmodi gaudia semper dolor aliquis comitetur, ille quinto quā uenerat

Ioannes Galeatius Comes

mense extinctus est. Ioannes Galeatius uerò Papiam liberam tunc ciuitatem per obsidionem cepit, ubi & mā sit arce in ea quæ nunc extat excimia, uiuario'que haud longe à mœnibus & cœnobio Carthusiensium, tum in ciuitate templo maiore

constru

Virtutum primus dux

constructis. Is comes Virtutum & dux Mediolani primus appellatus omnium suorum memoriam rebus gestis superauit, quanquam à parricidio fuerit auspicatus. Nam Barnabam socerum simul & patruum, ad quem simulatione salutandi Mediolanum ueniebat, obuiam prodeuntem in itinere adortus per proditionẽ cepit, in carcerem q; coniectũ mori coegit Mediolani imperio, cuius medietatem prius tenebat, occupato, filijs'que partim necatis, partim eiectis. Cuius facinoris causam Catharinam uxorem dicunt, paternas in eum prius insidias manifestantem. Longe late'que imperij fines armis propagauit, omni penè Italia subacta. Bononiam quæ autore Ioanne Haucut rebellauerat ui recepit, ubi Actius Vbaldinus & Iantodeschus alij'que duces profligati fuere. Veronam Francisco Carrariensi ademit. Senam, Grossetum, Clusium, Perusiam, Pisas, Lucam, Vercellas, denique ciuitates XXIX. in Italia possedisse dicitur, Florentinorum perpetuus hostis cum quib. annos XII. bellum gessit: in quo bello proceres Italiæ primi'que duces memorantur, Paulus Vrsinus, Lucas Canalis, Brachius Montonius, & Sfortia. extinctus est an. M.CCCCII. Non diu antequam decederet dux primus à Venceslao imp. factus: cui pecuniam multam per Cretensem præsulem miserat, qui postea Alexander V. pont. fuit. Duos omnino mares ex Catharina reliquit, Ioannem Mariam, & Philippum Mariam: fœminam uerò unam, quam Lud. Aurelianensium duci unà cum Asta ciuitate dotis nomine in matrimonium locauit. Horum primus regnauit fera truculentior, ciues quotidie uarijs supplicijs necando: matrem quoque facta acerbius obiurgantem in arce Modœciæ mori coegit, dictitans in magna prosapia homines omnis generis esse oportere. Ipse tandem dum sacrificaretur à suis interfectus est. Cuius ignauia contigit, ut pleræque ciuitates rebellarent. Cremonam tunc Vgolinus Caualcabos & Ponzoni occuparunt. Otho Bonus Parmam pulsis Roscijs. Bergomum Soardi. Comum Rusconi. Laudem Pompeiam Vignatenses. Vercellas Alexandriam'que Facinus Canis. Filij Barnabæ patriæ restituuntur. Omnis denique Italia res nouas spectabat. Philippus Maria fratri succedit, Anglus cognominatus. Angleria enim, uti suprà dixi, castellum prope Mediolanum est, unde se originem uicecomites habuisse dicunt. is Papiam prius regebat: ante'que omnia Beatricem Facini Canis inclyti belli ducis defuncti uxorem in matrimonium duxit, quanquam imparem nobilitate, ut terras plurimas trans Padum ei hæreditarias adsequeretur. Quapropter auctus uiribus Barnabæ filios reuersos, è Mediolano iterum expulit, è quibus Nestorem in expugnatione Medœciæ interfecit. Denique rem paternam solus obtinuit. Cremonam antiquam familiæ possessionem Crabrino tyranno interfecto recepit. Bononiam, Forumliuij, Forumcornelij pontifici restituit. Genuam subegit, deinde amisit. Brixiam expulso Pandulfo Malatesta est adsecutus, quæ mox à Venetis recepta, longi fuit inter utrosq; materia belli, nec longa obsidione superata: ubi duces fuere Venetorum, F. Carmignola, Ioãnes Malauolta, Gatta Melata, Ioãnes Franciscus Gonzaga, & Nãnes Strotius eques Flo. à duce Ferrariensi missus. Philippi uerò Prãciscus Sfortia, Angelus Pergulẽsis, Nicolai duo Guerrerius, & Picininus, Florauantus Perusinus. Alfonsi regis Neapolitani quem captum olim dimiserat amicitia perpetuo simul & auxilio est usus, prouocatus etiam ipsius beneuolentia qui in mortis periculo eum hæredem quondam instituerat. Martinum V. item amicissimum à concilio Constantiensi redeuntem magnificentissime excepit. Duces copiarum habuit imprimis Nicolaum Picininum, Italianum Foroiuliensem, quem postremo, quod in bello contra Florentinos cum inimicis consentire clam comperisset, securi percussit. Ciarpe-

Bellum cum Florentinis

Ioan. Maria

Philippus Maria

Angleria castellum unde uicecomites

Philippi res gestæ

Bellum cum Venetis

Italianus Foroiuliensis

Ciarpelio

lionem quoque, qui sub Francisco Sfortia merebat, transfugam sibi conciliauit. Deinde ad antiquum officium redeũtem inita inter duces ipsos concordia per Franciscum apud Firmum cepit, ac capite mulctauit. Ipso denique Francisco multis in bellis usus est, cui & filiam Blancham quam solam ex concubina susceperat, locauit, quum ex secunda coniuge Maria Amedei Sabaudiensis filia nihil liberorũ tulisset. Decessit tandem ex animi dolore cæcus penè factus, anno M. CCCCXLVII. Nam ad extremum fortunam commutatã uidit, Genuam amissam, N. Picininum spem eius unicam defunctum, exercitum suum ad Casale maius iuxta Padũ duce Micheleto Carmignola ab hostibus fusum. Postremo Venetos Addua fluu. transmisso in agro Mediolanensi castrametantes. Quodq; his omnibus deterius, nullum his malis subuenientem. Nam post acceptam Casalensem cladem Carolo Francorum regi per oratorem Thomam Thebaldum Astã urbem promiserat, quæ ad Carolum Aurelianensem ducem tunc dotali matris iure pertinebat, si suppetias ferret, sicuti postea antequã moreretur biduo tradidit. Alfonsus rex unicus & fidissimus inuẽtus qui se ad iter cum exercitu accinxerat, quapropter hæres ab eo institutus est. Verum Carolus quem suprà memoraui quod ex matre uicecomite natus esset, legitimum se hæredem appellabat. Fredericus item imperator imperij rem sibi uindicabat. Instabat & Franciscus iure uxoris. Denique Mediolanenses lacerato testamento sese in libertatem uindicauerunt, XII. ex plebe uiris reip. constituendæ gratia creatis, simul & Carolo Gonzaga exercitus duce clam accersito transfuga è Frãcisci castris. Hi magistratus magnam nobilium cædem fecerunt qui rebus Frãcisci studere uidebãtur. Is enim Sfortiam Attendulum patrẽ habuit, qui apud Cotignolam flaminiæ uicũ natus ex humili loco, lixa quõdam in exercitu, ob præstantes corporis uires, & quod cæteris æqualibus in præda uim adferret, id cognomen est adsecutus: paulatim'que uirtute effecit, ut è lixa gregarius miles, deinde equo adscriptus, postremo exercitũ duceret, ea laude ac fœlicitate ut ea tempestate tantũ Brachio Montonio summo duci par haberetur: cũ Alberici Cunij comitis ambo disciplina enutriti essent. Extinctum ferunt in amne Aterno, quem Pescaram nominant, dum puero è ministris eius uni periclitanti cupit succurrere. Franciscus deinde patris, quem in cunctis expeditionib. fuerat secutus, quanquã adolescens relictus, disciplinam ac gloriam longe superauit, nõ solum nostrorum sed superiorum temporum ducibus cõparandus. Res gessit cum aliorum tum Venetorum potẽtiæ sepe formidatas. Cosmæ Medicis, qui tunc in patria florebat familiaritate est usus, cuius opibus etiam creuit. Venetorum exercitum cum esset Mediolanensium copiarum dux, apud Carauagium memorabili clade superauit, captis eorum uexillis. Post id Prælium Veneti pacatis reb. ac finib. statutis, cum semper in honore habuere, ac sibi omnibus uijs conciliauere stipendia dando. Elatus dein animo Franciscus, & in spem principatus erectus, in Mediolanenses, quib. semper militauerat, tandem uires conuertit: quos cum dura obsidione diu premeret, illi urgente fame auxilio'que Venetorum diem de die trahentium desperato, legatum eorum Leonardum Venerium spe uana populum eludentem ad postremum in medio foro interfecerunt, Franciscum'que in urbem & ducem receperunt. Qui confirmatis initio rebus Mediolanensibus cum Venetis & Alfonso bellum suscepit, Renatum sibi regem auxilio asciscendo. Pax tandem opera cuiusdam monachi facta inuito Alfonso. Ducibus copiarum est usus Tyberto Brandolino, Nicolao Guerrerio Parmensi Othonis III. filio, Florauanto Perusino, Dulcio, Anguillario è gente Vrsina, Michaele Attendulo, Carolo Campobasso, & Roberto Seuerinate. Postremo

F. Sfortiæ rex

Sfortia ũ genus

Franciscus Sfortia

Iac. Picininus

stremo Iacobo Picinino, quem sibi generum adsciuit Drusiana filia notha pacta, quæ antea Iano Fregoso duci Genuensi locata fuerat. Moxq; missum ad Ferdinandum Siciliæ regem captum insidijs utriusque dicunt perijsse. Nam patri eius Nic. Picinino semper æmulus fuerat, paternas imitatus simultates, quod Brachius cuius ille alumnus fuerat, semper Sfortiæ fuerit aduersus. Itaque cum Eugenio in rebus concilij Basiliensis occupato, Franciscus eius perpetuus hostis Picenum inuasisset, Alfonsi regis bellum uictor sustinuit à Pont. missi. Erat cum Alfonso Nicolaus Picininus, quem Franciscus per tubicinem coram rege singulari certamine prouocauit, iussit'que appellari unum omnium ignauissimum hominem simul & proditorem. Ille commotus statim ante oppidum quod cinxerant comparuit, at Franciscus egredi nusquam est uisus. Capti in eo bello Iacobus & Fanciscus Nicolai filij, qui spoliati bonis Philippi ducis precib. condonati sunt. Nicolaus igitur ubi suos captos uidit, re infecta domum abijt, animi'que mœrore paulopost decessit. Franciscus autem excessit anno M. CCCCLXIIII. corpus eius triduo luctus gratia ab uxore adseruatum, superstitibus'que unà liberis Galeatio, Ludouico, Ascanio, Philippo, Octauiano, & Hippolyta Maria, quæ nupsit Alfonso duci Calabriæ Ferdinandi Siciliæ regis filio, Galeatius primus inter fratres in Gallia militãs regi Ludouico, accepto de patris morte nũtio statim reuersus, dux creatur: qui quo uixit tempore quanquam peritus rei militaris & impiger uideretur, nihil omnino gessit, ut qui partum in summa quiete ditionem accepisset, luxuria ac libidine omnis generis alioquin tanta, ut omnis anteiret, suis'que propterea & odio & contemptui esset, à quibus tandem interfectus est, Ioanne Andrea Lampugnano Mediolanensi aulicorum uno coniurationis capite simul & percussore, ac Georgij Lampugnani nepote, qui post Philippi mortem inter autores populi libertatis & ipse interfectus fuerat. adeo hæc eis indoles uti Brutis insita uidebatur. Is igitur cũ aggressus in æde ac festo diui Stephani in medio spiculatorum tribus uulneribus confodit. Statim trucidatus est, haud absimilis seruo illi qui in Hispania Asdrubalem simili quoque præsidio stipatum interfecit. Post eius mortem Ioannes filius puer admodum successit anno M. CCCCLXXVIII. in tutela Bonæ matris Sabaudiæ ducis filiæ & Ciechi relictus. Is Calaber ex humili loco ob solertiam & rerum prudentiam apud Franciscum auum pueri creuerat, rem'que Mediolanensem diu administrauerat. Defuncto Galeatio apud quem etiam in honore fuerat, eius fratres in exilium misit. Imperium puero conseruauit, sed reuocato à populo Ludouico confestim capite plectitur: Bona expellitur: puer interea adeo lẽtus fuit ut annos XXII. quibus regnauit cuncta autore patruo Ludouico sint acta. Cuius auspicijs ac prudentia Mediolanensium dignitas ac opes conseruatæ fuere. Decedente adhuc adolescente Ioanne à populo dux declaratus tutelam Francisci pueri suscepit, quem Ioannes ex Isabella Alfonsi regis Neapolitani susceperat. Blancham fratris Galeatij filiam Maximiliano Cæsari locauit. Ipse uerò ex Beatrice Ferrariensis ducis filia prolem etiam procreauit. Vir ore probo, moribus humanis, ingeniorum amantissimus, æqui seruantissimus. Nam & sæpe ius dicebat, lites longas & inextricabiles breuiter cognoscendo. Postremo fortunam, quæ centum doctorum hominum consilia uincit, aduersam habuit, in bello Gallorum proditus ac captus, uti suprà inter res Gallicas memoraui,

Galeatius

Ioannes And. Lampugnanus

Georgius Lampugnanus

Ioannes M. CCCCLXXVIII.

Bona Sabaud.

Cicchus Calaber

Ludouic. dux

RES MANTVANORVM.

Mantua uersu & genere Virgiliano notissima à Manto fatidica Tiresiæ filia Tyberis coniuge, quæ in hãc regionem uenit, à Tuscis item originem habuit, quorum hæc una ex colonijs trans Padum missis. Hic quoque ut autores tradunt XII. Lucumones qui magistratus Hetruriæ fuerant, annuis'que imperijs Hetruriam regebant, habitauere. Sed clarior hic locus ante omnia sanguinis prodigio, qui ex corpore dominico fluxit, & à Longino martyre ex humo collectus, ac in sacellum Andreæ apostoli conditus, Locus deinde Gonzagarum munere ædificijs auctus. Quæ tunc res Caroli Magni temporibus Leonem III. pontificem ab urbe Roma uisendi studio prouocauit. Ipsum uerò Longini diu corpus ignoratum, ab Adelberto uiro sanctissimo, diuino admonito spiritu egesta humo repertum dicitur. Hic concilium Nicolai II. de deligendo à cardinalibus tantum pontifice celebratum. In quo Matildis eius urbis domina dicitur interfuisse. Postremo de expeditione communi aduersus Turcas à Pio conuentus Christianorum habitus. Hac urbe principes familiæ'que diuersæ potitæ sunt. Prius imperatorum concessione Matildim dicunt eam possedisse, cœnobium'que uicinum S. Benedicti D. Anselmo instante extruxisse, ubi uterque conditus. Anno deinde M. CCXX. Sordellus Mantuæ princeps habebatur, uastitate corporis ac uirium nulli sua ætate secundus. Sæpe cum fortissimis congressus ex prouocatione uictor fuit. Adcersitus à rege Gallorum cum primum coram adesset, negaret'que rex per iocum eum esse Sordellum, euestigio discessit, reuocatus'que ac interrogatus cur abiret, ut, inquit, Mantua testes abducam qui de me probent. Ecelini Veronæ principis sororem duxit, ab ea magno studio per amorem expetitus, cum clam incognitus Mantuam usque ueniret. Ecelinus huius occasione adfinitatis Sordellum postea sæpe de Mantuæ proditione frustra tentauit: tanta illi uiro dominandi cupiditas fuit. Hic enim ex patre monacho appellato Theutonico, qui sub Othone IIII. bello Italico meruit, natus unà cum fratre Albrico tantos spiritus adsumpsit, ut Italiæ regnum adfectauerit. Crudelissimi alioqui ambo, quibus mater Adelaita sæpe malum uaticinata est exitum. Itaque cum apud Romanum uicum transpadanum nati essent, Paduam primo, deinde Taruisium, Vicentiam, Veronam, Brixiam sibi subiugauerunt. Ecelinus itaque relicto domi Albrico, ad obsidionem Mantuæ proficiscitur, eam triennio grauissimo bello pressit. Tandem cum rebus infectis discederet, ac Mediolanum postea contra Martinum Turrianum eius urbis principem tentaret, in prælio uulneratur, deductus'que permittente Martino Sontium, ibi moritur. Paulo'que post etiam Albricus frater de medio tollitur. Mantuani igitur post Ecelini obsidionem, id agri, quod medium est inter Mantuam & Padum, claudere fossa ac uallo statuerunt, quod accolæ Seralium uocant, triangulari forma, circuitu XXX. milliarium, ne per obsidionem hostium commeatu prohiberentur, cum sit pars ea telluris feracissima. Post hæc inter Mantuanos & Cremonenses ortum bellum de Olij possessione. Familiæ Mantuanæ illustres, Poltroni primum qui Cabrosos eiecerunt. Mox, Arlotti, Cassalodi, Grossolani, Agnelli, ac omnium potentissimi Bonacolsi. Quorum princeps Pinnamontes, qui prædictarum omnium simul familiarum passus olim coniurationem, omnes facile superauit. Hic enim ab initio Mantuæ Magistratum trimestrem obtinebat, qui uitæ necis'que habebat potestatem unà cum collega Othonello magno sanè uiro, quo per dolum de medio sublato solus patriæ tyrãnidem exercuit annis XVIII. summa tamen omnium beneuolentia. Cui successit Bardelarius publicum odium. Dein Botesella ciuibus dilectus. Huic demum frater Passarinus. Cui filius erat Franciscus, qui Philippino Aloisij Gonzagæ filio familiaritate maxima coniunctus fuerat, postremo infensus quod in suspicionem adamatæ uxoris uenisset. Quapropter comiter cum salutanti olim

Lucumones

Matildis

Sordellus

Ecelini genus & bellum contra Mãtuanos

Bellum Mantuanorum & Cremonentium

Familiæ illustres Mantuanæ

Pinnamontes Bonacolsus

Passarinus

Philippinus Gonzaga

ti olim Philippino iratus respondit, se quandoq; talionē redditurum, uxoremq; eius in medio foro constupraturū. Quae res egregio iuueni ac insonti uisa indigna, apud Guidonem fratrem reliquosq; suos primum questus est, illi de communi consilio tollere de medio familiam statuunt. Itaq; re dißimulata Canis Scaligeri clam auxilio conuocato die quodam de improuiso coniurati tumultum in foro faciunt. Passerinum apud curiam obuium & ad aedes suas clausis foribus frustra intrare properantem interficiunt: ea demum causa, quod postea Gonzagae in tumultibus praesertim fores continuo iubent esse apertas. Passarino interfecto reliqua sanè turba diffugit. Gonzagae imperio potiūtur, illi pulsi, cum imperassent annos LIII. In uictos pater Gonzagarū Aloisius uti clementia iußit, nec persequi ulterius. Frācīscū sceleris autorem capite tantum mulctauerunt.

Gonzagarum progenies & res gestae

Nunc Gonzagarum genealogiam simul & res gestas breuiter narrare cōtendam. Ea siquidē sicuti & pleriq; Italiae nobiles ex Germanis huc olim profectis originem sumpsit. Quorum princeps Aloisius anno MCC,CXXVIII. filios habuit, Guidonem, Philippinum, & Feltrinum. Ex secundo matrimonio totidem, Conradum, Albertum, & Fredericum. Postremo ex tertio quod fuit ex familia Malespinarū totidem, Actium, Iacobū, & Ioannē.

Tres eodē tēpore nuptiae patris, filii & nepotis

Eodem igitur tempore tres nuptiae celebratae patris Aloisij, filij Conradi, & Vgolini nepotis ex Guidone, quorum alter Mastini Scaligeri sororem, alter Papiensem uirginē è gente Becaria duxit, ubi omnis ferè regio Trāspadana ad celebritatē concurrit, ac dona ingentia adlata. Aloisius item & ipse CXX. equos donauit. Philippinus post haec sub Lodouico Pannoniae rege meruit, in Italiam contra regem Neapolitanum ueniente.

Initiū belli cū Vicecomitibus ex adulterio Isabellae & Vgolini Gonzagae

Domi interim ortum bellum à uicecomitibus ex adulterio Isabellae uxoris Luchini uicecomitis, & Vgolini Gonzagae Guidonis filij. Haec simulata apud uirum religionis causa Venetias ad Ascensionem eundi iter ingressa Mantuam uenit, ubi in domum Gonzagarū hospitum & amicorum uiri diuertit. ibi post coenam clam noctu Vgolinum in cubiculum uocat, amorem aperit, eius se causa eò profectam dicit, secum cubare unaq; iter facere secum uelit obsecrat. Quod facinus post iter confectū ubi compertum est, Luchinus Transpadanos suosq; omnes in ultionē excitat, rem indignam, uiolatum hospitium queritur, e uestigio Mantuam obsidione cingunt. Guido pater insons dolore penè exanimatus paulominus, quin ipsemet meritas à filio poenas morte expeteret: res tandem composita ac sedata interuenientibus pacificatoribus, utrinsq; partis amicis. Interim Aloisius moritur annorum XCIII. felix prole liberorum ac nepotum.

Guidonis progenies

Guido natu maior rem paternam administrabat: liberisq; tribus susceptis: Vgolino, quem suprà nominaui, Francisco, & Ludouico, hi duo ultimi indignati,

Vgolinus à fratribus interficitur

quod pater tantum primo habenas tradidit, contra Vgolinum coniurant. Itaq; Franciscus cum ad coenam inuitat, interim Ludouicus de improuiso adest, Vgolinumq; in mensa confodit, conantēq; resistere, alter Frācīscus qui prope aderat uulnus iterat. Tulit pater infelix acerbo rem animo, simul & tota ciuitas. Quem luctū liberalitate ac ludis sedare quaesiuerunt in nouis nuptijs Francisci habitis: qui filiā Guidonis Polentae Rauennatis principis ea tempestate duxit.

Barnabae obsidio

Barnabas interim uicecomes aegre ferens parricidium fratrum, uindicare bello statuit, eo quod uxor trucidati Vgolini sua neptis fuerat, quā subito domū reduxit. Itaq; obsidione Mantuam cingit. Illi ad Caroli imperatoris hospitis auiti praesidium confugiunt, qui tunc in Italia res gerebat, ac ab Aloisio quondam honorifice exceptus fuerat, cum ad diadematis solennia proficisceretur. Res tandem per sequestros transacta. Paucis post annis Franciscus moritur, post eum Guido pater, quem uti parentē ciuitas luxit.

Ludouicus

Ludouicus itaq; rem tenens, aedes in quibus nunc habitant successores extruxit.

Aedes principales Franciscus

Frācīscum filium ex Alda uxore suscepit, cui adhuc impuberi Agnetē Barnabae filiam locauit, ipse in adulterio deprehensus capite à Māntuanis plectitur. Franciscus anno aetatis XIII. salutis uerò MCCCLXXXII. rei paternae succedens, quod ducis Ioannis Galeatij foedus ac societatem belli negasset cupiens in pace uiuere, in eius contumaciam uenit, ex quo anguem tunc è signis Gonzagarū deleuit, quem ex obseruantia uicecomitum acceperant.

Io. Galeatii obsidio.

Hinc itur ad arma. Annum Galeatij obsidionem magno periculo sustinuit, ubi multum militum, ac hominum fortium consumptum est. Fuere duces partium Gonzagarum Guido Torellus & Bertolinus Gonzaga uir fortißimus.

Vgoloctus Blancardus

Hostis uerò Vgoloctus Blancardus. Tandem auxilio Venetorum qui Ioannem Barbum cum classe miserant, & sequestro pacis Carolo Malatesta uiro omnium ea tempestate iustissimo res composita.

Galeatii Gonzagae fortitudo

Dicitur in eo bello Galeatium Gonzagam uirtutem maxime ostentasse. Hic uelut alter Hercules uastis uiribus ac corpore, plures ex prouocatione uicit: inter quos Buccialdum ingentem Gallum tunc Genuae praefectum. Franciscus post haec eidem duci contra Bononienses & Ioannem Bentiuolum militauit, ubi cepit Iacobum Carrariensem,

Iacobus Carraricēsis captiuus aufugit.

proq; eò captiuo spopondit libere Mantuae uagari permisso. Ille humanitate principis abusus aufugit: unde querela magna exorta. Extincto duce contra Carrarios Venetis militauit, eosq; de statu rerum omnium penitus deiecit.

Ioannes Franciscus

Moritur anno MCCCCVII. relicto Ioanne Francisco ex Margarita Malatesta filio puero XIIII. annorum. Is initio principatus coenobium Cartusiense absoluit. Paulam Malatestae Ariminensis filiam, laudatam ac religiosißimam mulierem duxit, ex qua Ludouicum suscepit cum reliquis fratribus.

Barbara Brandeburgensis

Cui Barbaram marchionis Brandeburgensis filiam locauit. Haec adfinis erat Sigismundi imperatoris, quem hospitio excepit, simul & ab eo marchio primus factus. Decessit anno MCCCCXLIIII. principatu quadrifariam diuiso. Ludouico maiori Mantuam, Marturiam, Godium, & quicquid ad Veronenses uergit, Carolo Regiolum, Gonzagam, Luzariam, & quicquid de Cremonensibus poßidebat. Ioanni Lucido qui gibbosus erat, Caprianam, Volcam, Redengum, Ceresariam. Alexandro religioso Cannetum, & quicquid ex Brixianis tenebat, reliquit.

Ludouicus

Ludouicus igitur patri successor ac diu cōtumax fuit. Nam in bello Brixiensi cum Venetis militaret ad Philippum hostem transfugit, ubi sub Nicolao Picinino militiae rudimenta accepit: quod pater ita aegre tulit, ut eius & congressum & adspectum & mentionem penitus interdixerit, uixq; tandem biennio antequàm decederet recōciliatum admisit. Adsecutus haereditatem cum Carolo fratre bellum de imperio gessit. Is enim Carolus uasto uir corpore simul & robore, satis etiam eloquentiae, animo tamen malo prauoq;. In bello quondam inter Franciscum Sfortiam & Mediolanenses bis utrinque transfuga, ac Francisco tandem conciliatus spondente Ludouico fratre fuerat. Cumq; promissis minime stando res nouas moliretur, Ludouicus indignatus castra omnia quae ex patrimonio poßidebat ei eripuit. Ille Venetorum quibus militabat, auxilijs armatus contra fratrem uenit. Res aliquandiu timori Mantuanis nec procul à periculo fuit. Tandem Ludouicus superior captis caesisq; plurimis apparuit. Ille fugiens senex postea in paupertate decessit.

Fredericus impera. hospitio exceptus

Rebus deinde constitutis Ludouicus imperatorem Fredericum III. primum Romam petentem hospitio excepit, eiusq; adfinem Margaritam Bauariae ducis filiam accepit, ex qua genuit Fredericum, qui ditioni successit,

Ludouici proles

Ioannem Franciscum, Rodolphum & Franciscum cardinalem à Pio Pont. factum, qui nostra aetate apud aedis

Laurentianas habitabat. Vir iocis & otio natus, luxu regio ac præter facultates, alioquin uerax, & inter patres consilio haud inutilis. Decessit admodum iuuenis ex intemperantia. Frederico autem natus Franciscus cum fratribus patrium nunc imperium continuat.

RES FERRARIENSIVM.

FERRARIA à Smaragdo patricio exarcho Italiæ dicitur mœnibus circundata, uocataq; à ferro præsulibus Rauennatibus quibus subdita erat, sicuti Argenta & Aureolum uicina oppida ab eius generis metallis: eam occupatam ab Henrico III. imperatore, ponti-
Matildis — ficis hoste, Matildis comitissa Venetorum Rauennatumq; auxilijs uindicauit. Estensium deinde familia, quæ ex Estensi oppido trans Padum uenerat, ciuitate potita est, cuius princeps Actius rempublicam administrabat, Frederici II. imperatoris tempore. Is dicitur in quadam historia Matildem post uiri mortem cepisse in matrimonium, quod non sanè conuenit, cum illa anno MCXVI. decessisse appareat, Henrici II. ex Beatrice sorore neptis. Vocatus deinde ad Veronæ imperium à factione comitum S. Bonifacij, mox ab Ecelino tyranno pulsus, armis Mãtuanorum restitutus est. Prælio deinde apud Veronam instaurato & Actio interfecto
Aldobrandinus — Ecelinus potitur, anno MCCXXV. Huic Aldobrandinus
Actius II — filius, qui iuuenis admodum extinctus successorem fratrẽ habuit Actium II. qui domo pulsus à Frederico II. Ferrariam occupante, inducto tyranno Salinguerra Ferrariense ad Gre-
Gregori⁹ Mõtelongus — gorium Montelongum Italiæ legatum tunc agentem Bononiæ confugit. Legatus euestigio comparatis auxilijs Venetorum ac Mantuanorum, tum etiam Ecelini, qui Actij soro-
Salinguerra tyrannus — rem duxerat, Salinguerram expulit, urbemq; Actio loco Romani pontificis regendam tradidit, Gregorio IX. probante. Is deinde Caroli II. regis Neapolitani filiam Beatri-
Friscus — cem secundo matrimonio duxit, cum è primo Friscum suscepisset qui patri iratus ob inductam nouercam, simulq; dominandi cupidus, eum in carcerem coniectum mori coëgit, auxilioq; Venetorum urbe potitur. Ferrarienses ob facinus in-
Palagurra legatus — dignati Palagurram tunc legatum in ultionem tanti facinoris sollicitauere. Legatus Friscum Venetosq; sacris interdi-
Diegus Catalanus — cit, quos desistere nolentes armis expugnare decreuit: Diegumq; Catalanum impigrum ducem cum exercitu misit, qui tumultus autores quos habere potuit, capite mulctauit. Friscus truculentior factus statim aduersarum partium homines cunctos trucidat, urbemq; ex parte magna incendit. Quare populus concitatus illum ad portam leonis insecutus iugulauit, probante Dalmatio Guascone Clementis IIII. in ea urbe uicario. Nec Venetos tamen prohibere potuit quin dimidiam ferè urbis partem tenerent. Frisco igitur sublato Rainaldus frater alter Actij filius qui succedebat, in
Obizo — carcere etiam extinctus, Obizonem paternæ rei successorem reliquit, qui primus extra nidum paternum lacertos mouit, Regium Lepidi, ac Mutinam bello sibi subiugauit.
Accius III — Huic Accius III. filius successit, qui in bellis & ipse frequenter fuit, Parmam, Bononiamq; tentauit: cumq; libe-
Aldobrãdinus — ris careret, duobus imperium ex fratre Albobrandino nepotibus dimisit, Rainaldo qui prior regnauit, & Nicolao.
Rainaldus & Nicolaus fratres — Rainaldus igitur ampliandorum finium cupidus, Argentam Rauennatis præsulis oppidum Passarino Bona colso auxiliante occupauit. Deinde cum Scaligeris iunctis copijs castrum S. Felicis in agro Mutinensi obsedit, quod oppidum Manfredus rex cum alijs XXX. castellis Carolo Boëmiæ regis filio commendauerat. Quamobrem Carolus ipse ac Manfredus cum Beltrando copiarum pontificis duces obsidentes castrum adoriuntur, partimq; fugant, partim capiunt. Inter quos fuit Nicolaus Rainaldi frater. Legatus igitur pontificis successu rerum auctus animo ac uiribus, his rebus superuenit, Ferrariam uersus tendens eam obsidere cœpit. Rainaldus princeps Nicolai frater qui urbis custodiæ remanserat, egressus mœnibus hostes prælio superat, ac duces ferè omnes cepit. Galeottum Ariminensem, Franciscum Ordelaphum, Ricardum Manfredum Fauentinum, Hostasium Polentanum, quem cum Nicolao fratre commutauit, quos omnes iuratos ne amplius contrauenirent liberos dimisit. Post hæc Ferrariensium precibus commotus, qui sacris interdicti fuerant, Argentam pontifici
sponte reddidit. Decedens ad extremum Obizonem II. ex — Obizo II
Nicolao fratre nepotem reliquit successorem. Hic à Benedicto pontifice per legatum Ferrariæ, Mutinæ, ac Argentæ S. R. E. uicarius tributi conditione X. milium aureorum primus eorum constituitur, Parmam Mastini Scaligeri urbem ab Accio Coregiate qui eam tueri non poterat, sponte traditam recepit, quam & ipse paulò pòst cum contra Philippum Gonzagam, cuius perpetuus hostis ob Regium Lepidi fuit, tueri minime ualeret, Luchino uicecomiti tradidit. Ad extremum decessit Nicolao & Alberto filijs su-
perstitibus. Nicolaus II. pontificum perpetuus fuit amicus — Nicolaus II
atque adsertor, cum Barnaba uicecomite sæpe bello congressus plures retulit uictorias, inter quas illa memoratur, quam apud montem Morlanum in agro Brixiensi adsequutus est. Fauentiam urbem à Ioanne Hauent duce Anglico XX. milibus nummum aureorum, deinde Bagnacauallum emit, quam ciuitatem haud multo post Astorgius Manfredus per proditionem adeptus est. Ferrariam diuersis mu-
neribus ornauit. Postremo cum sine liberis esset, Alberto — Albertus
fratri imperium patrium annis XXXV. ab se rectum reli-
quit, qui & ipse cum legitima careret prole, Nicolao — Nicolaus III.
III. spurio filio rem dimisit, anno MCCCXCIIII. Is puer admodum in cura tutorum relictus, ab Accio è familia Estensium ut nothus impugnatus, à Venetis, Florentinis, & Bononiensibus defensus est. Qui Accium non solum urbe submouerunt, sed etiam captum in Cretam relegauerunt. Igitur Nicolaus dum per ætatem licuit Othonem III. tyrannum Parmensem inimicum habuit. Quapropter operam dedit, ut specie colloquij circumuentus à Sfortia obtruncaretur, Regiumq; Lepidi ac Parmam quibus ille dominabatur, in suam redegit potestatem: inde ad publica domi munera mentem applicans, in uico Stellam munitissimam arcem, alteramq; item è regione Ficarolum extruxit, ubi & catenam ex utraque trahi uoluit, quæ Padi ripas communiret, Belreguardum item amœnum Estensium secessum ædificijs ornauit, uxorem duxit Zilolam filiam Francisci iunioris Carrariensis, cui & contra Venetos auxilium tulit, quamobrem & durissimum postea eorum sustinuit bellum. Concilium Ferrariæ sub hoc tempore ab Eugenio celebrari cœptum est. Liberos è diuersis pellicibus Leonellum & Borsum ex successione dimisit heredes. Suscepit item duos alteros ex secunda uxore è marchionibus Salutiarum orta Herculem & Sigismundum, Decessit Mediolani postquàm regnasset annos XLVII. uir admodum in-
ter Estenses præterquàm quòd literis caruit felix. Leonel- — Leonellus
lus è Stella pellice ortus annos IX. rexit eleganti uir ingenio. Ferrariam ex parte Padi nouis auxit mœnibus, uicos urbis renouauit, uias muniit. Moriens Nicolaum filium puerum, quem ex uxore Ioannis Francisci Gonzagæ filia susceperat, Borso commendauit, ut hereditatem illi quam
ab eo acciperet, dimitteret. Borsus itaque ex pellice Senen- — Borsus
si Ptolemæorum familiæ genitus, inito principatu ne qua inter fratres nasceretur inuidia, Herculem & Sigismundum

dum quos Neapolim Leonellus relegauerat, adcersiuit, simulq; cum Nicolao abiit, mœnibus urbem restituit, Cartusiensium nobile cœnobium extruxit, ubi & se contumulari post fatum mandauit. Ingenijs magnopere fauit, quæ undiq; excita domi alebat, inter quæ Titum Strotium poëtam Florentinum, Ioannem Aurispam, Vgonem Medicum, Petrum Bonum lyristen egregium. Dux Mutinæ factus à Frederico III. dum illac iter ille haberet. Postremo apostolorum basilicas ac pontificem magna comitum pompa nobis spectantibus salutatum uenit, à Pauloq; magnifice exceptus paucis post diebus abijt. Excessitq; anno sequenti, quo tempore & Paulus ipse, anno MCCCCLXXI.

Hercules

Hercules deinde rem suscepit auxilio Venetorum, cum Nicolaus Leonelli filius qui ex pacto quo pater cum Borso conuenerat, successurus uidebatur, urbem aliquandiu tenuisset, sed pulsus tandē ad Ludouicum auum maternum Mantuam confugit, ibiq; post annos tres reditum tentans obæratos circiter octingentos armauit, captaq; occasione per absentiā Herculis nocte Ferrariam ingressus de improuiso forum inuadit, magno fragore uela uela clamitando, quod eius tessera fuerat. Cumq; nullus per aliquot horas amicorum insurgeret, Sigismundus Herculis frater collecta rusticorum & oppidanorum turba eos eiecit, persecutusq; extra urbem Nicolaum in quadā palude delitescentē cœpit cum XX. comitibus, ac ad Helionorā Herculis uxorē duxit. Illa statim uirum è Belreguardo euocat: qui post diem tertium Nicolaum securi percussit: maneq; post funeris pompa atratus honorauit, sepulcroq; maiorum intulit. Post hoc à Florētinis, qui à Sixto Pont. & Ferdinando rege Neapolitano oppugnabantur, dux exercitus delectus. Anno deinde tertio in dissensionē cum Venetis uenit, quòd nō seruare uetus cum illis fœdus diceretur. Quapropter bello ab eis petitus, usque adeo fame ac armis diu premabatur: ut nisi Sixti ac ducū prædictorū ingēs ac pertinax fuisset auxiliū, proculdubio succubuisset, ut alibi narraui. Ex Helionora Ferdinandi regis filia prolē habuit, in qua primus Alfonsus rebus paternis successurus, Alexādri Pont. qui toti Aemyliæ suis tributarijs bellū indixerat, uexationi occurrit, ducta nuper eius in matrimonium filia Lucretia.

VENETIA REGIO.

SEQVITVR secūda Trāspadanæ pars quam Venetiā appellant: hodie uerò Marchiam Taurisianā. Longobardi enim Italia potiti eam partim Ducibus, partim Marchionibus commiserunt: qui lingua eorum perpetuum magistratum & hæreditarium significant, cum duces non ex successione fuissent. à Carolo autem magno Dalmatia suprà mare hæc pars appellata. Termini eius Athesis usq; ad Timauum qui suprà Aquileiam fluit. In quo tractu Foroiuliēses sunt. Venetorū autem originis Straboni

Venetorum origo

duplex fama: aut à Venetis Galliæ Belgicæ, aut ab Enetis Paphlagoniæ populis, qui post bellum Troianū unà cum Antenore hæc loca petierūt. Plin. uerò autoritate Catonis Troiana stirpe ortos esse dicit. Igitur ad ipsum Athesim urbs Maxima VERONA à Cenomānis una cum Brixia uti su-

Verona

prà dixi, ædificata. Clara Catullo, Plinio, Aemylio Macro, ex recentioribus uerò Zenone urbis Præsule sanctißimo: præterea Luchino Verme qui Cretam Venetis rebellem sua

Luchinus Vermes

uirtute recepit: deinde in Turcas profectus Christi causa certando perijt. Iacobus Vermes eius filius collabentē sæpe Io-

Iacobus Vermes

annis Galeatij exercitū restituit. Armoricarū Comitem & Ioannē Haucut aduersus Mediolanū eo tempore uenientes prælio apud Alexandriam conserto profligauit, Comitemq; cœpit. In eadē urbe duæ sunt omnino factiones, Monticulen-

Monticulēses & Comites S.Bonifacii

ses, & Comites S.Bonifacij. hi Monticulenses creato Accio Estensi urbis Tyranno deiecerūt: qui ab Ecelino post ea pulsus, inde restitutus: tandem commisso bello, & Accio interfecto Ecelinus potitur an. MCCXXV. immanißimus Tyran-

Ecelinus. Tyrannus

nus: ut qui CC. Veronenses in carcere cremauerit. Cumq; audisset de Paduæ defectione, XII. millia Paduanorū, quos militiæ prætextu obsides secum duxerat, diris adfectos cruciatibus Veronæ necauit. Quo extincto apud Soncinū oppidum, Veronēses S. Bonifacij comitibus reuocatis in libertatē erecti aliquot annos quieuerūt. DEINDE Scaligeri ciues

Scaligerorum progenies & gesta

Veronēses patriæ Tyrannidē occupauerunt: quorum autor Canis grādis Alberti filius Mastini Capitaneorū nepos, pri-

Canis grandis Mastinus I

mus ex ea familia qui lacertos ditionis extenderit. Tribunus populi quem Capitaneū uocant, creatus annos ferè XX. dominatus est. Ciuitatesq; Cremonā, Parmā, Regiū, Vicentiā, Paduam, Fertinum, Taurisiū, in potestatē redegit: Gonzagis auxilio fuit, ut eiecto Pāssarino Mantua potirētur. Decessit sine liberis relicta fratris Alboini filijs tyrānide Alberto &

Mastinus II

Mastino: quorum Mastinus defuncto breui tempore fratre præfuit annos XVII. non minori atq; patruus animi magnitudine: ut qui Bauaro imperatori formidini fuerit: imperioq; maiorum Bergomum & Brixiam uicecomitibus, & Parmam Roscijs ademptas adiecerit. Dein Lucam, Vicentiam, Paduam eius principe Vbertino expugnato recepit. Quare iam uicinis inuidiosus bello petitur à Venetis primo: deinde à Luchino uicecomite: qui pacem poscenti hac conditione dederunt, ut & uicecomites & Vbertinus suas possesiones reciperent, ipse Veronam, Vicentiā, Parmam, Lucamq; teneret. Sed cum eas tueri non posse animaduerteret an. MCCCXLIIII. Lucam Florētinis uendidit. Parmam uerò Carrarienses abstulerunt. Filios suscepit Canem

Cansignorus Alboinus Canis grandis II

grandem Cansignorum & Alboinum. Filiam uerò Viridem Beatricem quam Barnabæ uicecomiti locauit. Ex pellicibus uerò plures alios. Canis igitur iunior Tyrannidem annos XII. tenuit. Quo aliquando absente Friganus eius ex con-

Friganus nothus

cubina frater capta occasione Veronā inuadit: quem reuertens Canis cum exercitu obsēdit: denique potitus de fratre deq; seditiosis supplicium sumpsit: uerum insequente anno à Cansignoro Alboinoq; fratribus ciuibusq; una conspirantibus Verona expellitur. Cansignorus uero postquā domina-

Cansignorus

tus aliquot annos fuisset, circa annum MCCCLXXVII. extinctus est, relictis Antonio & Barptolomæo filijs: qui

Antonius & Barptolemæus

æquo iure annos V. regnauerūt. Antonius per proditionem & scelus fratre à se interfecto paulò post à Frācisco seniore Carrariensi bello petitur. Cumq; expugnari non posset, Ioannem Galeatiū uicecomitem ducem cōtra se adcersitum non sustinuit. Itaq; ipsius Ioannis Galeatij fidei Verona tra-

Antonius expulsus Gulielmus

dita Antonius exulauit. Cuius filius Gulielmus mortuo Ioanne Galeatio, ac rebus trans Padum turbatis ad regnū paternum recuperādum animum adplicuit, fretus auxilio Florentinorum quibus militauerat, ac unà cum filijs Veronam nocte quadā ingreditur, eademq; ab ipsis Carrariensibus captus est, ac ueneno sublatus. Brunorus uerò & Antonius

Brunorus & Antonius

eius filij cum annum in pace Veronam possedissent, ab Iacobino Carrariensi in uetus Castellū uocati per dolum conficta causa necati sunt. In quibus Scaligerorum familia defecit, quæ annos ferè LXX. regnauit. In eadem urbe in exteriori porta Bursariorum hæc hodie inscriptio cernitur. Co-

Inscriptio Veronæ

lonia Aug. Verona noua Galieniana. Val. II. Non. Aprilium dedicari Pr. Non. Decembr. Iubente sanctißimo Galieno August. Insistente Aurelio Marcellino. V. P. Duc. Curante Iulio Marcellino. Nunc ad reliqua transeamus.

Tridentum

Secundum flumen Athesim, uersus eius ortum, Tridentum est oppidum, à Rhetis unà cum Fertino & Berna ædificatum Plinio. Inferius uerò Benacus uarijs ornatur castellis: Pescara, Lunato, Lagisio, Bardolino, Garda: unde lacui no-

men, Turri, Malsenno. Ex alia parte, Sirmio Catulli patria, Riuoltella, Minorbio, Feliciano, Parluasio.

Saloda

Postremo Salodi totius regionis capite: ex his Pescara & Lunatum antiquæ Mantuanorum possessiones arbitro F. Sfortia incundæ concordiæ gratia Venetis cessere, Ludouico Gonzaga ægre ferente. Inter lacum quoq; & mare optima terra in insulæ modum panditur, oppidis etiam nouis referta: de qua pauc is ab hinc annis ingens inter Ferrarienses & Venetos orta concertatio, tandemq; Veneto cessit.

Rouigo
Estum

In hac Rouigo, Estum unde Estensium familia. Propius autem mari Polenta, unde totus hic tractus cognominatur.

Polesium

Hinc etiam familia de Polenta quæ Rauennæ quandoq; dominata est, ut in eo loco dicturi sumus.

Vicentia
Padua

Vltra duæ nobiles urbes Vincentia & Padua. prima Gallorum est ædificium, media duorum fluminũ Tessinæ & Bambilonis Plinio. Hæc sese ante alias sponte Venetis dedidit. Hinc & Palæmon nobilis grãmaticus fuit Tranquillo & Eusebio testibus. PADVA & Patauium antiquitus dicta Antenoris ædificiũ, cuius sepulcrũ adhuc ostẽtant, triplici circũdata muro. Medoaco amne ab accolis Brẽta uocato, non ut quidam putant Timauo.

Timauus
Euganci colles

Huc nauigatur è portu Medoaco nomine eodem quo flumen, ut ait Strabo. Euganei prope colles & populi, qui uaticinium habere credebantur: eos Plinius à generis nobilitate Græcam etymologiam traxisse dicit.

Aponus

Prope & Aponus uicus Liuij patria, ubi & aquæ calidæ morbis uarijs aptæ, Claudiani elegiaco carmine laudatæ, & à Theoderico Gothorum rege mœnibus cinctæ, teste Caßiodoro.

Arquata
Prodocimus

Hic & Arquata item uicus, secessu Petrarchæ notißimus. Vrbs autem inter alios Prodocimum habuit eius urbis præsulem natione Græcum, Petri apostoli discipulum, qui annos XCII. uixit, ibiq; sepultus est: recentiores quoque Lunactum & Musactum iurisperitos. Tum Marsilium & Ioannem Horologium medicos. Pileum de prata & F. Zabarellam Cardinales. Macrobius de Sa. ubi de fide seruorũ tractat, dicit imperante Asinio Pollione tributum Paduæ, quum omnes latitarent, nullum seruum fuisse inuentum, qui libertate proposita dominum proderet. Pedianis ait Patauinus bene de repub. meritus, datum fuisse ius coloniarum & Latij in magistratibus & suffragijs. Cicero in Philippicis Patauinos Romanorum amicißimos fuisse testatur, quòd rempub. difficillimis temporibus & armis & pecunia iuuerint. Hanc urbem Attila rex Hunnorum anno CCCCXXX. ferro igniq; absumpsit: à Narsete deinde & Rauennatibus instauratam Longobardi iterum uastarunt, quo tempore Patauini Riualtum Venetijs ædificarunt. Quieuit multis postea seculis ea urbs usq; ad Fredericum II.

Ecelinus
Carrariẽsium progenies & gesta

tunc ab Ecelino tyranno dominata est: cui extincto Carrarienses successere, qui tribunatus titulo, quem capitanatum uocant, patriæ tyrannidem annos ferè centum exercuerunt, mœnibus cæterisq; ædificijs urbem quassam reconcinnauerunt.

Marsilius

Ex eis primus Marsilius urbem ac domum illustrẽ reddidit, pater patriæ dum uixit, appellatus. Canis grandis potentiam quandoque ueritus sponte dominationem reliquit. Post eius mortem remp. repetẽs magna cum gratia gessit, moriens sine liberis Vbertinum cognatum hæredem instituit, qui Paduam in pace tenuit annos sex.

Vbertinus

Deinde à Mastino Scaligero pulsus, paulò post Venetorum ope restitutus est, pace inter eos facta. Demum excedens remp. Marsilio iuniori reliquit, qui eodẽ anno ab Iacobino cognato interficitur. Is quoque quum post parricidiũ annos quatuor administrasset, tandem à Gulielmo filio notho & ipse obtruncatur, nullã aliam ob causam, ut aiunt, nisi ob dolorem & uerecundiam natalium patris causa inflictam.

Franciscus senior

Habuit item alterum ex matrimonio Franciscum seniorem, qui annos XI. magna cum beneuolentia rexit, Paduam uarijs ornauit muneribus. Demum cum Barnabam socerum suum ab Ioanne Galeatio captum defendere ac liberare statuisset, regnum & uitam amisit. Nam ab eo in prælio uictus ac captus Modoeciæ in carcere extinctus est, an. MCCCLXXXXIII. Corpus filio Francisco iuniori petenti concessum ac magnifice tumulatum.

Franciscus iunior

Qui post aliquot annos paternum inimicum metuens ad Bauarũ Imperatorem confugit, auxiliantibus postea Florẽtinis ac Venetis ignotus Paduã clàm ingressus omnia præter arcem fauẽtibus etiam ciuibus obtinuit, quã paulò pòst Ioannis Haucut ducis Florentinorum auxilio obtenta regnauit an. XV. Mortuo Ioanne Galeatio magno ueluti terrore sublato audacius egit. Gulielmumq; Scaligerum exulem unà cum filijs Brunoro & Antonio Veronam introduxit, callido cõsilio, ut urbem tumultuãtem sibi subijceret, quod euenit. Nam eis postea per insidias de medio sublatis, Veronam diu optatam suo adiecit imperio, Iacobinoq; filio regendam tradidit. Post hæc Brixiam tenuit, sed ab Iacobo de cruce & Octobono III. ducis Mediolani commilitonibus repulsus est. Vicentiã quæ Venetorum est lacesiuit. Quamobrem illi Franciscum Gonzagam cum exercitu misere, qui breui tempore Veronam expugnauit capto Iacobo filio. Paduam deinde tradentibus ciuibus cepit, ac cum Francisco egit, ut ipse unà cum filio Iacobo supplex Venetijs ueniam peteret præteritorũ. Qui cum obtemperasset, à Venetis cum iurgio excepti & custodiæ traditi ambo, necatiq; sunt an. MCCCCVI. Cal. Decemb.

Marsilius & Vbertinus

superstites filij duo Marsilius & Vbertinus captã cernentes patriam ad Hetruscos confugerunt. Atq; hic finis nobilis familiæ Carrariensium, haud multò pòst fatum Scaligerorũ secutæ. HINC reliquas Venetiæ terras exequar:

Adria
Agedum
Platum
Belunum
Opitergium
Altinum
Cõcordia colonia
Fertum

iuxta littus Adria quam suprà narraui, Agedum, Platum, Belunum, Opitergium, Altinum, Cõcordia colonia, Fertum. Antiqua sanè omnia. Opiterginorũ meminit Cæsar in commentarijs, deprehensos in naui à sese mutuis uulneribus petitos occubuisse, ne in manus Pompeianorum uenirẽt. Opitergio à Rotari Longobardorũ rege deleto, eius urbis Præsul Magnus post an. XIII. ad stagnum confugiens Seuerino Pontifice ac Heraclio Imp. probantibus ciuitatẽ Heracleam condidit.

Magnus præsul
Heraclea

Altinum item corruit, cuius Præsul Paulus eodem ferè tempore unà cum populo qui superfuerat ex eiusdem Pont. autoritate sex oppida ædificauit, Torcellum, Maiorbum, Burianum, Amorianum, Aimanum & Constantiacum iuxta Torcellum, à Constante Heraclij filio Imper. cognominatum cum ille in Italiam uenisset.

Torcellum
Maiorbum
Burianum
Amorianum
Aimanum
Constanciacũ

Erat & propè oppidum Mõtisilicis uocatum, quo illorum etiam temporum iniuriam passo Montisilicenses inter stagna construxere Albiolam & Metamaucum, ubi quondam Medoacus portus fuit, & Palæstinam ubi Philistinam fossam Plin. appellat, & Fossas Clodias antiquum oppidum renouarunt, quod Festus ait à Clodio duce Albanorum olim ædificatum.

Albiola
Metamaucũ, quod & Medoacus
Palæstina
Fossa Clodia
Concordia
Caprulæ
Fertum
Taurisci
Flumina
Silus
Tiliauentum
Alsa

Concordia colonia item Plinio, qua unà cum alijs sublata, oppidani inter stagnantes aquas Caprulas oppidum excitauerũt. Fertum & incolæ Fertini Plinio, hodie Feltrum Rhetiorũ oppidum. Inferius uerò secundum flumen Silum Taurisci oppidum nunc Taruisium, ubi pater Totilæ regnauit, ex Tauriscis qui Norici sunt, ut ait Strabo: propè uerò in ora ipsæ Venetiæ, de quibus postea. Flumina præcipua Silus, Tiliauentum, ex Rheticis montibus Liquentia, ex Opiterginis Alsa, omnia prisca nunc retinentia nomina.

Varianus
Natiso

Item Varianus, Natiso è Carnorum iugis: prope quem Aquileia XII. mil. pass. à mari distans: de qua mox pluribus.

Timauus

Postremo Timauus Venetiæ finis. A Tiliauento enim huc usque Carnorum regionem Plin. Straboq; uocant.

Foroiulienses seu Patria

Nos hodie Foroiuliensem & Patriam dicimus. Quæ iuncta lapidiæ est regioni Dalmatiæ, quam nunc Carinthiam uocant. Vnde Timauus fluit nouem oribus, & uno magnoq; ostio in mare

in mare labitur, ut Strabo, Mela, Vergilius, unde per ora nouem: & rursus, & lapidus arua Timaui. Forumiulij uerò antiqua ciuitas, cuius incolas Plin. Foroiuliēses uocat. Est aliud Iulium Carnicum suprà ad mōtana pertinens, cuius colonos

Iuliū Carnicū Iulienses Carnorum

Iulienses Carnorum appellat, quod nunc putauerim Golitiā esse, cui comes præsidet duci Austriæ subiectus. Foroiulij duces Longobardorum præficiebantur. Ex his Gisulphus dux

Golitia
Gisulphus

tempore quo Agilulphus regnabat & Phoca imperabat à Cacano Auarū duce captus atq; interfectus est. Romalinda dein uxor oppidum quod diu obsessum tuebatur, Cacano ob amorem matrimonij pactione prodit. Ille & oppido & mulieris amplexu per coniugiū potitus: iam fide liberatus eam mox prostituit atq; necauit, haud absimili exēplo Tarpeiæ Romanæ, quæ armillarum gratia simul & amoris Sabinis Capitoliū prodidit, unde & ipsa præcipitata. Filiæ uerò matre castiores crudis pullis sub mammis religatis, stuprum inferre uolentes foetore absterruerunt. In hac item regione

Vtina

nouum oppidum Vtina, à ducibus (ut ferunt) Austriæ cir-

Aquileia

citer annum M C C. ædificatum. Aquileia, inquit Strabo, à Romanis condita incumbētibus opposita Barbaris, Emporium Illyricarum gētium. Plin. item & Liuius de bello Macedonico. Aquileia Colonia Latina codē anno in agro Gallorū deducta. Hæc enim urbs non prius caput extulit quàm subactis Pannonijs: ex quibus tanquam claustris ad Danubium patefactis, tutum id cœpit esse iter: quod teste Tranquillo Augustus sæpe frequentauit. Deficientibus enim cæteris Adriatici maris ciuitatibus, eò multitudo ob mercaturā conueniebat. Cui postremo deficienti Venetiæ successere. Aquileiensium fides Romanis probata Maximinorum patris & filij bello, ut scribit Capitolinus, cum deficientibus neruis ad sagittas emittendas capillis mulierum uterentur. Quod ante Romæ factum in bello Senonum: unde in matronarum honorem Veneri Caluæ templum dicatū. Item Annibalis tempore, matronæ aurum gemmisq; in medium con-

Inscriptio

tulere. Apud Aquileiā hæc inscriptio legitur. Cæs. August. Aquileiensium restitutor & conditor uiam quoq; geminam à portu usq; ad pontem per Tyrones iuuentutis nouæ Italiæ sui delectus posterius longi temporis labe corruptam restituit. Vrbem tam uetustam & nobilem Attila rex Hunnorū diruit: neq; unquā ei postea resipiscere fuit. Coloni migran-

Gradum oppidum

tes Gradum tunc oppidū in insula Gradensi uocitata exstruxerunt. Ex quo patriarchatus eius diuisus an. D C X. Agilulphus dux Foroiuliensis elegit Ioannem abbatē Patriarcham ueteris Aquileiæ, Candiano superstite Patriarcha nouæ Aquileiæ, quæ apud Gradum iam erat à Rom. pont. constituta. Conuenitq; inter eos, ut qui esset Aquileiæ patriarcha, omni continentis regioni præesset pariter & imperaret. Qui autem apud Gradum, omni Venetiarum ducatus regioni præesset. Ex illo, Præsulis ditioni Aquileia subest.

RES VENETORVM.

Venetia

VENETIAS ipsas Laurentius monachus scribit cœptas ædificari anno salutis CCCCXXII. VII. Cal. April. nonnulli CCCCLVI. quo tempore Attila Aquileiam cæteraq; urbes diruit, quas paulò suprà commemoraui: quarum'ue ruina resurrexere. Quæ autem forma reip. quibus'ue initijs creuerint breuiter ex eorū commentarijs repetam. Primus in ea magistratus Tribuni fuere, annos ferè C C X X X I I. Postea duces creati. Quo-

Paulutius Heracleanus

rum primus Paulutius Heracleanus apud Heracleam à Senatu populoq; lectus præfuit annos X X. Post eum Marcellus Heracleanus annos I X. Vrsus item ex Heraclea annos X I. Deinde per seditionē interfectus. Ab hoc Exarchus, qui ad eum Venetias confugerat hortatu Gregorij pōtificis, restitutus in Rauennæ sedem: unde à Limprando fuerat per obsidionem expulsus. In prælio captus Ildeprandus eius nepos & dux Vicentinus auxiliaris. Deinde antiquatum ducatus nomen, ac magister militum annuus creatus cum ducatus potestate: fuereq; hi uiri quinque ex successione: Dominicus Leo, Felix Cornicula, Theodotus Vrsi filius ab exilio reuocatus: Iulianus Hipatus, Ioannes Fabritianus. Hic magistratu deiectus ac oculis mulctatus. Post hæc orto inter Insulanos & Heraclenses bello, relictis ob cladem his sedibus simul cum Equitio Medoacum migratum est: ubi anno D C C X L I I. res ad ducem rediijt: ac Adeodatus Vrsi quondam ducis filius dux creatur: qui in suspicionē ueniens tyrannidis magistratu deijcitur, ac oculis erutis mulctatur. Cuius successores Gablaus siue Gabla & Dominicus Monegarius uiri ambo facinorosi, breui tempore eundem penitus sortiti sunt exitum. Mauritius Heracleanus anno D C C X L V I I. Ioannem filium principatus consortem malo quidem exemplo primus adsumpsit. Ioannem Patriarchā Gradensem consentiente Senatu expugnatum de alta turri præcipitauit, surrogato Fortunato Patriarcha: undē uterq; magistratu deijcitur. Obelerius Tribunus Medoacensis dux delectus ac per seditionem pulsus Taruisium aufugit: ubi ab exulibus Venetus iterum dux creatur. Post eum Beatus & Valentinus ex successione fratres simul annis V. Quo tempore Pipinus Caroli filius Italiæ rex Venetos oppugnabat: ac Medoacum sustulit. Ex quo Veneti in Riualtum commi- Riualtum

grarunt. Angelus Particiacus Heracleanus dux primus in Angelus Particiacus

Riualto factus palatium ducale nunc extans ædificauit: ac urbs ipsa Riualtum appellari cœpta. Deinde Heracleam breuiore ambitu reficiens appellauit Nouam ciuitatem. Cœno- Noua ciuitas ubi Heraclea

bium item S. Zachariæ exstruxit: ubi & eius corpus condidit. Duos administrationi filios adhibuit: quos ambos in Riualto successores habuit. Prius Iustinianū an. D C C C X. Quo tempore corpus diui Marci à mercatoribus ex Ale- Corpus diui Marci

xandria delatum est. Ioannes Particiacus, dein frater eius Ioan. Parti.

an. X X I I I. reipublicæ præfuit. Templum diuo Marco Templum S. Marci

à Iustiniano fratre inchoatum absoluit. Medoacum ciuitatem destruxit, dum Obelerium nouum ibi ducem creatum bello persequitur. In Galliam adcersitus à Ludouico Gallorum rege, profectus, indeq; bona cum gratia reuersus est. Mox Carossio potente ciue simul cum coniuratis qui in Carossi coniuratio

eum absentem coniurauerant necato, cum Mastalitiæ familiæ nobili aduersaretur, captus apud Gradum relegatur, ubi in Cœnobio reliquum uitæ tempus persanctè monachum egit. Petrus Tradonicus ex Pola ciuitate, ann. Petrus Tradonicus

D C C C X X X V I. dux factus Ioannem filium consortem administrationis habuit. Templum S. Pauli extruxit: à Michaele Imper. Constant. rogatus naues L X. contra Saracenos, qui ex Africa in oram Hetruriæ applicuerant Saba duce misit, quæ ab illis partim captæ, partim depressæ fuere. Is orto tumultu apud sanctum Zachariam uesperi trucidatur, ibiq; sepultus, postquam administrasset an. X X I X. Vrsus Particiacus an. D C C C L X V. Ioannem filium secum Vrsus Partic.

adhibuit. Saracenos qui Anconam occupauerant expulit. Quare ei à Basilio Imper. Constan. gratiæ actæ, ac Protospatharius factus. Vrsus uerò muneris loco X I I. tintinnabula ærea magni ponderis ei remisit, quæ prima fuerunt apud Græcos. Ioannes Particiacus Vrsi filius rexit an. V I. Ioan. Partic.

Comaclum oppidum Rauennatibus ademit. Vir tamen togæ magis quàm armis natus ac mira facundia præditus: cum in ualetudinem incidisset longam, inutilisq; reipublicæ uideretur, sponte se magistratu abdicauit. Petrus Candianus Petrus Candianus

annum durauit, aduersus Illyricos bellum gessit, alteroq; apud Muranū superatus atq; interfectus, & in templo Gra-

densi contumulatus est. Ioannes Particiacus licet mutus factus magistratum repetijt, donec ob cladem ab Illyricis illatam populum leniret tumultumq; sedaret: post menses sex iterum cessit. Petrus cognomento Tribunus, ann. DCCCLXXXIII. Pannonios, seu potius Hunnos ad consanguineos suos in Pannoniam secundo uenientes, ac oram Venetorum populantes, terra mariq; cõpressit. Nam fossam Clodiam Heracleamq; nouam ciuitatem deuastauerãt. Præterea urbis partẽ à Riualto ad sanctam Mariam in Iubanico muro cinxit, ad euripum maiorem crate ferrea clausit. Vrsus Badoarius siue Particiacus, an. salutis DCCCCXV. magistratus uerò XIX. ab Imper. Conrado nummi signandi ius obtinuit, compositisq; patriæ rebus magistratu se abdicans in cœnobio diui Felicis Amiani usque ad extremum tempus persancte uixit, multisq; claruit miraculis. Petrus Candianus rem annos quatuor administrauit. Hic filius illius Petri qui in Bello Dalmatico occubuit, filium habuit eiusdem nominis. Protospatharium Albertum & Berengarij III. Imper. filium qui tunc Rauennæ dominabatur, & auxilio Comaclensium & Iustinopolitanorum mercatores Venetos infestabat, bello superauit. Comaclum oppidum expugnauit, atque incendit. Item eos qui uirgines quasdam Venetorum die nuptiarum rapuerant, apud Caprulas insigni prælio uictos subiugauit, recuperatis uirginibus, ac centum uini cadorum censu pollicito. Post hunc duo Petri ex successione creati, alter Vrsi Badoarij, alter Petri Candiani filius, quorum nihil extat memorabile. Hic Candianus à patre olim in collegam adsumptus ob insolens ingenium deiectus imperio & in exilium actus auxilio Alberti Berengarij Imper. filij classem contra patriam armauit, uerum paulò pòst patri ob animi dolorem defuncto successit. Vxorem optimam fœminam, ex qua filium Vitalem susceperat, ob ætatem iam grauem abdicauit, Vaderta Alberti supradicti filia ducta. Denique cum esset omnibus intolerabilis ob libidinem ac improbos mores, populum in se concitauit. In prætorioq; inclusus unà cum filio infante necatur ac corpus in carnificinam delatum membratimq; concisum: in quo tumultu templum diui Marci & domus suprà trecentas dicuntur flagrasse. Petrus Vrseolus, DCCCCLXXIII. dux XXIII. uir optimus à populo iudicatus tum religiosissimus, ut qui sæpe clanculum cubicula pauperum ægrotantium adire soleret ac rogare siquid opus. Gradum ciuitatem muro cinxit, templum diui Marci incendio absumptum restituit, propiusq; Xenodocheum nobile extruxit. Denique compositis patriæ rebus magistratu se abdicans, cum uxore, quam post susceptum filium ex uoto utrinsque nunquam attigit, ex urbe in Aquitaniam se contulit, ubi cœnobio perpetuo dicatus miraculis claruit. Cuius exemplo Ioannes Maurocenus monachus promotus, & ipse sancti Georgij cœnobium maxima impẽsa ampliauit. Vitalis Candianus Petri Candiani ducis frater statim inito magistratu in ualetudinem incidit. Quamobrem officio se abdicans monachum & ipse egit, ac quarto post die morbo inualescente decessit. Quo tempore ipsius interfecti filius Præsul Gradensis quem pater abdicauerat, & ad Othonem II. confugerat, ad uindicandã patris sui hospites & necessarij cædem incensum mitigauit, Venetisq; amicum reddidit. Tribunus Memmus quum orta esset inter duas nobiles familias Caloprinos & Maurocenos discordia magistratu se abdicare coactus, in cœnobio monachum egit: ubi paucis post diebus ex animi (ut creditur) dolore excessit. Petrus Vrseolus magnopere remp. auxit: à Basilio & Cõstantino Imp. impetrauit, ut immunes essent à portorijs Veneti. Omnem ferè Illyriam cum insulis in potestatem redegit. Othonem II. Venetias ex uoto clam uenientem noctu excepit: ab eoq; multa Venetis impetrauit. Petrum filium ab eo chrismate perunctum, Othonem deinde nominauit, quem postea cum alio fratre Constantinopolim misit: ubi à Cõstantino & Basilio Imp. decora & honores retulere. Cum Ioanne Præsule Belunensi qui res Venetas infestabat fœdus iniuit. Cum Narentanis Dalmatiæ populis perpetuis hostibus, uastatis eorum finibus, pacem fecit. Gradũ instaurauit: Corpora Fortunati, Hermagoræ, Hermogenij, Dionysij nouo condidit sacrariõ. Hac tempore Falerij qui Venetijs nobilitate pollebant, cœnobium S. Benedicti extruxerunt simul & locupletarunt. Vrseolus autẽ postquam annos duodeuiginti præfuisset moriens mandauit se tantum in atrio tẽpli S. Zachariæ citra funeris pompã contumulari. Otho Vrseolus eius filius Adrianos, quod eorum classem in Hierosolymitanam expeditionem impediuissent, maxima clade adfecit. Gradum ciuitatem à Pepo Aquileiensiũ Patriarcha dolo captam & dirutam ex S.C. instaurauit. Postremo quibusdam de causis magistratu deiectus, Cõstantinopolim in exilium ab ingrato populo mittitur cum annos V. solus administrasset. Quem penitus exitum successor eius Petrus Centranicus consecutus est. Vrsus Patriarcha Gradẽsis frater Othonis Vrseoli autoritate senatus præfuit tantisper dum Otho ab exilio reuocaretur. Qumq; ille interea perijsset, Vrsus ortam in patria seditionem composuit: mox anno elapso adstãte populo magistratu se abdicauit, ut propriæ saluti conscientiæq; consuleret: cui pariter & reipub. nequaquam uacare posset. Dominicus Vrseolus per tumultum & seditionem adeptus principatum tertia die coactus est ob populi metum Rauennam confugere: ubi in ærumnis decessit. Dominicus Flabanicus iam decrepitus ob sapientiã dux factus: cuius opera & consilio Otho Vrseolus pulsus fuit. Statuit consentiente senatu ne quis in futurum dux successorem sibi deligeret, cum eò res uenisset ut essent omnia uenalia. Item quod nobilis Vrseolorum familia tanquam tumultuosa & patriæ seditiosa expelleretur, quæ nunquam postea reuixit. Dominicus Cõtarenus dux XXX. exstruxit cœnobium Sancti Nicolai de Lido. Iaderenses ad Salomonẽ Pannoniæ regem deficientes, bello compressit. Cum Roberto Guiscardo Normando bella gessit: extinctus est post an. XXVI. in patrum ac plebis gratia. Dominicus Syluius MLXVIII. cunctos ante se duces autoritate superauit. Quapropter sororem Nicephori Constantinopolitani Imperatoris duxit: cuiusq; gratia contra Robertum Guiscardum à Michaele expulso contra Nicephorum euocatum ac Dyrrhachium obsidẽtem classem armauit. Vnde magno accepto incommodo rediens magistratu deiectus est. Eius uxoris delicias ac ingentem mollitiem Petrus Damianus & Vincentius Gallus commemorant: Rore collecto lauabatur, unguentis iugiter oblita: ex quo diuina prouidentia uices & ipsa experta in ualetudinem incidit: ex qua tabido corpore in ærumnis decessit. Vitalis Faledrus classem instauratam, iterum auxilio Imperatoris Alexij, qui expulso Nicephoro imperio successerat, contra Robertum mittit: quæ rursus uicta ac profligata est. Ab Alexio ipso obtinuit ut Dalmatiæ Curuatiæq; imperium, quas Piratis ademissent, Venetis perpetuo concederet. Ea ferè tempestate corpus diui Marci antea ignoratum, sese in eadem æde manifestauit, brachio exerto extra humum. Ex illo igitur loco postea augustiore recõditum est, solis duci & procuratoribus manifesto. Vitalis Michael subsidiariã classem nauiũ centũ, quam in expeditionem Hierosolymitanam miserat, cum Michaele filio præfecto amisit. Contra Pisanos aduersus Venetos apud Rhodũ non satis apparente de causa uenientes felicius dimicauit, superata eorum classe nauiũ XXV. Ordelaphus Phaledrus uir animo ingenti & industria exercitatus bella plurima gessit: inter quæ contra Dalmatiã nauali pugna: ubi

multis

Nũmi signandi facultas

Vitalis Candianus monachum egit

Basilio & Constantino imperatoribus Otho Imper.

Faleriorum familia

Vrseolorũ familia seditiosa expulsa

Dominicus Contarenus

Dominicus Syluius dux maxim' Nicephori Imperatoris sororius Robert' Guiscardus

Corpus Marci prodigio inuentum

Vitalis Michael

Ordelaphus Phaledrus

Incendium Venetijs

multis oppidis in potestatem redactis, ad ultimum interfectus fuit. Ea tempestate Venetijs templa nonnulla simul cum ædibus flagrauere, terræmotuq; ingens urbē totam concussit. Ciuitas etiam Medoacensis maris inundatione pariter & incendio deuastata est. Concessumq; Clodiensibus, ut ex eius ruinis ædificia publica construerent, Quo tempore etiam

Gradonicorū familia

Gradonicorum familia Cypriani templum ac cœnobium Mariani ædificauerunt, ut eò se transferrent uirgines, quæ in æde eiusdem diui apud Medoacum fuerant. Badoarij quoque ei proximum Crucis delubrum cum cœnobio excitarūt. Croatiam quoq; cum plurimis Dalmatiæ locis rebellibus perdomuit, expugnatis insuper Iaderæ mœnibus usque deiectis, quæ ante ad regem Pannoniæ Colomanum defecerat. In Syriam deinde classem ad eas terras reliquas religioni parandas misit. Patauinos bello ui etiam superauit, cum eisq; fœdus sequestro Henrico imperatore inijt. Quumq; interea Pannonius exercitum instaurasset, Ordelaphus in prælio uictus occubuit, domumq; relatus in æde Marci sepelitur, pax Venetis per oratores impetrata. Præfuit annos XIX. Dominicus Michael rogante Calisto pont. quum Balduinus rex Hierosolymitanus esset captus, cum classe CC. nauium profectus à Turcarum obsidione liberauit, Tyrumq; recepit. Iussus tandem ab Emanuele imperatore qui Caloioanni successerat, ac tantæ uictoriæ inuiderat reuerti, ob iram in itinere multas ipsius insulas diripuit, sed & Spalatrum & Tragurium Pannonijs ademit. Corpus sancti Theodori martyris Venetias ex Chio insula quam expugnauit adlatum, ac in æde Marci sacello quod partim Narses ex manubijs consecrauit collocatum. Ex Pora quoque corpus sancti Donati in templo Venetijs à quodam Marco Iuliani constituto positum. Aedes etiam Charitatis hoc tēpore excitata: præfuit annis XI. Petrus Palanus Iustinopolim imperio Venetorum adiecit: in qua expeditione interfectus est domumq; relatus, ac in cœnobio sancti Cypriani sepultus. Ea tempestate Seruatoris ædes dicata, cui uicarius præerat Bonfilius Michael. Præterea Petrus Gatilusus Clementis templum excitauit. Xenodocheum apud Maiorbum impensa Vrsi Badoarij magna ex parte extructum. Contra Rogerium Guiscardi perpetuum Venetorum hostem auxilio Imperatoris Emanuelis, cui Cercyram plurimasq; insulas ademit, uictor pugnauit, eiq; imperium semiamissum restituit, ubi etiam interfectus est, cum regnasset annos XIX. Dominicus Maurocenus studijs pacis deditus, urbem magis ornauit ædificijs quàm auxerit imperio. Inter cætera opera turrim tintinabulorum diui Marci excitauit: præfuit annos IX. Vitalis Michael II. contra Emanuelem imperatorem cum classe profectus Chium cepit, moramq; nectendo peste prohibitus non ultra sequi, quæ aquis infectis opera hostis adscribitur: ubi Iustiniani omnes ad unum periere qui in ea expeditione fuerant, relicto uno tantum iuuene Nicolao monacho: qui pontificis consensu uxorem duxit Annam filiam ipsius ducis, unde reliqua soboles orta. Vitalis igitur infecta re domum reuertens populum quoque peste infecit. Cumq; pro concione se excusare uellet, a quodam uulneratus interijt. Cædem eius successor Sebastianus Zianus est ultus, creatis decemuiris qui quæstionem de hoc cæterisq; similibus exemplis agerent. Is pro Alexandro III. bello nauali pugnando Fredericum Aenobarbum profligauit, Othonemq; filium eius captum Venetias duxit, ex quo pax secuta. Alexander donis plurimis ducem ac Venetias muneraūit, ut plumbatis literis uti possint, ut medius Pontifex inter Imperatorem & Ducem sederet. Ornatum quo nunc duces utuntur tribuit. Veniam quoque delictorum in Ascensionis festo concessit. Sebastianus post hæc

Emanuel qui Caloioanni successit

Corpus S.Theodori

Corpus S.Donati.

Bonfilius Michael

Petrus Gatilusus.

Rogerius perpetuus Venetorum hostis

Dominicus Maurocenus

Vitalis Michael

Alexander III. Venetijs receptus

cum in ualetudinem incidisset, in cœnobium sancti Georgij se transferre iussit, ubi post aliquot menses obijt, relictis cœnobio plurimis fundis: quo tempore Norandinus quoque in oriente extinctus est, quum præfuisset annis XXVIII. Aureus Mastropetrus successit, qui paulò ante magistratum eundem recusauerat, Sebastianoq; supradicto cesserat ob modestiam. Dux XL. Annos XIIII. obito feliciter magistratu se sponte abdicans, in cœnobio S. Crucis reliquum uitæ tempus persanctè monachus exegit. Henricus Dandalus classem subsidiariam expeditioni Hierosolymitanæ misit cum Præsule Rauennate præfecto. Iaderam ciuitatem quarto rebellantem subiugauit. Orator quondam profectus ad Emanuelem imperatorem questum ab eo uiolatum esse ius gentium, tandiu coactus est æra candentia aspicere donec luminibus orbaretur. Quamobrem ex illo Veneti inimici Græcis fuere & Gallis auxiliares ut Constantinopolim caperent, ubi postea & ipsi ex conuentione ius etiam dicebant, Prætoremq; unum creabant; quorum primus fuit Martinus Zenus. Cretam à Bonifacio Monferratensi permagno emit: decessit Constantinopoli, sepultus in atrio S.Sophiæ. Petrus Zianus Sebastiani ducis filius Cercyram, Methonem, Coronam quæ loca piratarum fuerant, cepit: sed & priuatis ciuibus diripiendas occupandasq; insulas Græcorum odio dedit. Cretam rebellantem in officio continuit. Constantiam filiam Gulielmi regis Siciliæ duxit uxorem. Cum præfuisset annis XXII. se magistratu sponte abdicans secessit in ædem S. Georgij. In Cretam hoc tempore noua Colonia Candax ducta est: ex quo postea tota insula cognominata. Iacobus Tepulus autor fuit, ut XXV. triremes auxilio Michaeli Palæologo contra Theodorum Lascarim mitterentur: ex quo superata captaq; hostili classe obsidione Constantinopolis liberata est. Quo tempore Imperator cum pecunia magnopere indigeret à Venetis eam mutuatus est: locoq; pignoris lanceam ac spongiam Crucis dominicæ monumenta misit. Iacobus præterea Pontificis partes secutus incommoda multa passus est: præfuit annis XX. Marinus Maurocenus autor, ut Innocentius diui Marci Primicerio indulgeret, ut is Pontificalibus insignib. uti posset. Quāobrem primus meruit in porticu diui Marci ducali ornatu contumulari. Rainerius Zenus an. MCCL. pontē in Riualto construxit, plateam strauit, bella cum Genuensibus adscitis in societatem Pisanis gessit. Laurentius Tepulus Iacobi ducis filius an. MCCLX. uirtute simul & humanitate effecit, ut Ceruienses sese Venetis sponte dederent. Inducias quinque annorum cum Genuensibus pepigit, quum diu pugnatum esset, pacificatore Clemente IIII. qui utriusque partis legatos Viterbium adsciuit: præfuit annis sex. Iacobus Contarenus contra Bononienses qui toti penè Flaminiæ dominabantur, bellum inuitus suscepit: cum esset pacis in primis studiosus, tum natura quietus. Triennioq; uaria decertauit fortuna: demum utriq; fessi pacem hac conditione fecere, ut Bononienses castellum quod in ostio Padi construxerant diruerent, eius ostij cura simul & imperio Venetis relicto. Nonnulli hoc bellum Genuense sub hoc Laurentio Tepulo gestum dicunt. Sub Contareno autem bellum Anconitanum portoriorum item causa: qui senio iam confectus, quum se non satis utilem reipublicæ uideret, magistratu se abdicauit, priuatus uiuere statuens, paucisq; post dieb. extinctus est. Ioannes Dandalus bellū contra Genuenses renouauit, deinde contra Anconitanos se conuertit, qui mercimonia cōtra fœdus in Dalmatiā exportarent. Tandē Veneti post multa incōmoda utrinq; accepta, Nicolao III. iubēte, pacē æquis cōditionib. fecere. Mox cum Imperatore, ut aureū nummū, quem ducatū appellant, signare liceret, obtinuit.

Aureus Mastropetrus

Hēricus Dandalus priuatus luminibus

Creta emitur

Creta rebellis

Candax Colonia

Rainerius Zenus

Ceruiēses spōte se Venetis dediderunt

Bellum cum Bononiēsibus

Bellum Anconitanum

Aurei nummi signandi potestas

Cum Istris rebellibus biennio pugnauit. Cum patriarcha Aquileiensi, qui illis fauebat, bellum renouauit. Ptolemais quanquam acriter defensa diripitur à Soldano. Petrus Gradonicus an. M. CCLXXXX. Baiamontis Tepuli nobilis & seditiosi ciuis tumultum exortũ in patria compreßit. Quo tempore Decemuirale consilium constituit. Hic enim Baiamontes, uelut alter Catilina ut tare senatum, tyrannidemq; cum coniuratis inuadere, statum dię conspirauit. Post hæc Petrus Peram Genuensium classe delatus in Græciam inuasit. Reuertens inde ab eis in Adriatico sinu maxima clade adficitur, nauibus sexaginta desideratis, ex qua illi triumphantes domum rediere. Deinde Ferrariam Frisco Estensi cum patre Actio concertante cepit. Interdictũ propterea sacris à Clemente: præfuit annis duodecim. Marinus Georgius, qui ob probitatem Sanctus est cognominatus, interdictus & ipse ob eandem causam: Ditißimus alioquin: cœnobium sancti Dominici sua impensa exstruxit. Præfuit annum tantum. Ioannes Superantius M CCC X IIII. Iacobi Quirini & Marini Barotij ciuium seditiosorum tumultum extinxit. nõnulli Petro Gradonico suprà memorato hoc referũt. Propterea procuratores sancti Marci sex ex S. C. cõstituit, qui remp. curarent. Ferrariam, ut interdicto seq; ac remp. liberaret, probantibus restituit. Missus huius rei gratia orator Franciscus Dandalus in Galliam ad Clementem Pont. qui pont. cum ante mensam humi proiectum consistere, uinculis in collo iniectis, iußit. Quapropter Franciscus ex illo Canis cognominatus est, quòd uelut canis causa patriæ, sit factus. Ioannes insuper Spalatrum, Tragurum, Sibinicum, & alia complura Dalmatiæ loca sponte se dedentia recepit, præfuit annis X V I. Franciscus Dandalus quem suprà nominaui M CCC X X X. Polentinos etiam spõte se dedentes, in fidem accepit. Classem rogatu Andronici Paleologi, & Ioannis X X I I. Pontificis contra Turcas tunc Imperatori infestos misit. Aduersus Mastinum Scaligerum dimicauit, Petro Roscio Parmense ductore exercitus. Paduamq; ei ademptã Carrarijs dedit. Barptolomæus Gradonicus prudentia magis quàm armis rem auxit. Primus societatem cum Florentinis, qui iam potentes esse cœperant inivit. Præfuit annis I I. Sepultus in diui Marci porticu. Andreas Dandalus Cretenses deficientes bello nauali compescuit. Clementis Pont. rogatu, triginta triremes contra Saracenos Hispaniam uastantes armauit. Aduersus Genuenses tertium bellum renouauit. Apud Bosphorum nauali prælio pugnans, primum uictor: deinde uictus à Philippo Auria eorum duce discessit, in quo Chium amisit; Euboiam uix tenuit. Vrbem ædificijs magnopere ornauit, quam pestilentia maxima insecuta lugubrem reddidit. Nonnulli dicunt non in Saracenos Hispaniæ triremes, sed in Turcas octo naues armasse, ex icto fœdere cum Clemente. Præterea ab Aegypti Sultano impetrauit, ut in eius regionem naues mercium gratia traducere posset, consentiente pontifice. Cum Genuensibus iterum Veneti prælio congreßi apud Calarim Sardiniæ ciuitatem uictores fuere, Antonio Grimaldo eorum præfecto superato. Ex quo illi fractis uiribus, se Ioanni præsuli uicecomiti dedidere. Postremo ab eisdem, quibus Paganus Auria præerat, Pola prius direpta, deinde apud Sapientiam insulam prope Methonem singulari clade adfecti fuere, capto Nicolao Pisano Venetæ classis præfecto. Andreæ igitur post annos duodecim succeßit Marinus Falerius uir facinorosus, ut qui remp. inuadere uoluerit, quare à senatu post mensem septimum captus, & ad scalas curiæ securi percussus, reliqui coniurati crucibus adfixi. M. Cornarius interrex aliquãtisper factus, quousque Ioannes Gradonicus dux deligeretur. Cuius tempore seditiosorum reliquiæ ex Mariniana coniuratione ad Pannoniæ regem Ludouicum confugerunt, quorum impulsu rex in agrum Taurisianum populabundus, cum X L. millibus armatorum uenit, Innocentio tunc pontifice frustra pacem componere conante: quamobrem Venetos multis adfecit incommodis. Gradonico interim post annum & duos menses extincto, sufficitur Ioannes Delphinus, qui prouisor fuerat bello Taurisino. is e uestigio pacem à Ludouico impetrauit, præfuitq; annis quinque. Laurentius Celsus uir rei naualis peritus, ut qui antea bellis maritimis præerat, dux factus absens, quum legatione apud Carolum regem Galliæ fungeretur. Cui pater dicitur obuiam unà cum reliquo senatu ire noluisse, ne filio caput aperire cogeretur. Cretam iterum rebellantem bello compreßit. Ex qua uictoria ludi pro templo diui Marci sunt acti, concursu hastarum, quibus interfuit rex Cyprius, tũc fortè è Gallijs reuertẽs. Præfuit annis propè quatuor. M. Cornarius M CCC L. eloquio præstans, ut qui sæpe missus orator fuerit, multa ob facundiam impetrauerit dux factus bellum contra Ludouicum regem renouauit: à Carolo imperatore, apud quem orator fuit, eques factus est. Andreas Contarenus pater patriæ merito uocatus, alterq; Venetiarum conditor, quod eam à maximis inimicorum periculis liberauerit, inter quæ Genuensium maximum fuit, qui ob Tenedum eis ab Andronico Imp. concessum, & à Venetis eis ademptum, quartum bellum excitauerunt, adscitis sibi Ludouico rege, & patriarcha Aquileiensi, ac Carrariensibus. Clodiam post longam obsidionem diripuerunt. Ante hæc cum Leopoldo Austriæ duce conflixerunt. Itaque pace cum eo primum facta, Clodiam per Nicolaum Pisanum qui in Polæ perditione inuidia ac calumnia quorundam in carcerem coniectus fuerat, deinde in tanto discrimine liberatus, recuperauit. Taurisium grauiter à principe Carrariensi, qui Ludouico regi militabat, obsessum, iuuante Leopoldo Austriæ duce, cui oppidum dederat, incolume defendit. Pace demum cum omnibus facta, excessit, anno magistratus X I I I I. Iaderam quotidie deficientem ac tumultuantem tandem à Ladislao rege Pannoniæ emit. Michael Mauroccnus pestilentia post menses quatuor absumptus. Antonius Venerius Franciscum Gonzagam ab obsidione maxima Ioannis Galeatij per ducem eius Carolum Malatestam ex fœdere liberauit. Clodiam à Genuensibus semidirutam restituit. Præfuit annis X V I I I. Michael Stenus Vicentiam hortatu ducissæ Mediolani Catharinæ, post mortem uiri Ioannis Galeatij, quòd se à Carrariensibus tueri non poterat, sponte deditam acquisiuit. Deinde Paduam & Veronam per bellum, Francisco cum filio in carcere necato, præfuit annis X I I I. Thomas Mocenigus dux absens factus, quum legatione fungeretur apud Cabrinum Fundulum, Carolum Malatestam Aponi ducem fecit, ad tuendum Venetorum statum contra Sigismundum imperatorem, qui ueniens in Italiam ad ferreum diadema suscipiendum, Taurisium aliaque loca ceperat, Veronam in officio continuit, Turcas classe ingenti superauit, Piratas æquore toto fugauit, Pannonios quotidie tumultuantes bello repreßit. Præfuit annis X. Franciscus Foscarus M CCCC X X I I I I. inter principes uiros uirtute & rerum gestarum gloria commemorandus, cui nihil ad uirtutem aut felicitatem præter literas defuit, Rauennam, eius principe Hostasio Polentano expulso, ac ciuibus sese dedentibus, recepit. Contra Genuenses apud Chium insulam prospere pugnauit: Brixiam duce F. Carmignola, & Bergomum, & Cremam adsequutus est. Ipsum uerò postea ducem, ut insidum, quod bellum Brixiense ducere comperisset, ut Philippo urbem seruaret, securi in medio foro percußit. Postremo iam nonagenarius postquam præfuis

Ferraria capta

Marini Barotij & Iacobi Quirini seditio

Procuratores sex Sãcti Marci creati

F. Dandalus orator Canis cognominatus

Auxilia lata Andronico Palæologo

Andreas Dandalus

Bellum cõtra Genuen. III Chium Veneti amittunt

Ant. Grimaldus præfectus Genuensium

Marinus Falerius ob adfectatum regnũ securi percussus

M. Cornarius

Io. Delphinus

Laurentius Celsus

Creta iterum rebellat

M. Cornarius

Andreas Contarenus

Bellum IIII Genuensium ob Tenedum

Nic. Pisanus Clodiam defendit

Taurisium defensum

Iader empta

An. Venerius Vicentia dedita

Padua & Verona

Sigismundus Imperator

F. Foscarus

Carmignola

præfuiſſet annos trigintaquatuor, quod propter æuum iam inutilis reipublicæ uideretur, ab ingrata patria ſe magiſtratu abdicare iuſſus, ex animi (uti putatur) dolore paulò poſt deceſſit. Fertur enim eius patri qui in Aegypto negotiabatur, prophetam ex illis quendam prædixiſſe habiturum eum filium, qui princeps quandoq; patriæ foret. Foſcari

Stamatus Cretenſis theſaurum Marci ſubripuit

temporibus theſaurum S. Marci Stamatus Cretenſis homo ſubripuit miro quodam modo. Ingreſſus ſiquidem cum Borſo Eſtenſi ueluti unus è comitibus ſpectatum noctibus poſtea incluſus in templo marmoream tabulam (nam marmoribus incruſtati parietes ſunt) euulſit: deinde noctibus clam murum perfodit, interdiu tabula repoſita. Tandem ad ſacrarium penetrans, inde res æſtimatione uicies centum millium aureorum abſtulit. Re igitur communicata cum

Paſchalis Chriſtophorus Maurus

ſocio Cretenſi ſub ſacramento, ab eodem proditus eſt. Paſchalis Marimpetrus annos IIII. princeps. Chriſtophorus Maurus cum Pio pontifice ad bellum contra Turcas ire accinxerat, unà cum alijs principibus, ſi per ipſius pontificis uitam licuiſſet, XL. tamen aureorum milia ei à patribus miſſa fideliter Matthiæ regi mittenda pro ſtipendio curauit.

Nic. Thronus regnum Cypri cōparauit

Nicolaus Thronus MCCCCLXXII. Herculem Eſtēſem multis reſiſtentibus Ferrariæ principem conſtituit. Regnum Cypri reipublicæ parauit: cuius hiſtoriam in Cypro explicabo, præfuit menſes uiginti.

Nicolaus Marcellus

Nicolaus Marcellus apud Scodram Illyriæ oppidum obſeſſum Turcas ſuperauit per Antonium Lauretanum claſſis præfectum: præfuit annum, menſes tres.

Petrus Mocenigus

Petrus Mocenigus dux LXX. Scodram prius obſeſſam cum prætore Veneto liberauit. Quamobrem procurator ſancti Marci abſens, deinde dux creatur. Poſt eum Andreas Vendraminus, ſub quo Turca Carnorum regionem plures dies depopulatus eſt, ad Scorittum caſtris poſitis & Tiliauento uſq; tranſmiſſo: ad quam cladem ſero iam Carolum Montonium, quem paulò ante exauctorauerant, ex Hetruria adcerſiuerunt.

Ioan. Mocenigus

Ioannes Mocenigus Petri ducis germanus, cū Turca à quo annos XXVII. uexati fuerant, pacem tandem his conditionibus fecit, ut Venetus Scodram cum Tænaro Laconiæ promontorio, & Lemno inſula Othomano Turcæ relinqueret, & penderet illi quotannis VIII. aureorum milia. ille uerò liberam Ponti nauigationem ei permitteret. Deinde ut Conſtantinopoli magiſtratus Venetus eſſet, qui iura Venetis diceret. Ioannes præterea bellum aduerſus Herculem Eſtenſem rupti cauſa fœderis geſſit, in quo eius uires oſtenſæ, quòd ſolus contra totam ferè Italiam pugnauerit. Pax demum facta Polentano acquiſito. Gallipolim & Brunduſium data mutuo pecunia regi Ferdinando pignoris loco accepit.

Brunduſium & Gallipolis Venetis parta ſimul & Polentanum Auguſtinus Barbadicus

Quumq; apud Marcum curiam incendio abſumptam reſtituere cepiſſet, morte præuentus eſt, anno principatus VII. Marcus Barbadicus anno MCCCCXXXV. non toto biennio: cui Auguſtinus Barbadicus frater ſucceſſit, anno MCCCCLXXXVII. Cum Sigiſmundo Auſtriæ duce pugnatum ad Roboretum Venetorum oppidum in Rhetis ob ferri fodinas quas uterq; ſuas faceret, in quo perijt dux illorum Robertus Seuerinas: diſceſſum tandem æquis conditionibus. Carolus rex Venetis item armis ex Italia pulſus de quo ſuprà nobis narratum. Turcæ iterum in foroiulienſes excurſione facta, multa hominum ſeptem capta apud Tiliauentum, quum eum ob inundationem uado tranſmittere non poſſent, interfecerunt. Paucis poſt menſibus Naupactum, Coronem, Methonemq; ceperunt, in cuius defenſione

An. Grimanus

Antonium Grimanum claſſis præfectum exilio mulctauerunt, quòd iniuſſus ante tempus diſceſſerit, quodq; in militum ignauiam non animaduertiſſet. Cui Melchior, huic uerò Benedictus Peſaro ſucceſſit, qui Aeginam, Zacyntum, Cephaleniam hoſti ademit, ſimul Hiſpano auxiliante per Gundiſaluum Fernandum. Deinde Leſbum aliquot dies fruſtra oppugnauit cum ſocijs Gallis, qui iuſſi diſcedētes DCCC. ex eis naufragio periere. Interim Barbadicus moritur, anno ducatus XV. cui Leonardus Lauretanus ſufficitur, dignus maiorum indole, & ſub quo proſpera reipublicæ cuncta ominantur, cuius rei initium Peſaro dedit expugnato,

Leonardus Lauretanus

Merito, expugnato, quod nunc S. Maura eſt, tantum euripo à Corinthijs diſcretum. Quo demum hoſti reddito, pax cum eo facta eſt, anno MDIII. ac Venetis inita quocunque nauigatio permiſſa. Deinde quum Pandulphus Malateſta poſt Alexandri pont. mortem Ariminum recepiſſet, iterumq; à Cæſare Borgia eijceretur, & demum Guidone Feretrano ſuppetias ferente, tertio reuerſus, in reliquum tempus ſibi timeret, urbem Venetis tradit, eius tractus pactione qui Ciuitatula in agro Patauino appellatur. His igitur uiris ac rebus geſtis, Venetiæ florent, quas ſi citra inuidiam priſcis compararemus, proculdubio imaginem quandam reip. Ro. in eis perſpiciemus, ac in eam quandoq; magnitudinem peruenturam fuiſſe, ſi per Turcarum quib. tot annis ſoli reſtiterunt, bella licuiſſet. Nam nec fortitudo defuit, ſi cum aliorum, tum Caroli Zeni, & Nicolai Tauriſani geſta recenſebimus: nec dicendi gloria ſi Iuſtinianos, Barbaros, Bembos, Donatos aliaq; clara ingenia memorabimus. Poſtremo nec rerum bonarum copia, quum præter publicam tutelam ab externo hoſte, omnis Italia eius remige rebus abundet, adnauigantibus nautis ex Syria quotannis, unde aromata conuehunt, ex Aegypto margaritas, ex Tanai pelles, ex Britannia lanas, ex Hiſpania coccum.

ISTRIA.

POST Timauum Iſtria uelut peninſula panditur latitudine Plinio paſſuum MXL. circuitu CXXII. cum Liburnis & amne Titio terminat, ad quē ab Aquileia ſunt paſſ. CC. Mil. ut Tuditanus, qui Iſtros ſubegit, in ſtatua ſua ibi inſcripſit. De cauſa uerò nominis huius Plinius hæc ſcribit. Iſtriam cognominatam tradunt à flumine Iſtro ex aduerſa Padi fauce, contrario eorum percuſſu mari interiecto dulceſcente, ut pleriq; falſo dixere, & Nepos Cornelius etiam Padi accola: nullus enim ex Danubio in mare Adriaticum amnis effunditur: deceptus credo quoniā Argo nauis flumine in mare adriaticum deſcendit, nec procul Tergeſte, nec iam conſtat quo flumine: humeris traiectam Alpes diligentiores tradunt. Subijſſe autem Iſtro: deinde Sauo, deinde Nauporto. Cui nomen ex ea cauſa eſt inter Aemoniam Alpesq; exorienti. Hæc Plin. Hanc quidem Aemoniam nunc ciuitatem nouam putant, prope quam ſunt oſtia Nauporti fluminis, nunc Labati, in quem ex Alpibus Iulijs deſcendētē Plinius dicit nauem fuiſſe demiſſam.

Aemonia Nauportus flu. nunc Labatus à quo & uicinum oppidum; Labacū Tergeſte colonia

Euſtathius grammaticus dicit eo tempore Iſtrum habuiſſe aditum ad mare Adriaticum, poſtea præcluſum ſiue alueum mutatum. Iſtriæ caput Tergeſte colonia Romana nunc ditionis Imperatorum, ſita in ſinu nominis ſui. In qua urbe legitur hæc inſcriptio. Cæs. Coſ. Deſig. Tert. III. uir R. P. C. Iterum murum turreſq; fecit. Poſt eam quoq; ſex paſſuum milibus Formio fluuius: nunc Ciſanus uocatus. Deinde Aegis, Parentium Plinio quod nomen adhuc priſcum portumq; retinet. Pola in extrema Italiæ ora à Colchis condita, ut Plinius & Mela. Strabo addit, quod Colchi aduerſum Medeam fugientem miſſi, cum minime compotes eſſent, redire fruſtra timentes, hunc locum ædificauerunt, Polamq; quæ lingua Colchorum exilium ſignificat appellauere.

Formio flu. Aegis Parentium Pola.

Deinde à Iuſtino Iuſtiniani principis filio ad tuendam Iſtriam, oramq; Italiæ contra barbarorum incurſiones Iuſtinopolis condita, ut plane ex antiqua inſcriptione, quæ ad

Iuſtinopolis

quæ adhuc ibi legitur, apparet: hoc modo. D. N. Cæs. Iustinus P. Sal, Pius Felix uictor triumphator semper Aug. Pont. Max. Fran. Max. Goth. Max. Vādalic. Max. Cos. iiij. Trib. vij. Imp. v. Conspicuam hāc Aegidis insulam, intimam Adriatici maris commodiss. interiectam, uenerandæ Palladis sacrarium quōdam & Colchidum Argonautarum persecutorum quietem, ob gloriam propagandam Imp. S. C. Q. in urbem sui nominis excellentiss. nuncupandam: honestiss. P. P. P. designauit, fundauit. G. R. P. Q. & gente honestiss. refertum.

Petrus Paulus Vergerius

Ex hac urbe Petrus Paulus Vergerius patrum memoria nominatur iuris scientiæ peritissimus philosophus & orator, qui nonnulla & ipse monumenta reliquit. Arrianum de Gestis Alexandri conuertit. Decessit in Pannonia contubernalis Sigismundi Imperatoris.

GALLIA TOGATA.

Boij

GALLIAM togatā Ptolemæus Pliniusq́; eam tantum uocant, quæ intra Padum Rubiconem & Apenninum est, quod Boij Galli dudum hunc tractum occupauerint, cultuq́; Romano ac toga uterentur. Boij enim (ut in Galliæ principio dixi partim etiam in Hetruria dicam) uenientes in Italiam: hic primum pulsis Hetruscis consedere. Cic. in Philippicis florem Italiæ ac robur Galliam uocat. Dicta est Aemulia, & Flaminia, quod ut ait Strabo li. v. M. Lepidus, & C. Flaminius Coss. & uictores Ligurum strauere: Hic quidem Flaminiam è Roma per Tusciam & Vmbriam usq; ad Ariminum: Alter reliquam usq; Bononiam quæ Flaminiā intercipiebat, & à Bononia usq; Aquileiam. Liuius uerò aliter: cui magis standū. in hanc enim sententiam lib. x. de bello Ma. scribit: M. Aemylium Lepidum, & Cn. Flaminium Coss. deuictis Liguribus Apuanis, pace uicinis data, ne in otio militem haberent, alter à Bononia ad Arretium uiam Flaminiam, alter à Placentia ut Flaminiæ committeret, usq; Ariminum Aemyliam perduxit. Videtur & Tranquillus huic assentiri, qui ait Augustum non autem Flaminium à Roma ad Ariminium uiam strauisse. Romandiola quoq; à recentioribus postea dicta. Cuius nominis causam

Rauenna

paulò post dicam. Primum Rauenna est in ora, de qua Strabo: Rauenna à Thessalis condita perhibetur, qui quum Tuscorum iniurias ferre nequirēt, Vmbros quosdam ultro adsumpserunt, qui & hoc tempore urbem inhabitant. Illi uerò domum rediere. Plin. autem Sabinorum coloniam dicit ante urbem conditam. Hanc Augustus ad tuendā Illyrici oram classe muniuit, ut legitur apud Tranquillum. Postea Tyberius muris reconcinnauit, ut ex inscriptione antiqua supra portam apparet. Quos postea Valentinianus iunior Imper. restituit, qui multos ibi moratus est annos. Postremo Theodoricus rex an. XXIIII. quibus eam incoluit, ædificijs basilicisq́; luculentis ornauit. Visitur adhuc eius monumentum ab Amalasunta positum. Hinc & magister eius Cassiodorus

Exarchatus

fuit. Hæc & sedes quondam Exarchatus, qui magistratus cœpit an. DCXX. à Iustino primum excogitatus, ut Imp. quodam modo uicarius in Italia foret, eaq́; fuit autoritate, ut Pontifex Romæ creatus, ab eo probaretur. Durauitq́; an. CLXIIII. Quo tempore Aistulphus Rauennam cepit. Pri-

Longinus exarchus

mus Longinus a Iustino missus qui Romam nec adiuit unquam, nec curauit, nisi per ducem qui consulis dignitatem

Smaragdus Romanus

referret. Deinde Smaragdus & Romanus. Deinde alij. Eius ditionis fuere Rauenna, Cesena, Ceruia, Forumliuij, Forumtruentinorum, Forumcornelij, Bononia: Mutina, quæ omnia Pipinus Aistulpho superato, qui eas occupauerat, Romano Pont. tribuit, quod & Carolus, & ei postea filius Ludouicus comprobauere: uoluereq́; hanc partem Ro-

Romandiola

mandiolam dici ex urbis Romæ nomine, cui fidissima semper coniunctaq́; fuit. Præsul Rauennas primus qui pallio decoratus ab imperatore fuerit, unde cæteris exemplum, sæpeq́; quum Romano Pont. subesse refugeret, tandem succubuit Bernardinus & Hostasius de Polenta fratres Rauennæ

Bernardinus & Hostasius Polentarij

dominationē occupauere, tenuereq́; annos uiginti tres, coniecto in carcerē patre Guidone, quod delirare cepisset. Post aliquot deinde annos Hostasius defuncto fratre, solus potiebatur, qui cum desidiam atq; ignauiam paternā præ se ferret, à Rauennatibus urbe Venetis tradita, eiectus in Creta exulauit. Aer Rauennæ, quanquam inter paludes, innoxius Straboni, quod latas exhalationes campestres, & maritimas habeat. Sapis fluuius inter Rauennam & Cesenam Pli-

Sapis.

nio, Isapis Straboni, ab accolis hodie Sapiens appellatus. Ad cuius ostia portus, ubi Augustus teste Tranquillo classem ad tuendam oram Illyricam tenebat. Cesena urbs uetusta,

Cesena

Malatestæ nouelli possessio, mox ad Romanum reuersa Pont. Postremo Cæsari Alexandri filio, unà cum cæteris uti uicario cessit. Tempore Britonum, qui ad tuendas Pontificis partes in Italiam uocati fuerant, magnum passa incommodum: ibi quum se Cesenam cum legato recepissent, à ciuibus eorum quotidie iniurias ferre nequeuntibus, mille trecenti ex eis una die trucidati fuere. Legatus re dissimulata aliquantulum, deinde adiunctis Anglicis, eos aggressus, tria milia oppidanorum nullo ordinis aut ætatis discrimine habito interfecit. Ceruia nouum urbis nomen (quanquam Pon-

Ceruia

Forumliuij

tificiū iuris) à Venetis occupatur. Forumliuij unū è quatuor Aemyliæ foris, cuius ciues Martini IIII. Pontificis tēpore, defecere, cōtra quos missus à Pontifice Guido de Appia uir Gallicus, qui cum toto exercitu fusus fugatusq́; est: Guidone Bonacto ciue Foroliuiensi mathematico, horā pugnæ, ut dicitur, suis ex horoscopo constituente: quanquam huiusmodi prædictiones uanæ plerunque sunt: quam cladem postea Guido Feretranus est ultus missus item à Martino, qui uictis bello Foroliuiensibus, urbis mœnia disiecit. Floruere in

Viri clari Foroliuienses

ea ciuitate uiri literati, Guido quem suprà dixi. Iacobus de turre medicus. Rainerius Arsendus Bartoli præceptor, & ætate mea Blondus historicus. Militares uero Brandolinus Tibertus Branduli Mostarda, præter omnes autem Ordelaphi quorum familia à patricijs Venetis orta, multos est

Ordelaphorum familia

annos dominata. Inter quos Franciscus & Sinibaldus Ordelaphi: hi enim an. MCCCXXIIII. cum Imp. contra Pontificem conspirauerant, & post Clementis v. obitum, urbis tyrannidem occupauerant: postea ad Pontificis fidem rēdeuntes, à Benedicto uicarij creati sunt. Iidem in quodam prælio à Rainaldo Estensi capti, ac postea dimissi fuere. Scarpetta Ordelaphus dux Alborum eiectorum Florentia, qui Foroliuium sē receperant. Ciccus Ordelaphus item uicarius, an. MCCCCIIII. dum in lecto ægrotaret, à populo unà cum filio paruo ob eius intolerabilem tyrannidem interfectus est. Pinus Ordelaphus nostra ætate, uti solus regnaret, Franciscum fratrem trucidauit, eius filijs in exilium pulsis. Decessit an. MCCCCLXXIX. infante filio notho tantum relicto in tutela uxoris Constantiæ, è Mirandulæ comitibus. Quumq́; Galeoctus Manfredus Fauentiæ princeps Francisci ex sorore sua filios exules reducere conaretur, Constantiam obsedit, quæ sese in arcem una cum priuigno & Antonio fratre recepit. Interea Fredericus Vrbinii dux à Sixto Pontifice cum exercitu missus, blanda effecit oratione, ut Constantia ciuesq́; urbem Hieronymo de Riario Sauonensi Imolæ comiti, ipsius Sixti alumno sponte traderent, uti uicario regendam. Puer interim non sine suspicione ueneni mortem obijt. Hieronymus itaque accepta ciuitate, paucis post annis à ciuibus coniuratis, intra suas ædes trucidatur, superstitibus liberis, unà cū matre Catha-

rina

rina Galeatij ducis ex pellice filia uirili animo muliere: quæ
per dolum arcem ingressa ac urbe uicecomitum auxilio po-
tita, de coniuratis supplicium sumpsit. Verum non multo
post tempore, ab Alexandro cum auxilio Gallorum bello
petita, postquam obsidionem aliquandiu acriter pugnando
sustinuisset, tandem in arce capitur, Romamq; ducta diu in
custodia fuit. Cæsar uerò Alexandri filius ei ac Forocorne-
lij uicarius surrogatur, quo deinde deiecto Iulio pont. ciui-
Padusa — tates receptæ. Padusa fluuius non longe ab his finibus, de quo
Fauentia, Fidentiola — suprà in regione Venetiæ dixi. Fauentia & Fidentiola, qua-
rum meminit Liuius lib. lxxxviij. Sulla Carbonem cum exer
citu ad Fauentiam Fidentiolamq; Italia expulit. Spartianus
quoq; dicit Ceionium Commodum, qui & Aelius Verus est
dictus, natum maioribus Fauentinis. Capitolinus matre tan-
tum Fauentina, patre Hetrusco. Hanc urbem Gothi sustu-
lerũt, atq; restitutã Fredericus Aenobarbus rursus deleuit.
Anno uerò inde c c. Britones in Italia militantes tertio diri-
puere. In hac Manfredi diu dominati sunt. Quorum Ricar-
Manfredorũ familia — dus Manfredus primus ex Capitaneo à Benedicto Pontifice,
sicuti & reliqui, Fauẽtiæ Imoleq; uicarius, M. C C C X X X-
I I I I. factus est. Guidacius & Astorgius mortis urbem re-
stituerunt. Astorgius deinde pro Nicolao Estensi contra
eius necessarium Accium, de Ferrariæ regno decertantem,
fortiter dimicauit. Ea de causa ab Alberico Cunij comite
Fauentio expulsus à legato deinde Pontificis restitutus fuit.
Postremo deprehensus, quod legati consilia Foroliuien-
sib proderet, & ad defectionem eos sollicitaret, captus in
foro securi percutitur, relictis magni nominis filijs, Caro-
lo & Galeotto. Hic pulsus à Carolo natu maiore, Vene-
tis militauit: quorum potentia, Anno M. C C C C L X X X.
Carolo eiecto, ciuibus admodum infesto, restituitur. Duxit
uxorem Ioannis Bentiuoli filiam, quæ quum ab eo sperne-
retur, simulata ualetudine, inter medicos sicarios admi-
sit, qui eum in cubiculo ad ægrotantem uenientem adorti
confoderunt. Huius filius Astorgius, egregia indole ado-
lescens, quum longam obsidionem Cæsaris ab Alexandro
Pont. patre missi sustinuisset, tandem expugnatus, ductusq;
nuper Romam, & in Tyberim nocte quadam præcipitatus
est. Nunc uerò ciuitas hæc una cum Arimino, à Venetis
etiam inuito Pontifice occupatur. Thadeus è Manfredis,
Forumcornelij — singulari, ut aiunt, desidia uir, Forocornelij, quod ei ex hæ-
reditate obtigerat, à Galeatio duce eijcitur, ac Hieronymo
Vatreni fluuius — de Riario genero pro dote conceditur. Ea urbs à militi-
bus Narsetis diruta, deinde à Clephi crudelissimo Longo-
bardorum rege Imolæ nomine restituta est, ut Rauennati-
bus in fide pop. Ro. perseuerantibus opponeretur. Flumen
habet Vatrenum iuxta labens in Padi ostia defluens Plinio.
Mutillum — Hinc fuit Ioannes decimus. Mutillum oppidum, hodie Mu-
tiliana appellatum. Liuius x x I. Per Vmbriam quam Tri-
bum Sabinianam uocant Boios inuadere iussit. Deinde ad ca
Comites Guidi — strum Mutillum. Hæc comitum Guidorum familiæ posses-
sio, qui annos iam sexcentos in Flaminia & Hetruria flo-
Forum populi à Grimaldo dirutum — ruerunt. Forumpopuli Grimaldus Longobardorum rex,
iratus oppidanis quod eum in transitu impediuissent, sab-
bato sancto mane, populo in re diuina & consecrando chris-
mate occupato diripuit, ac solo æquauit. Instauratumq; post-
ea à Foroliuiẽsibus, Aegidius Cardinalis legatus iterum de-
Forumtruentinorum — leuit, an. M. C C C L X. Forumtruentinorum Plinio appella-
tum, inter quatuor Aemyliæ fora, nunc Brectonorum, in-
terq; Pontificis ciuitates quas Fredericus Aenobarbus ac-
cepit, in pacis fœdere Alexandro tertio redditum fuit. Huc
Præsul Foropopulensis post ruinam eius loci se recepit,
Bononia Colonia — uniusq; nunc utriq; præest. Bononiam coloniam Hetrusco-
rum. Plin. scribit solam relictam fuisse ex his duodecim, quas
illi trans Appenninum duxere, Felsinam tunc uocatam. De-
inde à Boijs qui eam Hetruscis ademerant, Boioniam, & — Boij
per paragrammatismum Bononiam. De his multi autores,
ut in Gallia Comata diximus. Liuius li. xxij. Q. Mutius inde
in agrum legiones duxit, Boiorũ exercitus haud multo ante
traiecerat Padũ, iunxeratq; se Insubribus & Cenomanis. Et
inferius: Boij in agrum suum Tannetum profecti. Tannetum — Tannetum
enim ultra Regium est, quod nunc Cannetum uocant, unde
Cannetulorũ familia Bononiæ: ex quo patet Regienses &
Mutinẽses ea circa omnia loca occupasse. Idẽ autor li. x x I.
Boij sollicitati ab Insubribus, nec tam ob ueteres in pop. Ro.
iras, quã quod nuper circa Padum, Placẽtiam, Cremonamq;
colonias in agrum Gallicũ deductas ægre patiebãtur. Tres
uiri ad deducendas colonias missi, Placentiæ mœnibus diffi-
si Mutinam confugerunt. Legati ad Boios missi uiolati sunt,
Mutina obsessa. Item lib. xxxvj. P. Cornelius Scipio Nasica
Cos. Boios Gallos uictos in deditionem accepit, de quibus
triumphauit. Lib. xxxvij. dicit Coloniam à Romanis dedu-
ctam, agrumq; eum fuisse captum. Hanc ciuitatem Ludoui-
cus Lotarij imperatoris filius sub Sergio Pont. cum exerci-
tu peteret, magna clade adflixit, mœniaq; disiecit: quod in
transitu à ciuibus incommodum ei fuerat illatum. Deinde
breui tempore restituta adeo creuit, quod an. M. C C L X X.
aduersus Venetos, à quibus maris Adriatici libertate impe-
diebantur, tribus annis bello cõtenderunt ad ostia Padi cum
armatis quadraginta millibus. Pax tandem his conditioni-
bus facta, ut ostiorum Padi Venetis imperio relicto, Bono-
niensibus tantum sal ac frumenta per ea sine portorio deser-
ri liceret. Sequente anno orto in ea tumultu, pars quæ im-
peratori studebat, eiecit Lambertacios, Asinellos, de Ando-
lo comites, Patricos, Carbonenses, Storletos, de Albesio.
Dela Fracta, Dela mola, De Rusticanis familias qui quum
se Foroliuium recepissent, obsessi à Bononiensibus aduer-
sarijs, tandem uictores fuere, septem millib. interfectis. Ob-
sessa uerò Bononia deinde sæpe à Vicecomitibus fuit, Ac-
cio primum, deinde Ioanne præsule, qui demum eam ex Ia-
cobo Pepulo Thadei filio, urbis tunc domino, libris ducen- — Thadeus & Iaco. Pepuli
tis millibus Bononiensibus mercatus est, rexitq; per uica- — Io. Olegius
rium suum Ioannem Olegium, qui filius eius putabatur. Mis-
susq; olim ad populandum agrum Florentinum fuerat, à
quo illi multa incommoda passi sunt. Hic tandem defuncto
Præsule, quum in discordiam cum suis uicecomitibus ue-
nisset, ciuitatem legato tunc Pont. tradidit, Firmumq; in Pi-
ceno commutatione recepit. Quum iterum postea à Bar-
naba uicecomite adscitis sibi Florentinis urbs obsideretur,
Gregorius XI. absens Britonum x. millia ad resistendum
cum Bernardino duce ex Gallia misit. Res denique com-
posita inter eos. Ioannes Galeatius postremo, omnibus ue- — Io. Galeatij obsidio
hementius eam pressit, aduersantibus tamen Florentinis:
potitus nihilominus se dedentibus Bononiensibus, per Ioan.
Gentiacum exercitus ducem Ioannem Bentiuolum qui unus — Io. Bentiuolus
omnino resistebat comprehensum iugulauit. Is enim patriæ
dominationem occupauerat, ex gente patreq; admodum
paupere genitus: iuuante Nanne Gozedino potente tunc ci-
ue, solertia simul & audacia breui tempore effẽcit, ut im-
perium, quod illi parare sperabatur, sibi retineret. Verum
pulsus à Iambeccbariorum factione fuit, cum iam patriæ do — Iambeccharij
minus omnium concessione uocaretur. Breui deinde post
tempore, Carolo eius factionis principe extincto redijt. Post
mortem Ioannis Galeatij. quum Philippus dux Bononiam,
cæteraq; ablata Pontifici redderet, Antonius ipsius Ioan- — Anto. Bentiuolus
nis filius ad consequendam patriam dominationem tu-
multus excitauit. Ex quo ab Eugenio Pontifice per Nico-
laum Picininum comprehensus, ac securi percussus est, ur-
bisq; custodiæ Franciscus Picininus N. filius adhibitus. Is — Annibal Bentiuolus
cum eum Annibalem Antonij filium notũ autoritate pollen-
tem in

tem in patria uideret, simulata uenatione atq; conuiuio, cum eum primoribus in arcem S. Io. ducit. Sed post epulas, cæteris dimißis, cũ Gaspare & Achille Maluitijs, retinuit, ac in arcem Varanensem adduxit. Vnde clam Galatij Marescocti, & Virgilij Maluitij opera Annibal effugiens, Bononiam rediyt, ac libertate cõclamata, statim Picininum comprehendit: simulq; arcem Bononiensem, quæ à præsidio Picinini tenebatur, auxilijs Florentinorum Venetorumq;, qui Simonetum de Castropetro miserant, expugnat. Exercitum insuper à Philippo missum unà cum Ludouico Vermo duce profligat. F. demum pro Maluitijs captis commutat, ac iam

Canneoli reducti.

becchariјs expulsis, Cannetulos exules reuocat, Baptistam & Galeoctum fratres, cum quibus simul & Maluitijs communi auspicio remp. rexit cum Venetis ac Florentinis societate inita. Verum inuidia atq; instigatione Philippi ducis Baptista impulsus, dum Annibal Francisci Gislerij Cannetulorum clientis simulq; coniurati filium de sacro fonte leuat, ac dexteram Francisco initæ necessitudinis gratia porrigit, incautus à Galeocto Baptistæ fratre trucidatur. Cuius parricidij paulò post & ipse pœnas dedit, à populo interfectus, in forũq; unco tractus. Quumq; Annibalis paruus filius superstes Ioannes nondum aptus regno uideretur,

Sanctus Bentiuolus

Sanctus Bentiuolus sufficitur. Hic natus ex concubina Herculе patre, Ioannis filio, Antonij fratre, qui in Hetruria res gessit, & Eugenij iussu sublatus est: Florentiæ tunc filius pauper agebat fulloniam factitans. Igitur à Bononien. ad remp. adcersitus, ex opifice princeps subitò factus, sese minime degenerẽ ostendit. Exules qui mœnia iam tenebant ex-

Hercules

templo adreptis armis, præter spem omnium repulit. Is Herculem & Constantiam liberos reliquit, quorum alter uiuit, altera Antonio ex comitib. Mirandulæ nupta proximis annis Romæ decessit, matrona pulchritudine incomparabili:

Io. Iunior

tum ingenio indoleq; prosapiam referens. Ioannes nunc potitur Annibalis filius, eiectis Maluitijs, cum quib. summam habebat necessitudinem, soluq; in tota Aemylia, Alexandri Pont. uiribus restitit. Vrbs item ea tot passa uarietates ab hinc annis circiter x c. à Põtificis Præfectis mœnibus restituta fuit. Censetur & claris ingenijs L. Pomponio Atellanarum scriptore, ut ait Eusebius, Rusticello oratore, ac L. 11. pontifice. Inter recentiores uerò Ioanne Andreæ, & Cal-

Claterna

derino iurisperitis. Inter Bononiam & Forumcornelij Claterna antiquum oppidum, Plinio Straboniq;, cuius nũc par-

Renus Sauena

ua uidentur uestigia. Amnes quoq; Renus & Sauena, nunc Quadenam uocant. Inter Forumcornelij & Fauentiam, Se-

Vatrenus

nius & Vatrenus Straboni, nunc Santernus. Iuxta Fauen-

Anemo Mutina

tiam uerò Anemo Plinio: nunc Lamonem uocant. Mutina colonia Ro. deducta unà cum Pisauro & Parma, ut Liuius testatur lib. x x x i x. In hanc nihil reperitur sæuitum Gothis aut Longobardis, nec eius etiam mẽtio omnino. Quam hodie cernimus, aliam esse à uetere constat, ædificatam circiter annum u c. De hoc oppido suprà multa adtulimus: nullus enim æquè à ueteribus memoratur locus. Hic Bruti & Cæsaris bellum ciuile, nunc uerò ditionis Estensium. Pro-

Scultenna flu.

pe Scultenna fluuius ex Alpibus in Padum labitur: ubi autem extenditur in finem ab accolis Panara uocatur. Illustratur illa ciuitas Geminiano præsule sanctißimo, sub Iouiniano principe. Regium Lepidi ab ipso Lepido Triumui-

Regium Lepidi
Reginenses
Regini
Reginates
Coregiates

ratus tempore conditum, cuius meminit Frontinus, itemq; Plinius, qui Reginenses eos uocat: Rheginos uero apud Brutios. Reginates etiam in hac parte commemorat, fortè nunc Coregiates: unde nobilis eiusdem nominis etiam familia, quæ res multas in Italia gessit, de qua paulò post dicam. Ornatur hæc ciuitas Maximo urbis ciue, ac Præsule uiro sanctißimo, qui Venetias deinde translatus fuit. Sunt alia nouis nominibus oppida partim ex ueteribus corruptis.

Inter quæ Carpi: quod id, putauerim quod Straboni in ea

Campi Macri
Piorum familia
Mirandula
Parma

parte ponitur, Campi Macri, ubi dicit quotannis mercatum fieri solitum. Huic Piorum familia iamdudum dominatur. Item Mirandula quæ proprios habet oppidi nomine principes. Parma colonia deducta unà cum Mutina & Pisauro, ut Liuius in x c. Eius agri castella, factionesq; ur-

Roscij
Coregiates
Palauicini
Vitalenses

bis à quatuor paulò antè tenebantur familijs, Roscijs, Coregiatibus, Palauicinis, & Vitalensibus. Qui uni quondam parebant duci Mediolanensi dißidentes inter se. Hanc olim urbem adsecutus est Guido Coregias, Philippini Gonzagæ auxilio, pulsus deinde ab Accio Coregiate fratre, Estensium uiribus freto. Accius uerò quum eam tueri non ualeret, Obizoni Estensi tradidit, Obizo rursus Luchi-

Otho iij.

no uicecomiti. Post hæc Otho tertius tyrannus, eam eiectis Roscijs inuadit, quem ad extremum Nicolaus Estensis per Sfortiam in colloquio circumuentum, ut suprà dixi, de medio sustulit. Postremo urbs hæc uicecomitibus cessit, nunc uerò cum reliquo statu Gallorum regi. Abluitur ab eius nominis flumine. Ad familias redeo. Inter Coregiates, præter supradictos fuit Gisbertus Coregias qui dux Senensium exercitus, uenit in suspicionem, ne Picinino tunc hosti studeret: quapropter à Senensibus in urbem adcersitus e curiæ fenestris præceps deijcitur. Inter Roscios uerò Petrus Marsilius, & Rolandus. ex his Petrus Venetis olim contra Mastinum Scaligerum militauit: in quo bello occubuit, singularis modestiæ uir, simul & prudentiæ, quippe qui suos in seuera disciplina retineret, ac diceret, ut à stupris ac furtis, præter omnia, abstinerent. Huius nepos Petrusmaria Roscius Venetis item in bello Ferrariensi militans contra Herculem Estensem Parmam uexabat, ut ducem Mediolani ab eo diuerteret bello. At ille Nucetum & Candidam arcem, eius oppida, ei eripuit. Quo extincto, Veneti memores officij, eius fratrem Iacobum stipendio

Tannetum

x x x. millium aureorum sustentarunt. Tannetum, de quo suprà mentio. Hic Narses, conductis decem millibus Lon-

Brixillum

gobardorum Totilam prælio superatum interfecit. Brixillum apud Mutinam Plinio ponitur. Id oppidum quum subesset Rauennatibus, Rotaris rex captum diruit, eodemq; bello ab ipsis Longobardis materia, turribus, ac pluteis munitum, Rauennantes iniecto igne penitus desolaue-

Tarus flu.
Fidentiola

runt. Tarus fluuius ultra Parmam Plinio nomen adhuc retinet, ex Apennino in Padum fluens. Deinde Fidentiola à dextera uetus oppidum ab Lena nouo nomine op-

Bobium
Cœnobium ubi libri reperti

pidum Bobium ad Apennini iuga situm, ubi nobile cœnobium à Theodolinda regina Longobardorum extructum. Hic an. Millesimo c c c c x c i i i i. huiuscemodi libri reperti sunt. Rutilius Naumatianus. Heroicum Sulpitij carmẽ. L x x epigrammata. Terentianus Maurus de literis, syllabis, & metris omnis generis. Cæsius Bassus; Velius Longus de orthographia. Adamantius Martyrius de b litera & muta, u uocali. Probi catholica: Cornelij Frontonis elegantiæ Latinæ. Sergius Grammaticus de litera liber persimilis Iulio Polluci de uocabulis rerum, sed hoc amplius, Latina Græcis uocabulis respondent. Cæsius Sacerdos de octo partibus orationis. Paraphrasis super sex Virgilij libris. Trium æclogarum Virgilij enarrationes. Dracontij uarium opus. Prudentij hymni. Computus, sic est inscriptus, Græcorum & Latinorum. Alter liber, computus digitorum inscribitur. Agenius Vrbicus de controuersijs agrorum. Higinius de limitibus agrorum, & metatione castrorum. Balbus de nominibus mensurarum. Vitruuius de Hexagonis, Heptagonis, & id genus. Frontinus de qualitate agrorũ. Cæsarum leges Agrariæ, & colonariũ iura: quorũ bona pars his an-

Placentia colonia

nis proximis à meo municipe Thoma Phædro bonarũ artiũ professore, est aduecta in urbẽ. Placẽtia colonia deducta à quatuor

quatuor uiris, Cornelio Scipione, & Tito Sempronio Longo Coss. deductus eò sex milib. colonorum, ut opponeretur Gallis qui eam partem tenebant, ut autor Pedianus. Liuius lib. x x i. Agro Gallorum capto, coloniæ deductæ sunt Placentia & Cremona. Placentinos Cic. de se benemeritos in orationibus uocat, quod pro reditu suo cum tota Italia certauerint. Hinc fuit T. Tinca orator, ut Cic. in Bruto. Grego-

T. Tinca

rius etiam Decimus, uir sanctus, qui Lugdunense concilium celebrauit. Hæc an. M. C C X I X. à Palauicinus tunc primum tyrannis post Longobardos, cum antea libera fuisset, occupata fuit: uarijs deinde agitata casibus post Ioannis Galeatij mortem sæpe direpta est. Franciscus Sfortia dux Mediolanensium exercitus extincto Philippo, eam ad Venetos deficientem post longam obsidionem, etiam nauali prælio, cum Padus excreuisset, captam diripuit. Proceres in eo bello fuerant Iacobus Picininus, Guidaccius Manfredus, Ludouicus Vermes, Carolus Gonzaga, omnes autem sub duce

Trebia

Francisco. Apud Placentiam Trebia flu. uetus retinens nomen, clade quoque Romanorum insignis, ex Apennino in

Clastidium

Padum fluit. Clastidium Straboni, haud longe à Dertone.

VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIBER V.

HETRVRIA.

HETRVSCOS dicturus, nihil habeo potius præfari, quàm quæ Liuius libro v. Tuscorum ante Romanorum Imperium late terra mari'que opes patuere. Mari supero infero'que, quibus Italia insulæ modo cingitur, quantum potuerint, nomina sunt argumento: quod alterum Tuscum, communi uocabulo generis, alterum Adriaticum mare ab Adria Tuscorum colonia uocauere. Italæ gentem Græci eandem Tyrrhenam & Adriaticam uocant. Hi in utrunque mare uergentes incoluere urbibus duodenis terras: prius cis Apenninum ad inferum mare, postea trans Apenninum totidem quot capita originis erant colonijs dimissis, quæ trans Padum omnis loca excepto Venetorum angulo, qui sinum circum colunt maris, usque ad Alpes tenuere. Alpinis quoque gentibus eadem haud dubio origo est, maxime Rhetis: qui loca ipsa efficiunt, ne quid ex antiquo præter linguæ sonum, nec eum incorru-

Dionysius

ptum retineant. Dionysius uerò Halicarnasseus ait, Hetruscorum originem, alij indigenas, alij aduenas putant. Qui indigenas uolunt, à minutis ædificijs ac paruis, quæ lingua eorum sicut & Græcorum Thyrses dicuntur. Qui uerò aduenas dicunt, Tyrrhenum Atyis regis Lydorum filium huc

Xanthus Lydius

cum classe aduectum uolunt. Xanthus Lydius qui Lydorum scripsit historiam, neque Tyrrheni alicuius, neque Hetruscorum mentionem facit. Sed Lydum & Torebum Atyis filios dicit, totidem populos inter se diuisos ab se cognominasse. Hellanicus Lesbius scribit Pelasgos tantum in hanc partem uenisse, ac eos postea Tyrrhenos cognominatos, dictos'que postea Tuscos à sacrificio ritu, quos Thyoscos Græci uocant. Placet tamen Dionysio esse populos licet confusos, postea uno Tyrrhenorum nomine uocatos. Multa enim dicit oppida à Pelasgis ædificata, quæ postea à Tyrrhenis occupata, Tyrrhenorum dicta sunt, ut Agilina, Pisa,

Tuscis sermo barbarus

Falerium, Fescenium. Indicium uel maxime barbaros hic quandoque habitasse, sermo peregrinus. Nam autor Liuius, cum ad syluam Ciminam à Fabio consule uicti essent Hetrusci, quidam eos per syluam insecutus, qui linguam Hetruscam prope nouerat. Idem quoque in nono scribit, Romanos pueros antiquitus Hetruscis literis sicuti postea Græcis erudiri solitos. Plin. Ilicem uetustam dicit fuisse Romæ æreis literis Hetruscis inscriptam. Volaterris quoque nuper reperta saxea imago longæ uetustatis cum literis circa (uti putamus) Hetruscis, quæ nullis hodie dignoscuntur. Augustus item apud Tranquillum Mecœnatem suum uerbis Hetruscis exagitat, Esar cum id est deum Hetruriæ uocans. Hinc Ro-

Esar deus

manis ornamenta triumphalia, & deorum cerimoniæ: & primus aruspex Tages, & Piseus tubæ repertor: & Ludio adcersitus in Theatra. Hinc Mezentius rex diuûm contemptor, qui uini mercede Rutilis auxilium tulit, deinde Porsena: nec alia gens magis Romanos ab initio exercuit. Tandem duobus ultimis prælijs uicti succubuere. Primo ad syl-

Hetrusci subiugati ad syluam Cimini, ad lacum Vadimonis

uam Ciminam à Fabio consule, uti suprà dixi. Deinde ad lacum Vadimonis à Papyrio dictatore: ubi C C C. milibus prælio deletis, Hetruscorum uires penitus interiere. Bis po-

Defectio Hetruscorum

stea defecere. primum in bello punico ad Magonem. Liuius X V I I I. Cor. cos. in Hetruria indicijs agitauit eos qui ad Magonem respiciebant. Deinde bello sociali, quorum principes Arretini, quo tempore Romani Arretium & Clusium uastauerunt. Post hæc in officio usque ad Honorij principis tempora durauere. Ex illo multa à Gothis, plura à Longobardis incommoda passi sunt: quorum imperio sub ducibus agebant, quibus demum pulsis ab imperatoribus, per Ca-

Castaldius magistratus Hetruscorum

staldium magistratum nouum cœpta Hetruria regi. Eius ciuitates Ludouicus Pius cum Paschali pontifice diuisit: ut Arretium, Volaterræ, Pisæ, Clusium, Pistorium, Luca, Luna imperio adiudicarentur, reliquæ Pontifici. Postquam uerò imperium ad Berengarium Germanos'que uenit, pressa Hetruria unà cum reliqua Italia uarijs calamitatibus fuit: inter'que cæteras anno M. C C C C X L. ab irruentibus Pannonijs direpta est: à Vandalis item circa Populoniam Leone imperatore: postremo à Saracenis, qui Sardiniam tenebant.

Macra flu.

Ipsius termini Macra, Tyberis, & Appēninus. in ora igitur

Luna

post Macram, Luna prima offertur cum portu quondam nobili, iam usque Lucani tempore deserta, Vates placuit acciri, quorum qui maximus æuo Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ. Ex huius ruinis nouum oppidum ac uicinum

Sarazana

Sarazana excitatum, præest'que utrique præsul unus, Nicolai v. qui inde fuit oriundus prouidentia. Hæc cum oppido

Petrasancta

unico Petrasancta à Florentinis adempta Lucensibus tenebatur; per aduentum uerò Caroli regis an. M. C C C C X C V I. ad antiquos dominos ambæ redierunt. Petrasancta enim Lucensium est ædificium. Quo tempore de finibus illi cum Genuensibus litigabant: appellarunt'que ex cognomine uiri Mediolanensis, qui ab imperatore arbiter eò missus locum illum Lucensibus adiudicauit. Ex ruinis illius oppidi excitatum putatur, quod Lucus Feroniæ uocatum Ptolemæo po-

Lucus Feroniæ

nitur. Nonnulli Fanum Herculis putant. Hinc Macræ flu-

Apuani

minis accolæ cum tota Lunensi regione antiquitus Apuani

Apua Pontremulum

uocabantur Ligures ab Apua oppido, quod satis putauerim esse Pontremulum ex cōiectura uerborum Liuij lib. x. Sempronius è Pisis in Apuanos Ligures uastando aperuit saltus usque ad Meram fluuium & Lunæ portum. Meram enim apud eum flagitiose scriptum puto pro Macra. Nam meræ amnis hic nullus alius mentionem facit: Auferis Lucensium est non Mera, ex multa coniectura, ut alibi narrabo. In hac

Malespinarū familia

parte plurima castra nouo nomine, magna ex parte Malespinarum familiæ subiecta. Tantum Carrea Plinio nomina-

Carrea

tum. Nunc fortè Carrara: unde marmor nobile Romanorum ædificijs expetitum. Iuuenalis: Procubuit ueluti qui saxa Ligustica portat. Fossas Papyrianas Ptolemæus etiam

Fossæ Papyrianæ

ponit: ex cuius ruinis Fossonouum à mari aliquantulum re-

Tigulia

cedens ædificatum extimauerim. Similiter & Tiguliam ab

f eodem

eodem hic locatam, quam nunc Lagulam uocant. Castro au-
Nucetum
tem Nuceto, iuglandes in eius agro frequentes nomen dede-
Fiuizam m
re, Fiuizanum cum paruis uicis tantum hic hodie Florenti-
Liburnus portus qui Labro & Salebro
nis possessum. Post Lunensium regionem Liburnus est por-
tus Ptolemæo uocatus, Ciceroni autem Labro. scribit enim
ad Q. fratrem in epistolis ad Atticum. hominem conueni, &
ab eo petiui, ut quamprimum rediret: statim dixit: erat enim
iturus, ut aiebat, ad I I I. idus, ut aut Labrone, aut Pisis con-
Vada Volaterrana
scenderet. Antonino in itinere Salebro dicitur. Vada hinc
Cecina flu.
Volaterrana Straboni Plinio'que. Ostia fluminis Cecinæ,
qui per agrum Volaterranum fluit initium'que à Monterio
Populonia
prope Massam habet. Populonia notissima uetustate hãc Ni-
cetas patricius Constantinopolitanus classis imperialis præ-
fectus, regnante in Italia Bernardo Caroli nepote, igni fer-
ro'que deleuit. Huc quoque Vandali mari excurrentes, à
Basilisco Leonis I I I. præfecto repulsi sunt: quem postea lo-
cum Plumbini princeps Corsis refersit, qui totam Hetruriæ
oram deprædabantur. Portum habuit, qui iamdudum deser-
tus ab accolis, nunc Baractum uocitatur, prædonũ recessus.
Portus Traiani
Contra hunc ex alia dorsi parte portus Traianus Ptole-
Populinum
mæo: ubi nunc Populinum est, quasi parua Populonia, ex
eius'que ruinis excitatum possessum'que ad hunc usque diem
Appianorum prosapia
Appianorum familiæ. Cuius princeps Iacobus Appianus
scriba Pisanorum, qui Petrum Gambacurtam ciuitatis prin-
cipem dominum'que suum per proditionem interfecit, Im-
perium'que sibi adripuit. Huius filius Gerardus, minime
aptus rem paternam tueri, Pisas Ioanni Galeatio uendidit
Plumbino sibi retento. Ex hoc & Paula Martini pontificis
sorore ortus Iacobus I I. uir admodum mitis: qui cum sobole
careret, concubinam ex Aethiope eius tympaniste graui-
dam ex se putans, uicinarum urbium legationes ad puerpe-
rium baptisma'que inuitauit: illa uerò interim puerum toto
corpore atrum pariens, patrem referentem, risum inuitatis,
Iacob. I I
pudorem'que Iacobo excitauit. Hoc demum extincto Rai-
Raynaldus Vrsinus
naldus Vrsinus eius gener successit, qui grauem Alfonsi re-
gis obsidionem passus quòd Florentiæ inimicos eius fouisset,
magno se animo defensitauit, regem'que tandem re infecta
Baldasin.
discedere coëgit. In quo bello Galeatij Baldasini Siculi, mili-
tis Alfonsi, memorandum traditur facinus: ter hic muros
ascendere conatus, ter è summo deiectus est, quater cum ho-
ste ex prouocatione uictor. Armatus sinistra ephippium
equi, dextra tenens hastam, in equum insiliebat: defuncto
Rainaldo Catharina eius uxor metuens regem, missis ad
eum oratoribus, aureum poculum, V I. pondo quotannis da-
re promisit. Post hanc populus quendam Mannetum Ap-
Mannetus Appianus
pianum solum ex ea familia superstitem, qui apud Troiam
Apuliæ cum uxore iam senex & inglorius agebat, ad impe-
rium accersiuerunt, qui bona cum gratia multos præfuit
annos, censum Alfonso pendendo. Moriens duos ex concu-
bina filios reliquit, quorum minor Iacobus I I I. maiori à
Iacob. I I I
populo prælatus patri successit, uir sæuus ac libidinosus dum
uixit. Et ipse decedens superstitem filium reliquit simul &
successorem Iacobum I I I I. quo nuper ab Alexandro pul-
Iacobus I I I I
so, Cæsar eius filius oppido potiebatur: eo'que mox deiecto,
ille rursus patriæ restitutus est. In horum agro ac ditione
duo parua oppida paulum à mari remota, Scarlinum &
Suberetum, quæ fortasse fuerint ex colonis his quos Scato-
Scatones Subertani
nes & Subertanos in ora Hetruriæ Plin. uocat. In littore
Vmbronis ostia
Senensium sunt Vmbronis ostia nauigiorum capacis, ut idem
est autor. Labitur ex montibus qui sunt inter Arretium &
Senam recto tramite. Telamon portus à Telamonio Teucro
Telamon portus
huc adplicante post Bellum Troianum, ac extincto fratre di-
uersa exilia quærente. Huc & Marius etiam ex Africano
exilio reuertens peruenit. Denique apud hunc nobilis illa
Romanorum contra Gallos uictoria, Aemylio Lepido, &

Attilio Regulo Coss. teste Polybio. Prope hunc etiam por-
tus Herculis, quod nomen non mutauit, & ansidonia cum Herculis portus
porta quæ dicitur Fœnilia iam extincto. Marsilianum: mon- Fœnilia
tes quoque Acutus, Ianutius & Argentarius, Senensium &
pontificis Romani termini. De Ansidonia prodigium fer- Ansidonia
tur, quum à Carolo Magno contra Longobardos difficilius
cæteris expugnaretur, adducta S. Anastasij caluaria, ca-
stris'que prælata, statim in potestatem uenisse. Quapropter
hæc cum nonnullis etiam supradictis littoralibus dono eius
cœnobio Romæ ab eo concessa, cuius rei monimentum in
eodem templo marmorea tabula inscriptum legitur. Post
hæc Grauiscæ à Geographis ponuntur, quæ iam interiere. Grauiscæ
Deinde Castrumnouum, quod Cornetum esse diligentiores Castrumnou.
putant. Nam & pars hodie ciuitatis eo nomine appellatur. Cornetum
Vocabatur & castrum Inui, uti Seruius in uersu Virgiliano
lib. V I I. testatur. Pometios castrum'que Inui, Bolam'que
Choram'que. Inuus enim Pan seu Faunus dicitur, ab ineundo,
ob eius libidinem. Is uerò corniger quum sit, non mirum
Cornetum postea locum fuisse appellatum. Amnis hic labi-
tur Minio, è montibus uicinis, recta in mare profluens semi-
ta. Virgilius. Minionis in arua. Paulum uerò à mari remota Minio
Tarquiniorum uestigia uisuntur, nomen priscum adhuc re- Tarquinii
tinentia. Tarcontis ædificium, illius qui duodecim Hetruriæ
ciuitates condidit: uti Strabo. Huc applicans Demaratus
Corinthius Lucumonem genuit qui Tarquinius Priscus uo-
catus. Blera Plinio Ptolemæoq; uestigia & oppidi & nomi- Blera
nis retinet: Pyrgi uerò ciuitas uetus putatur. Virgilius, Et Pyrgi
Pyrgi ueteres. Centumcellæ, quarum meminit Plin. in qua- Centumcellæ
dam epistola: Hadrianus inquit, princeps centum iudicibus
totidem cellas ædificauit ad audiendas præsente se causas
institutas. Hic etiam Augustinus librum de trinitate scri- Aug. prodigium
bens, prodigium pueri, cocleari pelagus euacuare conantis
uidit. Postremo portus Rom. à Claudio extructus, deiecta Portus ro.
naui maxima, quæ olim magnũ obeliscum adduxerat, ut ait
Tranquillus. Absoluta iam ora, ad interiora reuertar, initio
à Pisis sumpto.

RES PISANORVM.

PISAS Dionysius à Pelasgis conditas di-
cit. Plin. Virgilium secutus, à Piseis Pelo-
ponensi, sitas'que inter Arnum & Ause-
rim scribit. Strabo autem sic: Pisæ ab his
conditæ sunt Pisanis, qui è Peloponneso
cum Nestore aduersus Ilium militauerunt: remeantes erro-
re disiecti, hi quidem Metapontum, alij Pisanum tenuerunt
agrum. Duos autem inter amnes sitæ sunt in eorum con-
gressione, Arni & Esaris, quorum alter ex Arretio multus
delabitur: non tamen integer, sed trifariam diuisus, alter ab
Appennino. Confluentibus autem illis unum in alueum,
adeo tolluntur mutuo alterius impetu, ut qui in Amborum
ripis extent, se inuicem adspicere nequeant: hæc Strabo. Qui
autem hi amnes simul confluentes sint, sanè alios non uide-
mus, quàm Eram & Elsam nunc uocatos in Arnum con-
fluentes. Eram'que uiciniorem Pisis ab eo Esarem uocari
necesse est. Plin. uerò inter Auserim & Arnum dicit. Est au-
tem Auseris flu. prope Lucam, cuius olim pars riuus ille qui Auseris
iuxta Pisas nunc labitur fuit. Hunc etiam forte Strabo intel-
ligit, ac pro Auseri Esarem ponit, nam Era, nec ex Arretio,
nec Apennino labitur: quod si de Auseri dicit, necesse fuerit
eum quandoque in Arnum alio cursu influxisse. Pisanorum
terra mari'que res diu floruere. Anno siquidem D C C C C-
L X I I. Otho primus quum primum Pisas ueniret, septem
Germanorum familias in eo loco reliquit habitare uolen-
tium. Quas & facultatib. & honoribus ornauit. Quæ sunt
huiuscemodi, Casamacta, Orlandi, Ripafracta, Gatani, Gusc-
marij, uicecomites, Dodi. Non multis post annis, quum à
pontif

pontifice edictum esset, ut cuiq; Christianorum liceret Sardiniam possidere, modo à Saracenis eam liberasset, Pisani eā expeditionem aduersus Musactum eorum regem fecere.

Bellum contra Saracenos

Interea Lucenses, qui superiore anno ob quasdam incursiones in discordiam uenerant, adiunctis Transpadanis in agrū Pisanum inuadunt, Valdeserchium ceperunt, quos Pisani statim remeantes usq; ad Ripamfractam fugauerunt, nec multo post cum classe Regium obsederunt.

Musactus rex

Musactus è Sardinia Pisas inuadit atque incendit, multitudine ad uicinos se montes & loca proxima transferēte. At Pisani cum uictoria remigrātes, ac incensam urbem ingressi die sancti Sixti, an. M. VI. restituere in Primis ædificia curarūt. Post annum deinde sextum Cardinale Ostiensi à pōtifice misso, tum Lamberto præsule Pisano Populum impellētibus, Christi causa Sardiniam rursus repetētes, uictoria potiuntur, insula capta atque incensa, fugato'que Musacto.

Sardinia capta

Verum post triennium ab eodem irruptiōe facta, unà cum cæteris Christianis pulsi eā amiserunt, eodem'que anno cum Genuensibus societate facta recuperauerunt, ex conuentis præda illis, Pisanis uerò insula cessit. Quæ ab eis in quatuor diuisa est partes, Arboreā Calarim, & alias duas, quibus singulis magistratus præfecerunt, quos iudices appellabant.

Carthago cū rege capta

Carthaginem dein an. M. XXX. classe ceperunt, regem captum ad pōtificem duxere, quem Christianum factum, ac diademate redimitum, tandem remisere. Post an. XX. Musactus antiquam Sardiniæ possessionem recepit, multis castellis & ædificijs ornauit. At Pisani rursus impulsore Pontifice eandem expeditionem tentantes, ac in Corsicam tempestate delati, eam deinde Sardiniam ceperunt, quam Musactus ante fugam prius cū bonis his quæ exportare non poterat incendit. Anno post hæc Panormum in Sicilia Saracenis ademerunt, ex cuius uictoriæ manubijs, Præsulis ædis ac basilicā ædificare cœperūt, ubi prius ædes diuæ Reparatæ fuerat: uectigali adsignato partim quod Beatrix Hetruriæ comitissa Pisis sepulta, ac eius filia Matildis ei adsignauerant: partim quod Henrici III. concessio, à quo per legatos impetratū, ut Papiniani & Reguli in ualle Serchi redditus ei dicarentur. An. M. L XX. bellū Genuensiū occasione ablatæ eis Corsicæ sustinuerūt, nec multo post XII. ipsorum triremes Arni ostia ingressas, die item S. Sixti superauerunt, ex quibus VII. mercibus onustas Græciā petentes ceperunt. Ex quo Pisani inter festos eum diem retulerunt, bis iam consecuta uictoria, templumq; ei extruxerunt. An. M. XC. in expeditionem Hierosolymitanam unà cū Gallicis proceribus & ipsi cum ingēti classe profecti, Caloiannem Imp. qui in itinere commeatum ac transitum impediuerat, multis adfecerunt incommodis, insulis insuper nonnullis ademptis: cum quo pacem hac conditione fecerunt, ut ceptū iam Pisis templum, cum sacris ædibus, sua absolueret impēsa.

Baleares insulæ captæ

An. M. C VIII. in maiorem & minorem insulas Baleares adhortante Paschale II. Pōt. expeditionē suscepere, ubi mēses à profectione XXVI. labores famemq; ac naufragia experti: semestri tandem obsidione eas cepere, ac Pisanos in eo bello mortuos tumulo cum elogio rei gestæ Massiliæ in æde Victoris honorauerunt, quod adhuc extat his Versibus:

Verbi incarnati de uirgine mille peractis.
Annis bis centum, bis septem connumeratis.
Vincere maioricas Christi famulis inimicas
Tentant Pisani Maumeti regna prophani.
Mane neci dantur: multi tamen his sociantur,
Angelicæ turbæ cœli'que locantur in urbe.
Terra destructa classis redit æquore ducta,
Primum ope diuina simul & uictrice carina.
O pia uictorum bonitas, defuncta suorum
Corpora classe gerunt, Pisas'que reducere quærunt.
Sed simul adducti ne turbet gaudia luctus,
Cæsi pro Christo tumulo clauduntur in isto.

Ex ea igitur præda portas ligneas retulere, quæ nunc in tēplo Pisano cernuntur, paruam'que columnam supra portam maiorem stantem, Duas insuper colūnas porphyreticas, quas postea Florentinis ob merita seruatæ ab eis, Pisanis absentibus, urbis contra Lucenses, dono dedere. Quæ pro foribus templi diui Ioannis hodie cernuntur. Sed & rege Saraceno Maioris interfecto, reginam captam cum paruo filio Pisas in triumphum duxere: ubi ad urbis Præsule Christianus simul & canonicus factus, ad postremum rex Maioris in paternum regnū dimittitur.

Regina maioris insulæ cum filio Pisas ducitur

An. M. C L XVIII. Americo regi Hierosolymitano contra Saracenos qui Alexandriam occupauerunt, XL. triremes miserunt, consecutaq; uictoria, gratiæ eis actæ per legatum. Humani'que & hospitales in Ro. pont. fuere.

Pisani hospitales in Roma. pontifices

nam his ferè tēporibus Gelasiū III. Henri. III. Imp. iram fugientem, dein Calistum II. è Burgundia Romam illac iter habentem, qui & Sardiniam Pisanis concessit, exceperunt. Innocētium II. item eiectum Pisas duxerūt, ac eius causa unà cum Imp. Siciliæ regnum Rogerio auferre contēderunt. Quo tempore Neapolim annis VII. simul cum oppidis circa multis præsidio tenuerunt, inde iuris ciuilis Pandectis, quæ nunc apud Florentinos sunt, Pisas traductis: Salernitanam'que demque ciuitatem obsederunt, pro quib. meritis ille pacem inter ipsos & Genuenses primum constituit.

Pandectæ iuris

Deinde Pisanum præsulem Metropoliticum fecit. Postremis uerò temporib. Gregorium XI. ex Gallia Romam redeuntem, quanquam interdicti sacris ab eo ob Florentinorū societatem fuissent, gemina triremi iuuerūt. An. M. C L V. fœdus cū Gulielmo Rogerij filio iniuerunt, à quo plurimis donati muneribus fuere. Aedē diuo Barptolemæo dicauerunt, ac pars urbis quæ Chinsica uocatur flagrauit. An. autem M. C L IX. cum Frederici Aenobarbi partib. studerēt, Palarius consul, qui postea Palario castro nomē dedit, cum Gerardo comite ac nobilibus Pisanis auxilio ipsi Imperatori, qui Mediolanum obsidebat profectus est.

Palarius consul
Gerardus comes

Rursus eidē ad expugnationem urbis ueteris cum exercitu adfuere. Paucis deinde post annis Concho consule multa ædificari publica cœpta ædificia, & Rainerius homo Pisanus ac rusticus, qui terram arabat, omnis ueneris expers, ac iustißimus sanctitate florebat.

Conchus consul
Rainerius

An. M. C L X. cum classe Albigaunum ceperūt, ex quo Genuen. bellum in se concitarunt, qui cum L II. triremibus in ostio Rhodani conflixerūt, ac demum uicti & rebus spoliati, liberi precibus ducis condonati fuere.

Albigaunum captum

Deinde Gregorio VIII. sequestro, qui ea tempestate Pisas uenerat, pax inter utrumq; populum facta: mox ad Hierosolymitanam expeditionem, cum eodem Frederico classem L. triremiū unà cum Vbaldo Lanfranco urbis præsule miserūt, qui Imperatore in flumine casu demerso, statim domum reuertit.

Hierosolymitana expeditio
Vbaldus Lanfranchus præsul

Sub eodem præsule Campum sanctum dicauere, ex terra quam Hierosolymis adduxerant iniecta nuncupatum.

Campus sanctus

Idem quoq; Præsul in Gorgonam insulam Othonis Imp. furorem aufugit, quod eum ut Pontifici rebellem Innocētij III. iussu Pisis publice sacris interdixerit. Post hæc Pisani Frederico I. pontificis hosti magnopere fauerunt, cuius causa Cardinales quosdam à Gregorio VIII. ad cōcilium contra eū ex Gallis adcersitos apud Maloram depresserunt.

Cardinales deprimuntur.

Malora enim saxea moles seu scopulus instar insulæ aquis abditus V. pass. mil. in mari procedens recessu cauo ac brachijs portum efficit Pisanum.

Malora portus

Huius igitur sceleris haud multo post diuina ultione pœnas dedere, superati in eodem ferè loco, memorabili clade à Genuensium classe, dum de Corsicæ imperio decerturent, ubi triremes XLIX. hominū uerò XII. milia desiderauerunt.

Superati Genuenses

Sed ab eisdem iterum paucis post annis alia sustinuere incommoda, portu ac turri apud Liburnum captis atq; incensis. Ab eodem item Gregorio Sardiniæ titulo pri-

uati non destitere quin omnib.uiribus perseuerarent, traderentq; & ipsi suis proceribus faculatem, insulã eam quoquo modo cõsequendi, quam ad postremũ Bonifacius VIII. Aragonũ regi tributum pollicẽti, reliquis exclusis cõcessit,

Bellum cum Aragonum rege ob Sardiniam

cũ quo rege etiã postea bello contenderũt, multisq; demum acceptis incommodis, pacem certis conditionibus fecerunt. Manfredi etiã Siciliæ regis Frederici filij partes contra pontificem iuuerunt, Quo postea crimine à Clemẽte IIII. expiati fuere. Paulò uerò antè, anno uidelicet M.CCLVIII. cum Venetis contra Genuenses societatem inierunt an. X. duraturam. Qua etiam tempestate apud Acconem in Syria cõtra eosdem pugna nauali commissa superiores fuere, præfecto classis ac duce Sigerio Saxecta consule simul & Henrico Gatanco capitaneo Pisano.

Sigerius Saxecta consul

Statum uerò reipub. uarius magistratus administrauit. Primo unus consul, deinde Antiani cum potestate, ac capitaneo, postremo dux: uerum ex his nonnulli tyrannidem occupabant, populo non diu tolerati. Anno siquidem M.CCLXXXII. Voglinus comes eorum ciuis, qui oppida quædã in agro Pisano retinebat, multos annos in patria dominatus cum partium puaretur Gibellinarum, Guelphis tamen & Florentinis faueret, ab Vbaldis, Gualandis, Lanfrancis, Orlandis simul coniuratis expulsus, ad Florentinos confugit, quorum auxilio multa patriæ damna intulit.

Vgolinus co.

Demum post aliquot annos reuocatus ac autore Rogerio præsule ciuitatis è familia Vbaldorum per proditionem captus, unà cum filijs fame absumptus: cuius adhuc familiæ cernuntur reliquiæ, in agro Pisano Gerardescam possidẽtium, ab eo Gerardo uocitatam, quem suprà auxilio missum à Pisanis dixi.

Roger. præsul

Sed & eadem tempestate alij quoq; ex urbe pulsi à factione uicecomitum ad Florentinos item se recepere. Inter quos Nerius Gallura, eorumq; simul & Lucensium auxilijs multas in patria excursiones fecere. Demum Pisas portu pontibusq; occupatis obsederunt.

Nerius Gallura

Pisani tot pressi angustijs Guidonem Ferretranum accersiuere, cuius uirtute, simulq; Dei benignitate respu. restituta, ac Põtadera multaq; alia amissa recuperata fuere.

Guido Feretranus

Guidoni Fredericus item Feretranus in exercitu successit, cuius tunc opera Balnea ad aquas ædificijs habitationibusq; ornata fuere.

Fred. Feret.

Balnea ad aquas

Post hæc Pisani mandata quædam impe. Rodulphi, qui Miniate morabatur, spernentes, planè ad defectionem tendere uidebantur. Quare uicarius eius bellum inferens, Pisas adeo diripuit, ut uix postea resipiscere fuerit.

Rodulphus

Vgutius deinde Fagiolanus è Flaminia oriundus uir fortissimus, capitanei nomine ad regẽdam remp. accersitus, Lucæ dominationem inuasit. Florentinos plurimis adfecit incommodis, præsertim ann. M.CCCXI. apud montem Catinum uallis Neuolæ, Pistoriensibus ac Volaterranis sibi adscitus.

Vgutius Fagiolanus

Luca capta

Mõs Catinus

Sed quum ex parente Tyrannus factus esset, primum Lucenses filium eius Nerium ex urbe pellunt, quòd Castritium nobilem adolescentem è Castracanum familia in carcerem duci iussisset. Vgutio igitur in eos prodeunti, ac inde paulò pòst re infecta redeunti, eodem die Pisani portas clauserunt, ille ad Malespinas unà cum filio confugit, ubi tentato sæpius nec quicquam reditu ad solum paternum reuertit.

Pisani deinde Gerardum è comitibus Donoreiatici reb. præficiunt: post uerò hunc Fatium comitem: hic ciues ad concordiam induxit, uir unus omnino iustissimus putatus: decessit post annos III. ex pestilentia, maximo omnium desiderio de se relicto.

Gerardus comes

Fatius comes

Anno M.CCCXXXIX. Pisis studium literarum institutum, probante Pontifice.

Pisis studium literarum

Deinde renouantibus bellum Florentinis, Ioannem Haucutum ex Anglia uocauerunt, cuius ductu Florentinos adeo presserunt, ut omnibus circa oppidis captis, ad portas urbis sint castrametati. uerum duce, ut dicitur corrupto, illius periculum uitauere, paucisq; post annis communem fortuna duce Galeoto Malatesta, Pisanos insigni clade adfecerunt, ex eisq; ad mille captos in triumphum duxere.

Ioannes Haucutus

Pax deinde subsecuta Innocentij Pont. legato pacificatore. Pisani id Gambacurtarum, qui tunc urbis potiebantur, auaritiæ referentes, eos ex urbe pepulerunt: ac Ioannem Agnellum nobilem uirum Pisanum ducem primum nouo tunc magistratu constituerunt. Anno M.CCCLXV. Cuius item non longa felicitas. Post annos siquidem IIII. dum Lucæ quo salutatum Carolum Imper. ierat, ludos spectat, ruina podij, crus perfregit: ex quo magistratu se coactus est abdicare, Filijq; Gualterius ac Franciscus in eius locum in templo ab uniuerso populo surrogati. Verum illis inuidiosum recusantibus magistratum, Antiani ad palatij consessum, antiquamq; rediere potestatem.

Antiani renouati

Carolus interea Pisanis septem aureorum milia singulis mensibus donec esset in Italia imperauit. Anno M.CCCLXIX. Petrus Gambacurta cum Guidone fratre ac filijs XII. aureorum mil. lib. Carolo datis, reditum in patriam impetrauit, ubi tanto exceptus cum honore, quanto nemo unquàm.

Petrus Gambacurta

Hic igitur Florentinorum fuerat amicus: quumq; aliquandiu rem tenuisset ab Iacobo Appiano uiro Pisano scriba reipu. rerum omnium conscio per scelus interficitur. Iacobus rerum potitus post annos IIII. remp. filio Geraldo dimisit.

Ia. Appianus

Hic uidens urbem minimè tueri posse, anno dominationis III. Ioanni Galeatio uicecomiti uendidit, plumbino oppido sibi reseruato. Galeatius uerò decedens, hanc in portionem Gabrieli filio suo notho testamento reliquit, qui & ipse diffisus uiribus, eam rursus Florentinis uenundedit, illi statim urbem capiunt.

Galeatius uicecomes.

Gabriel filius

Pisani indignati, Ioan. Gambacurtam exulem reuocant, eoq; duce facta irruptione, Florẽtinos urbe deijciunt, bona deripiunt, sese in libertatem omnino uendicantes, atq; ut id tutius agant, Agnellorum factionem urbi etiã restituunt: ac cum Gambacurtis conciliant, ante aram Eucharistia inter utrumq; familiæ principem diuisa. Mox rupto fœdere, Gambacurta Io. Agnellum per proditionem cædit, ac postremo Florentinis aliquot menses Pisas obsidentibus uendidit. illi an. M.CCCCV. in urbem recepti, Gino Caponio primo prætore.

Huius postea Ioannis filius Gerardus Gambacurta, dum Ferdinando Siciliæ regi aduersus Florentinos uenienti, castella quatuor in Apennino sita, quæ pater à Florentinis meritò proditionis acceperat, tradere cupit, per suorum proditionem decipitur, castellis Florentinis traditis, ex quo ille regem pauper diu ac miser secutus est.

Gerardus Gambacurta

Captas igitur Pisas, Florentini usq; ad annum millesimum quadringentesimum nonagesimum quintum tenuere. Aduentu tunc demum & hortatu Caroli regis Gallorum, illac iter contra regem Neapolitanum facientis sese iterum in libertatem uendicantes, nõ solum magistratus, sed eorum antiquas in urbe familias expulerunt, bonaq; diripuerunt.

Pisani aduentu Caroli rebellant

Se quoque tuendi gratia in fidem Venetorum dedidere. Quorum auxilio excursiones in hostili crebras ausi facere, ab eis tandem Turcarum bello imminente deserti, suis nunc auspicijs uiuunt nequicquàm sæpe ab hostibus bello lacessiti, magna ui animi potius, quàm uiribus annis iam prope XII. resistunt.

Luca

Luca Romanorum colonia. Liuius XXI. Annibal in Ligures, Sempronius Lucam concessit. Frontonius lib. III. C. Domitius Caluinus cum obsideret Lucam oppidum Ligurum, non situ tantum & operibus sed etiam propugnatorum præsentia tutum, circuiri muros iubet. M. Varro dicit eam à lucentibus clypeis dictam, quibus eorum turres erant munitæ. Nulla ciuitas tam breui tempore plures experta dominos. Nam à Gothis possessam ante omnia, Narses VII. obsidionis mense in potestatem redegit: deinde à Bonifacio eius urbis ciue dominata, qui ex Beatrice Henrici Imper. filia Matildem genuit, coniugem Gotifredi magnæ ditionis heredem, deq; Christiana religione optimè

merit

meritum. Deinde Vgutius Fagiolanus quem suprà in histo-
ria Pisana pulsum unà cum Nerio filio dixi. Dein Castri-
Castricius tius à Castracanum familia, ex captiuo patriæ dominus fa-
ctus. Res multas in Italia gessit, Galeatio uicecomiti, & Ac-
cio eius filio familiarissimus. Florentinorum acerrimus ac
perpetuus hostis. Post eius mortem filij à Ludouico Bauaro
Imper. eiecisti fuere, quum ille patrem suis hostibus fauen-
tem reperisset. Post Bauari discessum Teutonici, qui in præ
sidio Lucæ erant, cum Marco uicecomite, quem missum à
Bauaro obsidem tenebant, ciuitatem Florentinis precio
L X X X. milium aureorum obtulerunt: illis autem renuen
tibus iterum discedente Marco, minore satis precio Gerar-
dino Spinulæ Genuensi dedere, qui uix accepta possessione,
à Florentinis obsidione premitur. Tandem unà cum ciui-
Ioan. Boemiæ rex bus rebus desperatis, Ioannem Boemiæ regem, qui tunc for-
tè in Italiam à Brixiensibus adcersitus uenerat, ad tutan-
dam rempub. euocat: ille dominatione accepta, Lucam ab
obsidione quinq; mensium liberat. Post hæc discedens, Petro
Pe. Roscius Roscio Lucam & Parmam commisit, ille ex conuentione
Mastinus Scaliger quadam Mastino Scaligero tradidit: Mastinus uerò Flo-
rentinis uendidit, qui nouem tantum menses eam possede-
runt. Pisani reminiscentes Lucam eorum potius esse iuris,
uti rebellem Imper. ab Henrico sibi concessam, urbem ob-
sidione durissima cingunt, agrum simul undique cum castris
occupant, frustra Roberto tunc rege, eos tanquàm à posses-
sione sua discedere mandante: tandem post aliquot menses
Carolus Imp. pax certis conditionibus facta. Nec diu postea Carolus Im-
per. Ioan. regis supradicti filius in Italiam ab Vrbano pont.
adcersitus, Lucam diuertendo accepit, ubi aliquandiu mo-
ratus est: discedens Cardinalem quendam Gallicum in eo
Lucenses pecunia se à uicario Caroli redimunt. loco reliquit. Qui urbem Lucensibus X X I. aureorum mil.
uendidit à Florentinis mutuo acceptis, à quibus & ciues
nonnulli solertes ad reconcinnandam rempub. eorum, missi
fuere. Arx item quam Castritius olim excitauerat, euesti-
Paulus Guinisius gio diruta. in eoq; statu usque ad Paulum Guinisium fuere:
Hic cum multas possideret opes, ac patriæ tyrannidem oc-
Florentinorum obsidio. cupasset, infelicem habuit exitum, ut mox dicam. Florentini
postremo Lucenses obsident per Nicolaum Fortebrachiũ,
ægrè ferentes quod Ladislaus Pauli filius Philippo duci,
eorum hosti militasset. Illi ad opes Philippi confugientes,
Francisco Sfortia, & Nicolao Picinino ducib. ab eo missis
non solùm pestem à domo pepulerunt sed ultrò ausi Floren-
Guidantonius Vbaldinus tinos inuadere, quibus Guidantonius Vbaldinus dux fue-
rat, prælio commisso superiores fuere, ubi hostium equitum
quatuor, peditum tria milia desiderata fuere. In eo bello,
quum Paulus rebus Florentinorum clàm studere deprehen-
deretur, à populo captus, ac Francisco traditus ab eodem
Mediolanum ad Philippum ductus, atque in custodia extin-
ctus est. Filius uerò Ladislaus qui eodem tempore sub Fran-
cisco patriæ militabat, ubi patrem esse captum accepit, ilico
aufugit. Aliquot deinde post annis, clàm noctu Lucam in-
gressus, sese magistratibus ostendit, flens atque obtestans,
uti iam insontis laborum misererentur: quod si per eos mi-
nus in patria uiuere: saltem mori liceret, sese paratum co-
rum iussu supplicium ferre. Illi misericordia commoti, hu-
maniter castigant, hortanturq; uti sortem æquo animo per-
ferat: neu ciuitatis amplius hoc pacto statum perturbet, da-
tuq; comitibus & pecunia, abire iusserunt. Hinc fuere Pon-
Phridianus tifices duo, Lucius III. & Alexander III. hic & Phri-
dianus Præsul ante omnis colitur, cuius meminit Gregorius:
cum in alijs de Lucensibus benemeritus tum quod Auserim
amnem agros inundatione uastantem diuinitus compescuit,
Auseris ex quo pars ea quæ Auseris nunc dicitur ab eo diducta ad-
spicitur. Hæc & Agnelli mei patria uiri moribus, ac litera-
Fanum Herc. tura ornatissimi. Prope Lucam fanum Herculis, cuius oppi-
di parua nunc extant uestigia. Deinde Feroniæ lucus Ptole- Feroniæ Lucus.
mæo, qui nunc Bientina cum lacu fortè fuerit, nonnullis ue-
rò Petrasancta, uti suprà monstraui: alter enim Feroniæ
lucus apud Soracten. Pucetium oppidum cum altero lacu:
sunt qui hos Focenses appellare uelint, ex Desiderij regis Focenses
marmore, Viterbij reperto. Dein Piscia, Pratum, noua no- Piscia Pratum
mina, de quibus alijsq; in Florentinorum epitome mentio-
nem faciam. Pistorium propius Appennino, cuius meminit Pistorium
Sallustius in Catilinario. Nullum æque oppidum Florentinis
negotium fecit, acrimq; restitit, cum sæpe uictum fortius
resurgeret, societate auxilioq; maximè Castritij Lucensis
freti, cuius etiam adhortatione ac uiribus Philippum Tidi- Philippus Tidices
cem Pistorien. tyrannum patriæ constituerunt: Florentinis
magnopere aduersum, ipsius Castritij generum: tandem an-
no M. CCCL I. penitus succubuit, ut in Florentinorum re-
feram historia. Hæc ciuitas mater seditionum totius Hetru-
riæ, ab ipsa nanq; Alborum & Nigrorum factiones Flo-
rentiam defluxerunt. Deinde Cancellarij & Pantiatici cre-
bris tumultibus urbem implicuere. Ii quum diu quieuissent,
proximis annis ita sunt excitati, ut omnia cruore, cæde, in-
cendioq; refersferint, nec finis adhuc esse uideatur, Cancel-
larijs nunc potientibus. Hic Nicolaus Forteguerra cardi-
nalis Theanensis Atheneum nobile ac religiosum consti- Atheneum pistoriense
tuit pauperibus doctrinæ operam dare cupientibus refu-
gium. Fesulas ex una Pleiadum ferunt esse dictam, inter Fesulæ
XII. Hetruriæ, cuius adhuc uestigia uisuntur, cum nobili
cœnobio à Cosmo Medice ædificato, subiugata à Florenti-
nis anno M. X X I I I I. locus memorabilis clade Redagagis Redagages
Gothorũ regis à Stilicone superati. Hinc Minio fluit amnis Minio flu.
ad mœnia usque Florentina. Supra in Apennini iugo castra
Florentinorum notissima. Insuper & terra Pasumenna, Terra Pasumenna.
quam Strabo dicit ab Arretio esse cæteris remotiorem, qua
Annibal iter ad Trasimenum fecit, licet alia uia facilior
ascensu Arimino deinde per Vmbriam foret, à præsidijs
Romanorum tamen magis tenebatur. Quibus uerbis Casen- Casentinum
tinum describere uidetur. Sequitur pars quam Liuius in de-
scriptione itineris Annibalis, omnium fructuum feracissi-
mam esse dicit inter Fesulas & Arretium, quam uallem
Arni superiorem appellant: tunc paludibus occupabatur,
obicibus saxorum cursum Arno remorantibus: quæ in se-
quentibus temporibus Incisæ oppido in ea parte ædificato
nomen dedere. Arretium inter X I I. item ponitur, bis re-
bellauit. Liuius X X V I. C. Terentius Varro obsides ab
Arretinis senatorum filios cepit. C X X. Item bello sociali
autores fuere Hetruriæ defectionis simul cum Marsis &
Picentibus, Quapropter Sylla in eos acrius sæuijt proscri-
ptis ciuibus antiquis, nouam deducendo Coloniam: indicio
est marmoris inscriptio, quæ adhuc in ea urbe cernitur.
Arretini ueteres duplici r. Plin. Arretini ueteres, Arre- Arretini ueteres
tini fidentiores: processu deinde temporis uaria cum Flo-
rentinis bella gessere, quanquàm Guelphi & ipsi fuerunt
earundem partium usque ad Fredericum II. Verum post-
ea Tarlati Vbertiniq; Gibellini extorres, reducti Man- Tarlati
fredi Siciliæ regis tempore aduersari cœperunt, primusq;
Gulielmus Vbertinorum princeps, patriæq; præsul simul Vbertini
& Tyrannus, ac duci propior quàm sacerdoti, Florentinis Gulielmus
sæpe bellum intulit. postremo Guidone Feretrano simul & præsul
exulibus Florentinis auxiliantibus, cum eisdem Carolum
II. Siciliæ regem socium habentibus, congressus in prælio
apud Bibiennam occubuit, ubi Aretinorum tria milia cæsa:
capta autem duo milia fuere. Guido deinde Petramala Tar-
latorum caput, sacerdotio ac Tyrannidi succedens anno Guido Petramala.
M. CCXVIII. à Florentinis & Roberto rege bello su-
peratus, cum eis conuenit, ut urbis imperio penes Rober-
tum relicto, ipse urbis administrandæ, creandorumq; ma-

gistratuum ius haberet. Deinde gliscente imperij cupidita-
te, cum Tifernum Pontifici abstulisset, à Ioanne XXII.
Cortonæ i, præsul | præsulatu deijcitur ex Aretina insuper diocœsi Cortona
deducitur, primo præsule in ea ex Vbertinorum familia
constituto. Quam ob rem Guido iratus, Vbertinorum ca-
stella euertit. Postremo præter pontificis autoritatem Lu-
douicum Bauarum eius hostem diademate ferreo Mediola-
ni de more redimiuit, Dumq; reuertit, febre correptus, in
itinere apud Nigrum montem decessit, uir armis natus
magis quàm religioni. Aretium, Burgum, Tifernum, Casti-
lionem, Terramnouam in suam potestatem redegerat: Ar-
retium mœnibus restituit, Viam quæ ab Anglari ad Bur-
gum ducit, latiorem reddidit, ubi quondam Nicolaus Pici-
ninus à Florentinorum & Pontificis exercitu superatus est.
Petrus Saccon | Hoc extincto, res ad Petrum cognomento Sacconem eius
fratrem peruenit: hic quoque in dissensionem cum Vber-
tinis, quamquam eiusdem factionis uenit, causaq; fuit, ut
Vgutij Fagiolani liberi castra quidem amitterent: at illi
reddito talione, ut Sacco Tifernum, & Burgum, quibus de-
perditis, necesse fuit cedere Florentinis. Itaque eis Arre-
tium uendidit, castris sibi quibusdam reseruatis. Mox in su-
spicionem ueniens, captus ab eisdem & in carcerem coniе-
ctus, direptis eius bonis. Qui ædibus incensis liberatus po-
stea à Gualterio Florentinorum tyranno, in dominationem
rursus rediјt. Bellum Florentinis Perusinisq; intulit. Castra
Vallisarni, Picinum atque alia incendit, & in Montemuar-
cum se recipit. Iterum ab Arretinis eiectus, ad Carolum
Imperatorem frustra confugit. Demum apud Bibiennam
oppidum suum excessit octogenarius, eo robore, ut etiam
par iuuentuti arma indueret, omniaq; militis munera obi-
ret. Liberos nonnullos reliquit, quibus paulò pòst Bibienam
cæteraq; oppida ademerunt, impulsoribus pariter & ad-
Vbertinus | iutoribus, Farinata, & Ario, Vbertinis, qui in gratiam nu-
per cum Florentinis redierant, ob egregiam eorum in bel-
Biordus | lo Theutonico nauatam operam, in quo & Biordus ex eo-
rum familia cecidit. Interea Arretini post Gualterij Flo-
rentinam tyrannidem, in libertatem se iterum uendicaue-
runt, ac LX. ciues creati, rempub. aliquandiu feliciter ad-
ministrauerunt. Verum inter successores postea discordia
nata, pars altera Carolo Pannoniæ regi, qui aduersus Ioan
nam Siciliæ reginam tunc in Italiam uenerat, urbem tradi-
dit: quo paulo pòst discedente, Sacconis filij simul cum
Vbertinis reliquisq; Gibellinis rursus in urbem aduersa-
rijs expulsis reuocati, ob metum & ipsi mox contrariam
iterum reuocant factionem, qui simul unà postea urbem de-
Engeranius | ripuerunt. Arretium post hæc Engeranius Ludouici An-
degauensis dux XII. militum ex Gallia supplementum af-
ferens in itinere, auxiliantibus Sacconis filijs ex torribus
diripit, arcem uerò cum oppugnare cœpisset, adlato de
morte Ludoui. nuncio, desistens, urbem Florentinis, Anno
Arretium diuenditum | M. CCCCLXXXV. L. milibus aureis uendidit. Paucis
dein post annis Ioannes urbis præsul à Gregorio XI. insti-
gatus, bellum eisdem mouit, uictus tandem ac fugatus est,
ædes crematæ, propinqui interfecti. Res deinde Aretinis
Aretini rebellant | pacatæ, usque ad annum M. D II. fuit. Quo tempore, illi
impulsore Vitellotio Tifernate à Pontifice cum exercitu
misso, rebellauerunt: captaq; arce & magistratu, res cito
deferbuit, autoritateq; Lodouici regis Gallorum Florenti-
nis amici, sedata est: ac urbs propterea ciuibus ob metum
diffugientibus, penitus uiduata, in misera nunc cernitur con-
ditione: sed de his pluribus cum ad res uenero Florentinas.
Testa Aretina | Arretina testa apud ueteres in precio, cuius meminit Mar-
tialis, ea nunc terra præstantior apud Dirutam uicinum ca-
strum reperitur, ubi & Figlina fiunt: ita & soli natura sæpe
tempore mutatur, & Saguntina quòdam apud maiorem in-

sulam nunc exercentur. Censent Arretium Leonardo, Ca-
rolo, & Ioanne Tortellio bonarum artium peritissimis, ac
Francisco iurisconsultissimo, necnon Guidone etiam musico
supra hæc tempora, qui totam melodiam sex notis in manus
articulis inuenit. Sed præter omnis Donato martyre urbis | S.Donatus
præsule sub Valentiniano imperante: ut apparet in tabu-
lis antiquis apud ecclesiam Aretinam existentibus: Zeno- | Zenobius tribunus
bium tribunum Landerici filium senatorem Romanum di-
uitem ac potentem Christianum fecit, qui Aretinam postea
dotauit basilicam, ubi multa oppida nominantur ab eo con-
structa, quæ nunc Senẽsium sunt. Hinc fuere Mecœnas teste
Macrobio, & Laurentinus ac Pergentinus duo fratres mar | Laurentinus Pergentinus
tyres sub Diocletiano, in eademq; iacẽt urbe. Cortona prius | Cortona
Corithum: Silius. Arreti muros, Corithi nunc diruit arcem.
Dionysius Cortonem prius dictam ait: deinde factam Ro-
manam coloniam, Cortonam cœpisse uocari. Hanc condi-
tam prius à Pelasgis Tyrrheni occupauere, hinc Dardanus | Dardanus
fuit Troianæ gentis conditor. Virgil Hinc illum Corithi
Tyrrhena à sede profectum. Eam insequentibus seculis Ar-
retini expugnauerunt, à quibus diu possessa fuit, ablatam
deinde Pontifex ab eis deiecto Guidone, præsulatus honore
(uti suprà dixi) decorauit. Deinde Vgutius tyrannus eam | Vgutius
possedit, qui à Florentinis desciendo Ioan. Galeatio adhæse-
rat: tandem ob libidinem in fœminas, est à ciuibus interfe-
ctus, superstitibus liberis, qui exularunt, ac religiosis pa-
triæ locis annuis pensionibus relictis, quæ adhuc durant. Po-
stremo illac Ladislao Siciliæ regi transeunti, sponte ciues
se dedentes ille admiratus, per cauillum interrogauit, an
apud eos esset copia ueruecinæ: denique non multo pòst,
eandem Florentinis uendidit. In hoc agro Petramala, un- | Petramala
de Arretij familia, à Florentinis diruta: & Ciuitella Gui- | Ciuitella
donis præsulis ædificium, quod Minutius quidam per bel- | Minutius
lum Ioan. Galeatij tenebat. Procedendo Trasimenes repe- | Trasimenes
ritur notissimus, ac clade Romanorum nobilitatus. Peru- | Perusia
sia in Appennini parte, ciuitas Hetruriæ ab Acheis ædi-
ficata, ut Trogus scribit, ut Appianus de bellis ciuilibus,
ex XII. Hetruriæ. Hæc in Augusti uenit potestatem, com-
pulso ad ultimam famem L. Antonio triumuiri fratre, mœ-
nibus insuper ab eo restituta Augusta est appellata. Septem | Augusta
deinde annis obsidionem crudelissimam Totilæ passa, ad ul- | Totilæ obsid.
timum direpta est, interfecto eius præsule sanctissimo Her- | Herculanus
culano, natione Germano. Insequentibus deinde tempori- | præsul
bus, sub Bonifacio VIII. sicut & multæ aliæ Italiæ ci-
uitates, quum Ioanni Galeatio Vicecomiti se dedisset, per
Vgolinum Trincium tyrannum Fulginatem ab eodem | Vgolinus
Pontifice cum exercitu missum, ad officium reducta est. | Trincius
Secutæ postmodum Raspantum qui Gibellini erant & Gen | Raspantes
tilominum factiones. Hi postremi nobiles, annis uiginti-
quatuor exules fuere: plebis partes Biordus Michelectus
tunc tuebatur, uir autoritate uirtuteque armorum inter
suos potens: qui cum iam ferendus ob morum insolentiam
non uideretur, à Guidoloctorum coniuratione qui & ipsi
gratia pollebant incautus trucidatur cum omni ferè fami-
lia præter Cicolinum eius fratrem. Hic equo conscenso
urbem percurrit, clientes excitat, uiuum adhuc fratrem non
interfectum esse simulat. Huq; adeò effecit, ut Guidoloctos
omnis armata multitudo petitis eorum domibus de medio
tollerent. Verum paulò pòst eiectus & ipse à Brachio Mon- | Brachius
tono, ac demum resistens captus in prælio atque interfe- | Montonius
ctus fuit. Is enim Brachius ob singularem uirtutem electus
à populo Princeps, nobilitatem plebi concilians: è Mon-
tono uico Perusiæ finitimo fuit militia clarus, cuius ge-
stis Campanus librum dicauit. Alberici primum Cunij Co-
mitis disciplinæ se tradidit. Deinde Alfonsi regis auto-
ritatem secutus, eius iussu Aquilam Martini Pontificis
oppid

oppidum, quem Alfonsus in adipiscendo regno aduersum senserat, obsedit, in qua obsidione à Iacobo Cadola Martini duce superatus occubuit. cuius postea cadauer effosum Pontifex in urbem perduci, ac extra portam sancti Laurentij in loco profano, quod sacris esset interdictus, tumulari iussit. Dum uixit aduersa semper factione cum Sfortia fuit, cum ambo ex eiusdem ducis disciplina prodijssent. Filium Odonem reliquit, qui breui post tempore à Guidone Torello apud Aretium interfectus est. Alterum item filium Carolum diu superstitem uidimus, qui quanquam patriam indolem referebat, infortunatus usq; ad extremum fuit, anteq; hos annos Venetis militans contra Turcas apud Forum uiuium in prælio cecidit. Ex eius item ludo Nicolai duo prodiere, alter Fortebrachius appellatus siue Stella, quod è Stella eius sorore sit genitus, alter Picininus ex eadem urbe ob corporis breuitatem dictus. Hic multis sæpe in prælijs uictor, ad extremum iussus à Philippo duce aduersus Florentinos eorum agrum late uastauit: idemq; Comite Puppi sibi adscito per Apenninum Perusiam peruenit. Perusini uerentes ne tyrannidem occuparet datis et aureis nummis L. milibus uexationem redemerunt. Mox Tifernum, postremo Anglare Florentinorum oppidum peruenit. Ibiq; cum eorum copijs quibus Eugenius Pontifex per Ludouicum Patriarcham Aquileiensem legatum auxilio fuerat, infeliciter conflixit. filium habuit Iacobum cognomine paterno, non minore fama ac indole, qui tanto fuit Italicis principibus terrori, ut non prius conquiescerent quàm cum per insidias de medio tollerent, ut in rebus Siciliæ regum narraui. Franciscus alter filius Bononiæ captus mihi inter Bononienses iam dictus. Deinde secutæ duæ aliæ factiones, Oddorum & Balionum. Hi diu præualuerunt, pulsis ad extremum Oddis. Quorum princeps Fabricius protonotarius Simonis filius nothus, cum reditum tentasset mediam percurrens urbem armatus, nullo ciuium consequente trucidatur, reliqui uerò admodum multi qui cum eo erant, laqueo suspensi. Baliones uerò iam inde a Gotifredo Baliono primo rege Gallico, qui Hierosolymas recuperauit, genus suum iactant, & usq; à Frederici Aenobarbi Cæsaris temporibus mœnia Perusina summa autoritate tenuisse, multasq; in Italia tum pro patria res gessisse. inter quos Odo claruit, qui Nellum genuit, & Malatestam. Nellus dum uixit gratia nomineq; cunctos gentiles antecessit. E Malatesta uerò & Iacoba Brachij Montoni nepte quinq; superstites filij: Brachius, Carolus, Sfortia, Guido, Rodulphus. Ex his Brachius senioris Brachij nomen potius quàm uirtutem referebat: Nam trucidatus uno die in medio foro per insidias Rodulpho patruele Nelli filio: ac eius nato Francisco creuerat. Quo facinore non diu gauisus & ipse unicum filium Gryphonem, in quo summa spes fuerat, interfectum uidit. Proximis dein annis Rodulphi filius Ioannes Paulus Carolum, Odone Caroli filio natum per discordiam domo pepulit. Cumq; nuper contra Cæsarem Alexandri filium Aemyliæ ducem unà cum Vrsinis conspirasset, ab eodem fuit patria eiectus Carolo restituto, quo paucis post mensibus defuncto Alexandro Pontifice, rursus expulso alter reuertit. Fuit hinc inter cæteros V. C. quos alibi attigimus Constantius martyr sanctissimus. Sequitur inferius Vrbs uetus: huius origo non satis constat quum nouum sit uocabulum, urbs autem netusta appareat, ob quam rem minime assentior Blondo, siue Aretino, qui eam à Florentinis originem habuisse dicit. Sed potius his qui Herbanum esse putant, quod Ortano uicinum Plinio, nominis etiam propinquitate quadam corruptioris. In hac quoque factiones duæ, Meruinorum, & Musatorum, multam quandoque seditionem exciuerunt. Templum etiam nobile cum ædibus in ea uisitur, Vrbani V. ædificium. Clusium prope Glanem in monte situm, regia quondam Porsenæ, qui in ea Labyrinthum pro monumento extruxit, ut Plin. ait, qui & Clusinos ueteres & nouos ponit. Meminit huius urbis Plutarchus in uita Syllæ his uerbis. Sylla deleto Carbonis exercitu apud Clusium, Fauentiam, & Fidentiam, ipso Carbone Italia pulso proposita tabula omnem Italiam cædibus inuoluit, ac Volaterras in deditionem accepit. Item Clusium Sylla petijt, & prope Glanem prælium iniit, dein prope Saturniam reliquias hostium profligauit. Carbo habuit apud Clusium ad XXX. hominum milia, & duas Damasippi legiones, & nonnullas alias cum Carino & Martio. Postremo illi qui Clusij relicti fuerant XX. milia numero à Pompeio prælio superantur. Hæc ille interpellatim. Nunc quoque in ualle Arbiæ multa ferramenta reperiuntur à fossoribus. Senam, urbem antiquam esse autores multi demonstrant. Polybius ait, Senones pulsos à Romanis, aliam coloniam eius nomine Senæ, quam apud Adriaticum reliquerunt, condidisse. Ptolemæus Senam etiam in Hetruria ponit, quod nonnulli non putantes in exemplari Græco scriptum maxime errant, quum nos in antiquissimo Bibliothecæ Vaticanæ uolumine id legerimus. Plinius Saniensem coloniam uocat. In lib. quoque Coloniarum nuper inuento Saniensis colonia nominatur. Festus ait, populi qui supra & infra Romam habitabant, quod rebellassent, moxq; ad officium redijssent, Sanates appellati sunt. Apianus libro primo bell. ci. Pompeius autem Martium circa Senas debellauit, urbemq; diripuit hostiliter. Cic. quoque pro Cælio balneas Senias commemorat. Blondus testatur se in Cœnobio S. Georgij Venetijs in quodam libro legisse Ioannem XVIII. ex senis diœcesibus uicinis illi partes addidisse, ex quo Senas cognominasse urbem. Quod quantum sit uerisimile ex supradictis autoribus deprehendi potest. Nam Ioannes ipse Senam præsule diœcesiq; decorare potuit, nomen uerò antiquius multo apparet, uti suprà ostendi. Extant hodie tabulæ apud Aretium donationis Zenobij Tribuni Landerici filij Senatoris Romani potentis ac diuitis, ecclesiæ Aretinæ factæ temporibus Damasi Pontificis. In quibus commemoratur ecclesia S. Mariæ apud Castrum Senense ab eodem Zenobio ædificata, ac ecclesiæ Aretinæ simul cum alijs concessa. Hic autem locus est hodie Senæ ad portam S. Marci, in parte quæ dicitur Castellum uetus, ubi adhuc extant aliqui parietes semidiruti, cryptæq; & cuniculi. In eisdem tabulis dicitur Castrum ipsum Senense ab Romanis ædificatum. Quod sanè intelligendum, dum coloniam accepit. Præterea multa commemorantur templa ab eodem Zenobio constructa, simul & oppida quæ hodie Senensium sunt. Inter quæ templum cum castro S. Quiritij in Osenna, Corsilianum, Corsiliani, Corsi filij ædificium, Fuuianum quem Venatorum appellat Landerici patris Zenobij, Politianum, Lucinianum, Secianum à uiris omnia Romanis cognominata. Præterea Balnea Arapulana quæ non procul à Corsiliano, quod Pientia est deinde à Pio Pontifice illic oriundo cognominata. Multa quoque ad Vmbronem & Vrciam quæ iuxta S. Quiritium, & ad Axum, qui iuxta Turranorium fluunt appellata. In commentario quoque Benedictidei Florentini scribuntur hæc oppida Senensium à Florentinis occupata fuisse, uidelicet, Politianum, Fuuianum, quod Foianum nunc uocant. Ciuitellam, Reddam, Roncinum, Bonicium, Castellinam, Brolium, Caccianum, Collem, & sanctum Geminianum. Senenses Christiani primum ab Ansano qui fuit Tranquillini ciuis Romani filius, facti sunt. Is XII. annorum ætate clam patre à Protasio presbytero sacrosancto fonte ablutus, atque à Maxima uirgine è Tonagriano pago ex eodem

Marginalia: Odo filius · Carolus Montonius · Nicolai Fortebrachius & Picininus · Iacob. Picininus · Franciscus Picininus · Oddi & Baliones · Brachius iunior · S. Constantius · Vrbs uetus · Clusium · Carbo & Martius superati · Senæ · Saniensis Colonia · Balneæ Seniæ · Castrum Senense · S. Quiritius in Osenna · Corsilianum · Landericus · Lucinianum · Politianum · Secianum · Balnea Arapolana · Fuuianum · Castellina · S. Ansanus · Maxima

fonte ablutus fuit, amboq; postea iussu Maximiani principis martyres. Maxima quidem fustibus cæsa, Ansanus uerò è carcere fugiens uenit Balneoregium. Inde Senam, ubi dum Christum prædicaret à Lysia proconsule in ignem proiectus incolumis euasit: ductus tamen ad flumen Arbiam securiq; percussus ibiq; sepultus est calend. Decembris. Hæc autem ex ipsius historia traduntur. Senenses Florentinorum perpetui sunt hostes, iuncti quondam eorum exulibus Gibellinis, nobili apud Arbiam uictoria potiti sunt. Nostra memoria Iacobum Picininum hostem habuere multa eis incommoda inferentem, quòd petenti mutuo per oratorem iure paternæ amicitiæ x x. mil. aureorum negassent: ille Castilionum Pescariæ, quod est oppidum agri Senensis uersus mare: continuo inuadit, unde tandem Calixti Pontificis auxilio pulsus est. Gisbertum Gisbertus Corregiatem eorum ducem suspectum, ac Picinini partibus clam studentem, accersitum in curiam è fenestris præcipitem dederunt. Quo tempore ciues multos partim capite, partim exilio mulctauerunt, inter quos Patricius fuit uir ea tempestate literatus. Nostra uerò ætate, anno M. CCCCLXXI. ingentem rursus seditionem excitauerunt, tribubus quas montes uocant inter se dissidentibus. Antonius Belantes, qui princeps eius fuerat Senatus, unà cum quibusdam nobilibus apud arcem Alcinoi securi percussus: utraque pars breui tempore uarietatem experta fortunæ, nunc demum ob exulum tenuitatem, & horum qui potiuntur potentiam, quiescit: quorum princeps Pandulfus Petrutius. Is hodie patriam omnium ferè consensu ob eius sapientiam & animi magnitudinem optimis regit institutis. Borghisium socerum, facta imprudentius corrigentem, de medio sustulit, cumq; nuper contra Cæsarem Aemyliæ ducem unà cum Vrsinis conspirasset, bellum ab eo periculosum passus est, quum iam agri partem captam maioraq; in dies hostem minantem animaduerteret, seruandæ patriæ causa sponte cessit. Re sedata paucis post mensibus ingenti ciuium lætitia reuocatus est. Fuere hinc pontifices Alexander III. & duo Pij. Volaterras primam Volaterræ Hetruriæ ciuitatem priusq; ædificatam inter xij. fuisse, plura sunt argumento: ante omnia nomen ipsum, quasi Volatyrrhenorũ hoc est Hetruscorum urbem appellatam. Nam Tuscos ueteres uola oppidum aut arcem uocasse indicant multa apud eos, Volsinij, Volcæ, Volæ, Voltumna Hetru. dea. Tyrrhenos quoque græci Hetruscos uocant à Tyrrheno Lydorum duce huc applicante, ac xij. ciuitates constituente annis ante bellum Troianum ferè centum, ante uerò urbem conditam quingentis. Deinde locus natura munitus. Nam teste Thucydide tunc ob piratas frequentes & toto orbe latrocinia, altiora loca ac munitissima occupabant. Deinde autoritas Plinij, qui Volaterranos appellatos esse dicit Hetruscos. Post hæc in antiquis ipsorum diarijs quæ ad manus meas uenerunt, comperio, Hetruriam oppidum nobile ad oram eos diu possedisse, Rebellantemq; quandoque Tuscinatum cognominasse, ac ob inundinationem in mare abijsse, uadaq; iuxta ædificata: hodieq; ferunt accolæ uestigia sub aqua per maris tranquillitatem clarissime conspici. Præterea multa hic nuper refossa ueterum monumenta simul & statuæ cum literis Hetruscis, quæ Liuio Plinioq; testibus in precio apud Romanos fuere nec usquam alibi locorum conspiciuntur. Denique Petrus apostolus hanc ut in Hetruria primam ante Romulus omnis ad fidem uocauit, misso Romulo sanctissimo uiro, qui per Herculis portam ingressus sicuti scribitur, ubi eos Christianos fecit Fesulas abijt, ac urbis utriusque Præsul est constitutus. Hanc hodie portam ad Arcum esse putauerim ex nominis corruptione tum antiquitatis uestigio.

Quæ uerò post illos priscos ab autoribus traduntur adducam. Volaterrani teste Liuio Scipionis classem in Afri- Volaterra cam proficiscentis frumento iuuerunt, quòd eorum ager latissimus, ut ait Strabo, usque ad mare procederet, qui nunc est magna ex parte Pisanorum. Idem ait stad. XVI. ad oppidum conscendi. Hic etiam Marianos proscriptos constitisse, tandem triennio à Sylla obsessos locum reliquisse. Sylla uerò postea rerum potitus agrum eum publicauit, quem Cæsar deinde primo suo consulatu in perpetuum liberauit, ut est autor Cicer. in epistola quam pro municipibus Volaterranis commendatitiam Qu. Valerio proprætori scribit, quum ille antiquam Syllæ legem renouare uellet. In oratione item pro domo sua, Volaterranos non solum ciues, sed optimos ciues urbe Roma frui dicit. Et in epistola ad Atticum se gloriatur in consulatu Volaterranos & Aretinos quorum agros Sylla publicauerat nec tamen diuiserat, in antiqua possessione retinuisse. Tempore uerò triumuiratus ex municipio colonia facta est. Sic enim in libro scribitur Coloniarum. Volaterræ lege triumuirali in centurijs singulis iugera CC. Decumanis & Cardinibus est assignata, quam omnem ueterani in portionibus diuisam pro parte habent, in quos limites cepit interualla pedum CCCC. de quibus centurijs unusquisque miles accipit iugera XXV. & LXXXV. & LX. Irruentibus deinde diuersarum gentium in Italiam barbaris nullam eam iniuriam passam simul cum Florentia reperio usque ad Pannonios, quos postea dicam: præterquàm breuem admodum Vandalorum excursionem, quum ad Populoniam Leone III. imperante applicuere, quo tempore Iustus presbyter ex Africa ubi erat ortus in Van- Iustus dalica illa insectatione pulsus unà cum Clemente fratre Clemens Octauianoq; item presbyteris ac Regulo Præsule socijs Octauianus eadem naue aduectis in proximum Hetruriæ littus ap- Regulus plicuit, ac Volaterris consedit, eumq; populum secta, ut multa Italiæ tunc loca, infectum Arriana, sua doctrina restituit. Insuper ciuitatem obsidione Vandalorum liberauit iactis de mœnibus panibus medicatis, qui & hostes adfecerunt, & opinione copiæ à spe potiundi terruerunt, pro quibus meritis Præsul est à populo electus: ac mox extinctus prope mœnia cum fratre contumulatur, ubi uallis prius nemorosa fuerat, locumq; pœnitentiæ sibi delegerat. Procedente tempore Alcus uir potens in Alcus ea ciuitate in eodem loco gemina templa constituit. Maurus uerò Præsul Senensis alterum Iusto dicauit: alterum uerò Clementi, in quo postea Camaldulensium cœnobium patrimonio cuiusdam sancti monachi qui in eodem loco situs est excitatum conspicitur. Octauianus uerò socius procul omni cura in eremo uixit urbi uicina, ubi eius nunc cernitur templum eodem ferè tempore constructum. Postea uerò Longobardorum duces in Hetruria hanc sibi sedem uti tutiorem delegisse ex cognomine nobilium familiarum comperimus, quæ Longobardi honoris gratia, ueluti reliquiæ priscæ gentis appellabantur. Ex his Amerigus, qui siue ui, siue Imperatorum permissu, in hac etiam regione dominabatur, Hetruriæ comes appellatus. Hic igitur ut Berengario primo Italiæ regi qui eum expellere nitebatur resisteret, Pannonios, qui tunc primum ex Hunnis uenerant nondum Christiani, in Italiam uocat. Illi uerò ante omnia præter fœdus Hetruriam eius domum inuadunt, omnemq; flamma atque ferro euertunt, bona diripiunt. Quo sane tempore reperio Volaterras desolatas, atque ab eisdem incensas: paucisq; deinde post annis ab Othone primo qui Pannonios expulit, in eum qui nunc cernitur murorum ambitum breuiorem restitutas fuisse, missis eò Germanis simul

ſimul cum antiquis eius loci familijs ad incolendum: ac ex eius nomine Othoniam appellatam, quam poſteri corrupto uocabulo Anthoniam uocauere annis hinc prope ſexcentis. Vicinioribus uerò ſeculis Imperitante Frederico II. duo Conſules unà cum eius uicario rempubl. regebant, Morbo & ipſi partium adſecti Gibellinorum Piſanis adhæſerant: Capitaneumq; ex eis accerſebant atra ſcuta cum alba cruce depicta præferentes. Poſt mortem uerò Frederici, quum Florentini ſub iugum omnis penè uicinos miſiſſent, illæ quoque cum exercitu tranſeuntes prælio tumultuario ac de improuiſo ſuperatos, liberos tamen dimiſere. Guelfi tantum, tradentibus portam Accepantibus, reducti: Familiæq; admodum nobiles Gibellinorum eiectæ, Bomparentes, Alegretti, Topi, Ciacci, Aliocti, Ardingelli, Magalocti, Ciaſcirones, Moricones: Guelforum uerò nomina, Belfortes, Tignoſcelli, Bonaguidi, Accepantes, Baldinocti, Marcheſi, Manecti: præterea Gabretani, Libiani, Quercetani, ex caſtris quæ tenebant appellati. Hi omnes unanimes rempubl. adminiſtrabant, curiamq; quò nunc unà cum prætore conueniunt ædificarunt uexillo Grypis aſſumpto. Poſt autem an. XX. pace ſequeſtro Rainerio Belforte præſule ciuitatis inter utroſque facta exules reducti ſunt: ſed quum per eorum impotentiam ex æquo uiuere non eſſet, autore Magiſtro Fide ciue uno ſanctiſsimo populus aduerſus nobilitatem caput extulit. Magiſtratus duos creauit, XII. populi defenſores, & XV. bonos uiros curandi ærarij, ac crucis rubræ in albo clypeo ſigna ſibi aſſumpſit, ſexcentorum conſilio conſtituto quos in rubro codice conſcripſerunt. Nobiles autem ad familias XLIII. in albo: atque ita coēgerunt ut dupla præter alios pœna tenerentur, ſi quem è populo uiolaſſent. Verum hæc non diu per eoſdem potentes licuere, paulatim in priſtinam reſurgentes tyrannidem, inter quos duo tunc

Alegretti Belfortes

utriuſque factionis capita pollebant: Alegretti, & Belfortes. Huius item Belfortes, alterius Baro Iudex principes fuere. Quumq; Baronis filius Rinucius in præſulatu Rainerio ſucceſsiſſet, eſſentq; Gibellini gratia inferiores, per tumultum à Belfortibus cum ſuis ac clientum familijs pellitur, domusq; incenduntur. Illi uerò in Caſtrum Berignonem ſe recipiunt, unde poſtea bello ſunt eiecti. Belfortes igitur qui è Germania originem habuere, ſoli potentes uno tempore undeuiginti milites, ac ijdem uirtute duces fuere. Ex his Octauianus eques Belfortis filius ac Rainerij præſulis ſupradicti frater, primus inter ſuos factione paucorum populi Capitaneus eligitur: ea uir gratia apud omnis, ut quum filium Belfortem equitem domi faceret, omnes Hetruriæ legationes gratulatum cum donis uenerint, diebus XV. epulum populo partim in foro, partim in Baſilica proxima dederit. Ludouicum Pannoniæ regem illac è Neapoli redeuntem hoſpitio pro dignitate ſuſcepit, eiq; Philippum filium ducendum ad pont. dedit, qui mox in præſulatu ciuitatis Rinucij ſucceſſor fuit. Intermiſſa hæc dominatio parumper per Gualterij regnum Florentiæ. Rurſus eo extincto, nec illius uicario qui urbi præerat reſiſtere ualente, ſtatim reuixit, tumultu cædeq; tota urbe facta. Quumq; in dies magis in ciues populumq; partim ſuſpicione, partim auaritia ſæuirent, Ioannes Ingerannus præcipua in XII. magiſtratu autoritate collegas ad ſe uindicandos animat, qui tradita ſibi à populo de tota republ. conſtituenda poteſtate, ann. M. CCCLXI. libertatem conclamant, Belfortes capiunt, eorumq; principem Bochinum equitem in foro poſtera die ſecuri percutiunt. Reliqui ſe ad Florentinos recipiunt. Nam hi quum unà cōſpiraſſent, per oratores urbis patrocinium ſumunt, pacem inter utroſque conſtituunt, nonnullos primorum auro corruptos ad ea quæ uoluere pacta traditis portarum clauibus fœderatorum tamen nomine deducunt.

In quibus non diu perſeuerauerunt nouo grauantes tributo. Iacobo demum Ingeranno Ioannis ſupradicti nepote uociferante iura prodi ac uiolari, eaq; de cauſa in Stinchas Florentinas coniecto, res procul à defectione non erat, quapropter ab incepto deſtitere. An. deinde M. CCCCXXX. occaſione rurſus imperatæ pecuniæ Iuſtus Antonini concitata plebe Prætorem inuadit, urbem ad defenſionem ſollicitat: quod quum eſſe ex republ. non uideretur, accerſitus in conſilium, è feneſtris deijcitur. Rainaldus Albizus qui iam cum exercitu aderat compreſſum tumultum inueniens agrum tantum caſtellaq; ademit, quæ anno inſequente reddita ſunt. Fruſtra deinde ſæpius tentati primum ab Imp. Sigiſmundo iuxta prætereunte, deinde ab Alfonſo Arragone qui agri partem tunc ceperat: an. demum M. CCCCLXXI. laceſsiti à Laurentio Medice, quòd aluminis tunc inuenti partem ſibi uendicare uellet, deſciuerunt, non tam Florentinorum fœdus quàm illius tyrannidem detrectantes. Ex quo primum in ciues qui unà cum eo conſpirabant cæde animaduertunt, cincti demum obſidione à Frederico Feretrano poſt dies XX. certis conditionibus deditionem fecerunt. Florentini præter pacta urbem eueſtigio diripuere, profana ſacraq; omnia miſcentes, ac ſacroſanctum Præſulis tribunal cum ædibus euertentes eodem in loco arce conſtituta, agrum denique ademere. Hæc uerò antiqui fœderis reſtitutionem, ut eſt non ſolum regium, ſed æquum, omnibus officijs nititur mereri. Nam & cæteris hoc tempore deficientibus & ſumma deditionis commoditate ſola fidem ſeruauit, ſponteq; auxilium qualecunque miſit. Præſules hic olim utranque exercuere poteſtatem, ex quibus unum forte tumultuoſius agentem, ad baſilicæ portam ciues interfecere, quo piaculo annis XXVII. paſtore caruerunt.

Iuſtus

Ornauit autem eam cathedram poſt Iuſtum Vgo Præſul ſanctiſsimus. Hic ex Agnano uicini caſtri nobili Saladinorum familia, quum Volaterranus ſimul & Paduanus eſſet Canonicus, ob uitæ modeſtiam ac iuris pontificij ſcientiam promotus, uarios labores & ærumnas ab infeſtis ciuibus ob eccleſiæ libertatem & res conſeruandas eſt paſſus. quæ omnia patientia ſuperando ad ſenectutem ſine querela peruenit. Deceſsit anno M. CCCCLXXXIII. inhumatus diebus X. à populoq; adoratus ob uiſa ex eo prodigia, deinde conditus in eius urbis baſilica fuit. Cenſetur eadem & claris uiris, Cecinnarum proſapia Romæ illuſtri. A. Perſio, & Lino Pontifice quos alibi commemoraui. Ager metallorum feraciſsimus, æris, melantheriæ, aluminis, ſulphuris, ſalis qui ex aquis puteanis in plumbeis lebetibus igne paulatim condenſatur miro candore toti ferè Hetruriæ ſuppeditans. Aquarum inſuper calidarum quæ morbis plurimis medentur. Inter eius caſtra ripa Maranci ædificium in alta rupe Comitum S. Floræ è quibus Marancius fuit, mœnibus deinde à Volaterranis cinctum, quod mea ætate Alfonſus Arago diripuit: ab eiſdem quoque Comitibus ſimul & Senenſibus montem Feltranum ademptum Petrus Belfortes eques per uim recepit, deinde inuitis Volaterranis, Florentinis uendidit, quod paulò pòſt muris deiectis redditum nunc Minutiorum familia poſsidet. Silanum quod Bomparentes ex urbe pulſi tenuerunt, deinde eorum affines Petronij ciues Senenſes per proditionem acquirentes arce in ea excitata demum Florentinis & ipſi uendidere. Luſtignanum, quod à tyrannis Caſtilionenſibus direptum Rolandus Africantes à Volaterranis miſſus mœnibus cinxit, itemq; frater ipſius Rainerius eodem mandato Volaterranum Caſtellum condidit ob uicinorum diſcordiam. In antiqua Deſiderij Longobardorum regis inſcriptione quæ adhuc Viterbij cernitur literis Longobardis, leguntur ab eo conſtructa Geminianum, & Miniatum: Foſcenceſq; in eadem

Vgo præſul

Geminianum Miniatum Foſcenſes

nomus

nominantur, quos nonnulli Fucetium oppidum esse contendunt. Aliqui uerò lucum prope Geminianum ex flumine
Radacomalũ regionem eam perlabente dictum. cum his etiam Radscomalum in agro Volaterrano ab eodem ædificatum, notissi-
Rufellæ colo. mum nunc oppidum. In agro autem Senensi Rusellæ colonia Pli. uocata inter XII. urbes, cuius adhuc uestigia prope
Alcinoi mons Alcinoi montem cernuntur. Suana urbs & Suanen. Pli.
Suanenses nunc ditionis Senensium. Lucinianum item, quod arbitris Bononiensib. sibi adiudicatũ Florentinis initio belli cum Io. Galeatio, paulopost ad Senenses antiquos dominos defecit.
Politianum Politianum uerò oppidum quum olim sponte ad Florentinos uenisset, proximis annis in aduentu Caroli regis simul cum Pisis rebellauit fugato prætore, arceq; disiecta. Longa dein obsidione ac bello fortissime resistens in pace nunc ac
Vetulonia fœdere Senensium degunt. Vetulonia ubi nunc Massa quidam uerò iuxta Viterbium esse contendunt, quod sanè ex Ptolomæi abaco & descriptione esse non potest. Hic haud diu aluminis uena reperta, Cerbonem præsulem celebrant.
Volcæ Prope locantur Volcæ Ptolomæo Plinioq;, ubi nunc Craf-
Cosæ setum, Cosæ item quarum uestigia uidentur ubi nunc Orbitellum. Verg. Quiq; urbem liquere Cosas. Perierunt ob murium multitudinem teste Plin. quod satum & Sminthæ insulæ in ægeo accidit. Deinde Saturnia colonia Ptolomæo
Saturnia col. Saturniana appellata uestigia ueteris & nominis & ædifi-
S. Quiritius in Osenna. cij retinet ad breuem murorum ambitum redacta. Quiritium in Osenna aliud oppidum in antiquis tabulis uti suprà
Vmbro memoraui uocatur. In agro item Senensi flumina Vmbro,
Alma. Prilla de quo suprà, præterea Alma apud Antoninum in itinere, nunc Arbia appellata. Prilla apud Plinium, nunc Palia. Nominum uerò recentiorum Vrcia, Formio, Albengia prope
Patrimonium Petri. saturniam labens. Sequitur, quod patrimonium Petri appellant à Matilde cuius suprà mentionem feci relictum. In quo,
Aqula quam uocant Aquampendentem Ptolemæus Aqulam, unde Aqulenses Plinius & Aquasenses uocant ex manifestis loci
Aqulenses Volsinij coniectura. Deinde Volsinij de quibus Liuius x. Cos. Posthumius Hetruriam exercitu primum uastauerat Volsiniensium agros, deinde cum egressis ad tuendos fines haud procul mœnibus pugnauit. duo mil. CCC. Hetruscorum cæsa. Item apud eundem & Cæcilium Volsinienses auxilium contra seruos, qui ab eis temere manumissi contra dominos insurrexerant, à Ro. petierunt: Missus itaq; Decius Mure-
Christina na. Hic Christinam uirginem & martyrem adorant. Lacus iuxta est, quem apud Columellam tantum lacum Volsiniensem nominatum reperio. Insula hic amœnissima est, quam Farnesiorum nobilis familia, cum nonnullis circa uicis notissimis uiri generositate, possidet. Balneoregium Desiderius item rex Rodam appellare uidetur. Plin. Straboq; in hac
Decem pagi parte decem pagos ponunt. hoc oppidum natalibus Bonauenturæ nobilitatur, cui proximis annis Gabriel Cardi. Agriensis ordinis minorum templum excitauit. Tuscanen-
Tuscanenses ses Plin. nunc Tuscanella oppidum. Falisci gens & populus
Falisci & oppidum Straboni in hoc tractu longe sequuntur, & Faliscum Plinio gentis caput quod proculdubio Mons flasconis ex certis argumentis apparet. Nam in colle est, quod nullum aliud inter Faliscos uidemus. Ouidius ubi de festo Iunonis ibi celebrato scribit, ac Aleso conditore auriga Agamemnonis. Difficilis aditus huc uia præbet iter. Iamq; pererratis profugus terraq; mariq;, Mœnia felici condidit alta loco. Ille suos docuit Iunonia sacra faliscos. Præterea ex copia fructuum & loci amœnitate, in eodem carmine pomiferos faliscos idem uocat. Deniq; nominis uestigium cum uetere conuenit. Ouidius item in fastis. Venerat Atridis fatis agitatus Alesus: A quo se dictam terra falisca putat. Plin. eum Hetruriæ lucum dicit appellari, ob syluam for-
Lucus Hetru. te Volsiniensem eo usq; pertinentem, siue ob sacra prædi-
cta. Aequos autem faliscos Seruius ait dici, quòd Rom. ab Aequi falisci
eis quasdam acceperint leges supplemento XII. tab. Hos Camillus expugnauit, cuius iustitia populos eos sollicitauit, ut deditionem facerent, quum ille magistrum ludi filios principum ciuitatis prodentem uinctum remisisset, autor Liuius VI. Lino etiam, sicuti & nunc, semper abundauere. Silius. Induti sua lina falisci. In hoc item oppido Flauianus Flauianus
præfectus eiusdem sub Hadriano martyre narratur, cuius hodie caluariam ostendunt. Viterbium uerò ipsum inter Viterbium
faliscos etiam palam est fuisse Longulam appellatum. Li- Longula
uius enim ait libro IX. Dictatorem Papyrium traducta sylua Ciminia ad terrorem cum exercitu Longulam peruenisse. Et deinde paulo inferius, cum Hetruscis ad lacum
Vadimonis dimicasse dicit: quod sanè præter nomen urbis Lacus Vadimonis
etiam de lacu indicat, eum esse qui in campis Viterbij uenientibus Romam dextrorsus relinquitur. Non autem ut Blondus apud Rosolum. Nam uerisimile non est, ut semel Hetrusci à sylua Ciminia per Fabium fugati ulterius cum exercitu progrederentur. Apud Viterbium Vetuloniam etiam fuisse quidam nuper scriptor tradidit, quod sanè ex Ptolemæi positione, ut alibi dixi, esse non potest: neque etiam uerisimile duas ciuitates adeo contiguas fuisse. Hic & Desiderij regis marmoream tabulam repertam habent literis Longobardis, quæ beneficia in Viterbienses & nonnulla Hetruriæ loca commemorat. Ego tamen ad propinquiora ueniam. Quum eius tyrannidem Vicorum familia, quæ uico Eluij proximo dominabatur, annis ferè CC. exercuit, quorum ultimus Franciscus uicus urbis Præf. sub Eugenio sublatus unà cum reliquis sacrosanctæ ditionis prædonibus à patriarcha Vitellico, dominationis ha-
buit successorem Captorum familiam, cuius caput Ioan- Captorum factio
nes senior olim, ac deinde filius eius Principalles, dum sub Nicolao V. Viterbium reuertit in itinere ab inimicis trucidati fuere. Nec diu post Gulielmus Captus Calisto sedente noctu domi fuit interfectus, ciuitasq; propterea cædibus partim ac tumultibus tota exarsit: quæ tandem sedata quum diu quieuisset, sub Alexandro, anno MCCCCXCVI. nouas excitauit seditiones interfecto Ioanne Capto Iuniore potentiæ successore ipsius opera Pontificis simul & aduersarum partium. Quem paulò pòst ulti Columnenses cædes plurimas domorumq; direptiones fecere. Triennio deinde post, his rursus ab Vrsinis pulsis, & aduersa factione restituta, noua crudelitatis exempla, ciuiumq; calamitates uisæ fuere. Necdum finis. Est & altera apud
Samnites Longula. Agillina quæ postea Cære appellata est Agilla Cære
à Pelasgis condita. Tyrrhenis enim eam oppugnantibus quũ unus ad mœnia accedens quod nomen urbi rogasset, responsum est à Thessalo nescio linguæ Hetruscæ χαῖρε, id est, salue, quod Tyrrheni postea dempta aspiratione uocauere, autor Strabo. Acron uerò in uersu Horatiano, Dignus Cærite cæra, dicit: Cærites populi erant Hetruscorum, quibus deuictis Ro. omnibus iuribus & utendi & condendi leges priuauerunt. Huius oppidi quoq; habitati Vrsinorum ditionis cernitur uestigium, natura loci munitum, quod his temporibus obsessum diu Alexandri Pontificis copijs restitit. Sunt qui Ceruetерum dicant proximum illi oppidum ex argu-
mento nominis, tum loci indicio antiquum Cære fuisse. Fo- Forũ Claudij
rum Claudij Straboni, Plinio, ubi nunc Tolfa est & alumen Pij II. temporibus inuentum, Ioannis Castrensis hominis
transpadani opera atq; ingenio. In hac parte & Præfectu- Præfecturæ claudiæ.
ræ claudij, & Via claudia. Lacus Ciminus cum monte & Via claudia
sylua antiquitus inaccessa, ubi Fabius tot milia Hetrusco- Lacus Ciminus
rum fugauit. Liuius IX. Sylua erat Ciminia, magis tunc inuia atque horrenda quàm erant nuper Germani saltus: nullus ad eam diem ne mercatorum quidem abdita ea intrare

præter

præter ducem ipsum uidebat. Capta aut cæsa eo die Hetruscorum x L. milia. Virgilius, Et Cimini cum monte lacus. Nā

Vicus Eluij
Sutrium
Nepet

lacus uici est, & sylua succisa longè minor, permeabilisq́; nā prius uia Caßia Vetrallā uersus iter faciebant. Vicus hic castrū Præfec. urbis possessio, qui uicus Eluij dicitur Antonino. Sutriū & Nepet olim in Hetruria potētia floruere, quapropter cum his Rom. societatem iniuere. Sutrium Liuius claustra Hetruriæ uocat, ob locum bellis opportunum contra Hetruscos. Sutrinorum Camillus audita defectione, teste Liuio, ob celeritatem iußit milites commeatum trium dierum secum exportare, ne ea res causa moræ esset. Itaque in prouerbium uenit Plautinum, Quasi eant Sutrium: de his qui ad plures dies cibaria sibi exportant. Pro redactis autem ad officium contra reliquos Hetruscos eos lacessentes feliciter pugnatum à Fabio apud Ciminiam syluam, uti suprà monstraui: Nepesinos quoq; qui cōtra eosdem auxilium

Surianum

implorauerant, ac sese postea excusantes hostibus dediderant. Nepet ex marmoribus Sutrij repertis, quanquam & apud autores & Nepe & Nepete corrupte inuenitur. Surianum castrum Vrsinis Nicolaus tertius Pontifex tradidit, ubi arcem excitauit, ac demum defunctus est. Hoc Britones qui uenerant in Italiam diu tenuerunt, iter obsidentes, quousq; Martinus v. id in potestatem redactum Pontifici subesse uoluit. Alexander uerò ab initio Pontificatus ex eo Vrsinis reddito primus incommodum sensit, quum bellum

Vetralla
Forum Caßij

aduersus eos suscepit. Vetralla Forum caßij putatur. cuius meminit Antoninus in itinere, ex argumento præter alia, quòd ædes diuæ genitricis mœnibus proxima sancta Maria in Caßia dicatur. hac quondam iter in Hetruriam Cicero in Phil. Via, inquit, Caßia quæ Hetruriam discriminat.

Ortanum
Ferentia

Ortanum oppidum & Ortani incolæ Plinio. Virgi. Ortanæ classes, sicut Byzantium & Bizantij. Ferentia Ptolemæo, Ferentum Plinio Straboniq́; Quāquam apud quosdam Fe-

Ferentinum

rentinum malè legitur. Ferentini autem incolæ. Oppidum Faliscorum est cuius adhuc uidētur uestigia, unde Otho Imperator fuit: Ferentinum uerò inter Hernicos, cuius dicun-

Falerij

tur Ferentinates. Falerij & Falerium oppidum Faliscorum, cuius adhuc stant parua mœnia simul cum prisco nomine. Fescennia Plinio, & Fescennium Straboni his propinquum ponitur, siue potius inter eos. Id'que putauerim esse nunc Ciuitatem Castellanam. Vnde olim carmen nuptiale.

Veientes

Veientum populi intra x x. ab urbe lapidem sunt apud Liuium v. apud Plin. x v i. è regione Crustumiorum medio Tyberi. Qui antiquariorum iudicio apparent esse castra: quæ partim procerum Rom. partim Cœnobij sancti Pauli sunt. Videlicet Pianum, Naccianum, Laprignanum, Turrita,

Veij

Ciuitella, Arignanum, Castrumnouum. Veij autem ipsi inter hos omnino putantur ubi nobilia ueteris oppidi uestigia sub Vrsinorum ditione apparent, quæ adhuc Veiana appel-

Capenates

lantur. Faliscos Veis uicinos Liuius ponit libro v. Capinatum, inquit, & Faliscorum aduentu Veijs adauctum bellum. Hi enim populi, qua proximi regione erant, deuictis eis, se proximos esse periculo credebant. Capinates hodie Canapinam castrum existimant. Syluam quoq; Mesiam dicit Ve-

Syluæ Arsia
Mesia

ientibus ademptam fuisse: & rursus Arsiam syluam apud eos memorat, quæ fortè Bacchanę fuerat: nam eo usq; imperium prorogabant. Hi Rom. bellum æstates x. sustinuere, deinde à Camillo subiugati, de quibus alio in loco narrabitur diligentius. Bacchana apud Antoninum in itinere legi-

Stagna Sabatia

tur. Stagna Sabatia unde aqua Sabatina Romæ, lacus Angullaria circaq; fons, argumento loci in medio lacus, quia ad-

Alsium
Alsietinus lacus
Fons Veneris

huc Sabatinū uocatur. Alsium unde Alsietina Romæ aqua & lacus, quem Brachiani quidam esse putant: & oppidum prope Vicarellum, cuius aquæ Veneris ex inscriptione repertæ uocatæ formarumq́; uestigia uisuntur. Plinius tamen & Ptolemæus in littore ponunt ubi nunc S. Seuera, esse'que nonnulli arbitrantur ipsum ex coniecturis cum alijs tum propinquitatis. Nam Strabo x i i i i. miliario distare dicit. Bregenæ uerò non aliud putauerim, ut eruditis etiam quibusdam placet, quàm Brachianum, ut quasi Fregianum corruptius dicatur. Ex argumento etiam carminis Silij. Alsium, & obsessæ campo squalente Pregenæ. Obsessas uocat & campum squalentem siue ob aquarum salientium pe-

Vicus Aurelij
Soracte

nuriam, quæ in eo est agro, siue ob lacum subiectum olim nemoribus cinctum. Vicus Aurelij nunc Vicarellus: omnia sanè uicina sunt inter se loca. Soracte uicinus urbi mons, Syluestri Pontificis secessus, ubi olim Apollo colebatur, cuius sacerdos Virgilio & Strabone testibus ex Irpinorum familia nudis plantis ardentes prunas perambulabat. In hac

Flauianum
Feroniæ lucus

parte duo item oppida sita Straboni sunt, Flauianum & Feroniæ lucus. Virg. Flauinia quiq; arua colunt: horum nulla uestigia, nisi tantum hodie sancti Syluestri oppidum appa-

Cremera

ret. Cremera flu. ille existimatur qui nunc uicinus primæ portæ v. ab urbe miliario. hic enim Fabij cum Veientibus prælio congreßi periere.

RES FLORENTINORVM.

FLORENTIAM ob eius historiam ultimo loco reseruaui. Hanc Aretinus à Syllanis conditam dicit: quod omnino esse falsum liber coloniarum nuper in-

Colonia Florentia à i i i. uiris

uentus manifesto demonstrat. Nam Coloniam quidem Romanorum esse, uerum à i i i. uiris deductam ostendit. Sic enim scribitur: C. Cæsaris & M. Antonij & M. Lepidi Colonia Florentina deducta à i i i uiris, adsignata lege Iulia. Centuriæ Cæsarianæ in iugera per Cardines & Decumanos: termini rotundi pedales, & distant à se pedes M M. C C C C. Sic igitur existimandum quando de hoc certa principia haberi non possunt, quod etiam Vallæ in quadam epistola placuisse uideo, ut Fesulani & ex uicinis montibus homines ad loca mitiora descendentes iuxta Arnum habitationes incepauerint, dictiq; ab initio teste Plinio Fluentini, quod præfluenti Arno fuerint appositi. In receptione uerò coloniæ quàm suprà commemoraui, quod plerunque nomina mutarent, Florentini appellati. Nam Florentia Ptolemæo, Procopio, pluribusq; ueterum nominatur. Ad hanc postea magnitudinem paulatim peruenit, ter diuersis temporibus mœnibus prorogatis, ut incolis facilè dignosci potest. Furorem Totilæ ut autor est Procopius quanquam sæpius tentata, dei benignitate incolumis euasit. Eorum res gestas, quod his omnia referta sint, quanquàm superfluum est narrare, breuiario tamen percurram, his tantum præteritis quæ in cæteris Hetruriæ ciuitatibus commemoraui, initioq; à Frederico i i. Imperatore sumpto quum omnia ferè ex illo cœperint. Nam quum perpetuum eum ac acerbißimum hostem continuo metuerent, satis habebant intra mœnia se incolumes tantum continere. Hoc extin-

Antiani creati

cto x i i. uiros Anno M. C C X X. creauere, quos Antianos uocauerunt, nihil'que potius eis fuit quàm Guelfos quos expulerat Fredericus in cunctas Hetruriæ ciuitates reducere. Quorum gratia Pistoriensibus primum bellum indicunt, breui admodum prælio lacessentes dum suspectos in exilium pellunt. Et in Apennino Caßianum exulum timore muniërunt. Montariam item castrum, uti suspectum solo æquauerunt. Mox Aretinos, Pisanos, Miniatenses, Volaterranos cum exercitu magis terrentes quàm debellantes coegerunt partibus eisdem studere: Volaterras tamen improuisa pugna transeundo ceperunt liberas dimittentes. Interea Gibellini omnes Florentini qui expulsi fuerant,

rant, quorum princeps Farinata Vbertinus fuerat, Senam
se receperunt, indeq; ad Manfredum Federici filium Siciliæ
regem, qui tunc autoritate ac potentia in Italia maxime pol
lebat, oratores mittunt subsidia postulatũ, dictitantes se hu-
iuscemodi incommoda eius causa patris'ue partium sustine-
re. Ille quum respondere cunctaretur, tandem cohortem tan
tum unam Germanorum cum suo uexillo misit auxilio, qui
cum in prælio ante omnes caderent, uexillo direpto, ac pro-

Iordanes dux apud Arbiam

bris omnibus ab hostibus tracto, Manfredum incenderũt,
ut Iordanem ducem cum M. D. equitibus supplemento mit-
teret, qui unà cum exulibus Florentinis, Senensibusq;, ac Pi-
sanis apud Arbiam flumen prælio commisso memorabilem
illam cladem hostibus intulere, ubi dicuntur excisi ad XXX.
milia partim cæsa, partim capta: quem exitum fertur Ter-

Tegianus Aldimarus

gianus Aldimarus eques Florẽtinus satis præuidisse, & sæ-
pe frustra in senatu reclamando prohibere uoluisse. Post hãc
uictoriam illi in patriam redeunt, ac Guelfos expellunt, qui
Bononiam se receperunt: Mutinensibusq;, ac Regiensibus

Forcsius Aldimarus

auxilio fuere partes fugiendi aduersas. Inter hos tumultus
Forcsius Aldimarus qui caput eorum fuerat, fortißimè pu-

Guido Guerra

gnando cecidit. Duce dein ex eis Guidone Guerra constitu-
to Clementis V. Pontificis amicitiam sibi conciliant, signaq;
domestica eius sibi assumunt, aquilam uidelicet rubram sub
pedibus luteum tenentem serpentem, seq; dein Carolo tunc
primum aduersus Manfredum uenienti auxilio fore pollicen
tur. Interea Gibellini antequam Iordanes ad Manfredum
rediret, consilium apud Emporium oppidũ uicinum habent,
ubi Senenses, Pisaniq; consulunt omnino delendam esse Flo-
rentiam si se saluos esse uellent, nec aliter unquam aduersa-
rijs licere conquiescere. Tunc Farinata patriæ incensus
amore Meliora deus, inquit, nõ ego unquam patiar pulcher
rimã urbem, quam ipse non condidi, destruere. Inde discedcn

Guido Nouellus

tes Florentini XXXVI. uiros constituũt, qui cum Guidone
Nouello remp. curent. Hi cum multos ex plebe administra-
tioni promouissent, indignata nobilitas unà cum Guidone
secesßionem facit: primum Alberti tumultum excitant, ac

Seditio plebis & nobilitatis

unà omnes pro æde diui Ioannis in armis consistunt, Plebs
item apud Timothei templum cogitur, quam Guido frustra
conatus inuadere eadem die Pratum secesßit, postea reuer-
tens clausas reperit portas. Interim intus formidãtes Guel-
forum potentiam ac nouam Caroli amicitiam, eos inita con-
cordia reuocant, adfinitatesq; inter se iungunt nullo plebis
nobilitatis'ue discrimine. Quæ res quanquam æqua, turbas

Bondelmõtes

nihilominus paulò pòst excitauit. Bõdelmontes nobilis eques
quum ob plebeam sponsam à suis obiurgaretur, eamq; pro-
pterea abdicasset, in ponte dum equitaret interficitur. Rur-

Gibellini iterum expulsi

susq; res turbatæ, ac partes excitatæ. Demum Guelfi Gibel
linos iterum expellunt, rebelles uindicant, bonisq; omni-
bus priuant, usq; in hunc diem odio persequentes, ma-
gno quidẽ piaculo illius reipub. tum probro Christianæ re-
ligionis: quodq; peius tolerante Ro. Pontifice. Iurant noui
magistratus ante omnia se studia partium seruaturos, ac con
tra fraternam charitatem facturos. Insuper & memoriam
nefandi principis horum scelerum autoris ac illius reipubli.
perpetui hostis, quam omnibus modis delere debuerant, hoc
peßimo dissensionis instituto quotidie renouant. Igitur his

Capitaneus partis Guelfæ creatur

expulsis statim partis Guelfæ capitaneum externum ac nobi
lem creant, primusq; fuit Lucius Sabellus. Sed paulatim ad

L. Sabellus

Gregorius X.

ciues ac plures idẽ magistratus postea redactus. Dein Gre-
gorij X. illac Lugdunum Concilij gratia proficiscentis, ac
ciues ad reducendum exules, utq; communi concordia cum
alijs ad Hierosolymitanam expeditionem cogerentur exhor
tantis, iussa contemnentes triennio sacris interdicti fuere, à

Nicolaus III. XIIII. uiri creati

quo nec etiam in reditu prope mœnia transeunte, sed tantum
à successore soluti fuere. Sub Nicolao III. recreati aliquan-

Latinus Card.

tulum: is Latinum Cardinalem Vrsinum misit, qui reducta
exulum parte rem ad otium deduxit, XIII. uiris qui rei-
publi. inuigilarent creatis. quibus diu bene uiuere non licuit
per mortem Nicolai, ex quo alia reipubli. forma mutata.

Priores artiũ creati.

Priores enim artium tres primum creati: deinde sex, sin-
guli è singulis tribubus, quæ sex tunc erant: postea XII.
postremo VIII. qui adhuc durant. Inter hæc à Gibellinis

Bonitium expugnatum

Bonitium oppidum occupatũ Flo. expugnant, soloq; æquant,
ad habitandum incolis tantum sub monte planities concessa

Vicarius Rodulfi Cæsaris

ubi nunc cernitur. Eodemq; tempore Vicarius Rodulphi
Cæsaris Miniatæ morabatur, cui minime parebant. Anno
quo interijt Carolus rex quem suprà nominaui, urbis mœ-
nia ampliata, uiæq; ornatæ ultra Arnum. Hoc tempore Ne-
rius Gallura cum reliquis exulibus Pisanis à patria expul-
sus ad Florentinos se recepit, quorum auxilio damna pluri-
ma Pisanis, ut in eorum historia commemoraui, clades etiã
illa memoranda apud Bibienam Aretinis illata: de qua, deq;
rebus Aretinorũ cum ad eum locum ueniã dicam. Quumq;

Vexillifer iustitiæ creatur. Ianus Dolob.

plebs tunc à nobilitate premeretur, necessarium duxere Ve
xilliferum iustitiæ creare: quo etiam tempore Ianus Dolo-
bella tanquàm tribunus Plebis insurrexit, uir admodum bo
nus ac uenerabilis, permotusq; patriæ charitate magistratu

Familiæ XXVI. notatæ

ac populo consentientibus legem rogauit, qua familiæ nobi-
lium XXVI. seditiosorum notabantur, hoc est ab admini-
stratione reip. penitus eijciebantur. Mox facta quadam cæ-
de per eos populus tumultum excitat. Aedesq; potestatis hu
ius causæ mali incendit. Ianus confestim ut autor seditionis
insimulatus in exilium mittitur, ubi demum extinctus est. No
bilitas itaq; erecta magistratum rogat legem iniquam con-
tra eos latam antiquari, plebs contra rogat, uentum ad ar-
ma, in quibus aliquot dies belli specie citra pugnam consti-
tere. Et hæc quidem omnia spatio annorum. Anno uerò M.

S. Ioan. & Ficinum oppida ædificata Curia item Alborum & Nigrorum origo

CCXCVIII. condita à Florentinis apud Arniripam op-
pida duo, S. Ioannis, & Ficinum, & curia ubi nunc habitant
priores exædificata, in quo loco prius Vbertinorum domus
dirutæ fuerant. Anno deinde pòst altero quo fuit Iobilæum,
Pistorij Cancellarij in duas diuisi partes Albos & Nigros:
Florentinam etiam urbem contaminarunt, quum studio com
ponendæ pacis ex eis quidam eò uenissent. Hi quum utriusq;
factionis essent, domos in quas diuerterant in suam quilibet

Verius. Corsus Donatus

sectam deduxerunt. Albi apud Verium Cuchiũ, Nigri apud
Corsum Donatum, Hic primũ cum sua factione depellitur.

Carolus Valesius

Carolus Valesius regis Galliæ frater ad res componendas
à Bonifacio VIII. accersitus, quòd legatus eo missus nihil
profecisset. Dum florentiæ potestas ei facta esset, ecce Cor-
sus irruptione facta per portam Fesulanam quã refregerat
cum auxilio urbem ingreditur, Magistratibus deiectis alios
creat, omnisq; commutat, atq; miscet. Carolus post quinq;
mẽses quàm uenerat abijt aliqua ex parte renormata repu-
blica. Corsus igitur aliquãdiu toleratus, cum demum omnia
per uim agere simul & Vgutionis Pagiolani gener nuper
factus ad Tyrannidem planè tendere uideretur, iussus est à
Magistratibus in curiam uenire: quo negante ædes obsiden-
tur, atq; expugnantur, demum fugiens populo consequente
interficitur. Hic exitus uiri. Sed ab initio post eius reditum

Dantes expel.

statim Albi expelluntur, inter quos Dãtes Alegerius poëta
fuit, qui eo tempore legatione apud Bonifacium fungeba-

Nicolaus Prat. Legatus

tur. Nicolaus Pratensis Cardinalis summa tunc uir autori-
tate mittitur legatus, is in partes XX. populum diuisit:
plebi fauebat, exules Albos Gebellinosq; unà reducere quæ-
rebat, demum rebus minime impetratis interdicta sacris ci-
uitate discesßit, egitq; cum Bonifacio ut XII. uiros princi-
pes Nigræ factionis accerseret, quibus obtemperantibus alij
exules qui erant apud Arretium, certiores facti clam per
Nicolaum, numero VIII. milia cum auxilijs Florentiam
usq;

usque portas irruentes repulsi sunt. Bonifacio tandē utriusque factionis principes uocanti Verius Alborum partium minime paruit, dictitans sese nullam habere immicitiam. Itaque malum hoc ei inde adscriptum. Post hæc Florentini facta cum proximis ciuitatibus societate, Lucensibus, Volaterranis, Senensibus, Pisanis, de communi consilio

Robert' dux Florentinorū Pistorium obsidetur

Robertum Caroli regis filium adolescentem ducem exercitus euocant, cum quo Pistorium obsident. Et iam quintus erat mensis quum duo legati opera Nicolai supradicti à Pontifice mittuntur ut ab obsidione discedant. illi quamuis Roberto obtemperante ac in Galliam discedente bellum nihilominus prosequentes x I. obsidionis mense anno M C C C V I. Pistorium saluis ciuibus in deditionem accipiunt. Mœnia statim diruunt, urbemq; inter se & Lucenses diuidunt. Verùm postea Lucensibus ex ueteri odio rogantibus ut portæ funditusq; omnia diruerentur, non solum non sunt assensi, sed Pistorienses ut se defenderent ultro

Arcianū ubi

sunt hortati, eoq; liberos diuisere. Deinde in Arcianum castrum Vbaldinorum quo se receperant exules conuertunt, idq; uastantes Scarpariam postea in eo loco castrum

Scarparia

Neapulio Legatus

ædificauere. Interea legatus Neapulio Vrsinus à Clemente mittitur ex Gallia, qui rebus & ipse infectis remittit. Deinde Arretinos, qui tunc opera Vgutij Fagiolani Tarlatos Vbertinosq; ac reliquos Gebellinos reuocauerant, bello lacessunt. Quo ferè tempore certos armatos cohi-

Volaterrani cum Geminianensibus de finibus contendunt

bendi caussa in agrum misere Volaterranorum, qui de finibus cum Geminianensibus contendebant, iam'que ad arma uenerant. An. deinde M C C C X I I. Henricus V I. Imp. petijt per legatos à Florentinis, primum quod ei in Italiam maxima cum gente Florentia iter facturo commeatum, cæteraq; necessaria præpararent: deinde ut ab Arretinorum qui sui essent, bello abstinerent. Quibus responderunt, primo se non putare posse, cum Romanorum sit imperator, Italiam quam conseruare debuerat, tanta multitudine eum uelle opprimere. Deinde sese eum pro dignitate proq; facultate (modo ueniat amicus) suscipere paratos. Arretium uerò non dominandi, sed pacis concordiæq; inter eos com-

Robertus rex quinq. annis dominus

ponendæ gratia debellare. Interea Robertum regem certis conditionibus quinquennio dominū ciuitatis accersunt. Henricus igitur cum Mediolani diu substitisset: inde Romam, postea Florentiā uenit: apudq; S. Saluium castra locat cum ingenti exercitu & exulibus Florentinis, inter quos Dantes erat. Quumq; uicinæ iam terræ rebellarent, intusq; maxima trepidatio esset, non defuit eis deus ac fœderatorum fides: qui fuerant, Lucenses, Volaterrani, Senenses, Bononienses: quorum auxilijs tanto periculo restiterunt. Demum ille post dies X L. incensis tentorijs media nocte discessit: Ignis autem cum nondum intellectus terreret ciuitatem, mane re cognita exhilarauit. Inde apud Cascianum proximum castrum, ac in Hetruria mensibus aliquot consumptis, postea domum reuertit. Post cuius discessum fa-

Contra Pisanos

cile omnia recuperarunt, ac Pisanis bellum intulere, quibus dux erat Vgutius Fagiolanus: à quo cladem maximā apud montem Catinum sustinuerunt, ubi Roberti regis frater ac nepos cecidere. Roberto tempus imperij triennio pro-

Castritii Lucē fis obsidio

rogatum. Pace facta cum Pisanis Castritius, qui Lucæ Vgutio expulso successerat, Florentinos adsiduo bello uexabat, ausus cum Accio uicecomite ad Paretolam altero à Florentia lapide castra ponere. Post triduum inde discedens Montemmurium cepit: prius Signiam ceperat. Pistorienses sibi adsciuit: inter eosq; Philippum Tidicem ciuem eorum tyrannum Florentinis aduersum constituit. At illi misso exercitu eum de repub. deiecerunt oppido capto, quod Castritius deinde per obsidionem iterum recepit. Post

Carolus Roberti

hæc Florentini Carolū Roberti filiū, eisdem conditionibus

Donatus Acciaiolus

quibus ante patrem ad regendam remp. per Donatum Acciaiolum equitem oratorem adcersunt. Is enim Donatus autoritate ac prudentia princeps tunc patriæ fuerat: quumq; ob ciuium charitatem de exulibus reducēdis ageret, in exilium missus Baroli extinctum est. Huius germanus Nicolaus Cardin. ac uicecancellarius magna item existimatione Pisis an. M C C C C V I. decessit. Eodem ferè tempore alter Angelus eiusdem familiæ, ord. præd. patriæ præsul florebat, & Nicolaus etiam eques Neapoli apud Ioannam Vicerex potentissimus: qui & Francum gentilem suum ad regendas Athenas, quæ uiris reginæ fuerant, misit. Is postea dux eius loci factus annis ferè x x x. successoribus eum reliquerat: desitum tandem, Turcarum aduentu. Postremo siquid ornatus deerat, Donatus iunior familiæ cumulauit.

Pistorium

Sed ad publica rursus reuerto. Florentini insuper Pistoriensibus fuere auxilio, ut Guelfos extorres reducerent. Hi demum per ciuilem discordiam sese Florentinis dedidere his conditionibus, quibus nunc utuntur. Post Castritij mortem Lucam diu obsedere: cuius exitum belli deq; Lucen-

Baldi

Friscobaldi

Ioan. Olegius

sium cum Florentinis rebus gestis in Luca narraui. Baldi quoque & Friscobaldi nobiles quòd uim externam magistratui attulissent, à populo expelluntur. Ioannem Olegium Ioannis Præsulis uicecomitis ducem, auxiliante Saccone

Recasolanorū familia

Ioānes & Syluester Medices

Aretino Scarperiam obsidentem, per Albertatium Recasolanum reppulerunt: quæ uictoria Ioannis & Syluestri equitum ex Medicum familia subsidio uenientium uirtuti est adscripta. Ipsi autem Recasolani exules hosti adhærentes, unà cum eorum oppido Vertine sublati sunt. Sacconem bello compresserunt, filiosq; ipsius patria ditione eiecerūt. Paulò pòst & Albertos: quorum domus & Cardinale uno & Baptista est honestata, uiro antiquario tum doctrinis omnibus ornatissimo. An. M C C C X. mœnia postremo prorogata fuere, portæq; ubi nunc existunt. Primum nanque trans Arnum circa ueterem pōtem tantum suburbana ædificia & uillæ hortis permixtæ sine mœnibus fuere. Deinde producta urbs à templo, olim Martis, nunc S. Ioannis Baptistæ ad Thermas publicas & theatrum uetus. Secundo productum pomœrium, ex una parte ad ripas fluminis: ex al-

Gualterius dominus

tera usque ad S. Laurentij ædem. Gualterius Gallicus dux Athenarum appellatus: qui sub rege Carolo Remp. Florentinam administrante meruerat, in urbem eodem quo Carolus imperio adcersitur: qui quum tyrannum magis quàm rectorem ageret in curia residendo, magistratu eiecto, omnibusq; minima de causa minitando intolerabilis factus, à populo domi obsidetur: tandem sequestro Angelo Acciaiolo Præsule post x. menses imperio se abdicare coactus, tantum incolumis relictis omnibus in Galliam se recepit. Deinde Pandulfo Malatesta duce aliquandiu usi me-

Pandulfus Malatesta

morabilem illam obsidionem Ioan. Haucuti ducis Pisanorum passi sunt, qui ad S. Saluium castrametatus est. Paucis

Galeoctus

post annis ignominiam duce Galeocto item Malatesta inclyta uictoria compensauere, captis ex eis mille in triumphumq; ductis. Ipse uerò Ioan. Haucutus qui post Pisanos Gregorio X I. contra Bononienses unà cum Britonibus militabat, opera Barnabæ ad Florentinos transfugit: quum paulò antè

Rodulfus Varanus

Rodulfus Varanus qui in Florentinorum exercitu Pandulfo supradicto ut pigro duci exauctorato successerat, ad Gregorium transfugisset: à quo sacris interdicti fuere quod auxilia unà cum Barnaba Bononiensibus tulissent: per Vrbanum I I. postea recōciliati: quo tempore Carolus Pannoniæ rex qui pro Siciliæ regno cōtra Ioannam uenerat, à Florentinis diu pollicitum repetebat: quem & illi à suis ceruicibus

Arretium

X I. mil. aureis depulerūt. Mox Arretiū ab Ingeranio Ludouici Andegauēsis duce L. mil. emerūt. Sed & alia quoq; loca omnia tunc forte consecuti sunt, quæ post Gualterij tyran-

Volaterræ Miniatenses

nidem in libertatem se reduxerant. Volaterranos sponte in fidem deditos ob discordiam ciuilem habuere. Miniatenses item paulò antè Caroli aduentum, uerum paulò pòst ne-nientibus eò Teutonicis rebellauere. Demum in potestatem

B.Mangiadorus

redactus per Bernardonem ducem, haud multò pòst Benedictus Mangiadorus patriæ princeps, è Miniato tunc exul, in oppidum irruptione cum paucis facta magistratum Florentinum interfecit, libertatem conclamando, nemineq; prosequente eadem subito uia incolumis regressus est. Geminianum & Collem paulò pòst, sponte item ob dissensionem sese dedentibus oppidanis, habuere.

Pratum

Pratum ex regina Ioanna & Ludouico Andegauensi mercati sunt, conciliante rem Nicolao Acciaiolo equite supradicto. Cortonem à Ladislao Siciliæ rege L X. millium etiam commutatione acceperunt. Vallem Arni superiorem eiectis Vbertinis Pactijs simul & Comitibus Guidis qui ea loca tenebant.

Comites Guidi

Comites enim Guidi annus ferè C C C C. initium habuere hoc modo. Otho Imper. quum quondam in templo die S. Ioan. Baptistæ in solennibus adesset, spectaretq; quandam

Baldraca

puellam nomine Baldracam admodum forma præstantem, alioqui de plebe & pauperem, parente tentata in spem ea potiundi uenit: illa acerbissime renuit, malleq; se pauperem esse dictitans quàm impudicam. Quamobrem Imp. nobile responsum admiratus decreuit eam pro uirtute munerare, Guidoniq; uni ex suis nobilibus adolescenti eadem hora locauit: iussitq; domum magna procerum frequentia comitari, pro dote castris plurimis & apud Vallem Arni & apud Casentinum concessis. Hinc comites Guidi appellati: ex quibus Guidum Guerram Guelforum ducem suprà memoraui: quumq; per tyrannidem cuncta agerent, sublati unà cum castellis eorum sunt: ac ex his partim Terranoua in Aretino ædificata. Vltimus sanè ex eis Franciscus

Comites Puppii

Roberti filius: qui quum Puppinm castrum in Apennino teneret, spe potiundi Casentini se Nicolao Picinino tunc hosti dedidit: ex quo à Florentinis deinde expugnatus saluis rebus ac liberis ex cõditione discessit. An. M C C C L X X X.

Lex monitoria

orta seditio ob legem monitoriam latam: qua multæ familiæ monebantur, hoc est, ab administratione reip. & ma-

Syluester

gistratibus obtinendis reijciebantur: quam quum Syluester Medices Vexillifer antiquasset, plebs in autorum legis domos impetum facinnt: post hæc Syluestro successorem ipsimet creant de plebe Michaëlem Landi: sed planè repugnante nobilitate, ac infimos homines ad magistratus admittere nolente, plebs ad S. Mariam nouellam secedit, suosq; ibi dies aliquot creauit magistratus, in forum deinde armata prodijt, cui Michaël equum conscendens sequentibus bonis partim ui, partim propriæ dignitatis aspectu occurrendo, rem ad otium & concordiam deduxit. Post hæc externa nascitur turbatio per tempora Caroli

Morialis

I I I I. Imper. Morialis genere Gallus miles S. Ioannis, prædonis modo in Casentinum cum equitum octo milibus irrupit: quo facile repulso, non diu post alter item prædo in-

Cõradus Lindus

sequitur, Conradus Lindus homo Germanus: qui quum ab Apenninicolis circum obsideretur, oratores tunc Florentinos ad eum missos retinuit, stratagemate usus donec paulatim illis fauentibus se in tutum recepisset. Deinceps bel-

Mediolanense bellũ X I I. an. Io. Riccius

lum insecutum Mediolanense, quod Florentini X I I. annis aduersus Ioannem Galeatium magna perseuerantia ac animi magnitudine gesserunt ex sententia Ioannis Riccij equitis, qui longa oratione populo persuasit, hostis tyrannidi ac cupiditati dominandi, omnibus uijs ac uiribus occurrendum, iniurijs eius plurimis commemoratis: ne & ipsi sicuti reliqua ferè Italia in miseram eius inciderent seruitutem. Nam Vicecomitum aliorum prius arma potuisse superari monstrauit, quum Præsuli Ioanni & eius duci Ioanni Oleggio sæpe restitissent. Igitur Galeatius ex omnibus eius terris Florentinos discedere iussit. Duces utrinque plures. Io-

Mors Io. Haucuti

annes Haucutus Florẽtinus in medio ferè belli tempore extinctus: statua in templo equestri Florentiæ honoratus contumulatur: cui Bernardonem Guasconem suffecerunt, qui olim dux Britonũ in Italia à Gregorio X I. missus ad tuendam eius ditionem, se in patrimonio adreptis quibusdam

Malauolta Senenses

Pontificis castris continebat. Deinde Orlandus Malauolta nobili inter Senenses genere Florentinis adhæsit, quare à suis ciuibus qui partes Vicecomitis sectabantur exilio cum tota familia mulctatus est. Huius successor Ioannes Malauolta duci postea Philippo in bello Brixiensi militauit. Vi-

Ioantedescus

Ioan. Accij Vbaldinus

cecomiti uerò Ioantedescus nepos Sacconis Aretini se autorauit. Cui initio belli extincto Ioannis Accij filius Vbaldinus successit, Albericus item de Barbiano, Octobonus Parmensis. Accersita etiam Florentinis externa auxilia, Robertus Imp. cui uenienti Venetias missus Ioan. Medicis Cosmi pater ad exoluenda C C. mil. Iacobus Comes Armoricarum & Stephanus Bauariæ dux per Ioan. Riccium & Rainardum Bonsilium equites legatos, ambo exitu infelici. Nam alter dum auxilio Florentinorum Franciscũ Carrariensem Paduæ à Galeatio ablatæ restituere conaretur, spe pacti stipendij frustratus redijt domum. Alter Iacobus dum Alexandriam nititur inuadere, à Iacobo Verme duce se in castra post pugnam recipiens de improuiso à tergo petitur, ubi magnam suorum cædem passus etiam ex uulnere paucis post diebus extinctus est. Cum de pace Genuæ conuenirent apud Antonium Adurnum ducem, roganti oratori Ioannis Galeatij quis pro hac sponderet: Guido Delpalagio Thomæ equitis filius, uir moribus integerrimus unus ex legatis, Hic ensis ait, qui utriusque uires expertus est. Verum paulò pòst rupto utrinque fœdere bellum repetitũ,

Pestilentia Florentiæ Rinucius Farnesius

nec diu post intermissum, anno uidelicet M C C C C. ob pestilentiam Florentiæ maximam insecutam, qua ad X X X. hominum millia periere: quando & Rinucium Farnesiũ qui eis militabat extinctum magno honore sepelierunt. Bellum igitur post hæc maioribus uiribus infeliciter instauratum apud Casalctium Bononiensium uicum, ubi copiæ Florentinorum omnes periere Bernardone etiam duce capto, & Bononia quæ ad eam diem in societate populi Florentini fuerat sub iugo Mediolanensium missa. Iam prope mœnibus ipsis Florentinis timebatur, nisi interim morte Galeatij ex morbo contracta reipub. diuina prouidentia subuenisset. Consumpta traduntur in eo bello ad decies centena & ducenta aureorum millia. Post eius obitum Philippi filij factionibus etiam aduersi fuere, cum quo primum apud Senogalliam male re gesta duces ille suos in Apennino uaria Florentinorum oppida direptum misit: at Florentini inita cum Venetis societate causa fuere ut ab illis Brixia occuparetur: contraq; item Picininum ad eam urbem obsidendam

Nannes Strotius

ab eo missum, Nannem & ipsi Strotium cum C C C. equitibus miserunt: ille rursus pro Lucensibus aduersus eos Picininum, Franciscum Sfortiam. Post Mediolanense Pisanum

Comes Caui

renouatur. In principio belli Bertoldo Vrsino & Comite Caui ducibus sunt usi, quibus quòd apud Vicum Pisanũ mensem iam consumpsissent, bellum ducere ussis, successo-

Ludouic⁹ Melioratus Angelus Pergula Gaspar Vbaldinus

rem miserunt Ludouicum Melioratum Innocentij V I I. fratris filium, qui Angelum Pergulensem Pisanorum ducem cum M. D. equitibus apud Volaterras profligauit, alterum dein ducem Gasparẽ Vbaldinum fregit. Quoniam uerò reliquam hanc historiam in Pisanorum descriptione commemoraui, tantum hæc ultima repetam. Cum Ginus Caponius missus à Florentinis Sarazanam ex Gabriele Vicecomite C C. aureorum millibus Pisas mercatus est, ex illo ciuitatem capientes mox inde irruptione facta reiecti, conclamanteq;

à populo

à populo libertate obsessio rursus renouatur: interim Burgundiæ ducis orator ad Ginum qui unà cum Maso Albizo equite, bello præfectus erat, in castra uenit nunciatum, ut ab expugnatione suorum dediticiorum abstineat: quumq; neganti audacius minitaretur, Ginus e uestigio iratus cum in Arnum comprehensum deijci iussit. Post itaque menses XIII. urbem Ioanne Gambacurta prodente consequitur, in eaq; primus Prætor ius dixit, ac concionem habuit ad populum ad bene sperandum adhortans, qua cunctorum animos demulsit. Cui Bartholomæus Ciampolinus uir facundia autoritateq; præditus dicitur respondisse. Florentinorum deinde rempub. Nicolaus Vzano administrauit, uir opibus potens in bello, qui auxilium Bononiensibus contra Ioannem Galeatium ferens captus, & Papiæ in carcerem coniectus est. Cui Pallas Strotius eques successit, qui orator Fauentiam ad componendam cum Philippo & Venetis ac Florentinis pacem profectus est, quò partes conuenerant. Huius prosapia maxime præpolluit cum diuitijs tum equitibus, Nanne quem suprà diximus, Thoma, Philippo & altero Pallante. Ferrariæ quoque, quò se pridem recepere per exilium, propagauerunt, ubi Titus etiam Strotius elegiarum scriptor, sed & ædes inuidiosæ Philippi Strotij nuper extructæ, priuatorum ædificia cunctorum in Italia antecellunt. Igitur Pallantis potentia, Cosmum Medicem expulit, qui post annum quo Paduæ exulauit à ciuibus reuocatus, talionem & ipse aduersarijs reddidit. Huius pater Ioannes Riccius mercator in patria diues memoratur: maiores item equites illustres mihi suprà nominati, quos omnis aliosq; simul ætate sua Cosmus rebus gestis antecelluit, neque unquam priuato talis potentia, neque inerudito sapientia par, neque denique mercatori tot contigerunt diuitiæ, neque illis, quod magis mirandum, quisquam & magnificentius & religiosius est usus, egentibus opitulando, templa plurima per orbem construendo, ac reip. subueniẽdo. Quumq; unus omnia posset, non omnia uoluit, quantoq; ei plura licuere, tanto magis infrà suam fortunam uictitando sibi denegauit. Eoq; prudentiæ fama peruenit ut eius dicta factaq; pariter celebrentur. Francisci Sfortiæ maximè amicus, tum Baldassaris Cossæ olim Ioannis XXIII. cuius Thesaurarius fuit. Eius tempore concilium Florentiæ ab Eugenio celebratum: & basilica Reparatæ ab eodem Pont. dedicata: cuius rei gratia pons ligneus mira celeritate extructus ab æde prædicatorum ubi ille habitabat, usque ad basilicam forte pertingebat, auleis ab lateribus supraq; opertus: quod opus non magnificũ solum, sed necessarium uisum ob mortalium multitudinem uias replentium, qui ad eam celebritatem conuenerant. Cuius etiam Pontificis Cosmus postea auxilio nobilem illam uictoriam apud Anglarem oppidum contra Nicolaum Picininum à Philippo duce missum adsecutus est, quibus meritis pater patriæ fuit à ciuibus appellatus: decessit anno ætatis LXXX. salutis MCCCCLXIIII. Petro potentiæ successore relicto, quem simul & Ioannem ex Contessinæ matrimonio ex Aueruiorum familia susceperat. Is igitur moderato quietoq; fuit ingenio, missusq; quondam uiuente patre legatus unà cum Dietisaluio Nerone, Angelo Acciaiolo, & Nerio Gini ad Franciscum Sfortiam nouum Mediolani ducem de gratulatione. Iidem postea uiri præter Nerium in eum anno MCCCCLXIIII. coniurauerunt autore Luca Pyctio. Is in repub. & popularitate celebris & ætate iam grauis indignum ducebat iuueni cedere, ac tyrannidem eo modo in libera ciuitate ex successione continuare. Angelum dolor repulsæ matrimonij sollicitabat, quum ille filium eius generum nobilitate primarium præ alio recusasset. Dietisaluium uerò uetus in eam familiam odium. Igitur hi Nicolaum Soderinum eiusdem factionis uirum nacti, summum tunc Magistratum obtinentem, Decemuiratum abrogauerunt: cui dandorum adimendorum magistratum erat potestas. Planeq; hoc modo effecerant, ut partes Pyctianæ præualerent, ac quæsitam ab initio libertatem in suam libidinem atque potentiam conuerterent. Petrus uerò à suis etiam excitatus cum Nicodemo tunc ducis Mediolanensis Florentiæ legato agit, ut eius opera ducis, familiæ Medicum iustis de causis amicissimi, auxilia propere sibi mittantur. Illi contra ex Borso Estensi Ferrariæ duce suppetias conquirunt. In hoc tumultu quum utræque copiæ prope urbem in armis consistentes imperata expectarent: Soderinus iam magistratu functus, ac consilio & audacia promptus, ut rem ad manus quandoque deduceret, cum trecentis Germanis armatis, è diuersis tabernis conquisitis, ad domum Lucæ se confert, eo animo ut reliqui coniurati cum suis quisque uiribus eò conuenirent, indeq; in Petri domum uno impetu irrumperent. Verùm Luca prohibente, qui iam antea clàm placatus rem animo detrectare cœperat, non ulterius processum, paulatimq; magistratu publico & amicis utrinsque interuenientibus in concordiam uentum. Petrus ut inuidiæ cederet populari, se in uillam suam Caregium transferri iussit, morbo articulari impeditus, quo toto ferè tẽpore dum fuit in potentia laborauit. Aduersarij interea minime quiescentes, ut qui temporis necessitate concordiam magis simulauerint quàm ex animo iniuerint, Borsianos milites qui in loca uicina se receperant conuocare, ciuesq; rursus ad studia libertatis animare cœperunt. Petrus certior factus in urbem reuertitur. Sfortianos & ipse quos iam domum remiserat propere reuocat, clientelasq; subditorum undique conquirit. Quumq; iam & auxilijs & ciuium studijs superior appareret, inimici paulum retardati, tum res ad otium rursus deduci uidebatur. Petro interim & Luca sollicitantibus populus in forum in concionem quam parlamentum uocant cogitur, ubi Decemuiratus restitutus, ac de nouo XIIII. uiri creati, qui exilij necisq; ciuium potestatem haberent, Lucæ uerò ut ciuitatis liberatori publice priuatimq; actæ gratiæ: Quod factum aduersarij cum manifesto in sua capita redundare animaduerterent, sumptis quæ poterant bonis celeriter ex urbe profugiunt: Angelus Neapolim, Soderinus Ferrariam, Dietisaluius Bergomum, ad ueterem amicum atq; hospitem Bartholomæum Colium, qui tunc patriæ princeps armorum gloria ac militiæ disciplina in Italia florebat, eumq; ad reducendos exules animat, monstratq; ex re ac gloria eius, tum Venetorum quibus esset autoratus, fore, eorum partes Florentiæ præualere. Ille senatu Veneto consulto suis exulumq; auspicijs negotium suscipit, ac quantummaximum potest equitum peditumq; numerum scribit, dissimulans se nunc regem Neapolitanum, nunc Mediolanensem ducem petiturum. Hi enim ambo in amicitiam atque auxilium Florentinorum conuenerant, ac Fredericum Vrbini ducem cum exercitu miserant, qui per uallem Ancmonis, quæ est agri terminus Florentini Aemyliam uersus, itinere facto in Fauẽtinum populabundus irrupit, quod Astorgius Manfredus princeps eius urbis Florentinorum militiæ autoratus ad Venetum defecisset: quumq; Colium, qui planè uiribus ac numero superior erat, aduersus uenientem conspiceret, progressus ulterius loco munitissimo castra posuit; eo quidem animo, ut copias sociales quæ iter dicebantur ingressæ, minori periculo expectaret: nec tamen propositum tenuit, quum hæ diutius tardarent quàm credebatur, & munitionibus castrorũ aduersus potentem exercitum fidendum non iudicaret. Itaq; hunc quoq; locum dimittens inter oppidũ cui Bononiense cognomen est, & forum Cornelij consedit: quorum alterum Bono-

Nicolaus Vzano

Pallas Strotius

Cosmus

Conciliũ Florentiæ

Coniuratio Pyctiana

Decemuiri abrogati

Decẽuiri instaurati

Bellum Colianum

Astorgius Manfredus transfuga

nienſium diœceſeos erat, altera ciuitas Thadæi Manfredi, quos ambos pro ſocialibus ſentire tunc erat opinio. Bellum hoc modo aliquot annis protractũ laceſſantibus utrinque potius quàm dimicantibus inter ſe hoſtibus, cum nullibi conatus ſuccederent, ac uirtus militum propè par eſſet: nam omnes ferè Italiæ duces utrinque conuenerant.

Dieteſſalui finis

Poſt hæc Dietiſaluius ſe Ferrariam recepit, ubi aliquandiu moratus demum Romam uenit: ibiq; breui poſt tempore apud filium Zenobium exceſſit annorum ferè L X X X. ſituſq; in æde Mineruæ ingredientibus dextrorſum, uir animo inquietus, ingenio ſagax, alieni appetentiſſimus, ſui parciſſimus: nam ad X X X. millia numûm aureorum digrediens ſecum extulit. Quatuor item eius fratres, inter quos præſul fuit Florentinus, in exilio pariter extincti ſunt. Petrus autem Medices ſoluto bello Coliano paucis poſt annis exceſſit, articulorum doloribus conſumptus: cuius gratia domi ſe diu continuerat.

Laurentius Medices

Laurentius eius filius adoleſcens, unà cum Iuliano fratre ex coniugio Lucretiæ Tornabonæ genitus, rei priuatæ ac publicæ hæreditatem adiuit, auo ſimilior quàm patri, autoritateq; iam in ea ætate conſtantiaq; ſenili, quæ unà cum annis creuit: nec ſolum familiæ, ſed patriæ lumen attulit, ut illa inter orbis terras non ſolum pulcherrima ſed felicißima ac potentißima haberetur. Eius item adiecit imperio Sarazanam ac Petranſanctam in regione Lunenſi, propagatis etiam in parte Aemyliæ finibus.

Coniuratio Pactiana

Paſſus & ipſe coniurationes uarias, ſed Pactianam inter alias periculoſißimam, quæ hoc modo ſe habuit. Romæ duo Franciſci Pactius & Saluiatus Præſul Piſanus autores fuere: Hic quod in honoribus ac adipiſcenda præſulatus poſſeßione Laurentium aduerſum habuerat, alter quod quum ſe nobilitate, ingenio ac propè diuitijs, parem eſſe conſpiceret, non æque potentia, dolebat. Igitur hi cum Hieronymo Riario Sixti I I I I. neceſſario rem communicant, quod ei pariter inuiſum illum ſciebant. Nam quum theſauri Pontificij cuſtos ab initio fuiſſet, in Tiferni obſidione Nicolao Vitellio Tifernati auxilium ferre clandeſtinum contra Pontificem deprehenſus fuerat. Conſcio igitur & adnuente Pontifice Piſas primum, deinde in uillam Pactianam profecti dies aliquot in ea ſubſtiterunt dum reliquos coniuratos adhiberent, remq; omnem ordinarent. Inde uerò X. Calendas May die dominico an. M C C C C L X X V I I I. coniurati ſpecie rei diuinæ Florentiã ueniunt ſimul cum Raphaele legato Hieronymi propinquo, qui unà ſeu forte ſeu conſilio aderat, è ſchola Piſana nuper factus cardinalis. In ædem omnes Reparatæ mane ad ſacrificium conueniunt. Saluiatus interim cum ſuis clam armatis templo diſcedens, in curiam ut Cæſarem Vexilliferum alloquatur alio ſimulato negotio proficiſcitur, eo tamen conſilio, ut orta cæde in templo ipſe præſto eſſet, qui curiam ſimul cum magiſtratibus inuaderet. Igitur dato ſigno cum Euchariſtia attolleretur:

Bernard' Bandinus Antonius Volaterranus

Bernardus Bandinus primus, Iulianum Laurentij fratrem confodit: Antonius Volaterranus, qui primas ſibi partes depopoſcerat odio ductus ueteris in Volaterranos iniuriæ, Laurentium ex alia parte aggreditur poſt tergum, paululumq; intra iugulum ferit, quum ille ſtatim ad clamorem conuerſus ictum uitaret, ac iterare uulnus uolentem propere ſubterfugit in ædis ſacrarium proximum, ubi à ſuorum multitudine exceptus ac ſeruatus eſt. Fama interim cum eſſe uiuum peruagante, animus Laurentianis additur. Coniurati alij aliò diffugiunt præter Iacobum Pactium equitem, qui equo urbem percurrens ad libertatem populum excitabat, quumq; neminem proſequentem uideret, protinus egreſſus porta Fauentina fugam adripuit. Legatus è templo à ciuibus in curiam ductus ac cuſtodiæ traditus, tum pro uiri dignitate tractatus eſt. Interea Saluiatus qui cum Vexillifero de induſtria ſermonem protrahebat ut finem expectaret, ſtatim comprehenſus & ipſe eodem die cum omnibus ſuis ſontibus & inſontibus, ſimul & Franciſco Pactio, Iacobo Saluiato, ac Iacobo Poggij filio, qui & ipſi inter coniuratos erant, ad Curiæ feneſtras ſuſpenſus fuit. Poſtridie uerò eius diei Renatus Pactius (nam is tantum conſcius fuit, in uillamq; abijt ne rei quam minime probaret intereſſet, tantum ei nocuit ingenij opinio quo cæteris gentilibus præſtabat, & quo potißimum formidatus erat) ſequenti uerò die Iacobus Pactius ſimul cum Ioanne Baptiſta Monteſecio è fuga retractus eundem exitum habuere. Is enim Ioannes Baptiſta miles erat Hieronymi, cui datum ab initio negotium Laurentium inuadendi: Verum, qua mente aut conſilio neſcitur, rem eodem die detractauit, eiuſq; officio delegatus Antonius quem ſuprà nominaui: nec tamen propterea ſupplicium euaſit. Antonius uerò octauo die in cœnobio prope Poteſtatis ædes repertus ſimul cum Stephano idem ſubijt fatum: erat autem Stephanus Iacobi Pactij ſcriba, qui Antonium ſequi remq; iuuare ſe receperat, ac minime præſtiterat. Adſuit eodem die è coniuratis Ioannes Franciſcus Tollentinas ex agro Forocornelienſi cum peditibus mille, totidemq; Laurentius Tifernas ex alia parte, qui ubi rem infectam uiderunt, magno ſe periculo domum receperunt.

Ioannes Fran. Tollentinas

Laurentius Tifernas

Hoc nuncio Pontifex accepto Laurentium ſacris interdicit, quòd dei ſacerdotes legatumq; attigiſſet. Ille uerò ut eius placaret animum, legatum remiſit. At Pontifex nihilominus bellum Florentinis ob eum aperte decreuit, ſociumq; ad id regem Siciliæ Ferdinandum adſciuit, qui ſimul Alfonſum regis F. Calabriæ, & Fredericum Vrbini, duces cum exercitibus miſerunt, ut agrum eorum Senis uicinum popularentur. Laurentius uerò in republica confirmatus, ac à populo poteſtate accepta, Herculem Eſtenſem cum copijs in occurſum mittit, qui apud montem, qui dicitur Imperialis, conſtitit. Hic enim mons tanquam compedes ex ea parte iacet, naturæ munimine ulterius procedere uolentes facile prohibens. hoſtes itaque iam Caſtellana, Brolio, Cacciano, nonnulliſq; circa Caſtellis expugnatis, hunc montem petentes poſt dies aliquot ſuperauere. Inde ad oppidum Collem caſtrametauere, quod etiam paucis diebus quanquam munitiſſimum in poteſtatem receperunt, præter partem ſuperiorem, quæ reliquis ædificijs arcis modo ſupereminet: quam ſi expugnaſſent, nihil erat reliquum quàm ad mœnia Florentina procedere. Laurentius uerò cum iam periculum imminere conſpiceret, ultro decreuit ad regis hoſtis miſericordiam confugere. Itaque ad ſuos oratione habita, ac profeſſus ſe reipublicæ cauſa periculo obiecturum, itinere per mare Tyrrhenum facto Neapolim celeriter adplicuit, ubi humaniter exceptus ſupplex ueniam petijt, ac cum rege annui cenſus pactione tranſegit, paucisq; poſt diebus incolumis ad ſuos regreſſus eſt ac bellum diſſolutum. Quòd factum pontifex quanquam grauiter tulit, quod ſe neglectum præteritumq; uiderit, auxilijs tamen deſtitutus pacem coactus eſt facere. Quamobrem oratores X I I. ad eum miſſi qui ueniam præteritorum peterent, ac populum Florentinorum communi cauſa expiarent.

Oratores X II. Florentini

Fuere autem hi, Franciſcus Soderinus, præſul Volaterranus, Antonius Rodulfus, Ioannes Ianfiliatius, Petrus Minerbertus, equeſtris ordinis omnes, Guidantonius Veſputius iureconſultus. Maſus Albizus. Ginius Caponius. Iacobus Lanfredinus. Dominicus Pandolphinus. Ioannes Tornabonus, & Antonius Medices. Ex his Præſul caput legationis orationem in ſenatu habuit, ueniamq; petijt præteritorum. Die deinde dominico primo aduentus,

tus,

tus, anno MCCCCLXXX. omnes mane in porticum basilicæ Petri conueniunt, Pontificem atque patres præstolantes. Ibi Pontifex pro foribus templi procumbentes ad genua, uiritim de more uirga conuerberatos terga expiauit, ingressi deinde basilicam sacrificio interfuere, quo peracto domum reducti sunt omnium patrum familijs comitantibus, Nam prius Vrbem nemine de more obuiam procedente ingressi fuerant. Post hæc Laurentius defunctus periculo resipiscere paulatim, maiorq́; postmodum apud suos ciues esse autoritate, ac Tyranno propius agitare, cum sicarijs incedere, excubijs ac nuncijs diligentius inuigilare, Denique amissas in bello facultates undecunque recuperare cœpit, Vir aspectu tristi, ore truculento, sermone ingratus, animo factiosus, in curis agitans continuo præter unum musicæ solatium, natura tamen non uti monstrabat inclemens aut inciuilis: Nam cum Saluiatis post eam coniurationem adfinitatem iniuit. Mihi quoque quem Antonij supradicti fratris mei grauis causa suspectum reddere debuerat, epistolam humanitatis ac officij plenissimam scripsit, adeoq́; elegantem ut eam à Politiano scriptam omnino putauerim, nisi ille postea iurasset Laurentij ingenio dictatum, qui paucis, si quando à curis esset uacuus, in hoc genere cederet. Ingeniorum alioqui censor fuit atque amator: nam Pisis scholas liberalium artium instituit, Florentiæ quoque Græcæ disciplinæ, Demetrio uiro doctissimo adcersito. Ex matrimonio Claricis Vrsinæ Petrũ, Ioannem, & Iulianum, fœminasq́; tris suscepit, quarum una Magdalena Francisco Innocentij VIII. Pontificis filio locata, causa fuit ut Ioannes frater Cardinalis fieret. Excessit ex morbo annorum ferè XLV. in uilla sua Carigiana

Prodigium

IIII. Idus aprilis MCCCCLXXXXII. Pauló antè prodigiũ uisum, ictum de cœlo templi culmen diuæ Reparatæ: inde saluo cætero ædificio marmor quadratum, ingenti uastaq́; mole, ad imum deiectum, ita politis lateribus sicuti antea positum fuit, lateq́; in uertice fenestra apparuit, quod præsagium plerique postea dixerunt partus im-

Petrus medices

perij Florentinorum per Laurentij mortem ruituræ. Petrus rem deinde suscepit sæuus natura, quam ab initio dissimulare conatus, postea manifesto ostendit, in proximos ac propinquos primum erumpendo, partemq́; eorum nullis ac leuibus de causis in exilium mittendo, partem etiam grauioris supplicij pœna territando, aliaq́; præter moderationem suorum maiorum tentando, quæ liberi populi sta-

Caroli regis aduentus

tus iam ferre non poterat. Itaque quum Carolus Galliæ rex eo tempore contra regem Neapolitanum proficiscens transitum peteret, ipse factionem Vrsinorum suorum sectatus qui Neapolitano adhæserant, manifesto negauit ægre populo ferente. Imminente deinde periculo, & hoste appropinquante, sibi metuens unà cum Paulo Vrsino (qui tunc Florentinis militabat) senatu aut populo minime consulto, regi obuiam profectus Sarazanæ circaq́; oppidorum arces munitionesq́; tradidit. Florentini uerò se sugillatos ac neglectos aspicientes grauiter tulerunt, primusq́; Franciscus Valorius uir annis ingenioq́; grauis uociferari cœpit, rem indignam iuuenem pati rempublicam administrare, cui nec metus ullus, nec ciuium respectus, aut sanum sit consilium: quem etiam secutus Tanaus Nerlius homo diues ac animo libero, populum animauerunt, ut no-

Legatio Florentinorũ ad Carolum

uam post eum legationem ad regem mitterent, cuius caput Hieronymus Ferrariensis ordinis prædicatorum, de quo plura postea dicemus. Hic sese regi excusat, culpamq́; præteritæ contumaciæ in Petrum reijcit, populum per se eius maiestati deuotissimum semper extitisse. Petrus igitur reuertens quum iam mutius omnia tentanda ac humanius fore conspiceret, ultro in Curiam uenit magistratibus rationem rerum à se gestarum redditurus, quos quum prandentes offendisset, post prandium reuertit turba suorum comitatus: quem procul uenientem quum Iacobus Nerlius unus ex magistratibus adspiceret, ad fores cum lictoribus proruit, cumq́; se admissurum dixit, si solus ingrediatur, Petro uerò instanti fores clausit. Ille ubi se uidit exclusum, propere domum redijt, metuq́; maioris mali quanta potuit celeritate equo conscenso discessit. Post hæc Galli Florentiam ingressi quàm maximum omnibus incusserunt timorem, quod præsertim in ciuium domibus habitarent. nihil tamen eorum quæ expectabantur euenit, saluisq́; rebus ac pudicitia mulierum post diem octauum discessere. Respublica deinde ad popularẽ redacta statum æquè se habuit aliquandiu, exules omnes reducti, à cædeq́; temperatum, quæ in rerum huiusmodi mutationibus fieri solet: consilij locus ampliatus, auctusq́; numerus usque ad ciues mille & quingentos. Quumq́; tempore procedente ex infima plebe homines administrationi adhiberentur, nobilitas autem suspecta esset, paulatim ciuitas diuisa clandestinæq́; discordiæ cœperunt, ex quo reipublicæ autoritas diminuta. oppida etiam quædam rebellare cœperunt. Poli-

Politiani defectio

tianum quod sæpius tentatum nunquam receptum, Sarazanaq́; ac Petrasancta ad antiquos dominos redierunt. Pisani item de quibus pauló pòst dicam, rebellauerunt. Petrus autem quum post annum reditum in patriam per uim frustra tentasset auxiliante Virginio Vrsino, iterum post annos aliquot idem expertus maioribus copijs ad mœnia prope adcessit nullis resistentibus, præterquam quod clausas offendit portas. Conspirauerant enim quinque ciues de eo

V. Ciues securi percussi

reducendo, qui comprehensi ac securi percussi sunt, quorum nomina Bernardus Niger, Nicolaus Rodolphus, Ioannes Cambius, Iannocius Puccius, & Laurentius Tornabonus. Quiescentibus tandem aliquandiu ab externis bellis non defuerunt intestinæ discordiæ exortæ ob Hieronymum Fer-

Hieronymi ordinis prædicatorum secta

rariensem quendam ordinis prædicatorum. Is enim astutia singulari, mediocri doctrina, sermone facundo, ambitione immensa, prophetam se esse simulabat: palamq́; in templo concionando semper aliquid quod populo nouis tunc calamitatibus adflicto ac suspenso placeret, prædicando paulatim effecerat, ut opinionem de se maximam apud omnes generaret: eoq́; res processerat, ut non solum in rebus diuinis, sed in administranda rep. à ciuibus passim consuleretur, nihil omnino publici aut priuati nisi eo autore fieret. Pars uerò ciuium saniore consilio, eum uti subdolum ac ueteratorẽ reijciebat: nec tamen manifeste, multitudinis periculo. Itaq́; non solum ciuitas, sed priuatæ domus omnes discordes inter se fuerant. Iamq́; ipse metu aduersæ partis non religiosis, sed militum gladijs atque lictoribus stipatus ad templum diuinumq́; uerbum prædicandum accedebat, magistratibus præterea sui ordinis Pontificiq́; maximo contumax. Nam Alexandro minime obtemperandum dicebat, sacris ipse ab eodem interdictus nihilominus sacrificabat. Vrbem Romam, quam omnes Christiani uenerantur ac religionis causa petunt, fugiendam esse minimeq́; adeundam suadebat. His igitur persuasionibus atque exemplis non procul aberat à constituenda noua hæreseos secta, nisi diuina prouidentia subuenisset. Eò enim insaniæ uenerat ut prodigia se facturum iactaret, ac per medios ignes incolumem transiturũ. Quod sanè quum res magna uideretur, decretum publice est ut de ea re periculum fieret. Itaque statuta die igne in medio foro succenso iussus uenit cum Eucharistia, seq́; hoc modo ignem petiturum dixit: Cognita uerò astutia minime concessum. Ille ubi se deprehensum animaduertit, sibi timens cum suis fautoribus ad ædem S. Marci ubi habitabat propere reuertit. At magistratus certos ad eum expu-

grandum mittit: ille munitus se instrumentis omnibus bellicis defensitat, tandem expugnatus ac captus in custodiam ducitur. Post dies aliquot ex autoritate Pontificis cum duobus alijs eiusdem ordinis qui cum eo consenserant in medio foro crematur, reliqui uerò sectatores eius populi furorem uix euitarunt. Francisco autem Valorio penes quem inuidia ferè totius facti fuerat, domus bonaq; direpta, uxor etiam interfecta, ipse quoque iussus in curiam uenire in media uia trucidatur. Post hæc Alexander Pontifex cupidus filio Cæsari late imperium propagandi, oppida Florentinorum in Hetruria tentat, ac Vitellocium Tifernatem eorum hostem ob interfectum fratrem, simul cum Petro Medice Arretium cum copijs mittit, qui breui tempore à ciuium magna parte coniurata intra mœnia recepti: Gulielmum Pacium eius loci præfectum capiunt: Cosmumq; filium eius urbis præsulem in arcem fugientem paucis post diebus arce recepta similiter comprehendunt, aliquotq; insontes ciues Florentinorum amicos cum paruis liberis miserando spectaculo trucidant, proximamq; castri Bactifolis arcem expugnant, interfectis ad unum omnibus colonis qui pertinacius restiterant. Mox etiam Cortona Cardinali Medici eodem modo se tradidit. Idemq; ferè omnia circa oppida usque Ficinum fecere. Deinde Vitellocius ac Petrus Puppium Apennini oppidum obsedere, quumq; pertinacius instarent ecce regis Gallorum mandata superueniunt, quæ iubent eos ab amicorũ & iu fidem receptorum iniuria ac bello abstinere. Itaq; regis procuratori iussu pontificis omnia tradita. Ille uerò post dies aliquot Florentinis adsignauit. At Medices Arretiniq; spe fraudati, hi quidẽ ob metũ familiæ ferè XI. fugientes coloniã mutauerũt. Illi autem rebus infectis in urbẽ Rom. remigrarũt. Florentini igitur hoc tanto casu admoniti ad creandum nouum ac perpetuum magistratum, qui eandem ferè quam Dux Venetiarum, habeat potestatem, animum induxerunt: quod quanquam libero populo res noua ac dura uideretur, tamen considerantes quod longe melius per unum res administraretur qui continuo rebus inuigilaret, ac de his quæ emergunt ad senatum referret, in tanta præsertim Italiæ perturbatione, omnes publicam salutem priuatis commodis ac ambitionibus prætulerunt. Itaque anno MDII. centuriatis comitijs ac omnium ferè tribuum suffragijs Petrum Thomæ equitis filium Soderinum, absentem, ac Arretij præfectum uirum sine prole, ac magnopere sapientia, nobilitate, diuitijs, in ciuitate pollentem, perpetuum uexilliferum elegerunt, Cuius uirtute simul & felicitate, adhibito præsertim consilijs Francisco fratre præsule Volaterrano longe prudentißimo, bene reipub. totiq; Hetruriæ, tum de rebus Pisanorum optatum breuiter finem se consecuturos sperarent. Hi enim ut in eorum loco narraui, quod se proditos Florentinis ab initio dicerent atque iniusta seruitute grauatos, sub ipsum Gallorum aduentum rebellauerunt, magnosq; hostium impetus in hunc usque diem ope magis diuina quam humana tolerauerunt. Duces uerò contra eos missi plures. Inter quos Paulus Vitellius quum ducere bellum deprehenderetur, captus ac Florentiæ securi percussus est. Petrus igitur quum ante omnia nihil deliberatius habuerit quàm cœptum bellum totis uiribus prosequi, rem nouam atque arduam commentus, ut amnis commoditate hostem prohiberet, Arni alueum aliò traducere aggressus erat, si per impetum fluminis ruptis obiicibus licuisset. Frequentes tamen hostium excursiones repreßit. Bartholemæum Aluianum nuper ab eis accersitum, ac uicinorum populorum præsertim Senensium auxilijs non contemnenda manu instructum, apud S. Vincentium non longe à uadis Volaterranis transitu prohibuit, toto ipsius profligato exercitu, captisq; ex eis ferè mille

Arretinorum defectio

Petrus Soderinus Vexillifer perpetuus

cum impedimentis, ubi Herculis Bentiuoli ducis & Marci Antonij Columnæ magnopere uirtus emicuit. Hi nullũ perterritis dare tempus oportere existimantes, e uestigio cum exercitu XX. millium ad oppugnanda mœnia Pisana profecti sunt, quæ corona simul ac operibus uno tẽpore aggreßi iam disiecta murorum parte, nulla ui tamen obstinatum pro libertate hostem superare uoluerunt: quin ocyus telis ac machinis repulsi tum pedites qui obiter urbem per Arnum ingreßi fuere partim cæsi sunt, partim ob metum terga dedere. Itaq; nullo iam succedente conatu, innantibus præsertim Hispanis quorum autoritati se Pisani tradiderant, exercitus relicta obsidione nondum exacto autumno ad hyberna se recepit Anno belli undecimo.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIBER VI.

LATINI, VOLSCI, HERNICI, EQVI.

LATIVM antiquum à Tyberi usq; Circeos erat, deinde usque ad Lirim protractũ Plinio. Horum caput Romam (teste Dionysio) Siculi gens indigena prius tenuere, ante hos nulla memoria. Deinde Aborigines Siculis pulsis lõgo bello, qui in mõtibus prius habitauere sine muris uicatim. Venere postea Pelagi & alij Græci, qui auxilio Aboriginibus fuere, & subiugãdis finitimis & ædificãdis urbibus à Tyberi usq; ad Lirim, uocatiq; Aborigines usq; ad bellũ Troianũ: sub Latino autẽ rege Latini, postremo à Romulo Romani. Aborigines enim ipsos alij indigenas fuisse, ac nõis causam ex mõtiũ habitatione traxisse: nonnulli uerò gentẽ uagã, & sine laribus: Cato & Sẽpronius Græcos eos dicunt ex Achaia ortos ciuitate (uerior sermo habet ex Arcadia aductos) duce Oenotrio Lycaonis filio, multos ante bellũ Troianũ annos cum Peucetio socio. Hæc ex Dionysio. Trogus autẽ libro XLVII. sic ait: Cultores Italiæ primi Aborigines fuere, quorũ rex Saturnus in iustitia præditus fuit, ut nihil sub illo quisquã priuatæ rei habuerit. Ob cuius exempli memoriã cautũ est, ut in Saturnalibus ex æquali omniũ iure, paßim in cõuiuijs serui cum dominis recũbant. Itaq; Italia regis nomine Saturnia appellata, & mons ubi habitauit Saturnius, in quo nunc ueluti à Ioue pulso sedibus suis Saturno, Capitoliũ est. Post hunc regnasse Faunũ ferunt, sub quo Euãder ab Arcadiæ urbe Pallãteo in Italiã uenit, cui Faunus montem, quem ille Pallanteũ postea de nomine patriæ uocauit, conceßit. In huius radicibus templũ Lyceo, quẽ Græci Pana, Romani Lupercal uocant, constituit. Hæc Trogus. Liuius item Herculẽ dicit paucis post annis deuicto Geryone, cum bobus huc cõceßisse, exceptũq; ab Euandro, & aram ei maximã sub radicibus Auentini positam. Virgilius quoq; in VIII. pulcherrime hanc originem repetit. Hæc nemora indigenæ Fauni nymphæq; tenebãt, cũ his quæ sequuntur. De nomine autẽ ipsius Vrbis Pestus hæc scribit. Cephalus Gergitius qui de aduẽtu Aeneæ in Italiam scripsit, ait Romã à comite quodã Aeneæ in mõte Palatino ædificatam simul & nominatam. Apollodorus à Romo filio Aeneæ & Lauiniæ. Atteius qui scripsit res Cumanas, à Sicyone huc ob inopiã domiciliorũ delatos quosdã multo errore Aborigines uocatos, mõtemq; Palatinũ, in quo cõsederunt, à robore suorum & uiribus Valentiã appellasse: quod nomẽ postea ab Euãdro aduenïẽte, Græce appellatũ ῥώμη. Agatho Mycenarũ historiæ scriptor, Aeneam ex uaticinio

Siculi

Aborigines

Latini Romani

Saturnia

Capitolium olim Saturnius mons

De nomine Vrbis

Heleni

Heleni in Italiam cum Roma ex Ascanio nepte adpulsum, in Palatino urbem de illius nomine condidisse. Gellius post obitum Aeneæ imperium Italiæ peruenisse ad Latinum Telemachi Circesq; filium, & ex Roma filios suscepisse Romum & Remum, urbemq; in Palatino conditam ex Romi nomine uocasse Liuius & pleriq; alij, hos duos ex Ilia uestali & Marte natos, à Numitore auo expositos, & ab Acca Laurentia Faustuli uxore nutritos, lupæ nomine, quod meretrix esset: alterum Romulum ex auspicio uiso XII. multurum, urbi nomen dedisse. Hæc de Romæ origine apud ueteres

Natalis urbis

comperta. Ipsius natalem quo palilia Romulus celebrauit, Ouidius XII. Calend. Maij tradere uidetur, nonnulli XI. dicunt. Quo horoscopo sanè incertum, quum alios alij ponant. Ante salutem annos ferè DCC. post Ilium captum CCCXXXIII. Olympiade VII. ut ait Dionysius. Tribus

Nomina Tribuum XXXV

in ea XXXV. Pedianus fuisse scribit, à tributo (ut inquit) dando, uel quod tres tantum à principio fuerint. Tatiensis à Tatio, Ramnes à Romulo, Luceres à Lucumone, aut luco quem Asylum Romulus appellauit. Tribuum autem nomina ex uarijs autoribus collecta, huiusmodi sunt: Romulia, Tatiensis, Saburrana. Palatina, Exquilina, Collina, Claudia, Lemonia. Pontia, Crustumens, Scaptia, Stellatina, Sabatina, Tomentina, Armensis, Papyria, Pupina, Pupilla, Pollia, Galeria, Falera, Veturia, Aemylia, Cornelia, Vfentina, Mentina, Pontina, Publicia, Anthesis, Velina, Aniensis, Terentina, Volicinia, Metia, Faucia. Quas Plutarchus nomina Sabinarum nuptarum dicit fuisse, apud alios tamen autores diuersas ob causas. Vrbis autem regiones XIIII. fuisse ex inscriptione quæ pro ædibus hodie Capitolij cernitur palam est, quam mihi ponere uisum est. Imperatori Cæsari diui Traiani Parthici filio diui Neruæ nepoti Traiano Hadriano Aug. pont. max. Trib. pot. XX. Imp. II. cons. III. PP. Magistri uicorum Vrbis regionum quatuordecim. Has igitur in quodam uetusto libello repertas, cui nuper quidam P. Victorem seu Fabium inscripsit,

Regio Capena I.

compendio percurram. Prima Capena continet areas, Virtutis, Honoris, Spei, Carsucæ, Panaria, ædes camœnarum, Apollinis, Martis, Mineruæ, Tempestatis. Lacum Promethei & Vipsani. Balnea Volani & Mamertini, Thermas Seuerianas & Commodianas, Vicum Vitrariorum, Arcus tres, Drusi, Veri Parthici, & Traiani Principum: mutatorium Cæsaris, Almonem fluuium. Regio secunda. Mons

Mons cœlius II

cœlius continet Templum Claudij, Macellum magnum: lupanaria, Antrum Cyclopum, Cohortes uigilum, Castra peregrina, caput Africæ. Arborem sanctam. Domus Philippi, Victilianam. Ludum matutinum & Gallicum. Micam

Isis & Serapis III

auream. Regiam Tulli Hostilij. Regio tertia, Isis & Serapis continet, Monetam, Amphitheatrum, quod capit loca CCCXXXVII. Mil. Ludum magnum & Dacium: Domum Bruti, Suburram: lacum pastorum, Scholas quæstorum & Capulatorum, Thermas Titi & Traiani. Porti-

Templum pacis IIII

cum Liuiæ, castra Misenatium: Regio quarta. Templum pacis continet Vulcani aream, Buccinum, Apollinem Sandalarium, templa Remi, Veneris, Faustinæ, Horreum Carthaceum, Tigillum sororium, Colossum altum ped. CCII. Metam sudantem, Viam sacram, Basilicam Pauli, forum transitorium, Carinas, Domum Pompeij, balneum Daphni-

Exquilina V

dis. Regio quinta, Exquilina cum turri, Nympheum diui Alexandri, Hortos Mecœnatianos & Plancianos, Herculem Sullanum, Amphitheatrum Castrense, Campum Viminalem sub aggere, Mineruam medicam, Isidem patriciam, templum Iunonis Lucinæ, macellum Liuiani, Cohor-

Alta semita VI

tes septem. Regio sexta, Alta semita continet templa Salutis, Separis, Floræ, Quirini, capitolium uetus, statuam Mamuri, thermas Diocletianas & Constantianas, decem tabernas, Gallinas albas, aream Callidi, Cohortes tris uigilum, Hortos Sallustianos, gentem Flauiam. Regio septima,

Via lata VII

Via lata continet lacum Ganymedis, Arcum nouum. Nympheum Iouis, Aediculam Caprariam, porticum Constantini, templa Solis, Spei, Fortunæ, equos Tiridatis regis, forum

Forum Romanum VIII

suarium, hortos Largianos, Mansuetas, Lapidem pertusum. Regio octaua, forum Romanum continet, Rostra, comitium, columnam cum statua M. Ludij, Senaculum aureum, equum Constantini, atrium Mineruæ, fora Cæsaris & Augusti, & Traiani, cum templo & columna Colchide alta ped. CXXVIII. habente intus gradus CLXXXV. fenestras XLV. Basilicam argentariam, umbilicum Romæ Grecostasim, Porticum Iuliam, templa Iani, Mineruæ, Vestæ, Cocidæ, Saturni, Iouis tonantis, Castoris, Concordiæ, & Romuli, Ludum Aemylium: equum æneum Domitiani. Oratiæ pilæ, Lacum Curtium, Aedem Herculis rotundam, sacellum pudicitiæ patriciæ, Aedem Matutæ, Capitolium, Asylum, Horrea Germanica. Aquam cernentem quatuor Scauros sub æde, Antrum Caci, Vicum Iugarium, Porticum margaritariam, Vicum unguentarium, Elephantum herbarium. Regio

Circus Flaminius IX

nona. Circus Flaminius continet stabula quatuor, factionum octo. Porticum Philippi. Mimitias duas, ueterē & frumentariam, Cryptā Balbi, theatra tria in primis quod capit loca XI. Mil. DX. Pompeij quod capit LXXX. Mil. Marcelli quod capit triginta milia, Campum Martis trigarium, Ciconias nixas, Pantheon, ædes Bellonæ, ante quam columna est, unde ad bellum ituri duces hastam iaciunt, Basilicas Neptuni, Macidij, & Martiani, Templum diui Antonini, columnam Cochlidem altam pedibus CLXXVI. habentem gradus CCVI, Fenestras LVI. Thermas Alexandrinas & Agrippinas, Porticum Argonautarū: Isæum & Serapæum, Mineruā Calchidicam, Mineruium, insulam Phelidis, carcerem Claudij decemuiri. Regio dicima Palatium continet, Ca-

Palatium X

sam Romuli, Aedem matris deum, Aedem Apollinis, Curiam ueterem, Pentapylum, domum Augustanam, Tyberianam, Ciceronis, Auguratorium, Aream palatinam, ædem Iouis uictoris, Fortunam respicientem Septizonium, uictoriam Germanicanam. Regio undecima. Circus maximus

Circus maximus XI

qui capit loca CCCLXXXVI. mil. continet. templum Solis & Lunæ, ædem matris deûm, Iouis arbitratoris XII. portas, Templum Mercurij, Cererem, Ditem patrem, portam Trigeminam, Apollinem cœlum respicientem. Herculem Oliuarium, Velabrum, Fortunium, arcum Constantini, forum olitorium in quo erat columna lactaria, ad quam infantes lacte alendos deferunt. Regio duodecima, Piscina pu-

Piscina publica XII

blica continet aream Radicariam, uiam nouam, Fortunam mammosam, Isidem Atenodoriam, Aedem Bonæ deæ, subsaxanæ, Thermas Antoninianas, Septem domos Parthorum, Campum lanatarium, Domum Chilonis Cornificij, Priuata Hadriani, Cohortes quatuor uigilum. Regio deci-

Auentinus XIII

ma tertia Auentinus continet Armilustrum, Templum Dianæ ac Mineruæ commune, Templum libertatis, Scalas Gemonias, Nymphe tria, Thermas Syriacas, & Varianas, & Decianas. Priuata Traiani, Dolacrum, Mappam auream, Horrea Platonis, Galbæ, & Anicetiana. Porticum Fabariam, Scholam Caßij, Forum Pistorium. Regio de-

Trans Tyberim XIIII

cimaquarta Trans Tyberim hortos Neronis, Ianiculum, Manias, Balneum Ampelidis, Priscidianæ, statuam Valerianam, Caput Gorgonis, fortis Fortunæ, Coriariam, Herculem cubantem, Campum Brutianum, Aream Septimianam, Thermas Septimianas, Ianum Septimianum. Hactenus uetera, quibus ego monstratiunculas nonnullas ex antiquorum opinione subijciam, non tam ut multis, præsertim eruditis incognitas, quàm ut omnibus uel peregrinis cognoscendas, ne princeps terrarum ciuitas, per

indiligentiam minime degustetur. Plin. libro tertio, spatium
urbis à miliario ad singulas portas, quæ tunc erant, mil. di-
cit esse per directum ferè x x x. Ad extrema uerò tectorum
cum castris prætorijs ab eodem milliario per uicos omnium
uiarum paulo amplius septuaginta. Compita item larium
(nam singularum male apud eum scribitur) regionum
omnium c c l x v. existere: quin & ausus ipse tectorum al-
titudinem in spatio computare. Erat enim milliarium si-
gnum in fori Romani capite, unde principium itineris ad
omnes portas omneq; iter capiebatur. Vrbis circuitus sub
Valeriano qui mœnia restituit, fuit teste Spartiano millia-
ria quinquaginta, quod sanè uerisimile non uidetur, nisi
ex iurisconsulti sententia iudicabimus, qui Romam aliam
Roma Vrbe ab urbe facit, Vrbem tantum intra mœnia esse, Romam ue-
rò sacrum etiam pomœrium suburbanaq; comprehendere.
Nam ab Otricoli ponte usq; ad mœnia uia plena ædificijs
erat. Itaq; peregrini se tunc Vrbem ingredi putabant, ut
accidit Constantio principi teste Marcellino, quum primum
Romam cum Ormisda uenit, & ubi medium esset urbis
Palatium percontanti. Romulus ab initio Palatium tribus tantum cin-
xerat portis, Mugonia ab animalium mugitu inde exeuntiũ,
Carmentali ab Euãdri matre, quæ postea Scelerata ob egres
sos c c c v i. Fabios uocata, & Pandana seu libera, quæ in
Asylum tendebant, quod augẽdæ urbis gatia, criminosorum
refugiũ instituerat. Liuius inscribit triginta septem fuisse, pu
to ueteres connumerando, quæ intra auctam restiterant ur
bem. Quæ uerò nunc apparent, Flumẽtana Populi porta, ex
antiqua Flumentana quæ ignoratur. Nam ipsius Liuij tem
pore, qui illius meminit, Populi porta non erat, quum mœ-
nia Collinam nõ excederent. Hic igitur nefandi. Neronis se-
pulcrum templo diuæ genitricis cessit, et Via Flaminia inter
quam & ripã Tyberis, nũc quoq; uestigia Augusti sepulcri
conspicimus, quem Hadrianus æmulatus è regione simile in
Vaticano excitauit. Porta Collatina, quæ Collatiã Sabinorũ
oppidum ducebat, dicta etiam Procopio Pinciana à Pincio
senatore, unde Gothorum olim irruptio. Mons Pincius col-
lis dicebatur, hortulorũ, quod pars inferior humida accom-
moda hortis existeret. Deinde Salaria, à sale in Sabinos ex-
portando: seu Quirinalis à Quirini sacello: eadem & Colli-
na, à Colle Quirinali, qui & tricepsis, & quinquecepsis
Varroni ex capitum collium numero dicitur. Festo autẽ &
Agonius Agonius, quasi sine angulis esset. Ex quo uerisimile Cir-
cum deinde Flaminiũ, Agonium posteros appellasse, quod
modo Circi maximi angulis ex omni parte careret: quan-
quam apud Varronẽ Acgonius scribitur, nisi forte sit men-
dum. Vsq; ad hanc portã Collinam mœnia fuerãt, quæ illi us-
que ad pontẽ Miluium prorogare cogitarũt, Verũ aruspi-
ces prohibuere, quod intra urbẽ nec habere comitia, nec le-
Viminalis gere milites pro exercitu liceret. Deinde Viminalis, seu san-
ctæ Agnetis à uiminũ multitudine. Neuia, seu porta maior.
Exquilina, seu Tyburtina, seu sancti Laurẽtij, Cœlio monta
na nũc clausa prope sanctũ Stephanũ rotũdum. Asinaria, seu
sancti Ioãnis. Latina antiquitus nõ nominata, sed tantũ uia
Capena Capena, seu sancti Sebastiani, ubi Appia uia. Trigemina san
cti Pauli existimatur, quomodo tamen haud satis scio, quum
Liuio teste Horatij qui cũ Curiatijs pugnauerant, porta Tri
gemina sint ingressi quo tempore non erat hæc pars Auen-
tini, nisi forte ex uetere porta huic inditum nomen. Aurelia,
seu sancti Pancratij. Portuensis & Vaticana satis notæ. Se-
ptimiana etiã trans Tyberim, ubi Septimij Seueri inscriptio
antequam ab Alexandro reficeretur, legebatur. Trium-
phalis cum ponte è regione sancti spiritus interijt, quãquam
de hac diuersæ sentẽtiæ. Pontes uerò primum insulæ Fabri-
tius & Cestius, quorũ alterum Valentiani & Gratiani, al-
terum Lepidi & Marci Canij nomine restitutũ, inscriptio
adhuc indicat. Sublicius ab Anco Marcio, postea lapideus Sublicius pōs
ab Aemylio factus Aemylius est dictus: atq; is est, cuius ex-
stant fundamenta ad eam pertinentia ripam, ubi nunc Naua-
lia sunt. Aurelius, qui & Xistus postea ab autore restituẽ
di dictus. Aelius ab Hadriano apud eius molem. Vaticanus
seu Ianuclensis prope sanctum spiritum, iam desijt. Sunt qui
diuersos esse dicunt. Moluius ab omnib. cognitus. Palatinus
seu sanctæ Mariæ, qui in palatium ducit extra urbem uerò Mammeus
Mammeus à matre Alexandri imp. instauratus, quem An-
toninus pius fecerat. Nomentanus quò itur Nomentum, à Aquæ Ro.
Narsete factus, ut eius carmine indicatur. Aquæ ex Iul.
Frontino dicendæ, qui aquarum curæ à Nerua delegatus
fuit. Igitur nouem ab eo ponuntur. Appia post initiũ Samni-
tici belli inducta ab Appio Claudio censore, qui & uiam Ap
piam à porta Capena Capuam usq; strauit, cõcipitur in agro
Lucullano, qui nunc Tusculanus putatur in uia Prænestina.
Anienem ueterem M. Curtius censor, cũ. L. Papinio annis
quadraginta post Appiam perducendam de manubijs è Pyr-
rho captis curauit. Concipitur supra Tybur x x. mil. Extra
portam Ro. Martia à L. Martio rege in capitolium perdu-
cta, concipitur uia Valeria ad mil. x x x. prope Sublacum,
quam ait suo tempore Frontinus in Auentinum à Traiano
perductã, Traianam fuisse dictã, ut etiã effossum nuper mar-
mor, quod nos uidimus, indicat. Tepula, quam ex agro Lu-
cullano Seruilius Cepio, & P. Cassius Longinus censores in
Capitolium perducendam curauerunt. Iuliam M. Agrippa
ab inuentore uocatam, introduxit ex Tepula uia subterra-
nea, supra terrã uerò fictili structione, opere arcuato. Idem
Virginẽ itẽ ex Lucullano perduxit, sic appellatã, quod quæ-
rentibus aquã puella uirgo uenas ignotas monstrauit. Conci
pitur uia Latina mil. v i i i. in locis palustribus. Claudia, quã
Caius princeps introduxit ex fontibus Curtio & Ceruleo,
mil. x l v i. uia sublacensi, Claudius absoluit opere arcuato.
Titus deinde restituit, ut ex inscriptione adhuc portæ maio-
ris apparet. Huius uestigia maxime comparent, transeũt per
Cœlium formæ nunc & olim appellatæ. Anio nouus, hic ex
fonte purior quàm uetus deductus. Ambo uerò, simul &
Claudia, in urbẽ confundebantur. Duæ regioni seruiebant
trãstyberinæ, quorũ unà Alsietina uia Claudia mil. x i i i i.
è lacu Alsietino concepta, ob frigiditatem minus salubris,
quæ ab Augusto fuit introducta. Altera Sabbatina è stagnis
Sabbatijs post Fotinum memorata: de utrisq; quid sentirem,
suprà narraui. Harum quoq; hodie uisuntur uestigia formæ
unius extra portam Brãchatij, quam Sabbatinam putauerim
alterius apud sanctũ spiritum. Almo is existimatur, qui apud Almo
portam Capenam urbem usq; ad Circum Max. nunc pro-
fluit. Ex quo Iuuenalis, Madidamq; capenam. Lucanus. Et
lotam paruo reuocant Almone Cybelem. Viæ extra urbem, Viæ multæ
Appia, Latina, Prænestina, Tyburtina, Salaria, Nomentana,
Ostiensis, Laurentina, Labicana, Adreatina, Flaminia, Cas-
sia, Cimina, Valeria, Claudia, Auleria. Omnes sanè notæ, &
alibi mihi descriptæ. Viæ uerò in urbe, Suburra notissima à
foro Traiani ad Martini & Agathæ templa. Via sacra, ubi
sanctæ mariæ nouæ templum. Via noua, quæ à circo Max.
ad portã usq; Capenam. Alta semita, & regio uia à thermis
Constãtini usq; ad portam Viminalem. Via lata regio et uia,
satis monstratur ex æde nunc S. M. in uia lata. Via trium-
phalis citra Celsi templum, è cuius regione pons erat, rectà
per Floræ nunc campum, usq; ad Velabrũ. Carinæ apud Pe-
tri uincula, unde & auguria captabãtur. Piscina, publica re-
gio & uia circa Xisti templum, & thermas Antonianas.
Vaticanũ, ut ait Varro, à uatum ibi responsis, seu quod deus Vaticanus
Vaticanus, qui puerorũ uagitibus præerat, ibi coleretur. Fo
ra Romana, in primis ab arcu nũc Seueri ad tris nũc extan- Fora Ro.
tes colũnas pertinẽs, contra Cosmũ & Damianũ apud aquas
eque

equestris Domitiani statua, Statiana fuerat. Hoc forum Cæsar, deinde Augustus, teste Tranquillo, ampliarunt: ex quo Martialis ait, Atq; erit in triplici par mihi nemo foro. Nervæ, idem & transitorium, quod ad Traiani inde ad alia fora transibant, quod ne spatio fraudaretur, pars Quirinalis est excisa: huius adhuc extant uestigia. Boarium apud sanctum Georgium ex arcus uicini inscriptione, quod ibi bouis esset statua. Ouid. Area quæ posito de boue nomen habet. Erat & piscarium haud longe à Boario, ut ait Varro, rusticorum & cupedinis, & holitorium, & pistorium iuxta ædem Vestæ.

Campus Martius
Pantheon
Columnæ

Campus Martius, qui Tarquinij fuit ager, quod extra urbem esset in confesso apud omneis, quamobrem & Pantheon, & circus fla. extra fuerant. Columnæ cocleæ duæ, altera Traiani, ubi depictum bellum Dacicum, cui apud Parthos res gerenti dedicata fuit à senatu. Altera Antonini Pij in reg. columnæ, cuius egestio fundamenti uti quorundam est opinio, uicinum fecit montem, qui acceptorius dicitur. Quidam antiquiorem faciunt, Citatorumq; prius dictum, quò citatæ ad comitia tribus se recipiebant.

Thermæ

Thermæ Diocletianæ notæ. Constantinianæ apud equos Tiridatis Alexandrinæ, quæ antea Neronianæ fuerant, apud S. Eustathium. Agrippinæ apud Pantheon: Titi post S. Martinum, dicunturq; hodie, Capoces, quasi capaces aquarum. Apud has hoc anno M D V I. Felix Romanus ciuis, dum arcum diu obstructum in uinea sua recluderet Laocoontem Virgilianum cum duobus filijs inuenit a Plinio lib. X X X V I. capite V his uerbis memoratum Laocoon in Titi Imperatoris domo, opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præponendum: ex uno lapide eum & liberos draconumq; mirabiles nexus de consilij sententia fecere summi artifices Agesander & Polydorus & Athenodorus Rhodij. Visum igitur nostris par opus famæ, quapropter pontificis iussu in ædes Vaticanas traductum, quando hæc cura adhuc animos contaminat. Thermæ Domitianæ apud Syluestri, Nouatianæ apud Pudentianæ, Gordianæ, Eusebij. Olympiades apud Panispernæ templa. Varianæ autem & Syrianæ et Decianæ in Auentino.

Templa Romæ

Templa etiam quædam deprehendimus. Aesculapij inter insulæ pontes quod S. Ioanni, ex altera parte Iouis quod S. Bartholemæo, nunc dicata uidimus, nec alia uestigia apparent. Ouidius, Iunctaq; sunt magno templa nepotis auo. Ipsam uerò insulam teste Liuio aggeres frugesq; in eum locum constipatæ fecerunt, quæ ex agro Tarquinij in Tyberim deiecto conuenerunt. Herculis apud scholam Græcam sub Auentino, ubi ærea statua mea ætate reperta, quæ in ædibus Conseruatorum uisitur. Aedem Herculis rotundi ad forum boarium Liuio, quæ nunc S. Stephani rotundi iuxta Tyberim satis habetur argumenti esse, propeq; ædiculam Pudicitiæ patriciæ inter scorta & uinopolia nunc S. Mariæ Aegyptiacæ dicatam. Veneris Erycinæ extra portam Collinam ex uersu Ouidiano. Templa frequentari Collinæ proxima portæ. Nunc inter uepres monumenta quædam apparent. Hic teste Liuio ludi quandoq; facti Tyberi circum fluminium inundante. Aliud item Veneris apud Circum maximum. Solis ab Aureliano conditi, quidam existimant eas esse ruinas, quæ supra Columnensium ædes apparent. Apollinis & Martis, ubi febris sacellum in Vaticano. Martis item extra portam Capenam ad tertium lapidem bello Gallico à Camillo uotum, iuxta quod lapis Manalis uocatus consistebat, quo per siccitates in urbem relato pluuia statim manabat. Hodie S. Mariæ prunetæ imago siquando Florentiam transfertur, idem sed cultu efficit uteriore. Martis ultoris suprà memoraui. Neptuni in ripa Tyberis id esse opinabantur, unde his annis proximis prope S. Blasium ingentes lapides sunt effossi. Dianæ ubi Prisca in Auentino Iouis ultoris, quod & Pantheon notissimum. Capitolini suprà narratur. Floræ in Quirinali post sanctam Susannam ex Martialis carmine. Qua uidet antiquum proxima Flora Iouem. Nam capitolium uetus prope Susannam cernitur ubi descenderis, è regione uerò horti Sallustiani. Templum Castoris & Pollucis, nunc Cosmi & Damiani ex Ouidij carmine. Fratribus illa die fratres de gente deorum, Circa Iuturnæ constituere lacus. Hic lacus prope sanctum Gregorium in specis conspicitur. Hi fratres Tyberius & Drusus fuere, qui templum quod Posthumius bello latino uouit, & filius dicauit, illi restituerunt. Concordiæ quod Manlius prætor in Gallia uouit in arce dicatum: alterum Flauius scriba in area Vulcani. Tertium Liuia construxit ob uiri cum ea concordiam. Idq; putatur quod in hortis S. Mariæ nouæ conspicitur. Templum pacis iam notissimum. Aram pacis prius fecerat Augustus, quam auxit Agrippina. Iani apud S. Georgium quadrata nunc ruina. Ouidius. Quum tot sint Iani, cur stas sacratus in uno? Hic ubi iuncta foris templa duobus habes. Templum Bonæ deæ à Claudia uestali in Auentino deinde à Liuia restitutum. Saturni in foro, ut describitur à Macrobio, ubi ærarium erat: id existimamus ex coniecturis, quod sub Capitolio Hadriano martyri postea dicatum cernimus. Iunonis Monetæ, ubi ædes Seruatoris, & olim domus Manlij. Vbi autem locus damnatorum Iupiter: ubi Ara cœli arx fuerat ex coniectura altioris loci & subterranei quem nos uidimus. Post arcem Busta Gallorum, qui Liuio teste in obsidione Capitolij peste absumpti ibidem cremabantur. Iuxta uisitur Iupiter Panarius siue Pistorius ingenti statua, nunc cubitanus memoria iactorum panum à Manlio, opinionem copiæ facientium. In Capitolio ciuium nullus post Manlium damnatum habitabat: Ter autem flagrauit, ad id gradibus sicuti nunc ascendebatur. Carcer Tullianum uocatus apud sanctum Nicolaum: Eruditioribus tamen hic carcer Claudij triumuiri seu latomiæ sunt: Tullianum uerò ubi sanctus Petrus sub Capitolio, ex indicio quod teste Varrone Tullus Hostilius hunc foro Romano imminentem condidit. Templum Vestæ rotundum instar pilæ quod Vesta terram significet, Ouidio teste, Numa inter Palatium & Capitolium dedicauit, quod & Cicero indicat. Lucus inquit Vestæ ad radices Palatij deuexus in uiam nouam: nunc sanctæ Mariæ liberatricis, ubi plurima uestalium sepulcra uidimus eruta. Nam in ea parte uia noua multis uiæ sacræ coniungitur. Templum Faustinæ & Antonini apparet ex inscriptione prope Cosmum & Damianum. Libertatis in Auentino ex mulctatitia pœna à Tito Sempronio Gracchorum auo. Matutæ à Seruio Tullio in foro, deinde à Camillo refectum. Fortunæ uirilis, ubi nudæ uirgines inspiciebantur. Ouidius. Vt tegat hoc celetq; uiros, fortuna uirilis, præstat.

Amphitheatra

Amphitheatra duo primum Titi notissimum fontes habebat duos ad recreandum æstu laborantem turbam: alterius sanè fontis nunc in uia inter amphitheatrum & arcum Constantini supersunt uestigia. Vidiq; ego iam uetus numisma habēs à tergo amphitheatrum cum his fontibus. Alterum Tauri Statilij ex hortis cœnobij sanctæ crucis ostenditur.

Theatra

Theatra tria: Pompeij apud ædes Vrsinorum in Floræ campo, ubi stabula sunt equorum, aperte nunc cernitur, quapropter non temere fortasse posteritas hunc locum de ipsius amicæ Floræ nomine appellauit. Marcelli à Cæs. cœptum, ubi Sabellorum ædes. Balbi ignoratur.

Bibliothecæ
Obelisci

Bibliothecæ X X I I I I. sed præcipuæ Palatina & Vlpia. Obelisci sex potissimi, in circo maximo duo, quorum unus adhuc monstratur obrutus. In cāpo Martio unus qui horas ostendebat. In Vaticano adhuc incolumis Augusto & Tyberio dicatus, ut ex inscriptione apparet. Hic omnino teste Plinio in sui

molitio

molitione effractus est, nauis quæ cum ex Ægypto iussu Au-
gusti adduxerat in portus constructione submersa est, & ar
bor quatuor cõplectentium ulnas crassitudine fuit. In Mauso
Arcus — leo item Augusti duo alij singuli ped. X L I I I. Arcus etiam
plures, ex quibus tantum apparent Titi, Constantini, Se-
ueri, Galieni ad S. Vitum, & Domitiani, qua itur per Fla-
Circi — miniam ad Populi ædem. Circi quatuor ostenduntur, Fla-
minius, & Maximus, & apud tabernas obscuras appellatas,
ubi funes torquentur: quartus apud sanctum Sebastianum,
ob prætorianorum exercitationem conditus, uti putatur.
Naumachiæ — Naumachiæ quinq;, ex quibus una Domitiani monstratur, è
regione arcus eius inter uinearum caua dextrorsus eunti-
Curiæ Romæ — bus ad ædem Populi Curiæ siue censeula quatuor traduntur.
Pompeij prope theatrum ipsius. Alia in capitolio esse conij-
citur, ubi adhuc columnarum inscriptio uisitur: S.P.Q.R.
incendio consumptum restituit. Hostilis cum regia Tulli,
ubi sancti Ioannis & Pauli ædes. Vetus apud Petri uincula.
Nam & Curiæ, sicuti pleraq; opera publica dedicabantur,
non tamen omnia dedicata sacra. Exquiliæ, ubi Sancta M.
maior, prius ad præsepe dicta, ab excubijs Serui Tullij qui
Armilustrum — habitauit. Armilustrum id putauerim spatij quod in Testa-
tia nunc est, nam in regione Auentini ponitur, nec sanè
aptior locus recensendis armis ac militibus ostenditur. Fue-
Argiletum — re & in eodem fornaces Argiletum & fiscus ruminalis,
prope ambo sub palatij parte, ab latere Sancti Georgij apud
Velabrum — etiam templum Velabrum fuerat. Lupercal ex alia item
Lupercal — parte supradicti montis, quæ Septizonium spectat Seueri
Imperatoris, opus sepulcri gratia conditum. Tyburis lo-
cus adhuc durat, ubi Martialis domus ex eius indicio car-
minis. Insuper & cloacis aqua subterlabente, urbs penè tota
pensilis erat, ut ex libro tertio epistolarum Cassiodori cõ-
ijcimus: inter quas cloaca maxima teste Liuio à Tarquinio
Prisco facta, quæ adhuc hodie monstratur è taberna qua-
dam in Iudæorum platea, & in ripa Tyberis. Id autem ædi-
ficij, quod apud Angeli templum cernitur, ædes apparet re-
stituta à Seuero & Antonino filio, ut ex inscriptione cerni-
Domus Neroniana — tur. Nonnullorum etiam priuata deprehenduntur. Domus
Neroniana, teste Tacito incipiebat inter Cælium & Pala-
tinum circa ferè arcum Constantini, tendebatq; in exqui-
lias. Domus Cæsariana, ubi Liuia porticus, postea templum
Pacis. Ouidius. Disce tamen ueniens ætas ubi Liuia nunc est
Porticus, ingentis tecta fuisse domus. Tranquillus uerò ait,
Templum Pacis, ubi Liuiæ quondam porticus. Domus Ci-
ceronis in palatio iuxta forum. In eadem parte Vellia est,
à uellendis olim pecoribus, attondendisq; gregibus in eo lo-
co, ut ait Varro, ubi & ædes Publicolæ dirutæ. Turris Me-
cœnatiana cum hortis, unde Nero spectauit incendium, in-
ter thermas Diocletianas, & basilicam sanctæ Mariæ Ma-
ioris loco eminentiore. Priuata Traiani, id est, ædes cum ther
mis in Auentino, teste P. Victore: ea nunc apparent, quæ
in uinea nostra comprehenduntur: nam eo usq; aqua item
Traiana deducebatur, ut ex marmoreis literis repertis con-
speximus. Hic enim Martius frater uetustatis curiosissimus,
alta effossa tellure, cameras, lithostrota, solia balnearum, la-
Prata — tissimasq; reperit habitationes. Prata Mutia, & Quintia
trans Tyberim, quorum altera prata uidemus appellari, al-
tera Quintia, quæ Q. Cincinnatus arabat, contra ubi tunc
Naualia — Naualia erant Liuius dicit esse. Naualia autem ipsa nunc
Ripam uocamus. In Cælio præter aquarum formas, ædes
Lateranorum, propeq; æream statuam pacificatoris M.
Nymphea — Antonini uidemus, ut alibi narraui. Nymphea in urbe un-
decim. erant enim loca principum uirorum, amœna aquis
inductis. Mutatoria item magnorum priuatæ domus ad
Mutatoria Basilicæ — secessum & delicias. Basilicæ etiam plures, quò se reciperẽt
diuersi litigantes. Reliqua sic traduntur. In urbe tota ædi-

culæ C C C X X X I X. Domus Mil. C C C X C V I. Insulæ — Aediculæ Domus
X L V. Millia D C I I. uici C X X. uicomagistri D C X X I I I I. — Insulæ
curatores uiarum X X I X. Officinæ pistoriæ C C L I I I I. — Vici
Cohortes prætoriæ X. urbanæ I I I I. uigilum V I. Men- — Castra
sæ Olearię Duo milia, C C C. castra equitum singulario-
rum, Peregrinorum, Miscnatium, Rauennatium, Tabel-
lariorum, Lecticariorum, Victimariorum, Silicariorum,
Prætoriana, ubi nunc caput bouis in uia Appia à Tyberio
ibi in præsidio dicata, primusq; tyrannicum morẽ exercuit.
Domus hic etiam maioris ædificij, ac magnorum uirorum
notantur. Reliquæ insulæ. Templum siue ædem quum erat
incolumis. quum uerò semidiruta aut obsoleta, aream dice-
bant. Cœmiteria sacra, Priscillæ in uia Salaria apud san- — Cœmiteria sacra Ro.
ctum Syluestrum, Prætextati in uia Appia apud sanctum
Ianuarium: Catecumbæ apud sanctum Sixtum. Domicillæ in
uia Ardeatina apud sanctam Petronillam. Ad duas lau-
rus in uia Labicana Balbinæ: item in uia Ardeatina Calo-
podij, in uia Aurelia apud sanctum Calistum. Ad ursum pi-
leatum, apud sanctam Bibianam. Commodillæ in uia Ostien-
si. Thrasonis in uia Salaria. Apud sanctum Saturninum. In
cliuum cucumeris apud S. Ioannem Basilæ in uia Salaria.
Ad insalatas in uia portuensi. Apud sanctum Felicem Basi-
lici in uia item Ardeatina. De cæteris uerò religiosis locis,
quæ in primis commemorare fas erat, inter pontifices mihi
dicetur. Reliqua item profana, curiosorũ scholæ diligentius
perscrutanda relinquo, cum prisca urbis facies nulli satis di-
gnoscatur, tot passæ barbarorum iniurias. Igitur his gene-
ratim prospectis, ad reliquam Latij descriptionem ueniam,
quod quatuor in primis constat gentibus, Latinis, Equis, Vol
scis, Hernicis, omnibus inter se confusis, ut uix dignosci sit.
Prisci Latini appellari teste Festo, qui ante urbem condi-
tam fuerant, ac ferè omnes interiere. De horum itaq; alio-
rumq; bellis Romanis alibi simul confertim dicemus. Nunc
oram ex ordine describam: primumq; Ostiam quæ ab An- — Ostia
co Martio extructa, teste Liuio, militiæ omniumq; mune-
rum uacationem habuit præter dies X X. in aduentu Anni-
balis, quo Reipub. subueniretur. Euersam quondam à Sa-
racenis Leo Quartus restituit Corsis colonis inductis. Mar
tinus Quintus deinde turrim in ea excitauit, quam Iulia-
nus Saonensis cardinalis eius loci præsul magno sumptu no
stra ætate refecit, occupatamq; à Gallis hostibus, Alexander
iterum per iam receptam, fidẽtiore munimine restituit. An-
tium Romana colonia, ut Liuius in octauo: horum naues de- — Antium col.
uictæ excisis rostris, suspensisq; foro nomen dedere. Hic & — Rostra
fortunæ templum nobile, & portus à Nerone extructus, qui — Fortunæ templum
Antiatibus militiæ uacationem dedit captus loci amœni-
tate, Tranquillus autor. Hoc oppidum expugnatum olim
à Mario & Cinna Liuius L X X X. testatur, qui inter Vol-
scos id connumerat: ex eius ruina ædificatum postea Ne-
ptunum in littore, Columnensium castellum. Nymphei flu- — Nympheus flu.
minis ostia, clostra Romana, Asturia cæde Ciceronis insi- — Clostra Ro.
gnis. Hic etiã Coradinus Imperator Henrici filius captus à — Asturia
Carolo primo Siciliæ rege, ac securi percussus est. Mons — Mons circeius
Circeius, ubi Circe translata homines mutabat in feras, te-
ste Vergilio. Terracina quæ sacrosanctam uacationẽ habuit, — Terracina, quæ & Trachina
in aduentu item Annibalis suspensam, ut Liuius X X V I.
Eius portum refecit Antoninus Pius, ut Spartianus ait.
Hæc antea Trachina teste Strabone ab asperitate appella-
ta, ob saxa & imminentem collem. Palus huic Pontina pro- — Palus Põtina
pinqua, quam duo efficiunt amnes, Aufidus, & Vfens: pri- — Aufidus Vfens
mi Strabo, alterius etiam Virgilius meminit. Et in mare uo
luitur Vfens. dicta autem Pontina à Pometia urbe uicina,
quæ interijt. Hæc palus X X I I I I. urbium loca occupa-
bat, ut ait Plinius ex autoritate Mutiani, exsiccata tandem
à Cor. Cethego Cos. cui ea prouincia obuenerat, agerq; ex
ea

ea factus, ut Liuius libro x l v i i. Insequentibus deinde seculis iterum exsiccata à Theoderico rege Gothorum, ut ex eius inscriptione in eo loco cernitur: dicta etiam lingua Vol-

Anxur scorum Anxur teste Plinio, causam refert Seruius grammaticus, quod Iupiter puer, Anxurus cognominatus, in ea coleretur, quasi ἄνευ ξυροῦ, id est, sine nouacula, & imberbis. Hoc in loco mari adiungitur Appia uia, strata à Roma usq; Brundusium, ut Strabo. Hodie uerò ob paludes deserta est:

Capenates, Satura, Feroniæ lucus ab leuaq; petitur euntibus Neapolim, præterea Capenates populi & oppidũ Satura, iam extincta omnia, cõspiciebatur: & Feroniæ deæ fons atq; lucus à ferendis fructibus dictus, ob agri fertilitatem, quò Annibalem diuertisse Liuius dicit.

Amyclæ In hac ora Amyclæ fuere à serpentibus deletæ Plinio originem à Laconicis Amyclis habuere. quare tacitæ sint appellatæ, Seruius causam reddit, quod irruentibus hostibus, ne urbs terreretur, conticuere: uel quòd à serpentibus sine hostium tumultu sint deletæ.

Oscorum terra In hac item Oscorum terra, tot antea seculis extincta, felicitatem tamen eam adsecuta, quòd in theatris atque poematis Romanis eius linguæ uestigia remanserunt.

Formiæ Formiæ quas Lacones condidere, prius Hormiæ à portus commoditate appellatæ Straboni, Villa quondam Ciceroniana insignis: id oppidum nunc Mola nocatur.

Minturnæ inter hanc & Sinuessam Strabo Minturnas ponit, Marij quondam latebras, nunc Traiectus castellum esse dicunt.

Eris flu. qui & Clanis Eas unà cum Fregillis interluit Eris amnis postea Clanis dictus, qui ex agro Vestino Apenninuq; montibus defluit: Ptolemæus aliquantulum à mari recedentes Minturnas ponit: Romanorum colonia fuit, unà cum Vestino deducta, Sacrosanctamq; uacationem habuit ob cœli grauitatem. Liuius x.

Caieta Caieta cum portu nobili, Lestrigonum patria. Silius. Et regnata Lamo quondam Caieta. Etymum ab Aeneæ nutrice trahit Virgilio Straboniq;.

Cecubus mõs, Fundi Sinui Caietano continuus Cecubus mons & ager, uitibus laudatus, cui adiacent Fundi uia Appia. Quæ oppida sanè omnia Fredericus rex Columnensibus paulò antè dono dederat, deinde à Ludouico Gallorum rege ablata.

Liris flu. Liris amnis ex Apennino fluit nunc Garilianus, ab accolis uocatur: haud longe ab eius

Sinuessa ostijs Sinuessa, aliud à Suessa, celebris quondam urbs, nunc uicus paruus, in sinu locata, unde nomen accepit: atq; hæc quidem in ora latinorum loca præcipua. Nunc à littore remotiora attingam, Post Romam proxime ager Laurens,

Laurentum oppidumq; Laurentum, Latini regia, à lauru in eo loco inuenta Seruio: iuxta Lauinium à Latini fratre. Lauinia uerò ab Aeneæ coniugis nomine, eodem teste autore. Dionysius autem tres diuersos ac propinquos populos ponit. Laurentinos, Lauinienses, & Lanuuiatas. Antoninus in itinere ab Ostia Laurentum x v i. mil. pass. unde Lauinium totidem. Lauinium, nunc Castellũ Columnensium ciuitas diuina existimatur, testimonio reperti quondam marmoris à Prospero ex ea familia cardinale. Municipes erant, quibus ciuitas ob antiquitatem data, sacraq; addita, insuper & bello

Lanuuil Latino pepercerunt, ut Liuius in v i i i. Lanuuij & Lanuuium ciuitas, ubi eodem teste autore templum erat Iunonis sospitæ, cui omnes Cos. ex omnibus ciuitatibus sacrificabant.

Numicius Numicius amnis Aeneæ morte insignis: quem undis immersum, pro Ioue indigete colunt.

Ardea Ardea, Turni & Rutulorum regia, à Danaë Persei matre ædificata, quæ adhuc exstat.

Alba Alba Ascanij ædificium ante urbem conditam annos c c c. ubi reges longo ordine usq; ad Numitorem & Amulium successere: hinc mons & lacus, & templum latialis Iouis Tarquinio Prisco impulsore ædificatum, quò ad ferias Latinas quotannis conueniebant, uisceratioq; fiebat, id est, carnis distributio singulis petentibus, iuuenisq; sacrorum princeps ex eadem gente constituebatur. Cicero pro Milone: Vos Albani tumuli. Nam hodie quoq; ab Appia porta usq; ad Albanum sepulcra tota ferè uia uisuntur: unde paucos ante annos effossam ac delatam ad ædis conseruatorum magno miraculo uidimus mulierem integro corpore oblitam crasso unguento, supra annos m c c c. quantum ex erutis uicinis marmoribus conijcere poteramus extinctam. Albani uicti à Tullo Hostilio fuere, ac in Cœlio monte permissi habitare: oppidum à Romanis dirutum, atque iterum restitutum Henricus tertius Imperator rursus deleuit. Nunc autem Sabellorum ditionis. Prope etiam Sabelli castri uestigia uidentur, unde gens ea originem duxit, ubi cœnobium antiquum refecit ætate nostra Ludouicus Patriarcha Aquileiensis. Aritia urbs quondam nunc Riccia uocata in breue redacta castellum à Syluio Sabello possessum. Huic proximum Dianæ Tauricæ templum fuerat quod Artemisium uo- Aritia
cabant c l x. stad. ab urbe distans, hodie Cinthianum putatur ex Dianæ nomine adhuc uocatum Columnensium castrum Hic plurima licia ac uittæ superstitiorum pendebãt: Cinthianum
hic uallis inter utrunq; oppidum ubi Aegeriæ Numæq; col- Vallis ægeriæ
locutio dicitur fuisse. Hic Hippolytus Vrbij nomine postquam reuixit translatus, Orestes quoque & Iphigenia ex Iphigenia
Taurica regione cum deæ simulacro aduectæ, templum id constituerunt: ubi rex Aricinus sacerdos nefario ritu præficitur, qui regem ante se & hostiam humanam prius ma- Aricinus Rex
ctauerit. itaq; fugitiuus est aliquis semper necem & ipse cõtinuo ac insidias cauens: autores Strabo, & Sillius. Cinthia- Lacus
no item proximus est lacus in alta ualle nemoribus cinctus, in quo demersam antiquitus nauim Prosper Card. Columnẽsis patrum memoria extrahi iussit, quam Baptista Albertus uir planè antiquarius ac doctus, existimabat de industria collocatam, ut inde fons oppido subministraretur. Nemus Nemus oppidum
item aliud oppidum uicinum sub eadem familia. In Nemorẽsi Cæsar uillam incœperat loci amœnitate captus, ut Trãquillus. Tusculum clarum uilla Ciceroniana & Catonum ge- Tusculum
nere, ædificium Telegoni Vlyssis & Circes filij. Sillius Mœnia Laertis quondam regnata nepote. Videmus nunc eius uestigia supra castrum Frascati, fontemq; ex eo usq; Romã manantem. Tusculani Frederici Aenobarbi Imperatoris quondam coniunctis copijs, Romanos insigni clade adfecere, ut postea resipiscere non esset. Romani itaque memores iniuriæ post aliquot annos tanta in eos ira perciti sunt, ut uix urbis fundamenta relinquerent. Algidum in alto Algidum
monte situm ex aëris algore propterea dictum, nunc Roca Rocca
papæ ex ueteris situ descriptionis existimatur, syluaq; proxima adhuc Allij sylua cognominatur. Collatia prope Collatia
Romam uia Tyburtina, ubi stuprum Lucretiæ, nunc nulla uestigia. Gabij uia Prænestina distant centum stadijs ab Gabii
urbe æque ac Præneste, ut ait Strabo. Id Zagarolum quidam existimant, quod mihi non probatur, cum propinquiores urbi ex supradicta autoritate deprehendantur, potius autem interiere. Lacus Regillus nunc S. Seuera. Columna Lacus regillus
oppidũ cuius adhuc uestigia uidentur. Præneste uerò ipsum Columna
in conspectu urbis orientem uersus autorem habet Cæ- Præneste
culum Vulcani filium apud Virgilium. Strabo Polystephanum, Plinius Stephanen appellat. dicitq; Præneste ob lentisci copiam postea uocatum, quod Græci πρῖνον dicunt. Festus, autem, quod montibus præstet, ubi situm est. Hic Sulla x i i. hostium milia unà cum ipso Mario iuniore interfecit. Templumq; fortunæ condidit, unde sortes petebantur. In eoq; lithostrota primum cœpere, ut autor Plinius. Hoc oppidum insequentibus temporibus etiam dirutum, primum à Bonifacio v i i i. deinde Eugenio i i i i. Versus autem meridiem Labici oppidum, quod nunc Labici
Vallismontonũ comitum ditionis, quidam eruditi putant. Ser. dicit hos à Glauco Minois filio etymum trahere: Nam cum is in hæc loca ueniret, uidissetq; discinctos, zo-

namtri

non tribuit, qua sese clypeosq; accingerent, quasi ἀπὸ τῶν λαβῶν. Virgilius & picti scuta Labici. Liuius in IIII. Q. Sulpitius Priscus oppidum Labicos corona aggressus scalis captum diripuit. Censuitq; senatus frequentem coloniam deducendam, coloni ab urbe CL. missi iugera acceperunt.
Tybur Tybur XVI. ab urbe mil. Argeo positum colono. Corax al-
Corax terius autor oppidi distantis XX. passuum millia. Tyburtini & Tyburtes dicuntur, apud hos multa uetustatis monumenta, Hadriani & Marij Vopisci uillarum, Tybur-
Anio tinus lapis, Anio flumen cum Albunea, qui apud eos cataractis impellitur magno impetu è sublimi in præceps. Dicitur apud ueteres, tum Martialem, ebur ac dentes candidos reddere: apud Pausaniam uerò frigidum primo ingredientibus, deinde calescere: oritur tacito è montibus Sympruinis, coniungitur Tyberi, tertio ab urbe lapide. Tibur dirutum quondam à Frederico Aenobarbo Imp. post aliquot annos restitutum est. Via tiburtina ultra Anie-
Mons sacer nem III. mil. conspicitur mõs sacer quod Ioui sacratus esset.
Velitræ ut ait Festus. Huc plebs Romana olim secessit. Velitræ, incolæ Veliterni & Velitrani Augusti genere insignes, ho-
Nympheus die ditißima ciuitas. Deinde Nympheus fluuius. Hinc Vol-
Volsci sci incipiunt. Inter orientem uerò & Septentrionem Fide-
Fidenæ nas inter Anienem & Tyberim ac Eretum fuisse deprehendimus, quod Plinio teste Tyberis eos à Vaticano sicuti Crustuminos à Veientibus diuidebat. Distitisse præterea XL. stadijs tantum ab urbe Dionysius dicit. Coloni enim Veientum fuerant. Contra quos post Sabinos primum bellum gessit Romulus. Liuius IIII. scribit eos Veientum consanguineorum suorum bello irritatos, Romanos legatos interfecisse, quorum statuæ in rostris ob honorem positæ fuerunt, mox Fidenis expugnatis necatisq; sontibus, noui coloni inducti, quibus Fidenates interfectis rursus rebellare. Iterum ab Aemylio Dictatore captæ desolatæq; sunt Fidenis, ut ait Tranquillus, ruina theatri hominum
Crustuminii XXII. millia periere. Crustuminij paulo supra Fidena-
Caletranus ager tes. Ager Crustuminius & Caletranus dicitur Plinio oppidorum nomina tenere. Crustuminiũ oppidum Colonia Albanorum Dionysio esse dicitur. Liuius quoque scribit hos
Ceninenses populos simul & Ceninenses & Antennates, indignatos
Antennantes ex raptu Sabinarum, contra Romanos profectos fuisse Acrone duce, ex quo uictos fuisse apparet. Ideo Plinius inter Sabinos ponit. Strabo autem inter Latinos. Inter Cru-
Eretum stuminios Eretum oppidum, nunc mons Eretundus. Vir-
Nomentum gilius, Ereti manus omnis. Iuxta hoc Nomentum ponunt castrum hodie notißimum, uiam habet ab eo cognominatam: omnia sanè ditionis Vrsinorum. Plinius connumerat populos LIIII. in antiquo latio, iam usque suo tempore interijsse, inter quos Fidenates, Collatiam, Gabios, Crustu-
Bolę, Coriolũ mium, Antennam, Ceninam, Bolas, Coriolum, quo se Martius Coriolanus exul receperat: oppidaq; huiusmodi te-
Satrium ste Liuio Romanis ademit, Satrium, Longulam, Corio-
Longula los, Nouellam, Polustram, Corbionem, Veteliam, Trebiam,
Nouella Labicos, Pedum. De hoc Liuius. Ad urbem à Pedo ducta,
Polustra & ad fossas Claudias & Bouillas ab urbe passus mille po-
Corbio pulatur. Pedi autem quod hic commemoratur Horatius
Vetelia meminit. Quid dicam te nunc facere in regione Pedana.
Trebia Hernicorum nunc populos Campaniam uocant, sunt au-
Pedum tem Allatrium, Anagnia, Frusino, prope quem Cosas labi-
Hernici tur fluuius Straboni. Verulum, Signia, uini austeritate no-
Allatrium tißima. Ferentinum. Hernia enim saxa ipsorum lingua uo-
Anagnia cant, quibus horrescit tota regio, de his Liuius in VIII.
Frusino Martius Tremulus Longus omnem gentem Hernicam in
Cosas flu. deditionem accepit. Et paulo ulterius. Anagninis, qui ar-
Verulum ma Romanis intulerunt ciuitas quæ sine suffragij latione
Signia data fuerat adempta, & magistratibus præterquam sacro-
Ferentinum

rum curatione interdictum. Volsci septentrionem uersus Volsci
cum Marsis terminant, quorum Suessa caput: quam ultra Suessa
Lirim situm Tarquinius Priscus adscitis Hernicis expugnauit, una cum Pometia, è cuius manubijs templum Ioui Pometia
latiali apud Albanum excitaui. Pometiæ uerò urbs & agri Pometij in hac parte frequens apud autores mentio, quæ iam & ipsa interijt. Huius enim coloni Suessam migrarunt, ex quo Suessa Pometia dicta, deinde Vestinorum. Supra uerò Casinum præclara ciuitas latinorum nouißima, in- Casinum
quit Strabo, nunc oppidum cum Cœnobio S. Germani diui Benedicti commoratione nobilitato. Silius. Nymphisq; habitata Casini Rura euastantur. Sora colonia quæ tempore Annibalis defecit ad Samnites interfectis Romanis colonis: Sora colo.
uicta deinde à M. Pœtilio & Gn. Sulpitio Coß. ac Samnitibus securi percußis deducta noua colonia, ut Liuius Postremo à Frederico Aenobarbo, sedente Gregorio VIII. diruta est. Nostra ætate Ducem habuit urbis præfectum Sixti pont. fratris filium. Sub Sora inter Liris fluenta, ue-
luti insula Interamna continetur Plin. In hac parte est illa Interamna
insula amœna, de qua loquitur Cicero de legibus. Hic etiam
Fregellæ olim urbs florentißima cum à Romanis defecis- Fregellæ
set diruta, & ad uicum iam usq; à Strabonis tempore redacta. Ea nunc siue ex eius ruinis Ponsecorius oppidũ existima-
tur. Silius: Et quæ fumantem texere giganta Fregellæ. Aqui- Aquinum
num iuxta est, quod Melpha fluuius abluit Straboni: Et Ar- Melpha
pinum. Quorum alterum diui Thomæ, alterũ Ciceronis & Arpinum
C. Marij natalibus gloriatur: ex quo Arpinates hodie ob honorem tanti municipis tris literas M. T. C. pro signo publico conscribunt. Liuius in VIIII. eo anno Sora & Arpinum recepta à Samnitibus: & libro X. Arpinatibus & Tre-
bulanis ciuitas data. Atina inter Liris & ipsa confluenta. De Atina
qua sic in libro Coloniarum scribitur. Atina muro deducta Colonia. Deduxit Nero Claudius. Iter populo non debetur. Ager eius pro parte in lacinijs & strigis est adsignatus. Virgilio quoq; Atina potens in catalogo dicitur. Sceptum iam
interijt. Frabateria quæ nomen adhuc retinet. Meminere Si- Frabateria
lius & Iuuenalis. Venafrum bacca nobile. Setia. Priuernum Venafrum Setia
Camillæ patria. Virgilius: Priuerno antiqua Metabus cum Priuernum
excederet urbe. Proxima huic Sermoneta nouo nomine op- Sermoneta
pidum. Cui Caietanorum familia paulò antè dominabatur: qua sublata ab Alexandro ea terra cum uicina circum regione Lucretiæ filiæ concessa. Atrium in eo est itinere, nunc
Itrium. Atriani inter priscos Latinos à Dionysio comme- Atrium Atriani
morantur qui rebellauere. Hos autẽ populos confuse ab autoribus positos, est difficile sanè indicare inter quos fuerint,
sicuti suprà narraui. Nam & Antium urbi uicinum, & Ve- Velitræ
litras Liuius inter Volscos ponit. Volscis enim, inquit, uictis Veliternis ager ademptus: & Velitras coloni ab urbe mißi. Et alibi Sp. Caßius Cos. Antiates Volscos fundit, fugatq; compulsos in oppidum Longulam persecutus, mœnibus potitur. Equi etiam qui fuerint populi non facile distinguun-
tur, commixti alioqui Latinis & Volscis. Verba tantum Li- Equi Liuius
uij ponam ex libro VI. ut per ea sit cuiq; perspicere. Camillus, inquit, uictor ex Volscis in Equos transit, & ipsos bel-
lum molientes cum exercitu eorum ad Bolas oppreßit, ac Bolæ
urbem aggressus, primo impetu cepit: & item libro X. So-
ram atq; Albam Coloniæ deductæ. Albam in Equos VI. mil- Alba inter Equos
lia Colonorum scripta.

VMBRI, SABINI. Vmbri

VMBROS Plinius uetustißimos Italorum po- In Vmbria ter
nit, quasi ὀμβρίους, quod inundatione terra- animalia pa-
rum imbribus superfuissent. Prius Siculos ait, riunt
Liburnosq; expulere, qui agrum Præcutianum Adrianumq; inuaserant. Demum & ipsi à Tuscis ex-
pulsi sunt

pulsi sunt c c c. eorum urbibus expugnatis. Tusci uerò de-
inde à Gallis. Stephanus grammaticus ex autoritate Aristo-
telis scribit in Vmbria ter in anno animalia parere, arbores
biferas fructus ferre: Mulieres plerunque geminos parere.
Termini eorũ hinc Tusci, inde Sabini. Ex aquilonis autẽ la-
tere longo tractu usque ad mare Adriaticum Straboni pro-
tenduntur. Nunc uerò Apenninum non transeunt. Primum
Otricolum — igitur post latium oppidum Otriculũ in monte situm. Quod
Ameria urbs — quidam inter Sabinos ponunt, ut Strabo, Plinius inter Vm-
bros. Ameria urbs antiquißima condita Annis D C C C C-
L X I I I I. ante Persicum bellum, ut Plinius ex autoritate
Catonis. Ager Amerinus, ut scribitur in libro Coloniarum,
lege Augusti est designatus, & ueteranis est quidẽ adiudica-
tus, & pro extimo libertatis legem sunt secuti, ubi termini
ambiguum nunquã circa ipsum oppidum, sed extra tertium
milliariũ Lex Cæsariana operta est, in absoluto termini siti
Tuder — sunt, id est, s s. P. s. De D C C C. P. S. X I I. Tuder, Silius:
Martis tẽplũ — Et gradiuicolam excelso in colle Tudertem, Martem enim
colebant. Nunc quoq; natum ad arma populum uidemus, &
Iturum — continuis seditionibus ad nihilum pene redactum. Iturũ Stra
Arnatæ — bo hic cõmemorat. Plinius uerò Arnates, Casuentinos, Car-
Casuentini — sulos, quam nunc Cascinam uocãt. Sunt & nouis nominibus
Carsuli — Cærtum, Mons falcus, Pontem, clarum Ludouico iurispe-
Cerctum — rito: Meuania clara Propertio & Clitumno amne dealban-
Mons falcus — dis iumentis memorabili. Eam quoque Tines paruus fluuius
Pontem — præterlabitur, ut Strabo & Silius. Spoletum Colonia Roma
Meuania — na teste Plinio in libro Coloniarum scribitur. Ager Spo-
Clitumnus — letinus in iugeribus & limitibus intercisiuis est adsignatus
Spoletum — ubi cultura est. Cæterum insolutus est montibus, uel subsi-
ciuis, quæ reipub. alij Cessa Censita sunt. Nam & multa loca
hæreditaria accepit eius populus. Hic Theodericus rex no-
bile prætorium extruxit, cuius successores Gothi oppidum
id euerterunt, restitutum deinde à Narsete. Hic etiam du-
cem Longobardi constituere, unde hæc regio tota apud
Asisium — posteros cognomen accepit. Asisium & Asisinates incolæ,
Plinio, Ptolemæo, clarum Diuo Francisco eiusq; templo nul-
Asis mons — la materia constructo. Huic mons imminet Asis, qui oppi-
do nomen dedit, quin & fluuius simul putatur ex uersu
Propertiano, subiectumq; montibus Asinis esse, quem
Chiagium nunc uocant. Tifernum prope Tyberim nunc
ciuitas castelli, ut ex Plinio coniecimus, qui ait Tyberim per
Vmbros non longe à Perusia Tiferno ac Otriculo ferri:
Tifernatesq; inter Vmbros collocat. De hoc scribitur in li-
Tifernum — bro Coloniarum. Ager Tifernus in Centurijs fuit adsigna-
tus, postea iussu imperatoris Tyberij Cæsaris quis prout
occupabat miles. Deficientibus his alijs paucioribus est adsi-
gnatus, termini plerique qui ratione obseruationis tantum
ascendunt quantum rectura limitum. Hodie in ea ciuitate
Vitelliorum factio — Vitelliorum factio præpollet. Nicolaus eius familiæ prin-
ceps à Sixto pontifice pulsus: deinde populi fauore restitu-
tus arce disiecta, tandem multa quondam in patria cæde fa-
cta facili morbo deceßit. Filij pariter extincti. Camillus in
prælio. Paulus quod bellum aduersus Pisanos cœptum duce-
re putaretur, captus à Florentinis quibus militabat, ac secu-
ri percussus. Vitellotius deniq; natu minor idem secutus fa-
tum sub duce Valentino Alexandri Pontificis filio, cuius
exercitum ductabat: quum aliquando transfugisset, recon-
ciliationis deinde simulatione Senogalliæ, una cum cæteris
captus & trucidatus est. Qui uix tyrocinio posito iam pene
toti Italiæ tum Gallorum regi formidolosus cœperat esse,
Cuius cæde accepta fratri notho patriæ præsuli in oppidum
redeunti, Tifernates portas clausere, ac sese antiquo eccle-
Burgum S. sepulcri — siæ iuri Alexandroq; pontifici permisere. Oppidum Burgi
sexto hinc milliario. Quod mœnibus auxit Guido Petra-
mala Arretinus præsul, ditionis ecclesiæ ab Eugenio I I I I.
Florentinis ob duodecim millia aureorum mutua pignori
datum: Fulginia urbs Silio appellatur. Plinius Fulgina- — Fulginia
tes nominat, & Foroflaminienses: Strabo tantum forum- — Foroflaminienses
flaminij. Historia recentior habet, quòd à Longobardis id — Trinciorum familia
oppidum dirutum fuerit, ubi Forum flaminij, aliudq; pro-
pe instauratum quod nunc cernitur. Huius loci tyrannus
Vgolinus Trincius sub Bonifacio I X. fuit, eiq; Perusiam
quandoque rebellem subdidit. Eius successor Conradus cum
Brachianas partes sequeretur Martino V. pontifici aduer-
sas, per Franciscum Sfortiam ei bellum mouentem ad ipsius
Pontificis ecclesiæq; autoritatem se conuertere, ex datæ
pacis conditione compulsus est. Ispellum in codice situm — Ispellum
Straboni Plinioq; antiqua Brachianorum possesßio Nuce- — Nuceria
ria in Apennino sita. Quatuor eius nominis in Italia, alia
in Campania, tertia item in Apennino prope Mutinam:
Quarta in Apulia, Nuceria Apulorum Ptolemæo uoca-
ta, alijs Luceria. Gualdum nouum oppidum Pontificis, — Gualdum
sequitur factiones Perusinorum. Inginum. Plinius inter Vm- — Inginum
bros Ingininos ponit & Arnates. De his urbibus Silius sic
ait: His urbes, Arna, & letis Meuania pratis. Ispellum,
& duro monti per saxa recumbens Narnia, & infectum
nebulis humentibus olim Inginum, patuloq; iacens sine mœ-
nibus aruo Fulginia. Inginum quidam Eugubium falso pu-
tant, quum de lino Eugubino Plinius mentionem faciat, — Eugubium
quapropter antiquum & ipsum, quod decorauit Vbaldus
eius urbis & ciuis & præsul sub Alexandro I I I. uir san-
ctißimus. Hanc ex pontificum ditione primus occupauit
Antonius Feretranus. In hac prouincia ponunt & Saxo-
ferratum, de quo plura mox in Piceno. SABINI iuxta
Vmbros ponuntur, dicti Plinio quasi Seuini à deorum cul-
tu. Strabo antiquos esse Sabinos, & indigenas dicit, ab — Sabini
eisq; & Sannites, quos etiam Sabellos uocant, & Picen-
tes descendisse: ac uiam salariam strauisse, quæ à porta
Collina incipit, & in quam Nomentana incidit apud Ere-
tum Sabinorum oppidum, suprà Tyberim iacens. Cato à Sa-
bino Sangi filio ortos. Dionysius commixtos Laconibus di-
cit, qui fugientes duritiem legum Lycurgi in Italiam circa
Terracinam Feroniæ Templum constituere, ex eisq; pars
ad habitandum cum Sabinis profecti, puritatem uiuendi,
moresq; laconicos docuere. Silius à Sabo & Sancto uide-
tur originem repetere. Ibant & genti pars Sanctum uoce
canebant Autorem generis, pars laudes ore ferebant Sabe
tuas, qui de patrio cognomine primus dixisti populos ma-
gna ditione Sabinos. Sanctus hic, ut ait Ouidius, tribus ap- — Sabus
pellabatur nominibus: Sanctus, Fidius, Semipater. Quæ- — Sanctus
rebam Nonas Sancto Fidio'ne referrem, An tibi Semipa-
ter: cum mihi Sanctus ait? Cuicunque ex istis dederis, ego — Cures metropolis
munus habebo. Nomina terna fero, sic uoluere Cures. Cu-
res enim Sabinorum quondam metropolis interiere, Tatij
Numæq; patria, unde & quirites dicti Straboni. Sabini
igitur Nare & Aniene fluminibus interluuntur. Nar enim, — Nar flu.
ut Plinius ait, è monte Fiscelli defluens iuxta Vacunæ ne-
mora & Reate: ex alia parte Anio ex monte Trebano-
rum Plinio ortus, lacus tris amœnos ambo faciũt, qui Sub-
laqueo quod & Sublacum dicitur, nomen dedere. Tacitus — Sublaqueum & sublacum
è Sympruinis montibus ait Anienem oriri. Farfarus amnis — Farfarus
ubi Cœnobium celebre ac notißimum. Virgilius: Et amœ- — Allia flu.
næ Farfarus undæ, proximus est. & Allia itẽ paruus amnis
clade Rom. insignis, nunc Curresius ab accolis dicitur.
Cæteros Sabinorum populos Plinius latiores facit quàm
Strabo. Nam ab Anieni propinquis incipit, in quibus sunt
Fidenates, Crustumij, Eretum, Nomentum, & huius ge-
neris, de quibus inter Latinos dixi Strabonem secutus. — Reate Italiæ medium.
Reate Sabinorum urbs Italiæ medium Plinio. Hic prope — Velinus lacus
campus Roseæ, & lacus Velinus, qui ab oppido nunc Pe- — Campus roseæ

deluco nomen accipit. Virgil. Et Rosca rura Velini. Plinius scribit, cum Vopiscus causam apud Pretores ageret, campos Roscæ dixisse Italiæ sumen esse, in quibus perticas pridie defectum gramen operiret.

Sacrani

E Reate orti Sacrani sunt appellati, ut inquit Festus, qui è Septimontio Ligures Siculosq; eiecerunt. Nam uere sacro erant orti. Festus Arcades esse dicit, qui cum pestilentia laborarent sacrum uouerunt uer. Virgilius: Sacranæq; acies.

Muli Reatini
Narnia quæ & Nequinum

Reatinos mulos Strabo magnopere commendat. Præterea Narniam, Trebulam, Interamnam, Nursiam, circaq; loca, Plinius inter Sabinos ponit, Strabo inter Vmbros. Narniam, Nar amnis interluit. Nequinum antea dictum, ob loci iniquitatem ac asperitatem, Plinio. Hinc fuit Captamelata Dux inuictißimus, & qui plures Venetis uictorias peperit, quamobrem ab illis equestri statua est honoratus.

Tetricus mős

Adiacet & Narniæ Tetricus mons asperrimus, unde Tetrici homines seueri dicuntur Festo. Virgilius: Qui Tetricæ horrentis rupes amnemq; seuerum, Casperiosq; colunt, Forulos, & nomen Imelli.

Casperii
Foruli
Imellum
Amiternum
Alfatentia
Interamna

Qui populi iam interiere simul cum Amiterno, cuius Plinius, & Alfatentia, cuius etiam Liuius meminere. Interamna prata adeo irrigua habet, ut quater in anno secentur Plinio. Post hanc Interamnæ duæ eidem ponuntur autori, inter Præcutinos, ut alibi dixi, quæ Liuio Interamnis dicitur libro I X. ac inter Latinos.

Trebula quæ & Mutiscæ

Trebula hodie Treuium. Plinius ait hanc Mutiscas, & Suffenates prius uocatas. Virgilius: Oliuiferæq; Mutiscæ.

Tinna

Fluuius autem prope oppidum Tinna Plinio memoratus existimatur, Silio Tinia uocatus, Tiniæq; inglorius amnis. quidam hunc chiagium potius.

Sanctulus
Nursia

Nursia cunctis borealior: hic Sanctulum præsbyterum ac confessorem colunt, qui tempore Gregorij primi fuit. Nursinos Augustus grauiter mulctauit, quod in tumulo suorum, qui apud Mutinam ceciderunt, pro libertate extinctos inscripserunt.

Carsuli

Huic uicinum oppidum Carsuli Plinio, unde Carsulani, quod Cascinam nunc uocant.

PICENTES.

Picentes

PICENTES numerosi quondam populi: CCCLX. eorum oppida in potestatem populi Romani uenisse, ortos præterea à Sabinis uoto uere sacro autor est Plin.

Pici auspiciũ

Straboq; eosdem dicit usos Pici ductoris auspicijs, unde Picentes dictos & regionem Picenum.

Marchia

cur autem nunc Marchia dicatur superius in regione Venetiæ dixi. A populo Romano & hi unà cum Marsis defecere, in quos demum uictor Pompeius Strabo Magni pater acriter animaduertit. Siti sunt trans Apenninũ ad mare usq; Adriaticum longe magis quàm late Porrecti, ut ait Strabo:

Rubicon flu.

à Rubicone usque ad Homatrium fluuium ac Adriam oppidum. Rubicon ipse nunc Pisitella, paruus quidem amnis, sed memorabilis quod terminus Gallorum ac Rom. prouinciæ fuerit, nec legionibus ultra transire licebat, ut ex inscriptione eius loci huiusmodi: P. R. Imp. miles, tiro, commilito, quisquis ea manipularie'ue, cẽturio'ue, turmæ'ue, legionarie'ue, sistito uexillum, nec ultra hunc amnem Rubiconẽ signa'ue ductũ cõmeatum'ue traducito. Si quis huius iußionis ergò aduersus ierit, fecerit'ue, adiudicatus esto hostis pop. Rom. ac si contra patriam arma tulerit, penatesq; è sacris penetralibus asportauerit S. P. Q. R. Sanctio plebisciti. S. V. C. Ariminium Liuius X I I I I. coloniam dicit in Picenum cum Beneuento deductam. Rursus libro X I I I I. Sẽpronio prætori Ariminum prouincia obuenit. Strabo Vmbrorum dicit Coloniam. Hæc prius à Cæsare occupata, initium belli ciuilis dedit. Hucusque uia flaminia munita fuerat, ut in Gallia dixi.

Concilium Ariminense

Hic & concilium celebratum, quod Hieronymus improbatum dicit.

Gaudentius

Ornatur hæc urbs præsule simul & martyre Gaudentio sub Constantio principe, ob Arrianos ei aduersos. Patria fuit Ephesinus sepultusq; in eadem regione, ubi templum simul cum Cœnobio dicatum ei postea fuit. In porta urbis hæc legitur inscriptio: Imper. Cæsar diui Iul. Fi. Augustus Pont. Max. Cos. X X I I I. Trib. Pot. X X I I. P P. murum dedit curante L. Turno Secundo Aproniani Præfect. urbis Fi. Actio. V. C. Correctore Flam. & Piceni. Insequentibus temporibus à Vitige Gothorum rege obsessum, Ioannes Vitaliani Dux Iustiniani Cæsaris defendit. Quumq; exarchatui subesset unà cum uicinis oppidis Romano cessit Pontifici: postremo in Malatestarum ditionem uenit.

Malatestarum familia

Quæ familia à Malatesta initium sumpsit temporibus Othonis I I I. cuius amicitia atque autoritate plura ille obtinuit loca. Ex hoc nati Mastinus, Pandulphus & Galeoctus. Hic ultimus cognomento Vngarus appellatus, dux belli clarißimus fuit anno M C C C X X X I I I I. Clementi V I. Contra Nicolaum Estensem militauit: Quamobrem Arimini Vicarius est factus. Tres & hic liberos suscepit, Carolum, Pandulfum Galeatium. Carolus res in Italia magnas geßit, sæpe Florentinis, sæpe Venetis militando, moribusq; ac grauitate ferè Catoniana. Galeatius Pisaurum & Forum Sempronij tenuit. Quorum alterum Francisco Sfortiæ, alterum uerò Forum Sempronij, Vrbini Comiti uendidit. Pandulphus & ipse militia clarus apud Mediolani ducem Ioannem Galeatium multa strenue geßit. Brixiam, & Bergomum in suam potestatem redegit, diuq; tenuit, tandem omnia pulsus à Venetis amisit. Tres item hic genuit liberos: Robertum, Sigismundum, & Malatestam: quorum primus natu maximus Ariminum possedit, uir sanctitate ac miraculis clarus, uxorem quam duxit nunquam attigit, nihilq; ei potius fuit, quàm egentibus opes distribuere, ac pudicitiam perpetuo cum iustitia & uitæ abstinentia colere. Quondam à pontifice quædam loca ad eum pertinentia reddere iussus, confestim obtemperauit. Cum coorta in eum seditione quod minus rem curare uideretur strictis gladijs peteretur, ante omnia effusis ante deum precibus, foras mox egressus sese illis inermem tunicatumq; tradidit. Ad cuius adspectum omnium animi deliniti ac furor compressus. Malatesta Nouellus appellatus Cesenam Ceruiam Britonorum possedit. Sigismũdus quum prior esset ætate Roberto extincto Arimino succeßit, quum ante Fanum Senogalliamq; teneret, uir facinoribus coopertus & maioribus dißimilis, cuius atrocia facta satis in oratione Pij pontificis cum cõdemnatus fuit, manifesta sunt. Dux alioqui belli haud obscurus. Hic tamen (quis crederet) leui morbo ac facili perijt, præteritorumq; pœnitere monstrauit, relicto filio Roberto Magnifico cognomento.

Robertus magnificus

Qui ex duorum bellorum uictorijs ostendit iuuenis quantum cæteris præstitisset nostri seculi ducibus si per immaturam mortem licuisset. Altero cum Neapulconem Vrsinum à Paulo I I. missum cum ingenti exercitu sociali ad Ariminum expugnandum, cum longe paucioribus ipse superauit. Altero uerò Alfonsum Calabriæ ducem contra Sixtum pontificem summa ui proficiscentem, collatis signis in prælio fugam turpißimam adripere compulit, captis omnibus ferè eius exercitus principibus uiris. Roberti deinde filium nothum Pandulfum, postquam is aliquot annos sine controuersia patriam tenuisset ditionem, nuper Alexander pontifex expulit, Cæsare filio surrogato: quo deiecto ille statim reuersus quum ciuibus non satis fideret, urbem Venetis tradidit, qui eam ad hunc usque diem quanquam reclamante pontifice retinent.

Baptista Malatesta

Fuit & ex eadem familia Baptista Malatesta, cui &

Leonard

Leonardus Arretinus, & plurimi eo tempore eruditi, ut fœminæ doctißimæ scripta plurima dicabant. Post Ariminum sequitur in ora castrum Durantis à Gulielmo Duranti decano Carnotensi ædificatum, illo qui speculum iuris composuit, cum illuc thesaurarius à Martino IIII. missus esset.

Pisaurum colonia
Isaurus flu.

Pisaurum ciuitas ab Isauro fluuio proximo, nunc Folia appellato, Romana colonia simul cum Mutina & Parma deducta, ut Liuius XXXIX. Inter colonos autem qui traducti fuerant, Accius Tragœdiarum scriptor ab Eusebio memoratur, & iuxta fundus Accianus ab eo cognominatus. Totile & hæc ruinam passa. Deinde à Belisario restituta, posteris temporibus à Malatestis, ut dixi, dominata, à quibus diuendita Sfortiæ & Alexandro fratri concessa est. Huius postremo filius Constantius Ioannem filium nothum successorem habuit. Is ab Alexandro pont. gener adscitus, spreto mox matrimonio ac dirempto ab eiusdem exercitu nuper expulsus, ac filius surrogatus est, quo rebus excidente Io. statim reuocatur. Prope Isaurum Crustumium torrens est. Lucanus. Crustumiumq; rapax, hodie Conchliam uocant. Focaria item promontorium cum IIII. paruis oppidulis.

Fanū fortunæ

Fanum fortunæ similem passum ruinam, & ab eodem restitutū, Cardinale nunc suo Iulij beneficio decoratur Gabriele Iurisperitißimo.

Metaurus fluuius

Metaurus amnis cæde Asdrubalis memorabilis.

Senogallia

Senogallia à Senonibus condita. Silius, Et Senonum de nomine Sena. Hanc Sixtus præfecto urbis fratris filio regendam concesßit.

Esis fluuius

Esis fluuius qui & oppido Esio nomen dedit Plinio, nunc Flumesinus dictus.

Ancona

Ancona è situ quod quasi cubitum in Adriaticum promineat, Syracusanis qui Græci Dorici erant Dionysij tyrannidem fugientibus, ædificata Stra. Lucanus, Quam Dorica sustinet Ancon. Eius humilior pars à Gothis quondam obsidentibus disiecta, Conone Iustiniani duce male defendente: ab altero deinde duce Narsete, & obsidione liberata, & ædificijs restituta, profligatis ab eo LXVII. Gothorum nauibus. Postea à Saracenis Lotarij Imper. Sergij Pont. temporibus post Venetorum naues in Tergestino sinu incensas, oram omnem depopulātibus Ancona capta atq; incēsa est.

Portus Anconitanus

Portū in ea excitauit Traianus princeps ex marmoris eo loco inscriptione: Imper. Cæsari Diui Neruæ F. Neruæ Traiano optimo Aug. Germanico Dacico. Pont. Max. Trib. Pl. XIX. Imper. XI. Cons. VI. P P. Prouidentiß. princip. S. P. Q. R. Quod accessum Italiæ hoc etiam addito impensa sua portu, tutiorem nauigantibus reddidit. In libro autem Coloniarum sic scribitur: Ager Anconitanus limitibus Græcanicis in centurijs est adsignatus.

Numana

Post Anconam Numana sita est, quidam Humanam dicunt in marmore legisse, ueteris uestigia nominis tenens, à Siculis item condita. Plinius meminit, etiam Silius.

Cupra

Cupra uetusta urbs Tuscorum ædificium, ubi templum Iunonis erat quod Cupram Iunonem appellabant, ut Strabo: Silius quoque: Queis littoreæ fumant altaria Cupræ.

Castrū nouū

Castrum nouum, uetus etiam oppidum, hodie Flauianum. De his scribitur in lib. Coloniarum. Ager Cuprensis, Truentinus, Castranus, Aternensis lege August. sunt adsignati.

Palmēsis ager
Truentus flu.

Ager Palmensis. in hoc tractu Plinio memoratur: nunc quoque turris palmæ. sequitur fluuius Truentus cum oppido eiusdem nominis, quod solum Liburnorum in Italia reliquum est, ut ait Plinius.

Matrinus flu.
Omatrinus
Vomanus
Adria Picentium

Deinde Matrinus fluuius Ptolemæo, Omatrinus Straboni, Vomanus Plinio, apud quem Adria est Picentium sita, VII. millibus passuum à mari distans, Romanorum Colonia. Liuius libro XI. Sena & Adria Coloniæ deductæ. Aliam in Venetia dixi. Silius. Atque humectata Vomano Adria.

Asculum Colonia

Intus autem Asculum, Piceni nobilis Colonia inter Truenti brachia: ultima ferè Picentium in ea parte ac Capua, ut Antoninus in itinere. Captum in bello Marsico, maiorem alijs sustinuit animaduersionem, incensa urbe quod legatos Asculani interfecissent.

Beturius Borrus
Venudius Bassus
Ciccus mathematicus.

Censetur claris uiris Beturio Borro oratore, Venudio Basso, qui de Parthis triumphauit. Recentioribus uerò Nicolao IIII. pont. & Ciccho mathematico. Iosias autem nobilis adolescens sub Calisto III. tumultus in ea excitauit, Ioannem F. Sfortiæ fratrem qui Asculanos defensitauerat interficiendo. Quare passus exilium, tandem cum nec quiesceret, captus à Roderico legato pontificis propinquo, ac Romam ductus est.

Firmum

Firmum antiquum oppidum, cui præfuere diu præsules è Capranicensium familia, donec Ioannes Baptista Panagathus ultimus in matrona deprehensus atque eiectus: cum aliquandiu exularet, tandem inexplorato redire ausus interfectus domi à populo fuit.

Præsul Firmanus
Liberoctus Firmanus

Nuper uerò id oppidum Liberoctus Firmanus inuasit. Is haud sane ex loco magno miles Cæsaris Alexandri filij fuerat, eiusq; fauore, tum etiam Vitellotij Tifernatis auxilio, cum quo adfinitatem iunxerat, Firmum ducētis ferè comitantibus armatis profectus, necessarios ac propinquos quos putabat dominationi posse obsistere, ad eum salutatum uenientes de improuiso septem numero trucidauit: urbisq; iam Tyrannus arcem quam olim Franciscus Sfortia id ea inceptauerat (nam & id oppidum una cum reliquis in Piceno aliquandiu F. tenuit) absoluere conabatur: uerum ultore deo sequenti anno, eodemq; die S. Syluestri quo facinus ipse perpetrauerat, à Cæsare contra quem conspirauerat, una cum Vitellotio ceterisq; per proditionem captus atque interfectus fuit.

Vrbs Saluia

Vrbs Saluia Antonino, Plinioq;, ubi nunc modica sane uestigia Vrbisaltæ castri.

Potentia Traiana

Potentia flumen & oppidum, olim Traiana potentia quæ Plinio & Ptolemæo in littore ponitur, nunc uerò sub Recinensibus.

Ager Potentinus

De qua in lib. Coloniarum: Ager Potentinus, & Recinensis, & Pausulensis, eidem sunt adsignati. Ricinensium Plin. item meminit: eorum urbs Helia Ricina ad Helio Seuero principe ædificata: deinde à Gothis diruta. Coloni prope ædificauerunt Racanetum & Maceretum.

Maceretum Inscriptio

Nam & Macereti hodie inscriptio legitur huiusmodi. Imper. Cæsari L. Veri Augusti filio, Diui Pij nepoti, Diui Hadriani pronepoti, Diui Traiani abnep. Diui Neruæ atnep. L. Septimio Seuero Pertinaci Augusto Parthico Max. Arabico Adiabenico ab pont. max. tribus pot. XIIII. Imp. XI. Cons. III. P P. Colonia Helia Ricina cōditori suo.

Sentinates

Sentinum Straboni: unde Sentinates Plinio, in quorum agro, ut Liuius X. scribit, Decius patris exemplum secutus, pugnando aduersus Hetruscos, Vmbros, & Gallos se deuouit. Hoc oppidum Longobardorum quoque uim pertulit:

Fabrianum
Saxoferatum

è cuius ruinis duo uicina oppida Fabrianum, & Saxoferratum constructa sunt prope quod ad mille passus iuxta fluuium Sentinum adhuc uocatum, cernuntur ueteris uestigia ciuitatis: multaq; sæpe reperta nomismata, lithostrota, pauimentaq; nobilia. Fluuius hic hodie terminus Piceni & Vmbriæ, ex hoc oppidum inter Vmbros ponunt. Fabrianum uerò ultra sex milibus passuum inter Picenos, antiqua Clauellorum possesßio fuit.

Clauellorum familia

Horum familia nobilis ad Baptistam postremo Thomæ filium redacta. Is cum auare crudeliterq; imperaret, odium publicū cœperat esse: cumq; primores in eum coniurassent, hora statuta in templo signo dato, inter sacra illa symboli uerba, Et incarnatus est de S. S. pariter insurgentes eum trucidauerunt, è uestigioq; ad ædis properantes, uniuersam familiam, nulli neque sexui neque ætati parcendo sustulerunt: nec defuit per intemperantem libidinem, qui cum una ex illis uirginibus etiā interfecta rem haberet. Quapropter tanto scelere perpetrato, cum magnam sibi populus inuidiam contraxisset, ac libertatem quam conclamauerat, non satis ei tutam ani-

maduerteret, sese in Francisci Sfortiæ fidem tradidit: nunc pontificum regitur auspicijs, chartarum officinis ex magna parte uectigal quærens.

Auximum

Auximum in bello ciuili, in potestatem Cæsaris uenit. Deinde à Gothis captum, à Belisario demum post longam obsidionem receptum est.

Cingulum
T. Labienus

Cingulum Straboni mons, Plinio uerò oppidum à T. Labieno qui è partibus Pompeianis fuit ædificatum.

Camerinum
Varranorum familia

Camerinum situ loci munitißimum, in Apennini iugo Varranorum genti diu possessum, in qua maximè Gentilis commemoratur, pluribus in Italia rebus gestis: cui Rodulphus filius succedens, quatuor & ipse ditionis successores liberos dimisit, Gentilem Pandulphum & Berardum ex primo: ex secundo uerò matrimonio Petrum Gentilem, & Ioannem. Primi duo in secũdos cõspirauerunt, corrupto Patriarcha Vitellio uiro factioso, qui tunc legatus Picenum administrabat. Hic cum eos adeerseret, alter tantum Petrus Gentilis comparuit: quem statim monetæ adulterinæ accusatum capite plecti iußit. Alter uerò Ioannes, qui domi remanserat ob suspicionem, à fratribus interim trucidatur, clam in cubiculum quasi collocuturus conuocatus. Tantum igitur scelus Camertes auersati non tulerunt, breuiq; pòst tempore unà impetu in eos facto, Gentilem Pandulphum & Berardi filios obtruncant. Nam Berardus pater Tollentini quod oppidum in portionem eius cesserat, paulò antè interfectus fuerat. Protinusq; libertate conclamata, sese Francisco Sfortiæ, qui tunc Picenum occupauerat, tradiderunt. Sed diuina postea prouidentia factum, ut extinctorum Insontium filij patriam poßiderent.

Iulius Varranus

Ex quibus Iulius Ioannis filius, cum in summa felicitate in ea iam consenuisset, ad postremum Priami exitum habuit. A Cæsare nanque Alexandri pont. filio unà cum oppido, & tribus filijs, Venantio, Annibale & Petro captus, atque in arce Pergulensi, quò ducti omnes fuere interemptus, uno tantum superstite Ioanne Maria natu minore, quem pater initio belli cum gaza Venetias ueluti Priamus Polydorum in Thraciam, meliore tamen fato miserat, qui rebus Cæsarianis attritis Pio III. succedente in patriam ditionem pacificus redijt.

Tignum

Tignum urbs antiqua, de qua Cæsar in Com. Interea certior factus, Termum pr. cohortibus V. tenere Tignum. Nunc S. Maria in Georgio.

Farfina

Farfina, sic enim repertum in antiquis marmoribus in eo loco, non Sarfina, ut iam consuetudo, clara Plauto alumno, & copia lactis, ut Silius testatur, olim inter Vmbros ponebatur:

Matelica
Tollentinum
Pollentia
Esium
Feretrum
Forum Sempronij
Candianum
Luceoli

Matelica, Tollentinum, Pollentia, Esium, Feretrum, Vrbinum, Forum Sempronij, oppida antiqua sane omnia, unde Matelicates, Tollentinates, Esinates, Pollentini, Feretrani, Vrbinates, Forosempronienses appellati Plinio. Luceoli apud Callium oppidum à Longobardis dirutum: cuius ruina Candianum alterum oppidum excitatum de nomine Candiani uicini fluminis. Luceolis enim Narses audita Totilæ morte castra posuit: hic & Eleutherius Exarchus quod ad imperium aspiraret ab exercitu Rauennate interfectus. Iuxta Candiani ripam uiæ Flaminiæ pars cernitur, saxumq; CC. pas. lon. & VIII. altit. perforatum ac peruium curribus, Forulum ex ea causa appellatum cum T. Vespasiani conditoris inscriptione. In hac parte multa sunt oppida à Feretranis Vbaldinisq; possessa. Inter quæ Pergula, S. Angelus, ubi mercatus, Carda, Messa, Trabatia, qui locus prope Apenninum ex abiegna materia, ac trabibus ædificijs aptis, nomen auspicatur. Cesanus quoque flu. cum Mondaino castro post Metaurum.

Callium
Vrbinum

Callium nouum nomen. Vrbinum cuius meminit Tacitus in bello Vitelliano. Plinius ait Vrbinates cognomine Metaurenses. Dum teneretur à Gothis Belisarius post longam obsidionem tandem in deditionem accepit: quòd fons intus per æstatem aruerat.

Comites Feretrani

Postremo in comitum Feretranorum potestatem uenit. princeps eius familiæ Guido, Bonificij VIII. temporibus res multas in Italia geßit, partes imperatoris Conradini secutus contra Manfredum. Progenitores eius iam inde usque à tempore Frederici Aenobarbi cœperunt à quodam Oddantonio, cuius successores Galeatius, Guidantonius, Fredericus, Nolfus, Fredericus:

Guido
Fredericus

deinde Guido supradictus, cuius ex fratre Feltrano nepotes Ludouico Bauaro militantes ab eodem Rom. pont. aduersario, & in omnibus eius terris uicarios constituente alter Callio, alter Calassus Vrbino præficiuntur: cui deinde successere Monfeltranus Boncontes, Monfeltranus alter Antonius,

Antonius Eugubii primus dominus

qui post Guidonẽ caput extra nidum exeruit: Eugubium rei patriæ adiecit. Franciscum Cantiani principem suum aduersarium, à legato Florentinorum pacis causa ex constituto coram deductũ uulnerauit: quapropter à Florentinis ob iniuriam bello petitus, ac ad æquum conuenire coactus est. Odonẽ habuit successorem. Is quum matronas per libidinem sectaretur, populari tumultu iuuenis interficitur: uncoq; in forum tractus, ac secta genitalia mordicus tenens.

Guido primus dux

Guido filius, primus Vrbini dux, parente melior, deo rebusq; sacris propẽsior, quàm armis, ad postremum amictu ordinis minorum efferri uoluit: Ante coniugium prolis cupidus, Fredericum Bernardini Vbaldini filium infantem loco filij educauit. Deinde ex Columnensi matrimonio filio suscepto: Fredericum in bellis militiaq; foris ablegauit: hunc domi nutriebat:

Fredericus

quo puero extincto Fredericus in urbem reuocatus, ac princeps factus est, qui postea fautoribus & alumnis non fuit pœnitendus: ea in eo uirtutum semina, ut nulli ducum suo tempore cesserit: alter Philippus Macedo, si parua licet componere magnis, non solum alterius oculi amißione, quo priuati ambo à commilitonibus suis fuere: sed humanitate sermonisq; facundia hostes demerendo ac superando militiæ simulq; morum monstrator egregius: quibus caterua nobilium puerorum ex tota Italia tanquam in officina uirtutis apud eum erudiebatur. Non minus domi liberalibus artibus intentus, ædis magnificas ab se constructas bibliotheca ornauit. A Sixto IIII. dux è comite factus ei tributo si quod debebat remisso. In castris demum Venetis militando ex morbo deceßit, relicto filio Guidone,

Guido II. dux

qui nunc uiuit, potentiæ non felicitatis successore. qui his proximis annis dum Alexandro Pont. contra Vrsinos militaret, ab hostibus captus profligato exercitu XXX. milibus aureorum se redemit. Deinde à Cæsare Alexan. F. per proditionem pulsus, ut in Alexandri gestis narraui: demum illo rebus excidente à ciuibus reuocatus incolumis nunc agit: uir alioqui ingenti humanitate, ac literatura mediocri.

Vbaldini

Et quoniam Feretranorum mentionem fecimus de Vbaldinis, unde genus ipse Fredericus traxit, pauca dicam. Hi ab initio ciues Florentini fuere, ac in agro Mugellano castra plurima possedere: secutiq; Imperatoris Frederici Aenobarbi partes agrum Florentinorum quotidie populabantur: quo extincto, gens ab ipsis sublata, cum oppidis Monteria, Accianico, Collereto & quibusdam alijs, ac Scarperia nunc appellata oppidum munitissimum excitatum. Clara in primis militia domus, Ducibus Guidanto, Accio, Ioanne, Gaspare, Bernardino Frederici patre, Octauiano etiam cardinale, qui missus legatus ab Innocentio IIII. Neapolim ut Manfredo regi resisteret re tamen infecta domum reuertit.

PRAEC

PRAECVTINI, MARRVCINI, VEstini, Marsi, Ferentani, Peligni, Samnites.

VLTRA Picenum, ut inquit Strabo, Vestini sunt, & Marrucini, & Marsi, & Ferentani, & Peligni, & Samnites populi omnem regionē montanā incolentes. Nunc uno nomine Aprutium uocant, quasi Prae-
Praecutini cutium, & Praecutini populi in ea parte Ptolemaeo positi: Plinio uerò Praecutiani appellati. Hi terminos habent Apenninum & mare: ab occidente uerò Picentes: ab oriente populos usque ad amnem Fiternum, ubi quasi cubitus in mare prominet. Neque enim ulla aeque regio populis frequens ob
Vomanus Marrucini Theata aëris salubritatem. Igitur post Vomanum Marrucini: quorum Theata Plinio, cuius praesul Theatinus in sacro codice descriptus durat. Straboni malè scribitur Tegeate. Fluuij
Albula Salinus autem plures, Albula, quem Libratum uocant. Salinus, Iuuantius Plinio, nunc Tordinus, in quem Viciola & Flu-
Interamna Iuuantius Aternus micellus appellati torrentes influunt, qui Interamnae dant nomen, omnes sanè ex Apennino uenientes. Deinde Aternus nunc Pescara, qui Marrucinos à Vestinis diuidit Stra-
Vestini boni. Vestini enim usq; ad Lirim, & Suessam durant, quorum Amiternum: de quo Liuius x. scribit, P. Cornelium
Amiternum alterum Cos. Amiternum oppugnatū de Samnitibus cepisse. In eodem colle VIII. mil. distat oppidum Fureoniū etiam celebre: utriusque sanè apparent fundamenta: alterum iam
Fureonium Aquila pridem interijt: Fureonium uerò Longobardi eruerunt, ex quorum ruinis Aquila v. mil. Amiterno uicina est aedificata, situ auis illius instar praedominante. Penna Plinio, unde Pennenses, adhuc durans. Angolus Ptolemaeo. Angula Plinio, nunc S. Angelus uestigium nominis seruat. Beretra Ptolemaeo. post Aternum Peligni sunt, qui à Frentanis Sagro Straboni, Saro Ptolem. hodie Sanguine fluuio appellato diuisi sunt, cuius uestigia nominis nunc Pelenum
Peligni pro Peligno retinent. iuxta est mons niger. Pelignorum
Corfinium Metropolis olim Corfinium. Hoc oppidum in bello Marsico Italicum appellauere, tanquam commune uniuersis Italis receptaculum & propugnaculum contra Pop. Rom. ut scribit Strabo: loci adhuc exstant uestigia: captus hic primum à Caesare locus cum Domitio. Sulmo Ouidij patria, qui eius in Fastis scribit originem. Huius erat Solymus
Sulmo Phrygia comes unus ab Ida, à quo Sulmonis moenia nomen
Aufidena habent. Aufidena Ptolem. Liuioq; IX. qui ait, Bouianum inde aggressus, nec multo post Aufidenam ibi cepit. Sunt &
Trinium circa flumina, Auentinus, Viridis, Trinium etiam Plinio portuosum uocatum: sunt qui oppidum dicant, unde forte Tranium uicinum in apulia: praeterea Lentus, Forus item amnes, Maela mons. Caramaricum, Cantalupum, Montorium oppida. Propeq; Aternum oppidum, ubi saxum,
Oleum Petronicum sub quo fons olei Petronici uocati manat, multis quaesitum.
Populium Deinde Populium natura loci munitum, ac frequens. In
Ortona ora uerò Pelignorum Orton Pto. Ortonium Straboni, qui inter Frentanos id ponens aedificium, & domicilium esse dicit ex naufragijs eò se recipientium nautarum. Huc adplicatur è Dalmatia in Italiam mercatus gratia, qui apud
Anxanum Anxanum Ptolemaeo uocatum proximum oppidum hodie fit. Plinius Anxium uocat & Anxinos populos, nunc Lancianum. Vectigal Ortonae portus Carolus Siciliae rex Ba-
Frentanum silicae principis Apostolorū urbis Romae condonauit. Frentanam etiam urbem Ptolemaeo in hoc loco Villafranca cor-
Fiternum ruptius appellata nunc refert. Post haec Fiternus amnis: horum populorum terminus & Apuliae initium. Marsorum uerò gentes & Samnitum omnes in iugis Apennini sunt
Marsi sitae. Marsi originem à Marso habuere Circes & Vlyssis filio Plinio. Silio autem à Marsya, qui uictus ab Apolline huc concessit & regnauit. Sed populis nomen posuit metuentior hostis, Cum fugeret Phrygias trans aequora Marsya Crenas, Mygdoniam Phoebi superatus pectine Loton. Gens haud magna, alioqui ferox. Initium defectionis Italiae à Marsis coepit, qui non impetrata libertate, & communione ciuitatis caeteros exciuere: ex quo sociale bellum Marsicum appellatum exarsit. Victi demum à P. Sulla fue- Bellū sociale Sulla
re, sub quo tunc Cicero militauit. Caput eorum Marruuium prope Fucinum lacum à Marro conditore uocatum, Marruuium
ut Silius, & Virgilius. Quin & Marruuia uenit de gente sacerdos: quod sanè interijt. Alba, unde Albenses: altera in latio, unde Albani, ut Plinius ait: est alia in regione Alba colo
Subalpina. Haec Marsorum siue Equorum, ut Liuio placet, simul cum Ersenia Coloniae Romanorum sunt, C. Genutio, & Sergio Cornelio Coss. deductae, ut Liuius in VII.
Prope est Fucinus lacus, nunc Marcae, cum oppido Cela- Fucinus
no, cuius emissarium Claudius fecit. Per hunc aqua Martia Romam uenit. In hoc lacu piscem Plinius ponit, qui octonis natat pinnis: cum caeteri tantum quaternis. Hinc nemus Angitiae, id est, Medeae ab angendis serpentibus, ut Seruius. Medeam enim hic quandoque habitasse, & uim soporiferam serpentum Marsos edocuisse dicunt. Valeria Regio hic Valeria
Straboni ponitur, quae à Tiburtinis initium capiēs, ad Marsos & Corfinium ducit: in ea urbs Valeria patria Bonifacij IIII. iam extincta. Carseoli. Quod oppidum Plin. & Carseoli inter
Ptolemaeus inter Equiculos ponunt: quae gens ad Marsos Equicolos
pertinebat: simul cum Clastidio, qui sanè omnes interiere: Clastidium
ex horumq; ruinis excitata sunt noua oppida uicina Taliacotium, Vicouarum, Celanum.

SAMNIVM IN QVO AVSONII, Arunci, Sidicini, Hirpini.

SAMNIVM populi longe sequuntur in Apennino, qui & Sabelli dicti diminutiuo uocabulo, quod à Sabinis orti sunt Plinio Straboniq;: qui ait, Duce Tauro in haec loca uenerunt Opicis eiectis. De iis Florus libro primo sic ait. Samnitum populos ualentes, attamen foedifragos, ut qui saepius à Romanis rebellauerint, cladibus ipsis animosiores, L. annos per Fabios & Papyrios patres, eorumq; liberos urbs Romana subegit: postremo primos ad Annibalem deficientes iterum perdomuit. Igitur à septentrione cum Appulis: à Meridie cum Campanis & Lucanis terminant. Caput eorum Boianum Ptolemaeo, Bouianum Pli- Bouianum
nio. Quod adhuc extat. Liuius in VIII. Inde uictor exercitus Bouianum ductus. Caput hoc erat. In libro Coloniarum Samnii caput
sic scribitur. Bobianum oppidum lege Iulia milites deduxerunt: sit iter Colonis: populo iter amplius non debetur quàm ped. x. Ager eius per Centurias & scamna est adsignatus. Beneuentum
Nunc uerò Beneuentum praepollet, olim Maleuentum Plinio. Liuius XIII. eam coloniam una cum Arimino deductam dicit. In libro Coloniarum dicitur: Beneuentum muro ducta Colonia Concordia: deduxit Nero Claudius Caesar: iter populo nō debetur. Ager qui lege Triumuirali Veteranis est adsignatus. Seruius id à Diomede conditū dicit: multas deinde passum cum uarietates, tum calamitates constat. Nam euersum quondam à Totila rege, deinde restitutum à Longobardis ducibus, Annosq; CC. possessum, Saraceni demum Garganum montem tunc tenentes, excursibus huc delati solo aequauerunt. Constantinus item Imperator, quando in Italiam uenit è Constantinopoli, Longobardorū ciuitates inuasit: Nuceriam Appulorum diruit, Beneuentum obsedit: cui praeerat Romualdus dux. filius statim euocato patre, qui aberat, obsidionē soluit. Hoc praeterea Gulielmus Nor-

mandus occupauit: breuiq; tempore eo pontifici cessit: ob quam rem Siciliæ rex ab Hadriano IIII. appellatus est. Postremo ab Othone II. direptum, dum ciues eos plectit, qui eum in bello Apuliæ contra Imper. Constantinopolitanum deseruerant.

Sabatus
Calor
Esernia colo.

Sabatus fluuius iuxta labitur ex Apennino, in quem Calor influit. Esernia Colonia adhuc durat, quæ una cum Alba deducta est, ut Liuius libro VII. In lib. Coloniarum: Esernia Colonia deducta, lege Iulia. iter populo debetur ped. x. limitibus Augusteis est adsignatus.

Sepinum
Sepinates
Alifa
Theanum
Sidicinum

Sepinum adhuc integro & nomine & oppido, unde Sepinates Plinio. inferius uerò contra Apenninum Alifa, quæ adhuc durat, olim clarum oppidum, unde Alifani. Theanum Sidicinum: hoc tantum è Sidicinis restat Plinio. Alterum est Appulum. Hæc colonia deducta à Cæsare Augusto, iter populo debetur ped. LXXX. Ager eius limitibus Augusteis militibus est adsignatus.

Trebula
Cales

Trebula municipium: altera est Sabinis Plinio Straboniq;. Cales municipium muro ductum: Iter populo non debetur, ager eius limitibus Graecanicis antea fuerat adsignatus, postea iussu Cæsaris Augusti limitibus nominis sui est renormatus.

Ausones

Hoc oppidum prius ab Ausonibus habitatum fuit, ut Liuius & Festus referunt, uicinumq; Theano urbi. Originem uerò habuit à Calai Boreæ filio, post reditum Argonautarum in ea loca adplicante. Silius. Quem genuere Cales, non paruus conditor urbi, ut fama est, Calais.

Calenum uinum
Nola Caudiũ

Calenum enim uinum prædicatum. Nolam Liuius inter Samnites ponit libro XCIII. Sulla Nolam in Samnio recepit, & agros eius militibus diuisit: de hac tamen in Campania dicam.

Calateria

Calidium, & Calateriam Stra. in hac parte dicit esse, in itinere euntibus ab urbe Capua, Beneuentum & Brundusium: Calidium enim nunc Calitrum uocatur, paruum oppidum. Est & Atrium.

Betula
Rufræ
Bouillæ
Murgantia
Romulea
Calaria
Caudini
Tifernum
Volana
Palumbinum
Cesfenia
Herdonia
Milonia
Aquilonia
Duronia
Caudinæ
Caserrani
Ariani
Melfitenses
Trecaricenses
Rapolani
Monspilosi
Troiani

Sunt alia prisca à Liuio commemorata Betula, Rufræ, Bouillæ, Murgantia, Romulea, Calaria, Caudini, Tifernum, Volana, Palumbinum, Herculaneum, Thelesia, Marmoreæ, Melæ, Fursulæ, Orbitanium, Cesfenia, Herdonia, Milonia, Aquilonia, Duronia. Quorum nulla sunt hodie uestigia. Caudinæ Furcæ, ut Liuius dicit, duo fuerant saltus alti & angusti & syluosi, ubi exercitus Romanorum magnam ignominiam passus T. Caluino, & Sp. Veturio Coss. quã aboleuit L. Papyrius cursor Samnitibus cum duce Pontio Herennio sub iugum missis. locus hic Caudium nunc uocatur, prope Beneuentum VI. mil. Sunt & alia recentia nomina, de quibus nihil ausim adfirmare, ut Caserrani, Ariani, Maculonenses, quibus Carasarũ nobilis familia dominatur: præterea Melfitenses, Trecaricenses, Rapolani, Monspilosi, Troiani. Troia enim hæc ædificata à Bubagano quondam fertur Henrici II. tempore: Anno MVIII. Græcis colonis inductis, in locum qui castra Annibalis Pli. uocatur. Arianum nonnulli Aram Iani dicunt prius dictam, nullo tamen antiquitatis uestigio: hic Othonem quendam Romanum Eremitam huc secedentem adorant.

Hirpini

HIRPINI quoque & Ausones, & Arunci, & Sidicini parte Samnitum commixti censebantur. Hirpini ex lupo dicti, qui eis in ducenda Colonia dux oblatus est: Samnites enim Hirpum lupum appellant. Confines autem eorum & in mediterraneis habitant. Hæc Strabo.

Compsa
Auellinates

Plin. inter hæc ponit Beneuentum, Aquiloniam, Compsam, Auellinates, Caudinos, & eius tractus loca. Compsæ nomen & mœnia habitata restant, de qua Liuius libro II. de II. bello. Annibal adcitus in Hirpinos à Statio se pollicente Compsam traditurum.

Auella
Auellini

Auella quoque, alia ab ea quæ in Campania est: unde Auellinates à Plinio dicti. In codice uerò Fisci hodie Auellinensis, in altera uerò Auellinus præsul conscribitur. Ausoniam, ut ait Festus, appellauit Auson Vlyssis & Calypsus filius eam partem Italiæ, ubi urbes Beneuentum, & Cales: deinde paulatim tota Italia, quæ Apennino finitur, dicta est Ausonia ab eodem duce, à quo etiam urbem Auruncam conditam ferunt. hæc ille.

Ausonii

Liuius uerò libr. VIII. Ausonũ gens magis nouo quàm magno bello fuit insignis. Cales enim urbem incolebant. Sidicinis finitimis arma coniunxerant: unoq; prælio haud memorabili duorum populorum exercitus fusus. L. Papyrio Crasso & Cæsone Duilio Coss.

Sidicini
Arunca

De Sidicinis autem & Aruncis idem in eodem lib. sic scribit. Inter Sidicinos & Auruncos bellum ortum, T. Manlio Cos. in deditionem accepit. Sed priusquã à Roma auxilium mitteretur, fama adfertur Auruncos oppidũ deseruisse, profugosq; cum coniugibus ac liberis Suessam conuenisse, quæ nunc Arunca appellata. Mœnia antiqua, eorumq; urbem à Sidicinis deletam Sulpitio Longo & T. Aelio Peto Coss.

CAMPANIA.

Campania

CAMPANIAE tractus tribus constat finibus, ad Sinuessam, ad Misenũ, ad Neapolim, quem Cratera ex forma dicunt. Termini eius usque ad Sarnum fluuium, antiquitus uerò usque ad Silarum protrahebatur. Straboni ex occidente Lirim, è septentrione Samnites habet. In quo spatio Leboriæ & ager Leborinus situs est, hodie terra laboris uocatus, omnium feracissimus.

Cic. de Campanis

Cicero de lege Agraria contra Rullum. Campani semper superbi bonitate agrorũ, & magnitudine fructuum: salubritate aëris, & pulchritudine regionis. Ex hac copia nata illa arrogãtia, quæ à maioribus nostris alterum cõsulem postulauit.

Sinuessa

Igitur in ora prius ad Liris ostia Sinuessa muro ducta. Iter populo non debetur. Ager eius in iugeribus limitibus intercisus: militibus est adsignatus. Liuius libr. XL. Volumnio & Appio Claudio Coss. duæ coloniæ circa Vestinum & Falernum deductæ: una ad ostium Liris, quæ Minturnæ appellata: altera in saltu Vestino, Falernum contingente agrum, ubi Sinope dicitur Græca urbs fuisse, Sinuessa deinde à Romanis colonis appellata.

Falernus ager
Vulturnus flu. & oppidum

Falernus enim ager non oppidũ erat, ubi uinum nigrum prædicatum nunc sanè desijt. Vulturnus fluuius cum oppido eiusdem nominis, nunc castellum Vulturni uocatum.

Cusanus
Sabatus
Calor

In hunc autem Cusanus, Calor, cæteriq; circà amnes omnes influunt. Sabatus etiam in se receptos euomit: cuncti autem ex Apennino. Pontia insula ex aduerso unde paludem Pontinam falso quidam dictam putant.

Bauli oppidũ
Massicus
Gaurus

Bauli oppidum. Massicus mons uitibus laudatus: nunc Arx Mondraconis dictus. Paulum uerò ultra Gaurus mons alter & oppidum, Bacchi fama non inferior, qui priscum adhuc retinet nomen: dicitur & ἀϋπλοία ab optimo portu. Papinius. Et placidum limen nimiumq; Euploea carinis. Silius itidem. Illic Nuceria & Gaurus naualibus apta. Omnia uerò non procul à Vulturno.

Liternum
Cumæ

Liternum Scipionis uilla notissima. Cumæ à Cumeis Euboicis orti, qui unà cum Chalcidensibus uenere, ut Liuius in VIII. siue ἀπὸ τῶν κυμάτων.

Misenum

Deinde Misenum ab Aenea socio promontorium, ubi receptus erat Ro. classium amplissimo sinus.

Baiæ

Post hoc Baiarum portus, à Baio Vlyssis socio illic sepulto. Silius. Ore giganteo sedes Ithacensia Baij. ubi & lacus erat & aquæ calidæ, amœnissimus Romanorum secessus.

Acherusia palus
Auernus
Lucrinus

Hic & Acherusia palus, & Auernus, & Lucrinus, & fossa locaq; subterranea, cum antro Sibyllæ à Cimmerijs appellato habitata. Ad quæ loca dicit Strabo ex Ephori autoritate, per sacrificia prius intrabatur placatis numinibus, quod sulphurea sint & cauernosa. Aderant sacerdotes ductores intrantium. Fons ibi quem ex aquarum fœtore Phle-

gethont

gethontem putabant. Hi hospites ad oraculum excipiebant: uictumq; ex metallorum effossione, tum uaticiniorum mercede quaeritantes: propterea Homerus dicit solem eos nullo tempore adspicere. Homines ipsi deinde à quodam rege deleti quod illis nequaquam successerit oraculi fides. Nunc aedes ipsa alio translata permanet. His annis cum Auerni lu-

Antrum sibyllæ

cum succideret Agrippa, concisaq; usq; ad Cumas subterranea fossa omnia fabulae apparuerunt. Haec ille. Cicero in

Cimmerii

Academicis. Et Cimmerij, quibus aspectũ soli, siue deus aliquis, siue natura ademit, siue eius loci quem incolunt, situs, ignes tamen adorant. Apud Baias amoenitas illa praedica-

Villa Cæsaris

ta & secessus Romanorum: apud Lucrinum uilla Caesaris, ubi Euripus exciso monte magna impensa admissus, teste

Puteoli Dicarchea

Virgilio. Puteoli prius Dicarchea à iusto imperio dicta, quod Cumaeorum fuerat Emporium. Annibalis tempore nomen mutauit, à puteorum quidam dicunt putore, qui in toto illo tractu existit. Haec Strabo. In libro Colon. sic reperio. Puteoli colonia Augusta iter populo Romano debet ped. x x x. Ager eius in iugeribus Veteranis & tribunis le-

Phlegræus campus

gionarijs est adsignatus. Campus Phlegraeus apud Cumas Straboni ponitur, ubi Hercules Gigantes superauit, nullam ob aliam causam nisi quod terra ipsa suapte natu-

Pausilypum

ra bellorum concitatrix est, ut ipse ait. Pausilypum promontorium prope Neapolim locus amoenissimus, hic longa est cauerna quam Seneca Cryptam Neapolitanam uocat:

Villa Luculli

hic uilla Vergilij & Luculli, qui montem maiore impensa excidit quàm uillam extruxerat, ut ait Plinius: ex quo peruius teste Strabone factus erat curribus. Nonnulli hanc uillam Castellum oui esse uolunt, eius opera à continenti di-

Neapolis

uisum. Sequitur Neapolis in sinu locata, quem ex similitudine Cratera Strabo uocat, originem & ipsa à Cumaeis & Calcidensibus habet, prius Parthenope dicta à Sirenis sepulcro. Quinquennale hic gymnicum & musicum certamen, iubente oraculo celebratum. Hic secessus frequens Romanorum, praesertim studiosorum aut uita molliore degentium Haec Strabo. Solinus uocatam esse Neapolim ab Augusto, sed hoc falsum, cum Cicero Neapolitanorum & alij ante eum mentionem faciant. Neapolitani semper fideles Po. Rom. fuere. Nam bello Punico x L. pateras auri magni ponderis eò attulere, ut Liuius refert, frustra ab Annibale saepe tentati. Insequentibus temporibus multa sunt passi. Genserico Vandalorum regi, qui ex Africa urbem Romam Capuamq; euertit, magna ui restitere. Paucis post annis à Belisario duce diu obsessa per lapidem aquaeductus cauum intromisso milite in eius uenit potestatem. Deinde cum Saraceni omnem oram à Caieta usque Rhegium obtinuissent, Neapoli quoque sunt potiti annos x x x. quousque Ioan. x. iuuante praelio ad Minturnas commisso eos expulerunt. Nulla aeque ciuitas tot sanctis praesulibus cla-

Aspreנus

ret. Aspreno ante omnes à Petro constituto, deinde Seuero, Athanasio, Ioanne, Gaudioso, confessoribus omnibus. Praeterea Ianuarij pres. Beneuen. & Agnelli abbatis insuper, & restitutae uirginis & martyris cui dicata Basilica, Candidae uiduae Neapolitanae Petri discipulae corporibus decorata. Sub Nicolao v. Pon. tremuit, multaq; multa perie-

Palæpolis

re. De reliquo eius statu & regibus in Sicilia dicam. Palepolis urbis uestigia adhuc uidentur prope Neapolim mille passus. de Hoc Liuius libro v I I I. sic ait. Palaepolis fuit, haud procul ubi Neapolis nunc est, duabus urbibus idem populus habitabat, Cumis erant oriundi. Et inferius. Palaepolim P. Plancio captam fuisse, Neapolim uerò au-

Promontoriũ Herculis
Pompeii urbs
Castellum Græci

xilio Nolanorum Ro. deditam. Vltra Neapolim promontorium Herculis, deinde Pompeij urbs quam Sarnus abluit, ut Strabo dicit. Nunc id putatur quod castellum Graeci appellant. Iuxtà Vesuuius seu Vesuuius est mons qui arsit tempore Titi, ubi Saleius Bassus & Plin. periere, autor est in epistola eius nepos. Nunc Summa uocatur. Inde Graecum uinum Romam exportatur, quod Plinius Pom-

Stabiæ castellum maris

peianum appellat, quod iuxta Pompeios oppidum sit. Postremo Stabiae nunc Castellum maris. Nam praesul hodie Stabiensis in codice Fisci adnotatur. De qua urbe Plinius sic refert. In Campano agro Stabiae oppidum fuit usque ad Gn. Pompeium Cos. pridie Cal. Maij, quo die Sulla le-

Sarnus flu. & op.

gatus bello sociali id deleuit, quod nunc in uillas abijt. Sarnus uerò fluuius una cum oppido priscum retinet nomen. Deinceps mediterranea Campaniae quae ante omnes

Osci Opici

Osci tenebant, quorum tantum lingua Theatris ac poematis Romanis remansit. Opici quoq; quorum lingua rudis & inculta erat, quare opicus pro rustico & indocto ponitur apud Gellium x I. & Iuuenalis. Opicae mandat amicae.

Casilinum

Casilinum clarum olim oppidum apud fluenta Vulturni, nunc Castelluccium uocatum. Vicus sane paruus, quidam Arnonem putant. Sustinuit annuam obsidionem Annibalis post uictoriam Cannensem, defendente cohorte Perusina, ubi uires eius fractae, modius tritici uenditus c c. & qui uendidit fame perijt. Hic error illius qui Annibalem Casilinum pro Casino duxit, ex quo supplicio poenas erroris dedit. Liuius lib. x x I I. Fabius Gallicanum montem, & Casilinum occupat, quae urbs Vulturno flumine dirempta falernum à Campano agro diuidit. De Capua uerò gentis capite uariae sententiae. Liuius in I I I I. Eo anno Vulturnum Hetruscorum urbs, quae nunc Capua est, à Samnitibus capta. Capuaq; à duce eorum, uel quod propius est uero, à campestri agro est appellata. Tranquillus sic, Cum in Coloniam Capuam deducti lege Iulia Coloni ad extruendas uillas sepulcra uetustissima reuellerent, tabellam aeneam in monumento inuenerunt, in quo scriptum erat: Capys conditor Capuae. Seruius dicit Hetruscos comperto falcone accipitre, qui lingua eorum uocabatur Capys, coloniam in eum locum deduxisse. In libro col. sic. Capua muro Colonia Iulia felix iussu Imperat. Caesaris à x x. uiris est deducta: iter populo debet in ped. c. Ager lege Sullana fuerat adsignatus. Postea Caesar in iugeribus. militibus pro merito diuidi iussit. Legimus enim quod haec à Iulio deducta refragante Cicerone. Haec primum post Cannensem pugnam ad Annibalem defecit, eiusq; ferocem animum mollijt. Alterum Cos. per T. Annium à Romanis petijt grauiter increpante atque resistente Torquato. Victa paulò pòst à Fuluio Cos. Senatus omnis necatus est, praeter nonnullos, qui antea rebus desperatis, celebrato inter se conuiuio, inter ebrietatem uenenum sumpserunt. Posteris deinde temporibus Capua à Genserico rege igni ferroq; absumpta est. Gothis postea eiectis cum refici habitariq; coepisset, post annos circiter c. à Langobardis sub x x x. Ducibus detegentib. iterum deleta est. Instaurata postremo ab eo loco procul duobus millibus pass. Nec

Abella

satis constat à quibus aut quomodo. Abella supra Neapolim uersus Septentrionem, dicitur & Auella. nam inter B. & V. adfinitas, ut ait Lucianus, unde Auellanae nuces

Virgilii uersus

Macrobio. Virgilio. Et qui malifera despectant moenia Abellae, pomiferum potius legendum quàm bellae, quanquam ex apocope euphoniae causa stare possit. Miror q; Seruium dixisse, Virgilium noluisse Nolam dicere, nec eam nominare quod non receptus olim in eam fuerit, idq; argumento esse: Nolam malis abundare. Nam abella ma-

Atella

lis etiam abundat. Atella non longe ab Auella: unde Atellani, hi enim Oscis prognati dicuntur, clari in Rom. Theatris & poematis lasciuo fabularum modo. Atellanarum scriptor T. Pomponius Bononiensis, qui fuit tempore Ciceronis: de his Liuius, Valerius, Iuuenalis, Vrbicus, ex odio risum

moxet Atellano. Altera est, noua tamen, apud Venusiam: quam Carolus rex Galliæ nuper debellauit. Ex huius autem

Aduersa

ruinis Aduersa ciuitas existimatur à Roberto Guiscardo ædificata, dum aduersus Neapolim & Capuam pugnaret, castris ibi positis aliquot annos: primusq; omnium Neapoli potitus regnum Neapolitanum cum Sicilia coniunxit.

Acerræ
Acerrani
Glanius flu.

Acerræ, unde Acerrani Plinio. Hodie quoque Acerrarum præsul in Codice Fisci descriptus est, his Glanius non equus à Virgilio dicitur: est enim aqua haud magna stagnans, & ferè palustris quæ quandoque inundatione officit regioni. Liuius libro VIII. Acerrani Romani facti: lege à Papy-

Nola

rio prætore lata, qua ciuitas sine suffragio data est. Nola his proxima quam Liuius in Sannio ponit. Trogus ab Iapygis conditam dicit, cepit uerò C. Iunius Cos. ut Liuius XXXIII. & XCIIII. Sulla Nolam in Sannio recepit, & agros eius militibus diuisit. In libro coloniarum: Nola muro cincta Colonia Augusta, Vespasianus deduxit. Iter populo debetur ped. CXX. Ager eius limitibus Sulla-

Nuceria

nis militibus fuerat adsignatus. Apud Nolam Marcellus docuit primus Romanorum Annibalem posse uinci. Nuceria Campaniæ, altera in Vmbris. Hæc Saracenorum dicta est, quod ab illorum ex Italia pulsorum reliquijs diu sit possessa. Sunt præter hæc oppida plura, ab autoribus no-

Celenna
Tifata

minata, quæ iam interiere, inter quæ Celenna. Virgilius. Tifata Liuio plurali numero. Sic enim li. XVIII. Samnites cũ imminentes Capuæ colles firmo præsidio tenuissent, descendunt inde quadrato agmine in planiciem, quæ Capuam Tifataq; interiacet. Festus quoque ait Tifata locum esse in-

Combulteria
Trebula
Austicula
Agri tres
Leborinus
Falernus
Stellates

xta Capuam. Sed de alijs item Liuius libro XXIII. Combulteriam, & Trebulam, & Austiculam, urbes circa Capuam quæ ad Pœnum defecere, Fabius ui cepit. Postremo agri tres in Campania celebrati, Leborinus, Falernus, & Stellates. Hic ultimus Ager & Campus dicitur ultra Capuam, circiter mille passus, duo uersus oram, quem hodie Maxonem accolæ uocant. Liuius in IX. Eodem anno in Campum Stellatem agri Campani excursiones factæ: eius apud Ciceronem de lege agraria mentio, apud me item alibi.

PICENTINI, LVCANI, Brutij.

PICENTINORVM Lucanorumq; tractus longe protrahitur. Ex his Picentini à Sarno usque ad Silarum procedunt, quò uetus olim Campania protendebatur proguati ab his qui Adriam in piceno colunt. Quos Romani colonos huc traduxere pulsis Lucanis, qui ipsi antea Sybaritas indigenas eiecerant, ut autor Stra-

Picentia
Surrentum

bo, qui etiam Metropolim eorum Picentiam fuisse dicit. Igitur post Sarni fluuij ostia Surrentum est de quo in libro Col. Surrenti ager ex occupatione tenebatur à Græcis ob consecrationem Neruæ, sed & montes Sirenaicos limitibus pro parte Augustianis est adsignatus. Cæterum insoluta re mansit, iter populo debetur. Vbi Siren est. Se-

Mineruæ promont.
Salernum

quitur deinde Mineruæ promontorium, Vlyßis ædificium adhuc nomen retinens. Intus uero Salernum, quod Romani muniuerunt in Picentes & Lucanos ob initam eum Annibale societatem. Supra uerò S. Seuerinum, nouo nomine oppidum nigri uini præstantia celebre, quod Romam mari exportatur, olim Amineum. Virgilius: Sunt & Amineæ uitis firmißima uina: conectura ex Macrobio est, qui ait Amineum quondam oppidum, ubi nunc Saler-

Seuerinatum familia

num fuisse. Hinc Seuerinatum familia nobilis prodijt, ex qua Robertus cum filijs nostra ætate res multas in Italia geßit, fortis in bello, magis quàm felix. Cecidit in prælio dux exercitus Venetorum aduersus Eluetios, qui ob neceßitudinem Sfortianorum magnopere autoritate ac opibus creuerat. Initium gentis à Gallis fuit, iam inde sub Carolo primo, quo Beneuentum obsidente, ac iam eum exercitu terga dante: procerum unus ex hoste forte interempto sublata sanguinolenta interula pro uexillo aciem firmauit. Vnde postea rubræ lineæ signa posteri ab-

Sylarus

sumpserunt. Sylarus fluuius è Sannitum defluens montibus, proprietatem hanc habet, ut ait Strabo, quod uirgul-

Lucani

ta in eum dimissa lapidescant. LVCANI post Silarum habitant, usque ad Laium fluuium, à Samnitibus orti, qui duce Lucio, ut ait Plinius superatis bello Poßidoniatibus, eorum potiti sunt urbibus. Hi cum alio tempore populari statu regerentur, ingruentibus bellis regem magistratusq; ipsi delegebant. Nunc gens tota Romana est. Post Silarum Iunonis Argiuæ templum ab Iasone consti-

Posidonia
Pestum

tutum, deinde ad stad. quingenta Poßidonia Sybaritarum ædificium, quæ deinde Pestum dicta est, & Sinus Pestanus, & Poßidoniates ijdem ut Strabo & Plinius: hodie parua uidentur uestigia, celebris indicium loci, è cuius

Polycastrum

interitu uicina urbs Polycastrum excitata est in medio sinu. Paulo autem supra uersus mediterraneam nouum oppi-

Caputaquēse

dum, Caputaquense: Malfitanum quoque oppidum, de cuius nomine regionem hodie cognominant, Pij Pontificis propinqui tenent mercedem quondam lati Ferdinando re-

Malfitani
Afellani
Elea urbs

gi auxilij. Ego Malfitanos eos esse putauerim, quos Plinius Afellanos in hac parte uocat. Elea urbs, unde Eleates. Elenses uerò ab Elide Pisea. Hinc Zeno stoicus, & Parmenides fuere. Hanc Plinius Phocensium ædificium

Velia
Oenotriæ insulæ
Palinurus promont.
Pixuntes promont.
Buxentum
Florentum
Potentia
Acherusia
Laius flu.
Brutij

esse dicit, uocatamq; suo tempore Veliam. E regione duæ sunt insulæ Oenotriæ. Deinde promontoria Paliuurus, & Pixuntes, qui etiam & portus & amnis est. Ex altera parte à Scyllaceo usque Metapontum Buxentum ciuitas, & Florentum nobile quondam, paruum nunc oppidum, nomen retinet, cuius Liuius meminit. Potentiam & Acherusiam nonnulli inter Lucanos, Plinius inter Brutios ponit: fluuium Laium cum oppido eiusdem nominis hic constituunt. BRVTII tractum, quem nunc Calabriam uocant, occupabant post Laium fluuium incipientes, & in fretum Siculum modo peninsulæ excurrentes. Lucanorum hi pastores & transfugæ fuere, lingua enim Lucanorum Brutij rebelles, fugitiuosq; significant. Annibalis deinde Romanorum, armis attriti traduntur. In ora primum Tempsa quam Ausonij condiderunt, ut Stra-

Themesa quæ & tempsa

bo & Plinius, quorum ætate dicunt dictam esse Themesam. In Cypro autem alia Temesa. Vtraque ærifodinis prædita. De hac Liuius Tempsa, & Croto coloniæ deductæ.

Terina

Ager Tempsanus de Brutijs captus erat. Deinde Terinam, quam cum Annibal defendere posse desperaret, so-

Pandosia

lo æquauit. Pandosia regia quondam Oenotriorum, ubi Alexander Molossorum rex trucidatus est, Dodonæo deceptus oraculo, Acherontem & Pandosiam caueret, cum simili appellatione loca in Thesprotis sint Straboni. Nam

Acherusia
Hippo Colo. quæ & Vibo & Valentia

& hic Acherusia aqua & ciuitas, cuius præsul Acherontinus in sacro codice describitur. Deinde in ora Hippo Plinio Hipponium Straboni, Locrorum Colonia, quam uterq; autor dicit à Romanis Vibonē, deinde Valentiam appellatam: urbs adhuc extat sinumq; efficit Hipponiatem.

Portus Herculis
Metaurus flu.
Medua
Regium

Portus Herculis metaurus amnis, alter est Piceno. Medua item fluuius Plinio: Straboni autem Medama oppidum. Dein Rhegium Chalcidensium colonia à casu etymum trahens, cum Sicilia à continenti Italia discinderetur. ἀπὸ τοῦ ῥηγνῦναι, ut ait Strabo. E regione in orientem nauigantibus, promontorium Leucopetra inuenitur à colore

lore appellat. Finis hic Apennini. Cic. Quum me uenti ad
Leucopetram quod est promontorium agri Rhegini de-
tulissent. Locri postea sequuntur, promontoriumq; Locro-
Locri rum Zephyrium uocatũ. Locrensium Græcorum hi coloni
sunt, uiuebantq; iustis ac sanctis legibus, quas Zaleucus con-
scripsit, ut ait Ephorus. Secessit apud eos Dionysius eiectus
tyrannide: Vnde tandem ob libidinem & crudelitatem expul
sus est, filiabus eius à populo prostitutis, deinde trucidatis:
Alex flu. ob quas diuturnam eius obsidionem pertulerunt. Alex flu-
uius Rheginum agrum à Locrensi disterminat, nomẽ adhuc
retinens, ubi Cicadæ cantare dicũtur in ripa Locrensium ob
sicciorem regionem, in altera uerò ripa minime, ut ait Stra-
bo: apud quẽ & Dionysium scribitur Alex alecis, ὅθι προ-
χεῦσιν ἄληκ@ apud Theocritum uerò, Ales alcti. ὡς τὸν
Carcinas ἄλοντα ἔρπομες. Idẽ Plinio Carcinas appellatur. Pausaniæ
Cecinus uerò, ac Aeliano Cecinus Eustathius inquit Locrenses Italici
serui erant Locrensium Ozolarum, qui apud Crissæum
sinum inter Græcos siti sunt, ac dominis in bello commo-
rantibus matronis concubuerunt. Timentes deinde iram do-
minorũ aufugerunt in Italiam Euanthe duce, paulo post con-
ditam Crotonẽ, uocatiq; Epizephyrij, quod uenientibus ab
Eunomius citharœdus Statua occasu portum habent accommodum. Apud eos statua Eu-
nomij citharœdi cum cicada facta memoriã testans, quod illa
abruptæ casu chordæ succederet. hæc ex Eustathio. Liuius
li. v i i. Locros in Brutijs Crispinus oppugnare cœpit. et rur
Butrotum flu. sus: Annibal à Brutoto amne haud procul ab urbe Locris.
Sagra flu. Post Locros Sagra fluuius. Deinde Caulonia, prius Aulonia
Caulonia quasi Vallonia à uicina conualle dicta, ab Achæis ædificata
Straboni, qui suo tempore uacuam fuisse dicit. Caulonis op-
pidi, Plinius etiam meminit. Itemq; Vergilius: Caulonis ad ar
ces. Liuius etiam: In Brutijs Caulone oppugnatione sub ad-
uentum Annibalis. Nunc uerò uestigia remanent apud Lo-
Scilletium cros. Post hanc Scilletium oppidum Atheniensium Colonia
qui Mnesthei comites fuere. Hoc etiam tempore, & urbis,
Scilleticus si nus & nominis extant uestigia. Hinc Scilleticus sinus cognomi-
natus, qui ad Hipponiatem sinũ Isthmum facit, quem Diony-
Petelia sius quandoq; mœnibus munire cogitauit. Peteliam quam su
prà nominaui, Strabo Lucanorum Metropolim dicit à Phi-
loctete & Melibœo profugis ædificatam. Plinius uerò inter
Bruttios, itemq; Liuius in i i i. de i i. bello. Petelia in Brutijs
quæ una ex Brutijs mãserat in amicitia Romanorũ, aliquot
pòst mẽsibus quàm cœpta est oppugnari, ab Himilcone ex-
pugnata est: deinde recepta Petelia ad Consentiam ascen-
Altamura dit. Ex huius occasu putatur uicinam oppidum Altamura
Consentia ædificatum. Consentia Brutiorum metropolis. Liuius li. v.
In Brutijs ex x i i. populis qui ad Pœnum defecerant, Con-
sentini & Turij in fidem populi Romani redierunt. Et
rursus: Ad Gn. Seruiliũ Cos. qui in Brutijs erat Consentia,
Vffugium Vffugium, Vnargo, Besidiæ, Etriculũ, Argentanũ: Dampe-
Vnargo tia: multiq; alij & nobiles populi defecere. Itaq; loca hæc ho
Besidiæ die cernimus, iam mutata seu potius interempta. Ex eorum
Etriculum ruinis noua exeitata, Cariacense, Bisinianense, Rosanense.
Sipheum interius uerò Cariacense, Strangulense, Vmbriaticen-
Argentanum se, S. Seuerinæ, multaq; alia in sacro codice descripta. In hac
Dampetia
Croto ora urbs uetustissima Croto est Achæorum colonia, ex
oraculo Miscello duce, quo tempore Archias Syracusas ædi
ficauit, ut in Sicilia dicam. Censetur Pythagoricis multis, &
Milone ac alijs athletis, quos septem una Olympianicas ui-
dit. Extra mœnia ad tertium lapidem templum habuit nobi-
Iuno Lacinia le Iunonis Laciniæ: prope & promontorium, Lacinium.
Lacinium Iuxta Crotonem Aesarus labitur fluuius Dionysio πέ-
Aesarus flu. τρη ὅθι αἰσάροιο προχοῦσι. Post Crotonẽ Sybaris urbs ab
Sybaris Achæis & ipsa condita inter duos sita fluuios Crathidem
Crathis flu. & Sybarim: ingens quondam opibus x x v. ciuitatibus sub-

iectis. Sybaritæ ut nimium molles ac delicati taxantur,
quum eò processerint, ut uel equos ad symphoniæ cantum
saltantes haberet. Quæ res causa fuit Crotoniatum contra
eos uictoriæ, dum equi eorum ad tubæ sonitum saltare cœ-
perũt. A Crotoniatibus demũ direpti, dein etiam ab Athe-
niensibus funditus deleti, aliam prope ædificauerunt ciui-
tatem quam Turios uocauerunt à fontis uicini nomine. Tu
rij quoque ipsi postea in Lucanorum uenere potestatem:
postremo cum à Tarentinis delerentur auxilia, Roma-
nis petentibus misere colonos, nomineq; urbis mutato
Copias uocauerunt. Hæc Strabo. Crathim uero ipsum à
pastore eius nominis dictum, qui capellam adamauit, &
utrique post fatum conditum sepulcrum, ut ait Aelianus.
Strabo ait proprietatem dealbandi capillum habere. Post
hæc Plin. itemq; Strabo duos ponunt amnes nauiga-
biles, Acirim & Sirim, inter quos Troia quondam ciui- Acitis
tas fuit, quæ tempore procedente inductis colonis Ta- Siris flu.
rentinis Heraclea dicta est. Prostremo Metapontus in sinu Troia Heraclea
Tarentino, reperitur à Pylijs ædificata, qui post bellum Metapontus
Troianum cum Nestore nauigauerunt, deletum à Samniti-
bus, ut ait Strabo. Ephorus uerò Daulium Crisæ Delphis
finitimæ tyrannum, eam condidisse dicit. Antiochus, Me-
tapontum post Locros, à filio Sisyphi eiusdem nominis,
quem Barbari Metabum cognominabant, appellatum quan-
doque Siritim: præterea à Pylijs esse ædificatum, & in Siritis
agricultura felices Metapontinos auream æstatem Apol-
lini dedicasse. Hæc Eustathius in Dionysium & Strabo.
Hodie nanque in eo loco paruum cernitur ædificatum ca-
stellum. Idem Mamertum oppidum cum sylua Brutiæ picis Mamertum
feracissima ponit. Pix Brutia

IAPYGIA, MESSAPIA, PEVCETIA Daunia, Salentini, Apulia.

SEQVITVR tractus à Tarento usque
ad Hydruntem, & ab eo per littus usque
ad montem Garganum, qui regiones senis
appellatas nominibus, inter se adfines conti
nebat, Iapygiam, Dauniam, Messapiã, Peu-
cetiam, Salentinos, Apuliam, quæ nostro tempore uno
Apuliæ nomine censentur. Et ultra Apenninum sitæ omnes,
subiugatæ uerò à C. Sulpitio, & Q. Aemylio Coss. ut Li-
uius in v i i. & item in i x. per Q. Iunium Bubulcum Bru-
tum. Contigua primum Metapontinis Iapygia est usque ad
Brundusium, isthmo inclusa x x x i i. mil. pass. à Iapyge Iapygia
Dædali filio. Qui dux Cretensis in hæc loca adplicuit, ut
Strabo. Eadem & Messapia dicta à Messapo duce, ut Messapus
idem. Quam & ipse & Ptolemæus diuersam à Peucetia fa
ciunt, eam magis septentrionalem ponendo. Pli. uerò, Messa-
piam dicit, quæ antea Peucetia dicta est à Peucetio fratre
Oenotrij. Oenotrius enim Lycaonis filius, ut scribit Dio- Dionysius
nysius Halicarnasseus, ex Archadia unà cum Peucetio so-
cio, cum multos annos ante bellum Troianum in Italiam
adplicuisset, Brutios & Lucanos usque ad sinum Posido-
niatem tenuit, quam Oenotriam cognominauit eiectis Au- Oenotria
sonijs. Peucetius uero Apuliæ partem quam tenuit, Peuce-
tiam dixit. Deinde pars utraq; tantum usq; ad Posidoniam,
sinumq; eius latissimum, ex Italo rege Italia dicta est. Postre-
mo tota & Italia, & Oenotria appellata. Igitur in hac par- Italia
te duæ tantum nobiles urbes, Tarentum, & Brundusium: al-
tera colonia Laconum est sinum Tarentinum efficiens, Tarentum
maxime importuosum, à Tarento heroẽ, Straboni, qui ori-
ginem eius hoc modo repetit. Lacedemonij quum aduer-
sus Messenios rebelles bellum gererent, nec redire nisi bello
confe

confecto statuissent, misere domum iuuenes lectos, qui uirginibus commixti proli & ciuitati consulerent: hi qui deinde nati Partheniæ uocati eiecti sunt, tanquam nothi, ab ijs qui post annos XVIII. cum uictoria redierunt. Illi uerò duce Phalantho egreßi huc adplicuerunt, eiectis Cretensibus qui loca ea occupauerant. Tarentini quondam potentia ac rebus gestis, terra, mariq; floruerunt, exteros duces plures adcersiuere. Contra Messapios & Lucanos, Alexandrum Epirotarum regem, & ante eum Archidamum Agesilai filium, postea Cleonymum & Agathoclem, postremo Pyrrhum aduersus populum Romanum. Nam teste Liuio XII. quum à Tarentinis claßis Rom. direpta esset, eius occiso præfecto, legati à senatu ad eos questum de iniurijs mißi, pulsati fuere. Ex quo bellum eis indictum. Pyrrhus semel uictus, rursus ex Sicilia in Italiam reuertens, per Curium superatur. In Annibalis deinde uenere potestatem, à Fabio postremo recepti. Sale abundant

Brundusium — candidißimo, atque foßili. Plin. Brundusium lingua Messapiorum cerui caput significat, cuius similitudinem refert, portu & fama Appiæ uiæ hucusque stratæ nobilis. Hinc Romanorum claßis orientem petitura soluere solebat. Hodie sub ditione Venetorum est, à rege Fernando pecunia mutua commutatum. Finis hic Adriatici sinus, prope autem uersus orientem breui tractu & angusto Calabri sunt, Ptol.

Rudiæ — uocati, in quibus Rudiæ Ennio poëtæ nobiles. Silius: quem Rudiæ genuere uetustæ. Strabo, Rhodiam uocat. Nihil

Lupiæ — hodie uestigiorum apparet. Lupiæ, deinde Aletium, op-

Aletium — pida Ptolemæo posita. Est tamen Aletium nunc paulum ab

Salentini — antiquo remotum. Sequuntur Salentini in peninsula siti. Hi, ut ait Festus à salo, id est, mari dicti sunt: populi ab initio Cretenses & Illyrici, qui unà cum Locrensibus in hanc

Hydruntes — oram Italiæ adplicuere. Metropolis eorum Hydrũtes, unde cognominata est hodie tota regio, sita è regione Apolloniæ, spatio L. paß. mil. quod interuallum coniungere pontibus Pyrrhus prius excogitauit, post eum M. Varro cum bello Piratico sub Pompeio præfectus esset, utrunque aliæ impediuere curæ. Plinius. Traiecit huc ætate nostra Mau-

Turcarum irruptio — methis Turcæ claßis, oppidani omnes necati, matresfamiliâs constupratæ. Quare res tanto terrori nobis fuit, ut nisi post annum tertium ob Maumethis mortem discedere coacti essent, nulla mora quin totam Italiam inuasißent.

Sasina insula — In hoc medio cursu parua insula Sasina est Ptolemæo Pli-

Neritum — nioq;, nomen adhuc retinens. Neritum Salentinorum urbs Ptolemæo, adhuc durat. Est & aliud prope Corinthum.

Luca promõ. — Leuca promontorium antiquum in quo nunc castellum

Gallipolis — S. Mariæ de Leuca. Gallipolis Græca urbs Pomp. Melæ. Plinius autem Senonum dicit, quod ipsa nominis indicatio monstrat, & apud utrunque per G. scribitur: uidentur tamen pugnantia, quod eadem & Græca sit, & Gallica.

Vxentum — Vxentum oppidum Plin. in sacro codice præsul Ogentinus

Soletum — scribitur. Soletum desertum Plinio, cuius adhuc uestigia

Manduria — uisuntur. Manduria urbs. Liuius in VII. Q. Fabius Cos. oppidum in Salentinis Manduriam ui cepit. Nunc quoque

Apulia — Mandurinum uocatur. APPVLI autem uersus occidentalem extenduntur plagam usque ad Garganum & amnem

Dauni — Fiternum, ijdem Dauni appellati à socero, ut ait Plinius, Diomedis, cuius in hoc tractu plura sunt ædificia. Festus autem hunc Daunum clarum uirum ex Illyrica gente, propter patriæ seditionem huc conceßisse dicit, regionemq; hanc cum Diomede diuisisse. Igitur in ora primum Egna-

Egnatia — tia, Plin. Ptole. & Horatio, ex cuius occasu nouum iuxta

Monopolis — oppidum excitatum Monopolis. Barium Plin. quod dicit

Barium — antea Iapygẽ uocatum à Dædali filio Iapyge. Ex Bari nunc

Salapia — nomine tota pars ea terraq; cognominatur. Salapia Annibalis meretricio amore notißima, ut autor idem, & item Liuius. De hac Vitruuius sic scribit: In oppidum Salapis uetus, quod Diomedes condidit, siue ut quidam dicunt, Elephas Rhodius. Incolæ, quotannis ualetudine laborantes à S. P. Q. R. per M. Hostilium impetrauerunt, ut inde quatuor paß. mil. mœnia transferentes, secundum mare salubrius habitarent. Erat in eodem littore paulò rece-

dens Salpa, quæ iam interijt. Deinde recentia nomina Mel- — Salpa Melfita

fita, Traninum, quod Trinum Plin. positum fuisse existi- — Trinum

mauerim. Circa uerò locum ubi nunc Barolum, Cannæ — Cannæ

fuerunt Romana clade insignes. Hodie quoque præsul Cannensis in sacro codice reperitur: qui ueteris uestigium no-

minis usurpauit. Deinde Aufidus amnis è montibus Hyr- — Aufidus flu.

pinis defluens iuxta Canusium, quò se recepit Terentius — Cannusium

Varro cum reliquijs exercitus Cannensis à Busa muliere

exceptus. Interius uerò Venusia, unde Calor fluit. iuxta — Venusia

Ampsanti colles Virgilio descripti ex sententia Donati. — Ampsanti colles

Atella alia à uetere quæ est prope Neapolim. Asculum, Sa- — Atella

trianum, ubi equi præstantißimi. Horatius: Me Satria- — Asculum

neo uectari rure caballo. Bituntum unde Bituntini Plin. — Satrianum

adhuc durat. Mateola unde Mateolani Plin. nunc Matera — Bituntum Mateola

urbs & præsul Materanus. In Apennino autem Theanum — Mateolani

Appulum, ut dignoscatur à Sidicino. Liuius in VIII. sic — Theanum

ait: Ex Apulia Theanenses Canusiniq; populationibus feßi, — Appulum

obsidibus L. Plaucio datis in deditionem uenere. Theanates quoque Appuli ad nouos Cos. fœdus petitum conceßerunt. Nam Florento nobili oppido Iunius potitus erat. hæc

ille. Hoc enim Florentum de quo inter Samnites mentionem — Florentum

feci, adhuc cernitur. Luceria Daunorum oppidum Stra.

Plinioq;, Ptolemæo autem Nuceria Appulorum. Hæc dirupta — Nuceria

à Constantio imperatore, quando è Constantinopoli in — Appulorum

Italiam uenit. Post Aufidum Garganus mons, qui ueluti — Garganus mons

dorsum Adriatico prominet. super eo ipsum oppidũ S. Angeli, ubi uisum prodigium quod in sacra legitur historia. Hunc etiam Saracenos occupantes Grimoaldus rex Longobardorũ singulari in Christianos beneficio expulit. Inde post annos centum, iterum tenentes Carolus Magnus fuga-

uit. Intus uerò Hyrium. Arpos, postea Argyppa à Dio- — Irium Arpos

mede condita Straboni, cuius tempore deleta erat: Nunc

Manfredonia in eodem prope loco à Manfredo Siciliæ re- — Manfredonia

ge cernitur excitata. iuxta & Sipontum, olim Sipus Stra- — Sipontum

boni Plinioq;, à sepijs capiendis. Hanc partem tenuit Dio-

medes olim, ubi monumenta reliquit: E regione nanque in- — Insulæ Diomedeæ

sulæ sunt Diomedeæ, numero V. ubi socij ipsius dicuntur in aues conuersi, quæ teste Aeliano de auibus, Græcis adplaudere, alios insectari quodammodo uidentur. Nunc uerò in eisdem locis Cœnobium nobile canonicorũ reg. S. Aug.

uisitur. Larinum municipiũ parũ à mari distans, à Theano — Larinum

autem mil. XVIII. ut ait Ci. pro Flacco, adhuc durat regiturq; ab Vrsinorum familia.

INSVLAE TYRRHENI MARIS.

TYRRHENI siue inferi maris insulæ secundum Siciliam de qua postea dicam, Sardinia & Corsica sunt. De origine Sardiniæ Aristoteles περὶ τῶν θαυμασίων ἀκουσμάτων. In Sardinia, inquit, insula Græcorum antiquorum uestigia apparent, multa quoq; decora, & templorũ testudines adfabre elaboratæ. Has ab Io-

lao Iphicles filio factas esse cõstat, qui una cum Tespiadis ad — Thespiade

hæc loca adnauigauit. Vocabatur autẽ prius ex forma Ichnu- — Ichnusa

sa, humano similis uestigio. Feracitate fructuum felicißima. — Aristeus

Hic Aristeum illum agri studiosißimum dicunt dominatum fuisse. Nunc autẽ nihil tale fit, quod in manus Carthaginensium uenerit, qui indigenas quicquam agriculturæ attingere prohibuerunt, ipsi sedulo ei rei studentes. Hæc ille.

Diodor

Diodorus item Iolaum plures in ea ciuitates condidisse dicit. Pausanias, Eustathius, & Capella à Sardo Herculis filio dictam uolunt, habitatam prius ab Hispanis, deinde ab Heraclidis & Thespiadis, postea ab Carthaginensibus, quibus Romani successere. De ijsq; uarij sunt annales. In alijs L. Caecilium Metellum uicisse Sardos & Corsos legimus, teste Festo Rufo in alijs. L. Cornelium Scipionem diruta

Calaris
Sulca

Calari Sardiniae urbe & Hannone superato de Sardis & Corsis triumphasse, ut autor est Liuius. Sardi item à T. Graccho perdomiti totq; captiuorum ab eo ducti, ut prouerbium fuerit, Sardi uenales. Insequentibus temporibus Saraceni subditam tenuere: saepe à Pisanis recuperata, saepe deperdita, ad postremum in Hispanorum uenit potestatem, per Iacobum Aragonem prius recepta. Tres in ea metropoles, Turritana, & Arborensis sub qua S. Iusta, & Ciuitatensis. Tertia Calaris, sub qua Sulcitana, Doliensis, Suellensis: recentia sane nomina praeter Calarim ac Sulcam, & in codice Fisci adnotata. Insula tota coeli grauitate infamatur. Pausa dicit eam serpentes herbasq; habere innocuas, praeter herbam quandam similem lappae, quam edentes ridendo pereunt, ex quo prouerbium insanitate desperata, σαρδώνιος γέλως, Sardonius risus. Item insulam totã constare longitudine M C X X. stad. Latitudine C C C C L. Haec ille. Corsica uerò Cyrnos olim, ut ait Dionysius, quod montibus tanquam capitum uerticibus abundet: Corsas enim tempora Graeci appellant. Melle illaudato referta est. Tantum uina commendata, quae Romam exportantur. hominum, sicuti canum & equorum ferox genus, ac tantum latrocinijs natum. Hoc fermè tempore, quod iter Hetruriae omnemq; oram maritimam infestabant, expulsi ex urbe Roma subiectisq; terris ab Alexandro fuere. Ciuitates Plinio Mariana à C. Mario, Aleria à Sulla Dictatore deductae

Mariana
Aleria
Ilua
Aethala
Oglasa
Capraria
Aegilium
egilium
Gorgona
Planasia
Stura
Palmaria
Pandataria
Prochita
Aenaria quae Inarime & Pithecusa & Ischya
Megaris
Capreae
Apraxopolis
Leucothoe
Pontia
Dianium
Arthemisiam
Menaria
Colubraria
Veneria
Cunicularie

Coloniae: quarum nomina cum moenibus durant. Tota insula longitudine à Septẽtrione in meridiem porrectam mil. pass. C L. latitudine L. Circuitu C C C X X X I I. ut idem testatur autor, qui ait, X X X I I I. olim in ea urbes fuisse. Corsicae prope sunt Ilua Chalibum generosa metallis, Aethala à Graecis dicta ob ferri officinam in eo loco flagrantis: Plinio item & Stephano. Praeterea Oglasa, Capraria, quam Graeci Aegilion uocant: Igilium uerò contra Telamonem, unde nobile uinum rubrum. Gorgona. Planasia quod fallax nauigantibus sit aequalis freto in sa. Plinio in Antiano Stura Palmaria. In puteolano Pandataria, Prochita: Aenaria eidem à statione nauium Aeneae, ab Homero Inarime dicta, à Graecis Pithecusa, non à simiarum multitudine, ut aliqui putant, sed à figlinis doliorum. Hodie uerò Ischyam uocant, puto ex robore munimento loci. In Surrentino Megaris, Capreae quam Apraxopolim Augustus uocare solebat, ob amoenitatis recessum inertem, Leucothoe, Parthenis, ex Sirene. In Formiano Pontia. In Compsano Dianium, quam Arthemisiam uocant. In Viponensi Menaria, Colubraria, Veneria. Inter Sardiniam & Corsicam insulae paruae Cuniculariae uocatae Plinio.

SICILIA.

Cyclopes
Lestrigones
Sicani

DE Sicilia Thucydides in hanc ferè sententiam. Primi dicuntur eam incoluisse Cyclopes & Lestrigones, quorum origo nusquam reperitur. Post hos Sicani genere Hispani, à flumine Hispaniae Sicori à Liguribus eiecti: & adhuc Sicani parte insulae ad occasum spectantem incolunt. Deinde plerique Troianorum

Elymi
Troiani

capto Ilio in finibus Sicanorum consedere, qui dicti sunt Elymi. Vrbes eorum Eryx & Egesta: his accolae adcesserunt quidam Phocenses. Post hos Siculi ex Italia fugientes Opicos, uictis bello Sicanis Siciliam appellauere: ante uidelicet Graecorum aduentum annis C C C. Deinde Phoenices partem quae ad Aquilonem uergit negociandi causa tenuere, ac Motyam Soluntem & Panormum, finitima Elymis oppida inhabitauere: unde breui traiectu Carthagini forent uicini. Tot igitur barbari Siciliam incoluere. Graecorum primi Chalcidenses ex Euboea transeuntes cum Theocle illius deductore Coloniae Naxon incoluere. Insequenti anno Archias ab Hercule prognatus è Corintho profectus: Syracusas tenuit pulsis prius ex Italia Siculis: Iidem Chalcidenses Theocle duce post annos V I I. habitatas Syracusas, Leontinos Siculis eiectis: deinde Catinam incoluere, cum ipsi Catinenses Euarcum fecissent Coloniae autorem. Lampis ea tempestate è Megaris in Siciliam uenit, & supra flumen Pantacium loco quodam (cui nomen Trogilo) incolas collocauit. Illinc digressus positus in Tapso incolis: post eius mortem duce Hyblone è Tapso migrantes, qui regionem prodiderant, Megaras incoluerunt. Qui Hyblei sunt dicti, quiq; post C C L. annos à Gelone rege Siculo expulsi sunt. Philistus scribit L X X X. annis ante bellum Troianum Siculum Itali filium ex Liguribus in Siciliam adpulsum insulae nomen dedisse. Trogus libr. I I I I. plura de Sicilia scribit, quod Italiae pars quondam fuit terrae motibus diuisa Rhegio proximo promõtorio, quod Graece abruptum dicitur, cauernosa tota sulphurea subterraneisq; meatibus uentis penetrabilis: ex quo miracula ardentis Aetnae & Vesuuij montis Scyllaq; & Charybdis, caeteraq; monstra: quae ob eam causam finguntur, quod nauigantes ad pelagus propter angustias eius undarum exurgentium sonitus quasi latratus, & uoraginem expauescunt. Diodorus item Sicaniam prius dictam fuisse dicit ex autoritate Timaei à Sicanis antiquis indigenis, quibus ob frequentes ignes deuastantes, insulam deserentibus Siculi ex Italia profecti occuparunt, pauloq; post colonijs Graecorum eò deductis, & linguam Graecam & cultũ elegantiorẽ didicere. Ab ijs deinde fabularũ commenta de Cerere & Proserpina, & commonstratis ab ea frugibus & arandi modo, quod foecundissima sit tellus, & horreum pop. Rom. à Cicerone appellata, quae saepe maximos eorum pauerit exercitus: Frumentarijs uerò & negotiatoribus Rom. magno fuerit compendio. De qua idem Cic. in Verrem multa commemorat. Nostra uerò tempestate proximis his annis urbem ingenti fame leuauit, cum aureis iam X X X. modius uenisset. Circuitus insulae totius Plinio mil. pas. D C X V I I I. Nunc qui eam ab initio tenuere breuiter attingam. Trogus in eodem, lib. itemq; Thucydides (uti suprà cõmemoraui) eam Cyclopum atq; Lestrigonum patriam ante omnes fuisse adfirmant, quorum originis nullus habetur autor. His extinctis Aeolus regnum occupauit, qui, ut ait Diodorus, quod uelis uti nautas instituerit, & tempestates uẽtosq; praenoscere docuerit, Ventorum deus est habitus. Post quem singulae ciuitates in Tyrannorum imperiũ cõcessere, cum Carthaginensibus saepe uarijs praelijs dimicauerunt. Deinde Athenienses specie ferendi auxilij Catinensibus contra Syracusanos, Nicia Alcibiade & Lamacho Ducibus profecti necessitatem inimicis fecere adcersendi auxilia Gilippi Lacedaemoniorum ducis, cuius uirtute Syracusani obsidione liberati fuere: rursumq; petiti adiuti sunt à Peloponensibus, tunc Atheniensium inimicis, ut in Thucydidis historia uidere licet. Per aliquot deinde annos à Carthag. expugnata atq; dominata est, superato Agathocle, rursus à Dionysio recepta: quo sublato Hiero caput extulit, qui Dux Syrac. pulso Artemidoro alterius factionis

Phocenses
Siculi ex Italia
Phoenices
Graecorum Chalcidenses
Archias
Lampis
Hybla
Tapsus
Gelo tyran.
Siculus Itali filius
Trogus de Sicilia
Diodorus
Cereris figmenta unde Horreum

ctionis duce à ſuis rex appellatus eſt,ut Polybius refert.
Dumq; contra Mamertinos ueniret ab Appio Cos. uictus
eſt:Mamertinis partim ſe Romanis, partim Carthaginien-
ſibus dedentibus, ex quo cauſa & initium fuere primi bel-
li Punici.Deinde pax regi, & Syracuſanis data & amici-
Syracuſani rebellant — tia inita. XXXIIII. poſt annos rebellauere Syracuſani
cæſa prole Hieronis. Itaque eò M. Marcellus miſſus non
Marcellus — prius rediјt quàm captis ac direptis Syracuſis. Nunc loca
breuiter enarrabo.

LOCA SICILIAE.

Trinacria — TRINACRIA enim quum ex tribus
promontorijs dicta ſit,Peloro Italiam, Li-
lybæo Græciam, & Pachyno Africam re-
Meſſana — ſpicientibus: Meſſana primum in ora eſt
poſt pelorum,inſtar Phari Alexandrini tur
Zancle — rim habens. Zancle prius uocata. De qua Chucides in hanc
ſententiam Zancle originem habet à latronibus Cumæis ex
urbe Chalcidica profectis Periemene & Cratemene duci-
bus, ſic appellata quod falcis ſpeciem præferat Siculo uoca-
Anaxilus — bulo. Iidem poſtea à Samijs eiecti ſunt. Nec multo poſt Ana-
xilus Rheginorum tyrannus exterminatis Samijs urbem
indiſcretis hominibus frequentẽ reddidit, & à ſua quondam
Polybius de Mamertinis — patria Meſſenam appellauit. Hæc Thucydides. Polybius au-
tem hos Mamertinos poſtea uocatos fuiſſe dicit. Qui deſti-
tuti legionibus Romanis, quæ Regij morando Siciliæ urbes
tuebantur à Syracuſanis poſtea nunc Carthaginenſium par-
tibus ſtudentibus, duce Hierone bellum paſſi ſunt. Romani
Appio Claudio Cos. Mamertinos primum, quanquam no-
xios et ſceleris conſcios ſponte in deditionẽ acceperũt. Dein
Syracuſas ceperũt, ex quo primi belli punici exarſit origo.
Inſcriptio Meſſanæ — Meſſanæ item hodie monumentũ ueteris inſcriptionis huiuſ
modi cernitur. Senatus populuſq; Ro. Claudio. Q. Fabio
Cos. altero Meſſanam Siciliæ ciuitatem claſſe profecto re-
ſerante percepit. Hieronẽ Syracuſanorum regẽ, Pœnorumq;
copias Hieroni cõiũctas tam celeriter ſuperauit, ut Appium
Claudium Cos. ad hanc rem gerendam potius ciuitas ſuæ uir
tutis admiratorẽ quàm belli ſuſciperet adiutorem. Nam rex
Pœniq; urbis non tam multitudine ac animoſa nobilitate
propulſi uictos quã ſeſe didicere congreſſos, qui ante conſu-
lis aduentum ultra Leontinum profugi pacem expoſcentes,
Romanorum gloria, Meſſanenſiũ nobilitate, propria mulcta
centum talenta ærario ſoluenda ſupplices impetrauerũt: ob
quod ſtatuit urbẽ ipſam titulis nobilitatis extolli alijſq; pro-
uinciæ ciuitatis eiuſq; ciues Romanoum honore Siciliæ ca-
put illic fungi poteſtate Romana, lapides eius à Leõtino uſq;
Phædas extendi. Nam id ſpatiũ cæteris deficientibus Roma-
næ ditioni ſeruauit. Chirographum hoc fiſtus Romanus ad-
iunctum laudẽ ciuitatis oſtentans adſcribi, Romanamq; gra
titudinem merito reſpondere. Adprobatum eſt præſens de-
cretum patrum à Cn. Calatino Tri. Pl. poſt urbem condi. an.
CCCCLXXX. remp. primo bello Punico turbãte. Ibidem
Altera inſcriptio — altera inſcriptio: S.P.Q.R. Seruio Fuluio Flacco P. Calpur-
nio Piſone Coſ. urbem Meſſanam à prouinciæ coloniæ tri-
butis cuiuslibet uectigalis fixi mobiliſq; pondere per omnia
ſecula liberauit: quia dum Siciliæ graue formidabileq; bel-
lum ſeruile multitudine conſpirantium inſtructa, copia-
rum potentiæq; magnitudine ſubiugaſſe, quod prius Ro.
diſperſerat, conſuleſq; terruerat, ſeruos Meſſana ſagaci-
ter habitos pace mature frenatos, quin uno P. Calpurnio
Cos. deſignando luem Siculis: Ro. Po. ſtimulos, & à ſe pro-
futurum compar abſtulit nocumentum, atque ſe uili ſerui-
tute eripuit, precioſa libertate gauderet. Ex hoc enim præ-
ſens Chirographum fiſtus Romanus adiunctum laudem ci-
uitas extentam decreuit adſcribi, ut gratiam meritis Ro-
mana circunſcriptio coæquaret. Adprobatum eſt hoc pa-
trum decretum ab Octauio Pl. Tribuno poſt urbem condi- — Feſtus
tum an. DCCXX. remp. bello ſeruili turbante. Feſtus aliam
quoq; Mamertinorum cauſam repetit hoc modo. Quum pe-
ſtilentia laborarent Samnites, uer ſacrum ex oraculo: id eſt
quæcunq; uere proximo nata eſſent, immolaturos uouerunt.
Quo facto peſtilentia minime ceſſante, conſultus iterum
Apollo reſpondit nonnullos animo uiolatos expelli oporte-
re. Hi itaque in Siciliam uenientes atq; ibi conſidentes cum
auxilio in bello Meſſanenſibus eſſent, ab eis ob meritũ in par
tem urbis atq; agri accepti ſunt, uocatiq; Mamertini, quod — Mamers
collectis in ſortem duodecim deorũ nominibus Mamers ſor- — Mars uocatur
te exierit, quo lingua Oſcorum Mars ſignificatur. Huius hi-
ſtoriæ autor eſt Alſius in lib. primo belli Carthaginienſis.
Meſſanenſes poſtremo cum rebellaſſent Valerio Meſſalæ
à quo ſubiugati fuere cognomen dedere. Nuper extinctus
eſt Conſtantinus Laſcaris in ea urbe, qui in Græca diſci- — Aetna
plina profitebatur. Aetna his proxima, Ineſia prius dicta,
mons cum oppido, ubi miraculum flammæ. Alia enim En-
na uocata eſt, ubi Proſerpinæ raptus, de qua paulo poſt- — Adranum
ea. Adranum urbs cum fluuio eiuſdem nominis & Argen- — Argentum
tum, unde Adrani & Argentani Plinio: Taurominium in eo — Naxum Taurominiũ
dem littore Naxum uocatũ. Thucydides ait: Chalcidẽſes du
ce Theocle incoluiſſe Naxum & extra urbem poſuiſſe aram
appellatam Archigenæ, cui nauigaturi ſacrificarent. Strabo
dicit: Zancleos ex Hybla condidiſſe Taurominium: deinde — Charybdis
Romanorum coloniam fuiſſe. Idem ait Charybdim ante
Taurominium & Meſſanam apparere profundum immen-
ſum ubi freti inundatione & uorticibus nauigia periclitan- — Centuripæ
tur. Centuripæ, Aetnæ & Symetho proximæ, urbs quam Au — Catina
guſtus ædificijs reſtituit. Catina ædificium Naxiorum ſub
radicibus Aetnæ, cam Hiero renouatis colonis Aetnam uo-
cauit, poſt eius mortem priſtinum recuperauerit nomen. Si-
lius. Tum Catinæ nimium ardenti uicina Typheo: Et glome
raſſe pios quõdam celeberrima fratres. Hi fuere, ut ait Stra — Amphinõ & Anapias fratres
bo, Amphinon, & Anapias: cum clades patriæ inferretur,
parentes humeris ſuſtulerunt. Nunc multo celebrior Aga- — Agatha
thæ uirginis natalibus. Apud hanc Symethus labitur fluuius. — Symethus
Paulum uerò ab ora recedentes, ſunt Megara & Leontini — Syracuſæ Megara
duæ clariſſimæ quondam urbes. Deinde Syracuſæ. Quas Ar — Leontis
chias à Corintho aduectus condidit: qui una cum Miſcello — Archias
ex oraculo eis propoſitis diuitijs, & ſalubritate, ut alterum — Miſcellus
eligerent, Archias cum diuitias prætuliſſet Syracuſas omniũ
rerum fertiles habuit. Alter uero Miſcellus prælata ſalubri-
tate Crotonem ædificauit. Syracuſani itaq; adeo creuerunt
opibus, ut in prouerbio ſit cum ad diuites loquimur, uobis — Archimedes
ne decima quidem Syracuſanorum adeſt. Hæc urbs Archi-
mede Mathematico cenſetur, qui Marcelli expugnationem — Lucia uirgo
ſuis inſtrumentis triennio diſtulit. Nunc autem Lucia — Agrigentum
uirgine gloriatur. Agrigentum quod Græci Acragatem — Gelos
uocant, Geloi incoluere anno CVIII. poſt conditam Ge-
lam ducibus Ariſtono & Pyſtilo ab Agrigento uicino
fluuio cognominatam, ut autor Thucydides. Quem fluuium
in forma ſpecioſi pueri pinxit antiquitas, ut Aelianus au-
tor ſcribit: item Duris, quod pleræque ciuitates Siculæ à
fluminibus nomen habent, ut Gela, Syracuſæ, Himera, Se-
linuntes, Phoinanites, Erycum, Cantyrum, Alycum, The-
rinum, Camerinum. Polybius & flumen & urbem Acra-
gantem à regione Acrage uocari uult, διὰ τὸ ἔυγεων. Sunt
& aliæ in Thracia, in Euboea, in Cypro, in Aetolia. In hac — Equi Agrigẽtini
equos optimos naſci Vergilius etiam teſtatur. Acragas
generator equorum. Agrigentinorum præterea eſt ſum- — In Agrigentinorũ luxuriã
ptuoſe & ædificare & epulari. Quapropter Plato, ut refert — ſcomma Platonis
Aelianus de uaria hiſtoria, in eos cauillabatur, Agrigẽtinos
ædifi

ædificare, ut ſemper uicturos, epulari ut ſemper morituros. Hic Phalaris imperauit crudeliſsimus tyrannus, tauro à Perillo inuento ciues cruciabat. Quapropter à populo unà cum coniuge & filijs crematus eſt: poſt quem Alcamenes, huic uerò Alcandrus uir mitis ſucceſſit. Ex latere occidentis Panormus urbs, & ſtagnum de quo Polybius. Aulus Aquilius & C. Cor. Coss. cum claſſe c c x x. nauium intra ſpatium trium menſium ædificata in Sicilia primo bello punico Panormum quod tunc à Carthaginenſibus tenebatur, debellauerunt, è duobus lateribus aggreſsi primam urbis partem primo captam Neapolim, deinde urbem ueterem aliam partem: altera eſt in Creta Panormus. & item alibi. Sic enim Græci nominant locum nauibus applicandis accommodum. Himera urbs & fluuius deducta ab Euclide Suno & Sarono. In hanc diuertit Hercules cum Geryonis armentis, ubi aquas calidas prouenisse Palladis iuſſu ferunt, in quibus Hercules membra labore ſordida abluerit, molliorá; reddiderit, ex quo Himera appellata. autor Stephanus. Hinc Ergoteles Olympionica fuit, cuius uiri ſimul & urbis Pindarus in Pythicis meminit. Himera autem flu. à Nebride monte fluit, qui ut ait Solinus à Nebridibus, id eſt hinulis dictus eſt quibus abundat. Eryx mons & urbs, à filio Veneris ab Hercule uicto, ubi Veneris Erycinæ templum: loci adhuc ueſtigia uidentur. Entella urbs ab Entello qui apud Vergilium cum Darete hortante Aceſte pugnauit. Entella Hectoreo dilectum nomen Aceſte. Myle in ora. Ouidius in Faſtis: Sacrarumq; Myle paſcua læta boum. Hybla mons & oppidum, ubi mel conficitur hybleum. Selynis urbs prope Lilybæum. Vergil. Et ſyluis palmisq; onuſta Selynis. Dicitur & Selinus. Gela quam Antiphemus è Rhodo, Eutymus è Creta ſuam uterque coloniam ducentes, pariter condidere, an. x l v. poſt habitas Syracuſas: ex Gela fluuio uicino appellata, cum Lindij uocarentur. autor Thucydides. Stephanus dicit Gelam fluuium appellari, quòd glacie concreſcat, quam Opica & Sicula lingua Gelam uocant. Camarina condita à Syracuſanis, autoribus Daſcone & Menecle, ut refert Thucydides, eiectosq; aliquanto poſt ob defectionem à Syracuſanis dominantibus Gelo tyrannus accepit pro redemptione Syracuſanorum, quos habebat captiuos: Tum ipſe coloniæ deductor factus eos in terra Camarina collocauit. Et cum rurſus ſedibus eiecti fuiſſent, tertio ſunt ab eodem collocati. Eſt & palus Stephano quæ præter naturam aliarum immota melior eſt quàm mota. Vnde prouerbium μὴ κίνει καμαρίναν. Vergil. Et fatis nunquam conceſſa moueri, Apparet Camarina procul. Palicè Ducetius Siculorum dux C. Nautio Rutilo, & Lucio Minutio Carutiano Coss. condidit. Theophilus autem in deſcriptione Siciliæ fontem dicit. Prope autem templum Palicenſium erant v. dæmones quidam, quos Aeſchylus in Ethnis dicit Iouis & Thaliæ filios fuiſſe. uocabãtur Palici, quòd mortui ſemel iterũ reuixerunt. Ratio quòd ibi fons ſit ſenis altus cubitis aquam eructãs, quem Crateras appellant, ut uideatur campus ei ſubiectus aquis immergi rurſusq; poſtea apparere. Locus præterea ſacer iureiurando. Nam quod iurant in tabella deſcribunt, eamq; fluuio proijciunt: Si ſanctum & inuiolatum, aquis ſupernatat: ſi falſum & iniuſtum, deprimitur. Silius. Et qui præſentem damnat periura Palici, poſcunt ſupplicia. De quibus in Macrobio plura. Triochala ubi ſeruile bellum concitatum eſt. Silius. Et mox ſeruili uaſtata Triochala bello. Cic. in Verrẽ lib. v i i. In Triochalino quem locum fugitiui ante tenuere. De ſeruili bello hæc Florus. Fugitiui duce Syro fractis ergaſtulis ad l x. mil. coniurauerunt. Prætorum caſtra exuperata, Manilij, Piſonis, Lentuli, Hypſæi. M. Perpenna uicit, & obſeſſos Aetnæ cõſumpſit. Hinc

Phalaris tyrãnus
Alcamenes
Alcandrus
Panormus
Himera
Ergoteles Olympionica
Nebris mons
Eryx urbs
Venus Erycina
Entella
Myle
Hybla
Selynus
Gela
Lindii
Camarina
Gelo tyrãnus
Palice urbs
Palici quot
Cratera
Triochala ubi bellum ſeruile

ouans urbem ingreſſus. Poſt paulò idem incendium excitauit Themiſo Cilix paſtor, interfecto domino ergaſtula aperuit. Prætoriana caſtra Seruilij & Luculli ſuccubuere. M. Aquilianus exemplo Perpennæ, & ferro, & fame maceratos cepiſſet, niſi metus ſupplicij fuiſſet. Itaque magna ex parte mortem ſibi conſciuere. Dux aufugit. Drepane falcis figura, quod eò falx Saturni genitalibus abſciſsis eiecta ſit; ut ait Strabo. Egeſta ubi aquæ multæ Philoni, ab Egeſto Troiano: Segeſta deinde uocata. unde Segeſtani Plinio, hodie quoque ueſtigia apparent. Enna urbs in monte umbilicus Siciliæ dicta quod in medio ſit. Strabo dicit Syracuſas & Erycem duas maris arces in medio Ennam retinere. Hic fabula Proſerpinæ raptæ à Plutone, ſpecusq; adhuc uiſitur, unde dicitur ad inferos contendiſſe. Liuius de bello Macedonico, Regionem eam amœnam, ac perpetuo floreuernantem appellat: hodie quoque caſtrum Ennæ dicitur, ubi concilium totius inſulæ cum opus cogitur à Præſide. Deinceps ex ordine literarum Aceſte, ab Aceſte Troiano, Arbela, Abace, Abola, Abatana, Agium, Agyrena, Acre, Buccina, Bremia, Biclus, Craſtus urbs, unde Epicharmus poëta, & Lais meretrix, ut Anthus teſtatur, de uiris illuſtribus. Cephalodum Plin. hodie quoque Præſul Cephaludenſis appellatur. Camirus urbs, ubi Cocalus regnauit, Oebali filius. Eugea ſita in monte huic proxima, Cocali regia, ubi Minos perijt, & cuius militibus. Minoa condita Plinio. Hanc Heracleam Liuius dicit uocari. Epipole locus præceps & altus, uicinus Syracuſis. Helorus media producta ab Heloro flumine, ubi Apollodorus in Chronicis dicit eſſe piſces manſuetos, qui è manu paſcuntur, labitur è Pachyno. Eſt altera in Macedonia urbs. Metaurus Locrenſium ædificium. Motya, Macarium: unde Macarenſes Pli. nunc item nomen retinent antiquum. Morgentia, unde Morgentini apud eundem autorem. Omphace. Thermæ oppidum ubi primum reperta comœdia. Silius. Litora Thermarum priſca dotata Camœna. Solinus quoque hic primum, ait, inuenta eſt comœdia: hic & cauillatio mimica in ſcena ſtetit. Oratoria etiam in Sicilia inuenta. Tapſus clade Romanorum inſignis. Et undantem Rutulorum ſanguine Tapſum. Altera in Africa, huius colonia. Tyndaris, Tarchila, Philiſto, & Tarchialis regio. Altera in Macedonia. Tiche prope Syracuſas Ephoro. Tychum uerò mons in medio Prœtiæ & Eretriæ. Thiſſe condita à Siculis à qua Thiſsinenſes Plinio, Silio. Hicarum, Philiſto. Hicara uerò Apollodoro in Chronicis dicta. meminit & Thucydides. Selynus prope Lilybæũ. Vergil. Et ſyluis palmisq; onuſta Selynis. Dicuntur & Selynuntij & Seluntij incolæ, quoniam Græcis σελινοῦς dicitur: hanc urbem hodie Mazaram appellant. Sunt & noua oppidorum nomina: Mons regalis & Auguſta, quorum primum Gulielmus rex Siciliæ cognomento Bonus conſtruxit, patris Gulielmi, qui Malus cognominatur, infamiam ac latrocinia compenſando. Hic inſtituit, ut pauperibus eſſet refugium. Templum ubi cathedrale cum ampliſsimo uectigali conſtitutum, apud quod canonici regulares nullius unquam horæ intermiſsione alternantes deum collaudant. Auguſtam uerò Fredericus i i. Imper. excitauit, ut inſcriptio portæ Tetraſtichi clare indicat. Flumina præcipua, Plemmirius, Symethus. Himera, Gela, Helorus, Alabys, Hypſa, Vagedruſa, Pantagia, Achates, ubi lapis teſte Plinio eius nominis reperitur. Hipparis prope Camarinã nauium capax ex monte oriens materia abundante, quam Camarinei excidentes in ſubiectum amnem proijciunt, deuehendam fluctibus in urbem ſine nauigio: meminit Pindarus in Pythicis. Καὶ σταρνὸς ὀχετὸς ἵππαρις οἷσιν ἄρδει κολλᾷ τεγάδιων θαλάμων ταχέως. Inſulæ autem Siciliæ primum

M. Aquilianus
Drepane
Egeſta quæ & Segeſta.
Enna umbilicus Siciliæ.
Aceſta
Arbela
Abace. Abola
Amatana
Agium,
Agyrena
Acre, Bucina
Bremia
Biclus
Craſtus
Cephalodum
Camireni
Eugea
Minœa
Heraclea
Epipole
Helorus
Metaurus
Motya
Macarium
Macarenſes
Morgentia
Omphace
Thermæ
Tapſus
Tyndaris
Tarchila
Thiſſe
Hycarum
Selynis
Selynuntii
Mons regalis
Gulielmus
Fredericus i i
Flumina
Plemmirius
Symethus
Himera
Gela, Helorus
Alabys
Hypſa
Vagedruſa
Pantagia
Camarina
Inſulæ Aeoliæ

Aeoliæ, quæ (ut ait Plin.) & Liparææ & Vulcaniæ à Latinis, Ephestiades à Græcis appellatæ sunt numero VII. Lipara, Thermissa, Strongile, Didyma, Ericusa, Phœnicusa, Euonyma. Plin. Aeolias dicit appellatas quod ibi Aeolus Iliacis regnauerit temporibus. Aeolides uerò aliæ sunt in Aegæo ex Aeolica lingua cognominatæ. Aliæ item Cenys iuxta Pelorum Stephano. Cosyra in medio spatio Lilybæi, & Clupeæ, & Carthaginiensis oppidi Straboni. Melite. Ouid. Melite sterili uicina Cosyræ. Cucuna cuius meminere Stephanus & Dionysius poëta: clara morte Pontiani Pontificis sub Alexandro Cæsare. Aegusa tantum cæteris: Ptolemæo duæ sunt: Aethusa & Aegusa. Sirenussæ tres insulæ Sirenibus dicatæ ad sinum Posidoniatem seu Pestanum Straboni, nonnullis ad Pelorum Siciliæ. Ptolemæus eas Sirenum insulas appellat. Acradina insula ciuitates habet prope Syracusas, quas expugnauit Claudius Marcellus. Est & pars Syracusarum. Charax autem regionem eam uocat & insulam. Ex his igitur omnibus ciuitatibus & locis cum pleraque interempta, plurima etiam mutata sint, ut superius ostendi: Codex fisci hodie XII. tantum præsules descriptos habet. Cephaludensem, Panormitanum, Agrigentinum, Catanienfem, Mazarienfem, Melitensem, Messanēsem, Maleuitanum seu Malcensem, Montis regalis, sancti Marci, Pactensem.

Lipara Thermissa

In Fiel codice præsules

SICILIAE RELIQVA AC POSTErior Historia.

ENARRATIS igitur Siciliæ cum initijs tum locis ea nunc dicenda restant, quæ post captas à Marcello Syracusas sunt secuta, quando Sicilia in prouinciæ formam redacta per prætorē à Romanis administrabatur. Deinde sub imperatoribus usque ad Caroli tempora. Tunc igitur partito inter utrunque imperium orbe, Sicilia omnis cum Calabria & Apulia Constantinopolitano cessit. Cui sine controuersia paruit usque ad Nicephorum Imperatorem cognomento Thomam, quo tempore Saraceni Apuliam, Garganum montem, Luceriamq́;, & nonnulla circa loca occupauerunt, ann. DCCCCXIIII. Vnde sæpe postea factis excursionibus Calabriam, Neapolim, Lirimq́; adusque flumen, & loca urbi uicina penetrauere. Quibus Ioannes X. Pont. una cum Alberico Hetruriæ comite occurrendo ui maxima restitit, illi ad Garganum se recepere. Deinde post annos ferè C, quàm Italiam tenuissent, penitus expulsi sunt. Quomodo autem, aut à quibus expulsi sint duplex est fama. Otho Præsul Phrysingensis de gestis Frederici primi, dicit Robertum cognomento Guiscardum quod erronem eorum lingua significat, quoniam telluris multum uictor obiuerit, inter Normandos natus, in Italiam ad quærendas nouas sedes tunc primum uenisse: ubi Apuliam colonis paucis atque ignauis habitatam aspiceret, suos domo asciuisse cum exercitu: breuiq́; tempore omnem eam regionem ac Siciliam expulsis Græcis simul & Saracenis, in suam potestatem redegisse. Altera est fama, crebrior quidem inter autores. Tancredus Normandus armorum gloria insignis cum numerosa prole finibus suis egressus in Italiam, in Aemyliæ regione consedit, & iam principem Salernitanum bello lacessiuerat, cum filius eius Gulielmus cognomento Ferrabas cum Molocho præfecto Michaëlis Catalaci Imper. Constantinopolitani, qui Calabriæ Siciliæq́; præsidebat, ac principibus Capuano & Salernitano transegit, ut si Apuliam à Saracenis recuperasset, eam in parte possideret. Qua demum armorum ui potitus, ac spe conditionis deceptus paulò pòst una cum XL. milibus Normandorum, qui ad expeditionem Hierosolymitanā eo tempore se accinxerant, Siciliam, Apuliam, Calabriam cepit: ac Melphim edito in colle, quo impedimenta cōgereret, ædificauit. Atque ita imperium moriens reliquus ex successione fratribus dimisit, qui comites Siciliæ dicti XLIII. annorum spatio, magna cum felicitate creuerunt. Inter quos Drogo fratri successit, an. VII. qui primo reiectus ab exercitu Michaëlis Etheriaci Imp. mox apud Aufidum amnem uictor discessit. Post quem Hunfridus, mox quartus Gottifridus, inde Robertus Guiscardus successere. Is igitur ultimus res bello magnas gessit: Apuliā per se Siciliam per Rogerium fratrem rexit. A Nicolao II. Pontif. dux atque Feudatarius constituitur: Normandorum auxilijs ei concessis, quibus rebelles proceres in officio contineret, ac Beneuento restituto, quod frater eius Gulielmus occupauerat, de quibus omnibus apud Aquilam in concilio conuenere. Gregorium VII. Romæ obsessum per portam Flaminiam irruptione facta, ab Imperatoris Henrici III. iniuria asseruit. Quare ab eodem Apulia rursus hac conditione concessa, ut Anconam, Picenumq́;, quod gens eius occupauerat, redderet. Neapolim primus possedit longa obsidione ui expugnatam. Postremo contra Alexium Imperatorem, qui Christianis aduersabatur, profectus in Græciam plurimis locis captis apud Casiopen insulam interijt, an. MLXXXVI. ætatis uerò LXII. uir alioqui laudatus. Tantum ab Antonino Florentino Præsule, ut dominationis nimium cupidus taxatur. Inter liberos eius Rogerium & Boemundum exinde bellum exortum, cum prælatum in regno Rogerium alter quereretur. Itaq; haud longe à Beneuento prælio cōmisso Boemundus uictus principatum tantum Tarētinum interuenientibus paternis amicis pacificatoribus tenere permittitur. Paulò pòst deo militans ad expeditionem Hierosolymitanam ubi res magnas gessit proficiscitur. In itinere cum Alexand. Imperatore paterno quondam hoste, fœdus & amicitiam init, donatus ab eo muneribus ac liberaliter exceptus: discedens uerò fidem irritam habendo eius oppida multa inuasit. Quare in reditu pertimescens, cum eius imperij transitum uitare non posset, se mortuum finxit, atque in area clausum deferri. ubi domum peruenit, e uestigio Dyrrhachium classe aggreditur, locaq́; imperij nonnulla: tandem pax inter eos facta. Rogerio interim post annos regni XXV. uita functo Gulielmus filius succedit: qui statim inito principatu, Alexij Imper. iam defuncti filiæ nuptias expetens, Constantinopolim contendit, statu prius rerum suarum Calisto II. Pont. commendato. Rogerius inter hæc Rogerij fratris filius, capta absentis occasione spretoq́; Pontifice regnum inuadit. Gulielmus spe nuptiarum frustratus, regnoq́; simul eiectus sese ad principem Salernitanum recepit. Ibiq́; priuatus ex animi mœstitia diem sine liberis obijt. Rogerio itaque secundo per uim principatum occupanti, Calistus bellum indicens, dum eius rei gratia se Beneuentum confert, paulò pòst morbo correptus interijt. Innocentius II. deinde causam prosecutus, cum eo apud S. Germanum uictor conflixerat, nisi paulò pòst duce Calabriæ Rogerij filio cum supplemento ueniente captus fuisset: à quo & patrem captum dimittere ac omnia quæ circa regnum optauerat, præterquam regis nomen concedere compulsus est. Post hæc Anacleti Pseudopontificis partibus fauens, ab eo utriusque Siciliæ rex declaratur, aduersus quem Innocentius iuuante Lothario Imper. cum exercitu profectus, eum regno deiecit, quod ille statim Pontifice defuncto recuperauit. Belli gloria clarus est habitus, ac inter cæteras expeditiones Africanam Christi causa sumpsit, in qua Tunim tributariam fecit: cum Imper. Constantinopolitano dimicauit.

Tancredus Normandus

Gulielmus Ferrabas

Melphis

Drogo

Hunfridus Robertus Guiscardus

Rogerius & Boemundus contra Alexiū Imperatorem

Gulielmus

Rogerius II.

Contra Saracenos Afri.

Gulielmus II rex primus

uocauit. Demum è Sicilia reuertens, amißis opera Venetorum quibus hostis erat XX. triremibus fuga euasit, ac Panormi extinctus est superstite filio successore Gulielmo II. qui regnauit annos duodecim. Is igitur rex primus ab Innocentio quarto creatus est: Magnusq; ob eam causam appellatus. Sed mox immemor beneficij terras Pontificis apud Beneuentum occupat, ille iratus cum regno abdicat: Emanuelem Imper. contra eum excitat, ipse interea aduersus eum exercitu ire pergit. Quem cum omnia superantem & proceres eius à quibus ad hoc excitatus fuerat cum eo consentientes animaduerteret, inuitis patribus, qui bellum malebant, de pacis conditionibus egit. Gulielmum supplicem ac humi proiectum ueniam petentem in regnum rursus restituit.

Gulielm. III

Is ad extremum decedens filium Gulielmum tertium reliquit hæredem. Qui rex an. XXV. partibus Alexand. III. Pont. maximè fuit, pecunia fugientem iuuit. Hierosolymitanæ denique expeditioni opibus contra Saladinum præsto fuit. Siciliæ tantum profuit, quantum pater ante nocuit: Montem regalem urbem extruendo, pauperes fouendo, quibus meritis Boni cognomentum accepit patris comparatione qui malus est appellatus.

Tācredus nothus

Hoc demum sine liberis extincto Tācredus quidam è genere Guiscardi nothus eligitur: Clemente & eius successore Cælestino III. acriter obsistentibus, ac res repetentibus. Ille interea cædibus & rapinis omnia complebat. Cælestinus ut aliò rem transferret,

Constantia Rogerii filia

Henricus Frederici filius

Constantiam Rogerij regis filiam deo dicatam è Cœnobio Panormitano Henrico Frederici Imper. filio simul cum regni iuribus matrimonio tradit. Henricus igitur Tancredum bello persequens Neapoli demum obsessum interfecit, regnoq; unà & imperio successit, ac utrunque mox

Fredericus II Imperator

Manfredus

Carolus Andegauensis

Frederico II. filio reliquit. De quibus in alio lib. inter Imperatores dicam. Res ad Manfredum Frederici II. filium nothum deducta, uirum facinoribus coopertum. Qui eius uestigio loca Pont. inuasit: Innocen. IIII. Alexand. III. & Vrbano IIII. maximè infensus, ac regno abdicatus, euocato contra eum Carolo, diui Ludouici Francorum regis fratre, Andegauensium duce, cui regnum concessum. Quod probatum deinde à Clemente IIII. hac lege fuit, ut XL. mil. nummûm aureorum quotannis Pontifici penderet. Igitur an. MCCLXIII. Carolus traiectis Alpibus quum diu uarijs prælijs cum Manfredo cōcurreret, eum tandem apud

Conradinus Imperator

Beneuentum superatum interficit. Deinde Conradinum Imper. Manfredi fratris filium auxilio uenientem, post multa prælia, postremo apud lacum Fucinum, cum Henrico patruo rege Sardiniæ, & toto exercitu sustulit.

Carolus contra Saracenos

Carolus itaq; superatis hostibus, uindicatoq; sibi citra ultraq; Pharum Siciliæ regno Romam uenit, ubi senator factus rem urbanam aliquandiu suo arbitratu disposuit, Vrsinis maximè inuisus. Pace itaque in Italia constituta in Africam proficiscitur, suppetias fratri Ludouico ferens, qui Christi causa res ibi gerebat, quo paulò pòst extincto cum Saracenis reddita Tuni quam ceperat, tributi conditione pacem fecit: mox in Italiam reuersus omnia turbata offendit. Nicolaus III. gentis Vrsinæ ob ueterem familiæ simultatem eum senatorio munere deiecerat, simulq; Petrum Aragonem sollicitauerat, ut iure hæreditario Constantiæ uxoris

Constantia Manfre. filia Petri Ara.

quæ Manfredi regis filia fuerat, regnum Siciliæ inuaderet. Petrus itaque hac spe erectus, cum classe quasi aliud simulās Sardiniæ propinquat: Siculos statim Gallis infestos clam

Galli in Sicilia interfecti

ad defectionem sollicitat. Qui ad unum omnes, uesperi dato signo, ex ea natione utriusque sexus interficiunt. Quo perpetrato Petrus statim Siciliam occupat, ann. MCCLXXXIII. Carolus itaq; in hoc tumultu aduersus ire parans, extinctus est Neapoli superstite Carolo II. filio.

Carolus II

Hic paternam expeditionem prosecutus, pugna nauali apud Siciliam congrediens superatur atq; capitur. Martinus quartus Pont. interea Gallicis fauens Petrum sacris interdicit, regnoq; paterno abdicat, bona diripientibus concedit. Quæ omnia eius successori Honorio IIII. postea probata fuere. Quapropter Philippus Caroli patruus Galliæ rex inito prælio cum Petro Gerundam propè abstulerat, nisi pestilentia excessisset: quem & ipse Petrus secutus paulò pòst ex uulnere interijt, relictis Iacobo & Frederico filijs: quorum Fredericus ex Hispania cum classe delatus in Siciliam

Iacobus & Fredericus

à Roberto Caroli filio uexatam, non solum Siciliam totam, sed & Calabriæ partem assecutus est. Iacobus uerò

Iacobus rex

domum reuertens regnum paternum inijt, Sicilia dimissa sese apud Bonifacium de fratris iniuria excusando. Quare ab eodem rex Sardiniæ creatur, modo eam à Pisanis liberaret.

Sardiniæ fit

Carolus autem quem suprà captum in prælio dixi, statu eius interim Neapoli à legato apostolico incolumi seruato, quadriennio post à Frederico dimittitur, pacificatore Carolo Valesio Philippi regis fratre, ea de causa cum exercitu in Italiam profecto.

Car. Valesius pacificator

Conditiones fuere ut Siciliam Fredericus, dum uiueret, sibi haberet, dimissis Carolo quæ in Italia ceperat, daretq; operam ut sua impensa Pontificis consensum his rebus impetraret. Dumq; hæc peragerentur, duos interim filios obsides tribueret. His actis Carolus paucis post annis de uita decessit, relictis ex Maria filia regis Pannoniæ maribus XIIII. è quibus notiores VII. fuere.

Caroli II proles

Car. rex Pan.

S. Ludouicus

Carolus Martellus, qui rex postea Pannoniæ fuit, & pater Andreæ, qui successit in regno Apuliæ Roberto fratri & interfectus à Ioanna fuit. Diuus Ludouicus qui Præsul Tolosanus ordinisq; minorum, & inter sanctos relatus fuit.

Robertus dux q rex postea

Philippus

Raimundus

Ioannes

Petrus

Blanca Iaco.

Leonora Fre.

Robertus dux Calabriæ qui regno successit. Philippus Princeps Tarentinus pater Ludouici Ioannæ reginæ coniugis. Raimundus. Ioannes princeps Peloponnesi. Petrus Comes. Duas uerò filias alteram Blancam Iacobo Aragoni, Leonoram autem Frederico Iacobi fratri locauerat. Regnauit an XXIIII. Vir quidem domi felicior quàm foris, liberalis in primis habitus regiæq; naturæ, unico tantum libidinis uitio senectutem fœdante. Robertus post mortem patris Clemente V. probante regnum inijt, ann. MCCCVIII. tenuitq; XXXIIII. uir domi forisq; admirabilis. In primis liberales artes coluit, doctusq; præsertim Petrarchæ magnopere fuit, unicus Florentinorum & omnium Guelphorum amicus. Henricum VII. Imper. Italiam turbantem bello persecutus est. Fredericum Aragonem finitis inducijs cum tota Sicilia afflixit, filium suum Carolum Florentinis à Castrutio Lucensi bello preßis, ac sine contentione dominum petentibus misit: qui paulò pòst ætate florente decessit superstite filia Ioanna, quæ postea regnauit.

Car. Rob. fil.

Ioanna regina

Ni. Calapiscis

Non præteribo rem miram quæ hoc tempore contigit. Nicolaus quidam Calapiscis cognominatus, ex Apulia oriundus à puero in mari assuetus agebat, interq; marinas beluas illesus plures dies cōtinuos uersabatur profunda pelagi penetrādo. Nautis sæpe uisus tanquam marinum monstrum apparebat, futuras tempestates prædicebat.

Andreas

Extincto Roberto Andreas Caroli Pannoniæ regis filius rē suscepit an. MCCCLXII. qui Ioannam in matrimonium duxit, eiusdemq; dolis quòd ignauus uideretur interfectus, post annum tertium quàm regnare cœperat, superstite filio Carolo cognomento Paruo: illa uerò alteri nupsit consobrino, Ludo. filio Philippi Tarentini principis, fratris Roberti.

Caro. Paruus

Ludo Phil. principis fil.

Ludouicus Pannoniæ rex

Quod scelus Ludouicus Pannoniæ rex, Andreæ frater, ulturus, in Italiam cum exercitu uenit, illisq; fugientibus in Prouinciam Neapoli potitus est menses aliquot. Inde pestilentia compulsus decessit relictis Pannoniorum in ea præsidijs. Ioanna interea rediit ex Gallijs, & à Clemente Pontif. Neapoli

Auenio diuendita

unà cum uiro Ludouico regni sceptrum diademaq́; accepit, ac feudi debiti loco Auenionem Pontifici ex patrimonio tradidit. Insequente deinde tempore prospera semper est usa fortuna.

Ludouic⁹ Andegauensis in regnũ adoptatur

Decedente Ludo. Ludouicum alterum ducem Andegauensem regis Galliæ fratrem in regnum adoptauit.

Carolus III

Quapropter à Carolo nepote Ludouici Pannonij, qui contra Ioannam paulò antè uenerat Vrbano Pont. impulsore, prælio superata est, ac puluillo ori iniecto necata. Contra hunc Carolum paulò pòst Ludouicus ipse Andegauensis cum L V. mil. Gallorum traiectis Alpibus uenit, ac per Hetruriam iter faciens bienniòq; cum Carolo frustra dimicans in Apulia morbo perijt. Andegauenses reliqui eius exercitus Arretio quod Ingeranio duce eum supplemento uenientes ceperant, Florentinis L X. mil. aureis uendito, ad summam redacti egestatem palantes domum sese receperunt. Carolus igitur tertius potitus interfecta regina, & superato Ludouico quatuor rexit annos.

Pannonius

Deinde ad Pannoniæ regnum à proceribus accersitus paulò pòst reginæ uiduæ dolis sublatus est, superstitibus Ladislao & Ioanna liberis.

Ladislaus rex

Ladislaus principatum inijt, an. MCCCLXXXVI. tenuitq́; an. XXIX. Cuius initio reliquiæ exercitus Ludouici Andegauensis, quiq; ei parti studebant, mortuo Carolo statim tumultum excitantes, pulsis inimicis Neapolim tenuerunt. At Vrbanus VI. uerum regni successorem Ladislaum adolescentem declarauit, iussitq; Caietæ quæ sola in officio permanserat sumi diadema,

Albericus Cunii comes magn⁹ Conesta.

simulq́; Albericum Cuny comitem magnum regni Conestabilem creatum cum exercitu Neapolim misit, qui breui pulsis Andegauensibus Ladislaum in regnum restituit. Hunc deinde regem Rom. fugato Innoc. VII. ad componendum tumultum in urbem conuocauerunt. Qui breui post tempore pacatis rebus discessit. Iterumq́; reuertens absente Pont. dum Pisis concilium celebratur urbem occupat, profligatis ducibus Ioan. XXIII. usque ad regni fines. Pont. Postremo Florentiæ morante, tertio urbem inuadit. ann. MCCCCXIIII. pro quibus iniurijs ab Alexand. V. primum regno abdicatus est,

Ludouic⁹ Ludouici Andegauẽsis filius.

& Ludouicus Ludouici Andegauensis filius posthumus surrogatus, qui hæres postea à Ioanna regina institutus fuit: Ladislaus uerò usque ad extremum sese defensitando incolumis durauit. Florentinorum præterea maximus hostis, à quorum duce Malatesta Pisaurensi uictus est. Decessit admodum iuuenis ex uulua amicæ medicata, opera Florent. qui si per uitam licuisset tota Italia breui tempore potiturus uidebatur. Nam præter regnum, urbem Romam, Perusiam, Assisium, Cortonam quam postea uendidit Florentinis, in potestatem redegerat.

Ioanna II

Huic soror Ioanna sine liberis extincto successit MCCCCXV. regnauit ann. XXI. tempore schismatis ac Constan. concilij, Hadriani molem in urbe tenuit: ad quam oppugnandam cum Brachius Montonus ueniret, paulò pòst superuenientibus ipsius reginæ copijs duce Sfortia repulsus est: Rom. tantum neutram sequentibus partem.

Inconstantia Ioannæ

Variæ fœmina fortunæ, tum etiam inconstantiæ fuit: ut quæ prius Iacobum quendam Marchiæ comitem è Gallia stirpe regia oriundum in matrimonium uocauerat, quem pauces post annis omnia suo arbitratu administrare uolentem eiecit, ac Alfonsum Aragonem adoptauit.

Alfonsus Arago in regnum adoptatur

Qui post aliquot annos ingenium animaduertens in arce Neapolitana eam obsedit: illa implorato Sfortiæ auxilio ad Alfonsum fugit:

Ludouicus L. F. rursus adoptatur

tandem potita Ludouicum Ludouici Andegauensis filium, quem suprà memoraui, hæredem instituit: quam quidem institutionem prius Alexand. V. & deinde Ioanni XXIII. probatam, Martinus rursus ratam habuit, reclamante Alfonso.

Renatus Ludouico fratri

Interim moritur Ludou. cui Renatus frater à Ioanna surrogatur, cum qua regnauit an. VI. Tandem ab Alfonso pulsus in arcem nouam primum se recepit:

succedens ab Alfonso pellitur

quumq́; Genuenses amici eum aliquot nauibus frustra auxilium tulissent: Florentiam, deinde Pisas, inde Narbonem peruenit, ubi consenescens non longe ante hoc tempus decessit, uir in omni fortuna festiuus, uacuusq́; à curis, & qui quondam late dominabatur. Nam præter regnum Neapolitanum, Andegauẽsibus, Lotaringiæ ac prouinciæ ferè toti imperabat, ad extremum amisso filio Ioanne sine liberis moriens, titulum iusq; regni Neapolitani Carolo ultimo eius nominis Gallorum regi, eius necessario, reliquit.

Renatus iunior

Quod ægrè ferens postea Renatus iunior dux Lotaringiæ, eius ex filia Violanta & patre Frederico comite Vademontensi nepos, se exhæredatum, in Galliæ regno tumultum frustra excitare conatus est. Hic etiam postea magna adolescens uirtute Carolum Burgundum Galliæ terrorem ac Ludo. regi formidolosum, aduersus uenientem manu sua interfecit, opimaq́; ex hoste spolia retulit.

Alfonsi res gestæ

Alfonsus igitur inter nostri seculi proceres maxime emicuit, non solum armis, sed etiam sapientia summis uiris comparandus, cuius dictis factisue priuatim uolumen dicauit Antonius Panormita. Hic Ferdinando patre Aragoniæ rege defuncto, cum aliquandiu regnum prudenter administrasset, adoptatus in filium à Ioanna Neapolitanorũ regina dissuadentibus amicis expeditionem in Italiam sumpsit. Reginæ opem tulit. Ludo. Andegauensem ducem, qui regnum sibi hæreditario iure debitum adfirmabat, pluribus prælijs afflictum expulit. Reginam adoptionis pœnitentem minimeq́; promissis stantem armis coërcuit. Renatum regni æmulum bello superatum cedere compulit. Ioannem Vitellescũ Alexandriæ Patriarcham magnis copijs contra uenientem regno fugauit. Caletum bis cepit, semel acri pugna deuictam, & iterum ab altera ciuium factione cum defecisset. Neapolim à Renato defensam tandem expugnauit, ingressus urbẽ per tubos occultos, à fabro quodam cementario monstratos: sicuti & olim Belisario contigit. In ea expugnatione Petrum fratrem amisit. Alterum uerò Ioannem fratrẽ Nauarræ in Hispania laborantem periculo exemit. Massiliam urbem noctu inuadens cepit ac diripuit. Ac insulam Gerbini quam ueteres Lothophagiten appellauerunt, à continenti Africæ quatuor miliaribus distantem, obsidione cinxit. Bophorium prouinciæ regem cum copijs aduenientem in proximo littore uictum ex minoribus castris ad maiora compulit, nec diu post ab eisdem Barbaris tributa suscepit. Eugenio Pont. qui sibi de regno aduersarius fuerat, quas uoluit pacis dedit conditiones. Franciscum Sfortiam ex agro Piceno armis expulit. In Albania quoque per legatos Turcarum potentiæ restitit. Prælio nauali unà cum Io. Fratre multisq́; proceribus captus à Genuẽsibus & ad Philippum ducem adductus, ab eoq́; liberaliter dimissus, regno tandem potitus est. Cui gratus adeo fuit, ut eum testamento hæredem scripserit in periculo quodam mortis. Florentinos bis bello petijt, primo cum auxilio Philippi Mediolanum contra Venetos proficisceretur, interimq́; ille decederet, copias omnis in Hetruria conuertit, quum illi Venetis auxiliares fuissent. Ripam Aranciamq́; ac nonnulla parua castra in Volaterrano cepit: rursusq́; post aliquot annos fœdus cum Fran. Sfortia Alfonsi hoste ineuntes per filium suum Ferdinandum uexauit, qui Fusianum Castillionumq́; ac alia quædam tunc ex eorum ditione cepit, post eius autem discessum statim recuperata. Fuit corpore staturaq́; breui, natura hilari, humanitate liberalitateq́; omnes sui seculi principes excessit. Accumbenti omnes sine discrimine adsistebant, loquendiq́; libertas tunc omnibus similiter data. Decessit iam senex anno regni Italici XXII. Salutis MCCCCLVIII. Ferdinand. eius filius

lius nothus, quem suprà à patre missum cum exercitu dixi, regno iam ab Eugenio institutus successit, diadematis insignibus à Latino Vrsino legato susceptis. Felix proculdubio princeps, quòd ter in summum periculum adductus euaserit. Nam statim in ipso exordio Ioannem Renati Andegauensis filium cum classe aduersus uidit uenientem adscitus Genuensibus: deinde Marino duce Suessano, Ioanne Antonio principe Tarentino, Antonio Iacobi filio Cadola, qui inter Præcutinos dominabatur: Duce Sorano, Nicolao Campobasso, Ioanne Vitimilio genere Siculo, Crotonis Marchione. Sed hic ab initio captus à rege fuit, & Iacobo Picinino simul cum Aquilanis. Hos itaque omnes una contra conspirantes habuit. Auxiliares uerò Pium in primis Pontificem spe nuptiarum spuriæ filiæ, quam Antonio sororis suæ filio simul cum Genlano & Amalfitano principatu recepit. Is enim Simonetum: deinde Robertum Vrsinum impigros duces eò misit. Franc. etiam Sfortia per Alexandrum fratrem ac Robertum Seuerinatem cum exercitibus subuenit. Igitur prima apud Sarnum pugna feliciter gesta, multi ex regis exercitu cecidere unà cum ipso duce Simoneto. Inde ad Troiam instaurato prælio Picininus cum suis est fusus. Rex postea cum Barolum se recepisset, quod oppidum simul cum Trinio fidissimum in toto regno habebat, præsto ei adfuit Georgius Scanderbechus Castriotes, regulus è proxima Macedonia à Pio uocatus. Hic quod adiutus quondam in bello Turcarum à patre Alfonso fuerat, omnibus uiribus regem in eo loco obsessum iam ab hostibus liberauit. Quumq; paulatim ille superior fieret: Andegauensis iam belli fortunæ diffidens, simul quod Gallos Genuæ pulsos uiderat, rebus infectis sexto anno quàm in Italiam uenerat in Galliam reuertit. Reliquos uerò aduersarios Ferdinandus, sequestro simul & sponsore Alexandro Sfortia cum sibi conciliasset, regni totius potitus est, uerum conciliatus fidem punicam præstitit. Suessanus ante omnes cum salutatum in castra profectus, statim comprehensus est, custodiæq; traditus. Deinde per Præcutinos, Frentanosq; iter faciens Cadolarum in eo loco dominantem familiam sustulit. Postremo uerò Picininum. Is nanque è Sulmone quem tenebat, eo tempore Mediolanum nuptiarum Drusianæ Francisci filiæ spuriæ causa uenerat, eoq; deinde adhortante Neapolim regem salutatum una cum Francisci legato tutelæ gratia profectus est. Quumq; in itinere Sulmone quasi cunctabundus substitisset, Bocardus Comes uir Cremonensis superuenit è Neapoli, quem Picininus unum ex omnibus fidissimum eo cuncta exploratum promiserat, rex quoque de industria donis honoribusq; auxerat. Hoc itaque moras castigante, securaq; ac leta omnia pollicente, ille iter ingressus obuiam etiam regem honoris gratia procedentem habuit. Post dies aliquot in rosa luduq; consumptos in arcem nouam ad prandium inuitatus, post epulas ultimumq; à rege digressum, captus e uestigio fuit, dieq; tertia, ut est omnium ferè opinio in carcere necatus. Ferdinandus interea literas excusationis Francisco statim misit, Picininum ingratitudinis accusando, qui nec rebus præteritis ac insectationibus contentus adhuc noua moliretur: quare non solum propriæ, sed Italiæ totius salutis causa eum cepisse dicebat. Franciscus igitur ægre rem ferre uisus, Hippolytam filiam, quæ ad nuptias regis nurus proficiscebatur, iussit aliquandiu in itinere subsistere: Tristanumq; filium ad repetendum properare. Rex defunctum iam ei ac refossum ostendit, causamq; mortis retulit, quòd Ioan. Andegauensem ex Aenaria, quam Ischyam uocant, insula tumultu ac clamore exorto Picininus in carcere uidendi cupidus ad altam per subsellia conscendit fenestram: unde cadens crure perfracto paucis post diebus obijt. Res tandem conciliatæ nuptiæq; nurus concelebratæ. Bracchiani omnes iam tunc ab initio capto Picinino iussu regis spoliati ac direpti fuere. Drusiana uerò uxor, quæ interim Sulmonem uenerat, tantum incolumis cum suis remissa. Post hæc Ferdinandus tris fecit expeditiones, unam in Florentinos simul cum Sixto Pontifice, ut Laurentium Medicem inde pellerent, in qua uictor illum compulit Neapolim supplicem uenire, cum eoq; clam annui tributi conditione transegit, ut in historia Florentinorum latius narraui. Deinde in Sixtum IIII. Pontificem adscitis sibi Columnensibus: ubi pugna commissa in campo mortuo inter Velitras & Coram, Alfonsus filius cum omnibus copijs à Roberto Malatesta profligatus, turpiter fugere solus coactus est: proceres eius uniuersi capti, ac Romam ducti, paulò pòst conciliatis rebus gratis dimißi fuere. Tertiam expeditionẽ in Turcas habuit, qui Hydruntem inuaserant, ubi militum flore consumpto regni uires adeo exhausit, ut præter auxilia sacros templorum thesauros attingeret. Facileq; tunc animaduersum non ei pecuniam, aut potentiam esse, quæ in opinione prius hominum fuerat, quam opinionem auxerat eius auaritia. Tanto igitur periculo Turcarum principis interitus finem imposuit: præsidium quod erat Hydrunti, in regis se fidem saluis rebus conditione dediderunt, quam Ferdinandus minime seruauit. Post hæc proceres regni rursus in eum conspirauere: autore Antonello principe Salernitano: Innocentiumq; Pont. ann. I. pontificatus eius ad hoc adsciuerunt: qui autorato Roberto Seuerinate cum à militibus ac suis deciperetur, pacem ea conditione fecit, ut rebelles uenia concessa conseruaret, ac tributum Pontifici debitum penderet, quod neutrum rex seruauit. Itaque procerum pars aufugit, ut princeps Salernitanus: pars capta, ut Anellus qui orator Romæ diu ipsius fuerat, Antonellus Auersa eius scriba, nonnulliq; alij quos omnis de medio sustulit. Reliquis autem in moribus, mente fuit subdola, nemini fidus, minimeque aperte irascens. In uenationibus frequens. Nam CCC. solebat accipitres cum totidem magistris alere, ubi obiter & legationes audiebat, & negotia plura obibat. Ex Isabella ducis Suessani filia liberos suscepit, Alfonsum Calabriæ ducem, Fredericum, Ioan. Cardi. & Franciscum. Fœminas uerò Helionoram, quam Herculi Estensi, & Beatricem, quam Matthiæ Pannoniæ regi, tertiam uerò spuriam Antonio Pij pontificis propinquo locauit. Henricum item spurium ex quo genitus Aloysius, qui neptem Innocentij pontificis pactam matrimonio prius habuit: mox Pontifice defuncto abdicata, Cardinalis Tarraconensis est à successore creatus. E regijs filijs Franciscus & Ioannes Cardinalis, ac Henricus iuuenes admodum defuncti patre superstite, qui demum & ipse ex morbo ferè sexagenarius decessit, ann. MCCCCXCIIII. regni autem XXXIX. Alfonsus rem paternam suscepit ex Card. Montis regalis legato Alexand. Pontific. propinquo, diademate suscepto, magno quidem apparatu Letitiaq;, quam paulò pòst in luctum commutauit, ob Carolum Gallorum regem aduersus uenientem: Quapropter timore perculsus, simulq; quod infensum se populis esse conspexerat, uix toto uertente anno ubi se regno abdicarat, eoq; filio Ferdinando permisso, cum bonis quibus potuit in Siciliam aufugit, ubi in cœnobio Montis regalis, inter monachos agens abstinendo, ueteris uitæ pœnitentia libidines ac scelera præterita, quibus maximè fuerat obnoxius, magna ex parte uidetur expiasse. Bienniòq; tantum postea uixit. Dux fuit alioqui in bello magis infortunatus quàm imperitus, exactorq; ac uindex disciplinæ militaris seuerus, non-

Pugna Sarnensis.

In Picinini filium

Alphonsus iunior

Ferdinandus iunior

nullis uerò potius crudelis. Ferdinandus igitur iunior ita ut dixi à patre institutus, ætate annorum x x. in ipsam Gallici tumultus flammam incidit, quam proculdubio non expectauit, sed sponte cedere statuens cum gratia atque indole suos omnis antecederet, regni proceres ad se uocatos in hanc sententiam est allocutus. Quando deus ita iuberet se furori Gallorum cessurum, ne quod uiribus impar esset illis potius quàm sibi incommodũ pariat. Nam secum agi longe felicius putare, regem in bello per fortitudinem mori, quàm priuatum per ignominiam uiuere. Quod si amor ullus Arragonensium apud eorũ corda remaneret, eum quandoq; si forte superstes fuerit post eam calamitatem, in patriam reuocarent, sperarentq; non regem sed regni laborisq; socium habituros. His dictis omnes amplexus ac lacrymans discessit. Carolo uerò post menses v i i i. in Galliam reuertente in regnum rursus reuocatus, post biennium decessit sine liberis, Frederico patruo successore relicto. Pulsus & ipse post annum sextum à Ludouici Gallorũ regis exercitu in Aenariam proximam insulam cum tota familia confugit: inde in Galliam concessit, seq; ipsum regis misericordiæ permisit: cuius humanitate seruatus incolumis nunc uiuit, ac apud eum pro regia maiestate tractatur. Hic Aragonensium finis, qui præter ipsum cum filio omnes periere. Regnũ deinde ipsum, inter Galliæ Hispaniæq; reges diuisum, minime seruatis limitibus, eosdem in hodiernum diem diuersis agitauit discordijs atque prælijs, quæ omnia in historia cum Gallorũ tum aliorum latius aliquantulum narraui.

Fredericus

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIBER VII.

GERMANIA.

GERMANORVM quàm latissima & libera natio: exteros siquidẽ nunquam admisere, quin potius alienas ipsi prouincias occupauerũt. Nam Franci, Cimbri, Longobardi, Vandali, Burgundiones, Germani omnes, ut postea narrabimus, magna in terris peregrinis regna excitauere. Primi Rom. Drusus Nero & Germanicus in suis eos sedibus lacessiuere, magis quàm subiugauere, ut ait Tacitus. Carbonem, Cassium, Scaurum, Aurelium, Seruilium Cepionem, M. Manlium quoq; fusis quinque simul consularibus exercitibus Po. Rom. attriuerunt. Quintilium Varum tresq; cum eo legiones etiam Augusto abstulerunt, nec unquam postea sub iugum missi. Ciuitates eorum alijs aliæ reguntur politijs, seu duces, seu comites, seu leges habentes proprias, partim etiam imp. Rom. de quibus alio loco dicetur. Gens fidelitate cõspicua. Nam Phrisiorum legatio, ut Tacitus scribit, tempore Neronis Romã ueniens, cum in spectaculis quosdam legatos in orchestra sedentes conspicerẽt, audirentq; ob fidem in Rom. hunc eis honorem adiudicari, subiratos respondisse fertur, nullos esse mortales Germanis fideliores. Quare & ipsi ex eo loco promoti in orchestra consederunt. Iul. etiam Cæsar eos castitate commendat, ac mares ante an. x x. fœminæ usum ignorare, præterea casei lactisq; audissimos dicit. Sed & quod nostra certe nimus tempestate circa æris ferriq; officinas miro ac callido ingenio uersantur. Nam instrumenta bellica, machinas, præterea ferreos literarum characteres, eorum nuper inuẽtum omnes facile norunt. Loca eorum quanquam difficile perscribere, quod ex magna parte sicut & cætera nomina ædificiaq; mutauerint, tum quod Ro. non sæpe accessa, quæ tamen inueni ac deprehendere ex autoribus partim etiam ex locorum indigenis potui, in medium adferam.

De moribus Germanorũ

DE DIVISIONE ET POPVLIS Citra Rhenum.

IGITVR Germaniæ longitudo cũ Rhetia, & Norico Plinio ex autoritate Agrippæ Pass. M D C L X X X V I. latitudo C C X L V I I I. Ptolemæo autẽ latitudo ab Alpibus usque in Oceanum, longitudo intra Rhenum & Vistulam fluuios. Straboni usq; ad Albim tantum. Plinius ultra Vistulam Sarmatiæ partem prope Borysthenem intra limites eius contineri dicitur. Nam uniuersam in quinque diuidit genera. In Isteuones proximos Rheno, quorum sunt Cimbri mediterranei. Hermiones quorũ sunt Sueui, Hermandui, Catti, Cherusci. Ingeuones pars Cimbri Teutones ac Caucorum gẽtes. Vindelos, quorum sunt Burgundiones, Varini, Guthones, Peucini, Basternæ Dacis conternimi. Ptolemæus in tres eos diuidit partes, in Germaniam superiorem, inferiorem, & magnam: ut qui ad Rheni fontes habitant Italiæ uicini usque ad Vangiones nunc Vuormacienses superiorem: qui uerò uiciniores Oceano septentrioniq; sunt inferiorem teneant: magnam trans Rhenum penitiores uocat populos usque ad Albim. Igitur in Germania superiore gentes hæ finitimæ inter se sunt, Rhetij, Vindelici, Norici, Boij, Heluetij, & qui Pannoniam superiorem nunc Austriam colunt: Qui omnes prope Alpes Rheniq; fontes ac citra Danubium regiones tenent. Rhetij, ut Trogus scribit, à Rheto duce Hetruscorum, qui expulsi à Gallis in proximus Alpibus cõsedere. Rhetios & Vindelicos hodie inter Sueuos ponunt, antiquitus autem Sueui loca inferiora & latiora occupabant. De quibus postea dicam. Horum ciuitas Augusta Vindelicorum nomẽ adhuc retinens priscum: Vlderico Præsule sanctißimo decorata, eiusq; nomini basilica dicata. Constantia à Constantio principe dicta, Pto. Gaunodarum, celebris concilio, ubi Martinus v. tribus abrogatis Pont. creatus est. Sequuntur Norici, & Boij. Quorum regionem Bauariam nostra ætas uocat, quasi Boiariã. Nam in eo loco ponuntur Pto. Boij, & Bononia urbs. Strabo est autor quod Boij relicta Italia regionẽ Noricorũ incoluere. De his itaque atque alijs in hanc sententiam scribit. Rhetij, & Heluetij Vindelia & discreta Boiorum regio ad Istri fontes prope syluam Ercyniã sunt usq; ad Pannonios. è quibus Heluetij, & Vindelici in montibus campos habitant. Rhetij uerò & Norici usque ad Alpium summa tenent, & Italiã uersus inclinãt, hinc Insubribus, inde Carnis & Aquileiæ tractus. Idem lib. v. Priscis temporibus plurimæ Gallorum gentes Padum incolebant, è quibus amplißimi fuere Boij, Insubres, & qui olim cum gessatis Senones Roma per uim potiti sunt. Hos Romani posterioribus annis perdiderunt. Boios uerò è finibus eiecerunt, inde migrantes circum adiacentia Istri loca cum Tauriscis habitarunt. Hæc Strabo. Tauriscos enim Noricos uocat. Plinius item. Aenus enim fluuius Baiarios à Vindelicis, & hos à Rhetijs Lycus diducat. Neq; est (ut ait Strabo) nunc deserta regio, sed populis frequens. Nam sunt Bauarus siue Noricis nunc ciuitates Badacũ, hodie Salczaburgensis, à fluuio quam Salczan uocant, qui ab Aeno profluit. item Ratisbona metropolis eius, Etelburgiũ, ubi schola literarum cui comes Palatinus dominatur, elector Imperij ex Bauariæ ducibus. Is nunc cum Maximiliano bellũ gerit: amisitq; nuper auxilia in prælio Boemorũ sex milia. Hos sequitur Pannonia superior, nunc Austria, cuius longitudo sex dierũ iter extenditur, latitudo duplo

Rhetij Vindelici

Augusta Vindelicorum

Cõstãtia quæ Gaunodarum

Taurisci

Boij

Boiaria

Taurisci

Norici

Aenus flu.

Lycus flu.

Badacũ nunc Salczaburgẽ.

Ratisbona

Etelburgium

Palatinus

plo minus. Tellus aquis irrigua, uitibus consita, unde uinum in Boemiam, Morauiam, Slesiam exportant: Danubio uicina, ducibus subiecta, quos omneis repetij dum inter imperatores de Maximiliano mentionem facio.

Vienna flexū
Noua ciui.

Eius oppida Vienna olim Flexum quantum ex Ptolemei collocatione cognoscere possumus. Item Noua ciuitas, ubi Australes Fredericum ab Italia redeuntem obsederunt, Ladislaum puerum regem postulantes.

Heluetij

Heluetij quos nunc Suizeros uocant, circa Rheni fontes habitant. agros etiam in Italia possident, citra montem qui S. Gothardi appellatur Mediolanensis diœcescos, prodiga gens animæ, ac bellacissima: breui utuntur armatura, pectore, tantum uerticeq́; ac parte interiore lacertorum contecti. Hos ad c c c. mil. olim transire conantes in Galliam, Cesar in Heluetiorum bello compressit, amotis equis & ponte uno die supra Ararim constituto. His annis multa eorum milia cum Carolo Francorum rege in Italiam uementia uidimus, qui seditionem Romæ magnam exciciauerunt. Nuper etiam Germanorum inclytum fidei nomen infamauerunt, prodito Ludouico Sfortia Mediolani duce, quem ei militantes captum in acie hosti Gallo repetenti tradiderunt.

Lucerna
Nausium
Berna
Forū Tyberij
Suncia
Tugurinum nunc Turegiū
Curienses
Raurici
Augusta Rauricorum
Basilea nunc

Oppida eorum Lucerna, olim Nasium: Berna nomen adhuc retinens antiquum: incolæ Bernenses, quorum meminit Plin. Forum Tyberij Suntia. Turegium olim Tugurinum. Curia & Curienses antiqui populi, & alij complures pagi, liberi alioquin & indomiti, & dum hæc proderem Imp. Maximiliano aduersi. Proximi Heluetijs citra Rhenum Raurici Plinio Ptolemæoq́; appellati. Quorum ciuitas Augusta Rauricorum, nunc Balsilea uocata imperatoria urbs, ubi perniciosum illud concilium Germanis sollicitantibus uix tandem magno negotio Eugenij I I I I. periculoq́; sublatum est.

Argentoractū
Spira
Vangiones seu Vuormacienses
Macontiacum

Hos iuxta in eadem ripa Argentoratum nunc ciuitas Argetinensis. Deinde Spirensis, & Vangiones nunc Vuormacienses. Macontiacum nunc Maguntia, Præsuli subiectum. Hic Martinum colunt, in cuius etiam festo mercatum celebrant. Præterea Confluentia, ubi confluunt amnes, & Luceburgen. noua urbium nomina.

Colonia Agrippina

Proxima Colonia est Agrippina M. Agrippe monumentum, qui hos populos à se uictos ac uolentes in citeriorem ripam traduxit. Hic corpora trium Magorum è Mediolano Frederici concessione translata, maxima eius populi religione adorantur.

Ducatus Cliuensis
Butonodorū
Vetera castra Rom.

Deinde Cliuensis ducatus olim Butonodorum, & Vetera castra Ro. Ptol. Trans Rhenum uerò non longe omnes hi ferè populi sunt, Vbij, Batani, Phrisij, Sicambri, Tencaterij, Vsipetes, Cherusci, Catti, Hermandui, Caurumi, Longobardi, Sueui. Quos nunc Holandia, Selandia, Gelria, Assia, Marchia Badensis, Istualia, Francones, & Sueui usq; ad Albim fluuium occupant. Hos omnis Drusus & Germanicus bellis olim lacessiuere.

Batani
Holandia
Traiectenses
Naualia

Bataui enim, ubi nunc Holandia, propinqui Oceano inter duo quasi Rheni brachia insulæ modo ciuitatem habent Traiectensem, ubi Pto. Naualia ponit: cui Præsul dominatur tantum Imper. subiectus, alioquin potentissimus, ut qui x l. armatorum milia ad bellum educit. Hic etiam Martinum præcipue colunt, cui & basilica dicata ob coerciti Rheni in eius festo prodigium, qui agrum maximo periculo Traiectensem inūdauerat. Præfuere huic urbi tres Præsules, unus martyr Gregoras an. c l x x i i. alter Lambertus regnante Pipino, I I I. Seruatius Hebræus Hieronymi tempore: ambo confessores.

Selandia

Prope est Selandia ferè ultima Germaniæ tellus inter septentriones & occidentem Rheni ostijs obiecta. hæc Philip. archiduci una cum Flandria & Brabantia paret, urbs eius Mitelbur. negotiatorum locus.

Mitelburgen.
Vbii
Marchia Badensis

Vbij trans Rhenum Straboni, ubi nunc Marchia Badensis sub duce Cliuensi. Tres enim in Germania Marchiæ sunt hæc de qua loquimur, altera uetus inter Saxones, tertia noua prope Pomeraniā, de quibus postea.

Isteuones
Istuali
Visurgis

Istualia & Istuali populi quos Pli. Isteuones uocat proximos Rheno è regione Coloniæ utranq; tenent ripam. Visurgi amne quem hodie Veseram uocant ab oriente terminant, à meridie uerò montibus Anobis Assiæ coniuncti.

Montes Anobis
Ascia

Cum Istualis Carolus Magnus pro fide dimicauit, donec eos Christi religionem subire coegit: Sæpe uerò rebellantes & ad pristinam seditionem redire conantes coercuit, quosdam inter eos clandestinos iudices constituendo, quos Scabinos uocabat, quibus potestas plectendi foret. Assia inter Isteuones & Francones montana regio, quæ à Rheno in septentrionem porrecta Thuringæ iungitur uersus Anobos montes.

Thuringi qui Cimbri mediterranei
Sicambri qui Gelrenses

Thuringi enim his proximi sunt, eosq; putauerim esse quos Plin. Cimbros mediterraneos uocat. Sicambri quoque Gelrenses hodie putati, quos Cæsar traiecto Rheno se fugasse dicit in commentarijs. Hi ut ait Strabo, duce Melone cum Ro. dimicantes ac uicti, datis obsidibus pacem fecerunt, quamuis illis proditis rebellauerint.

Vsipetes
Tencaterij
Sueui

Vsipetes & Tencaterij, ut scribit Cæsar, à proximis Sueuis exagitati traiecto Rheno Menapiorum loca in Gallia occupauerunt. Sueui antiquum retinent nomen. Non una gens est, ait Tacitus, sed maiorem Germaniæ partem obtinent proprijs nationibus & nominibus discreti. Insigne gentis obliquare crinem: hi partim ultra, partim citra syluam habitant, quorum uetustissimi, Senones, Longobardi, numero quidem minores, sed armis superiores. Inter Sueuos etiam Rhetios hodie ponunt, sicuti suprà commemoraui.

Constantia
Vlma
Alcimenis
Francones

In quibus Constantia urbs supradicta, Vlma quoque continetur quæ Alcimenis uidetur Ptolemæo uocari supra Vindelicos sita. Deinceps de Franconibus, postea de Longobardis dicam: nomina utraque antiqua. Franconum meminit Cic. in epistolis ad Atticum. à meridie Sueuos & Bauaros habent, ab occasu Rhenum, ab ortu Boemos, Alluitur regio flumine Megano, Ptolemæo Menio uocato, in Rhenum defluente. Plures eorum ciuitates ac claræ.

Herbipo.

Inter quas Herbipolensis, cui dominatur Præsul idem & dux Franconiæ. Quare dum sacrificat strictum ensem in ara collocat. Hic emporium nobile quo ex utraque Germania conuenitur. Hic etiam mos est Imperatorem deligere.

Herfordia
Bamberga
Regantus

Herfordensis urbs nobilis Maguntino Præsuli subiecta, literarumq; studio celebris. Bambergensis ad Regantum nouo fluuium nomine sita, quam Henricus I. Imper. quem ciues pro sancto colunt exstruxit. In ea situs est & Berengarius Cæsar qui Italiæ regnum occupauit. Habet & arcem munitissimam, in quam narratur olim Albertus Franconiæ dux se recepisse contra obsidionem Ludouici regis, deceptumq; ab Othone præsule Maguntino cum aliter expugnari non posset, in eius fidem ac iusiurandum ad Ludouicum ineundi fœderis gratia discessisse: quumq; aliquantulum spatij processissent, hortante ipso præsule ambos ad prandium redisse, quod ieiunos proficisci ob moram forte longam futuram non oporteret. Pransi igitur iterum egressi quum ad Ludouicum uenissent, Albertus e uestigio trucidatur frustra præsulis fidem implorans: at ille sese uti promisit semel eum incolumem reduxisse aiebat.

Nuremburg.

Nurēburgen. quoque in Franconia potentissimi. Nonnulli item præsules, oppida complura, ciuitates quas imperiales appellant Imper. tantum subiectas retinent, dux tamen Bambergensis Franconiæ primus habetur. Ex hac igitur natione Franci prouenerunt qui nunc rerum in Gallia potiuntur, quorum suprà in eorum historia memini.

RES LONGOBARDORUM.

Longobardi — NVNC ad Longobardos ueniam quos Pto-
lemæus in hac parte haud longe à Rheno
ponit: Tacitus item in descriptione Germa-
niæ inter eius populos cõmemorat. Paulus
autẽ Foroiuliẽsis qui genus ab eis ducebat
è Scandia Germanici maris insula profectos dicit. Horum
historiam scripsere Isidorus secundus Tridentinus & Pau-
lus supradictus, quam compendio operepræcium fuerit ex-
plicare. Hi siquidem, Anno salutis D X X. finibus egressi Pan
noniam primo occupauerunt, ac an. X L I I. tenuerunt du-
Andoinus — ce Andoino, qui cum Turismundo Gepidarum rege bellum
Turismundus Gepidarũ rex — gessit, eiusq; filium interfecit: Alboinum ex Rodelinda ge-
Alboinus in Italiam uenit — nuit. Hic postea succedens Narseti contra Totilam in Ita-
liam auxilia misit. Tandem ab eodem ob indignationem in
Iustinum clam sollicitatus Italiam inuasit, an. D L X V I I I. ac
primum Foroiulio capto ducem Sisulphum in eo loco præ-
sidio reliquit: Venetiam omnem breui subegit: Papiam post
triennalem obsidionem recepit, ibiq; regiam constituit. Gui-
Guimundus rex Gepidarũ Rodisinda — mundi Gepidarum regis filiam Rodisindã in matrimonium
duxit, quumq; socerum cum tota gente deleuisset uxori cal-
uaria patris propinauit: quamobrem illa indignata operam
dedit, ut à satellite quodam uir necaretur: ex quo pulsa à
Alsunda — Longobardis unà cum filia Alsunda ad Longinum tunc
Exarchum Rauennatem se recepit, ubi paulò pòst sese ambo
ueneno necauerunt. Alboino igitur qui regnauit annos
Cleph rex — X X V I. X V in Pannonia, & X I. in Italia, Cleph filius suc-
cessit, qui regnauit menses V I I I. Quo demum à suis inter-
fecto, interregnum inter eos decẽnio durauit. Quo tempore
Auctaris Fla. — Burgundiones Galliam ingressi depopulati sunt. Auctaris
deinde filius rex declaratur, Flauius cognominatus, quod
postea cognomen posteri usurparunt, hic Brixellum in ostio
Padi solo æquauit, Childebertum Francorum regem cum
ingenti exercitu contra eum uenientem superauit. Quo ex-
Agiulphus — tincto Agiulphus dux Taurinensis regnauit annos X X V.
Theodelindam Bauari ducis filiam uxorem duxit, cum Sma-
ragdo Exarcho misso à Mauricio imper. bellum gessit, eiusq;
filiam cepit, ob quam rem multa Romanis Italiæq; intu-
Theodelindæ sapientia — lit incommoda. regnauit annos X X V. Theodelindæ uxo-
ris ingenium sapientiaq; in primis commendatur. Huic
Gregorius pont. lib. Dialogorum dicauit, quibus uirum
eius mitiorem erga religionem reddidit. Hæc post uiri
mortem annos X. cum filio Adoaldo summa pudicitia ac
sapientia rexit imperium. Cœnobium Bobiense ædifica-
uit. Modoeciæ templum nobile S. Ioannis Baptistæ, prætoria
quoq; extruxit in quibus Paulus Foroiuliensis dicit depi-
Quis ornatus Longobardorum — ctos fuisse ornatus Longobardorum, crinibus tantum ante-
riore parte ad ora propensis, ac utrinque discriminatis, occi
pitio uero raso ceruicem nudabant: uestibus laxis maxime
lineis quales Saxones Angli habere consueuerunt: quæ orna
tæ institis ac fimbrijs latioribus fuerant uario colore cõ-
textis, calceis usq; ad summũ pollicem penè apertis, & alter-
nis loris ac nodis obligatis. Huius tempore Cacanus Aua
rum rex Foroiulium cepit Gisulpho duce interfecto. Igitur
Adoaldus Arioaldus Rotaris — post Theodelindam & Adoaldũ filium Arioldus X I I. dein-
de Rotaris X V I. annos regnauerunt anno D C X X X V I.
Hic Rotaris Arriana inquinatus secta totam deinde gentem
commaculauit, Arrianis ubiq; præsulibus constitutis. Qua
de causa Theodorum Exarchum bellum ei mouentem apud
Scultemnam Mutinæ amnem superauit, maioresq; exinde ad
sumens spiritus Ligures debellauit, Genuamq; urbem &
Rodoaldus — apud Venetias Opitergium miseris modis diripuit. Rodoal-
dus autem eius filius, V I I. annis quibus regno præfuit nihil
memorabile gessit. In libidine deprehensus cũ matrona inter-
fectus fuit. Huius hæresi Aripertus annos I X. regnauit, de — Aripertus
religione benemeritus. Nam Cottias Alpes in quibus Ge-
nua, & quicquid citra Alpes usque in Gallias continetur,
quæ omnia Rotaris abstulerat, diuo Petro restituit impul-
sore Ioanne I I I. pont. Huic Gundipertus filius successit, — Gundipertus
qui cum fratre Pertari de regno dimicauit, post annum ue- — Pertaris
rò à Grimoaldo duce Beneuentano auxilij simulatione in-
terficitur, cuius postea sororem ipse Grimoaldus in matri- — Grimoaldus
monium unà cum regno accepit: in quo confirmatus ante
omnia ad Cacanum Auarum regem mittit, ut nisi hostis esse
malit Pertarim Gunduperti fratrem qui ad eum profugerat
minimè foueret. Pertaris igitur supplex ad eum accedens ue-
niam impetrauit. Deinde in suspicionem iterum ueniens,
ad Clodoueum Galliæ regem confugit. Clodoueus itaque au — Clodoueus
xilio cum ingenti exercitu properans pulchro stratagema-
te apud Astam ciuitatem uincitur, ut ait Paulus. Nam Gri-
moaldus simulata fuga illos insolentes ac securos reddidit, ac
demum uino otioq; indulgentes de improuiso adortus ma-
gnam stragem ex eis fecit, ut collis ille postea Tumulus
Gallorum uocaretur. Forumpopuli quod cum in transitu le- — Forumpopuli deletum
serat dum rediret sabbato sancto occupatis mane circa sa-
cra oppidanis diruit. Opitergium funditus deleuit. Fines Fo- — Opitergium
roiuliensibus, Taruisanis & Ceruensibus constituit. Alze-
cum Bulgarorum regem suis stipendijs in Italiam uocauit,
locaq; adsignauit circa Beneuentum, Bobianum, Eserniam.
Pro ducibus Guastaldos mutato nomine terris præfecit, ut — Guastoldi pro ducibus
scribit Paulus qui ad hæc usque tempora peruenit. Defun-
cto Grimoaldo Pertaris profugus in regem restitutus an- — Pertaris
nos V I I. regnauit solus, ac tres cum filio Cuniperto. Du- — Cunipertus
cem Tridentinum rebellantem magno longoq; bello apud
Adduam fluuium superatum interfecit. Cunipertus Cadual-
dum Anglorum regem uenientem in Italiam magnifice
excepit. Huic filius Limpertus successit admodum puer — Limpertus
cum eius tutore Arisprando, quem Regimpertus apud Ti- — Regimpertus
cinum prælio superauerit, regnauitq; annum. Huius quoque
natus Aritpertus I I. annos I X. Cum quo Arisprandi fi- — Aritpertus
lius Sigiprandus de regno dimicauit, captoq; demum ocu- — Sigiprandus
los eruit, simul & uxorem eius naso auribusq; truncis
dehonestauit. Lintprandum quoque fratrem in custo- — Lintprandus
diam misit, qui statim post Ariperti mortem regnauit an-
nos X X X I I. religiosissimus quidem princeps, ut qui cor-
pus diui Augustini è Sardinia, quod uideret eam insulam à
Saracenis diripi, papiam perduci iussit. Romã apostolorum
limina salutatum uenit imperante Leone I I I. & seden-
te Gregorio I I. qui obuiam regi processit. Bauariæ ma-
gnam partem subiugauit. Rauennam per obsidionem ce-
pit. Vrbem Romam ab obsidione qua cinxerat, hortatu Ca-
roli Martelli & Zachariæ pont. liberauit. Huic Rachis suc- — Rachis rex monachum egit
cessit uir mitissimus, à quo Zacharias ipse omnia quæ opta-
uerat impetrauit. Deinde post annos V I. regno se sponte
abdicans monachum egit Aistulpho fratri relicto imperio. — Aistulphus
Hic contrà immitis & Ro. pont. hostis dum uixit extitit.
Rauennam cum toto Exarchatu per uim cepit. Quumq;
subiugata omni penè Italia urbem Romam dura obsidione
premeret, Gregorius I I I. coactus est Pipini Francorum re-
gis auxilium implorare: cuius successor Stephanus I I. ea de
causa in Galliam profugit. Aistulphus adueniente Pipino
cum exercitu perterritus, terras se recipit ablatas põtifici
restituere: quod minime præstitit: cuius perfidia exciuit Pi-
pinum Alpes traijcere cum exercitu, eumq; ui cogere pa-
ctis stare. Desiderius eius successor eodem penè furore Ro- — Desiderius
mam obsidens, Carolum Magnum ad succurrendum ponti-
fici prouocauit, à quo superatus est: Papia recepta bel-
lo gentiq; Longobardorum finis impositus, anno D C C C. — Longobardorum finis
sedente Hadriano. Illi se in subalpinam Italiam recepere. Al-
degisius

degisius uerò Desiderij filius ad imp. Constantinopolitanum confugiens, eiusq; potentia fretus aduersus Carolum bellum mouit, à quo demum captus ac in custodia mori coactus est. Et hæc quidem de Longobardis, nunc alios prosequar.

Phrisii

Post Batauos iuxta Oceanum Phrisij sunt antiquum retinentes nomen, ab oriente Saxones, ab occidente Traiectenses habent: quos inter Phrisios etiam ponit Otho præsul Phrisingensis, qui res Germanicas scripsit: gens alioquin ferox ac libera, quanquam Philippus Burgundus eos sibi subiectos esse dictitaret, pecoris abundantes omnis generis. Fimum inopia ligni comburunt.

S. Albertus præsul Maguntinus

Albertum quondam præsulem Maguntinum, qui Fuldense cœnobium extruxit, apud eos de Christi fide concionantem martyrio adfecere.

SAXONES, CIMBRI, populiq; usque ad Vistulam.

VLTRA Albim ad oceanum item Saxonum gens maxima. Habent ab occidente Visurgin, ab aquilone Cimbricam Chersonnesum, à meridie Francos Boemosq;, ab oriente Slesitas & Prutenos: in quo situ comprehenduntur Thuringi, Lusatij, Pomerani, orientalia Saxonum colunt.

Pomerani

Ducem habent unum ex electoribus. Oppida uerò Vismariam, Sundam, Grifswaldam, Stetinum, & Rostochium, ubi studium literarium simul & negociatorum locus.

Vismaria
Sunda
Gripswal.
Stetinum
Rostochium
Caminum
Teutones

Caminum amplissima urbs cui præsul dominatur, non minor Maguntiaco, ac tantum Romano pontifici subiectus. Teutones Plinio, Teutonari Ptolemæo, alijs uerò Teutonici. Hi sunt qui in Italiam contra Romanos irruerunt, & à C. Mario uicti. In Saxonia salinæ uberrimæ sunt. Præterea argētifodinæ apud Goslardam ab Othone primo inuentæ. Hi deniq; sunt qui cū Carolo Magno ac Francis annos ferè XXX. bellum gessere, tandem sub iugū missi Christi fidem suscepere. Ab his etiam Britannia occupata nomen Angliæ sumpsit. Creuere etiam magis & gente & autoritate postquàm imperium ad Germanos peruenit. Inter hos Marchia uetus & noua.

Marchia Vetus & noua

Prima inter Oderam & Albim fluuios consistit, ubi ab Albis ripam sunt Stendulum, Gardeolum, Soltuedleum, & Ostroburgium noua oppida, præterea Misna amplissima ciuitas ac regia: ubi & alia sunt Merseburgium olim Martinopolis. Lipzg, nobile Thuringorum emporium. Numburgium duci Saxoniæ parens.

Odera
Ortellum
Brandebur.
Francfor.

Nouam Marchiam influunt Odera, Spreda, & Ortellum flumina: huius metropolis Brandebungen. ciuitas, cui marchio præest unus ex electoribus. Apud Oderæ ripam Francfordia est, diues emporium. Sprede Berlinum, Ortello Anclpurgium nobilisq; plaga Prigetuteza uocata adiacent. Inter Saxones quoque Madeburgenses, Bremenses, Alberstadenses, Ildemenses, Verdenses, Brunsuicenses, Amburgenses, Luneburgenses, Lubicenses. Madeburgenses enim ex Caroli Magni instituto ius ciuile Ro. lingua Saxonum compendio reductum habent, quo cæteris eius regionis populis ius dicunt.

Alberstadensium nouus mos

Alberstadij templum idem Carolus extruxit cum amplissimis & prouētibus & officijs, ubi quotannis institutum conspicitur inauditum. Die namq; cinerum peracto sacrificio facinorosum quempiam sordidatum & operto capite templo eijciunt. Is die noctuq; discalceatus urbem sacra templaq; salutando perambulat: tantum post mediam noctem in plateis aliquantulum quiescit. Deinde inuitatus (omnes enim eum inuitant) quicquid apponitur taciturnus uescitur: demum in die cœnæ dominicæ in templum adcersitus absoluitur, pecuniaq; collata cumulatur, ac eum Hadamum nominant.

Hadamus
Brunsuica

Brunsuica celebris urbs ædificijs, insignis præsertim sobole Othonum imperatorum.

Bremenses

Bremenses Daciæ uicinam gentem olim Cimbricam se quondam ad fidem Christi deduxisse gloriantur.

Lubicum

Lubicum Saxoniæ ciuitas imperialis ab Vmbodo Viuigo Cimbrorum duce ædificata, in eo loco quem Venedes adhuc Saxoniæ partem tenentes Lucconiam dixere.

Venedes
Lucconia

Hanc quum Fredericus Aenobarbus obsedisset, Henricus eius urbis præsul pace impetrata constructione basilicæ ornauit, eiq; ab eodem imperatore multa decora, præterea immunitates obtinuit. Quapropter adeo creuit ut Lubicensium auxilium sæpe Daciæ reges ad suos in officio continendos implorauerint. XII. uiri reip. præsunt, quos cōsules appellant, quorum perpetua potestas est. Plebs siquid graue patiatur ad Cæsarem prouocat. Extra huius mœnia nobile cœnobium S. Brigidæ conspicitur.

Ciuitates imperiales

Sunt quoq; inter Saxones multi principes & ciuitates quæ uocantur imperiales, pleriq; uerò urbibus dominantes præsules. Misma autem, cum Thuringiæ, Lusatiæ, ac Franconiæ magna pars, ducibus Saxoniæ parent.

Cimbri

Cimbri autem uicini Saxonibus ad oceanum sunt, & Cimbrica Chersonnesus gēs notissima Romanis cladibus. Qui ut scribit Florus, ab extremis profugi, cum terram eorum oceanus inundasset, in Italiam traijcientes, ad senatum miserunt ut sedes eis darentur: qui exclusi, primo Silanum, deinde Manilium tertio Cepionem expulerunt, postremo & ipsi à C. Mario uicti sunt. Inde redeuntes qui superfuere ad Mæotidem consedere paludem. Hos Græci teste Strab. Cimmerios uocant, quorum Homerus meminit in Odys. pontiq; inter Sauromatas.

Dacia
Suetia
Noruegia

Nunc sane Cimbricam Chersonnesum Daciam uocant, cui rex præest qui Suetiam & Noruegiam peninsulas in eodem mari obtinet, Ptolemæo & antiquis minimè positas, quod ignotæ atque incompertæ tunc essent: nobis autem ob Christi fidem, quæ ad hæc loca penetrauit omnia patefacta: læteq; septentrio pulsa barbarorum superstitione diuinis nunc laudibus frequentatur. In Suetia regnauit patrum memoria Valdimarus: in Noruegia Aquinus eius gener, quibus extinctis Margarita uxor utrique regno successit usque ad senectam. Postremo Henricum puerum Pomeraniæ ducem sibi adoptauit, eiq; filiam locauit. Is quum an. L V. sine prole regnasset tandem Frederici III. imp. tempore regno deiectus est à populis, & Christophorus Bauariæ dux suffectus, eius sororis filius, qui auunculum Henricum in insula proxima quam Gothiam uocant, regnare permisit. Christophoro defuncto populus quendam Carolum sibi præficiunt, uirum in primis sacrilegum ac scelestum.

Christiernus

Quare & ipse non diu toleratus regno pellitur, & Christiernus surrogatus qui hæc tria regna simul possedit. Hunc ego Sixti IIII. tempore ad urbem uoti reum uenientem uidi, honorificeq; exceptum. Noruegiæ Innocentij VIII. pont. concessione permissum sine uino calicem sacrificare, quod ob immensa frigora uinum in ea regione importatum acescat. Cuius rei gratia legatio missa.

Vltra Vistulā populi

Deinceps ultra Vistulam regiones ad Sarmatiam pertinent, uerum nonnullæ ex his Germanorum sunt, Plinio Tacitoq;.

Gythones
Phenni
Ombrones
Varini
Prussia

Inter quas Gythones, Phenni, Ombrones, Varini ad mare Venedicum. In quibus hodie locis sunt Pruteni, Massagetæ, Lituani, Varini, Leuonij, Poloni Moscouij. Igitur Prusiæ regnum, & Pruteni populi ripam utramque Vistulæ accolunt barbara omnino gens, idolorumq; cultores usque ad Frederici II. tempora fuerant, tunc Christiani amissa Ptolemaide Syriæ ciuitate, Teutonici fratres S. Mariæ quibus eam ciuitatem colere permissum fuit, expulsi in Germaniam rediere. Quumq; armis potentes & præsenti animo essent, ipsius Frederici concessione hæc loca omnia pulsis infidelibus receperunt, deinde templa ac loca religiosa constituere: & trans Vistulam, Po-

meranen

Pomeranéses
Culmenses
Sambienses
Varnenses
Mariæburgũ
Leuonienses

meraniensem, Culmensem, Sambiensem, & Varniensem, sedes cum præsulibus ordinauerunt. Mariæburgum oppidum in loco eminenti extruxerunt, regiam magni magistri qui cæteris præsidet. Duo item alij inferiores magistri apud eos, quorum alter Leuoniam, alter Alemaniæ conuentum regit. Horum officium, fidem armis tueri: nec ullus adsciscitur nisi Teutonicus ac nobilis. Barbam nutriunt, exceptis his qui sacrificio præsunt. literas minime discunt, orationem dominicam pro canonicis iterant horis, originem uerò eorum exactius in Hierosolymorum descriptione dicam. Hi patrum nostrorum memoria cum Vladislao Poloniæ rege

Bellum cum Polonis

graue & internecinũ bellum gessere, excitis utrinq; uicinorum auxilijs: sub iugum tandem cum tota gente missi oppidis item omnibus, præter Burgum S. Mariæ deperditis, à Sigismundo postea imperatore in pristinum regnum restituti fuere. Frederico deinde III. imperãte seditione orta inter milites eius ordinis & plebem, à legato tunc Nicolai V. pont. plebs sacris interdicta, ac propterea indignata, L. oppida exertit, seseq; Cazimiro Poloniæ regi Vladislai filio dedidere, qui ob memoriam paternæ possessionis rem aggressus aduersus magistrum uenit. Hi uerò se auxiliis Slesiæ ducis adcersitis defendere. Varia pugna & anceps diu fortuna belli. Tandem Cazimirus desideratis suorum sex millibus profligatus discessit. Narratur & de eisdem perbel

No. pulchrum facinus

lum quoddam exemplum. Quondam defuncto magistro quum de successore deligẽdo ageretur, quidam rogatus sententiam dicere seipsum delegit, ac omnibus prætulit, dictitans aliorum se mentes ignorare, suam probe nosse, utilem se futurum omnino si præsit. Quare omnes adsensere, resq; uti promiserat fideliter, ac prospere omnib. cessit. Lituania his

Lituania

proxima regio ad mare Balteum sita, palustris ferè omnis.

Vitoldi crudelitas

Huic dominabatur Vitoldus Vladislai frater eius, qui ad Poloniæ regnũ uocatus fuit, tanta uir crudelitate ut dicto nõ odiẽtes insutos in pelle ursina ursis ad hoc nutritis obijceret. Is deinde ex duce rex à Sigismundo imperatore factus, ante

Sindrigal

decessit quàm diadema indueret. Eius successor Sindrigal ursam dicitur aluisse, quæ cibum è manu caperet, è sylua mane ostium cubiculi ipsius adire solitam, ac pedibus pulsantem admittere consueuisse: quæ res occasionem postea dedit quibusdam contra eum conspirandi, qui ursæ simulatione mane ingressi eum interfecerunt: quo extincto res Lituana ad Cazimirum Poloniæ regem peruenit. Eorum regio tantum mercatoribus aditur, qui pelles emunt Zibillinos ab Italis appellatas: his loco pecuniæ

Copia pelliũ & mellis
Bonasorum uenatio.

qua carent omnia commutant. Viuunt lacte, carne, ac melle, quo abundant ex apibus syluestribus. Venantur ursos, & bonasos, qui bobus syluestribus ferè similes sunt periculo, quod ut uitent hunc seruant modum: locum in quo uersantur sepiunt, uno tantum relicto aditu, qui in uallem imam deducat. Feræ per eum de industria perunctum ac lubricum in uallem ruunt. Ibiq; aliquot dies fame debilitatos ac mansuefactos facile capiunt. Idola nonmultos ante annos adorabant. postquàm uerò Vladislaus ex eis regnum Poloniæ una cum fide suscepit, ipsi quoque ex magna parte à superstitione discessere. Testatur Pius pontifex se à quodam Hieronymo monacho Pragensi, uiro literato ac plane sancto, qui eas partes adeundo ad regionem deducere conabatur, audisse, quæ monstra uiderat à Lituanis culta: à quibusdam serpentes, ab alijs ignis, à nonnullis sol, & malleum ferreum, quo quidam gigas turrim perfregisset, in quo sol diu per nubilum absconditus à rege quodam per uim inclusus fuisset. Alij uero syluas quas quum Hieronymus succidere iuberet, fœminæ totius tractus ad regem questum uenere, sacra religionemq; eis auferre. Quamobrem re infecta de regno decedere iussus est. Sermone utuntur semidalmatico, ut ferè Sarmatia omnis Europæa. Ciuitates in ea, Vilnensis gentis caput, Chionensis, Mednicensis, Luceoriensis, quibus nunc præsidet Alexander Poloniæ rex, Ioannis Moscouiæ ducis gener, simul & hostis dum hæc proderem, cum quo de finibus tantum concertatio. Cum Tartaris autem uicinis internecinum bellum gerit, de quibus

Varini

pòst paulò dicam. Varini sequuntur in eodem tractu, quos Plinius commemorat, quamuis hodie Varnos dicant. Horum præsul fuit Pius, paucos ante menses quàm pontifex crearetur. Is quum ditionis sit Prutenorum solus illorum præsulum eorum habitum non gestat. Sunt & Mas-

Maslagetæ

sagetæ in hac parte alij ab ijs qui in Sarmatia ponuntur, parua admodum terra, unius iter diei, uerum longa à Prutenis usq; ad Leuonios pertingens, neque adhuc Christiana, Polonorum regibus subiecta. Poloniam au-

Leuonii

tem ipsam inferius dicemus. Leuonij postremi Germanorum ad littus Venedicum ad paralellum ferè Scandauiæ insulæ, unde originem habere uidentur. Nam in ea Ptolemæus Leuonios populos ponit. Hi à Prutenis uicinis debellati Christi fidem suscepere. A Tartaris sæpe

Rigensis
Mediterranea
Slesia
Odera
Vratislauia

infestantur, eorum metropolis Rigensis ciuitas. Hoc littore expedito ad mediterranea Germaniæ ueniam, ubi Slesia est, quam Odera perlabitur longitudine mil. LXXX. Caput gentis Vratislauia ad ripam Oderæ sita. Factiones in ea multæ, quondam orto tumultu consules ciuitatis è prætorij fenestris deiecti sunt: cuius criminis autores postea Sigismundus imp. capite mulctauit. Sermone utuntur Teutonico, quamuis trans Oderam Polonicum sapiens. His

Boemi
Alemani

uicini Boemi, & Moraui, de quibus paulopost. Alemani teste Asinio uiro Italico, qui res Germanorum diligenter perscripsit, in Germania genus aduentitium est ex uaria colluuie gentium, quod sanè nomen indicat ἀλλήμαν, id est, errare. Hos insuper Theodoricus Gothorum rex tributarios imperio fecit. Deinde in Francorum uenere potesta-

Sylua Ercyna

tem: ut tradit Agathius Græcus autor. Nunc de sylua Ercynia pauca narrabo. Hæc uasta magnitudine ab Heluetijs & fontibus Danubij oriens iter dierum LX. continet, ut Mela scribit, alia mutando nomina secundum populorum diuersitatem. A fonte Nigra sylua ab incolis appellatur: à Necari fluuio usq; Menum Germanis Ochenual: à Meno ad Loriam amnem propè Confluentiam Vesterbulum. In occidentem primo tendit, deinde in Orientem flectitur. Frãconiam ab Asia & Thuringia diducens, iterum se mediam aperit & circuli modo recipit Boemiam, eamq; à Saxonibus diducit. Inde in montes Morauiæ transiens, perq; mediam Pannoniorũ regionem à dextra, & Polonorũ læua

Sylua Bacenis
Flumina
Rhenus

usq; ad Dacos, & Getas penetrat. Bacenis altera sylua trans Rhenũ Sueuos à Cheruscis diuidit. Nunc Sylua nigra haud procul à Badensi agro. Veniam ad flumina, quorum princeps Rhenus è Rheticis fluens montibus aquilonem uersus in oceanum tribus erumpit ostijs. Lacus duos efficit, Vene-

Menus
Necarus
Limagus
Mosella
Vidrus
Amasis
Melibocus
Trophæa Drusi
Visurgis
Salas
Albis
Odera
Vistula

tum, & Acroniũ: hodie lacus Bodinæ & Cellensis uocatos. Corriuatur Meno, Necaro, Limago, Mosella, Mosa fluminibus. Vidrus è montibus fluens Anobis in Oceanum, Phrisios à Batauis & Gelrensibus diuidit. Amasis à monte Meliboco ubi Trophæa Drusi sunt, Padeburnã & Monasterium urbem ac Phrisios abluens fertur in mare. Visurgis, hodie Vesera, ex eodem monte nascitur. Salas, apud quem Drusus uictor extinctus est. Albis à montibus qui Slesiam à Boemia diuidunt. Madeburgensem & alias Marchiæ ac Saxoniæ ciuitates abluit, & prope Amburgam in Oceanum fertur. Oderam suprà memoraui. Vistula Sar-

matiam

Insulæ — matiam à Germania disterminat. Deinceps de insulis & ma
Mare Alaucũ mortuum — ri Germanico quod Timæus Andeum uocat, Philemon
Mortuum, Eustathius etiam Cronium, quod ibi Saturnus ob
frigiditatem regnet. Quapropter in idem abscissa eius ge-
Cronicum — nitalia proiecta dicuntur. Apollonius poëta Cronicum ma-
re appellãt etiã recessum Ionici sinus, à quadam insula Cro-
nia uocitata. Huius igitur Germanici maris insulæ quædam
ab antiquis commemorantur. Xenophon Lampsacenus à
littore Scytharum tridui nauigatione insulam esse magnam
Baltia insula — Baltiam tradit, quæ & mari Balteo nomen dedit. Eandem
Balteũ mare — Pytheas Basilicam uocat. In his uaria hominum monstra
feruntur, alij ouis animalium uiuere, alij uerò Hippoderes
Sinus Venedicus Cedanus in quo Scandauia — equinis esse pedibus. Sinus præterea duos efficit, quorum
alter Plinio Cedanus, Ptolemæo Venedicus appellatur.
Hic insulæ ponuntur, quarum clarissimæ Pli. Scandauia &
Emingia — Emingia locus præterea, quem alterum orbem esse di-
Belleuionum gens — cunt, ubi Billeuionum gens habitat. Alter sinus contermi-
nus Cimbris, ubi insulæ Romanis armis cognitæ, interq;
Glessariæ — Glessariæ uersus Britanniam Electriades à Græcis uoca-
Electriades — tæ, quod ibi electrum nascatur à Barbaris Austrania di-
Austrania — cta est. Hæc Pli. Ex quo fortè uerisimile fuerit eam partem
Austria — Germaniæ, quam nunc Austriam uocant, hinc nomen & co
loniam accepisse.

BOEMIA.

De initiis Boemiæ — BOEMIA nunc ac Pannonia describendæ,
quæ unà cũ Pannonia quanquam disiunctæ
regiones simili canilecto uiuendiq; institu-
tione quodammodo utuntur, sæpeq; euenit
ut deficiẽte utrobiq; regia sobole ab horum
aliquo populorum successor potius quàm uel à uicinis Ger-
manis uel alijs gentibus accersatur, ac quandoq; unus cun-
cta possederit. Quare primũ de Boemis quæ in eorũ annali-
bus qualibuscunq; qui iam autoritatem sibi uendicauerunt,
comperio: deinde quæ ipse apud ueteres de his inuestigaue-
Czechius Lechus — rim. Dicũt enim ex Croatiæ populis in Dalmatia duos egres
sos esse fratres, Czechium, & Lechen. Alterum uersus oriẽ-
Pole id est planum — tem & septentrionem tractum tenuisse, ubi planities latusq;
campus erat, quẽ eorum lingua Pole dicunt, ex eoq; Polo-
niam terram cognominasse. Alterum Czechium in Germa-
Libyssa fatidica — niã ad Albim fluuiũ cõsedisse, mõtanaq; loca circa occupasse
ubi mulier fatidica Libyssa nomine agebat: locumq; Boemiã
ex eo uocasse, quod sic uaticiniũ ipsi appellarent. Ego uero
originem habuisse à Dalmatis ob morũ & linguæ similitu-
Bemi — dinem non negauerim: uerum eos uetus tenuisse nomen, ue-
risimile magis fuerit quàm nouum mutuatos. Nam Bemos
Marcomanni Quadi — in ea parte Ptolemæus gentem maximam esse dicit. Iuxta ue
rò Marcomannos & Quados gentes bellicosissimas, à Tra-
iano, deinde à M. Antonino debellatos, & huc usq; Roma-
num prorogatum imperium. Hi Morauiam circaq; adia-
centes Boemorum populos comprehendebant, Germani sa-
nè omnes. Verum nunc gens hæc aduena, regionis eius na-
tionis antiquæ robur ac uires mutata, res maximas bello
gessit. Sterilitate uini oleiq; sicuti & pleraq; Germaniæ lo-
ca laborant: pabulo frumento, pecoreq; abundant. Latitudo
eius longitudini, par trium forte dierum iter. Sylua Ercy-
nia undiq; cincta, Albi fluuio media irrigatur: ab oriente
Praga Cadanum Bruxia — Morauos, ab arcto Saxones: ab occidente Noricos: à meri-
die Austriam & Bauariam habet. Oppida uerò Pragam, Ca
danum, Bruxiam, Sclakenuendum, Cuticinum. Nunc ad re-
liquam eius regni successionem ueniam: post Czechiũ quem
diximus primum è Croatia uenisse, Cracus dux à populo de-
Cracouia — ligitur, quẽ dicunt uirum fuisse iustum & equi seruantissimũ
Libyssa — qui Cracouiam apud fluuium Cudacam ab incolis appel
latum condidit. Craco filia Libyssa successit. Hæc uirgo fa-
tidica & uates erat, ob eamq; causam sapientissima existima — Primislaus
ta, quare à populo coacta nubere, Primislaũ quendã in agro
bubulcum sibi delegit quẽ sciret & bonitate & iustitia præ- — Vicegradus
stare. Hæc ante omnia arcem modicam ad Vicegradum ex-
citauit, quã postea mœnibus latius cinxit, appellauitq; Pra-
gam, sumpto auspicio à primo obuio opifice qui limen portæ
faceret, quod lingua eorũ eo uocabulo appellatur. Aedifica-
uit & Libum castellum ubi sepulta est. Primislaus uir solus
postea regnauit, imperio fœminarum, quod tempore Libys-
sæ magnopere inualuerat propulso. Illæ igitur rep. deiectæ — Valasca mulier
duce Valasca muliere fortissima coniurant, ac hora cõstitu-
ta necatis uiris ac parentibus, abreptis equis & omni gaza,
proximum occupant collem, ubi castro Dieuino exædificato
regẽ ad certamen prouocant. Tanta deniq; audacia fretæ
multos annos more Amazonum adsiduis armis bellum ci-
uile excitauerũt. Ad extremũ uicta Valasca insidijs Primis-
lai imperiũ uiris restitutũ. Primislao Numislaus, huic Mna- — Voinus
tha, cui Voinus filij parẽtibus successere: Voino autem nati — Vinslaus
duo fuere. Vinslaus, qui Pragæ dominatus est, et Vratislaus,
qui Lucẽsis princeps, postea Enezacẽsis dictus fuit. Vinslao
Grezomislaus, qui & Neclam cognominatus, uir ignauus,
hunc Vratislaus patruus de regno deturbare quærens bello — Medria
inter eos orto interficitur, quũ prius cõdidisset ciuitates Me — Pubecha
driam & Pubecham, quæ deinde de suo nomine Vratislauia — Vratislauia
est appellata, Slesiæ nunc caput. Neclææ deinde Hostiuitus, — Hostiuitus
Hostiuito Borsinous filius successit, qui cũ Ludimilla cõiuge — S. Ludimilla
quam pro sancta colunt, primus Boemorum Christianus, à — Borsinous primus Christia
Methodio Morauiorum præsule factus est an. DCCCC-
XCVIII. Huius duo filij Spitigneus & Vratislaus ex suc- — Spitigneus Vratislaus
cessione postea regnauerunt. Vratislao duo nati Ven-
ceslaus & Boleslaus, ueluti Cain & Abel alteri fuere. — Boleslaus
Nam Vẽceslaus uir sanctus, regniq; successor, ab altero per — S. Venceslaus
proditionẽ & scelus trucidatur. Nec minore flagitio eorum
mater Draomiria necis conscia fuit, quæ & Ludimillam so
crum sanctissimam apud quam Venceslaus fuerat educatus,
necari iussit. De Venceslao traditur, perpetuo castitatem
seruasse, horas canonicas quotidie obijsse, noctibus per bru-
mam ac medias niues discalceatũ templum petere solitum.
Inde prodigium fertur, uestigia cruenta fuisse interdiu ani-
maduersa. Basilicam Pragensem ab se extructam S. Vito di-
casse: Dotimaro Saxoniæ uiro sanctissimo primo eius præ — S. Dotimarus
sule constituto: post quẽ Adelbertus Boemus uir non mino- — S. Adalbertus
re sanctitate præfuit, qui post Stephanũ Pannoniæ regem & — Pragẽsis martyr
multos Dalmatiæ populos ad fidem deductos à Prutenis
tandem supplicio adfectus est. Sed & alia Venceslai memo-
rantur, pauperes eius regni ex magna parte sustentabat: du
cem Curuensem contra fas regnũ inuadentem, ac cum pro-
uocantem singulari certamine diuinitus superauit: interfe-
ctum postremo, ut dixi, à fratre, posteri pro martyre colũt:
cui templum Poloniæ primum dicatum. Igitur post Boles- — Boleslaus iunior
laum filius Boleslaus iunior rem suscepit. Cuius frater Stra- — Straciquates
tiquates cœnobio se addixit, uir inconstantia tum ambitione
maxima præditus, ut qui postea Cracouiẽsis præsul esse ma-
gnopere adfectauerit. Boleslaus deinde tertius, secundi fi- — Boleslaus
lius regni hæres, cui Moscho rex Poloniæ Cracouiam per — Cracouia à Polonis ca.
fraudem eripuit: unde causa inter eos magni exorta est bel-
li. Boleslaus demum simulatione colloquij circumuentum,
Msconem luminibus effossis mulctauit: deinde Cracouiam
obsedit. Boleslao frater erat Odalricus, qui apud Hen-
ricum imp. exul nutritus fuerat: armis Cæsarianis muni-
tus repente adest, patriumq; regnum recepit: ac Iaromi-
ro alij fratri ob regni adfectati suspicionem, oculos euul-
sit. Boceriam puellam, quod Beatricem interpretantur, è ple-
be natam ob amorem in matrimonium duxit, ex qua Bizetis- — Bizethslaus
laum suscepit. Is deinde Iuditham Othonis imp. filiã deo di-
catam,

catam è cœnobio in uxorem sibi iunxit: unde ortum bellum
Boleslauia inter generum & socerum apud Boleslauiam Boemiæ oppidum, quod interuentu ipsius puellæ ueluti quondam Sabinarum diremptũ facile fuit. Bizetislaus post hæc defuncto patri successit cum antea in Morauia tantum permittente genitore dominaretur. In primis bellum Polonis intulit, Cracouiensem Gnesnensemq; diripuit ciuitates an. sal. M X X X. ob quam rem ab Henrico I I I. frustra sæpe admonitus bello superatur, ac supplex ueniam petere tum tributa pendere cogitur. Pace hoc modo facta decessit: quinque superstitibus liberis, Spitigneo, Vratislao, Corado, Iaromiro, Ototo: quorum
Spitigneus Spitigneus regnum paternum: reliqui Morauiam obtinuere. Vratislaus à fratre Spigneo bello petitus in Pannoniam ad Andream regem confugit: eiusq; filiam uxorem duxit: ac paulò pòst fratri uita functo successit. Iaromiri alterius fratris diaconi magna leuitas narratur, qui præsul Pragensis factus, cupijt & Morauiensis esse expulso Ioan. præsule, quam rem rogatus tunc à pont. missus & Matildis comitissa sedauerunt. Hic Vratislaus Leopoldum Austriæ ducem bello superauit. Morauiam, Poloniam, Slesiam, Lusatiam Hẽrico I I I I. Imp. iuuante, Boemiæ regno adiecit, an. M L-
Conradus X X X V I. Post hunc Conradus frater tertius, deinde fratris
Vratislaus filij sine regio cuncti nomine successere præter Vratislaum
rex II Vratislai filium, qui à Fred. I. ob eius egregia in eum merita, rex appellatus est. Nam operam ei magnopere in expugnatione Mediolani nauauerat. Nobilem deinde pontem supra Multauiam extruxit, X X I I I I. munitum arcubus, qui magnam Pragã paruæ cõiungit. Sobieslaus post hunc an. V. regnauit: deinde Fred. Vladislai filius: postea Conradus qui in Apulia in bello occubuit: mox Bizetislaus, qui Henricus appellatus est, præsul idem & dux Pragensis: demum Ven-
Primislaus ceslaus eius frater, atque hi omnes ducali nomine. Primis-
rex III laus uerò successor rex Boemiæ I I I. appellatus, ex eis qui diadema acceperint, quod à Philippo Friderici I I. fratre ac
Venceslaus Imp. cõsecutus est. Huic filij successere Venceslaus & Otho-
& Othocarus carus, qui & Primislaus dictus est rex V. Boemiæ. Huius ita-
rex V que Othocari felicitas & res bello magnæ commemorantur. Austriam ex hæreditate Margaritæ uxoris adsecutus est: ab Vlrico duce Carinthiam emit: Stiriam, Prusiam, Tar-
Cunispergũ taros uicit: Cunispergũ oppidum ædificauit: oblatum imp.
oppidum nomen contempsit: in discordiam cum Rodolpho Cæsare ueniens tandem adactus parendi sacramẽto & affinitate inter eos inita conciliatur. Quamobrem ab uxore Margarita obiurgatus quod per metum & ignauiam pacem fecisset, iterum prælio concurrens à Cæsaris exercitu profligatur atq; occiditur: regno nihilominus Venceslao puero eius filio tra-
S. Venceslaus dito. Hic ille Venceslaus alter quem pro sancto colunt, &
Gẽtilis Vrsin. portentis clarere dicunt, socer Gentilis Vrsinini, qui q; fi-
Venceslaus filius lium iuniorem omnia sibi dissimilem habuit. Nam is & uino & luxuriæ tantũ deditus apud Morauiam in prætorio in-
Henricus terfectus est, annos agens X X I I. Henricus deinde Carinthiæ dux regnum obtinuit, quem Albertus imp. expellens fi-
Rodolphus lium suum Rodolphum regem cõstituit: quo mortuo res ad
Ioannes Lucebergensis Henricum reuertitur. Contra quem Ioan. filius Hẽrici V I I. Luceburg. an. C X X V. usque ad Sigismundum imp. id regnum successoribus tradidit: in Italiamq; uenit: ciuitates principesq; multos tutatus Lud. Bauaro & Fred. Austriæ duce inter se de regno dissidentibus circiter annum M-C C C. X X X I. Brixiam quoque, Bergamum, Lucam, Parmam, Mutinam, in potestatem recepit. Poloniæ regnum cum id tuto tenere non posset, Cazimiro acceptis X X. mil. marcharum argenti concessit. Postremo aduersus Anglos regi Francorum militans profectus cum toto exercitu in prælio cecidit die S. Rufi infesta Boemis, cum regnas-
Carolus set an. X X X V. Carolus eius filius qui cum patre in Italia res gesserat imp. ex rege factus est Romæ diadematis de more solẽnib. obitis. Pragam templis & ædificijs præsertim regia domo pulcherrima ornauit: scholam liberaliũ artium in
eadem ciuitate instituit: pontem lapsum refecit: Pragensem Schola Prag.
basilicã metropoliticam fecit: primus qui filium Vẽceslaum Pons restit.
uiuens successorem sibi conciliatis electoribus malo quidem
posteris exemplo instituerit. Venceslaus itaque ingenio so- Venceslaus
cordi, captus in bello à Io. duce Lusatiæ ut redimeretur marchio Morauiæ tunc captiuus liberatus est: iterum à fratre
Sigismundo captus è custodia fugit: tandem imperio abro- Sigismundus
gatus ab electoribus, ac Sigism. eius frater surrogatus est:
post quem regnum ad Ladislaum puerum regem item Pan- Ladislaus
noniæ, de quo in Pannonia dicemus, peruenit. Hoc extincto Boemorum pars Cazimirum Cazimiri Poloniæ regis fi-
lium iure affinitatis quòd sororem ipsius Georgius duxe- Georgius
rat, pars uerò Matthiam Pannoniæ regem legerant: tandem
Georgium Pogebratium regno præfecere uirum autoritate Pogebratius
principẽ, qui rem diu pro Ladislao puero administrauerat Hussitarum tamen secta inquinatum. Post Georgij mortẽ ad
Vladislaum Cazimiri fratrem Pãnoniæ regem res Boemica Vlatislaus
peruenit. deinde ad Io. Albertũ, postremo ad Alex. qui dum Ioannes Alb.
hæc proderem uiuebat. Et de Boemica quidem satis Mora- Morauia
uia illi ex orientis parte continua montibus tantum, & amne Morauia discreta, uini, frumentiq; feracitate mollior aliquãtulum quàm Boemia gens latrocinijs dedita, ad quam nõ se-
curus ulli adcessus. Caput gentis Volegradensis ciuitas, quæ Volegradẽsis ciuitas
Olimicensis postea dicta est. Oppida uerò Brunna & Znoy- Olimicensis
ma, ubi Sigism. imp. decessit. hic igitur multos annos regna- Brunna
tũ. Nã Boemi, Roxolani, Poloni, Morauio regi quãdoq; pa- Znoymia
ruere. Rex autẽ ipse Romano imp. Ex his Suadoplucus re- Suadocupus
gum penultimus primus Christianus fuit, à Cyrillo fratre primus Chri.
Methodij præsule Dalmatiæ cum tota gente multisq; Dal- Cyrillus præsul Dalmatiæ
matarum populis in fide institutus. Quum Arnulpho imperatori tributum solitum negaret: uictus ab eo in prælio clam fugam mutata ueste adripuit, solusq; per saltus errans cum tribus eremitis tandem incognitus usque ad extremum persancte agitauit, sese tantum in morte prodens. Successit huius filius Arnulphi liberalitate, quanquam indignus. Is ubi de patre accepit, ab eremo corpus relatum honorifice tumulauit. Verùm irreligiosus homo usq; adeo sacerdotes
despexit, ut Methodium præsulem sanctissimum, quem suprà Methodius
nominaui, quod eum mane post longam moram è uenatione redeuntem non expectauerat ad sacrificium, contumelijs incesserit, pauloq; minus manibus abstinuerit. Quare Methodius fugiens, eum sacris interdixit. Quo paulò pòst mortuo regnum Morauiæ ad Cæsares peruenit, è quibus Sigismundus eam genero suo Alberto regendam dedit: rebellantem ipse Albertus magno illato incommodo subiugauit.
Proceres in hac regione ex magna parte Hussitarum se- De secta Hussitarum seu Vickleuistarum
cta contaminatos Ioannes Capistranus nostra ætate frequentibus concionibus emendare conatus est. Ea siquidem
hoc modo cœpisse traditur: tempore Venceslai ultimi Ioan- Ioan. Vicklef
nes Viklef è schola Oxoniensi nouos quosdam codices, in quibus hæc hæresis scripta continebatur, in Boemiam at-
tulit: adscitoq; ad hoc facinus Ioanne Hus & Hieronymo Ioannes Hus
Boemis doctrina linguaq; potẽtibus, res late serpere cœpit, Hieronymus
usque adeo ut uocati ij duo in concilium Constantiense ad causam dicendam non solum errorem non posuerint, sed summa pertinacia supplicium ignis pertulerint. Cineres ne à sectatoribus colerentur in profluentem iactati. Hinc Vickleuistæ & Hussitæ appellati. Dictitabant officium concionandi aut docendi euangelij, uel cuiuis licere exercere, præterea sub utraque specie sacramentum suscipere, tum sacerdotes more Christi omnia communia habere oportere. Sed & hic aliæ ex alijs (uti fit) exortæ sectæ,
Adami

Adamitæ, Taboritæ, Orphani, qui Ziska & Procopio ducibus facundis & assertoribus acerrime illata refellebāt Iacobellus, Conradus, Roeazana, Petrus Anglicus corruptores pro ueritatis magistris ab eis culti. Quatnor reges Venceslaus, Sigismundus, Albertus, & Ladislaus, pestem hanc extinguere continuis bellis non naluere. In locis enim natura munitis montibusq; ingenti multitudine sese abdiderant, calicem pro uexillo in acie præferentes, unde facile deijci non erat. Ex quo malum non impune usque ad hoc seculum serpit.

POLONIA.

POLONIA utranq; Vistulæ possidet ripam ex parte Germaniæ, Slesiæ, Morauiæq;: ex parte Sarmatiæ Lituanis, Leuonijs, Gythonibusq; coniungitur. Eam in minorem, & maiorem diuidunt: minor ubi

Cracouia à Craco

Cracouia, secunda ubi Posnania. Gnesna septentrionalior. De ipsius origine quoniam in Boemia quæ ferebantur dixi: pauca quæ restant ex eius regibus referam. Hic Vandali primum fuere: deinde à Craco, quem ex Croacia uenisse & autorem generis ac primum ducem fuisse tradunt, usq; ad Bo-

Boleslaus rex primus

leslaum per duces remp. administrauerūt: deinde Boleslaus dux quum Othonem imperatorem multis officijs demereretur, ad postremum eum ad se uenientem apud Posnam magnifico sumptu recepit. Ex quo rex primus ab eo ex duce factus est. Longa deinde regum successione, ann. M CCCC.

Gulielmus Austriæ

quum rex superstite tantum filia decessisset: hanc Gulielmus Austriæ in matrimonium unà cum regno accepit, qui cum minime Polonis homo Germanus satisfaceret, adcersitus

Vladislaus ex Lituania primus Christia.

Vladislaus ex Lituania tunc minime Christianus, qui statim inito principatu fidē recepit. Ex quo Lituani Roxolaniq; ex magna parte regno adiecti Poloniæ sunt. Cum Tartaris feliciter dimicauit. Prutenos bello maximo sibi subiecit. Ex secundo matrimonio duos genuit liberos, Vladislaū, & Cazimirum: quorū Vladislaus maior natu patri defuncto successit. Is ille qui post ad Pannoniæ regnum uocatus est, quiq; in clade Varnensi unà cum Iuliano Cæsarino legato contra

Cazimiri lib.

Amurathen Turcam extinctus est. Cazimirus alter frater qui Lituaniam ex hæreditate acceperat. Poloniæ fratri suc-

Vladislaus

cessit. Is demum habuit liberos Vladislaū, qui Poloniæ rex ac post Matthiæ regis mortē à Pannonijs adcersitus est, Ca-

Io. Albertus Alc. Lituaniæ

zimirum, de quo mox dicam: Ioannem Albertum qui Boemiæ Poloniæq; successit: Alexandrum qui Lituaniam primo, postremo Ioanne Alberto nuper defuncto utrumq; re-

Frederic⁹ præsul Crac.

gnum obtinuit, ac Fredericū qui præsul Cracouiēsis ab Alexandro VI. pont. in patrum collegiū deinde cooptatus. Ante hunc Pij pontificis tempore præfuit ei ciuitati præsul alter

Spitigneus
Beatus Cazimirus

ac cardinalis Spitigneus, uir literis legitime imbutus. Cazimirus autem quem suprà memoraui perpetuo cœlebs ac castus uixit, nihilq; prius habuit quàm fidem, abstinentiam, ac iustitiam colere, res ei cunctas à patre delegatas in regno sapientissime obiuit, demum annorum XXV. decedens ac Lituaniæ sepultus, in beatorum est numerū relatus. Sed omnis

S. Stanislaus præsul
Boleslaus

facile superauit fama sanctitatis diuus Stanislaus eiusdē urbis præsul anno salutis M VIII. interfectus à rege Boleslao, cuius hodie corpus in basilica Cracouiensi conditum uenerantur. Vltra Vistulam Masouiæ ducatus & Podolia regio & Drauaniza fluuius, ab eis dictus, Masouiam à Lituania diducens ad Polonos pertinentes. Et Gnesnensis & Posnanien-

Gnesnensis
Posnaniensis

sis urbes in sacro codice conscriptæ. Ad hos Callimachus Geminianensis meus familiaris penetrauit, ubi & literis & ingenij solertia, ex paupere diues magnopere apud eos reges quibus erat dilectus, ante hos annos decessit.

SARMATIA EVROPAEA.

SARMATAS Græci Sauromatas uocant. Omnes enim teste Plinio, qui extremi gentium ac ignoti propè existētes mortalibus degūt, tam Europæos quàm Asiaticos, communi uocabulo ueteres Scythas appellauere: uerum à posteris Græcis diuisi, ut Sauromatæ usq; ad Rha fluuium dicantur: & ex his Europæi tantum, qui inter Vistulam & Tanaim continentur. Ex parte uerò austri montibus Sarmaticis: à septentrione autē sinu Venedico, & terra incognita. In hoc igitur spatio ij principales populi ab autoribus nominantur, Venedici, Phenni, Vindili, Varini, Gythones, Burgundiones, Peucini, Basternæ, Omani, Roxolani, Sauari, Bessi, Budini, Amaxobij, Geloni, Geuini, Alani, Agathyrsi, Arimaspi, Tauri, Tartari, Flumina uerò Borysthenes, Tyra, Hypanis, Axiaces, Tanais, & palus Mæotis. Montes Riphei, Arympei, Aræ Cæsaris, Alexan. De huiusmodi Sarmatis primus Romanorum triumphauit Domitia-

Domitianus

nus princeps, cruenta tamen uictoria, cæsis apud eos duobus inclytis ducibus Aurelio Fusco & oppido Sabino. Postea longo interuallo Claudius II. item princeps cæsis ex eis ad

Claudius II

millia CCC. His in uniuersum enarratis singula nunc uidenda. Primum ex his plures in Germania diximus, ut Phennos

Phenni

quos mira fœditate populos Tacitus dicit, nunc Prutenos aut Lituanos putauerim. Varinos, nunc Varnos, seu Var-

Varini

nenses, Gythones Ptolemæo, Guthones Tacito: ijdem popu-

Gythones

li non procul à Vistula collocantur. Omani prope Polo-

Omani
Comani
Burgūdiones

nos, nunc Comanos eos appellant, qui regibus & nationi Pannoniorum sæpe molesti fuere. Burgundiones de quibus Plin. & Ptolemæus, hos in Galliam migrantes quum Galliā scripsi, enarraui. Sauari Ptolemæi, ij sunt quos recentiores

Sauari, qui & Auari.

Auaros uocant, qui multas in Europa regiones depopulauerunt. Ad postremū in Italia Foroiuliū duce Cacano pulsis Longobardis ceperūt. Peucinos Tacitus dicit, à quibusdam

Peucini, seu Basternæ

Basternas uocari, sermone cultuq; ut Germani: in hac parte

Vindili

& Vindilos ponunt, ubi nunc Poloni, de quibus mox dicam.

RES VANDALORVM.

VINDELI Plinio Ptolemæoq; hi sunt, quos ætas posterior Vandalos appellauit,

Modigillus
Gandaricus

qui olim Gandarico duce filio Modigilli, qui regnauerat prior annis triginta: ex primo uidelicet anno Gratiani imperij sollicitati à Stilicone anno salutis circiter CCCC. paucis ante annis quàm Gothi Rom. caperent Gallias inuasere. Inde in Hispaniam traiecto Pyreneo, penetrantes loca circa Beticā, quæ Vādalia postea dicta est, occupauerūt: ubi capta Hispali quum Gandaricus templum profanare uellet, subita morte

Gensericus

corruisse dicitur. Cui Gensericus successit. Ex Hispania post aliquot annos, iubente Honorio, à Gothis item expulsi in Africam traiecerunt: quam tunc Bonifacius comes ab Honorio missus administrabat. Ante omnia Hipponem obsident, ubi Augustinus noster septimo obsidionis mense decessit. Potiti tandem cum omnia diripuissent, breui post tempore Hetruriam inuadunt classe ad Populoniam applicantes: unde à Basilico duce Leonis primi, è Græcia cum ingenti classe ad succurrēdum in Italiam misso, expulsi fuere. Gensericus post hæc ex Africa uocatus Romam ab Eudoxia Theodosij iunioris filia, Valentiniani item iunioris uxore, contra tyrannidē Maximi, qui urbis imperiū occupauerat, omnia in urbe diripuit, Maximo lapidibus interfecto. Post dies XIIII. Eudoxiam cum filia Eudocia & Placidia secum in Africam abduxit: matrē sibi, filiam alterā Honorico nato, alterā Pla-

Honoricus

cidiam Olibrio, qui post imperator fuit, matrimonio iunxit.

Præter hæc secta Arriana omnia compleuit, ut testatur Iustinianus in Codice De officio præfecti proconsulis Africæ. Denique quum regnasset an. XLVIII. moriens Honorico reliquit habenas, qui haud patre melior in oppugnanda fide post annos VIII. pediculari morbo misere perijt. Deinde

Guntabundus
Ildericus

Guntabundus Genserici ex Gunzone filio nepos ann. XXVI. Is Ildericum ex Eudocia & Honorico natum heredem relinquens, iureiurando adegit, ne orthodoxis ullo pacto faueret: at ille mortuo patre pio periurio confestim omnes huiuscemodi ab exilio reuocauit.

Gilimer

Post eum Gilimer, V. regnauit annos, uir in primis crudelis, qui nec parentibus pepercit: uictus demum à Bellisario ac in triumphũ ductus, an. LXXIIII. ex quo Gensericus in Africam ingressus est. Hic Vandalorum finis, ut autor Procopius.

Alani

Nunc cæteros exequar Alanos, Ptolemæus in parte Scythiæ ponere uidetur: Capitolinus in parte Daciæ: Marcellinus itemq; Plin. & Dionysius poëta in hac Sarmatia Europæa. Iosephus lib. ultim. ait, inter Tanaim & Mæotidem habitare, ac inita cum Hyrcanis societate Medos suo tempore fuisse depopulatos. Hi demum fuere, qui uno ferè tempore cum Vandalis Gallias, deinde Hispanias petierunt: sed breui & ipsi à Gothis, cum quibus eandem ferè gentem & linguam esse Procopius dicit, expulsi regnum amiserunt.

Agathyrsi
Geloni

Agathyrsas & Gelonos populos, Agathyrsus & Gelonus Herculis filij constituerunt, ut est autor Eustathius. Ex his Agathyrsos dicit Herodotus cultu præstare, esseq; ab origine Græcos, agri cultores quoque & optimam incolere terram. Mela dicit eos, ora fuco inficere, qui nulla deletur aqua: ex quo Virgil. Pictiq; Agathyrsi. Hi denique Bacchum ex India redeuntem excepere.

Roxolani
Ruteni

Roxolani Plinio Ptolemæoq;: Roxani Straboni: hodie uerò Ruteni. Hi quondam aduersus Mithridatis Eupatoris duces dimicarunt, quibus imper. præerat Tasius, ut ait Strabo. Sed Christiani nunc sunt, Græca tamen secta, lingua semidalmatica, sicuti ferè & Lituania & Polonia uicinæ regiones:

Albi
Moschouii
Mosqua

bifariam autem diuisi, qui dicuntur Albi, uicini Lituaniæ, ex nomine fluuij Moscouij dicuntur, ac Mosquam regiam habent, cui præsidet Ioannes dux, qui ex Helena Andreæ Paleologi Despoti sorore plures suscepit liberos. Hic ad mare usque Venedicum postremus omnium imperat. Ex quo Strabo ait suprà Roxolanos neminem habitare. Ibi ingens sylua, & homines syluestres pellibus tantum ursorum quos uenantur tecti: natura alioqui simplices, melle uictitantes, ac mercatoribus eò adnauigantibus pro frugibus pelles preciosas commutantes.

Nogardia

Retinent insuper urbem maximam, quam Nogardiam, hoc est nouum castrum, eorum lingua uocant, quæ Græcum solet habere præsulem. Is fuit ætate nostra Isidorus cardin. Rutenus ab Eugenio factus. Hic lapis in medio foro quadratus, quem dum ciuitas erat libera qui ascendere poterat, neque inde deijci, princeps habebatur. Huc aditur tantum pellium causa: moneta utuntur non signata.

Ruteni rubri
Tartari

Alteri Ruteni, rubri appellati, Orientaliores, ac Borysthenis propiores sunt. De Tartaris locus iam exposcit, his uicinis populis atque infestis, loqui. Hos Plin. Tactaros uocat, ponitq; inter Tauros, de quibus paulò pòst dicam. Hi ann. MCCXXI. Batone duce finibus egreßi ad mare usque balteum defluxere, uicinosq; accolas Roxolanos, Gazeos, qui & Lazi Procopio dicuntur, præterea Polonos depopulati, postremo ad Pannonios penetrantes, omnem eam regionem triennio uastauerunt, ut in Pannonia dixi. Inter Borysthenem & Mæotidem campos habitant inaccessos, quum aqua, tum frugibus, tectisq;, ac omnibus necessarijs carentes, pecore abundant. Vitam in tentorijs ducunt, equorum inutilium sanguinem potant, cæteriq; utiles equi inter niues ungulis herbas radicesq; perquirunt, breuiq; cibo longas tolerant excursiones. Lege ac lingua omnes utuntur Mahumetana, ac cum Turcis uicinis adfinitates ineunt. Septenis agunt sub principibus quos Cæsares appellant. Ex his unus Lituanis Rutenisq; uicinior ac infestus, Cæsar Caphensis dicitur, quod prope Capham loca teneat. Est enim id castellum iuxta mare in Taurica Chersonneso munitißimum, ditionis olim Genuensium, nunc Turcarum. Cæterum Tartari ore sunt tetro & horrendo, raso sincipite à medio uertice ab utrunque tempus, oblongis post tergum capillis, lata facie, preßis naribus, ore abraso, præter labrum superius.

Budini

Deinceps ad reliquos Sarmaticos. Budini ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ ἀνδρῶν, quod in curribus ut plerique Scythæ agunt, à bobus tractis.

Amaxobii

Amaxobij simile ferè genus, ἀπὸ τῶν ἁμαξῶν καὶ βίου.

Melanclæni
Neuri

Melanclæni quod atris uestibus utantur, Anthropophagi enim sunt Herodoto teste. Neuri eorum regionem olim ob serpentes reliquerunt. Incantatores perhibẽtur esse, in lupum sese aliaq; animalia conuertentes, ut Eustathius in Dionysium.

Hylea regio

Hylea regio mari quo abluitur nomen dedit, ut Plin. Herodotus etiam sic ait, Traiecto Borysthene, à mari in primis est Hylea regio. Valer. poëta. Mouit & Hylea supplex cum gente Syenen. Stephanus tamen eam regionem Ponti facit.

Cimmerii &
Oretæ

Cimmerij & Oretæ inter Sauromatas. Ii in Odyssea nominantur. Hi secundam Dionysium Achæi sunt, qui secuti Agamemnonem, siue Ialmonem filium Martis, regem Asplendonum, huc tempestate delati.

Ialmon

Plin. Cimmerios post Arimpæos ponit.

Essedones

Essedones Plin. Ißidones Hecateo, Assedones Alcmani poëtæ ijdem populi.

Arimaspi

Arimaspi in hac parte Plinio ponuntur iuxta Ripheos, quos Dionysius Arimaneas uel Arimannos uocat. Aeschylus uerò μονῶπα στρατόν, id est, monoculum exercitum, quod sagittarij quum sint optimi, alterum inflectunt oculum, ut à paruis adsueti altero melius cernãt, unde etiam nomen auspicati sunt Herodoto. Nam Ari Scythicè, unum significat, & Maspos oculum. Idem dicit autor super Arimaspos Grypes esse aurum seruantes.

Grypes
Riphei
Arimpæi

Hos prope Riphei sunt montes: ultra uerò Arimpæi habitant, iusti & mites. Plin. dicit eos in nemoribus agere ac baccis uictitare: quos satis puto ex eorum genere syluestrium hominum suprà mihi memoratorum, sub Moschouiæ duce degentium.

Aræ Alex.

Ad Ripheos usque cursus Alexandri, ubi eius aræ ponuntur. Suprà uerò Hyperborei sunt montes, quos nonnulli in Asiæ principio ponunt, de quibus mox in Asiatica Sarmatia.

Tauri populi
XXX

Nunc autem uersus mare Ponticum descendendo Tauros gentem maximam percurram: dicuntur enim non à monte, ut quidam eruditus nuper nullo autore scripsit, sed ab animali, quod ibi Osyris docuerit boues aratro iungere, ut tradit Eustathius. Nam Osyris dicitur uniuersum orbem agricolationem monstrando obiuisse. Horum igitur Plin. XXX. populos fuisse dicit, inter quos Tactaros ponit de quibus suprà dixi.

Tactari

Apud hos Diana Taurica, cui Iphigenia præest, & uictima humana sacrificatur.

Tauroscythæ
Cursus Achilleius

Hic Tauroscythæ qui montana tenent, & Cursus Achilleius, & Taurica Chersonnesus oblonga, in mari protensa modo uittæ mille stad. Eo usque dicunt Achillem prosequutum Iphigeniam fuisse, raptam ex Aulide in Scythiam à Diana, quum ceruam pro ea supposuit, ibiq; moratum cum ea rem habuisse. Nonnulli alium Achillem eius regionis regem illius amore captum fuisse dicunt. Hæc Eustathius in Diony. Plin. ait hanc peninsulam ad formam esse gladij in transuersum porrectam, & ab exercitatione Achillis cognominatam esse Achillis Cursum.

Achillis tumulus
Achilleũ promontorium
Chersonnesus

Ab hac CXX. milia insula in ponto est, Achillis Tumulus appellata, de qua in ponto dicam: & promontorium Achilleum contra Cimmerium Bosphorum, Ptolemæo. Chersonnesus

Taurica

Taurica moribus & elegantia Græca, libertate quondam à Romanis donata, ut autor Plin. In hac urbes nobiles,

Theodosia
Panticapeum
Phanagoria
Nymphæum
Parthenium
Charax mons
Sinus Carcinites
Isthmos
Noua mœnia
Bosphorus
Mæotis

Theodosia, & Panticapeum metropolis Bosphorianorum, à Panticapeo Aetæ regis filio ædificata, quæ postea Phanagoria est appellata, quod phanarium sit ac forum circa incolentium Europæorũ Eusthatio. Præterea Nymphæum, Parthenium: Charax mons, sinus Carcinites. In Isthmo, Noua mœnia, Bosphorus Cimmerius lat. x x. stad. qui os Mæotidos appellatur. De Mæotide uerò ipsa in Ponti descriptione dicam: Erullos insuper fortissimã gentem in Sarmatia flumẽ supra Istrũ habitare Procopius de bello Goth. scribit, qui, ut ait, senio confectos, seu morbo adfectos ob pietatem interficiunt: uxor defuncti iuxta tumulum laqueo se suspendit, infamis qui huic desit officio. Longobardos olim uicinos Anastasio imperante ac duce Rodulpho infestauerunt, qui dux cum esset ab iniuria belli aliquandiu quiescens, à suis uti segnis insimulatus pugnare rursus coactus cum multis eorum millibus cecidit. Exercitus reliquiæ an-

Rogi

tiquam patriam repetentes cum Rogis constitere. Deinde in Italiam unà cum Gothis commixti uenerunt: postre-

Gepidæ

mo ob famem pars Gepidarum gentis uicinæ militiæ se autorauerunt, pars in Thylen insulam se contulere. Iustinus princeps eos primum Christianos fecit, eorum sæpe auxi-

Gothi trazaitæ
Hunni
Polemon

lijs usus. Gothos quoque Trazaitas Procopius hic ponit & Hunnos. Flumina hic, primum Tanais Europæ terminus, Græco uocabulo porrectus extensusq; dicitur, quod longe fluat, Barbaris quandoque Silis nunc Vola uocatus. Nam plerique fluuij Barbara sibi usurpant nomina, ut Nilus,

Tanais

Thermodon, Araxes, Eridanus. Tanais igitur è Ripheis montibus oritur Ptolemæo, è Caucaso Dionysio, è magna uerò palude Herodoto, quibusdam alijs nullum certum habet principium. Hic Græcorum colonia quondam fuit à Polemone Colchorum rege diruta, quum minime obtemperaret. Commune id emporium eius regionis: nunc in eodem loco castellum est Venetorum Tana, unde pelles & mancipia exportantur, quæ Sarmatæ mercantur, appellantq;

Borysthenes

Carcasos. Borysthenes ingens Sarmatiæ fluuius à montibus exit Venedicis, & per fines Sarmatiæ in Pontum Ptolemæo: Plinio autem & flumen est & lacus & oppidum & gens, uocaturq; à Barbaris Neper, qui Tartaros à Li-

Axiaces seu Hypanis

tuanis diuidit: præterea Tira & Axiaces, quem Hypanim etiam uocant, Barbari uerò Nester, ex Peucinis montibus in Pontum fluunt. Flumina præterea è montibus Venedicis in sinum eiusdem nominis, Ptolemæo, Chrones, Rubon, Truntus, Chersinus.

SARMATIA ASIATICA.

SARMATIAE Asiaticæ limites Ptol. intra Tanaim & Rha fluuios montesq; Caucasum & Hyperboreos concludit, in quo fermè spatio populi clari sunt Rhombitani, Melancleni, Zygi, Hunni, Turcæ, Amazones, Hyperborei, Gerri. Hippophagi. Flumina uerò

Rha
Rhymnium
Rha barbarũ

Rha, Rhombites, Rhymnium, unde & montes Rhymnici. Rha in primis maximus amnis, apud quem, inquit Arrianus, radix nascitur medicamento nobilis, quod Rha ponticum, seu Rha barbarum uocant. Oritur ex Hyperboreis. Flexiones facit similes Tanai inter se aduersas, ab Alexand.

Hyperborei

alter Tanais putatus. De Hyperboreis qui suprà Rhipheos habitant, Plin. dicit eos inter Antipodum solis occasus & nostrum orientem, putari à nonnullis semestrem diem habere, maneq; serere & uesperi metere. Domus his nemora, nullum morbum, perpetuam salubritatem, ætatem quàm longam ad mille annos, procul à lite & iniustitia. Herodotus contrà, nullos esse Hyperboreos dicit: aut si sunt, necesse & Hypernotios quosdam esse. Posidonius esse quidem eos adfirmat, uerum habitare iuxta Alpes Italiæ. Polybius ait, suprà Tanaim uersus septentrionem ignota esse omnia, somniareq; si qui de his loquuntur aliquid aut scribũt. Rhom-

Rhombitani
Rhombites

bitani accolæ fluuij sunt Rhombitis, Strabo. Ptolemæus maiorem & minorem ponit Rhombitem, paulò pòst Mæoti-

Zygi
Napæ
Sindi
Hunni

dem ex Rhomborum frequentia nominatum. Zygi de quibus Marcellinus ait, Immani diritate Zygos & Napas. Dionysius poëta præter Zygos ponit etiam Sindos inter Sarmatas. Hunnos suprà Caspios & Albanos ponit Dionysius. Simocatus quidam est autor Eusthabio in descriptione orbis, Hunnos circa Boream & orientem consistere, eosq;

Hunni Turcæ

Turcas à Persis appellari. Alij sunt Hunni Europæi, de quibus Procopius libro v. sic ait, apud Mæotidem Cimmerij habitant antiquitus nominati, nunc autem Hunni, quibus olim rex quidam imperabat qui duos habebat filios, Vturgurum, & Cutrigurũ: hi inter se regno diuiso utramque ripam Mæotidis ostij incoluerunt, donec paulatim Istrum traijcientes cum ualido exercitu loca imperij Romani populati sunt: horum alter Vturgurus domum postea reuersus circa eandem consedit paludem: Cutrigurus autem Romano imper. negotium facessebat, occidentem uersus late loca occupauit. His uicini apud Mæotidem sunt

Gothi trazitæ

Gothi Trazitæ appellati, remoti ab alijs Gothis, qui Visigothi dicuntur. Hos traijcere conantes Istrum Hunni sæpe repulerunt. Vsque ad pontum habitant Euxinum, iter dierum x x. Arrianam colunt sectam, miserеq; ad Iustinianum anno eius imperij x i. oratores quatuor, ut præsulem eis mitteret, quum alter apud eos esset extinctus. Hæc Procopius diuersis in locis in eodem libro, ex quibus deprehendimus Hunnos, qui Pannoniam ceperunt, Europæos fuisse: colonos fortè Hunnorum Asiaticorum de quibus scribimus: hosq; simul eandem esse gentem cum Turcis & Lazis & Zanis, qui à Iustiniano superati sunt per Theodorum, ut autor est Agathias. Verum diuersis cognominibus appellati, ex ducibus plerique nomen habentes. Reliqua Hunnorũ in historia Pannoniæ prosecuti sumus. Ama-

Amazones
Edil
Rha

zones apud Rha fluuium sitæ, hodie quoque à nostris cosmographis in insulis ponuntur Edil fluuij, quem Rha dicunt esse. De his Trogus libro i i. ait, duo fratres Scythæ cum exercitu apud Rha flumen constitere: ibiq; post multos annos conspiratione uicinorum, quibus erant infesti, trucidantur. Horum uxores qui cum eis aderant, in aduena terra sumpta mulierum manu sese tuentur contra uiros: quibus tantum concubitus causa admissis, mares filios interficiebant, fœminis dextram adimebant mamillam, unde nominis etymologiam sumpserunt. Primæ earum reginæ Marpesia & Lampedo: his Orithyia & Antiope successere, contra quas profecti Hercules & Theseus uictoria sunt potiti, Menalippe & Hippolyte sororibus Antiopes captis: deinde Pantasilea Orithyiæ succedens, & in bellum Troianum profecta, cum toto exercitu trucidatur. Hoc itaque modo ex successione usque ad Alexãdrum Magnum durauere. In hanc ille sententiam. Strabo autem lib. x i. eas dicit indicio esse late quondam dominatas fuisse ciuitates ab earũ reginis cognominatas in Asia, ut sunt Ephesus. Smyr-

Thalestris regina

na, Myrina, Paphe, & aliæ complures. De Thalestri regina, quod in Hyrcania cum Alexandro prælio concurrerit, ut quidam scriptores tradunt, non adseuerat. Herodotus de hoc genere refert, Amazones Thermodonta Paphlagoniæ incoluerunt, quæ quum in sedibus suis à Græcis essent debellatæ, congregatæ unà pontum Euxinum contra eos traijcientes, à uentis reiectæ in Mæotidem descendentes, omnem eam regionem depopulatæ sunt. Quumq; essent spe-

cie pulchræ pacem cum iuuentute ob Venerem fecerunt, simulq; Tanaim transeuntes iter trium dierum uersus orientem consedere, ubi nunc sunt apud Sauromatas: ut uerò quidam uolunt, Istrum traijcientes cõtra Græcos usq; ad Ariopagum uenere: unde nomen ab illis locus tanquam à Marte reiectis adsumpsit. Hæc Herodotus. Dionysius quoq; poeta eas Thermodonte huc migrasse dicit, ἀμάζονες πλαγχθῶσαι πάτρηθεν ἀπόπροθι θερμώδοντος. id est, Amazones profugæ patria procul à Thermodonte.

RES TVRCARVM.

TVRCAE in hac parte inter Sarmatas Asiaticos supra Caspias portas commemorantur Plinio, Melæq;. Qui uastas dicit eos colere solitudines, aliq; uenando. Ptolemæo Tusci in eadem parte ponuntur. Simocatus historicus, ut tradit Eusthatius, ait Hunnos à Persis Turcas uocari. De his itaque Scilix Græcus autor, qui historiam scripsit Constantinopolitanam, sic refert: Turcarum genus Hunnicum est circa Caucasum montem, gens maxima atque libera: quum Saraceni late dominarentur in Asia, atque inter se dissiderent,

Maugmet
Imbrael
Mucaleth turca

Maugmet princeps Persidis & Mediæ contra Imbraelem item Saracenum Babyloniæ principem, auxilia Turcarum adcersiuit: illi duce Mucaleth, uictoria potiti, ad imperium Persiæ aspirare cœperunt: præsidiaq; in Araxis ponte constituta à Saracenis, ne Scythæ transirent in Persiam, cum amouere conarentur prohibiti, manu ualida prædone duce Strãgolice cõtra exercitum Maugmet ueniunt, ac tandem potiuntur.

Strangolix

Totius Persiæ Strangolix Sultanus efficitur: ruptisq; Caucasi claustris Turcas alios euocat: uicinis bellum suscitat: Babylonem Pissasirio rege superato in potestatem redigit: contra Carbessen Arabiæ Principem bellum primum per Cuclmã legatum, deinde per Asangatris filiũ infeliciter gessit, amissis copijs ac profligatus: uerum alij atque alij insurgentes

Otho præsul

huius nationes totam Asiam occupauere. Hæc Scilix. Otho autem præsul Phrisingensis dicit eos egressos è finibus anno sal. D.CCLX. regnante apud Francos Pipino: Asiam occupauere, ac cum Saracenis de una lege conuenere, quum prius uti reliqui Scythæ idola colerent. Insequentibus deinde temporibus diuersi ex his duces ac principes loca diuersa

Solimanus

cepere. Solimanus Niceam usque ad Hellespontum & Tarsum Ciliciæ, qui in prima expeditione Hierosolymitana expulsus à nostris cum tota familia fuit.

Ducath
Assungur

Ducath Damascum omnemq; regionem Decapoleos: Assungur Alapiam, Anexianus Antiochiam cum modicis finibus: nam usque Laodiceam Syriæ Calypha Aegypti è gente Saracenica possidebat regiones. Post annos circiter LXXX. regnante apud

Syracinus
Norandinus

Hierosolymas ex nostris Almerico Syracinus Norandini Damasceni principis dux simulatione ferendi auxilij Calipha Aegyptio, qui tunc à nostris oppugnabatur, eum obtruncauit, Sultanumq; se primum Aegypti constituit. Huius

Saladinus

Saladinus successor Hierosolymæ Syriæq; regnum nostris expulsis in potestatem recepit, processuq; temporis & ipsi Saraceni eum nomen ex Turcis, quod inter Arabes uersarentur usque in hodiernum diem accepere: perpetuaq; postmodum lege sanxere, ne quis Turca aut in secta Mahumetana natus Sultanus esset, sed aut Christianus fidei desertor, aut alterius nationis captiuus ac seruus.

Turcarum familiæ IIII

Insequentibus deinde seculis ann. circiter MCCL. quatuor è Perside familiæ cum totidẽ ducibus ac exercitibus late per Asiam, perq; Europam uagati sunt, Asambeci, Candelori, Caramani, Othomanni.

Candelori
Caramani

Candelori Sinopen, regionemq; circa Pontum ceperunt. Caramani Ciliciam, quorum ultimus Abramus auxilium contra Othomannos à Pio pont. per oratores petijt. Vtraque igitur familia à Mahumete Othomanno pulsa ad opes Asambeci confugit.

Asambeci
Vsuncasan

Hic Asambecus Vsuncasan appellatus, una ex quatuor familijs in Perside regnabat omniũ potentissimus: apud Tauros ciuitatem ab eis uocatam regiã cõstituerat, ac Othomannis plures ademit urbes: cum Venetis ex ea causa fœdus iniuit: oratorq; Venetorum Catherinus Zenus ad eum missus anno MCCCCLXXII. multas eius opes testabatur se uidisse: contra Othomannum ad septingenta hominum millia coëgisse, ipsum in castris uenari solitum equos syluestres quibus uescebantur. Prusiæ ac Natuliæ regiones hostium depopulatum esse. Denique Cappadoces, Armenos, Mesopotamios, uicinosq; circa populos omnis subegisse. Aliæ quoque literæ Securani Genuensis, qui apud eas nationes negotiabatur, ad Sixtum pont. eodem ferè anno idem testabantur: præterq; etiam Sorochum nepotem magni Tamberlani ab eo expugnatum, apud mare Caspium Samorcantem urbem proximam Amazonibus tenentem. Hiemsalem regem Babyloniæ cum toto exercitu superatum: Aegypti Sultanum ob formidinem ad fœdus ineundum compulsum. Quæ omnia post eius mortem desciuere, filijs non pari uirtute aut felicitate succedentibus. Ex quo Othomanni, ac alij, multa de eorum imperio abstulerunt. Nuper uerò ann. MDII. excitatus est in Perside uir bubalcus & idiota, nomine Sophi, qui se prophetam dei nominat, responsaq; dat: opertaq; facie more Moscos populos audit: magnoq; cum exercitu ingressus uicinas nationes subegit. Othomannis maximè aduersus, quibus multa iam abstulit, eaq; antiquis possessoribus & dominis Asambeci nepotibus tradidit. Armenos Christianos ultrò obuiam ob metum procedentes bona spe iussit esse. Othomanni autem, quos è quatuor descripsimus familijs, eodem tempore Othomanno duce in Asiam primum minorem irrupere. Hic enim ex humili fortuna ob uirtutem rei militaris magnum sibi nomen in Turcarum gente parauerat:

Orchanes

cuius filius Orchanes suprà nidum paternum in Thermodontem & Bithyniam transgressus, caput extulit:

Amurathes

huius item Amurathes rem maiorum adauxit: duobus siquidem de imperio Græcorũ certantibus ab altero auxilio adcersitur, pacta Callipoli: quam adsecutus primus Turcarum paulatim per dissensionem principum Græcorum in Europam, in Thraciam primo, deinde in reliquam Græciam manus iniecit. Huius è duobus superstitibus liberis,

Pazaites

alter Solimanus breui decessit, alter Pazaites paterno successit imperio, maiorum fama non inferior. Thraciam, Mœsiamq; magna ex parte subegit: maiora facile consecuturus, si per eius infelicem exitum licuisset. Captus siquidẽ à Tamberlano, de quo uiro inter Parthos postea dicemus, in caueaq; uinctus cathenis modo feræ circumducebatur. Filij hac clade accepta euestigio per Thraciam fugientes à Græcis

Celapinus

capti sunt, è quibus Celapinus natu maior, inutili quidẽ nostrorum consilio, ad recuperandum paternum regnum dimissus obijt, superstite filio Orchane pupillo, quem tutor

Moses

ac patruus eius Moses cupiditate adrepti imperij de medio sustulit: quod denique & ipse sine liberis extinctus, fratri

Mahumetes
Amurathes

Mahumeti reliquit. Hic igitur primus Danubium traiecit: multasq; eorum ciuitates tributarias fecit. Huic Amurathes filius successit: quem aliquandiu Græcus imperator in Asiam traijcere conantem interclusit: demum ubi eò penetrauit, Muscapham Pazaitis filium regno paterno spoliatum egentem contra eum excitauit: quo uicto Amurathes solus rerum potitur: Thessalonicam ui captam diripuit: Epirumq; ac Aetoliam subiugauit: Sinderouiam Georgij despoti Seruiæ soceri sui urbem expugnauit. Cum centum armatorum millibus Pannoniam ingressus obtinuisset, nisi

commeat

commeatus per anni penuriam defuissent. Bis tamen Pannonios bello fudit: semel apud Varnam, in qua Vladislaus rex cum duce Ioanne Hunadis & Iul. Cæsarino legato profligatus fuit: de quo quid deinde fuerit incertum, non amplius uisus est. Ioannes ut peritus rei militaris fatum prædixerat: non creditus sese ante finem pugnæ in tutum recepit. Legatus fugiens dum aquaturus equum in amnem ingreditur, à latronibus Pannonijs trucidatus in medio campo iacuit. Post quam uictoriam Amurathes simul cum alijs rebus gestis, iam satis gloriæ peperisse putans, uitæ tranquillitati consulere deinceps statuit. Itaque cura rerum

Mahumetes

Mahumeti puero & eius magistro Callibassæ tradita, ipse imperio se abdicans secretum petijt. Reuocatus paulò pòst à suis cõtra Ioannem Hunadis iterum aduersus eundem rursus uictoriam retulit, atque iterum secessit. Moritur apud Prusiam Bithyniæ ciuitatem, quæ erat ante captam Constantinopolim Othomannorum regia. Mahumetes igitur defuncto patre, instituta maiorum pro ingenio correxit: rem domi forisq; legibus ordinauit: Constantinopolim expugnauit. Auctus deinde uiribus ad Albam inter Danubij & Saui confluentes castrametatus, magnam à nostris plagam accepit XXX. ferè mil. è suis desideratis. Fuere in eo exercitu tres Ioannes, Vaiuoda dux regis Pannoniæ, Ioan. Caruagialla legatus, & Ioan. Capistranus ordinis minorum, sub Calisto III. Post hæc Seruiã inuasit: eius Despotus Georgius relicto defensioni filio in Pannoniam aufugit. Trapezuntem deinde ac Bosinam fugatis eorum principibus subegit: omni denique ferè Græcia cum Peloponneso, Macedoniaq; ac Illyrico potitus, in Italiam ad extremum

Hydrunti expugnatio

penetrauit, Hydrunto capto: in quo bello per triennium gesto, flos omnis Italiæ absumptus est: benigne nobiscum egit dei prouidentia, autore inter hæc de medio sublato. Ad cuius nuncium mortis Sixtus pont. qui iam de fuga in Galliam, & alma urbe beatis apostolis qui eam tuerentur, relinquenda cogitauerat: cum patribus ac de plebe deo gratias agens, tabernas claudi: institium ac triduale sacrum

Pazaites
Zizimus

indici iubet. Mahumetis igitur filius Pazaites qui nunc imperat, rem paternam suscepit, expulso Zizimo fratre, qui Rhodum primo, deinde in Galliam, postremo in urbem Romam ad Innocentium VIII. captus cum custodibus Rhodiorum militum uenit: obuiam Francisco pont. filio procedente: exceptusq; publice in senatu, pontificem, deinde patres more suo consalutauit: mox custodiæ traditus est, donec ab Alexandro successore ablatum Carolus VIII. rex Gallorum hinc secum Neapolim duxit, qui paucis post diebus ueneno extinctus, maximi initium mali nobis fuit: nam rem tutam fore Christianis frater per oratorem pontifici receperat eo incolumi. Igitur an. MCCCCXCVIII.

Carni

excursiones in Carnorum regionem transmisso Taliauento fecit: multa fidelium milia trucidauit. Biennio deinde

Methone capta

post longa obsidione Methonem cepit, omnibus ad unum oppidanis cum præsule necatis subuenientibus Venetis. Postremo Gallorũ classem suppetias ferentem apud Lesbum perdidit: quæ singula alijs etiam in locis mihi repetita.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. VIII.

ILLYRICVM.

ILLYRICI ab Illyrio Cadmi & Hermiones filio, ut tradit Eustathius, cognominati, quorum sepulcrum prope Ceraunia cernitur. Hic enim è Thebis profecti in serpentes mutati fuerunt, postquam Cadmus Martis draconem, qui Dyrcen custodiebat, interfecit. Ratio fabulæ ut idem dicit, quod homo Græcus & politicus mores induerit barbaros, & uictum ferinum. Appianus autem aliam repetit originem: Polyphemo uidelicet & Galateæ tres fuere filij, Celtus, Galatus, & Illyrius, qui totidem constituere populos. Illyrio deinde filij, Achilles, Autarius, Dardanus, Medus, Taulantius, Perrhebus: filiæ quoque Partha, Daorta, Dasara: à quibus Taulantij, Perrhebij, Achillei, Autarici, Dardani, Medi, Partheni, Dasarici, Darsij prodiere. Autario ipsi Pannonius, uel Pæonus potius, & Scordiscus filius fuit. Pæoni uerò Tribalus, à quibus pariter nationum cognomina traducta sunt. Hæc ille. De Illyrijs Florus ait, quod primo bello Punico, regnante Teuca muliere, populationibus non contenti, licentiæ scelus addiderunt, legatos Rom. securi percusserunt, præfectos nauium igni cremauerunt, idq; quo indignius fieret mulier imperabat. Itaque Cn. Centimala duce, late superati fuerunt. De eadem regina quæ Agronis regis uxor fuit, Polybius sic ait: Illyrij sæpe eos qui ex Italia nauigabant, & ex Phœnice mercatores deprædabantur. Romani conquestum ad Teucam reginam P. Iul. & T. Coruncanum miserunt: alterum eorum liberius locutum, postea discedentem in itinere iussit interfici contra ius gentium. Ita missus Cn. Centimala cum exercitu Teucam superauit, illa sese in urbem Rhizonem recepit, & procul à mari in ipsa Rhizonis fluuij ripa pacem fecit, hac conditione ut tributum daret, omni Illyrico excederet, paucis exceptis locis, ut non ultra Lissum ei nauigare liceret. De Illyrijs postea, uti Liuius testatur, L. Anicius prætor capto Gentio rege qui rebellauerat, triumphauit. Deinde Scipio Nasica cons. expugnato Delminio, unde Delmatæ dicti sunt, amplissima ciuitate. Mox Q. Metellus cognomẽto Delmaticus. Postremo Asinius Pollio Augusti tempore, Salona oppido munitissimo in potestatem recepto. Insequentibus uerò temporibus Sclaui dicti sunt, à Græcis autem Sclaueni, de quorum origine Procopius Græcus autor sic scribit: Sclaueni gens Scythica Iustiniani tempore in Illyricum irruere, multasq; strages ediderunt, contra eos imperator exercitum misit Germanorum, qui multos ex eis interfecerunt. Sclaueni nihilominus prædas egerunt, & incommoda multa uicinis intulerunt: Istrumq; nequeuntes transire, se domum receperunt. Postea uerò paulatim Gepidis militantes suprà capita omnium emersere, ac Istrum transeuntes imperij Rom. loca occupauere, interq; Illyricos consistere. Catalecto utuntur semiscythico ac proprio in sacris usque literis ac sacrificijs, concessione pon. ac sancti præsulis eorum Cyrilli. Magistratus ac principes Banos appellãt. Dominãtur nunc partim à Pannoniorũ regibus, partim à Venetis: ligneis habitant plerumq; ædificijs culmo contectis, præter paucas littorales urbes in quibus humanius degũt: tellurem optimam colunt: ubi teste Aristotele, bis grauidæ pecudes & quater in anno tondentur. Regionem omnem Rom. ut est autor

Teuca regina Agronis uxor

Cn. Cẽtimala

Gentius

Scipio Nasica

Q. Metellus

Asinius Pol.

Sclauorũ origo

Sclaueni

Bani magistratus

Illyrici diuisio — Rufus, in prouincias XVII. diuisere. Noricorum II. Pannoniorum totidem, Valeriam, Samensem, Delmatiam, Mœsiam, Dacorum II. Sub ditione Macedoniæ sunt VII. Macedonia, Thessalonicensis, Achaia, Epiri II. Latitudo totius Illyrici Plin. pass. mil. CCXXV. ab Arsia usque ad Drinum DCCC. Adrius mons Straboni Mediam, ut Apenninus Italiam diducit, hinc Adriaticum, inde Pannonias respiciens. Mutat autem Ptolemæo in itinere nomina, Ocra, Carnus, Bebius, Albanus, Adulas, Getius, Seardus, pro uarietate regionū appellatus. Hunc præter Rufum diuus Hieronymus, Alpes Iulias uocat, quendam describens locum. Inter Constantinopolim, inquit, & Alpes Iulias. Duobus principalibus abluitur tota regio fluminibus, Sauo, & Drauo: citra Adrium uerò alijs minoribus, Edanio, Titio, Narone, Rhizone, Drilone, Drino, omnibus in Adriaticum erumpentibus sinum. Populi autem inter idem mare ac montes hi ferè nominantur, Iapides, Liburni, Illyrici, Dalmatæ, Dryopes, Cerauni, Iatæ, Chelidonij, Hyelles, confusi ferè omnes. Iapydum, & Liburnorum ciuitates XIIII. conuentum Scardonitanum petebant. Ius latij habebant, ut autor Plin. Iapides ex Gallis Illyricisq; nati cum latrocinarentur uicti ab Augusto, ut idem refert, fuere. Hyelles Chersonnesum habent teste Apollodoro, qui Hyllus appellatur, habens ciuitates XV. Ad hos Argonautæ descenderunt, ab ijs etiam Iason didicit tripoda Phœbi eò aduectum abscondere, quod fatum erat illam terram inexpugnabilem fore ubi tripos esset: dicti ab Hyllo Herculis filio, & Melitûs Aegei fluminis filiæ: qui apud Phæacas natus non tulit esse sub Nausithoo. Itaque cum parte Phæacum uenit ad Cronium mare, autor Eust. Dalmatarum oppida ad LX. fuisse, ex magna parte ab Augusto incendio uastata testatur Plin. ex his in ora post Arsiam ponuntur Ptolemæo, Aluona, Flamona, ubi flumen hodie uocant. Senia, nunc Signia, qua breuiore itinere ex Italia transmittunt Pannonias petituri. Enona nunc Nona. Phanates, qui sinui Phanatico nomen dederunt, ius latii habebant. Iadera colonia, pro qua bellum diuturnum inter Venetos & Pannonios, Scardona incolumi adhuc nomine, ubi olim conuentus. Sicum nunc Sibinicum. Spalatum, Plinio commemoratum, olim Diocletiani palatium. Eusebius in Chronicis. Diocletianus haud longe à Salona in uillæ suæ palatio moritur. Hinc Halmissa octo ferè passuum mil. procul, arce nobilis, Ciclodie uocata: inter quam & Spalatum tractu maritimo ad montes usque pertinet gens, quæ quòd Diocletiani genere se ortam iactat, eorum locum politicam quasi remp. appellant, iuribusq; suis uiuunt in hodiernum diem, senatu Veneto permittente. Sinus deinde panditur Chelonius: Narona colonia Plinio, hodie Narenta ad nihilum ferè redacta. Naro quoque fluuius eidem ponitur, Ptolemæo Narbo, & Straboni Varo, in utrisque menda. Epidaurum à Gothis dirutum colonia Rom. e cuius ruinis Ragusia iuxta ædificata, libera nunc ciuitas, tantum Turcis tributaria. Hoc Epidaurum Pausanias & Strabo Limiram cognominant, quòd portuosum sit: alterum Epidaurum in Feloponneso, ubi Aesculapij templum. Rhizinium Plinio, Polybio autem Rhizo oppidum ciuium Ro. & amnis, ubi nunc Catharum cernitur, arce Venetorum renouatum oppidum. Butuanium Plinio, Ptolemæo Butua, priscum retinet nomen, à Cadmo Aegyptio condita: dicta quòd bubus ad currum iunctis huc commigrauerit, uel à Buto Aegypti ciuitate. autor Stephanus. Antibaris nouo nomine urbs metropolitana, quæ ex Docleatium uicina ciuitate ruinis creuit. Præsul est unus nunc utriusque. Olchinium, quod antea Colchinium dictum est, à Colchis conditum, ut autor Plin. nunc Dulcinensis ciuitas: deinde Drino fluuius, Pli. Ptolemæo Drilo: is est quem Bolianam Dalmatæ appellant. Post eum Drinus Dalmatiæ Albaniæq; terminus. Est item alter iuxta minor, eiusdem nominis, qui lacum efficit, in Drilonemq; exit. Post Drinū uerò Lissum oppidum ciuium Rom. ab Epidauro C. mil. pass. distans, ut autor Plin. nunc Alexiensis dicitur ciuitas: de qua deq; alijs in Albania locis (nam & Albanos eos Ptol. uocat) in Macedonia dicemus. Intus autem sunt oppida, Scodra ciuium Ro. à mari XIX. pas. mil. distans, ut Plin. nunc Scutarensis ciuitas, ante hos an. XXX. à Venetis possessa: deinde à Mahumete Turca ingenti obsidione pressa, ac demum in pacis conditione recepta. Delminium, unde Delmatæ appellati, suprà Liuio commemoratum, nunc Damna uocatum, haud longe à Scodra. Salona à Pollione, ut suprà dixi, expugnata. Tribullum Plin. nunc Tribuniensis præsul in codice descriptus. Diocleatæ, ubi nunc Dioclēsis urbs diruta, falso à quibusdam Diocletiani ædificiū existimata, quando Plinio ponuntur. Supra Istros Carni sunt lata regio, à Foroiuliensibus incipiens atq; ad montana pertinens: Germani eam Carinthiam uocant, quasi Carnuthiam, corrupto uocabulo, quanquam nonnulli alteram faciunt: eadem tamen est gens, Dalmatica quidem, & ducibus Austriæ subiecta. In hac Iulium Carnicum Ptolemæo Plinioq;, quod ex loci situ Golitiam quidam esse contendunt: cui præfuit ætate nostra Henricus comes uir turpissimus, æque corpore atq; animo, qui filios indolis longe melioris, ac matris nobilitatē referentes reliquit. Est etiam in hac Labatum oppidum ex nomine fluuij uicini, quem Plinius Neuportum appellat, unde descendit Argo nauis ad Istros. Dalmatæ Lublanā hoc oppidum uocant ex Lugea uicina palude. Hanc regionē in primis bonam fertilemq; esse Ludouicus imperator monstrauit, qui ei Arnolphum primogenitum filium ducem constituit. Modrusa quoq; nouo nomine ciuitas in hac parte inter montes sita est. Magistratum habent Carniti archiducem Australibus hodie subiectum. Morem præterea hunc barbarum, ut non solum in furto deprehensum sed furti suspectum extemplo suspendant: post triduum de suspicione iudicant. Si iure mortuum animaduerterunt, pendere eum sinunt: si minus, contumulant, eiq; iusta faciunt. Proxima huic Iapidia, quam Stiriam nunc uocant, licet Pius pontifex eam Valeriam putat: ego uerò ex descriptione Rufi, Valeriam potius Croatiam dixerim, inter Danubium & Drauum. In hac Cilia est ad Saui ripam, urbs, uti apparet ex uestigijs, antiqua. Nam inscriptiones in ea plures nominum Rom. apparent: oppidani à Sulla conditam dicunt, uocariq; Sullacem, nulla tamen autoritate quam sciam. Nam fortè ea fuerit aut ex eius ruinis, quam Ptolemæus non longe ab hac ponit, Celiam appellatam. Huic comes imperat Australibus ducibus subiectus. Is fuit ætate nostra Fredericus uir facinorosus, qui pellicis causa nobilem ac probam uxorem interfecit. Qumq; sub Nicolao V. Romam ad iubileum uenisset, nec melior propterea factus esset, rogatus quid ei profectio contulisset, ut non prioris sim oblitus artis inquit: Nam & sutor meus ad crepidas item redijt, qui mecum iter fecerat. Filiam habuit Barbaram, quæ Sigismundo imperatori nupsit, filiumq; Vlricum haud patre meliorem. Is est qui tutor postea Ladislai pueri fuit, de quo in Pannonia mentionem faciam. Ex Stiria sal in Germaniam asportatur.

Marginal notes (left column): Illyrici diuisio; Adrius mons; Iapydes; Liburni; Dalmatæ; Dryopes; Cerauni; Iatæ; Chelidonii; Hyllis; Dalmatarum oppida LX.; Arsia fluuius; Aluona; Flamona; Senia; Enona; Phanates; Phanaticus sinus; Iadera; Scardona; Sicum; Spalatum; Halmissa; Chelonius sinus; Narona col.; Naro fluuius; Epidaurū colonia; Ragusia; Rhizo oppidū & fluuius; Catharum; Butua; Antibaris; Docleates; Olchinium; Drino, qui &

Marginal notes (right column): Boliana; Lissus colon.; Scodra; Delminium; Salona; Tribullum; Diocleatæ; Carni; Golitia; Labatum; Neuportus; Modrusa; Iapidia; Stiria; Cilia; Sulla aut Sylla

DE INSVLIS ILLYRICI.

INSVLAS autem Illyrici amplius mille frequentatas Plinius dicit. Potissimæ nunc Tragurium. Alterum in ora fuisse Strabo & Ptolemæus tradunt. Arba, Pharus: antea Parus. Plinio: Ptolemæo autē Pharia, uetera omnes seruātes nomina.

Marginal notes: Tragurium; Arba; Pharus

Est

Lissa. Issa. Chissa. Gissa. Corcyra. Melite.

Est in eodẽ mari Lissa, Plinio, & Antonino, & in hodiernũ diem uocata, et Issa, Isseo quõdã uiro clara, ut Strabo et Athenæus scribũt. Est & Chissa quæ eadẽ fortè fuerit cũ Gissa sicuti Issa & Lissa. Antoninus tamen duas has urbes facit, Brachia, Issa, Lissa, Corcyra, Melite. Gissam putant quam hodie Pagam nominant, quoniam uestigia in pago adhuc extant Gissæ appellatæ. Meliten, Ptolemæus Meliginam uocat, Polybius Melitusam. Hinc canes Melitei in delicijs, ut Plinius refert. Corcyra, quam Melænam uocat eodem teste, nunc Cursula: altera uerò quæ ante Epirum est, Corcyra dicitur.

Bractia. Crepsa. Apsorum. Portunata quæ & Vigilia. Curita.

Bractia ab Antonino usq; in hodiernũ diem uocata: Venetus unà cũ alijs seruit. Polybius tamen Brectiam dicit, & Brectianos colonos. Stephanus Elaphusam ait à Græcis uocari, & etiam à quibusdã Brectanus, Crepsam, & Apsorum, Ptolemæus in eadem insula ponit. Hodie eiusdem nominis duas uocant insulas, quas prætor unus Venetus regit. Portunata, quæ hodie Vigilia, seu Vegia dicitur, quanquam sunt qui Vegiam eam esse uolunt, quam Ptolemæus & Plinius Curitam uocant. Ego tamen potius existimauerim eam dici, uel eius esse colonos, quæ à Ptolemæo Vectia scribitur in ora.

Apsyrtides.

Sunt item in eodem mari Apsyrtides insulæ eorum qui Apsyrto duce à Medea trucidato, non adsequuti quod iußi fuerant ab Aeta rege, formidantes reditum in hoc partim loco, partim in Illyrico circa Ceraunia consedere. Apollonius in Argonauticis rem omnem explicat.

Drauus. Sauus. Colapis. Bacuntius. Valdanus. Vrpanus. Valeria.

Deinceps pars Illyrici, quæ ultra Adrium est, ubi Drauus & Sauus amnes maximi in Danubium fluunt, alter ex Noricis uiolentior, Sauus ex Alpibus currens. CXV. mill. paß. interuallo. Amnes quoq; non ignobiles, Colapis, Bacuntius, Valdanus, Vrpanus, in Sauum omnes miscentur. Inter hos igitur Dalmatiæ populi plurimi Pannonijs immixti sunt. Ex his sunt Iapides siue Stiriæ pars campestris. Præterea qui loca Valeriæ tenẽt: de quibus Rufus sic ait: Marcomanni, & Quadi de locis Valeriæ, quæ sunt inter Danubium & Drauum, pulsi à Tyberio sunt, & limes ab Augusto inter Romanos & Barbaros per Vindelicum & Noricum, Pannoniam, & Mœsiam est constitutus.

Præsul Croatinus. Amantini. Segestica. Scisia. Syrmium. Taurunum. Teutoburgiũ. Quinqueeclesiensis. Cibalis.

Hanc hodie partem Croaciam uocant regibus Pannoniorum subiectam, eiq; adscribitur præsul Croacensis. Amantini quoq; populi, quos Rufus item deuictos à Tyberio dicit, unà cum Pannonijs, in hoc ferè spatio fuerant, ubi etiam antiqua urbium nomina, Segestica, Scisia, Syrmium, Taurentum, nunc Belgradum, uictoria illa inclyta Pannoniorum contra Turcas duce Ioanne Hunnadis nobilitata. Situm est in Saui & Danubij confluentibus. Vbi uerò Teutoburgium Ptolemæo, in Draui & Danubij coitu ponitur, Quinqueeclesiensem ciuitatem nunc uidemus. In ripa Saui ulteriore, est etiam Cibalis Ptolemæo, non ignobilis urbs, patria Decij imperatoris. Omnia nunc Pannoniorum regibus dominata. Antequàm ab Illyrico discedam ciuitates apud Fiscum apostolicum in tota regione descriptas ponere uisum est.

Metropoles III. Iadrẽsis, Ragusia, Antibarensis.

Tres omnino metropolitanæ Iadrensis, Ragusina, Antibarẽsis. Sub prima Traguriensis, Pharensis, Signanus, Scardonensis, Arbensis, Nonensis, Croacensis, Titiensis, Sibinicensis. Sub Ragusina Stagnensis, Rossensis, Tribuliensis, [illegible]iensis. Sub Antibarensi Dulcinensis, Dinaſ[illegible]atinẽsis, Polacensis, Albanensis, [illegible], Scutarensis. Catharensis uerò sub Strmẽsi, pleraq; corruptis, uti demonstraui, nominibus, quorũ nonnulla inter Albanos sunt, de quibus postea dicemus. Nunc ad Pannonios Transeam.

PANNONIA.

Bathorex. Tyberius Cæsar.

AD Pannoniã spectat quicquid est agri ultra Sauum. Hanc Tyberius Cæsar uiuente Augusto, subacto rege Bathone, ac per Alpes Iulias itinere facto biennio domuit, quũ nullus ad eum diem ausus fuisset ad Danubium arma transferre, quamuis sæpe insultantibus Barbaris. Multis deinde seculis Romanis principibus subditam exterarum gentium diuersæ nationes inuasere, domiciliumq; primum ac quasi pontem in ea constituere, unde facile in urbem Rom. inuadentes Latinum nomen, quod tantopere cupierunt, euerterent. Igitur prima irruptio Gothorum fuit: paulò antequàm urbem occuparent. illac iter populabundi fecere, quum Illyricum etiam penè omne uastarunt. Post hos Longobardi: deinde Hunni: mox Auari: postremo Tartari omnem eam regionem uexauerunt, quod accommoda sit ad primos impetus excipiendos, ab ijs præsertim nationibus, quæ è Scythia egrediuntur. Pannoniam à Græcis Pæoniam uocari scribit Appianus, & Pannonios Pæonas: cæteri uerò scriptores Pæoniam diuersam faciunt: eamq; apud Axium fluuium in Macedonia constituunt. Duas Pannonias Ptolemæus posuit, alteram superiorem ubi nunc Austria, de qua in Germania diximus: & hanc de qua nunc scribimus inferiorem, cuius limites multo breuiores quàm imperiũ: nam & Iaziges, qui Transyluani: & Daci, qui Valacchi: & Valeriæ populi, qui Croatij nunc sunt: præterea Amantini ex magna parte ipsorum regioni subijciuntur. Eius quidem ciuitates, quod uicatim potius habitent, & ligneis ædificijs, ueteres non posuere: sed gentes quæ Straboni sunt, Breuci, Audizeti, Ditrones, Pirusçæ, Desitiacæ, quibus Batho quondam imperauit, & alij conuentus ignobiles in Dalmatiam usque distenti sunt: & Sardiei ad meridiem pertinentes, qui Sardiates Plinio uocantur, nunc uerò Sardenses, reliqui ex magna parte interiere. Nec sanè quæ à Ptolemæo ponuntur urbes dignosci nunc possunt, mutatis nominibus & locis: hodie nanque in sacro fisci codice ciuitates XIII. adnotantur.

Metropoles, Strigonien. Colocensis.

Metropoles omnino duæ, Strigoniensis, & Colocensis. Sub prima Agriensis, Mitriensis, Vaciensis, Iauriensis, Quinqueeclesiensis, Vesprimiensis. Sub Colocensi, Zagabriensis, Transyluanus, Varadiensis, Sirmiensis, Canadiensis: ex quibus ultra Danubium sunt Agriensis, Vaciensis, Syluanus. Qui Iazyges sunt Metanastæ, id est, migratores, & coloni eorum qui apud Mæotim sunt: ulteriora Daci poßident, qui nunc Valacchi, de quibus postea. In medio fermè tractu in sinu Danubij, ac ferè peninsula, Buda Pannoniæ regia continetur. Inter hos tantum Agrienses, quos Appianus Agrianos uocat, antiqui sunt. Descripta iam in uniuersum regione, reliquam adijciam historiam, ubi & urbium nouarum, quas paulò suprà commemoraui, origines pro uirili parte uidere licebit, priusq; de moribus pauca dicam.

De moribus Pannoniorũ.

Igitur habitu & cataleĉto ferè illyricizant, uti & consanguinei Boemi & Poloni, artium omnium indociles præterquàm militaris, quam naturæ feritate ita exercent, ut ne per brumam quidem uacent, magnoq; adiumento [illegible]nini Christiano tuendo contra Barbaros fuerint. Villis atque uicis abundant stramineis, quas sæpe reficiunt ad subi[illegible] inimicorum incursionem, uel alia leui de causa flagra[illegible]. Nos id sumus periclitati, quo tempore cum card[illegible] Aragonensi legato proficiscebamur, serui negligentia per noctem lucerna totum uicum comburentis: itaque Turcas adesse putantes, ac humo surgentes, ubi strati paßim cubitabamus, quisque trepidus uia, quæ sibi primum in tenebris offerebatur, properabat. Ego uerò in cauerna quadam [illegible] aliquot horas

ras delitui, donec ueritas patefacta. Cæterum inculti ac pro-
Pyritteria cul à delicijs, hyeme, ut reliqui Aquilonares pellini in pyri-
terijs agunt potui ciboq; plus iusto uacantes. Mirandumq;
id in primis, cum merum, aromataq; præter cæteros morta-
les frequentent, iuuẽtutem tamen esse castam, & absq; scor-
tis agere: uitibus, pecoreq; abundant, olea nequaquam. Re-
gis uectigal admodum tenue. Cura regni præsulibus, ac pro-
ceribus traditur: hi iussi à rege extemplo L. armatorum
millia suis stipendijs exhibẽt. Pompam seruorum præferũt,
argenteis splendoreq; uestium utuntur. Dum equitant arun-
dinem in manu gestant. Id insigne nobilitatis, quod & Ger-
manis commune. cætera plebes sordida. hominem inter-
ficere leui de causa promptum habent, idq; impune licet.
Iidem religiosi, magnaq; pars ante lucanas uigilias ac sa-
cras obeunt horas: in templis errare, aut aliud agere quàm
supplicare dum sacrificatur, pro crimine ducunt. Sextam fe
riam sacram habent, ieiunioq; uenerantur. Excitata est ea na
Matthias rex tio ante paucos annos singulari & eleganti ingenio Matthiæ
Regis, qui artes bonas, tum Italicos magnopere adama-
uit, quorum commercio & adfinitate, in cultum splendidio-
rem omnia restituit. Nunc quibus Pannonia ab initio creue-
rit auspicijs, sub quibus'ue regibus usq; in hodiernum diem
fuit, quantum ex eorum annalibus licet deprehendere, bre-
uiter attingam. Postquàm, ut dixi à diuersis principio Bar-
baris regio percursa est, Longobardis inde postremo disce-
Hunnorum gens dentibus Hunni successere, è Sarmatia Europea egressi: quo
rum genus in Sarmatiæ descriptione narraui. Ex his post-
ea Hungari, quasi Hunnari appellati. Hi siquidem anno
salutis circiter CCCC, duce Keue Pannoniam ingressi ad
Tulnam Austriæ locum contra Romanos uictores fuere, in
Attila rex quo prælio dux ipse occubuit. Cui Attila rex successit, in-
genti uir animo, qui ad propagãdum imperium intentus, cu-
Buda oppidũ ra Pannoniæ Budæ fratri, unde oppido nomen delegata,
ipse cum copijs in Galliam traiecit, Aurelianumq; obsedit.
Inde cum Aetio duce, qui adsciuerat in societatem Theode-
ricum Gothorum regem, tunc Galliæ Narbonensis partem
tenentem, apud campos Catalunenses, collatis signis con-
currens singulari clade adfectus est, in quo prælio Theode-
ricus cecidit. Igitur tanto accepto incommodo se in Tre-
Lupus præsul Trecensis cas recepit, ubi præsulem Lupum uirum sanctissimum ob-
uiam habuit: à quo oratione placatus reclusis portis reci-
Nicasius præsul pitur. Rhemenses uerò, quod contra eum conspirauerant,
deleuit, ubi Nicasium urbis præsulem cum Eutropia sorore
Vrsula qui religione incensi in oculis hostium manserunt, marty-
rio adiecit. Quos exitu consimili mox secuta est Vrsula, Bri
tanniæ regis filia, unà cum XI. mil. uirginum, ab eodem
in expugnatione Coloniæ interfecta. Demum reuersus fra-
trem Budam, qui regnum occupauerat de medio sustulit.
Post aliquot deinde annos rursus redintegratis uiribus, iti-
Aquileia nere per Illyricum facto Aquileiam triennio obsedit, ubi
per ciconiam cum pullis è ciuitate migrantem deprehen-
dit magnam esse intus famem, quapropter instando uicit,
eam'que ab solo diruit. Post hæc alias Padi terras depopu-
latus ad Mintium castra posuit, ubi à Leone primo ponti-
fice eò profecto sola oratione delinitus, cum pace disces-
Honoria Honorij filia sit, ducta in matrimonium Honoria Honorij principis fi-
lia, cuius nuptias dum reuersus in Pannoniam celebrat, ui-
no grauis [illegible]uris è sanguine è naribus obrupta uena
defluente [illegible] est, Post eius mortem filijs quos ad
L X. dicunt [illegible]de principatu contendentibus, res est ad
Chabas Adalarius duos deducta, Chabam & Adalarium. Chabas tandem
cum reliquis fratribus prælio uictus, Constantinopolim
aufugit. Pars eius exercitus cum ducem profugum sequi
nolet inter Iazyges, ubi nunc Transyluani constitere, ac
propter Hunnorum odium gentes, sese uicinis infensos an-
maduertentes, Zetel cognominauerunt, qui Latine Sicu- Zetel, qui & Siculi.
li dicuntur. Hi in hodiernum usque diem perseuerant suis
tantum utentes legibus, ore truculentiores quàm Vngari,
tum barba & capillis promissis terribiliores. Hac igi-
tur Attilæ successione annis ferè CCC. in Pannonia regna-
runt, Deinde anno salutis ferè DCCXLIIII. à morte At-
tilæ CCC. imperatore Constantino V. sedente Zacharia
pontifice, Hunnorum alia manus finibus egressa contra Hunnorũ alia manus
consanguineos suos in extrema Pãnonia bellũ mouit apud lo Herdel
cum qui Herdel appellatur, septem ducibus exercitu parti- Herpad dux
to. Quorum primus Herpad ad Albam castrametatus, ho-
stium duce Zuataplugo interfecto, Pannoniam uictor obti-
nuit, inde post annos VI. uicinos infestare cœpere. Carniam, Carnia
Stiriam, Carinthiam (quibus populis Gregorius patriar- Stiria
cha Aquileiensis tunc potens auxilio fuit) tenuauerunt. De- Carinthia
inde in Bulgaros aliquot factis excursionibus, in Italiam
anno ferè DCCCCIX. cum XVI. armatorum millibus
traiecere, Paduam igni ferroq; diruerunt: quibus Berenga-
rius primus eius nominis ad Forumiulij occurrens primo
quidem superatur, mox per Venetiam debacchantes ador-
tus compulit annui fœdere stipendij ad sedes proprias re-
meare: qui paulò pòst promissis minimè stantes sollicita-
ti ab Albergio Hetruriæ comite contra Romanos, iterum
duce Toxone auo diui Stephani, reuersi: primum contra Dux Toxon
fœdus Hetruscos adoriũtur, captisq; multis mortalibus post
aliquot annos eodem terrore repetentes, si quid erat reli-
quum asportauerunt. Quos Berengarius secundus impe-
rator magna ui pecuniæ placatos remigrare compulit. To-
xoni Geyca filius successit diui Stephani pater. Stephanus Geyca Toxonis filius
rex primus diui Henrici imperatoris opera, cuius neptem S. Stephanus
in matrimonium duxerat, Christianus simul & rex factus, primus rex ac Christianus.
iuuante quoque diuo Adalberto præsule Pragensi à quo ba
ptisma suscepit, sanctitate ac miraculis claruit: nec tamen
ab armis remotus, quippe qui plurimas ex hostibus præ-
sertim infidelibus, uictorias retulit: & Keam ducem Bul-
garorum in prælio interfecit. Inde gaza multa redacta, ex
cuius manubijs basilica Alberegalis ab eo extructa, mu-
neribusq; ornata. Filium Emericum ducem, sanctitate & Diuus Emericus.
ipsum præditum amisit. Hic à teneris annis ætatulam suam
deo uouit, supplicijs ieiunijsq; intentus, præterea uini ac
Veneris expers florente ætate decesserat, Cuius mœro-
re obitus pater in ualetudinem incidit pedum, unde ex-
tinctus est, quum regnauit annos XXXIX. sepultus in æde
Alberegalis, ab eo, uti suprà dixi constituta. Vazulem pa- Vazal
truelem suum instituit heredem, quem antequàm dece-
deret Keilla regina eius coniunx comprehensum exocula- Keilla
uit: Petrumq; consanguineum suum instituit. Petrus igi- Petrus rex
tur diui Stephani ex sorore nepos, patrem habuit Guliel-
mum diui Sigismundi Burgundiæ regis ex fratre nepo-
tem: qui Sigismundo interfecto Venetias aufugit: ubi ducta
in matrimonium imperatoris sorore Gertrudi, filiam sus-
cepit Keillam reginam. Defuncta Gertrudi, sororem diui
Stephani duxit: ex qua hunc Petrum suscepit: qui ob libi-
dinem & sæuitiam, & præ[illegible] quod homo Germanus,
quæ natio est odio Pann[illegible]triennio postquàm regna-
uit pulsus est, suffecto Ab[illegible] ac ad Henricum impera- Aba rex
torem in Bauariam confugi[illegible], dum belli uires redinte-
grare molitur, Pannoniorum arma contra se excitauit,
qui Bauariam omnem depopulati sunt. Aba nihilo melior
Petro Canadini quadragesimæ tempore omnem nobili-
tatem in consilio uocatam necauit: multum reclamante Ge- Gerard⁹ præsul Canadiensis martyr
rardo, eius urbis præsule sanctißimo. Quare Pannonij ad-
cersito auxilio Abam fugant: Petrum exulem restituunt:
Christi religionem delere contendunt, præsulibusq; ciui-
tatum ad unũ omnibus necatis, inter quos fuit Gerardus ipse
clarus

clarus miraculis ac sanctitate. Boni igitur omnes successione

Bela

facta, Endram, Leuentham, & Belam, filios Vasualis patruelis Stephani regis, quem diximus à regina exoculatum, in Polonia exulantes statim reuocant. Ex his Endra, Petrum cum manu Teutonicorum in austriam confugientem, in itinere adortus cepit, oculisq; orbauit: qui post paulò decessit anno III. quàm ad regnum restitutus fuerat: sepultusq;

Quinq ecclesiensis urbis origo

apud Quinque ecclesias, quam urbem ipse construxerat, ac principi apostolorum dicauerat. Andreas, qui & Endra

Andreas rex Tibacus

prius dicebatur, anno MXLVII. apud Albam accepto diademate, initio regni nihil habuit potius quàm desertam ac paulatim destitutam Christi religionem populis restituere, ac cogere ad ea seruanda, quæ diuus Stephanus persancte præceperat. Constituto imperio ac mortuo fratre Leuentha, tertium fratrem Belam regni consortem ac ducem fecit: regis Ruthenorum filiam in matrimonium duxit, ex qua Salomonem & Dauid genuit. Bela uerò Geysam & Ladislaum. Henricus interim imperator Petrum regem, quem interfecerant ulturus, fines Pannoniorum cum exercitu ingreditur, sed paulò pòst conditio conubij pacem fecit: Salomoni regis filio Sophia filia collocata, nuptiæ apud Mornam fluuium celebratæ. Post hæc Andreas cupidus gloriæ, Salomonem tunc puerum quinquennem diademate iussit redimiri, excusatione quod nouum exemplum causa pacis populorum introduxisset, cum præsertim fratrem tunc Belam suspectum haberet: quem cum nullo pacto placare posset, tollere de medio constituit. At ille ad Miscam Poloniæ ducem socerum suum confugit. Andreas item filium Salomonem ad socerum eius imp. misit. Igitur Bela Polono-

Tibiscus flu.

rum copijs instructus apud amnem Tibiscum, qui hodie à Barbaris Tissa appellatur, cum Andrea concurrens prælio fit superior, Andreas in Germaniam fugit: sed ad portas Musini captus atque interfectus est, sepultus in cœno-

Bela rex

bio S. Amani, quod ipse construxerat: regnauit an. XII. Bela regno per fratris cædem potitus, bonus alioquin princeps habitus, populos à multis uectigalibus immunes fecit: primus Byzantios nummos argenteamq; monetam percussit: mercatum die Saturni communem instituit. Decessit lapsus equo fractusq; membra post annos regni tris, sepultus in cœnobio S. Seruatoris ab eo constituto. Huius quoque illud Persancte factum commemorandum, quod Pannonijs petentibus iterum à fide desciscere, & cædem facere præsulum, respondit se tempus ad deliberandum uelle: interim multos ex eis sceleris autores interfici iussit. Deces-

Salomon rex

sit superstitibus Geisa & & Ladislao filijs. Salomon, quem diximus apud socerum Henricum imperatorem exulare, è uestigio Bela extincto, soceri armis in regnum restitui-

Geisa

tur. At Geisa Belæ filius qui in Poloniam confugerat, comparata Polonorum manu aduersus eum profectus, apud Monsum castrum munitissimum in armis constitit: donec per pacificatores concordia inter eos inita, Geisa, & Ladislaus duces in Pannonia remansere. Post hæc Salomon Hunnos, ingenti multitudine Pannoniæ fines ingressos fudit, fugauitq; anno regni eius XIII. Tertium deinde molitur bellum periculosissimum contra Græcos Bulgarosq;, qui Zanam fluuium traiecerant, quos aduersus proficiscens in Albam Bulgaricam locum munitissimum se recipere coëgit. Salomon oppidum obsidione trimestri circundat, illi auxilio Saracenos, quos Bessos uocant, accersunt: his Pannonius uenientibus, cum armis occurrit: eisq; ad unum omnibus coram trucidatis, spem defensionis oppidanis adimit: tertio tandem mense uirgo captiua. Pannonia oppidum incendens causa fuit belli finis, unde præda ingens domum relata: cuius cupiditas discordiam rursus inter regem & fratres duces excitauit: iisq; se ad arma accingunt. Rex Germanorum, illi Polonorum auxilijs instructi descendunt in campos Vaciæ, ubi sylua erat tunc inaccessa, soli tantum eremitæ cuidam sancto Vacz nomine

Vacz eremita Vaciensis urbis origo

frequentata: unde Geisa postea rex ex illo urbi nomen indidit, templo etiam maiore constituto. Igitur primum duces hic armis decernere statuunt. Alacer inter alios Ladislaus, angelorum uti fertur ac diuinitatis instinctu fratrem bono esse animo adhortatur: inito prælio duces superiores fiunt tanta cæde, ut uires illius regni quodammodo exhaustæ fuerint. Rex ad Conson, & Poson castra sese ex clade recepit, ubi gazam ac familiam condiderat: uenientem mater increpuit, arguitq; inscitiæ rei militaris, ex quo indignatus ille uix ab ea manus abstinuit. A Ladislao tandem

S. Ladislaus cum fratre prælio congreditur

apud Posonem obsessus, in singulare cum eo certamen uenit: in quo, ut dicunt, territus diuini quasi oris aspectu hosti concessit. Post hãc uictoriam Geisa adsumpto sceptro, triennio regnauit. Quo extincto, Salomon indulgentia Ladislai iterum restitutus, dum in Bulgaros & Græcos mouet, ac Danubium cum exercitu traijcere maturat, ab imperatore Constantinopolitano fugatus, in quoddam castrum citra Danubium se recepit: in quo obsessus & cum paucis relictus, clam in desertum locum alia re simulata secessit, ubi præterita facta, perpetua pensauit abstinentia: sepultus est apud Polam Istriæ ciuitatem. Ladislaus uir sanctus ea mo-

Diuus Ladislaus

destia fuit, ut superatum ab se inimicum iterum regnare permiserit: quin si per proceres licuisset, qui eum ad rem suscipiẽdam magnis precibus compellebant, regnum in perpetuum recusasset, tantum ducis nomine contentus, præter uitæ sanctitatem, qua emicuit, etiam bello præclarus. Hun-

Contra Hunnos

nos iterum traiecto Tibisco in Transyluaniam irruentes acri prælio superauit: Rhutenos item, qui olim Roxolani dicebantur, in fines ingressos fortiter resistendo compulit pacem sponte petentes ad proprias sedes remigrare. Polonos infestos coercuit oppido Cracouia tribus mensibus obsesso, quod ad deditionem compulit opinione castrensis

Stratagema S. Ladislai

copiæ strategemate deceptum, quum Ladislaus montes farina integi iussisset. Inde agros Boemorum depopulatus est, quod propinquum eius Conradum, imperatoris Othonis filium eiecissent. Accersitus ad expeditionem Hierosolymitanam alacri se animo accingebat, si per mortẽ licuisset. extinctus est anno sal. millesimo nonagesimoquinto, tertio calendas Augusti, regni uerò decimonono, nullis relictis filijs. Sepultus Varadini in cœnobio diuæ genitricis ab eo

Varadinensis ciuitas unde

constructo. Nam & basilicam Varadinensem fundauit, ac locũ ciuitatis Varad appellauit, apud parœchos castri Bior prope fluuium Keures. Erat enim Varad eremita sanctissimus qui in eodẽ loco agebat, ubi tunc sylua ingens fuerat, Dicitur diuus Ladislaus quum sine legitimo decederet hærede, regnum diuæ genitrici reliquisse: quapropter eius imaginem posteri in nummo: ex altera uerò parte regis

Colomanus præsul Varadinensis rex

percusserunt. Colomanus Geisæ filius patruo Ladislao successit antea præsul Varadinensis ab eo constitutus, sed suis omnibus superstes apostolica indulgentia reginam à patruo relictam ducere permissus, ut unà & regno & proli consuleret. Horas tamen canonicas semper obiuit. Cum Rhutenis bella gessit. Dalmatiæ regnum, Petro eorum rege montem Hadrium hostiliter traijciente in prælio interfecto, Pannoniæ regno adiecit: classem uti cum Venetis conuenerat ad Aquileiæ expugnationem misit, quæ postea ab imperatore capta fuit. Improbo dicitur ore fuisse, luscus, claudus, gibbosus, lingua blesus, omnia denique Ladislao dissimilis. Initio quidem regni peregrinos ad expeditionem Hierosolymitanam illac iter habentes prohibuit, incommodoq; adfecit: his addidit parricidiũ Almo fratri luminibus ademptis. Hic enim quũ basilicam

Deme

Demesiense templum

Demesiensem construxisset, regem in ea consecrands adcersiuerat, ubi proditionis apud eum insimulatus, ac interfici iussus, ad aram confugit, à qua nullis uiribus diuino miraculo auelli potuit, inde postea ad imperatorem se recepit, ubi & diem obijt. Colomanus uerò decessit anno salutis M C X I I I I. regni X X V. sepultus apud Albam Stephano et Ladislao filijs superstitibus.

Stephanus II

Stephanus I I. regnauit an. X V I I I. sepultus Varadini, monachi habitum iamiam moriturus accepit, perpetuam cum Comanis pacem habuit, inuitis Pannonijs, quibus maxime inuisi fuerant.

Comanorum gens

Erat & hæc gens Scythica quæ prope Polonos consederat, non procul à Tartaris, quæ regnum continuo infestabat.

Bela II

Bela I I. Almi illius quem exoculatum fuisse diximus filius, & ipse quoque cæcus seruabatur à Pannonijs in regnum, quod Stephanus sine prole decessisset. Duxit uxorem Helenam regis Seruiæ filiam, ex qua Geisam, Ladislaum, Stephanum, & Almum suscepit: mulier sanè ingenio uirili, quæ coacto procerum concilio de cæcitate illata uiro quæstionem habuit, deprehensi criminis autores, statimq; necati. Sed nec tumultus ex alia parte defuit principum Pannoniorum ei aduersantium, ac Borichum filium Colomani nothum ei obijcientium. Is igitur coacta Polonorum & Rhuthenorum manu multas ei turbas intulit, postremo uictus in prælio atque interfectus est. Post hanc uictoriam Bela in regno confirmatus reliquo tempore otio, animoq; indulsit ad temulentiam usque, qua sæpe corruptus nihil dicitur petentibus uel turpe negasse: regnauit annum: sepultus apud albam M C X V I.

Geisa

Geisa Belæ cæci filius natu maior rem suscepit, qui cum Germanis in Pannoniam irruentibus graue & periculosum gessit bellum, primo uictus: deinde uictor ad Ludouicum Galliæ regem legationem misit, ut Boricus hostis paternus ad quem ille confugerat dederetur: quod minime impetrauit, ne libertas regni uiolaretur. Mox ipsum Ludouicum illac iter in expeditionem Hierosolymitanam habentē honorifice excepit, cumulauitq; donis: Conrado uerò imperatori minime debuit: qui paulò pòst eodem itinere ad idem bellum proficiscens Pannoniam, non religiosi, sed prædonis more ingressus fuerat: regnauit an. X X. sepultus apud Albam.

Stephanus

Stephanus I I I. Geisæ filius & hæres omnium consensu, patruos habuit initio ex successione regnum usurpantes Ladislaum, deinde Stephanum Belæ I I. filios qui breui tempore interiere. Regnauit annos X I. sepultus Strigonij, I I I I. nonas Martij, M C L X X I I I.

Bela III

Bela I I I. Stephani filius, Geisæ nepos, regnauit an. X X I I I. sepultus apud Albam: huius tantum memoratur in prædones furesq; acris animaduersio.

Emericus

Emericus Belæ I I I. filius Constantiam natam rege Aragone pactam habuit, quæ mox uiro superstite apostolica indulgentia nupsit Frederico imperatori. regnauit an. V I I I. decessit M C C. pridie calend. Decembris, sepultus apud Agriam urbem.

Ladisla' III

Ladislaus Emerici filius menses V I. dies V. sepultus apud Albam.

Andreas Hierosolymitanus rex

Andreas cognomento Hierosolymitanus, filius Belæ I I I. Emerici frater post Ladulaum ex fratre nepotem successit: initio regni, iussu pontificis, uotum olim paternum de profectione Hierosolymitana absoluit, uti testatur Decretalis, licet, de uoto & uoti redemptione. Paucis post mensibus redijt, multas inde sanctorum reliquias asportans, quas ad hunc usque diem in Pannonia uenerantur. Ex Getrudi uxore Germana genuit Belam, Colomanum, Andream & diuam Elisabetam: quam locauit duci Turingiæ Lantgrauio, qui in expeditione Hierosolymitana extinctus est: cuius uiri festum ob merita Hierosolymis à Christianis celebratur. At uxoris gesta religio'que apud omnes notissima nationes. Andreas obijt anno salutis millesimo C C X X X V I. regni trigesimo: sepultus in cœnobio de Egnis.

Bela IIII

Tartari

Bela quartus Andreæ patris successor, Tartarorum illam nobilem cladem passus est: qui cum quingentis millibus armatorum Pannoniam inuaserunt anno M C C X L I. His rex ad flumen quod Saium ipsi uocant apud Agriam ciuitatem occurrens, in prælio superatur, in quo omnes Panoniæ uires consumptæ. Inde ad mare confugiens delituit in Dalmatia, quò gazam ab initio, familiamq; miserat. Hostes igitur debacchati igni ferroq; late omnia uastarunt: deinde Vaciam, postea Varadinum diripuere: in hoc etiam fœminas in templo clausas omnis cremauerunt. Ad postremum Strigoniam obsident, quò totius regni reliqua multitudo cum bonis tanquam in arcem, quod citra Danubium esset, se contulerat, turribusq; ac uallo se munierat. Illi flumen glaciatum pedibus equisq; ausi traijcere, oppidum breui expugnauerunt, quum cæterorum facta cædes, tum C C C. matronarum, quæ se primum misericordiam quærentes obtulere. Triennio igitur hac sæuitia utentes, tandem fame coacti Pannoniam deseruerunt. Bela in regiam reuertens, post hæc duo bella gessit, alterum aduersus Fredericum Austriæ ducem in quo ipse cecidit, alterum uerò aduersus Othocharum Boemiæ regem, in utroq; infeliciter gesto fusus fugatusq;: regnauit annos X X X V. sepultus. Strigoniæ unà cum coniuge Maria filia imp. Constantinopolitani, ac filio duce, cum hoc elogio.

Elogium

Dum licuit, tua dum uiguit rex Bela potestas, Fraus latuit: pax summa fuit: regnauit honestas.

Stephanus V

Stephanus V. Belæ filius Otocharum Boemiæ regem cum auxilio Germanorum magnis uiribus fines ingredientem apud fluuium Rapscam appellatum fugauit: præterea Bulgaros cum eorum rege, ac Buda oppido expugnato superauit: regnauit an. I I. sepultus in insula Budensi in æde diuæ genitricis.

Ladislaus

Ladislaus I I I I. Stephani filius, cognomento Kimlzizlo, bellum cum Comanis gessit: duce Oldamur apud lacum Hood. Prælio inito tandem uictor discessit, cum imber aduerso in hostem uento diuinitus iactaretur. Postea cum eis pace facta, eorum insuper superstitione se contaminauit, Sed & erga uxorem Caroli regis filiam, non minus irreligiose se habuit, pluribus ei pellicibus inductis. Quare ad eum castigandum missus legatus à summo pont. Philippus Firmanus qui quamuis parum in hoc genere profecerit, barbas tamen quas ad eum usque diem promissas gerebant ponere, cultioremq; sumere habitum eis persuasit.

Quando Pannonii barbas posuerunt

Cæterum siue ob regis mores siue præterita, & etiam intestina bella, hoc tempore res Pannonia magnopere inclinata uidebatur, eoq; deducta, ut rex ignobilium equorum biga tantum ueheretur, interq; cætera eius probra Comanorum amicitiam seruaret, à quibus demum iusta ultione interfectus est: nonnulli à proceribus regni dicunt, nulla relicta prole.

Andreas III Venetus

Andreas I I I. Andreæ Hierosolymitani nepos, cognomento Venetus, post Ladulaum rem suscepit, cuius prosapia sic habet. Quum Andreas Hierosolymitanus è peregrinatione rediret, in Italia ab Estensium familia hospicio laute exceptus, marchionis filiam post primum matrimonium duxit, quæ post mortem uiri in Italiam grauida remigrans, paulò pòst filium Stephanum in domo paterna peperit, quem Pannoniæ regem appellabant. Is quòd in auum maternum conspirasset, Ferraria profugus ad Iacobum Aragonem in Hispaniam sororis suæ uirum: deinde rursus in Italiam Rauennam, postremo Venetias uenit, Ibiq; ducta uxore principis uiri filia, hunc Andreā suscepit. Qui postquam creuisset fretus quum propinquorum tum Venetorum potentia, in Pannoniam Ladulai tempore cum magna manu uenerat, pauloq; post Ladislao interfecto, eius iuuante factione, ut diui Stephani genus successit. Non defuere proceres qui pont. per nuncios sollicitarent, uti Carolus puer ad regnum mitteretur: cuius origo huiuscemodi

Caroli regis origo.

cemodi est. Rex Stephanus v. Belæ IIII. filius Mariam ex se natam Carolo Tardo Caroli primi Siciliæ regis filio locauit, ex qua ille Carolum Martellum patrem huius Caroli suscepit. Igitur ea de causa missus unus & item alter legatus in Pannoniam, rem tenouit: interea Andreas in pace moritur anno MCCCCI. sepultus Budæ in æde diui Ioannis.

Ladislaus

Ladislaus siue Venceslaus, Venceslai Boemiæ regis filius, à magna procerum parte lectus inualescente quotidie Caroli factione, sese auxilio patris in Boemiam recepit: post

Otho rex

quem Otho Bauariæ dux à procerum concilio surrogatus, breui & ipse tempore à Carolanis expellitur. De hoc narratur, dum fugeret, diadema diui Stephani, quod in cenophoro cōditum metu inimicorum ferebat, in itinere cecidisse, moxq; ab ijs qui id iussi quæsitum ierant, repertum in uia fuisse. Hoc postea à Ladislao Vaiuoda unà cum Othone, dum illac iter haberet, interceptum est: sed iussu legati mox in coronando Carolo restitutum, cautum enim fuerat ei nationi, ut nullum absque illo regem admitterent.

Carolus rex

Carolus igitur plures annos absque regni possessione nequicquam fauentibus amicis, demum pulsis Ladislo & Othone, iuuante quoque legato apostolico Gentile ordinis Minorum obtinuit an. MCCCX. sedente Clemente IIII. Tris ex successione duxit uxores, Mariam Polo-

Caroli proles

niæ regis, Beatricem Lucemburgensem Henrici imperatoris filias, & Helizabetam. Ex hac ultima tris liberos sus-

Ludouicus
Andreas
Ladislaus

cepit, Ladislaum, Ludouicum, & Andream. Passus coniurationem admodū magnam fertur cuiusdam Feliciani, unius procerum qui è fece à Matthæo Palatino fuerat eductus. Is calendis Maij regem cum tota familia in regia prandentem nactus, clam propinquans stricto gladio petit, primumq; dextræ uulnus inflixit, ac reginæ sanctæ mulieris manum obijcientis quatuor concidit digitos. Tumultu statim excitato à circumstantibus trucidatur, & in totam eius familiam seuitum Carolus deinde in Italiam mari aduectus, Andream filium septennem ad eius patruelem Robertum Siciliæ regem, qui eum petierat, duxit: cui postea Ioannam neptem locauit. Redeuntem breui post tempore adierunt Ioannes Boemiæ cum Carolo filio & Poloniæ, reges ad renouandum cum eo fœdus: in quibus excipiendis multorum dierum pompa ac sumptus prædicantur. Paucis inde post annis Locka dux Ruthenorum ad ineundam societatem postremo Cazimirus eius sororius, qui Ludouicum Caroli filium tunc puerum, quod ipse sine liberis esset in Poloniæ regnum adoptauit. Ipse uerò bellum unum contra Valachos duce Bazarad Vaiuoda rebellantes, idq; infeliciter gessit. Apud Vicegradum commorari solebat: laborabat sæpe ex pedibus. Decessit anno regni XXXII. sepultus apud Albam in æde diuæ genitricis: quam tempore suo flagrantem, saluis diuorum reliquijs, ac in turri quadam locatis, restituerat. Ea ferè tempestate magna uis locustarum omnes eas regiones inuase-

Ludouicus

rat. Ludouicus anno MCCCXLIII. uiuente patre Carolo duodeuiginti natus annos regnum iniit: primum bellum aduersus Saxones qui Transyluaniam infestabant feliciter gessit. Alexandrum Vaiuodam, qui & Valachis & patri Carolo semper hostis fuerat, ultro se dedentem habuit. Tartaros, Trāsyluanos, Siculos infestantes per Andreā Laczk Vaiuodam Alexandri filium repressit. Gregorium Curiaci & Vilipitium Croatiæ principes, qui Croaciam unà cum magna parte Dalmatiæ ad defectionem sollicitauerant, cum exercitu ad Byhegh oppidum castrametatus ante ullum prælium obtemperare compulit. Gregorium iterum rebellantem per legatum compescuit: cum Venetis parum feliciter dimicauit. Iaderem enim oppidum olim Pannoniæ unà cum copijs amisit, oppidanorū ingenti facta cæde. Interea cum Andreas frater in Italia apud Auersam ciuitatem reginæ Ioannæ coniugis dolo de medio sublatus esset: Ludouicus rex cum exercitu ualido in Italiam ad ulci-

Ludouicus in Italiam

scendam iniuriam properauit: cuius aduentu Ioanna unà cum Ludouico uiro principe Tarentino, qui se regem Siciliæ uocabat, trans Alpes in prouinciam tribus triremibus aufugit. Ludouicus Neapoli potitus omnes noxios mulctauit, regemq; ex illo se Siciliæ ac Hierusalem appellauit: anno insequente demum remigrans Stephano Laczk filio Vaiuodæ & Volfrado Teutonico regni Neapolitani curam delegauit, qui rebelles plurimos bello uictos securi percusse-

Vernerius

runt. Mox Vernerium ducem à Ioanna & Ludouico contra eum missum cum quingentis militibus Conechium, cepit. Deinde Ioanna ipsa cum uiro Ludouico magno instructa exercitu ueniente, Ludouicus certior factus confestim iterum in Italiam traiecit: Barioq; & Canusio ac Auersa tribus mensibus expugnatis, res paulum intermissa est, quod annus instabat iubilei. Quare Romam religionis gratia iter conuertens à Bonifacio IX. magnifice in palatio exceptus est: quotidie Veronicam uisere uoluit, quatuor aureorum millia aræ principis apostolorum obtulit. Paucis post diebus domum reuertit, præfecto rebus Italicis Andrea Vaiuoda relicto: ipse Veronæ in itinere exolutis stipendijs exercitum dimisit. Deinde ab Innocentio VII. per legatum iussus regnum Neapolitanum in eius arbitrium uti contentiosum dimittere, obtemperauit: insuper & proceres quos obsides secum duxerat, missos fecit. Post hæc, contra Venetos quòd oram Dalmatiæ ei abstulissent, bellum prosequitur. Quamobrem tertio profectus in Italiā Taruisium, multaq; eorum oppida partim ui partim deditione accepit: Iaderem recuperauit. Demum pace facta ac oppidis quæ Venetorum prius fuerant restitutis, sub conditione ne quis subditus plecteretur, in Pannoniam rediit. Veneti nihilominus postea & subattos, & Marinum ducem cum nonnullis qui regi adhæserant, capite mulctauerunt. Taruisini item contra fœdus sese mulctatos adspicientes Leopoldo Austriæ duci Lud. propinquo se dedidere, quos ille rursus Francisco Carrario dedidit, concordiæ inter eos ineundæ gratia. Post hæc mortuo Cazimiro auunculo iure hereditario Ludo. Poloniæ regnum accepit, rebelles ubiq; coercuit: cum Roxolanis, Lituanis Valachis, Bulgaris, prospere pugnauit. Romano Pontifici Gregorio, Innocentio, Bonifacio, auxilia misit. Iudæos ex toto regno expulit, cœnobia complura exstruxit, sancti Pauli primi eremitæ ossa è Venetijs abducta, iuxta Budam in monte collocauit, monachos augendo, quos iam Carolus pater introduxerat. Eius tempore & item per-

Comani Christiani facti
Patareni

suasione Comani facti Christiani. Patareni quoque Bosnensium secta per Peregrinum Præsulem eorum ab errore depulsi. Ex Helisabeta Stephani Bani filia tres tantum filias suscepit, Catharinam, Mariam, Aduigam, è quibus Mariam Sigismundo Brandeburgensi locauit, quem generum sibi ac regno adoptauit. Extinctus est anno regni XL. Salutis M.CCCLXXXII. sepultus apud Albam. Vir fuit animo ingenti circa disciplinam militarem, quam studiosissime coluit, munera militis sæpe obeundo. In Italia in Canusiæ expugnatione primus murum ascendens, lapidis ictu in uallum deiectus diu semianimis iacuit, deinde in obsidione Auersæ iaculo alterum pedem uulneratus admodum elanguit. Helisabeta eius mater post mortem Caroli uiri Romā uenit, partim religionis causa, partim ut Andreas filius uir Ioānæ, Siciliæ regno restitueretur, quam rē frustra sæpe absens cum Pontifice tentauit. Excepta honorifice Veronicam bis, scalam ascendendo, uisere propius uoluit. Inde Neapolim profecta est, ubi reginæ Ioannæ nurus delicijs ac fastidio offensa, cito discessit. Maria inter Panno-

Maria regina

niæ re

niæ reges conscribitur, ultima proles diui Stephani, patre adhuc uiuo regina facta est, adcersito uiro Sigismundo celebrandis nuptijs: pars tamen procerum stirpem uirilem diui Stephani requirens euocauit Carolum cognomento Paruum, filium Andreæ olim dolo Ioannæ interfecti, qui Carolus regnum Neapolitanum iam fuerat adsecutus. In hunc igitur uenientem extemplo & Maria & mater eius Helisabeta coniurauere. Adcersitusq; specie consilij à Palatino comite uulneratus, unde paulò pòst obijt, diuq; inhumatus iacuit, quod interdictus olim sacris à Pontifice fuerat, ob negatum regni Siciliæ censum. Vltor ei non defuit Ioannes Horuath Banus, qui sontes illac iter secure faciētes adortus cū aliquot militibus cepit, Palatino comite prius necato, mox regina Helisabeta prima mali causa in Danubium proiecta: Mariam uerò usq; ad aduentum sponsi Sigismundi in Panno niam reseruatam promissa demum impunitate diuisit. Illa igitur apud Albam uiri nuptijs celebratis breui post tempore moritur. In his tumultibus ferè triennio regnum post Ludouici mortem agitatur. Sigismundus Caroli II. Romani Imperatoris filius natione Boemus annos ferè L. regnauit, uircū liberalitate tum animi magnitudine clarus, maiestate insuper corporis uenerabilis, bello tantum infelix, sæpe à Turcis & Boemis in acie fugatus. Mariæ uxoris, itemq; socrus de Comitis Palatini iniuriam ante omnia capto Ioanne, quē suprà memoraui, ac trucidato, est ultus. Post hæc proceres XXXII. Pannonios necari iussit, ob quam rem ipse postea captus ac traditus uiduæ cuius maritum interfecerat, eloquētia & blanda persuasione effecit, ut ab ea dimitteretur. Maria coniuge amissa Barbaram duxit ex Comitibus Ciliæ, cuius ope regnum recuperauit, & uiduæ filijs gratus fuit. Multa ipsius egregia in religionem commemorantur. Pontificatum in tris partes diuisum apud Constantiam ad unum redegit, aditis ea de causa quaquauersus per orbem prouincijs. Prusiam, quam Poloniæ rex militibus Teutonicorum per uim ademerat, restitui iussit. Vitoldum ex duce regem Lituaniæ fecit. Cum Venetis duce Pippone Florentino grauia bella gessit: Venceslaum Boemiæ regem fratremq; suum, quod regno præesse nesciret, coniecit in uincula, quamuis negligenter custoditum, magno reipublicæ damno quidam Boemi liberauerint. Boemia post multos labores potitur. Marchiam Brandenburgensem Frederico Burgrapho Nurimburgensi dono dedit. In Italiam demum sedente Eugenio IIII. atq; inuito traiecit, resistētibus etiam per Nicolaum Tollentinatem Florentinis. Arnum fluuium transmisit adiuuante Antonio Pontadera, & per agrum Volaterranum iter faciens, sex mensibus Senis substitit, ubi frustra cum Florentinis pace tentata abijt Romam, ibiq; de more diademate suscepto è Basilica Petri euestigio in Lateranum contendit, Eugenio usque ad pontem prosequente. Inde in Germaniam reuertens Mantuæ à Ioanne Francisco Gonzaga magno sumptu exceptus, propinquam suam Barbaram Ludouico filio in matrimonium dedit, Marchionemq; Mantuæ primum creauit. Vbi domum peruenit, nihil potius habuit quàm concilium Basiliense sollicitare: uerum breui post tempore moritur apud Morauiam sine liberis, relicto regnorum successore Alberto Austriæ duce genero suo, ac deinde imperatore. Post eius mortem quasi metu liber Eugenius concilium Ferrariæ celebrari iussit. Item in Pannonia Budæ excitatus tumultus: in causa fuit Teutonicus quidam clam interfectus, ex quo inter utrāque nationem coorta contentio, uentumq; ad arma: quæ Iacobus Picens ordinis Minorum uir sanctus qui tunc forte aderat, sublato ac circunducto crucis uexillo, uociferando sedare frustra conatus, paulò pòst in ædem Sancti Ioannis unde exierat se recepit. Ea ferè tempestate rustici seruiq; ducibus Antonio & Martino diuersis & locis & temporibus bellum contra regem Pannoniæ excitauere: alter in Trāsyluania: Alter Martinus in terra Nyr & Zamoskenz, regesq; sese appellabant: magnam stragem quaquauersus edentes. Quibus tandem à regi proceribus bello sublatis ea pestis conticuit. Albertus Austriæ dux regnis Pannoniæ, Boemiæq;, paulò pòst & Imperatoris nomini successit. Boemos rebelles Morauiosq; bello domuit: Polonos ultra regni fines uagantes coercuit: contra Turcas profectus, ut Sinderouiam Rasciæ ciuitatem ab eis obsessam tutaretur, prius amisit quàm ad locum perueniret. Dum Austriam repetit, in itinere apud locum, qui Villa longa appellatur, dysenteriæ morbo decessit, postquam biennio imperasset: relicta uxore Helisabeta prægnante, quæ postea Ladislaū peperit. Vladislaus Poloniæ rex post mortem Alberti à Pānonijs ad regnum ac matrimonium uiduæ est adcersitus: quem illa grauate quidem accepit. Quumq; interea Ladislaum posthumum pareret, cum cuius nondum nuptias celebrauerat, recusauit. Hinc graue bellum inter eos postea exortum: ad quod componendum missus Iulianus Cæsarinus legatus. Mater igitur, ut filius statim diademate redimeretur apud Albam operā dedit. Quo peracto unà cum proceribus ad Vicegradi arcem properauit. Hoc enim oppidum iuxta Danubium est alto in loco situm: quo condi diama diui Stephani solebat. Huc ueniens regina proceres fallendo adulterinam ac similem reposuit, ueram secum, cum puero ad Imperatorem Fredericum III. confugiens unà cum filio paruo cuius ille propinquus erat, eius fidei tradidit ut seq; ac pupillum tueretur. Mortua Helisabeta Pannonij statim ad Vladislaum ipsum defecere: qui cum primum diademaius solennia obire uoluissent, muliebrem fallaciam deprehēderunt. Quapropter necesse fuit reliquijs ipsius Stephani loco diadematis uti. Percrebruit enim apud eos uetus religio, ut nullus absq; illius diademate rex rite factus uideatur. Vladislaus inito regno ante omnia expeditionem in Amurathem Turcam apud Varnam sumpsit, unà cum Iuliano legato supradicto: ubi uterq; occubuit cum uix toto triennio regnasset. de quo bello cum inter Sarmatas Turcarum mentionem feci, satis dixi. LADISLAVS puer Vladislao rege extincto à Pannonijs proceribus omnium suffragio comprobatur: apud patruum Fredericum usque ad annum XII. mansit, quamuis à subditis frustra per legatos sæpe repetitus: tandem quum Fredericus ex urbe Roma cum puero rediret, obsessus apud Nouam ciuitatem ab Australibus, ui puerum reddere coactus est: nequicquam Imperatoris partes iuuare conantibus, & Nicolao Cusa Legato à Nicolao misso, & Aenea Piccolomineo Imperatoris oratore. Receptum proceres extemplo Vlrico Ciliæ Comiti, eius auunculo, in fidem ac tutelam tradidere. Durante ætate pupillari, tres uiri eius regna administrarunt: Ioannes Hunadis Pannoniam: Georgius Pogebratius Boemiam: Vlricus Austriam. His itaque rectoribus fultus regna obibat. Quumq; in expeditione ea contra Turcas apud Albam interesset, territus inde specie uenationis in Austriam secessit: bello deinde feliciter gesto, cum reuertens in Pannoniam illac iter haberet, oppidum ingressus, ut recentem uictoriam lætus contemplaretur: Vlricus eius tutor in consilium interim adcersitus à Ladislao Ioānnis Hunadis filio incautus trucidatur. Rex uerò Ladislaum deinde excusantem se non contra regem, sed tyrannum hæc fecisse, æquo animo audiuit: iramq; dissimulauit, donec illum sponte secum inter comites Budam duxit: ibiq; paucis post diebus unà cum cæteris fratribus captus ipse securi percutitur. Matthiam minorem natu secum in Austriam duxit, custodiæq; tradidit. Inde in Boemiā profectus celebraturus nuptias filiæ Caroli Frācorum

Carolus Paruus

Sigismundus

Iacobus Picēs

Bellum ciuile contra regem Pannoniæ

Albertus

Vladislaus

Nic. Cusa

Vlricus Ciliæ Comes

Io. Hunadis

Georgius Pogebratius

corum regis: in medio rerum apparatu atque gaudio paucis post diebus non absq; ueneni suspicione mortem obijt, annum agens duodeuigesimum, magno fragilitatis humanæ indicio. Facie fuit decora, heroum fronte, roses ceruice, crispātibus & oblōgis more patrio crinibus.

Math. rex

MATTHIAS, Ioānis Huniadis siue Vaiuodæ filius, opera Georgij Pogebratij confestim post mortem regis ex Austriæ custodia liberatus ac in Boemiam ductus, à procerum senatu apud Pestem coacto Rex declaratur: Michaele Zilagi eius auunculo, & armis, & eloquentia instante, ac merita patris commemorante. Igitur hic uarietatem fortunæ uicesq; humanas adspicere licet. Duorum pari ætate adolescentiū, alterū dominū & in summa rerū felicitate: alterum seruum & captiuum, tum breui tempore hunc simul crescere, illum penitus occidere. Matthias itaq; inito regno, cum Frederico Imperatore, qui diadema Stephani tenebat, ac pro iure suo Pannoniæ regnum sibi uendicabat, sex annos bellum gessit. Cum eoq; tandem conuenit, ut rex donec uiueret esset, heredem uerò nullum instituere posset: diadema his conditionibus redditum, solennaq; de more obita. Conuersus ad bella Turcarum regem Maumethum ab obsidione Iayeze Rasciæ armis remouit. Transyluanos post Ladislai mortem rebellantes compescuit. Traiectisq; Alpibus Mondauiam, Valachiam, superato Stephano Vaiuoda relatisq; plurimis signis ad officium reduxit. Septem inigiter annos contra hæreticos Boemos dimicauit. Post mortem Georgij rex Boemiæ electus fuerat. Non defuere tamen ei domestici inimici Strigoniensis & Quinqueeclesiensis Præsules, ex humili loco eius liberalitate prouecti, qui Cazimirum Cazimiri regis Poloniæ filium clam sollicitabant, eiq; oppidum Nitrense tradiderant. Quod Mathias simul cum Cazimiro expugnauit, sed in Poloniam, sese ulturus, bellum mouens ad Vratislauiam statiua habuit, quo paucis post diebus Cazimirus pater ad colloquium in castra cum Matthia descendit, unde utrisque cum concordia discessum. Post hæc castrum Turcarum Sabacz ad ripam Saui fluminis media bruma expugnauit. In ciuitate Olomucensi conuentum habuit, ubi Vladislaus Poloniæ regis filius cum multis mortalibus adfuit. Vxores duas omnino habuit, primam Georgij regis Boëmiæ filiam, alteram Beatricem filiam Ferdinādi Siciliæ regis.

Beatrix Matthiæ uxor

Quæ uiro superstes sine prole legitima defuncto, instantibus Pannoniæ proceribus Vladislaum Cazimiri Poloniæ regis F. in matrimonium simul & regnum adcersiuit, deinde quod hæc natio Italico generi sit maxime infesta, breui post tempore ab eo iam in regno confirmato abdicata Strigoniæ secessit, ut litis huius euentum sub Alexandro ab Vrbe expectaret: uicta tandem à potentia succubuit, ac mœsta in patriam reuertit. Vladislaus interea maiorum indolem referens, eos populos magna sapientia moderatur, tum nuper una cum Petro Siculo Card. Regino ac legato Turcas prælijs aliquot fugauit.

DACIA.

DACIA, quam nunc Valachiam appellant, Pannonijs uicinam ac subditam, quam fecerit mutationem postea dicam, nunc quid in ea sit obseruatum antiquas breuiter referam. Dacos & Getas Strabo uicinos ponit, sed hos orientales ac uersus Pontum: Dacos Germaniam uersus & Istri fontes. Hos Dauos olim uocatos fuisse putat, ex quo Athenis Dauorum & Getarum nomina seruorum. Getas itē Græci Thraces esse opinati sunt, ut idem est autor, qui quidem utrunque Istri latus incolebant, ut & Mœsii, & Thraces sanè utrique, à quibus Mysii sunt illi qui inter Lydos & Phrygas habitauerunt. Plin. autem Getas à Græcis, Dacos à Rom. appellari dicit, eundem faciens populum. Posidonius ait Getas Mœsios & eius tractus homines religioni deditos ab animalibus abstinere cōsueuisse, melle tantū & caseo ac lacte uesci, pluresq; etiam Thraces qui sine mulieribus agūt: propterea Homerus eas gentes ἀβίους uocat, quasi sine uita, quòd celebs uita dimidiata sit, ut & ipse de Protesilai domo alibi testatur, quā religionem à Zamolsi uiro inter Getas nato traxerūt. Hunc Pythagoræ discipulū ac seruum dicūt fuisse, & ad Aegyptios cum eo penetrasse, eosq; ritus deinde in patriā deduxisse, ex quo Getæ uti deum eum uenerātur. Regem itē habuere Bœrebistam uirū Græcum, qui fines Getarum traiecto Istro prorogauit, in Thraciam ingressus: & usq; in Macedoniam, & Illyricum penetrans magnos Romanorum exercitus superauit, fretus tantum augurio cuiusdam Cetiei nomine magicæ dediti. Dromochetes alter rex eorum Lysimachum uiuum qui contra eum exercitum duxerat, cepit. Deinde quāquam barbarus, clementia fretus dimisit. Herodotus eos partem Thraciæ putat esse, fortissimosq; Thracum simul & iustissimos, debellatosq; olim à Dario quando ex Asia in Thraciam traiecit. Ad eos quoq; Alexandrum quandoq; penetrasse, ac muneribus donatum cito reuertisse. Iulianus princeps scribit in quadam oratione, Getarum gentem fortissimam ob uirtutem, tum ob Zamolsim quem uenerantur, esse, cum non mori sed migrare putent. Florus aut. Daci montibus inhærent, quotienscunq; concretus gelu Danubius iunxerat ripas, discurrere solebant & uicina populari. Visum est Cæsari Augusto gentem aditu difficillimam submouere. Misso igitur Lentulo ultra ulteriorem repulit ripam: citra, præsidia constituit: sic tunc Dacia summota atq; dilata est. Hæc ille. De Dacis & Cattis primus Domitianus duplicem triumphum egit. At Traianus princeps, ut autor est Rufus, penitus eam gentem in potestatem redegit, qui traiecto Danubio & uicto Decebalo rege Daciam trans Danubium in solo barbarico prouinciam fecit, quæ in circuitu habet decies centena millia pass. Sed sub Galieno principe amissa, & per Aurelianum tranlatis eò Roma colonis, duæ Daciæ in regionibus Mœsiæ & Dardaniæ factæ sunt: hæc Rufus. Mediam Daciæ regionem Tibiscus abluit in Danubium profluens, à Barbaris nunc Tissa appellatus, è monte profluens Carpato Ptolemæo, unde etiam Vistula: sed hic in mare Germanicum, ille in Pontum exit. Idem mons paulo ulterius Peuca dicitur, unde Tyra & Axiaces etiam fluunt. Sub Carpato Iazyges sunt, quos Transyluanos esse diximus: ubi septem Castra. Dicuntur autē Metanastæ, quòd ex his qui in Dacia sunt huc migrarunt. Vltra Tyram inferior Mœsia est, nunc Mondauia. Inter Dacas Ptolemæus Cistobocos ponit, quos Marcellinus Cistobocas uocat: eosq; in Europæa ponit Sarmatia, Capitolinus item. Cæterum usque ad Tyram solitudo maxima Straboni: Vergilius item deserta Getarum dicit. Nunc uerò (ut dixi) tota regio Valachia appellatur in duas diuisa partes. Prima Montana dicitur continua Metanastis: nunc Transyluanis inter Danubium & Carpatum montem: altera cui Mondauiæ nomen est à flumine appellatæ. Antiquitus inferioris Mœsiæ pars erat, protenditurq; inter Istrum & Tyram usque in Pontum. In his hodie regionibus, eo quod Romanos, ut dixi, accepere colonos, pleraque uocabula loquuntur lingua semitalica, argumento est nomen. Valachiam enim appellant, quod Valsch Italicum, lingua ipsorum dicatur. Ex hac Matthias rex Pannoniæ nostra ætate se genus habuisse iactabat è Coruina Romanorum gente, quam ob rem Coruum pro signo habuit: cuius adhuc filius nothus Ioannes Coruinus patrijs uirtutibus instructus magnum Pannoniorum gentibus præsidium præstat. Robur igitur priscum in bellis hæc natio refert, simul & nomen. Nam pro Dacis Danos factionem quandam in ea gente nunc appellant. Alteram uerò fa-

Mores Getarum

Zamolsis geta

Bœrebista

Dromochete

Herodotus

Iulianus

Florus

Domitianus

Traianus

Decebalus

Tibiscus

Iazyges

Valachia

Transyluania

Mondania

Math. rex

Io. Coruinus

Dani
Dragulæ

ctionem Draculas, qui cum Danis impares essent, Turcas auxilio quondam uocarere: quorum armis Danos pene ad internecionem deleuere, quos Ioannes Huniades Matthiæ regis pater Pannoniorum potentia fretus restituit: ac Turcis ereptos, unà cum agris occupatis, sibi suisq; tum nomini christiano acquisiuit. Nunc Valachiæ pars Turcis, pars Pannoniæ regibus obtemperat: cuius princeps Comes Palatinus Valachiæ nuncupatur: ducem eligunt, quem Vaiuodam appellant. Eam à Tartaris quondam captam Ludouici regis tempore

Bagdam
Vaiuoda

recuperauit Bagdam Vaiuoda, qui ab ipso postea Ludouico desciuit. Iterum Sigismundo regnante, duce Stephano Vaiuoda, Dania, & Valachia, & omnis trans Danubium regio rebellauit: uerum armis regijs compulsus Stephanus fuit sese conciliare, ac ueniam petere præteritorum.

MOESIA SVPERIOR ET inferior.

MOESIAS duas in Europa post Illyricum & Pannonios, superiorem & inferiorem Ptolemæus ponit: unde qui Asiaticas habitãt Mysias prouenisse dicuntur. Illæ Mysiæ, hæ Mœsiæ nominantur: ex inscriptione marmoris uia Tyburtina. T. Planci Proprætoris Mœsiæ, qui in ea plura, quàm centũ milia ex numero Transdanubianorũ ad præstanda tributa cum coniugibus, ac liberis & principibus, aut regibus suis traduxit. Græci autem utrasq; Mysias

L. Piso

dicunt. Has igitur Augustus per L. Pisonem eorum unum, ad quos Horatius Poeticam scribit, in potestatem redegit. Ex his deinde Alteram Aurelianus princeps, ut supra dixi, traductis eò Romanis colonis Daciam appellauit: alteram uerò inferiorem Getæ, ut ait Strabo, incoluere. In qua Valachiæ pars est: quam uti dixi Mondauiam appellant. Insuper & Danubij

Istriopolis
Tomis
Bulgari
Triballi.

ostia: de quibus paulopost. In ora Ponti Istriopolis, & Tomis, ubi Naso exulauit: quod ibi Medea concerpserit Absyrtidem fratrem. Burgari quoq; in hac parte sunt, quos Triballos antiquitus putauerim esse. Nam in eo ferè ponuntur loco, à Romanis & ipsi unà cum reliqua Mœsia subiugati. Bulgarorum gens ferox est, ut quæ multas in Europa clades uicinis intulit: Constantinopolitanis quoque imperatoribus tunc Illyricis formidini sæpe fuerint. Nonnullis placet non indigenas, sed aduenas esse e Scythia egressos, anno salutis DCLXX. Agathone primo sedente Mœsiam, deinde Pannonias cepisse. Reliqua eorum gesta, & quum Christiani sint facti in historia imperatorum Constantinopol. commemoraui. Locus

Danubius

expetit, ut de Danubio nunc pauca dicã. Hic ut Plinio describitur, ex Arnobi mõtis iugis, ex aduerso Rauraci gallici oppidi, ubi sylua incipit Ercynia, nascens per Germaniæ, Pannoniæq; populos Danubij nomine decurrit: ubi ad Illyricum in

ostia danubii.

Austrum deflectit, Ister appellatur. Deinde in septentrionem

Ostiũ sacrum
Peucini po.

conuersus in Pontum exit, sex ostijs uarijs appellatis nominibus Primum Sacrum nominant: quod Peucen insulam facit: unde Peucini populi: de qua Eratosthenes in III. Geographiæ sic ait: in Istro insula est forma trigona instar Rhodi, quam Peucen dicunt ob Peucarum, id est muricum frequentiam in eo loco confluentium: primamq; trigoni cuspidem uersus fluuium Anconem uocant. Basim uero eius uersus Euxinum, Circa insulam ostia duo: Arecum & Pulchrum, in quo uelociter Absyrtus cum Colchis adnauigauit, Apollonius poeta dicit Istrum ex montibus Hyperboreis currere per mediam Scythiam, & Thraciam, ubi scinditur, partim in mare fluere Ponticum, partim Adriaticum; per quem dicit Argonautas uenisse: quod nunc minime apparet. Dionysius poeta Istrum Pentistomum appellat. Herodotus uero septem ostijs sicuti & Nilum describit: inter quæ ostium Sacrum, ubi Peuce est insula: id Darium pontibus iunxisse transmissurum in Daciam: sicut Xerxes Hellespontum. Strabo dicit eum

Metoa

quandoq; uocatum à Barbaris Metoam: quod græci ἀσινὲς, id est innocuum dicunt, quando Scythæ ipsum transeuntes nihil passi fuerant. E calamitate autem eis prouueniente ex eius transitu, Danubium uocauerint: quod eorum lingua causa ma-

Mœsia superior.

lorum dicitur. Mœsia superior inter Danubium & montes Macedonicos continetur; in quo fermè spatio tres nunc re-

Bosna
Rascia
Seruia
Manicheorũ secta

giones sunt Bosna, Rascia, & Seruia. Bosna prope fluuium, qui Moscus appellatur Ptolemæo: apud hos Manicheorũ secta colitur: duo rerum principia, alterum bonorum, alterum malorum dicunt. Nec Romanum Pontificem primum, nec Christum homousion putant. Cœnobia in abditis montium conuallibus habent: ubi matronæ quæ ex aliquo morbo euaserunt, sanctis uiris certo tempore ex uoto seruire se dicunt:

Stephanus

atq; ita inter monachos mixtæ unà uiuunt: quæ quidem labes adhuc durat. Rex Stephanus (hoc enim nomine reges eorum

Io. Caruaialla
Dardani

uocant) à Ioanne Caruaialla S. Angeli Cardinale baptisma de more accepit. Is fuit germanus Bosnæ reginæ: quæ à Turcis expulsa, Romæ nostra memoria Pontificum misericordia uictitabat, & extincta est. Rascia uero ac Seruia hunc tenent tractum, quem olim Dardani. Dardanos enim uersus Mace-

Sinderouia.
Georgius Despotus

doniæ montes ueteres ponunt. Seruiæ regiam Sinderouiam uocant: cuius Despotus Georgius uir græcanica fide, paulo supra memoriam nostram filiam Amurathi regi Turcarum locauit. Nec multo post par sceleri meritum adsecutus est. Immemor ille adfinitatis aduersus eum duxit exercitum. Georgius relicto filio Gregorio defensioni, ipse cum reliqua familia & gaza in Pannoniam aufugit: expugnata tandem Sinderouia, filius luminibus effossis plectitur. Ioannes Huniadis, cum deinde Seruiam diuersis prælijs recuperasset, Georgium in patrium regnum restituit: quamuis ut suspecto ac minus fido Christianus arces nonnullas minimè crediderit. Ille igitur tanti postea beneficij immemor Ioannem ex clade Varnensi fugientem in Seruiam cepit, & reliquas ei terras reddere compulit. Ioannes tunc iussa facere coactus, iterum post aliquot annos ab eo proditus, ac deceptus est hosti Amurathi consilia belli patefaciente. Ex quo cladem Ioannes quam inferre sperabat accepit. Cum autem postea Maumethes Amurathis filius capta Constantinopoli in Seruiam moturus esset: iterum in Pannoniam Georgius fugit ad Ladislai regis præsidium. Erat nonagenarius iam senex, quem cum Ioannes Capistranus ordinis minorum in fidem Orthodoxam deducere conaretur, respondit, quod in ea religione in qua uixit ad eum usq; diem mori malebat, quàm à subditis populis à quibus infelix putabatur delirus insuper haberetur. Reuersus tandem in patriam, paulo post ex uulnere à quo-

Lazarus Despotus.

dam extra bellum illato extinctus est. Cui Lazarus filius successit, Gregorio natu maiore quem dixi à Turcis captum atq; oculis mulctatum præterito, & frustra Maumethis auxilium contra fratrem implorante. Lazaro mortuo de regno uaria concertatio fuit: Ioannes Caruaialla legatus impulsoribus Pannonijs eò profectus est rogatum eius regni proceres, ut arces Rascianæ quæ Turcis aditum intercludunt, aut sibi, aut Pannonijs traderentur. Tandem re infecta non sine periculo reuertit.

THRACIA.

THraciam Euripides domicilium Martis appellat: dicens eam εὔπωλον, ἱππότροφον, ἀρειμάτοχον γένος. & Herodotus Thracum Martem pulchrum esse dicit: eos adfirmat multitudine post Indos esse, si concordes ad unum regi pareant. Vespasianus princeps latissimam eorum

regio

Thraciæ diuisio.

regionem diuisit. Hi quondam Bryges sunt appellati: transfretantes deinde in Asiam Phryges dicti: quod uerisimile Xenophontis autoritas facit: qui ait Asianam quandam Thraciam esse incipientem ab ore Ponti usque ad Herocleam à dextra nauigantibus. Idem & Arrianus sentire uidetur, qui ponit Thraces alios Asianos ex Europa in Phrygia & Mysia constitisse: una cum Petauro duce, eiectis Cimmerijs qui Asiam percurrerant. Præterea regionem hanc Percam appellatam quandoq;, mutasse nomen ex Nympha Thraciæ quæ cum saga & pharmaceutris ut altera Medea fuisset, ab omni ea regione colebatur. Esse insuper latissimam plagam, ut quæ numerosas contineat nationes: Daciam omnem atque Mœsias. Plin. quoq; eos ualidissimam gentem uocat: diuisosq; in Strategeas M. Polybius scribit Thraces & Lacedæmonios quanquam ferum genus, filios suos musica erudire solitos, usq; ad annum x x x. ut animi adsueti duro coelo, & frigoribus rigidi, aliquantulum per eam lenirentur, cultioresq; moribus fierent. Quare spectacula chorearum & ludorum quotannis iuuentuti citra lasciuiam præbent. Thraciam omnem in prouincias sex populo Romano adquisitas, Festus Rufus diuidit. In Thraciam, Hemimontium, Mœsiam inferiorem, Mœsiam superiorem, Sythoniam, Rhodopeam, & Constantinopolim: quæ omnia occasione belli Macedonici Romani domuere. Marcus Didius uagantes Thracas repressit: Marcus Liuius Drusus intra suas fines continuit: Marcus Minutius Rufus in Hebri fluminis glacie uastauit. Per Appium Claudium Proconsulem, hi qui Rhodopen incolebant, uicti sunt. Rhodopes maritimas urbes Romana classis obtinuerat. Marcus Lucullus in Thracia cum Bessis primus pugnauit, ipsumq; caput gentium Thraciam uicit: Hemi-

Olympias
Philippopolis
Vschodonia, quæ Adrianopolis.
Cabyla
Apollonia
Calatia

montanos uicinos & Olympiadam, quæ nunc Philippopolis dicitur & Vschodoniam, quæ Adrianopolis nominatur in ditionem populi Romani redegit: Cabylam cepit, supra Pontum positas ciuitates occupauit: Apolloniã, Calatiam, Parthenopolim, Tomos, Istrum: ad Danubium usq; perueniẽs, Romana Scythis arma monstrauit. Hæc Rufus. Sed quam proprie Thraciam uocamus, Plinius hoc modo circumscribit. Ister

Tomi.
Nesi flu. ostia

& Mœsia inferior à septentrione: ab ortu Pontus Propontis: à meridie Aegeum mare: ab occasu Mœsia superior. Oram igitur prius attingam, in qua post Nesi fluminis ostia sita est

Abdera
Maronea
Hebri ostia
Aenus
Aphrodisia
Selymbria

primũ Abdera, ab Abderito, Erini filio: Democrito ciue clara: altera est in Hispania Betica. Maronea Ciconum urbs uino laudata, cuius meminit Homerus. Diodorus lib. I x. ait hanc ciuitatẽ à Marone ædificatam, quem Osyris Aegyptius regem constituit, expulso Lycurgo. Hebri ostia ex Rhodope fluentis. Iuxta est Aenus, Poltiobria uocata Straboni in v I I. alia est in Thessalia in Locris Ozolarum. Est & insula adiacens felici Arabiæ, & locus in terra opposita Rhodo. Hæc uerò, de qua nũc scribimus expugnata fuit, anno M C C C C L X X. à Venetorum classe, cui præerat Nicolaus Canalis, tam Turcis quàm nostris qui aderant ad unum interfectis, & oppido ad postremum incenso. Aphrodisia ad ostia Nigri fluminis Ptolemæo. Selymbria item ciuitas. Sequitur deinde Byzan-

Byzantium
Ligos
Aethusa

tiũ ad os Ponti: ante Ligos Pli. dicta uerò à Byzante filio Ceroessæ Isidis filiæ uel à Byze præfecto classis Megarensiũ: qui Byzantiũ ex oraculo constituere. Hunc uirũ iustissimum dicũt fuisse, eũq; uniuersæ oræ Thraciæ usq; ad Aenum imperitasse. Vocata est etiã à Constãtino magno, qui eã primus Ro. prin-

Cõstãtinopolis, Noua Roma Agios
Antonia

cipum incoluit, Aethusa & Constantinopolis & noua Roma & Agios. Ante uerò Constantinum à Seuero & eius filio Antonio Antonia uocitata. Hæc Eustathius. Trogus uerò dicit eam Lacedæmonios condidisse duce Pausania. Aelianus de uaria historia scribit, Byzantios ut uino deditos Menandrum poetam notasse dum dicit: Ebrios mercatores, βυζάντιον ὅλην ἔπινε τὴν νύκτα. Et Leonidas dux eorum quum obsessa ciuitate ab hostibus quondam uideret murorum custodiam genus præuerti: œnopolium apud mœnia constituit ut in officio milites contineret, ut idem est autor. Hæc tandem & ipsa à Mametho expugnata an. M. C C C C L I I I. Reliquam eius historiam inter Impera. commemorauimus. Huic

Perinthus
Apollonia
Anchiala
Mesembria
Thinia, et rhilia promont.

proxima Perinthus Plinio, nunc Pera uocata. de qua alibi plura. Apollonia deinde, Anchiala Straboni, ab Apolloniatis condita. Mesembria Magarensium colonia, quam antea Menebriam uocabant ueluti Menopolis, id est Menæ ciuitas: eius enim ædificator Menas dicebatur. Bria enim sermone Thracio ciuitas nominatur: sic Selyos oppidum Selymbria dicta, quam suprà commemoraui. autor idem. Phthinopolis Straboni Ptolemæoq;: promontoria uerò Thinia & Philia. Intus autem ex ordine literarum Aenea urbs. Theon in Lycophronis enarratione: Aeneas enim post captum Ilium eam condidit, ubi & patrem tumulauit. Aenia uerò per i, ciuitas est Perrhe-

Aenea
Acia.

biæ, & eiusdem fluuius, Aenius Stephano, Aesa prope Pallenem. Argillus prope Strimonem, ut Thucydides in v I I I. à muribus cognominatus. Argillus enim Thracia lingua mus dicitur. Nam in hoc loco mures in mœnium fundamentis in-

Argillus
Aesyma

uenti sunt concertantes, ut Stephanus ait. Aesyma, de qua Hom. τὴν ῥ' ἐξ αἰσύμηθεν ὀπυιομένην τέκε μήτηρ. Aphite urbs prope Pallenen, quæ Apollinis Mantion habebat. Thucydides in primo Aphitem dixit: dicitur &

Aphite
Absynthus

Aphitia. Absynthus urbs, & Absynthis regio, quæ absynthio abundat: quo, ut ait Theophrastus, oues pascuntur in regione Pontica felle carentes. Amphipolim qui-

Amphipolis
Bistonia
Bizya

dam in Thracia scribunt, ego autem ex Ptolomæi descriptione in Macedonia: Bistonia urbs. Bizya Thraciæ regia Terei nefando crimine inuisa hirundinibus ut ait Plin. Cicones gens

Cicones

Thracum, à quibus Vlyxem multa passum fuisse scribit Homerus. hinc Orpheos duos natos tradit antiquitas. Horum ciuitas Maronea est. Grescouia regio prope Macedoniã Thu-

Grescouia
Gerania
Flauiopolis
Olynthus

cydidi I I. Gerania, ubi Pygmæorum quondam genus à gruibus sublatum Plin. Flauiopolis ubi antea Zela oppidum fuit eidem. Olynthus orationibus Demosth. nobilitata, quas Olynthiacas uocauit. In ea adipiscenda Atheniensium eius tempore magna contentio, quam eis Philippus abstulerat. Odones

Odones

gens Thraciæ ut Dionysius in Bassaricis. Μαίδονες ἄγρια φῦλα καὶ ὠδόνες ἐγχεσίπαλλοι. Odrysii populi, quorum

Odrysii

imperium ab urbe Abderorum ad Pontum usq; Euxinũ tendebatur. Eis imperauit Sitalces Terei filius, qui in bello cõtra

Sitalces rex
Seutes rex
Phylis
Pallene, prius Phlegra

Triballos cecidit: cui successit Stenes frat. filius. autor Polyb. Philis Thraciæ regio Herodoto in v I I. Est & fluuius Bithyniæ. Pallene urbs forma triãgulari prope Mesembriã, dicta prius Phlegra, ubi bellum Giganteum commissum. Theogenes in Macedonicis gigantes ait non cum dijs, sed cum Hercule pugnasse. Verum fulgurum & tonitruum modo prælium cõmissum. Philippopolis ad Rhodopen montem, quam eandem

Philippopolis
Adrianopolis
Trimontium

cum Adrianopoli & Trimontio Ptolomæus ponit. Rufus contra hanc Olympiada. Vscodoniam uero Adrianopolim nominatam, & utranq; à Marco Lucullo subiugatam dicit, uti suprà commemoraui. Hæc urbs post cædem Deciorum principum patris & filij, unde illi fuerant oriundi, capta est à Scythis, intraq; eius mœnia iugulata fuerunt hominum centum millia. Potideam Stephanus urbem Thraciæ dicit, alibi

Potidea
Aenus
Rhodope
Nesus
Athyra
Hebrus
Cherronesus
Isthmus thracius

uerò in Macedonia, in qua & ego suprà posui, quam Cassandriam uocatam dicit, nisi forte duæ sint. Montes uerò nobiles Aenus, & Rhodope. Flumina Nesus, & Athyra: sed in horum medio notior Hebrus. Nunc ad Chersonnesum uenio cuius Isthmos hodie, sicut Corinthiacus, Examilium uulgò appellatur. Hunc à Cardia ad Pactyam Milciades, ut testatur Herodotus, muro sepsit. Est enim Cardia urbs in ora ab latere occidentis, ædificium Hermocharis, qui dum sacrificaret, ab auspicio cordis à coruo rapti & huc delati locum

Cardia
Sestus
Callipolis
Cherionnesus
oppidum

appellauit, ut Stephanus. Ex latere Bosphori Sestus, & Callipolis. Chersonnesi item quatuor principales, Thracia, Taurica, Cimbrica, Aurea, omnes Europeæ, præter Auream. Sunt item aliæ quæ sunt oppida: ut in Creta: in Caria: in hac ipsa de qua loquimur. In Isthmo Chersonnesus est una è centum ciuitatibus, ut scribit Aelianus, cuius incolæ Chersonnesii dicuntur. Hi ex turrib. gesta Atheniensibus, sub quib. erant, significabant. autor Steph. Alopeconnesus item urbs hic prope Ptolemæo ponitur. Quam Steph. ait ex oraculo conditam ex catulis uulpium ibi repertis, ut planè nomen indicat.

MACEDONIA.

MACEDONIA omnis in medio duorum marium Ionij ab occasu, & Aegei ab oriente describitur. ab aquilone Dalmatiæ partem & Mesiam superiorem: à meridie Epiri habens. Diuisa præterea Plinio in partes duas, quarum alteram prouinciam idem, Strabo autem superiorem & liberam appellat: eam uidelicet, quæ per sinum Ionico littore protenditur, Illyrico ac Italiæ proxima: Altera uerò ultra Candauiæ montes Macedonicis regibus seruiebat, quibus sublatis uniuersa in potestatem populi Romani peruenit. Quater enim Macedones in bello XX. annorum, ut scribit Liuius. uicti fuere. Primo post secundum bellum Punicum Philippus Demetrij filius à T. Q. Flaminio, qui post uictoriam omnes ciuitates Græciæ quæ sub illo fuerant saluas & liberas esse iussit. Deinde Perseus à P. Aemilio Paulo, qui LXXII. ciuitates: ut ait Plinius uno die direptas uendidit. Tertio pseudo Philippus à Q. Cæcilio Metello. Postremo pseudo Perseus à T. Aemylio. Pars igitur prima gentes habet Albanos, Parthinos, Taulantios, Orestas: omnes catalecto & cultu partim Illyrico, partim Græcanico utentes, neutris tamen satis intellecti, ac imperio hodie Turcarum subiecti sicuti & cæteri. Hos cum Epirotis Strabo & Plinius confundunt nomine ac rege tantum diuisos, cæteris similes.

Albani
Taulantii
Orestæ

Albani hi sunt, quorum hodie nomen durat, Ptolemæo tantum ex ueteribus positi. Taulantij, ut ait Appianus, à Taulantio Illyri filio, à quo Illyrici dicti. Orestæ populi, & Orestis regio, ubi Orestes imperauit ab insania liberatus, ob pudorem huc secedens, cui filius eiusdem nominis successit, Orestasq; populos appellauit. Ipse uerò pater ab aspidis morsu petitus secessit in Arcadiam, ibiq; decessit. Hæc Theogenes in Macedonicis. Verum uti supra dixi, Albanorum nunc omnes nomine censentur, Drino flumine ab Illyricis diuisi.

Scodra
Delminium
Olchinium
Lissum
Dyrrhachium

Vbi primum Scodra occurrit, nunc Scutaris, & Delminium nunc Denna: & Olchinium quondam Cochinium, ut ait Plinius nunc Dulchinium: ad Drinonis ripam, qui à Drino flu. & lacu Scodræ profluit. Deinde post Drinonem, Lissum nunc Alexium, quæ omnia inter Illyricos attigimus. Deinde littorales urbes: Dyrrhachium, olim Epidannum, memorabile fama Cæsaris in eo loco superati. Apollonia quondam insignis nunc interijt, ubi Octauius adolescens cum Cæsar fuit interfectus dabat operam literis, inde accersitus ad magnum nomen suscipiendum. Huius nominis plures à Steph. commemorantur, in Lybia, in Acarnania, in Creta prope Gnosum, in Sicilia prope Leontinos, in Phrygia, in Mysia prope Rhindacum fluuium, in Tharso, in Phocide, quam Hom. Cyparissum uocat.

Apollonia
Aulona

Aulon Ptolem. nunc Velona, quam falsò quidam Apolloniam putant, quum Apolloniam Plinius VII. mill. à mari distare testetur. Præterea Corinthiorum esse colonia dicitur Aulon & Aulona: sicuti Caulon & Caulonia, Iader, & Iadera. Hanc Pazaites ex Othomannorum familia primus occupauit. Deinde rebellantem Amurathes compescuit, Denique Maumethes filius superioribus annis, ut in gestis eorum alibi mentionem fecimus, per eam in Italiam traiecit, Hydruntumq; cepit.

Amantia

Plures etiam huius nominis Stephanus recenset, in Arcadia, in Creta, in Arabia. Amantiam idem, & item Plinius ponunt prope Oricum in hac parte quasi Abantiam, quoniam Abantes populi redeuntes à bello Troiano hic constitere. Alios Amantinos quos Tyberius superauit, Ptolemæus inter Pannonios collocat.

Oricon

Deinde Oricum cum portu nobile quondam oppidum, intus uerò Antigonea. Altera item in Macedonia in sinu Toroneo, ædificata ab Antigono Gonata, tertia in Arcadia quæ prius Mantinea dicta est, ut Pausanias refert, quarta in Bithynia prope Acilium, quinta in Syria prope Antiochiam.

Croia
Troia
Donnenses
Doberienses

Oppidum deinde in alto conspicitur loco, nunc Croiam uocant, quod Troiam fuisse putauerim, quam Stephanus in Chaonia ponit huic finitimam loco. Domnenses etiam hic collocantur, & Doberienses, quos Dibras nostra uocat ætas.

Tres familiæ à Turcis expulsæ.
Comneni
Arianites
Castriotæ
Io. Castriota.
Schenderbech

QVANDO huc uentum est, antequam ultra progrediamur, repetenda breuiter huius temporis historia. Tres præcipue familiæ hæc omnia loca simul cum Epiro, de quo postea dicam, possidebant, quas omnis Romæ uidimus à Turcis expulsas. Comneni è nobili Constantinopolitanorum genere loca littoralia tenebant. Dirrhachium, Aulonam, aliaq; complura. Arianites ex ea familia re incolumi ac in pace decessit: filij pulsi, è quibus Constantinus heroica uir specie ac fortitudine post longam in urbe moram ad administrandam Montisferrati in Subalpina Italia ditionem est accersitus. Altera familia Castriotarum est, è quibus Ioannes Dibras siue Doberiensis Troiam nonnullaq; alia loca interius obtinebat. Quumq; ab Amurathe Turca bello peteretur, tributi conditione liberatur obside filio Georgio puero nouem annorum dato. Hic igitur & indole, & uirtute creuit heroica, & robore corporis incomparabili: quapropter Amurathes eum in suam sectam asciuit, uocauitq; Schenderbech, quod lingua Turcarum Alexandrum dominum siue magnum significat. Hic plures ei prouincias acquisiuit, inter quas & Mœsiam adsecutus, Georgio Vncheruch Despoto ac Neuomonte eius regionis metropoli expugnato, ubi auri argentiq; fodinæ dicuntur esse. Extincto patre ac fratre Caragusio natu maiore, qui erat obses apud Adrianopolim, Amurathes ei regnum paternum tradidit. Interea Eugenius IIII. audita fama hunc per nuncios & literas ad nostros, & fidem pristinam traducere conatur. Ille confestim obtemperat: ac rebellans tot pro religione res gessit quot antea contra, ac de improuiso Croiam, Sfetigradum, Stelusium, Modrisiam, & Ternacium, oppida in ea regione occupat. Amurathes contra eum Asanbech fratris eius filium primo, deinde Vranum duces cum copijs mittit. Croiam quatuor iam menses obsidebant, cum moritur, ac filius Maumethes missis totidem ducibus quos Bassas uocant, frustra uires instaurat, cum ille semper parua manu ingentes hostium cateruas funderet, ac fugaret.

Contra Venetos

Sed & uno tempore Venetos quoque bello lacessebat. Causa fuit, quod illi pactam pecuniam maiorib. suis ob ablata Albaniæ oppida pendere negabant. Itaque Dyrrhachiensem, deinde Danriensem, Scodrensem, & Drinastensem agros latè populatus est. Venetorum exercitum ad Drinum fluuium occurrentem fugauit: tandem inter eos conuentum sequestra pace per Antonium Venerium Albaniæ prouisorem, ut illi Scodra & agro quem ceperat cedenti mille quingentos aureos quotannis tribuerent. Post hæc cum Pij II. Pont. nuncijs sollicitatus auxilio Ferdinandi regis in Italiam traijceret, cum Baroli à Io. Ant. principe

Tarentino, Ioanne quoque Renati regis filio Andegauiæ duce, ac Ia. Picinino obsessum e uestigio liberauerit. Romam deinde cum uenisset, mox domum remeauit, ubi paruo post tempore ueneno absumptus dicitur. Vir Pyrrhi quidem successione, aut Alexandri cognomento sine controuersia dignus, in tot periculis aut prælijs mirum nullum in corpore uulnus repertum, præterquam humerum effractum. Vxorem filiam Arianitis quem supra commemorauimus duxit, quæ adhuc Neapoli uiuit, ex qua filium suscepit, qui post mortem patris pulsus & ipse ab Maumethe peregrinatur.

Despoti Epiri

Tertia familia quam diximus expulsam, Despotorum Epiri est, his finitimis regionibus, quem Artam nunc uocant, de quo inferius latius dicemus. Hi Tocchi appellati, ex agro Beneuentano, ac ut ipsi dictitant ex Totila Gothorum rege genus ducentes, annos prope CC. hæc loca tenuerunt simul cum Aetolia & Acarnania, Cephalenia quoque ac toto quondam Pyrrhi & Vlyssis imperio, nominibus tantum Leonardo & Carolo sibi adsumptis. Hic qui paulo ante Romæ agebat Leonardus, filium & ipse Carolum reliquit, à Maumethe olim pulsus ad Sixti IIII. Pont. opem ac misericordiam confugit. Nunc reliquam Macedoniæ partem prosequimur. Cuius ferè loca omnia interiere, uetera tamen repetam. Ex parte primum orientis, & Aegæi maris post

Nesus flu.

Nesi fluminis ostia, qui Thraciam à Macedonia dirimit,

Edones Amphipolis.

Edones sunt, qui sinui nomen dederunt. Amphipolis Atheniensium olim ditionis, quam coloniam duxit Agnon Niciæ filius, expulsis Edonibus, uocauitq; Amphipolim, quum prius Nouenuiæ appellarentur: quod præterfluente utrinq; Strimone cingeretur, ductoq; à flumine ad flumen muro, mare uersus coloniam collocauit. Hanc urbem Brasides dux Lacedæmoniorum bello Peloponnesiaco occupauit, datoq; negotio Thucydidi Olori filio historico, qui tunc in proxima regione magistratum gerebat uti subueniret, ille cum VII. nauibus serò iam uenit. Hæc ex libro IIII. Thucydidis. Hanc deinde Philipp. Atheniensibus abstulit. Steph. Cradenam & Ariadrasomum antiquitus uocatam dicit: præterea esse aliam Amphipolim in Syria apud Euphratem à Seleuco conditam: quam Turmedam Syri uocant. Supra uerò aliquantulum apud Strimonem fluuium in eadem regione E-

Philippi. qui Crenides deinde Neapolis Arethusa Proconnesus. Athos et Nymphęū promontoria.

donica Philippi ciuitas prius Crenides, ut Artemidorus in Epit. x. ciuitatum. Καὶ πόλις φιλίππων τὸ παλαιὸν κρηνίδες. Et urbs Philippi antiquitus Crenides. Philippus Macedo nomen mutauit ob merita lati ab se auxilij Contra uim Thracum expugnare urbem conantium. Hic Brutus ab Octauio superatus. Augustus deinde mutatis colonis, Neapolim eam uocauit. Sequatur sinus ipse Edonicus: in quo Arethusa est urbs, alia Syriæ, tertia Eubœæ: fons item in Italia. Proconnesus cum duobus promontorijs: Atho in septentrionem, & Nymphæo in Austrum spectantibus. Athos enim ciuitatem sui nominis habet. Coloni Athoitæ dicuntur ab Atho gigante incolente, ut Nicandrus in V. Europæ. Iacit umbram CCC. stadiorum, ut ait Steph. Hunc olim fama Xerxem aceto sparso complanasse, ex quo Iuue. Creditur olim, Velificatus Athos. Prope Athon Singus est oppidum,

Singus Stratonicea, quæ & Hadrianopolis. Chalcidica regio Acanthus

quod Singitico sinui nomen dedit. In quo Stratonicea est urbs ab uxore Antiochi, deinde ab Hadriano principe Hadrianopolis appellata, ut Steph. Chalcidicam hic Ptolemæus regionem constituit, Stephanus & Chalcidem urbem, esseq; alias huic homonymas in Chalcide Eubœæ commemorat. In eodem sinu Acanthus urbs ab spinæ similitudine, uel ab Acantho homine quodam. Alia in Aegypto est: item Emporium in mari rubro. In hac Macedonia cicadæ dicuntur tacere, ex quo prouerbium apud Simonidem in minimum loquentes, ἀκάνθιος τέτιξ. Ampelos promontorium

Ampelos pro. Torone

Torones: alterum in Samo, in Cyrenaica tertium. Torone urbs iuxta sequitur, unde sinui Toroneo nomen, dicta à Torone Neptuni & Phœnicis filia. In hoc sinu Antigonea

Antigonea Casandrea Potidea Palata Therma Thessalonica

est ab Antigono Gonata condita. Casandrea, Potidea, cuius Demosth. sæpe in orationibus meminit. Patalia ut Steph. ut Ptolemæus Patalene. Therma urbs, unde sinus Thermaicus, ubi Thessalonica, prius Halia nuncupata, Casandri ædificium, sub Philippo Amyntæ filio nomen mutauit: uel quod ille in eo loco Thessalos uicerit: uel ut Lucius Tarræus dixit, qui librum de ea ciuitate composuit, ex Thessalonica filia appellauit, ut placet Straboni, uxore, non filia. Liberæ fuit olim conditionis, ut Plinius. Ira Theodosij qui XII. mil. ciuium in ea necauit maxime cognita: sed multo magis epist. Pauli. Hæc deinde cessit in hæreditatem Andronico Manuelis imp. Constantinopolitani filio: sed Ioannis fratris odio, qui patri successerat, eam Venetis tradidit. A Venetis uerò Amurathes Turca bello eripuit. Apollonia

Achedorus Canastrum

Achedoro tantum fluuio à Thessalonica diuisa. Canastrum Stephano, ex quo Sophocles Canastræum promontorium commemorat. Strabo Calastra scribit, in sinu Thermaico. Et hæc quidem in ora, Intus uerò reliqua ex ordine literarum ponam à Stephano ex parte magna mutuatus. Aeane ab

Aeane Alorus Aeræ Acese Acesamene Alanta Almopia

Acano Elyminthi filio regis Hetruriæ, qui huc adplicans hanc urbem ædificauit. Alorus penultima producta, ad Axij fontes. Aeræ, unde Aeræus, alia in Ionia, tertia apud Hellespontum, cuius incolæ Aeratæ dicuntur. Acese. Acesamene ab Acesameno Pieriæ rege, ut tradit Theogenes. Alante, est item altera in Arcadia. Theopompus in Philippicis Allantum dixit. Almopia regia iuxta fontes Erigonis. Lycophron de Aenea loquens. ἐν δ' ἀλμωπίας παλιμπλανήτην δέξεται τυρσηνία. Dicitur ab Almopo Neptuni & Helles filio. Alponus media producta, altera in Locris E-

Alponus Anthemos Aedessa Azorus Aegea Bisaltæ Bryges Berga Beroea Callitera

picnemidijs. Anthemus, altera in Syria. Andrea: altera apud Eleam. Aedessa inter confluentia Erigonis & Axij, alia in Mesopotamia Azorus penultima producta, Ptolemæo Azorum: Arriano autem Azoricum urbs prope Thessalonicam. Aegea urbs iuxta montem qui supra Pindum eleuatur, olim Melobotera uocata ex ubertate pastionum. Bisaltæ gens libera Plin. intra Strimonem & Edonicum sinum. Steph. Bisantem uocat, coloniamq; eam Græcam à Samijs deductam. Bryges Macedonum populi prope Illyricos, quos Macedones Phryges uocant, ut Steph. Berga, quam Beram idem uocat: ad Chabrij fluenta. Berœa ad Cissium montem iuxta Haliacmonem sita, apud Ptolemæum cognominata à fœmina eiusdem nominis nepte Macedonis ex Bereto filio. Est alia in Syria, unde Bassianus nobilis orator fuit. Steph. Callitera Ptolem. inter Bisaltas: Cydna Theogeni

Cydna Duriopus Emathia

ponitur Duriopus. Emathia regio in finibus Macedoniæ iuxta Thessaliam ab Emathione rege, ut Trogus quo nomine Macedonia quondam tota est appellata. Eius urbs Europus ad Erigonis sita fontem. Stephanus ab Europo Macedonis filio dictam ait, esseq; aliam in Syria, tertiam in Caria. Elimeam Strabo in octauo libro commemorat. Eordane regio, alia in Iberia, tertia in Thracia. Empo-

Europus Elimea Eordane Emporia Heracleæ

ria ab Alexandro ædificata: ex rerum copia nomen auspicata Emporium. Heracleæ in Macedonia duæ: altera Sintica apud Strimonem fluuium, quæ à nonnullis in Thracia ponitur, altera ad Erigonis fluenta ab Amynta Philippi ædificata, ultima ex XXIII. huius nominis ciuitatibus. Gastronia

Gastronia Gordynia Gomphi Idiomene Ichnæ Lete

regio Theopompo. Gordynia in monte Cissio: alia in Creta Gortyna. Gomphi. Idiomene. Ichnæ Herodoto in VII. Eratosthenes singulari numero prodidit, quamquam Philetas eam esse aliam scribat. Dicitur à Themidis uestigijs, quæ Iuppiter adsectatus est, ut Stephanus. Lete ad Axij ostia, à Latonæ templo prope constituto, ut Theogenes. Incolas, Letæos appellat Nicarchus Alexandri comes. Mu-

Musæum

sæum locus circa Olympum, Eretrienſium colonia quam Philippus diruit, ubi & ab Aſtere milite ſagitta petitus alterum amiſit oculum, ut Stephanus.

Olyra, Oſſa
Horma
Homolium
Pella

Olyra, Oſſa ad Athon urbs. Horma ad fontes Erigonis. Homolium. Pella Alexandri patria ad Axij oſtia, paulum à mari recedens, olim Bunomus, & Bunomea uocata. Sunt & aliæ, in Theſſalia, in Achaia, in cirrus Syria.

Parthenopolis.

Parthenopolis à uirginibus, Cerasti Mygdonis filiabus, ut Theogenes in Macedonicis, quod memorabili caſtitate & uictus abſtinentia fuerint.

Pelagonia
Pieria

Pelagonia regio inter Andariſtum & Erigonem amnem Ptolemæo poſita, Plinio quoque & Straboni commemoratur. Pieria regio inter Pharibum & Haliacmonem Ptolemæo. Hic, ut ait Pauſanias, Pierus regnauit, pater puellarum quæ de cantu cum muſis contenderunt.

Phyſcus
Sintia
Phila

Phyſcus alijs, Ptolemæo Phyſcæ dicitur ciuitas ad fontes Chedori: altera in Caria, tertia Locridis, & in Rhodo palus. Sintia regio & ciuitas prope Thraciam. Phila quam Ptolemæus Philiren, ædificium Demetrij Antigoni Gunatæ filij iuxta Beneum, quam à matris nomine uocauit. Eſt & inſula Aegypti Herodoto in I I I I. iuxta magnum fluuium, cui Tritoni nomen, qui oſtia in paludem Tritonidem emittit. Pæones prope Peneum & Peleum in Theſſalia mediterraneos nonnulli ponunt. Herodotus autem in Thracia iuxta Strimonem fluuium collocat, atque per horum fines Axium amnem fluere. Eorum ciuitas Amydon, iam deleta, ubi fontem Dionyſius poëta innuit eſſe: cuius unda lucida ea tellus abluitur, confluatq; in Axium fluuium, qui pluribus auctus uti torrens fertur.

De pæonibus
Praxilus

Strabo ex Pæonibus dicit Axium & Strimonem fluere, putatosq; à quibuſdam colonos eſſe Phrygum, ab alijs Archigetas. Pæones uſque ad Pelagoniam & Pieriam extendi dicuntur, ac multa de Macedonia tenuiſſe uſq; ad Propontidem progreſſi. Pauſanias Pæonas ad Axium flumen ponit, uoc[...]q; dicit à Pæone Endimionis filio. Appianus in Illyrico dicit Pannonios à Græcis Pæonas uocari, eoſdemq; omnino eſſe populos. Hos Homerus in Catalogo Pyrechmen & Steropæum ait duxiſſe ad Troiam: quorum à Patroclo alter, Steropæus ab Achille poſtea interfectus fuit: & hæc quidem de Pæonibus. Praxilus, & Pydna ciuus Demoſth. ſæpe in orationibus meminit.

Sintia regio
Pontus flu.

Sintia regio, & urbs prope Thraciam: apud hanc Ariſtoteles de miraculis ſcribit fluuium nomine Pontum labi, in quo lapides quidam feruntur, qui ardentes contrariam carbonibus retinent naturam: uento extinguuntur, in aqua uero flagrant, tetrumq; odorem modo bituminis reddunt, ut nulla reptilia prope conſiſtant.

Stimphalia
Scotuſa
Strobis
Mõtes Candauiæ
Camelæi
Olympus
Flumina
Strimon
Axius
Erigon
Haliacmon

Stimphalia, Scotuſa, ad Strimonem ſita: altera in Theſſalia. Strobes iuxta Erigonem quam Stephanus Strombum uocat, diciturq; Romanorum eſſe coloniam. Montibus Macedonia perpetuis cingitur. Sunt autem Candauiæ Plinio Straboniq; ex occidentis latere, Ptolemæo autem Camelæi appellati. Eſt & Olympus alter. Flumina, Strimon iuxta Thraciam qui in ſinum Edonicum influit: Axius, Erigon, & Haliacmon in Thermaicum exeunt ſinum.

THESSALIA.

THESSALIAM Euſtathius in Homerũ ſic fere in uniuerſum deſcribit. Campus eſt maximus ac curuus, undique montibus cinctus: ab oriente Oſſam, & Pelion montes habet: ab occaſu Pindum, à quo Peneus amnis exiens orientem uerſus tendit: ab aquilone Olympum, à meridie uerò Othrin.

Deucalion
Hemon

In hac itaque Deucalion, ut ait Strabo, primus imperauit, qui locum Pyrrhcam de uxoris nomine dixit. Hemon uerò Hemoniam. Huius uerò filius Theſſalus Theſſaliam uocauit.

Theſſalus
Phthius
Pelaſgus
Achæus

Succeſſores deinde Phthius Pelaſgus, & Achæus, totidem in ea conſtituere populos. In partes quoque quatuor idem autor diuidit, Phthiotiam uerſus auſtrum, Eſtiotiam uerſus occidentem, Thalaſſiotiam ſiue Marinam ac Pelaſgiam.

Montes & amnes

Montes quoque continuos in ea terræmotu quondam diſruptos, fabulæ uerò ab Hercule uolunt. In Theſſalia Plinius X X I I I I. nobiliſſimos eſſe amnes tradit. Montes quoque quorum principes Olympus, Pieris, Oſſa: cuius ex aduerſo Pindus, Othrys, Lapytharum ſedes ad occaſum uergentes. Ad ortum uerò Pelius, omnes inter ſe continui, & theatrali modo inflexi, cauatis ante eos L X X V. urbibus.

Flumina

Flumina, Apidanus, Phœnix, Enipheus, pluresq; alij: ante omnes clariſſimus Peneus, oriens iuxta Gomphos interq; Oſſam & Olympum nemoroſa ualle defluens quingentis ſtadijs, dimidio eius ſpatio nauigabilis.

Tempe

In eo curſu Tempe uocantur, quinque milium paſ. longitudine iugis ſeſe leuiter attollentibus, iuxta quæ labitur Peneus, undis lucidis amœnus, uiridanti riparum gramine, canoro auium concentu. Memorantur & Tempe Temneſia, quæ ab Ouid. Cygnea dicuntur: ſicuti in Sicilia Heloria etiam Tempe, ex amnis nomine: denique uocabulum hoc Græci ad omnem piſcoſi loci ac uirentis amœnitatem traducunt.

Theſſalorum mores

Sed ad Theſſalos reuertamur. Eos in primis lautos fuiſſe moribus declarat Menander his uerbis: Non Corinthus, non Lais ò Syre, non lautorum mætus Theſſalorum. Magna quoque & lauta buccella, ut Pauſanias ait, Theſſalus intermiſſus dicebatur. Theſſalæ item alæ, propter ſimiles ueſtes. Et Theſſalicæ bigæ, ut cæteris præſtantiores. Theſſalicum quoque ingenium ob aſtutiam illis innatum. Equitandi deinde palma in bello Theſſalis data, ex quo Centauros prodiiſſe poetæ finxerunt. Theſſalæ denique ſagæ plurimum commemoratæ, quòd hic magnopere magica ueneficiaq; uiguerint. Nunc urbes attingam.

Argos

Argos in primis nobilis ac uetuſta Theſſaliæ ciuitas, Lariſſa appellata, inter Pelaſgos ponitur. Decem huius nominis à Stephano deſcribuntur. Primum Peloponneſiacum. Amphilochicum, Deinde hoc Theſſalicum, in Cilicia quod nunc Aegiopolis, In Niſyro una ex Cycladibus: apud Trœzenem. In Macedonia, in Scythia, in Caria, in Phæacia. Incolæ Argei dicuntur & Argiui, ſicuti Achæi & Achiui. Sed & Argolici & Argolæ etiam dicti apud Euripidem.

Argiſſa

Argiſſa prope Peneum condita à filijs Lariſſæ. Deinde Argura uocitata. Eſt item Argura locus in Eubœa. Aeſon urbs ab Iaſonis patre.

Actices gens
Aemonia regio
Alopa

Actices gens Theſſala mediterranea ſiue Perrhebiæ. Aemonia regio ac ciuitas, ut Pauſanias, ab Aemone Lycaonis filio. Alopa à filia Cercyonis ſiue Actoris eiuſdem nominis, ſita inter Lariſſam & Echinum. Incolæ Alopenſes memorantur & aliæ in Attica, in Ponto, unde Pantaſdea fuit. In Eubœa, apud Delphos, apud Locrenſes, & apud Myſiam, de qua dicunt loqui Homerum, ἐλθόντι ἐξ ἀλόπης, ὅθ' ἀμαζονίδων γένος ἐστίν.

Amyrus
Antron

Amyrus iuxta Melibœam, ab uno ex Argonautis appellata, ut alij à filio Neptuni: hanc Suidas in Genealogijs Amyricem uocat. Antron urbs. Xenodotus ἀγχίαλον ἀντρῶνα dicit: fertur locus eſſe antris cauernisq; frequens, tum optimos ad molas habere lapides, quorum unus aſinus ſubit, qua propter prouerbium ὄνος ἀντρώνιος.

Aperantes
Asbotus
Aſterion

Aperantem urbem Polybius in primo commemorat. Asbotus media producta. Aſterion. Homer. Οἵ τ' ἔχον ἀστέριον, τιτάνοιό τε λευκὰ κάρηνα quòd in alto ſita monte ueluti aſtrum fulgeat, ut tradit Euſtathius, qui nũc eam Perſiã dicit uocari. Eſt & altera in Syria: & Aſteris inſula in medio Sami & Ithacæ.

Aſteruſia
Atrax
Atracia

Aſteruſia item in Creta. Atrax & Atracia in Pelaſgiotide ab Atrace Penei filio, incolæ Atraces dicuntur. Lycophron, ἢ δ' ἀντίρης ἴκμαλον ἀτρακας λύκος.

Acme

Achne — *Achne unde fuit Cleodamas, qui de cura equorum scripsit. Est*
Azorium — *altera in Bœotia unde Achneus. Azorium in Pelasgiotide.*
Aphete — *Aphete Magnesiæ urbs in sinu Pagasco, quam commemorat*
Apollonius, dicta ut eius enarrator scribit, ἀπὸ τῆς ἀφέσεως,
id est à dimißione, quod ibi Herculem Argonautæ dimise-
Amphilacæ. — *rint. Amphilacæ ædificium Amphilaci unius ex Aeoli filijs.*
Amphilaci — *Hic Iphiclum suscepit, qui Phylacum genuit patrem Pœan-*
gens. — *tis & Iphicli: quorum Pœas Methonem & Philoctetem li-*
beros habuit. Iphiclus uerò Astiochen Protesilaum & Po-
Aenia — *darcem. Hæc Eustathius in Homerum. Aenia urbs Perrhe-*
biæ. Incolæ Aenades, qui prius iuxta Ossam, postremo
prope Aetolos habitauere, dicti ab Aenio fratre Gunei,
quem Homerus in Catalogo ponit eius gentis ducem ue-
nisse. Alios Aeniatas Strabo ponit in regione Ponti, quos
Alos — *tunc Parthios appellari dicit. Alos Achaiæ & Phthiotidis*
urbs, sub Othryos montis finibus, distans ab Itone stadijs
v i. ædificata ab Athamante, à sale ibi reperto appellata.
Huius nominis duæ, altera Malisca sub Achille, altera sub
Protesilao fuerat, pronuntiatur & utroque sexu. hæc Stepha-
nus. Eustathius idem ferè ædificatam dicit ab Athamante
dum per insaniam erraret: nonnulli cum adspiratione scri-
bunt, dicentes à mari etymum trahere: quidam ab ancilla
Athamantis nomine Alos, quæ Inô primum semina urere
nuntiauit. Cuius ob merita ciuitas in eius honorem condita.
Erat & altera Alos in eadem Thessalia, quam Homerus
sub Protesilao posuit. primam uerò sub Achille, quam Ma-
liacam Halon Strabo uocat, quæ ad Malienses pertinebat,
qui populi prope ac contra Eubœan & Thermopylas siti
Budea — *sunt. Hæc Eustathius. Budea media producta ciuitas Ma-*
gnesiæ à Budeo conditore, unde & Budea Minerua in ho-
nore apud Thessalos, cuius meminit Lycophron, ἃ πολλὰ
δὴ βόειαν ἄλβοναν κόρην ἄρουραν ἀνδάξασα ταζζόθειν
γάμων. Homerus autem Budeium protulit, ὅς ῥ' ἐν Βου-
δείῳ εὐναιομένῳ. Est & Budea ciuitas Phrygiæ, & Budei
Bœbeis — *Medorum, & Budini Scythiæ populi. Bœbeis stagnum*
Thessaliæ Straboni prope mare ad Pheras. Bœbe autem
eidem est oppidum iuxta Bœbeidem, Homerus, Βοίβην
καὶ Γλαφυρὰς καὶ ἐυκτιμένην Ἰαωλκόν. dicit & alibi Bœ-
ben inter septem esse ciuitates quas Demetrius Poliorce-
tes deduxit in Demetriadem: uocatam autem Bœben à
Bœbo filio Glaphyri qui Glaphyras oppidum ædificauit.
Est & Cretensis Bœbe, & in Macedonia item stagnum,
Cythina — *hæc Eustathius. Cythinam urbem ponit Theon enarrator*
Lycophronis, unde Cythineus est, & Cythinium una ex
tribus Doricis. Corope unde Coropeius: Nicandrus in
Theriacis. Α' ἐὰν ἀπόλλων Μαντείας κορωπαῖος ἐδείκατο
Coronea — *καὶ θέμιν ἀνδρῶν. Coronea parum à sinu Pelasgico di-*
stans in Phthiotide sita. Quinque traduntur. Prima Bœo-
tiæ. Deinde Messeniæ. Tertia hæc est. Quarta Cypri est:
Cranon — *& apud Ambraciam arx. Cranon in Pelasgiotide. Hic Calli-*
Corui — *machus, & Theopompus rem miram narrant: Coruos*
tantum duos esse pro tempore, totidemq; ex successione,
illis deficientibus. Est & Cranon alter distans à Crotone
Crimene — *stadijs c. Straboni. Crimene in Pelasgiotide, à Pelea Phœ-*
nici dono data, cuius incolas Homerus Dolopas uocat,
Cynocephale — *sicuti Sintias Lemnenses & Troianos Ilienses. Cynocephale*
Demetrias regio — *collis Thessaliæ. Polybius lib. x i x. ἦν δὲ καὶ χωρίον Θε-*
βῶν, ἀφ' οὗ Πίνδαρος Δαϊφάντου παῖς Βοιώτιος, ἐκ κυνο-
Pagase — *κεφαλῶν μελῶν ποιητής. Demetrias in sinu Pelasgico,*
Sepie — *quam gentem Demetrius Poliorcetes uictor à nomine suo*
Bœbe — *appellauit, v i i i. in eam colonijs deductis, quæ sunt Stra-*
Iolcos — *boni, Pagasæ, Sepie, Bœbe, Iolcos, Rizus, Hormenium.*
Rizus — *Olizo, Nelia. Altera Demetrias in Macedonia, tertia*
Hormenium — *Persidis prope Arbelam. Demetria quoque urbs Aeoli-*
Olizo
Nelia
Dipnias — *dis. Dipnias Thessaliæ uicus circa Larissam, ubi dicunt*

Apollinem cœnasse, cum primum à Tempe purgatus re-
dijt. Hic puerum eò forte uenientem mos est cum lauro
in eo loco epulari. Callimachus. Δειπνιὰς ἔνθεν μὲν ἀ-
δείχαται. Dia urbs Aeaci ædificium. Sunt & aliæ in — Dia
Macedonia, in Eubœa, in Peloponneso, in Lusitania, in
Italia circa Alpes, in Scythia circa Phasin, in Caria, in
Bithynia. Sunt item quatuor in Aegeo insulæ, Diæ ap-
pellatæ. Dolopes gens in Thessalia à Dolope Mercurij fi- — Dolopes
lio, qui in Magnesia extinctus est, eiusq; sepulcrum iuxta
in littore cernebatur, ut Cleon Curieus in primo Argo-
nauticorum, quem Apollonij enarrator allegat. Ipse etiam
Apollonius meminit. Παρὰ δὲ Μαγνησίδα δ' ὑπεῖδοιεν ἠπεί-
ροιο, αὖτε καὶ τύμβον Δολοπήιος. Drongillum locus Thes- — Drongillum
saliæ, cuius meminit apud Stephanum Theopompus v i i i.
Philippicorum. Echinum urbem Ptolemæus in ora Thes- — Echinum
saliæ ponit: Sthephanus in Caria, & Echinas in Aeto-
lia. Erethria prope Othrin paulum à mari recedens. Est — Erethria
& alia in Eubœa. Ethyestæ gens ab Ethyesto, uno è fi- — Ethyestæ
lijs Neoptolemi, ut Rhianus scribit. Elacateum mons: ubi — Elacateum
templum Iouis Elacatei. Eurymene, ut Hecatæus in Eu- — Eurymene
ropa. Hellas ciuitas in Phthiotide ab Hellene Phthij filio: — Hellas
Phthius autem ex Achæo genitus, ut Stheph. placet, ex
quo tota olim Græcia Hellas dicta, autor Thucydides in
proœmio. Homerus item nunquam alio nomine quàm
Hellenas, Danaos, Achæos, aut Myrmidonas, Græcos
uocat: proprieq; partem eam quæ prope Peloponesum
est, Hellada nominat. Post Homerum uerò omnes, ut ait
Plin. à Græco rege Græci appellati. Hanc uerò Thessa-
licon, Homerus Καλλιγύναικα uocat. Strabo scribit quod
Pharsali dirutam ciuitatem ostendunt, quam Hellada di-
cunt fuisse. Idem dicit nonnullis putari unam tantum ciui-
tatem, quibusdam uerò tantum Phthiotida. Helona condita — Helona
ab Hercule in monte Centaurorum, deinde Limena co-
gnominata ob nobile in eo loco pratum, Perrhebiæ &
ipsa ciuitas. Gomphi urbs sub ipsis montibus. Glaphyræ. — Glaphyræ
Homerus, Βοίβην καὶ Γλαφυρὰς, à Glaphyro filio Ma-
gnetis, Stephano: Eustathio autem à memorabili in ea ci-
uitate ponte. Est & uicus Ciliciæ distans à Tarso x x x.
stadijs, in quo fons est. Gyrton, quem Homerus Gyrto- — Gyrton
nam uocat, sicut Iton & Itona: urbs est Perrhebiæ in
Thessalia à Gyrtone conditore Phlegiæ fratre. Vnde Gyr-
tonios Phlegias primo uocatos esse frequens historia de-
clarat. Gonus urbs Perrhebiæ, à Goneo Cyphi: ut Ho- — Gonnus
me. Gonusa. Ithome media producta urbs Pelasgiotidis. — Gonusa
Homerus, Οἳ δ' εἶχον Ἰθώμην, καὶ Ἰθώμην κλωμακόεσσαν.
Vocatur & Thomæum: locus sanè asper & salebrosus — Ithome
ex argumento nominis per ablationem primæ literæ. θῶ-
μος enim cumulus aut aceruus dicitur. Est & altera
Ithoma in Messenia Eustathio, Stephano autem Ithon.
Homero: Θῶνά τε μητέρα μήλων, Hic Minerua Itho-
nia celebratur: memorantur & aliæ in Italia, in Epiro,
in Bœotia, in Lydia. Iros urbs. Lycophron. Ἶρον τε καὶ — Iros
Τραχῖνα πεμφυβηνήν. Incolæ Irotæ. Iolcos in ora ab Iol- — Iolcos
co filio Amyci, à quo & Amycus campus. Hanc olim amplis-
simam fuisse urbem testatur Strabo, seditione postea deletam
in paruosq; redactam uicos stadijs v i i. à mari Demetriade
sitos. Lamia urbs ad Otrys radices, à Lamo Herculis filio: alij
à Lamia muliere, quæ imperauit regioni Trachiniorum, in — Lamia
qua Lamiacum bellum dicitur gestum. Est & alia in Ly-
cia. Larissa tertia Thessaliæ ciuitas putatur prope Peneum — Larissa
sita, quam Acrisius præterfluit. Est alia Pelasgica in Ossa
monte, alia Troadis, quam Homerus Λάρισσαν ἐριβώ-
λακα, id est, Larissam fertilem uocat. In Creta, item & Attica
& Macedonia aliæ ponuntur. Lapithæ populi qui cum Cen- — Lapithæ pop.
tauris in Perithoi nuptijs dicuntur dimicasse. Est & in ea-

Lapithe urbs
Lytæ

dem Thessalis ciuitas Lapithe. Lytæ locus prope Tempe, qui ab aquis soluta, & Neptuni inundatione nomen accepit. Libethris fons Magnesiæ Plinio musis dicatus. unde Libethrides dictæ.

Melibœa
Melithæa
Methonæ

Melibœa patria Philoctetis. Melithea, quam Ptolemæus Melitaram uocat, haud longe à Pelio monte. Methone quatuor. Prima Thessalica. Homerus, Οἳ δ' ἄρα μηθώνην καὶ θαυμακίην ἐνέμοντο. quam sub Philoctete posuit duce. Alia in Macedonia Eretriensium colonia. Tertia in Thracia, ita uocata à uini ubertate, quod μέθην ebrietatem dicant, sicuti & Methymna eiusdem etymologiæ.

Minyæ pop.
Minius rex

Quarta in Messenia Peloponnensi. Minyæ populi à Minyo, qui in ea regione imperauit, cuius innumeræ filiæ magnos Heroas genuere, è quibus Argonautæ pleriq; fuere, quamobrem Minyæ sunt appellati, historiam in his uersibus Apollonius refert.

Τόσσοι ἄρ' Αἰσονίδῃ συμμήστορες ἠγερέθοντο
Τοὺς μὲν ἀριστῆας Μινύας περιναιετάοντες
Κίκλησκον μάλα πάντας, ἐπεὶ Μινύαο θυγατρῶν
Οἱ πλεῖστοι καὶ ἄριστοι ἀφ' αἵματος εὐχετόωντο
Ἔμμεναι, ὡς δὲ καὶ αὐτὸν Ἰήσονα γείνατο μήτηρ
Ἀλκιμέδη, Κλυμένης Μινυηΐδος ἐκγεγαυῖα.
Tot igitur commilitones Aesonidæ coacti sunt.
Hos quidem strenuos Minyas circumhabitantes
Vocabant omnes, quoniam Minyæ filiarum
Plurimi & optimi è sanguine gloriabantur
Esse. sic & ipsum Iasona genuit mater
Alcimede, Climenen Minyæ filiam enixa.

Mynia urbs

Est & Mynia ciuitas eorundem. Item altera Phrygiæ. Missgomene urbs Steph. Mopseum in Pelasgiotide Straboni in IX. Mopsopia uerò locus in Attica. Magnesia regio in littore Pagasæo, inter Peneum & Pelion. eius loca Plin. plura commemorat, fontem Libetrum, oppida Ormenium,

Methone

Pyrrham, Dorion, Maliam, Methonem. Est altera Magnesia apud Meandrum. Hæc à Magne uno Aeolidarum dicta, ut Eusthathi. Narratur & à Pindaro de Magnete, uiro è nubibus profecto, equis Thessalicis commixto, unde genus centaurorum fluxit.

Malienses populi
Maliacus sin.
Myrmidonia

Malienses populi & Malia urbs eorum. Hinc sinus Maliacus dicũtur & à Malo Amphitryonis filio, ut Stephanus. Males uerò promontoriũ Laconicæ, & Mali Indiæ populi, & Malloes locus in Lesbo, ubi tẽplũ Apollinis. Myrmidonia, cuius coloni ex Aegina uenerunt, quod scribit Strabo. Peleũ interfecto fratre ex Aegina fugientẽ, Phthiã ad Actorem Myrmidones secutos esse, atque ibidem ex Polymela Actoris filia, Achillem & Polydorum genuisse: ex fabula uerò notum est Aeacum Pelei patrem populo in Aegina ob pestem consumpto rogasse patrem Iouem uti formicæ homines fierent, inde Myrmidones dicti. Veritas quod cum locus ille sterilis fuerit, ac saxis excisis cauernosus, coloni sub terra habitarunt more formicarum, spatium frugibus & & agricolationi relinquere uolentes, parcentes etiam lateribus, ne tellurem absumerent, Hæc Eusthath.

Olizon

Olizon. Hom. καὶ πετθ(?)ίαν ἔχον καὶ ὀλιζῶνα τρηχεῖαν. acuitur apud Græcos ad differentiam alterius huius nominis Barytoni: paruum

Oloossus

sanè oppidum, ex argumento nominis Oloossus. Hom. Πόλιν τ' ὀλοοσσόνα λευκήν. urbs est Perrhebiæ, Stephano inter Magnesiæ urbes ponitur: ea forte est, quæ nunc Elasson barbarica uoce dicitur.

Olympus Thessalicus
Ormenium

Olympus Thessalicus: præter hunc alij quinque ab autorib. commemorantur, Macedoniæ, Mysiæ, Ciliciæ, Elidis & Arcadiæ. Ormenium urbs media inter Pheras & Larissam, dicitur ab Orminio patre Amyntoris, cuius filius Phœnix altor Achillis Strabo ait, suo tempore Orminium uocari, utrunq; esse sub Pelio monte iuxta sinum Pagasæum, unum è septem colonijs à Demetrio deductis, ac Iasonis patriam fuisse.

Oechalia

Oechalia apud Argos Pelasgicum in Thessalia. Homerus, οἵ τ' ἔχον οἰχαλίην πόλιν Εὐρύτου οἰχαλιῆος. Idem alterius Oechaliæ meminit superius in Pyliensium catalogo, recentiores in Eubœa eam constituunt. Alia in Messenia. Tertia in Trachina. Quarta in Arcadia. Hanc Thessalicam subiugauit Hercules, Iole rapta regis Euryti filia.

Eurytus rex
Iole
Orta
Corsea
Homole

Hic Eurytus, ut Theocritus describit, Herculem sagittandi artem docuit. Orta, graui tono pronunciãda ad differentiam Epicteti, apud Græcos urbs est Perrhebiæ, Corsea cognominata, quod modo capitis cuiusdam situ, tempora proferre uideatur. Homole apud Pausaniam Thessaliæ mons est, & locus apud Thebas Bœotiæ, in quo Iuppiter Homolius colebatur.

Ossa
Othrys
Oeta

Ossa mons præter omnes altissimus sinui proximus Thermaico. Othrin Sperchius abluit simul & Oetam montes, ubi Herculis futum. Pindus Thessaliam ab Epiro disterminat.

Pelius
Pyrrhea

Pelius contra Ossam erigitur, ex utroque Peneus fluit. Est item Pelius in ea regione ciuitas. Pyrrhea pars Thessaliæ prius

Perrhebi gens

uocata. Perrhebi gens à quodam Perrhebo, qui ei regioni imperauit: hi, ut ait Strabo, iuxta Olympum habitauere, Lapithas qui campestria incolebant, & sub quibus

Lapithæ

quandoque fuere formidantes. Phestus urbs Ptolemæo in Pelasgiotide: altera in Creta, tertia in Peloponneso.

Pheræ

Pheræ urbs. Hom. Οἱ δὲ φερὰς ἐνέμοντο παραὶ βοιβηΐδα λίμνην Duæ fuerunt, nouæ & ueteres, VII. inter se stadijs distantes. Sunt item tres aliæ in Aetolia, & apud Partichos. Strab. scribit Pheras Thessalicas ad Magnesiam pertinere, terminumq; Pelasgorum finium esse, eorumq; naualē Pagasas uocari.

Pagasæ
Pagasæus sinus

Pagasæ enim urbs est Demetriadis in ora, quæ sinui Pagasæo nomen dedit, à multitudine fontium ibi scaturientium appellata, ut Eusthathius.

Pteleon
Pyrasus
Phthia regio & ciuitas

Pteleon urbs, ab ulmorum frequentia dicta: alia in Ionia, tertia in Troade. Pyrasus Phthiæ urbs, quod frugifera sit, quasi Pyrophorus. Quapropter Hom. templum Cereris in eo fuisse tradit. Phthia ciuitas & regio. Phthiotas in bello Troiano regebat Vlysses, Protesilaus, &

Pelasgi gens

Philoctetes. Pelasgi, gens diffusa & erratica, sicut & Lelegæ, & Caucones. Eorum prima regio apud Larissam Thessaliæ, sed omnis penè maritima Ionia Pelasgos habuere colonos. Eos etiam constat ante Lydos in Hetruriam uenisse. Sed & teste Herodoto tempore belli Persici, Lemnon & Imbrum ædificauere. Dicti & Argiui quod Argos habitauerint: deinde Danai, ubi Danaus ex Aegypto aduenit.

Phylace
Pharsalus
Posidium

Phylace urbs. Homerus, οἳ δ' εἶχον φυλάκην καὶ Πύρρασον ἀνθεμόεντα. Pharsalus à Pharsalo Acrisij filio. Posidium in ora Ptolemæo, altera in medio Ciliciæ & Syriæ. Spalathre quam Hellanicus apud Stephanum Sparathram uocat, Spalathrum uerò in Illyrico est. Symetha urbs, & Symethus Siciliæ fluuius.

Scotusa
Sperchius

Scotusa locus Thessaliæ Pelasgiæ iuxta Olympum montem. Sperchius amnis à Pindo rectà in sinum Maliacum fluens. Sperchia item urbs in eadem ora prope Thebas.

Thegonium
Titanium

Theogonium, Titanium Stephanus ciuitatem dicit, Hom. montem: Τιτάνοιό τε λευκὰ κάρηνα. Canum habere caput dicit, ut declarat Eusthathius, quasi cinereum, quod Titanum cinerem seu puluerem in ea regione appellent, in quem redacti sunt Titani in

Tricca

eo loco fulminati. Tricca à filia Penei fluminis dicta: prope hunc locum templum cernitur Aesculapij antiquissimum, Dolopibus ac Pindo uicinum. Huius ciuitatis præsul fuit Heliodorus, is qui historiam Aethiopicam scripsit: uocari dicunt ho-

Thaumacia

die Tricala. Thaumacia urbs Magnesiæ. Homerus, Οἳ δὲ ἄρα μηθώνην καὶ Θαυμακίην ἐνέμοντο, dicta à Thaumaco Peantis patre, à quo insula etiam eiusdem nominis est, & ciuitas altera iuxta sinum Maliacum, ubi templum Thaumitiæ Dianæ, ut Stephanus.

Trachim

Trachin siue Trachin, ciuitatem & hanc Thessaliæ dicunt ab Hercule suprà Oetam ædificatam, à loci asperitate: nonnulli eam dicunt, quæ

postea

postea Heraclea est appellata, Lacedæmoniorum colonia distans ab antiqua Trachine stadijs VI. prope Thermopylarum angustias. Idem.

Hypata

Hypata urbs ad fontes Penei. Hyperea fons in media Pherensium ciuitate ab Hyperito filio Lycaonis. Est & in Sicilia urbs. Hyperesia uerò ciuitas Achaiæ, ut idem.

Hyperea

Strabo duos ponit fontes Messida, & Hyperiam prope ciuitatem Hellada.

EPYRVS.

EPIROTARVM regionem, uti Trogus libro XVI. scribit, Molossi primum habituere. Troianis uerò temporibus rexit Vlysses, ut apud Homerum deprehenditur. Post quem res ad Aeacidas peruenit, sub quibus longe propagatum imperium.

Pyrrhus
Molossi
Pyrrhidæ
Epirotæ
Helenus

Nam primus ex ea gente Pyrrhus Achillis filius, per discessum ad Troiam amisso paterno regno, in his locis concedit, à quo Molossi Pyrrhidæ deinde Epirotæ dicti sunt. Hic demum Andromache captiua, quæ sibi obtigerat, Heleno Priami filio cessit, ob uaticinandi artem, Chaoniæ insuper regno tradito. Ipse uerò Delphis perijt inter altaria dei, insidijs Agamemnonis cæsus.

Pilades
Thyrba
Neotolemus
Olympias

Successit ei Pilades, deinde longo ordine Thyrba, cuius natus Neoptolemus pater fuit Olympiadis parentis Alexandri illius, qui in Italia à Samnitibus apud amnem Acherontem uictus occubuit, oraculo deceptus ambiguo.

Aeacidas
Pyrrhus

Post hunc frater Aeacidas regnum obtinuit. Ex quo Pyrrhus genitus, qui auxilio Tarentinorum contra Ro. uenit: ultimus ferè qui ex Aeacidarum genere nomen habebat inclytum. Deinde locus is ad Romanos, postremo ad Constantinopolitanos peruenit Imp. & eorum concessione ad Despotos, quorum mentionem in Macedonia feci, genusq; enarraui.

Situs Epiri

Situs Epiri Ptolemæo: ab arcto, Macedoniam: ab ortu, Achaiam: ab occidente, littus Ionij maris: à meridie, Adriaticum adtingit. Gentes in eo Chaones, Thesproti, Tymphei, Tarauli, Amynei, Acarnanes, Casiopi, Molossi, compluresq; aliæ de quibus mox uidebimus.

Ambracia

Ambracia Thesprotiæ urbs ab Ambracia Thesproti filio, prius Eponia & Paralia dicta, sinum efficit Ambraciensem, cum natura, tum arte munitum, ut refert Polyb. duplici muro extructo: ita undique paludib. clausus, ut unum duntaxat aditum eumq; angustissimum habeat, nobilitatus ciue quondam Cleobulo, qui perlecto Phædone de immortalitate animi sese præcipitem dedit.

Cleobulus
Amyctæ
Argyrini

Amyctæ gens Thesprotica: ut Aristot. in repub. Epirotarum scribit. Argyrini Epirotica gens. Lycophron. ὡς ἀργυρινῶν καὶ κεραυνίων νάπας. Argyra quoque metropolis in India. & Argyripa ciuitas Apuliæ.

Authoriatæ populi
Acarnanes
Curetes & Abātes iidem.

Authoriatæ populi Thesprotici Plin. Acarnanes, Curetes, & Abantes, ijdem ferè sunt. Nam hi Eubœam quam Abantidem appellatam fuisse postea dicemus, incoluisse traduntur, bellumq; continenter de Lilanteo campo cum uicinis gerentes: tandem ab hostib. in pugna crinibus anterioribus appetitos, ac deuictos sinciput postea rasisse relictis tantum occipitio capillis: unde Curetes dicti ἀπὸ τῆς κουρᾶς. Quapropter Hom. Abantes post terga comantes, dixit. Hos postea migrantes in Aetoliam atque Epirum uocatos esse Acarnanas, quasi minime rasos, quod detonsos crines succrescere permiserint: hæc ferè Strabo.

Amymnæi

Amymnæi gens Epirotica ut Arrianus. Amphilochi gens Epirotica. Thucyd. ipsum scribit Amphilochum post eius à bello Troiano reditum, cum Argiuis inuisus esset, in Arcananiam secessisse, & accepto à fratre Alcmeone regno oppidum in sui nominis memoriam Argos Amphilochicum condidisse.

Actium
Actius Apol.

Actium ciuitas Acarnaniæ, in latere sinus Ambraciēsis, Augusti colonia, ipsius uictoria insignis. Hic Apollo colebatur Actius, in cuius honorem Trieteria fiebant, Gymnicum certamen. Alyciona uicus Acarnaniæ, ut Strabo.

Anactorea

Anactorea neutri generis, Corinth. colonia Stephano. Thucydidi autē in IIII. lib. Anactorium dicitur.

Metapa
Alyzea
Aegilips
Bunema

Metapa Acarnaniæ. Polyb. in V. unde Metapæus. Alyzea eiusdem est regionis. Aegilips proxima Crocyleæ in Epiro, ut Homerus. Bunema media producta, Epiri urbs, ab Vlysse cognominata, ex boue prius immolato: cum huiusmodi uaticinium accepisset. ἐλθεῖν πρὸς ἄνδρας οἳ οὐκ ἴσασι θάλασσαν, id est, proficisci ad uiros qui non norunt mare.

Brysinium
Calathi
Buthrotus

Brysinium Thesprotiæ. Calathi uicini Thessaliæ. Steph. Buthrotus insula & ciuitas inter Corcyrā et Epirū quæ sinui nomē dedit: eius etymū Stephanus huiusmodi adfert. Heleno Troiano, qui in eam regionem post bellum adnauigauit in littore sacrificanti bouem, uictimam aufugisse ex mari in continentem, ex quo auspicio, loco nomen est inditum.

Cammania

Cammania Thesprotiæ pars, dominata quondam, ab Heleni priamidæ filio Cestrino, qui eam Cestrinam appellauit: abluitur ab amne Cadmo, ut Steph.

Chaonia
Cassiopea
Chauni
Chytum

Chaonia regio, unde Chaones & Chaonij dicti. Cassiopea regio media producta, Herod. Casopum dixit, scribitur etiā duplici ss. Chauni Thesprotica natio. Rhianus in Thessalicis. Κιῤῥηνοί χαῦνοί τε καὶ ἀγχίαντες ἐλινοί. Chytum Epiri uicus. Euphorion in XIX. commentariorum, è Clazomenis uenisse colonos ad habitandum Chytum in Epiro.

Dexamenæ

Dexamenæ pars Ambraciæ, à Dexameno Mesoli & Ambraciæ è Phorbante genitæ filio, unde Dexamenæus, ut Arist. in rep. Ambraciotarum.

Dexari
Dodona

Dexari gens Chaonum Stephano. Dodona Molossorum ciuitas, ubi oraculum & officina æris, quod cum magnopere resonet, ac sentiatur, in loquaces erat prouerbiū χαλκεῖον Δωδωναῖον: ut Step.

Oraculum.
Columbæ geminæ

De oraculo autem Dodonæo apud Herod. in hanc sententiam scribitur. Aegyptij sacerdotes dicunt è Thebis Aegyptijs columbas nigras uolitasse, unam in Molossis in figo constitisse, uoceq; humana monuisse, hic habendum Iouis oraculum. Alteram idem in Libya fecisse: ubi Ammonis oraculum. Ego uerò, inquit, putauerim has duas fuisse puellas, uocatasq; columbas ob barbariem, lingua locutas humana: ac deposita Barbarie, ita demum eleganter respondere cœpisse.

Helenia reg.
Ephyra Thesprotica

Helenia regio ab Heleno, quem suprà diximus in hac regnasse. Ephyra Thesprotica, quæ postea dicta est Corcyra, urbs est mediterranea ab Ephyro filio Amraci Thesproti filij. Thesprotus uerò natus Pelasgo est, qui Lycaone satus Gegenea suscepit Arcadis patrem.

Astiochea rapta
Selleentes

Ex hac igitur Ephyra Astiochea mater fuit Tlepolemi. quem Hom. dicit Rhodios ad Troiam duxisse. Hanc Astiocheam raptam dicit apud flumina Selleentis: ex quo hanc Ephiram Thesproticam intelligunt dicentes flumina Selleentis apud hanc esse. Aliæ sunt etiam Ephyræ apud Corinthum, & ipsa Corinthus, de qua Homerum locutum esse in catalogo putant: alia Thessaliæ Cranus dicta, alia in Arcadia, & uicus in Aetolia: hæc ferè Eustathius.

Periander
Bacchæus. unde Bachidæ.
Mardones

Aelianus de uaria historia tradit: in hac Ephyra primum regnasse Periandrum, deinde Bacchæum patrē triū filiarū & septem filiorum, qui simul cum nepotibus Bacchidæ appellati sunt. Mardones Epiroticū genus. Eupolis Πόλεσι, καὶ χαόνων καὶ Παιόνων καὶ Μαρδόνων.

Mylaces
Nicopolis
Orestæ

Mylaces Thesprotiæ populi. Lycophrō. Κράθις δὲ γείτων, ἠδὲ Μυλάκων ὄρος. Nicopolis, in situ Ambraciensi ab Augusto post uictoriā cōdita. Alia in Thracia, alia in Cilicia, in Pōto. Orestas Molossicum genus Strabo facit: ego suprà in Macedonia secundum Ptolemæi descriptionem posui.

Onchesimus & Panormus portus.
Posi ham.
Tripolites
Tymphæi mōtes Epiri.
Acroceraunia

Onchesimus & Panormus duo portus post Acroceraunia Straboni & Ptolemæo. Posidiū urbs. Tripolites Straboni, Stephano autē Tripolissi ex autoritate Rhiani. Tymphei gēs & mōs Straboni. Montes Epiri. Acroceraunia quæ in sinū Ionicū prominent.

Mirum

Mirum quod de his Dionysius poëta scribit: duas esse petras, quæ turbatione futuri alicuius belli, aut tumultus mutuo concurrunt modo Symplegadum.

Casope promontorium.

Promontoriũ Casope: quod, ut ait Strabo, Phalacrum uocant.

Leucas

Leucas clarum finis belli Actiaci.

Achelous
Thoas
Thyamis
Acheron
Arachthus

Amnes nobiles quatuor, Thyamus, qui & promon. Acheron, Arachtus, & Achelous Epiri finis, qui Acarnaniam ab Aetolis diuidit, Thoas prius uocatus à celeritate: nomen sub Acheloo rege mutauit qui cum Alemeone è Thessalia profectus apud eum consedit. Victus in palestra fertur ab Hercule altero adempto cornu, quod flexuosos fluminis sinus, agros circa uactantes, recto cursu compescuerit.

Sirenes

Sirenas hic Homerus ponit, dulci nautas cantu decipientes: quod loca sint quædam ac diuersoria ad quæ applicantes ob elegantiam uoluptatemq́; fœminarum: facultates absumunt: ac reditus obliuiscuntur. AETOLI ab Aetolo Endymionis filio dicti, qui è Pisa profugus in his consedit: de quo inferius in Corintho mentionem faciam, quidam ex eo dictos putant: quod funditores maximi sint & longè iaculentur. Fertur enim Pyræchmes antiquus Aetolus Degmenum Epeum singulari certamine superasse, ut Eustathius. Polybio quoque teste Aetoli ferox hominum genus more ferarum degentes, nullo amicitiæ, aut fœderum iure tenentur. Hi tamen quamdiu Antigonus uixit, cuius iamdudum pacem cum Græcis ægrè ferebant, quieuerunt. Post eius mortem, quum Philippus in regno successisset ætate puerili spreta belli occasionem cum Peloponnensibus quærere cœperunt, à M. Attilio Glabrione, ut Liuius de bello Maced. testatur subiugati fuere: causa, quod ab amicitia pop. Rom. deficientes societatem cum Antiocho iunxere, qui Græciæ bellum intulit, quiq́; compluribus urbibus captis ad extremum apud Thermopylas uictus, ac Græcia omni expulsus fuit.

Aetolia

Diuisa est autem omnis Aetolia Straboni in Calidoniam ab Oeneo regnatam, & Pleuroniam.

Calydonia
Calydon
Olenus
Aracynthus

In ora igitur prima Calydon urbs à Calydone Endymionis uel Aetoli filio. Hic aper ira Dianæ in sacrificio preteritæ immissus Herculeus labor. Olenus, de quo Strabo sic ait, Aetoli Olenum deleuere prope Pleuronem sub Aracyntho: ut ne uestigia quidem appareant. Est & Achaicus Olenus. Aracynthus urbs, & mons Bœotiæ.

Naupactum

Naupactum à naufragio dictum Heraclidarum Straboni: nunc Lepantum uocatum, à Turcis Anno M. CCCCXCVIII. ex imperio Venetorum captum.

Pleuron

Pleurona domicilium Curetum dicunt fuisse: nam & Pleuronij Curetes dicti à Curio monte illis imminente, ut Eustathius.

Pylene

Pylene quam Pleurona nouam dicunt: nam & uetus reperitur Pleuron, ambæ in Aetolia ciuitates: ut idem.

Molycria
Bonni colles
Achates
Panetonius
Medimnus
Euenus
Locrenses

Molicria urbs Straboni. Thucyd. autem Molycreon. Bonni colles in Aetolia, accolæ Bonnenses Thucydidi in III. Montes in Aetolia Plinio. Medimnus, Achates, Panctonius. Fluuius autem Euenus Ptolemæo, qui Aetoliam à Locris discriminat. LOCRENSIVM OMNIS regio quæ Locris dicta est in duas Straboni diuiditur partes: altera in occidentem spectans, quæ Parnaso occubat monti, pertinetq́; ad sinum Crissæum, Phocidi confinis, ubi Locrenses habitant, qui Hesperij & Ozolæ dicti sunt

Ozolæ

ἀπὸ τ͂ ὄζειν: quoniam pastores quum sint, hircinis pellibus olidis amiciebantur, quorum coloni postea in Italiam adnauigarunt. Pausanias uero huius cognominis alias adsignat causas. Altera pars in orientem spectans ad mare desinit Aegeum: atque hi rursus in duas diuisi partes: hi quidem Opuntij à metropoli dicti, ubi Opoes regnauit: alteri uerò Epicnedij, quod Cnemidi subiaceant

Epicnemidii
Epizephirii
Amphissa
Augeæ

monti Maliensibus confines. Amphissa & Emphissa dicitur urbs Locrensium, Ozolarum montibus occubans. Est & minoris Armeniæ regio Amphisena. Augeæ urbs Locrensium. Homerus καὶ αὐγειὰς ἐρατὰς: altera in Laconia.

Bessa

Bessa campus nemorosus, ex argumento nominis, &

Nape
Cynos

Nape collis quod sit arboribus cinctus: utriusque autor Strabo. Callierus. Cynos à Cyno Locrensi Opuntis filio ciuitas est, & promontorium iuxta Opuntem distans à

Opus met.

Cnemide monte stadijs L. Opuntem autem ipsam metropolim constat esse stadijs quindecim à mari recedentem: ut idem.

Physcum
Daphnus
Scarpha

Physcum Stephanus & Eustathius inter Locrenses commemorant. Strabo & Daphnuntem, & Scarpham prope Thermopylas nunc Pharigem ait uocatam in alto situm monte cum templo Pharigeæ Iunonis.

Tarpha
Thronium
Boagrius

Tharpha ex argumento nominis locus nemorosus creberq́; materia. Thronium urbs in mediterranea inter Cnemidios. quam Boagrius, quem Manem uocant, torrens præterfluit ut Strabo: & item Homerus de tribus his,

Τάρφην τε Θρόνιόν τε Βοαγρίου ἀμφὶ ῥέεθρα.

PHOCENSES Pausan. non à Phoco Aeaci filio, sed Ornythionis uiro Corinthio, qui huic regioni imperauit, cognominatos dicit. inter Bœotios & Locrenses constituti, ex magna parte sinum Corinthiacum tenent. Lata gens, ut qui colonias diuersas uel in Galliam Massiliam deduxerunt, Atheniensibus in omni semper fortuna fidissimi. Cum Thebanis decem annis pro templo Delphico bellum gessere quod sacrum appellant: siue Amphictyonicum ab Amphictyone Deucalionis filio.

Bellũ Amphictyonicũ cum Thebanis.
Phocenses

Is primum instituit ut uicini populi Delphis ad sacrum concilium conuenirent, conuenientesq́; Amphictyones uocati sunt. Phocenses igitur cum ob discordiam à Thebanis eò uenire prohiberentur, bello exorto multorum annorum inferiores fuere. Verum post decennium ob merita defensæ Græciæ contra Brennum Gallorum ducem pristinæ dignitati sunt restituti. Aduersum in eo bello Philip. Macedonem semper habuere, qui plures eorum ciuitates ferro flammaq́; diruit, Lileam, Hyampolim, Anticyram, Parepotamios, Daulida, & Panopeas. Nec pauciores urbes Xerxes ex eis incendit: uidelicet Erochium, Charadram, Amphicleam, Neonas, Tethronium, & Drymeam. Longo tandem post tempore resipiscere cœperunt, omniaq́; restituerant, ac Gallos eò aduenientes magna ui repulerunt: hæc Pausanias. Nunc loca excurram.

Asplendon

Asplendon ab eodem posita urbs lib. VIII. hanc Eustathius uocatam Aprieam dicit quod hybernatione locus amœnus: tum ad differentiam alterius cuius meminit Homer. in Bœotiorum catalogo.

Amphrysa

Amphrysa unde Amphrysus est & Magnesiæ fluuius. Anemorea quæ nunc Anemolea uocatur. Homerus οἵ τ' ἀνεμώρειαν καὶ ὑάμπολιν ἀμφενέμοντο. A uento nomen auspicatur: quo agitatur in altissimo sita loco, uicinitateq́; Parnassi montis magnopere uexata. ut ait Strabo.

Anemorea
Crissa
Cirrha
Anticyra
Anticyra Maliẽsiũ in Thessalia.
Cyparissus

Crissa urbs, quam diuinam Homerus appellat ob sacrum Cereris in ea, uel Apollinis templum, ut ait Eustathius. Strabo uerò tris urbes uicinas in ora Phocidis ponit, Crissam, Cirrham & Anticyram. Pausanias Cirrham ait esse nauale Delphicorum, distans à Delphis LX. stadiis: uocariq́; ab Homero Crissam, ubi colebatur Apollo Crissæus: meminit in Iliade & hymno Apollinis. Alteram Anticyram Stephanus apud Malienses in Thessalia ponit. Hic belleborum aptum insaniæ nascitur. Cyparissus ciuitas in Parnaso iuxta Delphos. Homerus. οἳ Κυπάρισσον ἔχον Πυθῶνά τε πετρήεσσαν à frequentia eius arboris dicta. Pauf. ait, hanc postea uocatam Anticyram ab Anticyro Heroe qui Herculis tempore fuit. Est & Cyparissus Triphiliæ, & Cyparissus Messeniæ ciuitas. Dryopes à Dryope Lycaonis filio, gens uetusta, prope

Dryopes
Daulis Tereĩ regnũ ubi lusciniа non parit.

Parnasum siti, olim debellati ab Hercule ac traducti in pelopõnesum: ut ait enarrator Apollonij poetæ. Sũt et alij in Ilyrico Dryopes. Daulis oppidulũ in mediterranea post Delphos, ubi Tereum Thracem dicũt regnasse. Ibiq́; de Philomena &

Progne

Progne fabulam confictam fuisse, ut ait Strabo. Quapropter Pausan. scribit Daulide luscinias non parere. Homerus,
Drymici — Δαυλίδα κ' πανοπῆα. Drymici, ubi Cereri nobile templum. Pausanias in IX. Δρυμαῖον. Δὲ θεσμοφόρου Δη-
Delphi — μήτρος ἱερὸν ἐστιν ἀρχαῖον. Delphi apud Parnasum ubi celebre Apollinis templum, & aditum quinque tantum lapidibus constructum esse constat, opus Agamedis & Trophonij: nominis etymum hinc uenit, quod eò Phœbus Delphino similis adnauigauerit: templum Galli Senones cum diripuissent tempestate cœli occubuerunt. Hanc urbem Homerus Pytho appellat,
Pytho — Πυθοῖ ἐν ἠγαθέῃ. & petrosam in catalogo dicit: quod Parnaso occubet monti asperrimo. Python enim uocatam ob interfectum ab Apolline Pythonē: uel ἀπὸ τοῦ πυθέσθαι τὰ μέλλοντα, id est, futura sciscitari propter oraculum: unde & Pythius Apollo, & Pythia festa, & propheta eius templi Pythias, πυθιάζειν idem quod re-
Elatea — sponsa dare. Elatea maxima Phocidis urbs ponitur Strabonis: est & alia Thessaliæ, tertia Thesprotiæ, quam & Ela-
Lilæa — tream uocant & Elatrienses. Lilææ, Lycophron. πάρ Λιλαίαν κανιμαργίας πέδον. Ex hac ut ait Strabo Cephisus
Onchoæ — amnis oritur. Onchoæ urbs: Onceum uerò locus Arcadiæ,
Medeon — & Onceæ Thebarum ciuitas. Medeon urbs, tres huius
Panope — nominis, Phocensis, Bœotica, & Epirotica. Panope urbs. incolæ Panopenses. Strabo eos esse adfirmat, qui tunc Phanotenses dicebantur, patria fuit Epei equi Troiani conditoris. Hinc etiam commemorant ortam de Titio & Latona
Hyampolis — fabulam. Hyampolis ab Hyantibus Bœotiæ populis originem duxisse fertur. Nec satis exploratum antiquas, an sit quæ Anemoreæ quam suprà memorauì, continuet, ut ait
Parnasus — Stephanus. Parnasus ut idem scribit autor, Larnasus prius dictus est, quod Deucalionis larnax, id est, arca eò delata in diluuio fuerit. Polyhistor uerò apud eundem ubi de oraculo Delphico tractat, ait Parnasum quendam primum in eo loco uaticinatum fuisse. Hunc & bicipitem & sacrum musis dicunt, quod Delphica urbs apud eum sita sit. Mons enim perpetuus, Atticam uersus protenditur: ubi Cytheron ap-
Cephisus — pellatur. Cephisus amnis inter Oetam Callidromumq; montes oriens, interq; Othryn ac Parnasum tanquam utrinque muros delapsus recta in occasum ad Platæas ten-
Asopus
Ismenus — dit. Inde scissus amisso nomine fluminibus Ismeno & Asopo in mare egreditur Euboicum. Quare a Strabone se-
Cephisi — ptem Cephisi nominantur, & Atticus & Argiuus, Sycionius, & Bœotiæ stagnum Cephisium: iuxta uerò acolæ
Circuncephisi — Circuncephisij.

Bœotia — BOEOTIA SOLA ex omni Græcia tria respicit maria, Polopomnesiacum, Siculum & Adriaticū, totidemq; in partibus colonos habet. Res ex Pausania sic se habent. Bœotus Itoni ex Amphictyone geniti filius regionem primum de se appellauit. Post quem Cadmus e Phœnicia Cadmeam ciuitatem in Bœotia construxit, quo abeunte ad Illiricos, filius eius Polydorus regno successit: quo tempore Pentheus Echionis filius inter Bœotios potentia & autoritate apud regem pollebat, uir aliequi crudelis & impius, ut qui sacra Dionysij dicitur spreuisse. Polydoro duo ex ordine filij successere, Labdacus & Laius sub Lyci tutela relicti. Quo tempore Amphion & Zetus cum exercitu uenientes Thebas prope Cadmeam ædificarunt, ut Homerus etiam meminit. Οἱ πρῶτοι Θήβας ἕδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο. De lyra nullam mentionem facit: nam fabula est ex musica muros ædificatos, quod alter nobilis esset musicus. His postea infeliciter ac
Laius — sine liberis decedentibus, regnum à Laium peruenit, cuius historiam ex Diodori lib. v. breuiter enarrabo. Is quum ex uxore Iocasta, Creontis regis filia post longam sterilitatem filium suscepisset, ex oraculo responsum tulit, eum exitialem domui futurum, quare infantem iussit traiectis ferro pedibus

Oedipus — exponi: unde Oedibus appellatus. Ministri uerò minimè obtemperantes cuidam seruæ mulieri nomine Polibæ nutriendum tradidere. Quum iam uir factus deum qui essent paren-
Laii cædes — tes sui consulere statuit. Pater item Laius de eodem Apollinem consulturus, iter ingressus: quum ambo apud Phocidem inuicem obuiam facti congrederentur, Laius quod illum de uia angustiore decedere mandasset, ab Oedipo filio nescio interficitur. Eo tempore tradunt Sphingem belluam biformem uenisse Thebas, proposuisseq; ænigma: quod qui non solueret periret. Ex quo plures ob rem dubiā perierunt: soluenti præmium Iocastæ connubium & Thebarum regnum propositum erat: uerum nullus præter Oedipum id soluere ualuit. Id erat huiusmodi. Quod animal bipes idem tripes ac quadrupes foret. Solus Oedipus ait, id esse hominem, qui infans quatuor iret pedibus, auctus ætate duobus, iam senior factus tribus: nam baculo tāquam tertio pede sustentaretur. Sphinx suo iudicio uicta, sese e loco celso præcipitem dedit. Oedibus ex pacto præmio matrem ignotam in matrimonium accepit, & hos ex ea genuit liberos, Eteoclem, Polynicem, & Ismenem. Hi quum ad ætatem peruenissent, domestica impietate cognita, Oedipum coegerunt ob dedecus non egredi domum. Ipsi sumpto regno fœdere inuicem sanxerunt, ut singuli alternis annis imperarent, Primusq; imperij annus Eteocli cederet maximo natu. Is exacto anno petenti ex fœdere renuit fra-
Adrastus — tri regnum tradere. Quamobrem Argos ad Adrastum re-
Tydeus — gem confugit. Hoc tempore Tydeus Oenei filius, quum apud Calidonem Alcatam & Lycotheum nepotes occidisset: ex Aetolia aufugit Argos. His Adrastus benigne exceptis, quodam responso permotus, se aprum & leonem generos habiturum, quod Tydeus apri Calidonij pelle, alter leonina succincti fuerant, Polynici Argiam, alteri uerò Deiphilen filias locauit. Quum à rege probarentur, magnaq; uirtutis expectatio uideretur, ambos in patriam se pollicitus reducturum. Verum quum censeretur primum debere Polynicen restitui, ferunt regem Thebas destinasse Tydeum, eumq; L. uiros ab Eteocle in insidijs positos occidisse, Argosq; præter opinionem rediisse incolumen. Hæc Adrastum impulerunt, ut quæ ad bellum spectabant pararet. Adsciuit autem ad belli societatem Capaneum, Hippomedontem, Parthenopeum. Suade-
Amphiaraus — bant amici Polynicis, ut ad bellum Amphiaraus uates duceretur. At is quum præuideret se in eo periturum, idq; propterea recusaret, ferunt Polynicem aureum torquem, quem Hermione Venus dederat, Amphiarai uxori Eriphyle, ut belli societatem uiro persuaderet donasse: eo tempore Amphiaraum Adrastumq; de regno dissidentes, ad Eriphylen sororem omne litis iudicium retulisse. Illa pro Amphiarao sententiam tulit, adijciens ut belli Thebis inferendi socius adiutorq; esset. Amphiaraus existimans se ab uxore proditum, ad bellum spopondit se iterum, sed Alcmeoni filio imperauit, ut
Eriphyles cædes — post obitum suum Eriphilen perimeret, quod patris mandatū postea exequutus, facti conscientia in insaniam uenit. Adrastus igitur Tydeus, ac Polynices ad bellum ituri, quatuor elegerunt duces, Amphiaraum, Capaneum, Hippomedontem, & Parthenopeum, qui omnes magno exercitu aduersus Thebas profecti sunt. Eteocles & Polynices mutuis uulneribus cōfossi conciderunt. Capaneus magno impetu scalis murum ascendens mortem oppetijt. Amphiaraus in terræ hiatū cū curru delatus, nunquam postea uisus est. Eodem modo & reliqui duces omnes præter Adrastū, multiq; præterea mortales occubuerūt: quorū sepeliendorū facultas à Thebanis cum denegata esset, inhumatos relinquens Adrastus Argos rediit. Quum nullus alius auderet, Athenienses soli qui cæteros uirtute anteibant, omnes sepeliere, crematis prius pyra corporibus, in quā Euadne uirum Capaneū secuta dicitur spōte se iniecisse. Hactenus Diodorus. Pausanias prosequitur, ubi fratres simul

concid

Laodamas — conciderunt, Laodamas Eteoclis filius puer successit, cui
Creon rex — Creon rex auus tutor accessit: ubi uerò per ætatem rem ad-
ministrare cœpit, Argiuorum arma iterum in se prouocauit,
Aegialeus Adrasti fil. — & in prælio Aegialeum Adrasti filium interfecit: uictus &
ipse tandem, nocte sequenti cum Thebanorum manu uolunta-
riorũ in Illyricũ secessit. Thebæ interim destruũtur, regnũq;
Thersander Polynicis — Thersandro Polynicis filio traditur. Is cũ à bello Troiano re
uertens in Mysiã tempestate deferretur, à Telepho interfici-
tur, iacetq; apud Eleã in foro sub dio. Peneleus post eum re-
Potisamenus Thersandrus — gno successit, per ætatem Potisameno Thersandri filio nondũ
regnante. Quiñq; secundo classem contra Iliũ Alexandrumq;
ducẽ pararet, ab Eurypylo Telephi filio obtrũcatur, regnoq;
Amphiarai — Thebanorum Thersandrus Amphiarai & Demonassæ filius
surrogatur. Haud deinde multo post regibus sublatis Thebæ
in Remp. sese longe melius atq; ante constituerunt: ac sæpe
Atheniensibus sæpe Lacedæmonijs, tum Xerxi restiterunt:
postremo ab Alexãdro Magno longo bello superati, iterum
Thebæ destructæ, quas postea Casandrus Antipatri filius re-
fecit. In hãc ille sententiã. Castor uerò & Musæus in Titano-
graphia, ut tradit Eustath. scribunt à Cadmo conditore Bœo-
tiam originẽ habuisse, qui ex oraculo bouẽ in sedibus mutan-
dis habuerit ducẽ: sunt etiã qui ex ingenij pinguedine sic uo-
catos putent: unde sit Bœotica apud Pindarũ prouerbiũ: &
Bœotia Hyãtis dicta — apud Plinium Bœotia Hyantis ob eandem causam appellata.
Pherecydes ait. Postquam Cadmus è Phœnicia Thebis sedem
mutauit, dentes quosdam serpẽtis quos partim à Marte, par-
tim ab Aeeta rege dono accepit, seuisse dicitur: unde nati ar-
migeri qui mutuis uulneribus omnes occubuere, præter pau
cos qui post eum regnauere. Vocabatur & Aonia, & Mesa-
pia, & Ogygia ab Ogyge antiquissimo rege ei regioni pri-
mum dominante, & Cadmeis ut Thucydides, & Hyantis ab
Hyante rege, ut Plinius & Pindarus. Ephorus, ut idem dicit
Eustat. scribit Bœotios circa palæstram, reliquasq; gymnicas
exercitationes ualde probari, sicuti Athenienses in naualibus,
Thessalos in equestri, Cirenæos in Ephectica scientia. Lace-
dæmonij uerò in legum institutis. Et hæc quidem de his re-
peri. Deinceps situs ac loca. Bœotia sola ex omni Græcia tria
respicit maria, Peloponnesiacum, Siculum, & Adriaticum, to-
tidemq; in partibus colonos habet. Arna urbs Bœotiæ. Ho-
Arna urbs — merus: Οἵ τε πολυστάφυλον ἄρνην ἔχον, à muliere eiusdem
nominis dicta quod illa ex patre agnis & pecore abundante
nata fuerit, quæ ex Neptuno Bœotum nomine genuit, qui re-
gioni nomen dedit, ut Eustat. Est alia Thessalica, altera
Ascra Anthedon — Achaiæ, & Leontarna circa Heliconem, ut Stephanus. Ascra
prope Heliconem Hesiodi patria, quã Cumam pater commu
tauit, ut ipse scribit. Anthedon, Hom. ἀνθηδόνα τ' ἐσχα-
τόωσαν. Etymum habet ex florẽte fertiliq; agro, uel ex An-
thedone Neptuni prognato, habitata quondam Thracibus, ut
Lycophron. ἀστῦ σμύσιν & Θρηικίας ἀνθηδόνος. Hinc Glau
cus fuit deus marinus, & Leonidas pictor, & Aienticon Pan
cratiastes. Strabo describit Antedonem in ora Bœotiæ ciui-
tatem portuosam. Est item altera in ora prope Gazam. Au-
Aulis — lis in ora contra Eubœam in Euripo, Chalcidico usque in
hunc diem priscum retinens nomen, uel à commoratione
classis Græcorum Troianis temporibus, uel ab Aulide filio
Euonymi Cephiso nati: portum habet L. nauium capacem,
quò adplicatur ex omni Græcia tanquam in commune di-
uersorium. Strabo adstipulans Homero ait, Aulidem saxis
Alae — asperam esse. Alæ, ut Pausanias in V. Est & Ala apud
Argiam. Hale uerò iuncta aspiratione, & Haleum &
Alalcomeneũ — Haleice in regione Ciliciæ, ut Stephanus. Alalcomeneum
à conditore eiusdem nominis dictum, qui & Mineruam
Asplendon — Alalcomeneam ibidem colendam statuit. Asplendon cuius
meminit Homer. in catalogo, alteram apud Phocenses su-
Harma — pra commemoraui. Harma ut Pausanias IX. uicus prope

Mycalessum à curru Amphiarai illò assectatores fugientis:
ne quod illic fractus fuerit, dum quæsitus ad bellum The-
banum lateret. Est & in Attica locus Arma apud Tanagreã,
habens arcem inexpugnabilem. Haliartus quòd locus pisci-
bus & paludibus abundet: quapropter Home. ποιήεντ'.
ἁλίαρτον, id est, herbosam dicit. Ptolemæo Haliartus in Eh- — Haliartus
de ponitur: scribitur & sine aspiratione si à Thersandri filio
originem habeat, ut Eust. Acræphia fœmini generis, Pausaniæ — Acræphia
neutri, nonnullis Acræphnia, ubi Apollo Acræphnius celeba-
tur. Eust. Coronea à Coro filio Thersandri. In hac talpa non — Coronea
gignitur, quo ferme animali tota Bœotia scatet: allata uerò
non uiuit. Sita est ut scribit Strabo in altissimo prope He-
liconem loco. Hic Pambœotia erant solita celebrari. Qua-
tuor esse Coroneas supra in Thessalia memoraui, Cirrham — Cirrha
supra inter Phocenses ex autoritate Strabonis posui. Suida
grammaticus in Bœotia collocat prope Delphos stadijs
XXX. Cirreum etiam campum. Chæronea uicus est prope — Chæronea
Cythæronem montem, incola Chæroneus, unde Plutarchus
fuit. Claros, Apollinis Clarij templum, ἀπὸ τοῦ κλήρου,
quod ei ex sorte hic locus inter cæteros deos obtigerit.
Cabiri gens Bœotiæ Pausaniæ IX. Sunt item Cabiræi in — Cabiri
Ponto. Cope urbs, incolæ Copei dicuntur ab usu remorum, — Cope
quibus indigenæ utuntur, nauigantes inter loca palustria: ex
quo Plateæ ciuitas uicina eadem ratione cognominatur.
πλάτη idem enim quod κώπη, quæ dictio tria significat: ci-
uitatem ipsam, remum, & capulum ensis. Coparum me-
minit Home. κώπας Εὔτρησίν τε. Creusa contra Megara — Creusa
Straboni. Ptol. Delium oppidum prope Aulida parum à ma- — Delium
ri recedens Stephano. Eutresis quam paulò ante in uersu Ho- — Eutresis
merico commemorauimus, clara Apollinis oraculo uocata
ἀπὸ τῶν εὐτρήσιων, ob concursus & deductiones multorum
inter se uicorum: adiacet uiæ qua Thespijs Plateas itur, ædifi-
cata à Zeto & Amphione ut Eustath. Strabo scribit Eutre-
sin castrum esse Thespiensium, ubi Zetus & Amphion
habitauere, antequam Thebis dominarentur. Eteonus pe- — Eteonus
nultima producta situs in colle iuxta Asopum fluuium.
Home. πολύκνημόν τ' ἐτεωνόν. dicit enim Polycnemon quod
origano abundet: nam Argiui κνημόν, origanum uocant.
Hoc oppidum nunc Scrapha uocatum Eustat. Erythræ. Ho- — Erythræ
mer. ἐιλέσιον ἠδ' ἐρυθράς, sitæ sunt sub Cytherone: aliæ
quoque in Ionia, in Lybia, in Locride, in Cypro, quam
nunc Paphum dicunt. Eleutheræ ab Eleuthero Apollinis — Eleutheræ
filio: aliæ in Creta, in Ponto, in Lycia. Eleum locus — Eleum
Bœotiæ pallustris ex argumento nominis. Glissa in sum- — Glissa
mo sita colle. Græa nonnullis Tanagra est, alijs uicinum — Græa
oppidum. Nam cum Græ Homerus meminerit, Tana-
græos ad Troiam minime uenisse Euphorion dicit: uoca-
tur & Pœmandria apud Lycophronem. Aristoteles uerò
Græam ait, quod nunc Oropum dicunt esse, diciq; à ue-
tulæ cuiusdam cura, hæc Eust. Strabo scribit Græam lo-
cum esse Oropo proximum ubi templum Amphiarai,
Narcissiq; Eretriei sepulcrum uisitur, quod taciturni co-
gnominatur: quoniam illò accedentes tacere soleant: cau-
sam non refert, dixit autem Tanagram ab leua esse The-
bis Argos proficiscenti. Ilesium Homero suprà nomina- — Ilesium,
tum, unde Ilesienses. Mycalessus in mediterranea ut Thu-
cydides VIII. dicitur à mugitu Gorgonum ibi ortarum,
uel bouis qui hucusque Cadmum secutus dicitur. Est &
alter in Cariaci Iouis templo. Mons quoque Mycalessus — Mycalessus
contra Samum. Mycalessum uerò Tanagricum uicum com-
memorat Strabo. Est & Mycale Cariæ ciuitas. Medeon à
Medeone filio Pyladis & Electræ, ut Strabo: est alter
in Phocide prope Crissalum, distans à Bœotia stadijs
CL. unde hæc de qua nunc scribimus, Medeon colonia — Medeon
deducta est. Midia quæ & Argia, & ciuitas Persei uo- — Midia
catur.

Nisa — catur: altera apud Tyrintha. Nisa templum habuit Dionysij, originem uerò à quodam Niso: est & Nisea Megarensium nauale à Niso Pandionis filio dicta. Qui post Homerum fuere, dicunt nullo pacto Nisam esse Bœotiæ, sed Isum: quapropter scribendum censent apud eum, ἴσον τε ζάθεον

Orchomenus — ἀνθηδόνα τε. Hæc Strabo. Orchomenum Bœotiæ ciuitatem idem testatur in primis locupletē ac potentem fuisse in plano prius situm, aquarū deinde inundatione in montem translatum, templumq; in ea Gratiarum fuisse: est & Orchomenus Arcadiæ quæ Polymelos à pecoris copia dicitur. Hic de

Minyus — quo loquimur Minyus cognominatur, à Minyo siue flumine,

Onchestus — siue rege. Eust. Onchestus urbs magna Pausaniæ I X. situs in monte Straboni, habebat Neptuni templum ut Hom.

Oecchalie — ὄγχηστόν θ' ἱερὸν ποσιδήιον ἀλσος. Oechalee dicitur & Oechalia, ex eo quod inde Thebas celeriter peruenitur, uel à flumine iuxta currente: tenet historia quod in medio sit Haliarti & Alcomenij inuicem stadijs X X. distantium, quam fluuius eiusdem nominis præterfluit. Eust. Plures esse

Oropus — Oechalias in Thessalia dixi. Oropus in ora longe protensa contra Eretriam Eubœæ, ubi angustißimū efficit Euripum.

Ogygia Bœotia — Ogygia dicta est omnis Bœotia ab Ogyge rege. Est & insu-

Ogygia insula. — la uetusta ubi Vlysses quondam naufragio seruatus est. Dicuntur & Lydi Ogygij: & omnis demq; Attica, ut Charax

Peteon — scribit in Chronicis, Ogygia quondam dicebatur. Eust. Peteon uicus Thebaidis Straboni, iuxta uiam qua itur Antedonem, de quo nihil sanè traditur à ueteribus, nisi quòd à Pe-

Pharæ — teone quodam originē duxit. Pharæ urbs Bœotiæ, alia Mes-

Platææ — seniæ, alia Achaiæ. Plateas numc. plurali Herodianus profert & acuit. Hom. uerò Plateam cum accentu in antepenultima. Οἵ τε πλάταιαν ἔχον, utrunq; sanè reperitur sicut Thespia & Thespiæ. Etymum trahitur ἀπὸ τῆς πλάτης, quod inter paludes is locus situs, remis inuicem adnauigauerint. Huius ciuitatis plura apud ueteres: inter quæ & trophæa de rege Persarum, totq; uirorum fortium corpora liberantium Græciam: ex quo templum ibi Iouis liberatoris constructum, & gymnicum certamen in honorem defunctorum institutum, sita apud Asopum est inter Cythæronem &

Potniæ — Thebas. Eustat. Potniæ urbs, cuius & Homerus meminit.

Thebæ — Thebæ metropolis Bœotiæ à filia Asopi, uel ἀπὸ τοῦ θεῖν ἕως, id est, cucurrisse usq; eò bouē ducem Cadmi. Hom. οἳ θ' ὑπὸ θήβας εἶχον ἐυκτίμενον πτολίεθρον Nonnulli poëtæ uerbum subunione legunt Hypothebas: quod Thebani ad Troiā non uenerint, nuper ab Argiuis direpti. Quidam uenisse dicunt, sed hos fuisse qui ciuitatis ruinam in locis campestribus alteras Thebas ædificauerūt, ac Hypothebas nominauerunt, hæc

Nouē Thebæ. — Eustathius. Stephanus nouem Thebas diuersis in locis nominat: primas Bœotias, deinde Aegyptias, Thessalicas, in Lycia, prope Troiam in Ionia, iuxta Miletū, in Attica, in Chao-

Thespia — nia, in Italia, in Syria, Thespia. Homer. θεσπείαν γραιάν τε, scribitur etiam per i, sine diphthongo, ut θεσπιὰς θεῖαν. Dicitur à Thespiade, siue Thespio Teuthrantis filio. Hinc

Narcissus Cephisius. — Narcissum fuisse fuerunt Cephisi fluuij filium: hic & Cupido Praxitelis nobilitatus, propter quem Thespiæ uisuntur.

Thisbe — Est & Thessalica & Sardica Thespia. Thisbe. Hom. πολυτρήρωνά τε θίσβην, dicta à filia Asopi, portum habet columbis adamatum, ut uersus ipse monstrat: à mari recedit, uicina Thespiensibus, ab austro pertingens ad Heliconem ut

Ismenias Thisbeus. — Strabo: ciuem habet Ismeniam nobilem tibicinem. Tanagra,

Tanagra Græa — quam Homerus Græam in catalogo uocat, ob loci uicinitatem, dicebatur prius Pœmādria. Lycophron. ἣν δὲς βαθεῖαν λαμπάδες ποιμανδρίαν, τὴν δὲ γραῖαν φασὶ λέγουσι, τὸ νῦν τῆς θηβαϊκῆς καλλίμελον ἄλσος. Tegyra ubi Apollinem di-

Tegyra Scolus — cunt natū, unde & Tegyreus Apollo: quāquam alij in Delo, ut Eust. Scolus uicus Bœotiæ sub monte Cithærone, uel iuxta Plateas asper & inadcessus, unde prouerbium: Scolum neq; ipse adcesseris neq; euntem sequaris. Pentheum dicunt illò profectum discerptum à Bacchis. Ferunt hic panes laudatissimos fieri, ex quo statua Cereris Megalartæ erecta conspiciebatur: est & Scolus Olynthiacus, Eustathius. Schœnus à — Schœnus

uiro eiusdem nominis uel à iuncis ibi prouenientibus, eidem Straboni in Thebaica regione ponitur, distans à Thebis stadijs L. quē fluuius eiusdem nominis abluit. Stephanus Schœneum in Arcadia ponit. Hyettus uicus ἀπὸ τοῦ ὑετοῦ, quod im- — Hyettus

bri sit maxime obnoxius. Hyle locus in Bœotia quod syluo- — Hyle

sus sit. Hyria regio prope Aulidem, quōdam uerò oppidum. — Hyria

Alia est iuxta Isauriam, alia circa Iapygiam Italiæ Cretensium colonia. Strabo testatur Hyriam primò in Tanagrea fuisse, deinde Thebaide prope Aulidem ubi Orionis incunabula. Montes Bœotiæ, Aracynthus ubi Minerua Aracyn- — Aracynthus

thia colebatur, ut Rhianus hoc uersu testatur. Κλῦθι μοι ἀ χαίων ἀραχυνθίας ἀναττεῖρα. Citheron haud procul à — Cithæron

Thebis desinit. Iuxta quem Asopus fluit eius partem inundans, ut Strabo. Theumessum quoque montem ex Ori poë- — Theumessus

tæ autoritate Stephanus ponit. Helicon Phocidi uicinus haud — Helicon

procul à Parnasso, illi & altitudine & circuitu quàm simi- — Hippocrene

lis: hic Hippocrene, id est fons Caballinus, & Libethridum — Libethridū

spelunca Nympharum. Hic etiam Permessus & Olmeus — spelunca.

amnes in unum exeuntes, in Copaidem lacum iuxta Haliar- — Permessus Olmeus

tum incurrunt. ATTICA post sinum Corinthiacum re- — Copais lacus

peritur: quam Strabo ab Actione rege appellatam dicit. Attidem uerò ab Attide Cranai filia, seu uerius à littore quod protensum angustumq; à Megaris usq; ad Sunium habet, Atticam putat uocitatam. Megarenses enim in parte — Attica

Atticæ ponit, quorum regio Megaris, ciuitas Megara, tota — Megara

quidē sterilis sicuti & reliqua religionis Atticæ. Hinc secta philosophorum Megarensis emersit ab Euclide Megarensi. Hinc & Theognes ille qui Hypothecas scripsit quæ nunc exstant. Oppida eorum Aegirusa Straboni, Aegosthena Pau- — Aegirusa

saniæ. Polichna & Nisea quæ Homero commemorantur in — Aegosthene

Megarensium catalogo. Nisea enim nauale ipsorum est à — Polichna

Niso Pandionis filio Straboni. Hellanicus in primo sacro- — Nisea

rum ἢ Νισαίαν εἷλε καὶ Νίσον τὸν Πανδίονος, καὶ Μεγαρέα τὸν ὀγχήστου. Eleusis oppidum in ora ubi Cereris tem- — Eleusis

plum & sacra Eleusina. Ilissus fluuius unde rapta fuit Ori- — Ilissus

thyia Erecthei regis filia à Borea Thraciæ rege. Munychia — Munychia nauale

nauale Atheniensium in Chersonnesi speciem muro uallata, Pyreum aliasq; habitationes complectens, in quibus Armamentarium Philonis Architecti opus, & statio nauium C C C C. capax. Pyreus portus & oppidum ubi templum — Pyreus

Iouis Soteris & Mineruæ Poliadis cum igne perpetuo, & uirginum domo. Muri Pyrei deiecti fuere primum à Lacedæmonijs, deinde à Sylla cum Pyreum per obsidionem expugnauit. Sunium promontorium. Intus uerò Athenæ apud — Sunium promontorium

Ilissum, de quibus paulopost. Marathon nobilis Milciadis — Marathon

uictoria de Persis, & tauro Marathonio regionem uastante, ac à Theseo superato. Oropus inter Bœotiam & Atti- — Oropus

cam de quo sæpe inter eos contentio fuit. Brauron ubi Dia- — Brauron

na colebatur, ut ait Pausa. Tricorinthum populus & tri- — Tricorinthū

bus Atheniensium. Denique C L X X. populi seu tribus in — Tribus & populi clxx.

Attica Straboni fuerant, Fontes uerò Plinio, Cephisia Callirroe, Enneacrunos. Montes, Brilessus, Agialus, Icarius, Lycabettus, Hymettus, melle insignis. Deinceps de Athenis ipsis, quarum loca Lyceum Aristotelis, academia Platonis schola, Leocorium templum quod Leos constituit ex tribus filiabus immolatis, oraculi iussu si ciuitatem saluam esse uellet, ut ait Aelianus de uaria historia. Areopagus arx ubi iudicium sanguinis ferebatur, uti nominis etymum indicat, quasi martialis ferro locus contaminatus. Philochorus de Attide apud Stephanum ex eo uocatum dicit, quod in eo loco Halirhothium Neptuni filium Mars interfecerit, ut uim eius

filiæ Alcippæ adferret. Nunc originem eius ciuitatis & statum percurram. Ac primum tribus eius x. ex regũ nominibus ferè omnes Pausaniæ lib. 1. huiusmodi commemorantur. Hippotoon Neptuni & Alopes Cercionis filiæ. Antiochus ex filijs Herculis & Medeæ Phylantis filiæ. Aiax Telamonius, Leos Erechtheus, Aegeus, Oeneus Pandionis filius nothus. Acamas Thesei filius. Attalus, Ptolemæus. Reliqua item, ut ait Strabo, nomina ipsa regum ostendunt. Nam ab Attione, Atticam dicunt. Mosopiam à Mosopo. Ioniam, ab

Athenæ

Ione Xuthi filio, Posidoniam, à Neptuno. Athenas, à Minerua. Cecrops primum multitudinem in ciuitates x i i. habitandas digessit, quarum nomina Cecropia, Tetrapolis, Epatria, Decelea, Eleusis, Aphidna, Thoricus, Brauron, Cytherus, Sphetus, Cephesia, Phalerus. Theseus postea x i i. illas in hanc unam coegit, hæc Strabo. Primi Athenienses Rempublicam constituere, arcemq́; teste Thucydide πόλιν, id est ciuitatem uocauere. Aristophanes poeta, καὶ πρεσβυτῶν γηπρῶτα ... πόλιν, ... Trogus lib. i i. scribit, Athenienses ante Deucalionem regem habuere Cecropem quem bifrontem prodidere, quòd primus marem fœminæ coniugio iunxit: huic Cranaus successit, cuius filia Attis regiom nomen dedit: post hunc

Amphiteon

Amphicteon rex Mineruæ urbem consecrauit, Athenasq́; uocauit. Cuius etiam tempore diluuium fuit, quiq́; ex Græcia superfuere ad Deucalionem Thessaliæ regem ratibus adnauigauere: ex quo genus ab eo conditum

Erichthonius

dicitur. Erichthonius deinde ex successionis interuallo regnum obtinuit, sub quo frumentatio apud Eleusin à Triptolemo Cereris alumno reperta: pro quibus meritis in eius

Pandion

honorem noctes initiorum sacratæ. Huius Pandion filius re-

Aegeus

gno successit: ad Aegeum res deinde peruenit, à quo per diuortium Medea ob adultam priuigni ætatem Colchos cum

Theseus

Medo ex eo suscepto discessit. Post hunc Theseus, cuius filij

Mnestheus Demophoon Codrus

Mnestheus et Demophoon auxilium Græcis contra Troianos tulere. Codrus tandem genere Thrax Melanthi filius regno potitus pro Atheniensium salute oraculo admonitus

Codridæ Solon Pysistratus

in bello caput deuouit. Post Codridas, leges quoque latæ autore Solone usq; ad Pysistrati tyrannidem: cuius filius per coniurationem Aristogitonis regno pulsus Dareo sese obtulit ducem contra Athenas uenienti. Eiectis Pysistratidis Persicum bellum conflatum, uictus Dareus à Milciade apud Marathonem. Deinde Xerxes filius cum primo premeret Athenienses portumq́; incendisset, à Leonida Spartano apud Thermopylas, à Themistocle quoque bello nauali superatus est. Mardonius insuper eius dux reliquias belli resumens cum

Persicū bellū

toto exercitu sublatus, finem tunc bello Persico fecit, cui Peloponnesiacum successit: quod hoc modo se habuit. Lacedæmonij decennio bellum aduersus Messenios gessere: quumq́; ab initio socios Athenienses adsciuissent, suspectos deinde habuere. Id ægrè ferentes Athenienses bellum mouere. La-

Peloponēsiacum bellum Pericles & Sophocles

cedæmonij excitata tota Peloponneso aduersus iere. Primi duces Athenienses fuere Pericles, & Sophocles: quo durante bello Syracusanis quoque auxilia inimicis ferentibus bellum intulere Nicia & Demosthene ducibus, qui à Gylippo Lacedæmonio Syracusanorum duce magna clade repulsi sunt. Hoc igitur bellum quod durauit annis pluribus, Thucydides v i i i. libris persequitur: inde Xenophon post eum absolutè in ijs quæ Paralipomena inscripsit, utraque incolumis hodie historia. Eo uerò huius belli anno quo Dareus Xerxis filius moritur, & Dionysius Syracusis fugatur, Lacedæmonij uictoria potiti, Pyreum incenderunt duce Lysandro, qui x x x. deinde tyrannos Athenis constituit. Hi post aliquot annos eiecti sunt, ac decem per Thrasibulum creati. Mox & ipsis à Pausania Lacedæmoniorum duce fugatis, ad pristinã rediere Athenienses libertatem: ἀμνηστίαν lege inter eos lata: qua memoriã iniuriarum delerent sempiternã. Prytanos insuper crearunt, qui ut ait Pausanias lib. 1. decima pars erat Senatus numero L. Senatus autem D. Pry-

Prytani creati

taneum locus quasi pyritaneum, ἀπὸ τοῦ πυρὸς, quod ibi frumentum seruaretur. Pax deinde in Græcia fuit iussu Artaxerxis, quo tempore Roma à Gallis capta est. Emersit paruo post tempore Philippus Macedo perpetuus Athenarum hostis, unico Demosthenis eloquentiæ fulgore tantis armorum uiribus occurrente. Captæ demum ab Antipatro Ale-

Antipater

xandri successore: ac quanquam uim passæ non tamen à solita gubernandi forma, antiquisq́; institutis discessere. Ex

Cassander

illis regibus amicissimum habuere Cassandrum, qui Demetrium Phalereum Theophrasti discipulum urbi præposuit, optime Reipub. consulentem, Demosthene ac Lysia interfectis. Post hæc Romani successere rebus Atheniensium per C. Flaminium Imp. post uictum in Macedonia Philippum: eos tamen proprijs uti legibus permisere: uerum Mithrida-

Mithridates

tes rex Ponti rebus tunc auctus, cum illis etiam dominaretur, quos uoluit tyrãnos apud eos constituit: è quibus Ari-

Aristo tyrannus Sulla

stonem qui ciuitatem lacerabat, Sulla tunc uictor contra Mithridatem Pyreo incenso per obsidionem expugnatum supplicio adfecit, urbi uerò pepercit. Perseuerauerunt deinde Athenienses magno in honore apud Rom. quibus iamdudum leges x i i. tab. dederant. Studium quoque sapientiæ doctrinarumq́; omnium Latiæ iuuentuti præbuerũt. Eorum res claras plurimi scriptores literis mandauere: inter quos Aristides encomio nobili quod extat. Atticam Amurathes Turca patrum nostrorum memoria primus inuasit, præter Athenas ipsas. Hæ quoq; amissæ expulso duce ex Acciaiolorum genere, de quibus alibi narraui. Athenas Isocrates orator, ut ait Aelianus, comparabat meretrici, quæ forma quoscunq; uel nobiles ad eius congressum primo trahit, ad commorãdum uerò nequaquam. Sic quoq; Athenæ aduenam adlectabant: Ciues & incolas minime ob primorum inuidiam & æmulationem. Athenienses Philippus Macedo Hermis comparabat, qui præter os & uirile nihil haberent: sic illis eloquentiã superesse tantum & audaciam. Athenis in monte contra Palladis arcem ad Aram Tranini hæc adhuc legitur inscriptio. αἱ δ' ἀδ' Αἰθῶες Θησέως πόλις, αἱ διο' Αδριανοῦ καὶ ὁ Θησέως πόλις. Legitur & Festi Rufi memoria proconsulis Græciæ, ad columnã in arce Athenarum ante Palladis templum. Τῷ λαμπροτάτῳ ἀνθυπάτῳ τῆς Ἑλλάδος Ῥούφῳ Φήστῳ καὶ ἀρεοπαγίτῃ, ἡ ἐξ ἀρεοπάγου βουλὴ τῶν τριακοσίων καὶ ὁ δῆμος ὁ Αθηναίων ἀνέστησεν εὐνοίας ἕνεκα, id est: Splendidiss. Procos. Græciæ Rufo Festo, & Areopagitæ, Areopagi Senatus trecentorum, & populus Atheniens. beneuolentiæ ac beneficentiæ gratia.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM.

LIBER IX.

PELOPONNESVS.

PELOPONNESVS inter Ionium & Aegeum pelagus constitutus plura nomina ex colonis accepit diuersis. Nam prius Apia ab Apio Phoronei filio, de quo in Arcadia postea dicam, à Pelasgis, deinde Pelasgia: mox Argos ab Argiuis: postremo Peloponesus à pelope dicta est. Nam hæc ut reliquus græciæ tractus à Barbaris quondam tenebatur, ut Hecatæus

&

& Milesius Straboni sunt autores: cum & Pelops ipse ex Phrygia uenerit. Danaus ex Aegypto: dein Dryopes et Caucones & Pelasgi & Leleges terras omnes intra atq; extra Isthmon occupauere. Atticũ agrum Thraces cum Eumolpo uenientes tenuere, Daulidem uerò Tereus. Cadmeã aducti cum Cadmo Phœnices: Bœotiam ipsam Aones & Hyantes. Præterea sunt argumẽto nomina ipsa barbara: ut Cecrops, Codrus, Cotys, Drymas, qui Græcis imperauere. Describitur Straboni forma platani folio similis: circuitu Plinio D.L X I I I. pass. mil. In eo regiones V I I I. Corinthia, Sicyonia, Argia, Laconica, Messenia, Pisca seu Elidis, Achaia, Arcadia. Montes uerò L X X V I. Maria tot ferè quot sinus ac Chersonnesi panduntur. Quare à Pindaro πολυγναμπτος πελοπόννησος, id est, sinuosa appellatur: sed et arx Helladis quondam dicta, quòd Isthmo coniungeretur Helladi. Hellas enim in Isthmi angustijs incipit, Atticamq; cõprehendit: quo sanè nomine omnis olim Græcia uocabatur. Græcia deinde à rege Græco uocari cœpta Plinio. Pausanias scribit quod apud Isthmũ Isthmia celebrantur, ubi theatrũ et stadiũ erat albo lapide, & Neptuni tẽplum nobile cum sylua pinuũ quibus coronabantur Athletæ. Neptunũ enim Corinthij solum existimant unà cum sole circumagere mundum. Est & alter

Isthmos Cardiacus Hexamilum

Isthmos Cardiacus in Thracia, de quo suprà dixi: uterq; sanè Hexamiliũ hodie ex loci distantia nominatur. Hũc muro frustra quidam cinxere Imperatores Constantinopolitani, postquam Turcæ in Græciã ingredi sunt ausi. Hunc & olim perfodere plures infesto semper omine tentauere. Demetrius primo rex: Iulius Cæsar, Caius, et Nero principes: postremo Adriani tempore Herodes Atticus nõ tam tentauit quã frustra excogitauit, ut in eius uita commemoraui. Amurathes Turca hunc tandem cepit subacta Thessalonica, Bœotia, & Attica, dedentibus se Pelopõnesiacis. Nostra uerò memoria filius eius Mahumetes omni Pelopõneso præter pauca oppida potitus est, eiecto Thoma Paleologo: quẽ cum filijs ac capite diui Andreæ ex hostibus ereptis Romã ad pium confugientem uidimus. Nunc uerò infelicius à Pazaithe filio Mahumetis quod in ea reliquum expugnatũ conspicimus.

Corinthus

CORINTHIORVM regio post Isthmũ primo occurrit: ubi Corinthus ciuitas quæ & Ephyra dicebatur & Acrocorinthus & Heliopolis ob soli siccitatem. Huc omnes Græciæ deliciæ conuenerant, ut in locum ad effœminandos animos ob mulierum elegantiam paratissimum. Hic ut ait Strabo lib. 8. Veneris tẽplũ fuerat: ubi mille circiter nobilia scorta parata se prostrare uenientibus hospitibus inter quæ ab autoribus nominantur Lais, Cyrene, Leæna, Sinope, Pyrrhine, Sicione: ex quo prouerbiũ κορινθιάζειν, id est, lasciuire. Et illud quoq; οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς, non cuiusuis est adire Corinthũ. Præterea æs ob præstantiã Corinthium, & columna Corinthia forma et mensura longe diuersa. Duplici erat prouentu munita: quapropter diuitẽ uocat eam Homerus ob mercatorum concursum. Thucydides etiã emporium totius Græciæ uocat. Philippus Macedo, ut ait Macrobius, tres Græciæ ciuitates Corinthũ in Achaia, Chalcidẽ in Eubœa, & Demetriadem in Thessalia tres Græciæ cõpedes ob

Acrocorinth9

locorum munitionem appellabat. Iuxta est Acrocorinthus, quem ἔσοπτρον, id est, speculum uocant, quòd in hac Sisyphus Iouem, Aeginam rapientem uiderit. Pausanias hos Corinthi reges dicit fuisse: primum Sisyphũ, qui Bellerophontem & Ornythionem suscepit: ex primo Glaucus qui cum Diomede arma commutauit genitus: ex Ornythione autem Phocus qui Phocidi regioni imperauit, ac Thoas natu minor qui Corinthi: huius posteri successores Damophon, Propodas, Doridas, Hyacinthidas. Sub his duobus fratribus Dores duce Alete Corinthi imperium inuaserunt. Aletis igitur usque quinta generatio usque ad Bacchin regnauit, à quo expulsi Bacchidæ item totidem successionibus durarunt: tandem & ipsi à Cypselo tyranno Phetionis filio eiecti fuere. Sustulit Corinthum L. Mummius, quòd cum Aetolis conspirans Critolao duce à Romanis rebellauerat. Restituit eam Augustus missis eò colonis libertini generis, & in medio foro templo Octauiæ constituto: autores Pausanias & Strabo. Per eam toreumatum uasorumq; luxuria Romæ introducta, sicuti gemmarum Asia deuicta per L. Scipio-

Ephyra

nem. Ephyra iuxta Corinthum, cuius meminit Homerus,

Cenchrea

alias in Thessalia diximus: & Thesprotia Cenchrea in ora

Lecheum

sita, ubi portus Cenchreus. Lecheum oppidum item cum

Cremmyon

portu in ipsa Isthmi angustia. Cremmyon Corinthi uicus ubi Cremmiana sus, mater Erimanthei & Calydonei apri

Asæ

est, & in Libya Cromion per o literam Stephano. Asæ item

Genea

uicus, Genea ciuitas, incolæ Geneatæ, Hinc ex loci felicitate natum prouerbiũ: εὐδαίμων ὁ κόρινθος, ἐγὼ δ' εἴην Γενεάτης. Fœlix Corinthus, at ego sim Geneates, autor idem. Aso-

Asopus flu.

pus fluuius è Chronio monte mediam præterfluens Corinthi regionem, in sinum labitur Corinthiacum. Inter Corinthum

Sicyon

& Achaiam Sicyonia regio, cuius Sicyon urbs, dicta etiam Straboni, Methone quandoque & Telchinia, quòd Telchinas habuerit colonos: hanc iuxta labitur Asopus, diuitemq; esse prouerbium monstrat antiquum, Εἴη μοι τὰ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Σικυῶνος. Eustathius. Pausanias autem regum genealogiam hoc modo enumerat. In hac primum regnauit Aegialus indigena loci, deinde filius eius Europs & huius item Telchin, qui genuit Apin: qui in Olympiam ueniens, ante Pelopem, Apiam Peloponnesum appellauit. Huius postea Telexion filius Aegyrum suscepit patrem Eurymachi, ex quo Leucippus genitus, qui Percito nepoti ex Calchine filia reliquit imperium: quod usq; ad Coracũ peruenit, qui sine liberis decessit. Ac Epops è Thessalia ueniens successit: ex quo & Antiopa, Zetus & Amphion geniti. Sub-

Aratus dux

iugata hæc regio quandoque ab Arato Achæorum duce.

Sicyon ciuitas

Distat à mari paucis stadijs Sicyon ciuitas in colle prærupta, oleo lauroq; abundat. Sicyonia calceamenta in delicijs apud hos qui studebant elegantiæ, ut autor Cic. in Bruto.

Phlius

Phlius urbs prope Sicyonem à Phliunte Dionysij filio ut Pausanias, siue ἀπὸ τοῦ φλύειν, id est producere siue procreare fructus, quòd sit solo feraci. Lacedæmonij enim Phliuntem

Arethyrea

mensem eum uocant, in quo florent fructus, Hæc Arethyrea prius dicebatur à muliere eiusdem nominis, ut Ethnographus Stephano est autor. Strabo sic ait: Arethyrea quæ nũc Phliasia, ciuitas Phliuntis inter Sicyonem & Argiam, Celosse quondam dicta à regione sic uocata, qua deleta coloni tempore post Phliunta ædificauerunt inde stadijs X X X. re-

Achaia
XII. ciuitates

motam. ACHAIA Sicyoniæ & Elidis media duodecim olim urbibus habitabatur, quas Polybius has esse commemorat: Patras, Dymas, Pharem, Triteam, Laertiam, Aegiram, Pellenen, Buram, Ceraunian, Carymnan, Olenum, Helicen, integras sanè omnes usq; ad eius tempora, præter duas ultimas, quas solidas terræmotus absorbuit. eorum nomen gloriaq; deficientibus Macedonibus cepit: socij semper Romanorum, nihilq; studebant nisi suæ ac Græciæ totius libertati: quare per unum ducem Rempub. eorum administrabant. Ex his fuit Aratus Sicyonius qui annos ferè X X. Achæorum Rempub. feliciter rexit, nec solum eis sed toti penè Græciæ restituendo: floruit autem circa finem primi belli Punici. Incipit ab Isthmo ut Plinio placet. Aegialos antea uocata propter urbes ex ordine in littore dispositas. At Pausanias ab Aegialo dictam ait primo rege è Thessalia ueniente, ac patre Achæi qui regioni nomen dedit. A Nerone principe uniuersa libertate donata, quam postea Vespasianus eripuit, & ad pristinum uectigal reduxit, ut idem est au-

Aegialus

tor. Aegialus urbs Achaiæ in medio Sicyonis & Buprasij.

Homerus κρὶμνάν τ' αἰγιαλόν τε. Dicta autem postremo Ionia quòd Iones habuerit colonos ab Atheniensibus missos. Hoc etiam nomine tota Achaia appellata, uti supra dixi. Est altera in Ponto Aegialus iuxta Carambum promontorium, præterea in Thracia, in Aethiopia. Aegira media producta quam Pausanias in VII. dicit Hyperesiam prius uocatam, mutasse autem nomen ex stratagemate, quod Hyperienses aduenientem aduersus Sicyoniorum exercitum formidantes caprarum greges coegerunt, earumq; cornibus igne per noctem adligato ipsas occurrere compulerunt, hostesq; eo timore et auxilij specie fugantes, Aegiram suam patriam uocauere. Aegiræ meminit Homerus in catalogo. Aegion ubi dicunt Iouem à capra educatum fuisse, quam uocat Aratus Oleniam, quòd Olena siue Olenus huic proxima fuerit, quam iuxta amnis Selinous fluit Stephano. Aroa quam Pausanias commemorat in VII. nomine ab aratro sumpto quòd frugifera sit. Aegas Homerus scribit simul & Helicen. ἐν Ἑλίκην τ' αἰγάς δῶρ' ἀνάγουσιν. Helice enim urbs terræmotu corruit, simul & illud nobile Neptuni templum quo Iones solebant Panionicum celebrare, ut monstrat uersus Homericus à me conuersus, Mugijt ante Helices diui bos tractus ad aram. Bura. Lycophron. Δύμης τε Βουραίοισιν ἀγμὸν σέλας. Hin Potheas fuit nobilis pictor, cuius opus Elephas Pergami in muro pictus, ut ait Philo. Dymas suprà in Lycophronis uersu memoraui. Olenus. Sophocles in Hippone. ἀλλ' ὠλένου γῆς φορβάδος κομίζομαι. Etymum ducit ab Oleno Iouis & Anaxithoe Danaidis filio, ut Istrus Stephano est autor. Patræ urbs martyrio diui Andreæ nobilitata, ex quo Pausanias ait, Hadriano permittente Patris heros Iudæus colebatur, quod de ipso apostolo non dubium intelligere uoluisse. Idem sic ait. Hic regnauit Eumelus loci indigena, qui Triptolemum habuit filium, à quo terra culta Aroa dicta est, & ex eius filiæ nomine Anthya ædificata. Mesatis quoque urbs tertia in medio Anthyæ & Aroæ exstructa. Post hæc uenit Patreus ex genere Agenoris, qui Patras ciuitatem quam incoluit nominauit. Per fines huius urbis Glaucus fluuius currit. Patrensibus solis Augustus libertatem restituit, cum prius Achaia tota à L. Mumio, unà cum Corintho subiugata esset. Pellene urbs à Pellante, uno ex Titanibus Pausaniæ in alto sita monte LX. à mari stadijs recedens, apud quam optimæ fiebant lenæ, certaminibus præmia propositæ ut Strabo, ut etiam Aristophanes in Ornisi. Homer. οἳ Πελλήνην εἴχοντο καὶ Αἴγιον, οἱ δὲ Πελλήνην. Palenem uerò per a literam Thraciæ ciuitatem esse dixi. Flumina Achaiæ: Crios à nomine Titani fluit super Pellenem prope Aegyram urbem, ut Pausanias. Peneus fluuius Elidem ab Achaia diuidit. Gonoessa mons Pellenes: quapropter dicitur ab Homero. Gonussa uerò ciuitas Perrhebiæ, & Gonnus in Thracia. ELIS urbs & regio inter Messenios & Achæos Siculo mari abluitur Straboni. Homerus tantum regionem dicit uicatim habitatam, diuinamq; eam appellat ob sacra olympiæ certamina. Incolæ, Elei & Epei appellati, & Elis ipsa Epia dicta Eustat. Herod. duas alias ponit, in Aetolia, & in Arcadia. Vrbs ipsa à mari recedit ad montes sita iuxta Peneum: haud longe ab hac Olympus est mons, & Olympia, & Pisa ludis notißima. De uetustate autem & regibus huius urbis et regionis Pausanias sic refert, In Elide primum Aethlus regnauit, Iouis filius ex Protogenia Deucalionis filia: huic Endymion filius fuit, qui Lunam adamasse dicitur. Endymioni uerò Pæon, Epeus & Aetolus filij fuere, qui in Olympia cum de regno decertassent, Epeus potitus est, Epeosq; Elienses cognominauit. Pæon uerò ob dolorem secedens ad Ardum flumen populis Pæonijs nomen dedit, Aetolus cum fratri Epeo successisset ac certamine ludorum Apidem interfecisset, à filijs eius in iudicium adcersitus seceßit in eam partē quæ Aetolia dicta est. Epeo igitur tantum unica filia superstes fuit: quæ Phorbanti Lapithi filio nupsit: ex quibus natus est Actor qui regnauit in Elidis ciuitate Hymminea à nomine matris dicta. Post Aetoli discessum regnauit in Elide Eleus Neptuni filius ex Euricyda Endymionis filia, Epeosq; antea, de suo nomine Eleos dixit. Huius item filius Augeas ob armentorum multitudinem, cunctam regionem fimo compleuerat, pactumq; Herculi mercedem fimum auferenti non præstitit, & Phileum unum ex filijs cui patris iniuria infensa erat expulit. Quem mox Hercules deuicto Augea in sede patris collocauit, ac eius precibus Augeam condonauit. Phileus autem postea in Cephaleniam seceßit, ubi imperauit dimisso Eleorum regno fratri, Agasthеni & Amphimacho Ecteati ac Thalpio filijs Eurythi & Actoris nepotibus: qui ambo unà cum Polyxeno Agasthenis filio naues Eliensium ad Troiam duxere, ac in bello ceciderunt. Polyxeno tantum superstiti filius fuit Amphimachus qui Eleum alterum genuit, sub quo Doriensium claßis cum filijs Aristomachi pro reditu in Peloponnesum certauit. Apud Pisam uerò ciuitatem regnum alterum fuit Oenomai primum qui Martis à poetis filius dicitur, uere autem Alexionis. Hic Pelopem Tantali filium ex Asia tunc uenientem generum sibi adsciuit, tradita filia Atlanta, quam ille superatis Myrtilo cæterisq; procis in certamine, meruit uxorem: anteq; omnia Mercurio sacrificauit ad eum ob filij Myrtili mortem placandum. Et hæc quidem ille. Nunc cæteras uideamus urbes, Alesium ab Alesio filio Silleuntis, unius è procis Hippodamiæ: est & Alesius campus in Epiro, & mare Alesium, & promontorium, & fluuius. Aleium quoque campum Lyciorum Homerus commemorat. Amythaonia pars Elidis ab Amythaone Crithei filio ut Stephanus. Arena Triphyliæ est & Messeniæ. Homerus, ἐρατεινὴν Ἀρήνην. amœnam uocat quod flumine Mincio abluatur, ut Eustathius. Buprasium ciuitas, & fluuius & regio Elidis, à Buprasio conditore, nunc minime apparet. Homerus οἳ δ' ἄρα Βουπράσιόν τε καὶ Ἤλιδα δῖαν ἔναιον. Brysiæ & Augeæ inter Locrenses aliæ. Oleniam petram Strabo montem in Elide ponit, quem tunc Scollin uocabant. Qui uerò ethnica scribit Olenum Achaiæ ciuitatem ponit ab Oleno Iouis filio, unde origo forte montis, Olenij fuerit. Myrsinus urbs. Homerus, καὶ Μύρσινος ἐσχατόωσα. Hæc postea Myrtorium dicta est. Myrtusa uerò mons Libyæ, ut Eustathius. Pylum Nestoris patria XXX. stadijs à mari situm, quod secundum Homerum latam habebat regionem, quando septem urbes illi uicinas Agamemnon Achilli promittit. Ex quo tres Pyli in Peloponneso uicini Straboni ponuntur, in Triphylia, in ora Pisæa, in Messenia ad Coryphasium, quæ nunc Venetorum est. Triphylia pars Elidis, quod è tribus constet populis: Epeis, Minyis, & Eleis, ut Strabo. Lepreum urbs iuxta Alpheum montesq; sita à Lepreo, quē Hercules interfecit, siue à lepra qua curabantur ibi quodam in flumine lauantes, ut Steph. Est alterum in Arcadia teste Pausania. Thryon quod Thryœssa etiam dicitur, Elidis urbs à iuncis ibi prouenientibus, sita iuxta undam Alphei unde pedibus transmitti potest, ut Strabo. Stephanus uerò, & qui scribit Ethnica in Messenia ponūt. Thryus uerò urbs Achaiæ mihi dicta est. Ichthys promontoriū regione Pisæ urbis describitur Ptolemæo. Alpheus fluuius ex Arcadiæ mōtibus oriens mediam percurrit Elidis regionē in Triphyl. postremo lapsus pelagus. Eius aqua, ut Strabo memorat, impetiginem quæ Alphos dicitur curat: unde etymum trahit. Dicitur & hac unda Melampus curasse filias Prœti ab insania. Nota fabula, cum subterla-

bentib

Marginal notes (left column): Aegira, quæ et Hyperesia — Aegion — Selinous — Aroa — Aegas — Helice — Bura — Dymæ — Olenus — Patræ — Glaucus — Pellene — Crios — Peneus — Gonoessa mons — Elis — Aethlus — Endymion, Pæon & Epeus & Aetolus

Marginal notes (right column): Epei filii — Hymminea — Eleus Neptuni filius — Augeas Eleis filius — Phileus — Polyxenus — Pisa — Alesium — Amythaonia — Arena — Buprasium — Brysiæ — Augeæ — Olenia petra — Myrsinus — Pylum — Triphylia — Lepreum — Thryon — Ichthys promontorium — Alpheus

bentibus undis Siciliæ fontem Arethusam dilectam commaculare.
Messenia
MESSENIA florentissima quondam, & quæ Lacedæmoniorum uiribus annos ferè XVI. restitit continuo bello. Hinc Colonia in Siciliam missa in eam ciuitatem quæ Zancle prius dicebatur.
Asine
Asine in ora sinus Messenij pristinum retinens nomen, quam à Venetis nuper Turca surripuit: secūda in Laconica: tertia in Cilicia.
Amphigenea
Amphigenea urbs in qua Latonæ templum, ubi Apollinem dicitur peperisse, ut Steph.
Amphea
Andania
Amphea urbs Pausaniæ in IIII. Andania urbs Homonyma regioni. sic enim Messenij quondam uocabant, ἀπὸ τοῦ μὴ ἀνδάνειν.
Aristomenes dux
Hinc Aristomenes ille inuictissimus fuit, qui pro Messenijs decertans tot annos uictoriā Lacedæmoniorum distulit, pluribus eorum exercitibus trucidatis: tandem uictus ac interfectus, inuentus est cor hirsutum habere: autores Herodotus & Plutarchus.
Aepy
Aepy ab altitudine loci dictum Straboni. Hom. καὶ θρύον ἀλφειοῖο πόρον, καὶ ἐΰκτιτον αἰπύ.
Cyparisseis
Cyparisseis urbs. Homer. καὶ κυπαρισσήεντα, καὶ ἀμφιγένειαν ἔναιον. Cyparissus autem in Parnaso. Strabo hunc Cyparisseenta flumen esse, Cyparissum uerò iuxta flumen urbem ponit.
Pylum
Corone
Methone capta
Pylum in ora Messeniæ, alterum à Pylo patria Nestoris. Corone & Methone ciuitates in ora nomina retinentes. Pausanias dicit Methonem ante bellum Troianū Pedasum appellatam, deinde à filia Oenei Methone nomen mutatum, cum Oeneus post bellum eò se receperit: siue à Methone lapide qui in littore angustum efficit portum. Hæc urbs annis proximis MDVII. Id. Augusti à Turcis post menstruam obsidionem fuit expugnata, oppidanosq́; aiunt ad unum omnes hostili gladio interemptos. In quibus erat homo doctus Andreas Salcus eius urbis præsul, meus quondam ex Andronici schola condiscipulus.
Ithome
Ithome urbs ad Selam fluuium posita, alterius Thessalicæ suprà memini.
Acrite promontorium
Coryphasium promontoriū
Sela
Panisus
Laconica
Promontoria Acrite Ptolemæo, & Coryphasium Thucydidi in V. Fluuius Sela qui Messeniam ab Elide diuidit, & Panisus ex Alpheo in sinum exiens Messenicum. LACONICA partim in orientem spectans, centum olim urbibus habitabatur: quapropter Hecatompolis sicuti & Creta dicebatur, ibiq́; primum Hecatomba sacrificium in ciuitatum salutem institutum, ut tradit Eust. eorum quoque nomen in multis usurpatum. Nam & laconicum Galenus memorat lauacri genus. Balneis utebantur frigidis, pueritiaq́; passim uerberibus adsuescebant, ut uitæ duritate utiles publicis rebus redderentur in Lycurgi legibus. Est & laconicum saltationis genus, & modus in bello, & breuitas in dicendo. qua illi plurimum utebantur, ut apud Plutarchum legitur. Et ferrum laconicum, ut refert Demarchus de instrumētis bellicis, utile fuerat limis, terrebris, machinis, lapidibus: sicuti lydium, cultris, nouaculis, iaculis, Calybium Sinopicum fabrilibus instrumentis. Et canes lacones, Plautus. Nos parasiti lacones sumus. Laconicus item ager liberæ gentis erat, ut Plin. testatur. Nunc ex Pausania Lacedæmoniorum statum, regumq́; successionem ex ordine referam.
Lelex
Lelex primus in Laconica regnauit indigena loci, ex quo Leleges dicti sunt.
Myles
Eurotas
Huic Myles & Polycaon filij fuere. Myleti successit filius Eurotas, qui flumen à se cognominauit Eurotam, qui nimis profluentem frenans intra mare compulit: postremo cum
Lacedæmon
uirili prole careret regni successorem Lacedæmonem reliquit ex filia Sparta generum. Ex ijs igitur nomina regionibus prouenerunt.
Amyclas
Hyacinthus
Lacedæmon Amyclan genuit, qui & ipse ciuitatem de suo nomine condidit. Amyclæ filius Hyacinthus fuit puer forma præstanti, qui in florem sui nominis conuersus est Apollini dilectus.
Argalus
Cynorea
Oebalus
Tyndarus
Argalus eius frater natu maior rem suscepit. Huius filius Cynorea fuit, pater Oebali qui ex Gorgophone filia Persei Argiui Tyndarum genuit. Hic demum ab Hippocoonte & Icaro per seditionem pulsus confugit in Messeniam ad auunculum Apharea, ubi filios genuit

Helena
ex Leda Castorem & Pollucem, Helenam & Clitemnestram, quos fabula dicit ex gemino ouo ex Leda & Ioue ortos. Tyndarus cum sub Hercule patrium regnum repetijsset, filijs & Menelao ex Helena genero dimisit.
Menelaus
Orestes
Tisamenus
Menelao autem Orestes Agamemnonis filius eius ex Hermione gener successit. Deinde Tisamenus eius filius sub quo Heraclidæ in Laconicam descenderunt, ac rerum status immutatus. Tisamenus in Achaiam secessit. Aristodemus regno Lacedæmoniorum successit. Deinde duo eius filij Procleon & Euristhenes in duas regnum partes diuiserunt: alij Lacedæmoniam, alij Argos & Messeniam tenebant. Insequentibus uerò temporibus Agesilaus Lacedæmone potitus est, cuius tempore Lycurgus leges dedit. Deinde Archelaus, Teleclus, Alcamenus, Polydorus, sub quo Lacedæmonij colonias miserunt in Italiam Crotonem & Locros, sub eodemq́; bellum contra Messenios illud diuturnum incepere. Sub Euricrate autem sub iugum eos misere. Deinde Anaxander & Euricrates II. Cleomenes & alij. Hactenus Pausanias.
Lacedæmonia
Lacedæmon & Lacedæmonia apud Hom. legitur. Ciuitas est & regio. Quod regio, hoc carmine. τὰ οἱ ξεῖνος λακεδαίμονι δῶκε τυχήσας: quod ciuitas item alio. οἱ δ' ἶξον κοίλην λακεδαίμονα πρὸς τὰ δώματα Μενελάου. Dicunt & Lacedæmonios, λ literam scutis inscripsisse, primam uidelicet ipsius urbis nominis: quod item imitati sunt eorum uicini Messenij prelata μ, litera. Lacedæmona curuam appellat superiore uersu Hom. quod Taygeto & Parthenio circundetur montibus. Cæterum terræmotibus obnoxia est, cauernosa, abundare etiam nepeta tellus dicitur. Lacedæmonij, ut refert Thucydides, primi corpora ad athleticam nudauerunt & oleo unxerunt, cum olim etiam in olympia subligaculis pugnando Athletæ uterentur. Hinc in pueros libido exarsit, ut ait Cicero. Aristoteles ait in Politicis Lacedæmonios ita instituisse Remp. ut regem perpetuum crearent, qui belli tempore summum haberet imperium, & Ephoros qui uitæ & necis potestatem. De Lacedæmoniorum uerò scytala alibi dicam. Spartam alij eandem cum Lacedæmone uocant. Herodotus ait in Lacedæmone regione Spartam esse ciuitatem: quod autem fuerit Laconicæ regia manifestat Strabo dicens, quod Heraclidæ diuidentes Laconicam in partes sex, unam ex ijs excellentem Philomelo qui eis Laconicam prodidit dedere. Spartam autem regiam sibi retinuere.
Sparta
Eustath. ex Comici sententia Spartam à sparto ibi fruticante dictam indicat.
Amyclæ
Amyclæ una è centum Laconicæ urbibus Apollini sacra, cuius etymologiam supra diximus. Est & Amycleum portus & oppidum, & portus in Creta. Amyclaides uerò genus calciamenti ab Amycleis inuentum, & Amyclæ in Campania Italiæ horum Colonia. Stephanus.
Aegys
Aepea
Aethæa
Aegys urbs, incolæ Aegytæ Pausaniæ. Lycophron de Helena loquens, καὶ πάντα τλήσεσθ' οὕνεκ' ἀγλαὰς κυνὸς, τῆς θηλύπαιδος καὶ τριάνορος κόρης. Aethæa una è centum Laconicis, incola Aethæus, ut Thucydides in primo. Aepea. Hom. καλήν τ' αἴπειαν καὶ πήδασον. Incolæ Aepiatæ. Athæa.
Aulon
Crocea
Chene
Aulon è centum, altera in Arcadia, in Creta, in littore sinus Ionici, in Italia, quæ postea Caulonia dicta est. Steph. Crocea penultima correpta una è centum. Chene unde Cheneus ut Plato in Protagora. Hinc Myson Cheneus unus è septem putatus.
Derra
Geranthe
Gytheon
Derra locus Laconiæ ubi Diana Derreates colitur, ut Steph. Geranthe urbs, incola Geranthiota Pausaniæ. Gytheon urbs in ora. Lycophron. Δυσὰς σαλάμβας κἀπὶ γυθείου πλάκας. Ptolemæo Gythium uocatur.
Genesa
Helos
Genesa urbs. Geneta autem flumen Sophocli. Genea uerò Corinthi ciuitas. Helos. Homer. καὶ πτελεὸν καὶ ἕλος καὶ δώριον, dicitur quod in paludibus sit. Incolæ Helotæ, id est, εἱλῶται. Elei autem & Eleatæ diuersi

Straboni. Helos est regio latißima apud Alpheũ, unde Elotæ dicti infesti quondam Messenijs, cum etiam Lacedæmonij qui tanquã serui degentes, atq; excurrentes, inde nomen acceperint. Elotæ igitur apud Lacedæmonios, sicut Penestæ apud Thessalos, Cillicyrij in Creta, Mariandyni apud Heracleam Ponti, Arotæ Syracusis, Eustath. Mycenæ. Hom. Οἳ δὲ Μυκήνας εἶχον, à Nympha Laconica uocatæ, uel ἀπὸ τοῦ μυκήσασθαι, quod mugierit in eo loco Io. Inuenitur & singulari numero Mycena: ueritas habet historiæ Perseum Mycenas ædificasse, deinde Steneleo, postea Euristheo & Atreo ac Agamẽnoni possessas. Demũ post bellũ Troianũ ab Argeis, à quibus funditus deletæ fuerũt. Eust. Mesoa media correpta locus & tribus Laconiæ Straboni in sexto. Mesapeæ urbs, ubi Mesapeus Iuppiter colebatur, ut Steph. Malea promontoriũ quæ sinui Maliaco nomen dedit. Las urbs. Lycophron. καὶ λᾶαν πέρσαντες. Hom. Laan dixit. Οἵ τε Λάαν εἶχον. καὶ Οἴτυλον, utroq; sexu enunciatur. Dicitur à petra altißima super quã sita est. Hanc urbẽ Castor & Pollux expugnarũt, ac funditus euerterunt, ex quo Laperse appellati. Pausanias ab Achille et Patroclo expugnatas dicit. Oetylus urbs. Hom. Οἳ δ' Οἴτυλον εἶχον. Oenus Οἰνοῦς paruum in Laconica oppidum Stephano. Pephnon urbs Scoticia media producta locus Laconicæ, ubi Iuppiter Scoticias colebatur. De quo Pausanias in primo sic ait: Est locus quercu plurima fœcundus, cui nomen Scoticæ non opacitas arborum, sed Iuppiter cognomento Scoticias indidit. Therapne urbs quam nonnulli Spartã dicunt, tẽplũ habebat Castoris et Pollucis, quos Dioscuros appellant, quare ἀπὸ τῶν θεραπνῶν θεοῖς dicta est. Tyrea media correpta terminus Laconicæ et Argiæ, de qua inter ipsos populos quandoq; decertatũ est. Potest & plurali numero enunciari Stephano. Mons Taigeta qui oram Laconicã à Messenia disterminat. Fluuius Eurotas mediam abluit regionem in sinum exiens laconicum. Deinceps Pausaniæ Pephnus ciuitas in qua Dioscuri dicuntur interijsse, in hac nascuntur formicæ albæ. Leuctra ciuitas x x. stadiorum à Pephno distans ubi Aesculapius extra colitur. Cardamyle oppidum cuius meminit Homer. in promißionibus donorum Agamemnonis: erat quondam Messeniæ, ablatum ab Augusto. Teuthrona à Teuthrante Athenien. Tænaron promontoriũ marmoribus clarũ, ubi fons erat & locus cauernosus, Hinc aditum in infernum finxerunt. Cynorenses populi Laconicæ à Cynoro filio Persei. Augustus Lacedæmoniorum quod eius partes secuti fuerant, ciuitates x v I I I. liberauit, multasq; à Messenijs illis aduersis ablatas eis tradidit. Sunt autem hæ Gythion, Teuthrona, Las, Pirrhicus: in Tænaro autem Cenæ uicus ciuitas, Oetylus, Leuctra, Thalamæ, Alagonia, Gerenia: prope mare autẽ Asopus, Acriæ, Bolæ, Zarax, Epidaurus Limera, Brasiæ, Gerontiæ, Marnus: hæc ex Pausania. A R G O S & regio dicitur et ciuitas, & Argi & Argiui populi à Latinis usurpatũ, sicuti Achæi & Achiui. Iidem et Argoli à Persis dicti, & Argolis regio. Thessalicũ, suprà diximus, & Amphilochium omnis deniq; Peloponnesus, ut ait Strabo, præsertim Laconica, Argea appellata: ex quo Helena ab Homero Argea dicta est. Propter igitur frequentiam ac uarietatem nominis huius manauit Græcũ prouerbium in uiros gloriosos & sycophantas ἀργεῖα φορά. Argos uerò Peloponnesiacum de quo nũc sermo, Sophocles Doricum etiam uocat: diuersis etiã uocabulis censetur, ut ait Eustat. Nam & Aegiala dicitur, Hippobotum ac Hippiũ, et Iasium. & Dipsium ob aquæ inopiã. A Cyclopibus ædificatum quidam uerius tradidere quàm à Siculis, qui tres cum essent, ut alij, septem numero, Chirogasteres ideo dicti sunt, quod opifices essent, manuumq; opera uictitarẽt: fabula uerò refert eos unum tantum in fronte oculum, manusq; uentri iunctas habuisse. Ab ijs etiam speluncæ Cyclopeæ in Argea regione cognominatæ, ut idem testatur. Aelianus autem de uaria historia refert consuetudinem apud Argeos fuisse, si quem in otio uiderint, ab eo rationem quærere, unde uiuat. Tota autem hæc regio sita est in parte Peloponnesi quæ respicit orientem. De regibus eius Pausanias sic ait. Phoroneus primus Inachi fluuij filius, hic initio dispersos populos in urbem coëgit, appellauitq; Phoronicum: huius filia Niobe fuit quæ Argum peperit, qui regno succedens de suo nomine populos appellauit. Ex Argo Pirasus & Phorbas, ex Phorbante Triopas: ex hoc Iasus & Agenor, ex Iaso, Io: quæ in Aegyptum abijt, pro deaq; colitur. Ex Agenore Erotopus, ex hoc Stenelas, ex Stenela, Gelanor, quem Danaus ex Aegypto ueniens regno priuauit, alteramq; sobolem cepit: ex eo enim filiæ L. uiros & patrueles simul interfecerunt Lyncei filios, & post Danaum Lynceus frater. Ex hoc Abas, ex quo Acrisius qui regnauit apud Argos, & Prœtus qui Tyrinthum & Argiæ maritima tenuit, cuius filiæ errantes ob insaniam, curatæ sunt à Melampo Amithaonis filio. Acrisius autem Danaen habuit filiam, cuius prolem ex responso Apollinis formidans in turrim relegauit, ubi ex fabulis. Iuppiter in auri gutta per tegulas descendens ex ea Perseum genuit uirum fortißimum, qui Acrisio interfecto succeßit, Mycenasq; ædificauit: ex Acrisio Megapentus, qui ubi patrem interfectum uidit, Perseo ceßit. Ex Megapento, Argeas, qui Anaxagoram genuit, cum quo simul Melanthus & Bias filij Amithaonis regnauerunt. Sub ijs igitur Argiuorum regnum diuisum, ex Biante regnauerunt quinque uiri, in generationes quatuor usque ad Cyanippum Aegialei filium, ex Adrasto geniti: ex Melantho autem generationes sex, homines totidem usque ad Amphilochum Amphiarai filium. Plus enim Anaxagoridæ regnarunt: ex Anaxagora enim Alector fuit, ex hoc Iphis & Capaneus unus è septem ducibus, ex quo Steneleus qui Iphi patruo succeßit. Amphilochus autem post Ilium captũ migrauit in eos populos, qui de suo nomine nunc Amphilochi dicti sunt. Cyanippo uerò sine liberis moriente Cylarabis Stenelei filius regnum solus obtinuit Argiuorum. Quo etiam sine liberis decedente, regnum peruenit ad Orestem Agamemnonis, deinde ad filium eius Tisamenon ex Hermione: sub quo Heraclidæ Peloponnesum inuaserunt, expuleruntq; ex Argo & Lacedæmonia Tisamenum, & ex Messenia Nelidas, id est, Nestore prognatos: uidelicet Alcmeonem Sillæ filium Tasipedis nepotem, & Pysistratum Pysistrati, & filios Pæonis filij Antilochi Nestore nati: & cum eis Melanthum Andropompi, qui Bori, qui Penthili, qui Periclimenis fuit. Tisamenus igitur cum filijs & exercitu in Achaiam nunc appellatam: Nelidæ autem præter Pysistratum, qui non constat quò ierit, Athenas uenerunt. Hinc Athenis Pæonidum et Alcmeonidum genus. Melanthus uerò regnum tenuit quod ex Thymœte Ozynthi filio abstulit. Thymœtes enim ultimus Thesidarum regnauit Athenis. Septem ex Argo duces uno tempore cõtra Thebas filios quidem habuere qui uictoriæ successere. Aegialeus Adrasti, Promachus Parthenopei, Polydorus Hippomedontis, Polynicis Thersandrus, Amphiarai Alcmeon & Amphilochus, Diomedes Tydei, Steneleus Capanei. Et hæc quidem ex Pausania. Eusebius autẽ dicit reges Argiuorum x I I I I. regnasse annos D. x L I I I I. primumq; Inachum fuisse Phoronei patrem annos L x. Isaac usque ad Acrisium tempore Delboræ iudicis: deinde Perseum Acrisij filium Mycenas regnum transtulisse, huius Steneleum filium patrem fuisse Euristhei patris Atrei: deinde Agamemnonem, Aegisthum, Orestem, Tisamenum Penteum, Cometem, usq; ad Heraclidarum ascensum. Deinceps loca percurrã. In ora primum Naupli à sinu Argolico

Marginal notes (left column): Nomina seruorum. — Mycenæ — Mesoa — Mesapeæ — Malea promõtorium. — Las — Oetylus — Oenus — Pephnon — Scoticia — Therapne — Tyrea — Taigeta mõs. — Eurotas — Pephnus — Leuctra — Cardamyle — Teuthrona — Tænarõ promontorium. — Cynorensis. — Ciuitates quas Augustus liberauit. — Argos

Marginal notes (right column): Phoroneus Rex — Niobe — Argus — Pirases & Phorbas — Triopas — Iassus & Agenor. — Io. — Erotopus — Stenelas — Gelanor — Danaus — Lynceus — Abas — Acrisius — Prœtus — Danæ — Perseus — Megapentus — Argeas — Anaxagoras — Bias, & Melanthus — Adrastus — Aegialeus — Cyanippus — Melanthus — Amphiaraus — Amphilochus — Ex Anaxagora, Alector, Iphis & Capaneus. — Steneleus — Cylarabis — Orestes — Tisamenus — Heraclidæ — Filii septem ducum — Nauplia

golico, dicta ἀπὸ τῆ ναυσὶ προσπλεῖσθαι, id est, quod huc na-
Nauplius rex — uibus adplicetur, ut ait Strabo: uel quod hic Nauplius Neptu
ni & Amymones filius regnauit, qui postea coloniam in Ca-
phereum Euboeæ mutauit. Seruit & hæc urbs Venetorum
imperio, uocaturq; corrupto uocabulo Neapolis Romaniæ.
Epidaurus — Epidaurus Limera uocata, quod pratis abundet, uel quasi li-
menera quod ualde fuerit portuosa. Item Milesia & Aeme-
ra à sanguinis effusione, tum pecudum, tum taurorum qui-
bus aram Aesculapij uenerabantur, unde etiam Epidaurus
dicta, ut Steph. Strabo etiam Epicarum uocatam dicit, quod
Cares etiã tenuerint. Sita est in recessu Saronici sinus, natura
Aesculapii tẽplum. — munita, montibus circũdata, nobilis alioquin templo Aescu-
lapij, referto tabellis ab eo curatorum. Consuetudo fuerat ut
noctu ægroti in eo dormirent, atque hoc modo in somnis à
numine curari dicebantur: quæ superstitio deinde Romam
translata in insula ubi adhuc eius templi uestigia uisuntur.
Hermione — Hermione urbs. ἀπὸ τῆ ὁρμίζειν, mutata o in e, quod huc Iup
piter cum Iunone è Creta adplicuerit, ubi & nobile Iunonis
uirginis templum. Strabo hanc inter claras ponit Argeæ ci-
Trœzena — uitates. Trœzena nobile oppidum mari superstans Cherson
nesi specie stadijs x v. dicta quandoque Aphrodisia & Saro
na, & Posidonia, & Apollonia, portum habet qui Πώγων di
cebatur, id est, Barba, ubi coloni barba capilloq; promisso
squalebant: ex quo natum prouerbium apud Græcos, Adna
niga Trœzena, ut Eustat. Athenæus quoque scribit: Vinum
Trœzenium si mulier prægnans degustauerit abortum fa-
ciet. Saronicus sinus in hac parte est cognominatus à Sarono
Saronicus sinus — flumine Trœzenes. Nam à Trœzene ipsa Saronica uocata
est, uel à Sarone uenatore ibi submerso dum feram insecta-
tur, uel quasi Syronicus ἀπὸ τῆ σύρεσθαι, quod Scylla Niso pa
tre Megarensium rege necato à Minoe, cuius gratia patrem
prodiderat, ac eum secuta fuerat, undis proiecta, ac deinde à
mari huc tracta, & sinui Saronico & Scyllaceo promonto-
rio quod iuxta est, nomẽ dederit: hæc Eustat. Plin. uerò aliud
adfert etymum, quod is sinus querno nemore fuerit redimi-
tus, sic antiqua Græcia quercum appellante. Et hæc quidem
Asinæ — ora. Intus autem Argos ipsum de quo satis dictum est. Asinæ
Dryopes — unde sinus Asinæus. Hæc enim & Hermione domicilia fue-
Cleone — re Dryopum, qui loca circa Sperchium amnem in Thessalia
deserentes, in hæc loca migrarunt. Cleone urbs in uia est ex
Argis Corinthum proficiscentibus in monte sita. Apud hanc
sylua est Nemea appellata, in qua Hercules leonem interfe-
Nemea sylua. — cit. Ludi quoq; Nemea celebrantur ob Archemorum, apij co
rona proposita. dicta est urbs à Cleone ab Hercule superato:
uel ut ait Pindarus poëta, à Cleone Asopi & Meropes filia,
Eustathio. Herodotus quoque alteras in Atho monte Cleo-
Eionæ — nas ciuitatem esse dicit. Eionas Strabo tantum dicit oppidum
esse quod Mycenei siue Athenienses desolantes nauale fece-
runt. Est & singulari numero Eion Cheronia ciuitas apud
Thucydidem. Est & Strymonia, & item alia Pieria Eion, ut
Limenæa — Eustat. Limenæa uicus, unde limnæus Thucydides bissylla-
Melimna — bum protulit. Melimna urbs ubi Venus Melimnæa colitur.
Midea — Lycophrõ. τὴν κασαυρίαν τε μελιμμαῖαν τε θεὸν. Midea urbs
olim, nunc uicus paruus, prius Persei ciuitas à Midea filia
Alopis, legitur & penultima cum diphthõgo & sine, ex quo
apud Latinos media fit syllaba. Est & altera Bœotiæ, ut Ho
me. Οἵ τι πολυστάφυλον ἄρνην ἔχον, οἵ τε μίδειαν. Est &
Orneæ — in Libya tertia. Ornias uel Orneas quod est magis usitatum
communi lingua, uicum esse apud Argos Strabo scribit, di-
ciq; à flumine homonymo iuxta currente, celebrem quon-
dam urbem in qua Priapus Orneates colebatur, ut Eust. Oe-
Oene — ne urbs. Orus hystoricus Oenen scripsit trissyllabum, & in-
colas Oenatas ubi & Minerua Oenata colebatur à Prœto
Inachus — rege templo extructo, ut Steph. Inachus fluuius è montibus

Arcadiæ meridiem uersus in sinum Argolicum exit, Ar-
geam à Laconica diuidens. Ex quo Argeorum regio Ina- — Arcadia
chia dicta est, ut autor Stephanus. ARCADIA in medio — Arcas Iouis filius.
Peloponnesi sita, ab Arcade Iouis filio nomen accepit, di-
cta & Pelasgia & Parrhasia, & Lycaonia, & Azania, &
Gigantis, & Pania Eustathio. Proselini quoque Arcades
autore Lycophrone appellati, quasi ante lunam geniti, quod
uetustate cæteris præstent. Causa est quod in diluuio Deu-
calioneo soli ad montes uicinos euaserint. Pausanias dicit in — Lycaon
Arcadia primum regnasse Lycaonem Pelasgi filium. Hu-
ius multos fuisse filios qui nomina terris dedere, in primis
Callisto filiam, quæ ex Ioue Arcadem genuit, qui Arca-
diæ nomen dedit. Ipsa in ursam conuersa, in septentrio- — Apidones.
ne lucet. Apidaneas etiam eos Dionysius poeta uocat. Stra-
bo autem Apidonas ab Apide Phoronei filio, ex Epiro ob
serpentum multitudinem in Peloponnesum migrante, à quo — Apia
Peloponnesus Apia dicta est, per exochen uerò Arcadia,
ubi ipse habitauit. Huius Apidis meminit Aeschylus. ἀπὸ
λβῶν ἐκπέρας ναυπακτίας. dicitur & Azenis à siccita-
te usque in hunc diem, ait Eustathius. Narrauit & de Pi- — Pileus Arcadicus.
leo Arcadico ab alijs diuerso: & eos Arcadas imitari qui
miserantur alienam calamitatem, ut Plato in comœdia qua-
dam planè indicat. Quoniam Arcades bellicosissimi cum
sint, alijs uictoriæ laudem referunt, exemplo Herculis qui
Euristheo laborũ gloriã dicauit, ut idem est autor. Nunc op
pida dicam, quæ Strabo testatur magna ex parte interijsse.
Plura uerò ex eis à Lycaonis filijs, uti diximus, ædificata.
Azania pars est ab Azano Arcadis filio. Eudoxus libro — Azania
sexto Geographiæ Arcadiam tradit diuisam in Parrha-
siam, Azaniam, & Trapezuntios, Azaniam ciuitates ha-
bere x v i i. quas forte absecutus est Azea. Idem adfirmat
esse in eadem parte Azaniæ fontem, quem degustantes te-
tro arceantur odore, cuius lympha Melampus Prœtides cu-
rauit Stephano. Acacesium urbs ab Acaco Lycaonis filio — Acacesium
Pausaniæ in v i i i. Acontium urbs item à Lycaonis filio, — Aemælium
Acontia Stephano: Aemulium urbs Pausaniæ in v i i. Alea, — Alea
Aliphyra, Caphyra, cynetha, Diop, Sparithe, Euthea, Enispe, — Aliphyra
Hom. καὶ ἐνισπὴν ἠνεμόεσσαν ἐνέμοντο, uentosam appellat, quod in mon — Caphyra, Cinetha
tibus sita, iam interijt, ut Eustath. enarrat. Gathea, Lycoa — Diope
urbes Pausaniæ in v i i i. Lycosura, Lycea, Mathirea, Me- — Eparithe
lene à filio Lycaonis eidem, Mantinea & Mantina sicu- — Euthea, Enispe
ti Zelea & Zela à Mantino Lycaonis filio habitata, ut ait — Gatheæ
Strabo, ab Argeis nobilitata trophæis Epaminondæ, qui La — Lycoa
cedæmonios in eo loco superauit, ipse'que unà extinctus est: — Lycosura
dicta est ab Hom. amabilis, & amœna, quoniam uiuifera, ut — Lycea
enarrat Eust. Megalopolis, unde fuit Polybius historicus, — Mathirea
& Amesidorus qui de ciuitatibus scripsit: aliam in Ponto di — Melæne, Mantinea
ximus. Nonacria urbs in parte Azaniæ, Neda Steph. Eu- — Megalopolis. Nonacria
phorioni autem Nedea. Orestasum ab Orestasio Lycao- — Neda
nis filio Stephano. Pausaniæ autem Oresteon ab Oreste A- — Orestasum
gamemnonis filio. Onchæum item. Orchomenum pecoro- — Onchæum
sum, pascuis'que idoneum ab Homero dicitur, ad differen- — Orchomenũ
tiam alterius Bœotiæ cuius supra memini. Parrhasia regio — Parrhasia
& ciuitas, à Parrhasio Lycaonis: uel quasi Parrhabasia, — Phalanteus
id est nefas & scelus quo Lycaon in Iouem est usus: fabula à — Phigalea
Lycophronis enarratore describitur. Phalantus ciuitas & — Palantium
mons Pausaniæ in v i i i. Phigalea penultima correpta — Pholus mons
urbs. Rhianus in v. Messeniacorum. τὴν μὲν ἄνευθ' ἐ- — Pylæ
νοίκην ἐπὶ κραναῖη φιγαλείαν. Dicta est deinde Phialea si-
ne g, penul. producta, est & altera in Bithynia Stephano Pal
lantium urbs à Pallante Lycaonis, ut Hesiod. scribit. Hinc
Romæ Pallanteum & Pallantium. Pholus mons, à Pholo
centauro. Phalæsia urbs Pausaniæ in v i i i. Pylæ locus Ar-
cadiæ. Parorea itẽ, scribitur & Parotræa cum diphthongo.

Pheneus
Ripa
Stratia
Stymphalus
Scœnus
Tegea
Copæ
Telphusa
Thyneum
Thisna
Trapeza
Hypsus
Apsoris
Cynosura
Erymanthus
Pholoe
Cyllene
Melas
Crathis
Ladon

Pheneus Azaniæ urbs. Homerus. οἳ φενεόν τ' ἐνέμοντο καὶ ὀρχομενόν. Ad montem sita Cylenum. Strabo scribit hinc Stygis aquam letiferam, quam sacram putant, manare. Herodotus uerò apud Nonacriam ciuitatem hanc dicit modicā quidem uideri è petra in uallem defluere: qui tamen minime discordes sunt, cum eadem Arcadiæ pars, & Pheneus & Nonacris & Azani sit. Rhipa, quā ait Strabo interiisse, regionemq; tantum Rhipida uocari. Stratia urbs, de qua & Rhipa sic ait Homer. ῥίπην τε στρατίην τε ἐνισπήεσσαν ἐνέμοντο Stymphalus urbs & fons & campus & palus Arcadiæ, ubi Diana Stymphalia. Hic Strabo memorat Herculis de auibus fuisse Tropæū Schœnus à iuncis ibi prouenientibus. Tegea. Hom. Καὶ τεγέην εἶχον καὶ μαντινέην ἐρατεινήν. Hanc ditissimam Strabo testatur, simul & antiquum prouerbium εὐδαίμων ἡ κόρινθος, ἐγὼ δὲ εἴην τεγεάτης felix Corinthus: ego tamen sim Tegeates. Pausanias dicit Mantineum, Tegeaten & Menalum, Tegeam & Mantineam ædificasse, apud Tegeam quoq; Mineruæ simulacrum fuisse Copæ opus pulcherrimum, quod Augustus post Actiacam uictoriam ablatum Romæ in foro posuit. Telphusa, Lycophrō. ἀίων λάδων τάφρῳ τε τιλφωσία. est & Thelphusum Bœotiæ ciuitas Strabonis. Tricolonum à Tricolono Lycaonis. Thynæum. Thisna Pausaniæ. Trapeza urbs prope Tricolonum Stephano. Hypsus urbs Pausaniæ VIII. Montes Arcadiæ Apsoris, Cynosura, Erimanthus, apri ab Hercule superati fama nobilis. Pholoe. Cyllene, ubi dicunt albas esse merulas ac canoras quas noctibus per lunam capiunt, ut Eustathius. Flumina quoq; præcipua, Melas, Crathis, Ladon.

INSULAE IONII ET AEGAI.

MARE quod Thucydides primo lib. Græcū, nostri nautæ Archipelagus appellāt, in hoc comprehendi mediterraneo palàm est, uarijsq; ex causis uaria sibi nomina usurpare. insulis insuper plurimis refertum, late regiones non solum Græcorum, sed partim barbarorum obire. Romani, uti Plinius refert, hæc omnia maria duobus nominibus appellant, Macedonicum, quodcunque Macedoniam & Thraciam, Græciense quod Græciam abluit. In hoc spatio Ionium est à Leucopetra, ubi Adriaticum desinit, usque ad Isthmon Corinthiacum, dictum ab Io, quæ bos illud transuerit. Post Isthmon uerò Aegæum, Creticum, Mirtoum & Icarium. Aegæo nomen dedit scopulus inter Tenedum & Chium, uerius quàm in insula, extracto nomine à specie capræ, ut Plinius ait. Alij ab insula quam Aegeas Homerus uocat. δεδάτισαι ἐς ἑλίκην καὶ αἰγάς. Hæc sacra erat Neptuno, qui ut scribit Nicocrates phantasmatis quibusdam nocturnis incolas infestabat. Pherecydes ipsum Neptunum Aegæum appellatum fuisse dicit: unde & mare ab eo cognominatum. Hoc pelagus sanè procellosum ob frequentes insulas ab autoribus describitur. Est & Aegæus campus in Phocide à fluuio Aegea nominatus Eustathio. Igitur de Ionici prius insulis dicendum, quæ Epiro adiacēt in mari Thesprotico, quarum potissimæ Cercyra, Cephalenides, Echinades.

Cercyra
Corcyra

CERCYRA à Græcis appellatur: nūc Corfinium, diuersa à CORCYRA quæ parua est insula in Adriatico Venetis possessa. Oblōga est milibus passuum nonagintaseptem. Cum portu & ciuitate eiusdem nominis libera, & oppido CASIOPE templum Iouis olim habente, itemq; promontorijs

Casiope
Phalacrum
Amphibolis
Phæacia
Scheria

Phalacro & Amphiboli: uocata ab Homero Phæacia & Scheria, à Callimacho Drepanum, ut Plinius refert. Eustathius in Dionysium scribit, hanc quondā potentia nauali floruisse, & bello Persarum toti Græciæ communi sexaginta triremes armasse. Esse præterea Corinthiorum ædificium. Cuius rei originem enarrator Apollonij poëtæ hoc modo refert BACCHIAS filius Dionysij Corinthi agebat. cuius

Bacchiadæ

successores Bacchiadæ appellati, nobilitate ac potentia polluerunt. Cumq; interfecissent Actæonem magnum apud Corinthios uirum, Melissus pater de repub. Benemeritus ad ultionem populum concitauit. Pauloq; pòst ex nimio dolore præcipitem se è loco sublimi dedit. Igitur cum expellerentur Bacchiadæ, unus ex eis Chersocrates cum socijs Cercyram tenuit expulsis ueteribus colonis, qui fugientes ac Ceraunia & Epirum prætereuntes ad Oricum in Illyrico peruenerunt, eaq; loca ubi Abytes sunt tenuere. Hic Alcinoi cū Nausicæ filia regnum hospitiumq; Vlyßis & horti celebratinūc omnia in Venetorum concessere potestatem, qui eam insulam simul & uicinas proximis annis contra tot millia Turcarum diuinitus defenderūt. Cephaleniam Plinius Melenam prius appellatam dicit, Hellanicus & Dulichium. Strabo autem non idem apud Homerum uocari, præterea tetrapolim esse, sed suo tempore ad nihilum redactam C. Antoniū cum hic exularet & penè dominaretur restituere conatum fuisse. Eustath. in Homerū dicit Cephalenidas insulas Teleboas & Taphios, de quibus pòst paulo dicam, tenuisse, donec Cephalus progenitor Vlyßis ex Athenis ab Amphitryone missus eos expugnauit, donoq; habuit ac Cephalenidas à suo nomine appellauit. Ex successione deinde cum ad Vlyssem uenirent, ab eodem Troianis temporibus ducti fuere, ut Hom. in catalogo ostendit inter Cephalenidas SAME insula est altera à Samo Ionica. Hom. δουλίχιόν τε σάμην τε καὶ ὑλήεσσα ζάκυνθον Huius coloni Samei appellantur: alij Samij Straboni. Adiacent Cephaleniæ & ECHINADES insulæ ab echinorum frequentia dictæ, sicuti Sepiades à sepijs. Laguse à leporibus. Phycusæ ab alga. Pithecusæ à simijs Pityusæ à pinis, ut Eustat. Strabo quoq; inter Echinadas & Zacynthū insulas ὀξείας, id est, ACVTAS ponit, ab Homero θοὰς, id est, celeres uocatas, dicitque per Troiana tempora per Megetem Phylei filium, & illas Echinadas tenuisse. Phyleum enim iratum à patre Augea Elidis & Epeorum rege discessisse, atq; hæc loca cum Epeis occupasse, Dulichiūq; condidisse. Hom. Μέγης, ὃν τίκτε διί φίλος ἱππότα φυλεύς ὅς ποτε δουλίχιον δ' ἀπενάσσατο πατρὶ χολωθείς. ASTERIA inter Cephalenā et Ithacā, Asteris ab Homero dicta. Ἔστι δέ τις νῆσος μέσσῃ ἁλὶ πετρήεσσα, Μεσσηγὺς ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης. Ἀστερὶς οὐ μεγάλη. DVLICHIVM & Dulichia dicitur à Dulico Triptolemi filio: est & insula Doliche in Lycia, altera ciuitas in Campania Stephano. Strabo autem hanc circuitu centum sexaginta stadiorum esse & originem à Phyleo quem suprà memoraui habuisse dicit. ITHACA clara tantum Vlysse, sterilis alioquin ac parua etiam Ciceronis testimonio in orationibus his uerbis. At si nos, id quod iure debet, uestra patria delectat, cuius tantus est ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam uir sapientißimus immortalitati anteponeret. In ea Neritus est mons quem in primo Odysseæ idem poëta οὔρεϊ τῷ ἀνδρόεντι uocat. Hinc Neritius heros Vlysses appellatus est. altera in Syria Ithaca Eustathio. CROCYLIA plurali numero & singulari Crocylium memorat Thucyd. nec solum insula est, ut ait is qui scripsit Ethnica, sed pars Ithacæ diuisæ in partes quatuor. Prima ad meridiem & mare pertinet, secunda ad nauale, tertia ad Crocylium, quarta ad Aegilipa quam Tracheam Homerus uocat. Eustat. ZACYNTHVS à Zacyntho filio Dardani, alia in Hispania, tertia in Libya Stephano. Apud Homerum utroq; genere profertur. καὶ ὑλήεσσα ζάκυνθος, καὶ ὑλήεντα ζάκυνθον. TAPHIAS insulas prope Echinadas etiam Strabo ponit, quarum caput Taphus: ijs Taphij & Teleboæ imperauerunt, de quib. huiusmodi repetit originem enarrator

Alcinous
Cephalenia
Cephalenides
Cephalus
Same
Echinades
Acutæ
Asteria
Dulichium
Ithaca
Crocylia
Zacynthus
Taphiæ

Apoll

Persei progenies.

Apollonij poëtæ. Perseo ex Andromeda, ut narrat Herod. quatuor fuere filij, Alarus, Stenelcus, Mestor & Electrion, qui simul regnauerunt. Ex Hippotoe Mestoris filia, & Neptuno Pterelas genitus: ex Pterela Telebos & Taphus, à quo Taphus insula, in qua Teleboæ ac Taphij communi nomine & imperio fuere. Igitur ij Hippotoes eorum auiæ pecuniam, ab Electrione eorum necessario qui pro ea spoponderat, repetebant: qua negata ad arma uenere, armenta abegerunt, ipsum denique & filios sustulere. Alcmena Electrionis filia patrem ultura, Amphitryonem Thebanum hominem potentißimum in matrimonium accepit, atque hoc pacto bello inter eos conflato ab eodem Amphitryone deleti sunt, eorum'que regnum Cephalo profugo Atheniensi qui exercitui præerat donatum. Quod ad Vlyssem è successione peruenit. Hæc ille. Ex quo apparet Teleboas & Taphios omnibus ijs insulis imperasse. In eodem mari è regione Eleorum duæ cernuntur insulæ

Strophades

STROPHADES appellatæ antiquo Harpyiarum receptaculo claræ: unde ἀπὸ τοῦ στρέφειν nomen auspicatæ, quod huc conuersæ sint à Zetho & Calai è Phinei mensa fugatæ. In quarum altera

Cœnobium Basilij

Cœnobium hodie diui Basilij uisitur, altera Ornithonis usum monachis suppeditat, tanta Græcis alioquin seueritas, & in hac parte religio, ut turpe Christi seruis existiment auiaria huiusceemodi aut leporaria propter coitũ ob oculos uersari.

CYCLADES ET SPORADES.

ADIACENTES Aegæo Creticoq; mari Cyclades sunt & Sporades, hæ quòd sparsæ, illæ quòd in orbem consistant, appellatæ. Has alias alij ac penè innumerabiles faciunt. quæ omnes partim in Venetorum, partim in Turcarum uenere potestatem, magna'que ex parte nomina mutauerunt. Antiqua Samus, Samothracia, Imbrus, Pathmos, Anaphe, Tenedos, Cia, Chius, Tenus, Thasus.

Delos

Cycladum prima Delos est ob Phœbi numen. Cum ceteræ mouerentur, hæc sola stabilitate donata, ut ait Pind. poëta: dicta'que à manifestatione sui, quod statim in mari apparuerit Plinio.

Cynthus

Strabo apud hanc Cynthum montem & Inopum paruum fluuium ponit.

Ortygia

Ortygiam nonnulli eandem cum Delo ponunt, alij uicinam. Plin. Ortygiam dicit à Latonæ sorore, & Asteriam ab astri similitudine Delum appellatam: apud hanc

Cenchrius

Cenchrium amnis labitur, ubi dicunt Latonam peperisse, oleamq; monstrari ubi

Paros

post partum quieuit Straboni. PARVM quidam ex Arcadia condidit, ut ait Callimachus. Nicanor autem in Antonomasijs dicit eam uocatam esse Practiam, & Demetriada, & Zacynthum, & Hyriam, & Hylessam, & Minoiam: Cabarnen à Cabarno quodam, qui raptum Proserpinæ Cereri indicauit: postremo ab Iasonis nepote Parum. Hæc quondam in deditionem Miltiadis ducis Atheniensium ueniens, promißis non stetit, statim'que rebellauit, ex quo apud Græcos prouerbium in fœdifragos, ἀναπαριάζειν. autor Steph. Gignit marmor candidißimum, quod Lychnium uocant: quoniam ad lucernas effodiatur. Eo sunt usi primi omnium Dipœnus & Scyllis marmorarij. Plin. De

Naxus & Strongyle

Pario uerò Proponntidis ciuitate in Phrygia dixi. Naxos eadem & Strongile, & Dionysias dicta Plinio, sacra Baccho: hodie uerò præsulem metropolitanum habet, & ducem è gente Veneta, qui plures in eo pelago insulas poßidet.

Mycon

Mycon Plinio, Myconus Straboni. In hac sepulti dicuntur gigantes ab Hercule interfecti: ex quo prouerbium, Πάνθ' ὑπὸ μίαν Μύκονον. In eos qui ea quæ natura sunt diuidenda, sub una scriptione ducunt. Vocant & Myconios caluos, quod eorum regio sit huiusceemodi.

Syrus

Syrus prima producta, quam Hom. in Odyssea Syriam uocat. Hinc fuisse traditur Pherecydes philosophus.

Scyrus

Est item Scyrus addita c litera, ante Macedoniam insula Lycomedis, clara Homeri sepulcro, & latebris Achillis pueri, dum peteretur ad bellũ Troianum: dicta quasi σκληρός, à loci asperitate. Scyri capræ mirabiles feruntur, & lapides uario colore præstantes. Eustath.

Seriphus

Seriphus locus asper, & aptus exilio. Hic dicit Aelianus de animalibus. Perseum cũ capite Medusæ fessum quieuisse apud paludem, excitatumq; à ranis perpetuum illis silentium ante Iouem patrem imprecatũ: ex illo ranas ibi obmutescere.

Tenus

Tenus, ubi olim duo sepulcra, Zethi & Calais filiorum Boreæ, quorum alterum Borea flante mouebatur, ut ait enarrator Apollonij. Arist. de miraculis dicit in ea φίαλον commixtionem esse, unde ignẽ facile accendant. Et Athenæus in dipnosophistis fontem in eadem esse, cuius aqua uino minime commisceatur. Steph. hanc Ophiusam dicit appellari: præterea alterã esse Tenum Laconiæ, unã è centum.

Thera

Thera è Cycladibus una, quam Euphemus Argonautarum unus, iacta in mare gleba constituit, ac Calisten uocauit, incoluitq; Sesanius ex eius prognatis. Postremo Theras Autesionis filius, qui eò è Sparta uenerat, de suo nomine appellauit. Quam historiam ijs uersib. explicat. Εὔφημος βῶλον δὲ θεοπροπίῃσιν ἰανθεὶς ἧκεν ὑποβρυχίην, τῆς δ' ἐκτοθι νῆσος ἀέρθη Καλλίστη, παίδων ἱερὴ τροφὸς Εὐφήμοιο. οἳ πρὶν μέν ποτε δὴ Σιντηίδα Λῆμνον ἔναιον, Λήμνου τ' ἐξελαθέντες ὑπ' ἀνδράσι Τυρσηνοῖσι, Σπάρτην εἰσαφίκανον ἐφέστιοι. ἐκ δὲ λιπόντας Σπάρτην Αὐτεσίωνος ἐῢς πάις ἤγαγε Θήρας, Καλλίστην ἐπὶ νῆσον. ἀμείψατο δ' οὔνομα Θήρας ἐξ ἕθεν. ἀλλὰ τὰ μὲν μετόπιν γένετ' Εὐφήμοιο. Euphemus glebam, augurijs lætus Misit summersam: hanc extra insula exorta est Calliste, natorum sacra alumna Euphemi. Qui ante olim Sintiada Lemnon habitabãt. Lemnoq; expulsi à uiris Tyrrhenis, Spartam profecti sunt incolæ: deserentes uerò Spartam, Autesionis bonus filius eduxit Theras, Callisten in insulam: mutauit autem nomen Theræ ex se, sed hæc quidem facta sunt post Euphemũ. In hac insula Eustat. ex aliorum autoritate tradit, quinquagenarios et septenarios homines morientes infletos esse: hos quod limẽ uitæ attingentes ignorentur quales futuri sint: illos quod satis diu uixerint.

Anaphe Membliarus

Anaphe, prope Theram, prius Membliarus dicta à conditore eiusdem nominis, qui cum Cadmo socius missus ad inquirendam Europam fuerat: deinde cum Argonautis in mari per tempestatem errantibus hæc insula opportuna apparuisset, uocata ab eis Anaphe, ἀπὸ τοῦ ἀναφαίνεσθαι. Eust.

Hippurus Antissa

Hippurus, non procul itẽ à Thera. Antissa est & altera Indiæ, quam Philo & Demades Milesius scribunt, tertia Lesbi ciuitas.

Cythnus Nisyrus

Cythnus prius & Ophiusa, & Driopis uocata. Cythnicus caseus, & Cythnium pictor in precio. Idem. Nisyros dicta ἀπὸ τοῦ νῆα καὶ νεῖν. id est nato, et Strabo: quod tridẽte Neptuni abscissa ab eo insula fuerit tracta à gigãte Polybote natando: molari lapide tota constat. Vinum præterea Nisyrum laudatißimum, ut Eustath. Strabo autẽ & Steph. dicunt Polybotẽ gigantẽ à Ioue fulminatũ, hic natantẽ, & Neptuno tridente petitũ frustra: etiam Co insulæ partẽ, hanc insulã fecisse. Hom. Οἳ δ' ἄρα Νίσυρόν τ' εἶχον.

Giarus in mari Cretico.

Giarus asperitate situs, et cœli inclemẽtia infamis. Antigonus Carystius scribit in hac mures letali esse morsu, ita ut ferrum usq; rodant: arborem si attingant, aridam reddunt. Circa mare Creticum insulæ potißimæ: Siphnus, Sosandra, Melos, Cythera, Calabria: ubi periyt Demosth.

Siphnus Sosandra Melos Cythera

Siphnus prius Merope. Sosandra à salute nomen auspicata, quod à piratis incursantibus incolas seruauerit. Steph. Cythera urbem habet eiusdẽ nominis, unde Venus nomen sumpsit: ut apud Hesiod. fabula, à Cythero filio Phœnicis: uocabatur autem Porphyrusa, ob pulchritudinem frequentiamq; purpurarum, ut testatur Aristoteles. Est & Cythera populus Athenis Pandionis tribus Stephan.

Calabria

Calabria ubi Asylum Neptuno dicatum, quò confugit

fugit olim Demosthenes illæsus, nisi sibi mortem ueneno conscivisset. Dicitur hanc Neptunus commutatione Deli habuisse, dum insulas eas dij sortirentur: sicuti etiam pro Pytho Tænarum recepit: unde prouerbium in sponte receptis, & commutatis carmen illud. ἴσον Δῆλόν τε Καλαβρίαν τε νίμεσθαι, Πυθὼ τε ἠγαθέην καὶ ταίναρον ἠνεμόεντα. Est & altera in Italia Calabria. Idem.

Thasus — Thasus ædificium Pariorum Straboni. Arriano autem Thasij filij Neptuni. Eustath. hanc insulam Auream quondam uocatam fuisse dicit, ob inuentas aurifodinas à Phœnicibus, qui ex Thaso Phœnicio huc habitatum uenere, unde nomen insulæ inditum.

Cimolus, Cimolia, Lerus — Cimolus media producta, ex qua Cimolia terra apta nitro præparando Straboni. Hæc enim alba est, linteaq; candidißima reddit. Lerus. hic Phocylides peßimos agere colonos refert, his uerbis, Λέριοι κακοί, οὐχ ὁ μὲν ὃς δ' οὔ. πάντες, πλὴν Προκλέους καὶ Προκλέης λέριος.

Therasia quæ Sanctorinum. Casos. Casiæ — Therasiam Strab. prope Theram ponit. hodie Sanctorinum, cui dux idem ac Naxo præsidet, è gente Veneta. Casos oppidum habet sui nominis: circa illam plures insulæ Casiæ uocatæ Straboni. Hom. ἃ δ' ἄρα Νίσυρόν τ' εἶχον Κραπαθόν τε Κάσον τε. Eustath. hinc coloniam traductam in Syriam dicit, quæ nomen dedit Casio monti, uocatamq; prius Astraben.

Helena, quæ & Macris. Cranae. Icaria — Helena inter Sporadas, quò primum adplicuit Helena post bellum Troianum: uocatur & Macris è longitudinis forma Stephano. Strabo esse hanc putat, quam Hom. Cranaen appellat: ubi primum Menelaus Helenæ concubuit. Νήσῳ δ' ἐν Κραναῇ μίγην φιλότητι καὶ εὐνῇ. Icariam inter Sporadas Dionys. poeta iam usque suo tempore desertam fuisse dicit: ab hac Icarium mare. Quidam ab Icaro Dædali filio hunc cadente, dictum putant. Coniungitur enim à septentrione Carpathio mari, ab austro Aegyptio, ab occasu Cretico & Aphrico Straboni.

Carpathus tetrapolis — Carpathus insula tetrapolis est, quarum una Nisyrus eodem nomine cum insula supra nominata. Carpathium hinc pelagus, quod à meridie Icarium habet. Eustath. dicit quod hæc Porphyris dicta est, à purpurarum frequentia. fert etiam ferrum. Prouerbium in eos qui male rem gerunt, ut cœpti pœniteat, Carpathius leporem: eo quod insulares primum lepores cò importantes: paulo post quam uidissent eos segetes depasci, expulerunt.

Amorgus tripolis — Amorgus inter Sporadas habet ciuitates tres, Arsenen, Minoiam, Aegialem uocabatur autem Pancale & Psythia, & Carsia à Carsio quodam qui eam tenebat. Nicolaus Amorgen eam uocat. Hinc uestis Amorgina, proprium habebat colorem.

Oenoe — Oenoe prope Eubœam, postea Sycinus dicta, à filio Thoantis & Oenoes Naiadis. Historiæ meminit Apol. φύγε καὶ τὸν μὲν ἐς Οἰνοίην ἐρύσαντο πρόσθεν ἀτὰρ Συκίνον τε μεθύστερον αὐδηθεῖσαν Νῆσον ἐπακτῆρες Συκίνου ἀπὸ, τὸν ῥα Θόαντι Νηϊὰς Οἰνοίη τίκτεν εὐνηθεῖσα.

Astipalea — Astipalea ab Ancei matre appellata, alia in Co insula, alia in medio Cretæ, quarta in Samo, mons est prope Atticam.

Calidnæ — Steph. Calidnas etiam insulas, quæ prope Lectum promontorium sunt, Homerus inter Sporadas ponere uidetur. Οἱ δὲ ἄρα Νίσυρόν τ' εἶχον Κράπαθόν τε, Κάσον τε, καὶ Κῶν Εὐρυπύλοιο πόλιν, νήσους τε καλύδνας. Harum potißima Calidna, nonnulli Calimnam scribunt, ubi mel nascitur cum Attico certans.

Aegles. Ceos. Cea. Cia. Cea uestis. — Aegles, ubi Aegleti Apollinis fuerat templum. Anaphe finitima Straboni. Ceos, Cea, & Cia. tribus enim modis hæc insula inter Cycladas ab autoribus ponitur, Ptolemæo Cia, Straboni & Plinio Ceos, quãuis Coos mendose apud Plinium legatur, qui dicitur à nostris hanc insulam Ceam uocari, unde Simonides fuit, & uestis delectationi fœminis uenit. Ex quo Cea ueste, non Coa apud Propertium legi debet.

Calabria — Hanc hodie Permarini Venetorum patricia familia tenent: autor uterque tetrapolim facit, e quibus duæ restant: Carthea uidelicet, & ea quam Iulidem uocant. Apud hanc quoque insulam mos barbarus erat, ut maiores natu annis L X. qui se inutiles reipublic. sentirent, ueneno uitam finirent. Autores. Strabo & Aelianus de uaria historia.

Chius. Cos. Andros. Olearus. Ascania. Cynara. Doliche. Astragile. Pathmos — Est & Cius oppidum Mysiæ, & Chius, itemq; Cos insulæ in eodem mari, de quibus mox. Sunt & aliæ, Andros, Olearus, Ascania, Cynara, Doliche, Astragile, Pathmos diui Ioannis exilio nobilitata.

ATTICAE, IONICAE, AEOLICAEQVE INSVLAE.

Aegina — CYCLADVM quoq; ac Sporadum extimæq; multæ, inter quas Atticas, Ionicas, Aeolicasq; Aegæum continet, usque in Hellespontum, Atticæ sunt, Aegina & Salamis: Aegina penultima correpta, quamuis apud Homerum metri causa producatur. Eius amplißima apud autores mentio, cognominata ab Aesopi filia Aegina Aeaci matre, quum prius Oenoe diceretur: nobile quondam emporium omnibus in eo mari negotiantibus. Argentum prius ibi factum atque signatum esse Eustath. testatur, obolumq; Aegineum reliquis præstare. Hic Aeacus regnauit pater Thelamonis, & Pelei: horum fratre notho interempto, alter Salamina, Peleus uerò in Thessaliam fugit. Aeaco defuncto Triacon quidam Argiuus uacuam rege insulam inuasit: ex quo illa Argiua & Dorica lingua partim censebatur. Hic & Aeacia fiebant in Aeaci honorem, & Manteum erat Iamidarum. Iusti enim Aeginetæ prædicabantur, & hospitales, apud quos Iupiter hospitalis coli à Pind. dicitur, ἔνθα σώτειρα ξενίου πάρεδρος ἀσκεῖται Θέμις. Hinc & Alcmedon & Timosthenes nobiles athletæ: hic in Nemea, ille in Olympia uictor, ut idem poëta testatur.

Aeacia festum. Manteum Iamidarum. Alcmedon & Timosthenes athletæ. Salamis — Altera est Aegina prope Epidaurum in continenti: quapropter nonnulli Homeri carmen loco ubi dicitur: quiq; tenent Aeginam, legendum putant, insulaq; Aegina ut enarrat Eustath. Salamin consequenter longitudine L X. stadiorum ciuitatem eiusdem nominis habens: dicebatur Pityusa à pini frequentia, & in bello Troiano Atheniensibus adhæsisse, ut monstrat Hom. στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες. Sistit ducens, ubi Atheniensium constitere phalanges. Quem uersum à Solone seu Pysistrato qui Homerum interpolauit, additum nonnulli suspicantur, ut autoritate Homerici carminis, ea insula de qua inter Megarenses & Athenienses acerrime certatum fuerat, in Atheniensium potestatem ueniret, quibus antiquitus militasset: ut autor idem narrat.

Salamis — Salamis altera apud Cyprum, quam Teucer superiore relicta post bellum Troianum ædificauit, nominata quandoq; Cenchrea, à uiro eius nominis, qui eam tenuit, Ophis ex moribus cognominatus: expulsus deinde ab Eurylocho est: autor idem. Hanc etiam Boccarus rex potentißimus tenuit, à quo claßis præfecto Lycophron poeta Xerxem superatum fuisse dicit.

Scyronides — Scyronides petræ ubi Scyron tyrannus de saxo prætereuntes præcipitabat: sublatus deinde à Theseo fuit. Strabo.

Samus — Samus Ionica insula, prius Parthenias, postea Anthemus deinde Melamphyllus, postremo Samus dicta à quodam Heroe, qui colonos ex Ithaca deduxit. Ciuitates in ea X I I I I. Tymbro & Patroclus condidere. Eustath. eam felicem quondam fuisse, Iunoniq; dicatam, prouerbium quoque esse propterea: Samum lac gallinaceum ferre. Paulatim deinde ob tyrannos eius defecisse: præsertim Sylosonta fratrem Polycratis.

Parthenius. Pythagoras. Syloson. Polycrates tyrãni — Parthenius hic fluuius labitur, qui postea Imbrasus est dictus, ut indicat Callimachi uersus: ἀντὶ γὰρ ἐκλήθη ἴμβρος παρθενίω. Ex Samo laudata fictilia. Auson. Atque abacum Samio sæpe onerasse luto. Hanc patriam Pythagoras ornauit, qui Sylosontis tyrannidem pertæsus abijt in Aegyptum. Rediens autem cum,

nihilo

nihilo melius rem inuenisset, secessit in Italiam. Samios Athenienses non obtemperantes graui obsidione mulctarunt: ac colonos ad duo milia miserunt. Strabo.

Samothracia

Samothracia quondam Dardania, quod Dardanus ex Hetruria fugiẽs hic substitit: mox in Troiam traiecit, ut Eustath. qui etiam ex autoritate Aristotelis de rep. Samothraciæ dicit Leucosiam uocatam: deinde à Sao Mercurij & Rhenes filio Samus, Thracibus postremo habitata, Samothracia appellata. Hanc Apollon. primo Argonautarum Atlantidos insulam uocat, quod ut ait eius enarrator, Electra Atlantis filia eam habitauerit, quam incolæ Strategeda uocabant. Hanc dicunt ex Ioue tris filios genuisse, Dardanum quem suprà diximus, Iasium qui à Ioue fulminatus fuit, & Harmoniam quam duxit Cadmus, quæ à matris nomine portas Thebarum Electridas uocauit. In Samothracia mysteria quædam celebrant: quibus initiati nautæ maris securitatem auspicabantur: ad hanc iussit Orpheus Argonautas descendere: hæc ille.

Chius

Chius ciuitatẽ habet eiusdem nominis portuosam, capacemq; nauium L X X X.

Melena

Promontorium Melenam, montem Palmæum, Aruisiam, locum asperũ & importuosum, qui uinum fert Græcanicorum optimum: hæc Strab. Verg. Vina nouum fundam calathis Aruisia nectar. Hæc nostra ætate adiectione unius literæ Maruisia dicimus, quæ prius è Chio, nũc è Creta optima ueniunt. Fert & nigrum laudatissimum. Plin. dicit hanc liberam fuisse ciuitatem & Echaliam antiquitus appellatam, ex Metrodori uerò & Cleoboli autoritate à Chione nympha cognominatam.

Echalia

Hanc denique Andronicus Paleologus Imp. Constantinop. Genuensibus à quibus imperio fuit restitutus, concessit.

Caunus

Caunus à Cauno dicta, adamato à sorore Biblide, quæ se præ dolore suspendit: unde prouerbium in amores inconcessos, Καύνιος ἔρως: pestilens alioqui locus ob inclementiã cœli. Ex quo narratur Stratonicus citharœdus illac iter habens, ac respiciens colorem hominum ob pallorem prope subuiridem, dixisse illud Homericum lib. VI. Iliados, Οἴηπερ φύλλων γενεὴ, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν, id est, Tale quidem genus est hominum, quale & foliorum. Resilientibusq; eius cauillum, addidit non minus urbanum: quon eos dicam morbidos, ubi mortui ambulant? Lesbos Aeolicarum metropolis, mil. stad. circuitu, clara præsertim uulgata capitis Orphei fabula, quod extinctum, huc undis aduectum, ac locutum tradunt: ratio, quod post Orpheum in ea insula celeberrima ingenia eloquio claruerunt, quorum de numero Arion, Pyttacus, Sappho, Alcæus, Terpandrus.

Lesbus
Mitylene
Erassus
Methymna
Pyrrha
Antissa.
Sigrium promon.
Hecatheon.
Smynta
Grinium
Cilla
Tymbra
Tenedos

Eius ciuitates plures. Lesbus homonyma insulæ, Mytilene, Erassus, unde Theoph. fuit: Methymna, uini feracissima: Pyrrha: Antissa, Sigrium promontoriũ Mitylenen hodie unà cum tota Lesbo Metellinum appellant, quondam Francisci Catalusij Genuensis, Cui Caloioannes Imp. Constantinop. quod eius auxilio classis ad imperium restitutus fuerit, dono concessit: nuper uerò dum nostri eam inuadere uellent, à Turcis maxima clade reiecti. Inter Lesbum & Asiam Insulæ circiter X L. Hecatonesi dicuntur Straboni, in quibus Apollo colitur Hecatæus ab Homero appellatus, id est, longe iaculans: inter quas præcipuæ Smyntha, Grynium, Cilla, Tymbra, ubi Smynthæus, Grynæus, Cillæus, Tymbræus Apollo colitur. Tenedos uocata quandoque Leucophrys, deinde à Tenide puella Tenedos, quæ odio nouercæ calumniam apud patrem passa, quod à tibicine compressa fuisset, in pelui ab eodem posita, & fluuio Cydno permissa, delata est in hanc insulam: ubi Neptuno templum dicauit, in quod tibicines ob puellæ infamiam ex lege non ingrediuntur. Hæc Aelianus de uaria historia: hodie quoque nomen antiquum retinet.

Lemnos
Myrina
Ephestia

Lemnos contra Troadem iacet: nunc Stelimunum appellatum, ubi Vulcani officina, & urbes duæ, Myrina, & Ephestia. Hom. Lemnios Sinties appellat, ubi Vulcanum è cœlo claudum cecidisse, primo Iliados dicit. Lemniades mulieres uiros interfecisse ad unum omnes præterquam Hypsipylen, quæ Thoanti patri pepercit: cum alij tum Apol. in Argonauticis refert. Causa fuerat, quod cum Venus à uiris in sacrificio despiceretur, tetrum odorem uxoribus inmisit. Illæ propterea despectæ, in uiros è Thracio bello cum captiuis pellicibus sibi adiunctis redeuntes coniurauerunt. Hæc insula à Ludouico patriarcha Aquileiensi, qui à Callisto III. cum classe aduersus Turcas fuerat missus: ex hostibus recepta fuit, statimq; post eius discessum deperdita.

Gnidus

Gnidus geminos portus habet, ac in fronte insulam VIII. stad. circuitu: altam & aggeribus iunctam continenti, facientem Gnidum quodam modo biurbem: nam maxima eius pars insulam habet, utrunque contingentem portum. Fuere hinc Eudoxus mathematicus Platonis sodalis, Theopompus historicus, Ctesias medicus & historicus. Strab.

Cos

Cos ciuitatem eiusdem nominis habet. Hom. Κῶν Εὐρυπύλοιο. Euripalus enim Herculis & Caliopes filius in ea regnauit, dicta quondam Merope à Meropum genere inibi habitantium, uel à Merope cuius filia Co nomen insulæ dedit. Incolæ Coi dicuntur: clara Aesculapij templo, & Apellea Venere imperfecta, quã Coi Augusto dono dedere: præterea Hippocrate medicorũ principe, & Philete elegiarum poëta: tum Nicea tyranno.

Longous

Hanc hodie Langoum uocant, in Rhodiorum quandoq;, postremo in Turcarum potestatem concessit.

Tenarus

Tænarus insula in hoc mari dicta Stephano à Iouis filio Tænaro, cui & templum Neptuno in hoc loco constituit: clara insuper marmoribus.

Isus
Peparethus
Scyathus
Halonnesus
Imbrus.

Ante Magnesiam insulæ sunt Straboni, Isus, Peparethus, Scyathus, Halonnesus, à sale quod ibi conficitur dicta, Procõnesus antea, ut ait Stephanus. Ante Thraciam Imbrus sacra Cabiris Thracum numinibus: & Mercurio, quem Imbrum fortunati uocant, ut autor idem dicit.

HELLESPONT. PROPONTIS, BOSPHORVS, EVXINVS.

POST Aegeũ Hellespontus, Propõtis, Bosphorus, & Euxinus cum eorum insulis sub uno aspectu cõsiderandi. Hellespontus enim nunc Brachium S. Georgij cognominatus: ab Helle Phryxi sorore in eo demersa, nomen olim auspicatus: longitudine procedens: hinc Sesto & Callipoli, inde Abydo & Lampsaco, spatio septem stad. freto diremptis, quod Xerxem pontibus iunxisse dicunt. Propontis uerò est ubi paulatim mare ex angustijs spatiatur. In hoc omnis Asiaticæ Mysiæ sita est ora, hic etiam Cyzicus insula est duobus pontibus iuncta continenti, cũ urbe eiusdẽ nominis, gemino portu, & naualibus: iuxtaq; montẽ Arctacem habet Straboni, ubi nutrices Bacchi in ursas fuere conuersæ, ex argumento nominis: ueritas autem quod hic mons maxime feris abundat. Eustat.

Arctax

Cyzicus autem de nomine regis etymum trahit, qui ut est apud Apollonium, Argonautas honorifice excepit: deinde cum in prælio cum Dolionibus congrederetur, per imprudentiam ab ipsis Argonautis est interfectus. Cuius genealogiam historiamq; in Onomatologia latius descripsi.

Proconnesus
Phœnix
Halone
Physcus
Ophiessa
Besbycum
Artabicia
Balcea
Harpagia
Aphnitis
Doliones

Diogen. Cyzicenus qui res patriæ suæ conscripsit, dicit in Propontide has esse insulas. Proconnesum, Phœnicem, Halonem, quæ & Prochone uocatur: Physcum Ophiessam, Besbicum. Sed & aliæ quoque Stephano recensentur. Artabicia, Balcea, Harpagia ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, unde raptus Ganymedes. Aphnitis palus, Terea mons. Præterea Doliones populi, & Macrones, omnes

Cyzico adiacentes. Sunt monstrosi quidam, quos Idæos da-
ctylos uocant, statura gigantea: quibus Cyzicus imperat, &

Macrones

Argonautæ pugna restiterant. Macrones enarrator Apol-
lonij à longis crinibus dictos esse uult à Macronibus popu-
lis Eubœæ, quorum coloni sunt. Strabo tamen hos inter
gentes Ponticas ponit. Eustath. in Dionysium, dicit suo tem-
pore Zanos appellari, regionem'que eorum in ponto Za-

Zani, & Lazi

niam. Idem & Procopius. Zanos enim & Lazos in dexte-
ra Ponti supra Trapezontios ponit: & hæc quidem de Pro-
pontide. Rursus igitur mare in arctum & angustias coit, &

Thracius Bosphorus. Darius

Thracius Bosphorus uocatur, latitudine D. pass. quà Da-
rius Xerxis pater copias ponte transuexit, ut ait Plinius:
Duo in his ora describuntur, exterius alterum & boreale,
alterum interius & australe. Memorãtur & Bosphori præ-

Cimmerius Indicus

ter hunc duo alij. Cimmerius, & Indicus De hoc autẽ Aria-
nus sic scribit, Πόρθμος ὁ κατὰ χαλκηδόνα καὶ βυζάντιον
ὅποτε μόνος, ἀλλὰ μέσον ἀντιπέραν ὅπου διὰ θρέμας.
ὕστερον δὲ βόσπορος, ἐπὶ τῇ συμφορᾷ διὰ ἰοῦς. hoc est, Porth-
mus qui iuxta Byzantium & Calcedonem est, aliquando
Mysius dictus, quod Mysij prope habitauerint: postremo di-
ctus Bosphorus in transitu, à calamite Ius bouis. Aliqui uero
non ab Io, sed ab alio boue, quem à uaticinio quidam è Phry-
gia Byzantium transfretantes, ducem secuti sunt: eius deinde
pro tali beneficio æneam icona statuerunt, quem Clacido-
nenses etiam templo honorauerunt. Posterus deinde tempo-
ribus dictus & Bosphorus ab oratoribus per quandam pa-
raphoram, quod Philippus Macedo in expugnatione Bi-
zantij noctu clam cuniculum effoderet, quo milites introdu-
ceret. Ciues igitur beneficio lunæ per rimas cuniculi fulgẽtis
fraudem animaduertentes, sese munierunt. Hæc Eustath. in
Dionysium. Dicitur etiam huiusmodi maris angustia, ex

Porthmus Isthmus Pontus inter duos Bosphoros

Græco & recepto uocabulo Porthmus, & Porthmea, sicuti
terræ angustia duo maria dirimentia Isthmos. Sequitur Pon
tus, qui inter duos Bosphoros, Cimmerium, & Thracium D.
mil. pass. Polybio distantes. Dicitur & Euxinus, quod Her-
cules hunc locum purgauerit, hospitalemq́; reddiderit, cum
prius propter uicinos Scythas inhospitales, Axenus à So-
phocle & ab alijs uocaretur: Hunc Herodotus maximum
esse pelagus dicit: duoq́; ibi inter se aduersa promontoria,
ueluti columnas geminas Pontum modo Scythici arcus con-
tenti, qui cornibus coniungatur, coarctant: alterum ex his

Carambis Criumetopõ

australe Carambis uocatur, quod ad terram Paphlagonum
alterum Criumetopon, quod ad Cimmerium pertinet, quare
euenit, ut nauigantibus ex oriente in occidentem, seu ex ad-
uerso longè conspicientibus, finem se putent pelagi uidere,
iuxta uerò propinquantes, prolixius quam putauerint pro-
tendatur, ex quo duo freta à Sophocle sunt appellata. Habet

Cyaneæ petræ, quæ & symplegades

præterea Pontus Cyaneas petras, quas Stra. scribit paruas
esse insulas inter se aduersas: alteram in Asiam, in Europam
alteram spectantes, ab Europa XX. stad. diuisas. Pindarus
fabulam secutus, uiuere eas dicit, extinctasq́; tunc demum
cum Argo pertransit. Scribitur & de his in Odyssea. Dio-
nysius & Herod. eas πλανωτὰς appellant, quasi mobiles &
erraticas. Dicuntur Cyaneæ à colore nigranti, ab undarum
concursu & nauigiorum: dicuntur & Symplegades à mu-
tuo congressu, de quibus apud poëtas mentio. Est & in eo-

Thynias

dem Ponto Thynias Ptolemæo, & item alijs: cuius perime-
trum Eustath. ex aliorum autoritate VII. esse stad. tradit, à
nympha quadam Heracleotica eiusdem nominis dicta. Cal-
listhenes in Periplo eam Thynida à Græcis uocari & insu-
lam & regionem, à Barbaris uero Thyniam. Strabo item in
eodem mari propè Paphlagoniam duos esse scopulos dicit, à

Erithyni

colore Erithynos uocatos, quod tellus in ea parte rubricare
uideatur. Stephanus eos tamen inter Paphlagoniæ ciuitates
ponit, & Homerus in Paphlagonũ catalogo collocat, ὑψη-
λοὺς ἐρυθίνους. Apol. in Argonauticis, ἀκτάων τε παρεύ-
νεον' ἐρυθίνους. Inuenitur & piscis Erithynus ob eandem

Cimmerius Bosphorus Mæotis

coloris causam cognominatus. Cimmerius Bosphorus ab op-
pido Cimmerio uocatus, latitudine XXX. longitudine LX.
stad. Straboni. Mæotis enim ipsa quasi Ponti mater dicitur.
Mæa enim nutrix Græcè. VII. mil. stad spatium continet, &
intus Alopeciam insulam: nam ut ait Polyb. cum multi amnes
in Asia atq; Europa in eam influant, euenit ut repleta palus
per ostium suum in Pontum effundat: Pontus ipse in Pro-
pontidem. Effluxus causa est multitudo amnium in alueos
permeantium: cum continuo humore augeatur, necesse est
& efferri per ostia: altera quod multitudine & concursu
arenarum quas continuè defluentes id Pontum ac Mæoti-
dem augent, usq; adeo alueí replentur, ut superferri humo-
rem necesse sit. Quare opus ut ueniat quandoq; tempus, ut
utriusq; terræ prorsus æquetur: quod quidem ex parte fa-
ctum apparet: quippe Mæotis iam ferè repleta est, altissima
nanq; pars eius quinq; uel ad summum septem ulnis exten-
ditur, ex quo maioribus nauigijs transfretari non possit, nisi
nautis sex malum trahentibus. Cum'que ipsius aquam olim
fuisse sapore quam simili marinæ omnes autores consen-
tiant, nunc palus quam dulcissima reperitur. Quod & Pon-
to euenturum quandoq; eadem ratione uerisimile est. Hæc
de Ponto & Mæotide Polybius. Nunc ad insulas maiores
Aegæi reliquiq; maris Mediterranei transeundum: Eubœam

Eubœa

uidelicet, Cretam, Rhodum, Cyprum. Eubœa primum ab
occidente longo Euripo, qui ponte coniungitur, à Bœotia
diducitur: à meridie Myrtoum, quod ab insula eiusdem no-
minis cognominatur simul & Atticam ex uicino promon-
torio Geræsto ex altero uero promontorio Caphareo Hel-
lespontum prospicit, lata ut maxime XL. longa CL. in cir-
cuitu CCCLXV. pass. mil. Plinio computata. Dicta quoq;
ab Asopi filia eiusdem nominis, seu ab Io, quæ in bouem
olim uersa, antrum prope insulam hanc nacta, peperit Epa-
phum: inde ab ipsa mugiente locus nomen auspicatus, ut
tradit Eustath. Strabo alteram in Macedonia ponit, tertiam
in Sicilia, quartã apud Argos, atq; omnes ab hac profectas.
Quæ à Turcis capta fuit, anno M. CCCCLXX. Die quo
Paulus II. Pont. apud basilicam Lateranen. pro ea liberanda
supplicationes unà cum senatu populoq; Ro. habuit, in qui-
bus & seruatoris imago prælata, & nos aderamus. Eubœæ

Chalcis

quam hodie Nigropontum uocant, metropolis Chalchis est,
deinde Erethria. Vtriusq; mœnia Troianis temporibus an-
tiquiora posuisse dicuntur Athenienses Straboni. Homerus
utriusq; meminit. χαλκίδα τ' εἰρέτριαν τε πολυστάφυλόν θ'
ἱστίαιαν. Est altera in Italia apud Cumas, huius colonia: præ-
terea apud Corinthum, in Aetolia, in Syria: unde fuit Iam-
blicus philosophus: apud Athon montem: postremo Chalci-
dis insula contra Calcedonem, ubi sunt æris metalla. Steph.

Erethria

Erethria in ora sita Menelais prius dicta à patre Eurythi:
deinde Erithreo, Phaëthontis filio. Illam quam supra dixi,
Erethriam ab Homero memoratam, iam deletam esse Strabo
monstrat, dicens: Hæc quæ nunc Erethria prope Oropum,
ciuitas maxima Eubœæ post Chalcida metropolis est totius
insulæ, sita in ipso Euripo, contra Aulida, uocata quandoq;
Arotria ob præcellens frumentum farinamq́; candidam.
Altera Athenis Erethria fuerat, ubi nunc forum. unde hanc
Euboicam originem habuisse uolunt. Est item Thessalica

Istiæa & Oræus

Erethria alia circa Pharsalum. Istiæa & Estiæa dicitur, quæ
postea Oreus uocata: unde Istiæenses. Istiotæ uerò coloni ab
Istiæa Thessalica. Erat autem hæc mulier filia Hyriei, quæ
an dederit ciuitati nomen, an acceperit, incertum. Sita est

Orion Philistides tyrannus.

in excelso monte supra petram, ideoq; Oreus appellata,
mutata o in ω ab Homero nonnullis placet Orionem hic
educatum loco nomen dedisse. Regnauit hic Philistides ty-
rannus

rannus, quem Athenienses sustulerunt. Eusłath. Cæterum uino bono hunc locum abundare testatur Homerus, cum πολυςάφυλον *eam uocat.* Ellopia *Ellopia ab Ellopo filio Titoni, Cerynthus quandoque uocata, quam fluuius ambit seu Budoras eiusdem cum monte Salaminio nominis. Hoc oppidum esse Istiensium, & in ora situm testatur Strabo.* Dion *Dion in excelso Cynæo Eubœæ promontorio situm: quare ab Homero dicitur: Dij mœnia celsi. Est aliud in Macedonia, ubi certamen erat olympicum. Testatur insuper Strabo, apud Oreum, de quo suprà dixi, Athenien. duxisse coloniam, quam Diada appellauerunt. Præterea Dias esse plures meminimus in Thessalia.* Carystus *Carystus in ora sub Oche monte sita, dicta etiam Aegæa ab Aegæone rege, à quo & Aegæum pelagus, in eaq; templum* Apollo Carystius *Apollinis marmorei, tum nobilis marmorum lapidicina. Item* Marmor Carystium *lapis quem pectunt, nent, texunt: inde mantilia conficiunt, ea ubi sordescunt, in flammam proiecta nitescunt. Strabo, Plinius. Nos quoque huius generis linum Romæ uidimus non absumi. Sita est contra Chium ad Myrtoum pelagus, dicta à Carysto Chironis filio, à quo Chironia quandoque uocata. Vinum Carystium non hinc laudatur, sed ex Caristo Laconica Straboni.* Styra *Styra prope Carystum direpta olim à Phædro Athenien. duce. Styrachium uerò mons Cretæ est.* Adepsa *Adepsa urbs Straboni, ι x. sita ad aquas Herculis calidas, ubi æris & ferri metalla. Calim.* Δαιδάλου ἐνδεὶ λαχόντες ἐργαστηρίου. *Euboici ferè omnes huic officinæ intenti, fabriq; omnes: nam & Epaphroditus testatur ibi primum æra fuisse inuenta: Curetasq; qui cum Ioue conuenerunt, huic operi uacasse.* Abantis *Abantis quondam Eubœa, dicta ab Abante Argiuo, uel filio Neptuni & Arethusæ. Aristoteles ait, quòd Thraces ex Aba Phocensium urbe profecti incoluerunt insulam, colonosq; Abantes cognominauerunt. Reperitur enim quædam de Abantibus, deq; Dio huiuscemodi apud Eusłath. genealogia. Erichtheo Pandionis filio fuere filij, Cecrops, Orneus, Pandorus, Motion. Orneus Peteonum cognomento Mnestheum regem Atheniensium genuit. Pandorus Eubœam incoluit. Cuius alter filius Dias Dion ædificauit, alter Alcon, Abantes tenuit. Huius igitur Calchodon Elephenorem suscepit, quem Homerus regem Abantium uenisse ad Troiam scribit.* Eteonum *Eteonum urbs. Home.* Πολύκνημόν τ' ἐτεωνόν. *nunc Scarpha, ut ait Eusłath. uocatur, in monte sita.* Camæ Elimnium Marinarium Tryche Amarynthus *Memorantur & illa parua oppida, Camæ, Elymnium, Marinarium, Tryche, Amarinthus.* Montes Cotyleon Dyrphis Oche *Montes quoque Cotyleon, Dyrphis, Oche omnium maximus: unde & ipsa Eubœa quandoque dicta est Oche, uel ἀπὸ τ͂ ἐξέχειν, quòd altitudine excellat, uel ἀπὸ τ͂ ὀχείας, id est, concubitu Iunonis & Iouis, uel ἀπὸ τ͂ ὀχῆς, id est, pabulo quo pecudes late pascuntur.* Promontoria Cerastum Caphareum *Promontoria uerò Cerastum, quod Atticam: & Caphareum, quod Hellespontum prospectat.* Nauplius *Hic dicitur Nauplius Palamedis pater ignes noctu protulisse ultores, quibus adlecta classis Græcorum naufragium passa est.* Careum Neleum *Flumina duo præcipua Strabo commemorat: Careum & Neleum, eorumq; altero albas, atras altero pecudes epotas fieri, quod in Cratide flumine Brutiorum in Italia dicit etiam euenire.* Creta *Creta à Curetibus, qui primo insulam habitauere: inde per syncopen dicta, siue à Crete Iouis & Idææ Nymphæ filio ut Sthep. ut uerò Plin. ex autoritate Dosiadis, ait, à Creta nympha Hesperidis filia: Anaximander à rege Curetum, Philistides Aeriam, deinde Curetam quondam & Macarem à cœli temperie dicit appellatam. Terminatur Ptolemæo ob occasu Adriatico, à septentrione Cretico, à meridie Punico, ab oriente Carpathio maribus.* Centum Cretæ urbes *Patet longitudine Plinio pass. mil.* C C L X X. *latitudine* L. *Centum olim urbibus habitatam fuisse sanè inter omnis constat autores, apud Homerum uerò tantum* X C. *Nam in Odyssea* ἐννενηκοντάπολις *appellatur, quoniam Leucias, cuius Lycophron meminit, decem in ea ciuitates deleuit post bellum Troianum. Tradit Ephorus decem fuisse ædificatas, sed omnino constat secundum eum atque alios, Homeri tempore centum fuisse ciuitates.* Minos *Cretensium remp. antiquissimam omnium Minos iustissimus legibus constituit, ut est autor Aelianus de uaria historia, idq; probare uidetur Homerus, cum ciuitates eorum* ὀναιετάωσας *appellat, id est, bene cultas atque habitatas: & Archilochus cauillans in quosdam ait,* νόμος δὲ κρητικὸς διδάσκεται, *quasi optimæ leges Cretensium fuerint. Potentes mari quondam fuisse, prouerbium Græcum est argumento, quod per ironiam dicitur: Quasi Cretensis ignorat mare. Alterum eos agitat prouerbium, quod in quenque astutum iactamus,* κρητίζεις, *id est, Cretizas, quod huiusmodi sint illi natura. Hic Iouis infantiam Curetes dicuntur occultasse, crepantibus armis. Quod genus hominum & in Eubœa, & in Aetolia, & in Acarnania sparsum, in unum tamen redigitur. De quibus, deq; eorum origine nonnulla in Epiro & Acarnania dixi.* Curetes Corybantes Cabiri Idæi dactyli Telchines *Nam ut ait Strabo, & Curetas & Coribantes, & Cabiros, & Idæos dactylos, & Telchinas eosdem esse populos, nonnulli uerò cognatos inter se dixerunt. Cretam in potestatem redegit primus Romanorum Metellus Creticus, insequentibus deinde temporibus sub Imperatoribus Constantinopolitanis diutius fuit: postea concessa Bonifacio Montiferratensi, à quo demum Venetis magno diuendita fuit, anno* M. C X C I I I I. *sub Henrico Dandalo duce rebellans. Deinde* M. C C C X L I I I. *per Andream ducem sub iugum missa. Vrbes nunc in ea decem cum Præsulibus cernuntur, inter quas Metropolis una,* Candia *quam Candiam uocant, ubi & Prætor Venetus ius dicit, & portus est: reliquæ Rhetenium, Cania, Sitia incolumes: cæteræ semidirutæ, Chisanum, Arium, Milopotamum, Arcadia, Chersonnesus, Hierapetra, omnia ferè mutata nomina.* Cnosus Cydon Cortina *Nunc uerò ad antiquas ueniamus, inter quas Cnosus, Cortyna, Cydon urbes mediterraneæ Straboni ponuntur à Minoe ædificatæ. Cnosus prius Ceratus à flumine dicta est, eam Homerus in Odyssea Minois regiam uocat, ubi ille nouem annos regnauit, descendens in antrum: unde se mandata legesq; à Ioue haurire dictitabat.* ἔνθα τε Μίνως ἐννέωρος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστής. *Sita est in plano contra Peloponnesum: Romanam postea coloniam accepit. Cortyn siue Cortyna diu sine mœnibus fuit, per se munita, donec Ptolemæus Philopater eam muro cinxit, complectens ambitum* L X X. *stad. Strabo.* Labyrintus *Hic prope Labyrinthus, cuius dicunt adhuc extare uestigia, ut retulit mihi noster Georgius Alexander, eius insulæ præsul, qui locum adiuit. Mons est effossus, ac undiq; concauus, una tantum & angusta uia aditur. Dux loci peritus præcedit cum ardente funali, inextricabilem errorem per tenebras monstrando. Non longe distat mons alter accessu difficilis, situ inexpugnabilis, qui lucus Ioui antiqua superstitione sacer fuerat, hodie Themenos ab incolis appellatus: ut idem Georg. dicebat.* Themenos Lyctus Lycastus *Lyctus, itemq; Lycastus urbes. Hom.* λύκτον μίλητόν τε, καὶ ἀργινόεντα λύκαστον. *albentem uocat Lycastum: quod terram habeat albescentem: est & alia in Ponto Stephano.* Phæstus *Phæstus cum acuto profertur, ad differentiam Phæsti grauitoni. Dicitur à uiro eiusdem nominis, Herculis ex Ropalo filio nepote, distat à Cortyna stad.* L X X. *à mari* X X. *aliam in Peloponneso Phæstum suprà memorauimus.* Dion Rhitium Polyrenum *Dion, Rhytium, Polyrenum,* ἀπὸ τ͂ πολλὰ ῥήνεα, *hoc est, multas oues habere, quòd fœcundus sit, & idoneus pecuariæ locus.* Arcadia *Arcadia Stephano ex autoritate Demetrij, nunc semidiruta,*

cui praeerat Georg. Alexander suprà memoratus. qui paucis
Eleutheræ ante annus Romæ profitebatur. Eleuthera, prius Aorus di-
Aorus cta à nympha quadam Stephano, sita ad Cataclum fluuium.
Oaxus urbs in monte sita: unde (ait Stephanus) nomen acce-
pit. ὄαξ enim apud plerosq; Graecos praeruptus, prae-
cepsq; dicitur. Herod. ait, in hac regnasse Erearchum Batti
Cyrenæorum cōditoris filium. Oaxi meminit Vergilius. Cre-
Olerus tæ ueniemus Oaxon. Olerus, de quo Zenon in Creticis ait,
ante sacram Pytiam Olerum fuisse ciuitatem in alto monte
sitam, ac sacra Penei eum deæ faciunt: Olerium appellant ce-
Lampe lebritatem. Lampe urbs Agamemnonis ædificium, alia in
Bienus Acarnania Steph. Bienus urbs, ἀπὸ τῆς βίας, quod hic Mars
uim sit passus ab Oto & Ephialto Neptuni filijs, à quibus
etiam ibi sacris est honoratus, quæ Hecatonphonia uocabãt.
Per siccitatẽ olim coloni hanc urbem relinquentes, Hydrun-
tem in Italiam applicuere, ibiq; nondum mœnibus conditis,
responsum accepere, ut loca palustria maximè peruestiga-
rent. In Asiam igitur tendentes, apud Rhydam fluuiũ in Ga-
lilææ regione urbem ædificauerunt: Biamq; uocauerunt, ob
quandam apud eos uirginem Bamiã ab hiatu terræ absum-
ptam. Cuius Eusebius in ecclesiastica meminit historia. Ste-
phanus. Atq; hæc quidem mediterranea, littoralis autem re-
Hierapitna gio meridiem uersus: Hierapitna urbs, nunc ad uicum reda-
Erithcum cta, quam Hierapetram in codice fisci appellant, præsulem
Leon promõ. habentem Eritheum. Leon promontorium. Asterusia mons
Asterusia unde coloni Asterusiani ciuitatem supra Caucasum ædifica-
uerunt. Stephanus. Ad septentrionem uerò Heraclea, Panor
Heraclea
Panormus mus, Dium, Rhithyna contra Atticam, quã hodie Rhetinum
Dium in fisci codice scribunt: præsulem habet. Cysanium urbs item
Rhythina ad uicum redacta, præsulem tamen habet: hæc Plinio urbs di
Cysamon
Cydon citur: Ptolemæo promontorium. Cydon Laconicã spectans,
tertia post Gnosum & Gortynam nobilitate cõnumeratur,
Amphimala a quibus æque abest stad. L x x x. Straboni. Amphimala, quæ
Minoum sinus nomen Amphimalo dedit. Minoum. Dictamum. Aptera
Dictamum urbs, cuius etymũ Steph. huiuscemodi adfert. Sirenes de can-
tu in eo loco cum musis certantes ac uictæ, depositis ex hu-
mero alis, albo se inficientes, in mare proiecerunt, ex quo
Aptera Aptera locus, quasi sine alis. Insulæ uerò iuxta Leucæ appel
Leucæ latæ ex adsumpto colore. Ptolemæus quoque in hac parte
montes Leucos ponit. Pantomatium. Drepanum promõto-
Pantomacium rium. Ex oriente parte Camara urbs, & Zephyrium pro-
Drepanum montorium. Ex occidente Chersonnesus. Coryx. Criumeto-
Camara pon, item promontorium, quod arietis speciem præbeat. Est
Zephyrium & aliud circa Pontum Euxinum. Montes uerò præ ceteris
Chersonnesus nobiles, Dicte, & Ida, apud hunc & Panacra mons alter: cu-
Coryx ius meminit Callimachus Δικταίοις ἐν οὔρεσι, ἄτι κλέουσι Πανά-
Criumetopon κρα. Est et Cypri urbs. Rhodus sicuti et Cyprus in Asia est,
Rhodus uocabaturq; prius Ophiusa: postea Telchinis, eo quòd Tel-
Telchinis chines eam incoluerunt, genus hominum maleficum &
fascinatorium: qui ex Creta primum in Cyprum, deinde
huc commigrauerunt, & ferrum prius & æs exercue-
runt. Post Telchinas Abliades successere: ex quorum uno
Cercapho & Cydippe coniuge filij procreati sunt, qui
urbes de nominibus suis condiderunt: Lindum, Ialysum,
& Camirum. Quidam putant à Tlepolemo ædificatas,
Herculis & Astiochiæ filio, eisq; nomina filiarum Da-
nai indidisse. Hæc Strabo. Homerus Tlepolemum hunc
Rhodios ad bellum Troianum duxisse dicit, autorem
generis, & illarum trium ciuitatum. Λίνδον, ἰηλυσόν
τε, καὶ ἀργινόεντα κάμειρον. ob eam causam Pindarus
Tlepolemi insulam eam uocat, diciq; à Rhodo nym-
pha Solis ac Veneris filia dictam. Rhodios quoque Mi-
neruæ primum sacrificasse statim ubi è Iouis illa pro-
cessit ceruice. Iouem propterea loco beneficij in ea auro
pluere iussisse, ex quo diuitijs insula referta est. βρέχε
θεῶν βασιλεὺς ὁ μέγας χρυσέαις νιφάδεσσι πόλιν
ἀντιχαρίζων τέχνασι. De diuitijs eius etiam Homer.
Chara Ioui tellus hominum regi atque deorum: Quiq;
& opes illi multas diffundit & amplas. Hæc omnia
fabulosa referuntur, ut planè terra commendetur, quæ
reuera fortunata fuit, quaqua uersus ad hominum salu-
tem, aut etiam Colonias nauigando: unde & in Hispa-
niam usque profecti, Rhodum ædificauere. Rhodij Do-
res sunt, eorum dicendi genus Quintilianus commen-
dat, dicens esse medium inter Asiaticum & Atticum.
Aeschynes cum à rep. excidisset, eò doctrinam Athena-
rumq; studia primus intulit: ac adeo is locus literis re-
floruit, ut deserta plurimi patria, undecunque tanquam
ad commune gymnasium eò conuenirent, mallentq; se
Rhodios appellari, ut duobus Apollonijs alijsq; conti-
gisse memoriæ proditum est. Duri sanè atque asperi ta-
xantur, uel ob dicendi genus, uel è situ regionis diffi-
cili. uestigia Apollinei templi adhuc monstrantur, ubi Templũ solis
Colossum Cares Lindius altum cubitis D C C. ex ære extru-
xisse fama fertur, quo terræmotu postremo corruente, ho-
stis Sultanus Aegypti, quum insulam inuasisset x c. camelos Sultanus Babyloniæ
ex eo dicitur exonerasse. Hæc insula post amissas Hierosoly-
mas in potestatem militum S. Ioannis peruenit, à quibus sæpe
contra impetũ Barbarorũ defensa, patrum nostrorũ memo-
ria ab Habusato Aegypti Sultano bellum quinque annorum
pertulit: deinde à Calisto I I I. Ludouicus Patriarcha Aqui-
leiensis eò eum classe missus, Rhodum à Turcarum longa
obsidione soluit, eorum triremibus apud oppidũ S. Petri de-
pressis, ac Lemno recepto. Postremo Sixti I I I I. tẽpore pe-
riculosissimum eorundem hostium sustinuit bellum, mœnibus
penè deiectis, quod tandem diuina ope, & militũ uirtute eua
sit, ubi & quædam auxilio nostris ferunt uisa portenta, du-
ce ipso ac Magistro pro mœnibus astante, ac ad extremum
pro fide, proq; patria ad laborem sui exemplo ceteros inui
tante. De ipsius urbibus tribus nihil nunc restat, nisi Ialysus, Ialysus
qui Rhodus appellatur eodem cum insulæ nomine, quò ce-
teræ commigrarunt usque Plinij tempora. Lyndus enim in
monte sita, nobile Mineruæ templum habebat à Danaidibus
exstructum. Hinc Cleobulus unus è septem dicitur fuisse.
Cyprus, Crypta prius Stephano uocabatur, quod à ma- Cyprus
ris undis uideatur abscondi, & Cerastes ob montes fre-
quentes, quasi cornua quædam prætendentes, & Ama-
thusia & Minois & Achamantis, circuitu Straboni trium
milium & C C C C X X. stad. Plinio C C C L X X V. pass.
mil. similis Eustathio. Posita uerò Ptolemæo ex parte
septentrionis Issico sinui proxima, à meridie Aegyptio
pelago, ab occidente Rhodo. Insula mollis alioqui, &
Veneri dicata: nam ex eius nomine Κύπριν Venerem
appellant Græci. Trogus scribit, Cyprios uirgines suas
prius nautis in littore prostituere solitos: deinde matri-
monio collocare. Nos in urbe Roma uidimus Carlotæ
reginæ comites, haud famæ priscæ nequitia cedentes. Ha-
buit & tyrannos olim Græcos: Teucrum primo qui con- Teucer
didit Salamina, eiusq; prolem usque ad Euagoram & Euagoras Nicocles
filium eius Nicoclem, ad quem est Isocratis oratio. Ve-
rum postea, ut ait Strabo, iuuantibus Romanis in ma-
nus uenit Ptolemæorum: quorum postremus, quòd pa-
rum gratus uideretur erga rempub. sublatus est. Causa
fuit P. Clodius Pulcher: captus olim à piratis, Ptolemæo Ptolemæus
scripsit ut precium ei ad liberationem mitteret: quod ad-
modum paruum ei missum piratæ spreuerunt, liberumq;
gratis dimisere. Creatus inde Romæ Tribunus euicit, ut
M. Cato prætor in Cyprum mitteretur, eam regi abla-
turus, quod eum rex præsensisset, uenenum sumpsit. Cy-
prus prætoria prouincia deinde facta, quanquam Anto-
nius

nius Cleopatræ & eius sorori Arsinoe eam tradiderit, post eius mortem ad remp. rediit. Hæc ille. In eandem ferè sententiam: Rufus Cyprum, inquit, famosam diuitijs populus Ro. paupertate sollicitus occupauit. Eam rex fœderatus regebat, sed penuria ærarij lege lata per P. Clodium trib. pl. Cyprus confiscari iussa est: quo accepto nuntio, rex uenenum hausit, quo uitam priusquam diuitias, amitteret. Occidente deinde imperio, Constantinopolitani Imp. eam tenuere, quos primum è possessione eiecit Ricardus Angliæ rex. Hierosolymā classe petens, eò tempestate delatus cum portu prohiberetur, indignatus, arma quæ in Saracenos parauerat, in eos conuertit, in potestatemq; insulam redegit, præsidioq; firmauit. Nec diu postea Guidoni Lusignano uiro Gallico, qui de Hierosolymitano regno pulsus fuerat, permisit, commutatione tituli regni Hierosolymitani. Igitur hanc ille acceptam suis per manus tradidit, donec regnum longa successione ad duos perueniret fratres: quorum alter nomine Petrus cum classe instructa Hispanis & Gallis Alexandriam inuadit, ingenti inde abacta præda, paulopost reuersus à fratre trucidatur, qui paricidij pœnas mox dedit. Nam in conuiuio quod sumptuosum parauerat anno M.CCCLXXII. inuitati Genuenses & Veneti iudices, quos Bailiuos appellant, ac de consessu & loco concertantes, Genuenses ægre tulerunt, quod regis sententia Veneti essent prælati, quapropter in eum cōiurauere. Re patefacta, rex coniuratos quotquot aderant una die è fenestris prætorij deiecit, reliquis ad unum, qui Cypri agebant ex ea natione, necatis. Genuenses hoc accepto nuntio, classem armant: ex improuisoq; insulam confestim inuadunt: regē cum coniuge capiunt: ac domum cum præda ingenti in triumphum ducunt. Regina, quòd prægnans esset, in custodia peperit,

Ianus

Ianum nomine: quòd Genuæ, quam Ianuam corrupte uocant, natus esset: tandem uterq; dimissus sub tributi conditione, & Famaugusta quod Cypri est emporium, sibi retenta. Ianus igitur patri succedens, à Sultano Aegypti Melchella, ob memoriam paternæ inimicitiæ simul & iniuriæ inuaditur, dumq; classi classe occurrit, capitur ab hoste unà cum Nicosia: urbs diripitur atque incenditur, ipse postea C X X. milli. aureis sese redemit, tributum pendere pollicitus. Huius duo fuere liberi Ioannes, & Anna, quam Ludouico Ludouici Sabaudiensis ducis filio locauit:

Ioannes

Ioannes autem regno successit uir singulari mollitia præditus, qui ex Helena Theodori Despoti Ioannis Paleologi imperatoris Constantinopolitani fratris filia Carlotam tantum suscepit, ex concubina uerò Iacobum.

Carlota
Iacobus

Filiam Ioanni cuidam ex genere Lusitanorum regio locauit, qui soceri regni res cunctas administrabat: demum ueneno sublatus est opera cuiusdam, qui eausa illius rebus ac loco, quem præcipuum apud regem tenebat, deiectus fuerat.

Ludouicus

Carlota deinde Ludouico Ludouici Sabaudiæ ducis filio eius patrueli tunc absenti iterum nupsit. Iacobus uerò præsul Nicosien. à parentibus factus pontifice minime probante. At ille post mortē eorum spreto sacerdotio regnum inuadit. Ludouicus interea Carlotæ uir è Gallia accersitus ac classe instructus Iacobum de regno deiecit. Hic ad Sultanum confugiens eius ope restituitur, Ludouicum in arcem Nicosiæ confugientem expugnat. Regnum quoque integrum cum Famaugusta, quam ad eam usque diem Genuenses tenuerant, adeptus: utq; perpetuo munimento firmaretur, Catharinam Marci Cornarij patricij Veneti filiam in matrimonium duxit, quam senatus in filiam adoptauerat dote adsignata. Hæc post annum uidua ac prægnans relicta posthumum pepererat infantem. Quo breui tempore pereunte regnum iure hereditario ad Venetos peruenit, anno M CCCCLXX. Ludouicus interea ad sedes paternas remeauit. Quumq; otio magis diuinisq; rebus quàm imperio natus esset, in solitudinem apud Ripaliam supra lacum Lemannum usque ad extremum se recepit. At Carlota uirago minime quiescens dum obsideretur statuit in Italiam Romam ad Sixti pontificis opes confugere: à quo pecunia tantum adiuta ad Sultanum inde in Aegyptum transfretauit, apud quem triennium auxilij expectatione quum frustra triuisset: re infecta Romam reuertit, ubi unà cum Cyprijs comitibus honesti ordinis eiusdem Sixti liberalitate ac misericordia usque ad extremum uitæ tempus uixit. Cyprum & Rhodum Sultanus suæ ditionis ac regni Hierosolymitani esse dictitat. Turcarum uerò rex Othomannus de Rhodo quòd proxima sit eius littori tantum contendit. Ciuitates Cypri plurimæ nominantur quæ iam interiere. Hæ solum in codices fisci relatæ.

Cypri ciuitates

Nicosiensis metropolitica, Paphensis, Famaugustana, Anteradensis, Limothonien.

Paphos

Ex his Paphum condidit Agapenor, qui dux classis Arcadum in bellum Troianum, in reditu in Cyprum appulit, autor Pausanias.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIBER X.

ASIA.

ASIA deinceps perscribēda par reliquis duabus, Tanai & Nilo ac Bosphoro Thracio discreta: dictaq; nonnullis ab Oceani filia: Herodoto autē à promethei matre: Lydis uerò ab Asiæo Atyis filio, unde & gens quędam Sardis Asia dicitur, ut tradit Eustathius. Hāc uniuersam Taurus diuidit, diuersis uijs flexuosus ac numerosis nominibus ad cognata Riphęorū iuga ex oriente perueniens.

Taurus mons quot nomina commutet.

Imaus prima parte sui, deinde Egidis, Paropanisus, Circius, Campodes, Pharpharides, Coraxes, Oræges, Oromades, Niphates, Taurus. Atq; ubi brachia emittit subinde tentanti maria similis, Sarpedon, Ceracesius, Gargius, iterumq; Taurus, portarum tamen nomine unitatem sibi uendicans, quæ alibi Armenicæ, alibi Caspicæ, alibi Ciliciæ nominantur.

Portæ Armenicæ, Caspicæ, Ciliciæ

Quinetiam maria effugiens & confractus: diuersis se gentium nominibus miscet, à dextera Hyrcanis Caspijs: ab leua Pariedrus, Moschius, Amazonius, Coraxicus, Scythicus appellatus, in uniuersum uerò Græce Ceraunus. Arrianus autem lib. VI. de gestis Alexandri magni per Pamphyliam & Ciliciam, in Armeniam tendere ait, & hinc in Mediam flectere ad Partheos usque & Chorasmenos, & Bactrianos exuperans congreditur cum Paropaniso, quod Caucasum uocant.

Seleucus

Hunc primus è Syriæ regibus Seleucus pater Antiochi magni, ut ait Polybius, ausus est transcendere, ac late dominari. Pars Asiæ potissima ac colonijs Græcis frequentissima, Asia propriè appellata est, quæ modo magni Chersonnesi duobus utrinque eò coarctantibus æquoribus Issico & Pontico in mare prominet,

Asia propriè.

Pontus

ubi Ponti regio continetur. Simulq; Chalcedonia, Bithyniæ duæ, Phrygiæ duæ, Mysiæ duæ, Ionia, Aeolia, Caria, Lycia, Isauria, Lycaonia, Lydia, Pamphylia, Cilicia, Armeniæ omnes cis Taurum præter Pamphyliam, Lyciam, Isauriam, & Ciliciam. Ponti regio plures continet prouincias, Paphlagoniam, Galatiam, Cappadociam: tempore uerò Theodosij VIII. sub eius diœceseos uicario, Pontum Polemoniacum, Pontum Amasium, Honoriada, Bithyniam, Paphlagoniam, Armenias duas, Cappadociam. Ab Heraclea usque ad Colchidem Strabo dextram Pontum, leuam

Paphlagonia

Mithridates

Thraciam uocat. In hoc Mithridates XXII. gentibus quarum linguas nouit imperauit. A Romanis per Sullam, Murenam, Lucullum, & Cottam consules superatus, fortior resurgebat, nisi per Pompeium penitus succubuisset: annis quadragintasex bello confecto, suis tandem ob crudelitatem inuisus, quum frustra uenenum sumpsisset, ab amico mortem impetrauit: de quo uiro alibi plura. Pompeius

Pharnaces

Pharnacem eius filium socium populi Romani esse uoluit: Bosphori regem constituit: Pontum prouinciam fecit. Pharnacis in pugna contra Cæsarianos occubantis regnum Cæsar Mithridati Pergameno, cuius opera in bello Aegypti

Polemon
Pithodoris

usus erat tradidit. Post hæc Polemon Ponti magnam tenuit partem, quo extincto Pithodoris eius uxor duobus eius filijs regnum administrauit: postremo sub Nerone Pontus omnis in prouinciam redactus est. Nouissimis uerò temporibus Turcæ ea loca recuperauerunt è familia Candelorum, abhinc annos ferè CCL. qui haud diu ab Othomanorum gente nunc omnibus late dominante expulsi fuere. Pri

Heraclea pōti

marigēur ciuitas ac metròpolis occidētē uersus Heraclea est. Cuius Homerus nō meminit, sicuti neq; Amastris neq; Sinopis, quod uidentur post eum fuisse. Huius nominis plures fuere in Sicilia, Lybia, Sardinia, Italia, Gallia, Creta, & alijs locis pluribus, quæ à Stephano commemorantur. De-

Paphlagones

inde Paphlagoniæ sequuntur populi, unà cum Ponticis mixti, seu pars potius Ponti. Paphlagoniam, Plinius Pylemeniam dictam fuisse ait, à Pyle flumine, quod inter Mariandynos & Paphlagonas fluens fertur in Pontum. Eustath. uerò & Stephanus, à Paphlagone Phinei filio dicunt. Eam Philemenes amicus Pop. Rom. ut scribit Rufus, tenuit: sæpe à Mithridate expulsus: deinde restitutus: stirpe denique regia deficiente Neronis tempore prouincia facta est. Gens alioquin barbara, quamuis mixta Græcis, à lepore tamen eorum procul. Cauillus exagitat comicus quendam, ut Paphlagonem uisum, quod in concionibus lingua semibarbara uteretur. Eustathius. Horum populi

Mariandyni

Mariandyni sunt, oram habitantes usque ad fluuium Parthenium: quos Strabo dicit à Thracia profectos. Horum meminit Eupolis antiquæ comœdiæ χρυσογένει. ὁρῶ θεῶ τὸν μαριανδυνῶν. Apud eos tibicines canere primum Threnos sunt soliti: unde prouerbium, Μαριανδυνῶν μέμνησθ θρηνητῆρος. Threnetici & Cares: unde & Carica Threnetica dicuntur. Huiuscemodi sunt etiam Phryges & Mysij. Quare Aeschylus ait: βοᾷ τὸν μύσιον. Ferunt autores Mariandynum filium Tityi threneticam ornasse melodiam, eamq; patrem Marsiæ tibicines docuisse. Hinc Mariandyni autorem sui generis imitati sunt: quem etiam uenando extinctum quotannis in æstate lugent. Hæc

Heraclea

Eustathius. Apud eos urbs nobilis altera Heraclea est, Megarensium colonia, Herodoto: Straboni uerò Milesiorum, circa quam Acherusia Chersonnesus, ubi dicunt Herculem ex inferis Cerberum extraxisse. Arianus uerò sic ait: Mariandyni Paphlagonum gens Sangario fluuio uicini, ubi Heraclea est, apud quam Cimmerij, qui more patrio uescuntur herba, in aconitum incidentes adfecti sunt, quod genus herbæ spuma Cerberi ab Hercule extracti, in terram collapsi dicitur peperisse. Ex quo scomma iacitur: Cerberum non minus incommodi superis attulisse quàm inferis, Caucones populi Straboni, qui iam interiere, oram habitauere post Mariandynos usq; ad Parthenium flumen. Hic enim per fines Paphlagonū fluit, à lenitate quasi uirgo sexu, quòd Diana ibi latuerit ut indicat Apollonius in Argonauticis. Est & Parthe-

Amastris

nium mons in Peloponneso. Eust. Amastris iuxta sequitur Paphlagoniæ metropolis: hodie quoq; nominis uestigia retinens, dicta ab uxore Dionysij Heracleæ tyrāni, filia Oriacus Darei regis fratris, ut ait Strabo. Ea siquidem è triū urbium incolis facta dicitur: Sesamo, Citoro, & Crōna. Citorus enim à Citoro Phryxi filio, ut Strabo, olim Sinopensiū emporiū: nonnulli Cidorū scribunt. Hanc frequentem buxo Strabo tradit. Virgil. Et undantem buxo spectare Citorum. Cromna nunc ipsa

Citorus
Sesamum
Cromna

Amastris est. Aegialus, promontoriū, ut Apollonius poeta indicat, habet & uicum eiusdem nominis: apud Græcos antepenultima acuitur ad differentiam portus. Est alter Aegialus, qui sub Agamemnonis erat imperio, in medio Sicyonis & Buprasij, ab Aegialeo Inachi filio, est et Thracius Aegialus iuxta Strimonē: Aethiopicus quoq; Aegialus iuxta Aegyptū. De hoc autē Paphlagonico Hom. κρῶμναν αἰγιαλόν τε καὶ ὑψηλοὺς ἐρυθίνους. Quidam Crobialon scribunt. Apollonius sic scribit. Crobialumq; ac Cromnam frondosumq; Citorū. Qui ethnica scribit testatur Crobialum paruum esse oppidum. Sesamum promontorium Amastridis, ubi primo Phineus rex habitauit. Strabo. Didymus autem insulam hanc dicit esse. Dicitur autem à Sesamo ibi fœcunde prouenientæ: Eust. Erithynnos Strabo, in mari pontico prope Paphlagoniam duos esse scopulos dicit à colore appellatos, quòd tellus in ea parte rubricare uideatur. Stephanus ciuitatem Paphlagoniæ ponit, quam Home. in Catalogo ὑψηλοὺς ἐρυθίνους. Apollonius in Argonauticis. ἀμφότε τε πάρεξ βάλον ὑψηλοὺς ἐρυθίνους. inuenitur & piscis Erithynus, ob eandem coloris causam cognominatus. Eneti, quos Hom. producere multos testatur. ἐξ ἐνετῶν. ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων. Sed & equi magnopere laudantur. Enetis enim equus in Olympia Leontem Lacedæmonium uicisse, autor est Euripides. Enetus fuit Myrmex Dialecticus, cuius meminit Diogenes in II. Hanc gentem suo iam tempore extinctam, testatur Strabo: hinc Venetos habuisse originē in Italia dixi. Pelamidia portus & statio Paphlagoniæ, ubi pelamides piscantur, Strabo. Secūda apud Calybes. Tertia apud Byzantium. Aeginates oppidum & fluuius. Steph. Armenon uicum: meminere Menippus in Periplo & Xenophon in ascensione. Tius urbs à Tio sacerdote Milesio, ut ait Philo. Demosthenes uerò historicus in Bithyniacis dicit originem à Pataro quodam habuisse, qui in Paphlagonia res gessit, ciuitatemq; Tion quasi Dia, quod Iouem maxime coleret. Steph. Tij & Pomponius meminit. Callichorus fluuius apud Heracleam Paphlagoniæ, quam suprà narraui, sacer Dionysio, quod ibi chorum constituat reuertens ab Indis. Apollonius. ἦχι δὲ καλλιχόροιο παρὰ προχοὰς ποταμοῖο ἤλυθεν, ἔνθ' ἐνέπουσι Διωνύσοιο υἷα, ἔκλυον ἐνίκα φῦλα λιπὼν κατενάσσατο θήβας Ὠγυγίας, στῆσαι τε χορούς ἄντροιο πάροιθεν. Valerius Flaccus è nostris Callirrhoon uocat: Tristes Acherusidos oras Præterit, & festa uulgatum nocte Lyei Callirrhoon, nec uana fides: hic Bacchus & undis Abluit eoo rorantes sanguine Thyrsos. Callirhoes alter in Attica fluuius Plinio. Sinope urbs Græca, Milesiorum colonia, quam Polybius hoc modo describit: In dextra parte Pōti, ubi Phasidis ingreditur mare, in quadam Chersonneso protendēte in pelagus, difficilis aditu à mari uenientibus. Sinopensibus Mithridates bellum intulit, qui subsidium à Rhodijs petierunt. Strabo nobilem eam Paphlagoniæ ciuitatem uocat, à Milesijs ædificatam, ac bis captam, primum à Pharnace, deinde à Lucullo, gymnasio, porticibus & foro egregie ornatam: Inde quoq; sinopicam rubricam è Cappadocia eò aduectam prouenire. Vrbis etymum à puella Sinope ferūt, quæ à Ioue amata in hoc loco reperta cū uitare cogit daturum, quod ipsa peteret. Petijt autem perpetuam uirginitatem. Apollonius hanc fabulam pluribus uersibus comprehēdit. Alia uult fabula ab Apolline compressam, ex qua natum Syrum, qui Syriæ nomen dedit. Sinopensis Regulus quidam Hismaël Græcanica secta nostra memoria se sponte Mahumethi Turcarum regi dedidit. Hæc urbs clara Diogene Cynico est. Deinceps sunt Halys fluminis ostia nomen habentis à salibus quorum præterfluit fontes: labitur

Aegialus promontorium

Erithynni

Eneti

Pelamidia

Aeginates

Tius

Callichorus qui & Callithous

Sinope

Halys

multus

multus in occidentem, deinde conuersus in Septētrionem per Galatas & Paphlagonas hos Leucosyros terminat. Hæc Strabo. Eustath. eius etymum potius ἀπὸ τοῦ ἀλᾶσθαι, id est, errare existimat, quod uagus diuersis abeat itineribus, ex quo sine aspiratione scribendum, primo autem modo nequaquam. Herodotus dicit eum à monte Armeniæ oriri, ac per Cilicum terras boream uersus tendere, ac exeuntem in Phasidem nomen amittere. Adstipulatur & Polybius, qui Sinopem prope Phasidis ostia, non Halys collocat. Cis Halim, terras omnis ac regiones usque ad Taurum Crœsum possedisse idem est autor: eundem quoque fluuium cauendum ei Pythias respondit, Κροῖσος ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν διαλύσει. Crœsus Halyn superans, dissoluet nobile regnū.

Amisus — Amisus urbs insignis distans à Sinope ad stadia noningenta: Milesiorum, postea Cappadocum principum colonia: hanc Mithridates Eupator muris exornauit. Hæc Strabo. Plin. uerò ait, Eupatoriam à Mithridate uocatam, quam cum Amiso coniunxit: eo demum à Pompeio deuicto Pompeiopolis utrunque oppidum uocatum.

Pōpeiopolis — Phanarea — Pariadra — Deinde à Phanarea est pars optima Ponti: post eam orientalior Pariadra sub cuius radicibus Cobira sita sunt, stadijs C L. quàm Magnopolis australior. Hæc Mithridatis regia erat.

Cabira — Petra — Ad C C. hinc stadia Petra est oppidum, locus altißimus & saxo subsistens circumsyluosus & inaccessus. Ex ea Pompeius thesauros Mithridatis Romā exportauit, Cabiraq; Diospolim nominauit, quam postea Pythodoris rex auxit, Augustamq; appellari uoluit.

Comana pontica — Zela — Post Phanaream Comana Pontica, & Zela urbs ab eodem rege possessa super aggere Semiramidis constructa, ubi templum Anaitidis, quæ ab Armenijs colitur. Hæc Strabo.

Amazones — Thermodon — Iūcta huic Amazonum regio, de quibus in Scythia diximus: unde huc commigrarunt, & apud Themisciram & Sidinam oppida, ac amnem Thermodontem constiterunt. Hic ex Antitauro profluens in Pontum semper glacialis uel æstate, ex quo nominis etymum trahit, crystallum quoq; producit, ut ait Eustat.

Iris flu. — Iris etiam non minor illo ex Phanarea fluens Straboni: eandem planitiem irrigat præterfluens Comana Ponti (Nam altera in Cappadocia Comana) & Amasum Strabonis patriam, assumptis sibi Scylace & Lyco apud Themisciram Thermodonti commixtus in pontū exit.

Lycus — Themiscira & Sidina Amazonum patria. — Lycus enim ex Armenia per fines Cappadociæ, hæc Cæsaream q; abluens progreditur, donec in Phanarea cum Iri concurrat.

Pharnacia — Trapezus — Herculaneum — Iasoniū promontorium — Post Sidinam Pharnacia est oppidum munitißimum. Deinde Trapezus Græca ciuitas. Ante uerò ex Amiso nauigantibus in ora duo promontoria inueniuntur. Herculaneum, deinde Iasonium, deinde sinus in quo sunt Cerasus & Hermonassa mediocres habitationes. Hæc Strabo. Herodotus autem Cerasuntem & Trapezuntem Sinopensium colonias dicit. Eustath. uerò ex hac fructum eius nominis à Lucullo in Italiam exportatum, post'que uictoriam Pompeij, Megalopolim appellatum esse, testatur.

Phazemon — Megalopolis — Strabo in hoc littore Phazemoniticam ponit, eamq; à Pompeio Megalopolim dictam, & iuxta Phazemonem uicum ampliatis mœnibus Nicopolim appellatum. Trapezus Imperatorem Christianum nostra ætate habuit à Mahumethe Turcarum rege expugnatum: originem à Constantinopolitanis imperatoribus ducebat, iam inde ab Alexio propinquo Andronici senis Paleologi, quem primum hæc urbs Imperatorem habuit. Censetur & uiro doctißimo, Georgio Trapezuntio, Peripatetico, quem Romæ audiui.

Tibarni — Chalibes — Heptacometæ — Mosynœci — Trapezunti autem imminent Tibarni, Chalybes, Heptacometæ, antiquitus Mosynœci appellati, quod turres μόσυνας uocant. Nam hoc genus in turribus & arboribus habitat: hi tres Pompeij cohortes obtruncarunt, dum montana pertransirent. Hæc Strabo. Dionysius uerò poëta δουρατέους μοσυνοίκους, id est, ligneos Mosynœcos uocat, quod in arboribus seu ligneis habitabant ædificijs. Xenophon eos uti adipe Delphinorum pro oleo, & nucibus iuglandibus minime scisso putamine, uino austero: præterea corporibus esse teretibus, longitudine ac crassitudine æquali. Chalybes, gens pauca & subiecta Mosynœcis uicinis, uictumq; ex ferri metallis quo abundant quæritantes, ut ait Xenophon. Hos dicit esse Eustat. quos Homer. Halybes, & item Halyzonas uocat, quos Dius & Epistrophus ad Troiam duxit, & satis ostendere dum oram dicit uenis argenti abundare. Τηλόθεν ἐξ Ἀλύβης, ὅθεν ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη. Strabo autem Chalybes dicit suo tempore Chaldæos uocatos, ab Homero autem Halybes: sed Halyzonas nequaquam, dicens eos cis Halym esse. Stephanus item uult, Halyzonas Homerum inter Cares & Lydos posuisse, dictos à iactantia diuitiarum quas poßident, ἀλαζὼν enim latine iactans.

In ora quoque Ponti Stephanus Calathim ponit, à Calatho ibi reperto sacrificijs apto. hinc & Istrum fuisse poëtam, qui de Tragœdia scripsit. — Calathis — Istrus poëta — Melas flu.

In eadem ora Melas & fluuius & sinus & pontus, cuius meminit Eudoxus, apud Sarpedoniam petram: dictus à Melane Phryxi fratre ibi demerso. Apollonius. Μελάνη διὰ βένθεα πόντου, Ἰέμενοι, τῶν μὲν Θρηικῶν χθόνα τήνδε περαίαν.

Nunc Ponti mediterranea dicenda, quæ Galatæ, Cappadocesq; tenent. Galatæ enim Paphlagonibus uicini ad austrum sunt, ac cis Halym. Tres eorum gentes Trogmi, Tolistobogi à ducibus dicti. Tectosagi à gente Gallica. Hanc regionē post multos errores, Galli occupauerunt, ex quo Galatia, seu Gallogræcia dicta est. Deinde res ad tres duces delata, ut Strabo testatur: postremo ad unum Deiotarum regem à Pompeio factum, cui succeßit Amyntas, qui pro Antonio in castris fuit: deinde ad Augustū transfugit. — Galatæ — Deiotarus rex — Amyntas

Quo extincto à Romanis simul cum Cappadocia, ac Ponto prouincia facta. Rufus autem sic de his. Galatas Cn. Manlius Cos. quod Antiochum iuuissent persecutus, & fugientes partim in Olympum, partim in Ancyram, quæ nunc Mediacus dicitur, de arduis in plana detrusit, uictos in perpetuam pacem redegit. — Cn. Manlius

Gallogræciam Deiotarus rex nobis permittentibus tenuit, ad extremum sub Octauio Augusto in formam prouinciæ redactam eam primus M. Lollius Paulinus administrauit. — M. Lolius Paulinus — Ancyra

Galatiæ ciuitas Ancyra, nonnullis Phrygiæ: nam & uicina Galatiæ Phrygia maior est. Apollonius in V I I. Caricæ de hac urbe sic refert: Mithridatem & Ariobarzanem Neclydas auxiliares fuisse Galatis in bello, quod à Ptolemæo Aegypti rege paßi sunt, cuius naues cum Mithridates cepisset, tris urbes facti memoriam testantes posuit: Anciram ab ancoris nauibus ereptis, alteram Peßimuntem, tertiam Taniam à nominibus ducum qui ei bello præerant. — Pesinus — Tania

Arianus autem Peßimuntem ἀπὸ τοῦ πεσεῖν, id est, cadere è cœlo simulacrum matris deum: unde illa Romam aduecta. Taniam alij Tabiam uocant. Ad Ancyram, Synodus Ancyrana celebrata, ut in iure scribitur Pontificio.

Sequitur Cappadocia, quam Halys ab occidente terminat, Thermodon ab oriente, à meridie Cilicia, mediamq; Iris interluit Ptolemæo. — Cappadocia

Plinius à Cappadoce eius regionis fluuio uocatam dicit, cum Leucosyria prius diceretur, eandem esse Strabo quoq; adfirmat. Arianus scribit Cappadoces usq; ad Euphratem quondam Syros uocatos, deinde nomen à Cappadoce Nili filio mutasse. Plutarchus, Cappadociam, Syriam uocari dicit à Syro Apollinis & Sinopes filio. Cappadoces, ut ait Rufus, primum societatem Pop. Rom. sub Ariarathe petierunt, cuius deficiente stirpe, lectus rex Ariobarzanes, & à Mithrydate sæpe pulsus: Romanorum armis restitutus est, cuius item tertia deficiente prole Archelaus fauente Antonio rex factus, quem Tyberius sub Augusto oratione defendit. Imperio deinde succedens eusdem, blande Romam accersitum non remisit, ac Cappadociam in prouinciam per Ger- — Ariarathes — Ariobarzanes — Archelaus

manicum redegit, quæ simul cum tota regione teste Strabone à senatu in x. diuisa est præturas: uidelicet quinq; Taurum uersus, quæ sunt, Melitina, Cataonia, Cilicia, Tyanensis & Isauriensis. quinq; reliquæ Launasina, Sargasina, Serauina, Chanameriena, Rhemnena postea addita & undecima Pretura, regio uidelicet Castabalis, & Cydistre uicina usq; Derbam Antipatri piratæ sedem. Idē ait autor, Persas primum Cappadociam in duas Satrapias diuisisse. Deinde Macedonas in duo regna. Quorum alterum proprie Cappadociam appellabant prope Taurum, alterum Cappadociam magnam prope pontum. Arrianus scribit Cappadoces omnes usque ad Euphratem Syros primum fuisse uocatos: deinde à Cappadoce Nini filio nomē accepisse. Eustath. Leucosyros dicit esse nominatos, ad differentiam Syrorum, qui extra Taurum sunt collocati. Mazacam Eusebius ait, pulso Archelao Tyberiū, Cæsareā appellasse, unde Gregorius Naziāzenus præsul & Basilius fuere. Est & Cæsarea Paneæ, et Cæsaris Palestinæ. Est itē Mazara ciuitas Selūtinorū. Hæc uerò apud Argeum montē sita Straboni & Martiano, apud quam ad stad. x l. Melas fluuius currit ex humili loco nascēs, & in Euphratem emittens, qui diu retentus quibusdam lapidum obicibus: postea ruptis torrente adeo repleuit, ut uicinas regiones multorum milium talentorum, ut ait Strabo dāno adfecerit. Comana Cappadociæ plurali numero Emporiū nobile quondam, & altera Corinthus frequentia mulierum & lasciuiarum: hic Lunæ sinum quod mensem Pharnacis uocant, & Reges ipsi maxime uenerantur. Huc undique ad Deæ festum conuenitur. Altera Pontica, suprà commemorata. Plinius has ponit urbes, Archelaidem coloniam Claudij Cæsaris quam præterfluit Hylas fluuius, Neocæsaream quam Lycus. Sebastopolim & Sebastam in Colopena regione, quæ Blasio Præsule ac Martyre decoratur. Melium à Semiramide conditum non procul ab Euphrate. Tyanam inter Cappadociam & Lyciam Tauro occubantem, Apollonij philosophi patriam: alterā Stephanus in Aegypto ponit. Armenia minor à septentrione & occasu Cappadociam, ab oriente Euphratem & Armeniam maiorem, à meridie Taurum montem habet: interscecatur autem ab Antitauro: regio tota in præfecturas diuisa. De eius origine autores diuersa tradidere. Eudoxus in Geographia colonos eam habuisse Phryges ab initio dicit, moribusq; adhuc Phrygijs pleraque apud eos agi. Herod. ab Armeno, qui ex Armenia Thessaliæ urbe cum Iasone in his locis res gessit. Antipater I I I. Rhodiacæ historiæ scribit ab Armeno heroe Rhodio dictam. Iustinus deinde princeps, ut tradit Eust. omnem Armeniam in partes I I I I. diuisit: Primam Heptapolim, cuius metropolis est Bizarus, quæ prius Leontopolis dicta est: præterea Theodosia colonia, Trapezus, Cerasus: secundam in Pentapolim: quarum Sebasta metropolis: tertiam Hexapolim, quæ aliquando uocata est Armenia secunda: cuius metropolis Melitene. in hac & Comana & Chryse: quartam Zophanem & Bebitenam appellatam sub diuersis Satrapis constituit. Xerxene sicut Cambisene, urbs à Xerxe in Armenia ædificata Stephano. Nicopolis urbs à Pompeio constructa, ubi Euphrates Armeniam minorem ab Acesina distermunat Straboni. Armenia maior à septentrione, Colchidem, Iberiam & Albanos: ab occasu partem Cappadociæ, ab oriente partem Hircani maris: à meridie Mesopot. & Taurum. Hanc & item Mediam Strabo ab Iasone originem habuisse docet. Eum siquidem Armenium quendam ex Armenia Thessaliæ (quæ inter Pheras & Larissam sita est) secum duxisse, qui res in hoc loco gessisset, gentemq; de suo nomine uocasse. Sed & autor idem recentiora refert, Persæ uidelicet, Armeniam tenuere, postea Macedones, deinde

Leucosyria
Mazaca Cæsarea dicta
Argeus mons
Melas flu.
Comana Cappadocia
Archelais col.
Hylas flu.
Neocæsarea
Lycus flu.
Sebasta
Melium
Tyana
Armenia minor
Theodosia colonia
Xerxene
Cambisene
Nicopolis
Armenia maior

Orontes ex Indarni genere unius è septem Persis: postremo duces Antiochi magni, qui eam sibimet permittente rege diuisere: Artaxa Pariada. Antiocho tandem à Rom. superato illi reges appellati sunt. E genere Artaxæ fuit Tigranes, qui eam habuit quæ proprie Armenia dicitur, Medis, Albanis, Iberis contigua. E Pariada Artanes Sophinus qui australes tenuit partes, eas maximè quæ ad occasum uergunt. Hic à Tigrane expulsus est, qui quanquam rerum potitus uaria tamen fortuna est usus: nam initio apud Parthos obses fuit: deinde se redimens ac auctus Parthorum regionem uastauit: præterea Mesopotamiam, Syriam, Phœniciam cepit, Euphratem transgressus Mithridati auxilium contra Rom. tulit, à Lucullo demum pulsus à Tigranocertis urbe regia euersa, ab eius successore Pompeio procumbens ad genua restitutus est, ducto in triumphum filio ingratissimo qui in eum conspirabat. Artabazus alter filius quamdiu in Pop. Rom. amicitia mansit, fortunatus est usus: sed cum Antonium in bello Parthico inimicis prodidisset, pœnas perfidiæ dedit. Nam uictus ab eo & Alexandriam ductus atque interfectus fuit. Post Artabazum multi reges successere, Ro. omnes subiecti usque ad Neronem. Regnum tunc demum ad Tiridatem Vologesi Parthorum regis fratrem peruenit. Is à Corbulone duce obsessus impetrauit ad Neronem posito prius ad statuam diademate supplex uenire, cum Parthorum equitum tribus milibus, quem cum Neapoli conuenisset, iussus acinacem, id est, ensem ponere, non paruit, sed clam uaginæ adfixit, humiq; procumbens Imp. adorauit. Data ei uenatio in qua duos ipse tauros uno ictu confixit. Inde Romam ducto, ludi epulumq; datum theatro uno die inaurato, ille uerò cum diademate reuertens Neronea festum instituit. Nec tamen diu Armenij in fide permansere, sed à Parthis iura regni accipiebant. In hos Traianus profectus Artamiserim regem obuium cum muneribus habuit, equum ducentem ita edoctum, ut Traianum adoraret: Cognita illius causa ac pro meritis multatus, ob quæ Traianus est optimus appellatus. Igitur omni mole in Parthos uersa legatum Armeniæ præposuit, eamq; prouinciam cum Syria & Mesopotamia fecit. Adrianus causatus, quòd ægre retineri posset, Armeniæ regem permisit. Partim rupto fœdere eam rapuere. Antonius Verus per Statium & Priscum Artaxatis captis recepit, delatumq; Antonijs Armeniacum nomen. Artaxata in hac metropolis ab Artaxa suprà memorato. Is hanc urbem condidit suadente Annibale, qui ad eum deuicto à Rom. Antiocho confugerat. Postea Macrinus uindex Seuero principe expugnauit. Niphates mons Armeniam ab Assyrijs diuidit: ex quo Lycus & Caprus orientes in Tigrim profluunt. Araxes ex eo monte quo Euphrates nascitur, cōtrario tamen ei cursu uersus orientem prius tendens usque ad Atropatiam: deinde in Boream conuersus Azaram ac Artaxata præterlabens in mare desinit Hircanū Straboni. Herodoto autem contra, qui ait ex Matianis ostijs cum L X. in paludes fluere, uno tantum in Caspium mare. Idē scribit hunc non esse minorē Istro, insulasq; maximas habere. Ste. & item Strabo dicunt ἀπὸ τῆ ἀράσσειν uocari, quòd opera Iasonis & labore modo Penei Thessalici montium continuationē disrupit. Armeniorum magistratus Megistanes sicuti magi Persarum appellati. Armeni Christum etiam colunt, uerum citra ritum ortodoxū, à Græcis quoq; differentes, præsulē habent quem catholicum uocant, qui sacerdotibus populoq; uniuerso præsit, sacrificauit & more ferè Latinorū, una tātum utuntur lingua, natalem dominicū minime celebrant, sed nec ipsius baptismū, dictitantes Christum expiatione non egere. Quadragesimā seuere colunt abstinentes uel à piscibus oleo & uino, quam

Artaxa
Tigranes
Tigranocerta
Artabazus
Corbulo
Artamiseris
Statius & Priscus
Artaxata
Niphates
Araxes
Azara
Megistanes
De secta Armeniorum

quamuis fructibus & leguminibus quantumis interdiu uescendo ieiunium minime seruent. Die ueneris carne uescuntur, ut Græcos non uideantur imitari, aquam sacrificio non admiscent. Olim pollicentes Ro. Pontificis autoritati obtemperare, quando uidelicet rex eorum à præsule Maguntino diadema simul cum regno accepit, consentiente Henrico Imper. minime præstiterunt: Sed & sub Eugenio IIII. Florentiam ad concilium uenere rursus Christianæ religionis documenta postulatum.

Bithynia Deinceps Bithynia, quæ ab Heraclea Ponti usque ad os protenditur quo ex occidentis parte terminatur, exoriente Sangario flumine, ab austro Epicteto, Ponto uerò ab aquilone. Hæc prius Bebrycia Solino appellata: deinde Mygdonia, postremo ex regis nomine Bithynia. Strabo Bithyniam prius Mysos habitasse dicit: quod sanè probare uidetur & Dionysius poëta & Arianus, qui dicunt Bosphorum Thracium apud quem Bithynia est, Mysium quandoque Bosphorum appellatum. Idem quoq; Arrianus scribit Mysum & Thynum duos fuisse fratres Phinei filios, qui totidem populos constituere Mysios & Bithynios. Stephan. ex Bithynio eorum primo rege Iouis & Thraces Titanidis filio: alijs ex Bithy fluuio Thraciæ, apud quem incolentes Bebryces huc migrarunt. Adsentitur Herodotus qui dicit Thraces in Asiam transuectos Bithynios esse appellatos, templumq; & uaticinium Martis habuisse, & à Bosphoro usque Rhebam flumen regionem tenuisse. Dicuntur & optimum incolere solum, rerum omnium feracissimum, materiæ ac lapidum copiam, tum crystallum in montibus ferens.

Eumenes **Prusias** Eorum regnum ad Eumenem, deinde ad Prusiam peruenit, qui ubi Perseum sororium suum superatum à Rom. uidit, capite raso pileoq; sumpto Romam ultro uenit se libertum Senatus appellans, ueniaq; & iterum regno donatus, successorem filium Nicomedem, à quo fuit interfectus, habuit. **Nicomedes** Hic item Nicomedem cognomento Philopatorem: cuius filius heredem populum Romanum ex testamento dimisit.

Chalcedonia Gentes habet Chalcedonios & Bebrycios. Chalcedonia enim regio Chalcedonem urbem habet, sicut Babylonia Babylonem. Hæc sita ubi Bosphorum transfretaueris è regione Byzantij, Megarensium colonia Straboni. Megabysus Persarum dux, ut ait Herodotus, solebat Chalcedonios cæcos uocare, quod dimissa meliore tellure hanc peiorem elegissent. Arianus scribit Dorienses colonos Chalcedoniam incoluisse, nomine à Chalcedone fluuio propinquo sumpto. Eorum item colonias esse Byzantium & Mesembriam in Thracia. Idem est autor eos diem XXI. mensium omnium nefastam habere, in **Pharnabazus; Persa** qua die Pharnabazus Persa Darei præfectus, uictor eorum pueros fecit eunuchos in Persidemq; misit. **Acone** Acone insula parua contra Chalcedonem, unde cotes optimæ ueniunt, quas Græci ab eius nomine Aconas uocant.

Bebricij Post Chalcedonios Arianus Bebrycios dicit esse, originemq; à Bebryce trahere una filiarum Danai: quæ una cum Hypermestra præter iussa patris uiro pepercit: quare fugiens parentem unà cum uiro in hæc loca ritus docuit Aegyptios: pro quibus meritis regionem ab eius nomine appellatam. Tenebant olim totum tractum usque ad Ephesum & Magnesiam, ut scribit enarrator Apollonij, Charontem adducens autorem, qui dicit Lampsacenorum regionem olim Bebryciam appellatam. **Amycus** Hic regnauit Amycus qui in ultionem Lyci à Polluce cæstibus interfectus dum Argonautæ illac transirent, statura præter humanam corporeq; toto ac uiribus monstrosis. **Aranthas** Aranthas item Bebrycius Eustath. octonis cubitis longus traditur. **Olbia** Olbia in ora Chalcedoniæ nymphe nomine, alia in Italia, tertia in ponto, quarta in Pamphylia, prætera locis alijs Stephano. **Chrysopolis** Chrysopolis urbs. Ephorus in libr. XXIII. Tradere belli socijs Chalcedoniensium Chrysopolim. Dionysius Byzantius de ipsius etymo sic ait. Κικλήσκεται δὲ χρυσόπολις ὡς μὲν δὲ περσῶν ἡγεμονίας, ἐνταῦθα ποιουμένων τὸ προσιόντος ἀπὸ τῶν πόλεων χρυσοῦ τὸν ἀθροισμόν. Est in Cilicia altera Polyhistori, incolæ Chrysopolitæ.

Nicomedia Nicomedia in sinus recessu, de regis nomine dicta: multiq; in eadem successores eodem nomine appellati, sicuti & Ptolemæi in Aegypto. Hic multos sub Maximiano martyres fuisse legimus. **Nicomedeum** Nicomedeum Emporium Bithyniæ Arianus V. Bithynicorum commemorat. **Nicea** Nicea urbs Bithyniæ metropolis iuxta lacum Ascanium Straboni, prius Ancora: deinde Antigonea appellata ab Antigono Philippi filio: postremo à Lysimacho de nomine uxoris filij Antipatri Nicea uocata. Altera Locrorum Epicnimidiorum, tertia Galliæ. Sunt item aliæ alibi Stephano. Ex hac fuere uiri illustres: Antigonus, Asclepiades, Parthenius, Apollodorus, Epithersus grammaticus. Hic concilium primum publice celebratum, ubi explosus Arrius. Hanc nostri expeditione prima Hierosolymitana in itinere expugnauerunt, expulso inde Solimanno Turca qui eam tenebat. **Nicopolis** Nicopolis urbs Bithyniæ, altera in Epiro, tertia in Armenia. **Astacus** **Astacensis sinus** Astacus urbs in ora, qui sinum à se cognominat Astacensem, ab Astaco Neptuni & Olbiæ nimphæ filio, apud Arianum in Bithynicis. Strabo Megarensium coloniam eam dicit. Est & Astacus apud Byzantium, & item ciuitas in Acarnania, Cephaleniorum colonia. **Bithynium** Bithynium urbs Bithyniæ Pausaniæ. incola Bithynicus. Bithynopolis cuius Arrianus in Bithynicis meminit. **Apamea, quæ antea Myrlæa** Apamea in ora Propontidis, prius Myrlea dicta à quodam Myrlo duce Colophoniorum, nonnullis à Myrlea Amazone. **Prusias urbs. Chius ante uocata** Nicomedes deinde rex Prusiæ filius à matris nomine eam uocauit. Hinc Asclepiades Myrleanus fuit Stephano. alia Apamea in Syria, alia in Epicteto, alia ad Tigridem. Prusias Bithyniæ Chius antea uocata, quam Polyphemus in Mysia relictus ab Argonautis ædificauit, à flumine uicino appellatam autores Charis in IIII. Chronicorum, & Apollonius in IIII. Argonauti. Ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἦν μυσοῖσιν ἐπικλεὲς ἄστυ πολίσσας, Νόστου κηδοσύνῃσιν ἐβουλεύσατο ἀργὼ, Τῆλε δι᾽ ἠπείροιο, τίως ἐξίκετο γαῖαν Ἀγχιάλων χαλύβων, τόθι μιν καὶ μοῖρ᾽ ἐδάμασσεν. Strabo tamen uult quod à Chio Herculis socio à Colchis redeunte ædificata, à Demetrio postea euersa, ac à Prusia rege illo qui Annibalem excepit restituta, Prusias appellata est. Prusienses ob fidem Romanos demeriti, libertate donati sunt, cum Apamienses quos suprà commemoraui coloniam reciperent. **Arganthonius mons** Apud hanc Arganthonius mons, iuxtaq; fons, ubi fabula de Hyla Herculis socio & à nymphis dum aquas hauriret rapto. Altera Prusias inter Mysios in Olympo condita, ab illo Prusia qui cum Crœso bellum gessit. In hanc ille sententiam. à qua Stephan. dissentire uidetur. Nam Chium & Argathonem apud Olympum ponit ab uxore regis Rhesi, & Argathonium incolam, & Agathonem dici, & Agathonium sine r. Hæc hodie Prusias Bursia est appellata corrupto uocabulo, emporium Turcarum, in quorum unà cum reliqua Asia uenit potestatem.

Mysia MYSIOS Homerus in Asia ponere uidetur, nonnulli dicunt Mysiorum meminisse in Europa sitorum ultra Istrum, quos Mœsios ex autoritate ueterum marmorum uocari diximus, quanquam à Græcis ambo Mysij appellentur. Mysiorum asini inæquali dorso feruntur, unde prouerbium apud Eustath. in obtortos, ὡς ὄνος μύσιος. Arrianus dicit Thynum & Mysum duos filios Agathones nymphæ totidem constituisse populos. Sunt præterea cum Phrygibus mixti, sicuti Mæones & Lydi, ut uix discerni liceat, ex quo prouerbium Græcum, πόῤῥω τὰ μυσῶν ἢ φρυγῶν ὁρίσματα. id est, procul Mysorum & Phrygum termini. **Duæ Mysiæ** Duas ponunt sicuti & Phrygias, maiorem & minorem. Nam, ut ait Str. altera Olympica Mysia est, Bithyniæ & Epicteto contigua, quam Artemidorus à

Olympus mons

Mysijs, qui trans Istrum sunt, dicit habitatam, ubi Olympus est. Altera circa Caycum & Pergamenum agrum usque in Teutraniam & Castri ostia. Olympus enim mons syluosus, adeoq; altus, ut hora tertia noctis ex eo sol aspiciatur. Hunc Cleon prædo insanus amicus Antonij tenebat, ut idem Strab. autor: apud hunc Prusiadem urbem esse diximus, paulum à mari recedentem.

Prusias

Est & Cæsarea ibi sita, quæ Olympi Cæsarea cognominatur.

Cæsarea Olympi

Halyzones

Halizonas Steph. inter Mysiam & Lydiam collocat. aliqui in Ponto. De quibus deq; Halyba eorum ciuitate, ubi argenti uena Hom. dicit, suprà in Ponto mentionem feci.

Assus

Assus urbs in alto sita loco, in quem Nicostratus citharœdus cauillabatur. ἄσσον ἴθ᾽ ὥς κεν θᾶσσον ὀλέθρου πείραθ᾽ ἵκηαι. Assum Cor. Alex. scribit Milesiorum esse coloniam, sitamq; in Mysia prope Hellespontum, ubi Sarcophagus gignitur lapis. Altera Lydiæ, tertia in Epiro. Ex hac Asso fuit Cleanthes successor Zenonis.

Atarna

Astyra

Atarna urbs prope hanc ponitur. Astyra uicus prope Adramytum Strab. est & Phœniciæ urbs iuxta Rhodum, in qua Minerua Astyris dicitur. in Bœotia quoque prope Potnias, & in Italia in ora Campaniæ Stephan.

Teuthrania

Teutrania urbs à Teuthrante patre Telephi, qui & heros Teuthrantius appellatus.

Phrygia

Phrygia minor eadem & Epictetus appellata, ambitum protendit in Hellespontum occasum uersus Dionysio. Altera orientalior quæ maior dicitur & Paria, in qua Midas regnauit prope Sangarium flumen, ubi Rheā deum matrem uenerabantur, quam regionem ipse Dionysius populosam appellat, Arrianus & diuitem & antiquiss. Est & Europæ locus prope montem Oetam, qui Phrygia dicitur. Plinius habet autores qui dicant Europa & Mysos & Bryges & Thynos trāsfretasse in Asiam, populosq; constituisse, à quibus Mysij & Phryges & Bithynij appellantur. Post res Troianas, coloniæ Græcorum & Lydi & Persæ & Macedones, postremo Galatæ omnia excursionibus turbauerunt: nec solum ob rerum mutationem res ipsæ incertæ sunt, sed etiam ob diuersas scriptorum sententias, qui de eisdem rebus diuersa tradidere. Hinc Phrygiæ, Cariæ, Lydiæ, Mysiæ, loca uix distingui ualent. Huc accedit quod Romani ea diuiserunt non per nationes, sed fora & præturas ubi iura dicuntur.

Phrygia minor.

Igitur minor Phrygia Troadem regionem continet, quamuis Homerus in Catalogo abducere ab ea uideatur, Aeschylus tamen & omnes qui post eum fuere, eandem esse gentem dicunt. Hæc enim & Asia propriè Ptolemæo dicitur, tota occubans Hellesponto,

Troadis XII. urbes.

XII. claris habitabatur urbibus, quæ sunt huiuscemodi: Abydum, Ilium, Lyrnessus, Pedasus, Thebe, Zelea, Adrastea, Pitya, Percote, Arisba, Chryse, & Adramictum. Has omnis Achilles unà cum reliquo Græcorum exercitu cum ad Troiam uenit præter Ilium expugnauit, præda inter se diuisa: ijs omnibus. Priamus dominabatur. Cuius regnum Strab. in IX. partes diuisum sub totidem ducibus belli tempore tradit. Dardanos sub Aenea, Lycios sub Pandaro, Zelienses sub Asio, Ilienses sub Hectore, Cetios & Lyrnessios sub Pileo. ultra hæc missa eò externa auxilia ex Thracia & tota Chersonneso. Ciuitates præterea Troadis & Aeolidis permixtæ, cum constet Troianos omnis Aeolicam esse gentem.

Troiani Aeoles sunt.

Abydum

Quoniam uerò de Hellesponto, deq; cæteris pelagis alibi diximus, reliqua Troadis nunc exequar loca ac primum Abydum. Græci enim hæc ciuitatum nomina fœminini generis & in us enunciant. Apud Homer. uno in loco τὸ ἴλιον αἰπύ. quod Aristarchus non probat Homeri esse carmen, ut ait Eustat. Abydum igitur primum in ora Hellesponti situm è regione Sesti, spatio stadiorum VII. quòd Xerxes dicitur pontibus iunxisse. Hinc prouerbium in Abydenos. μὴ εἰκῇ τὴν ἄβυδον πατεῖν, id est, Ne temere Abydum calces. Hanc ut Lesbij Sestum, sic Milesij condiderunt, Gyge Lydorum rege permittente, ut ait Strabo: nam ea loca, & tota Trois sub illo tunc erat, ex quo promontorium quoddam iuxta Dardaniam Gyges dicitur. Abydenses molle & effœminatum genus, & Sycophantæ maximi, unde prouerbium in Sycophantas ἀβυδοκόμας. Hic Leandri Abydeni amores in Sestiam Ero, quos hexametris descripsit Musæus adhuc extantibus, unde Ouidij epistola materiam sumpsit. Puellam enim dicit apud Sestum fuisse, ubi templum sacraq; Veneris Leander forte adiuuerat. Abydus altera in Aegypto huius colonia. tertia in Iapygia Italiæ Stephano.

Ilium

Ilium Troiani Acten prius uocabant, deinde ab Ilo rege Ilium. Duos habet ad Propontidem pertinentes colles, ubi Arx cum templo & Palladio. Nouum Ilium Alexander prope antiquum instaurauit Alexandream uocatum. hoc postea Augustus, quod inde originem duxit, ædificijs & donis auxit, ut ait Strabo. Plin. uerò, Troas Antigonea, quam nunc uocant Alexandream coloniam Romanorum.

Antigonea

Aliud in Macedonia Ilium, ædificium Heleni Troiani, quod Troiam nunc corrupte diximus uocari. Aliud in Thessalia, itemq; in Thracia Stephano. Reges Ilienses originem à Dardano ex Hetruria profecto habuere, quos ordine in poëtica dicam. Patriam uerò prodidere, ut Dares testatur, Polydamas, Antenor, Aeneas, Amphidamas, Dolon, quorum postea domus incendio seruatæ.

Lampsacum

Lampsacum in ora prope Abydum à Lampsace uirgine, Phocensium ædificium, olim Pityusa, ab Homero autem Pityea dicta, ut placet Deichoro Cyziceno, ob frequentes pinus. Optimum ferre uinum dicunt, ex quo Themistocli dono datum à rege Persarum fuit, cum ad eum profugit. Demosth. ob eam causam à Priapo Veneris & Dionysij filio ædificatum esse dicit, hinc Priapus urbs ipsa appellata, Lampsacum Eustathio ἀπὸ τοῦ λάμψαι, quod oraculo habuerit ibi ædificari, ubi primo sol λάμψῃ, id est, fulserit: appellata & Abarnus ἐκ τοῦ ἀπαρνήσασθαι, id est, disperdere Venerem grauidam ex Dionysio Iunonis opera, ex quo illa informem fœtum dicitur peperisse, quem Priapum appellauit. Stephan.

Practius flu.

Zelea

Inter Lampsacum & Abydum, Practius amnis fluit, Straboni. Zela urbs sub Idæ radicibus, à Zelio conditore, iuxta quam Aesopus & Tarsius fluunt, haud procul à mari. Homer. οἳ δὲ Ζέλειαν ἔναιον. est & castellum huius nominis in Cyzico Diogeni in III. Cyzicenorum, & Zela urbs Ponti.

Aesopus & Tarsius flu.

Adrastea

Adrastea ab Adrasto condita cum templo Nemesis, Adrasteæ dictæ à poetis. Alijs à nymphe eiusdem nominis filia Melissi geniti ex Ida, qui primus regnauit in Trois: nonnullis ἀπὸ τοῦ μὴ διαδρᾶναι, id est, à non fugiendo.

Parium

Parus

Hanc Plin. Parium uocatum dicit. Parium enim Straboni oppidum in Propontide ponitur. de Paro & Pario insulis diximus.

Pytea

Percote

Arisba

Pitya & Pityea appellata à frequenti pinu, sita apud Aesopum. Percote media producta Home. καὶ πάλαι περκώτην. Arisba urbs Iasij regis, ex quo Diam Arisbam Hom. uocat. Arisbus item fluuius Thraciæ in Hebrum fluens. Multa enim loca, nominaq; Troiæ ac Thraciæ ferè communia erant, ut ait Strabo. Arisbas alias esse in Lesbo commemorat.

Chrysa

Chrysa in qua Apollinis templū cum eius simulacro, murem ei sacrum ad pedes tenente. Quapropter diuina ab eodē poeta appellatur χρυσῆν ζαθέην. Huius sacerdos Chryses expugnata ciuitate & filia Chryseide rapta ab Agamēnone, causa pestis demissæ Græcorū castris fuit: ex quo coactus Agamemnon eam reddere, & illius loco Bryseida Achillis rapere. Hinc initiū Iliadis Hom. Chrysas alias Steph. commemorat, apud Scyrum, apud Lesbum, in Bithynia, in Caria. est & insula Oceani, sic à Dionysio uocata ob auri copiā. Est & aurea Chersonnesus in India, quam χρυσῆν Græci uocant.

Lyrnessus

Adramictium

Lyrnessus, unde Achilles Briseida rapuit. Adramictum iuxta Caicum à filio Haliatti Crœsi fratre eiusdem nominis. Adra-

mytus

Apæsum — myctis uerò insula Lyciæ. Apesum ciuitas & flumen in me-
dio Lampsaci & Parij, quo deleto coloni Lampsacum
migrarunt, cum utræq; urbes Milesiorum essent colo-
niæ. dicitur & Pæsus & Apæsus ab Homero, sicut & A-
Pergamum Attali regia. — tarna & Terna, ut scribit Eust. Pergamum nobilis urbs
Troadis in mediterraneo, quam Caicus præterfluit. Hic At-
tali, & Eumenes regiam constituere, de quibus in Onoma-
tologis scripsi, qui nobilem hic bibliothecam constituere, ubi
cœptum prius chartis hœdinis scribi, quæ pergamena po-
Scepsis — stea sunt appellata. Scepsis, cuius etymum ἀπὸ τ̃ συν[illegible]
τὴν Ῥέαν. hoc est à commento quo Rhea est usa cum partui
pro Ioue lapidem supponeret, ut ait Steph. Ex hac urbe
Metrodorus Epicuri socius, & Neleus discipulus ac succes-
sor librorum Theophrasti. Antandrus in ora Troadis sub
Antandrus — Ida monte prope Mysiam, ab Antandro duce gentis Aeoli-
cæ. Aristoteles ait hanc quandoque dictam Edonide, cum
Cimmerij eam annos L X X X X. incolerent. Prope Antan-
Traianopolis — drum Traianopolis urbs. Attalis à Pto. Philadelpho ædifi-
Attalia Cylla — cata. Cylla urbs in qua Apollinis Cyllei templum. hanc Cyl-
Cylleus flu. & mons — leus fluuius præterlabitur ex Ida monte defluens per agrum
Antandrum. Et Cylleus item mons in eadem parte Strabo-
Smyntha — ni, Stephano autem utrunque Cylleum appellatur. Smyn-
tha, ubi item Apollo Smyntheus apud Hom. Myrina in ora
Myrina — Aeoliæ urbs ab Amazonis nomine dicta apud eundem in II.
Iliadis. Est alia in Lemno. Grynium urbs Myrinæorum Stra-
Grynium Lygdamum — boni, ubi & nobile Grynei Apollinis etiam templum. Lyg-
Apollonia Elea — damum, Apollonia, Elea. Achilleum oppidum iuxta tumu-
Achilleum — lum Achillis. Cuma ciuitatum Aeolicorum maxima Strabo-
Cuma — ni, dicta sicut Myrina de nomine Amazonis: Hesiodi pa-
tria ab eius patre relicta, ut ipse testatur. Huic ciuitati Te-
lephanes præfuit uir iustissimus, qui regionem eam pinis ar-
Lycii — boribusq; consituit, autor Heraclides de Politijs. Lycij Troa-
dis populi, quibus præfuit Pandarus Lycaonis filius, ubi
& Apollo Lycius colebatur: In quo lupus Apollini conse-
cratus cernebatur. Sunt & alij extra Troadem Lycij, de
quibus paulò pòst dicemus, qui ducibus Sarpedone & Glau-
co Troianis auxilio uenere. Lyceum quoque gymnasium
Dardanium urbs & pro. — Athenis Aristotelis schola. Dardanium ciuitas & promon-
Rhodius flu. — torium L X X. stad. ab Abydo distans. Inter hæc Rhodius
amnis emittit, ad quem, ut ait Strabo, in Chersonneso est
Hecubæ sepulcrum. — Hecubæ sepulcrum, quod Græci κυνὸσημα uocant. quidam
Rhodium dicunt in Aesapum emittere: Dardanium prisca
res est, & adeo spreta, ut Imperatores Romani Abydum
transtulerint, alij rursus in pristinam habuerint conditionem.
Hic quondam Sulla & Mithridates ad colloquium conuene-
Dardaniæ origo — re. Dardanos à Troianis Homerus diuidere uidetur, & ijs
quidem Hectora, illis uerò Aenean præficere Dardania
prius Teucris uocabatur. De quo Musæus historicus apud
Stephanum huiusmodi repetit originem. Dardanus ex He-
truria cum Harmonia & Iasio fratribus, surrepto Palladio
ex templo Mineruæ in Samothraciam uenit, ubi Cadmus
Agenoris filius inita cum eo amicitia, & defuncta uxore
Harmoniam duxit: Dardanumq; in Asiam cum manu socio-
rum ad Teucrum regem misit: à quo gener regno adscitus
eius filia Batia ducta, Teucridem post soceri mortem Dar-
daniam appellauit. Arrianus eum e Samothracia uenisse di-
cit ad Troadem, & Nesò, deinde Batiam filias regis Teu-
Sibylla filia Dardani — crorum duxisse: ex Neso Sibyllam, quæ uates fuit: ex al-
tera Erichthonium, & illum qui post eum regnauere susce-
Elea — pisse. Sunt & Dardanij alij apud Illyricos. Elea Aeolica
urbs, nauale Pergamensium, quondam Danaos dicta, Me-
nesthei ædificium. Est & altera prope Mysiam nauale Bi-
Cenchreæ — thyniæ. tertia in Phœnicia in medio Sidonis & Tyri. est de-
nique in Aethiopia palus cum tribus insulis. Cenchreæ urbs,
in qua moratus Homer. didicit ea, quæ scripturus erat

circa Iliada. alia nauale Corinthiorum. tertia in Italia. Aza-
nia siue Azanium urbs Straboni ex XII. Herodotus Aeza- — Azania
no protulit cum diphthongo ab Aezano Tantali filio. Asca-
nia, quam Nicolaus in IIII. historiæ dicit ab Ascanio Ae- — Ascania
neæ filio conditam esse: Est enim urbs & regio, ac palus in
Troade Eustathio. Homer. Τῆλ' ἐξ ἀσκανίης ἐριβώλα-
κος ἦλθον ἀμοιβοί. Pedasus urbs in Ida monte, quam in- — Pedasus
inter XI. Achilles expugnauit. In eiusdem montis uer-
tice Gargara plurali numero urbs Aeolica, ubi Lele- — Gargara
ges quondam habitauere: à Gargaro Iouis filio è Larissa
Thessaliæ Stephan. Epaphroditus uerò ait Gargara mon-
tem esse, neutriq; generis proferre oportere: Gargarus au-
tem ciuitas fœminini. Hellanicus Gargasum scribit ciuita-
tem, putatur tamen menda in litera. Garganus autem in
Apulia mons. Gergis urbs, unde Sibylla Gergithia. Phle-
gon in Olympicis scribit apud Gergithios templum esse A-
pollinis Gergithij, in qua Sibyllæ sepulcrum est: eius ima-
ginem Gergithij in nummis percusserunt Stephan. Eumenea — Eumenea
quam Attalus in honorem fratris Eumenis condidit, altera
in Caria, tertia in Hircania. Aphne urbs prope Cyzicum, — Aphne
altera in Libya, & Aphneis palus prope item Cyzicum.
Artace urbs Milesiorum colonia. Demosth. poeta. νάσατο — Artace
δ' ἀρτακίης ἱερεῖος ἀγαλλομένην. Sic enim Venus apud
eos uocabatur. Demetrius autem insulam esse dicit, & Ti-
mosthenes montem prope Cyzicum. Memorantur & aliæ
Epicteti urbes ab autoribus, Lampronea Hellanico, Peli- — Lampronea
chnus, Traianopolis, Attalia Stephan. Docimeium Eudemo- — Traianopolis
ni, Myrmissum Polemoni, Sigæum Straboni, Siga Heca- — Docimeium
tæo, Polyena Stephan. qui Eucarpiam in hac regione ob fer- — Eudæmon
tilitatem appellatam esse dicit. Montes quoque in eo nobiles. — Myrmissum sygæum
Ida ad Lectum promontorium pertinens ambitu stad. D X. — Polyena
est altera in Creta, unde Troiana hæc habuit originem. Te- — Ida
rea, mons in ora Cyzicena, conterminus Zelæ, Straboni — Lectū promō.
positus ἀπὸ τ̃ τηρεῖν, id est, seruare, quod in alto situ lo-
co facile omnia conuetur. Sicut etiam de Ida nonnullis ἀπὸ
τ̃ ἰδεῖν, propter late aspectum. Terea uerò Leucosyrorum — Terea
est urbs. Phalacra mons Idæ dictus ab arborum raritate & — Phalacra
caluitie, ob perpetuas in eo niues. est & promontorium in
Cercyra, ut Artemidorus in V. Deniq; quicunq; locus sterilis,
ubi nihil uirentium sit, Phalacra dici potest Stephan. Lectum,
Sigæum, de quo supra. Agamea mons & palus, dicta quod in — Agamea
eo loco exposita sit marino monstro Hesione innupta. Repe-
ritur & Agamus circa Heracleam Ponti Steph. Rhœteum à — Rhœteum Practius
Rhœtea filia Promethei Eust. Flumina item Epicteti Practius
inter Lampsacum & Abydum fluens Straboni. Rhindacus — Rhindacus
inter Epictetum & Bithyniam, in cuius ostio sepulcrum Ae-
geonis herois Mysi, quem Hesiodus in Theogonia filium cœ-
li & terræ uocat, qui & Gyges & Briareus dicitur Eust. Sca- — Scamandrus
mandrus fluuius ex nomine filij Hectoris. Xanthus flu. Troa- — Simois
dis & urbs Lyciæ. Simois & Scamander: quorum alter Si-
gæo, alter Rhœteo proximus, ambo in conspectu noui Ilij
concurrunt. Atque hæc quidem Epicteti siue Phrygiæ mino-
ris loca.

PHRYGIA MAIOR.

PHRYGIA maior cum Galatia à latere
septentrionis terminatur, occidentis cum
minore, austri cum Lydia, orientis uerò
cum Cappadocia. Eius urbs Nacolia in — Nacolia
reflexu Sangarij fluminis Straboni. à Na-
cole nympha dicta Stephano dicitur, & Nacoleia Græca
diphthongo, id est νακόλεια, sicuti Heraclea, Apamea.
Ptolemæo autem Nacolia. hodie uetus retinet nomen, re-
gia Turcarum in Asia ante quàm Constantinopolis cape-
retur. Berecynthus urbs, Berecynthia regio sacra deûm — Berecynthus
matri. in eadem parte Berytus. Berythus uerò Phœnicia — Berytus
urbs

urbs, Synada, quam dicunt Acamantem condidisse, qui post
Synada bellum Troianum cum erraret in Phrygia, nactus quen-
dam qui in ea regione locum expugnabat, cui auxiliaris ad-
cessit, à quo & loco postea donatus, primum è Græcia coa-
cta multitudine morades ad habitandum inuitauit, quorum
concursu Synagam prius ipse appellauit, postea literæ mu-
tatione Synada uocata Stephano. Hic marmor Synadicum
purpureis maculis, tracto colore è sanguine Atys pueri,
cum sese illo castrasset ex fabula. Papinius in syluis. Ipse
Acamantium cruentauit maculis lucentibus Atys. Acamantium ædificium
Acamantis. cui Theseus iuuanti bellum contra Solymos hunc
locum donauit. Parthenius in Aphrodice Acamantida hanc
urbem uocat. est & Acamantis tribus Attica. Aemonia
Aemonia urbs in eadem Phrygia Polyhistori, & Aemonium nemus
in Ponto prope Thermodontem, ubi Mars dicitur Harmo-
Alabastra niam genuisse. Steph. Alabastra urbs Herodoto, unde Steph.
Andrea lapidem gigni Alabastritem testatur. Andrea penultima pro-
ducta, urbs in qua lapis inuenitur, qui combustus ferrum
efficitur, admixtus cum cymino, distillat argentum adulte-
rinum: postremo permixtus fit orichalcum Straboni x i i i.
Sipylus Sipylus urbs, ubi fabula in saxum conuersæ Niobes, quæ se
Philemolium Latonæ fœcunditate prætulit. Philemolium, Dareon, Amo-
Dareon rion. Mancsium, Aphneon, urbes omnes. est alterum A-
Amorion phneon in Lydia, & Aphnitis palus apud Cyzicum. Me-
Mancsion deon. Myde urbs: Midea uerò apud Argos. Metropolis urbs
Aphneon à deûm matre ibi culta, Polyhistori. Sunt aliæ in Lydia, in
Medeon Thessalia, in alijsq; locis. Tembroum urbs, Characi Tym-
Tembroum brum, Menandro Tembreum. Siassus Phrygiæ uicus, in
Siassus quo ab initio coloni Cimmerij magnam uim frumenti sub ter-
ris conditam inuenere, ex quo diu uictitarunt, nomenq; lo-
co ex auspicio tali indiderunt ἀπὸ τοῦ σίτου, Stephan. Cha-
rax locus est circa Celenas, ubi Alexander res gessit, pro-
peq; Alexandriam urbem ædificauit. Alia in Caria, in Pon-
Dresia to, in sinu Nicomediæ nobile Emporium. Stephan. Dresia
urbs, Dionys. in Bassaricis. βυδλαμ δρησιάμ τε ὦ ὁ μηλόν-
Apamea quæ & Celene δεα γαῖαμ. Apamea insigne Emporium, ac secundum post
Ephesum, communeq; Italicorum Græcorumq; hospitum,
sita in Marsyæ fluminis ostijs, qui urbem mediam præ-
terlabens exit in Meandrum. Hanc Antiochus Soter à no-
mine matris appellauit. Hic fabula Marsyæ & Apollinis
de musica concertantium: sita est in mediterranea, dicata
Neptuno, Celeneq; appellata à Celeno Neptuni & Celenus
unius ex Danaidibus filio. Hæc ferè Strabo. Plin. uerò hanc A-
paneam à Seleuco conditam dicit, uocatamq; prius Dameam,
quòd ferocissimas gentes domasset: quo tempore Eratosthenes
Laodicea ait corruisse in Asia Solymorum & Lelegum, & Bebricum,
Geranea multorumq; populorum gentes. Laodiceam quidam in Phry-
gia ponunt, alij in Lydia, de qua inter Lydos dicam. Geranea
urbs Phrygiæ, est alia in medio Megaræ & Corinthi, quò se
recepit Ino Athamantem fugiens. Gerenia uerò in Laconica
Docantes urbs, item Geranthe. Steph. Docantes campus Phrygiæ. Al-
mona & Docanta fratres fuisse memorant, à quibus duo no-
Didymum mõs bilitata nemora Docantium & Almonum. Idem. Mons Didy
Sangarius mus matri deum sacer: unde fluuius Sangarius in pontum fluit
Euxinum. nonnullis Sangaron uocatur. Hermogenes in Phry-
giæ descriptione ait quandam Sangam nomine uenerantem
Marsyas Rheam in hoc flumine conuersam ei nomen reliquisse. Mar-
Gallus syas, de quo paulo suprà. Gallus, de quo Polyhistor in ij. de
Phrygia scribit, Gallum & Atyn genitalibus sibi ademptis,
Gallum iuxta Teriam flu. ad habitandum uenisse: cui Gallo
nomen indidit. Hinc omnis postea castratos appellari. Hæc
Steph. Ouid. uerò in Fastis Atyn puerum dilectum Cy-
beli ob pudicitiam sibi genitalia ademisse, & in hoc flu-
mine lauisse, ex quo Gallos eunuchos sacerdotes Deæ
uocari.

AEOLIA, IONIA, LYDIA.

POST hæc intra Taurum restant regio-
nes in eadem Asia describendæ. Aeolia, Io-
nia, Lydia, Caria, Lycaonia. Aeolos esse
Troadas palam est, qui maxime per Ae-
geum littus extenduntur uersus meridiem
cum Ionibus terminantes. Sed & ad septentrionem olim per-
uenerunt, & Phrygiam, Armenos, Matianos, Cissianos com-
prehendebant, ut Strabo testatur: quorum linguam clara il-
lustrauere ingenia poëtica, præsertim Sappho. Etymum tra-
hunt ab Aeoli filijs, unde genus id prouenit, uel quod ex
αἰόλα id est, uaria gente ac promiscua creuerint. Nam Ae-
les quondam etiam Dores appellatos esse compertum est.
Nec solum eos, sed omnes intra Isthmon Peloponnesiacum,
præter Atticos & Megarenses uocati sunt Aeoles. Quam-
obrem Pindarus cum dorice scribat uocat ἀιολίδα μολπήμ.
Igitur Asiatici omnes Aeoles ab ijs qui in Europa sunt Aeo-
libus profecti uidentur. Eorum ciuitates ad x x x. fuisse Stra- x x x. Aeolicæ ciuitates
bo est autor, quas in Phrygia atque Mysia, tum insulis Aegei Iones
maris ex magna parte attigimus: ad Ionas transeam, qui eo-
dem littore sequuntur, usque ad Phoceam. Iones appellati Eu-
stathio ab Ione filio Xuthi, quem Euripides conditorem
Asiaticæ telluris appellat: uir enim Atticus fuit, ex quo At-
tici prius Iones uocati: & in Attica Ias condita regio. Stra-
bo autem scribit Melanthum Codri filium ex Athenis in Asiã Melanthus Codri F.
concessisse, ibiq; partim à nepotibus, partim ab alijs x i i. x i i. Ionicæ
ædificatas esse ciuitates, quæ Ionicæ sunt appellatæ coloniæ.
Ephesum ab Androdo, Myuntem à Cydrelo, Erythram à
Gnopo atque his tribus Codri filijs: Miletum uerò à Nedeo,
qui genere Pylius fuit: Lebedum ab Andropompo, Colo-
phonem ab Andremone Pylio, Prienem ab Epiro Nedei fi-
lio: Teum ab Athamante, Phoceam ab Atheniensibus cum
Philogene, Clazomenas à Paralo, Chium ab Ogertio, Sa-
mum à Timbrione. Aelianus autem de ua. histor. Neleum Neleus Codri
Codri filium fuisse dicit, & has omnes condidisse urbes. Vi-
truuius ait Athenienses ex responso Apollinis x i i. colonias
in Asiam deduxisse, tradito negotio Xutho eiusq; filio Ioni. Ion
Sed & adeo postea creuere, ut Plin. ad l x x x. fuisse per
cuncta maria testetur. Quando Lydorum urbes Iones ferè
sunt, pariter & Lydia describetur, quæ ut ait Plin. perfu- Lydia
sa flexuosi Meandri cursibus, super Ioniam procedit: Phry-
giæ ab exortu solis uicina, ad septentrionem Mysiæ, ex me-
ridie Cariam amplectens, Mæonia antea uocata. Eius in pri- Mæonia
mis ciuitas (ut placet Herodoto) Ephesus Ionicarum claris- Ephesus
sima, a nomine & ipsa Amazonis appellata, pluribus ante
nominibus dicta, Vrychia, Ortygia, Ptelis, Arsinoe ab uxo-
re Lysimachi. Olim diluuio absumptam ipse Lysimachus
alio in loco communiuit, cuius calamitatis Durici Elaei ex-
tat epigramma. In hac templum Dianæ celeberrimum à tota
Asia annos c c. ædificatum, tanta ueneratione, ut Ephesij
in quodam bello, humano subsidio deplorato, funem à fori-
bus templi ad urbis mœnia suspenderint, ciuitatemq; quasi
soli Deæ tuendam permiserint. Eius incensor Erostratus, Erostratus
quanquam cautum fuerit ne quis eum nominaret, finem ta-
men cuius gratia flagitium perpetrauit uidetur adiecisse, eius
nomine ad nos usque per tot secula deducto. Smyrna in ora Smyrna
Ioniæ à Tantalo prius ædificata, dicta Naulochus, deinde
ab Amazone sicuti & pleræque Asiæ ciuitates appellata Ste-
phano. Strab. refert porticum eam & portum & bibliothe-
cam & gymnasium habuisse cũ Homeri tẽplo ac statua. Num-
numq; æreũ Homerũ appellãt, quoniã Smyrnenses cũ ut ciuẽ
suũ maxime sibi uẽdicãt. Passi & ipsi terræmotũ uelutis multæ
in eo tractu ciuitates M. Antonini principis tẽpore, à quo re-
stituta urbs fuit: meminit Philostratus in uita Sophistarũ. Huc è

tota

tota Asia literarum gratia conueniebatur. Erat enim Smyr-
na portus commodissimus, quo undique è Græciæ atq; Asiæ
regionibus omnes confluerent, gymnasium & philosopho-
rum & oratorum quondam fuit celebratissimum: nobilissi-
ma quoque hinc orta ingenia. Teos in media ferè Ioniæ ora
Herodoto, Athamantis ædificium, ex quo Athamantida eam
Anacreon uocat. historia sic se habet. Athamas quondam
locum considerans ubi ædificaret, iam parata materia, inter-
rogatusq; à Marte quousque meditaretur: respondit τέως,
id est, donec tibi ciuitatem ac templum constituam. est ho-
monyma in Aegypto, alia in Scythia, in qua palus esse di-
citur referta piscibus, ex quibus per serenum oleum manat
Teos in summa aqua tanta copia, ut colligi in uasa possit usibus
aptum. Hæc Steph. Strabo Teos dicit in peninsula situm, por-
tumq; habere. hinc quoque fuisse Anacreontem poëtam, Ape-
Clazomene liconem, Hecatæum historicum. Clazomene clara & ipsa
Ioniæ urbs, quæ insulas quondam habitatas in fronte septem
habebat. Prope Clazomenas Erythra prius Gnopopolis dicta
à Gnopo conditore: est homonyma in Libya, in Locride, in
Bœotia in Cypro, quæ nunc Paphus dicitur. Steph. Strabo
Erythra autem Erythram portum, & Coricum montem adiacentem
dicit habere: Sibyllamq; hinc Erythream tempore Alexan-
Colophon dri ortam. Colophon, unde Homerum plerique putant esse.
Priene Priene prope Ephesum parum à mari recedens. Myus, id
Myus est, μυῦς inter Ioniæ urbes prope Magnesiam Strab. Ste-
Cybelea phano Cybelea urbs Ioniæ. Herod. Cybelen dicit ciuitatem
esse Phœniciæ: est & Cybela Phrygiæ & Cybelum tem-
plum, unde Rhea Cybele dicta, in eo loco culta siue nata
Sillon Stephan. Sillon, Buchia, Glaucia parua Ioniæ loca. Lydiæ
Buchia regia Sardis, posterior rebus Troianis: huic imminet Tmo-
Glaucia lus mons in uertice exedram candido lapide extructam ha-
Sardis bens, nobile regum Persarum opus, unde late prospectus ex
Pactolus altissima specula est. Hinc Pactolus fluit aureis (ut ferunt)
ramentis, ex quo diuitias Crœso prouenisse. Hinc prope
Astyra Astyra etiam urbs sita, prope etiam Arima siue Inarima
Arima siue Inarima (utroque dicitur modo) ubi sepultum dicunt Typhœum à Io-
ue fulminatum, ut scribit Hom. nonnulli dicunt in Syria, alij
in Pythecusis Tyrrheni maris. Stephan. Tmolo etiam uicina
Asteria Asteria siue Asteris, ut Xanthus in IIII. Lydorum scri-
Asia urbs bit. Est & Asteria inter Cycladas. Asia urbs Sardibus pro-
Asius campus xima, & Asius campus prope Caystrum. Homer. ἀσίῳ ἐν
λειμῶνι καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα. & Asiane insula Aethio-
Hierapolis piæ, & Asis Isthmos. Dionys. poëta. ὑπέρτατος ἄσιος
αἶνος. Et Asia maior & minor. Hierapolis inter Lydiam &
Phrygiam: ubi sunt aquæ calidæ: dicitur sacra, quòd mul-
tis referta sit templis: hinc clari uiri fuere, inter quos Sera-
Philadelphia pion Stoicus. Est alia in Creta, alia in Syria. Philadelphia
Attali Philadelphi ædificium, de qua inter Lydos & Mysos
certatum aliquando est. Strab. Alia in Aegypto, alia in Sy-
Mastaura ria. Mastaura urbs ubi Rhea colebatur. Cuius etymum tale
Steph. recenset. Cum Ma uni ex ancillis Rheæ traderetur
à Ioue Dionysius nutriendus, interrogata illa à Iunone cuius
esset, respondit Martis: quare apud eos & omnis Cares
Dionysius Massari appellatur, & Rhea Ma, cui taurum sa-
Magnesia crificant, unde nomen inditum ciuitati, quam Chrysaoras flu.
præterfluit. Magnesia Mæandro uicina, colonia insignis è
Thessalica Magnesia orta: abest ab Epheso XXV. mil. antea
Thessalonica appellata. hæc Plinius Aelianus de uaria histo-
ria de his sic refert. Magnesij, qui iuxta Mæandrum acco-
lunt, cum aduersus Ephesios pugnarent, quisque eques suum
canem uenatorem, & seruum habebat speculatorem: pri-
moq; concursu canes dimissi, qui hostium ordines turbabant,
serui deinde subsequentes iaculis & spiculis debilitabant: ter-
tio loco equites superuenientes iam fessos hostes, ac turbatos
facile superabant. E Magnesia fuere Egesias orator, & Simon
musicus. Aethiopium locus Lydiæ iuxta Hylum, ubi Diana Aethiopium
Aethiopica colebatur, quòd Dianam agentem apud Aethio-
pas Apollo reduxit. Nonnullis uerò quòd eandem cum luna
putent ἀπὸ τοῦ αἴθειν Callimacho. Quidam enim Hecaten
fatentes, à ferenda face dictam Aethiopicam putant, ut Era-
tosthenes. Quædam alia oppidula locaq; Straboni Stepha-
noq; in hac regione ponuntur. Melampea, Magiste, Agra, Melampea
Mesogis, Thyessus, Cyalus, Lycosthene. Laodicea nobi- Agra
lis Lydiæ ciuitas, cui mons imminet Cadmus, unde Lycus Mesogis
fluit. Hanc exornant Zeno orator & Polemon eius filius, Thyessus
qui ob uirtutem regnum meruerunt, prius Antonio, po- Cyalus
stea Augusto concedentibus. Hæc Strabo. Plin. uerò, Laodi- Lycosthene
cea prope Lycum prius Diospolis, deinde Rhoas appellata. Laodicea
Eustath. autem, Laodicea Lydiæ, opus Antiochi Strato-
nices filij, in honorem eius uxoris ex Apollinis responso.
Hæc inter septem Asiæ ciuitates à diuo Ioanne apostolo com
memoratur. Trallis urbs Lydiæ, prius Anthea à florum fre- Trallis urbs
quentia dicta, uocata & Erymna Steph. Trallianos & Thes-
salos, Tyberius cognoscente Augusto oratione pulcherrima
defendit, ut Tranquillus ait. Colossis urbs apud Lycum flu- Colossis
uium, cuius meminit Herodotus. Strab. in XII. Colossem & Colosseni
ex urbe appellat coloris genus naturalis in lanificio, quo abun
dant. Plinius colorem hunc etiam commemorat. Huius urbis
meminit item noster Hieronymus. Ad hos igitur epistolæ
sunt Pauli, non ad Rhodios, ut uulgus putat. Flumina Ly-
diæ Pactolus, de quo suprà. Iardanus, cuius meminit Hom. Pactolus
ἰαρδάνου ἀμφὶ ῥέεθρα. Hermus Aeoliam ab Ionia distermi- Iardanus
nans. Cayster ex Ioniæ mediterraneis in mare tendit Aegeum Hermus
ἀπὸ τῆς κεκαυμένης χώρας, quod regionem iuxta habeat com- Cayster
bustam. Huic adiacens dicitur campus Caystrius Stephano.
Mæander omnium maximus, & flexuosus labitur, ex quo Mæander
contortos amnes reliquos Græci Mæandros uocant ex huius
similitudine. Item Prienem olim in ora sitam longo proscho-
mate mediterraneam Mæander fecit. Strab. Plinius uerò eum
ex monte fonteq; Aulocrene oriri dicit. Montes in hac regio- Cadmus mõs
ne, qui famam habeant, nulli præter Cadmum, unde Lycus.

CARES, LYCAONIA.

TRANS Mæandrum omnia ad Cares spe-
ctare Strabo dicit, eosq; fuisse quandoque
sub Minoe, & tunc Lelegas appellatos, &
insulas habitasse: deinde in continentem ue-
nisse, & multa maritimæ oræ ac mediterra-
neæ colonis abstulisse Ionibus & Doriensibus, multaq; rur-
sus perdidisse. Eis semibarbaram esse linguam Eustathius te-
statur, quòd passim per Græciam sparsi merebant, uel quòd
à Doriensibus originem habuerint, à quibus Halicarnassus Miletus
ædificata est, ab Atheniensibusq; Miletus, Caricæ nunc ci-
uitas: ex quo Cares aliqui atticissare, sicuti contra, Athenien-
ses nonnulli carizare uidentur. Primos omnium Græcorum
stipendijs militare docuisse, prouerbium hoc monstrat, ἐν
καρὶ τὸν κίνδυνον, ad illos qui commercium habent aliquod
cum hominibus parcis & auaris. Igitur Miletus urbs Cariæ,
ut diximus, mediterranea, Ioniæ caput, Nelei Codri regis
Atheniensium filij ædificium Herodoto. Straboni uerò Mileti
Cretensium ducis, uocata quandoque Lelegis, quod Leleges
eam incolerent: & Pityusa à frequentia pinuum. Locus Mi-
leti apud Branchiadas, quem Didyma uocant, ubi oracu- Brãchiadę Tẽ
lum Iouis Didymæi, quod Xerxes unà cum cæteris incen- plum Iouis
dit. Templum postea construxerunt omnium maximum ac Didymæi
subdiale, quod propter laxitatem & magnitudinem sine te-
cto remansit. Hæc ciuitas bis direpta, à Xerxe prius, de-
inde ab Alexandro, cum eum accipere nollet, sicuti Hali-
carnassus. Milesij colonias uaria in loca miserunt. Nam &

Nilum x x x. triremibus nauigantes. apud eius ostia murum condiderunt. Apud item Istri ostia, & apud Euxinum, & Calypso insula quandoque Miletus dicta est. Eius denique potentiæ testis illud apud Aristophan. in Pluto prouerbium πάλαι πότ᾽ ἦσαν ἄλκιμοι μιλήσιοι, id est olim potentes erant Milesij, in eos qui ex magna fortuna ceciderunt. Vellera item Milesia laudantur, ex quo prouerbium στρώματα μιλήσια. Fuere hinc Thales, Aeschynes, Timotheus citharœdus: Cadmus prosaicæ orationis inuentor.

Halicarnassus

Halicarnassus totius Cariæ regia à quodam Athe originem ducit, qui à Trœzene huc migrauit, sedemq; iuxta mare locauit ἀπὸ τῆς ἁλὸς καὶ ναστάτο, uocabatur & Isthmos & Zephyra Philoni. hinc Dionysius fuit historicus & Herodotus. Hic & Hecatomnus pater Mausoli, Idræi, Pißidori, Artemisiæ, & Adæ regnauit: ab Alexandro direpta, quod eum non receperit. Hic & Mausoli sepulcrum ab Artemisia conditum, inter v i i. orbis miracula uisitur.

Salmacis fons

Hic & Salmacis fons à Nympha eiusdem nominis, quam qui bibisset, uitio impudicitiæ mollesceret Straboni. Festus fabulæ causam adsignat, quod cum eius aditus parietibus angustis esset, occasionem iuuenibus potantibus dabat uiolandorum puerorum, ac puellarum. Ennius, Salmacida spolia sine sudore & sanguine.

Alabanda

Alabanda urbs, ab Alabando Euhippi filio dicta Characi: sed & aliam Alabandam scribit Steph. in eadem Caria felicißimam, ex prouerbio uetere uocari, ædificium Caris, qui eam de nomine filij Alabandi appellauit, quem ex Callirhoe Meandri filia suscepit: Alabandus enim Carum lingua, equo uincens dicitur. Ala equus, & Banda uictoria.

Mycale mons

Mycale mons & urbs Herodoto ἀπὸ τοῦ μυκᾶσθαι, quod hic Gorgones reliquæ Medusæ caput ululatu conquerebantur, uel ἀπὸ τοῦ μυχοῦ, quod in recessu Carici maris est. Mycalessus uerò Bœotiæ est mons contra Samum arboribus densus, uti suprà docui.

Phocea

Phocea Mycali opposita Phocensium Græcorum colonia prope Hermi ostia, initium Ioniæ Straboni.

Myndus

Myndus urbs in ora Steph. Hinc fuere Apollonius & Zenon grammatici. Myndones uerò gens Lybica est.

Bargila

Bargila prope Myndum & Iassum quam Cares Andanum uocatam esse dicunt: Achillis ædificium à Bargilio nomen adepta, quem ab equo pegaso interfectum Bellerophon hac ciuitate honorauit. Stephan. Hinc sinus Bargilicus appellatus. Iassus Cariæ ciuitas in insula regionem habet sterilem atque piscosam, de qua inter insulas Ionij diximus.

Carianda
Chrysaoris

Carianda oppidum in insula & lacus. hinc fuit Scylax historicus. Hidaßus urbs à filio Bellerophontis. Steph. Chrysaoris, quæ postea Hadrias dicta Apollonio in Caricis. Sunt qui Cariam omnem Chrysaorida uocent.

Suangela

Suangela, ubi Sepulcrum Caris, ut indicio nomen est. Suangela enim lingua Carica regis sepulcrum dicitur. Octo enim urbes in hanc unam contulit Mausolus.

Syrna

Syrna ædificium Podalirij medici Machaonis filij, cuius huiusmodi Steph. historia narratur.

Bypasus

Podalirium tempestate iactatum, pastor quidam Bypasus nomine in littore excepit, duxitq; ad Damethum Cariæ regem, cuius filiam Syrnam forte eo tempore à tecto collapsam Podalirius curauit, pro quibus meritis eandem ei locauit Chersonneso pro dote tradita, in qua ille duas constituit urbes, Syrnam in uxoris, & Bypasum in pastoris, qui eum exceperat memoriam.

Hecatesia
Euonyma
Curopolis
Monatus
Mylasa
Triopum
Telandrus
Alma
Amos
Arconesus
Pthir mons

Sunt & illa minora oppida, Hecatesia, Euonyma, Curopolis, Monasus, Mylasa, Triopum, Teladrus, Alma, Amos, Arconesus, Harpassa, Bargassa, Balbe, Delmesa. Caunus in insula. de qua inter insulas Aegei dixi. Phthir Cariæ mons prope Miletum, eo quòd locus pinus abundet, quarum flores Phthires Græce appellantur, quòd quandam similitudinem cum pediculis habeant. Et de Caria quidem hæc, NVNC LYCAONIA, quæ tota mediterranea est, Tauro à Cilicia Trachea diuisa, à septentrione Cappadociæ contermina, ex qua parte Tetrarchiam habet ciuitatum x i i i i. inter quas celeberrima Iconium, Thebasa in Tauro, Idea in confinio Galatiæ atq; Capadociæ.

Lycaonia
Tetrarchia ciuitatum x i i i i.
Iconium
Thebasa
Idea

Iconium enim prope Taurum est dictum ex imagine siue idolo, quod Prometheus & Minerua iussu Iouis hic finxerant secundum fabulas post diluuium Deucalionis, uentoq; inde inspirante animatum. Steph. Apud hanc urbem Imperator Conradus, dum expeditionem haberet Hierosolymitanam, insidijs est petitus Manuelis Imper. Constantinopolitani.

LYCIA, PAMPHYLIA, Cilicia.

NVNC regio Chersonnesi extra Taurum, quæ Straboni in angusta ora est à Lyciæ monte Dedala incipiens, usq; ad oram Ißici sinus, quæ præternauigatio stad. M. DCCXX. admodum portuosa, ubi Lycia, Pamphylia, & Cilicia, adiacentesq; ei regiones Pisidia, Cybira, Cabalia sitæ sunt.

Dedala mons Lyciæ

Lycios Dionysius propius mari ponit, Lycaones uerò magis orientales & mediterraneos, quorum Hom. in Catalogo nullam fecit mentionem, sed tantum Lyciorum, quos duobus in locis ponere uidetur. alteros in Troade, quos suprà commemoraui, alteros in Caria, de quibus nunc loquimur: incertum utris utri originem dederint. Strabo tamen dicit, quòd è Troia Lycij in Syriam migrantes locum hunc occupauerunt. Herod. Lycios, qui apud Cariam sunt, ex Creta aduenisse dicit, duce Sarpedone Minois & Rhadamanthi fratre: ac tunc primum Tremylas, cum prius Solymi dicerentur: postremo adueniente Lyco Pandionis filio regis Athenarum, & in partem regni à Sarpedone recepto Lycios dictos, genus alioqui ferum ac durum, belloq; natum, Sagittarios optimos corneis utentes arcubus, & telis arundineis, pellibus humeros caprinis amictos, & capite coronas gestantes,

Lycij Tremyli dicti
Sarpedon

Eos in bellum Troianum Sarpedon duxit Bellerophontis & Laodamiæ filius, alius à superiore Cretensi, ut Homer. Sarpedon Lycios, Glaucusq; in bella uocabat è Lycia longe Xanthi prope prata fluentis. Longe è Lycia dixit ad differentiam Lyciæ, quæ apud Troiam est, cuius uiris præerat Pandarus, ut enarrat Eustath. Tremyle autem (uti suprà memoraui, Lycia dicta, & Lycij Tremylenses, à quodam Tremylio, cuius originem Paniasis poeta, apud Stephanum pulcherrime his uersibus notat, Ἔνθα δ᾽ ἔναιε μέγας Τρεμύλος, καὶ γῆμε θύγατρα, Νύμφην ὠγυγίην, Πραξιδίκην καλέουσι, Συμβρῷ ἐπ᾽ ἀργυρέῳ ποταμῷ παρὰ δινήεντι. Τῆς δ᾽ ὀλοοὶ παῖδες Τιμῶος Ξάνθος τε Πίναρός τε, Καὶ Κράγος, ὃς κρατέων πάσας ἐλήιζετ᾽ ἀρούρας.

Lyciorum oppida x x x v i

Lyciam olim L x x. oppida habuisse, Plin. testatur, suo tempore autem, x x x v i. In hac Strabo sex maximas dicit esse ciuitates. Xanthum, Patara, Pinaram, Olympum, Myram, Tion. Ii cum iuste uiuerent libertate donari à populo Romano meruerunt, uideruntq; euersos uicinos & Isauriam & Cilices. Xãthus urbs & fluuius à Xantho quodam, qui ea incoluit loca: est & Troiæ fluuius & ciuitas in Lesbo. Steph. Patara urbs & promontorium Lyciam à Caria diuidens, plurali numero, de qua Eustath. huiuscemodi narrat historiam: Patarus & Xanthus filij Lapeonis piraticam primi exercuerunt: tandem finito errore in Lyciorum terra constitere, quorum alter Xantho, alter Pataris nomen dedit. Aliud etiam etymum repetit ἀπὸ τῶν παταρῶν, quod est uenter uel arca. Dicunt enim arculam quandam, ubi erant picta Apollinis arma, sagitta, arcus & lyra, uento in mare Lyciam deportatam, inde in Chersonnesum delatam, unde & Chersonnesus ipsa Apollini sacra & Patara nomen accepere. Sunt & qui à Patara Apollinis filio uelint appellatum.

Patara
Pinara

Hinc S. Nicolaus præsul fuisse traditur. Pinara ciuitas Lyciæ maxima

Olympus
Corycus
Phaselis
Olbia
Attala
Chelidoniæ insulæ
Assus
Sura
Manteum
Drepane
Chimera
Phellus
Antiphellus
Dedala
Cragus
Anticragus
Solymus
Olympus
Cataractus
Pisidarum oppida
Selga
Segalasum
Petnilisum
Bias
Cremna
Pityasum
Ambiada
Anabura
Sinda
Arasum
Tarbasum
Termessum
Selga potentissima
Teumessus

maxima, occubans Crago monti, à Pinaro Tremiletis filio ædificata, ut dixi. In huius regionis exordio Olympus mons, Corycus oppidum in ora munitissimum. Phaselis in ora sita, tribus porticibus ornata Straboni. Hic ut ait Pausanias templum Mineruæ, ubi lancea Achillis seruabatur. Deinde Olbia urbs. Deinde Attalia ad ostium Cataracti fluminis, ab Attalo Philadelpho ædificata, & in Corycum uicinam habitationem translata. est & Attalis in Lydia. Chelidoniæ insulæ tres Lyciæ stad. spatio adiacentes Strab. Ptolemæoq́;. Est & Chelonia insula in mari rubro, & Chelonij populi Illyrij. Assus urbs in alto sita loco, de qua inter insulas dixi. Sura, Manteum Lyciæ, Drepane, Chimera, Phellus, Antiphellus, mediterranea sunt oppida Straboni. Montes Lyciæ Dedala, Cragus à Crago filio Tremiletis patris Praxidicæ nymphæ Polyhistori, in Lyciacis apud Stephanum. Anticragus, Solymus, Olympus. Flumen uerò Cataractus è Tauro meridiem uersus in mare Pamphylicum labens Pamphyliam à Lycis disterminat Ptolemæo Straboniq́;. ADIACENT præterea Lyciæ, Ciliciæq́;, Pisidæ, Cabalenses, Cybirenses, Solymi, Isaurici. Pisidarum oppida Strabo hæc commemorat, Selgam, Segalasum, Petnilisum, Biaden, Cremnam, Pityasum, Ambladam, Anaburam, Sindam, Arasum, Tarbasum, Termessum. Ex ijs alij sunt omnino montani, alij ad montium ima descendunt, ex utraque parte, & in Pamphyliam, & in Myladem Phrygibus, Lydis, & Caribus finitimi. Horum potentissima Selga Lacedæmoniorum ædificium. Alexandrum uenientem præter alios, non ut serui, sed ut amici ceperunt, ut Strabo etiam dicit: ex eorum montibus Eurymedum, & Cestium flumina in Pamphylium labi pelagus, & apud eos Storacem paruam arborem nasci, è cuius scobe corrosa à uermiculis fit succinum eius nominis. Præterea eos iuste degere argumento est nomen, quod Græci ἀσελγὲς, addita α improbos significant, ut ait Stephanus. Teumessus quoque Pisidiæ ciuitas, Cybiræ imminens, & Telmessis promontorium prope Anticragum cum portu Straboni. Eustathio autem Termessum hunc Pisidiæ uocari: Telmessum uerò Cariæ ciuitatem deprehendimus, ubi magicæ artis originem fuisse, & Cicero & Plinius sunt autores. Est enim Aristophanis Drama τελμισσεῦς ex quo duplici ss, Stephan. Telmessum scribendum putat. Sed & Termessum Pisidiæ geminum dicit, maiorem &, minorem uocatum, alterumq́; alterius coloniam esse. Termessum etiam Bœotiæ montem. Strabo item dicit

Solymi
Bellerophon
Isandri sepulcrum
Cabalenses
Bubo
Oenada
Cybirenses
Isauria

Telmessenses, sicuti & Cabalenses, Solymi putantur esse à Solymo monte. Illis imminente proximum & Bellerophontis uallum, & Isandri filij sepulcrum, qui in bello cecidit contra Solymos. unde Homerus ait, Δεύτερον αὖ σολυμοῖσι μαχέσατο κυδαλιμοῖσι. & de filio Isandro sic ait, οἱ υἱὸν ἄρης ἆτ❍ πολέμοιο μαρνάμενον σολυμοῖσι κατέκταν. Ex quo apparet Solymos alios à Lydis fuisse. Eos Strabo putat Mylios esse. Mylia enim urbs montana, quæ ab angustijs Termessi ad Apamearum regionem pertinet. Cabaliam enim & Cabalienses populos in mediterraneis Lydorum Plinius ponit, quorum tris urbes dicit Balburam, Bubonem, Oemadam. Straboni uerò Oenoandum: Quarum conuentus adiuncto Pisidio Telmisso, Tetrapolim uocari. Cybiram uerò & Tabas duos fratres condidere Cybira & Marsyas. Hic in loco arduo supra petram ex argumento nominis ciuitatem uocauit. Taban enim Græci molarem dicunt Stephano. At Cybirenses Cabalensem agrum incoluere, unde coloni in Ciliciam uenere. Strabo. Cybirensis administratio inter maximas totius Asiæ censetur. Quatuor enim linguis utebantur Pisidarum, Solymorum, Græcorum, & Lydorum. Isauria regio & ciuitas Lycaonibus finitima prope Taurum sita montem, latrocinijs & ipsa uacans à P. Seruilio cognomento Isaurico expugnata. Fuit eius etiam oppidum Derba & Derbenses populi.

Derba
Pamphylia
Sida
Aspendus
Cilices
Cilicia duplex
Tarsus

PAMPHYLIA restat & Cilicia ex Chersonneso. Pamphylios è socijs Amphilochi & Calchantis, qui è Troia sunt secuti, ex argumento nominis esse, ex ijsq́; alibi alios dispersos, & ex uaria gente huc collectos, autores sunt Herod. & Strab. Cognominatam uerò Mopsopiam, & cum Cilicia coniunctam, & mare item Pamphylium cum Cilicio. Plinius. Eorum urbes Sida Cumanorum colonis cum Palladis templo. Aspendus, ædificium Argiuorum, olim clara. Hic Veneri suibus sacrificabant, eo quod autor eius generis Mopsus ex Argis huc proficiscens primum obuium sacrificare uouerat: occurrit autem sus, ut ait Stephanus. Arrianus autem de gestis Alexandri scribit hanc gentem affecto incommodo Alexandri exercitu, ei L. talenta equosq́; totidem, quos nutriebant regi, dare promisisse: à quibus deinde fœdera frangentibus pro L. centum ab Alexandro exacta fuisse. Cilices autem à Cilice Agenoris filio, qui ad inquirendam missus Europam, ad piraticam se conuertit: tandem partis opibus, hanc sibi sedem cum socijs delegit. Quapropter Cilices piratæ dicuntur primi, autoris flagitio ad posteros manante. eos Cn. Pompeius trimestri bello superatos partim relegauit, partim supplicio adfecit, mariaq́; propterea liberosq́; undiq́; commeatus reddidit. Ciliciam in formam prouinciæ redactam rexit quandoque M. Tullius non sine magno repetendæ urbis desiderio, ut in eius apparet epist. Strabo & item alij in Thraciam quæ ad mare & Issicum sinum usque protenditur, ac campestrem, quæ cum Isauria ac Lycaonia terminatur, diuidunt. Ciliciæ partes Caramanni è Turcarum genere ac familia, annos prope CCL. occupauerunt, unde ab Othomannis eiusdem sectæ nostris temporibus pulsi, ex eisq́; Abraamus Caramanus ad Pium II. Pont. imploratum auxilia misit. Inter Ciliciæ urbes Tarsus nobilissima: ædificium Sardanapali. Argiuorum deinde colonia fuit sedem quærentium. Etymum eius à Tarso prouenit, id est, parte pedis equi Pegasi in eo loco cadentis confracto, uel ἀπὸ τ͂ ῥέμβειν, id est, errare, quod post diluuium ibi primum terra cœperit prope tauricos montes exiccari. Tarsus enim apud Græcos multa significat, partem supremi pedis iuxta digitos, ordinem remigantium, uolucrum alam, calathum, in quo caseus coagulatur aut conditur: addita uerò adspiratione audaciam. Campum habet quem Hom. ἀλήϊον uocat, id est, erraticum, ubi scribit Bellerophontem postquam ex equo cecidit, claudum, ac monte lapsum procul ab hominibus errasse. Præterea ab amne Cydno abluitur. hæc ex Eustath. Strabo gymnasion ibi fuisse, studiumq́; literarum magnopere uiguisse tempore præsertim suo testatur: fama secunda post Alexandriam. Tarsi complures fuere eloquio insignes, qui in sophistica facultate claruerunt: quos in Onomatologia adnotaui: omnium tamen obstruxit luminibus uas electionis, doctorq́; gentium Paulus noster. Liberam esse gentem Plinius testatur. Solœ urbs à Solone, qui leges dedit Atheniensibus, cum exularet à patria hic colonos constituit. Cum uerò Atheniensium linguam Barbari paulatim inquinassent, Solœcizare dicti sunt, eorum exemplo, qui corruptè loquerentur, ut Eustath. Strabo autem dicit Argiuorum opus esse, & Rhodiorum, qui à Lindo uenerunt. Scribitur in

Solœ
Soli, quæ & Pôpeiopolis
Canephoræ
Adana
Sarus

Antiquis uoluminibus. Solœ pro Soli, quemadmodum & apud Tullium in III. de natura deorum reperitur Canephoræ pro Canephori, ratione diphthongi Græcæ seruata. Ea & Pompeiopolis appellata, quòd Pompeius deuictos piratas, quos uenia dignos putauit, hic collocauerit. autor Strabo. Adana urbs neutri generis. hanc incoluere Adanus & Sarus, cum Tarsensibus bellum gerentes: ac potiti ea regione, alter Adanam ciuitatem, alter Sarum flu. uicinum

(quod prius Cœranum uocabatur) de suis nominibus appellauerunt. Terra ipsa parum à mari recedit, inter Sarum & Pyramum. Sarus enim adeo rapide fluit, ut in eum proiecta procul in ripam more teli repellat. [Anchiala] Steph. Anchiala, Dionysio Anchialea appellata, sicut Thessalonica & Thessalonicea. Anchialam Sardanapalus simul cum Tarso uno die ædificauit, ubi & sepulcrum & eius statua cum epigrammate Assyrijs literis, de quib. in onomatologia dixi. testis Aristob. Strab. Nonnulli ab Anchiale Iapeti filia, ex qua filius Cydnus ortus, qui fluuio nomen dedit, autor Eustath. [Mallus] Mallus in ora & alto sita monte à Mallo conditore, ut Stepha. ex autoritate dicit Callimachi. Strabo uerò aliter. Mopsum uidelicet & Amphilochum hunc locum ædificasse: sed Eustath. oraculo admonitos dicit: ubi coruus Mallon, id est, lanam ore ferret. Sunt & Malli Indorum populi, apud quos Alexander de uita periclitatus est. [Amaxia] Amaxia urbs Thraciæ, Siliciæ Straboni. Incola Amaxeus. Anazarba intus sita, nunc Cæsaraugusta Plinio, unde Dioscorides medicus, & Asclepiades grammaticus, qui de fluminibus scripsit. [Coricum] Coricum oppidum, portus, & specus: unde crocum coricium Plinio, de hoc postea dicemus. Est & mons apud Erythram Ioniæ. tertium paruum Mithridatis oppidum in ponto. [Pania, Rœzus] Pania nauale Ciliciæ circa campum Aleium, est item spelunca Palestinæ Stephano. Rœzus nauale apud ostia Sari fluminis. [Eleusa insula, quæ Sebasta] Eleusa insula Ciliciæ, quæ nunc Sebasta. Mopsus apud Pyramum fluuium Mopsi ædificium Straboni, Incolæ Mopseatæ, unde fuit Heraclides Mopseata nobilis grammaticus. In hac urbe fuerat nobile templum Vestæ ab Hadriano ædificatum, quod ex lapidis inscriptione Græca deprehendimus nuper effossi ad radices palatij: ubi templum Vestæ Romæ fuerat his uerbis à me conuersis. Imperatori Cæs. diui Hadriani F. diui Traiani Parthici Nepoti. diui Neruæ pronepoti. T. Aelio Hadriano Antonino Augusto pont. Max. Trib. pot. III. Coss. D. D. Seruatori Hadrianæ Vestæ, quæ apud Mopsum est Ciliciæ ciuitatem liberam & amicam ac sociam Romanorum S. P. Q. ob diuinam eius iustitiam in iuribus illius firmiter ab initio conseruatis. [Castabala, Aphrodisias, quæ Zapyrus] Præterea Castabala, Aphrodisias, Zapyrus appellata Stephan. altera inter Lydiam & Cariam & in Africa prope Cyrenen, in Scythia, in Cypro, in Aethiopia, in Hispania. Sunt & insulæ duæ apud Alexandrum, Aphrodisiæ uocatæ. [Issus] Issus qui & sinui nomen dedit, idem & Alexandria dicta Plinio, ubi Dareus superatus ab Alexandro fuit. [Coracesium, Holmus, Seleucea, Olympus, Amanus] Coracesium, Holmus, Seleucea. Montes, Olympus, Amanus Tauri pars, Ciliciam à Syria disterminans. Dicunt huc Orestem cum Iphigenia & Dianæ simulacro uenientem à furore desijsse. Nam amanis apud Græcos sine insania dicitur. [Ciliciæ portæ] Sunt & apud Arabes populi Amanitæ uocati Iosepho: apud hunc uerò portæ sunt Ciliciæ, claustra quædam ad Syrios aliasq; barbaras nationes arcendas. Hunc primus transgressus Seleucus pater magni Antiochi, & ipse quoque Antiochus intra hunc se ex fœdere continere iussus est à senatu. [Sarpedon, & Zephyrium promotoria] Promontoria, Sarpedon, Zephyrium, prope Calicadni fluuij ostia, per quem Seleucia aditur. [Pyramus, Cydnus] Flumina Pyramus & Cydnus ex Tauro in mare profluunt Pamphilium: Pyramus & Cydnus & Pinarus dicitur, de quo uaticinium huiusmodi antiquum Apollinis fertur. ἔσσεται ἐσσομένοις ὅτι Πύραμος εὐρυδίνης, ἠϊόνα προχέων ἱερὴν εἰς κύπρον ἵκηται. Cydnus Plinio recipit amnes LX. Torrentes amplius centum. Hunc frigiditatis nimiæ infamauit Alexandri quondam morbus inde contractus. ABSOLVTO Chersoneso breuiter quæ nostra hic ætate gesta sunt attingam. Hæc loca à Caramanis occupata fuisse: deinde ab Othomanis supra commemorauimus. Veneti igitur anno M. CCCLXXII. inito cum Casano Persiæ rege fœdere littora Ciliciæ Classe infestarunt, & ut ex literis quas ad Antonium Donatum oratorem apud Sixtum Pont. miserunt apparet, cepere oppida quædam, inter quæ Sechir appellatum. & Coricum antiquum & munitissimum, quæ Caramanis ac Casano restituere. Testabantur quoque Casanum cum maximis copijs Euphratem transmisisse, uenisseq; in Capadociam per eam partem, quæ patet à Syria. Cepisseq; simul & diripuisse Cæsaream, atque Sebastiam maximas urbes, quarum altera Caramani erat, abestq; à Corico iter quinque dierum. Indeq; ire constituisse ad Iconium, inde contra Othomanum. Castellum autem Bir, quod est in Syria, cum aliquandiu obsedisset, fretus Sultani auxilijs, tandem pugna commissa Othomanus fugatur, tantoq; in hac terrore repellitur, ut Euphratis ponte impetum non sustinendo dirupto, bona pars fugientium submergeretur. Hæc summa epistolæ.

R. VOLATERRANI

COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIBER XI.

SYRIA.

SYRIA lata quidem regio, & quæ numerosos continet populos diuersis appellata nominibus, ut plane docent Herodotus, Ptolemæus, Strabo. Nam & Comagena est, & Phœnicia, & Seleucis Syria, & Cœlosyria, & Leucosyria, & Palestina: Plinius uerò addit & Mesopotamiam, & Babyloniam nomine Syriæ contineri. Dionysius poëta Syriam uocari dicit circa Libanum & Casium montes usque Sinopen, inde postea Assyriam incipere. Eratosthenes Syros ait appellari ἀπὸ τ̃ σύρειν, quod in ijs regionibus maria sint tumida, in continentemq; limum trahant fluctibus admodum utilem. Plutarch. in parallelis Syriam uocari dicit à Syro Apollinis & Sinopes filio. Terminatur enim Amano monte, à septentrione: ab Austro, felici Arabia: ab occidente, Aegyptio pelago: ab oriente Euphrate. [Comagena, Samosata] Igitur post Amanum & Ciliciam Comagena est, cuius caput Samosata Straboni. [Seleucis Tetrapolis, Seleucea] Seleucis Tetrapolim continet. Quæ quatuor clarißimis constat ciuitatibus, in totidem antiquitus Satrapias diuisis, Antiocheam, Seleuceam, Apameam, & Laodiceam, quas omnis condidit Seleucus Nicator, primus è Seleuciorum familia uir maximus: quapropter in monte Casio ei ut heroi solennia celebrant. Primam ac maximam patri ædificauit, secundam atque fortißimam sibi, tertiam uxori, Laodiceam uerò matri, ut idem scribit autor. Ex ijs Seleucea sita est in ora ad Orontis ostia, cui mons adiacet Pieria Ptolem. Straboniq; appellatus. Polybio [Orontes] uerò Coryphasius. Orontes enim flu. Typhon prius est appellatus ob Typhonem apud eum fulminatum, ut scribitur de Arimis in Iliade: deinde mutato nomine, ab illo qui in eo pontem fecit Orontes est appellatus. Ex Libano enim oriens per agrum Apamiensem prope Antiochiam & Daphnem in mare Seleuciæ proximum defertur. hæc Strabo. Polyb. insalubres cum aquas humanis corporibus & accolis [Antiochia] dicit habere. Antiochia XII. mil. paß. à mari recedit montibus clausa: portum habet ad Orontis ostia, qui sancti Simeonis hodie appellatur. Hic Syriæ totius Metropolis erat, regiaq; Seleucidarum in quam omnis uires Nicator contulit, prius Reblata dicta est in libr. IIII. Regum, quò Sedechias rex captus ad Nabuchodonosor Babyloniæ regem perductus, atque oculis priuatus est. Eam seruos Abraami ædific

ædificasse sacra docent uolumina. Postremo Iustiniani principis tempore, Theopolis est dicta. Romani eam cum reliqua Syria per L. Scipionem uicto Antiocho recepere, floruitq; sub eorum imperio annos ferè mille. Deinde unà cum Hierosolymis capta à Saracenis: demum post annos centum sedente Vrbano II. iterum unà cum ipsis recuperata à principibus

Antiochia quando capta

Christianis, & Boemundo tradita. Rursus autem à Saladino trium spatio mensium expugnata, nec unquam postea recepta. In qua expugnatione non prætereundum memorabile facinus uirginũ religiosi cuiusdam cœnobij. Hæ si quidem cum primum urbem captam conspicerent, miseraq; omnium cæde compleri, nec uitæ cuiusquam nec pudicitiæ parci, adhortatione inter se mutua, gladijs ora sibi dehonestarunt, fœdamq; hostibus laniatis uultibus, ac manante cruore speciem præbentes, libidinem formidatam auerterunt, quamobrem ad unam omnes salua pudicitia necatæ. Hic prima cathedra principis Apostolorum, Christianiq; primum appellati, cum antea discipuli dicerentur. Sub Antiocheno patriarcha XX. prouinciæ XIIII. Metropolitani CLIII. præsules, & in urbe CCCLXVI. templa fuere. Sex uerò urbes sub duobus primatibus, quos catholicos uocabant, habebat. Quorum alter Irinipolitanus, id est, Baldacensis, quæ ciuitas quondam Babylon dicta est. Alter uerò Ancensis, qui Persidis primas appellabatur. Plures Antiocheas Stephanus commemorat, In Lycia ab Antiocho Epiphane ædificatam, in Mesopotamia Mygdoniam appellatam, à Barbaris uerò

Nisibis

Nisibis: in Arabia Semiramidis opus, in Lydia prope Pyramum fluuium, apud Pieriam, quam Aradum Syri uocant,

Apamea quæ & Pella

& alijs nonnullis etiam locis. Apamea tertia Tetrapoleos intus ad Orontis sita fluenta, uocata Chersonnesus, ob aquarum circumfusionem, & Pella ac Alexandro cognominata, ex patriæ nomine, quod huc milites Macedonum conuenirent, & equi alerentur. Tenuit eam Tryphon, cui cognomentum Diodoro, natus Cosianis castello Apamiensium, educatus Apameæ & regi commendatus. Cepit etiam Cæcilius Bassus exul cum duabus legionibus, duosq; exercitus Romanos sustinuit. Tandem conditionibus quas uoluit, trans-

Laodicea quæ Rhamara

egit. Strabo. Laodicea quarta Tetrapoleos, prius Leuca, & longe antea Rhamata ab Hebræis uocata, ut Philo testatur. Ex matre deinde Seleuci Nicatoris nomine mutato à barbaris postremo Lyche appellata est, terra fructuum omnium, tum uini feracissima, quod abunde Alexandrinis suppeditat. Eam non paruo incommodo adfecit Dolobella in eam confugiens, & expugnatus unà cum ciuitate atque interfectus à Cassio: ultima sanè à nostris in Hierosolymitana expeditione capta. Tancredus princeps Antiochenus eam die quo Apameam subegit. Alia est in Lydia, tertia in

Daphne

Lycaonia, quarta in Media. Daphne urbs amœna prope Antiocheam religione sacra, ubi fons & lucus, templumq; Dianæ & Apollini. Quorum festum mos Antiochensibus

Casius mons

huc conuenientibus celebrare, ut ait Strabo. Casius mons

Casiotis regio

Seleucidem à Tripolitana regione diuidit, iuxta mare situs nomen regioni Cassiotidi dedit. Alter in Aegypto. In hoc

Casianæ uestes

textæ nobiles & arte laboratæ uestes, quæ Casianæ dicuntur Eustathio. Reges nunc Syriæ prosequar, quos Appianus in Syriaco, in hanc sententiam commemorat. Primus

Reges Syriæ Seleucus, Nicator

Syriæ rex post Alexandrum, Seleucus Antiochi è ducibus Philippi Macedonis, & Laodices filius cognomento Nicator, eo quod corpore ingenti ac robusto fuerit, taurumq; syluestrem in Alexandri sacrificio olim elapsum uinculis, sese opponens, utraq; manu tenuerit, quod in statuis conspicitur, quibus cornua desuper adiecta sunt. Vrbes autem condidit Antiocheas XVI. in memoriam patris. in honorem uerò matris quinque Laodiceas. nouem suo nomine Seleucias. quatuor suis uxoribus dicauit, tres Apameas, & Stratoniceam unam. Quarum ætate nostra, illustriores adhuc extant: Seleucia quæ in maris littore sita est, & quæ supra Tigrim fluuium. Laodicea uerò in Phœnicia. Sub Libano monte Antiochea. Syriæ quoque Apamea. Huius item meminit & Trogus libr. XVI. Multa feliciter bella gessit, Babylonem cepit, Bactrianos expugnauit, ad Indiam usque penetrauit. Quæ post Alexandri mortem, ueluti iugo seruitutis excusso, præfectos eius occiderat. Compositis in oriente rebus, cum Lysimacho congressus, eum prælio uicit atque occidit. Lætus itaque tali uictoria, cum se præsertim solum de Alexandri exercitu uictoris uictorem remansisse conspiceret, nescius fati, post menses septem & ipse à Ptolemæo, cuius sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, per insidias circumuentus, occiditur, anno ætatis LXXIII. Regnumq; Macedoniæ, quod Lysimacho eripuerat, cum uita pariter amisit. Hæc ille. Huic Antiochus filius cogno-

Antiochus Soter

mento Soter, teste Apiano in eodem libr. successit. Is Stratonicen nouercam adamatam, indulgentia patris obtinuit, ut autor Valerius. Gallos ex Europa in Asiam transgressos

Antiochus Deus

expulit, Antiochum filium cognomento Deum, regni heredem reliquit. Hunc igitur uxor Laodice ueneno, ob inductam alteram Berenicen, Ptolemæi sororem necauit. Eius item tempore Parthi, ueluti perturbato iam Seleucidarum regno, deficere cœperunt. Ex hoc geniti: Seleucus cogno-

Seleucus Callinicus Antiochus

mento Callinicus, & Antiochus. Seleucus natu maior Syriæ regno præfuit, nouercam Berenicen cum paruo filio in oppidum Daphnes fugauit. Quare Ptolemæus ad ulciscendam sororem cum exercitu profectus, post aliquot illata damna, pacem cum eo statuit. Antiochus uerò minor frater, qui apud Antiochiam regnabat, exercitum quem in fratris auxilium adduxerat, contra eum per proditionem conuertit, ex quo breui tempore pœnas dedit, expugnatus paulò pòst ab Eumene Bithyniæ rege, coactusq; ad Ptolemæum confugere, inimico se potius quàm fratri credens. Ptolemæus uerò eum in custodiam coniecit, unde furtim elapsus, à latronibus fugiendo interficitur. Seleucus autem iisdem ferè diebus, ex

Antiochus Magnus

equo lapsus excessit, duos relinquens natos, quorum Antiochus interfecto fratre, imperium arripuit. Hic ergo ex argumento rerum gestarum, magnus appellatus, Babyloniam, Aegyptum, Iudæam, aliasq; urbes patrio adiecit imperio: postremo Græciam tentauit, in eam cum LX. mil. ingressus, Aetolis ei fauentibus contra Romanos, quòd Philippum in Macedonia dimisissent. Iratis igitur Græcis auxilium petentibus, M. Attilius Glabrio COS. cum exercitu uenit: qui eum, quanquam ab initio rebus feliciter gestis, paulatim in luxum, ob amorem præsertim uirginis Chalcidensis, prolapsum, demum signis collatis apud Thermopylas clade adfectum, occisis XL. mil. compulit in Asiam remigrare. Iterum ab Aemylio Regillo nauali prælio uictus, Apameam confugit cum uxore & filia, ubi Seleucus filius erat. Postremo aduentantibus Scipionibus contra eum, rex legatos de pace, simulq; filium Scipionis captum, dono ei misit. Scipio ob priuatam causam nihilo remissius cum eo agens, datis conditionibus & non acceptis, eum apud Sypilum montem commisso prælio superauit, atque iisdem quas prius offerebat legibus, ultra Taurum montem relegat, qui tandem à sodalibus, quos in conuiuio pulsauerat, occiditur, relictis Seleuco Philometore, & Antiocho: qui obses à patre Romanis

Seleucus

est datus. Seleucus igitur regnauit annis XI. quãdo Ptolemæus Epiphanes in Aegypto. Ad hũc Simon præpositus templi cum muneribus uenit ut sibi principatum uendicaret, & indicans multam esse gazam in ærario. Heliodorus ad hanc surripiendã missus, diuinis ostentis trepidus refugit. de quibus latius in

Antiochus obses

Maccab. II. Hoc extincto, Antiochus frater obses, à Romanis ad regnum dimittitur, cui filius Antiochus Epipha-

Antiochus Illustris nes, siue Illustris successit, qui Ptolemæo Philometori tunc à patre relicto, & Rom. commendato, bellum intulit. A Popilio igitur legato admonitus, ac responsum differens, uirgula circunscriptus, statim mandata se facturum est pollicitus, Demetriumq; Seleuci fratris filium obsidem dedit. Is post auum Antiochum magnum, suorum ignauia collapsum restituit regnum. Hierosolymam cepit sub Onia optimo sacerdote, cuius frater Iason patriæ proditor, summus sacerdos ab eo factus, ut regi placeret, omnia polluit, leges paternas irritando. Missus ab eo Menelaus Simonis supradicti frater cum tributo & donis, omnia in suam gratiam conuertit: quapropter reuertens, expulso Iasone, sacerdotium usurpauit, pro quibus malis ultore Deo, Antiochus tabe longa consumptus, miserè perijt, relicto Antiocho Eupatore filio, cum Lysia tutore, qui insectationem paternam in Iudæos continuauit: ambos uerò Demetrius, qui Romæ obses erat, clam fugiens, sumpto exercitu, interfecit. Et hic Iudæis inimicus, cum crudeliter imperaret, ab Alexandro, qui erat de stirpe regia, adiuuantibus Syris, bello superatus ac interfectus est, cum regnasset annis XII. Huius item Demetrius filius patrem bello est ultus, auxilio Ptolemæo Philometoris, cuius filiam Cleopatram prius Alexandro pactam, deinde ob inimicitiam negatam duxit: quapropter cum ille ad regem Arabum Zabdielem confugeret, ab eodem proditus, capite abscisso, ac ad Demetrium misso: hunc & Antiochus Alexandri filius postea est armis insectatus. Res ad Antiochum cognomento Eusebium postremo deducta, qui à Pompeio regno deiectus, Seleucidis finem imposuit, à quo ad primum Seleucum intercessere anni ferè CC. Phœnices in eodem littore sequuntur. qui multarum atque uariarum artium magistri perhibentur, uel Homero teste, Arithmeticæ inuentores, & nauticæ, & mercaturæ, & literarum. Cadmus enim ex eis in Græciam eas attulit. Palmam item arborem inde esse adductam Callistheni placet, Aristoteli minime, sed ex Phœniceo una insularum Aeolicarum. In Phœnicea Tripolis urbs est, & regio tribus clarißima ciuitatibus, Tyro, Sidone, & Arado. Duas primas à Phœnicibus originem habuisse Trogus libr. XVIII. testatur, qui terræmotu uexati, relicto patrio solo, in proximo littore Sidonem ædificauerunt, à piscium multitudine, quo uocabulo Phœnices piscem uocant. Multis post annis deinde expugnata, Tyrum urbem uicinam ante bellum Troianum condiderunt, ubi serui dominos interfecerunt, præter unum Stratonem, cui seruus misericordia pepercit. Igitur eum inter eos conueniret, ut is rex esset, qui primus orientem solem uidisset, reliquis omnibus in orientem conuersis, Strato in occidentem respiciens, primus solis radios uidit. Hæc Trogus. Plinius scribit Tyrum insulam quondam fuisse à mari diuisam paßibus LXX. Deinde Alexandri Macedonis oppugnantis operibus continens facta est simul & diruta, cum eum non reciperet, parens quondam Vticæ, Leptis, Carthaginis, Gaderæ. Has omnis eius esse colonias Strabo dicit. Tyrum ob decus purpuræ quam fert, libertate donatam à Romanis fuisse. Hanc Hebræi Sur appellant. Balduinus rex primus Hierosolymitanus, ut eam facilius obsideret, oppidum in eodem littore à Tyro quinque paß. mil. distans exstruxit, quod hodie Sandalium appellant: tandem post obsidionem quadrimestrem, re infecta discessit. Dum uerò secundus rex Balduinus de Burgo captus apud Saracenos esset, patriarcha Hierosolymitanus cum alijs præsidibus, & comite Tripolitano, ac duce Venetorum, cum XL. triremibus eam terra mariq; oppugnantes, quinto tandem mense in deditionem acceperunt anno M. C XXIIII. Sidon & Tyrus, utra sit Metropolis Phœnicæ ambigitur, utraq; colonias per diuersas orbis partes misit. De Sidone frequens apud ueteres mentio. Sidonios Homerus πολυδαίδαλους appellat. Tyri nunquam meminit. Aradus Tripoleos ciuitas in insula iuxta littus. Cuius prima Straboni campum habet, qui Macra appellatur: in quo Poßidonius scribit uisum esse serpentem mortuum iugeri longitudine, craßitudine tanta, ut hominem equo insidentem hiatu reciperet, exuuiarum squamam quolibet clypeo maiorem haberet. Apud Aradum princeps apostolorum matrem S. Clementis mendicantem offendit, Christianamq; fecit ac restituit. Sic enim in Odœporico Clementis scriptum inuenimus, in quo etiam de duabus columnis uitreis in eodem loco miro opere ac sumptu erectis mentio fit. Antaradum ciuitas ante Aradum sita, hodie Tortosa dicitur, in qua sacellum diuæ genitrici primus omnium excitauit princeps apostolorum, ex ære Christianorum collato, in quo primum sacrificasse dicitur. Hanc urbem Pictauensis & Blesensis comites, Gallici principes, post receptas Hierosolymas sepulcrum Dominicum adeūtes, ex itinere ceperunt, ac comiti Tripolitano regnandam tradiderunt. Tripolis est etiam ciuitas in regione & ora Tripolitana, una è quatuor principatibus eo tempore Christianorum. Hanc post captas Hierosolymas Raimundus princeps Tolosanus diu obsedit, castellumq; è regione, quod peregrinorum hodie uocatur, eo quod à peregrinis sit ædificatum, ad commodiorem urbis expugnationem extruxit. Quo morte præuento, filius eius Bertrandus obsidionem continuando, ciuibus eam tradentibus recepit, Balduino regi Hierosolymitano, qui eum bello iuuerat, tributum dare pollicitus. Marathus antiqua Phœnicum ciuitas in ora Straboni, quam Aradij poßident. Huic proxima Orthosias, & fluuius Eleutherius, quem plerique terminum Phœniciæ & Curuæ Syriæ putant. Hic oriens è Libano in septentrionem prius tendens, dein flexus in occidentem, in mare profluit. In eadem ora Balanea, Gabala, quæ hodie Gibel dicta est. Plinius promontorium esse dicit. Posidium, Sycaminum, Sarepta quoque antiqua urbs prope Sidonem, ubi Helias allocutus est uiduam ligna colligentem. in cuius facti monumentum, apud portam ciuitatis, Christiani sacellum extruxerunt. huius etiam urbis meminit Plinius. Vina quoque Sidonius poeta commendat ijs uersibus. Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Phalerna. Quæq; Sarepteno palmite missa bibas. Biblus in eadem ora nunc Gibelet. hic ut tradit Strabo Cyniræ regia, quem magnus Pompeius capite percußit. Templum item Adonidis: propeq; Adonis fluuius erat: cuius etymi rationem Eustathius dicit: uel quod in ea libri regionis eius incorrupti seruarentur: uel quod Isis ex Aegypto peregrinata, in eo loco Osyrim fleret, in capite biblinam, id est, papyraceam coronam ex Aegyptio biblo gestando. Stephanus hanc esse antiquißimam ciuitatem dicit, iam inde à Saturno conditam. Comes postea Tripolitanus Bertrandus cum triremibus Genuensium auxiliaribus LXX. sibi & socijs subiugauit. Huius urbis in sacris libris mentio frequens. Ezechiel. Senes Biblij præparauerunt ligna & lapides ædificationem domus domini. Berytus Ptolemæo, Barutus Straboni, urbs antiqua, quæ à Tryphone tyranno & dominata & diruta est: recepta deinde & instaurata à Romanis, constitutis ibi à M. Agrippa legionibus, ut Strabo. Eustat. uerò portum habere dicit: etymi rationē simul adsignat, quod Berū ex autoritate Helladij lingua Phœnicum robur significat, quasi urbs in loco inexpugnabili ac robusto sita. Botrys, incola Botryæus Pausaniæ, hodie Boterou appellatur. Simina neutri generis Ptolemæo, Steph. autem Symunum, urbs in ora Phœnicæ. Palæbiblus inter Libanum montem, & Eleutherum amnem. Epiphania prope Raphaneas citra Orontis ripam uocatur Arcesirata,

hoc

Margin notes (left column): Antiochus Illustris; Antiochus Eupator; Demetrius obses; Alexander; Demetrius; Antiochus Eusebius; Phœnicia; Tyrus.

Margin notes (right column): Sidon; Aradus; Antaradum; Tripolis urbs; Marathus; Orthosias; Eleutherius; Balanea; Gabala; Posidium; Sycaminum; Sarepta; Biblus; Adonis; Berytus; Botrys; Palæbiblus; Epiphania.

hoc est, Arcesi ædificium. Hinc fuit Euphrates Stoicus: se-
Palmyra cunda Ciliciæ, tertia apud Tigridem amnem Stephano. Pal-
myra Syriæ totius arx in mediterranea, & regio Palmyrena,
olim causa discordiæ inter duo imperia, Romanorum & Par
thorum, ut Plinius. Steph. eam dicit ab Hadriano principe re-
Hadrianop. stitutam, & Hadrianopolim appellatam. Propius intra Pal-
myræ solitudines Stellendena regio est, dictaq; iam Hierapo-
Stellendena. lis, & Beroea, & Chalcis Plinio. Ad mare uerò promonto-
Faciesdei promontorium rium Faciesdei. Ptolemais colonia Claudij Cæsaris, prius Ace
uocata Plinio, ab Herculis medicina, qui ab hydra percussus,
Ptolemais ex oraculo habuit, ut ex herba in eo loco inuenta, quæ hydræ
similis esset, sibi mederetur, ut ait Steph. Hanc Balduinus pri-
mus rex Hierosol. Genuensium ac Venetorum auxilio trire-
mium, bello trimestri expugnauit, anno M C.

COELOSYRIA, PALAESTINA.

SEQVITVR curua Syria, quam Græci
Cœlosyriam uocant, quod inter duos mon-
tes clauditur, Libanum & Antilibanum, in-
Chrysoroas ter quos Chrysoroas labitur amnis, lateq; in
Decapolitana regio hac Palæstina comprehenditur. In his Deca-
politana regio est, decem continens urbes, quæ sunt ex Pli-
nio: Damascus, Philadelphea, Raphana, Scytopolis, Gadara,
Hippodion, Pella, Galasa, Gamala. Has septem Tetrarchiæ
regnorum instar cingunt, Traconitis, Paneas, Abila, Arca,
Damascus Ampeloessa, Gabe, Iturea. Damascus maxima urbs à filio
Mercurij Homonyma, qui ex Arcadia colonos huc traduxit.
Philadelphea Stephan. Philadelphea trans Iordanem est, prius Ammana
uocata, ut idem est autor, mutatum deinde nomen à Ptole-
Raphana mæo Philadelpho. Raphana inter Orontem & Eleutherum
Scythopolis fluuios. Scythopolis prius Nysa à Baccho in honorem suæ
nutricis ibi defunctæ condita, eoq; Scythis deductis, autor
Plinius. Hanc ciuitatem teste Iosepho de bello, dum Florus
procurator expugnaret, memorabile facinus cuiusdam Si-
monis Saudi filij narratur, qui capta urbe, utrunque paren-
tem primo, deinde filios & uxorem, postremo se ipsum in-
Gadara terfecit. Gadara, quæ & Antiochea, & Seleucia uocata est
Plinio. Iosephus item scribit hoc oppidum à Iudæis dirutum,
Pompeium restituisse, Demetrij Gadarensis liberti sui gra-
tia. Gandara uerò uicus Macedoniæ. Gadera insula Hispa-
Gamala niæ. Gamala urbs curuæ Syriæ Straboni & Ptol. Iosephus
de bello, eam hoc modo describit, Iugum ex alto monte de-
ductum, mediam ceruicem erigit, & ubi supereminet, in
longitudinem tenditur, tantum contra decliue, quantum à ter-
go est, ut cameli similitudinem præferat, unde etiam nomen
Dium accepit. Dium curuæ Syriæ Alexandri magni opus. hanc ur-
bem parum salubres habere aquas, antiquum monstrat epi-
gramma. Νάμα τὸ δίανον γλυκερὸν πότον, ἂν τὸ δὲ πίνῃς,
Hippus Παύσῃ μὲν δίψας, εὐθὺ δὲ καὶ βιότου. Hippus Palæstinæ
Ptolemæo. Hippodion Plinio. Hippeon Iosepho appellata, id
est, ciuitas equitum qui huc ab Herode rege in coloniam mis-
Pella si sunt. Pella ab Alexandro dicta, prius Buthis. Amatha. Ge-
Gesara sara Palæstinæ Iosepho, neutri generis. Hanc Plin. Galasa
uocat unam decapoleos. Galada Arabiæ pars item Iosepho.
Ioppe Ioppe in ora curuæ Syriæ in monte sita, cum portu quo adpli
catur cum itur ad Dominicum sepulcrum, nunc Zappha à
barbaris appellatur. Hic Strabo dicit Andromadem mon-
stro marino fuisse expositam, & à Perseo liberatam. Steph.
Gaba dicit appellari ab Aeoli filia Cephei uxore, quæ urbem ædi-
ficauit. Gaba urbs Galilææ. Iosephus in V. antiquitatis, item
Gabanopolis in VI. Gabanopolim prope ponit. Gabam inter Tetrarchias
Abila Plinius describit, cuius etiam Pausanias meminit. Abila pro-
Aphila pe Iordanis fontes, Aphila uerò in Phœnicia est, unde Dio-
genes fuit sophista nobilis Aphileus non Abileus, ut quidam

putant. Arca urbs antiquum retinens adhuc nomen inter Arca
barbaros. eius meminit Iosephus V. antiquit. Ituream & Tra Iturea & Traconitis
conitidem regiones, Plinius inter Syriæ Tetrarchias comme-
morat. Sunt & Arabes Traconitæ appellati. Paneas in par- Arabes Traconitæ.
te Phœniciæ, cui sylua adiacet eiusdem nominis, iuxtaq; Cæ-
sarea Paneæ dicta. Huic urbi ter mutatum nomen, prisco Paneas
nanque seculo Leser dicebatur: Deinde Dan, postquam à fi-
lijs Dan recepta fuit. Postremo à Philippo Tetrarcha senio-
ris Herodis filio, in honorem Tyberij Cæsarea Philippi ap- Cæsarea Paneæ
pellata est: nunc uulgò à Barbaris Belina uocitatur. Hic olim
terminus promißionis ex parte septentrionis, ut sacri testan-
tur libri, à Dan usque Bersabee. est enim Bersabee, quam Bersabee quæ Bersana
Ptolemæus Bersanam uocat, prope Ascalonem X. mil. paß.
in finibus Iudææ & Aegypti, terminus telluris sanctæ ex par
te australi. Hæc cessit in partem tribui Simeon, interpretan-
tur eam Iudæi fœderis puteum, quem Abraamus fodit in si-
gnum fœderis icti cum Habimelech, uocatur hodie Gibeli-
na barbaris. Hæc igitur tellus mill. paß. C L X. protenditur.
Neq; Dauid & Salomon præter illos quos post uictoriam in
amicitiam receperunt, plus possedisse, & sacri libri, & di-
uus testatur Augustinus. Cæsarea Palæstinæ, prius turris Cæsarea Palæstinæ.
Stratonis, ab Herode Ascalonita in honorem Augusti nomi-
ne mutato dicata est, ut Iosephus & Hieron. postremo Flauia Flauia colonia
colonia à Vespasiano deducta, ut Plinius autor est. Hæc sta-
tim post Hierosolymas à nostris recepta fuit: hic Paulus apo-
stolus in custodia tenebatur, quum ad Cæsarem prouocasset,
ac Romam mittendus esset: quanquam in ora sita portu com-
modo caret, hortorum alioquin & aquarum amœnitate; præ-
terea piscium omnium copia referta. Idumæi in littore Pa- Idumæi
læstinæ uersus Aegyptum & Arabiam siti sunt, gens ex Na-
bathæis uicinis Arabiæ populis profecta, quæ ut ait Strabo,
in ijs locis constitit inter Iudæos, eorumq; legibus commu-
nicant. Inter hos oppida sunt Philistinorum ab Hebræis ap-
pellatorum, qui ijdem cum Palæstinis mutatis literis sunt. Philistinorum oppida
Idumeorum urbs Ascalon in ora, haud magna Straboni. De Ascalon
hac Xanthus in historia Lydorum in hanc sententiam scribit,
Tantalum & Ascalum Hymenæi filios fuisse, ex his Ascalum
à rege Lydorum Aciamo, ducem exercitus in Syriam mis-
sum, ibi res gessisse, uirginemq; adamasse, ac urbem de suo
nomine condidisse. Eadem fere & Nicolaus in historia sua.
Apud Ascalonem, teste Diodoro libro III. lacus est, ubi
templum deæ Syri colunt, quam Derceto uocant, ore uir- Derceto
gineo, reliqua piscem: cuius filia Semiramis à columbis edu-
cata fertur, quam ob rem sacram hanc illis esse auem. Quod
Tibullus poëta illo carmine demonstrat. Alba Palæstino san-
cta columba Syro. Hæc urbs una è quinque Philistinis, quæ
captæ à Dauid in littore fuere, & ultima ferè à rege Hie-
rosolymitano in prima expeditione recepta, cum esset una
omnium munitißima, & loci natura, & operibus, tandem
& ipsa deditionem fecit. Hinc genus cæpe Ascalonicum ap-
pellatum. Fuere & doctißimi uiri, inter quos Antiochus,
Sosus, Cygnus, Dorotheus historicus, Artemidorus, qui
Bithynica scripsit. Azotus inter Ascalonem & Ioppem, Azotus
quam, ut ait Steph. condidit quidam è mari rubro profugus
ex nomine uxoris suæ Azes Azotum, & capellam inter-
pretantur: producitur media. Hæc est & una è quinque Phi-
listinorum quondam clarißima, nunc paruus uicus. est & A-
zotus Achaiæ. Gaza item una è quinque Philistinorum, quam Gaza
rex III. Balduinus dirutam mœnibus restituit, ac templarijs
restituendam tradidit. Distat autem parum à mari, ab Hie-
rosolymis, prope Bersanam. Stephan. eam Azam à Syris uo-
cari dicit, ab Azono Herculis filio. dicunt nonnulli à Ioue con
ditam, & Gasan quam Persæ thesaurum dicunt, in ea consti-
tuisse. uocata ab eodem Io, quod in eo loco in uaccam sit mu-
tata: insuper & Minoia, quod à Minoe sit quandoq; possessa.

Hinc Cretæi Iouis templum apud eos. Gazi quoque Indorum sunt populi.

Anthedon

Anthedon una ex quinque Philistinis in colle sita, nunc Geth appellatur, semidiruta: ex eius lapidibus Fulco III. rex Hierosolymitanus arcem excitauit in eodem loco, quam Hibelim uocant, tradiditq; cuidam ex suis nobili

Balliones

Balliono, cuius successores hodie de Hibelim uocantur, ut haberent nostri quo Ascalonem è regione oppugnarent.

Antipatris

Antipatris urbs ab Herode in honorem patris Antipatri ædificata, à nostris in prima expeditione post Hierosolymas capta.

Raphace
Iudæa

Raphace inter Palæstinos Plinio, quæ ab Hebræis Rama. Iudæa uersus mediterraneam continetur in regione Palestinæ. Continet autem Galilæam, Samariam, ac regionem trans Iordanem. Ex parte Boreali Galilæa est, quam Iosephus in inferiorem & superiorem diuidit. Iudææ latitudo ex Iordane fluuio usque ad Ioppen est. Longitudo uerò à monte Libano usque ad lacum Tyberiadis. In medio ferè spatio Hierosolyma est.

Toparchiæ decem

Diuiditur autem in Toparchias decem Plinio. In Hiericuntem, Hemaum, Lyddam, Ioppicam, Acrabathenam, Gophniticam, Thamniticam, Bethleem, Tephenem, & Orinen. Iosephus autem XI. nominat, uidelicet ipsum caput Hierosolymam, Tepham, Acrauateu, Thamnam, Lyddam, Hemaum, Pellam, Idumeam, Engadam, Herodium, Hiericuntem. Post quas Iamnam & Ioppen dicit finitimis præesse. Præter eas Gamaliticam & Bathaneam. Iotapata ciuitas Galilææ, quam Vespasianus magna obsidione expugnauit deleuitq;. Cui præerat Iosephus historicus

Bethleem

inter captiuos ductus. Bethleem Plinio commemoratur & Iosepho, clarum ob incunabula seruatoris nostri, quamobrem à Balduino II. rege ex autoritate Paschalis Pont. præside ornata est, quum antea in ea cœnobium tantum canonicorum regularium uigeret. Supra uerò ingressu Galileæ occidentem uersus,

Nazaret

oppidulum Nazarei Hebræis uocatum, ab antiquis non mihi exploratum. hinc breuis ad urbem Hierosolymam uia. In medio sanè itinere fons est, ubi reges exercitus recensere consueuerunt, propter aquæ & pabuli copiam. Hæc ob Domini nostri originem, metropolitico præside decorata est.

Hebron olim Arbe

Hebron paruus prope Hierosolymam uicus, olim Arbe dicebatur, in qua Adami & Noei, trium quoque patriarcharum, ac Saræ & Rebeccæ sepulcra in spelunca duplici esse adfirmant. Ob uenerandam igitur sacræ uetustatis memoriam, & ipsa præside à nostris ornata est, quum prioratus antea canonicorum regularium tantum fuisset. Hanc Iosephus Cheloris monumentum uocat, antiquioremq; esse dicit uel Aegyptia Memphi, Abraamiq; hic sedem primam fuisse, postquam è Mesopotamia discesserit. Præterea hic prope ad stad. sex, arborem terebinthum esse, quam memorant ab initio creati mundi adhuc extare.

Hiericus

Hiericus oppidum & campus, ut Strabo scribit, modo theatri montibus circundatus stad. C. totus irriguus, colonisq; frequens,

Balsami uiridarium

ubi palmetum, & Balsami uiridarium, quod hic solum nascitur Straboni Plinioq;. Sodoma metropolis XIII. urbium igni & terræmotu absumptarum Straboni, quod locus is bitumine & sulphure subterraneo cauernis abundet. Polyhistor uerò de his sic refert. Longe ab Hierosolyma recessus

Sodoma

tristissimus panditur: quem de cœlo tactum testatur humus nigra, & in cinerem soluta. Duo ibi oppida, Sodoma & Gomorra, apud quæ pomum quod gignitur, habeat licet speciem maturitatis, mandi non potest. Iosephus ob eorum impietatem perisse dicit. At sacri libri hæc loca ob incolarum libidinem in mares, ultore Deo extemplo flagrasse testantur.

Essenorum secta

Esseni tenent interiora Iudææ, quæ ad occidentem spectant. Hi præditi memorabili disciplina, à moribus gentium reliquarum procul absunt. Omnis primum ueneris expertes, quippe qui remoti à fœminis degunt, pecuniam spernunt, palmis uictitant. Ex æquo indies conuenarum turba renascitur, tam fœcunda illis aliorum uitæ pœnitentia est, nemo admittitur uel leuis culpæ sibi conscius. In hanc Polyhistor Pliniusq; sententiam. Iosephus eadem ferè refert, eosq; inter tria philosophorum Iudæorum genera probatiores esse dicit: animam immortalem putant migrare in regionem quandam beatorum, haud aliter quàm poetæ dixerunt

Pharisæi

de insulis fortunatorum. Pharisæi uerò animam item sempiternam dicunt, sed malorum cruciari, bonorum uerò in alia migrare corpora. Deo ac fato om.nia referunt, magna ex parte res humanas diuinitus iuuari, ac regi, nonnihil etiam fato agitari, quod εἱμαρμένην uocant.

Sadducæi

Sadducæi sanè his omnibus detestabiliores, neque præmium, neque iustitiam ponunt. quanquam fatum tollentes, Deo propriæq; uoluntati cuiusque referunt omnia, minime inter se humani, minime officiosi. hæc ille.

Emaus

Emaus quem aquas calidas Iosephus interpretatur, inter Toparchias à Plinio refertur, clara Christi peregrini cum discipulis congressu. Samariensis regio inter Iudæam & Galilæam, à uico Cinea in Acrabathenam desinit Toparchiam, situ & loci natura, aquarum pecorisq; copijs nihil à Iudæa discrepans, lege tantum diuersa. Oppida eius Neapolim ponit, antea Mamortham uocatam. Sebasten in monte altiore. Iosephus itemq; Strabo

Samaria
Sebaste

dicunt Herodem Ascalonitam Samariam urbem cognominasse Sebasten in honorem Augusti. Hæc præside caret, subiecta abbati templi dominici: apud hanc Ioannis baptistæ & Helisæi, item Abdiæ prophetarum sepulcra hodie uisuntur.

Sichar

Hic Sichar urbs fuit, ubi puteus Iacob, apud quem gesta Seruatoris cum muliere Samaritana legimus.

Libanus
Antilibanus
Carmelus
Iordanis
Genasara

Montes Iudææ, Libanus, Antilibanus, Carmelus. Iordanis autem ex Antilibano per fines Iudææ in austrum fluit, tris efficiens lacus: primus ad Carmeli radices, Genasara Plinio ac Iosepho appellatus, in sacris autem libris Genesareth, ab oppido eiusdem nominis, quod Titum dicit expugnasse: fructuum omnium feracitate, & aëris salubritate

Capernaum

felicissimum. Irrigatum præterea fonte uberrimo, quem Capernaum indigenæ uocant, uenamq; Nili à quibusdam putatum. Lacus ipse longitudine pass. M. XVI. latitudine VI. aqua palustri ac dulci, piscibusq; omnis generis refertus, amœnus circumseptus oppidis ab oriente Iuliade & Hippo, ab occidente Tyberiade aquis calidis salubri.

Iulias
Hippus
Tyberias
Asphaltites

Vltimus lacus Asphaltites uocatur, qui nihil præter bitumen gignit, unde nomen trahit, noxius alioquin animalibus, longitudine pass. millium centum, latitudine ubi maxima XXV. Habet à meridie Macheruntem, Iudææ post Hierosolymas arcem, & fontem Callirhoen medicæ salubritatis, ut autor Plinius. Non prætereunda & nostri Hieronymi descriptio. Iordanis, inquit, ad radices oritur Libani, & habet duos fontes, unum nomine Ior, alterum Dan, qui

Hierosolyma

simul iuncti, Iordanis nomen efficiunt. Hierosolymam postremo loco distuli dicendam, unde initium nostræ salutis effluxit: tot annos ignauia Christianorum uidua facta domina gentium. Hunc siquidem locum Hiebuseos ab initio, & Melchisedech summum Dei sacerdotem incoluisse, ex autoritate non solum Geneseos, sed Iosephi, Egesippi, Nicolai quoque enarratoris habemus. Huic & Abraamus ex ostium uictoria occurrens, decimas dicitur ex spolijs obtulisse. Hic & filium suum immolare Deo iussus. Hic Iacob scalam in cœlum tendentem, angelos descendentes uidit. Deinde per famem Iacob cum filijs in Aegyptum secedente, ac eius successoribus postea reuertentibus, pulsis indigenis, primo per iudices, deinde per reges, demum per sacerdotes, postremo amissa libertate per annuales pontifices Rempublicam administrabant. Quæ quoniam in Anthropologia post hæc ex ordine recensere est animus, tamen hic à Maccabæorum temporibus,

ex Io

ex Iosepho de bello, repetam, deinde ad nouissima procedam. Quum Ptolemæus sextus de tota Syria cum Antiocho illustri decertaret, inter Iudæorum primates seditio agitatur, ac Onias unus è pontificibus Tobiæ filios ex urbe expulit, Qui ad Antiochum confugerunt, auxilioq; fuere, ut ille Hierosolyma cum exercitu potiretur.

Onias

Onias interim ad Ptolemæum confugit, qui in urbe Heliopolitana, alteram Hierosolymam cum templo dicitur condidisse. Quumq; Antiochus omni crudelitatis & libidinis exemplo uteretur, templum spoliando, ac Iudæos contra leges patrias cogendo, pro quibus & illi septem fratres unà cum matre, & deinde Eleazarus nonagenarius porcinam edere iussi supplicium pertulere, ignesq; è cœlo ac portenta futurorum malorum præsagia uisa fuere:

Matathias. Iudas Maccabæus

Matathias unus è genere sacerdotum, è uico Madein, animo uir ingenti cum filijs quinque, Iuda, Eleazaro, Ioanne, Ionatha & Simone non passus talia, manu domestica coacta, in proximos urbi montes se recepit. indeq; Bacchidem primo Antiochi ducem finibus eiecit. Pro quibus meritis, princeps à Iudæis constituitur. Cui mox defuncto, filius eius Iudas natu maior successit. Hic statim inito cum Romanis fœdere, clarissimis contra Antiochum est usus uictorijs. Sed deinde cum eiusdem defuncti filijs congressus, in pugna interficitur, simulq; fatum Ioanne & Ionata consecutis, res ad Simonem ultimum redacta.

Simon Iudæã liberat

Is demum uictoria potitus, ab Antiocho ac Macedonibus post annos CLXX. omnem Iudæam penitus liberauit. Ob quæ merita Pontifex declaratur. Moritur tandem insidijs Ptolemæi generi sui, qui eum ad cœnam inuitatum, unà cum duobus filijs capi iussit. Ioannes tertius filius, cui Hircano cognomentum fuit, quum insidias subterfugisset, populi fauore Pontificatui paterno successit. Non ausus Ptolemæum contra contendere, ob matrem fratresq; captos, quos ille ex alta specula ostentabat hosti, conuerberatosq; deinde necauit.

Hircanus princeps

Hircanus ad reliquias Antiochi belli conuersus, feliciter rem gessit, moriturq; anno Pontificatus XXXIII. cui uni omnium contigit, ut princeps, pontifex, & propheta sanctissimus esset.

Aristobolus

Post eum Aristobolus filius è principe sese regem fecit, post annos CCCCLXXV. quàm redissent è seruitute Babylonis, fratremq; Antigonum regni consortem fecit, dein falso insimulatum interfici iussit.

Antigonus

Alexander

Alexandra

Aristobolo frater alter Alexander successit, annos XXXII. Huic deinde Alexandra uxor animo matrona uirili cum duobus paruis filijs Hircano & Aristobolo, quorum tutelam agebat. Ex his Hircanus maior natu rem postea gessit, uir mitis & imbellis, qui ab Aristobolo, magna adolescentiæ audacia, pulsus unà cũ Antipatro Idumæo, uiro domi potentissimo, simul & amicissimo ad regẽ Arabiæ Aretam in oppidũ Petrã, deinde ad Pompeiũ, qui tunc in Syria res gerebat, confugit.

Antipater Idumæus

Areta rex

Pompeius cum exercitu, capta Hierosolyma, & Hircano restituto, Aristobolum Romam misit, cum filijs, è quibus Alexander elapsus, negotium Hircano fecit. Post aliquot deinde annos & ipse Aristobolus aufugiens, bellum Hircano intulit, captusq; à Gabinio Syriæ præfecto, Romam iterum cum Antigono filio in custodiam mittitur, mox à Cæsare uicto Pompeio liberatus, nec multo post ueneno sublatus est. Antipater interim Cæsaris amicus, res gestas pro eo commemorando, & uulnera ostentando, obtinuit ut regnante adhuc Hircano, totius Iudææ procurator efficeretur. Is filiam habebat Salomen, mares uerò quatuor, Phaselum, Herodem, Iosephum, & Pheroram, quibus diuersas distribuit regiones. Ex his Herodes post mortem patris cum uirtute præstaret, à M. Antonio, pro quo multa obiuit, rex Iudææ creatur, sed uicto apud Actiacum Antonio, ad Augustum qui Rhodi tunc erat, supplex ueniam oratum uenit, dictitans sese amici de se benemeriti partibus studuisse, nunc eo defuncto, itidem se erga eum facturum. Quare ob fidem non solum ueniam, sed gratiam meruit. Is tris Hierosolymis turres extruxit, primam Hippicon ab amico, secundam Phaselou à fratre, tertiam Mariammen ab uxore cognominauit. Templum restituit, atque auxit. Ioppæ portum fecit. Anthedonem ædificijs ab se ornatam Agrippiam appellauit, Antipatridem & Cyprum in parentum honorem, castellum supra Hiericuntem, Herodiumq; uersus Arabiam oppida ædificauit.

Antipatris

Cyprus

Herodium

Hircanum redeuntem è Parthis interfecit. Liberos septem suscepit, Alexandrum, Aristobolum, Antipatrum, Archelaum, Philippum, Herodem cognomento Antipam & Lysaniam. Ex his tris primos, ut sibi suspectos, necauit. Cui deinde sceleri adiecit innocentium cædem. Ad extremum crudelitatis dedit pœnas, multis excruciatus, doloribus, sibi manum adferendo, relictis Archelao regni successore, cæterisq; cum singulis tetrarchijs.

Archelaus

Alexander

Inter hæc Alexander quidam Iudæus apud quendam libertinum Sidone educatus, Alexandrum Herodis filium à patre interfectum ore referebat, Romamq; propterea profectus, quum multos decepisset, ac ad auxilium regni paterni adipiscendi prouocasset, ab Augusto cognitus ac repulsus est. Archelaus igitur rex, quum crudeliter imperaret, legatione à Iudæis ob eam causam Romam missa, ab Augusto in exilium Viennam pellitur, eius regno in prouinciæ formam redacto. Herodem deinde Tetrarcham

Agrippa

Agrippa eius ex fratre Aristobolo & Berenice nepos, Romæ apud Tyberium accusans, non solum non auditur, sed in carcerem conijcitur. Verum mox Tyberio defuncto, à Caio, cuius amicitiæ causa captus fuerat, statim rex factus, addita ei fratris Philippi defuncti Tetrarchia. Herodes uerò Herodiadis uxoris hortatu, Romam & ipse regnum impetraturus uenit: sed Caij principis minis & iurgijs territus, in Hispaniam fugit, Tetrachia eius Agrippæ concessa. Post hæc Agrippa Claudij etiam principis, cui Romæ adiumento ad imperium fuit, fauore speq; erectus, limites regni prorogauit: muros Hierosolymæ ampliare cœperat, si per mortem licuisset. Regnauit annos sex, Reliquit filias tris, è Cypro uxore susceptas, Berenicem, Mariammen, & Drusillam, filium quoque Agrippam.

Berenice

Mariamme

Drusilla

Postremo Claudius Iudæam in prouinciæ formam redactam, tantum procuratoribus commisit. Hi ex successione, Felix, Albinus, Festus, Florus, sed ante hos Pontius Pilatus à Tyberio Cæsare missus, ex tempore quo post pulsum regno Archelaum prouincia fieri cœperat.

Pontius Pilatus

Interim defuncto Herode, qui apud Chalcidem regnabat, Agrippa iuuenis, Agrippæ regis filius, in auunculi sui regnum à Claudio sufficitur.

Agrippa iuuenis

Cui deinde Nero princeps quatuor urbes reddidit, in ea primum regione Abilam & Iuliadem, in Galilæa Taricheam & Tyberiadem, reliqua Felici procuranda tradidit.

Felix

Ex quo Agrippa in amicitia Romanorum permansit, ac procuratoribus, tum Vespasiano postremo ad componendos rebelles uenienti, adiumẽto præstoq; fuit, Iudæos prehensando obcũdo, præsertim in obsidione Gamalæ, ut à pertinacia cœptisq; desisterent, usqueadeo, ut à muris lapidibus peteretur. Et hoc quidem de regibus.

Florus

Eleazarus prædo

Flori autem procuratoris tẽpore, Eleazarus princeps latronum, qui Iudæam cum uiginti milibus deprædabatur, sublatus est. Sed aliud mox latronum genus crudelius, Hierosolymis in turba atque in pace uersabatur, Sicarij appellati, qui clam ignoti homines consertim permixtos interficiebant, inter quos Ionathan Pontificem.

Sicarii

Tempore uerò belli, Zelotæ noua secta in eadem urbe orta, qui specie zeli, charitatis'que seruandæ legis, tyrannidem occupauerant, pontificatus principatus'que passim sibi uindicabant. Igitur quum Iudæi tanto malo

Zelotæ

Ananus resistere cuperent, è uire quendam Ananum adcersunt,
Pontificemq; faciunt, eo quòd sapientia præstare uideretur.
Hic demum & oratione, & opera id gessit, ut Zelotas, qui o-
mnibus erant iam odio expelleret. Et hæc quidem ex Iose-
pho. Defectionis causam Tranquillus in Tito adfert. Percre-
buerat, inquit, oriente toto uetus & constans opinio, ut eo
tempore Iudæa profecti, rerum potirentur. Id de Impera-
tore Romano, quantum postea euentu patuit, prædictum Iu-
dæi ad se trahentes rebellarunt. Quæ uerba paucis consi-
deram sane indicant, & de Christo, & de fama, quæ simul
cum stella Magos potuit excitare. Ad hunc tumultum Ve-
spasianus à Nerone missus, infra duas æstates omnia cepit,
præter Hierosolymam, ad cuius obsidionem relictus Titus,
die sabbati, repletus fossis, fameq; oppressis, partim cepit,
partim interfecit: qui teste Iosepho, ad uicies Centena mi-
lia, & D C C. milia fuerant, quum ad diem azymorum eò
ex omni Iudæa conuenissent, quando solis epulari non lice-
bat, sed plures uicini simul ad hostias cæsas conueniebant.
Fuit deinde Hierosolyma sub Rom. Imperio, usque ad He-
Cosroes rex Persarum. raclium principem, tunc Cosroes rex Persarum capta ur-
be, prædam cum cruce secum in Persidem abduxit, quam
postea idem princeps superato Cosroe recuperauit. Cum
Mahumeth Homar deinde Mahumethe duce Saraceni caput extulissent: Ho-
mar eius successor Hierosolymam occupauit. His in uniuer-
sum breuiter percursis, de ipsius receptione restat scriben-
dum, si prius de ipsius nominibus ac situ pauca subiecero.
Igitur prius Hiebus uocata, quòd Hiebusei eam incolerent:
deinde Salem, postea Solyma à Solymis, ut quidam putant,
Lyciæ populis huc commigrantibus. Hierosolyma deinde
Hierusalem & Hierusalem, ex sacri nominis additione uocata: sed
& Buza & Bethel, postremo Helia ab Helio Hadria-
no, qui partem eius ædificauit, ut inferius dicemus: Ipsa
uerò urbs triplici circundata muro, circuitu stad. X L I I I.
cum tribus turribus, quas Herodes ædificauit, uti Iosephus
Quomodo recepta Hierosolyma scribit. HIEROSOLYMA sicuti ego accepi, ex anti-
quo uolumine docti planè uiri, qui rebus gestis interfuit,
hoc modo recepta est. Petrus Eremita uir Gallicus, sin-
gulari abstinentia præditus, diuinitatis instinctu, Vrba-
num I I. Pont. impulit, ut de recuperandis Hierosolymis
concilium Lugduni celebraret, anno M. L X X X V. Nego-
tium hi principes suscepere, dux Normandorum, comites
Tolosæ, S. Aegidij, Flandriæ, Blesiæ, Carnotensiũ. Præterea
Hugo magnus regis Gallorum frater. Gothifredus Bulion
dux Lotaringiæ cum Balduino fratre, è regno quoque
Siciliæ Boemundus cum Tancredo cognato. Summa belli
Gothifredo credita. Primus uerò Eremita coacta omnis
generis multitudine, per fines Germaniæ ac Pannoniæ
iter fecit, ubi à Pannonijs multa passus incommoda, trãsitu
eum prohibere uolentibus, tandem è suis decem milibus
desideratis ex pugna Constantinopolim peruenit, quò cæ-
teri etiam diuersis uijs conuenerant. Ibiq; Alexio Impe-
ratore iuuante, Hellespontum unà omnes transmittentes,
Solymanus, Turca Niceam adplicuere, quam ante omnia Solymano Turca
eiecto, per uim cepere. Inde terrestri longoq; itinere, ad
Antiochiam prima stativa constituere, quam nono fermè
mense V I I. Non. Iunias in potestatem redegere, con-
stitutoq; in eo loco patriarcha, eam Boemundo regendam
tradidere. Hierosolymam hinc uersus exercitu traducto,
operibus primo expugnare contendunt, muros demum
corona aggressi, anno M. X C I X. per uim receperunt,
eiq; regem Gothifredum præficere. Vbi autem nostri
tanti uoti compotes extitere, Deo gratias agere, oppidis
præsules constituere, alij alia loca capere, pars etiam ex
eis domum redire. Itaque omnem breui tempore regio-
nem, à Pelusio ad Laodiceam usque Syriæ littora, omnia
deinde mediterranea usque Edessam & Carras in Meso-
potamia sibi subiugarunt. Quapropter in omni Syria &
capta regione, quatuor constituere principatus: Hieroso-
lymitanum, Antiochenum, Edessanum, Tripolitanum. De-
inde Berytus, Sidon, Caipha seu Porphyria iuxta mon-
tem Carmelum, Cæsarea, Arsur, Hibelin, singulos domi-
nos recepere. Princeps quoque Galilææ totius & Ty-
beriadis, comes Montisregalis & totius terræ trans Ior-
danem, Comes item Ioppes, & Ascalonis alijq; alijs in
locis constituti: atque hi fermè omnes regi Hierosolymi-
tano subiecti tributum pendebant. Ipsi uerò reges huius-
cemodi habuere successiones. Primus Gothifredus Lotarin- Gothifredus
giæ dux, qui fuit ea modestia, ut auream coronam in-
duere recusauerit, ubi Dominus IESVS spineam tulis-
set. Cui post annum morbo extincto, frater Balduinus suc- Balduinus
cessit, qui cum Saracenis urbem recuperare conantibus,
prælio temere congrediens, magnam sibi suisq; inflixit
plagam, captis in eo Boemundo duce, & Blesensi ac
Burgundiæ comitibus: ipse se Hierosolymam ex fuga rece-
pit, breui tamen post tempore ignominiam Ptolemaidis
expugnatione pensauit. Tancredus Boemundo necessario suo Tancredus
precio redempto Antiochiæ imperium, quod pro eo in-
terim administrauerat, incolume restituit. Huic alter succes-
sit Balduinus, qui in prælio unà cum nonnullis alijs prin-
cipibus capitur à Parthorum regis exercitu, qui suppetias
Turcis attulerat, cum quibus bellum gerebat. Redemptus,
paulò pòst Anthiochiam cum eius principis proles iam in-
terisset, Hierosolymitano addidit imperio. Decessit morbo
post annos X X I I I. unica filia superstite. Fulco Andega- Fulco Andegauensis comes
uensis comes eius gener habenas suscipiens, rem feliciter
gessit, aliquot Turcarum milia in prælio fudit. Equi tandem
lapsu forte occidens, regnum Balduino filio reliquit, qui Balduinus II
tenuit annos uigintiquinque cum magna satis gloria: quip-
pe qui Gazam restituit, & militibus templarijs regendam
tradidit. Insuper Ascalonem diu oppugnatam, tandem in
deditionem accepit: Norandinum Turcam Damasci prin-
cipem, bello repulit. Extinctus est sine liberis, fratre Al- Almericus
merico superstite ac regni successore. Hic contra Suar Ae-
gypti Calypham, bellum mouit, quod tributum dare con-
suetũ negauerit. Itaq; capto iam Pelusio, Norandinus Turca, Norandinus, Turca
à Calypha in auxilium adcersitus adest. Regem auarum ab
obsidione pecunia aduertit. Ipse per dolũ Calypha interfecto
Aegypti dominationem inuadit. Huic Balduinus filius succes-
sit cognomẽto Leprosus, quòd eo morbo usq; ad extremũ la- Balduinus leprosus
borauit, non intermissa tamen regni cura diligenti: quamobrẽ
in coelibatu castissime uixit. Sorores duas habuit, quarum
alteram Isabellam cuidam Gallico Horfrido: alteram Si- Isabella
byllam maiorem natu Gulielmo Longæ spathæ Montisfer- Sibylla
ratensi locauit, ex qua ille Balduinum suscepit. Mortuo ui- Balduinus pupillus
ro, Sibylla iterum Guidoni Lusignano principi nupsit. In- Guido Lusignanus
terim Leprosus moritur, regnumq; ac sororis filium Bal-
duinum puerum Raimundo principi Tripolitano com-
mẽdat. Sed morte pupilli paulopost subsecuta: Guido iure uxo-
ris hereditario regno successit, qui quod mors pueri occulta-
ta citra suspicionem esse non uideretur, bellum à tutore
Raimundo sustinuit, in quo ille Saladinum Aegypti Sulta-
num auxilio uocauit: magnum profectò nefas exordiumq;
ruinæ totius orientis terrarum, à nobis summo labore
partarum. Saladinus potens armis ac nomine, Ptolemaidem
primo, deinde Azotum, Berytum, Ascalonem, omnes de-
nique in ora ciuitates cepit. Postremo ipsam Hierosoly- Hierosolyma iterum amissa
mam aggressus, ad deditionem faciendam breui tempore
his conditionibus coëgit, ut omnibus cum his quæ secum
exportare dorso poterant, migrare liceret. Ergo misera
caterua secuta Heraclium Patriarchã flens egressa mœnibus,
drum

dirum omnibus ſpectaculum præbuit: inde Tyrum, alij Alexandriã, alij quoq; alia loca petiere. Ille confeſtim tintinnabula è turribus ſuſtulit, templa profanauit, atque incendit, præter unum Salomonis. Hæc Hieroſolymæ poſtrema ruina nunquam poſtea reſtituta, licet diuerſi principes Chriſtiani ſummo conatu terra mariq; ſæpe fuerint periclitati, inter quos Ricardus Angliæ, & Philippus ac diuus Ludo. Galliæ reges, ut alibi narraui. Sed ad Guidonem regem redeamus, qui amiſſi ſemel regni titulum, cum Ricardo rege tradita Cypro, quam per uim ille occupauerat, commutauit. Eo demum Sibyllaq; uxore extinctis ad

Iſabella

Iſabellam alteram ſororem res hereditaria Hieroſolymæ peruenit. Hæc quater nupſit, Horfredo primum Gallico, Conrado Montisferratenſi, Henrico Campaniæ comiti, & Americo Guidonis Cypri regis fratri: qui quum inutilis uideretur regno, Tyri amotus, ac Ioannes de Bregna Gallicus quidam uir ſtrenuus ad regnum accerſitur, Iole Iſabellæ & Conradi Montisferratenſis filia una cum titulo Hieroſolymitano in matrimonium ſumpta, qui quum ſibi plura quàm par erat adrogaret, à cardinale Columnēſi grauiter obiurgatus, relictis rebus in Galliam reuertit, alia ſumpta uxore: filiamq; quam ex Iole ſuſceperat, Frederico II. Imp. unà cum eodem titulo pro dote locauit, qui Neapolitanis poſtea regibus per manus eſt traditus.

Ioannes rex

Iole

De ſtatu ſacerdotum Hieroſolymis

HACTENVS *de Hieroſolymæ principum ſtatu. Nunc de ſacris religioneq; uideamus. Primus in ea præſul Iacobus frater domini gladio interfectus. Imperante autem Iuſtiniano, in Synodo Conſtantinopolitana Patriarchatu decorata, quarto poſt Ro. eccleſiam loco fuit. Quatuor ſubditos habuit Metropolitanos: quorum primus Tyrenſis, totidem habuit ſuffraganeos: Acconenſem, Sidonienſem, Berythenſem, Zeneadenſem. Secundus Metropolitanus Cæſarienſis, Sebaſtienſem tantum, cui Porphyria ſeu Caypha oppidum ſubeſt. Tertius Metropolitanus Nazarenus, Tyberienſem tantum. Quartus Patracenſis unum tantum, in monte Sina templo diuæ Catharinæ & monachis eius cœnobij præſidentem. Habet item Patriarcha præter hos etiam Bethlehemiticum, Hebronenſem, & Lydenſem ilico ſubiectos præſules: ſed & abbates & priores baculo ac mitra decoratos. Caluarium montem, & Golgatha, & dominicum ſepulcrum extra mœnia ſita loca, Helius Adrianus princeps muro cinxit, Heliamq; appellauit, templo ibidem Antinoo concubino dedicato, ut teſtatur Hierony. In Caluario cœnobium erat, ad cuius priorem ac religioſos electio patriarchæ pertinebat. Sion item mons ciuitas Dauid appellata, quòd eiectis Hiebuſeis eam Dauid muro circumdederit. In quo cœnobium cum abbate ordinis S. Auguſtini eſt. In Oliueti monte abbas item eiuſdem ordinis, & ad eius radices atratæ uirgines S. Benedicti. Vltra eſt caſtellum Bethania, Marthæ ac Magdalenæ memoria conſpicuum. Eſt & altera trans Iordanẽ Bethania, ubi quondã Ioannes baptizabat. In ualle Ioſaphat probatica eſt piſcina, & item aliæ uirgines atratæ. Tabor mons, ubi dominica transfiguratio in regione Galilææ, haud longe à Nazareth, abluitur à torrente Cyſon. Vicini & montes Gelboe ubi cœnobia Ciſtercienſium & Præmonſtratenſium. Carmelus mons locus Heliæ prophetæ ſolitudinis, ubi cœnobium ordinis caput. Eſt & locus prope deſertus, Quarentena cognominatus dominici ieiunij memoria clarus. Reſtat templum ipſum à Nicolao diligentiſſime deſcriptum. Huc à Iudeis aurum ex orbe toto quotannis mittebatur, ut Cic. pro Flacco teſtatur. Hoc attingere ſeu ſpoliare modeſtia Pompei uictoris non eſt paſſa, quod poſtea Craſſus contra Parthos proficiſcens diripuit. Hic ſtatuã Caij principis Pontius Pilatus collocare conatus, ut eſt autor Ioſephus, tumultum excitauit ingentem, nec procul à rebellione res abfuit. Idem Caius quod illac iter habens, templum adire neglexerit, ab Auguſto grauiter obiurgatus eſt. Apud hoc templum cœnobium erat, cui abbas præerat ordinis S. Auguſtini. Apud hoc & Tẽplarij cœpere, de quorũ, deq; S. Ioannis ac Mariæ Theutonicorum religionibus quæ Hieroſolymis cœpere, alijs in locis nobis narratur.*

Patriarcha

Sina

Caluarius

Sion

Mons Oliueti

Bethania

Tabor mons

Quarentena

Templum

De religione templariorũ

DE SECTIS SYRIAE.

ANTEQVAM *è Syria diſcedam, nonnullas eius ſectas cõmemorabo, in primisq; Iudæorum. Bifariam olim diuiſi, uti ſupra memoraui. Deinde duplici contra nos pertinacia innitentes, primum legem ſcriptam perperam interpretando, deinde quæ nõ ſcripta ſuperſtitioſe addendo. Talmutum hunc uocant, in cuius initio Moſes Aegyptius his uerbis à fido Hebræo cõuerſis ſic procemiat. Quanquã hæc lex mẽtalis ſcripta nõ fuerit, Moſes tamen eã docuit totum in collegio LXX. ſenũ, Eleazar & Phinees, & Ioſue, hi tres à Moſe acceperunt. Ioſue uerò alios docuit ſenes, à quibus poſtea Hely, à quo Samuel, à quo Dauid accepere. Et ſic ordine plurimos narrat per manus, donec Rabbi eorum ac doctores eam in codicem reduxere. Nituntur item Cabala, quæ legis ſcriptæ interpretatio quædam interlinearis ſeu gloſſemata, à doctoribus eorum notata & intellecta, quæ legem omnino peruertit, & arma contra ueritatem acuit. Syri eodem quo & Græci ducuntur errore. Spiritum ſanctum dicunt tantum à patre procedere. In eorum templis una tantum ara, in qua ſemel in die ſacrificant hora ſexta, pane fermentato, quem à ſacerdotibus manibus ſublatum, plebs uultu demiſſo adorat, dictitans ſe illius aſpectu indignum. Sacerdotibus licet uxoribus uti iam ductis, ducere non licet, ſubdiaconatum ſacrum ordinem non habent. Confirmationem uel cuiuis addere dicunt licere. Purgatorium autem medium locum non admittunt, Sabbato carnibus ueſcuntur.* IACOBITAE *à Iacobo quodam Alexandri Patriarchæ diſcipulo initium habuere. Hi quondam à Patriarcha Cõſtantinopolitano ſacris Græcorum interdicti, maiorem Aſiæ partem & Syriam, & Iudeã, & Aethiopiam ſuperſtitione referſerũt. Nam cum omnes in his locis partim à Mattheo, partim à Thoma Chriſtiani fuerint facti, paulatim conuerſatione infidelium deſciuerunt. Hi in primis Hebræorũ more recutiti ſunt. Deinde occulta quædam admittũt, & teſte tantum Deo, nullum putant delictum. Baptiſmum nota ignis excipiunt, nitentes illi dominicæ ſententiæ, Ille uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Præterea Eutychiana hereſi infecti, unam tantum in Chriſto naturam diuinam poſt reſurrectionem fuiſſe adfirmãt. Quare crucem uno tantum digito figurant. Lingua utuntur diuerſarum nationum, ubi eos agere contingit, Chaldæa potiſſimũ & Arabica. Sacerdotes uerò eorũ alium quendam à uulgo diſtinctũ habent ſermonem: ſacrificant uino tãtum delibato ſuper ara, reliqui ſacerdotes humi interim conſidunt, plebs ſacrificantẽ exoſculatur.* MARONITAE *à Marone autore, qui Macarij Anthiocheni præſulis ſecutus errorẽ, unã tantũ in Chriſto uoluntatẽ ponebat: Monothelitæ ſunt appellati, de quibus alibi diximus. Habitant ex magna parte circa Libani iuga, haud longe ab urbe Biblide, maxime in bello ſagittarij ſunt. Sub Innocẽtio III. uenit eorũ Patriarcha ad cõciliũ Lateranẽſe, & ex illo Latinorũ poſtea ceremonijs ſunt uſi, cũ cæteri orientales põtifices, nec mitra, nec annulo, nec in tẽplo tintinnabulis utãtur: ſed tantũ baculi pulſu turba excitetur. Literis utũtur Chaldæis, uulgò autẽ lingua Saracenica. Aſſiſini in prouincia Phœnicis circa fines ciuitatis Anteradenſis, quæ hodie uulgò Tortoſa appellatur. Hi quedam caſtella poſſident*

Talmut

Cabala

Iacobitæ

Maronitæ

Aſiſini

loci

loci natura munitißima. Intus amoenas habent sedes. Regem deligunt senem industria exercitatum, qui pueros in secessu quodam nutrit, docetq; diuersas linguas: deinde adultos tanquàm emissarios mittit, qui diuersis hominũ commercijs per eas regiones congredientes, clam ignoti cultro abdito sese turbæ miscent, ac regis inimicos, aut proprios interficiunt, siue etiam alios amicorum aut pecuniæ causa, eoq; modo felicitatem se consecuturos sperant. Hæc secta ab initio è Perside in Syriam uenit, scripturamq; habent ex Chaldæo & Hebræo permixtam. Nam Edessenorum sectæ adhærent, qui putant post mortem nec gaudij, nec pœnæ locum esse.

Beduini

Beduini ex Arabum ac Saracenorum secta alijs addicti opinionibus sunt, quapropter hæretici sunt ab eis appellati. Ii nullo respectu inermesq; unà cum Saracenis in bellum ruunt, dicentes mortem uitari non posse, fatoq; omnia referunt. Hircinis amiciuntur pellibus, Solem orientem adorant. Gorgianos uerò inter Iberos postea dicemus.

Armenii

Armeniorum item sectam in Armenia commemoraui.

Mesopotamia

Mesopotamia quoque inter Syriæ partes à Plin. refertur ex argumento nominis, quòd inter Euphratem ab Austro & Tigrim ab oriente claudatur, è septentrione autem Tauro, quo ab Armenijs dirimitur. In hac igitur tres potißimæ urbes, Edessa Carræ, Nisibis.

Edessa

Edessa ἀπὸ τ̃ ἐδάφ Steph. quòd inter impetus aquarum sita sit.

Harac

Hanc Hebræi Harac uocant,

Abagarus

ubi Abagarus olim dicitur regnasse, qui datis ad Iesum literis, responsum meruit accipere. Ad hanc quoque Tobiam misisse filium ad Gabellum sacræ testantur literæ. Edessenus princeps unus olim è quatuor, cũ Syria nostri potirentur, habebat Metropolitanos tris sub Patriarcha Antiocheno constitutos, Edessanum, Geropolitanum, & Corycìensem. Hanc etiam Haraph Turcarum dux, quando Balduinus eam tenebat Eugenij III. Pont. & Conradi Impe. temporibus cepit, trucidatis omnibus Christianis, nobilibus matronis super aram diui Ioannis Baptistæ constupratis.

Carræ

Carræ antiqua urbs. Lucanus de Crasso. Assyrias latio maculauit sanguine Carras. Hic, ut scribit Spartianus in Caracalla, Lunæ templum colebatur, quam si quis fœminæ nomine adoraret, subigi & dominari ab uxoribus putabatur. Si quis autem Lunum deum maris nomine coleret, uxoribus imperare, ac dominari credebatur. Hanc, ut scribitur in Pentateucho Abraamus incoluit, cum primum Hur Chaldæorũ est egressus.

Nisibis

Nisibus Stra. Nisibis Steph. qui lapides cumulatos lingua Syrorum dicit significare, sub Tauro enim sita est.

Zerbis

Zerbis flu. in Tigrim Plin. fluit.

Babylonia

Babylonia Mesopotamiæ cõiuncta inter Euphratis ipsius conuersiones australior est: Syriam tamen Ptolemæo Plinioq; nõ excedit. Hic Babylon gentis caput: Semiramidis ædificium post uiri mortem, cuius muri inter septem orbis miracula commemorantur, bitumine, quod in eo loco prouenit, ex parte magna constructi: latitudine pedum L. altitudine CC. Quadrigas inter se occurrentes recipiebant. Intus horti pensiles, & aureum Beli templũ. Hic Assyriorum regia.

Chaldæi

In Babylonia Chaldæorum natio, gens maxima & uetusta, sectaq; potius. De qua sic ait Diodorus lib. III. Chaldæi mundum sempiternum esse adfirmant, neq; principium habuisse, neq; finem habiturum. Annos quibus uacasse Astrologiæ dicunt, non facile quis crederet, ante uidelicet imperium Alexandri XLIII. md. Hieron. noster in epist. ad Ro. Chaldæorũ, inquit, uetus traditio est, huius uisibilis formatiq; mundi, fuisse inuisibilem & informem ac sempiternam materiam nulla productione, quam Græci hylen & Chaos uocauerunt: Moses uerò abyssum. Quinetiam & annorum circiter triginta quatuor mil. suprà DC. ante regnum Macedonum fuisse testantur, quos si quis retro ab Alexandro computet, perueniet ad Adamum primum: quod profecto Moses in omni eorum scientia eruditus conscripsit, & quod erroris erat elisit, dicens, In principio creauit Deus cœlum & terram, quæ erat inuisibilis & incomposita, quia tenebræ erant super faciem abyßi. Quod si nobis obijciunt Chaldæi, id Mosen non probasse: in promptu responsio est: quia nec ipsi suam positionem firmant, sed ex opinione scribunt. Est autem omni opinione certior fides, quæ & rationi magis consentanea. Neque enim par est aut uerisimile, ut natura inferior par duratione superiori fiat. Hæc itaq; Hieronymi sententia cum Diodoro conuenit, præterquam in annorum numero. Chaldæos Steph. Cephenas prius fuisse scribit, à Cepheo patre Andromades uxoris Persei, in ea regione regnante. Hellanicus in historia Persica scribit: post mortem Cephei exisse cum exercitu finibus suis in Persidem, nec amplius deinde Cephenos, sed Chaldæos uocatos à quodam rege Chaldæo. Sophocles in Tympanistis Chaldæos alios prope Colchos ponere uidetur. Κόλχος τε καὶ χαλδαῖος τε καὶ σύρω ἔθνος. Ignem in primis adorant, quod Abraamus qui ex eis erat refugisse dicitur. Mathematiceq; & Astronomiæ addicti. Cuius rei Cicero causam adfert, quòd in montibus uersantur altißimis, ubi Olympo propius facilior sit astrorum obseruatio. Linguã habent propriã, qua etiam Aethiopes utuntur usq; in hodiernum diem: nã Romæ uidimus Aethiopas religiosos sacras horas obire Chaldæorum catalecto ac literis. Hanc Hieron. cum probe nosset, librum Danielis conuertit, in cuius prologo queritur cũ fuerit eleganti Latinorum Græcorumq; lectioni adsuetus, anhelantia stridentiaq; uerba uix superare potuisse. Habuere scriptores è suis, Naburianum, Sudinam, Seleucum, Berosum: potentia ac rebus gestis florentem Nabocodrosorum teste Strabone.

Naburianus
Sudina
Seleucus
Nabocodrosorus

Hunc ego putauerim Babyloniæ regem in sacris libris commemoratum fuisse, literis quibusdam permutatis, qui captiuos Iudæos duxerit, aut certe ex eo prognatum. Idem autor plures eorum gentes adsignat Orchanos, Borsippenos, itemq; alios.

Orchani
Borsippeni

Est autem Borsippa (ut ipse ait) urbs Dianæ & Apollini sacra, in qua maximum lanificium. Nam in hac regione sicut & apud Phryges fiunt opere tenui & eleganti uestes discriminatæ. Mar. Texta Semiramia quæ uariantur acu.

Zeuma urbs

Zeuma urbs apud Euphratem Satraparum regio appellata, quo tributa conferebantur Plinio.

ASSYRII.

ASSYRII *post Euphratem loca tenent, amne tamen à Babylonijs diuisi. Herodotus eosdem populos cum Syris esse dicit: sed à Græcis Syrios, à Barbaris Assyrios uocari. Iosephus de antiq. ab Assur cognominatos esse, qui & Ninum condidit ciuitatem. Assyriorum sunt Adiabena, Ninus, Ctesiphon, Teredon, Apollonia, Arbela, Seleucea.*

Adiabena

Adiabenos, & Satropedas memorat Strabo. Marcellinus libro XIII. dicit, Adiabena quæ priscis temporibus Assyria dicta est. ἀπὸ τ̃ μὴ διαβαίνειν, id est, à non permeando, quod ibi Euphrates sit minime uado permeabilis. Hos à Seuero principe superatos fuisse, monstrat adhuc arcus eius triumphalis ad radices capitolij.

Ninus

Ninus iuxta & ultra Tigrim Nini ædificium, & regia, octo annorum spatio denis hominum milibus extructa, cuius modica adhuc exstant uestigia. In sacris libris Niniue appellatur, quæ Ionæ uocibus dicitur obtemperasse. Eadem & Nisibis postea nonnullis, Strabo tamen diuersas facit. Supra Ninum uerò quem Abraami tempore idem autor tradit fuisse, omnis incerta historia, nec facile Berosi qui fertur libello, uel cuiquam alij præter quàm receptorum historicorum autoritati credendum: nec uerisimile tot Græcos Latinosq; eruditißimos uiros, qui hæc præterierunt ignorasse: tantum Nini patrem Belum Plin. adducit syderalis scientiæ inuentorem, templumq; ei Babylone dicatum. Durauit Assyriorum regnum annos

Belus Nini pater

CCXL.

CCXL. successione regum XXXVI. Quorũ ultimus Sardanapalus. Hinc per Arbacum ad Medos, demum ad Persas translatum, ut in Trogo late narratur. Secundũ etiam fluuium

Ctesiphon

Ctesiphon iuxta & ultra Tigrim, clara urbs terminus olim pop. Ro. quò Traianus peruenit, fatoq; quodã uidebatur eam transire non licere sine incommodo, ut est animaduersum in Probo principe, & eius nonnullis successoribus. Hanc ciuitatem Plin. dicit ædificatam à Parthis, ut Babyloniã iuxta positã

Seleucia

oppugnarent. Seleucia metropolis Assyriæ à Nicatore ædificata: prima huius nominis & magnitudine & potentia Straboni, quam item Plin. suo tempore Babyloniã uocatam dicit, à Traiano primum, deinde à Parthis occupata, rursus à L. Antonino Imperatore recepta. Hic iuxta regum solet esse hybernatio. Nam in Bactrianis æstiuare dicũtur. Eustath. Nunc flu-

Tigris
Lycus
Caprus

mina restant. Tigris oritur in regione Armeniæ maioris, fonte cõspicuo in planitie: claros secum amnes trahit, inter quos Lycum & Caprum, qui à Niphate monte nascẽtes in medio Adiabenam & Arbelitim regionem retinent. Tigris item à celeritate dictus, quod Medi Tigrin saggitã appellant, ut Plin. refert, ob quam celeritatem à Graecis quõdam Sylax dicebatur, quasi raptim ferretur. Huius appellatione deceptus est olim Iulianus princeps, ut Therã fluuium caueret ab oraculo

Euphrates

iussus: nam & hic Theræ nomen retinet. Euphrates longe maior & occidentalior est, oritur è Paryarde Armeniæ monte: primo in occidentem labens, deinde flexus in meridiem Antitaurum intersecat, maioremq; Armeniam à minore diuidit. Hinc Babyloniam in sinu complexus, deinde in orientem conuersus Tigri coniungitur, amboq; Austrum uersus delati in sinum Persicum duobus ostijs exeunt. Hi amnes unà cum Nilo & Gãge in Paradiso terrestri à sacris uoluminibus ponũtur, ob fertilitatẽ circa culturæ: mutatis tamẽ nominibus. Fertur enim Euphrates Nili modo regiones quotãnis irrigare.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIBER XII.

PERSIA.

Persia.

PERSIA à septentrione Mediã, ab occasu Susianã, ab oriente duas Carmanias, ab austro partẽ Persici sinus habet. Persæ toti quidem Asiæ imperauere: Lydi uerò nõ toti, sed cis Halim tantum. Idq; usq; Crœsum qui à Persis superatus fuit. In Græciam traijcientes sæpe in pugna inferiores fuere, donec à Macedonibus uicti succubuere. Gens alioqui multitudine potentior quàm uiribus: sicuti pleriq; Asiatici, uestiũ mensarumq; mol-

Nasturtium Persicum
Magorum mores

litie occupati. Iuuentus nasturtio, & sale, cum pane & aqua uescitur, ut Strabo, Cicero. Eorum sapientes Magi, quorum mos matribus coire. Stra. Catullus. Ex matre ac nato Magus nascatur oportet. Hi cum alia tum hoc seruãt institutum, ut se iubeant post mortẽ insepultos auibus lacerandos dimitti. Nec nisi ex eorum numero rex creatur. Persarum omnium consuetudo, maximis de rebus in uino consultare, equitandi studiũ magnopere habere: præterea mentiri omnium turpiß. existimare: proximum huic, debere. autor Herod. Adorant solẽ, cui uix mundum ipsum sufficere dicunt, propterea templorum ac simulacrorũ omnium euersores sunt, autores Strabo, Cic. in Verrem, Pedianus. Posteris uerò temporibus cũ regnum hoc cum Parthis confusum fuerit, inter Parthos mox subsequentes multa de Persis dicemus. Nunc uerò tantum loca. Achemenia

Achemenia

pars Persidis ab Achemeno Aegæi filio, Stephano. Arbela &

Arbela

Gauganela dicitur Marcellino, ubi Darium Alexander uicit. Plinius: Arbelitis ubi Dariũ Alexander debellauit. Cyropolis

Cyropolis

quæ à Persis Cyrecbata dicitur Stephano. Cachenũ cuius meminit Polybius, Drangæ gens Persica & Drãgena regio Stra-

Drãge, et Drãgena regio
Elymei, Elymea regio seu Elymais
Persepolis
Laodicea
Gaucamela
Gordiæa
Mases & Casius
Panchaia reg.
Pasagada

boni. Elymei & Elymea siue Elymais regio Persidis in Susiana. Persepolis regni caput ab Alexãdro diruta. Plin. Laodicea in extremis finibus ab Antiocho condita. Gaucamela urbs quã in sustentationẽ Cameli ueteris & defeßi Darius cõdidit. Nã uox ea Persarũ lingua, domus Cameli dicitur Straboni. Gordiæa regio à Gordiæo Triptolemi filio ex Argo in Syriã ad inquirendã Isidẽ profecto. Steph. Mases Plinio à Mase monte. Ptolemæo Casius scribitur. Panchaia regio à rege Panchæo dicitur Probo grãmatico. Pasagada oppidũ & regio Straboni, à Cyro cõditum, ubi prælio uicit Astyagem. eo siquidẽ uerbo Castra Persarum significari tradidit Anaximenes. Hic Cyri

Sitace, Sitacena regio
Susiana
Susa

sepulcrũ esse Strabo dicit. Sitace urbs & Sitacena regio Persidis Plin. Ptolem. Susiana itẽ regio ex occidentis parte, quanquam Ptolemæus hanc à Perside disiungat. In hac Susa ciuitas neutri generis, regia Persarum à Dario Histaspis filio condita Plinio. Straboni uerò Titoni patris Memnonis ædificium. Cognominata Stephano à fontibus quibus locus abundat, hoc enim uocabulo fontem in ea regione nominant. Incolæ uerò

Susij, & Cissij
Vxij
Coaspes fiu.
Vxiorũ secta

Susij qui & Cissij, ut ait Strabo, appellantur à matre Memnonis in ea regione sepulta, quam Aechylus Cissim uocat. Vxij gens maxima, & Vxia regio Straboni, ex qua Coaspes fluuius oritur. Hos ego putauerim quos uulgus nunc Vxios siue Cinganos uocat, qui per orbem, maximeq; per Italiam sparsi degunt, more ferarum, nulla lege, nullis artibus, tantum futura prædicentes, cum omnes ferè populi orientales præsertim uicini Chaldæis, Mathematicæ sint additi: autorem habeo Scilacem qui historiam scripsit Constantinopolitanam. Dicit Michaelem Traulum Imperatorem ex uaticinio Vxiorum adeptum imperium fuisse, quæ secta per Mœsiam ac Europam sparsa, paßim omnibus futura prædicebat. Et hæc quidem de locis. Deinceps de regibus. PERSARVM re-

Reges Persarum

gnum post Assyrios & Medos Cyrus primus omnium excitauit. Cuius historiam Trogus libro primo in hanc ferè

Astyages
Cyrus

sententiã repetit. Astyages Medorũ rex futurã ex filia prolem natum prædictione formidabat. Quare Canbisi obscuro loco inter Persas nato eam locauit, natumq; mox puerum Harpago amico mandauit, ut eum necaret: ipse uerò miseratus infantem exposuit inter armenta, quem pastor inuentum canis ubere forte educatum, pro suo aluit: Cyri nomine induto à Cyro flumine, quod circa Pasegardas per curuam Persiam fluit, ut autor Strabo libro XV. Crescẽte igitur quotidie uirtutis indole rex inter pastores per ludum constitutus magni uiri speciem præ se ferebat. Tandem agnoscitur Astyagis nepos, sollicitatusq; ad regnum per Harpagum, Astyagi bellum auxilio Persarum mouet, ubi captum tantum regno priuat, imperiumq; Medorum, quod annos CC. durauerat, in Persas transfert. Deinde Babylonios, Crœsumque Lydiæ regem eorum auxiliarem superat, armaq; post in Crœsum uertens, uictum eum in regno remanere permisit, uerum paulopost rebellantem unà cum regno sustulit. Postremo subacta Asia ac toto oriente Scythas tentauit, ubi primo contra Thomirim reginam uictor, mox captus atque interfectus ab ea, & in sanguinis utrem iussus, ut humano cruore, cuius auiditate expleri non poterat, plenius exaturaretur, postquàm regnasset annos XXX. Sepulcri eius epigramma Plutarchus in Alexandro & Strabo XV. ponunt. Lactantius ait hoc ferè tempore Tarquinij fugam fuisse, ut pariter Romæ occiderit, & apud Persas cœperit regnum. Hic & Iudæis amicus, uasaq; templi restituit.

Camb

Cambiſes Cyri filius deinde regnauit, ingenti & ipſe animo, qui patrijs rebus Aegyptum adiecit, ſed offenſus illorum ſuperſtitionibus Apis cæterorumq́; deorũ ædes dirui uiſsit. Ad Ammonis quoq; templum expugnandũ exercitum miſit, qui tempeſtatibus & arenarum motibus oppreſſus interijt, ut ait Trogus. Seneca uerò libro ſeptimo de ira: Cambiſes fertur in Aethiopas iugum detrectantes, quumq; inexplorato per arentia exercitum duceret, deficientibus cæteris alimentis, decimum quemque inter ſe in cibum ſortiti ſunt: durauitq; adeo talis ſeucritas, donec & ipſe ne reuocaretur ad ſortem pertimuit, receptuiq; ſignum cecinit. Dicit item filium ſagitta interemiſſe. Lucanus autem in x. Veſanus ad ortus Cambiſes, longi populos peruenit ad æui, Defectusq; epulis ac paſtus cæde ſuorum Ignoto te Nile redit. Sub hoc, ut autor eſt Beda, hiſtoria Iudith conſcribitur. Cambiſes enim regno Aſſyriorum à patre iam uiuente præpoſitus fuit: appellatusq; Nabocodroſorus ſecundus apud Hiſtoricos. Nam de primo apud Strabonem inter Babylonios dixi. Idem & in Eſdra Artaxerxes uocatur, qui templi reſtitutionem ſub Cyro cœptam impedijt, tributaq; imperauit.

Cambiſes

Nabocodroſorus

Darius Hiſtaſpus

DARIVS Hiſtaſpis filius, ut autor Trogus, unus è ſeptem magis fuit, qui Perſis poſt Cambiſem ſeptem annis præfuerunt. Tandem inter eos conuentum, ut cuius equus primum ſoli orienti adhinniret, rex ſalutaretur. Quod ſane Dario contigit aſtutia cuiuſdam Cebaris equiſonis, uti Valerius refert, qui admiſſam intra equæ genitalia manum, cum ad conſtitutum ueniſſet, naribus equi admouit, quo ille irritatus odore, ante omnis hinnitum dedit. Babylonios ſtatim rebellantes perdomuit. Ionas nauali prælio ſuperauit. Poſtremo aduerſus Athenienſes cum potentiſſimo exercitu mouens à Milciade in campis Marathonijs terreſtri pugna ſuperatus eſt, deſideratis millib. CC. Dumq; uires inſtaurare conatur, in ipſo apparatu exceſſit, anno regni VII. ab urbe condita CCCLXV. Hic ille, ut refert hiſtoria ſupradicta, qui Zorobabelem extulit, regnum ei uaticinanti, templiq; cœptam reſtitutionem permiſit.

Xerxes

XERXES Darei filius regni hæres, ut apud Trogum lib. II. maximus omnium regum Perſarum fuit. Aegyptum quæ à patre deſciuerat recepit. Expeditionem etiam quam Dareus in Athenienſes parauerat, V. annorum apparatu proſequens, decies centena hominum milia traduxiſſe dicitur. Quem numerum, ut Valerius itemq; Hieronymus teſtantur, de alta proſpectans ſpecula, fleuiſſe fertur, quod poſt C. annos nullus eorum ſupereſſet. Hac igitur multitudine accinctus, ut omnes referunt autores, & maria perſtrauit, & Athon montem aceto diruptum uelificauit, ac compedes Neptuno apud Iſthmon iniecit, aliaq; mira edidit, hyperbole poëtarum. Victus demum à quatuor milibus apud anguſtias Thermopylarum nauale certamen cum Themiſtocle tentauit, à quo item apud Salamina ſuperatus, turpiter cum paucis parua cymba aufugit, relicto Mardonio præfecto cum CCCC. milibus, qui & ipſe profligatus apud Bœotiam fuit. Athenienſes interea expectatione ac metu Xerxis ex oraculo Pythiæ, quæ ligneis muris ſeſe tuerentur reſpondit, naues plurimas in tota Græcia comparauerunt. Poſt igitur annos aliquot, tertiam cum Cimone duce Xerxes pugnam inſtaurans, haud meliorem ſortitus eſt exitum: demum cum ſe otio ſocordiæq; relicta militia tradidiſſet, teſte Valerio, præmium genus luxuriæ nouum inuenientibus propoſuit. Quamobrem à ſuis ſpretus paucis

Artaxerxes

poſt annis ab Artabano præfecto ſuo in regia interficitur, cum regnaſſet annis VIII. Artaxerxes igitur patrem ulciſci cupiens cum Artabano, qui regnauit annis VII. loricam de induſtria quodam die permutauit, eoq; modo inermem aggreſſus interfecit: autores Trogus libro VI. & Herodotus VIII. regnauit annis XLI. Sub hoc geſta quæ de Heſter & Mardochæo conſcribuntur, ut teſtatur Nicephorus Græcus autor.

Darius Nothus

Darius cognomento Nothus, patri Artaxerxi ſuccedens Tiſaphernem militiæ præfectum fecit, ad quem Alcibiades olim exul confugit, in gratiamq; ipſius & præſtantia corporis & ingenij elegantia peruenit, adeo ut eum ex amico minime amicum Lacedæmonijs, à quibus ſuſpectus ipſe Alcibiades aufugerat, redderet. Hic Artaxerxe & Cyro minore filijs relictis, moritur anno regni XIX. eodem quo Athenas Lacedæmonij ſubegerunt, & XXX. Tyranni fuerunt conſtituti. Cyrus autem minor Ionia Lydiæ, quibus locis loco Tiſaphernis Alcibiades fuerat præpoſitus: Artaxerxes uerò natu maior regno ſucceſſit, Mnemon cognominatus, qui ſtatim defuncto patre à fratre Cyro clam inſidijs petitur. Quod cum cognouiſſet, adcercitum ad ſe blande aureis compedibus uinxit. Matris dein precibus uita condonata dimiſſus palàm bellum indicit, adſcitis in auxilium Lacedæmonijs, qui memores Athenienſi bello eius opera ſe adiutos excuſationem apud Artaxerxem reddendæ gratiæ habuerunt. Commiſſa igitur pugna prior Artaxerxes uulneratur, quem cum equi fuga periculo ſubtraxiſſet, Cyrus à cohorte regia oppreſſus, interficitur. Sicq; prælio x. milia Græcorum auxilio Cyri fuere, qui reuertentes per tot itineris ſpatia inter barbaras gentes & inimicas ſe incolumes uix in patriam receperunt. Hæc ferè Trogus libro quinto. Ad hunc Artaxerxem Alcibiades iterum exul confugit, petitusq; & in cubiculo crematus eſt, iuſſu XXX. Tyrannorum. Ad hunc item Conon dux Athenienſium male re contra Lacedæmonios geſta, metu ſuorum ciuium ſe recepit. Cyrus autem is fuit ſub quo Xenophon philoſophus militauit, eiusq; pædiam ac uitam deſcripſit. Ad Artaxerxem redeo, quem Euſebius eum eſſe teſtatur ſub quo liber Heſter conſcribitur: eundem quoque Trogus libro x. liberos CXV. ex pellicibus ſuſcepiſſe ſcribit, tres tantum iuſto matrimonio, Darium, Ariarathem, & Ochum, quorum Darium quem regem conſtituerat, quod ab eo unà cum L. filijs alijs inſidijs peteretur, interfecit, atque hoc modo rex quàm pater felicior deceſſit anno regni XI. ſceptro Artaxerxi filio Ocho cognominato relicto.

Cyrus minor

Mnemon

Darius

Artaxerxes Ochus

Is itaque ab initio coniurationem formidans cæde atque ſtrage principum regiam referſit, nulla ſexus aut ætatis reuerentia, ne uidelicet fratribus parricidis eſſet ſcelere inferior. Atque ita demum rebus domi pacificatis, bellum Armenijs intulit: autor Trogus libro decimo. Poſt Ochum, qui regnauit annis XXVI. Narſes filius rem tenuit annis quatuor. Is, ut eſt autor Herodotus, prolem habuit etiam numeroſam, interfectus demum à Bagoo Eunucho, poſtquam regnaſſet annos quatuor, ſurrogato Dario qui ex ſtirpe regia non erat, ut ait Strabo: uir enim Perſa Codemanus antea uocatus, milesq; ac Arſani filius fuerat, egregiamq; bello contra Armenios regi ſuo operam nauauerat. Quare ob uirtutem & merita Ochi interfecti ſucceſſor à Bagoo Perſisq; conſtitutus: Darei nomine nequid regiæ maieſtati deeſſet indito. Bellum cum Alexandro Magno uaria fortuna geſſit, poſtremo uictus, & à ſuis proditus interfectusq;, poſtquam regnaſſet annis ſex, uitam pariter cum Perſarum regno finiuit. Quod teſte Strabone annis CCL. durauerat. Hic dicitur dum fugeret ingruente bello ab Alexandro, curſu calefactus cœnoſam bibiſſe aquam, iuraſſeq; nihil unquam iucundius bibiſſe: autor etiam Cic. in Tuſcul. Aelianus autem Artaxerxi Cyri fratri hoc dicit contigiſſe. Reliquos Perſarum reges, & hiſtoriam mox in regione Parthorum repertam. Nam ex Perſis ad Macedonas, à Macedoni

Narſes

Darius ultimus

donibus ad Parthos, rursus uerò ad Persas regnum reuersum.
PARTHI PARTHOS nunc execar, qui ab occasu Mediã, à septentrione Hircaniam, ab oriente Arian, ab austro desertam
Carmaniam habent montibus cincti. Fines inter eos & Ro-
Hecatõpylos manos Euphrates, regni caput Hecatompylos Plinio. Ctesi-
Ctesiphon phon uerò regia ciuitas eis ædificata ad Euphratis ripam, de
Parthiæi qua in Assyria dixi. Parthiæi populi Parthorum è Scythis
Nysei profecti, quos eosdem cũ Parthis Steph. esse dicit. Nysei campi & Nysei equi iuxta Parthos laudatißimi Straboni. In uniuersum uerò Parthi regionem frugiferam colunt, omniaq; præter oleam ferentem. Præterea genus hominum bellicosißimum. Sagittæ præsertim, quam post tergum mittunt, & equorum celeritate insignes. Trogus refert eos omnia publica, priuataq; officia equitando obire. Quæ res tantum nobilitatem à uulgo distinguit. Magnum quoque imperiũ in Asia tenuere. De quibus deq; eorũ origine breuiter ex Strabone, Trogo, & Herodiano referam. Post Dareum illum cui regnum Alexander abstulit, per multos annos Macedones ipsi qui Alexandro successerant, diuisis inter se regionibus imperarunt. Sed ortis inter eos discordijs attri-
Arsaces to Macedonum robore Arsaces uir Scytha & ignobilis, uirtute bellica adeo claruit, ut collecta manu exulum Scytharum quos ea lingua Parthos uocant, à Theodoto, qui Alexandri ordinatione Bactrianorum mille ciuitatibus præerat, deficiens, breui tempore ipsum cum tota gente in seruitutem, deinde Seleucum Syriæ regem, postea Hircanos redegerit: Dasa etiam urbe in excelso monte ædificata. Ita paulatim breuibus initijs gentem maximam constituit, & Romanis postea sæpe formidatam, pro quibus meritis reges deinde Parthorum Arsaces, & Arsacidæ populi appellati.
Mithridates Quarta ab eo successione regnum ad Mithridatem uenit, quo tempore Eucratides apud Bactrianos regnum propagauit. Hic subactis Medis regnum Parthorum à monte Caucaso multis populis in deditionem redactis usque ad Euphratem protulit, morbo demum senex extinctus est, haud Arsacis pri-
Phraates mi rebus gestis inferior. Cuius filium Phraatem successorem regni ad bellum aduersus Scythas profectũ ac cũ toto exer-
Mithridates II. citu trucidatum, filius eius Mithridates alter ulciscitur: qui etiam ob auctum Parthorum imperium & Armenios bello petitos, nunquam tamẽ sub iugum missos magnum est nomen adsecutus: ob crudelitatem tamen à senatu Parthico expul-
Orodes sus, fratrem Orodem successorem habuit, qui confugientem Babylonem persecutus, oppidanis in deditionem compulsis, fratrem quanquam supplicem, in conspectu omnium trucidauit. Post hæc cum Romanis bellum gerens Crassum imperatorem cum filio, & toto exercitu deleuit. Huius filius Pacorus ad persequendas Romani belli reliquias in Syriã profectus, post magnas res gestas, in Parthiam patri suspectus reuocatur: quo absente exercitus Parthorum relictus in Syria, à Cassio quæstore Crassi cum omnibus ducibus trucidatur. Iis itaq; gestis bello ciuili uigente Pompeianis auxilio Parthi uenerunt, & ipsis deuictis Cassium aduersus Antonium & Au-
Pacorus gustum iuuerunt, ac bello confecto rursus Pacorus inita cum Labieno societate Syriam & Asiam uastauit. Castraq; Venti-
Cassius uictor dij, qui post Cassium absente Pacoro exercitum Parthicum fuderat, magna ui aggressus cũ toto exercitu perijt, ex quo nobilem Ventidio triumphum præbuit. Quibus rebus in Parthis nuntiatis Orodes pater paulò antè Crassi cæde elatus, subita rerum mutatione, filijq; magnopere dilecti dolore perculsus, in furorem uertitur, noctes diesq; Pacorum clamitans, ac fortunam suam diuosq; incusans. Paulò de-
Phraates inde pòst à Phraate filio cum reliquis liberis interficitur. Cum hoc Phraate Antonius quod auxilium iuuenes aduersus eum & Augustum tulisset, bellum cum XVI. legionibus suscepit, sed grauiter multis prælijs uexatus à

Parthia refugit. Autoritate deinde permotus Augusti, Phraates militaria signa Romanis adempta una cum filijs obsidibus Augusto remisit. Sub Nerone Vologesus re- Vologesus
gnum occupauit, fratremq; Tiridatem Armeniæ regem Tiridates
fecit. Romanis bellum intulit. Duas Peti legiones adflixit. Domitius Corbulo cum altero exercitu præsto adfuit, qui Tiridatem premebat. Traianus eos plurimis adflixit bellis, terminis Romani imperij usque ad Tigrim prorogatis. sub Adriano illi paulum resipiscentes usque ad Euphratem processere. Lucius Antonius cum Auidio Cassio præfecto eos bello uicit: Seleuciamq; recepit ac trium-
phauit. Seuerus item princeps, & deinde Baßianus filius Seuerus Imp.
dum se fingit regis generum esse uelle, inermem exer-
citum cecidit. Is enim Artabanus ultimus Arsacidarum Artabanus rex
fuit, quem Artaxerxes Persa eius miles interfecit, regnumq; Artaxerxes
Persis restituit, annis ab ultimo Dario, qui uictus fuit ab Alexandro, DXXXVIII. Regesq; deinceps Persarum,
non Parthorum dicti. Is itaque sumpta cidare (est enim id Cidaris
Persarum regum gestamen) uicinaq; omni barbarie subacta, Romanum iam lacessebat imperium. Ad quem comprimendum Alexander Imperator profectus, uictoria potitus est. Artaxerxi autem post annos XV. successit Sapores unus omnium crudelißimus: regnauit annis XXXI. Ab hoc Valerianus captus ac oculis priuatus in misera uixit seruitute. sub Galeno Persæ Mesopotamia Siriaq; potiti sunt, sed Odenatus bis recuperatis usque ad Ctesiphontem processit. Carus princeps castris ad Tigrim positis Ctesiphontem penè ceperat, sed in ipsa uictoria fulmine ictus
interijt. Maximianus cum Narsete rege inter Callinicum & Narses
Carras congressus, primo uictus, postremo uictor ingenti laude ad Dioclesianum redijt. Hic Narses plures è diuersis
matrimonijs liberos accepit, inter quos Saporem & Or- Sapores
misdam. Sapores igitur regno prælatus cum fratres eie-
cisset, & Ormisdam etiam in uincula coniecisset, ille ela- Ormisdas
psus in castra ad Constantium magni Constantini filium uenit, qui tunc Sapori bellum inferebat, & iam iam superaturus uidebatur nisi ad ciuile bellum contra Iulianum redire coactus fuisset. Iulianus rerum potitus bellum pro-
secutus aliquot oppida cepit. Castraq; apud Ctesiphon- Ctesiphon a-
tem habuit: dumq; forte inconsulte sese hostibus offert, missus
interficitur, ut Eutropius refert, qui comes eius expeditionis fuit. Iouianus ab eodem Sapore duobus prælijs uictus, pacem ignobilem, sed necessariam fecit amisso Ctesiphonte. Iustinianus bella mouentes per suos duces prælijs plurimis compreßit, postea ad Euphratem eius exercitu pulso & per Bellisarium damno compensato fœdus
insuper cum eis inijt. Zeliorbus Hunnorum rex intra Scy- Zeliorbus rex
thiam manentium cum multis militibus auxilio Cosroæ Hunnorum
regi contra Iustinianum uenerat, sed à rege ipso ob pro- Cosroes
ditionem confossus magno tunc metu imperatorem liberauit. Cosroes item sub Phoca principe Mesopotamiam occupauit, ac paulopost Palæstinam cum Hierosolymis, ac DCCCC. mil. Christianorum euertit, partemq; crucis secum asportauit. Heraclio imperante demum Aegyptum, Alexandriam, Carthaginem, Lybiamq; occupauit. Heraclius qui frustra diu pacem petierat postremo apud Azotum
tres eius duces, Sabarim, Sain, & Razatenem prælio fudit, Razatenes
XXVII. signa militaria retulit. Cosroes postremo iam senex dux
cum filium Medorsen regem constituisset, interficitur ab alte- Medorses
ro filio Syroche, quod natu maior fuisset præteritus. Hic Sy- Syroches
roches ubi regnum inijt, captiuos una cum cruce dominica Heraclio remisit. Quo decedente filius eius Adeser an- Adeser
num tantum imperauit, cui Ormisdas suffectus à Saracenis, Ormisdas
qui duce Mahumethe ea forte tempestate caput extule- Mahumethes
rant, interficitur. Regnum deinceps Persarum ad Saracenos

p nos

nos translatum. De quibus deq; eorum gestis in Arabia di-
Turcæ cam. His successere Turcæ, qui usque in hodiernum diem
late per Asiam atque Europam diuersis quidem familijs ac
regnis dominantur. De quibus item alibi dixi, originemq;
& gesta eorum repetendo. Tantum hic ponam quæ haud
Tamberlanes diu gesta fuer anno uidelicet M. CCCC. Tamberlanes enim
quidam nomine, seu Tartarus, siue è Turcarum genere (nam
eiusdem erat sectæ) primo bubulcus, deinde miles gregarius
uirtute paulatim effecit, ut regno gentis suæ potiretur. Scy-
thas, Medos, Albanos, Mesopotamiã, Parthiam, Persiam, Ar-
meniam sibi subiugauit: traiecto demum Euphrate cum DC.
peditum, equitum uerò CCC. milibus, Asiam minorem obti-
nuit, regem Turcarum ex Othomanorum familia tunc po-
tentissimum Pazaitem cum non pene minore exercitu fines
tuentem, prælio cepit, ac in cauea more ferarum coniectum
secum circumferebat. Castra tentorijs primum albis metari
solebat, monstrando ueniam obsessis se daturum si se prima
die dederent. Secundo purpurea præferebat, notando in pa-
tresfamiliâs, ac proceres tantum se animaduersurum, si alte-
rum expectassent diem. Tertia atrata, exitium omnibus mise
rabile ac totius urbis ruinam facturũ significabat. Is quondã
in obsidione cuiusdam oppidi, cum tertia die pueri cum uirgi
nibus oleas in manu gestantes egressi, illi supplices occurris-
sent, ad unum omnes interfici iussit. Admonitus à quodam Ge
nuensi uti mitius cum populis ageret, sic eum facilius impe-
raturum: respondit se orbis esse calamitatem, proinde ocyus
se inde ab eo proriperet, nisi & ipse quoq; hanc periclitari
uellet. At ille statim subterfugit. Tamberlani Assembecus suc-
cessit, Suncasan cognominatus, è quatuor Turcarum familijs
quæ è Scythia sunt egressæ, de quibus omnibus in Europea
Sarmatia iam diximus.

MEDIA.

MEDIA à septentrione partem Hircani
maris, ab occasu maiorem Armeniam &
Assyriam, à meridie Persidem, ab oriente
Hircaniam & Parthiam habet. Inter Me-
dos & Parthos Caspij montes sunt, ubi &
portæ Caspiæ Straboni, Ptolemæoq; ponuntur. Plinius cau-
sam nominis adfert, quod interruptus angusto transitu iugis,
ita ut uix singula meent plaustra lõgitudine VIII. mil. pass.
toto opere manufacto. Medos Dionysius poëta à Medea di-
cit originẽ habuisse, quæ ueneno filio quem ex Aegeo susce-
perat necato, huc ex Athenis aufugit. Trogus autem aliter.
Iason cum deuicta Colchide domum redijsset, rursusq; à Pe-
liæ filijs peteretur insidijs, cum Medea coniuge quam repu-
diatam iterum recepit & Medo priuigno Colchos repetijt,
resq; gessit, ac omnes circa orientis populos post Liberũ pa-
trem & Herculem subiugauit, socerumq; regno pulsum re-
stituit. Moriens deinde Medum priuignũ huiusmodi regioni
præfecit. Strabo quoq; in eandem fere sententiam, Media pri
mum Assyriorum regibus, deinde Persis paruit: Sub Astyage
floruit: Durauitq; annos CCCL. De tota regione Strabo sic
scribit: Media est in partes duas diuisa, quarum alteram ma-
Echatana iorem uocant, cuius metropolis Ecbatana, magna urbs, ueneri
generis, & Medici imperij caput, à Seleuco cõdita, qua nunc
etiam Parthi regia utuntur. Nam reges ibi æstiuant quod fri
gida sit, hyemant uerò Seleuciæ, quæ secundum Tigrim est
prope Babylonẽ. Hæc igitur Mediæ pars montana, frigida,
Media Atro-patia sterilisq; & infructuosa. Altera pars est Media Atropatia,
ab Atropato duce nominata, qui ne Macedonibus ea subiu-
garetur obstitit, cum maioris Armeniæ pars esset. Is postea
rex declaratus eam à Media separauit. Hæc Armeniæ &
Matianæ adiacet ad orientem: Mediæ uerò maiori ad
orientem, utrique ad aquilonem. Eorum urbs æstiualis
Gazaca in campo sita, munitissimum oppidum, quod An- Gazaca
tonius in Parthica expeditione obsedit. Cætera Mediæ re-
gionis opulenta sunt, maxime quæ sub Caspijs portis: &
circa Matianam campestris & aprica ac uitifera, ubi nihil Matiana
præter oleum desyderatur. hinc mala Medica, & succus
Medicus, qui ex laserpicio est ibi proueniente: Cyrenaico
tamen deterius. Matiana enim regio & Matianus lacus, qui Matianus lacus
cerulanus dicitur, non minor Meotide progreditur usq;
ad Atropatiam. Sunt & in Media urbes à Macedonibus
conditæ. Laodicea, Apamea, Rhaga, quam Nicator con- Laodicea
didit & Aropum nominauit. Parthi uerò Arsaciam: du- Apamea
citur autem eius etymum è terræmotibus qui in ea parte Rhaga, quæ Aropus
frequentes sunt. Zagrius mons, Medos Babyloniosq; di- Ariacia
sterminat. Is enim ac Niphates à latronibus colitur Mar- Zagrius mõs
dis, qui à Ruso Mardomedi appellantur: Cyrtijs, Cadusijs, Mardi
& nonnullis alijs. Flumina uerò, Medus, Amardus, Cambi- Mardomedi
ses, Cyrus, omnes ex Caspijs montibus orientem uersus fluen Cyrtii
tes in mare desinunt Hircanum, Straboni Plinioq;. Cadusii

Amardus
Cambises
Cyrus

COLCHIS, IBERIA,
ALBANIA.

COLCHIS, Iberia, & Albania, finitimæ
inter se regiones ac sub eodem ferè paral-
lelo, mõtibus tantum inter se discretæ, à se-
ptentrione Sarmatiã habent, à meridie Ar
meniam maiorem & Moschios montes, ab
occasu pontum Euxinum, ab oriente mare Caspium, Colchi,
ut Herodotus & Dionysius tradunt, colonæ Aegyptiorum
sunt, argumento uidetur esse quòd utriq; leuiter colorati &
longis crinibus ac uestibus lineis apparent. Cognominantur
autem à Colcho Phasidis filio. Capras habent apud Phasim
fluuium uellera ferentes, unde magnum faciunt compẽdium,
ut dicit Eustath. Plin. has Tragelaphos uocat inter capras &
ceruos similitudine. Hinc ortum commentum aurei uelleris.
Hæc regio post Aeetam & Iasonẽ Mithridati cessit, qui eam
per procuratores administrabat: post eũ Polemoni, quo mor
tuo Pythodoris simul cum Trapezunte & Pharnacia tem-
pore Strabonis obtinebat. Colchorũ metropolis Dioscurias Dioscurias metropolis
in ora sita quondam florentissima nunc deserta, ut ait Plin. in
ea nationes descendisse tricenas quæ dissimili lingua uteren-
tur, & postea à nostris CXXX. interpretibus negotia ibi
gesta. Sunt qui dicant cõditam eam ab Amphito & Telchio
Castoris & Pollucis aurigis, unde nomen inditum urbi: à
quibus & Eniochorum gentem feram originem habuisse Eniochorum gens
constat. Hæc ferè idem autor. Sunt & aliæ, Neapolis, Seba- Neapolis
stopolis, Aea, ædificium Aeetæ regis stad. XXX. à mari di- Sebastopolis
stans, Hippo & Cyaneo fluuio irrigata, & ferè in peninsula Aea
sita. Est & altera in Thessalia cuius meminit Sophocles, est
& fons in Macedonia, Aetus appellatus, ut Antimachus in
Thebaide. Propertius Aeeam Circen appellat. Amaranthi
gens Colchica per quos Phasis fluit, inde Phasis Amaran- Amaranthius
thius dictus est à poëtis. Insula Martis ubi uellus custodieba- Insula Martis
tur. Coraxi populi & Coraxici montes quibusdam Eniochi
dicti. Cyta urbs, de qua Apol. II. Argonau. ὡὸρ γετ ὑνόψε- Coraxi
θαι κυταίδος αἴτα. Propertius: Posse Cytæinis ducere Eniochi
carminibus. Moschi quoque gens Colchica propinqua Man- Cyta
tinea, Stephano, & Montes Moschi qui disterminant Col- Moschi
chos, Iberos, & Albanos: tum Armeniam maiorem à mi-
nore. Regio etiã Moschitis dicta Straboni. Flumina ex mon-
tibus Caucaseis, Corax, Glaucus, Phasis, Hippus, Cya- Corax
neus. Ex ijs Phasis maximus & Hippum & Glaucum reci- Glaucus
pit Plinio. IBERI orientaliores sunt Colchis, & ab occi- Hippus
dentalibus Iberis profecti, ut placet Dionysio. ἰῶς δ' ἐν Cyaneus

ναιετάουσιν ἰάδινον ἔθνος ἰβήρων Οἵ ποτε πυρήνηθεν
ἐπαντολίην ἀφίκοντο. Apud nonnullos uerò utri utris ori-
ginem dederint ambigitur. Hos Pompeius magnus unà cum
Albanis & reliquis orientis populis in potestatem redegit.
Post eum Domitius Corbulo à Nerone missus,ut Plin.refert.
Eos Christianos esse iam inde à Magno Cõstantino Rufinus
Becurius rex, Iberi quando Christiani — est autor, qui ait Becurium eius gentis regem Hierosolymis
cum eodem Rufino familiariter congressum narrasse quo'nã
pacto fidẽ receperint: Mulier,inquit, captiua Christiana cum
supplicijs uigilijsq; quotidie persancte incumberet, multaq;
præterea uitæ abstinentia fideq; miracula præ se ferret,regi-
nãq; inter cætera morbo adfectam curasset, efficit ut illa pri
mũ Christiana fieret, deinde eius hortatu uir. Quare templũ
ilico apud suos,religionemq; publice obseruandam constitue-
Georgiani — runt. His proximi siue(ut nõnullis placet) ijdẽ sunt Georgia-
ni, quæ gens & ipsa Christiana bello fortißima & uicinis
formidata,cognominata ut ferunt à diuo Georgio,cuius uexil-
lum in bello contra infideles gestant: Ego tamen nõ minus pu
tauerim eos esse posse,quos Plin. Georgos appellat,in ea ferè
regione. Igitur ij quòd procul sint,à ritu orthodoxo aberrãt,
Græcorum ferè sectantes errorem, eadem & in sacris libris
lingua utentes. Sacerdotes eorum diro squalore petasati ince-
dunt,crinibus oblongis,barbaq; ad pectus promissa. sacrificãt
etiam more Græcanico,in calice molliũt offam, quã prius sa-
cerdos ipse coclcari argenteo delibat,deinde uolentibus deli-
bandã modo simuli præbet. Venere quondam ad Corradinum
principẽ Damascenum dum nostri obsiderent Damiatã, que-
stum,sese cũ Christiani sint ab eo neglectos, ac in expugnata
tunc Hierosolyma minime uocatos. Sepulcrũ dominicũ immu
nes adeunt ab omni nectigali,cũ & ipsi quoq; Saracenis uici-
nis beneficiũ compensent. Nostra memoria miserunt legatio-
nem ad Piũ II. Pont.cũ è conuentu Mantuano sese in urbem
Albani — reciperet. ALBANI sequuntur, quorum originem Italicam
Trogus repetit. Albanos Herculem ex Albano monte cũ ille
Geryone extincto armenta eius per Italiam duceret, secutos
fuisse, & originis Italicæ memores exercitum Pompei bello
Mithridatico uti fratres salutasse. Albania sub imperio Persa-
rum fuit,postea Macedonũ,postremo Romanorũ. Sed Traia-
nus princeps ijs regem cõstituit: Hodie uerò haud satis explo-
ratum cui pareant,quanquã sub magni Canis imperio degere
credantur. Habeo autorẽ qui dicat Albanos quos in Macedo-
nia Ptolemæus ponit,ab ijs esse profectos, nullius tamen &
Sacasani — ipse nititur autoritate. Sacasani Albanis iungũtur. Hi in Pon-
tum usq; penetrauere,aliquando Sacæ appellati,& Armeniæ
parte maxima(cui & nomen dedere)potiti sunt, autor Stra-
bo. Plinius eos Phucasanas uocat,nisi menda fuerit.

HIRCANIA, MARGIANA, BACTRIANA, SOGDIANA.

HIRCANVM mare seu Caspiũ,ut Pto-
lemæo describitur,pedibus obiri potest, cũ
nec alio cõmisceatur freto. Idem adfirmat
Herod. Dionys. poeta prouenire ex mari
Cronio seu glaciali scribit. Eustat.uerò eius
enarrator hos cõposuit ex antiquorũ sententia,ex mari quidẽ
Cronio descendere probat, sed uia subterranea atq; occulta.
Dionysius idẽ magnũ hoc pelagus facit,uerũ quod trium men
sium nauigatione absolui possit,crystallũq; & gẽmas produ-
cere,neq; rotundũ(ut quidã ponũt)sed fundæ simile dicit Hir
Caucasus — cani accolæ populi appellati,& Hircania regio cui Caucasus
mons imminet. Promethea seruans,qui aßiduã multo pectore
Caucasiæ portæ — pascit auem. Hic portæ Caucasiæ non Caspiæ,dictæ,ut Plinio
placet,quòd præruptis quaquauersus montibus unum tantum
& eum angustum exitum præbeant, ad quas ex Iberia per-
uenitur. Mardorum gens Hircaniæ uicina latrocinijs dedita: — Mardi
Item Margiana regio in alto sita loco & uitifera. In ea Ale- — Margiana
xander urbem de suo nomine condidit: ut refert Plin. Quã di- — Alexandrea
rutam à barbaris Antiochus Seleuci filius restituit, Seleuciãq; — Seleucia
uocauit,circuitu stad. LXX. Hæc deinde Antiochea dicta, po- — Antiochea
sita itẽ Ptolemæo. Margus per hanc fluit qui regioni nomen — Margus flu.
dedit: è Tauro duobus fontibus exiens,ad unũ Oxũ fluuiũ cor
ruans in mare prorũpit Hircanũ: hic Orodes Romanos cla
de crassiana captos deduxit. Plin. Bactrianorũ deinde ac Sog- — Bactriani
dianorũ regio. Vltimi sunt Scythæ, Bactrianorũ ciuitas Za- — Zariastis
riastis,quæ postea Bactra à flumine dicta. Idẽ. Apud Bactria- — Bactra
nos Strabo dixit inexpugnabilem esse arcem quã uocant Pe-
tram: quam tamen Alexander per proditionem cepit, in eaq;
Roxanen Oxiartis regis filiam cõsecutus in matrimoniũ ac-
cepit. Aliam item Petram in Sogdiana, aliam apud Ochum flu
uium cepit. Circa hæc loca Branchidarum urbẽ sustulit: quos — Branchidæ
Xerzes secum sponte è propria terra secutos ibi collocaue-
rat. Tradunt insuper Alexandrum in Bactriana & Sogdiana — Sogdianæ urbes
urbes VIII. condidisse,nonnullas etiam euertisse. Idem. Pro-
pe etiam Emodi montes & Paropanisades pars Tauri, unde — Emodi mõtes
Oxus et Iaxartes per fines Sogdianorũ in mare tendũt Hir- — Paropanisades
canum. Apud Oxum dum castrametaretur Alexander, fons — Oxus flu.
olei apud eius tabernaculũ dicitur manasse, Responsum à ua- — Iaxartes
tibus felicem exitum rerum eum habiturum, uerum cum la-
bore,ut Strabo. Plin. quoque refert quòd in finibus Sogdiano-
rum ad portas Caucasi Alexãder urbem de suo nomine con-
didit: ac aras imitatione Herculis, Liberi patris, Cyri, & Se- — Aræ Alexandri
miramidis in eo loco constituit. Vltimum uerò iter est ex ea
parte quod fluuius Iaxartes includit, omnium septentriona-
lißimus,quem incolæ Scytopilum uocãt. Alexander milites q; — Iaxartes, qui Scythopilus
eius Tanaim putauere. Transcendit eum amnem Demonax — Demonax
Seleuci & Antiochi regum dux, arasq; Apollini Didymæo
statuit. Plin. Nysea ad Hircaniam pertinet: nonnulli eam per — Nysæa
se ponunt. Hircania usque ad mare, Ocho,& Oxo flumini- — Ochus flu.
bus irrigatur. Quorum Oxus Nyseam præterfluit: quidam
Ochũ in Oxum dicunt emittere. Aristobolus ostendit Ochũ
maximũ esse omnium fluuium,quæ ipse in Asia uiderit, præ-
ter Indica. Ex eisdem mõtibus & Iaxartes fluit in Hircanum
mare,quẽ Tanaim nominauerunt. Strabo. Plinius autẽ Der- — Derbicæ
bicas in ijs proximos ponit, per quos dicit Oaxum fluuium — Oaxus flu.
labi,ortum ex lacu Oaxo,huius uerò apud alios nulla mẽtio.
Inter Derbicas & Hircanos Tapyros Strabo ponit. Pli- — Tapyri pop.
nius refert, autore Claudio, id terræ spatium quod inter
Mæotim & Hircanum pelagus iacet CL. mil. pass. conti-
nere, id'que perfodere excogitasse Seleucum Nicatorem.
Cornelius Nepos tamen idem spatium CCL. millium
passuum dicit.

SCYTHIA.

SCYTHAS Trogus libro II. pluribus
uerbis cõmemorat, quod uetustiores omni-
bus populis uel ipsis Aegyptijs sunt. Eo-
rum regio in orientem porrecta inclu-
ditur, hinc Sarmatia Asiatica, hinc re-
gione Serarum, à septentrione terra incognita, à meri-
die Sacis, Sogdianis, & ijs coniunctis populis. Imaus an- — Imaus
tem mons uniuersam intersecat. Quapropter intra atque
extra Imaum Scythia bifariam diuiditur. Fines autem in-
ter se gentibus nulli, neque enim agros colunt, aut do-
mos ædificant, tantum armenta pascentes, ac sedibus sem-
per incertis errantes. Aurum & argentum spernunt, fur-
tum abhorrent, lacte & melle uescuntur, pellibus feri-
nis arcent frigora, Cyrum cum exercitu trucidauerunt.
Darium fugauerunt, Alexandri Magni ducem Zopyrio-

na cum omnibus copijs delcuerunt. Romanorum tantum audiuere arma. Parthicum, & Bactrianum imperium ipsi
Vesores rex — constituerunt. Primus in Scythas bellum intulit Vesores rex Aegyptius, quo repulso Asiam uectigalem M D. annos usq; ad Ninum regem fecere. Strab. autē lib. X I. sic ait: Scythas omnis ac Celtoscythas qui septentrionalem haberent regionem olim Græci uocabāt. Qui uerò prius distinxere, eos qui supra Euxinum & Istrum, & Adriam habitant, Hyperboreos, & Sauromatas, & Arimaspos, appellauerūt. Eos uerò qui ultra mare Caspium sunt, partim Sacas, partim Massagetas. Item Scy-
Dai, Massagetæ — thæ qui à Caspio mari incipiētes magna ex parte Dai appellantur, qui orientaliores Massagetæ, & Sacæ, uniuersi frequētius Nomades uocantur. Herod. lib. I I I. eos dicit duodetriginta annos ante Medos Asiæ superiori imperauisse. Diodorus Scythas ab Araxe fluuio Armeniæ uenisse dicit paruis initijs, Scytha duce fortissimo, Imperium deinde dilatatum posteris tradidisse. Ex hoc igitur duos descendisse Napum, & Plaitonem, qui totidem cōstituere imperia. Sub quibus populi
Aræ Herculis — diuersis appellati nominibus. Apud Scythas Aræ conditæ Liberi patris, Herculis, Cyri, Semiramidis, postremo Alexandri magniq; metas domiti ostendūt orbis ex parte septentrionis. Plin. scribit Scytas uocatos esse Sacas à Persis, lingua uerò
Sacæ Aramæi, Coriarij — Persica Arameos. At Persas ipsos à Scythis Corsarios uocari dicit. Scythica omnis regio præsertim circa Pontum Euxinū, ut tradit Herodotus, idiotas, crasso ingenio producit homines, tantūq; Anacharsim unum è septem ex eis nominari. Contra uerò Polyb. scribere uidetur, qui ait, Scythas & pecunia & robore, tum reliqua solertia ac prudētia si sint concordes cæteris præstare mortalibus. Præterea asinos minime gignit ob frigus huic animali inimicum. Inter Scythiæ populos, quanquam
Sacæ, Massagetæ — penè innumerabiles, principales ponuntur, Sacæ, Massagetæ, Hircani, Bactriani, Margiani, Mardi, Derbices, Tapyri, et alij nonnulli mihi partim supradicti. Qui quanquam proprias ac per se diuersas habeant regiones, Scytharum tamen & moribus & institutis communicāt. Sacas inuentores sacarum, quæ scuta apud Græcos appellātur, unde illis nomē, potentes olim fuisse constat, uenisseq; ad Euxinum uictores, ac quandam terram Armeniorum ab ipsis Sacacenem uocatam cepisse. Cyro cladem intulere: mox exultantes ob uictoriā ab eo sunt uicti, qui diem illum inter fastos retulit Deo patrio, Saccaq; appellauit. Persæ Herod. teste Scythas omnis Sacas uocant. Aelianus de uaria historia scribit, Sacas quas optant sponsas prius in pugna superare, si quando uicti sunt perpetuo serui facti in cauernis degent. Massagetæ senio cōfectos interficiunt, atq; edūt,
Cataiu — morbo extinctos proijciunt feris. In hac Scythiæ parte Cataiū ponunt nostræ ætatis homines, locum qui multas complectitur regiones. Cui sicuti & reliquæ Scythiæ præsidet hodie rex, quem Magnum canem appellant. Ad horum ciuitatem metropolim aduiit nostra memoria Nicolaus Venetus uir magnæ solertiæ. Qui Pio pontifici retulit urbem inuenisse
Cabalesthia — quæ Cabalesthia uocabatur, circuitu X X X I I. mil. passuum. In cuius medio arx munitissima erat in qua rex habitabat: Alteram quoque in eo tractu urbem X V. dierum iter ab hac distantem adiuisse Neptai appellatam, paulo supra ætatem nostram à regibus eius gentis ædificatam, circuitu mil. pass. X X X. In utraque domus ædificia templa cæteráque ornamenta Italicis similia uidisse testatus est: præterea homines modestia & urbanitate præditos, insuper & locupletes esse. Quæ quidem res mira satis uidetur, contráque famam Scythicæ feritatis & uitæ no-
Comari — madicæ. Comari ab oppido Bactrianæ Comara: hos Ptolemæus Margianis uicinos facit. Plinius Comanos uocat. Mela Coamonos. Comana uerò in ponto altera, in Cappadocia tertia. Omani autem apud Vistulam fluuium. He-
Hemicynes — micynes gens Scythica prope Massagetas & Hiperboreos, de quorum moribus Apollonius in Argonauti. sic refert. ἡμικύνων τ' ἔνθεσα περίβασιον ἀνδρῶν, τοῖς ὅμοιον ὕπερθεν ἀγχίφιον κύνισμα Κρασίβαρε γαμφολαῖσι περικρατεῦσιν δρυμοῖς. τὰ μὲν δύο τε κιόνων ὑλαιὰ πίλλα, ἐλέτι τοῖγε ἄλλων ἀγνώσαισι βροτῶν ὅμοιομα κλυτὸν αὐδλίν. Heniochea regio Scythiæ quam au- — Heniochea regio
rigæ Castoris & Pollucis inhabitauere. Neuri qui eo- — Neuri
rum regionem olim ob serpentes reliquerunt, incantatores maximi sunt: ex hominibus in lupos se uertentes. Eustat. Abij quos ait Polyhistor ex Abiano flumine dici, — Abij
iuxta quod habitant: uel nonnullis quòd sine uita stabili aut domicilio sint in curribus agentes. Horum meminit Home. γαλακτοφάγων ἀβίοντε δικαιοτάτων. Iustissimos enim uocat quòd in pace sine bello degant, uel quòd extemporali uictu utantur. Idem dicit Aeschylus in Prometheo, eos Gabios addita G, uocans. Ἔπειτα δ' ἵξει δῆμον ἐνδικώτατον γαβίους. ἵν' οὔτ' ἄροτρον, οὔτε γάπονος τέμνει δικέλλη ἄρουραν, ἀλλ' αὐτόσποροι γύαι φέρουσιν βίοτον ἄφθονον βροτοῖς. Pleraque enim Scytharum nomina ex moribus edita commentatáque sunt, ut Galactophagi, Anthropophagi, Abij, Axaci, Homobij, Amaxobij, Melanchlæni: & alij complures. Seres ad — Seres
orientem æstiuum sicuti & Galli ad occidentem item æstiuum siti, atque extremi in ea parte sunt, sub eodem ferè parallelo quo & Scythæ. Hos Plin. dicit liberos esse ab omni noxio flatu, eadem qua Hyperboreos temperie degere. De ijs priuatim edidit uolumen Amome- — Amometus
tus, sicuti Hecatæus de Hyperboreis: mites alioqui & hominum conuersationem refugientes, in commercijs mercaturæ, scribunt in saccis rerum precium atque in littore ponunt. Mercatores eò aducti si placet, precium adnotatum adponunt. Herodotus similem huic consuetudinem dicit esse apud Herculis columnas: Carthagin. cum mercibus circum littus eorum adnauigant, aduentus signum fumo ostendunt. Illi adcurrūt, auroq; in littore adposito statim migrant: Carthaginienses conuenientem auro adposito relinquunt in littore mercē, ex quo iustissimos utrosq; constat esse. dicuntur Seres annos uiuere C C. Sericū folijs depectunt, quod — Sericum ex fere uermiculo
uermiculus procreat uocatus à Pausania Ser, qui ex folijs mori arboris uiuit. Id genus in semine allatū ad Iustinianū principem à quibusdam monachis uenit Cōstantinopolim, ut Procop. est autor: de quo etiam alibi mētionem feci. Ad Seras rari mortalium accedunt: repertus nostra memoria Nicolaus Ve- — Nicolaus Venetus
netus quem suprà memoraui, qui Pio I I. Pontifici retulit, sese mare Indicum cum mensem penè ultra Gāgem nauigasset ad Ratham fluuium peruenisse, eoq; sex diebus emenso ciuitatem eiusdem nominis inuenisse: inde per deserta iuga, quæ Tauri partem fuisse crediderim, duodeuiginti diebus in campestria descendisse: quibus duabus hebdomadis magno labore peragratis, flumen ingens offendisse ad magnitudinem propè Gangis, quod ab accolis Daua dicebatur, Atque in eo mensis nauigatione absoluta, ad ciuitatem nobilem adplicuisse, stat. C X X. circuitu cui nomen Dua. Hic lasciuientes fœminas & libidini deditas repperit, uiros autem una contentos uxore, Copiam præterea elephantorum, quorum X. mil. Rex bello nutriret. Ipse albo uehebatur elephanto: cui cathena aurea gemmis uariata, colloq; circundata ad pedes usque pendebat. Tam uiros quam fœminas uarijs coloribus corpora pingere. Idola colere. Strato surgentes quàm primum ad orientem se solem conuertere: Trini Dei opem implorantes. Serpentes assatos in cibis pro delicijs habere, rubrasq; formicas paruis Cammaris similes: ac animal ibi nasci, suillo corpore, bouis cauda & unico in fronte cornu cubitali modo elephanti, quo cum continenter bellum gerit. Hæc de Macino appellato Nicolaus: quam regionē inter Indiæ mon- — Macinum
tes

tes & Catigium demonstrans, sine dubio Sericas nationes significare uidebatur.

ARABIA TRIPLEX.

ABSOLVTO *iam oriente æstiuo ad hibernum procedendum ad meridiem uersus, ubi Arabum Indorumq́; ac postremo Sinarũ populi conscribuntur. Arabia igitur primum & sinus Arabicus reperitur. De hac scripsit Vranius historicus, & Iuba rex ad Claudium Cæsarem: deq́; ipsius expeditione ac situ. Hæc triplex est, Petrea, deserta, & felix. Petrea Aegypto Iudeæq́; confinis Ptolemæo. Straboni autem ac Plinio Nabathea dicitur. Cuius metropolis Petra, quæ hodie dicitur Arach. In sacris autem libris Petra deserti appellatur. Esaias. Emitte agnum dominatorem terræ de Petra deserti. Hac iter Hebræi ex Aegypto fecere. Ipsa, ut ait Strabo, in plano sita, circumsepta rupibus altis, inter quas fontes uberrimi sunt: extra uerò circuitum regio ex magna parte deserta & sine aquis, præsertim uersus Iudeam. In hac enim parte nihil memorabile, ut ait Plin. præter Casium montem uersus Aegyptum ubi, sepulcrum magni Pompeij. Nos tamen memorabilius putamus in regione Sinam montem nostris appellatum, Ptolemæo autem Melanem, ubi & sepulcrum diuæ Catharinæ, & lex Mosi diuinitus concessa. Hanc Arabiæ partem subiugauit primus Romanorum Aelius Gallus ab Augusto missus, ut in Aeliorum nominibus dixi. Horum populi Agræi, Gerræi, Ammanitæ, quorum Ioseph. meminit, ab Ammano Lothi filio. Elana & sinus Elaniticus apud mare rubrum. Teredon, hanc in Persiæ maritimis collocat Dionysius poëta. Περσίδος ὡς ἁλὸς οἶδμα θοὴν ἀποζόγγεται ἀγχοῦ, ὀρατὴν προχοῆσι, Τερηδόνος ἄγχι ὀλώλων. Ipsum uerò mare rubrum sinu continetur Arabico ab Erythro rege eius regionis nomen accipiens, quod apud Latinos rubrum significat cum minime rubescat: autores Curtius & Philost. in uita Apollonij. Post Petream Arabia deserta Ptolemæo uocata, Straboni autem Scenetis, ubi & Scene urbs. Plinio, ἀπὸ τῶν σκηνῶν dici placet, quod gens uaga & sine ædificijs, in tectorijs habitet. Hæc à meridie montibus Arabiæ felicis cincta est, à septentrione Mesopotamiam habet, ab occidente Petream. Arabia felix, meridiem uersus inter duos sinus Arabicum & Persicum, ueluti peninsula excurrit: quæ, ut Strabo scribit, bis ut India seritur ob fœcunditatem. Fluminibus scatet quæ in campos absumuntur, omnium fructuum tum pecoris abundans, præter equos, mulos & porcos. Auium etiam omnium præter anserem & gallinam. Oues albæ, boues nigri. Aromatũ omnis generis feracissima, quibus omnia permutant. Cuius opulẽtiæ testis Alexand. qui eam uti fama est regiam facere instituerat, postquàm ex India reuertisset. Vrbes sine mœnibus colunt, quod in pace maxime degant. Oleo sesamino utũtur. Ore sunt omnes raso, præter labrum superius. Plin. Populi autem in ea pene innumerabiles, sed ij præcipui memorantur. Sabæi in littore rubri maris, Characeni, Ataceni, Gebbanitæ, quorum caput Thoma Plin. Edumæi, Atramitæ. Achomeni, quorũ caput Achomæ, Vranio in Arabicis. Mobeni & Moba. Partes autẽ meridionales tenent Ichthyophagi qui piscibus uictitant, & Troglodytæ qui in cauernis habitant. Septẽtrionales uerò Syraceni & Saraceni, Ptolemæo. Sed quando ad hos uenimus ipsorum gesta paucis percurram. Saracenorum igitur gente Arabiæ felicis numerosa ac bello potentissima, nulla magis Christianos exercuit: eius Ptolomæus & Marcellinus in primis meminere. Ii diu regibus Persarum uti reliqua Arabia seruierũt usq́; ad Heraclij principis tempora, annum uidelicet*

Petra
Casius mons
Sina mõs, qui Melas
Agræi
Gerræi
Ammanitæ
Elana
Teredon
Deserta Arabia quæ Scenetis
Scene urbs
Arabia felix
Sabæi
Characeni
Ataceni
Gebbanitæ
Achomeni
Mobeni
Ichthyophagi
Troglodytæ
Syraceni & Saraceni
Res Saracenorum

salutis DCXX. *Tunc primum Mahumetes ex eis caput extulit, quem ut refert Bibliothecarius, humili genere natum defunctis parentibus captiuum Abdemonaples Ismaelitici uir generis emit, sibi gratum ob formam & ingeniũ. Quapropter mercimonijs ac negotijs ab eo præficitur. Frequentabat ea tempestate domum Abdemonaplis Sergius monachus, qui ob sectam Hæreseos è Constantinopoli in Arabiam fugerat, Mahumetemq́; ob ingenium ualde diligebat. Interim herus sine liberis moritur, uxor uidua & quinquagenaria hunc sibi in uirum capit. Is igitur cum sæpe in alienationem mentis se uenire ostentaret, & tanquàm qui morbum patiatur comitialẽ, corpore prosterneretur, admirante uxore: Desine, inquit, mirari, hoc mihi ex ipsius Dei spiritu me corripiente prouenit, qui mihi futura suggerit: seq́; planè prophetam dictitabat, atq́; hæc omnia iuuante & consulente Sergio agebat. Paulatimq́; uulgata fama: nec multò pòst hæres ab uxore moriente institutus, opibusq́; adauctus simulq́; autoritate, inter suos legem condere cœpit: nouamq́; propterea sectam edidit, ab Hebræis nonnulla mutuando, partim etiam à Christianis. Circuncisionem & abstinentiam porcinæ simul & uini præcepit. Ieiunium mensem continuum seruare: tantumq́; noctibus uesci, diurnam abstinentiam longa crapula compensando. Veneris diem colunt, quòd in hac ille rex factus: uel (ut quidam aiunt) ut Hebræis Christianisq́; dissentiant, eademq́; de causa ad meridiem conuersi Deo supplicant. Vxores quot pro facultatibus licet, fas ducunt habere: quarum zelotypi solent esse, adulteras capite plectendo: nullam fœminam nisi operta facie foras prodire, mancipijs pro libidine uti, uoluptates corporis futuræ felicitati minime officere. Tris tantum prohetas admittunt, quos Razales uocant, Mahumetem, Mosem, & Christum, quem minime Deum alioquin esse putant, & angelos, ueterem etiam legem recipiunt. Hæc reliquaq́; præcepta in uolumine conscripsit, quod Alcoranum appellant, atque in Latinum sermonem conuertit Ioannes Hispanus in concilio Constantiensi Martini V. tempore. Idq́; Christianis argumentationibus publice refellit. Contra hoc item Ricardus ordinis Præd. summusq́; Theologus librum condidit: quem Demetrius Cydonius in Græcum sermonem conuertit. Hac igitur superstitione armatus Mahumetes obtemperantes Saracenorum animos ad rebellandum contra Persas excitauit: uixit annos* XL. *Moriens prædixit se iturum in cœlum, quod diu expectantes tandem tetro coacti odore sepulcro mandauerunt apud Mecham ciuitatem, quæ aditur ab eis ut à nostris Hierosolyma. Post eius mortem plures è successione principes eius gentis, partito inter se exercitu alibi alij regnauerunt, uarijs etiam nominibus appellati, Calyphæ, Amorræi, Admirati, Miramomelini, Sultani, quæ est apud eos summa potestas. Homar igitur à Mahumete tertius post Persas subiugatos, Hierosolymam omnemq́; Syriam cepit anno circiter* DCLXX. *sedente Agathone & Constantino* IIII. *Imp. Deinde Aegyptum inuasere constituto apud eam Calypha. Res itaque incolumis Saracenorum usque ad Mauguet Persidis principem durauit: hic cum Himbraelem Babyloniæ regem ex eadem secta expugnare uellet, inter se quoque dissiderent, Muchaletum Turcam ex Scythia adcersiuit: à quo postea Persidis imperio exutus fuit. Hinc Turcæ quaqua uersus præualẽtes etiam Aegypto potiti sunt per Syracinum qui Calypham interfecit Almerici regis Hierosolymitani tempore: Sultanusq́; appellatus est, cui Saladinus successit. Verum Saraceni ex Asia pulsi, alij alia loca petiere: in Africam transgressi apud Carthaginem regiam constituerunt: inde in Siciliam Sardiniamq́; ac nonnullas Tyrrheni maris insulas simul & Baleares inuaserunt. Anno* DCCXXX. *duce Miramomelino Hispaniam petiere, quod bel-*

Mahumetes
Sergius monachus
Abstinentia porcinæ et ciceris Ieiunium
Ricardus contra Alcoranũ
Homar

lum in eius descriptione commemoraui. eodem ferè tempore Zulemone duce in Thraciam traijcientes, Cōstātinopolim Leone IIII. imperante classe potentißima obsidione triennali cinxerunt, quam relinquere tandem diuinitus coacti sunt, peste maxima fameq; cōsumpti. Anno DCCCLVIII. sedente Leone IIII. ex Africa soluentes Siciliam omnē occupauerunt: In Italiā quoq; trāsfretantes Apulia capta apud Nuceriam sedem constituerunt multos annos, egreßiq; inde Ostiam usq; cursitauere. Indeq; agrum populati, basilicas etiā apostolorum dicuntur incendisse, quibus Leo cum Rom. iuuentute occurrens eos repreßit. Haud multo post, anno uidelicet DCCCCXVII. iterum oram percurrentes Io. X. Pontifex ad Minturnas nobili prælio fudit. Anno DCCCCXXXV. ex Africa soluētes Siciliam, Sardiniam, Baleares, insulasq; Hetruriæ plures occupauerunt: oramq; eius omnem, simul & Genuam populati sunt. Ad loca quoq; in Adriaticū uergentia penetrantes Lotario Imp. & Sergio sedente Anconā adplicuere, toto ferè Piceni littore occupato: unde apud Crotonem uictores Venetorum claßis fuere. Qui uerò in Hispania erant, conati in Galliam traijcere, ab Eudone Aquitaniæ duce contra Francos uocati, à Carolo Martello clade memorabili adflicti interfectis ex eis prope CCC. mil. Insequentibus deinde temporibus Hispaniæ regum, præsertim Ferdinandi nunc regnantis uirtute ex Europa penitus pulsi sunt: qui quamuis Africæ nunc quoq; dominentur, uiribus tamen ac uetere belli gloria magnopere ceciderunt. Duplex eorum hodie qui restant genus in Africa, qui urbes colunt, & Nomades qui foris armenta pascūt, quotidieq; per agros incerta sede uagantur: quorum est præcipua conditio, formidiniq; urbanis sunt, à quibus & uectigal certum exigunt. Annis ab hinc XXV. Cidianus quidam prophetæ nomine inter eos cœperat ad spem gentem profligatam reuocare opinione uitæ uirtutisq;, sed breui tempore pereuntis hominis uanitas animaduersa, Saraceni Arabesq; omnes lingua utuntur Arabica & propria, illorum sectæ communi, uerum indigenæ longe puriore.

Duplex Saracenorū genus

INDIA.

INDIA tertiam orbis partem esse tradidere Alexādri comites, in eoq; tractu quem subegerunt oppidorum esse XV. mil. Indi prope soli nunquam suis finibus migrarūt, ut Plinius: & Strabo ad eos, inquit nullum præter Liberum patrem, Herculem, & Alexandrū cum uictoria profectum esse, quamuis à Cyro & Semiramide tentatos. Indiam Poßidonius ab æstiuo solis ortu ad hybernum metitur, aduersam uidelicet Galliæ quam ab occidente æstiuo solis ad hybernum, item cōtra Mauritaniam statuit. Eandem à septentrione Tauri extrema terminant, qui ab indigenis diuersis appellatur nominibus: Parapanisus, Emodus, Imaus, Caucasus: ab occidente Indus fluuius. Australe uerò & orientale latus, quæ ambo longe sunt alijs maiora, in Atlanticum pelagus procurrunt, ex quo regio rhombi figuram præ se ferre uidetur: Nam utrumuis maiorum laterum cōtrarium sibi latus tribus mil. stad. exuperat. India eadem fert aromata quæ Aethiopia & Arabia, quod his solo persimilis sit, differat tamē aquarum copia, qua & India & Aegyptus magis referta est. Sol enim moderatum ex ijs humorem tantum absumit, nutrimentum opportunum terræ relinquit. Ex quo nec crispis crinibus, neq; colore tam atro, sicut Aethiopes sunt. Non enim calor nigredinis causa, nam eo pacto albi nascerētur. Sed sol qui propter nimiam humoris extractionem aridos relinquit Aethiopiæ campos: ex quo nigriores proueniunt. At in India & item Aegypto cum nunc pluat, ager tamē fluminibus abluitur. Hæc Strabo. Qui & Onesicritum adducit aliam causam adferentem ac dicentem: Aquam tantum causam esse proprietatum in animalibus, quoniam peregrina pecora sæpe ex epotis diuersis fluminibus colores immutant. Theodectem uerò uterq; refellit, qui ait solis propinquitatem, causam nigredinis esse. Citra Indum fluuium, Indoscythæ habitant, ultra uerò Gymnosophistæ: quorum duo genera Straboni, Bragmanes & Hermanes: ij ultimi dicti quod in syluis habitent, frondibus & fructibus syluestribus uictitantes, & libris arborum sese amicientes, uini & ueneris expertes. Brachmanes uerò in ciuitatibus habitant, reges colunt, Natalem putant mortis diem ijs, qui philosophati essent & caste sobrie que uixissent: nihil eorum quæ homini accidunt aut bonum aut malum esse, cum uideamus alijs alios gaudere pariter ac dolere. Aristobulus qui Alexandri comes fuit, scribit se uidisse duos Brachmanas ad Alexandri mensam post cœnam: & alterum seniorem supinum diutius feruentem solem nudo capite tolerasse: alterum iuniorem uno stantem pede lignum tricubitale manibus sustentare, & ambos quotidie perseuerare. Ex ijs postea seniorem Alexandrum sequutum uita molliore utentem, interrogatumq; cur à secta discederet respondisse se XXXVI. annos complesse quos promiserat: nam post id tempus uita mitior cibusq; communis permittebantur. Sed ex ijs omnium mirabilißimus Calanus nomine, qui Alexandrum usque ad Persas sequutus, ibiq; constructam pyram perunctus ascendens, alacris atque immotus secundum eorum institutum comburitur. Plutarchus. Nicolaus Damascenus testatur se uidisse Antiochiæ legatos Indorum, qui à Poro rege mißi ad Augustum cum donis & epistola Græca fuerant, ubi ille scribebat se quanquam sexcentis regibus imperaret, amicitiam Cæsaris magnipendere. Similem legationem ad Claudium principem uenisse tradit Antonius Plocamus, qui maris rubri uectigal à fisco redemit, miratumq; dicit orientem solem à dextris nasci & umbras suas hic iaci. Plin. Strabo uniuersam multitudinē eorū in VII. genera diuidit: in philosophos, agricolas, pastores, opifices, milites, præsides, cōsiliarios. Eos alioquin bonos esse uiros in uniuersum ac parcos et abstemios, potū ex oriza conficiētes: præterea illiteratos. Arundines quoque incredibili craßitudine apud eos, & hominum animaliumq; nonnullorū monstrosam speciem, idē testatur autor ex autoritate Megasthenis. Nec alibi maior scriptorum licentia, cum minus multa credere quam inuestigare oporteat. Dardæ populi apud eos qui Dionysio restiterunt, ubi autoribus Plinio & Strabone formicæ uulpium magnitudine aurum effodiunt: quod uicini clam rapientes, exportant, carnibus in itinere dispositis, ut cibus insequentes formicas quas formidant moretur. Taxilla magna ciuitas, ubi Taxillus eorum rex Alexandrum humaniter excepit. Inter Hydaspem & Acesinem est Pori terra, multa sanè & opulenta, CCC. ferè ciuitatum. Apud Hydaspem Alexander, ubi Porum superauit, duas condidit urbes. Nicæam à uictoria, & Bucephaliam ab equo, qui in eo prælio cecidit. Nysa urbs à Baccho condita, & Nysei populi: est & alia Aethiopica, Arabica, Bœotia. Pactala insula: Pactalena regio. Apud Plinium Petala legitur. Prasij, Astaceni, Musicani, Aßacani, Hypasij, Malli, apud quos Alexander in expugnatione oppidi uulneratus fuit. Cathei & Cathea regio Sophitis regis, à quo CL. ferocibus canibus donatus Alexāder est, qui leonibus cōgreßi sunt. Præter hæc Pāde, Paliobothra, Darsania, ubi lanificiū maximū, teste Dionysio in Baßaricis. Idem Gazum urbem lineos habere muros dicit à Libero patre expugnatos ijs uersibus. Πυρόωντι βόδην τε καὶ ἀμ λινοτείχεα γάζον, τοῖον μὴν πλαταῖ λὶν περὶ τεῖχος ἔεργε, Ἀζύριλον ἀμιν καὶ παχάλκεον

Indoscythæ
Gymnosophistæ
Bragmanes
Hermanes
Calanus
Dardæ
Formicæ uulpium magnitudine
Taxilla
Pori terra
Nicæa
Bucephalia
Nysa
Pactalena re.
Prasij
Astaceni
Musicani
Aßacani
Hypasij
Malli
Cathea reg.
Pande
Paliobothra
Darsania
Gazum

Oxidrachi χάλκεον ὄρ. Sunt & populi Oxidrachi, ubi uiri sancti ac re-
ligiosi precibus tantum ad Deum mœnia tuentur, autor Phi-
lostratus in uita Apollonij. Populi item eodem teste apud In-
dum fluuium qui lineis amiciuntur uestibus. Linum autem
in agris plurimum nasci: Calciamen uerò ex arborum cor-
ticibus gestare, nobiliores autem bysso indui. Byssum uerò
ex arbore nasci quæ altitudine populos æquet, folijs autem
salici æquiparatur. Flumina uerò Indiæ potissima, Gan-
Ganges ges, Indus, Hydaspes, Hypanus, Acesines. Ganges mediam
Hydaspes interluit oriens à Sacarum montibus, uersusq; meridiem
Hypanis in sinum Indici maris qui Gangeticus appellatur, quinque
Acesines ostijs erumpit: uti & Nilus exuberat campos. Ex hoc uni-
uersa diuiditur India, altera intra, altera extra Gangem
appellata: latitudine ubi maxima x x. pass. mill. instar ma-
Indus ris. Indus aliquantum minor, undeuiginti fluminibus maxi-
mis augetur: inter quæ potissima Hyppanis & Hydaspes
Petala Insula Plinius. Insulæ innumerabiles sparsæ in hoc tractu. Petala
quam suprà memoraui, in ipsis faucibus. Indi est triquetra
Chryse figura c c x x. pass. mill. latit. Extra ostium Indi Chryse
& Argyre fertiles metallis, ut idem autor existimat, ex
argumento nominis. Sed omnium maxima & australior
Taprobane Taprobane inter Antœcos nostros existimata, longitudi-
ne stad. v i i. milium, latitud. v. ut tradit Eratosthenes.
Ptolemæus hanc sub ariete ponit, Dionysius poëta sub can-
cro: ex quo uenereos omnis esse in eadem dicit, molliciaq;
muliebri: regem creant, qui sine liberis, ne fiat heredita-
rium regnum. Canopum latissimam stellam meridionalem
uident, Septentrionis nihil: uiuunt annos ut modicum cen-
tum: hæc de Taprobane comperta ex seruo Antonij Ploca-
Chersonnesus aurea mi qui eò tempestate delatus fuit. Restat aurea Chersonne-
sus dicta, siue quod aurum inde effodiatur, siue quod pro-
pe orientem nobis sol inde roseus aureusq; apparet, Eu-
stathius. Dicendum nunc, quæ ex latere tam orientis quam
occidentis Indiæ iunguntur. Straboni itemq; alijs ex orien-
Sinarũ regio te tantum ponitur mare, Ptolemæo autem Sinarum regio,
quæ æquinoctialem transgressa usque ad Antœcos proten-
ditur: uerum post hos autores multi comperti populi ex ea
parte, ac insulæ, ut facile est uidere in orbis hodie descri-
ptione, quartam sphæræ partem Ptolemæo positam exce-
dente. Ex occidente uerò Plinius ait non Indo flumine
sed nonnullis ultra Satrapijs Indiam terminari quosdam pu-
Aria tare, quæ sunt, Aria, Gedrosia, Aracosia, Paropanisis,
Gedrosia Carmania. Aris, & Arij populi ab Ario flumine. Arria-
Aracosia nus autor & Strabo, qui etiam à Medis profectos eos di-
Paropanisis cit. Regionem colunt solibus exustam, & ut Dionysius
Carmania poëta sterilem atque arenosam: cordium tamen ferentem
Dei prouidentia, ut habeant unde uiuant. In hac Arbies po-
Arbies pop. puli & Arbis fluuius & Oritæ & Ichthyophagi sunt Pli-
Arbis flu. nio, Straboni. Præterea proxima Indo montana Capisseni
Oritæ tenent, quorum urbs Capissa, quam diruit Cyrus. Araco-
Ichthyophagi sia cum oppido & flumine eiusdem nominis, quod quidam
Capisseni Cutim dixere à Semiramide conditum ut Plinius. Dionysius
Capissa autem Aracosas λινοχλαίνους uocat, id est, lineis utentes
Aracosia uestibus, sicut & nigris Melanchlæni Scythiæ populi. Dran-
Linonchleni giani ijs finitimi & Carmani, ab Indi ostio Carmania est ul-
tima. Cuius promontorium ad austrum in mare magnum
expositum est, multum quoque in mediterraneam, inter Ge-
drosiam Persiamq; porrigitur, magnaq; ex parte Carmano-
Carmania rum mores Persici sunt. Carmania uerò deserta, Parthis est
contigua ab latere Septentrionis.

AFRICA.

Africa freto Herculeo ac Nilo cæteris orbis partibus di-
ducitur, Libya & Hesperia à Græcis appellata. Hanc
ab initio, ut ait Sallust. habitauerunt Getuli & Libyes aspe-
ri incultiq;, quibus cibus erat caro ferina atque humi pa-
bulum ueluti pecoribus. Vniuersam uerò Rufus in sex diui-
dit prouincias, Proconsularem, in qua est Carthago, Numi-
diam consularem, Bizacium, Tripolitanam consularem, ac
duas Mauritanias Cæsariensem & Sitiphensem præsidales.
Cæteri Geographi præsertim Ptolemæus ijs regionibus at-
que hoc ordine distinguit. Primo duabus Mauritanijs,
Massylia, Numidia, Africa minore, Cyrenaica, Marma-
ryca, Aegypto. Sub Tingitana Aethiopas Albacas ponit.
Sub Cæsariensi Atlantem & Getuliam, sub minore Nigra-
tes Aethiopas, & ijs inferiorem Libyam. Sub ea quoque
Aethiopiam interiorem æquinoctialem transgredientem. Po-
stremo sub Aegypto Aethiopiam sub Aegypto appellatam.
Nunc partes resumam. Nam post Atlanticum pelagus de
cuius ac reliquis circa insulis postea dicemus, Mauritani si- Mauritani Mauri
ue Mauri primum occurrunt. Vtroque enim modo à La-
tinis, à Græcis uerò Maurisij appellati. Hos freto tantum Maurisii
Herculeo ab Hispania, à Getulis Atlante, à Numidis
Ampsaga flumine diuisos, Caius princeps in Tingita-
nam quæ Sitiphensis à loco antea dicebatur, & Cæsarien-
sem uti refert Plinius distinxit. Eorum celebre quondam
nomen & latam regionem Strabo ponit fluminibus lacu-
busq; irrigatam, gentem uita Nomadicam, dentium alio-
quin unguiumq; ac capilli studio deditam, colore quo Ae-
thiopes & Indi, ad quorum sunt ferè parallelum. Bocchus Bocchus rex
quondam his imperauit, cui Iuba successit, qui in causa Iuba filius.
belli ciuilis à C. Cæsare superatus mortem sibi consciuit, cu-
ius filius admodum puer Romam in triumphum ductus.
Is fuit qui postea scripsit historiam singulari ingenio ac
doctrina præditus: & Augusti demum liberalitate ad re-
gnum paternum remissus, successorem Ptolemæum ex An- Ptolemæus
tonij & Cleopatræ filia natum habuit, quo per Caligu-
lam interfecto Mauritania in duas est prouincias deducta.
Claudius princeps primus Romanorum Mauritanis bel-
la intulit, per Suetonium Paulinum, regionesq; eas subе- Suetonius Paulinus
git, colonos nouos deduxit, nomina ciuitatum mutauit,
& in prouinciæ formam redegit. Nunc uerò penitus abo-
litæ genti Saraceni successere ex eo tempore quo & reliquæ
Africæ. Vtriusq; Mauritaniæ longitudo D C C C X X X I X. la-
titudo uerò C C C C L X V I I. pass. mil. In ora igitur primũ Tinge, quæ & Cæsarea.
Tinge quæ regioni nomen dedit, quã Pli. ab Antæo condità di
cit, Deinde à Claudio cũ coloniã faceret Cæsareã appellatã.
Lixus Strabon. Sillius poëta. Audit non paruo diuisus gurgite
Lixus. Lix flumen & oppidum Plin. Melæ. Antoninus quoq;
in itinere Lix ait colonia distat à Zili x x x. mil. pas. Zilis Lix
enim oppidum Antonino dicitur, Ptolemæo Zelia. Straboni Zelia
Zelis, hodie Arzilla, recepta ab ultimo Alfonso Lusitaniæ
rege unà cum Tinge oppido. Abyla, quam alteram dicunt Abyla altera
columnam, mons est ab Hispanis Simea ob simiarum co- columna
piam uocata, Septemq; prope montes fratres à simili pro-
ceritate appellati simul iuncti ciuitati Septensi nomen dede- Septensis ciuitas
re. Elephantis referta tellus, ut ait Plinius, recepta quoq; &
ipsa ab Ioanne Alfonsi auo. Exilissa Ptolemæo, Plinio uerò Exilissa seu
Iulia traducta dicitur. Abest à Belone Betici littoris mil. pas. Iulia traducta
x x x. hodie longe minus dicunt, uocaturq; Alcazar ab eo-
dem Alfonso acquisita: prope promontorium Cotes Pto-
lemæo dicitur, nunc ab Hispanis caput sparti ob spartum ibi
prouenïens appellatum. Salas fluuius & oppidum. Phtuth Salas flu. & oppidum
oppidum Ptolemæus, Iosephus autem Phuth nominat. Phuth Phuth, & Phuthæi
Chami filius, cuius pater Noë, Phutheos in Mauritania
populos produxit. Malua fluuius ultra quem Massyli Malua flu.
sunt, ab Atlante maiore per fines Mauritaniæ ferè recta
in Ibericum prolabitur pelagus. Contra hunc alter fluuius
Sallustio & Plinio Mulucha in idem ferè mare. Ampsaca Pto- Ampsaca

lemæo Mauritaniæ terminus. In hoc eodem littore olim Saracenorum regia fuerat, quam Maroch appellabant.

Maroch

Atlas maior & minor

Atlas maior & minor, cuius alibi fabulam narraui. Ad eius loca præter Herculem & Perseum Hanno Carthaginensis, ut ait Plinius, primum ex barbaris penetrauit cum exercitu, coloniasq; eò deduxit, ac commentarios de his edidit. E nostris uerò Paulinus quem suprà memoraui, ætate Plinij Atlantem transgressus, librum & ipse de his quæ uiderat composuit. Verticem ipsius montis altißimum, semper niuibus etiam æstate opertum, arboribus præterea ignotis refertum.

Canarii

Accolas eius Canarios uocari. quippe quibus uictus caninus & diuidua ferarum uiscera sit. Iubas rex Ptolemæi pater quem suprà memoraui, de Atlante deq; Euphorbia noua ibi reperta herba priuatim uolumen edidit.

Euphorbia herba

Citri arbor

Hic & Citri arbor, unde mensarum luxuria Romæ. Atlas enim maior per uniuersam Africam usque ferè in Aegyptum protenditur, in medio duobus quasi cornibus septentrionem uersus insurgens.

Atlantes pop.

Herodotus post Garamantas x. dierum iter ponit Atlantas populos à monte cognominatos, quos dicit ab animalibus abstinere & somnia non uidere. De somnijs Arrianus etiam affirmat.

Atlanticum pelagus

Erythrea insula

Hic & mari uicino nomen dedit Atlantico, ubi in medio est parua insula Gerionis Erythra Ptolemæo, Erithrea Plinio, qui ait Tyrios huc migraße, ex Erythreo mari originem habentes. Et paulo inferius, citra æquinoctialem fortunatorum insulæ quinq;, quas Homerus fabulæq; uolunt his deberi, qui bene beateq; uixerint hominibus, ubi æuo perpetuo procul ab omnibus malis sub benigna cœli temperie degant. Hæ nunc insulæ Capitis uiridis appellantur à nautis nostris deprehensæ, uti postremo dicam.

Getuli

Sub Atlante meridiem uersus Getuli sunt gens maxima. Hos Athenodorus Garthea appellat, dicitq; apud eos maximos asparagos nasci, craßitudine calami cyprij, longitudine bicubitali, autor Athenæus in Dipnosophistis. Domiti fuere Getuli sub Augusto à L. Cosso, qui Getulicus est cognominatus, uti scribit Florus.

NVMIDIA.

NVMIDAE longe in littore usq; ad sinum Numidicum & ostia fluminis Ampsacæ extenduntur. De quibus ait Sallustius quod Persæ fuere, qui defuncto in Hispania Sale ab exercitu eius cum Medis in Africam nauigarunt, ubi deficiente materia ad domos ædificandas, alueos nauium inuersos pro tugurijs habuere. Et quoniam huc illuc uagabantur, Nomades dicti sunt, id est, pastores, deinde Numidæ à Latinis. Regionem alioqui uberem ac diuitem colunt. Mapalia cohabitant (id est breues tegetes) eorum lingua. Inter hos insigne marmor Numidicum Romanis in pretio.

Cirtha

Masſyli

Eorum urbs Cirtha paulo à sinu remota. Maßyli inter hos habitant, quos Maßylienses Polybius uocat. Nominis etymum Steph. ex autoritate Timæi narrat, quod gubernator adnauigans, cum animaduerteret piscatorem iubentem iunco terrestri μᾶσαι, id est, adligare lingua Aeolica ἀπὸ τῆ ἁλιέως καὶ μᾶσαι cognomen accepiße.

Ampſaca flu.

Africa minor

Carthago

Hinc Ampsaca flumen in sinum Numidicum ex Atlante fluens. Deinde minor Africa, cuius caput Carthago, quam Græci Carchedonem uocant à Carchedone conditore, uti Appianus in Lybicis ait,

Carchedonius carbunculus

& Carchedonius carbunculus dicitur ex eius littore adductus, uti Plinius.

Pigmalion

Elyſſa

Trogus autem libro x. Carthaginis originem explicat, quam Tyrij coloni tenuerunt, à Pigmalione ob auaritiam sororis Elissæ uiro interfecto: quæ ob metum huc fugere cum substantia compulsa locum mercata est, quantum corium bubulum circundaret, quod in tenuißimas sectum partes maius existimatione spatium complexum est: locumq; Byrsam propterea dictum, ubi urbem condidit Carthaginem annis L X X I I. ante urbem Romam. Quæ ut refert Polyb. eò potentiæ uenit, ut omnem oram quæ à mari nostro abluitur ab Aris Philenorum haud multum distantibus à magna Syrte usque ad columnas Herculis teneret, quæ longitudo est L X. mill. stad. Transgreßi per uim fretum, quod inter Africam & Europam interiacet, cum omni Hispania usque ad Pyreneum potiti sunt: uerum post tertium bellum Punicum Romani in formam prouinciæ redactam Masinissæ tradiderunt. Saraceni postremo inuasere, regiamq; eam simul cum Tuni constituerunt. Hic fuit Clitomachus philosophus qui Carneadem annos X X V I I I. audiuit, ignarus ab initio primorum elementorum.

Equi Maſſyli

Hinc quoque ut ex tota Numidia ac præsertim Maßylia, præstantes equi cursu ueniunt, qui uirga tantum reguntur. Strabo. Martialis. Et mihi Maßylum uirga gubernet equum. Hæc ætas Barbaros hos uocat.

Tunis

Tunis oppidum uetus adhuc nomen non amisit in sinu Carthaginiensi. De quo Polyb. sic ait. Romani Attilio Regulo duce ad Mercurij promontorium, quod è regione Siciliæ est, adplicantes, uictoriam naualem adsecuti sunt, inde Tunim oppidum ex pugna receperunt. Ibiq;, quod contra Carthaginem esset, positis castris prælio terrestri regionem depopulati sunt. Cumq; spes esset omnia potiri, ueritus Attilius ne successor sibi ueniret pacem fecit. Hanc Saraceni postea sibi regiam constituere, quam diuus Ludouicus Galliæ rex cum iam per uim cepisset, post obitum statim amisimus.

Vtica

Vtica in eodem littore morte Catonis nobilitata, Tyriorum colonia secunda post Carthaginem Straboni.

Tapſus

Tapsus ubi Scipio à Cæsare uictus fuit. Silius. Et Zama & uberior Rutulorum sanguine Tapsus.

Hippones duę

Hippones duæ, una quam Græci διάρρυτον dicunt, id est, aquis & paludibus circunfusam Ptolemæo Plinioq;. Altera regia appellata item Plinio. Sillius. Tum Vaga, & antiquis dilectus regibus Hippo. ab equitio nomen accepit. Huic præfuit diuus Augustinus.

Clupea

Clupea siue Clypea urbs, quam (ut ait Solinus) Siculi ædificarant, à Romanis primo bello Punico capta duce Regulo, paulopost ab hoste per obsidionem recepta, ut Polybius ait.

Aſpis promontorium Mercurii

Hic & Aspis promontorium ex clypei forma dictum in mare prominens. Aliud quoque promontorium Mercurij, ante omnia ab eodem duce captum, apud quod M. Aemylius & M. Fuluius naues Carthaginiensium sibi obuias ceperunt, ut idem refert autor.

Aegimuros

Aegimuros à Carthagine X X X. mill. paß. distans Liuio & Antonino in itine.

Tagaſta

Zama

Tagasta oppidum unde fuit Augustinus. Antoninus in itiner. Ab oppido Tagasta Zama, apud quam Annibal à Scipione uictus. Plinius libro X X X I. fontem hic esse dicit ex autoritate Varronis, ex quo canoræ uoces efficiuntur.

Tripolis

Abrotanum, quæ & Neapolis

Leptis magna

Tripolis Africana, quam Solinus esse dicit Taphram, Abrotanum, & Leptim magnam. Abrotanum urbs: quam Strabo in V I. Neapolim etiam uocari dicit: nonnulli in Libya Phœnice eam collocant. Leptis magna una ex Tripoli, altera parua quæ & Neapolis dicitur inter duas Syrtes,

Lotophagi

ubi Lotophagi habitant hospitales homines, de quibus scribitur in Odyssea Vlyssem errantem excepiße.

Sabathra

Sabathra inter Syrtes. Sillius. Sabathra, tum Tyrium uulgus, Sarranaq; Leptis. Ptolemæo Tabraca ponitur. Steph. autem & Polybio Tabathra.

Ityca

Ityca in hac etiam parte Tyriorum colonia, unde Dionysius fuit Ityceus, qui de situ orbis scripsit.

Byzantes

Byzantes gens prope Carthaginem, à quibus urbs Byzantium in Thracia. Herod. autem non bene Gyzantes scripsit, ut ait Stephan.

Byzalas

Polybius uerò Byzalada regionem esse ait circa Syrtes, comprehendentem X I I. stad. spatium, unde optimæ uestes afferuntur.

Dulopolis

Dulopolis in eadem parte, in quam seruus confugiens liber fit, ex argumento nominis, ut ait Stephanus.

Bagradas

Flumina uerò, Bagradas ex Libycis montibus longe ductus prope Carthaginem

thaginem fluit, ubi serpentem Regulus c x x. pedum adhibito exercitu interfecit. Liuius, Plinius, Gellius.

Cynips · *Macæ populi*

Cynips inter duas Syrtes in mare per Macas populos fluit, ut Herod. Sillius. Cyniphij didicere Macæ, squalentia barba Ora uiris, humerosq; ligant ut lumine capti.

Triton palus

Triton palus mediam Africam minorem interfluens in Syrtis paruæ recessum exit. Hic Argo sublatam humeris scribit Apollonius libro IIII.
Αὐτὰρ ἐπεὶ προτίλε μάλ' ἀσπάσιοι τριτωνίδος ὕδασι
λίμνης ὧς φέρον, ὡς ἀσβάντες ἀπὸ στιβαρῶν θέσαν
ὤμων, λυσσαλέοις δ' ἤπειτα ἴκελοι κυσὶν ἀΐσσοντες.

Tritones paludes tres

Tritones omnino tres, Libyca de qua nunc loquimur, ubi Mineruam natam uolunt, Bœotia, & Thessalica.

Lotophagitis Insulæ

C. Seruilius & Cn. Sempronius Coss. in Africam nauigantes in Lotophagorum insulam peruenere, quæ Menynx dicitur, non longe à Syrti parua, ubi magno periculo classis considit, uixq; reducto onere deposito rediit: autor Polyb.

Cercina · *Aethusa* · *Lopadusa* · *Melite* · *Iunonia* · *Tigle* · *Herculis templum* · *Glauconis* · *Glosyra* · *Menynx* · *Pontia, Gea,* · *Colacha*

Insulæ inter Siciliam & Numidiam Cercina: contra paruam Syrtem, Aethusa, Lopadusa, Melite, Iunonia, Tigle, Herculis templum, Glauconis, Glosyra, Menynx: in Syrti magna, Pontia, Gea, Musinus. Inter Sardiniam & Numidiam Colacha. Locis iam obitis breuiter hic delibanda Numidarum historia, sed prius Carthaginis. Primum bellum Punicũ cœpit annus ab urbe CCCCXC. durauit XXIIII. prius in Sicilia occasione lati à Romanis auxilij Mamertinis contra eos & Hieronem per Claudium Caudicem. Deinde per Leuinum Agrigento simul cum Hannone expugnato. Mox etiam Panormo cum Amilchare per Atti. Calatinum: per Regulum uerò, qui primus classe in Africam transfretauit terra superati, oppidis ferè CC. receptis. Per Duilium ad extremum classe simul cum Himilcone apud Aegadas insulas superati, icto fœdere quieuere annis uiginti, in quo bello semel utrinque D. quinqueremibus & iterum paulominus concursum.

Aegades insulæ

Quum præter fœdus Annibal Iberum ad oppugnandum Saguntum transisset, principium II. bello Pun. dedit, de quo in Annibale scribam. Fine tandem per Scipionem anno XIX. imposito, annis L. in officio tributi permansere. Deinde cum Carthaginienses ut Masinissæ cum quo de finibus erat contentio resisterent, exercitum & classem præter pacta cum Rom. struere per X. legatos hoc uestigatum missos deprehenderentur: Cato sumendum III. bellum delendamq; Carthaginem contra Nasicæ sententiam suasit. Quapropter anno ab urbe DCI. à Manlio Martioq; Coss. obsidione pressi, ut bellum auerterent in duces animaduerterunt, armaq; tradiderunt: quum iussi excedere ac alibi habitare fuissent, animo resumpto hostibus restitere, simul & Calp. Pisone Coss. superato ab Aemylio demum expugnati, sex etiam diebus intra mœnia pugnauere. ferro flammaq; denique urbs absumpta anno DCC. postquam condita fuit, quinto uerò post bellum cœptum.

Syphax

Numidiæ uerò regnum Syphax tenuit, qui Scipioni amicitiam Rom. per Lælium pollicitus, postea Carthag. adhæsit per Asdrubalem qui ei filiam locauit. Victus itaque atque in triumphum à Scipione ductus Tyburti in custodia decessit, eiusq; regnum Masinissæ Massylorum regi traditum.

Masinissa

Hic enim auxilio Rom. fuit in Hispania, oliuq; à Scipione amicissimo obiurgatus, quod Sophonisbam captiuam Syphacis uxorem conseruauerit atque amauerit: uir alioquin tanta corporis dote ut LXXXVI. annorum filios genuerit, teste Liuio, tam Cicerone, ut sine pulmento uesceretur.

Sophonisba

Eius nati Micipsa Gulussa & Manastabal fuere, quibus regnum commune dimissum, ut Scipionis Aemyliani, cuius adspectu recreatus fuerat, arbitrio divideretur. Micipsæ item filij Iempsal & Adherbal, à Iugurtha Masinissæ fratris filio, qui in pari hereditate relictus ab eo erat, regno spoliati contra etiam iussum Rom. fuere.

Iugurtha

Quamobrem quatuor ex successione Imp. contra Iugurtham missi, Calp. Bestia qui pacem cum eo iniussu Senatus fecit, deinde A. Posthumius Albinus, qui infeliciter cum eo pugnauit: postea Metellus eo fuso uniuersam Numidiam in potestatem redegit: postremo per Marium superatus, cum ad Bocchum eius socerum, qui prælium non probauerat, confugisset, ab eodem opera Syllæ quæstoris traditus, in triumphum ductus in custodia excessit. Quum olim Romam uenire fide publica iussus esset, ut fautores suos, quos corruperat, ostenderet, & propter cædem admissam in regulum quendam Massiuam nomine causam capitis dicere iuberetur, clam profugit, ac cedens urbe dixisse fertur, O urbem uenalem & cito perituram si emptorem inuenerit. Liuius XXIIII.

CYRENAICA.

CYRENAICA regio subdita Ptolemæis erat, dicta Plinio Pentapolis à numero ciuitatum, quæ in ea continentur, Cyrene, Apollonia, Barce, Arsinoe, Berenice. Hic fons Solis Apollini sacer adeo felix, ut poëtæ Græci finxerint ex eo cœlum ornatum: nocte enim calidus, interdiu frigidus erat.

Horti Hesperidum

Horti etiam Hesperidum paulum ab hac ora remoti Ptolemæo, nonnullis uerò in littore Hesperij maris, quarum aurea poma superato dracone custode tulit Hercules, cuius simulacrum in ædibus conseruatorum hodie Romæ, mea ætate in ruinis aræ maximæ effossum, uisitur. Præterea Ammonis oraculum hic Plinio ponitur.

Cyrene

Cyrenem ipsam dicunt à Batto conditam, quem Callimach. ait progenitorem suum fuisse, ex nomine Cyrenes Hissei filiæ, ut Pindaro placet. Post Dareum superatum ab Alexandro hæc aliquandiu potens liberaq; fuit. Deinde sub regibus, postremo ab Augusto capta & in formam prouinciæ redacta ac cum Creta coniuncta. Dionys. poeta εὔιππον uocat, quod à Pindaro mutuatus est, qui bonis ait eam equis abundare, ex Amycleis Laconibus originem habentibus. Herod. etiam fertilem uocat, ut octo continuos menses fructus habentem. Ornata est Callimacho poëta & Synesio oratore.

Barce, quæ & Ptolemais

Barce, quæ postea Ptolemais dicta est Straboni. Herod. eius originem à Batto repetit. Stephan. dicit ædificatam à Perseo Zacinthi filio Aristomedonte nato, totamq; lateritijs constare ædificijs: prouerbiumq; de ijs ferri, Barcæos à Neptuno nutrire equos, à Pallade uerò regere currus didicisse.

Barcæi · *Arsinoe*

Arsinoe à nomine sororis Ptolemæi Philadelphi: huius nominis plures à Stephano commemorantur.

Berenice prius Hesperis dicta

Berenice à coniuge alterius Ptolemæi prius Hesperis dicta Callimacho in epigrammatis. Has etiam plures Stephanus recenset.

Lybia

Sub Cyrenaica Libya est, latissima gens diuersisq; immixta populis, quapropter Ptolemæo Libyophœnices & Libyægyptij ponuntur, & interior Libya sub Aethiopibus Nigritis.

Libyophœnices · *Libyægyptij* · *Libya interior* · *Nasamones* · *Marmaridæ*

Iuxta hos Nasamones populi & Garamantes, & paulo supra Marmaridæ ad Aegyptios pertinentes. Omnia sane armis Romanorum superata per Cornelium Balbum, eius Cornelij Balbi fratris filium, qui Gadibus natus ciuitate Romana donatus est, ut Plinius: qui & Nasamonas etiam dicit antea Mesamonas à Græcis uocatos, ex argumento loci, medias inter arenas sitos: habere præterea domos è silice constructas, ab hisq; Troglodytas hyberni occasus plagam iter dierum quatuor tenere, cum quibus commercium gemmæ quam carbunculũ uocant ex Aethiopibus aduectæ habetur. De Nasamonibus item Diony. ait domitos à Rom. ob trucidatum ab eis Lentulum ducem ad eos confugientem. Autor eius gentis Nasamon prognatus à quodam Garamante Amphithemide cognomento, ex quo & ijdem Garamantes dicti. Polyhistor uerò de his aliter. Mercurium uidelicet & Apollinem Acacallidi nymphæ concubuisse, & ex Mercurio Cydonem unde Cydonia urbs Cretæ, ex Apolline genitum Nasamonem.

Apoll

Apollonius in IIII. rem omnem his uersibus commemorat. Τιωνὲς φοίβοιο λυκωρείοιο Κάφαυρος Κύρης τ' ἀιδὲινς Ακακαλλίδος, ἥν ποτε Μίνως Ἐς λιβύην θυγατέρα φερεσβίων. ἡ δ' ἄγλαον υἱέα φοίβῳ Τίκτεν. ὃν Ἀμφίθεμιν Γαράμαντά τε κικλήσκουσιν. Ἀμφίθεμις δ' ἄρ ἔπειτ' ἐμίγη τριτωνίδι νύμφῃ, ἡ δ' ἄρ οἱ Νασάμωνα τέκε, κρατερόν τε Κάφαυρον, Ος τῆς Κάνθον ἔπεφνεν.

Garamantes

Garamantes dicit Strabo Carchedonijs lapillis abundare, equis magnopere studere: habitant in locis syluestribus, congressum hominum uitantes. ab armis abstinent & bello. Certa matrimonia non habent, passim coeuntes. Eos domuit primus Romanorum C. Turnius, qui Garamantici cognomento ob modestiam abstinuit, ut Florus ait.

Asbestæ

Asbestæ Libyæ populi, ubi

Ammonis oraculum.

Ammonis oraculum, de quo suprà in Dodonæo Epiri diximus, duas columbas ex Aegypto uolitantes totidem constituisse oracula: in hoc Iupiter in Arietis forma colebatur. Alexander Macedo, ut refert Callistratus, imitatus Herculem & Perseum hoc expertus est coruis ducibus: ubi uocatus à templi sacerdote παῖ Διὸς, id est, fili Iouis, pro παιδίον, id est, fili barbarice: quod omen accipiens Alexand. ex illo in opinione fuit se ex Ioue esse natum. Huc & Cambises cum toto exercitu proficiscens extinctus est. Apud hos

Solis fons

Solis fons, ut tradit Herod. qui frigoris & caloris momenta singulis noctibus & diebus capit. Solis etiam fontis meminit Plinius: sed & alium quoque dicit in eadem regione fontem à medio die ad mediam noctem aquis feruentibus, totidem horis ad medium diem rigentibus.

Blemmyes

Blemmyes etiam Libyæ, quibus traditur caput monstrosum, oculosq; pectori adfixos esse.

Satyri

Satyri quibus præter figuram nihil sit moris humani.

Aegipanes

Himãtopodes

Aegipanes quoque quales uulgò pinguntur forma. Himantopodes, Cortipedes traduntur. De quibus omnibus autor Plinius.

Psylli

Psylli innoxij à serpentibus degunt, pueros suos an degenerent eis admotis probant. Sinui proximo nomen dedere, de quo Hecatæus in Libyæ descriptione. Steph. est autor Psyllicum sinum ingentem atque profundum trium dierum nauigatione absolui.

AEGYPTVS.

Delta seu Aegyptus inferior

AEGYPTVS Africæ uersus orientem tenet extrema, in duas diuisa partes, Delta ex forma literæ, quæ Ptolemæo itéq; Plinio Aegyptus inferior etiam uocatur. Altera quæ secundum Nilũ Aethiopiæ contermina, me-

Thebais

ridiem uersus usq; ad Syenem procedit, Thebas appellata. Dicta autem uniuersa prius Aeria. Steph. uocata quasi ἠέρια,

Heptapolis

quod fusco & caliginoso sit aere, & Heptapolis à septem primis urbibus. Quatuor uidelicet Thebaidos quæ sunt, Panopolis, Antinous, Lycopolis, Hermopolis: tribus uerò quæ sunt Arcadiæ, Heraclea, Oxyrinchus, Memphis. Arcadia enim regio est, ab Arcadio dicta Imperatore, antea Heptanomus à septẽ Nomis, id est, præfecturis: hæc Steph. De Aegypti antiquitate ac disciplina sacerdotum (quos prophetas uocant) innumerabilia penè ab autoribus commemorantur. Huc Dædalus, Melampus, Pythagoras, Homerus, Solon, Musæus, Plato, Democritus, Apollonius Tyaneus, compluresq; alij eruditionis causa profecti, dogmata in suam quisq; patriam retulere. Primi siquidem omnium Aegyptij immortalem esse animam, ut est autor Diodorus, dicere, eamq; de corpore in corpus uagari. Hinc campos elysios & impiorum pœnas, & obolos Charontis porthmeos, & Eleusinia ac Dionysij sacra, & labyrinthi Dædalei imitationem fluxisse, idem testatur: Geometriam quoque primos inuenisse ob dimensionis exuberantis Nili obseruationem, sicuti & Arithmeticen Phœnices. Primos etiam recutita genere præputia cœpisse, unde postea Phœnicibus uicinisq; multis mos traditus. Illis etiam duplex scribendi genus: unum quod uulgò discunt: alterum quod sacras literas appellant, soli sacerdotes attingunt à parentibus per manus traditas, quas ab Aethiopibus primum accepere. Non enim literarum compositione aut à literis uerba exprimuntur, sed animalium aut aliarum rerum imaginibus: scribunt enim Accipitrem, quæ rem sacram denotet, Crocodilum ut malum, oculum ut iustitiam, manum dextram passam ut liberalitatem, compressam ut auaritiam, & ijs similia. Deniq; à dextro ad sinistrum scribunt latus, dicuntq; se hoc fermè modo rectè scribere: Græcos uerò contra. In hanc ferè sententiam Diodorus. Ex quo deprehendimus magnam ijs moris Iudæorum fuisse partem, & prophetarum nominibus, & præputij & modi scribendi institutis. Potius tamen existimandum hæc Aegyptios ab eis mutuatos fuisse, dum simul quandoque uiuerent. De animalium autem cæterisq; notis exemplaria manifesto nunc Romæ, in quibusdam adhuc obeliscis ab Aegypto aduectis uidemus. Regio tota in præfecturas diuisa est. Dotes eius, soli fertilitas, messium copia, faba, lens, papyrus. Morus quoque quæ Sycomorum fructum specie fici gustu malo similem facit. De piscibus ibi deq; cæteris monstris in libro De animalibus dixi. De Nilo deq; regibus Aegypti postea. Nunc loca ipsa percurram. In ora

Alexandrea

primum pollet Alexandrea, cuius situm ad chlamydis figuram metatus est Dinocrates architectus, quam ut scribit Arrianus de Gestis Alexandri cum farina primum ob albæ terræ penuriam humi delineasset, ea à uolucribus depasta omen dedit, ciuitatem eam horreum quandoq; uicinis circa regioni-

Musæum

bus futuram. In ea Musæum reges Ptolemæi constituerunt habens ambulationem & exedram, & maximam domum in qua cœnaculum erat eorum, qui Musæi participes erant, hominum circa disciplinas uersantium. Hic cœtus communes habebat facultates & sacerdotem, qui Musæo præerat: à Cæsaribus deinde res aucta. Autores Strabo & Philostratus. In eo quoq; scribit Spartianus Hadrianum principem cum

Atheneum

Sophistis quandoque disseruisse. Erat item Romæ Atheneum ad huius æmulationem à Claudio principe institutum, teste Tranquillo. ubi historiæ ab eo editæ quotannis recitarentur, quò & Hadrianus ipse etiam quandoq; conuenit audiendorum poëtarum & oratorum gratia. Alexandriæ insuper

Bibliotheca

Pharus

nobilis illa bibliotheca à Philadelpho instituta fuit, quæ per obsidionem postea Cæsaris flagrauit. Iuxta in portu Pharus erat insula & turris Sostrati Gnidij Architecti opus, ut eius loci indicat inscriptio Græca, quod Alexandrum fuisse passum miratur Plinius. Hæc specula nauigantibus præsidium erat. Cæteri quoq; huius exẽplo huic similes Phari appellati ἀπὸ τῦ φάνειν, & ex manifestatione etymo sumpto. præter hanc Steph. Alexandrias numerat XXII. Hanc ego cum doctissimorum hominum literarumq; omnium, tum martyrum multo magis parentem domiciliumq; appellauerim, ubi teste Eusebio uno mense Diocletianus XVII. Christianorum milia trucidauit. Decorata præterea Marco præsule totq; laudatis successoribus, tum cathedram regente Origene.

Idothea mons

Idothea, cuius meminit Dionysius poëta, mons est & specula altissima Pharo opposita: quam sepulcrum dicunt esse

Proteus

Osyridis & Idotheæ filiæ Protei. Proteus enim (ut dicit Herod.) è Thracia Pellena à filijs, qui hospites interficiebant, discedens, una cum Idothea filia in Aegyptum uenit, ex quo ut Deus colebatur, de quo in Odyssea dicitur. A Pharo autem stad. XXX. Nicopolis oppidum Straboni: uictoriæ

Paretonium

Augusti de Antonio & Cleopatra monumentum. Paretonium ciuitas & portus XL. ferè stadiorum. Mareotis lacus

Canopus

& urbs. Deinde Canopus CXX. stadijs ab Alexandria distans, quem Menelaus eò cum Helena aduectus in honorem Canopi sui gubernatoris ibi extincti ædificauit. In quo

Serapidis

Serapidis templum, qui idem cum Osyride & api est, uisebatur. Huc ex Alexandria ad oraculum uentitabant per fossam arte deductam, die noctuq; nauiculis plenam, & utroque sexu impudice canente ac saltante, praesertim iis qui iuxta fossam diuersoria haberent. Dicitur & Canobus, quae etiam stella est Canobitis apparens, Graecis nusquam uisa.

Heraclium — Heraclium seu Heracleopolis ubi templum Herculis: Altera apud Pelusium. Tertia item in Aegypto, unde fuit

Ostia Nili. — Theophanes physicus. Ostium hic primum Canobicum patet in dextera parte Libyam attingente, post hoc Bolbiticum Sebenniticum, Phatniticum, Mendesium, Taniticum, postremo Pelcusiacum in sinistra parte Arabiae contermina, ab oppidis omnia cognominata. A Canobitico autem ad Pelusiacum spatij CLXX. passuum milia Plinio. Inter haec Saitica

Sais — Saitica praefectura — praefectura est, & Sais Metropolis ubi Mineruae templum, & Psammitici regis sepulcrum Straboni. Hic plures

Psamnitici sepulcrum — hippopotamos esse Plinius scribit. Nicander quoque ἀΐπωρ τὸν νεῖλω ὑπὲρ σαίραν θαλασσαν βόσκει. Naucrates

Naucratis — Sebenitica — tes & fluuius & urbs item Saiticae, Milesiorum colonia. Se-

Hermopolis — benitica praefectura, in qua Hermopolis seu Mercurij ci-

Mendes — uitas & Mendes, ubi Pan colitur & hircus (ut ait Pind.)

Leontopolis — Hic coeunt hirci cum mulieribus. Leontopolis ubi leo ado-

Busiris — ratur. In Busiritica praefectura Busiris Cynopolis, ubi ca-

Cynopolis — Memphis — nis specie Mercurius colitur. Memphis Aegypti quondam regia, ubi & regum pyramides, & nobile templum Vul-

Pelusium — cani cum eius sacerdotibus. Pelusium à [illegible] Pelei regis conditum, uel ἀπὸ τ̃ πηλῶ, quod locus paludibus sit obnoxius, Stephano. Hoc in sacris uoluminibus à prophetis Belbeis appellatur. hodie uerò Damiata à nostris quan-

Bubastus — doque recepta, deinde una cum Hierosolymis amissa. Bubastus Heroum ciuitas Straboni Ptolemaeoq; uocata: Ste-

Heroopolis — Aemon — phano autem Heroopolis quod idem est, & Aemon à sanguine Typhonis fulminati. Hanc Iosephus ait olim Ioseph patri Iacob aduenienti concessisse, quam sacra uolumina Hiessen appellant. Sinum facit, ut ait Plinius, Heroopoli-

Elana — tanum. Prope item est alter sinus Elaniticus ab Elana ciui-

Heliopolis — tate, ambo in Arabico, sicut Heliopolis ubi Solis templum, & Meuim bouem in septo quodam nutriunt, sicuti Memphitae Isidem uaccam. Hic & obelisci nobiles & sacerdotes

Babylon — sapientiae professores. Babylon castellum, ut ait Strabo, natura munitum à Babyloniis huc commigrantibus conditum: una hic è tribus erat legionibus, ut idem ait, quae Aegyptum custodiebant. Ptolemaeus hanc quoque Babyloniam uocat, hodie uerò Cairum appellant Sultanorum regiam, quae non castellum, sed urbs maxima est plures complexa populos, ut frequentes inde Christiani redeuntes indicant.

Acanthus — Acanthus urbs. Miris lacus Miridis regis opus. In Arsi-

Miris — noitica praefectura Arsinoe, ubi Crocodilus domesticus quem

Heracleop. — Sulchum uocant alitur atque adoratur, apud Heracleopo-

Oxyringus — lim Ichneumon, apud Oxyringum item Oxyringus piscis,

Lycopolis — Panopolis — apud Lycopolim lupus. Panopolis ubi linum exercetur.

Ptolemais — Ptolemais maxima Thebaicae urbs. Arsinoe & Berenice

Berenice — Ptolemaeorum aedificia ex feminis. Abydus Memnonis

Abydus — Tentyra — regia. Tentyra ubi crocodilum respuunt, atque peruestigatum conficiunt. Coptum contra crocodilo studet. The-

Coptum — Thebe — bais regio & Thebe urbs maxima prius regibus habitata, eadem & Diospolis uocata, sed & aliae quinque Diospoles, ut ait Stephanus, etiam dictae: uocata & Hecatonpylos Homero, destructa quondam ab Cambyse. Cato est autor hanc uicos habuisse ad tria millia, portas centum. Crocodilorum

Moeris insula — urbem in Moeride Nili insula rex quidam Aegyptius aedificauit, qui quum equo insidens forte in Moeridem paludem caderet, à crocodilo adiutus atque à periculo liberatus

Taricheae urbes. — fuerat. Taricheae urbes plures, Mendesiae, Saticae, Canobicae, à cetarijs dictae. Taricheа uerò neutri & pluradi,

urbs Indiae Iosepho. Menelaus urbs. Syene ubi puteus — Syene
in profunda ualle centum stad. hinc solstitium supra uerticem uidetur, quod haec loca tropico cancri sint subiecta.
Elephantis insula terminusq; Aegypti & Aethiopiae iuxta — Elephantis
Catractas Nili: id est, locus ubi e plano aqua saxoq; alto
in praeceps cum impetu ruit. De Nilo autem ipso Eu- — De Nilo
dorus & Arrius peripatetici Augusti temporibus scripsere, nomen à Nileo rege sumpsit, quum antea Aegyptus & ipse quoque uocaretur, ut scribit Diodorus qui in eo DCC. insulas ponit. Plinius scribit Iubam regem ortum eius primum deprehendisse ex paludibus montium inferioris Mauritaniae non procul ab Oceano. Primo ex occidente in orientem labitur, deinde in septentrionem conuersus septem ostijs in mare mediterraneum exit, quae suprà commemoraui. Crescit in ortu caniculae XL. diebus, totidemq; remeat. Eustath. autem Syrim ab Aethiopibus uocari dicit, quòd per Syrium stellam crescat. Nili simulacrum exprimi figura humana testatur Aelianus, quod nos
uidimus Romae. Mox de regibus sermo. Primos in Ae- — Reges Aegy.
gypto (ut ait Diodorus) dicunt deos & heroas regnasse paulominus XVIII. millibus. Homines uerò paulominus XV. millibus usque ad CXX. Olym. ultimumq; Ptolemaeum nonum Dionysium. Fuere autem magna ex parte indigenae, nam Aethiopes quatuor diuersis temporibus annis XXXVI. in ea regnauerunt. Postmodum Persae duce Cambise annis CXXXVI. quorum in deos patrios impietatem Aegyptij damnantes, ab eis desciuerunt: postremo Macedones & qui ab eis manarunt annis CCLXX.
Igitur inter deos eorum Apim connumerant, quem & Se- — Apis
rapim & Osyrim uocant è Graecia projectum, & Isidem — Isis
coniugem ob beneficium monstratae agriculturae, alterum tauri, alteram uaccae specie. Solem item & Lunam, ut ait
Plutarchus putantes. Inter homines Menas primus regna- — Menas
uit uir sanè magnificus, qui in cultum splendidiorem Aegy-
ptum restituit. Deinde Gnefactus Vacchoridis sapientis pa- — Gnefactus Vacchoris
ter. Is in Arabiam cum exercitu ingressus infaustum habuit euentum à suis desertus. In reliquum uitae tempus delicias damnauit, humi cubitans, paruoq; contentus: hanc quoq; disciplinam in eorũ libris scribi iussit, ac in templo Iouis Thebis collocari. Ex huius deinde stirpe homines LII. regno potiti, an-
nis M. XL. nihil sanè memorabile reliquerunt. Deinde Bu- — Busiris
siris, à quo posteri VIII. regnauerunt, quorum ultimus item
Busiris urbem magnam Theben condidit, in qua sepulcra re- — Thebe
gum CLX. fuere, inter quae Simandi regis tumulus stad. X. — Simandus
in cuius ingressu peristylium erat, cuius latera singula, iugera
quatuor complectebantur cum admirandis statuis. Ogdous — Ogdous Memphis
post hunc qui Memphim condidit à filia cognominatam, quae
à Nilo in forma tauri compressa peperit Aegyptum, qui no- — Aegyptus
men regioni dedit. Huius Danaus frater fuit, qui in Graeciam — Danaus
uenit. alij uerò Beli ex Epapho ac Iside geniti hos esse filios dicunt, de quibus eorumq; prole in poetica postea narrabitur.
Post Aegyptum prole XII. res ad Mirim peruenit, qui la- — Miris
cum Miridem supra stad. XIIII. fecit, cui prole septima
Sesostris successit omnium superiorum, non solum Aegyptio- — Sesostris
rum, sed aliorum maximus. Is enim ea loca uersus Indos & Aethiopas ac Scythas penetrauit, quae nunquam Alexander: postremo conuersus in occasum in Thracia finem constituit, indeq; redijt ad propria. Lucanus: Venit ad occasum mundiq; extrema Sesostris. Et Pharios currus regum ceruicibus egit. Apud populos qui fortissime restitissent trophaea cum coleis erigebat, quos autem minime resistentes uicisset, muliebri genitali constituto notabat, horum quidem ignauiam, illorum uerò fortitudinem significando. Eius item trophaea apud Aethiopas ante aedem Vulcani sacerdos à Dareo non passus est auelli, dictitans cum non aequè res ges-
sisse

Sesostris filius *sisse atque Sesostrim, quod & Dareus dicitur concessisse. Sed & domi non minor operum magnificentia fuit, in quibus omnibus inscripsit se nullo Aegyptiorũ incommodo ea fecisse. Demum captus oculis sibi mortem conscuit, relicto eiusdem nominis filio, quem Herod. Pheronem uocat. Is nulli famæ aut uirtuti paternæ, sed tantum cæcitati successit: cui curæ quum matronam castam ex responso adhibendam esse intelligeret, nullam in tota Aegypto reperit, à propria uxore incipiendo, præter coniugem pauperis olitoris, quam in matrimonium accepit, cæteras omnes igni damnauit. Hunc secutus est*
Amasis *Amasis homo uiolentus & crudelis, quapropter ab*
Actisana *Actisana Aethiope cum exercitu ueniente captus cum toto est regno, deficientibus ab eo Aegyptijs. Hic igitur Actisana alienigena aliquot annis dominatus, fontes tantum naribus incisis plectebat, relegabatq; in ciuitatem ab se ædificatam, quam de narium nomine Rhinocoruram uocauit.*
Miris Labyrinthus *Post hunc Miris uir Aegyptius rem tenuit, nonnullis Maro appellatus. Hic labyrinthum pro sepulcro sibi condidit, ad cuius instar Dædalus, qui in Aegypto fuit, alium in Creta ædificauit. Huic post quintum genus Ceres successit quem*
Proteus *Græci Proteum uocant, qui in uarias formas se transferre solitus dicitur. eius ingenij uarietatem significando. Proteo septem successerunt ex ordine sine memoria reges ob ignauiam, præterquam*
Nileus *Nileus qui fluminis nomen dedit: non*
Chemis *prius Aegyptus uocabatur. Deinde Chemis, post eius fra-*
Cephus *ter Cephus, deinde Mycerinus, Bocchorus, Sabacus Ae-*
Bocchorus Sabacus *thiops qui damnatos non interficiendo, sed uinctos compedi-*
Duces XII. *bus, operibus delegando plectebat. Res postea ad XII.*
Psammiticus *duces redacta annis XV. è quibus unus Psammiticus Saites regnum sumpsit uir potentissimus, qui primus cum Græcis iniit fœdus, filiosq; Græcis literis erudijt. Aegyptum prius ob paludes inaccessa, ut omnium rerum importatione exportationeq; frequentaretur, effecit.*
Rhodope *Rhodopen scortum Aegyptium ob pulchritudinem matrimonio sibi iunxit.*
Apries *Apricus deinde quarta progenie regnauit annis XXII. qui Cyrenensibus bellum intulit per Amasim uirum Aegyptium*
Amasis *fortissimum ducem, qui cum inimicis conspirans eorum auxilio rex factus expulso Aprico regnauit annis LV. Hic omnium felicissimus fuit, rem in pace & honore tenuit, mores restituit, magistratibus per suam ditionem mandauit, ut quotannis à quocunque rationem uiuendi exquirerent: ut si malis artibus degeret, eum puniret: si bonis, muneraret. quam legem postea Solon ab eis mutuatus Athenensibus tulit. Negotio ab aurora usque in finem tempus tradebat, deinde cibo atque iocis inter conuiuas scurram agens atq; morionem: mirantibusq; amicis arcus exemplum proposuit, qui si uiolentius ducitur, facilè rumpitur: quod etiam Antonium suis monachis enarrasse ferunt. Græcorum & ipse amantissimus fuit, eisq; Naucratem urbem ad incolendum dedit. Colossum Vulcani eius templo dicauit. Interim Cambises aduersus eum mouit, quo tempore Amasis decedens, metu ne inimicus cadauere potiretur, mandauit in ore sepulcri apud Memphim seruum condi, qui pro domino ab inscijs caperetur, quod tandem euitare non ualuit. Nam iussu Cambisis reuulsus & stilis ob contumeliam confossus est. ex quo Lucanus ait: Non tibi pyramidum tumulis auulsus Amasis. Corpus enim sale conditum more Aegyptiorum fuerat: demum ob probrum igne tunc crematum, contra legem eorum, qui ignem animal putant, nec fas ducunt se animalibus tradi. Persæ uerò nec ipsi cremant quod Deum existiment, nec decere dicunt deos corporibus uesci. Psammiticum uerò Amasis filium Cambises in honore habebat (Nam Persæ regum filios regno eiectos restituere fas putant) uerum cum ipse minime fidelem comperisset, interfecit. Aegyptiorum mos est modicis dum uiuunt ædibus habitare, post mortem tantum magnifica curant sepulcra, ubi se dicunt perpetuo futuros: præterea detecto adsuescunt capite. Persæ uerò cum pileo & tiara: quapropter debiliores longe sunt capite, illi uerò firmiores. Et hæc quidem de Aegyptijs regibus ex Diodoro & Herodoto.* Ptolemæi reges.
Deinceps Ptolemæos igitur persequar, quos Strabo libro Prole. Lagi.
XVIII. citra gesta commemorat, dicitq; tres primos tantum laudatos. Ptolemæus Lagi filius primus ex Alexandri ducibus Aegyptum, Cyprum, & Phœniciam obtinuit, ut autor Trogus libro XV. Pausanias ait, Perdiccam cum Aridæo Philippi filio expugnauit, Seleucum ab Antigono deiectum suscepit, parabatq; quomodo ipsum Antigonum oppugnaret, Antigonus
Lysimacho in societatem adscito: quod ubi Antigonus nouit, dum ille in bello contra Cyrenaicos rebelles occupatur, Syriam Phœniciamq; cepit, filioq; Demetrio regendas dedit: quem ubi à Ptolemæo profligatum accepit, contra eum profectus est minime sustinentem ac se in Aegyptum recipientem. Antigonus demum spe frustratus Aegypti, cum iam Cyprum & Demetrium euertisset, contra Eumenem fessus belli longitudine decessit: quo extincto Ptolemæus Cyprum Syriamq; iterum recepit. Iudæos cum ipsis Hierosolymis die sabbati uacantes cepit, captiuosq; ad multa millia duxit: ex quo ille Hierosolymis postea conuentus Iudæorum ex omni natione, apud actus apostolorum. Vxorem habuit Eurydicem Antipatri filiam, deinde Berenicen Philippi notham, ex qua maxime dilecta Philadelphum, Arsinoen, & L[illegible]ndram genuit. Decessit in rerum gestarum gloria, cum paulò ante regni sese abdicans administratione,
regem filium constituisset Philadelphum. Is igitur Seleu- Pto. Philadelphus
cum in primis, quod Arsinoes sororis suæ uirum Lysimachum interfecerit, in bello superatum occidit, sororemq; eandem matrimonio sibi iunxit, ut autor est Pausanias: quæ paulò pòst in exilium pulsa necatusq; priuignus Macedoniæ regnum inuasit: eodemq; teste autore fratrem Argeum ei insidias parantem interfecit, alteriq; fratri Magæ, qui Cyrenis imperabat & ad Antiochum socerum confugerat, bellum intulit: unde per antiphrasim Philadelphus appellatus. Pharum apud Alexandriam excitauit, Iudæos liberos esse iussit. Eleazaro sacerdoti mandauit, ut sacros libros in Græcum sermonem uersos traderet, quos bibliothecæ dedicaret, quam nobilissimam DCC. circiter millium uoluminum Alexandriæ constituerat: quæ postea perijt dum Alexandria à Cæsare diripitur, non sponte sed forte ab auxiliarijs incensa. postremo podagra uexatus ac ualetudinarius otio se magis quàm bello tradidit, artes fouendo liberales, adcersitis undecunque ingenijs. regnauit annis XXXVIII. relictis Euergete & Berenice liberis ex Arsinoe non quidem sorore, sed altera Lysimachi filia. Ptol Euergetes, seu Ceraunus
Euergetes igitur Seleucum Callinicum multis adiectum incommodis & Syriæ parte & Aegypti imperio omni priuauit, ultus iniurias sororis Berenices, quæ a patre olim eius uiro abdicata fuerat. Recuperata Aegypto deos omnes quos olim Cambises rapuit, referre curauit, ut Trogus libro XXVII. testatur, pro quibus meritis ab Aegyptijs Euergetes est dictus. Ipsam uerò Berenicen sororem adamatam in matrimonium duxit: pro qua Callimachus elegiam edidit, ut autor etiam Solinus. Pausanias hunc dicit ob audaciam in bellis cognominatum fuisse Ceraunum, quasi fulmineum, imperasseq; Macedoniæ, ac postremo cum Gallis Senonibus qui Macedoniam inuaserant congressum in pugna clade maxima superatum fuisse. Regnauit annis XXV. Philopatore filio superstite. Philopator
Is itaque ex facinore patre fratreq; cum amicis omnibus interfectis id cognomentum, ut ait Trogus, est adsecutus uti regnum tutiùs iniret: ratus domi foris etiam omnia fida: Antigono & Seleuco uita functis: receptis in regnum Antiocho & Philippo pueris. Quare luxuriæ se totum tradens

nulla

nullis inter suos autoritate esse cœperat: uitæ insidiantes plurimos habuit, inter quos Cleomenem Lacedæmonium qui ad eius patrem profugus confugerat. Iudæam diu ab eius familia possessam amisit, ac omnia flagitiose egit. regnauit an-
Epiphanes nis XVI. Epiphanes eius filius cum Antiocho Illustri bellum
Cleopatra gessit, à quo tandem conciliato sororem ipsius Cleopatram in matrimonium ac Iudæam in dotem accepit. Nam sub hoc & sequente Macchabæorum gesta fuere: regnauit annis XXV. liberis Philometore & Cleopatra relictis. Philometor igitur prælatus à populo regnauit una cum matre Cleopatra annis XXXV. quam postea interficiendo cognomentum & ipse per antiphrasim accepit, flagitioseq́; præter spem omnium uixit. Nam in ipso regni exordio puer adhuc bellum Antiochi Illustris æmuli sui sustinuit: liberatus deinde à populo Romano Cleopatram filiam pactam prius Alexandro Syriæ regi, Demetrio inimico locauit, unde ortum bellum: in quo Ptol. oblato ei Alexandri capite ab Arabium rege ob gaudium expirauit, autor Trogus. Huic etiam Aristobolus Iudæus Philosophus peripateticus commentarios in
Euergetes secundus Mosen dicauit. Cui Euergetes secundus filius, siue ut quibusdam placet frater successit, qui ob crudelitatem pulsus, Romam uenit à senatu auxilium petitum. de quo Val. de humanitate sic scribit: Rex Ptolemæus à minore fratre spoliatus regno petendi auxilij gratia Romam clam squalore obsitus uenerat, ac in hospitium pictoris Alexandrini diuerterat: senatusq́; sese excusauit quod uti mos erat, Quæstorem obuiam non misisset aduentu clandestino, Quæstoriq́; negotium dedit, uti quotidie muneribus & alijs officijs eum honoraret. Liuius item in epitome: Ptolem. inquit, Euergetes ob nimiam crudelitatem suis inuisus, incensaq́; propterea à populo regia, clam in Cyprum profugit: & cum sorori Cleopatræ, quam eius uirgine filia compressa in matrimonium ductam repudiauerat, ob regnum à populo datum esset infestus, filium quem ex ea susceperat in Cypro occidit, caput eius manus ac pedes matri misit. Val. autem de luxuria, etiam cista coopertum pro munere natalicio misisse dicit. Strabo libro XVII. siue hunc dicat, siue succes-
Phisco sorem eius, ait Phisconem fuisse cognominatum, tanta alioqui crudelitate, ut multitudinem quandoque ad spectacula congregatam, orta subito seditione incautam suis militibus trucidandam obiecerit. Quo etiam regnante ferunt Polybium historicum Alexandriam uenisse, detestatum mores ipsius uersum Homericum pronunciasse, Durum iter & longum Aegypti perducit ad oras. dicuntq́; hoc fere tempore Ciceronem & Pomp. natos fuisse. hæc ille: Hic pop. Rom. regni Cyrenaici heredem reliquit, cui successit Ptolemæus
Auletes Auletes, nonnullis Alexand. cognominatus. De quo Strabo in eodem libro. Auletes, ait, ideo uocatus, quod præter alia flagitia choraulam etiam exercuerit: nec uerebatur tibicinum certamina in regia celebrare, ad quæ ipse cum nonnullis concertaturus prodibat. Eum non diu passi Alexandrini eiecere, & è tribus liberis Cleopatram natu maiorem ut legitimam reliquis eiectis maribus regno præposuerunt. Auletes Romam uenit, quem apud Pompeium diuertentem senatus supplicem excepit. de cuius reductione cœpit agere, deq́; nece legatorum qui supra centum contra regem uenerant, quorum princeps fuerat Dion. Itaque à Gabinio reductus Cleopatram filiam & Archelaum Archelai Cappadociæ regis filium qui in matrimonio illa sibi iunxerat interfecit, sed non multo post morbo absumptus est, relictis duobus filijs totidemq́; fœminis, quarum grandior erat Cleopatra. Alexandrini itaque & puerum natu grandiorem & ipsam Cleopa-
Dionysius tram expulere. hæc ille. Ptolemæus igitur is Dionysius cognominatus, puer admodum cum Cleopatra sorore ab Aulete patre in tutelam popul. Roman. dimissus est: ad quem, ut ait Val. de fide, Senatus M. Aemilium Lepidum Pont. Max. tutorem fide probatissimum misit. Hic postea Pompeium hospitem paternum ad eum confugientem per proditionem interfici iussit, autore Achilla. Cleopatram denique
Cleopatra sororem eiecit, quam deinde Cæsar post Pharsalicam pugnam in Aegyptum ueniens restituit, interfecto Ptolemæo. ex eaq́; adamata Cæsarionem suscepit. Hanc etiam post Cæsaris mortem Antonius Asiam petens matrimonio sibi repudiata Octauia iunxit, demumq́; ab Augusto superatam mamillis aspidibus sibi admotis extinctam legimus.

AETHIOPIA.

AETHIOPIA ab Aethiope Vulcani filio post Atlanta dicta Plinio. Res Aethiopicas literis mandauere, Dalion, Aristocleon, Bion, Simonides etiam minor quinquennio in insula Meroes moratus, omnium uerò
Heliodorus nouissimus Heliodorus præsul Triccen. VIII. libris, quos adhuc incolumes habemus Græco sermone scriptos. Eorum natio per meridiem ex occidente in orientem longe lateq́; uarijs adsumptis cognominibus diffunditur. Quare Homer. in primo Iliadis, bipertitos Aethiopas esse dixit ad orientem & occasum. αἰθίοπας τ' οἳ διχθὰ δεδαίαται ἔσχατοι ἀνδρῶν. Nam & Aethiopes sub Aegypto sunt & Leucoæthiopes, & Erembi, & Nigritæ, & Atacæ, & Hesperij, & Macrobij, & Brachobij, & Automolæ. Aethiopes omnes: de quibus antequam dicam pauca de uita & institutis eorum è diuersis autoribus in uniuersum adducam: Magna ex parte pastoralem & inopem uitam ducunt, cum propter soli tenuitatem, ac cœli intemperiem, tum quod longe sepositi sint. Contra Aegypti uiciniores mitius degunt ac ciuilius, & loci felicitate & hominum sapientia: uiuunt præterea milio & ordeo, è quibus etiam potum conficiunt, nonnulli herba & loto & calami radice lacteq́; & caseo. Canes ac greges pusillos habent: Reges sicuti deos colunt, Magnam temporis partem clausi domi sedent. Domus eorum palmaceis segmentis sunt contextæ. Salem fossilem habent uti Arabes. Abundant Persico, Hebeno, Siliquastro: uenantur Elephantos, Leones, Pardales. Hæc fere Strab. Diodorus uerò in hanc sententiam. Aethiopes antiquissimos hominum se esse gloriantur. Argumento quod indigenæ semperq́; liberi fuerunt. Nec eos unquam Cambises, Semiramis, Hercules, aut Dionys. expugnare potuerunt. Affirmant Aegyptios eorum esse coloniam, ab Osiride deductam. Nam plura ad eos ex Aethiopum disciplina sunt profecta, & usus statuarum magnarum, & literarum characteres quæ animalibus constant. Hæc ille. Colorati sicut Indi sunt, licet magis alijs alij. Atram quoque genituram corpori concolorem emittunt, ut tradit Herodotus, quod Aristot. in libris de animalibus manifesto refellit, homines alioqui imbelles ac fugaces.
Candace regina Eos una cum Candace regina perdomuit P. Petronius præfectus Aegypti ab Augusto missus. Nam Aethiopes Syenes præsidio expugnato Cæsaris statuas subuerterunt, captiuos duxerunt, Petronius cum paucioribus X. mil. peditum & equitibus DCC. aduersus XX. hominum millia primum compulit Psseliam Aethiopicam urbem confugere, deinde cum op-
Psselia pido in potestatem eos recepit. Inde Napata progressus quæ
Napata Candaces regia fuerat, ubi eius filius morabatur, euestigio cepit ac diruit puero fugiente, ratusq́; ulteriora inuia esse cum spolijs regreditur Alexandream, præsidio relicto. Ex captiuis mille Augusto è Cantabris reuertenti & deinde legatos de pace qui ad eum uenerant cum ducibus itineris quod nam ac Cæsarem se dicebant ignorare misit: qui ab illo in Syriam ire parante quæ uolebant facile impetrauere. nam

& tributa eis remissa fuere. in hanc ferè sententiam Strabo
Prestoioãnes libro XVII. Hodie uerò Presto:o.in:i obtemperant. Qui
cum magno populorum parte Christum colit, quamuis lon-
ge sepositus, nonnihil aberret. Eius oratores ad Sixtum Pont.
uidimus Romam uenientes religionis documenti gratia, quod
& retulerunt. Nonnulli in urbe paulò antè agebant ordi-
nis Præd. professores qui ex Aethiopia sub Aegypto sunt,
Meroe horas canonicas literis Chaldæis obibant. Horum igitur Me-
roe caput insula Nili & ciuitas clypei figura à sorore Cam-
bisis ibi extincta Straboni. Cambises enim hæc omnia loca
cum Aegypto subiugauit atque euertit: In ea sunt auritiæ,
ferrariæ, ærariæ, & pretiosorum lapidum genera: post
hanc Napata, Psella & Premnis suprà nominatæ. His proxi-
Troglodytæ, qui Leucoæthiopes mi Troglodytæ, qui sub terris in cauernis ob nimios calores
agunt, unde & nomen adsequuntur, ἀπὸ τῆ τρώγλαις ὑποδεδυκέναι. Hos Plin. Leucoæthiopas, Diony. & Homer.
Erembi Erembos uocant, διὰ τὸ ὑπὸ τὴν ἔραν βαίνειν. Sunt &
alij in Europa Troglodytæ apud Triballos, alij circa Cau-
casum, ij ob ingentia frigora, quos & Virg. in Georg.
commemorat. Nomades enim sunt. Sub Aegypto quoque &
Automolæ Automolæ appellati Pomp. Melæ (ita enim Græci perfugas
uocant) hi sunt qui supra Meroen in insulam Esar Plinio di-
ctam se receperunt, qui Psammitici regis crudelitatem ex Ae-
gypto fugerant, ad hominum penè CC. millia: autores Pli-
nius, Herodotus, Strabo, Diodorus. Sunt quoque in eadem
Astarte Gypsis Homeritæ Aroma parte Astarte & Gypsis insulæ & Homeritæ gens &
Aroma urbs, quarum omnium meminit Capella. uinum
Nigritæ Niger flu. Aromense commendat etiam Strabo. Aethiopes Nigritæ sub
Africa minore ponuntur, à Nigro flu. appellati. Cuius ea-
dem ratio quæ & Nili, ijsdem fere temporibus augescit &
exuberat, calamum & papyrum producit Plinio. Oritur ex
monte Thala inferioris Libyæ Ptolemæo. Aethiopes occi-
Macrobii dentales Hesperios Ptol. appellat. Herod. Macrobios esse di-
cit, eosq; lacte uesci ac auri plurimum habere, abundare
præterea hebeno & elephantis. Cerna quoque insula apud
Aethiopas, cuius meminit Dionys. uocatq; τέλμεσσα, id est,
aquosam & palustrem, sicuti & tempe Thessala & Medi-
ca. Aliqui hanc orientalem ponunt, alij occidentalem. Dio-
Cerna insula nysius australem. Strab. dicit Eratosthenem Cernam insu-
lam aliasq; loca nusquam reperta nominare. Lycophron quan
dam Cernam occidentalem uersus Tyrrhenum mare com-
Topazon insula memorat. Hanc item Plin. simul & Topazon insulas, unde
lapillus, in mari ponit rubro. Blemmyes Dionys. prope
Blemmyes Cernam hanc Aethiopiæ ponit, à Blemmyo quodam duce
Deriadis regis, qui restitit Dionysio in Indicam expeditio-
nem proficiscenti. Duo hic promontoria ceu duæ cataractæ
Brachobii Aethiopes sunt, unde Nilus dicitur uenire. Brachobios Aethiopas Dio-
nysius ait, non ultra annos XL. uiuere. Strabo, item Hom.
duo ponit eorum genera: Sidonios qui Straboni apud mare
rubrum habitant, unde Sidonij Phœnicum uenere: Alterum
Erembos quos idem se putare dicit esse, uel Troglodytas ex
argumento nominis quod sub terram eant, uel certe Ara-
bes sic Homeri tempore appellatos. Mela dicit locum esse
in Aethiopia apparatis epulis semper refertum quibusius ue-
sci uolentibus: & quæ passim adposita sunt adfirmant innasci
Solis mensa subinde diuinitus, quapropter Heliotrapezan, id est Solis
mensam eam appellant. Herodotus libro III. in Aethiopia,
inquit, fuisse pratum omnium quadrupedum carne refertum,
quam magistratus per noctem illic ponere festinabant, &
ubi illuxisset, cuilibet licebat degustare, quapropter existi-
mabatur diuinitus hæc copia prouenire. Ad quam uisendam
Cambises legatos misit. De hac etiam Hieron. in procemio
Mibæ Sacrorum uoluminum mentionem facit. Mibæ Aethiopum
& ipsi populi his uersibus Silio describuntur. His simul im-
mitem testantes corpore salem Exusto uenere Mibæ, nō ærea
cassis, Non lorica riget ferro, nec tenditur armis. Tempo-
ra multiplici mos est defendere lino, Et lino munire latus,
sceleratisq; succis, Spicula dirigere, & ferrum infamare
ueneno. Nam lino Xylino tota regio scatet amiciturq;.

LOCA NVPER REPERTA.

AETHIOPIAM interiorem Ptolemæus
æquinoctialem transgredientem ponit, ter-
ramq; ex ea parte ignotam, quod quidem
Eustathio teste Polybius probare uidetur,
dicens quod ea regio quæ iuxta Aethio-
piam est, ubi Asia atque Africa iunguntur, usque ad ætatem
suam erat ignota, haud aliter quam quæ supra Tanaim est,
somniareq; siqui de his uel loquuntur aliquid uel scribunt. Ve-
rum contra nunc uidemus, multaq; post eum & adita & re-
perta hac præsertim ætate: quapropter antequam finem fa-
ciam, uisum mihi ea loca commemorare, quæ Lusitanorum
inclyti reges in Hesperio mari ad Aethiopas Hesperios per-
tinentia: postremo in Indico reperta adsecuti sunt, quem-
admodum mihi pater amplissimus Cardinalis Vlixiponen-
sis, qui regibus familiarissimus fuit, retulit, scriptoq; tra-
didit. Henricus infans Ioannis regis filius & ultimi Alfonsi Henricus infans Ioan. regis F.
patruus, uir ingenti animo, ausus primus omnium longe
pelagus uestigandi studio transfretare, ad sexcenta ferè pas.
millia insulam repperit nomine Maderam penè desertam, in Madera
qua soli natura temperata magna uis sacchari conficitur in
arundinibus nascentis, candore atque nobilitate Siculo præ-
stantius, quod exportatur magno usui toti Europæ. Vlterius
uerò ante promontorium Caputuiride uocatum Insulas for- Caputuiride Insulæ fortunatorum
tunatorum contigerunt, nunc Capitisuiridis dictas, ultra
Cancrum sitas: nam hæ plures sparsæq; sunt, aliæ alijs au-
straliores, in quibus omnis poëtarum uanitas de his appa-
ruit. Nam desertas inuenerunt, uacuasq; colonis, præter
unam quæ fert fructus, & quod Plinio Xilinum linum, ho- Linũ Xilinũ
die cotonum uocatur. Paulo ulterius aliam in littore terram,
ubi utriusque sexus homines coloratos nudosq; agere repe-
rerunt, nulla lege aut pecuniæ commercio, sine literarum
notitia, ueluti pecora uino frumentoq; carentes, ac radice
quadam pingui quæ abunde suppeditat uescentes. Hinc serui-
tia puerosq; Lusitani mercantur, eosq; uili utpote aut con-
chis marinis aut peluibus æreis commutant. Apud eos præ-
terea Elephantorum copia, tum animalium eorum quæ Ze-
bethum uulgò appellatum procreant, quod ego animal Ca- Catoblepas
toblepum suprà mihi enarratum ex argumentis putauerim.
Insuper psittacorum insolita species, quos Romæ adductos
uidimus, ac serpentes mille passibus longitudine, qui certo
anni tempore armenta, tum pastores ipsos solidos deuorant.
Post hæc insulas alias quas partim deleuerunt, partim deso-
latas esse animaduerterunt ob serpentum, tum etiam mu-
rium magnitudinem. Longius uerò meridiem uersus pro-
cedendo, deuentum ad gentes qui auri uenas habent in sco-
be extractas, quam scobem uilibus rebus commutant. Qua-
re reges Lusitani in eo loco ut tutius agatur arcem consti-
tuere. Visa etiam ab eis in ea parte sæpius Oceani monstra,
speciem equorum, uitulorum, luporum præ se ferentia, quæ
aduentu nautarum in littus exiliunt. Postremo uasto in pela-
go nauigantes contigere ciuitatem, quam Manigongum no-
minant, uallo pro mœnibus circundatam, quæ uiros ad cen-
tena millia procreat. Huic rex præsidet qui aduenientes Lu-
sitanos comiter inuitauit, septemq; atris ex eo loco uiris do-
nauit, qui sese eorum honoris gratia sponte interemere, quo-
rum capita deinde cocta iussu regis respuentibus Lusitanis op
pidani depasti sunt. Vescentem regem, magna ministrorum
mulierum'ue, tum canentium atq; saltantium multitudo cir-
cumsistebat,

cumsistebat, spectaculo etiam multis millibus conuenientibus. Mos etiam illis, extinctum regem chariores unà omnis ministros morte sibi conscita consequi, putantes hoc amoris & meriti gratiam. Has igitur omnis Gymneæ terras appellant, quod nudi forte ex magna temporis parte in eis agant. Sed nuper anno M. D. auspicijs Hemanuelis regis Lusitaniæ gloriosissimi, rursus hoc iter cum XII. nauibus repetentes, ignotum seculis omnibus pontum terrasq; olim inaccessas attigerunt, ac procul à promontorio Capitisuiridis milliaribus M C C. inter zephyrum & austrum, ultra uerò Cancrum partibus XIIII. insulam nouam ac maximam inuenerunt, quam S. Crucem appellauere.

Insula S. Crucis

In hac homines degunt Anthropophagi, nudi, capillati, colore ruso potius quam atro, sine moribus, sine legibus, sine Deo, more ferarum: incolumes alioquin ac diu uiuentes, materia omnis generis, herbisq; abundant quibus panes conficiunt. Quod autem uti quidam scribit, qui in eo se dicit itinere fuisse, hæc terra partibus etiam L. ultra æquinoctialem ad alteram arcton perseueret, hoc Lusitani non affirmant: multoq; minus mihi uerisimile, quod ipse prope ad eandem arcton partibus XVII. accesserit, quum ob glaciem rigentem nullus ad nostram ad XXXVII. propinquare ualeat, nec enim diuersa est antarcticus natura. Ego uerò nullum extra zodiacum continens uersus meridiem ex autoritate doctorum hominum puto, neque si esset, habitabile omnino foret ob solis humilitatem ex absidis opposito apud eos constituti, ut satis in Astrologis disserui. Inde uerò nautæ soluentes ad ultimum sanè per Atlanticum mare promontorium, idemq; terrarum ex ea parte postremum, ad antœcos nostros pertinens, die XII. peruenere, quod Bonæ spei appellant, tribus millibus & sexcentis miliaribus ab eadem insula distans.

Promontoriũ Bonæ spei

Vltra uerò æquinoctialem partibus XXXI. Vnde per Aethiopicum littus conuersi, tempestate sex naues disiectæ sunt; sexq; tantum ad Zaphalam incolumes adplicuere.

Zaphala

Hanc esse putant ex argumentis, quæ Salomonis libris Ophir appellatur, ob auri uenas magna copia repertas.

Ophir

Hic etiam nudi degunt sine lege, aut Deo, atro colore, modica uoce, & Anthropophagi: aurum tantum ferentes, quibus dominatur rex Quilloæ, urbis sitæ in littore Arabico, ad quam inde peruenerunt: ex eiusq; in amicitiam conciliati literis Arabicis, ad regem postea Melindæ in eodem littore, qui ambo citra rubrum mare in finibus Presbyteri Ioannis consistunt, quem Abecum uocant, quod ferratum significat.

Quilloæ rex

Melindæ rex

Abecus

Nam ferro candente ac stigmate in ore notati loco baptismatis existunt. Melindæ igitur regis fauore duceq; Callicuti portum contigerunt, sexto postquam domo discesserant mense, itinere milliarium XII. millium, eo longiore, quod non recto, sed obliquo cursu procedere sit opus.

Callicutum

Hoc enim emporium Indiæ primum est, quò ex Taprobana uicina, cæterisq; circa nationibus, aromata, mercesq; aliæ conuehuntur: situm supra Canticolpum, sinum Ptolemæo uocatum, ubi sunt Indi fluminis ostia. Inter Melindam uerò & Callicutum per idem littus regnum est Magadasi, quæ urbs equis optimis abundat.

Magadasi

Deinde angustia maris rubri sex fermè miliarum, quæ insulam habet Zugaterram: ulterius uerò in ore maris Persici altera insula Culphar, deinde Agramutium: his duabus rex Saracenus ac Mahumetanus imperat, copiaq; margaritarum & equorum reperitur.

Zugaterra

Culphar

Agramutum

Post has Cambaiæ ciuitatis rex potentissimus, simul & mercium omnium opulentia ditissimus in Indiæ Arabiæq; confinibus, qui proximus ante annis ex idololatra factus est & ipse Mahumetanus.

Cambaia

Lusitani igitur quum ad Callicuti portum peruenissent, acceptis obsidibus regem adeunt, eiusq; amicitiam donis sibi conciliant: fuere autem aurea, argenteaq; uasa, aulea affabre picta, puluilliq; & umbraculum ex aureo panno. Pauloq; post ob mercatorum ibidem degentium inuidiam, falsa referentium, in suspicionem uenere, eorumq; causa Christiani per tumultum plures cæsi fuerunt. Quare inde soluentes naues regias x. incenderunt. Deinde ulterius milliaribus C X X. urbem Colchinum petiere: nam & Colchinum sinum & Colchos alteros in hac parte Ptolemæus ponit: huius regem amicum reperiunt, alteriq; inimicum, eiusq; auxilio negotia transigunt.

Colchinum

Hic enim magnum Christianorum numerum S. Thomæ uocatorum uidere licet, quorum sacerdotes in magna degunt uitæ abstinentia, inq; templis eorum crux tantum reperitur: sacrificant pane azimo, ac uino ex uua passa & aqua expresso, quod cætero careant. Apostoli corpus hinc procul C C C L. milliaribus situm est apud oppidum Mailapur, haud sanè magnum, gentibus Sultano subiectus custoditum, quod oraculi causa uicinus populus magnopere additur, præsertim Malchinæ urbis apud Gangem fluuium sitæ, ubi aloës & fictilium pulcherrimorum tum gemmarum copia conspicitur.

S. Thomæ corpus

Mailapur

Malchina apud Gãgem

Lusitani autem ubi naues L X X. eorum hostis Callicuti regis aduersus uenientes uidissent, subito consilio abire coacti cum obsidibus Colchini, & sex tantum saluis nauibus mercibus oneratis X V I. mense quàm discessere domum reuerterunt. Hemanuel uerò IIII. obiter naues, priores uestigatum, quatuor ante mensibus præmiserat. Hæ duas primo naues Saracenorum comprehensas, deinde aliam regis Callicuti mercibus plenam cremauerunt, ausæq; cum maiore illius classe congredi uictrices discessere: nec mirum quum illæ ex arundinibus magna ex parte contextæ sint: locoq; clauorum bitumine connexæ: nostris autem collatæ longe robore inferiores existunt. Eodem insuper anno rex idem naues misit X X V. armis munitas cum Petro Aluezcabrale præfecto, qui primis etiam præfuit: quarum sex ad oris maris rubri obsidionem remansere. Cæteræ iter sequentes ubi aliquandiu Callicutum terra mariq; populando infestauere, Colchini regem repetunt: ac redditis obsidibus, acceptisq; quos ipsi admiserant, donis insuper cumulauerunt. Fuere autem, corona aurea gemmis ornata, uasa duo argentea, serici purpurei copia ad uestes, duo tapetia, totidem aulea pulcherrime discriminata, tentorium castris idoneum opere sumptuoso, quibus ille libenter acceptis domum eorum procuratori perpetuo adsignauit. Insuper Hemanueli dona & ipse alia remisit. Ex his itaque decem partim apud Callicutum, partim apud Cananorum mercibus onerant.

Cananori rex

Est enim hoc aliud Indorum emporium in eodem littore uersus Arabiam, cui rex item idololatra præest, cuius regem post Colchinum amicißimum habuerunt. Cum his itaque anno insequente domum reuertunt: reliquæ ex mandato regio, ut bellum contra Callicutum prosequerentur relictæ, quæ maxima in eius portu incommoda intulere, naues Saracenorum X X X V I I. mercibus plenas diuerso tempore cremauerunt, ex quarum præda onustas domũ IIII. remiserunt. Quumq; ad colloquium de pace cum rege uenissent, minime conuenere: petebant enim ante omnia, ut duos Romanos transfugas redderet. Naues autem quæ mare rubrum obsidebant, testabantur omnem oram fama perterruisse. Hemanuel interea X I I. rursus alias in Indiam eodem misit itinere, quæ Melindo regi in primis muneribus gratias referrent. Fuere autem equi phaleræ cum ephippio & calcaribus, ex serico, argentoq; & auro laboratæ: pannus russatus, & sericum purpureum: quantum ad uestem amplissimam satis: puluilliq; & thoral & umbraculum ex aureo fulgentiq; panno: quibus ille lætatus ac in littore ariete more suo immolato, VII. festos egit dies: in quibus Lusitanos rerum omnium copia gratis pauit, præterquàm potibus, quibus carent. Mox de moribus, de situ Callicuti suprà narraui. Latitudo eius poli x. partium existit, sine mœnibus domus sparsæ, attamen

De moribus Indiæ

men marmoreæ pleræq; calceq; constructæ, ac palmis contectæ. Fructibus omnis generis abundant, præterquam olea, folijs nunquam deciduis, cynnamomũ inter ligna urentes: arborq; apud eos una, unde oleum, mel, uinum, acetum, funes quoq; demetunt. Fructum insuper citri magnitudine ficus habent, ager aquis salientibus irriguus. Homines semicolorati. Rex simul & omnis nobilitas nudi superiora incedunt, tantum pubetenus serico aut tenuibus amicti linteis, cum scuto & stricto ense in summo latiore: barba quoque depexa ac pileo. Fœminæ eodem item modo uestitæ sparsis tamen crinibus. Bis in die uescuntur, oriza, lacte, butyro, sacharo, ac fructibus: aquamq; potant. Virgines ante connubium prostituuntur, prima nocte cum sacerdotibus iacent, una pluribus collocatur. Rex tamen duas habet: quæ illo absente cum sacerdotibus & ipsæ cubitant: quapropter non filij sed fratris filij succedunt. Vterque uerò sexus tanta corporis munditia, ut ter quotidie ex lege lauent: gemmas ex auribus perforatis pendentes habent. Rex lectica deffertur, magna musicorum turba comitatus: nemine tamen præter certos appropinquante, uulgus nec etiam uidet aut alloquitur. Alloquentes autem ore demisso, oppositaq; ori manu fantur. In funere autem rex nobilesq; cremantur: plebes autem tumulatur, cinere caput humerosq; sparsa. Adorant idola, incantationibus dediti: scribunt stylo ferreo in folijs palmarum: literis utuntur Arabicis & Chaldeis.

Bragmanes

Bragmanes eorum philosophi, sic hodie quoque appellati, ueterem retinent ritum in rerum omnium abstinentia uiuentes. Iudeos (nam & hoc eò genus etiam fluxit) male tractant: at contrà, Christianos honorant: eisq; de uia decedunt. Cæterum inquilinorum aduenarumq; negotiatorumq; magna ibi copia, ex Mecha, Babylonia, Aegypto, Persia, aromata, fictilia, gemmasq; uendentiũ. Inter hos Giezerati quidã uocati, idololatræ, corporeq; atri, à bubula omnino abstinent, bouemq; occidere nefas putant. Estq; hodie puer Indus in domo cardinalis Vlyxiponensis, ex ea regione aduectus, hac adeo obstinatus superstitione, ut nullo pacto abduci queat. Nummis utuntur Venetis aureis. Mense autem Nouembr. inde naues soluentes mercibus oneratæ

Mecha

Mecham tendunt, metropolim in Arabico littore, ubi corpus Mahumeti. Inde quoq; Babylonem Aegypti, post Alexandriã postremo Venetias. Versus autem mediterraneam in Callicuti finibus Narsingua est oppidũ, equis, elephantisq; refer-

Narsingua

ta, in qua coniuges in uirorum sepulcris cremantur. Hæc igitur omnia Dei optimi benignitate & Hemanuelis regis uirtute nobis patefacta, quæ iam ex fama peruulgata, partim etiam ex ipsius regis epistola quadam deprehenduntur, qui ad ultimum naues etiam x x x. eò misit, mandans uti aliquo modo, Taprobanam, quam Cielam nunc uocant, explorent: quò tandem cursum quandoq; dirigere spes erit haud longa.

Taprobana Ciela

Saltanus autem Aegyptius ereptum sibi dolens uectigal reliquorum iam Christianorum, Alexandream huius gratia merces aduentum, proximis annis ad Iulium pontificem oratorem denunciatum misit, nisi abstineant se quoq; Hierosolymitanum iter prohibiturum. Huius itaq; laudis æmuli nautæ Hispani, qui sub Ferdinandi regis auspicijs agunt, duce Christophoro Columbo, anno M C C C C X C V I. à Gadibus soluentes ad D C C C. milliaria inter Zephyrum & austrum, unam ex fortunatis Canariam repererunt, canibus magnis, ut ait Plinius unde nomen accepit, tum palmis cariotas ferentibus, nuceq; pinea ac melle refertam. Nunc autem in ea saccharũ conficiunt.

Canaria insula

Rursus uerò a Gadibus peregrinantes, quum per Scythiæ clima remigare perhiberentur, per Alexandriæ ferè parallelum non ad antœcos, ut Lusitani, sed periœcos nostros cursum dirigentes die x x x I I I. plures inuenerunt insulas parum inter se distantes, ultra fortunatas x x. fere partibus sitas. Ex his uni Hispaniæ nomen indidere, præsidemq; nuper constituere: alias uerò Ioannam, Cannibulam, Iamacam, Dairam nominauere. In omnibus autem nudi agunt, tantum palmarum frondibus tecti, colore albi: herbis uictitant, sine lege, sine Deo, in quibusdam etiam anthropophagi. In Cannibula uerò Amazon dum repertum genus, sic etiam sine uiris degũt, eos tantum causa prolis adcersentes, armis deniq; sese tuentes: perhibent & auri plurimum hæc etiam ferre loca, sed præter omnia, quam nunc bombycem, seu cotonum uocat, ligumq; fullonium, quod uerzinum appellant. Monstra enim de quibus tam multum scriptoribus licet, nusquam uisa. Ad hos igitur Macedonum seu Romanorum, neq; arma, neq; nomen penetrauere. Apostolorum autem uoces peruenisse quis credat? sed credere fas est: etenim in omnem terram exiuit sonus eorum: nisi forte ex Hieronymi sententia uaticinium id dies luculentius aperiat, ut iam perspicimus hoc tẽpore pientissimorum regum amborum uirtute ac prouidentia, qui ad hos omnis religiosos miserunt uiros. His accedat Ferdinandi regis catholici noua gloria, qui hoc anno M D V. classe in Africam cum Petro Ferdinando missa, ac in maris Hesperij littore portu Saracenorum munitissimo idibus Septemb. mira celeritate per uim recepto, spem plane dedit huic sæculo, omnem paulatim Africam cum reliqua orbis ignota barbarie ad Christi synodum, ac Romani pontificis autoritatem, breui tempore deuenturam.

PRIMI TOMI, CONTINENTIS GEOGRAPHIAM, FINIS.

SEQVITVR SECVNDVS, HABENS ANTHROPOLOGIAM.

AD IVLIVM II. EPISCOPVM VRBIS ROMAE SANCTISS. R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER DECIMVS TERTIVS.

*

ABSOLVTAE *iam locorum simul cum rectoribus & gestis nomenclaturæ, homines deinceps reliqui gentium omnium ac temporum, qui materiam qualemcunque scriptoribus de se loquendi tradiderunt, adijcientur. Clarius enim ad humanæ uitæ frugem communisci non fuerit, si ab exordio bonorum atq; improborum typum in primis fratribus conspiciamus: ac eos per unam ecclesiam, quæ, ut ait Gregorius, à primo Abelo iusto cœpit, usque ad extremum orbis electum duratura, multis laboribus & ærumnis aduersus impios reluctando iugiter eminentem: cuius per omnes ætates fuere participes & philosophi multi, & alij moribus præditi, Deum optimum maximum colentes: ac quod post fatum ex eis restaret, totum ipsius fore prouidentia putantes. Atque ut alios iam receptos prætercam: quis ex* Græcis Pythagoram, Socratem, Aristidem, Apollonium: *ex* Latinis *item*, Numam, Nasicam, Paulum Aemilium, *&* Aemilianum *filium*: Catones *duos: deinde* Senecam, Traianum, Titum, *quorum modestiæ tam multa nobis exempla traduntur: non existimauerit curæ* Deo *fuisse dum uiuerent: ut uerum sapientiæ lumen, quod nunquam etiam ex sententia* Platonis *in uita ferum est, quandoque adipiscerentur: & cum postea defunctis mutuum actum extitisse! Nunc autem cum* Dei *benignitate, ac seculi felicitate, tam lata nobis ad uirtutes ac sedes beatorum uia sit aperta: ab eadem cupiditatibus omnibus occupati, contra illorum auertimur disciplinam, qui sanguine nobis hanc patriam peperere suo: quibus profecto si per eos, quorum erat officium occursum his temporibus fuisset, non tot bellis ardentem* Italiam, *aut duces tot militum sanguine abusos uidissemus: non tot regnorum ac familiarum euersiones, tot stupra, incendia, ruinasq; lugeremus. Sed iam tuæ partes erunt beatissime papa, rem quassam dudum synodi celebratione sarcire: unico maioribus nostris in rebus afflictis remedio: quo sine, magnopere uereor, ne dominicum de uinea transferenda uaticinium nostris iamiam ceruicibus impendeat.*

RATIO TEMPORVM.

Prima ætas duo mil. CCXLII.

ABELVS, *Chainus*, *Seth ex protoplasto, qui annis uixit* DCCCCXXX. *Ex ultimo ætate* CXX. *annorum suscepto deinceps genealogiæ*, Enos, Chainan, Maldehel, Iaret, Enoc *translatus*, Matusalem *qui uixit annos* DCCCCLXXIX. Lamec. Noemus, *à quo secunda ætas finem continet, annorum duo mil.* CCXLII, Sem, Arphaxat, Salem, Heber, *unde* Hebræi; Phalec *quando turris & uox multiplex*: Reu, Saruc, Nacor, Taran, Abraamus, *à quo*

Secunda DCCCCXLII.

tertia ætas finem cōtinet annorum tria mil. CLXXXIIII. Isaacus, Iacob, Leui, Cahat, Amram, Moses, *à quo usque ad* Abraamum DXL. *usq; ad* David CCCC. Iesu naue, Iudas, Gotoniel, Aiot, Sangar, Delbora *matrona cōtra* Sisaram. Gedeon, Abimelec, Thola, Iaher, Iepte *spurius qui filiam immolauit*, Abessan, Abialon, Abdon, Samson, Heli. Samuel, Saul *rex primus*, David, *à quo quarta ætas finem continet: annorum quatuor mil.* CXXIIII. Salomon, Roboam, Abia, Asa, Iosaphat, *sub quo* Micheas, Helias, & Hliseus *fuere*. Ioram, Ocozias, Gotolia *mater* Ocoziæ, Ioas, Amasias, Azarias, *qui &* Ozias. *Sub his fuere* Amos, Osias, Ionas, & Ioel: Ioathan, Achan, Ezechias, *sub quo* Esaias. Manasses, Amon, Iosias: *sub quo fuere* Hieremias, Sophonias, & Baruc. Ioachim *quem* Pharao *cepit: eiusq; filium* Heliachim *regem constituit, uocauitq;* Ioachim. *Huius alter* Ioachin *successor capitur & ipse à rege* Babiloniæ, *constituto* Sedechia *patruo rege, unde cœpit quinta ætas: ad quem, usq; à* David *rege fuere anni* CCCCLXXX. Sedechias *igitur quum rebellasset à* Nabuchodrosoro *illata cæcitate mulctatur: ac cum tota gente captus* Babylonem *ducitur, ubi ipse ac successores annis fuere* LXX. *sub regibus* Assyriorum, Nabuchodrosoro, Maradac, & Balassare. *Deinde sub* Astiage Medo: *postea* Cyro, Cambise, Dario Histaspis *filio, cuius anno secundo populus reductus, & templum renouatum.* Darius *regnauit annis* XXXVI. Xerxes XX. Artabanus VII. Artaxerxes XLI. *sub quo* Mardochei *et* Hester *historia.* Sogdoanes *mensibus* VII. Darius *nothus* XIX. Mnemon XL. Ochus XXVI. Narses IIII. Darius Arsani VI. Alexander XVII. Ptolem. Lagi XL. Philadelphus XXVIII. Euergetes XXV. Philopator XVII. Epiphanes *siue* Illustris XXV. *sub quo gesta* Maccabæorum: Audetes XXVII. Dionysius XXX. Cleopatra XXII. Augustus *quando natus dominus, ad quem à* Sedechia *capto anni sunt* DC. *à mundi origine quinque mil.* CC. *apud* Isidorum. Apud Nicephorum Gregoram *quinque mil.* D. *Reges item* X. *tribuum, & succedentes sacerdotes repetam.* Hieroboam *post* Salomonem, Nadab, Bahasa, Hela, Zambri, Acab, & *eius uxor* Iezabel: *sub quibus* Helias *prædixit claudi cœlum, & sacerdotes* Bahal *interfecit.* Ocozias, Ioram, *sub quo* Heliseus: Hieu, *qui* Iezabelem *impiam de fenestra præcipitari iussit: & nihilo minus tumulari, quod esset de stirpe regia.* Ioas, *sub quo* Heliseus *aduersus* Assyrios *uictoriam prædixit.* Ieroboam, *sub quo* Ionas. Zacharias, Sellum, Manahen, Phaceias, Phacee *filius* Romeliæ, Osee *filius* Hela, *quem* Salmanasar *rex* Assyriorum *captiuum duxit, cum tota* Samaria, & *populo* Israël, *præter* Hierosolymam & *tribum* Iudam, *regnante apud eos* Achan. *Simul sacerdotes*, Aaron *septimus ab* Abraamo: Eleazarus *eius filius, sub quo defunctus* Moses, & *tabernaculum testimonij fixum in eremo.* Phinees, Abiud, Achito: *sub quo* Samuel: Heli, Abiathar *sub* David: Sadoc, Achimas, Azarias, *qui* Ozam *ingressu san*[*cti*] *sanctorum prohibuit*: Vrias, *qui apud* Esaiam *fidelis describitur.* Gonnias *uir nequam sub* Ezechia *rege.* Eleachin, Chelcias *sub* Iosia *rege.* Soras *ductus* Babylonem *inter captiuos morabatur.* Iesus

Tertia ætas DCCCCCXL.

Quar. CCCCLXXX.

Quinta, DC.

Sexta

eius filius qui reuertens templum refecit. Ioachim sub quo Neemias mœnia restituit. Ioannes, Iad, sub quo Alexandri regnum cœpit. Onias, Simon Iustus ex factis cognominatus, Eleazarus, sub quo LXXII. interpretes. Manasses, Onias, Simon: cuius ut benemeriti de lege Hebræorum, ac templo exornato, meminit Iesus in sua sapientia. Huius Onias & Iason. Ex his Oniam sacerdotem optimum, Simon templi præpositus homo sceleratus euertere cupiens, ad Seleucum uenit, eiq; persuasit, ut Heliodorum mitteret ad ærarij gazam surripiendam. Ille uerò prodigio apparentis equi armati, prostratus humi, ac calcibus petitus, ipsius Oniæ precibus ad Deum reuixit. Interim re sopita: Iason Oniæ frater, homo item nefarius, ad Antiochum illustrem, qui Seleuco successit, cum Tobiæ filijs, quos Onias expulerat, accessit: ab eoq; pecunia sacerdotium impetrauit: quumq; postea Menelaum Simonis prædicti fratrem ad regem oratorem de suis rebus mitteret: ille fauore in se conuerso, eum sacerdotio spoliauit. Simone rursus postpaulo deiecto, Lysimachus eius frater surrogatur. Huic demum Alcimus aliegena. Menelaus interim corrupto pecunia rege reuertitur: ac ut frater Onias supradictus, qui componendæ rei gratia ad Antiochum profectus erat, & in exilium Daphnem missus fuerat, interficeretur eum Andronico egit. Rex uerò optimi uiri necem, morte Andronici est ultus. Igitur quum hi quatuor ex ordine sacerdotes omni libidine puerorum, gymnasiorum, præputiorum, ac alieno ritu sacrificandi patriam legem causa regis, cui urbem tradiderunt, fœdassent: Mattathias Maccabæorũ pater non passus talia, legatum regis interfecit, arma corripuit: cum sequentibus qui saluam patriam esse uellent. Quumq; quodam die sabbati mille è suis uacantibus interfecti essent, instituit, ut deinceps ea die minime ab armis uacarent. Huius filij fuere, Iudas, Ionathas, Simon, item Ioannes Simonis filius Hircanus cognominatus. Aristobulus eius filius, qui primus se regem fecit post reditum è Babylone annis CCCCLXXV. Alexander Aristobuli frater, Alexandra uxor, Aristobulus eius filius, qui Hircanum fratrem expulit, quem Pompeius restituit Aristobulo Romam ducto, sub quo Iudæi tributarij facti. Tempore procedente, sub Tyberio pontificatus annualis ac uenalis factus est. Reliquam Iudæorum historiam in geographia, ubi de Hierosolymis narraui, percurri. Hoc tantum

Abraamus — ad temporum annorum'ue rationem. Sub Abraamum Ninus

Ninus — rex Assyriorum fuit, quem supra omnis ignota historia, præter sacram, cuius successores per uiros XXXVI. annis, ut ait Augustinus MCC. durauere usque ad Sardanapalum.

Moses — Sub Isaac, Phoroneus primus Argeorum rex. Sub Mosen,

Cecrops — Cecrops primus Atheniensium rex: à quo usque ad Codrum ultimum anni fuere CCCCXXIX. à Codro cœpere magistratus perpetui, durauereq; annis CCCLXXXII. Deinde magistratus X. annorum cœpit à Charopo Aeschyli fi-

Iosue — lio, qui fuit tempore urbis conditæ. Sub Iosue Mosis successore anno uidelicet ter mil. DCCLXX. fuere Ianus, qui

Ianus — primus incoluit Latium, Saturnus: Minos rex primus Cretensium: Dardanus ex Coritho Iliensium autor. Cadmus, & Phœnix duo regna cœperunt, Thebanorum, & Phœ-

Atys — nicum. Atys Lydorum rex, pater Lydi, & Tyrrheni, è quibus Tyrrhenus anno ter mil. DCCCLXXX. primus in Hetruriam nauigans, ciuitates in ea condidit. Sub iudices item anno ter mil. DCCCCXXX. Argonautæ fuerunt. Post annos uerò XXX. uidelicet ter mil. DCCCCLX. septem duces. Anno quater mil. bellum Troianum. Euander, & Hercules in Latium uenerunt. Anno quater mil. CL. sub

Carthago — Salomonem Carthago cœpta, diruta DCC. post annos. Anno

Caranus — quater mil. CCCLXXX. Caranus primus Macedonum rex cuius successores usq; ad Alexandrum uiri XXXVII. annis

fere quingẽtis. Anno quater mil. CCCCXX. prima olympias Anno quater mil. CCCCXL. urbs Roma condita. Sub urbem conditam Charopus Aeschyli supradictus, & L. ferè ante annis Esaias, & Ezechias rex. Sub Ancum Martiũ Hieremias. Sub Numam Pherecydes. Sub Seruium Tullum Pythagoras. Sub Tarquinium Superbum Crœsus rex ultimus Lydorum, Cyrus, Solon, Pysistratus: pauloq; post Pericles, & Sophocles. Ab urbe condita ad reges exactos CCXL. ad decemuiros CCCI. ad aduentum Gallorum CCCLXX. ad Alexãdrum magnum CCCCXL. Quando item Athenis Plato, & Aristoteles, & X. oratores, quorum principes Demosthenes, & Isocrates. Ad Pyrrhi aduentum CCCCLX. ad initium primi belli Punici CCCCXC. ad initium secundi DXXXII. ad initium tertij DCI. ad bellum ciuile DCC. ad Augusti mortem DCCL. ante uerò annis XV. natus est Christus.

Ablabius — ABLABIUS genere Aegyptius ex humili loco, præfectus prætorij Constantini principis in magna fuit, eo uiuente, dignatione: adeo ut una cum Constantio filio imperij rector relinqueretur: ac se non satis acceptum successori animaduertens, in Bithyniam secessit: ubi tandem interfectus ab eo, ut autor Eunapius in uita Aedesij. Alter huius nominis genere Gothus educatus Rauennæ, scripsit de bello Gothorum, temporum illorum historiam complexus.

Achæus poeta — Achæus Eretricus poëta tragicus olim LXXIIII. paulò iunior Sophocle, tragœdias XLIIII. docuit: uicit autem una. Fuit & alter iunior item tragicus, qui & unam ipse reliquit. Suidas.

Achatius sophista — Achatius orator egregius è Cæsarea Palestinæ, sodalis Libanij sophistæ, ad quem sunt plures eius epistolæ, uehemens in dicendo, & modum referens antiquum, ætate admodum adolescens, ita ab hominibus suspiciebatur, ut iam senex & Libanij famam superaturus: de quo uiro pluribus scribit Eunapius: unde hæc sumpsimus. Hunc Hieronymus scribit factum postea Christianum, ac præsulem Cæsareæ, multa scripsisse, magnaq; apud nostros autoritate fuisse, sub Constantino principe, uocatumq; μονόφθαλμον, quod altero captus esset oculo. Suidas dicit synodum eum Nicenam recepisse, libellumq; de fide orthodoxa edidisse.

Acharius patriarcha — Alium quoque Achatium idem Suidas ponit patriarcham Constantinopolitanum maximo in honore apud Leonem imp.

Accius poeta — Accius & Pacuuius poetæ in tragœdijs grauissimi, grauitate sententiarum, uerborumq; pondere, ac autoritate personarum, Cæterum nitor, & summa in excolendis operibus manus, magis uideri potest temporibus defuisse, quã ipsis: uirium tamen Accio plus tribuitur. Pacuuium uideri doctiorem, qui esse docti adfectant, uolunt autor Quin. Valerius autem tanta eum confidentia fuisse ait, ut Cæsari uenienti in collegium poëtarum non adsurrexerit, quòd maiore se in eo loco putaret autoritate. Idem statuam in æde Camœnarum maiorem se posuit, cum ipse breuis esset.

T. Accius Pisauriensis — T. Accius Pisauriensis, cuius accusationi Cicer. respondit pro A. Cluentio, inter claros oratores ab eodem in oratore ponitur.

Accius Nauius — Accius Nauius, de quo Cicero primo de diui. sic ait: Quum hic olim ob paupertatem sues puer pasceret, una ex his amissa uouisse dicitur, si recuperasset, uuam se Deo daturum, quæ maxima esset in uinea. Itaque sue inuenta, ad meridiem spectans, in uinea media dicitur constitisse. Cumq; in quatuor partes uineam diuisisset, trisq; partes aues abdixissent, quarta parte quæ erat reliqua regione distributa, mirabili magnitudine uuam inuenit: qua re celebrata, cum uicini omnes ad eum de rebus suis referrent, erat in magno nomine: ex quo factum est, ut eum ad se rex Priscus accerseret. Cuius cum tentaret scientiam: accuratius dixit ei cogitare se quiddam, id possetne fieri consuluit. Ille augurio acto posse respondit. Tar

quinius

quinius autem dixit, se cogitasse cotem nouacula posse precidi. Tunc Accium iussisse experiri: ita cotem in comitium adlatam, inspectante & rege, & populo nouacula esse discissam. Ex eo euenit, ut & Tarquinius augure Accio Nauio uteretur, & populus de suis rebus ad eum referret: cotem autem illam & nouaculam defossam in comitio: supraq; impositum puteal accepimus. Attilij diuersa Ro. cognomenta sumpsere.

L. Attilius Calatinus

L. Attilius Calatinus cos. aduersus Carthaginien. profectus, maximis & munitissimis ciuitatibus Aetna, Drepano, Lilybæo, hostilia præsidia deiecit: Panormum cepit: totam Siciliam peruagatus, paucis nauibus magnam hostium classem cum duce Amilchare superauit. Cumq; in locum iniquum temere duxisset exercitum, à Pœnis circumsessus M. Calphurnij tribuni militum uirtute ac opera euasit, qui cum C C C. militibus eruptione facta, hostem in se conuertit, ac pugnans in prælio cecidit: semianimusq; demum à consule inuentus ac sanatus est. Idem Attilius ante clausum Ianum, Sardos tumultuantes uicit, ac de his triumphauit: idemq; dictator primus qui extra Italiam exercitum duxerit. Liui. X V I I. & X I X.

M. Attilius Regulus

M. Attilius Regulus cos. fusis Salentinis triumphauit: primusq; Romanorum ducum in Africam classe traiecit: Amilcharis quassata classe, naues longas tris & L X. oppida C C. & totidem hominum millia cepit: absente eo, coniugi eius, & liberis ob paupertatem sumptus publice dati. Mox arte Xanthippi Lacedæmonij mercenarij militis captus, & in carcerem missus. Legatus de permutandis captiuis Ro. missus, dato iureiurando, ut si non impetrasset, ita demum rediret, in senatu conditionem dissuasit: reiectisq; ab se coniuge & liberis, Carthaginem remigrans, ibiq; in arcam ligneam coniectus, clauis introrsum adactis, uigilijs oculos ad solem uersando, ac dolore extinctus est. Cæcili. Hunc Attilium Liuius scribit in Africa portentosæ magnitudinis serpentem cum maxima militum clade occidisse: & cum prospere aliquot prælijs contra Carthaginien pugnasset, successorq; ei non mitteretur, id ipsum per literas questus est, in quibus inter causas erat, quòd agellus eius à mercennarijs uastaretur.

M. Attilius Seranus

M. Attilius Seranus, L. Valerius Flaccus, L. Val. Tappo triumuiri Bononiam Latinam coloniam deduxerunt: ex S. C. tria hominum mil. sunt deducta, quibus L X X. iugera: cæteris quinquagena sunt data. Liuius

M. Attilius Glabrio

M. Attilius Glabrio cos. Flaminio successit in bello Macedonico, legatos secum duxit M. Porcium Catonem, & L. Val. Flaccum, consulares ambos: Antiocum, & Aetolos eius auxiliares insigni clade apud Thermopylas, auxiliante Philippo bello nauali uicit. Dumq; reuersus triumphum peteret: ei P. Sempronius Gracchus, & Rutilius trib. pl. diem dixere ob prædam regiam interuersam, neq; in ærarium relatam: testimonio grauissimi uiri Catonis, qui cum eo legatus fuerat, absolutus est, triumphus ei decretus. Causa accusationis inuidia fuit, quòd homo nouus tam cito creuisset. Liui. de bel. Mac.

C. Accilius miles

C. Accilius miles C. Cæsaris nauali ad Massiliam prælio, iniecta in puppim hostiũ dextra, & abscissa, eam læua apprehendit, nec ante dimicare destitit, quàm captam profundo mergeret: factum illud memorabile Cynigeri Atheniensis imitatus, qui idem in consectanda Xerxis classe fecerat: autor est Val. de for. & Tranquil. in Cæs.

Cynigerus

Acilinus

Acilinus item miles Belissarij ad portam Pincianam solus impetum Gothorum repressit, ut autor Procop. Acilinus iunior nobis inter Mantuana scribitur.

Achillas præsul

Achillas Statius Alexand. scripsit de Leucippo & Clitophonte, aliaq; amatoria: postea Christianus factus præsul eiusdem ciuitatis ordinatur: omnimodam deinde historiam edidit, aliaq; complura. Fuit alter hoc nomine præfectus regis Ptolemæi, qui Pompeium interfecit.

Acylas philosophus

Acylas philosophus de syllogismo commentarios edidit. Fuit item alter grammaticus, & musicus. Suid.

Acron med.

Acron Agrigentinus medicus Athenis unà cum Empedocle philosophatus est: fuit antiquior Hippocrate: scripsit lingua Dorica de medicina librum unum. In huius sepulcrum Empedocles, ut alij uolunt, Simonides lepido disticho lusit ἄκρον ἰατρὸν ἄκρον, πάτρης ἀκράγαντος ἄκρου, ἀκροτάτης κορυφῆς τύμβος ἄκρος κατέχει. Sui.

Acron dux

Acron Cennensium dux, à quo deuicto Romulus retulit opima spolia Ioui Feretrio. Li.

Acron gram.

Acron grammaticus qui Horat. poëtam enarrauit.

Acusilaus

Acusilaus Atheniensis Romæ ludum aperuit rhetorices. Suid.

Adrianus sophista

Adrianus sophista Phœnix genere, patria Tyrius, Athenis profecit: & docuit magno cultus uictusq; sumptu, M. Ant. principi magnopere dilectus: qui eum Athenis audiuit, Romamq; deinde duxit: postremo Commodus epistolis præfecit, cum excusatione quòd non prius. Morbo tandem iam senex correptus, cum musis, uti solebat, litasset: adorata imp. imagine in tabella, super ipsa expirauit, annos natus L X X X. Ex Philost.

Adrianus martyr

Adrianus martyr sub Maximiano apud Nicomediam cuius festum V I. Id. Sep.

Adrastus

Adrastus rex: unde in geographis, ubi de Bœotia narratur.

Admetus

Admetus rex apud Pheras ciuitatem, cuius armenta Apollo ex fabulis iram fugiens populorum Thessaliæ, quòd crudeliter imperasset, dicitur pauisse, ac ei à Parcis uitæ prorogationem impetrasse, si pro eo alter moreretur. Tempore igitur adueniente, cum eum fata exposcerent, nemo nec etiam parens inuentus qui pro illo mori uellet, præter Alcesten uxorem, pro qua Admetus annuum instituit luctum melicum, ex quo prouerbium in tristibus per antiphrasim, ἀδμήτου μέλος. ex Tarræo.

Alceste

Aeliorum familia

Aelios cum diphthongo, & Helios cum aspiratione scriptos: utroque modo in antiquis marmoribus inuenimus. Aeliorum familia Ro. pauperrima fuit: adeo ut X V I I. Aelij uno tempore eandem domum habitauerint: unum tantum habentes agrũ Veientanum & locum spectandi in circo. Valer.

Sex. Aelius Catus

Sex. Aelium Catũ, cum legati Aetolorum in consulatu prandentem in fictilibus uidissent, missa ab his uasa argẽtea nõ recepisse, neq; aliud habuisse argenti usq; ad supremum uitæ diem, quã duo pocula quæ socer eius L. Paulus ob uirtutem deuicto rege Perseo donasset: autor est Plin. lib. X X X I I I. ca. X I. Hic ille qui prudentia & iuris ciuilis scientia præditus ab Enniano celebratur carmine. Egregie cordatus homo Catus Aelius Sextus. Censuram cum M. Cethego egit, in qua in spectaculis senatum secreuit à populo, cũ promiscue prius spectaret, cuius rei gratia plebs maxime indignata. Liu. Valerius item de eodem. Sex. Aelius Tubero iurecos. nobilis & pauper, admodũ filiam Pauli Aemylij principis tunc ciuitatis duxit. Filium is habuit: de quo Cic. in orat. at. Quoniam stoicorum facta est mentio.

Q. Aelius Tubero

Q. Aelius Tubero fuit illo tempore, L. Pauli nepos, nullo in oratorũ numero, sed uita seuerus & congruens cum ea disciplina quam colebat, paulò etiã durior, qui quidem in triũuiratu iudicauerit contra Africani auunculi sui testimoniũ: sed ut uita sic oratione durus, incultus, horridus, itaq; honorib. maiorũ respondere non potuit. Fuit autem constans ciuis & fortis, in primis Graccho molestus, quod indicat Gracchi in eũ oratio. Sũt etiã in Gracchũ Tuberonis. Fuit igitur mediocris in docendo, doctiss. in disputando. De eodem rursus Cic. pro Mur. mentionẽ facit, ubi dicit quòd cũ esset prætor in funere Africani po. Ro. ad epulũ inuitauit: pellib. hœdinis & testis Samijs mensis paratis, tanquàm Diogenes Cynicus esset mortuus, & non diuini hominis Africani mors honestaretur. Ex quo populus indigne ferens, eum prætura deiecit: dictitans Ro. publicam magnificentiam diligere, priuatam uerò luxuriam odio persequi.

Qu. Aelius

Huius etiam nepos Q. Aelius Ligarium apud Cæs. accusauit, quòd legatus in Africa tẽpore belli ciuilis contra eũ fuisset, quòdq; ipsum cũ patre suo ea prouincia quã forte fuerint

rint adſecuti probhiſſet. Defenditur à Cice.luculenta oratio-
Aelius Gallus
ne. Pedianus. Aelius Gallus primus Romanorum, ut ait Plin. libro v i i. Arabiæ bellum intulit, miſſus ab Auguſto, oppida diruit antea non nominata. De eodem item Strabo libro x v i. mentionem facit: ſicuti in geographia
Aelius gram.
in Arabiæ deſcriptione narraui. Aelius grammaticus cognomine duplice duplici: non & Præconinus, quòd pater eius præconium faceret, uocabatur: & Stilo, quòd orationes nobiliſſimas cuique ſcribere ſoleret, tanto optimatum fauore, ut Metellum Numidicum comitatus ſit in exilium. ex Tranquil. Aelius Meliſſus, de quo Gellius. No-
Aelius Meliſſus
ſtra memoria fuit Romæ Aelius Meliſſus ſummo inter grammaticos loco: ſed maiore iactantia & σοφιςεία, quàm opera. Is præter alia quæ complura ſcripſit, librum edidit de loquendi proprietate: ubi matronam eam eſſe dicit, quæ ſemel peperit, quæ uerò ſæpius matremfamiliâs: ſicuti ſuem quæ ſemel peperit, porcariam: quæ ſæ-
Aelianus
pius, ſcropham. Aelianus ſophiſta Romæ à Philoſtrato magnopere laudatur, quòd Romanus homo tam probe atticiſſauerit, tamq; eleganter peregrinam à patria retinuerit uocem. Scripſit de animalibus, de uaria hiſtoria, de re militari: quæ omnia ad nos peruenerunt. Fuit auditor Pauſaniæ ſub Adriano. Deceſſit annorum L x. ſine
Aeliodorus philoſophus
liberis, quum cœlebs fuiſſet. Aeliodorus philoſophus, quem Adrianus in ſumma dignatione habuit, teſte Spar-
Aeliodorus ſophiſta
tiano. Aeliodorus ſophiſta ponitur à Philoſtrato. Ae-
Aeliodorus præſul
liodorus præſul Tricenſis, quæ ciuitas Theſſaliæ eſt, tempore Theodoſij, uti refert Socrates hiſtoricus, ſcripſit Græce Aethiopicam hiſtoriam libris x. quos habemus. Edidit & περὶ τῆς χρυσοποιήσεως, id eſt de auro factitio, ad Theodoſium, uerſu iambico, ut teſtatur Gregor.
Aeliodorus presbyter
Alius item presbyter, deinde præſul Altinenſis, ad quem ſcribit Hierony. noſter. cuius ingenium hoc modo taxat. Heliodorus domum ampliſſimam per modicum foramen reſpiciens, tenensq; oſtia concluſa, clauesq; non habens, pauca ad lucem prodere ualuit, ſed quod narrare potuit, hoc fideliter egit. Aemyliorum genus ſcribit Plutar. à dulci facundia leporeq; dictum. αἱμυλία enim lepiditas ſiue placabilitas dicitur, unde etiam Lepidi cognomen ſibi apud eorum plures adſumpſit: apud alios & Pauli & Scauri & Mamerci. Mamercus enim, ut ait Feſtus, prænomen eſt
Aemylius Mamercus
Oſcum: eo quòd hi Martem Mamercum dicunt. Aemylius Mamercus ter dictator: Fidenates deficientes in poteſtatem cum oppido recepit: cenſuræ honorem qui antea per quinquennium gerebatur, anni & ſex menſium ſpatio finiuit: ob eamq; rem à cenſoribus notatus eſt. Liu. lib. i i i i.
L. Aemylius Paulus cõſul.
L. Aemylius Paulus Cos. cum Terentio Varrone, temeritate collegæ inire pugnam cum Annibale coactus, apud Cannas cecidit: cuius cadauer inuentum, hoſtis honorifi-
L. Aemylius Paulus F.
ce tumulauit. Huius filius L. Aemylius Paulus, primo conſulatu quem poſt tris repulſas adeptus eſt, de Liguribus triumphauit: rerum geſtarum ordinem in tabula pictum publice poſuit. Iterum Cos. Perſeum Macedoniæ regem apud Samothracas cepit: quem uinctum fleuit, & adſidere ſibi iuſſit, demumq; in triumphum duxit. In tanta Lætitia duos filios cum amiſiſſet, poſtridie in ſenatu gratias fortunæ egit, quòd ſi quid aduerſi Reipubicæ immnebat, ſua eſſet calamitate conſumptum: ob hæc omnia à populo & à ſenatu conceſſum eſt, ut ludis Circenſibus triumphali ueſte uteretur. Ob huius abſtinentiam & paupertatem, poſt mortem eius dos, niſi diuenditis poſſeſſionibus, non potuit exolui. Hæc Cæcil. Apud uerò Liu. legitur, quòd procos. etiam in Hiſpania aduerſo primum cum Vaſcetanis & Luſitanis Marte pugnauit apud Lyconem oppidum, ubi ſex mil. de eius exercitu cecidere. Anno deinde ſequenti eoſdem Luſitanos fudit: cæſis x v i i i. mil. captis uerò tribus mil. ac c c c. Ob quam rem ſupplicatio à ſenatu decreta. L. Aemylius Regillus claſſe Annibalem tunc præfectum Antiochi regis uicit. Cui reuertenti in
L. Aemylius Regillus
æde Apollinis cum ſenatus datus eſſet, auditis rebus geſtis eius, quantis cum claſſibus hoſtium dimicaſſet, quot inde naues merſiſſet, quot cepiſſet, conſenſu patrum triumphus ei decretus. Liui. libro v i i i. de bello Ma. M. Aemylius
M. Aemylius Lep. Porcina
Lepidus Porcina, his temporibus quibus Serg. Galba paulò minor natu, ſummus orator eſt habitus. In hoc primum apud Latinos lenitas illa Græcorum apparuit, hunc audiuimus adoleſcentes duo propè æquales, C. Carbo, & Ti. Gracchus. Cice. de oratore. M. Aemylius Lepidus
M. Aemylius conſul
pont. max. Cos. cum Catulo, partium Marianarum aduerſus collegam Catulum Sullanum ducem inſurgens, rediuiuos bellorum ciuilium tumultus excitauit: cumq; uellet exules reuocare, ex urbe pellitur, ac in Hetruriam profectus, mox cum exercitu reuerſus ad obſidionem urbis Ianiculum occupauit, Miluiumq; pontem tranſierat: cum Catulus Cos. & Pompeius ipſum pellunt: hoſtis demum iudicatus in Sardiniam abijt, ibi'que dolore rerumq; inopia pariter perijt. Florus libro i i i. Plinius quoque hunc Aemylium dicit Catuli in conſulatu collegam primum limina è Numidico marmore in domo ſua magna reprehenſione poſuiſſe, anno urbis D C L X V I. Huius filius
M. Aemylius Lep. triumuir.
M. Aemylius Lepidus triumuir fuit cum M. Antonio & Octauio: Africam ſortitus eſt cum x x. legionibus, quapropter elatus imperio, primas ſibi partes uendicabat, Octauiumq; ſpernebat: nec auxilium contra Sext. Pomp. petentem iuuit: ex quo ab eodem & exercitu ſpoliatus, & ſupplex conceſſa uita apud Circeios relegatus in perpetuum fuit. Hic Paulum Aemylium Lepidum fratrem
Paulus Aemylius Lepidus
ante omnis proſcripſit, quòd ab eodem prius ipſe hoſtis iudicatus fuerat, autor Appia. Aemylius Segeſtæ in Sici-
Aemylii Scauri
lia tyrannus, cuius meminit Plutar. Aemylios Scauros
Aemylia
uide inter Scauros. Tertia Aemylia uxor Africani maio-
Aedeſia
ris laudatiſſima. Aedeſia mulier Alexandrina Syriani philoſophi propinqua, magna & caſtitatis, & doctrinæ
Aegemon
fama à Suida commemoratur. Aegemon poeta qui bellum Leuctricum Thebanorum & Lacedæmoniorum uerſibus
Aeſchynes
ſcripſit. Demoſthenes in Bithynicis. Aeſchynes Athenienſis orator ſecundam incœpit ſophiſticam, ut alibi diximus: de qua hæc conſiderauimus. Populus Athenienſis in duas omnino partes diuiſus. Altera regi Perſarum fauebat, ubi princeps erat Demoſthenes, altera Philippo, ubi Aeſchynes, utroque pecunia correpto: nam & rex rebus Perſicis metuens, per Athenienſium Philippi expeditionem contra eum morabatur. Philippus uerò niſi prius Athenis debellatis, ſe ad regem penetrare poſſe minime ſperabat. Quæ quidem diſſentionis cauſa inter hos duos oratores fuiſſe traditur: ſed ut mihi uidetur, potius morum diuerſitas, qua nihil magis odium ſolet accendere: nam & Aeſchynes potator erat, & dulcis, remiſſus, facete pronuncians, in tragœdia quoque hiſtrionibus graue ſonantibus ſubſtitutus. Ille contrà, ſobrius, grauiq; ſupercilio, inſuper aquam potans, ac propterea uti difficilis & moroſus taxabatur, quam morum famam auxit eorum contubernium, quum apud Philippum ambo legati eſſent: altero legationis ſocijs otioſo dulciq; uiſo, altero duro ſtudioſoq;. Percrebruit hæc diſcordia eorum ſermone apud Philippum habito ſuper Amphipoli, quando Demoſth. oratione excidit: Aeſchynes uerò nunquam ex his qui ſcutum abijcerent, ſed recordatus operis in Tamyris, quo Bœotios uicere Athenienſes, quum alia fecit, tum incredibili celeritate uictoriam nunciauit, cuius gratia publice coronam meruit. Accuſatus à Demoſthene, ut autor incommodi Pho-

censis

censis absolutus ab Atheniensibus fuit. Super condemnato Antiphonte iudicatus, ac à consilio Ariopagi pro templo in Delo legatione fungi prohibitus, Pylagorasq; pronuntians apud populū neutiquàm infamiā uitauit, quin Philipphum in Elatiam introduxisse putaretur. Dulci oratione Pylæam commouens, Athenis discessit minime iussus, sed uti obsisteret ignominiæ, quam tulerat suffragijs excidens in accusatione Demosthe. & Ctesiphontis. Primo si quidem cursu Ephesum ad Alexandrum contendit, ut Babylonem, Susaq; statim iturus, quumq; interim de ipsius morte acciperet, ac sibi res Asiæ clausas cerneret, Rhodi substitit: locum nactus opportunum sophisthico studio, ibiq; otio & musis uacans, Dorica Atticis moribus conmiscuit, extemporalemq; orationem cum copia primus inueniendo, magnam est adeptus laudem. Nam in procinctu dicere rem siquidem antea inattentatam, dono quodam diuino adflatus uidebatur. Auditor & Platonis & Isocratis, longe plura ex suo ingenio addixit. Nam & perspicuitatem in dicendo retinuit, molliciemq; & ornatum, ac simul cum grauitate iucunditatem, & in totum forma eius orationis melior quàm imitatione subigi possit. Ex orationibus eius quarta, quæ Deliaca dicitur, eius linguam & stylum mentiri uidetur. In tribus autem omnis eius dicendi uis animaduertitur. Contra Timarchum, in defensione illius de legatione, in accusatione Ctesiphontis. Quartum eius monumentum adiecerim, epistolas quasdam optima refertas disciplina. Insuper Rhodijs pulcherrimum de moribus uolumen dicauit. Legens quandoque publice eam quam aduersus Ctesiphontem habuerat orationem, admirantibus sanè Rhodijs, quo'nam modo tanta facundia conuicta fuisset, Athenienseq; improbum tulisse iudicium putantibus. Atqui, inquit, nulla uos teneret admiratio, si Demosthenem contra hæc differentem audissetis. Quare non solum inimici collaudauit eloquentiam, sed etiam sententias iudicum excusauit. Hæc ex Philostrati sophistis conuersa.

Aeschynes alii Aeschynes quoque alij narrantur Diogeni. Primus, philosophus Socratis discipulus. Secundus, qui artem oratoriam scripsit. Tertius, hic orator. Quartus, Mitylenæus: quem flagellum oratorum uocabant. Quintus Neapolitanus philosophus academicus Melandi Rhodij discipulus.

Aesopus philosophus Aesopus philosophus Phryx genere, conditione seruus, tempore Crœsi Lydorum regis, cui suas fabulas dicauit.

Aesopus Mithridatis Aesopus anagnostes Mithridatis eruditissimus, scripsit de laudibus Mithridatis, & de Helena. Suidas.

Aesopus Tragicus Aesopus tragœdus amicitia iunctus Ciceroni, sæpe cum eo ad uidendum in curia pronuntiantem Hortensium adijt, teste Vale. in maximas opes ex histrionica peruenit, adeo ut sestertio centies ei patina steterit, filium reliquerit adeo diuitem simul, & prodigum, ut is uniones aceto liquefactos cœnis adponeret. Plin.

Aeschron Aeschron Mitylenæus uersificator, inter Alexandri Macedonis comites expeditionis, Aristotelis familiaris, maximeq; ei dilectus, ut tradit Menander Alexandrinus in lib. de discipulis Arist.

Aeschylus Aeschylus tragicus Atheniensis: de quo dicitur etiam in Thespide: hic primus teste Horat. grauitate personarum, & coloris distinctione usus est. Deinde inuenta pœna Naciorum, quam Icria uocabant, Athenis excidens, in Siciliam uenit: quumq; audiret in fatis esse, ut ex ictu superne proueniente mori oporteret, tectum euitando, sub dio manebat aperto capite: ubi testudinis ictu, lapsæ ex unguibus aquilæ prætereuntis, extinctus, ut autor est Valer. anno ætatis LVIII. Quinti. de eo sic refert: Aeschylus in lucem primus protulit tragœdias. Nam & subtilis, & grauis & grandiloquus sæpe usque ad uitium.

Aetius soph. Aëtius, quadrisyllabum, ex Antiochia Syriæ fuit, Eunomij præceptor, Constantini magni temporibus: pauper natus, ab initio aurificinam ob inopiam exercuit: paulopost ob nobilis præceptoris commoditatem, qui nuper è Tyro aduenerat, sese literis & eloquentiæ studijs tradidit. Quum Christianus esset, & à Leontio præsule Antiocheno diaconatus ordini ascitus esset, Eunomianorum, Arrianorumq; sectæ se addixit: quapropter Atheos uocatus, & ex Antiochia pulsus est. Eius uitam Eunapius Græcus autor, unde hæc excerpsimus, prosequitur. Scripsit complura, medicina tantum eius ad nos peruenit, quæ cernitur in bibliotheca Vaticana.

Aeneas Aeneas sapientia apud Troianos, uti Hector fortitudine, præstitit. Itaque is manus, ille sensus putabatur: ambo ætate staturaq; æquales: autor Philostratus in heroicis. Dictys autem Cretensis dicit, Aeneam & Antenorem Ilium prodidisse Græcis: domos eorum in direptione incolumes fuisse: postremo in Italiam ambos adnauigasse. Dares item Phrygius, Polydamanta, Hectorem, Dolonem, & Aeneam proditores enarrat. Dicitq; Aeneam è Græcis Amphimachum & Nireum interfecisse: Homerus ponit eundem cum Diomede congressum in pugna, ac iam deficientem Veneris matris auxilium habuisse: quæ demum & ipsa uulnerata apud Iouem questa, hanc accepit responsionē apud eundē: Τέκνον ἐμὸν οὔ τοι δέδοται πολεμήϊα ἔργα, ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο. Non tibi bellorum partes mea nata dabuntur, Dulcia coniugij sed tantum uincula curæ.

L. Afranius poeta L. Afranius poëta Comicus, teste Cicerone in Bruto, homo peracutus in fabulis, & disertus. Quint. inquit, quod in togatis excellit: utinamq; non inquinasset argumenta puerorum fœdis amoribus, mores suos fassus. Horatius. Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro. Ausonius quoque. Qui toga facundi scenis agitauit Afrani. Huius etiam illud: Mala ætas nulla inuenit delinimenta.

L. Afranius L. Afranius alter dux Pompeianus notissimus.

Agatho philosophus Agatho philosophus Pythagoricus ac disertus, frequens antithetis, adhibitus quondam conuiuio ab Archelao rege, cuius erat familiarissimus: interrogatusq; ab eo, cum iam esset annorum LXXX. si robur adhuc ullum seruaret: Sanè, inquit, Nam non solum uer, sed autumnus solet bona & prosperitatem adferre, autor Aelianus de uar. histo.

Agatho uir fortis Agatho Athenis alter uir monstrosæ fortitudinis, simul & magnitudinis, tempore Adriani principis & Herodis Attici. De quo Philostratus in uita ipsius Herodis ait, quòd adolescens hic erat in prima lanugine similis ingenti Gallo, magnitudine octonum pedum, uasta coma, hirsutis oculis ac iunctis, ut unus uideretur, læta facie, naso aquilino, ceruisse torosa, pectore uasto, pulchreq; compacto, cruribus breuibus, ac extra incuruatis. Erat ei tegmen lupina pellis: certamenq; cum apris, thois, lupis, tauris: quorum omnium uulnera ostentare solebat: uescebaturq; lacte asinino libentius, quod ei leuius iucundiusq; uideretur. Cratera ei iussu Herodis adlatum respuit, dicens haud purum esse, quod odore mulicbri offenderetur, cum esset castissimus: sciscitans deinde Herodes comperit, in eū mulierem lac mulsisse, mirūq; omnibus uisum: hæc è Philostrato.

Agatho martyr Agathones item duo uiri sancti: alter martyr sub Decio apud Alexandriā: alter abbas alibi dicitur.

Agatha Agatha uirgo Cathanensis & martyr sub Gallo mamillis torta.

Agatocles Agathocles tyrannus Syracusanus annis ferè L. post Alexandrum apparuit, patre figulo ex humili genere: teste Trogo lib. XII. ac stupris probrisq; omnibus adolescentia peracta, forma præcellēti, eloquentia summa uir factus piraticā exercuit: postremo dux patriæ cōtra Carthaginienses sæpe pugnauit: ad extremum regnandi cupidus, dū ab Tarentinis adcersitur, in Italiā uen t: paulòq; post excessit felicitate non æqua priori subsecuta.

Agathias Agathias Scholasticus Smyrnæus patria, scripsit post Procopium res Iustiniani principis eiusq; ducū Belisarij & Narsetis:

Narsetis: tum in Italia quoque & Africa, ac apud Byzantium res gestas, quorum tempore ipse fuit. Composuit & quæ uocantur Daphnica, opus elegantissimum, coëgitq; in uolumen diuersa epigrammata Græca nobilium poëtarum: hæc Suidas. Eius historia cernitur hodie in bibliotheca Vaticana à Priore S. Balbinæ conuersa. Epigrammata quoq; quæ coëgit castrata fuere à Maximo Planude monacho resectis lasciuioribus: sunt autem quæ nunc uulgò circũferuntur.

Agapius. Agapius Alexandrinus educatus in eloquentiæ studijs. In medicinam commentarios edidit: Byzantij ludum aperuit, magna doctrinæ fama, ingenijq; solertia: unde gloriam ex ea arte opesq; sibi parauit ingentes. Fuit item alter Atheniensis philosophus post Proclum, Marini Neapolitani doctissimi uiri discipulus: autor utriusque Suid.

Agapitus. Agapitus apud Præneste puer XIII. annorum sub Aureliano principe martyrium passus.

Agesilaus. Agesilaus Lacedæmonius dux, uir maxima autoritate, iam senex, sæpe per brumam uisus est discalciatus ac sine tunica, opertus tantum ueste domestica. Dicentibusq; eidem, quòd iuuenili nimium incitaretur exemplo, quin dixit: Iuuenibus potius exemplum præbeo patientiæ. Autor Aelianus de uaria historia.

Agesidamus. Agesidamus Locrensis Epizephyrius nobilis Olympionices, in quem pugilatu uincentem, Pindarus hymnum cecinit illum: τὸν Ὀλυμπιονίκαν ἀναγνῶτέ μοι Ἀρχεστράτου παῖδα. nam cum prius ab inimico prope uictum ponit. Deinde ex oratione Ilæ alyptæ eius certamini fortius incumbens hostem superauit. Itaque haud aliter debuit Ilæ, quam Patroclus Achilli: cuius armis aciem Græcorum corruentem restituit, uel Cygnus Marti, cuius auxilio Herculẽ prope uictorẽ uicit. Pindarus.

Agesias Syracusanus. Agesias Syracusanus Olympionica Sostrati filius.

Agesias Cyrenaicus. Agesias, alter Cyrenaicus philosophus Platonicus: probibitus à Ptolemæo in scholis docere, aut legere: quoniam immortalitem animæ suadendo multos ad mortem compelleret, ut Cleombroto Ambraciotæ accidit. Cicero in Tusculanis.

Aglaophron. Aglaophron, Phrylus pictores. Olympiade. XC. Plinius.

Agoracritus. Agoracritus statuarius Parius Phidiæ discipulus ei ætate gratus, itaque è suis operibus pleraque nomini eius donasse dicitur, ut in Nemesi Rhamnusia, id est, apud Rhamnuntem X. cubitorum, à Phidia facta, ut est autor Tarræus in prouerbijs. Habuit & condiscipulum Alcmanem Atheniensem: cum quo in Venere fingenda certauit: uicit Alcmanes non opere, sed ciuitatis suffragijs contra peregrinum suo fauentis. Plinius.

Agrippa Menenius. Agrippæ plures. Primum legimus Menenium Agrippam cognomine Lanatum. Qui dux electus aduersus Sabinos, de eis triumphauit: & cum plebs à patribus secessisset in Auentinum, quòd tributum & militiam toleraret, nec reuocari posset, Agrippa apud eam orans, inquit. Humani artus cum uentrem otiosum uiderent, ab eo discordarunt, & suum illi ministeriũ negauerunt. Cum eo pacto & ipsi quoq; deficerent, intellexerunt uentrem cibos acceptos per omnia membra diuidere: & cum eo in gratiam redierunt. Sic senatus & populus quasi unum corpus discordia pereunt, concordia ualent. Hac fabula conciliatus populus, creauit tamen tribunos plebis, ut libertatem suam aduersus nobilitatem defenderent. Menenius autem in tanta paupertate decessit, ut eum populus collatis quadrantibus sepeliret, locum sepulcro ut senatus publice daret. Cæcilius.

M. Agrippa. M. Agrippa in pedes dicitur ex utero egressus: unde nomen auspicatus unico felicitatis exemplo, quanquam ille plurima sit passus duabus susceptis Agrippinis:

Duæ Agrippinæ. quibus C. & Nero principes totidem humani generis faces geniti: præterea breuitate uitæ, quinquagesimo raptus anno, in tormentis adulteriorum coniugis, soceri prægraui seruitute lusse præposteri ortus auguria existimatur. Meruit tamẽ augusti gener adsciscì, coronaq; naualì ab eo donari bello Actiaco. Pãtheon ultori Cos. tertium fecit. Aquas in urbẽ introduxit. Plinius. Coloniam item duxit Agrippinam in sinistro Rheni latere. Huius filium Agrippam, Augustus primo adoptauit: deinde ob ingenium ferox ac sordidum reiecit. Tranquillus. Duarum uerò Agrippinarum eius filiarum, quas suprà commemoraui: una nupta Germanico fuit: mater Caij principis, cuius monumentum Romæ adhuc uidemus in Capitolio pro ædibus conseruatorum, cum huiusmodi inscriptione: Ossa Agrippinæ, M. Agrippæ filiæ, diui Augusti neptis, uxoris Germanici Cæsaris, matris Caij Cæsaris Augusti Germanici principis. Altera uerò nupta Domitio Neroni primum, ex quo Neronem principem suscepit. Deinde Claudio Cæsari, quem postea boleto sustulit.

Agrippa Castoris. Agrippa cognomento Castoris, uir imprimis doctus, contra XXIIII. Basilidis heretici uolumina, quæ contra euangelium ille scripserat, acerrime disseruit. Hieronymus.

Agricola Vitalis. Agricola & Vitalis eius seruus martyres sub Maximiano Bononiæ passi, & sepulti à beato Ambrosio, qui eorum corpora diuinitus ei patefacta, in eadem urbe tumulauit, ut ipse testatur. Agricolæ uitam soceri sui Tacitus scribit.

L. Albinus. Albini plures eo cognominati: quorum primus, Lucius Albinus de plebe Romana legitur apud Liuium V. qui fugiens Gallos, ex rheda uxorem filiosq; descendere iussit: & Vestales, quæ cum sacris & ipsæ pedibus fugiebant, imposuit.

A. Posthumius Albinus. A. Posthumius Albinus, qui consul cum L. Lucullo fuit, res Romanas Græca sermone scriptitauit. In cuius exordio primum scriptum est, neminem succensere sibi conuenire, si quid in his libris parum composite, aut minus eleganter scriptũ foret: Nam sum, inquit, homo Romanus, Græca oratio à nobis alienissima est. Ideoq; ueniam, gratiamq; si quid esset erratum, postulauit. Ea cum legisset Cato senex, cuius ille tẽporibus fuit: ne tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cũ maluisti culpam deprecari, quàm culpa uacare. Nam petere ueniam solemus, cum aut imprudentes errauimus, aut cum compulsi peccauimus. Te oro, quis impulit, ut id committeres, quod prius quam faceres, peteres ut ignosceretur? autores Gel. Cor. Nepos, Suidas, Macrob.

Sp. & L. Albini. Sp. & L. Albini, duo Mummij filij inter oratores referuntur à Cicerone, qui extare amborum orationes dicit: ex eisq; Lucium simplicem & antiquum esse: Spurium uerò doctum ex disciplina Stoicorum, eiusq; extare multas orationes.

Alcmanes. Alcmanes statuarius Atheniensis Phidiæ discipulus. Cuius opera Athenis plura memorantur, Plinius. De hoc item diximus in Agoracrito.

Alcmã poeta. Alcman poëta lyricus Laconicus siue Messenius circa Olymp. XXVII. inuentor amatorij carminis, scripsit lingua Dorica, Suidas. Aelianus de uar. histo. dicit hunc seruum fuisse Agesidis: ac propter ingenium liberum factum.

Alcmeon. Alcmeon Crotoniata Pythagoræ auditor, plurimum in medicina uersatus: uidetur autem primus qui de naturæ ratione scripsit, ut Fauorinus in omnimoda historia est autor. Animam immortalem dixit, moueriq; iugiter modo solis. Diogenes. Alcmeonem filium Amphiarai, uide inter heroas.

Alcæus poeta. Alcæus poëta lyricus Athenien. primus, ut quibusdam placet. Est & alter Mitylenæus, priscæ comœdiæ poëta, qui docuit fabulas X. hæc Suidas. Quintilianus autem de lyrico hæc scribit: Alcæus in parte operis, aureo plectro merito donatur. Tyrannos insectatus, multum etiam moribus proficit. In eloquendo breuis ac magnificus & diligens. Homeri similis: sed in luxus & amores descẽdit, maioribus tamẽ aptior.

Alcidamas. Alcidamas Eleates philosophus scribit de musica, discipulus Gorgiæ Leontini. Suidas.

Alciphron. Alciphron Magnesius iuxta Mæandrum philosophus. Idem. Alcimenes Megarensis poëta tragicus. Idem.

Alcinous. Alcinous philosophus Platonicus epitomen composuit decretorum Platonis, à præside Tropiensi postea in Latinum conuersam. Alcinoum Cercyræ regem,

Alcibiades

gem,uide inter heroas. Alcibiades Atheniensis non solum dux inclytus,sed in dicendo eloquentissimus fuit, ut & Demosthenes & Theophrastus autores: magna diu autoritate in reparandi. Niciæq; tunc principis gloriæ obnoxius. In Siciliam primo cum triremibus missus: ab eo bello paulopost reuocatus ad iudicium,fuit accusatus opera inimicorum,quòd Cererem & arcana mysteria uiolauerat:condemnatus, ad Lacedæmonios confugit, eosq; contra Athenienses concitauit: quos tandem suspectos habens,ad Tisaphernem Satrapem Darei præfectum sese recepit. Postremo reuocatus in patriam, magno ciuium fauore, dux deligitur contra Lacedæmonios, qui à Lysandro eorum duce superatus, in suspicionem Atheniensium uenit: ex quo imperium ei abrogatum, suffecto Menandro: Alcibiades uerò ad Artaxerxem Persarum regem profugit: Lysander interim potitus classe Athenis, atq; ad persequendum Alcibiadem profectus, eum in quodam oppido cum Timandra meretrice inclusum oppressit, atque confodit. Vt autem Trogus tradit in domo circumsessus atque crematus. Moribus fuit alioquin elegans & urbanus, sed luxu procacitateq; ingenti. Canes equosq; alere solitus, Traditurq; Socrati præceptori imprimis ob formam dilectus: commonstratamq; modulandi artem tibiarum, à pueris tunc ingenuis frequentatam, spreuisse, buccarum & oris inflationis deformitate offensus.

T. Albutius

T. Albutius: quem M. Varro dicit scripsisse satyras Luciliano stylo. Nam & Lucilius eum ut Græca miscentem uerba notat: Græcum Albuti quàm Romanum atque Sabinum, municipem ponti Tritanum centurionum. Et demum χαῖρε.

Albutius declamator

Albutium alium Seneca in Declamationibus, dicit suo tempore fuisse nobilem declamatorem.

C Albutius Silus.

C. Albutius Silus, Nouariensis orator Romam uenit, receptus in Planci oratoris cõtubernium. Iam uerò senior ob uitium uomicæ Nouariam rediit, conuocatâq; plebe causis propter quas mori destinasset in concione redditis, abstinuit cibo: ex Tranquillo.

Alphenus

Alphenus iurisconsul. Ser. Sulpitij discipulus, rerumq; antiquarum curiosus.

Alexis poëta

Alexis Thurius, quæ prius Sibaris uocabatur, poëta Comicus ante Menandrum reliquit plures fabulas: habuit & filium Stephanum poëtam & ipsum Comicum. Suid.

Alexis Romanus

Alexis Rom. quem Alexium uocant, filius Euphemiani magni uiri, Honorij principis tempore, nobilis adolescens patriq; unicus, diuino instigatus spiritu clam relictis omnibus, atque etiam uxore, quæ paulò ante ei pacta fuerat, Edessam Mesopotamiæ urbem petijt, ubi inter mendicos hominum misericordia uictitabat: post annos uerò XII. cum Laodiceam se conferre uellet, uêto ad Ostiæ littus impulsus est. Mansit reliquum uitæ tempus ignotus peregrini habitu ac pauperis in domo paterna in Auentino, ubi nobile nunc ipsius cernitur templum: sub quadam scala posita statione, cognitus tantum post mortem ipsius ex chirographo sese manifestante, ac inter sanctos relatus. Templum insuper ex ipsa domo ei ac Bonifacio martyri dicatum, quòd eius ædes propinqua esset: deinde Ostiæ, tum aliorum oppidorum munere auctum monachis est traditum. Verum cum abbas olim contra pont. agere deprehenderetur, eiectis ac Hieronymi eremitæ introductis bonis ex magna parte ablatis.

Alexander Macedo

Alexandri Philippo Macedone nati, & uitam & gesta, innumerabiles penè Græci posteritati tradidere: e quibus Clitarchus, Polycratus, Onesicritus, Antigenes, Istrus, Aristobulus, Chares, Hecateus Eritreus, Philippus Calcidensis, Duris Samius, Ptolemæus, Anticlides, Philo Thebanus, Philippus, Hysangelus, Antisthenes, Menechmus Sicyonius, Nymphis Heracleotes, Potamon Mitylenæus, Sotericus Asites, Arrianus, Plutarchus, è nostris uerò Q. Curtius. Ego autem epitome breui percurram. Igitur natum scribit Plutarchus VIII. eidus April. Ab eo autem qui in Latinum illum conuertit: circa eidus Augusti scribitur. quod sanè cuius sit error nescio. Aetatis & disciplinæ rectores, Leonidam Olympiadis matris necessarium, & Lysimachum Halicarnassæum, habuit. Deinde Aristotelem præceptorem, a quo eruditus fuit, perseueranter amauit: scientiaq; physicæ delectatus, quandoque ad eum per literas questus est, quòd libros eam disciplinam continentes uulgò ediderit. At ille respondit, editos quidem: sed tanquam non editos ob eorum obscuritatem fore. Annum agens XVI. à patre profecto in obsidionem Byzantij, ad regni curam dimissus domi est: post eius uerò mortem annos XX. natus imperium iniens, primam in Thebas expeditionem fecit: easq; bello superatas euertit. Cum Atheniensibus pacem fecit, quanquam Thebarum casum moleste ferentibus: Ad Isthmon uenienti omnes obuiam præter Diogenem Cynicum uenere: miratus Alexander ad eum in sole apricantem uenit, rogans si quid opus: at ille, ut paulum, inquit, a sole absis. Alexander deinde ad suos uersus, se Diogenem esse uelle dixit, si Alexander non esset. Cupidus igitur late imperandi patrimonium omne inter amicos diuisit, Antipatro domi relicto: in Hellespontumq; primo traiecit ac Ilium peruenit: ubi animaduerso Achilis sepulcro, felicem appellauit, cui præco laudum Homerus contigisset. Deinde contra Dareum profectus ad Granicum flumen, quod Asiæ porta sit quædam, præfecti regis occurrentes pugnam conferunt, ubi uictor traditur fuisse cæsis Barbarorum XX. mil. ex Macedonibus XXXIIII. tantum. Deinde ad maritimã oram descendens, Pamphyliæ, Ciliciæ, Phœniciæq; regiones: deinde Paphlagones, Cappadocesq; subegit: in transitu Cydni fluuij frigidissimi morbo correptus, bello supersedit: uerum paulopost a Philippo medico curatus in castra uenit: atque rursus cum Dario qui DC. hominum millia armauerat, in prælium descendit, quem demum superauit cæsis hostium XI. mil. castris insuper potitus regem fugientem per V. stadia insectatus est: uxorem, filiasq; captiuas ad se perductas honorifice ac pudice habuit. Ab hac igitur in littore quoque Aegypti, loci amœnitate delectatus Alexandriam urbem condendam mandauit. Ipse ad Iouem Ammonem per loca uasta solitudine post Cambisem secundus adcessit. hic multa millia è suis obruta arenarum ui austro perflante fuere: ubi uerò templum attigit a sacerdote persuasus Iouis filium se putauit. Postremo, tertio Dareum uires reintegrantem petens uicit, atq; omnino profligatum una cum regno sustulit Persarum. Hinc Babylonios cũ tota regione subegit: mox Dareum persecuturus audiuit à Besso illius familiari eum captũ a suis, atque interfectum: quem regijs intectum uestibus matri eius tumulandum remisit. Bessum uerò interfectorem supplicio adfecit. Dareus autem moriens deos precabatur, uti Alexandrum secundarent, quem hostem clementiorem quam suos inuenisset. Deinde in Parthiam mouens superato Orexarte fluuio (hic enim Rha est, quem Alexander Tanaim alterum putauit) Scythas lacessiuit: ulterius fluxu uentris correptus insequi destitit. In his locis occurrentem habuit Thalestren Amazonum reginam, teste Iustino. XXXV. dierum uenere confecto, quæ ex ipso prægnans dicitur discessisse. In Indiam postremo profectus suos e chortatus est ne animo deficerent; parui temporis laborem Macedonibus orbis imperium, ac perpetuam gloriam pariturum: ubi primum Taxilem regem obuium cum muneribus habuit: superatoq; Idaspe fluuio Porum alterum regem occurrentem cum maximo exercitu uicit: quem in prælio uictum ac captum dimisit uti prius liberũ. Erat Porus quatuor cubitis & palmo procerus, in quo prælio Bucephalum amisit: In cuius honorem supra Idaspem Bucephaliam urbem condidit. In ea sane regione cum multis collocutus gymnosophistis dicitur. Inter quos Calanus nomine eum secutus sese uiuum constructa pyra comburi iussit.

Orexartes flu.

Taxiles

Porus

Bucephalia

Calanus

Alexan

Alexander deinde de xtrum Indiæ latus adnauigari perspi-
Nearchus ciq; iussit: classi Onesicrito præfecto, ac Nearcho duce con-
stitutis. ipse per mediterraneam remigrans, quum alia do-
lore uexaretur Babylonem repetijt: ibiq; febri correptus
excessit, nullo ueneni signo anno ætatis XXXIII. & à Pto
lemæo Alexandriam regia funeris pompa delatus. Fuit uini
auidus adeo ut per ebrietatem præcipuos amicos interfece-
rit: Clitum qui in mensa Philippum Alexandro prætulit: Phi-
lotam, & Parmenionem, insidiarum suspicione necari iussit:
Callisthenes Callisthenem philosophum Aristotelis propinquum, quem
inter charissimos habuerat: deinde in Hermolai coniuratione
suspectum, quod'que adorandum Alexandrum esse negaret,
misere affectum cæsum necauit. Castitate alioquin tanta, ut
Bersane præter uxorem, & Bersanen è Damasco uiduam, ac regiam
Rhoxane mulierem, nullam aliam complexus fuerit. Rhoxanem uxo-
rem Oxiartis regis filiam, non prius attigit, quam perfectis
ex ordine sponsalibus solennibus: sed & Aristobolus de ipsius
ebrietate scribit omnia falsa esse: uerum quia inter biben-
dum ualde loqueretur, eam contraxerit famam. Cibi etiam
parcissimum fuisse, quod prandij condimentum, nocturnum
iter solebat appellare: cœnæ, frugi ac breue prandium. In
rebus obeundis summa alioqui diligentia, nullam amitten-
do occasionem, declarant maximæ res breui tempore gestæ.
Mane ante omnia sacrificabat, & quando uacaret, aut uenatio-
ni, aut lectioni se tradebat: præsertim Homeri, quem etiam
nocte puluillo subijcere solebat. Interdum conuiuijs animum
exhilarabat: ut post Darium uictum quisque suorum amicas
Thais ad epulas inuitaret, inter quas Thais fuit Atheniensis genere:
quam postea Ptolemæus magnopere adamauit. Hæc cum in
cœna rogasset Alexandrum, ut Persarum regiam, quia pa-
triam suam incenderant, cremaret, statim mandauit. Puero-
rum insuper abstinentissimus omnino, quorum XXX. millia
ad disciplinam militarem erudiendorum nutriri mandauit:
quin & quendam pollicentem sepulcrum et empturum pue-
rum acriter obiurgauit, solebatq; dicere coitum ac somnum
duo maxima mortalitatis esse signa. Post eius mortem inter
duces regnum dispartitum: Ptolemæus Aegyptum, Lysima-
chus Thraciam, Antigonus Phrygiam, Seleucus Syriam est
Antipater assecutus. Antipater ut omnium fidissimus relictus domi
custos, simul & tutor Alexandri, quem Herculem uoca-
Perdica bant, Alexandro nati, regnum Macedoniæ inuasit. Perdica
Arideus Aridæum Philippi filium spurium, semistultum ex Olympia-
dis potione factũ, in exercitu tanquam regis numen ac ue-
Hercules rum hæredem prætulit: & contra Herculem prædictũ ani-
mauit: quem Ptolemæus Lagi ex hoc se peti uidẽs, bello fuga-
Antigonus uit: ex quo ille postea à Macedonibus spretus, ab Antigono
unoculus demum interfectus est. Is enim Antigonus Philippo patre na-
tus Philippi regis miles fortissimus fuit, ac altero captus ocu-
lo, quẽ olim in obsidione Perinthi catapulta transfixum amis-
sit: nec prius eam euelli passus est, quàm hostem fugatum in-
tra mœnia compulisset. Alexandri deinde comes, ut auarus ac
deceptor, & qui pecuniam falso pro eo creditam simulando
extorsisset, ab eodẽ aula eiectus est, deinde precantibus ami-
cis reuocatus. Post eius mortem primus omnium suis finibus
non contentus, Seleucum parte Syriæ priuauit, qui restitutus
demum Ptolomæi Casandri Lysimachiq; bello sociali fuit: in
Demetrius quo ipse Antigonus occubuit uix euadente Demetrio Polior-
cete filio. Is enim prius à patre missus contra Ptolemæũ ado-
lescẽs fuit, captusq; ab eo & ex liberalitate patri cũ omnibus
ablatis remissus fuerat: sed paulopost pater alio prælio ui-
ctor, ablata rursus eis reddendo, beneficium restituit. In-
Casander terim cum Antipater Athenas occupauisset Casandrum fi-
lium reliquit. Hunc olim Alexander capite parieti illidit,
quòd barbaros rideret contra naturam Macedonũ Alexan-
drum adorantes. Idem post mortem patris ut succederet
Olympiadem cum Arideo priuigno & Herculem interfecit. Olympias
Hanc enim filius Alexãder sæpe per literas rogauit, ut à bel-
lorum regniq; nimia cura abstineret, eiusq; acerba responsa
sapienter ferebat, usque adeo ut longa Antipatri contra eam
epistola conscripta dixerit, nescit Antipater quod una matris Antipater
lacryma omnes literas obscurabit. Nam & Epirũ post eius
mortem occupauit: & Rhoxanem ob suspicionem dati Ale- Alexander
xandro ueneni in puteum proieci iussit: & Cleopatram item
interfici. Casander igitur moriens, Antipatrum & Alexan-
drum dimisit inter se dissidẽtes, quapropter Antipater Thes-
salonicam matrem, quod alteri magis fauerct, de medio sustu-
lit: itur ad arma accersitis utrinq; auxilijs. Re tandem Lysi-
macho Antipatri socero suadente composita, Alexander De-
metrio, qui uocatus ab eo sero cum exercitu uenerat, gratias
egit: redeuntemq; comitatus, post cœnam per proditionem
est ab eo interfectus: quo facto Demetrius statim regnum oc-
cupat, legatisq; Macedonum sese excusat, quòd idem facinus
prius in eum ille meditatus esset, ac una tantum nocte præuen
tus fuerit. Illi & uiri uirtute permoti, & perosi Casandri
parricidium, & quod iam Antipater alter frater metu cesse-
rat, eum ut legitimum Macedoniæ hæredẽ suscepere: ex quo
postea usque ad Perseum ultimum regũ genus manauit. Vir
fuit dubiu fortitudine maiore, an libidine: captus Lamiæ mu-
lieris illecebris: insuper Athenis posquam ab Antipatri Ca-
sandriq; tyrannide liberauit, in suam potestatem blanda ora-
tione corripuit, traditas ab illis portu & arce: ubi quum alia
flagitia perpetrasset, tum Democlem pulcherrimum ado- Democlis pudicitia
lescentem, eius stuprum sæpius abnuentem, in balneum quo-
dam die prosecutus est: cumq; ille aliter effugere non uale-
ret, sese in proximum aquæ feruentis lebetem proijciendo
necauit. Postremo Demetrius quum profectus in Asiam Se-
leuco bellum obsessus rebus omnibus potiusquam sponte mo-
uisset, ab eo captus in prælio ac Chersonnesi tantum libere
uagari permissus, post triennium ex incontinentia perijt.
Antigonus eius filius cognomento Gonatas regnum à tyran- Antigonus
nis diuersis occupantibus uindicauit, deinde in Syriam adna- Gonatas
uigans ad recuperandos patris cineres, medio sane ponto sibi
oblatos in aurea urna sita in puppi collocauit, Inde corinthũ
remigans ab omnibus circa nationibus adeuntibus honoran-
dos præbuit, postremo apud Demetriadem regio more tu-
mulauit. Philam ciuitatem de matris nomine ædificauit: Ad Phila urbs
ultimum Spartanos bello superauit: quumq; Athenienses item
peteret, ab Alexandro Pyrrhi regis filio uictus, unà cũ exer-
citu, regnum post annos XXXVI. amisit: quod deinde De- Demetrius
metrius filius profligato Alexandro recuperauit. uxorẽ hic Antigonus tutor
ex Seleucidis duxit, quæ postea repudiata, & Alexandri
prædicti nata inducta, causa belli fuit inter eum & Seleucũ.
Moriens anno regni XI. Philippo paruo filio Antigonum tu
torem dimisit. Is Demetrio relictam coniugem simul cum re
gno sumpsit, ac in concione beneficia populo collata ex
Thessalis & Dardanis superatis, qui post mortem Demetrij
insidiauerant, commemorando, necessitatemq; regni continuo
proponendo, effecit, ut pars Macedonum ei aduersa planè
conquiesceret. Post hæc ante omnia Spartanos perpetuos Ma
cedonum inimicos duce eorum Cleomene fugato in potesta-
tẽ recepit, urbi tamẽ pepercit. Cui post annos XV. Philippus
Demetrij prædicti filius totidem annorum successit: remq;
tenuit annis XLI. Is primum Dardanos, uicinosq; omnes
qui contempta regis ætate tumultuari cœperant, rursus com
pescuit: mox cum Romanis bellum suscepit: de quo simulq;
ipsius filijs in eius postea nomine dicam, ad quos usque à
Carano primo Macedoniæ rege uiri XXVII. per annos
ferè quingentos rem tenuerunt: usq; uerò Philippum Alexan-
dri patrem sine nomine omnes ac rebus gestis. Alexander Alexander
Epiri, Neoptolemi filius, Olympiadis Alexãdri matris frater, Epirota
à Phil

Philippo sororis uiro stupri commercio, ut ait Trogus, adolescens educatus, in regno etiam adipiscendo adiutus est: accersitus à Tarentinis contra Rom. fuit teste Liuio lib. VIII. ab urbe cond. CCCCXLII. A Samnitibus demum in Lucania magno prælio superatus ad Acherontem amnem est interfectus, secundum Dodonæi Iouis sortes, quæ prædixerant, ut Acherusiam caueret aquam, & Pandosiam urbem caueret, quam tantum in Epiro putabat esse. Nam & Molossi Acherontem habent. Corpus eius miseris modis adfectum ad uxorem & sororem Olympiadem remissum.

Alexander tyrannus Pheræus

Alexander Phereus in Thessalia tyrãnidem apud Phereos exercuit. De quo Cicero de off. lib. II. Quo animo uixisse arbitramur Alexandrum Pheræum, cum uxorem Theben uehementer diligeret, tamen ad eam ex epulis in cubiculum ueniens, familiarem barbarum destricto gladio præmittebat ut perscrutaretur arculas muliebres, & ne quod instrumentus telum occultaretur quæreret. O miserum, qui Barbaros fideliores putabat, quàm coniugem. hæc ille. Necatum tandem ab ea constat esse dormientem in lecto. Ouidius in Ibin: Inq; tuo thalamo iugulatus more Pheræi, Qui datus est leto coniugis ipse suæ.

Alexander Aphrodiseus

Alexander Aphrodiseus sub Seuero & Antonino imperatore philosophiam professus, primus omnium Aristotelem antea uiris doctis magis laudatum quam intellectum commentarijs enarrauit: è cuius schola tanquam ex equo Troiano, ut de Isocrate dicit Cicero, uiri docti emanarunt. Themistius, Ammonius, Simplicius, Philoponus, Olympiodorus, Aristotelis omnes Commentatores. Topica præsertim pulcherrime enarrauit.

Alexander Polyhistor

Alexander Milesius Polyhistor cognominatus, libertus Cor. Lentuli grammaticus Romæ docuit: Sullæ temporibus extinctus est ex incendio domus apud Laurentes, Suidas.

Alexãder Lychnius

Alexander Ephesius qui Lychnius est cognominatus, orator magnus est habitus & in rep. uersatus & historiam scripsit, & carmina, in quibus de cœlestibus tractat, & terras continentes describit, autor Strabo.

Alexãder poeta

Alexander Aetolus ex ciuitate Pleuronis poëta Tragicus inter VII. connumeratus eorum qui cognominati sunt Pliás. Suidas. Alexander è Seleucia Ciliciæ magister epistolarum Græcarum M. Antonini principis, Herodis æqualis: docuit Romæ & Athenis, cognominatus est πηλοπλάτων. Alexander & Alexandra, reges Hebræi. De quibus satis in historia Hierosolymitana diximus. Altera Alexandra quæ & Casandra dicta est Priami filia ac uates, quæ Paridem fratrem fatum patriæ futurum prædixit. Eius nomine Lycophronis inscribitur poëma. Veniam ad nostros, inter quos emicuit Alexander Cappadociæ præsul & ciuis: Hierosolymam adorandi gratia properauit, humaniterq; ab incolis exceptus, coadiutor Narcissi tunc præsulis Hierosolymi ac iam decrepiti constituitur. Vir fuit in primis eruditus. scripsit epistolas quasdam etiam ad Origenem: perijt martyr in custodia sub Decio principe: autores Hierony. & Euseb. in historia. Addit etiam Eusebius bibliothecã Hierosolymis nobilem constituisse. Vnde materiam scribendi præbitam ei plurimum fatetur. Præterea Pantherium ac Clementem ea tempestate in sacris libris doctissimos præceptores habuisse.

Alex. præsul. Alexandrinus

Alexander præsul Alexandrinus, qui in concilio Niceno princeps inter Orthodoxos contra Arrium se subscripsit, cum ille maxime torqueretur prælatũ sibi in Alexandrina ecclesia Alexãdrum. Ex hac igitur ambitione uirus omne primum in eum, deinde in omnis Orthodoxos infectatio.

Athanasius

Huic Athanasius successit, qui adolescens sub eius tunc disciplina educatus ac in concilium illud ab eo ductus fuerat, autor Eusebius.

Amantii

Amantius tribunus, Getulius, Primitiuus & Cerealis sub Adriano Romæ igne cremati & sepulti uia salaria. Alius itẽ unà cum Alexandro martyr apud Nouodunum: cuius festum VIII. eid. Iunij. Reperiũtur & totidẽ professores: unus præsul Redonensis, alter presbyter apud Tifernum ægrotos curabat: & serpẽtes crucis signo necabat: autor Greg. III. dial. cuius ille tempore fuit.

Amandus

Amandus præsul Traiectensis à Dagoberto Francorum rege factus: decessit anno VIII. eid. Febru.

Ambrosius

Ambrosius præsul Mediolanensis, homo Romanus ac patricius: cui quondam puero in cunis (ut refert Paulinus præsul Nolanus, qui eius uitam conscripsit) examen apum circa os apparuisse, magni uiri mellifluiq; sermonis præsagium fuit. Adultus paulatimq; disciplinis liberalibus imbutus apud Valentinianum principem in dignatione fuit, missusq; ad regendam Liguriam, & Aemyliam cum potestate consulari, Cũ uideret Mediolani ut ait Rufinus in VI. historiæ,

Auxentius

Auxentium eius ciuitatis præsidem, qui Arrianus fuerat, iam extinctũ: ac populum diuersa in studiis partium concitatum, in electione præsidis pro magistratu atq; officio suo tumultum sedaturus, eò accessit. Cumq; ibi multa secundũ leges & publicam disciplinam pro quiete ac tranquillitate perorasset: populi subito clamor exoritur Ambrosium præsidem uelle dicentis. Itaque ut baptizetur dant operam: erat enim catechumenus. Itaque omnis eo detrectante ac diu renuente: res ad Theodosium seniorem defertur. Ille uotum populi collaudat, Ambrosiumq; inuitum munus subire coëgit. Opera eius notissima. De ipsius Hexamero Hieronymus sic ait. Beatus Ambrosius sic Hexameron Origenis compilauit, ut Hippolyti sententias Basilijq; sequeretur. De libro autẽ S.S. Augustinus in lib. de doct. Christiana, sic ait S. Ambrosius cum agat ui magna de spiritu S. ut cum patre & filio demonstret esse æqualem, submisso tamen dicendi genere utitur: quoniam res suscepta non ornamenta uerborum, aut ad flectendos animos commotionis adfectum, sed rerum documẽta desiderat. Quæ causa fuit ut ipse Didymi librum in Latinũ conuerteret. Hieronymus item ad Paulinum super hoc scribit: Malui alieni operis interpres, quàm ut quidam faciunt, informis corniculæ more alienis me coloribus ornare. Legi dudum de S.S. quosdam libellos, & iuxta Comici sententiã è Græcis bonis Latina nõ bona: Nihil enim dialecticũ, nihil uirile atq; distinctũ, quod lectoris uel ingrati adsensum trahat, sed totũ flaccidũ, molle, nitidũ atq; formosum & exquisitis hinc inde coloribus pigmentatũ. Eũ tamẽ alio in loco aëris uolucrem, & fidei ac omnium uirtutum firmas esse columnas eius sententias testatur. Fuit igitur Ambrosius apud omnis uenerabilis: tantaq; autoritate ut Theodosium è Thessalonica ubi hominum aliquot millia seditione orta trucidari iusserat, in templum Mediolani ingrediẽtem eiecerit minime resistentem, coëgeritq; publice sese piaculo expiari.

Ambrosius Alexandrinus

Ambrosius Alexandrinus Diaconus, uir genere & literis sacris clarus, cum Valentini & Marcionis ab initio heresim sectaretur, ab Origene ab errore depulsus: eam postea cum esset diues factus omnibus rebus iuuit, præstoq; ei pecunia, sumptu, industriaq; adfuit: notariosq; septem ac totidem puellas eruditas adhibuit, qui eius dictata exciperent, qua ille commoditate atque otio fretus tot illa uolumina conscripsit: solitusq; eum uocare ἐργοδιώκτην, hoc est, operis impulsorem. Tanti igitur officij atque liberalitatis Ambrosij laudibus hoc tantum defuit quod moriens in diuitijs, Origenis amici quem in uita colebat & senis ac pauperis non meminerit. Ex Hieron. & Eusebio lib. V. Ambrosius alius Alexandrinus tempore diui Hieron. ut ipse testatur, Didymum audiuit, scripsit contra Apollinarem, commentarios quoque in Iob.

Amelius

Amelius philosophus Apamiensis discipulus Plotini, magister Porphyrij, quo tempore Ammonius, Origenes.

Ampsias

Ampsias comicus poeta Atheniensis.

Ammonius

Ammonius Alexãdrinus summus philosophus, præceptor Origenis, ut Porphyrius in III. contra Christianos libro testatur: qui etiam eum Christianum dicit fuisse à puero, postquam autem ad ætatem sapiendi uenisset, sese ad philosophiam conuertisse deserta fide. Quod Eusebius in VI.

r bisto

historiæ lib. manifesto confutat his uerbis. Ammonium fidem Christi etiam inter philosophica studia integram illibatamq; seruasse usq; ad extremum: testes sunt eius libri, qui etiam nunc habentur luculentißimi, de nostra religione scripti, & præcipue uolumen illud quod de Mosis & Iesu Christi consonantia scripsit. Sed & multa alia eius opuscula, quæ a studiosis præclara habentur. Legitur & hic siue alius fuerit professor cum Athanasio Romam uenisse: interrogatumq; in reditu nihil se ædificiorum egregium uidisse præter basilicas apostolorum & seruatoris respondisse. tanta alioquin abstinentia ut nunquam nisi panem assum ederit: nunquam iratus, nunquam deniq; mentitus fuerit. Fuit coæuus Syriani, ambo eruditi, sed alter magis diuinis rebus ac philosophiæ deditus: Ammonius autem poëtis & oratoribus. Hunc Ammonium dicunt habuisse asinum sapientiæ auditorem, rem quidem prodigiosam: autor Suidas. Fuit item alter Ammonius Hermeus ex Aegypto, præceptor Ioannis grammatici.

Amphion

Amphion priscæ musicæ inuentor, de quo Parabates in epistola scribit, huius lyræ harmonia muros Thebanos exædificatos fuisse, lapidibus sponte insilientibus. De hoc & Zeto fratre inter Bœotios, in geographia diximus.

Amœbeas

Amœbeas Citharœdus tanta fuisse traditur castitate, ut uxorem, quam pulcherrimam habebat, nunquam attigerit, autor Aelianus de uar. histo.

Amilchares

Amilchares duces Carthaginenses plures diuersis temporibus claruere. Ante omnes Trogus lib. x x i. Itemq; Orosius

Amilchar Rhodo

Amilcharem cognomento Rodonem commemorant, qui facundia solertiaq; insignis de sententia Carthaginensium, qui ea tempestate crescentem Alexandri magni potentiam timebant, in castra ad Alexandrum uenit, sese & exulem fingens, & militem offerens: Parmenone aditum consiliante atq; ita consilijs eius exploratis, in tabellis ligneis uacua desuper cera inductis ciuibus suis omnia perscribebat. Sed Carthaginienses, post regis mortem reuersum in patriam quasi urbem regi uenditasset, non ingrato tantum, uerum crudeli animo necauerũt.

Amilchar

Amilchar, an alius, an idem quem suprà nominaui, fuerit, inter autores non satis deprehenditur, tempore tamen non ualde discrepare uidetur. Hic accersitus à Syracusanis contra Agathoclem tyrannum eos obsidione prementem, cum Syracusas fortiter tueretur, rogatus tandem ab Agathocle ciuibus eum conciliauit, tyrannumq; constituit: qui postea per proditionem in theatro senatum Syracusanorum trucidauit, ac socios insuper Pœnos uexauit: Indignati Carthaginiẽses Amilcharem ducẽ huiuscemodi mali causam clandestinis sententijs quòd adhuc esset in imperio, condemnauerunt, mox aperte ulturi, Quam animaduersionem mors eius præuenit. Quæ res Agathocli aduersus Pœnos occasionem mouendi belli dedit.

Bomilchar filius

Huius filius Bomilchar fuit, & ipse Pœnorum dux, eodem Trogo autore libro x x x i i i. qui uenicus in suspicionẽ Carthaginiẽsium, ne & ipse cũ Agathocle conspiraret, in medio foro patibulo suffixus est: unde ille magno animo de cruce in Pœnos clamitando eorum & ingratitudinem ac crudelitatem, tam in patrem suum Amilcharem quàm in reliquos duces exprobrando expirauit.

Amilchar Gisconis

Amilchar Gisconis filius primus cum Agathocle apud Syracusas bis congressus, uictor eum coëgit stultum, attamen fortunatum consilium capere, ut rebus domi desperatione relictis Carthaginẽ petẽs obsideret: Igitur Amilchar in Syracusarũ obsidione perseuerans interficitur. Trogus lib. x x x i i i. Amilcharem aliũ, Liuius lib. x x x i. memorat: qui dicit L. Furium prætorem Gallos Insubres rebellantes, & Amilcharem Pœnum in ea parte molientem acie uicisse, Amilchareq; interiecto, millia hominum x x x v i. fuisse cæsa.

Amilchar Magonis F.

Amilcharem Magonis filium uide in Asdrubale primo.

Amilchar Barcha

Amilchar cognomento Barcha pater Annibalis, primam secũdum filium inter duces Pœnos gloriam obtinuit. Primus namq; in Italia Romanorum impetum, qui multas inflixerant reip. clades diutius quam par erat sustinuit. Deinde Africo bello cum mercenarij milites seditione facta rem Carthaginẽsem in extremum periculum coniecissent, sic strenue restinxit incendium illud, ut sit omnium sentẽtia iudicatum unius Amilcharis opera patriam fuisse seruatam. In Hispaniam post hæc cum imperio missus, quo tempore Annibalem puerum secum duxisse traditur, cum multa gessisset memoratu digna, tandem octauo anno quam in eam prouinciam uenerat, fortiter pugnans occubuit.

Annæ iii.

Annæ præcipue in ueteri lege describuntur, mater dei genitricis, mater Samuelis prophetæ. Anna prophetissa.

Hannones

Hannones item plures legimus. Primus fuit Philippi regis Macedonis tẽporibus, qui Carthagine priuatis opibus potens regnum adiectans & in filiæ nuptijs principes ciuitatis ueneno necare, prodito à ministris consilio frustra cogitans, alia agressus est uia: seruitia concitat quibus incautam urbem opprimat, quo etiam ciuibus prouiso, ac uitato periculo, ipse demum in castellum munitum sese recipiens, Afros, Maurorumq; regem armauit: captus postremo, ac primum uirgis cæsus, deinde effoßis oculis, & manibus, cruribusq; fractis, cruci adfixus est, ac in cognatos omnes etiã animaduersum. Trogus libro x x i. & Orosius i i i i. Hannonem ducem alium Agathocles ad expugnationem Carthaginis profectus obuium cum x x x. mil. Pœnorum habuit, consertaq; pugna interfecit. Trogus x x i i. Hanno & Asdrubal qui duces factioni Barchinæ salubria monita Carthaginiensibus de pace contra Annibalem nequaquam exauditi dederant: Liuius in primo & ultimo de bello Puni. ubi utriusque orationes prudentißimas licet aspicere. Hanno teste item Liuio loco Asdrubalis in Italiam uenientis, cum copijs coniunctus magnum in Hispania exercitum coëgit, contra quos M. Sillanus a Scipione missus eos insigni clade adfecit, Hannonemq; captum in ea pugna Romam L. Scipio frater unà cum cæteris captiuis duxit. Mago uerò alter dux die decima è Gadibus ad Asdrubalem Gisconis euasit. Hannonem propinquum suum Annibal cum primum in Italiam uenit, præfecit Hispaniæ citra Iberum, qui sæpe cum Scipionibus congressus est: Thurinos subegit, apud Beneuentum in Italia à Fuluio Flacco superatur. Capuæ præfuit dum obsideretur a Fuluio, ac eam propria temeritate amisit: in Africam postremo redijt. Hanno Carthagine potens sagacíq; ingenio. quem ego puto eũdem esse cum primo quem supra nominaui, hic leonem mansuefecit, uti Plinius est autor. Sed & Aelianus aues eum de nido capere solitum dicit, & in tenebris docere paulatim hanc uocem, Deus est Hanno, & iam adultas ac doctas quaquauersus dimittere quæ uocem eandem redderent.

Annibal senior

Annibales deinceps dicendi: primus Senior appellatus Asdrubalis filius, cum primo bello Punico totam Italiam L x x. nauium classe uastaret, Cor. Asinam Cos. Rom. spe pacis ad colloquium uocatum, punica fraude trucidauit. Hunc postea Cn. Duilius Cos. eius collega est ultus, qui Annibalem ipsum bello nauali superauit, profligatumq; turpiter parua scapha aufugere compulit. Iterum deinde à Carthaginiensibus classi præpositum & infeliciter pugnantẽ, eius exercitus orta seditione lapidibus obrutum interfecit, autor Orosius libro i i i i. Liuius autem dicit hunc cruci à Carthaginiẽsibus fuisse adfixum.

Annibal filius

Annibal huius filius, teste Polybio primo bello Punico missus ab Amilcone duce in Lilybeum, quod à Romanis oppugnabatur, ad Siculos in officio continendos, est.

Annibal Amilcharis filius

Quò postea Annibal alter dux Amilcharis filius missus cum classe L x. nauium ad obsessorum subsidium. Nam Lilybeum promontorium Carthaginem uersus Romani oppugnabant: Annibal ergo ad Aegusam insulam eodem autore Polybio peruenit, quæ media est inter Lilybeum & Carthagi

Annibal Rhodius thaginem. Annibal alius Rhodius dux item Carthaginiēsis in eodem bello, Romanorū præsidium & obsidionem præteriens, in eūdo & redeūdo hostibus uidētibus ob nauis Rhodiæ celeritatem, sciscitabūdus quid Lilybei ageretur Carthaginiensibus referebat. Tandem cum sæpe rediisset à Romanis interceptus est. Polybius. Annibal Amilcharis filius omnius hos fama, uirtuteq; antecellit: cuius gesta breuiter è Liuio Plutarchoq;, ac reliquis autoribus delibata percurram. Ortus in insula Tiquada iuxta Carthaginem, primum in Hispaniam ductus sub disciplina patris: & ab eo nouem annorum puer ad aram iurare coactus fuit, se hostem perpetuum populi Rom. futurum: mortuo patre sub Hasdrubale sororis suæ uiro militauit, post quem creatus imperator decreto contra Rom. bello, Saguntum ante omnia x x. natus annos expugnauit. In Italiam v. mense superatis Alpibus ab Hispania peruenit, amissis in itinere hominum x x. mil. quæ restabant L. millia peditum, & x. equitum traduntur fuisse. Polybius autem uix x x. millia dicit omnino fuisse. Quibus primum apud Ticinum amnem Cor. Scipionem patrem Africani maioris occurrentem superauit. Alterum uerò Cos. Sempronium ad Trebiam ingēti clade affecit. C. Flaminium ad Trasimenum de eius exercitu ad x x v. millia trucidatis. Post quem, Q. Fabius Max. eum fregit, cunctandoq; rem restituit. Deinde Attilius & Seruilius Coss. Fabianis artibus Annibalem ad commeatuum summam inopiam deduxerunt. Hinc missus P. Aemylius qui ob Terentij collegæ temeritatem apud Cannas cum exercitu maximo omnium clade occubuit, ubi senatores x c. ciues ad x L v. millia periere, tresque annulorum aureorum modij Carthaginem missi. Captiui à Romanis redimi per legatos recusati, ad unum omnes interfecti. Haud multò pòst Cn. Fuluium Procos. & Tribunos x I. ac militum x v I I. millia occidit in prælio. Inde cum ingenti omnium Rom. metu per Suessanum agrum ad tertium ab urbe lapidem accessit. Vnde pluuiis tempestatibusq; se in Campaniam recipere coactus est. Anno sequente Claudius Marcellus ab eodem dux Rom. occiditur. At Claudius Nero iuxta Metaurum amnem Cos. cum Salinatore collega suo, Asdrubalē Annibalis fratri in Italiam ex Africa magnum adducentem exercitum, uicit cæsis supra x L v. millibus hostium: caput ad Annibalem lancea præfixum deportatum eius maximum animum fregit. x I I I I. uerò huius belli anno, Scipio Cos. creatus in Africam mittitur, qui multis rebus in Hispania prius feliciter gestis, Annibalem postremo à suis accersitum domum ad tuendam patriam redire coēgit, sæpe flentem ac Italiam respicientem. Qui cum Carthaginem peruenisset, unicam cum Romanis per Scipionem pacem fregit. Inde ab utroque duce uentum in prælium, quale nunquam antea ulla prodiderat ætas. In quo Romanus uictor & Annibal penè captus cum quatuor tantùm aufugit militibus: Inuenta in eius castris argenti pondo x x. millia, auri noningenta: ita Annibalē tot regionum uictorem tandem Romana fregit uirtus, qui uictoribus facile concedens se prælio & bello uictum, in exilium sponte quod insidias metueret, se dedit, ac ad regem Antiochum confugit: quem Romani legati assiduo longoq; colloquio res eius gestas soli coram extollentes, Antiocho reddidere suspectum. Inde in Cretam fugit, ubi cum aliquandiu quietè uixisset, & ob ingentes quas congesserat opes metueret insidias, amphoras repleuit plumbo, quas in templo Dianæ fortunæ suæ præsidia deponere se dixit, ut de ipso insula minime sollicita esset. Itaque aurum omne secum ferens ad Prusiam Bithyniæ regem profugit, & ex duce summo factus cliens: ubi postremo de regis fide quænam futura esset trepidans, quod Flaminium legatum contra se uiderat à Romanis missum, ac se paulatim à militibus circumseptum, uenenum quod in anulo gestabat hausit: Prusias paulopost ob eam perfidiam ab omnibus desertus, regnoq; eiectus in latebris misere uictitando, tandem à filio perimitur. Annibalis sepulcrum diu in Libyssa oppido uisum est, quam ex oraculo metuebat nomine deceptus ex Libya, ob quam causam ex Africa effugerat. **Anacreon** Anacreon Teius poëta Lyricus in honore fuit apud Polycratem Samiorum regem. Cuius etiam puerum Smerdiem dilexit. Aelianus. Huius poema, ut ait Cicero, totum amatorium est. Perijt autem acino uuæ passæ, ut scribit Plinius. **Anaxarchus** Anaxarchus Abderites Diomenis Smyrnæi auditor floruit Olymp. c x. Suidas. **Anaxandrides** Anaxandrides Rhodius poëta Comicus tempore Philippi Macedonis Olimp. L x x x I. Docuit fabulas L v. uicit uns. Suidas.

Anaxilas Anaxilas Comicus. Idem. **Anaxippus** Anaxippus nouæ comœdiæ poëta floruit sub Antigono & Demetrio Poliorcete. Suidas. Anatolius præceptor Theodosij principis uir summa modestia præditus, diuitiarum contemptor. **Anatolius præsul.** Anatolius alter Laodiceæ Syriæ præsul sub Probo & Caro imperat. miranda uir doctrina in mathesi & grammatica, rhetorica, ac dialectica: quod ex uolumine deprehenditur ab eo super pascha composito, & ex x. libris de arithmeticæ institutionibus: ex Hieronymo. **Anaxenor** Anaxenorem Citharœdum Tyana ciuitas ualde extulit, sed magis M. Antonius, qui quatuor ciuitatum ei tributa legenda tribuit. Strabo. **Anastasius** Anastasius bibliothecarius Lateranensis Ioan. v I I I. pon. tempore emicuit: uir utraque lingua doctissimus. Septimam uniuersalem synodum, & hierarchiam Dionysij, & multorum sanctorum uitas in Latinum uertit sermonem. præterea historiam ecclesiasticam usque ad sua tempora scripsit, rogante Carolo I I. cui in primis charus erat. **Ancæus** Ancæus filius Astypalææ Phœnices & Neptuni filiæ, rex Partheniæ, id est, Sami, cū esset agriculturæ studiosus teste Aristotele uites seruit iam magnopere senex, ridentibus seruis, ac uaticinantibus, minime ex eis fructum degustaturum. Igitur aduemente uindemia ille calicem musti iussit sibi propinari exprobrans ei uaticinium. At seruus illud prouerbium locutus est: πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. id est, multa inter calicem existunt labrumq; supremum. Nec mora, nuntiatur aper fugiens fines deuastare: ille statim posito calice it obuiam, ab eoq; interficitur. Ex Apollonij enarratore ac libro Prouerbiorum. Alij hunc Arcadicum Lycurgi filium dicunt, alterum Pleuronium. **Anaximander** Anaximander Milesius Thaletis discipulus, primus horologium & gnomonem inuenit: ipsumq; Lacedæmone in loco captandæ umbræ idoneo statuit, quo uidelicet, ut ait Fauorinus in omnimoda historia, conuersiones solis & æquinoctia notaret. Horoscopia quoque fabricatus est, ac primus terræ mariusq; circuitus descripsit. Sphæram insuper construxit. Emicuit sub Polycrate Samiorum tyranno, obijt diem anno ætatis L x I I I I. autores Diogenes & Suidas. Anaximander iunior superioris filius historicus fuit temporibus Artaxerxis magni. scripsit Dissertationes Pythagoræ. Suidas. **Anaximenes philosophus** Anaximenes Milesius Anaximandri auditor Olymp. L v. quo tēpore Sardis ciuitas capta & Cyrus Crœsum sustulit. Scripsit unam ad Thaletem epistolam. Suidas, Diogenes. **Anaximenes orator** Anaximenes Lampsacenus orator, discipulus Diogenis Cynici, præceptor Alexandri magni, cuiusq; comes in expeditionibus. Suidas. Hic missus quondam orator ad Alexandrum iratum Lampsacenus, cum suspectus ob eloquentiam esset, iurauit Alexander, nihil se facturum quod diceret. At ille rogauit ut Lampsacum diriperet autor Pausanias. **Anacharsis** Anacharsis, Scytha. **Anaxagoras** Anaxagoras Clazomenius philosophus Anaximenis discipulus, ut Suidas & Diogenes testantur. Mens cognominabatur, quòd mentem & materiam principia rerum ponebat. Dixit præterea solem igneum esse μύδρον. Agebat Athenis tempore Periclis cuius erat præceptor,

ceptor. Inde Lāpsacū profectus, ibiq; extinctus. Hic uti Deus
colebatur, quòd in Olympia cum alias, tum in siccitate maxi-
ma pluuiarum dixit, penulaq; propterea æstate media ad-
sessit, ut refert etiam Philostratus in uita Apollonij. Vbi &
Apollonium commemorat uituperare solitum esse duos Phi-
losophos contraria sentientes: Anaxagoram ducitijs & pecu-
niæ studentem, & Cratem Thebanum qui peculium in ma-
re proiecit, sed mediocritatem in his esse seruandam. Fuere
Anaxagoræ tres — hoc nomine tres alij secundum Diogenem. Primus de Isocra-
tis disciplina ueniens statuarius, Alius cuius meminit Antigo-
nus, Tertius grammaticus Zenodoti discipulus. De Clazome
nio Anaxagora philosopho supradicto Aelianus ait, eum nun
Andocides — quam risisse, sicuti & M. Crassum. Andocides orator Athe
niensis unus è decem, filius Leogori, prognatus Telemacho
Androcleus — Vlißis, ut meminit Hellanicus. Androcleus philosophus Por
phyrij discipulus, cuius ipse Porphyrius mētionem facit in li-
Andromachus — bro quem περὶ ἐμποδὼν τεχνολόγων inscripsit. Andro-
machus è Neapoli Syriæ filius Zonæ, grammaticus docuit
Andromache — Nicomediæ Diocletiani principis tempore. Suidas. Androma-
che Hectoris uxor, quæ a Pyrrho abducta est: deinde Heleno
Andromade — Traiano in matrimonium data. Andromade filia Cephei re
gis & Casiopes, religata apud Ioppem monstro marino, li-
Andronicus philosophus — berata à Perseo Iouis filio. Andronicus Rhodius philoso-
phus Peripateticus, cuius meminit Strabo. M. Popilius An-
Andronicus grammaticus — dronicus grammaticus desidiosior in professione Græca, ex
quo minus idoneus ad tuendam scholam. ex urbe se cumas
contulit, ibiq; in otio uixit, multaq; composuit, uerum adeo
inops atque egens, ut coactus sit præcipuum illud opusculum
annalium elenchorum x v i. millibus nummum cuidam uen-
dere, quos Orbilius nactus redemisse se dicit, uulgariq; nomi-
Andronicus historicus — ne autoris. Tranquillus. Andronicus alius qui res Alexan-
Androdamus — dri scripsit. Androdamus Reginus qui leges condidit Chal
cidensibus qui sunt in Thracia. autor Aristoteles i i. Polit.
Antimachus poëta — Antimachus Colophonius poëta, cū teste Cicerone poëma
quoddam obscurum in auditorio recitaret, atq; omnes præter
Platonem, quod minime illud intelligerent, discessissent, Plato
mihi, inquit, pro omnibus. Nam & poëtis hoc quidem conce-
di potest, oratoribus minime: cum popularis sit illa facultas,
illeq; tantum sit bonus orator qui multitudini placet. hæc Ci-
cero. De eodem Plutarchus in Lysandro. Idem dicere uidetur
quod in quodam poëmate apud Lysandrum postbabitus Nice
rato poëtæ propter obscuritatem, Platone tantum contra sen
tiente, Antimachumq; præferente. Quintilianus item in i x.
In Antimacho grauitas & minime uulgare dicendi genus
laudem habet, sed quamuis ei secundas grammaticorum con-
sensus ferat, & adfectibus & iucunditate, omnino arte deficit,
ut plane appareat quanto sit aliud proximum esse, quanto
Antimachi duo — aliud secundum. Antimachos quoq; alios duos Suidas ponit,
alterum Aegyptium patria Hieropolitanum, alterum poetam
Antiphanes — Melicum cognomento Psecam. Antiphanes Comicus nouæ
Antinous — comœdiæ. Antillus orator. Antinous natione Bithynicus
Adriani libertus mira pulchritudine adolescens, ut eius
adhuc indicat imago in ueterum nummis quam nos uidi-
mus. Huic dilectißimo Adriano templum apud Mantineam
constituit, & ciuitatem sui nominis apud Nilum, ut Pau-
sanias testatur. Hieronymus noster eum Adriani concubi-
num uocat, exclamatq; ei templum constitutum Hierosoly-
Antigenidas — mis apud Caluariæ montem, ubi Christus passus. An-
tigenides Thebanus musicus tibicen Philoxeni discipulus,
Hic primus calciamentis Milesiis lasciuioribus usus fuisse
dicitur: poëta insuper melicus: Suidas. Hic etiam discipu-
lo frigenti ad populum ait, mihi cane & musis. autor
Antisthenes iiii — Cicero in Bruto. Antisthenes Atheniensis Socratis disci-
pulus, præceptor Diogenis, scripsit de Magica. Fuere &
alij tres: unus de schola Heracliti. Alius Ephesius. Tertius

Rhodius historicus. Diogenes. Antisthenes Sybarita no-
bilem uestem elaborauit, in qua uarij dij & terræ erant
depictæ. Hæc quotannis in Laciniæ Iunonis templo suspen-
di miraculi causa solebat, quam à Dionysio Syracusano
Carthaginienses c x x. emerunt. autor Aristoteles de ad-
Antiochi reges & Seleuci — mirando auditu. Antiochos & Seleucos Syriæ reges in
Antiochus Ascalonita — geographia in Syriæ descriptione dixi. Antiochus Asca-
lonita ex uetere Academia dicendi peritißimus, Luculli
præceptor. Cicero uerò Philonem eodem tempore è noua
sectabatur. Frequens propterea inter eos disputatio. Qua-
re Cicero librum edidit contra ueterem academiam, qui
Lucullus inscribitur, ubi dat ei partes ueteris, ipse nouam
tuetur. Plutarchus in Lucullo. Antiochus Syracusanus Hi-
storicus qui scripsit de Italia. citatur sæpe testis à Stra-
Antiochus sophista — bone & Dionysio. Antiochus quem Argæ Ciliciam tu-
lere, doctißimus sophista, securus in figuris, uehemens in
accusationibus: uenustus in defensionibus, in demonstrati-
uis potens. Et in totum, in forensibus sophistica, & in so-
phisticis forensi utebatur oratione. Adfectus scite expreßit.
Questus & miserationes minimum producendo latenti
Antipater dux — sensu includebat. ex Philostrato. Antipater Iolai filius è
Paliura ciuitate Macedoniæ, miles Philippi: deinde inter
Alexandri duces & regni successores, discipulus & ipse
Aristotelis, uir præter scientiam rei militaris literatißi-
mus. Duo epistolarum uolumina reliquit, & historiam
Perdicæ, resque Illyricas. Tutelam gessit Herculis pueri
Alexandri filij. Hic solus è successoribus non sustinuit Alexan
drū deū uocari, rē impiā esse dictitans, uixit annos l x x i x.
Cassandro filio superstite, qui Olympiadem Alexandri ma-
trem necauit. hæc Suidas. Plutarchus uerò sic ait. Antipa-
ter successor Alexandri in regno Macedoniæ, post bel-
lum Atheniensibus illatum legatis ad eum de pace uenien-
tibus: quorum princeps erat Xenocrates, respondit se in
amicitia permansurum, si sibi Demosthenes, & Hyperides
dederentur. Si eius præsidium in Munichiam, hoc est Athena-
rum arcem recepissent. Si denique absumptam in eo bello pe-
cuniam, acceptaq; damna resarcirent. Quibus illi conditioni-
Antipater Sidonius — bus consenserunt. Antipater Sidonius poëta, ut Cicero &
Quintilianus testantur, uersus ex tempore faciebat. Idem, ut
Valerius refert, die suo natali semper febri ægrotabat: quo tan
dem morbo perijt ultima senectute. Floruit Craßi oratoris
Antipater Tyrius — temporibus. Antipater Tyrius philosophus Stoicus, præ-
ceptor Catonis Vticensis, autor Plutarchus in Catone. Alius
Antipater Ascalonita — item Tarsensis philosophus, ut idem autor. Antipater Hero
dis regis pater, Ascalonita, uir maximus, et potētia præditus.
Antipater sophista — de quo in historia Hierosolymitana diximus. Antipater Hie
ropolitanus (Hieropolis enim Asiæ ciuitas est) Sophista nobi-
lis, præceptor filiorum Seueri principis, cuius gesta conscri-
Antiphon Rhamnusius — psit ac magister epistolarum fuit. autor Philostratus. Anti-
phon Rhamnusius orator antiquus Athenis simul & dux
præcepta dicendi tradidit, teste Quintiliano, quo neminem
melius orasse capitis causam cum se ipse defenderet, locu-
plex est autor Thucydides. De hoc item Philostratus in sophi
sticis sis scribit. Antiphontem Rhamnusium dubium laudare
debeā, an uituperare: quòd sæpe duxit exercitum: quòd sæpe
uicit: quòd l x. triremibus plenis nauale Atheniensium au-
xerit: inter eius egregia facta posuerim: contra uerò, quòd
dissoluerit rempublicam Atheniensium, in eamq; tyrannos in-
duxerit, ac cum Lacedemonijs clam quidem ab initio, de-
inde manifesto consenserit, uir quodammodo improbus dici
poterit. Rhetoricam dicunt primum inuenisse: quidam uerò
inuentam excoluisse, atque auxisse. Dulci alioquin pronun-
tiatione, Nestor appellabatur. Extinctus est in Sicilia opera,
ut putatur, Dionysij tyranni, quòd interrogante olim illo, ubi
optimum æs gigneretur, Antiphon Athenis respondit: ex

quo

quo Aristogitonis, & Armodij statuæ constant. Ex hoc Siculos ad libertatem excitare uisus. Deinde quod eius tragœdias quas magis quàm regni potentiam iactabat, solitus esset uituperare. hæc ex Philostrato. Stephanus autem grammaticus ait, quod patria Atheniensis fuit, ex tribu Rhamnusius: uersificator, & sophista. uocabaturq; λογομάγειρος, quasi orationis cocus, & ὀνειροκρίτης id est somniorũ cõiector. de quorum iudicio etiam scripsit. Et Nestor ob orationis dulcedinem. Præceptor autem ipsius nullus, quantum uidere licet, princeps tamen forensis dictionis post Gorgiam habebatur. dicitur & Thucydidis fuisse præceptor.

Antilochus

Antilochus Nestoris ex Eurydice filius, interfectus in bello Troiano à Memnone Auroræ filio, ut tradit Homerus.

Antenor

Antenor consilio Priami in omnibus adhibitus, unà cum Aenea Ilium prodidit, ut ait Dictys Cretensis: demum ad Illiricos & Euganeos populos adnauigauit, ut autores Liuius & Virgilius.

M. Antonius orator

M. Antonius orator, Triumuiri auus, de quo Cicero in Bruto sic refert. M. Antonium & L. Crassum oratores fuisse maximos existimo, & in his primum cum Græcorum gloria Latine dicendi copiam æquatam. Omnia ueniebãt Antonio in mentem, eaq; suo quæque loco, ubi plurimum proficere & ualere possent: ab imperatore equitatus, peditatus, leuis armatura. sic ab illo in maxime opportunis partibus collocabantur. Erat memoria summa, nulla meditationis suspicio, imparatus semper aggredi ad dicendum uidebatur. Verba ipsa non elegantißimo quidem sermone, cum diligenter loquendi laude caruerit: non tamen est admodum inquinate locutus. Non enim tam præclarum est scire Latinè, quàm turpe nescire. Neque tam id mihi oratoris boni, quàm ciuis Romani proprium. In hanc Cicero sententiam qui interfectum deinde eum à factione Mariana commemorat, unà cum pluribus alijs clarißimis ciuibus, quorum capita in rostris pependere.

M. & C. oratoris filii

Huius filij M. & C. Antonij fuere. quorum M. Antonius gratia Cottæ consulis & Cethegi factione in senatu curationem rei frumentariæ nactus, totius oræ maritimæ, & Siciliã, & prouincias omnis depopulatus est: & ad postremum inferens Cretensibus bellum ibi morbo interijt. Hunc Sallustius ait perdundæ pecuniæ genitum, & uacuum curis nisi instantibus: autor Pedianus.

C. Antonius

C. Antonius alter oratoris filius multos nactus in Achaia spoliauerat de exercitu Syllano equitum turmas: illi autem adduxerunt eum in ius ad M. Lucullum, qui ius inter peregrinos dicebat. Hic autem Tribunos appellauit. Hunc etiam Antonium Gellius & Lentulus censores sexennio, quo hæc dicuntur senatu amouerunt: causasq; subscripserunt, quòd socios diripuerat, quòd iudicium recusauerat, quód propter æris alieni magnitudinem prædia mancipauerat, bonaq; sua in potestatem non habuerat. Pedianus. Hunc item Cicero in Verrinis uocat in exercitu Syllano prædonem, in introitu gladiatorem, in uictoria quadrigarium. Nam inter eos fuit honestißimus, qui iussu Syllæ in Circensibus, quos ipse post uictoriam fecit, quadrigas agitauerunt.

C. An. C. F.

Huius filius C. Antonius cum Cicerone consul fuit: eiq; maxime aduersus, ut qui Catilinæ coniurationi fauerct. placatus ab eo demum, rectàq; de republica sentire persuasus est. Postremo post Cæsaris mortem in dissensione ciuili in Bruti potestatem quum in Græciam uenisset: ab eodem traditus est M. Ciceronis filio, in patris ultionem in proscriptione trucidari.

M & L. oratoris Nep.

M. Anto. triũuir

M. Antonio Oratoris filio M. & L. filij fuere. Quorum M. Antonius Triumuir, causa & fax totius belli ciuilis extitit, cum esset tribunus clam ex urbe ad Cæsarem in Galliam profugiendo. Eum quoque mortuum laudando, percussores publice detestando, denique sanguinolentam uestem ostentando, ac testamentum eius quo populum Romanum uiritim ille munerabat recitando: effecit, ut interfectores ob metum ab urbe profugerent. Deinde Mutinam Bruti prouinciam inuadentem, hortante Cicerone, senatus hostem iudicauit: superatusq; ab Hircio & Pansa Coss. ac Cæsare puero, mox triumuiratus fœdere inter eum & Lepidum ac Cæsarem inito, Brutum & Caßium in Macedonia apud Philippos superauit. Quo bello confecto Octauius ualetudinis causa Romam rediit: Antonius in Græciam, Asiamq; profectus, honore quaquauersus ingenti est exceptus. Cum illi oriens, Augusto occidens, Lepido Italia obtigisset, multos per orientem reges, & tetrarchas debellauit. Inter quos Antigonum Iudæorum regem securi percußit, quod antea regum nulli contigit. Captus amore Cleopatræ multa ipsius gratia nefanda admisit, eiq; regna multa concessit in Syria. Fuluiam uxorem statim inito Triumuiratu repudiauit, ac Octauiam Augusti sororem duxit, utramque postremo ob Cleopatram contempsit. Ad bellum Parthicum Ventidium legatum misit: Qui interfecto Pacoro regis filio ab Antonio missus Rom. triumphauit. Inde Cleopatra in Aegyptum remissa, per Armeniam, Arabiamq; profectus copias undique cõtraxit. Cum Phraate Medorum rege prælio congressus, ac uictor eum usque ad Araxem fluuium persecutus est. Dein in Armeniam reuersus, eius regem in triumphum Alexandriam duxit. Repudiata igitur Octauia, causa fuit inter eum & Octauium dissensionis. Quo cum postremo ad Actium nauali prælio congrediens, superatus est: Alexandriamq; confugiens, atque ibidem ab eodem obsessus, gladio sponte incubuit, anno ætatis L V I. Huius uiri illud in primis admirabile dicitur, quòd in otio luxurioßimus, in negotio laboriosißimus fuit. Nec ob res male gestas, aut post uictoriam Octauij quicquam de solita uoluptate remisit. Hæc ex Plutarcho.

L. Antonius Triumuiri frater

L. Antonius Triumuiri frater, apud Perusiam ab Octauio fame obsessus, in deditionẽ cum C C C. alijs uenit: quibus, ut ait Liui. in epitome, Octauius ipse pepercit: ut uerò Tranquillus, omnes ad aram Cæsaris necare crudeliter iußit. M. Antonius, Ianuarius, Honoratus, Augustalis, Misenas uixit annis L. testamento poni iußit. M. Antonius Alexãder patrono indulgentißimo cõficiendũ. Cur. liber liberta. Quæ cor. N.M.S.S.N.N. Ex N.S. Hæc inscriptio Neapoli in domo comitis Matalonæ.

Ant Iulianus Rhetor

Antonius Iulianus Rhetor Romæ perquã fuit honesti atq; humani ingenij: doctrina quoq; ista utiliore ac delectabili, ueterumq; elegantiarũ cura & memoria multa fuit. Ad hæc scripta omnia antiquiora tam curiose spectabat, aut uirtutes pensitabat, aut uitia rimabatur, ut iudicium ab eo factum examußim diceres, Gellius.

Antonius Gniphо grammaticus

Antonius Gnipho ingenuus in Gallia natus, sed expositus & à nutritore suo manumissus: Romæ docuit rhetoricam, & poemata in domo Iulij Cæsaris pueri adhuc: cuius etiam scholam Cicero & clari uiri frequentasse dicuntur. Fuit alioqui miti facilisq; natura: nec unquam aliquid de mercedibus pactus, eoq; plura ex discentium liberalitate consecutus est. uixit annos L. ex Tranquillo.

Antonius Monachus

Antonius monachus, cuius uitam Athanasius præsul Alexandrinus insigni uolumine persecutus est, misit ad diuersa cœnobia epistolas V I I. Aegyptiaco sermone conscriptas, quæ deinde in linguam Græcam conuersæ fuere: quarum præcipua ad Arsenoitas. Βnicuit Constantino & filijs eius imperantibus. Hæc ex Hieronymo. Antonij huius uitam ex Athanasio in Latinum sermonem Euagrius monachus conuertit. Et ipse demum Hieronymus de nouo composuit.

Antonius

Antonius patria Vlyxiponensis diui Francisci socius sanctitate ac miraculis claruit.

Antichristus

Antichristus ex autoritate Bedæ in euangelium Lucæ sic describitur. Nascetur ex tribu Dan secundum uaticinium Iacob. Fiat Dan coluber in uia. Nascetur autem ex utroq; sexu, non tantum ex uirgine, ut est quorundam opinio, e ciuitatibus primum Betsaide, & Corozaym exiet, ut in Euangelio. Væ tibi Betsaida, Væ tibi Corozaym mater erroris. Deinde Hierosolymam

ueniet, sedēq; in tēplo cōstituet, dictitās se Christū esse: ac multa prodigia faciendo Iudæos Christianosq; plurimos in suam sectam conuertet, resistentes uerò aut minime auscultantes, minis, cædibus, ac omni supplicio terrebit: eoq; modo uniuersum orbem peragrabit triennium ac sex menses: quo tempore calamitas hæc nulli æquiparanda fuerit, nec sinet ulterius sæuire Deus, ne & electi in errorem trahantur. Concidet ad extremum in Oliueti monte, unde Christus in coelum ascendit, ut aiunt doctores. Verum Dei prouidentia non deerit. Enoch enim & Helias, ante item triennium & sex menses in orbem, confirmatum animos bonorum, uenient: futurum hoc malum prædicentes, Iudæosq; omnis, quotquot reperientur, in fidem conuertent. Secundum illud, si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquiæ saluæ fiant. Post mortē uerò Antichristi x l. saltem dies ante aduentum Christi dabuntur spatij poenitentiæ, his qui forte aberrauerint. Post illud etiam tempus quando iudicium sit futurum, nobis incertum. Sed de ipsius Antichristi aduentus tempore Apostolus ait, non eum ante uenturum, quàm discessio fiat: hoc est à Romano imperio regnorum omnium defectio: quod profecto adhuc non uenit. Nam licet uidemus illud magna ex parte collapsum, donec tamen Gallorum reges erunt incolumes, ad quos res Romanas tueri pertinet, Romani imperij dignitas non usquequaque peribit. Est & cui placeat ex nostris doctoribus: ad extremum hoc imperium ad unum ex ipsis regibus Gallorum integrum peruenturum, qui rebus feliciter administratis Hierosolymam adibit, ac se in monte Oliueti omni sceptro ac imperio abrogabit. Ex quo secundum supra dicta apostolica uerba statim Antichristus apparebit. Et in hanc quidem sententiam Beda.

Ansanus — Ansanus Romanus martyr, Senensium patronus. uide inter res Senenses.

Anastasius — Anastasius martyr & monachus, Persa genere, tempore Heraclij. Alter item monachus & confessor, Rom. ecclesiæ notarius prius fuerat: deinde coenobio se addixit, quod est prope Nepet. huius meminit Gregorius i i i. dialogorum.

Anniceris — Anniceris Cyrenæus nobilis equorum agitator, artem Platoni ostentaturus, ante academiam currus iunxit: sæpeq; eundem cursum, ijsdem uestigijs, nihil aberrando repetijt. Quod cæteris admirantibus, Plato rem nulla laude dignam ostendit: propterea quod rei minimæ & nihil profuturæ animo nimium intentus maiores artis curas præuerteret, autor Aelianus de uar. histo.

Antiphilus — Antiphilus Aegyptius pictor, Ctesidemi discipulus, Alexandrum, & Philippum pinxit: Hippolytum tauro emisso expauescentem: In Pompeia Cadmum & Europen. Plinius.

Antidotus — Antidotus pictor Euphranoris discipulus, cuius opera extabant Athenis laudata; ipse diligentior quàm numerosior, & in coloribus seuerus, maxime claruit discipulo Nicia Atheniēsi. Plinius.

Anselmus Cantuariensis — Anselmus præsul Cantuariensis Normandus genere, ac monachus apud Anglos, magna doctrinæ fama temporibus Paschalis i i. Pont. & Henrici i i i. Imperatoris, circa salut. annos M. L V I I I. Scripsit libros de meditatiōe, Cur Deus homo: De libero arbitrio: de similitudinibus: de cruce: de Iob.

Anselmus Lucensis — Anselmus itē alter eodem ferè tēpore præsul Lucensis, autor ut Matildis Comitissa, quæ tunc Lucæ dominabatur, coenobium S. Benedicti apud Mantuam ædificaret: ubi & ipse primo sepultus, deinde Mantuam translatus fuit. uterque Anselmus inter sanctos relatus.

Apelles — Apelles Cous pictor Olimp. c x i i. facile omnes superauit: uoluminibus æditis, quæ doctrinam eam continerent. Aliorum opera solebat laudare: uerum unam deesse Venerem, quam Græci χάριτα uocant, dicebat. Protogenem etiam admirari solebat tanquam parem famæ suæ, uerum una tantum re inferiorem, quod ille de tabula manum nesciret tollere, memorabili præcepto, nocere sæpe nimiam diligentiam. Acceptus fuit in primis Alexandro magno, à quo tantum uoluit pingi: Opera eius innumera: sed præcipua duæ Veneres prædicantur. altera è mari egrediens. altera Cois imperfecta, quam nullus postea ausus fuit perficere. Dicitur proponere solitus opera in pergula, ipse post latens iudicia prætereuntium explorans: ex quo sutoris illa reprehensio crepidæ fuit, & postera die de crure iudicanti Apelles indignatus: noli, inquit, supra crepidam: Nota & cum Protogene, qui Rhodi uiuebat, illa linearum contentio, quam tabulam plures se uidisse testantur. Plinius.

Hæreticus Apelles — Apelles alter à sectatoribus Marcionis: de cuius hæresi Rhodo sic scribit: Senex habuit nobiscum sermonem, in quo multa perperam dicere uidebatur. Fidei in primis non discutiendam rationem, sed in eo quod quisque crederet permanere oportere. Christi crucem omnibus profuturam, modo bene uiuant. Prophesias non recipiebat, quod pugnantia loquerentur, & sibi inuicem aduersarentur. Principium de Deo sicuti & nos dicebat: quem cum interrogarem causam, Quomodo æternum principium aut quando, se nescire respondit, quomodo unigenitus Dei filius esset, sed sibi sic uideri. Tunc ego risi eum qui se doctorem fateretur eorum quæ ignoraret, ex Eusebio libro v.

M. Apitius — M. Apitius altissimus nepotum gurges Plinio uocatur, libros, ut ait Suidas, de gula conscripsit, pro qua multas absumpsit opes. Cum audisset in Africa cancros marinos maiores nasci, pro quibus antea multa in Gallia impenderat, illuc adnauigauit. Cumq; falsum esse quod audierat in itinere accepisset, nauis gubernatorem uertere cursum retro iussit, execratus prouinciam & incolas.

Appianus Alexand. — Appianus Alexādrinus x x i i. libros historiæ Romanæ composuit: quorum nouem tantum ad nos peruenere, conuersi à P. Candido, qui minister Nicolai Pont. v. ab epistolis fuit. Primus Libycus inscribitur de i i. bello Punico tractans, i i. Parthicus, i i i. Syrus bellum uidelicet cum Antiocho, i i i i. Mithridaticus. de ciuili quoq; bello Cæsaris & Pompeij libros v. de bello Illyrico librum unum, de Celtico item. Fuisse Adriani temporibus ipsemet in Syriaco testatur his uerbis. Hierosolymam Adrianus iterum ætate nostra subuertit. Sed & gesta Imperatorum scripsisse in fine Illyrici etiam demonstrat.

Apion grammaticus — Apion Alexandrinus grammaticus, ut autem scribitur Heliconio Cretensis Plistonici filius, audijt Euphranorem iam senem. Fuitq; Didymi magni alumnus. Docuit Romæ Tiberij & Claudij temporibus, successor Theonis grammatici, æqualis Dionysio Halicarnasseo. scripsit Annales: præterea complura. Hunc cymbalum mundi Tyberius appellare solebat. Tanta uir arrogantia fuit, ut donare se immortalitate diceret illum, cui opera sua dedicasset, uti Plinius refert. Hunc insuper cum Philone Iudeo contendisse, cum legatione uterque apud Claudium uteretur, diximus in Philone.

Apollinares duo — Apollinares duo, pater & filius, è Laodicea Syriæ urbe oriundi, doctissimi uiri fuere. Pater presbyter, filius lector: Ambo doctores eloquentiæ. Pater grammaticus: filius Rhetor. Pater cū esset Alexandrinus genere & prius Beryti docuisset: postea Laodiceam ueniens duxit uxorem: ex qua filium suscepit Apollinarem.

Apollinaris iunior — Qui cum exerceretur cum Epiphanio sophista, homine minime Christiano: eius consuetudine à Theodoro præside Laodicensi iussus abstinere, nequaquam obtemperauit. Quapropter à Georgio Theodori successore commercio Christianorum interdictus, ob indignationem statim in hæresim erupit, cuius ipse princeps fuit. Nam primum quidem dicebat animam à Deo, uerbo, facto homine, nō assumptā: deinde quasi corrigentes se ipsos adiecerunt: animam quidem assumptam, quæ tamen non haberet mentem, sed Deum uerbum esse pro mente. Hæc Socrates in historia. De eodem Sozomenus sic ait: Apollinaris Syrus omni scientia instructus, & Gregorius, et Basilius Cappadoces, prohibiti à Iuliano principe

cipe uti Christiani Græcorum studijs & disciplinis erudiri. Tunc Apollinaris cum esset doctus & ingeniosus, ad imitationem Homeri Hebræorum antiquitatem heroico carmine scripsit usq; ad imperiũ Saul x x i i i i. libris, unicuiq; libro literæ nomen ponendo, uti in Homero legitur. Imitatus præterea Menandri soccum, itemq; Euripidis cothurnum, ac Pindari lyram, argumenta è sacris sumpsit libris: omnes Encyclias lectiones breui tempore composuit, quæ opera uetustis inferiora nulla in re præter opinionem habebantur. Scripsit & ad Iulianum principem contra populos paganos, quem librum pro ueritate inscripsit. Hieronymus uerò de eodem sic scripsit. Apollinaris Laodicensis Syriæ Præsul patre presbytero, magis grammaticis in adolescentia operam dedit. Deinde in sacros libros innumerabiles cõmentarios scribens, excessit sub Theodosio: extant eius aduersus Porphyrium, x x x. li. qui maxime probantur. Idem quoque Hieronymus alibi. Apollinaris contra Porphyrium egregia conscripsit uolumina, probo laborem uiri, licet fatuum eius dogma in plerisq; contemnam.

Apollinaris Præsul Hierapol.

Apollinaris alius Præsul Hieropolitanus, sub M. Antonino Imp. emicuit, cui nobilem librum de fide Christianorum dicauit. Extant & eius v. aduersus gentes libri, & de ueritate duo, & contra Cataphrygas qui tunc primum cũ Prisca & Maximilla insaniebant, uaticinantes Montano autore: ex Hieronymo & Eusebio libro v i.

Aur. Apollin.

Aur. Apollinaris scripsit Cari principis gesta uersibus iambicis, ut testatur Vopiscus.

Apollinaris martyr

Apollinaris item martyr sub Vespasiano Præsul Rauennas, eò à Petro apostolo missus, cuius erat discipulus, natione Romanus, post multa prodigia ex eo uisa iam senex interfectus est.

Apollodorus grammaticus

Apollodorus Atheniensis grammaticus Asclepiadis filius, discipulus Panætij Rhodij philosophi, & Aristarchi grammatici, primus qui genus metri Triambicum cœperit, ut Suidas testatur. Scripsit quoq; historiam Atheniensem l. x x x. annorum, usq; ad reditum Heraclidarum. Diodorus.

Apollodorus poeta

Apollodorus alter Atheniensis poëta Comicus, tẽpore quo & Menãder fuit. Fabulas ipsius nõnullas commemorat Suidas. Apollodorus Tarsensis poëta Tragicus. Cuius itẽ tragœdias idem recenset autor.

Apollo. Perg.

Apollodorus Pergamenus, Cæsaris Augusti præceptor & familiaris. Scripsit de arte Rhetorica, & Apollodoream sectam introduxit. Strabo.

Apollonius Rhodius

Apollonius Rhodius, quod in Rhodo agitaret: Alexandriæ autem natus, Callimachi discipulus, æqualis Eratosthenis grammatici. Cuius etiã successor fuit in præfectura bibliothecæ apud Ptolemæum Euergetem. Scripsit Argonautica uersu hexametro. Suidas.

Apoll gram.

Apollonius Alexandrinus, cognominatus Dyscolus, pater Herodiani grammatici, nobilis & ipse grammaticus, filiumq; erudijt. Scripsit de compositione partium orationis, & alia complura in arte grammatica. Apollonius Aphrodiseus historicus: scripsit res Carias, de Trallibus, de Orpheo eiusq; mysterijs.

Apollonius Molo

Apollonius Molo Rhodius præceptor Ciceronis, Romæ docuit, quò legatus uenerat de præmij Rhodiorum dictatore Sulla. Orator unus in causis scriptorq; præstantißimus, & in adnotandis animaduertendisq; uitijs & instituendo docendoq; præstantißimus, ut ait Cicero in Bruto.

Apol. Alabandensis

Apollonius Alabandensis: Alabanda enim oppidum est minoris Asiæ, dicendi magister cum mercede doceret, tamen non patiebatur eos quos iudicabat non oratores euadere, operam apud se perdere, dimittebatq;: quemq; ad quancunque artem putaret esse aptum, ad eam impellere atque adhortari solebat. Cicero in primo de oratore.

Apollonius Nysseus

Apollonius Nysseus Panætij Stoici familiaris. Strabo.

Apol. Eroph.

Apollonius Erophylus appellatus, quòd Erophili discipulus fuit. scripsit de unguentis: autor Athenæus. In Plinio autem Apollodorus scribitur.

Apol. Astrol.

Apollonius Astrologus, qui inter cætera de Conicis figuris nobilem edidit tractatum, qui cernitur in bibliotheca Vaticana.

Apol. Sena.

Apollonius Senator Romanus sub Commodo & Seuero principibus, proditus quòd Christianus esset, uti rationem suæ fidei redderet nobilem super hoc librum composuit, quem in senatu recitauit, securi nihilominus percussus, quod huiuscemodi hominibus qui ante eos adducerentur ex lege decreuerant minime parcendum, nisi deserta fide. Ex Hieronymo.

Apol. i i. sophistæ

Philostratus duos ponit inter Sophistas Apollonios, Naucraticam unum, alterum Atheniensem. Qui ambo M. Antonini principis tempore concurrentes docuere Athenis Apollonij Tyanei uitam multi composuere, sed præcipue Damis eius peregrinationis comes, à quibus Philostratus mutuatus v i i i. uoluminibus interpolauit, ex quo & ego præcipua quum multa superuacua sint breuiter apposui.

Apollonius Tyaneus

Apollonius è Tyana fuit ciuitate Græca in Cappadociæ finibus, arte olim nauta. Dicebatur Iouis filius, familiarisq; Aesculapij, ante omnis pulcherrimus ac sanctißimus. A coitu, uino, & carnibus abstinebat, solis uestibus linteis amiciebatur, comam nutriebat, in templis & cum sacerdotibus plerunque uersabatur. Præuidit Cilicem quendam lasciuum hominem tertia die interemptum iri, atque ita contigit. Quinquennium integrum siluit. Oriente sole sacra quædam in occulto dijs faciebat, solis quatuor discipulis suis illa cõmunicans. Aiebat oportere qui rectè philosophantur adueniente aurora cum dijs uersari: præcedente autem de dijs loqui, reliquum uerò tempus humanis rebus sermonibusq; impendere. Se quoq; consultore Deo, & duce dæmone singula facere profitebatur, scireq; omnium linguas absq; doctrina, & cogitationes hominum introspicere, futura præuidere ac præterita diuinitus. Arabes adsumpto in cibo draconum corde uel hepate, ab auibus non secus atq; ab oraculis auguria captant: quod & Apollonius illic est adsecutus, qui etiam somnia rectè interpretabatur, & portenta declarabat. Damnauit sacrificium animalium, thure sacrificabat, orabatq; solem ut concederet, uiros bonos agnosceret, improbos uerò neq; agnosceret, neq; agnosceretur ab illis. Precabatur itẽ & sic deos, Concedite mihi pauca habere, & nullius indigere. Dicebat etiam eos qui nulla libidine tanguntur, posse tamen ardenter amare, quod in Eunuchis sit manifestum. Sapienti maius periculum imminere ab inuidia, quàm uel nauiganti à tẽpestate, uel præliandi ab hostibus. Turpiusq; esse pecuniæ studere, quàm uentri, uel luxuriæ. Nam pecuniam ad hæc aliaq; uitia expeti. In monte Caucaso noctu ad lunæ lumen cognouit phantasma Lamiæ, quod nunc apparebat sub uarijs figuris, nũc euanescebat: obiurgauit ipsum, & prorsus euanuit.

Bardasanes

Scribitur & eius mora cum Bardasane Babyloniæ rege, à quo maxime honoratus, insuper & comitibus & uiatico usq; in Indiam adiutus: quam ubi attigit, de Elephantorum natura hæc scribit.

De Elephãtis

Elephantus est iustißimus, equitatur regiturq; à puero, mansuetior fit homini quàm canis, & magis cum eo ludit: scribit, ad tibiam artificiose tripudiat: prudentia consilioq; secundus est ab homine, & ipse quoq; habet sapientiam ac mentem. Nam si qui uulnerentur, alius Elephantus medetur aloës lacrymas infundens uulneri: uiuit annos, ut compertum est, plures quàm quadringentos.

Oxidrachi

Apud Indos quidam sapientes & sancti appellantur Oxidrachi, qui urbem suam ab hostibus, non manibus sed oratione defendunt. Iupiter enim ab eis obsecratus, hostes tonitruis & fulminibus arcet. Narratur deinde Apollonius à Phraete rege Indorum humaniter exceptus, conuiuioq; adhibitus, ubi ambo oleribus tantum pasti, reliqui conuiuæ sumptuosis uenationum cibis. Nam rex ipse & uino & carnibus etiam abstinebat. Deinde cum maximum post cœnam tripudium fieret, Damis scribit Apollonium audisse à rege, quòd Indi sapientes putant usu musicæ induci somnum quietum, somniaq; iucunda. Vinum insomnia facit inquieta, mentem in uigilia caliginosam, & sæpe ocu-

los conuenientes: aquæ autem potor semper est sobrius, sui compos, uigil, quietus dormit, dormiens uaticinatur. Mens non suffocata uino quecunque in somno præsagit, facile discernit & colligit: unde somniorum interpretes sola matutina somnia interpretatione digna existimant. Anfiraus summus uates iussit sacerdotes, qui responsa clara accipere & syncere reddere uellent, integrum diem à cibo, à uino autem triduo

Iarchas

abstinere. Post hæc congressus cum Iarcha philosopho Indo est, ad quem cum literis commendatitijs peruenit. Hic enim Indorum sapiētum princeps, diuinitus Apollonio nomen eius, parentes, mores, & quæcunque ipsi contigerant dixit, perinde ac si omnibus interfuisset. Item eos sapientes qui secum agerent meridie se lauare: postea adorare Deum, cantu choream facientes, & interim baculis terram percutere, quæ instar marini fluctus sese in tumulum attollebat, postea residebat: peractis sacris disputare consueuisse. Dicebat præterea se tum cæteros qui boni essent deos esse, coliq; à se ac suis opinionem Pythagoræ de circuitu animarum, quam ipsi didicerunt à Pythagora, & Aegyptijs tradiderunt. Bragmanas à carnibus abstinere. Auum suum philosophum annos centum ac triginta uixisse. Aiunt Indi præter quatuor elementa esse naturam quintam, Aetherem scilicet, Deorum generationem: quæ enim ex aëre trahuntur, mortalia esse: quæ ex æthere, immortalia & diuina. Et ab initio cuncta mundi membra simul facta fuisse: esse enim animal cum animalia cuncta producat: & sicut quoduis aliud animal, ita mundum simul totum non per partes natum fuisse: maris & fœminæ uicem gerere, & amore partium suarum mutuo constare: partes mundi propter mentem quæ illi inest, in se inuicem conuenire: regi autem mundum non una manu, sed multis: primam perfectissimamq; mundi sedem Deo attribui, huius animalis genitori: cæteras uerò dijs, qui eius partes gubernant. Damis refert, sapientes illos, se præsente claudum quēdam, cæcum alium, rursus mancum alium prodigiose curasse, & consuluisse, ut à uino generaturi homines abstinerent, itemq; pueri. Nam uinosus gignit insanos, & uinum in pueritia gignit insaniam. Aiunt qui oua noctuæ mediocriter elixata comederit, odio uinum habebit. Apollonius composuit libros de Astrologica diuinatione quatuor, scripsit etiam quæ sacra & quomodo dijs singulis acceptissima sint. Addit Damis Iarcham septem annulos Apollonio dedisse stellarum septem nominibus cognominatos, quorum singulos singulis diebus gestabat iuxta dierum nomina illos distinguens. Inquit Iarchas, uidetur mihi, uirum qui præscire futura uoluerit, castè, sanctè dispositum esse oportere, ita ut nullius sordis macula animam eius inquinet, nullasq; delictorum cicatrices menti impressas gerat. Addit medicinam à diuinatione exordium habuisse: nam Aesculapium ex patris Apollinis uaticinijs mortis proficua remedia cōposuisse. Dicit

Pāthura lapis

apud Indos esse lapillum Pantauram ignis instar micantem, sub terra passus quatuor nascentem: tantum uerò spiritus inesse, ut intumescat, & plerumq; scindatur terra ubi eiusmodi lapis concipitur: hic ita lapides attrahit, sicuti magnes ferrum. Laudans Iarchas Apollonium inquit, mirari nemo debet si diuinandi scientiam consecutus es, cum tantum ætheris in ani-

Tantali fons

mo gerat. Post hæc Apollonius, cum de Tantali fonte bibisset reuersus ad proprias sedes. Erat enim iuxta Iarcham Tantali statua, phialam propinās plenam continuo liquore, de qua bibentes ad philosophiam simul & ad amicitiam inuitabantur. Cumq; morbus grauiter Ephesum inuasisset, rogatus ab eis edem gessit, quod olim Pythagoras apud Thurios Metapontinosq; fecisse perhibetur. Duxit turbam ad theatrum, ubi pro malis depellendis sacrificia fieri consueuerunt: ibi senem quendam mendicanti similem inuentum, Ephesijs inquit, cædite lapidibus hunc deorum inimicum, non'ne uidetis huic oculos igne plenos esse? Quo uisu cognouerunt Ephesij dæmonem esse, ac lapidibus obruerunt: deinde iubente eo detexerunt: euanuerat hominis imago, & grande corpus canis conspiciebatur: sic Ephesij morbo liberati sunt. Post hæc ad tumulum Achillis obsecrauit Achillis numen, ut sibi antiquā eius imaginem demonstraret: parumper tumulus intremuit & iuuenis quidam apparuit, primo statura cubitorum quinque, paulopost duodecim, pulchrior quàm dici possit. Interrogauit quinque, friuola nimium, ad grammaticos & historicos pertinentia. Videns adolescentem nimis lasciuientem, ridentemq; sine causa nimium & secum ipso, sequentem atq; cantantem, cognouit eum à dæmone occupatum esse, compulit dæmonem corpus eius relinquere, quo discedente in rei huius signum statua quedam proxima cecidit. Item cum uideret Athenienses in theatro, inter Orphei carmina theologiamq;, ad sonitum tibiæ saltantes, redarguit lasciuum mollemq; saltum: confirmauit autem carmina grauiusq; tripudium. Apollonius & Damis scribunt, quòd Menippus Demetrij Cynici discipulus, adolescens formosissimus, cum Co- Menippus

rintho Cenchreas proficisceretur, obuiam habuit quandam imaginē puellæ peregrinæ speciosæ diuitis, quæ aiebat se esse illius amore accensam: inuitauit ut ad eius domum diuerteret in suburbanum: ille amore captus sæpe illic se illi commiscuit, ac de ineundo matrimonio cogitabant: habebat domum regio ornatu apparatam. Apollonius eum in ea domo singula considerauisset, exclamauit illam esse quandā ex numero Lamiarum, quas aliqui laruas, aliqui lemures appellant: quæ De Lamiis

sunt ad uenerem pronæ, & humanas carnes uehementer expetunt, uenereorumq; cupidine alliciunt eos, quos cupiunt postea deuorare. Preciosa autem illa domus ornamenta, mensas, epulas, pincernas, inquit esse tanquam hortos illos Tantali, qui sicut ab Homero scribitur, apparent aliquid esse cum non sint: omnia enim illa uanas imagines esse. Iussu Apollonij omnis illa subito euanuerunt, & illa confessa est se esse Lamiam, Lamiasq; consueuisse pulchris adolescentū corporibus uesci, cum ad summam sanguinis abundantiam peruenissent. Hæc in media Græcia facta palàm tanquam certa à plurimis habentur. Cum Nero philosophos exterminasset, Apollonius ait, homo deorum ludibrium est, iuxta Platonis sententiam. Hominum uerò ludibrium est rex impudicus. Nihil sine dijs sumus, itaque orandum ut nobis duces sint. Nihil est tam terribile, ut sapientem terrere possit. His qui ueram sapientiam modestiamq; attigerunt, omnia quæ à dijs mittuntur prospere succedunt. Sapientia mea ex diuino afflatu prouenit. Dij non semper in eodem permanent loco, sed nunc ad Aethiopas, nunc ad Athon, nunc ad Olympidum proficiscuntur. Cum per syngrapham accusatus esset, quod Neroni detraxisset, & prætor syngrapham lecturus acciperet, nulla reperit uestigia literarum. Idem sub Domitiano illi contigit. Puella quædam Romæ Puella reuixit

mori uisa est, quæ habitabat in domo consuli uicina, efferentibus eam præcepit Apollonius deponere feretrum: attrectans igitur puellā, illiq; admurmurans, ab ea quæ uidebatur morte ipsam reuocauit: quæ statim etiam loqui incipiens in paternam domum rediit, sicut Alceste quondam in uitam restituta. Vtrum autem scintillam animæ in ipsa inuenerit, quæ ministros medicosq; latuerat: siue decidens forte pluuia disperatā & pene iam extinctam animā calefaciens in unum congregauerit, difficile coniectu est, non mihi solū, uerum etiam his qui uidendo interfuerunt: id autem satis constat dum funus efferretur, forte pluisse. Apollonius in epistola ad Indos quadam (multas enim ad eos misit) inquit, Oceanus à spiritibus sub Ratio fluxus

aqua existentibus impulsus ex multis hiatibus, qui partim sub Oceani

ipso, partim in terra circa ipsum sunt, ad exteriora diffunditur, ac rursus retrocedit, postquā uelut anhelās is quē diximus spiritus resedit. Huic opinioni fidem facit, id quod apud Gades

ægrot

ægrotantibus contingit. Nam quo tempore excrescens aqua regionem inundat animæ morientes non deferunt, quod profecto non eueniret, nisi spiritus ipse in terram secederet. Apollonius socius consciusq; fuit coniurationis in Neronem qua profligatus fuit.

Contra Neronem

Noscebat autem futura non incantationibus utens, sed ex his coniectans quæ sibi dij immortales ostendebant. Quondam nauigium satis idoneum nactus cum Leucadem tenuisset, Achaiam iturus, descendamus inquit, ex hac naui: illa uerò quanquam tunc quieta paulò pòst submersa est. In Aegypto autem existens noscebat quæ eo tempore fierent Romæ in exercitu contra Vitellium Imperatorem.

Pro Vespasiano

Apud Vespasianum in honore fuit, quem ita adhortabatur: Vespasiane quæ ad imperium attinent tanquam rex administra: quæ autem ad corpus, tanquam priuatus. Munera deinde ab eo oblata renuit dicens, auaris hominibus, qui harum rerum indigent, esse tribuenda. Videns leonem cum hominibus mansuete uersantem, & ad pedes suos procumbentem ait, in eo animam Amasis regis esse: tunc leo rugijt, fuditq; lacrymas. Idem Athenis ignotis dijs aras constitutas esse nouit diuinitus, & dixit quicquid Timasioni Aegyptio à nouerca contigisset. Peragrauit deinde uersus occidentem ad gymnosophistas Aethiopum philosophos.

Thespetion gymnosoph.

Illic Thespetion gymnosophistarum dux senior præcepit arbori ulmo, ut Apollonium salutaret, illa salutauit distincta quidem uoce, sed tenui & fœminea. Gymnosophistæ à carnibus & libidine abstinent, meridie sacris incumbunt. Thespetion inquit, Frugalitas, sapientiæ ueritatisq; magistra est, uictus labore manuum comparandus. Apollonius ait Indos acutiores esse Aethiopibus,

Indi sapientiores Aethiopibus

quia in aëre puriore degant: ueriora etiam de natura & dijs opinari, quòd propius deos & principia substantiæ calidæ, atq; animantia generantis habitarent. Addit Socratem diuinum fuisse, neq; aliam ob causam per bestias arboresq; iurare, nisi ne per deos ipsos iuraret. Dijs obsistere, insania est: male fortunata apud homines apparet iustitia: ab Ioue enim & fatis ordinata, ut hominibus non offeratur iniuria, nusquam ne quis sibijpsi iniuriaretur prouidit. Extat Apollonij epistola, qua dæmonem satyrum in Aethiopia se mansuefecisse narrat: mansuefecit autem, ut narrat Damis, uini potu, quum contumeliose lasciuire soleret in fœminas.

Titi modestia

Interea Titus captis Hierosolymis omnia circum loca cadaueribus compleuerat: à finitimis autem gentibus ob uictoriam coronam offerentibus respuit, dictitans se tali honore indignum: non enim se esse talium operum autorem, sed Deo iracundiam contra Iudeos demonstranti suas manus præbuisse. Apollonius hortum considerans, diuinitus cognouit in eo thesaurum absconditum. Quumq; lis inter agri dominum & thesauri repertorem esset, ait ei dandum qui melius uti sciret. Item adolescentem uidens rabie furentem, cognouit quis esset rabiosus canis, qui eum læserat: canis ille iussu eius lambens uulnus curauit adolescentem, canem uerò natatu fluminis curauit, medicamentum nanq; rabiei est aqua, si eam attingere rabiosus audeat.

Rabiosi med.

Item præuidit qua morte Titus moriturus foret. Quum autem Domitiano qui omnes philosophos eiecerat suspectus esset,

Contra Domitianum

atque in compedibus ab eo uinctus interrogaretur, quo modo crus compedes sustineret, respondit, nescio: mens enim alijs intenta est, quæ aut non dolebit, aut dolorem sedabit: cogitat autem nunc mens hoc ipsum non cogitare talia: Animam capere nequaquam poteris, quin etiam neque corpus, quoniam tibi fatorum ordine non subijcior: atque hæc dicens e prætorio disparuit: solebat enim pedes diuinitus soluere compedibus. Ritu etiam Pythagoreorum, atq;

Bragmanes

Bragmanum linteis amiciebatur, & calciamenta ex arborum corticibus gestabat, dicebatq;, ab omni uenere abstinere me iuuat, & hoc ipsum amo nihil amare. Quod autem sit hominibus cum Deo quædam affinitas, per quam solus ex omnibus animalibus Deũ cognoscit, & de propria natura philosophatur, & diuinæ uocis est particeps, formaq; Deo similis est, & à Deo uirtutes habet, per quas Deo proximus redditur, Apollo nos docuit. Leuibus tenuibusq; cibarijs uescor, quæ mihi longe sunt iucundiora, quàm lautæ & apertissimæ aliorum dapes, atq; hoc admirabilem quandam & arcanam perspicacitatem sensibus tribuit, nec turbidum quicquam aut obscurũ circa ipsos manere patitur, facitq; ut tanquam in speculi claritate cũcta perspiciam, tam etiam facta quàm futura. Præcipiebat insuper ne simus de consilij deorum curiosi. Dum Romæ Domitianus occideretur: ipse autem Ephesi meridie disputaret, rem totam quasi ante oculos positam conspexit, multisq; narrauit.

De obitu Apollonii

De Apollonij ætate & morte Damis nihil scripsit: quidam octogesimum, alij nonagesimum, plerique centesimum ætatis annum excessisse perhibent, non minus quàm in iuuenta ualidum & formosum. Traditur à quibusdam ipsum Ephesi decessisse. Alij in Lyndo mortuum asserunt, cum Palladis templum ingressus, repente ex hominum conspectu disparuisset. Alij in Creta cum esset in templo conclusus sponte patefactis foribus exiisse, & iterum intrasse, & illinc ascendisse in cœlum: auditamq; esse uocem quasi cantantium uirginum: ueni de terra, ueni in cœlũ, ascende sicut inde in terrã descendisti. Adolescens quidam post Apollonij mortem dormiens primum, deinde etiam experrectus uidit, audiuitq; Apollonium de anima ita dicentem: immortalis est anima, non humana res sed à diuina prouidentia profecta: ipsa igitur post corruptum corpus tanquam uelox equus uinculis solutus facile huc atque illuc discurrens miscetur leui aëri, grauem molestamq; seruitutem exuta. Ipse uerò omnium sermonibus tanquam Deus colitur, & sacra Tyana regijs illum honoribus prosequitur. Cupiebat autem coram nullis testibus mori, adeo persuadendi cupidus erat se semper esse uicturum. Sic igitur existimandum uiros bonos Dei particulam quandam habere, mundum autem qui opifici Deo adiacet, omnia quæ in cœlo, terra, mari sunt existimare debemus: cuius etiam homines præter fortunæ rationem sunt participes. Est autem & in bono uiro mundus quidam, sapientiæ mensuram non excedens. Verum huiusmodi figurã inordinatæ animæ furiosius attingẽtes, omnia perturbãt. Hepar, in quo uaticinij sedẽ esse dicũt eius artis periti, ex nõ puro sanguine constat: totũ enim sincerũ puriũq; sanguinẽ cõtinet cor, eũq; per uenas in uniuersum corpus diffundit. Bilẽ autẽ in hepate iacentẽ iracundia excitat, timor autẽ in concauas hepatis partes eandẽ subducit: quod si quis ipsam irritauerit adeo efferuet, ut suo uase cõtineri non ualẽs supino hepati superfundatur, atq; ita partes omnes hepatis occupet, quæ antea syncerae fuerũt & aliquid portẽdere idoneæ. In animalibus uerò quæ timore terrefiũt, subsidens bilis simul contrahit quicquid leuibus hepatis partibus luminis inerat: tunc enim introrsum cedit purioris sanguinis pars, qua hepar illustrabatur, cũ natura pelliculã, quæ circa ipsum est prætendat, & qui turbulẽtus inest sanguis supernatet.

Aphrodisius

Aphrodisius præsul Bituricensis Petri discipulus genere Aegyptius, iacet apud Bituriges.

Aphthonius

Aphthonius Sophista scripsit προγυμνάσματα, id est, præexercitationes in Rhetorica. Itẽ in artẽ Hermogenis, cuius liber adhuc extat.

Apsines

Apsines Gadareus sophista, ni fallor, primũ Smyrnæ ab Heraclide Lycio, deinde Nicomediæ à Basilio eruditus: postremo Romæ docuit Maximiani tempore, à quo ad consulatũ usq; prouectus est, ut ait Suidas. Eius extant hodie scripta quędã in Rhetorica. Alterũ Apsinẽ sophistã Philostratus inter amicos suos connumerat.

Apsyrtus

Apsyrtus Proconnesius è Nicomedia oriundus militauit sub Constantino Imp. circa Istrum. Scripsit ἱππιατρικόν, id est de cura equorum: sed & Cimon Atheniensis ἱπποσκοπικόν, id est de equorum consideratione. Suidas.

L. Apuleius

L. Apuleius Trib. Pl. diem dixit Camillo, ex quo ille in exilium Ardeam abijt. Liuius.

Apuleius Saturninus

L. Apuleius Saturn

Saturninus Trib. Pleb. seditiosus, ut gratiam tribunorum militum pararet, legem tulit, ut ueteranis centena agri iugera in Africa diuiderentur. Et intercedentem Bebium collegam facta per populum lapidatione submouit. Glauciæ Prætori, quòd is eo die quo ipse concionem habebat, insiliendo potestatem populi aduocasset, sellam concidit. De quo uide Cæcilium plura scribentem. Liuius autem in Epitome sic ait. Apuleius Saturninus adiuuante C. Mario, & per multas occasiones à Numio competitore Trib. Pl. per uim creatus, non minus uiolenter tribunatum quàm petierat, gessit: & cum legem agrariam per uim tulisset, Metello Numidico quòd in causa minime iurasset, diem dixit: qui cum à bonis ciuibus defenderetur, ne causa malorum certamen esset, uoluntarium in exilium Rhodum profectus est. Ibiq; legendo & audiendo magnos uiros aduocabat. Idem C. Memium candidatum quòd actionibus suis aduersarium timeret interemit. Quibus rebus concitato plurimum senatu, oppressus armis cum Glaucia prætore, & alijs eiusdem factionis socijs interfectus est. Q. Metellus ab exilio ingenti fauore reductus

Apuleius philosophus

L. Apuleius philosophus Platonicus è Medaura Africæ oppido, patrem habuit Theseum, matrem Saluiam, ut ipsemet in Metamorphoseos libris testatur, Athenis liberales artes adsecutus, Platonis decreta sibi proposuit ante omnia sectanda. Omnigenæ uir eloquentiæ & diuersam ab antiquis ingressus uiam, nouum dicendi genus adsumpsit. In uerbis enim nouus, in sententijs creber, in translationibus audax, in inuentione acutus, in elocutione uarius, ut in ipsius operibus licet deprehendere. Nam libros XI. Metamorphoseos scripsit de Asino aureo, Lucianum imitatus sophistam, qui Græce simili ferè argumento scripserat. Ob eam rem fabulam hanc Græcanicam uocat. In qua fingit sese ingenij fortunæq; periclitandæ gratia cum aliò tum in Thessaliam profectum. Ibiq; à saga, dum in auem cuperet, in asinum esse immutatum, pristinum tamen sensum retinentem. Multa quoque se passum, multa per ærumnas & labores didicisse, ut planè hoc commento mores humanos uariosq; euentus, quis possit ex ea fabulæ lectione perspicere. quin obiter anum quandam solatricem puellæ captiuæ referentem inducit: quam qui nosse melius cupit, Fulgentium super hoc ipso figmento quæ enarrauerit inuestiget. Denique post uarios labores, lunæ auxiliatricis ope, ut ipse ait rosis de manu Aegyptij sacerdotis acceptis ac deuoratis, homini est restitutus priori, & religionibus magnis initiatus. Deinde Floridorum libri IIII. quod florum modo uarietate doctrinæ, multiplicíq; eorum cognitione delectent: uersantur enim in genere demonstratiuo. Orationes continent ad Africæ Procos. habitas. Duos item libros in Apologiam magicæ: fuerat enim à Sicinio Aemyliano cum alijs tum magicæ criminibus accusatus coram Claudio Maximo Africæ Procos. De Deo Socratis librum unum, in quo Platonis theologiam collaudat, postremo Deum hunc quem ille uti consiliarium audire uidebatur, tollere uidetur. Super quo Augustini uerba de Ciuitate licet in medium adferre; Apuleius librum de Deo Socratis scripsit, ubi differit ex quo genere numinum Socrates habebat adiunctum & amicitia quadam conuerbiatum Deum, à quo perhibetur solitus admoneri, ut desisteret ab agendo quando non feliciter fuerat euenturum. Dicit apertissime non illum Deum fuisse, sed dæmonem, diligenti disputatione pertractans istam Platonis, de Deorum sublimitate, & hominum humilitate, ac dæmonum mediocritate sententiam. De magica uerò ipsius idem Augustinus sic ait: Apuleij philosophi Platonici extat oratio copiosissima, qua à crimine artium magicarum se alienum esse defendit, seq; aliter non uult uitio carentem uideri, nisi ea negando, quæ non possunt ab innocente conuinci: ac omnia miracula magorum, quos rectè sentit esse damnandos, declarat fieri & in operibus dæmonum: hæc ille. Scripsit & de dogmate Platonis, eius decreta breui epitome complectendo, cum altero libello qui de philosophia inscribitur ad Faustinum filium, qui pars prima est. De mundo item librum unum ad eundem, qui naturalem continet philosophiam. Trismegisti postremo antiquissimi philosophi dialogum conuertit. Aquilij & Vitellij simul cum filijs Bruti Tarquinios reducere quæsiuere, capiteq; damnati. Liuius ij.

Aquilii

M. Aquilius

M. Aquilius consul Aristonicum in triumphum duxit. In Sicilia bellum seruile concitatum confecit. Accusatus denique quum de repetundis causam diceret, M. Antonius qui pro eo perorabat, tunicam à pectore eius discidit, ut honestas pro Republica cicatrices ostenderet, quibus conspectis, proculdubio absolutus est. Liuius libro LXIX. & LXX.

Aratus dux

Aratus Sicyonius, uir admodum potens in patria, tyrannisq; maxime infensus, quos Sicyonia ciuitas alere consueuit. Erat enim eius loci tyrannus eo tempore Nicocles, qui multis incommodis ciuitatem adfecerat. Arato igitur libido subijt patriam liberandi, coactisq; omnibus quos Nicocles in exilium egerat, coniuratis quoque alijs Sicyonijs, ac nocte in urbem per scalas mœnibus adpositas ingressi, tyrannum metu sponte profugere coegerunt. Hinc Aratus composito patriæ statu, ac restituta libertate Achæos in amicitiam adsciscere conatus est, à quibus Imperator delectus, annos XXXIIII. eorum Rempublicam feliciter administrauit: ac primo Locridem & Calydoniam depopulatus, postremo Acrocorinthum expugnauit, Macedonas ex eo loco depellens, Argæorum tyrannos, Aristonicum primo, deinde Aristippum bello sustulit. Lysiadem tyrannum Megapolitanum insidijs adpetijt. Sed & nomen eius Aetolorum res maxime illustrauere, quos Achæis aduersos in finibus agri Megarensis sæpe superauit. Sublatus tandem ueneno dicitur, eoq; lento ac sensim dato à Philippo iuniore Macedoniæ rege, qui eius uirtutem & potentiam formidans amicitiæ specie ad se illexerat. Sepultus Sicyone.

Nicocles

Aratus poeta

Aratus poëta solênis in grammatica Menecratis discipulus, in philosophia Timonis & Menedemi. Emicuit Olymp. CXXIIII. regnāte Antigono in Macedonia Demetrij Poliorcetæ filio apud quem ad extremū usq; in honore uixit. Fuit uersificator, scripsit Phænomena, hymnos in Pana, in medicina quoq; quæ ad compositionem Theriacæ pertinēt: præterea de moribus & epigrammata quędā in Antigoni uxorē Epicedium in Cleombrotum: soluta item oratione epistolas in commentarios in Odysseam: hæc Suidas. Quint. quoq; his uerbis eum taxat. Arati materia motu caret, ut in qua nulla uarietas, nullus adfectus, nulla persona, totusq; in nominibus absumitur. Sufficit tamen operi cui se parem credidit uel æqualem. Phænomena ipsius à Cic. & à Germanico Cæsare conuersa fuere.

Arator poëta Christianus

Arator Romanus subdiaconus, poëta Christianus, apostolorum actus hexametris composuit.

Archelaus philosophus

Archelaus Milesius Anaxagoræ discipulus, & Socratis præceptor, primus ex Ionia physicā philosophiā Athenas inuexit. Quapropter appellatus physicus fuit. Hic uitia et uirtutes nō natura, sed lège constare dixit. Fuere item tres alij, unus chorographus, qui omnē ab Alexandro peragratam terram dixit. Alius qui physicam carmine scripsit. Tertius de arte oratoria. Diogenes.

Archelai reges

Archelai item in Cappadocia regnauerunt. Ex his ille qui superatus à Sulla est, quod Mithridati auxilium tulerat: alterum Romæ retinuit Tyberius, ut in Cappadocia dixi. Archelaus Herodis, de quo in historia Hierosolymitana.

Archelaus rex Macedoniæ

Archelaus Macedoniæ rex, quē lepide Socrates notauit, quod ille magno sumptu Zeusim ad pingendum nouam ab eo constructam domum adcerseret, ut hospites plures, quando non sui causa, saltem uisendæ domus studio allicerentur. Idem tyrannus à Platone potius quàm rex appellatur: interfectus est demum ab adolescente nomine Cratena quem in delicijs habebat, quòd eum

prom-

promissa filia alteri posthabuerit. Sed ipse Crateuas post annos quatuor etiam interficitur. Hic olim etiam in cœna poscens quodam talentum petente adferri iussit, deditq; Euripidi poëtæ, qui simul cum eo etiam cœnabat, dicens, tu dignus accipere, hic postulare. Aelianus de uaria histo.

Archelaus presul

Archelaus præsul Mesopotamiæ librum disputationis contra Manichæum Syro sermone composuit sub Probo imperatore. Hieronymus.

Archesilaus

Archesilaus Pitaneus ex Aeolide mediam adtulit Academiam, ob disputationis contrarietatem. Primus namque in utranque disserere partem adgressus est. Idq; orationis genus quod Plato tradiderat, per interrogationem & responsionem, ex umbra in certamen & puluerem deduxit. Nullum præterea scripsit librum, quod æque de omnibus retineret adsensum. Poëticæ operam dedit. Ex omnibusq; Homerum ita complectebatur, ut secum semper haberet, & ante somnum semper aliquid ex eo legeret, uocitans eum amasium suum. Excessit ex haustu immodici uini, anno ætatis L X X V. Floruit circa Olymp. C X X. ut scribit Apollodorus in Chronicis.

Archesilaus sculptor

Archesilaus sculptor nobilis fama præsertim Dianæ simulacri, in quod est Simonidis epigramma. Fuere præter hos alij duo poëtæ, alter elegiarum, alter uerò priscæ comœdiæ scriptor: Diogenes.

Archimedes

ARCHIMEDES Syracusanus Geometra nobilissimus, tanta in ipsa scientia dulcedine dicitur uersatus, ut sæpenumero inuitus ad balnea ductus, dum perungendus in cratere constitueretur, per corporis unguenta, figuras ac lineamenta digito inscriberet. Is amicos & necessarios orasse fertur, ut post eius mortem, ambientem Cilindro sphæram sepulcro eius imponerent: inscriberent, ex continenti fundamento ad contentum quænam excessus sit proportio. Postremo captis Syracusis, contemplandis lineamentis intentus fuisse dicitur, ut urbem diripi non senserit. Iussus à milite ut ad Marcellum ocyus ueniret, non ante uoluit, quàm rem propositam perfecisset. Quamobrem ab eodem e uestigio interfectus est, quod ægre Marcellum tulisse dicitur, autor Plutarchus. Cicero uerò in Tusculanis, quum esset in Sicilia quæstor sepulcrum eius inter uepres cum ijsdem, quæ suprà diximus, insignibus inuenisse gloriatur.

Archimedes grammaticus.

Fuit item alter Archimedes grammaticus, genere Trallianus, qui commentarios in Homerum & mechanica scripsit. Suidas.

Archidamus

Archidamus princeps Lacedæmoniorum uir bello clarus, Telidis filius, Methonem ad Athenienses deficientem recepit. In bello contra Pylum primus è naui prosiliens, nec uulneratus est, nec scutum amisit. Deniq; aduersus Amphipolim strenue decertauit. Insimulatus postremo quod Agnonis Thraciæ regis amicitiæ studeret, damnatus est, ut ait Suidas. Hic quondam quum uidisset in concilio Lacedæmoniorum legatum quendam, qui senectute interpolata canos infecerat, Quid miramini, inquit, eum animo mentiri, qui corpore etiam mentitur? autor Aelianus de uaria historia. Floruit Isocratis oratoris tempore.

Archias poeta

A. Licinius Archias poëta Antiochenus Romæ fuit in amicitia multorum clarorum oratorum, præsertim Lucullorum, & à nonnullis Græcis populis honoratus, & eorum ciuitatibus donatus, Ciceroni in primis familiaris. Hic quum discederet è Sicilia cum L. Lucullo Heracleam uenit, & adscribi etiam in eandem uoluit, quod & sua uirtute, & Luculli amicitia, facile impetrauit. Deinde de ciuitate lis mota à quodam Græco, Cicero defendit, ubi multa de laudibus poëticæ dicit. Pedianus.

Archias Syracusarum cõd.

Archias qui condidit Syracusas, de quo in Syracusis diximus.

Archias præco

Archias Hyblæus præco celeberrimus, uicit tris ordine Olympiadas & Pythica, ubi icon ipsius & epigramma Græcum. Pollux.

Architas

Architas Tarentinus philosophus Pythagoricus Rempublicam. Tarentinorum rexit, exercitus ductando, nec unquam superatus, ut ait Aristoxenus. Scripta eius non feruntur, nisi quædam ad Platonem epistola, eius in Geometria discipulum, pro quo etiam sponsor apud Dionysium quandoque fuit. Primus qui mechanica mechanicis principijs usus exposuit, primusq; de Cilindri ratione duas medias secundum proportionem sumere quærens, ad cubi duplicationem & cubum, ut Plato testatur etiam inuenit: autor Diogenes. Idem fertur simulacrum quoddam columbæ è ligno factitasse, idq; ratione quadam mechanica uolitasse, ita scilicet libramentis suspensam, & aura spiritus impulsa atque occulta concitam: autor Fauorinus apud Gellium,

Architas Mytylenæus

Architas Mitylenæus musicus, cui cum probro daretur, quod non exaudiretur, respondit, Instrumentum pro me loquitur.

Archiæ alii duo

Fuere item alij duo, unus qui de agricultura scripsit, alter poëta epigrammatum. Diogenes.

Archibius

Archibius grammaticus Alexandrinus docuit Romæ sub Traiano principe. Scripsit commentarios in epigrammata Callimachi. Suidas.

Archilochus

Archilochus poëta iamborum Lycambem socerum, quod filiam ei pactam alij locauerat, ad laqueum ob iamborum petulantiam in eum scriptorum compulit. Ex quo Horatius. Archilochum proprio rabies armauit iambo. Ouidius: Tincta Lycambæo sanguine tela madent. Quintilianus Archilochus primus inter eos qui iambos scripsere. Summa in eo uis, elegantes sanè uibrantesq; sententiæ, plurimum sanguinis atque neruorum, adeo ut uideatur quibusdam, quod quidem ueneni est, materiæ esse, non ingenij uitium. Enicuit regnante Romulo, ut ait Cicero in Tusculanis. Hunc Archilochum Critias lepide accusat, ut hominem ineptum, qui de seipso multa probra dixerit, quæ alter nesciremus. Nam quòd seruæ filius fuerit, quodq; patriam ob paupertatem relinquens in Thasum uenerit, & quòd hic inimicus sit abitus, quòd sine discrimine amicos inimicosq; momorderit: præterea mœchus, libidinosus, contumeliosusq; fuerit: denique quòd scutum abiecerit, nunquam profectò sciremus, nisi ex ipso. Hæc Aelianus de uaria historia.

Aristides Atheniensis

Aristides Atheniensis in regenda Republica cum Themistocle dissensit, quum essent diuersis moribus. Hic esse, ille uideri strenuus malebat. Hic abstinentissimus, ille cupidissimus. Hic denique pauper, ille diues. Catoni alter, Cæsari Themistocles comparandus. Hic cum multa pro patria gessisset, postremo ob inuidiam, ut mos est bonorum, in exilium actus. precatus est deos, non sicuti Achilles Græcis iratus, ut Atheniensibus quæcunque cuperent, sic bene fausteq; euenirent. Tertio post anno quum Xerxes ductaret exercitum per Bœotiam & Thessaliam, Atticamq; adoriri statuisset, Athenienses antiquata lege exules restituerunt. Inter quos Aristides reuersus, iniuriarum minime meminit, sed Themistoclem aduersarium omni studio ornauit, cum quo postea simul militauit, & apud Plateas cũ Pausania se coniunxit. Abstinẽtiæ ipsius id signum uel maximum, quòd summis functus honoribus inops decessit iã senex, sumptusq; funeri defuit. Et filiæ ex publico dotatæ, filioq; Lysimacho etiam argẽti minæ centum, & totidem agri consiti iugera erogata.

Lysimachus

Ex Plutarcho

Aristides sophista

Aristidem aliũ inter sophistas Philostratus ponit è ciuitate Hadrianorũ Mysiæ, qui Smyrnæ docebat, & aduenienti forte M. Antonino principi, unus omnino non processit obuiã, eoq; modo in cognitionem pariter & amicitiã uenit imperatoris.

Aristi. pictor

Aristides Thebanus pictor Apellis tẽpore. Is omniũ primus animũ pinxit, et sensus expressit omnes, quos Græci uocãt ἤθη, durior aliquãtulũ in coloribus. Encausticã etiã primus inuenisse traditur, postea a Praxitele cõsummatã. Huius pictura illa præcipue laudatur, infans adrepẽs ad mãmã matris ex uulnere morientis, ac manu prohibẽtis: sentire mater, et timere uidetur, ne à mortuo lacte sanguinẽ infans lãbat. Quã tabulam Alexãder trãstulit Pellã. Sed et Iris eius imperfecta cõmendatur, quã nullus posteriorũ ausus est attingere. Huiuscemodi enim imperfecta opera, sicuti Venus Apellis, & Tyndarides Nicomachi,

chi, Medea Timomachi, in maiore sunt admiratione, quàm
si perfectæ forent: quippe in his liniamenta reliqua, ipsæq;
cogitationes artificum spectantur atque in lenocinijs com-
mendationis dolor est, manus quum id agerent, desiderantur
Aristides orator — extinctæ. ex Plinio. Aristides Atheniensis alter orator, in-
ter x. secundus, cuius multæ extant orationes, insuper & de-
Arist. philosophus Christianus — clamationes Attico stylo. Aristides Atheniensis item philo-
sophus Christianus eloquentissimus, sub pristino habitu, uo-
lumen nostri dogmatis rationemq; continens, eodemq; tem-
pore quo & Quadratus Hadriano principi tradidit, id est
Aristoteles philosophus — Apologeticon pro Christianis. Hieronymus. Aristotelem
philosophum iuuentam luxuriosè egisse & patrimonio ab-
sumpto militasse, postquam uerò in ea arte decoxerit ad phi-
losophiam se conuertisse, Aelianus de uaria historia testatur.
Is Stagerita fuit Platonis auditor, patre Nicomacho medico,
Alexandro discipulo uel præcipue charus: id beneuolentiæ
signum uel maximum, quod Stageram eius patriam ab se di-
rutam ipsius causa restituerit. Scripsit non solum neruosè,
sed eleganter contra quorundam opinionem. autor Cicero in
epistola ad Fannium. Meus, inquit, liber totum Isocratis
myrothecium, atque omnium discipulorum eius arculas, non-
nihil etiam Aristotelis pigmenta consumpsit. De fi. bo. Cre-
do, inquit, te minus delectari ab Epicuro, qui hæc Aristo-
telis & Theophrasti ornamenta dicendi contempsit. In pri-
mo ad Herennium. Aristoteles autem qui huic arti plurima
ornamenta subministrauit. In Rhetoricorum secundo. Veteres
quidem scriptores huius artis usque à principe illo & inuen-
tore Ctesia repetitos, unum in locum conclusit Aristoteles:
& nominatim cuiusque præcepta magna conquisita cura, per-
spicue scripsit, atque enodata diligenter exposuit: tantumq;
iunioribus ipsis suauitatis & breuitatis præstitit, ut nemo il-
lorum præcepta ex ipsorum libris agnoscat: sed omnes quic-
quid illi perceperunt si uelint intelligere, quasi ad quendam
multo commodiorem explicatorem reuertantur. Scripta eius
quadrifariam dispertita sunt. Primo quæ ad eloquentiam per-
tinent, quæ sunt Rhetoricorum libri tres. De poëtica duo. De
eloquutione poetarum unus. De poëtis tres. De tragœdijs
unus. Epistolas item ad diuersos, & carmina insuper, &
iudiciariam ab eo scriptam orationem. Altera quæ ad phi-
losophiam Ethicen pertinent, ut ad Eudemum libri octo, qui
nunc etiam extant. Magnorum moralium duo, ad Nicoma-
chum decem. Oeconomicorum duo. Politicorum octo. Item
libri in quibus sunt ab eo mores & instituta CLVIII. ci-
uitatum perscripta. De iustitia quatuor. De gubernatione
Reipublicæ duo. De uoluptate unus, de sommo bono tres. De
regni administratione unus, de legibus quatuor, de diuitijs
unus: De precatione & uoto unus. Reliqua sunt quæ ad lo-
gicen & physicen pertinent, quorum quicquid superest ab
omnibus cognoscitur. Multa etiam ex eis deperdita. Tradi-
tur etiam libros supra CCC. ab se scriptos reliquisse. Ex-
cessit annorum LXIII. eodem quo Demosthenes anno, hic
in Apulia, ille in Eubœa, ambo profugi, persequente An-
tipatro. De libris & successoribus eius Plutarchus in Sulla,
& Strabo, hæc quidem referunt. Aristotelis & Theophra-
sti libri longo tempore occultati fuerant. nam suos Aristote-
les Theophrasto dimisit. Theophrastus uerò Neleo Scepsio.
A quo deinceps ad alios heredes imperitos, qui ne uenirent
in manus Attalorum regum eo tempore bibliothecam Perga-
mi comparantium, eos libros defoderunt. Demum Apeliconi
Apelicon Teius — Teio uendidere. Apelicon igitur, ut qui librorum esset studio-
sior quàm sapientiæ, cariosa loca emendare uolens, describen
dos dedit, scriptura non rite suppleta. Post cuius mortem Sulla
cũ eò bello Mithridatico uenisset Pyreumq; adplicuisset, inuo
Tyrannion. — lucris eos Romam deportauit, Tyrannioniq; grãmatico eius
Andronicus. — familiari digerendos tradidit. A quo Andronicus Rhodius cũ

referret exemplaria, in uulgus postea ædidit. Enarrauerunt — Enarratores Aristotelis
eum plurimi & illustres autores. Inter quos Græci, Themi-
stius, Philoponus. Alexander Aphrodiseus, Simplicius, Por-
phyrius, Olympiodorus Alexandrinus, Magentinus, Eustra-
tius. E recentioribus autem Ioannes Damascenus, Theodorus
Logothetes, Michaël Psellus, Nicephorus Gregoras. Ex no-
stris Boëtius, Thomas Aquinas, Albertus magnus, Burleus,
Aegidius. Ex barbaris, Auerrois, Auempace, Auicenna. Ari- — Aristot. alij
stoteles Atheniensis, qui Rempublicam administrauit, cuius
etiam iudiciales leguntur orationes, plurima gratia & elegan-
tia refertæ. Alius quoque qui Iliadem Homeri scripsit. Quar-
tus Siculus orator. Quintus cognominatus Mythus. Alius
Cyrenaicus, qui de poëtica scripsit. Alius item grammaticus,
ut autor Diogenes. Aristippus Cyrenæus Socratis audi- — Aristippus
tor, primus Socraticorum mercedem docendi exegit, ac
quæstu philosophatus est. Cum Xenophonte simultatem ges-
sit. Summum bonum in uoluptate corporis posuit: quapro-
pter à Diogene canis regius est appellatus, quod diuitum
esset assecla. Iactatum inter eos scomma Horatius perpulchre
uersibus includit. Si pranderet holus, patienter regibus uti
Nollet Aristippus: si sciret regibus uti, Fastidiret ho-
lus, qui me notat. Cum olim in naui periclitante perturba-
retur, interrogatus post casum, cur philosophus timuisset,
Non aguntur, inquit, par periculum de anima nebulonis, &
nobilis philosophi. Huius sectatores Cyrenaici dicti, à So-
craticis & nobilibus philosophis obscœnitatem dudum repul-
si. Habuit filiam nomine Aretam doctissimam. Quum nauis — Areta
olim qua uehebatur, onere premeretur, aurum iussit in ma-
re proijci, ut ait Diogenes. De eodem Augustinus. Aristip-
po quidem nec respondendum censeo. Qui per omnia ui-
xit, ut inter eum ac beluam nihil distaret. Aristarchus — Aristarchus grammaticus
grammaticus Alexandrinus lege, oriundus è Samothracia,
patre item Aristarcho, floruit Olymp. CLVI. sub Ptolemæo
Philometore, cuius etiam filium erudijt. Scripsit commen-
tarios supra mille. Fuit discipulus Aristophanis grammatici.
Decessit in Cypro, seipsum cibi abstinentia necans, in mor-
bo hydropiseos, ætatis anno LXXII. filios reliquit Aristar-
chum & Aristagoram ambos stultos, autor Suidas. Aelianus
autem hunc tradit tam castigato fuisse iudicio, ut Homeri
uersus non putaretur, quem ipse non probaret. Aristarchus — Aristarchus poeta
Tegeates poëta tragicus Aesculapio, à quo ex morbo fuit
liberatus, pro recepta sanitate fabulam uouit. Emicuit tem-
pore quo Euripides, docuit tragœdias LXX. uicit dua-
bus: uixit annos supra LXXX. Fuit & alius Aristarchus
Ephesi tyrannus. Suidas. Aristogenes Thasius medicus scri-
psit libros plures in medicina ad Antigonum Macedoniæ re-
gem. Aristogenes alter Gnidius item medicus seruus Chry- — Aristogenes duo medici
sippi philosophi, famam adeptus est ex curatione Antigoni
Gonatæ cognomento: autor utriusque Suidas. Aristogiton
orator Atheniensis impudens, ex quo canis uocatus ab Athe-
niensibus, scripsit Apologiam ad Demosthenem ducem con-
tra Timotheum, ad Lycurgum contra Timarchum, contra
Hyperidem. Aristogiton & Armodius liberatores tyran- — Aristogiton
nidis Pysistrati, quibus statuæ in foro ab Atheniensibus po-
sitæ. Causa quod Hipparchus Pysistrati filius Armodio ipso — Armodius
adolescente quem Aristogiton ardebat, per uim potitus fue-
rat: autor Thucydides. Aristeas Proconnesius genere uer- — Aristeas
sificator, carmina, quæ dicuntur Arimaspea, composuit li-
bris tribus. Preterea Theogoniam circiter uersus mille, Emi-
cuit Crœsi & Cyri temporibus. Hic animam quoties uellet
resumebat, hæc Suidas. Plutarchus in Romulo, item Herodotus
Aristeæ meminerunt his uerbis. Aristeam aiunt quum nul
lo suæ ciuitatis esset inferior, ingressum in Proconneso fullon
eam officinam, illic decessisse, fullonemq; occlusa officina abijs-
se denunciatum rem propinquis defuncti. Dissipato iam per
urbem

urbem rumore Aristeam esse uita functum, superuenisse sermoni de hac re disputantium quendam Cyricum ex urbe Artetia profectum, qui diceret sese fuisse congressum cum Aristea atq; colloquutum. Eapropter propinquos ad fulloniam præsto iuisse, habentes quæ ad efferendos homines sunt opus: aperta domo Aristeam minime apparuisse. Septimo deinde anno cum in Proconneso apparuisset, eos uersus fecisse, qui nunc Arimaspei uocantur. Quibus conditis rursus euanuisse, hæc iste Cyricus commemorabat.

Aristocles Messanensis

Aristocles philosophus Messanensis Peripateticus, scripsit de philosophia librum unum, quis esset studio & doctrina prior, Homerus an Plato: scripsit & de arte rhetorica, ac alia. Suidas. Aristocles Lampsacenus philosophus: alius Pergamensis sophista sub Traiano & Hadriano, scripsit de arte rhetorica, epistolas & declamationes ad Imperatorem. Suidas. De hoc Philostratus sic scribit.

Aristocles Pergamensis

Aristocles Pergamensis nobili genere natus, sectæ Peripateticæ, Herodis Attici frequentator, inter sophistas clarus annumeratur. Tempore quo philosophabatur squalidus, horriduśq; aspectu, mox sese cultius habuit, uoluptatibus nimirum, tum lyræ, tum cantus indulgens. Cum esset Pergami iam clarus, ad se ex omni Græcia multitudinem traxit. Eius oratio illustris & Atticissans habebatur, sermoni potius quàm contentioni apta, à qua otium aberat ad breuitatem procinctumq; tendenti. Cuius Atticismus Herodis linguæ comparatus, exilitati quàm sono ac magnitudini propior erat. Extinctus est in ipso senectutis limine semicanus.

Aristophanes poeta

Aristophanes poëta comicus Rhodius siue Lyndius genere, lege uerò Atheniensis, patre Philippo, inuentor Tetrametri & Octometri: filios habuit Ararota, Philippum, Philetærum, comicos omnes. docuit fabulas LIIII. Suidas. Eius nunc inueniuntur, πλοῦτος, νεφέλαι, ὄρνιθες, σφῆκες, θεσμοφοριάζουσαι, ἀχαρνεῖς, εἰρήνη, ἱππεῖς, ἐκκλησιάζουσαι. Hic Atticæ linguæ nobilitate adeo præpollet, ut Dionysio roganti Athenienses aliquem eius sermonis eruditum autorem, hunc miserint. Socratis æmulus fuit, quem exagitat ac insectatur in Nephelis.

Aristophanes grammaticus

Aristophanes Byzantius grãmaticus Apellis filius, dux etiam exercitus, discipulus Callimachi Zenodoti & Dionysij. Suidas.

Aristodemus

Aristodemus Nisseus filius Menecratis Aristarchi discipuli, quem Strabo dicit se iuuenem, senem uidisse. Alter Aristodemus, qui magni Pompeij filios erudijt, mane rhetoricam, meridie grammaticam docebat. Strabo.

Aristomenes

Aristomenes Atheniensis comicus, inter secundos antiquæ comœdiæ Olympiad. CLXXXVII. cognominatus θυρωπούς. Suidas.

Aristonicus grammaticus

Aristonicus grãmaticus Alexandrinus scripsit in Theogoniam Hesiodi, & de nominibus siue constructione apud Homerum.

Aristonicus Eunuchus

Aristonicus Eunuchus Ptolemæi, qui animum supra Eunuchum gerebat, dux fuit belli fortißimus: præterea liberalis in omnes: autor utriusq; Suidas.

Ariston. rex

Aristonicum regem uide in Attalis.

Aristonymus

Aristonymus poëta comicus sub Philadelpho, præfuit regiæ bibliothecæ post Apollonium: ueniens postremo in suspicionem, quod ad Eumenem transfugere cuperet, in custodia per aliquot annos fuit, tandem liberatus, mortem haud multo post obijt è strãguria, annos natus LXXVII. reliquit opera multa, inter quæ tragœdiam ἥλιος ῥιγῶν. Athenæus in Dipnoso.

Aristoxenus Tarentinus

Aristoxenus Tarentinus, Mantineæ tamen agens, philosophus & musicus nobilißimus, audiuit patrem & Lampum Erythreum, dein Zenophilum Pythagoreum, postremo Aristotelem, in quem morientem cõuicium dixit, quod ei Theophrastum in scholæ successione præponeret. Scripsit in omni genere libros, in musica præsertim. Suidas. Hic animam dixit in harmonia constare, ut est autor Cicero in Tusculanis.

Aristoxenus Cyrenæus

Aristoxenus Cyrenæus, qui adeo delicatus fuisse dicitur in hortorũ cura, ut uesperi lactucas mulso irrigaret, ut luxuriosius subcrescerent, & saporis essent præstantioris. Suidas.

Aristonus

Aristonus citharœdus cum sexies Pythia uicisset, ut Lysandri Lacedæmonij gratiam iniret, pollicitus est cum denuo uictoriam habere contingeret, Aristonum Lysandri seruum se præconio declaraturum.

Aristolaus pictor

Aristolaus pictor Pausiæ discipulus è seuerißimis pictoribus fuit. Eius opera nõnulla commemorat Pli.

Aristobulus Iudæus

Aristobulus Iudæus ex Paneade Agathobuli Hebræi discipulus unus fuit ex illius LXXII. interpretibus, qui mißi fuere ad Ptolemæum tunc Iudææ dominum, uti libros sacros in Græcum sermonem conuerterent, Qui multa ex præceptis Moscos proponenti regi procontantiq; respondit. Hic commentarios etiam in Hebræorum legem egregios ædidit, autor Eusebius.

Aristobulus historicus

Aristobulus alter historicus itẽ Iudæus, qui res Alexandri magni conscripsit, comesq; peregrinationis fuit.

Qu. Arrius, qui fuit M. Craßi quasi secundarius. Is infimo loco natus, & honores & pecuniam, & gratiam cõsecutus, etiam in patronorum sine doctrina, sine ingenio aliquẽ numerum uenerat. Sed ut pugiles in exercitu etiam si pugnos & plagas olim præmiorũ cupidi ferre possunt, solem tamen sæpe ferre non possunt. Cicero in Bruto. Qu. Arrius familiaris Ciceronis, cuius epulum lautißimum cõmemorat ipse Cicero in Vatinium. Horatius quoq; lib. II. car. Atq; epulum, ait, arbitrio Arrij.

Arrius philosophus

Arrius philosophus Alexandrinus, qui Augusto uenienti Alexãdriam, post uictoriã Actiacam, se obtulit, tantoq; in honore apud eum fuit, ut Augustus ipse palàm sit fassus, Alexandrinos tribus de causis ab se cõseruatos esse, ob Alexandri primum memoriam, deinde ob urbis pulchritudinẽ, postremo propter Arrium philosophũ. Plutarchus in Antonio. Hic Romã postea ab eo ductus, magnisq; præmijs & honoribus adfectus.

Arrius hæresiarcha

Arrius presbyter Alexandrinus, patre Armodio, sub Constantino magno sectam exciuit, quæ ab æterna Dei patris substantia filium conabatur abducere. Sed quum Alexander præsul eius ciuitatis natura quietus, eum cuperet ab prauo incœpto reuocare, nec tunc res ex sententia procederet, quod plerosq; iam contagia pestiferæ opinionis infecerant, haud utile fore existimans rem pati, ad sacerdotes omnes circa detulit. Ad ipsum quoq; Constantinum fama penetrata, Imperator religiosißimus apud urbem Nicenam concilium cõuocari iußit, in quo adfuit Pasnutius præsul ex Aegypti patribus, uir sanctus ex eis quos dextro oculo eruto, ac poplite succiso, Maximianus ad metalla damnauerat, qui innumeris quotidie miraculis clarebat.

Pasnutius

Adfuit & Athanasius tunc diaconus cũ Alexandro ipso præsule & magistro, tandẽ CCCXVIII. coactis præsulibus explosa est Arrij sententia. ὁμοούσιον, id est, consubstantialem tunc filium decreuerunt, cunctis sese subscribentibus, præter Arrium cum paucis qui in exilium acti sunt. Posthæc ex eius secta quidam presbyter conciliata sibi beneuolentia Constantiæ Constantij sororis, mortuoq; interim Constantino, Constantius presbytero sororis gratia fauens, iußit ex exilio Arrium reuerti, sollicitante quoq; Eusebio præsule Nicomediæ eius sectatore. Quumq; ille multis è sacerdotibus & populis stipatus rediret, in itinere Constantinopoli secessum petens exonerandi uentris gratia intestinis defluxis excesßit, dignam moribus pœnam dando. Itaq; Alexander qui tunc ex eius aduentu maximas sibi excitari turbas timebat, precibus ad Deum effusis exauditus uidebatur. Non destitere tamẽ eius sectatores, quin defuncto Alexandro eius successori Athanasio uniuersisq; orthodoxis multos annos negotium facesserent, adeo ut nulla fuerit ciuitas quæ nõ Arrianum simul cum Orthodoxo præsulem sustineret. Nunc de eius dogmate disserendum.

Arrianæ sectæ

Tres ex hac emanarunt sectæ, Arrianiq; trifariam dispertiti, In Eunomianos, qui dicunt omnino filium patri dißimilẽ, quod nulla

ratione res creata creatori sit æquiparãda. In Arrianos, qui dicũt similem quidem posse dici filium patri, sed ex munere gratiæ, non proprietate naturæ, qua scilicet possit res creata creatori conferri. In Macedonianos, qui adseuerant quidem similem omnino patri filium: uerum S. S. nihil habere cum utrisq; commune. Hæc ex historia Rufini lib. x.

Arrianus historicus

Arrianus è Nicomedia historicus, Xenophon minor cognominatus, sicut ille de Cyro, ita hic de Epicteto philosopho eiusq; dissertationibus opus ædidit tribus uoluminibus. Scripsit quoq; historiam Alexandri magni VIII. lib. utrunq; opus habetur in bibliotheca Vaticana. Emicuit Romæ sub Hadriano & M. Antonino principibus, à quibus ob literas honoribus usq; consularibus euectus est, autor Heliconius.

Arrianus poeta

Arrianus poëta, cuius carminibus Tyberium principem delectatum fuisse Tranquillus scribit. Eius autem opera Suidas commemorat, Metaphrasim Georgicorum Vergilij, Alexãdriada, Poema uidelicet de Alexãdri Macedonis gestis, libris XXIIII. Alia quoq; in Attalũ Pergamẽsem poemata.

Arion

Arion Methymneus citharœdus & poëta lyricus emicuit Olymp. XXXIII. Scripsit cantica circiter uersuum duo milia. Dicitur & tragici carminis primus inuentor fuisse, & Chorũ instituisse, ac dithyrambicum carmẽ cecinisse, autor Suidas. Huius Arionis historiam Ouidius in fastis, & Gellius lib. XVI. ac Aelianus de ani. pluribus referunt uerbis. Dum Lesbum patriam repeteret, animaduerteretq; nauales socios in se propter opes coniurasse, ex naui se in mare proiecit, quem delphinus dorso exceptum domum usq; tulit. Quapropter eius statua cum eiusmodi epigrammate facta, quod ego sic conuerti. Cernis amatorem qui uexit Ariona delphin, A Siculo subiens pondera grata mari.

Arsenius

Arsenius stirpe senatoria, Honorij principis aulicus, ac beatæ uitæ cupidus, quum diuinitus audisset: fuge, tace, & quiesce, ad cœnobium properauit, ubi & monachis præfuit, & sanctitate claruit. Relictam sibi paternam hæreditatem respuit, dictitans eam ad se non amplius pertinere. Videns olim quendam in fractum dolium aquam haurientem, audijt cœlitus, eos esse, qui bona quæ agunt continuo malis admiscent. Fuit & alter martyr sub Decio.

Aurelius pictor

Aurelius pictor celebris Romæ paulò ante Augustum, nisi flagitio insigni corrupisset artem, semper alicuius fœminæ amore flagrans, ob id deas pingens sed dilectarum imagine, itaq; in pictura eius scorta numerabantur. Plinius.

Arnuphis

Arnuphis philosophus Aegyptius magica præditus arte ferebatur in aëra. Fama est ut quõdam exercitu Romanorum M. Antonini principis tempore siti laborante, hic imbrem cum fulgure & tonitru media æstate excitauerit, quod nõnulli Iuliano Chaldæo attribuũt, hæc Suidas. Eusebius autem huius miraculi meminit, neq; excãtationibus aut magicis gestum dicit, sed à Christianorum precibus qui in eo exercitu militabãt.

Archadius grammaticus

Archadius Antiochenus grammaticus scripsit nonnulla in grammatica commemorata à Suida.

Archedicus

Archedicus poëta comicus cõtra Democharem scripsit Demosthenis propinquum. Fabulæ ipsius Thesaurus, & Diamartanon, ut scribit Athenæus.

Archippus

Archippus comicus Atheniensis antiquæ comœdiæ, uicit semel. Suidas.

Artemidorus grammaticus

Artemidorus Gnidius Romæ Græcæ disciplinæ præceptor, Bruti familiaris, libellum de coniuratione obtulit Cæsari extremo die ingredienti in senatum, ut statim legeret, quod ille minime fecit. Plutarchus.

Artemidorus philosophus

Artemidorus Daldianus, Daldis enim ciuitas Lydiæ est, philosophus scripsit de interpretatione somniorum, de auspicijs, & de Chiromãtia. Suidas.

Artemisia

Artemisia regina Halicarnaßi, in auxiliũ Xerxis cõtra Græcos uenit. Inter primores duces bellum acerrime ciebat, quippe ut in uiro muliebrem timorem, ita in muliere uirilem audaciam cerneres. Hæc extincto uiro Mausolo sepulcrum fecit, inter septem orbis miracula cõnumeratum. Ad funus quoq; ornandum primos Græciæ oratores adcersiuit. Suidas.

Artemius

Artemius præfectus cum Candida uxore & Paulina filia, martyres sub Hadriano, iacent in uia Aurelia. Hic Marcellinum presbyterum, & Petrum exorcistam in carcere custodiebat, à quibus & ipse Christianus factus iugulatus postremo est, uxor autem & filia lapidibus obrutæ.

Artabazes rex

Artabazem Armeniæ regem quanquam barbarũ, uirum planè doctißimum scribunt fuisse Appianus in Parthico, & Plutarchus in Crasso. Præterea ædidisse tragœdias & orationes historiasq;, quorum nonnulla ad sua tempora peruenisse affirmat. Hic captus ab Antonio dum Orodi Parthorum regi adfini suo suppetias tulit, & in triumphũ in Aegyptum ductus est, ut idem Appianus autor.

Asclepiodorus

Asclepiodorus pictor ætate Apellis Olympi. CXII. quem in symmetria mirabatur ipse Apelles. Huic Mnason tyrãnus pro XII. dijs dedit in singulos mnas tricenas. Plinius. Asclepiodorus Alexandrinus uir singulari ingenio ad omnia mathematica, ad inquisitionem cognitionemq; lapidum & herbarum. Suidas.

Asclepiades medicus

Asclepiades genere Prusiensis medicorũ eloquentißimus, Cn. Pompeij familiaris, cum in arte Rhetorica decoxisset, medicinam sectatus est, aliam à cæteris uiam ingressus. Dicebat salutem cõstare cibi potusq; abstinentia, præterea gestatione, ambulatione, frictione. Ipse cõdita noua secta, spretisq; legatis ac pollicitationibus Mithridatis regis, reperta ratione qua uinum ægris medetur, relato è funere homine & conseruato. Sed maxime sponsione facta cum fortuna, ne delatus ad rogum medicus crederetur, si unquam inualidus ullo tempore fuisset. Et uictor suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus est, hæc Plin. De eodem quoq; multa lib. IIII. refert Apuleius.

Asclep. mar.

Asclepiades præsul Antiochenus martyr.

Asclepiades Myrleanus

Asclepiades Myrleanus ludimagister in Turditania Hispaniæ regione, librum ædidit de gentibus eius regionis. Strabo. lib. III.

Asclepiades grammat.

Asclepiades Anazarbeus grammaticus scripsit de fluminibus. Step.

Asconius Pedianus

Asconius Pedianus histor. circa Neronis tẽpora, anno uitæ LXXIII. captus luminibus XII. postea summo cum honore & hominũ gratia uixit annos, autor Euseb. Hic etiam in Ciceronis orationes commẽtarios ædidit.

Aspasius sophista

Aspasius Rauennas Demetriani filius sophista, sub Alexandro Mammeæ Romæ profitebatur, auditor Pausaniæ, & Hippodromi, scripsit contra Aristonem & maledicos diuersas orationes, hæc Suidas. De hoc Philost. pluribus uerbis dicit eum uenisse Romã ad Alexandrum, magistrumq; epistolarũ eius fuisse, eiq; Philostr. ipse refert se epistolam scriptitasse, ubi modum scribendi in eo genere edocet. Nam Aspasius cum scribendis imperatoris epistolis præesset, stylo utebatur cõtentioso, ac minime perspicuo, minimeq; propterea principẽ decente. Cum eius scripta legem contineant, non per enthymemata, aut epicheremata proferri fas est.

Aspasius byblius

Aspasius Byblius appellatus, quoniã de byblo, id est, papyro librum condidit, ac artem Rhetoricam & Panegyricum in Hadrianum principem, cuius tempore floruit. Suidas.

Aspasius tyrius

Aspasius Tyrius historicus, scripsit de cõtinente, & quæ in eo sunt, uariam historiam in lib. XX. de arte quoq; Rhetorica, & alia ut idem autor.

Aspasia mulier

Aspasia mulier Milesia magna doctrinæ fama, sophistria fuit, & rhetorices magistra. Periclem docuit, simul & amauit, ab eoq; in matrimonium accepta cũ esset captiua, causa fuit & ipsa duorum bellorum, Samij uidelicet, & Peloponnesiaci. uide in Pericle.

Asterius

Asterius Arianæ philosophus sectæ, imperãte Constantino, scripsit in epistolam ad Rom. euangelia, psalmos, commẽtarios, qui ab ipsius sectæ uiris studiosis leguntur. Hierony.

Aster puer

Aster puer in quem sunt epigrammata Platonis, uide in Platone. Asteris nomen fœminæ adamatæ, pro qua sylua extat Papinij.

Asbylus

Asbylus Crotoniata, ut ait Pausan. uictor Olympiæ ter continua serie, stadio ac diaulo.

Huius

Huius etiam Plato meminit in rep. qui eum castitate perpetua præditum commemorat, ob cursus studium. Huius insuper simulacrum in Olympia ostendebatur, uti Plin. testatur. Asinios claros Romæ legimus fuisse, Pollionē in primis celebrem oratorem, Augustiq; amicum. Is primus omnium Ro. aduocatis hominib. scripta sua recitauit. Declamationes suas nunquàm populo commisit, siue quia parum in illis habuerit fiduciæ, siue, quod magis crediderim, tantus orator inferius id opus ingenio suo duxit. Exerceri siquidem uolebat, gloriari fastidiebat. Seneca in decla. à Quintiliano autem his uerbis taxatur. In Asinio Pollione summam diligentiam inuenio, adeo ut quibusdam nimia uideatur, & consilij & animi satis, à nitore & iucunditate ortionis ita longe abest, ut uideri possit secundo prior. Vocat idem alibi iudiciū Pollionis. Nam omnes ferè sui tēporis notauit, nasutiore iudicio, in Liuio Patauinitatem, in Cæs. commentarijs infidelitatem, in Salustio uerba obsoleta. Ciceronem deniq; ipsum exanguem & elixum appellauit. Primus Romæ bibliothecam publicauit, ubi M. Varronis imaginem collocauit. Præterea de Dalmatis triumphauit Salona expugnata, ex qua uictoria Saloninum tunc forte natum uocauit. in cuius honorem Seruius dicit eclogam ædidisse Virgilium. Moritur in uilla Tusculana, ætatis anno L X X X. ut autor Euseb. Asinius Gallus eius filius uir etiam doctissimus, ut Seneca testatur in declama. libros ædidit de comparatione patris & Ciceronis, in quib. prætulit patrem, ut Cæcilius in lib. ij. epistolarum scribit. Contra quos Claudius Cæsar postea Ciceronis ædidit defensionem, ut Trāquillus meminit in Claudio. Imitatus etiam patrē, qui & ipse orationes scripsit in Plautium quendam, quæ post mortem eius ederentur ut non respondere posit: ex quo Plautius fertur scripsisse, Cum mortuis non nisi laruas luctari. hæc Plin. Hic postea à Tyberio principe nulla manifesta de causa interfectus fuit. Asinius Capito doctiss. artis grāmaticæ, librum reliquit epistolarū. In primaq;, quæ ad Pacuuium Labeonē scripta erat, titulus est, pluria & non plura scribi oportere, rationesq; ponit. Gellius. Asinius Pollio Trallianus genere, docuit Romæ tempore Pompeij magni. successit scholæ Timagenis, scripsit bellum ciuile Cæsaris & Pompeij. Suid. Asellius Sempronius historicus militauit sub Scipione Aemyliano apud Numantiam tribunus militaris, idq; bellum literis mādauit, citatur sæpe testis à Gellio. Asellius Claudius eques Ro. tribunus militum sub Claudio Nerone apud Lucanos memoranda fortitudine, uide in Taurea Iubellio. Asdrubal, & Amilchar, Magonis inclyti ducis Carthaginensis filij fuere, quibus ducibus paternam referentibus indolem, Pœni multos annos aduersus Sardos feliciter pugnauerūt: in quo bello Asdrubal grauiter uulneratus, Amilchari fratri tradito imperio, interijt. Cuius mortem cum luctus ciuitatis, tum dictaturæ X I. & triumphi quatuor, insignem fecere. Reliquit liberos tris, Annibalem, Asdrubalem, & Sappho. Amilchar uerò alter frater, quum in bello Siciliensi fuisset interfectus, parem dimisit filiorum numerum, Amilconem, Hannonem, & Gisconem. Igitur per hos Carthaginensis res ea tempestate regebatur: per hos & Mauris bellum illatū, & aduersus Numidas pugnatum, & Afri compulsi stipendium urbis conditæ Carthaginiensibus remittere. Deinde cum familia tanta imperatorum grauis liberæ ciuitati esset, centum è numero senatorum iudices legunt, qui reuersis à bello ducibus rationē rerum gestarum exigerent. In Sicilia in loco Amilcharis. Amilco succedit Imperator, qui cum nauali terrestriq; pugna aliquot secunda prælia fecisset, repente pestilentia oppressum exercitum ferè totum amisit. Quare mœsta ciuitas, & ululatibus plena, aduenienti sese obtulit. Ipse diuos suamq; incusans fortunam, quòd gloriosissimam uictoriam partamq; lætitiam, fato miserabili funestasset, ac queribundus se domum contulit, clausisq; foribus doloris impatiens, sibi mortem consciuit. Trog. lib. X I X. Asdrubal gener Amilcharis patris Annibalis, post eius mortē septem annos imperium tenuit, fauēte factione Barchina. Annibalem haud multo post interitum patris in Hispaniam uocauit, ut sicut ante puer iuuante Amilchare cœperat bellicis artibus erudiri: sic etiam tunc robustiore ætate periculis ac laboribus adsuesceret. Demum à seruo barbaro, cuius dominum occiderat, interfectus est in medio suorum. comprehēsus deinde à circumstantibus seruus haud facti pœnitens, inter cruciatus & tormēta, speciem semper ridentis præbuit. Liuius X X I. Asdrubal Gisconis, postquàm Annibalis frater Asdrubal in Italiam se contulit, à Scipione Africano sæpe unà cum Magone fugatus, in Hispania tandem Magone capto, se ad Gades recepit, deinde Carthaginem: unde in Numidiam ad Syphacem captatum amicitiam Carthaginiensibus cōtendit, quò forte Scipio ex Hispania eadem die, causaq; pro Romanis adfuit: uide in Scipione & in Lælio. Asdrubal Annibalis frater, uide in Annibale & Liuio Salinatore. Asdrubal cui Caluo cognomē erat, tempore quo Annibal erat in Italia, teste Liuio, in Sardiniam dux classis mittitur, sed tempestate reiectus ad insulas Baleares, ibi tantisper quoad quassas reficeret naues, resedit. Cumq; audisset T. Manlium Arsicoram Sardorum regem profligasse, cum classe occurrens, collatis signis ipse cum Magone & Hannone ducibus, memorabili clade profligatus, captusq; est. Asdrubal dux alius tertio bello Punico à Scipione Aemyliano uictus, facta deditione: eius uxor quum paucis ante diebus à uiro impetrare non potuisset, ut ad uictorem transfugeret, in medias urbis flammas sese cum filijs iecit. Liuius L I. Astydamas senior tragicus Athenīēsis docuit Trag. X L I I. uicit V. Primus qui ex auditoribus Socratis ad poëticā se conuerterit. Astydamas iunior filius, & ipse tragicus, cuius tragœdias nonnullas commemorat Suidas. Astyampsicus scripsit librum de cura asinorum, & ὀνειροκριτικόν, id est, de cōiectatione somniorum. Suid. Astylus Crotoniata tribus continuus olympicis uicit, stadio, diaulo, & dolicho. Quod autem in ultimo se Hieronis magistrum ac Syracusanū à præcone declarari fecerit, Crotoniatæ irati statuam eius fregerunt, bona insuper publicauerunt, Pausanias. Astyanax quasi urbis princeps, appellatus autem proprio nomine Scamandrus, Hectoris filius ex Andromacha: qui à matre absconditus, ab Vlysse repertus, ac de alta crepidine præceps est datus. Attalos & Eumenes reges qui Pergami regnauerūt, Stra. lib. xiij. breuiter persequitur. Lysimachus unus è successoribus Alexandri, Pergamum ubi thesaurus regius erat, seruabat. Is à Seleuco Nicatore oppressus, curam Philetæro eunucho dilectissimo, regni simul & thesauri reliquit. Is annis X X. regnauit, fratresq; habuit Eumenem & Attalum. Eumeni natu maiori filius fuit Eumenes alter, qui Pergami imperio successit, primusq; res gerere cœpit, & apud Sardis ciuitatem Antiochum Seleuci filium, prælio superauit. Hic igitur postquàm regnasset an. X X I I. Attalum filium dimisit hæredem, qui primus rex Pergami est appellatus, ut etiā Liui. in V I I I. de bello Mac. Gallogræcos uicit, solusq; Asiaticorum eis tributum non pēdit. Romanorum præterea fuit amicus, ut Liui. in I I I. de bello Ma. & Florus. Pro eis in classe Rhodiorum aduersus Philippum pugnauit. Coronam auream senatui dono misit, gratias agens, quod Antiochum autoritate legatorum de finibus eius mouisset. Decessit senior, postquàm regnasset annos X L I I I. superstitibus liberis Eumene, Attalo, Philetæro, & Athenæo. Ex quibus Eumenes in amicitia Romanorum permansit, pro eisq; aduersus Perseum bellum gessit, à quibus totam eam regionem

Marginalia: Asinius pollio; Asinius gallus; Asinius Capito; Asinius Poll.; Asellius Sempronius; Asellius Claudius; Asdrubal; Amilco; Asdrubal gener; Asdrubal Gisconis; Asdrubal Annibalis frater; Asdru. caluus; Arsicoras Sardorum rex; Asdrubal in tertio bello Punico; Astydamas; Astydamas iunior; Astyampsicus; Astylus Crotoniata; Astyanax; Attali & Eumenes reges; Philetærus; Eumenes Eumenis filius; Attalus primus rex; Eumenes Attali filius

accepit, quæ sub Antiocho citra Taurum erat. Præterea
Pergamum muniit, & lucum Nicephorium seruit, templo-
rum quoque dona addidit, ac nobilem bibliothecam insti-
tuit, undique conquisitis libris in hœdinis pellibus scriptis,
quæ postea ex loco Pergamena sunt dicta: regnauit annos
XLIX. Sceptrumq; Attalo filio quem è Stratonice Aria-
Attalus frater rathis Cappadocum regis filia susceperat, tutoremq; Atta-
lum fratrem dimisit. Qui bello res gessit magnas. Nam ad-
uersus Demetrium Seleuci filium, deinde Alexandrum An-
tiocho natum bellum sumpsit. Romanorum contra pseudo
Philippum socius fuit, Diegylum quoque regem cepit, ducto
in Thraciam exercitu. Prusiam Bithyniæ regem interemit
præfecto illi filio Nicomede: postremo post annos XXI.
Attalo Eumenis filio sub eius, ut diximus, tutela relicto re-
Attalus Philometor gnum dimisit. Is Philometor ex scelere per antiphrasim co-
gnominatus est quòd matrem interfecerit. Cum annos V.
regnasset morbo absumptus, teste Liuio LVIII. hæredem
pop. Rom. instituit: qui postea eam regionem prouinciam
fecerunt, & Asiam minorem uocauerunt. Hunc Attalum
Trogus lib. XXXVI. Eumenis è fratre nepotem non filium
dicit esse: nisi fortè Attalum tutorem eius, ac patruum Eu-
menem uocet. Vtrunque scribit fuisse sceleratissimum. Ma-
trem primo, deinde uxorem clam necasse, barbamq; ac ca-
pillum dissimulatione facinoris promisisse: præterea hortos
colere, ac herbas inde uenenatas ciuibus mittere solitum
fuisse. Postremo hæredes Romanos reliquisse. Hic est qui
de agricultura librum scripsit, cui se relictis regni curis pe-
Aristonicus nitus tradidit. Aristonicus ex Eumene & pellice natus,
post Attali fratris mortem ueluti paternum regnum Asiam
inuasit. Cumq; multa prælia secunda aduersus ciuitates quæ
metu Romanorum se dedere nolebant, fecisset: iustumq; iam
rex uideretur, Asia Licinio Crasso decernitur: qui intentior
Attalicæ prædæ quàm bello, cum extremo anni tempore
inordinata acie prælium conseruisset, uictus pœnas dedit. In
huius locum Perpenna Cos. missus congressu primo ad de-
ditionem Aristonicum cepit, Attalicamq; gazam hæredi-
tariam Populo Romano Romam deportabat. Quod ægre
ferens successor eius M. Aquilius Cos. ad eripiendum Ari-
stonicum Perpennæ ueluti sui triumphi munus properauit.
Sed contentionem consulum mors Perpennæ diremit. Sic
Asia Romanorum facta, cum opibus uitia quoque Romam
transmisit. Aristonicus in triumphum ductus, ac in carcere
Athanasius necatus est. Liuius LIX. Athanasius præsul Alexandri-
nus educatus ab Alexandro eiusdem ciuitatis præsule, olim
diaconus in concilio Niceno fuit. Arrianorum deinde ma-
ximas perpessus insidias ad Constantem Galliarum princi-
pem aufugit: unde reuersus cum literis & rursus post eius
mortem fugatus, usque ad Iouiniani imperium latuit, à quo
restituti orthodoxi fuere. Sub Valēte moritur cum Petrum
quendam coadiutorem in præsulatus munere delegasset. In
cōcilio multa ei falsa crimina obiecta. adducto etiam scorto,
quod rem cum ea habuisse testaretur, omnia tandem patien-
tia ac sanctitate superauit. Feruntur eius aduersus gentes
duo libri contra Valentem: unus de uirginitate. De persecu-
tionibus Arrianorum. De psalmorum titulis, De uita An-
tonij monachi, in epistolas Pauli commentarius, Symbolum,
ἑορταστικαί epistolæ, id est Castigationes solennes. Hæc ex
Rufini historia. Ioannes Aretinus Romanæ ecclesiæ sub-
diaconus ipsius uitæ è pluribus locis collectæ librum dica-
Athenæus philosophus uit. Athenæus è Seleucia Ciliciæ philosophus peripateti-
cus doctissimus, Augusti tempore, princeps aliquandiu pa-
triæ suæ: deinde contracta cum Murena amicitia qui con-
tra August. conspirauerat, cum illo aufugit, captusq; ac di-
missus cum insons reperiretur. Reuertens autem Romam
multos cum salutantibus, illud Euripidis respondit. ἥκω
κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπών, id est: Aduenio late-
bras & tenebrarum linquens portas: uerum breui super-
uixit tempore, à ruina domus ubi habitabat oppressus.
Strabo XIIII. ATHENAEVS Naucratita gram- Athenæus sophista
maticus M. Antonini principis tempore, librum teste Sui-
da Dipnosophistarum composuit, uarium opus & erudi-
tum, ut Plinius alter Græcus ferè dici possit: quod ad nos
sanè haudquaquam integrum peruenit: eius epitome ab
Hermolao Byzantio tantum relicta. ATHENODO- Athenodorus
RVS Athenensis philosophus Stoicus præceptor Diony-
sij Areopagitæ, composuit opus quod διαφορὰ inscripsit:
Atteius philologus enituit Augusti temporibus. Suidas Atteius Philologus
libertinus Athenis natus: hunc Capito Atteius iurisconsul- Atteius Capito
tus eius patronus inter grammaticos rhetorem: & inter
rhetores grammaticum fuisse ait: iuuauit scripta Sallustij
in componendo ut autor est Pollio. Philologi appellatio-
nem sumpsisse uidetur: quod sicut Eratosthenes qui sibi
primus hoc cognomen uindicauit, multiplici uariaq; doctrina
censebatur. Coluit familiarissime Sallustium, eoq; defuncto
Pollionem: quos historias componere aggressos alterum
breuiario rerum Romanarum, alterum præceptis de ra-
tione dicendi instruxit: quo magis mirandum Pollionem
credidisse, antiqua uerba & figuras solitum esse colligere
Sallustium: quum sibi sciat Atteium nihil aliud suadere,
quàm ut noto, celeri, & proprio sermone utatur: uitetq;
maxime obscuritatem Sallustij, & audaciam in translatio-
nibus: ex Tranquillo. Atratinus accusator fuit Cælij, ut Atratinus
in oratione Ciceronis apparet, qui male à quibusdam Atra-
cinus scribitur: nam is Varro fuit. AVRELIAM gen- Aurelia gens
tem ex Sabinis oriundam à sole dictam putant, quòd ei pu-
blice à populo Romano datus sit locus, in quo sacra fue-
rant Soli, qui prius Auselij, sicut Valesij dicebantur. Festus.
Ausonij duo Ausonius sophista scripsit epistolas & alia quædam ad
Nonnum, ut ait Suidas. Alius poeta Gallus, patria Burde-
galensis, cuius exstant epigrammata. Augeas Comicus Augeas poeta
Atheniensis mediæ comœdiæ, ut autor Athenæus. Au-
geam regem in Geographia narraui. AVGVSTAE Augustarum nomina
coniuges dicebantur imperatorum, sed & mater castro-
rum quandoque honoris gratia ex S. C. Diuæ autem, ac
diuæ, tantum post mortem. Augustarum nomina hæc sunt.
Liuia Augusti, Agrippina Agrippæ, postea Iulia Augusti
filia, Tyberij. Lolia Paulini Caij. Messalina & Agrippina
Claudij. Octauia & Sabina Poppea Neronis. Lepida Gal-
bæ. Pompeia Sabina Othonis. Petronia Vitellij. Flauia Do-
micilla Statilij Capellæ filia Vespasiani. Marcia Furnilla
Titi. Domitia Domitiani. Plotina Traiani. Sabina Hadria-
ni. Faustina Antonini Pij. Faustina filia M. Aur. Antonini.
Lucilla L. Antonini Veri. Iulia Seueri. Eadem priuigno
nupsit Caracallæ. Theodora & Helena Constantij. Fausta
Constantini. Eusebia Constantij. Helena filia Constantini
uxor Iuliani. Charito Iouiniani. Seuera & Iustina Valen-
tiniani. Dominica Valentis. Galla Placidia Theodosij. Eu-
docia Arcadij. Eudoxia Theodosij iunioris. Eudoxia Va-
lentiniani iunioris. Pulcheria Martiani. Verina Leonis
magni. Areta Zenonis. Euphemia Iustini. Theodora Iu-
stiniani. Sophia Iustini iunioris. Anastasia Tyberij. Con-
stantiana Mauricij. Leontia Phocæ. Flauia Eudocia Hera-
clij. Martina Constantini iunioris. AVREA uirgo Aurea
apud Parisios cœnobio uirginum præposita ab Eligio eius- Eligius
dem ciuitatis præsule, imperante Heraclio. ambo inter san-
ctos relati. Fuit & alia huius nominis martyr inter comites
Vrsulæ. Autolycus Mercurij seu Deucalionis filius, & Autolyci III
maternus Vlyssis auus, ut Homerus & item Plato in primo
de republica testantur, furtorum nomine insignis. Martia-
lis: Non fuit Autolyci tam piceata manus. Alter fuit conditor

Sinop

Sinopis, & comes Iasonis, apud Strabonem: tertius Athleta, nobilis Pancratiastes, cuius statuam in Prytaneo fuisse autor est Pausanias: meminit & Plinius huius artificis libro XXXIIII. Cap. VIII.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XIIII.

Babylas

BABYLAS Præsul Antiochenus, quem & uitæ meritis & doctrina præstantißimum Eusebius sæpe in historia commemorat.

Bacchylides

Bacchylides poëta lyricus, Cous genere, filius Medonis nati Bacchylide Athleta, ut ait Suidas. Aelianus autem de uaria historia tris huius nominis ponit: hũc primum, alium Atheniensem, tertium Arcadem.

Bacchus

Bacchus alibi mihi narratur. Est & martyris nomen qui unà cum Sergio sub Diocletiano apud Euphratem passus est: ambo enim ordines in exercitu imperatoris ducebant.

Bairon

Bairon historicus scripsit breuiarium rerum ab Alexandro gestarum. Suidas.

Balbi

Barbi

Balborum & Barborum Romæ familiæ fuerunt. Lucilius Balbus in dialogo de na. ponitur apud Ciceronem Stoicorum partes adsumens. Cosmus cardinalis Vrsinus nummum ante hos annos habebat antiquum: ubi C. Barbi ciuis Rom. nomen inscriptum fuerat.

Balbina

Balbina uirgo Romana & martyr, Quirini filia, liberata à strumæ uitio per Alexandrum Pont. sepulta in uia Appia iuxta patrem, qui ambo sub Traiano sunt paßi.

Barbara

Barbara uirgo Nicomediensis Dioscori nobilis uiri filia, à quo in turrim est coniecta, quod se Christianam profiteretur: ac post omnibus probris nudatum conuerberatumq; corpus, ab eodem ad præsidem ducta, iugulataq; in eadem urbe sub Maximiano est. Demum Venetijs quò deinde translata fuit, nunc condita.

Bardasanes

Bardasanes Mesopotamiæ præsul, Syrorum lingua doctißimus, & uehemens dialecticus, aduersus Marcionem patria lingua scripsit: sed & Græce ad Antoninũ, sub quo fuit, librum de fato, aliaq; complura, ut ait Eusebius libro quarto.

Basilius

Basilius Cæsariensis, & Gregorius Nazianzenus præsules æquales fuere, Cappadoces ambo nobiles, Athenis ambo rhetoricæ philosophiæq; studijs eruditi: quibus cum cupidius Basilius intenderet, Gregorius magnificentius ea contemnens, ut qui se totum Deo mancipasset, tantum de socij amore sibi præsumpsit, ut surgentem Basilium de cathedra manu corripiens ad cœnobium perduceret: ibiq; annis XIII. omnibus Græcorum philosophorum libris relictis, solum sacris uoluminibus uacarent. Iamq; diuina lege instructi alter altero trahitur itinere, diuino instigati spiritu. Basilius Ponti urbes & rura obeundo, populos edocebat. Igitur non multo post factus Præsul Cæsariæ Cappadocum iussus est à Valente qui Arrianis fauebat, deserere officium, atque in exilium abire. Cumq; ille minime obtemperaret, atque uti contumax, tribunali Præfecti adhiberetur, ac minis & terriculis parere principi diu frustra tentaretur, nox ei spatij ad deliberandum datur. Basilius nequaquam ego ait, Tu potius in hoc spatio ab incepto desistes. Itaque in ea nocte uxore Valentis maximis correpta doloribus, & filia insuper paruula extincta, Valens rogatum misit ad Basilium, ut precibus ad Deum fusis, ipse saltem seruaretur. Sic itaque accidit, ut pulsis reliquis orthodoxis Basilius tantum ob metum seruaretur. Post hæc uitam instituit monachorum, de cuius præceptis & ordine librum separatim condidit, à Rufino postea conuersum. Sed & alia eius opera Hieronymus enumerat, dicens cum egregios contra Eunomium elaborasse, & libros de S. S. Et in Hexameron homilias undecim. Et Astericon intellectu uidelicet breues uariosq; tractatus. Gregorius uerò Nazianzenus eum longa Monodia prosequitur. Fuere Basilio fratres duo, Gregorius & Petrus: quorum alter scientia præditus docendo, alter fide instructus, agendo fratris uirtutem penè exæquabant. Nos de Gregorio ipso in ordine dicemus. Hæc autem de Basilio ex historia sumpsimus Rufini libro undecimo.

Basilius Ancyranus

Basilius Ancyranus præsul arte medicus, scripsit contra Marcellum de uirginitate librum, & nonnulla alia. Hic etiam imperante Constantino in parte Macedonij cum Eustathio Sebasteno princeps fuit, ut autor Hieronymus.

Basilius præsul

Alium quoque Suidas commemorat præsulem Ciliciæ sub Anastasio principe floruisse: haud absimilem primo, & abstinentia, & uitæ institutis, scripsisseq; contra Archelaum quendam presbyterum Coloniensem.

Basilus.

Basilus pirata

Basilus unus ex interfectoribus Cæsaris ponitur ab Appiano, alter item Pirata infamis. Lucanus. Et Basilum uidere ducem, noua furta per æquor.

BASSOS claros uiros extitisse nonnullos legimus.

Salcius Bassus

SALEIVS Bassus poëta epicus, cuius est Quintiliano uehemens ac poëticum ingenium, nec ipsum senectute maturum, præueniente fato, quemadmodum & Valerio Flacco contigit.

Aufidius Bas.

Aufidius Bassus historicus item Quintiliani temporibus bellum Germanicum scripsit.

Cæsius Bassus

Cæsius Bassus inter Lyricos ab eodem ponitur. Probus: Cæsium, inquit, Bassum poëtam Lyricum, fama est in prædijs suis ardente Vesæuo & late uagantibus ignibus, cum uilla sua flagrasse. Quintilianus quoque se cum uidisse ait.

Bassus & Sextius

Bassus & Sextius Niger, Romani homines Græce de medicina scripserunt.

Bassus martyr

Bassus item martyr sub Decio, patria Nicenus clauis ferreis confixus.

Baßianus

Baßianus patria Syracusanus Romam studiorum causa missus, ubi Christianus factus patre insectante Rauennam fugit. Inde Laudensis præsul electus, ibidem deceßit nonagenarius quartodecimo Calend. Febr. clarus prodigijs, ab ulcerosis maxime inuocatur: emicuit Ambrosij temporibus, quem ægrotantem adijt, mortiq; interfuit.

Batto

Batto Sinopensis de rebus Persicis scribit. Strabo.

Batton

Batton comicus, fabulas ipsius nonnullas commemorat Suidas.

L. Ballienus

L. Ballienus auunculus Catilinæ, Lucretium Asellam, consulatum contra uoluntatem Sullæ, ad perturbandum ciuitatis statum petentem, occidit iussu Sullæ tunc dictatoris, accusatus postea ac damnatus. Pedianus.

Beatrix

Faustinus

Beatrix uirgo Romana & martyr sub Diocletiano, Faustinum & Simplicium fratres item martyres, quos prius tumulauit, pòst paulò eodem supplicio secuta, quòd prædium cuidam potenti uendere noluerat. Hæc enim diues erat, ac unà cum beata Lucina occisorum corpora in agro suo condebat.

Beda

Beda natione Anglicus, ob uitæ modestiam, uenerabilis cognomentum adeptus, claruit sub Ioanne sexto Pont. cum Saraceni ex Africa soluentes Hispaniam inuaserunt: ex quo Beda literis principes ad eam recuperandam sollicitauit. Græce Latineq; eruditus fuisse traditur. Scripsit in Actus apostolorum, in Lucam, ædidit & librum de temporibus, & homilias quibus Gallici sacerdotes frequenter utuntur. Fratres habuit Strabonem & Aymonem doctos etiam uiros, quorum alter homilias quasdam non ineruditas, alter in Genesim scripsit. Depositum Bedæ Genuæ uisitur.

Bernardus

BERNARDVS abbas inter Burgundos nobili ortus genere anno ferè uigesimosecundo ætatis, sub Abbate Stephano, qui tertius fuerat in cœnobio Cistertiensi, paulò antè instituto, unà cum triginta socijs monachum professus, doctrinæ uitæq; laudatæ fama adeo profecit, ut Claraualłensi cœnobio tunc primum Roberti uiris

illustris impensa constructo, præpositus sit. Cui annos triginta sex præfuit. Plura reliquit scripta: commentarios in Cantica, considerationes diuinæ contemplationis ad Eugenium Pontificem, unde Pontificij muneris ratio ducatur. Varias quoque epistolas, sermones insuper in diebus solennibus habitos. Berenice mater & filia Philadelphi Berenice uxor Ptolemæi Lagi, mater Philadelphi, rara mulier forma, & uiro dilectissima, de qua Theocritus: Ἀλλὰ Θέτις βαθύκολπος ἀκοντιστὰν Ἀχιλῆα Αἰακίδᾳ Πηλῆι. σὲ δ' αἰχμητὰ Πτολεμαῖε αἰχμητᾷ Πτολεμαίῳ ἀρίζηλος Βερενίκα. Altera Philadelphi filia, quæ deinde nupsit Ptolemæo Euergeti fratri. Cuius crines in cælum relati putantur persuasione Cononis mathematici. De quibus elegiam composuit Callimachus, conuersam deinde à Cattulo. Berenice Herodis Alia Herodis Ascalonitæ filia, quæ nupsit etiam Agrippæ fratri. Strabo sic ait: Cæsar Augustus magno honore prosecutus est Herodis liberos, similiter sororem Salomen, eiusq; filiam Bernieen. Berenice Aristobuli Alia item ex eadē progenie, quæ Salomes Herodis sororis filia fuit, nupsit Aristobulo Herodis eiusdem filio, quem pater postea interfecit. Iosephus. Berenice Olympionicarū Berenice quoque, quam Græci Pherenicen appellant, fama celeberrima, & filia, & mater, & soror Olympionicarum fuit, ut ait Plin. Pausanias quoque hanc dicit cognominatam Callipatram, ac habitu uirum dissimulantem ludis interfuisse: ubi Pisithodum filium coronatum uidit: cognitam'que, ac quæstione habita, quòd ad ludos mulieribus interdictos uenisset, meritis suorum absolutam fuisse. Aelianus de Varia historia ferè idem. Valerius item: Berenice, inquit, contigit quod nulli alij mulieri, ut Gymnico spectaculo interesse contigerit. Beryllus BERYLLVS Bostrenæ urbis Arabiæ Præsul cum plura rectè pro religione scripsisset, ad extremum omnia corrupit, peregrina quædam & procul à ueritate adducens. Conseruatorem nostrum uidelicet ante humanitatem non extitisse, nec propriam diuinitatis habere substantiam, sed tantum patris in eo habuisse. Quare plures conuenere Præsules disceptationis gratia. Inter quos Origenes ita errorem eius repulit, ut redire tandem eum ad sanitatem compulerit: ex Eusebio libro VI. Berosus Berosus Chaldæus in astrologia clarus, cui ob diuinas prædictiones Athenienses in gymnasio statuam inaurata lingua statuerunt, uti Plinius refert. Scripsit item in ea facultate. Eius nunc fertur libellus nescio quis, cui non satis crediderim. Bemarchius BEMARCHIVS Cæsariensis Cappadociæ sophista scripsit res gestas Constantini principis libris decem: præterea declamationes quasdam & orationes. Suidas. Bestia Appia Faucula Cluuia Bestia Appia mulier Attellana Capuæ habitans, & Faucula Cluuia, quæ quondam quæstum corpore fecisset, Annibale tenente Capuam: altera quotidie sacrificauit pro salute populi Romani: altera uerò Faucula captiuis egentibus alimenta clam suppeditauit, cæteris Campanis inimice se habentibus. Quapropter à populo Romano libertati ac bonis postea sunt restitutæ. L. Bestia Liuius uigesimosexto. L. BESTIA in coniuratione Byzes Catilinæ memoratur à Sallustio. Byzes Naxius, tegulas primus ex lapide fabricauit: quibus tectum templi Dianæ fecit tempore Aliactis Crœsi patris. Cuius statua est Naxi, cum hoc epigrammate. Νάξιος ἴδοργος μεγένει. λᾶθω τόρε. Βύζεω Παῖς, ὅς πρώτιστος τεῦξε λίθον κέραμον. Bibaculus Pausanias. M. FVRIVS Bibaculus patria Cremonensis, ut scribit Eusebius, qui simul & Catullus inter poëtas Iamborum Latinorum ponuntur Quintiliano. P. Sextius Bibaculus apud commentarios Cæsaris. M. Bibulus M. Bibulus collega Cæsaris in consulatu. In quem Tranquilli distichum cauillatur. Non Bibulo quicquam nuper, sed Cæsare factum est. Nam Bibulo fieri consule nil nemini. Idem Ciceroni proximam prouinciam in Asia tenebat. Bias Bias Prienæus unus è septem, fertur in causis orandis acutissimus fuisse. Cum patriam captam fugeret, nihilq; uti cæteri exportaret, roganti causam, illud uulgatum apud Ciceronem respondit: Omnia mea mecum porto. Bion Bion Borysthenites Cratetis auditor ad Cynicam prius sectam transijt, sumpto pallio & pera: deinde ad Theodorea instituta se conuertit. Reliquit commentarios plures qui non extant, Apophthegmata item plura: quæ simul & aliorum sapientum ubi de sapientia narrabo attingam. Bibiana uirgo Bibiana uirgo Romana & martyr sub Iuliano, quæ unà cum parentibus martyrum corpora tumulabat, sepulta apud palatium Licinianum. Bassianus Bassianus item alter Syracusanus prior supradicto sub Claudio martyr. Bolus Bolus Mindesius Pythagoreus scripsit de utilitate lectionis historiarum, quæ nos in doctrinam cognitionemq; rerum ducunt. De miris naturæ, multaq; alia, ut apud Suidam. Boetius Boetius Zenone Imperante, ob affectatæ libertatis suspicionem à Theodorico rege exilio damnatur: deinde custodiæ traditus plura conscripsit. Symmachus Tandem simul cum Symmacho senatore socero suo, alijsq; præstantibus uiris interficitur, ut autor Eusebius. Eius deinde statuas Amalasuinta restituit, & hæredibus patrimonium incolume reddidit, uir omnium unus qui & doctissimus & sine genio fuerit in scribendo. Bonifacij Bonifacij uiri sancti plures: Aglaë primus Romanus apud Tarsum Aglaes diuitis uiduæ res procurabat: cum qua rem habebat, ebrietate, cæterisq; moribus infamis. Factus repente alius, martyrium sub Diocletiano subijt, relatusq; deinde à seruis Romam, eiq; templum in Auentino dicatum, quod & Alexio postea commune fuit. Alius Britannicus natione Præsul Maguntinus, apud Phrysios & ipse martyr, quòd iussu Stephani secundi Pontificis Pipinum Caroli patrem in regem oleo sacro perunxerit. Alius Præsul Carthaginensis Zenone imperante. Alius Præsul Ferentinas, ambo confessores. Quintus item martyr Bosnensis, Othonis tertij consanguineus. His addam Bonifacium Africæ comitem sub Honorio Aetij ducis æmulum, Augustini amicissimum.

Bonicius BONICIVS præsul Auernensis, uir etiam sanctitate clarus, cuius tunica hodie monstratur, qua à diua genitrice, cuius erat obseruantissimus, donatus fuit in excessu mentis, eademq; primum sacrificauit. Bonus BONVS presbyter Romanus, simul cum Fausto & Mauro diaconis Romæ sub Valeriano passus, sepulti omnes in uia Latina.

Brasidas BRASIDAS Lacedæmonius dux circa Amphipolim, ab Atheniensium multitudine impar deprehensus claudendum se præstitit, ut per longum coronæ ambitum extenuaret hostium frequentiam, quaq; rarissimi obstabant erupit. Frontinus. Britius BRITIVS Præsul Turonensis Martino successit, cui aliquando aduersarius fuit diaconus. Deinde sanctitate emicuit. Brutorum Romæ genus Iunijs nominibus adscitum legimus, quorum autor primus L. L. Iu. Brutus Iunius Brutus è sorore Tarquinij Superbi genitus. Quum eandem fortunam timeret, in quam frater inciderat, qui ob diuitias & prudentiam ab auunculo fuerat occisus, stultitiam finxit, unde Brutus dictus. Iuuenibus regijs Delphos euntibus ridiculi causa comes adscitus, baculo sambucco aurum inclusum Deo donum obtulit, argumentum uidelicet in eius sapientiæ dissimulationem. Vnde responsum est, illum Romæ summam habiturum potestatem, qui prius matrem exosculaeretur. Ipse terram primus exosculatus est, cæteris minime intelligentibus. Deinde propter Lucretiæ stuprum cum Tricipitino & Collatino in exitium regum coniurauit. Quibus in exilium actis primus Cos. creatus est. Filios'que suos qui cum Aquilijs Aquilij Vitellij & Vitellijs ad recipiendos Tarquinios in urbem coniurauerunt uirgis cæsos securi percussit. Deinde in

prælio

prælio quod aduerfus eos gerebat, singulari certamine cum Arunte filio Tarquinij congressus, se ambo mutuis uulneribus occiderunt. Cuius corpus in foro positum, à collega laudatum, matronæ annum luxerunt. Cæcilius, Liui.

Bubulcus Brutus

Decius Iunius Bubulcus Brutus dictator, Equos subegit, ac die octaua triumphauit. Aedem salutis quam Cos. uouerat, & censor locauerat, Dictator dedicauit. Liui. Decius Iunius Brutus in Hispaniam profectus his qui sub Viriato militauerãt, agros oppidumq; dedit, quod Valentia uocatum est. Lusitaniamq; usq; ad Oceanũ perdomuit. Et cum fluuium obliuionis exercitus transire nollet, raptum signiferi signum ipse transtulit, cæteri subsecuti. Liui. L v.

L. Iu. Brutus

L. Iunius Brutus prætorius, & M. Cato Censorinus, quorum Cicero secundo de Orat. meminit, uolumina de iure ciuili scripserunt, & non generatim posuere leges, sed ueluti interrogati à priuatis responderunt, expressis ciuium nominibus quorum crimina defendebant. Sic fecisse in Satyris Lucilium uidemus: in reprehendendis uitijs, ciues nominatim taxauit. Igitur Brutum tris de iure ciuili libellos scripsisse, idem Cicero & Q. Pomponius autores. M. Brutus qui Marianas partes sequebatur, at Galliam Cisalpinam tenebat, à Pompeio interfectus est. Liui. x c.

M. Iu. Brutus

Huius filius M. Iunius Brutus Cæsaris interfector Catonis è filia Seruilia nepos, doctrinæ philosophiæq; Stoicæ deditissimus, qua puer nutritus fuit, ut sentire uideretur quæ dixerit, ut ait Quintillia. Eius sanè iudicium Cicero in epist. ad Atticum præcunctis uereri uidetur. Plutar. uerò in eius uita hæc de eo. Brutus in castris per integros dies, nisi cum Pompeium ipsum conueniret, circa literarum studium diuertebatur. Cui curæ nedum aliud dedit tempus, sed etiam diem quæ maximam illam Pharsaliæ cladem antecessit. Erat media æstas, & præter loca palustria ubi castrametati fuerant, calor ingens, nec Bruto aderant qui celeriter tentorium attulissent. Fessus autem hac iugi cura cum meridies aduentasset, modice unctus cum pauca comedisset, cæteris de euentu futuræ pugnæ anxijs, hic usque in crepusculum scripsit, Polybij epitomen componens. Genus dicendi breue & elegans secutus, & in Græca facundia Laconicum stylum imitatus, quòd sanè apparet in epistolis eius Græcis quæ adhuc extant. Vir alioquin tyrannides impatiens, & in seueritate gratus. Cicero ait. Cum gratiæ causa nihil facias, sunt tamen omnia grata quæ facis. Postremò eius coniuratione, cuius ipse autor fuit, Cæsare interfecto, timore aduersariorum Prætor in Macedoniam prouinciam suam cum exercitu se contulit, ubi coniunctis cum Cassio castris, ab Antonio & Octauio expugnatus apud Philippos, ne in manus ueniret inimicorum, sibi iuuante Stratone manus attulit, quum esset annorum x x x. Liuius c x x i i i. Inuentum corpus Antonius matri uxoriq; remisit.

Portia Bruti

Portia uerò eius uxor M. Catonis filia, hoc accepto nuncio, ut refert Valerius, doloris impatiens: cum negaretur gladius, carbonibus è foro ardentibus raptis ac deuoratis sese necauit, muliebri spiritu uirilem patris exitum imitata.

Decius Brutus Albinus

Decius Iunius Brutus cognomento Albinus, cui magnam Cæsar fidem habebat, adeo ut secundus ab eo inscriptus esset heres, unus è coniuratis cum M. Bruto cuius propinquus erat, Cæsarem mane moras trahentem ne dilatio fieret manu apprehendens ad ueniendum inuitauit in curiam, dicens, quod frequentes expectarent, qui eum cunctarum præter Italiam prouinciarum regem crearent. Hæc Plutarchus in Cæsare. Hic deinde post mortem Cæsaris ut M. Antonio resisteret qui Cisalpinam Galliam petebat, Mutinam prouinciam eum exercitu tenuit. Illicq; à M. Antonio legatos senatus de pace spernente obsessus est. A qua quidem obsidione ab Hircio & Pansa Coss. ac Cæsare liberatus fuit. Cui Cæsari cum senatus parum gratus uideretur, triumphum Bruto decernendo, ac nullam eius rationem habendo, causa fuit, ut per Lepidum Antonio reconciliatus Romam cum exercitu ueniret, ac Cos. x v i i i. natus annos crearetur, legemq; ferret de quæstione habenda interfectorum patris. Ex quo postea Brutus unà cum Cicerone & c c. alijs absens damnatus, ac à legionibus desertus in potestatem Antonij uenit, & à Capeno Sequano eius iussu interfectus est. In cuius ultionem C. Antonius M. frater ab Hortensio iussu M. Bruti occisus fuit, Liuius c x x.

Caia Cæcilia

Caia Cæcilia uxor Tarquinij Prisci, quæ antea Tanaquil appellabatur, mulier frugi, ubi de coniugio scribam, mihi dicetur.

Busyris

B V S Y R I S Aegyptius Tyrannus, ab Hercule Aegyptio rege interfectus, quòd hospites immolaret: autor Diodorus libro quinto, Strabo autem libro septimo, nullum dicit in Aegypto Busyridem fuisse, ex quo cuncta de eo falsa referri. Isocratis extat encomion Busyridis, sicuti & Helenæ, ut uim oratoriam in illaudatos exerceret.

Cadmus Milesius

CADMVS Milesius paulò pòst Orpheum primus scripsit historiam de Mileto, ac totius Ioniæ regione, libris i i i i. autor Suidas. Hunc Plinius dicit primum inuenisse prosaicam orationem. Cadmus Agenoris num ponitur inter heroas.

Caij Candidi Candidæ C. Licinius Caluus L. Sextius

Caij v i i. & Candidi duo martyres, totidemq; Candidæ alibi dictæ. C. Licinius C A L V V S, & L. Sextius Tribuni pleb. legem promulgarunt, ut Coss. etiam ex plebe fierent. Eam legem cum magna contentione repugnãtibus patribus, cum ijdem Tribuni per quinquennium soli magistratus fuissent, pertulerunt. Et primus omnium ex plebe Cos. L. Sextius creatus est. Lata est alia lex, ne cuiquam plus quingentis iugeribus liceret possidere. Liuius libro sexto.

L. Caluus orator

L I C I N I V S C A L V V S orator exquisitum quoddam & accuratius dicendi genus adferebat, quod quanquam scienter eleganterq; tractabat, nimium tamen inquirẽs in se atq; ipse sese obseruãs, metuensq; ne uitiosum colligeret, etiam uerum sanguinem deperdebat. Itaq; eius oratio nimia religione attenuata, doctis & attente audientibus erat illustris, à multitudine autem & à foro cui nata est eloquentia deuorabatur. Cicero in oratore.

Caluus filius

Idem in eodem libro de C. Licinio Caluo huius filio adolescente Curionis æquali mentionem facit, qui si uixisset, magnam fuisset eloquentiæ gloriam consecutus. Seneca in declamatione de Caluo primo oratore hæc refert. Caluus qui diu iniquissimam cum Cicerone litem de eloquentiæ principatu habuit, usqueadeo concitatus fuit, ut in media oratione eius exclamaret Vatinius reus, Rogo uos iudices, nunquid quia iste disertus est, ego damnandus sum? Quintilianus Calui sanctitatem appellat ob eius tersum, siccumq; dicendi genus. Plinius quoque dicit hunc laminæ plumbeæ renibus appositæ frigore, occurrere solitum genituræ per nocturnam quietem erumpenti, uiresq; corporis studiorum labore custodijsse.

Callias poëta

Callias Atheniensis Comicus filius Lysimachi qui cognominatus est Schœnion, quòd funes ob paupertatem torqueret.

Callias dux

Callias item Lacoplutus cognominatus, dux Atheniensium nobilis contra Artaxerxem missus: autor utriusque Suidas.

Callias gram.

Callias Methymneus grammaticus, quem Strabo dicit Alceum Sapphoq; poëtas enarrasse.

Callimachus

Callimachus poëta Cyreneus filius Batti, discipulus Hermocratis Iasei grammatici, uixit apud Ptolemæum Philadelphum usque ad Euergetem bibliothecæ regiæ præfectus Olympiade c x x v i. Omne poematis genus attigit. In aduersarium poema acerbissimum, quem ficto nomine Ibim appellat, undè Ouidius poëta nomen & argumentum mutuatus est. Edi-

dit elegias quoq; & epigrammata & hymnos, aliaq; complura, ex Suida. Horum omnium nihil extat præter unam elegiam in Lavacrum Palladis, & quosdam hymnos in deos.

Callimachus sculptor — Callimachus alter sculptor, ut ait Pausanias, sibi nomen adoptauit τηξίτεχνον, quasi artis interploratorem, & qui eam in tenuiorem exquisitioremq; disciplinã reduxit: τήκειν enim liquefacere conflareq; est. Nam ipse prius lapidem perforauit, minutatimq; tractauit.

Callinicus — Callinicus sophista Syrius uel Arabs profitebatur Athenis. Scripsit ad Lupum de Cacozelia, de Rhetorica, ad Cleopatram, de rebus gestis Alexandri, & alia quædam. Suidas.

Callisthenes — Callisthenes Olynthius discipulus & propinquus Aristotelis, unus è comitibus Alexandri, uir ingenio doctrinaq; præstans, ad extemporalitatem aptus: scripsit historiam secundus philosophorum à Xenophonte, in qua res Alexandri continentur. Tandem quasi autor coniurationis Hermolai, miseris modis adfectus ab Alexandro interficitur. Suspectus quoq; quòd non uti cæteri adorandum eum putauerit. Trogus uigesimoquinto.

Calippus — Calippus Atheniensis philosophus Platonis auditor interfectus à Syracusanis, quòd tyrannidem post Dionysium aggrederetur, Dionemq; patriæ liberatorem per proditionem interfecerit: autor Plutarchus in Dione.

Callicrates — CALLICRATES ex ebore formicas, & alia tam parua fecit animalia, ut partes earum cerni non poßint. Plinius.

Callistus — Callistus unus inter comites expeditionis Iuliani principis, qui Heroico uersu eius historiam conscripsit.

Camillus — FVRIVS CAMILLVS cum Faliscos obsideret, ac ludi literarum magister principum ad eum liberos adduxisset, uinctum eum eisdem pueris in urbem reducendum & uerberandum tradidit. Falisci tali iustitiæ exemplo permoti, statim se ei dedidere. Veios decennali obsidione domuit, deq; his triumphauit. Postea crimini datum, quòd albis equis triumphasset, & prædam inique diuisisset: die dicta ab Apuleio Saturnino Tribuno plebis damnatus, Ardeam concessit. Mox cum Galli Senones urbem diripuissent, absens dictator factus, collectis reliquijs Gallos improuisos internecione occidit. Populum Roma migrare Veios uolentem, eleganti apud Liuium concione retinuit. In qua omneis urbis dotes, laudesq; licet agnoscere. Adijcit quoq; Liuius, quod tertio dictator dictus, contra Latinos ad Satricum contendit, ut sociam ciuitatem Popu. Roma. à Latinis oppugnatam tueretur. Quarto dictator ad sedendam populi seditionem factus ualetudinem simulauit, ex quo ei alter surrogatus est. Quinto dictator Gallos iterum Romam petentes & ad flumen Anienem castrametatos superauit. Postremo Romæ octogenarius pestilentia absumptus est.

Camilla Vol. — Camilla Volsca quæ uenit auxilio Turno contra Latinos & Aeneam, in bello interfecta VIII. describitur à Vergilio. Priuerni nata, atq; à Metabo patre educta. Statius Tullianus de uocabulis rerum ait, dixisse Callimachum Thuscos Camillum appellare Mercurium. Quo uocabulo significat præministrũ deorum, unde & Metabum Vergil. ait, Camillam appellasse filiam, Dianæ scilicet ministram.

Calpurnius Sura — CALPVRNIOS inter Pisones diximus. Calpurnius Sura ephemeridas uitæ Galieni senioris principis scripsit: autor Pollio.

Candidus — CANDIDVS Seuero Imper. edidit in Hexameron pulcherrimum tractatum, ut Eusebius Hieronymusq; tradunt.

Capella Antistius — CAPELLA Antistius, & Atteius Sanctus præceptores Commodi principis.

Atteius — Canuleius — C. Canuleius Trib. pl. rogationes duas tulit, ut connubia plebis cum patribus essent communia, & alter consul de plebe crearetur. Orationem eius aduersus Coss. uide apud Liuium IIII.

Caninius — Caninius qui eodem die quo est adeptus consulatu abijt, ex quo Ciceronis scomma, Vigilantißimum habuimus cõsulem Caninium, qui toto consulatu somnum non uidit.

C. Caninius — C. Caninius eques Romanus cum in Sicilia otiandi causa uenisset, hortosq; à Pythio argentario uiro doloso emisset, instructos piscibus, & piscatoribus de industria positos: postera die cum ad eosdem ipse amicos inuitasset, nullos ibi neq; pisces, neq; piscatores repperit. Vide Ciceronem lib. III. de officijs.

Canthus — Canthus Abantis filius inter Argonautas ab Apollonio ponitur. Itemq; Orpheo qui sic ait, κάνθος δ' εὐβοιῆθεν ἀβαντιάδης ἱκάνεν. Apollonius dicit eum in Lybia perijsse. Flaccus autem noster in Aea.

Carbones pater & filius — C. Carbones duo oratores pater & filius, & utriusq; meminit Cicero, sed patrem inter oratores celeberrimos, seditiosos attamẽ ciues collocat his uerbis. Vtinam C. Carboni & Ti. Gracchi talis mens ad Rempu. bene gerendam, qualis ingenium ad bene dicendum fuit. Profecto nemo his uiris gloria præstitisset, sed eorum alter propter turbulẽtißimum tribunatum, ad quem ex inuidia fœderis Numantini bonis iratus accesserat, ab ipsa Repub. est interfectus. Alter Carbo propter perpetuam in populari ratione leuitatem, morte uoluntaria se à seueritate ciuium uindicauit. Sed fuit uterq; summus orator. Nam & Carbonis & Gracchi habemus orationes nondum satis splendidas uerbis, prudentiæq; plenißimas. Carbo quo uita suppeditauit, est in multis iudicijs causisq; cognitus: hunc qui audiuerant prudentes homines: in quibus familiaris noster L. Gellius qui se illi contubernalem in consulatu fuisse narrabat, canorum oratorẽ, uolubilem, & satis acrem, atq; & uehementem, & ualde dulcem, & perfacetum fuisse dicebat. De filio autem hæc refert.

C. Carbo — C. Carbo illius eloquentißimi uiri filius, orator non satis acutus, sed tamen orator numeratus. Erat in uerbis grauitas, & facile dicebat, & autoritatem naturalem quandam habebat oratio: hæc ille. Valerius autem dicit hunc postremo ab exercitu suo interfectum fuisse, quem bellis ciuilibus lapsum adstringere, & ad disciplinam reducere cupiebat.

GN. Carbo — Huius frater, GN. Carbo summa fuit autoritate in repub. partes Marianas secutus. In tertio consulatu suo in Sicilia, iussu Pompeij dum uentrem apud latrinã exoneraret trucidatus est, quæ crudelitas uulgum maxime offendit: autor Valerius.

Carneades Cyreneus — Carneades Cyreneus nouæ princeps Academiæ, Chrysippi maxime studiosus, de quo Gellius itemq; Plin. ait, quod scripturus aduersus Zenonis Stoici libros superiora capitis elleboro candido purgauit, nequid ex corruptis in stomacho humorib. ad domicilium usq; animi redundaret & constantiam uigoremq; mẽtis labefactaret; tanta cura, tantoq; apparatu, uir ingenio præstans ad confutanda ea quæ scripsisset Zeno aggressus est. Hũc præterea memoria naturali artificialiq; usum fuisse Cicer. de oratore scribit. Gel. uerò lib. XVI. & Quintil. de eo referunt, quòd missus Romam legatus ab Atheniensibus, unà cum Diogene Stoico & Critolao Peripatetico suspectam fecit Romanis legationem, dicente M. Catone in senatu, ab hoc uiro cauendum esse, qui ob eloquentiam & differendi facultatem facile quæcunque uellet impetrare posset.

Carneades Athenien. — Carneades alter philosophus Atheniensis Anaxagoræ discipulus à Suida ponitur: à Philostrato autem inter sophistas, qui tantum de eo refert, quod & philosophi sententiam, & oratoris uehementiam in dicendo retinuit. Diogenes uerò alium tradit huius nominis elegiarum poëtam.

Carcinus — CARCINVS Agrigentinus Tragicus poëta docuit fabulas nonagintaocto, uicit una. Emicuit paulò antè Philippum Macedonem. Athenæus autor.

Charontes tres — CHARONTES tres legimus apud Suidam, unum Lampsacenum historicum, qui tempore primi Darei Olymp. LXXIX. floruit, scripsit Aethiopica libris II. Cretensia, Græcanica & alia.

Charon Carthaginensis — Charon Carthaginensis historicus scripsit tyrãnos quotquot in Asia atque Europa fuere, uitas clarorum uirorum libris IIII. mulierũ item totidem. Tertius fuit Naucrati-

ta item

ta item historicus, scripsit sacerdotes Aegypti & reges qui
fuere ab initio in qualibet gente: & alia. Charontem quoq;
porthmea fingunt poëtæ, triente animas transuehentem ad
Charisius inferos, alter inhumatos iacere. CHARISIVS orator
Athenis eodem tempore quo Demochares filius sororis De-
mosthenis, dissimili tamen stylo, scripsit alijs multas oratio-
nes, Attico genere, cum imitari cuperet Lysiam, autor Cice.
S P. Carbilius in Bruto. SP. CARBILIVS primus Romanorũ uxo-
rem repudiauit ob sterilitatem. S P. Carbilius eius libertus
primus Romæ ludum grãmaticæ aperuit, mercede docens.
Plutarchus in problematis. Idem literam G. primus inue-
nit, cum pro ea C. prius uterentur: autor Velius Longus.
Charillus CHARILLVS dux Lacedæmoniorũ Tegeatas supera
Charondes Tyrius uit: ut autor Pausanias. Charondes Tyrius legem tulit ne
quis armatus in concionem ueniret. Cumq; postea ipse è ru-
re ueniens ex improuiso ut erat gladio accinctus in concio-
nem indictam uenisset, admonitus legis ab eo qui proxime
sedebat, eidem gladio incubuit, cum liceret culpam dissimu-
lare uel defendere: autor Valerius. Aristoteles autem libro
secundo Politicorũ, hunc Charondam dicit patria Catinen-
S P. Cassius sem qui ciuibus suis leges conscripsit. SP. CASSIVS
regni crimine damnatus, cui plus suspicio occupatæ domina-
tionis nocuit, quàm tres magni consulatus uel duo triumphi
profuerunt. Populus enim non contentus eum capitali adfe-
cisse supplicio, sed domo eius æquata, ædem telluris fecit. Va
lerius de Seue. L. Cassius Cos. à Tigurinis Galli pago Elue
tiorum qui à ciuitate secesserant, in finibus Allobrogũ cum
exercitu cæsus est. Milites qui ex ea clade supererant, obsi-
dibus datis & dimidia rerum omniũ parte, ut incolumes di-
mitterentur, cum hostibus pacti sunt, tempore quo Iugurtha
L. Cassius L. Filius pulsus est à Mario. Liui. X X V. L. Cassius, L. Filius, Lon-
ginus Trib. pl. C. Mario, L. Flacco Coss. plures leges ad di-
minuendam nobilitatis potentiam tulit: in quibus ut quem
Pop. Rom. damnasset, cuíue imperium abrogasset, in senatu
non esset. Fuit & inter competitores Ciceronis in consula-
L. Cass. dux tu. Pedianus. L. Cassius dux Pompeianus, cum decem na-
C. Cassius cum Bruto uibus uigente bello ciuili transit ad Cæsarem. C. Cassius
secundus post Brutum in coniuratione contra Cæsarem eo-
dem die cædis apud M. Antonium cœnauit. Deinde metu &
ipse cessit ab urbe Syriamq; tenuit cum autoritate senatus,
tribus exercitibus qui in eadem prouincia erant in potesta-
tem suam redactis. Demum ab Antonio & Augusto peti-
tus coniunctis cum Bruto castris apud Philippos cum alte-
ri cornui præesset, inclinata iam acie fusum putans iam to-
tum exercitum, sibi manus attulit. Liuius C X X I I I I.
L. Cassius Longinus L. Cassius Longinus iurisconsultus, ut inquit Tranquil-
lus, quod C. Cassij percussoris Cæsaris nomen ac stem-
mata haberet, iussus est à Nerone mori. Pronepos fuit
Ser. Sulpitij ac eques Roma. ut scribit Pomponius, post-
Cassius Seue. ea ad præturam peruenit. Cassius Seuerus, ut ait Sene-
ca in declamatio. eloquentissimus in agendo, in declamatio-
nibus parum ualebat: oratio erat ualde culta, ingentibus
plena sententijs: nemo minus passus est aliquid in oratio-
ne sua otiosum esse: nulla pars erat quæ non sua uirtute
scateret, nihil in quo auditor sine damno aliud ageret: me-
lius de illo semper fortuna quàm cura merebatur. De eo-
dem uerò Tacitus in libro de claris ora. Equidem non ne-
gauerim Cassium Seuerum quem solum Aper noster no-
minare ausus est, si cum ijs comparetur qui postea fue-
runt, posse oratorem uocari, quanquàm in magna parte li-
brorum suorum plus uis quàm sanguinis, & reliqua. Quin-
tilianus uerò sic. Cassius Seuerus si cæteris uirtutibus co-
lorem & grauitatem orationis adiecisset, ponendus inter
principes foret. Nam & ingenij plurimum in eo & acer-
bitas inerat, & urbanitas eius summa, sed plus stomacho

quàm consilio dedit: hæc ille. Huius igitur scripta, uti la-
tius in Labieno diximus ex S. C. abolita, ut autor Tran-
quil. M. Auidius Cassius præfectus exercitus M. Anto- Auidius Cas.
nini principis in oriente, dum ipse imperator res in Ger-
mania gerit contra Marcomannos, rebellauit. Itaque reli-
cto bello Imperator eum cum exercitu petit ac superat.
Caput ei ablatum uidere noluit, recordatus antiquæ amici-
tiæ. CASSIVS præsul Narniensis tempore Toti- Cassius præsul
læ, cui occurrens animum placauit ne ciuitati noceret. Me-
minit huius Gregorius III. Dialogorum. Cassianus Cassiani plures
martyr apud Forum Cornelij ubi & iacet, & quò uene-
rat peregrinationis gratia è Brixina urbe Germaniæ cu-
ius erat ciuis & Præsul, quumq; Forocornelij præcipe-
ret, iussu Iuliani Imper. qui prohibuerat Christianos doce-
re, stylis discipulorum confossus est. Alius Alexandrinus sub
Ioniano in Italiam ueniens apud Ortanum templum con-
struxit, cuius & Præsul electus, inde peregrinando Augu-
stodunum uenit, eiusq; urbis Simplicio uiro sancto in Præ-
sulatu successit. Alius monachus Honorij tempore à Hiero-
solymitana ecclesia ab hæreticis eiectus Massiliam uenit,
ubi duo condidit cœnobia, Ioan. Eremita prius uocatus. Scri- Io. Cassianus
psit & de monachorum institutis, ubi dicit abstinentiam ci-
bi omnium uirtutum esse fundamentum. M. CASTRI- M. Castritius
TIVS cum tempore Sullanæ dissensionis Placentiæ ge-
reret magistratum, & CN. Carbo Cos. Marianarum par-
tium peteret obsides Placentinos, ne Placentia ad Sullam
deficeret, neganti Castritio dixit se multos habere gladios.
At ego annos, inquit Castritius Val. Libere dicta. T. Ca-
stritius Rhetoricæ artis doctor Romæ summa uir autori- T. Castritius
tate apud Hadrianum principem, quo se magistro usum
Gellius dicit. Cassiodorus Rauennas præceptor Theo- Cassiodorus
dorici regis Gothorum, primum Senator, deinde mona-
chus factus, nonnullos scripsit psalmorum locos apertius:
extant & eius ad Theodoricum epistolæ. CATO-
NES, id est, Cati & sapientes ex cognomento dicti.
Hi ex oppido Tusculo originem habuere, unde primum
profectus. M. Portius Cato senex, persuasione atque M. Portius Cato
amicitia Valerij Flacci sollicitatus. Hic Tribu. milit. in Si-
cilia fuit. Prætor Sardiniam subegit, ubi ab Ennio fuit
Græcis literis eruditus ætate iam grandis. Consul dein-
de cum eodem Flacco creatus citeriorem Hispaniam sor-
titus est, ubi rebus feliciter gestis omnium urbium muros
quæ intra Betim sunt, uno die solo æquari iussit, ut autor
Polybius. Ti. Sempronium Cos. qui circa Istrum & Thra-
ciam distabat exercitum, legatus iuuit. Deinde sub M.
Attilio Tribuno militum, Antiochum è Græcia occupa-
tis Termopylarum angustijs depulit. Censuram deinde
cum eodem Flacco gessit, in qua L. Quin. Flaminium se-
natu amouit. Liuium Valerium Flaccum collegam suum
principem Senatus dixit. Eam Senatus adeo gratam ha-
buit, ut statuam ei consularem in templo collocauerit, cum
inscriptione restitutos ab eo mores testante, ac Censori-
ni sit cognomen adeptus. Simultates cum Africano gessit.
Consul de non abroganda Oppia lege Valerio Flacco col-
legæ ne quicquam restitit, quorum orationes apud Li-
uium in quarto de bello Ma. uidere licet. Accusator fre-
quens malorum, Galbam octogenarius ad iudicium tra-
xit. Ipse uerò accusatus quadragies quater, toties abso-
lutus fuit, ut Plinius refert. Vir alioqin parcissimus at-
que abstinentissimus, ut qui cibario pane uilíque men-
sa uteretur, ac cum operarijs sæpe uesceretur, & in
exercitu aquam potare sit solitus, & per ardores æstiuos
aliquantulo permixtam aceto: paucis comitibus & toga ui-
li ambulare. Equum quo consul in rem militarem usus est
in Hispania reliquit, ne uectura illius rationem Reipubl.

redder

redderet. Seruos senio debilitatos tanquam animalia bruta eijcere: ac uendere consueuit, quod ei uitio datur, quasi commoditate ex eis sublata, nihil ipsis hominib. humanitatis debeamus. Sed & uiduarum, non hominis esse, dictitabat, facultates extenuatas relinquere, illum magnopere collaudans qui eas auctas dimisisset. Duobus ipse utebatur prouentibus, parsimonia & agricultura, cuius studiosissimus fuit. In agroq; solitus ad cœnas paratissimas uicanos, accolasq; æquales familiaresq; suos passim uocare, Dictitans mensam esse amicorum parentem. Carthaginem funditus delendam censuit, quando ficum ex ea regione recentem proferens: tam prope, inquit, P.C. habemus hostem. Tria detestari solebat, arcanum aliquod fœminæ credere. Secundũ, si transiuisset naui quò pedibus accedere licuisset. Tertium, si qua dies ei per incuriam inanis effluxisset. Viribus integer usq; ad extremum fuit: si quidem post annos octoginta filium genuit. Primus in senatum ueniebat, ultimus discedebat. Nunquam ob dolorem domesticũ aut priuatam simultatem Reipub. defuit. Plin. tribus eum laudibus cumulat, perfectum & Imperatorem, & Senatorẽ, & oratorem nominando. Ipsius ingenij meminit Cicero in Oratore his uerbis, Orationes eius, ut illis temporibus ualde laudo: significant enim formam quandam ingenij, sed admodum impolitam, & planè rudem. Origines eius cum omnibus oratoris laudibus refertas diceres, & Catonem cum Philisto & Thucydide compa rares, non adsentior hominem Tusculanũ cum totius Græciæ principe conferri. Scripsit & paruum de agricultura librum: hæc ex Cicerone, Gellio, Cæcilio, Plutarcho, Plinio.

Catonis senis duo filij

Huius filij duo Catones fuere. Quorum alter in bello cõtra Persẽu sub Aemylio Paulo magna cum laude militauit. Alter Salonius ex matre cognominatus patre superstite ac prætore designato extinctus est, & egregios in iuris disciplina libros reliquit. Consul item cum Q. Martio Rege creatus fuit, ac in Africam profectus, in ea prouincia diem obijt: hæc Gellius.

Cato minor

M. Cato minor, senioris etiã nepos, cognomine Vticensis, seueritate ac disciplina Stoica auum referebat: nudis pedibus interdum breuiq; toga in publicum prodibat, sese adsuefaciens, nihilo nisi obscœnis rebus ac detestabilibus erubescere: cætera uerò ignobilia ab alijs existimata aspernari, tolerare labores, pedibus iter facere, ac detecto capite sæpius uisus. Totum diem indefessus loquebatur. Noctes quoq; longas, cum amicis potando sæpe ac de republica differendo consumere solebat, quod uitium in eo fuerat. Murenam accusauit à Cicerone Cos. postea defensum. Contradicentem eum in quadam sua causa: olim Cæsar Cos. in carcerẽ trahi iubebat, quem per uiam senatus omnis summa mœstitia sequebatur. Cæsar autem uerecundia motus, cuidã ex Trib. pleb. suasit, ut non pateretur Catonem in carcerem trudi. Quæstor è Cypro VII. milia talenta asportauit. Consulatum frustra petijt, Marciam coniugem roganti Hortensio amico concessit, eandemq; postea Hortensij heredem recepit. In qua re Cæsar ei criminis auaritiæ causa fictum obijcit. Dimisit, inquit, ut locupletem reciperet. Toto ciuilis belli tempore intonsus fuit. Post pugnam Pharsalicam, Vticam cum Scipione se recepit, quo tandem superato cum mori statuisset, nocte de philosophia Stoica disseruit, ac Phædone Platonis de animi immortalitate perlecto gladio incubuit. Cæsar eius morte audita: & illi eius gloriæ, & se illius inuidere dixit, patrimoniumq; liberis incolume permisit. Scripsit etiam in eum librum quem Anticatonem inscripsit. ubi Catonis uitia commemorat. Cuius apologiam Cicero postea de laudibus eius librum edidit: ex Plutarcho. Idem Cicero in libro de Finibus, heluonem eum librorum appellat, quòd in eo magna ac inexhausta legendi cupiditas esset, adeo ut dum senatus cogeretur, ne ipse uacaret in senatu, interim libellos aliquos quos secũ adferebat lectitare sit solitus.

Valer. Cato grammat.

Valerius Cato, quanquã extra familiam, cum his ob nomen inferendus. Hic libertus cuiusdam ex Gallia grammaticus Romæ docuit multos & nobiles tempore Sullæ, cuius famã hi uersus monstrãt. Cato grammaticus Latina Siren. Qui solus legit & facit poëtas: uixit usq; ad extremam senectutem in summa pauperie, abditus modico gurgustio postquam Tusculana uilla creditoribus cesserat, ut autor Bibaculus his carminibus, Si quis forté mei domũ Catonis, Depictas minio assulas & illos Custodes uidet hortulos priapi: Miratur quibus ille disciplinis Tantam sit sapientiam adsecutus. Quam tres calculi ac selibra farris Racemi duo tegula sub una, Ad summam prope nutriant senectam. Et idem: Catonis modo Galle Tusculanum Tota creditor urbe uenditabat, Mirati sumus unicum magistrum, Summum grammaticum, optimũ poëtam, Omnes soluere posse quæstiones: Vnũ difficile expedire nomen. En cor Zenedoti, en iecur Cratetis. ex Tranquillo. CATVLORVM honestissima gens Luctatiorum appellata nominibus.

Q. Luctatius Catulus

Q. Luctatius Catulus primo bello Punico CCC. nauibus aduersus Pœnos profectus, sexcentas eorum naues commeatibus impeditas duce Amilcare apud Aegades insulas inter Siciliã & Africam depressit, finemq; bello imposuit: pacem petentibus hac conditione concessit: ut Sicilia, Sardinia, cæterisq; insulis inter Italiam Africamq; decederent: Hispania citra Iberum abstinerent.

Q. Luctatius Catul. orator

Q. Luctatius Catulus Orator Cos. cum C. Mario quarto eius consulatu Cimbros fudit: ab eodem postea urbe occupata per dissensionem mori iussus est frustra precãtibus pro eo ciuibus, Itaq; in cubiculo inclusus, candentium carbonũ uapore suffocatus est, teste Valerio. Cuius manes ultus est postea Sulla interfecto Mario iuniore. Lucanus: Quid sanguine manes placatos referam Catuli. De hoc Catulo, Cicero in oratore sic scribit: Fuit in Q. Catulo sermo Latinus, ut ex libro quẽ de consulatu & rebus gestis suis scripsit apparet. Quæ laus dicendi non mediocris ab oratoribus plerisq; neglecta est, nec tamen habitus princeps in numero patronorum. Extat & eius lasciuum epigramma in libro de Diuinatione ab eodem autore positum in Roscium Gallum Comœdũ. Quod styli eius dignoscendi causa tantũ adducam. Constiteram exorientem solem forte salutans: Cum forte ab Leua Roscius exoritur. Pace licet tantum cœlestes dicere uestra: Mortalis uisus pulchrior esse Deo.

Catulus sororius Catilinæ

Catulus alius sororius Catilinæ, uir eques Ro. partium nullarũ tantumq; quieti studens à Catilina iussu Sullæ interfectus est, autor Pedianus.

Luctatius Daphnis

Luctatius Daphnis Q. Catuli libertus inter grammaticos Romæ profitentes à Trãquillo redigitur.

Val. Catullus

Valerius Catullus poëta Veronensis. Natus anno ante Salustium, Sullæ Marijq; temporibus, in pœmatis cum lasciuus, tum mordax, quippe qui Cæsari maximo tunc uiro minime pepercit, Iambis eum criminatus: reconciliatus nihilominus, ac eodem die ab eo cœnæ adhibitus est, teste Tranquillo. Moritur anno ætatis XXX. Hic liber una cum Quintiliano repertus fuit ætate nostra laciniosus mendosusq;.

Catilina

L. Sergius Catilina satis eloquentiæ, sapientiæ parum, ingenio malo paruoq; ac ex reliquis de eo à Salustio narratis longe manifestatur. Is cum prætor Africam obtinuisset, adeo prouinciam expilauit, ut reuertens Torquato & Cotta Cos. sit ab Afris repetundarum accusatus, agente causam P. Clodio adolescente, qui postea inimicus Ciceroni fuit. Defensus autem à Cicerone fuit, ut ipse in quadam ad Atticum epistola testatur. Cumq; peteret Consulatum uiolentius, tunc consul consilium super hoc habuit. Quamobrem consulatũ ut minime peteret egerunt: autor Pedianus. Ille demũ ob dolorem in patriam coniurauit.

Cantarus poëta

CANTARVS poeta Comicus Atheniensis. Huius feruntur fabulæ nõnullæ positæ à Suida.

Capito

Capito Lycius cõposuit

posuit historiam Isauricam libris VIII. Epitomas Liuij & Entropij in Græcum uertit sermonem. Scripsit & res Lyciæ ac Pamphyliæ.

Carpocrates

Carpocrates hæreticus de quo Irenæus scribit. Quidã Carpocrates tempore Simonis Magi superstitionis alterius, autor eorum qui Gnostici appellantur uocabulo à scientia conficto. Qui sanè præstigia ipsius Simonis, non ut ille clàm sed palàm tradebat, deq; his doceri omnem hominem oportere dictitabat. Ex Eusebij historia.

Calanus Indus

Calanus Indus unus è Bragmanibus ex India usq; ad Persas Alexandrum secutus, indoctus, barbarus, in radicibus Caucasi natus, ex animi sententia nullo cogente secundum ritum suæ gentis Bragmanum, ardentem conscendit rogum: spectante Alexandro ac rogante si quid mandaret moriens: Nihil, inquit: Celeriter te uidebo. Nec multis post diebus Alexã. Babylone ueneno interijt: autores, Cicero in Tuscul. II. De di. libro primo: Plutarchus in Alexandro, Valerius de Miraculis: Strabo in XV.

Cebes

Cebes Philosophus Thebanus, Socratis auditor. scripsit dialogos tris, qui inscribũtur, Pinax, Septima, Phrynicus. Diogenes.

Cebriones

Cebriones Troianus inter socios Hectoris: Iliados XI. ἠ̓ σφ̀ιν καβριόνης ἦὶρ θ᾽ ἕπεῖο. quod nomen posteris corruptum Cerbones

Cerbones

uocatur. Is enim præsul Populoniẽsis fuit, multa sub Gothis, deinde Longobardis passus: quamobrem in Iluam insulam confugit, ubi & extinctus, ac Populoniam eius iussu, ubi uiuens sepulcrum sibi constituerat, relatus est Grego. tertio dial. hæc, aliaq; de eo prodigia cõnumerat, cuius ipse tempore fuit.

L. Cæcilius poeta

L. CAECILIVS Epirota Tusculi natus, libertus Attici equitis Rom. ludum grammaticæ Romæ aperuit. Primus dicitur Virgilium & alios poëtas nouos perlegere cœpisse: quod etiam Domitij Marsi uersiculus indicat: Epirota tenellorum nutricula natum. ex Tranquillo. De hoc autem pulcherrimum adfertur scomma. cum enim familiaris esset Cæsari, ac ille alijs qui cum eo pila lusitabant Centena LLS. sibi autem quinquagines traderet: Quid ego, inquit, una manu ludo & non duabus, ut plus habere poßim? autor Macrobius.

Sex. Cecilius Gallus

Sex. Cæcilius Gallus in disciplina iuris atq; legibus populi Roma. noscendis interpretandisq; scientia, usu, autoritateq; illustris, fuit tempore Gellij cuius ipse meminit, dicitq; librum scripsisse de uerborum significatione, quæ ad ius ciuile pertinerent.

C. Cecilius Claudius

C. Cæcilius Claudius, Isidorus, C. Asinio Gallo & Martio Cyrino Cos. ad VI. calend. Februa. testamento suo edixit. Quamuis multa ciuili bello perdidisset, tamen relinquere seruorum quatuor milia CXVI. Iuga boum tria milia DC. reliqui pecoris CCLVII. milia: in numerato pondo DC. milia. Qui funerari se iußit LLS. XI. milibus. Plinius libro XXXIIII. cap. X.

Cæcilius Callantianus

Cæcilius Callantianus (Callantis enim ciuitas Siciliæ est) Iudæus secta, Romæ docuit sub Augusto usque ad Hadrianum, uocabatur prius Arcagathus. Scripsit librum contra Phrygas. Dictionarium ex ordine literarum: Comparationem Demosthenis & Ciceronis, ac alia: autor Suidas, qui miratur hunc Iudæum fuisse, qui tam probe disciplinas linguamq; Græcam tenuerit.

Cæcilius uersificator.

Cæcilius Argiuus uersificator scripsit de piscibus. autor idem.

Cæcilius comicus

Cæcilius Statius poëta Comicus, quem Cicero ad Atticum malum latinitatis autorem uocat. At Volcatius contra ei palmam statuit de Comico: fuit natione Gallus, & Ennij contubernalis, quidam Mediolanensem faciunt: deceßit anno post Ennium. Sepultus in Ianiculo: autor Eusebius.

Cecinarum familia

CECINARVM familia è Volaterris proceßit, ac per simplex N. scribendum, quod à Cecina flumine Volaterrano nomen uerisimile habeat: sicuti & Cyro & Cambisi contigit: præterea Porcinam dicimus & Aruinam Romana cognomenta.

A. Cecina Volaterranus

A. Cecina Volaterranus equestris ordinis, Quadrigariorum magister, Pompeianarum partium tempore belli ciuilis. Hirundines paruas è nidis Romæ comprehensas nutriebat, quas postea nuncias belli mittebat amicis uti Plinius refert. Scripsit librum criminosißimum contra Cæsarem, fuit & Ciceroni familiaris & pariter cliens, defensus ab eo in quadam hæreditatis causa. Extant & inter eos epistolæ conscriptæ. Scripsit & librum de procurandis fulguribus, quem Seneca se fatetur imitari, dicitq; eum uirum facundum, nisi à Ciceronis rebus primo receßisset.

Cecina scriba

Cecinam alium Octauiani Cæsaris scribam legimus in epistolis ad Amicum.

Cecina consularis

Alium item apud Tranquillum in Tito consularem, ob coniurationis suspicionem à Tito ad cœnam uocatum, ac per proditionem interfectum.

Cecina Dux

A. Cecina dux Vitellianus cum exercitu è Gallia profectus, ad Bebriacum cum Othonianis congressus, feliciter dimicauit. Tacitus lib. VIII.

Licinius Cecina pretorius

Licinius Cecina Pretorium uirum patrem habuit, qui ob tædium longæ ualetudinis sese opio necauit. Plinius XX. cap. XVIII.

M. Celius orator

M. Celius orator, acri turbulentoq; ingenio, discipulus Ciceronis, deceßit admodum iuuenis. Ex quo Quintilianus eum dignum longiore uita & meliore mente dicit. Cicero in oratore, Celius quamdiu autoritati meæ paruit talis Trib. plebis fuit, ut nemo contra ciuium perditorum popularem turbulentamq; dementiam à senatu & bonorum causa steterit constantius. Eius actionem splendida & grandis, & eadem in primis faceta & perurbana commendabat oratio: graues eius orationes aliquot fuere, acres accusationes tres, eæq; omnes è reipublicæ contentione susceptæ defensiones. Hic cum summa uoluntate bonorum Aedilis curulis factus esset, nescio quomodo discessu meo disceßit à sese. Olim ab Atratino quodam ad iudicium capitis adcersitus, quòd in coniuratione Catilinæ male de repub. cogitasset, quodq; aurum à Clodia Clodij sorore infame extorsisset, eiq; demum uenenum propinasset, defensus à Cicerone est.

Celius Pontius prætor

Celius Pontius prætor urbanus: cum ei ius dicenti picus supra caput insedißet, & aruspices respondissent dimissa aue hostium uictoriam fore, sed necata Reipub. moriturum tamen qui oppresserit, ipsam statim auem exanimauit, ex quo accidit, ut ipse cum XL. alijs Celijs interficeretur. Valerius de Constit.

T. Celius

T. Celius Terracinæ splendido loco natus, cum in cubiculo quiescens in lectulo peremptus esset, quum nulli essent alij ad quos suspicio eius peruenire posset. fratres causam dixere: postquam uerò constitit eos dormiuisse aperto ostio, absoluti sunt, quoniam in tanto facinore uerisimile non fuisset, eos quietẽ capere potuisse. Valerius in VIII.

Cor. Celsus

Cornelius Celsus mediocri uir ingenio, non solum artem Rhetoricam, sed de re militari, & de rusticana, deq; medicina libros composuit. hæc Quintilianus. Ad nos tantum eius medicina peruenit oratorio more conscripta: fuit paulò antè Quintilianum.

Celsus philo.

Celsus philosophus Epicureus cõtra nos libros edidit, quibus Origenes VIII. uoluminibus respondit: quod opus nostra ætate conuertit in Latinũ sermonem prior S. Balbinæ.

Celsus mar.

Celsus puer Gallicus IX. annorum, una cum Nazario apud Mediolanum martyr sub Nerone.

Cephalus orator

Cephalus Athenẽsis orator primus procemia & epilogos induxit. Suidas.

Cephisiodorus

Cephisiodorus Praxitelis filius: cuius & Pergami & Romæ plura Plinius commemorat opera.

Cerinthus

Cerinthus hæresiarcha. De quo Caius in disputationum dialogo, sic scribit: Sed & Cerinthus portẽta nobis introducit: Dicit enim post resurrectionem regnum Christi Hierosolymis futurum esse, ubi mille annis homines sese libidinibus ac uoluptatibus omnibus explebunt. Dionysius quoq; cum de Ioannis reuelatione dissereret, ipsius meminit: Cerinthus, inquit, adfirmabat futurum Christi regnum uoluptariũ, mores suos fassus, quòd gulæ luxuriæq; deditus esset. Irenæus etiã secretiora ipsius in primo sui operis manifestat. Ex Euseb. lib. III.

Cher

Chærephon

Chærephon Atheniensis philosophus Socratis auditor: huius nihil traditur scriptum; dicitur & magnopere iracundus fuisse, unde prouerbium Græcum emanauit: ἐν Παλλάδος ἴχνεσιν ἀνὴρ ἀιδὲς Χαιρεφῶντι. In Palladis uestigijs nihil à Chærephonte differs.

Q. A. Ceretanus.

Q. A. Ceretanus magister eq. sub Q. Fabio dictatore in bello Samnitum.

Chæremon

Chæremon comicus poëta, item alter qui scripsit ἱερογλυφικά. Suidas.

Cheris

Cheris Citharœdus, cuius meminit Pherecrates in agris. Alterius meminit Cratinus in Nemesi.

Chœrilus

Chœrilus Samius poëta Olimp. L X X V. Seruus fuit Samij cuiusdam, fugiens puer è Samo receptus ab Herodoto historico, & eruditus est ac in delicijs habitus, ex quo poëta euasit. Scripsit Atheniensium uictoriã contra Xerxem, singulorumq; uersuum singulos stateres aureos accepit, autor Suidas. Scripsit & res Lysandri Lacedæmonij cuius in expeditione comes erat, ut refert Plutar. Horatius uerò cum res Alexandri Magni scripsisse, & ut malum poëtam taxat. Gratus Alexandro Magno quondam fuit ille Chœrilus, incultis qui uersibus & male tortis Retulit acceptos regale numisma Philippos. Fuit alter Tragicus: item poëta Atheniensis Olymp. L X I I I I. docuit Tragœdias C L X. uicit X I I I. Suidas.

Cæsar unde Iulius

Cæsarum familia Iulijs adscita est, qui ex Iulo Ascanio descenderunt, teste Virgilio, Cæsar autem à cæso matris utero, quos auspicatius dicit Plinius nasci, eaq; de causa Africanum maiorem Cæsarem cognominatum esse comperimus. Spartianus uerò & item Seruius grammaticus dicunt uocatum primum hoc nomine Cæsaris auum, qui in Aphrica elephantum interfecit Cæsarem appellatum lingua Punica. Cæsares duo fratres: Dictatoris pater & patruus, eodem ferè tempore extincti, alter pater Pisis dum calciaretur repentino moritur, alter Romæ. Plin.

Duo Cæsares C. & L. Cæsares.

Cæsares alij duo C. & L. ex ijs Lucius poëta tragicus fuit & orator, ut testatur Pedianus, frater uterinus Q. Catuli oratoris: uterq; in libro secundo de oratore in dialogo introducitur. Cicero etiam in oratore meminit his uerbis: C. Cæsar & superioribus & æqualibus suis omnibus præstitit, oratorq; fuit minime ille quidem uehemens, sed nemo unquam urbanitate, nemo lepore profecto conditior. Sunt eius aliquot orationes, ex quibus sicut eiusdem tragœdijs lenitas eius sine neruis perspici potest. hæc ille. Fuit quoq; in repub. summa autoritate ac Sulpitio Trib. pleb. Martianarum partium quamdiu potuit restitit, donec ad arma uentum est. L. uerò & consul, & prætor fuit. Ambo Sullam secuti, iussu Marij interfecti sunt: C. hospitis eius Quintilij Tarquiniensis ad cuius tectum confugerat, proditus insidijs, uestalesq; aras complectens necatus est. Quo tempore Marcus item Antonius orator, Pedianus.

L. Cæsar alter

Lucius Cæsar alter Marci Antonij triumuiri auunculus Pompeianarum partium, missusq; ab utraq; parte quandoq; orator de pace. Postremò inter proscriptos ab Octauio interfectus fuit. In cuius locũ obtinuit Marcus Antonius, ut Cicero Octauij amicus proscriberetur. Liuius cẽtesimouigesimo.

Cæsar Vopiscus.

Cæsar Vopiscus (ut ait Varro) cum causam ageret apud Censores, dixit Campos Roseæ in Reatino sumen esse Italiæ.

Cæsarij tres Iulianus

Cæsarius Afer genere diaconus, & Iulianus presbyter apud Terracinam sub Claudio in mare præcipitati calendis Nouemb. Cæsarius alter cum Germano & Theophilo passus apud Cæsaream Cappadociæ sub Maximiano, ut testatur Hieronymus tertio No. Nouemb. Tertius præsul fuit Arelatensis ac confessor Anastasio secundo Imperatore: decessit in eadem urbe V I. calend. Nouemb.

Cethegi

C E T H E G O S amictus diuersus à cæteris distinguebat, quos cincturos Horatius uocat, siue habitus siue pallium ad cinctum reductum fuerit. constat eos exerto brachio procedere solitos. Lucanus. Exertiq; manus uesana Cethegi. & idem alibi: Nudiq; Cethegi. Silius. Ipse humero exertus gentili more parentum, Difficili gaudebat equo. Ouidius cinctutos uocat lupercos.

M. Cor. Cethegus

M. C O R. Cethegus primus eloquens inter Romanos Ennio teste, qui eũ audiuit, & scribit de mortuo in I X. Annali. Additur orator, Cornelius suauiloquente ore Cethegus. cum igitur Suadam medullam appellat, quam Græci πειθώ uocant, ut est autor Cicero. Quod uerbum ætate nostra Theodorus Gaza uertit in Græcum sermonem γλυκύτητα. Non ut ait Politianus quod ignorasset uerbũ Ciceronis uir doctißimus, sed ut nouum ipse cõderet, quod magis uocabulum illud exprimeret. Nam Pitho, nihil ad suadam medullam, nisi quo ad effectum persuasionis & dulcis elocutionis. Hic Cethegus Cos. cum P. Tuditano fuit bello Punico secundo, ut Cicero in Oratore testatur.

P. Cornel. Cethegus

P. Cethegum etiam inter oratores idem Cicero connumerat his uerbis: P. Cethegus rem tenebat, eamq; penitus cognouerat. Itaq; in senatu consulariũ autoritatem adsequebatur, sed in causis publicis nihil, in priuatis satis ueterator. Cornelius Cethegus & Quintus Sulpitius Flamines sacerdotium eisdem ferè temporibus amiserunt. Cethegus quod exta uictimæ non ritè admouisset: & Q. Sulpitius quod ei inter sacrificandum apex quem flamines ferunt, de capite prolapsus esset. Valerius P. Cornelius Cethegus alius in coniuratione Catilinæ Sallustio commemoratur.

Cor. Cinna

C. C O R. C I N N A Trib. pleb. cum perniciosas leges de reuocandis exulibus ferret, pulsus à G N. Octauio collega cum Sextio Trib. pleb. Imperioq; abrogatus, ex urbe profugit, & bellum urbi intulit adcersito C. Mario cum alijs exulibus ex Africa: in quo bello duo fratres, alter ex Pompei, alter ex Cinnæ exercitu ignorantes concurrerunt: & cum uictor mortuum spoliaret, cognito fratre, ingenti edita lamentatione, ac rogo extructo se insuper cremauit. Consulis igitur segnitie cõfirmati, qui bellum ducendo & utranq; partem fouẽdo uires Cinnæ dedit. Cinna igitur & Marius addito Quinto Sertorio G N. Carbone cum quatuor summis exercitibus urbem circunsedere, Ianiculumq; occupauere, unde fugati ab Octauio Cos. recesserunt. Tandem segnitie militum & ducum qui partes tuebantur Sullanas & nobilitatis, Cinna & Marius in urbem recepti, cædibus omnia compleuere.

GN. Octauius

Inter quos G N. Octauium Cos. M. Antonium oratorem, L. Cæsarem iugularũt, eorumq; capita in rostris posuerunt. Crassus etiam Craßi Iurisconsulti filius interfectus: pater uerò ne quid indignum pateretur, gladio sese trãsfixit. Cinna tandem editis multis sceleribus, Eidibus Ianuarij deceßit, uir difficile dictu, utrũ bello melior, an pace perniciosior, adeo quam Remp. armatus seruauit, eam primo togatus euertit. Ex Liuio sexagesimonono & octogesimo. Cinna item alius qui per errorem necatus à populo Romano fuit, foro medio, in funere C. Cæsaris, dum unum ex interfectoribus eius nominis putant.

L. Cinna in Augustum

L. Cinnam res nouas adfectantem, quem ex hoste Octauius amicum fecerat, & usq; ad iudicum dignitatem euexerat, aduersus se insidias moliri cognouit, & iratus noua in eum exempla cogitabat: Liuiæ tandem consilio usus mitior est factus. cum separatim in cubiculum uocauit, ubi ingratitudinem eius exprobrando: uitam inquit, Cinna tibi iterum do, prius hosti, nunc insidiatori, & pariter contendamus utrum ego melius iterum tibi uitam dederim, an tu debeas. Seneca de Clementia.

Cinna poëta Cincij

Cinna poëta edidit pœma de Smyrna, quod X. annos elimauit: Seruius in Bucolicis. L. C I N C I V S prætor Siciliam per bellum I I. Punicum administrauit. Liuius. Alius Senator Roma. scripsit de re militari, Idem in suasione legis Fanniæ obiecit seculo suo quod porcum Troianum mensis inferrent, quem illi sic uocabant, quasi alijs inclusis animalibus grauidum, ut ille Troianus equus grauidus armatus fuit. Macrobius. Cincius alter con-

sul Romanus qui urbanum cepit. uide inter Pontifices.

Cinesias

CINESIAS Thebanus Dithyramborum scriptor, composuit Pyrrhichiam, secundum prouerbium illud: πυῤῥίχιω ἔμαθε κινησίας. id est, Pyrrhichiam didicit Cinesiæ, uel quod in choris multo motu uteretur contra comicos agens, qui in hac parte deficiunt. erat autem corpore pigro & fracto crure. Suidas.

Cyprianus

CYPRIANVS Afer teste Hieronymo primum Rhetoricam docuit: deinde suadente presbytero Cæcilio, à quo & cognomentum sortitus est, Christianus factus omnem substantiam pauperibus erogauit. Paruo post tempore presbyter, mox præsul Carthaginiensis factus est. Huius ingenij superuacaneum est indicem texere, cum longe sint notissima eius opera: passus est sub Valeriano, eodem die, sed non anno quo Cornelius Pontifex, cum quo quandoque uenit in contentionem, ut scribit Eusebius, non iterandum dicens esse baptismum hereticis, & his qui fidem deseruissent: cui tandem Cornelius cessit. Alter Antiochenus ciuis & præsul, ab initio magus, postea martyr una cum Iustina. Vide in Iustina.

Cimon dux

CIMON Atheniensis patre Milciade, matre Egesiphile, liberalitate magnificentiaq; domi magis quàm militiæ clarus quapropter Lucullo ex nostris comparatur. Nam cum hostiũ spolijs militia partis locuples esset, ea ciuibus suis distribuit. Primum amotis undique agrorum suorum septis, egenis peregrinisq; poma, frugesq; sumendas impune dabat. Parabatur quotidie ingens domi conuiuium, quo passim confluentes pauperes uescebantur. Comitibus eius præcepit, ut si quis grandior natu, sordidus amictu congrederetur, una uestem eum eo mutarent: & si quem in foro indigna oppressum egestate adspicerent, clam pecuniam ei in manibus ponerent. Cuius sanè munificentiæ meminere, & Cratinus Comicus, & Gorgias Leontinus in suis scriptis: præterea

Critias

CRITIAS unus ex XXX. tyrannis, Scopadum diuitias, liberalitatem Cimonis, & Agesilai Lacedæmonij uictorias, sibi in elegijs precatur. Ferunt præterea Rhesacem quendam barbarum, qui à rege Persarum deficiens, magnam auri uim Athenas adtulit, Cimoni, ut eius tutela uteretur, multa ex his adtulisse: quæ ille aspernatus est, amicum se, non mercenarium professus, eius uerò rebus usurum, si quando opus esset. Obijt diem dum Citium obsideret ex uulnere, quod aduersus barbaros pugnans acceperat. Reliquiæ eius in Atticam traductæ fuerunt, quod monumenta testantur, quæ Ciminia appellata sunt. Colunt uerò & Citienses quoddam Cimonis sepulcrum ut Nausicrates rhetor tradit, quod in terræ sterilitate ac fame iubentur ex religione uenerari. Ex Plutarcho.

Cimon pictor

Cimon Cleoneus pictor Cataglypha inuenit, id est, obliquas imagines, & uario uultu respicientes, suspicientes'ue ac despicientes. Articulis etiam membra distinxit, uenas protulit, præter quæ in ueste rugas & sinus inuenit. Plinius.

Cyneas

Cyneas Thessalus, Pyrrhi regis legatus, longe disertus est habitus, ut qui Demosthenis auditor fuerit, adeo ut plures Pyrrho ciuitates facunda oratione subegerit, quàm ille armis expugnauerit. Eidem magnopere expeditionem in Italiam dissuasit. Præterea missus ad Romanos legatus de pace, uno die nomina omnium Senatorum edidicit. Quorum consessum totidem regum sibi uideri Pyrrho retulit. Plutarch. in Pyrrho.

Cyrus poeta

Cyrus Panopolites poëta, ac præfectus prætorij Theodosij iunioris, deinde Patricius ob ingenium factus, fauente magnopere Eudoxia Imperatoris uxore, quæ poëtas & carmina ualde diligebat, eius etiam opera cum ageret Hierosolymis, præsul ad extremum factus in Cotyleo Phrygiæ: peruenit usque ad Leonem Imperatorem. Suidas.

Cyrillus Alexandrinus

Cyrillus Alexandrinus præsul edidit uariarum hypotheseon tractatus, Homilias plurimas quibus utuntur Græci. Præterea aduersus Nestorium epistolas, quibus omnia occulta eius uenena refellit: contra Iulianum principem nostra impugnantem, multaq; alia.

Cyrillus Hierosolymitanus

Cyrillus alter Hierosolymitanus præsul sæpe pulsus ab ecclesia & receptus, ad extremum sub Theodosio principe VIII. annos in sua sede perseuerauit. Extant eius Catecheses, id est, doctrinæ quas adolescens composuit. hæc Hieronymus. Scripsit & ipsius Hieronymi ex hac uita migrationem, longa oratione quæ in epistolis eius ponitur.

Cyrillus Delmaticus

Cyrillus præsul Delmatiæ sanctissimus in Delmatiæ regione narratur.

Cyriaci mar. Smaragdus Sisinius

Cyriacus diaconus cum Smaragdo Largo & Sisinio, Marcello sedente sub Diocletiano passi, quod Saturninum iam senem ad fodiendam arenam pro thermis damnatum opera iuuarent. Sepulti in uia Salaria, translati in Ostiensem VIII. ab urbe miliario VI. Eid. Augusti. Cyriacus alter siue Quiriacus præsul Hierosolymitanus sub Iuliano passus, deinde translatus Anconam. Is enim Iudas fuit qui cum Helena Christi crucem repperit.

Cyrinus Basilides

Cyrinus Romanus cum Basilide & Nabore sub Diocletiano passus ac sepultus tertio ab urbe lapide.

Cydias

Cydias pictor Argonautas pinxit, quam tabulam CXLIIII. talentis Hortensius orator mercatus est, eiq; ædem fecit in Tusculano suo. emicuit Olympiade CXIIII.

Claudianus

CLAVDIANVM poëtam Petrarcha dicit fuisse Florentinum. Sed Posidonius qui fuit Claudiani familiaris, dicit Pelusiacum genitum Canopi. Habeo tamen autores qui originem dicant è Florentia traduxisse. Nam & pater eius mercaturæ gratia Canopum profectus uxorem ibi duxit, ex qua genuit Claudianum, quod Coluc ius Pierius memoria patrum nostrorum scriba Florentinorum epigrammate testatur, quod ponam, uti eius etiam pariter scripta adnotentur. Aegypto genitum noua me Florentia ciuem Legibus agnouit, magnis iam digna poëtis: Infernos raptus Cereris pugnasq; deorum, Cæsareas laudes, necnon Stiliconis honores. Emicuit Theodosij temporibus, amicitiam Stiliconis sectatus, in eius laudem, & contra Rufinum & Gildonem eius æmulos scripsit. Christianum fuisse ex eius scriptis apparere poterat, nisi Augustinus in libro de Ci. negasset. Adeo dilectus principibus & populo Romano ut eius sepulcro inscriberent huiusmodi elogium, quod ante hos annos Romæ repertum in foro Traiani, ac in domum Pomponij Læti translatum est. Claudij Claudiani v. s. Claudio Claudiano v. c. Tribuno & notario inter cæteras ingentes artes præ gloriosissimo poëtarum. Licet ad memoriam sempiternam Carmina ab eodem scripta sufficiant, attamen testimonij gratia ob iudicij sui fidem. DD. NN. Arcadius & Honorius felicissimi & doctissimi Imperatores Senatu petente statuam in foro diui Traiani erigi collocariq; iusserunt. ἶσον Βεργιλίοιο νόον καὶ μοῦσαν Ὁμήρου Κλαυδίανον ῥώμη καὶ βασιλῆς ἔθεσαν.

Claudia gens

CLAVDIA gens patricia è Sabinis uenit, cognomina sibi Neronis & Drusi usurpauit, quod Nero, lingua Sabina, uir strenuus & fortis dicatur. Drusi uerò à Claudio Druso, qui hostium duce Gallorum Druso comminus trucidato, sibi ac posteris nomen indidit. Traditur etiam Proprætor ex prouincia Gallia retulisse aurum Senonibus olim in obsidione Capitolij datum, nec ut fama est exceptum à Camillo. Hæc Tranquillus.

Claudius Regillianus

Ap. Claudius Regillanus Decemuir legibus scribendis summa inter collegas autoritate, quum Virginiam Virginij centurionis filiam in Algido militantis amaret, clientem subornauit, qui eam coram se in seruitium deposceret, facile uicturus, quum ipse accusator, iudexq; foret. Pater re cognita quum in rem iudicij superuenisset, & filiam iam addictam uideret, ultimo colloquio eius impetrato, quum eam paulò remotius à turba seduxisset, occidit: atque corpus eius humero gerens ad exercitum profugit, ac milites ad facinus uindicandum accendit: qui creatis statim decem Tribunis Auentinum occupauere, Decemuiros abdicare se magistratu coëgerunt, eosq; omnis aut morte, aut exilio

t multa

mulctauerunt. Claudius in carcerem coniectus sibi manus attulit. ex Liuio.

Ap. Claudius cæcus.

Appius Claudius cæcus in censura libertinos in Senatum legit, epulandi decantandiq; ius tibicinibus in publico ademit. Duæ familiæ ad Herculis sacra destinatæ quum sint Potitiorum & Pinariorum:

Potidi. Pinarii.

Potitios sacerdotes pecunia corrupit, ut in sacra Herculanea seruos publicos adsciscerent, unde cæcatus est: gens Potitiorum funditus periit. Ne consulatus cum plebeijs communicaretur acerrime restitit: ne solus ad bellum mitteretur, contradixit. Sabinos Samnites, Hetruscos bello domuit: uiam usque Brundusium lapidibus strauit: unde illa uia Appia dicta. Anienem de manubijs hostium in urbem induxit. Censuram solus omnium quinquennio obtinuit. Quum de Pyrrhi pace ageretur, & gratia potentium per Cyneam legatum pretio quæreretur, & senex & cæcus lectica in Senatum latus turpissimas conditiones magnifica oratione reiecit. Cæcilius. Apud Liuium libro I X. *scribitur eum censuram quinquennio per uim tenuisse contra legem Aemyliam, quæ ad menses* X V I I I. *illam reduxerat, quum etiam eius collega* G N. *Plautius se abdicasset. Quapropter P. Sempronius Tribb. pleb. apud eum in concione inuectus: Hæc est, inquit, Quirites illius Appij progenies qui Xuir in annum creatus, altero anno seipse creauit, tertio nec ab se nec ab ullo creatus, priuatus fasces & imperium obtinuit. Demum quum in carcerem eum duci iussisset, Tribunis tribus fauentibus euasit, summaq; inuidia omnium ordinum solus censuram gessit. Huius fuere*

Claud. Nero & Pulcher.

filij (Tranquillo teste) Claudius Nero, & Claudius Pulcher. Hic apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, dicens, si nolunt esse, bibant: prælium naulae iniit, superatus à Carthaginiensibus est: reuocatusq;, ac dictatorem à Senatu dicere iussus, uelut iterum illudens discrimini publico, G N. *Glaucian ultimæ sortis hominem dixit: qui coactus se abdicare magistratu, postea ludos prætextatus spectauit, ut ait Liuius* X I X. *Tranquillus autem Iliciam dicit uiatorem suum, dictatorem dixisse.*

Clau. Caudex

Claudium Caudicem horum fratrem nonnulli faciunt. Is à nauium caudicibus dictus est, qui primus Rom. classe transfretauerit. nam deiactus Volsiniensibus Coss. ad Mamertinos liberandos missus, quorum arcem Carthaginienses & Hiero obsidebant: primo ad explorandos hostes fretum piscatoria naui traiecit, ac cum duce Carthaginiensium egit, ut præsidium ex arce deduceret. Rhegium ingressus quinqueremium copijs pedestribus cepit, & phalangem in Siciliam traduxit. Carthaginienses Messanis expulit. Hieronem prælio apud Syracusas in deditionem accepit, qui eo pericido territus Romanorum amicitiam petijt. Cæcilius. Ex Claudio Nerone cæci filio Claudius Nero descendit, qui Coss. cum Liuio Salinatore coniunctis copijs aduenientem ex Hispania cum supplemento Asdrubalem interfecit, quumq; Liuius triumpharet, ipse ouans urbem ingressus est. Nam in ouatione oues mactabantur, in triumpho boues. Huius

Claud. Nero

item abnepos Claudius Nero Tyberij principis pater: Quæstor C. Cæsaris bello Alexandrino classi præpositus, plurimum ad uictoriam contulit, quare Pontifex Max. in locum P. Scipionis substitutus est.

Claud. Centianus

Claud. Centimalus

Claudius Centianus, nonnulli Centimalum, alij Centimanum minus recte scribunt. Is librum in iure ciuili tertium à P. Papyrio scripsit & R. literam introduxit, quum prius fusij, deinde furij dicerentur, & ut in dig. scribitur, & ut autor Valerius de priuatis iudicijs, coæuus fuit M. Catonis Censorini patri, iussusq; ab augurum collegio domum demoliri quod eis in capiendis augurijs opponeretur. Pedianus uerò dicit Claudiorum familias duas esse: Marcellorum plebeam, & Pulchrorum patriciam.

Appius clausus

Hæc plebi semper extitit aduersa, cuius princeps Appius Clausus fuit, qui postea Claudius est dictus. Regillus oppido Sabinorum potens, tempore Publicolæ cum v. mille domibus Romam migrauit, agrisq; donati trans Anienem: Clausus in patrum numero adscitus: autor Liuius. Virgilius quoque in V I. *Agmen agens Clausus magniq; ipse agminis instar. Claudia nunc à quo diffunditur & tribus & gens.*

Claudiæ uestales duæ

Claudiæ uirgines uestales duæ. Altera cum Annibale Italiam uastante responso sibyllinorum mater Deum è Pessinunte accerseretur & aduerso Tyberi traheretur, repente in aluco stetit. Cum igitur casta manu trahendam esse acciperent: Claudia tunc incestu suspecta eam mouit. Cæcilius. Altera uestalis iudicium maiestatis ad populum subijt, quod conferta multitudine ægre procedente carpento palam optauerat, ut frater suus Pulcher reuiuisceret, atque iterum classem amitteret, quo minor turba Romæ foret. Tranquillus. Hæc eadem fratrem inuito populo triumphantem amplexa, ab inimico tribuno de curru deijci passa non est, unaq; & ipsa in curru deuecta: autores Cicero pro Cœlio & Valerius. Hic enim frater quamuis minime nominetur, Claudium Caudicem existimare possumus.

Claudij martyres

Claudij martyres V I I. *diuersis in locis fuere, inter quos Claudius tribunus cum Hilaria uxore & filijs Mauro & Iasone ac militibus* L X X. *à Crysante & Daria instructis in fide, quibus ille custos adhibitus à Numeriano Imperatore fuerat, sepulti in uia Salaria* I I I. *Non. Decemb.*

Cleomenes & Agis

Cleomenes & Agis Laced. duces Ti. & C. Gracchis ex nostris opponuntur. Sicuti enim illi plebi fauentes aduersus senatum periere, sic hi populo studentes cum Rempublicam pulchre iusteq; multo tempore institutam suscepissent, potentioribus ciuitatis aduersari cœperunt, ac diuitias suas quas possidebant, ut æque populo impartirent, conabantur. Attamen fratres sicuti Gracchi non fuere, sed eadem in Republica sentientes, fraternam quodammodo beneuolentiam inter se contraxerant. Agide igitur ob eam causam prius interfecto. Cleomenes eius partes secutus felicius uidetur. Nam ante omnia proscriptis ab eo L X X X. *ciuibus, aduocata concione disseruit de his quæ à se essent gesta: hortatusq; eos exinde est, ut agros reliquasq; fortunas in medium conferrent: ita demum ciuitatem æquius gubernari. Ipse prius suas opes publicauit, amicosq; ac necessarios idem facere coëgit. Sed & uiri huius militiæ dia clara facinora pro patria gesta narrantur. Aduersus Achæos pugnans eorum ducem Aratum simul & regionem multis afflixit cladibus. Argos antea nulli expugnatum, in potestatem recepit. Quæ tandem urbs cum accersito in auxilium Antigono rebellasset, rursum cum Cleomene bellum instaurauit: qui uictus ab Antigono post multa prælia Spartam se recepit. Ciues hortatus, ut Antigonum uictorem reciperent, sese paratum ait discedere causa publica. Inde cum imperasset annos* X I I I I. *profugiens ad Ptolemæum uenit, benigneq; primum exceptus, mox Nicagoræ cuiusdam calumnia apud regem suspectus, custodiæ cum quibusdam alijs traditus se omnes mutuis uulneribus necauere. Rex Cleomenem mortuum pelle nudauit, cruciq; affixit. ex Plutarcho. Aelianus de uaria historia scribit hunc uirum laudatissimum, uno tantum uini nimia cupiditate damnatum.*

Cleomedes astypaleus

Cleomedes Astypalensis genere, cuius portenta quædam memorantur. Hic robore ac magnitudine eximius cum Ciccum Epidaurium pugil interfecisset, uictoriæ præmijs fraudatus, præ dolore insanus effectus ex Olympiis Astypaleam reuersus, ibiq; multa temere ac uiolenter fecisset, postremo ludum puerorum ingressus, apprehensam manu columnam, quæ tectum sustentabat, concutiens mediam fregisse, ac tectum deiecisse dicitur. Interfectis autem pueris, cum quæreretur ad supplicium, in sepulcrum magnum se coniecisse, & clausum intus, adiectum desuper operculum adeo tenuisse, ut ne à multis quidem simul annitentibus ui ulla euelli posset.

posset. Conciso igitur circa loco neque uiuum hominem neque mortuum esse compertum. Quare missis Delphos legatis respondisse Pythiam:

Cleomedes

Vltimus heroum Cleomedes Astypaleus. Hæc partim è Suida, partim è Plut. in Romulo: qui quidem alter Sampson apud Hebræos mihi uisus est. Cleomedes Græcus autor scripsit de circulis cœlestibus elegantem admodum tractatum qui adhuc extat.

Cleon poëta

Cleon Curieus poëta scripsit Argonautica, à quo poëma ac materiam Apollonius Rhodius mutuatus est, ut enarrator eius dicit.

Cleon

Cleon Halicarnasseus orator qui Lysandro Lacedæmonio orationem composuit. Suidas. Cleon Cleonthis filius maxima apud populum Atheniensem autoritate, qui de plectendis Atheniensibus sententiam in senatu protulit, apud Thucydidem in III.

Clearchi III.

Clearchus Solensis senior scripsit de uaria historia. Clearchus iunior Ponticus, profectus est Athenas audire Platonem. Suidas. Clearchus item dux Lacedæmoniorum, qui dictitabat, Imperatorem plus quàm hostem metui oportere, significans eos qui in prælio mortem expauescerent, certum sibi decreuisse manere supplicium. Frontinus libro III.

Clemens hist.

Clemens historicus scripsit de regibus & Imperatoribus Romanis, ad Hieronymum, de figuris Isocratis. Suidas.

Clemens præsul

Fl. Clemens Alexandrinus præsul Pantherij discipulus, post eius mortem Alexandriæ ecclesiasticam tenuit scholam κατηχήσεων, id est, doctrinarum. Ferunt eius egregia uolumina, inter quæ illa sunt: Stromatum, id est, uarietatum, ubi diuersa dogmata Græca, barbara, Latinaq́; commiscet, arguit hæreticos, historiam uariam connectit: ὑποτυπώσεων, id est, confirmationum libros VIII. etiam scripsit. Constat Origenem huius fuisse discipulum: emicuit sub Seuero & Antonino principibus. Hieronymus & Eusebius libro VI.

Cleomachus

Cleomachus Magnesius pugil qui in cinædi cuiusdam & ancillæ amorem incidens, quæ à cinædo alebatur, cinædorum & orationem & mores est imitatus. Nam cinædicæ orationis primus inuentor fuit

Sotades

Sotades, postea Alexander Aetolus, sed in pura oratione Lysis, etiam adhibito cantu. Strabo. Cleantes Zenonis successor in stoica disciplina. Contorta Cleantis & Chrysippi epicheremata uocat Hieronymus orationem argumentosam, quod dialecticis aculeis solita sit omnia monstrare. Nam logicæ Stoici magnopere student.

Clisthenes

Clisthenes Atheniensis primus qui tulit legem de exilio, primus & ipse in exilium missus. Aelianus de uaria historia.

Cleodamas

Cleodamas Achneus (Achne, ciuitas est Thessaliæ) scripsit de cura equorum. Stephanus.

Clinias

Clinias musicus & philosophus sectæ Pythagoreæ si quando ad iram prouocaretur, sumpta statim cithara motus animi leniebat, haud aliter quàm Achilles cum iratus stabat ad littus, eodem fermè modo dolorem placabat. Aelianus de uaria historia.

Cleophon

CLEOPHON poëta tragicus Atheniensis, cuius nonnullæ fabulæ Suidæ commemorantur.

Clitarchus

Clitarchus comes Alexandri qui eius gesta conscripsit, cuius in historia ingenium probatur, fides infamatur, uti scribit Quintilianus.

Clitomachus philosophus

Clitomachus Carthaginensis, lingua patria Asdrubal appellabatur, in quà à principio philosophari consueuerat. Athenas deinde concessit XL. natus annos, audiuitq́; Carneadem, breui quoque tempore adeo profecit, ut XL. uolumina scripserit, successitq́; Carneadis scholæ. Clitomachus alter Athleta, autor utriusque Suidas. De Athleta traditur quod nobilis Pancratiastes, tantæ alioquin pudicitiæ, ut canes si forte coëuntes uidisset, statim uultum auerteret: in conuiuio si quis sermo lasciuus incideret, statim surgens abiret. Aelianus de uaria historia.

Cleobulus

Cleobulus unus è septem è Lyndo siue è Caria Aegyptum philosophandi gratia petiisse fertur: extat eius breuis ad Solonem epistola.

Cleobulina uirgo

Filiam habuit CLEOBVLINAM uirginem doctam: quæ hexametris ænigmata quædam perscripsit. Decessit Cleobulus annos natus LXX. Hic dixit amicos atque inimicos beneficijs impertiri oportere: hos ut amicos, illos ut amiciores reddamus. Diogenes, Suidas.

Chilo

Chilo Lacedæmonius unus è septem, excessit, ut Hermippus ait, Pisæ, complexus filium in Olympia uictorem. Horum dicta alibi narraui. Clodiorum familiam scribit Festus à Clodio Aeneæ socio dictam.

P. Clodius

P. Clodius inimicus Ciceronis: quem ut expellere ab urbe posset, plebeio se homini adoptandum dedit. Mœchus fuit notissimus, deprehensus in sacris Bonæ deæ formam uirginis adsimulatus, causam dixit de polutis sacris: cuius stuprum in sororem, aliaq́; uitia apud Ciceronis orationes notissima: interfectus tandem à Milone. Fratrem Appium Clodium habuit qui à Cicerone item & Pediano commemorantur.

P. Clodius pulcher

P. Clodius pulcher orator Romæ inter patronos, simul cum Cicerone in causa Scauri. Pedianus. Clodij cuiusdam meminit Plutarchus in Numa, qui temporum argumentum scripsit.

Sex. Clodius Rhetor

Sex. Clodius rhetor è Sicilia: Latinæ Græcæq́; eloquentiæ professor, male oculatus, familiaris ac præceptor M. Antonij triumuiri. Cuius meminit Cicero in Philippicis, & Tranquillus. Clodius Quirinalis Arelaten. rhetor Romæ docuit teste Eusebio circa Neronis tempora.

Clodius Albinus

Clodius Albinus dux in Gallia exercitus, post mortem Pertinacis principis à militibus Imperator fuerat consalutatus. Tantæ fuisse traditur gulæ, ut uno accubitu sit solitus edere quingentas ficus passarias, quas Græci καλλιστρατίας uocant, & centum persica Campana, & melones ostienses decem, & uuarum labicanarum pondo XX. Ficedulas centum: ac ostrea XL.

Cluentius

Cluentius qui A. Clu. Habitus, patrem eiusdem nominis habuit ex municipio Latino accusatus à matre Sassia, quod Oppianicum uitricum interfecerit, defensus à Cicerone.

Columella

Columella, cuius inscriptio prænominis, L. Moderatus Columella: Gaditanus genere, scripsit de re rustica tempore Claudij.

Cordilio Stoicus

Cordilio philosophus Stoicus Pergamenus omnium principum ac regum amicitias spernebat. Hunc Cato Vticensis qui cum tribus milibus in Macedoniam missus fuerat, precibus exorando in castra secum duxit, magnam se putans adeptum palmam, qui hominem seuerissimum è sententia dimouisset.

Codrus

Codrus rex Atheniensis Thracia oriundus cum bello Peloponnesiaco Attica omnis uastaretur regio, oraculumq́; consulerent, responsum, uicturos eos, quorum dux hostili manu periisset. Codrus uerò deposito habitu regio, gregario militi adsimilatus, se hostium globo obiecit, unum ex his falce percussum in necem suam compulit: Cuius interitu factum ne Athenæ perirent, ex quo illi ut Deo sacrificauerunt. Cuius meminit & Maro noster in Bucolicis. Si quos aut Phyllidos ignes, Aut Alconis habes laudes aut iurgia Codri. Huius deinde filij & nepotes ex Athenis profugi XII. Ionicas in Asia constituere, ut in ea narraui.

Conon dux

Conon dux Atheniensis nobili illa clade nauali à Lysandro Lacedæmoniorum duce accepta, unde Athenæ subiugatæ fuerunt sponte in exilium profugit ad Artaxerxem regem Persarum in Cyprum: cuius opibus fretus, paucis post annis reuersus cum exercitu in agrum Lacedæmoniorum irrupit, prædas egit, omnia ferro igneq́; uastauit. Lacedæmonij contra eum Lysandrum mittunt, qui nauali prius illum pugna uicerat. ab eo nunc terrestri uincitur. Ex qua initium libertatis Athenis dedit, qui pauloante dederat seruitutis. Lacedæmonijs igitur hac clade perterritis, Thebani antiqui hostes bellum auxiliantibus Atheniensibus intulerunt. In quo uicti amisso etiam & interfecto Lysandro eorum duce coacti sunt Agesilaum alterum ducem ex Asia reuocare, qui redintegrato cum hostibus prælio superior fit, ubi Epaminondas dux Thebanorum in acie cecidit.

Conon Mathematicus

Conon alter Mathematicus in Catulli elegia introducitur. De quo etiam locutus uidetur in Bucolicis idem Maro. In medio duo signa: Conon,

Constantij tres

& (quis fuit alter) descripsit, &c. Constantij tres sancti, unus Præsul Aquinas sub Io. primo Pont. Alter templi cuiusdam custos apud Anconem, cuius corpus Venetias translatum. Utriusque professoris meminit Gregorius in dialogo. Tertius martyr una cum sex fratribus, inter quos Biuignatus & Reinaldus fuere, qui Perusium à Germania peregrinationis gratia profecti, in eadem urbe capta à Gothis interfecti fuerunt.

Corax & Ctesias

Corax, & Ctesias (nonnullis Tisias scribitur) Siculi, primi artem & præcepta Rhetoricæ inuenerunt, quod illa gens acuta sit & controuersa natura. Nam antea neminem solitum, nec uia, nec arte: sed accurate tamen, & è scripto: pluresq; inuicem simplicesq; fuisse & paratas à Protagora rerum conclusionum disputationes, quæ nunc communes appellantur loci, constat: idemq; fecisse Gorgiam, cum singularum rerum laudem & uituperationem conclusisset, quod oratoris iudicant proprium, rem magnam posse laudando facere, uituperandoq; rursus affligere: Cicero in Bruto.

Corax & Tybur

Corax cum Tybure & Catillo qui oppidum prope Romam ædificauit, uide in Tyburis descriptione.

Corinnus poeta

Corinnus Iliensis uersificator ante Homerum, ut quidam uolunt, primus qui scripsit Iliada, uigente adhuc bello Troiano. Scripsit autem literis Doricis inuentis tunc primum à Palamede, cuius fuit discipulus: scripsit & Dardani contra Paphlagonas bellum. Ex quo putatur Homerum hausisse omnem operis materiam. Suidas:

Corinna poetria

Corinna Thebana uel Tanagrea mulier lyrica: uicit quinquies ut meminit Pindarus, scripsit libros L. & epigrammata. Suidas, Pausanias.

Corinna. Ouidij

Corinna altera Ouidij poetæ notissima.

Cornutus philosophus

Anneus Cornutus Leptices genere, est enim Leptis Africæ ciuitas, emicuit Romæ sub Nerone, interfectus demum ab eo unà cum Musonio philosopho. Multa eius scripta tam in philosophia quàm rhetorica feruntur. Natura magis quàm studio iuuabatur. Erat sine liberis: humanitate alioqui tanta, ut discipulos ex ea causa plurimos ad se non minus quàm doctrina adliceret. Suidas.

Corœbi tres

Corœbi tres: primus Troianus cui Cassandra pacta fuerat Virgilio memoratus. Alius athleta patria Eliensis, primus uictor cursu prima Olympiade: autores Pausanias, Eusebius. Tertius Atyis regis Lydij filius, qui in cithara quintam chordam inuenit.

L. Cornificius

L. Cornificius poeta & dux à militibus destitutus interijt, quos sæpe fugientes galeatos lepores solebat appellare.

Cornificia

Huic soror Cornificia, cuius clara extant epigrammata. Eusebius.

Iul. Cordus

Iulius Cordus. Cognomentum hoc simul & Cordatus sero nascens dicitur, teste Festo, & Columella cordum fœnum serotinum uocat: scripsit uitas imperatorum. Cui uitio datur, quod eorum qui obscuriores essent, nimia etiam persequeretur. Nam quando processerit, & quando cibos uariauerit, & quoties uestem mutauerit, sanè de clarissimis, notisq; uiris commemorandum est. Capitolinus.

Cordus cremutius

Cordus item Cremutius declamator, de quo in Labieno dicitur.

Val. Cordus

Valerius Cordus inter præceptores Alexandri Mammeæ nominatur.

Cotys rex

Cotys rex Thraciæ annis uiginti quatuor mitis & humanus uersatus cum suis, in tantam deinde ueritate fortunæ crudelitatem uenit, ut uxorem ex qua iam filios susceperat, mediam conciderit. Suidas. Dicitur etiam sacra nefanda instituisse Baccho, ubi omne luxuriæ genus uersaretur. Sacra Cotytia appellata: meminit etiam Iuuenalis poeta. Cornelij uarijs cognominibus appellati.

Cor. Cossus

Cor. Cossus Trib. Mil. in exercitu Volumnium Lartem Veientem regem occidit, secundaq; opima spolia Ioui Feretrio retulit. Cossos enim Festus eos qui rugosi sunt & aspera facie dicit uocari, à similitudine uermium qui in ligno nutriuntur. Eodemq; modo uocant hodie uulgò paruos in cute tumores.

Cor. Asina

Cor. Asina cum fundum emisset sponsorq; precij ab eo expeteretur, postera die asinam sacculis pecunia plenis in forum adduxit pro sponsore, unde cognomentum accepit. Macrobius.

Cor. Centimalus

Cornelius Centimalus & Sul. Galba Coss. cum Annibal mœnibus propinquaret occurrentes, magna urbis trepidatione, extra urbem castra habuere. Plutarchus.

Cor. Merula

L. Cornelius Merula Coss. Contra Boios in Galliam missus duodecim millia hostium cæcidit, nonagintaduo cepit, equites centum uigintiseptem cum tribus eorum ducibus.

Cn. Minutius

Cn. Minutius alter Coss. ad Pisas contra Ligures res gerebat. Liuius quinto de bello Ma.

Cor. Merula

Cornelius Merula superioris nepos, Flamen dialis, partium Sullanarum, ingresso urbem Mario in Iouis æde uenis succisis se necando, mortis contumeliosæ damnationem effugit, sacerdotisq; sui sanguine foci uetustissimi maduere. Valerius de morte.

L. Corn. Gaditanus

L. Cornelius genere Gaditanus præfectus Fabrum Cæsaris in Gallia, à Pompeio magno Coss. ciuitate donatus, deinde accersitus fuit, quòd per legis ignorationem Pompeius eam donauerit. Cicero defendit, probatq; Pompeium legem non ignorasse. Pedianus.

Cor. Nepos

Cornelius Nepos, Ciceronis tempore uir disertus uitas illustrium uirorum scripsit, quarum tantum Pomponius Atticus extat: huic Catullus librum suum dedicat ut plane monstrat epigramma.

Cor. Epitadius

Cornelius Epitadius, L. Cornelij Sullæ dictatoris libertus, cultorq; sacerdotio augurali, filioq; eius gratissimus fuit: edidit librum, quem Sulla nouissimum de rebus suis imperfectum reliquit, ipse suppleuit. Tranquillus.

Cor. Gallus

Cornelius Gallus poeta Foroiuliensis, Aegypti præfectus primus ab Augusto missus: Cuius amicus primum fuit, deinde cum in suspicionem uenisset, sese necauit, ut etiam uersus Ouidij monstrat: Corporis atque animæ prodige Galle tuæ. Virgilio maxime familiaris fuit, adeo ut quartus Georgicorum liber à medio usque finem eius laudes contineret, quas postea ille iubente Augusto in Aristei fabulam commutauit. Amauit Cytheridem libertam Volumnij: quæ eo spreto Antonium euntem in Galliam est secuta. Cuius rei gratia Virgilius item in ultima ecloga eius dolorem querit placare, tacite uituperando ex Seruio.

Cornelia

Cornelia soror Africani, mater Gracchorum, epistolas reliquit elegantissime scriptas: unde & filiorum fluxit eloquentia.

Liciniæ, Læliæ, Mutiæ,

In familia Liciniorum, Læliorum, Mutiorum, Scipionum, tam fœminæ, quàm mares erant eloquentes: ut Cicero in Bruto testatur. Quintilianus item ijs uerbis. Magni interest quos quisque audiat quotidie, quibuscum loquatur à puero quemadmodum patres, pædagogi, matres loquantur. Eloquentiæ Gracchorum mater Cornelia satis pro illo tempore plurimum contulit. Læliæ sermo ex eloquentia C. Lælij patris defluxit. Liciniarum in dicendo lepos à patre L. Crasso emanauit. Mutiæ duæ filiæ ab utroque parente eloquentiam didicere. Hæc ille. Læliarum altera C. Fannio M. filio: altera Q. Mutio Scæuolæ nupsit. Liciniarum alteram pater L. Crassus Scipioni Africano locauit: Cuius postea filius adoptatus ab auo Crasso eloquentia ualuit. Ad Corneliam redeo. Hanc natam esse genitali concreto, infausti ominis indicium fuisse testatur Plinius.

T. & P. Iu. Coruncani

T. Iunius & P. Iunius ambo Coruncani legati ad Teucam reginam Illyricorum. Alter Titus; liberius locutus in reditu contra ius gentium interfectus: cui deinde statua posita, ut in rebus Illyricis dixi. Idem teste Liuio XVIII. primus de plebe Pontifex max. factus. Alter P. Iunius olim cum supplemento ad Lilybæum missus fuerat in locum Claudij qui male rem gesserat. Erycem urbem cepit. Carthaginienses uerò extemplo Amilcarem Barcam cum classe misere ad oram Italiæ populandam, qui Bruttiorum & Locrensium maritima deuastata in agrum Panormitanum reuertitur, ibiq; prope contra Rom. castris positis per tres annos res magnas gessit, Interim Luctatius Coss. missus, qui Drepano expugnato pacem cum Amilcare fecit. Carthaginienses

nienses omni Sicilia excessere. Ro. omnia possedere, praeterea
loca quae Hiero tenebat. Post haec Carthag. compositis in A-
frica rebus Amulcarem cum filio Annibale in Hispaniam mi-
Cosroes rex — sere. Polybius. Cosroes Persarum rex quanquam barbarus
philosophiam disciplinasq; omnis Graecorum ita tenebat, ut
par summis philosophis esset. Nam & Graecorum libros in
Persicam linguam uertendos mandauit. Quapropter Plato-
nis & Aristotelis disciplinam probe didicerat. Haec Aga-
Cottae tres — thias. Cottae ab iracundia & toruitate oris dicti. Tres eo-
C. M. L. — dem tempore ut testatur Pedianus fuere C. M. L. Primus C.
Cotta orator, compar P. Sulpitij qui est in dialogo Ciceronis
de oratore: Legem tulit ut liceret Tribunis Pl. alios accipe-
re magistratus. Quod lege Sullae ijs erat ademptum. Praeter-
ea cum esset Cos. cum Crasso, decretusq; ei triumphus fuis-
set, mortuus est ante diem triumphi. In cuius locum repente
L. Cotta — subrogatus est Q. Mutius Scaeuola Pont. Max. L. autē Cotta
legem tulit, ut inter tres ordines iudicia communicarentur,
C. Cotta orator — Senatum, Equites & Tribunos. De C. Cotta oratore Cicero
in oratore sic refert. Cotta orator pressus in dicendo, & ut
ad infirmitatem laterum perscienter contentionem omnem
remiserat, sic ad uirium imbecillitatem adcommodabat dicen-
di genus. Nihil erat in eius oratione nisi syncerum, nisi sic-
M. Cotta — cum & sanum. M. Aur. Cotta contra Mithridatem infeliciter
L. Arūculeius Cotta — pugnauit, Sullam Caesari conciliauit. L. Arunculeius Cotta le-
gatus Caesaris in Gallia, insidijs circumuentus ab Ambiorigis
L. Cotta Tri. — Ducis exercitu interficitur. L. Cotta Trib. Pl. consuluit in Se-
M. Crassus agelastus — natu, ut rex Caesar salutaretur. Crassi omnino septem me-
morabiles M. & P. Hic ultimus Pontifex maximus fuit: M.
uerò Agelastus est cognominatus, quòd semel in uita tantum
riserit: filios habuit L. oratorem & P. patrem M. Crassi di-
uitis: cui diuiti duo item Crassi filij fuere: omnes Licinio-
rum nomine appellati. Igitur de P. Licinio Crasso prius di-
P. Crassus Pōt. Max. — cam. Is ante aetatem Pontifex Max. factus, quod nunquam
antea contigit. Consul est profectus contra Aristonicum Eu-
menis filium. In quo praelio profligato exercitu ipse ne in ma-
nus hostium ueniret, baculo barbarum quendam in acie ocu-
L. Crassus orator — lo conuerberato in sui necem prouocauit. L. Crassus filius
orator, M. Antonij compar: de quo Cicero in oratore. Erat
in Crasso summa grauitas, & cum grauitate iunctus facetia-
rum & urbanitatis oratorius non scurrilis lepos, Latine lo-
quendi accurata ac sine molestia diligens elegantia, in disse-
rendo mira explicatio. Eodem tempore ipse eloquentium iu-
risperitissimus, & Scaeuola iurisperitorum eloquentissimus
habebatur. Ecce praeterea quod difficile est, idem & peror-
natus & breuis. Accusauit C. Carbonem eloquentissimum
hominem, admodum adolescens, summa ingenij non laude tan
tum, sed admiratione, cum esset annos x x I. natus. Haec ex
Cicerone interpellata. Hic Crassus, ut Plin. & Valerius re-
ferunt, censuram cum Cn. Domitio iurgijs plenam gessit. Cum
enim ei Domitius obijceret, quòd columnas Hymettias in por
ticu domus haberet, atqui, respondit Crassus, multo luxurio-
sius uideri debet, te tanti sex arbusculas domus tuae fecere,
ut quam sexagies Sestertio propter eas aestimes, sine his tri-
cies tantummodo pendas. Idem Crassus, ut Macrobius &
Aelianus Graecus autor testantur, cum piscinis maxime dele-
ctaretur, murenamq; mortuam atratus plures dies tanquam
filiam lugeret, probroq; ei daretur ab eodem Domitio colle-
ga: Nimirum respondit Crassus fateor ita me pium esse ut
minima de causa plorem. At tu qui tres extulisti uxores, nun
me ploras. Audiuit Crassus Metrodorum, nactus academiam
in Asia cum esset quaestor, interijt ex dolore laterum, cum
in senatu multum contra Philippum Cos. esset inuectus, ne-
gassetq; illum sibi uideri Consulem fore cui non esset ipse se-
P. Crassus oratoris frater — nator: autor Cice. in lib. I I I. de ora. P. Crassus oratoris
frater iuris peritissimus fuit. In dominatione L. Cinnae Ma-
rianarum partium, ne incideret in manus inimicorum, se-
M. Crassus diues — ipsum interemit. Huius filius M. Crassus Romanorum di-
uissimus cum Pompeio & Caesare Triumuiratum init. Quo-
rum planè autoritate Resp. aliquot annos regebatur. Ad bel-
lum missus gladiatorum qui duce Spartaco in Campania in-
surrexerant: Vatiniumq;, Gellium, ac Lentulum, Roma-
nos Imperatores fugauerant, x I I. milibus hostium unà
cum duce eorum caesis apud Rhegium iuxta Leucadis pa-
ludem uictoria potitur. Ex quo urbem ouans ingressus est.
Postremo cum ei Syria sorte obueniret, profectus ad bel-
lum Parthicum, ibi filium Publium amisit: Ipse demum in-
feliciter rem gerens à Surina regis praefecto captus atq; in-
terfectus est. Solebat autem dicere nullum esse diuitem, nisi
qui prouentibus suarum facultatum alere posset exercitum.
Alter Crassi filius legatus fuit Caesaris in bello Gallico: in
Caesarianis tandem partibus adolescens occubuit: fuit enim
discipulus Ciceronis. De quo haec in Oratore. Erat enim
Crassus cum institutus optime, tum etiam perfecte planeq;
eruditus. Ineratq; & ingenium satis acre & orationis non
inelegans copia, praeterea sine arrogantia grauis, & sine
segnitie uerecundus esse uidebatur. Sed hunc quoque absor-
buit aestus quidam insolitae adolescentibus gloriae. Qui quia
narrauerat miles operam imperatori, imperatorem se sta-
Crates Thebanus — tim esse cupiebat. Crates Thebanus philosophus Cynicus
Diogenis discipulus: qui ut Suidas, itemq; Diogenes sunt
autores, in pecuniam omnem substantiam redigens, apud
Trapezitam deposuit hac lege, ut si filij philosophi essent,
eam indigentibus ciuibus distribueret, nihilo philosophos in-
digere existimans. Si autem idiotae, eis redderet, ut uacuis
uirtute saltem opes opitularentur. Philostratus autem in uita
Apollonij, & Diocles, substantiam aiunt in mare proiecisse,
uti liberius philosopharetur. Apophthegma ipsius: Amorem
fames sedat: si minus, tempus. Si hoc non satis, laqueus.
Emicuit autem Demetrij Poliorcetae temporibus: ad quem
Thebas obsidentem missus legatus sua autoritate ab obsidio-
Crates Atheniensis — ne patriae remouit: autor Plutarch. Crates Atheniensis
(ut Suidas ait) poëta Comicus antiquae comoediae, auditor
Crates grammaticus — Polemonis philosophi. Crates grammaticus genere Mallo-
tes sub Ptolemaeo Philometore, aequalis Aristophanis gram-
matici. Cognominabatur Criticus siue Homericus: scripsit
in Homeri Iliada & Odysseam libr. I X. commentariorum.
Suidas. Hic ut ait Tranquillus studium grammaticae primum
Romam intulit: missus enim ad Senatum ab Attalo rege sub
ipsam Ennij mortem plurimas acroases fecit, assidueq; per
omne legationis tempus disseruit: nostris quoque exemplum
Cratinus poeta — fuit admirandum. Cratinus Atheniensis comicus antiquae
comoediae, uir uoluptarius, puerorumq; amator, docuit fa-
Crantor — bulas x x I. uicit I X. Suidas. Crantor Solensis Xenocra-
tis auditor: Scripsit commentarios, poëmataq;: admiraba-
tur inter caeteros Homerum Euripidemq;: decessit intercutis
Craterus — morbo. Diogenes. Craterus Macedo e comitibus Alexan-
dri, qui eius etiam gesta conscripsit. Cuius meminit in Ari-
Crassitius grāmaticus — stide Plutarchus. Crassitius genere Surrentinus, ordinis li-
bertini, cognomine Pasides: Romae ludum grammaticae ap-
Iulianus Antonius — peruit: docuit inter alios Iulianum Antonium Antonij trium-
Cratippus — uiri filium. Tranquillus. Cratippus Mitylenaeus Peripate-
ticus quem Athenis docentem audiuit Ciceronis filius: ut est
in prooemio de officijs. Hic Pompeium è Pharsalica clade au-
fugientem apud Mitylenem occurrens ultro solatus est uer-
bis philosophicis, ad spemq; hortatus, cum quaedam de pro-
uidentia disseruisset, resq; Romanas tandem Ubi esse necesse
Creophilus — adfirmaret. Plutarchus in Pompeio. Creophilus Samius,
quem aliquando tradunt, excepto hospitio Homero, acce-
pisse ab eo dono inscriptionem poëmatis, quod Oechaliae di-
reptionem uocant. Sed Callimachus in quodam epigrammate

contrà ostendit, quòd quanquam Creophilus opus compofuerit, Homeri tamen inscribitur ob ipsius hospitij munus. Quidam uerò hunc Homeri magistrum fuisse tradunt. nonnulli non hunc, sed Aristeam Proconnesium. Strabo XIIII.

Creon rex Corinthi. Creon Corinthiorum rex, prædonis Sisyphi filius, Creusam Iasoni filiam Medea ab eo repulsa in matrimonium dedit. De quo Tragœdia apud Senecam. Creon alter rex Thebanorum pater Iocastæ uxoris Oedipi, post Polynicem & Eteoclem interfectos, sumpsit imperium, filiamq; suam Megaram Herculi iunxit: ut in Hercule furente etiam apud Senecam. Hic etiam filium habuit Creontem. (Creõ rex Thebarum)

Crœsus rex. Crœsus rex Lydorum Aliatis filius, primus Græcos partim tributis impositis subegit, partim socios atque amicos sibi adsciuit, tantumq; imperio & opibus creuit, ut se fœlicißimum dicere non dubitaret. Paulopost debellatus à Cyro cum pyræ cremandus imponeretur, suspirans ait, hunc sibi exitum à Solone prædictum: dimissus igitur clementia Cyri, iterum contra eum ueniens captus, ac cum toto regno extinctus est.

Chrestus pro Christo. Chrestus, frequens apud antiquos hoc nomen, multiq;, ut inquit Lactantius, eo tempore pro Christo, Chrestum per imperitiam credebant. Nam & Orosius illud apud Tranquillum in Claudio: Impulsore Chresto tumultuantes Iudæos expulit, pro Christo accipiendum putat: erratumq; ab eis existimatur consilio potius quàm ignoratione, ut religionis nomen supprimerent.

Chrestus Byzantius. Chrestus Byzantius inter sophistas describitur Philostrato, auditor Herodis Attici, Hadriani tempore: qui uino quanquam deditus, cæteris in rebus continenter uixit, ac in primis uigilanter. Nam cum ad galli cantum sæpe calices protrahere solitus esset, non prius tamen somno se quàm studio dabat.

Critones. Crito Pieriota: Ciuitas est enim Macedoniæ Pieria, fuit historicus, scripsitq; res Persicas, Siculas, Macedonicas. Fuit item alius Naxius genere, similiter historicus: qui scripsit Octoeterida. Suidas. Crito Atheniensis prior supradictis, Socratis familiarißimus, quem & opib[us] iuuit, & cum quo usque ad extremum est philosophatus.

Critolai II. Critolaus Atheniensis philosophus peripateticus, quem cum Carneade legatum iuisse Romam suprà dixi, Libram habebat, ut ait Cicero in Tusc. in qua bona corporis & animi appendebat, animiq; in lance pondera usque ad inferos inclinabant. Critolaus Achæorum dux alibi narratur.

Chrysippus. Chrysippus Solensis siue Tarsensis, discipulus Cleantis stoici fuit. Hunc Carneades lepide parasitum librorum appellat, quòd scripta Epicuri sit furatus, scripsitq; eadem & uerbis & numeris, Diogenes.

Christodorus. Christodorus è Copto Aegypti urbe poëta Anastasij Imper. tempore scripsit Isaurica, ubi scripsit Isauriam ab Anastasio fuisse captam. Fuit alter Thebanus scriptor haud ignobilis qui de Cosmo & Damiano scripsit. Suidas.

Christobolus. Christobolus medicus, cui magnam peperit famam quondam è Philippi Macedonis oculo sagitta citra oris deformitatem extracta. Plinius.

Chrispi. Crispus Salustius in Sallustio dicitur. Vibius Crispus ore compositus & iucundus, priuatis tamen causis quàm publicis melior, ut ait Quintilianus, cuius circa tempora fuit Crispus Constantini F. à patre interfectus. Crispus & Ioan. presbyteri martyres Romæ sub Maximiano XV. cal. Sep. quòd sanctorum corpora tumularent. Ado.

Crispinus Crispinianus. Crispinus & Crispinianus ex urbe Roma Suessionem in Galliam profecti, peregrinationis gratia ex arte sua sutoria calceis pauperes iuuabãt, multosq; ad fidem reducebant. Sub Maximiano deinde interfecti, templum etiam apud posteros in eadẽ urbe meruerunt.

Chrysanthus. Daria. Chrysanthus Alexãdrinus Romæ quò iuuenis uenerat factus Christianus unà cum coniuge Daria uirgine sub Numeriano Imp. in fossam demissus ac terra saxisq; obrutus fuit. Hæc enim Daria missa ad eum tentatum ab initio à patre fuit, uerũ & ipsa ex eius mutata persuasione in matrimonio simulato simul casta extitit, simulq; interempta. L. Cornelius Chrisogonus accusator Sex. Roscij in Roscio dicitur.

Chrysogoni duo. Chrysogonus martyr ex nobili prosapia Romæ, quãdo nec consulatus nec ullius honoris pollicitatione per Diocletianũ à fide auerti potuit, iugulatus est ad scalas gemonias.

Anastasia. Huius discipula Anastasia fuit, filia Prætextati, uxor Publij, uiri extra fidem, cuius thorũ ficta ualetudine ut ipsa scribit euitauit: extant epistolæ ad Chrysogonum, quibus ipsa queritur facultates suas à sacrilego uiro perditũ iri, seq; in arctã custodiã coniectã: Viro tandem superstes quod sanctis ministraret ad palũ ligata ac cremata est, reliquias condidit Apollonia in hortis suis, ubi nunc eius Romæ uisitur templum.

Christophorus. Christophorus genere Iudæus, patria Chananæus, cùm esset ingenti corpore ac nobilis, dominum quæritabat supremum. Cumq; diabolo humana specie deceptus seruisset, animaduertit quòd Saluatoris ille imaginem expauesceret, quapropter Christo ueluti maiori deinceps seruiuit, cuius causa ad fluuium quendam humeris peregrinos transuehebat, inter quos & Christus pueri specie fuit: tandem & ipse adfectus martyrio occubuit.

Chromatius. Chromatius præsul Aquileiensis à quo Aeliodorus præsul Altinensis fuit ordinatus, Hieronymum cuius erat familiarißimus facultatibus magno pere iuuit. Fuit item ante hunc alter sub Diocletiano martyr in Campania urbis præfectus, ac Tyburtij martyris pater.

Ctesiphontes III. Ctesiphon Atheniensis qui suasit Demosthenem corona donari oportere pro his quæ pro Republica gesserat, refragante Aeschine, contra quem pro Ctesiphonte nobilis extat Demosthenis oratio. Alter Architectus clarus æde Dianæ fabricata: est & urbis nomen, & martyris, qui simul cum

Torquatus. Torquato, Secundo, Adelerio, Cæcilio, Esychio, & Eustathio, ab apostolis præsulibus ordinatis ac ab urbe in Hispaniam missus illic periere. Eid. Maij.

M. Curtius. M. Curtius adolescens eques Rom. abrupto per medium forum ingenti specu, responsoq; accepto nobilem ex ciuibus aliquem id requirere: sese sponte equo præcipitem dedit: quare statim operta est fossa, ciues honoris gratia fruges iniecere: Curtius deinde lacus est appellatus: in quo campo acies primo Sabinorum & Rom. concurrerunt. Liuius sexto & Valer.

Q. Curtius historicus. Q. Curtius historicus scripsit de gestis Alexandri Magni. Cuius liber haud integer ad nos peruenit.

Metius Curtius Dux. Metius Curtius Dux Sabinorum. Curtius Nicias grammaticus in Nicia dicitur.

M. Curius. M. Curtius Dentatus primo de Samnitibus triumphauit, quos usque ad mare superum pacauit. Reuersus in concione ait: Tantum agri cepi, ut solitudo fuerit futura nisi tantum hominum cepissem: Tantum hominum porrò cepi, ut fame essent perituri nisi tantum agri cepissem. Iterum de Sabinis triumphauit. Tertio de Lucanis ouans urbem intrauit. Pyrrhum regem ex Italia pepulit. Quaterdena agri iugera uiritim populo diuisit, sibi deinde constituit, dicens neminem esse debere, cui non tantum sufficeret. Legatis Samnitum aurum offerentibus cum ipse in foco rapam torreret, malo hæc, inquit in fictilibus meis esse, & aurum poßidentibus imperare. Cum interuersæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum quo uti ad sacrificia consueuerat, in medium protulit, iurauitq; se nihil amplius de præda hostili in domum suam conuertisse. Aquam deinde Anienem hostium manubijs in urbem induxit. Tribunus militum patres autores fieri coëgit comitijs, quibus plebeij magistratus creabantur: ob merita, domus ei, & apud Tiphata agri iugera quingenta publice data. Cæcilius.

Curius Alexandrinus. Curius Alexandrinus presbyter sub Caro & Diocletiano scholam regebat ecclesiasticam, Præsule Alexandrino Theone tanta doctrinæ fama, ut Origenes iunior appellaretur. Præterea paupertatis & ἀσκήσεως, id est exercitationis in rebus sanctis ac religiosis appetens magnopere fuisse traditur, ac post persecutionem illam ingentem, Romæ semper uersatus. Huius est perquam longus tractatus de Oseæ uaticinio, quem in

paschæ

paschæ professo habitum sermo demonstrat. Ex Hieronymo.

Curiones tres
Qu. Curio

Curiones tres continua serie oratores una in familia claruisse inter euentus humanæ felicitatis Plinius collocat. Q. Curio pater illius qui tribunus pl. Cæsari fuit teste Valerio, magnus orator fuit inimicusq; Cæsaris, appellauitq; eũ in quadam oratione omnium mulierum uirum et mulierem omniũ uirorum, ut Tranquillus in Cæsare refert.

C. Curio

C. Curio filius tribunus Pl. Cæsarianas partes secutus est, uir luxu & audacia singulari. Sexcenties enim Sestertium debebat æris alieni, ut Valerius de luxuria scribit. Quare spe emergendi Cæsari adhæsit, ut Lucanus ait. Gallorum captus spolijs & Cæsaris auro. Profugiensq; ab urbe quasi uoluntario exilio in Galliam se ad Cæsarem contulit: furorem eius magis excitauit, illud Lucani adferens. Tolle moras, semper nocuit differre paratus. Hic demum frumentatum à Cæsare in Siciliam missus Catonem inde expulit. Deinde cum quatuor legionibus Vticam missus, Actium Varum ducem Pompeianum in prælio fugauit: Postremo à Saluca Iubæ regis præfecto ipse cũ toto exercitu absumptus est. Huius meminit etiam Cicero dicens, quòd si uixisset magnam fuisset eloquentiæ laudem consecutus: & si eum audire maluisset. Plinius quoque de eodem refert, quod funebri patris munere, exemplo Scauri qui simili ferè insania usus fuerat, Theatra duo iuxta fecit amplissima è ligno, cardinum singulorum uersatili suspensa libramento, in quibus utriusque antemeridiano ludorum spectaculo edito, inter sese auersis ne inuicem obstreperent scenis, & repète circumactis ut constiterant, postremo iam die discedentibus tabulis & cornibus inter se coeuntibus faciebat amphitheatrum, & gladiatorum spectacula edebat, ipsum magistratum & populum Romanum circumferens. Plinius.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIBER XV.

Damascius

DAMASCIVS Sigiæus historicus Herodoti tempore ante bellum Peloponnesiacum scripsit de rebus in Græcia gestis, præterea de parentibus & progenitoribus eorum qui ad Troiam profecti sunt, & de poëtis & sophistis aliaq; plura: ut autor Suidas.

Damoxenus

Damoxenus Atheniẽsis comicus, cuius fabulæ nõnullæ memorãtur ab Atheneo in Dipnoso.

Damostratus philosophus

Damostratus philosophus scripsit de piscibus libros x x.

Damophilus

Damophilus sophista quem nutrijt Iulianus cõsul sub M. Antonino principe. scripsit ad Lolliũ Maximũ de uita priscorũ, & quædam alia. Suid.

Damophila

Damophila Græca mulier uxor Pamphili, socia Sapphus poëtriæ poëmata multa conscripsit partim amatoria, partim in Dianæ laudes, ut autor Philost. in uita Apolonij.

Damon & Pythias

Damõ & Pythias Pythagorei discipuli inter raras amicitias computati. Cum Dionysius alterum uellet interficere, & alter pro eo se uadẽ daret, donec ille constitutis domi rebus rediret, isq; ad diem redijsset, ueniam Tyrannus tantæ fidelitati non solum dedit, sed ultro rogauit uti se tertium reciperent: autores Val. de amicitia, & Cicero lib. I I I. de officijs & v. Tusculan.

Damianus sophista

Damianus Ephesius sophista nobilis, circa M. Antonini principis tempora diuitijs ac potẽtia inter suos præditus. Viros doctos liberalitate prosecutus est. Eloquentiæ quoque genus secundum naturã imitatus. Philostratus in sophistis.

Daphne Tyresiæ filia

Daphne filia Tyresiæ uatis quæ Thebis captis missa est Delphos ut uaticinium disceret: Itaque edidit uarij generis responsa. Cuius ex uersibus Homerum ferunt multa mutuatum fuisse. Sibyllaq; cognominata, quod idem Deo plena. Hæc Diodorus libro v.

Daphne Phœbi

Alteram Daphnen ponunt poëtæ Penei fluminis filiam: Phœbo adamatam, ac in laurum commutatam.

Daphne urbs

Daphne etiam ciuitas Syriæ maximæ amœnitatis.

Danae

Danae Acrisij regis Arginorum filia, quam dicunt Iouem in auri guttam conuersum compressisse, indeq; Perseum genitum.

Daphnis

Daphnis pastor carmen bucolicum inuenit, in Sicilia boum armenta multa possedit, postremo captus luminibus, quòd ebrius cum alia fœmina congressus esset, ut prædictum ei fuerat à nympha: ut ait Suidas: à Poëtis autem puer formosissimus, & Mercurij filius describitur.

Danielis liber

Danielis & Susannæ historia apud Hebræos, & L X X. non habetur: è Theodotionis translatione legitur in ecclesia: hic solus Danielem prophetam nominat. Hieronymus.

Dares Phrygius

Dares Phrygius historicus scripsit bellum Troianum Græce, in quo ipse militauit, ut ait Isidorus, primus ferè historicorum: qui tandem capto Ilio cum Antenoris factione remansit, ut scribit Cor. Nepos. Qui opus eius in sex libros è Græco conuertit, dicauitq; Crispo Sallustio.

P. Decius Pater

P. Decius bello Samnitico sub Valerio & Corne. Cosso Tribunus militum, exercitu angustijs Gauri montis insidijs hostium clauso, accepto quod postulauerat præsidio, in superiorem locum transijt, hostes terruit: ipse intempesta nocte per medias custodias somno oppressas incolumis euasit, ob id ab exercitu ciuica corona de quercu, quæ dabatur qui obsidione ciues liberasset, donatus est. Idem Cos. bello Latino, collega Manlio Torquato positis apud Veserim fluuium castris cum utrique consuli obuenisset, eos uictores futuros quorum dux in prælio cecidisset, inclinante parte Romanorum, sese hostibus obijciens, uictoriam suis reliquit.

P. Decius filius

P. Decius huius filius Cos. de Samnitibus triumphauit. Iterum & tertio consul multa domi militiæq; gessit. Quarto consulatu cum Fabio Max. collega, cum Galli, Samnites, Vmbri, Tusci contra Romanos conspirassent: ibi exercitu in aciem ducto & cornu inclinante exemplum patris imitatus, aduocato M. Liuio Pontifice hastæ insistens, & solennia uerba respondens, se & hostes dijs manibus deuouit: impetu in hostes facto uictoriam & ipse suis reliquit: Corpus à collega laudatum magnifice sepultum est. Cæcilius.

Demades orator

Demades orator Atheniensis plurimum potentia & opibus ualuit, quod nihil præter Macedonum & Antipatri gratiam in rempub. quæreret, quo tempore Demosthenes Hiperidesq; capitis metu urbe cesserunt. Erat enim Demades pauloante & senatu & omni munere reiectus, quia pecuniam qua illum Athenienses mulctauerant (septies enim falsi damnatus fuerat) nondum exoluerat ob inopiam. Nam ingentes diuitias per luxum ac libidinem perdidit. Cumq; esset ætate confectus & luxu simul & auaritia perditus, in eum solebat Antipater cauillari, nihil ei sicuti & cæsis uictimis præter uentrem & linguam superesse. Nactus igitur Antipatri amicitiam omnem ueteris licentiæ libidinem renouauit, missusq; ad eum de auferendo Athenis præsidio legatus cum Demea filio in Macedoniam uenit, incidit q; in tempus quo fatali ægritudine Antipater tenebatur. Interea literæ inuentæ deprehensæ fuerant, quibus Demades Perdicam ad capiendam Macedoniam, seruandam autem Græciam hortabatur, pendentem à putrido & uetusto filo, quod de Antipatro intelligebat. Ob quam rem Casander cuius erant primæ partes apud Antipatrũ, irritatus, filiũ Demeam ante ora patris, deinde ipsum Demadem trucidauit: sicq; quibus ille turpiter adsentabatur, ab eisdem iusto iudicio est adiectus: hæc ex Plutarcho. Cicero hunc nihil omnino scripsisse dicit.

Demetrius Poliorcetes

Demetrius Antigoni Macedoniæ regis filius, cognomento Poliorcetes, id est, expugnator, quòd inter alias machi-

nam belliacam ferret secum in expeditionibus, quæ urbes expugnaret appellatam πολιορκητικὴν. Hic post Alexandrum præter alios Macedonas nomine ac uirtute clarus, transmisso Euphrate, Babyloniam occupauit. Athenas Casandri Ptolemæiq; imperio liberauit. Cyprum expugnato Ptolemæo bello nauali recepit. Bœotios in deditionem accepit. Pyrrhum ab oppugnatione Thessaliæ repressit: postremo cum bellum aduersus Antiochum suscepisset, infeliciter pugnans in eius uenit potestatem: Cheronnesiq; ab eo custodiæ traditus est, permisso tamẽ ei regio sumptu, molliq; uictu, uenationibus omnibusq; uoluptatibus: quibus ille usus, minimũ de salute anxius, in morbum ob incontinentiam incidit, ex quo periyt. Remissum corpus filio in urbe Demetriade honorifice sepultum fuit. Moribus haud absimilis M. Antonio uidebatur. Quare illi à Plutarcho opponitur in parallelis. Nam mollis in otio præter omnis mortales, idem laboriosissimus in negotio, uti & ille traditur fuisse, ex magnaq; fortuna infaustum exitum sortitus. Præterea animo insolens atque superbus, legatos Athenienses qui honore apud eum cæteros anteibant, duos annos frustra terendo tempus, eius uestigia secutos rebus tandem infectis domum remisit. Petitiones quondam ac libellos multos à Macedonibus ei porrectos, ad pontem Axij fluminis prætereundo proiecit. Hic ob magnitudinem rerum gestarum primus una cum patre Antigono Rex appellatus, cum post Alexandrum in Macedonia ad eam diem nulli contigisset: ex Plutarcho.

Demetrius Phalereus

Demetrius Phalereus auditor Theophrasti præfuit Atheniensibus annos x. æreisq; statuis plurimis ab eis honoratus. Mortuo Casandro rege Macedoniæ, cuius amicitia ac fauore eam potentiam adsecutus fuerat, ob inuidiam accusatus, absensq; condemnatus, statuis insuper eius c c c. disiectis atque conflatis, ad Ptolemæum Soterem se contulit. Ibiq; ab eo bibliothecæ regiæ præpositus excessit ex morsu aspidis in manu, sepultus in Busyride regione prope Diospolim. Hæc Diogenes: ubi & x x. alios huius nominis claros uiros fuisse commemorat: de quibus tamen nihil ad nos peruenit. Cicero in oratio. de Phalereo hæc refert. Phalereus successit, eruditissimus quidem horum omnium, sed non tam armis institutus quam palæstra. Itaque delectabat magis Athenienses quam inflammabat: processerat enim in solem & puluerem, non ut ex militari tabernaculo, sed ut Theophrasti doctissimi hominis umbraculis. Hic primus inflexit orationem, & eam mollem teneramq; reddidit, & suauis maluit uideri quàm grauis: & quæ sequuntur. In eandem ferè sententiam Quintilianus nonnulla. Huius hodie nihil extat præter paruum de elocutione tractatum.

Demetrius grammat.

Demetrius cognomento Ixion Adramitenus docuit Pergami, discipulus Aristarchi, scripsit in grammatica quædam à Suida commemorata. Hunc ego Demetrium putauerim esse, quem Strabo genere Scepsium dicit, & eiusdem Aristarchi tempore, enarrationemq; in Homerum ut etiam dicit Suidas scripsisse.

Demetrius libertus

T. Demetrius Pompeij libertus tantæ existimationis, ut expectatus sit quondam Antiochiæ: oppidani tunc forte Catoni eò uenienti occurrentes ab eo petierunt, ubi nam Demetrium reliquisset: ille uerò indignatus, quòd sui gratia egressam turbam putabat. Plut. in Pompeio.

Demetrius Christianus

Demetrius Cydonius Thessalonicen. uir doctus æque ac sanctus, Græca Latinaq; facundia præditus, patria decedens Mediolanum uenit, ubi literis Latinis pariter & Theologiæ operam dedit. Thomæ Aquinatis libros in Græcum uertit sermonem, qui hodie in bibliotheca Vaticana cernuntur. Scripsit & contra Eunomium de diuinitate filij, postremo reuertens in Creta substitit, ubi erogatis in pauperes bonis, in quodam ibi cœnobio persancte, citra tamen professionem uixit, pariterque defunctus est, annis abhinc fere c c.

Democrates

Democrates Architectus Alexandri, qui Alexandriam metatus est. In qua urbe huiuscemodi de eo inscriptio legitur. Δημοκράτης περίνδιος ἀρχιτέκτων μὲν ἔθηκε διὰ Ἀλεξάνδρου μακεδόνος. Ex quo apparet corrupte a quibusdam scribi Dinocrates.

Architectus

Democrates athleta

Democrates palæstrita facto in stadio circulo consistens a nullo dimoueri poterat. Aelianus de ua. hist.

Democritus Abderites

Democritus Abderites, ut autor est Diog. Pythagoræ imitator, non tamen auditor, cum duos haberet fratres maiores natu, ab eis discedens, partem suam accepit, quam in pecuniam redactam breui tempore peregrinando absumpsit. Nam primò ad Aegyptii sacerdotes contendit ab illis geometriam accepturus. Inde rubro mari emenso ad Chaldæos & (ut quidam uolunt) ad Gymnosophistas in Indiam penetrauit. Postremo Athenas rediit ad Socratem, ubi se gloriatur ignotũ omnibus fuisse. Veni inquit Athenas, & nemo me nouit. Quod dictum Cicero refert, ut sapientis uiri & gloriam spernentis. Hic principia rerum ex atomis constare dicebat, infinitosq; esse mundos generationi & corruptioni obnoxios. Reliquit opera cõplura quæ non extant. Contemptor rerum humanarum fuit, quas ridere semper solebat. Quamobrẽ ad eum in suburbano Abderitano agentem, ciues eius Hippocratem misere curatum, putantes insanum. At ille colloquio cum eo habito, retulit Democritum non insanire, sed magnopere sapere: scripsitq; sermones eos in quadam epistola, quæ adhuc extat in bibliotheca Vaticana.

Demonax

Demonax Adriani tempore summus philosophus, non ut plerique, solitudinem sectabatur, sed nihil potius habuit aut putauit inter mortales amicitia, atque mutua charitate, omnemq; sibi hominem familiarem existimando. Viros fortunatos sæpe admonebat quam cito desituri essent. Miseros & in calamitate positos ridebat, tanquam nescientes quòd breui tempore malorum obliuione ac libertate perpetua per mortem adficerentur. Ad sacra Eleusina, mysteriaq; nunquàm accessit. Quare à populo exagitatus, ut religionis contemptor, rem in concione excusauit, quod uere ea sacra contemneret quæ secreta sunt, utpote suspecta: omnino autem ea manifestari oportere, ut si bona essent, alios inducerent, si mala, ut cauerent. Erat insuper uita continens, & ueritatis amicus. Cumq; ætati nihil uiatici comparasset, domum cuiusque quam uidisset apertam ingressus, uescebatur, ibiq; nocte quiescebat, dominis tali hospite se felices putantibus. Decessit fere centenarius, funeratus publice magna ciuium frequentia: ex Luciano.

Demaratus dux

Demaratus Lacedæmonius dux, cum exularet apud Athenienses, belliq; contra patriam cerneret apparatum, magis inimicæ debere patriæ existimans, clam Lacedæmonios certiores fecit.

Demaratus Corinthius

Demaratus Corinthius profugus in Hetruria apud Tarquinios oppidum consedit, pater Tarquinij Prisci: primũ in Italiam, ut ait Plinius, fictores adduxit, unde plastice introducta est: uide de hoc in Tarquinijs.

Deiotarus rex

Deiotarus Rex Galatiæ à senatu iuuante Pompeio factus, in bello ciuili eius postea partes secutus, post pugnam Pharsalicam se domum contulit. Deinde ad Cæsaris clementiam confugiens, bella gerenti subsidia ministrauit. Quare ab ipso rex dimissus, uerum parte regni tantum mulctatus fuit. Is postea per Philippum medicum & seruum suum quem Romam cum suis legatis miserat, accusatus est apud Cæsarem, quod ei apud regem diuertenti in Asia insidias parauisset, quas ipse Cæsar fortunæ beneficio euasit. Cicero eum defendit luculenta oratione, dicens inter alia Philippum à nepote Deiotari adolescente aui inimicissimo corruptum, in hanc perfidiam & calumniam uenisse: autor Pedianus. Strabo hunc Castoris dicit filium fuisse, cognominatumq; Philadelphũ.

Deiotarus grammat.

Deiotarus Adramytenus ludi magister apud Gargara Troadis, in quem Arati epigramma. Αἰάζω ὅτι μοῦνος ἐνὶ παισὶ κάθηται Πανδὶ Γαργαρέων βῆτα καὶ ἄλφα λέγων. Steph.

Deiphobus

Deiphobus Priami filius,

mi filius. Virg. Deiphobe armipotens genus alto à sanguine Troiæ. Cum pleriq; mendose Deiphœbe legant. Sic enim apud Homerum Δηΐφοβος, pronunciandumq; penultima correpta. Hic in Ilij ruina ex uulnere truncas habuit inhonesto uulnere nares.

Demarchus

Demarchus Parrhasius genere, olympionica, in lupum conuersus, decimo post anno restitutus est homo. Epigrāma eius in Olympia tradit Pausan. Υἱὸς Δινύτ[illegible] Δήμαρχος τήν δ' ἀνέθηκε Εἰκόν' ἀπ' ἀρκαδίης Παῤῥάσιος γενεάν. Plinius hunc Dementhum non Demarchum uocat libro VIII. cap. XXII. nisi menda sit. Demēthum inquit, in sacrificio, quod Arcades Ioui Lycæo humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se conuertisse, eum denique dicimo anno restitutum, athletice restitisse in pugilatu, ac uictorem ex Olympia reuersum.

Dexter

Dexter Paciani Præsulis filius, uir clarus simul & Christi fidei deditus, fertur omnimodam historiam edidisse, patria Barcinonensis, præfectus pretorij Theodosij principis. Cui Hieronymus qui hæc testatur, librum de uiris illustribus dicauit.

Democides

Democides medicus, qui Policratem Samiorum tyrannum curauit talentis duobus, scripsitq; librum de medicina. Suidas.

Demolchus

Demolchus Syracusanus Comicus Olympia. LXXIII. filius epicarmi medici, docuit fabulas XIIII. lingua dorica.

Demochares

Demochares nepos Demosthenis orator, cum inter alios Atheniensium legatos ad Philippum Macedonem uenisset, absolutis mandatis petenti regi quid gratum Atheniensibus facere posset respondit, Suspende te, Indignantibus ob eam rem cæteris, Rex dimisit incolumen, uos inquiens cæteri socij renuntiate Atheniensibus quos censeant superiores, qui talia dicant, an qui audiunt patienter. Hæc Seneca libro III. de Ira. Hic etiam historiam earum rerum quæ erant gestæ sua ætate Athenis, non tam historico quàm oratorio genere perscripsit. Cice. in Bruto.

Dexippi duo.

Dexippus Herennius appellatus orator Atheniensis sub Valeriano usque ad Aurelianum. Fuit & alius Cous medicus, discipulus Hippocratis, scripsit de Medicina librum unum, & de pronosticis: Suid.

Diagoras poeta

Diagoras Milesius philosophus & poëta Melicus post Pindarum & Bacchilidem, quem Democritus ob physionomiam cum esset seruus emit mille Drachmis ut disciplinis erudiret, emicuit Olymp. LXXXVIII. uocatus est Atheos, quod nullos putaret esse deos. Mysteriaq; adeo contempsit, ut etiam ea sectantes auerteret. Quare ab Atheniensibus pulsus est, qui talentum polliciti sunt interficientibus eum. Suid.

Diagoras athleta

Diagoras Rhodius cum se uictorē duosq; Olympionicas filios uidisset, Nunc ait tibi Diagora moriendum, ne amplius Olympiam ascendas, quod sanè præ gaudio accidit: autores Plin. Gellius.

Diadumenus Prægustator

Diadumenus formosius omnis adolescens appellari poterat, id est, Diadematus & uittatus. Nam in Elide formæ certamen haberi solitum Dionysius & Theophr. scribunt, uincentem quoque armis donari, ac uittatum ab amicis ad templum deduci, coronariq; myrto, arma ipsa Mineruæ consecrari. Reperta Romæ haud diu inscriptio huiuscemodi: Diadumenus Lurnesianus, Prægustator Augusti uotum Syluano soluit merito. T.F. Diadumenus fortißimus Macrini filius inter Imperatores.

Dicæarchus

Dicæarchus Siculus è Messana Aristoclis auditor, philosoph. orator, & Geometra, scripsit de rep. Spartiatarum, quem librum quotannis legere in loco publico cautum est, iuuenesq; auditum conuenire. Fuit item alter Lacedæmonius grammaticus Aristarchi auditor, Suidas.

Dicæogenes

Dicæogenes poëta scripsit Tragœdias & Dithyrambos. Idem.

Dias sophista

Dias sophista Ephesius Philippi Macedonis tempore ponitur à Philostrato.

Didymus Alexandrinus

Didymos quinque Suidas fuisse commemorat. Tres tantum Alexandrinos, omnes autem grammaticos. Primus tempore Augusti, Cicerone & Antonio Coss. natus, Alexandrinus genere, qui Romæ profitebatur cognomine Chalcenterus ob patientiam in libris quos suprà tria millia & quingentos dicitur scripsisse. Huius meminit Rufinus in epist. contra Hieronymum. Reliquiitem Romæ posteris temporibus docuere. Didymus Alexandrinus Præsul Cæsariensis captus oculis à puero, & ob id elementorum quoque ignarus, adeo omnibus admirationi fuit, ut dialecticam quoque, & geometriam, quæ uel maxime uisu indigent, perfecte didicerit. Is plura opera nobilia scripsit. Commentarios in psal. de S. Sancto librum unum, quem Hierony. in Latinum uertit. Et alia complura in omnes sacros libros quæ commemorantur ab Hieronymo, qui suo tempore fuisse testatur & ætatis annū LXXXIII. excesßisse, Alibi se eum audiuisse dicit. Alibi item pro heretico taxat his uerbis. In Didæmo memoriam prædicamus, & super trinitate fidei puritatem, sed in cæteris quæ male ingenio credidit nos ab eo retrahimur. Rufinus uerò in XI. historiæ sic ait. Inflammatus desiderio literarum Didymus non desperauit adsiduis precibus apud Deum quod natura consequi non erat. Miscebat precibus studia, ac labores continuos non ad legendum, sed audiendum, in silentio uerò ea meditandi quæ audiuerat: ita ut quæ alijs dat adsidua lectio, illi mentis adsidua cogitatio suppeditaret. Itaque breui doctor ecclesiasticæ Alexandrinæ scholæ succeßit, collaudante Athanasio eius urbis præsule. Nos enim qui aliqua ex parte eius fuimus auditores, & ea quæ à nonnullis dicente eo descripta sunt legimus, longe maiorem gratiam & diuinam quasi ac supra humanam uocem sonantem in ipsius magis sermonibus qui ex ipsius ore enuntiabantur agnouimus.

Dibutades

Dibutades Sicyonius primus figulus Corinthi filiæ opera inuenit similitudines ex Creta fingere, quam plasticem uocant: quæ capta amore iuuenis, illo abeunte peregre, umbram ex facie eius ad lucernā in pariete lineis circumscripsit, quibus pater eius impressa argilla typum fecit, primusq; personas tegularū extremis imbricib. imposuit, quæ inter initia Protypa uocauit. Deinde Ectypa fecit. Pli.

Dinocrates dux

Dinocrates Messenius in patria potens, in conuiuio temulentus muliebri saltauerat habitu. postero die à T. Q. Flam. Procos. subsidium rogabat, quòd ab Achæorū imperio ad defectionem sollicitare Messanam uersaret in animo. Tūc Flaminius: De his uiderimus. Te autē miror cū res huiusmodi moliri auderes, in uino saltare & canere posse. Hic rebellauit tamen cum ciuitate. Philopœmenem Achæorum ducem in prælio cepit, ac ueneno in custodia necauit. Victus tandem ab exercitu Achæorum urbe'que amissa, ne ueniret in manus inimicorum, sibi mortem consciuit. Plutarchus in Philopœmene.

Dimophilus & Gorgasus

Dimophilus & Gorgasus Plasticæ artis insignes. Plinius.

Dion Syracusanus

Dion Syracusanus apud suos ciues potentia & facultatibus præditus, Platonem primo Syracusis audiuit, donec ille tereret moram apud Dionysium, apud quem ipse quoque in honore fuit. Sed postea quod esset ei propinquus & familiaris, sæpeq; propterea ad liberandas Syracusas cum per se & Platonem hortaretur, in suspicionem Tyranno uenit. Quare in exilium actus, suis prouentibus dimißis Athenas uenit, quo tempore & Platoni præfecto ludorum impensam de suo suppeditauit. Cæterum inductus uti creditur Platonis persuasione, ad liberandas animum Syracusas adiecit, simulq; Speusippo uiro fortissimo & amicißimo iuuante, habita Zacinthi concione ad milites, factoq; Apollini sacrificio contra Dionysium mouet: in quo bello fretus etiam auxilio & conspiratione ciuium urbe potitus, tyrannum coëgit in arcem sese recipere, donec deditione clàm hosti facta ex fœdere Corinthum in exilium missus est. Dion itaque uictoria plene potitus paulò pòst à Callippo Atheniensi eius familiari unà cum paucis coniuratis interficitur. Quod Syracusani adeo ægrè tulisse

feruntur,

ferunturꝫ ut in eius ultionem quando eum in potestatem habere non potuerint, filias interficerint. ex Plutarcho.

Dion histori. Dion Cassius, cognomento Cocceius, patria Nicæus, historicus sub Alexandro Mammeæ scripsit Romanam historiam libris L X X X. Præterea gesta Traiani principis, uitam Arriani philosophi. autor Suidas. Historiam hanc hodie haud integram habemus. Superest & epitome ab alijs facta, quorundam Imperatorum ab eo descriptorum. Item de principe libri I I I. insuper quædam in moralibus tractatus admodum parui.

Diō sophista Dion Prusieus sophista & philosophus, quem Chrysostomum appellabant, procedebat in publicum amictus pelle leonis, corpore gracili. Apud Traianum plerunque uixit, cuius maxime familiaris fuit, eodem'que curru uignatus. Scripsit pro Homero contra Platonem libros I I I I. De uirtutibus Alexandri Magni X. præterea an mundus esset mortalis, & laudem Herculis. hæc Suidas. De eodem Philostratus in sophistis pluribus uerbis refert in hanc sententiam. Fuit æqualis Apollonij Tyanei & Euphratis Tyrij philosophorum, fugiens Domitiani tempora quando philosophia exulabat, ad Germanos & Getas se sponte contulit ignotus, ubi tunc Traianus nondum Imperator res gerebat: quo tempore indigna quoque multa uictus gratia factitabat, opus in agro faciendo, plantando, studia nequaquam intermittendo, lectitabat sæpe quos secum extulerat libellos, Platonis Phædonem & Demosthenis orationem de legatione. Solebat & sæpe in castra uenire. Cumq; Domitiano interfecto animaduertisset tumultuantes milites & ad res nouas erectos, extemplo nudus ut erat cucurrit, & ex altpima ara concionatus, aud Homericum præfatus est. At nudus exuit prodit consultus Vlysses. Seq; Dionem summum philosophum esse manifestauit, persuasitq; uti meliora sentirent, neque a Romano ullo modo discederent imperio. Reductus a Traiano deinde fuit in urbem, in eodem inuectus curru. Scripsit res Geticas atque id bellum omne.

Diogenes Cynicus D I O G E N E S Sinopeus, ut est autor Suidas, Pythiam consuluit, quo'nam modo posset excellere: respondit, si nummos adulteraret. Quo ille facto patria expulsus Athenas uenit Antisthenemq; philosophum audiuit, sectam instituit Cynicam. Iam senex a Scytalo pirata captus, uenundatusq; Xeniadi Corinthio fuit, à quo, ut ait Macrobius, interrogatus, quid artis nouisset, scio, inquit, liberis hominibus imperare: tunc eum manumisit, eiq; liberos suos ad erudiendum tradidit, apud quem Diogenes uiuere maluit dum posset ab amicis redimi. Excessit e morsu canis eodem die quo Alexander Babylone. Laertius uero de hoc tradit, quod pallium duplex primus in usu habuit ob necessarium usum, ut illo cubitans sese obuolueret: Peramq; in qua cibos ferret, ac baculum ad iter faciendum. Dolium pro domo habuit, ad æstus ac frigora uersatile. Liberales artes suis sectatoribus abstulit, ne intelligentes aliena dogmata peruerterentur. Contemptum mundi ac patientiam præcepit, par stoicis, nisi coirent publice cum uxoribus, dictitantes quæ honesta sunt lege, ea publice fieri debere.

Diogenes Babylonius Diogenes Babylonius multo pòst Sinopensem præceptor Antipatri: de quo Cicero de Officijs multa.

Laertius Diogenes Laertius historicus scripsit de uita & moribus philosophorum, conuersus ab Ambrosio monacho. Scripsit & librum epigrammatum in scriptores uirosq; præstantes, ut ipse plane testatur in Solone. Diogenes Atheniensis, & Carsandes, Pantheon Agrippæ decorauerunt.

Diogneti tres D I O G N E T I plures. Ille primus qui scriptor fuit itinerum Alexandri, quem Plinius libro V I. se sequi testatur. Alter Clitomachi pater, illius Pœni qui successit Carneadi. Fuit alius pictor ætate Iulij Cæsaris, cuius meminit Capitolinus.

Diodorus Chronus D I O D O R V S Chronus dialecticus ex Iasso Asiæ ciuitate fuit, ut Strabo est autor, Platonis tempore: Euclidemq; audiuit, dictus Chronus ab Apollonio Crono eius præceptore, cuius ut famam obscurauit, ita & cognomen usurpauit. Dialecticus etiam appellatus, quòd, ut ait Diogenes, primus inuolutum & corneum disserendi genus inuenerit. Hic apud Ptolemæum Soterem commorans, cum olim inter epulas à Stilpone sermones quosdam dialecticos propositos extemplo nequisset exoluere, à rege propterea increpitus, & in uergio Chronus appellatus, conuiuium deseruit, ac edito per otium super ea propositione libro, ex animi mœrore extinctus est. Diogenes.

Diod. poëta Diodorus Comicus poëta, eius nonnullas fabulas commemorat Athenæus.

Diod. Stoicus Diodorus, Stoicus uixit, mortuus est apud Ciceronem, quem in dialectica exercuit, ut est autor in Bruto. Diodorus Valerius philosophus, Alexandrinus, filius Pollionis philosophi illius qui fecit dictionarium Atticum, floruit Adriani temporibus. Suidas. Diodorus præterea duos è Lydia Tyberij tempore Strabo commemorat, ambos oratores.

Diod. Siculus Diodorus Siculus scripsit historiam quam bibliothecam inscripsit, continet autem res & Romanas & uarias in libris X L. ut Suidas testatur, qui dicit eum floruisse sub Augusto & supra. Quod & ipse quoque libro V I. testatur. Iulius Cæs. inquit, diebus nostris Rhenum pontibus miro modo iunxit. Primi sex libri antiquorum gesta quæ fabulosa appellant, ante bellum Troianum continent. In horum primis tribus barbarorum, in reliquis antiquæ res Græcorum narrantur. In undecim deinde conferuntur quæ à bello Troiano usque ad Alexandri Macedonis mortem gesta sunt. In reliquis X X I I I. continentur quæ deinceps usque ad bellum Gallicum, quod Romani duce Iulio Cæsare gesserunt, qui annos in summa complectuntur M.C X X X V I I I. Huius historiæ tantum V I. libri ad nostrā ætatem peruenere.

Diod. præsul Diodorus Tarsensis præsul, dum Antiochiæ presbyter esset magis claruit, extant eius in Apostolum Commentarij, & alia ut autor Hieronymus. Theodorus uero in historia tripertita dicit hunc Iuliani & Valentis usque temporibus fuisse, scripsisseq; quanta nemo alius suo tempore, inter quæ sunt Chronica, emendans errores Eusebij Pamphili. Contra Aristotelem de Corpore cœlesti, & quod calidus Sol. De prouidentia contra Platonem. Quomodo uelle & non uelle in Deo, cum sit sempiternus.

Dioxippi tres Dioxippus nobilis athleta. Cuius meminit Plinius. Alius poëta Comicus, cuius fabulas commemorat Suidas. Alius miles Alexandri Magni, mira fortitudine, prouocatus a Corrago milite item Macedone, clarus cum cecidit. autor Aelianus.

Dioscorius Dioscorus Myræus grammaticus præfectus prætorij Leonis Imperatoris ac præceptor filiorum eius. Suidas.

Diomedes rex Aetoliæ Diomedes rex Aetoliæ, Tydei & Deiphiles filius, unus è ducibus Græcorum, ab Homero tertius uirtute post Achillem & Aiacem ponitur, qui confecto bello ob adulterium coniugis in Apuliam se contulit, Adria, Argyripa, alijsq; multis in Italia conditis ciuitatibus. Insuleq; duæ Diomedeæ, ubi eius socij in aues conuersi. quam ipse Diomedes historiam in X I. Virgilij libro narrat, cum oratoribus contra Aeneam denegat auxilia. Interficit autem ex Troianis, Xantippum, Mnestheum, Epystrophum, Orcomenicum.

Diomedes rex Thraciæ Diomedes Thraciæ rex, qui equos humana carne pascebat, expugnatus tandem ab Hercule. Ouidius: Demum Thracis equos humano sanguine pastos, Plenaq; corporibus laceris præsepia uidi. Visaq; denoui, dominumq; ipsosq; peremi.

Diomed. grāmaticus Diomedes grammaticus cuius extat opusculum in arte grammatica.

Diogenianus Diogenianus ex Heraclea grammaticus sub Adriano principe scripsit Dictionarium per ordinem literarū, multaq; alia in arte grammatica. Suidas.

Diocles poëta Diocles Atheniēsis Comicus poëta antiquus, fabulas eius nonnullas commemorat Athenæus.

Diocle

Diocles medicus

Dioscorides

Diocles medicus Caristius, Darei Histaspis tempore, reliquit & ipse Commentarios. Dioscorides Anazarbeus medicus, M. Antonij & Cleopatræ familiaris, scripsit libros XXIIII. περὶ τῶν ἁπλῶν φαρμάκων, id est, de simplicibus quæ ad medicinam pertinerent. Suidas.

Dipœnus & Scybis

Dipœnus & Scybis Cretenses priusquam Cyrus in Persis regnaret, hoc est Olympiade circiter L II. Sicyonem se contulere, quæ diu fuit officinarum omnis generis metallorum patria. Sculpendo marmori primi claruerunt. Plin.

Dionysius tyrannus senior

DIONYSIOS Siciliæ Tyrannos patrem & filium Trogus libro XXI. describit, ac prius patrem in hanc sententiam. Dionysius è Sicilia Carthaginiensibus pulsis, occupatoq; totius insulæ imperio, grauem hostem otium regno suo periculosamq; desidiam tanti exercitus ratus, copias in Italiam traiecit, ut militum uires continuo labore acuerentur, & regni fines prorogarentur. Prima illi militia aduersus Græcos qui proxima Italiæ littora tenebant fuit, quibus deuictis finitimos quosque aggreditur, omnesq; Græci nominis Italiam possidentes hostes sibi destinat, quæ gentes non partem sed uniuersam ferè Italiam ea tempestate occupauerant. Itaque Dionysius Locros prius expugnat, deinde Crotoniatas aggreditur qui Locris auxilium tulerant. In quo bello occupatum legatio Gallorum Senonum, qui Romam incenderant adijt, societatem cum eo petens: quam Dionysius libenter iniuit, fortiusq; propterea contra inimicos ingruebat. Verum ab incepta oppugnatione ob aduentum Carthaginiensium in Siciliam reuocatur. Nam illi redintegrato exercitu bellum quod diu intermiserant, auctis uiribus duce Hannone repetebant. Dionysius autem quem paulò antè non Sicilia, non Italia capiebat, adsiduis belli certaminibus à Carthaginiensibus demum uictus insidijs suorum interficitur.

Dionysius iunior

Dionysius filius natu maior inter fratres patri militum fauore succedit, qui initio tyrannidis populum sibi liberalitate concilians, tria millia nexorum ex carcere dimittit. Tributa insuper populo per triennium remittit, sublatisq; fratribus ac propinquis quos metuebat, paulatim in cæteros grassatur. Itaque ob crudelitatem inuisus Syracusanis bello expugnari cœptus in arcem se recepit. Legatos etiam Syracusanos de pace ab eo prius petitos contra ius gentium retinuit. Tandem ui pulsus ex arce profugit clàm in Italiam, Locros concessit qui sub eius erant potestate. A Locrensibus uerò ignaris quòd exul exceptus, solitam in eos quoque exercuit sæuitiam, sex annis rapinis, stuprisq; omnia complendo. Deinde Locrensium conspiratione ciuitate eiectus in Siciliam rediJt: ibi Syracusas securis omnibus post longum pacis interuallum per proditionem recepit. Cumq; grauior rursus esset, iterata conspiratione duce Dione Syracusano, cuius suprà meminimus, cum Corinthiorum auxilio obsideretur: tūc deposito imperio arcem Syracusanis tradidit, receptoq; priuato instrumento Corinthum in exilium proficiscitur. Ibi humillima quæque tutissima existimans in sordidissimum uitæ genus descendit: in publico uagari, potare, in ganeis & popinis uersari, pannosus & squalidus incedere uisus est, postremo ludi magistrum agens pueros in triuio docebat: atque hæc omnia ut contemnendus magis quàm metuendus uideretur. Hæc Trogus. Hunc & Tragicum poëtam fuisse eum Cicero tum alij tradunt. Valerius eius rapinas enarrat: aureas pateras è manibus diuorum simulacrorum rapiebat, dictitans bona à dijs porrigentibus accipienda: Ob suspicionem filias tonstrices habuit. Anicula iuuenes quæ pro eo deos precabatur, eaúsam interrogata respondit: cum plures uidisset in ea ciuitate tyrannos continua successione deteriores, ipsum præstare incolumem esse, ne & item deterior ei succedat.

Dionysius Dialecticus

Dionysius Dialecticus è Bithynia commemoratur Straboni libro XI.

Dionysius Geographus

Dionysius Corinthius, ut Suidas scribit, ut alij, Afer ex Byzanthe ciuitate temporibus Augusti scripsit Geographiam uersibus hexametris conuersam à Prisciano. Itemq; de lapidibus & auibus, de Bacchis. quæ omnia deperdita præter Geographiam.

Dion. gram.

Dionysius Alexandrinus grammaticus peruenit ad Traiani tempora. cuius bibliothecæ & epistolis præfuit, præceptorem habuit Chæremonem philosophum. Cui scholæ Alexandrinæ olim successit. autor Suidas.

Dionysius Milesius

Dionysius Milesius historicus, scripsit res Persicas & quæ post Dareum secuta sunt, aliaq; à Suida commemorata. Philostratus hunc pluribus uerbis inter sophistas scribit, cum dicit Adriano principi ob ingenium acceptum fuisse, à quo Satrapa factus adscriptusq; inter equites inter eos qui in musæo epulantur. Etenim Musæum, ut alibi diximus, Aegyptia mensa est continens uiros in toto orbe doctrina claros.

Dionysius Halicarnasseus

Dionysius Halicarnasseus Augusti tempore Romanam scripsit historiam, ut Suidas testatur. scripsit etiam de Characteribus antiquorū oratorū. Præterea de compositione orationis & elocutione, quomodo fiāt Epithalamia, Epitaphia, Panegyrica. quæ Theodorus Gaza in Latinum cōuertit. Ipse uerò Dionysius de se scribit lib. I. Ego in Italiam trayciens post bellum Cesaris Augusti Olympiade CLXXXVII. annos XX. Romæ usque ad hoc tempus commoratus sum, sermonemq; uernaculum Romanum edidici. Cumq; ad historiam spectarem, nihil in hoc spatio potius habui quàm quæ facerent ad hanc rem, alia ex doctrina hominum cum quibus conuersabar accipere, alia uerò ex autoribus receptis mutuari: Catone, Valerio Antiate, Fabio, Actijs, Gellijs, Calphurnijs, cæterisq;. Dionysius Heraclionis filius Tyrannus apud Heracleam & Anthiocheam regnauit, ut autor Strabo in XVI. Ad nostros nunc ueniam.

Dionysius Ariopagita

Dionysius Ariopagita præsul Atheniensis, discipulus Pauli, ut scribitur in actibus apostolorum, solus Paulo concionante è philosophis qui aderant credidit. Hic ut scribit Suidas, cum esset in Aegypto quò se disciplinæ causa contulerat, uideretq; tunc eclipsim minime naturalem cum Christus est passus, una cum Apollophane sophista præceptore suo dixit, aut Deus naturæ patitur, aut machina mundi dissoluetur. Scripsit ad Timotheum præsulem Ephesi de diuinis nominibus libro XII. de Hierarchia ecclesiastica ac cœlesti, de cœlestibus ordinibus. præterea alia complura opuscula. Missus postremo in Galliam euangelij gratia una cum Rustico & Eleutherio à Clemente pontifice sub Domitiano, in eodem loco martyrio adficitur. Eius nobile templum deinde prope Parisios excitatum, ut in rebus Gallicis explicatius narraui.

Rusticus Eleutherius

Dionysius præsul Cor.

Dionysius Corinthiorum præsul sub M. & L. Antoninis doctrina sanctitateq; clarus. Scripsit epistolas quasdam ualde laudatas, ut autor Hiero.

Dionysius præsul. Alexā.

Dionysius præsul Alexandrinus Origenis discipulus: cius plurima opera Hieronymus narrat. Eusebius quoq; lib. VII. testatur hunc plurima pro religione tulisse. Scripsisseq; cum multas epistolas, tum Cornelio tunc episcopo urbis Romæ, ubi dicit: Scito frater. Ex quo notandū, quòd tunc præsules fratrem pontificem appellabant.

L. Bebius Diues

Diues cognomentū est Rom. L. Bebius Diues flamen quirinalis Liuio libro VII. de bel. Ma. memoratur.

Dictys

Dictys Cretensis peritus Phœnicium literarū, natus Merione filio Idomenei, scripsit bellum Troianū, in quo ipse militauit, Phœnicum lingua. Reuersusq; in patriam moriens mandauit, ut liber arca plumbea sepulcro eius inferretur occlusus. Anno deinde tertio Neronis principatus ob terræ motum sepulcro reuulso arca apparuit. delataq; ad Rutiliū illius insulæ præsidē, & ab illo ad Neronē transmissa est. Librum Nero in Græcam linguam conuerti iussit, bibliothecæq; dicauit, qui ad nostrum æuum peruenit conuer-

sus in

sus in latinum sermonem à quodam Septimio, ut eius indicat epistola. In qua dicit librum inuentum à pastoribus in sepulcro, & ad Praxim eius regionis Dominum delatum, ab illo uerò Neroni dono missum fuisse.

Dolobellæ duo

GN. DOLOBELLAS *duos eodem tempore fuisse constat præter illum in quem sunt Ciceronis orationes. Horum alterum, Cæsar repetundarum accusauit, nec damnauit. Alterum M. Scaurus accusauit & damnauit. Autor Pedianus.*

Dolobella Cæsarianus

Dolobella partium Cæsarianarum æqualis tempore supradictis, Trebonium unum ex Cæsaris percussoribus Smyrnæ crudeliter interfecit: ex quo hostis à Senatu iudicatus tandem in Syria multis prælijs cum Cassio congressus, uictus sibi manus attulit. Contra hunc Cicero in Philippicis inuehitur. Asius quoque superior tempore his omnibus, frater fuit L. Saturnini Tribuni Pleb. & in eius tumultu interfectus. DOMITIORVM *gens Romæ uetusta, GN. & L. prænomina tantum sibi adsumpsit.*

L. Domitius Aenobarbus

L. Domitius Aenobarbus simul & cognominis & familiæ princeps fuit: Cui reuertenti è rure gemini iuuenes imperasse traduntur, ut uictoriam de Latinis Popu. Rom. nunciaret, & in fidem maiestatis adeo permulsisse malas, ut è nigro rutilum pilum æriq; similem redderint. Tranquillus.

GN. Domitius

GN. Domitius Procos. contra Allobrogas Aruernosq; feliciter dimicauit: causa belli quod Salyorum regem Tentomalium suscepissent, quodq; Heduorum agros Popu. Roma. amicorum uastauissent. Liuius XXI.

Bituitus rex

Idem teste Valerio de perfidia: Bituitum Aruernorum regem, ad successorem Q. Fabium confugere paratum, specie colloquij comiter hospitio inuitatum uinxit, ac Romam deportandum curauit. Cuius factum Senatus neque probauit, neque rescindere uoluit, ne si uenisset in potestatem bellum moueret. Igitur eum Albæ custodiæ relegauit. In hunc etiam dixit L. Crassus orator, non esse mirandum eum æneam barbam habere, cui os ferreum, & cor plumbeum esset. Hic à Cicerone inter principes oratores sui temporis ponitur in oratore.

L. Domitius Pompeianus

L. Domitius Pompeianarum partium ter uictus in potestatem Cæsaris uenit, toties dimissus. Nam primo successor ei delectus Corfinium cum præsidio tenebat: obsessus cum clàm fugeret, oppidani ad portam cum sectantes captum ad Cæsarem duxerunt. Qui dimissus, contra iusiurandum ab eo præstitum aduentu suo Massilienses postea confirmauit, sed repentè destituit: postremo in acie Pharsalica occubuit, uir neque satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerum haustum uenenum pœnitentia euomuit, cum accepisset de clemētia Cæsaris, manumisso medico qui illud prudens minus noxium temperauerat. Solus inter Pompeianos consuluit in hostium loco habendos, qui neutram partem sequerentur. Huius igitur filius melior cunctis ueniam à Cæsare meruit obtinere.

Domitius auus Neronis Domit. pater

Ex hoc postea auus & pater Neronis principis fuere. Quorum Auus in præturæ Consulatusq; honore equites & matronas ad agendum perduxit in scenam. Munus gladiatorium tanta crudelitate egit, ut clàm frustra prius monitus, edicto ab Augusto sit coërcitus. Huius filius Domitius Iuliam Agrippinam Germanico natam duxit uxorem, ex qua suscepit Neronem principem, ut ait Tranquillus.

L. Domitius prætor

L. Domitius prætor Siciliæ illum qui sibi dono aprum attulerat, cruci adfixit, cum comperisset in telis feram captam, quod antea per edictum uetuerat. Valerius.

Domitius partium Mari

Domitium eundem Marianarum partium Pompeius cum exercitu congrediens interfecit. Plutarchus.

Domitius Antonianus

Domitius Aenobarbus ex Antonij partibus ad Augustum transfugit. Cui Antonius adeo se humanum præstitit, ut res & bona eius remiserit. Plutarchus in Antonio.

Domitius Corbulo

Domitius Corbulo à Nerone missus duas alas, & tris cohortes, quas secum ad castellum duxerat in Armenia, quia hostibus cesserant extra uallum iussit tendere, donec prosperis excursionibus redimeret ignominiam. Frontinus libro IIII.

Domitius infanus

Domitius Insanus, doctus clarusq; in urbe Roma grammaticus, id cognomentum adeptus quòd esset natura intractabilis ac morosior. Gellius.

Domitius Apher

Domitius Apher orator Nouariensis Neronis temporibus. de quo Quintil. Domitius Apher uerborum arte & toto genere dicendi præferendus: & quem in numero ueterum habere non timeas. Eusebius dicit eum redundantem superfluitate cibi in cœna perisse.

Domitia

Domitia Domitiani principis uxor sine liberis fuit.

Domicillæ III

Flauia Domicilla Statilij Capellæ equitis filia: Vespasiani uxor: Titi & Domitiani mater, eiusdem etiam nominis filia. Vtrique Vespasianus superstes fuit, ut ait Tranquillus. Aliam quoque uirginem ac martyrem nostri tradunt ex hac stirpe fuisse, Domitiani ex sorore neptem, ac Aurelio Flauij Clementis Domitiani fratris filio pactam, quæ à Nereo & Archileo eunuchis & custodibus eius Petri discipulis ad fidem simul & uirginitatem seruandam deducta est, & à Clemente presbytero abluta. quare de eunuchis supplicium sumptum, ipsa in Pontiam insulam missa: demum à uiro Terracinam reuocata, per Theodoram & Euphrosynam

Theodora Euphrosyna

collactaneas nullo modo auerti potuit, sed illæ potius ad fidem ab ea conuersæ, ex quo omnes in uno cubiculo atque eadē urbe crematæ.

Domninus martyr

Domninus philosophus Syrus genere è Laodicea, discipulus Syriani, ut ait Damascius. Est & martyr eius nominis sub Maximiano, cuius erat cubicularius. Liberat inuocantes à morsu canis rabiosi. Alius item professor: ex Africa pulsus una cum Vincentio & Marcellino præsule Ebredunensi. In qua etiam urbe sepultus: eius festum XII. Calend. Mai, Superioris uerò VIII. Eid. Octob.

Donatus grāmaticus

Donatus grammaticus præceptor diui Hieronymi scripsit artem quæ in manibus extat puerorum, quanquam in epitomen redacta. Commentarios item in Terentium & Virgilium edidit.

Donatus hæreticus

Donatus à quo Donatiani sub Constante & Cōstantino principibus, adseuerabat à nostris scripturas in persecutione ethnicis traditas, totamq; penè Africam ac Numidiam sua persuasione decepit. reliquit scripta ad suam sectam facientia. Hieronymus.

Don. martyr.

Donatus item martyr præsul Arretinus, sub Iuliano principe, qui parentibus ob fidem interfectis, ipse Arretium aufugit una cum Hilarisno monacho uiro sancto, simulq; securi percussus, atque in eodem loco sepultus est. Sunt & plures alij huius nominis martyres.

Dorotheus martyr Gorgonius

Dorotheus cubicularius Diocletiani cum Petro & Gorgonio socijs eiusdem etiam muneris ac fidei, ab eodem principe quod Christiani facti essent martyrio adficitur, teste Eusebio.

Dorotheus præsul

Dorotheus præsul Antiochenus uir eruditissimus, Græce & Hebraice doctus, eunuchus ab ipsa genesi fuit, quo magnopere Aurelianum principem dicunt delectatum fuisse, Diocletianumq; eum in honore habuisse: autor Eusebius, qui eum puer sacros libros enarrantem se audiuisse testatur. Socrates autem in historia tripertita Dorotheum ait Arrianum fuisse præsulem, & ab ecclesia Antiochena ad Constantinopolitanam translatum: decessisseq; Honorij principis tempore, CXIX. natum annos.

Dorotheæ uirgines

Dorothea, Euphemia, Tecla, & Erasina uirgines III. No. Septemb. sub Nerone apud Aquileiam post multa supplicia ab earum patribus qui patrueles erant truncatis capitibus in fluentum proiectæ. Altera Dorothea item uirgo apud Alexandream sub Maxentio passa. Tertia uirgo tantum apud Cæsaream Cappadociæ Impe. Maximiano.

GN duilius

GN. DVILIVS *Imperator contra Carthaginienses missus suis nauibus manus ferreas cum irrisu hostium instituit. Sic inter pugnandum hostium naues apprehendit, qui uicti & capti sunt apud Siciliam.*

Amilco dux

Amilco dux classis Carthaginem fugit, & à Senatu quæsiuit, quid faciendum censerent: omnibus ut pugnaretur clamantibus:

Feci,

Feci, inquit, & uictus sum: sic pœnam crucis effugit: nam apud Pœnos dux re male gesta puniebatur. Duilio cõcessum est honoris gratia, ut prælucente funali & præcinente tibicine à cœna publice rediret, eo quòd primus de nauali uictoria triumphasset, Ex Cæcilio.

Demosthenes orator Demosthenes orator Atheniensis patre eiusdem nominis admodũ paupere, ut qui cultellos fictitaret, ab initio Platonem audiuit philosophiæ deditus, mox oratoriæ incubuit. Ac primum quidem cum non esset satis apta pronũciatione, à Satyro histrione correptus est. Deinde cum multitudinem & tumultum expauesceret ac mente excideret, prope littoris marini sonitũ dicere adsuescebat, & ut ait Demetrius Phalereus locum subterraneum elegit, ubi totos dies secum agitabat, raso etiam crine ne ob deformitatem foras exire cogeretur. Tertio literam R. difficile enunciabat, quam calculis in os coniectis & locum adcliuem scandendo pronunciare conabatur, ut ore postea soluto faciliore uia uerba decurrerent. Nunquam nisi præmeditatus dicebat: ob quam rem Pytheas solitus est dicere: Demosthenis enthymemata lucernam olere. Alij dicũt hoc Demadis oratoris dictum. Theopompus eum inconstantem fuisse, neq; ijsdem rebus aut hominibus longo tempore uti potuisse dicit: notatur etiam auaritiæ & corruptionis, à rege Persarum pecuniam accipere solitus, ut contra Philippum ageret, & ab Harpalo corruptus. **Harpalus** Hic enim Harpalus ob rationes male administratas fugerat ab Alexandro Magno Athenas, ubi aduocato concilio cum Athenienses de eo recipiendo agerent: Demosthenes qui paulò antè dixerat nõ esse recipiendum, acceptis postea muneribus ualetudinem simulauit, ac fascijs collum circumligatus dixit se Synangem, id est, Anginam pati. Aeschynes uerò perurbane respondisse fertur. Demosthenem non Synangem sed Argyrangem pati, cuius rei gratia actus in exilium paulò pòst cum omnium gratia redijt. Ad ultimum cum Antipatro Alexandri successori late dominanti infensus esset, ac propterea decernente Demade ut capite plecteretur, aufugit in Calabriam insulam Aegæi maris. Ibiq; cum in templo Neptuni ab Archia Tyrio actore tragœdiarum Antipatri satellite deprehensus esset, sumpto calamo quasi prius epistolam ad Antipatrum scripturus: uenenum illic inclusum exhausit, statimq; moribundus cecidit. Orare causas cœpit annos natus XXVII. Oratio quæ contra Aeschynem de legatione legitur, incertum an fuerit habita. Hic omnium suffragio Græcorum præsertim Dionysij Halicarnassei primas inter oratores obtinet & copia & arte, tum attica elegantia: prælatus etiam ex nostris Ciceroni à Quintil. quod prius fuerit & arte præcellat, sed natura nequaquam. Quorum pulcherrimam comparationem uidere licet in IX. eius operis lib.

Demosthenes dux Demosthenes dux Atheniensis missus cum Nicia cõtra Syracusas qui Gilippum Syracusanorum Ducem adcersiuerãt auxilio, infeliciter pugnantes ambo: Demosthenes ne ueniret in manus inimicorum, mortem sibi consciuit: **Nicias** Nicias uerò alter dux capi passus est, ut ait Trogus. Plutarchus uerò dicit ambos sibi manus attulisse. **Demosthenes grammaticus** Fuit item alius Demosthenes genere Thrax grammaticus, qui Iliada Homeri & Hesiodi Theogoniam in prosam orationem conuertit. Suidas.

Ebion EBION Heresiarcha, unde Ebionitæ, Christum solum hominem putant, alioquin uirtute perfectum, nec tantum fidem satis, sed legis ueteris obseruantiam esse necessariam. Quapropter sabbatum simul atq; diem dominicam seruant. Eusebius in histor. **Hecateus** Hecateus Milesius historicus celeberrimus temporibus Darei illius qui successit Cambysi Olymp. LX. Auditor Protagore. Suidas.

Ecebolius Ecebolius Sophista Constantinopolitanus sub Constantino magno Christianus ardentissimus uisus, deinde sub Iuliano principe alius apparuit. Suidas. **Hector** HECTOR Priami filiorum fortissimus interfecit, ut est autor Homerus simul & Dares Phrygius, Protesilaum, Merionem, Boetem, Archilochum, Protenorem, Delphenorem, Darium, Polyxenum, Philippum, Xantippum, Leonteum, Polybetum, Carpedontem, Lepodemonem, Luphorem, Epistrophum, Schedium, Maimentum, Palamonem & Patroclum, in cuius ultionem & ipse demũ ab Achille interfectus, loroq; tractus, quo ille quondam ab Aiace donatus fuit. Sicuti & Aiax ensi ab Hectore dono dato incubuit. **Egemon** Egemon Characenus (Est enim Charax Phrygiæ urbs) uersificator scripsit bellum Leuctricum Thebanorum & Lacedæmoniorũ. Stephanus. **Egesistratus** Egesistratus Ephesius, ob tribulis sui necem exul Delphos perueniens, quemnam locum coleret consuluit Deum: Cui Phœbus, ubi saltantes uideret rusticos cum coronis oleaginis. Itaq; profectus in Asiam rusticos eo modo cernens: urbem condidit Eleam, autor Pythocles Samius apud Plutarchum. **Egesias** EGESIAS Magnesius orator egregius qui Asiatici styli autor fuit, attico modo qui tunc uigebat immutato. Strabo.

Egesippus historicus Egesippus historiam scripsit ecclesiasticam V. libris quos habemus à Christi supplicio usq; ad sua tempora rudi stylo. ubi testatur se uenisse Romam sub Aniceto Pontifice, ut ait Suidas. Hieronimus hunc patria Iudæum dicit ac inter sanctos refert. **Egesip. poeta** Alter fuit poëta Comicus. inter fabulas ipsius commemorantur φιλέταιροι. Athenæus. Helladius grammaticus Alexandrinus sub Theodosio Iuniore, scripsit Lexicon amplissimum ex ordine literarum. De laudibus item Theodosij. Descriptionem balnei Cõstantiniani. Dionysium siue musas, nonnullaq; alia. Suidas. **Hellanicus** Hellanicus historicus Mitylenæus uixit cum Herodoto apud Amyntam Macedoniæ regem. Quo etiam tempore Euripides & Sophocles. Idem. **Electra** Electra Agamemnonis filia prius Laodice appellata, Argeis ita cognominantibus eam post patris mortem, quòd quasi ἄλεκτρα, id est, sine lecto & matrimonio ad senectutem peruenerit. Aelianus de uaria histo. apud Sophoclem: est eius nominis Tragœdia scripta. **Helena** Helena post mortem Menelai à Megapentho & Nicostrato filijs Orestis fugata in Rhodum ad Polyxo uxorem Tlepolemi peruenit, quæ iussit eam arbori suspendi ob uiri zelotypiam. autor Pausanias. **Helerna** Helerna uerò, eadem & Crana & Carna dicitur, filia Iani apud ostia Tyberina regnabat, donamq; à patre albo sceptro, ac post mortem à Crano fratre ibidem in luco sepulta, cui sacra instituta durabant. Ouid. Adiacet antiquus Tyberino lucus Helernæ. Pontifices illuc nunc quoq; sacra ferunt. Helchesaitarum secta tempore Philippi Imper. & Origenis conualescere cœpit. De qua ipse Orig. in disputatione LXXXII. psalmorum sic ait, Venit quidam ijs diebus, qui sibi magnum aliquid & præter cæteros sapere uideretur: adseuerans quandam Helchesaitarum sectam, **Helchesaitæ** quæ nuper exorta est. Hi quædam de scripturis refutant, & rursus admittunt nouæ ac ueteris legis testimonia. Apostolum Paulum penitus respuunt. Fidei desertores ob metum, citra mentis intentionem, nihil omnino admittere. Hæc itaq; adseuerant, & librum quendam circumferunt, quem dicunt de cœlo lapsum. Cuius uerba si quis audierit, ueniam delictorum consequatur, aliam præter illam quam Christus dicit.

Eluidius hæreticus Eluidius Auxentij discipulus imitator Symmachi, diuam uirginem peperisse quidem adseuerat, uti scribitur; uerum postea congressam cum uiro alios peperisse liberos, qui fratres domini sint appellati. Idq; sacris literis contendit & probat perperam interpretando. Cuius insanam opinionem Hieronymus lib. II. egregie confutat. **Eluidius Priscus** Eluidius Priscus dicitur in Prisco. **Ennius poëta** Ennius poëta: Quem Rudiæ genuere, ue-

u tustæ

tustæ, ut ait Sillius. Ciuitas est Calabriæ. Sed Eusebius Tarentinum eum facit, dicitq; à Catone quæstore Romam translatum in Auentino habitasse: ac unius ancillæ ministerio contentum fuisse: tanta fuit ei siue parsimonia, siue paupertas. Scipionis etiam Africani familiaris erat, quem in bellis semper comitabatur: Sepulcroq; illius demum uoluit inferri. secutus & M. Fuluium Nobiliorem ad bellum Aetolicum, cuius filium erudijt. Ab hoc & Cato senex dicitur literas Græcas didicisse. Vt arte rudis, ingenio maximus taxatur. Quintil. Ennium sicut sacros uetustate lucos adoremus, in quibus antiqua robora non tantam habent speciem, quantam religionem. Scripsit plurima, inter quæ Annales: Bellum Punicum x i. hexametris, quæ sanè amisimus. ex ijs nonnulla Macrobius, quæ Virgilius est ab eo mutuatus manifestat: nã dicere solebat se aurum ex Ennij stercore deducere. Quædam & Gellius ex annali eius x v i i i. Spernitur orator bonus, horridus miles amatur. Haud doctis dictis cunctanter ne maledictis. Miscent inter sese inimicitias agitantes. Non ex iure manu consertum, sed magis armis Res repetunt, regnumq; petunt, uadunt solida ui. Pellitur è medio sapientia, ui geritur res. In choro item Iphigeniæ Enmanæ hæc scripta sunt. Otio qui nescit uti, plus negotij habet, quàm cum est negotium in negotio. Nam cui quid agat cõstitutum est, nullo negotio id agit: sed ibi mentem & animum delectat suum. Elogium sepulcri scribit Cicero in Tuscul. ab eo cõditum. Aspicite ô ciues senis Ennij imaginis urnam. Hic uostrum scripsit maxima facta patrum. Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu Faxit: cur? uolito docta per ora uirũ. Tria etiam corda se dicebat habere, quòd tribus loqueretur linguis, Latina, Græca, & Osca. Se quoq; esse quintam ex Euphorbo Troiano animam: hæc in Homerum, deinde in pauonem, mox in Pythagoram: postremo in se, ut planè uersus indicat Persianus.

Ennius grammaticus

Ennium post hunc alterum grammaticum scribit Tranquillus fuisse, qui duos libros de literis & syllabis ac metris conscripsit. L. Cottam allegando, qui ait forte hunc fuisse, qui Tragœdias scripsit.

Epaminõdas

Epaminondas Thebanus, primus qui patriæ lumen nomenq; inter Græcos attulit. Si quidem cum Lacedæmonijs congressus multas uictorias ex eis tulit, postremo in bello lancea transfixus occubuit, incertũ uir melior an dux: Nam imperiũ non sibi, ut pleriq; duces, sed patriæ quæsiuit. Pecuniæ diuitiarumq; abstinentissimus, ut ei post tot triumphos ueluti Paulo Aemylio Romæ, sumptus postremo funeri defuerit. Sed & gloriæ honorumq; ambitione procul, quippe qui imperia magistratusq; inuitus ac rogatus inibat. Neq; ab hoc uitæ proposito ratio mortis discrepauit. Nam ubi relatus in castra semianimis audiuit scutum suum seruatum, nec ab hostibus abreptum, ac pro Thebanis uictoriam stare, bene res habet, inquit, atq; ita ueluti gratulabundus expirauit. hæc ex Trogi v i. Aelianus autem eum adeo pauperem fuisse scribit, ut una tantum ueste uteretur, quam si quãdo fuisset opus interpolare aut reconcinnare, domi interim se contineret.

Stesimbrotus

Plutarchus uerò in Parallelis cum Bruto opponit in Stesimbroti filij seueritate, quem in bello eodem Lacedæmoniorum dimissum, donec ipse domũ ad comitia uocatus abesset, cum reuertens præter mandatum cum hoste dimicasse comperit, quanquam uictorem securi percussit.

Ephestiõ dux

Ephestion Macedo unus è ducibus Alexandri: apud quem primas tulit ob pulchritudinem præstantiamq; corporis. Cui rei argumento, quòd cum Alexander deuicto Dareo eius tentoria cum solo Ephestione reuiseret, ubi regiæ mulieres fuerãt, uxorq; Darei obuiam procedens Ephestionem pro Alexandro adorauisset, quòd forma maiore & augustiore uisus esset. cumq; ille repudisset atque regem ostendisset: Alexander ait eam non errasse: sed & illum Alexandrum esse. Hæc Arrianus Græcus de gestis Alexandri. Sed & mortuo quidem non minora beneuolentiæ signa ostendit. Nam teste Plutarcho in eius uita, æquos mulosq; tonderi, propugnacula quoq; ex muris diripi & præcipitari iussit. Tumulum præterea n i i. milium talentorum ei extruxit, ac eum uti deum coli mandauit: ut etiam Trogus testatur.

Ephestion grammaticus

Ephestion grammaticus Alexandrinus scripsit de metrorum differentia Comicorum, Tragicorum, & aliorum. teste Suida, quod opus adhuc extat.

Ephippius Cumæus

Ephippus Cumæus auditor Isocratis, scripsit historiam ab excidio Troiæ usq; ad sua tempora lib. x x x. nonnullaq; alia. Suidas.

Epicrates

Epicrates orator nobilis Athenis. Cuius meminit Demosthenes in oratione pro legatione. Hic quod propensam ad pectora barbam ferret, Sacesphorus est à Platone in Comœdia uocatus, quasi scutum præseferens.

Epicrates Comicus

ἀναξύριδας Βαλαγρας σακεσφόρε. Alius item comicus, cuius fabulæ sunt ἔμπορος καὶ ἀντιλαΐς.

Epicrates Cyrebion

Alius Aeschynis oratoris necessarius cognomento Cyrebro, ut ait Demosthenes contra Aeschynem.

Epictetus

Epictetus philosophus patria Hieropolitanus. Ciuitas est Phrygiæ Hieropolis. Conditione seruus Epaphroditi cubicularij Neronis principis, corpore claudus peruenit usq; ad M. Antonini tempora. Huius dissertationes Arrianus tribus uoluminibus Græcè conscripsit eius discipulus. Ipse uerò quædam quæ non extant dicitur composuisse, ut autor Suidas. Hunc dicebat Fauorinus apud Gellium solitum esse dicere, quod pleriq; essent philosophi ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν. id est, non re, sed uerbo tenus. Insuper duo obseruanda esse præcepta, tolerandam iniuriam, & abstinendum à uoluptate, quæ hoc apophthegmate continerentur, ἀνέχου καὶ ἀπέχου. huius distichon ponitur à Macrobio:

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Quod uerti sic potest.

Seruus Epictetus genitus sum, corpore claudus:
Paupertate Irus, dijs at amicus eram.

Epicurus

Epicurus Atheniensis annos natus quatuordecim philosophari cœpit in hortis, ut est autor Demetrius Magnesius. Summum bonum, non ut Aristippus, in uoluptate corporis, sed in doloris uacuitate ponebat: Quapropter in principijs epistolarum εὖ πράττειν scribebat, id est, bene rem gerere seu benefacere: cum alij ὑγιαίνειν scribunt, id est, Sanum esse siue ualere. Honestam uitam & tenuem uictum diligebat, quòd parabilior esset, & anxietas animi in parandis lautioribus epulis uitabatur. Dialecticam damnabat, quando philosophia simplicibus ac proprijs rerum uocabulis comprehendi posset. Deos & prouidentiam & officium in uita tollebat, sibiq; tantum consulebat, omnia fato agi existimans. Metrodorum Lampsacenum unicum in uita comitem & familiarissimum habuit. Audiuit Xenocratem, scripsit & opera nonnulla non extantia, quæ à Diogene commemorantur.

Epiçarmus

Epicarmus Cous auditor Pythagoræ, reliquit de natura rerum, deq; medicina commentarios, qui adhuc extant in bibliotheca Vaticana.

Epimenides

Epimenides Cretensis tempore Pythagoræ, ut Apuleius scribit i i. floridorum, missus à patre Agisarcho in agrum ad custodiendum pecus, in quodam antro obdormiuit annos l x n v. Experrectus cum uideret omnia mutata, domum reuertens à fratre omnia didicit. Quamobrem pro deo est habitus. Idem Atheniensibus pestilentia laborantibus dixit, ciuitatem purgari oportere. Itaq; cum rogatus eò uenisset, iussit oues albas atq; nigras apud Ariopagum immolari. Reuertens deinde domum, oblatam ab eis pecuniam remisit. Meminit huius & Plato in primo & tertio de legibus. Suidas item de ipsius sopore mentionem facit. dicitq; ob longam eius ætatem, prouerbium manasse in rebus obsoletis. Pellis Epimenidia. Preterea uersificat

fificatorem fuisse, Cui Diogenes adstipulatur, poëmataq; eius enarrat Plutarchus in Solone scribit hunc Cretensem ut nouum Curetum existimatum, ac uatem maximè religioneq; præstantem adcersitum ab Atheniensibus, & in Solonis receptum amicitiam, ad leges ei condendas maximo adiumento fuisse. Cum Munichian quandoq; uidisset, dixisse quàm parum prouident Athenienses: nam celeriter locum delerent, si ex eo futura prospicerent mala. Quod postea

Epiphanius sophista

euenit. Epiphanius sophista patria Petræus scripsit προγυμνάσματα, id est præexercitationes: præterea declamatio-

Epiphanij præsules

nes, orationes in genere demonstratiuo. Suidas. Epiphanius alius, prius Salaminius, deinde Cypri præsul. scripsit contra omnes hæreticos orationes, quæ Panaria appellauit: & alia multa, quæ à doctis ob res, ab idiotis ob uerba leguntur. Decessit in ultima senectute. De utroque Suidas. Fuit item alius Præsul Ticinensis, relatus in numerum sanctorum: qui

Epitherses pugil

à Theodoto Gothorum rege pecuniam ad redimendos in Gallia captiuos impetrauit. Epitherses ut est autor Pau-

Epitherses sculptor.

sanias, Metrodori filius ex Erythris Ioniæ, nobilis pugil, in quatuor certaminibus uictor. Alius item sculptor, Lysippi

Epitherses grammaticus

discipulus, ut autor Plin. Alius ex Nicea Bithyniæ grammaticus, qui de Atticis dictionibus scripsit: ut autores Strabo,

Ephorus

& Stephanus. Ephorus Cumæus, Theopompus Chius, clarissimi historici, discipuli Isocratis, alter freno, alter Theo-

Ephorus iunior

pompus calcaribus indigebat: ut ait Quintil. Ephorus item Cumæus iunior scripsit Galieni principis historiam libris

Ephren Syrus

XXVII. præterea Corinthiaca & alia. Suidas. Ephren Syrus apud Edessam diaconus multa Syro sermone composuit: tãtæ alioqui dignationis, ut post sacras lectiones in quibusdam ecclesijs eius scripta publice legerentur. Decessit sub Valente principe. In hanc ferè sententiam Hieronymus. Hunc autorem prius in Græcum sermonem translatũ Ambrosius monachus Camaldulensis in Latinum uertit: plures uidelicet sermones, inter quos unum in laudem fletus & uituperationem risus. Hic etiam quædam cantica ab Armodio quodam hæretico composita, conuersis in ritum orthodoxum uerbis atq; sententijs pulcherrimè interpolauit: quæ

Ephrẽ Grecus

in tẽplis canũtur. autor Socrates in sacra historia. Ephren alius Græcus abhinc annos CC. qui uitas principum Constantinopolitanorum Iambico carmine scripsit: quod opus

Eratosthenes

in bibliotheca Vaticana cernitur. Eratosthenes Cyrenæus discipulus Aristonis Chij & Callimachi poetæ, ex Athenis à Ptolemæo Euergete adcersitus usq; ad Ptolemæum quintum durauit: Plato minor à quibusdam ob doctrinam uocitatus. præfuit bibliothecæ regiæ, successor Callimachi, excessit annorum LXX. sibi cibo sponte subtracto, quòd diu per morbum torquebatur: relictoq; nobili discipulo Aristophane Byzantio, cuius postea Aristarchus auditor fuit. Scripsit præter Philosophiam poëmata, historias, Astrono-

Ergoteles

mica. De sectis plures dialogos. Suidas. Ergoteles Cretensis nobilis Athleta per seditionem patriæ secedens in Siciliã apud Himeram ciuitatem, Himerus est dictus: ubi non minorem reperit seditionem inter Gelonem & Hieronem excitatam: qua tandem composita obijt in olympia, cursuq; uicit: cui Pind. hymnum dicauit illum: λίσσομαι παῖ ζηνὸς ἐλευ-

Eriphus

θερίου. Eriphus comicus poeta, cuius fabulæ sunt αἴολος, πελταστής, μελίβοια: ut Athenæus in XIIII. Dipnoso-

Heraclides sophista

phistarum. Heraclides Lycius domi uir clarus, clarior etiam sophistica facultate, cum throno Atheniensi excidisset, Smyrnæ docuit ubi in honore maximo fuit. Dicunt eum olim apud Seuerum principem extemporali facultate dicentem aulicis præsentibus exterritum sermone excidisse, Solus sophistarum ad hanc artem industria, & labore, natura minime iuuante contendit. Est eius non iniucundum uolumen quod laus laboris inscribitur. Apollonius Naucratita eius æmulus in orationibus eum ut laboriosum & ingenio tardum insectatur. Audiuit Hadrianum & Chrestum sophistas. Decessit octogenarius domi, superstite filia tantum & nonnullis libertis: quibus Rhetoricam reliquit, quæ agellus erat X. talentorum, auditorum mercede sibi comparatus. Hæc ex libro Sophistarum Philostrati. Fuit item alius è

Heraclides grãmaticus

Mopso Ciliciæ oppido grammaticus: ut Steph. Alius Ma-

Heraclides pictor

cedo nobilis pictor qui initio naues pinxit. Captoq; Perseo à Paulo Aemylio Athenas cõmigrauit: eodem tẽpore quo &

Heraclides philosophus

Metrodorus philosophus & pictor: ut Plin. Heraclides itẽ Ponticus philosophus Athenas concessit, Platonem, deinde Aristotelem audiuit. Reliquit ingenij monumenta quæ non extant. Vir fuit mollioris habitus: ut pro Pontico Pompicus uocaretur. ut Diogenes autor. Demetrius Magnesius tradit illum nutrisse draconem quendam, iussisseq; cum feretro post mortem imponi: ut ex hoc putaretur ad deos migrasse. Plures huius nominis à Diogene commemorantur: hi tamen

Heraclitus philosophus

quos commemorauimus, præcipui. Heraclitus penultima producta. sic enim Græcè ἡράκλειτος, Hic Ephesius philosophus, ut tradit Suidas, nullum inuenitur habuisse præceptorem: tantum natura & diligentia solus profecit: quidam tamen audisse Xenocratem & Hippasum Pythagoricum uolunt. Floruit temporibus ultimi Darei, scripsit poëtice multa, ab Aristot. testis sæpe citatur. Cum esset hydropicus medicum spreuit. Sed oblitum bubulo seuo soli se siccandum præbens dormiebat, ex quo à canibus dilaceratus

Heraclitus Christianus

est. Suidas. Tradunt & Hierony. & Eusebius alium Heraclitum Commodi Seueriq; principum temporibus, in Aposto-

Heracleon

lum commentarios edidisse. Heracleon Aegyptius grammaticus docuit Romæ, scripsit enarrationem in Homerum

Heracleas Præsul Alex.

& Lyricos. Suidas. Heracleas præsul Alexandrinus summus antea philosophus, factus Christianus scholæ præfuit Alexandrinæ: deinde ecclesiæ Demetrij successor. De quo Origenes multa apud Eusebij historiam lib. II. Eius etiam Africanus in quadam Chronica meminit, ubi Alexandriam se dicit properare, Heracleæ fama permotum. Fratrem hic

Plutarchus

habuit Plutarchum, qui item eodem teste Origene è philosophia ad fidem sacrasq; literas cõuersus, martyrium insuper

Erasistratus

Christi causa pertulit. Erasistratus medicus, qui primus morbum cognouit Antiochi, ob amorem Stratonices nouer-

Hermagoras rhetor

cæ. Hermagoras Aeolides Carion cognominatus, rhetor egregius: scripsit artem Rhetoricam libris VI. De diligentia orationis. De decoro. De elocutione. De figuris. Docebat Romæ post Cæcilium Augusti tempore. decessit iam se-

Hermagoras philosophus.

nex. Fuit item alter Amphipolita philosophus, discipulus

Hermagoras martyr

Persei: qui plures scripsit Dialogos. Suidas. Alius martyr sub Nerone ciuis ac præsul Aquiliensis Marci discipulus, loco; ipsius apud eam ciuitatem dimissus, ubi securi percus-

Fortunatus

sus unà cum Fortunato diacono fuit IIII. Eid. Iulij. Her-

Hermogenes

mogenes è Tarso XV. natus annos sophista adeo probatus: ut fama eius ad auditorium M. Antoninum principem excitauerit, ab eoq; munera egregia tulerit. Deinde tempore procedente, eum facultatis habitum deperdidit, nulla morbi causa: ex quo inuidis cauilli materiam præbuit dicentibus proculdubio uerba esse alata: secundum Homerum ἔπεα πτερόεντα. Ea siquidem deposuisse Hermogenem pennarum modo. De hoc item Antiochus sophista dicebat: Hermogenes in pueritia senex, & in senectute puer. Quapropter cum ad ultimam senectutem peruenisset pro contempto habebatur.

Hermocrates Phocensis

Ex Sophistis Philostrati. Hermocrates Phocensis, clarus sophistica facultate. Antipatri, magistri epistolarum Seueri principis, filiam haud forma bona inuitus imperatore compellente duxit. Ex quo cuidam è familiaribus interroganti: quando Anacalypteria duceret, id est mundum & munera sponsæ, ἀπὸ τοῦ ἀνακαλύπτειν, quòd est manifestare & pa-

làm ferre: facetè respondisse fertur. Encalypteria potius, id est quasi abscondenda. haud deinde multo post eam abdicauit. Ex Sophistis Philostrati.

Hermes Trismegistus

Hermes Trismegistus philosophus Aegyptius post Mosen fuit. cuius tempore in Aegypto studia philosophiæ clarere cœperunt, cum antea tantum circa Astronomiam & huius generis disciplinas doctrina uersaretur, quæ ad exercendum ingenium magis quàm ad illustrandum animum ualent. Scripsit lingua patria Dialogum in Latinum sermonem postea conuersum: ubi Asclepius introducitur. Deum omnino unum opinatur omnium conditorem, erroremq; fatetur parentum suorum, qui superstitiones Idolorum inuenerint, easq; quandoq; perituras uaticinatur ac pariter dolet. In hanc sententiam August. lib. VIII. De ciuitate Dei, ubi eundem Hermetem reprehendit: quasi pugnantia sit locutus, quòd cum patriam superstitionem deriserit: eam tamen quandoq; perituram doluerit. Suidas uerò dicit eum uocatum Trismegistum quòd consentanea ferè Trinitati senserit de Deo, morientemq; hæc fuisse precatũ: O cœlum magnũ Dei sapiens opus: teq; ò uox patris quam ille primam emisit, quando uniuersum constituit mundum: adiuro per unigenitum eius uerbũ & spiritum cuncta comprehendentem: Miseremini mei.

Hermes Aegyptius

Hermes alter item philosophus Aegyptius, auditor Syriani sophistæ, condiscipulus Procli sub Hadriano principe: uir non minori iustitia quàm doctrina præditus. Nam si quid empturo minus iusto pretio indicaretur, ipse nihilominus iustum promebat. Siquid uerò contrà ipse dans iusto minus acciperet, non ultra appetebat. Moriens iurauit & immortalem se esse & incorruptibilem habere animum. hæc Suidas.

Hermetes martyres

Hermes item martyr præsul Philippopoleos inter LXXII. discipulos ponitur Dorotheo. Paulo autem commemoratur in Epist. ad Roma. Scripsit librum, in quo dixit Christum forma pastoris ei iussisse, ut pascha die dominico celebretur, qui à Latinis non recipitur. Sepultus apud Baptisterium ex facultatibus Praxedis constitutum: ut autor Hieronym. cuius festum VII. Eidus Maij. Alius martyr sub Hadriano præfectus urbis, factus Christianus ab Alexandro Pont. unà cum Theodora sorore ac tota familia, seruis uerò CCL. cuius festum V. Calẽ. Septemb. sepultus uia Salaria.

Hermeas dux

Hermeas è Caria dux inclytus Antiochi magni, qui cum eo & Taurum pertransijt & res magnas gessit. Ad extremum ab eo ob suspicionem interfectus una cum coniuge & liberis qui erant Apameæ. Polybius.

Hermippus

Hermippus Atheniensis poëta antiquæ comœdiæ, altero captus oculo, frater Myrtili comici, scripsit fabulas XL. Fuit item alter Hermippus Berytius, discipulus Philonis Bibly, qui multa composuit sub Hadriano principe. Suidas.

Hermodorus philosophus

Hermodorus Siculus, auditor Platonis: huic uitio datum est, quòd quæstui philosophiam habuerit, dicta quæ sub præceptore audiuerit colligendo, ac dein in Sicilia uendundo. Hæc ex lib. Coloniarum nuper inuento.

Hermodorus architectus

Hermodorum alterum architectum Cicer. de oratore commemorat.

Eros.

Eros cognomentum Romanorũ multis usurpatum. Proximis hinc annis in Iudæorum platea effossa ueterum ædificiorum ingentia marmora. ubi hæc erat inscriptio. C. Verres Eros dissignator Cæsaris Augusti.

Erostratus

Erostratus templum Dianæ Ephesiæ incendit, nominis ac famæ libidine: ex quo cautum ne quis eum postea nominaret, aut scriptis traderet.

Herodotus

Herodotus Halicarnasseus scripsit historiam, lib. IX. quorum quilibet Musæ nomine inscribitur. Cœpit à Cyro Persarum rege. Secessit in Samum offensus Lygdami tyrannide, qui tunc in patria regnabat. eo expulso rediijt. Postremo inuidiæ ciuium obnoxius sponte Thurium concessit Atheniensium coloniam, ubi extinctus est & sepultus: licet aliqui Pellæ dicant. Suidas. Hic Ionice scripsit laxior Thucydide. Quapropter hunc Liuio, illum Sallustio ex nostris Quintil. comparat.

Hermolaus grammaticus

Hermolaus Constantinopolitanus grammaticus, scripsit ad Iustinianum Imp. Epitomen in librum Stephani grammatici de urbibus, ut Suidas autor.

Hermolaus Alexandrinus
Hermolaus sculptor

Memoratur & ante hunc alius, qui contra Alexandrũ coniurauit. Alius item Plinio sculptor, inter eos qui Cæsarum domos signis nobilibus repleuere. Alius presbyter & martyr, sub Maximiano apud Nicomediam, Roma oriundus, translatus inde Venetias in basilica S. Simeonis. Hic in fide instruxit S. Sabinam uirginem Romanam.

Herodianus

Herodianus Alexand. grammaticus, Apollonij etiam grammatici & filius, & discipulus: floruit sub M. Antonino principe. Scripsit de arte grãmatica teste Snida: præterea imperatorum historiam, quæ ad nos haud integra peruenit.

Heron

Heron Atheniensis orator scripsit commentarios in Herodotum, Xenophontem, Thucydidem. Suidas.

Herophila sibylla
Sibyllini libri

Herophila, uocata Sibylla Erythræa, quæ Tarquinij tempore Romã uenit cum libris IX. ut ait Gel. è quibus sex, quòd spreti essent, concrematis: reliqui adseruati, & ingruente aliqua calamitate pro tempore aditi, à Duumuiris: deinde X. uiris super his creatis: postremo cum Capitolium flagraret deperditis XV. uiri constituti, qui apud Erythram & in omni Græcia huiusmodi libros conquirerẽt. Tresq; item reperti, quibus postea usi fuere.

Herophila Athenais

Est altera Herophila Athenais, quæ Alexandro dixit, filiũ eum esse Iouis. Apparuit post Sibyllam Erythræam, atq; ei similis, autor Strabo. Est & Cumæa, & Phrygia omnes autem numero IX. quæ de Christo sunt probe uaticinatæ: & Lactantio luculenter, ac ordine descriptæ. Herodũ prosapiam ac gesta in Geographia in Hierosolymæ descriptione narraui.

Herodes Atticus

Quapropter hic tantum Herodem Atticum dicam, è Philostrati autoritate, cuius uitam pluribus ille explicuit. Hic Athenis natus, nobilitate generis, potentia simul & sophistica facultate præclarus, genus ex Aeacidarum sanguine ducebat, patre Attico, cui diuitiarum initium ex thesauro prope domum reperto fuit. Itaq; eò Atticus peruenit magnitudinis, ut sub Hadriano multis in Asia præsideret ciuitatibus, centum boues uno Mineruæ die sacrificaret. Moriens uerò quotannis Mnam populo Attico uiritim legauit. quod Herodes minime seruasse dicitur. Itaq; stadium quod Athenis ædificauit, opportuno cauillo Panathenaicum uocabatur, quòd uidelicet ex ea pecunia quæ cuiq; eorum surrepta esset, illud extruxisset. Theatrum item Athenis, Regillæ extinctæ uxoris nomine dicauit, alterũ Corinthi. In Isthmo duos nobiles Colossos: Isthmi uidelicet, & Amphitrites. In templo Melicertæ delphinum. Delphis stadium Apollini Pythio, in Olympo Ioui fontem, circa Maliensem sinum Balneas salubres. Ciuitates quoq; ornauit, Canusium in Italia introductis aquis. Oricum in Epiro, & alia cõplura. Filium Atticum summa uecordia iuuenem, luxuriæq; omni deditũ, tum etiam literarum indocilem habuit: ex quo patri uenit in mentem, XXIIII. ei pueros æquales cum eo educare, qui nominibus literarum uocarentur, ut carũ memoriam præsenti conuersatione teneret. Qua diffidentia illud Homericum familiæ suæ uaticinari solebat, conuersa una tantum dictione: Vnus & is stultus domui dimittitur amplæ. Quapropter in testamento ei tantum bonis maternis relictis, cætera alienis diuisit hæredibus. Quod Atheniensibus sanè inhumanum uisum est, non cõsiderantib. Achillem, Pollucem, Memnonem suos alumnos extinctos, haud secus quàm ex eo natos plorasse, quòd ingeniosos optimaq; præditos indole cernerent. Inter præceptores plurimos Polemonem & Fauorinum præcipuos habuit. Diligentia ac labore alioqui tanta, ut cum doctiss. omnium esset, studia nunquam intermitteret: uel inter ipsas epulas, uel noctis interuallis excitatus. Nam cum alijs alia in eloquẽtia natura dederit: huic omnia simul. In dicendo sublimis habitus, ornatu non dithyrambico: neq;

uerba ex poëtica mutuãdo, sed receptissima. Breuitate alioqui accommoda rebus. Et in defensionibus uehemens & grauis. Atticæ linguæ sobrius imitator. Nã superfluus ineptusq; Atticismus barbarum sapit. Oportet igitur tanquã solis radios in oratione splendescere. Vox ei Tragœdorũ haud adfectata, sed facilis, ac tempori accommodata. Habebat & figurarum uarietatẽ, & cum perspicuitate recessum. Ob splendorem & magnitudinem orationis à quibusdam siccitatem

Orator saginatus

amantibus, Orator saginatus est appellatus. Adolescẽs quondam in Pæonia coram M. Antonino imperatore excidisse fertur. Quod claris quandoq; euenit oratoribus, ut Demostheni coram Philippo, qui tamen reuertens Athenas ac deperdita Amphipoli, honores, coronasq; adsecutus est. At Herodes ignominiæ tædio adfectus, ad Istrum secessit quasi moriturus: tantum uitam eloquentiæ gloriæ posthabuit. Excessit Marathone anno ætatis LXXIII. relatus Athenas lectica, & omniũ lacrymis in Panathenaico sepultus est. Hæc ex Philostrato. Huius etiam Herodis apud Gellium frequẽs

Ersilia

mentio. Ersilia Romuli coniunx, precibus captarum fatigata uirum rogauit, ut parentibus earum ueniam daret, & eos in ciuitatem acciperet: ita rem coalescere concordia

Esdras

posse. facile impetratum. Liuius in primo. Esdras scriba Hebræus, incensam legem à Chaldæis, reuertentibus Hierosolymam Iudæis facta ab Artaxerxe potestate, diuino spiritu restituit, totamq; ueterem legem in lib. XXII. digessit.

Hesiodus

Hesiodus poeta Cumæus, puer olim unà cum patre Dio, & matre Pychmede ex patria migrantibus, Ascram Bœotiæ oppidũ perductus est. Cuius ipse meminit in Ergis. Scripsit poemata Theogoniam, Aspida, Heroidum mulierum catalogum, Epicedium in quendam Batracum, quem dicunt dilexisse. Præterea erga & Hemeras. Decessit iugulatus noctu ab Antipho & Crimeno fratribus, putantibus per errorem sororis interfectorem aggredi. Fuisse dicunt nonnulli antiquiorem Homero. Porphyrius autem pluresq; alij post eum annis centum, ante uidelicet primam Olympiada annis XXXII. autor Suidas. Ipse uerò de se testatur uictorem fuisse ex uersibus in tripode scriptis apud Heliconem. Pausanias dicit eum in certamine musicæ fuisse repulsum, quòd non didicerat unà cũ cantu citharizare. Primus agriculturæ præcepta tradidit, ut Plin. lib. XIIII. scribit. Idem teste Augustino lib. I. de Concor. primus fabulas scripsit. Adstipulatur & Quintilianus lib. V. Fabulæ etsi ab Aesopo nomen accepit, quia uidetur primus earũ autor Hesiodus, nomine tamen Aesopi maxime celebrantur. Idem lib. VIII. Hesiodus raro adsurgit, magnaq; pars eius in nominibus occupata: est tamen utilis circa præcepta. Daturq; ei palma in illo mediocri genere. Aspida Hesiodi Aristophanes grammaticus esse non putat, sed alterius Homericam Aspida imitari uolentis. Stesichorus tamen ipsius esse testatur. Argumentum eius, Hercules cum Iolao auriga suo proficiscens contra Cygnum Martis filium, eum simul cum Ceica eius socero propè iam uicerat, nisi Mars illi clypeum obtulisset, fabulis adnotatum. Theogonia deorum genealogiam & fa-

Hesychius

bulas narrat. Hesychius Milesius sub Anastasio principe scripsit Onomatologion, id est catalogum nominum quæ claruerunt. Quorum epitomæ Suidas se fatetur usum fuisse. Composuit & historiam lib. VI. in quibus complectitur tam Roma. imperatorum quàm aliarum gentium & tyrannorum

Eubulus

res gestas usq; ad sua tempora, ut ait Suidas. Eubulus Certius Atheniensis mediæ comœdiæ poeta. Fabula ipsius μυ-

Euangelus

τόρι☉. Fuit Olymp. XCI. Suidas. Euangelus poëta comicus, ipsius est fabula ἀνακαλυπτόμενος, ut ait Athenæus. Scripsit & de re militari, ut Plutar. in Philopœmene

Eudemus

meminit. Eudemus orator & Megalophanes Megalopolita cum Archelao in Academia plurimum uersati præceptores fuere Philopœmenis Megalopolitæ ducis, ut meminit in eius uita Plutarch. Scripsit Eudemus dictionarium ex ordine literarum ualde utile, quo utuntur excellentes etiam

Eudoxus astrologus

uiri, ut ait Suidas. Eudoxus Gnidius astrologus nobilis Platonis æqualis, tres habuit filios, Atidem, Delphidem, Philadem, scripsit de Astrologia uersib. & octoterida. hæc Suidas. De eodem Plutarch. sic ait. Eudoxus & Architas primi Geometriam uarijs celaturis exornantes, hanc machinamentorum artem inchoauere. Ipsiusq; Geometriæ rationes difficilesq; demonstrationes per sensum & instrumẽtorum exempla edidere. Quapropter in eos inuectus est Plato, quòd Geometriæ dignitatem sustulissent, quam à cogitatione & rebus incorporeis ad ea quæ sensibus perciperentur declinassent, quasi ad sui usum corpore & mercenariis indigeret inertia. Hoc pacto fabricandorum industria machinamentorum, à Geometria dilapsa secernitur, ac diutius à philosophia neglecta una militaribus adnumeratur artibus: Hæc ille. Diogenes autem refert hunc Eudoxum non solum astrologum, sed & geometram & medicum fuisse. In eaq; disciplina Philistione Siculo præceptore, in Geometria Archita usum fuisse. Præterea primum curuas lineas inuenisse, floruisseq; Olymp. CIII. Eudoxus Gnidius sophista à Philo-

Eudoxus præsul

strato ponitur, pluresq; alij hoc nomine claruere. Eudoxus etiam præsul Constantinopolitanus Arrianæ sectæ imitator, Valentem principem de sacro fonte leuauit. Cuius etiam tempore obijt, successit alter Arrianus Dimophilus. Contra hunc Eudoxum & Macedonium celebrata secunda generalis Synodus præsulum CL. Constantinopoli, Damasi Pont. & Theodosij senioris tempore. Hi negabant sanctum spiritum esse Deum, ubi Macedonio deiecto qui sedem Constantinopolitanam usurpauerat, surrogatus est Nectarius in præsulatu. Interfuere concilio, Gregorij duo, Nissenus & Nazianzenus anno CCCLXXXVII. Ex histo. tripartita.

Eunomius citharœdus

Eunomius Locrensis citharœdus: huius statua Locris in Italia ostenditur, quæ insidentem citharæ cicadam habet. Nam cum in certamine cum Aristone Rhegino musico, chorda una fracta defecisset, cicada superuolans astitit, quæ supplementa uocis faceret. Strabo.

Eunomius hæreticus

Eunomius alter præsul Cyzicenus sub Valente principe Arrianæ hæreseos sectator, diuinitatem negabat in Christo, uir corpore & animo leprosus, & exterius interiusq; morbo regio corruptus. Arte tamen dialectica præpotens, plurima cõtra fidem scripsit, & differendi leges suis sectatorib. dedit: unde etiã nunc Eunomiani appellantur. Hunc duo Gregorij Nazianzenus & Nissenus præsules acriter scriptis confutauerunt, quæ adhuc extant. Sed Nissenus latius. Ruffinus in XI. histor.

Eumolpus

Eumolpus Eleusinus uel Atheniensis filius fuit Musei: ut autem placet nonnullis discipulus Orphei, uersificator ante

Eugenius

Homerum fuisse traditur. Suidas. Eugenius ex Augustopoli Phrygiæ ciuitate grammaticus, docuit Cõstantinopoli imperante Anastasio. Idem. Hoc item nomine plures marty-

Eugenia

res. Hugenia uirgo Romana & martyr dicitur in Hya-

Eulalia

cintho. Eulalia uirgo Barcinonensis martyr in patria sub

Eustorgius

præside Daciano, tempore Maximiani. Eustorgius Græcus, missus ab Imper. Constant. legatus ad Mediolanenses, ab eisdem præsul electus acceptare prius noluit, quàm Dominus adsentiretur, qui quieuit in eadem urbe III. Eid. Aprilis. Hic etiam corpora Magorum Mediolanum è Constanti-

Euagrius

nopoli traduxit, idemq; inter sanctos relatus. Euagrius monachus, ad quem sunt Hieronym. episto. antequàm esset Christianus, philosophiæ studijs deditus, deinde Constantinopoli à Gregorio Nazianzeno diaconus factus, protinus in Aegyptum secessit ad duos Macarios eremitas, qui tunc sanctitate florebant. Cum his igitur persanctè uiuens multa composuit religioni utilia. de uita monachorum, qui liber

Monasticus inscribitur: præterea propositiones L X. ad contemplationem pertinentes, quas Gnostica problemata appellauit: Insuper & uersibus opera duo, unum ad monachos in cœnobijs uel itineribus constitutos, alterum ad uirgines. Autor Socrates in histor. tripertita. De hoc item Euagrio Hieronymus dicit, acris & uehementis ingenij fuisse, conuertisseq; in Latinum sermonem uitam diui Antonij ab Athanasio compositam.

Euphronius — Euphronius poëta Priapi carmen scripsit, ubi Deum Orneatam eum uocat. Sunt Orneæ oppidum apud Corinthum à flumine dictum, ubi erat Priapi sacellum. Stra.

Euthymus — Euthymus pugil, patria Locrensis ex Italia, robore ingenti fuit, saxum miræ magnitudinis allatum humeris ante portam Locrensium statuit, quod miraculi gratia uisebatur. Et Temesæum quendam heroa, ad reddenda quæ rapuerat omnibus magno fœnore compulit, ex quo prouerbium manauit in eos qui contra fas quæstum facerent, Temesæum genium. Deinde cum circa Cecinum amnem obuersaretur, è uestigio ex oculis euanuit. Hæc Aelianus de uar. histo. Meminit eius Plin. Pausanias item in eandem ferè de eo sententiam loquitur. Dicit enim post multas uictorias in Italiam reuertisse, postq; Olymp. L X X X V I I. Temesæum uicisse genium loci, quem comitem Vlyssis fuisse, ab oppidanisq; quia uirginem constuprasset interemptum ferebant. Ob id uagari laruas eius, & nisi placaretur quotannis oblata uirgine, grassari solitas. Has igitur Euthymum compressisse, liberata uirgine quam deuouerant, & in matrimonium ducta, uixisse diutius & insolito modo extinctum esse.

Cecinus flu.

Euemerus — Euemerus Messenius, antiquissimus histo. teste Lactantio lib. 1. Instit. Iouis, cæterorumq;, qui dij putantur gesta collegit, ac historiam finxit, ex titulis & inscriptionibus sacris, quæ in templis antiquissimis habebantur: quam historiam Ennius poëta interpretatus est. Græcia uerò miro recepit fauore, ut sacrā appellauerit.

Euphranor — Euphranor Isthmius pictor, emicuit Olymp. C I I I I. Inter fictores etiam commemoratur. Fecit Colossos, & marmora, & scyphos sculpsit, docilis ac laboriosus ante omnis. Hic primus expressit signa heroum, Symmetriamq; usurpauit. Sed fuit in uniuersitate corporum exilior, capitibus articulisq; grandior, uolumina quoq; composuit de Symmetria & coloribus: opera eius multa commemorat Plin.

Eupompus — Eupompus Macedo item pictor æqualis Zeusidis, Olymp. X C V. arithmeticæ & geometriæ peritus, sine quibus negabat artem posse perfici: docuit neminem minoris talento ann. X. quam mercedem ei Apelles & Melanthius dedere. Huius autoritate effectum est, ut in tota Græcia pueri ingenui ante omnia Antigraphicem, hoc est, picturam linearem in ludo docerentur, reciperetur& ea ars inter liberales. Plinius.

Euodianus — Euodianus Smyrnæus Sophista Aristoclis discipul. profitebatur Rom. ubi filium charissimum amisit. Ex Philo.

Euphorbus — Euphorbus Troianus Panthi filius, qui Patroclum uulnerauit, interfectus ab Achille.

Eutyches abbas. — Eutyches Cōstantinopolitanus abbas. Tertius post Manetem & Apollinarem, aliū adfirmabat esse Christum, aliud uerbū Dei. Negabatq; Christi carnem nostræ similem: nec in patre duas in eodem supposito naturas esse. Sed de cœlo corpus descendisse dictitabat, ac in uirginis uterū tanquàm solis radios penetrasse, ut uisum sit sanè ex muliere generatum, quamuis uerè generatum non sit. Suidas. Contra hunc celebrata quarta synodus.

Eutyches poeta — Fuit alter poëta Comicus ex eius fabulis est ἀσωτ☉ ἢ ἐπιςολή. Athenæ.

Eutychiani — Eutychij & Eutychiani, plures appellati martyres traduntur.

Eutropius presbyter — Eutropius presbyter, Afer genere, discipulus Augustini, ut tradit Ptolemæus Lucensis, qui uiros illustres commemorat. scripsit Epitomen Romanæ historiæ, ab urbe condita usque ad Valentem principem & Iouinianum. Præterea duas epistolas consolatorias satis probatas ad duas sorores, quæ religionis ac uirginitatis seruandæ gratia à parentibus fuerant exhæredatæ, ut testatur Gennadius Massiliensis.

Eutropius præsul — Alter præsul Aueisicensis Iustiniano imperante sanctitate clarus.

Eutidemus — Eutidemus Massiliensis præceptor Apollonij Tyanei.

Eupolis — Eupolis Atheniensis, antiquæ Comœdiæ poeta X V I I. agens annū cœpit clarere, scripsit Dramata X V I I. Decessit naufragio nauigans in Hellespontū uigente bello contra Lacedæmonios. Ipsius sunt ἀστράτευτ☉ ἢ ἀνδρόγυνοι. Suid. Alter filius Niciæ Atheniēsis, qui prima nocte nuptiarum ex ruina thalami unà cum uxore extinctus est. In libro epigrammatum. Εὔπολιν ὡς γλυκύθυμε τε Γλυκέριον, ἄρ ὑμέλιμον Εὔβοιον ἐν πρώτῃ νυκτὶ πεσὼν θάλαμ☉. Ouid. in Ibim. Sit tibi coniugij nox prima nouissima uitæ, Eupolis ut perijt & noua nupta modo.

Euripides — Euripides Atheniēsis poeta Tragicus, natus quo die Xerxes rex ab Atheniensib. fugatus est. Fuit primo in Rhetorica Prodici discipulus, deinde Socratis in Philosophia, ad Tragœdiā conuersus, secutus est Anaxagoram. Athenis discedens uenit ad Archelaū Macedoniæ regem, apud quem in honore fuit, ueneris omnino abstinens, ex quo μισογύνης, id est osor mulierum putabatur. Duxit tamen uxores duas, Excessit noctu discerptus à canibus, annum agens L X X V. Eius ossa Pellam translata iussu regis. Scripsit Dramata L X X V. uicit quinq;, hæc Suid. Gellius uerò de eo hæc refert Euripidis poetæ matrē Theopompus agrestia olera uendentem uictum quæsisse dicit, patri autem eius illo nato responsum est à Chaldæis, cum puerum cum adoleuisset uictorē in certaminibus fore. Ideo puero fatum esse pater interpretatus est, athletam debere esse. Roborato filij corpore, olympiā certaturū eum inter athletas pueros deduxit, ac primo quidem in certamine per ambiguam ætatem receptus est. Post Eleusino & Theseo certamine certauit, ac coronatus est: mox à corporis cura ad excolendi animi studiū transgressus, auditor fuit physici Anaxagoræ, ac rhetoris Prodici. In morali autem philosophia Socratis. Tragœdiam scribere annos natus X V I I I. exorsus est, in spelunca quadam apud Salamina tetra, & horrida. Mulieres omnis exosus fuisse dicitur: siue quòd natura ipsa, siue quòd simul duas habuerat. Huiuscemodi odij Aristoph. quoq; meminit, ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις. Is cum in Macedonia apud Archelaum regem esset, utereturq; eo rex familiariter, rediēs nocte ab eius cœna canibus à quodam æmulo immissis dilaceratus est, sepultusq; Pellæ. cuius ossa Atheniensibus repetentib. per legatos Macedones denegauerunt. Taxatur & à Quintil. his uerbis. Euripides, & Sophocles tragœdiā longè clarius illustrauerunt, quorum in dispari ui, uter sit poeta melior inter plurimos quæritur: illud quidem nemo non fateatur necesse est, ei qui se ad agendū comparauit utiliorem longe Euripidem fore. Nam is sermo magis accedit oratorio generi, & sententijs densus, & rebus ipsis, & in his quæ tradita à sapientibus sunt penè ipsis par, & in dicendo & respondendo omnis illis qui fuerant in foro disertis comparandus. Cicero autem in quadam epistola: Euripidem quanti tu facias nescio, ego uerò eius uerba totidem sententias puto.

Eustathius istoricus — Eustathius Epiphaneus scripsit temporum epitomen, ab Aenea usque ad Anastasium principem, sub quo fuit. Tomos etiam V I I. & alia quædam, ut Suidas ait.

Eustathius præsul — Eustathius genere Pamphilius præsul Antiochenus aduersus Arrianorum dogma multa composuit sub Constantino principe: pulsus demum est in exilium Traianopolim Thraciæ ciuitatem, ubi & sepultus est. Sunt quoque ipsius uolumina de anima, epistolæq; complures, Hieronym.

Eustathius grāmaticus — Prostremus omnium præsul, is qui in Homerum & Dionysium poëtas commentarios edidit: patria Constantinopolitanus. Emicuit ab hinc annos ferè C C C.

Eustathius martyr — Eustathius ante hos omnis Romæ martyr qui inter

inter aulicos fuerat Traiani principis: Placidus antea uocatus, cum in uenatione ceruum sectaretur, conspecto inter eius cornua crucis simulacro, & uoce feræ eiusdem auditu, cur me persequeris, domi uxori Theophitæ, & filijs rem manifestauit, factiq; ex hoc Christiani ipse unà cum uxore, sub Hadriano in æneo tauro necatus est: cuius Romæ templum festumq; colitur. Sunt & alij huius nominis martyres.

Eustephius Eustephius Aprodiseus sophista, scripsit Declamationes. Suid.

Eustochius Eustochius Cappadox sophista scripsit ad Constantem principem de Cappadociæ aliarumq; gentium antiquitate. Idem.

Eusebius Pamphili Eusebius Pamphili, præsul Cæsareæ Palæstinæ, scripsit historiæ lib. x. conuersos à Rufino, de præparatione euangelica, conuersos à Trapezontio. Epitomen temporum, conuersam à diuo Hier. multaq; alia quæ non extant. In perquirenda bibliotheca unà cum Pamphilo martyre diligentissimus uestigator. Hic teste Hier. in epist. XLVII. Constantino magno cum ille Cæsaream uenisset, & si quid ei opus diceret, respondit minime: cum mihi tua libertate sit satis: uerum quod magis opto, iube per orbem terrarum gesta martyrum, & quicquid inter Christianos actum sit, apud omnia loca, ex publicis ac priuatis monumentis exquiri, ac mihi adferri. Ex quo ille postea tum uniuersæ historiæ scriptor apparuit. Sed & ipsemet fatetur plura à bibliotheca Alexandri præsulis Hierosolymitani se accepisse. Idem quoq; Hier. in Apologia, ut hæreticum cum taxat his uerbis. Eusebium disertissimum dixi, non catholicum: nam à fide desciuisse dixi, quoniam Origenis dogma probare sit uisus, cum in eius defensionem sex lib ediderit. In iure quoq; pontificio eius tantum chronica simul & historia recipitur.

Eusebius Vercellensis Eusebius natione Sardus ex lectore urbis Romæ, ob religionem & doctrinam præsul Vercellensis factus, à Constantino principe Cappadociam missus in exilium fuit. Deinde sub Iuliano reuersus Vercellas. Edidit commentarios Eusebij Cæsarien. in psal. quos ipse è Græco in Latinum conuerterat. Tandem ab Arrianis domo extractus ac lapidibus obrutus, ut alij tradunt, domi in cubiculo inclusus: post mensem VII. decessit, Valentiniano ac Valente imperantibus ex Hiero.

Eusebius Emisenus Eusebius præsul Emisenus, Rhetorici elegantisq; ingenij eodem teste autore multa etiam conscripsit. Fuit Constantij principis temporibus: sub quo extinctus est, ac Antiochiæ sepultus.

Eusebius Nicomodiensis Eusebius præsul Nicomediensis Arrianæ sectæ, quem idem testatur autor Constantinum tunc in Persas proficiscentem baptizasse. Hist. uerò tripartita dicit, hunc Eusebio Cæsariensi maxime amicum fuisse, adhortatumq; per literas eum, ut semel sumptam Arrij opinionem tueatur, & seruet, fretumq; potentia Constantij plures alios in eodem errore confirmasse. Eusebius Cremonensis presbyter ex Hieronymi discipulis, qui eius successit administrationi, uitamq; conscripsit.

Euphemia Euphemia uirgo Chalcedonen. martyr sub Diocletiano: post multas pœnas diuinitus euasas, tandem leonibus obiecta interijt XVI. Calend. Octob. alia in Dorothea dicitur.

Euphrosina Euphrosina apud Alexandriam uirgo nobilis: nuptias aufugit in quoddam cœnobium ubi pater degebat, ignota habitu uirili, in quo perseuerauit usque ad extremum: annos uidelicet XXXVI. in morte tantum se patri manifestauit, quæ se Smaragdum appellabat. Decessit III. Eid. Febr. Altera uirgo Romana, & martyr in Domicilla dicitur.

Exuperantius Exuperantius præsul Tholosanus professor. Cuius meminit Hierony. plures item hoc nomine martyres.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIB. XVI.

FABIORVM familia ab Hercule genus iactat: Festo ac Iuuen. carmine testibus. Natus in Herculeo Fabius lare. Hæc in ipso urbis exordio adeo & numero & uirtute uirorum claruit, ut trecenti totius belli contra Veientes onus subierint. **Fabii ccc** Cumq; sæpe uictores extitissent, ad Cremeram fluuium castra posuere. Veientes ad dolos conuersi, pecora ex diuerso in conspectu propulerunt, ad quæ progressi Fabij in insidias lapsi ad unũ occidione perierunt. Dies quo id factum, inter nefastos relatus, porta qua exierant scelerata est dicta. unus ex ea gente propter ætatem impuberem domi relictus, genus propagauit ad Q. Fab. Maximum Cunctatorem. Cæcil.

Fabius Ambustus Fabius Ambustus de duabus filiabus, alteram Licinio Stoloni plebeio, alteram A. Sulpitio patritio coniugem dedit: quarum plebeia cum sororem salutaret: cuius uir Trib. mil. consulari potestate erat: fasces lictorios foribus depositos indecenter expauit: à sorore irrisa marito questa, qui adiuuante socero, ut primum Tribunatum pl. aggressus est, legem tulit, ut alter consul ex plebe crearetur. Lex resistente Appio Claudio, tamen lata, & primus Licinius Stolo consul factus. Cæcilius. Ambustus uocatus, quod olim adolescens fulmine tactus in natibus fuerit. hinc etiam pullus Iouis, quasi dilectus ab eo uideretur. Et mutata litera, postea Rullus dictus, & Eburnus à candore ut Festus ait. Fuit etiam princeps Senatus, quem honorem & filius eius postea Fabius Rullianus, **Fabius Rullus** & ex eo nepos Fabius Gurges, è successione obtinuere. Quod Plinius in rara commemorat felicitate. Rullianum Plutarchus Rullum appellat. Dicitq; cum esset censor, & quosdam uiros è libertinis genitos amoueret à senatu, quòd Maximus sit appellatus: quem honorem nulli nisi Valerio, qui patres à plebe dissidentes conciliauit, tribuerunt. Cæterì autem hunc Rullianũ cognominant. Nam Rutilianus à quibusdam sicuti Petrarcha, male scribitur. De eoq; Cæcilius sic ait. Primum de Apulis, & Nucerinis: iterum de Samnitibus, tertio de Gallis, Vmbris, Marsis, ac Tuscis triumphauit. Censor libertinos tribu amouit. Iterum Censor fieri noluit, dicens non esse ex usu reip. fieri eosdem Censores sæpius. Hic primus instituit, ut equites Romani Eid Quint. ab æde Honoris, equis insidentes, in Capitoliũ transirent. Mortuo huic tantum æris populi liberalitate congestũ est, ut inde filius eius uiscerationes, & epulas publice daret. De eodẽ sic Liui. lib. IX. partimq; in alijs. Q. Fabius cum P. Decio Censor, cum Comitia in humillimorum manu essent, omnem forensem turbam excretam in IIII. tribus cõiecit, urbanasq; appellauit. Adeoq; gratũ fuit, ut Maximi cognomen, quod uictorijs non pepererat, propterea sit adsecutus. Cos. factus cũ Gn. Martio Rutilio apud syluam Ciminiam L X. Hetruscorum mil. partim cepit, partim interfecit. Hic enim esset magister equitũ Papyrij dictatoris, quòd eius iniussu, eoq; absente pugnam commiserit, quamuis uictor, iuberetur q; propterea ad palũ ligari, ac securi percuti, ad urbẽ confugit, ad populũ prouocans. Stabant ex una parte merita, familiæ, lacrymæ, ac autoritas Fabij senis patris deprecantis: res bene gesta. Ex altera Dictatoris imperiũ inuiolatũ, disciplina rei militaris semper obseruata. Vicit tandẽ familiæ cõmiseratio, senatu uniuerso Dictatorẽ lenire quærente. Tunc Papyrius: uiue inquit Q. Fabi, fœlicior hoc consensu senatus, quàm ea in

Fabius Gurges — qua paulò antè exulabat uictoria. Fabius Gurges huius
filius cum male aduersus Samnites pugnasset, & senatus de
eo remouendo ab exercitu ageret, Fabius Max. pater de-
precatus est hanc filij ignominiam: eo maxime senatũ mouit,
quòd iterũ se filio legatum pollicitus est, idq; præstitit. Atq;
eius consilijs, & opera filius Cos. adiutus, cæsis Samnitibus
triumphauit. C. Pontium Herennium ducem Samnitum in
triumphum ductũ securi percußit. Aliquot matronas ad po-
pulum stupri damnatas, pecunia mulctauit: ex quo ære Ve-
neris ædem, quæ prope circum est, faciundam curauit. Hæc
Liui. in epitome. Macrob. autẽ causam cognominis dicit, ob
deuoratum patrimonium in luxu. Sed insecuta uirtus, uitia
Fabius Ouicula — prioris compensauit ætatis. Q. F. Max. Dictator, ut Ver-
rucosus, à uerruca in labris, ita Ouicula, à clementia morum
dictus est. Cos. de Liguribus triumphauit. Annibalem mora
fregit. Minutium magistrum equitum imperio sibi æquari
passus est, & nihilominus periclitanti subuenit. Annibalẽ in
agro Falerno inclusit. Manliũ Statilium transfugere ad ho-
stes uolentẽ, equo & armis donatis, retinuit. Et Lucano cui-
dam fortißimo, ob amorem mulieris infrequenti, eandẽ em-
ptam dono dedit. Tarentum ab hostibus recepit. Herculis si-
gnum inde translatũ in capitolio dedicauit. De redemptione
captiuorũ cum hostibus pepigit: quod pactum cum à senatu
improbaretur, fundum suum c c. mil. uendidit, ac fidei satis-
fecit. Cæcilius. Hic iam senex, postremo Scipionis uirtuti, &
adolescentiæ proficiscentis in Africã obtrectauit, cui multa
ille prudentißime respondit. ut habetur in Liuio. Obijt ante
Fab. Ouiculæ filius — partã à Scipione uictoriam. Filium habuit Q. Fabium, qui
Cos. cum exercitu in Apulia erat: ubi legatũ patrem ad eum
adequitantem procul conspicatus, lictorem misit: qui iuberet
patrem, siquid à magistratu uellet, ex equo descendere: quod
cæteris ægreferentibus, patrem gratulatũ fuisse Liuius re-
fert dicentem: uolui nate experiri, si te Consulem esse memi-
nisses. Exceßit patre Fabio superstite laudatusq; ab eo ele-
ganti oratione, quam scriptã Fabius edidit, haud absimilem
Fabius Allobrox — stylo Thucydidis: sicuti Plutar. refert. Q. Fab. Pauli ne-
pos, Allobrox cognomento, Cos. cõtra Allobrogas Gn. Do-
mitio succedens, de exercitu Bituiti Aruernorũ regis c x x.
mil. cæcidit. Ipse uerò Bituitus ueniens Romam ut satisfece-
ret, Albæ custodiæ traditus est: quia cõtra pacem uideba-
tur, ut remitteretur: decretum, ut Congentiatus eius filius
uinctus Romam mitteretur. Hæc Liu. l x i. Valerius tamen,
ut in Domitio suprà memoraui, aliter hoc. Plin. uerò in na-
turali historia dicit: Fab. um in hoc bello febri quartana in
Fab. Allobrogis filius — acie liberatũ fuisse. Huius filius sicuti Valerius scribit, per-
ditam & luxuriosam uitam, maioribusq; indignã egit, adeo
ut Põpeius prætor urbanus paternis bonis ei interdixerit.
Fab. Pictor — Q. Fab. Pictor. P R. unà cũ Q. Fabio Labeone fuit. Liui.
Fab. Labeo — v i i i. de bello Maced. Hunc Cic. in Oratore, & iuris, & li-
terarum, & antiquitatis peritũ uocat, ac Annales scripsisse
dicit. Liui. cum tẽpore Annibalis missum Delphos sciscitatũ
oraculum scribit. Idq; redeuntem è scripto recitasse. Cogno-
mẽti uerò causa, quòd ut ait Plin. ædem Salutis pinxit. Anno
urbis c c c c l. Quæ pictura durauit, usq; ad Claudij prin-
C. Fabritius — cipatum æde exusta. C. Fabritius missus ad Pyrrhũ lega-
tus de redimendis captiuis, ut patriã desereret, magnis pol-
licitationibus ab eo frustra inuitatus est. Captiui igitur sine
pretio missi. Consul iterum cõtra eum profectus transfugam
medicum qui promittebat Pyrrhum necaturum, ad eum re-
misit. Censor demum Publium Cornelium Rufinum cõsula-
rem senatu mouit, quòd decem pondo argenti facti haberet.
Fausti — Liu. x i i i i. Faustus Sullæ filius. Faustus item Quintilius
senator tempore Iuliani principis. Faustus Afer genere, pa-
tria Mileuitanus, secta Manichæus, ingenio callidus, eloquio
suauis, libros aduersus Orthodoxos scripsit, quibus Augu-
stinus magno uolumine respondit, diuiso in lib. x x x i i i.
Faustus præsul Reginus sub Anastasio primo claruit sancti-
tate & doctrina. Alius martyr, unà cum pluribus alijs sub
Valeriano, diaconus. Alius presbyter apud Alexãdriam sub
Maximiano. Alius apud Antiocheam cũ Timotheo. Fau- — Faustini
stinus, & Iouita item martyres, hic diaconus, ille presbyter,
sub Hadriano apud Brixiã: alter in Beatrice dicitur. Fau- — Faustinæ
stinæ uerò Augustæ inter Imperatores. Faustina Augusta
Maxentij uxor, etiam martyr apud Alexãdream fuisse dici-
tur, Catharinæ prodigijs, & martyrio permota. Fauori- — Fauorinus
nus philosoph. Arelate oriundus. Dionis auditor fuit, præ-
terea eunuchus, & Hadriano principi infensus: ex quo tria
de se mira narrare solebat, se Gallum Græcissare, eunuchũ
mœchum putari, (nam accusatus adulterij à consulari uiro
fuit) tertio inimicum Imperatori uiuere. Ob quã causam sta-
tua eius Athenis disiecta, ubi uiuebat. Hunc Herodes Atti-
cus patrem solebat appellare, hæresq; librorum ab eo factus
est. Hæc ex Philostrato. Gellius huius sæpe meminit. Aelia-
nus de uaria hist. dicit hũc quandoq; in disputatione quadam
Hadriano ceßisse, admirantibusq; proximis, nónne cedam,
inquit, ei, qui x x. habeat legiones? L. Fenestella histori- — Fenestella
cus sæpe à Plinio citatur testis: Moritur Cumis Augusti
tempore, ut ait Euseb. Felices martyres amplius x l. re- — Felices
perti. Felicitates duæ, matronæ ambæ, altera etiam præ- — Felicitates duæ
gnans cum Perpetua item matrona, Saturnino, Satyro, & — Perpetua
Reuocato in Mauritania sub Valeriano Imper. feris indo-
mitis obiecta No. Martij. Alteram in v i i. fratribus postea
dicam. Felicianus & Primus apud nomentum sub Maxi- — Felicianus & Primus
miano. F. Fimbria ciuis sæuißimus, quippe qui satelles — Fl. Fimbria
Cinnæ, Valerio Flacco Cos. legatus in Asiam profectus, per
simultatem demissus, corrupto exercitu, Ducem interficien
dum curauit. Ipse correptis imperij insignibus, prouinciam
ingressus, Mithridatem Pergamo expulit. Ilium incẽdi ius-
sit, mox à Sulla Pergami oppressus, & à corrupto exercitu
desertus, sibi manus attulit. Flaminij Quintiorum nomen — Flaminii
sibi adoptarunt. Præterea ex eorum domo, ut ait Festus,
ignem efferri, nisi rei diuinæ gratia non licebat. Primus ex
eis qui claritatẽ habuerit, C. Q. Flaminius, qui Cos. cum C. — C. Qu. Flaminius
Seruilio inauspicato iter ingressus. & ab equo quo insiderat
per caput deuolutus, cum Annibale pugnans apud Trasi-
menum cecidit unà cum exercitu: eius cadauer inter mor-
tuos ab Annibale quæsitum, nec inuentum. Liui. x x i i.
T. Q. Flaminius superioris filius annos natus x x x. Cos. — T. Qu. Flaminius
cum Sex. Aelio factus Philippum Macedoniæ regem prælio
fudit, castris exuit. Deinde Thessaliam quæ est uicina Ma-
cedoniæ iuuantibus Aetolis, & Acarnanibus uexauit. Ciui-
tates quoque Græciæ, quæ sub rege Philippo erant, per
præconem liberas esse pronũtiauit. Demetrium filium ob-
sidem accepit, quem postea pecunia mulctatum in regnum
restituit. Nabim Lacedæmoniorum tyrannum subegit,
eiusq; filium obsidem item accepit. Reuersus deinde Rom.
postquam triumphasset, iterum legatus in Græciam cum
Mannio Acilio Cos. contra Antiochum & Aetolos, ac ad
confirmandas in fide Romanorum socias ciuitates missus
est. His igitur apud Thermopylas uictis, iram Consulis in
Græcos qui desciuerant, mitigauit. Ludos Iunoni Samiæ
per præconem nuntiauit. Legatus etiam ad Prusiam, ut An-
nibalem peteret missus, causa fuit, ut ad Antiochum ille con-
fugeret. Postremo censor factus, qui ultimus ac perfectißi-
mus magistratus, in patria senex diem obijt. Ex Plutar. Cæ-
cilio, Valerio. L. Q. Flaminius huius frater, uir consula- — L. Flaminius
ris quidem, sed libidinosißimus. Is puerum ardebat adeo, ut
siue prouincias adiret, siue exercitus duceret, nunquàm ab
eius latere discederet, eó que quondam in conuiuio, aliquem
coram se necari cupere dicente, statim unum è damnatis
securi

securi percuti iussit. Valerius Antias id amore fœminæ factum dicit. Liuius autem scriptum esse dicit in Catonis oratione: Gallum transfugam cum uxore ac liberis uenisse, & ab eo epulis exceptum, mox ut scorto quod amabat, obsequeretur, propria manu confossum. Cuius etiam sceleris meminit Ci. de Sen. Cato deinde censor senatu eum amouit, reclamãte T. Fl. fratre, cuius tandem precibus restitutus fuit. Hic fratre Cos. uigẽte bello Mac. Attalo & Rhodijs iuuantibus, Eubœam & maritimã oram cepit. Deinde Acarnanes Leucade urbe, quæ caput est Acarnaniæ expugnata, in deditionem accepit. Li. x x x I I I. Gn. Q. Fla. qui Cos. cum M. Aemylio contra Ligures Apuanos res gessit, de quo Li. in I x. de bel. Ma. sic ait, Translatum deinde ad Apuanos Ligures bellum qui in agrum Pisanum Bononiensemq; ita inuaserant, ut coli non posset. his quoq; perdomitis Cos. pacem dedit finitimis, & qui à bellis quietis ut esset prouincia effecerat, ne in otio militem haberet, uiam à Bononia perduxit Aretium. De hoc item Plutar. in problematis dicit:

Circus Flam.

agrũ Po. Ro. reliquisse cuius fructu & uectigalibus circum Flaminium & ludos equestres statuerunt, præterea cum pecunia suppeteret, uiam flaminiam muniuerunt. Tranquillus autem dicit, hanc uiam ad Ariminum ab Aug perductã.

C. Flami. & Ful. Coss.

C. Fla. & Fuluius Coss. cum in Insubres copias agerent, fluuius qui per agrũ Picenum illabitur, cruore fluxisse uisus est. Augures cum malis auspicijs Coss. creatos affirmarent, è uestigio illos per literas reuocauerunt. Receptas igitur Flaminius non prius aperuit, quàm collatis signis barbaros in fugam uerterit. Quibus nihilo minus redeuntibus populus Rom. non processit obuiam, priuatimq; triumphauit, ac uterq; se abdicare coactus est. Liuius.

L. Flaccus

L. Flaccus unus ex auditoribus. Ci. & patriæ defensoribus in coniuratione Catilinæ, P R. ex Asia decedens à D. Lælio suggestione Asianorum & Græcorum accusatus, quòd prouinciam & prouinciales iniusto grauasset onere & remigum & pecuniæ, defenditur à Cicerone, absoluiturq; à Iudicibus: ubi de Græcorum multa & leuitate & natura uidere licet. Pedianus.

Flaccus Munatius

Flaccus Munatius è partibus Pompeianis, cum mœnibus inclusus à Cæsare obsideretur in quodam Hispaniæ oppido, Cæsarianos omnis ætatis ac sexus ibi necauit. Val. de Crudelitate.

C. Flaccus

C. Flaccus librum ad Cæsarem de Indigitamentis scriptum reliquit. Sunt autem indigitamenta libri Pontificales, qui nomina Deorũ, & rationes ipsorum numinum continent. Censorinus.

Verrius Flac. grammaticus

Verrius Flaccus libertus docendi genere maxime claruit: namq; ad exercitandum discentium ingenium æquales inter se committere solebat, proposita non solum materia quam scriberent, sed & præmio quod uictor auferret. Ab Augusto nepotibus eius præceptor electus transijt in palatium cum tota schola: uerum ut ne quem amplius post hac discipulum acciperet. Docuitq; in atrio Catilinæ domus, quæ pars palatij tunc erat. & L L S. Centena in annum accepit. Decessit ætatis exactæ sub Tyberio. Statuam habet Præneste in superiori fori parte contra Hemicyclum, in quo fastos ab se ordinatos & marmoreo pariete incisos publicauerat. Trãquillus.

Val. Flaccus.

Val. Flac. duo, de quibus in Valerijs dicemus.

Flaccus martyr
Terentianus

Flaccus & Terẽtianus martyres sub Hadriano, sepulti apud Tudertum ubi sunt passi.

Flauia gens

Flauiam gentem scribit Tranquillus è Reate descendisse. Nam Vespasiani auus T. Flauius Petronius municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium Centurio: incertum sponte an uocatus profugit è Pharsalica acie, domumq; se contulit, ubi deinde uenia & missione impetrata coactiones argentarias factitauit. Huius filius Sabinus pater fuit Flauij Vespasiani principis, & Sabini, qui præfectus urbis fuit. Hoc sane cognomen præter Vespasianos Valentinianus princeps cum tota domo & progenie habuit, ut inscriptio pontis ueteris Romæ adhuc ostendit. In Constantini item magni prosapia, omnes Flauij appellati, ut præter alia eiusdem etiam arcus ostendit.

Gn. Flauius scriba

Gn. Flauius cuius meminit Liu. & Pomponius de origine iuris. Cic. quoq; pro Murena. Inuentus est scriba quidam qui cornicum oculos confixerit, & singulis diebus ediscendos Fastos populo proposuerit, ab ipsis iurisconsultis eorum etiam scripta compilarit. Itaq; irati illi: quia sunt ueriti ne dierum ratione peruulgata & cognita sine sua lege & opera posset agi. Is Libertino patre natus, ædilis Curulis fuit per forensem factionem creatus: quæ cum comitia campum turbaret, & in his propter nimias uires dominaretur, Q. Fab. censore in I I I I. tribus redacta est, eaq; res Fabio Maximo nomen dedit. Li. lib. x I. Rauennæ quoq; in templo diuæ genitricis huiusmodi est inscriptio.

Inscriptio Flauiæ

Flauiæ Q. F. Salutari coniugi charissimæ. L. Publicius Italicus Dec. orn. & sibi v. posuit. hic Coll. Fabr. M. R. HS. x x x. N. V. dedit: ex quorum reditu quotannis Decurionibus Coll. Fab. M. R. in æde Nep. quam ipse extruxit die Neptunaliorum præsentibus spor. bini diuiderentur: & Decurionibus x x v I I I. siue Centeni Quinquageni quotannis darentur, ut ex summa sic v. arcam Publiciorũ Flauiani & Italici filiorum, & arcam in qua posita est Flauia Salutaris uxor eius, rosis exornent de x x v. sacrificentq; ex x x I I. & de reliquo ibi epulentur. Ob quam liberalitatem Col. Fabr. M. R. inter benemeritos quotannis rosas Publicijs supra se & Flauiæ Salutari uxori eius mittendas ex x x x v. sacrificiumq; faciundum de x x. L L S. per magistros decreuit.

Flauiani
Florentij

Flauiani itemq; Florentij martyres plures.

Floridus

Floridus professor ac præsul Tifernas ubi recubat, tẽplumq; ei dicatum.

L. Florus

L. Florus historicus se ad Traiani tempora peruenisse testatur in lib. I. Scripsit historiam Ro. breuitate admodum & elegantia posteritati acceptissimam. Præterea epitomen omnium librorum Liuij ab eo factam: constans est opinio. Quint. lib. x. de huius patre sic ait. Memini Iul. Secundum illum æqualem meum, atq; à me ut notum est familiariter amatum, miræ facundiæ uirum, quod sibi foret à patruo suo dictum: Is fuit L. Florus, flos eloquentiæ Gallicæ, cum ibi eam exercuerit, princeps alioquin inter paucos disertissimus.

Florus mart.

Florus martyr unà cum Demetrio & Honorato apud Ostiam, alter professor.

Floræ I I I

Flora meretrix quæ heredem po. Ro. reliquit: unde Floralia in eius honorem. Fuere item duæ uirgines martyres. una cum Lucilla sorore, & multis alijs Romæ sub Helio præfecto. Altera cum Maria apud Cordubam.

Fonteius

M. Fonteius cum Galliæ præesset cum exercitu, accusatus male administratæ prouinciæ, à Ci. defenditur: ubi multa cõtra Gallorum testium irreligionem dicta.

Fonteia

Fonteia eius soror, uirgo uestalis in eadem oratione memoratur.

Fortunatus

Fortunatus præsul Pictauensis in uico prope Taruiscos ortus, educatus Rauennæ: Felicis eo tempore præsulis Taruiscorum socius cum ex oculis laboraret, ac Martini miraculo liberaretur, ut gratias ageret, ad eius patriã in Galliam profectus, apud Pictauos habitauit, ibiq; doctrina sanctisq; moribus præsul Pictauensis creatus, sanctorumq; gesta, partim prosa, partim carmine conscripsit. Martini uitam I I I I. libris Heroico uersu persecutus est. Hymnos quoq; omnium celebritatum diuerso metro satis eleganter explicuit, ut qui ab ineunte ætate studijs poëtices liberaliumq; artium educatus fuerit. Hæc ex Paulo Foroiul.

For. præsul

Fortunatus præsul Tudertinus, professor Iustini principis tempore. Fortunatus item & Felix fratres martyres Vincentini sub Maximiano apud Aquileiam.

Fortunatianus consultus

Fortunatianus Consultus de arte rhetor. scripsit, quod opus extat.

Fortunatianus præsul Aquileiensis

Fortunatianus alter natione Afer, præsul Aquileien. sub Constant. magno commentarios in Euangelia breui admodum & illiterato sermone scripsit: tantum detestabilis, quòd Liberium pontificem pro fide

fide ad exilium properantem primus fregit, & ad Arrianæ sectæ subscriptionem compulit: ex Hier. Cor.

Frontones duo — Fronto philosophiæ simul & dicendi præceptor M. Antonini principis, adeo ab ea dilectus, ut ille statuam ei à senatu statui peteret. autor Capitolinus. Frontonis alterius sub Nerone & Domitiano meminere Tacitus, Iuuenal. Martia. Clarum militiæ Fronto togæq; decus. Item. Frontonis platani conuulsaq; marmora clamant. Frontones totidem martyres fuere. primus Petri apost. discip. ciuis ac præsul Petrocoricen. in Aquitania: alter sub præside Daciano in Hispania unà cum x v i i. alijs. Fuluiorum domus patricia, claros & ipsa uiros habuit, diuersis tamen cognominibus.

L.Ful.Flac. — L.Ful.Flaccus primus transalpinos Ligures domuit, missus auxilio Massiliensium aduersus Sallyes Gallos, qui fines eorum populabātur.

Q.Ful.Flac. — Q.Ful.Flaccus Cos. cum Appio Claudio Capuam quæ ad Annibalem defecerat, per obsidionem cepit. Literas à senatu acceptas, in quibus iubebatur ut in plectendis ciuibus supersederet, non prius resignauit quàm senatum Campanum necari mandauerit. Liu. x x x v i. Idem postea proconsul in prælio ab exercitu Annibalis interficitur. libr. x x x v i i.

Gn.Ful.Flac. — Gn.Ful.Flaccus huius frater cum L.Cor.Scipione Cos. factus de Samnitibus triumphauit. Idem prætor in Apulia ab Annibale superatus amissis x x. mil. de exercitu cum c c. equitibus aufugit. Ex quo Sempronius Blesus eum accusauit, quòd eius inscitia ac temeritate male rem gesserit, pecunia deinde capite acquisiuit. Demum x v i i. perduellionis se iudicare dixit. Diem igitur comitijs Fuluius à Gn. Calphurnio urbis prætore petijt, uti frater Quintus auxilio ueniret, qui Capuam obsidebat. Cumq; populo non uideretur obsidio propterea deserēda, in exilium Tarquinios actus est. Liu. Fuluius Centimalus, teste Floro, Illyricos eorumq; reginam Teucam perdomuit. Ful. Flaccus Cens. tectum marmoreum Iunonis Laciniæ spoliauit, ut ædem quam dedicauerat tegeret, tegulæ ex S.C. reportatæ. Liu. x l i i.

M. Ful. Nobilior — M.Ful.Nobilior prætor in Hispaniam profectus est. Deinde biennio post Cos. tempore belli Mac. cum Gn. Manlio eodem tempore: ille Gallogræcos, Fuluius uerò Aetolos superauit. De quibus ouans urbem ingressus. Post hæc Ambracienses qui defecerant uicit, à quibus accusatus, quòd crudeliter omnia diripuisset, defensus à Cos. Gn. Flaminio triumphauit, multaq; argenti ac auri pōdera in ærarium intulit, præter signa tabulasq; pictas quas abstulit. Quam uictoriam per se magnificam Ennius amicus, qui comes eius profectionis fuerat, celebri carmine perscripsit. Cic. quoq; in Tus. Catonem ait Fuluium uituperasse, quòd in prouinciam poëtas secum duxisset. Hunc etiam Fuluium Macrobius dicit libros Fastorum composuisse, eosq; in æde musarum & Herculis posuisse.

Q. Ful. Nobilior — Q. Ful. Nobilior huius filius, uir eloquēs, Ennium poëtam à quo eruditus fuit, ciuitate donauit.

Ful. Gallus — Ful. Gallus ordines duxit in exercitu Antonij contra Parthos.

Fuluia M. Antonii — Fuluia M. Antonij uxor, Curioni antea nupta, non muliebres artes edocta, sed magistratus regere & imperare. Hanc Antonius interdū ludis aggrediebatur, ut tunc cum fama esset Cæsarem in Hispania esse mortuum: Antonius ueste famuli noctu uenit, dixit se à M. Antonio tabellarium. Illa rogat an ualeat Antonius. Ipse nihil. Cumq; epist. legeret, erat enim scripta amatorie: protinus in collum inuadit, meminit Ci. in Phil. Hanc postea Ant. dimisit, ducta Octauia. in hāc Octauiani Cæs. lasciuum ac probrosum apud Martial. legimus epigrāma.

Fulgentius — Fulgētius patria Toletanus, præsul Hispalensis, professione monachus, relegatus ab Arrianis: deinde reuocatus annum ante obitū præsulatu cedēs, antiquum repetijt cœnobium: sub Anastasio primo Imp. & Gelatio Pont. Scripsit Mythologias. & nonnulla alia, ut autor Sigisbertus. Alter præsul Otriculanæ urbis sub Totila.

Serg. Galba — GALBARVM familiam, Sergiorum nomine uocatā, primus Sergius Galba orator illustrauit, consularis temporum suorum eloquentissimus, quem Trāquil. scribit, ex prætura Hispaniam obtinentem x x x. Lusitanorum mil. perfidia trucidatis, Viriatini belli causam extitisse. Valerius autem dicit, cum trium Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturum, nouem milia hominum trucidasse. Pedianus ait, eum pro direptis Lusitanis, accusatum à Censorino Catone: duosq; amplexum filios prætextatos, absolutum propterea misericordia fuisse. Cic. in Oratore de eo sic ait.

Serg. Galba — Ser. Galba paulò pòst Lælium & Scipionem, princeps ex Latinis in eloquentia, illa oratorum propria & quasi legitima opera tractauit, ut egrederetur à proposito orandi causa: ut delectaret animos, ut permoueret, ut augeret rem, ut miserationibus, ut communibus locis uteretur. Sed nescio quomodo, huius quem constat eloquentia præstitisse, exiliores orationes sunt, & redolentes magis antiquitatem, quàm Lælij aut Scipionis, aut etiam ipsius Catonis. Serg. Galba eius nepos ob repulsam consulatus infensus Iulio Cæsari: cuius legatus in Gallia fuerat: conspirauit cum Cassio & Bruto: Propter quod Pedia lege damnatus est. Ab hoc imperatoris Galbæ auus, & pater. Nam auus Sergius Galba clarior studijs, quàm dignitate: Non enim egressus præturæ gradum, multiplicem nec incuriosam historiam ædidit: autor Tranquillus.

Gabinius legatus — A. Gabinius legatus, rebus aduersus Lucanos prospere gestis, multis oppidis expugnatis, in obsidione castrorum hostilium cecidit. Liuius L x x v i. A. Gabinius qui Ptolemæum in regnum reduxit.

Gabinius martyr — Alter presbyter, & martyr è genere Diocletiani: frater Caij Pontificis: pater Susannæ uirginis, & martyris: quæ nuptias filij Diocletiani recusauit.

Susanna

Gabinus — Gabinus cinctus, genus uestis consularis, à Gabijs sumptus.

Galli — Gallos supra multos nominaui. Gallus item abbas ex Ibernia oriundus, sed disciplina Columbani sanctissimi, diuersa cœnobia obiuit, eius tandem hæres, & successor nominis. In Gallia apud castrum Buruigium quiescit, uixit annos x c v.

Galla — Galla uidua Romana, Symmachi uiri patricij filia: sub Theoderico rege: quæ uiro defuncto cœnobio se addixit. Laborabat ex carcinomate in mammilla, inter sanctas colitur.

Gaudētii duo — Gaudentius præsul Ariminensis, martyr sub Constantio principe, patria fuit Ephesius, uenit Romam: deinde promotus, Synodum Ariminensem infirmauit: ob quam rem ab Arrianis cæsus in fouea quadam annis L x x. ignoratus iacuit. Nunc apud Ariminum templo simul & cœnobio ei dicato præcipue colitur. Alter Præsul Nouariēsis, ex Eporedijs oriundus: discipulus Eusebij Vercellensis: comesq; exilij ob Arrianos, inter professores adscribitur.

Galenus — Galenus medicus è Pergamo ciuitate Asiæ, emicuit Traiani temporibus usq; ad Antonium Pium. Scripsit uolumina x v. autor Suid. Scripsit etiam in opera Hippocratis dictionarium ex ordine literarum: quæq; sint eius uera opera, ab adulterinis secreuit. Venisse quādoq; Romā dicitur, ac cælum Romanū inconstantiæ maxime accusasse. Hunc omnes tum Auicenna in quodā libro principem medicorū appellat.

Ganymedes — Ganymedem Troianū Plautus Catamitū uocat ab aquila raptū. Xenophon in Symposio non ob formam corporis, sed ob præstans ingenium ab Ioue raptū dicit: ut eius etiam nomen indicat. Ex duobus enim uerbis Homericis cōpositum esse uult: hoc est Lætatur, intelligens. Verba subijciam. καὶ ἐγὼ δέ φημι καὶ Γανυμήδην οὐ σώματος ἀλλὰ ψυχῆς εἵνεκα, ὑπὸ Διὸς εἰς τὸν Ὄλυμπον ἀνενεχθῆναι. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τ' ὄνομα αὐτοῦ. ἔστι μὲν γὰρ δήπου καὶ Ὁμήρῳ, Γάνυται δ' ἀκούων. τοῦτο δὲ φράζει, ὅτι ἥδεται δ' ἀκούων. ἔστι δὲ καὶ ἀλλοθί που, πυκινὰ φρεσὶ μήδεα εἰδώς, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων τοῦτ' οὐχ ἡδυσώματος

σώματ(ος) ὀνομασθεὶς ὁ γανυμήδης, ἀλλ᾽ ἀλογνώμων. Tē-
plum prætereà ipsius Romæ fuisse, Iuuenalis in Satyra te-
statur. Nuper enim ut repeto templum Isidis & Ganyme-
Geminiani duo — dis. Geminiani duo, alter martyr sub Diocletiano cum
Lucia uidua, per quam Christianus factus fuerat, passus est:
cuius festum XIIII. Calend. Octob. Alter præsul Muti-
nensis professor Iouiniani principis tempore. Cuius festum
L. Gellius — colitur III. Calend. Febr. L. Gellius non tam uendibilis
orator, quàm ut nescires quid ei deesset: nec enim erat indo-
ctus nec tardus ad cogitandum: nec Rom. rerum immemor,
& uerbis solutus satis: sed in magnos oratores incidit eius
ætas: multam tamen & utilem amicis præbuit operam, atq;
ita diu uixit, ut multarum ætatum oratoribus implicare-
tur, multum etiam in causis uersaretur. Cic. in Oratore.

Aul. Gellius — Aul. Gel. scriptor noctium Atticarum tempore Traiani:
Fauorinum philosophum maxime coluit: qui cum Athenis
unà uiuebat homo Romanus, quamuis grammaticum non
excesserit. Laudem habet in eo scribendi genere, quod eo-
dem ferè tempore Aelianus Romæ tentauit homo Græcus.

Geminus — Geminus presbyter Antiochenus: sub Alexandro Imp.
floruit, qui quanquàm uir doctißimus pauca conscripsit ut
Geminius — ait Hieron. C. Geminius P R. aduersus Thracas infelici-
Gennadius — ter pugnauit. Liuius L X X. Gennadius presbyter Maßi-
liensis, Theodosij tempore, uiros illustres post Hierony.
continuauit. Alter fuit præsul Constantinopolitanus sub
Leone seniore Imp. Edidit commentarios in Danielem: præ-
Genesius martyr — tereà Homilias nonnullas. Genesius Arelatensis patria,
arte mimus & infamis, Christianos apud Imperatorem
Diocletianum turpißimis gestibus irridebat, passus tandem
Georgius — & ipse sub eodem. Georgius martyr, genere Cappadox,
Tribunus mil. sub Diocletiano merebat. Draconem maxi-
mum in Africa exercitum terrentem, solus Deo fretus dici-
tur interemisse, quæ tamen historia in Niceno concilio in-
Germani tres — ter Apocrypha est habita. Germani præter martyres,
tres inter professores præcipui memorantur. unus præsul
Antißiodorensis, qui peregrinationis gratia insidens asino
Rauennam uenit, ubi obsonium cum argenteo uase, missum
ei à Placidia matre Valentiniani iunioris, statim pauperibus
dedit. Inuitatus ad cœnam ab eadem, asino inuectus eodem
est. Deceßit in eadem urbe, in Galliam posteà relatus. Alius
patria Augustodunensis Abbas S. Symphoriani: deinde
præsul Parisiensis, ubi etiam recubat. Tertius præsul Ca-
Gerardi — puanus alibi narrabitur. Gerardi quatuor. duo inter san-
ctos, totidemq; inter beatos relati, suis in locis dicuntur.

Giraldus — Giraldus uerò professor, idemq; patria Germanus, &
præsul Bracharensis Alphonsi primi Lusitaniæ regis tem-
Gildardus & Medardus — pore fuit. Gildardus uerò & Medardus gemini fratres
sub Clodoueo sancto rege Francorum, de quorum nobili
stirpe fuere, eodem die uidelicet VI. Eid. Iunij nati, & simul
extincti, eodem quoq; & præsules facti, alter Rothomagen-
sis, alter Medardus Nouiomensis: posteà Tornacēsis, quam
promotionem puer olim sibi prædixerat. Sanctus uterq; in
Giges — sua requiescit ecclesia. autor Vitardus. Giges rex Lydiæ
inducitur à Platone, pastor regis Lydiæ: Cum die quadam
uenisset, in nemus, coactus est quibusdam magnis imbribus
descēdere in terræ hiatum, ubi æneum equum uidit, in cuius
lateribus animaduertit cauernas esse, quibus apertis uidit
corpus hominis mortui magnitudine inusitata. annulumq;
aureum in digito, quem ut detraxit, ipse induit: & ad pasto-
res reuersus, cum eum uertebat ad palmam, nulli uidebatur:
ipse autem cuncta uidebat, cum annulum in digito repone-
bat. Itaq; hac oportunitate usus, stuprum intulit reginæ, eaq;
adiutrice regem suum, & quos obstare posse uidebat, sustu-
lit. Itaq; annuli beneficio, rex factus est. hæc Cic. de Officijs
lib. iij. Hic etiam oraculum consuluit, numquis eo beatior
inueniretur. Cui Deus, Aglaus Psophidius dixit. Is erat Ar-
cadum pauperrimus, ætate iam senior, terras agelli sui nun-
quàm excesserat: cōtentus tantum sorte sua. autor Valerius
Glaucus Bellerophōtis nepos — de Felicitate. Glaucus Hippolochi filius, Bellerophontis
nepos, auxilio Troianis uenit: cum quo Diomedes memor
ueteris hospitij, iunctis dextris amicitiam iniuit, armaq;
commutauit ænea, precio IX. boum, cum illius aureis armis,
Glaucus Deus marinus — quæ centum erant boum. autor Hom. Iliados VI. Glau-
cus piscator, ut habetur in fabulis XIII. Metamorphoseos,
pisces captos supra ripam explicuit, donec retia siccaren-
tur, At illi contacta herba reuerso spiritu, in mare prosilie-
runt. Glaucus eam herbam degustans immortalitatem ad-
eptus est, protinusq; in altum ruens, inter deos marinos est
receptus. Qui amore Scyllæ marinæ nymphæ captus, ad
Circem uenit remedij gratia. Illa zelotypa locum ubi Scylla
lauare consueuit, uenenis infecit, quem attingens pubetenus
Glaucus Antenoris — in canum figuram uersa est. Glaucus Antenoris Troiani
filius ab Agamemnone interfectus, ut autor Dictys Creten-
Glaucus Sisyphi — sis. Glaucus Sisyphi filius, qui apud Potniam regnauit,
equas alebat humana corpora pascentes, à quibus & ipse
postremo deuoratus in funebribus Peliæ ludis: autor Pro-
bus grammaticus. Seruius uerò dicit, Glaucū Potniadem sa-
cra ueneris spernentem, ab equabus suis, quibus ad currum
utebatur, dilaceratum. cuius meminit Vir. in III. Georg.

Glaucus Minois — Alius Minois filius. Alius inter ministros Vulcani, ex his
Glaucus Vulcani — qui ferrum exercent, commemoratur ab Herodoto. Alius
Glaucus statuarius — item Lemnius statuarius à Stephano. Glaucon Athenien-
Glaucon philosophus — sis philosophus scripsit dialogos IX. uno in uolumine. autor
Glycerium — Diog. Glycerium Thespiensis meretrix, quæ dono Cupi-
dinem à Praxitele acceptum, Thespiensibus & ipsa donauit.
Stra. Glycerius unus ex Imperatoribus Romanis, posteà di-
Gnæus — cetur. Gnæus prænomen Ro. à generando dictum, sicuti
Gordianus — Manius à mane, & Lucius à luce. Festus. Gordiani inter
principes Ro. dicentur. Fuit alter martyr, cum Epimacho,
sub Iuliano principe: cuius aulicus fuerat, sepultus in uia La-
Gotardus — tina, ad secundum lapidem. Gotardus natione Germanus,
professor: ex monacho Henrici primi opera factus præsul
Gracchorum familia — Ismensis, ubi etiam iacet. Gracchos per h, Velius Longus
scribi iubet. Prætereà Sempronij nomine cuncti appellātur.
T. Sempronius Gracchus — T. Sempronius Gracchus Gracchorum ex Cornelia Afri-
cani sorore pater, procos. Celtiberos in deditionem accepit,
ac monumentum operum suorum Graccburim oppidum in
Hispania construxit: ut Liuius refert. Consul in Sardiniam
nauigans, inde caprarum greges, captiuorumq; uictor por-
tauit. ex quo natum prouerbium: Sardi uenales. Censor li-
bertinos in quatuor tribus urbanas diuisit. Collegam suum
Appium Claudium damnari passus non est. Cum geniali
thoro duos angues quondam reperisset, responsum q; esset
periturum ex ipsis cōiugibus, cuius sexus anguis esset con-
ceptus, marem illico necari iußit. ita uxori pepercit: ipse
paulò pòst obijt diem. Scipionem Asiaticum, quamuis inimi-
cum, duci in carcerem non est passus. Prætor Galliam do-
muit. Liuius, Plutar. Valer. Addit prætereà Gellius ex ora-
tione eius nonnulla uerba, quæ ad populum habuit, cum è
Sardinia reuersus est. Versatus sum, inquit, in prouincia,
quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar. Nulla apud
me popina, neq; pueri eximia facie stabant. Sed in conuiuio
liberi nostri modestius erant, quàm apud principē. Et paulo
inferius. Ita uersatus sum in prouincia, ut nemo poßit uere
dicere, assem aut eo plus in muneribus me accepisse, aut
mea opera quenquam sumptum fecisse. Biennio fui in pro-
uincia. Si ulla meretrix domū meam introiuit, aut cuiuspiam
seruulus propter me sollicitus fuit, omnium postremißimū,
nequißimumq; existimatote. Cum à seruis eorum tam caste
me habuerim, inde poteštis cōsiderare, quomodo me putetis
cum

cum liberis nostris uixisse. Atq; paulò pòst. Itaq; Quirites tunc cũ Ro.profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas è prouincia inanes retuli: Alij uini amphoras quas plenas tulerunt, eas argenti plenas domos reportarunt.

T.Gracchus — T.Gracchus huius filius Quæstor Mancino in Hispania fœdus eius flagitiosum probauit. Periculum deditionis, eloquẽtiæ gratia fugit. Trib.pl.legem tulit, ne quis plus mille agri iugera haberet. Octauio collegæ intercedenti nouo exemplo magistratum abrogauit: deinde tulit ut de peculate, quæ de Atuli hæreditate erat, populo diuideretur. Deinde cum prorogare sibi potestatem uellet, aduersis auspicijs in publicum processit, statimq; Capitolium petijt, manum ad caput referens, qua salutem suam populo commendabat. Hoc nobilitas accepit, quasi diadema posceret, segniterq; cessante Mutio Cos. Scipio Nasica sequi se iussit qui saluam Rempubl. uellent. Gracchum in capitolio senatus oppreßit. Cuius corpus Lucretij ædilis manu in Tyberim missum, unde ille Vispillo dictus. Nasica ut inuidiæ subtraheretur, per speciem legationis in Asiam ablegatus est. Hæc Cæcil. Sed Cic.in Bru. plura de eo. Vtinam in T. Graccho talis mẽs ad Remp.bene gerendam fuisset, quale ingenium ad benedicendũ fuit. Nam diligentia matris Corneliæ à puero doctus, & Græcis literis eruditus fuerat. In eis etiam adolescens Diophanem Mitylenæum, Græciæ temporibus illis dissertißimum, habuit. Eius & Carbonis habemus orationes nondum satis splendidas uerbis, sed acutas, prudentiæq; plenißimas. Idem de Orat. T.Gracchus seruum habebat cum fistula eburnea, qui occulte post eum dum concionaretur inflando, eo sono, aut illũ remissum excitaret, aut intentionẽ reuocaret.

C.Gracchus — C.Gracchus Ti. frater pestilẽtem Sardiniam Quæstor sortitus, non ueniente successore, sponte deceßit. Asculanæ & Fregellanæ defectionis inuidiam sustinuit. Trib.pl.agrarias & frumentarias leges tulit. Colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos censuit. Triumuiros agris diuidundis se, & Fuluium Flaccum ac C. Caßium constituit. Quare accersitus cum in senatum non uenisset, armata familia Auentinũ occupauit,

Opimius — ubi ab Opimio uictus, dum à templo Lunæ desilit, talum intorsit: & Pontinio amico apud portam Trigeminã, ac P. Lectorio in ponte sublicio persequentibus resistente, in locum angustum peruenit: ubi uel sua, uel aliorum manu interfectus: caput à Septimio Attilio amico Gracchi ad Opimium relatum, auro expensum fertur, propter auaritiam infuso plumbo grauius effectum: ex Cæcilio. Cic.autem in Oratore. C.Gracchus doctus à puero, flagrantiq; ingenio fuit. Damnũ res Romanæ Latinæq; literæ illius immaturo interitu fecerunt. Atq; utinam nõ tam fratri pietatem quàm patriæ præstare uoluisset. quo ille ingenio tali diutius si uixisset, uel paternam, uel auitam gloriam consecutus, eloquentia quidem nescio an habuisset parem quẽquam. Grandis est uerbis, sapiens sententijs, genere toto grauis. Manus extrema nõ accessit operibus eius, præclara inchoata multa, perfecta non planè. Legendus est inquàm hic orator Brute, si quisquam alius iuuentuti. Non enim solum acuere aciem, sed alere ingenium potest.

Gregorius Nazianzenus — Gregorius & Basilius uiri sanctißimi, pariterq; doctißimi: Cappadocesq; genere, uterq; Athenis simul profecit Rhetorum Philosophorumq; studijs. Deinde simul XIII. annis in cœnobio quodam Deo mãcipati, tantum sacris literis operam dedere. Post hæc alter alteram ingressus uiam, Gregorius apud Nazianzum oppidũ Cappadociæ, in patris locum præsul subrogatur, ubi maxime Arrianorum turbini restitit. Mox quoq; reddita pace orthodoxis, accersitus Constantinopolim ad emendãdum eum populum, recentibus hæreticorum infectum uenenis, tantum breui tempore eidem præsidẽdo profuit, ut tunc primum illi in fide renasci uiderentur. Sed statim inuidia gloriam subsecuta est. obtrectare quidam cœperunt. palamq; uociferari, Gregorium Constantinopolitanam sedem occupasse, ipsum priorem repetere, ac alium subrogari oportere. Quod ipse animaduertens cũ iam superare posset, cedere maluit, quàm eius gratia cædis aliquid, aut tumultus oriretur. Atq; hoc pacto pristinam repetens sedem, quod reliquum fuit æui sacris lectionibus, aut scriptionibus tradidit, Quibus ut quietius uacaret, successorem sibi, ac cosdiutorem, qui populo præesset, elegit, ætate iam ingrauescente. Extant & Basilij præclara ingenij monumẽta. Nos fermè X. eius oratiunculas conuertimus in Latinum. Basilij etiam instituta monachorum. Hæc Rufi.XI. hist. Hier. autem eius opera commemorat. Greg. inquit Nazianzenus, uir eloquentiß. præceptor meus, à quo scripturam explanãte didici, ad XXX. mil. uersuum omnia opera sua cõposuit. ex quibus illa sunt. De morte fratris Cæsarij, laudes Cypriani, Athanasij, Maximi philosophi post exilium reuersi, quem falso nomine quidã Heroni inscripserunt, quia est alius liber uituperationẽ eiusdem Maximi cõtinens, quasi non licuerit eundem, & laudare, & uituperare pro tempore. Præterea lib. hexametro carmine, uirginitatis, & nuptiarum contra se dißidentium. aduersus Eunom. lib. II. De S. S. lib. I. Contra Iulianum lib. I. Secutus est autẽ Polemonem in dicendi stylo, uiuentiq; sibi præsulem successorem ordinãs, ipse ruri uitam monachi uixit. Deceßit sub Theodosio principe.

Gregorius Nissenus præsul — Gregorius Nissenus item præsul, frater Basilij, Theologus ex doctrina uocatus, rhetoricæ & eloquentiæ studijs legitime imbutus, orationes edidit: quæ nunc extant aduersus Eunomium, de diuinitate filij: Apologiam quasi fratris Basilij, quem ille defunctũ manifeste oppugnabat, non ausus uiuum attingere. Homilias præterea in Cantica, & ad sororem Macrinam. De anima. De laudibus Steph. Protomartyris.

Gregorius Ponticus — Gregorius Põticus è Neocæsaria Ponti ciuitate, discip. Origenis, magna uir fama sanctitatis, pariter & doctrinæ. Nam & Athenis florebat philosophus nõdum Christianus. Inde Berytum uenit, ibiq; iura docebat. Permotus Origenis fama, qui tunc Cæsareæ sacros libros enarrabat, eò uenit, à quo ueram philosophiam edoctus est. Reuocantibus mox parentibus in patriam redijt, ubi adhuc nullis initiatus sacris, sanctitatis plura edidit signa, ægros curando, primosq; ad Christi fidem per epist. eruditas uocando. Huius meminit Pamphilus martyr. Eusebius item in lib. quos de Origene conscripsit. Hæc Socra. in hist. Tripar.

Gregorius Iacticus — Gregorius Iacticus, Haliarti præsul usq; ad extremã senectutẽ, scripsit diuersos tractatus stylo mediocri, ut Hiero. ait.

Gregorius martyr — Gregorius martyr Spoletinus sub Dioclet. & ciuis.

Concordius — In eadem urbe Concordius presby. Romanus, martyr sub Antonino.

Gorgias — Gorgiam inter Leontinos natũ Sicilia tulit. Cui tanquàm patri, quicquid habet artis, ars sophistica referat acceptum licet. Quod enim ornamẽti Aeschylum miratur antiquitas addidisse tragœdiæ, uestẽ uidelicet, pulpitum, personas, heroum nũtios, quibus scena & proscenium ornatur: hoc item Gorgiam suæ tribuisse arti palam est, uehemẽtiam in dicendo, paradoxas, spiritũ, magniloquentiam, elocutionem, transgreßiones, adiectiones, uerba etiam poëtica ornatus gratia, ex quibus oratio cum dulcis, tum potens emanaret. Quantum autẽ ex tẽporalitate præstiterit, ubi de sophistica in uniuersum tractauimus excenti sumus, qua disciplina optimos Atheniensiũ sibi deuincit Critiam & Alcibiadem, ambos ætate florẽtes. Item Periclẽ & Thucydidẽ penè senescentes. Agatho uerò poëta Tragicus, quem unum scena miratur sapientem, pulchreq; loquentem, sæpe in iambus suis Gorgizat. Sed & in Panegyricis eminentißimus uisus, orationem Pythicam habuit ex ara: cuius rei gratia statua eius aurea in eodẽ tẽplo posita fuit. Vixit an. CVIII. ea corporis ac sensus integritate, qua iuuenis. Ex lib. Sophist. Philost.

IAM

Iamblycus IAMBLYCVS philosophus Pythagoricus è Chalcide Syriæ fuit, Porphyrij discip. Cōstantini magni tempore. Adeo profecit, ut secundas post præceptorem Romæ obtineret, nec ab eo quicquam differre uideretur, quo ad doctrinam, nisi quòd ille melior facilitate, candoreq; orationis, hic paulo durior habebatur: ac, ut de Xenocrate Plato dicebat, uenere dicendi carebat. Moribus adeo probatus, ut eius uitæ abstinentia, modestiaq; ea tempestate conspicua fuerit. In secretum se semel in die recipere solebat, ubi quandoque à discipulis ab humo sublimis aliquanto uisus, cum dijs adloqui putatus est. Diuinationis in eo inter cætera, uel id argumentū deprehēderunt: Cū quondam è suburbano è sacrificio rediret cū suis discipulis, ac de sacris loqueretur, extemplo, abrupto sermone, diuertamus inquit, alia uia: quando hæc est, uti sentio, polluta funere nescio quo. Pars ergo eum secuta est. Pars autem cœpto itinere pergere perseuerās obuiā uespillones habuere, qui à defuncti cadauere reuertebantur. Interrogantesq; ueritatem deprehenderunt. Hæc ex Eunapio Græco autore. Hieron. quoque de eodem sic scribit. Ianblicus philosoph. dogmata Pythagoræ commentatus est, imitatus ex parte Moderatum uirum eloquentissimum, & Archippum, & Lysiadem Pythagoræ auditorem, quorum Archippus & Lysiades in Græcia Thebis scholas habuere, qui memoriter doctoris præcepta tenentes, ingenio pro libris utebantur.

Iarchas Iarchas philosoph. Indus apud Philost. in uita Apoll. narratur.

Ianus Ianum inquit Macrobius physici cœlum esse uolunt, ab eundo, quòd semper eat. Phœnices illum specie draconis, in os caudam reflectentis, figurat, eundem esse finem & principium anni denotans. Hetrusci Vadimona, Latini Vertumnum eum, teste Seruio uocabant, Tēporis quoq; patrem bifrontem, ortum uidelicet, occasumq; cernentē. Hora. Matutine pater seu Iane libentius audis. Ouid. Præsidet & cœli forib. cum mitibus horis. & alibi. Cū tot sint Iani, cur stas sacratus in uno? Quapropter sacrificium ab ipso prius incipiebāt. Primus omnium Latium incoluit in Vaticano, locusq; hodie commonstratur, ubi oppidulum instituit de suo nomine. Iani templum ad infimum Argiletum Numa dicauit, indiceq; pacis fecit, ut clauso à bellis uacaretur. Ter igitur clausus, ab eo primum, deinde post II. bellū Pu. post Actiacā uictoriam.

Hyacinthus **Eugenia** Hyacinthus & Protus eunuchi Eugeniæ filiæ Philippi præfecti, sub Maximiano martyres, cū ea sepulti in cœmiterio Priscillæ. Alter iugulatus apud Terracinā.

Ianuarius **Acacius** **Desyderius** **Proculus** Ianuarius præsul Beneuētanus, martyr sub Diocletiano unà cū Acacio, Desyderio, Proculo, & Festo socijs apud urbem Puteolos. Ianuarij quoq; martyres alij alibi dicti.

Ibycus Ibycus patria Reginus, historicus, uixit apud Polycratem Samiorum tyrannum, regnante Crœso. Hic dicitur primus Sambucam musicum instrumentū inuenisse, genus uidelicet citharæ triangularis. Insanus in amore puerorum. Feruntur eius lib. VIII. lingua dorica. Suid.

C. Icilius C. Icilius Tri. pl. Virginiæ sponsus, qui ob flagitium Ap. Claudij unà cum Virginio socero X. uiros expulit. Liu. III.

Iccus palestrita Iccus Tarentinus, nobilis palestrita, toto uitæ tempore Veneris expers fuit, ut arti accommodatior esset. tanta illi gloriæ libido. autor Aelianus de uar. hist. In hoc igitur illud apostolicū deprehendimus, qui in stadio currunt, ab omnibus abstinent, & hi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem ut incorruptam.

Idæus poëta Idæus Rhodius uersificator, opus Homeri iterauit, carmen carmini comparando scripsit & Rhodiorum res uersibus tribus mil. Suid.

Ideus rex Ideus media cor. Apharei filius seu Neptuni, Aetoliæ rex, qui ex Marpissa Cleopatram Meleagri uxorem genuit, & ob uxoris zelotypiam Apollinem iaculatus. Iliados IX.

Idanthyrsus Idanthyrsus Scytharū rex, bello res magnas gessit, multum Asiæ subiugauit, usq; in Aegyptū excurrit, ut Stra. XIIII.

Idmon Vates Idmon uates inter Argonautas, Apollinis & Asteriæ filius. ex Idmone autē & Testia Testor, è Testore Calchas item uates, ut placet Pherecyd. Apollonius autem poëta Idmonem Abantis filiū esse dicit. Herodotus item.

Idomeneus Idomeneus Deucalionis filius Minois nepos rex Cretensium, qui teste Hom. populos suos ad Troiam duxit. In reditu cum immolare primum occurrentem si incolumis domū rediret, statueret, in filiāq; incideret, pulsus ob crudelitatem à ciuibus in Salentinum Calabriæ promontorium pelago deuenit, ubi & ciuitatem condidit. Virg. Et Salentinos obsedit milite campos Lyctius Idomeneus.

IESVS IESVS, seruator Hebraice, præter dominum nostrū fuere quatuor. Primus qui successit Mosi in ducendo populo, quem in terram promissionis introduxit. exploratores Hiericho ad Raab misit, qui etiam cursum Solis prodigiose moratus est ad superādos inimicos, uocatur aliter Iosue. Alius filius Iasedech sacerdos ex genere Aaron, qui anno primo Cyri regis cum Zorobabele duce, & Iudæorum populo, è Babylonia in Iudæam uenit templum ædificatum. perseurauitq; usq; ad an. VII. Darei, renouatūq; dedicauit. Tertius filius Syrach, legis Hebraicæ doctor sub Ptholemæo Euergete, & Simone Oniæ filio Sacerdote. Hic librum scripsit Ecclesiasticum. Cuius opus in Græcū sermonem Iesus item eius nepos, ut in prologo testatur, conuertit tempore Ptolomæi Euergetis, sub quo in Aegypto uixit. Quartus inter LXXII. Christi discipulos cognominatur Iustus.

Hiero Syracusanus Hiero Syracusanus cum esset ex duce rex factus, po. Ro. perpetuus amicus fuit: ac cum omnis expers disciplinæ in morbum incidit, erudiri cœpit, ac ultro sermonibus Physicis aures accommodare: donec paulatim, dum per ualetudinem licuit, poetis Pindaro et Simonide adcersitis usus est, fratriq; Geloni propterea experti omnium literarū præstitit. autor Aelianus de uaria hist. Hic etiam dicitur, orta domi seditione eum expellere uolentium, inermis in forum prodijsse, blandaq; oratione populum in officio continuisse.

Hiero ferreus Hiero Ferreus cognomēto, Atheniēsis, familiaris Niciæ ducis Atheniensis, unaq; cum eo disciplinis eruditus, poemata nonnulla conscripsit, quæ Plutarchus in Nicia ad ætatem suam peruenisse testatur.

Hieronymus tyrannus Hieronymus Siciliæ tyrannus, Hieroni patri successit admodum puer, cui pater metuens, relictis tutoribus XVI. mandauit moriens, ut fidem erga pop. Ro. an. L. ab se cultam inuiolatam seruaret. Hic postea abiecta tutela, contempta patris disciplina ac moderatione, luxuriosius & arrogantius agendo, à Romanis desciuit, Annibaliq; adhæsit. Cumq; superbe nimis in ciues sese haberet, ab eisdem interfectus est, autor Liu. libro IIII. secundi belli Pu.

Hieronymus historicus Hieronymus Rhodius historicus, familiaris Demetrij Poliorcetis, relictusq; ab eo præfectus in regione Bœotiæ, scripsit res ab ipso Demetrio gestas, ut Plutarch. in Demetr.

Hieronymus doctor Hieronymi doctorum principis uitam recensere, parergon forsisse fuerit, cum tot illustrium uirorum sit mandata monumentis, quædam tamen ex eius libris de se loquentis, præsertim ad eius literas pertinentia, in medium afferam. Ac primum libro de Viris illustribus se ex oppido Stridonis ortum fatetur, patre Eusebio. Romam uenit admodum adolescens, ibiq; se studijs liberalium artium tradidit. De quibus sic ipse in Apologia ad Pammachium & Oceanum. Dum essem iuuenis, miro discendi ferebar ardore: nec iuxta quorundam præsumptionem ipse me docui. Apollinarem Laodicenum audiui Antiochiæ, frequenter & colui, & cum me in sanctis scripturis erudiret, nunquam illius contentiosum dogma suscepi. Iam canis spargebar caput, & magistrum potius quàm discipulum decebat, perrexi tamen Alexandriam, audiui Didymum, in multis ei gratias ago: quod nesciui, didici: quod sciebam, illo docente non perdidi. Putabant me homines finem fecisse discendi, rursus Hierosolymam ad Bethleem ueni, quo labore, quo precio, Barabanum nocturnum

num habui præceptorem: timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum. Accuset me quisquam, quia hominem Hebræum habui præceptorem, & quia Didym, & Apollinaris inter se dogma contrarium est: arguat potius, ubi hæresim defenderim, ubi prauum dogma sim secutus. De conuersione autem sacrorum librorum, sic in epist. ad Augustinum. Quod autem in alijs quæris epist. cur prior mea in libris canonicis interpretatio asteriscos habeat, & uirgulas prænotatas, & postea aliam translationem absque his signis ediderim: pace tua dixerim, uideris mihi non intelligere quod quæsiuisti. Illa enim interpretatio L X X. *interpretum est, & ubicunque uirgulæ, id est, obeli sunt, significatur quòd* L X X. *plus dixerint, quàm habetur in Hebræo. ubi autẽ asterisci, id est, stellæ prælucentes, è Theodotionis editione ab Origene additum est: & ibi Græca transtulimus, hic de ipso Hebraico quod intelligebamus expreßimus, sensuum potius ueritatem quàm uerborum ordinem interdum conseruantes. Et miror quomodo* L X X. *interpretũ libros legas, nõ puros, ut ab eis editos, sed ab Origene emendatos, seu potius corruptos per obelos & astericos, & Christiani hominis interpretatiunculam non sequaris: præsertim cum ea quæ addita sunt, ex hominis Iudæi atque blasphemi, post Christi crucem editione transtulit? Vis amator esse uerus* L X X. *interpretum? non legas ea quæ sub absteriscis sunt. Imò tolle de uoluminibus, ut ueterum te fautorem probes. Porrò quòd dicis, non debuisse me interpretari post ueteres: & nouo uteris syllogismo, Aut obscura fuerunt, quæ interpretati sunt, aut manifesta. Si obscura, tu quomodo ausus es post eos disserere, quod illi explanare non potuerunt? si manifesta, superfluum est te uoluisse disserere, quod illos latere non potuit: Respondeat mihi prudentia tua, Quare tu post tantos & tales interpretes, in explanatione Psalmorum diuersa senseris ab Origene, Eusebio Cæsariensi, Theodoro Heracleota, Asterio Scythopolitano, Apollinare Laodiceno, Didymo Alexandrino, apud Latinos autem Hilario Pictauensi, & Eusebio Vercellensi præsule, qui Origenẽ & Euseb. transtulerunt, quorum priorem noster Ambr. secutus est. Si enim obscuri sunt psalmi, te quoq; in eis falli potuisse putandum est. Si manifesti, illos in eis falli potuisse minime putandum, atq; hoc pacto superflua fuerit interpretatio tua. Hac deniq; lege nullus post priores loqui audebit: cum potius humanitatis tuæ fuerit, in quo ueniam tibi tribuis, indulgere & cæteris. Ego enim non tam uetera abolere conatus sum, quæ linguæ meæ hominibus emendata de Græco in Latinum trãstuli, quàm ea testimonia quæ à Iudæis prætermissa sunt uel corrupta, proferre in medium, ut scirent nostri quid Hebræa ueritas contineret: si cui legere non placet, nemo compellit inuitũ. Deinde paulo inferius. Et si me, ut dicis, in noui testamenti emendatione suscipis, quòd plurimi linguæ Græcæ habentes sciẽtiam, de meo poßint opere iudicare: eandem integritatẽ debueras etiam in ueteri credere testamento, quòd non nostra confinximus, sed ut apud Hebræos inuenimus, transtulimus. Præter uerò supra ab eo narratam causam uertendi uetus testamentum, est & alia quam in Apologia contra Rufinum adsignat his uerbis: Quod autem me ad uetus testamẽtum uertendum impulit, uidi apud* L X X. *interpretes multa præterita, quæ ab apostolis commemorantur. Causam erroris non est meũ exponere: Iudæi prædicant factum diuino consilio esse, ne Ptolemæus unius Dei cultor ac Platonicus apud Hebræos duplicẽ diuinitatem deprehenderet. Quare ubicunq; de patre & filio scripta constant, aut siluerunt, aut aliter interpretati sunt, ut & regi satisfacerent, & arcanum fidei non manifestarent. Itẽ quæ me causa impulit, Origenis audacia fuit, qui editionem Theodotionis* L X X. *interpretib. miscuit obeliscis, asteriscisq; additis. Sed in hac scripturæ conuersione, multa se paßum ab obtrectatoribus & maleuolis fuisse, etiam in eadem apologia testatur hoc modo. Scripsit frater Eusebius se apud Afros præsules epist. meo nomine scriptam reperisse, in qua agerem pœnitentiam, & me ab Hebræis fuisse inductum testabar, ut Hebræa uolumina in Latinũ uerterem, in quibus nulla sit ueritas. Sed malitia non habet tantas uires, quantos conatus. Studiosißimum & auidum discendi eũ semper fuisse, uel illud in primis declarat, quod alio loco dicit: Literæ marsupium non sequuntur: sudoris comites, non uoluptatis: ieiunij, nõ suauitatis: continentiæ, non luxuriæ. Demosthenes plus olei quã uini expendisse dicitur, & omnes opifices nocturnis semper uigilijs præuenisse. Quod ille facit in una litera exprimenda, ut à cane discatur, in me criminaris, quòd homo ab homine literas Hebræas didicerim. Inde est quòd quidam inerudıti pudentes remanent, dum nolunt discere quod ignorant: nec Horatium commonentem audiunt, Cur nescire pudens praue quã discere malo? Librum Didymi de spiritu sancto non æmulatione Ambrosij, uti Rufinus obiecerat: sed ardore fidei conuertit, quũ de illo semper honorifice in alijs loquatur locis. Sic enim ad Paulinum scribit: Malui enim alieni operis interpres existere, quã ut quidam faciunt, informis corniculæ modo, alienis me coloribus adornare. Legi dudum de spiritu sancto quosdã libellos, & iuxta Comici sententiam è Græcis bonis Latina non bona: nihil enim ibi dialecticum, nihil uirile atq; distinctũ est, quod lectorem uel ingratum ad sensum trahat: sed totum flaccidum interdum atque formosum, & exquisitis hinc inde coloribus depictum. Calumniatus item quòd parum fideliter transferret, conatus est scribere de optimo genere interpretandi ad Pammachium, ostendẽs non solum gentilium, sed sacræ scripturæ, apostolorum, simulq; euangelistarum, &* L X X. *interpretum exemplo, non uerbum de uerbo, sed sensum de sensu debere transferri: magistrumq; se dixit habere Tullium, qui Protagoram Platonis & Oeconomicum Xenophontis, & Aeschynis, ac Demosth. duas contra se orationes pulcherrimas transtulerit, quanta in illis prætermiserit, & quanta addiderit. quanta mutauerit, ut proprietates alterius linguæ suis explicaret, non est huius temporis dicere: sat mihi erit ipsius translationis autoritas, qui in prologo ita locutus est: Putaui mihi suscipiendum laborem utilem studiosis, mihi quidem ipsi necessarium. Conuerti enim ex Atticis duorum eloquentißimorum duas nobilißimas orationes inter se contrarias, Aeschynis & Demosthe. nec conuerti ut interpres, sed ut orator, sententijs iisdem, & earum fruens tam figuris quàm uiribus ad nostram consuetudinem aptis, in quibus non uerbum pro uerbo necesse habui reddere: sed genus omne uerborum, uimq; seruaui. Non enim me adnumerare ea lectori putaui oportere, sed appendere. Sed & Horatius uir doctus & acutus hoc idem in arte poëtica erudite præcepit. Nec uerbum uerbo curabit reddere fidus Interpres. Teren. Menandrum, Plautus & Cæcilius ueteres comicos interpretati sunt: num hærent in uerbis, ac decorem magis & elegantiam in translatione conseruant, quàm interpretationis ueritatem? Repetam igitur quod Euseb. in proœmio attulit. Si cui non uidetur linguæ gratiam interpretatione mutari, Homerum ad uerbum exprimat in Latinum: plus aliquid dicam, eundem sua lingua prosæ uerbis interpretetur, uidebit ordinem ridiculum, & poëtam elegantißimum uix loquentem. In allegandis poëtis et oratoribus præter omnes superiores, maiori & copia & facilitate, ad scripturæ probationẽ religiosißime adducens, Ruffino nonnullisq; æmulis calũniandi materiam præbuisse uidetur, maxime quòd præter eius iusiurandum facere uidebatur. quibus ipse minime post uotum eius legisse respondit, quæ tamen ex eis teneret, adlegare. Quapropter non ab re fuerit inseri epist. quam Calpurnio Lanario scribit,*

scribit, qui sub cuiusdam oratoris nomine quæsuerat, cur homo Christianus codices seculares adlegaret. Quod autẽ quæris in calce tuæ epist. cur in opusculis nostris secularium literarum interponamus exempla: Quis enim nescit & in Mose, & Prophetarum uoluminibus quædam adsumpta de gentilium libris, & Salomonem philosophis Tyri & nonnulla proposuisse, & aliqua respondisse. unde in exordio prouerbiorum commonet, ut intelligamus sermones prudentiæ, uersutasq; uerborum parabolas, & obscurum sermonem, dicta sapientum, & ænigmata, quæ propriè dialecticorum sunt. Sed & Paulus apost. Epimenidis poëtæ usus est uersiculo scribens ad Titum. Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, uentres pigri. Cuius heroici hemistichium Callimachus postea usurpauit. In alia quoque epist. Menandri ponit senarium: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et apud Athenienses in Ariopago disputans, Aratum testem inuocat, Ipsius enim genus sumus. Cyprianus rogetur, cur aduersus Demetrianum scribens, testimonijs non usus sit prophetarum & apostolorũ, quæ ille commentitia & ficta esse dicebat, sed potius philosophorum poëtarumq;, quorum autoritati ut ethnicus contraire non poterat. Scripserant contra nos Celsus atque Porphyrius. quibus Origenes, Methodius, Euseb. & Apollinaris fortissime responderunt: lege eos, & inuenies comparatione eorum imperitissimos, & post tanti temporis otium uix quasi per somnium quod pueri didicimus, recordatos. Iulian. Augustus septem lib. in expeditione Parthica aduersus Christianos euomuit: Si contra hunc scribere parauero, puto mihi licere ut rabidum canem philosophorum & Stoicorum doctrinis, id est, Herculis claua repercutiam: quanquam Nazarenum nostrum, ut ipse dicere solebat, Galilæum, statim persensus acceperit. Iosephus antiquitatem probans Iudaici populi, duos contra Apionem grammaticum libros perscripsit, ubi tanta secularium profert testimonia, ut mihi mirũ sit quomodo uir Hebræus, & à puero sacris literis eruditus, cunctam Græcorum bibliothecam euoluerit. Quid loquar de Philone, quem alterum Iudæũ Platonem critici pronuntiãt? Quadratus apostolorum discipulus Atheniensis Pont. non'ne Adriano principi Eleusina sacra inuisenti, librum pro nostra religione tradidit, & tãtæ admirationi omnium fuit, ut à persecutione grauissima illius sedauerit ingenium? Aristides philosophus uir eloquẽtissimus eidem principi Apologeticum pro Christianis obtulit, refertum philosophorum sententijs. Quem imitatus postea Iustinus & ipse philosophus Antonino Pio & filijs librum contra gentes tradidit. Quid loquar de Melito Sardensi præsule, quid de Apollinare presbytero Hierapolitano: Dionysio quoq; Corinthiorum præside & Tatiano, Bardassane & Irenæo Photini martyris successore, qui Origenis hæreseon singularum uenena, ex quibus fontibus philosophorum emanarunt, multis uoluminibus explicarunt? Pantherius Stoicus ob præcipuæ eruditionis gratiam à Demetrio Alexandrino præsule missus est in Indiam, ut Christum apud Brachmanas, & illius gentis philosophos prædicaret. Clemens presbyter Alexandrinus meo iudicio omnium eruditissimus VIII. scripsit Stromatum lib. & totidem διαλέξεων, id est disputationum, & alium contra gentes. Pædagogi quoq; tria uolumina. Quid in illis indoctũ? Imò quid non è media philosophia est? Hunc imitatus Origenes scripsit Stromateas, Christianorum & philosophorum inter se sententias comparans, & omnia nostræ religionis dogmata, de Platone, Aristot. Numenio, Cornutoq; confirmans. Scripsit & Milciades contra gentes uolumen egregium. Hippolytus & Apollodorus Romani senatores propria opuscula ediderunt. Extant & Iulij Africani, qui temporum scripsit historiam, & Theodori qui postea Gregorius dictus est, uiri sanè apostolici, & Dionysij Alexandrini præsulis: Arnobij quoque presbyteri Laodiceni, necnon philosophorum Pamphili, Pierij, Luciani, Marcioni, Eusebij præsulis Cæsariensis, & Eust. Antiocheni, & Athanasij Alexandrini, Eusebij quoq; Emiseni, Triphylli Cyprij, Asterij Scythopolitæ, & Serapionis confessoris, Tibi Bostrensis præsulis, Cappadocum, Basilij, Gregorij, Amphilochij, qui omnes adeo philosophorum doctrinis & sententijs suos refercuint libros, ut nescias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem seculi, an scripturarum scientiam. Veniam ad Latinos. Quid Tertuliano eruditius? quid argutius apologetico eius? & contra gentes libri, cunctam seculi retinent disciplinam. Minutius Felix causidicus Ro. in lib. contra Mathematicos, quid Gentilium librorum reliquit intractatum? Arnobius VII. lib. aduersus gentes edidit, totidemq; discipulus eius Lactan. qui de Ira quoque & Opificio Dei duo uolumina condidit: quos si legere uolueris, dialogum Cic. in eis inuenies. Victorino martyri in lib. suis, licet desit eruditio, tamen non deest eruditionis uoluntas. Cyprianus quòd idola dij non sint, qua breuitate, qua historiarum omnium scientia, uerborumq; ac sententiarum splendore perstrinxit? Hilarius meorum confessor temporum & præsul XII. Quintiliani lib. & stylo imitatus est & numero, breuiq; libello quem scripsit contra Dioscorum medicum, quid in literis posset, ostendit. Iuuencus presbyter Constantino historiam domini saluatoris uersibus explicuit, nec ueretur euangelij ueritatem sub metri legibus mittere. Igitur Hieron. ab æmulis excitatus, quòd pariter bellum omnibus hæreticis ac libidinosis indixerit, eosq; suos ac religionis communes hostes putauerit, postquàm in Asia aliquandiu Gregorio Nazianzeno Græco præceptori operam in sacris libris dedisset, Hierosolymam secedere statuit. Itaque impositis tantum in naui bibliotheca quam summo labore parauerat, quaq; carere non poterat, cæteris omnibus soluit, sequentibus Paula & Eustochio, quarum opibus etiam iuuabatur. Cumq; apud Bethleem sese reciperet, quatuor annos in eremo fuit, ut ipse testatur. Quotiens ego in illa ualla solitudine. & quæ subsequuntur. Inter monachos uersabatur, comite leone, cuius nonnulla etiam portenta referuntur, ibiq; multos annos in cœnobio lectionibus diuinis simul & scriptionibus uacans: demum ex hac uita in domino migrauit, anno ætatis XCI. pridie Cal. Octob. salutis CCCCXLII. Theodosio minore, & Honorio Impp. Opera eius, quòd palã sint, explicare non oportet. Chromatij Aquileiensis uiri nobilis ac diuitis benignitate magnopere adiutus est: ad quem plures scribit epist. Cuius item opibus, seq; suosq; notarios ac librarios sustentauit. Moriens prædixit teste Cyrillo, qui eius uitam perscripsit, coramq; adfuit se Romam quandoq; transferendum. Cuius uaticinium nobis manifestatum, corpus eius in Exquilijs apud ædem diuæ genitricis ad præsepe collocatum cernentibus. Vitæ genus qui curiosius cupit indagare, Augustini elogium de illo uideat, qui & Heliæ & Ioanni Baptistæ eũ comparat, carnibus omnino et omni obsonio cocto, uino quoq; abstinuisse. Scientia tanta præditum, ut quod ipse ignorauerit, nullus hominũ unquã sciuerit. Higynus, præno- Iul. Higynus
mine Iulius. nõnullis y præponitur. Scribit ad M. Fab. Quintil. cui familiarissimus fuit, de mundi & sphæræ narratione, utile sanè astronomicum: præterea de signis cœlestib. opus in IIII. lib. distinctũ. Idẽ teste Gelio, cõmẽtarios in Virgiliũ, qui non extant, librum quoque Gromaticon appellatũ, nuper inuentum. Est enim Groma, ut ipse testatur, ars, loca stationesq; in castris opportunè capiendi ornandi ue. Ignatius, Antio- Ignatius
chenus tertius post Petrũ præsul, sub Traiano dãnatus ad bestias: Romam uinctus mittitur. Nauigando Smyrnæ Polycarpum Smyrnæ præsulẽ salutauit, epistolas IIII. in itinere scripsit, ad Ephesios, ad Magnesios, ad Trallienses, ad Rom. Cum

in rem præsentem uenisset, & rugiētes leones audisset, frumentom (ait) Christi nunc dentibus ferinis conterar, ut panis syncerus inueniar. Eius reliquiæ cadaueris Antiochiam deportatæ, iacent in cœmiterio ante portam Daphniticam: Ex

Hilarius, Pictauensis

Hieronymo. Hilarius præsul Pictauensis, teste Hierony. in Phrygiam relegatus, x i i aduersus Arrianos edidit libros, in quibus Quintilianū stylo & numero imitatus est. Librum itē ad Constantinum magnum. Præterea ab eodem autore sic in epist. taxatur. Hilarius lucifer ecclesiarū, preciosus lapis, pulchro sermone aureoq; ore uniuersa loquitur, si & semina aliqua secus uiam cecidisse potuissent: tamen ab eo in scripturis messis exorta est magna: Hunc ego aliū à priore suo tempore

Hilarius, Arelatensis

fuisse putauerim. Hilarius alter præsul Arelatensis, uir sanctus pauperumq; sustentator, qui nonnulla etiā scripsit: Mar-

1 0 2

tiani principis tēpore ponitur Gennadio. Iob iustus ex terra Hus in Arabiæ Idumææq; finibus, ut ait Hieronymus quintus ab Abraamo, nepos Esau regnauit in regione Edom, potens ac diues: deniq; quanquam ex gentibus, sanctissimus ac omnibus probatus doctoribus. Ex Arabissa uxore septem genuit mares, & tris fœminas: qui quū lasciuirent, ipse post conuiuia Domino pro eis immolabat. Exemplar hic nobis patientiæ proponitur, omnibus malis adflictus, tantum relicta uxore maioris pœnæ gratia, quæ facta exprobaret. Postremo tres amici reges ad eum ueniunt, animo quidē ab initio consolādi, uerùm diabolica instigatione, longa uerborū exacerbatione, in ipsum odium & increpationem acrius inuehuntur. Cum ipsos Iob sapienti disputatione, ac patiēti sermone superasset, Helim quendam iuuenem adrogantem contra acerbis conuicijs instantem, modestissime tulit. At Deus omnipotēs post an. v i i. eius miseratus labores, stat[illegible]um feliciori restituit, eiq; & facultates duplicauit, & filios totidem quot amiserat, lōge meliores concessit. Vixit quoq; post hæc annus c x l. usq; ad quartam sobolē: toto autem tempore, c l x x x i i i. Scripsit ipsemet librum de suis uita & sermonibus Arabica lingua, ut ait Hieron. Qui liber prosa incipit, metro labitur, pedestri sermone finitur. Nam à principio usq; ad locum illum ubi dicit, Pereat dies in qua natus sum, stylo prosaico inchoat. Inde usq; circa finem, ubi dominus tris Iob amicos redarguit, heroico metro prosequitur. Finem uerò rhythmo colore concludit, omnibusq; dialecticæ artis legibus singula uerba metitur. Nā quatuor disputationum genera in ipso libro complectitur. Prima dialectica, quæ ex probabilibus procedit, quæ consistit inter Iob & tris eius amicos: ubi ipse thesim hanc probat, quòd Deus hominem iustum & insontem quandoq; affligit. Amici uerò eius contrà, quòd Deus neminem citra culpam plectit. Secunda est sophistica ex apparentibus: & hæc est inter Iob & Helim: quamuis Iob minime respondeat, qui quidem iuuenis adrogans & uaniloquus cōclusionem amicorum Iob adprobans sophistice syllogizat. Tertia tentatiua, inter Dominum & Iob, qui eundem multis quæstionibus tentat & interrogat, ut ei declaret, quòd nulla est apud Deum sapientia comparata. Quarta demonstratiua, in qua pro ipso Iob Dominus contra tris amicos eius quæstionem definiendo demonstrat. Excessit Iob v i. Eidos Maias, ut Hierony. in suo Calendario ponit: sepultusq; in terra Hus, in finibus Edom seu

Ioannes Chrysostomus

Bosra, ubi & sepulcrum eius adhuc uisitur. Ioannes Chrysostomus cognomento, ob linguæ sermonisq; præstantiam, Antiochenus genere, præsul Constantinopolitanus sub Honorio principe, nobilibus ortus parentibus Secundo & Anthusa, discipulus Libanij sophistæ. Audiuit & Andragathium, dum foro se præpararet. Quietem tandem elegit, imitatus Euagrium, qui ex eisdem unà studijs sese recepit in cœnobium. Itaque relictis philosophiæ libris, sacris literis incubuit. Idemq; Theodoro & Maximo suasit, qui apud Libanium eius cōdiscipuli fuerant, quorum Theodorus postea Vestenæ: Maximus uerò Seleuciæ Isauriæ præsides fuere. Diodorū Carterium qui tunc sacris cœnobijs præerat, audiuere. Ioannes exinde ob uirtutem Anagnostes ecclesiæ Antiochenæ à Zenone præsule factus, librum ante omnia contra Iudæos edidit. Deinde diaconus à Meletio creatus, alterum de sacerdotio librum composuit. Post obitum uerò Meletij, qui excessit Constantinopoli, à Paulino præsule presbyter factus, haud multò pòst Præsul Constantinopolitanus deligitur. Erat in regenda disciplina seuerior, ita ut adrogantis nomen apud plures contraheret, quibus erat infensus: solitus etiam solus accumbere, obtrectante populo. Causa erat, quòd è stomacho sæpe laboraret, ut alij dicunt, quod ob abstinentiam, parum ciuili & eius dignitati congruenti mensa uteretur. In templo frequenter concionem habebat ad populum. Multa quoque passus ex inimicis & æmulis: dum esset Præsul sæpe pulsus, sæpe etiam reuocatus: inter alios maxime Eutropio Eunucho infensus, quem postea imperator Consulatu quò peruenerat deiectum, necari iussit. Scripsit præter supradicta, & epistolas & homilias in euangelia, quæ omnia in Latinum conuersa sermonem Christiani frequentant, quantum præterea Græ-

Ioannes Philoponus

corum nullum. Ex historia tripertita. Ioannes cognomento grammaticus siue Philoponus genere Alexandrinus, plura scripsit in omni doctrina: pro nostra item religione contra Proclum & Seuerum, quanquam & ipse de trinitate male sentiret: autor Suidas. Ioannes Sholasticus abbas in monte Sina, Climacus, quòd scalam scripserit x x x. gradibus cœlum petentem, opus sanè ipsa simili-

Ioannes Damascenus

tudine delectabile pariter & utile: conuersum postea ab Ambrosio monacho Camaldulensi. Ioannes Damascenus Damasci natus Hebræus puer Constantinopolim uenit: ubi liberalibus artibus legitime imbutus, & ad Christum conuersus, monachi habitum sumpsit, simul & docebat. Captus deinde in littore maris à piratis Saracenis, postea à Theodosio redemptus, magister eius epistolarum fuit. In suspicionem proditionis ueniens, dextera ei ablata est: uerum postquam deprehensus qui literas proditorias stylo Damasceni probe assimulauerat, in honore apud Imp. fuit: at ille ad cœnobium regressus, ibi decessit. Scripta eius uti-

Ioan. Scilax

lis ab utraque recipiuntur ecclesia. Ioan. Scilax patria Constantinopolitanus scripsit de imperatoribus Constanti-

Ioan. Zezes

nopolitanis. Ioannes Zezes scripsit in Lycophronem com-

Ioan. præsul Gerundensis

mentarios. Sed iam ad Latinos ueniam. Ioānes præsul Gerundensis genere Gothus, sub Phoca principe, & Bonifacio i i i i. Pont. doctrina & scriptis emicuit. Nam adolescens Constantinopolim profectus, ita Græce Latineque doctus rediit in Lusitaniam, ut Arrianam sectam, quæ tunc usque Valentiam occupauerat, compresserit. Cuius rei gratia Barcinonem ab hereticis relegatur. Verùm defuncto postea Lemogildo rege, qui eis fauebat, in patriam reuersus, multa conscripsit utilia religioni. Cœnobium con-

Ioan. Baptista
Ioan. Euang.

didit, rationemq; uiuendi monachis scripsit. Duo quoq; Ioannes religionis fulmina, his omnibus anteponendi. Quorum alter Christi præcursor. alter euāgelium nouissimus omnium scripsit, rogatus ab Asiæ populis contra Cerinthum aliosq;, ac maxime Ebionitas, qui Christum ante Mariam nō fuisse affirmant, compulsus eius naturam enarrare. Præterea unius tantum anni, in quo passus erat Christus, à cæteris prætermissi mentionem habet: & post carcerem Ioannis historiā texuit. Scripsit unam epistolam, cuius exordium: Quod audiuimus, quod uidimus. Reliquæ duæ à Ioanne presbytero fe-

Io. discipulus

runtur: qui eodem ferme tempore & ipse Christi discipulus fuit. Igitur Ioannes in Pathmon insulam à Domitiano relegatus, rediit sub Nerua principe Ephesum: ibiq; usque ad Traianum principem perseuerans, totius Asiæ constituit ecclesias:

ecclesias: longa deinde senectute confectus L X V I I I. post Christi supplicium anno extinctus, iuxtaq; eandem urbem sepultus est. hæc ferè Hieronymus. Eusebius uerò tradit in historia Apocalypsim quosdam adscribere Ioanni presbytero: de quo paulo suprà mentionem fecimus, eo quòd Euangelista Ioannes non sit solitus in scriptis nomen suum præfari. Maximam uerò hominum partem ad euangelistam referre. Cæterum falso in eius historia narratur, alibi quàm Romæ demissum in feruens oleum fuisse. autores apud Græcos Simon Constantinopolitanus, qui gesta sanctorum conscripsit: & apud Latinos Vincentius, & alij. Romæ quoque templum eius rei monumentum eodem loco uisitur ante portam Latinam. Quodq; magis dolendum, hæc tam aperta mendacia in horis canonicis leguntur: non sine illorum maximo dedecore, quorum est officium hæc interpolare.

Iosephus Iudæus

Iosephus Mathatiæ filius, Hierosolymitanus sacerdos, & captiuus, Tito principi adeo ob ingenium dilectus, ut eius libri bibliothecæ publicæ traderentur, liberq; sit factus. Conscripsit Græce antiquitatis Iudæorum historiam libro X X. ab exordio mundi, usque ad X I I I I. annum Domitiani: Bellum uerò Iudaicum cum Romanis gestum, libris V I I. quos non solum Græca, sed patria lingua se suis scripsisse affirmat. Sed & duos item alios libros, quos Archeotetos uocant, de Iudæorum uetustate, id est conflictus aduersus Apionem grammaticum Alexandrinum, qui ad Caligulam legatus missus ex parte gentilium contra Philonem, etiam librum uituperationem gentis Iudæorum continentem conscripserat. In X V I I I. antiquitatis libro aperte fatetur ob inuidiam Christum à Iudæis interfectum, & Ioannem Baptistam uerè prophetam fuisse, ac propter Iacobi apostoli cædem direptam Hierosolymam. In fine uerò X X. libri Iustum quendam ex Tyberiade redarguit falsitatis historiæ. hæc ex Hieronymo, & Eusebio libro I I I. Hunc alibi Hieronymus Græcum Liuium uocat. Ipse uerò de se scribit, in expugnatione Iotapatæ, cui præfectus erat, se in puteum, id est speluncam cauam demersisse, ibiq; suorum, qui cum eo descenderant, animos ad sui iam necem paratos, spe philosophiaq; adhortatum fuisse, moxq; se Romanis dedidisse, recordatum quæ somniauerat de suorum calamitate, ac Vespasiani felicitate, unde ad eum per Nicanorem deductus est.

Iosephus Græcus

Iosephus alius recentior, qui in philosophiam, omnesq; disciplinas commentarios edidit, Græcus homo.

Iouinianus

Iouinianus hæresiarcha, qui nuptias uirginitati præferebat, opinionem secutus Stoicorum, de uirtutum ac uitiorum parilitate: quem Hierony. in Epistolis accerrime cōfutat.

Hipparchus, astrologus

Hipparchus Nicæus astrologus Consulum tempore scripsit de Arati Phænomenis, de stellis fixis, de lunæ motu contra Platonem: primusq; qui instrumenta mathematicis inuenerit, unde hæc sensibus deprehendi possent, Plinio maxime laudatus.

Hipparchus poëta

Fuit alius poëta Comicus, ipsius fabula περὶ γάμων. Suid.

Hipparchus tyrannus

Alius propinquus Aristotelis, alius tyrannus Eretriæ.

Hipparchus Pysistrati

Hipparchus quoq; filius Pysistrati tyranni, qui ob libidinem in Armodium puerum, Aristogitonis coniurationem in eius domum excitauit, ut apud Thucydidem. Idē ut inuidiam tyrannidis sapientiæ opinione extingueret, literas coluit, uirq; doctus maxime fuit, & Homerum primus Athenas intulit, eiusq; Rhapsodias in ordinem certum redexit. Accersiuit item Simonidem & Pindarum. autor Aelianus de uaria hist.

Hypatia

Hypatia mulier Alexandrina, Theonis geometræ filia, uxor Isidori philosophi, emicuit sub Arcadio principe. Scripsit in astronomiam, docebat Alexandriæ, magna omnis generis disciplina, concurrentibus undique discipulis. interfecta tandem dicitur ab Alexandrinis ob inuidiam. Suidas.

Hippasus

Hippasus Metapontinus auditor Pythagoræ, uir doctissimus, nihil scripsit, ut ait Demetrius in Homonymis.

Hypenus

Hypenus Athleta, qui primus diaulo uicit. Pausanias.

Hyperides

Hyperides Atheniensis, unus è decem oratoribus primus. Aemulus quandoque Demosthenis, accusatusq; ab eo super rapina pecuniæ, deinde ambo damnati iussu Antipatri. Hyperides aufugit in Aeginam, ibiq; ab Archia Tyrio satellite captus, & ad Antipatrum missus necatur: lingua excisa, ut testatur in Demosthene Plutarchus.

Hyperechius

Hyperechius Alexandrinus grammaticus sub Martiano imperatore, scripsit de nominibus & uerbis, & orthographia. Suidas.

Hippias philosophus

Hippias Elæus philosophus discipulus Egesidemi, ut tradunt Cic. & Quintil. non liberalium modo artium præ se scientiam tulit, sed earum quas Græci mechanicas uocant, ut & uestem, & annulum, crepidasq; ac omnia quæ ferebat, manu sua faceret. Atque ita se præparauit, ne cuiusuis ope egeret. Summum bonum αὐτάρκειαν posuit, hoc est, eo contentum esse quod simplici uictui sat esset. Multa quoque scripsit quæ non extant.

Hippias dux

Hippias alius dux Atheniensium, qui in exilium pulsus, Darium contra patriam exciuit.

Hippias tyrannus

Hippias item & Hipparchus Pysistrati filij.

Hippocrates

Hippocrates Cous medicus, auditor Democratis, ut quidam uolunt, uixit apud Perdicam Macedoniæ regem, excessit natus annos C I I I I. Larissæ. Suscepit filios Thessalum & Draconem. Artaxerxes cupiens eius disciplinam, sic Hiscani scribit. Rex regum magnus Artaxerxes, Hiscani Hellesponti præfecto salutem. Hippocratis medici Aesculapio prognati ad me artis fama peruenit, da igitur operam ut aurum illi tribuas quantum cupit, aliaq; item quorum indiget, & eum ad me mitte: erit enim par honore summis in Perside uiris. Et siquis alius fuerit in Europa uir clarus, hunc amicum nostræ domui redde, minime pecuniæ parcendo. uiri enim quanquam potentes, haud facile inueniunt quod honeste cupiunt. Vale. Eius libri tanquam diuino emanauerint ore, ubique celebrantur. In primo enim iusiurandum continetur, in I I. prognostica. I I I. Aphorism. I I I I. illa admirabilis compositio L X. libris omnē medicinæ scientiam complectens. Hæc ex Suida. Aeliano autem de uaria hist. teste, Doricus quum esset, Ionice scripsit Democriti causa cui familiaris fuit, scripsitq; sæpius. Ad eum curandum ab insania accersitus quandoque ab Abderitanis, dixit Democritum minime desipere, sed maxime sapere. Scripsit etiam librum Epidimiarum. Quædam inter eius opera adulterina commixta, ut stylus indicat, Galenus secreuit atque adnotauit. Amator Græciæ magnopere fuit, ex qua nunquam egressus est, etiam Artaxerxis literis magnopere inuitatus: minime quoque pecuniæ appetens, ut ex iureiurando ab eo in exordio facto deprehenditur.

Hippocrates quinque

Hippocrates præter superiorem Suidas quinq; commemorat: omnes eiusdem artis & familiæ qua ille, diuersis temporibus, quorum hominibus tamē primus obstruxit. Hippocratem alium Atheniensium ducem ponit in bello Peloponnesiaco Thucydides.

Hipponicus

Hipponicus Hippiæ filius Athenien. cum patriæ statuā dedicare decreuisset, ac nonnullis eam à Polycleto confici suadentibus illi nequaquā uisum est, quòd ob operis pulchritudinem ab aspicientibus, non dedicantis, sed potius artificis uirtus laudaretur: autor Aelianus.

Hippomachus

Hippomachus tibicen quum discipulum quondam in arte peccare cōspiceret, ab auditoribusq; laudari, baculo admonuit desistere debere, quod maximum fuisset erroris eius indiciū, quod à turba laudaretur. Idem Aelianus.

Hippodamus

Hippodamus Milesius natura studiosus: primus eorum, qui in Repub. uersati non essent, cœpit aliquid dicere de optimo ciuitatis statu. Constituit enim ciuitatem ex numero X. millium, diuisam in partes tres: artifices, agricolas, & milites. Regiones in totidem partes, sacram, publicam, & priuatam. Erat ob ambitionem uita morosior, crinium prolixitate, ac sumptuoso ornatu. Aristo-

Hippolytus Thesei teles libro II. polit. Hippolytus Thesei filius, Phædræ nouercæ, quod eius libidini non consenserit, insidijs petitus, discerptusq; propterea rogatu patris à Neptuni curribus, Virbij nomine postea Aesculapij arte reuixit: in Latium apud Aricinum templum translatus. Hippolytus præsul Hippolytus alter præsul ecclesiæ, quam se Hierony. reperire nequiuisse testatur, peruenit usque ad Alexandrum Imp. Scripsit rationem paschæ. In cuius æmulationem Origenes eius ferè æqualis, scribere compulsus est ab Ambrosio suo. Hippolytus martyr Hippolytus Roma. martyr è discipulis Laurentij, sub Decio principe ductus extra portam Tyburtinam, & equis indomitis adligatus, atque discerptus, primi Hippolyti fatum felicius ac sanctius imitatus est: eius festum XII. Calend. Septemb. Hippodromus Hippodromus Thessalus genere patria Larisseus circa M. Antonini tempora: Athenis scholæ successit, ut autor Philostratus, qui inter sophistas eum describit: plura referens de eo quæ ad hunc locum non pertinent. Hippodoras Hippodorus unus Codridarum inuidiam populi uitare cupiens, & optimam simul principis famam inter Athenienses adipisci, seueritate in suos est usus, ac filiam cum mecho deprehensam currui iussit adligari atque discerpi. Aelianus. Hipponax Hipponax Ephesius scriptor iamborum, uixit Clazomenis: expulsus patria à tyrannis Athenagora & Conia. Suidas. Iphiclus Iphiclus filius Phylaci & Climenes Minyi inter Argonautas ab Apollonio positus: ab Hesiodo autem & Pherecyde nequaquam, ut scribit enarrator Apollonij. Iphicleus Iphicleus Herculis frater, Iolai pater, sepulcrum habet apud Pheneum Arcadiæ ciuitatem, ut autor Pausanias. Iphigenia Iphigenia Agamemnonis filia, quam ad placandum numen Calchas mactandam in sacrificio apud Aulidem censuit: Diana ceruam pro illa supposuit. Alia uirgo sancta, filia regis Aegypti prædicatur, ab apostolo Matthæo facta Christiana, quæ cœnobium uirginum instituit. Irene pictrix Irene Cratini, Timarete Myronis, Aristarete Nearchi pictorum filiæ simul & discipulæ: sed & Lala Cyzicena uirgo, & Calypso, & Alcisthene, & Martia Varronis uxor, omnes pictrices Plinio commemorantur.

Irus Irus Ithacensis mendicus ac turpissimus, ut XVIII. odysseæ describitur, quem Vlysses pugilatu superauit.

Irenæus Irenæus præsul Lugdunensis, Photini successor, Polycarpi discipulus. Hic post martyrium Photini cum presbyter Lugdunensis esset, missus à Christianis eius loci Romam ad Eleutherium pont. legatus de quibusdam quæstionibus, quum pro se etiam commendatitias tulisset, factus est ab eo Photini successor, uir in primis eruditus, & qui historiam scripsit ecclesiasticam: quam mutuatus est Eusebius, testemq; citat. Librum præterea de Ogdoade, in quo refert incidisse se in librum cuiusdam è successoribus apostolorum, qui huiuscemodi haberet exordium, quod postea Hierony. in Eusebij procemio usurpauit: Adiuro te qui hunc librum transcribis per dominum Iesum Christum, & per gloriosum eius aduentum, qui iudicaturus est uiuos & mortuos, ut conferas postquàm scripseris & emendes illum ad exemplar unde descripsisti diligentissime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut in exemplari reperis. Ex Hieronymo & Eusebio libro VI. Isæus Isæus Assyrius sophista, adolescentiam uarijs corporis uoluptatibus tradidit: deinde uir factus, frugalissimus omnium fuit. Characterem orationis non profusum habuit, sed parcum castigatumq;, ac secundum naturam, qui totum rebus breuiter enarratis suppeteret. Nam totum quidem argumentum in breui summaq; complecti, ipsius primum inuentum est, ut Lacedæmonijs de ordinibus consultantibus ac sollicitis, illud Homericum iactauerit, Scutum scuta premunt, galeam galeæq;, uirum uir. Ex Philostrato. Isocrates Isocrates orator Atheniensis unus è decem, dulcis & numerosus in dicendo fuit. Ad rempublicam non adcessit, neque in concionem ascendit, deficiente pronuntiatione: tum etiam ad euitandam inuidiam eorum, qui libenter ijs qui eloquentiæ honore præstant, se opponunt. Ciuitatem tamen iuuit, Philippumq; in eis, quæ ad illum scripsit, Atheniensibus conciliauit. Panegyricus eius omnium pulcherrimus, quem in Olympia habuit, adhortans Græcos contra Asiam, mutuas inter se accusationes relinquendo, Gorgiam excitauit, ut ipse simul oraret argumento. Optima item ex eius compositionibus Archidamus & Amartyrus iudicatur. In illa enim Archidami constantia, & animi magnitudo declaratur: Leuctrica Lacedæmonijs commemorando. Sermo profecto elaboratus, & uerborum diligentia, & splendor compositionis in ea apparent, Amartyrus uerò uim ostendit castigatam in numeros, ex sententia sententiam æqualibus periodis terminando. Auditores eius plures, quorum princeps Hyperides. Theopompum uerò Chium, & Ephorum Cumæum, nec uituperatione, nec satis admiratione dignos dixerim. Qui ait Isocratem à comœdia taxari, ut tibias factitantem errare uidetur. Nam & pater eius Theopompus Athenis Aulopœus cognominabatur: ipse uerò nec tibias cognouit, nec factitauit: haud profecto statuam in Olympia meruisset. Decessit Athenis, centum ferè natus annos post Cheroniæ pugnam, non sustinens nuntium Atheniensium cladis. Ex Philostrato. Cicero uerò in oratore sic ait: Isocratis domus cunctæ Græciæ quasi ludus quidam patuit, atque officina dicendi. Magnus orator & perfectus magister fuit: quanquam forensi luce caruit: intraq; parietes aluit eam gloriam, quam nemo, meo iudicio, est postea consecutus. Is & ipse scripsit multa præclare, & docuit alios, & cum cætera melius quàm superiores, tum primus intellexit, etiam in soluta oratione cum uersum effugeret, modum tamen & numerum quendam oportere seruare. Ante hunc enim uerborum quasi structura & quædam ad numerum conclusio nulla erat. Cui si quando erat, apparebat eam dedita opera esse quæsitam.

Isocrates discipulus Isocrates alius Amyclas ex Apollonia Ponti, discipulus & successor Isocratis suprà dicti, orator & ipse nobilis: reliquit orationes quinque. Qui & una cum claris oratoribus certauit, orando in epitaphio Mausoli Artemisiæ uiri. Apophthegma ipsius illud: Frustra consulit alijs qui male se gerit: ex Suida. Isocrates dux Isocrates & Machaon præfecti classis Corinthiorum in bello Peloponnesiaco contra Athenienses à Thucide commemorantur. Isidorus præsul Isidorus præsul Hispalensis, patria Carthaginensis, fratrem habuit Leandrum, ad quem sunt Gregorij moralium libri: cui successit Heraclio imperante, uir non tam doctrina quàm uita philosophus: & in dicendo non tam rudis quàm inexercitatus. Scripsit de summo bono: de uiris illustribus: de uocabulis grammaticis, & etymologijs: historiam præterea ab Adamo usque ad sua tempora: præterea res Longobardorum, & breuem quandam cosmographiam. Isidorus orator Isidorus alter Pelusiotes genere, uir philosophus & orator, scripsit epistolas ad tria milia, sacros enarrantes libros, ut Suidas. Isis Isis Aegyptiorum dea, cuius etiam sacra Romam translata, magna mollitie colebantur. Templum eius apud Terentum in campo Martio. Io hæc fuerat Inachi fluuij filia, secundum Ouidij fabulam, quam à Ioue uitiatam & in uaccam mutatam Iuno agnouit: ei Argum centenis oculis custodem adhibuit: ne cum Ioue amplius congrederetur. Mercurius deinde fistula, iussu Iouis, Argum sopiens interfecit, qui in pauonem uersus, adhuc oculos antiquos indicat, in eiusq; tutela mansit. Io in Aegyptum exinde peruenit, ubi pristina resumpta forma, ob merita monstratæ agriculturæ, pro dea culta est, Isidis nomine. Ismenias Thebanus Ismenias Thebanus apud regem Persarum pro Thebanis legatus,

legatus, quum sciret consuetudinem regum eorum, nihil impetrare posse, nisi prius quis adorans procumberet: eum in regis conspectu fuit, annulum de industria ad pedes cadere permisit, quem se flectendo collegit. Atque hoc modo & Graecorum dignitati, & regis superbiae satisfecit. autor Aelianus de uaria hist.

Iunius Sylanus

Iunius Sylanus, & Q. Metellus Numidicus coss. bello Cimbrico fuere: quòd praue simul & infeliciter gestum, quum antea, tum ab eis est, ut Pedianus.

Iunius Valens

Iunius Valens meruit in praetorio diui Augusti centurio, uehicula cum culeis donec exinanirentur sustinere solitus, carpenta comprehensa una manu retinere obnixus contranitentibus iumentis, & alia mirifica facere, quae insculpta monumento spectantur. Ideo M. Varro: Rusticellus, inquit,

Iun. Rusticus

Hercules appellatus mulum suum tollebat. Plinius. Iunius Rusticus philosophus Stoicus, familiarißimus M. Antonini, cui imperator omnia publica priuataq; consilia solebat communicare. Quem etiam antea dum esset praefectus praetorij exosculatus est. Consulem iterum designauit. Denique defuncto statuam ei à senatu impetrauit. Capitolinus.

Iudas apost.

Iudas frater Iacobi, paruam quidem, quae de septem canonicis, epistolam reliquit: & quoniam de libro Enoch, qui apocryphus est, testimonium adsumit, à plerisque reijcitur: tamen autoritatem uetustate iam & usu inuenit, & inter sanctas scripturas connumeratur. Hieronymus. Iudas alter scriptor, sub Seuero principe, de L X X. apud Danielem hebdomadis, pulcherrime disserit, & historiographiam superiorum temporum, usque ad decimum eiusdem principis annum descripsit, in qua erroris arguitur, quòd antichristi aduentum circa sua tempora futurum esse dixerit, ut quidam putabant. Et hoc quoniam infectationis magnitudo mundum iamiam casurum minari uidebatur. Hieronymus.

Iulius Hyginus

Iulius Hyginus natione Hispanus, nonnulli Alexandrinum putant: & à Caesare Romam aductum, Alexandria capta, studiose & auide imitatus est Cornelium Alexandrum grammaticum Graecum: quem propter antiquitatis notitiam, Polyhistorem multi, quidam historiam uocabant. Praefuit bibliothecae Palatinae, nec secus plurimos docuit: fuitq; familiarißimus Ouidio poëtae, & Claudio Licinio consulari historico, qui eum admodum pauperem decesisse tradit, & liberalitate sua quoad uixerit sustentasse. Huius libertus fuit.

Iulius modestus

Iulius Modestus, in studijs atque doctrina uestigia patroni sequutus. Tranquillus.

Iulius senator

C. Iulius senator, Graece res Romanas scripsit. autor Liuius. Iulius item senator & martyr sub Commodo, sepultus in coemiterio Calopodij.

Iul. Firmicus

Iulius Firmicus Maternus Augusti tempore, nobilis mathematicus, tractatum edidit in prognostica genethliaca elegantem, qui & temporum illorum eloquentiam referat. Ad nostram aetatem semifractus peruenit, non multis ante annis repertus.

Iul. Frontinus

Iulius Frontinus ad Traianum libros quatuor Strategematum scripsit, & de aquis urbis.

Iul. Capitoli.

Iulius Capitolinus Diocletiani tempore, cui librum dedicat de Caesarum uita, quem haud integrum habemus.

Iulius Pomponius

Iulius Pomponius Secundus, cui si longior contigisset aetas, clarißimum profecto nomen oratoris apud posteros consequutus foret: adiecisse enim atque adijciebat caeteris uirtutibus suis quod desiderari potest. Id autem est, quòd esset multo magis pugnax, & sepius ad curam rerum ab eloquutione respiceret. Haec de eo & alia plura Quintilianus, cuius tempore floruit.

Iul. Africanus orator.

Iulius Africanus orator concitatus, & in cura uerborum nimius, & compositione nonnunquam longior, & translationibus parum mediocris. autor idem.

Iulius Africanus historicus

Iulius Africanus alter Christianus, quem plura ingenij monumenta reliquisse, & Eusebius libro VI. & Hieronymus testantur. inter quae de temporibus libros V. epistolam ad Origenem, in qua ponit quòd historia Susannae quae in Daniele est, ficta uideatur: cui Origenes rescripsit nequaquam Iudaeorum commentis & fraudibus auscultandum: sed hoc solum pro certo habendum in sacris libris quòd Septuaginta interpretes transtulissent, quoniam id esset solum autoritate apostolica probatum. Aliam quoque epistolam de euangeliorum discrepantia.

Iulius uiator

Iulius Viator eques Romanus, è Vocontiorum gente foederata: is pluribus annis aquae subter cutem fusae morbo prohibitus humore à medicis, naturam consuetudine fecit, atque in senecta potu caruit. Plinius.

Iulius Pollux

Iulius Pollux Graecus autor, scripsit ad Antoninum Commodum dictionarium, non ex ordine literarum, sed rerum: uerbi gratia, In qua quaeque re uocabula diuersa reperiantur: quod apud Latinos nemo adhuc tentauit.

Iuliae impudicae

Iulias plures, easq; ex magna parte impudicas legimus. Augusti filia & neptis, quas ille, Tranquillo teste, duo carcinomata sua solebat appellare, uetuitq; suo sepulcro inferri. Iulia item Agrippina Neronis mater: & alia Titi principis filia, cum qua Domitianus consuetudinem habuit: causaq; ei mortis fuit, coactae foetum disperdere, ut Plinius, Tranquillus, Iuuenalis: Cum tot abortiuis foecundam Iulia uuluam Solueret. Alia Seueri principis uxor, Syra genere, forma conspicua, parum secunda fama etiam uixit. Post uiri mortem Caracallam priuignum, nudam ei sese ostentando, ad secundum matrimonium paulatim adlexit. autor Spartianus. Memorantur tamen pudicae nonnullae. Caesaris in primis soror & filia, haec Pompeij, illa Balbi uxor, Augusti auia. Iulia quoque Mammea, Alexandri principis mater, laudatißima foemina, Syra genere, cuius auspicijs filius puer orbem terrarum sapientißime rexit.

Iuliae sanctae

Fuere & sanctae plurimae ac martyres. Apud Barcinonem Iulia comes Eulaliae item martyris sub praeside Daciano capite truncata: ut autor Adonius. Alia Carthaginensis, quam uxor Desiderij regis ex Corsica ubi passa fuerat, Brixiam traduxit, eius nomini coenobio dedicato. Iulia item & Maxima sorores in Lusitania martyres. Inter socias quoque Vrsulae, quae undecim millia fuere, Iulia uirgo memoratur.

Iulianus sophista

Iulianus Cappadox genere, sophista Athenis floruit, Aedisij sophistae & Constantij principis tempore. Ad hunc omnis undique iuuentus discendae rhetoricae gratia confluebat, uiri magnitudinem & eloquentiam suspiciens. Inter eius auditores, qui plures & excellentissimi uiri fuere, ij ferè uiri commemorantur: Proheresius, Ephestion, Epiphanius Syrus, Diophantus Arabs. Ex Eunapio. Iulianus Chaldaeus uocatus Theurgus, filius Iuliani philosophi, illius qui scripsit de daemonibus libros quatuor. Emicuit sub M. Antonino, scripsit Theurgica τελεστικὰ λόγια uersibus. Hunc memorant, quondam laborante siti Romanorum exercitu sub Marco Antonino, contra Marcomannos prouocasse nubes, unde imbres statim desiliere. Alij hoc ad Arnuphim sacerdotem Aegyptium referunt. Haec Suidas. Eusebius uerò in historia, hoc portentum aquarum, Christianorum, qui tunc in eo exercitu militabant, precibus & meritis refert.

Iuliani principes duo

Iuliani principes duo: alter iurisconsultus, alter fidei desertor, inter imperatores dicentur.

Iulianus martyr

Iulianus, quem colimus inter sanctos, dicitur dum ceruum uenator insectaretur, ab eo ad se conuerso, parentes interfecturum portentose audisse: quod euitare cupiens, procul à patria profectus, ob beneuolentiam seruitio demeritam, cuiusdam principis filiam cum ditione unius castri duxit uxorem, quò fortè parentes quaesitum filium ignari peruenientes, ab eius uxore, absente uiro, hospitio sunt recepti: ob illorum interrogationem cogniti, simul & eius thalamo collocati. Iulianus interim aduenit, ubi in thalamo hos uidit, improuiso moechum putans cum coniuge, ambos interfecit. Re postea cognita, sese expiare cupiens, ad flumen

quoddam uxore comite peruenit, ubi hospites Christi causa gratis nauicula transmittebat. Quapropter hospitio dicitur præesse, boniq; omnius auxilio ab hospitibus inuocatur. Fuit alter præsul Cenomanensis, qui putatur ille Simon leprosus hospes domini nostri. Alius eremita cognomento Saba: de quo Theodorus in historia tripertita dicit: Dum contemplationi uacaret diuini instinctu spiritus præuidit ac prædixit exitum Iuliani principis.

Iuliana

Iuliana uirgo & martyr apud Nicomediam sub Maximiano.

Iustus Tyberiensis

Iustus Tyberiensis ex prouincia Galilea, conatus est & ipse Iudaicarum rerum historiam texere, & quosdam commentariolos in sacros libros componere. Sed hunc Iosephus coarguit mendacij. Constat autem illum eodem tempore scripsisse, ut autor Hieronymus.

Iustus Afer

Iustus, genere Afer, præsul Volaterranus, sub Leone primo pontifice, una cum Octauiano socio Volaterras adplicuit: præsulq; eius urbis factus, Arriana tunc eam peste laborantem curauit.

Iustus præsul

Iustus, præsul Lugdunensis, qui se ab omni cura abdicato unà cum uiatore comite secessit in eremum: ad quem uisendum, Antiochus eius in ecclesia successor, profectus est: cadauerq; eius inuentum, summo honore Lugdunum traduxit.

Iustinus philosophus

Iustinus philosophus, è Neapoli urbe Palæstinæ, fidelissimus nostræ philosophiæ sectator, & in Græca disciplina eruditissimus, habitum philosophi pristinum retinuit, & ad M. Antoninum apologeticon pro nostra religione scripsit: in quo de conuersatione sua ita disserit. Nam & ego, inquit, sectis Platonicis institutus, audiens Christianos infamari, animaduertensq; ad mortem appetendam, ac omnino toleranda supplicia impauidos, mecum considerabam eam animi uim in uitio aut luxuria nullo modo posse consistere. Quis enim aliquando uoluptarius mortem libenter amplectitur, quo scilicet ipsa libidine confestim careat, pro qua infamiam sustinuit? Scripsit & alia complura. Ex Eusebio libro quarto historiæ. Is demum Christi causa martyr fiat relatusq; inter sanctos.

Iustinus historicus

Iustinus alter, qui Trogi epitomen fecit. Alius presbyter & martyr Romæ sub Decio, qui Sixtum, Laurentiumq; sepulturæ tradidit.

Iustinæ duæ

Iustinæ uirgines & martyres duæ: altera Patauina genere & nomine, Vitalini regis filia, à sancto Prodocimo præsule Patauino Christiana facta: deinde sub Maximiano gladio transfixa: cuius Paduæ uenerabile templum & eius nomine congregatio. Altera Antiochena, gladio etiam petita unà cum Cypriano præsule Antiocheno: Romam deinde translata: postremo Placentiam, ubi nunc requiescunt.

Iuuencus

Iuuencus, presbyter Hispanus, nobili genere ortus, quatuor euangelia hexametris, totidem libris: tum nonnulla alia composuit sub Constantino Magno, ut autor Hieronymus.

Iuuenalis poeta

Iuuenalis Aquinas, humili natus genere, poeta Satyricus, quòd in suo poëmate Paridem Pantomimum Domitiani, nonnullosq; alios notasset, urbe honoris specie submotus fuit. Et iam octogenarius ad præfecturam cohortis in extremam Aegypti partem tendentis, missus. Verùm breui post tempore sequuta mors. Ad Neruæ usque tempora peruenit, ut eius carmine indicatur. Iuuenalis, præsul Narniensis, ex Africa uenit, quum esset presbyter & medicus, populumq; Narniensem Christianum fecit.

Labienus dux

LABIENVS Cæsaris in Gallia legatus, qui magnas sub eo res gesserat, demum bello ciuili transfugit ad Pompeium: cui Cæsar eius bona quæ habebat in potestate, remisit. Lucanus. Dux fortis in armis Cæsareis Labienus erat, nunc transfuga uilis. Hic potissimum suasit Pompeio, dubitanti inire Pharsalicam pugnam, ut in commentarijs.

T. Labienus historicus

T. Labienus historicus, cuius scripta abolita fuere. Tranquillus in Caligula. T. Labieni, & Cordi Cremutij, ac Cassij Seueri scripta, senatusconsulto abolita requiri, & esse in manibus lectitariq; permisit, quod maxime sua interesset, ut facta quæq; posteris tradantur. De his etiam Seneca in x 1. controuersiarum. Ista ingeniorum supplicia ut libri comburantur, post Ciceronem cœpere, quo tempore T. Labieni scripta ex senatusconsulto combusta sunt: quam contumeliam ipse Labienus non tulit, nec superstes suo ingenio esse uoluit, qui in monumenta maiorum suorum ferri se iussit, atque illis includi, ueritus scilicet ne ignis qui nomini suo & libro subiectus erat, corpori negaretur. Idem in libros Cassij Seueri factitatum, qui erat amicissimus Labieni. Cuius libros quum cremari uideret, Nunc, inquit, me uiuere oportet, illos edidici.

Labeo Antistius

Antistius Labeo sub Augusto iuris quidem disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publice responsitauit, cæterarumq; bonarum artium non expers fuit. In eius libris sororis etymologia reperitur, quasi seorsum nata, quod à domo in qua nata est separetur. Libertate fuit nimia, usque eo ut Augusto iam principe ratum tunc pensumq; nihil haberet, nisi quod iussum sanctitumq; in Romanis antiquitatibus legisset. Hæc ex Gellio. Augustinus uerò 1 1. de ciuitate: Labeo quem sacrarum & diuinarum rerum prædicant peritissimum, numina bona à numinibus malis cultus diuersitate distinguit, malosq; propitiari cædibus & supplicijs fatetur, bonos autem lætis obsequijs, qualia sunt conuiuia, lectisternia.

Laberius

Laberium equitem Romanum, Mimorum poëtam asperæ libertatis Cæsar quingentis milibus inuitauit, ut prodiret in scenam, & ipse Mimos ageret quos scriptitabat. Sed potestas non solum si inuitet, sed si supplicet cogit: unde & se Laberius à Cæsare coactum, in prologo testatur uersibus qui à Macrobio ponuntur: ultimus ex his: Nimirum hoc hodie uno plus uixi die, quàm mihi uiuendum fuit, Seneca libr. v 1 1. declamationum: Cæsar ludis suis Laberium produxit: demum quum equestri ordini reddidisset, isq; sessum iret, omnes ita se coarctarunt, ut uenientem non reciperent. Narratur & illa facetia, quum Ciceronem locum rogasset, & ille se excusans diceret, Anguste sedeo respondisse fertur: atqui miror, cum duabus sellis sedere soleas.

Lacydes

Lacydes Cyrenæus nouæ academiæ princeps, Archesilai auditor à puero, maxime studiosus, seueritatis insuper & paupertatis amator, tenuit ludum annis x x v 1. excessit ex paralysi Olymp. c x x x 1 1 1 1. Suidas.

Lamiarum familia

Lamiarum familia Romæ illustris, Neroni infensa. Iuuenalis: Lamiarum cæde madenti.

Aelius Lamia

Apud Tranquillum in Domitiano de cæde Aelij Lamiæ legitur. Lamia item Ponti regina. Lamus Lestrigonum rex. Silius: Et regnata Lamo quondam Caieta. Lamiæ sunt item nocturna phantasmata instituta à Pico & Fauno & Numa ad terrorem. Lucilius: Terriculas Lamias. Lamiæ quoque monstra in Libyco mari sunt, quæ naufragos ad littus quoddam desertum adpulsos deuorant, ut Plato in politicis.

Lasus

Lasus, Hermioneus genere, ciuitatis Achaiæ, Olymp. L v 1 1 1. regnante Dareo Histaspis. Hunc quidam loco Periandri inter v 1 1. sapientes adnumerant. Primus de musica scripsit, primusq; Dithyrambos in certamen protulit, contentiosum dicendi genus. Suidas.

Latro Porcius

Latro Porcius, genere Hispanus, condiscipulus Senecæ, Maximi auditor, nobilis declamator: cuius Seneca primo lib. declamationum his uerbis meminit: Latro quum ad scribendum se concitauerat, iungebantur noctibus dies, & sine interuallo grauis sibi instabat: non desinebat, nisi defecerat. Rursus quum se remissioni traderet, in omnes luxus & in omnes iocos resoluebant, post cœnam lucubrabat. Memoria felix, nunquam illa quæ dicturus erat, ediscendi gratia relegebat, edidicerat illa quam scripserat. Historiarum omnium summa notitia. Iubebat aliquem nominari ducem, & statim eius facta recensebat. Solebat autem & hoc genere exercitationis uti,

ut aliq

ut aliqua die nihil præter epithemata scriberet, alia uerò nihil præter epiphonemata, alia nihil præter sententias translatiuas, de seculo, de delicijs, de crudelitate, & his similibus, & has supellectilem appellabat.

Lactantius

Lactantius Firmianus, Arnobij discipulus, Diocletiani temporibus, Nicomediæ rhetoricam docuit, ac penuria discipulorum, quòd in Græca esset ciuitate, ad scribendum animum adplicauit. Scripsit adolescentulus Symposium, & Africæ Odæporicon ex Africa usque Nicomediam hexametris uersibus: præterea quæ nunc extant, de institutione diuina aduersus gentes, de ira Dei, de opificio Dei, & alia complura non extantia. In extrema senectute præceptor fuit in Gallia Crispi, Constantini filij, qui postea à patre fuit interfectus, ut autor Hierony. Hic ad magnam dicitur deuenisse paupertatem. Taxatur ab eodem autore ut hereticus in apologia contra Ruffinum his uerbis: Lactantius in libris suis, & maxime in epistolis ad Demetrium, spiritum sanctum omnino negat substantiam: & errore ductus Iudaico, dicit eum ad patrem referri, uel ad filium, & sanctificationem utriusq; personæ sub eius nomine demonstrari. Quis mihi interdicere potest ne legam eius libros, quos aduersus gentes diligentissime scripsit, quòd superior sententia detestanda sit?

Ael. Lamprid.

Aelius Lampridius scripsit de gestis imperatorum Romanorum ad Constantinum magnũ.

Leo Byzãtius

Leo Byzantius, auditor Platonis, sophista nobilis, Philippo contra Byzantium uenienti occurrens, Dic age, inquit, Philippe, quæ te causa trahit oppugnatum nostra mœnia? At ille, Amor, inquit, tuæ patriæ, qua uti potiar ueni. Leo excipiens, atqui respondit, non instrumento bellico sed musico, amantibus est opus. Quo dicto ducem à bello Byzantio auertit: quum Demosthenes multa super hoc apud Athenienses, Leo uerò pauca apud Philippum uerba fecisset. Posthæc quum Athenas legatus missus esset, agitatamq; uideret inter eos longa contentione seditionem, in concionem ascendens risum populo excitauit, obesus admodum uentricosusq; apparens. At ille nihilo magis perturbatus, Quid ridetis, inquit, Athenienses, quod uobis uidear pinguis? Scitote mihi uxorem longe pinguissimam esse, talesq; ac tantos quum simus concordes, breuis admodum lectulus capit, discordes ne tota quidem domus. Quod sanè uerbum tempestiuè loco adcommodatum populum paci restituit. Hæc nos è Philostrato conuertimus. Suidas uerò de eodem ait, quòd Philippus quum Leonem in expugnatione Byzantij præter omnus contrarium haberet, epistolas ad Byzantios scripsit calumniæ plenas, uti si uoluisset tantum dare pecuniæ Leoni quantum petebat, iamdudum urbe fuisset potitus. Ciues hoc accepto, domum eius circumstetere: ille sibi timens, laqueo uitam finiuit: parum quidem philosophiæ præceptis obtemperans. Scripsit res Byzantij ab eodem Philippo gestas.

Leo Alabandeus

Leo Alabandeus scripsit historiam de Caribus libris quatuor, de Lycijs duo, artem rhetoricam, sacrum bellum Phocensium, & Bœotiorum. Suidas.

Leonidas, Spartanus

Leonidas primus ille Spartanus memoratur, qui quatuor Lacedæmoniorum milibus apud Angustias Thermopylarum, ingentem Xerxis exercitum uicit: quiq; teste Trogo, ait, Prandete milites, hodie apud inferos cœnaturi.

Leonidas Alexandri

Alter, Alexandri pædagogus, parum Quintiliano probatus: cuius postea uitia Alexander nunquam deseruit.

Leonidas dux Byzan.

Tertius Byzantiorum dux, qui muros hostibus obsidentibus, quum Byzantij, qui uino deditj sunt, ganeas custodiæ præuertissent, œnopolia apud mœnia constituit, ut ibi firmiores haberet in officio milites. autor Aelianus de uaria historia.

Leonardus

Leonardus, genere Gallicus, à sancto Remigio præside Remensi Christianus factus, ac deinde diaconus Lemouicensis, prope eandem ciuitatem nemus sibi delegit: in quo usque ad extremum summa in abstinentia uixit: uinctos complures è custodijs ac compedibus prodigiosè liberauit.

Leontiũ meretrix

Leontium, meretrix apud Gellium doctissima, quæ Theophrasti libris respondit.

Leontii martyres

Leontij plures martyres.

L. Cor. Lentulus proconsul

L. Cornelius Lentulus proconsul in Hispania, Annibalis tempore, quum in fine belli rediret, ac in senatu de rebus ab se multos iam annos feliciter gestis dissereret, triumphumq; peteret, res quidem triumpho dignas senatus censebat: sed exemplum se à maioribus accepisse, ut qui neque dictator, neque consul, neque prætor res gessisset, minime triumpharet: concessum tamen quanquam Ti. Sempronio Longo intercedente, ut ouans urbem ingrederetur. Tulit ex præda XLIII. millia pondo, auri LXXX. militibus ex præda CXX. asses diuisit. Liuius XLI.

P. Corn. Len.

P. Cor. Lentulus quum in Auentinum fugisset C. Gracchi acies, pro Republica multis acceptis uulneribus, hanc mercedem tulit, ne moreretur in urbe. Nam obtrectatorum morsibus compulsus à senatu legationem petere, habita oratione qua dijs supplicauit, ne iniuria hæc in ingratam patriam reuerteretur, in Siciliaq; perseuerando compotem se uoti fecit. Valerius.

CN. Len. & P. Len. oratores

Lentuli Cn. & P. circa Sullana tempora inter claros oratores à Cicerone scribuntur his uerbis: Cn. Lentulus multo maiorem opinionem dicendi actione faciebat, quàm quanta in eo facultas: qui quum esset peracutus quanquam ex facie uidebatur, nec abundans uerbis: & si fallebat, in eo ipso sic interuallis exclamationibus uoce suaui & canora admirando irridebat, calebat in agendo, ut ea quæ deerant non desiderarentur. Et tanquam Curio copia nonnulla uerborum, nullo alio bono tenuit oratorium locum: sic Cn. Lentulus cæterarum uirtutum dicendi mediocritatem actione occultauit, in qua excellens fuit. Non multo secus P. Lentulus: cuius & excogitandi & loquendi tarditatem tegebat formæ dignitas, corporis motus plenus & artis & uenustatis, uocis & suauitas & magnitudo. Sic in hoc nihil præter actionem fuit. Cætera etiam minora quàm in superiore.

C. Len. Marcellinus

C. Lentulus Marcellinus nec unquam indisertus, in consulatu pereloquens uisus est: non tardus sententijs, non inops uerbis, uoce canora, facetus satis. autor idem. Hic quum futuram ciuilis belli calamitatem præsentiret, in consulatu ait: acclamate Quirites dum licet, quia statim iam nobis non licebit impunè: quam uocem Pompeius dissimulauit. Valerius de libere dictis.

P. & L. Lent.

Lentuli alij duo P. & L. consulares tempore Ciceronis, de quibus in Bruto ait: P. ille Lentulus iniuriarum nostrarum ultor, autor salutis, quicquid habuit, quantumcunq; illud fuit, totum habuit à disciplina. Instrumenta naturæ deerant, sed tantus animi splendor & tanta magnitudo, ut sibi omnia quæ clarorum uirorum essent, non dubitaret adsciscere. L. tamen Lentulus satis erat fortis: sed cogitandi non ferebat laborem. Vox canora, uerba non horrida sanè, ut plena esset animi & terroris oratio.

Lent. Spinter

Lentulus Spinter à Spintere histrione dictus, cuius similitudinem maxime referebat, teste Valerio. Præerat Ausculi tempore belli ciuilis cum præsidio, quod aduentante Cæsare repente destituit. Idem perijt, ut autor Lucanus, in sinistro cornu, in pugna Pharsalica, postquam Pompeium adhortatus est, ut in Aegyptum aufugeret.

Len. Sura

P. Cor. Lentulus Sura prætor urbis comprehensus in coniuratione Catilinæ ac strangulatus in carcere iussu consulis Ciceronis fuit, priuignus Clodij, quæ causa inimicitiæ postea inter eos fuit. Hic patrem habuit P. Lentulum summa in Republica autoritate, principem senatus, ut Pedianus testatur.

Len pater

Len. Cicer.

P. Lentulus, cui Cicero post mortem Pisonis filiam locauit, apud quem illa ex partu decessit.

Cotiso

Cor. Lentulus ab Augusto missus contra Dacos, Cotisonem regem in citeriorem Danubij ripam in se irrumpentem repressit, quem regem tanti æstimauit Augustus, ut eius filiam in matrimonium peteret, illiq; suam Iuliam offerret.

Lenæus

Lenæus Pompeij magni libertus, & penè omnium expeditionum

num comes: eo defuncto schola se sustentauit, docuitq; in Carinis & Telluris æde: in qua regione Pompeiorum domus fuerat. Ac tanto amore erga patroni mentionem extitit, ut Sallustium historicum, quòd eum oris improbi, animo inuerecundo scripsisset: acerbissima satyra lacerauerit, Lastaurum, & lurconem, & nebulonem, & popinarium eum appellans: præterea uita scriptisq; monstrosum, ac priscorum, Catonisq; uerborum eruditissimum furem. Traditur autem puer adhuc Athenis surreptus refugisse in patriã, perceptisq; liberalibus disciplinis, pretium domino suo retulisse: uerum ob ingenium & doctrinam manumissus. Tranquillus.

T. Cl. Lẽnius

T. Cl. Lemnius, Claudij Augusti libertus à studijs, Hæc inscriptio in sancti Hadriani templo legitur Romæ.

Leontiũ meretrix

Leontium meretricula contra Theophrastum scripsit scite quidem sermone Attico. De qua uide etiam in prologo Plinij. autor Cicero de natura deorum.

Lepidi

Lepidorum genus, uide inter Aemylios.

Lænates Læti Lanati

Lænates Læti, & Lanati, cognomenta sunt Romana, de quibus alibi diximus.

C. Lelius

C. Lelius, & Africanus inter raras amicitias, uterq; à Cicerone & eloquens & orator describitur in Bruto. Sed & fœminas quoque in eorum domibus facundia Latini sermonis & elegantia præditas fuisse, idem & Quintil. autores sunt. Hic in Hispaniam legatus Africano profectus, & in expugnatione Carthaginis nouæ, præpositus classi fuit: ut Liu. testatur. Idem missus à Scipione ad Syphacem legatus pro amicitia, tribunos peritissimos rei militaris specie seruorum secum duxit, explorandæ regionis gratia ut ait Frontinus. In qua legatione Syphacem pop. Romano amicum reddidit. Quem aliquanto post tempore ad Carthaginienses inclinantem spreto fœdere, inita cum eo pugna, in potestatem redegit. Missus postremo à Scipione Romam cũ Magone, cæterisq; captiuis ex Hispania.

Leander & Ero

Leander Abydenus, & Ero Sestia: quorum amores Musæus hexametris prosequitur, quæ adhuc extant. unde Ouidij epistola materiam mutuata est.

Leander præsul

Leander item præsul Hispalensis, ad quem sunt Gregorij moralia scripta.

Libanius

Libanius sophista ex Antiochia curuæ Syriæ ciuitate, tempore Iuliani principis claruit: profecit Athenis sub Diophanto philosopho: ita tamen ut raro in ludum ueniret, raroq; cum alijs congrederetur, ac se tantum solus exerceret in declamando. Inde Constantinopolim profectus ludum aperuit. unde post aliquantulum tempus quorundam adolescentium gratia infamiam subiens, pulsus fuit, ac Nicomediam uenit. Indeq; ob eandem causam rursus eiectus, in patriam sese recepit, ubi profitebatur, multosq; reddidit in arte rhetorica uiros excellentes, inter quos Chrysostomus & Basilius fuere. Quanobrem in Iuliani principis dignationem ueniens, ab eo pluribus honoribus ornatus: præfecturamq; prætorij titulo tenus oblatam respuit, dictitans plus esse sophistam agere quàm præfectum: in hoc gloriam cito perituram, in illo perpetuam esse. Iulianus quanquam magnis rebus occupatus, & magna ipse quoque dicendi ambitione teneretur, illius magnopere suspiciebat ingenium: quod eo etiam studiosius faciebat, ut eum Proæresio sophistæ, qui tunc apud eum agebat, & primum dicendi locum occupauerat, præponeret. Ad quæ certamina & Acacius & Thuscianus Phryx quotidie uocabantur. Decessit domi iam senex. Scripsit declamationes haud usquequaque pares illius ingenio, quippe qui in eo dicendi genere præceptorem, uti supra narraui, neglexit: reliqua sanè opera probatissima. Librum de progymnasmatis edidit: inter quæ quas uocant ἐκφράσεις uenuste persequutus est. Orationes præterea & epistolas: in quo genere princeps inter Græcos facile apparet. Quæ omnia ad nostram usque ætate peruenere. Ex Suida & Eunapio, qui uitam etiam sophistarum scripsit.

Liberatus

Liberatus Afer unà cum uxore & duobus filijs, ac Crescentio presbytero martyrium passus in Africa insectatione Vandalica. autor Africanus.

Liciniorum familia

Liciniorum familia uetusta ac lata, diuersa sibi cognomina adsumpsit, Crassorum, & Lucullorum, qui suis dicuntur locis.

L. Licinius Belutus

L. Licinius, L. filius Belutus, unus è quinque tribunis post reges exactos creatus: ut testatur Pedianus.

C Licinius Caluus

C. Licinius Caluus, & L. Sextius tribuni plebis legem promulgarunt, ut consules etiam ex plebe fierent. Eam legem cum magna contentione repugnantibus patribus, quum ijdem tribuni per quinquennium soli magistratus fuissent, pertulerunt. Et primus omnium ex plebe consul L. Sextius creatus est. Lata est alia lex, ne cuiquam plus quingentis iugeribus liceret possidere. Liuius libro sexto.

C. Licinius Stolo

C. Licinius Stolo, gener Fabij Ambusti, cum consul lege sanxisset, ne quis amplius quàm quingenta agri iugera possideret, ipse mille comparauit. Quare accusatus à M. Popilio Lenate damnatusq; sua lege est. Liuius libro VII. Valerius item. Hic Stolonis cognomen adeptus, ut refert Columella, quòd agriculturæ diligentissimus fuerit, plantasq; & arbores ablaqueare & resectis fruticibus, quos stolones uocant, curare solebat.

Licinius Porcius

Licinius Porcius prætor, eo tempore quo Annibal cum Salinatore & Nerone pugnabat, ante aduentum consulum multa industria, nunc angustias locorum occupando, nunc hostile agmen turbando, Asdrubalis in Italiam tunc primum uenientis iter obstruxerat, ut Liuius XXVII. Hic serius poeticam Romæ cœpisse dicit, ut autor Gellius.

Licinius Trib.

Licinius tribunus militum sub Claudio Marcello.

C. Licinius sacerdos

C. Licinius sacerdos delectus à Scipione Aemiliano censore.

Licinius Macer

Licinius Macer prætorius repetundarum reus, quum nuncium accepisset se reum, & M. T. Ciceronem causam contra eum agentem, putans perisse sua bona, posseq; hastæ subijci, quod fortè manu habebat faucibus suis uinculo coarctatis, pœnam moriendo præuenit. Autor Valer. de mortibus non uulgaribus.

Licinus Tonsor

Licinus, Augusti tonsor prædiues, sepultus uia Salaria ad secundum lapidem nobili monumento: de quo illud distichon, Marmoreo tumulo Licinus iacet, at Cato paruo, Pompeius nullo, credimus esse deos? Horatius in poëtica, Tonsori Licino.

Qn. Ligarius

Q. Ligarius de quo Pompeius libro primo digestorum, Q. Tubero à causis agendis ad ius ciuile transijt, maxime postquàm Q. Ligarium accusauit, nec obtinuit apud Cæsarem. Is est Ligarius, qui quum Africæ oram teneret, infirmum Tuberonem adplicare non permisit, nec aquam haurire: quo nomine eum accusauit, & Cicero defendit. Plutarch. quoque in hanc sententiam: Fertur Cæsar in hac oratione Ligarium prorsus condemnare decreuisse, sed processu orationis, quum in his uerbis, Quid enim Tubero ille tuus districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus petebat? quis erat sensus? & reliqua: ita mente alienatus, ut libelli quos tenebat è manibus deciderent, reumq; contra propositum absolsolueret.

Liuia gens

Liuia, gens plebeia, consulatibus tamen multis, alijsq; magistratibus floruit.

Liuius Salinator

Cuius princeps Liuius Salinator familiam illustrauit. autor Tranquil. Hic primo coss. de Illyrijs triumphauit. Deinde ex inuidia peculatus reus ab omnibus tribubus excepta Metia, condemnatus in exilium abijt uoluntarium: unde longo tempore sordidatus, promissaq; barba moratus fuerat. Vrgente Italiam Annibale reuocatus, factusq; Coss. cum Claudio Nerone inimico statim causa Reipublicæ sibi conciliato, de Asdrubale triumphauit. Censor cum eodem collega omnes tribus excepta Metia ærarias reliquit, stipendio priuauit: hoc tantum crimine, quod & prius eum iniustè condemnassent, & postea tantos honores non rectè tribuissent. Quodq; in eadem censura, salis uectigal primus omnium commentus esset, Salinatoris cognomen accepit. Cæcilius & Liuius uigesimonono.

Liuius

Liuius Drusus

Liuius Drusus, hostium duce Druso comminus trucidato sibi suisq; cognomen indidit. Proprætor è prouincia Gallia aurum Senonibus olim in obsidione Capitolij datum, nec ut fama est repetitum à Camillo, retulit. autor Tranquillus.

Liuius Drusus Trib.

Huius abnepos Liuius Drusus collega C. Gracchi in tribunatu, ob eximiam aduersus Gracchos operam resistendo agrariæ legi, patronus senatus dictus est. autores Tranquillus in Tyberio, & Plutarchus in Graccho.

M. Liuius Drusus

Huius filius, M. Liuius Drusus, eodem teste tranquillo, qui simili dissensione diuersa à patre sensit: multaq; uarie moliens ab aduersa factione interficitur. Cæcilius uerò de eodem sic refert: Liuius genere & eloquentia magnus, sed ambitiosus & superbus, ædilis munus magnificentißime edidit, & Rhemnio collegæ quædam de utilitate Reipublicæ suggerenti: Quid tibi, inquit, cum Republica nostra? Quæstor in Asia nullis insignibus uti uoluit, ne quid ipso esset insignius. Tribunus plebis, Latinis ciuitatem, plebi agros, equitibus curiam, senatui iudicia promisit. Nimiæ liberalitatis fuit. Ipse etiam professus, nihil cuiquam ad largiendum præter coelum & coenum reliquisse. Itaque cum pecunia egeret, multa contra dignitatem fecit. Magulsam Mauritaniæ principem ob regis simultatem profugum, accepta pecunia à Boccho prodidit. Quem ille elephanto obiecit. Adherbalem filium regis Numidarum, obsidem domi suæ sumpsit, redemptionem eius à patre sperans occultam. Cepioni inimico actionibus suis resistenti collum in comitio obtorsit, ut multus efflueret sanguis è naribus. Deinde ex gratia in inuidiam uenit. Nam plebs acceptis agris gaudebat, expulsi dolebant. Equites in senatum lecti lætabantur. Senatus permißis iudicijs exultabat: sed societatem cum equitibus ægrè ferebat, unde Liuius anxius ut Latinorum postulata differret, qui promissam ciuitatem flagitabant, repente in publico concidit, siue morbo comitiali, siue hausto caprino sanguine semianimis domum relatus. Vota pro illo publice suscepta sunt per Italiam, & quum Latini consulem in Albano monte interfecturi essent, Philippum admonuit, ut caueret. In senatu accusatus, quum domum se reciperet, immisso inter turbam percussore corruit. Inuidia cædis apud Philippum & Cepionem fuit. Cæcilius.

Liuius Andronicus

Liuius Andronicus, Liuij Salinatoris libertus, cuius filios erudijt, ab eodemq; ob ingenium libertate donatus. ut autor Eusebius. Primus Romæ fabulam dedit, C. Claudio cæci filio, & M. Tuditano consulibus: anno ipso antequàm natus esset Ennius: post urbem uerò conditam D X I I I I. Cicero in Bruto.

Liuius historicus

Liuius historicus Patauinus natus est anno ab urbe condita D C X C I I I I. quo & M. Messala orator. Excessit Paduæ anno I I I. imperij Tyberij, ætatis autem L X X. Hunc Caius princeps tanquàm uerbosum insectabatur, Pollio uerò tanquàm Patauinitatem redolentem. Quintiliano magnopere laudatur. Eumq; Herodoto comparat, in concionibus præsertim, suadetq; pueris ediscendum, ut Ciceronis imitatorem. Nam & ipse Liuius ad filium scribit, ut Ciceronem imitetur, aut ei quàm maxime similem. Solet nasci quæstio inter eruditos: An Cicero si historiam fuisset aggressus eum superasset: multosq; habet uterque adsertores.

Lycurgus

Lycurgum Eratosthenes & Apollodorus non paucis annis antiquiorem prima Olymp. ostendunt. Timæus duos apud Spartiatas Lycurgos dicit fuisse: diuerso tamen tempore. Eorum utriusque res gestas ob gloriam in alterum referri, & uetustiorem non procul ab Homeri temporibus fuisse. Igitur peregre telluris multum obiuit. In Cretam primum uenit: indeq; poetam quendam Thaletem Spartam misit ad conciliandos animos disciplinæ: postea Asiam profectus: demum ad Aegyptios: unde ritus plurimos militiæ domiq; aptos transtulit ad Spartiatas. Et ut Aristocrates etiam tradit, peragrata Africa atq; Hispania ad Indos penetrauit. Inter præclara eius instituta illud memoratur, Lacedæmonijs fecisse ut agri æque diuiderentur, uitandæ inuidiæ gratia, seruandæq; in ciuitate æqualitatis. Sustulit præterea conuiuiorum apparatum & mensas lautiores: unde otium omne cupiditasq; diuitiarum nascitur. Quare diuitibus infensus usque adeo, ut hæc in concione suadens inuaderetur, fugiensq; in templum, ex eo ab uno ex his adolescente audaciore Alcandro nomine, oculo effosso uulneraretur. Quem casum Lycurgus dicitur more philosophi tulisse. Sed & adolescenti à ciuibus ei oblato pepercisse. Ea de causa templum Mineruæ Ophthalmidis apud Solpium Laconiæ locum dicauit. ut autor est Pausanias. Lacedæmoniorum pueros quum primum duodecimum annum attigissent, iussit discalciatos ambulare, cubitareq; lectis storaceis palustriq; arundine. Ita demum efferatiores fieri ac Reipublicæ utiliores. Excessit in Creta ubi ab initio sponte ac perpetuo secesserat, sumpto iureiurando à populo, nequid de suis legibus commutaret, donec redijsset. Quapropter post mortem iussit cineres disijci, ne solutus quandoque sacramento populus leges solueret, si mortuum in ciuitatem retulissent. Reliquit filium, qui & ipse sine liberis decedens, finem attulit generi. ex Plutarcho & Trogo.

Lycurgus rex Nemeæ

Licurgus alter rex Nemeæ regionis Hypsipylen regis Thoantis filiam nato suo nutricem adhibuit. autor Papinius in Thebaide.

Lycurgus rex Thraciæ

Lycurgus rex Thraciæ Bacchum Deum esse negabat. Quapropter eum contemnens dum conatur uites amputare, sibi crura incidit.

Lycaon

Lycaon Arcadiæ rex, quod hospites trucidaret, & Ioui mortalis peregrini specie, membra humana epulanda dederit, ab eodem in lupum mutuatus est, & à suis canibus in uenatione discerptus.

Lycon

Lycon ex Troade Stratonis discipulus è Theophrasti schola: huius in dicendo suauitatem nomen maxime demonstrat, quòd addita litera G. Glycon sit cognominatus: habitu fuit mollis & delicatus. Quatuor huius nominis memorantur, Primus Pythagoricus. Secundus hic. Tertius uersificator. Quartus epigrammaton poëta. Ex Diogene.

Lycophron

Pleiades poetæ

Lycophron poëta patria Chalcidensis, Soclis seu Lyci historici filius, inter septem poëtas, qui Pleiades dicebantur à numero stellarum, Philadelpho Ptolemæo receptus. Erant autem hi, Theocritus, Aratus, Nicandrus, Eantides siue Apollonius, Philetus, Homerus iunior, Lycophron. autor Suidas. Scripsit poëma quod uocant Alexandram, opus in primis obscurum, utpote Cassandræ uaticinantis: quam & Alexandram uocabant.

Cassandra Alexandra

Priamus pater hanc uaticinijs penè furentem incluserat turri, dimisso solo nuncio, qui audita tantum ab ea referret, Nuncius igitur audita refert. Hic opus totum uersatur, historias continet plures: ab Hercule enim & rebus Troianis exorditur, usque ad Alexandrum Macedonem uenit. Deinde procedens usque ad finem poëmatis, Phoenicum res, unde bellum inter Græcos & Barbaros ortum prædicit. Eum enarrauit in primis Io. Zezes.

Linus

Linus teste Diogene Thebis natus Mercurio Musaq; Vrania, scripsit solis & lunæ cursus, animaliumq; ac fructuum generationes. Namque in primo statim uersu operis, initia rerum altius repetens, cuncta simul nata memorauit. Quem sequutus Anaxagoras, principio facta simul omnia dixit, eaq; mente accedente composita. Interemptum dicunt ab Apolline sagitta: cuius huiuscemodi narratur epigramma: Candida purpureis redimitum tempora sertis Thebanum Vraniæ continet urna Linum. Virgilius tamen in Bucolicis eum Apollinis filium dicit.

Lysander

L Y S A N D E R dux Lacedæmoniorum inuictißimus, cuius ductu Athenienses cum duce Conone illam naualli pugna cladem acceperunt. Ex quo Athenæ semidirutæ, impositumq; iugum triginta tyrannorum postea fuit. Per Thrasybulum exulem Atheniensem

postea

postea eiecti, ac decem alij surrogati: moxq; illi quoque à Lysandro expulsi sunt & Athenæ tyrannorum iugo liberatæ. Emicuit eo tempore quo & Pausanias & Agesilaus Lacedæmonij, eodemq; in bello militauere. Cecidit in acie superatus ab Atheniensium duce Conone in bello Thebanorum terrestri pugna, ubi alter dux Lacedæmoniorum Pausanias in exilium suspectus proficiscitur. Lysander in rebus gestis, ac fictione & animi magnitudine, ex nostris Sullæ comparatur, in Plutarchi Parallelis.

Lysias. LYSIAS Syracusanus genere, Cephali filius, Ctesiæ discipulus, unus è decem oratoribus, natus est Athenis, quò pater se transtulerat, æqualis Demostheni. Puer iam in Thurios coloniam migrauit. Rediit annos natus quadraginta septem. Interq; principes habitus ea tempestate oratores. eius uerò orationes feruntur suprà nonaginta: styli puritate & elegantia cunctis præter Isocratem præstat: scripsit quoque conciones & epitaphia & epistolas, de arte item rhetorica. Cicero autem in Bruto de ipsius stylo sic ait: Lysias gracile dicendi genus sectatus est: quanquam in eo sunt sæpe lacerti, sic ut fieri nihil possit ualentius, uerumtamen est genere toto strigosior. Habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa subtilitate delectentur. in libro autem de Fi. eum oratione locupletem, rebus uerò inanem uocat. Quintilianus autem sic: Lysias subtilis atque elegans, & quo nihil (si oratori satis sit) dicere queas perfectius: nihil est inane, nihil accersitum, puro tamen fonti quàm flumini propior.

Lysippus sculptor. Lysippus Sicyonius nobilis sculptor in honore apud Alexandrum, à quo tantum fingi uolebat.

Lysippus poeta. Lysippus etiam poëta comicus. Dramata eius Bacchidæ, Thyrsocomus, ut autor Athenæus.

Lysistratus. Lysistratus Sicyonius Lysippi frater primus similitudines è gypso reddere instituit, ac effigiem exprimere: ante eum pulcherrimas tantum facere studebant. Creuitq; res tantum ut nulla signa statuæ'ue sine argilla fierent, Quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam quàm fundendi æris. Plinius.

Lysimachus. Lysimachus Agathoclis filius è successoribus Alexandri Magni Pergamo præfuit: ubi thesauri regis fuerunt. Hic illustri quidem Macedoniæ loco natus, uirtute illustrior fuit: amore literarum ac philosophiæ ardebat adeo ut Callisthenem tunc ab Alexandro in ærumnis collocatum, ac cum cane in cauea clausum de uirtute differentem sæpius audiuerit, poculumq; ei ac uenenum remedium miseriæ optanti, propinauerit. Quod ægrè ferens Alexander Lysimachum leoni obiecisse dicitur: sed ille uiribus fretus rem posteris prodendam egit, manum amiculo conuolutam in os leonis inferens, adreptaq; lingua feram exanimauit, quo pacto uehementius postea Alexandro dilectus & apud eum in honore maximo fuit. Præterea Lysimachiam urbem condidit quæ post annos XXII. terræmotu euersa ipsi stirpiq; eius exitium portendit. Nam breui post tempore Agathoclem filium fortissimum, per quem bella multa feliciter gesserat, nouerca Arsinoe Ptolemæi sorore instigante ueneno sustulit. Ob quam immanitatem populi ab eo deficere, unde & ortum inter eos bellum in quo Lysimachus cecidit annos natus LXX. postremus omnium suorum cum uarijs casibus antea liberos quinque amisisset. Macedoniæ regnum ad Seleucidas translatum. Ex Trogo libro XV.

Lysimachus Alex pædag. Lysimachus Acarnan Alexandri pædagogus secundas post Leonidam obtinuit, nullo urbanitatis genere præditus, nisi quòd se Phœnicem, Alexandrum Achillem, Philippum Peleum appellabat: autor Plutarchus.

Lysimachus Aristidis. Lysimachus Aristidis Iusti filius, cuius meminit Demosthenes in oratione περὶ τῶν ἀτελειῶν. Huic ob merita patris erga Rempublicam qui propter abstinentiam & iustitiam pauper admodum decesserat, data sunt publice centum talenta, ut autor Plutarchus in Aristide.

Lolliorũ gens. Lolliorum etiam Romæ genus, & nomen admodum celebre. Inter quos M. Lollius magna apud Augustum autoritate fuit, ad quem Horatius scribit: Troiani belli scriptorem maxime Lolli. Eius etiam memoria Ferentini adhuc in turri quadam legitur marmori inscripta. M. Lollius C. filius Cos. A. Hirtius. A. F. Funda faciunda coætauerunt. Eidemq; probauere. [M. Lollius]

Lollia paulina. Lollia Paulina, C. principis uxor sestertio quadringenties extimatum tunicam ex margaritis habuisse fertur: uti Solinus & Plinius autores. Hanc Tacitus filiam fuisse dicit M. Lollij consularis suprà memorati.

Lollianus. Lollianus Ephesius & scholæ & populo præfuit Atheniensi. Prætor enim fuit, qui magistratus antiquitus in bellis delectus habebat. Nunc autem rei frumentariæ præest. Epicheremata magnopere laborauit inuenire, & inuenta distincte loqui idoneus. Dicebat extemporaliter Isæi imitatione quem audiuit. Imago eius Athenis erat in foro. autor Philostratus.

Longinus philosophus. Longinus philosophus Syrus Palmira ciuitate, præceptor Zenobiæ Palmiræ reginæ: interfectus deinde ab Aureliano in eius urbis direptione, apud omnis de se relicto desiderio: uti Vopiscus testatur.

Lõginus martyr. Longinus miles simul cum Megisto & Acesto ad Christi fidem inductus à Paulo apostolo ad supplicium proficiscente. Ante hunc dicitur & ex militibus unus extitisse, qui Iesum crucifixum hasta percussit, & ob signa & prodigia subsequuta Christianus factus, postremo martyr. Habeo autorem qui dicat hoc nomen ab illius officio Græce uocatum fuisse ob hæc uerba: ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε, quòd pro lonche, id est, hasta Longinum putant dictum. Hic est quem Mantuæ sepultum esse dicunt: quò sanguinem ille dominicum ex humo delectum tulerat.

Lucretiorum genus patritium.

Sp. Lu. Tricipitinus. Sp. Lucretius Tricipitinus Lucretiæ pater, in locum demortui Bruti in consulatu collega Valerio Publicolæ suffectus, cum maior iam natu esset, nec uires suppeterent ad obeunda munera consularia, intra paucos dies moritur. In cuius locum Horatius Puluillus suffectus est. Liuius secundo.

T. Lucretius. T. Lucretius consul, cum eodem Valerio iterum consule fuit: ut idem.

L. Lucretius. L. Lucretius Tricipitinus cum T. Veturio Gemino consul contra Volscos profectus, nobilem retulit triumphum, eorum nomine propè deleto, decem milibus, & CCCCLXX. cæsis, expositaq; deinde omni præda in campo Martio, ut suum quisque per triduum cognitum abduceret, reliqua uendita cui domini non fuere. Triumphauit de Volscis Equisq;. Triumphantem secutæ sunt legiones. Alteri consuli datum, ut ouans sine militibus urbem ingrederetur. Liu. libro III. Lucretius ædilis cadauer T. Gracchi in Tyberim proijci iussit.

Q. Lucretius Vispillo. Q. Lucretius Vispillo in priuatis causis acutus & iurisperitus & concionibus aptior quàm iudicijs, ut Cicero. Lucretius Asella Sullanarum partium, qui Marium Præneste obsederat, quòd præter eius uoluntatem consulatum sit petere ausus, ad turbandum Reipublicæ statum, à L. Ballieno centurione iussu Sullæ in medio foro occisus est. Quod cum populus indigne ferret, Sulla aduocata concione se iussisse dixit: Liuius in epitome Macedo. Pedianus.

Lucretius poëta. Lucretius poëta ob philtra dicitur perisse, hausto amatorio poculo ob amorem fœminæ in furorem uersus: eius poëma sectam imitatur Epicuream.

Lucretia. Lucretia inter Tarquinios dicitur.

Lucullorum familia. Lucullorum familia in Licinios adscita. Eius nullum qui claritatem habuerit priorem lego quàm L. Licinium Lucullum qui temporibus Scipionis Aemyliani pauloante initium belli Punici fuit Cos.

L. Lic. Lucul. cum A. Posthumio Albino. Ii cum delectum seuere agerent, nec quenquam gratia dimitterent, à trib. pleb. qui pro amicis suis uacationem impetrare non potuerunt, in carcerem coniecti sunt. Lucullus deinde in Hispaniam missus. Cui postea Claudius Marcellus successit, cum omnes Celtiberiæ populos placasse uideretur. Vacceos, Cantabros, aliasq; in eadem

Luc. & Marcus Luculli

eadem Hiſpania nationes ſubegit, ut Liuius lib. XLIX. Huius igitur filij ſiue nepotes, Lucius & Marcus Luculli fuere: quorum L. diſertus ac diues munus quæſtorium ampliſſimum dedit. Per Murenam in Aſia claſſem Mithridatis, & Ptolemæum Aegypti regem conſuli Sullæ conciliauit. Prætor Africam iuſtiſſime rexit: aduerſus Mithridatem miſſus collegam Cottam Chalcedone obſeſſum liberauit, Cyzicon obſidione ſoluit, Mithridatis copias ferro & fame adflixit, eumq; regno primum ſuo, id eſt, Ponto expulit. Deinde rurſus eum Tigrane Armeniæ ſubueniente, magna felicitate ſuperauit. Poſt hæc otio ſe tradidit: ubi magnificentia uillarum, conuiuiorum ſumptu, ueſtium numero ac pulchritudine, præterea ſignorum ac tabularum ornamentis, omnes quacunque tempeſtate ſuperauit. Paulatim deinde alienata mente deſipere cœpit, tutela eius M. Lucullo fratri permiſſa. hæc Cæcilius. De eodem Plutarch. etiam ait, quòd facundia clarus fuit. Præceptorem habuit Antiochum Aſcalonitam ueteris Academiæ. Scripſit Græco ſermone bellum Marſicum: quo ipſe unà cum Sulla interfuit. Militiæ uerò ipſius par gloria. Siquidem conſul cum M. Cotta ad bellum Mithridaticum eſt profectus, ubi primum magno fœnore Aſiam liberauit. In eoq; bello maximis rebus geſtis Tigrane cæteriſq; expugnatis Pompeium nõ belli ſed penè triumphi ſucceſſorem habuit. Triumphauit tamen quamuis aduerſante Memmio, Otio deinde ſe tradidit. Apudq; Baias lacum maiore impenſa excauauit quàm uillam extruxerat.

Lucilius Balbus

Lucilius Balbus in dialogo Ciceronis de natura deorum, Stoicorum partes tuetur: in quibus tantos progreſſus fecit, ut in eodem libro ponitur, quòd excellentibus comparetur Græcis. Lucilius miles Bruti domeſticus atque fidus: qui cum apud Philippos inclinatam iam aciem uideret, ſeſe pro Bruto obtulit, ut ſpatium ei fugiendi daret. Ductuſq; ad M. Antonium pro Bruto, ut apparuit fraus: collaudatum cum Antonius ob fidem apud ſe tenuit, quem non minus poſtea ſibi fidelem ſenſit atque Bruto fuerat. Plutarch. in Bruto.

Lucilius poëta

C. Lucilius poëta, ut Gell. in XXVII. lib. teſtatur tempore II. belli Punici emicuit. De quo Quint. hæc ſcribit. Primam inſignem Lucilius laudem in Satyra eſt adeptus, qui quoſdam ita deditos habet amatores, ut eum non eiuſdem modo operis autoribus, ſed omnibus poëtis præferre non dubitent: ego quantum ab illis, tantum ab Horatio diſſentio, qui Lucilium fluere lutulenter, & eſſe aliquid quod tollere poſſis putat. Nam eruditio in eo mira & libertas, atque inde acerbitas, & abunde ſalis. Horatius terſior & magis purus.

Lucillus

Lucillus Senecæ familiaris è Pompeijs oppido Campaniæ fuit adeo philoſophiæ deditus, ut quæſtor cum eſſet Siciliæ, magnam temporis partem ab officijs publicis uacans ſtudijs incumberet.

Lucilla Augusta

Lucilla M. Antonini & Fauſtinæ filia. L. Antonini Veri uxor, marito ſuperſtes, iterum nupta Pompeiano maximo uiro, remanentibus ei principatus inſignibus: uidelicet in ſella imperatoria ſedebat. Ignem de more præferebat permittente Commodo fratre. Verùm cum poſtea hæc ſibi ablata doleret, in eum coniurauit, unà cum Quadrato nobili adoleſcente, cum quo ſtupri conſuetudinem habere putabatur. Deprehenſa igitur & unà cum coniuratis ab eo interfecta: autor Herodianus in Commodo. Eius in antiquis nummis imagines reperiuntur hac inſcriptione: Lucilla Auguſta M. Antonini & Fauſtinæ filia.

Lucillæ martyres

Altera Lucilla longe felicior uirgo & martyr ſub Valeriano & Gallo Impp. Filia hæc Nemeſij tribuni, oculis capta, à diuo Stephano Pont. luminibus reſtituta. Deinde Chriſtiana cum tota familia facta. Aliam ſuprà in Flora narraui.

Luciæ duæ

Luciæ item duæ martyres: altera uirgo Syracuſana, altera Romana uidua iam annis XXXIX. unà cum Geminiano, quem à lymphatione liberatum ad fidem deduxerat, gladio cæſa eſt ſub Diocletiano.

Lucina

Lucina uirgo item Romana diues admodum, circa ea ferè tempora Chriſtianos ſumptibus iuuabat, martyreſq; in agro ſuo ſepeliebat. Eius Romæ ſepulcrum in templo Sebaſtiani adoramus. Moriens, eccleſiam hæredem reliquit ſub Marcello pontifice.

Lucianus ſophiſta

Lucianus ſophiſta Samoſatenus ob mores Atheos cognominatus, ſub Traiano principe. Cum apud Antiocheam Syriæ cauſidicus eſſet, atque in ea arte planè decoxiſſet, ſe ad ſcribendum dialogos conuertit, lacerandamq; Chriſti religionem, ubi ſanè ridiculus apparet. Obijſſe dicitur à canibus, uti par fuit, laceratus. autor Suidas. Hic quum antea Chriſtianus eſſet, poſtea deſertor religionem inceſſit, nihil ex ea conſecutum dictitans, niſi ut nomen eius corrumperetur, ex Lucio Lucianus factus. Initio namque dialogorum de ſe plura loquitur. Quod uili genere ortus à patre ad auunculum ſtatuarium diſcendi gratia miſſus, ut primum cælo indoctis manibus nobile marmor fregiſſet, ac ob eam cauſam acriter uapulaſſet: nocte inſequenti duas ei imagines in ſomnis uiderit apparentes. Alteram ſtatuariam ſe affirmantem eſſe, pluraq; ex arte pollicentem emolumenta. Alteram eloquentiam, maiora promittentem, quam relicta prima ſecutus ſit. Dialogi eius ſanè uerbis elegantiſſimus, ſed rebus magnopere excuſſis, ubi quaſi Pyrrhonica profitetur, nihil adfirmans, omnia ridens. Quod ſanè ipſe ſuo hoc tetraſticho manifeſtat. Λυκιανὸς τάδ' ἔγραψε, παλαιά τε, μωρά τε εἰδώς, Μωρὰ γὰρ ἀνθρώποις καὶ τὰ δοκοῦντα σοφά. Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι διακεκριμένον ἐστὶ νόημα, ἀλλ' ὃ σὺ θαυμάζεις, τοῦθ' ἑτέροισι γέλως.

Luciani martyres duo

Lucianus preſbyter & martyr apoſtolorum diſcipulus in Galliam unà cum Dionyſio miſſus & ab eodem Beluacen. præſul factus. Lucianus alter uir diſertiſſimus preſbyter Antiochenus adeo inter noſtros ſcribendo ſacroſq; libros emendando profecit: ut hoc genere exemplaria laudata Luciana appellarentur. Feruntur eius de fide libelli & breues admodum epiſtolæ. Deceſſit martyr Nicomediæ ſub Maximiano, ſepultuſq; Helenopoli Bithyniæ. autor Hieronymus. Addit Suidas, hunc Hebraica lingua doctiſſimum fuiſſe, ſacroſq; libros multis coactis exemplaribus multis in locis emendaſſe.

Lucius poëta

Lucius poëta Hiſpanus, cuius Martialis meminit: Luci gloria temporum tuorum, Qui Gramum ueterem Tagumq; noſtrum Arpis cedere non ſinis diſertis.

Lucius Tarrẽſis

Lucius celeber Tarrenſis (Tarra enim Cretæ oppidum) de prouerbijs Græcis tria uolumina ſcriptitauit. autor Stephanus grammaticus. eius nunc epitomen habemus.

Lucius præſul Alexandrinus

Sed hos facile ſuperauit is Lucius, qui præſul fuit Alexandrinus ſub Theodoſio, poſt Athanaſium. Scripſit uariarum hypotheſeon libellos, ut autor Hieronymus.

Lucifer

Lucifer præſul Caralitanus cum Pancratio & Hilario Rom. clericis ad imp. Conſtantinum à Liberio pontifice pro fide miſſus, quum uellet ſub nomine Athanaſij Nicenam damnare fidem, ab eodem Imp. in Palæſtinam relegatur.

Lucas

Lucas Medicus Antiochenſis ut eius ſcripta indicant, Græci ſermonis non ignarus fuit. Pauli apoſtoli ſectator & comes, à quo edoctus ſcripſit Euangelium, Actus quoque apoſtolorum. Reliqua ſanè ipſius inter apocrypha, uixit annos LXXXIIII. cum coniugio, ſepultus Conſtantinopoli, quò tranſlatus fuit unà cum Andreæ apoſtoli oſſibus, anno XX. Conſtantij principis. Hieronymus.

L. Luſcius

L. Luſcius Sullanarum partium centurio damnatur, quòd tris cædes proſcriptorum Sullæ feciſſet. Diues propterea factus. Nam amplius ſexcenties poſſedit. Pedianus.

*

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XVII.

Macrianorum familiæ

MACRIANORVM familiæ uiri Romæ in auro & argento, mulieres uerò in reticulis, in dextrocherijs, & in omni ornamentorum genere Alexandrum Magnum exsculptum semper habuerunt, quod dicuntur iuuari in omni actione, qui eum gestant in auro uel argento. Ex his fuere Macrianus pater, & filius, & Quietus alter filius, qui Cæsares appellati fuere tempore Galeni, ponunturq; inter XXX. tyrannos, qui mox interfecti sunt. Pollio.

Macedonius

Macedonius Arrianæ factator hæreseos, Constantij principis fauore expulsis orthodoxis Constantinopolitanus præsul constitutus est. Is enim eadem quæ Arrius de spiritu sancto sentiebat: cum uidelicet nihil habere cum patre & filio commune. Dissentiebat tamen in filio, quem patri similem rite fatebatur, qua de causa ab Arrianis pulsus fuit. Nam Arrianorum tres sectæ caput extulerunt, Eunomiani, Arriani, & Macedoniani: de quibus omnibus suprà in Arrio diximus. Plurimi tamen apud Constantinopoli uicinas regiones Macedonij opinioni adhærere uidebantur. Ex libro X. Rufini.

Macer

Aemylius Macer Veronensis poëta, uolucres & herbarum cecinit uirtutes, Ouidij tempore, ut ipse testatur: Sæpe suas uolucres legit mihi grandior æuo, Quæq; nocet serpens, quæ iuuat herba Macer. Sed & opus Homeri persequitur, quicquid apud Ilium actum usq; ad finem belli, ut idem poëta testatur: Tu canis æterno quicquid restabat Homero, Ne careant summa Troica bella manu. Hoc opus Homeri continuauit etiam Quintus poëta, ut narrauimus. Opus autem hoc de herbis ad nostram usq; peruenit ætatem.

L. Magius orator

L. Magius, T. Liuij gener, orator Romanus, de quo Seneca in Declamationibus: Non puto quomodo L. Magius gener T. Liuij declamauerit, quamuis aliquo tempore suum populum habuit, quum illum homines non in ipsius honorem laudauerint, sed in soceri efferrent.

L. Magius dux

L. Magius, & L. Fannius transfugæ è Valeriano exercitu apud Mithridatem agentes, ab eodem rege ad Sertorium missi erant de paciscenda belli societate aduersus Romanos, quos & inquirendos mandauerat senatus. Ii postremo ad Romanos, prodito ex magna parte exercitu, redierunt. Hæc Pedianus.

D. Magius Campanus

D. Magius Campanus uir optimus, de tradenda Annibali Capua, sententia omnino aduersa fuit, exitum qualem habuit uaticinando. Iussus ab Annibale, propterea nondum urbem ingresso, ad se uenire, negauit. Deinde uenienti, quum omnes obuiam procederent, ipse cum paucis in foro deambulabat. Denique quum uinctus ad Annibalem duceretur, causam dicere iussus, respondit: nulla id lege fœderis cogi potuisse. Tandem in exilium quum traheretur, aperto capite uociferans: Habebitis, inquit, libertatem Campani quam petijstis: foro medio luce clara uidentibus uobis, nulli Campanorum secundus, inuitus ad mortem rapior. Quid uiolentius Capua capta fieret? Ite obuiam Annibali, exornate urbem, diemq; aduentus eius consecrate, ut hunc triumphum de ciue uestro spectetis. Igitur missus Carthaginem, quum tempestate Cyrenas delatus esset: indeq; ad Ptolemæum regem à custodibus Alexandriam ductus, ab eodem liberatus est: permissumq; ei unà secum in regno uiuere. Ex Liuio XXIII.

Magius Chilo

Magius Chilo, qui apud Athenas M. Marcellum interfecit, ut ex epistola Sulpitij ad Ciceronem legimus.

Magi tres

Magi tres ex oriente fuere, Gaspar, Melchior, & Baltasar, quorum corpora in ciuitate Coloniensi. Super his uide pulcherrimum Tranquilli locum, quem in Hierosolymæ descriptione adduxi.

Magnes

Magnes Atheniensis comicus antiquæ comœdiæ tempore Epicharmi, docuit fabulas nouem, uicit duabus.

Magnes puer

Magnes alter Smyrnæus, puer præ cæteris mortalibus formosus: poëtica insuper & musica ornatus, corona insignis, aureoq; reticulo redimitus, ac habitu molliore indutus, ciuitates obibat, multis dilectus, præsertim Gigi Lydorum regi.

Giges rex

Parentes autem probrum huiuscemodi perosi, capta occasione comam eius inciderunt: uestem, ornatumq; omnem lacerauerunt. Quare perturbatus Giges in Magnesios bellum mouit: quibus tandem superatis reuertens, Sardibus panegyricum celebrauit magnificentissimum. Suidas.

Magni

Magnus, præsul Altinensis, diruta patria à Longobardis sedem transtulit in ciuitatem nouam, quæ antè Heraclea dicebatur, in qua extinctus. Anno deinde M. CCVI. Venetias traductus persancte colitur. Alter martyr apud Cæsaream Palæstinæ sub Aureliano.

Magones Carthaginenses

Magones plures fuisse constat. Primus omnium rem ac disciplinam Carthaginiensium auxit, quum ante se Mezeum, & deinde Carthalonem fama longe inferiores duces habuisset. Is ante ullum Punicum bellum, ut Liuius & Trogus XVIII. referunt, cum CXX. nauibus bello Tarentino auxilio uenit Romanis, ægrè ferens Italiam ab externis inuadi. Cui actæ à senatu gratiæ, auxiliaq; remissa. Duos moriens filios reliquit, Asdrubalem, & Annibalem, de quibus in ordine dixi.

Mago Annibalis frater

Mago, Annibalis frater, causa uictoriæ apud Trebiam fuit. Sed apud Locros à Manlio clausus, ab Annibale liberatur. Liuius quoq; libro XXX. scribit, Magonem Annibalis fratrem in agro Insubrium uulneratum, quum in Africam per legatos reuocatus nauigaret, apud Corsicam obijsse. Libro item decimooctauo dicit, eundem capta Genua in Liguribus diu restitisse Romanis, ex qua regione eos in Gallia Cisalpina ualde agitauit, ad quem inter Alpes Liguresq; agentem, naues è Carthagine uenerunt. Rursus in libro trigesimo: Cum Magone ancipiti Marte in agro Insubrium concurrerunt Quintilius Varus prætor & M. Cornelius proconsul.

Mago

Mago alius qui Thurios Annibali subegit, T. Sempronium Gracchum in Lucanis occidit. Apud Capuam duos consules, Fuluium Flaccum, & Appium Claudium clade adfecit, ac nuntius Cannensis uictoriæ Carthaginem cum annulis missus est, qui modium excessere.

Mago captus

Mago alius à Scipione capitur, apud Carthaginem in Hispania, Romamq; per Lælium mittitur.

Mago de re rustica

Mago deniq; qui de re rustica scripsit: de quo Columella lib. primo, sic ait: Veruntamen Carthaginensem Magonem, uel rusticationis parentem ueneremur. Nam huius octo & uiginti memorabilia illa uolumina ex senatusconsulto in Latinum conuersa sermonem sunt. Varro autem testatur Cassium Dionysium Vticensem ex eis uiginti uolumina in Græcum uertisse sermonem, ac Sextilio prætori dedisse.

Malchion

Malchion, nonnullis Alchion, Antiochenus presbyter, rhetoricam prius Antiochiæ docuit. Aduersus Paulum Samosatenum excipientibus notarijs disputauit, qui dialogus extat. Sed & alia grandis epistola ex persona synodi, ab eo scripta ad Dionysium & Maximum Romanæ & Alexandrinæ ecclesiæ episcopos. Hieronymus & Eusebius libro septimo.

Malchus

Malchus byzantius sophista scripsit historiam à Constantino usq; ad Anastasium. Suidas.

Mamurra eques Rom.

Mamurra Formijs natus, eques Romanus ut tradit Corn. Nepos, primus Romæ parietes in Cælio monte domus suæ marmore incrustauit. Hic est qui epigrammate Catulli proscissus est. Idem solidas è Carystio & Lunensi marmore columnas habuit. Plinius.

Mamurra faber

Mamurra alter ante hunc inter Oscos natus tempore Numæ, Ancylia pluraq; deorum

signa

Mamercus

signa ex ære fabricauit. Meminit Ouidius in Fastis. Mamercus, *prænomen Aemyliorum, uti suprà commemoraui: fuit etiam præsul Viennensis, qui teste Ptolemæo Lucensi anno* CCCCLIIII. *supplicationes primus instituit, quas rogationes nostri uocant, ob frequentes terræmotus, quibus ea regio infestabatur.*

Manes hæresiarcha

Manes hæresiarcha *sub Aureliano principe Romam è Perside uenit. Magistrum habuit Buddam nomine, qui & Terebinthus dicebatur, Brachmam genere ac secta. Hic edoctus literas Græcas sectam Empedoclis amauit, duo principia ponens inuicem contraria. Deinde in Persidem reuertens dictitabat se ex uirgine natum in montibus educatum. Edidit libros* IIII. *quorum primum inscripsit de mysterijs, secundum de Euangelijs, tertium de thesauris, quartum de summis: cuius tandem defuncti libri ad manus mulieris ad quam ille diuertebat peruenere. Hæc puerum septem annorum ab se emptum, cui Cubrino nomen erat, literis erudijt, hæredemq́; omnium fecit bonorum. Hic postea Manes appellatus fuit, ac peregrinationis Buddæ imitator factus, quaquauersus illius libros pro suis iactabat. Igitur quum propriam sectam constituere cuperet, dimissis hæreditate & omnibus quæ possidebat, noua quædam concilia bida subterranea & coitus nefandos constituit. De quo Theodorus sic ait: Manes furore percitus dixit unam in Christo naturam, diuinam tantum: humanitatem uerò eius, phantasticam. Non enim fuisse uerisimile, Deum pati uoluisse. Paulus uerò præsul Antiochiæ eius tempore contrarium dogma sequutus, adfirmauit simplicem quidem hominem, uerum prophetam maximum. Hunc denique Manetem ad ultimum rex Persarum, uiuum cute direpta necauit, quòd filium eius quem reiectis alijs medicis curare pollicebatur, interfecerit. Ex Suida. Eusebius quoque lib.* VIII. *historiæ sic ait: Manes hæresiarcha, genere Persa, uita & moribus barbarus, tam acer ingenio, ut ex nominis argumento insanire uideretur. Denique Christi se nunc formam gerere conabatur ostendere, nunc ipsum se esse paracletum dictitabat: eiusq́; more duodecim discipulos quos elegerat quaquauersus stultissima dogmata nuntiatum mittebat. Atque hoc pacto Persica uenena in nostro orbe propinabat. Ex hoc igitur Manichæorum hæresis orta in præsentem diem, ex eo tempore quo Felix urbi Romæ præerat, Diocletianusq́; imperabat.*

Manlij & Manilij

Manlij, & Manilij, *diuersæ Romæ prosapiæ. Manliorum amplissima & uetusta familia ab ipsis urbis cunabulis.*

Manlius Capitolinus

Inter quos primus claritatem obtinuit M. Manlius, Capitolinus ob defensum capitolium dictus: sedecim natus annos uoluntarium se militem obtulit: triginta septem militaribus donis à suis ducibus ornatus, triginta tres cicatrices in corpore habuit: capta urbe, in capitolium autor confugiendi fuit: quadam nocte, clangore anseris excitatus, Gallos ascendentes deiecit: patronus à ciuibus appellatus. Domum etiam in Capitolio publicè habuit, ac farre donatus. Qua superbia elatus quum à senatu sumpsisse Gallicos thesauros argueretur, & obstrictos ære alieno propria pecunia liberaret, nexos exolueret, regni adfectati suspicione in carcerem coniectus, populi consensu liberatus est. Rursus cum in eadem culpa & gratia perseueraret, reus factus de saxo Tarpeio præcipitatus est, domus diruta, bona publicata. Gentilitas eius Manlij cognomine iurauit, ne quis postea Capitolinus uocaretur. Ex Cæcilio.

T. Manlius Imperiosus

T. Manlius Imperiosus *dictator claui figendi gratia, perinde ac rei gerendæ non soluendæ religionis causa creatus esset, bellum Hernicum adfectans, delectu acerbo iuuentutem agitauit: tandem omnibus contra eum tribubus conspirantibus coactus est dictatura se abdicare. Hinc dicta imperia Manliana. Huic igitur Marcus Pomponius tribunus plebis diem dixit ex ijs quæ in dictatura impie in eum cum reliqua iuuentute tum in filium fecerat Torquatum, ruri ablegando, qui utilis reipublicæ fuisset. Torquatus dein filius audita accusatione statim aduenit, nactusq́; Pomponium in thalamo solum, iurare coëgit stricto gladio nil eum in patrem moliturum. autor Liuius.*

T. Manlius Torquatus

T. Manlius Torquatus *is fuit qui ob ingenij & linguæ tarditatem à patre relegatus ruri fuit, patremq́; iudicio liberauit. Præterea sub Dictatore Sulpitio tribunus militum Gallum prouocantem occidit, torquem ei detractum ceruici suæ aptauit. Cos. bello Latino filium quòd contra imperium pugnasset, securi percussit. Latinos apud Vesorem fluuium Decij collegæ deuotione superauit. Consulatum recusauit, quòd diceret neque se populi uitia, neque illum seueritatem suam posse sufferre. Cæcilius. De alio Manlio Torquato legitur apud Liuium & item Valerium. Cum post Cannensem pugnam Campani erecti alterum à senatu consulem per Anuium legatum petijssent, Torquatus iussit eum de curia præcipitem dari si statim non abscederet.*

Cn. Manlius Volso

CN. Manlius Volso *missus ad ordinandam Scipionis Asiatici prouinciam, cupidine triumphandi, bellum Pisidis, & Gallogræcis qui Antiocho adfuerant, intulit. His facile uictis uxor regis Orisgontis centurioni cuidam in custodiam data est, à quo per uim stuprata, de iniuria tacuit, sed postea impetrata redemptione marito adulterum interficiendum tradidit. hæc Cæcilius. Liuius autem* VIII. *de bello Macedonico. Cn. Manlius Volso Cos. in Asia acceptis à Lucio Scipione copijs & exercitu lustrato contra Gallogræcos bellum gessit: eisq́; superatis reuertens cum in æde Bellonæ triumphum peteret, decem legati qui cum eo missi fuerant, restitere: inter quos L. Furius Purpurio, & L. Aemylius Paulus dicebant se legatos Cneo Manlio datos, pacis fœderisq́; cum Antiocho ineundi gratia: Manlium autem summam opem intendisse ut eam pacem turbaret, multosq́; nobiles uiros in exercitu sua temeritate morti obiecisse: uicit tamen amicis atque cognatis suffragantibus, res feliciter gestas & exercitum integrum reportatum dicentibus. Triumphus igitur ei decretus.*

L. Manlius Procos.

L. Manlius *procos. ex Hispania reuertens cum in æde Bellonæ triumphum ob res bene gestas peteret, exemplum obstabat, quod ita comparatum more maiorum erat, ne quis qui exercitum non deportasset triumpharet, nisi perdomitam pacatamq́; prouinciam tradidisset successori. Medius autem honos Manlio habitus est, ut ouans urbem intraret. Liuius libro quinquagesimo.*

T. Manlius iuris pót. peritus

T. Manlius *Iuris pontificalis peritus, iudex inter Macedonas accusatores & filium constitutus: audita causa ita pronuntiauit, Cum probatum sit Silanum filium meum pecuniam accepisse, ipsum republica & prole mea indignum iudico protinusq́; conspectu meo abire iubeo. Silanus itaque dolore animi percitus, nocte proxima se suspendit, neque pater exequijs interfuit, sed dum funus duceretur, cõsulere se uolentibus uacuas præbuit aures. Valerius de seueritate.*

T. Man. Cos.

T. Manlius Torquatus *bello secundo Punico qui Cos. antea Sardos subegerat, rebellantes magna clade adfecit.* XXX. *millibus ex eis cæsis, Asdrubalem Pœnum cœpit: ac omnem insulam perdomuit.*

T. Manlius Torquatus

T. Manlius Torquatus, *T. filius tempore Ciceronis uir doctus ex Rhodis disciplina Molonis, & à natura ad dicendum satis solutus, neque expeditus. Cui si uita suppeditauisset, sublato ambitu consul factus esset. Plus facultatis habuit ad dicendum quàm uoluntatis. Itaque studio huic non suffecit. hæc ex Cicerone, qui & de alio L. Manlio Torquato alio loco sic ait. L. Manlius Torquatus, cui & si non deerat oratio quam Græci dicunt politicen, erant in eo plurimæ literæ nec eæ uulgares, sed interiores quædam & reconditæ: summa uerborum & grauitas, & elegantia, atque hæc omnia uitæ decorabat grauitas, me quidem admodum delectabat. Pedianus autem de eodem sic.*

L. Torquatus qui P. Sullam patris competitorem in consulatu accusauit, qua & ipse Sulla & collega damnati sunt. Rursus cum accusauit, quòd in coniuratione Catilinæ fuisset: defenditur à Cicerone, cuius extat oratio.

L. Manlius pictor

L. Manlius pictor egregius, apud quem quum Seruilius fortè cœnaret, filiosq́; suos deformes animaduerteret, Non similiter, inquit, Manli, fingis & pingis. Ad quem Manlius, In tenebris, inquit, fingo, in luce pingo. Macrobius de Saturnalibus.

Manilius Octauius

Manilij autem à Manilio Octauio fluxere: is Tusculanorum dux, & Tarquinij gener fuit, ad quem ille post fugam se recepit, eiusq́; auxilio Romanis intulit bella. Liuius primo.

C. Manilius poëta

C. Manilius ex Antiochea, conditione seruus, arte astrologus ac poëta, unà cum Plotio poëta mimorum & Taberio grammatico conseruus, ex Asia una naui aductus, describitur Plinio libro XXXVII. Astrologiam uersibus primus Latinorum aggressus est, opus Augusto dedicans: ubi se non aliorum uiam ingressum, nec aliena proferre, sed sua & noua profitetur, tacite Virgilium notans. Carmen graue, sedatum & elegans, ut planè uideatur temporis illius maiestatem & eloquentiam redolere. Quod minime perfecisse uidetur, quoniam de septem erraticis stellis mentionem non fecerit. Laurentius Miniatensis nostra ætate mathematicus, eius libri enarrator, habere fatebatur argenteum nummum antiquum, cum eius imagine sculptum, ac habitu patrio & sphæra supra caput.

Mandouius & Indibilis

Mandouius & Indibilis duces Hispani, partes Romanorum cum Scipione Africano in Hispania iuuere. Deinde Scipione ægrotante, seditionem agitauere, in Romanosq́; insurgere cœperunt. Quos quum Scipio morbo liberatus comprehendisset, ueteris officij memor tantum castigatos uerbis dimisit. Liui. XXIX.

Manethus

Manethus Mendes, Aegypti sacerdos, scripsit de præparatione κυφίων. Alter item è Diospoli Aegypti, uel Sebenites, scripsit physiologiam, & apotelesmata uersibus in astrologia, id est, effectus astrorum. autor Suidas.

Manius

Manius mathematicus, è tribus obeliscis quos ex Aegypto asportari iusserat Augustus: illi qui in campo Martio locatus erat, auratam pilam addidit: cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam, alia atque alia incrementa iaculantem apice: rationem ferunt à capite hominis intellectam. Plinius.

Mares monstrum

Mares monstrum, de quo Aelianus de uaria historia sic ait: Italiam dicunt primo habitasse Ausones loci indigenas. Sed antiquissimum omnium Marem quendam appellatum, pubetenus hominem, reliqua equum, quem Græci ἱππομιγῆ uocant: quod sanè uidetur ex eo dictus, quia primus equum mansuefacere ac domare didicerit. Marcius per e, scribitur in antiquis marmoribus. Marciorum uetusta domus, iam inde à rege Romano censetur Anco Marcio.

Marcius Coriolanus

Marcius Coriolanus à Coriolis Volscorum oppido capto appellatus, contra Tarquinium militans, ob ciuem seruatum corona querna donatus est. Consul uerò quum esset aduersus plebem graui annona, aduectum è Sicilia frumentum magno pretio populo dandum curauit: ut plebes angustijs oppressa famis, agros non seditiones curaret. Igitur à tribuno plebis Decio die dicta, ad Volscos concessit. Eosq́; duce T. Tatio aduersus Romanos concitauit: & ad quartum ab urbe lapidem castra posuit. Ter missos ad se legatos spreuit. Tandem Veturia matre, & Volumnia uxore castra petentibus, motum bellum omisit. Inde templum Fortunæ muliebris erectum, ob recuperatam à matronis rempublicam. Marcius reuersus à Volscis damnatus ac trucidatus est. Ex Cæcilio, & Plutarcho.

Cn. Marcius Alifas

Cn. Marcius Rutilius Alifas, consul cum Q. Fabio, quum non satis prospere cum Hetruscis pugnasset, successorem habuit dictatorem, L. Papyrium Cursorem. Idem censuram cum P. Cornelio Aruina gessit.

Mar. Tremulus

Q. Marcius Tremulus cum P. Cornelio Aruina consul, de Hernicis triumphauit. Statuaq́; ei propterea equestris decreta, quæ ante templum Castoris in foro posita est. Liuius libro nono. Marcius Censorinus quem populus Romanus secundo censorem creauit. Inde suadente eo, legem tulere, ne cui bis eundem magistratum gerere liceret. Plutarchus in Marcio.

Qu. Mar. rex

Quintus Marcius rex, iussus à senatu aquarum Appiæ & Anienis regula ductas reficere, nouam à nomine suo appellatam, cuniculis per montes actis intra præturæ suæ tempus adduxit. Plinius.

Qu. Mar. adolescens

Quintus Marcius Septimij filius eques Romanus, impiger adolescens, animiq́; & ingenij aliquanto quàm pro fortuna, in qua natus erat, maioris. Ad summam indolem accesserat Cn. Scipionis disciplina: sub qua per tot annos edoctus erat. Hic in Hispania mortuis Scipionibus, Annibale Italiam uexante collectis militibus ex fuga, & quibusdam de præsidijs deductis haud contemnendum exercitum fecerat, habitaq́; concione, uice functus imperatoris, fractas Romanorum uires, cæsis fugatisq́; Hispanorum exercitibus recuperauit, ad uigintiseptem millia uno prælio interfectis. Ex Liuio libro quinto secundi belli Punici.

L. Marcius Philippus

Lucius Marcius Philippus Consul, in quem Lucius Crassus orator, irascens ait: se minime accepturum eum in consulem, à quo ipse in senatorem non acciperetur. Cicero tertio de oratore.

Marcia

MARCIA uirgo & martyr cum Rufino, apud Syracusas. Alia apud Nicomediam, cum plurimis alijs. Romanæ autem tres memorabiles: Marcia, Catonis uxor, quam Hortensio roganti dedit. Altera Marci Varronis, quæ & penicillo pinxit, & cestro in ebore: imagines mulierum præsertim, suam quoque ad speculum. Nec ullius in pictura uelocior manus fuit. Artis uerò tantæ, ut celebres suo tempore pictores antecederet Sopolim, & Dionysium, quorum tabulæ pinacothecas implent. Plinius. Marcia item Vestalis incesti damnata. Liuius.

MARCELLORVM prosapiam plebeiam suprà in Claudijs ostendimus fuisse: Claudiorumq́; sibi nomen adsciuisse.

M. Claudius Marcellus

Marcus Claudius Marcellus, primus, ut ait Plutarchus, Martium genti nomen indidit: uir imprimus bellicosus, Gallos Gesatas, qui superatis Alpibus, Insubribus sese coniunxerant, iuxta Padum uicit, interfecto Viridomaro eorum duce, unde spolia opima tertia retulit Ioui Feretrio. Deinde consul apud Nolam Annibalem, primus omnium superauit: docuitq́; inuictissimum ducem posse uinci. Inde tertio consul contra Syracusas profectus triennio urbem oppugnauit. Proconsul deinde cum Fabio Maximo coniunctus contra Pœnum, alter clypeus, alter Marcellus ensis uocatus est: ille tarditate & prudentia, hic uiribus & audacia præstantes: tandem interfectus ab exercitu Annibalis apud Venusiam, dum exploratum cum Tito Quintio Crispino collega exiret.

Qu. Crispinus

Crispinus autem fugit: ossa eius à Pœno demum remissa, intercepta à Numidis, periere: quum quinque consulatus, & duos proconsulatus gessisset. Secundum quod in eius statua, in æde Palladis collocata, epigrammate inscriptum. Ex Plutarcho & Liuio.

C. Marcellus nepos

Huius nepos Claudius Marcellus, unus è tribus legatis missis ad Masinissam in Africam, ut ait Liuius libro quinquagesimo, perijt naufragio, paulò ante cœptum tertium Punicum bellum. Idem quum senatus sibi qui ter, auo qui quinquies, & patri qui semel Consules fuerant, poneret: & patris splendorem apud imperitiores autoritate aliorum augere uellet, subscripsit: Hi Marcelli nonies consules. Pedianus.

M. Marcellus exul

M. Marcellus Pompeianarum partium, Cæsari in petitione consulatus maxime restitit. Post mortem Pompeij Athenas profugit. Adeo inimico in tyrannos animo fuit, ut impetrata uenia (pro qua nobilis extat oratio Ciceronis) redire non curauerit. Interfectus paucis post annis apud Pyreum, à Magio Chilone eius familiari fuit: ut indicat Sulpitij epistola ad

Ciceron

Ciceronem: alioquin grauißimus, & magna olim in repu-

C. Marcellus

blica autoritate, pariter & eloquentia. Caius Marcellus, eius frater, adsiduis lacrymis ipsius reditum à Cæsare, adiuuante Cicerone, cæterisq; eius necessarijs impetrauit. Hic Octauiam olim Marci Antonij uxorem, Augusti sororem,

Marcellus puer

in matrimonium duxit: ex qua Marcellum suscepit, qui decessit admodum puer; magna spe adempta successionis Augusto, qui eum sibi adoptauerat. Dedicauit ei theatrum: Octauia uerò mater bibliothecam. Hic est de quo Virgilius

Marcelli tres

in sexto: Tu Marcellus eris. Sed præter Romanos, Marcelli quoque tres memorantur à Suida, uiri doctißimi: unus Pergamenus, orator, sub Hadriano principe, cui librum dicauit de regno. Alter Sidites medicus, Marco Antonino imperante, qui scripsit heroico carmine de medicina libros quadragintaduos. Tertius præceptor Arcadij principis. Marcellus quoque Ancyranus, præsul sub Constantino, qui scripsit aduersus Arrianos, inter illustres ponitur ab Hie-

Ammianus Marcellinus

ronymo. Ammianus quoq; Marcellinus his addendus historicus, qui Græcum se in suo libro fatetur, Latine quum scripserit: quod sanè ex ipsa styli peregrinitate apparet, quum itineris principum comes & ipse fuerit: ut in scriptis demonstrat libro uigesimoquarto. Historia hæc fracta

Marcelli præsules

mendosaq;, ac lacinioſa ad nos peruenit. Marcellinus præsul Anconitanus inter professores, qui se opponens orto incendio prodigiose restiuit. autor Gregorius moralium tertio. Marcellinus præsul Ebredunensis in Gallia, ubi iacet, uenit ex Africa, unà cum Domnino & Venantio.

Machutus

Machutus natus inter Britones, præsul Sanctonensis, ubi iacet, tempore Iustiniani: cuius Romæ templum cernitur.

Maturinus

Maturinus etiam professor apud ciuitatem Senonensem,

C. Marius senior

tempore Maximiani. Caius Marius septies consul Arpinas, humili loco natus, legatus primum Metello in Numidia, criminando consulatum adeptus, Iugurtham captum in triumphum duxit. In proximum annum consul ultro factus, Cimbros in Gallia apud aquas Sextias, Teutones in Italia in campo Sammidio uicit: deq; his triumphauit. Vsque ad sextum consulatum ex ordine factus, tribunum plebis Apuleium & Glauciam prætorem seditiosos interemit. Et quum Sulpitia rogatione prouinciam Sullæ eriperet, armis ab eo uictus, Minturnensium paludibus latuit. Inuentus igitur & in carcerem coniectus, missum percussorem Gallum, uultus maiestate deterruit: ex quo Minturnenses ad mare fugientem comitati sunt: unde acceptа ille nauicula in Africam traiecit, ubi diu exulauit. Mox Cinnana dominatione reuocatus, ruptis ergastulis ad Telamonem adplicans portum, exercitum coëgit: cæsisq; inimicis suis, iniuriam ultus est quo tempore Sulla res contra Mithridatem gerebat. Demum natus annos septuagintatres, ex morbo decessit in septimo suo consulatu, relicto Mario filio. Ex Plutarcho &

C. Marius iunior

Cæcilio. C. Marius Iunior consul natus annos uiginti, aduersus Sullam redeuntem è uictoria Mithridatica, exercitum parat. Nobilitatem in urbe trucidat. Sulla interim ueniens, eum cum exercitu toto fudit. In oppidum Præneste fugientem, per Lucretium Asellam obsedit: postremo potitus ad duodecim millia, trucidauit. Marius tentata per cuniculum fuga, quum omnia clausa uideret, se Pontio Telesino fugæ comiti iugulandum dedit. Liuius octuagesimooctauo.

Marius Cratidianus

M. Marius Cratidianus, M. Cratidij filius, Ciceronis amicißimus, interfectus à Catilina fuit. autor Pedianus. Cicero quoque de petitione consulatus: Quid ego nunc dicam te cum eo concertaturum, qui hominem clarißimum populi Romani, Marcum Marium Cratidianum spectante populo Romano uirgis per totam urbem ceciderit, ad bustum egerit, ibi omni cruciatu lacerauerit, uiuo statim collum sua dextra secuerit, quum sinistra capillum eius à uertice teneret, caput sua manu cæderet, quum inter digitos eius riui san-

Marius Statilius

guinis fluerent? Marius Statilius præfectus equitum in exercitu Romanorum apud Cannas.

Marius Celsus

Marius Celsus, & Annius Gallus, duces Othoniani, uicti sunt à Vitellianis apud Bebriacum. autor Tacitus.

Marius Priscus

Marius Priscus proconsul Africæ, tempore Domitiani, damnatus repetundarum, quòd Africam expilauerit in exilium actus est. Iuuenalis: Quum tenues nuper Marius discinxerit Afros.

Marius Max.

Marius Maximus historicus, scripsit principum Romanorum uitas. Citatur sæpe testis, ad hanc ætatem minime peruenit. Accusatur in hoc à Lampridio, quòd nonnullorum principum haud fama dignorum gesta nimis minutatim persequeretur.

Marius Aterius

Marius Aterius declamator ex tempore Romanorum unus, in Latinam linguam transtulit Græcam facultatem, tanta ei uelocitas erat ut uitium fieret. Itaq; Augustus optime dixit: Aterius noster sublaminandus est, adeo ne concurrere, sed decrescere uideretur. Alioqui libertum habebat cui & parebat: habebat in sua potestate ingenium, in

Marius tyrannus

alterius modum. Seneca in declamationibus. Marius unus è triginta tyrannis, qui tempore Galeni imperium inuaserunt. Marius Maximus historicus uitas imperatorum scri-

Marius martyr

psit. Marius martyr, è Persia uenit Romam, unà cum Martha uxore, Abacuch & Audiface filijs religionis amore corpora martyrum sepelientes, paßi demum omnes sub

Marcus Byzantius

Claudio principe. Marcus Byzantius sophista, Isæi auditor, Hadriani tempore, à quo legatus Byzantiorum magno honore exceptus est: dicebat ex tempore, & cum Polemone peritißimo sophista quandoq; concurrit. De hoc Philostratus etiam plura: quæ quando non attinent atq; obscuritatem

Marcus Euangelista

habent, scribere supersedeo. Marcus, discipulus & interpres Petri fuit, à quo uti acceperat Euangelium scripsit, perbreue quidem, quod ille postea probauit. Deinde perrexit in Aegyptum, ubi præsul Alexandrinus factus, tanta omnium gratia, ut Philo Hebræus, qui tunc Alexandriæ florebat, librum scripserit in laudem suæ gentis super Christianorum conuersatione. Et quomodo Lucas narrat, Hierosolymis tunc omnia Christianis fuisse communia: sic ille quod sub Marco fieri doctore Alexandriæ cernebat, literis tradidit. Decessit octauo Neronis anno, sepultus Alexandriæ: cui successit præsul Annianus. Dicitur & de Marco, ut sacerdotio reijceretur, pollicem sibi amputasse, quod minime iu-

Martianus Capella

uit. Hieronymus. Martianus Capella, patria Carthaginensis, Romæ uiuebat: ut Remigius testatur. De nuptijs Mercurij poëma composuit, quarum commento de artibus liberalibus tractat, quas in dotem Mercurio dedit, unà cum Philologia uxore, Est enim philologia uariarum artium do-

Martianus presbyter

ctrina & cognitio. Martianus presbyter apud Zenonem imperatorem in honore fuit. Defciuit à fide orthodoxa, Epicuri sectam sequutus in principio, dicens, mundum quidem à Deo factum, sed opera uiq; casuum secundum quod casu

Marcio hæresiarcha

unumquodq; euenit, id prius extitisse, autor Suidas. Marcio heresiarcha: uide in dictione Apelles.

Martini

Martini martyres plures, unus apud Atinam ciuitatem simul cum Nicãdro, ubi etiam quiescit, sub Diocletiano. Alius cum Aquilino & Gemino apud Africam insectatione Vandalica. Alius præsul Terdonensis sub Hadriano. Martiana uirgo & martyr item sub Diocletiano apud Cæsaream. Martiales quoque plures martyres legimus, inter quos ille qui Cor-

Martialis poëta

dubæ. M. Valerius Martialis poëta epigrammatum, è Bilbili oppido Celtiberiæ. Romæ annos triginta commoratus, in Hispaniam demum reuertit, pauper admodum, & uiatico à Plinio nepote, ut in eius epistola declaratur, adiutus. Amicos coluit Stellam, Silium Italicum. Adscitus & in ordinem equestrem, & iura trium liberorum adeptus est. Reliquit epigrammatũ librum omnino reijciendum, quippe

qui neque elegantiæ Latinæ, neque moribus profit. Fuit & Gargilius Martialis, qui uitas imperatorum scripsit tempore Alexandri principis: cuius ipse uitam diligentius persequutus est, teste Lampridio. Scripsit etiam de Hortensibus, teste Seruio.

Gargilius Martialis

Marsyas historicus

Marsyas Pellæus historicus fuit prius ludi magister, & frater Antigoni postea regnantis, nutritus unà cum Alexandro Magno. Scripsit res Macedonicas libris decem, à primo rege usque ad Alexandrum. De rebus Atticis libros duodecim. Marsyas Philippeus item historicus.

Marsyas Tabenus

Marsyas Tabenus, qui scripsit de tranquillitate libros duodecim: fabulosa libris septem, & quædam alia de patria sua. De quibus autor Suidas.

Marsyas Phryx

Marsyas Phryx tibicen, qui, Ouidio teste in fabulis, tibijs à Minerua inuentis cum Apolline certauit, à quo uictus ac tergore nudatus est: quem nymphæ fleuere, quod'que earum lacrymis fluuius Phrygiæ creuerit, ab eius nomine Marsyas uocatus.

Marinus Neapolitanus

Marinus Neapolitanus philosophus & orator, Græce eruditus, Procli discipulus & successor, sub Hadriano: scripsit ipsius Procli & uitam & disertationes uersibus, ac soluta oratione: & nonnullas item physicas quæstiones. autor Suidas.

Marinus Tyrius

Marinus Tyrius autem prior tempore supradicto fuit, qui geographiam scripsit, unde suam Ptolemæus accepit, qui'que eum sæpe interpolat ac corrigit.

Asterius Marini martyres

Marinus, miles Hierosolymitanus & Asterius, senator apud Cæsaream Palestinæ, sub Valeriano & Faustino martyres. Alius puer Romanus, nobilis, sub præfecto Martiano. Alius cum Ianuario passus in Africa, insectatione Vandalica.

Marina uirgo

Marina uirgo, natione Græca, uirili habitu in cœnobio ubi pater eius agitabat, perseuerauit, Marini nomine ignota. Accusata deinde falso stupri à muliere quadam, ob ignominiam extra cœnobium aliquot annos eiecta uixit & extincta est: dumq; corpus lauaretur à monachis, agnita charitate, honorifice tumulata inter sanctas colitur. Anno deinde millesimo centesimo decimotertio, Venetias è Græcia translata, eius nomini templo dicato.

Mardonius Persa

Mardonius Persa, quem Xerxes uictus, apud Salaminem cum exercitu reliquit, ut reliquias belli consoueret. Qui & ipse uictus apud Plateas deinde fuit. Dicitur & sub aceruo quodam thesaurum fodisse. Quem locum postea Polycrates Thebanus emit, dum Apollinem de thesauro inueniendo consuleret, qui respondit, πάντα λίθον κίνει: omnem lapidem moue: ex libro prouerbiorum Græcorum.

Margarita

Margarita uirgo Antiochena, in patria sub Olybrio præfecto, post multa supplicia capite truncatur, annorum quindecim, ibidem'que sepulta decimotertio calendas Augusti, nonnullis tertio eidus Iulij.

Maximus philosophus Tyrius

Maximus, philosophus Tyrius, uixit Romæ tempore Commodi: scripsit de Homeri operis philosophia: præterea an Socrates pulchre fecerit, qui se oratione non defendit: & alia. Suidas.

Maximus Epirota

Maximus, philosophus Platonicus, Epirota uel Byzantius, præceptor Iuliani principis: scripsit inter alia commentarios in Aristotelem ad Iulianum: uario fuit ingenio: primo siquidem Christianus, deinde desertor, postremo ad sanitatem rediit. Quapropter à Gregorio Nazianzeno in eius scriptis primo uituperatur, deinde laudatur. Fuit alius præsul Taurinensis, tempore Honorij: ut autor Gennadius. Martyres quoque plures huius nominis.

Maximus Planudes

Maximus Planudes, monachus Constantinopolitanus, uir planè doctissimus, uehementisq; ingenij: abhinc annos ferè C L. Romanæ ab initio fidei fuit, ob quam rem ab imper. Constantinopolitano multa passus, in custodiam tandem coniectus, contra sentire coactus est, tribus editis contra Romanam ecclesiam argumentationibus. Quas ætate nostra Bessario cardinalis Nicenus perlegens mirari solebat, uirum cæteris in scriptis excellentem, summumq; philosophum tam ineruditos infirmosq; edidisse syllogismos, haud ob aliam putabat causam quàm quod ea quæ metu perscripserit, animo improbauerit, refellenda'que uel cuiuis facile præbuerit. Huius plura extant ingenij monumenta. Nam Ouidij Metamorphoseos librum & Macrobium de Satur. in Græcum sermonem conuertit, ambos prosa oratione. Problematum uolumen composuit. Rhetoricos commentarios super Hermogenem scripsit. Epigrammata ueterum Græcorum resectis lasciuioribus in unum iam uulgo sparsum uolumen coëgit.

Maximianus

Maximianus præsul Syracusanus Gregorij primi tempore abbas antea sanctitate claruit. Fuere & martyres plures huius nominis.

Maximinus

Maximinus præsul Aquensis in Gallia unà cum Maria & Martha Massiliam adnauigauit.

Maximæ uirgines

Maximæ uirgines & martyres plures.

Matthæus

Matthæus qui & Leui appellatus, ex publicano Apostolus primus in Iudæa ob eos qui ex circuncisione crediderunt, Euangelium Hebræis literis uerbis'que conscripsit. Quis postea in Græcum uerterit haud satis constat: Porrò ipsum Hebraicum habetur in bibliotheca Cæsariensi, quam Pamphilus martyr confecit. In quo animaduertendum, ubicumque utitur scripturæ ueteris testimonio, cum non sequi septuaginta interpretum autoritatem, sed Hebraicam, è quibus illa duo sunt. Ex Aegypto uocaui filium meum: Et, quoniam Nazareus uocabitur. Hieronymus.

Marullus Trib. pleb.

C. Marullus tribunus plebis cum Flauio coronas Cæsaris dictatoris statuis detraxit, eos'que qui primi Cæsarem regem salutauerant, in uincula duci iussit. Quamobrem Cæsar Marullum de magistratu deiecit. Plutarchus in Cæsare. Marullus poëta Mimographus sub Antonino principe apud Spartianum. Pomponius.

Marullus grammaticus

Marullus grammaticus Romæ profitebatur, sermonis Latini exactor molestissimus. Cum ex oratione Tyberium reprehendisset, adfirmante Acteio Capitone & esse illud Latinum, & si non esset futurum certe: Iam inde mentitur inquit Capito. Tu enim Cæsar ciuitatem dare potes hominibus, uerbis non potes. Pugilem olim fuisse Asinius Gallus hoc in eum epigrammate ostendit. Qui caput ad leuam didicit, glossemata nobis Præcipit, os nullum uel potius pugilis. Tranquillus.

Masinissa Iugurtha

Masinissa & Iugurtha in rebus Africæ dicti.

Masurius

Masurius legislator. Athenæus Μασύρου νόμων ἐξηγητής. Persius. Masuri rubrica uetauit. Habetur etiam in digestis de origine iuris.

Mauricius

Mauricius martyr præfectus legionis Thebeorum apud Sedunensem ciuitatem. erant enim Orientales. sub Maximiano passus cum tota legione decimana.

Mecœnas

Mecœnatem equestris ordinis Hetruriæ regibus ortum & Horatius & Propertius autores sunt. Aretini suum faciunt. Amicum insuper Augusti præcipuum & poëtarum ea tempestate amantissimum uel omnes fatentur. Deliciosum præterea non solum cultu ac moribus, sed etiam stylo dicendi fuisse commemorant: quare Augustus eum Malacinum uocabat, exagitabat'que frequenter teste Tranquillo ut Cacozelum & μυρόβρεχα, id est, unguento madidum: Esarem quoque Hetruriæ appellans. Ad eius hortos quandoque secedebat, qui hodie à quibusdam monstrantur Romæ supra S. Mar. Maioris ædem.

Mechophanes

Mechophanes pictor Pausiæ discipulus, placet nonnullis ob diligentiam quam intelligunt soli artifices. Aliter coloribus nimius. Plinius.

Megabyzus

Megabyzus Persa ex Darei ducibus qui Aegyptum euertit.

Melanthus medicus

Melanthus medicus qui filias Prœti regis Argeorum ab insania curauit.

Melanthus poëta

Melanthus poëta elegiarum, Cimonis ducis Atheniensium familiaris.

Sp. Melius

S P. Melius equestris ordinis prædiues largitione frumenti ex Hetruria aduecti plebe delinita ad regnum adspirans, à Seruilio Hala iussu dictatoris Cincinnati, cuius magister equitis

erat

erat obtruncatus. eius domus æquata solo Aequimelium dicta. Liuius IIII.

Aurius Melinus

A. Aurius Melinus uir Cluentiæ, gener Cluentij Habiti. Cuius Cicero meminit pro A. Cluentio. Melianus præsul Rhedonensis professor sub Clodoueo rege Francorum sancto.

Melito

Melito Asianus genere præsul Sardensis, philosophus Christianus librum M. Antonino pro nostra religione dicauit, scripsit & alia plura. Huius elegans & declamatorium ingenium Tertullianus commemorat. ex Hieronymo & Eusebio lib. IIII.

Melitus orator

Melitus orator Atheniensis qui Socratem accusauit, æmulus Periclis in republica, unde pulsus dux Samiorum factus bello nauali contra Sophoclem ducem Atheniensium uenit.

Melitus poëta

Alter poëta tragicus, qui ut durus taxatur ab Aristophane. σκολιὰ μελῶν καρικῶν αὐλημάτων. Suidas.

Meletius

Meletius præsul in Aegypto Arrianæ sectæ, unde Meletiani dicti sunt. Nam ab initio ob metum sub Diocletiano principe fidei desertor fuit. Deinde sacrificauit. Arrianis demum adhæsit. Sectatores habuit plures, eos præsertim qui tunc Petro præsuli Alexandrino Orthodoxæ fidei aduersabantur. autor Socrates in historia tripartit. Meletius è Sebasta Armeniæ ciuitate contra decretũ concilij Arrianus fit præsul Antiochiæ. Qui tamen inde rursus pellitur in exilium, quod præter opinionem ipsorum, non Arrij sed nostram fidem defendere cœpisset, quem magna pars Antiochensium secuta, ab errore depulsa est. Eusebius.

Meleus

Meleus Pelasgus profugus à patria, dum Pythiam de sede consuleret responsum tulit, πᾶσα γῆ πατρίς. Omnis terra patria, quòd à quodam poëta usurpatum. Omne solum forti patria est. ex quo prouerbium uenit. meminere ipsius Mnaseas & Dionysius Chalcidensis. Ex libro Prouerbiorum.

C. Melissus grammaticus

C. Melissus Spoletinus grammaticus muneri datus Mecœnati ac manumissus ab eo. autor Tranquillus.

Melissus philosopus

Melissus Samius Parmenidis auditor, philosophus ciuibus suis charus, quibus præcepta plura dedit, rempublicam administrauit, classiq; in bello præfuit Olympiade LXXXIIII. ut refert Apollodorus.

Melisandrus

Melisandrus Milesius Lapitharum & Centaurorum bellum scripsit, ut autor Aelianus de uaria historia.

Melchisedech

Melchisedech Hebræi Sem filium Noë putant & usq; Aaron sacerdotem uixisse. Rex igitur Salem id est Hierosolymæ primus & sacerdos fuit, qui nouum sacrificij genus Deo panem & uinum obtulit. Abraamo ex uictoria redeunti obuiam processit. Primus item qui typum Domini nostri gessit. Nam eius genealogia ignoratur, sicuti & Christi, sine humano patre, secundum uerò diuinitatem ineffabilis. Rex etiam fuit Christus, & sacerdos, & seipsum Deo loco sacrificij obtulit.

C. Menius

Cn. Menius anno ab urbe condita CCCCXXX. deuictis nauali prælio priscis Latinis ac Antiatibus eorum rostra nauium ærata in foro posuit, appellariq; forum rostra cœpit. ut autor Liuius VIII.

Menander poëta

Menander Atheniensis Comicus nouæ comœdiæ, strabus fuit lumine, mente acutus, amore in mulieres insanus. scripsit fabulas LXXXVIII. & epistolam unam ad Ptolemæum regem, aliaq; nonnulla soluta oratione. Hæc Suidas. Quintilianus autem de eo sic. Menander meo iudicio diligẽter lectus ad cuncta quæ præcipimus efficienda sufficit. ita omnem in uita imaginem expressit, tanta in eo inueniendi copia & eloquendi facultas, ita est omnibus rebus, personis, affectibus adcommodatus, ut omnibus eiusdem operis autoribus tenebras obduxerit. Plinius autem sic: Menandro in Comico socco testimonium regum Aegypti & Macedoniæ contigit, classe per legatos petito. Maius ex ipso, regni fortunæ prælata literarum conscientia. Ex hoc autore nihil ad nos peruenit, quod Græcorum seueritas Christianorum, longe præstantior nostra, hos diu Comicos sustulerit.

Menander sophista

Menander Laodiceus sophista scripsit commentarios in artem Hermogenis & in præexercitamenta Minutiani. Suidas.

Menander Magus

Menander alius Simoni mago successit & ipse quoque genere Samarita, non solum eius referens impietatem, sed longe superans maioribus portentis efferebatur, sese seruatorem dictitans ex Olympo ad hominum salutem demissum, docens nullo pacto Angelos ab hominibus uinci, aut cogi posse quàm artis magicæ disciplina, & baptismo ab eo tradito, ex quibus profecto immortalitas humano generi proueniat. Quæ omnia ex libris Irenæi scire perfacile fuerit. Sed & Iustinus de ijs ipsis, in quibus Simonis fecerat mentionem, etiam de hoc talia quedam scribit. Eusebius libro III.

Menalippides pater & F.

Menalippides poëta Melius genere: Olympiade LXV. scripsit Dithyrambicorum plures libros & poëmata epica, & epigrammata, & elegos. Huius ex filia nepos Menalippides iunior: item poëta, scripsit Lyrica & Dithyrambica. Vixit, mortuusq; est apud Perdicam regem.

Menecrates medicus

Menecrates Syracusanus medicus, nullam dicitur accipere solitus mercedem medendo, Curabat in primis sacrum morbum, tantum hac mercede contentus, ut liberati se esse ipsius seruos faterentur, Se uerò Iouem appellabat.

Menecrates poëta

Alter quoq; Menecrates Comicus fuit. Fabula ipsius μανιῶν ἢ ἑρμιονεύς. Suidas. De superiore Mẽnecrate Aelianus de uaria historia scribit: cum Philippi Macedonis fuisse medicum, tantaq; adrogantia, ut se Iouem appellaret: Philippoq; hoc modo scriberet. Menecrates Iuppiter Philippo ὑγιαίνειν, id est felicitatem. At ille respondit: Philippus Menecrati ὑγιαίνειν: id est sanitatem. Consulo enim ut ad Anticyre loca te conferas: planè significans ei elleboro ad stultitiæ remedium opus esse. Menedemus nobilis inter Socraticos philosophus, Phædri discipulus, pauperis architecti filius. Nihil unquam scripsit: ut autor Antigonus Carystius. Decessit annos natus septuaginta quatuor, ut Diogenes ait.

Menedemus Cynicus

Menedemus Lampsacenus Cynicus secta, in tam prodigiosam uenerat superstitionem, ut sumpto habitu furiæ circumiret, dictitans se exploratorem ex inferis uenisse, delaturum dæmonibus mortalium peccata. Pullatus ambulabat, cum tunica talari, adstricta puniceo balteo. Caput arcadico pileo contectus, cothurnis tragicis, barba promissa, uirga in manu. autor idem.

Menæchmus historicus

Menæchmus Proconnesius philosophus Platonicus, scripsit libros tris in libros Platonis de republica. Menæchmus alter Sicyonius historicus, scripsit historiam Alexandri magni. meminit utriusque Suidas. Menæchmi fabula Plautina.

C. Menius

C. Menius quum domum suam Catoni & Flacco Coss. uenderet, ut ibi basilica ædificaretur: excepit ius unius columnæ super qua tectum proijceret, ut inde ipse & posteri eius spectare munus gladiatorium possent, quòd tunc in foro dabatur. Ex illa igitur columna Menia, uocitata Meniana ædificia. Pedianus.

Menius præs.

Menius item præsul Catalaunensis à Petro institutus, & unà cum Dionysio in Galliam missus.

Menæ duo

Menas uir Aegyptius, & martyr sub Diocletiano in Phrygiæ partibus: ubi sub Agricolao duce merebat. Alter professor natus inter Samnites, in solitudine uiuens ac paupertate. Tantum apes in agello curabat. dona tamen non deerant adeuntium eum: quos à malis auertere ad bonaq; conuertere solebat. Fuit Gregorij tempore, qui hæc in dialogo libro tertio narrat.

Menippus philosophus

Menippus Phœnix secta Cynicus: nihil memoria dignum edidit, porrò ipse, libriq; eius ridendi. Cumq; habendi cupidissimus esset, bonis amissis laqueo uitam finiuit, autor Diogenes: qui sex alios, quanquam minime claros, huius nominis commemorat.

Menippus poëta

Suidas uerò alium addidit, qui fuit poëta Comicus: eius fabula κέρκωψ.

Menippus orator

Menippus item alius Stratonicensis, in tota Asia disertissimus, præceptor Ciceronis: ut ipse in Bruto testatur.

Menippus philosophus

Alium Macrobius adducit Menippum, quem philosophum & seruum

fuisse tradit: scripsisseq; libros quos imitatur in satyris Marcus Varro: quas Menippeas uocauit, alij uerò Cynicas.

Menelaus poëta

Menelaus poëta Aegeus scripsit Thebaida libris VI. & alia: Suidas.

Mesomedes

Mesomedes penultima producta, poëta Hadriano principi charissimus: scripsit in laudem Antinoi liberti sui, Suidas.

Meson

Meson astrologus, ex his unus qui ab Atheniensibus adscriptus fuit nauigaturis in expeditionem Siciliæ, onus detrectare cupiens, tempestatem futuram prædixit. Cumq; propterea minimè proficeret, simulauit insaniam, atq; hoc modo missionem habuit. Feliciusq; hoc illi contigit quàm Vlyssi, cuius ficta insania à Palamede detecta & accusata fuit. Aelianus de uaria historia. Metelli plebeij fuere, ut ait Liuius, uerum clari uictorijs & magistratibus, Cæciliiq; omnes appellati: Quorum primus Quintus Cæcilius Metellus Cæcus & Pont. maximus; quam orbitatem contraxit, dum sacra ex incendio ædis Vestæ rapuit.

Metellus Cæcus

Prius enim primo bello Punico aduersus pœnos speciosissimum egit triumphum, XIII. ducibus hostium, & CXX. elephantis in eo ductis. Item quod pontifex esset, A. Posthumium Cos. quoniam idem & Flamen martialis erat, cum ille ad bellum proficisci uellet, non passus est à sacris recedere. Liuius XIX.

Metellus Macedonicus

Q. Cæ. Metellus à domita Macedonia Macedonicus uocatus: prætor Pseudophilippũ, & Achæos, quos his prælio fudit, triumphandos Mumio tradidit. Inuisus plebi ob nimiam seueritatem, & ideo post duas repulsas consul ægrè factus, hostes in Hispania domuit. Quumq; omnia proprio & subito ageret consilio, amico cuidam quid acturus esset roganti: Tunicam, inquit, meam exurerem, si eam consiliorum meorum consciam existimarem. Hic quatuor filiorum pater, supremo tempore, humeris eorum ad sepulcrum elatus est: è quibus tres consulares, unum etiã triumphantem uidit. hæc Cæcilius. Cicero autem de eodem, Q. Metellus is cui consulares filij fuere, in primus est habitus eloquens, qui pro L. Cotta dixit, accusante Africano. Cuius & aliæ sunt orationes. Gellius quoque ostendit hunc inter principes sui temporis oratores fuisse, characteremq; dicendi eius ponit ex quadam oratione, quam in triumpho suo habuit. De hoc item Liuius LIX. ait, quòd Censor cum Q. Pompeio fuit, & ab Attilio Labeone trib. pleb. de saxo deijci iussus: quòd in legendo senatu ab eo præteritus sit: quod ne fieret alij tribuni auxilio fuere. In ea etiam censura legem tulit, ut omnes uxorem ducere cogerentur: extabatq; eius oratio super hoc habita, quam Augustus quum de maritandis ordinibus ageret, uelut eo tempore scriptam, in senatu recitauit. Felix præterea appellatus ob rerum successum, quodq;, ut supra narraui, elatus à filijs consularibus, quos Plutarchus de fortuna Ro. nominat, Q. Balearicum, L. Diadematum, M. Metellum & C. Metellum Caprariũ.

Metellus Balearicus

Ex quibus Q. Metellus Balearicus, à uictis eis insulis dictus est, L. Metellus Diadematus, siue Vittatus appellabatur. Plutarchus in Coriolano.

Metellus Vittatus

In Metellorum inquit, familia fuit, qui Vittatus appellaretur, à uitta, qua ulceris tegendi gratia frontem obligabat. Hunc Plinius Diadematum uocat, meminit eius & Cicero pro reditu suo.

Metellus Numidicus

Q. Cæ. Metellus Numidicus, de Numidiæ rege Iugurtha triumphauit. Deinde Censor, quia eum qui se Ti. Gracchi filium mentiebatur, in censum non receperit: idemq; in legem Apuleian per uim latam, iurare noluerit: in exilium actus, Smyrnæ substitit. Claudia exinde rogatione reuocatus, quum in ludis forte de reditu literas in theatro accepisset, non prius legere dignatus est, quàm spectaculum finiretur. Metellum sororis suæ filium laudare noluit, quòd is olim iudicium & leges detrectarat. Cæcilius.

Qu. Metellus Pius

Huius Numidici filius Quintus Metellus Pius appellatus, quòd patrem adsiduis precibus ac lacrymis ab exilio reuocauerit: prætor bello sociali Marsorum ducem interemit: Consul in Hispania Herculeos fratres compressit: Sertorium expulit. Adolescens in petitione præturæ & pontificatus, consularibus uiris prælatus est. autor Cæcilius. Valerius uerò huius dedecora mutationemq; morum cõmemorat his uerbis. Metellus Pius uir quondam abstinentissimus, aduentus suos in Hispaniã ab hospitibus, aris, thure, atталicisq; aulæis læto animo excipi patiebatur. Cum lautissimis epulis apparatissimos ludos interponi sinebat: cum palmata ueste conuiuia, cum coronis celebrabat: & cuius adolescentia priscos uidit mores, senectus nouam exorsa est luxuriam. Liuius quoq; LXXXIX. Hic ait inter proscriptos à Sulla quum ad posticũ uxoris suæ adcessisset, & admissus nõ fuisset, ibidẽ se transuerberãs fores sanguine respersit.

Qu. Metellus Creticus

Q. Metellus Creticus, à deuicta Creta uocatus, propinquus illius Metelli, qui æquo imperio cõtra Hispanos pugnauerat, à senatu fuerat prius in Cretã missus, quàm aduersus Piratas Põpeius proficisceretur. Hæc enim insula fons secundus piratarũ erat, multosq; in ea prædones ab se comprehensos sustulerat. Multiq; etiã obsessi in ea in deditionẽ Pompeio se potius dabãt, tanquã ea prouinciæ eius pars foret. Põpeius igitur literis acceptis L. Octauiũ ad Metellũ misit, denũciatũ uti abstineat, & ad ciuitates uti ne pereant. Quẽ Metellus despectum habens rem prosequitur, deq; piratis supplicium sumpsit, ac uictoriam reportauit, exemplũ obijciẽs Achillis, cui non uirtuti datũ fuit, quòd Hectorem ab iniuria aliorum Græcorum prohiberet, ut cædi suæ reseruaret. ex Plutarcho in Põpeio.

L. Metellus Delmaticus

L. Metellus Delmaticus, à uictis Delmatis autor Pedianus in actionem tertiã contra Verrem.

L. Metellus adolescens

L. Metellus nobilis adolescens, autor cõjurationis inter iuuenes Ro. fuit deserendæ Italiæ tẽpore Annibalis, & ad regẽ aliquem confugiendi. Qui stricto gladio à Scipione Africano tũc tribuno super eis, adactiq; sacramento repressi sunt.

Metellus Tribunus plebis

Metellus alius tribunus pleb. qui Cæsari ærariũ inuadenti restitit, Cui Cæsar inquit. Non idem adolescens armorũ atq; legum tẽpus est: eumq; arma intentãdo absterruit.

Metelli Celer & Nepos

Metelli Celer & Nepos Ciceronis tempore, quos ipsemet refert, in causis quidẽ uersatos non esse, tamẽ non sine ingenio, nec indoctos. Nepotis pater fuit Q. Metellus nepos Balearici filius, Macedonici nepos, qui cõsul fuit cum T. Didio. Accusatus à Curione, moriens filiũ iureiurando adegit, uti Curionem accusaret sui accusatorẽ, qui iussa fecit.

Metellus prætor Siciliæ

Hic est Metellus cũ quo postea Cicero simultates gessit, ac prætor Siciliæ Verri successit.

Metellus prætor urbanus

Alius itẽ eius tẽpore prætor urbanus erat: tertius consul cũ Q. Hortẽsio. Hæc Pedianus.

Messalæ

Messalæ cognomentũ prius indidit familiæ Valeriorũ, Valerius Messala, qui primo bello Punico Cos. Messanã expugnauit ac Catinam, primusq; tabulã picturæ prælij quo Hieronẽ & Carthaginiẽses in Sicilia uicit, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno urbis CCCCXC. Idem horologiũ Romã portauit, secundus à Papyrio Cursore, qui ante annis XLII. publice cõstituerat solariũ. Postremo Nasica aqua diuisit horas. Plin. Duos oratores Messalas, senem & iuuenem, Quintilianus commemorat. Quorũ iuuenem Plinius testatur, cum à morbo graui resipisceret, nominis sui oblitũ fuisse. Quintilianus item de S. litera librũ, & item aliũ de familijs Rom. scripsisse, in Augusti dignationem & amicitiam uenisse: idq; argumentum quod teste Trãquillo senatus per eum patriæ patris ei nomẽ obtulit.

Metrodori tres

Metrodori tres in primis memorabiles, Lampsacenus Epicuri discipulus, fidissimusq; amicus, Strabone Diogeneq; testib. qui XVII. annis nunquam ab eo discessit. Decedens annorũ LIIII. liberos suos Epicuro commendauit. Metrodorus Atheniẽsis Carneadis auditor, ut Cic. de oratore testatur, pictor & philosophus fuit. Itaq; quum L. Paulus deuicto Perseo petijsset ab Atheniensibus, ut ei quàm probatissimum philosophum mitterent ad erudiendos liberos,

simul

simulq; & pictorem ad excolendum triumphum, in utroque illi Metrodorum elegerunt. Hunc & Carneadem usos fuisse magnopere memoria artificiali, Cicer. est autor. Metrodorus Scepsius, qui è philosophica uita in ciuilem migrauit, magna ex parte in suis scriptis oratorie loquitur, & nouo quodam dicendi genere usus est, quo multos deterruit. Propter nominis famam, quanquam pauper erat. clarum tamen cõiugum apud Carthaginienses adsecutus est. Quumq; in amicitiam Mithridatis regis uenisset, ad eum cum uxore migrauit, in honoreq; fuit. Nec diu feliciter cessit. Nam legatus ab eo ad Tigranem missus, à rege desciuit. Tigranes cum inuitum regi remisit, qui seu regis opera, seu morbo, in itinere excessit. Hæc Strabo.

Methodius

Methodius Tyri Præsul, libros aduersus Porphyrium, aliosq; aduersus Origenem edidit, multaq; alia quæ lectitantur. Excessit ad extremum martyr in Chalcide Græciæ. Hieronymus.

Metius Gem.

Metius Geminus dux Tusculanorum, superatus à Romanis bello Latino.

Metius Curt.

Metius Curtius Sabinorum dux contra Romulum ob raptas Sabinas acriter pugnauit.

Metius Suffe.

Metius Suffetius, dux Albanorum, quòd contra fœdus societatis in bello Fidenatium animum ancipitem & infidum gesserat, iussus est in concione à Tullo Hostilio quadrigis discerpi. Liuius. 1.

Meuius poeta

Meuius & Bauius mali poetæ, Vergilij æmuli, ut ipse in Bucolicis. Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui. Horatius. Mala soluta nauis exit alite Ferens olentem Meuium.

Messalianorũ secta

Messalianorum, quos oratores, alioq; nomine Enthusiastos appellant, exorta secta, Valentis & Valentinianorum temporibus. Ii enim cuiusdam dæmonis effectum expectant, quem S. Spiritum arbitrantur. Reijciunt opus manuum tanquàm malignum, somno otioq; indulgent. Principes sectæ Datosius & Phibas atq; Dalphidius erant. Quos agentes apud Edessam urbem, Flauianus præsul Antiochenus iussos ad se uenire redarguit, habita longa cum Dalphidio præsertim disputatione. Theodoritus in historia tripertita.

Minicij
Minucij
Munacij

Minicios & Minucios ac Munacios diuersas Romæ domos, ne quis erret, ex marmorũ testimonio fuisse deprehendimus. Tyburè nanq; in templo sancti Vincentij sic legitur. L. Minucius Natalis Cos. Aug. Cos. Augur. leg. PROPR. Prouinc. Mœsiæ inferioris uotis. V. S. C. Et in eadem urbe in templo S. Archangeli idem nomen Græcè scriptum reperitur. Ἀσκληπίῳ σωτῆρι Κ. Μινύκιος Νατάλιος, ὕπατος, ἀνθύπατος Λιβύης, αὔγουρ, πρεσβευτὴς καὶ ἀντιστράτηγος σεβαστοῦ Μυσίας τῆς κάτω, τὸν ναὸν καὶ τὸν βωμὸν ἀνέθηκεν. Minutiorum uerò & nominis, & nobilitatis plura testimonia.

Minutius Augurinus

Primus in ea familia qui claritatem habuerit T. Minutius Augurinus, Præfectus annonæ sub Cincinnato Imper. SP. Melium regnum adfectare, concionesq; & arma & concilia domi habere, largitionem quoque facere primus deprehendit, ad Cincinnatumq; detulit, ob quam rem boue ab eo aurata extra portam Trigeminam donatus est: autores Plin. Liuius.

Q. Minutius consul

Q. Minutius Cos. contra Volscos & Sabinos bellum gerens, & ab eis in Algido obsessus, à L. Q. Cincinnato Dictatore liberatus est. Quare & à Minutio & ab eius exercitu corona obsidionali donatus est. Hic etiam præter imperium Dictatoris pugnans, pro Consule legatus apud exercitum relictus est. Liuius.

Q. Minutius Thermus

Q. Minutius Thermus cum L. Cor. Merula Cos. factus cum Liguribus in agro Pisano feliciter pugnauit, interfectis ex eis IX. mil. reliquis in fugam conuersis. Idem legatus C. Manlij Consulis missus, uti iuramentum ab Antiocho fœderis, quod cum eo Manlius inierat acciperet, uerberatus: deinde in eiusdem Manlij exercitu pugnando, paulò pòst extinctus est. Liuius.

M. Minutius Rufus

M. Minutius Rufus magister equitum ferox & temerarius, criminando Fabium maxi. dictatorem tanquam timidum & segnem, effecit ut populi iussu imperium ei cum Dictatore æquaretur. Diuisoq; exercitu, cum iniquo loco conflixisset, & in maximo discrimine eius essent legiones, superueniente cum exercitu Fabio liberatus est. Quo beneficio uictus, castra cum eo coniunxit, & patrem eum salutauit. Liuius XXII.

C. Minutius

C. Minutius in concione Brutum Consulem admonuit, non esse sequendam Collatini collegæ sententiam de reddendis bonis quæ Tarquinij per legatos petebant, ne his contra patriam uterentur, nec eum suspicione uacare, quod propinquus illorum esset. Plutar. in Publicola.

T. Minutius

T. Minutio & L. Posthumio Coss. in Samnium missis, ad Tifernum pugnatum, ut Liuius IX. Ex quo Tifernum non in Vmbria ubi nunc ponitur, esse apparet, ut Ptolemæo item scribitur.

Minutius Felix

Minutius Felix Romæ nobilis causidicus, sub Heliogabalo scripsit dialogum Christiani & Ethnici disputantium. Hierony. & Lactant.

Minutia

Minutia uestalis suspecta propter mundiorem cultum ad portam Collinam dextra uia strata, defossa. Scelerato campo ab inuiso ideo loco nomen factum est: Liuius lib. VII.

Mida

Mida rex Phrygiæ ditissimus, cuius fabula Ouid. teste lib XI. Silenum Bacchi ministrum captum Phryges apud Tmolum montem, ad Midam perduxerunt. Quem rex cum dimittere iussisset à Baccho gratiam hanc consecutus, ut quicquid tangeret aurum fieret. Quod tandem cum animaduerteret ei officere, rursus petijt ut restitueretur in pristinum. Iterũ de eo narratur. Pane & Apolline de fistula cõcertantib. iudicium pro Pane tulisse. Iratus Apollo, stultam ei mentem, auriculasq; asini pro signo dedit. Ille celare cõtendens, tandem à seruo conspicitur, qui secreti impatiens in scrobem terræ clàm quid uiderat retexit: unde arundines enatæ, ac uento agitatæ, uocem eandem referebant. Quod Persius noster pulchræ usurpauit, quum stultitiam suorum temporum prodere uellet, Auriculas asini quis nõ habet?

Mithridates

Mithridates rex Ponti, ut est autor Trogus lib. XXXVII. ob auxilium aduersus Aristonicũ Romanis latum, Syria maiore donatus fuit, morteq; repentina interceptus, filium reliquit item Mithridatem, cuius ea postea magnitudo fuit, ut omniũ barbarorum ante se gesta superarit. Bellũ cum Rom. ann. XLVI. uaria uictoria gessit, Asiam occupauit.

Qu. Oppius
C. Aquilius

Q. Oppiũ Procõsul. & Aquilium legatum in uincula coniecit, iussuq; eius quicquid ciuiũ Rom. in Asia fuit, trucidatum est. Rhodũ, quæ sola in fide permãserat, oppugnauit, Athenas per Archelaum præfectum occupauit, qui uictus à Sulla est, paxq; cum rege facta: ita ut Bithynia (nam cũ Nicomede rege societatem inierat) Cappadociaq; & Asia cederet. Deinde deficiẽs à Lucullo apud Cyzicum superatus, ad regem Armeniæ Tigranem confugit: finisq; belli fuisset, si Romanos præda à persecutione non auertisset. Postremo à Pompeio, qui Luculli uictoriæ successerat, in Bosphorum fugatus, ac penitus subiugatus Pontus in prouinciam redacta.

Pharnaces
Antidotum Mithridaticum

Pharnaces in amicitiam à Pompeio receptus, ac Bosphori rex factus, patri Mithridati bellum intulit: Ille in regia obsessus, uenenum sumpsit, quumq; parum profecisset à milite Gallo adiutus ac interfectus est: nam contra uenenum quotidie utebatur antidoto. Plin. libro XXIII. capit. IX. In sanctuarijs inquit, Mithridatis antidoti compositio inuenta à Pompeio, è duabus nucibus siccis, & ficis totidem, ac rutæ folijs XX. simul tritis: addito salis grano, quod ieiuno dandum contra uenenum. Ipse quoq; tanta memoria fuit, ut teste Valerio linguas XXII. populorum, quibus imperitabat, probe teneret. Exercitationi & uenandi studio adeo intentus, ut septem annis neque urbis, neque ruris tecto uteretur.

Hipsicratea

Hypsicrateam coniugem in omnibus bellis adiutricem, armatamq; habuit, crudelis alioquin in suos: nam & Laodicem coniugem & sororem, præterea matrem: fratremq; ac filios tris impuberes, & totidem filias interfecit. In omnibus bellis CLX.

è suis

Polemon e suis amisit. Post eum Polemon in Ponti parte successit,
Zenonis oratoris filius è Laodicea Syriæ, ob eius merita,
Antonio primum, deinde Augusto concedentibus post eum
Milo Crotoniata uxor eius Pithodoris cum filijs. Strabo XIII. Milo Cro-
toniates athleta nobilis: quem cum constitisset nemo uestigio
educebat, malum tenenti nemo digitos corrigebat. Idem in
Olympia bouem in humerum sustulit: tandem sibi nimium
credens, quum in sylua ingentem uidisset arborem caudice
discissam, immißis manibus penitus discindere cupiens, re-
clusisq; fissuris deficiente conatu se feris lacerandum præ-
T. Annius Milo buit. autor Valerius. T. Annius Milo è Lanuuio Munici-
pio, familia Papia, adoptatus à T. Annio auo materno, cliens
Ciceronis in causa cædis Clodianæ: autor Pedianus. Hic cum
ob eam causam cædis exularet Massiliæ, uidissetq; Cicero-
nis orationem pro se scriptam, longe meliorem atq; ipse ha-
buerat, dixisse fertur: si sic orasset Cicero, non ego Maßiliæ
lumbricos legerem: autor Dion in Romanorum histor. Ex
quo ostenditur eum domi interpolare solitum postea oratio-
nes. Hunc Milonem sumptu profusum æris alieni DCC.
mil. LLS. debuisse inter prodigia Plinius ponit. Mithæ-
Mithæcus cus grammaticus, scripsit de obsonijs, de canibus, & alia.
Minitianus Suidas. Minitianus sophista Atheniensis Galieni principis
tempore, scripsit artem rhetoricam, præexercitamenta, &
Miniates diuersas orationes. Idem. Miniates martyr Florentinus
sub Decio, in monte ubi nunc eius uisitur templum, iugu-
Mycon latus. Micon pictor Timareten filiam habuit eandem &
Mirmecides & Callicrates discipulam, quæ & ipsa optime pingebat. Plinius. Myr-
mecides & Callicrates in opere admirandi. Hic quadrigam
cum agitatore ex ebore, quam musca alis, & nauem quam
apicula pennis integeret, fabricauit. Ille Myrmecides formi-
cas tam tenues, ut membra uidere uix liceat: autor Aelianus
Myron de uar. histo. Myron Syracusanus statuarius, cuius uacca
multorum poetarum epigrammatis celebratur. Alter Athe
Myrtinus niensis, ut Pausanias. Myrtinus poeta comicus Athenien-
sis, frater Hermippi comici Fabulæ ipsius τιτανόπανες,
Mymnermus ἔρωτες. Suidas. Mymnermus Colophonius elegiarũ poë-
ta ac tibicen, ut Stra. scribit, quem Propertius se imitari fa-
Milciades quatuor tetur. Milciades primus qui condidit Cheronnesum, alius
Gypsei filius, tertius Cimonis, dux inuictiß. qui Darium in
campis Marathonijs uicit. Est & quartus Hieronymo Eu-
sebiosq; commemoratus, qui Commodi principis tempori-
bus aduersus Iudæos gentesq; apologeticum pro nostra re-
ligione diligentißime scriptum Imperatori dicauit. Mne-
Mnesimachus simachus poeta mediæ comœdiæ: ipsius sunt ἱπποτρόφος,
βουσίρις, φίλιππος, ut Athenæus Dipnosophistis. Mna-
Mnaseas seas Berytius scripsit de arte oratoria, & de dictis atticis.
Mopsi tres Suidas. Mopsi tres, unus Athenis Mopso patre, alter ex
Apolline & Manto Tyresiæ filia natus, uates, & Argo-
nauta, qui & Mopsorum oppidum in Thessalia ædificauit:
Montanus orator autor Strab. Montanus, qui uaticinus prænomine appella-
tus est, orator Narbonensis, in Balearibus insulis moritur,
illuc à Tyberio principe relegatus. autor Euseb. De hoc est
Montan. hær. Martialis Docti patria Narbo Vatieni. Est item alter hæ-
resiarcha natione Phryx, cuius sectatores Cataphrygæ ap-
pellantur. De quo Apollinaris ait. Vicus quidam dicitur
apud Mysiam Phrygiæ, qui appellatur Ardabau, in quo
aiunt Montanum quendam qui nuper ad Christi fidem ue-
nerat, sub Grate Asiæ Procos: inanis gloriæ cupiditate in-
censum, repente mente alienata proloqui cœpisse diuersa
ab his quæ essent à maioribus tradita: quem quum plurimi
ut insanum repellerent, nonnulli uerò agitari diuino spiri-
tu putantes, eum sectabantur. Inter quos, Prisca & Maxi-
milla eodem furore & insania refertæ sunt, uaticinariq;
Moschus cum eo existimatæ. Ex Eusebij historia libro v. Mo-
schus grammaticus & poëta Syracusanus Aristarchi fami-

liaris, hic Secundus à Theocrito scripsit carmen buccoli-
con. Suidas. Morychus poeta tragicus & gulæ deditus Morychus
uoluptati, super qua notatur ab Aristoph. ὦ φιλτάτη σὺ καὶ
πάλαι ποθουμένη φίλη Μορύχῳ. Morsimus & Melan- Morsimus & Melanthius
thius poetæ Tragici. Morsimi enim ut frigidi & detestabi-
lis poetæ meminit Aristoph. Και διδασκοίμην προσάδειν
Μορσίμου τραγῳδίαν, hoc est, eijciam & sibilem. Alte-
rum Apollonius Tyaneus quum uinctus apud Domitia-
num esset, ut infamem notat, μή με κτείνῃς, οὐ γάρ εἰμι
Μόρσιμος. Quo dicto nusquam comparuit. Melanthius
item ob gulam notatur. Erat enim cinædus, mollisq; uita.
Suidas. Monothelitæ ex argumento nomen sumpsere. Monothelitæ
Duas in Christo uolunctates negabant. Diuinam uidelicet &
humanam, quum contrà sit. Nam & multa Christus ut ho-
mo uoluit, & fecit, doluit, fleuit, orauit. Vt autem Deus, im-
perauit uentis & mari. Contra hos celebrata sexta uniuer-
salis synodus, anno DCLXXXV. Princeps sectæ Ser-
gius præsul Constantinopolitanus. Moses tris omnino me Moses Cordubensis
morabiles legimus, Iudæos omnis: unum patria Cordube-
sem, qui scripsit de sensu legis Iudæorum, in librum quem
uocant Talmud. Moses alter Gerundensis. Tertius le- Moses gerundensis
gis conditor Pentateuchi ante hos omnis & omnium præ- Moses legislator
cepta philosophorum fuit, quem legisse, indeq; plura hausisse
Platonem Augustinus existimat. Typum in omnibus conser-
uatoris nostri gessit. De quo uarii scriptores, ut ueritatis
ignari prodidere. Tacitus eum exulem dicit fuisse, Iudæisq;
pulsis ex Aegypto, ducem se præstitisse, ac eos adhortatum,
ut nequaquam Deum, hominum'ue opem expectarent, sed
sibimet duci cœlesti crederent. Et quo firmam in posterum
sibi eam gentem haberet, contrarios cæteris mortalibus ri-
tus indidisse. Strabo autem sic. Fama est Aegyptios eorum
progenitores fuisse qui nunc Iudæi appellãtur. Nam Moses
unus ex Aegyptiorum sacerdotibus, quum moleste ferret
eorum instituta, in Palestinam migrauit. Discesserunt cum
eo multi, quibus curæ diuina erant. Docebat enim quomodo
Aegyptij non rectè sentirent, qui ferarum imagines Deo tri
buerent, nec Græci qui deos hominum figuris insignirent.
Ac solum id deos esse, quod nos & omnia cõtinet, & quam
naturam appellamus. Cuius profecto imaginem nemo sanæ
mentis audeat effingere. Itaque sine forma coli digno in tem-
plo oportere, ac semper bonum aliquod expectare eos qui
caste integrè & cum iustitia uiuerent, cæteros nequaquam.
Modestus & Ammonius infantes martyres Alexandriæ Modestus
sub Diocletiano. L. Munatius, L. F. L. N. L. Pron. Plan- Munatius
cus de quo in Planco diximus. Musanus quidam uir pla- Musanus
nè doctus, ab Euseb. ac Hieronymo inter nostros scripto-
res ponitur, qui M. Antonino imperante librum aduersus
quosdam qui Encratitarum sectæ addicti fuerant, scripsit.
Museus Eumolpi filius Atheniensis, primus teste Dioge- Museus
ne, deorum genealogiam uersibus tradidisse fertur, sphæ-
ramq; inuenisse. Scripsit amores Erûs & Leandri hexame-
tris, qui extant. Decessit Falerijs ut Epigramma indicat. Eu-
molpi exanimum Museum terra Falerum, continet hoc tu-
mulo, pignora chara patris. Museos tris Suidas comme- Musei tres
morat: unum Eleusinũ Antiphemi filium uersificatorem di-
scipulum Orphei, qui scripsit ὑποθήκας, id est, uitæ præce-
pta ad Eumolpũ filium, uersuum ferè IIII. millibus. Alterũ
Thebanum Thamyræ filium, ante Troianũ bellum, qui poë-
ta Melicus fuit. Scripsitq; hymnos & cantica. Tertiũ Ephe-
sium item uersificatorem, qui tẽpore fuit Eumenis & Attali
Pergami regum, scripsitq; res Pergamenses: præterea de
Perside lib. x. L. Mummius, de quo Liuius LII. sic ait, Cũ Mummius
Achæi qui in auxilium Bœotios & Chalcidenses habe-
bant, Q. Cæ. Metellus ad Thermophylas bello cõflixit: qui-
bus uictis, dux eorũ Critolaus ueneno sibi mortẽ cõsciuit: in Critolaus
cuius

Draccus cuius locum Draccus dux creatus apud Isthmon à L. Mumio uictus est: qui omni Achaia in deditionem accepta, Corinthum ex S.C. diruit, quia ibi legati popul. Roma. uiolati erant. Thebæ quoq; & Chalcis quæ auxilio fuerant, dirutæ. Ipse L. Mumius de Acheis triũphauit: signa ærea, tabulasq; pictas in triumpho tulit, seq; abstinentißimum uirum egit,
Mutius codex neq; de tot opibus quicquam in domum suam peruenit. Mutiorum domus iaminde à Mutio Codice nobilitata, qui Scæuola ob dexteram crematam dictus est. Hic obsidente urbem Porsena, facta à senatu potestate, in castra ad inimicos processit, Scribamq; pro rege obtruncauit. Quare captus ductusq; ad Porsenam, ante omnia, dextra quæ errauerat coram eo igni iniecta, adfirmauit secum trecentos esse coniuratos. Quo facinore territus rex, acceptis obsidibus, pacem cum pop. Rom. fecit: Mutio prata trans Tyberim honoris
Q. Mut. Scæuola gratia data, statua quoq; statuta: Cæcilius. Q. Mutius Scæuola Trib. ple. nouem collegas, duce Sp. Caßio ad dominationem aspirantes, uiuos in æde ubi factio tractabatur, cremauit: ausus q; solus pœnam ille nouem collegis dare, quam nouem Tribuni ab uno collega exigere timuissent. Valerius
Q. Mu. Scæuola iurisc. de seueritate. Q. Mutius Scæuola, iurisconsultorũ eloquentißimus: sicuti eodem tempore L. Crassus eloquentium iurisconsultißimus habebatur. Fuit peracutus ad excogitandum, quod in iure aut in æquo uerum aut esset aut non esset: tum uerbis ita ad rem cũ simili breuitate mirabiliter aptus.
Q. Mu. Scæ. Pont. Max. Cic. in oratore. Q. Mutius Scæuola Pont. Maximus, quẽ se Cicero in Lælio præceptorem post Scæuolam iurisconsultum habuisse adolescens fatetur. Hunc partes Sullanas secutum Marius iunior ad aram Vestæ confugientem inter-
Q. Mut. Prætor Siciliæ fici mandauit. Q. Mutius prætor Siciliæ ante Verrem. Cui Siculi ob merita, Mutia festum diem dicauerunt. Cice. in
Q. Mu. tribunus pleb. Verrem. Q. Mutius tribunus pleb. ille qui intercessit ne lex ambitus à Calpurnio Pisone ferretur. Accusatus deinde à L. Caleno furti, defensus est à Cicerone. Pedianus.
Musonius philosophus Musonius Babylonius philosophus stoicus ac dialecticus Neronis tempore, familiaris Apollonij Tyanei. feruntur & epistolæ utriusq; inter se missæ: à Nerone deinde interfectus ob linguæ licentiam. Scripsit & plura in philosophia, quæ non extant. Citatur sæpe ab autoribus testis. Quædam etiam
Musonius Proconsul eius dicta Stobæus in collectaneis refert. Musonius alter Iouiniani principis tempore, magna uir autoritate, qui Proconsulis potestate in Asiam profectus est: autor utriusque Suidas.

Nabocodrosorus NABOCODROSORVS rex Assyriorũ, quẽ Chaldæi magis extollunt, maioresq; dicunt res gessisse quàm Herculem, & usq; ad columnas peruenisse commemorant: autor Strabo libro XIIII. Is igitur est qui in sacris libris memoratur corrupto uocabu-
Nannacas lo, Iudæosq; in seruitutem egit. Nannacas Phrygiæ rex teste Hermogene de rebus Phrygijs, ante Deucalionis tempora fuit, qui præuidens diluuium futurum, coëgit populares in templo multa gemens ac dijs supplicans, ex quo prouerbium Græcum manauit in multo luctu, τὰ Ναννάκου κλαύσω. Res Nannacæ plorabo. Ex lib. prouerbiorũ Græ-
Narses corum. Narses eunuchus Iustiniani principis cubicularius, bibliopola prius: deinde ob animi uirtutem patriciatus honore auctus, uir religione pietateq; præditus, ut qui plus precibus ante Deum proficeret, quàm ui contra inimicos. Igitur is in locũ Belisarij ducis in Italiam missus, decem annos uarijs euentibus pugnauit, qui demum adscitis auxilio x. milib. Longobardis Vitige apud Placentiam uicto: dein-
Bucellus de alio rege eorum Teia, qui sibi Lotarium & Bucellum è Francis adsciuerat, in Apulia superato, bello Gothico finem imposuit, anno XVII. postquam inchoatum fuerat: altero uerò & LXX. postquam Theodoricus in Italiam intrauerat, Arimino quoq; & cunctis quæ à Gothis in Piceno tenebantur receptis, ad urbem uictor contendit, ibiq; animum reficiendis ædificijs adplicuit. Cuius opus pons est Anienis uia Salaria: cum huiusmodi inscriptionibus. Imperante. D. N. pijßimo ac triumphali semper Augu. Anno XXXVIII. Narses gloriosißimus ex Præfec. sacri palatij excos. atque patricius post uictoriam Gothorum ipsius, eorum regibus celeritate mirabili, conflictu publico superatis atq; prostratis, libertate urbis Romæ ac totius Italiæ restituta, pontem uiæ Salariæ usque ad aquam à nefandißimo Totila tyranno destructum, purgato fluminis alueo, in meliorem statum, quàm quondam fuerat, renouauit, posuitq;. In alio quoque marmore pontis: Quàm bene turbati directa est semita pontis, Atque interruptum continuatur iter. Calcamus rapidas subiecti gurgitis undas, Et Narsem resonans plausus ubique canit. Qui potuit rigidas Gothorum subdere mentes, Hic docuit durum flumina ferre iugum. Sed & Aquileiam quoque restituit ab Hunnis deletam. Tandem tot rebus gestis, nec ipse inuidiam superare potuit. Insimulatus à Romanis auaritiæ & tyrannicæ administrationis apud Iustinianum & eius uxorem, literas ab eis ignominiæ plenas accepit, uti uidelicet Eunuchus ad colum & pensum rediret. Ille iratus, ducam, inquit, tale pensum, talemq; ordiar telam, quæ extricari facile non poßit. Itaq; è Pannonia Longobardos euocat, iamdiu Romam inuadere cupientes. Ipse uerò paulò pòst excesßit Romæ, cuius cadauer loculo plum-
beo Constantinopolim delatum est. Narcisus præsul Hie- Narcisus præsul
rosolymitanus, doctrina sanctitateq; clarus, quum inimicorum atque inuidorum insectatione coactus esset fugere, atq; aliquamdiu delitescere, alius populo præsul surrogatur. Tandem quum inimici iam diuersa uia sublati essent, iubente Deo, improuisus, gratißimusq; omnibus redijt, quum extinctus putaretur. Vbi uerò iam longæuus, Alexandrum sibi coadiutorem adsciuit, qui postea succeßit, uixit annos
CXVI. Ex Eusebij historia. Nauatus, seu Nouatus, ut Nauatus
nonnullis placet, hæresiarcha, presbyter Romanus, animo tumidus, sectam Nouatianorum constituit. Qui sese Catharos, id est, mundos ac puros appellabant. Quamobrem cogi concilium in urbe sexaginta Præsulum necesse fuit, in que Nauatum damnauerunt. Cuius rei meminit Fabianus Pont. urbis in epistola ad Fabianum Antiochiæ Episcopum. In qua scripsit Nauatum lapsum fuisse cupiditate præsulatus, quã cum dißimularet, apparuit nihilominus paulò pòst præsul, maximeq; plebem deceperat, quòd uiros quosdam bonos sibi adiunxerat, à quibus postea facile cognitus ac relictus est, Adeoq; stultus, ut Eucharistiam populo præbiturus, prius eos iurare cogeret, se nunquam relicto. Cornelium Pontificem secuturos. Cyprianus præterea librum super hoc edidit elegantißimum, ubi lapsos cum eo ad pœnitentiam exhortandos, & obstinatos à cæteris arcendos
admonet. Ex Eusebij histor. Neocles philosophus Athe- Neocles Nepos cogno.
niensis, frater Epicuri, scripsit de secta sua. Nepos cognomentum Romanum ex luxuria inditum. Sic Metellus Ne-
pos, & Cornelius Nepos. Nepos hæresiarcha è Cæsaria Nepos hæresiarcha
Philippi, de quo Dionysius præsul Alexandrinus apud Euseb. libro VII. sic scribit. Episcopus quidam erat in parte Aegypti Nepos nomine, qui more Iudæorum de his quæ nobis futura promittebantur, sentiebat: Mille annos uidelicet sanctos cum Christo regnaturos in terris, in libidine & uoluptate: erroremq; tam impudentem autoritate ac testimonio Ioan. Apostoli uaticinij tueri conabatur, librum insuper eius sectæ scriptitando. Nestor Alexandri- Nestor gram
nus Academicus, qui Marcellũ Augusti sororis filium erudijt

dijt, ac post Athenedorum eius ciuitati præfuit, ducibus ac ciuib. acceptus. Strabo. Nestor è Lycia regione, pater Pisandri poëtæ, uersificator tempore Seueri principis scripsit Iliada λῃπογράμματον, siue ἀγοιχάωτορ, hoc est sine ordine literarum ab Home. positarum. Tryphiodorus uerò

Tryphiodor. Nestorius similiter ad eius imitationem scripsit Odysseam. Suid. Nestorius Germanicianus, est enim Germanicia Syriæ ciuitas, quòd castitate cæteros antecedere uideretur. Præsul Constantinopolitanus electus, postero die orationem habuit ad populum & Imperatorem: adrogantiæ plenam, sese coelum eis daturum promittens. Hic igitur Paulum Samosatenum, Manetem, Apollinarem, ac Photinum ante se imitatus, Christum tantum hominem esse dictitabat, duas omnino negando naturas. Aduersus quem Cyrillus præsul Alexandrinus, indicto bello multas conscripsit epistolas, quæ adhuc extant: reclamante quandoq; Ioanne Chrysostomo, & Cyrillũ obiurgante, quòd ob nimiam eius in Nestorium insectationem, ecclesiam perturbaret. Ex hist. tripertita. Contra hunc celebrata tertia generalis synodus sub Theodosio iuniore. C.

C. Neuius Neuius poëta comicus, epigramma sibi posuit plenum superbiæ Campanæ. Immortales mortales si foret fas flere, Flerent diuæ Camœnæ Neuium poëtam. Itaq; postquàm Orci traditus est thesauro, Obliti sunt Romæ loqui Latina lingua: autor Gellius. Varro autem in lib. de poëtis, dicit eum stipendia fecisse primo bello Punico. idq; bellũ carmine scripsisse.

Neemias Neemias propheta F. Helchiæ, inter captiuos Hebræos pincerna Artaxerxis erat. Miseratus suorum conditionem, facta à rege potestate Hierosolymam rediit, muros urbis restituit, easq; simul cum Esdra & populo fusis ad Deum precib. dedicauit. Postremo in Persidem rediit, Susisq; extinctus ac sepultus, ut scribitur in sacris uoluminibus. Nican-

Nicandrus drus Colophonius grammaticus & poëta, & medicus tempore Attali iuuenis illius qui Gallogræcos uicit. Scripsit de Theriaca contra uenenum, de agricultura. Curationum collationes, prognostica Hippocratis uersib. edidit, aliaq; complura. Suid. Cicero autem de orat. sic ait, Nicandrus homo ab agro remotissimus: de agricultura tamen scripsit, tantus est eloquentiæ. Nicandrus & Martianus sub Maximia-

Nicanor no martyres apud Atinã ciuitatem. Nicanor Herma Alexandrinus grammaticus sub Hadriano principe, æqualis Hermippo Berytio. Scripsit de Stigme apud Hom. & differentia ipsius in sensu, & de Stigme in uniuersum libro VI. Suidas. Alter Neuius Nicanor ante hunc, inter grãmaticos

Nicetes à Tranquillo refertur. Nicetes Smyrnæus sophista in Hadriani principis dignatione, ab eoq; Musæo Aegyptio adscriptus fuit. Quum causas tentaret, foro etiam aptissimus uidebatur. Adeo ingenium ad utramq; dicendi rationem accommodauit, ut iudiciale sophistica quadam facultate exornauerit. Sophisticum uerò & umbratile forensibus aculeis roborauerit. Genus dicendi antiquum ac politum retinuit. Lasciuus nihilominus ac dithyrambicus uisus. Cuius sententiæ ac paradoxæ quasi bacchantes thyrsi, mellis, lactisq; copiam præbere uidebantur. Ad rempub. non accessit, quum se timere diceret magis laudantem populum quàm uitupe-

Nicias rantem. Ex Philostrato. Nicias Atheniensis, genere clarus, oppositus Cleonis potentiæ. Tris enim uiros dicit Aristoteles eodem tempore Athenis æquè potentes fuisse, Niciã Niccrati, Thucydidem Milesium, & Theramenem Agnonis. Thucydides his natu aliquantulum maior, multa cum Pericle præclara pro repub. gessit. Post mortem Periclis ad Niciam primæ partes delatæ sunt. Missus igitur imperator unà cum Demosthene altero duce contra Syracusanos, qui Gylippum Lacedæmoniorum ducem auxilio adcersiuerant, infeliciter pugnantes, ambo in bello capti sunt à Syracusanis, in carceremq; coniecti, sibimet manus attulere. Ex Plutarch. ut autem Trogus scribit. Demosthenes ne ueniret in manus inimicorum, seipsum necauit. Nicias capi passus est. Is Marco Crasso in Parallelis ex nostris opponitur, quòd & diuitijs æquè abundauerit, & eundem ferè exitum, hic apud Siculos, ille apud Parthos habuerit. Nicias alius

Nicias pictor Athenis pictor, diligentissime canes & mulieres expressit, lumen & umbras custodijt, atq; ut eminerent è tabulis picturæ, maxime curauit. Opera eius multa Romam translata à diuersis fuere. Hic est Nicias de quo Praxiteles dicebat, interrogatus, quæ maximè opera sua probaret in marmoribus, respondit, quibus Nicias manum admouisset, tantum circumlitioni eius attribuit. Fuit autem Olymp. CXII. Ex Plinio. Aelianus autem de ua. histo. dicit hunc tantæ fuisse erga artem attẽtionis, ut sæpe cibi obliuisceretur. Nicias Pyr-

Nicias med. rhi medicus, qui olim ad Fabritium ueniens, promisit ei Pyrrhum ueneno necaturum. At ille auersatus facinus, Pyrrho

Nicias gram. rescripsit ut à Nicia caueret. Curtius. Nicias grammaticus nobilis Romæ, familiaris Pompeio, ac Ciceroni, qui eius in epistola ad Atticum meminit. Item in alia epist. ad Dolobellam. Tranquillus. Nicophanes pictor elegans & con-

Nicophanes cinnus, ita ut uenusta opera fingeret, cui pauci compararentur. Cothurnus ei & grauitas artis. Plinius. Nicodorus

Nicodorus Mantinæus pugil nobilis simul & philosophus, quantũ gloriæ in certaminibus patriæ adtulit, tantum ætate iam profecta certare desinens, legibus & institutis consuluit. Aelianus.

Nicochares Nicochares Atheniensis comicus, Philonidis comici filius coæuus Aristophanis: inter ipsius fabulas sunt ἀμυμώνη, πέλοψ, γαλάτεια: ut testatur Suidas. Nicostratus Mace-

Nicostratus orator do orator inter X. secundos M. Antonini tempore, & Dionis Chrysostomi, & Aristidis oratoris æqualis: scripsit non-

Nicostratus poëta nulla, ut autor Suidas. Fuit item alter Nicostratus poëta comicus, cuius meminit Athen. in Dipnosophistis. Nico-

Nicostratus & Laodoc. stratus & Laodocus citharœdi, quum inter se cõcertarent, dixit Nicostratus Laodocum esse in magna arte paruum: se autem in parua magnum, satiusq; non domum diuitijs, sed artem studio & diligentia augere. Aelianus de uaria histo.

Nicostratus martyr Zoe martyr Alius martyr præfectus scrinij Diocletiani, unà cum Zoe uxore: quæ crinibus suspensa, & fumo subter suffocante perijt: antea septem annis muta ex morbo fuerat, curata demum à diuo Sebastiano martyre, & ad fidem simul cum

Nicolaus Damascenus uiro deducta. Nicolaus Damascenus philosophus Platonicus, familiaris Augusti Cæsaris, ac Herodis regis Iudæorum. Scripsit historiam uniuersalem libris septuaginta, & uitam Augusti separatim, apud quem tanti fuit, ut placentas, aut si quid suauius, quæ ab alijs ei mitterentur, Nicolaus uocaret, & hodie adhuc nomen perseueret. Is nullius bonæ artis ignarus fuit. Solebatq; dicere doctrinam omnem similem esse peregrinationi. Sicut enim contingit longe peregrinantibus, alibi parum, alibi diu consistere: ubi uerò domum attigeris, ibi demum conquiescere, sic & disciplinis alibi breuiter immorari debemus, & pauca tantum sat fuerit discere: alibi plura. Ad philosophiam uerò tanquam ad certam domum ac quietem properare. Suidas. Ni-

Nicolaus hæresiarcha colaus autor sectæ Nicolaitarum, quæ coitus nulla lege tenebatur, breuiq; tempore durauit. Huius in Apocalyp. Ioannes meminit. Hunc unum ex illis dicebant, qui cum Stephano ab Apostolis constituti sunt diaconi, Sed Clemens Alexandrinus in tertio Stromatum libro, cum his uerbis excusat. Pulchram hic Nicolaus uxorem habuit, & post dominicam ascensionem quum ab Apostolis Zelotypiæ redargueretur, eam in medium productam, cupientibus sponte obtulit. Ex illo igitur putauere homines promiscuo utentes coitu Nicolaitas uocari oportere. Mihi autem compertum est nullam Nicolaum, præter uxorem, cognouisse mulierem. Cuius filius persanctè uixit. Quod autem in medium coniugem

gem produxerit, non libidini præbendæ, sed uitandæ potius, purgandæq; famæ gratia fecisse, qua publice accusabatur. Eusebius hist. libro quarto. Duo item sancti, Pacrarum præsul & Tolentinas.

Nicomachi sex: duo poëtæ, medici III. unus pictor.

Nicomachos sex tradit Suidas: primum ex Alexandria Troadis, est enim ut ait Timosthenes, locus in Ida: ubi Paris qui & Alexander dictus, iudicium inter deas tulit, Poëtam & hunc tragicum, qui scripsit tragœdias undecim. Secundum Atheniensem item tragicum, qui uicit Euripidem & Theogenem: ex eius Dramis est αἰδῶος. Nicomachum item Stageriten medicum Machaonis filium, Aesculapij nepotem, qui scripsit de medicina libros sex, & philosophiæ unum. Reliquos duos patrem & filium Aristotelis ponit, ambos medicos: quorum filius scripsit commentarios in physicam patris, & VIII. Ethicorum libros ad Eudemum, qui adhuc extant apud Græcos, teste etiam Cicerone. Sextum quoque Nicomachum addit Plinius pictorem, Aristodemi filium & discipulum, qui pinxit raptum Proserpinæ. Quæ tabula fuit in Capitolio in delubro Mineruæ, supra ædiculam Iuuentutis. Scyllamq; quæ erat in templo pacis. Nec fuit alter in ea arte uelocior. Habuit discipulos Aristidem fratrem, & Aristoclem filium, ac Philoxenum Eretrium.

P. Nigidius

Publius Nigidius cognominatus Figulus, eo quòd responsurus interroganti: Cur gemini dispari conditione nascerentur: commentum rotæ meditatus est, quæ reuoluta breui momento, maxima percurrit spatia. Cuius meminit Augustinus, in primo de Ciu. Fuit enim & astrologiæ & medicinæ peritus. Ex quo Lucanus. At Figulus cui cura deos secretaq; mundi Nosse fuit. Refert Gellius duos omnigenum disciplinarum & artium culmine eodem tempore claruisse, Marcum Varronem, & Publium Nigidium: cuius tamen commentationes in uulgus ob obscuritatem subtilitatemq; non exiuerunt. Decessit in exilio, uti testatur Eusebius.

Nymphis

Nymphis Heracleotes ex Heraclea Ponti Zenagoræ discipulus, scripsit historiam Alexandri, & eius successorum libris uigintiquatuor. De Heraclea XIII. usque ad euersionem tyrannorum. Suidas.

Gn. Norbanus

Gneus Norbanus consularis proscriptus in urbe, Rhodi cum comprehenderetur, seipse interemit. Liuius octuagesimonono. Hic enim Coss. cum Gneo Carbone, Sullæ cum exercitu in Italiam traijcientis legatos de pace uiolauerat, prælioq; uictus fuerat. Idem octuagesimoquinto.

Nonnus poëta

Nonnus Panopolita euangelium Ioannis Græcis hexametris conscripsit, ut autor Suidas.

Nouellius Tricongius

Nouellius Tricongius Mediolanensis ad Proconsulatum usque ex Pretura promotus ob tris uini congios uno impetu epotos, spectante miraculi causa Tyberio principe, unde illi cognomen inditum. Satisq; constat eum non labasse sermone, nec leuatum uomitione matutinas obijsse uigilias, non respirasse in bibendo, non expuisse. Bibendi enim consuetudo auget cupiditatem. Scitumq; illud: quanto plus biberint, tanto magis sitire Parthos. Plinius.

Numius

Numius Orator scripsit Thucydidis & Demosthenis ebriarum collationes: Ad Hadrianum principem consolatoriam de Antinoo. Suidas.

Niger Pescennius

Niger Pescennius amicissimus Commodi principis ab eoq; consul factus, modicis parentibus, uita parcus, libidinis effrenatæ, ordines diu duxit. Ad exercitus Syriacos regendos à Commodo missus, postquam comperit occisum Commodum, Iulianumq; appellatum: eundem quoque iussu Seueri & senatus occisum, Albinum etiam in Gallia nomen Imperatoris sumpsisse, ab exercitibus Syriacis appellatus & ipse Imperator. Demum à ducibus Seueri principis per Aemylianum superatus est, atque apud Cyzicum circa paludem fugiens sauciatus captusq;, & ad Seuerum adductus, trucidatusq; illico est. Caput eius pilo suffixum Romam missum. Filij insuper cum tota familia necati, publicatum patrimonium, quod acerbius egit exasperatus noua rebellione Clodij Albini. Hic igitur seuerus in regenda disciplina militum habebatur, Mariumq; imitans & Annibalem iussit uinum neminem in expeditione bibere, sed acetum. Pistores sequi exercitum prohibuit, bucellatа iubens milites contentos esse. Tumultuantibus quondam his, qui à Saracenis uicti fuerant, & dicentibus uinum non accepimus, pugnare non ualemus, Erubescite, inquit, cum illi qui uincunt, aquam bibant. Ex Spartiano.

Octauii pater & auus Aug.

OCTAVIA gens à Velitris originem accepit, quam adsentationis gratia propter Augustum excellere dixerunt. Ipse autem Augustus nihil amplius quàm equestri familia ortum se scribit, uetere ac locuplete, & in qua primus Senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proauum exprobat restionem è pago Turino, & auum argentarium. Cicero in epistola eum nepotem argentarij, & filium adstipulatoris uocat: utcunque, constat Augusti patrem honestissimum uirum fuisse, magnaq; laude Macedoniam prouinciam administrasse, ex ipsius etiam testimonio Ciceronis, quo ad Q. Fratrem [illegible] hortatur, ut in promerendis socijs uicinum suum [illegible]um imitetur. Tranquillus.

Qu. Octauius Coss.

Q. Octauius à L. Cinna eius collega cum ille dominaretur, interfectus. Pedianus.

Qu. Octauius Auitus

Q. Octauius Auitus, & Poetelius Faustinus, furta Virgilij adnotarunt, ponentes unde quæque carmina surriperentur, ut ait Seruius. Fecit & hoc idem Macrobius.

Odenatus

Odenatus Syrus Plutarchi discipulus.

Oenopides

Oenopides Chius astrologus dedicauit in Olympia æreum libellum, in quo magnum annum prædicabat. Aelianus.

Ogyges

Ogyges rex primus Thebarum antiquissimus: ex quo prouerbium, ὠγύγια κακά, Ogygia mala, id est uetera. Suidas.

Olympius poëta

Olympius Mysius tibicen & poëta melicus & elegiarum, Marsiæ Satyri discipulus, qui citharæ legem dedit, modosq; pulsandi reperit & docuit. Floruit ante bellum Troianum, à quo & mons in Mysia nomen accepit. Fuit item alius iunior è Phrygia tibicen tempore Midæ regis. Suidas.

Olympius Nemesianus

Olympius Nemesianus, qui ut ait Vopiscus in uita Cæsarum, scripsit Halieutica, Cynegetica, Nautica.

Olymp. præs.

Olympius item præsul nationeq; Hispanus inter Christianos commemoratur scriptores à Gennadio: ædidit librum aduersus eos qui naturæ, non arbitrio culpam referunt.

Olympius, Exarchus. Homeri duo.

Olympius etiam Exarchorum Italiæ unus. Homeros duos fuisse comperimus. De iuniore prius dicam. Hic poëta Tragicus fuit patria Byzantius, patre Andromacho: scripsit Tragœdias LVII. unus apud Ptolemæum è septem qui Pleiades nominantur. Hunc putauerim illum fuisse æqualem Hesiodi poëtæ, licet nonnulli primum adfirment. Hæc Zezes, qui in Lycophronem commentarios ædidit. Homerum uerò Troiani belli scriptorem Galato pictor mingentem fecit, iuxtaq; alios poëtas urinam eius legentes. Ptolemæus Philopator ei templum etiam dedicauit, iuxtaq; eius statuam ciuitates, quæ ciuem eum suum usurpabant: autor Aelianus de uaria historia. Hic quemadmodum ex Oceano fluminum uis fontiumq; cursus capit, sic omnibus eloquentiæ partibus ortum & exordium dedit: quem nemo in magnis sublimitate, nemo in paruis proprietate superauit. Idem letus & pressus. Iucundus & grauis, cum copia, tum tenuitate mirabilis, nec poëtica solum, sed oratoria facultate eminentissimus. Quintilianus. Nunc pauca de eius initijs ex Herodoto qui pluribus eius uitam conscripsit. Natus est post bellum Troianum annis CLXVIII. ex adulterio matris Criteidis uirginis Cumeæ quæ nupta fuerat cuidam Cleonacti. Hæc cum ob pudorem Smyrnam coloniam tunc à Cumeis duce Theseo deductam mitteretur, apud fluuium Melen urbi uicinum, instanti tempore Home-

rum peperit non cæcum, sed uidentem, uocatusq; ab initio ex fluuio Melesigenes. Puer deinde cum optima appareret indole, à Phæmio grammatico doctißimo, qui tunc Smyrnæ cœlebs agebat, unà cum matre educatus est, literisq; eruditus. Mercator deinde quidam, Mentes nomine, iuuenem ob literas & uirtutem diligens, cupidum alioquin uisendi regiones per loca diuersa orbis transuexit. Cum è Tyrrhenia rediret, eum apud Ithacam oculorum morbo adfectum hospiti & familiari suo curandum reliquit. Qui postea conualescens Colophonem profectus, ibidem rursus in eundem incidens morbum, cæcus efficitur. Quapropter redire Smyrnam statuit, atque ibi se totum poëticæ tradere. Sed & ibi cum uictus difficultate laboraret, Cumas uenit adcersitus, ubi appellatus fuit Homerus. Nam Cumei cæcos homeros uocant. Inde postremo in Chium se recepit, ubi ludum aperuit: simul & quietem nactus Iliada condidit, omnesq; à quibus beneficium accepisset in suo poëmate commemorauit. Nam multas calamitates in orbitate & paupertate uiuens passus est. Apud Cumas à pastore Glauco exceptus. Apud Phocidem à Thestoride grammatico, apud quem Iliada min[illegible] dicitur composuisse. Cuius principium dicitur huius[illegible] fuisse. Dardaniam & Troiam cano cuius Pergama circum, Marticolæ innumeros Graij subiere labores. Quum deinde è Chio Cumas, & è Cumis Athenas adnauigaret, fessusq; in littore quieuisset, egredientes ex oppidis complures uti Deum uisitatum adcurrebant. Ad quem etiam cum eadem de causa piscatores quidam diuertissent, tale ei ænigma proposuerunt. ἄσσ' ἕλομεν λιπόμεσθα, ἃ δ' οὐχ ἕλομεν φερόμεσθα. Hoc est: quæ cepimus, reliquimus: quæ non cepimus, adtulimus. Quod de pediculis intelligebant, quos in littore maris sese purgantes reliquerant. Homerus igitur non intellecta re paucis post diebus in eodem loco extinctus est. Non equidem ex animi dolore, uti quidam putant, sed ex labore uiæ ualetudine contracta. Sepultus ibidem cum hoc epigrammate. Ἐνθάδε τὴν ἱερὴν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει Ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα θεῖον Ὅμηρον. Hoc est. Conditur hoc tumulo uates diuinus Homerus, Heroum cecinit qui bene gesta ducum.

Onesicritus — Onesicritus philosophus & historicus Aegineta, ut autem Demetrio Magnesio placet, Astypalæus fuit è Diogenis schola. Similitudinem quandam cum Xenophonte habere uidetur. Vt enim ille cum Cyro, hic cum Alexandro Macedone militauit: ille Cyri pædiam, hic Alexandri incunabula & originem scripsit. Similiter & uterque principis sui persequitur laudes. Stylus insuper utriusque simillimus: autor Diogenes.

Onesimus — Onesimus Cyprius seu Spartiata tempore Constantini magni scripsit in rhetorica de statuum differentia, præexercitationes, declamationes & alia. Suidas. Scripsit etiam Probi principis uitam, ut autor Vopiscus, cuius ipse epitomen fecit. Onophrius in desertis Aegypti annis L X. fuit, inuentus capillis coopertus à sancto Paulino abbate ac sepultus.

Onosandrus — Onosandrus philosophus Platonicus scripsit de re militari. Commentarios in Platonis libros de Republica. Suidas.

Gn. Oppius Trib. pl. — Gn. Oppius Tribunus plebis bello Punico I I. de distringendis cultibus matronarum legem tulit, quæ postea confecto bello abrogata est magna contentione, cum Cato senex maxime obstaret Valerio Consuli. Oratio utriusque legitur in Liuio de bello Maced. libro I I I.

C. Oppius — C. Oppius amicißimus Iulij Cæsaris qui eius commentarios continuauit, bellum Hispaniense scribendo. C. Oppius Verus. L. Turpilius Priscus. F. Triumuir iuridicendo. I. D. Aquam cœlestem dilabentem montibus collectam intercipso aggere per formam cura sua factam in piscinis repurgatis longo tempore cessantibus P R. perduxerunt. Bene L. Merentibus T E. Hæc inscriptio legitur hodie apud castrum Coræ in Latio.

Oppia & Floronia — Oppia & Floronia Vestales stupri compertæ: altera sub terram defossa est ad portam Collinam, altera sibimetipsi mortem consciuit. Liuius X X I I.

L. Opimius Consul — L. Opimius Cos. Transalpinos Ligures qui Massiliense oppidum Antipolim & Niceam uastabant, subegit. Liuius X L V I I.

L. Opimio Coctura — L. Opimio Cos. C. & Ti. Gracchis seditionem agitantibus ea cœli temperies fulsit quam cocturam uocant solis opere natali urbis D C X X X I I I I. omnium generum bonitas fuit. Durantq; adhuc uina C C. annis iam in speciem mellis redacta. Plin. De eodem uerò Pedianus sic ait: L. Opimius in Prætura Fregellas cepit, quo pacto uisus est cæteros quoque nominis Latini socios male animatos repreßisse. Idem in consulatu Fuluium Placcum consularem, C. Gracchum Tribunitium oppreßit: ob quam inuidiam postea iudicio circumuentus est, & in exilium actus. Pedianus super orationem in Pisonem.

Aur. Opilius — Aur. Opilius Epicuri cuiusdam libertus philosophiam primum, deinde Rhetoricam, nouißime grammaticam docuit. dimissa autem schola Rutilium Lupum damnatum in exilium secutus Smyrnæ substitit, ubi docuit, uariæq; conditionis uolumina composuit: ex Tranquillo.

Opiter — Opiter, cognomentum Romanum: dicitur is qui mortuo patre, & uiuo auo natus est.

Oppianus poëta — Oppianus poëta ex Anazarbo Ciliciæ ciuitate fuit. Pater cum domi diuitijs ac nobilitate polleret, philosophiæ studijs se dedit. Filium item liberalibus disciplinis, præsertim quæ cyclicæ dicuntur, erudijt, grammatica uidelicet, rhetorica, & poësi: forteq; cum ea tempestate Seuero principi uenienti Anazarbum, obuiam quemadmodum reliqui ciues procedere negligeret, ab eodem id ægre ferente in exilium in Melitam insulam Adriatici maris actus est: ubi tunc Oppianus patrem secutus poëma de piscibus haud ignobile composuit: quod mox Seuero mortuo Romam profectus, eius filio Antonino dicauit: pro quo meruit & parentis in patriam reditum impetrare, & ab eodem totidem aureis nummis, quot erant uersus, donari. Paulò deinde post cum patre redijt in patriam, ubi ingruente pestilentia extinctus est, anno ætatis X X X. Frequentiaq; ciuium elatus, statua insuper sumptuosa ab eis honoratus est cum huiusmodi elogio. Oppianus sum suauiloquens uates. Quem crudelis atque inhumani inuidia fati ante diem eripuit. Quod si longius in luce moras dedisset, nullus mihi par gloria mortalium in terris foret. Hæc ex autore Græco in libri eius uetusti principio conuertimus.

Optatus — Optatus Afer præsul Mileuitanus sub Valentiniano & Valente principibus, scripsit aduersus Donatianos.

Horatius Cocles — Horatiorum antiquißimus Cocles, id cognomentum adsecutus, quòd in prælio oculum amiserit. Ex quo Plautinus cauillus in seruum, qui altero captus erat oculo, cum nobilem ac de Coclitum familia appellando. Igitur dum Porsena rex Hetruscorum, Tarquinios in urbem restituere tentans, Ianiculum cepisset, Horatius pro ponte Sublicio stetit, aciem hostium sustentauit, donec pons à tergo interrumperetur: cum quo in Tyberim decidit, & armatus ad suos tranauit: pro quo facinore ei tantum agri publice datum, quantum uno die circumarari posset. Statua quoque ei in Vulcanali posita. Cæcilius.

Horatius pulluillus — Horatius Puluillus subrogatus in locum Sp. Lucretij defuncti in consulatu. Huic sorte euenit, ut ædem Iouis Capitolini dedicaret. Liu. lib. I I.

Horatii & Curatii — Horatij & Curatij trigemini fratres: ij Albani, illi Rom. uigente contra Albanos bello conuenere, utri uincerent, altera pars cederet. Igitur concurrentes statim duo Romanorum cecidere, tres Albanorum uulnerati. Viuus Horat. quamuis integer, quia tribus impar erat, fugam simulauit, & singulos per interualla, ut uulnerum erat dolor interfecit. Et cum spolijs onustus rediret, sororem obuiam habuit, quæ

quæ uiso sponsi paludamento, qui unus è Curatijs fuerat, flere cœpit, frater eam occidit. Quare apud Duumuiros condemnatus ad populum prouocauit, ubi patris lacrymis condonatus, ab eo expiandi gratia sub tigillum missus, quòd nunc quoque uiæ suppositum Sororium appellatur. Cæcilius. M.Hor.Cos. Liu. item Horatia pila dicit appellata fuisse. M. Horatius primus Cos. post abrogatos Decemuiros. Qui cum Sabinis uictis triumphus ei negaretur, curante Trib. pleb. primus sine autoritate senatus triumphauit. Liu.libro III. Horatius Q.Horatius poeta Barbatus ab eodem autore commemoratur. Q. Horatius Flaccus poëta, cuius uitam & mores partim ex eius scriptis, partim ex antiquis codicibus & enarratoribus licet deprehendere. Venusinum fuisse ferunt, patre præcone libertini generis, natumq; VI. Idus Decemb. Qui adolescens admodum Romam profectus & literis eruditus, in amicitiam Bruti uenit: inde Athenis studium absoluit. Mox à Bruto adcersitus, contra partes Augusti ordines in eius exercitu duxit: quo extincto per Mecœnatis amicitiam Augusto reconciliatus est: ex quo ipsi Mecœnati postea sua poëmata dedicauit, quæ inopiæ causa fatetur tentasse. Paupertas impulit audax, ut uersus facerem. Moribus haud satis probatum dicunt & Epicureis addictum, ac speculis per cubiculum dispositis uoluptati se tradentem. Victu alioquin parcißimum ac procul ambitione. Nam & ipse se fatetur in foro percontari, quanti cicer & olus. Iracundumq; se natura, tum Virgilio Varroq; familiarem esse dicit. Excessit LXXVII. ætatis anno, hærede Augusto relicto: scripsit carminum libros IIII. Epodon & carmen seculare. De arte poëtica librum unum. Sermonum II. epistolarum totidem. Enarratores eius antiqui Porphyrio, Modestus, Acron, Orbilius grāmaticus Helenus. Orbilius Beneuentanus, grammaticus tempore Ciceronis profitebatur: uir acer in discipulos, ac plagosus propterea ab Horatio appellatus: uixit prope ad centesimum annum, amissa iampridem memoria, relicto ex sese Oribasius Orbilio & ipso grammatico: ex Tranquillo. Oribasius Sardianus familiaris Iuliani principis fuit, à quo etiam Quæstor Constantinopolitanus factus est. Scripsit Medicinæ libr. LXXII. ad Iulianum, eorumq; epitomen in libris IX. ad Eustathium filium, de regno, & de adfectibus: hæc Suidas. Eunapius uerò Græcus autor in libro Sophistarum eius uitam pluribus persequitur. Oribasius, inquit, Pergamenus genere: in eloquentia pariter & medicina profecit, Iulianoq; propterea ut medicus fuit adcersitus. Inuidia deinde succedentium principum bonis priuatus ac in exilium ad barbaros missus, animum semper philosophi in omni calamitate retinuit. Tanta apud eas nationes gratia & opinione ob doctrinam ac medicinæ experimenta perseuerauit, ut pro Deo penè coleretur. Placatis demum principibus re-Origenes dijt, bonaq; amissa recuperauit. Origenes Adamantius, decimo Seueri principis anno, uigente in Christianos infectatione à Leonida patre eodem & martyre cum sex fratribus & matre uidua relictus est, annos natus XVII. pauper admodum, cum bona ob fidem confiscata fuissent. In eaq; ferè ætate adeo iam liberalibus artibus sacrisq; literis profecerat, ut Alexandrinæ ecclesiæ cathedræ præficeretur. Mox presbyter factus à magnis uiris sæpe adcersitus & optatus. Firmianus præsul Cæsariensis cum omni Cappadocia diu retinuit: deinde à Mammea Alexandri matre uocatus Romam uenit. Inde paucis post diebus Alexandriam reuertit. Dogmata disciplinasq; philosophorum omnium probe tenebat, linguam quoq; Hebræam didicit: editiones omnis præterquam LXX. interpretum unà coegit. Aquilæ uidelicet Pontici proselyti, Theodotionis Ebionitæ & Symmachi, præterea quintam & sextam & septimam editionem repperit: quas Hieronymus ex eius bibliotheca habuisse fatetur. Ardore

in fidem præcipuo, abstinentia singulari, uirilibus sibi amputatis ne ea molestia teneretur: uixit usq; ad Gallum principem, id est usq; ad LXI. ætatis annum: decessit Tyri ubi & sepultus. Hæc ex Hieronymo, Eusebioq; lib. VI. Orpheus inter heroas dicitur. Orpheus alter Crotoniata uersificator, quem Asclepiades in libro de epigrammatis dixit uixisse Orpheus Crotoniata apud Pysistratum tyrannum. Scripsit Argonautica quæ adhuc extant: præterea Decaeterias & alia quædam, ut ait Suidas.

Hortensius & Hortesius, sicut Megalensia & Megalesia, Hortensius & Hortesius. utroq; modo huiusmodi nomina dicuntur. Ex Orthographia Velij Longi, tum etiam exemplo marmorum antiquorum. In templo enim S. Mariæ nouæ sic hodie legitur. Qu. Hortensio Q. F. Colle Faustino, aduocato Fisci, Præf. Fab. Patrono Municipi Collegium Fabrum Tyburtium ob merita L. D. S. C. Romæ item prope Capitolium sic. T. Hortesio Mucroni Nat. uix. An. XXXV. Aelius Verinus Arm. Cust. Aelius Verinus Eq. Sing. Aug. Fratri. Hanc familiam primam illustrasse comperimus Q. Hortensium dictatorem, qui plebem ob æs alie- Qu. Hor. Dictator num longas seditiones agitantem & in Ianiculum secedentem deduxit, & ipse in eo magistratu decessit: autor Liu. lib. VI.

Q. Hortensius orator post eum maximum decus addidit Qu. Hortensius orator familiæ. Hic cum admodum adolescens in foro dicere exorsus esset, ad maiores causas adhiberi cœptus est antequam incideret in Cottæ & Sulpitij ætatem. Qui annis X. maior excellente tunc Crasso & Antonio: deinde Philippo, post Iulio, cum his dicendi gloria comparabatur. Ardebat enim cupiditate, sic ut nullius unquam flagrantius studium uiderim. Nullum enim patiebatur esse diem quin in foro diceret, aut meditaretur extra forum. Sæpißime autem eodem die utrunq; faciebat. Attulerat minime uulgare genus dicendi: uox canora, & suauis motus, & gestus etiam plus artis habebat, quàm esset Oratori satis. Hoc igitur florente Crassus est mortuus, Cotta pulsus, iudicia intermissa bello. Hortensius igitur post consulatum alios fortasse despiciens æquales, summum illud studium remisit quo à puero fuerat incensus: atq; in omnium rerum abundantia uoluit beatius, ut ipse putabat, remißius certe uiuere. Itaq; ut in cæteris eloquentiæ partibus, tum maxime in celeritate & continuatione uerborum adhærescens, sui dißimilis fieri uidebatur quotidie. Hæc Cicero interpellatim in oratore. Varro autem in III. de re rustica dicit Hortensium primum Augurali cœna pauonem adposuisse. Sed & Macrobius de eodem sic. Hortensius platanos suas uino irrigare solebat, adeo ut in quadam actione quam habuit cum Cicerone susceptam, precario à Tullio postulasset, ut locum dicendi permutaret secum. Abire enim in uillam se ait, uinum platano quam in Tusculano posuerat suffundere uelle. Fuit præterea uestitu uictuq; mollis. Nam ut bene amictus iret, faciem in speculo quæritabat: ubi se intuens togam corpori sic adplicabat, ut rugas non forte, sed industria locatas artifex nodus adstringeret, & sinus ex composito defluens modum lateris ambiret. Is quondam cum incederet elaboratus ad speciem, collegæ de iniurijs diem dixit, quod sibi in angustijs obuius offensu fortuito structuram togæ distruxerat: capitale putauit quod in humero suo locum toga mutasset. Hunc & L. Philippum quòd lautitie præsertim piscinarum delectarentur, Cicero Piscinarios uocare solebat. Hæc Macrobius. In causa Verris defensor fuit contra Ciceronem. Quo orante cum forte Hortensius dixisset: Hoc ænigma non intelligo. Atqui debes, inquit Cicero, cum Sphingem domi habeas. Acceperat enim à Verre Sphingem auream magni precij. Hæc Quintilianus. Excessit eo tempore quo Cicero Asiam administrabat, ut apparet in prooemio Bruti: ubi & eius mortem deflet non tanquam æmuli, sed gloriosi certaminis socij. Fertur autem clamore diruptus in actione causæ ut indicat Q. Serenus his uersibus: Sic est Hortensius olim Ab

sumptus: causis etenim confectus agendis Obticuit: cum uox domino uiuente periret, Et nondum extincti moreretur lingua palati.

Qu. Hortens. filius

Qu. Hortensius eius filius inter proscriptos à triumuiris fuit. Qui cum audiret Ciceronem interemptum, in eius ultionem C. Antonium traditum ei à Marco filio peremit. Iugulatus postremo & ipse à Marco Antonio ad ipsius C. Antonij tumulum, ut est autor Plutarchus.

Hortensia filia

Hortensia eius soror & Oratoris filia mira facundia & eloquentia mulier à Quintiliano in primo libro memoratur. Causam matronarum ante Triumuiros egit cum essent indicio grauatæ.

Hortalus nepos

Hortalus Oratoris nepos, teste Tranquillo in Tyberio ius quatuor liberorum ab Augusto obtinuit. Ad hunc etiam ut uirum planè eruditum Catullus elegiam scribit. Seuocat à doctis Hortale uirginibus.

Tullus Hostilius

Hostiliorum item progenies ex rege Romano Tullo Hostilio qui in Romulo dicitur. Hinc postea Mancinorum cognomina, inter quos maxime memoratus L. Hostilius Mancinus:

L. Hostil. Mancinus

qui prætor aduersus Numantinos iactantibus auibus & uoce nescio qua reuocante profectus, cum Numantiam uenisset exercitum Pompeij acceptum prius coniungere decreuit, & solitudinem petijt. Eo die Numantini forte solenni nuptu filias locabant, & unam speciosam duobus competentibus pater puellæ conditionem tulit, ut illi nuberet, qui hostis dextram attulisset. Profecti iuuenes ob recessum Romanorum in modum fugæ prope uitium agnoscunt: rem ad suos illi referunt. Statim IIII. milibus suorum XX. Romanorum millia occiderunt. Mancinus igitur autore Ti. Graccho quæstore in leges hostium fœdus percussit. Quo per senatum improbato, Mancinus Numantinis deditus, nec receptus, augurio in castra deductus est. Præturam postea adsecutus fuit. Cæcilius. Plinius autem de eodem sic scribit. L. Hostilius Mancinus qui primus Carthaginem irruperat, situm eius expugnationemque depictas proponendo in foro, adsistendoque, & spectanti populo singula narrando effecit ea comitate, ut proximis comitijs consul crearetur. Mancinus alius militans sub cunctatore. Fabio neglectis mandatis, à Carthalone Annibalis duce, unà cum socijs interficitur.

Othryades

Othryades Spartiates cum inter Argiuos & Spartiatas conuenisset, ut treceni utrinque delecti de agro Tyreate inter se decernerent, & utri superiores extitissent, eorum regio foret, unus hic tantum uictor è Spartiatis superfuit. Cum duo qui ex Argiuis reliqui erant, fugissent, castris suorum relictis, aiunt Othryadem spoliatis prius hostium corporibus, & ad sua castra relatis armis: deinde in scuto sanguine suo; Vici, conscripto, cum puderet Spartam reuerti ob socios interfectos, sibi mortem consciuisse: autores Valerius, Plutarchus, Ouidius de Fastis.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIB. XVIII.

M. Pacuuius

PACVVIVS prænomine M. Ennij sorore natus, emicuit tempore quo Scipio Numantiam deleuit. Scripsit Tragœdias, deinde Tarentum se recepit. Decessitque nonagenarius, ut autor Eutropius: positque huiusmodi sibi epigramma, quod Gellius adnotauit. Adolescens, tametsi properas, hoc te saxum rogat, ut se adspicias, deinde quod scriptum est legas: Hic sunt poëtæ Pacuuij Marci sita ossa. Hoc uolebam, nescius ne esses. Vale. Plinius quoque hunc dicit ædem Herculis in foro Boario pinxisse.

Pacatus

Pacatus Minutius Alexandrinus grammaticus scripsit de lingua Alexandrinorum, uel de Græcismo libros septem, ex ordine literarum, de proprietate Atticæ ac Doricæ linguæ. Suidas. Palamedes Eleates grammaticus scripsit Onomatologiam de Tragicis & Comicis dictionibus, commentarios in Pindarum. Suidas.

Palamedes

Palamedes Naupli & Climenes filius. De quo Philostratus in Heroicis hæc scribit. Summo uir ingenio fuit: ordinem literarum reperit additis nouis quibusdam. Quas Vlysses eius inimicus ait non ab eo inuentas, sed à gruibus ex ordine uolatus earum accepisse. Præterea calculorum, & mensurarum, & ponderum, tum etiam aleæ in castris apud Aulidem repertor fuit. Astrologiæ insuper peritus annum mensesque ad cursum solis apud Græcos adcommodauit. Primusque in castris usam atque formidatam solis eclipsim dixit naturalem, numenque timendam esse, sacrificandumque Soli iussit. Vlyssis primum insaniæ simulatio ab eo fuit deprehensa: quapropter non destitit, quin eum apud exercitum proditionis falso insimulatum, damnari atque lapidibus obrui operam dederit. Quem postea & fleuere Græci; & magnopere desiderauere. In hanc ille sententiam. Suidas uerò dicit Palamedem poëmata scripsisse ualde proba, & ab Homero ob inuidiam deleta. Quapropter in suis scriptis nullam habet mentionem.

Palæmon Vicentinus

Palæmon Remmius Vicentinus grammaticus Romæ sub Tyberio & Claudio principibus profitebatur. Tanta uir arrogantia, ut M. Varronem porcum appellaret, secum & natas & morituras literas iactaret. Luxuriæ ita indulsit, ut sæpius in die lauaretur, nec sufficeret sumptibus: quanquam ex schola quadragena annua caperet: ac non multo minus ex re familiari, cuius diligentissimus erat: cum & officinas inde carnium & uestium exerceret: & agros adeo coleret, ut uitem manu eius institutam satis constet ei XXXV. uasa ædidisse. Sed maxime flagrabat libidinibus in mulieres usque ad infamiam oris: ex Tranquillo.

Palæphatus

Palæphatus Abydenus historicus temporibus Alexandri Magni: scripsit Cyprica, Attica, Arabica, solutiones, interpretationesque fabulosarum, argumenta in libros Simonidis. Troica quæ in Athenæum plerique referunt. Alter fuit huius nominis Parius uel Prieneus temporibus Artaxerxis, scripsit de his quæ uidentur incredibilia. Tertius item Atheniensis poëta qui scripsit de situ orbis & contentione Mineruæ ac Neptuni ad uersus mille. Veneris quoque & amoris sermones uersibus quinque millibus, Latonæ crinem & alia. Suidas.

Pamprepius

Pamprepius Panopolita carminum poëta tempore Zenonis principis scripsit de Etymologijs, & Isaurica prosa oratione. Suidas.

Panætius philosophus

Panætius Rhodius, Stoicus philosophus, præceptor Scipionis Africani, decessit Athenis, scripsit de officijs, unde Cicero suos est libros mutuatus.

Panætius senior

Fuit alter Panætius senior, item Rhodius: cuius inter philosophos multa mentio, scriptaque feruntur. Suidas.

Panolbus

Panolbus poëta epicus, cuius Suidas nonnulla commemorat scripta.

Pantherus

Pantherus philosophus Stoicus, ad nostram religionem conuersus: scholæ ecclesiasticæ Alexandriæ præfuit, quæ institutione Marci euangelistæ ad sacrorum librorum eruditionem introducta fuit, tantum & doctrinæ & eloquentiæ fama, ut à legatis petitus in Indiam à Demetrio præsule tunc Alexandrino mitteretur: unde reuersus euangelium Petri secum attulit Hebræis conscriptum literis. Quod Bartholomæus apostolus in ea regione sparserat. Scripsit & nonnulla, quanquam utilior docendo quam scribendo uisus est. Emicuit sub Seuero & Caracalla principibus. Ex Hieronymo & Eusebio.

Pancrates

Pancrates duos ambosque Leonis principis tempore usque ad Zenonem peruenisse scribit Suidas: alterumque enarrationem in artem Minutiani, alterum uerò quomodo præparentur opsonia scripsisse.

Pancratius

Pancratius martyr, genere Phryx, puer amissis parentibus cum Dionysio

patruo

patruo Romam Christi causa uenit: ubi sub Diocletiano passus est, annum agens XIIII. uiaq; Aurelia sepultus, ubi eius nunc uenerabile templum cernitur.

Pantaleon

Pantaleon apud Nicomedeam patriam sub Maximiano martyr, Christianus ab Hermolao presbytero Nicomediensi factus.

Patricius

Patricius præsul apud Scotos, regem Scotorum ad fidem reduxit.

Palladius

Palladius Methoneus, sub Constantino magno scripsit de Festis apud Romanos, uariasq; orationes: autor Suidas. Alter qui de Re rustica scripsit ad Pausilypum, homo Rom. post Plinium: nonnulli Neapolitanum putant quòd ibi se testatur fundum habuisse ubi loquitur de mense Martio.

Pamphilus

Pamphilus Neoclidis filius, Platonis auditor, cuius meminit Cicero de natura deorum & Plato circa Phedonis principium dicit eũ inter illos qui in acie ceciderunt decem dies iacuisse, triduoq; postquam inde sublatus fuerat impositum rogo reuixisse, ac mira quædam tempore mortis uisa narrasse.

Pamphilus martyr

Pamphylus presbyter Eusebij Cæsariensis necessarius, tanto Bibliothecæ diuinæ amore flagrauit, ut maximam partem Origenis uoluminum sua manu descripserit. Sed & in XII. prophetis XXXV. ξητήσεων, id est, quæstionum uolumina manu eius conscripta repperi, quæ tanto amplector & seruo gaudio, ut Crœsi opes possidere uidear. Scripsit autem antequam Eusebius pro Origene apologeticon ederet. Extinctusq; item martyr apud Cæsaream Palestinæ sub Maximo: ex Hieronymo. Eusebius autem in historia episcopum eum Cæsariensem uocat, priuatimq; librum de eius uita se scripsisse testatur.

Pamphilus pictor

Pamphilus Apellis præceptor, non tantum pinxisse encaustica, sed docuisse traditur. Plinius.

Pamphila

Pamphila quæ in grammatica commentarios scripsit, à Gellio testis citatur. Suidas tris Pamphilos commemorat: duos grammaticos, quorum alter Sicyonius genere de grammatica picturaq; ac pictoribus claris scripsit. Alter Alexandrinus dictionarium. Et quòd Pratum appellauit, id est uariarum rerum collectanea. Tertium Atheniensem Reipublicæ expilatorem. Papyrij clari magistratibus & uiris.

L. Papyrius Cursor

L. Papyrius uelocitate Cursor, cum consulem se aduersis omnibus contra Samnites progressum esse sensisset, ad auspicia repetenda Romam regressus edixit Fabio Rulliano magistro equitum, quem exercitui præponebat, ne manus cum hoste consereret. Sed cum ille opportunitate ductus pugnasset ac uicisset, regressus eum securi ferire uoluit: ille in urbem confugit, nec supplicem tribuni tuebantur. Deinde parentis lacrymis populus ueniam precibus impetrauit. Papyrius de Samnitibus triumphauit. Item Præneste cum prætorem grauissime increpuisset: expedi, inquit, lictor secures: & cum eum metu mortis attonitum uidisset, incommodam ambulantibus radicem excidi iussit. Cæcilius. Is etiam ut Liu. in IX. scribit Dictator à Fabio cos. quanquam inimico ob salutem Reipublicæ dictus: aduersus Hetruscos profectus apud Longulam & Vadimonis lacum eos insigni clade adflixit, quo die ueteres Hetruscorum opes tot bellis resistentes cecidere. Secunda pugna apud Rosellas iterum uincens triumphauit.

L. Pap. Cursor filius

L. Papyrius Cursor eius filius, nobilissimum de Samnitibus præter omnis superiores excepto patre triumphum reportauit, ob ad Aquiloniam cæsa hominum III. mil. CCCXL. capta uerò CCCC. mil. Aedem Fortunæ de manubijs faciundam locauit.

L. Pap. Crassus

L. Papyrius Crassus cum Priuernates intra mœnia fugasset ac pro rebus bene gestis triumphus ei negaretur, in monte Albano triumphauit, & pro laurea, myrtea est usus corona. Valer. lib. IIII.

Gn. Papyrius Carbo

Gn. Papyrius Carbo cum dentibus natus. Plin. lib. VII.

Papyrius prætextatus

Papyrius Prætextatus nobilis adolescens, ex eo cognomen adsecutus, quòd in prætexta & adolescentia constitutus, magnopere uisus est sapere. Cum enim in senatum à patre duceretur, in eoq; forte arcana quædam tractarentur: domum reuersus interrogatusq; à matre, quidnam in senatu actum: ut duæ, inquit, uni nubere possint. At illa mane conuocatis matronis ad curiam properat. Rogantq; ut eadem duos habendi licentia sit etiam fœminis. Re cognita, ingenium & constantia pueri laudata: autor Macrobius.

L. Papyrius Publius

L. Papyrius alius qui Publium nobilem adolescentem debitorem in uinculis retinebat: quem quod stuprum pati nollet, contumelijs ac plagis adficiebat. Re ad senatum delata, Papyrius damnatur. Lex deinde lata ne quis in corpora libera ob æs alienum ius haberet. Liuius VIII. Valerius de pudicitia hæc eadem.

C. Plotius T. Veturius

C. Plotium in T. Veturium adolescentem admisisse dicit minimeq; conuenit. Papyrius Fabianus naturæ rerum peritissimus, ipsa marmora in lapidicinis crescere dicebat. Plin.

Papias præsul

Papias præsul Hieropolitanus in Asia Ioannis auditor, quinq; tantum edidit libros, quos inscripsit: Explanationes sermonũ domini. In præfatione dicit se tantum apostolos sequi autores: ubi duos nominat Ioannes, alterum apostolo seniorem. Cui adscribuntur duæ epistolæ canonicæ. Hic dicitur mille annorum Iudaicam edidisse eram, id est, nouitatem. Quem secuti Ireneus & Apollinaris & cæteri, qui post resurrectionem dicunt Christum cum sanctis in carne regnaturum. Tertullianus quoque in lib. de spe fidelium, & Victorinus Pictauensis, ac Lactantius hac opinione ducuntur. Hæc Hieronymus: meminit & Eusebius lib. hist. III.

Papias grammaticus

Papias alter è regione Transpadana oriundus tempore Innoc. III. Pont. scripsit Dictionarium Latinum ex ordine literarum: quòd aliquandiu autoritatem sibi apud quosdam præsertim imperitos uendicauit.

Papinianus

Papinianus Iurisconsultus acceptissimus Seuero principi, Scæuolæ discipulus, cui in aduocatione Fisci successit. Is est cui filios suos Seuerus moriens commendauit: deinde ab Antonio Caracalla successore securi percussus. Causa necis traditur quòd Caracalla interfecto fratre Geta ei mãdauerit, ut & in senatu & apud populum facinus dilueret: illum autem respondisse, non tam facile parricidiũ excusari posse, quàm fieri. Spartianus.

Papinius

Papinius Statius poëta Neapolitanus.

Pappus

Pappus philosophus Alexandrinus tempore Theodosij senioris, Theonis æqualis. Scripsit de situ orbis, de fluuijs Africæ, de somniorum coniectatione: autor Suidas. Sed præter omnes eius extant commentarij in Ptolemæum.

Panæus

Panæus frater Phidiæ prælium Atheniensium aduersus Persas apud Marathona factum pinxit: adeo colorum usus increbuerat, adeoq; ars perfecta, ut in prælio Iconicos primum duces tam Atheniensium quàm barbarorum pinxisse tradatur. Plin. Iconicos enim duces & imagines Iconicas uocat, quæ similitudinem alicuius exprimant, ἀπὸ τῆς εἰκόνος.

Parrhasius

Parrhasius Ephesius pictor uenit in certamen cum Zeusi. Et cum ille detulisset uuas pictas tanto successu, ut in scenam aues aduolarent, ipse linteum pictum detulisse traditur, ita ueritate repræsentata, ut Zeusis alitum iudicio tumens flagitauerit tandem remoto linteo ostendi picturam, atq; intellecto errore concederet palmam ingenuo pudore, quoniam ipse aues fefellisset, Parrhasius autem artificem. Symmetriam primus picturæ dedit, primus argutias, primus elegantiam capillorum: concessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, secundum Antigonum & Xenocratem qui de picturis scripserunt. Ita enim desinebat, ut promitteret alia post se, ostendebatq; etiam quæ occultabat. Plin.

Paris Troianus

Paris Priami filius, quem pater quòd patriæ fatum futurũ esse præsenserat exponi iussit pastoresq; educauerunt. Tempore procedente in aulã paternam receptus, apud Idam iudiciũ pulchritudinis pro Venere contra Palladem & Iunonem tulit: ex quo illas perpetuo infestas sibi regnoq; habuit. Venus autem ei nuptias Helenæ per raptum conciliauit, unde Troiæ bellum exortum secundum Homer. Ex Oenone nympha Idæa ab eo dum esset pastor adamata, Ideum & Daphnidem dicitur suscepisse. Interfecit autẽ in bello Troiano Antilochum: cũ Aiace uerò congressus mutuis simul cum eodẽ uulneribus cecidit.

Parmenides

Parmenides Eleates

Anaxagoræ discipulus ut Suidas, ut Diogenes Xenophanis. Cuius meminit Plato qui eius nomine dialogum scripsit uocauitq; Parmenidem, siue de Ideis. Hic carmine Physiologiam expressit sicut Empedocles & Hesiodus, duplicemq; eam esse dixit: unam quæ ueritate constaret, alteram quæ opinione. Emicuit Olymp. LXVIII. primusq; deprehendisse dicitur eundem esse Luciferum & Hesperum. Alij Pythagoram dicunt. Suidas. Diogenes.

Parmenio

Parmenio inter Alexandri comites maxime dilectus.

Parthenius poëta

Parthenius poëta Nicæus uel Myrleanus, ut ait Suidas, Elegiacus, diuersorumq; metrorum: à Cinna in bello Mithridatico captus, deinde ob ingenium manumissus, uixit usq; ad Tyberium Cæsarem, qui teste Tranquillo eius scriptis admodum delectabatur. Scripsit elegias in Venerem, epicedium in Areten uxorem suam. Deq; eius laudibus libros tris. Huius Parthenij locos Virg. quandoq; mutuabatur, ut est illud: Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ καὶ Ἰνώῳ Μελικέρτῃ. Virgil. sic: Glauco & Panopeæ & Inoo Melicertæ. autor Gellius.

Parthenius Chius

Fuit item alter Chius genere filius Testoris qui uocabatur Chaos, Homero poëta prognatus: scripsit uersus in laudem patris Testoris. Suidas.

Parthenius martyr

Calocerus

Parthenius & Calocerus, Eunuchi Triphoniæ uxoris Decij Imp. martyres sub eodem principe.

Paulus Aegineta

Paulos præter Aemylios quos suprà diximus, plures diuersis temporibus uiros doctos ponit Suidas: inter quos Paulum Aeginetam medicum, qui reliquit de medicina libros quos adhuc habemus.

Paulus Tyrius orator

Paulum Tyrium Oratorem, qui sub Hadriano legatione functus est, Tyrum Metropolim constituit: scripsit artem Rhetoricam, Præexercitationes, Declamationes.

Paulus Germenus

Paulum Germenum, qui scripsit commentarios in orationes Lysiæ.

Paulus Samosatenus

Paulus Samosatenus duas in Christo naturas negabat, sed tantum hominem adfirmabat. Idq; ab Apostolis antiquitus traditum falsò dictitabat: contra quem concilium fuit ultimum apud Antiocheam Claudij II. tempore. Huius uita ex epistola præsulum qui Concilio interfuere ad Dionysium Pon. & Max. Alexandriæ præsidem animaduerti potest, quæ in historia Eusebij ponitur in hanc sententiam. Paulus ex sacrilegijs & falso dogmate de paupere diues factus est, uir intolerabili superbia. Nam incedens per plateas, literas ac doctrinam publice ostentans notarijs solebat dictare. In templo thronum altum conscendens ad plebem concionem habebat, iactando dextram adroganter, ad latus reducendo scabellumq; feriendo, theatralem plausum scenica quadam mollitie sibi excitari cupiendo. Sed & antiquis scriptoribus obtrectat sese impudenter laudando, ac rhetorem magis quàm doctorem agendo. Psalmos uerò solitos cani prohibuit, suosq; tantum ab eo compositos, tum etiam in suas laudes iussit. Et cum filium Dei negaret descendisse de cælo, sed initium à Maria habuisse, Psalmi qui canebantur Paulum de cœlo profectum adfirmabant.

Paulus Orosius

Paulus Orosius historicus patria Tarraconensis decessit in Africa apud Carthaginem, sepultus uerò Romæ in templo Eusebij ad Tropæa Marij. Reliquit historiam notissimam ab initio mundi usq; ad Honorij principis tempora. De Orosio Augustinus in epistola ad Hieronymum, sic ait: Venit ad me religiosus iuuenis compresbyter noster Orosius, uigil ingenio, ornatus eloquio, flagrans studio, utile uas in domo domini desiderat ad repellendas falsas pernitiosasq; doctrinas quæ animas Hispanorum multo infelicius quàm corpora barbarico gladio truciderunt. Quapropter inde ab Oceani littore nos adijt, excitatus fama, quod à me posset quod cupiebat audire, neq; ullum cepit aduentus sui fructum, docui autem quod potui. Quod autem non potui, unde discere ualeret, admonui. Itaq; ut ad te proficisceretur hortatus sum. Hæc ille. Cum è Hierosolymis reuertisset, attulit in has partes reliquias corporis Stephani Protomartyris tunc primum inuentas, ut scribit Gennadius.

Paulus diaconus

Paulus diaconus Aquiliensis patria, genere Longobardus, Desiderio regi ob ingenium ac doctrinam admodum charus: à Carolo Magno captus, unà cum uita libertate etiam donatus, ac in honore apud eum habitus est: uerùm cum postea Carolus illum comperisset Desiderij libertatem quærere, in Diomedis insulam relegauit: unde post aliquot annos aufugiens & ad Arachim perueniens, rogatu Adelpergæ Desiderij filiæ & Arachis uxoris, historiæ Eutropij duos addidit libros, à Iuliano principe usque ad primi Iustiniani tempora perscribens. Defuncto deinde Arachi, in Casinensi Cœnobio reliquum uitæ tempus monachum egit, literasq; ad Carolum regem plenas humanitatis scripsit, gratias agens quòd ab eo à quo prius fuerat conseruatus, rursus uitam acceperit.

Paulus Forojuliensis

Paulus Floroiuliensis historiam scripsit Longobardorum, quorum tempore ipse fuit.

Paula

Paulæ uiduæ Hieronymus laudibus librum dicauit. Hæc è Toxotio Senatore sex peperit liberos, Paulinam, Blesillam, quæ uidua cœnobio se addixit. Rufinam, quæ nubili dimissa simul cum Teuchio admodum puero, Hieronymum Hierosolymam unà cum Eustochio uirgine secuta est, ubi etiam decessit. Paula Busa genere apud Canusium exercitum populi Romani ex fuga cladis Cannensis ueste, uiatico, frumento, iuuit. Liuius XXII.

Paulinæ

Pompeia Paulina Senecæ uxor laudatissima. Lollia Paulina M. Lollij filia Caij principis uxor. Has omnis Paulina uirgo Romana & martyr laudibus superauit, quæ filia Artemij præfecti & Candidæ etiam martyrum cum matre lapidibus obruta sub Diocletiano, sepultaq; uia Aurelia, ubi passa est.

Candida

Paulinus Nolanus

Paulinus Nolanus præsul, sanctitate, literisq; clarus Theodosij tempore, quando Gothorum rabies per Italiam sæuiebat, illud memorandum præbuit pietatis exemplum. Captum uidua mater filium flebat. Ipse miserando quando pecuniæ nihil amplius supererat redimendis captiuis, sese pro eius filio captiuum dedit. Huius postea corpus translatum Romam, in æde Bartholomæi collocatum est. Scripsit ad Theodosium panegyricum super uictoria tyrannorum, quod precibus & uigilijs ac ieiunijs bellum potius confecerit quàm uiribus aut armis. Pulcherrimum eius opus de martyrum laudibus.

Paulinus Eboracensis

Paulinus præsul Eboracensis à Gregorio ordinatus ac missus unà cum Augustino in Britanniam euangelij causa.

Pausanias dux

Pausanias Cleombroti filius, Lacedæmoniorum dux, res multas bello feliciter pro Lacedæmonijs gessit. Contra Athenienses qui bellum excitauerant missus eos pacatos reddidit, eiectis ex urbe decem Tyrannis. Post etiam Plateas deuictas tripoda afferens Apollinis templo cum hoc epigrammate Ἑλλήνων ἀρχηγὸς ἐπεὶ στρατὸν ὤλεσε Μήδων Παυσανίας, Φοίβῳ μνῆμ' ἀνέθηκε τόδε. Demum rebus Persicis studens dum esset Byzantij paulatim in tyrannidem uenit, stipatoribus Phœnicibus & Aegyptijs, & ueste mensaq; Persica utens, Xerxis insuper filia in matrimonium ducta. Quare accersitus ad iudicium aufugit in templum Mineruæ, ubi & interfectus. Cadauer in barathrum eiectum. Epigramma suprà narratum quòd superbum uideretur, sublatum, & ciuitatis inscriptum. Græci subiecti ex eius morte grauiter indignati ad Athenienses defecerunt, & pestilentia Lacedæmoniam illico inuasit. Quapropter statuam eius statuerunt, ex quo pestis postea sedata. Ex Thucydide.

Pausanias Macedo

Pausanias Macedo adolescens qui Philippum Macedonem interfecit. Hic primis pubertatis annis stuprum per uim passus ab Atalo fuerat, quodq; peius est, conuiuis uti scortum ultro oblatus: quam iniuriam apud Philippum sæpe questus, cum eum ridentem facinus & amantem potius uideret, iram in eum conuertit, & ultionem quam ab inimico non poterat, ab iniquo iudice exegit. Trogus.

Pausanias grammaticus

Pausanias Cæsariensis grammaticus æqualis Aristidis scripsit de constructione lib. I. problematum item I. ut autor Suidas. Hic Hadriani principis tempore Romæ uixit

scripsitq;

scripsitq; uniuersæ Græciæ περιήγησιν, id est geographiam
cum eius historijs, quod opus adhuc extat. Philostratus de
eo paucis mentionem facit, quæ nos hoc modo conuerti-
mus. Cæsarea Cappadociæ patria Pausaniæ fuit Herodis di-
scipuli, ex his unus qui clepsydri participes sunt, quos uul-
gus sitientes uocat. Præceptoris copiam cum in plerisq;, tum
extemporali oratione referebat: enuntiabat pingui lingua,
more Cappadocum collidendo consonantes, ac longa con-
trahendo & breuia producendo: ex quo uulgò Cocus uo-
cabatur quòd ex multis sumptuosis cibis sanè obsonium
præpararet. Declamationis modus quanquam supinus tar-
dusq; uim habet, aut ueteribus absimilis, ut est ex eius mo-
numentis deprehendere: quæ plurima Romæ reliquit, ubi
etiam senex extinctus est relatusq; Athenas: unde olim di-
scedens, inter alia illud Euripidis opportune commemora-
Pausias uit. O Theseu iterum me uerte uti uideam ciuitatem. Pau-
sias Sicyonius pictor Brietis filius & discipulus. Lacunaria
& cameras pingere instituit. Amauit & Glycerium mu-
nicipem suam inuentricem coronarum, unde paupertatem
illa sustentauit. Hanc pinxit sedentem cum corona: quæ ta-
bula nobilissima appellata est στεφανόπλοκος, id est, coronam
texens. Huius tabulæ exemplar quod ἀντίγραφον uocant, L.
Pauson Lucullus duobus talentis emit Athenis. Plinius. Pauson pi-
ctor quem ego eundem cum superiore putauerim, quanquam
aliter appellatus: de quo Aelianus de uaria histo. sic scribit.
Socratis sermones erant uti pictura Pausonis. Nam is in par-
ua tabella equum currentem frenatumq; expressit. Cumq;
ille cuius gratia opus fecerat indignaretur quòd frenum
addidisset, respondit, angustiam tabellæ esse causam quòd
in paruo spatio frenare opus fuerit necesse. Sic Socrates his
qui uerba eius non recte aut bono animo accepissent, in
ænigmate loquebatur. Hæc ille. Cui quidē exēplo illa Domi-
nica sententia cōparari poterit, Cæteris datur in parabolis lo-
qui. Perpēna & Perpena utroq; modo in antiquis marmori-
Perpenna bus reperitur. Perpenna Cos. Aristonicum regē qui Cras-
sum cum exercitu deleuerat, subiugauit. Perpenna Maria-
narum partium in Hispaniam fugiens coniunctis castris cum
Q. Sertorio aduersus duces populi Ro. multos annos felici-
ter pugnauit. Demum regnandi cupidus Sertorium ipsum in-
ter epulas incautum interfecit, ut solus imperio in Hispania
potiretur. Sublatus & ipse mox à GN. Pompeio cum toto
Peregrinus exercitu. Peregrinus presbyter Ciuis Ro. missus in Galliā
euangelij gratia, ibidem sub Adriano passus, iacet Parisijs.
Perseus philosophus Perseus Citicus philosophus Stoicus, uocatus & Doro-
theus tempore Antigoni Gonatæ filij Demetrij, discipulus &
Perseus pictor alumnus Zenonis Stoici, scripsit historiā: autor Suidas. Per
seus pictor, Apellis discipulus, à magistro ac etiam Zeuside
condiscipulo longe differens, ad quem de hac re scripsit. Pli-
Perseus rex nius. Perseus Macedoniæ rex, de quo in Paulo Aemylio
Perses mentionem feci, à quo in triumphum ductus fuit. Perses
Perseus Iouis Ascræus frater Hesiodi, uersificator: ut Suidas. Perseus
Iouis filius. De quo in Geographia inter res Argeorum men
C. Persius tionem feci. C. Persius doctissimus Romanorum. Cuius Lu
cilius meminit. Cicero item de Oratore. L. Lucilius homo
doctus & perurbanus, dicere solebat ea quæ scriberet ne-
que à doctissimis legi uelle, neque ab indoctis, quòd alteri
nihil intelligerent, alteri plus fortasse quàm ipse. de quo etiam
scripsit, C. Persium non curo legere: hic fuit, ut nouimus,
omnium ferè nostrorum hominum doctissimus: Decimum
Lælium uolo, quem cognouimus uirum bonum & non illi-
teratum, sed nihil ad Persium. Hæc Cicero. Huius etiam
Lucilij sermonis meminit Plinius in proœmio naturalis hi-
A. Persius poeta storiæ. A. Persius teste Eusebio patria Volaterranus meus
municeps Romæ sub Nerone principe uixit, cum fami-
liaribus Cornuto & Basso Saleio. Inter Satyros secunda

palma. Martialis. Plus etiam libro laudatur Perseus uno
Quàm longus tota Marsus Amazonide. Vixit annis X X I.
Volaterris adhuc eius familiæ monumentum in marmore
apud portam S. Angeli, cernitur huiuscemodi inscriptione.
A. Persius. A. F. Seuerus. V. ANN. V I I I. M. I I I. D. X I X. Per- Perdicas
dicas Macedo inter comites Alexandri, qui etiam in re-
gni partem successit: tanta uir audacia simul & fortitu-
dine, ut leæna præsente catulos è cubili per uim auferr-
ret. Autor Aelianus de uaria historia. De hoc etiam inter
res Macedoniæ in Geographia diximus. Pericles Athe- Pericles
niensis clarus autoritate & eloquentia. Quem Olympum
poetæ in comœdia uocant, quòd tonare in concionibus ac
fulmen ciere uideretur. Habuit aduersarium in administran-
da rep. Thucydidem Milesium uirum nobilem ac poten-
tem. Suggestum ascensurus dijs uota faciebat, ne uerbum se
imprudente aut inuito efflueret, quod ad Rempu. minus
pertineret. Cum Sophoclem haberet in prætura collegam,
ac simul aliquando nauigasset, collaudassetq; Sophocles for-
mam pueri prætereuntis inter graues sermones. Non solum,
inquit, ô Sophocles prætorem decet manus, sed etiam oculos
habere continentes. Thucydide quondam uociferante quòd
nimis multa ex publico in ædificijs erogasset, ipse ad popu-
lum dixit: Si ita eis uideretur, de suo erogaturum, modo eius
nomen inscribi in operibus paterentur. Responderunt sum-
ptus omnino publice fieri debere. Multos annos princeps
rempublicam feliciter rexit, magnasq; hostium copias fudit.
Inter quas Samios. Quorum classem ualidissimam apud insu-
lam Tagriam expugnauit. Nam Samij infesti erant Milesijs
amicis Atheniensium. Quod bellum rogatu Aspasiæ uxoris
dicitur sumpsisse. Erat enim Aspasia una è cōcubinis Cyri re
gis, eoq; mortuo captiuam adeo dilexit, ut cum domo exiret,
semper eam dissuauiaretur: quæ & Omphale & Deianira
& Iuno per adulationem dicebatur à Comicis. Hanc demum
in matrimonium accepit. Samo expugnata mœnia diruit. Me
lissum philosophum simul & imperatorē eius loci in fugam
egit. Reuersus Athenas, defunctos in eo bello pulcherrima
oratione laudauit, quam funebrem apud Græcos primam
nonnulli fuisse dicunt. Ea siquidem à Thucydide describitur.
Deinde autor Corcyreis ferendi auxilij contra Corinthios
fuit: postremo, nec ipse caruit inuidia. Cleon siquidem & Her
mippus poeta Comicus magni tunc in rep. eius laudibus ob-
trectantes, egerunt cum Lacedæmonijs, ut ab Athenien-
sibus peterent, uti ciuitatem eorum piaculo expiarent, cui
iamdudum genus Periclis esset obnoxium: sed omnia Pericles
superauit, de autoritateq; propterea nihil diminuit. Cuius
rei Thucydides multis meminit uerbis. Excessit lento mor-
bo, in quo sanè à Theophrasto in libro de uirtutibus repre-
henditur, quòd in ultimo morbo superstitiones quasdam ani-
les adpensas collo ob liberationem ferret. Cumq; iam penè
exanimis audiuisset quosdam de eius laudibus differentes, &
quòd nouies uictor pro patria fuisset, ipse præter spem locu-
tus, Nihil dicitis, inquit, O ciues. Nā hæc fortunæ sunt partiū,
hoc potius dicite quòd nemo propter me uestē mutauit. Cice
ro autem in Bruto de eo sic. Ante Periclē cuius scripta quæ-
dam feruntur, & Thucydidem, litera nulla est, quæ quidē or-
natū habeat. Et rursus alio loco. Pericles Xanthippi filius ad-
hibuit doctrinam in oratione: quæ quanquam tunc nulla erat
dicendi, tamen ab Anaxagora physico auditor exercitationē
mentis à reconditis abstrusisq; ad causas forenses popula-
resq; facile traduxerat. Huius suauitate maxime exhilaratæ
sunt Athenæ, huius ubertatem & copiam admiratæ, eius-
dem uim dicendi terroremq; timuerunt. Eupolis in huius la-
bijs deam persuadendi sedisse dixit. Quintilianus de eo-
dem refert. Cicero in Bruto negat ante Periclem scriptum
quicquam, quod ornatū orationis habeat, eius aliqua ferri. Ego

quidem non inuenio quicquam, quod tantæ eloquentiæ fama sit dignum. Ideoq; minus miror esse qui nihil ab eo scriptum putent. Hæc autem quæ feruntur ab alijs esse composita.

Periander

Periander Corinthiorum rex unus è septem sapientibus, Cypselo patri in regno successit, Olymp. x x x v i i i. regnauit. annos x l. Rogatus cur in tyrannide perseueraret, cum esset sapiens, respondit, & sponte, & inuitum cedere, æquè periculosum. Crudeliter igitur & in magna suspicione agebat, stipatus semper militibus, otiosos in foro & oscitantes usque formidans, Quapropter continuo erat in bellis naualibus præsertim, utrunque possederat mare. Dicitur & Isthmum uoluisse perfodere, & uxorem adeo dilexisse, ut etiam cum mortua concubuerit. Scripsit ὑποθήκας, id est, uitæ humanæ præcepta: uersus ad duo milia. Huius illud est, χόλου κράτει, Iram compesce. Et: Exercitatio totum ualet. Diogenes. Suidas.

GN. Petreius

GN. Petreius Atinas Cimbrico bello primipilus sub Q. Catulo, exclusam ab hoc legionem suam adhortatus, Tribunum suam dubitantem per hostium castra erumpere, interfecit, legionemq; eduxit: donatus propterea corona graminea ob seruatum exercitum.

Petreius dux

Petreius dux Pompeianus à Cesare in Hispania superatus, ut in commentarijs. Petronios Romanos complures clarosq; uiros legimus.

P. Petronius Aeg. Prætec.

P. Petronius Aegypti præfectus ab Augusto missus Cor. Gallo successit. Aduersus Aethiopes bellum gessit. Quibus regina Candace imperitabat. Virili quidem animo mulier, sed altero capta oculo. Nam Aethiopes Syenes præsidio expugnato Cesaris statuas euerterunt, captiuos duxerunt. Petronius cum paucioribus quàm decem milibus peditum & equitibus D C C C. aduersus x x x. hominum milia, primum compulit in Psceleam eos fugere Aethiopicam urbem: deinde cum oppido in potestatem recepit. Inde Nepata progressus quæ Candaces regia fuerat, ubi eius filius morabatur: ipsa cum loco proxima esset, legatos misit qui de pace tractarent, redditis statuis & captiuis. Ille ingruens, Nepata cepit ac diruit puero fugiente: ratusq; ulteriora inuia esse cum spolijs regreditur Alexandriam præsidio relicto, è captiuis mille Augusto misit à Cantabris reuertenti. Interea Candacem cum multis milibus præsidium aggressam, Petronius cum auxilio anteuertit, & castellum ingressus multo adparatu confirmauit. Et cum illi legatos ad eum mitterent dixit, si quid uellent ad Cæsarem proficiscerentur, quibus negantibus scire quis esset Cæsar, & qua ad eum iretur, dedit qui eos duceret in Samum. Itaque profecti Cæsarem inuenerunt in Syriam progredi parantem & Tyberium in Armeniam, ab eo quæ uolebant facile impetrauere. Nam & tributa eis remissa sunt. Strabo libro decimoseptimo.

Petronius Granius

M. Petronius Granius Centurio octauæ legionis, sub Cæsare bello Gallico militans, Gergouiæ portam à multitudine hostium tam diu tenuit, donec socijs spatium fugiendi daret. Mox ducibus hostium cæsis, reliquos à custodia portæ expulit, reuertentibusq; subsidio socijs, uulneribus deficiens: Ite nunc ait incolumes. Hæc Plin. Plutarchus autem in Cæsare scribit de P. Petronio Granio, qui unus è partibus Cæsarianus, cum nauis eius qua Quæstor designatus in Africam uehebatur, in Scipionis potestatem uenisset, & cæteris interfectis, Quæstori Scipio incolumitatem polliceretur, respondit, Cæsarianos alijs incolumitatem dare, non accipere consueuisse, quo dicto se illico gladio transuerberauit.

Petronii amicitia

Petronius alius à Val. de amicitia scribitur. Qui Aelij beneficio ex humili loco ad equestrem peruenerat ordinem. Mox cum Aelius Placentiæ præesset, ne in manus hostium ueniret, gladio incubuit. Petronius quoque qui morientem iuuerat, super eundem cecidit.

T Petronius consularis

T. Petronius consularis moriturus inuidia Neronis, ut mensam eius exhæredaret, trullam murrinam C C C. L L S. emptam fregit. Plinius.

T. Petronius pater Vespasiani, de quo inter Flauios diximus.

Petronius Perpenna

Petronius Perpenna Magnus Quadratianus V. C. & inlustris præfectus urbis, Constantinianas Thermas longa incuria & abolendæ ciuilis uel potius feralis cladis uastatione uehementer adflictas, ita ut agnitione sua ex omni parte perditas desperationem cunctis reparationis adferrent, deputato ab amplissimo ordine paruo sumptu quantum publicæ patiebantur angustiæ, ab extremo uindicauit, & prouisione longissima in pristinam faciem splendoremq; constituit. Hæc inscriptio Romæ in Thermis Constantinianis.

Petronius Diodotus

Petronius Diodotus scripsit ἀντιλεγόμενα, id est, contradicta: citatur testis à Plinio.

Petronius poeta

Petronius Arbiter poeta, cuius aliqua de medicina uersibus conscripta ad nos peruenerunt.

Petronius præsul

Petronius præsul Bononiensis huic nomini præter omnis decus attulit. Qui, ut ait Gennadius, patre Petronio uiro erudito & præfecto prætorij Theodosij iunioris genitus ab ineunte ætate sanctitati sacrisq; litteris addictus est. Scripsit de uita monachorum Aegypti, aliumq; de ordinatione præsulis tractatum, qui elegantiore aliquantulum stylo perscribitur.

Petronilla

Petronilla Petri apostoli filia uirgo, Romæ decessit & iacet. Huic febricitanti cur non succurreret sicuti alijs Petrus interrogatus respondit, hoc ei præstare.

Petrus Chrysologus

Petrus Chrysologus Præsul Rauennas Petri discipulus professor iacet Forocornelij. Sunt & huius nominis præclari permulti qui alibi dicentur.

Perillus

Perillus inuentor ænei tauri apud Phalarim tyrannum, primus ipse iusto indicio tormentum experius.

Perilla

Perilla Ouidij poetæ filia ab eo memorata.

C. Pœtelius

Pœtelius non autem Petilius, ut quidam: sic enim in antiquo marmore C. Pœtelius, C. F. Balbus. Is Consul cum M. F. Ambusto de Tiburtibus & Gallis qui auxilium tulerant triumphauit. Fabius ouans urbem ingressus est. Liu. lib. v i i. Pœtelius scriba tempore belli Macedonici agrum habebat sub Ianiculo, in quo dum cultores alius terram moliuntur, duæ lapideæ arcæ octonos fermè pedes longæ, quaternos latæ, inuentæ sunt, operculis plumbo deuinctis: literis Latinis Græcisq; utraq; arca inscripta erat, in altera Numam Pompilium regem Romanum sepultum esse: in altera libros Numæ Pompilij inesse. Eas arcas cum ex amicorum sententia Dominus aperuisset, quæ titulum sepulti regis habuerat, inanis inuenta sine ullo uestigio corporis humani aut ullius rei: per tabē tot annorum omnibus absumptis. In altera duo fasces candelis inuoluti septenos habuere libros, non integros modo sed recentissima specie. Septem libri Latini de iure pontificio erant. Septem Græci de disciplina sapientiæ quæ illius ætatis esse potuit. Adijcit Antias Valerius Pythagoricos fuisse: uulgatæ opinioni, qua creditur Pythagoræ auditorem fuisse Numam, mendacio probabili adcommodans fidem. Primo ab amicis qui in re præsenti fuerūt libri lecti, mox pluribus legentibus cum uulgarētur,

Gn. Pœtelius

GN. Pœtelius prætor urbanus studiosus legendi hos libros à L. Pœtelio sumpsit: qui cum animaduertisset in eis pleraq; dissoluendarum religionum esse, ex S. C. libri in Comitio cremati sunt. Liuius x l.

Qn. Pœtelii tres duo

Q. Pœtelij duo Tribuni ple. Scipioni Africano diē dixerunt. Cuius rei exitū in Scipione dicemus.

Penelope

Penelopen Icari filiam Vlyssis coniugem uulgò laudatam, nonnulli impudicam faciunt: inter quos Duris Samius qui Troianam scripsit historiam.

Pelopidas

Pelopidas Thebanus æqualis Epaminondæ cum quo quandoq; militauit. Lacedæmonios pluribus cladibus apud Plateas & Thespias adfecit. Cumq; Ptolemeus bellū Alexādro Macedoni inferret, Pelopidas ab utrisque aduersus rei conciliandæ gratia contentionem sedauit, exulesq; reduxit adducto Thebas Philippo fratre regis pro obside, illo qui postea pro Græcorum libertate pugnas obibat. Missusq; deinde à Thebanis ad regem Artaxerxē de rebus publicis legatus, magnopere honoratus, muneribusq; cumulatus,

mulatum, impetratis insuper quæ uoluit remigrauit. Postremo contra Alexandrum Pheræum in Thessalos grassantem Imperator profectus, in prælio occubuit. Ipse uerò Alexander condignas dedit postea pœnas, ab uxore interfectus.

Pigres

Pigres Halicarnasseus frater Artemisiæ uxoris Mausoli poëta, Iliadis Homeri primis quibusque uersibus adiecit elegos eisdem incipiendo literis uidelicet, Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος, Μοῦσα γὰρ σὺ πάσης πείρατ' ἔχεις σοφίας. Suidas.

Pindarus

Pindarus genere Thebanus, tēporibus fuit Aeschili poëtæ & Persarum expeditionis in Græciam. Duas suscepit filias: à patre tibiam primo, mox ab Hermione lyram edoctus est. Eius gratia Lacedæmonij in reliquam Bœotiam sæuientes Thebis pepercerunt, animaduersa in foribus nominis eius inscriptione, quod etiam procedente postea tempore memorant Alexandrum fecisse. In quodam ipse carmine Athenas magnificas appellauit, quapropter pecunia à Thebanis mulctatus fuit, quam Athenienses grati deinde exoluerunt: scripsit lingua patria, id est, dorica, Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia, quorum magna pars amissa.

Lyrici

Inter nouem Lyricos princeps putatur: qui sunt, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alcman, Anacreon. Hæc ex uetusto codice conuersa. Altissimus fertur & uerborum & sententiarum copia, ut ait Quintilianus, grauitate arduus constructioneq́; ac ordine immensus ac prolixus. Quem imitari posse Horatius negat. Apud Græcos, ultima est lectio eorum qui iam profecerunt inter poëtas, sicuti & Thucydidis in soluta oratione.

Pindarus tyrannus

Pindarus alter Melani filius Halyatti regis Lydorum ex filia nepos: successit Ephesiorum tyrannidi, qui capta Epheso postea à Crœso auunculo suo iussus discedere, secessit in Peloponnesum cum parte substantiæ, dimisso domi præside amico: autor Aelianus de uaria historia.

Pinytus

Pinytus Lathyneus nobilis grammaticus Romæ unà cum Epaphrodito liberto Neronis. Pausanias.

Pisandrus Poëta

Pisandrus Camireus (Camirus enim ciuitas Rhodi est) Eumolpi tempore, ut placet nonnullis antiquior Hesiodo. Poëma ipsius Heraclea in libris duobus: ubi Herculis facta describuntur. Alia uerò ipsius falso feruntur, cum potius Aristeæ sint poëtæ. Suidas. Pisandrus Larandeus siue Lycaonius sub Alexandro Mammeæ uersificator, scripsit uariam hist. uersibus, libris L X. quam inscripsit, ἡρωικῶν θεογαμιῶν. Suid.

Pisandrus Nestoris

Pisandrus Nestoris filius.

Piseus

Piseus Tyrrhenus æneam tubam inuenit, autor Plinius.

Pisones

Pisones Calpurniorum prosapiæ fuere, quæ à Numa rege descendit. Calpurnius enim Numæ filius fuit, ut ait Festus. Horat. item in poëtica ad Pisones: Vos ô Pompilius sanguis. Primus sanè qui domū illustrauerit.

L. Cal. Piso Frugi

L. Calpurnius Piso Frugi, qui Trib. ple. legem primus de repetundis pecu. Censorino & Manlio Coss. tulit, & causas egit, & multarum legū aut autor aut dissuasor fuit, orationesq́; reliquit quæ iam euanuerunt, & annales sanè exiliter scriptos. Hæc Cicero in Orat. Quorum annalium uerba Gellius lib. X I. ponit huiusce modi. Eundem Romulum dicunt ad cœnam uocatum ibi non multum bibisse, quia postridie negotium haberet. ei dicunt, Romule si istuc omnes homines faciant, uinum uilius sit. Is respondet, Imò uerò carum, si quantum quisque uoluerit bibat, Nam ego bibi quantum uolui. Cicero item in orationibus: L. Pisonem C. Gracchus accusator cū in iudicium uocari mandasset, & lictor dixisset, quem eū multi essent Pisones. Cogis me inquit, inimicum meum Frugi appellare.

L. Cal. Piso Frugi filius

Is filium habuit L. Pisonem Frugi: qui ut est item autor Cicero in sexta contra Verrem actione, Prætor in Hispania interfectus est, tantusq́; frugalitatis paternæ imitator, ut cum forte in exercitatione fractum annulum reficere uellet, aurificem Cordubæ iusserit accersiri, ac in medio foro posita sella appensoq́; auro, uidentibus omnibus, annulum facere.

M. Cal. Piso orator

M. Calpurnius Piso orator, de quo etiam Cic. in Bruto: M. Calpurnius Piso quicquid habuit ex disciplina, maximeq́; ex omnibus qui ante fuerunt, Græcis doctrinis eruditus fuit. Habuit à natura genus quoddam acuminis quod iam arte reliquerat, quod erat in reprehendendis uerbis acutum atq; solers, sed sæpe stomachosum, interdum etiam facetum. Is laborem quasi cursum forensem diutius non tulit. Et corpore erat infirmo, & hominum ineptias atq; stultitias quæ deuorandæ nobis sunt, non ferebat iucundiusq; respuebat, siue morose (uti putabatur) siue ingenuo liberoq; fastidio. Is cum satis floruisset adolescens, minor est haberi cœptus postea. Nam quantum detraxit de studio, tantum amisit de gloria. Ad hunc dicit Pedianus Ciceronem à patre fuisse deductum. Qui orator fuit, & Procos. de Hispania triumphauit, Q. Hortensio & Q. Metello Coss.

C. Piso Statarius

C. Piso Statarius, sermonis plenus orator, minime ille quidem in excogitando, ueruntamen ualuit simulatione, multo etiam acutior quàm erat uidebatur. Cicero in oratore. C. Pisoni Crassipedi genero meo, nullum tempus illi uacabat, aut à forensi dictione, aut à commentatione domestica, aut à scribendo aut cogitando. Cicero in Bruto.

GN. Cal. Piso adolescens

GN. Calpurnius Piso adolescens, amicus Catilinæ ac ob id suspectus, missusq; à Senatu in Hispaniam, ut per honorē legationis animus eius ablegaretur. Ibiq; dum iniurias prouincialibus facit, occisus est, ut quidam putant à Gn. Pompeij clientibus Pompeio nō inuito. Pedianus.

L. Cal. Piso socer Cæsaris

L. Cal. Piso, in quem est oratio Ciceronis, socer fuit C. Cæsaris dictatoris, Calpurniæ pater.

Pisones Horatiani

Pisones ad quos scribit Horatius poëticā, huius filij seu nepotes Morsiam subiugauerunt: alter eorum L. Piso uocabatur, maxime à Seneca in epistola libro X I. uituperatur, ijs uerbis: L. Piso uigente bello Actiaco urbis custos, ebrius ex quo semel factus est, maiorem partē noctis in conuiuio exhibebat, usq; ad horam sextam ferè dormiebat. Hoc erat eius matutinum officium: suum tamen quo tutela urbis continebatur, diligentissime administrauit. Huic & diuus Augustus dedit secreta mandata, cū illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit. Et Tyberius proficiscēs in Campaniā cum multa in urbe suspecta relinqueret & inuisa, puto quod bene cesserit illi Pisonis ebrietas.

Piso Galbæ

Piso nobilis adolescens quē Galba præcipue dilexit, ac adoptauit.

Piso cōtra Neronem

Itē alius antea qui contra Neronem coniurauit. Vtriusq; meminit Tacitus in historia principum.

Piso Frugi

Piso Frugi alius, unus è X X X. tyrannis sub Galieno.

Calpurnius Sura

Calpurnius Sura ephemeridas uitæ Gallieni senioris scripsit. Pollio.

Pyrrho philosophus

Pyrrho Eliensis ignobilis & pauper fuisse traditur. Ab initio pictor, deinde philosophiæ se conferens, nouam ingressus est uiam, nihil omnino adfirmando, nihil turpe aut honestum, nil iustum aut iniustum natura, nisi lege & consuetudine esse, ut id à quibusque gentibus duceretur. Contra igitur dogmata omnia se opponebat, omniaq; refellebat. Vita præterea opinioni similis, unus omnia sustinere, nihil omnino sensibus permittens. Quare ij Pyrrhonij, Aporetici, Sceptici, Zetetici, Ephectici appellati sunt. Pyrrhonij ab autore. Aporetici quòd semper addubitēt, Sceptici quòd semper quærant & nunquam inueniant. Zetetici quòd semper in ueritatis inuestigatione uersentur. Ephectici ab euentu, quòd post inquisitionem contineatur adsensio: ex Suida. Huius igitur & Erilli ac Aristippi iam diu explosa sententia, ut ait Cicero in officijs.

Pyrrhus Achillis

Pyrrhus, qui & Neoptolemus, Achillis filius, amisso Troianis temporibus per absentiam paterno regno in Molossorū regione consedit, gentēq; à suo nomine Pyrrhidas, deinde Epirotas uocauit. Ibiq; Lanassa Herculis nepte ex oraculi Dodonei responso rapta V I I I. sustulit liberos. Ex his uirginibus matrimonio diuersis collocatis, adfinitates potentiāq; sibi conciliauit. Atq; Heleno Priami filio ob industriam & uaticinium Andromachen, quam in diuisione Troianæ prædæ acceperat, cum Chaoniū regno cessit, breuiq; post tēpore Del-

phis

phis insidijs Orestis inter altaria interijt. Trogus lib. XVII.

Pyrrhus

Pyrrhus rex Epirotarum materno genere ab Achille, paterno ab Hercule oriundus, eodem teste autore in eodem libro, cum propter odium patris Aeacidae, qui ab Epirotis fuerat interfectus, ad necem & ipse quaereretur, furtim subtractus ad Illyricos defertur, traditusq; Heroe Glauci regis uxori nutriendus fuit. Cumq; natus annos XI. esset reuocatus à suis, tanta uirtute creuit, ut cum, sicut Caecilius scribit, imperiũ orbis agitaret, & Romanos potentes uideret, Apollinem de bello consuluerit. Ille ambiguo respondit, Aio te Aeacida Romanos uincere posse. Hoc ad se dictum trahens, auxilio Tarentinis contra Romanos uenit: Leuinum Cos. apud Heracleam elephantorum nouitate turbauit. Cumq; Romanos aduersis uulneribus occisos animaduerteret, Ego inquit, talibus militibus orbem terrarum breui tẽpore subijcere potuissem. Amicis gratulantibus, quid mihi cum tali uictoria inquit, ubi exercitus robur amissum est? Ad XX. ab urbe lapidem castra posuit. Captiuos Fabritio gratis reddidit. Viso Leuini exercitu eandem sibi ait aduersus Romanos, quam Herculi aduersus hydram, fuisse fortunam. A Curio & Fabritio superatus Tarentum profugit. Inde in Siciliam traiecit. Mox in Italiam Locros regressus pecuniam Proserpinae auferre tentauit, sed ea naufragatione erepta est. In Graeciam reuersus dum Argos oppugnaret, ictu tegulae prostratus cecidit. Corpus ad Antigonum Macedoniae regem relatum, magnificeq; sepultum est. His Plutarchus alia quaedam addit, inter quae Pyrrhi pollicem dextri pedis, uim quandam diuinam habuisse dicit, ut eo pressi ex splene laborantes curarentur. Eum praeterea ardere non potuisse reliquo corpore cremato. Hanc hodie similem uirtutem in dextra Gallorum regum uidemus, qua angina seu struma adfecti liberantur. Pyrrhi res gestas in Italia conscripsit Zeno historicus, ille qui etiam Epitomen Romanarum & Carthaginiensium rerum teste Diogene composuit.

Pyttacus sapiens

Pyttacus Mitylenaeus unus è septem tempore Croesi regis. Huius illud: prouidere ne casus ueniant: si forte uenerint, aequo animo tolerare.

Pyttacus legislator

Fuit alter Pyttacus legislator ut Fauorinus & Demetrius in homonymis meminere, qui minor est appellatus. Aelianus autem de ua. historia Pyttacum quendam commemorat, qui de mola pistrina Encomium fecit, ut in paruo subiecto uim dicendi ostentaret. Idem de Sapiente dicit, cum in templo fortunae scalam constituisse, ut eius exprimeret effectum, quum multi in uita mortales ascendant, descendantq;.

Pysistratus tyrannus

Pysistratus Atheniensis tyrannus clarus genere, eloquentia uerò tanta, ut ea deliniti Athenienses libertate qua nihil charius habebant, se sponte exuerent, illiusq; facundiae sanctitatem Solonis qui numen fuerat ciuitatis, posthaberent. Astu quoque incredibili. Timens siquidem olim primores in ciuitate, uoluntarijs plagis domi adflictus ac terga cruentatus in publicum processit, ubi de crudelitate principum questus, ad ulciscendum inimicos populum exciuit. Idem teste Valerio de libertate, cum quidam medio foro filiam dissuauiatus fuisset, irascenti uxori respondit, si eos qui nos amant caedamus, quid faciendum ijs qui odio persequuntur? Artes liberales maxime fouit. Bibliothecam primus Athenis publicauit, quam Xerxes urbe potitus ad Persas transtulit. Eam deinde multis post annis Seleucus Nicanor referendam curauit. Homerus eius iussu in eum qui nunc est ordinem redactus. Quidã filio Hipparcho referunt, Regnauit annos triginatres, quo tẽpore Seruius Tullius Ro. ut autor Gellius. Plura de hoc, & quomodo sit tyrrannidem adeptus, uide apud Trogum libro secundo.

Pysistratus historicus

Pysistratus alter Larissaeus historicus commemoratur à Suida.

Pyreicus

Pyreicus minoris penicilli pictor humilia secutus, in eo summam adeptus est gloriam. Sutrinas, tonstrinas, asinos, & obsonia pinxit, & his similia. Quare ῥυπαρόγραφος cognominatus est, quasi humilium & sordidorum pictor, quippe hae pluris ueniere, quàm maximae multorum e diuerso medicinae, ut inquit M. Varro.

Pyrgoteles

Pyrgoteles sculptor nobilis gemmarum, à quo tantum Alexãder sculpi uolebat.

Pythagoras

Pythagoras Samius philosophus patre Demarato locuplete ac negotiatore, in Aegyptum primo, mox Babyloniam discendi siderum cursus gratia profectus est. Inde regressus in Cretam ac Lacedaemoniam peruenit, ut Lycurgi & Minois inclytas ea tempestate leges agnosceret. Ad ultimum in Italiam transmittens Crotone consedit, ubi populos luxuriae adsuctos autoritate ac doctrina ad frugalem cultum reuocauit. Matronas ad pudicitiam, iuuenes ad modestiam cohortari coepit. Eius passim sanctitate ac uitae abstinentia inductae mulieres, auratas uestes, ornamentaq; lasciuiora in templo Iunoni consecrauere. Sed & ex iuuenibus CCC. cum sodalitij iure sacramẽto quodam nexi separatim à caeteris ciuibus religionis ac modestiae causa agitarent, suspicione clandestinae coniurationis ciuitatem in se conuerterunt. Itaque eos in unam domum coactos uulgus cremare contendens tumultu omnia compleuit, ubi LX. periere, caeteri in exilium profecti. Pythagoras itaque cum multos annos Crotone exegisset, Metapontum migrauit, ibiq; decessit. Cuius tanta fuit admiratio ut ex domo eius templum facerent, eumq; pro deo colerent. Haec ex Trogi libro XX. Quintilianus autem libro IX. Cicero uerò ait. Tanta opinio de Pythagora praeiudicata potuit, ut eius etiam sine ratione ualeret autoritas. Docuit in Italia regnante Seruio Tullo, ut Liuius & Dionysius autores. Eius Philostratus in principio uitae Apollonij, pluribus uerbis meminit. Quemadmodum ab omnibus abstineret animalibus, animamq; reducem putaret. Se propterea Euphorbum Troianum dicebat. Deinde pauonem fuisse, Ex quo Persius noster Pythagoraeum appellat pauonem. De ipsius secta scripsit Iamblycus libros tris qui adhuc extant. In quos commentarios edidit Simplicius, opus utrunq; in bibliotheca Vaticana conspicitur. Ipsius apophthema, φίλων πάντα κοινά, Amicorum omnia communia.

Pytheas

Pytheas siue Pytho Atheniensis orator audacissimus. Captus quondam ob aes alienum è custodia Macedoniam aufugit. Vnde paulò pòst domũ reuertit, scripsit orationes Iudiciales, & Conciones & alia, Suidas.

Pythis

Pythis pictor concertans superatus est à Timagora Chalcidensi, quod ipsius Timagorae carmine uetusto apparet. Plin.

Pythodoris

Pythodorim Strabo suo dicit tempore in ponto regnasse.

Plato philosophus

Platonis pueri labris olim apes insedisse, uti memoriae proditum est, mellifluae prodigium eloquentiae fuit. Eruditus Athenis primum à Socrate, statim dum licuit in Italiam profectus est, uti Pythagoreos audiret, ubi Philolai Crotoniatae libros, de secta Pythagorea, centum Minis etiam in difficultate rei familiaris mercatus est, ex quibus plura in suum Timaeum usurpauit. In Aegyptũ deinde properans ut audiret Gymnosophistas, oleũ, ait Plutarchus, secum mercaturae gratia uexit, ut uiatico suppeditaret: ubi libros Mosis legisse creditur, ex quo uidetur praeter omnes philosophos ad nostrã fidẽ propius accessisse, ut placet Augustino. Nam deum & materiam primã rerum principia ponit, cum alij alia dixerint elementa. Idem Augustinus ait in libro de Ciuit. Eligimus Platonicos omnium philosophorum merito nobilissimos, propterea quòd sapere potuerunt immortalem atq; rationis participem hominis animũ, nisi participato illius Dei lumine, à quo & ipsa, & mundus factus, beatã esse non posse. Ita illud quod omnes appetunt, id est, uitam beatam, quenquam eorum adsecuturum negat, qui non illi optimo, qui est incommutabilis Deus, puritate casti amoris adhaerescit. Academiã sectam à uilla sua ubi cõmorari solebat instituit: qui post eum secuti, non Academici, sed Platonici dicti sunt. E quibus Plotinus, Alcinous, Proclus, Apuleius, Maximus, Ammonius, Pletho innumerabilesq; alij.

Omnium

Omnium doctrinarum præsertim Geometriæ studiosissimus fuit. In qua Euclidem, & Architam Tarentinum, Theodorumq; Cyrenæum audiuit: ex quasi feré scientia secreta quædam inuestigauit in libris suis à paucis comprehensa, quæ ad rerum naturam tum diuinitatem pertinerēt. Ter in Siciliam adnauigauit, primo Aetnæ flagrantis uisendæ gratia ut Apuleius ait. Reuersus apud Aeginam captus ac minis x x x. uenūdatus. Deinde ab Aniceri Cyreneo redemptus fuit. Iterum rediit sub iuniore Dionysio spe liberandi Siciliam. Sed paulò pòst expulso Dione et ipse suspectus remigrauit. Tertio cum maxime nollet, rogatus ab Archita ut Dionem tyranno reconciliaret, iter ingressus ab eodem Dionysio obuiam procedente quadrigis exceptus est. Demum in suspicionem ueniēs, uix rogante & spōdente pro eo Archita dimissus. Dialogum primus illustrauit, licet prius, ut aiunt, inuentum à Zenone Eleate, ut Aristoteles in primo de poëtis tradit: ut autem Fauorinus ab Alexamene Teio. Militasse autem pro patria ter dicitur. Decessit annos agens L x x x I. morbo uti fertur pediculari. Libros commemorare quod uulgò innotescant, periergon fuerit. Quintilianus sic scribit. Platonem quis dubitet esse philosophorum præcipuum, ex quo multum eloquentiæ se traxisse Cicero fatetur, siue acumine disserendi, siue eloquendi facultate, diuina quadam & homerica: multum enim suprà prosam orationem & quam pedestrem Græci uocant, surgit, ut mihi non hominis ingenio sed quodam delphico uideatur oraculo instructus. Vita cœlebs fuit ac castus, ut ait Augustinus: semel in die uescebatur, raro ridebat. Circumferuntur tamen quædam eius epigrammata in pueros amatos

Aster puer ab Apuleio posita: in Asterа prius: Astra uides, utinam fiam mi sydus Olympus, Vt multis sic te luminibus uideam. Lucifer ante meus, rutilans mortalibus Aster, Hesperus a fato manibus ecce nites. Ponit item & alia epigrammata in Alexim, in Phædrum, in Dionem, quęquam lasciua, uita tamen probus inuētus. Eius Genesim Iul. Maternus ita descripsit. In Horoscopo Aquarium cum Marte & Mercurio, Soleq; in piscibus in domo quinta, Lunam in Geminis, in septima Iouem in Leone. In octaua Saturnum in Libra. Nomen ei ab initio Aristocli fuit. Ob humerorum deinde latitudinem Plato appellatus. In eius operibus numeri uis deprehenditur teste etiam Cicerone, qui ait in quodam loco, difficilior numero Platonis.

Plato poëta Platonem Atheniensem poëtam priscæ comœdiæ tempore Aristophanis & Eupolis, Suidas & Athenæus in Dipnosophistis, fabulasq; eius x x I I I I. commemorant. Tres item alios Diogenes, unum Rhodium philosophum discipulum Panetij, Alium Peripateticum de Aristotelis ludo, Tertium

Plautus Praxiphanis discipulum. Plautus poëta Comicus Farsinas uti monstratur in eo locò ex antiqua inscriptione, cum uulgò Sarsinas scribatur. Plotus ab initio teste Festo appellatus, à pedum planitie, quos Plotos Vmbri uocant. Siquando à mola asinaria uacabat, cui addictus ob paupertatem erat, fabulas componebat quas uenditaret, eæ quidem x x. feruntur omnes actæ nostris temporibus. Ponitur à M. Varrone in libro de poëtis Plauti epigramma huiusmodi. Postquam est morte captus Plautus, comœdia luget, scena deserta est. Deinde risus, lusus, iocusq;, & numeri innumeriq; simul collacrymarunt. Hic cæteris comicis præfertur sententia multorum præsertim Varronis qui ait: Si musæ Latinè loquerentur, Plautino sermone loquerentur. Planci & Plautij diuersæ Romæ familiæ. Planci enim ex planitie plantæ, sicuti Pansæ à latitudine teste Festo appellati. Ex his fuere

L. Munatius Plancus Lugduni conditor & Basileæ L. Munatius Plancus uir consularis & pretorius ac orator, Ciceronis discipulus. Ad quem sunt eius epistolæ. Is dum Galliam comatam regeret, Lugdunum condidit, & Rauricam quæ nunc Basilea est, ut etiam ex ipsius antiqua inscriptione deprehenditur, quæ adhuc Caietæ in turri quadam quæ dicitur Orlandi legitur hoc modo: L. Munatius. L. F. L. N. L. pron. Plancus Cos. Cens. Imperat. iter. v I I uir epul. triumph. ex Rhetis, ædem Saturni fecit, de Manubijs: agros diuisit in Italia Beneuenti: in Galliam colonias deduxit Lugdunum & Rauricam. Magnus alioquin scurra fuit, patriæ infidus, in quo maxime sperabatur. Is cum exercitu Antonio de improuiso apud Mutinam contra Octauium conuenit.

C. Plotius Plancus Frater eius C. Plautius Plancus cum à Triumuiris proscriptus in regione Salernitana lateret, odore unguenti proditus, comprehensos seruos dominum celantes in tormentis esse diu minime sustinuit. Quapropter sese sponte manifestauit. Plin. C. Plautius. C. F. C. N. Qui in bo. D x x v I. honore Venox appellatus est. Hæc inscriptio antiquissimi marmoris ante bellum Sannitum in domo Prosperi S. Cruce Romæ uni cum alijs nominibus. Quare enim Venox sit appellatus, Frontinus declarat, ob aquarum uidelicet uenam ab eo repertam.

L. Plautius Hypseus L. Plautius Hypseus Flamen quirinalis apud Liuium x x x v I I.

M. Plautius M. Plautius cum classem L x. nauium in Asiam duceret, Tarentumq; applicuisset, atque illic uxor eius Orestilla quæ eum secuta fuerat, morbo decessisset, in rogum impositæ, inter officium ungendi & osculandi stricto gladio incubuit, quem interea amici sicut erat togatum calceatumq; corpori uxoris iunxerunt. Valerius de amore Con.

Plaut. Later. Plautius Lateranus Cos. designatus in coniuratione deprehensus à Nerone ac necari iussus: autor Tacitus.

T. Plautius Syluanus T. Plautio. M. F. A. N. Syluano Aeliano Pontifici. Sodali Aug. I I I. uir. AAA. FF. Q. Ti. Cæsaris legato legionis v. in Germania. PR. urb. leg. & comiti Claudij Cæsaris in Britannia, Consuli Procons. Asiæ legato Propra & Mœsiæ in qua plura quàm centum mill. ex numero Transpadanorum ad præstanda tributa cum coniugibus ac liberis & principibus aut regibus suis transduxit. Motum orientem Sarmatarum compressit, quamuis partem magnam exercitus ad expeditionem in Armeniam misisset. Ignotos ante aut certos pop. Rom. reges signa Romana adoraturos in ripam quam turbatis perduxit regibus. Bastarnarum & Roxolanorum filios, Dacorum fratrum captos aut hostibus ereptos remisit. Ab aliquibus eorum obsides accepit, per quod pacem prouinciæ & confirmauit, & per obsides Scytharum quoque rege à Cherronesi ex ea prouincia magno tritici modo annonam P. R. alleuauit. Hunc legatum in Hispaniam ad Præf. urbis remissum Senatus præfectura triumphalibus ornamentis honorauit, autore Imp. Cæsare Aug. Vespasiano uerbis ex oratione eius. Q. I. S. S. Mœsiæ ita præfuit, ut non debuerit in me differri honor triumphalium ornamentorum, nisi quòd latior contigit ei mora titulus Præfecto urbis. Hunc in eadē præfectura urbis Imp. Cæsar Augu. Vespasianus iterum Cos. fecit. P. Plautius Pulcher Triūphalis fecit. Huiuscemodi hodie inscriptio in uia Tiburtina conspicitur.

Plinius Pliniū Secundū iam cōstans fama Veronensem facit sub Vespas. Imp. quorum interdiu negotia administrabat, noctibus uerò & succesiuis, ut ipse inquit, temporibus opus de natura cōscripsit, unus omniū parcissimus tēporis. Perijt in mōtis Vesuui incēdio dū eius causam indagare cupit. Eius uitā diligentius enarrat nepos eius ex sorore Cæcilius Plinius,

Plinius Nepos cuius extat libellus epistolarū, ac de uiris illustribus, preterea Panegyricū in Traianū principē, quo gratias agit Cōsul ab eo factus. Causas actitauit, fundos habuit in Nouocomēsi. Quintiliani filiā dote iuuasse, & Martialē poëtā secedentē uiatico prosecutum fuisse testatur.

Plotius Gallus Plotius Gallus patria Lugdunēsis dicendi præceptor. Romæ profitebatur, à quo se Cic. in lib. de Orat & in epist. ad M. Titinium cum Q. fratre olim puer Latinas literas edoctum fuisse testatur: à Trāquillo autem inter Rhetores ponitur.

Plotius Crispinus Plotius Crispinus, quē Aretalogū fuisse cognominatū quòd garrula scripserit carmina, Porphyrio narrat,

Plotinus

Plotinus Plotinus philosophus Platonicus Aegyptius natione fuit è ciuitate Lyco, discipulus Ammonij, præceptor Porphyrij, Gallieni, Claudij, Taciti & Probi temporibus. Composuit libros LIIII. sectam continentes Platonicam. Quorum obscuritatem Porphyrius qui eius uitam describit, satis aperuit. Fuit corpore gracili tenuiq; ualetudine, morbo sacro obnoxius. Hæc ex Suida & Eunapio Græcis autoribus. **Plutarchus** Plutarchus Cheronæus Traiani temporibus, à quo in Illyricum missus consulari potestate, iussumq; omnibus in Illyria magistratibus, ut absque eo nihil agerent. Scripsit complura præter uitas parallelas iam uulgò nota. **Plutarchus Atheniensis** Plutarchus Nestorij F. Atheniensis sophista, præceptor Syriani, qui scholæ præsidebat Atheniēsi sub Iuliano principe: autor utriusq; Suid. **Polycrates tyrannus** Polycrates & Sylosontes fratres Samiorū tyranni. Quorū alter Polycrates fortuna opibusq; clarus, perpetua usus felicitate præterquā ad extremum, quam uti temperaret, annulum sibi charissimum in mare proiecit: quem deinde à piscatore recepit, capto pisce qui eum deuorauerat. Ad ultimum à Persarum Satrape dolo captus ac suspensus est: ex Strabone libro XIIII. Fuere hoc tempore Pythagoras, Anacreon. **Polycrates Præsul** Polycrates Ephesiorum Præsul unà cum cæteris Asiæ Præsidibus ex uetere quadam consuetudine cum Iudæis XIIII. luna pascha celebrabat. Quapropter cum se tueri uellet aduersus Victorem Pont. epistolam Synodicam scribit, in qua docet se apostoli Ioannis & ueterum autoritatem sequi. Fuit temporibus Seueri principis, quando & Narcisus Hierosolymus: ex Hieronymo. **Polycletus** Polycletus statuarius duas eodem argumento statuas fecit. Alteram arte sua, alteram uerò uulgi opinione, quam de sententia cuiusius prætereuntis celauerat. Quibus perfectis turbam admittit. Ac primum sua ostensa magnopere laudatur, Altera deinde non æquè. Atqui inquit, Scitote quòd hanc quam tantopere laudatis ego feci, quā uerò uituperatis uos fecistis. Autor Aelianus de ua. histo.

Polycarpus Polycarpus Ioannis apostoli discipulus. Ab eoq; Smyrnæ Præsul creatus, sanctitate & doctrina totius Asiæ princeps. Hic ob quandam paschæ controuersiam Imp. M. Antonino & Anacleto sedente, Romam uenit, ubi plurimos Christianos Marcionis & Valentini persuasione deceptos ad officium reduxit. Postea uerò M. Antonino & L. Aur. Commodo imperantibus quarta post Neronē persecutione Smyrnæ spectante Proconsule cum uniuerso populo, in amphitheatro igni traditus est, ac inter martyres relatus. Scripsit ad Philippenses epistolam ualde probatam: ex Hieronymo.

Polystratus Polystratus & Hippoclides Epicuri discipuli eodem die nati, eodemq; in ultima senectute elati. Valerius. **Polybius** Polybius è Megalopoli ciuitate Arcadiæ, præceptor Scipionis Africani, Ptolemæo Euergete apud Aegyptum regnante: scripsit Romanam historiam libris XL. Incipit à fuga Cleomenis Spartiatæ & Persei Philippi filij Macedonum regis. Post hæc Romana attigit: autor Suidas. Eius hodie supersunt tantum V libri, à Nicolao Perotto præsule Sipontino Nicolai V. tempore in Latinum conuersi sermonem.

Polyænus Polyænus Sardianus tempore Cæsaris Dictatoris & Antonij III. uiri. Scripsit orationes iudiciales, triumphi Parthici M. Antonij libros III. Fuit alter Macedo genere, qui de Thebis scripsit, & de re militari libros totidem. Suidas. **Polyeuctus** Polyeuctus Comicus poëta: fabula ipsius ἀιδολόχ@, ut scribit Athenæus. **Polyzelus** Polyzelus item Comicus: fabulæ ipsius nonnullæ à Suida ponuntur. **Polydamas Pancratiastes** Polydamas Pancratiastes, æmulatus Herculem, leonem inermis amplexus superauit. Taurum ingentem apprehensis extremis pedibus retro tenebat. Currum agitatum sese opponendo altera manu apprehensum ex cursu retrahebat. In equosq; insiliebat detecto auriga. Accersitus à Dario Artaxerxis magni filio ter apud eum ex prouocatione uictor fuit. Postremo uiribus suis confisus interijt post cœnam in cauerna, cum saxum ruinam à uertice minaretur, diffugientibus cōmiis, confisus ipse manibus posse sustinere oppressus est. autor Pausanias. **Polydamas Troianus** Polydamas Pantoi filius, socius, & magister, & æqualis Hectoris, ut autor Aelianus. Homerus scribit Iliados XVIII. hunc eloquentia, Hectorem armis ualuisse. Τοῖσι δ' Πουλυδάμας πεπνυμέν@ ἦρχ' ἀγορεύειν Πανθοίδης. ὁ γὰρ οἶ@ ὅρα πρόσσω καὶ ὀπίσσω. Ἕκτορι δ' ἦν ἑταῖρ@, ἰῇ δ' ἐν νυκτὶ γένοντο. Ἀλλ' ὁ μὲν ἄρ μύθοισιν, ὁ δ' ἔγχεϊ πολλὸν ἐνίκα. Dares historicus hunc dicit ad castra noctu Græcorum profectum Troiam prodidisse.

Polydorus Polydorus Priami filius missus a patre initio belli cum magna ui auri ad Polymestorem Thraciæ regem generū tutelæ **Polymestor** gratia, ab eodem auaritiæ gratia trucidatur. autor Virgilius.

Polygnostus Polygnostus Thasius, & Dionysius Colophonius pictores eodem tempore nobilissimi uerum alia alij. Polygnostus in picturæ tenuitate ualebat, plicas uestium mollitiasq; signorum imitabatur. autor Aelianus. Pausanias autem lib. X. de eodem sic scribit. Polygnostus pinxit Ocnum torquentem spartum & asinam prope rodentem. Quod sanè ænigma est eius, qui frustra quidem laborat si habet uxorem prodigam: ex quo prouerbium, cum frustra quis aliquid contendit: ὄνο@ διαμυγάσμοῖο. Ocnum enim uocant augures auem quæ maxima est, et pulcherrima inter erodios, rarissima inuentu, quæ minime castigata continuata solicitudine uolitando, singulas quasuis minima & obscura expauescit idola. **Pollux grammaticus** Iul. Pollux Naucratita grammaticus sub Commodo principe præcipiebat Athenis. Decessit natus annos LVIII. Scripsit ad Commodum onomasticon libris decem quem habemus. Scripsit & alia quædam, ut est autor Suidas, quæ non extant. Philostratus quoque inter sophistas ponit, cuius characterem in dicendo narrat, quem nec laudat, nec uituperat: una tantum ei laude dulcis pronuntiationis attributa. **Polus sophista** Polus Agrigentinus sophista Gorgiæ auditor, primus in oratione inuenisse dicitur parisa & antitheta & similiter desinētia: quod minime uerum, sed iam inuentis sæpe usum fuisse constat: ex quo Plato in eius dicendi genus cauillans, ὦ λῷστε Πῶλε, inquit, id est, lœste Pole, hoc est, optime Pole, ut te secūdum te appellem. hæc Philostratus. Suidas autem eum scripsisse dicit genealogiam, eorum qui ad bellum Troianum profecti sunt, simul & nauium catalogum. **Pollio** Pollionem inter Asinios diximus ex ordine. **Qu. Pōpeius** Pompeios hos legimus. Q. Pompeius cōtra Numantinos missus, ab eisq; superatus, ignobilē pacem fecit: autor Florus lib. II. Huius filius siue nepos. **Cn. Pom. Strabo Pomp. mag.** Cn. Pompeius Strabo magni Pompeij pater Nouum comum coloniam deduxit. In bello sociali imperator delectus, de Picentibus triumphauit: uir admodum duræ disciplinæ. Eius filius Cn. Pompeius Sullæ partibus adhæsit, ab eoq; ad ulciscendos inimicos missus in Africam, Domitium prius expugnauit, Iarbam regem cepit, de quo triumphauit, nondum patientibus annis, quare ab exercitu Sullæ magnus consalutatus est. Inde contra Sertorium in Hispaniam profectus, Metelli copijs sese coniungens, eum cum tota factione sustulit. Mox delectus imperator ad bellum Piraticum, tribus mensibus id confecit. Dein successor L. Luculo missus, de Mithridate triumphauit. Trigranem Armeniæ regem ei ad genua procumbentem, in regnum restituit. Inde Iberos, Albanos, Iudæos debellauit, capto eorum rege Aristobulo, in triumphumq; unà cum filio Tigranis ducto. Extincta uxore Iulia Cæsaris filia, Corneliam Scipionis filiam uiduam à P. Crasso M. filio relictam duxit. Neapoli demum grauissima febre correptus, parum abfuit à morte, quæ si contigisset, melius cum eo actum fuisset, ob insequentis belli ciuilis calamitatem. Nam Pharsalica pugna à Cæsare copijs longe inferiore superatus, & in Aegyptū fugiens, regis perfidia ab Achilla præfecto interfectus est. Triumphum cum ex

Oriente

Oriente olim rediſſet biduo egit, prænotatis gentium titulis uictarum, quæ à Plinio in x. itemq; à Plutarcho ordine adnotantur. Hoc quaſi uitæ & rerum ab eo geſtarum breuiarium fuerit.

Pompeij iuuenes

Pompeij iuuenes eius liberi, alter apud Mundam à Cæſare in Hiſpania, alter apud Siciliam ab Auguſto poſtea uicti: ex quibus Sextus Pomp. piraticam exercuit. Lucanus. Sextus erat Magno proles indigna parente. Qui mox Scylleis exul graſſatus in undis Polluit æquoreos ſiculus pirata triũphos. Sext. Pompeius alius uir prætorius: ſub quo Valerius Maxi. ſe militaſſe dicit, & quem Ouidius de Ponto pluribus in locis laudat. Huius pater.

Sext. Pompe. prætorius

Sext. Pompeius Hiſpaniæ citerioris princeps, cum horreis ſuis uentilandis præſideret, correptus dolore podagræ merſit in triticum ſeſe ſuper genua, leuatusq; ſiccatis pedibus mirabili modo: quo poſtea remedio uſus. Plinius.

Quin. Pomp. Rufus

Q. Pompeius Rufus Sullæ è filia nepos, tribunusq; pleb. cum T. Munatio Planco aduerſiſsimus Miloni, in cuius cauſa dixerat paucis poſt diebus quam Clodius eſſet occiſus: Milo dedit, quem ex curia deſideretis: ego dabo quem ex capitolio mulctetis. Idem Milonem ad ſe in hortis uenientem aſpiciens, miſit nuncium ne ueniret.

Q. Pompeius Bithynicus

Q. Pompeius qui Bithynicus eſt dictus ſummo ſtudio dicendi, multaq; doctrina, incredibiliq; labore atque induſtria. Huius actio non ſatis commendabat orationem: in hac enim ſatis erat copiæ, in illa leporis parum. Cicero. Faſtus quoq; de eodem ſic ait, Pompeius Bithynicus è ſuppellectili regia ſignum ephebi mitram tenentis arenamq; ruentis exercitationis gratia more Græcorum Romam portauit, & in capitolio poſuit.

Pomp. Leneus libertus

Pompeius Leneus magni libertus grammaticus de herbis & plantis ſcripſit.

C. Pomponius Euſconius

C. Pompeio Buſconio conditori factionis Ruſſatæ, & factionũ primus patrono benemerenti optimo & pientiſsimo, liberti & libertæ hæredes fecerunt de ſuo. Repertum Romæ in æde diuæ genitricis de pace: quod ideo poſui, ut plane uideatur antiquos quoq; quandoq; ſine diphthongis ſcribere conſueuiſſe, ſicuti & in alijs pluribus locis reperitur. Pomponij plures ex eadem domo commemorati.

Pomponius Atticus

Pomponius Atticus à Nepote ſcribitur elegantiſsime: cuius epitomen autoris ſubijciam. Is nobilis eques Rom. excellenti ingenio & amicus Ciceronis imprimis fuit, unde Atticus Ciceronis eſt appellatus. Qui poſtquam uidit Cinnano tumultu Rempubli. eſſe turbatam, feceſsit Athenas, ubi longo tempore moratus, & ciuitatem, & omnium gratiam, moribus elegantiſsimis promeruit: linguam ita probe didicit, ut Attici cognomen adſequeretur. Humanitate, diuitijsq; ſimul præditus fuit, quibus amicos libenter impertiebat. Nam & Ciceronem ab urbe pulſum H S. CCXL. milibus, & Brutum ab urbe fugientem nummis centum eſt proſecutus. Erat alioqui grauiſsimus, ut quæ religioſe polliceretur, præſtare omni diligentia niteretur. Mendacium nec ipſe dicebat, nec pati poterat. Quapropter omnes ei res ſuas amici curandas certatim dabant. Conſiliumq; ab eo de republ. deq; rebus magnis petebant. Studijs ſeſe totum tradiderat, procul à repub. non neceſsitate, ſed iudicio. Antiquitatis maximus admirator & cuſtos, adeo ut Auguſtus quocum erat adfinitate cõiunctus, nulla dies foret, quin eum aliquid de ueterum rebus, aut doctrina rogaret, aut quæſtionem aliquam ei proponeret. Scripſit de imaginibus uolumen, ubi ſingularum familiarum origines enarrauit, ac uerſibus non minus quaternis ornauit, eosq; qui honore rebusq; geſtis perierant. Scripſit & de conſulatu Ciceronis unum uolumen. Fuit & erga domeſticos facilitate tanta: ut iurauerit cum matre nonagenaria ſe nunquam in gratiam rediſſe. Cum ſorore pariter nullam geſsit ſimultatem, dictitans cum his quos diligas minime iraſci oportere. Abſtinentia præterea ſingulari, ut qui procul egerit ambitione, & præter patrimonium nihil quicquam appeteret, nec ædificator, neque emax fuerit. Vltima ſenectute morbo correptus, ſeipſum cibi abſtinentia necauit: ſepultusq; in uia Appia in monumento Q. Cæcilij auunculi ſui. Hæc Nepos. Duo quoq; Pomponij etiam Ciceronis tempore.

L. Pomponius Bononienſis

Alter L. Pomponius Bononiẽſis Atellanarum ſcriptor, quem Solinus ait, ut mirum, nunquam ructaſſe.

Cn. Pompon. orator

Alter Cn. Pomponius orator, patronus acer acerbusq; in dicendo, & lateribus pugnans, ut ait Cicero in oratore.

Iul. Pomp. ſe

Iulius item Pomponius Secundus Quintiliani tempore, inter tragicos longe princeps. Quem ſenes Pindarum tragicum putabant, conditione atq; nitore præſtare confitebantur. hæc Quintilia. Tacitus uerò de eodem. Pomponius Secundus in noſtris temporibus Domitio Afro uel dignitate, uel famæ perpetuitate ceſſerit. Plinius uerò eum cœnam Caio principi dediſſe dicit, in qua uinum C L X. annorum fuit. Pomponius quoq; iuriſconſultus.

Polemon philoſophus

Polemon Athenienſis philoſophus prima adoleſcentia laſciuus, & uoluptatibus deditus, cum patentem Xenocratis ſcholam intraſſet, deq; modeſtia & moribus ſermo uerſaretur, ita demum ad eum flexit animum, ut relicta incontinentia, ſe totum philoſophiæ addixerit: ex quo poſtea eius ſcholæ ſucceſsit, autor Gellius. Diogenes uerò plura eum ſcripſiſſe teſtatur. Suidas contra, nihil ſcriptum reliquiſſe: libenter quoque & Homerum & Sophoclem lectitaſſe: quorum alterum Homerum tragicum, Homerum uerò Epicum Sophoclem appellare conſueuerat.

Polemon hiſtoricus

Polemon cognomẽto Helladicus genere Iliæus, hiſtoricus nobiliſsimus, æqualis Ariſtophanis grammatici, Panætij diſcipulus, ſcripſit de origine ciuitatum Phocidis, Ponti, Lacedæmoniæ Geographiam, & de curſu ſolis libros tris, Suidas.

Polemõ ſophiſta

Polemonem alium ſcripſit Philoſtratus in ſophiſtis, è Laodicea Cariæ, qui Smyrnæ uixit ac præcepit: æqualis Herodis Attici ſub Hadriano principe, ad quem legatus quandoq; Smyrnæorũ miſſus, ab eoq; honorifice exceptus, & Muſæo Aegyptio adſcriptus eſt. Aliaq; de eo ab eodẽ autore ponuntur, minima quidẽ quæ ad rem non pertinent. Popilij à Pompilijs diuerſi leguntur.

M. Popilius Lænas

Quorũ princeps M. Popilius Lænas cum Cos. eſſet, eodemq; tempore ſacrificium publicum cum Lænas faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra patres ſeditione nunciata, ut erat lena amictus, ita uenit in concionem, ſeditionemq; quum autoritate, tum oratione ſedauit. Cicero in Bruto. Hic etiam, teſte Liuio, conſul ſecundum cum M. Fabio Ambuſto factus, Tyburtes bello uicit: agris eorum uaſtatis, C. Licinium Stolonem decem milibus æris eius lege damnauit.

M. Popilius

M. Popilius à Numantinis, cum quibus pacem factam ſenatus irritam cenſuerat, cum exercitu fuſus fugatusq; eſt. Liuius L V. Hic deinde ob rem ſua culpa male geſtam in exilium actus.

Popilius legatus

Popilius legatus ad Antiochum, qui Ptolemæum regem amicum populo Romano obſederat, miſſus nunciatum ut à ſocijs populi Romani abſtineret: cunctantem, reſponſumq; differentem, uirga circumſcripſit, ne ultra ſpatium illud differendo exiret: ex quo territus Antiochus, bellum omiſit. Liuius X L V. & Valerius. Plinius tamen C. Octauium pro Popilio ponit manifeſto errore.

Popilius Lænatus

Popilius Lænatus, qui Ciceronem occidit, patronum eius in cauſa capitis. autor Valerius. Romæ in uetuſtiſsimo marmore ſic legitur: M. Popilius. M. F. M. N. Lænas. Et alia Tybure inſcriptio pro templo ſancti Pauli: C. Popilio. C. F. Q. N. Carapedoni Cos. V I I. uiro Epuloni, Sodali Hadrianali, legato Imper. Cæſaris Antonini Augu. Pij, Propr. Germaniæ, & exercitus nuper in ea tendentis, curatori oper. publicorum. Præfec. ærarij Satur. curatori Viar. Aureliæ ueteris, & nouæ Corneliæ: & triumphalis, legato leg. X. Fretenſis, à cuius cura ſe excuſauit: prætori, tribuno pleb. Q. diui Hadriani Auguſt. in omnibus honoribus candidato imperator. trib. Laticlauiali, donato donis mili-

taribus à diuo Hadriano ob Iudaicam expeditionem x v. uiro stlitibus uindicandis, patrono municipi, curatori maximi templi S. P. Q. Tyburs optime de republica merito.

Pópilij à Numa Pom.

Pompilij autem à Numa Pomp. originem habuere, qui in Romulo dicitur.

Posidonius philosophus

Posidonius Rhodius philosophus Stoicus, docebat Rhodi: discipulus & successor Panetij: uenit etiam Romam M. Marcelli tempore: scripsitq́; multa. autor Plutarchus.

Posidonius historicus

Posidonius Olbiopolita historicus, scripsit post Polybium historiam libris L I I. usq; ad bellum Cyrenaicum, & Ptolemæi præterea declamationes rhetoricas: argumenta in orationes Demosthenis. Suidas. Hunc Strabo testatur suo tempore fuisse.

Posidonius præsul

Posidonius Africæ præsul, Augustini contubernalis, cuius etiam uitam scripsit: præterea homiliarum libros v I I. epistolarum totidem: aliarumq́; rerum complures. autor Ptolemæus Lucensis.

Posidippus comicus

Posidippus Casandreus comicus, docuit anno I I I. post mortem Menandri: eius fabulæ usque x x x. Suidas.

A. Posthumius.

A. Posthumius dictator in bello Latinorum, quod Tarquinij fuga excitauit, confugientis ad generum suum Manlium ducem Tusculanorum. Itaque collatis signis apud lacum Regillum, quum uictoria utrinq; nutaret, magister equitum Romanis equis frenos detrahi iussit, ut irreuocabili impetu ferrentur in hostes, ubi tandem aciem Latinorum Romani fudere. In eo prælio uisi duo iuuenes acriter pugnare, quos post pugnam ad præmia quæsitos dictator reperire non ualuit. Ratus itaq; eos Castorem & Pollucem, eis communi titulo templum dedicauit. Cæcilius.

A. Posthum. Tubertus

A. Posthumius Tubertus, magister equitum Aemylij Mamerci dictatoris in prima dictatura contra Volscos: mox in eodem bello à Q. Cincinnato consule eius genero, dictator dictus, de eisdem triumphauit: quam uictoriam funestauit mors filij, uiri magna uirtute: quem quòd iniussu eius occasione rei bene gerundæ pugnam iniisset, securi percussit. ex Liuio lib. I I I I.

M. Posthum. Regilensis

M. Posthumius Regilensis tribunus militum, autoritate consulari ad bellum contra Equos missus, prauæ mentis homo, quam uictoria magis quàm bellum ostendit. Nam exercitu impigre cõscripto, ductoq́; ad Volas, cum leuibus prælijs Equorum animos fregisset: postremo in oppidum irrupit. Deinde ab hostibus in ciues certamen uertit. Et quum inter oppugnationem prædam militis fore edixisset, capto oppido fidem mutauit. Hac igitur & alijs de causis, quòd iniuste se haberet, à suis per tumultum lapidibus est obrutus. Liuius lib. I I I I.

Sp. Posthum. consul

Sp. Posthumius & T. Veturius Coss. apud furcas Caudinas deducto in locum iniquum exercitu, quum nulla euadendi spes esset, fœdere cum Samnitibus facto, & sexcentis equitibus Romanis obsidibus datis, ita exercitum abduxerunt, ut omnes sub iugũ mitterentur. Iidemq́; autore ipso Posthumio, qui in senatu suaserat, ut eorum deditione, quorum culpa tam deforme fœdus ictum erat, publica fides liberaretur, cum duobus tribunis plebis, & omnibus qui per fœdus spoponderant. dediti Samnitibus non fuerunt recepti: nec etiam multo post fusis à Papyrio Cursore Samnitibus, & sub iugum missis, receptisq́; sexcentis equitibus Romanis obsidibus, pudor prioris flagitij abolitus est. Liuius I X.

L. Posthumi. cos.

L. Posthumius alter post Cannensem pugnam Cos. in Galliam profectus, à Boijs cum exercitu profligatus, ne caperetur, omni ui in prælio occubuit. Cuius inuenti caput præcidentes Barbari ouantes in templo obtulerunt. Idq; sacrum uas erat, quo in solennibus libarent. Liuius x x I I.

A. Posthum. Albinus

Aulus Posthumius Albinus missus ad Iugurtham, ab eoq; corruptus auro, patriã magno damno adfecit. Idem de Vacceis & Lusitanis triumphauit. Liuius L x I I I I.

Posthumia Vestalis

Posthumia uirgo Vestalis de incesto causam dixit criminí obnoxia ob suspitionem cultus elegantioris, ingeniumq́; liberius quàm uirginem deceret: parum abhorrens à fama ampliata deinde absoluta, sententia pontificis maximi, qui eam abstinere iocis, coliq́; sanctè potius quàm scite iussit.

Porphyrius

Porphyrius philosophus Tyrius genere, clara ortus prosapia, à puero usus est præceptore Longino uiro doctissimo. prius Malchus uocabatur, deinde ob uestem regiam purpuream, qua ob nobilitatem utebatur, Porphyrius appellari cœptus est. Romam postea profectus, Plotinum audiuit, unà cum Origene & Amelio condiscipulis. Inde in Siciliam nauigans apud Lilybæum morbo correptus, à Plotino magistro, qui consolandi gratia eò se cõtulerat, & præsentia, & philosophica oratione recreatur, adeo ut statim conualuerit: moxq́; Romam simul repetens, ibidem diem obijt, relictis operibus, in quibus pugnantia uidetur sentire. Causa putanda est, quòd quæ prius probauerit præcedente tempore, ea retractauerit. Ea siquidem sunt, De diuinis nominibus liber unus. De principijs duo. De materia sex. De anima quinq;. De animalium abstinentia quatuor. De cognoscendo seipsum quatuor. Quod una fuerit Platonis Aristotelisq́; secta, libri septem. In historiam Iuliani Chaldæi philosophi libri quatuor. Contra Christianos libri x v. In astrologia ac dialectica isagoge, aliaq́; complura. Floruit Aureliani temporibus, usq; ad Tacitum & Probum principes. Hæc ex Suida & Eunapio Græcis autoribus. Aduersus autem libros quos contra nos edidit: Methodius decem milibus uersibus, item Eusebius x x v. Apollinaris x x x. uoluminibus teste Hieronymo Apologiam fecere.

C. Pontius Herennius

C. Pontius Herennius dux Samnitum, qui ad Furcas caudinas nobilem illam cladem intulit Romanis, ut in Posthumio diximus.

Pontius Pilatus

Pontium Pilatum ex historia tantum ecclesiastica nuncupatu, inuenio Lugdunensem patria fuisse. Is quum anno x I I. Imperij Tyberij missus procurator ad regendam Iudæam fuisset: Caligula deinde principis iussu, Iudæos statuam imperatoris poni in templo cogere uellet, tantus illius populi tumultus excitatus est, ut res non procul à defectione fuerit. autor Iosephus. Sunt qui scribant eum propterea sibi manus attulisse, meritasq́; sceleris pœnas ob latũ in conseruatorem nostrum iudicium dedisse. De eodem Plinius sic ait. Pontius legatus Caij principis, imagines Atalantæ & Helenæ comminus nudas à Cleophanto Corinthio pictas Lanuuij in templo, earum libidine captus, tollere conatus est, si natura tectorij permisisset.

Pontius diaconus

Pontius diaconus, ut est autor Hieronymus, missus unà cum Cypriano in exilium, egregiũ uolumen de uita, deq́; martyrio Cypriani edidit.

Potamon

Potamon Mitylenæus rhetor præcepit Romæ tempore Tyberij Cæsaris. Redeuntem uerò in patriam imperator huiuscemodi syngrapha eius iter prosecutus est. Si quis Potamoni Mitylenæo iniuriam feceris, cogitato an mihi quoque indicere bellum possis. Scripsit de Alexandro Macedone, de perfecto oratore. Bruti Cæsaris Encomium. Suidas.

Praxeas

Praxeas hæresiarcha uir Asiaticus, plures in Trinitate negabat personas, sed eundem patrem & creasse omnia, & passum fuisse, quod communicata pluribus monarchia, imperij uim impediret. Hæc inani adrogantia dictitabat, eoq́; incautos decipiebat, quòd fidei causa martyr extiterat. Contra hunc Tertullianus eleganti libro respondit, ubi dicit: Quam Praxeas monarchiam uocat, Latini & Græci οἰκονομίαν appellant, qui tres non statu sed gradu, non substantia sed forma, non numero sed specie constare, nihil impedire monarchiam, si pater filio eadem penitus uolenti coniungitur.

Praxiteles

Praxiteles marmore nobilitatus, duplici Venere, Gnidia & Coa: sed Gnidia uesano amore iuuenis insignis, qui noctu delituit in templo simulacroq́; cohæsit. Tum Nicomedis æstimatione regis, grandi Gnidiorum ære alieno permutare eam conantis. Natus est in Græcia Italiæ ora, ciuitate Romana donatus. Scripsit teste Varrone, quinq; uolumina nobilium

oper

operum in toto orbe. Eius Romæ opera, Triptolemus, Flora, Ceres: Boni euentus, & Bonæ fortunæ simulacra, Mænades & Thyades, Silenus. Iuppiter eburneus in æde Metelli, Apollo impubis. autor Plinius. Hunc Apollinem putamus, qui nostra ætate in ruinis sancti Laurentij Paniperne effossus, nunc in hortis ædium apud apostolos conspicitur. Inscriptio uerò apud equos qui Tiridatis regis existimantur, una cum Phidia falso apposita est, quum diuersis fuerint temporibus. Hic enim ætate Cn. Pōpei fuit, Phidias autem Olymp.

Praxyla

L X X X I I I. ut idem autor. Praxyla Sicyonia mulier poëtria Melica, ut ait Polemon. Hæc Adonidem in carminibus inducit, interrogatum ab inferis quid optimum relinquens uenerit, qui respondit Solem & Lunam, & ficus, & mala, ex quo in prouerbiū uenit: ἠλιθιώτερος τῆς πραξίλλης ἀδώνιδος. Stultior Adonide Praxylæ. Stultum enim soli ficus comparare. ex libro prouerbiorum Græcorum.

Priscus Eluidius

Priscus Eluidius è municipio Terracinæ, sub Nerone quæstor Achaiam administrauit. Quæstoriusq; adhuc à Pæto Thrasea gener adscitus, è moribus soceri nihil æque ac libertatem hausit, opum contemptor, recti peruicax, constans aduersus metus. Erant quibus appetentior famæ uideretur. Quin etiā sapientibus cupido gloriæ nouißima exuitur. Hæc Tacitus. Probus quoque grammaticus de eodem, sic ait: Priscus post damnationem Thraseæ soceri sui interdicta sibi Italia, Apolloniam conceßit. Sed post interfectum Neronem restitutus à Galba, nō aliter quàm liberæ ciuitatis statu egit. Idem postea Vespasianum ita studio libertatis offendit, ut putaret id optante Clodio pristinum libertatis statum posse reuocare. Quo nomine reus, ac præter spem absolutus est.

Priscus soph.

Priscus alter Panites genere, sophista, Theodosij iunioris epistolarum magister fuit. Qui se describit missum fuisse ab eo oratorem in Scythiam ad Attilam Hunnorum regem, ac eius regiam pulcherrime describit magnifico opere sumptuosoq; factam. Scripsit historiam Constantinopolitanam & ipsius Attilæ, libris V I I I. Præterea declamationes & epistolas, ut est autor Suidas. Hæc hodie historia in bibliotheca Vaticana continetur.

Priscus mar.

Priscus unà cum Malcho & Alexandro martyr apud Cæsaream Palæstinæ sub Valeriano.

Prisca uirgo

Prisca uirgo Romana & martyr sub Claudio, cuius corpus reconditum cum Euticiano pontifice.

Priscilla

Priscilla & Aquila eius uir, discipuli Apostolorum Christi fuere: de quibus scribitur in actibus Apostolorum.

Priscianus

Priscianus Cæsariensis claruit Athenis, tempore Iustiniani principis, scripsit de arte grammatica ad Iulianum consulem. Ad Cofroen uerò Persarum regem, librum de naturalibus quæstionibus. Conuertit in Latinum sermonem Dionysij de situ orbis carmina. Habeo autorem qui scribit hunc ab initio Christianum, deinde fidei desertorem fuisse.

Probus

Mar. Valerius Probus Berytius grammaticus Romæ docuit, non tamen ut magistri personam sustineret, unum & alterum, uel cum plurimos tris aut quatuor post meridianas horas admittere solebat, cubansq; inter longos & uulgares sermones legere quædam, idq; perraro. Nimis parua & exigua de quibusdam minutis quæstiunculis edidit. Reliquit autem non mediocrem syluam obseruationum sermonis antiqui. Ab initio enim ad studia se contulit, postquàm in militia diu centuriatum frustra petijsset. Ex Tranquillo.

Proæresius

Proæresius è Cæsarea Cappadociæ, adolescens Antiochiam uenit, permotus fama Vlpiani dicendi magistri, apudq; eum primas tulit. Cum quo paruo post tempore Athenas profectus, sub Iuliano sophista adeo profecit, ut primus item inter auditores esset. Ephestionem condiscipulum amicum perfectu[illegible] comitem sibi adiunxit, tanta charitate, ut unanimes perseuerarent, una ueste uterque contentus, breuiq; ac paupere supellectile. Adcersitusq; inde in Galliam à Constantio principe, apud eum fuit in honore. Romam postea petijt expectatus. Vbi aliquot annos magna nominis fama moratus, tandem opibus ac honoribus auctus, Athenas redijt, ubi magno item exceptus adplausu, in theatro orationem habuit extemporalem. Hæc ex Eunapio, qui pluribus eius uitam persequitur, minimis quidem, ac cognitione nequaquam dignis.

Proclus phil.

Proclus Lycius discipulus Syriani, philosophus Platonicus, præfuit scholæ Atheniensi, cuius discipulus & successor Marinus Neapolitanus fuit. Scripsit plura in philosophia & grammatica. Commentarios in totum Homerum, in Hesiodi Erga & Hemeras, in rempublicam Platonis: preterea contra Christianos Epicheremata X V I I I. Hic est Proclus qui post Porphyrium secundus contra nos latrauit. Aduersus quem Ioannes cognomento grammaticus scripsit apologiam, dictitans eum quanquam in rebus Græcanicis magnum, stultum tamen esse & in hac parte indoctum. autor Suidas. Is est cuius hodie commentarios in Platonem habemus. Præceptor etiam M. Antonini, quem ad consulatum usque prouexit, ut autor Spartianus.

Proclus Malleotes

Alios item duos Suidas ponit. Vnum è Sicilia Malleotem patria, qui scripsit in sophismata Diogenis, & contra Epicurum.

Proclus Proculeius

Alterum cognominatum Proculeium è Laodicea Syriæ. Qui scripsit theologicum in Pandore fabulam Hesiodi, in aurea carmina, Isagogen in arithmeticam Nicomachi, & alia quædam geometrica.

Proclus Naucratius

Quartum his addit Philostratus Proclum Naucratitum, qui dicit unum fuisse ex suis præceptoribus, ac docuisse Athenis, filiumq; habuisse luxui deditum, in quem non modo non seuerus fuit, sed usqueadeo indulgens, ut in alendis canibus auibusq; adesset, dictitans has nugas cum citius cum senibus dimissurum quàm cum æqualibus. In docendo hunc omnino seruasse morem, ut ab initio à discipulis centum dragmas pro totius mercede temporis acciperet, bibliotheca domi publicata: ut illi solum lectioni intenti, dum cogerentur, minime per otium, uti moris est in ludo, inter se sibilent aut iurgentur, pueris cum pædagogis ac adolescentibus in medio constitutis.

Proclus præs.

Proclus præsul Veronensis sub Maximiano comprehensus, deinde quasi senex delirus dimissus, usque ad extremum persanctæ uixit.

Prodicus

Prodicus Cous, cuius quanta fuerit autoritas, ex Xenophonte Grylli filio deprehendere licet, qui in Bœotia captus, uadem pro reditu dedit, ut ad eum legentem accederet. In concilio Atheniensium magnam est laudem adeptus, quanquam uoce grauiore atq; absona. Conatusq; est in ea ciuitate primarios ex quaque nobili familia adolescentes sibi deuincire: quorum hospitium usui sibi & uoluptati foret. Hæc è Philostrato. Suidas autem dicit eum Chium patria fuisse, & Democriti ac Gorgiæ temporibus fuisse, librumq; edidisse, qui inscribitur ὧραι. In quo finxit Herculem uirtuti pariter ac uoluptati congressum, & utraque adhortante tandem à uirtute persuasum, alteram spreuisse. Cicero quoque in officijs, Herculis Prodicij mentionem facit, ubi à quibusdam male legitur prodigi.

Procopius sophista

Procopius è Cæsarea Palestinæ, orator & sophista, scripsit res Iustiniani, quæ in Oriente, aut occidente, aut Africa per Belisarium patricium gesserat. Cuius subscriba & comes in cunctis expeditionibus fuit. Composuit item alterum librum, quem inscripsit ἀνέκδοτα, id est, non edenda, siue non edita: ubi comœdia quadam Iustiniani & eius uxoris Theodoræ uituperationem describit. ex Suida. Hunc hodie autorem non adhuc redditum Latinis cernimus in bibliotheca Vaticana.

Procopius tyrannus

Procopius tyrannus Constantinopoli insurgens contra Valentem principem apud Natoliam Phrygiæ ciuitatem, in eius potestatem cum exercitu uenit, proditus à duobus militibus: alligatusq; deinde duabus per uim reflexis arboribus, discerptus est. De prodito-

ribus etiam sumptum supplicium. Ex historia tripartita.

Procilius

Procilius grammaticus, cuius meminit Seneca, uir suis temporibus doctißimus. Quum de peregrinis regionibus loquitur, commemorat apud Memphim in aurea columna Aegyptijs literis scriptum, tunc demum Aegyptum liberam fore, cum in eam uenissent Romani fasces. Lampridius.

Protogenes

Protogenes pictor patria Caunius, quæ gens Rhodijs subiecta est. Olympiad. C X X I I. æqualis Apellis fuit. Eius operum palmam Ialysus tenet, dicatus postea in templo pacis, quem quum pingeret, traditur madidis lupinis uixisse, ut mente ob abstinentiam acutiore esset. Cui tabulæ quater colorem induxit contra uetustatem. Est in ea canis mire factus, ut quẽ pariter casus & ars pinxerit: iratus operi, quòd penicillo sæpius mutato spuma pingi non nasci uideretur, spongiam impegit inuiso loco tabulæ, ex illoq; adposuit ablatos colores qualiter cura optauerat. Hanc tabulam quum Rhodum obsideret Demetrius Poliorcetes, ex ea parte capere quum posset noluit: ex quo occasionem amisit. Sed in suburbano ipso Protogene agente prope Demetrij castra, meruit & inimici indulgentiam, & ab eo sæpius in belli occupationibus adiri. Pinxit & Satyrum tibias tenentem, quem ἀναπαυόμενον uocant, id est, recumbentem, siue quiescentem. Fecit & Ciliscum tragœdiarum scriptorem meditantem. Ex Plinio. Aelianus quoque de uaria historia dicit, Protogenem Ialysum hunc septem annis absoluisse. Quem quum Apelles intueretur, ingentem quidem in eo laborem, magnamq; artem inesse, uerum deesse gratiam, quam si adsecutus fuisset, labor immortalis esset.

Prosper

Prosper Aquitanus, Anno salutis C C C C L I I I I. magna ob doctrinam, moresq; sanctos apud Leonem primum autoritate fuit, à quo præsul Reginus factus, persancte uixit, interq; beatos refertur. Scripsit de uita solitaria. De temporibus ab Adamo usque ad seculum suum. Quæ adhuc opera extant. Eius meminit Ptolemæus Lucensis.

Protagoras

Protagoras Abderites domi Democriti auditor fuit, natus Menandro patre Thracum locupletißimo, qui & Xerxem aduersus Græcos proficiscentem, domo, muneribusq; excepit: ob quam liberalitatem, magi qui cum eo erant, facta à rege potestate, eius filium Protagoram, tunc adolescentem sua disciplina erudierunt. Nam iniussu regis eam communicare non licet. quod de dijs haud bene sentiant, dubitareq; se dicant, eos esse. Illis quoque clam sacrificant, ne clara religionis professione illius seruire, aut per illos aliquid posse uideantur. Ex hac igitur consuetudine & ritu Protagoras ab Atheniensibus condemnatus, ut autem placet nonnullis, tantum accusatus, sponte exulauit. Quumq; sparsas toto orbe triremes Atheniensium uideret, paruo se acacio credens, insulas continente permutauit: ubi tunc mercede dicitur primus omnium profiteri cœpisse. Igitur Plato quum uideret eum arte rhetorica intumescentem, uerbaq; ex poëtica plus iusto ostentantem, eius Ideam longo sermone expreßit. Hæc ex sophistis Philostrati. De eodem Gellius ait: Cum domi pauper admodum esset, ac puer quæstus gratia ligna uenditaret, uisus forte à Democrito eius ciue, quam pulchre fascem unum composuisset, iussus ab eo soluere, in pristinum modum rursus fascem restituit. Signum id Democritus optimæ indolis ratus, eum doctrina adhibuit, ex quo philosophus euasit nobilißimus. Suidas quoque non minus oratorem dicit fuisse, ac Isocratis præceptorem, Olympiad. L X X X I I I I. primumq; omnium orationem in quatuor diuisisse: εὐχωλὴν, ἐρώτημα, ἀπόκρισιν, ἐντολὴν: hoc est, eiectionem, interrogationem, responsionem, mandatum. Eiusq; præterea libros ab Atheniensibus crematos, quoniam sic exorsus fuisset. De dijs non habeo quid dicam, si sint an non sint.

Protagoras alij

Fuit & alius Protagoras astrologus, teste Diogene, in quem Euphorion epicedium scripsit. Alius item Stoicus. Sex. Aur.

Propertius

Propertius poëta elegiarum è Meuania Vmbriæ ciuitate, ut eius indicat carmen, patrem cum patrimonio in bello ciuili amisit. Vnus fuit è C C C. dedititijs qui L. Antonium secuti apud Perusiam sunt. Quare urbem Romam petens, in amicitiam Mecœnatis & Cornelij uenit, quorum opibus sustentatus, literis uacauit. Scripsit tantum elegiarum librum, in quibus imitatur Callimachum, Philetam, & Mimnermum Græcos autores, in quo genere indice Quintiliano, secundam inter Latinos obtinet palmam, durior sanè Tibullo, & ex Græcanicis nimis multa mutuatus.

Proteus

Proteum deum Aegyptiũ Homerus in Ody. ponit: futura prædicentem, ac in uarias sese mutantem formas. per quod illius sapientiam interpretari uoluit. ut autor Philostratus in uita Apollonij.

Prœtus

Prœtus inter reges Arginos in geographia dicitur. Cuius filiæ Prœtides appellatæ, ab insania à Melampo curatæ sunt.

Prudentius

Prudentius poëta Christianus, genere Hispanus sub Theodosio principe. Scripsit hexametris pugnam uitiorum & uirtutum: quod ψυχομαχίαν appellauit, quasi animæ pugnam. Eodem quoq; carmine historiam ab Adamo persequitur, ubi exordium columba. Autor Gennadius.

Ptolemæi reges

Ptolemæos reges in geographia in Aegypto narraui.

Ptolemæus Astrologus

Ptolemæus astrologus, natione Aegyptius, patriam non satis accepimus, nisi ex Hali eius commentatore in parte secunda de Iudicijs, qui eum Pheleudensem facit. Alexandriæ profecit, liberalium artium ac Græcarum literarum studijs clarus, temporibus Antonini, ut ipsemet in magno opere demonstrat. In Astrologiæ scientia priorum nulli ceßit. Primus enim apud Græcos cœli rationem omnem diligentius explicuit: inuentaq; ab Hipparcho instrumenta clarius monstrauit. Edidit magnam illam compositionem quam Almagestum uocant. Opus item quatuor tractatuum. Scripsit & centiloquium super his quæ ad practicam pertinent astrorum prognosticam. centum uidelicet canones, quos Græci καρπὸν uocant, quòd fructum & experimentum prognosticorum esse dicant, à Trapezuntio similiter conuersum. Sed & de musica tris composuit libros, deq; geographia, quos astrologi more conscripsit. Enarratores habet præcipuos ex Barbaris, Haly & Albumazar, Ex Græcis Pappum & Theonem, ad nostram usq; durantes ætatem, Sepulcri elogium, tetrastichum ipse posuit huiuscemodi. Οἶδ' ὅτι θνητὸς ἐγὼ καὶ ἐφάμερος, ἀλλ' ὅταν ἄστρων μαστεύω πυκινὰς ἀμφιδρόμους ἕλικας, Οὐκ ἐπιψαύω ποσὶ γαίης, ἀλλὰ παρὰ τῷ Ζηνὶ διοτρεφέος πίμπλαμαι ἀμβροσίης. Quod sic conuerti potest. Mortalem quamuis me norim sorte creatum: Dum tamen astrorum scrutor in orbe uias: Sum pedibus tellure procul, iuxtaq; tonantem Adsideo diuus, pascor & ambrosia.

Ptolemæi sex

Ptolemæos quoque sex alios commemorat Suidas. Quinque grammaticos, & unum uersificatorem: quorum opera quoniam ad nos minime peruenerunt, cognoscere cupientes ad autorem relego.

Ptol. Iudæus

Iosephus item alium ponit Abobi filium, Simonis ducis Iudæorum generum, quem socer Hiericho tempore belli Macchabeorum præfecerat. At ille incensus regnandi cupiditate, Simonem cum duobus filijs inuitatum ad cœnam incautum interfecit. De quo satis in Hierosolymitana historia narraui.

Ptol. Lucensis

Ptolemæus etiam Lucensis non prætereundus, qui scripsit historiam pontificum, uiros breuiter adnotando, qui temporibus eorum claruerunt, usque ad Cælestinum V. Cuius tempore se dicit fuisse, Anno M. C C L X X I I I.

Phædrus

Phædrus Eliensis, Socrati Platoniq; familiaris, ac dilectus: cuius nomini liber inscribitur, περὶ τοῦ καλοῦ. Seruus fuit, à lenone Domino puer forma præstanti ad merendum coactus. Ab Alcibiade redemptus, philosophiæ se tradidit. Sed

& Epic

& Epicuri seruus fuit & Epictetus philosophus: ut autor Gellius. **Phedimus** Phedimus Bysantheus (est enim Bysanthe Thraciae ciuitas) poëta fuit elegiarum. autor Stephanus. **Phaon** Phaonis historiam refert Aelianus de uariis historia, eum fuisse porthmea, Venerem quòd uellet uexisse. Cuius rei gratia, ab ea unguentum accepisse, quo delibutus pulcher & gratus praesertim omnibus Mitylenaeis appareret. Tandem moechum cum Sappho deprehensum ac interfectum fuisse.

Phalaris Phalaris tyrannus Siciliae Olymp. L I I. qui aeneo tauro Perilli inuento miseros cruciabat. Huius epistolae tenues admodum diu sibi autoritatem uendicauerant: uerum nunc passim legi desierunt. **Phemonoe** Phemonoe uirgo, prima Apollinis Delphici uates dicitur fuisse, carmenq; heroicum inuenisse. autor Pausanias. **Pherecydes Syrus** Pherecydes Syrus, est enim Syrus una ex Cycladibus insulis, tempore Halyattis Lydorum regis fuit: magister Pythagorae. Ipse uerò magistrum nullum habuit, sed per se omnem doctrinam est adsequutus: ut ait Suidas. Diogenes autem Pyttaci dicit auditorem fuisse. Primus dicitur scripsisse soluta oratione. Quidam hoc Cadmo Milesio referunt. **Pherecydes Atheniēsis** Alter Pherecydes à Diogene ponitur, antiquior etiam superiore, Atheniensis & philosophus: qui ab Orpheo multa didicit: scripsitq; Theogoniam libris decem, habentem genesim deorum. Item libellum de rerum principio: cuius initium hoc erat: Iupiter quidem atq; tempus & tellus semper erant, Theopompus uerò & Porphirius eundem esse dicunt. De Pherecyde Syrio, quem suprà nominaui, Aelianus ait absumptum eum morbo pediculari: cuius gratia quum se ob foetorem ab omnibus relictum amicis uideret, dixisse se id iure pati, quod deos minime coluerit, minimeq; cuiquam sacrificauerit. **Pherecydes Lerius** Pherecydem item alium Suidas scribit Lerium genere atq; historicum, qui floruit Olymp. L X X X V. scripsitq; complura, de Lero, de Iphigenia, de festis Bacchi. **Pherecrates** Pherecrates Atheniensis poëtacomicus militauit sub Alexandro Magno, docuitq; fabulas X V I I. Suidas. **Philo Iudaeus** Philo Iudaeus Alexandriae natus, disciplinisq; omnibus eruditus, in nostra & Graecorum philosophia facile caeteros antecellit. Eloquentiae Platonis adeo aemulator: ut prouerbium fuerit, ἢ πλάτωρ φιλωνίζει, ἢ φίλωρ πλατωνίζει, id est, aut Plato philonizat, aut Philo platonizat. In diuinis autem legibus & patrijs institutis quantus fuerit, ex his quae nobis librorum suorum tradidit monumentis, palam est. Igitur temporibus Caij principis quanta acciderint Iudaeis mala, uoluminibus absoluit, in quibus & suam legationem pro Iudaeis apud ipsum imperatorem refert: unde suggillatus nec sine periculo domum redijt. Sed & Iosephus huius legationis meminit libro. X X V I I I. his uerbis. Et quidem quum seditio apud Alexandriam fuisset exorta inter Iudaeos & Graecos, terni ab utrisq; legati partibus mittuntur ad Caium: in quibus pro parte Graecorum erat quidam Apion grammaticus: qui quum in caeteris insimularet, tum quòd honores diuinos (ut mos est apud alios) Caesari non deferrent: quapropter iratum reddidit Caium. Philo qui legationi praeerat Iudaeorum, uir in omnibus magnificus, philosophiae non ignarus, uehementissime omnia confutauit. Tandem absterritus ac repulsus, bono nos, inquit, animo esse oportet, quibus est Caius infestus. Necesse nanq; diuinum adesse, ubi humanum cessat auxilium. Haec quidem ille. Sed Philo in ipso libro quem de sua legatione scripsit, omnia exequitur. Iterum ergo reuertens legatus ad Claudium in urbe, cum Apostolo Petro tunc primum congressus est: uenitq; in eius & Marci discipuli amicitiam, ob quam causam postea Alexandrinam ecclesiam, cui Marcus praefuit, & Christianos ea tempestate laudibus prosequitur: ut Hieronymus testatur. Volumen eius ingens plures continens libros ad nos peruenit. Conuersum Sixti I I I I. pontificis tempore à Lilio Tiphernate meo praeceptore, bibliothecaeq; Vaticanae dicatum. **Philo Academicus** Philo Academicus discipulus Clitarchi, praeceptor Ciceronis, Romae profitebatur, quò profugerat cum optimatibus ex Athenis bello Mithridatico. Cicer. in Bruto. **Philo architectus** Philo architectus nobilis Athenis, cuius Plinius, & Valerius meminere. Cicer. autem de orat. eum eloquentissimum architectorum uocat, qui armamentario mille nauium Athenis fabricato, rationem operis sui perdiserte populo reddiderit. Philo Herennius Byblius genere, grammaticus tempore Hadriani, de cuius imperio scripsit: praeterea de ciuitatibus & uiris claris libros X X X. Suidas.

Philo consul P. Philo Palepolim subiugauit. Idem cum Papyrio Cursore Cos. receptam apud Furcas Caudinas ignominiam, uictis Samnitibus aboleuit. Inde discedens plures Apuliae populos subegit. Liuius V I I I. **Philolaus** Philolaus Corinthius, qui leges Thebanis dedit, ex familia Bacchiadum fuit: amicus Dioclis, qui Olympia uicit, sed ubi ille ciuitatem deseruit, commotus ob amorem matris Alcionae Thebas migrauit, atq; ibi ambo defuncti sunt, monstranturq; adhuc illorum sepulcra, spectantia quidem inter sese: uerum ita constituta, ut ex Dioclis quidem sepulcro non sit prospectus in Corinthium agrum ob animi infectionem, Philolai autem sit prospectus. Habitauit igitur ob huiusmodi causam apud Thebas, legesq; illis descripsit, & de sobole procreanda, quos ille proleurios appellauit, quod hoc est ab illo praecipuo prouisum, ut numerus habitantium conseruetur. Aristoteles in politicis. **Philostrati tres** Philostratos tres Lemnios scribit Suidas, uiros eruditos, patrem & filium & fratris filium, scripsisseq; omnis praestantissimum ex his qui tempore Seueri principis fuit, eiusq; uxoris Iuliae epistolarum magister, ut ipse plane monstrat in uita Apollonij Tyanei. Scripsit uitas sophistarum ad Seuerum, de uita Apollonij V I I I. libros: praeterea heroica: in quo libro holitorem apud hortum à mercatore Ionio conuentum fingit profitentem loqui cum Protesilao ab inferis ei apparente. Atq; hic mercatori roganti narrat ab eo accepta, de bello Troiano uerò explicat, deq; effigie, formaq; heroum: multaq; Homeri emendat fabulose loquentis. Scripsit item imagines siue iconas, quarum materia, quum Neapoli in quadam porticu pictas cerneret imagines diuersorum argumentorum hospiti roganti describit tantum quonam pacto erant: ubi magis rhetoricam exercitationem in descriptione, quam ἐκφρασιν uocant, quàm physiologiam inspicere licet. **Philostratus pater** Philostratus huius pater Athenis docuit Neronis tempore, scripsit panegyricos plures, & orationes eleusiacas tris. Declamationes item ualde oratoribus probatas: compluraq; alia quae à Suida commemorantur. **Philost. III.** Philostratus tertius fratris filius superioris, item gener & auditor, docuit Athenis, scripsit Panathenaicum, Troian, paraphrasim Homerici clypei. Iconasq; huic multi referunt. **Philochorus** Philochorus Atheniensis uir doctissimus & uates, tempore Eratosthenis extinctus est insidijs Antigoni Macedoniae regis ob amicitiae suspicionem cum Ptolemaeo rege. Scripsit Atthidis libros X V I I. qui continent res gestas Atheniensium, & reges, & magistratus usq; ad Antiochum cognominatum Deum. ad Daemonem de uaticinio I I I I. aliaq; complura. Suidas. **Phidamus** Phidamus Epicureus poëta lasciuus, qui apud Pisonem uiuebat, illi in quem oratio Ciceronis. autor Pedianus. **Philetaerus** Philetaerus Atheniensis comicus, filius Aristophanis poëtae comici: scripsit fabulas X X I. quae à Suida commemorantur. **Philemon poëta** Philemon Syracusanus poeta nouae comoediae tempore Alexandri magni, scripsit fabulas V I. uixit annos X C. perijt nimio risu. Philemon iunior eius filius, & ipse comicus, docuit fabulas L I I I I. autor Suidas. De primo Apuleius libro

quarto flor. sic ait. Philemon poëta dum forte recitaret partem fabulæ quam recenter fecerat, ei iam actu tertio incundos mouenti adfectus, coortus imber interrupit. Quumq; postera die populus ad reliqua audienda conueniret, diutius expectantibus nuncius aduenit mortuum eum esse, ealereq; adhuc in cubiculo. De eodem quoq; Valerius, de morte non uulga. ait quod risu perijt, uidens asinum ficus edentem men separatas, seroq; reuertenti puero dixerit, Da nunc ei bibere, quòd nomen corrupte apud eum scribitur. Quintilianus item. Philemon quamuis prauis sui temporis iudicijs, Menandro sæpe prælatus est, consensu tamen omnium meruit secundus credi.

Philetas

Philetas Cous temporibus Philippi & Alexandri Macedonum, grammaticus criticus, & poëta: preceptor Ptolemæi Philadelphi. Scripsit elegias, epigrammata, & alia. autor Suidas. Aelianus autem de uaria histor. tam tenui eum corpore dicit fuisse, ut necesse fuerit plantis plumbum adhibere, ne à uento raperetur.

Philocles & Morsimus F.

Philocles Atheniensis poëta tragicus, filius sororis Aeschyli, suscepit filium Morsimum poëtam & ipsum Tragicum. Et hic item Aristadamantem, Aristadamas alterum Philoclem. Tragicos omnis. Erat igitur Philocles ore improbo, acuto capite, ut upupa, Quapropter uocitatus est ἁλμυρίδης χολὴ. Tragœdiæ ipsius plures commemorantur à Suida.

Philoxenus Lyricus

Philoxenus Citherius, poëta Lyricus, scripsit Dithyrambos XLIIII. obijt Ephesi. Hic expugnatis Citheris à Lacedæmonijs emptus est à quodam Agesila, à quo educatus Myrmex uocitatus est. Post Agesilæ uerò mortem emptus à Menalippide poëta Lyrico atque eruditus est. Callistratus autem eum ex Heraclea Ponti dicit esse. Scripsit Lyrico carmine Aeacidarum genealogiam. Hic etiam cum quãdoq; apud Dionysium Syracusanum ageret, Tragœdiasq; eius in quibus ille ambitiosissimus erat, minime laudaret, coniectus est in latomias. Indeq; Tarentum aufugit. Dionysio uerò eum per literas reuocare conanti respondit hoc tantum monosyllabum, Non, sæpius iteratum. Ex quo prouerbium Græcum emanauit: φιλοξένου γραμμάτιον.

Philoxenus grãmaticus

Philoxenus grammaticus Alexandrinus Romæ scripsit de monosyllabis uerbis, de græcismo, de genere linguarum & alia autor utriusq; Suidas.

Philoxenus pictor

Philoxenus Eretrius pictor Nicomachi discipulus, Cuius tabula nullis post ferenda Casandro regi picta, continuit Alexandri prælium cum Dareo. Idem pinxit & lasciuiam in qua tres Sileni comessantur. Hic præceptoris celeritatem secutus breuiores etiam quasdam picturæ uias & compendiarias inuenit. Plinius.

Phidias

Phidias ab initio pictor dein statuarius Olymp. LXXXIII. Cuius artis inclytæ Iupiter Olympius quotidie testimonium perhibet. Est & Romæ in Octauiæ porticibus eius Venus, autor Plinius. Hic etiam statuam Nemesis deæ, denũm cubitorum apud Rhamnuntem Atticæ oppidum fecit, quæ in manu mali ramum tenebat, ex qua parua surgebat complicatio. ubi teste Antigono Carystio inscriptum erat: Agoracritus Parius fecit. Hunc enim discipulum suum Phidias adeo dilexit, ut nomen eius suo inscripserit operi, ex quo prouerbium: Rhamnusia Nemesis. Ex libro prouerbiorum Græcorum.

Philopœmenes

Philopœmenes Megapolitanus defuncto patre Crausidę, puer admodum educatus est à Cleandro Mantinæo hospite paterno. Vir factus in magnam nominis famam peruenit: multaq; pro Achæis gessit post Aratum ducem, qui paucis ante annis eos extulerat. primo pro eis contra Lacedæmonios pugnauit, eorumq; duces uarijs afflixit cladibus, Cleomenem, deinde Machanidam. Messenios quoque Nabi tyranno superato imperio Achæorum subiecit: postremo contra Dinocratem Messenium, cuius opera Messenij rebellauerant, cum exercitu Achæorum missus, cum strenue se gessisset equo in prælio lapso corruens, ab inimicis captus, & ad Dinocratem perductus est, ac ab eodem ueneno in custodia sublatus. Hũc postea sunt ulti Achæi, urbe per uim potita. Dinocrates metu inimicorum sibi manus attulit. Hæc ex Plutarchi epitome. Meminit Philopœmenis etiam Liuius in bello Macedon. libro V. Qui eum floruisse dicit cum Quint. Flaminius res in Græcia contra Philippum gerebat, uirtutesq; eius multas commemorat. ut ibidem uidere licet.

Philiscus historicus

Philiscus uel Philistus dicitur autore Suida, Syracusanus historicus propinquus Dionysij tyranni, discipulus Eueni elegiarum poëtæ. scripsit res siculas libris XII. & alia, ut autor Suidas. Plutarchus uerò in Dione de eodem sic scribit. Philistus à seniore Dionysio in exilium actus Adriam apud hospitem suum se recepit, ubi nactus otium, maiorem historiæ suæ partem creditur absoluisse. Redijt sub iuniore Dionysio, à quo acceptus etiam in regni administrationem fuit. Aduersabatur maxime Platoni, tunc Syracusis agenti, quòd ille tyrannidi infensus esset, hic faueret. Postremo cum obsesso Dionysio à Dione Syracusano, subsidium ex Iapygia allaturus properaret, cum classe interceptus ab inimicis crudelissime necatus est. Fuit maxime tyrannorum amator. Eum magnopere laudibus extollit Ephorus. Quintilianus quoq; sic ait. Philistus in historia ut Thucydide multo est inferior, ita aliquantulum iucundior. Philistus Aegineta discipulus Diogenis, ut uerò Hermippus Stilponis, docuit literas Alexandrum magnum: scripsit dialogos quorum est Codrus. Suidas.

Philistus Milesius orator

Philistus Milesius, orator Isocratis discipulus. erat enim prius tibicen optimus. Quapropter eum αὐλοτρύπην Isocrates uocitabat. Scripsit de arte Rhetorica & orationes nonnullas, ut autor idem.

Philist. poëta

Philistus Cercyreus poëta tragicus unus è septem qui Pleiades uocantur apud Philadelphum, unde carmen Philisteum ab eo frequentatum emanauit. Idem.

Philistion poëta

Philistion Nicæus, poëta Comicus Socratis tempore, mortuus præ nimio risu: nam fabulam φιλάγγελον edidit. ut ex eo epigrammate perspici potest. ὁ τὸν πολυστένακτον ἀνθρώπων βίον γέλωτι κεράσας Νικαεὺς Φιλιστίων. Suid. Phryne meretrix adamata à Græca iuuentute, adeo ut aurea ei statua Delphis dedicaretur. autor Aelianus de uaria histo.

Philippos nunc dicam. Nam hoc solum nomen omnibus nationibus commune est. Græci enim & Latini & Hebræi & Barbari Philippum sibi usurpant. Igitur apud Græcos claritas eius nominis à Macedone Philippo exorsa est.

Philippus Macedo

Hic Amyntæ filius, puer quondam bis obses datus ab Alexandro fratre, primum Illyrijs, deinde Thebanis conciliandæ pacis gratia. Quo tempore per triennium in domo Epaminondæ summi & philosophi & ducis pueritiæ rudimenta exercuit. Inito imperio ante omnia cum Atheniensibus bellũ sumpsit. Quibus per insidias uictis, metu belli grauioris eum omnis necare posset, sine precio dimisit. Post hos in Illiricum penetrans, multa hostium milia cæcidit. urbem nobilem Larissam capit. Inde Thessaliam nil tale metuentem improuisus expugnauit. His rebus feliciter gestis Olympiadam Neoptolemi Molossorum regis filiam in matrimonium duxit: Methonem Magnesiæ urbem expugnauit, ubi dextrum oculum sagitta ab Astere milite missa amisit. Lectus præterea dux à Thebanis contra Phocenses eos abiectis armis fugam capessentes cepit ac diripuit: sed & ciuitatibus Phocensium quæ sub auspicijs eius militauerunt, non pepercit, eorum bonis ac hominibus sub corona uenditis. Post hæc Olynthios aggreditur, urbemq; antiquam ac nobilem deleuit. Auri in Thessalia, argenti in Thracia metalla occupauit. Duobus fratribus Thraciæ regibus Philippum disceptationum suarum iudicem deligentibus, ille more suo præter spem cum exercitu superuenit, regnoq; utrunq; per fraudem ac scelus spoliauit: Arisbam uxoris suæ propinquum Epiri regem

regno

regno deiecit: Alexandro adolescente Olympiadis uxoris fratre, quem stupri consuetudine apud se habuerat, ad id adscito. Byzantium deinde obsedit, ubi longa mora cõsumptus ad piraticam se conuertit. Itaq; c l. è capitis nauigijs mercium, inopiam leuauit: Atq; relicto ad obsidionem Alexandro filio tunc x i x. annum agente, in Scythiam ueluti prædo ingreditur, dictitans se statuam Herculi uotam in Istri ostio dedicare uelle. Cui Matteas Scytharum rex ad eum mandata dedit: Statuam mittat licebit, eum cum exercitu fines transire non passurum. Philippus igitur soluta Byrantij obsidione, Scythas aggressus est ac stratagemate superauit, puerorum ac fœminarum x x. millibus captis, pecorisq; magna copia. auri uerò argentiq; nihil, quod sanè argumentum est inopiæ Scythicæ. Reuertenti autem Triballi occurrerũt, prædæ partem dicentes se uelle: negantibus prælium committitur. In quo Philippus forte uulneratus grauiter penè mortuus iacuit. Vbi autem conualuit, diu dißimulatum bellum Atheniensibus infert: Thebanis minime auxiliantibus, metu Philippi. Victi tandem succubuere, ueterem libertatis gloriam amittẽtes. Philippus uerò lætitiam dißimulans, solito luxu iocisq; abstinuit: captiuos reddidit, corpora ad sepeliendum tradidit. Alexãdrum deniq; filium unà cum Antipatro familiari Athenas ineundi fœderis & amicitiæ gratia misit, contra Thebanos uerò insolenter ac crudeliter uictoria est usus. Compositis in Græcia rebus, ad firmandum rerum statum omnium ciuitatũ legatos euocat Corinthum, ubi conuenientibus omnibus, Lacedæmonij tantum dissensere. Deinde repudiata ob stupri consuetudinem Olympiade:. Cleopatram Attali sororem in matrimonium duxit, filiam nomine item Cleopatram Alexandro eius filio quem regem Epiri fecerat, locat, proficiscentemq; ad ludos die nuptiarum, medium inter duos Alexandros generum & filium, Pausanias incautum in transitu obtruncat. Erat hic inter Macedonas nobilis adolescens forma conspicuus, uim ab Attalo passus, minime curante imò ridente Philippo, quem sceleris uindicem sæpe frustra implorauerat. Vixit an. x l v i i. regnauit x x v. post urbem conditam c c c c. Fuit Philippus natura blandus pariter & insidiosus, & qui plura promitteret quàm præstaret. Amicitiam non fide sed humanitate colebat. Nulla apud eum turpis uincẽdi ratio. Alexandrum successorem habuit, uirtute pariter ac uitijs tum etiam fortuna superiorem. Itaq; uincendi ratio utriq; diuersa. Hic arte, ille aperte bella tractabat. prudentior hic consilio, ille animo præsentior ac magnificentior. Iram pater dissimulare ac uincere, illi ut exarsisset, nec dilatio ultionis nec modus erat. Vini uterq; auidus, sed ebrietatis diuersa uitia: Patri mos erat de conuiuio in hostes procurrere, periculis se temere offerre: Alexandro non in hostes, sed in suos sæuire. Regnare hic cum amicis uolebat, ille in amicos regna exercebat. Amari pater malle, ille metui. Frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis terræ fundamenta pater iecit, operis totius gloriam filius confirmauit. Hæc ex libris Trogi v i i. v i i i. & i x. quoniam nullus hæc diligẽtius persequitur, nostro modo collegimus.

Philippus Demetrii

PHILIPPVS Demetrij filius rex Macedoniæ à T. Quintio Flaminio uictus. Is ut autor est Liuius, cum uideret Annibalem feliciter in Italia res gerentem, legatos ad eum de societate misit, qui in reditu à Marco Valerio Flacco præfecto classis intercepti cum literis, misiq; ad senatum. statimq; Leuinus Cos. contra eum mittitur, qui regem agentem Apolloniæ incautum semiq; sopitum nocte intempesta odoritur. Ille in Macedoniam cum exercitu terrestri itinere fugit, incensis prius suis ne hostis potiretur, nauibus. Leuinus adita Græcia ciuitates præsertim Aetolos in amicitiam adsciscere conatur. Igitur post aliquot conflictus deditionesq; urbium, aduentante Sempronio Cos. pax cum Philippo firmata: quam non diu seruauit. Nam postquam Annibal (ut Liuius in i. de bello Macedonico scribit) in Africam rediit: Socij apud Romanos questi sunt, Philippum rupto fœdere fines eorum populari, pecuniamq; Carthaginem contra Romanos misisse. Romani igitur rem usq; in belli finem dißimulauere. Quo peracto Macedonicum sumpsere. an. ab urbe d. x l i. ac Sulpitium Gallum Cos. ad id pop. misit, mandans ei de exercitu quem Scipio in Africam deportasset uoluntarios tantum adsumeret. Sulpitius in Græciam traijciens, obuiam Philippum apud Pyræum habuit, ubi ancipiti pugna certatum utrinq;, ac discessum. Breui post tempore iterum commisso prælio Philippus superatus magna clade, clam ad angustias Ardumeæ, ubi è Græcia in Macedoniam arctæ rupium fauces breuiorem transitum reddunt, celeri equitatu contendit, itaq; sese munijt. Post hæc Valerius Cos. successit in bello, à quo nil memorabile, ut ait Liuius gestum. Successorem & ipse T. Q. Flaminium habuit, qui Philippum in prælio penitus profligatum, ad pacis fœdera coëgit, unde amicus postea Romanorum, contra Antiochum auxilium eis tulit. Quare Romani Demetrium filium obsidem ei remisere. Cuius uirtute & gratia Philippum regnare permiserunt. Moti inuidia pater filiusq; alter Perseus, eum de medio tollere quæritabant. Quare Perseus Demetrium apud patrem insimulans insidiarum contra se, patrem compulit iudicem inter utrunq; filium uices suas queri, ut est pulchra eius oratio disceptatioq; apud Liuium. Interfecto tandem Demetrio Perseus succedens regno, contra Romanos quòd Eumeni regi in eorum controuersijs fauerent, bellum mouens, à Paulo Aemylio uictus & in triumphum ductus est. Post quem Macedones Pseudophilippum Andriscum antea uocatum, conditione seruum, quòd ora similitudinemq; Philippi referret regno præferunt, ne successor deesset qui eos contra Romanos tueretur. Is à Demetrio Syriæ rege ad quem auxilij gratia contra Romanos uenerat, captus ac Romam missus, custodiæq; traditus est. Vnde clam postea aufugiens à Q. Cæcilio Metello prætore teste Plinio perdomitus est.

Philippus medicus

Philippus medicus Alexandri, teste Curtio lib. i i. Comes in eius expeditionibus, & eum olim ob Cydni fluminis frigiditatem graui morbo adfectum liberauerat. antequam pharmaci poculum præberet literæ castris à Parmenione uenerunt, quæ Alexãdrum ut à Philippo caueret admonebant tanquam à Dareo corrupto. Alexander amici fidem probatam habens hausto poculo, literas Philippo legendas tradidit, cuius rei meminit etiam Plutar.

Philippus historicus. Philippus grãmaticus. Philipp. poëta

Philippos item tres memorat Suidas. Amphipolitam unum & historicum. Alterum grammaticum. Tertium uerò Comicũ poëtam cuius fabula Καλλωνισταί, addit Athenæus. Et hos quidem externos.

Philip. Rom. C. Marcius Philippus

Philippos Romanos nonnullos claros fuisse legimus. C. Marcius Philippus Cos. per saltus penetrauit in Macedoniam. Complures urbes occupauit. Deinde aduersus Dalmatas mouens, primo infelici ter, deinde prospere pugnauit. Cum quibus belli causa fuit, quòd Illyricos pop. Ro. socios uastauerant. Liuius.

L. Philippus orator

L. Philippus orator, Crasso & Antonio proximus, sed longo interuallo proximus habebatur. erantq; ea in eo, quæ si quis sine comparatione illorum spectaret, satis magna diceret: summa libertas in oratione, multæ facetiæ: satis creber in reperiendis, solutus in explicandis sententijs. Erat enim in primis, ut temporibus illis, Græcis doctrinis institutus, in altercando cum aliquo aculeo & maledicto facetus: Hæc Cicero in oratore. Idem quoq; in libro de oratore i i i. ait. in hunc eum esset consul Crassum oratorem in senatu acerbissime inuectũ proclamasse, sibi eum cõsulem minime fore, cui senator ipse non esset.

L. Philippus amicus Aug.

L. Philippum alium magna uirum

autoritate in repub. inter amicos Augusti Tranquillus commemorat: Aedemq; Herculis & musarum Romae aedificasse. Quod ad alias item nationes pertinet, Philippum Tetrarcham Herodis filium, & Philippos Galliae reges alibi commemorauimus. **Philaeas** Philaeas praesul urbis Tomitanae prius in Rom. republ. honoribus functus, eruditione liberalium artium ab incunabulis praeditus, nouissimam hanc quae prima est omnium secundum Deum, philosophiam ita suscepit, ut omnes qui praecesserant meritis anteiret: Suppliciumq; Socratis quod ille pro ueritate tulerat exempli gratia adducendo, postremo ad necem Christi causa deductus martyr excessit. Ex Hieronymo & Eusebio. **Philippides** Philippides Comoediarum poëta haud ignobilis, aetate iam prouecta, cum in certamine poëtarum praeter spem uicisset & latissime gauderet, inter illud gaudium repente mortuus est. quod & Diagorae Rhodio accidit. **Phlegon** Phlegon Trallianus libertus Augusti, nonnulli Hadriani dicunt. historiam scripsit Olympiadum libris XVI. usque uidelicet ad Olymp. CCXXIX. Gesta undecunque. De Fastis Ro. lib. III. De locis in urbe Roma & quomodo uocantur. Epitomen Olympionicarum libris II. & alia. Suidas. **Phormus** Phormus Syracusanus, Comicus, Geloni tyranno familiaris & filiorum ipsius altor. docuit fabulas VII. quas commemorat Athenaeus. **Phocylides** Phocylides Milesius philosophus tempore Theognidis, uterque uerò post bellum Troianum an. DXLVIII. Olymp. LVIII. scripsit elegias uersibus, item exhortationes siue sententias ad uitae institutionem, quas Cephalea uocant, ut autor Suidas. Ex his hodie nonnulla supersunt carmina, quae ad bene beateq; uiuendi institutionem pertinent. **Phormio philosophus** Phormio philosophus Peripateticus: quem Annibal expulsus à Carthagine Ephesi apud Antiochum regem audire cupijt. Ille ob aduentum Annibalis de re militari, deq; Imperatoris officio coepit disserere. Tunc interrogatus Annibal quidnam de illo iudicaret cum omnibus admirabilis uisus esset: Ille se multos ait deliros senes uidisse, sed qui magis quàm Phormio deliraret, uidisse neminem. Quid enim loquacius fieri potuit, quàm ante eum qui cum pop. Rom. de imperio tot annos dimicasset, Graecum hominem, qui nunquàm hostem, nunquàm castra uidisset, praecepta de re militari daret Cic. de Orat. **Phormio crotoniata** Phormio Crotoniata dux bello nauali Lacedaemonios uicit. Cuius meminit in Philippicis Theopompus. **Phormio dux Athenien.** Phormio dux Atheniensium in bello Peloponnesiaco, ut Thucydides in II. **Phorcinodes** Phorcinodes poëta Comicus. fabulae ipsius φίλαρχος, μισόμυθος, ut Atheneus. **Photinus** Photinus Aegypti administrator apud puerum Ptolemaeum qui Pompeium iussit interfici. **Phot. haeret.** Photinus haereticus è Gallograecia praesul Smyrnaeus, Ebionis sectam instaurare conatus, & postea à Valentiniano principe ab ecclesia pulsus. Plura scripsit uolumina in quibus uel praecipua sunt, Contra gentes, & ad Valentinianum libri. Hieronym. Photinus praesul Lugdunensis & martyr sub M. Antonino. **Phraotes rex** Phraotes rex Indorum ad quem Apollonius Tyaneus peruenit, quem cum de uictu interrogaret, respondit tantum uini bibo quantum soli sacrifico: quae autem uenando acquiro, pascuntur alij, mihi sat fuerit ipsa exercitatio, Cibus mihi olera & palmarum fructus, multa mihi quoq; ex arboribus nascentia, quae manus hae plantauerunt. autor Philost. in uita Apollonij. **Phyrne** Phyrne, nonnullis Phryne scribitur, meretrix accusata, & in iudicio Atheniensi ob pulchritudinem absoluta, quum tunicam à pectore deduxisset. Haec etiam quum à Praxitele amatore opus quod ei uideretur inter sua pulcherrimum peteret, ille electionem dedit, quod autem pulcherrimum uideretur, dicere noluit. At illa finxit Praxitelis domum flagrare, misitq; subito nuntium, partem iam operum absumptam. Ille percontatur, an Satyrus & Cupido sint salui. Tunc Phyrne salua omnia dixit, cupidinemq; sibi sumpsit, atque hoc modo astutia Praxitelem compulit pulcherrima opera fateri, autor Pausanias lib. I. **Phyrnis** Phyrnis Mitylenaeus citharoedus qui primus dicitur apud Athenienses citharam pulsasse ac uicisse Panatheneo. Fuit autem discipulus Aristoclidis qui à Terpandro genus traxit. emicuit tempore Persarum in Graecia. Istrus autem in libro de scriptoribus melicis Phyrnem Lesbium fuisse dicit ac cocum Hieronis tyranni: datum postea cum multis alijs Aristoclidi. Suidas. **Phyrnici plures** Phyrnicos fuisse plures comperio. Vnum Atheniensem Tragicum: **Poëta Tragi.** Thespiadis discipulum, qui primus uultum foemineum protulit in scenam & Tetrametrum reperit. Filium habuit Polyphradmonem poëtam & ipsum Tragicum, docuit Tragoedias IX. **Poë. Comicus** Alterum item Atheniensem Comicum inter secundos antiquae comoediae, qui docuit fabulam unam Olymp. LXXXVI. **Sophista, dux Athenien.** Tertium Bithynicum sophistam, qui scripsit de Atticis dictionibus. Horum autor Sui. Quartum ducem Atheniensem lego apud Thucydidem.

Publius & Laberius poëta Publius & Laberius poëtae Mimorum, Iulij Caesaris familiares ambo, sed Publius acceptior. Nam Laberij maledicentia simul & arrogãtia Caesar magnopere offendebatur. Is Publius genere Syrus fuit, cõditione seruus, puer enim & forma & ingenio à Domitio manumitti & erudiri meruit. Romam uenit ad ludos Caesaris, ubi Mimos suos egit, magno ipsius populiq; adplausu. autores Gellius, Macrobius. Huius feruntur nonnullae praeclarae sententiae, quas nos alibi commemorauimus. **C. Publius** C. Publius nobilis adolescens ad stuprum ob aes alienum coactus: uideatur inter Papyrios.

Pudens Pudens Senator Rom. sub Antonino Imp. à Pio Pont. cum tota domo Christianus factus. Liberos habuit **Pudentiana Praxedis Nouatus** Pudentianam, Praxedem & Nouatum, omnes inter sanctos unà cum patre relatos. Hae sorores post mortem parentum ex suis facultatibus sanctis ministrabant, martyres sepeliebant. Praxedis ultima fratris Nouati Thermas in uico Patricio templum constituit: meruit & ipsa sibi à posteris templum dicari, ubi cum suis multisq; martyribus iacet.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XIX.

Quadratus QVADRATVS apostolorũ discipulus praesul Atheniensis unà cum Philippi filiabus prophetico spiritu clarus perhibetur. Christianos magnis ea tempestate terroribus dispersos sua prudentia redintegrauit: Hadriano principi Athenas uenienti librum pro nostra religione compositum dicauit, ualde quidem probatum. In quo suae fidei rationem adsignat, uidisseq; plurimos in Iudaea qui uarijs pressi calamitatibus liberati sunt. Sed & mortuos quoque reuixisse. Ex Hierony. & Eusebio. **Quadraginta martyres** Quadraginta martyres, qui sub Licinio Imperatore apud Sebasten Armeniae urbem VII. Eid. Martij uarijs adflicti supplicijs, postremo fractis cruribus, crematiq;, & cineres in mare proiecti. **Quinciorum prosapia** Quinciorum prosapia Romae multiplex, ex ea quidem Cincinnati, Flaminij, Crispini, Marcij diuersis temporibus claruere. De Flaminijs & Marcijs suprà narratum. **L. Quin. Cincinnatus** L. Quin. Cincinnatus filium Caesonem petulantissimum abdicauit. Qui & à Censoribus ad Volscos & Sabinos confugit. Hi duce Caelio Graccho aduersus Rom. bellum gerebant, & Qu. Minutium Cos. in Algido monte obsidebant. Quintius dictator dictus,

ad quem

ad quem missus uiator nudum & arantem trans Tyberim offendit. Insignibus sumptis Consulem obsidione liberauit. Quare à Minutio & eius exercitu corona aurea obsidionali donatus est. Vicit hostes: Duces eorum in deditionem accepit, & in triumpho ante currum egit XVI. die quàm acceperat dictaturam deposuit ad agrum reuersus. Iterum post an. XX. Dictator dictus contra Fidenates, qui legatos Romanorum contra ius gentium interfecerant, pugnauit. Magistrum equitum Cor. Cossum habuit, qui & Lartem Volumnium Ducem sua manu interfecit. Quintius item Sp. Melium regnum largitione frumenti affectantem, in exercitu suo à Seruilio Hala magistro equitum necari iussit. Liuius III. & IIII.

T. Quin. Cincinnatus

T. Quint. L. Cincinnati filius Cincinnatus Cos. una cum Cn. Iunio Mentone Dictatorem dixit socerum suum A. Postumium Tubertum.

T. Quin. capitolinus

T. Quin. Capitolinus qui ter Consul fuit, quoniam neq; familiæ Quintiæ neq; reipublicæ Cæso Quintius quem suprà nominaui restitui posset, falsum testem qui dicendæ causæ innoxio potestatem ademisset, iusto ac pio bello persequebatur. Cum Verginius ex Tribunis de lege ageret, duorum mensium spatium consulibus datum ad inspiciendam legem, ut cum docuissent populum quid fraudis occultæ ferretur, sinerent deinde suffragium inire: hoc interualli datum res tranquillas in urbe fecit. Liuius libro III.

Quin. Capitolinus

Quint. Capitolinus quinquies Consul quarto Consulatu post Decemuiros exactos Volscos superauit, plebem sedauit. Cuius extat apud Liuium pulcherrima concio. Quintum consulatum cum M. Gegan'o Macrino gessit, in quo cum ipsius collega de Volscis triumphasset, eius armati gloriam, concordiæ pacisq; domestica cura, iura infimis summisq; moderando ita tenuit, ut eum patres seuerũ Consulem, & plebes satis comem, crediderint. Et aduersus Tribunos autoritate plura quàm certamine tenuit. Quinq; Consulatus eodem tenore gesti, uitaq; omnis consulariter acta, uerendum penè ipsum magis quam honorabilem faciebat: eo Tribunorum militarium nulla mentio his Consulibus fuit. Liuius lib. III.

T. Quin. Crispin. Cos.

T. Quin. Crispinus & M. Marcellus Coss. cum apud Salapiam contra Annibalem explorabundi cum paucis è Castris egressi, hostium insidijs intercepti. Marcellus quidem interficitur: Crispinus uulneratus paulò pòst excessit. Hic & Badium quendam Campanum hospitio quondam ægrotantem exceperit, curariq; humaniter iusserat. Badius uerò cum post defectionem Campanam aduersus eius patriam uenientem ultro prouocauit singulari certamine. Cui Crispinus hospitij iura se non uiolaturum respondit. Tunc illum sæpius instantem Crispinus exagitatus aggreditur, hastaq; humerum eius transfixit, ac spolijs potitus est. Ille turpissime uulneratus aufugit ad suos. Liuius XXVII.

T. Quin. Crispinus Valerianus

T. Quintius Crispinus Valerianus. C. Calpetanus. Statius Rufus. C. Pontius Pelignus. C. Patronus Vmbranus. M. Crassus Frugi curatores Locor. Publicor. Iudicand. ex S. C. Causa cognita ex priuato in publicũm restituerunt. Repertum hoc marmor paucis ante annis in Auentino posui. uti cerneretur Quintium per C. scribendum esse. Reperitur & in alijs locis. P. Quintius qui à Neuio quodam oppugnabatur & ui à fundo deiectus fuerat. infamiaq; adfectus, defenditur à Cicerone, aduersante Hortensio Neuij patrono. Quintus poëta Romanus admodum adolescens Homeri Rhapsodiam imitatus, eodem carmine atque eadem lingua Græcum poëma scripsit usque ad finem belli Troiani, exordiens ubi desinit Homerus. Quod opus adhuc extat: Græci Κοΐντορ eum uocant.

Quintilianus

M. F. Quintilianum ortum in Hispania constat è ciuitate Calagurritana, ut Eusebio placet. Hierony. uerò ex ea ciuitate fuisse scribit, ex qua etiam tempore Theodosij Cæsaris Aur. Prudentium Clementem Christianum poëtam floruisse testatus. Ipse denique Quintilianus Hispanos prouinciales suos uocat. Romam dicunt cum Galba uenisse, breuiq; tempore postea in familiaritatem Domitiani principis ueniens eius nepotes erudijt. Ludum Romæ aperuit, primusq; è fisco salarium tulit. Scripsit Declamationes,

Quinti. alter

quas quidam Quintiliani alterius declamatoris dicunt esse. Cuius Seneca in VI. decla. libr. meminit. Institutionum quoque libr. XVI. adeo quidem utiles & posteritati probatos, ut noster Hieronymus eos se diligenter lectitasse, & inde in secularibus literis profecisse fateatur. Non erit ab re duorum grammaticorum nostri temporis super hoc sententias manifestare diuersas. Laurentius Valla cum in præceptis Ciceroni præferebat, styloq; eius & doctrinæ magnopere adhæserat. Philelphus uerò eius æqualis, sibi dissimilem dicebat, contraq; eius præcepta facientem: nullasq; aut delectandi partes aut mouendi habere. Ego uerò Vallæ potius adsentior. Huius item & Martialis in epigrammate & Cæcilius in epistolis meminere, qui & præceptorem eum habuit & in locanda filia iuuit. Quintiliorum quoque Romæ genus sicuti & Sextiliorum.

Quintilii

Quintus quoque & Quintilius & Quintilia martyres apud Surrentum dicuntur fuisse.

Quirini

Quirinus item unà cum Mario Martha & alijs sub Claudio. Quirinus etiam Tribunus sub Traiano cum Alexandro Pont. & Hermete urbis præfecto. Nomen hoc à Romulo fluxit, ex hasta qua ille utebatur.

Rabirius

RABIRIVS præno. A. eques Romanus, Perduellionis, id est, crimine Lesæ maiestatis accusatus à T. Labieno Trib. pleb. quòd Saturninum uirum sceleratum & hostem patriæ in tumultu occiderit, defensus a Cicerone in semihoræ curriculo, oratio imperfecta reperitur. C. Rabirius Posthumus à Memio repe. accusatus, à Cicerone defensus, simul & ex multis inepte fictis. RAGONIO Vincentio Celso V. C. à primo ætatis introitu in actu publico fideli exercitatione uersato: Cuius primæuitas officio sedis urbanæ aduocationis exercita, fidem iunxit ingenio, prudentiæ miscuit libertatem, ita ut nemo de eius industria nisi ille contra quem susceperat, formidaret. Cuius adcessus ætatis, amplissimi honoris & qui solent senioribus prouenire ornamenta promeruit. Nam rexit annonariam potestatem urbis æternæ ea æquitate, ut inter omnes qui ad eum animo litigantis intrassent, parentem se plerunque magis his quàm iudicem præbuisset. Hinc etiam factum est ut Messores nos portuenses, quibus uetus fuit cum Caudicarijs diuturnumq; luctamen, uoti compotes abiremus, ut utrunque corpus & beneficio se & uictoria gratuletur adfectum. Nam ut hoc esset indicio, iam posito magistratu, statuam patrono præstantissimo testimonium gratulationis exsoluimus, cum res non adulatione priuata, sed iudicio, posito in otio & quiete reddatur. Hanc inscriptionem Romæ in insula repertam ideo posui, quòd mihi satis elegans, stylumq; Plinij seu Taciti aut illorum temporum eloquentissimi alicuius referre uisa est.

Rabanus

Rabanus Anglicus monachus, summusq; Theologus, carmine prosaq; disertus, ut scribunt Ricobaldus Ferrariensis, & Ptolemæus Lucensis: fuit præsul Meldensis, Bedæ discipulus, tempore Ludouici Pij & Gregorij v. scripsit in librum Paralipomenon II. & Macchabæos. habuit etiam Conciones ad populum. Scholam Parisiensem tunc primum inchoatam sua doctrina celebriorem reddidit.

Rainaldi tres

Rainaldus dux Alemannorum in prima expeditione Hierosolymitana cum Balduino & Gottifredo Gallicis ducibus, primo congressu à Saracenis obsessus, deditione fidem Christianam deseruit. Rainaldus alter præfectus in Italia relictus à Friderico II.

Imper

Imperatore in Hierosolymitanam expeditionem profecto, Gregorio I X. sedente plures Pontificis terras inuasit. Hos uerò & meritis & tempore praecessit Rei. Constantij frater qui Perusiae sub Totila martyrium subijt.

Regulorũ familia Regulorum familiam tradit Iosephus ex Cordoba originẽ habuisse. Suntq; in Attiliorum nomen adsciti. De his in Attilijs narraui. Sancti huius nominis duo praecipui. Prior Regulus confessor, natione Graecus cum Dionysio Ariopagita in Galliam profectus, ab eoq; praesul Arelatensis factus ac ibidem sepultus. Alter praesul in Africa, insectatione Vandalica expulsus in littus Hetruscum applicuit unà cum Iusto & Clemente, ac è uestigio Populoniensibus praefuit: posteri dein Castrum eius nomini dicarunt, caputq; ante hos annos in his locis repertum Pisas retulerunt.

Remigius Altissiodor. Remigij duo, ambo praesules ac clari. Alter Altißiodorensis, temporibus Formosi Pont. & Berengarij primi, plura in sacro eloquio enarrauit. Scripsit & in Matthaei Euangelium, in epistolas Pauli. **Remigius Remensis** Alter uerò Remensis inter sanctos relatus, qui Clodoueum Gallorum regem Christianum primum fecit: de quo in historia Gallorum diximus.

Reparata Reparata uirgo X I I. annorum nobilis, patria Caesariensis, ibidem sub Decio martyr, translata deinde post multa secula Florentiam, eiusq; nomine templum dicatum.

Rodo Rodo discipulus Tatiani, in sacros libros plura edidit opuscula, praecipuum aduersus Martionem: praeterea in Hexameron nobilem tractatum sub Commodo & Seuero principibus. ex Hieronymo.

Romuli martyres Romuli martyres tres, unus praesul Fesulanus à Petro institutus in descriptione Volaterrarum nobis narratur. Alius cum Donato & Secundiano in urbe Concordia. Tertius in Mauritania sub Maximiano.

Romulus Romulus Asylum omnibus patefecit, & magno exercitu facto, cum uideret coniugia deesse, per legatos à finitimis petijt: quibus negatis ludos Consualia simulauit, ad quos quum utriusq; sexus multitudo uenisset, dato suis signo uirgines raptae sunt: ex quibus una pulcherrima cum magna omnium admiratione duceretur: **Talassius** Talaßio eam duci responsum est: quae nuptiae quòd feliciter cesserant, institutum est, ut omnibus nuptijs Talaßi nomen uocaretur. **Acron Ceninensis** Primi igitur Ceninenses ob uicinorum iniuriam contra eos bellum mouerunt, quos Romulus uicit, & ab eorum duce Acrone **Iuppiter feretrius** singulari certamine superato, opima spolia detracta, Ioui Feretrio in Capitolio dicauit. **Tarpeia** Sabini item ob raptas bellum mouentes, cum Romam propinquarent, Tarpeiam uirginem nacti quae aquae causa sacrorum gratia hauriendae descenderat per eam pactione armillarum & annulorum, quos in sinistris manibus gerebant, ubi in arcem introducti fuere, eandem praecipitauerunt. Romulus aduersus Tatium qui montem Tarpeium tenebat, processit, & in eodem loco ubi **Hostus Hostilius** nunc Romae forum est, pugnam conseruit, ibiq; Hostus Hostilius dux Rom. fortißime pugnando cecidit, cuius interitu **Iupiter Stator** consternati Rom. fugere coeperunt. Tunc Romulus Ioui Statori aedem uouit, & exercitum statim seu forte seu diuinitus restituit. Tunc raptae in medium processerunt, hinc patres, hinc coniuges deprecantes, pacem conciliarunt. Romulus foedus percußit, & Sabinos in urbem recepit. Populum à Curibus Sabinorum oppido, Quirites uocauit. Centum senatores ab aetate patres appellauit. Tres equitũ Centurias instituit, quas suo nomine Ramnes, à Tatio Tatienses, à Luci communione Luceres appellauit. Cum ad Capreae paludem exercitum lustraret, nusquam comparuit: unde inter patres & populum seditione orta, Iul. Proculus uir nobilis in concione iureiurando confirmauit, Romulum à se in colle Quirinali uisum augustiore forma cum ad deos abiret: eum deniq; praecipere, ut seditionibus abstinerent, uirtutem colerent, futurum ut omnium gentium domini existerent. Huius autoritati creditum est. Aedes in colle Quirinali Romulo cõstituta. Ipse pro Deo cultus Quirinus est appellatus. Ex Caeci. & Liuij primo.

Numa Numa Pompilius è Curibus Sabinorum ad regnum adscitus, ut ferum populum religione molliret, aedem Vestae fecit, uirgines Vestales legit. Flamines tres, Dialem, Martialem, Quirinalem. Salios Martis sacerdotes X I I. instituit. Pontificem max. creauit. Portas Iano gemino aedificauit. An. in X I I. menses distribuit, addito Ianuar. & Februar. pluresq; leges utiles tulit, omnia iussu Egeriae coniugis suae facere simulans, ob **Egeria** quam iustitiam nemo ei bellum intulit. Collegium Fabr. aerariorum instituit ob Mamuram qui ancile de caelo delapsum expresserat. Solutus morbo in Ianiculo sepultus est: ubi post annos arcula cum libris reperta, qui libri quòd causas leues sacrorum continebant, ex autoritate senatus cremati sunt. Caecilius.

Tullus Hostilius Tullus Hostilius Hosti Hostilij nepos, qui in bello Sabinorum pro patria cecidit, eiusq; meritis rex creatus, bellum Albanis indixit, quod Trigeminorum congressus finiuit. Albam ob perfidiam ducis Metij Suffetij diruit: Albanos etiam Romam traducens in monte Caelio urbi ab se addito locauit, ubi & curiam Hostiliam constituit. Et dum Numam sacrificijs imitaretur, Ioui Elicio litare non potuit. Fulmine ictus cum tota regia flagrauit. Caecilius.

Ancus Mart. Ancus Martius Numae ex filio nepos, aequitate ac religione auo similis: Latinos bello domuit, quibus in ciuitatem adscitis Auentinum adsignauit, quem montem simul cum Ianiculo urbi adiecit. Pontem Sublicium in Tyberi fecit, noua moenia oppido circumdedit, Syluas ad usum nauium publicauit, Salinarum uectigal instituit, Carcerem primus aedificauit, Ostiam coloniam maritimis commeatibus opportunam in ostio Tyberis deduxit. Ius feciale, quo legati ad res repetendas uterentur, ab Equiculis transtulit. His rebus intra paucos dies confectis, immatura morte praereptus non potuit praestare qualem promiserat regem. Caecilius.

Tarquinius priscus Tarquiniorum genus ab Hetruscorum oppido Tarquinijs, quo Demaratus profugus Corintho se contulit. Hic filios habuit, Lucumonem & Aruntem, qui patre superstite & uxore grauida relicta, deceßit. Auus nescius uentris, nepotem in testamento praeterijt, ex quo ille natus, **Egerius** Egerius ab egendo est appellatus. Lucumon Romam uenit, receptusq; in amicitiam Anci regis, tutor etiam filiorum est relictus, potentiaq; adeo ualuit, ut eiectis pupillis regno succederet: Tarquinius Priscus à patria dictus. Is centum additis patrum numerum auxit. Latinos subegit. **Circus Max.** Circum designauit qui nunc Maximus dicitur, ubi spectacula sibi quisque faceret foros appellatos, furcis duodenos ab humo pedes altis sustentata. Ludicrum fuit, equi pugilesq; ex Hetruria adciti, solennesq; deinde mansere: **Ludi Romani** Ludi Romani magniq; uarie appellati. Praeterea Sabinorum bello petitus equitum Centurias ampliauit. Accij Nauij scientiam diuinatione tentauit. Sabinos uicit, urbem muro circumdedit. Cloacas fecit. Cumq; X X X V I I I. annis regnasset, Anci proles eiecta, Seruij succeßionem sibi praeferri dolens, dat operam, ut duo pastores simulata rixa regem uulnerarent: sed Seruio socero succedente, illi Suessam Pometiam exulatum ierunt. Ex Liuij primo.

Seruius Tul. Seruius Tullius Corniculani & Ocreaticae captiuae filius cum in domo Tarquinij Prisci educaretur, flãmae species caput eius amplexa est: Quo uiso **Tanaquil** Tanaquil regis uxor summam dignitatẽ portendi intellexit, Coniugi persuasit ut eum sicuti liberos suos educaret. Qui cum adoleuisset gener à Tarquinio adscitus, & cũ rex occisus esset, Tanaquil ex alto loco ad populum despiciens, ait: Priscum graui quidem, sed non letali uulnere accepto expectarent, interim dum conualesceret Seruio Tullo audientes essent. Is igitur quasi precario administrare coepit autoritate Senatus inuito populo, rectè tamẽ imperiũ administrauit.

Et Hetruscos sæpe domuit, Quirinalem, Viminalemq; colles & Exquilias urbi adiecit. Aggerem, fossasq; fecit, populum in tribus quatuor distribuit: Dianæ templum cum Latinis in Auentino fecit. Duas habuit filias, mitem alteram, alteram ferocem. Cum Tarquinius totidem filios pari animo haberet, ut omnium mentes morum diuersitate leniret, ferocem miti, mitem feroci in matrimonium locauit. Sed mites seu forte, seu fraude perierunt, feroces morum similitudo

Tullia

coniunxit. Statim Tarquinius Superbus à Tullia incitatus, aduocato senatu regnum patrium repetere cœpit: quo audito Seruius dum ad curiam properat, iussu Tarquinij gradibus deijcitur, & domum refugiens interfectus est. Tullia statim in forum properauit & prima coniugem regem salutauit, à quo iussa turba decedere cum domum rediret, uiso patris corpore, mulionem cunctantem super ipso corpore carpentum agere præcepit. Ex quo uicus ille sceleratus est dictus. Tullia deinde cum coniuge in exilium acta. Ex Cælio, Liuio, & Ouidio de Fastis.

L. Tarquinius Superbus

L. Tarquinius Superbus, Tarquinij F. cognomen à moribus meruit, occiso Seruio Tullo regnum sceleste occupauit: bello tamen strenuus Latinos, Sabinosq; domuit, Suessam Pometiam Etruscis eripuit. Gabios per Sextum filium simulato transfugio in potestatem redegit. Ferias Latinas primus instituit: lacus in Circo & cloacam maximam fecit, ubi totius populi uiribus est usus, unde illæ fossæ Quiritum sunt dictæ. Cum Capitolium inciperet, caput hominis inuenit, ex quo cognitum eam urbem gentium caput futuram. Omnibus quoq; discedentibus, Terminus & Iuuetas amoueri ex aris se non passi sunt. Ex Volscorum præda templum Ioui in Capitolio fecit. Armatos circa se ad corporis custodiam habuit. Turnum Erdonium ex Aritia fraude interemit. Demum cum in obsidione Ardeæ filius eius Lucretiæ stuprum intulisset, cum eo in exilium actus, ad Porsenam Etruriæ regem confugit. Cuius ope regnum retinere tentauit. Pulsus Cumas concessit, ubi per summam ignominiam reliquum uitæ tempus exegit. ex Cæci. & Liuij primo.

Tarquinius Collatinus

Tarquinius Collatinus, sorore Tarquinij Superbi genitus, in contubernio iuuenum regiorum Ardeæ erat: ubi forte quum in conuiuio coniugem suam unusquisq; laudaret, placuit experiri. Itaq; equis Romam petunt, regias nurus in conuiuio uel luxu deprehendunt. Inde Collatiam petunt,

Lucretia

Lucretiam inter ancillas in lanificio offendunt. Itaq; ea pudicißima iudicata. Ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus Collatiam rediit, & iure propinquitatis in domum Collatini uenit, cubiculum Lucretiæ irrumpit, pudicitiam expugnat: illa postero die aduocatis patre & coniuge è castris, rem exposuit, & cultro quem ueste texerat, se occidit. Illi exitio regũ rem uindicauerunt. Tarquinius cum prole tota eiectus ad Manilium Tusculanum generũ suum confugit: Latinosq; omnes conciuit. Contra quos Posthumius missus. Ex Cæ. & Liuij primo.

Lucretia mar.

Quando hic sumus, Lucretiam Christianam non prætereibo, quæ uirgo Hispana & martyr apud Emeritam Hispaniæ ciuitatem sub Præside Daciano Maximiani tempore passa est.

Romanus

Romanus nomine ac patria, arte miles, à Laurentio deductus ad fidem, quem in custodia iussu imp. Decij seruabat, martyr & ipse sub eodem. Sepultus in agri Verani crypta. Hoc etiam nomen multi Imp. Constan. ambitiose sibi usurpauere.

L. Roscius Otho

L. Roscius Otho Trib. pleb. legem tulit, ut equitibus Romanis in Theatro XIIII. gradus proximi adsignarentur, qui censum CCCC. LLS. haberent. autor Liu.

Roscius Gal.

Roscius Gallus Comœdus præceptor Ciceronis, in pronuntiationis & gestus exercitatione, eò uenit præstantiæ, ut cum de perfecto in arte aliqua loquimur Roscium dicamus in arte sua, aut Roscium in scena. Hic cum obliquos haberet oculos turpisq; esset aspectu, primus persona in scena usus est, populus tamẽ eum sine persona intueri malebat ob pronuntiandi dulcedinem, ut Cicero planè de Orat. demõstrat. Scripsit & librum in quo & histrioniam eloquentiæ comparauit. In hunc eum puer esset Catuli lasciuum epigramma in Catulo diximus. Et hic inter Ciceronis clientes ab eo defensus. A quodam enim Fannio LLS. CCCLIII. poscebatur debita in rationibus pro socio. Cum tamen debitum illud non in codice, sed in aduersaria notatum esse dicat. Aduersaria enim tabula est, ex qua ad codicem Ephemeridum rationes reducuntur.

Roscius Amerinus

Roscius Amerinus, defensus à Cicerone in causa parricidij. Patrem enim hominem locupletem quidam interfecerunt clam, filius per occasionem discordiæ cuiusdam quæ inter eos interuenerat, paternæ cædis autor accusatur. Præda ad quendam Sullæ satellitẽ, L. Cor. Chrysogonum eius accusatorẽ redibat, patrono Erucio quodam, quam causam primam egit post: quàm rediit ex militia annos natus XXII. ut autor Cor. Nepos apud Plutarchum. Nemine itaq; ob Sullæ metum audente defensionem suscipere, Cicero prouinciam suscepit.

Ruffus Purpurio

L. Rufus Purpurio legatus Romanorum in concilio Aetolorum orat apud Liu. libro XXXII. Rufus sub Scipione Africano Centurio scripsit eius gesta, & quæ in bello præparantur. autor Appianus in historia.

Virginius Rufus

Virginius Rufus orator egregius, interfectus à Nerone. de quo Tacitus. Virginium Rufum claritudo nominis extulit. Et paulò inferius. Nam Virginius Rufus studia iuuenum eloquẽtia, Musonius præceptis sapientiæ fouebat.

Satrius Rufus

Satrius Rufus, de quo Cæcilius in epist. Satrius Rufus, inquit, cui est cũ Cicerone æmulatio, & qui non est contentus eloquentia seculi nostri.

Rufus poëta

Rufus poëta Bononiensis cuius meminit Martialis: Funde tuo lacrymas orbata Bononia Rufo. Et resonet tota planctus in Aemylia.

Festus Rufus historicus

Festus Rufus scripsit epitomen rerum Romanarũ quæ extat, nonnulli Sextum male scribunt.

Festus Rufus Procos.

Nam & Festi Rufi alterius qui fuit Græciæ Proconsul legitur adhuc Athenis memoria Græce inscripta ad Columnam in arce ante Palladis templum, quod in Geographia posuimus.

Rufus med.

Rufus medicus sub Traiano principe qui multa conscripsit, quorum nihil ad nos peruenit. citatur sæpe testis ab alijs.

Rufus Soph.

Rufus Corinthius sophista, quanquam diuitijs & generis nobilitate pollebat, plus tamen ad eius laudem dicendi gloria linguæq; gratia contulit. autor Philostratus in sophistis.

Rufus martyr

Rufus & Cosmus martyres apud Philippos Macedoniæ tempore apostolorum.

P. Cor. Rufinus

Cor. Rufinus Consularis à Fabritio censore damnatus, quod x. pondo argenti apud eum inuenta essent. uide in Fabricio.

Ruffinus præfectus

Rufinus alter unà cum Stilicone & Gildone relictus à Theodosio seniore imperij administrator, pro tutela Arcadij & Honorij filiorum: Gildo in Africa, Stilicon in occidente, Rufinus uerò in oriente: omnes sanè cupiditate regni incensi, in suos arma imperatores uerterunt, ex quo diuersis modis oppreßi perierunt.

Rufi. presby.

Rufinus presbyter Aquileiensis, Græce Latineq; eruditißimus, multis iuuit Christianos librorum interpretationibus. Eusebij Cæsariensis historiam uertit. Cui x. & xi. librum ipse addidit. Gregorij Nazianzeni plures sermones, ut in eius uita diximus. Basilij item. Iosephum, Pamphilum aduersus Mathematicos, Sexti & Euangeli sententias. Enarrauit & ipse Symbolum, Obtrectatori operum suorum duobus uoluminibus respondit. Aemulus atque obtrectator fuit Hieronymi nostri ut Origenis adsertor, quodq; ab eo reprehensus sit quod eius libros, περὶ τῶν ἀρχῶν, qui contra fidem sunt, conuerterit. Ex epistolis autem inter se missis constat quæ sit utriusque ingenij uitæq; ac morum differentia.

Rufinus mar.

Rufinus & Valerius martyres apud Sueßiones sub Maximiano.

Rufina uirgo

Rufina & Secunda Romanæ uirgines, patre Asterio & matre Aurelia, martyres sub Valeriano.

Rullus

P. Seruilius Rullus primus

primus Romanorum solidum aprum apposuit: autor Plinius: qui ait huius filium fuisse P. Rullum illum qui Tribunus ple. legem agrariam promulgauit, ut decemuiri agros per totum orbem Pop. Ro. diuiderent, impugnatus à Cicerone Cos. luculenta oratione.

Rutilius Geminus

Rutilius Geminus libros pontificales fecit. De quo Cicero. Rutilius in quodam tristi & seuero dicendi genere uersatus est, magnum munus de iure respondendi sustinebat. Sunt eius orationes ieiunæ, multa præclara de iure, doctus uir & Græcis literis eruditus, Panetij auditor, prope perfectus in Stoicis. Cicero in Bruto.

P. Rutil.

P. Rutilius primus legem pugnandi militibus tradidit: De quo Valerius: Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio Cos. C N. Manlij collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se Imperatoris exemplum secutus ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum adcersitis, uitandi atq; inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerauit. Hic actus in exilium à partibus Sullanis, & à Sulla deinde redeundi potestate facta, respondit illud quod à Seneca in v i. lib. de beneficijs ponitur: Malo ut patria mei exilij erubescat, quàm reditu mœreat.

M. Rutilius Censorinus

M. Rutilius Censorinus teste Va. de moderatione, iterum censor creatus, in concione populum corripuit quòd eam potestatem bis sibi detulissent, cuius maiores quia nimis magna uideretur, tempus coarctandum iudicassent.

P. Rutil.

P. Rutilius uir summæ innocentiæ, qui legatus C. Marij Procos. à publicanorum iniurijs Asiam defenderat, inuisus equestri ordini penes quem iudicia erant, repetund. damnatus in exilium missus est. Liu. L X X.

Rutil. lupus

Rutilius Lupus Rhetor scripsit de arte, Georgiam secutus non illum Leontinum, sed alium sui temporis. Cuius quatuor libr. in unum suum transtulit. Quint. i x.

Rutil. Gallus

Rutilius Gallus poëta. Cuius elegia quædam iter suum continens haud ignobilis nuper inuenta est,

Clodius Sabinus

SABINOS claruisse plures legimus. Clodius Sabinus declamator, tempore Senecæ lepido uir ingenio. Is cum in Cretam cum Appio Procos. profectus esset, in theatro Græci postulare cœperunt ut Sabinus summum magistratum gereret. Mos autem erat barbam & capillum Magistratui Cretensium submittere. Surrexit & silentio manu facto: Hunc magistratum inquit, ego Romæ bis gessi. Bis enim reus causam dixerat: Græci autem non intellexerunt. Idem cum reus rogaretur ut in latomias transferretur: Non inquit, quenquam uestrum nomen latomiæ decipiat, illa enim animo meo lauta res est, uocabulo carceris ad genus pulpamenti translato. Iocabatur in miserijs, in quibus iocari debuisse quis nescit, potuisse quis credit? Seneca in Decla.

Sabinus Vespasiani frat.

Sabinus Vespasiani frater interfectus à Vitellio, qui Vespasiano res contra Iudæos gerente post Othonis mortem Capitolium cum æde Iouis occupauerat.

Sabinus soph.

Sabinus sophista sub Hadriano principe scripsit isagogen ad materias & hypotheses, declamandi libros i i i i. præterea in Thucydidem enarrationem. Suidas.

Sabinus Masurius

Sabinus Masurius scripsit Fastorum & rerum memorabilium libros.

Sabin. hæret.

Sabinus Præsul Heracleæ Macedoniarum, secta Arrianus. Is omnis Orthodoxos qui sese in concilio Niceno contra Arrium subscripserant, idiotas & ignauos esse palam dictitabat, ac propter ignorationem lapsos, haud memor quòd inter hos erat Eusebius Cæsariensis, quem ipse fide dignum testem in religione ac principem prædicare solebat. Socrates in historia tripertita.

Sabinus Syrus

Sabinus Syrus memorandæ fortitudinis, qui tempore Titi primus Hierosolymæ muros ascendit: autor Iosephus.

Sabini martyres

Sabinus Tyro qui scripsit περὶ κηπευτικῶν, id est, de Hortensibus. Plin. lib. x x. Cap. i x. Martyrio quoq; conspicui: Sabinus martyr ac Præsul apud Aßisium una cum Exuperantio & Marcello diaconis sub Diocletiano.

Exuperantius

Item alter apud Damascum, cum Iuliano, Macrobio, Crasso, Paula & nonnullis alijs.

Sauini

Fuere & Sauini mutatione unius literæ totidem Professores. Vnus Præsul Placentinus: Cuius iussu Padus olim grassando extra alueum per regionem intra suos terminos prodigiose reductus est. Alter Præsul Canusinus tempore Totilæ regis floruit. Amborum meminit Gregorius i i i. Dialogorum.

Sabinæ

Sabinæ nominatæ. Hadriani principis uxor. Sabina Poppea Neronis, ab eo prægnans calce interfecta, ut refert Tacitus. Martyres item duæ. Vna matrona Romana Valentini senatoris uxor, Herodis Metallarij filia, sub Hadriano principe gladio cæsa. Cuius uenerabile templum Romæ uisitur in Auentino à Petro Illyrico urbis presbytero dicatum. Altera in Hispania passa sub Præside Daciano Maximiani tempore una cum Vincentia & Christiana.

Sabas

Sabas Abbas impe. Theodosio è Cappadocia uenit Hierosolymam, ubi usq; ad extremum uixit paruo sibi ædificato tugurio, quotidie loca religiosa lustrando: eius deinde reliquiæ translatæ Venetias.

Sabellus hæreticus

Sabellus Hæresiarcha circa Galli principis & Stephani Pon. tempora. De quo Dionysius Præsul Alexandrinus apud Eusebium sic ait. Quid dicam de ea doctrina quæ apud Ptolemaidem Pentapoleos ciuitatem nuper exorta est, plena pestilentiæ, negans uere eum esse filium patris, nec primogenitum omnis creaturæ, simul & S. S. auferens intellectum: pro quibus cum utræq; partes ad me uenissent, & præsentibus fratribus quæ commota fuerāt discußissent, etiam literis sum prosecutus, quarum tibi exempla trāsmisi. Eusebius lib. v i i.

C. Salustius

C. Sallustius Crispus Romana primus in historia, ut ait Martialis: Thucydidi ex Græcis opponitur à Quintiliano, elegantia dicendi, attica breuitate, sententiarum crebritate. Taxatur autem à Pollione ut nimis antiquarius, & ex Catonis originibus uerba mutuatus. Trogo autem, quòd orationibus nimis longis ac directis utatur, sicuti etiam Thucydides. Hic ille inimicus Ciceronis, diuitijs præditus. Cuius hortorum uestigia adhuc cernimus Romæ. Hic etiam ille alienæ luxuriæ grauißimus obiurgator & censor, qui Metellum Pium in historia reprehēdit, quòd præter eius & populi Rom. dignitatem & modestiam conuiuijs in Hispania omniq; luxu uteretur. Postea uerò ipse deprehensus in adulterio ab Annio Milone & loris bene cæsus, & postquam pœnas dedisset amissus est: autores Varro. Macrobius. Gellius.

Sampson

Sampson in sacris uoluminibus legitur Herculeo robore fuisse, ac contra Philisteos multa facinora fecisse, inter quæ mille quondam hostes asini maxilla interfecisse. Ligatus domum concussu diruit, quæ multos necauit: à Dalida demum meretrice ob amorem superatus, crinem fatalem in quo robur omne continebat ei manifestauit, quo ille abscisso in hostium manus uenit.

Sampson

Sampson alter præsul Dolensis tempore Iustini iunioris sanctitate clarus.

Sappho Lyrica

Sappho Lesbia Lyrica Olymp. x L i i. tempore Alcæi & Stesichori. Fratres habuit Laricum, Charaxum, Eurichum: coniugem uerò Cercylam ditißimum uirum ex Andro, ex quo filiam suscepit Clio nomine. Scripsit lyricorum libros i x. Prima plectrum meruit. Præterea epigrammata, elegias, iambos, & monodias. Aliam dicunt item Lesbiam fuisse Psaltriam, ob amorem Phaonis adolescentis scripsisse uersus & ex Leucade præcipitem se dedisse. Hæc Suidas. Nonnulli eandem putant. Plato scribit Sappho Scamandronymi filiam fuisse sapientem. Aelianus autem fuisse in Lesbo

Sappho meretrix

Sappho dicit non poëtriam, sed nobile scortum. Sapores reges Persarum, in regione Parthorum. Scauri inter Aemylios adsciti.

M. Aemylius Scaurus

M. Aemylius Scaurus nobilis parum: nam pater eius quamuis patricius, ob paupertatem carbonariam exercuit. Idem primo dubitauit, honores peteret, an argentariam

tariam faceret. Sed eloquentiæ confisus, ex ea gloriam peperit. Primum in Hispanias corniculum meruit: sub Oreste in Sardinia stipendia fecit. Aedilis iuri reddendo magis quàm muneri edendo studuit. Prætor aduersus Iugurtham pugnauit: eius tandem non ui, sed pecunia uictus est. Cos. legem de sumptibus libertinorum suffragijs tulit. P. Decium prætorem ipsi transeunti sedentem iussit adsurgere, eiq; uestem discidit, sellam concidit. Ne quis ad eum in ius adiret edixit. Cos. Ligures domuit, deq; his triumphauit. Censor uiam Aemyliam struxit, pontem Miluium fecit, tantumq; autoritate potuit, ut Opimium contra Gracchum, Marium contra Glauciam & Saturninum priuato consilio armaret. Idem filium suum quia præsidium deseruerat, in conspectum suum uetuit accedere. Ille ob hoc dedecus mortem sibi consciuit. Scaurus senex cum à Vario Tribuno pl. argueretur quasi socios & Latium ad arma coëgisset, ad populum ait, Varius Verinensis Aemylium Scaurum principem Senatus ait socios ad arma coëgisse. Scaurus negat. Vtri potius credendum putatis? Cæcilius. Hunc dicit Plinius in naturali historia principem fuisse ciuitatis, & Marianarum rapinarum socium. Frontinus uerò in IIII. scribit.

Scauri filios

Scaurus filium suum quod in saltu tridentino hosti loco cesserat, in conspectum suum uenire uetuit, Adolescens uerecūdiæ ignominia pressus, mortem sibi consciuit. Plinius rursus de eo. Scaurus à Vario Tribuno pl. repetundarum accusatus & absolutus. Salustius in Iugurthino: M. Aemylius Scaurus homo nobilis, impiger, factiosus, audax, sed uitia sua callide occultans. Cum esset uir consularis & in senatu princeps, ab eo mittitur ad Iugurtham orator ut eum ab oppugnatione Cyrthæ & à seditione Adherbalis amoueret. Hic præterea inter uiros doctos ac plane oratores à Cicerone ponitur his uerbis. In Scauri oratione sapientis hominis & recti grauitas summa & naturalis quædam inerat autoritas, non ut causam, sed ut testimonium dicere putares. Huius & orationes sunt & tres ad L. Fusidium libri scripti de uita ipsius quos nemo legit: At Cyri uitam ut disciplinam legunt, præclaram illam quidem, sed neque tam nostris rebus aptam, nec tamen Scauri laudibus anteponendam.

M. Aemylius Scaurus iun.

Huius filius M. Aemylius Scaurus Sullæ priuignus fecit in ædilitate sua theatrum temporarium uix XXX. dies duraturum, opus maximum omnium quæ fuerant humana manu, non temporaria mora, uerum etiam æternitatis destinatione. Scena ei triplex altitudine CCCLX. columnarum: ima pars eius è marmore fuit, media è uitro, columnæ imæ duodequadragenum pedum. Signa ærea inter columnas fuerant CCC. numero. Cauea ipsa cepit hominum LXX. milia. Plinius. Hic ex prætura prouinciam Sardiniam obtinuit, in qua cum neque satis abstinenter egisset, & ualde redargueretur quod genus morum in eo paternum uidebatur, cum cætera industria nequaquam esset par: erat enim aliquando inter patronos causarum, cum Romam reuertisset ad petendum consulatum, accusatus à Sardis repetundarum, à Cicerone unà cum quinque alijs defensus est. Pedianus.

Scaurus legatus

Aur. Scaurus legatus à Cimbris fuso exercitu captus est, & eum ad consilium ab his euocatus eos deterreret, ne Alpes transirent Italiam petituri, eo quòd diceret Romanos uinci nullo modo posse, à Bolo rege feroci iuuene occisus est. Liuius LXVII.

Cor. Scipio

Scipionum Patricia gens, nominis ac familiæ Corneliorum, initium cognominis à Cornelio adolescente, ut Macrobius testatur, habuere. Qui patrem luminibus carentem pro baculo regebat, quem scipionem grammatici appellant. Eorum uerò qui magnum cœperint nomen sibi comparare, P. & CN. fratres fuere, qui ambo Duces in Hispania periere. Quorum alter P. pater

P. Cor. Scipio

Africani fuit, cum quo primum Imperatore Annibal signa in Italia contulit. Is cum multas esset in Hispania uictorias consecutus, resq; gessisset memoratu dignas, demum in quodam prælio aduersus hostes inuto dum se offert ubi plurimum periculi erat, subito occiditur.

CN. Cor. Scipio

Simili pene casu CN. Scipio frater paucis post diebus fortiter pugnando interijt. Amboq; ij Imperatores præter rerum gestarum nomen, magnum quoque fidei ac temperantiæ desiderium non modo militibus suis qui superfuere, sed etiam Hispanis reliquere. Publij fuere filij duo, P. & L. Scipiones. Ex ijs P.

Scipio Africanus

Cor. Scipio Africanus maior est dictus: Cuius uitam ac res gestas C. Oppius & L. Reginius literis mandauere. Is puer certis diei horis secretum templi petere solebat, putabaturq; apud uulgus cum Ioue loqui: XVII. agens annum à patre in castra ductus est, principio belli Punici II. Constatq; iam tunc in congressu Annibalis primo, circumuentum ab hostibus ac saucium patrē liberasse, ut autores Liuius ac Plutarchus. Post cladem Cannensem cum iuuentus de relinquenda Italia cogitaret, ipse gladio supra capita intento, iurare singulos non deserturos patriam coëgit. Deinde patre patruoq; in Hispania extinctis, quum nemo ad id bellum ire uellet, ipse se spōte obtulit natus annos XXIIII. ubi Carthaginem nouam uno die expugnauit. In quo bello uirginem captiuā sibi adlatam, ubi comperit summo loco natam ac iam pactam nobili uiro, incorruptam ac insuper muneratam remisit. Asdrubalem Carthaginensem ducem superauit. Masinissæ nepotem in bello captum, auo remittendum curauit, ex quo postea eundem sibi perpetua deuinxit amicitia. In Numidia à Syphace rege præpositus in amicitia Asdrubalis fuit, qui eodem tempore è Carthagine eademq; de causa eò aduenerat. Pacata demum Hispania Cos. factus, Sicilia atque Africa prouincijs ei decretis, obtrectante Fabio, euestigio in Siciliam, deinde Carthaginem delatus, ante omnia Syphacem fœderi minime stantem auxilio Masinissæ ui cepit, triumphoq; seruauit. in quo bello Masinissam, quòd Sophonisbam Syphacis coniugem per amorem seruare uoluisset, amice obiurgauit. Postremo Annibalem ex Italia accersitum prope Zamam superauit, Carthaginemq; tributariam fecit. Reuersus Romam triumphauit. Consulq; iterum factus cum Sempronio Longo. Paulò pòst legatus fratri L. Scipioni Consuli in Asiaticam expeditionem profectus, omnia suis rexit auspicijs. Antiochum quamuis de se bene meritum ob filium captum ac ei restitutum, conditiones tamen oblatas spernentem sub iugum misit. Deniq; tot rebus gestis accusatus à Petilio Atteio Tribuno Pl. quòd prædā Asiaticam non totam in ærarium contulisset, die iudicij adueniente: Hæc est dies inquit Quirites, qua Annibalem uici, Carthaginem tributariam feci, patriam hanc maximo periculo liberaui. Eamus hinc in capitolium, gratias dijs immortalibus agamus. Excitatus itaq; populus memoria beneficiorum est, ex quo omnium gratia absolutus. Pertæsus ex illo ingratitudinem patriæ, Linterni in uillam suam secessit. ubi commorantem piratæ forte audita fama maiestatis eius eum salutatum descendentes uenere, cum alijs omnibus officerent. Decessit annorum LIIII. iussitq; ossa Romam minime transferri, supremo eius die. Eum Maximus laudans ait, gratias esse dijs agendum quòd is esset in ea Rep. natus. Necesse enim fuisse, illic Imperium esse orbis terrarum, ubi ille natus esset. Hæc ex Liuio, Valerio, Plutarcho. L. Scipio Asiaticus ob Asiam deuictam, ex qua uictoria luxuria primum gemmarum Romam illata, sicuti ex Corintho ærea uasa ac tabulæ. Is igitur postquàm triumphasset, accusatus eadem de causa qua & frater, & in carcerem ac uincula ductus, à Ti. Graccho inimico eius liberatus est. Quæ res causa fuit ut filiam eius postea in matrimonium duceret. Ex Liuio.

Scipio Aemylianus

Scipio Aemylianus, qui & Africanus minor, ab Africani maioris filio adopta-

tus, filius enim erat Pauli Aemylij, Numantiam euertit, in qua expeditione militem corruptum in disciplinam pristinam eiectis scortis restituit. Munera regum quae clàm ab Imperatore recipi mos erat, pro tribunali accepit, in tabulasq; publicas nomine pop. Ro. referri iussit, ea fortibus uiris pro meritis postea distributurus. Oppidanis pabulatum egressis pepercit, quòd citius frugibus consumptis in deditionem uenturi essent. Capto oppido, Numantini sese per uias inuicem trucidauere. Factus etiam Cos. ante aetatem, ac Carthaginem missus eam penitus sustulit. Idq; de sententia Catonis in senatu, qui praematuras ac recentes ficus ostentans ait, Eae patres conscripti Carthagine nuper adlatae sunt, tam prope domum hostem habemus.

Scipio Nasica

P. Cor. Scipio Nasica Cn. Scipionis qui unà cum fratre P. in Hispania, uti suprà diximus, cecidit filius, à senatu uir optimus iudicatus, matrem deum tunc primum aduectam, apudq; uirum optimum ex oraculo diuertendam hospitio excepit. Cum aduersus auspicia Consulem se à Graccho nominatum comperisset, magistratu se abdicauit. Censor statuas quas sibi Consul quisque in foro per ambitionem habebat, sustulit. Consul Delminium Delmatiae urbem superauit. Imperatoris nomen à militibus, & à senatu triumphum oblatum recusauit. Eloquentia primus, iurisconsultissimus, ingenio sapientissimus fuit: unde uulgò Corculum dictus: ex Cecilio. Liuius uero plura alia. Nam eo autore theatrum, quod locatum à Censoribus erat uti extrueretur, ex S. C. destructum, tanquam publicis moribus nociturum, populusq; aliquandiu stans ludos spectauit. Praeterea Ti. Gracchum Trib. pleb. ob agrariam legem Remp. turbantem, subselliorum fragmentis in senatu examinauit. Praeterea sortitus Galliam priusquam cum Boijs bellum gereret, postulauit à senatu uti pecunia sibi decerneretur ad ludos quos praetor in Hispania uouisset. Nouum & iniquum Senatui uisum. Itaque censuere ut de suo faceret quos sine senatus consensu uouisset.

Scipio Nasica Serapion

P. Scipio Nasica, Nasicae huius filius cognomento Serapion, de nobili Scipionum prosapia, in uilem Serapionis appellationem uenerat, quòd Serapioni Victimario seruo persimilis omnino foret: autor Valerius.

Scipio Suarius

Scipio item Suarius cognomento, ob similitudinem Suarij cuiusdam negotiatoris. Tribunus plebis dignus Africanorum familia. Cui non fuit in bonis funeris impensa. Asses contulit populus ac funus elocauit: quaqua ferebatur flores è conspectu conspersit. Plin.

Scipio Africani F.

Scipio Africani filius ponitur Valerio inter eos qui à parentibus claris degenerauerunt, inter eruditos tamen à Cicerone in Bruto his uerbis describitur. Scipio Africanus filium habuit illum qui minorem Scipionem à Paulo adoptauit, qui si corpore ualuisset, in primis habitus esset disertus. Indicant eum oratiunculae, tum historia quaedam Graeca scripta de Caßina. Haec ille. Plutarchus in Africano, nihil sanè de eo se compertum habere dicit nisi eum praeturam gessisse, & in ea consequenda à Circeio patris scriba adiutum fuisse.

Scipio Pôpeii socer

Scipio Pompeij magni socer, post bellum Pharsalicum inter Pompeianos bellum resouentes in Africam se cum exercitu recepit cum Catone: Iuba etiam rege adscito. Qui primo feliciter aduersus Caesarianos pugnans, uictus tandem cum toto exercitu occubuit.

Scipio Salut.

Scipionem cognomento Salutionem è Corneliorum familia, alioqui uirum despectißimum inter praeliandum in Africa perinde ac exercitus ducem Caesar praeposuit, quòd cognosceret aduersarios uetusto quodam confidere uaticinio, ut semper in Africa uincere fatale Scipionum generi foret. Plutarchus in Caesare.

L. Cor. Scipio Cos.

Ante omnis uero legimus apud Liuium de L. Cornelio Scipione, qui cum CN. Fuluio Cos. Creatus ac Hetruriam sortitus, occurrentes Hetruscorum acies ad Volaterras fudit.

Scylax mathematicus

SCYLAX *Cariandeus: Carianda enim Cariae ciuitas est: Mathematicus & musicus: scripsit circuitum mensuram'que maris extra columnas Herculis, telluris item, Praeterea Antigraphen ad historiam Polybij. Suidas.*

Scillis urinator

Scillus Sicyonius cum Scyane filia, claßis Persicae qua Xerxes Graeciae bellum intulit, ancoras natando urinandoq; praecidit. Idq; facinus retulit in tabellam quam dicauit in templo Apollinis Amphictyonei, inde postea Romam translatum. Pausanias.

Scyllae duae

Scyllae duae fuerunt, altera Nisi regis Megarensium filia quae in Minoe narratur. Altera marina nympha Polyphemo dilecta: quae dicitur in Glauco.

M. Scaeua Cẽturio

M. Scaeua centurio Caesaris in Gallia solus in acie restitit. Cum in hostes rueret, & iam telo femur transfixus esset, saxiq; ictu ora contusus, clypeo & galea disiectus, gladio ad extremum fracto, duplici lorica munitus se in mare proiecit, & cum natando peruenisset ad suos dixit: Parce imperator, Arma perdidi. At ille sub cuius ala huiusmodi res erat, centuriatus honore & uite gestanda munerauit. Val. de fortitudine. Tranquillus uerò sic. Scaeua Centurio effosso oculo transfixus femore & humero CXX. foraminibus scuto perforato custodiam portae commißi castelli retinuit.

Scribonius

Scribonius Aphrodiseus Orbilij seruus atque discipulus, mox a Scribonia Libonis filia, quae prius Augusti uxor fuerat, redemptus & manumissus. Docuit quo Verrius tempore. Cuius etiã libros de Orthographia rescripsit, non sine insectatione studiorum morumq; eius. Tranquillus.

Scopelianus

Scopelianus Clazomenius inter nobilißimos Sophistas à Philostrato refertur, Herodis Attici praeceptor. Docuit Smyrnae magna celebritate: quo iam senescente cum Polemon orator de rebus magnis Smyrneorum mitteretur, conuersus ad eum ait, Δὸς δέ μοι ὤμοιιν τὰ σὰ τεύχεα θωρηχθῆναι. Hoc est: Arma humeris tua nunc concede in praelia nostris, Quae tibi me similem faciant: uerba sunt Patrocli ad Achillem apud Homerum.

Scropha Tremelius

Scropha Tremelius ponitur in Dialogo Varronis de re rustica sic narrãs de auo suo. Auus meus primum appellatus est Scropha: qui quaestor cum esset Licinio Neruae Praetori in Macedonia prouincia relictus, ut praeesset exercitui dum praetor rediret, hostes occasionẽ rati uictoriae, irruptionem in castra fecere. Auus cum adhortaretur milites ut caperent arma, dixit se celeriter illos ut Scropha porcos disiecturum. Idq; fecit. Nam eo praelio hostes ita fudit fugauitq;, ut Nerua praetor propter ea Imperator sit appellatus, auus cognomen inuenerit, ut appellaretur Scropha. Ego septimus sum deinceps praetorius in gente nostra. Seleuci & Antiochi in Geographia in Syria narrati.

Semiramis

Semiramis quo'nam pacto Nino successerit uiro, Dinon historicus commemorat. Eam petisse dicit à rege uti quinque dies imperitaret, stolam ac coronam sibi aptasse, ac in sella regia concedisse, deinde imperasse satellitibus, ut Ninum sic exutum regijs ornamentis interficerent. Aelianus. Haec post ea muros Babylonis dicitur condidisse ex bitumine, ac ea latitudine qua duo inter se currus sine conflictu concurrerent.

C. Septimuleius

C. Septimuleius Anagninus amicusq; fidissimus Gracchi. Cuius meminit Plinius. Cicero etiam in Oratore sic ait. Septimuleio illi Anagnino, cui pro C. Gracchi capite erat aurum repensum. Apud Eserniam quoque oppidum Samnij hodie huiuscemodi legitur inscriptio. C. Septimuleio. C. F. Troobolae IIII. uir ex testamento.

Secũdus soph.

Secundus Atheniensis, quem aliqui Epithyrum uocant, quòd Architecti filius fuerit, multae quidem doctrinae, mediocris eloquentiae, aequalis aemulusq; Herodis Attici: ex quo Herodes illud Hesiodi eleganti mutatione in eum cauillatus est, Figulus aequalem exagitat, tum rhetora Tecton: qui nihilominus senem postea morientem & epicedio & lacrymis honorauit. Ex Philostrato.

Secundus Tridentinus

Secundus alter Tridentinus uir sanctus Agilulphi regis Longobardorum tempore:

pore: scripsit breuiter Longobardorum historiam: autor Paulus Feroiuliensis. Sempronij quoque præclara gesserunt.

T. Sẽpronius longus
Sempronius lõgus Iunior

Primus T. Sempronius Longus Cos. cum P. Scipione patre Africani apud amnem Trebiam Annibali occurrit, à quo profligatus est. Huius filius Sempronius Longus & Africanus Coss. primi fuere qui in spectandis ludis patres à populo secreuerunt, quod plebes moleste tulit aduersus consules indignata. Et ipsum Africanum aliquando pœnituisse tradunt: autor Plutar. in Scipione. Liu. tamen scribit: Aelium Sextum & M. Cethegum Censores fuisse autores huius legis.

A. Sẽpronius Atratinus

A. Sempronius Atratinus, L. Attilius, T. Cæcilius primi Tribuni militum pro Consulibus magistratum iniere, quorum concordia domi, parem exitum foris præbuit. Anno urbis CCCX.

CN. Sempronius Tuditanus

CN. Sempronius Tuditanus Prætor à Celtiberis cum exercitu cæsus est, Liuius. Huius Sempronij apud Maiorem insulam Hispaniæ reperta in tabula marmorea eius inscriptio testamenti, quod elegantiæ gratia posui. KL. Sex. Manlio & Q. Torquato Coss. Sempronius Tuditanus testamenti iur. mil. quod ipse ficio II. abesto ob Pœnum Italia pulsum Fundos baleares Senat. P. Q. R. D. D. Aurelius Tuditanus tacitam pecuniam, si uia lat. ossibus meis monument. suo sumpt. ædificauerit habeto. Hermeti lib. Aug. Vind. ma. aut C X. D D. sunto. Luciæ Agresti uxori B. M. Mundum mulieb. quæ ue e. ca. pa. D D. Caius Tuditanus quòd pupillam cuius iussu meo Cu. ge. contra decret. amplis. ord. uxo. D. Ex. esto Dodrant lege. Celso testament. quod Aephesso scripseram adi. Pamphilo uicario pecu. id instrument. rust. quod Aepyro parauerant uehi ue. D. data sunto. Filij si nepotes mihi non fecerint Marcellus Tuditanus ex dam. sump. chol. here. D. Quæ lego O. E.

Seruilia gens

Seruilia gens patricia & illustris in fastis, Trientem æreum pascebat auro & argento, consumentem utrunque. Verba ipsa Messalæ senis referam. Seruiliorum familia habet trientem sacrum. Cui cum summa cura sacra quotannis faciunt: quẽ ferunt aliás creuisse, aliás decreuisse uideri, & ex eo aut diminui aut honorem augeri familiæ significari. Plinius libro XXXIIII. Cap. XIII.

P. Seruilius Maluginensis

P. Seruilius Maluginensis. Q. Sulpitius Longus Tribu. militum consulari potestate contra Gallos Senones missi, non loco castris ante capto, non præmunito uallo quo receptus esset, non deorum saltem si non hominum memores, nec auspicato, nec litato instruunt aciem. ex quo turpiter profligati cum toto exercitu nobilem illam cladem Alliensem inter nefastos dies relatam acceperunt. Liu. V. Item in eodem.

P. Seruilius Priscus
Seruilius Cepio Cos.

P. Seruilius Priscus & Q. Clœlius Siculus Censores. Q. Seruilius Cepio Consul Hispaniam duce Viriato rebellantem pacauit. Proconsul capta Tolosa aurum è templo sustulit, quod auferentes miserabili fato peribant, ut autor Gellius. Nam postea Consul cum CN. Manlio contra Cimbros in Italiam ruentes missus, apud Rhodanum uictus profligatusq; est, amissis de exercitu hominum LXXX. mil. Ex iussione igitur popu. Roma. Cepionis cuius temeritate id acciderat bona publicata, eiq; imperium primo post Tarquinium abrogatum: ipse in publicis uinculis extinctus. Inde tractus discerptusq; ad scalas Gemonias est: ex Liu. LXVII.

C. Seruilius Geminus

C. Seruil. Geminus & M. Attilius Fabianus, Coss. artibus Fabianis cunctando etiam Annibalem fregerunt, post Fabij dictaturam. Q. Seruil. Procos. apud Asculum unà cum omnibus Ro. interficitur initio belli socialis. Liuius LXXII.

P. Seruil. procos. Isauri.
Seruil. Rul.
Seruil. Nouianus

P. Seruilius Procos. aduersus Cilicas prospere pugnans, Isaurici cognomentum inuenit. Liu. XCII. Seruilios Rullos, uide in Rullis. Seruilius Nouianus egregie in historia dixisse uidetur, qui à nobis auditus est, clarus ingenio & sententijs clarior, sed nimis pressus quàm historiæ postulat autoritas. Quintil.

Q. Sertorius

Q. Sertorius è Nursis oriundus, partium Marianarum fuit unà cum Cinna, moderatius tamen quàm alij. Sulla redeunte è bello Mithridatico urbeq; potito, ipse quoque in Hispaniam aufugit: ubi breui tempore ob uirtutem sibi gratiam earum gentium conciliauit, traditurq; per eum Hispanos disciplinam rei militaris Romanam didicisse, ac fortiores deinde fuisse. Nam præter artem rei militaris abstinentissimus etiam uoluptatum, tum religiosus est habitus, quòd ceruam quandam secum in expeditionibus haberet sequentem, quam Dianæ numen dicebat esse, ex eaq; responsa accipere, resq; gerendas auspicari. Quare dux Lusitanorum delectus, paruis copijs multas urbes subegit. Sed & quatuor Romanorum Duces contra eum missos uarijs cladibus adflixit. Primum quidem Cottam apud Mallaciam nauali prælio superauit. Phidiam Hispaniæ Prætorem dein unà cũ duobus mil. Ro. ciuium prælio interfecit. Tertio Domitium Procos. cõtriuit. Postremo Toranium à Metello missum cum toto exercitu deleuit. Ipsum quoque Metellum uirum amplissimum in tantam compulit necessitatem, ut L. Lollius è prouincia Nabornensi ei auxilia ferre cogeretur, & Pompeius magnus celeriter contra eum mitteretur: uarijsq; utrinque prælijs incommodisq; illatis, tandem Sertorius per coniurationem Lusitanorum à M. Perpenna eius socio belli eiusdéq; factionis, per proditionem in cœna interfectus est. Ipse uerò Perpenna meritas dans postea pœnas, unà cum reliquis coniuratis in Pompeij potestatem ueniens interficitur.

Serenus Samonicus

Serenus Samonicus Gordiani Iunioris principis præceptor fuit. Cuius meminit Spartianus in Caracalla his uerbis. Occisi sunt & in balneis plures, & in cœnis, inter quos Samonicus Serenus, cuius libri plurimi ad doctrinam extant. Macrobius quoque libro Sa. III. Carmina quædam de urbibus deuouendis earumq; dijs euocandis in lib. V. reconditorum Samonici Sereni reperisse se ait. Supersunt hodie eius hexametri quidam præcepta medicinæ continentes. Suidas autem siue de eodem, siue de altero scribit, Serenum (qui etiam Aelius Athenæus uocabatur) grammaticum tractatum, de ciuitatibus fecisse, describendo uiros qui in eis floruere. Præterea epitomen in Philonem.

Serapion philosophus
Serapion orator

Serapion Hierapolitanus philosophus Stoicus, cuius meminere Strabo, Stephanus. Serapion Aelius dictus orator Alexandrinus scripsit in Adrianum principem Panegyricum, orationes in genere deliberatiuo apud Alexandrinos. Et utrum iure Plato remouerit Homerum à sua rep. Praeterea artem Rhetoricam. Suidas.

Serap. pictor
Serap. præsul.

Serapion pictor, cognominatus Anthropographus, quòd homines optime pingeret. Plin. Serapion præsul Antiochenus sub Commodo principe. Scripsit de secta Montani & quædam alia, ut autor Hieronymus. Serapion alter Christianus, qui ob elegatiam ingenij scholasticus meruit cognominari, charus Antonio monacho: edidit aduersus Manicheos egregium uolumen, & quædam alia. Laudatus etiam ob fidei constantiam sub Constantino principe, ut idem est autor.

Serapion
VII. Fratres

Ioannes Serapion nouissimus omnium de plantis uolumen edidit. Septem fratrum Hebræorum unà cum matre porcinam edere negantium sub Antiocho Illustri supplicium in lib. Macchab. legitur.

Symphorosa
Getulius mar.

Totidem Symphorosa, uxor Getulij martyris, filios Tybure sub Adriano martyres leta conspexit: stipitibus per membra uarijs modis transfixos: quorum nomina, Crescentius, Iulianus, Nemesius, Primitiuus, Iustinus, Stacteus, Eugenius. Sepulti uia Tyburtina, IX. ab urbe milliario.

VII. fratres
Felicitas

Parem filiorum numerum. Felicitas, Romana matrona, in hac palma sub Antonino uidit, Iannarium, Felicem, Philippum, Siluanum, Alexandrinum, Vitalem, Martialem, uarijs necatos supplicijs. Syluanus etiam de alta crepidine præcipitatus. Quos

paulopost mater etiam martyrio sequuta est. Sepulti Romæ
VII. dormientes omnes. Idē quoq; dormientiū numerus legitur fuisse, Maximianus, Malchus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion & Constantinus. Hi nanque socij apud Ephesum Decij insectationem in uicinum montem Celium fugitauerunt: ac sub cauerna quadam latitantes quanquam diligenter quæsiti nunquam inuenti sunt. Demum martyrium ferre animati: post cibum Dei prouidentia sopiti usque ad annum XXX. Theodosij iunioris, annis CXCVI. dormierunt. Eo tandem tempore uigente de resurrectione hæresi excitati, tanquam hesterna die, ad urbem uti solebant prius, Malcum unum è socijs emptum ad uictum necessaria miserunt. Rem prodidit & nouus hominis habitus & sermo & nummus aliter signatus: quorum festum III. eidus Augusti.
LXXII. discipuli Christi Septuagintaduo discipulorum Christi nomina hæc sunt: Lucas, & Cleophas, qui in Christum peregrinum inciderunt, ut planè Gregorius in proœmio moralium sentire uidetur. Ambrosius aliū à Luca putat. Barnabas, Matthias, Thaddeus, qui ad Abagarum missus est: alter ab Apostolo. Hi Eusebio libro I. ponuntur. Sequentes uerò Abbati Dorotheo. Septem ante omnis primi diaconi, Stephanus protomartyr. Philippus is qui Eunuchum Christianum fecit, præsul in Thracia. Proculus præsul Nicomediæ. Nicanor qui unà cum Stephano interfectus. Parmenas, Nicolaus Samariæ præsul: deinde pro hæretico Ioanni taxatur. Simon præsul Tyri ac Sidonis. Qui diaconi in Actibus apostol. narrantur. Insuper Ananias Pauli, qui postea Damasci præsul fuit. Titus Pauli, qui in Creta præsul & sepultus fuit.

Syluanus Thessalonicæ præsul & sepultus: cuius ut comitis Paulus ad Thessalonicenses prima meminit. Crescens Chalcedoniæ præsul. Andronicus præsul in Pannonia: Ampliatus præsul Edessæ: Vrbanus præsul in Macedonia. Stacteus quem Andreas in Thracia præsulem constituit. Apelles Heracleæ præsul, qui omnes ad Romanos cap. XVI. memorantur. Philetus, uel Philebus, Ephesi præsul: sensit ea quæ Simon magus: restitit & apostolo, ut ad Timotheum II. Hermogenes Megaræ præsul. Demas, qui tres à fide desciuerunt: ut ad Timotheum II. & Ioan. Ex nobis prodierunt, inquit, sed ex nobis non erant. Ampliatus Smyrnæ præsul ante Polycarpum, ut ad Romanos. Aristobulus Bethaniæ præsul. Narcissus Athenarum præsul. Heraclitus præsul & ipse. de his omnibus ad Roman. XII. Cieas in Gallia nuntiauit euangelium. Agabus qui prophetico crismate dignus fuit. de quo in Actibus. Rufus Thebarum. Asyncritus Hyrcaniæ præsul. Phlegon, Patrobas, Hermes Philippopoleos.

Linus qui postea pontifex: de quo II. ad Timot. III.

Caius Ephesi præsul. Philologus ab Andrea præsul Sinopensis factus. Liphasius, qui Romæ simul cum Paulo uinctus, & post eum capite cæsus. Lucius Laodiceæ Syriæ. Iason Tarsi. Sosipater Iconij. Erastus Meuidi. Quartus Beriti. De his omnibus ad Roma. XVI. Apollo, ad Corinth. primo. Sosthenes Colophonis apud eundem. Epaphroditus, de quo ad Philip. IIII. Titicus Colophonis item præsul, ad Colossenses IIII. Cæsar Dirrhachij præsul ad Philip. IIII. Marcus Barnabæ consobrinus Apolloniadis. Iesus cognominatus Iustus Centipoleos præsul. De quo IIII. eccles. histo. Antonias.

Clemens præsul Sardicensis: postea pontifex primus ex gentibus Christianus. Onesimus Coroneæ præsul. Carpus præsul Cheroneæ: Euodius Antiochiæ post Petrum præsul. Aristarchus Apameæ præsul: ad Coloss. IIII.

Marcus, qui & Io. Bibli præsul. ut in Actibus XIII. & II. ad Timoth. IIII. Zinas uel Zenas Diospoleos, ad Timoth. III. Philemon Gazæ præsul: ad quem Apostolus scribit epistolā. Pudens II. ad Timoth. IIII. Trophimus, de quo ibidem. Hi tres apostolo semper præsto fuere: ac post eum Romæ & ipsi cæsi. Marcus euangelista.

Candaces eunuchus Aethiops natione in Arabia & Taprobana euangelium nuntiauit. de quo in Actibus VIII. Hi Dorotheo, qui Romæ scripsit, commemorantur: Polycarpo & Vincentio, qui sequuntur. Sauinus, Potentianus, Alcimus, Maximus & Ioannes senior: in martyrum quoque libro ponuntur, Aristion, Rufus, Zosimus, Priscus: Iosephus, cognominatus Iustus, qui cum Matthia in sortem positus.

Nason: Silas, Corinthi præsul. Euphrates, de quo ad Coloss. IIII. Martialis, Lemouicensis præsul. Sidonius, uel Cedonius, cæcus natus, sepultusq; cum Maximino. Lazarus, Massiliæ præsul. Vrsinus ad Bituriges missus: is Nathanael, ille qui Christo probatus fuisse dicitur. Iulianus apud Cenomannos euangelium nuntiauit, qui Simon leprosus esse fertur. Sed & his plures longe reperientur, si obseruabimus ea quæ Paulus scribit I. ad Corint. XV. Dominum plusquàm quingentis fratribus simul apparuisse. LXXII. interpretes
Septuagintaduo interpretes Hebraicæ, Græcæq; linguæ peritos ad Ptolemæum Philadelphum, eos petentem ex omni tribu senos electos, ut sacros libros in Græcum uerterent sermonem, misit Eleazarus summus sacerdos. Ibi uerò, ut Augustinus de ciuitate & Eusebius libro V. testantur, totidem cellis separati, eosdem libros eodem modo uertentes non interpretum, sed prophetarum adflati spiritu uisi sunt. Quam sanè opinionem Hieronymus refellere uidetur in epistola ad Desiderium his uerbis: Nescio quis autor primus, Septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo finxerit: quibus diuisi LXX. interpretes sacros interpretati sunt libros. Quum Aristeas eiusdem Philadelphi familiaris, & non multò pòst Iosephus, nil tale retulerint: sed in una basilica congregatos conuertisse scribant: non prophetasse uidentur, quòd longe aliud sit esse interpretem, aliud esse uatem. Sed & idem Hieronymus alibi testatur, minime fideles in conuertendo fuisse, cælasseq; de industria ubi de filio Deo, aut trinitate aliquid uidissent, ut regem ad unius Dei cultum tantum reuocarent. Præterea eosdem Septuaginta ex consuetudine uocari, quum Septuagintaduo fuerint. M. Anneus Seneca Senecæ philosophi pater, patria Senecæ duo
Cordubensis, & equestris ordinis ac eruditissimus fuit, ut cui declamationes, quæ filij dicuntur esse, nonnulli referant. Martialis duos Senecas, unicumq; Lucanum commemorat. Meminit etiam utriusque Sidonius poëta. Non quod Corduba præpotens alumnis Facundum ciet hic putes legendum, Quorum unus colit hispidum Platona, Incassumq; suum monet Neronem. Orchestram quatit alter Euripidis, Pictum fæcibus Aeschylum sequutus. Quod utrum hunc & filium philosophum intelligi uelint: an philosophum & nepotem ex fratre Mela, qui & ipse Seneca appellatus, non satis liquet. uidetur autem ex his Sidonij uersibus tragœdias alter à philosopho scripsisse. Igitur hic ex Eluia Albina tris liberos suscepit. L. Anneum Senecam philosophum, Iunium Anneum Gallionem, & L. Anneum Melam Lucani Patrem. Seneca & Gallio Romam ducti, præceptores habuere, Pomponium Marullum, Iulium Higinum Polyhistorem, Cestium Smyrnæum, & Asinium Gallum: in philosophia uerò Socionem Alexandrinum & Photinum Stoicum, teste Hieronymo. Hinc clarus factus in Claudij dignationem uenit, datusq; priuigno eius Neroni præceptor, qui ad necem eum compulit, quamuis commeatum petenti & bonis cedenti persancte iurasset suspectū se frustra. Venas medico præbuit: deinde hausto ueneno in balneo perijt: ut est autor Tacitus: qui etiam iussisse mortis causam dicit Ferinij Rufi & Tigillini coniurationes. Quod insuper opes supra modum augeret, et quædam alia.

alia. Inuendis aperte diuitijs adscribit. Temporibus diris igitur, iussuq; Neronis Lõginum & magnos Senecæ prædiuitis hortos. Quintilianus habuit eum præceptorem, ualdeq; laudat: multa, inquit, in eo rerum cognitio: in qua tamen aliquando ab his quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus est. Tractauit omnem ferè studiorum materiam: sed in philosophia parum diligens. Datur uitio quòd rerum pondera minutißimis sententijs fregerit: uerum idem robustis & firmatis legendus. Multa enim probanda in eo, eligere modo in animo sit: quod utinam fecisset. Digna enim fuit illa natura, quæ meliora uellet. Caius princeps cum arenam sine calce appellabat. Gellius ut maledicum cum taxat, utpote superioribus doctis & poëtis omnibus, præsertim Ciceroni obtrectantem. Feruntur eius tragœdiæ aut alterius, ut supradixi: uerum Quintilianus poëmata attigisse ait. Præterea epistolæ ad Paulum apostolum, & Pauli ad eum: quarum meminere Augustinus in epistola ad Macedonicum, & Hieronymus de uiris illustribus, qui eum in catalogo sanctorum ponit. Cuius me maxime autoritas mouet, ut eius scripta ac memoriam ueneratione prosequar: quum alioquin arduum mihi uideatur inter tot opes, deliciasq; hortorum, & rei studium, non cupidi potius ac luxuriosi hominis, quàm philosophi, aut sancti uiri, uestigia posse seruare. Fertur & eius epigramma: Cura, labor, metus: ac sumpti pro munere honores: Ite alias posthac sollicitate animas. Fuit natura constantißimus: solebat illud ex oratione Demosthenis usurpare: ἔστι γὰρ ἁπάσης ἀρετῆς ἀρχὴ μὲν σύνεσις, πέρας δὲ ἀνδρεία. Vniuersæ enim uirtutis consultatio principium est: finis uerò constantia.

Lucanus Mela Gallio

M. Anneus Lucanus, à patre Mela, unà cum Seneca & Gallione Romam ætate sex mensium deportatus, traditus est in disciplinam Rhemnio Palæmoni & Cornuto. Saleium Bassum, & A. Persium condiscipulos, & sodales habuit. In Neronis dignationem ueniens quæstor factus, ludum gladiatorium edidit. uxorem duxit Pollam Argentariam, Pollij Argentarij filiam doctam, ut planè ex Papinij hendecasyllabo dignosci potest. Quum in theatro Nero Orpheum pronuntiasset, Lucanus item, iudices coronam Lucano dedere. quod Nero grauiter ferens interdixit poëtæ foro & theatro. Papinius, Ingratus Nero dulcibus theatris, Et noster tibi præferatur Orpheus. Igitur Lucanus odio principis Pisonianæ coniurationi adhæsit: accusatus deinde renuit quicquam fateri aut magnifistare: sed promissa impugnitate matrem nominauit. Acceptoq; mortis arbitrio, uenas & ipse soluit uti patruus. Scripsit Saturnalia, Medeam, Orpheum, incendium urbis, & Troianum: Pharsaliam non finiuit: cuius primos tris libros cum uxore correxit.

Seuerus Attilius

Seuerus Attilius in Hispania, de genere illius Seueri, ad quem Lactantij duo epistolarum scribuntur uolumina: composuit librum Odeporicum, totius uitæ suæ statum continentem, tam prosa, quàm uersibus, quem uocauit καταστροφὴν, id est, conuersionem. Decessit sub Valeriano principe. Ex Hieronymo.

Seuerus hæreticus

Seuerus item hæresiarcha, Tatiani dogma sequutus, à quo Seueriani. Duo item clari sanctitate: alter præsul Rauennas tempore Iouiniani principis: qui prænoscens exitum suũ, aperto sepulcro inter filiam & uxorem se medium collocari iußit. Alter præsul Viennensis.

Seuerini plures

Seuerini plures: unus abbas cœnobij Agaunensis, regnante Clodoueo in Gallia. Alter ex Pannonia, profectus in Picenum, Septempedensi ciuitati tunc claræ præfuit: qua diruta à Gothis, sancti Seuerini oppidum iuxta eius nomini dicatum. Alius præsul Neapolitanus, frater sancti Victorini præsulis Pictauiensis: cuius nomini oppidum in Salernitano dicatũ. Alius præsul Coloniensis.

Sextus philosophus

Sextus Cheroneus, Plutarchi sororis filius, philosophus, ac discipulus Herodoti philosophi sub Marco Antonino, apud quem in honore fuit: scripsit Episcopia, & Pyrrhonia libris x. autor Suidas. Meminit etiam Philostratus in sophistis, opus eius ad nos peruenit. Hic ille fortè quem scribit Hieronymus ad Seuerum principem librum de resurrectione scripsisse: quanquam eum Christianum alibi fuisse non inuenio.

L. Sextius M. Sextilius

L. Sextius, qui Sallyes in Gallia subegit, aquasq; Sextias condidit, nunc oppidum Aquense: ut apud Liuium. M. Sextilius patria Fregellanus, quem Liuius dicit respõdisse pro duodeuiginti colonijs, quæ milites prius denegatos simul & tributa dare postea promiserunt.

Sextilia Silius Italicus

Sextilia, uirgo uestalis stupri damnata. Silius Italicus, ex Italica Hispaniæ ciuitate, & originem & nomen traxit. Ipse Romæ natus, in literisq; educatus. Prima ei fori contentio. fuit magna inter patronos autoritate: Ciceronem imitatus, cuius etiam uillam Formianã possedit. Extremam ætatem Musis & Phœbo tradidit: ut satis indicat Martialis epigramma. Consul fuit, quo tempore Nero excessit: proconsul Asiam administrauit. Decessit annos natus L X X V. uolũtaria morte, tædio morbi, quem euadere nequaquam posse uidebat: uti Plinius Iunior in epistola demonstrat: in qua & eũ taxat maiore cura quàm ingenio carmina fecisse, auditorioq; sæpe ea commisisse, dicens: Imitatus est maxime in his Maronem, cuius etiam natalem celebrare quotannis consueuit.

Sidonius Gallus

Sidonius Gallus præsul Aruernorum tempore Caßiodori & Theodorici regis uir erudißimus ac Christianus, cuius extant epistolæ.

Stilpon philosophus

Stilpon, philosophus Megarensis, tempore primi Ptolemæi, discipulus Pasiclis Thebani: præfuit scholæ Megarensi: scripsit dialogos non minus X X. Suidas.

M Silanus cõsul

M. Silanus cõsul, aduersus Cimbros male rem geßit: quapropter à Domitio tribuno plebis accusatus: dicebat enim eum iniussu populi cũ Cimbris bellum geßisse. Idq; fuisse principium calamitatum, quæ postea euenissent. Deq; eo libellum quoq; edidit: sed plenißime Silanus absolutus. Duæ tamen tribus damnarũt, Sergia & Quirina, Pedianus.

M. Silanus

M. Silanus alius, ante hunc ordines sub Africano in Hispania duxit: Hannonem, Magonemq; duces Carthaginensium, in deditionem accepit.

D. Silanus L. Silanus

D. Silanus consul design. Cicerone consule. Salustius in Catilinario. L. Silanus, Claudij principis gener, maritus Octauiæ, qua sibi erepta, dataq; postea Neroni, præ dolore gladio incubuit.

Syluanus

Syluanus, Troiadis præsul, Maximiani tyranni tempore, rhetor, ab initio Troili sophistæ discipulus, Christianus factus, uitam monachi dilexit. Quumq; ab Attico præsule Constantinopolitano prius Thraciæ ciuitatis præsul constitutus esset, post aliquot annos rogauit, ut inde ob immensa frigora, quum esset tenui ualetudine graciliq; corpore, transferretur in mitius cœlum. Itaque se officio abdicans, Constantinopolim uenit: ubi monachum aliquandiu egit, donec Troiano populo præficeretur. Ipse ægre sumpto negotio quum nullam haberet excusationem itineri se adcingens, portentum ex eo subito uisum. Nauis enim qua in Troadem profecturus erat, diu immobilis in littore antea permanserat, nec ulla ui mortalium dimoueri sedibus poterat. Tunc uerò eius primum precibus soluta procedere cœpit. His igitur alijsq; signis, uir sanctus, tum etiam doctus est habitus: & qui populo exemplis optimis doctrinaq; præfuerit. Extat eius uolumen diuisum in libros V I I I. de prouidentia Dei, deq; mundi gubernatione ad Salonium præsulem. Ex historia tripert. Syluanus Tyri præsul senex iam sub Diocletiano bestijs obiectus. Alius abbas in deserto Scythiæ. Alius præsul Nazarenus Hieronymi auditor successor, ac defensor.

Simones

Simones plures. hoc etiam nomen post Philippum Græcis, Latinis, Hebræisq; pariter commune. Ex his antiquißimum sanè legimus Atheniensem ac philosophum Socratis discipulum fuisse, qui scripsit dialogos X X X I I I. Alius fuit qui scripsit de arte rhetor. Alius medicus. Alius sculptor. Quorum omnium autor Diogenes.

Simon philosophus, rhetor, sculptor

Simon Magnesius musicus egregius, qui & ipse superiorum

musicorum more corrupto, Simodiam introduxit, sicut & Lysis Lysiodiam. Strabo.
Simon grammaticus — Simon Constantinopolitanus ludi magister, circiter annos abhinc CC. composuit Græce metaphrastas, id est, sanctorum uitas quæ singulis mẽsibus proprie leguntur, habenturq́; in bibliotheca Vaticana.
Simõ Magus — Ex Hebræis uerò Simonem magum legimus, caput & autorem totius hæreseos. De quo Eusebius libro II. latißime. Iustinus philosophus in apologia ad Antoninum principem in hanc sententiam scribit: Simon quidam Samaritanus de uico Gypitho sub Claudio principe artibus magicis & ope dæmonum sublevatus in urbe nostra, compluribus per phantasiam deceptis, Deus est creditus, & bonore simulacri donatus, à nobis inter duos Tyberis pontes colitur, cum titulo Latinis literis descripto, Simoni Deo sancto. Quem omnes penè Samaritæ, & nonnulli alij, tanquam Deum adorant, ac fatẽtur. Sed & Selenem quandam erroris comitem, quæ prius in lupanari fuit apud Tyrum, cum ipso consecrauerunt. Similia quoque Irenæus in primo aduersus hæreses libro. Quod autem, ut uulgò fertur, Petri apud Deũ precibus sublatus ceciderit, nulla sanè apud idoneos mentio. Miror & Plinium huius non meminisse, quum de Neronis magica mentionem fecerit, quam multis experimentis ab eo principe curiosißimo uanam ac nullam esse deprehensam dicit.
Simon auarus — Simon item ille qui à Petro spiritus sancti gratiam mercari uolebat, unde uitio nomen inditum, alijq; complures præter Apostolum: quorum
Simon Macchabæus — princeps Machabæorum pater. E nostris quoque quem potius commemorem non habeo, quàm nouum ante nostra
Simon puer Tridentinus — exemplum Simonis pueri Tridentini. Hic sedente Sixto IIII. pont. die Veneris sancti à Iudæis clam comprehensus, ac omnibus cruciatibus prius adfectus, demum cruci adfixus est. Ex quo templum ei ueluti martyri dicatum.
Simonides — Simonides etiam plures, sed potißimi poëtæ duo, alter Cæus & Melicus: alter Teius & Iambicus. Melicum Suidas dicit emicuisse Olymp. LV. uixisse annis LXXIX. scripsisse Dorica lingua Cambisis & Darei res gestas, ac Xerxis bellũ maritimum: præterea threnos, encomia, epigrãmata, pæanas, tragœdias, nænias, & alia. Cicero autem de oratore, artem memorandi inuenisse dicit his uerbis: Simonides Cæus primus artem memorandi inuenisse fertur. Quum cœnaret in Thessalia apud Scopam fortunatum hominem, cecinissetq́; id carmen quod in eum scripsisset, in quo multa ornandi causa poëtarum more in Castorem & Pollucem scripta fuissent, nimis illum sordide Simonidi dixisse se dimidium eius ei quod pactus esset pro illo carmine daturum, reliquum peteret à Tyndaridis, quos æque laudasset. Haud multò pòst nuntiatur Simonidi, ut prodiret, iuuenes stare ad ianuam duos, qui eum magnopere uocarent: surrexisse illum ac uidisse neminem: hoc interim spatio conclaue illud, ubi epularetur Scopas, cõcidisse, ea, ruina ipsum oppressum cum suis interisse: quos quum humare uellent sui, nec possent obtritos internoscere ullo modo, Simonides dicitur ex eo quod meminisset, quo loco quisque cubuisset, demonstrator uniuscuiusq; sepeliendi fuisse. Hac re tũc admonitus, inuenisse fertur ordinem esse maxime qui memoriæ lumen adferret. Plinius octauam chordam in lyra inuenisse dicit. Eusthatius uerò tres duplices literas, ξ, ψ, θ. De
Simonides Teius — Iambico autem Quintil. sic refert. Simonides Teius alioquin sermone proprio & iucunditate quadam cõmendãdus: præcipua tamen eius in commouenda miseratione uirtus, ut quidam in hac eum omnibus eiusdem operis autoribus præferant, in quibus sanè dissidere uidentur autores. Iambicum poëtam Teium Strabo fuisse dicit. Suid. uerò Carystium siue Erythreum, qui scripsit Græcorum apud Aulidem conuentum, trimetorum libros duos, & alia. Præter hos,
Simonides Melicerta — alios duos ponit: unum filium sororis Simonidis Cæi, cognominatum Melicertam, qui ante bellum Peloponnesiacum fuit, scripsitq́; genealogiam libris tribus: alterum Simonidem Magnetem poëtam, Antiochi magni tempore, cuius res gestas scripsit, ac bellum aduersus Galatas. — Simonides Magnes
Syrianus Alexandreus philosophus Platonicus, docuit Athenis: scripsitq́; in totum Homerum commentarios VII. In rempublicam Platonis, & alia. Huius discipulus & successor fuit Proclus. Suidas. — Syrianus
Sinesius è Pentapoli Africæ philosophus Christianus, præsul Ptolemaidis factus, scripsit libros in grammatica, philosophia; panegyricos, epistolas, & alia. Suidas Huius operum bona pars extat. — Synesius
Symmachus, unus ex interpretibus sacrorum librorum, secta Ebionius, quæ Christum è Iosepho & Maria natum putat, uti suprà commemoraui: commentarios quosdam conscripsit, in quibus conatur ex euangelio Matthæi insaniam hanc probare. Hos Origenes cum interpretatione ipsius Symmachi scribit se apud Iulianum quendam comperisse, qui se diceret hos libros ab ipso Symmacho suscepisse. Ex quo uidere licet Origenis ferè temporibus eum fuisse. Ex Euseb. Symmachus alter senator, uir doctus, Boetij socer. — Symmachus interpres
Symmachus Romanus orator, missus à senatu Cõstantinopolim ad Theodosij liberos, rogatum ut Vestales à Christianis destrui minime pateretur. Cuius rei gratia putabant aduersa multa se à dijs fuisse passos. Eius igitur orationem & Prudentius & Ambrosius qui huius meminerunt, acerrime confutarunt. — Symmachus orator
Syloson Polycratis Samiorum tyranni frater, quum priuatus Dareo Histaspis filio manopere optanti uestem quam ferebat aliquando largitus esset, ille postquàm est rex factus, dono tyrannidem Samiorum ei dedit, qui acerbe imperauit. Quare urbs ab hominibus deserta: unde prouerbium manauit: ἕκητι Συλοσῶντος εὐρυχωρία: Sylosontis opera locus amplus. Strabo XIIII. — Syloson
Simmias philosophus Thebanus scripsit dialogos XXIII. qui ordine à Diogene commemorantur. — Simmias
L. Sisenna Romanus orator & historicus, paulò supra tempora Ciceronis. de quo ipse Cice. in oratore. L. Sisenna doctus uir & studijs optimis deditus tum Latine loquens, grauis reipublicæ non sine facetijs, neque laboris multi, nec satis uersatus in causis, interiectusq́; inter duas ætates Hortensij & Sulpitij, nec maiorem consequi poterat, & minori necesse erat cedere. Huius omnis facultas ex historia ipsius percipi potest, quæ cum facile uincat omnis superiores, indicat tamen quantum absit ab summo, quanquam hoc genus scriptionis nondum sit satis Latinis literis illustratum. Et paulò inferius. Sisenna emendator sermonis usitati quum esse uellet, ne à C. Rusio quidem accusatore deterreri potuit, quo minus inusitatis uerbis uteretur. Nam quum in defensione Chrytili Supputatillica dixerit, tunc Russius accusator, circumuenior iudices, inquit, nisi subuenitis. Sicenna quid dicas, nescio, metuo insidias, quid est hoc Supputa, quid sit scio, tillica nescio. — L. Sisenna; C. Rusius
Solon Salaminius genere, unus e septem sapientibus, Atheniensibus leges dedit, ac eas quas Draco tulit, præterquam quæ de cæde erant, omnes propter asperitatem magnitudinemq́; pœnarum abrogandas curauit. Nam unã omnibus pœna constituta fuerat, ut etiam qui otij damnati essent, aut qui holera subripuissent, capite plecterentur. Ob quam causam Demades dicere solebat, Draconem non atramento, sed sanguine leges scripsisse. Legem Sisachtheam tulit, qua bona tantum non corpora uti prius debitorum essent obnoxia creditoribus. Florebat in republica tunc Pysistratus, qui plura pro patria gesserat, æmulus laudibus Solonis cui & genere propinquus erat. Illius igitur eloquentia plus potuit apud populum, quàm huius sapiẽtia. Cessit sponte Solon tyrannum fugiẽs prius in Aegyptum, deinde in Cyprum, postremo ad Crœsum regem: cuius quum opes uideret, ostentanti Crœso atque interroganti, num quis eo felicior esset: respondit, Tellum quendam pauperem admodum — Solon; Draconis seueritas; Tellus

alioquin

alioquin iustum Athenis agentem: simul adfirmans nihil esse felix quod temporum mutationi subiaceat, felicitatem finem tantum indicare. Cuius sententiæ Crœsus postea à Cyro captus meminisse dicitur. Solon inde in Ciliciam profectus ciuitatem à suo nomine Solos ædificauit, in qua Athenienses colonos statuit, qui interuallo temporis ab Attica lingua desciscentes, solœcizare dicti sunt. Vnde uerbum solœcismus tractum. Decessit in Cypro annorum L X X X. mandauit ossa Salaminem transferri, ibiq; per regionem proijci ac dissipari, ne Athenas inferrentur, quoniam discedens iureiurando ciues adegit, non antiquaturos leges suas, donec rediret. Reliquit etiam conciones & epistolas quasdam. Emicuit olymp. X L V I. Hic postremo traditur, quanquam grauissimus fuerit, sera iam ætate cum Thespidis tragœdiam spectaret, paulatim otio se dedisse, ac uitæ molliori, quod sanè declarant illa carmina ipsius. Dum propero ad senium discere multa libet, Grataq; sunt Veneris nobis & dulcia Bacchi, Quæq; uiris Musæ munera grata ferunt. Epigramma sepulcro Cicero huiuscemodi commemorat: Mors mea non careat fletu, linquamus amicis Mœrorem, ut celebrent funera cum lacrymis. Ex Plutarch. Socrate, Diogene.

Sophocles tragicus — Sophocles Atheniensis tragicus poëta, æqualis Periclis eius collega quandoque in pretura. Docuit, teste Suida, tragœdias C X X I I I. tulit uictorias X X I I I. Decessit post Euripidem annos V I. Cui styli magnitudine præfertur, licet eius sententijs inferior. Primus usus est tribus histrionibus, hoc est, tritagonista. Chorum induxit X V. iuuenum, quum prius X I I. tantum intrarent: appellabatur Apis, ob linguæ dulcedinem. Filios suscepit, Leophontem, Leosthenem, Aristonem, Stephanum, Meneclidem. Hæc ex Suida. Gel. autem scribit, quòd filij patrem tanquam senio delirantem, administratione rei familiaris interdixerunt. At ille tragœdiam protulit nuper ab eo scriptam iudicibus, uti uiderent an id esset opus deliri senis: quare restitutus, sapereq; magnopere uisus est. Valer. quoque ait hunc ex insperato gaudio ob uictoriam ex tragœdia quadam repentino obiisse. *Sophocles iunior* — Memoratur & à Suida Sophocles alter nepos superioris, poëta item tragicus, qui docuit tragœdias X L. uicit V I I I. scripsit & elegos. *Sophocles grammat.* — Sophocles etiam grammaticus, minor appellatus, qui enarrauit Lycophronem, Apollonium, pluresq; poëtas: cuius opera habemus. Sophocles alius, dux Atheniensium, Sostratide filius, apud Thucydidem. *Sopater* — Sopater sophista, Iamblyci discipulus, in magna fuit apud Constantinum magnum dignatione, eiq; adsidebat consiliarius. Calumniam ab inimicis passus quòd causa caritatis annonæ Constantinopoli fuisset, insons eiusdem iussu imper. securi percussus est. autor Eunapius in libro sophistarum. Apaneus Sicyonius uel Thebanus comicus historicus, scripsit epitomen in plures autores. Suid. *Sophilus* — Sophilus Sicyonius, uel Thebanus comicus mediæ comœdiæ, ipsius fabulas nonnullas commemorat Athenæus. *Sophron* — Sophron Syracusanus Xerxis & Euripidis tempore, scripsit mimos uiriles, & mimos fœmineos lingua Dorica, & soluta oratione. Dicitur & Plato quum in eos incideret, obdormire solitus. Fuit alius siue idem comicus, cuius fabula νυμφίος, ut ait Athenæus. *Soranus* — Soranus Ephesius medicus Alexandriæ profecit. Deinde Romam uenit, ubi artem exercuit, Traiani & Hadriani temporibus. Libros plures optimosq; composuit. Suid. Est & Valerius Soranus, qui inter Valerios dicetur. *Sosibius* — Sosibius grammaticus Laconicus. *Sositheus* — Sositheus Syracusanus unus de numero eorum, qui Pleiades appellantur apud Ptolemæum, æmulus Homeri tragici. Suid. *Sosipatra* — Sosipatra fœmina uates ac doctissima è Libya, uxor Aedesij sophistæ, educata dicitur à quibusdam numinibus. autor Eunapius lib. sophistarum. *Sostratus architectus* — Sostratos plures fuisse constat: primus Plinio & Strab. testibus, architectus, qui turrim excitauit in insula Pharo, iussu Ptolemæi Philadelphi ad ostendendos nocturnos ignes nautarum cursibus eiq; nomen suum inscripsit, quod regem fuisse passum admiratur Plinius. Idem quoque pensile Cnidi ambulacrum fecisse traditur. *Sostratus sculptor* — Alius qui ex ære & alio modo signa faciebat, teste eodem Plin. Tertius sacerdos Cereris apud Tacitum. *Sostratus uates* — Quartus uates, qui per furorem multa Græcis prædixit. Nam Bacchis Nauseus, & Sostratus Atheniensis Xerxis aduentum prædixerunt, ut autor Herod. *Sostratus Acrochersites* — Quintus Sostratus Sicyonius cognomento Acrochersites, ut ait Suid. *Sotades* — Sotades Maronites poëta turpissimus Iamborum scripsit libros, quos appellauit Cinædos lingua Ionica, ubi libidinum lasciua species & descriptio inerat. Fuere & alij duo Athenienses, alter comicus mediæ comœdiæ, alter philosophus, qui scripsit de mysterijs librum primum. Suid. De primo Martial. dicit: Nec retro lego Sotadem cinædum. Retro enim eius carmina legebantur, ut sensus tegeretur: ut illud, Laus tua non tua fraus, uirtus non copia rerum Scandere te fecit hoc decus eximium. De Sybariticis item libellis lasciuis alibi diximus. *Soteridas* — Soteridas Epidaurius scripsit musicæ libros tres, ut ait Dionys. *Soterichus* — Sotericus Asites poëta, sub Diocletiano scripsit Encomium Diocletiani, Bassarica siue Dionysiaca, uitam Apollonij Tyanei, & alia. Suid. *Sophronius* — Sophronius uir apprime eruditus, Græcis præsertim literis, psalterium & prophetas, quos Hieronymus ex Hebræo in Latinum uerterat, in Græcum rursus sermonem ipse uertit, simul cum alijs quibusdam opusculis, ut ipse Hierony. testatur. *Sophronia casta* — Sophronia matrona Romana, altera Lucretia Christiana, cum uim Decij principis uideret sese passuram, consentiente uiro, adrepto gladio seipsam transfixit, ac inter sanctas mulieres relata. autor Euseb. in historia. *Sophia cum III. filiabus* — Sophia mater felicissima, tris filias Fidem, Spem, & Charitatem sub Hadriano pro Christi nomine iugulatas, alacriter uidit, sepeliuitq; X V I I I. ab urbe miliario. *Socrates* — Socrates patria Atheniensis, patre Sophronisco, matre Phænarista obstetrice, Archelai physici discipulus, primus omnium de moribus disserere cœpit, philosophiam è cœlo ad res humanas conuertendo. Cum ipse præter cæteros suo tempore mortales & uita castissimus, & moribus patientissimus fuerit, exempla utriusque rei constant. Nam & patientiam Gellius pulchro scommate refert. Cum uxorem Xantippen contumacius ac clamosius in se agentem diu tolerasset, postremo aqua esset ab ea perfusus, cœpit ridens dicere, Sciebam Xantippem tonantem quandoque pluituram. Castitatis illud ab Aeliano memoratur, quod Zopyrus physignomus dixisse fertur Socratem ex physiognomia omnium libidinosissimum esse: ciuibus autem tanquam falsa locutum eum ridentibus, Socrates minime mentitum dixit, sed naturæ uim se animi uirtute attulisse. Cicer. tamen de diuinat. non lasciuum, sed bardum, ac mente stupidum & obtusum dicit. Nihil unquam scripsisse constat, sed eius dissertationes à Platone commemorantur. Victu alioquin facili, quòd proximum dijs maxime putaret, qui minimis egeret. Dæmonem se habere fatebatur, qui ei futura prædiceret. Accusatus postremo ab Atheniensibus, quòd de dijs male sentiret, ac in carcere causam dicere iussus neglexit, & Lysiæ orationem elegantissimam in eius defensionem ei traditam respuit, dicens optimam quidem esse, sed Socrati minime conuenire, haustoq; cicutæ poculo excessit. Cicero de orator. sic ait: Lysiæ orationem Socrates spreuit, tanquam calceis Sicyonijs non uteretur, quamuis essent habiles, quia nimis expoliti: sic illam orationem disertam sibi uideri, sed fortem ac uirilem non uideri. Solebat item dicere, teste Aeliano, otium fratrem esse libertatis, indicioq; esse Persas & Indos, qui perpetuo liberi in otio degunt. At contra negotijs intentos Lydos & Phryges, qui seruiunt. Fuere item alij huius nominis à Diogene commemorati no-

Socrates pictor bis obscuri, qui autem claritatem habeant, duo, alter pictor, inter cuius opera, piger qui appellatur ὄκνος spartum tor-
Ocnus quens quod asellus arrodit. autor Plin. Pausanias autem dicit hunc à Polygnosto pictum, uti suprà dixi. Propert. ad hanc tabellam alludens ait, Dignior obliquo funem qui torqueat ocno, Adsiduusq; tuam pascat aselle famem. Alter
Socrates historicus. Constantinopolitanus, qui historiam ecclesiasticam à tempore apostolorum usque ad Chrisostomum scripsit, quo tempore fuisse par est: unus ex his qui in tripertita connectitur historia: reliqui Theodoretus & Sozomenus Graeci autores.
Sozomenus Est alter Sozomenus presbyter Pistoriensis, qui historiae uni-
Socion uersalis immensum edidit uolumen. Socion philosophus peripateticus, genere Hispanus, scripsit κέρας ἀμαλθείας, id est, cornucopiae, librum multae uariaeq; doctrinae refertum. autor
Spartacus Gell. Spartacus dux gladiatorum, qui pop. Rom. bellum mouit. Superatus à P. Crasso. Cicero M. Antonium alterum Spar-
Speusippus tacum uocat. Speusippus philosophus, Platonis sororis filius
Spintharus composuit dialogos à Diogene commemoratos. Spintharus Corinthus nobilis architectus, Delphicum templum aedificauit. autor Pausanias. Alter Atheniensis Oebali pater. Spu-
Spurinx rina dux regis Parthorum qui Crassum interemit. Item mathematicus ac uates, qui Caesari praedixit, ut Martias caueret eidus, cuius Tranquil. in Caesare, & Valer. meminere. Tertius huius nominis adolescens egregia forma, qui cum foeminas uirosq; ad libidinem aspectu decoro inuitaret, oris pulchritudinem uulneribus sponte dehonestauit. autores Valer. de uerecundia, & Ambros. libro III. de uirginitate.
Stasea Staseas Neapolitanus, philosophus Platonicus. Cic. de fini-
Stesichorus bus. Stesichorus poeta lyricus, ex Himera Siciliae ciuitate olymp. XXXVIII. decessit Cataniae, quò profugus uenerat, sepultusq; ante portam, quae à nomine ipsius Stesichoria dicitur. Fratrem habuit Mamertinum optimum geometram. Dicitur & scripsisse Helenae uituperationem, ex quo exoculatum fuisse, rursusq; ob palinodiam uisum recuperasse. Vocatusq; est Stesichorus, quoniam primus cum citharae cantu chorum constituit. Nam prius Tisias uocabatur. autor Suidas. Quintilianus uerò sic eum taxat. Stesichorus quàm sit ingenio ualidus, materiae quoque ostendunt, maxima bella & clarissimos canens duces, Lyrici carminis dignitatem cursua sustinens lyra. Reddit enim proterus in agendo simul loquendoq; debitam dignitatem, ac si tenuisset medium, uideretur aemulari proximus Homerum potuisse, sed redundat & offenditur: quod ut reprehenditur, ita copiae uitium
Stesimbrotus est. Stesimbrotus Tarsius historicus scripsit res gestas Ci-
Stilpo monis ducis Atheniensium: ut ait Plutar. Stilpo Megarensis philosophus tempore primi Ptolemaei, discipulus Pasiclis Thebani, praefuit scholae Megarensi: scripsit dialogos non minus XX. Suid. Hunc Cicero de diuina. dicit ebriosum ac libidinosum fuisse natura, quam & uoluntate & studio literarum pertinaci adeo uicerat, ut nihil in eo lasciuum inueni-
Stratones ret. Stratones octo, primus Isocratis auditor, secundus Lampsacenus Theophrasti discipulus. III. medicus, qui Erasistratum audiuit. IIII. historicus. V. poëta epigrammatum. VI. antiquus medicus, ut ait Aristoteles. VII. peripateti-
Strato Bruti cus, qui uixit Alexandriae. haec Diogenes. VIII. Stratonem Plutarchus in uitis ponit, praeceptorem rhetorices ac familiarem Bruti qui unà cum eo in bello Philippensi fuit, soluſq; adhibitus, dum sibi ille mortem consciuit. Conciliatus postea Augusto per M. Messalam, qui comes ad bellum Actiacum fuit. Lacrymans enim Messala, hic est, inquit Augusto, qui meo Bruto gratias extremas submini-
Strato Sidonius strauit. Aelianus quoque de uaria historia, Stratonem Sidonium quendam scribit in conuiuijs ualde delicatum, ac lautitia uictus, amicissimumq; Neoclis Cyprij regis pari luxuria
Suidas certantis. Suidas, cuius lexicon multi auxere autores. Eudemus orator, qui scripsit dictionarium ex ordine literarum. Helladius, Theodosio iuniore imperante, Eugenius ex Augustopoli Phrygiae urbe, Zosimus Gazeus, Caecilius Siculus, Longinus Cassius, Lupercus Berytius, qui scripsit de Atticis dictionibus, Iustinus, Iulius sophista, qui scripsit epitomen linguarum Pamphili, de consuetudine Attica, Pamphilus, qui edidit pratum dictionum, Zopyrio, Pollio Alexandrinus, qui item de Atticis dictionibus per ordinem literarum: igitur hi omnes Suidae operi agglutinati sunt. Suidam alterum inter sculptores clarissimos ponit Pausanias.

L. Cornelius Sulla, nominis etymum à Sibylla trahit teste L.Cor.Sulla
Macrobio. Bello Punico II. ludi primum instituti ex libris Sibyllinis, suadente Cornelio Rufo, qui propterea Sibylla cognominatus est, postea corrupto nomine coepit Sulla uocari. Felix ob successus appellatus. Nam mulier quondam obuiam ei puero, salue dixit puer, & tibi & Reipublicae felix, quae postea uideri amplius non potuit. Primum quaestor Marij, Iugurtham à Boccho in deditionem accepit: bello Cimbrico & Teutonico legatus bonam operam nauauit. Praetor inter ciues ius dixit. Idem Siciliam prouinciam habuit: bello sociali Samnites Marsosq; superauit. Ne monumenta Bocchi tollerentur Mario restitit: consul Asiam sortitus, Mithridatem apud Orchomenum & Cheroniam praelio fudit. Archelaum praefectum eius Athenis uicit, portum Piraeum recepit. Medos & Dardanos in itinere superauit. Mox cum rogatione Sulpitia imperium eius transferretur ad Manlium, in Italiam regressus, corruptis aduersariorum exercitibus, Carbonem ex Italia expulit, Marium apud Sacriportum, Thelesinum apud portam Collinam uicit. Mario apud Praeneste interfecto, felicem se edicto appellauit. Proscriptionis tabulas primus proposuit, nouem millia dedititiorū in uia publica occidit. Numerum sacerdotum auxit. Tribunitiam potestatem minuit. Republica ordinata dictaturam deposuit. Vnde spe deceptus, Puteolos concessit, & morbo phthiriasi interijt. Haec Caecilius. Sulla rerum potitus, corpus Marij iam defuncti reuulsit atque disiecit. Quapropter ut ait Plinius, ueritus talionem, cremari corpora instituit. Tota Italia proscriptiones fecit, proscriptorum liberos & bonis & petendorum honorum iure priuauit, quam legem antiquare deinde conatus est Cicero in oratione de liberis proscriptorum. Per u, scribendum hoc nomen nummi antiqui docent, tum Romae inscriptio marmoris celebris apud aedem diuae genitricis de porticu huiuscemodi: L. Cornelio, P. F. Sullae procos. VII. uiro Epul. clientes cos. P. Suilla à Torquato accusatus inter P Suilla
Catilinae coniuratos fuisse, defenditur à Cicerone cos. qui & obtinuit. Sulpicius, per c, scribitur in marmoribus ueterum. Q. Sulpicius Priscus oppidum Labicos corona cir- Q.Sul. Priscus
cundatum, scalis captum diripuit, censuitq; senatus frequentem coloniam deducendam. Coloni ab urbe MD. missi. Liuius libro IIII. C. Sulpitius Potitus dictator creatus, C.Sul.Potitus
reliquias Brenni apud Praeneste stratagemate uicit, mulis cum agasonibus in insidijs collocatis, unde triumphum egit. Deinde consul Soram expugnauit, Samnitesq; apud Maleuentum superauit, caesis ex eis ad XXX. millia. Frontinus libro II. & Liuius libro VII. Seruius Sulpitius gener Fabij Ambusti, uide in Fabio. C. Sulpitius Gallus, maxi- C.Sul.Gallus
me omnium nobilium Graecis literis studuit, & fuit reliquis rebus atq; ornatus elegans. Is praetor ludos Apollini fecit, in quibus cum Thyestem fabulam docuisset, Ennius mortem obijt. Cicero in Bruto. Valer. quoque hunc astrologiae peritissimum fuisse tradit, primumq; qui in exercitu Pauli Aemylij contra Perseum eclipsim lunae noctu factam, militibus admirantibus enarrauit. P. Sulpitius consul primus, qui ad bel- P.Sul.cos.
lum Macedonicum missus equestribus praelijs cum Philippo

prospere

prospere pugnauit, auxiliantibus rege Attalo, ac Rhodijs. Liuius de bello Macedonico.

Seru. S. Galba

Ser. Sulpitius Galba prætor, ad initium III. belli Punici, male aduersus Lusitanos pugnauit. Liuius libro XLVII.

P. Sul. orator

P. Sulpitius, & C. Cotta, uiri eloquentißimi, oratoresq; maximi, qui Crasso & Antonio oratoribus successere, à Cicerone in dialogo de oratore introducuntur. Tribuni plebis simul etiam fuere. Cotta qui Sullanas partes sequebatur, à Marianis deinde & tribunatu & ciuitate deiectus. Sulpitius autem Mario fauebat, quo autore, quum perniciosas leges promulgasset, ut exules reuocarentur, & ut Mithridatico bello dux crearetur, quod iam Sullæ decretum fuerat, præterea Q. Pompeio, & L. Sullæ uim intulisset: Sulla deinde cum exercitu in urbem ueniente, ac rerum potito, latitans ob metum, à seruo ipsius proditus necatur. Seruum Sulla prius libertate pacta concessa, de saxo præcipitauit ob scelus. De hoc autem Sulpitio Cicero in oratore sic scribit: Fuit enim Sulpitius, uel maxime eorum quos ego audiuerim grandis, & ut dicam, tragicus orator: uox quum magna, tum suauis & splendida. Gestus & motus corporis ita uenustus, ut tamen ad forū non ad scenam institutus uideretur. Incitata & uolubilis, nec ea tamen redundans, nec circūfluens oratio. Crassum imitari uolebat. Cotta uerò malebat Antonium: sed ab hoc uis aberat Antonij, Craßi ab illo lepos.

Ser. Sul. Iurisconsultus

Seruius Sulpitius iurisconsultus, non facile dixerim, quantum & ad dicendum, & ad omnes bonarum artium disciplinas adhibuit curæ. Nam & in eisdem exercitationibus, & ab ineunte ætate fuimus, & postea unà Rhodum ille etiam profectus est, quo melior esset & doctior. Et inde ut rediјt, uidetur mihi in secunda arte primus esse maluisse quàm in prima secundus. Atque haud scio an par principibus esse potuisset: sed fortasse maluit id quod adeptus longe omnium non eiusdem modo ætatis, sed eorum etiam qui fuissent, in iure ciuili esse princeps. Cicero in Bruto. Pomponius autem libro primo digestorum ait: Quum primum locum post Ciceronem in orando obtinuisset, Scæuolamq; super quadam clientis causa consuleret, ac respondentem parum intellexisset, Scæuolam dixisse, Turpe esse uiro patricio & nobili, scientiam in qua quotidie uersaretur ignorare: ob quem cauillum Sulpitium postea pertinaciter iuris scientiæ incubuisse. Excesßit in legatione missus à senatu ad M. Antonium, quem Cicero in Philippicis magnopere laudat, decernitq; statuam pedestrem à senatu statuendam. Quintilianus ait, eum tribus orationibus insignem gloriam meruisse.

Sulpitia paterculi filia

Sulpitia Paterculi filia, uxor Fuluij Flacci, è centum lecta matronis, quæ ob pudicitiam simulacrum Veneris è libris Sibyllinis dedicaret, autor Liuius.

C. Suetonius Tranquillus

C. Suetonius Tranquillus, Suetonij Lenis XIII. leg. in bello Othoniano Tribuni filius, Hadriani principis epistolarum magister fuit: quo postremo excidit, quod Sabinam uxorem amare ob nimiam familiaritatem uenerit in suspicionem. Plinij Iunioris amicißimus fuit, à quo etiam per epistolam admonetur, suadeturq; ad opus edendum, quum iam lima non expolire, sed exterere uideretur. Scripsit plura, è quibus de grammaticis libellus, quem imitari se noster Hieronymus in tractatu de uiris illustribus fatetur. Præterea uitæ Cæsarū, in quo opere cūctis in eo genere facile præstitit, opinio grammaticorum nonnullorum est primam Cæsaris haud integram reperiri, quum uerisimile non sit ipsius incunabula generis tacuisse, adeoq; ex abrupto exorsum esse, quum cæterorum omnium etiam ignobilium altius originem repetierit. Itaque Iulius Cæsar in principio addita esse uerba.

Suetonius Opetianus

Fuit item alter Suetonius Opetianus Taciti principis tempore, qui eius uitā perscripsit: ut ait Vopiscus.

Saturninus Vetulio

Saturninus Vetulio uir nimia calliditate, ubi se proscriptum à triumuiris comperit, cōfestim insignia præturæ recepit quum priuatus esset, præmissoq; longo seruorum ordine, qui lictorum speciem præ se ferrent, per omnis terras occupatis hospitijs tam constanter anteibat, ut magistratum pop. Rom. crederent. Quumq; Puteolos uenisset, naues in statione repertas ceu publicæ necesßitatis gratia, nullo aduersante cepit: quibus in Siciliam transfretans, periculum euasit. Valerius.

Saturninus Apuleius

Saturninus Apuleius, de quo uide in Apuleio.

Saturninus martyr

Saturninus martyr sub Maximiano, damnatus ad extruendas Thermas Diocletianas, fodiendamq; arenam.

Saturninus hæreticus

Saturninus Antiochenus, & Basilides Alexandrinus post Menandrum illum maleficum apparuere, paulo post apostolos: quorum Saturninum eadem ferè commentatum quæ Menandrum, scripsit Irenæus. Basilidem uerò prætextu mysticæ doctrinæ ualde delirasse. Aduersus quem uirum Agrippa castor celebris scriptor librum edidit, ubi eum acerrime confutat, dicitq; scripsisse in euangelium XXIIII. cōmentarios, prophetasq; sibimet nuncupasse, quosdam Barabbam & Barcob, aliosq; qui nunquam extiterunt, barbaris nominibus appellatos, quo terribiliores uiderentur. Dicere præterea immolata, & eucharistiam, uel inexpiatus sumere, fidemq; in metu absq; uitio deserere licere. Sectatoresq; suo more Pythagoreorum quinquennio silere iubebat. Sed & Carpocratem quendam eodem fuisse tempore, alterius superstitionis principem. Hæc ferè Eusebius lib. III. & IIII.

Sarpedones

Sarpedones duo: alter qui Lycios Troadis populos duxit ad Troiam, Bellerophontis & Laodomiæ filius. Alter Cretensis, Minois & Rhadamanthi frater, qui in Lyciam, quæ apud Cariam est, regnatum uenit. autor Eustathius grammaticus.

Sardanapalus

Sardanapalus rex Mediæ, ut ait Aristobulus sepultus cum imagine sua, his uerbis ac literis Assyrijs: Sardanapalus, Anacyndaraxis filius, Anchialem & Tarsum uno die condidit. Ede, bibe, & lude: & quando te mortalem noris, præsentibus exple Delicijs animum: post mortem nulla uoluptas. Namque ego sum puluis, qui nuper tanta tenebam. Hæc habeo quæ edi, quæq; exaturata libido Hausit, at illa iacent multa & præclara relicta. Strabo.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XX.

L. Taberius

LVCIVS Taberius Eros emptus de catasta, propter literarum studium manumissus, docuit inter cæteros Brutum & Caßium. Sunt qui tradāt tanta eum honestate præditum, ut temporibus Sullanis, proscriptorum liberos gratis & sine mercede in disciplinam receperit. Tranquillus.

Thales Miles.

Thales Milesius, unus è septem, primus omnīū astrologiæ secreta penetrauit. De ursa minore disseruit, ut ait Callimachus: ut Eudemus solis eclipsim primus prædixit: ut Hippias & Aristoteles, inanimis etiam animas putauit, idq; ex magnete lapide deprehendisse. Huic tripus aurea à piscatoribus Milesijs reperta, dum res in lite uerteretur, ex oraculo Apollinis indicantis, eam sapientißimo dari oportere, delata est. Deinde per manus omnibus septem sapientibus tradita, ad Solonem peruenit, qui illam Delphos remisit ad Phœbum, ut qui Deum hominumq; sapientißimus esset. A Thalete Ionica fluit disciplina, sicut à Pythagora Italica. Excesßit olymp. LVIII. dum certamen gymnicum spectaret, æstu ac siti lapsus, iam senex, ex Diogene.

Thales poeta

Thales Cretensis poeta Lyricus, quem è Creta Solon Spartam misit, cuius odis ac poësi Spartani deliniti, animorum feritatem nimiam ex Lycurgi legibus imbutam castigabant: autor Plutarchus in Solone.

Talus

Talus, hunc æreis pedibus finxit Iupiter, custodemq;

demq́; posuit Europæ, ac celeritate ter quotidie Cretam obibat. Apollonius in Argonauticis: Τρὶς περὶ χαλκείοις περίτην ποσὶ δινεύοντα. Hunc igitur Catullianum carmen innuere uidetur, Non si custos foret ille Cretum, hoc est, uelocitate uinceret. Quod quidā de Dædalo male intelligunt.

Thamyras poëta

Thamyras Thrax, poëta & musicus. Feruntur ipsius in theologia uersus ad tria millia: scribitur ab Homero certasse de cantu cum musis, ideoq́; oculis captus. De eodem in libro prouerbiorum Græcorum sic scribitur: Thamyras quum pulchritudine omnes præcelleret, ab initio mares dilexit, deinde præter eius consuetudinem Musas amauit, ac cum eis de cantu certauit, hac conditione, ut uictor complexu potiretur. Victus, quod eis luberet, pateretur. Itaq; superatus, & oculis & lyra priuatus est: ex quo prouerbium manauit, in eos qui præter ingenium proprium aliquid agunt, Θάμυρις μαίνεται, Thamyras insanit.

Taurus

Taurus Berytius philosophus Platonicus sub Antonino principe: scripsit de differentia sectarum Platonis & Aristotelis, de corporeis & incorporeis, & alia: ut autor Suidas. Huius etiam sæpe meminit Gellius: dicitq́; eius se maxime familiarem Romæ fuisse.

Taurea

Taurea Iubellius Campanus, memoranda uir fortitudine, quum in castris Annibalis Claudium Asellum Romanum ingenti hominem robore in exercitu apud Nolam prouocasset, post inania uerba & garrulitatem eius congressum minime sustinens refugiebat, Claudius insequebatur: quum ille urbis portam ingressus, tutus stupentibus hostibus per alteram cursu contendens euasit. Hic postea capta à Fuluio Capua, manu propria coniuge, liberisq; interfectis, se postremo ante pedes imperatoris gladio transfixit. Liuius II. bello.

Tages

Tages quidam dicitur in agro Tarquiniensi, quum terra araretur, & sulcus altius esset impressus, extitisse repente, & eum affatus esse qui arabat. Is ut in libris est Hetruscorum, puerili aspectu sed senili prudentia, ubi à bubulco uisus est, extemplo rei miraculo totam eò Hetruriam exciuisse: scriptis tradita dein quæ ille dixerit, quæ aruspicinæ rationem omnē continerent. Cic. de diuin.

Cor. Tacitus

Corn. Tacitus, sub Hadriano principe orator clarissimus, æqualis ac familiaris Plinij Iunioris. Belgicæ Galliæ rationes procurauit, ad Vespasianos usq; peruenit, ab ijsq; honoribus euectus, historiam principum conscripsit ab Augusto usq; ad Hadrianum quæ ad nos haud integra peruenit. Hanc igitur non uitas imperatorum ausus inscribere, sed tantum diurnales actiones, quæ medium inter historicam & uitas tenerent. Scripsit & de claris oratoribus, Ciceronis Brutum & materia & dicendi copia imitatus. Præterea uitam Agricolæ soceri sui: & de moribus ac situ Germaniæ, stylo compresso & eleganti, tum arguto & sententioso: in cætera uerò historia aliquantulum sublimior. Scribit Flauius Vopiscus hunc autorem tanquam è suis progenitoribus, Tacitum imperatorem quotannis decies describi, ne liber periret, ac in omnibus bibliothecis apponi iussisse. Tertullianus autem noster eum mendaciorum loquentissimum appellat.

Thais meretrix

Thais, & Lais frequentes repertæ, ut iam ad omnia scorta referantur. Thaidis nomen nobilitatum in primis à Thaide Alexandrina. Hæc à sancto Pafnutio admonita, relicto meretricio, sancta mulier euasit. Nam ignotus ad eam ingressus secretum petebat magis ac magis, illa uerò dicente, neminem nisi Deum posse conspicere: ille sumpta hac occasione, ad Dei metum ac religionem eam est exhortatus, qui posset etiam occulta conspicari & plectere.

Lais

Lais Corinthia, quam quum Demosthenes orator adcedens, mille drachmas petentem uideret, ait, Non emo tanti pœnitere. autor Gellius.

Theagenes tres

Theagenes tres, Athenis, diuersis temporibus Suidas fuisse refert. Vnum, qui de Homero scripsit. Alium, qui Capnus est appellatus, quòd multa promittens nihil præstaret: pauper enim erat, ac diues uideri uolebat. Tertius, uir potens ac diues Athenis, qui liberalitate ac beneficentia publice ac priuatim multa laude digna gessit.

Theagenes Athleta

Quartum addit Pausanias, Athletam, patria Thasium, qui CXL. coronas è certaminibus retulit.

Theano Pythagorea

Theano Metapontina, seu Cressa genere, mulier Pythagorea, uxor Brotini Crotoniatæ, scripsit commentarios in philosophia, de uirtute, poëmata quoque & apophthegmata Pythagorica. autor Plotinus. Theano, apud Homerum δῖα Θεανὼ, pro sacerdote Mineruæ memoratur.

Thecla

Thecla, uirgo & martyr apud Iconium sub Nerone, Pauli apostoli discipula.

Thearco rex

Thearco, Aethiopiæ rex maximus, qui externas subegit gentes, Europæq; populos quoque ad Herculis perueniens columnas. autor Strabo ex Megasthenis historia.

Telephus heros

Telephus, Herculis filius, ex Auge filia Alcæi Arcadiæ regis, qui aui iussu expositus in syluis, à cerua nutritus: dein dono datus Teutranti regi Mysiæ, proq; filio educatus, Telephusq́; appellatus quasi à cerua nutritus, Græca etymologia. Diodorus libro V. A poëtis heros propterea Teutrantius appellatus.

Telephus grammaticus

Telephus Pergamensis grammaticus, scripsit ferè omnia quæ ad grammaticam pertinent. Inter cætera collationes epithetorum eidem rei congruentium, ad copiam parandam eloquutionis. Suidas.

Tellen

Tellen, tibicen & poëta Melicus, cuius meminit Diarchus Messenius. ex quo prouerbium, ἄειδε τὰ Τέλληνος: Cane ea quæ sunt Tellenis, quod optima fuissent. Ex libro prouerbiorum.

Tellus

Tellus Atheniensis felicissimus fuit, ut Herodotus in I. scribit: qui quum potentia maxima esse in patria & filij præstantissimi atque optimi, tandem urgente bello Atheniensium contra finitimos apud Eleusinam, postquam hostes superasset, ipse in bello occubuit: cui honores à ciuibus innumerabiles impensi.

Telephanes

Telephanes ad regnum Lydorum è Cumis ex oraculo adcersitus, qui antea currus fictitabat. autor Aelianus.

Theognetus

Theognetus poëta comicus, ex ipsius fabulis sunt, ἐπίγραμμα ἢ φιλάργυρος. & aliæ, ut Athenæus.

Theogenes poëta

Theogenes poëta Megarensis, illius quæ est in Sicilia. floruit Olymp. LIX. Scripsit elegiam in seruatos in expugnatione Syracusarum, sententias per elegias enarratas: ac uitæ præcepta, quæ ὑποθήκας uocant: ad Cyrum regem, quem obseruabat, gnomologiam: omnia carminibus.

Theogenes Tragicus

Theogenes, alter poëta tragicus unus è XXX. qui & Chion uocabatur. autor utriusq; Suidas.

Theodectes orator

Theodectes, Cilix genere, orator, discipulus Platonis, Isocratis, & Aristotelis: conuersus deinde ad tragœdias, scripsit fabulas L. Decessit Athenis natus annos XLI. scripsit & uersibus artem rhetoricam: laudauit & uirum Artemisiæ Mausolum, una cum claris eo tempore oratoribus.

Theodectes orator iunior

Theodectes orator, superioris filius, scripsit encomium Alexandri regis Epirotarum: commentarios historiæ, artem rhetoricam libris VII. aliaq; complura autor utriusq; Suidas. Stephanus item Phaselitem primum dicit esse, quæ ciuitas est Ciliciæ, tetrastichumq; sepulcri: ἥδε χθὼν κόλποισι Φασηλίτην Θεοδέκτην κρύπτει, ὃν ηὔξησαν Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες, ἐν δὲ χοροῖς τραγικοῖς ἱεροῖς ὀκτὼ στεφάνους ἀενάους, ὡς κεφαλὴ θέσθαι τ... — [Greek partly illegible: "ἦρε χθὼν κόλποισι φασιλήτην κρύπτει, ὃν ηὔξησαν μοῦσαι ἀλυμπιάδες, ἐν ἧ χθονὶ ἱερεῖς ..." as printed]

Theodosius

Theodosius Tripolitanus genere, scripsit uersibus in æstatem, & alia. Suid.

Theodolus monachus

Theodolus monachus scripsit de Attica elegantia, quam Atticismum uocat, quod opus extat.

Theodolus martyr

Fuit autem alter Christianus martyr, qui imperante Iuliano sub Præfecto Phrygiæ minoris Amachio passus est. Quem dicunt illud dum ureretur pronunciasse: Volue igitur si uis degustare iam coctum. Suidas.

Theocritus poëta

Theocritus Syracusanus patre Praxagora, cognomento Sunechides, matre Philina, sub Ptolemæo Lagi emicuit. Appellatus fuit Moschus, scripsit Dorica lingua bucolicum poema, quod in idyllia, id est paruos cantus diuisit. autor Suidas. Cum hoc Virgilius ex æquo certauit, qui superans alioquin Hesiodum, cessit Homero.

Theocritus Chius historicus

Theocritus alter Chius patria, unde & Theopompus fuit historicus, eius

cus, eius æqualis, & in administratione Reipublicæ æmulus scripsit historiam Libycam, & epistolas quasdam. Suid. Strabo. Theophilus comicus antiquæ comœdiæ. eius fabulas nonnullas commemorat Suidas.

Theophilus poëta

Theophilus Cæsareæ palestinæ præsul Seuero imperante, aduersus eos qui XIIII. luna cum Iudæis pascha faciebant, cum cæteris præsulibus synodicam & utilem composuit epistolam. Hieronymus.

Theophili præsules IIII.

Theophilus sextus Antiochenus præsul imperante M. Antonino, librum in Marcionem edidit, tum alia quæ ab Hiero. commemorantur. Alius item Antiochenus præsul VII. ad quem Lucas scribit acta apostolorum. Alius quoq; præsul Alexandrinus qui scripsit aduersus Origenem grande uolumen. Composuit insuper paschalem cursum ad Theodosium principem.

Theones plures.

THEONES apud Suidam plures. Sed notior cunctis philosophus Alexandrinus, eisdem tempore patria & disciplinis, quibus Pappus sub Theodosio seniore. Scripsit de Astrologia. Commentariosq; in Ptolemæum, & astrolabium paruum, & alia. Theon Alexandrinus stoicus tempore superior siquidem sub Augusto post Arrium philosophum emicuit: scripsit in physicam & in artem Rhetoricam, & alia. Alius item Stoicus Antiochenus cunctis antiquior scripsit apologiam Socratis. Quartus Smyrneus. Quintus etiam Alexandrinus sophista, cognominatus Aelius, scripsit in arte Rhetorica. Theon Sidonius Sophista præcepit in patria, Constantini II. tempore. Plinius bis Theonem sculptorem addit, inter quinq; qui Mausoleum celauere.

Theotimus

Theotimus Cithienorum præsul, modo dialogorum & ueteris eloquentiæ breues commentarios edidit teste Hieronymo, cuius tempore fuit.

Theodotion & Aquila

Theodotion Ephesius, & Aquila Ponticus, sacros libros ex Hebræo in Græcum uerterunt sermonem, corruptè tamen, ut ait Eusebius in V. adducens Irenæum testem, qui dicit eos Iudæos ambos proselytos esse, quos secuti sunt Ebionitæ, qui dicunt Christum è Iosepho natum: præsertimq; interpretationem LXX. interpretum, quod prophetico spiritu separati eadem scripserunt.

Theopompus Gnidius

Theopompus Gnidius & orator & historicus post Thucididem & Herodotum, quibus ut in historia minor, ita oratori magis similis, ut qui antequam esset ad hoc opus sollicitatus diu fuerit orator. Quintilianus. Suidas autem de eodem, sic ait:

Theopompus Chius

Theopompus Chius & Ephorus historici discipuli Isocratis, alter freno, alter calcaribus indigebat. Scripsit historiam Græcam quæ post bellum Peloponnesiacum à Thucydide scriptum continet, præterea Epitomen historiæ Herodoti, & alia plura. Fuit item alius antiquæ Comœdiæ poëta, ut idem autor. Theopompus Gnidius Cæsaris familiaris, historicus, Artemidorum habuit filium, qui apud eum maxime poterat. Strabo.

Theopompus rex Spartanorum

Theopompus rex Spartanorum, cum instituisset, ut Ephori Lacedæmone crearentur, qui regiæ potestati opponerentur, quemadmodum Romæ tribuni obiecti senatui fuerunt: obiurganti uxori quòd filijs minorem relinqueret potentiam: minorem inquit, relinquam, sed diuturniorem: quia ea demum firma potentia est, quæ suis uiribus modum imponit. Hæc Valerius de modestia. Quintilianus tamen II. institutionum hanc modestiam parum ualuisse demonstrat: captum demum fuisse ostendens. Theopompus, inquit, Lacedæmonius permutato cum uxore habitu è custodia euasit ut mulier.

Theophrastus

Theophrastus ex Eresso Lesbi ciuitate fuit, Aristotelis & discipulus & scholæ successor. Euphrastus, deinde Theophrastus uocatus ob oris & eloquentiæ suauitatem, quum antea Tyrtamus appellaretur. Habuit discipulos ad duo millia: fuitq; in honore apud Cassandrum Antipatri. Opera eius quanta nullius alterius à Diogene commemorantur: inter quæ sunt libri sex epitomes in Aristotelem de animalibus. Extant hodie tantum de plantis conuersi à Gaza: de lapidibus & metallis: de sudore: metaphysica parui tractatus. Excessit admodum senex. ex Suida, Diogene, Strabone. Cicero dulcem eum appellat: & quanquam diu uersatum Athenis ab anicula deprehensum: quum ille percontaretur, hospes est ab ea uocatus. Theophrastus alter Ephesius orator dicturus in consilio Ariopagi excidit: seq; excusans postea quòd eius autoritate senatus territus fuerit. Aelianus de uaria historia.

Theodotus Chius

Theodotus Chius præceptor ultimi Ptolemæi in rhetorica, decertantibus in consilio regis, an Pompeius profugus esset recipiendus, solus consuluit interfici debere, quod sanè factum est. Hunc postea Brutus iam Augusto inimicus in Asia compertum & ad se adductum interfici iussit. Plutarchus.

Theodotus sophista

Theodotum alium memorat Philostratus in Sophistis, qui tempore Herodis Attici præfuit Atheniensium scholæ.

Theodotus Gothus

Theodotus genere Gothus, propinquus Amalasunthæ uxoris Theodorici regis, ab ea post uiri mortem in regnum receptus, secta Arrianus, Græcis Latinisq; literis ualde eruditus, ut scribit Caßiodorus: suorum temporum historiam eleganter scripsit, & Platonicam disciplinam probe retinuit. Segnis alioquin ad res agendas, uerum hortante Amalasuntha Burgundiones & Alanos prælio fudit. Eam tandem ad insulam Vulsiniensis lacus relegauit, interficiq; permisit à propinquis Gothorum procerum quos ipsa iusserat necari, Athalarico corruptore impellente. Huius nomen Græci Teudotum scribunt sicut & Teudericum.

Theodorus Atheos

Theodori innumeri penè fuere. Notißimus omnium cognomento Atheos ex Aristippi & Pyrrhonis schola, nouam condidit sectam Theodoreorum, qua adiaphoriam sicut Pyrrho tenebat: nullam uidelicet differentiam inter bonum & malum, iustum uel iniustum ponendo, legeq; tantum non natura illa fuisse diuisa. Nullos præterea probat esse deos edito super hoc libro, unde plura Epicurum mutuatum esse constat: quapropter Athei cognomen est adeptus. Suidas. Diogenes.

Theodorus sophista

Theodorus Byzantius Sophista qui à Platone uocatus est Logodædalus λογοδαίδαλος, scripsit contra Thrasibulum, & Andocidem, & alia plura. Suidas.

Theodorus & Teladeus sculptores

Theodorus & Teladeus fratres, Samij Ræci filij, sculptores celeberrimi, quorum alter in Samo Pythij Apollinis signum incepit. Alter Theodorus Ephesi eodem tempore, & alio saxo absoluit: quibus simul compositis ita conuenit, ut unum corpus ab uno artifice & ex uno lapide sculptum uideretur. Genus artis est Græcis ignotum, sed apud Aegyptios frequentatum. Nam soli hominum non oculis tantum totius statuæ compositionem metiebantur, sed dimensione, ut ex uarijs multisq; lapidibus in unum corpus in certam mensuram statua perficeretur. Hæc Diodorus. De hoc Theodoro Diogenes testatur, quòd non solum sculptor, sed Architectus fuerit, unusq; consuluit subijciendos esse carbones fundamentis Ephesij templi. Nam cum humidus esset locus, omissa ligni natura soliditatem accepit humor immobilem. De eodem Pausanias scribit, quòd primus ferrum fundere docuit, statuamq; ferream fecit.

Theodorus Gadareus

Theodorus Gadareus nobilis orator. Gadara enim Syriæ ciuitas est non longe ab Ascalone: uerum ipse maluit dici Rhodius, teste Strabone cuius tempore fuit. Eius discipuli Theodorei sunt dicti, inter quos fuit Hermagoras, qui de arte Rhetorica scripsit. Tyberius quoque princeps cum secesßisset Rhodum, eum studiose audiuit, ut Quintil. libro IIII. tradit. Præter hos Diogenes plures commemorat, nobis tamen ignotos.

Theodorus Anagnostes Constantinop.

Venium ad Christianos, Inter quos Theodorus Anagnostes, id est, lector Constantinopolitanus scripsit historiam ecclesiasticam à tempore Constantini usque ad Iustinianum.

Theodorus hæreticus

Theodorus Coriarius hæreticus è Sicilia, ausus primum dicere Christum hominem tantum esse, uerbum Dei ob excellētem eius uirtutem in eo habitasse, Deiq; gratia & uirtute

Deum

Deum uocari: Mariamq; non Dei, sed hominis tantum matrem esse. Contra quem celebrata quinta Synodus Constantinopoli Iustiniani principis & Vigilij Pon. tempore: Anno D. X L. ubi constitutum, ut Maria Theotocos, id est, Dei mater uocaretur. Huic sectæ postea Paulus Samosatenus se addixit, ut ex Eusebij hist. lib. V. Theodorus qui postea Gregorius appellatus est, Neocæsareæ Ponti Præsul, admodum adolescens ob studia Græcarum & Latinarum literarum de Cappadocia Berytum & Cæsaream Palæstinæ migrauit, iuncto sibi fratre Theodoro: quorum cum egregiam indolem uidisset Origenes, hortatus est eos ad studia philosophiæ, per quam paulatim ad religionem deduxit Christianam, eruditosq; quinquennio ab eo ad patrem remisit. Ex his Theodorus proficiens ante omnia Panegyricum scripsit Eucharistiæ, quem conuocato frequenti auditorio ipsoq; Origene præsente recitauit. Scripsit & Metaphrasin in Ecclesiasticum breuem admodum, sed ualde utilem. Præterea ex eo iam Præsule prodigia quædam ac signa sanctitatis perspecta. Ex Hieronymo. Theodorus martyr sub Iuliano Imp. apud Antiocheam. Eusebius. Theodora uirgo Antiochena & martyr in patria sub Diocletiano. Hæc ad lupanar ducta, cum milite quodam pio qui primus ad stuprum putabatur ingressus, amictum mutauit, illo pro uirgine remansit, illa pro milite discessit. Cumq; alter item ad stuprum ingressus uirum pro uirgine inuenisset, putata magicis hoc carminibus facere, capite damnatur: illa accurrens sese ostendit, ut illum seruaret, uterque igitur cæsus. Hæc Ambrosius lib. II. de uirginibus. Themistius philosophus sub Iuliano Imper. cuius præfectus prætorij fuit Constantinopoli: Scripsit Paraphrasim in Aristotelis Physicam libris VIII. in Analytica item: præterea edidit sua uidelicet περὶ τ̃ σκοπ̃ καὶ ἐπιγραφῆς, id est, de intentione & inscriptione prædicamentorum. Disputationes etiam quasdam. Hic Valentem imperatorem Arrianæ fautorem sectæ quotidie sæuientem in orthodoxos autoritate sua & epistolis reddidit mitiorem. Suidas. Themistogenes Syracusanus historicus Cyri expeditionem, & bella quæ in historia Xenophontis continentur composuit. Themistocles Atheniensis Nicoclis filius prodigus ac lasciuus prima iuuentute, postea Dux delectus res inclytas gessit. Piræum ædificauit: Bello maritimo Persas apud Salaminem uicit, tandem ciuium inuidia exul ad Artaxerxem confugit, à quo cum pugnare compelleretur inuitus aduersus patriam, recente tauri sanguine hausto seipsum necauit. Vir alioqui eloquio præstans. Epistolas reliquit plenas acuminis ac prudentiæ: hæc ex Suida. Cicero uerò eum memoria tanta commendat, ut scribat eum solitum dicere artem potius obliuiscendi malle discere. Themison Medicus apud Herodotum & Cor. Celsum. Themis uirgo iustissima Hesiodo in Theogonia cœli ac terræ filia scribitur, ex quo pro ipsa iustitia poëtis ponitur. Theophanes Lesbius historicus, uir sanè ciuilis ac Pompeio Magno admodum familiaris, cuius res gestas conscripsit: filium reliquit M. Pompeium quem Cæsar Augustus Asiæ curatorem constituit. Tyberius autem eius successor inter primos habuit familiares. Strabo.

Terpandrus Arineus siue Lesbius poëta Lyricus primus in lyra Heptachordum & lyrici carminis canonem scripsit, quod Philemoni quidam adscribunt: autor Suidas. Strabo autem Methymneum cum facit, quod oppidum est Lesbi, dicitq; de Tetrachordo Heptachordum reperisse, ut eius indicant carmina quæ ei adscribuntur ac alibi commemorauimus. Huius famæ ac nominis maximi indicium, quod Lacedæmonij in seditione quadam admoniti ab oraculo pro Terpandro mitterent, qui lyræ & poëseos dulcedine animos uulgi ac tumultus sedaret, ex quo postea his prouerbium mansit, si quando dulcem audiant musices concentum: κατὰ λέσβιον ᾠδὴν: Secundum Lesbium cantum. Ex libro prouerbiorum Græcorum. Teucer Cyzicenus scripsit de terra quæ fert aurum. De Cyzicenorum rebus, aliaq; complura à Suida commemorata. Teucer Aiacis frater inter Aeacidas scribitur. Teucer ante hos omnis Scamandri Cretensis filius in Troade una cum Dardano genero regnauit, unde Iliensium regum fluxit origo. Tertullianus Afer genere patria Carthaginensis: presbyter, patre Centurione proconsulari, sub Seuero & Caracalla maxime floruit, uehementi uir ingenio. Hic cum diu Orthodoxus perseuerasset, in media ferè ætate inuidia & contumelijs clericorum Romanorum ad Montani dogma elapsus est. Scripsit opera complura, fertur uixisse usque ad ætatem decrepitam. Hunc autorem Cyprianus martyr semper in manibus est solitus habere. Hæc ex Hieronymo, qui alibi eundem aberrasse testatur his uerbis. Laudamus in Tertulliano ingenium, sed damnamus hæresim. Item ad Tranquillinum. Ego tam Origenem propter eruditionem sumu interdum arbitror quàm Tertullianum, Nouatum, Arnobium, Apollinarem & alios nonnullos Græcos pariter & Latinos, ut bona eorum eligamus uitemusq; contraria, ex apostoli sententia: Omnia probate, quod bonum est tenete. Et Esaiæ dicentis, Væ uobis qui dicitis malum bonum & bonum malum. Theramenes Atheniensis philosophus iussu XXX. Tyrannorum sicuti Socrates in carcerem missus ueneno extinctus est: quod cum bibisset, propino, inquit, hoc Critiæ, qui causa potissimum eius mortis fuerat. Iocabatur uir fortissimus in morte. Cicero in Tuscul. P. Terentius Afer Carthagine natus, libertus Romæ Terentij Lucani fuit: captum fuisse negant. Cum esset egregia indole, à patrono eruditus, uenit in amicitiam nobilium, maxime Lælij & Scipionis: quorum opera adiutus in scribendo fertur ob elegantiam sermonis, teste Cicerone, cui adstipulatur etiam Varro. Non obscura fama est, inquit, adiutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione. Eandem ipse famam auxit: non enim nisi leuiter se tutari conatur, ut in prologo Adelphorum. Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles hunc adiutare, assiduéq; una scribere: quod illi maledictum uehemens existimant, hoc laudem hic ducit suam, quod illis placeat, qui uniuersis & populo placent: quorum opera in bello, in otio, in negotio quisque pro tempore usus est sine superbia. Post editas comœdias anno X X V. egressus est, neque amplius redijt. Q. Consentius redeuntem e Græcia perijsse in mari dicit, una cum C VIII. fabulis conuersis ex Menandro. Cæteri mortuum esse in Arcadiæ Stymphali siue Leucadia tradunt, dolore amissarum fabularum quas in naui præmiserat. Reliquit filiam, quæ equiti Rom. nupsit, item hortulos X X. iugerum uia Appia ad Martis uillam. Quo magis mirandum, Porcium scribere: Scipio nihil ei profuit, nihil Lælius, nihil Furius. Eorum ille opera ne domum habuit conductitiam, saltem ut esset quò referret obitum domi seruulus. Hunc Afranius omnibus Rom. præfert, Volcatius non solum Neuio & Plauto, & Cæcilio, sed & Liu. præponit. Phormio & Ecyra ab Apollodoro Comico translatæ sunt, reliquæ à Menandro. Eunuchus magno successu & precio stetit. Ecyra sæpe exclusa, uix acta est. Terentios duos fuisse Metius est autor. Quorum alter Fregellanus fuit, & seruus, Alter libertinus. Terentius item Scaurus grammaticus, quem Gellius dicit floruisse Hadriani temporibus, ac librum de Caselij Vindicis grammatici erroribus scripsisse. Q. Terentius Culeo Senator Rom. captus à Carthaginiensibus, redemptus ab Africano maiore ac currum eius cum pileo capiti imposito secutus, cuius meminit Liuius libro X. de II. bello Pun. Hinc natus error apud ineruditos, Terentium Comicum putantes. Terentius Varro Collega Pauli Aemylij post cladem

Marginalia: Theodorus præsul; Theod. mart.; Theodora; Themistius philosophus; Themistogenes; Themistocles; Themison; Themis; Theophanes; Terpandrus; Teucer Cyzicenus; Teucer Telamonius; Teucer rex Troadis; Tertullianus; Theramenes; P. Terentius poëta; Terentius fregellanus; Terentius Scaurus gram.; Terentius Culeo senator; Terentius Varro cos.

dem Cannensem cum reliquijs exercitus Canusium se recepit. Cui Romam redeunti gratulatus est populus quòd de repub. non desperasset.

Terentia

Terentia Ciceronis in Tullio dicetur.

Thespis poëta

Thespis ex Icaria ciuitate Atticæ primus poëta Tragicus, & qui personas inuenit. Inter ipsius fabulas Pentheus & aliæ quæ memorantur à Suida. Horatius autem in poëtica: Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ Dicitur, & plaustris uexisse poëmata Thespis, Quæ canerent agerentq́; peruncti fæcibus ora. Post hunc personæ palleq́; repertor honestæ Aeschylus, & modicis instrauit pulpita tignis, Et docuit magnumq́; loqui nitiq́; cothurno. Successitq́; uetus comœdia non sine multa Laude, sed in uitium libertas excidit & uim Dignam lege regi, lex est accepta, chorusq́; Turpiter obticuit sublato iure nocendi. Nil intentatum nostri liquere poëtæ. Nec minimum meruere decus uestigia Græca Ausi deserere & celebrare domestica facta: Et qui prætextas, & qui docuere togatas.

Thespis Thespiadarũ pater

Thespis alter Atheniensis Erichthei regis filius, è pluribus fœminis filias genuit L. Cum quibus uocatis ad epulas Hercules sigillatim concubuit. Suscepit totidem liberos mares qui Thespiadæ dicti sunt. Hi cum Iolao Herculis & Iphicleo fratre nepote in Sardiniam profecti, ciuitates ibi plurimas extruxere: autor Diodo. lib. v.

Tetrici pater & filius

Tetrici pater & filius, è nobili stirpe inter x x x. tyrannos tempore Galeni ponuntur, Cæsares appellati in Gallia post interfectos Victorinos fauente Victoria Augusta quæ adfinis eorum erat, ac in ea prouincia rerum potiebatur. Verum postea bello ab Aureliano senex superatus, clementia principis non solum uita donatus, sed corrector Lucaniæ factus est, multarumq́; aliarum prouinciarum, appellatusq́; ab eo Collega & quandoq́; Imperator est. Eorum domus Romæ in Cælio monte inter duos lucos erat pulcherrima. In qua Aurelianus pictus erat, utriq́; prætextam tribuens & senatoriam dignitatem, accipiens ab his sceptrum coronam Ciuicam pictam de Museo. Ex Pollione.

Alb. Tibullus

Albius Tibullus eques Rom. poëta elegiarum: Messalæ familiaris fuit, ut & ipse in elegia testatur: Aegeumq́; cum eo adnauigans, in itinere captus aduersa ualetudine apud Phæaciam proximam terram remansit. Corporis forma admodum præstanti traditur fuisse, natus Hircio & Pansa Coss. extinctus media ferè iuuentute. Quam temporis breuitatem Ouidius queritur. Nec auara Tibullo Tempus amicitiæ fata dedere meæ. Hic primum in Latina elegia locum cum Quintiliani tum plurimorum eruditorum sententia tenet.

Tyberius

Tyberius prænomen Rom. per Ty. in antiquis monumentis scribitur. Eius nominis grammaticum memorat Suidas, qui de Idæis orationis tris libros conscripsit, aliaq́; complura.

Timagenes grammat.

Timagenes Alexandrinus sub Pompeio magno captiuus Romam ductus à Gabinio, emptus à Fausto Sullæ filio, docuit Romæ usq́; ad Augusti tempora, quando & Cælius grammaticus excidit è schola quod esset nimis in loquẽdo liber: uixit in agro Sullano appellato. Scripsit libros cõplures, periit ex uomitu post cœnam.

Timagenes historicus

Timagenes alter Milesius historicus autoritate ac tempore prior supradicto, post Thucydidem & Philistum scripsit de Heraclea Ponti, deq́; uiris in ea claris libros tris Epistolasq́; autor utriusq́; Suidas. De hoc ultimo Quintilianus ait. Timagenes intermissam longo interuallo temporis scribendi historias industriam, noua laude reparauit.

Timosthenes

Timosthenes Ptolemæi Philadelphi classis Præfectus, historicus & Geographus nobilis, scripsit de portubus libros x. Strabo ı x.

Timæus historicus

Timeus Siculus historicus qui res Græcas conscripsit, & usqueadeo adrogans, ut ait Plutarchus in Nicia, ut Thucydidem & Philistum in historia se facile superaturum iactet. Ipse uerò sicula quadam pinguedine delibutus, ad ridenda quædam minimeq́; ad historiæ grauitatẽ pertinentia digreditur. Cicero uerò in libris de oratore sic ait. Post Calisthenem Timeus longe eruditissimus & rerum copia & sententiarum uarietate abundantissimus, & ipsa compositione uerborum non impolitus magnam eloquentiam ad scribendum attulit, sed nullum usum forensem. Idem in epistola ad Luccium testatur Timeum bellum Thebanum scripsisse. Diodorus Siculus dicit hunc nimium operæ in alijs redarguendis impendisse, contra Ephorum præsertim, nimis res etiam minimas persecutum, librosq́; fuisse penè in res singulas partitum. Ita neminem reprehensione carere.

Timæus philosophus

Timeus alter, cuius nomine Plato librum inscripsit de natura, patria fuit Locrensis, philosophus Pythagoreus, scripsit & ipse naturæ documenta & uitam Pythagoræ. Suidas.

Timanthes

Timanthes pictor olymp. x c v. Zeusis tempore. Huius est Iphigenia oratorum laudibus celebrata, qua stante ad aras peritura cum mœstos pinxisset omnes, & tristitiæ omnem imaginem consumpsisset, patris uultum uelauit, quem digne non poterat ostendere. Pinxit & Cyclopem paruа in tabula, cuius magnitudinem exprimere cupiens, pinxit iuxta Satyros tyrso pollicem eius metientes: itaque ex omnibus eius operibus intelligitur plus quàm pingitur. Et cum ars summa sit, ingenium est ultra artem. Plinius.

Timon Atheniensis

Timon Atheniensis temporibus fuit Peloponnesiaci belli, ut ex Aristophanis & Platonis poëmatis perspici licet: describitur enim ab illis, ut inhumanus ac uitans hominum congressus præter unius Alcibiadis adolescentis. Interrogatus quæ eum illo caussa esset amicitiæ: Quod sciam inquit, illum quandoq́; multorum malorum Atheniensibus caussam futurum. Cum semel in concionem ascendisset, facto silentio mirantibus omnibus inquit. Est mihi ô uiri Athenienses penè domum paruus ortus, ubi ficus coaluit quædam, in qua permulti nostri ciues se suspenderunt, In eodem nunc ego loco ædificare uolo. Quamobrem uisum est mihi uos publice admonere: si quis forte sit qui se prius uelit suspendere antequam arbor excidatur. His igitur de caussis ab Atheniensibus μισάνθρωπος est appellatus, quasi genus hominum infensum habuerit. Sed & mortuo mirum contigit, ut sepulcrum eius quod erat in littore, mare quasi perosum, exundatione ab se absterruerit, longeq́; expulerit. In quo hoc erat epigramma Ἐνθάδ' ἀπορρήξας ψυχὴν βαρυδαίμονα κεῖμαι. Οὔνομα δ' οὐ πεύσεσθε. κακοὶ δὲ κακῶς ἀπόλοισθε. Hic sum post uitam miseramq́; inopemq́; sepultus. Nomen non quæras: Dij lector te male perdant.

Timon Apolloniates

Timon Apolloniates, seu Nicenus, uir & philosophiæ & eloquentiæ studijs præditus, Ptolemeo Philadelpho in primis acceptus, scripsit Tragœdias, Comœdias, Satyras, & alia, quorum Antigonus Carystius meminit qui uitam eius conscripsit. Suidas.

Timoleon

Timoleon Corinthius dux inclytus, uiribus fortissimus, uitaq́; abstinentissimus, missus cum triremibus ad liberandas à Dionysij tyrannide Syracusas, quem Dion Syracusanus implorato Corinthiorum auxilio expellere conabatur, intra dies L. quàm Syracusas attigit urbe potitur, ac Dionysius clam sese atq́; arcem Timoleonti dedidit, ab eoq́; cum paucis in exilium Corinthum missus est: ille uerò arcem solo æquauit, Syracusanis libertatem restituit. Deinde contra Leontinos pergens eorum Tyrannum Icetem in bello captum interfecit. Posthæc Mamercum Cataniæ tyrannum in fugam uertit duobus hominum millibus occisis. Leptinum qui Apolloniam per uim ceperat captum ac uinctum Corinthum misit. Carthaginienses Siciliam bello inuadentes superauit, castraq́; eorum diripuit. Postremo rebus magnis gestis ex oculorum morbo cæcus effectus est, ac priuatus Syracusis quas liberauit, uixit in magno apud ciues honore. Ibiq́; tandem mortuus ac funere publico elatus. Aequalis autem fuit Timotheo, Agesilao, Pelopidæ, Epaminondæ.

nondæ. Hæc ex Plutarcho. Qui cum ex nostris Paulo
Timolaus Aemylio comparat. TIMOLAVS Larissæus è Larissa Macedoniæ, discipulus Anaximenis Lampsaceni. Scripsit poëma de bello Troiano Homeri uersui uersum addens atque subdens, uidelicet. Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος, Ἣν ἔθετο χρύσης κεχολωμένος εἵνεκα κούρης, Οὐλομένην, ἣ μυρί' ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε Μαρναμένοις, ὅτε τρωσὶν ἄτερ πολεμιζον ἄνακτος. Πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προΐαψεν. Ἕκτορος ἐν παλάμῃσι δαιζομένων ὑπὸ δηϊῇ. Scripsit & alia. Suidas.
Timocles Timocles Comicus Atheniensis fabulas scripsit, ipsius nonnullas commemorat Athenæus.
Timotheus dux Timotheos quatuor præcipuos fuisse comperio: Primum Atheniensem ducem potentissimum ac diuitem, qui muros Athenis ædificauit. Cuius meminit Aristophanes. Ο τιμοθέα ἦ πύργος : ἱμπίσοι γέσοι. Huius Icona pictores adulandi gratia fecerunt, iuxtaque fortunam retibus ciuitates ei inclusas deferentem, illum autem ipsas expugnantem: quamobrem indignatum eum ferunt pictori fuisse, quòd felicitati potius eius res gestas quàm uirtuti uideretur adscribere. Haud multo post hoc factum fortuna quasi ægre ferente rebus excidit: autor Suidas. Huius ut uiri etiam docti meminit Cicero in primo de officijs his uerbis. Timotheus Cononis filius Atheniensis eum esset inferior belli laude patre suo, ad eam laudem adiecit gloriam ingenij
Timotheus musicus & doctrinæ. Timotheus item Atheniensis comicus mediæ comœdiæ, cuius fabulas nonnullas commemorat Athenæus. Timotheus Milesius Musicus, qui decimam & undecimam chordam lyræ addidit & antiquam musicam in molliorem modum mutauit. Emicuit tempore Philippi Macedonis, cuius filius Alexander sono excitabatur, & ad res bellicas alacrius instruebatur. Decessit anno ætatis LIII. Scripsit uersibus de Musica libros XVII. Hymnos, Encomia, Dithyrambos: hæc Suidas. Quintilianus tradit hunc à discipulis, qui apud alios musicam prius didicerant, duplicem solitum esse ferre mercedem, quòd oporteret eos male imbutos prius dediscere accepta, deinde paulatim ab se tradita percipere. Eustathius autem eius defuncti epigramma ponit, Πάτρα Μίλητος τίκτει τὸν μούσαις ποθεινὸν Τιμόθεον κιθάρας δεξιὸν ἡνίοχον. Timotheus sculptor nobilissimus. Cuius in templo Apollinis Romæ plura sunt monumenta. Vnus qui cum Leochare Briace & Scopa Mausoleum Artemisiæ cælauit, quadrato ab latere quisque suo: au-
Timotheus Gazeus tor Plinius. Timotheus Gazeus patria, grammaticus tempore Anastasij principes, qui scripsit uersibus: cuius opera nonnulla commemorat Suidas.
Timotheus Pauli Timotheus his omnibus præstantior inter LXXII. discipulos: Pauli epistolis tum martyrio clarus, Præsul Ephesinus, patria Lycaonius, filius uiduæ mulieris. Alius item martyr Romæ tempore Melciadis Pontificis ex Antiochia. Alij quoque complures.
Timagoras Timagoras Atheniensis capitali supplicio mulctatus, quòd Dareum ad quem legatus missus fuerat, more Persarum adu-
Timomachus lando adorauerat. Suidas: & Valerius. Timomachus Byzantius pictor nobilis, Cæsaris dictatoris ætate, fecit Medeam & Aiacem quos ipse Cæsar LXXX. talentis emit, in temploque Veneris genitricis dicauit. Plinius. P. Ticinius, ut est autor Varro, primus è Sicilia Romam tonsores adduxit, anno urbis CCCCLIIII. cum antea intonsi essent.
Sex. Titius Plinius. Sex. Titius orator, homo loquax & satis acutus, sed tamen solutus, & mollis in gestu, ut saltatio quædam nasceretur, cui saltationi Titius nomen esset: ita cauendum est ne quid in agendo dicendóue facias, cuius imitatio rideatur.
Titianus orator Cicero. Titianus Titiani filius Græcus orator, præceptor Maximini principis, scripsit libros prouinciarum pulcherrimos. Appellabatur simia sui temporis quòd omnia probe imitaretur: autor Capitolinus in Maximino.
Titianus hæreticus Titianus, siue ut quibusdam placet Tatianus, uir eruditus primus ætate oratoriam Romæ docuit, ex quo honores ac opes sibi parauit. Dein factus Christianus libros aduersus gentes memorabiles reliquit. Iustini martyris sectator fuit. Postea uerò eloquentiæ tumore inflatus, nouam condidit sectam, quæ Encratitarum dicitur, quam postea Seuerus auxit, à qua Seueriani appellati, Valentinum Marcionem Saturninumque secutus, qua maritos & mœchos pari iudicat lege. Ex quatuor Euangelijs unum composuit quod Diatessaron nominauit. Titianus uerò infinita edidit uolumina, inter quæ quod contra gentes est, omnibus præstat. Emicuit M. & L. Antoninorum temporibus: ex Hieronymo & Eusebio. Titus quando prænomen T. tantum litera notabatur, quando nomen, totum scribitur, ut Titus princeps.

Titus præsul Titus Bostrenus Præsul sub Iuliano & Iouiniano principibus, uehementes aduersus Manichæos scripsit libros: decessit sub Valente: ex Hieronymo.
Titus Pauli Titus ad quem sunt Pauli Epistolæ.
Tirteus poëta Tirteus poëta Atheniensis. De hoc in Geographia in Lacedæmonia conscripsi.
Tyrannion grammat. TYRANNION Amisenus, discipulus Estiæi Amiseni nobilis grammatici, ætate Magni Pompeij docebat Romæ: ductus est à Lucullo captiuus in bello Mithridatico, prius dicebatur Theophrastus, mutauit autem nomen quòd inter æquales superbis uersaretur moribus. Clarus igitur & diues ob doctrinam factus adeo est, ut supra tria librorum milia possideret. Decessit iam senex morbo podagræ.
Tyrannion Iunior Tyrannion Iunior è Phœnicia discipulus prioris, à quo sibi nomen usurpauit, cum prius Diocles uocaretur. Captiuus & ipse Romam ductus à quodam Dimante Cæsaris liberto emptus, deinde dono datus Terentiæ Ciceronis, ab eaque liber factus, ludum Romæ aperuit: scripsit libros LXVIII. Tyrannus autem Sophista fuit, qui scripsit de diuisione orationis libros X. Hos tris ponit Suidas.
Titormus Titormus bubulcus fortitudinis monstrosæ fuit, cum Milone certauit de robore uicitque, cum pedem tauri una manu, altera uerò alterius tauri pedem per uim conantibus ipsis resilire traheret: autor Aelianus.
Tlipolemus Tlipolemus patria Tirynthius, Herculis & Astidames filius, autor Rhodiorum, Lycnium fratrem Alcumenæ nothum ac filium Electrionis, uenientem ex sua patria in urbem Tirynthа, per seditionem oleæ ramo interfecit: ad Apollinem Delphos expiandi sceleris gratia uenit, responsum tulit ut sedem Rhodi commutaret, quæ res à Pindaro narratur. Hic postea Rhodijs imperauit, gentemque auxit, ac eos ad Troiam duxit, ut habetur apud Homerum in Catalogo. Extinctusque in bello ossibus Rhodum relatis, ubi ei festa celebrantur corona populea.
Thrasimachus Thrasimachus Carthaginensis sophista periodum & colon, id est, membrum prius monstrauit, ac modum qui nunc est Rhetorices induxit. Fuit discipulus Isocratis, scripsit de arte Rhetorica. Suidas.
Thrasibulus Thrasibulus Atheniensis exul, comparato exercitu XXX. tyrannorum dominationem Athenis sustulit, iuuante Lysandro Lacedæmoniorum duce, exulesque reduxit. Insuper plebiscitum tulit quod ἀμνηστίαν uocant, qua iniuriarum memoria deleretur, exulibus iureiurando adactis: cuius Cicero in Philippicis & Val. de Mo. meminere.
Thrasibulus dux Thrasibulus Milesiorum Dux ut portum Sicyoniorum occuparet, ex aduersa parte oppidanos tentauit. Dumque sic detinerentur, cum insperata classe portum cepit. Frontinus lib. II.
Trachalus Trachalus orator Domitiani temporibus sobrius & satis apertus fuit, & quem uelle optima crederes, auditus tamen maior. Nam uocis quantam in nullo cognoui felicitas, & pronuntiatio uel scenis suffectura, & decora omnino. Denique ei quæ sunt extra superfuere: autor Quintil. qui sonum Trachali appellat.
Traianus Traianus Patritius floruit sub Iustiniano principe. Scripsit temporum epitomen nobilem,

C. Trebatius

nobilem, fuit & ipse uir Christianus: autor Suidas. C. Trebatius Iurisconsultus, Ciceronis familiaris, cuius commendatitiis ad Cæsarem in Galliam proficiscens sub eo militauit. Extatq; Cæsaris responsum per epistolam. Trebatium quem mihi commendas, aut regem Galliæ faciam, aut hunc Leptæ legatum. Tu si alterum habes quem ornem, ad me mitte. Hunc idem Cæsar dictator quod eum uti senatui adsurgeret admoneret, non clara facie respexit.

Trebellius

Trebellius historicus.

C. Trebonius

C. Trebonius cum Bruto & Caßio tertius coniurauit contra Cæsarem. In Asia deinde fraude Dolabellæ interfectus crudelißime fuit, ut narrat Cicero in Phil. Idem sine necessarius eius sub eodem Cæsare in Gallia militauit, eiusq; claßis apud Maßiliam præfectus bello nauali.

Tritanus

Tritanus e Sammio in gladiatorio ludo celebris, qui & filium habuit militem Pompeij magni, monstroso uir robore, & rectos & transuersos cancellatim toto corpore neruos in brachijs manibusq; habuit: hostem ab eo prouocatum ac uictum uno tantum dexteræ digito correptum in castra per uim traduxit: autores Varro: Plinius.

Tryphon grammaticus

TRYPHON Alexandrinus grammaticus Augusti tempore scripsit de copia orationis, de Orthographia, & alia: quæ à Suida commemorantur.

Tryphon Origenis

Tryphon Origenis auditor ad quem nonnullæ eius extant epistolæ, in sacris libris eruditißimus fuit, ut eius multa ostendunt monumenta, præsertim liber quem edidit de uacca rufa in Deuteronomio, & alia quædam ab Hieronymo commemorata.

Tryphō Diodorus

Tryphon cognomento Diodorus natus Cosianis castello Apamiensium Syriæ, educatus Apamiæ, & regi commendatus, regno Apamiensium succeßit, Syrisq; bellum mouit. Strabo libro XVI.

Tryphō mart. Nympha

Tryphon, Respicius, & Nympha uirgo in Saxonia sub Decio martyres. Prior enim anseres pascebat, cuius exemplo Respicius Trib. mil. & deinde Nympha uestalis permoti sunt.

Tryphonia martyr

Tryphonia uxor ipsius Decij ponitur & in hac palma.

Tryphiodorus

Tryphiodorus Aegyptius poëta, scripsit Maratonia: excidium Ilij. Odysseam, id est, poëma de laboribus Vlyßis. Paraphrases comparationum ab Homero positarum. Suidas.

Thucydides historicus

Thucydides Atheniensis historicus Olymp. LXXXVIII. fuit patre Oloro, matre Egesipyla, genus à ducibus Miltiade & Cimone, qui & ipsi ab Aeaco Iouis filio originem habuere, duxit: ut Didymus in historia testatur. Vxorem duxit e Thracia oriundam alioqui diuitem, cuius opes adsecutus, non in uoluptates, sed partim in otium literatum erogauit. Nam bellum Peloponnesiacum scribere aggressus tempore quo illud gerebatur, Atheniensibus pariter ac hostibus Lacedæmonijs militibus, qui bello interessent, mercedem præbebat, uti res quotidie ueras ei renunciarent, quas fidelius accipere sperabat si non solum ab amicis, sed etiam ab inimicis edoceretur, ne partes quisque suas falso tueretur. Præceptores habuit in philosophia Anaxagoram, & in rhetorica Antiphontem, cuius & ipse in VIII. historiæ meminit, dicens eum causam fuisse perdundæ reipubl. ac firmandæ CCC. tyrannidis. Quod autem Athenienses eius post mortem cadauer extra ciuitatem eiecerunt, magistro parcens tacuit. Ad rempublicam non adceßit, neq; in concionem ascendit, militauit tamen quandoq;, malis tamen auspicijs. Nam missus Amphipolim, eo tempore quo rex eam Philippus occupauit, in suspicionem uenit proditionis. Quare in exilium actus in Aegina substitit. Inde in Scapeam syluam. In eo casu fortunam æquo animo tulit, nunquam neq; queri, neq; flere uisus: neq; Brasidam exilij sui

Historici iniqui

autorem in sua historia unquam accusare uisus est, quod pleriq; faciunt scriptores suis potius adfectibus, quàm ueritati inseruientes. Herodotus enim quòd spretus à Corinthijs fuerat, eos fugere scribit Naumachiam apud Salamina. Timæus Tauromenites Timoleontem plus æquo laudauit, quoniam patrem eius Andromachum Monarchia non deiecerit. Philistus cum iuuene Dionysio orationibus contendit. Xenophon Memnoni conuitium dicit quòd familiaris esset Platonis, cuius ipse æmulus fuerat. Adplicatio ad scribendum historiam cupidoq; gloriæ iam inde puero statim apparuit. Nam recitante quondam Herodoto sua scripta magno auditorum assensu, permotus & ipse laudis æmulatione flere uisus est, quod Herodotus animaduertens ad patrem uersus, ait: Deduc puerum ad disciplinas. VIII. historiæ composuit libros, in uerbis luculentus, in sententijs obscurus, multa breui complectens. In hyperbatis frequens, minime figuratus. Nam neq; ironijs, neq; scommatis, neq; obliquis utitur orationibus, uti Demosthenes, quòd historiam aut personas quas introducit, cum sint principes uiri & generosi, minime deceat hoc cauillosum ac ueteratorium dicendi genus. Exceßit in Thracia sepultus Athenis, ut dicunt nonnulli, oßibus clam exportatis quando cauebatur nequis ob proditionem exul Athenis contumularetur. Eius monumentum cernitur prope Pylas in loco Atticæ, quem Cœlam uocant. Hæc ex Marcellino Græco autore conuersa. de eodem Quintilianus ita refert. Thucydides & Herodotus longe cæteris in historia præferendi, quorum diuersa uirtus laudem penè est parem consecuta. Densus & breuis & semper instans sibi Thucydides: Dulcis & candidus, & effusus Herodotus: ille concitatis, hic remissis affectibus melior: ille concionibus, hic sermonibus: ille ui, hic uoluntate. Dionysius Halicarnasseus scribit, Demosthenem adeo Thucydidis stylum probasse, ut eius librum octies exscripserit, totumq; ferè edidicerit. Cicero in Bruto. Thucydides rerum gestarum syncerus pronuntiator & grandis etiam fuit, hoc forense concertatorium non tractauit genus. Orationes quas interposuit, multæ sunt: eas ego laudare soleo, imitari neq; poßim si uelim, neq; uelim si poßim: ut si quis falerno uino delectaretur, sed eo nec ita nouo, ut proximis Consulibus natum uelit, nec rursus ita uetere, ut Opimium aut Anicium Cos. quærat. Atqui eæ notæ sunt optimæ. Credo, sed nimis uetustas non habet eam quam quærimus suauitatem. hæc ille. Obscurus omnino autor, & ultima ferè lectio censetur apud Græcos, ijs qui iam profecerunt, quod & idem Cicero non dißimulauit, dum uix illius sententias crebras percipere fatetur.

Thucydides dux

Thucydides alios idem Marcellinus ponit, unum Milesium Athenis inter principes uiros ac duces, æmulum Periclis. Alium Pharsalium, Memnonis filium, cuius meminit Polemon in his quæ de Acropoli scripsit. Quartum poëtam natione Achedrysium, cuius meminit Androcion in Attide, dicens eum filium esse Aristonis, qui fuit tempore Platonis Comici & Agathonis Tragici ac Nicerati uersificatoris.

Actius Tullius rex

ACTIVS TVLLIVS Volscorum rex, qui Coriolanum profugum excepit. deq; communi consilio Romam suos Volscos ad ludos ire suasit. clam deinde Consules adlocutus perterrefecit ac monuit, ut Volscos urbe eijcerent: dubitare se, ne sicuti olim Sabini in similibus ludis aliquem excitent tumultum. Hæc Tullius simulabat, ut plane iustam belli causam haberet: quod sanè accidit, suis postea in concione ad ultionem excitatis, ut autor Liuius libro II. Ab hoc igitur prosapiam Ciceronis Plutarchus originem habuisse dicit, quanquam tempore uiluerit. Silius à Tullo rege Romano, progenitorem eius Tullium alium, qui tempore Annibalis ordines duxit, his uersibus memorat: Tullius æratas raptabat in agmina turmas. Regia progenies & Tullo sanguis ab alto: Indole prob quanta iuuenis quantumq; daturus, Ausoniæ populis uentura in secula ciuem, Ille super Gangem, super exauditus & Indos, Implebit terras uoce, & furialia bella Fulmine compescet linguæ, nec deinde relinquet Par decus eloquij

M.T.Cic.

cuiquam sperare nepotum. Marcum Tullium Ciceronem plures utriusque linguæ autores literis mandauere, inter quos Tyro Tullius eius libertus I I I. uoluminibus eius uitam teste Pediano descripsit. Nos pauca cum ex Plutarcho, tum reliquis autoribus, quæ potissima uidebantur, collegimus. Igitur Cicero natus I I I. Non. Ianuar. præceptores se fatetur habuisse, in philosophia quidem Philonem Academicum tunc Romæ commorantem. In iure ciuili Sceuolam. In dialectica Diodorum Stoicum. In dicendo Apollonium Molonem. Sex. Roscium Amerinum parricidij reum natus annos X X I I I. ut tradit Nepos, alij X X V I I. defendit. Metuens deinde Sullam, quem in ea causa offenderat, in Græciam abijt, Asiamq; simulata causa ualetudinis adijt, ubi se, ut ipse ait, recoquendum præceptoribus dicendi dedit. Xenoclemq; Adramytinum, Dionysium Magnesium, & Menippum Carem, Rhodium Apollonium Molonem magistrum dicendi habuit. Feruntq; Posidonium tunc Athenis eum Græce declamantem audiuisse, ac protinus exclamasse, quod solam Græcis dicendi relictam gloriam uideret ad Latinos per eum transferri. Cum quæstor è Sicilia reuerteretur, Puteolosq; adpulisset: ubi multi ciues Romani ad Baias conuenerant, interrogatus est quid nam Romæ rerum gereretur. Miratus igitur Cicero illos ignorare tanti temporis absentiam eius in Sicilia, decreuit ex illo semper in urbe uiuere, Consul factus coniurationem Catilinæ repreßit, legem Agrariam repulit, Murenam defendit. Hinc ob Clodij inimicitiam in exilium actus, æquo animo, ut philosophum decebat, minime fuit. Eius Causa X X. hominum millia uestem mutauere. Redijt Pompeio & consule Lentulo sollicitantibus, tanta urbis letitia, ut quasi auulsa sedibus suis Roma, omnis ætas ordoq; obuiam procederet, quæ omnia ex eius orationibus, & pridie quàm iret in exilium & postquam redijt, licet deprehendere. In augurum collegium cooptatus, deinde Procos. in Ciliciam profectus, ibi Ariobarzanem regem populi Romani amicum seruauit à Parthis, qui in Syriam transiuerant in extremam Cappadociam non longe à Tauro apud Cebistra oppidum. Inde reuertens Athenas Rhodumq; reuisit. Vrbemq; petens, incidit in ipsam flammam ciuilis belli. Demandataq; ei Campaniæ cura, Pompeio decedente, literæ à Cæsare superuenerunt quæ hortabantur eum ut uirum bonum & quietum neutri parti adhærere. Cæsare rerum potito, cum eius nullæ essent partes, sese ad studia & otium contulit: eo deinde interfecto, & Antonio flagitiose agente, in Græciam abijt ea mente, ut rediret. Initio consulatus Hircij & Pansæ causa fuit, ut Antonius hostis à Senatu iudicaretur, à quo tandem I I I. uiro iussus interfici, à Popilio quem capitis reum defenderat, apud uillam suam Formianam iugulatur, anno ætatis

Terẽtia uxor

L X I I I I. Terentiam uxorem sæpe aduersam tandem abdicauit, de qua Hieronymus contra Iouinianum. Cicero rogatus ab Hircio, ut post repudium Terentiæ sororem suam duceret, negauit se id facturum, dicens non posse uxori & philosophiæ pariter operam dare. Et item de eadem. At illa quæ de fontibus Tullianis hauserat sapientiam, Messalæ Coruino ac deinde Sallustio acerrimis Ciceronis inimicis nupsit. Hæc postea ad centum uixit annos: duxit tamen aliam Cicero, mirantibusq; amicis, quòd ea ætate uirginem duxisset, respondit, Cras mulier erit. Recensere eius libros adeo uulgatos superuacaneum, eos commemorabo qui desunt. De consolatione ad filiam librum I. De gloria I I. Laudationem Catonis I. Commentarios sui Consulatus Græcè scriptos, quos ad Posidonium philosophum misit. Tris libros de temporibus suis uersibus scriptos. Nam & ad poëticam pronus, quingentos nocte uersus facere solebat. Conuertit quoque in Latinum Oeconomicum Xenophontis. Arati Phænomena trimetro carmine. Orationem Demosthenis pro Ctesiphonte, & alteram Aeschynis contrariam.

M.C.filius

Marcus Cicero filius eius inter eos, qui à claris parentibus degenerauerunt, ponitur Valerio. Binos eum congios haurire solitum scribit Plinius, ob temulentiamq; M. Agrippæ scyphum impegisse. Idem libro X X I I. cap. V I. ait Augustum Consulem cum Cicerone filio fuisse, quod sanè miror ab alijs scriptoribus præteritum, ab ipso præsertim Cicerone patre, qui tanta de se ac suis iactare solebat.

Qu.C.frater

Qu. Cicero frater legatus Cæsaris in Gallia X I I I I. legionis præfectus. Deinde ad regendam Asiam Proconsul missus admonetur à fratre per epistolam totius officij. Quandoque etiam cum eo in dißidium uenit. Duxit uxorem Pomponij Attici sororem. Miserandus demum eius exitus. Proscriptus enim unà cum filio quando & Cicero frater, percussorem rogauit se ante filium absumi, filius contra se antequam patrem. Vterque igitur simul interfectus. autor Appianus.

Tulliola

Tulliola filia Ciceronis, prius locata Dolobellæ. Deinde Pisoni Craßipedi, sub quo in partu diem obijt, patri adeo dilecta, ut à Sallustio ut probrum, matris pellex appellaretur, quod ut ab inimico, non indice dictum existimandum. Huius igitur & reliquorum Tulliorum monumenta in uia Appia, sexto ab hinc lapide, marmora quoque inscripta plurima ante hos annos retecta sunt.

Tyro Tullius

Tyro Tullius Ciceronis libertus adiutorq; in studijs fuit. Is libros complures de usu atque ratione Latinæ linguæ, itemq; uarijs ac promiscuis quæstionibus composuit. In his præcipui uidentur, quos Græco titulo Pandectas inscripsit, tanquam omne genus continentes doctrinarum. Hæc Gellius. Hic supra centum dicitur annos uixisse, uolumina eo quo nunc uidemus ordine disposuisse, ut autor Quintilianus.

Laurea Tulli.

Laurea Tullius, alter Ciceronis libertus etiam doctus, cuius de balneis epigramma legitur apud Plinium. Tullius Cimber, qui primus in coniuratione Bruti manus in Cæsarem intulit.

Tullius Crispinus

Turianus

Tullius Crispinus, dux Romanus, debellatus à Seuero principe. Turianus Plastes adcersitus à Fregellis à Tarquinio ad Iouis effigiem in Capitolio dicandam. Nam in Hetruria ea maxime ars uigebat. Fictilia quoque in urbis exordio erant in honore, abstinentiæ & paupertatis exemplo. ob hoc rex Numa septimum collegium figulorum instituit. Plinius. Propertius item. Fictilibus creuere deis hæc aurea templa.

Turpilius

Turpilius eques Romæ, è Venetia. Cuius pulchra extant opera Veronæ. Læua is manu pinxit. autor Plinius qui suo tempore dicit fuisse. Turpilius poëta Comicus senex Sinuessæ moritur Pompeij tempore. autor Eusebius. Turia uirgo uestalis incesti damnata. Liuius.

Turcii

TVRCIORVM quoque familiam Romæ fuisse ex inscriptione lapidis cognoscimus, qui nunc in hortis apud ædis apostolorum conspicitur his uerbis.

Turcius Apronianus

Ex autoritate Turcij Aproniani præfecti urbis. Ratio docuit utilitate suadente, consuetudine mercandi summota: sub exagio potius pecora uendere quàm digitis colludentibus tradere, ut appenso pecore, capite pedibus & seuo, lacte & subgulari lanio cedentibus, reliqua caro cum intraneis proficiat uenditori sub conspectu publica fide ponderis comprobata, ut quantum caro occisi pecoris adpendat, & emptor norit & uenditor commodis omnibus ac præda damnata, quam Tribunus officium, Cancellarius & scriba de pecuarijs capere consueuerant. Quæ forma interdicti & dispositionis sub gladij periculo perpetuo custodienda mandatur.

A.Tuccius

A. Tuccius. Huius nominis inscriptio, Romæ apud arcum Constantini nuper in effoso lapide, quod fundamentum putatur fuisse alicuius ædificij à Tibicinibus facti. Numini domus Augu-

storum

storum uictoriæ sacrum Genio collegij Tibicinum Romanorum. Q. S. P. P. Q. Q. II. S. P. D. D.

L. Valerius Publicola

VALERII primo Valesij teste Quintiliano appellati, sicut Fusij deinde Furij. Primus qui in magnum uenerit nomen, fuit L. Valerius Valesij filius, qui primo de Veientibus, iterum de Sabinis, tertio de utrisque triumphauit. Hic quia in locum Tricipitini collegæ Consulem non subrogauerat, & domum in Velia tutissimo loco habebat, in suspicionem regni adfectati uenit: quo cognito apud populum questus est, quòd tale aliquid timuissent: quapropter misit qui domum suam diruerent, secures etiam fascibus dempsit, easq; in populi concione summisit: legem de prouocatione à magistratibus ad populum tulit. Hinc Publicola dictus. Cum diem obijsset, publice sepultus & annuo matronarum luctu honoratus. Cæcilius. Hic quadriga primus in triumpho uectus est sine ulla inuidia: præterea collegæ Bruto honores funusq; curauit, funebremq; orationem de ipsius laudibus habuit, quæ adeo iucunda fuit Romanis, ut ex eo consuetudo manserit, ut qui strenue pugnando occubuissent, ab optimatibus laudarētur. autor Plutarch.

M. Val. Publicolæ frater

M. Val. Publicolæ frater Cos. unà cum Posthumio Tuberto factus, ac contra Sabinos profectus, rem feliciter fratris auspicijs & administratione gessit. Ex quo publice ei domus ædificata, cuius fores extra honoris gratia aperirentur, quum cæteræ intus procederent.

Val. Coruin.

Valerius Coruinus Tribunus militum sub duce Camillo reliquias Senonum persequente, aduersus Gallum prouocatorem solus processit. Coruus ab ortu solis galeæ eius insedit, & inter pugnandum ora oculosq; Galli reuerberauit, & hoste uicto, Valerius Coruinus dictus. Hic cum ingens multitudo ære alieno oppressa, Capuam occupare tentasset, & ducem sibi Quinctium necessitate compulsum fecisset, sublato ære alieno seditionem compressit. Hæc Cæcilius. Liuius uerò addit de Samnitibus eum triumphasse, Sexies consulem fuisse. hostes T. Manlij morte superbos compressit. Vixit præterea teste Valerio, corporis & animi uiribus integris annos centum.

L. Val. Potitus

L. Val. Potitus post decemuiralem inuidiam, plebem in patres incitatam legibus & conditionibus suis mitigauit. Vnde Potiti cognomen adeptus. Primus quoq; Consul post decemuiros cum Volscos Equosq; ad Algidum magna laude debellasset, triumphus ei à patribus negatus fuit, Sed suadente Icilio Tribuno plebis primus sine autoritate Senatus triumphauit, cum Collega suo M. Horatio.

M. Val. Max.

Quamobrem Maximi cognomen adeptus est, quod nemini à senatu præter quàm Fabio Maximo datum est, ut ait Plutarchus.

M. Val. Falco

M. Val. Falco ad Attalum regem pro simulacro matris Deum ex oraculo missus à Romanis.

Val. Leuinus

Valerius Leuinus Cos. cum Pyrrho prælio congrediens in Lucania infeliciter pugnauit. Iterum postea Consul contra Agrigentum missus, ac superato Hannone duce Carthaginensium, oppidum in potestatem recepit. Senatum securi percussit. Cæteros sub corona uendidit. Alter Leuinus Cos. contra Philippum Macedoniæ regem prospera bella gessit, teste Liuio libro VI. de II. bello.

L. Val. Flacc.

Valerius Flaccus M. Catonis senis familiarißimus, eundem ex agro Tusculano ad rempublicam adduxit pariter & instruxit, ut ait Plutarchus. Consul cum eodem Catone circa Mediolanum, ut Liuius testatur, cum Gallis & Insubribus & Boijs collatis signis pugnauit, ubi decem milia hostium sunt cæsa. Causam mulierum de abroganda lege Oppia contra collegam suum Catonem obtinuit, de quo uide Liuium, elegantes utriusque orationes libro IIII. de bello Maced. Censor quoque cum eodem creatus ab eo princeps Senatus est dictus.

Val. Antias

Valerius Antias scriptor historiarum sæpe ab autoribus testis citatus, militauit sub Valerio Leuino aduersus Hannibalem.

Valerii Messalæ duo

Val. Messalæ, duo oratores, de quibus uide in Messala.

Q. Val. Sor.

Q. Val. Soranus poëta quem Cicero de oratore in primis doctißimum togatorum appellat: Plutarchus uerò uirum philosophum & eruditum dicit; ac interfectum per proditionem à Gn. Pompeio fuisse, dum ultro citroq; cum eo ambulantem ac loquentem pauloq; post abeuntem iusserit necari: autoremq; Oppium adducit. Huius Sorani est illud principium poëmatis. Iuppiter omnipotens regum rerumq; repertor Progenitor genitrixq; Deum Deus unus & omnis.

C. Val. Procillus

C. Valerius Procillus, militauit sub Cæsare, in Galliam missus legatus adAriouistum, ut in commentarijs.

Val. Maxi.

Valerius Max. historicus scripsit dicta ac facta memorabilia ad Tiberium Cæsarem. Militauit sub Sexto Pompeio, ut ipse de se testatur, ubi de institutis antiquis loquitur.

Val. Flaccus

Val. Flaccus poëta scripsit Argonautica. Quintilianus eum sua ætate fuisse testatur, his uerbis. Multum in Val. Flacco nuper amisimus.

Valerii præsules

Inter Valerios sunt sancti uiri duo præsules non prætereundi. Alter Cæsaraugustanus & ciuis & episcopus, Maximiani tempore sub Daciano præsule, unà cum Vincentio martyre captus. Alter præsul Hipponensis fuit, cui successit Augustinus.

Valeriæ martyres. Cornelia

Est & Valeria uirgo & martyr in Africa, cum Cornelia item uirgine. Pridie Calend. April. Altera Valeria martyr uxor S. Vitalis postea dicetur.

Valerianus

Valerianus præsul in Africa martyr sub Genserico rege.

Valdenses

Valdenses seu pauperes de Lugduno, sub Hadriano IIII. autore Valdone excitati sunt. Is enim idiota, sacrorum uoluminum degustationem ex alijs deprehenderat, patrimonium omne pauperibus distribuens, dictitabat Christianis omnia communia esse oportere, ad eumq; errorem plures adsciuerat.

M. Varro

Marcus Varro natus tempore, quo Marius Cimbros deleuit in prouincia Narbonensi, ut placet quibusdam. De quo Cicero in primo Academicorum. Libri tui Varro, nos tanquàm in urbe nostra peregrinantes errantesq; sicuti hospites reduxerunt domum, ut possemus aliquando ubi essemus agnoscere. Tu ætatem, tu descriptionem temporum, tu sacrorum iura, tu domesticam, tu bellicam disciplinam, tu sedem regionum & locorum, tu omnium diuinarum atque humanarum rerum nomina, genera, officia, & causas aperuisti: Plurimū quidem poëtis nostris & literis lumen attulisti, atque ipse uarium & elegans omni ferè numero poëma fecisti, philosophiam & in multis locis inchoasti. Augustinus de ciuit. dicit hunc apud Latinos, & Origenem ac Didymum apud Græcos plus cæteris scripsisse, edidisseq; libros XLI. Satyras quas Menippeas appellant, De imaginibus. Denique tam multa legit, ut aliquid ei scribere uacasse miremur, tam multa scripsit quàm uix quenquam legere potuisse credamus. hæc ille. Terentianus item ait, uir doctißimus undecunque Varro. Militauit bello Piratico sub Pompeio. Coronaq; ob uirtutem donatus nauali, qua longe clariorem meruit imaginem, ut ait Plinius, in bibliotheca Asinij Pollionis.

Terent. Varro

Terentius Varro ante hunc sordido loco natus, in foro clamitando causasq; agendo pro sordidis hominibus aduersus bonos, honores procurauit, quæstura & duabus ædilitatibus, sella Curuli & Pretura functus. Postremo consul factus culpa sua apud Cannas exercitum Paulumq; collegam suum perdidit. Redeunti gratias Senatus egit quòd non desperasset. Dictaturam nolenti obtulit. autor Cæcilius.

Q. Rubius Varro

Q. Rubius Varro, qui à Senatu hostis cum C. Mario est iudicatus, acer & uehemens accusator fuit. Cicero in Bruto. C. Visellium Varronem, Cicero item inter uiros sui temporis doctos commemorat.

Varro Atacinus

P. Terent. Varro Atacinus in his quæ nomen est adsecutus interpres

pres operis alieni non spernendus quidem, uerum ad augendam facultatem dicendi parum locuples. Quintil. Eusebius autem dicit cum ex Atace fuisse uico Narbonensis prouinciæ, ac post ann. x x x v. literas Græcas didicisse.

Qu. Varius orator

Qu. Varius orator acutus in rebus inueniendis, nec minus uerbis expeditus, fortis uerò autor & uehemens, & in uerbis nec inops nec abiectus, & quem planè oratorem dicere auderes: Cicero in Bruto.

P. Actius Varus PR. riso-

P. Actius Varus quum Auximum cum præsidio teneret, adueniente Cæsare aufugit. Lucanus. Varus ut ad martem pulsarunt Auximon alæ, Per diuersa ruens neglecto mœnia tergo, Qua syluæ, qua saxa fugit. Prætor idem Africam obtinuit tempore ciuilis belli dum ibi Ligarius esset, qui tyrannide accepta contra Cæsarem prouinciam tenuit. Pedianus.

Quint. Varus

Quintilius Varus Alphenus patria Cremonensis, ut ait Eusebius, fuit: quem Virgilius in Bucolicis magnopere extollit: Vare tuum nomen superet mihi. Et rursus: Namque super tibi erunt qui dicere laudes Vare tuas cupiant, & tristia condere bella. Inter Augusti præfectos fuit, & Germanos magna gloria uicerat, ut est autor Seruius grammaticus: uerum hic postremo profligatus ab eisdem Germanis, tris legiones amiserat: quapropter Augustus ob dolorem sæpe parieti caput allidens aiebat. Redde legiones Vare. autor Tranquillus in Augusto.

L. Varus, & Plocius Tucca

L. Varus & Plocius Tucca, uiri doctissimi, amici Vergilij, hæredesq; ex parte testamenti relicti, iussu Augusti carmina Aeneidos emendauerunt, hac lege ut nihil adderent, ut Seruius tradit. Horatius. Dilecti tibi Virgilius Varus'que poetæ.

Varus Geminus

Varus Geminus inter Declamatores ponitur Augusti temporibus. Hic dixit: Cæsar qui apud te audent dicere, magnitudinem tuam ignorant: qui non audent, humanitatem. Seneca. Fertur & eius dictum ab Hieronymo: qui non litigat, cœlebs est. Cui quidem adstipulatur illud quod in sacris scribitur libris: Melius habitare in loco deserto, quàm cum uxore litigiosa.

Varus soph.

Varus sophista Persa genere describitur paucis à Philostrato.

Varinus

L. Varinus Licinio nominatur & Verinus, diminutiua à Varo & Vero.

Varguntcius

L. Varguntcius defensus ambitus ab Hortensio ut apparet in oratione pro Sulla. fuit & in coniuratione Catilinæ.

Vatinius

Vatinius teste Valerio, cum esset dignitati Ciceronis semper aduersus, ita postea præualuere amicitia, ut duobus iudicijs publicis ab eo defensus sit. Hic cum esset impudentissimus, eleganter à Seneca describitur. Vatinius, inquit, assiduo conuitio depudere didicerat. Vaciæ cognomentum nonnulli sibi Romæ inuenerunt à suris retortis.

Seruilius Vacia

Legitur de Seruilio Vacia uiro prætorio tempore Senecæ. De quo ipse in epistola L v. dicit: Nulla re alia notum fuisse illum prætorium & diuitem quàm uillæ otio, quam prope Cumas possidebat, in qua consenuerat, ut occupati aliquando clamarent: O Vacia solus scis uiuere. Cum tamen ille non uiuere, sed latere potius sciuisset. Itaque Seneca se dicit illac transeuntem solitum dicere tanquam de mortuo per iocum: Hic situs est Vacia.

Fl. Vegetius Renatus

Fl. Vegetius Renatus Comes Constantinopolitanus scripsit ad Valentinianum principem libros v. Epitomen uidelicet institutorum rei militaris, de commentarijs Catonis, Augusti, Traiani, & Hadriani principum, ac Frontini. In primo electionem docet iuniorum, ex quibus locis uel quales milites probandi sunt, aut quibus armorum generibus exercitus imbuendi. Secundus ueteris militiæ continet morem ad quem pedestris instituí possit exercitus. Tertius omnium artium genera quæ terrestri prælio sunt necessaria, exponit. Quartus uniuersas machinas quibus uel oppugnantur ciuitates uel defenduntur enarrat, naualis'que belli præcepta subnectit.

Venerij duo

Venerij monachi sancti duo, alter Gregorij primi tempore è regione Lunensi secessit in insulam proximam Palmariam, ubi herbis diu uixit, & extinctus est: inde postea post Apollinarem præsulem Lunensem Regium translatus. Alter Othonis I I I. tempore ex cœnobio S Benedicti apud Tybur ubi degebat, iniussu abbatis in solitudinem proximam perrexit. Castigatus deinde à S. Romualdo abbate missionem impetrauit, inuentus in horrido & alto saxo mortuus in genu cernuus.

C. Verres

C. Verres perfunctus quæstura & prætura Vrbana patre C. Verre & prætextato filio & filia nupta, successit in Sicilia prætor C. Sacerdoti: atque in ea libidinose auare'que uersatus, decedens tandem succedente Metello repetundarum reus à Siculis postulatus est. Qui M. Tullium ad accusandum descendere compulerunt, iampridem ipsis necessitudine copulatum, quum Quæstor in Sicilia fuisset. autor Pedianus.

C. Verres Eros

C. Verres Eros Designator Cæsaris Augusti. inscriptio marmoris Romæ.

C. Veturius Cos.

C. Veturius, & Sp. Posthumius Coss. aduersus Samnites bellum gerentes, à Pontio Herennio duce hostium in insidias ducti. uide in Posthumio.

T. Veturius

T. Veturius Veturij supradicti filius adolescens, cum ob æs alienum se nexum Cælio Plocio daret, uerberibus'que adfectus esset, quod stuprum pati nollet, querelam ad Cos. detulit. Senatus Plocium ad carceres duci iussit. Val. de pud.

Veturia

Veturia mater & Volumnia uxor Coriolani, quem nulla uis à mœnibus patrijs amouere potuit, castra adeuntes lacrymis suis amouerunt. autor Liuius.

Verrius Flacc.

Verrius Flaccus Iuris pontificij peritissimus apud Macrobium & Diomedem grammaticos.

Verrius Flacc. grammaticus

Verrius item Flaccus huius libertus, dicendi genere claruit. præceptor Augusti nepotum. docuit in Atrio Catilianæ domus, accepit'que in annum L L S. centena, decessit elatus exacte, sub Tyberio. Statuam habuit Præneste. ex Tranquillo.

Verrius Cloacius

Verrius Cloacius grammaticus de uerbis à Græcis tractis librum composuit. autor Gellius qui paulò pòst eum fuit.

Velius Long.

Velius Longus grammaticus scripsit in arte grammatica, cuius quædam reperta sunt nuper in cœnobio Bobiensi.

Vectius prætextatus

Vectius Prætextatus apud Macrobium.

Vectius ualens

Vectius Valens Antiochenus libros scripsit Anthologias, in quibus de annis, Climactéribus Septenarijs & Nonarijs eorum'que ratione scripsit, tradita prius à Petosiri & Necepso regibus, περὶ κλιμακτήρων ἑβδοματικῶν καὶ ἐννεαδικῶν ἀγωγῆς.

Vibius Virrius

Vibius Virrius Campanus qui inter autores fuerat Campanæ defectionis ad Annibalem, præmente Fuluio Cos. idem etiam fuit autor ante deditionem uti ciues sibi mortem consciscerent. Itaque x x I I I. senatores eum secuti domum, post cœnam uno mentem alienati atque inuicem complexi cum lacrymis ueneno sumpto digressi sunt. Liuius.

Victor præsul

Victor præsul Carteiæ ciuitatis Hispaniæ, scripsit aduersus Arrianos.

Victor Apher

Victor Mauritanus genere, sub Maximiano martyr, cuius erat miles & aulicus maximo in honore, apud Mediolanum post uarias pœnas è uinculis fugiens latitauit, mox deprehensus prope eandem urbem in hortis eiusdem principis capite plectitur V I I I. Eid. Maij: cuius corpus diu inhumatum ac canibus relictum, S. Maternus loci præsul condidit. Eius hodie caput à Callisto I I. dono acceptum Volaterrani ostendunt. Fuere item & in hac palma complures huius nominis.

Victorini tyr.

Victorinus inter x x x. tyrannos tempore Gallieni. de quo Iul. Aterianus sic scribit. Victorino qui Gallias post Iunium Posthumium rexit, neminem existimant præferendum, non uirtute Traianum, non Antoninum clementia, non grauitate Neruam, non in gubernando ærario Vespasianum, non in censura aut seueritate totius uitæ Pertinacem uel Seuerum. Sed omnia hæc libido & cupiditas mulierariæ uoluptatis sic perdidit, ut nemo audeat uirtutes eius

literis

literis mandare,hæc ille. Eo igitur matronarum libidinũ causa interfecto apud Agrippinam, mater Victorina Victorinum filium paruum Cæsarem fecit, qui paulò pòst & ipse interfectus fuit apud Agrippinam coloniam: unum utriq; sepulcrum hac inscriptione. Hic duo Victorini Tyranni siti

Victoria Augusta

sunt, autor Pollio. Victoria Augusta mater Victorini, quæ & mater Castrorum dicta est, inter x x x. tyrannos ponitur, ac in Gallia rexit imperium Tetricumq; Imperatorem adfinem suum etiam constituit, de qua etiam inter

Victoria mar.

Imperatores dixi. Altera uirgo Trebulana & martyr in patria sub Decio.

Victorinus pictauensis

Victorinus præsul Pictauensis ac martyr, scripsit quædam ab Hieronymo commemorata.

Victorinus Afer

Victorinus Afer, Romæ sub Constantio principe rhetoricæ præceptor, in extrema senectute factus Christianus, scripsit nonnulla quæ Hieronymo recensentur.

Victorinus Aquitanus

Victorinus natione Aquitanicus calculator, accersitus ab Hilario urbis Romæ episcopo, composuit paschalem cursum post quatuor illos, Hippolytum, Eusebium, Theophilum & Prosperum. Continet autem annorum seriem D X X X I I. Ita ut quingentesimo trigesimotertio anno rursus incipiat paschalis solennitas eodem mense & die & Luna, quæ primo resurrectionis dominicæ anno facta est. autor Gennadius. Victorianus præsul in Mauritania, scripsit nonnulla ab eodem autore commemorata.

Vigilantius

Vigilantius natione Gallus, eodem etiam teste autore, præsul in Hispania, quem Hieronymus Dormitantium lepido cauillo appellat, acriq; defensione refellit, quòd inter alia diuitias paupertati

Vigilij

præferebat. Vigilius diaconus composuit Monachorũ instituta. Alter qui præsul fuit: scripsitq; ad Simplicianũ quendam in laudem martyrũ. autor idem.

Vicentij clari

Vincentius natione Gallus, presbyter sub Theodosio & Valentiniano, uir eruditus in sacris literis, scripsit librum quem tacito proprio nomine inscripsit, Peregrinus contra hæreticos. autor idem. Vincentius ordinis Prædicatorum: qui scripsit historiã uniuersalem ab exordio mundi usq; ad Hierosolymitanam expeditionem Ludouici regis Gallorũ, annum uidelicet M. CC-XLVIII. Vincentius uerò martyr tempore omnibus, ac celebritate prior, patria Cæsaraugustanus, ordine Leuita. Valerij præsulis sui munera Euangelij sæpe obibat, sub Diocletiano passus, sepultus apud Valentiam. Vincentius postremo ordinis etiam Prædicatorum natione item Hispanus, patria Valentinus, claruit sanctitate nostra ætate inter sanctos à Calisto III. relatus, qui eius fuerat ciuis, eumq; Põtificem futurum prædixerat, ab eoq; se magnis honoribus extolli.

Vinucius

Vinucius ciuis Rom. Augusti tempore, quo nemo in agendis causis præstantius habuit ingenium: quicquid longa cogitatio illi præstatura erat, prima intẽtio animi dabat: ex tempore causas agebat, sed non desiderabat hanc conditionem, ut ex tempore agere uideretur. De hoc eleganter Augustus dixit, Vinucium in numerato ingeniũ habere. Seneca in De-

Vindicius seruus

clamat. Vindicius seruus qui coniurationem Tarquiniorũ & filiorum Bruti retexit, donatusq; propterea libertate ex sententia Valerij Publicolæ fuit. ex quo postea manumißioni

L. Virginius Virginia

uindictæ nomen mansit. Plutarchus. L. Virginius occisa Virginia filia Icilio pacta, quam Appius Claudius Decemuir per uim corrumpere uolebat, urbem libertati restituit, finemq; tyrannidi Decemuirali constituit, ut mors Lucretiæ

T. Virginius Virginius Opiter

regibus. uide Liuium libro III. ab urbe. T. Virginius Trib. pleb. Cæsonem Quincij Cincinnati filium cum reipublicæ periculo condemnauit. Liuius in eodem libro. Virginius Opiter Cos. cum Auruncis bellum gerens, Pometiam

Cælimõtanus

magna clade adfecit. Ibidem. T. Virginius Cælimontanus cum Sp. Aemylio Cos. creatus, pacem foris domiq; habue-

Virgilius

re. Idem in eodem. Virgilius Maro rectè scribitur non Vergilius, ut quidam è nostris grammaticis hodie putant. Nam de poëta testatur antiqua Græca inscriptio in Claudianum reperta quæ βιργίλιον ponit, ut in Claudiano scripsimus. Quod uerò in quodam marmore aiunt T. Virgi-

T. Virgilius

lius Donatus inueniri, non mirum mutatione unius literæ diuersa esse nomina. Sic enim Minucius & Minicius, & multa alia reperiuntur. Huius uitam recensere superuacaneum cum ubiq; legatur, ac eam Seruius diligentißimè perscribat. Hunc sicut & plerosq; calamitas & exilium clarum fecit: amißis enim possessionibus Mantuæ, ob uicinitatem Cremonæ Antonianæ, ad Augusti opes Romam se contulit, aditus Mecœnatis amicitia. Illud inter cætera mirum recensebo, quod Tacitus de eius laudibus cõmemorat. Dum eius quædam carmina recitarentur in Theatro, ei omnes adsurrexere ueluti Augusto, apud posteros uerò tantum eius præiudicata potuit opinio, ut teste Macrobio, quamuis eius carmina multis in locis damnẽtur, laudem amittere non poßit. Nostri autem sic eum taxant, ut Hesiodo superior, Theocrito æqualis, Homero inferior existat, quos sibi autores ad imitandum adsumpsit. Ego uerò huic ueterum opinioni non ausim detrahere, uerum quantum ex utriusq; conijcio lectione, quæ ab Homero hic accepit multo mihi uidetur fecisse

Vgones clari

meliora. Vgones clari nonnulli memorantur, qui suis in

Vitalis

locis dicuntur. Vitalis eques Rom. Rauennam cum Paulino præfecto eius urbis profectus ac Christianus factus Domino obtemperare recusabat, ex quo in eadem ciuitate in fossam altam demissus martyrio adficitur, ubi postea templũ

Valeria Geruasius & Protasius

ei dicatum. Ex Valeria Geruasium & Protasium genuit, & ipsos deinde martyres.

Vigilij

Vigilij quoq; duo clari sanctitate, alter præsul Tridentinus, sub Gratiano & Valentiniano martyr: alter præsul Antisiodorensis sub Constantino.

Viriatus dux

Viriatus Lusitanus primum in Hispania è pastore uenator, è uenatore latro, mox iusti exercitus dux factus uniuersam Lusitaniam occupauit. M. Ventidium Prætorem fuso eius exercitu cepit. Post CN. Plaucius prætor nihilo felicius rem cum eo geßit, tantumq; terrorem hostibus intulit, ut aduersus eum consulari opus esset duce & exercitu. CL. Mimerium & C. Nigidium oppreßit. Deniq; à proditoribus consilio Cepionis interemptus est, & ab exercitu eius multum imploratus tumulatusq; nobilißime. Liuius, Cæcilius.

Vlpianus

Vlpianus Iurisconsultus, Alexandri imperatoris scriniorum magister, è Tyro fuit, ut legitur in libro Digestorum de Censibus para. V.C. Tyrus. Cum Galliam regeret, populari tumultu interfectus est. Hic utitur autoritate Pomponij, Pomponius uerò Scæuolæ. Fuere autem reliqui Caius,

Nomina Iurisconsultorũ X X X.

Paulus, Celsus, Papinianus, Modestinus, Florentinus, Martianus, Alphenus, Calistratus, Iabulenus, Proculus, Aemylius, Africanus, Marcellus, Hermogenianus, Iulianus, Pompilius, Triphonius, Carnanus, Capitus, Terentius, Clemens, Neratius, Alcinous, Rufinus, Labeo, Archianus, Venuleius, Claudius, numero X X X. quorum magna pars sub Alexandro. Sulpitius autem & Trebatius, Scæuola, Pomponius, ijs superiores.

Volcatius Sedigitus

Volcatius Sedigitus in libro de poëtis quid sentiat de his qui comœdias scripserint, his uersibus monstrat, Multos incertos certare hanc rem uidimus, Palmam poëtæ Comico cui deferãt. Eum meo iudicio errorem dissoluã tibi. Vt contra si quis sentiat, nihil sentiat. Cæcilio palmã statuo de Comico. Plautus secundus facile exuperat cæteros. Deinde Neuius qui seruet precio in tertio est. Si erit quod quarto detur, dabitur Licinio. Post insequi Licinium facio Attilium. Sexto consequitur hos Terentius, Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet. Nono loco esse facile facio Lucretium, Decimũ addo antiquitatis gratia Ennium.

L. Volcatius Cos.

L. Volcatius Cos. impediuit ne Catilina ob accusationem repetundarũ peteret consulatum, autor Pedianus. Volcatius Gallicanus quintũ Cos. scripsit uitas Imperatorũ ad Diocletianũ. Eius

Volcatius Terentianus

tantum extat nunc Auidij Caßij uita. Volcatius Terētianus historiam sui temporis, hoc est, Gordianorum scripsit, ac dicit Gordianū seniorem uultum Cæsaris Augusti retulisse, autor Capitolinus.

Volcatius grāmaticus

Volcatius Epidius grammaticus, scripsit res gestas Pompeij magni & eius patris, primus Libertinorum qui historiam scripserit, cum ab optimo quoq; scribi solita sit, ut scribit Cor. Nepos. Ludum aperuit, docuitq; inter cæteros M. Antonium & Augustum. Ex Tranquillo.

Q. Volumnius Saxa

Q. Volumnius Saxa Tribunus ple. legē tulit nequis mulierem hæredem institueret. Suasit legem M. Cato, extat eius oratio apud Liuiū.

Volumnius eques Rom.

Volumnius eques Ro. M. Lucullū adeo dilexit, quod cū Antonius eum tanquam Bruti partes secutū interemisset, flens ad Augustum tractus, iube me, inquit, ad Luculli corpus adduci, coq; ductus amiciq; cadauer amplexās ipse quoq; trucidatur. Valerius de amicitia.

Voltacilius

Voltacilius Plotius rhetor Latinus Pōpeij magni libertus ludum Romæ aperuit, ut autor Eusebius.

Vrsicinus

Vrsicinus apud Rauennam martyr sub Nerone. Alius qui de pontificatu cū Damaso contendit. De Vrsis & Vrsinis, in Nicolao Pont. dicam.

Xanthus historicus

XANTHVS antiquus rerum Lydorū scriptor. Lydúsne, an Sardianus fuerit, Strabo se dicit incertum habere. Suidas Lydum eum dicit è Sardibus ciuitate fuisse, scripsisseq; historiam Lydorū libris IIII.

Xanthus poeta

Xanthus alter poeta Melicus ponitur ab Aeliano.

Xantippus

Xantippus Lacedæmoniorum dux accersitus à Carthaginiensibus contra Luctatium Cos. pugnauit.

Xenophon philosophus

Xenophon Grylli filius Atheniensis, Socratis discipulus, ob eloquentiam Musa Attica uocatur. Equorum, uenationis, & rei familiaris in primis studiosißimus, ut ex eius literis deprehendi potest. Venit in amicitiam Cyri Minoris cum quo militauit, ac eius pædiam scripsit, non tam historiæ seruiens ueritati quàm ut perfectum institueret ducem, ut Cicero in II. de Oratore testatur, quam se frequenter lectitasse & manibus triuisse alibi in epistola quadam dicit. Præterea scripsit Symposium & Oeconomicum paruum admodū libellum, à Cicerone conuersum si credimus Columellæ ac diuo Hieronymo: qui si extaret, labori meo iterum uertendi consuluisset. Edidit & historiā Peloponnesiaci belli, ac corū quæ Athenienses post Thucydidē gesserunt, quā Paralipomena appellauit, aliosq; tractatus qui adhuc extant. Quintilianus Xenophontis iucunditatem inaffectatam dixit, quā nulla affectatio consequi poßit. Primus hic Philosophorū historiam scribere cœpit. Cum Platone simultates geßit, ut autor est Gellius, qui ait libros inter se carpsisse. Nam & Plato in libris suis testatur Cyrum uirum fuisse quidem grauum & strenuum, παιδείας δὲ οὐκ ὀρθῶς ὧφθαι τὸ παράπαν, id est, nō rectā tamen omnino disciplinam agnouisse. Contra uerò Xenophon in libris quos dictorum & factorū Socratis composuit, negat Socratem de cœli atq; naturæ causis unquam disputasse. Idcirco mentiri eos qui dissertationes huiusmodi Socrati tribuant.

Xenophontes

Xenophontes alios tris Suidas describit, unum Antiochenum qui scripsit Babylonica, opus uidelicet de amore. Alium Ephesium historicū. Tertium Cypriū, qui scripsit Ephesiaca, amores uidelicet Cyrenes, Myrrhæ & Adonidis.

Xenophanes philosophus

Xenophanes Colophonius Physicus poema de Psyllis fecit, ut autor Strabo. Hunc Diogenes scribit Archelai auditorem fuisse, scripsisseq; elegias & iambos cōtra Hesiodū, & Homerum, quæ de dijs dixere improbando.

Xenophanes poeta

Fuit item alter poeta iambicus, patria Lesbius.

Xenocrates

Xenocrates Carthaginēsis Platonis auditor, præceptor Polemonis. Cum princeps quondam legationis Atheniensium ad Antipatrum, à quo omniū expectatio intenta erat, nihil non illo uiro orante impetrare posse sperare, ac reliqui socij humaniter acciperentur, ipse ad conspectū uix quidē admissus est, quòd suspectus haberetur. Tunc uersus ad socios Xenocrates beneficiū agi dixit, quòd sese unū Antipater suæ in Athenienses ingratitudinis & perfidiæ testē uereretur. Et dicere incipientem, nūc obstrepēdo, nunc obsecrādo tacere Antipater coëgit. Cui in orando Photion eius socius succeßit. Ad hunc, ut ait Suidas, misit Alexāder dono XXX. auri talēta: ille statim ea remittens, ait regibus, non philosophis opus esse pecunia. Scripsit præterea Cōmentarios in remp. Platonis. Hunc Xenocratē Hieronymus ait scripsisse in tēplo Cereris Eleusinæ ex Triptolemi legibus, tria fuisse præcepta, uenerādos deos, honorandos parētes, carnibus non uescendū.

Xenocrates

Xenocratem aliū ab hoc Platonico scribit Suidas non minoris modestiæ philosophum fuisse, qui scripsit Oecoscopiū, id est, domesticū auspicium.

Oecoscopium

Quando uidelicet, aut mustella, aut serpens, aut his similia in domo apparent, quid portendere soleant.

Xenophilus

Xenophilus musicus, patria Chalcidensis, Pythagoricus, biēnio minor quàm Gorgias, qui CVII. uixit annis, sed felicitate non inferior: si quidem, ut Aristoxenus ait, omnis incōmodi humani expers in summo perfectißimæ doctrinæ splendore extinctus est. autor Valerius. Meminit etiā Plinius, qui dicit eū annos XCV. uixisse.

Xenarchus poeta

Xenarchus Comicus poeta: fabulas ipsius nōnullas cōmemorat Athenæus.

Xenarchus philosophus

Xenarchus è Seleucia Ciliciæ Peripateticus docuit Alexādriæ, postremo Romæ. Arij primū philosophi, deinde Cæsaris Augusti usus amicitia, usq; in senectutem in honore habitus. Deniq; paulo ante mortē uisu orbatus diē obijt, autor Strabo lib. XIIII.

Xerxes pictor

Xerxes pictor Heracleotes, qui uenerem adeo pulchram effinxit, ut ex ea quæstū magnum faceret, precio accepto ab his qui eam uisere cupiebant. itaq; Græci lepido cauillo Venerem eam amicam Xerxis uocitabant, quòd ex eius lenocinio quæstum faceret. autor Aelianus de uaria historia.

Zamolsis

ZAMOLSIM numen Thracum, in Thracia dixi in libro de Geographia.

Zathalas

Zathalas Babylonius scripsit ad regē Mithridatem de Gemmis, & natura earum, eisq; humana fata adtribuit, litibusq; & iudicijs interposuit, & in prælijs salutares pronūciauit. Plin.

Zaleucus

Zaleucus legislator Locrensis uinum ægris prohibuit iniussu medici, pœna capitis indita, ut autor Aelianus. Apud Valerium Seleucus male scribitur, de quo ab eodem narratur, quòd cum eius filius adulterij crimine damnatus, secundū ius ab eo constitutū utroq; oculo carere deberet, ac tota ciuitas uirtuti & meritis patris crimen condonaret, ipse sibi nō pepercit, sed suo prius, deinde filij oculo eruto, usum utriq; uidendi reliquit.

Zeno Eleates

Zenones plures. Primus Eleates Parmenidis auditor, simul cum Perdicca & in philosophia & in administranda repub. clarißimus, teste Suida. Hunc inuētorem dialectices fuisse, sicut Empedoclem Rhetorices, Aristoteles est autor.

Zeno stoicus

Zeno Cittieus Stoicæ sectæ princeps, Cratis auditor. Alius Rhodius qui Rhodiorū scripsit historiam. Alius historicus, qui Pyrrhi in Italia gesta, epitomenq; Romanorū & Carthaginiensium rerū conscripsit. Alius Chrysippi discipulus, qui libros edidit perpaucos, sed plures discipulos reliquit. Tres item alij, unus Hermophileus medicus. Alius grammaticus. Octauus Sidonius philosophus Epicureus, ex Diogene. Zeno item præsul Veronensis, uir sanctus.

Zenodotus poeta

Zenodotus Ephesius grammaticus & poeta, discipulus Philetæ. Vixit usq; ad primum Ptolemæū cuius filios erudijt, ac præfuit Alexandrinæ bibliothecæ. Primus quoq; qui Homeri libros correxit, ac in ordinē redegit. Suidas.

Zenodotus sophista

Zenodotus sophista sub Hadriano docuit Romæ, scripsitq; epitomē prouerbiorū Didymi & Tarrei in libris III. Cōuertit in Græcum sermonem historiā Sallustij. Præterea Genethliacū in

Hadr

Zenodotus Architectus

Hadrianum & alia. Suidas. Zenodotus Architectus, qui primus Pergami strauit, quod uocāt Asaroton, quoniam in pauimento quoq; purgamenta cœnæ cerni soleant, ueluti relicta fuerint, paruis e testulis tinctisq; in uarios colores.

Zenodorus orator

Zenodorus Adramyttinus orator clarus Asiatici styli, qui in senatu pro Asia dixit, quo tempore Mithridaticæ factionis est accusatus. Strabo.

Zeusis pictor

Zeusis Heracleotes pictor Olymp. XCV. Discipulus incertum Demophili Himerei, an Nauseæ Thasij. In hunc Apollodorus Atheniensis pictor uersum fecit, artem ipsis ablatam Zeusim ferre secum. Opes inde maximas parauit. Postea donari opera sua constituit, quod diceret nullo satis digno precio permutari posse. Diligentia alioquin tanta, ut picturus Venerem Agrigentinis, quam in templo Iunonis Laciniæ locarent, uirgines eorum uoluerit nudas inspicere, ut quod in quaq; laudatissimū esset redderet. Pinxit & Monochromata ex albo. Fertur & pinxisse puerum uuas ferentem, ad quas cum aduolarent aues, iratus operi dixit: Vuas melius pinxi quàm puerum, Nam si hoc consummassem, aues timere debuerant. Aequales eius & æmuli fuere, Timanthes, Androcides, Eupompus, Parrasius. ex Plinio.

Zopyrus phisiognomus

Zopyrus Physiognomon qui se profitebatur hominum mores naturasq; oculis, uultu, frōte pernoscere, stupidum esse Socratem & bardū dixit, quòd iugula concaua non haberet, obstructas eas partes & obrutas dicebat esse. Cicero de fato.

Zopyrus Persa

Zopyrus Persa, ut regi gratificaretur, naso auribusq; sibi ablatis cruentus ad Babylonios se fugere regis iram simulauit, eosq; paulatim ut sibi crederent, induxit, atq; eo modo ciuitatem regi prodidit. Ex quo in Græcia prouerbium: ζωπύρου τάλαντα, Zopyri talenta, in eos qui sibi ualde nocent ut alijs prosint. Ex libro prouerbiorum Græcorum.

Zoroastes

Zoroastes rex Bactrianorū, qui primus in Oriente magicam cœpit. Emicuit Nini regis temporibus cum quo bella gessit. Fuit ante bellum Troianum annis CCCC. absumptus est igne cœlesti, prædixitq; Assyrijs, si eius cineres seruarent, regnum eorum non defuturū. Feruntur eius de natura libri IIII. De lapidibus item preciosis unus, præterea Astronomica & alia. autor Suidas. Plinius quoq; eum testatur unum omnino risisse, eodem die quo natus est. Eidemq; cerebrum ita palpitasse, ut impositam repelleret manum, futuræ præsagio scientiæ fuisse.

Zonaras

Zonaras historicus Christianus & monachus, historiam Græce ab exordio mundi uniuersalem sub Epitomes nomine collegit usq; ad tempora Michaëlis Imperatoris Constantinopolitani, quo tempore fuit.

Zozimus philosophus

Zozimus Alexandrinus philosophus scripsit ad Theosebiam sororem suam libros XXVIII. ex ordine literarum, quos ut ferunt, χειρόκμητα, id est, manu facta inscripsit. Composuit & uitam Platonis.

Zozimus grāmaticus

Zoximus Gazeus, siue Ascalonita temporibus Anastasij principis, scripsit dictiones Rhetoricas ex ordine literarum, enarrationem quoq; in Demosthenem. Vtriusq; autor Suidas.

Zenobia regina

Zenobis regina Palmyreorum post Odenati uiri mortem, in Syria Romanum rexit imperium, ponitur q; inter XXX. tyrannos, qui tempore Galeni orbem usurpauerint. Superata tandem ab Aureliano ac in triumphum ducta fuit, eiq; principis clementia Tybure possessio concessa ubi honeste agitaret. Hæc ea castitate dicitur fuisse, ut ne cum uiro suo, nisi prolis gratia, congrederetur. Regali alioquin pompa, Persarum ferè modo adorabatur. Ad conciones galeata procedebat cum limbo purpureo gemmis dependentibus, uoce clara, moribus seueris, Græci Aegyptijq; sermonis peritissima, Latini non ignara, Orientalem Alexandrinamq; historiam epitomauit. Herennianum & Timolaum filios literis erudijt, de quorum exitu nescitur, an interierint morbo, an ab Aureliano fuerint interfecti. Ex Pollione.

Zenobij

Zenobij duo, unus martyr sub Diocletiano apud Sidonem IIII. Calend. Nou. ut scribit Adonius: alter professor, ac præsul Florentinus, ex æde olim Laurentij ad ædem Reparatæ translatus. cuius festum VIII. Calend. Iunij. Zoilus martyr apud Cordubam ubi & sepultus. Alter confessor presbyter Aquileiensis.

Zoilus Homeromastix

Zoilus item Homeromastix.

Zorobabel

Zorobabel filius Salatiel, de quo in libris Esdræ & Neemiæ scribitur. Quum Iudæi captiui ad quinquaginta millia, facta à Cyro potestate primo regni anno è Babylone reuertissent, uasaq; erepta retulissent templū restituere cœperunt. Intermissum opus impedientibus Samaritis usq; ad annum secundum Darei Hystaspis, quo tempore Zorobabel amicissimum sibi regis nactus occasionem templi opus prosequitur. Res iterum à regis procuratore prohibetur. Profectus igitur huius gratia Zorobabel ad regem, honorificeq; exceptus, usq; cubiculo præficitur: orta deinde inter epulas quæstione, quid esset in rebus fortissimum, alijs uinum, alijs regem, aut fœminam dicentibus, ipse ueritatem dixit: quod adeo regi placuit, ut in redeundo Zorobabel templi cœptum opus prosequi simul, & reliquos omnes captiuos reduci imperauerit, finitumq; annis VII. à primo autem Cyri exordio XLVI. dedicauerunt X. Calend. Aprilis de more pascha celebrato. Arcam fœderis alteram instar prioris ædificauerunt, nam priorem Hieremias, ut ait Epiphanius, abscondit usq; ad diem iudicij non apparituram. Ignem præterea nouū excitauerunt. Hæc ex Iosephi ac Hieronymi libris.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXI.

ENARRATIS ueterum nominibus cum eorū æquiuocis, restant partim noua, partim uetera illorum, qui primum de Christiana religione benemeriti, sanctorum ordinum aut excellentioris cuiusdā abstinentiæ autores extitere. Deinde successores eorum doctrina seu uitæ sanctitate pollentes. Post hos reliquus in artibus clari. Mox Rom. Pontificum. Postremo Imperatorū ordo nomenclaturæ superiori breuiter subijciendus.

De Anachoritis

Ante omnis uerò de Anachoritis pauca, non tam ad historiæ narrationē quàm ad uitæ frugem imitandā adducam. Anachoritas Græci, nos nouo uocabulo Eremitas uocamus. Hi sunt qui ab initio quasi pullulantis fidei germina primum in Indiæ Aegypti, Syriæq; desertis (ubi mitius ad laborū tolerantiam cœlū) prodiere, siquādo gregatim agerent, monachi etiam appellati, nullo adhuc certo ritu, tantū duriter uictitādo ac manibus sese exercendo, tum uni obtemperando ascetæ fuerāt.

Paulus Antonius Hilarion

Horū igitur principes, Paulus, Antonius, Hilarion, quorū uitam Hieronymus in epistolis diligentissime persequitur sub Constantino in saltibus Thebaidis apparuerunt. Pauli corpus in Pannoniam translatum extra Budam in templo ei dicato, ac à religiosis eius ordinis Oliuetensiū modo amictus custodito requiescit. Hilarion post solis occasum XV. tantū caricis uescebatur: deinde procedente ætate, pane mod. eo cū olere cocto sine oleo, cui mox insurgēte impetigine quadā, oleū addidit. Postremo reiectis ijs, panis quadra usq; ad mortem durauit, magna quidē admiratione quòd serā ætatē qua cæteri mollius ac remissius uiuunt, ipse durius exegerit. De Antonio suprà narraui scribitur item de eo, cum forte suos monachos animi causa deambulatū per desertum otiosius duceret, obuium sagittarium habuisse admirantem secū, Christi seruos uacare: Antoniū iussisse arcū

magis,

magis,magisq; contendere,illumq; incolumi arcu ulterius
nõ posse respondisse: qua similitudine sanè perceptũ,modũ
esse in rebus seruandum. Ex eius officina Pion annis x x x.
Pion sub eo fuit,cuius consensu cum nunquã antea suos reuisisset,
rogatus à sorore ægrotante, eã tandẽ adiuit oculis clausis,
pariterq; rediuit. Idem ad uitandã cibi suauitatem ambulãs
Heliæ duo comedere solebat. Præfuit demum & ipse alijs. Heliæ duo,
alter sub Antonio nobilis asceta uixit an. c x x. alter pater
& rector c c c. uirginũ.metuq; incontinentiæ curã quan
doq; detrectauit: quapropter Dei prouidentia in somnis sibi
præcidi genitalia sunt uisa: dum euigilasset ad curã pristinam
redijt ab omni liber lasciuiæ cogitatione, manifesto exemplo
Macarij duo charitatem alij nostro periculo nõ esse præstandam. Maca
rij duo, Valentis principis tempore monachi ambo, alter ex
Aegypto superiore, alter Alexandrinus, ambo clari sancti-
tate.simulq; in eadẽ eremo uixere,mortuiq; sunt,quorũ di-
scipulus Euagrius fuit clarus & ipse. Ex historia tripertita:
Alter ex eis,ut ait Gennadius,unam scripsit epistolã, in qua
docet neminem Deo seruire posse nisi qui sit omnino anima-
tus ab omnibus abstinere uoluptatibus,& omnis pariter cũ
Moses duo opus sustinere labores. Moses duo abbates in hoc etiã ge-
nere uitæ illustres, Alter dicere solebat unam esse omnino li
bidinem cum qua usq; ad extremum Christi seruis pugnare
oportet, nec præteritæ castitati confidere, exẽplo Monachi
cuiusdã sui sancti uiri qui in senectute in stuprũ inciderat,ex
quo natum infantem,ille in cœnobio plorans circumtulit, ad
culpam ignominia diluendã, rogans fratres atq; obtestans,
ut sibi Deum propitiũ redderent. Idem Moses mitis in delin
quentes,iudiciaq; inuitus suscipiebat,dictitans satis se ponde
ris habere ad propria cognoscẽda. Alter Aethiops natione,
corpore ater, præsul antea Saracenorũ, captus deinde ab
Aegyptijs & ob uitia à Domino repulsus in latrocinijs ali-
quandiu uixit. Conuersus deinde ad frugem, annis L x x v.
in eremo perseuerauit: è quibus septem, cellula nunquã est
egressus: aquã suis monachis necessariam noctibus clam ba-
Daniel iulabat. Excessit v i i. Eidus Feb. Ex historia trip. Daniel
abbas manibus frequenter se exercere solebat, operaq; cir-
cumferre pauperibus opitulando. Quum iam senex charita-
tis studio proximum Aegypti uirginũ cœnobium inuiseret,
ex eis unam uilius humi iacentem offendit, quam cæteræ mi-
nisterio maiore premebant. Rogans quid hoc rei? dixerunt
stultam esse ac ebriæ similem. At ipse illius causa se uenisse
in primis ait, ut eis manifestaret sanctam esse uirginem, hu-
Pastor militatisq; gratia illa finxisse. Pastor presbyter in eadem
regione, matrem ad se uisendi gratia uenientem, clausa in
conspectu cella repulit. Dicebat pœnitentiam non tempore,
sed animi ardore metiendam. Interrogatus super eo loco: Si
quis sine causa fratri irascitur: Nullam, inquit, uerborum
contumeliam dignam irascendi causam ferre, sed tantum si
Dorotheus manus inijcerentur. Dorotheus Aegyptius inter patres
etiam clarus, cui cibus, panis unciæ sex, cum paucis oleribus,
nunquam ad satietatem neque edit, neque dormijt in lectulo
toto protenso corpore. Ex lapidibus ab eo collectis, quo-
tannis habitaculum construebat ad hospites excipiendos.
Iosaphat Iosaphat Indorum regis filius, molliter educatus, & in
loco amœno conclusus fuit, metu ne fieret Christianus, ut
acceperat à mathematicis. Tandem die quodam obequitans
forte senem fractum ac debilem uidens, rogauit ab impru-
dente custode quid hoc rei esset: ut autem de miseria ac sor-
te humana accepit, alia meditari cœpit: nec mora diuinitus
Barlaam ad eum missus Barlaam è proxima eremo, à quo ueris præ-
ceptis imbutus simulq; baptismate ablutus est. Ambo dein-
de eremitæ sanctissimi unà fuere, quorum historiam Ioan-
Amos nes Damascenus præscripsit. Amos pater M. D. mona-
chorum, quos ad horam cibi simul coactos ore operto ac-
cumbere iubebat. ne parce comedentium uirtus appareret,
nam pleriq; parum aut nihil ex obsonijs sumebant: quum
adpositis abstinere longe sit difficilius, quàm non adposita
concupiscere. Amonius alius in desertis abbas, cuicunque Amonius
cœnobium petenti profitendi gratia, sua cellula cum supel-
lectile cedebat, ipse continuo aliam extruebat, ne alicui in
causa esset angustia loci. Elpidius Cappadox in specu quo- Elpidius
dam annis x x v. durauit, ubi, tantum die dominico &
iouis uisebatur. Nunquam solem occidentem se uertendo
uidit, tantum precibus ad Deum, hymnisq; psallendis inten-
tus. Sisinnius eius monachus simul & imitator se uiuum Sisinnius
sepulcro clausit, modico pane, & aqua contentus, psalmos
pronunciando, nunquam uerò sedendo, aut ambulando. Hæc
ex Heraclidis historia. Fuit alter Elpidius præsul Lugdu- Elpidius
nensis ac professor S. Iusto in præsulatu successit. Hor Hor
abbas, de quo tria commemorat autor idem, quod nunquam
sit mentitus, nunquam alicui maledixerit, nunquam citra
necessitatem sit locutus. Decessit nonagenarius apud The-
baidem, ut ait Hieronymus. Isidorus pater mille mona- Isidorus
chorum, quos clausos intra mœnia cœnobij retinebat, di-
uinis laudibus singulis horis sibi inuicem succedendo uacan-
tes, ac duobus tantum extra rem procurantibus. Huius me-
minere Hieronymus & Cassiodorus, qui historiam scripsit
tripertitam. Fuit alter Isidorus abbas in Amulia. Sera- Serapion
pion in regione Arsenoite pater x. milium monachorum
manibus uictum quærentium, tempore messis omnes precio
conducebantur, eoq; pauperes iuuabant. Ipse autem sola tu-
nica contentus, pane insuper & aqua. Excessit x i i. Calen-
das Aprilis. Alexandriæ tumulatus. Ex historia triparti-
ta libro v i i i. Punificus maximi & ipse cœnobij pa- Punificus
ter, iam senex inde clam aufugit ad aliud interioris The-
baidis cœnobium, honoris uitandi gratia, & commodi,
ignotusq; in eo cum aliquamdiu in humili ministerio uer-
saretur, cognitus est tandem, & ad pristinum officium re-
missus. Ex Heraclide. Beniamin annis L x x x. in ere- Beniamin
mo durauit, quumq; ex hydropisi laboraret, ægrotos ta-
men quoscunque diuinitus sanabat, omnisq; pariter roga-
bat, ut eius animæ misereretur Deum precarentur, corpus
minime curando. Gadanus apud Iordanem sub dio, si- Gadanus
neq; tecto degens, longa abstinentia consenuit, ut ait Hera- Ioannes
clides. Ioannes eremita quum quendam item Anachori-
tam nomine Episium, qui cum salutatum uenerat, interro-
gasset, quid potissimum egisset, ut annis, inquit, x L. nun-
quam me sol comedentem uiderit. at Ioannes, nec me, ait,
irascentem. Decedens discipulis dixit, nunquam propriæ
satisfecisse uoluntati, nunquam quod ipse non prius fecis-
set præcepisse. Mutius monachus cum filio v i i i. an- Mutius
norum in cœnobium præter consuetudinem receptus tan-
ta patientia claruit, ut abbatis iussu ad eum exercendum,
nunquam filium nisi conuerberatum seruitioq; pressum, &
amictu lacero uiderit. Zozimas in Palæstinæ partibus Zozimas
post annos L i i i. in eremo peractos, aliud in eadem re-
gione uisendi gratia petijt. Hic monachi tantum die domi-
nico ad sacra, & eucharistiam simul sumendam conuenie-
bant, reliquis diebus paucis secum cibarijs exportatis per
eremum peregrinabantur, ac si quid bonorum exemplorum
uidissent inter se referebant. Zozimas igitur & ipse pere- Maria Aegyptiaca
grinando Mariam Aegyptiacam in desertis prope Iorda-
nem repperit. Hæc enim Alexandriæ diu prostiterat, deinde
ad frugem conuersa in Syriam abijt: ubi annis x L v i i. in
solitudine cibo tenuissimo uixit: tunc uerò obuiam Zozimæ
facta rogauit, ut anno proximo reuerteret cum eucharistia:
quam cũ ille rediens ei præbuisset, altero item anno locum
repetens defunctam in genua repperit ac tumulauit i i i i.
Non. Apr. Syluanus in desertis oberrans, unum è discipulis Syluanus
uidit

uidit aquam bibentem, quem cum castigasset, ut ieiunium solueutem, minime inquit ille, ieiuno, nam hodie cum reliquis fratribus accubui: quin ait Syluanus, non id solutio ieiunij, sed charitatis conuiuium fuit. Quidam cæteros monachos reprehendens, quòd manibus se exercerent: Maria inquit, optimam partem elegit. Syluanus igitur hora prandij cum iussit minime uocari, dicens quòd homo sanctus esset, contemplationiq; deditus, neq; cibi indigeret, rectè in ipsius intempestiuum otium, & ineptam censuram cauillando. Agatho abbas per triennium lapidem in ore continuit, ut tacere disceret. Interrogatus quid maximum ad Dei cultum: silentiũ respondit, deinde oratio, deinde mãsuetudo. Nam iracundiũ & si mortuos excitat, uix putandum esse Deo acceptum.

Agatho

BASILII ORDO.

SED res hæc monachorum, ex illo incerto inæqualiq; modo quanquam durissimo, ad certam, æqualem, ac mitiorem uiuendi formulam primum per Basilium redacta, ac tribus confirmata uotis, quæ prius non fuerant: quin & testamenta eius condere licitum erat. In quo genere ipse primum, unà cum Macrina sorore sanctissima claruit: Nam quatuor tantum probati ordines. Huius, deinde Augustini, mox, Benedicti, postremo Francisci. Cæteri sunt horum appendices. De Basilio satis in ordine literarum narratum. De Augustino nunc & eius ordinis uiris uidendum.

Macrina uirgo

Augustinus

AVgustinus Afer genere, patria Tagastanus, patre Patricio, matre Monica, à puero statim diuinum ingenium præ se tulit: quippe qui omnis disciplinas paulatim per se didicit, ut ipse testatur. Verum in Manicheorum secta diu Carthagine moratus, tandem Romam uenit admodum adolescens Theodosio Imper. ubi annos sex rhetoricæ præceptor fuit. Inde Mediolanum clam matre profectus Annos natus x x x. cum filio Adeodato notho suo, lacrymis matris quæ eum Romam secuta fuerat, & Ambrosij sermonibus, ad uerũ ritum redactus, statim ad Simplicianum properauit, qui in quodam secessu tunc extra mœnia Mediolani magnis sanctitatis fama agitabat. Ibiq; annum unà cum quibusdam socijs perseuerauit. Post aliquot deinde annos, Ostiã uenit, ubi matrem amisit. Inde Centumcellas, ubi opus de trinitate cũ incepisset, fertur uidisse pueri ostentum, qui aquã in uas paruum transfundere conabatur, ad eius opus alludēs. Inde in patriam nauigatione peruenit. Valerius Præsul Hipponensis eius audita fama, ad se adcersitum in loco abstinentiæ commodo extra urbem constituit: ubi annos tris cum socijs agitans coactus est ciuium cotidie adcedentium importunitate locum mutare, ac quendam montem aditu difficiliorem petere, ubi tugurium inter saxa uilissimum, separatumq; à cæteris fecerat. Hic librum scripsit de uita monachorum, & quædam alia. Reliqui uerò socij cum iactu fundæ remoti, circumsistebant. Tempore post hæc uisum Valerio illum ad se adcersere, præsbyterumq; creare, simulq; unà Præsulem, & coadiutorem officij cõstituere, quòd esset eloquio præstans, & uitæ meritis clarus. Augustinus igitur ægre huiusmodi sumpta prouincia, ante omnia uitam in eadem Canonicorum instituit regularium, qui uita degerent communi, ab apostolis prius ordinata. Vandalis deinde irruentibus, ac Carthagine capta, Hipponem obsidentibus, ægrotare cœpit, duranteq; morbo v i i. Psalmos in tabula descriptos in pariete defigi iussit, quos contemplans adsidue meditabatur. Ante mortem ferè x. dies nullum ad se admisit, postulauitq; demum sacramenta, quæ dictitabat etiam sanctis uiris in extremo non negligenda. Migrauit è uita anno ætatis L x x v. salutis c c c c x x v i i. præsulatus x L. obsidionis Vandalorum mense v i i. Corpus eius ob barbarorum uastationem in Sardiniam translatum, usq; ad Limprandũ Lõgobardorum regẽ, qui an. D c c x x i i. per legatos à Saracenis id redemit, Papiæq; cõstituit. Mẽsa est usus citra delicias copiosa, & argenteo coclcari, ac cõuictoribus adhibitis domesticis, inter quos Possidonius in Africa Præsul rerum huiusmodi testis fuit. Eremitani ordinem suũ ab eo fluxisse dicunt in monte Pisano, dum in Africam rediret, à Simpliciano prius institutus. Ediditq; Coriolanus eorum paulò antè generalis super hoc Apologiam, totum tamen apocryphum, nullusq; autor idoneus.

Simplicianus

Valerius

Ordo autem Canonicus non tam ab eo institutus, quàm renouatus. Ab apostolis enim in monte Sion exordium sumpsit, qui post Ascensionem ut ait Thomas i i i i. q. L x x x v i i i. de uitæ genere deliberantes, communia inter se omnia, ac tria uota coram Deo statuere: qui ritus à successoribus, clericisq; omnibus diu diligentissime seruatus fideq; postea deferuescente desitus, nunc quoq; in ecclesijs amplius x L. perseuerat. Amictus est linea tunica tantum uesti cuiuscunq; superaddita, quam Iacobus Apostolus Præsul Hierosolymitanus, primus ex more Leuitico, ueterumq; sacerdotum sibi adsumpsit: post eum Marcus Alexãdriæ. Posteri uerò diuersis inter se factis conciliabulis, alij alia simul cum lineis indumenta corripuere, statumq; condidere. Nouissime uerò anno M. c c c c i. autore Leone de Carate eiue Mediolanensi eiusdem ordinis uiro cœnobium S. Mariæ de Frigionaria Lucanæ diœcescos renormantes, Frigionariã cognominauere cõgregationẽ. Postremo Lateranẽsem Eugenius i i i i. postquã eam probasset appellari mãdauit: Nam eã basilicam annos propè D c c c. antea tenuere, ex eaq; plures Pontifices, & uiri maximi prodierunt. Sed & S. Crucis, & Mariæ nouæ templa diu possederunt, mosq; fuerat ut qui titulis his cardinales præessent, ex eorũ cœnobijs profitentes existerent. Deniq; nulla magis religio propagauit, cuius cœnobia olim in Europa ad i i i i. milia D L v. in Italia D c c. Hodie autem uix L x. Nunc uiros percurrã ex hoc ordine præclaros. in primis autẽ Põtifices x x x v i. inter quos Gelasius primus, Leo v i i i. Alexander i i. Paschalis i i. Lucius i i. Alexander i i i. Inno. i i i. Honorius i i i. Cardinales amplius c c c. Sãctos uiros ad v i i. milia & quingẽtos. Praeterea Phridianus, cuius Gregorius i i i. Dialog. meminit. Is enim Vltoniæ regis in Hibernia filius, adolescens admodum Romã uenit, postremo Lucam: ubi præsul factus cœnobium excitauit, quòd post obitũ eius nomini dicatum fuit. Patricius Hiberniæ præsul, sub Celestino primo. Prosper Præsul Reginus. Fuere ex his Dominicus & Antonius Vlyxiponensis, quorũ alter postea nouum Præd. ordinem constituit, alter uerò ad minores migrauit. Vgo de S. Victore Parisiensis summus theologus sub Honorio i i. scripsit de sacramentis & alia. Vgo de Follieto canonicus S. Petri Cordubẽsis, moribus itemq; literis clarus. Ricardus de S. Victore Paduanus patria, sub Anastasio i i i i. M. c L. Inter Cardinales uerò S. Guarinus patria Bononiẽsis, Præsul Prænestinus à Lucio i i. creatus, ætate annorũ c x. moriens apud Præneste sepultus est. Petrus Damianus Præsul Ostiensis sub Gregorio v i i. quum aduersum suæ quieti statũ prospiceret, bonis ac cardinalatu se abdicans in cœnobiũ S. Mariæ Rauennatis unde exierat rediyt, ubi & persanctè decessit, anno M. c x i x. operibus in Theologia plurimis relictis.

De ordine canonico

Phridianus

Patricius

Prosper

Vgo de S. Victore

Vgo de Follieto

Ricardus

Guarinus

Petrus Damianus

Iacobus de Vitriaco sub Innoc. i i i. Præsul Tusculanus, multa etiam scripsit, profectus & legatus contra Albigenses hæreticos. Vgo alius de S. Victore, Parisiensis, Tusculanus Præsul, celebris theologus. Anno M. c c c c x x x i.

Iacob. de Vitriaco

Vgo

Iuo etiam ex eodem cœnobio Cardinalis, magna uir fama doctr

Iuo

doctrinæ. Est & in hoc ordine alia quoq; congregatio, quæ repente magnopere coaluit S. Seruatoris. Autor Stephanus homo Bononiensis fuit, ord. eremitarũ. Ann. M.CCCCX. Is enim quum rem inclinatam uideret, cũ paucis eum sequentibus canonicũ sumpsit gestamen, supraq; album cucullũ, Gregorio XII. probante ac ad ædẽ S. Donati de Scopeto prope Florentiã migrauit, ex quo An. Præsul Flo. Scopetinos eos uocat. Plura deinde cœnobia recepes, Sancti Secundi Eugubini, dono religiosi uiri Guidonis Feretrani primi Vrbini ducis S. Seruatoris de Syluulacu prope Senã S. Seruatoris Iconici Bononiæ, ubi miraculũ uulnerati ab Hebræis crucifixi, ac sanguinem fundentis S. Seruatoris Venetijs, in urbe uerò S. Petri in uinculis. Alia item congregatio S. Petri de monte Corbulo Florẽtinæ diœceseos nuper cœpta, sibiq; papa beatißime hoc anno confirmata. Hi hospitia colunt, quanquam pauperes adhuc. Pullum humilemq; cucullum linteis crassisq; tuniculis superinduunt.

BENEDICTVS, EIVSQVE ORDO MVLTIPLEX.

Benedictus patria Nursinus, primo Sublacum secesßit, ubi ordinem monachorum cœpit, in Italia primum, quem ante Basilius in Oriente constituerat. Deinde quum à frequentibus adiretur, uitandæ gloriæ gratia Casinum uenit ubi templum Apollinis, Ioanni Baptistæ dedicauit, ad quem Totilas rex Gothorum experiundi uaticinij gratia dicitur incognitus uenisse, seruo præmisso, cultu regio, ab eoq; patefactus fuisse. Quondam etiam dispensatori iusßit, ut amphoram olei pauperi daret: quod quum ille ob olei charitatem neglexisset, amphoram postea plenam è fenestra præcipitari mandauit, ne quid sub tecto contra eius iussa seruaretur, amphora deinde illæsa reperta fertur, ac pauperi tradita. Sororem habuit Scholasticam, cœnobio uirginum eiusdem ordinis præsidentem, quam semel quotannis uisere solebat, relata & ipsa in Catalogum. Habuit item inter monachos ab initio Maurum & Placidum: hic Tertulli, ille Eutychij senatorum filij. Placidus missus in Siciliam in eodem loco martyrium subijt. Maurus uerò à Præsule Cenomanensi in Galliam ad ordinandum cœnobium adcersitus, post multam in ea peregrinationem, prodigiaq; facta, apud urbem Andegauensem in cœnobio S. Martini excesßit, annis natus XCII.

Scholastica

Maurus Placidus

Fuit & alius huius nominis monachus cœnobij Boliacensis, cuius festum, VI. Cal. Feb. celebratur, ut Ado testatur. Martyres item Mauri plures. Benedictus uerò decesßit Casini, ubi & tumulatus, unà cum Scholastica sorore, anno DXVIII. Imperat. Iustino seniore. Cœnobium eius nomini postea dicatum, diuersorum principum liberalitate magnopere auctum fuit. Tertulli & Eutychij primum senatorum, quos suprà memoraui. Deinde Gordiani Gregorij patris. Postremo Caroli II. Imperat. Hic enim dum à uictoria Saracenorum ex Apulia in Galliam rediret, secum Germani præsulis Capuani corpus exportauit, ex eoq; tantum digitum cœnobio Casinensi dono dedit. Huius nanque Germani Gregorius II. Dialogo meminit, dicitq; Benedictum Casini morantem, eum Capuæ defunctum eadem hora nunciasse, uidisseq; in cœlum euntem, fuisse testatum. In eius deinde honorem, oppidum sub Casino ædificatum à Bictario abbate, ubi prius ædes sancti Seruatoris fuerat, quod ab irruentibus deinde Longobardis direptum, ac diruptum, simulq; Bictarius interfectus fuit, in beatorum numero putatus. Ossa uerò Benedicti ex ea calamitate in Galliam ad Floriacense cœnobium translata. Post annos uerò CX. Casinense cœnobium à Penone quodam ciue Brixiensi potentißimo, ut ait Sigisbertus, restitutum, & eadem ossa rursus eò ex Gallia relata sunt, ubi ante hos annos à Cardinale Aragonensi retecta multis uidentibus fuere. Tres erant arcæ, in duabus B. & soror, in tertia, ad pedes eorum Carolomanus Caroli Martelli filius, Caroli magni patruus, qui monachus fuit, Abbatisq; iussu rursus in Galliam regni in pace constituendi gratia profectus, statim reuertit, tantaq; fuit obseruantia, ut greges eius loci iussus pasceret, quapropter iure inter beatos connumeratur. Alterum Benedictum eodem ferè tempore memorat item Gregorius III. Dialogo, qui monachus XL. ab urbe lapide in Latio uiuebat. Totilas una cum cellula cremare, & deinde in clibanum ardentem includere tentauit, omnia frustra. Ad primum redeo. Hic monachos atros ab initio instituit, qui tanta felicitate coaluerunt, ut plurimæ ex eis postea familiæ cum uarijs institutis amictibus emanauerint, Põtifices etiam XXIIII. fuerint, Cardinales CLXXXIII. Abbates insignes M.DLXX. Hoc Casinense cœnobium religionis caput, cuius aureorum XL. milia reditus fuere, urbibus opibusq; plurimis, si per tyrannorum rapinam licuisset, dominabatur. Regna potius, quàm cœnobia, uir sanctus posteris reliquit, nimirum fortasse ignorans, non se tam pauperibus hospitiũ, aut Christi seruis ad diuina mysteria subsidium (uti sperabat) quàm clericis & sacerdotibus otium, atq; luxuriam pariturum. Sed extrema dies hanc profecto sagenam discutiet. Horum igitur auaritiæ Casinenses nuper occurrentes, congregationi S. Iustinæ se consociauere, quæ olim Paduæ sub Eugenio IIII. cœpit. Post Benedictum in Italia apud Spoletum in cœnobio S. Marci Eleutherius præfuit, amicißimus Gregorij, cuius ipse in III. Dialogo meminit, dicitq; eius precibus, quum ex syncope, ac stomacho laboraret, sabbato sancto ieiunium potuisse tolerare. Agnellus cœnobium rexit Neapolitanum, quod Gaudiosus præsul ex Africa pulsus in sectatione Vandalica Neapoli cõstituit, ubi uterq; iacet, & colitur. Meminit Augustinus. Columbanus ex Hibernia effulxit Gregorij tempore: ac Theodorici II. Francorum regis, quem quum liberius corriperet, in exilium actus, sæpeq; reuocatus, postremo post longam in desertis Galliarum abstinentiam, in Italiam ueniens, Bobiense cœnobiũ constituit. Huius discipuli plures: Gallus quem in ordine literarum dixi. Eustasius. Agilus: qui uixit annis XCVIII. ac Columbano succesßit. huic uerò Philibertus aulicus Dagoberti regis, qui cœnobio apud Rotomagum præfuit. Huius successor Vandegisillus, Ausbertus, Vlfranius, uno ferè tempore. Teutonici omnes, ac nobiles, aulici regum Francorum Dagoberti, & Pipini anno DCCXL. Vandegisillus comes erat palatinus, uirgini sponsæ quam pactam habuerat persuasit, ut ambo se cœnobijs addicerent. Ipse ei præfuit, quod sumptu suo excitauit, de Fontanellis uocatum Rotomagensis diœceseos, ubi ætate annorum XCII. persancte decesßit. AVSBERTVS item aulicorum unus, Andragasina uirgine sponsa ob lepram superuenientem relicta, id maxime expetente: ea si quidem uirginum, hic uirorum cœnobijs se addicentes præfuere. Itaq; Vandegisillo primum in cœnobio de Fontanellis, postea uerò in præsulatu Rotomagensi Andoeno succesßit. Postremo regi Pipino suspectus, in exilium actus, ibi decesßit, relatus inde Bellouacum.

Tertullus Eutychius

S. Germanus

Bictarius abbas

Peno

Carolomanus

Benedictus alter

Eleutherius

Agnellus Gaudiosus

Columbanus

Gallus Eustasius Agilus Philibertus

Vandegisillus

Ausbertus

Vlfranius quoq; ex eadẽ aula Præsul Senonẽsis factus, adsumptis S. Ausberto & quibusdã ex eodem cœnobio comitibus ad Phrisios Euangeliũ nunciatum profectus est: inde in Galliã reuersus successore sibi Gerico facto officio sese abdicans in cœnobio supradicto monachũ egit, ac sepulcro Vandesigilli illatus est. Et quando amici omnes inter se fuere, de Lãperto, & Andoeno dicã. Hic in aula sub molli cultu, cilicium nunc uocatũ, ferebat. Deinde post annos aliquot regis Dagoberti opera Præsul fit Rotomagensis. Profectus in

Vlfranius

Andoenus

Hispa

Hispaniam plurimos ad fidem deduxit. Inde Rotomagum reuersus ibi cum annis X L I I I I. præfuisset, nonagenarius decessit. Huic Ado, & Rado fratres item sancti fuere: alter aula abscedens monachum egit, alter Rhado regis thesaurarius perseuerauit. Lampertus Præsid, & ciuis Traiectensis, sub Pipino item rege, pulsus ab impijs ciuibus. V I I. annis in cœnobio latuit, deinde regis iussu reductus atque ibidem ab eisdem inimicis, quorum errores reprehenderat, interfectus, pro martyre colitur. Aegidius postea insecutus, homo Atheniensis, ac nobilis, qui sub Carolo magno in Galliam nauigauit, fuitq; biennio apud Arelatem cum S. Cæsareo. Inde ad Rhodani fluenta in loco deserto durissime uictitauit, ceruа quadam ei diuinitus pabulum suggerente. Præfectus est demum cœnobio, quod rex ipse construxit. Romam deinde uenit, unde & à Pontifice priuilegia sui loci, & portas cupressinas cum imaginibus Apostolorum in Galliam retulit. Berno Gallicus uir post hos apparuit. Anno D C C C C X I I. sub Conrado primo imperat. & Anastasio I I I. sedente. Hic autor fuit Cluniacensium. Est enim Cluniacum locus in parte Galliæ quo suos monachos traduxit, qui successit Odo ab eodem institutus: tempore uerò post Maiolus, patria Aruernensis, Archidiaconus Maricensis, ex morbo luminibus orbatus, uisum tamen pluribus prodigiose restituit. Huius item successor Odilo, patria ex eadem, sub Benedicto X. & Othone I I I. Hic dicitur diem pro defunctis post celebritatem omnium sanctorum instituisse. Huius & Vgo successor, patria Augustodunensis sub Henrico I I. imperat. cuius filium Henricum I I I. de sacro fonte leuauit. Decessit die quo & Anselmus Cantuariensis I I I. Non. Iulij. Et ij quidem omnes abbates inter sanctos relati. Fuit & Ricardus, monachus Cluniacensis, patria Parisiensis, qui sui temporis historiam edidit, magis illiterate quàm inepte scriptam: Hadriani I I I I. & Frederici Aenobarbi temporibus.

Ado | Rado | Lampertus | Aegidius | Berno | Cluniacenses | Odo | Maiolus | Odilo | Vgo | Ricardus

Gradimontenses teste Vincentio libro X X V I I. emersere anno M. L X X V I. per Stephanum Stephani hominem Gallicum ac nobilem ex Aruerniæ partibus. Is à patre Beneuentum ad Molonem, eius urbis Præsulem, uirum sanctissimum missus, ut erudiretur: Benedicti ordinis instituta annis X I I. probe didicit, inde discedens in Aquitaniā prope Lemouicos, ad montem, qui Muretum dicitur, anno ætatis X X X. paruuum tugurium sibi fecit: ubi pane, & aqua tantum contentus, loricam supra nudum corpus gestabat, uili superne amictu opertam, mansitq; tantum subdiaconus. Ex quo fama nominis multos ad uisendum acciebat. Decessit annorum L X X X. Eius successores postea diuinitus admoniti, locum Gradimontem uocatum, Mureto uicinum, occupauerunt: ubi templum constitutum, corpusq; eò diui huius Stephani translatum. Cartusienses, ut Vincentius item ait, ex autoritate Sigisberti, anno M. L X X X V I. ex Brunone patria Coloniensi canonico Carnotensi initium habuere. Hic cum cathedræ Parisiensis scholæ præsideret, ac uidisset familiarem suum doctorem quendam ex mortuis clamantem: Iusto Dei iudicio damnatus sum, e uestigio relictis omnibus cum V I I. socijs in locum desertum decessit, qui Cartusia uocabatur, ubi primum cœnobium fundauit, cum his quibus nunc utuntur, uitæ institutis. Inter socios Vgo fuit, idem & abbas primus Cartusiensis, deinde præsul Gratianopolitanus factus. Decessit sub Inno. I I. quem ex multis ærumnis contra tyrannidem tunc Petri Leonis defensitauit. Hic dicitur annis L. mulieris faciem nunquam uidere uoluisse, est & in catalogum relatus. Cistertienses anno M. X C V I I I. ut ait Vincentius, ex quodam Ardingo Anglico prouenere, qui monachus in cœnobio Molismensi Lingoniensis agri, cum animaduerteret in eo minime maiorum instituta seruari, Robertum abbatem impulit, ut Cistertium, locum in Burgundia desertum, Cabilonensis diœceseos commigraret, Odone Burgundiæ duce, & Vgone Præsule Lugdunensi, ac legato fauentibus, ubi uetere ordinis disciplina renormata persancte uixerunt, successoresq; uiros complures clarissimos habuere. Rem Vrbanus I I. probauit. Robertus inter ea inter beatos putatus in eodem cœnobio I I I. Calend. Maij decessit. Huic inde anno M. C X I I I. Bernardus abbas successit, Claraeuallensi cœnobio constituto, totius religionis decus, quem suprà in ordine literarum addixi. Præmonstratenses anno M. C X X. in Lugdunensi diœcesi in loco quem Præmonstratum uocant, apparuerunt, autore Norbeto quodam presbytero, natione Lotaringo, qui hoc arctissimum uitæ genus ex Augustini ordine quæritans à Calisto I I. impetrauit. Ipse autem postea Parthenopolitanus Præsul factus ibi decessit, successoremq; cœnobij abbatem habuit Vgonem. Camaldulenses initium à diuo Romualdo habuere, anno M. X X X I I I. sub Benedictio I X. Hic enim Rauennæ honestis ortus parentibus, & studijs liberalibus legitime imbutus, nihil potius habuit, quàm uitam in secessu solitariam ducere, & quando Benedicti ritus laxos nimium uiderat, in Apennino locum instituit, in quo arctiore monachi disciplina exercerentur, montis frigore ac asperitate coerciti, uocauitq; Camaldulensium eremum. Hinc plura per Italiam cœnobia excitata, apud Parentium, apud Vrbem ueterem, apud Spoletum. Item in Gallia. Decessit in eodem loco annorum C X X. ubi etiam situs. Habuit successores uiros claros, sed recentiore memoria: Ambrosium è porticu oppido Flaminiæ, qui ob literas sanctosq; mores, dilectus in primis Cosmæ Medici, cui opera sua dedicauit. Prodijt è schola Chrysoloræ, ac demum Latinis, Græcisq; literis philosophiam, theologiamq; adiecerat, quamobrem generalis lectus concilio Florentino interfuit. Vertit Laertium: Ioannem Climachum, uitas S. patrum, Ephrem Syrum, Librum Chrysostomi contra eos qui uitam monachorum uituperant. Scripsit quoque ipse de sacramentis. De S. S. Epistolasq; plures, quæ multos habent amatores. Eius iconica imago Florentiæ in eorum cœnobio in tabella conspicitur. Vallisumbrosæ autor Ioannes Gualbertus Florētinus, an. M. L X X. quem Gregorius V I I. simul cum ordine probauit, & in catalogum retulit. Is enim patre Gualberto Florentino, quum inimicitias ob interfectum fratrem cum ciue quodam gereret, eiq; apud ædem S. Miniatis ad montem cum armatorum manu occurrens, formidinem incuteret, illico supplicem eundem, ac ad genua ueniam orantem, impune Christi causa, ac illæsum abire permisit: statimq; idem ingressus templum, ac crucifixum, ante cuius simulacrum orabat, adnuentem, & quasi facti gratias agentem, ipse cum cætera multitudine manifesto conspexit. Quo prodigio attonitus relictis omnibus, eiusdem loci cœnobio se addixit: quod cum simoniaca corruptione, sicuti reliquam urbem & penè omnem Italiam, labefactatum conspiceret, instigante Deo, in eum locum, ubi Vallisumbrosa dicitur, iuxta Apenninum secessit, uitæq; disciplinam sub norma S. Benedicti, & amictum Veneto colore, quibus nunc utuntur, instituit Alexandro I I. probante. Decessit anno M. L X X I I I. relatusq; inter sanctos à Gregorio V I I. ac demum à Cælestino I I I. Signa sanctitatis uaria prodigia monstrauit. Inter quæ olim dicitur, dum apud Septimense cœnobium contra simoniacam labem concionaretur, ut ostenderet eam maxime Deo inuisam, ignem in medio succensum, spectante populo, iussit monachum nudis pedibus prodigiose incolumen transire. Brachium quoque ipsius hodie apud uallem umbrosam lymphatos curat. Sunt & alia innumera, quæ in uolumen redacta homo religiosissimus Blasius Melanesius Florentinus eius ordinis generalis, ac in pristinam obseruantiam hoc tempore restitutor, mihi tradidit,

Gradimontenses | Stephanus | Molo præsul | Cartusienses | Bruno | Vgo | Cistertienses | Ardingus | Robertus abbas | Bernardus | Præmonstratenses | Nobertus | Vgo | Camaldulēses | Romualdus | Ambrosius | Vallisumbrosa | Io. Gualbertus

simulq; sanctos uiros, & loca plurima commemorauit, iam inde uiuente adhuc autore per orbem sparsa. Inter quæ S. Salui in Mosceta. S. Petri in Razolo. S. Pauli, S. Caßiani in Scalario monte S. Paßiniani, ubi corpus ipsius Ioannis in ualle Pesæ, S. Reparatæ in Flamnia. Inter uiros autem catalo- Bernardus go adscriptos ante omnis effulxit Bernardus Florentinus, ex Vbertorum familia, ordinis item generalis, quem ob morum, ac doctrinæ famam Vrbanus II. quanquam sæpe adcersitum, ac renuentem, tandem ad se uenire coactum S. R. E. cardinalem S. Chrysogoni fecit, qui humilitatis antiquæ memor, se dominum appellari ueluti cæteri, minime passus, fratrem Bernardum uocitari uoluit. Missus deinde à Paschale Pont. Parmam ad hæresim quandam tunc inualescentem tollendam, Præsul eius urbis illico est à populo lectus, ubi postremo anno M.CXXXIII. in domino decedens, in hunc diem quiescit à cunctis adoratus. Sed & alter quoque eiusdem ordinis, & dignitatis, beatus conscribitur. Petrus is qui à Ioanne per medios ignes transire iussus fuerat, custos ab initio pecoris inter monachos factus, ex uilißimo officio ob uirtutem abbas Fucetiensis factus deinde ad cardinalatum usque prouectus est. Fuere item alij Rusticus, Benignus, Acto, Præsul Pistoriensis, Thesaurus Papiensis, è gente Becaria, abbas Vall. qui Florentiæ partibus Gib. & Guel. uigentibus martyrio adfectus fuerat. Albertus Torellus. Benedictus abbas Tripolensis. Benedictus item eremita apud cultum bonum. Inter uirgines uerò, Humilitas, quæ cœnobium extruxit S. Ioan. Euangelistæ Florentiæ extra portam Fauentinam, simul cum eius comite Margarita. Item Verdiana è castro Florentino, cui uenerabile cœnobium Florentiæ dicatum est. Ber- Humiliati ta quoque, & aliæ nonnullæ. Humiliati: Anno M.XVII. Mediolanenses extitere, quidam ab Henrico III. imp. exilio mulctati, quos edamtas Deo propinquos, iustitia, & uitæ abstinentia, simul cum eorum uxoribus fecit, labore manuum uictitando, ac lanariam factitando, ex eaq; pauperes iuuando, tum reliquo tēpore diuinis laudibus inuigilando. Reuersi demum ab exilio pristinam tenuerunt uitæ formulam, separato coniugio, & amictu alio sumpto, quo nunc utuntur, semimonachos quodammodo agentes: Innocentio III. probante.

DOMINICVS, EIVSQVE ORDINIS VIRI.

Dominicus natione Hispanus, patria Calaguritanus Mendicantium ordinem primū instituit. Quatuor enim sunt: hic qui Prædicatorum dicitur, Minorum, Eremitarū, & Carmelitarum, sub ord. omnes August. præter minores. Suo autem tempore in primus parem se præstitit uitæ abstinentia, simul & doctrina, Nam adolescens philosophiæ, theologiæq;, Valentiæ dedit operam, quo tempore dicitur humi cubitasse, ac decennio uino abstinuisse, stomachi deinde gratia medico suadente meri paululum lymphæ adiecit. Receptus deinde ob indolem præclaram à Didaco Præsule Oxomensi inter canonicos regulares, quos ille regebat, cæteris præfuit: cum eoq; ad resistendum Albigensibus hæreticis in Galliam pedi- Albigenses bus profectus est. Erant enim Albigenses populi prope Tolosam, XCV. erroribus ab orthodoxis deficientes, contra quos Innocentius III. Gualonem diaconum cardinalem, ac legatum, tum iuris scientia præstantem misit, XIIq; cum eo abbates, Præsulesq; nonnullos. Armis tandem expugnati fuere. Dominicus iam fama ac meritis clarus Romam uenit: ab Honorio III. sacri palatij magister primus creatus apud S. Sixtum prius cum socijs habitauit, deinde apud S. Sabinam, ubi adhuc sacellum monstratur, in quo ordinem confirmari obtinuit. Decesßit Bononiæ anno M.CCXXI. Ibidemq; sepultus.

Iordanes Post eū Iordanes inter Saxones natus theologus Parisiensis, generalis factus, silentium mensæ instituit. Adsiduas ad Deum preces cæteris omnibus anteferebat. Perijt in mari dū sepulcrum Dominicum petit, corpus deinde ad littus eiectum, ac tumulatum, ipse inter beatos connumeratus. Ramundus Ramundus Barcinonensis, theologiæ iurisq; pontificij peritißimus, Bononiæ profecit, & docuit, unde Gregorio IX. adcersitus decretales quæ sparsæ fuerant in uolumen coëgit, quo utuntur hodie. Scripsit quoq; summam uocatam de pœnitentia & sponsalibus ualde probatam: pro quibus meritis oblatum ei præsulatum Tarraconnensem constantißime recusauit, sæpe dictitans, se salubrius ac securius subesse, quàm præesse: mißione demum flagitata se in patriam recepit, ubi omnium consensu generalis creatus est, quo magistratu quum cum biennio gessisset, ueniam ac requiem petens se sponte abdicauit, ac prius tius, & uitæ sanctitate, & consilio cunctos iuuit. Ioannes Germanus natione, officium ægre ac Gregorio VIII. impulsore uix subijt, cum pauloante præsul Bosnensis fuisset, ac ut sanctius ageret, & quietus, præsulatu se abdicauerit, relatus & ipse inter beatos. Vmbertus Viennensis theologus Parisien- Vmbertus sis rem suscepit, post annos deinde IX. officio & ipse quietus gratia se abdicauit. Horarum modum, quo nunc ordo utitur, instituit, ac libros plurimos de uita religiosorum edidit.

Albertus Magnus, natione Germanus, ut philosophiæ tutius Albertus Magnus uacaret, præsulatu se quoq; Ratisponensis officio absoluit: eius opera uulgo notißima. Thomas Aquinas natus è comi- Thomas Aquinas tum Aquinatum prosapia, patre Landulpho, matre Theodora, à quibus ob nastatam bellis tunc imminentibus patriā puer annorum V. Casinensis cœnobij monachis curæ traditus est, ubi & prima literarum rudimenta suscepit. In scholis condiscipulis ridiculus erat, bosq; appellatus quod semper taceret, audiretq; tantum: ex quo audita uox cœlitus, hunc bouem mugitus quandoque per uniuersum orbem editurum. Ordinem Prædicatorum ætate annorum XIII. est ingressus, quòd à Ioan. quodam eius ord. magistro educatus esset, a quo & Parisium theologiæ gratia ductus est, inde Coloniam profectus ad Alberti Magni famam, quem multos audiuit annos, profecitq; adeo ut Parisium reuersus statim baccalarius quanquam inuitus sit factus, cœpitq; tunc primum profiteri, ac libros Sententiarum enarrare. Deinde magister creatus post multos & scriptitando & lectitando exantlatos labores dum Romam petit, Gregorij X. iussu, in itinere apud cœnobium fossæ nouæ in morbum incidens excessit ann. ætatis XLIX. salutis M.CCLXXVII. Sumpturus ad extremum eucharistiā, dominum Iesum flendo rogitabat, ut ea quæ de ipsius mysterijs, deq; uniuersa ecclesia sancto spiritu instigante scripsisset, si minus recte fuißet, ueniam tribueret, eaq; omnia ecclesiæ iudicio sacrosancto permisit. Inter sanctos à Io. XXII. una cū altero Thoma Herfordensi Præside, in Anglia summo theo- Thomæ alii logo relatus est. Fuit item alius Thomas Branduardinus Anglicus egregius theologus, scripsit de Casa Dei contra Pelagianos, & alia quædā. Emicuit anno salutis M.CCCLVII.

Guiliermus Durandi speculum iuris & rationale diuinorum condidit: Præsul item in prouincia ac thesaurarius Piceni sub Io. XXII. ubi Durantis castrum etiam extruxit. Du- Durandus randus scripsit in Sententias commentarios, Thomæ Aquinatis, cuius ferè tempore fuit, prius adsertor: deinde quadam palinodia impugnator, uerum à quodam postea huius etiam ordinis, qui Durandellus uocatur, palàm impugnatur. Sic exorsus, Existimasti quod ero inique tui similis, arguam te, & statuam contra faciem tuam. Petrus de Palude Gallicus in lib. Petrus de Palude. Sententiarum, an. M.CCC. Barptolemæus Pisanus Pisanellam opus notißimum, an. M.CCCXXXVIII. Rainerus item Pisanus circa eandem ferè materiam laborauit, operibusq; suis titulum non inscripsit. Vincentius Gallicus patria Beluacen- Vincentius Beluacensis sis quatuor ingentes libros quos specula uocat. Primum de na-

turis

turis rerum. Secundum de moribus. Tertium de diuersis rerum doctrinis. Quartum historias omnis complectentē, quem rursus in tris magnos codices diuisit, ubi ab initio usq; ad sua tempora narrat, an. M.CCLX. Landulphus Columna Romanus haud diu post Vincentium historiam ab initio mundi usq; ad sua tempora. Martinus pœnitentiarius urbis, patria Carsulanus, quam Cascinam uocant, chronicam scripsit, quam Martinianam uocant, Io. XXII. tempore. Iacobus è uoragine Præsul Genuensis sanctorum historiam M.CCXC. Petrus ex oppido Clodiensi: item aliorum sanctorum ab Iacobo prætoritorum historiam. Gratiadeus totius logicæ summam. Erueus item in logicam & philosophiam. Vbertinus Florentinus præsul Pistoriensis in Metaphysicam. Ioannes Genuensis ingens dictionarium uulgo notissimum, quod Catholicon uocāt. Guiliermus Peralt Gallicus commentarios maximos de uitijs & uirtutibus, qui uberem materiam concionantibus suppeditant, ab Ia. postea de uoragine, quem suprà nominaui in epitomen redacti. Inter hos in eodem ordine uiri sacerdotio magni fuere. Pontifices primum duo, Petrus Tarantasiensis theologiæ professor, qui Inno. V. fuit: scripsit in epist. Pauli, in lib. Sentent. præterea Thomæ Aquinatis opera epitomauit. Nicolaus Taurisanus sanctitate clarus, qui Benedictus XI. sepultus Perusiæ. Cardinales item XXIII. Vgo de sancto Caro prouinciæ Galliæ theologiæ professor. T T. S. Sabinæ: sepultus urbe uetere. sacros libros omnis utriusq; legis enarrauit separatimq; psalmos. Aunibal de proconsulibus. Romanis magister S. Palatij, sepultus item urbe uetere. Robertus episcopus Portuensis theologiæ professor Anglicus: sepultus Viterbij. Latinus Rom. è familia Fraiapanum episcop. Ostiensis. profectus in Hetruriam legatus, pacem inter Guelfos & Gibelinos composuit: sepultus Rom. in æde Mineruæ. Vgo è Belliciono prouinciæ Galliæ, theologus episcopusq; Ostiensis: sepultus in æde Sabinæ, anno M.CCCXC. Nicolaus Pratensis theologus & episcopus Ostiensis, sagacitate animi, rerūq; experientia insignis, missus de pace legatus à Bonifacio VIII. Florentiam rebus infectis redijt: sepultus Auenione. Vuilelmus Anglicus T T. S. Sabinæ: sepultus Londini. Gualterius Anglicus T T. S. Sabinæ. Eduardi regis Angliæ confessor: sepultus Genuæ Theobaldus ex Angliæ prouincia theologus T T. S. Sabinæ. Nicolaus è prouincia Galliæ, confessor Philippi regis Gallorum: sepultus Lugduni. Matthæus Vrsinus theologus in æde Mineruæ. Gerardus Tolosanus generalis ord. T T. S. Sabinæ: sepultus Tolosæ. Io. Morlandinus prouinciæ Tolosæ generalis T T. S. Sabinæ: sepultus item Tolosæ. Nicolaus è prouincia Aragoniæ theologus: sepultus maiore. Philippus Rom. pœnitentiarius T T. S. Sabinæ. Nicolaus Caracciolus Neapolitanus. Io. Casanoua prouinciæ Aragoniæ theologus T T. S. Sixti: sepultus Florentiæ in æde S. Mariæ Nouellæ. Ioan. Dominici, patria Florentinus, Cardinalis Ragusinus, annorum XVIII. ordinem ingressus literarum penitus ignarus adeo profecit adsiduo studio, ut more Augustini per se omnis ferè disciplinas comprehenderit, ut ipse in quodam libro ad Colutium testatur. Scripsit in sacros libros. Concionator egregius. Missus deinde Romam à Florentinis post mortem Innocentij VII. ad concordiam Cardinalibus suadendam, in patrum quoq; numerum ipse à Gregorio XII. tunc electo Pont. cooptatus, simul & Præsul Ragusinus creatus est. Interfuit & concilio Constantiensi. Inde à Martino Pont. statim in Bœmiam ad hæresim extinguendam missus, cum res minime successisset, in Pannoniam ad Sigismundi Imper. opem confugit, ubi paulopost decessit: sepultusq; in æde S. Pauli primi eremitæ. Ioan. de Turrecremata Hispanus magister S. Palatij T T. S. Xisti, tempore & ipse Constantien. concilij, scripsit in Psalm. uitæ alioquin abstinentia præcipua. Et hi quidem Cardinales.

Latinus

Nicolaus Pratensis

Io. Casanoua

Io. Dominici

Io. de Turrecremata

Inter sanctos quoque relatus Petrus martyr patria Veronensis, concionator egregius. Dum iter faceret in Transpadana, ab æmulis quibusdam hæreticis interficitur. Anno M.CCLII. sub Innocentio IIII. à quo in catalogum relatus est. Vincentius Valentinus item à Calisto III. Is enim anno M.CCCCXVIII. sedente Martino decessit septuagenarius: in singulari abstinentia dum uixit, semel in die uescebatur: fuit & in sermonibus toti Hispaniæ clarus. Antoninus præsul ciuis Florentinus, cuius & opera, & uita uulgo iam nota, sub Cosmo Medice, per quem promotus fuerat, decessit in beatorum numero: omnibus prius distributis funeri sumptus defuit. Neptem, quod se humili loco natum diceret, mulioni cum exigua dote locauit. Catherina Senensis eiusdem ord. commemoranda, quæ admodum puella domo egressa paterna Romam Christi gratia profecta: causa fuit epistolis ad Gregorium XI. scriptis & peregrinatione sumpta, ut ille Romam rediret. Scripta eius simul & dicendi prudentia cum magna theologorum doctrina conferri possunt. Decessit in urbe ann. ætatis XXX. ac in æde Mineruæ loco celebri sepulta, postremo à Pio II. in catalogum relata.

Petrus mart.

Vincētius Valentinus

Antoninus

Catherina Senensis

FRANCISCVS EIVSQVE ORDINIS VIRI CLARI.

FRanciscus Asisinas humili ortus loco, patre Petro Bernardino mercatore, qui quòd ad Francos penetrauerat ob merces, id filio nomen indiderat, eodem quo Dominicus tempore, eiq; iunctus amicitia fuit. Tanquam nouum sydus in terris apparuit teste Bonauentura, qui eius uitam exequitur. Conseruatoris nostri ferè per omnia typum gessit. Genesis eius, futuraq; sanctitas præuisa parentibus. Anno XVIII. pastoralem sumpsit habitum, nudis pedibus ambulans, Romā uenit, ubi ad fores basilicæ Petri inter medicantes rogator sedebat, ulcerosos exosculabatur, ut qui prius patrimonium omne diuiserat. Quadriennio in eremo, saltibusq; ferarum uictitauit. Inde diuina instructus sapientia XII. sibi comitibus electis, prolapsos ad uitia iamdudum populos concionibus, adhortationibus, prodigijs ad nouum ordinem, uitæq; abstinentiam prouocauit. Ad extremum dominicis stigmatum uestigijs in corpore perlatis, decessit quadragenarius, Asisij. anno M.CCXXVII. Non. Octob. ubi & sepultus, ac ei templum nobile sine materia ulla dicatum, ex ære collato Heliæ comitis eius præcipui solertia, diligentiaq;. Hic enim Helias biennio antequā F. decederet, Vicarius institutus publice fuerat, quasi generalis Francisci, qui omnino magistratum recusauerat, nec alius creandus, dum uiueret, ob eius reuerentiam uidebatur. Igitur defuncto Francisco, Helias cū esset doctrina, ingenioq;, ac rerum experientia præstans: superbo tamen animo, atq; intolerabili, eoq; propterea posthaberetur, Io. Florentinus uir sanctus successor creatur: qui paulò pòst uidens Heliæ turbas, Gregoriumq; IX. Pon. ei fauentem, se sponte abdicauit. Helias interim in concilium fratrū centuriatus uenit, clausas sibi portas effringit, ac ui comitum suorum in locum pristinum restitutus, Gregorio probante fuit. Illi rursus conuenientes paulopost eum deiecerunt, & Albertum Pisanum uirum tunc clarum, Gregorio etiam probante, surrogauerunt. Ille ad Fridericum II. Imper. confugiens, eius autoritate multas ordini turbas excitauit. Quamobrem ab Innocentio IIII. sacris interdictus, paulò pòst Cortonæ grauiter ægrotauit, præteritorumq; pœnitens ueniam ab eodem Pontifice meruit, ex uaticinio Francisci, qui sæpe illum castigauerat, ac prædixerat, ex præscito prædestinatum precibus ad Deum reddidisse. Foreq; propterea ut ille quandoque ab errore desisteret. Auctus exinde paulatim ordo, ut cunctis postea multitudine

Helias

Io. Florent.

Albertus Pis.

tudine uirorum præstiterit, & sacerdotio, & doctrina, & sanctitate præcellentium, ut nec ei cardinalis Armacani Auenione in consistorio uehemens nocuerit insectatio, anno M. CCCLVII. dictitantis turpe esse Christianis sponte mendicis esse.

Pontifices III

Pontifices tres primum fuere. Nicolaus IIII. qui & Hieronymus Asculanus, Alexander V. qui & Petrus Cretensis natione, Xistus IIII. qui & Franciscus de Ruuere Sauonensis. Quorum duo ultimi summi etiam theologi extitere.

Cardinales, Bonauentura

Cardinalium uerò turba ingens. Inter quos Bonauentura præpollet. Hic ex oppido Balneoregio ob eius uirtutem & nobiles commentarios ab eo editos in patrum numerum ex generali à Gregorio X. relatus est. Habitum quo nunc utuntur instituit, cum prius pastorali modo incederent. Dum priuatus esset, ne gratis uictitaret, sacros aliquos libros scriptitare solebat, ac custodi tradere mercedis loco uenundandos. Postremo à Xisto IIII. in catalogum relatus fuit. Eius postea libros epitomauit Guilelmus Fulginas eiusdem ordinis. Matthæus de Aquasparta item cardinalis à Nicolao IIII. factus, scripsit indices siue pinaca ex ordine literarum, in libros Sentent. ab eodem & Bentiuenga Tudertinus. Vitalis de Furno, Cardinalis à Benedicto XI. factus, anno M. CCCIIII. Quo etiam tempore rex Armeniæ Ioannes dimisso regno nepoti suo Leoni professus ordinem minorum est. Quo habitu etiam in Turcas tunc aduersus uenientes pugnans occubuit. Ex quo in Aquitaniam translatus clarere prodigijs dicitur. Bertrandus item de Turre nobili Mediolanensium familia, qui sermones quadragesimæ composuit, & Petrus Aureolus Præsul Aquensis ab eodem Pont. in patrum etiam numerum relati. Tresq; uno tempore fuere Cardinales, Vuilielmus Furnerius ab Innocentio V. Marcus Viterbiensis ab Vrbano promoti ad eundem ordinem. Quo tempore Iacobus Florentinus & Gulielmus Campanus apud Saracenos martyrium subierunt. Sed paulo suprà

Martyres quatuor

hos Benedicto XI. sedente quatuor alij eundem felicem exitum sunt adsecuti, Thomas Tollentinas, Ia. Paduanus, Petrus Senensis, & Demetrius conuersus siue laicus eorum interpres.

Alex. de Ales.

Alexander autem de Ales, qui tot monumenta reliquit ingenij: statim post Franciscum apparuit. Et longe post eum sedente Nicolao IIII. Alexander de Alexandria Italiæ Generalis, qui in libros quoque Sententiarum scripsit: sepultus Romæ in ara cœli.

Alexander de uilla Dei

Alexander de uilla Dei, qui doctrinale edidit, appellatus. Ramundus ex prouincia Prouinciæ generalis ordinem sororum de pœnitentia uocatarum, quem Franciscus olim instituerat, ut à Nicolao IIII. tunc Pontifice probaretur, impetrauit. Deinde cum à Bonifacio VIII. ad sedem Paduanam promoueretur, pertinacius renuit se imparem oneri dictitando. Ille uerò in malam accipiens partem. At inquit, multo magis impar uideris officio isti tuo: quare eo deiectus est, cum utilis maxime uideretur. Hoc tempore capta Ptolemais Saracenis, uirginesq; S. Claræ quæ ibi aderant in cœnobio, se mutuis uulneribus uultibus fœdauerunt, ut ab hoste spernerentur. Quare ad unam omnes interfectæ. Gualterius Burgensis minister Turoniæ, quem ob sanctitatem prodigijs clarere dicunt, magnumq; æs alienum benigne pauperibus faciendo contraxisse. Cum summus esset theologus, multaq; scripsisset, ac inuitus Præsul Pictauensis crearetur, uenit in litem pro iure ecclesiæ suæ, cum Præsule Burdegalensi, qui paulopost Pontifex creatus nomine Clementis V. hunc aduersarium suum præsidatu deiecit. Quare Gualterius cum hanc iniuriam æquo animo tulisset, moriens corpore huiuscemodi chirographum imponi iussit, Ad iustum Dei iudicium appello: quod Clemens cum legisset, dicitur expauisse. Præter hos uiri doctrina clari,

Ioan. Scotus

Ioan. Scotus, Anno M. CCC. qui scholam eo tempore Parisiensem magnopere illustrauit. Stylis discipulorum dicitur confossus, nec satis de ipsius fine ueritas comperta. Cuius famam propè consequitur discipulus eius Franciscus Maronis.

Guilelmus Okam

Guilelmus quoque Okam temporibus fere illis effulsit, cuius logica magno est in precio. Ricardus de media uilla. Michaël Cesenas.

Nicolaus de Lyra.

Nicolaus de Lyra à Iudæorum secta ad fidem conuersus sacros omnis libros enarrauit, Ioan. XXII. sedente: quo tempore Gerardus Odonis generalis multis editis commentarijs claruit in prouincia Aquitaniæ, sub quo alter Gerardus uir quidem idiota, uerum sanctitate notissimus. Is è Valentia oppido Padi oriundus, & familia Cagnioliorum non infima, adolescens annos X. post obitum patris matri ex podagra laboranti adstitit, qua defuncta omnibus omissis ac distributis, in peregrinatione uaria, uitaq; abstinentia maxima, aliquot annos consumpsit. Demum iam quadragenarius ordinem professus habitu conuersi siue laici anno XXXV. persancte perseuerauit. Decessit Palermi, anno M. CCCL. ubi & sepultus. Viuens signa plurima sanctitatis ostendit, lymphatos morbisq; alijs oppressos curando, ac futura prædicendo. Sed quando ad hoc genus peruenimus, commemorandus Antonius Vlyssiponensis è comitibus Francisci, qui Paduæ decessit, ubi templum ei nobile dicatum. Bonauentura suprà dictus. Ludouicus præsul Tolosanus Caroli II. regis Siciliæ filius. Bernardinus Senensis à Nicolao V. in Catalogum relatus. Is collapsum ordinem, in frugalitatem obseruantiamq; pristinam reduxit. Adeo, ut postea cum Antonius de Rusconibus, natione Transpadanus Generalis crearetur, Obseruantium partes alterum sibi delegerint. Res ad Eugenium reiecta, uicarius Generalis separatim obseruantibus datur cum potestate generalis. Sed nostra memoria huius & ordinis & seculi felicitate huiusmodi uirorum bonum numerum uidimus, qui & exemplis optimis, & concionibus aures, & corda fidelium tenuerunt, sedesq; nunc beatorum possidere existimantur. Iacobus Picens, Ioannes Capistranus, qui à Pannonijs ualde colitur, quos erudijt per interpretem concionando. Michaël Mediolan. uehemens in sermonibus. Cherubinus lege Spoletinus ex Eubœa oriundus. Antonius Vercellensis. Bernardinus Fertinus.

Angelus de Clauasio

Angelus de Clauasio qui Summam angelicam uulgo notissimam edidit. Amodeus Hispanus, quem ego magnopere obseruabam. Is tantum Generali obtemperabat, cætero reliquis obseruantibus similis, tertiam quandam familiam instituit. Cœnobiaq; plura trans Padum, tum in urbe Roma eo more excitauit. Ipse autem sola amictus tunica nudis pedibus ambulabat: pane & aqua semel die uescebatur post horam nonam statim post sacrificium, quod Xisti concessione Pontificis differebat. Duas post hæc horas adeuntibus audiendis, reliquum tempus precibus diuinis sub cauerna montis immorando tradebat. His autem omnibus Robertus ex Alecio Apuliæ oppido præferendus erat, si per eius uitæ cœptiq; propositi inconstantiam licuisset. Nam adolescens admodum concionari cœperat, tanta eius eloquentiæ, morumq; admiratione, ut omnes in eadem arte & pronunciationem, & gestus eius imitari conarentur prooemiandi, exclamandi, commiserandi, digrediendi, epilogandi. Nouus quasi orator diuini uerbi modum seculo monstrauit. Trecentos persuadendo ad hunc ordinem deduxit ut ipse testabatur. Matronarum deinde certatim eum adeuntium concursu atque libidine paulatim illectus uesanus cœpit esse. Præsul postremo factus in patria, senex inter concubinas decessit.

Clara uirgo

Clara uirgo Asisinas Francisci quem maxime obseruabat & disciplinam & uitæ genus æmulata, similem inter mulieres ordinem instituit, quem Alexander postea quartus probauit, ac ordini minorum subiecit, in quo plurimæ postea profecere, inter quas

Helisabeta

Helisabeta Pannoniæ regis filia post uirum defunctum. Sancta item Roberti

Siciliæ

Siciliæ regis relicta, quæ plurima etiam eius ordinis Cœnobia construxit, uiri exemplum secuta, qui moriens Minorum amictum induit: sed ipsa felicius, quæ uiuens professa est.

Clara altera

Clara item altera uirgo, ordinis Eremitarum Augustini, sanctitate claruit apud Montemfalcum Vmbriæ oppidum. anno M. CCC. Sororum quoque de pœnitentia uocatarum disciplinam & instituta à Francisco quondam ordinata Nicolaus IIII. probauit.

EREMITARVM ORDINIS VIRI.

DEinceps Eremitarum uiri, qui tertium inter mendicantes obtinent locum. Hi ab initio, ut ait Ioan. Andreæ ex pluribus ordinibus, ac Eremitis, simul in unum coacti, sub Augustini ordine, cum baculo, & zona pellicea Alexandro IIII. ac S. Bonauenturæ eius legato probati fuere. Inter eos

S.Guillermus

autem qui huic uitæ generi initia dederit Guillermus, quem alij alium tradunt: apud plures uerò Aquitaniæ dux fuit, anno ferè M. CLVIII. sub Eugenio III. diui Bernardi præceptis eruditus, relictis omnibus Romam uenit. Idemq; tollerantiæ gratia loricam cum triplici indutus cathena Hierosolymam petijt: deinde S. Ia. oraculum in Hispania, rursusq; inde Hierosolymam, ubi à Saracenis captus, paulòq; pòst dimissus, ac reuertens in insulam Hetruriæ proximam adplicuit, apud quam in loco deserto aliquandiu substitit, eremitarum modo in saltibus proximis durissime uictitando. Post hæc Romam repetijt, inde Centumcellas uenit, inde Arimunum, postremo in patriam reuertens multis ordinatis simul & constructis Eremitarum cœnobijs, extinctus est in magna populorum ueneratione, adeo ut successores Guillermitæ cœperint uocari. Fuit & alter Guillermus Præsul Bituricensis Imper. Philippo M. CLXXXI. prius monachus Gradimontensis: deinde Abbas cœnobij Carolacensis. Postremo præsul, in Catalogum ab Honorio III. relatus: ut autor Vincentius. Ioannes Bonus Mantuanus, anno M. CCXXII. uixit in Aemylia, magna sanctitatis fama, ubi cœnobia plura eiusdem ordinis instituit. Deinde in patriam reuersus in cœnobio prope mœnia à ciuibus constructo, usque ad extremum uixit: relatus inde post mortem in urbem.

Nicolaus Tollentinas

Nicolaus Tollentinas, ann. M. CCXCIII. abstinentissimus omnium sui temporis, pane & aqua semel in die tantum uescebatur, ab omni procul otio uerborumq; uanitate: ab Eugenio III. demum in Catalogum relatus.

EgidiusRom.

Aegidius Rom. & ut quidam est autor, è Columnensium familia, generalis: deinde præsul Bituricensis fulsit è schola Parisiensi sub Martino IIII. cuius opera uulgo notissima. Vgolinus Vrbeueteranus Patriarcha Constanti. docuit etiam Parisijs: scripsitq; sub Nicolao IIII. Augustinus natione Siculus generalis, iuris scientia præditus. Antea siquidem Manfredo Siciliæ regi familiarissimus, eiusq; consilijs adhibitus fuit, quo extincto ord. professus, generalisq; factus, paucis post annis officio se abdicauit, locumq; in recessu quodam prope Senam petijt, ubi scriptitando, & lectitando, usq; ad extremum persanctè uixit, interq; beatos colitur Senæ.

Augustinus alter Anconitanus plures & utiles commentarios reliquit, inter quos de ecclesiastica potestate ad Io. XXII. uitæ præterea integritate, & abstinentia clarus: quapropter in beatorum & ipse numero recensetur. Ia. Viterbiensis præsul Neapolitanus aliquantulum tempore superior scripsit etiam plura, tum de Christiani regimine ad Clementem V. Bonauentura Paduanus, è generali, Cardinalis S. Cæciliæ factus, sub Ioan. XXII. doctrinæ sanctitatem adiecit, ut qui pro martyre ferè colatur, à Carrariensi principe sagitta peremptus, dum ecclesiæ libertatem contra tyrannos tuetur. Henricus de Vrimaria. Inter beatos & illi putantur uitæ meritis uulgo cognitis, Vitus Pannonius, & Philippus Placentinus. Simon Carsulanus patria, quam Cascinam nunc uocant, emicuit sub Gregorio XI. doctrina, scriptis, & uitæ integritate in magna quondam Florentiæ opinione, ubi & cœnobium uirginum sui ordinis excitauit. Gre. Ariminensis generalis sub Benedicto XI. Parisij profecit, edidit utilia complura. Thomas Argentinen. patria, natione Germanus Generalis post eum creatus, scripsit plura & optima quibus maxime Germani utuntur. Henricus quoq; de Vrimaria doctor Parisien. & Hermannus post eum multa scriptitarunt. Gerardi duo, alter Senensis, alter Bergomensis patria, præsul Sauonensis sub Clemente VI. uterque doctissimus, scriptioniq; utilis. Posterior etiam Bergomi ubi decessit, beatorum honoribus colitur. Guilielmus generalis ob doctrinam, & animi uirtutem ab eodem Clemente præsul Nouariensis creatus, exemplo Augustini XII. sibi socios eiusdem ord. elegit, quibus cum horas obiret. Multa quoque templa, & ædis collapsas, castraq; sui præsulatus restituit, persancteq; usque ad extremum uixit. Barptolomæus Vrbinas, ciuis, & præsul collegit Milleloquium. Dicta uidelicet Augustini in ordinem literarum redacta.

Paulus Venet.

Paulus Venet. sub Innocentio VII. complures & egregios in omni philosophia commentarios edidit: decessit admodum iuuenis.

Iordanes Germanus

Iordanus quoque Germanus, & Iacobus Toletanus hoc ferè tempore fuere, plurimaq; sunt ex utroque scripta. Augustinus Rom. generalis sub Io. XXIII. in theologiam etiam scripsit. Dionysius è Burgo S. Sepulcri multum poëticæ operam dedit, quapropter commentarios in eam edidit. Fabularum quoque tropologicum sensum. Gabriel Spoletinus item nonnulla. Inter Cardinales uiri doctissimi duo, Nicolaus Fabrianensis, & Alexander è Saxoferrato generalis à Pio II. in patrum collegium cooptatus, cuius sepulcrum Romæ in æde Augustini cernitur. His omnibus adijciendus Marianus è Chinatiano Columnensium oppido, Generalis pauloante ob eloquentiam factus, quem unum in templis sermones habentem ingenti adplausu, summaq; dulcedine, populi gentium omnium audiebant. Verùm cum ipse cæteras animi cupiditates superasset, gloriam quæ ultima perfectis exuitur, superare non ualuit. Siquidem missus ab Alex. VI. Pont. ad Fre. Regem Neapolitanum adfinitatis iucundæ gratia, cum rebus infectis reuertens neutri se parti satisfecisse animaduerteret, ac spem propterea magni honoris amisisset, ex animi dolore Tybure decessit. Reliquit Aegidium Viterbien. theologum, nominis & eloquentiæ successorem, proposito etiam ac doctrina superiorem.

Carmelitæ.

Carmelitæ in monte Carmelo mora Heliæ & Helisei nobilitato ab Alberto patriarcha Hieroso. anno M. CCLXXXVIII. primum instituti fuere, diuerso quo nunc utuntur amictu. Honorius IIII. qui illos à Sultano eiectos excepit, eum siquidem interpolauit ordine comprobato, ac diuæ uirginis nomini dedicato. In quo iam famam consecuti sunt Andreas Hierosolymitanus, Andreas florentinus præsul Fesulanus, Cyrillus uir Græcus, Franciscus Martini, Gerardus Bononiensis doctor Parisiensis, Guido Perpinianensis generalis qui postea præsul fuit Maioricensis, Io. de Bachone, Ioan. Balistari. Petrus de Casa Generalis patriarcha Hierosoly. Petrus Thomas patriarcha Constantien. apud Cyprum. Thomas Valdensis qui ad Martinum quintum contra sectam Vicleuistarum scripsit. Qui omnes doctissimi uiri scripta etiam plura reliquere. Duo quoque ultimi inter beatos commemorati. Sed omnis & tempore & fama Albertus antecellit è Drepano Siciliæ nobili genere natus post parentum sterilitatem annos XXVII. quapropter ex uoto huic ordini oblatus à puero persanctè perseuerauit, cuius festum colitur. Seruos B. Mariæ An. M. CCLXXXV.

Seruorũ ordo

Martini I I I I. tempore V I I. Florentini mercatores ediderunt, beati omnes putati, quorum princeps Philippus Tuderti iacet. Is cæteris hanc diuinitus accepisse uiuendi formulam cum habitu retulit, qui è uestigio ædem Nunciatæ religionis caput excitauere, quos sub Augustini ordine postea Benedictus X I. & Vrbanus V I. probauere. Ordo item

Brigida Ger.

à Brigida uidua institutus. Hæc enim in Suetia nata principis uiri filia ditißima Romam uenit sub Vrbano V. Anno M. C C C L X. ubi quotidie loca religiosa pedibus obibat. Ritum ab se institutum probari obtinuit, ut cœnobium commune utrique sexui foret: murorum tamen ac adspectus separatione, ut uirgines superiora habitarent, monachi uerò inferiora, templum uerò commune. Omnibus autem Abbatissa præesset. Sunt plura huiuscemodi in Germania, sed extra muros Lubecenses pulcherrimum atque amplißimum.

Brigida uirgo Scota.

Fuit & altera Brigida uirgo Scota genere sub Ioan. primo. D X X I. festum Cal. Fe.

Iesuati.

Iesuati sub Vrbano V. cœperunt apud Senam in Hetruria. Ab initio namque inter se societate coniuncti diuinis præceptis priuatim & in proprijs domibus inuigilabant certa uitæ formula, mox eidem Pontifici probati addito amictu quem nunc gestant. Autor primus Ioannes Columbinus ciuis Senensis. Is uir fuit idiota, mercaturæ tantum & auaritiæ studijs deditus, filios & uxorem habuit admodum religiosam, cuius uerbis ac castigatione paulatim & ipse religiosior factus, castitatem cum ea perpetuam Deo uouit, uiliore sumpto amictu, simul rem negligere, ac facultates egentibus distribuere cœpit. Mirabatur uniuersa ciuitas ex lupo factum agnum, mutationemq́; subitam. Ille deinde Franciscum Mini, item Senensem socium primum ad hoc adsciuit, paulatimq́; alios. Crescente mox numero sub eodem Vrbano suspecti atque planè insimulati tanquam Fraticellorum sectam imitantes. Res itaque adeo dubia fuit, ut plures iam professi auerterentur. Dei tandem prouidentia patefacta ueritas, institutumq́; probatum. Ipse interea Ioannes Senis persancte obijt. ubi prodigijs claret. Anno M. C C C L X V I I. Post eum Romulus Florentinus, deinde Ioannes è Tosignaco castro Imolensis agri presul Ferrariensis in hoc ordine sanctitate clari. Romæ Nicolai V. concessione, opera Latini Cardinalis Vrsini ædem S. Ioan. & Pauli in Cælio monte habitant.

Cœlestini.

Cœlestinos, anno M. X C V I. Pe. olim Cœlestinus V. cepauit: postquam se pontificatu abdicauit sub ordine S. A. Hi nunc in urbe apud S. Eusebium habitant.

Canonici reg. S. Georgii

Canonicorum regularium S. Georgij in Alga Venetijs ritum aliquot uiri probi sub Gregorio X I I. sunt agreßi, quorum princeps Laurentius Iustinianus uir patricius fuit inter beatos adnumeratus, qui se suumq́; omne patrimonium ei loco dicauit, moxq́; patriarcha primus Venetiarum factus. Cuius exemplum secuti Antonius Corarius ipsius Gregorij nepos, postea Cardinalis Ostiensis, & eius socius Gabriel Condelmera, qui deinde Eugenius quartus extitit, ordinem ipsum, & locum eum diuitijs, tum optimis institutis ornauerunt. Marinus etiam Quirinus, Maseus Contarenus Patriarcha Venetiarum, Veneti omnes patricij inter hos ob uitæ sanctitatem proceres nominantur. Hi tamen autorati non sunt neq; profitentur.

Mõtis Oliueti

Montoliuetenses in illa pestilenti trium Pontificum discordia initia sumpsere. Anno M. C C C C V I I. Hi Senenses primum fuere, quorum princeps Bernardus è Ptolemæorum familia, qui temporum perturbationes perosi in proximum Senæ collem sese recipere, eum de nomine illius Hierosolymitani dominicis uestigijs frequentati appellantes: sub ordine Benedicti, Gregorio X I I. probante.

Eremitæ Hieronymi

Eremitæ Hieronymi sub Augustini ritu non quidem autorem Hieronymum, sed Redonem quendam Montisgranelli Comitem optimum uirum apud Fesulas habuere, Gregorio X I I. probante. Verum à Lupo Hispalensi eiusdem ordinis generali postea Eugenij I I I I. autoritate interpollati: denuoq́; instituti amictu quem hodie gestant. Huius Lupi sepulcrum uisitur in Auentino in æde sancti Alexij ubi cœnobium eorum.

Eremitæ Honophri

Eremitæ S. Honophri in urbe minime profitentur, exordium apud Vrbinum ab hinc annis ferè centum habuere ex quodam Petro Pisano, cuius corpus Venetijs contegitur.

ORDINES MILITARES, AC PRIMVM SANCTI IOANNIS.

Milites S. Ioannis

His ordines adijciam militares, ac primum qui Hierosolymis cœperunt. Fuere autem tres, sancti Ioannis Baptistæ, Templariorum, & sanctæ Mariæ Teutonicorum. Ioannes Hircanus Maccabæorum unus, primus Xenodocheum pauperum dicitur Hierosolymis constituisse, quo recepta à barbaris ciuitate subuersi, Sultanus Aegypti, qui eam tenebat, quartam urbis partem Syris Christianis sub annuo tributo incolendam conceßit. Latini quoq; ab eo impetrauere, ut & ipsi, qui ritus Syriacos, aut Græcos non sequerentur, iuxta sepulcrum habitare ea ratione possent, ubi & cœnobium diuæ genitrici construxere, quod de Latina uulgò appellabant, cui Abbas præerat. Huius erat in primis officium hospites excipere Latinos. Eodem exemplo breui post tempore alterum uirginum cœnobium diuæ Magdalenæ iuxta dedicarunt, quod item fœminas exciperet. Confluentem igitur peregrinorum cateruam, cum loci non caperet angustia, Xenodocheũ prope etiam constituerunt, quod diuo Ioanni Baptistæ dedicauere: admoniti Zachariæ patris memoria, qui in eum locũ sæpe ad meditandum conuenerat. Habeo tamen autorem, qui dicat non Baptistæ, sed Io. Eleemosynario dicatum fuisse. Is Patriarcha fuit Alexandrinus, genere Cyprius sub Phoca Imp. qui ob eleemosynas frequentes, & in pauperes misericordiam tali nomine dignatus fuit. Nam & pauperes dominos suos appellare solebat. Et quando locus ab initio reditu carebat, partim è fructibus utriusq; cœnobij, partim ex ære collato uictitabant. Quidam postea Gerardus, qui diu Xenodocheum id administrauerat, cum aliquot socijs amictum, ac ritũ, quibus nunc degunt, sibi prius adsumpsit: pariq; exemplo Agnes, quæ cœnobio uirginum præerat, professa est. Res deinde per patriarcham & Pontificem probata, breui tempore adeo coaluit, ut opes deinde maximas principum liberalitate adsequerentur. Creatus mox Raimundus primus magister, qui cæteris præesset, & Rhodus insula à Gotfredo rege primo, qui ciuitatem eo tempore unà cum cæteris ex barbaris receperat, eis concessa, quam in hodiernũ usq; diẽ magna uirtute defensitauere. Ordinis censentur Augustini, orationem dominicam certo numero repetitam pro canonicis pronuntiãt horis. At his mores quoq; postea labefactati, contra quos diuus Bernardus inuehitur, ut nimio in apparatibus ac expeditionibus luxu utentes: profecto ignorans quid ad hoc æui eorũ pleriq; facturi essent, quum non in armis, sed in otio, interq́; scorta, & epulas huiuscemodi luxuria sit.

Templarii

Templariorum autores I X. uiri extitere: quorum princeps Hugo de Paganis, & Gaufredus de S. Alexandro. Hi primum sese probante, ac præsente Patriarcha uouerunt peregrinos sepulcrum adeuntes contra grassatores armis tueri, tum pro religione pugnare. A rege quoq; & templi Abbate impetrauere, ut in parte ædium ipsius templi eis habitare liceret, unde nomen sunt suspicati. Amictus ab initio nullum discrimen, Christianorum præsertim Patriarchæ tantum misericordia uictitantes. In qua quidem abstinentia I X. annis perseuerantes fuere, donec anno M. C X X I I. Honorij Pont. ac Stephani Patriarchæ autoritate formula ordinis constituta, albus amictus tantum adsignatus. Inde Eugenij temporibus rubra crux addita. Resq́; adeo creuit, ut & Christianorum

stianorum collationibus facultates maximas, et oppida quamplurima possiderent, creato magistratu cui obtemperarent, certamq; pecuniæ summã Hierosolymas quotannis pro tuendis peregrinis mitterent. Sed ex bonis initijs pessima exempla subsecuta: quippe qui eò paulatim impudicitiæ peruenissent, ut noua excitata secta libidinem in mares publice consectarentur, simulacro etiam cui sacrificarent constituto. Cineres hominis fortis in bello extincti potarent, audaciores eo se pacto fieri existimãtes, aliaq; nefanda inter eos patrata. Quapropter anno M.CCCXII. à Clemente V. hic ordo sublatus, eorumq; bona ex magna parte S. Ioannis militibus tradita.

Teutonici S. Mariæ

Teutonicorum paulopost subsecuta religio, ex utraq; priorum mixta: quippe qui hospitio excipiunt, & quum opus, pro fide armis decertant: initium fecit, uir Teutonicus, qui post Hierosolymas receptas unà cum plurimis gentis suæ de exercitu Christianorum in eo loco remanserat, uxoremq; ac facultates habebat: motus suorum popularium sepulcrum adeuntium misericordia, qui neque linguam nossent, neque diuersorium haberent, domum suam Xenodocheum constituit, addito mox Patriarchæ autoritate, diuæ genitricis sacello, cui paulatim turba ingens sese curandis ægrotis dicauit. Nec solum è plebe, sed plerique nobiles, magniq; uiri, qui sumpto demum candido amictu cum atra cruce, in hanc quam hodie cernimus potentiam atque frequentiam uenere. Nec nisi è suo genere admittunt, barbamq; nutriunt. Hi demum deperditis Hierosolymis unà omnes patriam antiquam repetere, eumq; locum quem nunc Prutentiam uocant pulsis infidelibus occupauerunt, ut in Germania narraui. In Hispa-

Milites sancti Iacobi

nia quoque ordines huiuscemodi plures. Milites primum S. Iacobi de Spata ord. S. Augustini. In quo magister primus Petrus Ferdinandi sub Alexandro III. Pont. qui rem probauit: cuius uectigal annuum CL. aureorum millia, regum

Calatraue

Hispaniæ munere concessa. Milites item de Calatraue ordinis Cisterciensis anno M.CXX. à Sanctio rege instituti in regione Toletana, à loco & prouincia Calatraue nuncupatis, ubi cœnobium templariorum fuerat: qui cum Saracenis minime resistere ualerent, nouis his militibus cedere sunt iussi, nigrum amictum cum rubra cruce gestantibus: quorum magister non minus aureorum XL. millium reditus habet.

Milites Iesu Christi

Milites Iesu Christi in Lusitania anno M.CCCXXVI. apud Tomarium oppidum nullius diœcescos sub Dionysio rege per Io. XXII. quibus & bona item templariorum in Lusitania cuncta concessa fuere, tantum ut essent qui proximorum Saracenorum irruptionibus resisterent. Crucem gestant rubram in atro amictu, ord. Cister. sub magistro cuius uectigal centum aureorum millia. In eodem regno eiusdemq; ord. Milites cum cruce tamen uiridi apud Auisium oppidum:

Milites Alcantaræ

quorum caput in regno Castellæ apud Alcantaram oppidum iuxta Tagum cœnobium amplissimum uisitur. In Arago-

De redéptione captiuorũ

niæ regno duo militum ordines: primus, Sanctæ Mariæ de redemptione captiuorum seu de mercede: cuius autor fuit Iacobus ille qui Baleares insulas subegit, an. millesimo CCXII. Gregorio nono probante. Amictum gerunt album cum atra cruce, quorum officiũ captiuos redimere. Inter hos sanctitate clari Raimũdus Nonat Hispanus Cardinalis. Petrus Armengol Cathelanus. Alphonsus Hispalensis. Religionis caput Bar-

Montesiæ milites

cinone. Alter ordo Montesiæ dicitur, qui locus est in regno Valentiæ, cum rubra cruce: ab eodem rege ac eodem ferè tempore excitatus, ordinis Cisterciensis, sub magistro &

S. Sepulcri

militia de Calatraue. Ordo sancti Sepulcri diu etiam stetit cum rubra ac gemina cruce, cuius caput Perusij: nuper uerò ab Innocentio octauo militiæ sancti Ioannis agglutinatus iam penè interijt. SVNT item hodie qui arduum sunt aggressi

Ordo minimorum

propositum, ut Franciscus natione Siculus annis ab hinc ferè triginta ordinem instituit minimorum Iesu Mariæ, Francisci humilitatem & decreta simul cum amictu æmulatus, sed aliquantulum durius à carnibus & coctis cibarijs abstinent. Is enim nunc uiuit in Gallis in hominum magna dignatione, multis iam cœnobijs constitutis. Sunt & qui asperius uitam cœptauere eodem ferè tempore, crasso & ignobili lino tantum corpora contecti, capite ac pedibus nudis, ut rectè Linonchleni appellari queant, sicuti de quibusdam Indiæ populis traditur: nullo tamen autoramento, aut certa uitæ formula uagantes. Autor eorum Iacobus homo Cremonensis, nunc agere fertur in Pannonia.

DE HIS QVI RELIQVIS IN ARTIBVS CLARVERVNT.

THEOLOGORVM, philosophorũq; turba, cum ipsis ordinibus repetita: nunc recentiores qui nomen aliquod adsecuti sunt: primũ in artibus quas Græci κυκλικὰς, id est circulares uocant: uidelicet Grammatica, Poetica, Rhetorica, cum Mathematicarũ & philosophiæ studijs. Qui nec admodum pauci, nec omnino despiciẽdi sunt. Nã ex illo quo literæ tot barbarorum procellis ab Italia migrauerunt, nulla gens prior quàm Florentina hũc Ausoniæ honorem restituit: si à Claudiano poëta initiũ faciamus, post quem rem literariam rursus ob philosophorum Theologorumq; nostrorum negligentiam qui hæc minime curauerunt, interpolatam, Dantes primum, pauloq; post Petrarcha in lucem re-

Dantes

uocauerunt. Ab his igitur decet exordiri. Dantes poëta Florentinus è gente Alegheria, Durantes ab initio uocatus, interciso deinde, ut fit in pueris, uocabulo. Natus an. M.CCLXV. liberalibus artibus in patria legitime eruditus, poëticæ deditus ab ipsa pueritia fuit. Amauit in adolescẽtia Beatricem, cui carmina multa dicauit: maiora deinde secutus studia, opus egregium quod nunc extat Latinis planè carminibus inchoauit. Cuius initium. Vltima regna canam: quod minime uena succedente ad uernaculum deflexit sermonem, in quo facile princeps emicuit. Pulsus exinde Florentia cum reliquis Albis ad Maruellum Malespinam Marchionem primo confugit; deinde ad Canemgrandem Veronæ principem: quem etiam in auxilium partium suarum contra Florentinos dimicare compulit, quumq; apud eum ab initio in honore esset, paulopost ob linguæ licentiam contraxit offensam. Post itaque annos quatuor cum frustra reditum in patriam tentasset, etiam Henricum sextum ad Florentiæ obsidionem ducendo, spe omni amissa Rauennam profectus est ad Guidonem Polentanum eius urbis principem: apud quem in magna item dignatione fuit, otiumq; quale optauerat nactus, opus suum absoluit. Accidit ea tempestate ut bellum Veneti Guidoni mouerent. Dantes igitur orator missus de pace, minime ab eis acceptus aut auditus est. Reuertens itaque Rauennam rebus infectis paulopost morbo contracto uti existimatur ex animi dolore extinctus est: anno ætatis LVI. Scripsit præter hæc opusculum de Monarchia, ubi eius fuit opinio quòd imperium ab ecclesia minime dependeret. Cuius rei gratia tanquam hæreticus post eius exitum damnatus est, cum aliorum, tum Bartoli iurisperiti sententia super lege j. c. præ-

Franciscus Petrarcha

sides. lib. digestorum de inquirendis reis. Franciscus patre Petrarcha quem ipse postea Petrarcham appellauit, natus est anno M.CCCIIII. apud Ancisam uicum agri Florentini. Inde puer infans à patre partium factione pulso, Aretium ductus est, ubi unà cum ætate literis & uirtute adoleuit, studio maxime poëticæ à natura deditus. Desperato in patriam reditu Auenionem se contulit: ubi forte per sacram VI. feriam uisam puellam Auream in templo adamauit, Laureæ nomine

adoptato: comparatoq; paruo domicilio in ualle amœna, suos amores rhythmis solabatur. Composuit item Africani gesta uersu heroico, & eclogas XII. Libros quoque VII. Inuectiuarum in medicum quendam. De uita solitaria. De remedio utriusque fortunæ. Hinc profectus Neapolim ad Robertum regem apud eum magno in honore fuit: inde Romam uenit, ac in Capitolio ingenti populi adplausu laureatus est. Mortuo post rege trans Padum contendens, Mediolani apud Ioannem præsulem Vicecomitem aliquot annos uixit. Demum Paduam petens à Francisco Carrariensi eius ciuitatis principe, comiter exceptus est. cuius ope subleuatus factusq; canonicus Paduanus, otio literato se penitus tradidit, uillam sibi comparans apud Arquatam in agro Paduano, ubi postremo excessit anno ætatis LXXVI. Eodem ferè tempore Barlaam Calaber quidam S. Basilij monachus utraque lingua eruditus, multa quæ ad has pertinent disciplinas uno uolumine coëgit. Quem imitatus Paulus Perusinus uir spe ritus eius discipulus præfectus Bibliothecæ Roberti Siciliæ regis, cum planè literatus esset, multa & ipse collectanea reliquit, quæ præsertim ad physiologiam aut tropologiam fabularum poëticarum pertinerent. Post hos Colutius Pierius è Stignano uico agri Florentini è familia Salutatorum Bononiæ diu agitauit, quò pater olim Florentinorũ discordia pulsus, apud hospitem se receperat. Profecit in artibus liberalibus adeo, ut poëta, & orator ea tempestate nobilis haberetur. Adcersitus deinde à Florentinis scriba Reip. in eo munere decessit. Quædam & ipse ædidit ut illius temporis non usquequaque inepta. Ioannes Galeatius dicere solebat, plus ei Colutij epistolas officere, quàm Florentinorum (quibus tunc erat hostis) equites mille.

Ioã. Bocatius

Ioannes Bocatius è Certaldo genealogiam deorum scripsit, de fluminibus & montibus: præterea fabulas, pluraq; alia uernaculo sermone. Decessit anno ætatis LXII. Salutis M.CCCLXXV.

Io. Rauennas

His successit Ioannes Rauennas qui Venetijs præcepit, primus omnium qui ea tempestate post longua tempora ludum in Italia aperiret: unde tanquam ex equo Troiano uiri præstantes plurimi prodierunt qui postea scholis ac literis omnia referserunt. Hos ita iam Latinis legitime literis imbutos Emanuël Chrysoloras schola rursus excepit, qui præceptor Græcæ disciplinæ Byzantius genere sub Bonifacio IX. in Italiam uenerat, primumq; Venetijs, deinde Florentiæ docuit: postremo in concilium Constantiense & ipse profectus, in eodem loco extinctus est, ac à Poggio eius discipulo in funere laudatus.

Emanoël Chrysoloras

Leonardus Aretinus

Ex eius item ludo Leonardus Aretinus, quem Andronicus noster uerum & fidelissimum Græcorum librorum interpretem solebat appellare. Cæteros autem magis Paraphrastas. Admodum iuuenis ab Innocentio VII. adcersitus eius breuium magister fuit, deinde Florentinorum scriba. Præter libros conuersos, historiam ædidit Florentinam, & Gothorum bellum ex procopio sumptum: præterea Græce libellum de repub. Florentinorum, ut uiri Latini non admodum inelegantem. Decessit Florentiæ ætatis anno LXXIIII. Salutis M.CCCCXLIII. peculio locuplete relicto, & absque liberis cum uxorem nunquam duxisset, unico auaritiæ uitio tantum obnoxius.

Varinus Veronensis

Varinus Veronensis Ferrariæ præcepit, literis ac stylo dicendi Leonardo inferior, diligentia tamen & labore infinito. A discipulis quos domi alebat, & contubernij, & disciplinæ mercedem exigebat. Inter quos fuit frater meus Ioannes Baptista præcocis adolescens ingenij, cui si Deus dedisset maiores in luce moras, poterat & ipse forte lumen aliquod literis adferre.

Io Bap. Volaterranus

Fuit & Vngaretus cognominatus uir Pannonius: postea præsul Quinqueecclesiensis, qui Græce Latine'que siue carmina siue prosam scriptitabat, ut non barbarus, sed Romanus legitime imbutus uideretur. Filius item discipulusq; eius Baptista grammaticus, & ipse qui scholæ successit. Ioannes Manectus, & Andreas Fiocus, ambo Florentini: inter illius temporis eloquentes, & ex eadem Chrysoloræ schola commemorati. Guasparinus Bergomas à Philippo Vicecomite adcersitus Mediolani ludum aperuit. Is libros Ciceronis de oratore primus reperit ac perlegit, cum flagitiosa ac penè incognita litera scripti essent. Quintiliano quoque tunc inuento semilacero emendando, multam cum adhibuisset operam, Quintilianus integer & ex omni parte incolumis repertus est. Victorinus Fertinus Mantuæ Gonzagas iuuenes erudijt. Carolus & Ioãnes Aretini nobilia temporis illius ingenia', quorum alter scriba Florentinorum Leonardo successit. Alter Ioannes cognomento Tortellius Romanæ ecclesiæ subdiaconus apud Eugenium quartum fuit. Orthographiam, uitamq; Athanasij, ac nonnulla alia conscripsit.

Petrus Paulus Vergerius

Petrus Paulus Vergerius Iustinopolitanus, iurisconsultorum suo tempore eloquentissimus, siue mauis dicere eloquentium iurisconsultissimus, simul & philosophus fuit. Apud principes Carrarienses Paduæ in magna fuit dignatione: de quo in eius patria suprà mentionem feci.

Mafeus Vegius

Mafeus Vegius patria Laudensis, Martini quinti Datarius fuit. Aeneidi Virgilianæ librum decimumtertium addidit, scripsitq; Encomium in Monicam Augustini matrem, quam magnopere colebat: suaq; impensa ex Ostiensi oppido in urbem transferendam curauit, in sacellum quod nunc cernitur ab eo constructum. Leonardus Iustinianus, cuius familiæ felicitas eadem quæ olim & Curionibus contigit, ut tres in ea celebrati nominis essent oratores: duo Leonardi auus & nepos, & Bernardus filius ultimi. Laurentium item Iustinianum ex eadem domo Patriarcham Venetiarum in ordine Cælestinorum dixi.

Frãciscus Barbarus

Franciscus Barbarus Venetus è schola Chrysoloræ utraque lingua eruditus: scripsit de re uxoria libellum: orationes quoque & epistolas nonnullas. Dum Brixiæ prætor esset, eam urbem à maxima Philippi ducis obsidione, magna cum laude liberauit. Hic postremo senescens uti ab Hermolao eius necessario accepi, literarum Græcarum quas probè tenebat erat omnino oblitus.

Omnebonus Vicentinus

Omnebonus Vicentinus ex eadem prodijt & ipse schola. Commentarios non ineruditos Ciceronis de oratore composuit.

Gregorius Tifernas

Gregorius Tifernas Græcus ualde elaborauit utilis'que fuit, discipulum'que in ea facultate non admodum nomine inferiorem reliquit Lilium Tifernatem, qui Philonem Iudæum conuertit, quanquàm is Constantinopoli moratus est: nec ei defuit rerum omnium in ingenij lentitudine cognitio. Antonius Panormita Alphonsi Aragonus Siciliæ regis magister epistolarum fuit, eiusq; dicta facta'ue memorabilia conscripsit. Ioannes Aurispa secretarius apostolicus sub Eugenio inter eruditos non admodum ignobilis ea tempestate. Patricij quoque Senensis, qui in factione ciuitatis securi percussus fuit, magnopere commendatur oratio simul & eruditio. Petrus Candidus Nicolai V. Magister Breuium fuit, posteritati magis cognitus ob conuersum Appianum Alexandrinum, quàm suo seculo.

Blondus Florentinus

Blondus Floren. Romæ uixit sub Nicolao V. qui quanquam non admodum cultus, non paruum recentiori historiæ, quæ collapsa uixq; nota scriptorum negligentia obscuritate'que fuerat, attulit adiumentum. Magnam'que propterea laudem diligentia adsecutus, eo'que maiorem quòd Pius Pont. eius opus epitomare fuerit dignatus.

Poggius Florentinus

Poggius Florentinus è Terranoua oriundus oppido agri Aretini, mira & naturali facundia, præsertim in accusationibus & inuectiuis, quas plures tum in Philelphum potissime scripsit. Aedidit & epistolas.

stolas. De uarietate fortunæ. Historiam Florentinam. Conuertit Diodorum Siculum, ac Xenophontis pædiam. Fuit in concilio Constantiensi, quo tempore & Quintilianum & Asconium Pedianum dicitur reperisse: postremo scriba Reip. Florentiæ ducta nobili uxore superstitibusq; liberis decessit.

Franciscus Philelphus

Franciscus Philelphus eius æmulus, genere Piscens, patria Tollentinas, ad omne genus scripti sese adcommodauit, ac ut de Vinicio dicit Augustus, ingenium in numerato habebat: Græca, Latina, lyrica, heroica, prosam orationem ex tempore dictabat. Idcirco Francisco Sfortiæ gratißimus. Mediolani profitebatur. Stylum eius Sfortias opus heroici carminis manifestat: quod non tam laudant qui legunt, quàm admirantur qui sciunt quãta id celeritate ac facilitate absoluerit.

Marius Philelphus

Filium reliquit Marium Philelphum, & ipsum grammaticum uehementis ingenij. Decessit Mantuæ ubi à Friderico Gonzaga salario fuerat ad docendum inuitatus.

Ioannes Simoneta

Ioannes Simoneta natione Calaber, gestis Francisci Sfortiæ uolumẽ dicauit.

Laurẽtius Vallensis

Laurentius Valla primus ferè nostro seculo qui orationem Latinam nulla obseruatione fluentem in compedes quasi redegerit, ac in neruos obseruationis antiquæ constrinxerit, edito super hoc elegantiarum libro, qui quamuis in quibusdam reselli potest, modum tamen posteris ostendit, uiamq; studiosis muniit, ut aliquid ipsi diligentius in copia præsertim librorum postea reperta inuenirant. Quintiliani in primis admirator simul & imitator: maledicus alioquin in omnes. Contra ipsam demum religionem latrauit, scriptis quoque probare conatus nullum ius siue munus Imperij Pontifici concessum. Ex quo defuncto nõ defuit qui distichũ huiuscemodi iactaret.

Ohe ut Valla silet, solitus qui parcere nulli est.
Si quæris quid agat, nunc quoq; mordet humum.

His Græcorum manus adijcienda, qui seculum nostrum clarius reddidere.

Bessario Cardinalis

Quorum princeps Bessario Græcus homo ac monachus Sãcti Basilij, ob doctrinã ab Eugenio IIII. Nicenus Cardinalis unà cum Isidoro Cardinale Ruteno creatus, apud Apostolos habitauit: cuius domus officina liberalium artium fuit donec uixit: doctißimos semper uiros aluit atque fouit, Theodorum, Andronicum, Domitium Cattum, Sipontinum: ipse uerò semper in literis uersabatur. Ad philosophiæ Theologiæq; scientiam, eloquentiæ studia, maximum quidem ornamentum adiecerat. Platonem in primis obseruabat. In cuius defensionem commentarios edidit contra Trapezuntium Peripateticum. Senatus ac patriæ linguæ columen fuit: postremo initio Xisti pontificatus dum sponte legatus in Galliam ad componendam Ludouici regis & Caroli Burgundi pacem, tanquam extremum Deo munus oblaturus, proficiscitur, alteri suspectus parti rebus infectis reuertitur. In itinere Rauennæ labore fessus animiq; dolore pessundatus, contracto morbo decessit: in urbem deinde relatus ac magnifice præsente Pontifice, quod antea nulli contigerat, funeratus in æde apostolorum hoc disticho sepultus est.

Τοῦτο γε Βησσαρίων ζῶν ἄνυσε σώματι σῆμα.
Πνεῦμα δ' ἐκφεύξεται πρὸς θεὸν ἀθάνατον.

Georgius Gemisto

Georgius Gemisto uir etiam Græcus ac maxime Platonicus, ut qui defensionem eius ediderit: profitebatur in Græcia, ac eius nationis homines tantum docuit, inter quos fuit Bessario supradictus, cuius ad illum extant epistolæ plurimæ. In die semel tantum uescebatur, studiosißimus omnium.

Georgius Trapezuntius

Georgius Trapezun. patria, uenit è Ponto Romam Eugenio sedente: peripateticus & ipse uir, labore adsiduo circa disciplinas omnis, utriusque linguæ interpres eruditiß. Scripsit de Rhetorica, uertit magnum Ptolemæi opus quod Almagestum uocant: quare à Nicolao V. apostolicus scriba factus fuerat ob literas, publicoq; salario profitebatur, quem ego senem puer docentem audiui. In extrema senectute oblitus erat omnino literarum, soluśq; urbem baculo nixus incedere malebat. Decessit prole superstite.

Theodorus Gaza

Theodorus Gaza patria Thessalonicensis, utroque eloquio & ipse clarißimus. Nam & in eloquẽtiæ philosophiæq; ac medicinæ studijs huius facile seculi princeps habebatur, æmulus omnino Trapezuntij. Conuertit in Latinum sermonem Theophrastũ de plantis, & Aristotelis libros de animalibus & problematum: præterea libros Cic. de senectute & amicitia in Græcam elegantißime linguã. Huius igitur uirtuti nequaquam par fortuna fuit. Nam urbs Roma quantum antiquitus hominum extulit ingenia & uirtutes, tanto postea ob posterorum qui in ea dominantur luxuriam atque desidiam contemnit. Viros quoque multos ego sæpe memini, & literis & moribus claros magna huc expectatione uenisse, paulò pòst fame coactos discedere. Igitur Theodorus compulsus & ipse ob inopiam urbem deserere, in Apuliam se contulit, ubi paucis post annis iam senex excessit sine liberis cum esset sacerdos. Ex discipulis reliquit Demetrium, qui hodie præcipit Mediolani magna nominis ac famæ celebritate.

Ioan. Venetus

Ioannes item Venetus ex ipsius prodijt schola, qui humilis admodum receptus in contubernium Cardinalis S. Marci, mox in Innocentij dignitatem ueniens opibus est auctus simul & bibliothecæ Vaticanæ adhibitus. Laborabat ex podagra: excessit ferè sexagenarius: eius bona cum libris quos tantopere seruabat uulgò post mortem direpta, quod iusto factum iudicio putant, cum ex tot diuitijs nulli mortalium, nec fratribus benigne quicquã fecerit. Ea præterea linguæ fuit licẽtia, ut unus omnino omnibus laudibus obtrectaret. Doctrina alioquin & ingenio summis hoc tẽpore uiris conferri poterat.

Andronicus Thessalonicensis

Andronicus item Thessalonicensis præceptor in Græca disciplina secundum Theodorum habebatur, forte & lingua patria superior. Nam unus omnes eius sermonis autores euoluerat: ac scientiam quam cyclicam uocant, præterea Aristotelicam omnem disciplinam probè tenebat. Romæ apud Nicenum uiuebat, profitebaturq; non pari quidem uirtuti emolumento. Quapropter sicuti pleriq; alij eius generis coactus est egestate urbem deserere, Florentiamq; se conferre, ubi magno discipulorum concursu inter quos Politianus fuit, aliquot annos professus, demum in Galliam comatam penetrauit, dum ibi maiora sperat emolumenta: ubi paruo post tempore cum esset iam magnopere senex, morbo extinctus est. Fuit alioquin pronunciatione ineptus, & qui præter studium literarũ nihil omnino rerum gereret.

Argyropolus

Argyropolus patria Constantinopolitanus Florentiæ diu professus plurimos docuit: inter quos Donatum Accisiolum. Deinde Romæ publico salario, ubi paulò pòst obijt relicto filio Isacio nobili musico. Aliquot Aristotelis libros conuertit magis eleganter quàm fideliter, cum in hoc philosopho haud aliter quàm in sacris libris uerbum uerbo reddere oporteat. Constantinus item patria Constantinopolitanus Messanæ docuit: ubi iam senex proximis annis extinctus est. Paruum grammaticæ Græcæ opusculum edidit quam in primis profitebatur, magneq; scholæ par admodum fuit, ac Siculis magnopere satisfecit.

Sophianos

Sophianum uerò qui Romæ præcipiebat, simul & Georgium Alexandrum præsulem Cretensem, qui nuper etiam in urbe docuit: inter præceptores ponam Græcæ disciplinæ, quanquam Latinam parum attigerint, nec cum supradictis uel in patria lingua conferendi, moribus alioquin humanißimis, uitæq; probitate, quæ una maxima est laus, forte superiores.

Latini
Nicolaus Perottus

Ad Latinos nunc ueniam, ac prius Nicolaum Perottum è Saxoferrato Sipontinum præsulem. Hic Niceno contubernalis, ab eoq; ob ingenium & honoribus & diuitijs auctus: uertit Polybij historiam iussu Nicolai quinti: edidit & præcepta grammaticæ quibus utuntur pueri, ac Cornucopiæ, diligentißimus uocabulorum perscrutator:

si quod

si quod undecunq; incognitum audiisset, neq; dormitare, neq; rerum aliquid gerere solebat, priusquã id inuestigasset.

Pomponius Lætus

Eodem quoq; tempore in urbe Pomponius Lætus, Porcellius, & Chalcidius profitebantur. Pomponius natione Calaber Græcorum ignarus, tantum antiquarium sese factitauerat, ac si qua nomina exoleta ac portentosa inuenerat, scholis ostentabat. Iuuentutem Romanam erudijt, labore alioquin adsiduo, noctibus totis uigilabat, libros ipsemet scriptitando, simul & discebat, & proficiebat. Ex salario & discipulorum mercedibus paruum agellum & domunculam in Quirinali sibi parauerat, ubi sodalitatem literatorum, ut ipse appellabat, instituerat in qua urbis natalem ac Romulum coluit, initium quidem abolendæ fidei.

Porcellius poeta

Porcellius poëta Neapolitanus, uerum ipse Romanus dici malebat ubi uixit & extinctus est admodum senex: uir absque labore ac doctrina, in scholis eadem quotannis ferè & lectitabat, & uernacula lingua enarrabat: tantum carmina quibus omnia refersit natura faciebat, non tam bona quàm facilia & penè extemporalia. Viro tamen huiuscemodi admirator non defuit Fredericus Vrbini dux, qui res suas ab eo conscribi uoluit.

Chalcidius

Chalcidius Græcorum non erat ignarus, nec imperitus grammaticus, attamen infans & absque genio. Dictionibus in primis inuigilabat, Lexiconq; condiderat, quod obitu ipsius superueniente Iouinianus eius discipulus sibi uindicauit.

Ioannes Campanus

Ioannes Antonius Campanus, agro pascendisq; ouibus ab initio à patre relegatus fuit: natura deinde iuuante, literarum iam prouectus tantum percepit, ut scholæ Perusinæ diu præfuerit: deinde à Pio II. præsul apud Præcutinos ex paupere factus, in contubernio Senensis cardinalis fuit. Decessit ferè quadragenarius, corpore fuit breui, moribus humanus, Græcorum omnino expers: uerum in orationibus facilitate ac extemporalitate parem non habebat. Scripsit Brachij gesta.

Ioan. Andreas Aleriensis
Domitius Chalderinus

Ioannes Andreas præsul Aleriensis in librorum locis emendandis iure laudatur. Domitius Chalderinus patria Veronensis his omnibus statim successit. Acri uir ingenio, primus qui hoc tempore poëtas duriusculos diligentius cœperit enarrare, & in eos commentarios ædere admodum iuuenis. Quare in principum uirorum dignationem uenerat, diuesq; propterea ac apostolicus Secretarius factus. Decessit ex pestilentia natus annos XXX. Huius ego quanquam eram familiaris, uitium unicũ liuoris atque obtrectationis in omnis penè doctos non prætereo, dignus propterea ut de Cœlio Quintil. ait, uita longiore, ac ingenio meliore.

Hermolaus Barbarus

Hermolaus Barbarus Francisci Barbari quem suprà memorauimus ex fratre nepos, ætate & ipse florida Romæ decessit ex animi dolore exarcebante, quòd orator à Venetis missus, præter eius autoritatem senatus, Patriarcha Aquileiensis ab Innocentio fuerat creatus, ac propterea contumax & exul. Scripsit Plinianas castigationes, ut ipse inscripsit, opus impar eius dignitati & uitæ instituto, moribus alioqui castißimis. Dictionum in utraque lingua curiosißimus fuit, casq; à quouis discere non dedignabatur, sæpeq; proximos & familiares de aliquo dubio percontabatur.

Angelus Politianus

ANGELUS Politianus Andronici discipulus Florentiæ præcipiebat. Medices iuuenes erudijt: mihi solebat epistolas cum Græcas tum Latinas scribere, sed sermone uernaculo plures, quod frequenter faciebat occupatus, ne nasus aliquis stylo offensus impræmeditato, præiudicatæ iam de eo opinioni officeret. Rem assumpserat perutilem si per mortem licuisset, autores uetustate aut negligentia collapsos locis emendare ac restituere. Decessit quadragenarius.

Georgius Merula

Georgius Merula patria Alexandrinus apud Vicecomites Mediolani agitabat, quorum historiam sumpserat scribendam, quam minime absoluit morte præuentus: rerum tamen cognitioni lectioniq; quam procul dubio magnam adsecutus fuerat, magis quàm stylo uacauerat.

Marsilius Ficinus

Marsilius Ficinus non modicam in Platone conuerso laudem est adsecutus.

Christophorus Land.

Christophorus Landinus quanquam ingenio supradictis inferior, iuuentuti tamen Florentinæ Latina docendo admodum profuit, nec Græca penitus ignorauit.

Platina

Bartholomeus Platina Romam cum F. Gonzaga Cardinale Mantuano uenit, deinde dignatus à Xisto Pon. contubernalis simul & opibus auctus, ædes in Quirinali sibi parauit, ubi & decessit sexagenarius, edita Pontificum historia, uulgò iam nota. Vir fuit alioqui grauis & procul mendacio, eoq; præsertim admiratione dignior, quod iam prouecta ætate, ac tirocinio posito, quod totum militiæ prius tradiderat, literas didicit.

Ioan. Picus

Ioannes Picus ex Mirandulæ oppidi Flaminiæ principium genere mira ingenij doctrinæq; fama, iuuenis proximus annis Florentiæ decessit, nonnullis relictis monumentis, felicior tamen si uita constantior. Hunc ego Ferrariæ cum illac iter cum legato Cardinale Aragonensi haberem, cum Leonardo Nugarolo iam tunc cum esset in rudimentis magna spectantium admiratione puerum disserentem, ac Protonotarij ornatu amictum uidi. Paucis dein post annis spreto sacerdotio torquarum, sericatumq; rursus Romæ aspexi: ubi ostentata doctrina simul & quibusdam propositis haud sanè scholæ Parisiensi probatis, iussu Inno. Pon. reiectus est: postremo factus alius, ut aiunt, uitæ fruges si per mortem immaturam licuisset uberes ostentabat.

Matthæus Palmerius
Donatus Acciaiolus

Restant duo ciues Florentini non admodum contemnendi: Matthæus Palmerius, & Donatus Acciaiolus. Palmerius ad ultimam peruenit senectutem: epitomen temporum reliquit, rerum maxima cognitione florebat, quam ætate ac prudentia continuæ lectioni adiunctus fuerat adsecutus. Donati stylo nil dulcius optatur: cuius & lenitas & ornatus mores eius suauißimos refert. Prodijt è scola Argyropoli. Conuertit ex Plutarcho annibalem & Demetrium, commentarios quoque in Ethica Aristotelis ædidit: in quo præter literas & uitæ castitas, & iustitia laudatur. Decessit in legatione, patrimonio filijs non amplo ob abstinentiam relicto. Filiæ uerò ob eius in remp. merita haud aliter quàm Pauli Aemylij aut Aristidis ære publico nupserunt.

Mathematici
Guido Bonactus

QVI AVTEM IN Mathesi præstiterunt, longe pauciores. Quorum primum posuerim Guidonem Bonactum Foroliuiensem, cuius etiam extant opera. Sub Martino IIII. Pon. Is dicitur ciuibus suis qui tunc aduersus Pontificem certabant, horam pugnæ adsignasse, unde secuta uictoria, quod diuinæ prouidentiæ nobis incognitæ tribuendum. Horoscopis nanque huiuscemodi nulla certa subest ueritas.

Petrus Cardinalis

Memoratur & Petrus de Haliaco Alemanus Cardinalis Cameracen. ab hinc annis centum, cuius in astrologia sunt nonnulli tractatus, inter quos de Parallelis XII. ad quos omnes Ptolemæi Parallelos reducit, multaq; ipsius interpolat ac declarat.

Io. Monteregius

Ioannes item Monterigius homo Germanus, Matthiæ Pannoniæ regi apud quem agebat gratißimus, à quo opibus & honoribus auctus fuit. Aedidit Ephemerides inductis nouis à suo nomine calculis, confutatq; Gerardi Cremonensis Theorica. Composuit epitomen in Ptolemæi magnum opus quod Almagestum uocant. Accersitus à Sixto IIII. Pon. ad emendandum paschale Dionysij Computum Romam uenit, ubi paulò pòst excessit.

Georgius Briobatus

Præceptorem habuit Georgium Briobatum Germanum, egregium Mathematicum, cuius Theoricæ impressæ characteribus æneis circumferuntur.

Ioan. de Sacro busto

Ioannes de Sacrobusto item Germanus paulò antè in Spheram commentarios ædidit. Andalus Genuensis, cuius meminit Bocatius ut præceptoris sui in hac disciplina. Laurentius Miniatensis, qui paucis ante annis in urbe decessit, non tam perfectus astrologus, quã primus fermè qui Astrologiæ bonas artes & eloquentiæ studia adiecerat. Primus igitur qui hoc tẽpore anni progno-

stica

ftica condere cœpiſſet, quē poſtea plurimi ſunt imitati. IN

Geometræ

Geometria & Arithmetica poſt ueteres illos Campanus primus effulſit circa Sal. annum M.I. Qui gloſſemata in Euclidem fecit, nonnullaq; in Aſtrologia etiam compoſuit. Paulus Florentinus ſub Benedicto XI. inſtrumenta etiam ſuper his factitabat.

Muſici

In Muſica Guido Aretinus, compoſitione manus, ubi notæ inſpicerentur.

Pictores

In pictura Zotus Florentinus anno M.CCCXL. Cuius opera per Italiam extant plurima, præſertim Florentiæ: Romæ uerò nauicula Petri fluctuantis in atrio ipſius baſilicæ. Petrus è Burgo S. Sepulcri, qui etiã de proſpectiua picturæ librum compoſuit. Et paulò ſupra noſtram memoriam Piſanellus pictor ſimul & fictor. Eius opus pictus paries in æde Lateranenſi. Fuit in umbris & coloribus diligens. Noſtra uerò ætate Hercules Ferrarien. cuius Bononiæ nobilis in ſacello pictura. In Pannonia item nonnulla, quò fuit adcerſitus. Andreas Mantenga Mãtuanus ædes quas Beluedere cognominant in Vaticano ab Inno. VIII. adhibitus ornauit, miro tenuitatis opere. Floret itẽ nũc Romæ Iacobus Bononienſis qui Traiani columnæ picturas omnis ordine deliniauit, magna omnium admiratione, magnoq; periculo circum machinas ſcandendo. Leonardus Vincius XII. Apoſtolos Mediolani in æde diuæ genitricis de gratijs, opus prædicatiſſimum. Petrus Peruſinus complura & egregia, inter quæ Romæ ſacellum in palatio Vaticani à Xiſto conditum, & ab eo depictum, uno tantum uitio quòd uultus aliquantulum indiſerti in pleriſque adſpiciuntur. Melotius Foroliuienſis iconicas imagines præter cæteros pingebat: eius opus in bibliotheca Vaticana Xiſtus in ſella ſedens, familiaribus nõnullis domeſticis adſtantibus. Ioãnes Bellinus Venetus, qui aulam curiæ Venetiarum ornauit. Turcis etiam adcerſitus, deinde remiſſus, hoc tempore deceſſit.

Sculptores

Inter ſculptores Donatellus Florentinus omnibus facile præſtat, antiquis conferendus, circa annum M.CCCCL. Coſmi Medicis ualde familiaris: eius opera in ære conſpiciuntur diuerſis in locis. Huius etiam equeſtris ſtatua Captæ Melatæ ducis exercitus Venetorum Paduæ. Antonius Pallaiolus ſepulcrum Xiſti IIII. in ære ſpectabile fecit, decennio elaboratum. Andreas Cremonen. Pium II. Iconicum numiſmate expreſſit. In quem eſt Campani epigramma. Christophorus autem Mantuanus Paulum II. Lyſippus uerò eius nepos adoleſcens Xiſtum IIII. Mirumq; in ea domo uel fœminas nullo præceptore picturas omnis ab ipſa natura deliniare edoctas cera etiam fingere ſolitas fuiſſe. Sunt etiam hodie qui circa marmorea præſertim poſteris celebrabuntur, quorum præcipuus Archangelus Florentinus cum prioribus certat eius opus nuper in ſacello Petronillæ beata genitrix Ieſum extinctum in ſinu tenens. Item quanquam profanum, attamen operoſum, Bacchi ſignum in atrio domus Iacobi Galli ciuis Ro. Florentiæ uerò ante curiam, Dauid ſtatua coloſſea. Gobus quoque Mediolanenſis in baſilica Mediolanenſi pulcherrimam oſtentat artem.

Medici Arabes

MEDICINAE inſuper peritiſſimi ſecundum Græcorum famam Arabes uiſi. In primis Albatenius qui in Ariſtotelem commentarios ædidit, ac Galeni libros in Arabum uertit ſermonem, teſte Io. Serapione, qui eodem ferè tempore fuit anno M.LXX. ſcripſitq; de ſimplicibus. Raſis quem & Almãſorem uocant, Arabs & ipſe, qui cunctorum ante ſcriptorum commentarios ingenti uolumine coëgit, quod medici continentem uocant, quòd cuncta contineant. Poſt annos deinde LXX. Auicenna emicuit Araps item genere, patria Corduben. è ſtirpe regia, qui præter medicinam, metaphyſicam ualde quidem poſteris probatam ſcripſit. Huius coæui Auerrois Ariſtotelis commentator & medicus, Zoar quoq; qui ſapiens cognominatur. Ioannes Meſuæ an. M.CLX. de pharmacis ſoluentibus opus ædidit, & alia quædam quæ per mortem abſoluere non licuit. Ex noſtris uerò Petrus Aponius (Aponum enim uicus eſt in Paduano) ſub Io. XXII. Medicinæ ſuo tempore princeps, in qua & nobile compoſuit opus quod conſiliatorẽ uocant: ubi ueterum præcepta medicorum ſimul connectit atq; conciliat. In problemata Ariſtotelis commentarios ædidit. Scripſit rogatus ab Innoc. VI.

Petrus Aponius

Tadeus Florentinus tempora etiam ſua illuſtrauit. Bononiæ docuit ac deceſſit ferè octogenarius: cuius tanta fuit nominis celebritas, ut ad curam extra urbem uocatus, nõ uilius quàm aureorum L. mercede in ſingulos dies peregrinaretur, uocatusq; ab Honorio IIII. centum ſtatui ſibi uoluit. Itaq; reuerſus ab eo iam curato X. milia reportauit. Huius diſcipuli Tuſianus & Dinus de Garbo, ambo Florentini præcellentes. Tuſianus cum ſe non uideret ſatis fortunatum in curando, relictis omnibus ordinem Cartuſienſem eſt profeſſus. Dinus autem ſub Io. XXII. Gruni chirurgi filius fuit, Bononiæ profecit ac docuit. Inuidia nonnullis clari multis infenſus Senas ſe contulit, ubi nuper ſtudium literarum inſtitutum fuerat. Iuuenis admodum cœpit ſcribere in tertiam & quartum Phen quarti Canonis Auicennæ. Deinde iam ſenior hortante Roberto Siciliæ rege in IIII. Phen primi & ſecundi Canonis. Scripſit præterea in libros Galeni de malitia complextionis, & in librum Hippocratis de natura fœtus. Quæſtiones uerò nonnullas in medicina, philoſophia, Theologia Enarrauit uulgarem cantionem Guidonis de Caualcantibus, quæ de natura et motu amoris uenerij tractat, rationibus philoſophicis demonſtrando. Deceſſit Florentiæ, ſepultus in templo ordinis Mi. relicto Thoma filio, qui & ipſe in medicina commentarios ædidit, unde hoc ſumpſi. Nicolaus item Florentinus ſub Benedicto XIII. Marſilius Paduanus. Iacobus Foroliuienſis. Gentilis Fulginas eodem ferè ſeculo claruerunt. Vgo Senenſis ſub Eugenio IIII. Ferrariæ in concilio fuit, ubi inuitatos ad cœnã Græcos atq; Latinos philoſophos Theologosq; monuit uti proponerent, eorum ſe doctrinis omnibus reſponſurũ, ac partes ſiue Platonis ſiue Ariſtotelis defenſurum. Gerardus Subloneta (oppidũ eſt enim in Cremonẽſi) præter medicinam lingua Arabica clarus, qua Auicennæ libros conuertit. Apollinaris item Cremonenſis,

Antonius Guarnerius Papienſis ſub Eugenio IIII. Sanctus Piſaurienſis, Benedictus Nurſinus eodem ferè tempore, Franciſci Sfortiæ familiaris. Ioannes Horologius Paduanus commentarios ferè omnes reliquerunt. Noſtra uerò ætate Valerius Placcus Viterbienſis ſub Xiſto IIII. cuius erat medicus. Iuuenis admodũ deceſſit in magna hominũ opinione. Nã humilis & ignotus à Niceno cardinale Romã ductus fuerat.

Petrus Leo Spoletinus celebri fama à Laurentio Medice ex urbe ad Piſanã ſcholam adcerſitus illuſtrior cœpit haberi, quanquã doctrinarum omniũ magis curioſus ac ſobrius iudex quàm doctus medicus aut fortunatus: quod ille animaduertens relictis curis, Romæ quieſcere cœperat: uerum per inconſtantiam diu non licuit, ſed cũ in morbũ exitumq; ſimul Laurentij rogatus incideret, omni ſucceſſu deſperato dicitur (quod ſanè pleriſq; non credibile) in puteum ſe præcipitaſſe, maneq; mortuus inuentus. Viuit & Gabriẽl Veronenſis huius artis decurio, qui magno Paduæ profitetur.

Iuriſconſulti

IN IVRE Ciuili & Põtificio ſola quoq; nomenclatura cõtenti erimus. Nã ante Inno. III. qui Decretales compoſuit, annis ferè centũ, in iure Ciuili Irnerius ſiue Guarnerius quidã apparuit, primus ferè qui leges aperuit, ut autor eſt Odofredus in eius commentarijs. Deinde quem Placentinum appellant. Boſianus item & Martinus ambo Cremonenſes in ea facultate ſcripſerunt. Poſt hos Azo Bononienſis, qui teſtimonio Baldi Peruſini maximũ legibus attulit lumen. Eius diſcipuli Odofredus Beneuentanus & Accurſius Florentinus. Hic iam quadragenarius imperante Frederico II. cœpit Bononiæ huic ſciẽtiæ operam dare; adeoq; profecit, ut Odofredum præcellentem tunc doctorem

ctorem longe superaret: postremo sese in solitudinem recipiens, iuris libros glossematis adnotauit, quibus nunc utuntur post Cyprianum antiquum sanè enarratorem. Erant Bononiæ duæ tunc eius artis factiones, qui Bulgarium & qui Martinum Gesiam sequerentur. Quos omnis ipse scientiæ fama ad suam scholam conuertit. Decessit anno uitæ L X X V I I I. Salutis M. C C L X X I X. Sepultus Bononiæ apud ædem Minorum loco celebri, relicto Francisco Accursio, qui & ipse doctor insignis, quædam patris addidit scriptis. Bartholomæus Brixiensis ædidit præter iuris commentarios etiam temporum historiam. Hos secutus Bernardus Compostellanus iussu Inno. I I I I. in Decretales quem uocant apparatum conscripsit. Henricus cardinalis Ostiensis adortante Alexandro I I I I. in totas decretales. Successere Odofredus alter à superiore qui in iure Ciuili scripsit, & Guido Archidiaconus Bononien. & Garsias Hispanus in Decretales. Dinus deinde Mugellanus post Accursium emicuit. Qui cum plures annos Bononiæ docuisset, uocatus à Bonifacio V I I I. componendo sexto Decretalium lib. præcipuā impendit operam. Deinde muneribus tantum quibusdā donatus Bononiam redibat, mœstus animo quòd spe honoris maximi ac Cardinalatus qua uenerat frustratum se uidisset, in itinere subitum incidit in morbum, quo perijt. Post hūc uerò Iacobus Neapolitanus, Albertus Odofredi auditor, Ricardus Malubra Cremonensis, Iacobus de Arena discipulus, qui Cino teste Iura maxime aperuit, Lambertus de Ramponibus, Ioan. Andreæ patre Andrea presbytero & matre cōcubina natus, apud Mugellum agri Florentini oppidum, iuris scientia, uirtutibusq; alijs natalium pudorem contexit. Nam domi apud patrem prima edoctus literarum rudimenta, Bononiam admodum adolescēs uenit, ubi ob paupertatem pædagogum gessit, Scarpectam filium Mainardi Vbaldini erudiendo. Cuius sanè fretus ope atq; amicitia iuri Pontificio otiose uacauit, breuiq; effecit, ut in ea facultate facile princeps haberetur, atq; in eodem loco annos prope X L V. profiteretur. Tanta alioqui uitæ abstinētia, ut an. X X. pelle tectus ursina citra lecti delicias noctibus cubitaret, frequentibus ieiunijs supplicijsq; inuigilans: iuuenis admodum glossemata in Sextum Decretalium librum composuit, quapropter illa postea retractauit interpolauitq;. Deinde in Clementinas: postremo in Decretales, quod opus Nouella inscribitur: in quo ueterum scripta collegit, ordineq; digessit. Addidit quoq; Gulielmi speculo, quæ sibi ad eius operis perfectionem deesse uidebantur. Excessit Bononiæ an. Sal. M. C C C X L V I I. Sepultus in æde Dominici, Ludo. Bauaro imperante. Cinus Pictoriensis è familia Sinibaldorum, Dini auditor, Io. Andreæ familiaris. Oldradus è Laudepompeia aduocatus consistorialis, Dini etiam discipulus, consilia scripsit. Ioannes Calderinus Bononien. Ioan. Andreæ discipulus in iure Canonico, scripsit & consilia. Rainerius Foroliuiensis Bartoli magister decessit anno M. C C C L V I I I.

Fredericus Petrucius Senēsis. Recupertus Miniatensis.

Lapus Castilionensis. BARTOLVS è Saxoferrato Cini auditor decessit anno M. C C C L V. ætatis uerò L. Hic præter omnes, Iuris ciuilis scientiam maxime illustrauit.

Franciscus Tigrini Pisanus, cuius uita ac mores doctrinam eius maxime ornauerunt. Franciscus de Albergottis Aretinus Bartoli familiaris. BALDVS Perusinus Bartoli discipulus præceptor Grægorij X I. ante Pontificatum. Qui & causa fuit ut ille longo postliminio ex Gallia in urbem Romam rediret. Decessit Ticini ubi profitebatur, an. M. C C C C X I I. Cuius famā Angelus Perusinus frater eius, & doctrina, & scriptis in eadem facultate penè adæquauit. Bartholomæus Salicetus M. C C C C X V I. ab Alberto Ferrariæ principe adcersitus, uti nouam in ea ciuitate scholam auspicaretur. Petrus Ancoranus Bononiensis Baldi auditor, scripsit in utroque iure, cuius maxime consilia laudantur. Petrus de monte, præsul Brixiensis Iuris repertorium appellatum ædidit. Antonius Butriensis doctor Bononiensis uir admodum bonus, in iure item Pontificio consilia conscripsit. Franciscus Zabarella patria Paduanus, cardinalis ac præsul Florentinus, in Iure item Pontificio, in cuius funere Poggius orauit. Raphaël Fulgosius patria Placentius, & alter Cumanus in Iure ciuili clarissimi. Ioannes Imolēsis qui Bononiæ decessit, ubi profitebatur, an. M. C C C C X X X V I. Lud. Pontanus quem Romanum nonnulli appellant, cuius in magna sunt dignatione consilia, uir summi laboris & studij, tum memoriæ singularis, Cæterum ineptus dicitur fuisse. Nicolaus Cataniensis abbas Siculus appellatus, in Iure Pontificio complura: Paulus Castrensis, in Iure Ciuili. Decessit Paduæ ubi profitebatur an. M. C C C C L X X V I I.

Antonius Rosellus Hetruscus scripsit in iure ciuili, docuit Paduæ. Benedictus Capra Perusinus uir admodum facetus docebat in patria. Scripsit & Decretales & consilia. Barbatia Siculus paucis ante annis Bononiæ ubi diu professus fuerat decessit, reliquit & consilia. Laurentius Calcaneus Brixiensis nonnulla nuper etiam scriptitauit. Alexander Imolensis & Franciscus Aretinus ambo scriptis excellentibus nuper relictis in memoria posteritatis uiuent. Franciscus præter iura cæteras etiā liberales artes est adeptus, princeps seculi huius habebatur. Xisti tempore magna expectatione in hanc urbem uenit, pauloq; pòst spe frustratus remigrauit impari doctrinæ sapientia uitæq; instituto, cum in cœlibatu uixerit, ac opibus inhiauerit, quas cumulatissimas cognatis demum reliquit. Viuit hodie Bartholomæus Sozinus Senensis, ingentiq; salario Paduæ profitetur, Mariani Iuris etiam peritissimi filius, qui æquam fortasse superioribus famam apud posteros consequetur.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XXII.

PONTIFICVM Romanorum, seu temporum eorum historiam scripsere imprimis Damasus Pontifex, Anastasius Bibliothecarius, Paulus dioconus Aquileiensis, Guido Rauennas presbyter ab hinc annos sexcentos, Sigisbertus monachus usq; annū M. C X X X I. Vgo Florianus, Sicardus Præsul Cremonensis, Gotfredus Viterbiensis item Præsul, Vincentius & Martinus Carsulanus ordinis ambo Prædicatorum Io. X X I I. tempore. Cui Landulphus de Columna Canonicus Carnotensis opus etiā de his dedicauit. Post hos Sozomenus presbyter Pistoriensis longum uolumen ab initio mundi. Geruasius Riccobaldus Ferrariensis usq; ad sua tempora annum M. C C C. Ptolemæus Lucensis. Antonius Præsul Florentinus, postremo Platina. Ex Græcis autem Eusebius Cæsariensis, Sozomenus Salaminius, Socrates Constantinopolitanus monachus, qui Iustiniani temporibus rerum Romanarum epitomen fecit. Nouissimus Zonaras item monachus res orbis ingenti uolumine epitomauit. Atq; horum omniū libri ad nos peruenerunt: quos omnis congessi ut planè omnia uenena scriptorum animaduertere liceat. Qui quanquā uita probi ac uenerabiles fuerūt, ita tamen eorū nonnulli inepte atq; illiterate, inter se q; pugnātia scripsere, ut ab alijs fortasse inter operarios magis quàm scriptores collocentur. Ego uerò cunctos laude dignos existimauerim: qui quod inuenerunt attulerunt, posteritatéq; iuuerint.

Riccobaldus

Ordo

Ordo uerò & cultus ac planè quæ expetitur dictio, tempo-
ri potius uidentur defuisse quàm illis. Igitur quoniam An-
thropologiæ nostræ Pontificũ principumq; Rom. successio-
nes merito uidebantur adijciendæ, eas compendio ex supe-
Petr. XLIIII. riorum qui magis recepti fuerunt autoritate coëgi. PE-
TRVS sedit annos XXV. Menses VI. E quibus VII. An-
tiochiæ, reliquos Romæ præfuit: ubi cum Philone philoso-
pho Iudæo quandoq; congressum alibi diximus. Iussu tan-
dem Neronis cruci adfigitur, in loco quem Mõtem aureum
nunc uocant trans Tyberim, ubi templum ante hos annos di
catum uidemus à Ferdinando Hispaniæ rege, impulsore A-
medeo ordinis minorum uiro sanctißimo. Sepultus in Vati-
Linus LXX cano. Et eodem die Paulus uia Ostiensi, quia ciuis Romanus,
securi percutitur. LINVS patria Volaterranus è fami-
lia Maurorum: sic enim in quodam ueteri scripto in ea urbe
legimus. Linum Volaterranum à patre Herculaneo anno-
rum XXII. studiorum gratia Romam missum, in cõtuber-
nio tunc Q. Fabij amici paterni, deinde uenientem eo tempo
re Romam Petrum omißis omnibus secutum fuisse, ac ob
eius egregiam fidem simul & eloquentiam euangelij coad-
iutorem illi permansisse. Sedit annos X. M. III. D. XII.
martyr sub Saturnino Cos. Cuius filiam lymphatam libera-
uerat. Sepultus in Vaticano. Ab ultimo Neronis anno ad Ve
spasiani tempora peruenit. Instituit, ne qua mulier nisi capi
te linteis operto, templum ingrederetur. Creauit episcopos
XI. presbyteteros XIIII. Scripsit res gestas Petri, præ-
Cletus LXXX. sertim eius cum Simone Mago concertationem. CLE-
TVS Romanus è regione Vicopatricij sedit annos XII. M.
I. D. XI. à Vespasiano usq; ad Domicianum, ut Damasus scri
Clemens XCIIII. bit, Sub quo martyrio adfectus iacet in Vaticano. CLE-
MENS Rom. è regione Cælij montis. Sedit annos IIII. M.
II. D. X. Regiones urbis VII. Notarijs diuisit qui res mar-
tyrum diligenter perscriberent. A Domitiano ad Traiani
tertium annum peruenit, à quo exilio mulctatus in insula ubi
duo millia Christianorum offendit ad secãda marmora da-
mnatorum, & aquæ penuria laborantium, humum dextro
pulsauit pede, ex quo statim scaturijt fons. Proiectus deinde
in altum, paulò pòst apparuit diuinitus in littore extinctus,
Anaclet. CII. ubi & templum ei dicatum. ANACLETVS Athenien-
sis sub Traiano martyr, sedit annos nouem, menses II. Insti-
tuit ut episcopus à tribus ordinaretur episcopis, sacerdos
tantum ab uno cui subesset: autor Gratianus LXVI. cano-
Euaristus CX. ne Porro. EVARISTVS Græcus à Traiano ad ini-
tium Hadriani peruenit, sub quo martyrio adfectus iacet in
Vaticano teste Damaso. Titulos urbis presbyteris diuisit:
Alexander sedit annos VIII. menses X. ALEXANDER Roma-
nus è regione Capitetauri sub Hadriano martyr: iacet in
uia Nomẽtana septimo ab urbe miliario: sedit annos decem,
menses septem. D. II. Impedientes legatum sacris interdicit.
Item ne clericus ullus ad secularis iudicij tribunal euocetur,
utq; semel tantum die sacrificetur. Iussit & aquam in sacri-
ficio uino admisceri, ad notandum Christi cum fideli coniun
ctionem. Aquam postremo lustrabilem in templis instituit.
Xystus CXVII. Atq; hæc omnia teste Gratia. XYSTVS Romanus sub
Hadriano martyr, iacet in Vaticano. Sedit annos X. Menses
III. dies XXI. Instituit in sacrificio cani Sanctus. Nam Pe-
tri tempore oratione tantum Dominica sacrificabant. Alia
alij addidere. Cælestinus introitum, Gregorius Kyrie eley-
son, Thelesphorus Gloria in excelsis, Gelasius collationes,
Hieronymus epistolam & Euangelium, Alleluia Hie-
rosolymis. Symbolum in concilio Niceno. Mortuorum
Telesphorus CXXIX. commemorationem Pelagius Tus. Leo III. osculum pacis.
Innocentius Agnus Dei. TELESPHORVS Græcus
sub Hadriano martyr, sepultus iuxta Petrum: sedit annos
X. Men. III. dies XXI. Quadragesimam instituit, utq; na-
tali dominico ter sacrificaretur: media nocte quando na-
tus: In aurora quando à pastoribus cognitus: Hora tertia
qua cæteris illuxit. In sacrificio quoq; ut Gloria caneretur.
HYGINVS Græcus sedit annos IIII. Men. III. dies Hygin' CLXI.
IIII. Instituit ut baptismo seu confirmationi unus saltem,
quem compatrem uocant, interesset. Et ne materia tem-
plorum in profanos usus uerteretur, alia quoq; ædidit uti-
lia. Martyr postremo sub Antonino Pio, conditur in Vatica
no. PIVS Aquilegensis sedit annos XI. Men. IIII. dies Pius CXLIIII.
III. martyr sub Antonino Pio tumulatur in Vaticano. No-
tauit sacrilegi crimine qui fundos aut homines attingerent
religioni dicatos. Virgines quoq; sacrari ante annum XXV.
ac extra diem Epiphaniæ prohibuit. Die autem Dominico
pascha celebrari, monitus à quodam Hermete diuino instiga
to spiritu, iußit. Thermas Nouati, templum diuæ Pudentia-
næ dicauit, sua rogante sorore Praxede. ANICETVS Anicetus CLV.
Syrus martyr sub Antonino Pio sedit annos XI. Men. III.
dies III. Instituit ne clerici barbam aut comam nutriant,
aliaq; complura ut etiam apud Gratianũ uidere est. SO- Soter CLXIX.
TER Cãpanus è Fundis martyr sub M. Antonino: sedit an-
nos IX. Men. III. di. XXI. Sepultus in cœmiterio Callisti.
Instituit, ut nuptiæ palàm & in celebritate fierent, benedice-
renturq;. Preterea ne sacerdos nisi coram saltem duobus sa-
crificaret. ELEVTHERIVS Nicopolitanus sub M. Eleutherius CLXXVIII.
Antonino martyr: sedit an. XV. Men. III. Sepultus iuxta
Petrum. Iußit contra Seuerianos ne quis Christianus aliquẽ
cibũ quo uescerentur homines, abominaretur. VICTOR Victor CXCIII.
Afer sub Commodo martyr: sedit annos X. Men. III. dies
X. sepultus in Vaticano. Hic eos qui ob acceptam iniuriam,
aut uetus odium reconciliari recusassent, sacris interdixit.
Item ex Eleutherij sententia instituit pascha die dominico
celebrari: uidelicet à quarta luna mensis Martij usque ad
XXI. eiusdem mensis, cum celebraretur in eadem luna mo
re Hebraico: quæ res multos uel magnos uiros in dissensio-
nem prouocauit usq; ad concilium Nicenum. ZEPHE- Zepherinus CCIIII.
RINVS Romanus, sub Seuero martyr: sedit annos XVII.
Men. VII. dies X. sepultus in uia Appia haud procul à cœ-
miterio Callisti. Statuit ut sacrificium sanguinis in uitreo ca
lice nõ ligneo ut antea fieret. Successores deinde ex auro &
argento aut stanno tantum uoluerunt. Vtq; omnes post pu-
bertatem semel in anno Eucharistiam sumerent. Innocentius
tertius deinde & confeßionem addi peccatorum uoluit.
CALLISTVS Romanus è regione Rauennatum mar Callistus CCIX.
tyr sub Caracalla: sedit annos VII. Men. II. dies X. sepultus
in cœmiterio Calopodij. Instituit quatuor temporum ieiu-
nia. Diuæ genitrici trans Tyberim templum ædificauit, Cœ-
miterium item, quod adhuc Callisti dicitur. VRBANVS Vrba. CCXXV.
Romanus sub Alexandro martyr: sedit annos VIII. Men
ses II. dies XII. Sepultus uia Tyburtina in cœmiterio
Prætextati. Statuit ut prædia essent inter clericos commu-
nia, fructus quoq; uiritim distribuerentur. PONTIA- Pontianus CCXXV.
NVS Romanus martyr sub Alexandro: sedit annos V. Men
ses II. dies II. Sepultus in cœmiterio Callisti: decessit in exi
lio in Sardinia. ANTHERVS Græcus martyr sub Ma- Antherus CCXXXIX.
ximino: sedit annos III. mensem I. dies II. Statuit utilitatis
aut neceßitatis gratia, episcopos consentiente Pontifice ad
alios Præsulatus posse transferri, primusq; instituit uti res
martyrum à Notarijs conscriberentur. FABIANVS Fabianus CCXLI.
Romanus martyr sub Decio sedit annos XIII. menses XI.
dies XI. sepultus in cœmiterio Callisti. Vetuit ne quis consan
guineam usq; ad quintam sobolem in matrimonium duceret.
Vtq; Christianus omnis ter in anno Eucharistiam sumeret.
Insuper ut quotannis Chrisma instauraretur uetere combu-
sto. CORNELIVS Romanus martyr sub Decio sedit Cornel. CCL.
annos II. menses II. dies IIII. Inter uiros doctrina claros

memoratur. Quippe qui ad Cyprianum familiarem suum multosq; alios, plures de rebus fidei conscripsit epistolas. Actus in exilium Centumcellas à Decio est, Precibus Luci- Lucina virgo næ uirginis sanctissimæ, è Catathumbis Apostolorum corpora: alterius quidem uia Ostiensi ubi necatus fuit, in prædium ipsius Lucinæ: Alterius uerò Petri ubi & supplicium tulit, in Vaticanum transtulit. Tandem plumbatis (genus hoc supplicij) cæsus, dum ad mortem traheretur, bona ecclesiæ Stephano commisit Archidiacono. Eius corpus Lucina prædicta noctu sepelijt in prædio suo, haud procul à cœmiterio

Lucius CCLIIII. Callisti. LVCIVS Romanus martyr sedit menses duos, dies decē. Sepultus in uia Appia: primum in exilium à Volusiano imperatore missus. Instituit, ut Diconi duo, presbyteri tres, semper Episcopū comitarentur, ueluti uitæ testes.

Stephanus CCLVII. STEPHANVS Romanus martyr sub Valeriano sedit annos tres, menses duos. Sepultus in cœmiterio Callisti. Hic sententiam Cornelij Pontificis probauit: ut uidelicet desertores fidei, postea pœnitentes, baptismo non iterarentur, quæ sane quæstio plures agitabat. Xystus II. CCLX. XYSTVS secundus Atheniensis martyr sub Galieno. Sedit annos duos, mēses nouem. di. III. Sepultus in cœmiterio Prætextati uia Tiburtina. Dum ad supplicium traheretur, Laurentio Leuitæ thesau- Dionysi. CCLXIII. rum dispensandum tradidit. DIONYSIVS, cuius origo à Damaso ignoratur. martyr sub Claudio secundo. sepultus in cœmiterio Callisti. Instituit ne infamis uel hæreticus accusare posset. Templa, Cœmiteria, ac parœcos presbyte- Felix CCLXIX. ris diuisit. FELIX martyr sub Claudio secūdo: sedit annos quatuor, menses tres dies XV. sepultus in cœmiterio Callisti. instituit templorū consecrationes, quodq; nisi in lo- Eutichianus CCLXIII. co sacro à presbyteris nō sacrificaretur. EVTICHIANVS Lunensis martyr sub Aureliano. Instituit ut accusatio coram iudice scripto fieret: sedit annos VIII. mēses decem, Caius CCLXXXIII. ut nonnullis annum tantum. CAIVS Delmata sub Diocletiano martyr: sedit annos decem, menses quatuor, sepultus in cœmiterio Callisti. Eusebius hunc quindecim annos sedisse scribit. Instituit ordinationes, Lectorem, Exorcistam, Acolytum, Diaconum, presbyterum, Episcopum: præterea ut Marcellinus CCXCII. clericus ad iudicem prosanū accersiri non possit. MARCELLINVS Romanus martyr sub Diocletiano sedit annos nouem, menses quatuor, dies VI. Sepultus in uia Salaria in cœmiterio Priscillæ. Hic metu perterritus. Deos primum adorauit. Deinde in concilio Præsulum Sinuessæ publice sese mulctandum tradidit, ac ob admissum facinus se insepultum dimitti mandauit: deinde è uestigio ad supplicium reuersus est. Hoc tēpore Damasus, & item Eusebius testantur ad septemdecim Christianorum millia diebus tantum triginta per diuersas prouincias adflicta supplicijs, præter eos qui ad metalla & arenam, effoso altero oculo & crure suffracto Marcellus CCC. damnati fuerant. MARCELLVS Romanus martyr sub Diocletiano sedit annos quinq;, menses sex, dies XXI. Sepultus in cœmiterio Priscillæ, quæ ut illud construeret, ab eo fuerat impulsa uia Salaria. Titulos in urbe uigintiquinq;, sicuti diœcesis, id est gubernationes ad baptism commoditatem. Cæterum relegatus quāquam in pedore & ærumnis ageret, nunquam tamen aut ieiunia, aut preces, curamue fidelium intermisit. Hoc tempore Lucina uirgo moriens ecclesiam hæredem reliquit. Fuere item martyres sub Diocletiano, Erasmus Campanus præsul qui Formijs iacet. Blasius Sebastæ urbis Armeniæ præsul. Vitus puer Siculus cum Modesto & Crescentia nutritoribus. Sebastianus Narbonensis primæ cohortis princeps. Georgius Cappadox miles, qui draconem in Africa exercitum uastantem solus interfecit. Eius meminit cum laude Ambrosius: caput autem repertum Venetias trāslatum. EVSEBIVS Græcus martyr sub Eusebius CCCV. Maxentio, sedit annos duos, menses VI. dies XXV. sepultus in cœmiterio Callisti. Huius tempore Crucem inuentam ab Helena memorant magna historiæ discrepantia. MILCIADES Afer martyr sub Maximiano sedit annos qua- Milciades CCCVII. tuor, menses VII. dies IX. Sepultus in cœmiterio Callisti. Instituit, ne in die dominico, aut V. feria ieiunaretur, quòd hos dies pagani quasi sacros colerent. Hoc tempore fuere martyres Dorothea & Sophronia. Siluester Romanus Siluester CCCXIII. sedit annos XXI. sepultus in cœmiterio Priscillæ, Instituit ut Chrisma tantum episcopi consecrarent ac baptizatum confirmarent, occasione mortis etiam presbyteri: habitauit apud Soracte uicinum urbi montem. Constantinum falso baptizasse dicitur, cum Hieronymus adseueret eum ab episcopo Nicomediensi Arrianæ sectæ prope Nicomediam in extremo uitæ baptizatum, ut in Constantino latius dicam.

Marcus Romanus Constantino imperatore, sedit annos Marcus CCCXXXIIII. II. menses VIII. Iulius Romanus Constantino Imp. sedit Iulius CCCXXXVI. annos XVI. menses IIII. sepultus in cœmiterio Callopodij, uia Aurelia. Extruxit tria cœmeteria in totidem uijs, Flaminia. Aurelia. Portuensi basilicas duas, alteram iuxta forum Rom. Trans Tyberim alteram, Instituit & Notarios à quibus res Christianorum describerentur. Primam Nicææ synodum celebrauit episcoporū CCCVIII. cōtra Ar- Liberius CCCLII. rium, iubente Imperatore. Liberius Romanus Constantio Imper. sedit annos XVI. menses VII. dies II. Hic primum à Constantio tanquam orthodoxus in exilium actus: uerum minime in officio durauit, in Arrianam & ipse sectam collapsus. Quapropter eo uiuo & absente Felix surrogatur.

Felix II. Felix II. Romanus Constantio Imper. interficitur Liberij seditione tanquam orthodoxus: sepultus in basilica quam ædificauit uia Aurelia secundo ab urbe lapide, sedit annum M. IIII. Damasus Hispanus sedit an. XVIII. menses II. Damasus CCCLXVII. dies X. Hoc tempore Vrsicinū quendam factiosi elegerunt, ortoq; tumultu in basilica quæ Sicinij appellatur, multi mortales ex utraq; parte interfecti fuere. Quæ res uitio data Christianis ab Amiano Marcellino est. Damasus basilicam diuo Laurentio prope Theatrum Pompeij ædificauit, muneribusq; ornauit. instituit in fine Psalmorum, Gloria patri. Floruere sub eo præclara religionis lumina: Hieronymus, Ambrosius, Augustinus. Sub hoc item secundum concilium Constantinopoli celebratū contra Macedoniū, episcoporum CL. Siricius Rom. sedit an. XV. men. X. dies XXV. Insti- Siricius CCCLXXXIII. tuit ut bigamus ad officium sacerdotis non admitteretur. Sepultus in cœmiterio Priscillæ. Anastasius Romanus Ho- Anastasius CCCCIX. norio & Arcadio Imp. sedit an. III. dies X. sepultus ad Vrsum pileatū. Instituit ne debiles membris ac manci sacris adscriberentur, Et ut Euangelium in templis stando audiretur.

Innocentius CCCCXI. Innocentius Albanus sedit an. XV. sepultus ad Vrsum pileatum. Instituit ut in solennibus sacrificijs pax populo daretur, ut sabbatis ieiuniū celebraretur. Arcadiū principem sacris interdixit, quòd Ioannem Chrysostomū expelli è Constantinopoli permisisset. Cataphrygarū sectā damnauit. Ba- Sozimus silicam S. Geruasij & Protasij dedicauit. Sozimus Græcus Honorio & Arcadio Imp. sedit annum & mensem, dies VIII. sepultus iuxta corpus diui Laurentij uia Tybartina. Instituit ut cereus sabbato sancto benediceretur. Bonifa- Bonifacius cius Romanus, sedit an. III. men. IIII. dies VII. Honorio Imp. Instituit ne minor annis XXX. presbyter ordinaretur. Huius tempore orta seditio, alter Eulalius nomine electus est Pontifex: ambo in exilium ab Honorio pelluntur. Sed Bonifacius breui tempore reuertitur. Cœlestinus Campanus Cœlestinus CCCCXXIIII. Theodosio iuniore Imp. sedit an. VIII. men. X. dies XVII. Basilicam Iuliam dedicauit. Mandauit ut omnes sacerdotes nossent sacros Canones. Hoc tempore tertia Synodus CC. Conciliū III. episcoporū apud Ephesum celebrata, ubi Nestorius damnatus. Templumq; diuæ Sabinæ dedicatū ab Petro quodā Illyrico,

rico, uti carmina in eo adhuc in pariete demonstrant. Xy-
Xystus III. ccccxxxiii. stus III. Ro. sedit an. VIII. dies XI. Valentiniano II. Imp.
basilicā diuæ genitricis ad Marcellū Liuiæ, quæ ad præsepe
dicta est: deinde S. Maria maior miraculo niuis, impensa Ioā-
nis patricij extructū dedicauit, ut prima templi facies pictu-
ra ostendit. Hic à Basso presbytero accusatus, calumniam in
concilio episcoporū discußit, ex quo Bassus à Valentiniano
Leo ccccxli. in exiliū pulsus est. Leo Tuscus Martiano & Leone pri-
mo Imp. sedit an. XXI. men. I. dies XIII. Inter uiros doctri
na, eloquio & sanctitate præcipuos cōnumeratur. Epistolas,
sermones plurimos reliquit. Attilæ Hunnorum regi occur-
rens ad amnem Ticinū furorem eius sola oratione compres-
sit. Conciliū quartum Chalcidonense celebrauit, in quo Ne-
Conciliū iiij. storius damnatus. Hilarius Sardus Leone primo imperan
Hilarius cccclxiij. te, sedit an. VII. men. III. dies X. Sepultus in cœmiterio S.
Laurentij. Instituit ne Pontifices sibi deinceps successorem
deligerent. Scripsit epistolas tris synodos confirmantes, Ni-
cenam, Ephesinā, & Chalcidonensem. In baptismo Constan-
tinianæ basilicæ tria addidit sacella, Ioannis Baptistæ, Euan-
Simplicius cccclxx. gelistæ, & S. Crucis. Simplicius Tyburs Leone II. & Ze-
none Imp. sedit an. XV. men. I. di. VII. Stephani basilicā in
Cœlio monte dedicauit. Item Andreæ apostoli haud procul
à S. Maria ad præsepe, ubi adhuc uestigia uidentur & car-
mina inscripta leguntur. Sanctæ quoq; Vibianæ ad palatium
Lucinianū. Instituit præterea ne quis inuitus episcopus deli-
geretur. Et ne quis clericus possessionem sacerdotij ab homi-
Felix III. cccclxxxiiij. ne extra sacra acciperet. Felix III. Romanus è regione
Fasciolæ regnante in Italia Theodorico: sepultus in basilica
Pauli, sedit an. VIII. men. XI. dies XVII. Instituit ut tem
Gelasius pla à solis Præsulibus cōsecrarentur. Gelasius Afer Theo
dorico regnante, sedit an. III. men. VIII. Constituit ut cle-
ricorum ordinationes quater in anno tantum fierent, dieq;
sabbati. Vir sanè doctus est habitus, multaq; contra Mani-
chæos conscripsit, eorumq; libros cremauit, hymnos pluri-
mos qui in tēplis canerentur ad imitationem S. Ambrosij edi
Anastasius II. dit. Anastasius II. Romanus Theodorico regnante, sedit
annos II. uir parum secunda fama, ut qui Acacium hæreti-
cum quem primo expulit, ab exilio reuocare tentauit. Qua-
re ultore Deo dum in secessu uentrem soluit, subito occubuit
Symmachus ccccxcij. teste Gratiano. Symmachus Sardus Theodorico regnan-
te, sedit an. XV. men. VI. dies XXV. Multa passus traditur,
dum Laurentiū quendā primo alij deligunt: dein Petrū epi-
scopum Altinū fauente Theodorico, omnia tandem supera-
uit in Synodo sese excusans eiectis inimicis. Constituit ne
quis clericus cum muliere nisi sanguine coniuncta habitaret.
Plura insuper templa ædificauit, primū Andreæ prope Pe-
tri basilicā: deinde Agathæ in fundo Lardario, diui Pancra-
tij, Syluestri quoq; & Martini iuxta Traiani Thermas. Apsi
dem in basilica Pauli renouauit, habitacula casulasq; paupe-
ribus prope Petri & Pauli basilicas extruxit, eosq; cōtinuo
sustentauit. Sed & episcopos aliosq; in exilijs agētes opibus
Ormisda D.xij. iuuit. Ormisda Frusinonius Theodorico regnante & Iu-
stino seniore Imp. sedit ann. IX. dies XVIII. sepultus in
basilica Petri. Synodū prouincialem hortante Theodorico
Ioannes apud urbem habuit ubi multa utilia cōstituit. Ioannes Tu-
scus sedit an. II. men. VIII. Theodorico regnante, à quo
in carcerem Rauennæ coniectus pedore occubuit, relatus
Romam in basilica Petri sepultus, catalogoq; martyrū ad-
scriptus. Causa fuit quòd iussus à Theodorico ad Iustinum
ut Arrianos restitueret, minime placita retulit. Cōstituit in-
Felix IIII. D.xxxiij. ter alia ut spoliatus ante omnia restitueretur. Felix IIII.
Samnis Iustiniano Imp. sedit ann. IIII. men. II. dies XIII.
Templū Cosmæ & Damiani apud Romanū forū, quod car-
men adhuc in eo scriptū indicat, ædificauit. Saturnini basili-
cam uia Salaria restituit. Quodq; morientes angerentur in-

stituit. Bonifacius II. Ro. Iustiniano Imp. sedit an. II. men. Bonifac. II.
IIII. sepult. in basilica Petri. Ioānes II. Ro. sedit ann. II. Ioannes II.
men. IIII. sepult. in basil. Petri. Agapitus Roma. Iustinia Agapitus D.xxxiij.
no Imp. sedit annū. Missus à Theodato rege Gothorū ad Iu-
stinianū orator de excusanda morte Amalasuntæ cuius au-
tor fuerat, cōciliato Imperatore ab eodē de Eutychiana se-
cta tentatus constantissime renuēdo effecit, ut Imper. ipse ad
sanitatē rediret, Anthemiumq; eius autorem mali Præsulem
Constantinopolitanū in exiliū pelleret. Agapitus Constanti-
nopoli paulò pòst mortuus, & in urbem relatus, ac in basi-
lica Petri sepultus est. Syluerius Campanus Iustin. Imp. se- Siluerius
dit annū. men. V. dies XII. uir sanctus ac ferè martyr, calu-
mniam passus apud Bellisarium, accusante Vigilio Diacono
& Theodora Iustiniani ac Antonina Bellisarij uxoribus in-
stigantibus, coactus Pontificatu se abdicare & in insula Pon
tia in exilio mori, quòd Anthemium episcopum reducere ab
exilio noluerit. Vigilius Roma. Iustiniano Imp. sedit ann. Vigilius D.l.
XVII. men. VI. dies XXVII. Hic suffectus in locū Syluerij,
fauētibus Theodato rege & Theodora, ex eadem causa qua
& ille plectitur, dum contra conuentū inter eos Anthemiū
episcopū hæreticū ab exilio reducere recusat. Itaq; Constan
tinopolim uocatus uarijs contumelijs uerberibusq; adfectus
fuit, in quibus & extinctus ueterem culpā optimo fine pen-
sauit, relatus in urbem & apud sanctum Marcellū uia Sala-
ria sepultus. Ab hoc item quinta Synodus Cōstantinopoli ce- Concilium v.
lebrata, ubi contra Theodorū Coriarium constitutū, ut Ma-
ria θεοτόκος, id est, Dei mater appellaretur. Anno D.L X.
Pelagius Ro. Iustiniano Imp. sedit an. XI. dies XIX. Con- Pelagius D.liij.
stituit ut Clerici VII. horas Canonicas quotidie obirent.
Quodq; quadragesimæ tēpore hora IX. posset presbyter sa
crificare: sepultus in basilica Petri. Ioannes III. Ro. Iu- Ioannes iij.
stino iuniore Imp. sedit an. XII. men. VII. dies XXVI. Nar D.lxiij.
seti eunucho amicißimus fuit, eiq; consulatū impetrauit. Ae-
dem apostolorū Philippi & Iacobi à Vigilio inchoatā absol-
uit. Benedictus Roma. Mauricio Imp. sedit an. IIII. men. Benedictus
dies XXVIII. Pelagius II. Roma. Mauricio Imp. sedit Pelagi II. D.lxxxij.
an. X. menses II. dies X. Statim renunciatus Pontifex misit
Gregoriū qui ei postea succeßit, tunc diaconū, ad Mauriciū
Constantinopolim sese excusatū, quamobrem eius cōsensum
ob rerū turbationem non expectasset. Basilicam Laurentij
martyris extruxit. Gregorius Rom. Mauricio Imp. sedit Gregorius D.xcij.
an. XIII. men. VI. dies X. sepultus in basilica Petri sub ara
diui Andreæ. Huius paulò altius uita recensenda. Hic Gor-
diano senatore natus, quòd doctrinæ religioniq; aptus uide-
retur puer, ac disciplinis liberalibus imbutus esset, diaconus
ordinatur. Sex in Sicilia cœnobia sua impensa ædificauit. do-
mumq; paternā Romæ prope Septizoniū, templū diuo An-
dreæ dicauit. Missus dein Cōstantinopolim à Pelagio excu-
satū quòd decreto Cæsaris non expectato propter tumultū
necessario sumpsit officiū, simul & rogatū auxilia contra
Lōgabardos, quæ sanè omnia facūdia, modestiaq; fretus ob-
tinuit. Multis uerò post annis quib. habitu monachi Deo ser-
uiebat, Pōtifex renūciatus è uestigio ad Imperatorem mittit
rogatū, ut electionē minime ratā haberet. At ille contrà mā-
dauit, gratias agēs clero populoq; Ro. quòd talē uirū dele-
gissent. Itaq; Gregorius sumpta prouincia, dies noctesq; nūc
scribēdo aut orādo agebat. Cerimonias quib. nūc utuntur in
tēplis, modūq; chori & psalmodiæ primus instituit. Agilul-
phum Lōgobardorū regē ex Arriano orthodoxū fecit per-
suasione Teudelindæ uxoris, cui Gregorius Dialogorū libros
dicauit. Mauricio principi clericos ad militiā cogēti, & rur
sus Patriarchæ Constantinopolitano Oecumenicū se dicenti
acriter restitit, dictitāsquòd Petro Ro. Pōtifici traditæ fuis-
sent claues, meminisseq; debere humilitatis generis sui, quòd
Dei benignitate ex Notario Comes excubitorū, & ex comi-

te Cæsar, ex Cæsare Imper. esset factus. Pestē maximā Romæ supplicationibus precibusq;, quas rogationes uocant, factis, omni ætate, ordine, sexu, interuenientibus sedauit: placatū Deū Angelus illi arci Romanæ præsidens gladiū cruētum in uaginā cōdens indicauit. Fertur & præcipuas Romæ statuas, & quicquid erat mirādi operis in Tyberim præcipitari iußisse, ne mortales à religione nuper institutā sua specie distraherent. Quod mihi sanè uerisimile uidetur. Scripsit libros Moraliū, in Iob, Homiliasq;, quas nonnulli cæteris doctorū scriptis in eo genere præferūt: libros etiā tres Dialogorū, alias item in prophetas ac sacros libros enarrationes, imitatus ante omnes Augustinū, ut ipsius scripta planè fatentur, sermone dulci pariq; præceptis quæ tradidit charactere, numeroq; semper idē & antithetis frequēs. Sabinianus

Sabinianus cuius patria ignoratur Phoca Imp. sedit annū, men. v. di. i x. Horas diei sono tintinnabulorū distinxit. Gregorij iam defuncti laudibus obtrectauit, quòd ecclesiæ patrimoniū popu

Bonifac. III. laris gratiæ causa dißipauerat. Bonifacius I I I. Ro. sedit

Bonifac. IIII. men. V I I I. di. X X V I I I. sepult. in basil. Petri. Bonifacius I I I I, è Valeria Marsorum urbe, Phoca Imp. à quo & Pantheon impetrauit, ut diuæ Genitrici omnibusq; sanctis dedicaretur, sedit an. V I. men. V I I I. di. X I I. Domū suā cœnobiū

Deusdedit D.xcv. fecit, poßeßionibus etiam paternis ei conceßis. Deusdedit Ro. Heraclio Imp. sedit an. I I I. sepult. in basilica Petri, uir optimus, deoq; acceptus ex eo signo putatur, quòd quendam obuiū pauperē elephātiæ morbo correptū, solo osculo sanauit. Fuit enim ea tēpestate quædā elephantia seu scabies, nouū genus impetiginis, quæ toto corpore diffusa homines uix dignoscēdos reddebat. Quæ rursus nostra ætate, an. M. CCCC-

Bonifacius V. X C V I. cœpit in omni ferè Europa nullo remedio. Bonifacius V. Cāpanus Heraclio Imp. sedit an. V. dies X. uir laudatißimus, instituit ut ad templa confugientes salui essent.

Honorius Dcxxij. Honorius Cāpanus Heraclio Imp. sedit an. X I I. men. X. di. X V I I. sepult. in basil. Petri, quā tegulis æneis è tēplo Romuli ablatis operuit. Agnetis uia Nomentana, ut carmē indicat, Pācratij quoq; uia Aurelia tēpla restituit aliaq; à fundamentis extruxit, ut Anastasij ad aquas Salinas S. Quatuor Coronatorū. Cyriaci uia Ostiensi milliario septimo, Seueri-

Seuerinus ni Tybure. Hoc tempore Mahumetes caput extulit. Seuerinus Romanus Heraclio Imp. sedit annum: sepultus in basil.

Ioannes iiij. Petri. Ioannes I I I I. Delmata Heraclio Imp. sedit annum.

Theodorus men. V I I I. di. I X. sepul. in basil. Petri. Theodorus Græcus Heraclio Imp. sedit an. V I. men. V. di. X V I I I. sepul. in ba-

Martinus Dcxlv. sil. Petri. Martinus Tudertinus Cōstantino I I I. Imp. sedit an. V I. men. I. di. X X V. Hic multa passus Imperato. iussu, quòd Pyrrhū, Sergiū, Paulū patriarchas Cōstantinopolitanos hæreticos iudicauerat. Mißi inq; prius Olympius frustra, deinde Theodorus Exarchi ad eum capiendū fuere: iniecta collo catena specie salutationis à Theodoro mittitur Cōstantinopolim: inde à Constantino in exiliū Chersonam

Eugenius pulsus, ibiq; extinctus inter sanctos colitur. Eugenius Ro. Constantino I I I. Imp. sedit an. I I. men. I X. Statuit Gratiano etiā teste, ut episcopi carcerē haberent ad plectenda clerico-

Vitellianus Dcliij. rum delicta. Vitellianus Signinus Cōstantino I I I. Imp. sedit an. X I I I. men. V I, Cantū & Naula quæ organa appel-

Adeodatus lant in tēplis instituit. Adeodatus Ro. sedit an. I I I I. men. I I. di. V. prius monachus in cœnobio S. Erasmi in Cælio mon

Donus te, quòd postea sumptuosius auxit. Donus Rom. sedit an. I I I I. Strauit marmore atrium basil. Petri, quod Paradisum appellant. Apostolorū uia Ostiensi, & Euphemiæ tēpla restituit. Boëtianū cœnobiū Romanis incolendū tradidit. Fama quoq; sanctitatis eius permota Rauennas ecclesia quæ Allocephala appellata est, consentiente Theodoro eius Præsule,

Agatho. Concilium sextum Romano se Pontifici subdidit. Agatho Siculus Cōstantino I I I I. Imp. Sedit an. I I. men. V I. di. X X V. Sextā Synodū cōtra Monothelitas Cōstantinopoli celebrauit. Tanta alioquin sanctitate ut obuiū quendā leprosum osculo liberauerit. Leo

I I. Siculus sedit men. X. Instituit quotidie baptismū fieri ne- Leo II.

ceßitate urgēte, præterea pacis osculū in tēplis. Benedictus II. Romanus sedit an. X. dies X I I. Ea fuit autoritate simul & sanctitate, ut Cōstantinus I I I I. eius causa decreuerit, ut deinceps Ro. Pont. absq; cōsensu Imperat. aut Exarchi, populo præesset. Quod postea nō diu fuit obseruatū. Præterea S. Laurētij in Lucina, & Valentini martyris templa restituit. Benedictus II. Dclxxxj.

Ioānes V. Antiochenus Iustiniano I I. Imp. sedit annū, di. X. Ioannes v.

Apud Lateranū à tribus episcopis, Ostiensi, Portuēsi, & Veliterno se cōsecrari iussit. Quē ritū postea successores seruauere. Conon Thrax sedit men X. dies I I I. Sergius An- Conon

tiochenus sedit ann. X I I I. men. I X. di. X I I I. Iustiniano Sergius Dclxxxiij.

II. Imp. sub quo multa passus est quòd conciliū cōtra Monothelitas cōprobaret. Missus Zacharias Protospatharius qui eū caperet, fauēte pop. Ro. Pōt. parū abfuit quin interficeretur. Eius nominis sanctitate permoti Saxones Christiani

tūc primū facti sunt. Ioannes V I. Græcus, Iustiniano I I. Ioannes vj.

Imp. sedit an. I I I. men. I I. Martyr ut putatur: sub quo autē passus aut quāobrem, non satis cōstat: sepultus in cœmiterio

Callisti, ut etiā existimatur. Ioānes V I I. Græcus, sedit an. Ioannes vij.

X I. men. V I I I. di. X V I I I. Sisinius siue Sosinus natione Sisinius

Syrus, sedit di. X X. sepul. in basil. Petri. Cōstantinus Syrus, Constantinus

sedit an. V I I. di. X V. sepult. in basil. Petri. Et honore præci- Dccvj.

puo apud Iustinianū I I. fuit, à quo accersitus Cōstantinopolim, Nicomediæ obuiū eū habuit, qui ueniā præteritorū ab eo Gregorius II.

supplex petijt. Gregorius I I. Ro. Leone I I I. Imp. sedit an. Dccxv.

X V. men. I X. di. X. passus multa sub eodē quòd imagines tollere noluerit. Paternā domū cœnobiū S. Agathæ cōsecrauit,

mœnia urbis ex parte restituit. Gregorius I I I. Syrus, se- Gregorius iii.

dit an. X. men. V I I I. di. X X I. Leone I I I I. Imp. Quem ob Dccxxxii.

sublatas imagines, de Synodi celebratæ sentētia sacris interdixit. Ex quo obsidēte Limprādo Longobardorū rege Romam, ad auxiliū Caroli Martelli cōfugit: ille sola legatione cōpatrem (uti uulgò nūc uocāt) suū ab incepto amouit. Multa tēpla restituit. Tectū inter alia S. Chrysogoni, ubi & mo- Zacharias

nachos collocauit fundisq; ditauit. Zacharias Græcus Pi- Dccxli.

pino regnāte, sedit an. X. men. I I I. sepult. in basil. Petri. Dialogū Gregorij in Græcū uertit sermonē. Porticū Lateranēsi basilicæ extruxit. Limprandū ducē Spoletinū urbē uexantē cū frustra legatione rogasset, ipse demū castra petens aspectus reuerentia remouit. Pipinū Caroli Magni patrē & ma

iorem domus, Franciæ regem constituit. Stephanus I I. Stephanus II.

Rom. Pipino regnante, sedit ann. V. men. I. Hic Roma obsessa ab Aistulpho, prius ad Deū templaq; confugit, lustrata cum apostolorū caluarijs ac supplicationibus urbe. Deinde à Constantino V I. Imper. cum frustra auxilia expectasset, ad Pipinū mittit rogatū uti subueniret. Ille ad se iussum uenire magno excepit honore, Carolo filio centum millibus passuum obuiam misso. Reuertēs breui post tempore sublatis inimicis, moritur in urbe, ac in Petri Basilica tumulatur.

Paulus Romanus, Pipino regnante, sedit ann. X. menses Paulus

X. Moritur in basilica Pauli. Delatus in Vaticanū. Vir mira in pauperes pietate: ipse solitus obire Xenodochia & carce- Stephanus iii.

res, miseros, & præsentia, & re iuuabat. Stephanus I I I. Siculus Pipino regnāte, sedit an. I I I. men. V. dies X X V I I I. Conciliū Lateranense celebrauit, ubi Constantinum Pseudopontificem damnauit. Instituitq; uti imagines restituerentur contra cōcilium Constantinopolitanū, aliaq; cōplura utilia.

Quibus peractis supplicationes egit à Laterano ad Petri Hadrianus

basilicam nudis pedibus. Hadrianus Ro. Carolo regnāte. Dcclxxiii.

Quem uocatū ad liberandū ab obsidione Desyderij Romā, in gradib. basilicæ Petri honorifice excepit. Cui obuiam processerant tria millia Iudicū. Sic enim bibliothecarius &

recenti

recentiores historici, uiros Senatores ac claros appellant
Aquæductus plurimos urbis restituit: strauit marmoribus
atriũ basilicæ Pauli. instituit ut in atrio Lateranẽsi quotidie
centum pauperes alerentur, sedit ann. x x i i i. men. x. dies
Leo iij. x v i i i. Leo i i i. Ro. Carolo Magno regnãte, sedit an.
x x. men. x. di. i x. uir doctrina, bonitateq; præstans. Dum
supplicationes agit à Greg. institutas, apud ædem Syluestri
captus, Paschalis Primicerij & Campuli presbyteri fraudibus,
ac ferè ad mortẽ cæsus in cænobiũ S. Erasmi relegatur.
inde cubicularij sui arte, clàm in Vaticanũ, inde ad ducẽ Spo
letinum, postremo in Galliã ad Carolũ confugit, qui honorifice
exceptus pauloq; post remissus est. Mox Carolo Romã
adueniente, in basil. Petri iureiurando adfirmauit se innoxiũ
esse. Quare absolutus coram populo, & de accusatorib. pœna
sumpta est. Carolus ob eius egregia merita Imperator fa-
Stephan⁹ iiij. ctus. Stephanus i i i i. Romanus Ludouico Pio Imp. se-
dit an. i i i. men. v i i. Statim ad Ludouicum in Galliã pro-
ficiscitur ignota de causa, cõcurrente magna mortalium fre-
quentia spectatũ. Reuertens secum crucem aureã Petri Ba-
Paschalis Dccccxx. silicæ à rege dono datã uexit: sepultus in eadẽ basilica. Pa-
schalis Romanus Ludouico Pio Imp. sedit an. v i i. men. i i i.
dies x v i i i. Excusauit sese apud Imperatorẽ, quòd in Pon
tificatu ineundo eius cõsensum non expectasset, quem ille nõ
solum ratũ habuit, sed & liberam episcoporũ deligendorum
potestatẽ summis Pontificib. tradidit: cũ antea ea de re consu
lerentur Imperatores ex priuilegio ab Hadriano Carolo
cõcesso, uti refert bibliothecarius. Paschalis ædem Praxedis
extruxit iuxta ueterem. Templaq; Cæciliæ ac S. Mariæ ad
Eugenius ij. præsepe restituit: sepultus in basilica Petri. Eugenius i i.
Valentinus Ro. Ludouico Pio Imp. sedit an. i i i i. uir optimus existi-
Gregor. iiij. matus. Valentinus Romanus, nondũ presbyter ob merita
Dcccxxv. Pontifex renunciatus. Die x l. decessit. Gregorius i i i i.
Ro. Ludouico Pio Imp. non prius Pontificatum iniit, quàm
Imperatoris cõsensum per legatos expectasset. Cuius etiam
hortatu celebritatem omnium sanctorũ instituit. Corpus diui
Sergius ij. Gregorij ubi nũc iacet transtulit, sedit an. v i. Sergius i i.
Dccclvj. Ro. Lotario Imp. sedit an. i i. men. i i i. Hic os porci prius
appellatus, nomine ob turpitudinem mutato initium dedit
mutandorũ nominum successoribus. Vir fuit frugi, Ludoui-
ci filios ad concordiã reduxit, Imperio Lotario adiudicato.
Cuius filius Ludouicus Romam ueniẽs, magna prius strage
facta, tandem honoribus excipitur, à Põtifice perductus ma-
nu ad Petri Basilicæ ualuas, interrogatusq; ante templi in-
Leo iiij. gressum adfirmauit se cum pace uenisse. Leo i i i i. Lu-
Dccclviij. douico i i. Imp. sedit an. v i i i. men. i i i. dies v i. sepultus
in basilica Petri. Hoc tempore Saraceni in Vaticanum usq;
uenere, incensisq; Petri Basilicæ foribus à pop. Ro. repressi
Ostiam sese recepere. Quò Leo cum exercitu se conferens,
orationeq; facta, Deus cuius dextra pauci magnã hostiũ mul
titudinem fugauerunt: reuersusq;, Vaticanum v. annorũ spa-
tio mœnibus cinxit, Ciuitatemq; Leoninam appellauit, ac
Corsis à Saracenis expulsis inhabitandã dedit. In cuius por-
tis supplicia ad Deum uerba iußit inscribi. Fores incensæ
basilicæ ex argento restituit, turrimq; quam nunc in Vati-
cano cernimus excitauit. Templũ S. Mariæ nouæ extruxit.
Crucem quam Carolus olim Lateranensi basilicæ dono de-
derat, furto gemmis spoliatam rursus exornauit. Basiliscum
perniciosum serpẽtis genus, qui halitu multos mortales ne-
cauerat, è fornice S. Luciæ in Orphea fusis ante Deum pre-
cibus expulit. Irruptionis huius Saracenorũ memoriam te-
statur inscriptio marmoris, quæ adhuc extat apud ædem Mi
Io. Scotus chaelis in Vaticano. Ioannes Scotus alter à religioso, hoc
tempore utraq; lingua doctus dicitur fuisse, qui iussu Caroli
Ioãnes vij. regis Dionysij hierarchiam cõuertit. Ioannes v i i. Angli
Dccclvuj. cus, quem dißimulato uiri habitu dicunt fœminam alioquin

doctißimam fuisse, deprehensamq; in uia apud S. Clementem
quando peperit. Benedictus i i i. Romanus, sedit ann. i i. Benedict⁹ iij.
menses v i. dies i x. sepultus pro foribus Basilicæ Petri, uir
imprimis bonus ac planè religiosus ut qui flens ac penè inui-
tus Pontifex declaratus, triduo statim ieiunijs supplicijsq;
uacaret. Nicolaus Romanus Ludouico i i. Imp. Qui Ro- Micolaus Dccclxiij.
mæ tunc erat magnaq; inter eos amicitia intercessit. Regem
Bulgarorũ cum tota prouincia ad religionem deduxit, epi-
scopis ad eos missis. Multaq; utilia constituit, inter quæ ne
quis concubinam habenti presbytero ac sacrificanti interes-
set, ut testatur Gratianus. Ad hunc Michaël Theophili lega
tos salutatũ cum muneribus misit. Sedit annos i x. men. i i.
dies x x. Hadrianus i i. Romanus Ludouico i i. Imp. sedit Hadrianus ij.
an. v. men. ix. uir optimus pro quo Ludouicus absens per
legatos gratias egit pop. Ro. Ioannes v i i i. tris è succes- Ioannes viij.
sione Imperatores diademate redimiuit, ut in historia Gal- Dccclxxx.
lorum satis ostendi, Carolũ i i. Ludo. i i i. & Carolum i i i.
ex quibus Ludouicum etiam Romanis inuitis, ob quam rem
in uincula cõiectus, deinde elapsus in Galliam aufugit, rediit
post annũ. Præterea uitam S. Gregorij quatuor libris expli-
cuit, sedit ann. x. dies i i. Hoc tempore Saraceni Casinense
cœnobium uastauerunt. Martinus i i. Gallus, sedit annũ, Martinus ij.
men. v. Pontificatum malis artibus adeptus. Hadrianus Hadrianus iij.
i i i. Romanus, Carolo i i i. Imper. sedit annum, menses i i i.
Hic capta occasione per absentiam Caroli qui contra Nor-
mandos res gerebat, prius retulit ne in creando Pontifice
Imper. consensus expectaretur, teste Gratiano. Stephanus Stephanus v.
v. Rom. ex uia lata, sedit annos v. dies x i. Formosus epi Formosus Dccccxciiij.
scopus Portuensis largitione Pontificatũ adeptus. Boni- Bonifacius vj.
facius v i. Tuscus sedit diebus x x v. Stephanus v i. Ro Stephanus vj.
manus, Carolo i i i. Imp. sedit annum, men. i i i. Formosi ca Romanus
dauer erutum è sepulcro contumelijs adfici iußit, antiquum
ob odiũ. Romanus patria Romanus Carolo i i i. Imp. sedit
men. i i i. Stephani acta infirmauit. Theodorus i i. sedit Theodo. ij.
dies x x x. Formosi acta in integrum restituit. Ioannes Ioannes ix.
i x. Romanus, sedit annos i i. dies x v. Benedictus i i i i. Benedictus iiij.
Romanus sedit annos i i i. men. i i i i. Leo v. cuius patria Leo V.
ignoratur, sedit dies x l. Christophorus cuius etiam pa- Christophorus
tria ignoratur, sedit men. v i i. Largitione pontificatũ ade-
ptus eijcitur, cœnobioq; addicitur. Nã et cœnobia solatia tũc
miserorum erant, decoctorũ refugium. Sergius i i i. Ro- Sergius iij.
manus, Berengario primo Imper. sedit annos v i i. men. qua- Dccccvij.
tuor, dies x v i. ob ueteres iras Formosi cadauer iterũ eru-
tum in Tyberim proiecit. Anastasius Romanus, sedit an- Anasta. iij.
nos i i. Lando Roma. sedit annum, men. v. Ioannes x. Lando
Roma. Berengario Imper. sedit annos x i i i. men. x i. dies Ioãnes x. Dccccxvij.
tres. Hic unà cum Alberico Hetruriæ Marchione de Sarace
nis, qui diuersa Italiæ loca maxime in Campania occupaue-
rant, triumphum Romam retulit. Veniens post hac in dißi-
dium cum Pontifice, Albericus Pannonios in Italiam uoca-
uit, qui & Hetruriam & Galliam Cisalpinam uastauerant.
Ipse demum Pontifex à Romanis captus ceruicali in os con-
iecto necatur. Hoc tempore Anthropomorphitæ fuerunt
Deum humano corpore ponentes, quorum errorem Fanti-
nus Præsul Veronensis disertißime redarguit. Leo v i. Leo vj.
Rom. sedit men. v i i. dies x v. Stephanus v i i. Ro. sedit Stephan. vij.
annos i i. Berengario i i i. Imp. Ioannes x i. Romanus, Ioannes xj.
sedit annos quatuor, men. x. dies. x v. Leo v i i. Roma. Leo vij.
sedit annos tres, men. v i. dies x. nil memoria dignũ gessit.
Stephanus v i i i. Germanus, sedit annos tres, men. i i i i. Stephan. viij.
dies x i i. Martinus i i i. Rom. sedit an. i i i. mẽ. v i. dies x. Martin. iij.
Agapitus i i. Roma. Berengario i i i. Imper. cõtra quem Agapit. ij.
Othonem è Germania uocauit, sedit an. i x. men. v i. dies x.
Ioannes x i i. Romæ è regione uiæ latæ, uir sanè scelera- Ioannes xij.
tus. Quamobrem contra eum Otho uocatus à Romanis. Ille Dccclx.

in ultionem è duobus Cardinalibus qui causa huius facti fue-
re alteri manū, alteri nasum abscidit. Coactus est tādem cum
diademate redimere. Post hæc ab eodem admonitus, ut à ui-
tijs & insania resipisceret, minime paruit. Quare fugiens ob
metum in latebris extinctus est. Sedit an. IIII. men. x. dies
Benedict. v. x v. Benedictus v. Rom. sedit men. II. dies v. Othone Im-
per. Hic delectus à Clero & pop. Ro. eo tempore quo Ioan-
nes detectus fuit, & Leo VIII. ab Othone surrogatus. Quā-
obrem Otho hostiliter omnia inuadēs, Romanos perterre-
fecit, & uoti compos eos iureiurando adegit, nihil immuta-
turos. Relicto dein Leone Benedictum secum in Germaniā
duxit, ubi ille ex animi dolore decessit. Leo VIII. sedit
Leo viij. annum, men. IIII. Cuius historiam in Benedicto suprà enar-
Ioannes xiij. Dccclxij. rato commemoraui. Ioannes XIII. Ro. Othone Imper.
sedit ann. VI. men. x. dies x. pulsus à Romanis, ab Othone
deinde restitutus. Qui & Decarchones Romanorum pro-
pterea laqueo suspendit, & urbis Præfectum multis adiectū
Benedict. vj. contumelijs in exiliū misit. Benedictus VI. Roma. Otho-
ne imper. sedit annum, men. VI. A Cincio potente ciue Ro-
mano in molem Hadriani coniectus ac fame mori coactus
Donus ij. est. Donus II. Romanus sedit annum, men. VI. Bonifa-
Bonifac. vij. Dccclxxij. cius VII. sedit men. VI. dies XII. uir sacrilegus, qui bono-
rum conspiratione relinquere urbem coactus, omnia sacra
preciosa secum Constantinopolim fugiens abstulit, quibus di
nenditis paulò pòst audacior factus rediјt, Ioannem Diaco-
num Cardinalem exoculauit, ipse mox turpißime extinctus
Benedict. vij. est. Benedictus VII. Romanus Othone II. Imp. sedit ann.
VIII. men. VI. Ioannes XIIII. Romanus, ut quidam di-
Ioannes xiiij. cunt Papiensis, tertio quàm electus fuit mense à Romanis in
Ioannes xv. molem Hadriani coniectus, moriq; compulsus est. Ioannes
XV. Ro. à Clero odium ob impietatem sustinuit, quartoq; de-
Ioannes xvj. Dccclxxxj. cessit mense. Ioannes XVI. Romanus Othone III. imp.
cuius auxilium implorauit, pulsus à Crescentio Cos. Roma-
no in Hetruriam. Quo timore perterritus Crescentius &
Pontificem reduxit, & ad genua ei procūbens ueniam præ-
teritorum petijt. Hic enim Hadriani molem occupauerat, ex
quo arx Crescentij dicebatur. Sedit Ioan. an. x. menses VI.
Gregorius v. dies x. Gregorius v. Saxo genere, Othonis III. propin-
quus, pulsus à Crescentio Cos. suffecto Pseudopontifice quo-
dam Ioanne, ab ipso Othone restituitur, qui primo in arce
Crescentium Cos. & Ioannem obsedit. Illi spe ueniæ suppli-
ces ad imperatorem adeuntes, alter in uia trucidatur, alter
Electores Imperatoris Ioannes exoculatur. Hic instituit ut deinceps Imperatores
Romani à sex Germanis uiris addito rege Boemiæ legeren
tur. Ii sunt Coloniensis & Maguntinus, & Treueren. Præ-
sules, Dux Saxoniæ, Comes Palatinus, March. Brandebur-
gensis: anno M. II. Sedit an. II. men. VIII. Huius elogium
sepulcri conditi apud aram diui Gregorij in Basilica Petri
uitam eius testans, legitur hodie his uersibus barbaris:

Hic quem claudit humus, oculis uultuq; decorum
 Papa fuit Quintus nomine Gregorius.
Ante tamen Bruno Francorum regia proles,
 Filius Othonis de genitrice Iudith.
Lingua Teuthonicus, Vuangia doctus in urbe,
 Sed iuuenis Cathedram sedit apostolicam.
Ad binos annos & menses circiter octo,
 Ter seno Septembri commemorante dies,
Pauperibus diues per singula sabbata uestes
 Diuisit numero cautus apostolico.
Vsus Francisca uulgari, & uoce Latina,
 Instituit populos eloquio triplici.
Tertius Otho sibi Petri commisit ouile,
 Cognatis manibus unctus in imperium.
Exuit at postquam terrena uincula carnis,
 Aequiuoci dextro substituit lateri.

Decessit XII. calendas Martij. Ioannes XVII. Græcus, Ioan. xvij.
præsul Placentinus, quem supra dixi, à Crescentio per sedi-
tionem creatū, & ab Othone eiectum, sedit menses x. Syl- Siluester ij.
uester II. Gallicus, Othone III. imperante sedit annos qua- M.ij.
tuor, mensem I. dies x. Hic olim monachus Hispalis artibus
liberalibus eruditus, mox per largitionē sacerdotia, postre
mo pontificatum adeptus, dæmonem malum de uitæ longitu
dine consuluit: ille respondit, ut caueret Hierusalem. impru-
dens Syluester in æde sanctæ crucis in Hierusalem dicta sa-
crificans, diem extremū adesse sensit. Fassus igitur delictum,
publice iußit moriens, ut eius cadauer equis daretur trahen
dum, ubi demum illi conquieuissent ibi tumulari. Diuina igi-
tur prouidentia ad basilicam Lateranen. semper peruenere, Ioan. x viij.
ubi & sepultus. Ioannes XVIII. ignobilis, sedit menses
quatuor, dies x x. Ioānes XIX. Romanus è regione Pon Ioannes xix.
tis, sedit annos quatuor, menses IIII. Sergius IIII. Ro- Sergius iiij.
manus, sedit annos II. men. VI. uir sanè probus. Benedi- Benedict. viij.
ctus VIII. Tusculanus, Henrico imperante, quem Romæ
diademate redimiuit, sedit annos XI. mensem I. dies XII.
Ioannes X X. Romanus, Conradum imperatorem diade- Io. xx. M. xx.
mate redimiuit. sedit annos IX. dies IX. Declaratus nullis
antea initiatus sacris. Vexatus insuper à Romanis, ab eodem
Conrado defenditur. Deniq; eius uita magnopere laudatur.
Benedictus IX. Tusculanus Benedicti VIII. nepos, sedit Benedict. ix.
annos x. menses quatuor, dies XIIII. uir probrosus & in-
famis. Quare à populo Romano pulsus Syluestro III. suffe
cto, deinde restitutus. Syluester III. Romanus expulso Be Syluester iij.
nedicto per factionem surrogatus, tantum dies XXXIX.
Gregorius VI. Henrico II. imperante, sedit annos II. Gregorius vj. M. xl.
menses tres, in eo tumultu ac schismate creatus, quo Benedi-
ctus VIII. fugatus est. Sed Henricus celebrata synodo, &
Benedictum & Syluestrū, & Grogorium coēgit se pontifi-
catibus abdicare, Clementemq; II. fecit. Clemēs II. præ- Clemens ij.
sul Bambergensis in synodo, uti suprà diximus, factus Henri
co II. cogente, quem postea diademate redimiuit, sedit men- Damasus ij.
ses IX. dies VII. Damasus II. Bauarus natione, per uim
nulloq; populi consensu pontificatum occupat, in quo uixit
dies XXIII. Leo IX. Alemanus ab Henrico II. Imper. Leo ix. M. l.
Romam missus, petentibus Romanis, quibus ob uitia cleri
quotidie peiores eligentes, necesse fuit ad imperatorem con-
fugere. Huic igitur Romam uenienti Ildebrandus Soanensis
qui postea Gregorius VII. fuit, fit obuiā, hominemq; hortatur, ut priuato habitu ueniret, electus ab eo qui potestatem
eligendi non haberet. Cui cum uir iustißimus paruisset, ite-
rum à clero eligitur. Ildebrandus ab eo cardinalis statim fa-
ctus est. Huius igitur pontificis iustitia portento quodam ex
leproso dicitur emicuisse, quem in lecto suo collocari man-
dauerat, nec mane postea uisum Christū putatum. Hic etiam
ut scribit Pandulfus ostiarius Lateranensis, Normannos in
Apuliam accersiuit contra Græcos & Saracenos omnia
contumaciter occupantes: ipse quoq; eò simul accesit. Hos
tamen postea sæpe nocentes diuersi sensere pontifices. Leo-
nis hoc factum quāquam ex animo pio sanctoq; uiro, nequa-
quam laudat archiepiscopus Florentiæ ex autoritate Ioan-
nis de Columna, dictitantis minime eum facere oportuisse
quod Petro prohibitum, Mitte gladium tuum in uaginam.
Petrus etiam Damianus in quodam opusculo damnat cleri-
cos, qui pro tuendo iure rerum externarū certant, aut bel-
lo interesse student. Nam & Gregorius rapinas iniuriasq;
plures à Longobardis est passus: Ambrosius item ab Ar-
rianis: uterque sola patientia dimicauit. Simile leonis fa-
cto, illud quoque Vrbani III. fuit, qui Carolum è Gallia
contra Manfredum excitauit. Ambo, ut idem præsul ait,
rem suscepere superuacaneam, cum externa Christus mini-
me curare mandauerit: sedit annos v. menses II. dies VI.
Victor

Victor ij. Victor secundus, Bauarus natione, Henrico II. imper. & consentiente synodum Florentiæ habuit, ubi multos præsules & largitionis & luxuriæ nomine notatos deiecit: sedit
Stephanus ix. M.lvij. annos II. menses III. dies XIIII. Stephanus IX. natione Lotaringus, Casinensis abbas, Henrico tertio imperāte: moritur mense VII. ibiq; sepultus. Huius opera Mediolanensis ecclesia Romano pontifici obtemperauit, quæ annis CC. se
Benedictus x. subtraxerat. Benedictus X. Veliternus, sedit menses nouē, dies XX. per factionem quorundam nobilium factus, dissentiente clero, eijcitur: Velitrisq; unde erat, exulauit.
Nicolaus ij. M.lviij. Nicolaus II. Sabaudiensis præsul Florentinus, Gerardus antea uocatus, abrogato Benedicto Senis creatur: uir moribus ac literatura probatissimus. Henricum III. diademate redimiuit. Robertum Guiscardi pontificiis tributarium regemq; Apuliæ constituit. Demum concilio celebrato pontificum electionem ad cardinales tantum reduxit. Sedit annos tres.

Alexander ij. M.lxij. Alexander II. Mediolanensis, Henrico III. imperante: cuius auxilio Cadolus Parmensis electus, ad urbem hostiliter contendit. Captus demum, & in concilio Mantuæ celebrato sese abdicans, ueniam publice petijt. Huic enim omnis ferè Transpadana & Cisalpina Gallia parebat, præter Matildem comitissam. Alexander his gestis Romam reuertens, in magna existimatione uixit. Sedit annos undecim, menses quinq;, sepultus in Basilica Lateranensi.
Gregori⁹ vij. M.lxxij. Gregorius VII. Soanensis, Ildebrandus nomine, Henrico III. imperante, sedit annos undecim, mensem unum, dies tres. Hic præter omnes quod uir pius & Christianæ religionis acerrimus
Cincius præfecti F. defensor fuerit, labores pertulit magnos. Primum Cincius Stephani urbis præfecti filius, nocte dominici natalis in basilica sanctæ Mariæ ad præsepe sacrificātem adortus, ui corripit, atq; in turrim quandam Parionis conijcit: unde & à populo Romano liberatus. Mox grauissimas cum Henrico inimicitias gessit, quòd eum tanquam simoniæ crimine notatum & rebellem, sacris interdixerat. Ex quo ille furibundus ad urbem diripiendā properauit: ipsumq; in Hadriani mole obsedit: ad quem liberandum Robertus Guiscardus, Apuliæ dux, resistentibus Romanis occurrit: ingressusq; per Flaminiam portam populabundus, fugato Henrico, pontificem obsidione soluit: secumq; duxit Salernum, ubi & decessit. Nepos eius ex fratre in Septizonium confugiens, turpiter
Victor iij. se dedidit. Victor III. abbas Casinēsis, sedit annum, menses quatuor, Moritur suspicione ueneni iussu Henrici dati.

Vrbanus ij. M.lxxxvij. Vrbanus II. Henrico III. imperante. Sedit annos tredecim, menses quatuor. Acta Gregorij VI. contra ipsum Henricum probauit in concilio Placentino, fauente Matilde comitissa. Inde profectus apud Clarummontem alio celebrato concilio, populos Christianos ad recuperandam Hierosolymam incendit. Reuersus Romam, Ioannis Pagani, cius seditiosissimi motu omnia miscentis, in ædes Petrileonis potentissimi ciuis, apud sanctum Nicolaum in carcere Tulliano sese biennio recepit, ubi & decessit. Cadauer trans Tyberim clam, metu inimicorum, delatum. Hic primus pallium Mediolanensi archiepiscopo tradidit: post eum Toletano, quem & primatem regni Hispaniæ fecit. Hoc item tempore ordo Cartusiensium initium cepit. De quo alias.

Pascalis ij. M.c. Pascalis II. ex Flumina oriundus, Henrico IIII. imperante. Quem Romam uenientem, ad gradus Petri basilicæ excepit: ingressusq; unà templum, per proditionem unà cum cardinalibus ab eo capitur, quòd non probasset præsules ab eo in Germania factos. Itaq; ductus ad montem Soractem, ibi fuit, donec compulsus est ei adsentiri simul: & eum, cuius causa uenerat, diademate redimire. Fuere hoc tempore Petrus Columna, qui Cauios pontificis oppidum occupauit. Ptolemæus princeps Sublaquensis, Albam. Stephanus Corsus basilicam Pauli, ubi castellū ad excursiones fecerat. Hæ namq; familiæ illustres Romæ absente pontifice, qui in Apuliam secesserat, omnia diripuere: quæ Pascalis cum exercitu reuertens facile recuperauit: ac post discessum imperatoris in concilio Lateranensi, omnia ui facta retractauit. Sedit annos octodecim, menses sex. Gelasius II. Gelasius ij.
Caietanus, Henrico IIII. imperante, sedit annum, menses decem, statim renuntiatus pontifex, irruptis conclauis foribus, à Cincio & Leone Fraiapanibus captus, calcibusq; pe- Cincius & Leo Fraiapanes
titus est: quòd ægreferrent non fuisse creatum unum è suis. Deinde in eorum domos perductus, paulò pòst à populo Romano liberatur. Postea aduentante ad urbem Henrico sibi timens Ostiam, deinde Ardeam, postremo in Apuliam confugit. Discedente autem Henrico, Romam reuersus à Gregorio pseudopontifice ab eodem imperatore facto, multa passus est, latebras ob metum quæritando. Tandem in sancta Praxede dum sacrificaret, irrumpentibus inimicis uix incolumis euasit. Hinc in basilicam Pauli conuocatis cardinalibus, seq;, ecclesiamq; commendans, ex Ostia Pisas mari aduehitur: inde in Galliam, ubi apud cœnobium Cluniacense moritur. Cœpere hoc tempore Templarij apud Hierosolymam. Callistus II. Burgundus, Henrico IIII. Callistus ij.
imperante, absens, ob doctrinam & generis nobilitatem M.cxx.
creatur. Veniens ad urbem Pisis, deinde Volaterris iter fecit, ut in eorum historia continetur: ædemq; Petri Volaterris dedicauit: ac parte reliquiarum Petri & Pauli donauit: quæ sub ara latentes, & diu ignoratæ erutæ tandem æde annis abhinc ferè XXX. impietate Florentinorum arcis ædificandæ gratia, cum arcula inscripta prodierant, prodigiumq; ex his publice uisum: paulò pòst dum sacrificatur, ciuem morbo diuturno incuruatum, ægreq; ambulantem, statim liberatū, qui adhuc uiuit. Callistus igitur in primis pseudopontificem Gregorium Sutrij quorundam potentum fauore sese tuentem, exercitu misso cepit, uitaq; donatum in cœnobium relegauit. Deinde Beneuentum proficiscitur ad tutādum Rogerium, fratrem Gulelmi comitis Apuliæ. Qui contendens Constantinopolim spe nuptiarū filiæ Alexij imperat. regnum ei cum fratre commendauerat. Reuersus inde Romam morbo adfectus, ubi primum conualuit, apud Lateranum concilium celebrauit: ubi actum de supplemento Christianis mittendo, qui tunc res in Asia pro religione ge-
rebant. Sedit annos V. menses X. dies VI. Honorius II. Honorius ij.
ex agro Porocorneliensi oriundus, uir laudandus, sedit annos V. menses II. sepultus in basilica Lateranensi. Inno-
centius II. Romanus, è regione Transtyberina, Lotario im- Innocētius ij. M.cxxviij.
perante, sedit annos XIIII. mens. VIII dies VIII. Contra Rogerium Apuliæ comitem mouens, ab eo capitur, pauloq; post dimittitur, reuerētiæ gratia. Pontifex ei omnia præter regis titulum, quem ante omnia ille optabat, cōcessit. Reuertens pseudopontificem Romæ, filium Petrileonis offendit: cuius metu perterritus per mare Pisas, inde in Galliam ad Philippum regē aufugit: apudq; Claromontē, conuento diuo Bernardo magnopere recreatus, conciliū celebrat, ubi pseudopontificem hostem ecclesiæ iudicauit. Inde reuersus cum Lotario imperatore, Pisis substitit: eamq; ciuitatem diu cum Genuensibus discordem conciliauit: Romam postremo ueniens cum eodem Lotario nusquam pseudopōtifice reperto, aliam seditionem exortam uidit, Romanorū qui senatores, consulesq; creabāt, more uetusto, erepta sacerdotibus facultate. Quare pōtifex apud Lateranū concilio celebrato, multa ipsis sacerdotibus utilia statuit. Inter alia, ne quis in prædijs sacerdotalibus successorē sibi constituere posset. Cæ- Cælestinus ij.
lestinus II. Tifernas, seu è castro Felicitatis, sedit menses V.

Lucius II. Bononiensis, Conrado II. imperāte, sedit men- Lucius ij.
ses XI, dies IIII. Hoc tēpore Baliardus philosophus quidā Baliardus philosophus
Gallicus, ac peripateticus, Parisijs prodijt, uir doctissimus,

ab orthodoxis tamen in quibusdam aberrans, à quibus nec per synodum iussu regis Ludouici huius gratia coactam auelli potuit, qui in loco deserto cum socijs nonnullis omne

Eugenius iij. M.cxxxvij.

æuum abstinendo exegit. Eugenius I I I. Pisanus, Conrado I I. imper. sedit an. V I I I. dies X X. Hic cum Romanos in seditione cœptа sub Innocentio I I. perseuerantes uideret, quòd imperium adripuissent, ob metũ ad Farfense cœnobiũ aufugit, ubi cum non satis tutus uideretur: Tyberi Ostiam delatus, mox Pisas inde in Galliam se recepit: ubi etiam conuento diuo Bernardo, à quo monachus olim factus fuerat, maxime lætatus: Ludouico regi ex uoto contra Saracenos ire parauti, bene ac feliciter dixit. Inde illius auxilio tutus Romam reuertens, à ciuibus sedato tumultu humaniter exceptus est. Hinc & porticum sanctæ Mariæ ad præsepe ex-

Anastasius iiij.

truxit, ut eius etiam indicat inscriptio. Anastasius I I I I. Romanus sedit annos I I. men. I I I. De quo nil aliud fertur, nisi quod pulcherrimas ædes apud Pantheon ædificauit. Ha-

Hadrianus iiij.

drianus I I I I. Auglicus natione, Frederico Aenobarbo imperante, sedit annos I I I I. menses X. Imperatorem ipsum apud Lateranũ diademate redimiuit, aduersantibus Romanis, portamq; claudentibus. Guilelmũ Siciliæ comitẽ utriusq; Siciliæ regẽ creauit. Circa Vulsinios nonnulla oppida recõcinnauit: Radacophanũ in agro ac ditione nunc Senensium, arce & mœnibus munijt, ubi quandoq; habitauit. Pertæsus tandem statum Romanorum quotidie tumultuantium & ei aduersantium, secessit Arignanum ubi & moritur. Relatus

Alexander iij. M.cxl.

inde in urbẽ, & in basilica Petri sepultus. Alexander I I I. Senensis Frederico Aenobarbo imperante, sub quo multa passus est. Initium malorum Victor pseudopontifex ad eum confugiens. Alexãder uerò ad Gualuagnum Mediolani tunc principẽ se recepit. Quare imperator furibundus in Italiam ueniens, Mediolanum, aliasq; terras quæ cum eo conspirauerant, desolauit. Ex quo omnis ferè trans Padũ regio defecit ad Alexandrum: eiusq; nomine Alexandriam condiderunt. Mortuo Victore alium successorem Paschalem imperator, post hunc Callistum: postremo Innocentium constituit, qui omnes superstite Alexandro periere. Igitur à Mediolano discedens in Galliam contendit: hortante Philippo rege, concilioq; apud Claromontem habito: Victorem tunc uiuentem damnauit. Mox à Romanis reuocatus est. Imperator quando & rebellantes trans Padum ciuitates & pontificem reuersum uidit, extemplo in Italiam properat: ille timore perculsus habitu coci ignotus, Venetias aufugiens ad diuæ uirginis de Charitate cœnobium diuertit: ubi tãdem cognitus, & à Sebastiano tunc duce summo honore in palatium perductus est. Cuius inimicos ulti Veneti, Othonẽ Frederici filium aduersus uenientem bello nauali ceperunt, qui causa pacis deinde fiat. Fredericus capto filio, sequenti anno Venetias ex fœdere uenit. Ad pedes Alexandro procumbens ueniam præteritorum petijt, dicens: Non tibi, sed Petro. At ille respondit: Et mihi, & Petro. Romam postremo reuertens, cõcilium apud Lateranum celebrauit, moriturq;

Lucius iij. M.clxxxij.

cum sedisset annos X X I. dies X. Lucius tertius Lucensis Frederico imperante, à quo obtinuit suis Lucensibus, ut Hetrusci non alia quàm Lucensi moneta uti possent, sicut & in Transpadana regione Papiensi: Cum contenderet ut consulum nomẽ Romæ extingueretur, aduersantibus illis, ob metum secessit Veronam ubi & extinctus est, cum sedisset annos quatuor, menses duos. Fuere sub hoc tempore Petrus

Petrus Comestor
Petrus Lombardus
Ioachimus abbas

Comestor qui utriusq; legis historiam scripsit, quam ecclesiasticam uocant. Item Petrus Lombardus, patria Nouariensis, præsul Parisiensis, qui sententiarũ libros edidit quatuor, ex sanctorum dictis. Abbas quoq; Ioachimus in Calabria apud Cœnobium Floris ab eo conditum, qui uaticinia

Gratianus

quædã ænigmatica reliquit. Gratianus monachus S. Proculi, natione Tuscus, doctor Bononiensis autor Decreti, qui spurius fuisse traditur. Omnes hi sanè parum inter se tẽporibus

Vrbanus iij.

differũt. Vrbanus tertius Mediolanẽsis, Frederico Aenobarbo Imp. Audito nuntio de Hierosolyma à Soldano capta, dum Venetias proficiscitur parandæ classis gratia, Ferrariæ in itinere præ animi dolore moritur, cum sedisset annũ,

Gregor. viij. M.xcviij.

menses X. dies X X V. Gregorius V I I I. Beneuentanus dum Pisas properat pacem constituturus inter eos & Genuenses, utrosq; uerò animaturus ad Hierosolymam recuperan-

Clemens iij.

dam, ibidem moritur: põtificatus die L V I I. Clemens tertius Romanus Frederico Aenobarbo imper. sedit annos duos, dies X V I. Hoc maxime hortante imperator unà cum cæteris tunc principibus Christianis in Saracenos expeditionem sumpsit: de qua alibi plura diximus. Hic & atrium sancti Laurẽtij extra mœnia fecit, Lateranensem Basilicam

Cœlestinus iij. M. cxcj.

exornauit. Cœlestinus tertius Romanus Henrico V. imper. Cui regnum Siciliæ concessit, Guilelmo sine hærede extincto, tradita ei in matrimonium Constantia Rogerij filia è Cœnobio Panormitano euocata. Primus ædis pontificales apud Petrum & Lateranensem Basilicam ædificauit, ut inscriptio in æreis adhuc ualuis Laterani ostendit. Sedit annos

Innocẽtius iij. M.cxcviij.

V I. men. V I. dies X X I. Innocentius I I I. Anagninus è comitum familia Othonem I I I I. imperatorem diademate

Almericus

cinxit. Cõcilium Lateranense celebrauit. Almericum hæreticum qui dicebat ideas in mẽte diuinà creare ac creari, cremari apud Parisium mandauit. Decretales aliosq; libros cõplures composuit. Xenodochium sancti spiritus in saxia fecit. Altare sancti Petri, ut fornix indicat, exornauit. Xysti templum restituit: Turrim quam nunc Comitum uocant excitauit, non sine nota ambitionis ac expẽsæ superuacuæ, inter tot hominis uirtutes hac tantum ei adscripta. Moritur Pe-

Honorius iij. M.ccxvij.

rusij pontificatus anno X V I I I. Honorius I I I. Romanus Frederico I I. imper. quem ditionem pontificis usurpare conantem sacris interdixit. Petrum Altisiodorensem imperatorem Constantinopolitanum cum Iole uxore in Basilica Laurentij extra mœnia diademate redimiuit. Ioannem cardinalem Columnensem legatum in Asiam cum ijs copijs misit, quas Innocentius coëgerat. Fecit Aedis Casemarij, ordines Frãcisci & Dominici probauit. Sedit annos X I I I. mẽ-

Gregorius ix. M.ccxxvij.

ses V I I I. dies X I I I. Gregorius I X. Ananignus è Comitum familia, Innocentij I I I. nepos, in Septizonio electus, sententiam Honorij in Fredericum probauit, quem postea in gratiam redeuntem exsoluto censu, deinde iterum rebellantem, celebrato apud Lateranum cõcilio sacris iterum interdixit, imperiumq; ei abrogauit. Cumq; audisset quòd is fretus auxilio Pisanorũ quosdam cardinales è Gallia accersitos partim cepisset, partim mari depressisset, ex animi dolore extinctus est. Dominicum & Antonium Vlyssiponẽsem ac Helisabetam Pannoniæ regis filiam inter sanctos retulit. Secessit Perusiam ob uarios in urbe tumultus. Seditionemq;

Annibalum familia

cuiusdam Annibalis ex Annibalum familia uix euasit. Hic munus senatorium unà cum Pandulfo Sabello obiuit, ac absente pontifice nouam tunc primum hæreseos sectam excitauit, adscitis ad hoc quibusdam sacerdotibus, quo autore Pop. Rom. in ecclesiam Dei coniurauerat. Iam senator more ueterum rogabat, populusq; sciscebat, ac omnia prope oppida in potestatem redegerat. Quod malum ulterius serpere, & Tyberis inundatio, & pestilentia subsecutæ, præterea Gregorij reditus ad urbem prohibuerunt. Re deprehẽsa ac extincta, Gregorius nihil ulterius in Annibalẽ animaduertit, quàm eum senatorio munere deiecit. Hoc item tempore

Americus Comes

Americus dux quidam Gallicus qui plura contra Saracenos gessit, in pretio fuit. Cuius sepulcrum in basilica Petri cernitur hodie, cũ hoc elogio. Hic iacet Americus comes Montisfortis, Franciæ conestabilis, qui contra Albigenses pro

fide

fide catholica sæpius dimicauit: postea contra Saracenos ad partes Syriæ transfretauit: à quibus in bello captus fuit, & diu in captiuitate detentus. Tandem per treugam liberatus dum rediret ad propria apud Hydruntum expirauit anno domini M.CCXLII. Erant tunc Romæ potentes, Petrus,

Fragepanes Iacob. & Pet. Capotij

& Io. Cincius senator Fragepanes, partium Frederici: quos pontifex quanquam formidabat, rediit tamen Iacobi Capotij ciuis Rom. potentia fretus. Is enim Cincio restiterat, cuius adhuc nomen legitur in tabernaculo opere museo, eius impensa extructo in basilica S. Mariæ ad præsepe: in qua & Petrus item Capotius cardinalis sepultus est, qui aduersissimus Frederici fuit: ac Xenodochium S. Antonij non procul ab eadem, & Athenæum Perusinum, quod uocant Sapientiam, de suo nomine excitauit. Gregorius item moritur pontificatus anno XIII.

Cælestinus iiij.

Cælestinus IIII. Mediolanēsis sedit dies XVIII. Vacauit sedes menses XX. donec cardinales à Frederico capti opera Balduini imp. Constantinopolitani restituerentur.

Innocentius iiij. M.ccxliiij.

Innocentius IIII. è Flisco ac ex Lauaniæ comitibus, Frederico II. imperante, quem antea magnopere amicum, in pontificatu inimicum habuit. Quapropter eius iram fugiens, Centumcellas proficiscitur. Inde in Galliam transfretauit, ubi libere contra eum sententias superiorum pontificum comprobauit. Ludouico deinde rege expeditioni Hierosolymitanæ se accingente collaudato, reuersus est in Italiam: ac Petrum martyrem ordinis prædicatorum, & Stanislaum præsulem Cracouiensem inter sanctos retulit. Vir in primis iuris peritissimus. Apparatum Decretalium: præterea Autenticas edidit, & de iurisdictione imperij, autoritateq; pontificis librum scripsit, cōtra quendam Petrum Vineam, omnia imperatori tribuentē, quem apologeticum appellauit. Moritur Neapol. unde Romam relatus, & in basilica Laurentij conditus est, anno pontificatus XI. mense VII. Hic etiam cardinales ut pileo uterentur roseo,

De Cardinalium institutione

& equo ueherentur, instituit. Ipsum cardinalium nomen, ab initio epitheti honoratioris appellatio fuit. Nam alibi clericum cardinalem, & canonicum cardinalem legimus, id est, præcipuum, aut principalem, quo honore urbani dignabantur. Sicut enim urbis Romæ episcopus cæteris præstabat, sic etiam clerus Romanus, cui titulos Euaristus primus omniū distribuit. Idemq; pontifici de communibus fidelium rebus adsistebant. Cardinales deinde posteris appellati. Gregorij primi extat epistola ad Populonienses, aliquem presbyterum sacramentorum gratia requirentes: Mittimus, inquit, uobis dilectum filium A. presbyterū cardinalem. Pompa his splendorq; comitum & ornatus defuere: quos Innocentius addidit, uti diximus. Nostra quoq; ætate Paulus etiam capitis tegmenta russata. Inuenio item in antiquis tabulis apud ecclesiam Aretinam donationis cuiusdā Zenobij senatoris Rom. eidem ecclesiæ tempore Damasi pontificis factæ, ubi est huiusmodi subscriptio: Et ego Io. S. R. E. diaconus cardinalis ex parte Damasi pont. laudo & confirmo. Item in alijs tabulis donationis Caroli Magni cœnobio S. Anastasij Romæ, subscriptio huiusmodi: Et ego Leo episcopus Rom. ecclesiæ subscribo. Et ego Carolus Imp. subscribo. Et ego Guilelmus S. Sabinæ cardinalis subscribo. Vbi obiter notandum pontificem Rom. solitum se subscribere, episcopum Romanæ ecclesiæ: multo rectius quàm hodie, episcopum catholicæ ecclesiæ. Nam si Romana, catholica est, honorem igitur hunc almæ urbi eripere uidentur.

Alexāder iiij. M.cclv.

Alexander IIII. Anagninus Frederico II. imperante, sedit annos VI. Ecelinum de Romano & Manfredum Siciliæ regem pontificum hostes persequutus est, misso legato Octauiano Vbaldino, qui subditos contra eos in officio confirmaret. Templum cōtinuum diuæ Agnetis ædi, quod Bacchi fuerat, Cōstantiæ dicauit. Claram uirginem Assisinatē inter sanctos retulit. Moritur Viterbij.

Vrbanus iiij. M.cclxij.

Vrbanus IIII. Gallicus sedit annos III. mensem I. dies IIII. Oppugnatus à Manfredo rege, Carolum Andegauensem, Ludouici sancti uiri fratrem, ad regnum accersiuit. Perusij decessit: sepultus in æde Laurentij. Romani per absentiam eius iterum libertati studentes, Banderesios creant

Banderesij creati

nouos magistratus, qui uitæ necisq; haberent potestatem. Senatorem priuatum hominem, quendam Brancaleonem Bononiensem legerunt, quem paulò pòst fugatum iterum reuocarunt.

Clemens iiij.

Clemens IIII. Narbonensis, Frederico II. imperante, sedit annos III. dies XXI. Is ad scientiam iuris mores sanctissimos addidit. Duas filias ex matrimonio ei natas habuit, quarum alteri CCC. libras Turonenses pro dote tantum adsignauit. Alteri sacræ uirgini XXX. Nepotem ex fratre tres obtinentem præbendas, duas relinquere coēgit. Moritur Viterbij: post quem sēdes biēnio uacauit, quum non satis dignus inueniretur successor.

Gregorius x. M.cclxx.

Gregorius X. Placentinus Rodulpho imper. Hic ante omnia pacem inter Genuenses & Venetos diu concertantes constituit. Deinde Florentinos pontificis oppida inuadentes sacris interdixit, proficiscensq; in Galliam Lugduni concilium celebrauit. In quo Michaël Palæologus imper. Constantinopolitanus cum Romano dogmate rursus conuenit, cum eius maiores duodecies antea conuenissent, semperq; desciuissent. Interfuit & Philippus rex. Reuertens inde Romam, ac iter prope mœnia Florentinorum faciens eos interdicto iam ferè triennali soluere negauit. Moritur Aretij in itinere, ibiq; sepultus, atq; ut uir sanctus adoratus, cum sedisset annos IIII. mens. II. dies II.

Innocētius v.

Innocentius V. Burgundus ord. prædica. creatus Aretij, statim Romam profectus, in basilica Petri Mitræ consecrationisq; solennia peregit, sedit mens. VI. dies II.

Hadrianus v.

Hadrianus V. è Flisco Innocentij IIII. fratris filius. Moritur Viterbij, die XL.

Ioannes xxj.

Ioannes XXI. Vlyssiponensis uir admodum literatus, ut qui multa scripserit, uerum rebus agendis parum prudens. sedit men. VIII. Moritur Viterbij ex ruina conclauis.

Nicolaus iij. M.cclxxvij.

Nicolaus III. Vrsinus compositus uulgò appellatus ob morū modestiam, Iordanum fratrem, Latinumq; fratris filium in patrum collegium cooptauit. Carolo II. Siciliæ regi maxime inimicus, eoq; de officio senatorio deiecto, instituit, nequis princeps eum locum deinde obtineret. Petrum Aragonem ratione Cōstantiæ uxoris sollicitauit, uti eius regnum inuaderet. Aedem Lateranēsem restituit: Sacellū S. Sanctorum de nouo construxit: depositis illic apostolorum caluarijs donec templū reconcinnaret. In Petri basilica antiquo numero canonicos regulares adiecit, ut simul cohabitarēt. Eius imago rem hāc testans, prope Lymphatorū columnā paulò antè uisebatur: ad cuius pedes prostrati religiosi, eius dicta excipientes erāt. Notarios & tabelliones, ut pauperū sanguine uictitantes, ab se reiecit: Gregorium X. & Ioannem XXI. imitatus: uno tantum uitio inter eius laudes accusatus, immoderati erga suos amoris, tradens eis quæ ab alijs iustis de causis erepta fuerāt. Inter quæ Surianum, ubi etiam moritur, quum sedisset annos IIII. dies XXI.

Vrsinorum familia

Vrsinorum genus hic commemorare fas fuerit, ex Petrarchæ primum autoritate, qui hoc in antiquo codice se reperisse testatur. Anno siquidem D.LXXXVIII. Mauricio imp. & Pelagio II. sedente: Longobardi sub Artari Flauio rege Saturniam in Hetruria post longā obsidionem diripuere, frustra auxiliantibus Gabinio Sorano Roscio & Anguillario nobilibus tunc ducibus. Quumq; Romā deinde obsidione cinxissent: Vrsinus & Primicenus fratres C. Vrsino geniti, qui Spoletum tuebantur, cum exercitu auxilio uenerunt: potitiq; à S. P. Q. R. signa quæ nunc gestant: præterea ciuitate sunt donati, locumq; in regione Arenulæ iuxta Tyberim ad habitandum consequuti. His alij quinque fratres fuere: Tarquinius, Quintiolus, Sextinus, Carentius,

& Se

& Secundinus. Ex his deinde descendere Constantinus & Ramundus Vrsini, qui sub Carolo Magno aduersus Longobardos militarunt: præterea Pitilius, qui Pitilianum in Hetruria condidit. Hæc ex Petrarcha. Reperta est deinde posteris Romæ inscriptio huiuscemodi. Vrsus Altus, cuius satrapes ex Vmbria in armis floruit adolescens, uir postquàm factus est capitolium restituit: tabellas condidit: uixit annos XLVIII. Nonnulli ab eo repetunt Vrso milite qui Maximum tyrannum post Valentiniani mortem interfecit, Alium igitur post hos Vrsum annis ab hinc D. uenisse item ex Vmbria cum prole numerosa in eorum monumētis comperiunt. Huius filij quum essent in bello præstantes, loca urbis munita occupauere. Theatrum Pompeij, molem Hadriani quæ postea pontifici cessit, ac montem qui Iordanus ab uno ex eis qui eum ceperat est appellatus. Item extra urbem uicina castra, quæ nunc possident trans Tyberim. In Latio quoq; Marinum & Neptunum olim Antium, usq; ad Alfonsum regem possedere, quo tempore Columnensibus ab eo regno pulsis hæc cum Sarno commutauerunt: In quo & ipsi regno partim ui, partim principum liberalitate, plurima tenuerunt. Inter quæ Nolam annis CCCC. Qui uerò ex recentioribus claritatem habebant: Bertholdus ipsius Nicolai nepos, Romandiolæ comes ab eo factus. Rainaldus qui auxilio Florentinis proficiscens apud Aquilam obijt. Alter Rainaldus Plumbini princeps. Roscius Anguillariæ comes, qui Carolo primo regi Neapolit. militauit, ac in obsidione Vrbini sub Guidone duce Feretriano extinctus est. Vrsus item Anguillariæ comes Cos. Romanus, qui omnia ferè administrabat: Petrarchamq; laurea poëtica redimiuit. Paulus, qui pontificis partes contra Ladislaum regem tutatus est. Petrus Ioan. Paulus ex comitibus Monapelli, qui N. Picininum apud Anglare profligauit. Ramundus Iacobi, ducis Nicolai filius, pulsus à patre cum execrationibus, ac in Hierosolymitanam expeditionem profectus, uirtutem pro fide orthodoxa ostendit: hoste audacissimo prouocante interfecto, ac calce in cadauer sanguinolentum impresso, rubram postea inferioris calcei partem pro insigni ornatus gessit. Reuertens ex Gallis dominantibus. Tarentinum principatum est mercatus. Mariamq; ma- Baltiorum familia

trimonio sibi iunxit è Baltiorum familia, suorum heredem. Hæc enim Baltiana progenies ab initio Gallica, Carolum primum ad Siciliæ regnum comparandum est comitata, cui pro meritis Venusium, Altamura, nonnullaq; alia circa oppida in Apulia sunt data. Hanc igitur Ramundus cum patria ditione & adoptione nominis Baltiani ducens: post annos aliquot decessit, liberis superstitibus. Illa uerò rursus Ladislao regi cum toto imperio hac lege nupsit, ut filios in re paterna conseruaret. Inter hos Ioannes Antonius, qui Tarento, Nolæ, Asculo, cæteræq; paternæ hereditati successit. Is unà cum duobus alijs Vrsinis ad Alfonsum in regnum Siciliæ sollicitandum profectus est. Fuere autem hi, Vrsus Iacobi pater Rainaldi nunc præsulis Florētini auus. Alter Franciscus urbis præfectus, Grauinæ dux primus qui Venetis militauit, cuius postea nepos captus est à Cæsare Borgia, ac unà cum alijs strangulatus. Alfonsus in regno confirmatus, eiectis Columnensibus, Vrsinos extulit, Raimundumq; Vrsinum qui ei militauerat, Salerni principem, Nolæ Asculiq; ducem constituit, cui tantum filia Isabella superstes, Ioannis Iordani principis Brachiani mater fuit. Hoc extincto, Ferdinandus rex Robertum è Seuerinatum familia, qui optimam ei nauarat operam, Salerni principem fecit, cuius filius Antonellus contra eum postea coniurauit. Ioannem Antonium Tarenti principem quem aduersarium habuit, necari demum iussit, filio eius Frederico principatu tradito, Vrsum uerò conseruauit. Hic enim è stirpe Vrsinorum Soanorum, qui Pitiliano dominantur, auxilio Ioannis Antonij supradicti, Nolæ Asculiq; dux factus erat, ab initioq; simul cum alijs contra regem, deinde transfuga unà cum Roberto equite, cardinalis Latini fratre, pro rege in acie stetit: motus, ut aiunt, precibus uxoris. Moriensq; duos filios nothos regi commendatos, ditionis heredes reliquit. Verùm paucis post annis ab eodem rege causante non esse illius filios: matre etiam seu ui, seu pretio testante, eiecti fuere. quæ sanè causa fuit, uti postea cæteri proceres sibi timentes, sub Innocentio VIII. exitu infelici rebellauerint, ut alibi narraui, Nunc Nolæ, Pitiliani comes Nicolaus uir strenuus, qui Venetis militat, successit. Alia uerò stirps ex Ioanne fluxit, illo, cuius in sacello Petronillæ uisitur sepulcrum. Is quatuor reliquit, Franciscum præfectum quem suprà nominaui, Iordanem card. Vrsinum, regni Siciliæ magnum cancellarium, & Carolum quaterna prole illustrem, quæ patris auiq; luminibus obstruxit. Hi fuere Latinus cardin. magna inter patres autoritate, tantum extollendæ familiæ deditus, in reliquos inofficiosus. Neapuleo, domi magis clarus quàm foris strenuus, nam ædium, uictusq; magnificentia, præterea liberalitate suos omnis antecelluit: Robertus quem equitem uocabant, in bello audacissimus, magnum rebus Ferdinandinis momentum adcessit. Ioannes Abbas Farfensis nostri seculi Apicius lautitia mensarum. Martinus Martinus iiij. M.cclxxxiij.

IIII. Turonensis, sedit ann. IIII. mens. I. Quum Petrum Aragonem classem contra Siciliæ regnum clam parantem interrogaret, quid sibi apparatus uellet, respondit se interulam laceraturum fore, si illam putaret cogitationum suarum consciam esse, quod dictum Metelli Macedonici prius fuit. Quare indignam fore expeditionem ratus, cum sacris interdixit, bonorum eius præda impune diripientibus concessa. Moritur Perusiæ, ubi ob uitæ merita adoratur, Non prætereundus hoc tempore Ricardus ex Annibalum Romano- Ricardus ex Annibalū stirpe

rum procerum stirpe. Is post Nicolai III. supradicti mortem, comitijs pontificijs præfuit, & Vrsum Nicolai nepotem præfectura Viterbiensi deiecit: quapropter comitia turbata, quòd cardinales Vrsini duo indignati, Vrsum restitui ante omnia peterent. Itaq; Ricardus tumultum cōtra se Viterbiensium exortum animaduertens, cōclaue ingressus, cardinales eos capit, & in uincula cōijcit, quod ubi Romæ rescitum est, Annibalum factio Vrsinos ab urbe pellit, qui Præneste se receperunt, ac paulò pòst reuersi, Annibales ipsi expulere. Ricardus compositis tandem rebus, dimissisq; cardinalibus, ueniam à Martini postea legato suppliciter poposcit. Hæc domus dui iam Romæ desijt. Honorius Honorius iiij.

IIII. è Sabellorum progenie, sedit an. II. mens. I. Habitauit in Auentino, ubi ædes quæ nunc extant extruxit. Martini IIII. acta contra Petrum Aragonem quum ille minime desisteret, habuit rata. Ordinem eremitarum Parisijs non receptū probauit. Carmelitanis album adsignauit amictum. Post eius mortem, sedes menses X. uacauit, cum pleriq; cardinales ualetudinem ex cæli Auentini grauitate contraxissent. Sabellorum genus ex oppido Sabello dicunt deuenisse, Sabellorum genus

Columnensium factionis. Virum habuit clarum Pandulfum, huius Honorij fratrem, urbis senatorem: alterum in disciplinæ seueritate Catonem. Postea uerò Paulum ducem Venetorum, cui etiam illi ob uirtutem statuam statuere. Nicolaus IIII. Asculanus ordinis minorum, habitauit apud Ba- Nicolaus iiij. M. cclxxxiiij.

silicam sanctæ Mariæ ad præsepe, cuius apsidem exornauit, uti nunc pictura ostenditur. Petrum Columnam in patrum collegium cooptauit, cuius adhuc epigramma sepulcri in eadem Basilica subito ingredientibus humi cernitur. Decessit in eodē loco, cum sedisset annos quatuor. Dies octo. Cœlestinus v. Cœlestinus V. Esernicnsis prope Sulmonem, Petrus Moroneus antea uocatus, ex eremita pontifex Caroli secundi regis

& Lati

& Latini Cardinalis fauore creatus: Aquilæ mitræ solennia obiuit, ubi miraculo rei nouæ, ducenta ferè hominum milia spectatum conuenere. Sed uir optimus magis solitudini natus quàm rebus agendis, persuasus à Benedicto Caietano, qui postea Bonifac. v i i i. & eius successor fuit: sese pontificatu mense v i. abdicauit, à quo postea creato pontifice captus in custodia interijt, qui ob patientiam uitæq; merita, inter sanctos deinde à Clemente quinto relatus fuit.

Bonifac. viij. M.ccc.

Bonifacius v i i i. Anagninus sedit annos v i i i. menses i x. dies x i i i i. Annum Iobileum primus instituit ac celebrauit, anno M. C C C. quem ritum posteris mandauit centesimo quoq; anno seruari, antiquæ legis imitatione, licet illa quinquagesimo coleret, uti testatur Iosephus simul & Leuiticus cap. x x v. longe religiosius. Nam & seruos manumittebat, & debita relaxabat. Bonifacius insuper Basilicam Petri tintinnabulis æreis quibus nil dulcius auditur, exornauit. Eius uectigalia longe adauxit. Sextum decretalium librum, iuuante Dino Mugellano, composuit. Cum Francorum rege Philippo ac domo Columnensi graues exercuit inimicitias: ex ea duos cardinales ordine, Philippum quoq; regni iure deiecit.

Sciarra Columnensis

Ille Sciarram Columnensem profugum ad littus Massiliense adpulsum, ac à piratis captum redemit, eumq; cum nauibus & auxilijs in Italiam dimisit, qui Anagniæ Bonifacium ex improuiso adortus, cepit, eumq; in custodia fame necauit.

Benedictus xj.

Benedictus x i. Taruisinus ordinis prædicatorum, cardinales Columnenses, & Philippum regem restituit. De interfectoribus Bonifacij quæstionem egit. Moritur Perusiæ mēse octauo. Signa sanctitatis dicitur post obitum ostendisse.

Clemens v. M.cccv.

Clemens v. Vasco, præsul Burdegalensis, post longam patrum contentionem absens Perusiæ creatur, qui statim cardinales in Galliam uocat, anno M. C C C V. ubi successores mansere annos L X X I I I I. librum Clementinarum ab se compositum edidit in Viennensi concilio. Basilicam Lateranensem Romæ incendium passam restitui mandauit. Cœlestinum v. nomine Petri confessoris inter sanctos retulit. Sedit annos octo, menses x. dies x v. Dicitur ad eius mitræ solennia Lugduni tot mortales ex omni Gallia conuenisse, ut Ioannes Britanniæ dux cum multis alijs ruina muri occubuerit, Philippus rex parte corporis læsus, pontifex quoq; ipse turba ingenti oppressus, uix mortis periculum euaserit. Templariorum ordinem iustis de causis destruxit, eorum bonis Rhodijs militibus concessis. Venetos ob Ferrariam occupatam, itemq; Florentinos, & Lucenses sacris interdixit. Tris legatos ex ordine patrum ad regendam Italiam misit.

Ioannes xxij. M.cccxx.

Ioannes x x i i. episcopus Portuensis, Lugduni pontifex renuntiatus post biennij spatium, quo sedes ob patrum discordiam uacauit, Ludouicum Tolosanum præsulem ordinis minorum Caroli i i. filium, duos item Thomas, Aquinatem, & præsulem Erfordensem inter sanctos retulit. Nouam militum religionem in Lusitania instituit, quorum caput est oppidum Syluensis Diœceseos. Ludouicum Bauarum hostem ecclesiæ sacris interdixit. Guidonem Petrammalam præsulem Aretinum ob Tifernum occupatum præsulatu deiecit. Sedit annos x i x. Menses i i i. Dies x i i i i.

Fraticellorum secta

Huius etiam tempore secta Praticellorum de opinione nuncupatorum excitata est, qui Petro de Corbario Reatinæ diœceseos ordinis minorum pseudopontifici tantum obtemperabant. Is enim à Ludouico Bauaro creatus, & à Bonifacio comite Pisano Romæ captus, Aueniónemq; ductus ad Ioannem pontificem, in carceris pedore extinctus est. Hi itaq; pontificem ipsum Ioannem simul cum successoribus reijciebant, dictitantes non uerum esse pastorem, sed Corbarium. Idq; malum latè per Italiam & extra serpebat: eos tantum commercia libidinum, marium & fœminarum unà in antris inclusos conciliabant extinctis luminibus, infantemq; eo modo genitum in cœtum eum deferebant, tradebatq; quisque per manus alteri & complexus, donec exanimaretur. In cuius sinu id contingeret, eum summo sacerdotio præficiebant. Huic sceleri perquirendo data prouincia nostra ætate Ioanni Capistrano uiro sanctissimo à Nicolao v. pont. Fabriani x i i. ex eis comprehensi, pertinaciter ignem pertulerunt. Hic etiam scribarum apostolorum collegium numero distinxit, qui proprio ingenio literas dictatas conscriberent: ijdemq; plura obibant officia, quorum postea facta diuortia. Taxas item constituit.

Benedict. xij.

Benedictus x i i. Tolosanus, sedit annos v i i i. Menses i i i i. Dies x v i i. Sententiam Ioannis in Bauarum probauit. Quare quum ius imperij ad pontificem deuenisset, imperialibus oppidis uicarios ipse constituit. Rem omnem pœnitentiariæ simul & taxas literarum ordine cōstituit. Sub hoc tempus Iuo presbyter emicuit inter Britones natus, pauperum aduocatus, quibus omnem tradebat substantiam. Demum in catalogum postea à Clemente sexto relatus.

Clemens vj. M.cccxlv.

Clemens v i. Lemouicensis Iobileum absens Romæ celebrari iussit, idq; ad annum L. reduxit. Carolum Boemiæ regis filium, in Bauari contumeliam, imperatorem declarauit. Rainaldum Vrsinum, & Nicolaum Capocum in ordinem patrum promouit. Seditq; annos x. Hoc tempore Romæ Nicolaus Rentij tyrannidem urbis occupauit. Hic publicus scriba erat, nec sanè bono genere, sed magni & erecti animi populum ad libertatem excitauit, arma corripuit, Capitolium occupauit, hoc titulo in subscribendo usus. Nicolaus Seuerus & Clemens, libertatis, pacis, iustitiæ, Tribunus, ac sacræ Romanæ reipublicæ liberator illustris. Quo factum est, ut omnis Italia ad eum legationes de amicitia ineunda, & pace mitterent, sed dum tyrannus paulatim efficitur, pulsus ex urbe pôst septem menses postquam regnare cœperat: nocte in Boemiam ad Carolum Ioannis filium confugit. Ille captum eum ad Clementem misit, à quo in uincula coniectus, usq; ad successorem eius Innocentium v i. in carcere perseuerauit, à quo postea dimissus Romam, ut Francisco Baroncello ciui Romano qui etiam similem tyrannidis stultitiam mouerat, resisteret.

Franciscus Baroncellus

Is Franciscus Romæ admodum potens, pulsis è senatorio munere Ioanne Vrsino, & Petro Columnensi, Tribunitiam sibi potestatem usurpauit cum huiuscemodi titulis. Franciscus Baroncellus scriba senatus, Dei gratia almæ urbis tribunus secundus, ac Romanus Cos. Igitur ad hunc tumultum comprimendum Nicolaus ab Innocentio, ut diximus, missus: urbem ingressus, cum eius factione Baroncellum pellit, tribunatu solus potitur. Sed breui post tempore quum esset nobilitati, & præsertim Columnensibus aduersus, à ciuibus obtruncatur.

Innocētius vj. M.ccclij. Aegidius Carilla

Innocentius v i. Lemouicensis Aegidium Carillam legatum ad res Italiæ componendas misit. Hic enim genere Hispanus è gente Carilla, in rebus agendis longe prudentissimus, statum ecclesiæ eo tempore uarijs tumultibus exagitatum, absente pontifice pacauit, uicarios terrarum quos idoneos uidisset, confirmauit: è ciuitate Foroliuiensi ubi continuo ferè morabatur, Ordelaphos male de rebus ecclesiæ meritos sustulit. Iterum ab Vrbano v i. in Italiam missus, Barnabam uicecomitem statum pontificis turbantem compressit: rursus uicecomitum copias duce Io. Haucuto Florentinos instigante, inter Aretium & Cortonam adflixit, qua uictoria omnes ecclesiæ rebelles ultro sese dedidere. obijt Viterbij, sepultus Assisij, sepulcro ab eo condito. Ad Innocentium redeo, qui Carolum imperatorem iussit à duobus Romæ cardinalibus diademate redimiri. Cum Romanis tumultuantibus sæpe de creandis senatoribus egit, ut ipse deinceps priuatum hominem mitteret: itaq; Raimundum Senensem de gēte Ptolemæa primum senatorem misit

semestrem. Res aliquot annos perseuerauit. Deinde Romani res nouas appetentes, reformatores crearunt, qui senatus gererent potestatem. Sedit annos decem. Vrbanus v. Lemouicensis Aegidium legatum iterum in Italiam mittit. Ipse quarto pontificatus anno Romam uenit, apostolorum caluarias diu quæsitas, ac tandem repertas in sancta sanctorum sacello neglectas, loculis argenteis operuit, atq; in loco ubi nunc uisuntur condidit. Apud urbem ueterem & montem Flasconem ædis Pontificales extruxit: in Galliam rediturus Ioannem Haucut copijs quæ sub Aegidio militauerant præfecit. In itinere apud Maßiliam excessit, anno pontificatus I X. Quo tempore Brigida è Suetia Romam uenit. Hæc enim liberos, mares quatuor ac totidem fœminas sanctos omnes habuit. Inter quas Catherinam uirginem, quæ matrem uiduam Romam comitata, ubi accepit uirũ quem nunquam attigit ex consensu, defunctum esse, perpetuo cœnobio sancti Seruatoris, quem ritum mater instituerat, se dicauit. Quam Iulius iamiam in catalogum referre unà cum Francisca Romana matrona statuit, quæ & ipsa sub Eugenio claruit prodigijs ac sanctitate: uoluptatem inuiti coitus ardente supra uuluam larido reprimebat. Ad Brigidam redeo, quæ sepulcrum unà cum filia adiuit. annis X X V I I I. deinde in urbe morata ac defuncta, opera eiusdem Catharinæ in patriam relata est, ubi utraq; iacet. Gregorius X I. Lemouicensis, sedit annos V I I. menses V. Sub hoc omnia in Italia pontificis oppida defecere: Tifernatibus, Perusinisq; initium facientibus, ac Florentinis sollicitantibus: quapropter Card. Gebennensem legatum cum Bernardono duce, ac V. millibus Britonum subsidio misit. Pratenses legati aduentu, spe auxilij à Florentinis desciuere, qui statim repreßi, autoresq; capite mulctati. Foroliuienses Sinibaldum Pinum, Io. Theobaldum Ordelaphos in urbem subito recipiunt: quorum armis sese à Britonum furore tueantur. Legatus quum iam mœnia Bononiæ rebellis obsessurus petijsset, cognito Florentinorum exercitus cum Rudolpho Varano duce aduentu, hostibus auxilio uenientium, seceßit Cesenam, quam misere Barbari diripuerunt. Igitur Gregorius ut his occurreret malis, Romam ire statuit, reuocatus literis diuæ Catherinæ uirginis Senensis, hortante etiam Baldo Perusino eius olim præceptore, ac palam dictitante, quod salua conscientia, urbem negligere non posset. Quamobrem anno M. C C C L X X X V I. clam paratis triremibus X X I. in Rhodano res alias simulans, primo Genuam, inde Cornetum adplicuit, unde Romam profectus, ingenti omnium lætitia, Florentinos qui omnem ferè pontificis ditionem ac oppida circa se occupauerant, sacris interdixit. Deinde bellum contra eos mouit. Vrbanus V I. Neapolitanus, archiepiscopus Barensis, extra senatus ordinem creatus est. Gallici autem Cardinales seceßione facta, alium Gallum Clementem eligunt. Vrbanus Carolo regi Neapolitano, quòd nepotem eius principem creare noluisset, maxime infensus fuit. Qoare Nuceriæ ab eo armis petitus, inde auxilio Raimundi Baltiani principis Tarentini, nauigio Genuam aufugit, ubi dum ueheretur, quinq; cardinales qui cum pseudopontifice conspirauerant, depreßit. Romam reuertens primo numero patres X X I X. una die addidit, exceptis tribus, Neapolitanus omnis. Florentinos præterea interdicto per Gregorium iusso absoluit: sedit annos X I. Menses V I I I.

Bonifacius I X. Neapolitanus è Tomacellorum familia, iuuenis admodum creatus: sedit annos X I I I. Menses I X. Vectigal prædiorum sacerdotalium, quod annatam uocant, instituit: nonnulli Io. X X I I. id tribuunt, parandi auxilij gratia aduersus infideles. quanquam Angli præterquam ad præsulatus id minime admiserunt. Ladislaum puerum Caroli regis filium Caietæ coronari iußit. Perusiam componendæ discordiæ causa inter Raspantes & Gentilomines profectus, non prius rediit quàm Banderesijs, quibus omnia licebant, sublatisq; senatorem externum, ut statutum prius fuerat, adcerserent. Tres enim cameræ conseruatores inconsulto pontifice iam elegerant. Hoc tempore Tamerlanes mortuus, & Albi per totam Italiam uisi, quos Bonifacius compreßit, eorum duce supplicio adiecto. Quidam enim presbyter fuerat, qui ex alpibus descendens cum uexillo crucis & alba ueste, ingentem omnis ordinis, sexus, ætatis cateruam secum specie religionis traducebat, tantumq; loca obibat, & Viterbium usq; uenerat. Hemanuel item Chrysoloras in Italiam uenit, præceptor Græcæ disciplinæ, qui primus iuuentutem Italicam literis erudijt. Post huius mortem Romani ad libertatem excitati, Columnensibus ducibus. At Vrsini pro ecclesia, qui concurrentes armis inferiores discessere. Res tandem intra mensem conciliata. Innocentius septimus Sulmonensis, Romanos petentes Capitolium, arcemq; sancti Angeli, & pontem Miluium, remisit ad Ludouicum fratris filium ex Melioratorum familia, qui in Piceno quædam oppida tenebat. Tunc uerò Romæ apud Xenodochium sancti spiritus in Saxia morabatur: qui ab eo sunt trucidati, è fenestrisq; X I. præcipitati. Inde ob metum pontifex Viterbium seceßit. Interea Ioannes Columna & Troiæ, ac Gentilis Varanus, Camerani comites Ladislai regis Neapolitani duces, omnia ea loca munita occupauere: arcem minime potuerunt: repulsi omnes mox à Paulo Vrsino, Mostarda, & Cæcolino cohortium præfectis ab Innocentio mißis, qui rebus tandem pacatis redijt. Sedit annos duos. Gregorius X I I. Venetus, creatus Romæ hac lege, ut si ex re foret ecclesiæ, se pontificatu abdicaret, ob Benedictum X I I I. Petrum Lunam uocatum, qui Auenione Clementi pseudopontifici successerat. Cardinales ex utraq; parte Pisas adnauigant, ibiq; utroque pontificatu deiecto: Alexandrum V. in concilio creant. Interea Romæ magnos excitat tumultus Ladislaus Siciliæ rex. Frumenti rubium X V I I I. florenis uenijt. At rex ipse è Sicilia eius copiam aduectam Romanis distribuit, intra quod pretium annona postea semper stetit, præterquam hoc anno M. D. V. dum hæc proderem: Iulio sedente, ad aureos X I I I. peruenit, supra uidelicet flo. X X X. Alexander V. Cretensis natione, ordinis minorum creatus in concilio Pisano: quanquam illi duo deiecti officium diuersis in partibus exercere non desisterent, ut Gregorius Lucæ Gabriëlem Condelmerium cardinalem fecit, qui postea Eugenius I I I I. fuit. Alexander liberalitate in pauperes ingenti erat: solebatq; dictitare se diuitem episcopum, pauperem cardinalem, & mendicum pontificem fuisse. Summus præterea theologus: in Sententiarum libros commentarios edidit. Adhibitus consilio Ioannis Galeatij uicecomitis, & eius opera archiepiscopus Mediolanensis factus fuit. Postremo Ladislaum regni iure deiecit, idq; Ludouico Andegauensi adiudicauit. Deceßit Bononiæ, mense octauo pontificatus. Sepultusq; in æde Minorum. Ricardus Sanguineus Romæ ob seditionem capite plectitur, qui à Paulo Vrsino unà cum pluribus alijs Columnensibus & Sabellis portam sancti Laurentij capientibus, captus fuerat: anno M. C C C C X I I. Ioannes uigesimustertius Neapolitanus, Balthassar Cossa uocatus, uir potius militari, quàm sacræ idoneus disciplinæ. Legatus diu Bononiæ fuit, qui mox in concilium Constantiense uocatus, Cosmo Medice eius amicißimo dissuadente profectus est, ubi criminibus conuictus inde aufugit, captusq; apud Aldeburgen castellum, triennio custoditus, nullis nisi Germanis ministrantibus, quorum linguam minime nouerat. Mox eo deiecto unà cũ Gregorio & Benedicto, Martinus omnium consensu Pontifex creatur. Ladislaus hoc tempore dum

Florent

Marginalia: Reformatores · Vrbanus v. · Brigida · Catherina · Francisca Ro. · Gregorius xj. M.ccclxxv. · Pratenses · Vrbanus vj. M.ccclxxxv. · Bonifacius ix. M.cccc. · Innocent. vij. M.ccccvij. · Io. Columna · Gregorius xij. · Benedict. xiij. pseudopont. · Alexander v. · Ricardus Sanguineus · Ioannes xxiij. M.ccccxiij.

Florẽtiam pergit,in itinere in coitu mulieris, quæ medicatam
opera Florentinorum uuluam habuit,extinctus est.Idem in ui
ta olim etiam potionatus exenteratis mulis se includens ue-
nenum euaserat.Dumq; conciliũ Constantiæ celebratur, Ro-
Petrus Matutinus mam libertatem conclamant. Petrus Matutius ciuis inui-
tus rempublicam suscipere coactus:sese mox magistratu ab-
dicauit, quum legatum cum senatore à Ioanne Pontifice
Ioan. Cincius missum uidisset,quorũ aduentu Ioãnes Cincius,& Paulus Pa
lonus securi percussi sunt. Mandauit item Ioannes supplica-
tiones eum capite Ioan.Bap. fieri. Romani fraudem timen-
tes, quòd id Florentinus uendere statuisset, omnino probi-
Martinus v. M.CCCCXVIII. buerunt. Martinus v. è Columnensium familia Sigismun-
do imperatore maxime procurante creatus in concilio Con-
stantiensi,statim in Italiam ipso imperatore inuito reuertit,
prius Basileæ indicto concilio. Mediolani primum honorifice
à Philippo duce eius amicissimo excipitur.Deinde Florentiæ
substitit,quòd Brachius Perusinus omnem pontificis ditionem
occupauerat.Ibiq; Cosmi Medicis precibus, Ioannes è custo-
dia liberatus, cardinalis etiam remanere permittitur. Qui
paulopost in ea ciuitate decessit. Martinus necessario quo-
dammodo in ipsum Brachium sumpto bello, tandem preci-
bus Florentinorum pacem cum ipso fecit, qui pedibus ponti-
ficis prostratus,ueniam petijt præteritorum, eidemq; postea
militans unà cum Gabriele Condelmerio legato, Bononiam
rebellantem in officio continuit Martino autem Romam ue-
nienti,omnis ætas sexus obuiã proficiscitur,anno M.CCCC-
Cardinalis de Ademaris XXI. Alemanum de Ademaris cardinalem, patria Floren-
tinum, uirum doctissimum ad Petrum Lunam in Hispaniam
misit, oratum ut se pontificatu abdicare uellet. Huius nunc
tumulus in sancta Maria noua conspicitur. Ludouicum Lu-
douici regis fratrem, qui heres à Ioanna sorore Ladislai re-
gis institutus fuerat, in regno confirmauit, querente ma-
xime Alfonso Aragoniæ, qui suo id iure uindicabat. Quare
bellum Aquilæ urbi, duce Brachio mouit. Pontifex Franci-
scum Sfortiam auxilio mittit. in ea pugna interficitur Bra-
chius,qui quòd sacris esset interdictus, Romæ extra portam
sancti Laurentij in loco profano sepultus est. Martinus ex
operibus publicis atrium Basilicæ Petri restituit, pauimen-
tum Basilicæ Lateranensis extruxit,ubi & se condi post obi
tum mandauit. Eius nunc sepulcrum in medio templo cum
ænea statua iacente conspicitur.Sedit annos XIIII.M.III.
De Columnensium familia De columnensium autem origine,ut par est in hoc loco recen
sere,nihil sanè exploratum,autorem tamen habeo, qui dicat
eos ex oppido Columna descendisse. Ipsi in stemmatis nihil
antiquius præferunt quàm ab hinc annis fere D. Odonem
quendam magnum militem appellatum, qui omnia simul eo-
rum castra unus possidebat.Deinde familiæ triplex facta de-
ductio.Prima quæ de Ginezano dicitur. Secunda de Gallica-
no.Tertia proprie de Columna,quibus uiri principes prope
CC.usque in hodiernum emicuere.Religiosius inter eos ni-
hil Ioanne Eduardi filio nominatur.Is cardinalis sanctæ Pra-
xedis, ac legatus in expeditione Hierosolimitana fuit, anno
M.CCXX.martyrium ferè passus. Nam inter duos postes
à Barbaris hostibus inclusus, iamiam secandus erat, nisi il-
los diuina prouidentia eius constantia fideq; permotos pœni
tuisset. Reuertens uerò, Columnam cui Christus alligatus
ad plagas fuerat, secum attulit, quæ nunc apud ædem S.Pra-
xedis uisitur. Ab his etiam uiris Xenodocheum prope Ba-
silicam Seruatoris excitatum. Nihil uerò audacius Sciarra,
qui Bonifacio VIII.restitit, siue Petro Columna, qui sub
Paschali II. Cauios oppidum occupauit, siue Ioanne Co-
lumna milite Ladislai regis, qui sub Innocentio VII. Ni-
hil insuper contumacius Stephano Columna, qui Romæ
inuito pontifice L. Bauarum coronauit, unde columnæ
gentilitiæ corona est addita. Nihil denique melius aut be-
nignius hoc ipso Martino, cuius fama bonitatis, modum
tot ecclesiæ turbinibus imposuit. Huius fratres ex Agapi-
to patre tres fuere. Iordanus maximus natu, dux Venu-
siæ: deinde princeps Salernitanus: Sciarra, qui sine liberis
decessit: & Laurentius comes Albæ: ac magnus regni ca-
merarius. Huic item ultimo tres liberi fuere. Antonius prin-
ceps Salernitanus & Marchio Crotonis ac urbis præfectus:
Prosper sancti Georgij ad Velabrum diaconus cardinalis:
& Eduardus dux Amalfitanus: ex quo Ioan. & Fabritius
geniti. Ex Antonio uerò Ioan. cardinalis, ac Prosper, qui
gratia nunc & autoritate apud Iulium florent: quantum sub
Alexandro prius exagitati fuere. Ipsi autem Prosper & Fa-
britius impigri duces, in rebus Neapolitanis egregiam
nuper Hispanis operam nauarunt. Eugenius IIII. Vene- Eugenius IIII. M.CCCCXXXI.
tus, ordinis Cælestinorum apud Mineruæ templum, anno M.
CCCCXXXI. V. Non. Mar. creatus, Sigismundo impe-
rante, quem Romam profectum diademate rediminiit. Quũ
Nicolaus Fortebrachius agrum Romanum uastaret, ciues
frustra apud pontificem questi, ad libertatem animum exci-
tant. Molem Adriani, ac Capitolium capiunt. Septem creãt
gubernatores. Franciscum adolescentem cardinalem, ac uice
cancellarium fratris filium pontificis capiunt, ac in custodiam
mittunt. Eugenium ipsum apud Basilicam Mariæ uirginis
trans Tyberim relegant: qui deceptis custodibus aufugiens,
clam cimba piscatoria comparata Ostiam: quanquam sagittis
insectantibus Romanis, inde Florentiam defertur, ubi ali-
quot annos commoratus, Bononiam postea se contulit, ibiq;
ædes quibus nunc inhabitant legati, extruxit. Quum negas-
set ad Basiliense uenire concilium, Ferrariæ indixit. Quare
Basilienses pseudopõtificem Felicem Amodeum nomine, Sa-
baudiæ ducem, eremitam agentem, creant. Coeptum igi-
tur Ferrariæ, ob pestilentiam necesse fuit Florentiam trans-
ferre, ubi & Armeniorum legati, & Ioannes Palæologus
imperator Constantinopolitanus cum Romano Pontifice de
fide orthodoxa conuenere: quum Ioannis maiores terde-
cies conuenissent, quod argumentum in ualuis æreis Basili-
cæ Petri ab eo factis continetur. Inde Romam metu libe-
Patriarcha Vitellicus ratam à patriarcha Vitellico, qui cuncta pacauerat, uenit. Sed
quoniam de hoc incidit mentio, paucis dicendum. Hic patria
Cornetanus Ioannes nomine, patriarcha Alexandrinus, ex
humili loco in senatum adscitus, duci proprior quàm sacer-
doti fuit: quippe qui absente pontifice legatus, tumultum Ro-
mæ compressit, statumq; reliquum ac terras rebelles pacauit:
de sontibus supplicium sumẽdo, inter quos fuit Antonius Pon-
tadera, quem ueluti prædonem omnia infestitem, captum ar-
bori oliuæ suspendit. Franciscum Vicum Viterbiensem, &
Fulginatem tyrannos in arce Soriani securi percussit: denum,
quòd contra Florentinos cum Philippo duce inuito pontifi-
ce conspirasset, per insidias captus in transitu pontis, ac in
Adriani mole custoditus, ueneno sublatus est ab Antonio
Rido Patauino arcis præfecto. Eugenius autem ubi Romam
uenit, picturam Basilicæ Lateranensis à Martino inchoatam,
ad hoc æui durantem, in pariete absoluit, porticumq; qua
L. Patriarcha Aquileiensis ad S. sanctorum sacellum itur, extruxit. Ludouicum patriar-
cham Aquileiensem solertissimum uirum, cum exercitu Flo-
rentinis auxilio misit, qui tunc ad Anglare oppidum à Pi-
cinino duce copiarum Philippi uicecomitis oppugnabantur:
ex quo uictoria potiti sunt. Hic Ludouicus patria Patau-
nus: arte medicus, ob sua merita pugnæ, in senatum adscitus,
tantos sibi spiritus adsumpserat, immemor generis, ut pri-
mus sit ausus cardinalium, canes equosq; alere: conuiuiorum,
lautitiæq;, ac supellectilis plus quàm illi ordini par erat, splen
dorem introducere: Ciues Romanos ad omnem ignauiam ui-
tæ collapsos ad cultum ciuiliorem reducere, Campum Floræ
ubi greges pascebantur, munire. Denique unus omnia tunc

Felix pseudopontifex

administrare. Schisma quoque Felicis pseudopontificis facile sublatum. Hic enim Amodeus dux fuerat in concilio Basilieñ creatus à Germanis, quod in concilio Constantiensi fuerat indictum, sed de hoc satis in rebus Gallicis. Eugenius igitur post hoc Iulianum Cæsarinum legatum cum Vladislao Pannoniæ rege aduersus Turcas misit, in quo ambo pariter occubuere. Fuit studiorum amantissimus, quotidie se in secretum aliquot horas recipiendo: uultu alioqui decoro, ac uenerabili, oculos in publico nunquam attollebat, ut à parente meo qui eum sequebatur, accepi: cardinales XVI. Florentiæ fecit, inter quos Græcos duos, Bessarionem Nicenum, atque Isidorum Rutenum, Gulielmum de Eustouteuilla Rothomagensem. Decessit Romæ pontificatus an XVI. ætatis LXIII. salutis M.CCCCXLVII.VII. Calend. Martij, & in Basilica Petri conditur.

Nicolaus V. M.CCCCXLVII.

Nicolaus V. natione Lunensis, ex oppido Saraceno, imperatore Friderico III. Sedit annis VIII. Thomas uocatus, arte medicus, deinde subdiaconus factus, ex humili loco. Bononiæ studijs profecit, adiutus benignitate Nicolai Albergotti cardinalis sanctæ crucis. Missus deinde cum Ioanne Caruaialla Hispano ab Eugenio in Germaniam, Basiliensis concilij, ac neutralitatis, ut ipsi appellabant, tollendæ gratia: fautorem tunc Romani pontificis Aeneam Piccolomineum, qui postea Pius II. fuit, apud Fridericum imperatorē nactus, omnia ex uoto reportauit. Redeuntibus honor adhibitus, roseis Galeris obuiam missis, ac in senatus ordinem receptus. Eiusq; tempore opera Simonetti ordinis Eremitarum, pax inter Venetos & Franciscum Sfortiam facta: utq; Alfonsi regis autoritas huic accederet, oratores principum simul & Dominicus Capranicensis legatus ad eum profecti. Erat hic & ingenio uehemens, & libertate loquendi, quæ olim Fauonius apud Ro.

Stephanus Porcarius

Dum esset in conclaui, Stephanus Porcarius in Aracœli coniurationem de libertate fecit, quem ille postea Bononiam relegauit. Inde clam redeūtem, ac in incœpto perseuerantem, unà cum cæteris coniuratis deprehensum in arce suspendit. Inter coniuratos fuit Baptista Sciarra, qui per medios armatos solus incolumis euasit. Fridericum imperatorem unà cum coniuge Leonora diademate cinxit. Iobileum annum M.CCCCL. celebrauit, quo tempore pons Adrianus tabernis tunc opprimentibus angustior, quodam die multa milia concurrentia non cepit, sed partim in Tyberim deiecti, partim calcibus equorum oppressi fuere. Bibliothecam Vaticanam instituit, missis quaquauersus doctis uiris comparandorum librorum gratia. Primus nostri seculi literas penè extinctas excitauit, præmijs omnibus uirtute præditis hominibus inuitatis. Officium nullum seu magistratum uendidit. Basilicam Petri ab apsidis fronte pulchro cœpit opere augere: Itemq; murum Vaticano superstantem magni sumptus. Opus utrumq; imperfectum. Constantinopolis eius tempore à Turcis direpta, quò paulò antè Isidorum cardinalem Rutenum, natione Græcum, ad confirmandos animos miserat. Inter tot uiri huius egregias laudes, uitium hoc tantum notatum, quod nimio bibendi studio teneretur: perquisitis undique uinorum generibus. Decessit anno pontifi. VIII. Salutis M.CCCCLV. IX. Cal. Aprilis.

Calistus III. M.CCCCLV.

Calistus tertius præsul ac genere Valentinus, Alfonsus Borgia uocatus, uir iuris pontificij scientia doctissimus, Alfonsi regis familiarissimus, anno M.CCCCLV. VI. eid. Aprilis pontifex creatur ex uaticinio Vincentij ordinis prædicatorum, quem uiuentem Valentiæ coluit, ac post mortem inter sanctos retulit. Expeditionem in Turcas quam antea uouerat si ad hunc statum perueniret, continuo suscepit. XII. igitur triremes collationibus Christianorum comparatas cum Ludouico patriarcha Aquileiensi, quem suprà memoraui, classis præfecto, mittit. Qui expugnata Lesbo insula cum aliquot castellis, breui tempore reuersus est. Vsuncasan Armeniæ Persiæq; regem, per oratores magnopere hortatus cōtra eosdem hostes. Quamobrem ille uictoria potitus, gratulatum ad pontificem legatos misit, quòd eo impulsore hæc felicitas sibi contigerit. Huius etiam tempore, nobilis illa ad Belgradum uictoria contigit, ubi tres Ioannes interfuere. Caruaialla legatus, Vainoda dux, & Capistranus concionator. Vir fuit admodum mitis, ac in pauperes maiopere liberalis. Cædes per urbem ab Hispanis plurimæ, eo tamen nescio, fiebant, quod Borgiæ fratris filio feroci ingenio nimium permitteret, cuius fratrem Rodericum uice cancellarium fecerat. Senio longo confectus moritur in urbe, quum sedisset annos tres, menses totidem. Anno M.CCCCLVIII. octauo eid. Augusti. Sepultus in Basilica Petri.

Pius II. M.CCCCLVIII.

Pius secundus Senensis Aeneas nomine, gente Piccolomineus, apud Corsinianum castrum Senensium ob paupertatem parentum natus, in ipsa adolescentia peregrinatus, quum magnam præferret indolem atque ingenium in Friderici imperatoris dignationem uenit, eiusq; magister epistolarum: postremo rebus magnis, legationibus etiam adhibitus, unus omnia apud eum obibat. Quumq; sub Eugenio in abrogando Basilienśi concilio magnopere Romanæ fauisset ecclesiæ, à Nicolao præsul Tergestinus, deinde Senensis, mox à Calisto cardinalis, denique eius successor factus: nihil antiquius habuit quàm contra Turcas ipse proficisci, quod proculdubio propositum religiosum absoluisset, si per ignauiam cæterorum principum Christianorum qui eum decepere, præsertim ducis Burgundiæ, licuisset: cuius rei gratia Mantuæ conuenerat, ex eoq; dolore decessit. Eius res gestas elogium hodie sepulcri continet. Ferdinandum regem in regnum Neapolitanum autoritate ac exercitu adiutum instituit. Sigismundum Malatestam uirum facinorosum, bello ac edita uulgò accusatione insectatus est. Catharinam Senensem in sanctarum catalogum redegit. Vir moribus castissimus, religionis amantissimus, literis ac studijs pertinacissime deditus. Nam inter tot occupationes, etiam in extremo historiam orbis geographiæ cœptauerat, magis uere ac diligenter quam eleganter. Non eloquio quodam naturali, ac laterum firmitate magis quàm literis clarus habebatur, scriptaq; eius quanquam sermone carent Latino, uim tamen & uirtutes ostēdunt oratorias. Tot igitur uiri laudes unum tantum ambitionis uitium commaculabat. Quum semper promotionum appetentissimus fuerit atq; gloriæ, eaq; de causa & labores plurimos susceperit, amicitiasq; principum coluerit, ac demum pontifex sedit annos VI. uixit LXX. Decessit XVIII. calend. Septēb. M.CCCCLXIIII. sepultus in Basilica Petri ingredientibus sinistrorsum.

Paulus II. M.CCCCLXIIII.

Paulus II. Petrus Barbus patria Venetus, successit an. M.CCCCLXIIII. Eugenij sororis filius fuit, ab eodem cardinalis ægre factus, quòd natura bardus, ac crassa ceruice fuisset. Quapropter res pontificalis magnam in eo primum fecit inclinationem, ut deinde traditæ per manus successiones usq; ad hunc diem innumerabilibus malis tempora referserint, dum ianuis uitiorum omnium reclusis, palam cunctis antiquam pastorum disciplinam pessundare liceret. Is enim nec literatura, neque moribus probatus, ea de causa est cæteris grauibus uiris prælatus, ut Ludouico patriarchæ resisteret, cum quo simultates gerebat, tanta illius erat ob potentiam & diuitias inter omnis inuidia. Igitur præter necessarias auditiones dies totos aut uoluptati, aut nummis pensitandis, aut ueterum numismatis, siue gemmis, siue imaginibus spectandis tradebat. Amicitias nullas pristinas aut beneuolentiam seruauit. Inter hæc tamen uitia hanc animi integritatem custodijt, ut rem nullam ecclesiasticam liceretur, iustitiam quoque publice sectaretur se-

uerus,

uerus, nec tamen crudelis in delinquentes: nam carcere magis quàm morte plectebat. Primo anno Comitem Aduersum ac Deiphobum Anguillarem qui iter obsidebant sustulit. Contra Robertum Malatestam de urbe Arimino per Neapuleonem Vrsinum infeliciter dimicauit, quum hostis numero militum longe inferior esset. Veneti, Florentini, rex quoque Ferdinandus cum Frederico Vrbini duce erant auxilio. Fredericum Imperatorem apostolorum limina salutatum uenientem, sumptu pro dignitate excepit. Cardinales admodum paucos fecit, inter quos duos tantum ob uirtutem, Marcum Barbum suum propinquum, præsulem Vincentinum, & Oliuerium Carafam præsidem Neapolitanum, Danielis Matalonæ comitis ex fratre nepotem, qui ob fortitudinem simul & animi modestiam præcipuum apud Alfonsum regem, ac eius successorem locum obtinuerat. Paulus itaque dum post cœnam cum architecto Aristotele de traducendo Vaticani obelisco in plateam Basilicæ Petri sermonem haberet, obruente crapula repentino ex apoplexia interijt VII. calend. Augusti, anno salutis M.CCCCLXXI.

Xistus IIII. M.CCCC-LXXI.

pontificatus VI. mense decimo. Xystus quartus, Franciscus Sauonensis ordinis minorum generalis, ac theologiæ professor, anno M.CCCCLXXI. VI. eidus Augusti, omnium consensu cardinalium, qui XVIII. fuere, pontifex creatur. Latino Vrsino, Francisco Gonzaga, & Roderico uicecancellario magnopere suffragantibus. In mitræ solennibus apud Basilicam Lateranensem dum in magna populi frequentia lectica portaretur, orto subito tumultu, seu casu, seu ex composito maximum uitæ subijt periculum, ut etiam saxis appeteretur, & à lecticarijs penè destitueretur. Res tandem Latini Cardinalis autoritate, prouidentiaq; sedata. Ante omnia antiquos canonicos in eandem Basilicam reduxit, eiectis inde à Romanis statim post Pauli mortem canonicis regularibus, quos olim Eugenius, ut in antiquam eorum possessionem introduxerat. Liberalissimus omnium pontifex, negabat nunquam, quin eadem pluribus importune rogantibus sæpe concedebat. Ea de causa libellis signandis Ioannem Montemirabilem uirum Gallicum exercitatum ac seuerum præfecit, qui non rite concessa interpolare ac retractare posset. Suorum in primis amantissimus ac indulgentissimus fuit, quorum causa pleraque præter fas iusq; & agebat, & concedebat. Petrum ante omnis eiusdem ordinis ac patriæ, quem à puero unà cum Hieronymo fratre sibi educauerat, ad cardinalatum usque prouexit: uirum alioquin natum perdendæ pecuniæ. Nam biennio quo tantum post ea uixit CC. aureorum millia, in luxu uictitando solum absumpsit. LX. millia æris alieni, argenteorum item CCC. pondo dimisit. Decessit tabidus uoluptate annorũ XXVIII. opificibus maxime desideratus, quorum officinas nouis semper lucris & operibus replebat. Hieronymus uerò frater Foroliuij Forocornelijq; princeps factus, post eum rem omnem ecclesiæ administrauit, uir ingenio seuiore, ac uoluptatibus præter unicam uenationem minimum deditus. Xistus itaque post hos fratrum sororumq; filios extulit, neque enim alter propinquis fœcundior fuit, inter quos Iulianum S.P. ad uincula cardinalem, eiusq; fratrem Io. urbis præfectum, Soræq; ac Senogalliæ principem fecit. Deinde Christophorum & Dominicum de Ruuere fratres, patria Taurinenses, ex successione in patrum etiam collegium cooptauit. Ab his enim & nomen olim familiæ sumpserat, & plura uitæ commoda. Præter autem supradictos & alios diuersis temporibus creauit. Io. Columnensem, & Ioã. Bap. Sabellum, quos postea quum suspectos haberet, post consistorium die quadam in molem Adriani coniecit, unde post annum incolumes dimisit. Præterea Georgium Vlyssiponensem, Stephanum Nardinum Mediolanensem præsules, Raphaëlem Sauonensem Hieronymi comitis supradicti ex sorore nepotem, ætate annorum XVII. Ascanium Mariam ducis F. filium, qui ambo nunc & gratia & autoritate pars maxima senatus sunt. Postremo Ioan. Iacobum patria Mediola. Parmen. præsulem cubicularium suum, quem seruitio tantum acceptum, ex humili loco promouit. Ad arma conuersus, quibus magis quàm religioni natus fuerat, primo contra Nicolaum Vitellium Tifernatem, quem antea amicum habuerat, Laurentij Tifernatis hostis persuasione permotus, misit expeditionem, cui card. sancti Petri ad uincula legatum præfecit: ille expugnatus in exilium quidem abijt, sed paucis post diebus fauentibus ciuibus reuersus, arcem etiam quam pontifex in ea excitabat, disiecit. Bellum deinde aduersus Florentinos exorsus occasione Laurentij medicis, quem detecta coniuratione, domo expellere conabatur, de quo quod in Florentinorum rebus satis dixi, scribere rursus supersedebo: tantum narrabo Florentinos in hoc bello, Galliæ regem, Venetos, Ferrarienses, Mediolanensesq; habuisse fautores, & ab horum omnium legationibus huius occasione controuersiæ, quæ iniusta uidebatur, Xistum ad concilium citatum fuisse: illum autem summa constantia respondisse, se concilium libenter quidem admissurum, ubi speraret omnium illorum principum crimina patefacturum, resq; plurimas ablatas ecclesiæ repetiturum. Quapropter quem illi metu expugnare sperabant, ab eodem perterrefacti discesserunt. Tertium bellum contra Ferdinandum Siciliæ regem per Robertum Malatestam Sigismundi filium gessit, in quo ducis uirtute pauciores numero ad campum mortuum pugna commissa magnum regis exercitum unà cum Calabriæ duce profligarunt. Capti proceres omnes, Romamq; ducti, paucisq; post diebus gratis facta pace dimissi. Dux ipse solus Antium usque prope mare fugitans inde Neapolim se recepit. Columnenses quoque qui unà cum illo conspirauerant, eumq; suis oppidis prope urbem receperant: primum quidem ueniã donauit, deinde quum Laurentius protonotarius ex ea familia rursus contumax appareret, in domo sua Romæ armis, cohorteq; pontificia, tum Vrsinorum auxilio expugnatus, captusq; ac breui post tempore securi percussus est. Eorum insuper iam omnia ferè oppida capta erant, si per mortem pontificis licuisset. Postremum bellum aduersus Venetos sumpsit pro Hercule Estensi duce Ferrariæ, ut in rebus Ferrariensium narraui. Quum igitur tot tumultibus absumpta pecunia indigeret, noua collegia primus excogitauit quæ licerentur. Dato itaque negotio Sinolpho protonotario è castro oclerio uiro solerti breuiatores minoris præsidentiæ instituit, quondam à Pio creatos, deinde à Paulo successore sublatos, quorum loca quingentis, postea sollicitatores quorum trecentis ueniere. Deinde adstipulatores certos, sine quibus nullæ possent confici tabulæ, sed hi per successorem antiquati. Postremo apostolici fisci nouem notarios, quibus emolumenta unius adsignauit, quia antea cunctis præerat. Is fuit ætate nostra Gerardus Maseus Volaterranus, qui ob egregium bonitatis ac prudentiæ nomen ei muneri gratuito à Ludouico patriarcha ac camerario delegatus fuerat, ac Casparem Blondum successorem habuerat. Atque hoc modo curiæ Roma. libertas in compedes quasi coniecta, ut nulla industriæ uia sperari posset. Verum hæc seu necessitati, seu uerius proximis ac ministris tribuenda. Nam eo pontificum nullus nec animo munificentior, nec in dando hilarior, nec in promouendis hominibus promptior repertus fuit. Miseros enim atque à Turcis eiectos principes, Bosnæ Cypriq; reginas, præterea Andream Paleologum Peloponnesi, & Leonardum Toccum Epiri despotos aluit. Saxoniæ ducem, Christiernum Daciæ, deinde Mœsiæ, nouissime Ferdinandum Siciliæ reges apostolorum

limina salutatum uenientes, magnificentißimis sumptibus excepit. In operibus publicis æque maximus, urbem à situ ac cœno uindicauit: uijs primum munitis, porticibus quoque eiectis quæ uias occupabant, uicorumq; magistris ac curatoribus institutis. Templa insuper uetustate obsita, omnia restituit. Xenodocheum sancti spiritus pulcherrimis ædificijs ampliauit. Templum pacis de nouo constituit, ubi canonicos regulares à basilica Lateranensi eiectos reposuit. Pontem Aurelium penitus collapsum suo nomine refecit. Aedes in Vaticano pontificias refecit. Prætorianis, excubitoribus, magistratibus, muneraq; obeuntibus loca commoda obsignauit: quum prius præter dignitatem in cellis ferè penuarijs situ squalentibus agitarent. Romam denique ex lutea lateritiam: sicut olim Augustus ex lateritia marmoriam reliquit. Annum iubileum ad XXV. reduxit: primusq; celebrauit. Rem Romanam sedisq; apostolicæ dignitatem ita tuebatur, ut non facile cuiquam quamuis maximo pessundari pateretur, quod quum in cæteris supradictis, tum in ultimo ostendit bello pro Hercule Estensi. Quum pacem à socijs præter eius uoluntatem & consensum fieri conspiceret: ex animi uti putatur dolore, podagra insuper aggrauante, qua in ultimis annis maxime laborabat, in quintum diem expirauit, qui fuit pridie eid. Aug. an. salutis M.CCCCLXXXIIII. pon-

Innocē. VIII. M.CCCCLXXXIIII. *tificatus XIII. Innocentius VIII. Ioan. Baptista Cibo Genuensis, post Xysti mortem diebus XX. cathedræ successit, qui pauper olim puer, forma tamen præstanti inter Alfonsi regis Siciliæ ministros, inde Romam ueniens in contubernio Philippi cardinalis Bononiensis fuit. Præsul deinde Sauonensis: postea Melfitensis à Xysto Datarius, postremo cardinalis factus est: quum ei plurimum dilectus esset ob dulces mores & humanitatem, qua omnes usque ad uitium superauit. Nam & infimæ conditionis homines sæpe exosculabatur, amplectebaturq;. Verum quum omnibus blandus esset, nemini tamen benignus, innatamq; auaritiam iocis atque dicterijs transigebat. Initio ferè pontificatus contra Ferdinandum Siciliæ regem cum eius regni proceribus conspirauit, expeditionis duce Roberto Seuerinate accersito. Is quum in urbe moram ac diem de die traheret: nunc rem aliam, deinde aliam causando tribus mensibus quàm uenerat: Nomentanum tantum pontem, qui ab ursinis regi militantibus tenebatur expugnauit, ubi etiam eius filij Fracassæ, pila igne contorta ora dehonestauit, tandemq; multa pecunia commeatuq; frustra consumptis, exauctoratus est. Innocentius uerò à suis deceptum se uidens, necessario pacem fecit his conditionibus, ut pontifici census debitus penderetur, & rebelles seruarentur incolumes: rege Hispaniæ, Ludouico Sfortia, ac Laurentio Medice uadibus acceptis: quorum neutrum Ferdinandus, quum postea minime præstaret, missus Petrus Vincentinus cameræ auditor audacißimus, unà simul cum Iacobo Volaterrano secretario apostolico, ac cubiculario, uiro prudente ad res repetendas, re infecta reuertit. Post hæc Innocentius ad pacis studia conuersus, nihil potius habuit quàm urbis quieti copiæq; studere, quapropter eius toto tẽpore & uilis annona fuit, et urbs à grassatoribus latrocinijsq; tuta, quum esset in uindicandis criminibus inexorabilis. Nam duos fratres F. Busali filios seditiosorũ receptacula, ob eorum potentiam diu impunitos, unà die simul capi ac securi percuti mandauit. Xysti deinde sequutus exemplum quæstus gratia secretariorum collegium instituit, pristinam numerum augendo: pontificum etiam primus qui nouum & ipse exemplum introduceret palam liberos nothos iactandi, ac soluta omni antiqua disciplina diuitijs eos omnibus cumulandi. Nam & alteri Francisco oppida nonnulla urbi uicina dedit: Laurentijq; Medicis filiam matrimonio locauit. Alterã Theoderinam, Gerardo Vsumari Genuensi nuptam, opibus per quàm magnis ornauit. Cardinales fecit Laurentium fratris filium nothum, & Antoniottum eiusdem patriæ antiquũ eius contubernalem, uirum honestißimum, rerumq; multa experientia clarum: alios item nonnullos. Eius tempore inuentus crucis titulus in Basilica crucis in medio templi, pariete occlusus, cum triplici lingua: Iesus Nazarenus re. Cætera deficiunt. Præterea calix aureus magni ponderis, quem Ludouicus XI. Galliæ rex paulò antè basilicæ Lateranensi donauerat, surreptus: nec qui fuerit unquam deprehensus. Fuit Innocentius corpore excelso, ac candido, decoroq;: ingenio tardo, ac literis procul. Inter officia publica quandoq; dormitare uidebatur. Valetudine prospera: uerum biennio antequàm decederet, in narcem quandam saporiferam ex morbo incidens horis fermè XX. sine arteriarum motu immobilis apparuit: famaq; iam mortis quoquouersus perlata fuit: iamq; cardinales de ordinandis circa successorem omnibus conuenerant, quum subito uiuus apparuit. Excessit biennio post, ex eodem ferè morbo anno ætatis LX. pontificatus VIII. salutis M.CCCCXCII. VIII. calend. Augusti. Sepultus in Basilica Petri æreo monumento iuxta arcam ab eo designatam, in qua ferrum hastæ conditur quod latus dominicum perfodit. Hoc siquidem olim apud ædem sancti Andreæ Anthiochiæ repertum, capta iam ciuitate, Boemundus in prælio corripiens, arcem quæ expugnari non poterat illico cepit, simul & hostium L. milia prodigiose trucidauit. Inde Constantinopolim dono imperatori aductum. Postremo Turca illi succedens, Innocentio ut eum fratris captiui causa leniret pro munere miserat.* Alexander VI. *Rodericus Boria, patria Valentinus S.R.E. uicecancellarius, Calisti quondam pontificis ex sorore nepos, post dies XXII. Innocentio succedit, nonnullorum opera cardinalium qui primi ingratum eum sensere, ac omnes sub eo postea uaria calamitate sunt pressi: partim exilio, partim carcere mulctati. Iulianus Ostiensis & Raphaël Camerarius, quòd suspecti essent, alter ob ueterem simultatem alter ob propinquos Aemilia expulsos, sponte ob metum secesserunt usque ad successorem. Proceresq; Romani, quorum cardinales cum extulerant, alij alia de causa sublati. Vrsini ante omnis bellũ sustinuerunt æstate una, in quo duces fuere Guido urbinas ac Pont. filius unà cum Bernardino Lunate legato. Capta nonnulla castra, res ad Brachiani obsidionem redacta, quòd mulieris uiduæ uirtute ea tenus defensum est, donec Carolus Virginij filius nothus cum parua ac collectitia manu superueniens, totum pene exercitum simul cum ductore ipso, tanquam in cauea pullos gallinaceos caperet. Legatus filiusq; uix fuga euaderent. Post hæc eis pax data. Vrbinas XXX. millibus aureorum se redemit. Alexander deinde nihil prius habuit quàm Innocentij exemplo suos nothos honoribus, uerum longe maioribus extollere, quando iam res hæc honori & gloriæ cœpit esse. Itaque Lucretiam filiam prius Ioanni Sfortiæ Pisaurensi principi locauit, deinde abdicatam Aloisio Aragoni, Alfonsi regis filio notho: quo demum interfecto Alfonso Estensi Ferrariæ duci, cum quo adhuc perseuerat. Ex filijs uerò alterum minorem natu principem in regno Siciliæ fecit: alium Cæsarem cardinalem. Minorem quoque in Hispania ducem. Qui breui tempore nocte quadam trucidatus & in Tyberim proiectus est. cædis autorem quanquam plerique non ignorant, non tamen nominare fas putant. post eius mortem Cæsar cardinalis spreto sacerdotio eiusq; ordine, cupidus dominandi, se ad Ludouicum Galliæ regem cum magna ui auri ac supellectilis contulit, eiusq; propinquam de Lebreto in matrimonium unà cum oppido Valentia accepit. Regis deinde auxilio, perpetuoq; fœdere multum in Italia sibi ditionis parauit. Aemyliam in primis omnem præter Bononiam eie-*

ctis par

Alexāder VI. M.CCCCXCII.

ctis partimq; necatis antiquis familiarum possessoribus, In Hetruria Populinum, in Piceno Camerinum, Senogalliam, Vrbinum, quod ex omnibus per proditionem cepit. Nam cum ut hospes & amicus à Guidone duce cum exercitu apud Callium exciperetur, extemplo dato signo urbem eam corripuit. Inde propere Vrbinum inuadi mandat. Guido uerò cum non satis uirium improuisus ad resistendum haberet, ne in manus hostis perueniret, statim relictis omnibus nocte sequenti paucis comitibus ad sororium suum Mantuam aufugit. Pontifex interim Roma supplementa res agenti mittebat, una tantum cogitatione occupatus, quonam modo cum maximum principum constitueret: ea propter in animum induxit proceres urbis finitimos alia atque alia de causa prorsus omnis extinguere. Cœpitq; à Caietanis uetusta familia, qui nonnulla apud Volscos oppida possidebant. Iacobum protonotarium ex ea gente Honorati filium carcere inclusum, necauit. Adolescentemq; unicum Colæ filium familiæ superstitem absentē trucidari iussit. Colūnensium deinde Gallorum auxilio expulsorum, imperium omne inuasit. Quod reliquum erat cum ad Vrsinos anhelaret nec satis causæ haberet, occasionem est nactus, quam optanti, hominum promittere nemo potuisset, ipsa dies iam obtulit ultro. Contigit enim ut ipsimet Vrsini tantos Cæsaris successus, tantamq; imperandi cupiditatem aspicientes, sibi quanquam amicis timerent, ne cunctis iam sublatis ipsi quoque delerentur. Itaque cum ijs qui pari formidine adficiebantur, unà conspirant. Erant autem hi, Ioannes Bentiuolus, Ioannes Paulus Balio Perusinus, Vitellocius Tifernas, Liberoctus Firmanus, Pandulfus Petrucius Senensis, Baptista cardinalis & Paulus Vrsini. Qui omnes prope Perusiam consilio facto contra Cæsarem coniurant. Euestigioq; irruptione facta, Vrbinum recipiunt & Camerinum, cohortesq; Cæsarianas, quæ ad succurrendum mittebantur, in itinere adorti adfligunt, aliaq; Aemyliæ oppida tentare continuo festinant. Pontifex hoc accepto nuntio magnopere commotus, omni studio placare sibi Vrsinos in primis conabatur, quòd facile cunctos ipsorum sperabat autoritatem sequuturos. Itaque omni pollicitatione, humanitate, conditioneq; delinitos in suam sententiam adduxit: illi conciliati iam capta restituunt, de nouoq; Senogalliam Cæsari acquirunt, quò Paulus & Grauinæ dux Vrsini Vitellocius & Liberoctus unà conuenerant. Cæsar igitur, qui Forocornelij se continebat, opportunum tempus se uindicandi ratus, eò cum exercitu Vasconum de improuiso proficiscitur: illi obuiam inermes procedentes, ueniam petunt præteritorum. Humaniter excepti sunt, custodiæq; interim clam adhibiti ne fugere possent. Itaque iam deducendi officio functi quum discedere uellent, simulatione simul colloquendi restare iussi sunt. Quum in conclaue uenissent extemplo clausa ianua, & à militibus ad hoc ordinatis capti Vitellocius & Liberoctus, eodem die strangulati, paucis post diebus reliqui. Nec mora, Perusia, Tifernumq; eiectis Vitellijs ac Balionibus pontifici sese dediderunt. Pontifex interea Romæ ubi per nuntium celerem noctu captos hos esse accepit, cardinalem Vrsinum quem multa prius blanditia, speq; securum reddiderat, mane hortatur ad palatium uenire, fingit Columnenses prope urbem adesse, pontesq; cepisse. Ille credulus ubi obtemperauit, capitur, & in molem Adriani conijcitur cum abbate Aluiano Vrsinarum partium. Præsul uerò Florentinus & Iacobus Sanctacrucius eadem hora capti, in palatio sunt custoditi. Sanctacrucius postera die dimissus, uadibus datis, consentiente cardinale, ad oppida Vrsinorum pontifici adsignanda: ipse uerò cardinalis paucis post diebus est elatus, causa mortis omnibus facile iudicata. At Cæsar quum persequi reliquias coniuratorum statuisset, è Senogallia cum exercitu quindecim millium armatorum contra Pandulphum Petrucium profectus, in agrum Senensem irrupit, oppidaq; nonnulla capit. Senenses qui ab initio resistere, Pandulphoq; omnia permittere statuissent, quum tamen non equis uiribus responderent, cedere illum ad tempus maluerunt, quàm unius hominis causa rem publicam periclitari: quapropter illo Lucam cum omni familia discendente, bellum dissolutum. Inde Cæsar ad Vrsinorum oppida reliqua se conuertit: ac Cære uetustum gentis oppidum expugnare cœpit, natura munitissimum: instantia tamen ac potentia iamiam potiturus cum Iulo Vrsino cardinalis fratre, qui locum defendebat, transegit, ut ille incolumi substantia discederet. Victor igitur cætera insectari supersedit, quòd uideret maxime Ioannem Iordanum Virginij filium Gallis addictum, quorum ipse autoritate nitebatur. Alexander interim omnis excogitabat uias ad pecuniam quæ suis cupiditatibus suppeteret: quapropter nouum scriptorum breuium collegium instituit numero octoginta, quorum loca singula septingentis quinquaginta aureis uenire: reliquorum collegiorum emolumenta quod omnia uenditarentur, nihilq; pecuniæ negaretur, ab initio fœcunda quidem, uerum postea nunquam exiliora, diuisa cum Rothomagensi Galliæ legato rerum omnium facultate. Quos uulgus Marranos uocat diuersis temporibus anquisiuit, cardinales trigintasex interpellatim creauit, in quibus fuere Hispani octodecim, quorum optimi ac præstantissimi Bernardinus Caruaiala præsul Carthaginensis, regis Hispaniæ legatus tituli sanctæ crucis, qui ad stemmata nobilis familiæ magnum ipse decus adiecit, uitæ modestia, theologiæq; scientia præditus. Ioannes Salernitanus, & Franciscus Borgia Cusentinus, præsules ambo, religionis ac bonitatis fama conspicui. Italicorum uerò totidem, Ioannes Antonius Mediolanensis præsul Alexandrinus, è duodecim iudicibus, iuris scientia nulli secundus: Franciscus Soderinus præsul Volaterranus, ac Referendarius, in eadem & ipse scientia clarus: nec minus rerum prudentia, animiq; solertia, quam & à parentibus quasi hæreditariam habuit, & ipse multis pro patria, multis etiam in Romana curia exantlatis laboribus est adsequutus. Adrianus Cornetanus, præsul Batoniensis, eius breuium magister, potius uerò rerum omnium uicarius. Is enim diu Quæstor in Britannia fuerat, ubi ex regis amicitia magnas opes adsequutus, deinde ab Alexandro adcersitus, unus omnino fuit, qui ob singulare ingenium difficillima tempora non solum incolumis euaserit, sed cum laude superauerit. Cæterum in Alexandro, ut de Annibale Liuius scribit, æquabant uitia uirtutes. Inerant nanque ingenium, ratio, cognitio, memoria, diligentia, eloquentia uerò quædam naturalis, & ad persuadendū apta, ut nemo rem cautius proponeret, aut acrius defensitaret, seu quo'uis cuperet impelleret, sese unum omnium animis adcommodando, cum iucundis de remissione, cum seueris de disciplina, cum patribus de republica loquebatur. Suos aduersarios placabilitate ac patientia deuinciebat. Nam eorum qui de numero patrum exulabant, quos'ue suspectos habuerat, nihil de pristina dignitate detraxit. Gallorum animos contumacissimos ita sedauit, ut amicissimi discederent. In tanta procerum Rom. uastatione, quod sane incredibile, nullum in urbe tumultum, nulla sensimus arma, omnia ipse obire, parum in rebus arduis cuiquam fidere. Idem in otio solutissimus, in metu constantissimus: nunquam negotia seu legationes audiendas uoluptate præuertit, res in multam noctem protrahebat, breuissimi somni cibiq;. Artes liberales si non colebat admirabatur, Iuris præsertim scientiam ubi esse contigerit. Salaria doctoribus, stipendia militibus, mercedem operarijs, nunquam est differre nedum auferre uisus: cuius rei gratia exer-

 citum

citum quem magnum sępe nutriebat, ductore filio, fidelissimum habuit, breuiq; tempore ac negotio totam fere Aemyliam quę tributa non exoluerat ei subegit. In annonę difficultate quę bis contigit, aduecta è Sicilia magna ui frumenti ita diligenter urbi prouiderat, ut plebes nullum ferè sentirent incommodum. Has igitur animi dotes magnis obruerat uitijs, quę narrare non attinet, tantum referam quę uulgus adspexit. Siquando rerum fasce non premeretur, omni se remissionis generi sine discrimine dedidit: quapropter comoedias Plautinas, cęteraq; ludicra libenter spectauit, frequenterq; in Adriani molem ueniebat, ut palàm personatos per eorum ferias ac omnes dies festos siquid elegantius in hominum genere per uiam prętériret, propius adspiceret. In nuptijs filię quę ad uirum Ferrariam profectura erat, equestres ludos & uenationem in Vaticano extra ordinem dedit. In urbe gladiatorum nunquam licentia maior, nunquam populo Romano libertas minor. Delatorum magna frequentia, breuissimo maledicto poena mortis erat. Grassatorum insuper omnia plena, nec noctu tutum per urbem iter, nec interdiu extra urbem. Roma gentium refugium, & arx populorum omnibus seculis, nobilis iam carnificina facta erat, quę quidem omnia suorum causa, quibus omnia indulserat, permittebat. Ipse quoq; Cęsar dum hęc ei licuere, ea fuit indole, ut si ab initio in bonos incidisset uitę monstratores, perpetuam sibi, reiq; Romanę gloriam peperisset: nam & in ea adolescentia, quantum perspicere potuimus, nec deliberanti concilium, nec ductanti exercitum maiorum disciplina, neque sermonem habenti facundia defuere: eaq; demum à natura liberalitate, ut patris auaritiam sępe palàm detestaretur. A iustitia quoque uti uidebatur minime abhorrens, quin in Aemylia iam adeptus summa ęquitate populos regebat, ac iudicem grauissimum Antonium Montanum iuri dicundo pręposuit, tanta subditorum probatione, ut illi uel defuncto Alexandro, quod minime putabatur, in officio persisterent. Verum ut sterile solū & intemperies coeli, bona frugum semina pręcipitant: sic & hunc praua instructio, ac proximorum libido à recta uirtutis semita detorserunt, ex quo seq; ac omnem Italiam uarijs calamitatibus inuoluit. Hęc autem quota portio fuit, quę probris contaminata ex Hispania aduecta reliquā gentem infamabat, quum ut uera loquar, urbs Roma neque unquam maior, neque sanctior quàm sub Hispanis principibus ac pontificibus fuerit, si Traianum & Damasum recensere uelimus: hodieq; & in ordine amplissimo tum in cęteris collegijs uiri prestantissimi hanc ex parte magna Rempub. ornent. Ad Alexandrum redeo, qui inter hęc anno M.D. Iobileum celebrauit, his qui uenire neglexerant seu minime poterant per diplomata licitatus. Adriani molem opere quo nunc cernitur restituit, Angeloq; supremo reposito, cuius simulis paulò antè fulmine deiectus fuerat. Quumq; animo adhuc maiora de filio conciperet, diuturnioremq; uitam sibi polliceretur, subito in morbum incidit, ex quo paucis diebus absumptus est XV. calend. Septemb. Anno pōtificatus XI. salutis M.D.III. causam in coenam uenenatam incerto autore uulgò constans opinio iactat, quum prǽsertim & Cęsar ipse & Adrianus cardinalis qui unà accubuerant, eadem penè ualetudine adficerentur, quam ętatis robore euasissent. Post eius mortem Cęsar ante omnia thesaurum omnem corripuit, Vaticanum quod armatorum XII. millibus tenebat, simul & Adriani molem operibus muniit, eo animo, ut patres in eodem loco de more cogendos ad nouum successorem, in sua uota compelleret. At illi ad euitandum periculum in ędem Mineruę congregati, subito à Cęsarianis quos Micheletus Cęsaris ęgrotantis emissarius ducebat, circundantur. Fama peruagante captos esse cardinales, direptiones ac cędes tota urbe fieri, omnis illico pauor inuasit, tabernę clauduntur, arma corripiuntur, transtris, trabibus, cathenisq; ferreis uiarum exitus obstruuntur, haud aliter quam si rursus Annibal moenia tenuisset. Ille autem quòd duram forte prouinciam adsumpsisse sibi uideretur, paulo post quàm uenerat discedēs, Vrsinorum tantum ędium partem apud Montem iordanum incēdit. Patres post hęc ad urbis custodiam peditum quatuor millia scribunt. Proceres Rom. adcersunt. Cardinales transalpinos, & undecunque uocatos prǽter consuetudinem expectant. Fabius Vrsinus qui cum DCCC. uenerat armatis, Pauli patris ulturus necem, quando in autorem non ualebat in proximas ędibus suis pauperum Hispanorum tabernas, puerili nimiū ardore impetum facit: aliquot ex eis necat, bona subuertit: uerum nocte sequente Cęsarianorum irruptionem formidans, simulq; a senatu iussus in proxima sua castra discessit. Interim Prosper Colūnensis, qui quòd Hispanis militaret amicissimus esset, ad Cęsarem à patribus mittitur rogatum, ut à pertinacia desistat. Eo tandē simulq; rursus Gallię Hispanięq; oratoribus instantibus, Nepet cum omnibus copijs se deferri lectica iussit. Arx uerò adhuc à suis tenebatur, quanquam custos B. Caruaialis card. opera sese patribus obtemperaturum polliceretur. Vaticanū igitur recipitur, ubi de more pont. peractis exequijs tantisper superséderunt, donec Gallorum exercitus qui tunc illac contra Hispanos in Campaniam iter habebat, iubente cardinale Rotbomagensi qui summam apud eum autoritatem habuerat, moenibus egrederetur, neque uis aut tumultus oriretur. Die igitur XXX. uacātis sedis XXXVI. cardinales, quorum Decurio Neapolitanus erat, conclaue ingressi VIII. post die Frācíscum Piccolomineum dia. card. Senēsem Pij II. ex sorore nepotem pontificem creant, Pium Pius III. M.D.III.
III. appellatum, cuius fama bonitatis, animi omnium ad bene iam de religione, deq; rebus humanis sperandum excitati fuere, ad cuius nuntium Cęsar statim cum parte suorum reuertit, patribus gratias agit quòd quem maxime cupiebat elegissent. Vrsini non amplius differre ultionem rati, cum armatis eum in Vaticano inuadunt, fit cędes nonnullorum, cum ille se defensitat, & ut tandem se periculo eximat discedere paratus iussu pontificis in molem ducitur Adriani. Pius interim ex ulcere cruris ex quo diu laborauerat XXX. post creationem die decessit, nihilo rerum ab se gesto quas maximas animo conceperat. Nam & ecclesiam Rom. renormare, concilium celebrare, ac in Turcas proficisci auunculi imitatione statuerat.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIB. XXIII.

PRINCIPES Romanos idē ferè qui & pontifices quocunq; modo descripsere. Ex antiquis Latinis Cor. Tacitus, Marius Maximus, Iulius Cordus, Suetonius Tranquillus, Suetonius Optatianus, Gargilius Martialis, Fabius Marcellus, Iul. Capitolinus, Aeli. Lāpridius, Fla. Vopiscus, Eutropius & Orosius. Ex Graecis uerò Dexippus, Herodianus, Dion, cuius etiā nōnulla extant, Appianus Alexandrinus ut ex eius libris deprehendimus, cuius opere caremus. Ex his alios alij diligentius sunt persecuti, ut a superioribus scriptoribus prǽteritos uiderant, aut iam de dictis racemationibus esse locum, sicuti & mihi necessarium facere. Nam cum duodecim primos adeo probe uulgo cognoscendos Tranquillus ediderit, Periergon fuerit eorum

corum gesta repetere. Ex quo tantum initia quędam percurram, unde principatus habuit originem, quę breuiter Appiano commemoratur.

Discordię ciuiles Gracchorum

Discordię uidelicet ciuiles iam inde à Ti. Graccho exortę ratione Agrarię legis. Is tribunus cum uideret Romanos potentiores omnem penè agrum Italicorum occupasse, Coloniasq; suo nomine ubique ordinasse, miseratus inopem turbam, legem edidit, ut nulli plus quam iugera quingenta possidere liceret, cuius rei gratia ille interfectus fuit.

Apuleij, Glaucię, Metelli.

Inde secuta Glaucię pratoris & L. Apuleij tribuni pleb. cum Metello dissensio, à quo uti censore deiici de senatu ac magistratu, ut obscœni homines, non facile passi, tandem & ipsi similiter periere. Post Gracchos L. annos Sulla nouo dominatu, dictatura Rempublicam inuasit.

Sullę & Marij

Cuius cum Mario inimicitię Cęsarem postremo incitauerunt discipulum, eius uestigia sequi. Huius initia Tranquillo non repetuntur, quod eius principium operis sit amissum ex eruditorum sententia. Patrem tamen eius L. Cęsarem scimus esse ex Plinio, qui Pisis dum se mane calciaret, repentino extinctus est.

Cęsaris & Pompeij Iul. Cęsar

Tempore deinde procedente Cęsarē magnis in Gallia per decennium rebus gestis, cum à senatu exercitum dimittere uberetur, id Pompeij reputans inuidię, cum ex conditione impetrare non posset, uti ille exercitum quem per Italiam dominationis causa tenebat, etiam dimitteret, contra Pompeium & patriam unà uenit: captoq; Piceno in urbem, unde ille aufugerat contendit, sese excusans senatui ac populo, tum quietis ciuibus nulliusq; partis impune esse licere pollicitus, Brundusium aduolauit: deinde prælio Dyrrachino inferior, Pharsalico uerò superior in Aegyptum adnauigauit, eoq; regno constituto, simul & in reditu Pharnace superato, unius diei de eo uictoriam tribus prætulit uerbis, ueni, uidi, uici. In Hispaniam se uertit contra Pompeij liberos, postremo contra Scipionem in Africam. Repetens urbem dictator perpetuus à Sulla secundus factus est. Triennio post, Bruti coniuratione in curia Pompeij interfectus. De coniuratis habita quęstio.

Octauius

Octauius interim natus ex Accia nepte Cęsaris, ex Apollonia ubi dabat operam literis, adcersitus hęreditatem iniit, ueteranos sibi adsciuit, in tutelam Ciceronis se tradidit, cuius fauore autoritateq;, & Cęsar patris nomine appellatus, & senator annorum XVIII. & Cos. XX. per uim est factus, admotis ad urbem legionibus. Vbi cunctante senatu, Cornelius Centurio legatus ensis capulum in curia ostendens ait, hic faciet, si uos non feceritis. Legem ante omnia tulit, ut de coniuratis quęstio haberetur: pacem cum M. Antonio & M. Lepido fecit, ita ut tres uiri Reipublicę constituendę per quinquennium præessent, hinc suos quisque inimicos proscripsit. Bella ciuilia V. gessit, Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum, ex quibus primum & nouissimum aduersus M. Antonium. Secundum aduersus Brutum & Cassium. Tertium aduersus L. Antonium. Quartum aduersus Sext. Pompeium: post cuius fugam collegarum alterum M. Lepidum quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem XX. legionum fiducia, spoliauit exercitu: suppliciq; concessa uita Circeios in perpetuum relegauit. Domuit item partim ductu, partim auspicijs suis Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni, item Vindelicos, & Salassos gentem Cisalpinam coërcuit, in ipsis uictorijs alioquin crudelissimus & patri Cęsari absimilis, uerum reliquę uitę cum modestia, tum castitate magnopere collaudatus. Nam & domini appellationem abhorruit, & in curiam ueniens senatores quos adsurgere non patiebatur, nominatim consalutabat. Forum angustius fecit, non ausus priuatis domos extorquere. Vnus omnium in summa felicitate infelix, in orbitate prolis, in adoptionis pœnitentia, in generi contumacia, in filiarum impudicitia, in periculis aditus per tot bella genu brachioq; in Delmatia sauciatus, in Cantabria fulmine lectica perstrictus, ex quo Ioui tonanti ędem statim fecit. Vixit annos LXXII. ex quibus LVI. imperauit, relicta Tyberio Republica quem ex Tyberio Nerone & Liuia genitum, sibi adoptauerat.

Tyberius

Qui inuitus suscepit imperium, deq; mitissimo principe sæuissima bellua euasit, cuius adoptionis se quandoque Augustus pœnituisse signa ostendit, & apud senatum eum excusauit, naturę uitia esse, non animi dicens. Hic post annos XXIII. successorem habuit Caium, Caligulam in castris uocatum, annos tris imperantem:

Caius

Claudius

cui ob mores obscœnos à suis interfecto Claudius successit, quem mater Antonia Monstrum hominis appellare solebat, tanta fuit hebetudine simul, & animi segnitie. Vir Attamen doctiss. Grece Latineq;, ut qui libros XL. historię adhortante Tito Liuio conscripserit. Homerum memoriter tenebat, ut in usu rerum sępe uersus eius recitaret. Eius opera Portus & Aqua Claudia.

Nero

Nero deinde annos ferè XIIII. totidem quot Claudius orbem lacerauit. In hoc Cęsarum familia defecit, quę sic se habet: Augustus Liuiam pręgnantem ex Claudio Nerone duxit, quę peperit Tyb. Cęsarem. Drusum uerò prius genuerat, qui rebus gestis in Germania decessit admodum iuuenis ex lapsu equi, cuius funus Tyb. pedibus usq; Romam prosecutus est. Hoc Druso & Antonia minore nati Germanicus & Claudius Cęsar. Germanicus in locum patris in Germaniam missus, utroque eloquio, reliquisq; uirtutibus clarus, etiam iuuenis ibidem excedens ex Agrippina M. Agrippa & Iulia Augusti filia genita, Caium Cęsarem & Agrippinam reliquit. Claudius ex Valeria Messalina Barbati Messalę filia, uxore impudicissima, Britannicum suscepit, & Octauiam quam Neroni priuigno locauit. Nam matrem eius Agrippinam Germanici fratris sui filiam Cn. Domitio nuptam postremo duxit: quę Agrippina deinde Claudium ipsum boleto necauit. Nero relicta Octauia Sabinam Poppeam duxit, cuius extat Senecę tragœd. Postea Galba Otho & Vitellius annos tris imperarunt.

Galba

Otho

Vitellius

Vespasianus

Titus

Domitianus

Vespasianus tandem res collapsas adflicto imperio restituit annis X. quibus uixit. Titus item Vespasianus eius filius orbis delitię appellatus annorum XL. post biennij imperium immerens uita priuatur. Domitianus Flauiorum ultimus, ac dedecus, iure à suis interficitur, cum crudeliter imperasset annos XV. uixisset XLV. cuius ob odium rasa ex marmoribus ac titulis est omnis memoria. Deinceps à me reliqui diligentius.

Nerua

NEruam Coccerium annorum ferè LXVI. uirum bonum ac nobilem Domitiano interfecto populus Romanus imperio dignum iudicauit. Hic initio reos maiestatis qui diffugerant absoluit. Mares castrari, tum sororis aut fratris filiam in matrimonium ducere prohibuit, quum hęc sub Domitiano passim licuissent. Passus & ipse quanquam bonus coniurationem Crassi Calpurnij, Aelianiq; Casperij præfecti prætorij defectionem, quę omnia ciuili animo tulit. A. Vlpium Neruam Traianum qui Germanię tunc præerat, causa Reipu. se dixit in senatu adoptare, Cęsaremq; appellauit, cum propinqui non deessent. Denique ex morbo extinctus est, quum imperasset annũ, men. III. di. IX.

Traianus C.

A. Vlpius Nerua Traianus annorum XLII. genere Hispanus ob uirtutem & disciplinam rei militaris adoptatus, accepto de patris morte nuncio è Germania statim rediit. Aelianum, & prætorianos qui in Neruam coniurauerant, in primis ad se, alia dissimulata causa uocatos de medio sustulit. Is post Cęsarem Augustum Romanę Reipub. mouit lacertos. Ante omnia in Dacos expeditionē sumpsit, indignatus quod his pecuniā à Domitiano quondam uicto pactam pendere oporteret. Itaq; Decebalum eorum regem in prælio uicit. Suas uestes militibus saucijs diuisit, ut uulnera ligarent. Decebalus acceptis conditionibus ante pedes Traiano procubuit, inde solutus abijt. Imperator

Romam uenit, Dacicusq; appellatus ludos gladiatorios dedit.
Interea Decebalus rebellat, uicinos populos ad bellum inci-
Longinus tat, Longinum Traiani legatum in colloquio circumuentum
capit. Rediit ad Dacos Traianus. Lapideo ponte pilarum
x x. Danubium iunxit. quarum altitudo præter fundamenta
c x l. Latitudo l x. Interuallum l x x x. pedum erat. Cu-
ius postea magnam partem Hadrianus diruit, ne Barbaris
quandoq; nos inuadendi occasio foret. Post longos confli-
ctus occupato Dacorum regno, ne uiuus in potestatem Ro-
manorum perueniret Decebalus, sua manu ipsius interiit. Ca-
put Romam perlatum est, Dacia prouincia facta. Traia-
num post hæc ad urbem redeuntem, uariarum gentium le-
gati atque etiam Iudæorum adiere. Spectacula magnifica per
c x x. dies edidit, modo mille, modo x. millia ferarum cæ-
sa simul & mansuetarum bestiarum. Tunc & paludes Pon-
tinas siccauit, uiamq; Appiam ex ea parte strauit. Columnam
in foro suo posuit pulchritudinis gratia, siue ut sepulcrum
eius esset. Quæ ut circumspici posset, partem Quirinalis mon
tis solo æquauit. Inscriptionem eius ponam quæ adhuc intra
basim ipsius legitur huiuscemodi. Imper. Cæs. Diui Neruæ
F. Neruæ Traiano Augu. Germanico Dacico pont. Max.
Tribu. potest. x v i i. imper. P P. Ad declarandum quantæ
altitudinis mons & locus tantis uiribus sit egestus. Armeniam
deinde recepit à Parthis. Sublato diademate regi Armeniæ
maioris regnum ademit, Albanis regem dedit: Hiberos, Bo-
sphoranos, Colchos, in fidem Romanæ ditionis accepit.
Osdrenorum loca & Arabum occupauit, Marcomedos ob-
tinuit, Persidis regionem, Seleuciamq; ac Ctesiphontem ac-
cepit tenuitq;. Vsque ad Indiæ fines post Alexandrum adces-
sit, in mari rubro classem instituit. Prouincias fecit, Arme-
niam, Mesopotamiam & Assyriam, ac inter Romanos &
Persas limitem Tigrim esse uoluit. Porrò Assyria inter Ti-
grim & Euphratem suis magnis amnibus instar Aegypti fœ-
cundatur. Hæc ex Dione & Ruso. Addit uerò Dion Traia-
Agareni num contra Agarenos, qui unà cum cæteris defecerant, pro-
fectum in Arabiam: quos cum diu obsedisset, eorumq; oppi-
dum Agaram mœnibus nudasset, nunquam tamen superare
potuisse tempestate cœli quasi diuinitus diremptos. Itaque
re infecta rediisse. Inter amicos Sicinium Suram, quem quan-
doque apud eum calumniatum, præfectum insuper prætorii
sui constituit. Dicit eum præterea uirum laudatissimum, ac
natura clementem & probum, duobus exceptis uitiis, quòd
uino, quodq; puerorum libidini indulserit. Igitur hos uitiis
hunc, nequeo satis mirari, diui Gregorii, ut dicitur, preci-
bus ex infernis ad cœlum euolasse, uerum Dei consilium mi-
nime à nobis deprehendi fas est. Ipse apud Seleuciam quæ po
stea Traianopolis dicta est, dum rediret ex Syria, ex proflu-
uio uentris decessit, anno imperii x x. Statimq; Parthi, Arme
nii, cæteriq;, remotæ gentes rebellauerunt, ex quo militum
Romanorum tot labores periere. Paucos ante annos Iudæo-
Mar. Turbo rum magnam cædem fecerat per Martium Turbonem lega-
Actius Lupus tum, quòd Actium Lupum præfectum fugauerant, eiq; pro-
uinciæ L. Quietum præfecit. Hadrianum eius consangui-
L. Quietus neum à patre sibi commendatum adoptauit, cum ipse nullos
ex Plotina coniuge, aut aliunde liberos suscepisset. Aera-
rium Romanum quod sub Capitolio erat, in ædem Saturni
traduxit. Vias restituit. Nam ante hos annos repertum apud
Circum Maximum marmor cum inscriptione huiuscemodi.
Imperat. Cæs. Diui Neruæ. F. Traiano Germanico Da-
cico Pontif. Maxim. Tribu. potest. v i i i. Imperat. i i i i,
Cos. v. P P. Tribus x x x v. Quod liberalitate optimi prin-
cipis, commoda eorum etiam locorum adiectione ampliata
sint. Christiani etiam nonnulli sub eo cruciati. De his Plinius
cum esset procurator in Bithynia Traianum per literas con-
suluit quid agendum, quum nihil mali eos agere comperisset,
tantumq; quibusdam hymnis antelucanis uacare. Respondit
ille, Minime quidem inquirendos esse, uerum oblatos pu-
nire oportere. Extant & alia, quæ ex aliis item autoribus
aut panegyricis aut epistolis de hoc imperatore colligun-
tur, quæq; magnopere laudes eius concelebrant. Et pue-
ros quidem (uti suprà commemorauimus) amasse dicunt,
uerum ingeniosos, ac probos, citraq; libidinem. De letitia
etiam potationis omnes conueniunt, uerum citra ebrieta-
tem. Ante meridiem nunquam uescebatur. Cæterum præ-
ditum humanitate, ut ab omnibus facile adiretur. Mortuo
Nerua magnis rebus gestis in Germania cui præerat, subiu-
gatisq; Marcomannis ac Iazygum & Pannoniæ populis,
quum ad successionem imperii Romam rediret, minime trium
phans aut quadrigis cum ei per senatum liceret, sed tantum
equo insidens, in Capitolium inuectus, Ioui Opt. Max. tum
senatui gratias egit. Per urbem semper more Catonis pedi-
bus ibat, paucis comitibus, nullis spiculatoribus aut satelli-
tibus. Senatum patrem, se ministrum laboris uocabat. Stans
Coss. sedentes uenerabatur, quod se illis inferiorem ex legi-
bus esse reperiret. Bibliothecam nobilissimam publicauit quæ
Vlpia dicta est, in qua libris linteis gesta principum, ac
elephantinis senatusconsulta conscribi iussit. Aedificia plurima
eius titulis & inscriptione fiebant, præter eius etiam uo-
luntatem. Ex quo herba parietaria, quæ in muris nascitur,
à plerisque dictus. Decessit annorum l x i i i. apud Seleu-
ceam Syriæ. Relatus inde in urbem ac sub eius columna con-
ditus. Aelius Traianus Hadrianus. Sic enim in ueterum mo- Hadrianus c x x.
numentis inscribitur, genus antiquum ab Adria Picentium
trahit, unde maiores eius tempore Scipionum in Hispaniam
migrauere. Patrem habuit Aelium Hadrianum cognomento
Aphrum consobrinum Traiani principis. ipse natus Romæ,
ubi Marullinus Atauus eius primus senator populi Romani
fuit. Puer relictus à patre in tutelam Traiani, à quo etiam
adoptatus, liberalibus artibus imbutus, literis præsertim
Græcis eruditissimus, ut etiam Græculus appellaretur, Ma-
thesim etiam probe tenebat. Quod Marius Maximus usque-
adeo demonstrat, ut eum dicat cuncta de se scisse, sic ut
omnium dierum usque ad horam mortis futuros actus antè
præscripserit. Satis constat de Vero quem adoptauerat sæ-
pe dixisse, Ostendent terris hunc tantum fata, nec ultra
Esse sinent. Igitur quum omnes profiteretur artes, omnes
exagitabat doctores, sæpe aliqua proposita quæstione certan-
do, Et Alexandriæ quondam in museo multa & propo-
suit & soluit. Alebat ingenia eisq; fauebat, imprimis Fa-
uorino philosopho. Extant adhuc eius quædam epigram-
mata Græca ualde lepida. Barbam quoque more Græcani-
co submittere primus ea tempestate cœpit, quem postea
morem nonnulli principes Rom. seruauere. Peregrinatio-
nes maximas ingenti celeritate confecit. Expeditionem in
Pannonios uiuente Traiano suscepit. Deinde princeps Iu-
dæos debellauit, quod uetiti circumcidi, rebellauerant, ma-
gnasq; cædes Romanorum per diuersas orbis partes fece-
runt. Inde in Galliam Britanniamq; contendit, in qua multa
correxit. Murum l x x x. passuum millibus duxit, qui
Britannos à Romanorum imperio diuideret. Mox in Hi-
spaniam, deinde Romam repetens, Athenas profectus est,
postea in Aegyptum. In qua peregrinatione Antinoum suum
ob formam sibi charissimum amisit, cui Hierosolymis tem-
plum dicauit. Traiani gloriæ uidetur inuidisse, quando &
Armeniam & Mesopotamiam & Assyriam ab illo adqui-
sitas Parthis concessit. Pontem quoque ab eodem supra Da-
nubium factum deleuit. Limitemq; inter Romanam & Per-
sas Euphratem statuit. Marius Maximus cum etiam natura
crudelem dicit fuisse, sed Domitiani finem ueritum, absti-
nuisse. In cibis amabat tripharmacum, quod phasiano, su-
mine,

mine, perna & crustulo constabat. Quæ restituit aut reconcinnauit, titulis priorum conditorum adnotauit, ea fuit in parte modestia. Opera eius, uilla Tiburtina, eiuus uestigia maxima hodie uisuntur, in qua prouinciarum & celebratorum locorum nomina inscripsit, ueluti Lyceum, Academia, Prytaneum, Tempe, & his similia. Lauacrum quoq; Agrippinæ, cuius uestigia sunt prope sanctum Laurentium in Panisperna. Pons eius nomine restitutus, quo continuo nunc itur in Vaticanum, propeq; sepulcrum quod Moles Hadriani nominatur. In quo Antonini ferè omnes sepulti sunt, quemadmodum inscriptiones indicant, quas cum de ipsis agetur ponemus. Pantheon etiam restituit Senatores equitesq; Romanos togatos in publicum procedere iussit, præter quàm redeuntes à cœna. Adoptauit L. Ceionum Commodum, quem L. Aelium Verum appellauit. Hic patrem habuit L. Ceionum Commodum Verum. Cuius paternum genus ex Hetruria, maternum ex Fauentia fuit. Filius autem L. Verus qui cum M. Antonino imperauit, de quo postea dicam, ob uoluptatem tantum ac formam ab Hadriano dilectus est. Amatorios lasciuosq; poëtas semper lectitabat. Martialem epigrammatographum, Virgilium suum appellabat. Coniugi querenti dicebat, uxoris nomen non uoluptatis, sed honoris esse, quapropter se cum alijs oblectare uelle. Adoptionis factæ de Aelio postea pœnituat, cum uideret & alijs inuisum & natura ualetudinarium esse: ex quo breui tempore defunctus est, sepultusq; in mole Hadriani, cum hac inscriptione

L. Aelius Hadriani filius

quæ adhuc legitur in pariete, L. Aelio Diui Hadriani Augu. F. Cos. II. Hadrianus igitur in eius locum Annium Antoninum qui postea Pius uocatus est, adoptauit hac conditione, ut ipse M. Antoninum filium fratris uxoris suæ Faustinæ & L. Verum Ceioni filium adoptaret. Hoc pacto liberorum, nepotumq; successioni consuluit, cum Sabinam uxorem sterilem habuisset. Decessit Baijs anno ætatis LXXII. imperij autem XXII. Sepultus in uilla Ciceronis Puteolis, ubi postea Pius templum ei pro sepulcro constituit. Reliquias eius in urbem asportari, ac in hortis Domitiæ collocari iussit. Impatientia morbi sæpe à seruo gladium petijt, & à medico uenenum, utrunque prohibente Antonino. Ex eius morte senatus magnopere gauisus est, deq; abrogandis eius gestis cogitauit. Sed respectu Antonini destitit. Qui refragantibus cunctis eum inter diuos retulit. Hæc ex Spartiano & Ruso & Capitolino. T. Aelius Aurelius Fuluius Boionius

Antoninus Pius CXL.

Hadrianus Antoninus Pius, genus paternum è Gallia transalpina Nemausensi uidelicet duxit. Auum habuit T. Aurelium Fuluium, patremq; item eodem nomine, qui consulares fuere. Auiam maternam Boionian Procillam, Auum maternum Arrium Antoninum hominem sanctum, qui Neruam olim miseratus est, quòd ea ætate imperare cœpisset. Socerum Annium Verum, uxorem uerò Anniam Faustinam. Vultu decorus fuit, moribus clemens, ingenio clarus. Pius à senatu appellatus est, uel quòd socerum ætate confectum manu subleuaret, uel quòd multos cædi destinatos ab Hadriano surriperet, seu potius quòd multos post mortem honores Hadriano decreuerit. Vxorem Faustinā quam anno III. imperij amisit, diuinis honoribus coli à senatu, delatis Circensibus, & templo & flaminibus & statuis aureis passus est. Cuius honoris uestigium hodie uidemus prope S. Cosmum & Damianum in semiporticu adhuc exstante hac inscriptione: Diuo Antonino, & Diuæ Faustinæ. Duas ex ea filias, alteram Lamiæ Silano, alteram Faustinam M. Antonino filio locauit. Vtebatur in senectute pane siccio ad sustentandas uires. Aurum Coronarium, id enim est quod in corona noui principis populi dono mittebant, Italiæ reddidit, prouincialibus dimidium. Cum sibi finem adesse sentiret in morbo constitutus: Fortunam auream ad M. cubiculum transferri iussit. Nam signum Fortunæ aureum semper erat in cubiculo imperatoris, uerum in exitu uitæ Trib. militum illud ad successoris locum transferebat. Decessit Lorij, ubi natus & educatus est, ac uillam extruxerat. Lorium enim oppidum Hetruriæ prope Romam XIIII. lapide uia Aurelia: anno ætatis LXX. imperij XXIII. summo ordinis omnis desiderio. Nam placabilitate, clementia, sanctitate alter Numa putabatur. Ex honoribus à Senatu pater patriæ ac Pij cognomentum accepit. Ex Capitolino. Sepultus in mole Hadriani cum hac inscriptione, quam pauloante quàm ea reconcinnaretur aperte legebamus. Imp. Cæs. T. Aelio Hadriano Antonino August. Pio Pont. Max. Tribu. potest. XXIIII. Imper. II. Cos. IIII. P. P. Ex quo patet & Aelij ratione patris adeptum, & Aurelij ratione matris nomen habuisse. In eodem quoque loco eiusdem altera inscriptio huiuscemodi est. Imper. Cæs. diui Traiani Parthici filio, diui Neruæ nepoti Traiano Hadriano Augusto Pont. Max. Tribu. potest. XXII. imper. II. Cos. IIII. P. P. Et diuæ Sabinæ. Imper. Cæs. T. Aelius Hadrianus Antoninus August. Pius pont. Max. tribu. potest. II. design. IIII. P. parentibus suis. M. Aelius Aurelius Antoninus

M. Aur. Anto. CLXXIII.

philosophus, natus & educatus Romæ in Cælio monte, iuxta ædis Laterani in domo Veri aui sui, originem à Numa rege traxit: ut autor Marius Maximus. Liberalibus artibus ab initio magnopere uacauit: in quibus Herodem Atticum & Proclum habuit præceptores: sed in primis Frontonem cui & statuam à senatu impetrauit. Proclum uerò ad proconsulatum usque prouexit. Annos XII. habitu philosophi, in pallioq; uixit, ac humi cubitauit: in qua disciplina doctores item habuit Apollonium Chalcedonium Stoicum: Sextum Chæroneum Plutarchi nepotem, ad cuius etiam domum adibat: ut autor est Philostratus in sophistis. Claudium Maximum: Claudium Seuerum. Ante omnes Iunium Rusticum, quem cos. iterum designauit, cuiq; statuam post obitum postulauit. Operam & picturæ dedit sub Diogneto magistro. Cum L. Antonino fratre simul & genero pari potestate imperauit. Primiq; Romanorum fuere, qui simul imperarent. Cui & Lucillam locauit filiam ex Faustina coniuge simul & consobrina, quam parum pudicam nequicquam accusantibus amicis dissimulauit, excusauitq; sæpe. Sed & uiuentem in castris matrem castrorum, defunctam uerò in peregrinatione orientis, diuam appellari à senatu libenter audiuit. Cum L. Vero ex uictoria Parthica reuertente simul & ipse in eodem curru triumphauit. Post hæc tumultuantibus Marcomannis, cū eodem paludatus ad Aquileiam quo iam irruperant, occurrit: quod bellum in Germania gerens, coactus est deserere ob Auidium Cassium, qui exercitui præerat

Auidius Cassius

orientis, rebellantem. Iterum aduersus eum proficiscens, uicti caput ad se adlatum etiā uidere doluit. In reditu Athenis iter fecit, ubi Cereris templum solus est ingressus, uti se innocentem probaret. Id enim nullus alicuius sibi conscius criminis ingredi solebat. Romam reuersus triumphauit unà cum filio

Ant. triūphus de Marco mānis

Commodo, quem Cæsarem fecerat. Ludis adeo offendebatur, ut in spectaculis Circensium & legere & audire & subscribere sit solitus. Dicitur & ex eo portentum, quod in Germania longa siccitate exercitu siti laborante, eius precibus imber erupisset. hæc Capitolinus. Huius portenti meminit etiam Eusebius: idq; Christianorum nostrorum, qui in ea expeditione tunc erant, uotis ac precibus adtribuit. Ad bellum contra Britannos misit Calpurnium Agricolam, nepotem il-

Calpurnius Agricola

lius, cuius uitam scribit Corn. Tacitus. Contra Cattos, Aufidium Victorinum. Contra Parthos, L. Verum. Nihil tamen æque fugit, quàm auaritiæ famam. Decessit ex pestilentia, sexta quàm ægrotasset die, in summa omnium beneuolentia. Statuam eius pacificatoris equestrem hodie uidemus apud basili-

cam

cam Lateranensem: in quo loco natum eum & educatum in principio diximus, ex autoritate Capitolini. Praeterea nummus eius antiquus adspicitur duplex: unus cum imagine barbata, ac inscriptione supra adnotata eius nominis. Altera eum imberbi dum erat adolescens cum inscriptione Aurelius. Ex altera parte cum T. Antonini Pij patris imagine.

L. Verus Antoninus

L. Ceionius Aelius Commodus Verus Antoninus. Haec enim omnia retinuit nomina. L. Ceionius Commodus pater fuit naturalis. Verus Antoninus, ex Antonino Pio, qui eum adoptauerat. Aelius, ex Aelij Hadriani coniunctione, unà cum M. Antonio ratione patris adoptionis à Pio pari potestate rexit imperium: neque inter bonos, neque inter malos connumeratur principes. Praeceptores habuit, Scaurum Grammaticum Scauri filium, qui Grammaticus Hadriani fuit. Graecos uerò Telephum, atq; Harpocrationem. Rhetores Apollonium Celerem, Caninium Rufum, Herodem Atticum. Philosophos uerò Apollonium, & Sextum Chaeroneum. Moribus fuit ab initio probatus. Deinde ad aleam paulatim, scortaq;, ac popinas se conuertit: adeo ut à Marco in Syria ad bellum Parthicum ne uitia eius palam essent, missus fuerit: ubi maiori longe est debacchatus luxuria. Victoriam tamen uirtute Auidij Caßij legati adsequutus est. Redijt comitatus sordidorum hominum turba, in qua & Agrippus histrio fuit: quem ἀπολαυστὴν quasi uoluptuarium cognominabant. Saturnalibus & diebus festis, uernas admisit in triclinium. Triumphauit cum M. fratre. Post haec ductus ab ipso in bellũ contra Marcomannos, apud Alpes spectans urbicas uoluptates statuit Romam repetere, sed in itinere apoplexia correptus, Altinum diuertens triduo mutus fuit, moxq; perijt: non sine ueneni suspitione propinati à Lucilla uxore, ob Fabiae consuetudinem. Alij dicunt à Marco, parte cultri ueneno illita, qua uuluam inciderit, partemq; infectam fratri, sibi innoxiam seruante. Satis constat Marcum eius mores perosum dißimulasse, publiceq; & uiuum semper laudasse & mortuum, diuum insuper appellasse. Vixit annos XLII. imperauit cum fratre XI. Illatus in sepulcrum Hadriani, ubi primum pater eius Caesar naturalis conditus fuerat, cum huiusmodi inscriptione: Imper. Caes. L. Aurelio Vero Augu. Armenio, Medic. Parthic. pont. max. trib. pot. VII. imper. V. cos. III. P. P. Capitolinus enim, unde nos superiora sumpsimus, dixit, quòd patrum ei nomen Parthici Medici. Quod etiam Marco quanquam Romae agenti delatum est.

Commodus Antoninus CLXXXII.

Antoninus Commodus, M. filius, qui L. Aelius Aurelius Antoninus Commodus appellatus est, eundem diem natalem habuit, quem & Caligula: eisdemq; pene moribus, libidine, auaritia, caedibus, omnia compleuit. Aelianis operibus suos ponebat titulos, colosso Neronis dempto capite suum imposuit. Quod hodie caput pro aedibus conseruatorum in Capitolio cernitur. Ludum gladiatorum saepe ingressus certamen subijt. Quadrigis quoque emittendis Dalmaticatus in publicum procedens signum dedit: easq; quandoq; agitauit: simul & eò uesaniae uenit, ut omnia quae turpiter, quae impure, quae crudeliter fecerit, publicis iusserit poni monumentis: ut Marius Maximus testatur. Tot perosi scelera Q. Aelius Laetus praefectus urbis, & Marcia eius concubina, cum athleta, cum quo ille exerceri consueuit, egerunt, ut eum strangularet: anno imperij XIIII. Corpus eius, ut unco traheretur in Tyberim populus adclamauit. Sed iussu Pertinacis successoris, in sepulcrum Hadriani translatum est. Eius memoria sicut olim Domitiani, ex omnibus monumentis abrasa. Habuit praeceptores Onesicratem Graecum grammaticum; Latinum uerò Capellam Antistium oratorem quoque Acteum Sanctum. haec ex Lampridio. Eius monumenti apud sepulcrum Hadriani huiuscemodi legitur inscriptio: Imper. Caes. diui M. Antonini Pij Germanici Sarmatici filio, diui Pij nepoti, diui Hadriani pronepoti, diui Traiani Parthici abnepoti, diui Neruae adnepoti. L. Aelio Aurelio commodo Aug. Sarmatico: Germanico Maximo Britannico, pon. max. trib. pot. VIII. imper. VIII. cos. VI. P.P.P.

Aelius Pertinax

Aelius Pertinax patre Libertino Aelio Successore natus: ab eodem nomen Pertinacis inditum, quòd lignariae negotiationi pertinaciter intenderet: à M. Antonino senator factus, prouincias consulares quatuor rexit. Mox à Commodo eum Perenne legato ad exercitum in Britanniam missus, seditiones multas compreßit. Quamobrem quum infensas legiones ob corruptam ab eo disciplinam haberet, cedens sponte officio legationis alio successori, curam alimentorum suscepit: postremo proconsul Africae factus, extincto Commodo ab exercitu consentiente senatu lectus est imperator, quum esset septuagenario maior. Cui gratias agenti senatui, & in primis Q. Aelio Laeto cuius ministerio ad imperium peruenerat, consul Falco ait: Qualis futurus sis hinc intelligimus quòd Laetum & Marciam apud te habeas, stultitiae Commodi ministros. At Pertinax: Paruerunt, inquit, neceßitati: sed ubi facultatem habuerunt, quid sibi semper uoluerint, ostenderunt. In breui principatu mitis est habitus: quamuis multi eum, Chrestologum appellauerint: quòd bene loquendo haud bene faceret. Praeterea sordidus in uictu, ut qui dimidiatas lactucas & Carduos in conuiuijs apponeret. Interfectus est Didij Iuliani successoris machinamento, anno aetatis LXXI. imperij mense VI. Ex Capitolino.

Aelius Laetus

Didius Iulianus

Didius Iulianus, pronepos fuit Saluij Iuliani iurisconsulti, bis cos. & praefecti urbis. Mater ei Clara Aemylia, pater Petronius Didius Seuerus. Ipse autem praefuit in Germania legioni XXII. primogeniae. Cattos debellauit. Inde Dalmatiam: postea Germaniam rexit. Fuit consul cum Pertinace, & in proconsulatu Africae eidem successor. Eo interfecto conspirationem in eum, tristitia dißimulauit: etiam à cibo donec sepultus esset, abstinendo. Magna praeterea parsimonia fuisse traditur, ut qui porcellum aut leporem triduanum habuerit. Saepe uerò oleribus & leguminibus contentus, sine carne coenitabat. Maximum ei uitiũ alea, seni praesertim. Comis alioquin in conuiuijs, benignusq; ad subscribendum. Eodem tempore post mortem Pertinacis, Iulianus à senatu Romae, Seuerus ab exercitu in Syria, Pescennius Niger in Illyrico, & Claudius Albinus in Gallia, imperatores appellati. Sed quum Iulianus Seuero praesertim resistere non posset, frustra ad magicas artes adhibito puero qui in speculo futurum intueretur: postremo ad senatum confugit, iudicantem eum minime imperio dignum, qui resistere inimicis non posset. Interfectus tandem in palatio à praetorianis nutu ac literis ipsius Seueri, quum uixisset annos quadragintaunum, imperasset menses duos. Ex Spartiano, & Capitolino.

L. Sep. Seuerus CXCV.

L. Septimius Seuerus Pertinax, gener Afer, ex Lepti ciuitate, patre Geta: maiores equestris ordinis habuit. Sub M. Antonino uarias prouincias consulares rexit. Postremo iuuante Aelio Laeto, exercitui Germanico praefuit. Vbi de morte Commodi compertum est, imperator ab exercitu declaratus: contra Iulianum quasi ulturus mortem Pertinacis uenit: acceptoq; nuntio de Iuliano interfecto, armatus Romam properauit. Imperator à senatu comprobatur, Pertinacis nomine adsumpto, ob boni principis memoriam: inito imperio statim ad confirmandum orientis statum properans, Pescennium Nigrum rebellantem apud Cyzicum interemit: plerosq; populos partim subegit, partim in officio continuit. Mox translatus in Galliam apud Titurium, Clodium Albinum etiam tumultuantem conserto praelio interfecit: capiteq; abscisso Romam misso, reliquum eius cadauer equo refugienti conculcandum dedit: Romam his gestis reuersus, triumphum ut de ciuibus recusauit: magnam tamen nobilium caedem, qui cum inimicis eius conspirauerant, edidit. Compositis rebus urbanis repetijt orientem, ubi feliciter pugnans, Parthos, Arabas,

Clodius Albinus

Adiab

Adiabenos subegit: deq; bis reuertens triumphauit, titulis illorum sumptis: cuius rei memoriam testantem, arcum nobilem uidemus hodie sub radicibus Capitolij, patris filijq; Caracallæ nomine, qui M. Aur. Antoninus Pius & ipse appellari uoluit hac inscriptione: Imper. Cæs. Septimio M. filio Seuero Pertinaci Aug. P. P. Parthico Arabico & Parthico Adiabenico pont. max. trib. pot. XI. imper. XI. cos. III. procos. Et imper. Cæs. M. Aurelio L. filio Antonino August. Pio felici trib. pot. VI. cos. procos. P. P. optimis fortißimisq; principibus ob Rempublicam restitutam, imperiumq; populi Romani propagatum insignibus uirtutibus eorum domi, forisq; S. P. Q. R. Peritißimus præterea matheseos fuit. Defuncta siquidem uxore Marcia, quum de conditionibus ageretur apud eum, genituris omnium inspectis, Iuliam inter Syros haud bono genere natam, quod imperatoriam haberet genesim, sibi coniunxit: postremo Britanniam adijt: ubi subactis his gentibus quæ uidebantur infestæ, perijt Eboraci morbo, iam senex, anno imperij XXIII. relictis Baßiano & Geta filijs. Quibus Antoninorum nomina indidit, quòd M. Antoninum ex omnibus magnopere coluerat: auctusq; honoribus ab eo fuerat, ut eius etiam sepulcro uoluerit inferri. Tum quòd uirum huius nominis in somnis uiderat successurum. Opera eius Romæ Septizonium, quod Septisolium nonnulli uocant, ac in Appia uia hodie cernimus, pro templo diui Gregorij: sepulcrumq; id in media uia uenientibus ex Africa conspiciendum statuit. Et Thermæ Seuerianæ. Cineres eius ex Eboraco in loculo aureo aduecti, ac in sepulcro Antoninorum conditi. Ex Spartiano.

Antoninus Caracalla CCXIII.

Baßianus Antoninus Caracalla cognomento, à genere uestis talaris qua populum donauit. Ipse tamen ex omnibus, nomina M. Aurelij Antonini Pij sumpsit: sicut in arcu suprà ostendi. Præterea nummus eius æreus reperitur, mihiq; lectus cum eadem inscriptione, ex altera parte cum imagine Circi Flaminij: quoniam uti Spartianus tradit, stadium restituit. defuncto patri succeßit: Getam fratrem uterinum ex Iulia natum interfici in palatio iussit: questus in senatu se ab eo immerito insidijs petitum, quum multa in eum beneficia contulisset. Cum eoq; amicos ipsius nonnullos, inter quos Samonium Serenum præceptorem, & Papinianum iurisconsultum, quod scelus apud milites & senatum excusauerit. Iuliam nouercam, eius captus illecebris in matrimonium accepit. Profectus in Parthicam expeditionem postquàm multum hostium cecidisset, inter Carras & Edessam, dum ex equo mingendi causa descendisset, in secessu à Macrino præfecto prætorij per coniurationem trucidatur, Anno ætatis XLIII. imperij VI. Relicto filio Antonino Heliogabalo. Inter illaudatos principes connumeratur, ut qui crudelis in omnes, omnibusq; inuisus fuerit. Opera eius Romæ, Thermæ Antonianæ hodie quoque appellatæ, quæ uisuntur è regione sancti Sixti, euntibus dextrorsum ad portam Capenam. Viam nouam præterea muniit, quæ est sub eius Thermis. Ex Spartiano.

Macrinus

Opilius Macrinus Caracallæ succeßit: uir, ut scribit Aurelius Victor, itemq; Capitolinus, libertini generis, uenali fide, uita sordida, iuris attamen peritus, & sub Vero Antonino Fisci aduocatus fuit, ex quo officio breui tempore prætorij præfectus constituitur: Caracallam imperatorem suum, uti suprà commemoraui: apud Carras interfecit. Imperauitq; aliquantulum supra

Diadumenus

annum cum Diadumeno filio formosißimo: qui purpura adsumpta, equoq; insidens, exercitui sese spectandum magno fauore dederat. Huic Antonino nomen indidit pater, quod id & militibus & senatui uideret acceptum. Profecti inde ad Parthicum bellum continuandum, ab exercitu Antonini Heliogabali ambo in Bithyniæ suburbano sunt interfecti. Ex Capitolino. Herodianus autem dicit, tantum Diadumenum creatum ab exercitu imperatorem.

Antoninus Heliogabalus

Antoninus Heliogabalus cognomento, quòd interfecto patre Caracalla apud Carras, ipse ad templum Heliogabali confugisset: quod Syri Iouis, uel Solis dicunt: eiusq; postea sacerdos factus & ritus Romam apportauit, templumq; in palatio illi dicauit. Huius mores impurißimos, gulam, libidinem omnem apud Lampridium uidere licet. hæc tamen potiora. Nouarum dapum ut Xerxes & Tyberius olim libedinum inuentoribus, præmia constituit. Monstrosis conuiuijs Vitellium & Apitium superauit: sæpe è linguis Phœnicopterorum cerebellisq; anserum & pauonum præparatis: ac per singulos missus balneis lauari, req; Venerea uti conuiuas iußit: quos sæpe ludebat, aut immißis sub mensa serpentibus, aut triclinijs è follibus statim reflantibus conciderent: aut appositis totidem ex marmore uel alia materia epulis quot cibis. Piscinis præterea de rosato natabat. Balsamum pro oleo uulneribus apponebat. Euripis uino plenis nauales Circenses exhibebat. Nunquam lotis lintheaminibus est usus. Nunquam uestem aut fœminam præter uxorem iterauit. Nunquam minus centum LLS. cœnauit. Plateas palatij saxo Lacedæmonico & Porphyretico strauit. Tandem ob uitia, cunctorum odio contracto, in palatio atq; in latrinis quò confugerat necatur: in cloacamq; demersus, ac inde per Circi spatia unco tractus, in Tyberim quoq; proiectus est. Quod nulli antea contigit. Nomen eius è publicis monumentis iussu senatus erasum, anno imperij quarto. Ex Spartiano. Herodianus autem dicit etiam hunc, porcina abstinuisse, ut Heliogabali sacerdotem: sicuti etiam omnes Syri solent.

Alexander CCXXIII.

Aur. Alexander ex Arcena Syriæ ciuitate, ob adfinitatem Seueri principis, ratione Iuliæ uxoris, puer à senatu Cæsar factus: qui quanquam consobrinus Heliogabali, erat ab eo insidijs sæpe petitus, à se uerò semper liberatus. Nec mirum animis non conuenisse, cum moribus essent dißimiles. Antonini deinde Magni nomina, instante senatu constantißime sæpe recusauit, quod & Antoninorum famam in tot malis restituere non posset: nec tunc ab se aliquid egregie gestum quod Magni nomen mereretur. Itaq; repudiatis alijs, Seueri tantum nomen adsumpsit. Alexander ab initio uocatus, quòd Arcenæ in templo magni Alexandri natus fuerat: quò mater grauida celebritatis causa diuerterat. Vna die omnes ei tituli congesti, quod antea obtigit nulli. Hi erant, ius proconsulare, tribunitia potestas, ius quintæ relationis, pater patriæ, pontifex maximus. illam à Christianis accepisse sententiam dicitur, ac in palatio & in publicis operibus scripsisse: Quod tibi non uis, alteri ne feceris. Nihil apud eum uenale, quum dictitaret, necesse eum uendere qui emit. Christianos non solum tolerauit, sed Christi simulacrum in Larario, hoc est, in secreta domus parte, habebat: eiq; templum, uti quondam Hadrianus, dicare erat in animo: teste Lampridio, qui Constantini Magni temporibus fuit. Verum probibitus est ab alijs, qui dicebant omnes futuros esse Christianos: templaq; propterea reliqua deserenda. Habuit item in eodem Larario uiros alios depictos, inter quos Abraamum, Apollonium Tyaneum, Alexandrum Magnum. Lenonum uectigal & meretricū & exoletorum in sacrum ærarium inferri uetuit, sed tantum instaurationi operum publicorum adsignauit. Habuit in animo, ut exoletos uetaret, quod postea Philippus fecit: sed ueritus est, ne probibens publicum dedecus, in priuatas cupiditates converteretur. Ex hoc igitur patet, mares Romæ fuisse, qui publice prostabant. Honores ambitiosis aut quærentibus minime dabat: sed modestis, quos potius rogare oporteret. Si quis in salutando caput flexisset, aut blandius aliquid dixisset, eum ut adulatorem inanem reijciebat, aut deridebat. Ad salutationem infames non admittebat: sed tantum bonos. Nulla dies quin egentibus aliquid humanitatis aut benignitatis ostenderet. Neminem unquam occidit, nisi in iuris ordinatione: solebatq; dicere, neminem queri de paupertate, nisi qui rapiunt, aut

Exoletorum uectigal

furantur,

furantur, ut crimen obiegant: adlegabatq; ille Græcum:
ὃς μὲν πολλὰ ἁρπάσῃ ὀλίγα δὲ δῶσι ψηφίσασι σωθήσε-
ται. Qui multa rapuerit, pauca autem suffragantibus dederit,
saluus erit. Lectitare solebat ex omnibus Virgilium & Cice-
ronem de officijs ac Republica, sed Græcè frequentius. Post
lectionem, palestræ aut musicæ operam dabat. Post horas
autem meridianas subscriptioni ac epistolis legendis. Adsisten-
tesq; habebat ab epistolis, à libellis, à memoria. Præceptores
Val. Cordus habuit Valerium Cordum, Bebium Macrinum, Aurelium
Iul Frontinus Philippum, Iulium Frontinum, Iulianum Granianum, &
T. Vituriius T. Viturium, non qui de architectura scripsit: sic enim hoc
nomen scribitur: non autem Veturius, ut à me suprà poni-
tur: nam in antiquis monumentis per i, scriptum postea re-
peri. Apud eum flos iurisconsultorum agebat, nec leges ab eo
editæ, quæ ab illis numero uiginti non discuterentur. Quo-
rum princeps Domitius Vlpianus primas tenebat, Fabius
deinde Sabinus Sabini filius, Aelius Gordianus pater Gordia-
ni principis, Iulianus, Paulus, Claudianus Venatius, Pompo-
nius, Alphenus, Aphricanus, Florentinus, Marcianus, Cal-
listratus, Hermogenes, Venuleius, Triphonius, Metia-
nus, Celsus, Proculus, Modestinus. Hi omnes iuris professo-
res discipuli fuere Papiniani, & Alexandri familiares, ut Ac-
colius & Marius Maximus scribunt. Nec quicquam ei anti-
quius fuit quam matris Iuliæ Mammeæ sapientissimæ fœmi-
næ auspicijs regi. Expeditiones omnino duas: primam contra
Persas, quando Ataxerxem qui apud Herodianum Artaxa-
ces dicitur, uicit. Ac redeunti & de rebus à se gestis pulcher-
rima oratione differenti triumphus à senatu decretus. Alte-
ram in Germaniam, quo tempore in Galliæ uico à militi-
bus interfectus est ætatis anno trigesimo, imperij decimo-
quarto. Causam dicunt, durum eius nimis in milites impe-
rium: ut Lampridius ait. Herodianus autem cum eo matrem
item interfectam dicit: quæ causa huius ob eius auaritiam
mali fuerat. Ad cuius nuntium senatus signa publici doloris
ostendit. Scripsere eius uitam libertus eius Aurelius, & En-
colpus, & Lampridius. Herodianus uerò contrà Lampri-
dium scripsit de uictoria Persica, eum exercitum amisisse fa-
me morboq; confectum, uictumq; potius quàm uictorem fuis-
se. Præterea matrem habuisse Iuliam Mammeam Syram so-
rorem Scemidis matris Heliogabali. Ambas uerò ex Mesa ge-
nitas sorore Iuliæ, Seueri principis uxoris. Has igitur post
mortem Caracallæ pulsas à Macrino in Syriam, earum bo-
nis concessis: eo postmodum interfecto statim eum filijs re-
uersas ad imperium fuisse. Mammeam nonnulli Christianam
fuisse adseuerant. Nam Origenem Romam accersiuisse, reli-
Maximini gionis fideiq; gratia, non dubium. Maximini duo, pater &
CCXXX- filius e Thracia oriundi, humili sanè genere fuere. Senior
VIII. etiam, autore Herodiano, opilio fuit à pueritia, & à Seuero
principe ob magnitudinem, roburq; corporis uastu, meruit in
exercitu promoueri. Reuersus deinde post eius mortem in
patriam, tempore Alexandri urbem repetijt: à quo ob for-
titudinem tribunus leg. IIII. factus est, addito Laticlauo.
Interfecto in Gallia Alexandro à militibus, in eodem loco,
quum nec senator adhuc esset: statim unà cum filio primus si-
ne senatus consensu, imperator à militibus consalutatus in Ger
maniam bellum mouit: ubi rebus magnis gestis, pacataq; ea
natione, Syrmium uenit, in Sarmatas expeditionem parans.
Sed dum Romam crudelitatis eius immensæ fama esset adla-
ta, hostis à senatu iudicatur: Gordianusq; proconsul Africæ
octogenarius, ac uenerabilis, unà cum filio ab Africæ mili-
tibus imperator factus probatur. Quibus ibidem breui in-
Maximus & Balbinus terfectis, Maximum, & Balbinum imperatores consalutant. E
quibus Maximus contra audaciam Maximorum Aquileiam
obsidentium mittitur. Illi tentata oppidanorum frustra sæ-
pius deditione, ambo in tentorijs interfecti sunt: capita Ro-
mam missa ingenti omnium gaudio conspecta. Reliqua cor-
pora in profluentem proiecta fuere. Traditur Maximinus fi-
lius XVIII. annorum tanta pulchritudine, quanta nulli uisa,
mira quoque pudicitia fuisse. Superbus alioqui, ut qui manus
pedesq; uiris senatoribus exosculandas præberet, quo pa-
ter quanquam crudelissimus abstinuisse dicitur. Gulæ tamen
immensæ, ut qui amphoram uini capitolinam quotidie bibe-
ret, ederet uerò carnis libras quadraginta. Præterea inter
Christianorum inimicos præcipue nominatur. Imperauerunt
ambo annos III. Ex Capitolino. Maximus & Balbinus
uiri consulares, & qui multas administrauerunt prouincias,
ingenti uterque uirtute. Sed Balbinus nobilis, à Corn. Bal-
bo illo, qui ciuitate à Pompeio donatus fuerat, originem du-
cens. Doctus insuper ac liberalis. Alter uerò homo nouus,
sed uirtute bellica præstans: tristis alioqui & seuerus. De-
nique à Capitolino uti Cato & Cæsar ambo comparati. In-
terfectis in Africa Gordianis, lecti sunt imperatores à senatu,
contra Maximinorum tyrannidem, de quibus Maximus ui-
ctoriam tulit: uti suprà ostendimus. Balbinus domi seditio-
nem interim in populo excitatam sedauit. Quumq; annum
hoc pacto simul imperassent, à militibus prætorianis qui eos
ab initio nolebant, è palatio tracti, atque omnibus contume-
lijs adiecti, in uiaq; excarnificati sunt. Hic finis bonorum se-
num, ac bene de Republica meritorum fuit, senatu magno-
pere dolente. Hæc Herodianus & Dexippus Græci autores.
Capitolinus autem dicit, se apud Latinos nonnullos Maximi
nomen non inuenire. Sed cum Balbino Pupienum fuisse de-
claratum, ut Fortunatiano, qui uitas principum & ipse scri-
pserit, credendum sit, dicenti, Pupienum appellatum nomi-
ne proprio, Maximum, cognomento paterno. GOR-
DIANI tres fuere, pater, & filius, & Nepos. Quorum Gordiani CCXLI.
pater & filius in Africa à militibus prius imperatores con-
salutati: deinde à senatu, qui Maximinos hostes iudicauerat,
probati sunt. Filius, in bello contra Maximini ducem, Ca-
pelianum quendam, pro patria occubuit. Pater octogena-
rius, eius morte audita in eadem Africa, indigus uirium ad
se tuendum, atque inermis, laqueo se suspendit, ne in manus
ueniret inimicorum: quum imperassent annum, & menses
VI. Romæ deinde metu Maximinorum, Pupienus, & Clo-
dius Balbinus, creati Augusti fuere. Quos quum populus
minime uellet, tertius Gordianus, secundi filius, & primi
nepos: ut autem scribit Herodianus, senioris ex filia nepos,
annorum tredecim, Cæsar antea factus ob maiorum meri-
ta, unà cum eis Augustus declaratur. Qui suorum uirtu-
tem æmulatus, consilio Misithei soceri sui, uiri prudentissimi
ac doctissimi, felicissime Rempublicam rexit. Statim aperto
Iani templo, in Persas magno apparatu profectus, ac eorum
rege Sapore, Artaxerxis filio superato, Carras recepit, usq;
Nisibim & Ctesiphontem profectus: ut ex literis eius ad se-
natum apparet. Orientis statum confirmauit. Dumq; trium-
phus ei decernitur, antequàm rediret in exercitu à Philippi
Præfecti prætorij coniuratione incautus opprimitur: anno im-
perij sexto. Cui sepulcrum milites apud Circeum castrum in
finibus Persidis fecerunt, cum huiusmodi titulo tribus linguis
inscripto: Diuo Gordiano uictori Persarum: uictori Gotho-
rum: uictori Sarmatarum: depulsori Romanarum seditionum:
uictori Germanorum, sed non uictori Philipporum. Quod
euertisse Licinius dicitur, quum Cæsar factus fuit: quum se
uellet uideri à Philippis originem trahere. Gordianorum
gens, Romæ nobilis fuit: paternum genus ex Græcia, ma-
ternum à Traiano duxerunt. Multis clari consulatibus, insu-
per & diuitijs. Domum Pompeianam diu tenuerunt: quæ post
mortem ultimi Gordiani confiscata est. Antonini insuper ap-
pellati: ac nonnullis à Scipionibus descendere existimati: eo
quòd Gordianus senior, Africanus dictus est. Is patre Metio
Marullo,

Marullo, matre Bibia Gordiana natus, dum esset Africæ proconsul, Afri à Maximino primum rebellauere, ob crudelitatem eius procuratoris, qui Carthagine morabatur, Gordianumq; adierunt strictis pugionibus, Augustum consalutantes. Senex fessus è grabatulo surgens, coniurationem, aut aliquod malum formidans, imperium oblatum detractat, humi proiectus supplicando: tandem minis compulsus est rem suscipere. Ac in primis, Capeliano Numidiæ Proconsuli, cum quo ueteres inimicitias gerebat, mandat, uti discedat. Ille ingenti armatorum exercitu coacto, ad obsidionem Carthaginis uenit, quam tandem expugnauit, Gordianumq; iuniorem interfecit. Vrbem diripit. Senex his auditis, desperatis rebus laqueo se suspendit. Hic etiam puer poëmata conscripsit: soluta item oratione de laudibus deorum. Præterea in Athenæo Romæ, sæpe magna cum laude controuersias declamauit. Iunior, patri legatus in Africam missus, annorum quadraginta interfectus in prælio, uti diximus, uini parcissimus, cibi appetens fuit, olerum maxime, ac pomorum: cæteris abstinens. Mulierum cupidus, uigintiduas habuit concubinas ex omnibusq; filios: adeo ut suorum temporum Priamus uocaretur: lepido cauillo à nonnullis, pro Priamo, Priapus appellatus. Quadam tenus etiam eruditus, Samonio Sereno præceptore est usus. Ore Pompeium Magnum referebat. Senior autem eius pater, Cæsarem Augustum. Gordianorum opera nulla Romæ. Vltimus ex eis Imperator, ea laude dignus, quòd, uti diximus, Misithei uiri sapientissimi ac doctissimi soceri sui, simul & Præfecti prætorio, consilijs ac ingenio domi forisq; regebatur. Quem Misitheum populus Romanus ob uirtutem extinctum luxit: curruq;, ac titulo honorauit. Misitheo parenti principum populi Romani, tutori reipublicæ S. P. Q. R. Ex Capitolino.

Philippus CCXLVI. PHILIPPVS inter Arabes haud bono genere ortus, uirtute rei militaris promotiones meruit. In perfide post mortẽ Misithei, à Gordiano Præfectus prætorio creatur: ac exercitui præficitur: ab eoq; uti pater colebatur. Tandem eius fraudibus fame in exercitu conualescente, milites accusata Gordiani pueri imperitia, imperium Philippo deferunt. Eum quoque ex imperatore Præfectum prætorio saltem remanere in exercitu cupientem, nec passi sunt, quin Philippi clam iussu interficerint. Philippus literas statim Senatui mittit, Gordiano morbo extincto, se ab exercitu creatum Imperatorem probare uelit. Senatus rei nescius, annuit. Ille pace cum Persis facta: dimissa eis Syria, iter per Arabiam faciens, Philippopolim in paterno condidit: urbemq; petens seculares ludos celebrauit, anno urbis millesimo. Venationesq; dedit, ubi feras omnis generis, tam mansuetas, quàm efferatas, quas Gordianus puer triumpho Persico reseruauerat, confecit. Filium Philippum imperij consortem facit. Qui Agelastus fuisse traditur, patremq; quondam in ludis ridentem seuero uultu respexisse. Denum ambo post annum quintum interfecti fuere. Pater profectus contra Decium, qui aduersus Scythas missus, ab exercitu Illyrico Imperator factus erat. Filius, Romæ à Prætorianis. Orosius tradit, Philippum Christianum primum fuisse.

Decius DECIVS, inter Pannonios bono genere ortus, rei militaris gloria tunc præstabat: ac propterea à Philippo contra Scythas tumultuantes missus, ab exercitu Illyrico Imperator consalutatur: scribitq; ad Philippum sese excusando. Ille è uestigio contra eum profectus interficitur. Nec toto biennio Decius cum filio eiusdem nominis imperauit: pariter in eodem bello contra Scythas occubuere. Quem Senatus luxit, ac inter optimos principes, alterumq; Traianum putauit. Ex quo & Traianus Decius inscribitur. Thermas quoque Decianas in Auentino, suo nomini extruxit. Quippe qui & ius Proconsulatus, & Tribunitiam potestatem, ac censuram, omnia senatui, eiusq; autoritate rempublicam geri permisit. Christiani tamen crudelissimum sunt experti. Nonnulli apud Abrictum, Mœsiæ urbem, interfectum dicunt: ubi & Ara Decij dicta. Gallus Hostilianus Gallus CCL-
ortus è gente patricia, à reliquijs exercitus Romani fusi à IIII.
Scythis, post Deciorum mortem Imperator appellatus: Senatui comprobatur, quòd uisus sit in tanto discrimine reipublicæ succurrere: pacem turpissimam cum Scythis fecit, ducentarum drachmarum tributum dare pollicitus. Caium Vibium Volusianum filium, in partem imperij suscepit. Christianos & ipse insectatus, meritas dedit pœnas. Quum siquidem copias contra Aemylianum duceret, uictus, & à suis militibus desertus, unà cum filio cæsus est, postquàm imperasset annos duos. Aemylianus enim inter Mauritanos ortus, limiti Sarmatico in Mœsia à Decio præpositus, & à Gallo minime submotus erat, re bene contra Scythas gesta imperator ab exercitu salutatur. Contra hunc Gallus profectus, ac in primo prælio, unà cum filio interfectus est. De hoc item Treuellius Pollio sic scribit: Aemylianus apud Aegyptum per idem tempus sumpsit imperium. Occupatis horreis multa oppida malo famis pressit. Sed hunc dux Galieni Theodotus conflictu habito cepit, atque imperatori Galieno uiuum transmisit.

LICINIVS Valerianus nobili ortus prosapia, eodem tempore ipse in Rhetia ab exercitu cui præerat, Galienus autem filius Romæ, imperatores Valerianus CCLVI.
facti. Pater censor iam inde permittente Decio, fuit à Senatu factus, ac in summa patriæ existimatione infelicem sortitus est exitum. Profectus enim aduersus Persas, à Sapore rege captus, in miseria ac perpetua perijt seruitute. Persam enim equum ascendentem dorso sustentabat.

GALIENVS Galienus
interim Romæ feliciter primo rempublicam administrauit: multaq; strenue & in Gallia & in Illyrico gessit. Ingenuumq; qui apud Mursiam sibi imperium uindicauerat, interfecit. Gothis, quos paulò antè Venerianus dux nauali prælio superauerat, uagantibus per Illyricum, occurrit: & fortuito plures interemit. Scythas apud Byzantium uicit. Ipse post hæc Romam reuertens, Decennalia celebrauit, nouo genere ludorum, maximoq; apparatu. Qui sint huiuscemodi ludi, ubi de ludis egimus diximus. Postremo in socordiam atque luxuriam lapsus, omnia in maximum adduxit discrimen: ac triginta Tyrannis per diuersas orbis partes occasionem sumendi purpuram dedit. Tum demum Dacia, & quicquid ultra Danubium à Traiano reipublicæ fuerat adiectum, deperditum est. Caligas gemmatas ferebat. Ficus uirides & poma ex arboribus semper alienis mensibus, melones quoque hyeme exhibebat. Tibijs processui, organis receptui, canere in bello iubebat. Doctus alioqui, ac satis eloquens. Huic Epithalamium illud in fratris nuptijs adscribunt: Ite igitur pueri, pariter sudate medullis Omnibus inter uos, non murmura uestra columbæ, Amplexus hederæ, non uincant oscula conchæ. Interfectus est Mediolani unà cum Valeriano fratre minore, Aureoli fraude, qui dux erat Illyriciani exercitus anno imperij decimo. Scripsit eius ephemeridas Calphurnius Sura. Vtriusq; autem patris & filij uitam Pollio, unde nos hæc sumpsimus. Romæ in arcu sancti Viti paulò antè huiuscemodi legebatur inscriptio: Galieno clementissimo principi, cuius inuicta uirtus, sola pietate superata est, M. Aurelius Victor dedicatissimus numini maiestatiq; eius. Vbi notandum eum i, scribi. Galenus autem medicus sine i. Triginta tyrannos qui tempore Ga- Triginta ty-
lieni surrexerunt, Pollio persequitur. Diuina factum proui- ranni
dentia ut in ignauia principis Romani non defuerint, qui Romanum tuerentur imperium. Nam & Scythæ, diuersarumq; gentium barbari rempubl. uti postremo fecerunt, proculdubio perdidissent. Sunt autem ij, Cyriades, Posthu-

nus, Posthumius iunior, Lollianus, Victorinus, Victorinus iunior, Marius, Ingenuus, Regillianus, Aureolus, Macrianus, Macrianus iunior, Quietus, Odenatus, Herodes, Maeonius, Ballista, Valēs, Piso frugi, Aemilianus, Saturninus, Tetricus, Tetricus iunior, Trebellianus, Herennianus, Timolaus, Celsus, Zenobia, Victoria, Titus Censorinus. Ex his nōnullos repetam: Aurel. Posthumius uir Romanus, Galliae septem annos summa prudētia unà cum Posthumio filio uiro eloquentissimo tenuit imperiū: ambo deinde interfecti à Lolliano. Et is demum à Victorino. Hunc denique unà cum filio eius Victorino mater Victoria sublatum quum uidisset, Tetricum senatorem affinem suum Augustum fecit. Tetricum uerò iuniorem eius filium Caesarem appellauit. Qui ambo ab Aureliano superati fuere. Senior uenia etiam ab eo donatus, corrector Lucaniae factus est. De Victoria ipsa, quae mater castrorum & Augusta dicta est, in ordine literarum etiam dixi. Aureolus Illyriciano praeerat exercitui. Galienum apud Mediolanum interfecit. Ipse demum à Claudio successore interemptus est. Odenatus ex altera parte princeps Palmyrenorum, nisi Valeriano capto orientis sumpsisset imperium, actum de republica fuisset. Itaq; ipse unà cum uxore Zenobia & filijs Herode, Herenniano ac Timolao, omnia usq; ad Ctesiphontem recuperauit. Macrianum & Ballistam qui contra Galienum insurrexerant, interfecit. Deniq; ipse cum filio Herode à Maeonio consobrino suo opprimitur, uir omnium fortissimus, adsuetusq; malo, & cum leonibus ac pardalis in uenatu pugnare. Zenobia uerò post eius mortem foemina sapientissima simul & castissima, imperium aliquot annos prudentissime rexit. Superata tandem & ipsa ab Aureliano, & in triumphum Romam ducta, ac ei Tybure possessio adsignata est.

Claudius CCLXX.

Flauius Claudius II. è Dalmatis genus trahit: cui Quintillus & Crispus fratres fuere. Ipse nihil liberorum reliquit: Quintillus duos: Crispus uerò Constantiam filiam: quae nupta Eutropio nobili è Dardanis uiro Constantium filium genuit. A Claudio igitur Flauiorum Constantinorumq; familia. Is sub Valeriano principe, Illyriciano praefectus exercitui tribunus Martiae & quintae legionis defuncto Galieno, statim à militibus & senatu imperator factus, ad extirpandos primum tyrannos se conuertit: & Aureolum qui Illyricum occupauerat, spretis pacis conditionibus apud Mediolanum superauit.

Gothi

Gothos uerò qui finibus egressi ad occupandā urbem properabant, ad Moesiam apud Martinopolim occurrens ad ter centum & uiginti millia deleuit. Eorum item nauium ingentem numerum depressit: ut eius epistola ad Iunium Brocum tunc Illyricum tenentem declarat. Senatus acclamatio fuit: Claudi Auguste dij te seruent: tu nos à Zenobia, tu nos à Victoria libera. Moritur apud Syrmium in Pannonia, quum imperasset annum & menses nouem. Inter optimos principes & senatui populoq; gratissimos connumeratur. Ex Pollione. Huius uitam epitomauit nostra aetate Pomponius Laetus, inscripsit, M. Aurelius Claudius. Quod satis miror, quum ipse Claudius in quadam apud Pollionem epistola sic scribat: Flauius Claudius, Valerio Aureliano suo salutem. Ipseq; Pollio dicat, eius domum Flauijs Constantinis originem dedisse.

Quintillus

Post Claudij mortem, Quintillus eius frater, qui erat in praesidio Italico, statim imperium sumpsit. Verum postea ubi Aurelianum comperit imperare à toto exercitu electum, quamq; contra concionaretur, nec à militibus audiretur, incisis sibimet uenis, die XX. quam coeperat imperare occubuit.

Aurelianus CCLXXXIX.

Valer. Aurelianus in Pannonia Syrmij ortus, nonnullis in Moesia, humili sanè genere, sed ingenti uirtute, apud Valerianum ut eius indicāt ad praefectum urbis Ceionium, & item ad Antonium Gallum cos. epistolae, in honore fuit: diuersisq; tēporibus ducatus, tribunatus, & uicariatus prope XL. consequutus, sub Claudio equitibus ferè omnibus praefuit: à quo excitatus per literas, erumpentes Sarmatas in Illyrico cum CCC. praesidiarijs obtruncauit: è quibus manu sua uno die ad XLVIII. interfecit, ut Theoclius testatur, qui eius temporis scripsit historiam. In quo bello decem mulieres uirili habitu pugnantes captae, quas ex Amazonum genere nonnulli fuisse putant. Conuersus deinde in orientem, Zenobiam Palmyrenorum reginam captam in triumpham duxit. Inde in Galliam profectus cum exercitu Tetricum ab eius militibus proditum in potestatem redegit. Mox in Aegyptum properans sublato Firmo tumultuante, regionem eam pacauit. Postremo Romam reuersus de his omnibus nobilem egit triumphum sequētibus ducibus. Mox ludos omnis generis exhibuit. Carnem porcinam distribuit. Coronas tamen quas aureas promiserat, filigineas, hoc est, ex farina filiginea dedit.

Templū Solis

Templum Solis fundauit. Moenia urbis ampliauit ad ambitum propè passuum quinquaginta millium. Ripas Tyberis purgato alueo extruxit. Legem ἀμνηστίαν statuit, more Atheniensium. Quum uastatum Illyricum ac Moesiam deperditam uideret, prouinciam trans Danubium Daciam à Traiano constitutam, sublato exercitu prouincialibus reliquit, desperās eam posse retineri. Abductosq; ex ea populos in Moesiam collocauit: appellauitq; suam Daciam, quae nūc duas Moesias diuidit. Thermas trans Tyberim facere parauit hyemales, quòd aqua frigidi aëris illic copia deesset. Forū sui nominis in Ostiensi ad mare fundare coepit, in quo postea praetorium publicum constitutum est. Medicum nunquam adhibuit: sed seipsum dieta tantum curabat. Is demum dum contra Persas repetit orientem, in itinere inter Heracleam & Byzantium notarij secretorum insidijs à suis interficitur, anno imperij sexto, maximo ob uirtutem ac merita desiderio sui apud populum Romanum relicto, quanquam uir alioquin saeuus ac sanguinarius esset. Ex Flauio Vopisco.

Tacitus

Annium Tacitum senatus principem & magna uirum autoritate iam senem post Aureliani mortem, senatores Metio Falconio maxime adhortante, quanquam inuitum delegerunt sese propter aetatem excusantem.

Falconius

Cui sanè nihil ob temporis breuitatē gerere licuit, oppresso à militibus mense septimo. Nonnulli morbo perijsse dicunt. Omnino cōstat & turbatione rerum & factionibus anxium mente atque animo eum defecisse: ut & Suetonius Optatianus, & Flauius Vopiscus, qui eius uitam scripsere, sunt autores.

Florianus

Florianus, Taciti frater, inconsulto senatu post Tacitum adripuit imperium: sed mense secundo à militibus interficitur. Horum fratrum statuae longo tempore apud Interamnam ciuitatem fuere, quòd illic eorum cenotaphia sint constituta in solo proprio. Vopiscus. Aurel.

Probus

Probus è Syrmio Pannoniae ciuitate oriundus, patre Maximo, qui ordines duxit: ipse uerò adhuc impubis ob uirtutem tribunus militum à Valeriano factus: ut eius ad Galienum declarat epistola. Mox ab Aureliano quòd in Syria aduersus Zenobiam strenue dimicauerit, deinde Firmum tyrannum in Aegypto superauit, honoribus auctus. In qua expeditione Taciti morte nuntiata, imperator ab exercitu consentiente senatu consalutatus est. Inito principatu è uestigio in Gallias mouens Germanorum qui eas occupauerant, maximam edidit stragem: ciuitatibus sexaginta in potestatem receptis,

Frāci & Bemi

Francis & Bemis superatis: de quibus Romae triumphum egit.

Saturninus

Proculus

Bonosus

Deinde contra tyrannos per orbem conuersus, Saturninum in oriente primum: mox in occidente Proculum patria Albigaunensem, & Bonosum ex Hispania oriundum, qui apud Agrippinam coloniam in Gallia imperium occupauerat, sustulit. Postremo bellum Persicum parans, quum per Illyricum iter faceret, à suis militibus per insidias interficitur, anno imperij sexto: Francici, Gothici, Parthici, Sarmatici

adeptus

adeptus cognominis: in tumulo eius inscriptum, Hic Probus uere probus imperator situs est, uictor omnium gentiũ barbararum, uictor etiam tyrannorum. Probi uitam Onesimus diligentissime persequatur, cuius epitomen Vopiscus cõscripsit.

Carus

Aur. Carum Narbonensem dicunt. Onesimus qui etiam Probi uitam scripsit, tradit Romæ Illyricis ortũ parentibus. Fabius autem Cæcilianus, qui tempora Cari, Carini, & Numeriani persequitur, in Illyrico natum dicit. In epistola uerò ad senatum, ipse se Romanum facit. Per omnes sanè militares gradus, ad præfecturam prætorij à Probo principe euectus, tantum gratia potuit apud milites & senatũ, ut Probi successor probaretur. Imperator Pannonias ante omnia à Sarmatis qui eas inuaserãt, liberauit. In orientem deinde profectus ad bellum Persicum, Ctesiphonte iam capto, supra Tigridẽ in castris ictus fulmine occubuit, quum biennio imperasset, relictis Numeriano & Carino filijs. Ex Vopisco.

Numerianus

Numerianus adolescens in eadem expeditione cõtra Persas patre mortuo interficitur ab eius socero Arrio Apro, ad imperium frustra adspirante. Hic eruditos omnes sui temporis antecessit, seu prosa oratione, seu poëmate. Gesta parentis iambis perscripsit. Statuã ei senatus in bibliotheca hac inscriptione statuit: Numeriano oratori potentissimo. Ex Vopisco.

Carinus

Carinus, Cari filius, cui pater proficiscens contra Persas, Gallias & totum ferè occidentẽ regendum tradidit: quiq; adeo libidinose uixit, ut Carus de eo necando sæpe cogitarit: quemadmodũ scribit Onesimus. mox uerò parente fratreq; extinctis, ipse demũ à Diocletiano post multa prælia ad Margum uictus occubuit. Huius gesta perscripsit Fuluius Asperianus.

Diocletianus Maximianus Galerius Constantius CCLXXXVI.

Diocletianus, Maximianus, Galerius, & Cõstantius, quatuor uno tempore principes inter se maxime consentientes, maximeq; reipublicæ utiles fuere. Nam Diocletianus, Iouius cognominatus, natione Dalmata, ex obscuro loco, ob uirtutem post Cari principis mortẽ in expeditione contra Persas, ubi ordines ducebat, Imperator factus, extemplo concione aduocata, Arrium Aprum Numeriani interfectorem prius de eius parricidio questus, coram omnibus iugulauit: non tã ut putatur iustitiæ gratia, quàm ut Druidæ in Gallijs de se olim uaticiniũ perficeret: qui ait, Imperatorem tunc eum futurũ, quum Aprum interfecerit. Post hæc ad ulciscendos orbis tyrannos, Carausum in Britannia, Achilleum in Aegypto, Narseum in oriente, animum adplicans, Maximianum, cognomento Herculeum, imperij consortem sibi adsciuit, eumq; in Galliam, occidentemq; pacandum misit. Ipse in Aegyptum contendit, ac obsessa Alexandria, paucis mẽsibus eam cum Achilleo in deditionem acceptam crudeliter diripuit. Quo tempore, ut scribit Eusebius, paucis diebus ad XVII. Christianorum millia uarijs supplicijs adfecit. Maximianus oriente cõfirmato, contra Persas profectus, & à Narseo profligatus est: ex quo ingẽti opprobrio exceptus à Diocletiano, biẽnio post repetito bello, ignominiam pulcherrimo bello compensauit, Narseo cum omni eius familia ante currum ducto. Diocletianus Romæ post hæc, Thermas quas hodie apud ædem Susannæ aspicimus, exædificauit, Christianis ad id opus damnatis. Adscitis deinde imperio Constantio & Galerio, iunctisq; inter se adfinitatibus, omnẽ ferè orbem pacauere. Quibus rebus gestis, inauditũ hactenus, iuuenibus cõcedentes, sese imperio ambo, uti quietius uiuerẽt, abdicarũt. Alter Mediolani, alter Diocletianus Nicomediæ, seu, uti nonnulli, Salonæ in patria, ubi paucis post annis ueneno tandẽ sublatus est, uti existimatur, quum uixisset annos septuagintatres, imperasset uiginti. Cui omnino res duæ miræ cõtigerunt, ut solus imperio cederet, & solus priuatus inter diuos post mortem sit relatus.

Constantius Galerius

Igitur his cedentibus Constantius & Galerius Cæsares antea, post hæc Augusti appellati, orbem diuisere, alter orientem, alter Constantius occidentem sortitus est. Sed uir modestissimus Italia, Africaq; cedẽs, Gallijs tantum atq; Hispania cõtentus fuit. Quibus prouincijs pacatis, rebusq; maximis gestis, paulò pòst decessit Eboraci in Britannia cum omnium ferè gratia, relicto filio Constantino ex Helena suscepto. Interea Romæ absentibus principibus, prætoriani milites, Maxentium Maximiani filium, Augustũ non abnuentibus patribus constituunt. Quo nũtio lætatus pater, qui priuatus Mediolani tũc agebat, ut qui propositi pœniteret, Romã uenit: simulatáq; cum filio discordia, uti Constantinum eius ex Fausta filia generum, magno apud orbẽ fauore, per proditionẽ necaret: ab eodẽ ipse, re per uxorem patefacta, apud Massiliã interficitur. Galerius uerò cui Italia obuenerat, post hæc quum annos imperasset tredecim, Christianosq; supplicijs omnibus adfecisset, morbo graui cruciatus sibi manum intulit: quum prius duos creasset Cæsares, Maximinũ, & Seuerum: quorum Seuerus breui tẽpore à Maxentio fugatus, ac Rauennæ, quò ad Maximinum cõfugerat, interfectus est. Cui surrogatur alter à Maximino sibi socius Cæsar Licinius, gener Cõstantij, è Dacia oriũdus: qui genus à Philippo Augusto iactabat. Cuius perspecta uirtus Maximiano fuerat in bello Persico cõtra Narseũ. Interea Thermas à Diocletiano extructas, Constantius & Seuerus dedicarunt atq; statuis suis, cõditorumq; appositis ornarũt. Quorum capita Pomponius Lætus ibidẽ effossa, integra se uidisse testabatur, inscriptionemq; huiusmodi: M. Aurel. Valer. Maximiano inuicto August. Pont. Max. Sarmatic. Max. Gothic. Max. Imper. VIII. Cos. III. P. P. Procõsuli. Et Viennæ in Gallia DD. NN. Impp. Cæss. C. Aur. Valerius Diocletianus. P. P. inuictus August. muris Curalonẽsibus ædificijs prouidẽtia sua institutis, portam Viennensem, Herculeam uocari iusserunt. Et in frõte alterius portæ urbis idem epigrãma, in fine sic: Portam Romanã, Iouiam uocari iusserũt. Nam uti suprà diximus, ex his imperatoribus, alter Iouius, alter Herculeus cognominatus est.

Constantinus Maxentius Licinius Maximinus CCCVI.

Constantinus, Maxentius, Licinius, & Maximinus, quatuor item uno tempore principes fuere: sed maxime inter se discordes: Christianisq; infesti omnes, præter Constantinũ. Maximinus Licinium sibi imperij consortẽ adsciuisse pœnitẽs, breui tẽpore interijt apud Tarsum, dum bellum aduersum eum parat. Constantinus autẽ Constantij filius fuit, nati Eutropio nobili ac potente inter Dardanos uiro: & Claudia Cõstantia, filia Crispi, fratris Flauij Claudij imperatoris: sicuti in Claudio diximus, ex autoritate Trebellij Pollionis. Quo magis miror Põponium Lætum nuper scripsisse, Cõstantium natũ è Claudia, Claudij Augusti filia, quum aperte Pollio dicat Claudiũ omnino sobole caruisse. Præterea Eutropium patrẽ, non ex Dardania Troiæ, ut dicit: sed quæ apud Mœsiam est, intelligit pollio.

Constantinus Magnus

Constantinus igitur à senatu declaratus Augustus, & accersitus è Britannia, ubi pater perierat, cõtra Maxentium: qui ob libidinẽ & crudelitatẽ maxime populo infensus erat, quum eum diuersis oppugnasset prælijs: ad postremum cõspecto in æthere crucis uexillo, clamantisq; uoce audita, ἐν τ̃ῳ νίκα: In hoc uince: ut tradit historia tripertita, apud nos receptissima: ad pontẽ Miluium cum toto exercitu superatũ interfecit. Cuius uictoriam nobilis adhuc arcus Romæ è regione Amphitheatri testatur, cũ huiuscemodi inscriptione: S. P. Q. R. Imp. Cæs. Fl. Constantino Augusto. Quod instinctu diuinitatis, & animi magnitudine, uno tempore tam de tyranno, quàm de omni eius factione iustis rẽpub. ultus est armis. Cum autẽ instinctu diuinitatis dicat, proculdubio portẽtum suprà narratum manifestare uidetur. Sublato igitur Maxẽtio, Licinium sororis suæ uirum, sæpius pugna oppressum: tandem apud Nicomediam in deditionẽ acceptum, ac priuatum uiuere permissum, contra iusiurandum interfici iussit. Deniq;

omnium solus potitus, in suos gladium uertit. Crispũ filium, propter Licinium supradictum sibi suspectum: itemq; uxorem, ex causis non satis expressis, necauit. Byzantium uarijs bellorum turbinibus quassum, ædificijs, mœnibusq; concinnauit: nouamq; Romam ac Constantinopolim uocauit, sede ibidem constituta. Postremo cõtra Persas proficiscens, apud Nicomediæ uillam, morbo correptus interijt, anno imperij x x x i. In extremo uitæ tantum baptisma suscepit ab Eusebio præsule Nicomediæ, qui sectæ Arrianæ postea se addixit, autor Hieronymus in chronicis. Ambrosius quoq; de morte Theodosij idem sentire uidetur: Constantinus, inquit, quanquam in extremo uitæ baptisma acceperit, magnopere laudandus, quòd fidem successoribus hereditariam reliquerit. Gregorius item piæ memoriæ Constantinũ uocat. Græci inter sanctos referunt: eiusq; festum x i. calendas Aprilis celebrant. De dono eius, aut concessione, apud nullos extat autores, præterquàm in libro Decretorum: idq; in antiquis uoluminibus minime contineri, autor est Antoninus præsul Florentinus in chronicis. Quod ualde miror, quum Isidorus qui fuit abhinc annos propè D C C C. grauis autor ac planè sanctus: in historia sua aperte dicat cum urbe Roma pontifici cessisse, ornamentisq; omnibus imperialibus, diademate uidelicet, habituq;, & albo equo quo uehebatur. Basilicas item dicit in urbe condidisse, Lateranensem, Seruatoris nomine, ubi baptisterium addidit: in quo natalis nocte, lucerna balsami ardebat: legiturq; in eius fronte epigrammatis principium: Insons esse uolens isto mundare lauacro, Seu proprio premeris crimine, seu patrio. Præterea duas, apostolis Petro & Paulo. S. Laurentij extra muros. S. crucis. S. Petri exorcistæ, & Marcellini presbyteri martyrum, in uia Lauicana, inter duas lauros, ubi diu corpus Helenæ iacuit. S. Petri & Pauli apud Ostiam. S. Ioannis Bapt. apud Albam apostolorum. In basilica Petri quod pauci animaduertunt, supra arcum qui est in medio ferè templo, huiuscemodi uersus antiquissimo in opere musco adhuc leguntur: Quod duce te mundus surrexit in astra triumphãs, Hanc Constantinus uictor tibi condidit aulam. Libellus autem apocryphus de elephantia, deq; sanguine puerorum, & Syluestri baptismate, quum manifeste à nostrorum doctorum quos adlegaui autoritate dissentiat, omnino reijciendus. Constat tamen catechumenum fuisse, Syluestrumq;, ac reliquos orthodoxos semper in honore habuisse. Tum eius iussu synodum Nicenam celebratam, & Arrium exulasse, ut autor est Eusebius. Libellos insuper et quosdam oblatos de præsulum nonnullorum accusationibus reiecisse, dictitantẽ minime ad se pertinere de Præsulibus iudicare. Helenam autem matrem Ambrosius Stabulariam uocat, hoc est cauponariam inter Britannos natam humili loco, ob formam Constantino patri uxorem delectam, quam coactus est postea dimittere, ac Theodoram Maximiani Herculei priuignam ducere. Britanni tamen in suis annalibus aliter tradunt, eam uidelicet Coel regis Angliæ filiam fuisse, quod mihi magis uerisimile uidetur. Hæc igitur nondum filio baptizato Christiana iam facta, cruceq; inuenta, locis aditis, cæterisq; ad augendum religionem diligẽtissime obitis, tres filio Christi clauos attulit, è quibus unum ille loris equi adfigi iussit: tantumq; piæ parentis preces ualuere, ut inter pios sit is relatus, qui maxime impius fuerit, quiq; tot cædibus suorũ domum funestauerit. Verum crudelitatis pœnituisse dicitur, eaq; de causa Dalmatium Anaualliani fratris extincti filium Cæsarem fecit, ac inter filios hæredẽ instituit. Dicitur & anno imperij x x x. tricennalia dedisse. Eius autem genealogiam hoc modo ponemus: Constantius filius Eutropij & Constantiæ filiæ Crispi, fratris Claudij I I. Cæsaris, duas duxit uxores: ex Helena supradicta tantum Constantinus magnus appellatus ei

Constãtini genealogia

natus est: ex Theodora Anaualliauus, qui & Gallus, Constantia quæ nupsit Licinio, ex quo genuit Licinium iuniorẽ, & Anauallianum patrem Dalmatij Cæsaris: et Constantius pater Iuliani principis & Galli uiri scelerati, mariti Constantiæ, Magni Constantini filiæ. Constantinus Magnus ex prima cõiuge Crispum tulit, ex Fausta uerò filia Maximiani Herculei Constantinum I I. Constantium & Constantem, ac Helenam quæ nupsit Iuliano principi, & Constantiam quæ nupsit Gallo. Emicuere sub his Lactantius, & eius præceptor Arnobius. Constantinus I I. Constantius, Constans, & Dalmatius, principes item quatuor, diuiso inter se orbe successerunt. Quorum Dalmatius in oriente post annũ tertium eius imperij, militari factione, Constãtio dissimulante, cæsus est. Constantinus dum Constantem fratrem contra ius & fas bello persequitur, incaute sese periculis offerendo, ab eius ducibus opprimitur, cum imperasset in Gallijs & occidente toto annis tribus, uixisset x x v. Constans uerò cui in sortem Italia obuenerat, fratris merito interfecti partem in Gallijs biennio pugnando adsequitur: ubi aliquãdiu ut omnibus dilectus præfuit, deinde otio, lasciuiæq; se tradens, grauis iam militibus factus, à Magnentij coniuratione incautus, fessusq; à uenatione interficitur. Erat Magnẽtius comes ordinum apud Augustam Germaniæ ciuitatem, Cõstantio magnopere dilectus, & ab eo quondam contra exercitum necem illi intentantem defensus. Itaq; sumpta purpura imperator ab exercitu appellatus: statimq; literas Constantis nomine, ad eos quos formidabat, mittit, uti ueniant, quos in itinere incautos oppressit. Constantius uerò qui res gerebat contra Persas, ad fratris ultionẽ properans, Gallum patruelem Cæsarem facit & in oriente tuendis rebus in ea parte dimittit: ubi Mediolanum attigit, Decentium fratrem Cæsarem item facit, ac in Gallias dimisit. Cum Magnentio tandem in certamen uenit, quum ille conditionẽ oblatam de Galliarum tantum imperio respuisset: prælio apud Mursam commisso Constantius fit superior, in quo cæsa utrinq; hominum milia L I I I I. absumptæq; penè uires Romani imperij. Magnentius dimisso uacuo equo quo insidebat, uti mortis fidẽ faceret, aufugit: misitq; ad Constantium unum & item alterũ de ineunda concordia: quibus ille non respondit. Itaq; coactus rursus pugnare, ac superatus, Lugdunũ aufugit, ubi sese demum necauit. Desiderius eius frater ad Cõstantium supplex profectus, benigne excipitur. Gerontius Magnentianæ coniurationis socius, exilio mulctatur. Britannion Illyrico præerat exercitui, senio iam confectus, & literarũ penitus ignarus. Hic à suis compulsus militibus, ac imperator appellatus, Magnẽtio fauebat: ad Cõstantiumq; legatos misit, uti Thracijs & oriente contentus esse uellet, quibus ille responsum minime dedit. Verũ postea Britannion etiam antequàm Magnentius periclitaretur facti pœnitens, deposita purpura apud Murgam, sumptaq; ueste Gallica, fit obuiam Constantio uenienti apud Thraciam, ueniam petens: quam humaniter adsequutus, cœnæq; insuper adhibitus est, & apud Prusiada honeste uiuere permissus. Syluanus alius tyrannus Bonosi filius in Gallia natus, qui bello Liciniano clarus sub Constantino, tribunus sub Magnentio fuit, postea ad Constantium defecit: à quo missus in Galliã est. Cui rursus quum suspectũ se uideret, apud milites de principis ingratitudine questus, imperator ab eis appellatur. Ad hunc motum comprimendum Vrsicinus mittitur, qui pecunia tribunos exercitus corruptos, ad eum necandum compulit. Gallus autem quem diximus Cæsarem in oriente relictum, apud Antiochiam considebat, ubi crudelitatis & libidinis omne genus exercuit. noctu per popinas ambulabat, clam sciscitabundus qui de eo male loquerẽtur, quos omnis postea cõfictã causa necabat, quod & Galienũ principem antea fecisse legimus.

Arnobius
Constantinus
Constantius
Constans
Dalmatius

Magnentius

Desiderius
Gerontius
Britannion

Syluanus tyrãnus Bonosi filius

Ad

Ad hunc reprehẽdendum missi aliquot uiri à Constantio, ab eo interfecti sunt. Deinde iussus ad se uenire, leniendæ rei gratia, Constantiam cõiugem fratrem placatum mittit, quæ in itinere morbo correpta perijt. Quo nuntio Constantius accepto, misit qui eum captum in medio fori securi percussserunt. Pauloq; pòst pœnitens, alios misit qui rem detrectarent, moriq; prohiberẽt. Qui ab Eusebio eunucho, cuius imperator consilio semper utebatur, clam retenti fuere. Imperauit annos IIII. uixit XXIX. Cõstantiæ corpus delatum ad urbem, & in suburbano uiæ Nomentanæ secundo ferè ab urbe lapide, sepulcro maiorum illatum. Quod nunc iuxta templũ Agnetis iussu item Constantini, uti existimatur, edificatum cernimus, ubi etiam Helena soror eius, Iuliani principis uxor cõdita fuit. Hoc sepulcrum Paulus pont. trãsferri iusserat in Vaticanum, quod lapide constat Porphyrite, ubi se condi uolebat: sed diuina quadam prouidentia eo interim extincto, sepulcrum è medio itinere in locum est antiquum relatum. Cõstantia enim uirgo sancta ex hac familia prodijt illic sepulta, quæ res non satis liquet: quum enim plures ex hac domo fuerint, hanc de qua loquimur sanctam fuisse uerisimile nõ est. quam legimus uiro omnium scelerum impultricem in oriente fuisse, causamq; fratri Constantio, ob amicitiam cuiusdã Arriani presbyteri, ut ille Arrium ab exilio reuocaret, ut autor est Rufinus in chronicis. Ex quo mala plurima orbi illata, orthodoxiq; omnes expulsi. In primis Alexãder, & deinde Paulus præsules Constantinopolitani, Eusebio Arriano suffecto. Cui deinde multo peior Macedonius successit. Constantius igitur tyrãnis per orbem sublatis, uictor Arelate ludos dedit, reuertensq; Romam Mediolani Iulianum patruelẽ Galli fratrem Cæsarem creat, ac ad Gallias regendas mittit. Ipse ad bellum Persicum reuertitur, ubi semper inferior fuit, amissis etiam hominum XX. millibus. Iulianus interea rebus feliciter gestis, & animo elatus, in Italiam Illyricumq; inuadit. Constantium rebus Persicis occupatũ imperij parte priuauit. Ille Iuliani facinore cõperto, dimissa expeditione, dũ ad ciuile bellũ reuertitur, in itinere inter Ciliciã Cappadociamq; decessit. Huius & Iuliani gesta Amianus Marcellinus persequitur. De his quoq; multa tripertita historia.

Constãtia con iunx

Constãtiæ m. Auia, soror, & filia Magni Constantini

Iulianus ccc-LX.

Iulianus extincto Constantio imperio potitus, ante omnia aduersus Persas bellum cœptum prosequens, Hierosolymis in itinere sanguinem deuouit Christianorum, ex eisq; spectaculum præbiturum uictor pollicetur. Sed initio dum per uastos desertæ regionis campos incautus uagatur, prope Ctesiphontẽ ab obuio quodam hoste interficitur anno ætatis XXX. cum non toto biennio imperasset. Ita demum fato quodam Romanis datum uidebatur, ut Ctesiphontem trãsire non possent. Sepultus Iulianus apud Tarsum in suburbano. Quum primũ uulneratus concidit, ut tradit historia tripertita, manu cruorem in æthera iactans, exprobrando ait. Vicisti me tandẽ Galilæe. Sic enim Christum uocare solebat. Hunc Christianum ab initio fuisse, sicuti & cæteros omnes post Constantinum, palam est: qui deinde fidei desertor, librum etiam cõtra nos edidit. Quem argutissime Cyrillus præsul Alexãdrinus confutat. Insectatus tamen Christianos citra sanguinem, schola prohibuit, ne doctores artium liberalium essent, unde materia deesset paulatim, & ingenium fidei defendendæ. Vir alioqui ingenio, literaturaq; ingẽti præditus. Eius extant & orationes & epistolæ Græce conscriptæ. Eius quoq; amicitiam atq; domum frequentauere nobiles sophistæ, dicendiq; magistri. Libanius in primis, Aetius, Oribasius, Proæresius, Maximus philosophus, Amianus quoq; Marcellinus qui & comes eius expeditionis fuit, & uitã diligentissime conscripsit.

Iouianus

Iouianus protector domesticorum, rebus in summo discrimine repentina Iuliani morte constitutis, ab exercitu statim imperator cõsalutatus, pacem cum Sapore Persarum rege ob locorum iniquitatem necessariam potius quàm honestã fecit, Nisibi urbe & parte superioris Mesopotamiæ concessa. Inde per Galatiam iter faciens, in itinere quum se cubitum recepisset, calore prunarum cubiculo inclusarum, nidoreq; noui tectorij grauatus, octauo quàm imperare cœperat mense, interijt.

Valentinianus

Flauius Valentinianus è Pannonia Cibalensi oriundus, tribunus scutariorum in Iuliani exercitu fuerat: ceciditq; ordine, quòd homo Christianus dijs iussus ab Iuliano principe immolare nollet. At Dei postea prouidentia, breui tẽpore Ioniano successit. Huic pater fuit Gratianus ignobili stirpe apud Cibales, Funarius appellatus, eo quòd uenalitium funem portãti, quinq; milites non potuerunt extorquere: eo merito ascitus ad militiam usq; ad præfecturæ prætorij potentiam ascẽdit: ob cuius apud milites commendationem, imperium Valentiniano oblatum, quanquam inuito. Qui in primis Valentem sibi fratrem imperij socium adsciuit. Procopium tyrannum qui Constantinopolim inuaserat, in Phrygia interfecit: Saxones inferioris Germaniæ gentem tumultuantes, Burgundiones quoq; nouos hostes, quorum ad septuaginta millia traiecto Rheno in ripa citeriore cõstiterant, oppressit. Postremo contra Sarmatas, qui Pannonias occupauerãt profectus, apoplexia aliquãdiu uoce amissa moritur, anno imperij undecimo ætatis, quinquagesimoquinto.

Procopius tyrannus

Valens ccc-LXVII.

Flauius Valens frater superstes, ut qui Eudoxi Arriani præsulis discipulus fuisset, orthodoxos omnis persequitur. Firmum qui Mauris excitatis omnem Africam euertebat, per Theodosium patrem Theodosij principis superauit. Qui postea ob inuidiam rerum eius gestarum necari iussus, suscepto prius baptismate, uir religiosus patienter iugulum carnifici præbuit. Gothos finibus egressos, pollicẽtes se Christianos esse uelle, in ripa Danubij citeriore consistere permisit. Quare missis ad eos Arrianis, omnes ea labe cõtaminauit, quam nunquam illi dimiserunt. Sed & cõtra tumultuantibus, cum exercitu occurrens, ab eisdem prælio superatus, ac in tugurium cõfugiens, unà cum habitatione crematus est, quum imperasset annos tredecim. Statim inde Constantinopolim Gothi petentes, à Dominica Valentis uxore, fœmina longe prudentissima, accepto pretio conticuere.

Gratianus

Flauius Gratianus Valentiniani filius unà cum Valentiniano fratre minore, post Valentem tenuit imperiũ: qui cum natura ipsa literis & otio traditus, tum per ætatem, non satis rebus gerendis aptus uideretur, Gothorumq; immineret bellum, Neruam imitatus, Theodosium Theodosij cuius suprà mẽtionem fecimus filium, uirum strenuum ex Hispania accersitum, imperio præfecit. eiq; sororem suam Placidiam matrimonio collocauit. Ipse dum è Gallia in Italiam properaret, dolis Maximi tyranni, qui in Britannia ab exercitu imperator factus erat, interfectus est, anno ætatis undetrigesimo, imperij sexto. Valentinianus autem puer Constantinopolim ad Theodosij tutelam confugit. Hos igitur cum patre & patruo Flauiorum nomẽ habuisse, testatur Romæ ueteris adhuc pontis ab eis ædificati inscriptio huiusmodi: Flauius Valentinianus, & Fla. Valens, & Fla. Gratianus pontem felicissimi nominis Gratiani in usum senatus ac populi Ro. cõstitui, dedicariq; iusserunt.

Theodosius

Theodosius Hispanus annorum uigintitrium accersitus, uti suprà commemoraui, à Gratiano: apud Syrmium sumpta purpura, extemplo Gothos bello persequutus uictor Constantinopolim ingressus est: mox pace cum eis facta, Athanaricum eorum regem spectandi gratia nouam Romam uenientem honorifice excepit. Inde in ultionẽ Gratiani conuersus, Maximum tyrannum apud Aquileiam bello superatum interfecit. Ex quo Valentinianus adolescens ad occidentis imperium sibi restitutum reuersus, dum agit in Gallia, dolo Arbogastis eius comitis necatur. Erat Arbogastes genere Go-

Arbogastes tyrannus

ctus, Gallici præfectus exercitus, qui adscito sibi Eugenio
quodã uiro Franco, minimeq; Christiano, ad imperium ad-
spirabat. Contra hos ergo qui iam Alpes magna barbarorũ
manu occupauerãt, Theodosius imparibus copijs profectus,
dicitur noctem totam uigilando, deumq; precando uir reli-
giosus consumpsisse. Maneq; uexillo crucis prælato, cõferto
Eugenius prælio, fugatis hostibus Eugeniũ cepisse, Arbogastem etiam
ad necem compulisse. In qua pugna, quum aduersum pulue-
rem in inimicorum oculos uentus impelleret, Claudianus cã
carmina fecit: O nimium dilecte Deo, tibi militat æther, Et
coniurati ueniunt ad classica uẽti. Eius seculum maximi uiri
ornauere, Hieronymus, Orosius, Augustinus, Ambrosius: à
quo etiam à cæde Thessalonicensi reuertens, ubi ob seditio-
nem motam multa ciuium milia interfecerat, ut sanguinarius
tẽplo ciectus, religiosissime ignominiam tulit. Moritur Me-
diolani anno ætatis quinquagesimo, imperij undecimo, reli-
Arcadius ctis Arcadio, Honorio, ac Galla Placida liberis. Eius corpus
in loculo Constantinopolim translatum. Arcadio igitur &
Honorio adolescentibus, Rufinus orientem, Stilicon occiden
tem, Africam uerò Gildo Theodosij quondam mandato ad-
ministrabant, adfinitate etiam subsequuta. Nam duas Stilico-
Honorius nis filias ex successione Honorius sibi iunxerat, ambas ante
CCCCVII. nuptias uita functas: ultima Claudiani Epithalamio illustra-
tur. Formosus Mariam ducit Honorius. Omnes igitur res
nouas quærentes è medio sublati fuere. Rufinus ab Arcadio,
quòd clam Alaricum contra ipsum Arcadium sumere armà
excitasset, ut sibi orientis ea occasione pararet imperium.
Caianus Rufini imitator, auxilio Gothorum fretus, bellum
ciuile mouit, nauali prælio inter Hellespontum & Cherson-
nesum uictus, dum fugit, captus est. Caput eius pilo suffixum
Gildo Constantinopolim deportatum. Gildo à fratre Mescezele
Mescezeles iusta ultione bello superatus & ex fuga retractus est, linteo
gula ei perfracta. Nam & eius filios Gildo necauerat, ut
Africæ totius dominaretur: Sed & Mescezelẽ ipsum postea
Stilico similia cogitantem, Arcadius item deleuit. Stiliconem Hono-
rius socerum, quòd uocatis clam ab eo Vandalis in Galliam,
Eutherius comperisset rerum summam uoluisse ad Eutherium filium
transferre, simul & aduersus Alaricum discedẽtem in Gal-
liam apud Rauennam infeliciter sua causa pugnasse compe-
risset, successorem ei pariter & interfectorem è Constanti-
nopoli misit. Itaq; in foro pacis unà cum filio trucidatur. Vi-
rum dicunt eum fuisse genere Vandalum, clarum illa inter
cæteras uictoria, qua ducenta Gothorum milia cum eorum
duce Radagaso apud Fesulas deleuit. Cuius res gestæ fami-
liaris eius Claudiani uersibus ornantur. Arcadius inter hæc
moritur Constantinopoli, relicto filio Theodosio minore,
anno imperij decimotertio. Honorius Romæ interea occi-
dentis tenebat imperium: cui non melior fortuna ex alijs du-
cibus prouenit, uerum omnes superauit. Nam Maximum,
Iouinum, & Sebastianum ex successione in Gallia, Atulum
Heraclianus quoq; in Africa tumultuantes, per Heraclianum præfectum
sustulit. Postremo Constantinum, qui Gratiano tyranno suc-
cessit, barbarum hominem Britanniam occupantem, apud
Constantius Arelatensem urbem per Constantium comitem uirum nobi-
comes lem ac strenuum superauit. Huic quoniam cum unum ex o-
mnibus fidum inuenerat, Placidiam sororem olim Atulpho
Gothorum regi nuptam locauit, ex qua Valentinianus iu-
nior natus, qui postea fuit imperator. Decessit Romæ post-
quam imperasset annos trigintaduos. Sepultus in Mausoleo
iuxta Atrium Basilicæ Petri, nulla relicta prole. Post cuius
mortem Ioannes quidam per Hispanias fauore Aetij & Ca-
stini præfectorum, tyrannidem adripuit: sed eo breui tempo-
re extincto, Bonifacius Africæ comes, Sisulphum successo-
rem habuisse dolens, Vandalos ex Hispania in Africam ad-
uersit. Quo tẽpore noster Augustinus Bonifacij familia-
rissimus eum cum Aetio duce dissidentem pacificare stude-
bat. Theodosius iunior Arcadij filius, quum in oriẽte im- Theodosius
peraret, accepto de Honorij patrui morte, Vandalosq; Afri- iunior CCCC-
cam, & Hunnos Pannoniam occupasse conspiceret: confe- XXXI.
stim Valentinianum cui Eudochiam filiam matrimonio col-
locauerat, cum Placidia matre, quæ expulsa olim à fratrẽ
Honorio Constantinopolim se receperat, ad occidẽtis tuen-
dum imperium mittit. Ipse uerò quum frustra Vãdalos na-
uali prælio è Carthagine tentat expellere, Constantinopoli
morbo absumptus est, quum imperasset annos trigintaduos.
Flauius Valentinianus iunior, ac tertius eius nominis im- Valentinianus
perator, inito occidentis imperio pacem illico cum Genseri- iunior
co Vandalorum rege constituit, certis spatijs Africa inter
utrunq; diuisa. Breui post tempore Atilam Hunnorum re-
gem ex Pannonia Romam properantem, per Aetium pa- Aetius dux
tricium in campis Catalaunicis illa nobili clade repressit,
quam in Hunnorum attigimus historia. Magnam temporis
partẽ uixit Rauennæ, quam mœnibus restituit, eiusq; præ-
suli Ioanni, ut pallio liceret uti, concessit. Optimus ac clemen
tissimus princeps, tandem à Maximo ciue potentissimo, po-
tiundæ uxoris gratia, ut ait Procopius, est interfectus, quum
imperasset annos triginta: uigintiquinque cum socero, &
quinq; cum Martiano, qui Constantinopoli imperarunt. De
Aetio paucis dicã. Hic è Dorescana Mœsiæ ciuitate oriun-
dus ab Honorio principe ob disciplinam rei militaris patri-
cius factus, eius sororio Constantio in exercitu successerat:
cuius auspicijs non solum Hunni superati, sed Burgundiones
Rheno traiecto in Galliam irrumpentes reiecti. In suspicio-
nem postremo adfectatæ dominationis apud Valentinianum
ueniens, eiusdem iussu interfectus est, cum quo simul occi-
dentis imperium corruit. Nunc Valentinianorum genea- Genealogia
logiam paucis describam. Valentinianus princeps Gratiani Valentiniano-
filius, Gratianum, & Valentinianum, ac Gallam Placidiam rum
genuit. Primi sine liberis fuere. Placidia nupta Theodosio Placidæ III.
Magno, Arcadium, & Honorium, & Placidiã peperit, quæ
Atulpho Gothorum regi, ac post cum Constantio comiti
summo apud Honorium uiro nupsit: ex quo Valentinianum
iuniorem, & Honorium suscepit. Hi Constantio patre extin-
cto, expulsi Roma ab Honorio, Constantinopolim ad Theo-
dosium iuniorem cum matre confugerunt. Honorius autem
sine prole fuit. Arcadius ex Eudocia Theodosium iuniorem,
Flaccillam, Martinam, & Pulcheriam genuit. Flaccilla cœ-
nobio extructo, Deo se suamq; uirginitatem perpetuo dica-
uit. Theodosio Eudoxia filia fuit, quæ nupta Valentiniano Eudoxia
Placidiam & Eudociam peperit. Demum post uiri mor-
tem in ultionem clàm Gensericum Vandalorum regem in
urbem matrimonio accersiuit. Is direpta urbe quæ resistere
impijs uiribus non ualuit, & per dies quatuordecim maxi-
ma omnium strage facta, fugatiq; nobilitate, ac Maximo
prædicto: qui postquam Valentinianum interfecerat, eiusq;
adamata uxore potitus fuerat, occidentis imperium occu-
pauerat: à quodam Vrso milite interfecto, ipsam Eudociam, Vrsus miles
ac filias secum abduxit: quarum alteram Honorico filio lo-
cauit, alteram Placidiam Olibio, qui postea imperator fuit,
ut mox dicam: matrem uerò sibi retinuit. Dum autem in
Africam cum hac præda reuertit: ingentes prius Campa-
niæ populis intulit clades. Gesta sunt hæc anno salutis qua-
dringentesimo quinquagesimosecundo, Martiano apud Cõ-
stantinopolim imperante, Leone primo sedente, ac frustra
Genserici furori precibus resistente.

POST Valentinianum Romæ aliquot imperatores,
haud sanè memorabiles, nec diu fuere. Quorum pri-
mus Auitus ordinis senatorij à Romanis delectus. Post Auitus
eum Maiorianus Rauennæ purpura sumpta, post quadrien- Maiorianus
nium

Seuerianus niam apud ciuitatem Derionensem trucidatur. Seueria-
nus Rauennæ item succedens, anno tertio moritur Romæ.
Huius tempore Biorget Alanorum rex, magna aduersus ur-
Ricimeris bem manu properans, à Ricimere patricio Seueriani duce
Anthemius apud Benacum occurrente superatur. Anthemius deinde
sumpto imperio Seruandam Galliarum præfectum & Pa-
tricium Romæ imperium inuadere conantes deleuit. Gen-
sericum item in Italiā cum ingenti classe ex Africa uenien-
tem, auxilio Basilici à Leone imperatore missi, ad Populo-
niam repulit. Post annos eundem v. quàm imperare cœ-
Olibrius pisset, à Ricimere patricio Romæ interficitur: cui Olibrius
qui ab eodem Leone rursus auxilio contra Vandalos missus
fuerat, succedit: hostis conciliati fretus potentia, qui ei, uti
suprà commemoraui, Placidiam Valentiniani F. captam ma-
trimonio tradidit. Septimo tamen moritur mense. Post
quem Glycerium senatorem Rauennæ ab exercitu Roma-
Glycerius nus inuitus delectum. Nepos patritius ex urbe cum exercitu
Nepos profectus superat: eumq; exutum purpura, præsulem Salo-
nitanum apud Dalmatiam constituit: seq; imperatorem creat.
Hoc deinde Augustulus post dies quinquagintasex, ueniens è
Augustulus Græcia per uim repulso, annum ferè imperauit. Huius pa-
ter Orestes qui omnia administrabat, Gothis tunc primum
Orestes irruentibus, ac tertiam agrorū partem in Italia petentibus
cum negasset, illi unà cum Erulis qui socij se adiunxerant, &
Odoacer quorum originem in geographia narraui, Odoacrum ipsius
Orestis militem Italicum, ut ait Procopius, impulerunt, ut
rempublicam usurparet. Quare Augustulus præ metu pur-
pura imperialiq; abiecta maiestate, in Lucullianū fugit, an-
no ab urbe condita millesimo ducentesimo uigesimonono.
Ab urbe à Gothis capta sexagesimotertio, salutis quadrin-
gentesimo septuagesimoquinto, sedente Simplicio. Post Augu
stulum diuersis Romam barbaris tenentibus, uacauit in oc-
cidente imperium, per annos ferè trecentos triginta, usque
uidelicet ad Carolum Magnum. Nunc ad imperatores Con-
stantinopolitanos reuertar.

Martianus CCCCLII. MARTIANVS interim in Oriente Theodosio
cuius duxerat in matrimonium sororem, successit.
Quo tempore Valentinianus imperabat in Italia. Hic quan-
quam senex & humili genere, præstabat rebus gestis, & ar-
te militari. Prima stipendia in Lycia fecit. Pulcheria uirgo
Arcadij filia, cuius suprà mentionem fecimus, in eligendo
Cæsare princeps ei fuit: diademaq; capiti eius imposuit.
Vixit in imperio annos sex, cum pace ac bonitate summa.
Leo CCCCLIX. Leo è gente Græcanica, suffragijs ac factione Asparis
imperator consalutatur. Aspar enim iam cum Leone conue-
nerat, ut factus imperator Ardaburiū eius filium adoptaret.
Quod Leo obseruauit. Populus ubi hæc nouit, Ardaburium
cum patre interemit: nonnulli eos interfectos à Leone di-
cunt. Suppetias Anthemio imperatori ad expellendos Van-
dalos tulit: postremo Leonem sororis suæ ac Zenonis, qui
postea imperauit, filium successorem reliquit. Tenuit autem
Leo II. CCCCLXXIIII. imperium annos sedecim. Leo secundus quum paucis im-
perasset mensibus, puer adhuc, nihil aliud egit: quàm patri
Zeno Zenoni sceptrum tradere. Zeno Isauricus genere præfuit
annos XVII. Basiliscum patricium unà cum filio imperium
inuadere conantem, in Cappadociam relegauit. Theodoricū
Ostrogothorum regem, magnopere dilexit: eiq; statuā sta-
tuit, ac Italiam potenti concessit, si eam ab Odoacro rege
Anastasius tunc omnia uastante liberasset. Anastasius, optimus ab
initio princeps. Quippe qui Clodoueo Frācorum regi mu-
nera, patriciatusq; honorem decreuit, quòd Gothos in Gal-
lia superasset, Burdigalamq; oppidum recepisset. A mari ad
Zelybriam longum murum duxit, ne incursiones Mœsiorū,
Bulgarorū, & Scytharum efficerent. Plures per orbem ty-
rannos supplicio adfecit. Athenodorum Selymanteum apud
Antiochiam Ciliciæ, qui à Longino cathenis uinctus, ac ad
eum perductus, dilaniatus est. Vitalianum militiæ magistrum
ad Aquilonem grauem excitantem motum, pecunia data pa
cauit. Getæ Macedoniam, Epirum, Thessaliam diripuerunt,
quum pro captiuis redimendis pecuniā haud idoneam Ana-
stasius ad eos mitteret, illi coram captiuos trucidarūt. Hun-
ni etiā excursiones aliquot in oriente fecere. Anastasius po-
stremo in sectam Eutychianam lapsus, ex ea nec ab Ormisda
quidē pont. per legatos dimoueri potuit. Quapropter Deū
ultorem sensit fulmine ictus, anno imperij XXVI. quan-
quam senio longo cōfectum, subita morte corruisse Marcel-
linus tradit. Iustinus genere Thrax, ex humili sanè loco si- Iustin. DXIII.
ne stemmate, ob fortitudinē in exercitu meruit ordinis prin
ceps, deinde comes fieri. Amantius Spado libertus Anastasij,
Domino extincto, ad eum qui præerat exercitui, uenit cum
magna ui pecuniæ, ut Theocritianum deligeret. At ille pro
se usus ea, à militibus imperator est factus. Amātius uerò &
Theocritianus insidias parantes, ab eo sunt de medio subla-
ti. Iustinus orthodoxus fuisse traditur. Arrianos siquidem
expulit. Germanum præsulem Capuanum, missum ab Or-
misda Pont. pro orthodoxis restituendis ab Anastasio pul-
sis, humaniter excepit, & exaudiit. Mox Ioannem pont. ius-
su Theoderici regis ad eum uenientem, ac de Arrianis re-
uocandis rogare coactum, compotem fecit, ut & Romano-
rum, & Christianorū otio consuleret. Imperauit annos no-
uem. Hoc tempore Theodericus quum multam stragem Gal
lorum fecisset, Amalaricum ex filia nepotem, regem Tolosæ
constituit. Iustinianus Iustini sororis filius ab eo adopta- Iustinianus DXX.
tus, imperauit annos XXXIX. Cuius domi foris q; gloria
ingens uulgata est, legibus in epitomen redactis, Persis qui
Romanos limites prætergressi fuerāt pacatis: Africa à Van
dalis, Italia à Gothis liberata, & in Dalmatia Salona urbe
per Mundū ducem recepta. Pro quibus gestis nobile Sophiæ
templū Constantinopoli extruxit. Belisarij eius ducis Græci Belisarius
hominis gesta sub eo percurram. Hic Persas in Oriente uicit,
Vandalos uerò in Africa, ducto in triumphū Gilismere. Go-
thorum in Italia gentem capto Vitige rege superauit. Post
hæc Africam repetens, Vandalorum redintegratis uiribus,
bella renouātes, reipublicæ subdidit, interfecto eorum rege
Guntarit sub pacis dolo. Victor inde Romā reuersus, crucē
auream, ubi res eius gestæ celatæ fuerāt, Petri Basilicæ ob-
tulit. Postremo cū Totila rege multis magnisq; prælijs con-
gressus est, & Romā eiusdem hostis ingressu desolatā, mœ-
nibus portisq; refectis instaurauit, clauibus Constantinopo-
lim ad Iustinianū missis. Totilam quoq; iterū reuertentem,
magna ui repulit. Deniq; quū impar uiribus esset, nec fortu-
na quæ fuit ab initio perseueraret, per Antoninam uxorem
quā præmiserat, à Iustiniano missionem impetrauit. In cuius
locū Narses est missus. Ad extremū, exitū habuit magnis ple
runq; uiris de Rep. meritis communem. Iustiniani iussu, siue
odio, siue ueteris belli suspicione, effossis oculis mendicabat.
Reliqua Iustiniani in historia Gothorū narrata. Iustinus
minor Iustiniani ex filia nepos, patre Illyricæ gentis. Sophiā Iustin. minor DLVI.
cōiugem habuit. Cuius horum ab initio liberalis uisus, uerū
postea auarissimus exstitit, simul & Pelagianæ adsertor hæ-
reseos. Quapropter ferè insanus ad postremum habebatur.
Eius tempore Vngri qui & Hunni, Pannoniam, & Longo-
bardi Italiā cepere, de quibus alio loco dixi. Longinū etiam
cum nouo Exarchatus magistratu in locum Narsetis, quem Longinus. Exarchatus
reuocauerat, misit. De quo magistratu in Rauenna dixi-
mus. Imperauit annos XI. superstite Tyberio, quem ado- Tyberius II.
ptauerat, successore. Tyberius II. contrarijs Iustino mo-
ribus, peculium ab eo coactum longa auaritia. Sophia tra-
dente, simul & thesauros Narsetis in Italiæ puteo, mōstrāte

quodam sene repertos egentibus dedit. Res in Oriente contra Persas feliciter, in Italia nequaquam gessit. Imperauit
Mauricius DLXXXIII. annos VII. Mauricius genere Cappadox, successor Tyberij soceri, rexit annos XX. Ex humili notario comes excubitorum, & ex comite Caesar: deinde Augustus factus, bonus caetera princeps reipubl. multisq; uictorijs illustris, tantum diuo Gregorio aduersus fuit, Patriarcham Constantinopolitanum οἰκουμένικον, id est uniuersalis ecclesiae praesulem uocitando. Praeterea ob eius auaritiam militibus infensus, à Phoca centurione limitis Scythici captus, atq; securi percussus
Phocas DCIX. est. Phocas igitur ab exercitu imperator cōsalutatus, praeter opinionem, quum & ipse auarus haberetur, ac minime satisfaceret. Coniuratione Prisci Patricij & Heraclonae, ac eius filij Heraclij: qui Propraetor Africam administrabat: adducto eo exercitu, Phocam omnibus contumelijs prius adfectum, de medio sustulit: quum imperasset annos XIII.
Heraclius DCXI. Heraclius igitur interfecto Phoca inito principatu, extemplo mouens ingenti exercitu aduersus Cosroem Persarū regem, qui tempore Phocae crucem dominicā direptis Hierosolymis abstulerat: ac Zachariam Patriarcham inde abduxerat praelijs primis duobus Hostanem Saraceni, & Saraballem regis ipsius duces cecidit: tertio uerò omnium maxi-
Razatenes mo, Saie & Razatene item ducibus superatis, cum multis milibus: usq; Persidem penetrauit. Cosroes ad Ctesiphontem usq; fugit, ubi à Siroe filio interfectus est, quòd pater Medasae alteri filio, sed natu minori, regnum tradiderat. Itaque coactus est omnia reddere: exercitusq; noster cum trophaeo crucis laureatus Constantinopolim reuertit: qui triumphus praeclarißimus est habitus. Post haec cura Reipub. alijs tradita, otio quietiq; se dedidit. Quo tēpore Saraceni duce Mahumete, de quo in ordine literarum diximus, caput extulere. Perijt intercutis morbo anno imperij XXXII. Nunc eius Genealogiam paucis recensebo: quum sextam hic sobolem habuerit imperantem, quod nulli Caesarum accidit. Heraclius igitur Heraclonae filius princeps, eodē die quo principatum inijt, Flauiam Eudociam duxit uxorem: ex qua Epi
Constantinus Iunior phaniam & Heraclium suscepit: qui Cōstantinus Iunior appellatus est, quem ab ineunte aetate pater diademate redimiuit. Contigit dum Eudociae ferretur funus, puellam quādam è fenestra supra feretrum spuere: quae protinus capta, ac uiua cremata est. Duxit postea Martinam fratris filiam: lata
Martina cum Heraclona lege, ut idem omnibus liceret, ex qua genuit Heraclonam. Succeßit primum patri Constantinus Iunior, qui dolis nouercae, mense quarto ueneno sublatus est. Suscepit imperiū Martina cum Heraclona filio X. annorum: qui ambo conspiratione senatus ante biennium capti, & in exilium in Cappadociam missi, lingua matri, naribus autem filio abscißis.
Constans DCXL. Constans Constantini Iunioris ex Gregoria Nicete patricio nata filius: pulsis Heraclona & Martina, à senatu sine militibus creatur Imperator, quod raro accidit. Hic dogma Monothelitarum sectatus, Martinum pōtificem per Olympium Exarchum comprehendi iussum, in exilio mori coegit: quod is Paulum patriarcham in synodo praesulatu deiecerit: ac Cyri Alexandrini, Sergij, & Pyrrhi condemnationem non remouerit, eamq; probauerit. Post haec cupiditate Italiam à Longobardis liberandi, filio Constantino domi relicto, Tarentum adplicuit classe: indeq; Luceria capta ac diruta. Beneuentum obsidet: quod Romoaldus dux adolescens defendere minime ualens, patrem Grimoaldum regem ex regione Transpadana auxilio uocat: quo adpropinquante, Constans obsidione relicta Capuam uersus contendit, ubi obuium habuit Mitolan eius urbis ducem armatum: à quo fusus fugatusq; mox ad urbem contendit. Cui Vitalianus Pontifex obuiam ad VII. lapidem processit. ubi si quid aderat pulchri ex ueterum monumentis expilauit: ablatis inter caetera Panthei tegulis aeneis, nauiq; sitis. Post dies XII. in Siciliam abijt, ubi in balneis paulò pòst à suis necatur; quū in principatu uixisset annos XXVII. Constantinus quar-
Constantinus IIII. tus, Pogonatus cognomento, Constanti patri succeßit: licet Mazeses miles qui Constantem in Sicilia interfecerat, menses aliquot tyrannidem occupauerit: qui paulò pòst à Latinorum Graecorumq; exercitu iugulatus est. Constantinus igitur sextam synodum Constantinopoli celebrauit contra Monothelitas: Agathone Pontifice impulsore, ubi utraque conuenit ecclesia. Graecis tantum sacerdotibus ducere uxorem permissum. Hic duos fratres adhuc pueros, facie naribus ablatis dehonestauit, ne ad imperium quandoq; adspirarent. Huius item tempore Saraceni ex Aegypto soluentes, Siciliam, deinde Africam occupauere. Et Bulgarorum gens à palude Maeotide ad Illyricum defluxit anno Salutis DCLXXX. Ad hunc etiam Constantinopolim reginam Persarum nomine Caesaream dixit Paulus Foroliuiensis clam uiro uenisse, ut Christiana fieret, uirumq; postea cum multis Persarum milibus idem facere induxisse. Imperauit annos
XVII. Iustinus IIII. quem nonnulli Iustinianum uocāt: Iustinus IIII. DCLXXXVI.
Constantini IIII. filius & successor, ultimus ex stirpe Heraclij, & ipse à fide aberrauit, patris Synodum alia synodo infirmando: quam quum Sergius Pontifex minime ratam haberet, uti comprehenderetur iußit: ob hoc misso Zacharia Protospathario, qui reclamante populo Romano, re infecta reuertit. Quamobrem poenas Imperator paulò pòst dedit, ob haec aliaq; scelera: coniuratione Leontij patricij Constantinopolitani, & Callinici patriarchae captus, atq; in exilium in Pontum missus: post annum tertium ad auxilium Cagani Auarorum soceri sui, deinde Trebellij Bulgarorum regum confugit. Quo postremo iuuante regnum recuperans, de Leontio & Tyberio inimicis suppliciū statim sumpsit: Callinicū Patriarcham effoßis luminibus Romam relegauit. Mox uocatū ad se Constantinum summū pontificem, & honore, & pietate summa excepit: humi proiectus pedes ei osculando: ac Romani dogmatis decreta per synodū probando, ueniam petijt praeteritorū. Ad ultimum à Philippico aduersario, quem relegatū in Ponto ipso dehortante pontifice bello oppugnabat, superatus, atq; unà cum Tyberio filio interfectus est, quū imperasset an. X. & post exiliū VI.
Leontius pulso Iustino, postquàm tris imperasset annos, à Leontius DCLXXXIX.
Tyberio cognomēto Apsimaro uiro Cōstantinopolitano qui Apsimarus
Africae praeerat exercitui, captus: truncatisq; naribus in custodiam missus, paulò pòst à Iustino rerum potito unà cum Tyberio trucidatur. Tyberius III. cognomento Apsimarus: Philippicum. cuius uiribus fretus ad imperiū peruenerat, quòd postea suspectum haberet, in Ponto iußit exulare. Ipseq; demum post an. VII. unà cum Leontio, uti diximus ante à Iustino necatur. Philippicus cognomēto Bardanius, Philippicus
ne sanctorum imagines colerentur, iußit. Quapropter & à DCCX.
Constantino pontifice sacris interdicitur, & ab Anastasio Anastasius II.
Anthemio, erutis prius oculis, imperio deijcitur, quum imperasset annum, & menses quinq;. Anastasius II. cognomento Anthemius Romanorū Pontificū & conciliorum decreta probauit, sacrosanctaq; habuit, classem contra Saracenos Alexandriam misit. Cuius praefecti uires contra Dominum uertentes, Theodosium ignobilem quendam Constantinopolitanum extulerunt, qui Anastasium ui coegit relicto imperio sacris ordinibus addici, postquàm id tenuisset annos
tris. Theodosius III. Adramyctenus quamquàm obscurus Theodos. III.
genere, clarus tamen animo, & fide orthoxus, imagines à Philippico disiectas restituit. Praelio tandem & ipse à Leone uictus, in coenobio monachum egit reliquo uitae tempore. Imperauit annos duos. Leo III. unà cum filio im- Leo III.
perauit annos XXIIII. De imaginibus malè sensit, DCCXVI.
omnib

omnibus quotquot poterat crematis. Stephanū Pontificem minime consentientem, comprehēdi ac necari iussit. A Gregorio II. deinde successore Romæ concilio celebrato, sacris interdictus, & imperium deponere iussus est. Quāobrem omnis ab eo Italia desciuit, ut de altero creando Imperatore in Occidente cogitaret. Hoc tempore Saraceni testibus Landulpho & Bibliothecario ex Africa in Hispaniam: ac decimo post mense Aquitaniam inuasere. Qui Asiam incolebant Zulemone Admurato Thraciā, inde Constantinopolim triennali obsidione classe ingenti cinxere, tandem fame, pesteq; discedere coacti sunt. Quo etiam tempore apud omnes constat è Constantinopolitanis ad CCC. millia peste perijsse.

Cōstātinus V. DCCXL.

Constantinus V. cognomento Copronymus, Leonis parentis retulit impietatem, de imaginibus abolendis graue edictum promulgando. Signum futuri in eo uitij, iam inde ab initio dum è sacro puer fonte lauaretur, præsetulisse Bibliothecarius & Landulphus testantur, sacris lymphis uentris solutione cōmaculatis, cuius rei gratia cognomentum Copronymi meruit. Perijt elephantiæ morbo, quum imperasset annos XXXV.

Copronymus

Leo IIII.

Leo IIII. Constantini paterna imitatus est uitia: unā omnino in Syria expeditionem fecit, unde leui certamine repulsus domum redijt: pauloq; pòst decessit, anno imperij V. relicto Constantino filio, quem ex Irene coniuge Athemensi susceperit.

Constant. VI. & Irene mater DCCLXXX.

Constantinus VI. cum Irene matre imperauit annos decē. Quo tempore apud Niceam Synodo celebrata cum Romano pōtifice de imaginibus, & de spiritus processione conuenit. Expulsa tandem à filio mater, quæ omnia magna prudentia administrabat: pòst paulò à ciuibus in pristinum statum restituta, annos tris sola imperio præfuit, ac Constantino in carcerem coniecto oculos effodit, ubi breui tēpore extinctus est. Ea ferè tempestate Landulphus, & quidam alij scriptores scribunt, inuentam in sepulcro laminam æneam supra mortuum hominem his uerbis: Christus nascetur de uirgine, credo in eum. Tempore Constantini & Irenes ò sol iterum me uidebis. Cum Carolo magno de imperij diuisione conuenit. Expulsa demum à Nicephoro patricio successore ipsius, in exilio uitæ reliquū egit. Mulier una rebus omnino administrandis nata.

Nicephorus DCCC.

Nicephorus Irene capta, occupatoq; imperio, pacem illico cum Carolo magno ab ipsa Irene constitutam seruauit, uti uidelicet Apuliam Calabriamq; cum Sicilia sibi haberet, reliqua Italia illi concessa. Cum Venetis item pepigit, ut nullius imperio subessent, legibusq; proprijs uterentur. Admiratum Saracenorū qui cum trecentis millibus aduersus uenerat, pactione annui tributi CCC. nummum aureorum ab se repulit. Stauracium filiū imperij consortem fecit. Apolloniam immissa classe partim uiribus, partim fraude captam diripuit. Cum Bulgaris in superiori Mœsia congressus, tandem in bello occubuit: anno IX. Imperij

Stauracius

Stauracius filius in eodem bello Bulgarorum uulneratus, patre interfecto statim reuersus Constantinopolim, imperium iniit. A Saracenis rupto fœdere quod pater inierat, multa accepit incommoda. Denique ab eius sororio Michaële mense tertio quàm imperare cœperat, deiectus est.

Michaël Curopalates DCCCXII

Michaël Curopalates cognomento Rancabe, gener Nicephori supradicti, inito statim imperio cum Carolo conuenit, ut ille occidētem, sibi uerò retineret Oriētem.

Veneti

Venetorum quoq; tunc urbem Gotfredus Viterbiensis scribit ea conditione Græcis partibus cessisse, ut immunitate prius à Carolo concessa uterentur. Hic quum aliquandiu aduersus Bulgaros bellum gessisset superior, tandem apud Hadrianopolim fusus fugatusq; amissis copijs domum se recepit: ubi mox coniuratione Leonis Armeniaci captus, & in insulam Proten in exilium missus, ibidem in cœnobio quodam monachum perpetuo egit, biennio postquàm imperauerat.

Leo Armeniacus DCCCXIIII.

Leo Armeniacus Pardi patricij filius, qui exercitui præerat Orientis, quòd rerum ponderi sufficere uideretur, à populo Imperator creatus: Crumnum Bulgarorū regem Hadrianopoli potitum, & in Constantinopolim iam arma uertentem, eruptione facta circa urbis mœnia interfecit, quæ res aliquandiu orientis statū pacauit. Interfectus demum & ipse à Michaële Thraulo per coniurationem. Vir fuit omnium crudelissimus, quo sanè uitio res multas bene gestas obscurauit.

Michaël Thraulus DCCCXLVII.

Michaël Thraulus, id est, Balbus, nam lingua fuerat balbutiēti, præterea è Phrygia superiore oriundus: secta etiam illius regionis contaminatus, apud Leonem imperatorem comes domesticorū, maximoq; in honore, cuius etiam filium ille de sacro fonte leuauerat: tamen quòd ingrato animo menteq; subdolus, simulq; quòd à mathematico persuasus erat imperatoriam habere genesim, non dubitauit contra Leonem coniurare, eumq; de medio tollere. uxorem tamen nutrijt, filios uerò in insulam Proten in exiliū misit. Thomam quendā qui exercitui præerat orientis, rebellantem compescuit. Classe LXX. triremium Cretam inuadētes Saracenos superauit, crudelis alioqui, aduersusq; clericis ac monachis omnibus. Hoc tempore quum Saraceni Siciliam inuasissent, Sergius pontifex Ludouicum II. est hortatus ad occurrendū: ille rem in Michaëlem reiecit, eius esse ditionis dicens. Michaël uerò Venetis amicis persuasit, ut classem auxilio mitterent. Perijt morbo dysenteriæ, quum imperasset annos IX.

Theophilus DCCCLV.

Theophilus unà cum patre Michaële imperauit annis VII. Is Theodosius pro Theophilo malè à scriptoribus nostris recentioribus scribitur. fuitq; à patre missus cum Venetis contra Saracenos, qui paulò ante duce Saba Siciliam occupauerant, indeq; per Bonifacium Corsicæ comitem in Africa eos oppugnantem auertit.

Sabas dux Saracenorum

Bonifacius

Verum breui post tempore, eandem maiore ui repetiere, indeq; Crotoniatem sinum in Italia ceperunt. Hic igitur pugnatum à nostris infeliciter. Venetorum naues LX. periere. Ex quo illi uictores per mare superū debacchantes, Illyricū omne uastauerūt, Ragusiumq; ubi & Venetas quasdā mercium naues, postremo Anconā inuaserunt. Indeq; per Nicephorū Basilij imp. præfectum repulsi, maiores instaurant uires, ac ad mare inferū deflectentes, Ostiam usq; adpliquere. Inde Romam petentes, basilicas incenderunt, à Leone IIII. demū repressi, ut rursus alibi dixi. Theophilus igitur ex pugna Crotoniate male re gesta, domū reuertit. Nec multo post ex animi dolore decessit, superstite filio Michaële, anno imperij XII. Bonus alioquin est habitus princeps.

Michaël & Theodora mater DCCCLXIII.

Michaël cum matre Theodora XI. solus uerò XIII. annos imperauit. Legatos Romam misit Nicolaum primū Pontificem, & apostolorum basilicas salutatū, cum ingentis ponderis aureo calice. Basilium Macedonem uirum strenuum consortem imperij sibi asciuit: à quo mox, uti solus potiretur, interfectus est.

Basilius Macedo DCCCLXXVIII.

Basilius Macedo annos XI. Orientis imperio præfuit, quo tempore Ludouicus II. Occidentis. Hic annuente Hadriano II. pontifice synodum Constantinopoli pro Bulgaris tunc factis Christianis celebrauit: ubi post longam contentionem decretum, ut illi pontificis Rom. autoritatem sequerentur.

Saraceni

Per Nicephorum Phocam Saracenos ex Ancona Dalmatiaq; fugauit, uti suprà narraui. Post hæc Hecman Tarsi Admuratus cum triginta nauigijs, quæ Saracenica uacant, ac paucis armatis ad Euripum usq; Constantinopolitanum ausus accedere, turpiter etiam fugatur. Erat Basilius uir frugi, uictitabat ex ruris uectigali. Decedens postremo ex morbo, duobus reliquit liberis imperium, Leoni & Alexandro.

Leo V. & Alexander frat.

Leo V. contra Turcas qui Bulgaros oppugnabant dum auxilio uenit, male rem per Simonem legatum gessit. Cum Saracenis item qui Lesbum occupauerant, conflixit. Decedens fratri Alexandro reliquit imperiū, filium paruum Constantinum ei cōmendans,

quem

quem paulò antè per Euthymum patriacham diademate redimiuerat. Duas habuit coniuges Theophaniam, cuius nomini templum dicauit, alteram Zoen. Construxit diuo Lazaro templum aliud, eò corpore ipsius translato. Alexāder igitur x x. annorum iuuenis singulari desidia, rebus cæteris omissis, tantum uenationi, equis, canibus, suppellectiliq; lautæ, ac luxui uacabat. Extinctus est, sanguine naribus erumpente ob saturitatem post cœnam: dimissa fratris filio Constantino imperij successione. Regnarunt ambo fratres annis uiginti-

Constantinus VII. DCCCCV. septē. Constantinus VII. Leonis filius, puer post mortem patris unà cum Alexandro patruo biēnio: solus uerò triginta nouem rexit imperium: aliquandiu etiam sub Zoes matris tutela, quam postea in coniuratione deprehensam, ab se amouit.

Rom. Lacapenus. Romanum Lacapenum, cuius filiam Helenam in matrimonium duxerat, imperij socium sibi adsciuit. Quapropter Nicolaus Patriarcha ambos diademate cinxit. Vitauit coniurationem Leonis Phocæ domestici scholarum: quem contra Bulgaros cum exercitu miserat. Præterea Symbaticum Protospatharium in Italiam cum alio exercitu misit: qui Beneuentum à Longobardis annos triginta possessum, tertio obsidionis mense in potestatem recepit. Sed anno post tertio ab eis iterum capitur. Constantinus inde in dissidium cum Romano uenit: eumq; in exilium misit, ubi etiam ille decessit: filiusq; eius Christophorus, quem Cæsarem fecerat, simul cum nepotibus fratribusq; absumptus est. Hoc tempore Turcæ excursiones fecere, quorum dux Bulosides à Cōstantino ad Christi religionem est planè deductus: simul & patricius factus, & diuitijs auctus. Haud multò post dux alter Gylas Constantinopolim ueniens, eandem retulit fidem ac titulos: simul & Hierotheum Præsulem suæ gentis secum duxit. Cuiusdam etiam Roxolanorum ducis, qui aduersus uenerat, uxor, extincto uiro, Christiana est facta. Constantinus post hæc decessit, superstite Romano filio, quem antea diademate redimiuit: eiq; uxorem Galliæ regis filiam tradidit.

Romanus iunior. Romanus Iunior appellatus: nepos senioris ex filia: qui cum Constantino patre rexerat Imperium: uir omnium ignauissimus fuit: uino deditus ac otio: insuper crudelissimus: tantumq; uoluptarios homines infamesq; circa se habebat: cura Imperij cuidam Iosepho Bringæ præfecto tradita. Ingeniosus alioqui ac solers, ubi animum adplicaret. Matrem Helenam ab se abiecit. Sorores item: pannisq; imperialibus ademptis, in cœnobio relegauit: illæ ob dolorem sese impudicitiæ tradiderunt. Mater uerò paulò pòst in luctu & ærumnis decedens, filium est diris imprecationibus execrata. Hoc etiam tempore Chameda Turca Asiam uastabat: contra quem missus Nicephorus Phocas. Perijt Romanus anno Imperij decimo tertio ex ueneno, uti putatur, Basilio ac Constantino filijs superstitibus paruis ac successoribus cum matre Theophania, quam Annam cognominabant. Cuius iussu Nicephorus è Turcis uictor, ex Syria urbem ingressus est, Iosepho reclamante, qui statuerat, uti per insidias de medio tolleretur. Ille deprensis literis, questus iniurias apud populum, meritaq; in rem publicam recensens, effecit, uti Imperator crearetur.

oros ... LXI. Nicephorus igitur statim Annam simul cum Iosepho expellit, illa in cœnobium relegata, biennio tantum postea uixit. Hic autem Nicephori Phocæ nepos fuit, illius qui à Basilio, uti suprà narraui, missus cum classe contra Saracenos in Siciliam irruentes, uir æqui seruantissimus ac pius: quumq; eos repressisset, paulò post reuersi, & Siciliā, & Calabriæ magnam partē occuparunt. Hic igitur Nicephorus quum minime posse resistere uideret, Eustathio Calabriæ duci ei subiecto mandat: uti fœdus annui census conditione cum Saracenis incat. At quū post hunc Ioannem patriciū Muzalona ducē item Calabriæ interfecissent, Imperator Cosmum patricium cum exercitu misit, qui cū Pandulpho partem Calabriæ tenente conuenit, uti de communi sententia resisteret, ac partes Constantinopolitani sequeretur. Pax post hæc in Italia subsequuta non diu durauit, iterum atq; iterū tumultuante Saraceno, imperatore autem diuersos semper duces ad resistendum mittente. Qui tandem coniuratione Ioānis Zimiscis in palatio interfectus est: quòd quidam paulò antè libello tradito, ubi scriptum erat, uti insidias nocte sequenti caueret, dicitur nunciasse, ac ille legere neglexisse. Imperauit annos x. Antea enim per factionem pulsus, ac deinde ab Othone secundo, primi Othonis filio adolescente, iubente patre restitutus est: insuper & sororem ei suam matrimonio collocauit.

Ioannes Zimisces. Ioannes Zimisces imperauit annos VI. unà cum Basilio & Constantino pueris Romani filijs, quorum sororem Theodoram in matrimoniū duxerat. Hic antea magister scholarū orientis fuerat: à Nicephoro contra Saracenos in Siciliam missus. Cum Barbaris diuersa bella gessit postquàm fuit Imperator. Vnum tamen gloriosissimum contra Roxolanos, qui omnem ferè Bulgariam occupauerant: nec pactis stabant, quibus cum Nicephoro olim conuenerant. Itaq; Sphendoslauum eorum ducem, qui sibi Pazinacas & Turcas adsciuerat, cum toto exercitu cecidit. Tropheaq; in templum Constantinopolim retulit, & in nummis seruatoris imaginem percussit, hac inscriptione: Iesus Christus rex regum. Quod postea Græci seruauerunt.

Basilius M. Basilius, & Constantinus fratres: Romani filij, rem post Ioannem tenuere annos quinquagintatres, Othonis secundi Cæsaris tempore, quem bello apud Apuliam, quam ipsi ceperant, superatum, turpi fuga discedere compulerūt. Basilius in primis annos quinquaginta solus potitus, Bardam Sclerum unum è suis ducibus rebellantem, in potestatem redactum exoculauit. Bulgaros deinde quotidie tumultuantes, magnis ac pluribus prælijs tandem superauit, unà cum Samuele eorum duce: ac quindecim millibus ex eis captis oculos effodit, uno tantum incolumi relicto, qui cæteros ad Samuelem eorum ducem perduceret: qui fœdo spectaculo dicitur tertio post die ex animi dolore perijsse.

Constantinus. Constantinus triennio tantum post fratrem imperauit, uir omnino ignauissimus, imperij totius cura alijs delegata: inter quos Diogenem qui Sirmio præerat, Bulgariæ ducem constituit, ad compescendos præsertim Pazinacas, qui excursiones quotidie in Bulgaros faciebant. Decessit ex morbo, relictis tribus tantum filiabus, Eudochia, Theodora, & Zoe, quam Romano Argyropolo patricio, qui sibi successit, matrimonio locauit.

Romanus Argyropolus. Romanus Argyropolus siue Argyrus imperauit annos quinq;, menses sex. Hunc Michaël

Michaël Paphlagon. Paphlagon per coniurationem interfecit, ac Zoen eius coniugem in matrimonium accepit, uir alioqui moribus lenis, ac fide orthodoxus, excepto hoc tantum parricidio, cuius etiam culpam alijs nonnulli referunt. Imperauit annos septem, menses octo.

Michaël Calaphates. Zoe. Michaël Calaphates eius consanguineus successit, hac conditione à Zoe (quæ heres imperij remanserat) factus Augustus, ut illa ueluti mater ab eo coleretur, pariterq; dominaretur. Quod minime seruauit, haud multo post domo eiecta. At populus indignatus, quum Zoen magnopere amaret, cum armis domumq; circumsistunt: ille in concionem præfari conatus, saxis obruitur, fugiensq; tandem capitur, atque oculis mulctatus in exilium relegatur. Zoe igitur restituta, gratias populo agit, eiusq; consensu imperio præest, adscita Theodora sorore, ac tertio iam uiro

Constantinus Monomachus. Cōstantino Monomacho iungitur. Cuius ob ignauiā res pessum ire cœperunt. Liberalis alioqui habitus in pauperes, ac templa. Cœnobiū instituit, ubi senes alerentur: uexabatur podagra. Demum ipse, coniunxq; unà, pestilentia eodem ferè tempore interiere. Imperauit annos duodecim. post Constan-

Theodora. tinum & Zoen Theodora eius soror senatu consentiente, biennio

biennio rexit imperium, ab Eunuchis amicis paternis qui potentes erant cõfirmatus.cum senatus Nicephorum quẽdam qui Bulgariæ præerat imperatorem elegisset. Hec Isacium Comnenum uirum fortißimũ exercitui præfecit.

Michaël

Michaël post Theodoram ab eisdem Eunuchis suffectus imperio iam senex, hac conditione, ut titulo tenus imperator esset: illi uerò administrarent. Quumq; reipublicæ inutilis uideretur, à patriarcha, senatuq; deiectus est, ac Isacius Commenus imperator surrogatus: biennio, nonnullis quadriennio, præfuit: qui bellone fortior, an mente religiosior, corporeq; castior esset, dubium. Paulò antè obitum monachi habitum sumpsit, quumq; postremo ex renibus laboraret, mediciq; iuberent remedij gratia coitu uti, cõstantißime renuit, etiam uiua & incolumi uxore, à quo diu abstinuerat post prolem susceptã. Accusatus quòd tyrannide in Michaëlem imperatorem usus esset, sese reipublicæ causa fecisse iussum excusauit.

Isacius Comnenus

Constantinus Ducas

Constantinus Ducas domesticus Scholanorum, Andronici Ducæ filius, ex senatus autoritate sine tumultu successit. Ex Eudochia uxore tres mares suscepit, Michaëlem, Andronicum, & Constantium. Fœminas totidem, Annam, Theodoram, & Zoen. Is fratrem Cæsarem fecit, consilioq; & administrationi adhibuit. Moriens à populo sigillatim iuramentũ exegit, nullum imperatorem quàm filios facturum. Exceßit anno ætatis sexagesimo, imperij duodecimo.

Eudochia Augusta

Eudochia uxor superstes uiro prudentißimo unà cum filijs paruis imperio successit: cuius tempore Turcæ in Mesopotamia Cæsaream, & Antiochiam, multaq; loca imperij uastabant. Quapropter senatus his periculis occurrere, ac Romanum Diogenis uirum fortißimum principem deligere necessarium putauit, ac coniugem Eudochiæ dare. Pater Diogenes patricius ordinibus præfuerat, & ob seditionem in Sardinia exulauerat. Romanus igitur cum uictoria contra Turcas esset potitus, ac rempublicam metu liberasset: à senatu, quòd iniuriam pupillis facere uideretur captus, oculisq; priuatus, in exilio deceßit, in insula Co, ubi ab Eudochia uxore contumulatus. Imperauit annos tres, menses octo.

Ro. Diogenis M.L.

Michaël Parapinaceus

Michaël Parapinaceus cognomento, Constantini Ducæ filius surrogatus administrandi regendiq; omnino imperitus, duobus Eunuchis rerũ curam tradidit, Ioanni & Nicephoro, quem Nicephoram probri gratia nonnulli uocabant. Erat enim natura seditiosus ac turbulentus, militia tamen clarus, quippe qui uictoriam contra Turcas in Oriente clarißimam adsequutus est.

Nicephorus Botoniates

Tandem Nicephorus Botoniates cognomento, qui originem à Nicephoro Phoca imperatore ducebat, uir maximus surrogatus est, deiecto Michaële, qui quòd podagra uexabatur, & studijs tantum uacabat (nam Michaëli Psello operam dedit, summo tunc philosopho, cuius adhuc opera extant) inutilis planè reipublicæ uidebatur. Monachum egit, & in exilio uixit, quum imperasset annos sex. Interea ipse tamen cum filio Andronico ad Gregorium septimum pontificem confugit. Pontificia ergo adhortatione, Rogerius Siciliæ rex auxilio cum classe uenit, castrisq; apud Dyrrachium positis, à Dominico Syluio duce Venetorum, qui partes Nicephori tuebatur, repellitur. Verum haud multò post Nicephorus ab Alexio Comneno eius copiarum duce deceptus, imperio deijcitur, urbe à militibus direpta. Ipse in templo sanctæ Sophiæ captus, uita donatur hac conditione, ut monachum ageret, anno tertio postquàm imperare cœperat.

Alexius Cõmenus M.LXXX.

Alexius statim surrogatur à senatu. Is Nobilißimus cognominatus, Isacij Comneni Imperatoris filius fuit: missusq; à Michaële item Imperatore contra Basilacium Proedrum: qui Dyrrachium cœperat, tumultumq; concitauerat: unde uictor ab exercitu imperator consalutatus. Pulso Nicephoro, bellum cepit contra Robertum eundem classe Dalmatiam uastantem, unde uictor reuertens, paulò pòst iterum tumultnantem, prælio coërcuit. Zacham Turcarum ducem, qui in Cypro multas occupauerat insulas, fugauit. Pazinacas, quos hodie Tartaros uocant, genus ponticum ad istrum consistens, qui in Thraciam excurrerant, perdomuit. Hierosolymitanam expeditionem primam ab initio quidem impediit, transitum negando: deinde pollicitatione eorum quæ caperentur, conuenit cum Boemundo Roberti Guiscardi filio legato ab exercitu misso, quem reconciliatis ueteribus odijs humaniter excepit. Domum orphanis pueris pauperibus: museumq; item literarum extruxit, sumptus quotidie suppeditando. Vir fuit omnino laudatißimus: perijt tandem morbo, quum imperasset annos triginta septem.

Caloioannes Comnenus

Caloioannes Comnenus eius filius rem suscepit, tenuitq; annos uiginti quatuor, tempore Lotharij imperatoris Germani, ad quem legatos misit de congratulatione felicitatis in constituendis rebus Romanis, & Innocentio secundo liberato. Aderat inter eos philosophus quidam hæresim Græcorum de spiritu sancto contra Latinos defendens, quem Petrus quidam diaconus dicitur argutißime confutasse. Is insuper uictorias multas ac præclaras in Oriente contra Barbaros adsequutus, ad extremum quum esset in uenatione, sagitta uenenata quæ in aprum directa fuit, paululum manum percussus, nullis remedijs curari potuit, quin moreretur.

Manuël M.CLX.

Manuël deinde imperium tenuit annos triginta octo, quem nonnulli ignobilem, ac ab uxore Alexis contra uoluntatem senatus in coniugem simul & imperium susceptum fuisse dicunt. Verior tamen historia ex Scilace autore, eum Alexis filium tradit. Vir fuit facinorosus, ut qui Conradum imperatorem illac ad expeditionem Hierosolimitanam proficiscentem, commeatu se iuuare simulans, gypsum farinæ admiscebat. In Venetos Stephanũ Pannoniæ regem excitauit: eorumq; legatum Henricum Dandalum liberius loquutum, contra ius gentium luminibus orbauit.

Henricus Dandalus

Alexandro tertio pontifici Fredericum Aenobarbum eius inimicum expugnaturum se promisit, si per eius autoritatem & conceßionem liceret ei utrumq; potiri imperio. Quam ille conditionem renuit. sed & ipse à Rogerio Siciliæ rege non paruam admodum sustinuit cladem. Alexium filium cui Philippi Gallorum regis filiam desponderat, in Andronici Comneni tutelam moriens reliquit.

Alexius Andronicus tutor

Hic enim quanquam ex eadem familia, ab eo aliquando desciuerat, multaq; loca occupauerat, tandem in gratiam reuersus, res imperij cunctas obibat. Animo deinde iniquo quum pupillum necasset, ut imperio potiretur, à populo ob crudelitatem pulsus, ac Isacius Angelus è gente item Comnena, qui Angeli cognominabantur, uir æqui seruantißimus, è Peloponneso ad imperium adcersitus est. Qui Andronicum in potestatem redactum, minutatim excarnificauit.

Isacius Angelus

Hic amantißimus Latinorum fuisse traditur, ac ea in fratrem Alexium pietate, ut captum à Turcis magno redimeret. A quo postea ut ingratißimo, per dolũ captus, luminibusq; priuatus, in custodiam coniectus est: quo ferè tẽpore Fredericus Aenobarbus imperabat in occidẽte.

Alexius Ang.

Alexio igitur per parricidiũ imperiũ adepto, Alexius alter Isacij fratris filius, ætate puer duodecim annorum, sed ingenio senex, ad castra Christianorum principum: qui tunc aduersus Saracenos dimicabant confugiens, contra patris proditorem auxilium impetrauit, ea conditione, ut Imperator Constantinopolitanus Romano subijceretur Pontifici: præterea illatas Francis Venetisq; quondam è Manuële iniurias, certo precio redimeret. Igitur Constantinopoli per obsidionem expugnata, Alexius tyrannus fugatur: Isacius frater ut erat amißis oculis, cum filio restituitur.

Alexius puer

Puer uerò post obitum patris mensem, à quodam Murzyphlo eius tutore proditur.

Murzyphlus

Qui imperio occupato, paulò pòst ab eisdem

auxilia

auxiliantibus Gallis fugatur & ipse. Res deinde ad Gallos translata, quorum primus

Balduinus M.CC.

Balduinus Flandrensis comes, natione Gallus, imperator creatur: successoresq; habuit itē ex Latinis, annos prope sexaginta. Hic Bonificiū Montferratensem regem Thessaliæ fecit: hortatusq; uti Cretam ei dono quondam ab Isacio datum, Venetis uendat. Paulum Maurocenum patritium Venetum patriarcham Constantinopolitanum creatum, Romano tunc primum subiecit pontifici. Ea tēpestate Theodorus Lascaris Alexij præfugi apud Ha-

Henricus

drianopolim inuadit imperiū. Cōtra quem profectus Henricus Imperatoris frater oppidū expugnabat, sed audita interim Balduini morte, reuertitur ad imperiū soluta obsidio-

Petrus Altisiodorensis

ne. Huic deinde Petrus Altisiodorēsis comes Gallicus sufficitur, qui ab Honorio pontifice apud Basilicam sancti Laurentij extra mœnia Romana diademate cinctus: demum à Theodoro Lascari, qui imperator à Græcis habebatur, simulata pace, in Thessalia comiter inuitatus, in conuiuio ob-

Robertus Altisiodorensis

truncatur. Huic quoq; Robertus item Altisiodorensis eius filius successit, qui puellam nobili prius proceri Burgundo pactam, matrimonio sibi iunxit. Quare ille iratus, uirginem effractis cubiculi foribus corripiens, naribus truncis dehonestauit, eius uerò matrem proximo mari demersit. Dum hic præfuit, de prætoris Veneti sententia cuncta administrauit.

Balduinus II. Io. Brennus

Balduinus eius filius admodum puer suffectus, cui nōdum per ætatem idoneo: Ioannem Brennum regem Hierosolymitanum socerū coadiutorem dedere, qui imperiū titulo tenus gessit: idq; Ioanne extincto, ipse solus gessit pariter atq; amisit. Nam Ioanne Lascari Theodori filio Hadrianopolis, & altero Ioanne hexagonarum imperatoribus Cōstantinopolim obsidentibus, primo quidem Venetorum auxilio liberatur, quibus loco pignoris lanceam, ac partem dominicæ cru-

Michaël Palæologus M.CCLX.

cis misit. Deinde bello perseuerante, ac Michaële Palæologo belli ductore urgente, necesse eum cedere fuit, atq; unà cum cæteris fugere, ex quo Græci statū pristinū recuperauerūt: anno à primo Balduino circiter sexagesimo, salutis uerò millesimo ducentesimo sexagesimo. Michael igitur Palæologus eo tempore imperium adripuit: quo duæ nobilissimæ domus Constantinopolitanæ, Lascarorum uidelicet, & Palæologorum, altera occidit, altera caput extulit. Alexius enim Murzyphlus cognomento, ut est autor Acropolites, filiam An-

Theodorus Lascaris

nam Theodoro Lascari locauit: fugatusq; deinde, uti diximus, à Gallis unà cum cōniuge Euphrosyna & genero fuit. Theodorus igitur tres tantum filias ex Anna secum abductas, uix à Nicenis impetrauit ut intra mœnia solas reciperent, quum ei portas clausissent. Ipse manu qua poterat collecta, extemplo Hadrianopolim capit: Græcorumq; imperium iure soceri hæreditario sibi adripuit: filiasq; Mariam regi Pæonum: Irenen Andronico Lascari Despoto: quo mor-

Ioan. Bataza Lascaris

tuo Ioanni Batazæ cognominato, è gente item Lascarorum ducum locauit. Qui apud Zacynthum imperij titulū extra

Theodorus Lascaris iunior

patriam annos triginta quatuor tenuit. Huic filius Theodorus Lascaris nomen aui materni referens fuit. Quem Ioannes è uita decedens, Michaëli Palæologo uiro in armis strenuo, quo duce & administratore utebatur, cōmendauit. Ille expulsis Latinis, pupilloq; luminibus orbato, & in carcerē coniecto, imperium sibi per nefas uindicauit. Quod posteris usq; ad Constantinum ultimum & octauum ex ea domo, annum millesimum quadringentesimum quinquagesimumtertium, per manus tradidit. Quæ familia ex urbe Viterbio dicitur ab initio genus duxisse. Huius igitur Michaëlis multa postea commemorātur. Gulielmum Gallicū uirum Achaiæ & Bithyniæ principem regno deturbauit: cum Venetis bellum gessit, a quibus imperio deiectus fuisset, nisi Genuenses suppetias tulissent. Pro quibus meritis Peram ciuitatem illis concessit. Ad concilium quoq; Lugdunense Gregorij x. tempore profectus cum Romano conuenit pontifice. Quare postea uita functo, nec ei iusta persoluta, neq; sepulcrum à sacerdotibus Græcis more maiorum cōcessum, quod à pa-

Andronicus senior

trio ritu desciuisset. Andronicus Palæologus senior eius filius, rursus ad Græcanicam sectam reuertit. Is filium habuit Michaëlem, cuius nulla memorantur gesta, tantum huius na-

Andronicus iunior

ti Andronici iunioris impietas narratur, qui auum Andronicum seniorem imperio deturbauit, Genuensium auxilio fretus: quibus Tenedon insulam promiserat. At Veneti seniorem in patriam reduxerunt, & Tenedon ab eo accepere. Quare indignati Genuenses in aliud tempus ultionem distulere, ueriti pontificis anathema: qui utrique populo auxilia minime ad eos pertinentia ferre prohibuisset. At senior Peram illorum ciuitatem simul cum Venetis oppugnare cœpit. Iunior uerò accersitis Bulgarorum auxilijs, acerrime deffendit: adeo, ut auum coëgerit cum Genuensibus fœdus inire. Hic demum quietus imperij successor decedens, Ioan-

Ioannes Cantacuzenus Caloioannes

ni Cantacuzeno, qui magnus domesticus, maximoq; in honore apud eum erat: tutelam Caloioannis & Manuelis filiorum mandauit: ex quibus ille Caloioannem generum sibi adoptauit: deinde in discordiam ueniens expulit, seq; imperatorem fecit. Ille in Tenedon uenit: ubi auxilio classis Genuensium, cui Franciscus Catalusius præfectus erat: in regnum paternum restitutus, ipsi Francisco loco præmij Mi-

Manuël

tylenen cum Lesbo donauit. Filium habuit Manuëlem: qui post eum imperauit: ac septem genuit liberos incolumes

Ioannes

omnis usq; ad ætatem nostram. Ioannem, qui post eum imperauit: ac Florentiæ in concilio cum Eugenio pontifice conuenit. Andronicum, Michaëlem, Theodorum, Demetrium,

Constantinus M.CCCCLIII.

Thomam, Constantinum: qui postremo imperauit: sublatusq; cum tota gente ac ciuitate fuit, Mahumetis Turcæ ad-

Thomas Palæologus Despotus

uentu: anno M.CCCCLII. Thomas quoq; Peloponnesi Despotus: qui post patriæ direptionem, ad urbem cum Andreæ apostoli caluaria confugit: propeq; in pratis extra portam Flumentanam obuium habuit Pium Pontificem apostoli gratia, quatuor secum liberos tenera ætate duxit: Andream qui nuper Romæ decessit, ac augustam nobilitatem moribus coinquinauerat: ducta in coniugem Græco uulgariq; scorto: & Manuëlem natu minorem: qui patre defuncto, puerili inconsiderantia ad hostem Mahumetem se contulit: ab eoq; adhuc uiuens in arcto loco captus retinetur. Filias item duas: Helenam, & Zoen quarum altera Lazaro Seruiæ regi nupsit. altera Zoe Ioanni regi Roxolanorū, qui dux Moscouiæ uocitatur: ex quibus nata est Helena, quæ Alexandro regi Poloniæ coniuncta est.

HIC finis Constantinopolis, eiusq; principum: qui ob ignauiam suam perierunt. Eò enim uentum erat, ut non solum rebus Latinis, sed nec Græcis, nec sibiipsis usui essent: barbaris in Ionio Asiæq; littoribus passim grassantibus. Sed & addita ignauiæ, peius animi uitiū adrogātia fuit: à Romano totiens Pontifice desciscendo. Quapropter eorum paucissimi memorandū aliquod, aut scriptione dignū gessere: ea demū causa quòd hæc historia non satis explanata, aut illustrata fuerit apud Latinos: errareq; cōtingat omnes ferè nostros scriptores in plerisq;. Nā & Caloioannem pro Andronico iuniore accipientes, omnia confundunt. Græci uerò qui eā executi sunt, hi ferè memorātur. Gregorius monachus, Theophanes, Psellus philosophus, Theodorus, Nicetes Paphlagon, Iosephus, Genesius & Manuël Byzantij: Nicephorus diaconus Phryx: Leo Asianus: Theodorus Proedrus: Suidas: Demetrius Cyzicenus: Ioānes monachus Lydius: Ioānes Curopalates Cilix. Zonaras monachus Acropolites: Ephrē carmine Iambico. Omnes inter se discordes: tum tenuia ac minima, nihilq; ad rem pertinentia haud imperato-

ria

ria digna maiestate sectantes. Hoc igitur Leo IIII. Rom. Pont. animaduertens, alterum in occidente Carolum magnum, ob egregias uirtutes & merita in Rom. Pontifices creauit: Imperāte apud Constātinopolim Nicephoro: anno Sal. DCCC.

Imperiū translatum

Mansitq; is honor in ea familia annis propè centum. Quos omnis in historia regum Gallorum commemorauimus, ut non iterum sit necesse repetere. Fuere autē hi: Carolus Magnus: Ludouicus pius: Lotharius: Ludouicus II. Carolus Caluus: Ludouicus Balbus: Carolus Crassus: Arnulphus.

Arnulphus DCCCLXXXII.

Post Arnulphum uerò, qui ultimus in Caroli prosapia imperauit: orbis Hesperij diuisio facta: Romanis alterum in Italia regem: quem & imperatorem appellabāt: alterū transalpinis creantibus. His quòd antiquum ius ueteremq; imperij gloriam amittere nolebant: illis quòd uexati assiduis barbarorum bellis, frustra luxuriantes ac inertes principes longinquo auxilio expectarent. Eaq; discordia usq; ad Othonem primum durauit. Quod interuallū fuit annorum ferè LV. Quare primum prosequar quos illi habuerūt: deinde ad Italos reuertar. Igitur Arnulpho Germani Galliq; pariter Ludouicum filium successorem creauerunt. Qui cum Berengario Italiæ rege bellum gessit, primo uictor: mox renouato prælio, ad Veronam uictus & captus ac luminibus priuatus est: cum præfuisset annos sex, & postremus in Caroli domo, qui nomē imperatorium, quanquam minime à Pontifice probatum, tenuisset. Huic Conradus Austriæ dux surrogatus: ac post annos VII. extinctus, successorem habuit Henricū Othonis Saxonæ ducis filium: annos XVIII. Nunc ad Romanos redeo: qui ex alia parte Berengarium quendam ducem Foroiuliensem genere Longobardum, longa tamen consuetudine Romanum, armis potentem legerunt.

Berengarius I.

Qui uti suprà narraui Ludouicum III. apud Veronam superauit: deinde à Pannonijs in Italiam ruentibus, cum XV. milibus armatorum ad Forumiulij occurrens superatus: paulò pòst eos pactione pecuniæ discedere compulit. Guidonem ducem Spoletinum genere item Longobardum, regem à parte Italorum cum Romanis dissidentium factum: commisso prælio interfecit. Berengario postquam regnauit annis IIII. Berengarius alter successit: tribus deinde post annis à Rodulpho Burgundo rege pulsus ab Italia, sese ad Pannonios recepit.

Berēgarius II. Rodulphus Burgundus

Rodulphus uerò eius loco tris Italiam rexit annos: & ipse ab Vgone duce Arelatensi à Romanis in in ultionē expulsi Berengarij uocato, eiectus, ultro se ad Francos contulit: apud quos biennio postea regnauit.

Vgo Arelatensis

Vgo igitur rerum potitus, decimo post anno moritur: relicto filio Lothario regni successore: qui statim sumpto bello aduersus Othonem Henrici filium ad Vrbem contendentem, paulò pòst biennium decessit: relicta Adalinda coniuge.

Lotharius

Adalinda

Berengarius postremo tertius, primi ex filia nepos in Italiam accersitus, Lothario mortuo, unà cum filio Adelberto annos XI. rem Romanam gubernauit.

Berengarius III. Adelbertus

Henricum Bauariæ ducem ex Italia pepulit: Adalindam Lotharij quondam uxorem ei resistentem, trans Padum captam custodiæ mandauit. Quem tamen nimios assumentem spiritus, quam Romani ferre non possent: Othonem Henrici Saxonis filium transalpinorum regem Agapito pontifice sollicitante uocant.

Otho I. DCCCCXLV.

Qui extemplo cum XL. milibus armatorum mouens, Berengarium cum Adelberto apud Forum iulij obuiam profectum, ac prælio superatum, regno Italiæ deiecit: ei tamen ex liberalite Gallia Cisalpina trans Padum præter pauca oppida regenda commissa. Quem rursus minime quiescentem cum abijsset in Germaniam, iterum contra eum reuersus, prælio utrunq; fusum, ac in potestatem receptum: alterum Constantinopolim misit: in Austriam alterum exilio secum duxit, Ioannem pontificem infamem officio deiecit Leone suffecto: à quo postea diademate cinctus est. Deinde trans Alpes profectus, rebus ibi constitutis, Boleslaum Boemiæ regem expugnando: fratris Venceslai, quem ille interemerat, innoxium sanguinem est ultus. Vgonem comitem Parisiensem cōpescuit. Aduersus Pannonios Italiā uastantes feliciter pugnauit: in quo bello tris regulos captos, Germani eo inuito suspenderunt.

Pannonii ex Italia pulsi

Decessit Viennæ, sepultus in ciuitate Madeburgensi. Imperauit annos XXX. Othone secundo relicto: quem ex Adalinda suscepit, coniuge olim Lotharij regis è Longobardorum regio sanguine: quam carcere liberauerat, & matrimonio sibi iunxerat.

Otho II. DCCCCLXV.

Hic uiuente patre apud Basilicam Lateranensem à Ioanne XIII. diademate cinctus: adolescens adhuc Nicephorum Imperatorem Constantinopolitanum expulsum restituit: eius sorore Theophania in matrimonium ducta. Aduersus Basilium & Constantinum Imperatores qui Calabriā in Italia occupauerant: unde Saracenos eiecerat: sicuti scribit Archiepiscopus Cusentinus: cum classe profectus ac superatus, turpi fuga solus scapham conscendit: & à piratis pro ignoto captus, in Siciliamq; ductus est. ubi cognitus à Siculis & redemptus, nihil potius habuit, quàm se de Beneuentanis ulcisci, qui eum bello deseruerant. Quare eorum urbem redeundo incendit: reliquijs corporis Bartholomei apostoli inde asportatis: & in insula in eius templo Romæ collocatis: ubi paulò pòst mortem obijt: quum imperasset annos XVII. Sepultus in atrio Basilicæ Petri, in tumulo ex porphyrite lapide ingredientibus ab læua. Otho III. secūdi filius, post annos duodecim principatus, rebus in Germania constitutis Romam profectus à Gregorio quinto diadema de more accepit: inde in Apuliam ad S. Michaelem uoti reus iter confecit: unde reuertens: è Beneuento corpus sancti Paulini Romam uexit, ac in eadem Bartholomei basilica locauit.

Otho III. DCCCCLXXXIIII.

Vbi comperit Romæ turbata omnia, & à Ioanne pseudopontifice & Crescentio consule Gregorium captum, iuste ulciscendo liberauit, ut in ipso Gregorio commemoraui. Pro quibus meritis pontifex statuit, ut deinceps à Germanis tantum imperator legeretur, Maguntino, Treuerensi, & Coloniensi præsulibus, marchione Brandenburgensi, comite Palatino, & duce Saxoniæ, quibus componendæ discordiæ causa additus Boemiæ rex.

Electores Imperii

Hetruriam per Vgonem præfectum marchionem Brandeburgensem, propinquum suum feliciter rexit.

Vgo præfectus Hetruriæ

Is enim morā Pistorij, partim Florentiæ faciebat uarijs deditus uoluptatibus: uerùm dum quandoque uenaretur, à suis aberrans, in specu nocte solus iacuit, ubi uisis quibusdam perterritus, ubi illuxit, animo mutatus Florentiam redijt, ac re præsuli narrata, ab eodem iussus expiationis gratia VII. capitulum criminum, totidem cœnobia sancti Benedicti construere. Itaq; patrimonio omni in Germania diuendito, rem absoluit. Suntq; eiuscemodi, abbatia Florentina nuncupata, cui Segnia, Rencinum, nonnullaq; alia oppida fuere concessa. Sancti Michaelis in monte Imperiali. Sancti Bartholomei Bonsolatij apud Mugellum. Sancti Ianuarij Capuloneū in agro Aretino. Sancti Michaelis apud Verruculam prope Pisam. Congregationis omnia sanctæ Iustinæ. Præterea Septimense prope Florentiam Cistertiensis ordinis factum: cui aliud Cistertiense Florentiæ subijcitur. Decessit Pistorij anno millesimo primo, translatus Florentiam, ac in suo cœnobio tumulo nunc decoratus. Mater uerò ipsius Villa apud Septimense iacet: ita appellatum quòd septimo loco ædificatum fuerit. Otho autem excessit Romæ, non sine ueneni suspicione, anno imperij decimonono, relatus loculo in Germaniam. Henricus Bauariæ dux, primus Germanorum, qui procerum sententijs non ex hereditate patria imperiū inierit.

Henricus I. M. III.

Romæ post annum duodecimum à Benedicto VIII. diadema suscepit. Contra Saracenos pugnauit: eosq; Capua expulit: se Pubagarum Græcorum ducem, qui eis bello fauebat, adeo bello insectatus est, ut eum Troia eiecerit, quam ille in Apulia condiderat, ubi Annibalis castra fuerant.

Troia

Templum Bambergense maius exciauit, cum uxore Cynegunda perpetuo abstinendo uixit. Stephanum Pannoniæ regem ad suscipiendam Christi fi-

dem per Adelbertum præsulem planè induxit: eiq; sororem locauit. Imperauit annos V I I I. Post mortem ambo coniuges sanctitatem prodigijs manifestauere.

Conradus M.XXIIII.

Conradus natione Sueuus, biennio post Henricum dissidentibus inter se proceribus legitur imperator: qui quum comperisset multas in Italia Cisalpina ciuitates rebellasse, confestim in Italiã properans Mediolanũ obsidet, à direptione tamen temperauit ob Heliprandi principis potentissimi uirtutem & autoritatem, ac Coloniensis præsulis admonitionem, qui diuum Ambrosium in somnis dicitur uidisse. Inde Romam petens diadematis insignia à Ioanne X I X. suscepit. Imperauit annis X V. Fuit hoc tempore Gerardus martyr præsul Canadiensis.

Henricus II. M.LVII.

Henricus I I. Conradi supradicti filius de communi procerum sententia lectus est, de cuius genitura Vincentius & Martinus scribunt mira nescio quæ. Hic ante omnia Odalricum Boëmorum regem diuersis in prælijs tandem superatum tributarium fecit. Petrum Pannoniæ regem à suis suffecto Alboino, regno eiectum restituit. Romæ cum discordiam pontificum Gregorij, Syluestri, Benedicti comperisset: uti Clemens I I. crearetur præsul tunc Bambergensis, autor fuit: à quo & diadematis insigne postea suscepit. Moriens Victoris I I. pontificis autoritate Henricum filium Cæsarem dixit. Imperauit annis X V I I I.

Henricus III. M.LXXVI.

Henricus I I I. superioris filius impietati, ac omni sceleri deditus: insuper Gregorio V I I. ac eius successoribus magnopere infensus fuit. Quare ab eis & hostis ecclesiæ appellatus, & sacris interdictus extitit. Ille autem furibundus cum Clemente pseudopontifice, quem ipse creauerat in Germania, Romam infesto agmine petens, basilicas Petri & Pauli euertit: Gregorium in arce obsedit: aliaq; gessit, quæ quoniam in ipsis pontificibus descripsi, repetere supersedeo.

Agnes Imperatrix

Agnetem matrem fœminam uade prudentem, ac eius facta minime probantem, à rerum administratione amouit: ex quo illa relictis omnibus Romam secessit, ubi aliquot annis pie casteq; uiuendo, ac sacras basilicas quotidie salutando, anno quinto Gregorij V I I. cum summa laude decessit. Visitur eius adhuc sepulcrum in basilica Petri apud sacellum sanctæ Petronillæ cum elogio uitæ. Dum tamen ualuit in Italia Gisbertum Parmensem nobilem uirum rectorem

Gibertus

constituit. In qua & Gotfredus tunc quoq; potentissimus erat.

Beatrix Matildis Gotfredus

Nam ut altius repetam, Beatrix Henrici I I. soror Bonifacio uiro Lucensi potenti nupserat: cuius heres Matildis filia simul cum Gottifredo coniuge, Lucam, Parmam, Regium Lepidi, Mantuam, & quod nunc uocant patrimonium possedit. Hæc deinde superstes dicitur in quadam historia Actiũ Estensem matrimonio secundo sibi iunxisse: deinde Gregorio I X. iubẽte abdicatum, quòd primi uiri ignota intercesserat necessitudo. Caste deinde ac persancte reliquũ tẽpus exegit. Decessitq; Mantuæ M.L X X V I. beato Petro Patrimonio nunc uocato, simul & Ferraria relictis. Ad Henricum redeo. Expeditionem Hierosolymitanam Christianorum principum tunc primum incipientem, impedire conatus est. Cum filio Henrico in discordiam uenit, à quo tandem Leodij obsessus, in ea turbatione ex animi angustia moritur, imperij anno X L I X.

Henricus IIII. M.CVI.

Henricus I I I I. superioris item filius haud parente melior, Romam ueniens, quum à Pascale I I. procul aliquantulum à mœnibus subsistere iuberetur: deinde præsulum ab eo creatorum electio infirmaretur, iureiurãdo bene pollicetur. Vrbem deinde ingressus & ad basilicæ Petri gradus humaniter exceptus, dum intro unà progreditur, pontificem cũ patribus de improuiso capit: in montemq; Soracte perductos usq; eò tenuit, donec compulit eos ab se gesta probare: ac diadema Augustale, ut moris erat, tradere. Quæ cum ille postea quasi per uim facta in concilio reuocasset, Henrici furorem rursus ad repetendam urbem excitauit: ubi iterum eo absente à præsule Brachatensi diademate redimitur. Tertio item in Italiam contra Gelasium I I. traiecit: quem Ostiam, deinde in Apuliam fugientem uidens: paulopost in Germaniam abijt: ubi moritur sine liberis, anno imperij X V. sepultus in ciuitate Spirensi inter maiores.

Lotarius

Lotarius dux Saxoniæ imperauit annis X I. Innocentium I I. pulsum à Petro pseudopontifice in Galliam iuuit: operam de eo reducendo iureiurando pollicitus, confestim comparato exercitu præstitit. Cuius officij gratia ab eo solenni cerimonia Romæ diademate redimitur. Mox in Germaniam ad tumultus Boemorum sedandos redijt: ac ubi accepit pseudopontificem iterum tumultuantem, urbem ad eum comprimendum repetijt: simulq; Rogerium Apuliam iniuste possidentem Italia expulit.

Conradus II. M.CXXVII.

Conradus I I. genere Sueuus, Bauariæ dux, Henrici I I I I. nepos imperauit annis X V. Unà cum Ludouico Gallorum ac Richardo Anglorum regibus, alijsq; Christianis principibus expeditionem Hierosolymitanam frustra & ipse sumpsit, cum omnes rebus infectis redierint. Moritur antequàm diadematis insignia susciperet.

Fredericus Aenobarbus M.CXL.

Fredericus cognomento Aenobarbus, genere Sueuus, in Italiam traijciens Mediolanum, Dertonem, Cremonam, pluraq; alia loca quòd ab eo desciuissent diruit. Romã ingressus ab Hadriano I I I I. clausis Vaticani portis diademate insignitur. Romanorum impetum eò per uim irruentium euitare non potuit. E quibus plurimi partim cæsi partim capti ab eo, pontificis deinde respectu restituti. Mox reuertens omnia populatus, post aliquot annos iterum Romam contra Alexandrum I I I. contendit: ac in pratis Neronis castrametatus, Vaticanum simul cum Petri basilica occupauit. Alexander interim Venetias fugit: ubi Venetorum ac Mediolanensium auxilio captus in pugna Fredericus, supplex ueniam prætoritorum petijt. Inita concordia ad expeditionem Hierosolymitanam profectus, quum aliquot Armeniæ oppida iam cepisset, in amnis transitu mersus perijt, anno imperij X X X V I I. Cuius reliqua gesta in Alexãdro pontifice percurrimus.

Henricus V. M.CLXXIX.

Henricus V. Frederico patri successit. Quo tempore quum Clemens I I I. non pateretur Siciliæ regnum, mortuo Gulielmo ad Romanum pontificem iure pertinens à Tancredo notho occupari, Hẽrico concesserat: uti Constantiam Rogerij filiam uirginem Deo dicatam iam grandæuam in matrimonium, simulq; regnum hæreditatis ac dotis nomine acciperet. Igitur Henricus comparato exercitu breui tempore Tancredum expugnat. Neapolim per uim capit, ac diripit: ubi inter alias cædes duas Tancredi filias innuptas interfecit. Post hæc Messanæ ægrotans moritur, imperij anno V I I I. Frederico filio quem ex Constantia susceperat, Philippo fratri tutelæ relicto: quem Philippum Germani imperatorem legerunt.

Philippus

Innocentius autem I I I. Othonem Saxoniæ ducem ei prætulit. Res ad arma deducitur. Otho Ioannis Anglorum, alter Philippi Gallorum instructus copijs decernunt. Pro Philippo tandem res stetit, qui post annum nonum quàm cœpisset imperare, à comite Palatino interficitur.

Otho IIII.

Otho I I I I. Saxoniæ dux de sententia procerum Germanorum Philippo surrogatus, ab Innocentio I I I. diadema suscepit: pauloq; post quum eum comperisset pontifex suas inuadere terras, ac Fredericum I I. puerum adhuc regno Siciliæ deturbare, sacris interdicit, imperioq; per sententiam deiecit Frederico suffecto, tum bello auxiliãtibus Italis insectatur. Ille superatus è Sicilia in Germaniam reuertit: ubi bellum aduersus Philippum Francorum regem mouens, fugatusq; amissis copijs domum in Saxoniam se recepit: ubi post paulò mortem obijt, quum imperasset annos I I I I.

Fredericus II. M.CCXII.

Fredericum I I. Henrici V. filium adolescentem Othone deiecto, Innocentius I I I. apud Aquisgranũ iussit diademate redimiri: pauloq; pòst mortua Constantia matre quæ eum in officio continebat, omnibus uiribus Romanos insectatur pontifices tris, Honorium I I I. Gregorium I X. & Innocentium I I I I. à quibus ex successione & sacris interdictus & imperio deiectus per sententias fuit, sicut in eorum attigi commemoratione. Italiam omnem in Guelfos & Gibellinos

linos (quæ partes tunc primum in Hetruria per Guelph & Gibel duces Teutonicos cœpere) diuisit: alteros uti pontificios insectando, alteros uerò Gibellinos uti suos tuendo. Pisanis maxime fauit: auxilioq; ad bella contra Genuenses fuit. Cuius & illi iussu cardinales nonnullos à Gregorio ad concilium Lateranense uocatos, mari deuectos, apud Maloram insulam Pisani portus depresserunt. A Florentinis intra mœnia non receptus Guelfos tamen expelli obtinuit. In expeditionem & ipse quanquam grauate Hierosolymitanam proficiscens, Rainaldum eius præfectum in Italia reliquit: qui Romani pōtificis statum uexaret. Breui post tēpore rebus infectis domum reuertit. Parmam præterea multos annos frustra obsedit, ubi loco castrorum Victoriam urbem condidit, hortis leporarijs, fœminis, omniq; luxu inclusis. Etiam nummos Victorinos percussit. Tandem prælio inde pulsus Panormum se recepit, cum Siciliæ regnum occupasset ab Othone quondam occupatum, ubi morbo correptus opera Mãfredi filij dicitur ocyus interijsse. Filiam Ioannis Brenni regis olim Hierosolymitani duxit uxorem, ex qua perpetuus ei ac posteris hereditario iure titulus eius regni peruenit: & filium Conradum suscepit, quem imperij, Manfredum uerò ex concubina natum Siciliæ dimisit heredes. Henricum ex Constantia Aragonum regis filia iam antea meditantem in patrem insidias captum custodiæ tradiderat. Imperauit annos XXXIII. Fuit hoc tempore Petrus de Vineis ex urbe Capua iurisperitissimus, Frederico prædicto familiarissimus, à quo demum ob coniurationis suspicionem in exilium missus, doloris impatiens, capite parieti sæpe illiso expirasse dicitur: composito prius de consolatione libello. Huius meminit & Dãtes Can. XIII. primæ partis: Io sum colui che tenni ambedue lechiaui. Post Frederici mortem imperio nullus annos XVIII. legitime sufficitur: dissidentibus inter se Germanorum principum sententijs. Succedens interea Conradus Frederici filius populorum & ipse uexator: Neapolim, Capuamq; expugnauit ac diripuit: Aquinum incendit. Post annum demq; a Manfredo ueneno potionatus decessit: relicto Contradino filio, qui post Manfredũ interfectum contra Guelfos in Italiam uocatus, ac cum maximo exercitu Romam ingressus, obuium habuit Henricum regis Castellæ fratrẽ urbis senatorem cum omni nobilitate, exceptus pro dignitate imperatoria. Paulò pòst dimisso Romæ Guidone Feretrano ad bellum contra Carolũ Siciliæ regem profectus, Clemente IIII. pontifice, haud exitum ei fœlicem uaticinante, apud Beneuentum superatus in Asturam profugit ignotus, ubi demum captus atq; securi percussus est: quod ei diuina factũ est ultione. Is enim uxorem formosissimam comitis Casertani eius fidissimi ducis adamarat, qua uti posset, uirũ honoris specie ablegauerat: ille facinore comperto, mœstus ac furibundus clàm ad Carolum uenit, sese exercituum illi producturũ pollicetur: quod & fecit, unde supradicta subsequuta calamitas. Rodulphus ex comitibus Abesburgensibus, cuius genus postremo dicetur, lectus imperator à Germanis in concilio Lugduni à Gregorio X. celebrato. Cui redeunti fit obuiam in itinere apud Bellouacum Alfonsus rex Castellæ, questus se de imperij successione posthabitum, tandem ipsius pontificis oratione delinitus est. Rodulphus uicarium, quem in Hetruriam misit, apud Miniatem oppidum iussit consistere. Hic Pisas rebelles, ac imperatam pecuniam dare recusantes, ui expugnauit: ac diruit ex magna ædificiorum parte. Lucenses item, ac Florentinos bello uexauit, qui in perpetuum sese à seruitute pecunia redemerunt: alteri XII. alteri uerò Florentini VI. aureorum nummorum milibus numeratis. Quam rem pōtifex tunc Honorius IIII. ut pontificis Romani finibus utilem quidem probauit, indignã tamẽ imperatore existimauit. Imperauit annis XIX. Ataulphum Assiæ comitem in Germania lectum post annos VI. quàm imperare cœpisset, Albertus Rodulphi Cæsaris filius

Rainaldus præfectus

Ioan. Brennus

Petrus de Vineis

Interregnum

Conradus

Conradinus

Rodulphus

Ataulphus

Albertus

Austriæ dux in agro Spirensi prælio uictum interfecit: quem Bonifacius VIII. diademate prius sæpe negato, nō solum redimiuat, sed Philippo Francorum regno per sententiam deiecto succedere iussit. Interficitur tandem à Ioanne fratris filio in Rheni transitu: quum imperasset annos X. Henricus VI. Lucemburgensis, Romæ iussu Clementis pontificis absentis, à tribus cardinalibus diadema suscepit, ubi omnis Romana nobilitas interfuit, præter Vrsinos, qui locis in urbe munitis armati prope Hadriani molem sese continebant. At ubi pecunia imperata est: cæteri tumultuantes ad Vrsinos sese recipiũt, arma conclamant. Auxilio tandem Roberti regis qui eò Ioannẽ frãtrem cum exercitu confestim miserat, res composita. Imperator inde trepidus in Hetruriam se contra Florentinos conuertit, ad quos petiturus Italiam antea legatos præmiserat denunciatum, se ut cum magno exercitu uenturum in urbem reciperent, Aretinosq; obsidione liberarent, quos minime obtemperantes plurimos dies durissima obsidione pressit. Vbi Dantes poeta cum exulibus inter primos partium Gibellinarum fuit: uocauitq; tunc primum cæcos Florentinos quòd imperatori tam stolide ac contumaciter respondissent. Henricus tandem re infecta discedens, apud Bonicium oppidum quod dirutum mœnibus restituerat, hyemauit: agrum continuo Florentinorum populando. Miniatenses deinde magnis adfecit cladibus, inde Pisas Robertum Siciliæ regem tanquam maiestatis reum citatum ad dicendam causam, ac minime comparentem, regno per sententiam abrogauit. Postremo profectus contra Senenses, & apud Bonconuentum discedens morbo interijt: manifesto ueneno opera Roberti regis dato, anno imperij V. salutis M.CCCXXIIII. Quæ autem Mediolani gesserit, in ipsius urbis descriptione attigimus. Tradunt præterea uirum hunc religiosissimum extitisse, totasq; noctes ante crucifixum quem secum ferebat, orare, ac flere: præterea eucharistiam quotidie sumere consueuisse. Ludouicus cognomine Bauarus, quòd ex Bauariæ ducibus esset, & Fredericus Austriæ dux per discordiam principũ imperatores creati, ambo VIII. annis inter se armis decreuerunt. Bauarus tandem hoste superato, cum exercitu bis in Italiam traiecit, uir omnino temerarius, imperatorẽ se spreto pontificis consensu appellabat. Diadema primo ferreum Mediolani à Guidone Petramala præsule Aretino, deinde Romæ aureũ à Stephano Columna apud Lateranum clero & pop. Ro. consentiente de more sumpsit. Quare & à Ioanne primum XXII. & deinde à Benedicto XII. & Clemente VI. pont. sacris interdictus est: ac locis imperio subiectis uicarij apostolica autoritate, ab eis tanquam uacante imperio constituti: Ille contra pontificalibus locis suo nomine principes præfecit. Vt Ioannem Vicum urbis præfectum Viterbio. Galeotum Malatestam & fratres Arimino, Pisauro, Fano. Antonium Feretranum Vrbino. Nolfum & Galasium fratres Callio. Alegretum Clauellum Fabriano. Bulgarucium Mateliceæ. Ismerdutium sancto Seuerino. Gentilem Varanum Camerino. Pongonium Cingulo. Nicolaum Boscaretum Esio. Guidonem Polentensem Rauennæ. Franciscum & Sinibaldum Foroliuij & Cesennæ. Ioannem Manfredum Fauentiæ. Præter hæc Petrum quendam Corbarium è Reate ordinis minorum, qui & coniugium deseruerat, summum pontificem declarauit. Imperauit annis XXXIII. Reliqua eius gesta alijs inseruimus historijs. Carolus IIII. Lucemburgensis, Ioannis Boemiæ regis filius, lectus imperator, uir & literatura & uariarum linguarum catalecto egregius, quàm primum Bauarum bello insectatur ac uincit. Italiam primo petēs solicitantibus Florentinis ferreum Mediolani de more diadema suscepit. Quumq; Pisas ueniret, legationes omnium factionum obuias: præterea Volaterranos, Senenses sese absq; ullo fœdere dedentes habuit, à Volaterranis etiam hospitio exceptus, Romæ iussu Innocentij VI. aureo diademate à duobus

Ludouicus Bauarus

Fredericus Austriæ dux

Carolus IIII. M.CCCXLVI.

cardinalibus hac conditione redimitur, ut quàm primum discedat. Itaq; reuersus in Germaniam iterum cum uxore & filijs Romam ad Vrbanum uenit. Inde Pisas repetens, pecuniam Florentinis imperauit, à quibus Miniatenses, & à Pisanis Lucenses ad eum deficientes accepit: tertioq; mense Italia excessit. Vir omnino ingratus, quiq; nullam acceptorum beneficiorum memoriam tenebat. Res tamen bello adolescens cum patre gessit magnas, ut in historia Boemiæ commemoraui. Pontem Pragæ miro sumptu restituit. Scholam quoq; liberalium artium instituit, eamq; urbem metropolim cum præsule fecit. Datur ei uitio, labem ac nouum introduxisse exemplum imperio Romano, uti filius Venceslaus Cæsar fieret, cum electoribus egisse. Imperauit annis trigintaduobus. Cuius item reliqua gesta in rebus Lucensium, apud quos diu commoratus est, compendio persequuti sumus. Venceslaus ingenio sordido, patri Carolo omnino absimilis, captus quondam à Ioanne Lusatiæ duce, & Procopio marchione Morauiæ: deinde à fratre Sigismundo, è custodia fugit. Tandem ob ignauiam imperio deijcitur, suffecto Roberto Bauaro, anno imperij uigesimosecundo. Hoc fermè tempore quæ circa Vrbanum sextum pontificem suprà præterij subijciam. Quum siquidem cardinales Galli, qui Clementem pseudopontificem creauerant Anagniæ, successorem fecissent, fauente Ioanna regina, anno millesimo trecentesimo septuagesimo octauo, Britones contra Vrbanum & Romanos misere, qui hostibus ad pontem Salarium acie inordinata occurrentes cæsi fuere. Illi molem Hadriani custode tradente ceperunt: Romani turribus ex aduerso constructis acerrime restitere: Vrbanus interim qui se trans Tyberim continebat, sexto quàm uenerant mense arcem recepit: ita ab hoste dirutam, ut greges in ea pascerētur: necesseq; fuerit Bonifacio nono deinde successori, quando urbs aliter teneri non poterat eam restituere, consilio & auxilio Petrucij Saui, ciuis potentißimi, quem ille postea suspectum securi percuti iußit. Britones igitur ad Marinum prælium instaurantes interfecti ad unū omnes à Romanis fuere. Tantum qui arcibus præerant sese ac suorum reliquias tutati sunt: præsertim Surriani, qui Martino demum pontifici deditionem fecere. Interea Carolus, quem alibi dixi ab Vrbano ex Vngaria contra Ioānam excitatum, cum VIII. millibus equitum in Italiam ueniens Aretium primum cepit: inde in Florentinos mouens, à Ioanne Haucuto, qui tunc Stagiæ erat, arcetur. At Florentini nō æquis uiribus concurrentes, uexationem à rege undecim milibus nummûm redemere, Haucutum absq; stipendio relinquentes: qui Bagnacauallum Nicolao Albertoq; Estensibus uendidit, quo facilius illi Fauentiam retinere possent, quam tamen paulò pòst a muse re, Astorgio Manfredo per proditionem adepto. Carolus interim salutato Romæ Vrbano Ioannam in arcem confugientem obsidet: Neapolimq; dedentibus ciuibus capit. Iacobum Caracciolum Aretium misit. Is orto partium tumultu in arcē se recepit. Carolus eò celeriter adueniens cum Alberico Barbiano & Ferrabac ducibus, eos in officio continuit, direptis Gibellinorum bonis. Ludouicus Andegauensis inter hæc cum XXX. millibus contra, ex Gallia per saltum Casinensem & Marsos paulatim proficiscens, antequàm prælio congrederetur morbo extinctus est. Ingheramnius eius dux cum duodecim millibus subsequutus Aretium cepit, rursusq; & ipse diripuit. Arcem cum iam diebus quadraginta oppugnaret, audita Ludouici morte destitit. Hortantibusq; Guelphis qui in arce fuerāt obsessi, urbe Florentinis uendita se domum cum suis recepit. Redeo nunc ad imperatores. Robertus Bauariæ dux, ubi primum iniuit imperiū, in Italiam à Florentinis contra Ioannem Galeacium accersitur. Cum quo ad Benacum congrediēs prælio, cum toto exercitu fugatur. Tridentumq; & inde Venetias uenit: ubi magnifice exceptus, enarrata clade accepta, Venetos ad misericordiam mouit: à quibus rogatus remanere omnino negauit: trepidusq; in Germaniam abijt, rem Florentinam in magno discrimine relinquendo. Imperauit annos decem. Sigismundus, Caroli quarti filius, Venceslai frater Augustorum, olim puer à Ludouico Pannoniæ rege filiam Mariam in matrimonium unà cum regno accepit. Boemiam paterna hæreditate obtinebat. Mox imperator factus præfuit orbi annos uigintiseptem, ante & post imperium belli fortuna parum feliciter usus. Quem non solum Turcæ, sed Boemi sæpe acie fuderunt. Proceres trigintaduos in Pannonia necari iußit. Ob quam rem & ipse postea captus, ac traditus uiduæ cuius maritum interfecerat, eloquentia & blanda oratione effecit, uti ab ea dimitteretur: pauloq; post alia ducta uxore Barbara, è comitibus Ciliæ, & Pannonia recuperata: uiduæ filios memor beneficij prouexit. Multa huius alioqui egregia facta. Rem Christianorū in tris diuisam Pontifices ad unum in concilio Constātiensi coēgit: aditis ea de causa quoquo uersus per orbem prouincijs. Prusiæ regnum quod Poloniæ rex Teutonicis sodalibus Diuæ uirginis, armis ademerat, restitui iußit. Vitoldum ex Duce regem Lituaniæ fecit. Cum Venetis grauia bella gessit, duce Pippone Florentino, quem postea proditorem sentiens, captum interfici iußit. Venceslaum fratrem quod imperio parum utilem animaduerteret, in uincula captum coniecit. Boemia post multos labores potitur. Marchiā Brandenburgensem Frederico Burgraphio Nuremburgensi dono dedit. In Italiam demum sedente Eugenio quarto, atq; inimico traiecit: obsistentibus etiam per Nicolaum Tollentinatē Florentinis, Arnum fluuiū transmisit, adiuuante Antonio Pontadera. Et per agrum Volaterranum iter faciens, VI. mēsibus Senis subsistit: ubi facta cum Florentinis pace, abijt Romam. Ibiq; de more accepto diademate, Basilica Petri e uestigio in Lateranum contendit, Eugenio usq; ad pontem prosequente. Inde in Germaniam reuertens, Mantuæ à Ioanne Francisco Gonzaga magno sumptu exceptus, propinquam suam Barbaram, Ludouico filio in matrimonium dedit, marchionemq; primum Mantuæ creat. Vbi domum peruenit, nihil potius habuit quàm concilium Basiliense solicitare. Moritur inde breui post tempore sine uirili prole apud Morauiam, relicto regnorum successore Alberto Austriæ duce genero suo. Post eius mortē quasi metu liber Eugenius, concilium Ferrariæ cœpit. Albertus Austriæ dux regnis Pannoniæ, Boemiæq; succedens, paulò pòst imperium & ipse adsequutus biennio tenuit. Boemos rebelles, Morauosq; bello domuit: Polonos ultra regni fines uagantes coërcuit. Sinderouiam Seruiæ ciuitatē dum uellet subuenire aduersus Turcas, prius amissam uidit, quàm ad locum peruenisset. Postremo dum Austriam repetit, in itinere apud locum qui Villa longa appellatur, dysenteriæ morbo decessit: uxore Helizabeta prægnante relicta, quæ Ladislaum peperit regem. Fredericus III. Austriæ dux, Alberti propinquus, ut inferius in corū cognatione demonstrabimus, anno XII. quā cœpit imperare, salutis uerò M.CCCC.LII. VI. eidus Martij Romæ in basilica Petri, unà cum coniuge Leonara Lusitaniæ regis sorore, diadematis insigne à Nicolao V. pontifice suscepit. Inde post aliquot dies Neapolim ad salutandum Alfonsum eius necessarium profectus, magnificeq; exceptus est: pauloq; pòst in Germaniam rediturus Roma rursus, inde Ferraria iter fecit, ubi à Borso Estensi ingenti apparatu etiam exceptus eum Mutinæ ducem primum creauit. In itinere quoq; apud Ciuitatem nouam Austriæ oppidum obsessus ab Australibus: Ladislaum puerū regem, quem in tutela apud se retinebat, ac Romam secum duxerat, reddere coactus est. Concilium Basiliense hortante Aenea Syluio, qui postea Pius pontifex, tunc eius epistolarum magister erat, sollicitante per oratores Eugenio, autor fuit extinguendi iterum, salutis anno M.CCCCLXIX. Romam uoti reus, humili ueste, comitatuq; uenit. Ingressus est urbem prima noctis uigilia natalem dominic

Venceslaus M.CCCLXXIX.

Iacobus Caracciolus

Robertus

Sigismundus M.CCCCX.

Antonius Pontadera

Marchio Mantuæ creatur

Albertus

Fredericus III.

dominicum praecedentis, obuiam procedentibus patribus, collegijsq; omnibus unà cum pop. Rom. Aderam & ego in ordine meo, funalibus noctem uincentibus. Ad tribunalq; usq; Petri basilicae deductus, Paulum pontificem sedentem atq; expectantem supplex consalutauit, propeq; iussus adsedit. Inde uesperis de more celebratis unà palatium ascenderunt. Discedentem pontifex luculenta grauiq; auro ueste postea donauit, uir alioqui otio natus, magis quàm bello aut imperio tuendo. annis XLIX. quibus imperauit, literis dignum gessit praeterea nihil. Decessit anno M.CCCCXCII. Huius tẽporibus sub Pio II. ortus Romae tumultus iuuenum seditiosorum & obaeratorum, autore Tiburtio, qui absente pontifice Pantheon occupauere: rapinasq; & caedes iamiam populo intentantes, accersito statim Pio captos omnes & in capitolio ad XXV. numero suspensos uidimus. Eadem ferè tempestate extinctus est Franciscus Sclauius, homo Romanus, è gẽte Fosca sanè nobili, presbyter, magna uir abstinentiae sanctitatisq; fama: ad eum adorandum frequens populus, in quo & ego puer cum Lucia matre fueram, properauit. Fuerat ex eadem familia sub Eugenio IIII. Angelotus cardinalis sancti Marci, uir admodum facetus, ne dicam insanus, ut quidam eum taxant. Is olim Florentiae cum eius aduecti uini ex more portorium exigeretur, reiectis precibus cados omnis extra portam per humum effundi iussit, uti hoc pacto uoti compos esset. Quum eius familia ducendi domini gratia, sicuti mos est, ad pulsati tintinnabuli signum non conueniret: ad horam postea mensae uulpina cauda ne sentirentur, aera percuti mandabat: paucique admodum fortè praesentes tantum discumbebant. Mille ipsius huiuscemodi memorantur. Interfectus tandem ab eius cubiculario uehementer irato, qui calceos petẽs calcibus ab eo petitus fuerat: stultus qui rem dissimulare cupiens, subito primus clamare coepit rẽ atrocem, Dominum interfectum, uenite. Re facile cognita, comprehensus, membrisq; omnibus discerptus. Deinceps ad Maximilianum ex ordine instituto. Hic rex Romanorum patre uiuẽte factus, anno millesimo quadragesimo septuagesimooctauo, magnis copijs Burgundiam ingressus, Mariam Caroli ducis iam defuncti filiam & haeredem, in matrimonium unà cum regno accepit: deinde principatum adeptus, extincto sine haerede Matthia rege, Pannoniam quam suo iure sibi uendicabat, cum exercitu inuadit: Ac primũ Albaregali per uim recepta, paulò pòst inde ab hostibus repulsus sese domum in Germaniam recepit: ubi suos deinde aduersos habuit: Heluetios primum, cum quibus bella gessit: postea Rauricos qui nunc Basilienses sunt, Imperij iugum omnino excusserunt: quos sequuti populi uicini, multum ei de antiqua nominis maiestate ademerunt. Diadema de more maiorum nec recepit, nec apostolorũ basilicas, aut pontificem salutatum uenit: tantum Mediolanum usq; accersitus à Ludouico duce Pisanos tuente, contra Florentinos profectus Liburnum eorum oppidum frustra dies aliquot oppugnauit. Ex coniugio supradicto Philippum archiducem genuit, qui regi regnoq; simul Hispaniae gener est nuper adscitus. Filiam Margaritam Carolo VIII. Gallorum regi olim pactam, deinde abdicatam, nuper Philiberto Sabaudiae duci locauit. Galeacij uicecomitis ducis filiã extincta prima coniuge duxit. Vir alioqui bonitate, modestiaq; praeditus, pacis magis quàm belli studiosus, uenationi deditus. Animi bonis adiectas retinet corporis dotes, ore probo, decoris mẽbris, aspectuq; toto uenerabilis. De ipsius uerò genealogia quae plurimis ignoratur, pauca subijciam ex commentarijs Matthaei de origine primorum Austriae ducum, Othonis Phrisingensis, Iordanis Osnaburgi de irruptione Gothica in urbem, Hermani de Sulgou in chronographia, & Henrici Constantiensis. Apparet enim Maximilianum Romanos habuisse progenitores, olim Perleones comites montis Auẽtini: cuius familiae nonnullae sunt Romae reliquiae prope Sabellorum aedes quae prius Perleonũ fuere, quibus cognomen dedit Petrus Leonis filius, Stephani nepos, Maximi pronepos, quorum memoria sepulcri pro foribus templi sancti Alexij adhuc cernitur. Is anno M.CLXX. magna in urbe potentia autoritateq; sub Pascale II. fuerat. Cuius duo nepotes per seditionem ex urbe profugi ad Alpes uenerunt: ubi circa Lucernae lacum praedia ac terras mercati sunt: castrumq; in eo loco Auemburgum deinde excitarunt quasi Auentini oppidum, licet nonnulli Abesburgum dicant, quòd lingua Germanica Abec accipitrẽ significet, qui olim ab eis dimissus cum praeda capta in eo monte constitit, ubi ex auspicio ipsi postea oppidum condidere. Alter ex his praesul Argentinensis fuit. Ex altero qui nobilẽ in ea regione duxit uxorem, natus est Albertus, qui Albertum & Rodulphum imperatorem primum ex comitibus Abesburgensibus genuit. Hic igitur Rodulphus Austra fretus potentia domum primus auxit anno M.CCLXXXII. auitaeq; ditioni Austriam, Stiriam, Carinthiam, portum Naonis, ac Marchiam adiecit, antiquisq; Austriae ducibus suam prosapiam inseruit: cuius ordo sic est. Rodulphus siquidem praedictus Albertum item imperatorem genuit, qui à Ioanne Rodulphi fratris filio interfectus fuit. Is plures suscepit. Fredericum, qui imperator electus cum Ludouico Bauaro bello inferior certauit: praeterea Othonem, Rodulphum, & Albertum Austriae ducem patrem Leopoldi, Austriae item ducis, Fredericiq; & Alberti, qui Albertus ex Alberto filio Albertum habuit nepotem, imperatorem simul & Pannoniae regem, patrẽ Ladislai in adolescentia defuncti. Leopoldus autem Hernestum genuit patrem Frederici III. auiiq; Maximiliani. Nam primos Austriae duces iam inde à quodam Aimone repetunt, primo Christiano ac martyre: post quem Austriae ducatus in marchionatum conuersus usq; ad sanctum Lepoldum durauit. Huic pater Leopoldus fuit, cuius uxori Henrici II. imperatoris filiae frater uim intulerat. At Leopoldus fratri eidem suo talionem reddiderat. Haec deinde uidua in peregrinatione sepulcri Alexij imperatoris insidijs perijt. Ex hac natus sanctus Leopoldus sub Innocentio II. pontifice, duo coenobia maxima de nouo excitauit, tertium restituit. Sub Innocentio VIII. nostra aetate in catalogum relatus est. Ex filia Henrici V. imperatoris, XVIII. liberos suscepit: quorũ primus Henricus, Austriam rursus in ducatus pristinum nomen restituit. Alter Leopoldus dux Bauariae fuit. post hos tempore procedente haereditas ad Fredericum II. peruenit, qui contra Pannonios in bello cadens, sine liberis occubuit. Cui Rodulphus Abesburgensis imperator praedictus, ordine quo suprà narraui succedens, rem simul cum genere per manus usq; Maximiliano transmisit.

Maximilianus M.CCCCLXXII

Philippus Archidux rex Hispaniae.

Perleones comites

Comites Abesburgen.

S. Leopoldus

FINIS ANTHROPOLOGIAE.

SEQVITVR PHILOLOGIA.

AD IVLIVM II. EPISCOPVM VRBIS ROMAE SANCTISS. R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIB. XXIIII.

TERTIVS hic mihi scribitur operis tomus ob res uarias Philologia, unde Ateius Atei Capitonis libertus qui similia cõscripsit cognomen inuenit, quem postea Tyro Tullius, Plinius, Macrobius, Capella, Boetius, Latinorũq; alij sunt imitati: ex Graecis uerò Athenaeus, Pausanias, Aelianus. Sic enim papa beatißime nos ad rerum diuinarum cognitionem summiq; opificis amorẽ peruenturos existimamus, si humilia prius atq; humana didicerimus. Sempiterna quoq; uirtus eius & diuinitas, ex eorũ scientia quae conspicimus facile deprehenditur. Enimuero clausi tenebris & carcere caeco statim lucem arduam nisi per interualla paulatimq; contueri non ualemus, neq; unum illud, ensq; perfectũ nisi ex pluribus facile cognoscere: ad quod adsequendum & diligentia & tempore & natura bona est opus. Pars nanq; hominum studio, pars ludo, ut ait Plato, sunt geniti: atq; hi quidem libidinũ serui, sponsi Penelopes, fruges consumere nati: illi uerò se cuidam ac sempiterno bono genitos existimantes, nihil nisi quod sit cũ uirtute ac laude cõiunctum excogitãt, nullam per labores occasionẽ ad propositum nobis ac aeternã gloriam consequendam amittẽdo. Sunt item horum extimorũ mediũ tenẽtes iter, ambitionis & auaritiae mancipia, qui quanquam se honestius tuentur quàm primi, eo tamen miseriores quòd magna diu cõtendunt molestia, quae maiore sint breuiter amissuri, ac longe maxima apud inferos postremo luituri.

DE ANIMALIBVS, AC PRIMVM DE PARTIBVS EORVM.

CVM Aristoteles in Physicis finem quendam in cunctis rebus naturam prospicere dicat: in libris de partibus animalium, primum eos confutat, qui cum temere omnia fieri adfirmauerint, necessitatem quandam rerum introducere plane uidebãtur, quam profecto minime negat. Sed hypotheticam non autem absolutam ponit, quemadmodum & in artibus animaduerti licet: primum domui, arcendae pluuiae caeterorũq; usuum gratia aedificatae, lapides & alia fuisse necessaria comparari. Sic & in natura homini semel constituto membra diuersis officijs obeũdis necessaria fuere: ut pedes ad ambulandum, os ad loquendum, dentes ad mandendum, ipsum deniq; totum corpus ob animam factum. Quamobrem duas praecipue causas in animalibus admonet considerandas, materiam uidelicet ac finẽ. Materiã in homoeomera & anomoeomera diducit, quae Gaza partes similares & dißimulares conuertit. Nonnullis homogenea & heterogenea dicuntur, quae mox inferius declarabuntur. Finem uerò eundẽ & cuius gratia & formã appellat, quum in natura & finis & forma idem ferè putetur. Vt anima cuius gratia & corporis forma sit, corpus uerò ipsum alicuius gratia. Ita fit ut omnis substantia siue organũ omne alicuius gratia dicatur: finis autẽ eius, quamobrẽ sit constitutum, cuius gratia appelletur. Homo igitur cũ ex utroq; constet, de anima in isagogis ad Aristotelis opera dicã. Nunc de corpore. Triplicẽ itaq; ponit animaliũ cõpositionem.

Triplex animalium compositio

Primã ex elementis seu potius uirtutibus elementorũ, calido, frigido, humido, sicco, & his quae haec sequuntur adfectionibus, leuitate, grauitate, duritie, mollitie, densitate, raritate. Secundam ex homoeomeris, quae ad sensum. Tertiam ex anomoeomeris, quae ad organa pertinere dicit. De prima in tractatu de Generatione & Corruptione satis disseruit. Homoeomerũ item ex ipsis elementis: Anomoeomera ex homoeomeris constare. Rursus homoeomerorũ partes aliae molles & humidae, ut sanguis, sanies, adeps, seuum, medulla, genitura, lac. Aliae uerò solidae & durae, ut os, spina, neruus, & quae his proportione respondẽt: quum non omnia animalia sanguinem uidelicet, aut carnem: sed pro his aliam quandam materiam aut humorem retineant. Ex his igitur sensus constant, quae idcirco homoeomera dicuntur, quod diuisa partibus inter se similibus continentur: ut caro diuisa caro est, neruus item neruus: non item anomoeomera quae ad organicas pertinere diximus partes, quaeq; diuisae sibi similes non sunt. Vt pes, manus, lacertus, caput, pectus, & reliqua. Nam pes diuulsus non amplius pes est. Lacertus nõ amplius lacertus. Quae quidẽ organa ex homoeomeris continentur, uidelicet manus ex carne, uenis, oßibus.

Ex elementis
Ex Homoeomeris
Ex Anomoeomeris

HOMOEOMERA.

IGitur ab homoeomeris incipiendum, quorum potißimum sanguis, ultimum corporis nutrimentum. In uenis hic consistit, & uenae omnes à corde. Sanguis ergo est à corde omnis, Alijs item alius & aliter. Quibus craßior & calidior, animosiora: quibus frigidior & tenuior, ingeniosiora. Quibus tenuis simul & calidus, ingenio & audacia sunt praedita: quibus paucus, uita tenuis & breuis. Viris calidior quàm foeminis, purior dextrorsum quàm sinistrorsum. Quapropter sanguinis mißiones potius sinistrorsum fiunt: Ipse praeterea natura calidus existimatur, subiecto non item quòd aquosus sit. Sicuti & ignis, qui licet natura calidus, carbo tamen extinctus eius subiectum, frigidus apparet. Quapropter alterum altero calidius multifariam dicitur: Energia, potestate, per se, ex accidente. Ignis per se calidus, aqua ex accidente: haec tamen ad calefaciendum, ille ad comburendũ calidum. Et oleum frigidum aqua calefacta calidius fit potestate, quòd plus sit caloris aptũ recipere, tum etiam diutius retinere totidẽ modis & humidũ dicitur & siccũ. Gelu enim omnemq; humorem concretũ siccum dicimus energia & ex accidente, cũ potestate & per se humidũ sit. Terra uerò mixta cũ humore apparet quidẽ energia & ex accidente humida, potestate uerò & per se sicca. Haec nõ ab re fuerit ex Aristotele cognouisse: nũc ad sanguinẽ redeo qui etiam fibris, id est, uenulis quibusdã circumfunditur, non tamen omnis, sed qui craßior sine his non coit. Paulus Aegineta ait suillũ sanguinẽ minus caeteris calidũ: humanũ uerò cunctis temperatiorẽ. Turturis aut columbae mederi suffusum ophthalmiae. Noctuae ex uino uel aqua epotum dyspnoeae. Caprarũ ob multã siccitatẽ ex melle sumptũ hydropicis & calcido. Agnorum epilepticis. Hoedorũ ex aceto sumptũ reijcientibus sanguinem. Vrsorum & taurorum ac agrestiũ caprarũ abscessus maturare. Crocodili terrestris ad aciẽ oculorum facere. Vespertilionis frictu uirginũ mammellas comprimere, pilosq; penitus extirpare. Deniq; antidotũ ex anatis & anseris ac hoedi sanguine contra omnia uenena recte dari. Sanies pars est diluta & aquosa sanguinis nondum cõcocti siue corrupti. Adeps & seuũ sanguis cõcoctus. Adeps ςέαρ Graecè dicitur.

Sanguis
Quomodo alterum altero calidius
Sanies
Adeps

Suill

Suillus ante omnis humidus proximusq; oleo, quapropter mor
sus hebetat. Caprinus omniũ siccißimus, ideoq; celeriter coit
ac morsibus prodest. Anserinus calidior ac tenuantiũ partium
est. Horum media tenet gallinaciorum adeps. Leonem uerò
calidißimus tenuißimusq; uim habet diaphorcticam: Agno-
rum alopecias sanat. Vulpium aurium dolorem. Testudinum
serpitiones. In omni autem genere maribus calidior quàm fœ
minis, ac non castratis quàm castratis, iunioribusq; quam se-
Seuum niorbus, præterea uetus quàm recens. Ex Paulo. Seuum ha-
bent cornigera non utrinq; dentata. Carentia uerò cornibus
& utrinq; dentata pro seuo Adipem habent: qui non cogitur,
nec siccitate frangitur, quòd eius natura minus terrea. Hæc si
mediocria sint, animal commendant: si nimia, interimunt. Ex
quo obesa sterilia sunt, quòd in adipem aut seuum uis genitu-
Medulla ræ ac sanguinis absumitur. Medulla natura quedam concocti
sanguinis, quod patet in nuper natis, cum sanguinea adhuc
& ipsa cernatur in oßibus: quæ in animalibus seuum haben-
tibus seuosa quodammodo est & adipi similis. Hæc calida
existimatur, & in oßibus habitat, tum etiam in dorsi spina,
Omentum quæ ad cerebrum pertinet. Omentum est membrana aut se-
uosa aut adiposa, oritur in medio uentre ex superiore parte
Lactes leuo adstrictum, ex superiore mollius. Lactes, membrana &
ipsa pertendens ad uenam usque maiorem & Abortam ple-
nam uenarum mulcarum. Spartianus & murenarum dixit.
Abdomen Abdomen secundum Celsum in homine ab alis & pube sur-
Nerui sum uersus ad præcordia pertinet. Nerui sunt oßium uincu-
la secundum Hippocratem, per quos maxime incuruantur,
producuntur, contrahunturq; membra. Hinc prouerbium ut
neruum pro robore in rebus usurpemus. Et neruum rerum
Arteriæ gerendarum pecuniam esse Demosthenes dixit. Arteriæ sunt
Membranæ uiæ spiritus, sicut uenæ sanguinis. Membranæ tenues pelli-
culæ quibus uiscera singula & tenues corporis partes circum
Cartilagines dantur, quæ ruptæ non coëunt. Græci ὑμένας appellant. Car-
tilagines ex neruis & membranis componuntur, Græci χόν-
Venæ δρους uocant. Venas autem corporis craßiores ad hunc mo-
dum Hippocra. describit. Quatuor dicit esse paria. Primum
ab occipitio ortum tendit per ceruicem summam, penetrans
latera spinæ ad clunes & crura. Deinde per tibias et malleo-
los exteriores ad pedes. Quamobrem in doloribus dorsi &
coxarũ de poplitibus malleis'ue exteris sanguis mitti solitus
est. Secundum uenarum par de capite circum aures per cer-
uicem Iugulariæ dictæ sunt: intus per spinam & lumbos ad te
stes & femora prefertur, atq; per poplites & tibias propter
interiores malleolos ad pedes. Quapropter in doloribus lũ-
borum & etiam testium, sanguis de poplitibus & malleolis
mittitur interioribus. Tertiũ par uenarum à temporibus per
ceruicẽ sub scapulis porrigitur ad pulmones, & altera de par
te dextra in sinistrã pergens mammam subit: mox iecur petit
& renes, utraq; postremo ad podicẽ desinit. Quartũ par or-
tum à sincipite de sede oculorũ per ceruices ad humerorum
clauiculas deuenit, unde per lacertos ad agilem, mox per cu-
bitos ad uolam & digitos. At intus penetrans ad alas propa-
ginem mittit, quæ summas costas pertrectat, dũ altera ad lie-
nem, altera ad iecur peruenit. Deinde utraq; eminẽs per uen-
trem ad genitale desinit. Ita uenæ craßiores habent. Procedũt
quoq; à uentriculo per corpus aliæ permultæ & uariæ uenu
læ, ramulorũ modo, per quas alimentũ corpori transmittitur.
Quod à craßis uenis & interioribus & exterius ferunt uen-
triculo, & reliquo corpori, sibiq; inuicẽ subministrant, inter-
næ scilicet externis, & externæ internis. Hæc Hippocrates.

CAPVT.

Diocles medicus ENarratis his ex quibus membra constant, nunc membra
ipsa attingẽda, ex Diocle Carystio medico, qui ad regem
Antigonum scripsit, ac totum corpus in quatuor partes didu-
xit: caput, thoraca, uentrem, uesicam. In his quoq; & morbos
& uitia, quæ singulis accidunt, describere historico more co-
nabor. Igitur caput in primis secundum Pollucis descriptio-
nem, cutis tenuis ac pertusa circundat, unde quasi per poros
germen prodit capillorum ueluti plantæ. Componitur, ῥαφὰς
uocant, modo serrarum inuicem complexarum: omnium ta-
men confeßione pauciores mulieri quàm uiro. Herodotus
scribit quòd in ea cæde quæ apud Plateas facta est, inter cada-
uera Persarum inuentum est caput nullam habens scissuram.
Idẽ solere accidere cõfirmat Aratus in medicina his uersibus
ἴδον γάρ ποτ' ὄπωπα κέρματα, πολλὰ μὲν αὐτῶν μισσα-
τίας κορυφῆς μόνη συνέχειμα γράμμα, πολλαῖς δ' ἐρ-
ραφῆς κεφαλῶν πάγερ ἀνθρώποισι. Vocatur autem os
totum caluaria seu calua, Græcè κρανίον, apud Lycopho- Caluaria Cranium
nem Conchos. Apud Aristophanem Scaphium. Cuius summi- Conchos
tas uertex dicitur, apud illos Coryphe, & Mesocranion in Scaphium
mensuris orphicis nominatur, Pars anterior supra frontẽ Syn Vertex
ciput, illi βρέγμα: iuxta uerò frons, ab lateribus tempora. Oc- Occiput
ciput pars posterior, illi ἰνίον, quoniam ex ipso ἶνες, id est,
nerui capitis principales prodeunt. Postremo capillorum
ordo tanquam cutis operimentum. In capite potißimum Ce- Cerebrum
rebrum circũdatur membranis duabus: Interiore quæ latior
est, & exteriore quæ angustior, uocanturq; Ilamides, quæ Ilamides
circa medullam ἀλεῖνται, id est, finguntur. Sub basim uerò
parencephalis, medulla proxima cerebro, colore flaua. Parencephalis
Hæc Pollux. Hippocrates uerò sic ait. Cerebrum homini
duplex sicuti & cæteris animalibus, medium diuidit mem-
brana tenuis. Quare non semper eodem modo caput dolet,
sed quandoque pars, quandoque totum. Et uenæ in ipsum ten-
dũt ex omni corpore multæ & tenues, duæ uerò crassæ, alte
ra ab hepate, altera à splene procedens, Aristoteles ait cere-
brum frigidißimum, quod ideo cordi opponitur calidißi-
mo, ut alterum ab altero temperetur. Ipsum omnino ex o-
mnibus exangue communitatem cum terra & aqua retinet.
Indicio est quòd coctum durescit atq; siccescit, ut humore ex-
acto à calore terrens portio relinquatur. Homini præ cæte-
ris animalibus proportione copiosum, & mari plus quàm fœ
minæ. Hinc somnis prouenire palã est: situs eius in prima capi
tis parte, in hoc collocati sensus. Galenus uerò sic. Cerebri cali
di signa caluities, pili celeres, uigiliæ plurimæ. At frigidi et hu
midi signa contraria, Somnus altus, sensus obtusi, plurima ex-
creatio ex ore, naribus, auribus, & toto corpore frigus infen-
sum. Frigidi uerò & sicci promptus est sensus à pueris, cito
tamen desinit ac senescit. De capite idem autor: Paruum ca Signa capitis uana
put haud boni cerebri signum. Magnum uerò non semper bo
num, tamen ex indicijs si corpori reliquo respondeat, si neruo
sum & uegetum, si acutos habet oculos ac prompte contuen-
tes. Contraria his imbecillum significant. Aristoteles uerò in
proble. contra sentire uidetur. Dicit enim homines propor-
tione corporis minore esse capite quàm cætera animalia.
Et inter eos illum qui minori est, prudentiorem esse. Caput
acutũ, more pyramidis, robur ostendit. Ad eius morbos nunc
ueniã. Celsus ait, in capite nascitur fluxus capilli uel proprio De morbis capitis
morbo uel ex altero. Porrigo ubi inter pilos quædã quasi
squamulæ surgunt, quandoq; exulcerato loco, quãdoq; sine ru
bore, tetro odore, quem morbum quidam uocari dicunt Græ-
cè λεπίδας. Alius morbus qui à Græcis itẽ dicitur Sycosis,
σύκωσις, à fici similitudine quando caro excrescit. ἄχωρες
Achores ulcera fœtida. Area ubi mortua summa pellicula
pili primũ extenuantur, deinde decidunt, cutẽ densam & pin-
guem glabram facit. Alopecia uerò sub qualibet figura di-
latatur. Ophis à serpentis similitudine, incipit ab occipitio,
duũ digitorũ latitudinẽ non excedit. Ad aures duobus capiti-
bus serpit, & ad frontẽ. Illud uitiũ in omni ætate, hoc infanti-
bus: illud nunquã sine curatione, hoc persæpe finitur. Gale-
nus ait, in capite Phthiriasis uel etiam in toto corpore ex ue-

bementi bumiditate generatur in profunda cute non summa, ubi & Pityriasis. Medentur huic unguenta desiccātia & Laurinum, uinum quoq; crassum, & bibere libētius quàm edere.

Dolor capitis

Idem capitis dolorem ex uarijs ponit causis, ex humorum intemperantia, uel aggestione, per quam interdum meatuū uia intercludatur, aut ob debilitatem si in quadam eius parte spiritus inflatio fiat. Vehementissimus fit ex caliditate, mediocris siccitate, nullus ex humore. Dolor igitur cum grauedine aggestionem significat, Cum morsu uaporum aut humorū acuitatem. Cum pulsu tumorem, sine pulsu & grauedine inflationem spiritus. Dolor summa cute adfectam summam membranam ostendit, profundus interiorem membranam: quibus intra caluam dolor est, his ad radices oculorum morbus, propterea quòd tunicæ oculorum ex cerebri membranis initium habent. Est & dolor inueteratus uix delebilis, qui Cephalia uocatur, cum luce motuq; omni offenditur. Est & quem hemicraneam appellant in medio capite, statis quidem temporibus ex humoris uel uaporis frigidi aut calidi influxu proueniens. Quidam uerò summa caluaria, nonnulli circa tempora dolent, quos omnis iubet Galenus sanguine per uenas misso leuari humoribus. Syriasis morbus puerorum, inflammatio circa cerebrum, unde sequitur sincipitis & oculorum incuruitas cum pallore & siccitate corporis Celsus item multa & uaria tubercula in capite nasci dicit. Melicerides, Atheromata, Steatomata. Prima melli secunda messi, tertia adipi similia, ut ex etymo Græco apparet. Aetius quoq; lib. I I I. Quēadmodum quędam plantæ paruo, quędā uero nimio humore siccantur: Sic crinibus humoris penuria phalacras contingit, abundantia uerò mochtheria alopecia, & ophiasis: nulla alia inter se differentia, nisi quod hæc serpenti, illa uulpi sit propior specie coloris. Ex colore igitur morbi iudicanda humoris qualitas, qui plerūq; pituita aut atra bilis est: quapropter prius hæc purgāda, deinde loci cura adhibēda. Sunt illi quoq; capitis morbi, Tussis, Grauedo, Pituita, Catarrus: Distillationes omnes ex humore nimio. Pituita siue grauedo per nares humor, Græcè coriza. Catarrus per fauces, quando læsæ sunt asperitate arteriarum. Ex humore congesto tussis prouenit, Græce βράγχος. Morbus quidem arteriarum est, nec solum è capite sed quandoq; ex uehementi conatu uocis, quandoque autem ex aere frigido, interdum & ex calore febris. Inueterata difficile tollitur. In qua iubet Alexander eductionem fieri calculorum. Paulus Aegineta in missione sanguinis illos deduci se dicit uidisse. Distillat enim humor ex capite, interdum in nares, quod leue est: interdum in fauces, quod peius: interdum etiam in pulmonem, quod pessimum, ut ait Celsus. Capitis dolori Diocles origani simul & hyssopi decocti gargarizatione iubet occurri: quod si fiat singulis mensibus, & caput & pectus sanum seruabitur. Succus etiam caulium & hederæ naribus, temporibusq; illitus proderit. Galenus si ex frigida causa, calidorum fomentis, tum laurino cæterisq; oleis calidis oblini præcipit. Si autem ex calida causa quæ est omnium potentissima, frigidis curandum. Erasistratus si calido capiti sit in sole ambulandum, monet spongiam latam aqua humentem supra uerticem poni. Plinius ambulationem capitis dolori, sicut & phthisi nauigationem, stomacho uectationem maxime prodesse ait.

OCVLI

Oculi

SEquuntur oculi, in quibus pulcherrimū naturæ opus licet aspicere. Alcyonius Crotoniates physicus, qui primus excectionem aggredi ausus est, et Callisthenes Aristotelis auditor, ac Herophilus, postremo Aetius qui ante se medicorum dicta coniunxit, multa & uaria in hoc genere in lucem protulere. Duas esse angustas semitas, qua nerui à cerebri sede in qua est sita potestas animæ, ad oculorum utranq; cauernam tanquam ex uno principio diuersis flexibus deriuarent. Idq; ex eo intelligi quòd alter sine altero moueri nequeat. Oculi uerò continentiam, quatuor tunicis dispariliI soliditate, tribus quoque humoribus, postremo palpebris munitam notauerunt. Prima tunica reticulata appellata, ex neruo uisiuo ducta. Altera quæ uua dicitur acini similitudine tenui membrana in medio pupillæ. Tertia post has cornea nominata crassiore membrana. Quarta quæ omnes tegit alba est: ex osse capitis quod uocant pericranion ducta. Humorem primum & uitreum dicunt, quòd & similitudine & materia uitro conflato sit similis, tunica circundatum reticulata. Alterum post hunc crystallinum ob claritatem, qui pupillæ prætenditur. Tertium ouatum quod oui albugini comparetur extra apparens. Igitur ex omnibus his crystallinus tantum lucem præbet. Reliqui duo humores ad illum tuendum positi sunt. Palpebræ *Palpebras autem ut alterum extra munimentum contra noxia natura constituit: hæ scissæ non coëunt. Inferiores appellantur Genæ.* Genæ *Anguli quoque, alter ex parte nasi maior, alter minor appellatur: hos Græci κανθοὺς uocant.* Anguli *Oculi cauum κόγχον appellant.* Conchos *Iris circa pupillam.* Iris *Aristot. in lib. de animal. ait oculos nigros ex ingenti humiditate prouenire: copia enim nigri humidum facit. Nec tamen longe aspiciunt, sicuti in mari apparet glaucum ipsum uisibile. Minime uerò profundum terminatum nigrum & ceruleum apparet. Minus autem aqueum.*

Morbi oculorum

Morbos eorum penè innumerabiles ex Aetij, Oribasij, Pauli, Celsi commentarijs breuiter adnotaui. Ophthalmia, Sclerophthalmia quando præ duritie palpebræ uix è somno aperiuntur, sordesq; in angulis subsiccæ remanēt, oculiq; propterea subrufi. Xerophthalmia pruritus oculorum sine reumate à siccitate dicta. Hyposphalma ruptio uenæ ex ictu & plaga plerunque procedens, ἀπὸ τῆ σφάττειν. Hyposphathismus cum reuma multum & calidum per oculos fertur, ac propterea uultus ruber apparet. Trichiasis eruptio pilorum præter naturam in ordine palpebræ ex reumate procedens. Granus oculorū Plin. appellat, quas Nonius pituitam oculorum dicit esse, unde gramiosi oculi. Chemosis χήμωσις, quando ex tumore uehementi utræq; palpebræ conuertuntur, ut uix liceat cōniuere, & album supra nigrum attollitur ac rubescit: utilis huic missio sanguinis. Pterygium membranula neruosa oriens sub angulo, quæ ita augescit, ut quandoq; pupillam operiat. Si magna & inueterata sit, chirurgica eget manu: si mediocris, tantum collyrijs.

Palpebrarum uitia

Palpebrarū uitia quæ extra apparent: Atheromata, Melicerides, Steatomata, quæ etiam inter capitis uitia dicta sunt. Intra uerò palpebras, Trachoma asperitas palpebrarum. Crethe κριθὴ tuberculum quod nascitur in palpebra super pilorū loco hordei similitudine, unde nomē sumpsit, uulgoq; hordeolū appellatur. Chalaziū siue Chalazia morbus crethe non absimilis, quando tuberculum album grandinis modo, unde nomen trahit, innascitur. Sycosis σύκωσις palpebrarum extensio rigida. Lagophthalmia, quando contractis supra palpebris, apertis dormitur oculis more leporis. Ectropia uerò contrarius huic morbus, quando palpebræ deorsum conuersæ. Synchysis oculi confusio ob plagam aliquam ex qua pupilla turbatur. Lithiasis in conuersis palpebris alba & aspera. Ptilosis πτίλωσις, cum pili superioris palpebræ conuertuntur, pupillamq; impediunt: uel cum decidunt, uel ordine duplici supernascuntur ex crassitudine palpebrarum. Emphysma siue Symphysis tumor & inflatio palpebrarum. Psorophthalmia pruritus palpebrarum. Apoptosis cum pili palpebrarum decidunt. Sunt & illa palpebrarum etiam uitia, Diabrosis, Distichiasis: Phthiriasis, Pityriasis.

Angulorum morbi

In angulis uerò hi memorantur morbi. Aegilops abscessus in maiore angu-

lo ex

lo curatu difficilis, antequam rumpatur ἀγχίλωψ Anchilops appellatur. Encanthis caro in angulo maiore excrescens, quandoque dolorem afferens: canibus hic frequenter, & inter homines nautis. Rhydes oculi dicuntur, quando exulceratione uel Pterygio uel Encanthide tunc affecti lacrymas emittunt, ἀπὸ τοῦ ῥέειν, id est, à fluendo dicti. Vlcera præterea in tunicis. & primum in Cornea Bothrium, ulcus curuum & angustum: Latius uerò quàm hoc & minus profundum coeloma κοίλωμα. Argemon autem cum Iris albescit intus. ὑπώπιον, quando ex plaga tenui uenis fractis, sanguis suffunditur toto oculo, deinde nigrescit Plinius sugillata appellat. Epicauma ulcus sordidum & impurum: ex cuius purgatione humida quæ sunt intus effluunt. Carcinoma abscessus in cornea difficilis curatu. Hypopyos item in Cornea quandoque profundum, quandoque summum ungui simile. Ideo morbum hunc quidam ὄνυχα appellant. Leucomata λευκώματα maculæ in oculis profundæ. Leuiores Nephelion & maculæ & ulæ dicuntur. Phlictæna φλυκταίνα ulcus in eadē parte. Oriūtur item in Tunica quæ Vuæ cognomentum habent: Proptosis πρόπτωσις ulcus Vuæ ex humore aut scissura Corneæ causam ducens: quæ parua adhuc & similis musculi capitis Myocephalon dicitur. Aucta uerò & similis Vuæ Staphiloma appellatur. Cum autem eò peruenerit ut palpebras feriat, mola. Si denique duritie calluerit Chlamys nominabitur. Phthisis quando pupilla angustior seu latior ex aliquo capitis morbo fit: ex quo uisa apparent esse maiora quàm sint. Circa crystallinum humorem solent hæc euenire. Glaucoma & Hypochyma, quæ idem antiqui esse putauere, ut Rufus medicus testatur. Posteri uerò Glaucoma morbum existimauerunt crystallini humoris mutati in glaucum colorem: Hypochyma uerò humorem concretum circa pupillam in medio corneæ & cristallini lucem impedientem. Sunt autem Glaucomata incurabilia: at Hypochymata pleraque curantur. Amaurosis ἀμαύρωσις obturatio nerui uisiui incolumi pupilla. Hoc sane uidendi impedimentum citra dolorem aliquem uenit. Amblyopia eadem ferè cum Amaurosi. Ecpiesmus dicitur ἀπὸ τοῦ πιέζειν. quando ita premuntur oculi, ut exerti perseuerent, & plus iusto patentes sint, uti contingit athletis in certamine compressis. Myopiasis ex ipsa genitura est. Myopes dicuntur, quando propius admota respiciunt, paulò remota nequaquam. Incurabilis sane morbus ob uisiui spiritus debilitatem: his contraria patiuntur senes, cum remota facilius aspiciant. Strabones nos: Græci Strabismos. obliquus aspectus, corrigitur in infantibus, si lucernam ab fronte non ab latere adspiciant. Drimiasis quando pupilla latior naturali apparet, & uisa minora ueris uidentur. Coclites monoculi sunt, unde cauillus Plautinus in eum qui altero captus oculo fuerat, de coclitum genere ipsum appellauit. Nuscitiosi ut ait Festus, plus uident uesperi quàm meridie, nec cognoscere possunt nisi quod ad oculos admouent. Hic idem ferè morbus cum Myopiasi: quapropter satis putauerim corruptum uocabulum anetymum delendo, Græcum potius sequi & Muscitiosi scribendum. Aethiopes statim à genesi frontem (Aethiopum mos) stigmate notant, ut capitis & oculorum humor apud eos peculiaris hoc pacto exiccetur, ut tradit Aetius. Aristoteles de animalibus ait, Glauciores oculi propter humoris paruitatem interdiu melius cernunt. Nigriores noctu ob debilitatem, quòd minus à uisibilibus & luce mouentur. Igitur hi Nyctalopes dicuntur, & iuuenes frequentius ob nimium humorem. Copia enim humoris, ut suprà dixi, nigrum reddit. Leucoma uerò oculis glaucioribus & siccioribus uenit: Quapropter magis senescentium humoribus. Item dicit oculos in situ modico signum (Physiognomia oculorū) esse optimorum uirorum: in recessu autem cauo improborum. Qui nimium conniuent impudentes, qui multum inconstantes. Homo tantum inter animalia uarijs oculis. Præterea ut cauda leonibus, aures equis: sic oculi hominibus animi sunt maxima indicia. Sunt & illa oculorum epitheta, torui, obliqui, limi, peti. Ocularibus uitreis adiumento (Oculorum remedia) uisus usos fuisse antiquos sicuti nos, nusquam reperio. uerisimile tamen est, quum & illis sensus per ætatem deficerent. Plinius libro VII. Præmoritur inquit uisus auditusq; in homine. Est hodie Camerini famulia quædam quæ oculorum morbos omnis curat, singulari quadam naturæ dote uerius quàm disciplinæ studio: uirtutem hanc paterfamilias filio natu maiori per manus tradit. Oculos ex omnibus minimum attrectari iubet Galenus: si leuis morbi sit causa, tantum noxia subtrahenda, quæ quatuor sunt, (Noxia oculis) Fumus, sol, lectio, uinum immodicum. Aqua prius tepida, deinde frigida diluendi: & si oporteat, lacte & oleo rosacco liniendi: si altior incubuerit causa, quæcunque illa sit, maxime hoc remedium proderit in commentarijs Cæs. Augusti repertum. Piper & Crocum teres diligenter cum uino æque ac succo fœniculi: quibus mellis attici modicum simul & fellis uituli seu uulturis addito: deinde hoc collyrium in pyxide reposito, ad omnes oculorum morbos utitor. Aciem quoque restituit teste Plinio aquilæ fel cum myrrha & nitro simul tritum. Item passerini oui album cum melle attico. Cinis denique hirundinis impositus.

NARES.

De naribus uerò quæ iuxta sequuntur Galenus sic ait. Quod Diaphragma diuidit nares, altera pars in ora (Diaphragma) descendit & attrahit spiritum: Altera sursum recta tendit ad uentriculos anterioris cerebri partis, unde & cerebri ipsius excrementa purgantur. Itaq; olfactus impeditur non tam ob nasi poros obtructos, quàm ob intemperiem ipsorum cerebri uentriculorum: aut humorem in eis adgestum. Sternutamēta hinc quoq; procedunt, quod uentriculo ipso spiritu inflato ob frigus calore resoluatur, crepitumq; emittit, quod angusta uia dimissum ui subita abrumbitur. Narium morbus Polypus (Polypus) teste Paulo, ex eius animalis similitudine: ut ille acetabulis inuadit uenantes, sic iste nares occupat usq; ad sermonis & anhelitus impedimentum. Ponitur inter carcinomata penè incurabilia. Ozæna ulcus item nariū altitudine usq; ad Isthmiā, prohibens odorem. Ex nasi quoq; forma Nasones, Simones, (Nasones Simones Aquilini) Aquilini appellati. Ad indiciū quoq; pars hæc traducitur. Nā & stili nasus Plinio, & Rhinocerotis nasus Martiali: & nasutos homines, & emunctæ naris dicimus iudicis seuerioris, quòd purgatis naribus magis olfacimus. Nepetæ succus naribus supino infusus, sanguinem elicit. Stillationem narium ex humore reprimit, ac sternutamentum facit ocimi semen tritum naribus immissum. Item porri capitati folia commanducata. Item oleum calidum si naribus immittitur eunti dormitum.

AVRES.

Aures secundum Aristotelem totæ ex cartilagine & carne constant. Interior pars cocleæ anfractui similis. Hinc ad cerebrum tractus & oris palatum pertinet: ac uena de cerebro descendit eidem. Morbi uerò his Aetio & Galeno autoribus, eueniūt partim ob frigus uel ob cutis tumorē uel sonitū altius neruū penetrātē, maxime uerò inflatio spiritus exitu prohibiti dolorē parit: qui cum grauedine fit, in causa pituita erit & crassus humor. Fiunt & intus soni quādoq; ob eandē causam.

causam. Otalgia appellatur earũ morbus. Cophosis surditas. Dyscoia cũ difficultate auditus. hos surdastros, illos surdos dicimus. Qui ex genesi aut inueterati, difficile tolluntur.

Parotides quoq; his locis nascuntur ex capitis humore huc descendente & aggesto. Sunt & quandoq; sine tumore, quibus occurritur per cucurbitas & frequentes Pyrias. Est & Thlasis aurium etiã morbus. Auribus magnis stultitiam physiognomizat Aristoteles.

OS, DENTES, LINGVA, FACIES.

Labeones Dentati

OS in primis munitur labris & dẽtibus. Hinc Labeones, & Dentati, qui cũ his nascuntur, ut Curio Dentato contigit. Dati sunt homini a natura, ut tradit Aristoteles, cibi sermonisq; gratia: quibusdam uerò animalibus pro armis, ut quæ serratos habent & exertos. Homini commode instituti. Primi acuti ut secent. Maxillares lati ut molant: Medij uerò qui uocantur Canini, qui amborũ naturã seruent. Infanti circa V I I. mensem nascuntur tres, quo tempore inflammantur gingiuæ, quas oportet digito iugiter tenuare. Priores quòd celerius nascantur pueris decidunt & renascuntur. Vltimi qui Genuini appellantur, X X. anno prodeunt, à nonnullis senescẽtibus iam. Hæc Arist. Pollux uerò ait, Dentes X X X I I. numero solere esse. Frequentes uitæ longioris indicium solere monstrare.

Genuini

Pyrrhi dentes monstrosi

Pyrrhũ insuper regem Epirotarũ dentes habuisse uno tantum osse cõtinuo lineis summis in figuram dentium distincto. Idem contigisse & Euripheo Cyrenæo. Sed & Mestori Cyprio patri Nicoclis regis, ad quem Isocrates scripsit protrepticos, natus est filius Timarchus, qui ut scribit Aristoteles, duorum ordinum dentes utrinq; habuisse fertur. Galenus omnino ait dentes pati ex nutrimenti eis præbiti siue copia siue penuria. Hæc sicciores & tenuiorés facit. Illa tumidiores gingiuas reddit. quæ uti solent cætera superflua, euacuatione curabuntur. At tenuitatis nullum remedium, quod in senibus accidit. Parulis παρουλίς, tumor ipse gingiuarum dicitur, Cui nisi per pharmaca occurratur in pus ueniunt. Epulis ἐπουλίς item tumor iuxta dentem genuinum quandoque cum febre & dolore uehemẽte, adeo ut hiare prohibeat. Arist. in problem. ait dentes magis frigida, carnem uerò calida sentire. Præterea dẽtium stupori portulacam cum sale mederi. Plin. uerò eorum doloribus acetum calidum in ore retentum, ad candorem quoque facere testam marini conchilij sale plenam atq; combustam. Mart. Anienis aquam dentes & ebur albos facere testatur.

Dẽtium uitia

Lingua
Lingula

Lingua hominibus gustus sermonisq; gratia data. Lingula uerò siue γλωττίς à natura constituta, ut arteriam quæ a cibo infestatur operiret. Eam habent tantum ui uipera, quibus pulmo, & cutis pilo intecta. Quibus uerò cortex ac penna operimentum: guttur uice lingulæ contrahitur & diducitur. Linguam uerò alia retinẽt intus ut formicæ, alia foris ut muscæ aculeum. Tabanis acutissima, cõchis uerò mordax. Hæc Aristot. Aetius uerò commemorat Batrachum tumorem uocari sub lingua maxime pueros infestantem. Ancyloglossi ἀγκυλόγλωσσοι ex ipsa genesi nascuntur, cum membrana opponitur linguæ inferius Ex morbo fit quãdo ulcere præcedẽte dura macula lingua subsidet: tales male pronũtiãt. Ideo à quibusdam Mogilali μογιλάλοι appellati, manu chirurgi curantur. Muti item & surdi teste Plinio. Aphthæ ulcera etiam in ore summo, infantibus plerunq; peculiaria uitio lactis quo nutriuntur calido humore corrupti. Oriuntur & ætate perfectis, quando humoribus eò calidis concurrentibus tumescunt ora aspectu sanguineo. Denuq; facies ipsa, quæ ad contemplandum cœlum, rerum omnium conditorem erecta hominibus tantum data est, uarijs infestatur morbis. Quẽ uocant ἴονθοι, nos teste Celso Varos dicimus. Tumor est paruus & durus in facie ex humore crasso & calido, curatur

Linguæ morbi

Faciei morbi

per pharmaca mollientia. Fiunt & Ephelides ἐφήλιδες seu stigmata, non enim altius penetrant. Celsus scribit quòd in facie ueniũt uari, lenticulæ, ephelides, que curari ineptæ sunt, cum uulgo natæ sint. Verrucæ tumores in uultu, Græci μυρμηκίας. hos Festus sicut & hodie uulgus Cossos appellat. Fiunt quoq; τραχύτητες ex humore, ex capite pityria adjecto. Serpuntq; usque ad ceruicem, quandoque dolorem adferentes, & pruritum, ut ait Aetius. Scribunt Hippocrates & Celsus, Qui faciem diu pallidam aut liuidam gerunt, uel capite uel uiscerum aliquo laborant.

GVTTVR, FAVCES.

Sphagitides
Carotides

GVtturis utrinque fauces Sphagitides, Arteriæ sursum procedentes ultra aures Carotides dicuntur. Glandulæ item positæ in ipsis ceruicibus, quæ interdum cum dolore intumescunt. Deinde duo itinera incipiunt: Alterum asperam arteriam nominant: alterum stomachum. Arteria exterior ad pulmonem, Stomachus interior ad nutrimentum: illa spiritum, hæc cibum recipit. Ipsa autem arteria dura & carthilaginosa in pectore adsurgit: cæteris partibus residit. Constat & articulis quibusdam compositis ad imaginem earum uertebrarum quæ in spina sunt. Ita tamen ut ex parte exteriore aspera, ex interiore stomachi modo leuis sit, eaq; descendens ad præcordia. Iugulum ipsum recuruum inter ossa mollissima, altero sursum, altero deorsum capite in exiguo sinu pectoralis ossis residit: Et cum lato osse scapularum, infra caput eius neruis & cartilagini connectitur. Faucibus quoq; morbi ueniunt. Qui omnes in difficultate spirandi consistunt. Dum modice est, neque ex toto strangulat, δύσπνοια Dyspnoia: cum uehementer ἆσθμα Asthma, cum uerò id accessit, ut nisi recta ceruice spiritus trahatur, ὀρθόπνοια Orthopnoia. Hæc Celsus. Sed & alij quoq; & gutturis & faucium à Paulo Aetio ac Celso traduntur autoribus Anginæ. Cuius tria genera, Synanche, Cynanche, Parasynanche. Præterea Paristhmia, Vua, Tonsillæ, Struma, Dracontium, Cion, Aneurysma, Broncocele. Anginam teste Celso Græci συνάγχην Synanchen uocant: morbum in faucibus acutũ, quãdo nec tumor nec rubor ullus apparet, sed & corpus aridum, uix spiritus trahitur. Quando uerò lingua faucesq; cum rubore transeunt, uox nihil significat, cynanche κυνάγχη. Vbi autem tantum rubor & tumor est, nec cætera, Parasynanche παρασυνάγχη. Aretæus medicus dicit his morbis causas esse plures. Frigus aut plagã seu frigidas potiones. Archigenes occultam dicit Synanches causam, in quosdam descendentem neruos uim respirandi iugulantes. Paristhmia quando loca gulæ angusta præcluduntur, aut potione nimia uini aut haustu subito alicuius alterius rei, maximè acorẽ habẽtis, unde uehemẽs & subitus dolor. Vua, ut est autor Galenus, similis Acino in summo gargarismo proueniens. Est & quem uocant Ciona siue cionida, tumor item in gutture. Quando enim aut ex ieiunio adeo tenuatur ut lori modo sit flexibilis: tunc chirurgia auferre iubet Leonidas medicus. Aetius de utroq; morbo sic ait. Excrescens caro in faucibus, ex rheumate uocem impediens, prælonga & tenuis, cion à columnæ similitudine. Pinguior uerò tum profundior ac rotunda, Vua ab acini dicitur figura: quæ si catholicis non curantur remedijs, id est sanguinis missione & purgationibus, ad chirurgiam recurrendum. Aneurysma ἀνεύρυσμα tumor est arteriæ præclusæ, ut ait Galenus, è sanguine & spiritu causam trahens. Fit autem cum uulneratam arteriam pellis nequaquã superinducitur, sed serpit iterum materia ac redit eodem. Strumæ tumores in gutture ueluti glandulæ, quas Græci ἀδένας uocant, uulgò Scrophulas, nec discrepant a Græco uocabulo cum illi

Iugulum

Faucium morbi

Vua

Cion

Aneurysma

Strumæ

Scrophulæ

χοιράδ

χοιράδας etiam uocent. nonnulli tamen χοιράδας eas dicũt, quas Tõsillas Plinius uocat: est enim caro durata circa guttur, & alas, et inguina. nominis etymũ ἀπὸ τῶν χοιράδων, quæ petræ scopulosæ in mari dicũtur, uel à porcis quòd huiusmodi morbo infestentur. Fiunt enim duo plura'ue quælibet sua inclusa pellicula, sicuti steatomata uel atheromata. Quandoque chirurgica egẽt manu.

Tonsillæ

Broncocele

Broncocele, tumor est ceruicis inter cutem & asperam arteriam: quando hebes caro melli api'ue similis cluditur, ut ait Celsus.

Dracontium

Dracontiũ morbus apud Indos & Aegyptios in membris musculosis proueniens, uidelicet gutture, brachijs, coxis, cruribus. Soranus medicus hoc ex animali quodam simili inter cutem innato dicit procedere: Paulus animal esse negat: Nos Alatri inter Hernicos hodie malum hoc frequens cognouimus. Ducunturq; pro remedio noctibus per urbem irrequieti, crepitantibus simul æreis uasibus, præsertim initio morbi.

Spina

Spinam teste Plinio è faucibus eijcies, si nudis in aqua pedibus consistes.

CERVIX.

Ceruix siue collũ, quod Græci τράχηλον ἀπὸ τῆς ἀχθεῖν dicũt, medium inter humeros & caput, nodos seu uertebras habet septem, quos illi Spondylos, Homerus Astragalos appellat. Primus Capiti proximus Epistrophe. Hippocrates Dentem uocat. Duas habet iuxta caput probolas eminentes, quas cornices appellant. Secundus Axis à mobilitate dictus. Duas probolas habet, altera primum, tertium altera attingit nodum. Vltimus ex omnibus Atlas spatulis proximus, quòd baiuli modo ac turbinis onera sustineat. Sustinetur præterea collum neruis, quos à robore & firmitate Galenus & Pollux τένοντας, id est, tenontas appellãt.

Spondyli — Epistrophe — Axis — Atlas

Morbi ceruicis

Morbi deinde ipsius Tetanon, Opistoton, Emprostoton, unus tamen morbus. Spasmus quidem est concreto ferè toto corpore è frigido humore, maxime circa spinã musculorũ, adeò quòd flecti nequeat. Quandoq; ex anteriore corporis parte, uocaturq; Emprostoton, quandoq; è posteriore, diciturq; Opistoton. Interdum recto corpore, uocaturq; Tetanon. Hæc Paulus. Pelops uerò Græcus autor Spasmum, id est tensionem hoc malum appellat, & Syntomen musculorum ac neruorum circa collum, causam dicit esse musculos crasso spiritu ac frigido refertos. Quapropter non humidam sed siccam pyriã: tum sicuti in spasmo euacuationem his mederi. Signa morbi, difficultatẽ anhelitus, motum arteriarum paruum ac tenuem, ruboremq; in uultu, tum oculos tumidos, urinam ferè aqueam uel sanguineam.

THORAX, ET EIVS PARTES.

Thorax

Sequitur thorax, pars secunda corporis, quã ab initio proposui. Hic, ut ait Pollux, à ceruice usq; ad coxas protenditur. Scapulæ quæ ceruici continuant. Os latum Scapularum utrinq; tendit. Græci κλεῖδας & ὦμον uocant. Scapulas uerò ipsas ὠμοπλάτας postea sequũtur humeri, dorsum, renes, tergum, lũbus, spina quæ renes diuidit medios. Humeris iuncta brachia, sub brachijs alæ, sub alis latera, sub lateribus succinctum, quod ὑπόζωμα uocãt. Nunc singulas resumam partes.

Scapulæ — Spina — Costæ

Dorsum ponè pectus. Cuius partes Scapulæ & Spina, infraq; è regione uentris Lumbi, communesq; partis inferioris & superioris Costæ octone. Nã de hominibus gẽtis Turditanæ, quos septenis costis ferunt gigni, nullus idoneus est autor. Spina dorsi cartilaginea est, principium & ipsa ossium sicuti cor uenarum. Nam à spina ossa continuant, ubi nodi seu uertebræ neruis colligantur, quæ sunt numero decem & septem. A quibus costæ duodecim, utrinq; exeunt. has πλευρὰς uocãt. quarum aliquæ pectori iunguntur, aliquæ circa thoraca desinunt. Quæ pectori iunguntur octo. Harum quædam legitimæ, quæ magnæ sunt: quædã spuriæ dictæ, paruæ, ac pectori propinquiores. Hinc dolor pleureticus, id est, lateritius, cũ febre plerũq; & tussi ac anhelitus difficultate: interdum etiam sine febre, ut Paulus scribit.

Renum uitia

Renum uitia διαβήτης diabetes, ut Aetius tradit. Inueteratus hic morbus ex humore prauo congesto maximam inducit sitim. Potoq; ob debilitatẽ statim urina emittitur, uocaturq; diabetes, quòd speciẽ Siphonis præ se ferat. Aretæus addit & uisceribus eos ardere, nec diu uiuere. Curantur humoris praui euacuatione. Fit et calculus in renibus, in pueris præsertim defectu concoctionis, qui morbus & uesicæ accidit, uocaturq; Lithiasis.

Thoracis morbi

Thorax quoque laborat doloribus, qui thoracis appellantur, est & eius morbus Empyema ἐμπύημα, qui per uacua thoracis seu succinctum uertitur, procedens uel ex sanguine commaculato uel alicuius uisceris ulcere. Hinc statim phthisis solet sequi. Signa, grauitas thoracis, tussis breuis & sicca doloribus admixta, ut autor Paulus. Pectori iunctæ, Mãmæ tantum hominibus & uespertilioni, ut ait Clearchus Solensis.

VISCERA, INTESTINA.

Interiora aut uisceribus, aut intestinis continentur. Viscera sunt cor, cerebrum, pulmo, stomachus, lien, hepar. Intestina ex stomacho pẽdent, orbibus q; implicitis excremẽta excipiũt ac reddunt. Nunc uiscera considerabimus.

Cor

Quorũ præstãtissimum Cor, principiũ sanguinis & uenarũ, præsertim Magnæ & Abortæ. Hoc membrũ ex omnibus minimũ adficitur, utpote quòd alijs deficientibus salutem & opem subministrat, situ in sinistra parte, quòd hæc frigidior dextra, caloreq; ipsius fo ueri fit necesse. Reliquis animalibus in medio pectore. In piscibus mucro turbinis caput spectat. Eius discrimina, amplitudo, exiguitas, durities, mollities: hebetibus sensibus durum: ingeniosis mollius: timidis magnum quòd calorẽ proportione non habeãt. At parum caloris in magno cõceptaculo exolescit, ex quo sanguis frigidior fit. cor magnũ proportione lepori, ceruo, muri, hyenæ, asino, pantheræ, mustelæ, reliquisq; timidis. Vni omnino homini salit propter adfectus, tũ iugiter pulsat. Hæc Aristot. Galenus ait cordis calidi signa, respirationes, & motus arteriarũ magnitudo ac densitas. Præterea audacia & in rebus gerendis promptitudo, pectus latum, ingens thorax, deniq; toto corpore calor: contraria his signa frigidi.

Præcordia

Circa cor præcordia sunt, Græce φρένες ἀπὸ τοῦ φρονεῖν. id est, sapere. Hæc pars cor ac pulmonẽ discriminat, ut Arist. Celsus ait, Sub corde & pulmone transuersum ex ualida membrana septũ est, quod Diaphragma Græci appellant: hoc à præcordijs uterũ diducit, estq; neruosum, multis eò uenis discurrentibus.

Diaphragma — Titillatio

In parte igitur præcordiorum titillatio fit ob pellis tenuitatẽ, quibus telo transfixis uisus est quãdoq; aliquis ridendo mori, ut Arist. & Plin. autores.

Pulmo

Pulmo spirandi officio delegatur, hunc omnia terrestria retinẽt. Pisces eius loco brãchias habent, præter Balenas & Cetos ac omnia quæ resiliunt, ut scribit Arist. A Celso fingitur spongiosus, & ideo spiritus capax. Spinæ quoq; à tergo ungulæ bubulæ modo diuisus iungitur.

Paulus morbũ eius περιπνευμονίαν appellat quãdo tumescit, plerũq; ex uehemẽti catarro, uel asthmate, uel pleuritide. Hos sequitur difficultas anhelitus, febris, sitis, & in ore rubor. Pulmo suillus & agninus, ut ait Paulus, pedẽ ex calceo læsum sanat, uulpinus si liquefactus potetur asthmaticos. Marinus pulmo recens contusus podagras.

Hepar

Hepar à dextera parte sub præcordijs, ab ipso diaphragmate siue septo nascẽs, intrinsecus cauũ, extrinsecus gibbũ, quod prominet uẽtriculo residet, et in quatuor fibras diuiditur. Hoc ut ait Arist. secũdũ locum inter uiscera obtinet. Sanguinis est post cor receptaculũ.

Hepatici — Cœliaci

Hepaticos uocat Aetius sicuti & stomaticos & cœliacos, qui citra tumorẽ adeò eo mẽbro debilitantur, ut ex eo sanguis per

uentrem

uentrem effluat. Galenus ait quòd more splenis hepar etiam tumescit quādoq; & indurat, ex quo sitis sequitur, & cibi inappetentia. Idem hepatis frigidi signa ponit angustiā uenarū, pituitam, & sanguinem cū toto corpore frigidiorem, nisi forte cor caleat. Contraria his calidi. Hepar aprugnū nuper exsiccatum atq; contritum ex uino facit ad serpentium morsus. Anthiæ siceum epotum ad calculos. Canis rabiosi assatū atq; manducatum ad eius morsus. Lacertæ ore contritū ad dentiū dolores. Caprinum item assatum ac oculis perfrictum ad Nyctalopas.

Fel — Fel sub hepate apparet angusto ore, fundo amplïore, cui peculiaris amaritudo. Volatilibus amarior quàm quadrupedibus. Calidior autem ac siccior flauus quam pallidus, flauo item uiolaceus. Hoc multa carent animalia.

Splen — Splē Græcè λὴν in sinistra parte ex hepatis regione: eius substantia mollis ac tenuis, et humorem apta recipere crassiorem. Nam & sanguinis fæcem & partem trahit, & hūc humorem melancolicon Galenus uocat. Hic sanguinem per arteriam trahēs ac tenuans seipsum nutrit. Eius natura signis extrinsecus deprehenditur, si frigidus an calidus, ex patientia & impatiētia frigoris, ciborum delectationibus & alijs. Celsus ait: Lien sinistra non diaphragmati, sed intestino innexus natura mollis, paulum à regione costarum in uterū excedens, maxima parte sub his conditur. Trahit ab hepate melancholicū humorē, qui sanguinis fæx existimatur. Morbus eius quando tum fit, primo cum dolore, deinde citra dolorem durescit: his os fœtidum, ulcera in coxis. Intemperantius is cum uenerit curabitur, sicuti aquæ morbus. Arist. de animalibus III. ait, Quoties in lunæ excremento plus diuertitur quam calor eius uisceris possit conficere, Lienosi fiunt.

Lienosi — Plin. uerò homines in Cauno insula pallido colore ac lienosos appellat.

Lienteria — Hinc Lienteria, leuitas intestinorum.

Stomachus — Stomachus, ut ait Celsus, intestinorū quidem principium, neruosus à septimæ spinæ uertebra incipit. Circa præcordia autem uentriculo connectitur pars quæ uocatur secundum Pollucem, Os uentris sub stomacho sita iuxta pulmonem. Aristot. pericarpion uocat. Hæc receptaculū cibi est inter lienem & iecur posita. Stomachi frigidi signa secundum Celsum pallor, macies, præcordiorum dolor, uomitus in ieiunio, dolor capitis: remedium, clara lectio, deinde deambulatio, assidue ungi, & lauari, uinum frigidum tenueq; bibere.

Stomachi morbi — Hypiasmus inter eius morbos. Qui, ut ait Galen. est cōuersio stomachi & Atonia ex humore imperante. Ex quo non facile concoquit. Curatur pharmacis siccantibus. Nausea fastidiū stomachi dicitur ob prauum humorem circunstantem, Hāc comitatur Anorexia, id est cibi inappetentia: pellitur olfactu aceti, tum alijs acutis odoribus. Bulimus Βούλιμος, quem nos magnam famem interpretari possumus, cū ob famem stomachus deficit, Paulatimq; adeo frigescit, ut partes extremæ destituantur. Curatur & hoc aceti aut panis a furno recentis olfactu, tum si extrema membrorum aqua calida foueantur.

Lygmus Latine singultus fit stomacho ob saturitatem, uel quādoq; uacuitatem. Stomachia, id est στομαχία & σκελοτύρβη Strabone teste, morbi quos Romanæ legiones in Arabia duce Aelio Gallo tēpore Augusti senserunt. Meminit et Plin. li. XXV. cap. III. Cardiacus morbus in ore uentris, quod Græci antiqui cardiam uocabant, accidit cum febre acuta, & motu arteriarum frequenti & obscuro: recreatur olfactu spongiæ, & flabelli uentilatione. Celsus sic ait, Stomachum multa exagitant, calor, inflāmatio, exulceratio, pituita, bilis. In omnibus autem eius malis utenda exercitatio. Sed uitium uulgatū ante omnia est resolutio, quam Græci Atoniā uocant, cum cibi nō tenax est. his optimum balneum, lectiones, exercitationesq; superioris partis; perfundi frigida, & cibi frigidi qui non facile concoquantur.

Intestinorum sex nomina — Deinceps Intestina dicenda, quæ ut diximus, è stomacho pendent, initiumq; trahunt. Nomina eorum sex, ab dextro latere duo, Ieiunum Gracile: totidem ab læuo, Rectum, Cæcum: Colon ieiunum dicitur, quòd nūquam quod accipit continet, sed protinus in inferiores partes transmittit. Inde tenue intestinum est renibus uehementer implicitum. Orbes uerò eius per membranulas inferioribus connectuntur, qui in dexteriorem partem conuersi, & è regione dexterioris coxæ finiti, superiores tamen partes magis cōplent. Deinde ad intestinum cum crassiore altero transuerso coniunctum quod ab dextera parte incipiens in sinisteriorem peruium, ac lōgum est in dexteriorem. Id ideo Cæcum nominatur. Ad id quod peruium est, late fusum atq; sinuatum, minus quàm superiora intestina neruosum, ab utraq; huc atque illuc uolutum sinistriores inferioresq; partes tenet. Contingit iecur atq; uentriculum, & deinde cum quibusdam membranulis ab sinistro rene recuruatum in imo dirigatur, qua excernit: ideoq; ibi rectum intestinum nominatur. Gracile intestinū

Ileon — Ileon, plenius Colon dicitū. Est enim Colon pars crassioris intestini propaginem habens,

Colon — fertur ab dextro in sinistrum latus modo zonæ. Huic dolores maximi, qui appellantur Colici, uel propter crassum pituitosumq; humorem, tunicas ipsius operientem ac spiritum prohibentem: uel acutum calidumq; ante etiam tumorem inflammationemq; spiritus uteunq; torquetur, sæpeq; aditu intercluso, excrementa per ora emittuntur.

Ileus — Ileus intestini gracilioris morbus eodem ferè effectu ἀπὸ τοῦ εἰλεῖν, id est uertere. Huic multa medentur. Tum subitaneum illud, Psyllum ex aqua frigida epotum, ut Paulus.

V E N T E R.

Venter ipse quem tertiam esse corporis partem diximus, intestinorum excrementorumq; cōceptaculum est. Huic sumen seu abdomē adiungitur, cuius postremum Aqualiculus dicitur, ut placet Aristot.

Vētris morbi — Huius morbi complures à Paulo, Aetio, Galeno ac alijs memorantur. Cholera, Dysenteria siue Tormina, Tinesmus, Lienteria, Cœliacus, Syntexis, Tormina, Vermina, Empneumatosis, Emphysima, Fluxus. Igitur Cholera numero plurali, uentris turbatio facta & per inferna & per uomitum ob cruditatem & prauos humores aggestos. Cholera uerò numero singulari pro bile ponitur apud Lampridium tantum in Alexandro. Dysenteria, ut tradit Archigenes, ulceratio arteriarum ac uiscerum perseuerans, ex causis extrinsecus, uidelicet frigoris, caloris, potionis, cibiq; minime cōcocti aut acuti. Habet similitudinem cū Tinesmo, qui uoluntas est inefficax excreandi, sanguinis tantum aliquid emittens. Hūc morbum Celsus dicit Tormina à Latinis appellari.

Lienteria, ut ex argumento nominis apparet, interiorum leuitas & liquatio est. Fit sæpe præcedente Dysenteria, quando cibus citra coctionem liquidus excreatur. Syntexis quando humoribus eò descendentibus simile quiddam flauæ bilis excreatur. Generatur è febre urente omnem extrinsecus humorem. Cœliacus morbus item, cum uentri liquida emittūtur gratia debilitatis. Si ab autumno in hyemem durauerit, uix curabilis. Causa morbi superfluus & alienus cibus, continua frigora, seu calores uehementes. Vermina uentris uiscerumq; dolores. Empneumatosis uētris inflatio, humoribus pituitosis in uapores resolutis, ex mediocri calore. Nam ingens frigiditas haud omnino uaporem gignit, quod nequaquam extenuat cibum aut resoluit: uehemens enim calor cibum digerit, mediocris in uapores cibum ex frigido humore conuertit. Aetius uerò de his morbis sic scribit. Empneumatosis seu Emphysima spiritus inflatio sub cute, quandoque sub pelliculis & musculis congestus. Fit & in uentre, & intraneis, & in hydropico tympanite. Occurritur pharmacis diaphoreticis pinguium humorum. Fluxus uentris, de quo Celsus ait, Vno die fluere aluum sæpe pro ualetudine est, atque etiam pluribus dum febris absit, & intra septimum

diem

diem cõquiescit. Purgatur enim corpus, & quod intus læsum erat utiliter effunditur: uerum si perseuerat, uomitu utendum post cibũ. Item balneo ac frictionibus præter uentrem.

Vermes in aluo Nascuntur & in aluo uermes, quos græci ἕλμινθας uocant. Trium sunt generum, Lati, Teretes, & quos à uermiũ similitudine Ascaridas illi uocant, intestini recti extremo plurimum reperti, sicuti in gracili teretes. Celsus hos omnis cõmuni uocabulo Lumbricos uocat. Idem aluum deijciendum suadet. Quæ si sit adstricta medicamentis quærenda deiectio. Adstrictam faciunt labor, sedile, quies. Lactantius duas in utero fistulas ponit, Spalim & eibalem: hac cibus, illa potus. Vmbilicus In uentris medio Vmbilicus ponitur: hic septimo die infantibus resoluitur magno sanè periculo. Nam ante resolutionem ipsam, ut ait Plutarchus in problematis, infans plantæ propior est quàm animali. Quando tumet Exomphalon uocant, aut intraneis eo concurrentibus, aut certè carne supernascente. Moges medicus tris causas posuit. Aut intestinum, aut omentum, aut humorem in eum descendere.

VESICA, GENITALIA, GENITVRA.

Vesica VESICA quarta pars corporis, quam Græci κύστιν uocant in ipso sinu neruosa, & duplex, ceruice plena, ac carnosa: iungitur per uenas cum intestino, eoq; osse quod pubi subest, ipsa soluta liberior est, aliter in uiris, aliter in fœminis posita. Nam in uiris iuxta rectum intestinum collocata, in sinistrã partem inclinat. in fœminis super genitale eorum sita, supraq; elapsa ab ipsa uulua sustinetur. Tum in masculis iter urinæ spatiosius & cõpressius à ceruice huius descendit ad colem. In fœminis breuius ac plenius uuluæ ceruix se extendit. Ilia Ipsa autem Ilia inter coxas & pubem imò uentre posita sunt, à quibus ac pube abdomen sursum uersus ad præcordia peruenit, ab exteriore euidẽte cute, ab interiore breui membrana inclusum, quæ omento iungitur. Qui peritonæum à Græcis uocatur. A Renibus uenæ ad uesicã feruntur colore albæ, quas Græci οὐρητῆρας uocant, quòd per eas inde Vesicæ morbi descendẽtes uenæ in uesicam distillare incipiunt. Morbos ipsius uesicæ uarios esse constat. Primũ quoniam hunc locum urinæ receptaculũ natura parauit, eius prohibitio potißimũ fuerit malum. Prohibetur autem VIII. de causis, ut scribit Paulus, Tumore, duritiæ, ἐρημώσει genitalis, paralysi, paraptosi item genitalis. Sympathisi, διαβρωτικῇ ulceratione, Lithiasi cum lapis in uesica generatur. Nomina uerò retinendæ urinæ tria, Ischuria quæ omnino prohibet. Dysuria, cum non quidẽ prohibens, sed cum difficultate emittens. Tertia Stranguria cum paulatim & cum dolore emittitur.

Testes, Colei Hinc testes sequũtur in maribus quos διδύμους Græci uocant, nos etiam pares, de quibus Celsus sic ait. Simile quiddam medullis habent. Nam sanguinem non emittunt: dependent uerò ab inguinibus per singulos neruos quos Cremasteres Cremasteres neruī κρεμαστῆρας Græci uocant, cum quorũ utroq; binæ descendunt arteriæ & uenæ. Hæ autem tunica teguntur tenui & neruosa, alba super ea ualẽtior tunica, quæ interiori una parte inhæret, Dartos Græcè uocatur. Membranulæ uenas, & arterias, eosq; neruos cõprehendunt, atq; inter has duas tunicas superioribus partibus leues perutilesq; sunt. Hactenus propria cuiq; testiculo, & uelamenta, & auxilia sunt.

Scrotum Cõmunis deinde utriq;, atq; omnibus interioribus sinus ὄσχεον est, qui iam cõspicitur à nobis, ὄσχεον à Græcis, Scrotum à nobis dicitur. Is ab una parte medijs tunicis leniter innexus Scroti uitia est, à superiore tamen circundatus. Sub hoc genere plura uitia esse consueuerũt, quæ modo ruptis tunicis, modo integris, modo morbo aut pondere deductis eò aut omento aut intestino, uocaturq; à Græcis Enterocele & Epiplocele, apud nos unico nomine Hernia dicuntur. Integris uerò membranis interdum eam partem humor distinguit. Eius species duæ, uel inter tunicas crescit, uel in renibus. Quæ circa uenas & arterias sunt Græci uno nomine Hydrocelen ὑδροκήλην uocant. Præter hoc integris tunicis Ramex nascitur, Cirsocelen illi appellant, cum uenæ intumescunt, ipsum Scrotum implent. Quum uerò super ipsum testiculum neruumq; eius id malũ increuerit, ut alter sit altero maior, caroq; inter tunicas tristior, Sarcocelem dicunt. Interdũ etiam inflammatione tumet ipse testiculus febresq; facit, cum dolor ad inguina peruenerit Bubocele. Genitale ipsum Coles dicitur: summũ eius caput Glans appellatur. Cuius uitiũ aut si nuda sit, aut si contecta nudari nequeat, quòd Græci malum Phymosin φίμωσιν dicunt. Priapismus cum tentus Coles iugiter fuerit citra uoluntatem ueneriorum. Fit ex humore craßitudineq; Herneorũ, inflammante spiritu & calore mediocri. Cui rebus frigidis occurritur. Nascũtur & in glãde Thymi, qui ulcera sunt carne supernata. Phymata etiã dicũtur abscessus minuti in fistula urinæ, ut ait Celsus. Gonorrhœa γονόῤῥοια huic parti solet accidere, genituræ uidelicet emißio nomine uoluntaria, ex debilitate proficiscẽs, cui occurritur, ut idem dicit autor, frictionibus, & gelido cibo ac potu, tum abstinendo à rebus inflantibus. Hermaphroditos quoq; inter huius loci uitia ponit Leonidas, eosq; diuerso genere. In uiris quandoq; circa Scrotum mediũ geniale apparet muliebre. In fœminis, item cum suo uirile. Curantur quandoq; Chirurgi manu. Fœminæ quoq; genitale uulua. Cuius duæ partes, interior quam Euripides ἀμνίον uocat, & exterior quam Græci χορῖον siue ὑστέρας. Nos Locos & Secundas uocamus ubi generatur infans. Legitur hæc pluribus & ipsa malis obnoxia. Nam sæpe tumescit, aut ex plaga, aut defectu mensium. Quandoq; ex ipsa genesi clausa, aut operta est carne supernata: aut sinus ipse aliqua membrana circa os uuluæ obducitur. Hæc Philomenus. Soranus autem ipsam quãdoq; durari ait, nulla euidente causa, tumore neq; soluto, neq; in abscessum transeunte: morbus is σκίῤῥωμα Sciroma dicitur, plerunq; circa ipsum ceruicem proueniens. Fiunt autem, ut autor est Aspasia, in uulua Hydrocele & Bubocele in parte dextra, & Cirsocele, est enim tumor cũ duritie, quæ omnia Chirurgia indigent. Insuper & uuluæ strãgulatio, & Hypercatharsis, cũ fluente sanguine menses longiore tẽpore cõtinentur. Est & fluxus muliebris, quem Græce ῥοῦν uocant, differens ab Hæmorragia, quòd hæc puriore sanguine emittitur. Fluxus uerò hic marcente ac tabido: uitio diuturniore. Ruber plerunq; florentibus emittitur, albus uerò deflorescentibus. Si perennauerit, incurabilis uterque. Tempus muliebre Plin. Menses, Græci ἐμμήνια uocant. Contingit circa annum XIII. raris antea, rarißimis postea: perseuerat usq; in annum XLV. quibusdam usq; L. raris ad LV. Durat autem dies sex, quandoq; VIII. rarißimè IX. Coeundi omnibus statum tempora, præterquàm homini, cui etiam post coitum pœnitentia, auspicium uidelicet uitæ à pœnitenda origine. Sed & locus postulat, quando de genitalibus diximus, ut de genitura pauca dicamus, quam æquiuoce Latini, & Semen, & Genesim ipsam appellant. Semen quòd Græci γόνην uocant, ut est autor Aristotel. homini proportione copiosius emittitur quàm cæteris animalibus. Hinc post coitum laßitas prouenit. Præterea toto exit è corpore. Argumentũ est filiorum similitudo, ex paruis interdum corporis notis parentes referentium. Mulieri uerò, ut placet quibusdam, semen non emittitur, sed eius loco mensium sanguis: aut si emittitur, paruũ id quidem, nec necessarium conceptui. Viri genitura uim habet coaguli. Herodotus, ut ait Aristot. uera non scribit, nigram Aethiopum esse genituram, Quasi sit necesse omnia

Right margin notes (in order): Genitale Coles Glans — Genitalis uitiũ — Hermaphroditi — Vulua Secundæ Loci — Vuluæ uitia — Fluxus muliebris — De genitura

Animalia parua fœcundiora

nigra esse, quibus nigra sit cutis. Animalia parua fœcundiora, quòd semen in magnis abit in membrorũ magnitudinem. Quare gallinæ Adrianæ, paruæ admodũ, fœcundiores sunt. Genitale item magnum infœcundius, quòd genitura longo itinere fistulæ refrigeratur, uimq; amittit. Semen ipsum in locos uuluæ concedens, ut ait Hippocrates, more panis in clibano, spiritu simul & humore inflãte, adhibito calore extumescit. Cutis ex humore obducitur. Ossa paulatim coalescunt. Fœmina diebus X L I I. mas X X X. absoluitur: quoniã in fœminis genitura humidior, debiliorq;, ac plus aliquantulum temporis expostulat. Signa cõcepti hominis uomitus & mulierum malacia. Feruntur X. non amplius menses, quædam V I I. nonnullæ V I I I. quanto minus habet infans nutrimenti, tanto citius exit. Mares in hominum genere, quòd calidiores molliores q; in utero sunt, motuq; ipso frangantur, citius pariuntur. Fœminæ contrà longiore tempore in utero continentur, ubi in lucem uenerint celerius consenescunt. Nam & pubes, & senium illis, quòd natura frigidiores debilioresq; sint, prius contingit. Deniq; sexus fœmineus tanquam naturæ detrimentũ aliquod putandum. Natus uerò alteri parẽti similior, unde plus acceperit materiæ, eiusq; magis refert sexum ac naturã, cuius genitura præualuerit.

Futuri sexus signa

Sunt & futuri sexus signa quædam, si coitus matutinus fuerit, si in dextro latere infans consederit mas erit, ut tradit Hippocrates: ut autem Aetius, si dextra mammilla tumidior fuerit. oraculum autem si dextræ manus arteria uelocius pulsabit. Ambo uerò contraria si fœmina. Partus uerò difficultas, quam Græci δυστοκίαν uocant, fit uel circa parientem, uel quæ iam peperit, aut in locis uel extra. Circa parientẽ multæ sunt causæ. Debilitas naturalis, angustia uuluæ, tumor secundarum ante horã partus. Circa grauidam quando põdus præter magnitudinem formamq; naturalẽ gerit, uel si præ-

Dystocia

ter modum naturalem nascitur. In locis Dystocia fit quãdo uia angusta reddatur, Extra uerò fit siue ob frigus concre-

Atocia

tum, seu nimiũ calorem uim naturalem dissipantem. Atocia uerò medicamenta sunt apta faciũdis abortiuis. Mulieris partus facilior, ut inquit Arist. quæ laborat, neq; otiosa ueu sellularia sit. Labor enim excrementa absumit quæ augentur

Quomodo puer nascitur

otio. Nascitur puer capite deorsum prolato, manibus ad fœmina protensis, pedibus extensis. Qui uerò præter na-

Agrippæ

turam, aut obliqui, aut pedibus prioribus, ut Agrippæ infausto omine.

De monstris

Aristot. scribit monstrosos partus nasci à Democrito putari, quòd duo subeant semina, alterũ alteri, quibus in utero postea confusis, eueuit ut membra coalescant atq; dissideant. Nam & auium in crebro coitu semper oua colore uariare. Ipse uerò causam in materiam transfert. Quapropter rarò fieri monstra in his qui singuli pariũtur: sed in partu numeroso. Nos Romæ uidimus Alexandri temporibus infantes geminos simul coniunctos aduersis inter se uultibus ac manibus in eodem corpore: qui tamen parum uixerunt. Nec longè post duo successere prodigia, quæ fidem omnem excedunt. Duarum uirginum altera ex canis concubitu semicanem peperit. altera nuptiarum die subitò erupto genitali uir marito apparuit. Vterq; igitur casus ad eundem pontificem expiationis gratia meo fratre Mario conciliãte relatus, & Minotaurum quondam monstrum, & Plinij uerba credibilia fecere, L. Cossitium in Africa factum ex fœmina marem in simuli die se uidisse testantis.

Insaniæ genera

INSANIAE siue torporis genera diuersa esse, diuersisq; è partibus corporis oriri constat. Celsus in pri-

Phrenesis

mis tria narrat. Phrenesim, cum quasdã uanas imagines, quamuis adhuc sapiat, accipit. Perfecta est, cum illis imaginibus addictus est. De phrenesi Posidonius Græcus autor in hanc sententiã scribit. Tumor est membranarũ circa caput cum febri acuta mentẽ alienans: raris accidit in prima febre, plerisq; in quarta quinta seu sexta, prouenit è flaua bili. Eius tria genera. Quidã in Phantasia tantũ læduntur salua ratione & memoria, quanquã malè imaginantur, bene iudicant. Alij & rationem deperdunt incolumi memoria, amissa deniq; memoria omnia funditus ruunt. Quapropter eius status considerandus, ut ait Rufus medicus. Si humida, profundos somnos facit: si sicca, uigilias: si humida cum paruo frigore, stultitiam. Eius unicum & præstantissimum remediũ corpus extra intraq; calefacere: præterea uinũ albũ ac tenue. Aqua omnino inutilis, cum eam humidam, Venus quoq; frequens frigidã & humidam reddit. Hæc Rufus.

Tristitia animi

Alterum insaniæ genus sine febre in omni tristitia uersatur, quam uidetur bilis atra mouere. Huic utilis purgatio sanguinis, & abstinentia, præterea obiurganda uana tristitia, spes ei proponẽda, eius opera aliqua laudãda.

Melancholia

Tertium genus Melancholia dicitur, quæ uel in cerebro, uel in toto fit corpore: Ex his quidã imaginibus non mente falluntur, ut Orestes & Aiax. Quidam animo desipiunt, subitò enim terreri & expauescere huic morbo prodest. Si in tristitia, nigrum ueratrũ, Si in hilaritate insanit, album dandũ. In hoc genere cauenda solitudo, ac cum notis & familiaribus congrediendũ, eis præsertim quibus minime contemptui ac neglectui sit. Mutandæ item regiones, & cũ mens redit, annua peregrinatione utendum. Memorantur & à Marcello medico species illæ Me-

Lycantropia Cynantropia

lancholiæ Lycantropia & Cynantropia, quibus noctu excitantur, & more canum aut luporum perambulantes usq; in diem & monumẽta. Nosces eos colore pallido, linguis sicca, cauis oculis, ulcerosis cruribus. Mania, ut Archigenes & Posidonius scribunt, sine febre generatur ex multo sanguine corrupto ad cerebrũ confluente. Cui sæpe ebrietas, quandoq; flaua bilis in causa est. Ex quo audaces sunt huiusmodi, & iracundi, leui quidem de causa. Insuper & hilares aut uano risu, aut cantu. Deniq; ratio in his læsa, memoria uerò incolumis.

Erotes

Erotes ἔρωτες quoq; inter Melancholiæ morbos à Paulo ponũtur, qui nimia amoris cura in ægritudinem ueniunt, oculis sunt cauis, obductis superciliis. Curantur uini potatione, balneis, spectaculis, & alijs rebus iucundis, quibus mens blande ab ea cura auertatur ac deliniatur. Præter quæ & metu & alijs curis amorũ cura extinguitur.

Lethargos

Est & Lethargus morbus Phrenesi contrarius: hic peruigil, ille dormitans: hic è flaua, ille ex atra bile.

Veternus

Lethargo cõsanguineus Veternus, quã Græci νωθρότητα, alter obliuiõe, alter somno semisepultus.

Catoche Catalepsis

Catoche & Catalepsis morb. medius inter Lethargũ & Phrenesim, ex humore melancholico cũ febre uenit, similis Lethargo, quandoq; uidetur dormire, quãdoq; oculos apertos ueluti concretos & immobiles sine sensu habere. Motum arteriarum paruum ac pigrum. ex Aetio.

Caros Sopores Scotoma

Caros quoq; somnolentiæ genus ἀπὸ τοῦ κάρος, id est, capite. Plinius Sopores conuertit. Scotoma & Scotomatici, quem nos morbum uertiginem appellamus, cum tenebræ ob oculos uoluuntur, ut aiunt Archigenes & Posidonius, procedit ex uaporibus ad cerebrum delatis. his oculorũ hebetudo, auriũ sonitus, semisurditas: quod accidit plerunq; cum surgitur è somno aut è sella in ipsa cibi concoctione: uel cum circumactio corporis fit, uel etiam ebrietas, aut saturitas nimia.

Incubus siue Ephialtes

Incubus, quem Græci Ephialtem uocant, à quodam, ut ait Paulus, uiro eius nominis id patiente cognominatum.

Perigalion

Themison in epistolis Perigaliona eum uocat, quòd in eo constituti in somnis strangulari uideantur, aut membris aliquib. detineri, aut cadere ex alto, aut uoce, aut uenere parata prohiberi. Curandus igitur ab initio: Nam inueteratus aut in Apoplexiam aut certè maniam cadet. Prouenit ex atra bile & crassis humoribus ad cerebrum tendentibus.

Epilectica

Epilectice ferè similis Incubo morbus. Nam quod illi

illi noctu, hi interdiu patiūtur. Distentio ac spasmus est quidam totius corporis, procedens quandoq; ex ipso cerebro, quandoq; ex uentre aut pituita aut atra bile. Fit plurimum in adolescentibus, insequuntur somnia turbatiora, proximorum obliuio, dolor capitis, pallor uultus. Eius Galenus tris species ponit, omnium enim commune est cerebrum pati. Quandoq; morbi fit initium aut in cruribus, uel coxendice, uel spina. Medetur Epilectico Asphaltus suffitus, Agagates lapis, cornu caprinum, hircinum hepar commanducatū & odor assati hepatis. Iul. Cæsarem succo herbæ heracleæ cum carne uituli marini ex hoc morbo liberatū fuisse memoriæ proditū est.

Apoplexia. Paralysis — Apoplexia aut toto corpore fit, aut partim adfecto, & Hemiplagia dicitur. Paralysis omnino ex neruorum resolutione & debilitate prouenit, & senibus oritur, sæpe ex potatione frigidæ & maximè in febribus intempestiue sumptæ, tum etiam ex humoribus frigidis & crassis, & uini immodici usu. Si sine febre, diæta & prohibitione noxiorum tantum curandum. Si cum febre, ieiunijs, balneis & alijs curis occurrendum.

Attoniti — Attoniti, id est, ἀποπληκτικοί, quando mens & corpus stupet: his sanguis mittendus alui ductione, & ueratro albo utendum.

Spasmos — Spasmus neruorū distentio siue rigor. Fit autem è siccitate nimia in euacuato corpore.

Hydropicorū genera. Ascites. Tympanites. Sarcites — Hydropicorum tria genera: Ascites, Tympanites, Sarcites. Ascites in medio Peritoneo, & intrancorum aquæ immodicæ cumulus. Tympanites in eisdem ferè locis spiritus inclusi tumor, ut corpus tympani modo infletur. Sarcites carnis exturbatio. Cōmunia tamen illa omnibus, Difficultas anhelitus, pallor, pigritia, sitis. Causa præcipua hepar frigore adfectum, & quandoq; sanguinis euacuatio. Licet enim hinc aspicere. Si hepar in frigidam mergatur aquam effundi prius, deinde durari. Hepar enim cum liene in humorum adfectionibus concurrit. Tympanites periculosior, utilis his potus abstinentia. Memoriæ proditū est Metrodorum Epicuri sociū huic morbo obnoxium solitū quidem bibere, sed paulò pòst uomere. Hæc ex Aetio. Plinius item dicit equitem Ro. in eodem morbo paulatim nō bibere adsueuisse.

Aqua intercus. Ictericus — Vocatur apud Latinos Aqua intercus. Curantur hi quibus abstinentia facile imperatur. Ictericus morbus, autoribus Rufo & Galeno dicitur è similitudine animalis, quòd ἴκτις appellatur: est enim agrestis mustela oculos habens auri fulgore: eodem modo Icterici pallor ex felle in totum corpus refuso, nec in locū excrementorū tendente, uia præclusa uesicæ recipientis fel. Quapropter tam ex splene adfecto quàm hepate procedere potest. Fit sine febre & dolore ex atra bili: Eminet in uultu oculisq; pallor, & pigritia, ac sine ratione tristitia. Diuersa quoq; obijciuntur phantasmata. Nulla cibi appetentia, Styptica aluus, alba excrementa, ut Alexander ait in problematis.

Morbus Regius. Arquatus — Plinius uerò dicit Ictericum eūdem esse cum Arquato seu regio morbo, ab icterone aue, quem nos Galgulū dicimus. Appellatur autem regius, quòd, ut ait Celsus, apparatu regio & lætitiæ & ludis exhilarandus hic morbus est. Arquatus uerò ut Festus ab arquus cœlestis colorum uarietate, quos facies adfectorū reddit.

Morbus comitialis — Comitialis morbus, quando quis subito concidit, ex ore spuma mouetur: deinde paulò pòst ad se redit, magis uiros quàm mulieres infestat. Solet tamen esse non periculosus. De hoc multa Celsus. Etymum eius deducitur quòd in comitijs plerūq; ubi turba maxima, frequēter solebat accidere: uel quòd si forte alicui accidisset, comitia dimittebantur.

Lunatici — Hos etiā uulgus Lunaticos appellat, Apuleius à Græcis morbū hunc diuinum etiam uocari dicit, quòd in eo pars quoq; rationalis animæ tenetur, ac de statu deturbatur. Dicitur item caducus à cadendo eodem teste autore, cui Theophrastus librum dicauit. Aristoteles in problematis dicit, si in dextrum corruat latus, difficiliorem eius esse curationem. Optimum autem huic remedium pellis stellionis more serpentis recenter exutæ.

Animi defectio — Animi defectio, quàm Græci λειποθυμίαν appellant, cum febre & sine febre solet euenire ob manifestam causam, uidelicet ob nimiam sanguinis seu uētris euacuationem, uel ob continuum motum seu dolorem: cui medetur eorum prohibitio, per quæ in morbū inciderint: autor Philomelus.

Tabis genera. Atrophia. Cachexia — Tabis genera tria, Atrophia quando corpus non alitur, continuo aliquibus decedentibus, & nullis succedentibus: ac summa macies oritur. Cachexia καχεξία ubi malus corporis habitus, ex qua omne alimētum corrumpitur. Quod ferè fit cum longio morbo corpus extenuatur, etiam si ab illo uocauerit, tamen refectionem ob debilitatem nō accipit. Archigenes medicus ait pueris & senibus id plerūq; solere euenire. Quandoq; uerò è soliti excrementi retentione.

Phthisis. Exulceratio — Tertia phthisis longè periculosissima. Omnes ferè à capite, inde in pulmonem distillant. Huic accidit exulceratio. Ex hac uerò leuis febricula fit: quæ quanquam cessat quādoq; reuertitur. Frequens tussis est: Pus excreatur: interdum cruentum aliquid. huic utilis nauigatio, ex Celso & Aetio.

Perniones — Perniones uocantur in frigore combustis ac torpentibus: quibus, ut ait Aristoteles in Problematis, aqua frigida medetur: calida ab initio cauēda.

Intertrigo — Intertrigo nostris hodie medicis cancer uocatur: quando nerui in aliqua corporis parte contrahuntur. Hanc Cato de re rustica sanare docet, si surculus absynthij pontici sub anulo feratur. Haud longè à remedio quod Anglorū reges idem in anulis quibusdam hodie diuino beneficio præbent. Plinius remedium tradit ad intertriginem & alarum uitia, quapropter nonnulli alium putant esse morbū.

IMPETIGINES, ABSCESSVS, VLCERA.

INPETIGINES ulcera & abscessus quæ certis membris prouenirent suprà enarraui. Nunc uerò quæ toto corpori.

Elephantiasis — Inter quæ primum Elephantiasis dicenda, quam Paulus elaphantiū uocat. De qua Archigenes Græcus autor & antiquus sic scribit: Elephantiasis uocatur apud quosdā, quòd eius animalis cutem ob asperitatem referat:

Leontiasis — à nonnullis Leontiasis, quòd eo morbo correpti frons leonis modo corrugetur.

Satyriasis — Satyriasis etiam dicta quòd luxuriosis hominibus sicuti sunt Satyri, eueniat: uel quòd ora satyrorum pictorum fœdissima referant. Morbus sanè aspectu tetro, ulceribus plenus, squalenti ore, dolorq; & pigritia iugiter, nulla cibi & potus uoluptas. Fugitur eorum congressus, quòd in opinione sit contagionis: Incurabilis sanè morbus ob latentem causam, quòd antequàm apparet inceperit, Viris frequentius quàm mulieribus ob caliditatem & libidinem. Effectum uidimus cuiusdam diu adfectu, ultro sibi coleos abscindendo curatus est. Itaq; eius postea exemplo plures. Indicio id maximè est, quòd mulieribus aut pueris raro, eunuchis nunquā uenit.

Elephantiasis remedia — Sed quanquàm curatu difficilis, tamen hæc traduntur remedia. Ab initio ex dextro brachio sanguis mittendus. Post hæc pharmacum hoc uidi institutum. Aceti optimi & Cedriæ simul cyathum, Brassicæ aquæ cyathos duos misce, & da ieiuno matutinus. Deinde uesperi da panē hordeaceum proportione stomachi cum aliqua leuium auicularum. Hoc utere remedio semel aut bis in hebdomade, durante morbo. Critonis item medici aliud traditur remedium. Gummi album, nitri spumam seu nitrum coctū, thus, sulphur ex glebis quod non sit ignem expertum, æquis partibus aceto dissoluta, & contrita in pastillos redacta in umbra siccato: deinde, cum fuerit usus, cum aceto dissoluito & ungito. Celsus sic scribit. Elephantiasis ignotus in Italia morbus: frequens in quibusdam regionibus. Totum corpus adficitur, ita ut ossa quoque uitiari dicantur. Summi pars

corporis crebras maculas, crebrosq; tumores habet. Rubor
harum paulatim in atrum colorem conuertitur. Summa cu-
tis inaequaliter crassa tenuis dura mollisq;, quasi squamis
quibusdam exasperata. Corpus emarcescit, os, surae, pedes in-
tumescunt. Protinus ergo inter initia sanguis per triduum
mitti debet, aut nigro ueratro uenter solui. Adhibenda ta-
men quanta sustineri potest inedia: paulum deinde uires refi-
ciendae & aluus ducenda. Post haec ubi corpus leuatum est,
utendum exercitationibus, praecipueq; cursu. Sudor primum
labore ipsius corporis: deinde siccis sudationibus euocandus.
Frictio adhibenda: balneum rarum esse debet. Cibus sine pin
guibus, sine glutinosis, sine inflantibus, uinumq; praeterquam
primis diebus ritè datur. Haec Celsus. Plinius autem libro
XXVI. Elephantiasis Claudij Caesaris principatu primū
Lichenes ex Asia in Italiam uenit, qui celeriter restinctus est. Liche-
Mentagra nes Graeci dicunt, nos Mentagram, quando à mento prius
oriebatur. Dein Elephantiasim à similitudine cutis Elephan
tis, citra dolorem & perniciem, magis foedus quàm pericu-
losus, in nare primum ueluti lenticula inualescente, dein toto
cuti cicatricibus operta. Aduenit remediūex Aegypto pro-
creatrice eius mali, & cum in reges incidisset, populis fune-
bre. Balnei solia temperabantur humano sanguine ad medi-
cinam eam. Anno quoq; Salutis DXV. sub Heraclio princi-
pe, etiam morbum hunc in Italia serpere iterum coepisse, &
Deusdedit Pont. sanctissimum quendam eo correptum sibi
obuium osculo liberauisse memoriae proditum est. Nostra
deniq; tempestate M.CCCCXCVI. rursus apparere coe-
pit: durat in hunc diem, nullo adhuc reperto remedio, quan-
Psora quam pauci admodum pereant. Psora & Lepra quadam
Lepra similitudine coniunctae. Altera magis summa pelle uersatur.
Lepra uerò altius penetrat. De Lichenis suprà dixi ex Pli-
nio, uocari à Graecis, quam nos elephātiasim. Genus ab Ae-
tio scribitur impetiginis toto serpentis corpore è crassis
prouenientis humoribus, solentq; in psoram aut lepram con
Serpitiones uerti. Quibus occurritur pharmacis desiccantibus. Serpi-
tiones quum rubet cutis cum pustularum extensione, à ser-
Cnesmus pendo dictae. Cnesmus κνησμὸς, nos pruritum dicimus, si
senectuti contingat uix erit curabilis, aliqua tamen ex parte
leniri poterit. Aliae uerò aetati si ex malis prouenit humori-
bus, hi primum purgandi, deinde extrinsecus adhibenda re-
Alphi media maximè lauacris. Alphos nostri Rostones appellāt.
Earum quatuor genera Celso commemorantur. Prima
omnium leuissima, quae dura est ac scabiem refert. Alterū
Rubrica genus simile Papulis quae Rubrica cognominatur, squamis
summam cutem occupantibus, roditq; magis. Tertiū de-
Nigra terius, quod Nigra appellatur, crassior & durior ex atra
bili procedens, ac serpit magis, ac magis rodit. Quartum
Albugo colore subalbido, quam Graeci λεύκην, Latini Albuginem
uocant, ac ex glutinosa pituita procedit. Sanè in hoc genere
si frictione panni rubor apparet, spes est curari posse: si in
Erysipelas albo persistat, nequaquam. Celsus. Erysipelas, ut ait Ga-
Herpes len. fit ex feruenti tenuiq; sanguine. Herpes ex flaua bili
humor, latè corripiens totum corpus, ut nomen indicat.
Lenticulae Lenticulae quoq; ac Myrmeciae, Verrucae, Nomae impe-
Myrmeciae tiginū genera. Pustulas φλυκταίνας Graeci uocant. Triū
Verrucae
Nomae generum reperiuntur. ἐξανθήματα quae Plinius eruptio-
Pustulae nes pituitae, aliquando Papulas uocat. Psydracium paulò
Papulae durius ac subalbidum. Mendosè apud Celsum Phyzacium
Psydracium. legitur. Epinyctis tertium genus pustulae, ut ait Synesius
Epinyctis in commentarijs, paruae admodum, noctu maximè infestan-
Scabies tis in tybijs praesertim. Scabies quoque ex qua pustulae
oriuntur, quaedam est humida, quaedam sicca, nonnulla cito
serpit, reuertiturq; certo anni tempore, asperior omnibus
& difficilior curatu: hanc ἄγριαν Graeci dicunt. Gan-
Gangraena graenam Galenus uocat, quando tumor ingens adficit mem-
brum aliquod, cui nisi succurratur ad uicina serpit infi-
citq;. Quando autem tale membrum ita patitur, ut sine sen-
su maneat, non Grangraena sed σφάκελος dicitur. quod Sfacelus
malum omnibus accidit ossibus, quando caro circumstans
corrumpitur, ut sit necesse praemortuam partem incidere, Carbunculus
ne ulterius serpat. Carbunculus, quem Anthracem Graeci
appellant, quòd non aliud peius, rubore sublimido abscessus
ex atra bile. Carcinoma minus periculosum, quod maxi- Carcinoma
mè in superioribus partibus circa faciem, nares, aures pro-
uenit. Therioma penultima producta id per se nascitur ui Therioma
tium, ulceri ex alia causa facto superuenit, fit saepe ex his
ulcus serpendo, φαγέδαιναν Graeci uocant, quasi ossa pene-
trando ueclociter corrodit. Ignis sacer inter mala ulcera, Ignis sacer
cuius duo genera. Alterum subrubicundum, quod fit maxi-
mè in pectore, aut lateribus, aut plantis. Alterum in summa
cutis exulceratione, sed sine altitudine latum, sublíuidum so-
let auribus maximè euenire. Hunc morbum Graeci ἱερὰν
νόσον uocant. Dicitur enim sacer propter admirationem,
ut ait Cleomenes, quòd nihil habeat simile cum alijs morbis,
curaturq; exercitationibus uel incantationibus. Aelianus ue-
rò ob Herculem dicit qui eò tenebatur sacrum appellari.
Chironeum ulcus appellatur, quod est magnum nullo do- Chironeum ulcus
lore nullóne periculo, nec facile sanescit. De hoc suprà cum
de cruribus agerem dixi. Vlcera autem hyberna prae- Vlcera hyberna
sertim pueris in pedibus & digitis oriuntur cum inflamma-
tione mediocri & exulceratione. Struma tumor in quo Struma
subter concretae quaedam ex pure & sanguine quasi glandu-
lae nascuntur, maximè in ceruice, sub alis & unguibus ma-
nus, ut ait Meges Chirurgus. Nōnulli Strumam uocari eam
putant quam Graeci κίρσον seu σκίῤῥον uocant. Aetius Cir- Cirson
son esse dilationem uenae, quandoq; in temporibus & didy-
mis, & coxis proueniens ex atra bili. Scirrum tumor est Scirrum
praedurus, ut nomen indicat Graecum, & insensibilis, uixq;
curabilis, ut idem autor. Furunculus tuberculum est ea- Furunculus
tum cum inflammatione & dolore, quòd in Pus uenat.
Phyma tuberculum est Furunculo simile, sed rotundius Phyma
& planius, & saepe maius. Nam Furunculus oui dimidij ma
gnitudinem non excedit. Phyma quidem maius, sed inflam-
matione & dolore minus. in Pus etiam uertitur. Nascitur in
pueris, in iunioribus minus, in senibus nunquā. Phygetlon Phygetlon
φύγεθλον tumor latus quidem, sed non altus, in quo quid-
dam pustulae simile est. Dolor distentioq; uehemens. Fit ma-
ximè in uertice, aut alis, aut unguibus. Nostri panem à simili
figura id uocant. Thymus uerrucula Aegyptiae fabae ma- Thymus
gnitudine, qui florem eius repraesentat, ut ait Pollux. Ce- Cerion
rion κήριον, acre genus ulceris ac faui similitudine. Sunt
duae species. Alterum subalbidum Furunculo simile, sed ma-
ius cum dolore maiore. Alterum minus suprà corpus, cuius
ulcus latum, subuiride, subpallidum magis exulceratum.
Acrocordones uerrucis similes sunt, ubi sub cute coit ali- Acrocordon
quid durius, & interdum paulò asperius. Terminthi τέ- Terminthos
ρμινθοι, Tumores in corpore nigro colore rotundi & ob-
longi similes Terminthi fructibus, ut Dioscorides & Ale-
xander autores. Oribasius uerò Phymatis genus Termin-
thon dicit cui bulla adiacet nigra, quo adempto aliud infe-
rius nascitur. ἀθέρωμα tumor ex crassis humoribus in lo- Athero
cis maximè carnosis consistens. Leuis quidem, quando sum-
ma cute: si uerò penetrauerit altius dolores adfert. Rupta Rupta
quae Graeci ῥήγματα. Cōuulsa quae σπάσματα. Quan- Conuulsa
do uidelicet non rupti ἶνες, id est fibrae, sed lacessiti sunt &
uulsi, ut ait Paulus. ἐγχύματα quando casu aliquo aut pon-
dere caro fracta sanguinem atterit. Reiectionem sangui- Reiectio san-
nis Graeci ἀναγωγὴν appellant. Celso libro IIII. trium guinis
generum sunt. διάπνευσις, quando excesa parte aliqua san- Diapnesis
guis expuitur. Regmocasmus quando ruptura id contin- Regmocasmus
git.

Anastomosis
Abscessus, seu Apostemata

git. Anastomosis, quando uenarũ alicuius ore putrefacto effunditur. Apostemata ἀποστήματα, Celsus abscessus interpretatur, Corruptiones sunt & mutationes carnium seu carnosorum, uidelicet musculorũ, uenarum, arteriarum. Horum aliqua in tunicis concluduntur, ut Artheromata, Steatomata, Meliceride.

Atheromata
Steatomata
Meliceride

Aliqua sine tunica consistunt nomine generis uidelicet Abscessus appellati. Apostema plerunque tumor consequitur inflatione loci cum dolore & febre. Ab initio rubra, & dura, ut & pondere uideatur ea pars suspendi. Noctu præsertim infestans, ut Aetius autor.

Syringæ, seu Fistulæ

Fistulas autem Græci σύριγγας dicunt: quæ, ut ait Celsus, toto corpore fiunt. Sunt enim ulcera alta, angusta, callosa. aliæ rectæ, aliæ transuersæ, simplices, binæ, triplices.

De pestilentia
Herodianus

Pestilentia quoq; non prætereunda, quam Homerus νόσον tantum eam uocat, grassatamq; in campos olim Græcorum dicit. Sed & apud Liuium, cæterosq; autores sæpe fuisse legimus, uerum nullum huic unquam remedium adhibitum, præterquam fugæ ac secessus, quemadmodum hodie uidemus. Tãtum apud Herodianum inuenio in Commodo, uigente in Italia peste, præsertim in urbe, ob aduenas undiq; sine discrimine eò aduenientes, ex consilio medicorum Laurentũ secessisse, quòd aëris frigioris adflatu & odore Lauri eius regionis, periculum euitarent: ualere enim plurimum aiebant ad eius euitandam contagionem odoramenta. Quocirca in urbe ipsa Romæ pleriq; unguentis suauissimis nares atq; aures opplebãt, suffituq; adsidue utebantur. Hæc Herodianus: apud alium nullum item reperio, quanquam Liuius in quodam loco ob pestem euacuatam urbem dicit, nec propterea militũ numerum scribi potuisse. Id ex mortibus, non è secessu contigit. Contra eam remedium excellens Rufus tradit, quòd frustra nunquàm adhibitum testatur. Aloes partes duas, ammoniaci thymiamatis totidem, myrrhæ partem unã contusas ex uino colluto, deinde dimidium quotidie cyathum sumito.

FEBRES.

HACTENVS hominis descriptio, unà cũ morbis qui singulis membris acciderent: nunc quando cœpimus, ex eisdem autoribus prosequemur ea, quæ toto simul corpori eueniunt. Igitur in hoc genere humores occurrunt

Tres humores

Græcè χυμοὶ, quos ueterũ quidam tres non amplius posuere, propterea quòd simplex sanguis inter nutrimẽta sit, corruptus uerò in bilem aut atrã aut flauam conuertitur. Non concoctus autẽ pituita dicitur aut acida, aut salsa, aut crassa,

Inflammationes

aut tenuis. Hinc Inflãmationes procedũt, quas Græci φλεγμόνας uocant, quæ generatim cunctis sese immiscent malis, ubi hæ notæ quatuor concurrunt, rubor, tumor, calor, &

Febres

dolor, ut ait Celsus: quæ cunctis Febribus ante omnia conueniunt. Hæ autem innumerabiles sunt, sed legitimæ seu catho-

Quotidiana

licæ tantum hæ. Quotidiana quæ certũ periodum habet, & aliquando desinit. Pituitosis accidit, ut Galenus ait, ac hyemis tempore, pueris præsertim & senibus ob nimiũ cibum, & in uita maximè otiosa, ac in humidis & frigidis locis. Primo die citra frigus, sed procedente tempore modicũ frigus, potius quàm calor. Motus arteriarum inæqualis, sitis minima, cibi nunquàm inappetentia. Celsus ait si in quotidianis febribus corpus robustum, tertio quoq; die cibus sumendus ut altero purgetur, altero sustentetur. non item in continentibus, ubi corpus magis adfligitur. Paulus hos primis diebus oximelle curare iubet, & his quæ ad pituitæ incisionem faciunt, sequẽtibus uerò alui euacuatione, sæpeq; ex cibo, raphano uomitionem prouocare, denique rebus compel-

Amphemerina
Ephemera

lentibus humorẽ. Hæc Græce Amphemerina uocatur. Ephemera uerò paroxysmus seu febris unius diei est: seu sola sit,

Hepialus

seu tertio quoq; die redeat, ut in simplici tertiana. Hepialus quem nostri medici lentam ac flegmaticam uocãt, ex genere item pituitosarum ac quotidianarum, eodem ferè modo curanda, nisi quòd pituita frigidior est. Nam ἠπίαλος dicitur quasi ἤπιον ἀλεαίνειν, id est, leniter calere. His

Putris

proxima Putris febris Græce ῥευματώδης, cuius nulla manifesta sunt signa, neq; rigor apparet: pulsus autem arteriarum inæqualis, urina indigesta, calor magnus & fumosus. Huic missione sanguinis occurrendum, deinde Putris euacuandus humor, balneisq; ex aqua dulci utendum.

Continua

Continua seu continens, Græce συνεχὴς sine remissione est, quam Galenus homogeneam quotidianæ appellat, nisi quòd hæc desinit, illa nunquam: sicuti Tertiana Hemitriteo. Deniq; ea est quæ inclinata febre absq; febre non restat, sed tenuior perseuerat. quapropter unus tantum paroxysmus usque ad extremũ durat, modo leuis, modo feruens: sic item in eo sanguis erit, pulsus quoq; arteriarum uehementes & acuti, urina parum à sano distans. Remedium præsentissimum sanguinis missio, si per alia licebit.

Acuta

Quæ autem nunquam inclinat, de genere Acutarum seu combustarũ est, cuius signa lingua nigra siccaq;, excrementa lutea, uehemens sitis, inquies nocturna, interdum mentis alienatio. In hac alterutrum faciendum, aut separare bilem aut extinguere. Separatur autem per sudores, uomitiones & excrementa. Extinguitur autem per frigidas potiones, ut aqua melicratũ, oximellis, & his similibus. Celsus ait. Quisquis intolerabilis dolor est, uiscerum aliquod adfectum aut collisum intus significat. Si rubet corpus, si uenæ tument, si febris uehemens, sanguis mittendus.

Ectica

Ectica quam Latine habitualem dicere possumus, robustis iam cõtingit, non tam humidioribus, leniterq; iis oßibus inhæret, ut uix sentiatur, donec paulatim corpus absumat. ex Quotidiana enim in hanc, ex hac in Phthisim facile deuenitur. Huic igitur quòd siccitatem extremam inducat, maximum remedium humidorũ diæta, uelut Ptisana sorbitiones & panis madidus in frigida potione, nisi aliqua fuerit extra inflammatio. Balnea insuper maximè necessaria.

Tertiana

Tertianarum teste Celso duo sunt genera: alterum eodem modo quo Quartana, quum uno persistat integra, tertio redit, quam simplicem uocant. Alterum longè periculosius, quum tertio quidem die reuertitur, ex XLVIII. horis ferè XXXVI. per accessionem accipit, interdũ & plus, neq; ex toto in remissione desistit, sed tamen leuius est. Id genus ple-

Hemitriteum

runq; Hemitriteũ uocant, non quòd semitertiana sit tantum, ut nomen demõstrare uidetur: sed quasi supra tertianam semitertiana. Tertianas omnis è flaua bili uult Paulus originem habere: ab initioq; horrorem inferre ac sitim: quapropter æstatis tempore plerunq; ueniunt. Curantur alui deiectione, tum urinæ prouocatione per mollia clysmata & anethi seu apij potionibus. Si uerò signa concoctionis ac roboris sint, adhibenda & balnea ex aqua dulci & calida absq; nitro sale ac sinapi. uino autem penitus abstinendum, sed iam morbo prope superato, modico ac tenui beneq; diluto utendum.

Quartana

Quartana è frigido humore, atraq; bili nascitur, par horrore tertianæ, sed calore inferior, ex quo autumno plerunq; prouenit. In eius cura mitius agendum: neq; dura adhibenda medicina, nisi fortè sanguis abundet tunc mittendus. Diæta utendum ex his quæ non inflent, neq; frigida sint neq; humida. Vino quoq; tenui & albo. Tria insuper Piperis grana ex aqua quotidie deuorata magnopere iuuabunt.

Signa mortis

Signa mortis inter alia ab Hippocrate dicta, si adspectum auditumq; sine causa morbo adfectus fugit. Si album oculorum glaucescit, si semiapertis dormit oculis, si resupinus iacet, si præter decorẽ membra detegi non curat, si in somno dentibus colludit. Ad hæc stragulæ uestis plicatura, Motus arteriarum densus ac minutus. Longitudo autem ex diebus

Dies critici

Criticis iudicatur. Hos Celsus multos esse dicit. Summam

tamen esse potestatem VII. XIIII. & XXI. Si impari die febris discesserit, recidiuam Hippocrates timebat, Pythagoram imitatus, qui imparem numerum infaustum dixit. Asclepiades nihil differre putabat, quum non dies, sed accessionem in morbo considerare oporteat, quàm Graeci Paroxysmum uocant. Decessio quum inclinat, Remissio quum desinit, Integritas quum abest. Fallacissima praeterea signa in febribus, arteriarum motus & urinae. Consideranda medico sexus, aetas, locus, tempus. Asclepiades aegroto quarto die prius per omnia fatigato cibum dabat, in quo non certum aliquid, sed tantum secundum uires eius dabat.

DE ALIMENTIS ET EXCREMENTIS.

CONSIDERATIS hominis partibus quaeque toto accidunt corpori, nunc alia circa contemplanda. Quoniam ut ait Hippocrates, Homo ut pleraque animalia cibo, potu, & spiritu alitur. Cibus ipse in uentriculum demissus, quem Pericarpion uocat Aristot. quatuor ut ipse ait, uarietates agit, Digestionem, Maturationem, Elixationem, Assationem. hoc est πέψιν, πέπανσιν, ἕψησιν, ὄπτησιν, atque haec omnia si calorem nactus fuerit. Si frigiditatem his contraria peragit, ἀπεψίαν, ὤμησιν, μώλυνσιν, στάτευσιν, hoc est, indigestionem, cruditatem. Cur autem post cibum frigus oritur, causam Aristot. in probl. dicit esse cibũ ipsum, qui cum frigidusculus sit, naturalem calorem subitò sumptus uincit magis quàm ab eo uincatur. Hinc omnis cibus bifariam diducitur, in nutrimentum & excrementum, hoc est τροφὴν καὶ περίττωμα. Nutrimentũ quòd è cibo necessariũ ad alendũ corpus sumitur. Excrementũ uerò nutrimenti reliquiae. Quod idem autor bifariam ait excludi. aut locis secundũ naturam certis, ut uenter & uesica. Aut quod praeter naturã toto fluit corpore, ut sudor, sanguis, sanies. Quod ex ore naribus auribus fluit, quod colliquamentũ uocat. his senes magis abundant: ut ait etiã Alexander in Proble. quoniam minus ob frigus concoquunt: cruditas enim auget excrementum, sicuti concoctio nutrimentũ. Inter excrementa pili quoque cõnumerantur, & ungues, & cornua. De pilis Aristot. ait quòd eorum diuersitatem coloremque in ceteris animalibus cutis causatur. In homine uerò nihilo cutis causa coloris, quum multi albi pilos producant nigros, causa est cutis teneritas, quòd ob debilitatẽ uim quidem pilũ mutandi non habet, uerũ colores ob solẽ uariat, & morbũ qui λεύκη dicitur, ubi è cute exulcerata pili cõsurgunt albi. In canitie uerò, quae morbus est pilorũ, & ob deficientem calorẽ simul & humorem naturalem prouenit, & à temporibus ubi minimum est humoris, incipit. Equi quoque inter animalia soli in eadem parte canescũt per aetatẽ: & fului citius quàm nigri, est enim fuluitas pilorũ aegritudo quaedam debilia uerò senescunt omnia citius. Proueniunt etiã cani quandoque ex calido simul & humido. Indicium est, quod quidã celeriter ueniũt, nullũ uerò siccum cito nasci cõtingit. At albũ potius pilũ calida faciunt: nigrũ uerò frigida. sicuti & plantis contingit. Nã calidis plus inest & spiritus & humoris. Aer uerò perspicuus albedinem facit, ut in spuma & in niue fit. Indicioque sunt partes quae sub uentre animaliũ sunt, albiora existentia, quòd humidiora. Calidiora igitur non solum alba, sed ad uescendum dulciora. Concoctio enim & maturitas dulcia faciunt: Cõcoctionem uerò caliditas. Differũt pili mollitie, duritie, longitudine, breuitate, rectitudine, multitudine, colore. Denique pilos uarios uaria facit cutis, tenuis, crassa, densa, rara. Defectus pilorũ caluitium dicitur. Caluescũt homines, ut arbores folijs nudantur, interdũ humoris calidi penuria. Humor enim calidus pinguis est. Ex quo in olearum genere non accidit folijs deseri. Argumento in primis sunt pueri & foeminae, & eunuchi, quòd defectus caloris caluitij causa sit: cum hi minime caluescant, quoniã genituram non emittunt, quae calorem humoremque secernit. Pars etiam anterior capitis, ut debilior, tantũ caluescit. Debilia enim parua intercedente causa patiuntur. haec ex Aristotele. Alexander autẽ in problematis ait, quòd & ex siccitate caluities, & humiditate canities, nõ naturali utraque, sed accidentali & uitiosa prouenit. & ea demũ causa, quòd parti anteriori capitis, & non occipitio canities contingat: quòd haec pars humidior ob cerebrum sit, non humiditate naturali qua pueri, sed corruptiua qua senes. Caluitij autem ratio cõtraria ex siccitate prouenit: item uitiosa in eadem parte ex sutura & rima capitis exhalante humiditate: & ideo serius canescunt, sed citius caluitium patiũtur. Occipitium uerò quamuis siccum reperiatur, ideo non caluescit, quòd ea siccitas naturalis & non ex uitio, quia pars inanis & uacua est.

Pericarpion — *Cur post cibũ frigus oritur* — *De pilis* — *De canitie* — *De caluitio*

DE PARTITIONE MEDICINAE, & eorum quae pertinent ad sanitatem.

NVNC pauca quae ad habitũ hominis ualetudinemque pertinent, si prius generatim medicinae partes explicauero. Igitur triplex à Celso diuisio ponitur. Prima in arte trifariã, Methodice, Empeiretice, Theorice. Altera circa curam, item trifariã, Pharmaceutice, Diaetice, Chirurgice. Tertia diducta in partes duas, Hyginon id est sanatiuũ, & Therapeuticon, id est curatiuum, Erasistratus & Erophilus primi se empiricos dici noluerunt, simplicibusque mederi tantũ coeperunt. multaque de facultatibus medicamentorum tradidere. Zenon & Andreas primi exactionem tentauerunt hominis damnati à rege sibi concessi, donec Asclepiades ex magna parte usum medicamentorum sustulit, ad solum uictum redigens. Ex his duobus alterũ altero indiget, & uictus quandoque medicamentis, & medicamenta uictus ratione. Chirurgicam uerò primus Hippocrates excoluit. Hinc diducta in plures: Philoxenus, Gorgias, Sostrati duo: Romae quoque Tyrrhon & Euelpectus, Mages. Ars ipsa aut est in carne aut ossibus. Si circa ossa, aut perfracta, aut luxata, quae Graeci κατάγματα & ἐξαρθρήματα. Luxata sunt quãdo articulus seu membrum e proprio excidit loco in alium, unde uoluntarius impeditur motus. His itaque consideratis ad hominis habitudinem ueniam. Galenus in libro περὶ τῶν ὑγιεινῶν.

Optimi habitus hominem signis extrinsecus notat. Si res naturales corpore animoque probe gesserit: tum sensu ualuerit, mediocriterque omnia egerit, probum habitum monstrat. Calidi humoris Flauae bilis signa. Ingressus celeritas, aspectus uegetus, color rufus, crinis niger, corporis gracilitas. Pituitosos humidosque indicat pinguedo, obesitas, corpus delicatum ac glabrũ, thorax angustus ac tenuis, alba cutis, capillus suffuluus praesertim in iuuenta, uenae crassae, nusquam caluitium. Praeterea animi timor, torpor ac pigritia. Atram bilem sequuntur asperum & gracile corpus ac glabarum, sine uenis, sine musculis, tum in rebus dissimulatio. De atra bili Aristoteles in problematis sic ait, Frigida est & calida, frigida uarias praebet homini molestias & timores, ut etiam quandoque se interimat: magisque iuueni quàm seni, quòd in hoc naturaliter sanguis frigidus existat, in illo per uim. Nam omnia naturalia salubriora sunt, & calor magis quàm frigus. Melancholici omnes natura, ingenio, arte aliqua praecellunt: siue bona siue mala pro bilis atrae dispositione. Cuius clari uiri participes fuere: Hercules in primis qui ex eius humoris ui sacro morbo, ut alibi dixi, fuit obnoxius: quapropter sacer eius causa Dei dictus est. Praeterea Bellorophon, qui, ut ab Homero

Medicinae diuisio — *Habitus hominum signa* — *Calidi* — *Pituitosi* — *Atrae bilis*

ponitur, ob mœstitiam in campos solus latos inq; auia uenit. Inde suum cor edens, hominum uestigia uitans. Deinde Empedocles, qui se in Aetnam præcipitauit. Preterea Socrates, Plato, absque atra bili non fuere. His medetur Venus & uinum.

Humidori natura potior

Ex his igitur omnibus humidi natura potiores, quo cæteris uegetiores diutiusq; uiuentes, quanquam ab initio peiorem præ se ferant habitum, tempore procedente quotidie magis conualescunt. Hi natura, parum potant, parumq; concoquunt: propterea toto corpore excrementa plurima, plurimamq; materiam putrem emittunt. Ex quo utilia his fuerint lauacra, unguenta, exercitationes. Demum huiuscemodi humorem, si recte tractetur, adeo Philippus sophista in quodam libro commendat, ut dicat, si seruari posset, immortales essemus. E sicco enim initium corruptionis.

De ualetudine prospera

Et hæc quidem de habitu, nunc de ualetudine prospera. Quæ, ut ait Celsus, seruatur diæta, pharmaco, unctione, frictione, balneis, exercitatione, uectatione, clara lectione. Exercitationes sunt arma, pila, cursus, ambulatio cum ascensu & descensu, multum subdio & in sole si caput patiatur. Horum finis sit sudor, & lassitudo citra fatigationem. Deniq; omnia gymnastica. Socrates, inquit Cic. famem obsonabat ambulando. Diæta, id est, uictus formulares quatuor respicere uidetur, locum, tempus, ætatem, naturam. Semel die uesci hyeme melius, si aluus non sit adstricta: mane tamen aliquid cibi, sine potione & carne sumendum. secunda mensa stomacho imbecillo coacescit. Itaq; ei poma palmulæq; & his similia primo cibo adsumenda. Qui concoxerit, mane tuto surgat: si minus, poterit redormire.

Ductio alui

Aluus ante omnia ducenda: Si sit diu adstricta, deiectio medicamentis quærenda. Adstrictam faciunt labor, sedile, cibus imminutus ex eo quod solitum est, post cibum quies. Anni tempestates cauendæ.

Frigus

Frigus corpori tum senibus bellacissimum: At idem iunioribus prodest. Per frigus mens erectior, concoctio melior, sed caueatur. Nam immodicum teste Hippocrate uenas dirumpit, ructus & phthisim producit. Calor bonum colorem facit, urinam mouet. At idem concoctionem prohibet, somnum aufert, sudorem digerit. Hæc Celsus diuersis locis. At Plinius libro XXVIII. cap. V. dicit Hippocratem scribere, qui prandio abstineant, eorum præcordia celerius consenescere. Sed hoc remedijs, non epulis cecinisse.

Frictio

Frictio, ut ait Celsus, ex Hippocratis autoritate si uehemens est, corpus durat: si lenis, mollit: si multa, minuit: si modica, implet. Quod & Plin. in XVIII. libro repetit.

De balneis

De balneis autem Galenus ita refert. Aliqua fieri studio nostro, quædam uerò sponte naturæ. Fiunt enim nostro studio calida balnea, si calidis quibusdam immiscentur: uidelicet Nepita, Origano, Hysopo, Thymo, Tymbra, Lauro, & huius generis: ut spasmo & doloribus multis utilia. De Balneis uerò sponte enatis Archigenes ait diuersa esse, nitrosa, salsa, sulphurea, Asphaltica, συπτηριώδη, aut ferri aut æris naturam habentia quædam uerò ex his composita. Horum autem omnium uis est exiccans aliqua præter hoc. Calfactoria nonnulla præter siccantia. Stypeica sunt quidem omnia salsa, & quæ sapiunt æs. Sulphurea neruis & stomacho apta. Quæ uerò ferrum sapiunt, lieni & stomacho. Oportet igitur balnea ingredi minime turbatum & exercitatum: quoniam corpus obstringitur, ac poris uis aquæ non admittitur. Sunt & frigida balnea quæ Græci ψυχρολουσίαν uocant. De quibus Galen. scribit sanis apta esse. Roborant enim corpus, cutem durant ac densant. Nec tamen omnibus prosunt. Sed qui alioqui diligenter ac sobrie uiuunt, neq; cibis, neq; uenere grauantur. Oportet autem paulatim assuescere æstate, paulatimq; deinde per hyemem. Nec omnem ætatem, sed annorum XXV. Animo præterea uiuaci ac prompto iuuenes. Sed prius frictione, unctione, & gymnasio utendum. Deinde frigidam ineundum, totumq; corpus mergendum. Nam una tantum parte mersa, frigus inducit. Sit aqua nec tepida, nec ualde frigida: ubi exitur, à pluribus fricetur oleo corpus donec calefiat. Post hæc cibus copiosus, potionis uerò minus sumatur. Nam in frigida lauantes melius concoquunt, & sitiunt minus. Laconicum hoc genus appellatur, quòd eo Lacones uterentur. Vtebantur & alio modo, sicco uapore ad sudandum. Quod Martialis aptissime his uersibus describit, Ritus si placeant tibi Laconum, Contentus potes arido uapore Cruda Virgine Martiaue mergi. Appellatur enim pluribus uocabulis, Laconicum, Pyriaterium, Hypocaustū, Sudatorium, Sphæristerium. Cic. ad Atticum, Laconicum sibi fabricari petit. Columella in primo. Quotidianam cruditatem Laconicis excoquimus, & exusto sudore sitim quærimus, noctesq; libidinibus & ebrietatibus, dies ludo uel somno consumimus. Vitruuius libro quinto docet rationem Laconicorum faciendorum, quòd rotunda sint, & in medio clypeus æneus dependeat, per cuius reductionem & dimissionem sudationis temperatura proficiat.

Laconicum
Pyriaterium
Hypocaustū
Sudatorium
Sphæristeriū

Erat in eo genus alterum exercitationis, quod pitylissare Galenus περὶ τῶν ὑγιεινῶν uocat, id est, summis pedibus ingredi, manibus altera retrorsus, altera prorsus protensis.

Pitylissare

Sphæristerium ex rotunditate dictum idem ferè erat. Tranquillus Vespasianum ait solitum esse ad numerum membra in Sphæristerio defricare. & Plinius in epistolis. Apodyterium superpositum est Sphæristerio. Galenus Pyrias huiusmodi uocat. Dion libro LIIII. Pyriaterion, Seneca Sudatorium. Quid inquit cum sudatorijs, per quæ siccus uapor in corpora exustus includitur? Plinius item in epistola ad Gallum de uilla Laurentina hypocaustum uocat. Applicitum est, inquit, cubiculo hypocaustum per exiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Papinius in syluis. Vbi languidus ignis inerrat Aedibus, & tenuem uoluunt hypocausta uaporem. Apodyterium locus ubi se spoliabant. Fricabant autem se strigili instrumento ad hoc apto. Sordesq; eas strigmenta uocabant, quæ Athletis ad unguendum uenundabantur. Propnigeon locus balnei, ubi ignis præclusus æstuat. Adiacet, inquit Plin. unctuarium hypocaustum, adiacet Propnigeon balnei. Præterea Calidarium. Frigidarium, quod Apyrotum Athenæus uocat. Solium item ipsum aquæ locum, in quem descendebant. Circa uerò lychni fictiles per noctem lucentes, monomyxi, dimyxi, trimyxi, polymyxi, id est angulorum & luminum unius duorum, trium, plurium. Paulus item sic ait. Lauacra ferè omnia sponte nata calorifica & siccantia sunt. Nitrosa & salsa capiti medentur, Thoraci, Rheumati, Stomacho humido, Hydropicis, Pituitosis. Sulphurea neruis, Asphaltica sensibus: quæ sapiunt æs, oris uitijs, & uuluæ angustijs: quæ autem ferrum, stomacho & lieni. Huius ultimi generis est aqua in Volaterrano quæ potatur. Gregorius ad Ro. balnea Christianis maxime clericis uoluptatis gratia omnino interdicit, necessitatis uerò concedit.

Pharmaca

Deinceps pharmaca. Quæ innumerabilia sunt: apud priscos simplicia magis in usu fuere, apud nos frequentius composita. Quæ illi Tetrapharmacum, Heptapharmacum, Enneapharmacum dicebant.

Clysteria
Balani

Clysteria, Balani, nostri suppositoria. Pessi, Pastilli, Emplastra, Cataplasmata, Malagmata, Cucurbitæ, Cerota, Elateria, antidota, Acopa, Catapotia, Theriaca, Symplasmata, Smigmata, Diaplasmata, Collyria, Epithemata.

Pessi
Pastilli

Sunt πεσσοὶ medicamenta composita molli lana, quæ fœminis subijciuntur inter naturalia. Pastilli quos illi τροχίσκους dicunt, ubi tantum arida medicamenta aliquo humore non pingui, aut uino, aut aceto coquuntur, & rursus cocta inarescunt, atq; ubi usus erit, eiusdem generis humore diluuntur, ac aut illinuntur, aut Emplastris aut Cerotis immi-

Emplastra

fecuiur, apti ad recentia uulnera glutinanda sanandaq́;. Emplastrum quod liquati aliquid accepit. In hoc cruda medicamenta per se teruntur. Deinde rursus his instillatur, aut acetum, aut si quis alius pinguis humor accessurus est. Malagmata Malagmata uerò ab ijs duobus differunt, quòd hæc maxime è floribus aut eorum surculis: at emplastra magis è quibusdam metallicis fiunt. Deinde Malagmata contusa abunde molescunt: nam supra integram cutem iniciuntur. At ægre conteruntur ea ex quibus emplastra pastilliq́; fiunt. Diaplasmata Diaplasmata unctiones aut fomenta, quibus totum corpus oblinebant, quorum maxime in balneis usus. Hæc ex Celso.

DE SOMNO, ET VITAE TEMPORE.

De somno & insomniis SOMNVM quoq; ac uitæ tempus hominis, paucis ex ipsius Aristotelis autoritate attingam. Primum in confesso cum omnibus inesse, quibus cor siue analogum fuerit. Causa humor est cibi, in superiora tendens, deinde paulatim descendens: ante eum descensum nullatenus. Calor enim qui circa est subiecti nutrimenti causa frigescens euaporat. Cum autem omnimoda facta fuerit refrigeratio, subsequitur mors. Quare pueros omnis ac pituitosos ob humectantem naturam plus dormire palam est; labore item fessos, quòd hi maxime in liquorem soluantur, & concoctione impediantur, ex quo plus additur humoris. Nanis etiam per somnum, quòd hi partibus maxime augescunt superioribus, plusq́; nutrimenti & propterea humoris ad eas partes ferri sit necesse. Melancholicis secus contingit ob frigus, ex quo non fit euaporationis multum, neq; uenosi ob pororum penuriam sunt. Fiunt insomnia pueris. Indicium est, cum impetu expergisci, clamitare, moueri. Sed & plerisq; præter hominem animalibus. Diuinatio insuper quandoq; contingit, uerum sobrijs tantum. Necesse enim insomnia, uel causas, uel De uitæ spatio signa, seu casus esse. Ad uitæ spatium ueniam. Hoc breuius septentrionalibus ob frigora, eademq́; de causa & piscibus. Nihil enim magis quàm calidum & humidum uitam aut tuetur, aut colit. Quapropter nanis etiam uita longior, quòd supernis membris crassiores uegetioresq́; sint, & ideo calidiores, modo plantarum & arborum. hæ nanq; pro capite radices habent, quantoq; crassiores, eò plus atrahunt humoris, ac diuturniores fiunt. Hæc ex Aristotele. Animalibus quæ plures pariunt fœtus, aut multum coëunt, breuior uita: ut araneæ, piscibus, gallinis, his uerò contrarijs longior uita, ut elephanti, serpenti, cornici. autor Alexander in problem. Arist. item in problem. signa uitæ dicit esse dentes frequentes, & lineam per mediam palmam longe ductam. Sed locus expostulat, ut ea quæ Mathematici in hominis ætate depre-Iulius Maternus hendunt referam. Iulius Maternus fatales homini ualdeq́; pe-Climacterij anni riculosos Climactericos uocat annos, quasi Gradarios, ut uox Græca sonat: qui per numerum septenarium & nonarium ascendunt: quodlibet enim horum tum eorum conduplicatio cauenda: sed præter omnia annum sexagesimumtertium, quod tũc uterque numerus concurrat, cum septies nouem eum constituat. Quapropter apud Tranquillum legitur Augustus in quadam epistola se iam annum climactericum euasisse.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXV.

DE RELIQVIS ANIMALIBVS IN VNIVERSVM.

ABSOLVTO iam homine, atq; his quæ ad eum pertinent enarratis reliquorum animalium historia ex ipso Aristot. alijsq́; receptis autoribus, quoad eius fieri poterit, contexenda. Sed prius pauca, quæ necessaria uidentur, in uniuersum proloquar. Primo nanq; satis constat eorum uitam in omnibus reperiri elementis, nonnullorum in pluribus: ut quæ uocant Amphibia, extra atq; intra aquam agere palam est. Verum Amphibia alia alibi. Efferatiora Asia gignit. Europa fortiora. Africa uerò multiformiora. Ex quo prouerbium ἀεὶ φέρει Λιβύη καινόν. Nonnulla item Ouipara, ut aues ferè omnes. Quædam animal gignunt, ut quæcunq; pilis uestiuntur: & inter aquatilia balenæ, uituli, & quæcunque cete magnitudine excellunt. Alia sine coitu ac ex putri materia: ut muscæ, Sine coitu nascentia & multa insectorum, & conchæ marinæ. Voce diuersa ferè omnia: fœmina uerò acutiore præter taurum, qui exilius mugit quàm bucula. Causam Arist. refert, quòd maribus plus insit caloris: spiritus uerò calidus crassitudine sua uocis Vocis diuersitatis causa grauitatem, & latas arterias efficit: exilitatem contra frigidus tenuitate. Quod in tibijs animaduerti licet, quæ conatu uehementiore grauioreq́; flatu grauius resonant. Quod autem exsectis omnibus uox etiam tenuis, causam testibus refert, qui ueluti pondera quædam sunt, ex quibus nerui librantur. Quemadmodum in cithara chordæ intentæ resonant altius, submissius uerò cum relaxantur. Sic & exsectis partibus ex neruorum remissione uox tenuatur. At uocis inæqualitatem instrumentum siue organum facit, per quod uox ipsa defertur, cum aut asperũ, aut lene, aut humore aliquo adfectum, causa flexibilis, duræ, mollis existit uocis. Quamobrem uarios eorum sonos diuersis nominibus Latini expresserunt. Equorum hinnire, Asinorum rudere porcorum grunire, taurorum mugire, pecudum balare, canum latrare, anserum strepere, serpentum sibilare, ranarum coaxare, leonũ fremere, luporũ ululare, auiũ canere. Dentes Dentium mutatio mutantur præter hominẽ, equo, mulo, asino: homini priores mutantur, maxillares nullũ animal amittit. Sus omnino nullum. Maribus quàm fœminis plures in genere hominũ, suũ, ouium, caprarũ, in cæteris nondum exploratũ. Quibus plures, hæc uiuaciora. Item alia dentes habẽt exertos, ut aper, elephas: alia serratos, ut ceruus panthera: alia continuos, ut equus, bos. Ex una tãtum parte, bos, ouis, capra. Carniuora omnia quibus acuti, ut canis, leo, pardalis. Maxillã mouent omnia inferiorẽ tantum, præter crocodilum. Bifida, id est, Bifida δίχηλα, bos, elephas, capra, porcus, ouis: & hæc quidẽ ruminant. Digitos habent homo, canis, palmipedes, anser, cygnus. Quædã ungues aduncos & rostrũ incuruum, ut aquila & accipitres ferè omnes. Natura mares etiã inter bru-Marium insignia ta potiore decorauit honoris insigni. Draconem & gallum crista. Cornibus ceruum, iuba leonẽ. Deniq; maiore etiã animo, præter pantheram & ursam, quæ animosiores maribus sunt. Quædam à quibusdã coli populis cõperimus. Ambraciotis Leænam quasi uindicẽ libertatis, quòd tyrannum eorum interfecerit. Delphicis lupũ, quòd sacrum aurũ compilatũ ac defossum refoderit, uel q. Latonæ parienti adfuerit.

Samijs

Samijs ouem, quòd item aurum è templo surreptum inuenerit. Argiuis serpentem, ut Cleanthes scribit. Aegyptijs crocodilum, ibim, multaq; alia. In Tenedo nutriunt prægnantem uaccam, cui fœtæ ministeria ueluti puerperæ exhibent.

Amicitiæ & inimicitiæ animalium

Sunt & amicitiæ & inimicitiæ quædã innatæ, Oues capris cõueniunt. Columba turturi. Palumbes perdicibus. Alexiones ceryllo. Coruus erodio. Larus graculo. Harpa miluo. At contra internecinum inter se bellum gerunt cornices & noctuæ, Miluus & coruus, Pyralles & turtures, Brẽthus & pagrus, Cloreus & turtur, Aegypij & aquilæ, Cygni & dracones, Apri & bubali, Tauri & leones, Aspides & ichneumones, Aegithus & asinus, quo rudente oua & pulli Aegithi pereunt, Leones & galli, Hyæna & pardalis, Scorpius & scalabotes, Vulpes & cygnus, Tauri & cornices. Inter aquatilia Delphinus & balena, Cestreus & lupus, Murena & congrus. Sunt & alijs alia noxia uel salubria. Aquilæ quod uocant symphytũ letale, ibidi fel, Hyenæ semen erucæ, myrrhæ, Cedri folia calamodyti, Flos uluæ melãcoritho, semen alij lacertæ, Adeps capreæ canthero, rosa canthero, lacrymæ ex uite grui. Reliquiæ cadaueris degustati à lupo, cornici & upupæ: herba quam leontophonum uocant leoni, ulturi unguentum, insectis omnibus oleum illitum. Salubritatem quoq; morbis & remedia inueniunt. Palumbes lauri folijs commanducatis, Ictinus Rhamno. Turtures ipsius fructu, Corui utice, Vpupæ adianto, quod & Callitrichon quidam uocant, Harpa hedera, Perdix arundinis folijs, Turdi myrti, Corydus labrusca, Aquila saxo, quod aquilinum uocant, ac utile partubus etiam continendis.

Deuastationes

Deuastationes etiam inferunt quædã animalia. Magnesij & Ephesij contra locustas ordine militari ad bellum exeunt. Pæonij & Illyrij cõtra columbas. In parte Aegypti pro cane certant. Muscarum multitudo depopulata est quondam Megarenses. Vespæ Phaselitas, mures Cosas Hetruriæ ciuitatẽ.

Quædã certis in locis non uiuere

Quædam regiones & loca quibusdã exempta. In Creta Iouis beneficio, itemq; apud Delphos, ut autor Nicandrus, nihil animalium uenenatorum uiuit, eoq; translatũ ex templo perit. In templum Herculis Romæ muscæ non ingrediebantur. Mures in Paro insula, ut scribit Aristoteles, nõ sunt. Morsus uerò non æque omni tempore officiunt. uespa itemq; musca quæ serpentem degustauerunt, aculeis magis penetrant. Aspidis ranam depasti ictus immedicabilis. Canis rabiosi morsus letalis. Morsus item ieiuni hominis longe malignus. Scythas addere pharmaco inficiendis sagittis sanguinem hominis purgati Theophrastus testatur.

Diuinatio

Nonnulla diuinatione quadã natura donauit. Futuram famẽ aut pestem, canes, boues, serpentes, præsentientes alio se conferunt. Mures instante ruina subito de loco migrant. ut accidit Eliensibus teste Hom. qui cum in Ionas impie gesserint, dies continuos antea mures ab eis migrarunt, unde fatum illis portenderũt. Sed & prognostica ex animalibus tempestatis à quibusdã obseruata. Aues enim aquatiles in terra uolantes procellam portẽdunt: Contra terrestres si ad rigua & palustria, serenitatem. Gallinaceis itemq; Gruibus alas cõuerberantibus, strepentibus uerò imbrem, eisdem lauantibus uentorum flatus. Graculi more accipitrũ sursum deorsum errantes, ut autor Arist. hyemem significant. Cornix à cibo uolitans in sinistram partem, serenitatem. Mergi & Anates constrepentes alis, uentos: plures aues albæ simul iunctæ, item noctua sereno canẽs tempestatem: tempestate uerò serenum prænuntiat. Commutationes & eadem sæpe facere uidemus. Luscinia æstate colorẽ cantumq; alium retinet. Sturnus æstate dulce canit, hyeme obstrepit, ac subflauus è nigro fit. Sed ut turdi, sturni, phocides, mænides, thoes, per æstatem macrescũt, per brumam obesæ uidẽtur. Chamæleon quem attigerit colorem reddit.

Locorum mutatio

Nec locorum præterea minor mutatio. Aestatis quædã aduenæ aues ut coturnices: quædã hyemis ut grues, turdi. Medicinas etiam innumerabiles ex animalibus esse quis ignorat? Sed illud mirãdum, quòd in Scythia animalia in Thyle uerò insula pisces loco ligni comburant, ut autor Aelianus. Illud quoq; superstitiosum, quod idem cõmemorat, multa ex his incantamenta fieri, quæ adferre in medium neglexi.

Arma cuique sunt

Sed ante omnia pulchrum spectare, sua cuiq; arma à natura dari: eaq; ingruente periculo signis quibusdã expediri. Initurus prælia leo cauda terq; quaterq; terga conuerberat. Sues armos inhorrent. Rhinoceros cum elephanto congressurus, cornu prius ad petram exacuit. Ichneumones cum Erinaceis certaturos, oblitos prius luto ac loricatos tenuem pellem contra aculeos durare uideas.

Virtutes animaliũ similes

Insuper in plerisque uirtutis quoddam simulacrum. In equis, leonibus, canibus animositatem, palmæq; contentionem. In elephantis memoriam & disciplinam; in uulpe, passere, draconibus argutiam. In columbis, cornicibus pudicitiam. In ciconijs pietatẽ, quæ parentes senes alunt. In formicis, apibus prouidẽtiam & sedulitatem. In leonibus rursus clementiam, in canibus fidelitatem.

DE EQVIS.

NVNC singula cõsideranda. Primumq; equos, de quibus Pollux sic scribit. Ante bimatum domari nõ oportere: Caput aqua perfundendum, pectendum, ac ungula resecanda, manibusq; blande poppismo fricandum.

Poppismus

Stabulum lapide sternendum: tum lapidosa paulatim adsuescendum ingredi uia, uti pedes robore cõfirmentur. Tum os facile reddi illitu aquæ tepidæ, & olei quandoq; unctione: sic frenum libentius sustinebit. Si minus, chamo compescendum. Ab initio non asper agitator sit, nõ cursu fatiget, lente utrinq; uertendo experiatur: neq; tum calcaribus quàm uirga castiget, & in loco plano. Pedes auersus capite, ne petatur calcibus, pertractet: morsusq; cum conuersa facie prohibeat. Adsessor equum ne premat, neq; urgeat, sese coxis sustentet, sic & eum labore leuat, & sibi uim maiorem addit. Sit unius potius coloris. Iuba densa ac ea exultans, forti lumbo, breui capite, erecta ceruice, auribus proportione capitis paruis.

Equi badij

Cassius medicus in Problematis equos Badios laudat, quos Græce βαΐνς baios uulgò appellant.

Spadices

Verg. Spadices commendat, id est palmeo colore. M. Varro his alia adijcit signa: pectus latum, uentrem modicum, lumbos pressos, spinam duplicem, si minus non excantem: codam amplam, subcrispam, cruribus rectis, æqualibus genibus, ungulas firmas, nec sanè magnas toto corpore uenas quæ animaduerti possint. Vsum item spectare atque habere oportet: cum diuis alij sit usui: Vectorius, bellator, cursor, admissarius, quadrigarius, desultor.

Canterij

Vecturæ optimi Canterij, equi uidelicet castrati. Veredi cursu pernices. Martialis. Stragula succincti uenator sume Veredi.

Asturcones

Item Asturcones qui ex Asturia ueniebant, molliter ingressus glomerando ingrediuntur, qui etiam Tolutarij dicuntur.

Tolutarij

Manni

Seneca Asturconibus inquit & tolutarijs mannis. Sunt enim Manni equi non admodum magni, qui tolutim, id est, more Asturconum uestigia glomerant. Nunc sanè id genus ex Britannia uenit: ex Hispania uerò leuitate, elegantiaq; conspicui. Appuli Roseani bellis aptissimi, ex Tuni Africæ, ac Massylia Numidiaq; cursu præstantes, quos uulgò barbaros uocant. Ex Tyrrheni maris insulis, præsertim Corsica & Sardiana: breues admodum, sed animo generoso atq; audaci, ingressu irrequieto: ex Germania grauiores, attamen Succussarios, qui subsultim moleste ingrediuntur.

Succussarij

Tortores

Cruciantes

His similes appellat Nonius Tortoras equos, Plautus uerò Cruciantes, ut cruciante inquit canterio. Succussarios Festus.

Desultorij

Celetes

Desultorij uerò sine ephippijs equi ad cursum apti erant, quos Græci Celetas uocabant. Hi quondam

à nobil

à nobilißimis iuuenibus teste Tranquillo agitabantur, nunc sanè à ministris. Illud quoq; obiter notandũ, quod neq; legimus neq; sanè ex ueterũ monumentis aut marmoribus aspicimus, equos eorũ ephippia more nostro, neq; penitus pedum sustẽtacula, quæ uulgò staffas appellãt, habuisse: sed tantum in dorso ephippia eius generis, quibus hodie domitores equorum utũtur. Festus scribit Romanos equum dexteriorem bigæ in cãpo Martio quotannis Marti immolare solitos. Lacedæmonij in monte Taygeto uentis immolãt equum, ac in eodẽ loco adolent, ut cinis eius late diffundatur. Rhodij item singulis annis quadrigas Soli cõsecratas in mare iaciũt, quòd is tali curriculo fertur mundum circumire. Aelianus mira quædã de equis scribit. In India tam equos quàm asinos unum in frõte cornu gerere, illudq; si quis ueneno infecerit innocuum esse. Apud Psillos Indorũ equos haud hircis maiores esse, mulos bouesq; tandẽ Libycos negligẽtiam domini facile tolerare. Nam graciles ieiunosq; labores & cursus maximos perferre. Præterea Scytham fuisse quendã, qui

Equi castitas

optimæ gẽtis equam, & ex ea equum habebat, ne soboles periret, filium ad matris initũ duxisse. primum recusantẽ, mox adopertum pallio salientẽ: ut primum agnouit se parẽti concubuisse, euolauit, è crepidine saxi sese præcipitẽ dando, scelus expiauit. Darium minorẽ equas à partu in bellũ ducere solitum, ut si cõtingeret aufugere, ab illis amore relictorum pullorum celeriter transferretur. Celtas ac Macedonas & Lydos equos piscibus pascere. Sybaritas & Libycos ad cantum Symphoniæ equos instruere ac domare, quæ causa illis cladis fuisse dicitur cũ Crotoniatis cõcurrentibus. Ex equæ fronte carunculã à pastoribus radi, philtris efficacißimam

Hippomanes

quam Hippomanes uocat Vir. in Geor. Equorũ nobilitas nõ facile patitur ab asinis iniri: remediũ eis prius iubas tõdere, atq; turpãtes crinibus, amota superbia facile succũbunt. autor Aelianus. Plin. uerò aliter earum libidinẽ iuba tonsa ex-

Equæ uẽto cõcipiunt

tingui dicit, cõcipereq; flante Fauonio apud urbẽ Vlyxiponẽsem. Coßinitus Thraciæ fluuius equos epotus efferat. Hinc Diomedis illic regnãtis equi monstruosi ob eam causam di-

Equi adamati

cuntur. Adamati equi quoq; Alexãdro & Cæsari ac Augusto reperiuntur, à quibus etiam tumuli honore donati. A Semiramide item usq; ad coitum. Equus insuper Nicomedis regis extincto domino, inedia uitã finiuit. Aelianus. huius inuentorem Neptunum tradunt, æquitandi uerò Thessalos, sicuti frenorum Peletronios. Columella de equis sic ait. Maiores bimis domari non oportet, annorũ notæ cum corpore

Dẽtes equorũ

mutantur. Dum bimus & sex mensium est, medij dentes superiores & inferiores cadunt. Cum quartum agit his qui canini appellantur deiectis, alios adfert: intra sextum deinde annum molares superiores decidunt. Sexto anno quos primos mutauerit exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter, ex eo cauatos gerit: nec postea quot annorum sit manifesto comprehendi potest. Decimo anno tempora cauari incipiunt, supercilia nõnunquam canescere, & dentes promi-

Morbi equorum

nere. Morbi equorum Crithiasis, Hyperæmosis. Generat septentrio equos syluestres: sicuti meridies asinos. Inueniuntur & equi fluuiatiles, qui in fluminibus morantur, quos Hippopotamos uocant autores, Arist. Aelianus, Plinius.

EX XENOPHONTE DE ARTE EQVESTRI.

NE quid autẽ de equis prætereatur, Xenophontis Græcum libellum de arte equestri uisum est mihi in Latinũ sermonem ad hũc locum epitomare. Pedes ante omnia probandi. Vngulæ crassæ sint, neq; humiles, ne atterantur, cinopodes: neq; ualde erectæ caprarum modo, tibiæ pingues ossibus, non carne. Si pullus molliter genua flexerit, tempore procedẽte multo magis flectet: sic enim melius quàm rigida equum equitemq; infractũ ac indefessum reddunt. Coxæ anteriores sub humeris pingues probãtur. Pectora latiora ad decorẽ faciunt pariter & robur, aptaq; ferre crura minime inter se proxima aut cõiuncta. A pectore rursus ceruix non more apri prona procumbat: neq; item galli modo recta ad ceruicem tendat. uacuus circa curuaturã sit, caput osseum, paruas habeat maxillas: oculis ante pedes respiciat. Nã colli protensio laßitudinis debilitatisq; signum. Considerandum deinde si utræq; maxillæ molles, aut duræ, aut diuersæ. Diuersarum enim maxillarum, sicuti alia multa animalia, nascuntur etiam equi: Oculis item prominentibus uigilantior apparet, quàm incuruis, lõgiusq; aspicit. Nares apertæ, magisq; depressæ spirabiliorem ferocioremq; demõstrant. Etenim quum equus alio cum equo fertur, uel inter equitandũ animatur & efferuet, nares magis dilatare cõspicitur. Vertex præterea ceruicis maior, & aures minores magis equinum præ se ferunt caput: latera profundiora, tumidioraq;. Lumbus quanto latior & breuior, tanto facilior. Ingressu equus anteriora crura attolit, & posteriora deflectit. Ventrem mediocrẽ: coxas latas esse oportet, lateribusq; ac pectori coniunctas. si autẽ hæc omnia gracilia fuerint, leuiorẽ sanè ad cursum uelocioremq; faciunt. Clunes ad caudã, si lata linea diuidat, longe uestigium posteriorũ pedum prioribus anteponet. Testiculi quoq; magni probãtur. Si pullus cruribus fuerit altis, hic magnus erit equus: nam quadrupedũ omnium magnitudo tibialis tẽpore nõ ualde crescit. Ad huius igitur symmetriam & reliquũ corpus augescit. Pullus in-

Quomodo castrandus pullus

primis mansuetus tractabilisq; fiet esuriendo, ac sitiendo: demum iræ oblito, cibum præbẽdo, tum blandiendo, leniterq; partes, quas equus per se curare nequit, attrectando. Hunc equiso per turbã ducat, omnibusq; aspectibus, ac sonoribus appropinquare doceat: ut si quid expauescit, non planè arduum, sed placidũ esse paulatim mõstret. Cautiones in equo emendo, ut ætatẽ quis norit. si frenum recipiat, si sessorẽ excipiat, si exceptũ excutiat, si dimissus aufugit, aut celeriter recipitur, si uerbere ictus sit obtẽperans aut excitatior. Sed & si bello uis utilem: fossas transmittere, muros transilire, insilire, desilire, à frõte, à tergo, ab latere percurrere oportebit. Pauidi & suspicantes omnino reijciendi. Illa ferocis ac boni equi potißima signa, si fessus rursus eadem facere uo-

De stabulo

luerit. Stabulum domi habere oportet, ut sæpe cernat equum oculus dominicus: repagulaq; inter eos, ne in se pabulum furentur ponenda. Pauimenta stabuli mollia seu leuia generosis afficiunt ungulis. Sint igitur lapidibus strata inter se ungularum magnitudine ex asperitate cõiuncta. Ita nanq; à uitijs equorum pedes, & si quid illis adhæserit, prohibentur. Post hæc equiso è stabulo equum educat strigilis gratiæ seponatq; seorsum à præsepe post prandium: ut libentius deinde ad cœnam redeat: locumq; eum lapidibus rotundis sternat; ut sese mouendo tanquam in uia saxosa ingrederetur, exerceat: eoq; modo chelidonas pedum huiusmodi effusi lapides tenuabunt. Ora uerò ut sint mollia curandum: hisdem ferè remedijs quibus & caro curatur humana. Equiso quotidie fimum & humida equi cubilia in unum locum efferat atq; aggerat. Equum quocunq; sine freno ducit chamo compescat, qui minime respirare prohibet, ac mordere non sinit: supra à uertice capistrum adliget: quando omnia circa ora imposita natura ipsa equus detrectat: sic uncula minime pertrahet, sed leuia esse finet. Quando ad strigilem ueni-

De strigili

tur, incipere à capite & iuba oportet: ubi enim superiora purgata non sunt, frustra inferiora purgantur. Spinam tantum manibus atterat: & pilũ qua natura ducitur cõplanet: sedi minime noceat: aqua caput abluat: quum enim osseum sit, si ferro attingat, equum cõtristabit. Deinde procomium, id est setæ quæ ante frontẽ propendent, aqua inspergendum

uti

uti lōge succrescat: quum uidere minime prohibeat, noxiaq; ab oculis propellat. Etenim existimandum Deum pilos huiuscemodi equo in hac parte, loco magnarū aurium dedisse: quas asinis ac mulis ob oculorum defensionem tribuit. Prӕterea cas..dam atq; iubam lauare sӕpe oportet. Nam setӕ in his partibus crescentes magno sunt usui: cauda in noxijs abigendis: iuba ad equum ascendendum. Sunt item ad decorem: signum quod equӕ armentales non similiter asinos in coitu sustinent, donec comam inducrint: cuius rei gratia attondent equas omnes quӕ ab asinis sint incundӕ. Lauare crura prohibemus: nihil enim iuuat: nocetq; potius ungulis quotidiana inspersio. Sub uentre quoq; multa purgatio minuenda: quum hӕc magnopere contristet equum: prӕterea quanto purgatior hӕc pars, tanto magis subtus noxia congregat. Itaque hӕc loca manibus pro strigili confricanda. Videndum ne in equis tractandis à fronte aut à cauda adpropinquemus, sed ab latere: sic & minimum nocebit, & ascensuro paratior fuerit.

Quomodo frenum immittendum

Equiso equum frenaturus primum ad eius lӕuam accedat: deinde lora dextra summo capiti corypheӕq; immittat: os uerò sinistra adaperiat: quando si recipiat ecciphalon circumponat: si minime aperiat, pollicem sinistrӕ ori iniiciendo freno dentes premat. quod si non item iuuerit, labrum circa cynodontem premat. Equum insuper per lorum ducat, nō autem per frenum: nam hoc diuersitatem maxillӕ facit. Frenum uerò ipsum quum nimis prope maxillas fuerit, os atterit: ut sine sensu quodammodo fiat: quod rursus nimis in ore summo, potestatem facit minime freno parēdi. Equiso instruatur, quonam modo Persico more sit auxilio, ut equus facile conscendatur, dorso domini pedes sustinendo, si forte ille ӕgrotauerit aut consenuerit. Prӕceptum optimum ad equum cum ira nusquam accedere: qui enim equum generosum uerberibus cogunt, maiorem incutiunt terrorem: blandeq; potius edocēdus, ut quod expauescit minime molestum sit. Equum ascendens lora ex freno lӕua decenter accipiat: ita lӕua ut crines prope aures minime corripiat: ne si forte cum hasta insiliat, os equi freno conuellat. Ex utroq; igitur latere conscendere discat. Quod si forte crus fessum eques habuerit, minime genu supra equi spinam imponendum: sed tibiam in alteram laterum equi partem transmittat: quum uerò consederit coxis equo adhӕreat, ut rectius ualentiusq; queat & hastam manu iacere, & ex equo ferire: tibias à genu molliter dimittat: si autem rigidas protēderis, periculum si quid offenderis ne rūpantur. Deinde brachio sinistro equi costis adhӕreat: sic enim & stabilior equus fuerit, & manus firmior. Si quando currendum: signis id tantum quàm subito prӕstat. Equo si leui erectaq; ceruice, habenas altius immittendum: si demißiore fuerit, inferius: qui enim sponte curret corpus alacer inflectet: & ad baculi nutum qua parte inferri uiderit libentißime mouebitur: seseq; rursus reflectendo regredietur. Equitationis genus laudamus quam pedam uocant. in utranq; enim maxillam uerti asuescet. In conuersionibus equus tuto recipiatur: non subito, sed paulatim è medio cursu frenum contrahendum. Vtile quandoq; fuerit quiescentem statim impellere: & ex equis equos petere: & ex celeritate rursus in proximo conquiescere, & ex quiete iterum irruere. Si quis autem saltu eum cupit instruere, loro tenens equum fossam prӕcedat oportet, deinde trahat, ad saltumq; inuitet: si respuit, uerberibus cogere: reliquo tempore uim non expectabit, sed tantum retro aliquem uideat sat erit: sic adsuetus, calcaribus postea ab equite impulsus magnas transmittet fossas. Hoc idem agere in accliui decliuiq; loco adsuescendus: & adsilientem quidem in accliui, iubam prendendo pronus adiuuet: in prӕcipiti uerò sese resupinando, habenasq; contrahendo. Equus enim qui collecto condēsoq; corpore fuerit, & sibi & equiti hӕc omnia tutius peraget.

Venatio utilis equiti

Deniq; huic arti & uenatio & campestris exercitatio magnopere utiles. Cum equo magnanimo nihil per uim agito: nimiam ferocitatē placidißimis potius signis mitigato: nam longa magis itinera & quieta mitem reddunt, quàm subita ac breuis uiolentaq; agitatio: quapropter minimum ab aliquo alio quàm equisone attingatur. Prӕceptū est enim, poppismo, id est, blanda sibilatione equos mãsuescere, lotio autē excitari. At si quis ab initio in lotio quidē placabilia, in poppismo uerò molesta proferat, discet equus poppismo quidē excitari, lotio autē placari: adeo in teneris adsuescere magnum est. Adhibendus insuper iuxta clamorē & tubas, ne hӕc horrida ei uideantur: neu aliquid triste, seu subito molestum proferre, sed cōquiescere finere, prādiaq; & cœnas offerre si capiat. Optimum autē consilium, ualde animosum equum non esse in bello poßidendum. At ignauo & pigro equo sat fuerit dicere, hӕc omnia fieri cōtrariӕ, quӕ animoso oportere diximus.

De frenis

Prӕceptum quoq; de frenis hoc erit, ut duo non minus habeantur: horum alterum lӕue, rotis ualde magnis: alterum breuibus & humilibus, echinis uerò acutis: ut si quando hoc equus accipiat, asperitate dimittat: quando uerò lӕue commutet, ipsius lӕuitate lӕtetur: & in altero quidē instruatur, in altero gaudeat, ac quod in illo didicit, in hoc agat & exerceat: si uerò huius despexerit lӕuitatem, rotas magnas addimus lӕui, ut ab ipsis hiare coactus frenum dimittat. Oportebit & asperū frenum uarium facere, & clauis firmiter confixum ac cōtinuum. Cauendum insuper ut quantacunq; frena fiant, mollia flexibiliaq; sint. Rigidum equus totū habet prope in maxillas sicuti obeliscum. In flexibili autem quod fugit semper uenans, mittit a maxillis frenum. Hac igitur de causa circa medium ex aßibus annuli suspēduntur, ut in his persequendis & lingua & dētibus occupatus, ad maxillas frenum recipere negligat. Si quis autem equum cupiat uectorium pariter & celerem, saltuq; leuem, haud facile in eodem inuenit. Nam qui molliter crura inflectit, corpus attollere minime ualebit. Qui enim lumbū inflexum & breuem ac robustum habuerit, non secundum caudam, sed in ea parte quӕ inter coxendices, & latera secundum uētriculum est, is maxime poterit retro crura longius supra priora uestigia ponere: ex quo si freno contrahitur, posterioribus quidē laborabit, corpus uerò anterius attollere ualebit, ita ut uentre & genitalibus anteferatur. Armaturā uerò qui ex equo sit periclitaturus huiuscemodi habeto: primum thoraca, & ex thorace cōtinuum ei tegumentum quod ceruicē ad nasutum usq; ac nares protegat. Ex hoc item alӕ duӕ circa uerenda dependeant, ac cōsistant, tales, tantӕq; ut tela repellere ualeant. Caßidē deinde induat, quӕ firmißima erit ex pelle bubula. Sinistra insuper manus armanda manu appellata, nam humerū operit tum brachium ac cubitum, & quod his continuum fuerit, prӕterea extenditur & incuruatur, & ubi deficit thorax supra alas protegit. Dextram ob pugnā liberiorē esse oportet, eamq; à thoracis impedimento separare, pro quo alӕ sint in giglysmis additӕ: quӕ item manus plicantur & similiter clauduntur, brachio tantum simile tibialis opponatur. Armanda & ea pars dextrӕ, quӕ sublata nuda est, prope thoraca corio uitulino aut ferro. Equus post hӕc armandus prometopidijs, posternidijs, & parapleuridijs. Hӕc enim simul & equiti paramеridia, id est, femoralia fuerint. Ex omnibus uerò maxime equi uentriculum simul cum lateribus, quӕ pars inter uitalia & debilißima uidetur, quoad fieri commode poterit, unà cum ephippio protegere oportet: necesse tamen huiuscemodi tegumentum, sicuti & equi alia, consuere, ut & eques securius considat, & quàm minimum equi sedem incommodet. Equitis prӕterea pedes ex femoralibus eminebunt.

De armatura

Armantur quoque & hi si embates seu socculi fiant

fiant ex corio: quali crepidæ existunt: sic enim armatura & tibijs, & pedibus pariter calciamēta fuerint. Et hæc quidem omnia ne lædi posit, ut autem lædere ualeat, machæram potius quàm ensem habeat. Pro hasta perticali quòd hæc debilis simul & grauis ferè est, cornu as clauas magis laudamus. Nam & hæ scientem fallere minime possunt, & ignaro esse utiles quoquo modo, à fronte, à tergo, à latere. Adde quòd robustiores sunt, & ferri faciliores quàm hasta. iaculum insuper lōgißimum magis placet. Palium enim genus minoris iaculi in itinere torquetur ac transmutatur. Longius autem iaculabitur si ante proijciens ab læua se reducat in dextram, deinde in coxendice consurgens hastam emiserit: certius tamen si semper scopum in emittendo contuebitur.

DE CANIBVS.

Diuersa canū genera CANES diuersorum generum memorat Pollux. Laconicos, Arcades, Argolicos, Cyrenaicos, Libycos, Molossos, Indicos, Castorides, Eretricos, Cretenses. Laconici ex uulpibus & canibus, uocātur q; Alopecides. Plautus. Nos Parasiti Lacones sumus. Arcades ex canibus & leonibus, appellantur q; Leontomiges. Cyrenaici, ex lupis & canibus, nominantur q; Crocutæ. Castorides è castore nati, & uulpe: ex quo Homerus ἀλωπεκίδας eos uocat.

Eretrici Apollinis iussu nutriti, qui & aratro terrā uertere dicebantur. Molosi ex Epiro ueniunt, dicuntur prognati ex cane, quē Vulcanus, ut fabulæ uolunt, fabricauit, & animam inspirauit, donoq; dedit Ioui, ille Europæ, ipsa Minoi, Minos Procridi, hæc Cephalo uenatori. Cretensium canum aliqui Diaponi, qui semper in certamine foris egrediuntur, alteri parippi, qui equis cursu contendunt. Hæc ex Polluce. Sunt & Celtici ex Gallia Britanniaq; uenientes, odoratu, cursuq; præstantes. Indici ex tigride nascuntur. Vnius ex his exemplū tradit Aristoteles, qui præsente Alexandro in India eum leone cōgressus, prius exspectauerit à circunstantibus totus paulatim cōcerpi, quam mordicus ferā dimittere. Extinctum tandem Alexāder honorauit, eius nomini ac tumulo ciuitate dicata. Nicādrus Colophonius tamē scribit huiuscemodi canes ex Acteonis regis canibus prognatos, qui post rabiem in sanitatē redeuntes Euphrate trāsmisso, in India errauerunt. Sunt & Melitei ex Melite insula, admodum parui in delicijs domi educātur. Nostra uerò tempestate Alani & Corsi non cedunt Molosis, quibusuis feris congredientes. Molosi enim ex Illyrico frequentes in Italiam ueniunt, custodiendo pecori uillisq; aptißimi: sub catenis interdiu ob periculum retinētur. Hoc animal Aegyptij sub numine Mercurij uenerātur, quem uocant Anubin, quòd in exortu caniculæ fiat inūdatio Nili, uel quòd Isidi Osyrim quærenti Canes præsto fuerint. Scribit Hermippus, qui & Aristoclem adducit autorem, esse gentem in parte Aethiopiæ, cui canis imperaret, eiusq; cum latratu tum certis alijs signis iussa deprehendi. In templo Vulcani rotundo, canes Romæ ueluti æditui habitabant, sacrilegis tantum adlatrantes, cæteris blandi. Eodem fermè modo & in Apulia & in

Canū fidelitas Mineruæ templo uidebantur. Fidelitatis quoq; eorum plura monumēta. Pyrrho Regi canis ab eo educatus adfuit quondam in somnis in quodam terrore clamanti: demum eo mortuo in eandem pyram sese sponte iecit. Icarij canis fidem ob indicatum filiæ parentis cadauer, cælo posteritas extulit. Dareus ultimus ab Alexandro uulneratus, ab omnibus relictus, cani tantum ab eo educato curæ fuit. Canem Athenienses publice alendum mandauerunt, quòd in Aesculapij tēplo custos sacra compilantem indicauerit. At canem Vlyssem post annos xx. dominū cognouisse fabulose ab Homero po-

Canum docilitas situm. In Aegypto docilitas nō minor eis quàm equis Sybaritarum. Sub Ptolemæo quidem ludere, saltare ac molliter ad symphoniæ cātum moueri, edocti fuerant: uicē seruorum pauperibus domi præstabant. Ex Aeliano. Canem Latini lupercalibus immolabāt mense Februario: Lacedæmonij uerò Marti eumq; templis omnibus, ut animal impurū, & qui in propatulo coeat arcebant. Ea demum causa quòd in insulam Delum non ingrediebātur, nec eius sacerdoti uel eum nominare fas erat. Plutarchus in Problematis. Pœnā quoq; apud Romanos singulis annis dabant, ob memoriam male defensi ab eis in tumultu Gallorum Capitolij. Heliogabalus teste Lampridio canes ingentes rhedis trahendis iunxit. Reliqua ad eorum pertinēt naturā. Plures edunt fœtus, cæcos omnes usq; in diem XIIII. optimus in fœtu qui nouißimus cernere incipit, primus tantum patrem refert. Geniture initium mari quartus annus, fœminæ tertius, usq; in nonū: ætas dentibus deprehēditur. Iuuenibus albi & acuti, senibus nigri & obtusi, æuum longißimū annis XIIII. Ex Aeliano. Signa uerò probi Pollux uel illa præcipua commemorat. Torosi, magni, uenosa fronte ac lata, oculis nigris flammeisq;, auribus tenuibus ac prælongis. Collo itē prælongo, pectore carnoso. Spatulæ ab humeris paulo recedentes, cruribus altis, altioribus tamē posterioribus, lateribus extātibus, coxis teretibus inter se distantibus, uillo tenui ac denso, colore non omnino uno, sed mixto. Vexantur tribus morbis, angina, rabie, & podagra: ab hac ultima facile curantur, à reliquis non. Item eorū caluariam integrā esse constat. Cursorē præterea uilliosorē esse oportere, indagatorē uerò dētibus hebetioribus atq; nigrātibus. Signa quoq; lōge odorātis, si abstinent canina carne uel assata uel farcta cōdimentis. Aelianus. Probi canis signa Canū morbi

DE CERVIS.

CERVIS fœminis cornua nasci, cum nonnulli dicunt, tum Euripides testatur in Iphigenia. Ceruam cornigeram manibus Achæorum tradam quam pro tua mactabunt filia. Idem in Terundis Ceruam ab Hercule expugnatā eum cornibus fuisse dicit. Seseli herba in morbo, & apud Cretam dictamo, ut tradit Aristoteles, sese curant. Cornua in locis inaccessis proijciunt, ne imbelles inueniantur. Vnde prouerbium Οὐ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσι. Quò abijciunt cornua cerui: autor Aelianus. Aristoteles ait Cerui in capite uermes habere, præterea felle carere, quāuis eius intestinum fit amarißimū. Plinius item de his hæc scribit: Mulcentur fistula pastorali, iacēt prope uiam, in terrore ad hominem cōfugiunt, mirabundum alioqui animal ac timidū. In bimatu cornua incipiunt, partus ferūt octonis mensibus, & uitæ eis lōgißimæ signum, quod quidā eum torquibus aureis ab Alexādro magno datis post longum tēpus inuenti. Quin & eorum carnem matutinis manducatā addere uitam compertum est. Cornu ceruinum suffitum abigendis serpentibus aptū. Africa tantum ceruis caret. Est & apud Aristotelē Hippolaphus animal forma cerui & equi cōpositum, magnitudine ferè simili ceruo, uillo tātum & barba hircina: scribit ipsum gigni apud Aracotas, forte hic est quē Aelianus Tragelaphum uocat, dicitq; cætera similē ceruo, barba tantū & armorum uillo, hirco propiorē. Capream Græce Dorcadem Gaza apud Aristotelē conuertit. Hæc & coturnix placidißima animaliū ut ait Plinius, uenenis pinguescūt. Musimones Corsica fert, caprarum more uillum ferētes, ex quo tomēta conficiunt: autor Strabo. Damæ raro māsuescunt, cum feræ dici nō poßint. Cōplura nanq; mediæ inter utrūq; naturæ sunt, ut in uolucribus hirundines, Apes in campo, in mari Delphini: autor Plinius. Vulpes uafrū animal, Echinum cū uideat nō posse propter aculeos superare, resupinat, atq; ita mollem corporis partē lancinans enecat. Vesparum quandoq; multitudine uexata sese in cauū condit, extāte cauda, Circa quam ut illas certatim occupatas, uilloq; denso implicit Cerui Hippolaphus Tragelaphus Caprea Dorcas Musimones Damæ Vulpes

plicitas animaduertit, egreditur, atq; ad murum siue arborem perfricando obterit extinctisq; deinde depascitur. Eodem ferè commento & pisciculis insidiatur ripam oberrãs, caudaq; in aquam demersa: illi nouitate accurrunt, uillisq; obuoluti & quasi defossi extrahuntur. Otides quoq; in fluminibus pariter decipit, sese uni ex eis fessæ adsimilans, illæ superuolãt, uulpes conuersa statim inuolat. Dicitur & in Thracia flumina hyeme glaciata transmittere, aure prius ad ripam humi adposita securitatem itineris explorare, si quietem nullis crepitantibus undis deprehendit, libera traijcere. Hæc ex Aeliano.

Leones Leonum Aristoteles duo genera ponit, alterum breuius, crispo pilo atq; ignauius, alterum longius atq; generosius. In uniuersum infirmis est lateribus, reliquo corpore robusto. ceruice præsertim ualidissima, quòd osse uno rigida constet, nec uertebris ullis iungatur. Illud obseruatum ex Homeri carmine quòd ignem formidat. Item rotarum orbes, currus inanes, & gallinaceorum cristas ac cantus. Solum hoc animaliũ apertis oculis nasci, autor est Democritus apud Aelianum: minimumq; somno deditum tradunt signum, quòd dormienti cauda iugiter mouetur. Stabula pastorum armentaq; inuadit fame compulsus, ut Homero placet. Carne camelorum libenter uescitur, ut autor Herodotus, qui quondam in camelos regis Xerxis frumentum ferentes impetum fecisse leones commemorat, reliquo commeatu hominibusq; seruatis. Saturitatem dierum inedia uel simia deuorata uomitionibus purgat. Ingreditur obliquo itinere, ne cubile deprehendi aut fœtus inuadi possint, ossa solida minimeq; uacua habet. Solus quocunq; tẽpore terga nullo terrore uertit, quiete ac sensim sese recipit. Cũ leæna non pascitur, sed separatim errat, cũ in cunctis generibus mas eum consorte libenter uiuat. Causa, quòd uterque uiribus fidens nequaquam altero indiget: hæc ex Plinio. Reliqua ad eius pertinent clementiam. Nam ut est inedia terribilis, sic reliquo tempore mitis, pueritiæ, ac magistro eum regenti præsertim.

Placabilitatis leonis exẽpla Varia eius placabilitatis traduntur exempla. Illud in primis notissimum quod ab Aeliano Gellioq; traditur de Androcle seruo, qui Roma aufugit in Libyæ deserta, ac in antrum leonis incidit, ubi leoni reuertenti cum præda ac pedem claudũ porrigenti Androcles auxilium tulit. Demum captus ipse fugitiuus ac Romæ in Theatrum eidem leoni forte capto obiectus, ab eodem cognitus & seruatus est. Scribit item Plinius de Mentore Syracusano, qui leonem sibi in syluis obuium, pedemq; porrigentem surculo fixo liberauit: Idem ferè dicit Helpio Samio contigisse. His exemplis successit diuus Hieronymus qui huiuscemodi feram simili beneficio demeritus traditur. In regione Elymea templum Adonidis est, ubi leones mansueti hospitibus blandiuntur, ex eorumq; manibus cibum capiunt: autor Aelianus. Plinius scribit, quòd primus Romanorum leones currui iunxit M. Antonius triumuir, imitatus matrem Deum, in cuius tutela sunt: non sine cauillo, generosos spiritus eo tempore sub iugum missos significari: quem deinde imitatus est Heliogabalus, teste Lampridio. Pompeius C C C X V. iubatorum leonum pugnam in circo dedit. Cæsar C C C C. Primus hominum Hanno Carthaginensis Leonem mansuefecit. Graui sunt anima, & diebus alternis uescuntur.

De Leænæ partu Leæna primo partu quinque parit, ac per annos singulos uno minus, ab uno sterilescere. Informesq; fœtus ac magnitudine mustellarum esse. Semestres uix ingredi. Hæc Plinius. Contraq; Herodotus apud Macrobium, itemq; Gellius scribunt, quòd Leæna in omni uita unum parit. Causa quòd catulus leoninus ubi in utero moueri cœpit, cum habeat ungues longe acutissimos, uterum lacerat, augescens magis ac magis imprimendo exulcerat.

Lupus Lupus animal uoracissimum in prædam incidens toto corpore turgescit, taurum à tergo aggreditur cornua cauens, noctibus grassatur. Flumina tranant seriatim quolibet eorum præcedentis caudæ mordicus apprehensæ innixo. Apollini amicus quòd Latonæ parienti astiterit, unde ab Homero Lycogenes Apollo dicitur, ex quo in templo Delphico lupi simulacrum cernebatur. Et apud Græcos annus Lycabas dicitur, quòd à Phœbi seu solis cursu pendeat. In Canopo Mareotidis piscatoribus adsistunt more domesticorum canum, partesq; ab his prædæ donantur. Alioqui retia, apparatumq; omnem concerpunt. Prope Nilum herba quædam est quæ Lycoctonia ex argumento dicitur, hanc si attigerint pereunt: quare Aegyptij hoc animal uenerantes (nam & Lycopolim ciuitatem habent) hanc è suis terris extirpauerunt. Hæc ex Aeliano. Plinius ait luporum uisum in Italia noxium esse, uocemq; homini quem priores contemplentur adimere: caudæ eius uim amatoriam inesse. Eum X I I. non amplius dies toto anno coire. In fame quoque uesci terra. De uisu Virgilius etiam in Bucco. autor. Liuius uerò inquit, uiso quondam lupo in capitolio ut dirum putatum, urbsq; propterea lustrata.

Lupus ceruarius **Thoas** Lupos ceruarios Gaza ait à Græcis θῶας uocari. Pollux autem Thoam lupum uulpi similem uoce dicit, qui cæcos parit fœtus, & cum leonibus congreditur.

Caos Caos alia species è genere ceruariorum. Lupos ceruarios in Pompeij arena primum Romæ spectatos fuisse Plinius scribit. Aelianus hoc animal præditum magna humanitate dicit. In hominem siquidem incidens sese conuertendo quodammodo dignatur. A cæteris quoque oppressum animalibus ultro ulciscitur. Cũ Leonibus congreditur.

Lynx Lynx & ipse inter lupos ceruarios uisu acutissimo, pelle uaria. Eius urina concreta lapidescit, mulierum ornamentis quæsita. Hanc igitur expetitam quasi diuinans dicitur (uti tutius degat) occultare, quam

Lyncurium Lyncurium uocant, ut autor Solinus. eius color precio ut ait Theophrastus, ad succinum peruenit, spiritu attrahit & ipse appropinquantia, dolores insuper renum placat, & regio morbo medetur. Plin. Item scribit lupi ceruarij naturam esse, si contingat eum mandentem respicere, statim oblitum cibi alium quæsitum abire.

De bobus Boues inter animalia honore cæteris præfert Columella, tanquam agriculturæ socios, præsertim in Italia, eum tauros Italos Græci uocarent, capitaleq; fuerit apud antiquos eos necare: ex quo damnatus à Pop. Ro. qui concubinæ procaci omasum ruri se edisse neganti bouem interemisset, tanquam colonum suum sustulisset. Scribit Aelianus apud mare rubrum boues cornibus flexibilibus esse, apud Mysos sine cornibus nasci, in Phœnicia tanta magnitudine esse, ut à stantibus mulgeantur: in Libya quæ Aegypto terminatur,

Opistonomi boues boues Opistonomos, id est, retro pascentes esse, quòd cornua luminibus prætenta ab fronte pastionem abscondant, regredientibus uerò nequaquam. In India cursu cũ equis contendere publico spectaculo: in Libya boues agrestes esse, cursu item haud equis inferiores. Apud Chusias Aegypti ciuitatem Venerem coli cum cornibus bubulis, eiq; uaccam sacrificari, quod ei numini maxime conueniat, cum constet hoc animal maris sequi uocem stadijs uel X X I I I I. distantis. Apud Crathim itemq; Clitumnũ Vmbriæ fluuium, armenta ex nigris alba fieri. In Eubœa ferè omnes boues albos nasci, unde à poëtis Argibœa dicta est. Tauros Aethiopum agrestes qui Sarcophagi dicuntur, cornua aurium modo mouere: Apud Troglodytas taurum esse in præcipua dignatione, quòd robore præstare cæteris animalibus dicant. Huius etiam animalis nomine Aegyptios Apin colere, quem

Vphis apis ex loco Vphim uocant, ex eo genere quos Thesprotæ Latinos dicunt, iactantes illos è semine Geryonei armenti ortos. Hunc uphim herba tantum modica pasci. Hæc omnia Aelianus. Plutarchus in Problematis scribit boui qui cornu peteret, fœnum apponi solitum, ne occursantibus noceret: ex quo prouerbium ad proteruos & nocentes, fœnum in cornu gerit:

K

rit: quo M. Crassus notatus fuit. Columella teste, boum differentiam regio facit. Campania albos & exiles gignit. Vmbria uastos & albos. Hetruria & Latium compactos & ad opera fortes. Apenninus uegetos ac labori aptissimos. **Signa probi bouis** Tum illa signa probant, magnum corpus, frons lata & crispa, hirtae aures, oculi magni ac nigrantes, ex quo Homerus βοῶπιν Mineruam appellat. Nares resimae ac patulae. Ceruix lata & torosa, ampla palearia, capax uterus, latera porrecta, lumbi. Dorsum rectum & planum, ungulae magnae, cauda longissima, color rufus uel fuscus. Vaccae quae anno x. excesserint foetibus inutiles, rursus minores binis uiri non oportet. Haec Columella. **Taurorũ spectaculum** Plin. teste taurorum spectaculum primus Caesar Dictator dedit, quod adhuc Romae durat. Illud quoq; non praetereo quod scribit Aelianus, Taurum qui cornu petat, dextro testiculo adligato cohiberi: bouem quoque triturantem à frumento abstinere, si os ei spicis prius perfricetur. In prodigijs antiquorum saepe locutus bos dicitur, quo nunciato Senatus sub dio haberi solitus. **Morbi boum** Morbi boum, podagra & struma. **Vrsus** Vrsa foetus informes lambendo paulatim figurat; parit post mensem tertium, quo tempore ad antrum quod sibi delegit resupinata serpendo accedit, ne insidijs pateat locus uestigiorum: Ibiq; foeta dies XIIII. ut scribit Aristot. immobilis manet. Sine cibo uerò dies XL. tantum dextri pedis linctu sese sustentat. Hoc remedio utitur in morbo intestinorum. Demum in escam incidens exaturatur, saturitatiq; uomitione occurrit formicis commanducatis. Exagitata à uenatoribus foetus paruos partim dorso, partim ore rapiens fugit in proximam arborem. In taurum incidens famelica, palearia inuadit, praemendoq; lancinat, donec conficiat. **Vrsa saeuior mare** In hoc genere foemina saeuior atque fortior mare. Ex Aeliano. Aristoteles ursum uocat animal omniuorum & qui magna animalia inuadit. Ac erectis duobus aliquando pedibus ingreditur. Carnes omnis uel putres depascitur. Praeterea ursorum genus album esse in Mysia im ueneno infectum, ut canes uenãtes solo afflatu perimat. Apud Roxolanos ad Lituanos ingentes hodie uenatur ursos, qui regibus illis sunt etiam in delicijs mansuefacti. **Cameli** Camelorum duo genera Aristoteles & item Pli. ex eius autoritate ponunt: Bactrios & Arabicos, illi bina in dorso tubera, hi singula habent. Sunt & omnibus singula in pectore qualia in dorso, quibus incumbant quotiens in genua inclinantur. Papillas IIII. modo uaccae retinent, caudam asino similem, genitale retro, & genua singula in singulis cruribus, clunes proportione paruas. Animal bisulcum, & superiore parte dentatum uti bos. Bellum aduersus equos naturale gerit, sitim quatriduo tolerat. Bibit obturbata prius pedibus aqua. Aelianus de hoc genere sic scribit. Camelos ad annos L. peruenire compertum, baculoq; seniles gressus regere. Mares alterum tantum uiuere, quos Bactriani castrant, sic enim feritate posita ac robore augescente bello sunt utiliores. Vnum quadrupedum omnino coitus uerecundia latebras quaeritat, & crura posteriora conuersa gerit.

Strabo de Camelopardali Strabo lib. XVI. scribit in regione Arabiae thurifera Camelopardalim nasci, qui nihil pardali, inulo potius pilo coloreq; uario similis, bouis magnitudine, posterioribus cruribus humilior, erecta altaq; ceruice sublimiore quàm cameli, moribus et natura pecori quàm ferae propior. Plin. uerò eum describit collo similẽ equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus. Caesaris Dictatoris ludis Circensibus primum uisum, aspectu magisquam feritate conspicuum. Hoc animal paucis ante annis in Hetruria uidimus, quod à rege Tunis ex Africa Laurentio Medici dono missum fuerat. **Oues** Ouis quadrupes mitissima, in admissura si foeminas cupiunt, austrum obseruant: si mares, aquilonem. In Arabia tradit Herodotus oues esse cauda trium cubitorum quam per humum trahũt. In ponto ἀχολα feruntur: in Naxo ἄχολα. Archilides in libris de agricultura scribit minutissimas esse oues in Chio pabuli inopia. Caseum tamen ex eis laudatissimum. Agni à partu statim matrem pastoremq; agnoscunt, circaq; illum petulca lascinia subsiliũt. Haec Aelianus. **Signa probae ouis** M. Varro signa probae ouis tradit. Corpore amplo, molli ac denso uillo praesertum circa collum, uentre piloso, eo si careant prisci Apicas uocabant. Praeterea cruribus humilibus, cauda in Italia prolixa, in Syria breuibus. Pli. dicit pecori infirmum esse caput, eaq; de causa auersum à sole pasci cogendum, uitamq; huic anno X. Naturale insuper esse arieti agnas fă iudire, senectam ouium consectari: praeterea dextro teste praeligato eos foeminas generare, laeuo autem mares.

Asini Asinos probos Arcadia & in Italia Reate mittunt, ex qua urbe asinum uenisse milibus H.S. LX. autor est M. Varro. In Betica totaq; Libya terram hoc animali proscindunt, ut autor est Columella. Ruri utilissimus, dux domini negligentiam tolerat. Lacte asinae, ut tradit Tranquillus, Poppae Neronis coniunx cutis nitorem prouocabat. Aelianus hoc scribit, asinos agrestes quos Graeci onagros uocant in Mauritania cursu **Onagri** pernices esse, citoq; desistentes & anhelos à uenatoribus capi. In India item agrestes reperiri equi magnitudine, albos reliquo corpore, capite penè rubenti, oculis ceruleis, uno in fronte cornu, magnitudine unius cum dimidio cubiti, ab radice albo, in cuspide purpureo, media nigro discriminata. Pocula ex hoc Aegyptios conficere auroq; munire, utilia sunt ex his potantibus ad ignem sacrum & uenena deprehendenda. Solosq; in genere solidipedum hos esse qui talos habent, felleq; carent. Praeterea frigoris impatientem esse: nec in Ponto aut septentrione ea de causa generari: haec Aelianus. Nostra memoria rex Saracenorum qui apud Tunim in Africa imperitat, Ferdinando regi Neapolitano asinum ingentem, forma conspicua ac uaria dono misit. **Muli** Muli apud Indos ex asino & equa agrestibus nascuntur, pernici uelocitate, colore fuluo. Vulgatum & de mulo Athenis, qui iam emeritus operum, gratis publice alebatur. Dum Athenienses templum extruerent, ille laborantibus mulis alijs praecedens ac uacuus ueluti dux, iter gressusq; monstrabat. Quare cautum publico edicto, ne quis hordeum appetenti auerteret. Aelianus. Lalisiones pulli onagrorum sunt, cibis apti. Martialis. Cum tener est onager, solaq; lalisio matre Pascitur, hoc infans sed breue nomen habet. **Sues** Sus Graecum uocabulum ὗς uocatur & χοῖρος, quo uocabulo miror à rusticis Hetruriae hoc genus clamando educi ad pascua & reduci. Animam sui pro sale datam dicit Cicero, quòd haec pecus ad escam tantum sit nata. Quapropter solum saginatur, tanto quandoque augescente adipe, ut in Arcadia Plin. tradat soricem in corpore euiusdam praepinguis nidificasse. Nullum animal aeque foecundum, cum bis in anno pariat ac uicenos. Tempus uteri quatuor menses. Nec ullum aeque ganeas implet. **Succidia** Succidiam ueteres uocabant: ex quo farcimina, tomacla, lucanica, glandium, sumen, sinciput, Perna, Abdomen, Laridũ, uulua, Spectile. **Spectile** Est enim Spectile, ut ait Festus, caro exos iuxta umbilicum suis. Clidium quòd inter iugulum est. Isicium farciminis genus. Venter Faliscus. Papinius. Non lucanica, non graues Falisci. Ila pars lumbi est seu lateris. Horatius. Perna magis an magis ilis. Erat porcus Cereri sacer, eiusq; initijs mactari solebat, & in feriendo quondã pacis foedere, Iniisus uerò Veneri ob interfectum Adonem. Plin. uitam eis XV an. dicit. Morbos quoq; anginam & strumam. Solidũ aprum Romanorum primus in epulis apposuit L. Seruilius Rullus. Aprorum uiuaria caeterorumq; syluestrium primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus, qui in Tarquiniensi feras pascere instituit: nec diu post imitati fuere, Lucullus & Q. Hortensius. Haec Plin. Callum aprugnũ & porcus Troianus sumptuaria lege prohibebãtur. **Porcus Troianus** Erat enim porcus Troianus per

nus per metaphoram dictus, refertus intus condimentis plurimis, sicuti & equus Troianus militibus: autor Macrobius.

Ibrida

Ibridam ex sue domestica & apro natum dicimus. Quo nomine Cicero collegam suum C. Antonium notauit.

Mantichoa

MAntichoa Indis gignit magnitudine leonis, pelle uillosa, ac purpurea, uultu ferè & auribus humanis, triplici dentium serie superius totidemq; inferius: hisq; acutis & aliquanto quàm canis maioribus, oculis uillosis noctuæ similibus, unguibus Leoninis, cauda bifida, utrinque aculeis cuspidata: quos in certamine cõgredientibus eminus pro telis iaculatur, alio renascẽte. Vescitur humano cadauere, quapropter anthropophagum eum cognominauere. Cursu alioqui pernix. pullos eius Indi ante natos aculeos uenantur. Hoc animal se uidisse testatur Cresias in Perside, & ex India dono regi adlatum: hæc Aelianus. Aristoteles in eandem ferè sententiam.

Elephanti

Elephantos Aristoteles tradit edere modios hordei Macedonicos nouenos super his farinæ quinos, & si dederis septenos, ramos quoque teneros mille: bibere uerò metretas Macedonicas x i i i i. & rursus uespere octonas: uiuere annos centũ, peruenire nonnullos ad trecentos. Ex animalibus maxime exhorrent hircum, ceraften, porcũ, quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum uertẽtes uictoria sunt potiti.

Lucæ boues

Vocant & Lucas boues quòd in Lucania tunc primum uisi. Ebur ex eorum binis dentibus exertis Græci Elephantinum appellant, uetustate rubescit. Reliqua quæ de his memorantur, uenatione uidelicet, partu, docilitate, obedientia, religione, robore ac magnitudine scire cupientes, ad Plin. lib. v i i i. & Strabonem x v i. ac Aristotelẽ v i i i. relegamus.

Simiæ

Simiarũ genera, Cercopitheci, Cynocephali, Cæpi, Sphinges, Callitriches, Satyri, Cynoprosopi, Manticoræ, Crocutæ.

Cercopitheci

Cercopitheci, maximi magnitudine sunt, ut Aelianus testatur, cauda quinum cubitorũ, unde nomen auspicantur. Barba propensa, coma humana, alba facie, reliquo corpore nigrantes. Versantur in montibus Indiæ apud Taxilam ciuitatẽ, & Alexandro magno quondam cum toto exercitu terrori fuere, ut autor Clitarchus, cum illorum greges in binos pedes erectos uideret. Ad arbores confugiunt, ac inde hoc eos modo uenantur, ut Strabo refert lib. x v i. Catinos aqua plenos in eorum conspectu ponunt, ex eaq; oculos oblinunt, ac statim pro aqua uiscum reponunt. Illi aspicientes (ut sunt imitatores ad omnia) e uestigio descendunt, oculosq; & ora ipsi uisco pariter impediunt, exinde præda fiunt.

Sphinges

Sphinges uillosæ comas, ut ait Solinus, & mammis promunentibus, docilesq; ad feritatis obliuionem.

Callitriches

Callitriches toto penè aspectu à cæteris differunt, in facie barba est, lata cauda. Has capere non est arduũ, sed proferre rarum, neq; enim uiuunt in altero quàm in Aethiopico suo cœlo.

Satyri

Satyri facie admodum grata, & ipsi gestorum imitatores.

Cynocephali

Cynocephali forma quidem simiarũ, uerũ ut tradit Aelianus, maiores ualidioresq;, ac facie tum dentibus & robore canibus propiores, humani gestus æmuli, & si infanti admoueris ei ubera mulgenda præbẽt.

Cynoprosopi

Cynoprosopi (ut idem Aelianus) in desertis Indiæ Aethiopiã uersus, capite, dentibus, ac pelle canibus similes, hominibus reliqua. Circa labra more draconis pubescentes, unguibus manuũ præacutis, tum cursu ueloces, petiti ad aquas confugiunt: propterea uenatu difficiles.

Cæpi

Cæpus facie Satyro similis. Cætera inter canem atque ursum. Nascitur in Aethiopia, autor Strabo in x v i i.

Mantichoa

Crocuta

Mantichoa & Crocuta etiam è Simiarum genere hominum gestus & sermones imitantes, autor Plinius.

Capræ

Capra in genere bisulcorum, sensibus acutissima, spiritus tanta exuberantia, ut præter nares ad anhelitum aures etiam in itinere fatiget. Humore nimio suffusos oculos spinæ aculeo purgat iugulando, futumq; præsentire uidetur. Argumẽtum inediæ pertinacia. In Africa nascuntur agrestes, equi altitudine. In regione Caspia eadem ferè magnitudine sine cornibus, colore albæ, uilloq; longo, ac mollitie lanis Milesijs certant: unde Sacerdotes & Caspiorum Lautissimi uestes conficiunt. In parte Africæ Calisthenes tradit Capras ouium modo tonsili uillo esse, ex quo nautæ conficere solent rudentes. Nymphodorus uerò in Sardinia caprarum pellibus incolas pro uestimentis uti, adeo interpolatis: ut hyeme uillo cõuerso, æstate auerso sint utiles. In regione Sybaritarum Italiæ accidit res memoranda.

Historia capræ adamatæ

Crathis nomine pastor capram amabat, quam uti concubinam lecto delicijsq; omnibus dignabatur: ab hirco deinde zelotypo sæpe obseruatus, tandẽ quandoq; incautus inuaditur, cornibusq; iugulatur: qui ab accolis postea re cognita iuxta fluuium quem ab eius nomine Crathim uocauerunt, cõtumulatus fuit: ubi & capram humano uultu finxerunt, quam pro nympha & dea eius loci postea coluerũt. Ex Aeliano. Plin. ait capras pinguedine sterilescere, & morsum earum arboribus præsertim oleæ exitialem esse, quamobrem Mineruæ inimicæ dicuntur.

De hircis

De Hircis uerò scribit item Aelianus, sex menses hybernos super sinistrum eos iacere latus cum dormiunt. Ab æquinoctio autẽ hyberno totidẽ menses super dextrũ. Aristoteles hircos dicit obliquis esse oculis, & ad nares respicientibus. Quod Virg. probe cecinit in Bucolico, Transuersa tuentibus hircis: in quo nostri grammatici pleriq; errant.

Lepores

Lepores mares concipere compertum, dormiunt oculis apertis, quãdo genus carent: interdiu quiescunt, noctu uagantur. Natalis loci præsertim amatores. Campestres parui, ualdeq; pernices. Montani magnitudine excedunt. Cursu adcliui ueloctores omnes, quòd pedibus prioribus breuiores sint. Ad fugam sese auribus in terga inclinatis excitat. Canes cursu flexuoso sæpe decipiunt. Cum circumagitur, altera aure ab ea parte demissiore pro gubernaculo utitur: Enixa suos fœtus locis plurimis dispertit atq; abscõdit: putans eo modo à noxijs melius tueri: uocem accipitris exhorret latitans. In uulpem si forte incidit, euadere cursu contendit. Illa dolum celeritati opponit, cum in medis persecutione quiescens pòst paulò leporis uestigia sectatur ac cubile inuadit. Dicitur & lepus ultro citroq; commeare, uti confusis uestigijs minime deprehendatur.

Lepus superfœtat

Solus animalium præter Dasipodẽ & hominem superfœtat. Aetas arguitur paruis quibusdam in corpore cauernis.

Cuniculi

Sunt & in Hispania in hoc genere, quos Cuniculos uocant, aliquanto breuiores, hæc ex Aeliano. Pli. uerò de cuniculis idẽ refert, insuper & famẽ depopulatis messibus Balearibus insulis attulisse. Varro autem scribit quòd in Gallia Transalpina & Macedonia fiunt permagni lepores, in Hispania & Italia mediocres. Lælius putabat leporem à celeritate dictum quasi leuipedem. Varro autem è Græco & antiquo uocabulo, quòd Aeoles & Bœotij Leporin appellarent.

Alces

IN Syluis Germanorũ Alces & Vros gigni scribit Cæsar in v i. cõmentario. Alces figura & pellibus similes capris, uerum aliquantulũ maiores. Crura sine nodis & articulis habent, quare arboribus pro cubilibus stantes adhærent: has uenantes arbores ab radicibus securi debilitatas relinquũt, at ꝑ ita unà cum eis cadentes, neq; sese tollere humi ualentes capiuntur.

Vri

Vri magnitudine sunt paulum infra elephantos, figura & colore tauri. magna uis eorum & magna uelocitas, neq; homini neq; feræ parcunt. In uenatione eorum sese Germaniæ iuuentus exercet, cornuaq; in publicum laudis gratia refert, quæ studiose conquisita ab labris argento circumducunt, atque in amplissimis epulis utuntur. Hæc Cæsar.

Bisontes

Bisontes gignit Scythia & Germania, quæ alias paucissima gignit animalia fructuum inopia.

Bubali

Hos imperitum uulgus Bubalos uocat, cum id animal gignat Africa, uituli potius ceruice quadam similitudine. Plinius. Ex qua descriptione satis patet, quos hodie Bubalos uocamus alios esse à Bubalo Pliniano.

Bonasi Bonasus gignitur in terra Pæonia, monte Messapo, iuba
tãtum equina, cætera tauro similis, cornibus ita inter se infle-
xis, ut sint pugnæ inutilia. De quo Aristoteles & Plinius. Al-
bertus addit quòd pariturus locum arcæ excrementis consce-
pit munimenti gratia. Bonasorum uenatio in Lituania hodie
Pardus cernitur. De qua in Geographia dixi. Pardus bene olere di
citur, quæ res est illi quæstuosa in aliorum animaliũ prædam.
Nam capreæ & huiuscemodi feræ odore inuitatæ, prope ad-
cedunt. Ille ex latebris prodit atq; inuolat. Capiuntur in re-
gione Mauritaniæ in loco lapide substrato, laqueis præpara-
tis, carneq; apposita. Ad cuius odorem per conualles subiectas
delatum flatibus uentorum festinantes, in insidias incidunt. In
Caria & Libya prælongi admodum sunt, ac animo imbelles,
minimũ saltu agiles, pelle adeo dura, ut ferro non cedat. Pardi
digitis quinis prioribus pedibus insignes, posterioribus qua-
ternis. Fœmina crebrior inuentu, quæ si forte degustauerit
Pardaleochum capta statim dimittenda. Ea sanè herba huma-
no uentri letalis. In hoc genere est qui cognominatur Bitis,
haud alijs absimilis, præterquam quòd cauda carere dicitur.
Is si à muliere adspiciatur, extemplo eam in morbum dedu-
De Pantheris cit. Ex Aeliano. Pantheris in candido breues maculæ, carũ
colore sollicitantur quadrupedes cunctæ, sed capitis toruitate
terrentur, quamobrem occultato eo reliqua dulcedine inuita-
tas corripiunt. Primus Scaurus in ædilitate sua C L. misit: de-
inde Põpeius C C C C X. Diuus uerò Augustus C C C C X X.
De Tigride Tigrin Hircani & Indi ferunt, animal uelocitatis horren-
dæ: totus enim fœtus qui semper numerosus est, ab insidiante
capitur, equo quàmmaxime pernici, atq; in recentem subinde
transfertur: at ubi uacuum cubile reperit fœta (nam maribus
cura non est sobolis) fertur præceps, odore uestigans. Raptor
appropinquãte, fremitu abijcit unũ ex catulis in olla: illa mor-
su corripit, & pondere etiã ocyor acta remeat: iterum conse-
quitur & subinde, donec in nauem ingresso irrita feritas sæ-
uit in littore. Diuus Augustus in dedicatione Marcelli theatri
Tigrin Romæ prius ostendit in cauea mãsuefactam. Diuus ue-
rò Claudius simul quatuor. Plinius. Strabo autẽ dicit Mega-
sthenem scribere Tigres in India apud Prasios populos ma-
gnitudine duplici quàm leo sit esse, adeò ualentes ut unus è
mansuefactis à quatuor hominibus ductus si mulũ posteriore
pede apprehendat, ad se trahat. Pausanias dicit Tigrin tris or
dines dentiũ secundum alteram genam habère. Præterea acu-
Tarandus leos in cauda, quos ueluti sagittas iacit. Tarandum Scythia
fert magnitudine dorsoq; tauri, pelle uersicolore: ex qua scuta
Hyena Scythæ conficiunt, ferro impenetrabilia. Hyenam utriusq;
participem naturæ, nunc marem, nunc fœminam, modo Ceuea
aut Tyresiæ uideas, tum utranq; uenerem sentientem. Dicitur
& uim habere soporiferam, qua canes in prædam actos ene-
Hystrices cat. Hystrices aculeatis inhorrent pennis, sæpeq; illas iaculi
Poephagus modo emittunt. Est in India Poephagus duplo equi magni-
tudinem excedens, cauda nigranti ac speciosa, mulieribus In-
dis ad capitis ornatum expetita. Animal alioqui timidum &
obuios quosq; animi magis anxietate quàm pedum celeritate
fugiens, præcisa sibi sponte cauda, ob quam se peti præsagire
Monops uidetur. ex Aeliano. Monops in Moronia cernitur magni-
tudine tauri, qui fugiẽs igneum quiddam & acutũ excreat, in
quod uenatores incidẽtes tabẽ incurrunt, unde facile pereunt.
Ichneumon Ichneumon, idem utrũq; retinet sexum. Certamine inter se
congredientes decernunt, uictus pro fœmina patitur, partuq;
uictoria deprehenditur. Hunc Crocodilo aduersari in Cro-
codilo diximus. Præterea Latonæ & Lucinæ sacrum dicunt.
Phattaga Phattaga in Indis animal Crocodili terrestris simile, ma-
gnitudine catuli melitei, pelle squamosa & aspera, ita ut fer-
Ortus rum etiam hebetet. Ortus circa mare Erythreum appel-
latus ex coloris uarietate, magnitudine canis Eretriaci, fi-
gura Cynocephali, ore albicante usque ad genas: inde li-
neis aureis ad ceruicem pertinentibus, dorso plano, maculis
incursantibus aureis, pedibus prioribus albis, posterioribus
nigris: Mammis duabus Mnam implentibus, colore cæruleo.
Onocentaurus anteriora humano similis corpori, poste- Onocẽtaurus
riora asino, colore albo, cursu uelocissimus. Captus, liberta-
tis amore mauult inedia perire. Aspalacum Bœotiorum Aspalacus
terra fert. Inde translatum statim perire dicunt. Cernitur in
regione Orchomeniorum frequens. In Phyrnam siquis in- Phyrna
tendat oculos ab eaq; aspiciatur, in pallorem maciemq; inci-
det dies aliquot. At Charadrius contraria natura. Si quis Charadrius
ictericus illius oculis concurrerit, proculdubio sanabitur. Te-
statur Euphorion in cõmentarijs, in Samo quondã fuisse ani-
malia quædam uasta magnitudine, quorũ ossa adhuc miraculo
adseruata uisuntur, quæ Neades uocãt, quorũ sola uoce tellus Neades
abrũpatur: Vnde prouerbium exisse fertur. Catoblepum Catoblepum
Africa gignit tauro similẽ, aspectu terribilem, superciliis altis
atq; extantibus, oculis in recessu sanguineis, aliquanto minori-
bus quàm boui, in terrã semper aspicientibus: unde & nomen
trahit, iuba equina, quã ad certamen adrigit. Si quando frendit,
ore aperto aëra supra caput haurit. Hæc omnia ex Aeliano.

IN genere Mustelino tria sunt, primũ quam Græci γαλῆν Mustela
nos mustelam proprie uocamus: deinde quam illi ἰκτίδα,
nos uiuerras dicimus. Et meles quem uulgò Foinum appellãt.
Aelianus tradit magorum uanitatem adfirmare mustelam ab
Hecate nutricem esse, quòd hæc dea amatorijs adhibeatur.
Nam eius uiscera his sunt apta. Testiculi uerò mulieri adli-
gati partus continent. Inimica præcipue serpenti, quem pe-
tit, ruta prius commanducata, quòd sciat naturali quadam di-
uinatione hanc illi herbam maxime infensam. Colitur à The-
banis propter Herculem quòd Alcmenam partu laboran-
tem forte interueniens leuauerit. hæc ille. Viuerram Stra- Viuerra
bo ex Africa importatam dicit. Martis meminit Horatius: Martes
Venator capta Marte superbus adest. Melem uerò qui- Meles
dam Foinum dicunt, nonnulli quem uocamus Tassum existi-
mant: in metu sufflata cute atque distenta ictus hominum ac
canum arcet. In Felium genere mas salacissimus, fœmina Feles
fœtuum amantissima. Dicitur & hoc animal tetro maxime
odore offendi, ideo excrementa sua effossa terra operire ne
à prætereunte premantur. Hæc ex Aeliano, qui αἴλουρον
eum appellat. Plinius causam operiendi excrementa dicit, ne
odore prodatur: propterea eos clam insidiari ac obrepere
muribus, uiuereque sex sicuti canes annos. Ex his apparet
eam esse, quam cattum uulgus hodie uocat. Quæ antiqui-
tus mansuefactæ non erant, tantum in agris uiuebant. Inde
passim urbes ac domos repleuere. Fiber ponticus à Græ- Fiber põticus
cis Castor appellatus, ut ait Marcus Varro, extremas flu- Castor
minum oras accolens, cuius pluma mollior est pilus. Aelia-
nus amphibium hoc animal esse dicit, noctu in terra degere,
interdiu uerò in fluminibus: præterea mordax & obuijs qui-
buscunq; uesci. Exagitatum à uenatoribus quasi causam perse
cutionis sciat, testibus sibi præcisis in medioq; relictis sese à
periculo redimere. Quod sumitur Castoreum uocant. Plinius Castoreum
autem scribit, Sextium medicinæ diligentissimum negare hoc
animal testes sibi amputare, nec enim posse sine uita. Adulte-
rari autem renibus eiusdem, qui sunt grandes, cum ueri testes
pauci admodum reperiantur. Idem ait: Mures Pontici albi Mures pontici
sunt & hyeme conduntur. hos ego existimauerim quos uulgò
Armellinos uocãt. Sciurus tempestatem præuidet obtura- Sciurus
tisq; qua spiraturus est uentus cauernis, ex alia parte aperit
fores. Ipsis uillosior cauda pro tegumento est. Mus Ara- Mus araneus
neus, quem autore Dioscoride Græci μυγαλῆν uocant, id est,
Mygalem quòd muris magnitudine sit, mustelina specie, ore
oblongo, cauda gracili, ordine dentium quadruplici, ut tradit
Acatius. Hoc genere Britannia scatet. De hoc & Plin. x x x.

Mygale Herodotus uerò Mygalas maiores Araneos appellat. Murē
Mus muscus uerò illum qui odoratus uulgò habetur, Murem Muscū Hie-
ronymus in epistolis uocat: & in alia epistola, Murem pere-
grinum. Pellicula, inquit, muris peregrini. Plinius eius nullam
mentionem facit. ex quo uerisimile posterius inuētum: ex Ae-
thiopia Arabiaq; huc uenit. Sunt & mures apud Sarmatas &
Pontum, quos nunc Zibellinos ac Armelinos uocāt, de quibus
Salamandra postea dicam. Salamandra lacerti figura stellata, nunquam
nisi magnis imbribus proueniens, à serenitate deficiens. huic
tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo quàm
glacies: quamcunq; corporis partem attingit, defluuio pili &
Oryx uitiligine adficit. Orygem perpetuo sitientem Africa pro-
ducit, uim tamen hoc animal habet ad remedia sitientium. Nā
Getuli latrones quòd loci natura potu careant, eo durant au-
xilio, repertis in corpore eius saluberrimi liquoris uesicis. ex
Talpa Plinio. Talpa forma muris, oculis capta, frumentum in
area populatur, Græcis Blatta dicitur ἀπὸ τοῦ βλάπτειν, quod
Erinaceus est nocere, nonnulli aliud genus Blattam uocant. Erinacei
Græcè echini poma adfixa spinis hyemi prouidentes in ca-
uas arbores ferunt, mutationem aquilonis sentientes, sese in
cubile uersus austrum condunt: ubi sensere uenantem circum-
uoluuntur in formam pilæ ne capi possint. In desperatione ue-
rò urinam ex se reddunt tergori suo tabificam, spinisq; no-
xiam, propter hoc se capi ignari: hac enim cute uestes expo-
Chamæleon liuntur. Plinius. Chamæleon ab Aristotele multis describi-
tur, à Plinio paucioribus in hanc sententiam. Magnitudine la-
certi est, uerum excelsior, & latera uentri iunguntur ut pi-
scibus, eminenti rostro suillo ut in paruo simili. cauda prælon-
ga, in tenuitatem desinens, ungues adunci, motus tardus ut te-
studini, corpus asperum ut crocodilo. Oculi in recessu c…o,
hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu a… er,
nec alio quàm aëris alimento. Reddit colorem quem attingit,
præter rubrum candidumq;, hybernis mensibus latet ut la-
Lacerta certa. De Lacertis uerò tradit Aristoteles, in Arabia duum
cubitorum nasci lacertas, in Nisa uerò monte Indiæ Plinius
XXIIII. pedum longitudine, colore fuluo aut puniceo aut
muleo. Ex Aethiopiæ insulis nuper à regibus Lusitaniæ ca-
ptis, Romam iussu Cardinalis Vlyxiponensis lacerta extin-
cta circiter octonum cubitorum longitudine aduecta est, oris
uerò hiatu, quo solidum infantem deuoraret, ac tholo diuæ
genitricis ad portam Flumentanam, miraculi gratia, suspensa
nunc cernitur. Inimicum hoc genus cochleis dicitur, ac seme-
strem tantum habere uitam. Aelianus rem miram de hoc ani-
mali tradit. Quidam uidelicet comprehensam lacertam, ac
oculis stylo acuto orbatam, in ollam fictilem nouam inclusit
utrinque pertusam paruis cauernis: mox illita cera, addita
herba quadam, cuius nomen non indicauit: deinde Gagate
lapide anulo ligato ferreo nouem signis signauit, quorum
quotidie unum delebat: post nonum uerò, reclusa olla, lacerta
inuenta est oculis restituta. Anulum nanq; illum aiebat oculis
Stellio inui- utilem esse. Stellio lacertæ genus stellatæ, chamæleontis
dus quodammodo naturam habet, rore tantum uiuens. Plinius nul
lum animal hoc fraudulentius dicit libro VIII. ex quo male-
Stellionatus dicta, & Stellionatus crimen & Stellatura dicuntur. Spar-
crimen tianus ait, Tribunos qui Stellaturas uirtutibus tulissent capi-
Stellatura tali adfecit. Muribus hepar per brumam augescit, ut ait Ci
Mures cero libro III. de diui. Aelianus uerò, cum luna dicit augeri
ac minui. In Aegypto segetes uastare dicuntur, tanto prouen
tu, ut uotis & muscipulis & litationibus resistatur. Aeoles
item & Troiani ob eandem causam Smynthio Apollini ex
responso sacrificauerunt, ex quo liberati murem in honorem
Smynthij habuere: & Aeschylus poëta murem Smynthum
dixit. Item Cosas Hetruriæ ciuitatem destruxere: libidino-
sum alioqui animal, præsertim fœmina: ut Epichrates in
choro (sic enim fabula inscribitur) testatur ijs uerbis. Tandem

ad me Leno impurissimus uenit comminiscens puellam Dia-
næ, ut uitulus, ut uirgo, ut pullus indomita. at illa murina
erat, sed & equacissimum per anū, ut idem est autor Comicus
in drapetis. φέρε νυῦ σοι δὴ ἀνδρίας καταπυγοσυνῶν μυὸς
ἀγράφου ξηροφοῦντος, id est, Age nunc è sudo flagitium mu
ris fulgurabo Xenophontis. Vita his longissima, membris
paulatim deficientibus: unde prouerbium, Secundum muris
interitum. Cuius sanè meminit Menander in Thaide. Ex Ae-
liano. Multi tum Plinius autores, quòd ij uaticinio quodam
naturali è domo aut ædificio ruituro migrent. Glires quos Glires
Græci ἐλειοὺς uocant, in ipsis arboribus hyeme pinguescunt.
Ex his quæ unum in fronte cornu gerunt Rhinoceros ex ar- Rhinoceros
gumento nominatus, in summa nare cornu gerit ferri duri-
tia. Hoc prælium initurus exacuit prius ad petram. Elephan-
to congreditur, quanquam impar magnitudine, uentrem ac
proboscidem sæpe feriendo. Ex Aeliano. Alterum Mono- Monoceros
ceros à Plinio libro VIII. ponitur, asperrima fera, reliquo
corpore equo simili, capite ceruo, pedibus Elephanto, cauda
Apro, mugitu graui, uno cornu nigro in media fronte cubi-
torum duum eminente. Nascitur in Aethiopia, ac uiuus mini-
me capitur. Aegoceros, quem nos Capricornum appellamus
inter signa cœlestia.

SERPENTES.

Serpentes diuersorum generum natura procreauit, Cera-
sten, Hydrum Enydrum, Natricem, Colubrū, Draconem,
Aspidem, Dipsada, Pariam, Amphisbenam, Acontiam, Preste-
ra, Viperam, Aemorrhoida. Sipedona, Sepem, Porphyrū, Can
tarides, Cecilia. Quos ex Aeliani explicabo autoritate. Ce Cerastes
rastes in Africa geminis in fronte corniculis, ut cochlea insi-
gnis. Aspis quinum cubitorum magnitudine iam inuentus. Aspis
Color his niger, quandoque cinereus, interdum fuluus: ab eo
ictū ultra quatuor horas uiuere negant. Dicunt Ichneumo- Ichneumon
nem eius oua sectari ac inuenta perdere, ut inimicorum me-
tus ei ac successio minuatur: perpetuum enim & interneci-
num bellum uidere licet. Ichneumon cum sese imparem co-
gnoscat, multò se primum limo obducit ac loricat: caudam
deinde ad os, quod mollissimum gerit, curuatam pro clypeo
obducit: deinde in hostem tendit. Illa terreum thoracem fru-
stra morsibus appetit. Superat qui prius ora alterutrius atti-
gerit. Plutarchus in libro de Aspidibus, ait Aegyptios in ho-
nore aspides habere ac delicijs, unáque cum pueris educare,
adeo mansuefactas, ut uocatæ ueniant: mensisq; adsistant, atq;
unà edant pultem farinæ ex melle & uino adpositam. Eorum
uerò reges inter diademata aspidis figurā ferunt, quòd impe-
rij firmitatem portendat. Galenus aspidum tria genera ponit:
Chelidonias, Cherseas, Ptyadas à sputo cognominatas, quas
Cleopatra sibi admouit. Dipsas ex argumento uocatur, ictū Dipsas
ab se siti inexplebili necans: breuis alioqui, colore albus, cauda
duabus nigris lineis interfecta. Hunc quidam Presterem, non-
nulli Causonium uocant. Cernitur in Libya præcipue & Ara
bia. Parias serpens (sic enim Apollodorus cognominat) co- Parias
lore fuluus, oculis uelox, ore lato, morsu haud malignus: qua-
propter eam mitissimo deorum Aesculapio pro ministro ue-
tustas dicauit. Amphisbena biceps monstrum altero in cau- Amphisbena
da capite, alterutroq; semper cum libet progredi uel regre-
di, nunc pro cauda nunc pro capite utitur. Acontia ex uelo- Acontia
citate dicta, teli modo serpendo ruit. Hydrus, ex quo ictus Hydrus
grauem excitari odorem autor est Aristoteles, ut nulli prope
consistere sit. Insuper eos obliuione rerum adfici ac nebulam
præ oculis habere, in horrorem ac rabiem agi: postremo ter-
tia die perire. Prester ictum extemplo sideratione quadam Prester
reddit immobilem, ac mente alienum: mox pilis defluenti-
bus cum pruritu ac uentris solutione absumit. Viperæ fœ- Vipera
tus enecta matre prodeunt, uti inter pisces acus & Myrenæ:
mas etiam in coitu exanimatur capite in os fœminæ inserto,

Aemorrois præq; uoluptate ab ea exciso. Aemorrois inter uiperarum
genera in petrosis recessibus commoratur, colore sanguineo,
partim nigro. Inhorrent capiti ueluti similia cornua, tacite pe
greq; serpit, obliquo semper itinere. Ictos sanguinis excrea-
Sipedon tione per omnia membra euacuatos perimit. Sipedon
malum & ipse reptile, coloris similitudine Aemorroidis so-
ror, uti placet Nicandro, uelocior aliquantulum. Iter simili fe-
rè modo & hic obliquat, morsu altius penetrat, illico mar-
Seps cescente plaga, unde & nomen auspicatur. Seps colorem
quem attigerit, reddit. Quatuor recuruis dentibus armatus.
Porphyrus Quē petit morsu, tabe exanimat. Porphyrus palmi est ma-
gnitudine, capite candidissimo, reliqua purpureus, morsu in-
nocuus, quippe qui dentibus caret. Inuenitur in Indiæ locis ua
dosis, captum cauda suspendunt, uiuentisq; ex ore defluentem
liquorem legunt in uasculis æreis. Alterum item ex iam defun
cto liquorem nigrum, similiter in altero uase excipiunt: et hic
quidem in esculentis seu poculentis grano Sesami datus, tabe
lenta unius seu etiam duorum annorum paulatim enecat: ille
Cantarides more cicutæ statim absumit. In Cantaridum genere fœmi-
na non reperitur. Ipse sese mas in orbē sinuans dies XVIII.
fouet, mox fœtus paulatim excludit. Ea de causa Aegyptij sta
tuis uirorum fortium in digitis fingere hoc animal consueue-
runt, quòd nulla muliebri mollitia uirtus inquinata uiris con-
Draco ueniat. Draco aduersus elephantum non uulgari pugna cer
tat, os oculosq; eius petens, ac iugulum amplexus exhaurit, do
nec humi concidens elephas simul & Draconem pondere pe
rimit. Mortuo secundum Varronem tria extrahuntur, Oculi,
pellis, & dentes. Oculi lapides preciosi sunt igneo colore: den
tes ferè similes apri, præterquam quòd graciliores. In hoc ge
nere cristati mares sunt. Onesicritus ex comitibus Alexandri
scribit, Indorum regem nutrisse Dracones duos, alterū octo-
genum, alterum uerò nonagenum cubitorum magnitudine:
eosq; Alexandrum spectare inter præcipua uoluisse. Epirotæ
Apollinem uenerantur, in cuius templo draconem colunt ob
memoriam Pythonis, à quo se prognatos dicunt, ex eo'que
cibum appetente aut auersante auguria capiunt. Sed & eo-
dem ferè modo Draco apud Albam in luco iuxta templum
Iunonis Argiuæ colitur à uirginibus, quem certis ademit
diebus suis pascentes manibus, à quo cum cætera ca-
piant auspicia tum uirginitatis integritatem deprehendunt.
Leguntur & apud Aelianum plura Draconum exempla,
qui pueros puellas'que adamarint. Et Draco serpens in de-
licijs apud Tyberium dicitur Tranquillo fuisse. Festus dicit
dracones, ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι, quòd clarissima sint acie. Qua-
propter eos Thesauris custodiendis consecrauerunt. Tū Ae-
sculapio dicauere, quòd genus uigilantissimum dicatur, quæ
Serpens res febri maxime necessaria est. Serpens latet per brumā,
uere procedit, senectam exuit, uisum quem longo situ amisit,
fœniculo recuperat, eos abigit cornu ceruu suffitum. Tum la-
pis quidam in Aegypto, ut placet Aristoteli Nicandroq;: Cu-
ius talem memorant naturam, ut aqua perfusus accendatur.
post hunc Nepeta recens, & herba quam Libanotida uocant.
Ex spina humani cadaueris exsiccati nasci serpentem quidam
prodiderunt, quod sanè aut uanum, aut ex improbi hominis
cadauere nasci par est. Præterea serpentem si baculo semel
feriatur, semianimem reddi: si iterum, reuiuiscere: quod etiam
apud Hieronymum in epistolis legitur. Hactenus ex Ae-
Serpentū magnitudo liano. Serpentum magnitudinis multa in autoribus mentio:
tum illa præcipue cum in primo Punico bello ad flumen Ba-
gradam, Regulo imperante, balistis tormentisq; serpens
CXX. pedum expugnatus fuit. Faciunt his fidem appellatæ
Boæ Boæ, teste Plinio in tantam magnitudinem exeuntes, ut diuo
Claudio occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit in-
fans. Aluntur primo bubuli lactis succo, unde nomen habue-
Basiliscus re. Basiliscus, ut ait Aelianus, tanta fertur acuitate ueneni,

ut quamuis breuissimus (palmum enim non excedere dicitur)
serpentem quamlibet magnum halitu solo extinguat. Si quis
autem uel baculo eum attigerit, breui tempore intereat. Plu-
tarchus in uitis, sic ait: serpētes ex hominum cadaueribus me- Serpentes ex hominum cadauere
dijs medullis gigni traduntur, sicut ex bobus apes, ex equis
fuci, ex asinis crabrones. Itaque non sine ratione permoti
maiores nostri Heroibus dracones consecrarunt. Natrix à Natrix
natando dicta. de qua Lucanus: Ex natrix uiolator aquæ. &
Tranquillus in Caligula. Coluber, ut scribitur in epistolis Coluber
Hieronymi, si quando bibiturus est, uenenum ne ipse suum
exhauriat, prius eijcit. Enydrus coluber est in aquis uiuens, Enydrus
quam Lutricem Gaza conuertit.

DE VOLVCRIBVS.

DEinceps uolucres attingendæ, quæ sanè coëunt omnes,
ouaq; pariunt: animal paucissimæ, ut uultur, & uesper-
tilio: plurimis rebus inter se discretæ, pedibus, penna, rostro,
mora, cantu, magnitudine. Nam aut aduncos habent pedes, ut
accipitres, & carniuora ferè omnia: aut digitos, ut Psitaci,
aut palmipedes, ut anseres & pleræque aquaticæ. Deinde aut
perennes sunt, ut columbe, aut semestres, ut turtures,
aut post fœtus eductos statim abeunt, ut Galguli, upupæ.
Cantus quoque cuique suus. Gallis expergificus, bubroni-
bus gemulus, Vlulis queridus, noctuis stridulus, cicadis
obstreperus, hirundinibus perargutus, Luscinijs dulcis.
Cantus item statuta tempora. hirundinibus matutinum, Ci-
cadis meridianum, Gallis antelucanum, Noctuis uesperti-
num, Bubonibus nocturnum. Rostrum præterea accipitri
recuruum, Luscinijs tenue, Coruis crassum, upupis ob-
longum, passeri præcurtum. Pennæ item candidæ ac mol-
les anseri, cygno: nigræ coruis, merulis: uirides chlori-
di, luteæ Psitaco, rubentes Phœnicoptero: uariæ upupæ,
carduelí, columbis. Aues renibus & uesica carent, nec
mingunt quòd omnis humor in plumas abijt. Auiaria pri- Auiaria
mus Romanorum, teste Plinio, instituit Brundusij M. Læ-
lius Strabo equestris ordinis, inclusis omnium generum
auibus. Magnitudine quidem primum Strutio præstat, quem Strutio magnus
Aelianus magnum uocat, Plinius uerò Strutionem came-
lum ac Africum uel Aethiopicum altitudinem equitis in-
sidentis excedere dicit, nec etiam cursu inferiorem iuuan-
tibus pennis, minime tamen à terra attolli. Cæterum cer-
uinis unguibus ita bisulcis, ut his lapides comprehendat, quos
fugiens in persequentes iaciat: concoquendi uel quæuis dura
deuorata maxime efficax: eius oua quæ multa parit præ
magnitudine uasis utilia sunt, pennæ uerò galearum conis.
Strutio paruus, ut scribit Aelianus, quòd timidus maxime sit,
gregalis est, tum in proceris arboribus nidificat. Strutio Strutio Africus
Africus, partim quadrupes, pennas habet pilis quàm similes,
nec sublimis uolat, capite coloq; glabro, cilia pilosa, bisul-
cis pedibus. autor Aristoteles. Ibis Aegyptium animal ali- Ibis
gerum lunæ sacrum. Nam ad eius rationem syderis oua fin-
git, intestinumq; ipsius augescit. Insuper otiose ingreditur.
Lautitiarum amantissimus, cubile sordibus fortè commacula-
tum abluit. Nidificat in palmis quòd hæc arbor non faci-
le prædæ cæterorum animalium obnoxia sit, cum corti-
ce cultellato difficilis ascensu sit. A Mercurio diligitur quòd
eius naturæ conueniat. Nam quòd nigra & alba in hoc ge-
nere reperitur, altera mentis tantum excogitata, tacitaq;
notantur: altera uerò mentis auditi prolatiq; sermonis ex-
trinsecus significatur. Vescitur scorpionibus & serpentibus.
Captus sese inedia necando liberat à seruitute. Ex Aelia-
no. Herodotus autem sic scribit. Species Ibidis duæ, altera
gruinis cruribus, rostro adunco, magnitudine qua Crex,
quæ & aduersus serpentes pugnat. Altera crinibus, uul-
tu ueluti prima, humanis pedibus, alis, ac natibus alba,
cætera nigra. Aquilarum genera sex tradit Aristoteles. Aquilæ

Pygargum ab albicante cauda. Morphnum à pinnæ macula. hanc Homerus Percnon appellat, uenisseq; exitio Priami dicit. Tertium atro colore, minimum quidem, sed omnium fortissimum. Quartum Percnopterum ab alarum notis, capite albicante, maiore aliquanto corpore. Quintum Halietus, quòd circum mare uersetur ceruice magna, lata cauda. Hæc est illa generosa, quæ pullos suos probat ad solem, cuius radios si minime sustineant, ut degeneres abijcit. Sextum Gnesium, id est, legitimum, Aquilarum maximum, colore

Aquilæ penna

flauum. Aelianus autem scribit, Aquilæ pennam uel rebus alijs confertam semper remanere incorruptam, tanquam huius auis etiam extinctæ reliquiæ dominentur. Præterea magnis hæc congreditur animalibus, etiam ceruo, eius ut ait Plinius cornibus insidendo: deinde puluerulentas de industria alas excutiendo, ut sic ille oculis impeditus, cursuq; incitatus in præceps ruina feratur, mortuusq; præda fiat.

Fulica
Ossifragæ

Fulica Græce φήνη, quam & Ossifragam uocant, ingens auis, pullos Aquilæ ante tempus exclusos nutrit. Autor Aristo

Cornices

teles & Ambrosius in Hexameron. Cornices inter se fidissimæ sunt, mira his castitatis & matrimonij cura, haud palam coeuntibus: extincta consorte alteri uiduitas impolluta. Quare & inter hymenæos pro concordiæ pudicitiæq; felici auspicio inuocatur. In augurijs quoque una ex his uisa fortunatissimum putant. Noctuæ maxime aduersatur: inuicemq;

Corui

oua furantur, hæc interdiu, illa noctu. Ex Aeliano. Coruos media æstate sitire palam est: imbrem uerò orare ob notam fabulam, quòd ab Apolline aquatum missus non redierit, hac mulcta damnatus est. Ratio tamē uult quod æstatis initio hæc auis profluuio uentris obnoxia, ab humore tanquam huic morbo contrario sese naturaliter abstinet. Ex hoc & augurij maxima obseruantia. Oua ipsius atrando capillo utilia. Inter cætera tauros inuadit, ex omni corpore maxime oculos appetendo. Imitator humanæ uocis præter cæteras alites. Per regiones fertiles gregatim uolat, per steriles uerò bini tantum. Fœtus in escæ penuria parentes senes concerpunt: ex quo prouerbium, κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν, improbi corui, improbum ouum. Si quando ex malis parentibus liberi nascuntur mali. Hæc omnia ex Aeliano. Coruus

Coruus Romæ

item qui Romæ Germanicum & Drusum Cæsares, tum populum Romanum nominatim salutabat, quiq; extinctus publice elatus est, legitur apud Plinium. Succurrit & in hac uolucre fabulas poëtarum cum sacra historia conuenire, apud illos à Phœbo, ut suprà dixi, apud nostros à Noeo ex archa aquæ gratia dimissa, ac eius contumacia utrobique accusata.

Miluus

Miluus rapacissimus auium, cadauerumq; adsectator. Eorum uenationem primus demonstrauit Alphonsus rex Neapolitanus patrum nostrorum memoria, commissa in aëre magnorum accipitrum, tum falconum cum eis pugna. Aelianus scribit huiuscemodi de hoc alite. Mas in hoc genere non inuenitur. Fœmina tantum austro, aut euro sese pandens concipit, non oua, sed pullos parit. Barchei gens in Hesperia suos morbo extinctos tanquam ignauos igni, in bello autem

Vultures

absumptos Vulturibus tradunt. In Aegypto uestibulis domorum alas Vulturum proponunt magno ornamento, eoq; caput Isidis ornant. Visæ eæ aues numero XII. in monte Palatino nomen urbi portenderunt. Aristoteles autem Vulturum duo genera ponit, paruum quod albicantius, alterum maius quod multiformius. Ambrosius in Hexameron ait, quòd ubi Vultures, Corui, Aquilæ, & huiuscemodi genus auium conuenerint, cædes ibi sit putanda futura.

Columbi

Columbi coniugibus subueniunt in partu, pariterq; & ipsi (cum per illas non licet) oua incubant. Pariunt oua duo, mas primum, deinde fœminam, consorti fidem seruant, exosculatio mutua semper ante coitum. Sed & fœminæ in hoc genere interdum ineunt, è quibus oua euanida creantur. Nihil enim columbis fœcundius, quadragenis diebus concipiunt, pariunt, incubant, educant, tantum modo interuallum à bruma ad æquinoctium uernum facientes. Ad locum redire solent unde mittuntur, quod & in theatris animaduersum è sinu missæ, & in obsidione Mutinensi, cum D. Brutus in castra consulum nunciam columbam cum epistola misit. Ex Plinio. M. Varro Columbarum duo genera ponit.

Colūbæ agrestes & domesticæ

Agreste, quod in turribus & culminibus uillæ habetur, ex quo appellatæ columbæ, quæ ob naturalem timorem summa loca in tectis captant. Alterum genus domesticum, quod domi intra limina pascitur: hoc maxime colore albo solet esse, alterum uario. Ex his fit tertium genus miscellum, fructus

Miscellæ
Peristereon
Palumbi

causa in locum unum coactū, quem Peristereona uocant. Palumbos Græci φάττας uocant, eos ad XXX. annos uiuere Aristot. autor, uno tantum incommodo unguium & augmento senectæ, hyeme muti, uere uocales. Plinius quoque testis in agrum Volaterranum ex mari quot annis magnam

Turtures

uim palumborum uolitare. De turture Aelianus sic ait: Turturi uti columbæ impolluta connubia, uox uerò non solum ex ore, sed ex infernis notata. Vnde Demetrius poëta in Sicilia (sic enim fabula inscribitur) inquit: Quando & culo loquuntur turtures. Plinius scribit huic & columbæ annos uitæ octonos esse, colloq; utraque bibendo minime resu-

Gallinæ

pinare. Gallinas diuersi generis memorant autores, Cortales, Meleagrides, Africanas siue Numidicas, rusticas, pu-

Cortales

miles, melicas. Columella tria tantum genera ponit: Cortales, quæ in corte aluntur. Cœnis Romanis ante tertium Punicum bellum cautum, ne quid uolucrum proponeretur præter unam gallinam quæ non esset altilis. Sunt enim altilia aues omnis generis quæ sagina ac cibo educantur. Secundum ge-

Rusticæ

nus, Rusticas non dissimiles uillaticis, quæ per aucupem decipiuntur, & in insula appellata Gallinaria in mari Ligu-

Africanæ, seu Numidicæ

stico maxime abundant. Africanas tertium genus, quas plerique Numidicas esse dicunt, cum sint Meleagridi similes, nisi quòd rutilam cristam capite gerunt, quæ est in Meleagride cærulea. Tranquillus sentiens cum Columella separat Meleagrides à Numidicis. Varro autem contra sen-

Meleagrides

tiens easdem dicit esse. De Meleagridibus Plinius in X. libro hæc scribit. Hoc est Gallinarum genus gibbarum, uarijs sparsum plumis, quæ nouissimæ sunt peregrinarum auium in mensas receptæ propter ingratum uirus, uerum Meleagri tumulus nobiles eas fecit. Secundum descriptionem hanc Plinij in hoc genere duæ paulo ante in hortis Cardinalis S. Clementis uisebantur. Aelianus scribit Meleagridas in Lero insula esse, quas fabula uult Meleagri Oenei filij natas fuisse, luctu patris in aues conuersas, quare & lamen-

Pumiles

tabili carmine cantus earum exaudiri. Gallinæ Pumiles à

Melicæ

Græcis νάνοι, id est, paruæ dicuntur. Melicæ uerò quasi Medicæ secundum Varronem quòd ex Media uenerint, magnitudine ingentes. Gallinago à Gaza conuersum, quando

Alectorides

apud Aristotelem ἀλεκτορὶς legitur, colore attagæ, rostro oblongo, cursu celeri. hominem maxime diligit, capitur inter sepes hortorum & uinearum. Hæc uulgò gallinella appellatur. De Gallo Aelianus sic ait: Lucis nuncius est, Latonæ charus, quòd ei parienti adstiterit, ex quo consuetudo mansit in hodiernum diem ut adsit parientibus mulieribus: extincta matrice oua incubat: uictus nequaquam canit, post uictoriam garrulus. Hoc genus formidolosum leoni pariter scolopendræ obseruatum est, ex quo Africam petentes, quòd ea regio his maxime abundet feris, hunc alitem secum ferre con-

Gallus

sueuerunt. Gallorum spectaculum Athenis quotannis institutum. Causa fuit Themistocles, qui pridie quam cum Xerxe pugnaret, ingentem gallorum strepitum audijt, ad quod exemplum suos milites hortatus uictoriam adsecuti sunt, me-

moria rei deinde posteris tradita. Hæc ex Aeliano. Cecinere galli nocte tota, qua magnus Matthæus uicecomes primum suscepit filium, unde Galeacio nomen inditum, portento quodam magnæ successionis. Ex Gallis, ut ait Plinius, tripudium Solistimum. Pullis membra sub matrice ex albugine fiunt. ex uitello nutriuntur. Caput decima die generatur, plumescere desinunt post dies x x. Dicit Aristoteles quòd oua longa mares edunt, rotunda fœminas: quod Albertus refellit, Auicennam adducens autorem, seq; etiam expertum fuisse adseuerans, defectu matricis, ouis impositis, operto ore & igne lento subiecto pullos excludi.

Pullorum exclusio

Perdices

Perdicibus nihil salacius inter aues, oua mares deperdunt, ne forte cura incubatus uenerem impediat. Ad aucupem prope accedunt quasi sese dedituræ ut à pullis auertant, mox appetentem decipiunt aliò prorepentes. Pullos deinde securæ conuocant. Certant inter se mares, præsertim si præsens adsit fœmina, uictus riuali cedit. Tradit Aristoteles fœminam perdicem dorso tantum maris propinquantem concipere: eandemq; parituram sese stipula multa, terraq; circumuallare contra grassantia. Septimo die pullos excludit, parit oua x v. In Paphlagonia eas esse duplici corde Theophrastus est autor. Perdices sacras Ioui & Latonæ dicunt. Ex his aliæ queruntur cantibus, aliæ certamini. Quæ uerò uocantur Circei, sibi quodammodo conscij nulli uirtuti se esse idoneos, degustatis alijs de industria marcescunt, ut ab aucupe ne quidem cibo dignentur. Ex Aeliano.

Attagen

Attagen Ionius Horatio dicitur, Attagena Martiali, Attaga Aristophani in Ornithibus, qui dicit eam dulce canere. Plinius quoque eandem auem uocalem dicit, ieiunium maxime celebrare, captam obmutescere, quondam inter raras aues: deinde cœpisse suo tempore in Hispania Galliaq; capi. Sunt qui has sturnas hodie uocatas putent manifesto errore, quum ipsarum cantus minime commendetur. Hæ potius aues externæ uocantur. Plinius libro x. cap. x l i x. Aduenerunt, inquit, bellis Bebriacensibus ciuilibus in Italiam Aues externæ quæ adhuc nomen retinent, paulum infra columbas magnitudine, turdorum specie, sapore gratæ.

Aues externæ

Coturnices

Coturnices Aristotele Plinioq; testibus ueneni semina pascuntur, quapropter eas ueterum lautæ damnauerunt mensæ. Simulq; ob Comitialem, quem solæ animalium post hominem sentiunt. Aduenæ æstatis sunt. Proficiscuntur duce

Ortygometra

Ortygometra, quam matricem Gaza apud Aristotelem conuertit, cuius uocem cum sentiunt aucupes, intelligunt parari discessum.

Otides

Otides, de quibus Aelianus, sic ait: Perdicum similes sunt, obesitate autem corporisq; pondere parum se alis attollunt: quapropter canibus se obnoxias quodammodo cognoscentes, ad eorum latratum extemplo proripiunt sese, latitantes inter frutices. Præterea equis eas sollicitari argumentum est, si eos transeuntes uiderint prope accedere, attonitasq; contemplari. Plinius uerò sic: Otidas Græci uocant, quas Hispani aues tardas dicunt.

Seleucides

Seleucides aues, quarum aduentum incolas Casij montis dicit à Ioue impetrare contra locustas agros eorum deuastantes: nec unde ueniant, aut quò abeant compertum.

Lagopus

Lagopus pedes leporino uillo, unde nomen habet, cætera candidus, columbarum magnitudine.

Pauo

Pauone primum in India uiso Alexandrum ferunt admiratum, prohibuisseq; edicto, ne quis eam auem necaret. In Græciam à barbaris translata diu quæstui fuit, primum elegantibus tantum mercede indicatur: deinde ad eorum spectaculum admissa multitudine. Hortensius primus Romanorum eum in conuiuio apposuit, Concipit tertio uitæ anno, quo ferè colorum uarietate uestitur. hæc ex Aeliano. Plinius: Pauo annos x x v. uiuit, colores in trimatu incipit fundere, non gloriosum tantum animal, sed inuidum traditur, sicut anser uerecundus. Athenæus dicit oua eos incubare x i i. Aug. de Cic. carnem eius non facile putrescere. Erithrotaonas secundum quosdam Tetraones anserum specie nigrantes, rubro paulum perfusæ ueniunt è septentrione. In auiarijs saporem amittunt, moriuntur contumacia spiritu reuocato. ex Plinio.

Tetraones

Phœnicopteri

Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse docuit Apitius, nepotum omnium altißimus gurges. ut ait Plinius. Huius item linguæ apud Tranquillum in Caligula mentio, tum apud Spartianum in Heliogabalo, qui epulas Phœnicopterorum cerebellis conditas apponebat. Marti. etiam colorem qui in eius etymo monstratur, manifestius indicat his uerbis. Nomenq; dedit quæ rubentem pennis.

Oenas

Oenas οἰνὰς, hoc est, uinago, ut interpretatur Gaza apud Aristotelem, magnitudine columbi. Capitur autumno.

Anseres

Anseres stomacho sunt calidißimo, riguis, ac herbis frigidis gaudent, Laurum nullo pacto attingunt. Cor anserinum Plinius antiquis mensis laudatißimum dicit. Theophrastus commemorat anserum exempla, qui pueros fœminasq; adamauerunt. A Romanis publice aluntur, ob beneficium defensi Capitolij: annisq; singulis in Ferculorum pompa honorantur.

Chenalopex

Chenalopex ansere minor ex uulpis & anseris forma, audax alioquin paratusq;, cum aquilæ, tum feli resistere. Præterea fœtus tanta charitate complectitur, ut more perdicis ultro aucupi obuiam eundo, spatium pullis ad euitandum tribuat. Ex Aeliano. Hæc auis ut tradit Plinius, frequens est apud Britannos in mensarum delicijs.

Penelopes

Est & aliud Anserum genus, qui Penelopes dicuntur, ut Aristoteles & Plinius tradunt, à quibus educata Penelope dicitur cum projceretur in altum, ab Icaro patre & Peribœa matre reiecta: unde nomen sumpsit.

Anates

Anas quasi conscia infirmitatis, quod neque terræ neque aquæ suos fœtus credat: iuxta paludes & rigua parit, & statim à partu aquas petit. Ex omnibus aquilam formidat, eam quam Netaphonum ab eius nomine uocant.

Grues

Grues æstatis aduenæ à Thracia tranant æthera trianguli figura, lapides pedibus librantes contra uim uentorum, ut tradit Aelianus. Quod tamen falsum Aristoteles esse dicit. Internecinum cum Pygmeis bellum gerere ab Homero narrantur. Cum uolantes forte regrediuntur, infaustum nautis signum futuræ tempestatis indicant.

Monedula

Monedulas Græci κολοιὺς uocant. Tria genera ponit Aristoteles. κορακίαν, quam graculum uocamus, magnitudine cornicis, rostro rutilo. Altera Lupus dicta, parua admodum & Parasita. Tertia Palmides est in Lydia ac Phrygia frequens.

Graculi

Aelianus de Graculis sic ait: Regionem Venetorum Adriam incolentium uastant, ac semina iacta absumunt, nisi occurratur pabulis quibusdam passim dispositis. Contra uerò à Thessalis & Illyrijs ac Lemnijs ali contra locustas, quarum ui maxima obruuntur. Capiuntur in labris oleo plenis in agro positis, cum sese liquoris perspicuitate inspicientes perfundi uolunt, inde madidis alis tardantur. Hæc ille.

Pica

Pica Græcis κίττα, plures eodem die commutat uoces, nidificat in arboribus, parit i x. oua, ut autor Aristot.

Vpupa

Vpupa Græce ἔποψ, nidum in desertis, altisq; montibus ex hominum excrementis texit, ut inuadentes odore absterreat: uere colorem mutat sicuti plurimæ agrestes, obscœna pastu auis, crista uisenda plicatili, contrahens eam subrigensq; per capitis longitudinem.

Irundines

Irundo ut scribit Aristoteles, luna deficiente sese imbre perfundens, humi obuoluitur, donec materiam comparet qua nidum sternat. Quinque numero parit, eosq; magna pascit æquitate, portionem illis distribuens, à primo incipiens ac deinceps ex ordine natis. Si uiderit implumes minus apte iacere, raptis à dorso recumbentis ouis Lana molliter substernit: tum herba quadam illorum oculis admota celeriter lumen restituit: paululum adultos & adhuc trementibus alis expellit. Coeunt aduersæ, præter naturam cæterarum auium. Sunt qui dicant albas irundines uisas, infausto tamen omine.

omine. Nam in conclaui Pyrrhi regis adhuc pueri nidificantes, bellum infeliciter tentatum contra Romanos porteuderunt. Item in habitatione Cyri regis uisæ, infaustam eius expeditionem contra Scythas significarunt. autor est Aristoteles, in Samo insula quasdam nasci albas, quibus stilo excæcatis lumen rursus restituitur. Ex Aeliano. Plinius ait, Cecinam Volaterranum comprehensas irundines nuncias belli amicis mittere solitum, quòd in pristinum soleant nidum redire.

AVES AQVATILES AC LITOREAE.

Alcyones

Avium autem iuxta flumina & mare uiuentium ingens turba, inter quas Alcyones notissimæ, quæ pariture nidum modo conchæ spinis incredibili duritia subtexunt: deinde ad mare deferentes undis imponunt, atque illò se constipantes dum uehuntur fœtificant. Ex Aeliano. Aristot. uerò de Alcyone, quam & halcedonem Latini uocant, sic scribit: Alcyone non multo amplior passere, colore cum cæruleo, tum uiridi, tum etiam leuiter purpureo, uarie toto corpore refulgens, rostro longo & tenui, uiuit piscibus. Parit oua v. in cuius partu qui circa tropicum hyemalē esse solet, dies sereni XIIII. nauigantibus auspicatissimi. Alcyonij dies & Alcedonia sacra uocata.

Apodes

Apodes usu pedum carent, ab alijs Cypseli uocatæ, irundinum species, nidificant in scopulis. eæ sunt quæ toto mari cernuntur, nec unquam tam longo cursu naues recedunt ut non circumuolitent eas Apodes. Cæteræ aues quandoque desident, his tantum quies nisi in nido nulla, aut pendent aut iacent. Hæc Plinius.

Cinclus

Cinclus auis palmipes prope mare uitam traducit. astutus ut ait Plinius, ac decipi difficilis, sed captus omnium maxime mitescit. Aelianus debilem eum parte posteriore dicit, quamobrem struendo nidos minime aptus, incubat alieno, ex quo in prouerbio apud rusticos, Cinclos pauperes uocari. Eius etiam meminit Aristophanes in Amphiarao. Suidas de eadem sic ait: Cinclus est auis, quæ culum continuo mouet, quapropter à quibusdam uocatur σισοπυγίς. Est enim ualde debilis & tenuis, ex quo prouerbium apud Menandrum, πτωχοτέρα κίγκλου. Pauperior Cinclo.

Pelicanus, seu Platea.

Pelicanus siue Pelicanis, ut ab Aristotele in VIII. appellatur, à Plinio Platea dicitur, à Cicerone in secundo de Natura deorum, Platalea: Auis est aquatilis, fluuiatiles conchas deuorans, quas ubi concoxerit, euomit: ut postea facile discuneatas edat. autores Aelianus, Plinius. In epistolis diui Hieronymi mirum legitur, hanc auem ubi pullos suos necatos à serpentibus uiderit, è sanguine suo ab latere incusso atq; insperso nidis, in uitam restituere.

Herodii

Herodij item flumina colunt & littora. cernuntur in insula Diomedea, quia socij Diomedis dicuntur esse. Quare mirum eos Græcis aduenis tanquam ciuibus suis blandiri. uescuntur conchis quas per calorem discuneatas inuenerint. Ex Aeliano. Gaza autem ardeolam dicit apud Aristotelem esse hanc auem, apud quem & Leucorodius legitur, id est, alba ardeola, quæ minor quidem, rostro lato, porrectoq;.

Imantopodes

Imantopodes à Plinio ponuntur in Aegypto inter aquatiles.

Cygnus

Cygnus siue olor uolucris nitis, tantum ab aquatila infestatur, cui magnopere resistit, ut scribit Aristoteles: eius mora circa fluenta. In senecta leniter cum melodia uita soluitur, penna capiti traiecta. Ouidius: Veluti canentia dura Traiectus penna tempora cantat olor. Cantat enim, ut ait Plato, non ex tristitia, sed potius lætitia propinquante fato, quòd immortales se sentiant & ad Apollinem suum remigraturos. Nam Pythagoræ erat opinio immortalem eos habere animam. Cicero Apollini sacros eos dicit ob uaticinium finis eorū. Cygnus itaq; allegorice animæ probi uiri comparari potest, qui lætus mortē obit.

Onocrotali

Onocrotali olorum similitudine, nec distare putantur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. huc omnia inexplebile animal cōgerit: mox perfecta rapina sensim inde in os, deinde inferius in aluum ruminantis modo demittit. Gallia hos septentrionali proxima Oceano mittit.

Phalerides

Phalerides in Seleucia, quæ est apud Parthos cernuntur, inter aquatiles laudatissimæ.

Phalacrocoraces

Phalacrocoraces Balearium insularum peculiares.

Lagopodes

Lagopodes nigri, & pedes leporino uillo, unde eis nomen. Cætera candidi columbarum magnitudine.

Pyrrocotes

Pyrrocotes Alpium peculiares; luteo rostro, unde eis nomen.

Gauiæ

Gauiæ, quas Laros Græci uocant, λάρυς. auis littorea, colore cinereo, nidificat æstate in petris.

Mergus

Mergus quem αἴθυιαν appellant, apud mare in arbore nidificat ueris initio.

Anthus
Cataracta

Anthus Latine Florus & Cataracta: ambo aquatiles, & fidipedes. Aristoteles ait: Antho magnitudo quanta Fringillæ est.

Fringilla
Caradrius
σχοινικλος
Trynga
Calidris
Phaliris
Colymbris
Bosa
Querquedula

Caradrius, id est, rupex Latine, ut placet Gazæ. σχοινικλος, id est Iunco, τρύγγας, id est Trynga magnitudine Turdi. Calidris colore cinereo uarie distinctus, φάλιρις, Phaliris. κολυμβρίς, id est urinatrix. βοσκάς, id est Bosa, similis anati, uerum aliquanto minor. Querquedulæ quoq;, omnes sanè aquatiles.

AVES INDIAE ALIARVMQVE GENTIVM.

Psitacus

India uarias producit aues, Psitacum primo, ut Solinus ait, uiridi colore capite firmissimo, ita ut ad discenda humana uerba clauicula ferrea conuerberetur. Digitorum numero discreti: qui præstant quinos habent, reliqui ternos: cui latior lingua, docilitas maior. De his etiam Apuleius libro II. flo. nonnulla commemorat. Nunc sanè ex Lusitania insulisq; uicinis Aethiopicis præstantissimos adduci uidemus, uarioq; colore discriminatos.

Gryphes

Grypem in India quadrupedem esse aligerum tradunt, uiribus potentem leonis modo, recuruis unguibus, dorso nigrum, priori parte purpureum, alis albicantibus, ore aquilino, igneis oculis, captu haud facilem nisi pullum: præterea nidificare in altis montibus, ac cuiuis animaliū in pugna congredi præterquā leoni & elephanto. Aurum insuper fodere apud Bactrios populos Indis uicinos in desertis locis ferunt, propeq; accedentes arcere, ex eoq; nidos nectere: ad quod surripiendum sæpe uenit mille aut duum millium hominum exercitus, magno cum periculo, tum etiam quæstu. Tertio deinde aut quarto redeunt anno. Ex Aeliano. Philostratus uerò in uita Apollonij lib. III. scribit hanc auem simul & Phœnicem sacram esse Soli, currūq; Solis apud eos Gryphibus iungi: superare insuper elephantos & dracones. omnia deniq; animalia præter tigridem, quæ ob uelocitatem ab ea aufugit: uultu quoq; non multum ab humano differre.

Phœnix

Phœnicem idem autor libro eodem in India item ponit, solamq; ac annos uiuere D C. Plinius autem sic ait. Phœnix in Arabia aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, cæruleam roseis caudam pennis distinguentibus, cristis faciem caputq; plumeo apice honestatam: uiuere annos DCLX. tradunt: sacrum Soli in Arabia esse. Senescentem surculis thuris, casiæq; nidum replere odoribus, ac super emori, ex eiusq; cinere aliam nasci. Aelianus item. Habet, inquit, India gallinaceos crista uersicolore, alis rectis & oblongis modo pauonis, auri smaragdiq; colore.

Camela

Habet & quam Camelam uocant maiorem triplo quàm otides, ore uenusto, cruribus oblongis, pluma cinerei coloris, alis in summo pallidis, uoce absona. Apud Caspium montē auis est magnitudine galli gallinacei, alis uersicoloribus, catuli uoce perstrepens, quæ resupinata uolat paulum supra terram se attollens.

Cinnamomus
Cynamolgus

Cinnamomus, ut Aelianus & Aristoteles, ut Plinius, Cynamolgus, in Arabia in surculis sui nominis nidificat, ex quo accolæ sagittis impactos arboribus altis nidos deijcere contendunt, atque ex cadentibus surculis quæstum facere. autores Aelianus, Plinius.

Parnopus

Parnopos Galatæ in oriente quum gregatim fructus deuastare uiderint, alijs exterminant auibus.

Syroperdix

Syroperdicem Antiochea Pisidea gignit minorem aliquantulum perdice, fuluo rostro,

rostro, reliquo corpore nigram, minime mansuescentem, ci-
Asterias *bisq; inutilem. Asterias auis in Aegypto docilis humanæ*
Porphyrio *uocis. Porphyrio auis domestica cum alitibus quibuscunque*
uiuit, maxime cum gallinaceis. si forte socio sit orbatus, ex cibi
Meropes *abstinentia se necat. Meropes contra naturam cæterarum*
retro uolantes feruntur, ut tradit Aelianus. Plinius ait, Mero-
pes rubentibus esse cruribus, ore prælongo. Hinc morsu eas
bibere & omnem cibum in aqua irrigare: deinde pede ad ro-
strum ueluti manu adferentes. Præterea in Comagena lauda-
tissimas nasci.

ACCIPITRES.

Buteo
ACcipitrum multa genera commemorat Aristoteles, Bu-
teonem, Symbuteonem, Triorcham, Hypotriorcham,
Percam, Fringillarium, Aesalum, Orcum, Asteriam, Rube-
Aesalus *tarium, Chalcidem. De Aesalo Plinius ait: Parua auis, oua cor-*
ui frangit. Ouidius: Nescius assumptis Priamus pater Aesalon
Aues Memnoniæ *alis. Aues Memnoniæ accipitrum specie, carne tamen absti-*
Chalcis *nentes, in sepulcrum Memnonis apud Ilium quotannis aduo-*
lant, quasi iusta illius umbræ reddentes. χαλκὶς, id est chal-
cis ab Aristotele ponitur, raro apparet, incolit montes, colore
nigro, magnitudine accipitris, forma tenui & oblonga, cogno
minatur φάσιρος, id est palubarius, & Cymindis. meminit
Homerus in Iliade: χαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, ἄνδρες δὲ κύ-
μινδιν, id est, Chalcida uocant Dei, uiri uerò Cymindim. Inter-
diu non apparet ob oculorum infirmitatem: congreditur cum
Falcones *Aquila in pugna, parit oua duo in speluncis. Falcones Ser-*
uius grammaticus commemorat nostra ætate frequentissimos,
quibus Guillermus qui Rogerij regis Siciliæ auibus præfuit,
librum dicauit: & post eum Albertus in libris de animalibus
multa de his commemorat genera. Primum quem uocant Sa-
crum seu Britannicum, Aquilæ magnitudine, capreolos inua-
dentem. Alterum Gyrofalcum appellatum ex uolandi modo,
quod prædam circumagat, priore minorem. Tertium monta-
num. Quartum peregrinum, quòd peregre uolitans longe à
nido paterno deprehendatur, nidificetq; in altissimis mōtibus.
Quintum Gibbosum cæteris minorē, quòd breuitate colli &
alis eminentibus gibbo insignis uideatur: multiq; item ex co-
lore cognominati. Mansuetos quoq; eos reddendi præcepta
ferè in hanc sententiam tradit. Caput ante lucem pellicula ob-
nubito, ac manu sustineto usq; ad horam tertiam. Deinde coxā
gallinæ pro cibo præbeto: mox supra gramē ponito, ubi riuus
sit seu fons quo abluatur, si id expetat, postea in sole siccetur. In
loco deinde obscuro seponito usq; ad uesperam: ex illo rursus
in manum sumito usq; ad somni tempus, tum iterum in angulo
supra perticam, ne pedes lædantur, neu manibus tractetur, cū
Astorgius *pellicula noctu ante lucernam collocato. Astorgios Pausa-*
Cucullus Cocyx *nias ponit, quos Itali Astores dicūt. Cuculus, Græce Cocyx,*
tempore anni figuram mutat, apparerens usq; ad caniculæ or
tum ob frigidam naturam: nidificat in alienis nidis, præsertim
Curuca *Curucæ & Alaudæ: parit unum ouum, quod excludit atq; nu-*
trit illa cuius est nidus, & ita præ specie diligit, ut suos eijciat:
secundum nonnullos ipse pullus grandior factus, cæteros unà
enutritos enecat: præterea solus ab suo genere absumitur. au-
tor Plinius.

AVES NOCTVRNAE INAVSPICATAE.

Nycticorax Bubo
AVes nocturnæ plerunq; inauspicatæ apud ueteres erant.
Inter quas Nycticoraces, Bubones, Alucones, No-
ctuæ, Asiones, Vlulæ, Vespertiliones, Oti, Ciconiæ, Capri-
mulgi, Striges, Paræ. Nycticoraces, id est, νυκτικόρακας, Ci-
coniæ quoq; & Noctuæ & quæuis aliæ, noctu uenantes, ut
Aristoteli placet. Bubo Græce βύας, noctuæ forma, magnitu-
Aluco Noctua *dine aquilæ, Aluco ἐλέας Græce maior est gallinacco, No-*
ctua item inauspicata apparuit supra hastam Pyrrhi regis eun
tis contra Argos, quæ fatum ei subsecutum dicitur portendis-
se. In Creta non cernitur, eoq; translata non uiuit, ut tradit
Aelianus. Idem dicit hanc insigne publicum fuisse Athenien-
sium, Plinius autem parasitum uocat, quam cæteræ circumlu-
dant, Nigidius uerò Noctuas ait sexagenis diebus hyemis cu-
Asiones *bare, & nouem uoces habere. Asiones Plinius uocat quos*
Græci σκῶπας. Meminit eorum Homerus in Odyssea quan-
do eos in antro Calypsus uernare dixit. Capiuntur saltatione
quadam ridicula, quam Scopam appellant, unde uerbum Sco-
poni apud Græcos manauit in ridiculos: est enim auis aliquan-
to maior noctua colore plumbeo, alis albo sparsis: duabus à
cilijs ad tempora pennis. Callimachus scopum duo ponit ge-
Scopes Aiscopes *nera: Scopas, & Aiscopas: unum loqui, alterum tacere. Aristo-*
teles ait apud Homerum non Scopas, sed Copas legi oporte-
Otus Vlula *re. Eadem auis parasita item Plinio dicitur, appellaturq; à ma*
gnis auriculis Otus. Vlula Græce αἰγολιός speluncis inha-
bitat. Vespertiliones illis νυκτερίδες dicti, in Borsippa Assy-
riæ ciuitate, miræ magnitudinis ac cibo expetitæ inueniuntur:
Ciconiæ siue Pelargi *autor Strabo libro XVI. Ciconiæ Græce Pelargi, dicuntur*
lingua carere, contra serpentes à Thessalis expetuntur, ut Pli
nius. Nidos repetunt hyemis aduenæ, unà cum gruibus, noctu
tantum uolant. Parentum senectutem nutriunt, ut tradit Aelia-
nus: quare eos dicit teste Alexandro Macedone ob pietatem
deorum beneficio in quibusdam Oceani insulis in homines con
Caprimulgus *uerti. Caprimulgus magnitudine Merulæ noctibus ober-*
rans per stabula, Caprarum ubera mulget, Græce αἰγοθήλας
Auis incendiaria *appellatur. Auis incendiaria uocitata ex incendijs nasci dici*
tur inauspicatissima, qua uisa ut Plin. refert sæpe urbs lustrata
Para *in annalibus inuenitur. Para item auis inauspicata: ut Hora-*
tius. Impios Paræ recinentis omen. Plin. lib. XVIII. param
Bubo *commemorat. Bubo auspicijs Romanorum maxime inau-*
spicata, uolat transuersa per loca auia & deserta, gemit
potius quàm canit. Semel intrauit cellam Iouis Capitolini,
Striges *& tota urbs lustrata est. Plinius. Striges sic etiam uulgò*
appellatæ.

AVES PARVAE AC CANORAE.

Luscinia quæ & Philomena, Daulias & Pādaris dicta est.
INter aues canoras, id est, quæ carmine oblectent Luscinia
præstat. In cuius descriptione Plinius poëtica lasciuit licen-
tia. Aristot. ait, uere sylua frondescente, dies continuos XV.
insomnem durare, perpetuo cantu, mox æstate uoce minus mo
dulata uisam. Nota eius fabula, quapropter Philomena et Dau
lias & Pandaris à Græcis appellatur. Homeri de ea carmen
ita conuerti. Pandarius ut quondā florente ætate puella Vere
nouo ramis densa super arbore mæstum Ingeminans carmen
Acanthis Acanthylis *uarijs loca cantibus implet. Acanthis & Acanthylis eadem:*
hanc Gaza ligurinum interpretatur, colore quidem ignobilē.
Carduelis *sed cantu amœnā. Carduelis ab Aristotele θραυπίς appella-*
tur, alius ab Acanthide, cum nonnulli eandem putent esse auē.
Alaudæ *Alaudas κορυδαλοὺς Græce, duorum generū Aristoteles po-*
nit: alterum terreum cristatum, alterum Gregale minore cor
Chlorio *pore, sine crista, χλωρίων id est. Chlorio quē Gaza Vireo-*
nem conuertit: uiridis est, magnitudine turturis, hyeme nō uide
tur, sed æstate per solstitiū apparet, male uolat, & ingrato co
lore, docilis alioqui & ingeniosus, ut Aristot. ait. Est & alia
Chloris *quæ uocatur ab eodem Chloris, Gaza luteam conuertit, quod*
miror, cum uulgo nota auis sit, & à uiriditate uocetur, ut so-
nat uerbum Græcum, cantu & uolatu libero, præ cæteris
Turdus *māsuescit. Turdus κίχλη Agrippinæ Claudij principis uxo*
ris, omnium uoces imitatur, ut Plinius refert. Lucullum uerò

Turdos

Turdos in æstate in auiarijs alere solitum scribit Plutarchus.

Merula Merulæ albæ in Arcadia feruntur: autor Aristoteles. Hæc auis κόσσυφος Græce dicitur, cantu educatur cibus turdo inferior. **Picedula** Ficedula Græce συκαλὶς autumni tantum tempore, postea Melancoryphos appellata, quam Latine Atricapillam Gaza conuertit. **Erythacus** Erythacus Latine secundum eundem Rubicula, ea est quæ rubro pectore æstate inuenitur & nominatur. **Phœnicurus** Eadem hyeme Phœnicurus, rubra cauda dicitur apud Aristotelem. **Fringilla** Fringilla Græce σπίζα æstate locis calidis moratur, hyeme frigidis. **Picus Martius** Picus Martius Græce δρυοκολάπτης super arbores scandit, auis auspicatissima: nota eius fabula apud Virgilium, Fauni filium dicunt fuisse. Tres eius species ab Aristotele ponuntur, inter quas minor & maior.

Passeres Passeres auium salacissimi & argutissimi, uita breuissima. Mares diutius anno non uiuunt: argumento quia nullis ueris initio apparet nigrities in rostro, quæ in æstate incipit. Fœminis longius aliquantulum spatium. Huius auis nomine mentula quandoq; significatur à Latinis secundum Festum. **Argatylis** Argatylis filis nidum lineis texit, pilæ specie, aditu angusto, ut Aristoteles. **Sturnus** Sturnus domi ut parasitus educatur, à Græcis ψὰρ, gregatim uolat, magno impendentis uindemiæ damno uenit. Sturnos & luscinias Latino Græcoq; sermone doctas habuisse Cæsares iuuenes sua tempestate Plinius refert.

Velia Velia eadem & ἐλέα paruo corpore, uoce proba, colore decora, aspectu rara, cum sit auis peregrina. **Tyrannus** Tyrannus auicula elegans, crista rutila, cantu suaui. **Aegithus** Aegithus αἴγιθος, quem apud Aristotelem Gaza Salum conuertit: altero pede claudus. **Crex** Crex ingeniosa ad uictum & pugnax, cætera infelix. **Sitta** Sitta uiuit circa maceries, prolem numerosam gignit. **Certhia** Certhia ingenio audaci, uoce clara, nidificat in arboribus.

Ardea Ardea & Ardeolæ, cuius tria genera. Pulla quæ natura sagax, & uictus prouida, colore prauo, reliqua duo pulchro. Gaza ardeolam Erodium dicit esse & leucorodium albam ardeolam: ut suprà dixi. **Phoicus** Phoicus oculos potissimum appetit, inimicus Harpæ, uictu utriq; simili. **Cærulea** Cærulea auicula saxatilis, pede magno, colore sui nominis, rostro tenui. **Pardalus** Pardalus parua auis, gregatim uolat, colore cinereo. μαλακοκρανεὺς, id est, Molliceps ut Gaza interpretatur, eodem in loco semper statuit sedem, nigro & cartilagineo capite, magnitudine paulominus quàm turdus, colore cinereo. κολλυρίων. **Collurio** Collurio magnitudine qua superior, uescitur his quibus merula, capitur hyeme. **Batis** βάτις auis Rubeta dici potest.

Aegithalus αἰγίθαλος qui Parus à Gaza dicitur. Cuius apud Aristotelem tria genera. **Spizites** σπιζίτης, id est, Fringillago, quippe quæ Fringillam æquet. Monticula quòd in montibus degat, cui cauda longa. Tertia similis supradictis præterquam quòd minor est. **Orospizes** ὀροσπίζης similis fringillæ, collo cæruleo, in montibus, ut nomen indicat, degens. **Chrysometris** Chrysometris, id est, auri uictus ut Gaza interpretatur, parua auis, uescitur spinis. **Colius** κολιὸς quæ & Galgulus, **Galgulus** magnitudine turturis, uiridis totus, lino aliter, frequens in Peloponneso. **Gnopoligus** κνιπολόγος, id est, Culcilega ut Gaza apud Aristotelem, magnitudine ligurini, cinereus, maculis distinctus, uoce paruus, & ipse linum appetere uidetur.

Trochilus τρόχιλος fruteta incolit & cauos, difficilis sanè capi, fugax est, & infirmus cruribus. πρέσβυς ab Aristotele uocatus, hoc est senator & princeps, à latinis uerò Regulus dictus **Regulus** ut apud Tranquillum. Cum aquila pugna congreditur, quidam eundem cum Trochilo dicunt. **Iynx** Iynx auicula quam uulgò Torquillam uocant a collo circumagendo, a priscis Turbo dicta, paulò maior quam fringilla, colore uario, lingua serpentina, quippe quam mensura quatuor digitorum porrigit: unguibus grandibus, uoce stridula. Ex Aristotele. **Glottis** Glottis quam Gaza Lingulacam interpretatur, linguam exerit, unde ei nomen. Hanc initio blanditia peregrinationis auide prouectum, pœnitentia in uolatu cum labore scilicet subit: reuerti incomitatum piget & sequi: nec unquam plus uno die peragit, in proximo hospitio desistit: uerum inuenitur præcedente anno relicta, simili modo in singulos dies: autor Aristoteles. **Oenanthe** Oenanthe statos quidem latebræ dies habet, ex oriente Syrio occultata, ab occasu eius procedit: autor idem. Motacilla quæ caudam continuo mouet. Mouet etiam Cinclus quem inter aquaticas suprà memoraui.

DE PISCIBVS.

QVi halieutica tractauerit, è nostris nemo idoneus, quem sciam, præter Ouidium poëtam, & Apitium: ex Græcis Oppianus hexametris, Dionysius is qui de situ orbis scripsit, Democritus, Theophrastus, & alij complures priuatim opus huic rei dicauere. Nec mirum cum opimo sit ponto res omnis contineri. Pisces in primis in quinque differentias Aristoteles diducere uidetur. **Selache** Nam aut Selache, id est, cartilaginea sunt, sine squamis & spinis, ut Muræna, Conger, Vitulus, Galeus, Delphinus, Balæna & quæ uocantur Cete. **Aselache** Aut Aselache duro uocabulo incartilaginata à Plinio conuersa, Quæ quidem sunt omnia squamas spinasq; retinentia. **Malacia** Tertiũ genus Malaciorum, id est, mollium qui sanguine & uisceribus careant, ut polypus sepia, loligo, urtica. Reliqua duo, alterum crusta, uocaturq; μαλακόστρακον, ut Cammari Cancri, Squillæ, **Malacostraca** Paguri. **Ostracoderma** Alterum testa integitur, ὀστρακόδερμον ostracodermon dicitur: ut sunt Ostrea, Murices, & conchæ omnes, quæ pleræq; sanguine uti mollia carent. Marinorũ item alia traditur à Plinio diuisio: quòd plani sunt quidã, ut rombi, soleæ, passeres: aut longi, ut muræna, conger. In uniuersum autem, ut placet Aristoteli, nec mammas habent pisces, neq; meatum ullum genitalium perspicuum, sed excrementorum tantum locum, Branchias quibus humorem, quem acceperint reddant, tũ pinnas quas ex magna parte quaternas gerunt. Partes quoq; audiendi, odorandi, sentiendi nullæ perspicuæ præter oculos, qui sine palpebris sunt. Oua pariunt omnia quæ squamis integuntur. Animal, quæ genere cartilagineo continentur, excepta rana. Coeunt plerunq; in occursu, paruo contactu. Concipiunt mense Martio, Aprili, Maio, Autumno pauci, ut Salpa, Sargus, & nonnulla alia generis eiusdem. Errant præterea, ij quidem gregatim ueluti pecudum armenta, aut militum ordines, per alas & phalanges: alios cohortes diceres, illos quasi iussos iugum subire, multos in cubilibus uti custodes domi remanere, quosdã etiam uolare, ut Accipitres, Irundines, Sepias. Hyeme uerò procellosa pontum quidem horrẽt pleriq; altorem, & ij nihilominus arenam aggerentes multo limo loricantur. Alij sub petris glomerati conquiescunt, nonnulli summa pelagi tempestatibus obnoxia fugientes, ima petunt. Iidem uerò redeuntem serenitatem illico sentiunt, tum demum prosiliunt, & tanquam peregrè domum remigrantes palati, littus libenter aspiciunt. **Piscium partus** Sed & partu differunt. Lupus bis anno parit, Mullus ter, ut Græcum indicat nomen: cæteri semel ac diuersis temporibus. Prægnantes uerò libenter ad aquas dulces fluminum aut stagnorum uicinorum se transferunt, pelagi fluctus tanquam partubus aduersos mitiore thalamo commutantes. Feruntur & pisces quidam in Africa in quadam palude feruenti uiuere, ut est autor Aelianus, ut autem Plinius alij in aquis quibusdam calidis prope Pisas. **Dulcis aqua in mari** Refert Democritus, & post eum Aristot. & Theophrastus, Pisces omnis ali dulci aqua in mari, esseq; in confesso aquam potabilem ponti fluctibus immixtam. Idq; deprehendi ex uase cereo tenuissimo, quod clausum, suspensumq; intra maris undas diem atque noctem, plenum extrahi dulcis aquæ testantur. Auguria ex piscibus nonnullis prodidere magi & portenta, quæ ego ut alia pleraque huiusmodi non satis probauerim. **Viuaria piscium.** Piscium uiuaria primus excogitauit (ut Plin.

(ut Plin. refert) Licinius Muræna. Cuius exempla secuti Philippus & Hortensius fuere. Lucullus etiam exciso monte iuxta Neapolim, maiore impendio quàm uillam ædificauerat, euripum & maria admisit; qua de causa Pompeius eum Xerxem togatum solebat appellare. Genera piscium idem autor LXXIIII. præter crustis intecta quæ sunt XXX. refert.

Modi piscationum V. Modi piscationum omnino v. retibus, iaculis, hamo, concha, ueneno. Herba enim quam Græce φλόμος nos uerbascum appellamus, aqua infecta enecti pisces capiuntur: quo maxime modo Phœnices utuntur, ut ait Aristoteles. Mox singulos considerabimus ac primum Delphinos.

Delphinus Ælianus de Delphinis multa fortasse fabulosa conscribit; ego uerò quæ magis uero similia uidebantur in hunc locum excerpsi. Delphini inquit, Philotecni, id est, filiorum amatores sunt. Fœmina lacte copioso mares pascit, ut quæ ubera mulieris modo habeat. Illi pro ætate distincti una natant, more castrensi: & primo quidem infirmiores præcedunt, adulti iam & perfecti subsequuntur, parentes ab latere comitantur, agminiq; inuigilant. Si è duobus quos mater peperit (neque enim plures solet) alter capiatur, illa usq; consequitur, atq; è piscatorum manibus ore appetendo conatur auellere: eo tandem erepto ad alterum accurrit, ore, adflatu, cauda, ac quibus potest modis ad fugam instituit. Ipsa postremo capto suppetias ferre cupiens, commori prius eligit. Nec solum erga sobolem sed & erga socios signa charitatis ostendit, ut adfirmat Aristoteles: si quis eorum captus in scapha iam fuerit, cæteri adnatant supplicantium specie socium repetentes, solereq; interdum piscatores ipsos pro portento concedere, compotesq; eos reddere. Agilitate præterea tanta ut sæpe naues superfiliant. Cuius rei causam idem Aristoteles adfert, quòd spiritum inclusum diu retinentes urinantium hominum modo, uno postea impetu cum libet effundunt: ut ab intento arcu iaculum, ita reflatus relaxatione uehementis corpus quocunque impellitur. Habent & quandam cum Leone comparationem, non solum quòd alter nemorum, aquarum alter rex censetur, sed quòd ingruente senio, morbisq; irruentibus, uterque simia pro pharmaco utitur, hic marina, ille terrestri. Puerorum quoq; amatores esse uarijs exemplis prodit Aelianus. Sed & musices: Arion Methymnæus notissimus testis apud eundem autorem, Delphini statua apud Tænarum dicata: quam ipsemet tali inscripsit epigrammate à nobis hoc modo conuerso. Dijs genitum cernis qui uexit Ariona Delphin, A

Hymnus Arionis Siculo subiens pondera grata mari. Item ex hymno Neptuno in huius rei memoriam ab eo dicato, nihilq; item conuerso. Pater tridente ferox Neptune aureo, Raucumq; ponti numen undis æstuans. Te circa agunt, leuesq; saltu connatant Catuli delphinum, melos sequentes nobile, Tuarum sedulum Nereidum pecus, Quas Amphitryte Pelops ex te Tænari Rapta parit quondam errabunda littore, Pandoq; me libenter dorso conuehunt. Dolosi quem humida deijciunt pinu Socij secantes iurati simul freta. Capiuntur autem hoc modo: Animaduertens piscator per maris tranquillitatem illos per æquor palantes, undisq; extantes, è scapha tridentem iaculatur. Et forte ex his uulneratum infixo telo sinit ad maris ima descendere: uti subitus uigor uulnus retrectans frangatur, donec paulatim refrigeratum ac semianimem in summo pelago apparentem, fune tridenti iam inde à principio adligato ad se in

Balæna scapham trahat. Balæna Græce φάλαινα parit animal, lacte nutrit, spirat non branchijs sed fistula quadam. In fronte gerit ora, ac summa fertur aqua. Præterea ignauam esse constat, quòd ob corporis molem sensibus hebetetur. Quapropter duce indiget pisce qui prælongus & albus, capite procero, angusta cauda præcedit, extremaq; balænam contingit, ac tanquam temone ad eam regendam utitur. Hanc scilicet monendo, signo quodam cuncta itineris pericula insidiasq; præmonstrat, ad loca deducens patentia, ut minime angustijs coacta, uitæ discrimen euitet. Balænas alit Indicum pelagus, quincuplo ingentis elephantis magnitudinem excedentes. Balænæ & uituli marini ardente sole exeunt ad littus, ac prostrati dormitant in arena: quod pulchre ab Homero in Odyssea describitur, ubi Menelaus Telemacho & Pisistrato Protei uaticiniũ narrat: ex Aeliano. Orca cetarij & ipsa generis, miræ magnitudinis, in portu Ostiẽsi à diuo Claudio expugnata, de cuius reflatu belluæ nauigium depressum legitur apud Plinium. Orca

Vitulus marinus, id est, φώκη animal Amphibium. fœtus in terra parit, paulatimq; ad undas adsuefacit: à partu quidẽ breuissimus deinde maximus exit, uentre albus, dentibus frendẽs. Ipse imbellis & animo degener, nec tantum uiribus quàm uastitati corporis fidẽs. Vescitur piscibus, & humano cadauere, quapropter piscantes insidijs petit. Ex Aeliano. Aristoteles ueluti quadrupedem imperfectam eum appellat. Nam pedes habet à scapidis manibus similes, modo ursæ, pedesq; posteriores quinis discretos digitis, Pellem huius uituli fulmine non afflari legimus apud Tranquillum in Tyberio. Romæ paucis ante annis animal pretio ostentabatur. Torsionem similem esse Delphino, præterquam rostro, Plinius refert. Gaza autem hunc esse putat Phocænam, quam in Ponto gigni Aristoteles dicit. Non præteribo quod uidi anno M. CCCCXCVIII. apud uada Volaterrana reperta in littore extincta siue balæna, siue Cetus alterius generis, magnitudine pedum centum: cuius dorsi uertebræ L X. fuere. Septem ex eis adlatas Volaterris uidimus, quarum quælibet equi ephippium quo nunc utuntur æquabat. Vitulus marinus Torsio Phocæna

Polypo tanta est uoracitas, ut ne quidem à suo genere abstineat. Insidiatur latitans post petras quarum colorem reddit. Pisces uerò petræ specie decepti iuxta adnatantes, incautè opprimuntur. Carabum ex omnibus expauescit, adeo ut coniectus in retia ubi ille fuerit quandoq; captus, statim exanimetur. Visi etiam Polypi æstatis tempore exire in agros uicinos, arboresq; fructuum auiditate scandere uisi & clam ingressi cetaria depasci. Animal alioquin tanta salacitate, ut effœto corpore nulla sit ei aut adnatandi aut prædam adfectandi facultas, nec ultra annum uita, Fœminæ etiam breuior, quæ facilius capitur: ex Aeliano. Quod uerò in fame pedem sibi rodat, ut ait Hesiodus & nonnulli, falsum putat Aristoteles. Pedes eius rapaces sunt, à Græcis πλεκτάναι à latinis acetabula dicti, uenitq; in prouerbium rapacium hominum: apud Plautum. Polypi sunt, quicquid attigerunt tenent. Est & nasi morbus Polypus apud Aetium. Polypus

Muræna μύραινα monilibus & gemmis ornata in uiuario colebatur à Crasso, ad eius uocẽ manumq; ueniens: qua extincta & ab eo defleta ac tumulo dignata, Domitius ait, Murenam Crasse ploras? At ille: sanè inquit. Tu autẽ tris à te elatas uxores minime ploras. Hunc piscẽ ex undis in terram exire, ac cũ serpentibus coire, compertum. Ex Aeliano. Murænarũ, ait Plinius, uiuaria primus excogitauit. C. Hircius, qui cœnis triũphalibus Cæsaris dictatoris sex milia murænarũ mutua appendit, nam permutare quidem pretio noluit. Hortensius murænam extinctam & adamatam fleuit. Aelianus tamen de Craso ut suprà ostendi, dicit. Antonia Drusi, murænæ quam diligebat inaures addidit: ex Plinio. Flutas murænas appellat Varro, quæ præ pinguedine summo pelago fluitent. Græci πλῶτας. Idem in freto Siculo murænas nobilitat. Muræna

Mullus Græce τρίγλη quòd ter in anno pariat. Marittimorum uoracissimus, uescitur alga & humano cadauere, ut ait Aelianus. Nonnulli ex colore mulleo, id est, purpureo, quòd moriens uersicolor & rubentium squamarum multiplici mutatione spectetur. binas præterea libras maior non excedit, inferiore quoque labro barba insignitus gemina, ut Plinius refert: & Cicero barbatulos mullos uocat, libro de Paradoxis. Quapropter Mullus barbatulus

cum

Barbus cum existimauerim, quem hodie Barbum appellant. Mugil κεστρεὺς Græce, quòd teli modo intret adulteros Atheniensium lege: in metu caput abscondit, celeritate saltuq; insignes. Hic hodie notißimus uulgo piscis, nec nomẽ mutauit.

Galeus Galeum quem Mustelam Gaza apud Aristotelem uertit, ministri Iouis non attingunt tanquam impurum; quòd ore pariat: quanquam hoc negant quidam, dictitantes eum metu insidiantium fœtus suos quandoq; in periculo deuorare, rursusq; elapso periculo reuomere. Sepia Sepia morsu uenenosior Polypo, sed non uiolentior, cũ se peti uidet, effuso atramento quod pro sanguine illi est, sese abscondit, non absimile comminiscens nebulæ quæ Aeneam aut Neptuno qui Achillem decepit apud Homerum: ex Aeliano. Quod sepia cibo expetitur, id atramentum est quod Sepium uocant. Loligo Loligo τευθὶς Græce sagittæ modo extra aquam sese effert atq; uolitat, ut est autor Plinius. Lollius Lollius Græce τευθὸς paruus admodũ piscis, specie similis Loligini. Pars enim Lollij quæ exit in acutum latior est, pinnulæ etiam circundantes: illæ totum in Lollio aluum ambiũt, cum in Loligine partẽ quandam relinquãt, ut autor Aristoteles. Scarus Scarus solus piscium natando uescitur & ruminat. Optatus è libertis præfectus claßis sub Claudio principe hunc piscem è Carpatio mari aduexit, ac inter Ostiensem & Campaniæ oram disseminauit. Erat in mensarum honore, præsertim apud Claudium. Plinius. Aelianus autem hũc salacißimum piscem esse testatur, ueneriq; gratia in prædã agi, fœmina eius generis per littus ducta. Acipenser Acipenser ut legimus apud Ciceronem de fato, in mensarum dignatione fuit, raruscq; inuentu. Plinius tempestate sua ignobilem fuisse, cumq; Helopem à quibusdã putari, præterea contra aquam nare squamis ad os uersis scribit. De Helope sic ait Aelianus. Helops Helopem quidam existimant esse quem Homerus piscem sacrum appellat, inuentu rarum, nec nisi in mari Pamphylio, corpore gracilẽ: captus trahitur magno acclamantium plausu. Anthias Alij Anthiam piscẽ sacrum dicunt: quòd locus ubi ille reperiatur sit à bellius innoxius. Lupus Lupus clarißimùs à uoracitate dictus, & quòd solus natet, ut ait Aristoteles, leuis ac mollis. Cancrorũ marinorum maxime adsectator. Lapidem quẽdam in capite gerit. Fluuiatilis marino præfertur, & ut Plinius refert, capitur Romæ laudatißimus inter duos pontes. Hunc hodie pleriq; eruditi Storionem uulgò appellatum esse putãt, nam & in Tyberi capitur, & præstantißimi saporis est. Marcius Philippus cum lupum Casini ex proximo flumine oblatum degustasset, tanquam improbum expuit dicens, Peream nisi piscem putauerum, autor Macrobius. Pastinaca Pastinacam Plinius Trigon appellat quam Græci τρυγόνα, Ambrosius in Hexameron turturem conuertit: tradunt eam nunc natare, nunc uolare, præterea rostro præacuto ac uenenato appetere, cui nullum sit remedium: autores Aristoteles, Aelianus, Plinius.

Trochus Trochus est ingens corpore, ceruice ac spina prominentibus, ut supra undas conspiciatur, eam sané ad sonitum nauigantium flectit, unde nomen rotæ sortitur. Hunc Aristoteles dicit seipsum inire. Quare Gaza Masculofœmina in Latinum conuertit. Nam huiuscemodi animalia quæ utranq; naturam retinent, Aristoteles hermaphroditos, androgynos, arsenothelys appellat. Anguilla Anguilla octonis uiuit annis, Durat sine aqua senis diebus. Aquilone spirante hyemem in exigua aqua non tolerat neq; in turbida. Atterendo se scopulis, strigmenta iuuenescũt, nec est alia eorum procreatio. Capiuntur plurimæ in lacu Benaco hyemato: hæc Plinius. Aelianus autem dicit in Timauo præpingues ac optimas capi. Nonnulli palmam huius piscis nostra ætate lacui Vulsiniensi tribuũt. Athenæus ait ex autoritate Theophrasti anguillas & murenas diu extra aquam uiuere, ob brãchiarum paruitatem quæ parũ humidi recipiunt. Solinus scribit Gangem educare Anguillas longas pedes CCC. Scienam, id est σκίαιναν Varro Latine Vmbram appellat: nunc quoq; Vmbrian uulgò uocãt. Vmbra Hunc Aristoteles & Plinius lapillum in capite gestare dicũt. Myrus, de quo Aelianus. Myrus Myrus serpens est marinus nec unde nomen habeat satis cõstat: traditur de eo si oculus capto eruatur, fronteq; hominis suspendatur, ophthalmiam sanare, pisci uerò rursus renasci: præterea altero eum capi lumine qui uiuentẽ non dimiserit. Plinius & Gaza oculatam eum appellant. Plautus uerò Ophthalmiam. Oculata Ophthalmia Athenæus autem ex autoritate Aristotelis dicit Myrum à Murena distare, quòd hæc magis uaria & debilior, ille breuior & robustior: eius genera esse duo, nigrantem & suffuluum. Hos ego lampredas putarim. Thrissa Thrissas Plinius laudatißimas dicit in Tyberi reperiri, hæ sunt hodie Romæ quas Lacias uocãt, Florẽtiæ Chepias, Neapoli Alosas, ut ait Gaza. Alosa Aelianus autem scribit quòd in Aegypto circa Meroæ stagnum coloni Thrissas flebilibus numeris & melodijs escæ uice deceptas expiscantur. Trocta Troctam Græce τρώκτην cum nomen ipsum, tum dẽtes arguunt continui, piscem esse uoracißimum. Captus hami lineam præcidit. Multæ simul cum Delphino bellum gerunt, ut ait Aelianus. Hic piscis notißimus priscum adhuc seruat uocabulum.

Cephalus Cephalus ut tradit Aelianus, pisces non attingit. In Ionio iuxta Actium Cephalenides insulæ ab eorum frequentia nominatæ. Vescuntur limo, ut tradit Aristoteles: quapropter sordidi sæpe sunt, uerum summo pelago quandoq; urinantes sese abluunt. Oua eorum non attinguntur. Quare numerosi sunt, sed cum adoleuerunt à cæteris piscibus corripiuntur, maxime ab eo qui Archanus uocatur. Athenæus ait Cephalos ex grauitate capitis dictos esse, marinosq; fluminеis præstare: hodie notus est piscis. Chelones Chelones Aristoteles nominat. Gaza Labeonem conuertit: nostra ætas hunc Caponem ex magnitudine labiorum & capitis appellat, etymum secutus Græcum, quod quidem per η scribitur, id est, χηλώνη, per ε autem χελώνη testudinem significat. Ausonius poeta in quodam de piscibus opusculo Tinchas ponit uulgo notas. Tincha Athenæus Leuciscum piscem, eiusq; generis esse Cephalum, Leuciscus Chelonem, Mugilem. Sargus Sargus mullum semper comitatur. Hoc genus piscis antris inhabitat cõfertim, ac ex animalibus maxime capris sollicitatur, ut ait Aelianus. Synodon eodem teste autore sociabilis est. Gaza Dentex apud Aristotelem conuertit. Carne uescitur & mollia appetit: euenit huic & hiatulæ, ut cum pisces minores insectantur, uẽter procidat, quod is iuxta ori coniunctus sit. Silurus Silurus Græce γλανὶς ut placet Gazæ inter pisces commemoratur, tanta charitate in prolem, ut absumpta fœmina mas oua seruet, sæpeq; unà capitur, dum filios captos subsequitur: autores Aristoteles, Aelianus. Glanius Est & Glanius à Plinio positus, quẽ Stephanus grammaticus apud Glanium Cumarum fluuium dicit nasci.

SALSAMENTA ET PISCICVLI.

Thynnus THYNNVS primum cetarias replet, dextro hic captus est oculo, ut Aristoteles & Aeschylus scribunt. Quare natando latus quo cernit, terram uersus adplicat, ubi bruma deprehẽditur, ibidem hybernat. Mox unà uere procedente exeunt in pontum Euxinum: ac maiores primũ per sese, cæteri gregatim ueluti pecudes sub pastore transmittunt, connexis ita inter se corporibus, ut mutua inueniatur umbra contra Solis æstus: ex Aeliano. Strabo miræ magnitudinis Thynnos eosq; glande uesci in Hispania commemorat. Plinius uerò sic ait. Cordyla Cordyla appellatur partus qui fœtas redeuntes in mare autumno comitatur, Lutosæ uerò à luto Pelamides incipiunt uocari cum annuum excessere Pelamides

Thynni tempus. Thynni ij membratim cæsi ceruice & abdomine
commendantur edulio recenti. Cætera sale adseruantur.
Melandrya Melandrya uocantur cæsis quernis assulis similia. Vilißi-
ma ex his quæ caudæ proxima, quod pingui caret: probatis-
sima quæ faucibus. Strabo piscationē maximam pelamidum
Trichiæ in angustijs Byzantij fieri dicit. Trichiæ sunt eæ quas Sar-
das dicimus subeuntes Istrum, nec remeantes, ut ait Plinius.
Aleces Inter Aleces tria genera commemorantur, Menæ, Smeri-
Menæ des secūdum Athenæum, & Boces. Speusippus inquit. Sunt
Smerides Boces Leucomenides id est, Menæ candidæ: nam Boca genus
Boces piscis à boando quòd bouis uocem emittat, ut ait Festus. Pli-
Lacerti nius Box dicit. Gaza Voca. Sunt & lacerti ex quibus sal-
samenta conficiebantur secundū Celsum. Optimi Sexitani ex
Hispania secundum Plinium. Optimi & Amyclani. Martia-
lis. Mox uetus & tenui maior Cordyla lacerto. Hic piscis à
Græcis κολιὰς dictus haud bene uertitur à Gaza Monedu-
Horeum la. Athenæus duo genera salsamentorum ponit, Horeum &
Thynnum Thynnū: in Horeo macra pinguibus, in Thynno macro pin-
Cybia guia præferimus. Quæ autem Cybia inquit, dicuntur inter
Clidia macra sunt. Inter pinguia Cordylæ. Idem autor Clidia id est,
iugulos & uræon caudæ proximum: Varro Cybium &
Thynnum commemorat. Cuius partes esse dicit Melandrya
Vræon & Vræon. Narica piscis minutus. Plautus apud Festū, Na-
Narica ricam bonam atq; caniam. Percæ saxatiles pisciculi. Tæ-
Percæ
Aphyæ nia item pisciculus quem Gaza Vittam cōuertit. Aphyiæ
pisciculi quos parit limus in mari concretus, uermiculorum
modo scaturientes, ut ait Aelianus. Plinius autem Apuas à
Latinis appellari dicit, quodq; ex aqua & pluuia procrean
Encraules tur. Encraules siue ut alijs placet Encrasicoles, ut alijs ly-
costomij pisciculi minutißimi, albo colore præda cæterorū:
turmatim conglobatimq; adeo densè feruntur, ut scapha aut
remis urgentibus minime dissociari aut discuneari queant.
Iulides Iulides etiam saxatiles ac morsu uenenato. Aristoteles &
Iulus Aelianus autores. Iulus, quem Oppianus ἡγέτορα, id est,
Ducē cognominat quod cæteris uti itineris dux præcedat.
Scombri Scombri è genere Thynnorum ex quibus salsamēta fiunt:
esse mansuetos in Ionij insula Palladis uocitata in quodā sta-
gno autor est Aelianus. Strabo dicit Insulā esse contra Afri
cam, quæ ab eorū prouentu Scombraria appellatur, ex qui-
Garum bus etiam Garum fit optimum. Est enim Garon γάρον Græ-
ce oleum è cetis & magnorum piscium intestinis cōfectum:
Oxigarum Hinc Oxigarum à Columella ponitur, quondā in mensarum
Muria lautitia. Muria uerò liquamen ex salsamētis. Plautus. Nos
fœminæ tanquam salsa muriatica.

Sphyræna
Cestra SPHYRAENAM Gaza Malleolum cōuertit. Pol-
lux & Athenæus eandem cum Cestra esse uolunt. Plin.
Sudis eam Sudim ait nostris uocari. Aelianus & Oppianus aiunt,
Cyprinus latiorem in naßis plagam unde prosiliat quærere. Cypri-
nus inter fluuiatiles connumeratus palatum carnosum pro
Channa lingua habet. χάννη Channa quam hiatulam Gaza cōuer-
Passer tit, mollis est carnis, ut ait Athenæus. ψῆττα quā nos pas-
Rumbus serem uocamus. Rumbus Rauennæ laudatißimus teste
Glottis Plinio. Glottis id est Lingulaca ut placet Gazæ, quanquam
Lingulaca à Plauto & Varrone pro Solea ponitur. Sphon-
Sphondylus dylos piscis apud Plinium, apud Athenæum Salsamentum.
Cinædus Cinædus piscis à Plinio cōmemoratur, in cuius cerebro Ci-
nædias ait esse gemmas libro ultimo: soli piscium luthei. Vra-
Hippuris noscopus item ab Aristotele, à Plinio uerò Hippuris, Latine
Gobio Equiseles. Gobio, ut ait Athenæus, præstanti sapore, parui
Erythrinus nutrimenti differt sapore, præstant albi nigris. Erythrinus
Cuculus à Gaza Rubellio dictus. Cuculus, Bolitæna autem & Os-
Bolitæna solis inter genera mollium. Salmo in Aquitania, fluuiatilis
Salmo
Phagrus marino præfertur apud Plinium. Phagrus, ut ait Aristo-
teles, carniuorus, Cor habet angulare, crescit uere, Athe-
næus scribit quòd Phagrus, Chromis, Orphus, Sinodontes, Chromis
Antias, pisces sunt similes anguillæ. Salpa σάλπη, ut Ari- Orphus
Salpa
stoteles scribit. Pauo piscis uarij coloris, rubentibus lineis, è Pauo
genere serratorum & solitariorum. Auratæ Chrysophryes Aurata
à Græcis dictæ, timidißimi piscium existimantur, in maris
refluxu, maxime circa Actium redeuntes. In locis arenosis
ibiq; subnascentium arborum coacti, ad frondium agitatio-
nem exterriti ueluti sese dedētes, facile à peritis capiuntur,
ut ait Aelianus. Eorū uiuaria primus instituit Sergius Ora-
ta, ab eo pisce cognomē adeptus: ut autor Plinius. χαλκίς
quam æricam Gaza dixit, de genere Rumborum. Pholis Chalcis
φωλὶς mucore suo spumaq; cubile sibi quoddam substernit. Pholis
Congrus à Nicādro in libro tertio Grillus uocatur. est enim Congrus
piscis similis Anguillæ, duriore tamen carne, ac sapore infe-
rior: autor Athenæus. Lucerna ex argumento piscis est, Lucerna
qui lingua ignea per os exerta serenis noctibus lucet: ut ait
Plinius. Solea dicta à Solene. Glaucus tanta erga sobolem Solea
charitate teneri dicitur, ut paruos fœtus nunquam deserat, Glaucus
præstoq; adsit eis contra noxia. In periculis solidos deuorat,
deinde reuomit: ut Aelianus. Aristoteles eum è genere ser-
ratorum & carniuororum facit, colore nigrum. Athenæus
similem Phagro dicit esse. Aethnæus tanta temperantia Aethnæus
traditur, ut consortem quam sibi semel delegerit, nunquam
uiolet. Aelianus. Lagnus piscis apud Meandrū & Lycum Lagnus
Asiæ, itemq; apud Strimonē Europæ fluuios cernitur, haud
absimilis Siluro, amātißimus alioqui sobolis. Fœmina siqui-
dem enixa, mas curat communes fœtus, arcetq; à grassanti-
bus, hamumq; & hic deuorat: ut ait Aristoteles. Canthæ- Cantharus
rus zelotypus fertur & pro consorte usq; ad internicionem
cum suo genere pugnat. Astacus si paulò longius à mari Astacus
asportetur, unde facile irrepere poßit, ad eundē penitus ubi
captus fuerit redibit locum. Hippocampi uentrem si quis Hippocampi
ex aceto & melle hauserit, cōtra canis rabiosi morsum au-
xilium sentiet. Adonis quem aliqui Exocœton uocant, per Adonis
maris tranquillitatē exit in terram, interq; petras prostra- Exocœtus
tus, alte soporatur. Aues aquatiles maxime exhorret. Hæc
Aelianus. Plinius autem de hoc ultimo sic ait, Miratur Ar-
cadia suum Exocœton, appellatum ex eo quòd in siccum so-
mni causa exeat. Idē Adonis ab aliquibus dictus. Cucumis Cucumis
item apud Plinium. Squatina quā Græci ῥίνην uocant, Ari-
stoteles uerò ῥινόβατον. Glaucifcus apud Plinium libro Glaucifcus
XXXII. & Athenæum. Hepar apud Plinium, alij He- Hepar
paton. Gaza apud Aristotelem Iecorinum conuertit. Me-
ryx, id est, μήρυξ ἀπὸ τῦ μηρυκάζειν quòd ruminet. Gaza Meryx
apud Aristotelē Ruminale appellauit. Helecatenes apud Helecatenes
Athenæum Ceti genus, unde salsamentum conficitur. φύκις
apud Aristotelem, Plinium, Athenæum. Gaza Phucam uer- Phuca
tit, quòd solus piscium nidificet in alga. De hoc Oppianus.
φύκιδ@ ... [illegible]
[illegible]. Tritonem Romæ se uidisse Pausanias dicit, pi- Tritones
scem cui caput crinitum, colore ranarum palustrium, squa-
moso corpore ut Squatina, brāchijs sub auribus, naso huma-
no, ore item, dētibus firmis, oculis glaucis, manibus digitisq;
cōchularum testis similibus subtus aluum, cauda uice pedum
ut Delphini. Plinius uerò scribit Tritonem concha in littore
canentem auditum, Vlyxiponensium legationem Tyberio
principi nuntiasse, ea qua noscitur forma: & legatum Galliæ
diuo Augusto scripsisse, complures in littore apparere ne-
reidas exanimes. Acus marina Græce βελόνη gracilis Acus marina
quidem ac sinuosa nec satis fœtibus capax, quare instū uteri
tempus nō expectat, quam ui sua partus erumpat, matremq;
interimat: autor Aelianus. Stella quoq; in mari est, parua Stella
admodum carne intus, extra uerò duriore callo: insidiatur
conchilijs, tanti demum feruoris natura, ut omnia contacta
adurat: autor Plinius. Orcynus mira sagacitate hamum ui Orcynus
deors

decorsum trahit, adeo ut solo uadi aut petræ illidens, sese laqueo absoluat aut uulnere luctando laxato prosiliat. Aelia-
Melanuri nus. Melanuri timidißimi piscium ferũtur. Nam tranquil-
lo cœlo ac mari ima pelagi petunt, seseq; petris multa obdu-
ctos alga condunt. Per brumam uerò cum cæteros uiderint
pisces undis exagitatos ac uentis profundum petere, illi tunc
fidentes superiora repetũt, iuxtaq; littus spuma tempestatis
operti piscatorum ante ora feruntur incogniti. Vescuntur
obuijs quibuscunq;, ad hamum non accedunt, capiuntur au-
Orchis tem sagena. Aelianus. Orchis durißimus est piscium ro-
tundus & sine squamis, totusq; capite constat. Plinius.

ANIMALIVM NOMINA
terrestrium & uolatilium quæ in mari uiuunt, ex Aeliano & alijs.

Draco DRACO marinus cætero quidem corpore ut reliqui
pisces, capite oculisq; haud absimilis terrestri, squamis
prœduris, aculeosq; ferens, uenenum tactu linquentes. Præ-
terea si manu dextra adripias, contumacem renitentemq;
Lepus experieris: si læua, subsequentem. Lepus gignitur in limo
unà cum Aphyis, cum ipsis sæpe capitur, specie cernitur co-
chleæ tegmine nudatæ, gustu uenenosus. Est & alterius ge-
neris in mari magno, similis per omnia terrestri, præter uil-
los quos aculeatos & erectos habet, ictu letales: natare
summa aqua traditur, haud capi facilis, ut qui uelocißimus
sit, nec unquam nasis aut hamo propinquet. Si quis eum at-
tigerit dum in morbo est manu aut baculo, animi defectum
incurret, ac idem ferè quod ex basilisco uenenũ. Remedium
ei in quadam prope idem fermè mare insula natura inuenit,
radicem uulgo satis cognitam, quæ admota naribus, sic adfe-
Leo cto uires illico restituit. Leo cõcha integitur, caraboq; si-
Castoris milis, præterquam quòd gracilior est. Castoris circa lit-
tora petrasq; uersatur, uoce alioqui lugubri & inauspicata,
Musaraneus fatum audiẽtibus portendens. Musaraneus quẽ μυγάλην
uocant, uisa orbita currus statim uti pedicis impeditus capi-
Merula tur. Merula pluribus congreditur fœminis sui generis,
easq; in recessu petrarũ abditas tanquam in thalamis secum
continet. Zelotypus fertur, puerperium & mas curat adsi-
Mustella stendo, cibumq; fœtæ ministrãdo. Mustella admodũ par-
Asellus ua & fluuiatilis. Asellus præstantißimi saporis Plinij tem
pore, ab alijs piscibus tantum differens, quod solus uiuit nec
socium admittit. Cor in uẽtre habet, in cerebro paruos lapil
los, per caniculam latitat. Eorum duo genera secundum Pli-
nium. Collylei minores, & Bacchi maiores, qui non nisi in
Canicula alto capiuntur. Ideo prælati prioribus. Canicula sicut &
Glaucus fœtus ipsa suos à partu natantes, ab incursantibus
noxijs uorãdo tuetur. Earum tria genera, primũ quod inter
Cetos poßis connumerare. Reliquorum alteri Galei alteri
Centritæ cognominãtur. Ambo cubitum non excedunt. Sed
Galei colore uario, cauda aculeis dẽsa, ac ictu uenenati. Igi-
tur utrunq; genus capitur in locis limosis, uiles ambo. Sunt
& Caniculæ fluuiatiles, specie quidem paruorũ canum, cau-
da uillosa, quarum sanguinem ex aceto & aqua simul, hu-
mani corporis neruis intumescẽtibus dicunt illum auxiliari,
Grues tum ipsam quoq; neruis impositam opitulari. Gruem alit
Corinthiũ pelagus, magnitudine pedum XV. Os ceruicemq;
haud absimilem aliti grui, eiusq; pennarũ modo squamas ha-
bẽtem, gracilem, prolixamq; ueluti anguillam subsultim na-
tantem. Cæterum aduenas esse hyemis, fugereq; Thracium
frigus, sicuti aereas, tradũt Epidaurij, gigniq; hoc modo: fœ-
minas accensas in libidinem maribus blandiri, eosq; salientes
minime pati, genituramq; propterea in aquas cadere, inde
Pediculus ex mari tanquam ex parente procreari. Pediculus piscis
parasitus, Delphini siquidem escam prædamq; sectatur. Ille
libenter impertit, quare nitidus semper obesusq; aspicitur.
Cicada præterquam quòd cornua & aculeum nõ habet, Cicada
& alacrior est aliquantulũ, non absimilis paruo Carabo ui-
detur. Alæ ei paruæ sub oculis, sicuti & terrestri. Ab hac
abstinent plurimi, putantes religiosum, inter quos Seriphios
inuenio captam dimittere, extinctam sepelire, dicentes eam
Perseo Iouis filio quem colũt dicatam esse. Mures marini Mus marinus
exeunt in terram, sicuti & polypi & Murenæ, & scrobe
effossa pariunt oua ac rursus obruunt terra, trigesima die
refossa, fœtus ad aquas ducit. Myscus ut Plinius, ut Ari- Myscus
stoteles Myscocetus, Gaza Musculus conuertit, Athenæus Musculus
μυίαρ, pisciculus est qui Balenas præit. Tres in mari μῦας, id
est mures dicunt esse, inter testudines, inter pisces, inter
ostrea. Vulpes hamum uorat. Scolopendra item quam Vulpes
Centipedam Gaza uertit, haud absimilis terrestri est: si quis Scolopendra
eam attigerit, non aliter ei quàm urtica tacto pruritus exci-
tabitur. Visæ iam quas magnitudine inter Cetos habeas, ca-
pite, caudaq; extantibus, per undas triremiũ modo ferri, pe-
dibus quos plurimos habẽt ordine sublatis pro remigio utẽ-
tes. Coruus notus piscis marinus, fuluus est, è stagno ni- Coruus
gricans, parit bis in anno, uescitur alga: autor Athenæus.
Coracinum Gaza Coruulum conuertit apud Aristotelẽ, Coracinus
miror cũ alius sit Coracinus à Coruo. Athenæus dicit eum Coruulus
nominari ἀπὸ τ̃ κόραι κινεῖν, quòd oculos frequenter mo-
ueat. Hirci marini circa Cyrenaicum Sardoumq; mare Hirci
oberrantes uisuntur, unà cũ Delphinis. Mas alba uitta fron-
tem modo regũ redimitus aspicitur. Fœmina uerò cum cri-
sta ueluti gallus, tanta tamen ambitione ut hanc alteri altera
eripiat extinctæ pulchriorem poßidenti. Rapacißima belua,
ut quæ homines nauigiaq; inuolat, spiritu graui & uehemẽ-
ti, quo sanè instrumento ad prædas utitur cæterorum. Nam
ex omnibus adsectatur uitulos marinos, quos proflatu haud
aliter quàm iaculo expugnat. Aelianus. Aries grassatur Aries
ut latro, & nũc grandes naues stantes in salo occultatus, nũc
extra aquam capite exerto piscantium cimbas occulte adna-
tans mergit. Irundo uolat perquàm similis uolucri irun- Irundo
dini, itemq; Miluus & Aquila. Plinius. Echinus quem Latini Miluus
Erinaceum appellant, in mari etiam inuenitur spinis simili- Aquila
ter aculeatis. Hunc unda maris exagitata ad littus impellit, Echinus
Captum si concerpseris in frusta, in mareq; proieceris, par-
tes paulò pòst conuenire ac reuiuiscere uideas. Aelianus.
Porcum maximũ piscium esse Appion tradit, quẽ Græci Porcus
Astragoriscum uocant: præterea cum capitur more porco-
rum grunnire. Testudines marinæ reperiũtur, & quæ in Testudo
aqua dulci uiuunt, Plinius autor: quas nos Lutarias, Græci
ἀμύδας uocãt. Scorpius siccioris est carnis ut ait Diocles Scorpius
medicus, parit bis in anno, uescitur alga, uarius est piscis.
Icesius medicus, è pelagis fuluos dicit esse scorpios, è stagnis
nigrãtes. Aristoteles Scorpenas & Scorpios diuersis in lo- Scorpena
cis scribit, tanquam differentes. Athenæus eosdem dicit esse.

THYMALLVM Ticinus Italiæ fluuius gignit Thymallus
magnitudine cubitali, medium sanè inter Lupũ & Ce-
phalum. Naribus admotus herbam unde cognominatur &
qua uiuit, spirare uidetur, ad hamum non accedit, cum non
alium sanè cibũ sectetur. Margari rotunda specie grega- Margari
tim natant, regem sectãtes more apum. Hoc capto, cæteri
ueluti attoniti paruo negotio capiuntur in mari rubro, in lo-
cis promentibus ac portuosis: conduntúrq; in dolijs salsa-
mentarijs, donec exsiccata carne durescit in lapidẽ aurei co-
loris hebeti fulgore. Hic postea inter preciosa cõnumeratur.
Iuba tradit hunc legi etiam in Indico & Britannico oceano.
In terra non inuenitur nisi foßilis & adulterinus. Aelianus.
CALLIONYMVS, huic secundum Aristotelem fellis Callionymus
inest multum in dextro latere, in sinistro uerò iecur: testis

Menander in Mesenia. Habere facio inquit, fel Callionymi plenum. Sunt qui eum utilem cibis dicunt, Non tamen de his meminerunt Epicharmus de nuptijs Iunonis, & Mnisimachus in Isthmionica, poëtæ qui piscium conuiuia diligentissime persecuti sunt. Ex Aeliano. Echeneis ECHENEIS Latine Remora, aspectu niger, magnitudine paruæ anguillæ, ex effectu nomē sortitus, nauem quamlibet magnam (dictu mirabile) haud aliter moratur, quàm si quis equum indomitum, maleq; freno audientem ab incepto itinere per uim uertat: autores Aelianus, Plinius, Aristoteles. Ambrosius tamen in Hexameron, & Albertus in libro de animalibus confundunt, Echinumq; pro Echeneide accipiunt.

DE PISCIBVS RVBRI MARIS, NILI, ET ARMENIAE.

MARE RVBRVM uaria portenta nutrit, inter Citharœdus quæ Citharœdū squamis non asperū magnis in cauda ad uerticem lineis, quasi musico instrumēto intentis neruis notatum, unde nominis ei argumētum. Media similem Crocodilo, uertice nigro, luteoq; distinctū, pinnis aspectu aureis, Pardalis cauda nigra, præter extremam quæ albescit. Pardalim, quem, qui uiderunt, similem terrestri dicūt, colore, ac maculis. Oxyringus Oxyringum ore prælongo, rostri modo, oculis fulgentibus, superciliis albis, dorso uiridanti, pennis prioribus nigris, reliquis albis, cauda prælōga & uiridi, quam linea mediam aurea discriminat. Perseus Perseum, ob Iouis filium quē eius regionis homines colunt. Anthia Anthiam lupi magnitudine, naso leniter adunco, lineis & ipse cingitur aureis à uertice uētre tenus per obliquum descendentibus, robore uerò & audacia in eo mari principem. Simia Simiam ore coloreq; ac omnia sub aluo similem terrestri, dorso testudineo, cætero corpore latum uti torpedo. Pinnas auium modo pandentem, ac similem uolāti, fuluis circa collum maculis. Hygrophœnix Hygrophœnicem magnitudine lacertarū eius maris, ore semper hianti, oculis uiridantibus, zonis distinctum binis, altera à brāchijs ad caudam aurea, argentea uerò altera mediam intercidente, maculis deinde intercursantibus cæruleis. Charace Characem pinnis utrinq; maximis, cauda auri fulgore, purpureis dissecta lineis. Sagittarius Sagittarium Echini specie oculos habentē solidos ac prolixos. Physalus Physalum colore Smaragdi, uenenatū alioquin, qui forte captus more pilæ aut uesicæ intumescit, unde ei nomen. Aulopa Aulopam magnitudine ingētis Thynni, colore etiam priorem, ore ceruiceq; firmissima, oculis patētibus atq; amplis, dorso cæruleo, uentre albēte, linea discriminatum aurei coloris, quæ à uertice ad caudam definit. Hæc ex Aeliano.

Nili pisces Crocodilus Nilus ipse in hoc genere producit in primis Crocodilum. Quod sanè animal pars Aegypti adorat, qui uocātur Ombitæ & qui Coptum incolūt, illi festos sacrosq; dies, ut Græci Olympia Ioui statuerunt. Et si contingat liberos ab eo rapi, parentes magnopere gaudent, tanquā se Deo placere existimantes cui escam genuerint. Aiunt uocatos ab ijs uenire, uesciq; capitibus animalium illis immolatorum. At contrà Tentiritæ magnopere reijciūt, captumq; arbore suspendūt, diuq; uerberibus cruciatū epulantur. Specie describitur huiusmodi: uentre dorso, caudaq; prælōgis, squamis prædiris ostrearum modo totus obductus. Timidus alioquin ac ueterator, ut qui persequētes fugiat, fugientes persequatur. Narratur & numerus sexagenarius ei proprius ut qui sexagenis diebus oua sexagena pariat, totidemq; diebus foueat. Annos præterea uiuere & dētes eodem fermè numero habere. Deniq; totidem diebus in secessu quiescere quotannis, sine cibo. Insidiatur his qui aquatum eunt. Si quādo potando irudines hauserit, illæq; faucibus adhæserint, diu cruciatur. Tandem pro remedio aduersus solem in littore dehiscēs extenditur. Ecce auis Trochilus, dapis illecebra captus, rostro prælongo oris cauernas paulatim pascendo purgatas reddit: excitat etiam eum forte dormitantem, siquando ab Ichneumone animali ei aduerso inuadi contingat. Venerantur insuper quosdam pisces, quos Pharos uocant, præsertim ij qui Phari pisces Syenen incolunt. Qui uerò Elephantidē, Mæotidas, Oxyringum item religiosum habent, ob oris acuitatē appellatum, ac tanquam Olyridem suum colūt, quod ex eius uulneribus genitum putent. Hunc forte hamo captum dimittunt, retibus uerò nequaquam, quod existiment eum metu adsectantium piscium eò tanquam in locum tutum confugisse. Ex Aeliano. Strabo quoq; multa alia in Nilo genera commemorat. Lepidotum, Coracinum, Porcum, Phagonum, Silurum, Citharum, Alosam. Ex testaceis, Dilichium, Phiscum, Bositen.

De piscibus Armeniae Apud Armenos petra esse dicitur, iuxta mare altissima. In eaq; fontē figura quadratā apparere, in quo pisces octonum cubitorum magnitudine uiuere semimortuos, alios iamiam morituros, fœdos aspectu, ac degustantes seu hominem seu feram extemplo necare. Ex Aeliano.

RANA, RAIA, TESTVDO.

Ranæ RANAE coeūnt noctu extra aquam mare fœminam inuitāte. Ex omnibus Hydrum maxime odere ac timēt, quare appropinquāte eo hostem prius clamitando aduersus eunt. Ranarum coaxatione solito maiore, pluuiam portendi obseruatum est. In Serypho insula eas obmutescere tradunt. Itemq; in Pierio Thessaliæ stagno. Ranæ Seryphiæ De Seryphijs indigenæ fabulam talem comminiscūtur. Perseum Iouis filium deuicta Gorgone redeuntem, ac de uia fessum, prope paludē somno se dedisse, moxq; à ranis excitatum, à Ioue perpetuum illis silentium impetrasse. Theophrastus causam secutus naturalem, hoc aquarum illius regionis frigiditati maxime tribuit. Rana piscatrix Est & Rana quæ dicitur ex argumento Piscatrix, setas habens quasdā à cilijs exeuntes ac prolixas in summo præpilatas. Harum igitur adminiculis, natura monstrante insidias struit, latitans in limosis, auijsq; locis, frontē cum setis uidendam loco escæ pisciculis porrigit: illi accurrētes deceptiq; ac paulatim in arctū deducti, ab ea rapiuntur. Ex Aeliano. Solent quidam hic reprehēdere Gazam, qui pro Rana, Raiam Raia posuerit, cum Raiam Græce βάτος dici adfirmēt. Est enim Raia piscis qui eodem fermè modo ac Rana piscatrix pisciculos in prædam agit, ut Plinius refert, ubi & Squatinā & rumbum idem facere dicit. Testudo Testudo Amphibium animal, oua gignit in terra, quibus arena obrutis statim in mare redit: mox diebus sexaginta peractis iterū ad oua reuertitur: quæ arena regesta, ubi comperit iam articulis animata paulatim deducit ad pelagus. Est & fluuiatilis in Indis, cuius conuexum scaphæ magnitudinem æquat, capit uerò modios denos. In insula quoque Taprobane usum tecti domubus ligneis præbet. Testudines omnis salaces esse magnopere, compertum est. Ex Aeliano.

DE HIS QVAE CRVSTA SEV TESTA INTEGVNTVR.

Malacoderma QVAE crusta integuntur, Aristoteles μαλακόδερμα uocat, Quorū quatuor ponit genera. Locustæ Locustas quas καράβους, Cammaros quos ἀστακοὺς. Cammari Squillæ Squillas quos καρίδας. Cancri Cancros quos καρκίνους appellat, Cancrorū genus multiplex, maximū quas μαίας, id est, Maias uocat. Paguri Secundum Paguri & quos Heracleoticos uocant: hi secundum Aelianum more serpētum, senium exuunt renouata crusta, uocanturq; à Palladio Cācri marini. Fluuiatiles Tertium genus, fluuiatiles cæteris mitiores & nullis adnotati uocabulis. Genus Cācrorum littorale Phœnicia fert tantæ uelocitatis, ut uix consequi sit: ex quo Hippeas, id est, equites eos appellāt. His nihil est uiuum propter inopiam pabuli. Genus item aliud est quod

magnus

magnitudine cancrum non excedit, facie Cammaris simile. Atq; his omnibus pars dura & testacea foris pro cute est, mollis intus. Supina corporis planiora & tabellarum modo sunt, quibus & oua cōdunt.

Locustæ

Locustæ, ut ait Aelianus, Polypis aduersantur, & Murenis: cornibus ab latere porrectis liberæ procedunt, in metu obliquus. Testa uerò cōtecta quæ ὀστρακόδερμα Græci uocant, sponte naturæ in limo gignuntur, quanquam diuerso, ut tradit Aristoteles. Nam in cœnoso Ostrea, in arenoso Conchæ, Chamæ, ungues, pectines. In rimis cauernisq; saxorum, uertibula, patellæ, natrices, atq; omne genus eorum quæ mediam inter plātas & animalia tenent naturam, uocanturq; ζωόφυτα.

Ostracoderma

Zoophyta

Differūt præterea testa, ubi ludentis naturæ uarietatem licet animaduertere, crispa, crinita, ungulata, cācellata, imbricata, pectinata in obliquum, in rectū expansa, dēsata, porrecta, sinuata. Aristoteles etiam Dithyra & Monothyra ponit, id est, quæ duplici & una testa integūtur. Conchæ omnes & Conchilia, ut Aelianus ait, lunarem sequuntur rationem. Quin & in genere animalium ueterinorum fœtus alendos non putant qui in Neomenia, id est, ipso lunæ coitu nascuntur.

Purpura

De purpura ante omnia dicendum, quam Porphyrā illi dicunt. Conchiliorum uoracissima, lingua prælonga, semperq; uibrante: per hanc potitur præda quam adsectatur, per hanc in prædam ipsa ducitur. Piscator Concham cum esca ponit in mari, hanc ubi illa cōspicit, exerta lingua ut solet appetit, adeoq; nititur ac protēdit, ut eam penè auulsam resumere non sit. Ita dum contēdit capta extrahitur: eius cruori dignatio præcipua lanis tingendis, si præsertim lapidis ictu semel cædatur. Ex Aeliano. Aristoteles autē purpurarum plura genera ponit: nonnullæ magnitudine augētur insigni, ut quæ ad Sigeum & Lectum Idæ promontoria gignuntur. Aliæ paruæ ut quas Euripus fert & Caria. Marinæ magnæ scabræq; sunt, paruæ ad littora & oras reperiuntur, flore rubro. Partes item Aquilonię nigras, Austrinæ rubras. Ex magna parte fœminæ capiuntur tempore ueruo, cum fauos extruūt: flos unde extrahitur specie membranæ candicantis, qui cōtritus manum inficit: reliquum quasi alumen est. Hæc Aristoteles. Aelianus autem tria purpuræ genera seu medicamenta ponit. Violaceam, Rubram Tarentinā, & Dibapham Tyriam, id est, bis tinctam ac sanguine saturatam.

Murex

Murex quoq; quē Græci κήρυκα nocāt, ex his qui firmiori testa integuntur, frequens ac nobilis apud Tyrum, eundem usum ac purpura præbet.

Chamæ

Aliud genus quod χήμας uocant, quarū aliæ asperæ, aliæ leues: hæ manu frangibiles, illas uix saxo discuneabis: quasdā nigro, nonnullas argēti colore uidere licet. plures ad littora expulsas, in arenisq; iacētes, alias in alga, in limo, in speluncis adfixas. Apud Istriadæ uocatum æstatis tempore prouētus earū ueluti messis, confertim connatæ cernuntur. Hyemem & Aquilonem fugientes latitant. Mox spirante Zephyro, marisq; tranquillo unà exeunt lasciuientes, discuneatæq; per undas carinarū modo feruntur, tegmine superiore uelificantes: adnauigantium hominum, aut adsultantium belluarū sonitum expauescentes, extemplo clauduntur, fūq; cōdunt. Ex Aeliano. Athenæus autem Chamas tracheas & liias uocat, id est, asperas & leues. Tertiū genus Pelorides siue à magnitudine, siue à Peloro Siciliæ promontorio. Oribasius & Aetius has omnis nomine quo nūc uulgò Romæ utitur Tellinas uocant: dicuntq; cinerem combustarū cum cedria commixtum uim habere pilos præsertim è superciliis extirpādi.

Tellinæ

Cochleæ

De Cochleis Aelianus sic ait, Cochlea marina, parua admodū magnitudine, sed speciē formosa, gignitur in aqua minimum sordida inter maris petras, quas Charradas uocant. Cochleam alit mare rubrum, maximam quidē ac rubentem, sed in uertebra ipsa uarijs distinctā coloribus, ut coronam uiridi habeo purpureoq; colore paribus interuallis insertā hanc

dicat. Plinius dicit Cochlearum uiuaria primum instituisse Fuluium Hirpinū in Tarquiniensi paulò antè ciuile bellum Pompeianum, distinctis quidē generibus separatim, Illyricæ quibus magnitudo præcipua, Africanæ quibus fœcunditas, Solitanæ quibus nobilitas. Quin & saginā earum commētus est farina & farre alijsq; generibus, ut cochleæ quoq; altiles ganeas implerēt. Ostrearum autem uiuaria dicit instituisse ante omnis Sergium Oratā in Baiano, qui & optimū saporē Lucrinis ostreis adiudicauit. Horatius. Ostrea Circeis, Miseni oriūtur Echini. Ostreū apud Senecā, & Ostrea apud Gellium fœmininū. Spartianus in Heliogabalo Ostreas & Liostreas dixit. In agro Volaterrano prope mare locus est, qui Gerardesca nūc uocatur, ubi stagnum est optimis refertum ostreis.

Ostrearum uiuaria

Nautilus

Pompilus

Nautilus & Pōpilus, de quibus sic Aelianus. Nautilus ex argumēto uocatur. Polypus est una munitus cōcha: hanc conuexā turbato mari natando gerit, ne fluctibus opplera testa deprimatur: trāquillo resupinat, carinæ modo acetabulis utrinq; pro remis utens, cartilaginē quam in medio retinet pro uelis pandēs. Si quando metus inuadētium belluarū ingruit, repleta cōcha sub undis sese demittēs latitat, rursus uitato periculo resilit. Pompilus & ipse de genere Concharū, terram ceu oderit maxime refugit profunda petēs: ad naues adnatant stipati, adsultantesq; circa eōglobantur. Aristoteles uerò Nautilum quē nauticum appellat, ac Pompilum, testam dicit habere cōcauam & simplicē ut pectunculos: unde cōtingit ut fluctibus iactati in alto elidātur, & testa dilapsa nudi capiantur. Constareq; exiguo corpore, facie similes Bolitænis. Plinius Nautilū, & Pompilum eundem esse dicit. Oppianus de Pompilo canit ea ferè quæ suprà cōmemoraui.

Pectines

Pectines Græcè κτένες, & κτένες pectlen, mobiles sunt adeo, ut de retibus quibus capiūtur, sæpe exiliant, & penè uolare putētur.

Pinna

Pinnotheres

At Pinna immobilis saxisq; inhærens custodē habet Pinnotherē, quem illi πιννοφύλακα appellant, paruum uidelicet cancrū, quo priuatus statim perit. Hic dapes ei suggerit, piscesq; in prædam deducit: autores Aristoteles, Aelianus.

Vertibulum

Est & quam Gaza uertibulum siue collū à teste dæritie: Aristoteles autē τήθυαν uocat, dicitq; eam adhærere sua testa totam cōtectam, tantum duo foramina exigua, quibus humorem recipit & reddit, habere. Inter conchilia quoq; illæ ab Aristotele ponūtur.

Ceryces

Ceryces quas Gaza Buccina cōuertit: nonnulli murices dicunt esse. Lopades quos patellas. Solenes quos ungues idē conuertit. Plinius enim Solenes Dactylos transtulit, ab humanorum unguium similitudine: his natura in tenebris remoto lumine alio fulgore clarere.

Patellæ

Vngues

Dactylos

Spongiarū genera

Spongiarū genus triplex secūdum Aristotelem & Plinium, Spissæ, raræ, & asperæ appellatæ: omnes quadē ad saxa nascuntur, aut iuxta littus, lutoq; aluntur. Cuius rei argumētum est, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur. Imbecilliores autem spissæ quàm raræ: quia minus altè adhærēt.

Vrtica

Vrtica adhæret saxis, manū in fame depascitur ut polypus. Ora in medio corpore cōtinet, & de medio saxo quasi de testa uiuit. Adnatantes circa adsultātesq; pisciculos corripit. Duplex earum genus, alterū corpore paruo, cibo aptū: alterum aliquāto maiore durioreq;, quale circa Chalcidem Eubœæ: ut Aristoteles.

Torpedo

Torpedinē Græci νάρκην, quod si quis attigerit: morbo unde illa etymum trahit, eo membro torpebitur. Pisces item eo modo in prædam agit.

Strombi

Strombi etiam è genere Concharū, regem habent in mari, quem sequuntur, quocunq; cōcesserit. Hunc igitur capienti, aut aspicienti bonum omen portendi dicunt. Apud Byzantios præmium cōstitutum, Atticas drachmas piscantibus illum: autor Aelianus. Sed & inter Conchilia ponūtur Pastinacæ, Lepores, Arietes, Scolopēdræ, mures & pleraq; alia quæ suprà indemnitate memoraui. Inter Zoophyta uerò & Olothyra, Pulmones, Stellæ: & quæ uocāt ὠτία Otia, quæ ucteri autem

Pastinacæ

Lepores

Scolopendræ

Mures

Olothyra

Pulmones

Stellæ

Otia

coniunctum habent: ut tradit Athenæus. Pernæ, de quibus

Pernæ

sic ait Plinius. Pernæ Concharum generis circa Pontinas paludes frequentißimæ. Stant ueluti suillo crure longæ in arena defixæ, biantesq; qua limpitudo est, pedali non minus spatio. cibum uenantur. dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos: intus pro Spondylo grandis caro est. Apud Plautum item huius Conchæ mentio, quam putauerim margaritas continere, quas hodie Pernas uulgò appellant.

DE INSECTIS, ET PRIMVM DE APIBVS.

NVNC de insectis, quæ Græci ἔντομα uocant, parte aliqua corporis intercisa. Eorum pleraq; sponte naturæ gignuntur: quæ uerò pariunt, ut Araneæ, Scorpiones, Formicæ, non satis constat secundum Aristotelem, an coitu

Apes

cõcipiant. Inter hæc Apes lõge utilißimæ, quarum amore nonnulli adeo capti fuere, ut de his libros scripserint. Inter quos Aristomachum Solensem annos duodesexaginta nihil aliud gesßisse Cicero testatur, & Hyliscum Thasium Aelianus: quem quòd apes in desertis coleret, Agrium nominauerunt. Aristoteles in nouẽ has genera diuidit: ex quibus Gregalia sunt apes & reges eorum. Fucus qui inter apes degit: Vespæ, Crabrones, Teredines. Solitaria tantum tria. Sirenus minor Græce σειρὴν qui fuscus totus est. Sirenus maior qui

Apes rufæ, nigræ, uariæ, longæ

fuscus & uarius est. Tertium Bombis. Earum rursus quæ apes uocantur in alia genera diducuntur: alterum rufum quod præstantius est. Alterum nigrum magisq; uarium & utile. Tertium quod optimum & uarium. Quartum longum & crabroni simile. In apum numero carent aculeo reges, & fucus.

Vespæ

Vesparum item duo genera: alterum ferum quod rarum est, nascens in montibus grandius & robustius: alterum imbecillius.

Matrices

Sunt & quæ uocantur Matrices, latiores craßioresq; quàm uespæ: uolare nequeunt, in uesparijs sedent, fauos fingentes, quibus an sit aculeus non satis constat.

Crabrones

Crabrones à Græcis ἀνθρῆναι uocantur, non floribus ut apes, sed carne magna ex parte uiuunt: aculeati, alueum sub terra faciunt effosa. Qui uerò ab eis aberrauerint facto duce ad aliquam se arborem conferunt, ubi fauos conficiant.

Bombices

Bombices sub saxis apud humum fœtificant, paruum &

Teredo

ipsi mel factis cellulis conficiunt. Teredo Græce τενθρηδών non absimilis crabronibus, uerum uaria, fœtum sicuti uespa sub terra edit. Apum opera tria ponunt in aluearijs,

Metys
Pissoceros
Propolis

Metyn, Pissoceron, Propolin. Hactenus Aristoteles. Aelianus uerò de his sic scribit. Apum ætas ex colore deprehẽditur, ætate integræ oleo similes reddent. Senescentes rufæ aspectu, tractatuq; asperæ: his plus artis in mellificatione, iuuenibus plus uirium. Prognosticum tempestatis habent, imbre impendente sese in aluearijs continent. Cum procedunt ut aduerso resistant uento, lapillos pedibus librãt. Sunt intus quæ apes otiosæ dici queunt: nec tamen de fucorum genere, quippe quæ fructuosis non aduersantur, sed regi unà cum senibus & emeritis adsistunt; aquam eis ferunt, extinctas apes egerunt. Validiores ad opus exeunt. Regem uenerantes separatim ei cellam construunt in loco celebri. Aduersantur apibus Phalangij, Fucus, Irundines, lacertæ, Crocodili terrestres, inundatio propinqui fluminis, ignis uicinæ syluæ incensæ, teter odor. Ad hæc propellenda diligens mellator remedijs instabit. Fucus noctu cum apes dormiũt uel ad opera egrediuntur, grassatur: à redeuntibus uerò magno certamine pellitur. Fiunt apes ex boum, fuci ex equi, crabrones uerò

Formicæ

ex asini cadauere. FORMICARVM quoddam genus uenenosum, quod Lacurgus dicitur, ut autor Aelianus. De Indicis formicis Plinius plura. Strabo etiam in hanc sententiam. Megasthenes ait apud Dardas quæ maxima natio est Indorum mõtanorum, collem esse trium millium stadiorum ambitu, & sub eo aurifodinas, quas formicæ custodiunt uulpibus non minores, mira celeritate, uictum uenatione comparãtes. Terram auriferam fodiunt, unaq; ad ostium cumulant, quã mercatores clam surripiunt, dispositis pariter carnibus ad morandas pabulo formicas, si forte animaduerterint. Ad abigendas formicas si unam comburas cæteras fugabis. Si agreste origanum aut Populus in foraminibus earum ponatur, omnes absistẽt. Fugantur item ex origano & sulphure illito arboribus, ex combustione quoq; styracis & cochlearum testæ.

Muscæ

De Muscis autem Aelianus hæc scribit. Per Olympicorum celebritatem mirum muscas ad unam omnes Pisa discedere, rursusq; sacris peractis reuerti, quasi eadem cum fœminis illius loci conditione teneantur: sed ea sponte, illæ coactæ lege certaminis, ut uiri castius per idem tempus degant. Idem penè & apud Leucada promõtorium in sacris Apollinis accidit, uti muscæ templo absistant, sed quasi mercede ac decima donatæ, ut qui bouem antea eis epulandum tradant. Hæc ille. Quod autem Plinius scribit, muscam extinctam sub tepido cinere reuiuiscere, haud satis

Tabani
Asyli

creditũ. Tabanus atq; Asylus idem, similis magnæ muscæ, ore aculeato, uoce sonora. Cynomya similis illi quam Græci Myopa uocant, uoce maiore quàm tabanus, aculeo minore: ambos uerò aduersari bubus eosq; in furorem agere palàm est. Vergilius in Georg. multa de his. Plinius ait Cyrenaicos Achorem Deum contra multitudinẽ muscarum inuocare, eiq; litare consueuisse. Sicuti Aegyptij Ibim suam contra serpentes. Muscas interimit fermentum cum ferri scobe mixtum, si in loco ponatur ad gustandũ. Abiguntur item ex atramẽti

Culices

sutorij aut origani agrestis suffitu. Culices quoq; ex eiusdem atramenti mixti cum iuniperi, seu cedri, seu cyparißi, scobe,

Pulices

seu baccarum eius suffitu. Pulices uerò necat decoctum Cymini uel Rododaphnes in loco cõspersum, siue aqua marina. Præterea si ramos absynthij aqua mixta cum atramento sutorio madefacies, omnes eò current ac peribunt. Eodem quoq; atramento cum felle taurino & oleo, siue oleo & sul-

Cimices

phure lecto illito Cimices delebis. Has etiam omnino desituras Democritus testatur, si pedes ceruinos grabato suspẽ-

Scorpiones

deris. SCORPIONVM genera Aelianus multa commemorat. Album, fuluum, nigrum, fumi colore, uiride, flammeum, quod omnium pessimum: uentrosum, Carcinoide, uolatile. In India enim Megasthenes scribit uolatiles esse. In uniuersum nõ coitu, sed humore, ac calore cõcipiunt, singulis cauda sese complectentibus: nec oua sed animal pariunt, ut

Cicadarũ genera
Achetæ
Tettigoniæ
Tettigometræ

Aristoteles. Cicadarum secundũ Pli. duo genera. Achetæ maiores quæ canunt, & minores quæ primæ prouenlũt. Ex his Tettigoniæ sunt quas Gaza Cicadastras: aliæ Tettigometræ quas cicadarũ matrices uertit: utrunq; sanè genus canit sed magis Achetæ, quas ego putauerim esse, quos uulgo grillos moros uocant. Fœminæ uerò in genere silẽt. Tradit Solinus apud Rheginos cicadas mutas esse, quod Herculẽ ibi forte quiescentẽ cantu uexarint.

Aranei
Phalangij

Aranearum & Phalangiorũ plura genera ponit Aristoteles. Mordax quod in duo diducitur. Alterũ simile his quos lupos appellant, paruũ admodũ, uariũ, salax. Alterũ maius atro colore, cruribus pluribus magnis, tardum, nec uiribus potẽs, neq; salax. Tertium genus texit: Fœmina uenatur, mas comes prædæ nõ laborat. Solinus ponit etiam Solifugas in araneorũ genere, frequẽtes in India uideri in metallis argẽtarijs, solis inimicas, unde no-

Rubeta

men eas. Plinius uenenatũ hoc animal dicit. Rubeta inter

Salpynga

rubos moratur Græce φρῦνος. Salpynga breuis serpẽs: Quis calcare tuas timeat Salpynga tenebras. VERMES

Lombrici
Elminthes

in hoc genere multarũ specierũ ponũtur. Sunt Lũbrici quos Græci scolios uocant: sunt & Elminthes teretes, longi, rufi, albi. Tradit Aelianus in quodã Aegypti flumine ubi nullum aliud

aliud animal gignitur, uermes nasci qui lõgitudine septenum cubitorũ, crassitudine uerò uix pueri x. annorum manibus complecterentur. Interdiu in aluei profundo in limo consident: noctu uerò in terram exeũtes in ueterina grassantur. Hos itaq; si quando capiunt, soli suspendunt diebus x x x. unde oleum stillari dicunt, quòd Indorũ regi præcipuo dono ferunt. Huius etiam maxima uis est ad incendia, quo ad munitiones incendendas in bellis utũtur. Hæc Aelianus. Sunt

Cis. Trips. Sis. Ips. Midas. Crambe. Campe. Eruca. Chrysalis. Ricinus. Pyrales. Bubrastes.

& alijs alia infesta quantũ uis minima. Cis frumento, Trips ligno ἀπὸ τ̃ τρίβειν. Sis uestibus. Ips uiciæ. Midas Fabis. Crambe Brassicis. Campe oleribus omnibus: quæ eruca, in sacro eloquio etiã Brucus, appellatur. Brucã quoq; Chrysalidem Græci dicunt, unde rupto cortice uolat papilio nolatilis uermis. Ricinus canibus infestum, hic pediculo similis est. Pyrales quos Aelianus Pyregonos uocat, alij Pyrastas, muscæ maioris magnitudine inter flammas medias incolumes uolitant. Inde egressi statim moriuntur. Bubrasten si bos potu deuorauerit paulò pòst tumore exanimatus concidet. ut tradit Aelianus, qui & Pitecam commemorat Psellon cognominatam in arboribus nasci, uillo cooperiam, uentre leuiter intercisam, morsu uenenato. Cui remedio sit Cancer marinus cõmanducatus. Ephemera quoq; dicit animalia esse minutissima aligera, ex argumento uitæ breuitatis dicta, quod diem nõ excedant: in dolijs uini producti illisq; relictis extemplo perire. Hæc Hemerobia nonnulli uocant. Lampyrides quas Plinius Cicindelas Latine appellat, per æstatẽ noctu fulgentes uidentur. Has compertũ si uitrea pila inclusæ rit, toto anno lampadis modo noctibus fulgebũt. Redium similis pediculo, ouibus caprisq; infestum. Scarabeos terrestres Plin. lib. x x x. tauros appellat à corniculis, siue pediculos terrestres. Scarabei uirides ex fimo bouis aut iumenti creantur. Scarabei item pullarij. Cantharides ex erucis fici, piri, pruni, prouenitunt. Melolanthe etiam inter Scarabeos Aristoteli Plinioq; ponũtur, ex pomis arborum floribusq; nascuntur. Gryllus præterea & Tryxalis Plinio lib. x x x. capite i i i. cõmemorãtur, ab Aeliano τρώξαλις dictus. Teredo Græce τερηδὼν aluearibus infesta. Itẽ Hepiolus ἠπίολος, est enim Papilio qui circa lucernarũ lumina uolitat. Pyrasta siue Clerus uermiculus ab aluearibus etiã aduersus. Centipeda à multitudine pedum cognominata. Ser σὴρ, animal quod teste Pausania libro v i. Sericũ facit apud Seres, unde ij populi dicti sunt. In Europã deinde Iustiniani tempore ad nostras regiones translatum, ut alibi dixi.

Pitecapsellon. Ephemera. Hemerobia. Cicindelæ, seu Lampyrides. Redium. Scarabei. Cantharides. Melolanthæ. Gryllus. Trixalis. Teredo. Hepiolus. Pyrasta. Clerus. Centipeda. Ser.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXVI.

DE PLANTIS.

DE HIS quæ ad agrũ plantarumq; rationem pertinent multi scripsere. Aristoteles huic rei priuatim uolumen ædidit. Ampliore tamen materia hanc sibi laudem Theophrastus uendicauit. Ante hos itẽ longè Orpheus, Museus, Pythagoras, Democritus, Nicander Colophonius, Dioscorides. E nostris uerò Cornelius Alexander Syllæ libertus, Macer, Plinius, pluresq; alij. Ego uerò priusquam ad institutum ueniam pauca de agro in uniuersum cõmemorabo. Plin. magnã ait partem Romanos priscos in agro uiuere solitos. Ideoq; uiatores instituti, ut cũ reip. aliquid agendũ, ex uia, id est, ex agro eos accerserẽt. Plutarchus item in Proble. populũ Romanum dicit in agro plerunq; uixisse, c L x x x. tantum rempublicam administrasse. Romulus aruorum sacerdotes in primis instituit, ut refert Plin. seq; duodecimũ fratrem appellari uoluit. Agrũ enim malè colere, probrum censoriũ indicabant, ut Cato testatur: nam quem bonum colonũ dixissent magnopere laudasse putabant. Argumento quoq; ex his religio. Nã præter ferias Sementinas tria sacra ob fructum diuersis instituere temporibus, ut est uidere apud Fastos: Vinalia, Floralia, Rubigalia. Deasq; duas propterea coluere, Seiam à semine, & Segestam a segetibus dictas: quarũ simulacra Plinius dicit suo tempore in foro fuisse. Hinc Locupletes à locis, id est, agris dicti: & æs signatum à pecore, & cognomina Rom. à leguminibus. Res omnis rustica opera magis quàm impensa constat. Ex quo Mago initio sui operis empto agro domum uendendã iubet, ut planè demonstret assiduitatem esse necessariam. Exemplũ super hoc refertur à Plinio C. Furij Gresini, qui in paruo agello plus redituũ quàm uicinus habens, accusatusq; propterea quòd ueneficio uteretur, protulit in iudicio filiam pannosam, manibus prædurus, & rastros ligonesq;. Hæc, inquit, Iudices mea ueneficia. Exemplũ itẽ aliud patris familiæ à Columella introducitur, qui duabus prædij partibus duobus totidem filiarũ adsignatis: ex tertia sibi relicta parẽ priori fructũ adhibita maiore diligẽtia percepit. Oculus adeo dominicus utilis agro iudicatur. Veteres ita modũ possidendi statuere, ut Pompeij magni abstinentia cõmemoretur, qui agrũ uicinum aut continuũ nunquã sit mercatus. Adeoq; apud alios creuit libido non solũ agri, sed & uillarũ, ut necesse fuerit legẽ promulgare, ne quis plus uerreret, quàm araret. Sunt & illa rusticæ rei obseruantiæ signa: æs à Seruio Tullo primũ pecudis imagine signatũ: nomina Romanorũ ex leguminibus: turbæ rusticæ in urbẽ Nonis diebus cõuentus, unde nundinæ appellatæ. Varro in tria genera rem rusticã diducit: in Agriculturã, pastiones uillares, atq; agrestes. Agriculturã in hortensia, & aruensia: Pastiones in uinaria, auiaria, & piscinas. Mox pauca ex dictis sapientũ de agricultura. Marcus Cato ait, Agrũ bene colere utile: nimis bene colere damnosum. Agrũ ne cupide emas. In re rustica operi ne parcas. Plin. Opera non impensa cultura constat. Mago, Qui emit agrũ, uendat domum. Varro Villa agro oneri nõ est. Columella, Oculus dominicus in agro fertilissimus. Sarsena. Nihil agricultura liberalius, aut dulcius. Attalus. ὁ ἀγρὸς ἔστω πολυωφελὴς μὴ δαπανηρός. Ager sit quæstuosus, non sumptuosus, κακὸς γεωργὸς ὅστις ὁ ὠνούμενος, ὅπερ ὁ ἀγρὸς δύναται διδόναι. Malus est agricola emens quod ager dare potest. ἀνὴρ ἀκαδολεῖς σπείρεσθαι χρὴ, βραδέως δὲ οἰκοδομητέον. Cito serendum tarde ædificandum. Theophrastus, ἡ γεωργία ἀνδρὸς τ̃ ἐλευθέρου ἐστὶν ἀξία. Agricultura digna est homine libero.

Agri commendatio. Viatores. Sacerdotes aruorum. Seia. Segesta. C. Fur. Gresinus.

DE RATIONE PLANTARVM EX ARISTOTELE.

ARISTOTELES in lib. de Plantis, has animatas, nõ animalia ponit, cõtra Anaxagoræ, Empedoclis, & Platonis opinionẽ qui sensum eis tum gaudij & tristitiæ, & appetitus, manifesta signa ex earũ uegetatione ac corruptione tribuere: simul & animaliũ partes tradiderant: quum caput in eis sit radix, brachia rami, frondes, excrementa, flores, fœtus, fructus uerò fœtuum digestio & maturitas, deniq; uterq; sexus. Plantarũ in uniuersum causa est triplex: ex terra productio: ex aqua conglutinatio: ex igne conglutinationis unitas. Hæc item in conchis uidere licet: Lutum ex quo materia fit testæ: ex qua testacei constitutionem, ignem deniq; partes eius cõnectentem. Virtutis igitur omnis manifestatio ab igne fuerit: siccitas enim quæ ex igne est, in humid locum

prouenicns, ob firmitatē in omnibus, & animali, & planta, & metallis digestionem creat. digestio igitur ubi & humiditas & caliditas existet. Quod quidē in lapidis, metallorumq; digestione maxime apparet: in animali uerò ac planta non adeo: quòd horū partes sicut in lapidibus in unum concretæ non sint, quodq; ex his fluxus quidam prouenit: ex lapidibus uerò & metallis minime, qualis est sudor. Partes enim ipsarū raræ non existunt: ex quo inde sicut ex animali ac planta excrementa non exeunt. In quo autem raritas non existit, ab hoc omnino nihil exit. Quapropter solidū est, in quo augeri nihil est aptū: quod autem augeri est aptum, loco indiget, in quo dilatari quid possit & penetrare, sicut plātæ & animalia. eoq; magis plantæ, quo partes earū rariores tenuioresq; sunt: quo uerò rariores, eò spirabiliores. Ea demum causa quod in his terræmotus non fit, aut concussio, sed in solidis, non arenosis sed condensis: fit quoq; in conchis, uitro, ferro, cæterisq; metallis. Nam quum exitus porosos aër non habeat, scindere necesse est. Eadem quoq; de causa rariora

Rariora supernatant

quamuis maioris ponderis & magnitudinis supernatant: aër enim inclusus qui aquæ natura superstat, ad proprium retrahit locum, sicuti & oleo quoq; contingit. hoc enim naturalis calor frigidum attingens, humidas in eo partes pro tempore in aërem tenuans, ad aquæ superna retrahit. Sunt & saxa ob raritatem quæ non merguntur, ut pumices: sunt item ligna quæ ob densitatē præcipitant ut hebenus. Plantis insuper humor causa uiriditatis, quo quæ magis abundant, frondentes iugiter manent. Argumento sunt frondes ab initio cacuminibus rubentes, quū in eis nō plene humor nec digestio fiat: ubi enim plene, uirescūt: uerumq; his deficientibus, ruborem cōtrahunt. In hanc ille interpolatim sententiā, quæ mihi ad hunc locū uisa sunt satis. Quod autē contendere uidetur, cur in mari nascantur, cur in saxis, cur præcoces aut serotinæ, cur nōnullæ sine frondibus aut floribus, & his similia: quū diuersa afferre uideatur, ad idem semper reuertitur humorē caloremq; simul & digestionem plus minusue cunctis principiū. Denuq; hoc idem & Theophrasto cōtigit.

DE PLANTARVM DIVISIONE.

THEOPHRASTVS in tria cunctas genera diduxit. in arbores, herbas, & quæ θαμνώδη appellat in fruticosa, quæ medium inter utrumq; tenent. Communia his omnibus uterq; sexus, exceptis paucis: deinde modi proueniendi, quos huiuscemodi esse describit: Sponte, semine, radice, auulsione, ramo, surculo, trunco, ac ligno minutatim conciso. Arborū primam dicit esse differentiā syluestres, & hemeras, id est domesticas: præterea infelices & fructiferas, peregrinas & peculiares. Inter se quoq; diuersas, fructu, folio, flore, semine, radice, cortice, materia, caudice. Fructu uidelicet aut conifera ut pinei generis, aut pomifera ut mala omnia: aut glandifera, ut quæ sunt in glandiferarū genere: aut baccifera ut laurus, olea, & his similes. Folio quoq; crispante, leui, aspero, oblongo, rotundo, anguloso, serrato, lato, angusto, discriminato, intersecto, dentato, crasso, tenui. Radice uero aut summo solo aut profundo, late serpente seu angusta, dura seu molli. Caudice recto uel obliquo, uno uel pluribus, alto uel humili. Materia dura uel molli, graui seu leui, ædificijs apta uel igni. flexibili, scissili, fragili, uenosa, nodosa, pulchra, deformi, perpetua uel parū duratura. Semine aut nudo, aut cortice, uasculis, quisquilijs incluso, seu racematim pediculis dependente aut ramis adnexo. Tum rotundo, anguloso, paruo, magno, nudo: sicut in fœniculo, aneto, cymino, coriandro. quæ γυμνόσπερμα Græci uocāt. Differūt & uita. Aquatilibus terrestres durabiliores sunt: inter terrestres uero syluestres domesticis. Campestres arbores generatim maiores carnosioresq;, sed deteriores & palidiores montanis. Aquiloniæ partes & materiā robustiorem, & fructus præstantiores faciūt. Satæ in umbrosis citius adolescūt, florentioresq; sunt, minimeq; à uermibus corrūpuntur. Quæ cito prouenīūt, cito intereūt: ut Malus, Corylus, punica, persicus, pyrus. Vermiculationē, omnes sentiūt. Narrātur autem

Diuturnitates quarundam arborum

diuturnitates quarundā: ut Olea Athenis, Palma in Delo, sub qua Latona peperit, usq; ad Ciceronis tēpora, Oleaster in Olympia, Fagus in Troia supra tumulum Ilij, Delphis Platanus sita Agamemnonis manu, Ilex Romæ: quā Pli. commemorat æreis literis Hetruscis inscriptionem habuisse. Et ficus ruminalis Romæ in foro colebatur, sub qua Romulus & frater à rumice, id est, mamma lupæ nutriti fuere, ut autor Plin. Hodie quoq; in Auentino Malus medica cernitur, quā diuū Dominicū seuisse, constans est fama. Ex arboribus

Succus

insuper diuersus procedit humor: nā aut crassus est, Græce ὀπὸς, qui si concretus sit, uocatur gummi seu resina: Græce

Gummi Resina

κόμμι καὶ ῥητίνη. Opium Cyrenaicū Syriacumq; inter alia prædicatur. Aut est succus liquidior & aqueus: Græce χυλὸς. qui ex herbis sine igne distillatis siue mortario contusis exprimitur: capitur & pro sapore ipsius succi. Ipsa enim herbarum per ignem distillato, Arabum est inuentum, apud antiquos non frequens erat, sed decocto magis utebantur, multo præstantiore ac medicinæ utiliore, uerum nausea

Decoctum

maiore. Hæc in uniuersum de arboribus. Nunc de fructiferis dicam, ac primum de his quæ mala producunt.

ARBORES MALA FERENTES.

Mala Medica

INTER arbores mala ferētes, Medica præstat, seu Persica: quæ poma κιτρόμηλα, id est mala citrea, prælōga & aurei coloris, atq; odorati, toto fert anno. Semē pyro simile, eius succus commendat anhelitum. Inter uestes quoq; in arculis cōditur. Hæc Diosc. Athenæus ex autoritate Theophrasti sic ait. Media regio, & Persica malū habet Medicū siue Persicū appellatū, quod foliū fert simile auro: spinas acutas similes pyro: fructum non comedūt, boni alioqui odoris, ipsumq; folia uestes incorruptas seruant: Seritur uerè. Fert fructū toto anno, alium perfectū, alium incipientē, aliū inter utrunq;. Plin. lib. XII. cap. III. Malus Assyria quā alij uocant medicam uenenis medetur, foliū eius est unedonis intercurrentibus spinis: pomum ipsum alias non manditur, odore præcellit foliorum, qui transit in uestes unà conditus, arcetq; animaliū noxia: pomus est arbor alijs cadētibus, alijs maturescentibus, alijs continuo subnascentibus. Tentauere gentes trāsferre ad se in uasis, dato per cauernas radicib. spiramēto, sed nisi apud Medos & in Perside nasci noluit. Huius grana Parthorū proceres esculēta incoqui ūt cōmendādi halitus gratia. Palladius li. IIII. primū testatur in Neapolitano suo hāc quā ipse citreā uocat coaluisse: insequēs uerò ætas uti uidemus his pomis uaria forma cuncta loca refersit. Triplici sunt natura Oribasio, extrema calida, interiora frigida, media tēperata.

Punica

Punicū etiā granatū Pli. dicitur Græce ῥοιά, dulce uerò ἀπύρηνον, quasi sine nucleo, quòd dulcia punica minore sint nucleo. Florē punici Diosc. κύτινον uocat, id est

Cytinus

cytinū, quod Pli. partū punici in flore interpretatur: florem

Balaustium

aūt ipsum qui est in cytino Balaustiū uterq; appellat. Diosc. dulcia calida dicit esse, ideo febricitātibus prohiberi, Acida urinā prouocare, stomachū cōbustū iuuare. Ex his medicamentū stomaticō Græcis uocatū: præterea uinū præparatur

Cotonea

ex cortice uerò coria tingūtur. Cotonea Græci Cydonia ex oppido Cretæ, quorū tria genera Pli. facit. Mustea præcocia:

Mustea Strutea

Strutea serotina, quæ proprie à nostris pyra Cotonea dicūtur: Chrysomela uerò minora & magis intersecta ac crispā-

Chrysomela Mala aurea

tis, quæ proprie mala cotonea nūc dicimus Vergil. aūt aurea mala appellitur. Nā eadē esse satis antiquata ost ndit in Herc. le effosso Romæ n. stra ætate, qui nūc uisitur in curia

Confer

Conseruatorum tria tenens manu cotoneа:nam ab Hesperidum hortis dicitur aurea mala tulisse. Horum omnium styptica uis est. Melimela mala praecocia & dulcia sunt. Mala

Appia Claudiana Appia ab Appio Claudio, Claudiana item: rubentia sunt saporis praestantissimi teste Plin. Haec in Hetruria nunc rosea

Siduntia Vactiana Delphica uocant. Athenaeus plura commemorat. Siduntia ex Corintho, Vactiana ex alpibus Aquileiae. Delphica Dionysius reperit, ut ait Theoc. Μᾶλα πέδ᾽ ἦν ὑπὸ ποσσὶ Διωνύσοιο ῥέοντα. Mala quidem in sinum Dionysi influens. ἄρα τό δ᾽ ἔχει λευκὸν ἐπ᾽ ἠρακλῆος ἱερὸν ἔρνος. Certe habet album

Ciparissea Acrodrya Herculis sacrum ramum. Cyparissea enim & Acrodrya ab eodē dicit inuenta. Malis humida & frigida uis est, quod ex eo intelligitur, quia expressus succus facile uertitur in acidum. Est & natura uinosus, ut ait Plin. Galenus malis hyemi

Persica adseruatis ac coctis languentes minime prohibet. Persica ex Persia ueneni gratia Columel. dicit aduecta. Athenaeus etiā arborem peregrinā. Mala persica eadem quae & Medica esse suprà narraui. Persica stomachū iuuant, uentrem sistunt, ut ait Dioscor. Galenus post cibum absumenda minime

Pruna ordearia censet cū caeteris innatent cibis. Pruna κοκκύμηλα uocāt, eorū plura genera Pli. ordearia à maturitate eius frugis quae

Asinaria Cerea Purpurea Damascena praecocia sunt. Asinaria à uilitate. Cerea & purpurea à coloribus. Damascena omniū praestantissima nascuntur in ualle Damasci, quae ut ait Athenaeus ab eorū prouentu Coccimelū uocatur. In uniuersum uerò uentrem subducūt recentia, mi-

Bacca Olea nus autem sicca, syluestria contra sistunt. BACCAS olea in primis fert, quam prouentu tardissimā miror ab Hesiodo dici, & neminē satorem ex ea fructum percepisse, cum hodie cōtra uideamus. Baccas maturas Graeci Drypetas, nos

Drupa Orchitae Radij Pausiae Drupas uocamus. Tria earū genera ponit Vergil. Orchitas, Radios, Pausias. Sunt & aliae locis alijs peculiares. Condimea crassior ut in Bononiensi: ex qua minus olei solet exprimi, cum in nucleum abeat substantia, ut ait Plin. Antiqua lex apud Columellā: Oleam si uis rogare fodito, si exorare stercorato: si imperare putato. Oleam item ne uerberato. Olea Athenienses uictores, Romani ouantes coronabātur. In Olym

Oleastrum pia uerò Oleastro quem κότινον uocāt. Cinis ex Oleae folijs dolorem haemorrhoidū mitigat. Baccas itē fert laurus, He-

Cornus Arbutus Vnedo dera, Myrtus, Cornus, Graece κράνεια. Arbutus quoq; quae & unedo etiā dicitur, κόμαρος Graece. Laurus aliqua angusto folio, altera latiore, utraq; calida. Calidiores & eius

Laurus baccae quas Graeci δαφνίδας uocāt. Dioscoridi Laurus Alexandrina herbae propior. Delphica Plinio fert maximas baccas, folia quam latissima, quae solent mustaceis subijci. Sylua Lauri in Auentino unde triūphantes coronabantur. Adhibebatur & lustrationibus. Seritur etiā. Ramū lauri olfactū facere ad remediū pestis legitur apud Herodianū in commodo, ad uitanda quoq; fulmina apud Tranquillū. Oleū ex lau-

Chamedaphne Alexandrina Hedera ro calidissimum. Est & Chamedaphne herba quae manditur: & Laurus Alexandrina item herba, utraq; Lauri naturam tenens & diuretica. Hederae genera foliū uariant angulosum, rotundū, nigrum, albū. Graece κισσὸς dicitur: eius mira natura Plinio memoratur, quòd in uase hederaceo uinū transfunditur, aqua remanet si fortè cōmixta sit: praeterea igneā in eo ligno naturā esse sicut in Lauru, ut ex ipsius attritu ignis scintillet. Eius decoctū uulnera glutinat, succus antiqua rheumata sanat: lacryma uerò pediculos necat, ac pi

Chamaecissus los attenuat. Chamaecissus herba cuius flos calidae itē naturae, hepar abnoxijs custodit: datur & Ischiadicis. Inter he-

Smilax Nuces iuglandes derae genera Smilax Graece θύια tenui surculo & spinoso, alte serpens, umbras expetitur. NVCES ferunt Iuglandes κάρυα ex eo Graecè dicta quòd capiti noceāt, teste Pli. qui & religiosas eas dicit: non tam ob soni tripudium ut plerīq; putant, quàm pudicitiae cōiugalis obseruationem, tot ca

Nux castanea licibus ac putaminibus opertas. Nux castanea eadē & castanea est Graece διοσβάλανος id est, Iouis glans: ex quo hic cibus, non glans quercus uti plerīq; putant, apud primos homines fuisse par est, quòd spōte nascatur & firmissimum sit nutrimenti. Cocta etiā ex melle tussientibus datur. Auella-

Auellana na ex oppido Auella uenit Graece ἡρακλεωτικὰ. Ex hoc genere & Corilus cibo ante omnia durissima simul & calidissima.

Amigdalus Mespilus Amigdalus dubiū dicit Plin. an Catonis tempore in Italia fuerit: nā Mespilus & prunus ante ipsum minime fuere. Amygdalus Theophrastus ait, ex amara dulcis redditur si quis caudice circumfosso perforatoq; mensura dodrantali undiq; lacrymā effluentem in idem defluere sinit. Amigdala recentia ut ait Dioscorid. stomacho prosunt si cum folliculo edantur: sicca maximè nutriunt, sitim augent: argumēto sunt uulpes, quae deuoratis amygdalis nisi aquam proximè reperiant interire putantur. Ex amaris medicamentū Dioscorides Diamygdalon uocat, spleni & iocinori maxime utile.

Pistacia Glandiferae arbores Sunt & in nucū genere Pistacia, è Syria aduecta, nucleis pineis similia. GLANDES plurima fert arbor Phagus φάγος Suber φελλός. Quercus ἡμερίς. Cerrus αἰγίλωψ.

Δρῦς Chenchris Ilex πρῖνος. Latifolia, Salsicortex, Aesculus. Robur δρῦς, quod teste Plinio mella fert & uiscum & Chenchrin, ita uocatur medicis pilula medicinis apta. Fert & aliū moro similem fructum, intus habentem pilulam, in qua flocculi molles sunt lucernarum luminibus apti. Gallam uerò ferunt omnes.

Pinus PINEI GENERIS arbores etiā plures omnesq; odoratae: ipsa in primis Pinus sacra olim matri Deûm Graece πίτυς, reperitur & syluestris & urbana. Syluestris itē Idea aut maritima. Idea crassior & excelsior. In genere syluestri mas breuior ac folio durior, foemina procerior tum ad aedificia tractatior: quod quidem ut aiunt natura est omniū foeminarum in plantis, autor Theophrastus. Nuclei pinei Graece πιτυΐδες calidā retinent naturā ad ueneriaq; incitātem.

Picea Picea πεύκη, folio tenuior, quàm pinus, magnitudine minor, conū etiā fert minorē: praeterea adustis radicibus regerminat. Theophrastus.

Abies Abietis sexus discernitur folijs, quae mari sunt acutiora, magisq; surgētia ac flexa materia. quae foeminae est cādidior & caudice procerior: utilis materia ad opera domus intestina, ut ait Vitruuius. Plin. inquit abietem nauis quae obeliscū diui Augusti portauit, quinq; hominū ulnis crassitudine fuisse: haec Graece ἐλάτη dicitur.

Teda Teda etiā in hoc genere δᾶς appellata frequens in Calabria, nuptijs quondā sacra.

Taxus Taxus μίλος procera, folio similis abieti, sed pinguior molliorq; materia, cortice similis cedro. Eius radices si iumēta attingāt moriuntur, ruminantia nihil patiuntur. Theophrastus.

Acer Acer σφένδαμνος: eius duo genera, quod cōmuni uocabulo acerē uocant: alterū Carpinū, cui folia flaua & crispa: Aceri cādida: riguis potissime nascitur inuētu rara.

Tilia Tilia mas durā flauamq; materiā habet, foemina candidiorē.

Cupressus Cupressus foemina quae metā habet in fastigiū conuolutā. Mas uerò ramos ab se spargit, quaestuosissima in satus ratione sylua, quod eius perticae ueneāt, & dotes filiarū eius plātaria dicebāt, prouētu morosa, baccis torua, fructu superuacua. Fimū & aquā refugit in satu eius: patria ipsius Creta. Pli.

Lentiscum Lentiscum odoratū etiam lignū, dentiscalpijs aptū, ut ait Martialis, Cuius semen Muricatū Columella appellat à muricis similitudine, & Plin. muricatis crinibus dicit. Ter anno floret, ut Cic. de Diui. Iam uerò semper uiridis semperq; grauata. Lētiscus triplici solita est grandescere foetu. Ter fructus fundēs, tria tēpora mōstrat arādi.

Cedrus Cedrus, ut ait Theophrastus, Iunipero non absimilis: folio spinosiore & duriore, fructu etiā simili, humilior tamen & materia incorruptior. Dioscor. autē ait. Cedrus iuniperi fructu myrti

Cedria magnitudine, ex quo Cedria fit uehementi odore. Cadauera cōseruat, animalia uiua uestesq; ob calidiatē corrūpit. Quidā eius enarrator Graecus sic scribit. Cedri duplex species: altera

altera fruticosa similis iuniperi, altera arbor: utraq; calidæ
Cedria oleum & sicca tertio abscessu. Cedria uerò oleũ ex cedro, quarto
abscessu calidum. Carnem longo tẽpore conseruat: uim can-
Cedrides dem habent Cedrides, id est Cedri fructus. Plin. scribit ce-
drum appellari in Syria humorem qui fluit è ligno tedæ
concisæ, & in furnis posito: cui tanta uis est, ut in Aegypto
cadauera perfusa seruentur. Sequens liquor craßior picem
fundit, quę spissata Brutiæ nomen cepit. Idem autor libro
Citrus x v i. memorat arborem Citrum, cuius laminis altera ma-
Citreæ mensæ teria operitur. Scribit etiam mensas citreas è Mauritania
aduectas similes cupresso fœminæ syluestri, uitiumq; arbo-
ris, id est, gibbus in medio caudice in commendatione est.
Quod autem Vergil. ait: Vrit odoratam nocturna in lumina
cedrum, de Teda intelligit, quæ ibi abundat: uel de humore
Iuniperus tedæ, quæ uti suprà diximus, Cedrus appellatur. Iunipe-
rus ἄρκευθος magna & parua. Magna similis cyperisso:
nascitur in maritimis & asperis locis. Dioscorides. Eius ma-
teria perpetuo durat, ut ex trabibus templi Dianæ uisum
Palma est, ut autor Plin. Palmarum genera plura, fructiferum,
sterile. Fructiferarum uerò mas aut fœmina. Mas primum
super spatham floret, fœmina fructum oblongum præstat.
Fructuum uerò alij cum ligno, alij sine, alij candidi, alij ni-
gri. Theophrastus. Athenæus autem cerebra palmarum ede-
re prius milites in expeditionibus cœpisse dicit. Gellius pal-
mæ naturam ait semper oneri quamuis depressam reniti ac
Phœnix superstare: ex quo uictoriæ significationem habet, φοίνικα
Græci appellant. Fructus fert, quæ palmulæ, maiores autem
cariotides dicuntur, stomacho perutiles: flores uerò nequa-
quam, ut ait Aristot. Palmarum patria Iudæa: post hanc in-
sulæ nuper in occidente repertæ. Est & in Liguria prope
Rumbam fluuium pass. milibus x. Castrum S. Romuli pal-
mis circa nobilibus & in Italia raris refertum, quibus Ro-
Ficus man conuectis Pontifex in earum utitur festo. Ficui an-
Caprificatio tiquitus caprificationem adhibebant. Culices enim è caprifi-
ci fructibus qui nunquam maturescunt ad fici fructus trans-
Caricæ eunt. Inter ficuum genera Plinio Caricæ sunt maiores, &
Cottana Cottana longe minores. Præterea Mariscæ, Biferæ quæ S.
Ficus aridæ Petri aut Io. à nostris uocantur. Ficus aridæ à Græcis
Ischades appellantur, tanto in honore, ut regi Indorum eas
per literas petenti ab Antiocho rege dono sint missæ, ut au-
tor Athenæus. Aristophani quoq; in comœdia pro cibo sua-
uißimo memorantur. Ficus tam recentes quàm aridæ natu-
ra calidißimæ, corpusq; saginant. Cato per fici maturitatem
iubet colonis cibaria minui, Athletæ ficubus alebantur, an-
tequã eos Pythagoras ad carnis usum qui fortior est transtu
lisset. In genitiuo tantum secundæ declin. in reliquis quartæ.
Sorba Sorborum item duo genera: fœmina fructifera, & mascu
linum sterile: fructus aliæ orbiculatus aliæ ouatus: primus
præfertur sapore, flores fructusq; racematim simul ex ar-
bore pendent. Theophrastus. Sorba sicuti & mespila acer-
ba leguntur, suspensaq; paulatim maturescunt, uentremq;
Morus cohibent. Morus συκάμινος nigra & alba: hodie quæ-
stuosißima propter sericum, uocatur Plinio arborũ sapien-
Cerasus tißima quòd ultima floreat. Cerasus è Cerasunte Ponti
oppido à Lucullo translata teste Plinio: eius fructus uiri-
des, ut autor Dioscorides: stomacho nocent, uentrem sol-
uunt. Arida autem Cerasa contra sistunt, stomacho prosunt.
Zizifus Zizifus ex Africa ad nos translata, ut autor Columella.
Eius fructus stomachum prægrauat, sitim accendit, paruiq;
Pyrus est nutrimenti. Pyrus ἄπιος Græce: syluester autem
ἀχράς insitione melius prouenit, parum durat: uermicula-
tionem sentit. Theophrastus. Pyrorum naturam Dioscori-
des stypticam putat: quare trita uulneribus adhibita san-
guinem sistunt, acida stomacho conueniunt, dulcia minime.
Galenus ait: ieiunis data aluum restringere, post cibum uerò
dissoluere. Plinius ait partum difficiliorem fieri si tunc in
eo loco fuerint. Idem libro x v. Pyra superba dicit appel- Pyra superba
lari omnium ocyßima & parua, tum grata sapore: nos hæc
bodie muscaria uocamus: præterea Decumana omnium Mala decumana
maxima: quo uocabulo & mala & cæteros maiores fru-
ctus rectè nuncupamus. Inter fructifera uerò præcipua De uitibus
uitis, quam ex omnibus quæstuosam Cato dicit. Semina seu
malleolos legito grandi acino, tenui folliculo, dulci sapore
paucis uinaceis. Optima habentur à lumbis, secunda ab hu-
meris, tertia summa uite secta. Qui uineta facere cupit, non
alienæ curæ potius quàm suæ credat. Amant tenue solum ac
partes aquilonias, solemq; orientem sicuti & arbores, ma-
ximè uerò colles leniter adcliuos. Prædicatæ Vergilio cæ-
terisq; Tapsia, Marcotis, Lagea, Bumastus, Aminea, Du-
racina seruabilis in uite. Inter præcipuas autem Vina- Vinaciola
ciolam Plinius commendat, quam soli Sabini & Lauren-
tes nominant. Hanc Itali nunc corrupte Vernaciolam ap-
pellant. De uino autem eiusq; generibus, & effectibus alibi
plura dicemus. Vuam ueteres in dolio operto depressam
& arena substrata, annum seruabant, ut autor Columella,
Plinius eodem modo pyra seruari dicit, si dum conduntur,
luna supra terram fuerit. Infelices censebantur arbores, Arbores infelices
ac religione damnatæ, ut ait Theophrastus, quæ neque se-
runtur unquam, neque fructum ferunt. Sunt autem Tama- Tamarix
rix Græce μυρίκη. Populus, Alnus, Vlmus, Attina, Ala-
ternus, Salix & huius generis. Myrice domestica teste Dio- Miryce
scoride nascitur in Aegypto, & Syria: alibi agrestis, à Ver-
gilio humilis describitur arbor. Eryce ab eodem autore po- Eryce
nitur arbor fruticosa similis Myricæ, cuius flore pastæ
apes haud probum mel conficiunt. De hac Nicandrus sic
ait. Λάζεο δ' ἀνθεμόεσσαν ἄφαρ τανύφυλλον ἐρείκην.
Cape florentem statim latis folijs Erycen. ἧς τε μελισσαῖος
περὶ βόσκεται ἀλαμὸς ἑρπων. Circum quam apia pa-
scit cohors serpens. A Palladio & Columella Eryceum uo-
catur: floret bis in anno, prima & ultima syluestrium.
Salix ἴτεα ab Homero ὠλεσίκαρπος appellata. Gaza Salix
Frugiperdam uertit, quòd fructũ in flore amittat nec per-
ducat ad maturitatem. Vitex quam Græci λύγον alij Vitex
ἄγνον uocant, teste Plinio. Dioscorides quod matronæ in
Thesmophorijs Atheniensibus castitatem custodientes his
folijs cubitus sibi sternebant. Galenus lib. v i. de simplicibus
ait hanc ob castitatem dici quam seruat quando substratur,
uel editur, aut bibitur. Statius in fine lib. i. Tydeus ait, tem-
pla Palladi pollicens. Et ab arbore casta Nectam purpureas
uario discrimine uittas. Duo eius genera Plinio ponuntur.
Maior in arborem salicis modo adsurgens. Minor ramosa
folijs candidioribus lanuginosa. Prima arbor floret, sicut
Morus ultima. Dioscorides dicit Agnum nasci prope flu- Agnus
mina, uocariq; à Latinis Salicem marinam: folia habet simi-
lia Oleæ, baculumq; ex ea manu gestatum laßitatem offendi-
culumq; pellit. Oleaster Græce κότινος, cuius empla- Oleaster
strum, ut ait Dioscor. igni sacro medetur. Oleũ uerò dentes
cõmotos firmat & fluxum prohibet capillorum. Vlmus Vlmus
Græce πτελέα. eius duo genera Theophrasto ponũtur: Vl-
mus & montiulmus, hæc folio acutiore. Siler cuius bacu- Siler
lum rusticos ferre dicit Plin. quòd hunc fruticem serpentes
sponte fugiant. Populus λεύκη. Alba & nigra: hæc excel- Populus
sior & erectior: utriq; materies alba & folium simile. Theo-
phrastus. Alnus αἴγειρος sterilis & unigena natura, can- Alnus
dice recto, materia molliore ac fungosa intus, pini folio ma-
iore aliquantulum, Theophrasto. Platanus rara arbor & Platanus
umbræ tantũ grata in delicijs apud Ro. Noti apud Plin. sa-
les Domitij in L. Crassum, cum eum censorem magno nimis
habitare reprehenderet. Domum eius se paratũ emere dixit
ingenti precio. At Crassus uelle se ait exceptis sex arbori-
bus:

tunc ille paruo se quidem sine illis æstimare dixit: ex quo à Crasso maioris ipse luxuriæ uitio reprehensus est.

FRVCTICES ODORATI.

POST arbores frutices dicam ex Theophrasti diuisione ab initio facta: ac primum odoratos atque aromaticos, quorum calida est penitus natura. **Bacchar** Bacchar radicis est odoratæ, ex qua unguēta fiebant odore amomi. Simillimum ei **Combreti** combretum appellatur foliorum tenuitate usque in fila extenuata, & procerius quàm Bacchar. Aliqui per errorē **Nardum rusticum** Nardum rusticum Bacchar dixere. Est enim Nardum rusticum herba quā Greci Asaron uocant. Cuius speciem in nardi generibus ponunt. Hæc ex Plinio Dioscorides item **Baccharis** βάκχαρις inquit odore cinnamomi, caule anguloso, magnitudine ferè lilij, floribus subpurpureis coronamentis aptis. **Nardus** Nardus frutex est crassa radice, folio paruo ac denso: spargitur in aristas, spicas & folia celebrant, ex quibus unguentum: principalis est Syriacus: deinde Gallicus, deterior Italicus. Adulteratur pseudonardo herba quæ ubique nascitur, rariore atque latiore folio, & colore languido in candidum uergente: hæc Plini. Balsamum arbor in sola Iudæa in quodam horto, eodem teste autore nascitur. Opobalsamum ἀπὸ τῦ ὀπῦ, id est succo: quod in ligno inciso in æstate distillat. Xylobalsamum lignum ipsius probatum recens & folium parum opobalsami spirans. Verum opobalsamum infusum lacte uel aqua, effunditur cito & lactis modo efficitur: adulteratum supernatat sicut oleum, uel diffusum sicut in stellas contrahitur. Dioscorides. **Ammoniacum** Ammonicum, Latini Guttam dicunt. Succinum est & nobile Thymiama quod fluit ex arbore quæ uocatur Agasyllis ἀγασυλλὶς apud arenosa Cyrenes, unde nominis etymologiam trahit. Optimum thuris habet speciem, & odorem aliquantulum Castorei. Hæc Dioscorides. Ex signis hoc ego putauerim quod nostri nunc Belogninum uulgò appellant. Plinius uerò idem ex arbore. Metopio apud Ammonis oraculum fluere dicit. **Caucamon** Caucamon lacryma ligni arabici Myrrhæ aliquantulum simile, gustu delectabile: pro Thymiamate utuntur, cum Styrace & myrrha uestes uaporando. Dioscorides. **Cyphi** Cyphi κῦφι genus Thymiamatis quo utuntur sacerdotes Aegyptij in sacrificijs. Macer, cortex etiam odoratus. **Ciprus** Ciprus, Ciperus, & Ciperis diuersa. De his Dioscorides ait: Ciprus arbor folia habens oleæ similia, latiora tamen, flores albos redolentes, semen nigrum. Oleum ex eo fit Ciprinum: nascitur apud Ascalonem, & Canopum. Vocatur & Plinio Ligustrum, Romæ Rouisticum: quanquam Ciperus pro Cipro male **Ciperus** apud eum scribitur. Ciperus autem iuncus est angulosus, iuxta terram candidus, in cacumine niger pinguisque, folia **Ciperis** ima. Gladiolum hunc Plinius uocat. Ciperis est Indica herba Zinziberis specie, commanducata croci uim habet. **Balanus** Plinius. Balanus Myrepsica fructus arboris Aethiopicæ similis Myricæ: fructu autem similis nuci pōticæ, ex quo con**Myrobalanū**ficiunt oleum preciosum. Dioscorides. Myrobalanū apud Troglodytas Aethiopiæ, arbor glandem ferens, nucis castaneæ magnitudine, ex qua unguentum fit. Plinius. Hic in cibo **Mastiche** fructus ad uocis claritatem magnopere facit. Mastiche pluribus è locis & modis fit, laudatissima è Chio insula, quæ è lentisco traditur gigni gummi modo, uenit & ex India spina, & Græcia, & Asia. Cardui lacryma adulteratur resina ut Thus: ex Plin. Agaricum & Laserpitium similitudinem **Agaricum** habent inter se. Agaricum nascitur in Cilicia & apud Sarmatas: nonnulli radicem dicunt esse, aliqui uerò fungum **Laserpitium** in arboribus nasci. Laserpitiū uerò propius frutici quàm arbori folijs ferulæ similibus. Cuius radix utilis medicinæ, succus uerò ex radice & caule uulnerato, qui concretus rufescit & tralucet more myrrhæ. Hæc Dioscorides. Plinius uerò dicit ex Laserpitij succo gummi Laser appellari, ad pondus argentei denarij appensum ad medicinas: de quo uide in libro XVIII. capit. III. & apud Theophrastum libro XI. Nascitur optimum apud Cyrenen, Græci σίλφιον uocant. Rustici uerò Itali Assa putida. Ladanum **Ladanum** apud Arabes è barbis caprarum distillantibus capitur, quòd hæc pecus fruticem hunc inter deserta sectetur. Plinius. Panacea πανάκεια circa Clitorum montem **Panax** reperitur, egregia ad plagas & medicinam. Panacem unguentum Arabia ex ferulæ lacryma incisa mittit, sicuti Malobathron Syria ex arbore quæ ad unguenta exprimi**Malobathron**tur simili modo. Iryon uua populi albæ. Oenanthe uerò **Iryon** **Oenanthe** uua ex labrusca: ambo siccantur in Asia ad unguenta & odores. Costi radix in precio, frutex autem inutilis. **Costi radix** Stacten Græci uocant resinam quæ ex Teda fluit. Hæc omnia Plinius. Dioscorides uerò ait Stacten esse fecem à **Stacte** myrrha expressam. Rhaponticum nascitur circa Bo**Rhaponticū**sphorum: radix nigra Centaureæ magnæ similis, sine odore, mollis, ut Dioscorides. De hac Amianus Marcellinus XXII. ait uicinum ponto Euxino amnem Rha nomine esse, quem prope gignitur radix uegetabilis eiusdem nominis ad multiplices medicinæ usus. Plinius uerò Rhacoman uocat, adferri ex his quæ supra Pontum sunt regionibus, radicem Costo nigro similem, minorem & rufiorem, sine odore, calefaciens gustu & astringens. Quod autem nunc Rhabarbarum uocant, ex eodem penè loco post hos autores uenisse par est, quod apud eos nulla mentio. **Rhabarbarū** **Tamarix quæ & myrice** Tamaricem Plinius esse ait similem scopis amerinis. Athenæus eam esse dicit quam Græci Myricen uocant. **Manna** Manna μάννα lacryma est in Arabia similis Aegyptiacæ spinæ, qua incisa effluit lacryma, coagulatur, deinde legitur. Excellit Troglodytica à loco quæ lucida est, subuiridis, & mordax: reperitur & Bœotica, adulteratur gummi. Vis eius ad medicinas & suffitus. Dioscorides. **Styrax** Styrax lacryma & ipsa cuiusdam arboris similis cotoneo: excellit flauus & sordidus ac resinosus, perseuerantis odore, & incisus quendam mellicum humorem dimittit. Idem. **Bdellion** Bdellium lacryma est arboris Saracenicæ: probatur quæ lucida sit, & gustu amara. Idem. **Crocum** Crocum apud Corycum Ciliciæ oppidum præstantissimum nascitur. **Spina Arabica** Spina Arabica seu Aegyptia, frutex est, unde liquor preciosus emanat. **Spina alba** Spina alba nascitur in locis palustribus, folio crasso & spinoso. Acantha seu Melamphyllon nascitur in hortis & petrosis: habet latiora folia lactuca, semen oblongum, melinum capitulum **Spina sylvestris** specie tyrsi. Syluestris, id est ἄκανθα ἀγρία similis Scolymo spinoso: nascitur & domestica in hortis. Inuenitur & **Tragacantha** Tragacantha radice longa, lignea, breui, surculis humilibus: inter quos plurima folia breuia. Interque ea spinæ latentes. Est & eodem nomine lacryma quæ fluit gummi modo ex eadem, ad plura faciens remedia. **Spina Oxyacantha** Spina etiam Oxyacantha narratur, quæ perterquam aliquantulum maior similis erat pyro syluestri, fructu similis Myrto rubenti. **Cynosbatos** Hanc cynosbaton quidam uocant. **Asphaltus** Asphaltus frutex item spinosus odoratus, nascitur apud Istrum & Nysirum in Syria & Rhodo, quo utuntur unguenarij ad unguentorum **Iuncus** succum. Iuncus præstantior Nabatæus, deinde Arabicus, quem quidam Babylonicum uocant. Tertio loco Libycus penè inutilis. Eligendus florescens, subpurpureus, odore rosæ, contritus gustu mordens: usus etiam floris & radicis ad medicamenta. Calamus aromaticus nascitur in Indis: commendatur fuluus colore, ualde geniculatus, in man**Costus**dendo uiscosus & subacutus. Costus excellit Arabicus albus existens & leuis ponderè, probi odoris. Secundo loco Indicus qui leuis & niger est: tertio Syriacus, colore buxeus, odore graui. Vim habet costus calfactoriam,

Amomum riam, & ingratus sapore. Amomum ἄμωμον racemus est ex frutice florem habens albæ uiolæ, folia Brioniæ similia. Optimum est Armenium, auri ferè colore. Deinde medicum, postea ponticum. Commendatur recens, album, graue olens, acutum gustu & mordax, colore simplex non

Chalbana uarium: uim habet calefactoriam. Chalbana χαλβάνη li-

Metopion quor est ferulæ: uenit ex Syria, quod quidam Metopion uocant: optimũ est thuris specie: probatur pura, pinguis, minime lignosa, graui odore: adulteratur resina & ammoniaco

Zinziberis admixta. Zinziberis ζιγγιβέρις nascitur in Troglodytica Arabia: cuius herba utuntur ad multa, sicut & nos ruta. In decoctis miscetur ad medicinã, radices eius paruulæ sunt.

Ciperi Ciperi subalbæ sapore ferè quo piper, & odoratæ. Con-

Aloë duntur & in fictilibus, exportãtur in Italiam. Aloë ἀλόη folium habet simile Scillæ, crassum, rotundum, ex duobus lateribus frondosum, ab alis spinosum: caulem fert similem Antherico, florem album, fructum ferulæ similem, tota graus odore, gustu amarissima. Nascitur in Indis plurima, ex qua uenit: cuius gummi uenit etiam ex Arabia & Asia ad

Rhus conglutinanda uulnera utilissimum. Rhus quem quidam erythrum uocant, fructus est arboris Byrsepsicæ, quòd eo ad pelles inficiendas utantur: arbuscula est in petris nascens, cuius folia oblõga incisaq; more ilicis. Hæc Dioscor. Alij aliud

Spica existimant. Spica στάχυς, frutex porrò similis, aliquantulo longior, plura retinens folia subpinguia, dura, odorata, uirgas plures ab una radice. Nascitur in montanis & aspe-

Sarcocola ris: uim habet calefactoriam tertio abscessu. Sarcocola lacrymæ arboris paruæ, ex Perside uenit, similis thuri, suffulua, subamara gustu, uim habet uulnerum constringendorum.

Glaucion Glaucion succus herbæ qui ex Hierapoli Syriæ uenit, folijs similib. papaueris, pinguior & graui odore, amara gu-

Hidropeperi stu, succum ipsum croceum. Hydropeperi nascitur prope stagnantes aquas, caulem emittit angularem prædurum, in

Cistus quo ramusculi folia habentes gustu acuta sicut piper. Cistus frutex in petrosis locis non admodum altus, ramosus, folijs rotundis & crassis: flore ut mali punici: uim habet stypticam, ex quo flores bis in die ex uino austero hausti, dysente-

Hypocistus riæ prosunt. Hypocistus nascitur circa radices Cisti: florem refert mali punici, prodest cœliacis dysentericis, & flu

Ladon xibus muliebribus decoctum. Ladon λῆδον aliud genus Cisti: frutex & ipse eodem modo nascens, longiora habens folia, & nigriora, quibus uis styptica est, ac ad ea utilis ad

Ladanum quæ & Cistus. Fit autem ex eo Ladanum appellatum. Eius folia pascentes capræ sordes recipiunt barbis, ex quibus Ladanum postea colligitur ad multa utile: probatur odoratũ, subuiride, molle, pingue, expers arenæ: uim habet stypticam

Cinnamomũ calefactoriam, mollificantem, stomacho utilem. Cinnamomum elige albũ, friabile, leue tractatu, lignosum, gustu mordax, Radix eius inutilis est. Aliud simile uocatur Pseudocin-

Xylocinnamomum namomum non multo odore nec uirtute. Xylocinnamomũ habet quandam cum cinnamomo similitudinem: est enim lignosum & longis truncis, odore multo inferius, & ut placet quibusdam alterius generis à cinnamomo. Hactenus dio-

Casia scorides. Theophrastus autem de Cinnamomo & Casia ait: fruticem esse utrunq; non amplum, sed magnitudine Amerinæ, uerum multis surculosis ramis constare. Cinnamomum decerptum in quinas partes discerni, id est præcipuæ bonitatis quod corticibus propinquius fuerit, idq; ad palmi magnitudinem cædi. Casiam uerò sarmento crassiore constare, ac neruis, idcirco non posse decorticari. Cum itaq; uirgas secant longitudine binûm cubitorum, in recenti bouis corio condant: tunc lignis putrescentibus uermiculos nasci, qui lignum erodant, corticem uerò ob amaritudinem non attingant. Dioscorides uerò de ea sic ait: Casia in felici Arabia nascitur, baculum habet crasso cortice sicuti piper. Est & secundo loco quæ uocatur Zigir, crassa, colorec; nigra, quæ primæ præstat. Tertia uocata Balastus Museleticus prædictus melior. Reliquæ sunt diuersorum nominum magni sumptus. Reperitur & pseudocasia, quæ deprenditur gustu, minime acuta & aromatica. Probatur autem subrufa

Thus corallí colore, & lata fistula, gustu mordax. De Thure quod λίβανον dicunt sic ait. Nascitur Thus, sicut Myrrha & Styrax, in Arabia item felici. Adulteratur resina punica & gummi, facilis deprehendi: gummi enim incensum non flammescit, resina in fumum abit. Thus ardet, deprehendi-

Dendrolibanum tur & odore. Dendrolibanum sine λιβανωτός, Latinè Thusmarinum, surculi sunt tenues: circa quos folia tenuia, densa, longiuscula, grauis odoris, quibus utuntur ad coro-

Myrrha nas. Myrrha uerò lacryma est Aegyptiacæ spinæ, qua incisa effluit lacryma, coagulatur, deinde legitur. Excellit Troglodytica, quæ lucida est subuiridis & mordax: reperitur & Bœotica, adulteratur gummi. Vis eius ad medicinas & suffitus. Theophrastus autem de Thure & Myrrha sic. Thuris arbor haud magna est, sed quinis cubitis attollitur, folio lauri, cortice leui. Myrrha etiã minor, sed fructuosior, caudice duro crassioreq; quàm sura hominis, folio ulmeo simili aculeatoq; & minime leui. Alij thuris arborem lentisco similem prodidere. Myrrham uerò Therebintho, sed scabriorem: nec desunt qui eam Therebinthum omnino esse putent. Arabes lignum ex ea Antigono attulere, quæ nihil à Therebintho differebat. Errãt omnino qui thus & myrrhã

Balsamum nasci ex eadem arbore prodiderunt. Idem balsamum scribit in ualle Syriæ produci ab arbore mali punici magnitudine, ramis multis, folio rutæ simili, candido tamen & perpetuo uirente, fructu simili Therebintho. Lacrymam colligi in caudice & parte superna tradunt, facta incisura unguibus ferreis subsidere: cum æstus maxime angit, uix tota die concha impletur. Ad nos adulteratum aut mixtum fertur, uirgæq; ex eo odoratæ quotannis abscinduntur. Plinius uerò id tantum in Iudæa in quodam horto nasci dicit. Dioscor.

Opobalsamũ ponit Opobalsamum ἀπὸ τοῦ ὀποῦ, id est succo, quod è li-

Xylobalsamũ gno inciso æstate distillat. Xylobalsamum lignũ ipsius probatum est recens & fuluum, parum balsami spirans. Verum opobalsamum infusum lacte uel aqua effunditur cito & lactis modo efficitur: adulteratum supernatat sicut oleum, uel

Frutices aquatici diffusum sicut in stellas contrahitur. Frutices aquatici

Sida nunc. Sida specie papaueris est, teste Dioscoride. Arundo

Arundo pluris generis: Tibialis, uallaria, armamentaria, fistularia, sagittaria, quæ cretica uocatur. Insuper Aegyptia, crassi-

Papyrus tudine quæ phaseli uicem in Nilo supplet, ut ait Plin. Papyrus item Aegyptia ut idem autor ait ex autoritate Varronis post uictoriam Alexandri in usu fuit: ante uerò mi-

De chartis nime chartarum usum fuisse constat, folijs tum palmarum scriptitatum, tum quarundam arborum libris, postea publica monimenta plumbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis cœpta conscribi uel ceris. Ptolemæi deinde tẽpore membranas, Pergami bibliothecã parantis. Sed & insecuta ætas philuras diuersi generis. Emporetica inuolucris apta. Regia maior omnibus apud Catullum. Aliæ item ex alijs locis no-

Iuncus trium generum men accepere, ut apud Plin. uidere est. Iuncus trium generum: Acutus qui marinus dicitur, & sterilis, Græcè ὀξύσχοινος. Alter fructum ferens, quem tripherum nominant, quòd tria genera ferat, tenuior primo. Tertius longè

Phleum crassissimus & asper, qui Holoschœnus dicitur. Phleum folio cõstat carnoso, multifidio, prouenit cum Vergilijs, diu-

Spartum turnius est anno. Theophrastus Spartum, iuncus Hispa-

Gladiolus nus ex quo funes conficiunt, unde in Hispania campus iun-

Menisphlora carius iuxta Tarraconis maritima. Memorantur & illa

Butomum quoq; aquatica, Gladiolus, Typha, Menisphlora, Butomum,

Ipnum Oleagnus Ipnum, Oleagnus.

DE

DE FRVGIBVS.

HErbis uerò eadem ferè contingunt, quæ arboribus fruticibusq; cõmunia. Quod genus Theophrastus in ἀγρια **Aruensia** καὶ ἀγρεῖα, id est, Aruensia, ut Plin. conuertit, & κηπευτὰ, **Hortensia** id est hortensia diuidit. Item Aruensia in fruges, aut agrestes alias herbas. Hortensia uerò in coronamenta, in quibus flores & uiolaria sunt, ac herbæ odoratæ. Et in holera, ut sunt Braßica, Lactuca, Ocimum, & his similia, quæ Græci ἐδώδιμα καὶ λάχανα appellant. Plin. autem acetaria. Holera rursus aut intubacea sunt, ut Napus, porrum, Armoracia & his similia. Aut Bulbacea, ut Cepe: bulbi, & quæ radice rotundantur, aut humi nascentia, ut cucumis, Pepo: aut surculosa, **Suffrutices** quæ φρυγανικὰ Theophrastus appellat. Gaza suffrutices conuertit: in quorum numero uiolaria ac legumina, quæq; attolluntur. Iam illa quoque communis, ut omnia inter se odore, colore, sapore differant. Inter herbas principatum **Fruges** Fruges obtinent. Hæc in frumenta, id est, σῖτον, & legumi- **Frumenta** na: id est, χεδροπὰ, siue ὄσπρια diuiduntur. Inter frumen- **Triticum** ta Triticum præstat, Græce πυρὸς. Deinde Hordeum apud **Hordeum** antiquos usitatius: ex eo panes conficiebantur, præsertim in oriente. ut ex sacris uoluminibus deprehenditur. Postea Plinij tempore quadrupedum refectibus tradebatur: pane uerò hordeaceo milites ignominia in exercitu nocati uescebantur. **Ptisana** Ex hoc fiebat & Ptisana, pultis genus, Græcum sanè inuentum. Cuius laudibus Hippocrates unum uolumen dicauit.

Alica Post ptisanam, inuentam à Romanis Alicam Plinius maiore **Polenta** laude testatur. Fiebat & Polenta addito semine lini, corian- **Pultes** dro, & sale, cibus maxime studiosorum. Pulte enim uixisse priscos Romanos argumento est, quod inde Pulmentaria di- **Amylum** cta erant, offa iure condita. Amylum etiam genus pultis è tritico siue hordeo, quod sine mola conficiatur, quod hodie **Olyra** **Siligo** quoq; priscum retinet nomen. Olyram Gaza Siliginem uer- **Oryza** tit. Plinius tamen diuersa ponit. Sed & Olyram & Oryzam Turanius quoq; eandem scribit esse. Plinius etiam diuersas. Oryzæ folia carnosa porro similis sed latiora, altitudo cubita- **Zea** lis, flos purpureus, hodie Risum uocant. Zea uocatur semen ob frugis præstantiam, ut ait Plin. propter quam Homerus ζείδωρον ἄρουραν sæpe dicit, id est terram Zeam donantem non uitam ut quidam putant. Hanc forte hodie Speltam Italici uocant, nunc sanè uiliorem, quod eius copia creuerit. Nam ex Asia prius & Græcia uenit: peculiares enim Græ- **Hormum** ciæ Zea, Olyra, Typhe. Irio, Hormum quod Cymino simile est, seriturq; cum sesamo. Alica in Transpadana nascitur.

Similago Similago ex tritico, sicuti flos dicitur ex silígine. Tritici enim farina cernitur in pollinem tenuißimum, hoc est, Simi- **Secundaria** laginem, & Secundariam: unde panis fit secundarius: extre- **Furfur** mum est Furfur. **Farrum** Farro post triticum Plin. dat palmam, unde & farina dicta, & Farra ueteres **Adoreum** Adoreum appellabant, quo dijs maxime sacrificabant. Hinc adorea uictoria dicta. Fertur **Arinca** & Arinca inter fruges, frequens in Gallia & Italia. **Sesamum** Sesamum σήσαμον una cum Panico & **Milium** milio seritur: uenit ex Indis, ex eo oleum exprimunt Sesaminum: color eius candidus infra magnitudinem seminis lini. Italici iugiolinam appellabant, conficiuntq; ex melle Sesamiten Athenæo uocatum, **Panicum** à nostris cupetam. Milium κέγχρος. Panicum μελίνη, eò dictum, quòd (ut Plinius dicit) mel frugum dicatur. In- **Faba** ter legumina uerò Faba præstat. Eius farina lomentum dicitur. Abstinebat ab ea flamen dialis, quod in flore eius literæ lugubres reperiantur, parentando adsumitur. A Pythagora quoque prohibebatur, quòd hæc maxime natura inflet, ac sensus hebetet. Seritur ante occasum Vergiliarum prima leguminum: Dicitur Græce κύαμος. Ponitur Dioscoridi faba Aegyptia, quam ponticam quidam uocant: fit etiam in Asia folio magno, fructu cubitali longitudine, cras- **Lupinus** situdine uerò digitali, colore roseo. Lupinus Græce θέρμος, eius seges agrum letificat, uertitur ad solem, horasq; etiam nubilo monstrat. Plinius. Cicer ἐρέβινθος fructum celer- **Cicer** rime perficit, noualibus inutilis seges. Pisum πισὸς. Cicer- **Pisum** cula λάθυρος. **Cicercula** Erude. **Eruale** Eruum ὄροβος. **Eruum** Lens φακὴ **Lens** siccantis est naturæ: adeo apud ueteres in delicijs, ut prouerbium sit ἐν φακῇ μύρον, id est in lente unguentum. Lente quoque scribitur Esau primogenituram commutasse.

Phaseolus Phaseolus φασίολος. **Trionum** Trionum ἐρέβινθος. Leguminum prima laus, ut sint coctibilia, maxime in faba & lente, ut Theophrastus ait.

HORTENSIA.

HOrtus altera succidia quondam putabatur, ubi opes horti deerant de carnario aut macello uiuendum erat, ut ait Plin. Hortos primum commemorat antiquitas Hesperidum, Alcinoi, Adonidis, ubi nullus fructus nisi ad uoluptatem. Cyri regis pensiles. Apud Athenienses primus hortos intra mœnia instituit Epicurus. Romæ uerò uillarum instar hortos ædificatos adhuc uidemus, Sallustianos, Mecœnatianos, Neronis principis. De his narrare reliquit Vergilius posteris, Columellæ uidelicet & Caruilio Martiali. Contra erucas cæterasq; bestiolas Columella asini, Plinius equæ caluariam suspendere in hortis iubent. Scripsit de hortensibus Græce Sabinus Tyro ad Mecœnatem, ut Plinius refert. Inter hortensia Cucumeres, Anguini, Citrini: at cum magnitudine **Cucumeres** excesserint Pepones appellati, noua eorum forma. In Cam- **Pepones** pania sponte primum prouenit, mali Cotonei effigie: mox ex illo semine genus factum Melopepones uocant: hæc Plinius. Athenæus autem ex autoritate Cratini ait Pepones semina esse cucurbitæ. Spartianus Melones ostienses nominat. Columella tradit commentum ut toto anno consurgant. Insequens ætas uberiorem copiam nobis attulit huius fructus. Alexander in Problematis ait æstate pepones, cucumeres, cucurbitas, cæteraq; holera ac poma frigida esse: hyeme calida, braßicam, rapum, pastinacam, Raphanum, Armoraciam. De Raphano scribit unum uolumen Marcion Græcus homo. ῥαφανίδα Græci uocant, nunc uulgò radicem. Ra- **Raphanus** phanum uerò genus Braßicæ ponit Theophrastus. Plin. autem inter Raphani genera Siser & Daucon: de quo postea.

Armoracia Græce Latineq; dicitur, omnibus notißima. **Armoracia**

Bulborum genera omnia quæ radice rotundantur. Inter **Bulbi** quæ Megarenses plurimum laudantur, & Scilla cui unum uolumen Pythagoras dicauit. Cepas, Alliumq; pro dijs colunt **Cepa** Aegyptij. Inter cepas Ascalonium ex oppido Iudææ, item **Ascalonium** γήτειον Getium, quod nostri Pallicanam uocant. Plin. Cepa **Getium** calida tertio est, quare Galenus pituita laborantibus recte dari censet. Asclepiades quoque eius usum laudat. Dioscorides ex ea statim arceri dicit, inflationesq; fieri: contritam cum sale & ruta caninis morsibus utiliter adponi: aluum quoque emollire, & somnum iuuare inter omnes conuenit. Allium **Allium** σκόροδον in Aegypto monocephalum est: uno uidelicet capite, sicut porrum, dulce, rubens, paruum. Reperitur & polycephalum maius. Dioscor. Eius cibum illiberalem propter halitum Plinius uocat, natura tertio calidum, stomacho nocentißimum, ueneris aduersum. Inuentus nostra memoria, qui cum in agro dormiens ore aperto serpentem imprudenter hausisset, sese statim allijs commanducatis curauit: uerum tamen ac mortem uxori in coitu transfudit. Porrũ πράσον **Porrum** sectile & capitatum. Huic ultimo Nero princeps claritatem dedit, dum cocto utitur, dans operam Phonasco. Plinius.

Intubum syluestre aut satiuum. Syluestre Cichoriũ apud **Intubum** Aegyptios & Græcos uocatur. Satiuum Serim nominant, **Cichorium** quod est minus & uenenosius. Cichorium propter salubrita- **Seris** tem singularem, alij Enchrestion, alij pancration uocant. Seris

Lactucæ simillima duum generum reperitur: syluestris melior, quæ nigra & æstiua: hyberna uerò candida & deterior, utraque stomacho utilissima. Petronius Diodotum unus omnium damnauit, qui antilegomena scripsit. Hæc ex Plin. ut ueri simile sit hanc esse quam hodie Endiuiam uocant. Quã uerò Verg. in Georg. dicit, Et amaris intuba fibris, campis officientem: de syluestri puto loquitur, quod frequens inter segetes. Nam cichorium Græci, nos intubum dicimus. De domestico quoque Columella in hortis mentionem facit Torpenti grata palato Cichoria: quanquam Dioscor. dicit cichorium uocari, quod Latini cicerbitam asperam uocant, uerisimile mihi non fit: multa enim inepta, imperitaq;, tum pugnantia scripta sunt, quæ putauerim librariorum, aut com-
Cicerbita mentatorum farcimina esse: nam Cicerbitæ nomen apud Latinos nusquam reperitur. Est hoc uocabulum apud Hetruscos quod alibi Crispignus: quæ quidem herba apud eundem
Sonchus autorem Sonchus appellatur, cuius duo dicit esse genera, unum agreste & spinosum, alterum mollius, & magis cibo aptum. Quod autem uulgò Cichorium dicunt, id Heliotropium non
Heliotropiũ est, de quo Plin. sic ait Heliotropium unà cum sole circumagitur & cum nubilo: nocte uerò ueluti desiderio contrahit cæruleum florem. Genera eius duo, Tricoccum, & Heliostrophium: hoc altius quanquam utrunque semipedalem altitudinem non excedat, ab ima radice ramosum: nascitur in cultis tantum. Tricoccum uerò ubique: hæc Plin. Diosc. uerò, Heliotropium, ait, folia habet rhamno similia: crassiora tamen, ab ima radice nascentia: flos albus & suffuluus. Incuruatur sicuti scorpij cauda, ex quo à quibusdam uocatur
Scorpiurus Scorpiurus: radix eius inutilis, nascitur in petrosis. Idem autor ponit aliud Heliotropium simile folio supradicti, fructum oblongum ac dependentem habens: nascitur in segeti-
Papauerum genera bus. Papauerum multa genera, quæ Græci μήκωνας uocant. Præterea hortense, semine albo, & agreste nigro diuersa. Cerarites quasi cornibus insignis. Thylacites prælongo capite & albo semine. Pithites quod ex eo succus fluat. Ex Dioscoride. Plinius autem libro x. cap. XXVIII. ait,
Opion Opion uocant succum papaueris contritum, & in pastillis digestum ad uim soporiferam ac mortiferam. Sic interijt Licinij Cecinnæ prætorij uiri pater in Hispania: quando impatibilis odium uitæ ualetudo fecisset. Papaueris genus agreste, quod Dioscor. memorat: hæc sunt quæ cernimus passim
Cucurbita more rostrum rubescentia, tenui ac nudo festuco. Cucurbita σικύα domestica & syluestris, quæ dicitur κολοκυνθίς, humi strata forma sphærica: utriusque autem natura frigida & aquea. Dioscor. eius corticis ramenta commendat, dicitq;
Saluia illita phthiriasi podagrisq; & ignibus sacris mederi. Saluiã ἐλελίσφακον Plinius & Dioscorides Græce uocari testatur.
Ocymon Ocymum syluestre & satiuum, utrunque Chrysippus grauiter increpuit ut inutile stomacho. Plin. ait id cum maledictionibus serendum. Præterea Ocymum, Mentam, Rutam, Cunilam ferro tangi non expedire: autor est Sabinus Tyro, qui περὶ τῶν κηπουρικῶν, id est, de hortensibus scripsit.
Cunilæ genera Cunilæ tria genera: Bubula, quæ semen pulegij habet. Secunda Cunilacea, à Græcis autem origanum heracleoticum
Cunilago appellatum. Tertia quæ à Græcis mascula à nostris Cunila-
Rosmarinus go dicitur, odoris tetri, folio sparso. Ex Plinio. Rosmarinus
Panax Græce Libanotis, quòd thuris quasi referat odorem. Panax piperis refert saporem, magis autem siliquastrum: ob hoc
Piperitis Piperitis à Græcis dicitur. Idem. Dioscor. autem, Panaces chironeum prouenit in Pelio monte, folijs amaraco similibus, floribus aurei coloris, radice tenui, acuta gustanti, hausta
Lapathũ quæ & rumex contra repentes bestiolas. Lapathum Gaza Rumicem conuertit: eius plura genera. Oxylapathum, hydrolapathum,
Pastinaca hippolapathum, bulapathum. Theop. Pastinaca domestica, Staphilinus Græce. Syluestrem Gaza Daucon dicit uo-
cari, quanquã à Plinio Daucon genus Rhaphani ponatur, nec Daucon
ullum det ei nomen Latinum: fœniculi simile, odoris ac gustus suauissimi, radice lignosa: ob quæ uerba Pastinaca deprehendi nõ potest. De Staphilino Columella. Lætetur mollemq; sinũ Staphilinus
staphilinus inumbret. Plin. Ex his pastinacæ unum genus agreste sponte prouenit, Staphilinus Græce dicitur: alterum seritur radice uel semine, primo uere uel autumno. Dioscorides ait Carotam uocari. Perseum inuenio nominatum à Perseum
Nicandro, quam Persam hodie cognominatam putauerim. κίχορα δαρδανίδας καὶ ὃν περσεῖον ἔκοψεν, id est, Cichora dardanidas & quod Perseum uocant. Paulus Perseam arborem dicit esse in Aegypto, cuius folia uim siccandi ac calfaciendi retinent: quapropter sanguinis fluxum sistere.
Amaracus autem Græce σάμψυχον, Latinus Maiorana Amaracus, quæ & maiorana
dicitur, ut scribit Dioscor. Calida est & sicca tertio. Ori- Origanum
ganum folium simile hysopo, umbellamq; & semen in summo. Idem Plinius autem ait Tragoriganum simile esse ser- Tragoriganũ
pyllo palustri. Agnoriganum quod Nicandrus Colophonius Agnoriganũ
uocat Cuniculam. Lactuca θριδακίνη hortensis & agre- Lactuca
stis, prima plurium generum, crispa, alba, nigra, lata, & quam ob amaritudinem πικρίδα uocant. Est agrestis, & sponte nascens: multigena, quibus Antonius Musa Augustum dicitur curasse. Primum genus Caprinum, quo pisces Lactuca caprina
protinus necantur. Alterum quod Esopon uocant, in aruis nascens. Tertium quod in syluis reperitur Isatim dicunt. Isatis
Quarto infectores lanarum utuntur, quod syluaticum appellant, simile lapatho folijs, nisi plura haberet & nigriora. Lactuca sicuti & brassica seritur toto anno: est enim refrigeratrix, stomachi fastidium discutit, & appetentiam cibi facit. Hac ueteres Græci abstinebant ob religionem: quod ex sententia Pithagoræ castitati obesset, uel quod soporifera: Hæc ex Plinio. Eubelus Græcus autor in senariolis. μὴ παράθετε μοὶ θριδακίνας ὦ γύναι ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἢ αὐτὴν αἰτῶ. ἐν τῷ λαχάνῳ τούτῳ ὡς λόγος, τὸν Ἄδωνιν ἀποθανόντα προύθηκε Κύπρις, ὅτ' ἐστὶ νεκρῶν βρῶμα, id est, Ne apponito mihi lactucas ô mulier in mensam si ipsas petiero, in hac herba, ut fama est, Adonim mortuum posuit Cypria. Nam est mortuorum cibus. Mortuorum dicit esse cibum, quod in hac Venus Adonem extinctum posuerit.
Apium Græce Selinum, semen habet nudum sicut Anetum, Apium
die quadragesimo prouenit: autor Plinius. Petroselinum Petroselinum
uerò ut ait Dioscorides, ex Macedonia optimum ueniebat. Equapium, siue holusatrum
Est & Hipposelinum, quod Gaza Equappium conuertit, Columella holusatrum uocat, dicitq; serendum in hortis post Vulcanalia quæ erant in fine Augusti, in locis umbrosis. Hoc ego ex augumento omnino putauerim, quod nostri hodie
Petroselinum uocant. Est & Helioselinum à Gaza Palu- Helioselinum
dappium conuersum, quod apud paludes & rigua nascitur: hoc quidam esse contendunt, quod uulgò aut Canneam, aut
maccrones uocant: utrunque surgit in humidis. Portulacam Portulaca
ait Dioscorides uocari, quam Græci uocant ἀνδράχνην, nasciq; in petrosis: inueniriq; hortensem folijs oleæ similibus sed maioribus, pluribus caulibus teneris & rubentibus, supra terram effusis, dulci succo gustanti. Itali procachiam uocant, notissimam herbam. Theophrastus tamen & Pli-
nius Adrachnen pro arbore ponunt: error æquiuocationis Adrachne arbor
apud multos, ut Plinius ait, in una enim litera tantum consistit. Nam Andrachne portulaca est herba: Adrachne au-
tem arbor unedoni siue arbuto similis. Malua μαλάχη Malua
agrestis & hortensis, cibo apta, & ipsa florem habet, ut cichorium, ad solem sese uertentem, ut ait Theoph. Columella in horto. Et Malache prono sequitur quæ uertice so-
lem. Thryallis θρυαλλίς à Theophrasto uocatur, à Ga- Thryallis
za Pinpinella uertitur, uulgo nota herba, nec nomen sorti-
tur apud Latinos. Nastartium κάρδαμον teste Dioscoride Nasturtium

abundat apud Babylonem, semine acuto & calfactorio: ea
deinde uirtute qua Sinapi. Hæc herba uictum frugalem &
abstinentiam commendat Persarum, ut ait Cicero. Iulianus
pharmacopola uir nostra ætate herbariæ peritissimus: hanc
Sinapi dicit esse quam hodie uocamus Allegretos. Sinapi σίναπι
& νάπυ dicitur Græce, calfacit quarto abscessu, ut Dioscorides.
Capparis rides. Capparis frutex spinosus humi sparsus, spinas ha-
bens hami modo, folia rotunda, fructum sicuti oleæ, qui
apertus album proijcit florem: quo cadente, inuenitur sicuti
balanus prælongus, habens grana sicuti mali punici: nascitur
in locis asperis, eius fructus & caulis sale conditur in cibum.
Atriplex Dioscor. Ex Alexandria nunc adducitur optimus. Atripli-
cem idem autor ait Latine uocari, quam Græci ἀτράφαξιν
dicunt, holus notissimum, quod Itali falso spinaciam appel-
Beta lant: est enim illi simile. Beta τεῦθλον, est alba & nigra.
Blitum Blitum uerò, ut ait Plin. lib. I X. cap. X X. herba est iners
sine sapore aut acrimonia ulla, unde conuitium fœminis fa-
ciunt mariti apud Menandrum, stomacho ac Veneri inutile.
Brassica De hoc uide apud Festum. Brassica Græce κράμβη, ex
quo prouerbium illud apud Suidam. δὶς κράμβη θάνατος.
Crambe repetita interficit, quod etiam uulgò iactatur. Du-
Epetiocaulis rat eius caulis annum, uocaturq; ob eam causam Epetiocau-
lis, Sed & caulibus diuersitas nominum apud Theophra-
stum. Miocaula, monocaula, polycaula, chamæcaula, hy-
Prototomi psocaula. Summa brassicarum tenellarum Prototomi dicun-
tur à Latinis atque Græcis. Seritur toto anno. Cato ait, sex-
centis annis medicina brassicæ populū Romanum fuisse usum,
antequam medici ad eos Græci uenirent. Chrysippus ei li-
brum dicauit, ponitq; membris omnibus ex ea remedium.
Calida ei potestas, concoctionem adiuuat: semicruda aluum
Eruca soluit, ualde cocta restringit. Eruca εὔζωμον cruda com-
manducata Venerem excitat. Inuenitur agrestis, præsertim
in Hispania, acutior domestica, cuius semine pro sinapi utun-
Ruta tur. Dioscor. Ruta πήγανον, hortensis & domestica acu-
tior montana & syluestri & cibis utilior. Inter hortenses
magis apta cibo quæ iuxta ficum nascitur, utraque tamen
uim habet calfactoriam, miscetur in antidotis contra uene-
num: mustellæ docuere, quæ ex uenatione serpentium ea se
Serpyllum purgant. Serpyllum ἕρπυλλον hortense & coronarium,
habet folia Origano similia, albiora tamen, inter sepes ma-
xime augetur. Agreste non serpit, sed recte folia emittit te-
nuia, similia rutæ, longiora & angustiora: præterea odore
Pulegium acutius, delectabilius, medicinisq; aptius. Pulegium γλήχων,
quasi βλήχων, quod Balatus significent: nam hoc oues pastæ
Menta implent ouilia. Menta μίνθη siue ἡδύοσμος ἥμερος. Men-
Nepeta tastrum autem ἡδύοσμος ἄγριος. Nepeta καλαμίνθη.
Anesum ἄννησον semen est è Syria ueniens: simile apio, lon-
Anethum giusculum, uim habet calfaciendi tertio. Anethum ἄνηθον
Cyminum similitudine ferè anisi. Cyminum item κύμινον domesticum
Carduus & agreste. Carduus Hispanus miræ magnitudinis, præstan
Chamæleon tisq; saporis memoratur Plinio. Dioscor. ait. Chamæleon
Pinea carduus niger & albus: hic ultimus Latinis Pinea carduus dicitur,
folio spinoso, flore purpureo. Theophr. uerò sic, Cardui ra-
dix manditur cruda & cocta. Est & carduus pinea, quam
Cynara κινάραν cynaram uocant, qui non multis prouenit in locis:
ab radice foligera lacrymam iucundi saporis postrema parte
profert, quam spinalem mastichen appellant. Columella de
eodem sic in horto. Hispida ponatur cynara quæ dulcis iac-
cho Potanti ueniat, nec Phœbo grata canenti. Hæc modo
purpureo surgit glomerata corymbo Myrtiolo modo crine
uiret, deflexaq; collo, Nunc adoperta manet, nunc pinea
uertice pingit, Nunc similis calatho, spinisq; minantibus
horret. De Carduo pinea Plinius item mentionem facit. Hunc
ex coniecturis esse certum est quem hodie Italici Carciopha-
num uocant, qui iam frequenti apud omnis usu cœpit esse,

delitijs mensarum. Marrubium πράσιον alij λινόστροφον Marrubium
uocant: eius duo genera, alterum folio serratiore, incisu-
risq; profundioribus, alterum rotundius, squalensq; sicut
Sphaceli. Theophrastus. Sphacelum, & Saluiam, alterum
urbanum, alterum syluestre: Sphacelo flos breuior minusq;
squalens. Saluiæ scabrosior. Idem. Fœniculum Græce Ma- Marathrum
rathrum. Hippomarathrum fœniculum syluestre siue erra-
ticum. Abrotanum Latini Absynthium ponticum, mas fru- Abrotanum Absynthium
tice maiore, folijs tenuiter incisis. Mas Absynthio simile ama-
rum item. Absynthium optimum nascitur in Ponto & Cap-
padocia, calidum primo abscessu, siccum tertio. Absyn-
thium maritimum, quod Latini Sardonicum uocant: pecu-
des saginat, optimum stomacho. Dioscor. Hysopum mon- Hysopum
tanum & hortense optimum in Cilicia nascitur. Dioscorides.
Ferula νάρθηξ Græce, fœniculi modo surgit, uulgo notis- Ferula
sima, manditur cocta ex aceto. Asphodelus Latini Albu- Asphodelus
tium, folijs magno porro similibus, caule leui: habet in sum-
mo uocatum Anthericum, radicibus glandis similibus, gustu
acutis, quæ uim habet calorificam. Fraga terrestria similia Fraga
arbuto siue unedoni: autore Plinio. Apud Ouidium, Fraga mon
tana appellantur ad differentiam campestrium, quæ Plinius
quinq; folijs nasci prodit.

CORONAMENTA.

Coronamentorum triplex genus Theophrasto ponitur. Coronæ inuentores
Aut ex floribus odoratis, ut uiola: aut sine odore, ut
Iouis flore: aut ramis seu folijs odoratis, ut serpilli, Hele-
nij, Abrotani, & his similibus. Athenæus scribit Diony-
sium ex mari Erythreo primam coronam ex pampino aduc-
xisse. Cumq; ex uino immodice sumpto capita tentarentur,
inuenta ratio ut uitta premerentur, adsumpta hederacea co-
rona quæ prompta omnibus erat: eo pacto capiti medendo:
paulatim deinde crescente luxuria, eas uarijs floribus inte-
xuerunt. Aeschylus ait, quòd in honorem & similitudinem
uinculorum Promethei, primum corona fuerit reperta: non-
nulli ob dignitatem capitis, quòd in hoc initium sensuum &
principatus consistit: hæc Athenæus. Plinius Liberum pa- Quis coronarum usus
trem ex hedera primum capiti suo imposuisse dicit. Postea
usus frequens apud Græcos & Romanos. Nam & ea sa-
crificantes utebantur, & uictores in sacris certaminibus,
& conuiuæ molliores. Hinc Philostephani appellati, quo
nomine Verres à Cicerone notatur. Dabatur honoris gra-
tia Graminea ob seruatum ciuem, Oleagina ob conuersum
hostem, Laurea triumphantibus. Accepta semel corona,
uti in ludis perpetuo licebat. Crassus prætor ludis suis co-
ronas ex argento dedit. Adcesserunt & Lemnisci, quos ad-
ijci honos erat. P. Claudius Pulcher bracteas etiam philiræ
dedit: semper tamen autoritas ludicro quæsitarum fuit. Pli-
nius. Sed & maiores poëtas lauro coronari solitos esse, mi-
nores hedera Propertius hoc disticho ostendit. Ennius hir-
suta cingat sua tempora lauru, Mi folia ex hedera porrige
Bacche tua. Ex coronis ad luxuriam unguentorum deuen- De unguentorum luxuria
tum, quorum usum Homerus ab initio uidit, oleumq; ipsum
appellat, ubi dicit, ἀφροδίτη δ' ἕκτορα ῥοδόεντι ἔχριεν
ἐλαίῳ. Venus Hectorem rosaceo unxit oleo. Item Τὰς δ'
ἐπεὶ οὖν δμωαὶ λοῦσαν καὶ χρῖσαν ἐλαίῳ. Hos ubi laue-
runt oleoq; unxere ministræ. Nam sæpe apud eum legitur,
oleo lotos inungi, quod oliuarum potuit esse. Nam & apud De olei usu
Romanos in usu frequenti oleum erat, donabaturq; ab ædi-
libus populo. Ex eo namque oblita corpora firmiora sunt,
ex quo athletæ & natantes ungebantur. Legimus & An-
nibalem pugnaturum ad Trebiam oleo corpora militum un-
xisse, & Pollio Romulus teste Tranquillo dixit Augusto,
se longam senectam foris oleo, & intus mulso conseruasse.

Vnguentorū nomina Idem Galenus affirmat. In cibis uerò stomacho inutile. Athe
naeus unguenta in Chrisma & ἄλειμμα diuidit, Hoc secun-
dum luxuriae maxime fuerat, unde Aliptes. Fit autem ut
ipse ait, Iridis optimum apud Elidem & Cyzicum. Rosa-
ceum apud Phaselidem, & Neapolim, & Capuam. Croci-
num apud Solos Ciliciae & Rhodum. Nardinum apud Tar-
sum. Oenanthinum idem & Omphacinum apud Cyprum
& Adramyttium, Amaranthinum Coum & Melinum,
Cyprinum, Metopium & Mendesium in Aegypto. Praepa-
ratur autem metopium ex oleo, & amaris amygdalis ex-
pressum. Theophr. ex floribus unguenta nominat: Rosa-
ceum, Leucoion, Susinum, quod ex lilijs est: aut ex folijs,
ut Myrrhinum & Oenanthinum: aut ex radicibus, ut Nar-
dinum, Amaricinum. Quinque modis ueteres compertum
usos fuisse unguento. Ad salubritatem, ut natantes & lauan-
tes. Ad necessitatem, ut certantes ceromate ungebantur.
Ad luxuriam, ut Veneris, aut mensarum causa delicati. Ex
quo Chrysippi dicterium. Male sit istis delicatis qui rem tam
bellam infamauerunt. Haec una omnino uoluptas aliena. His
itaque breuiter de coronis unguentisq; enarratis, flores exe-
Rosa quar, ex quibus coronae fiunt. Inter quos Rosis praecipua
dignatio, quibus maxime Campania abundat. Hinc oleum
Rosaceum rosaceum à Plinio commemoratur, & aqua rosacea, & ro-
saceum, & apud Lampridium piscinae de rosato, uiuereq;
Melissophyllū in rosa hinc dictum delicate ac molliter. Melissophylum siue
Meliteum, quò apes nullo magis gaudent flore: nostri Ce-
Crocum triolam uocant. Crocum gaudet calcari, sicq; melius exit,
quare seritur iuxta uias ac fontes. Emittit florem cum folio
Hemerocallis in occasu Vergiliarum. Theophr. Hemerocallis nocte lan-
guescit, sole oriente floret. Athenaeus autor. Dioscorides
Lilium agreste uocari dicit. Nam & folia & caulem illi si-
Lychnis milem habet. Lychnis herba coronaria ex balneo Veneris
orta quando dormiuit cum Vulcano. Idem. Haec hodie Va-
Narcissus leriana à peritis herbarijs esse putatur. Narcissus folia simi-
lia porro angustiora, caulem uacuum emittit sine folijs
palmi altitudine, in quo flos albus in medio, caulem habens
Cytisus croceum. Dioscorides. Cytisus Latinus Trifolium maius
dicitur, albus totus, ut Rhamnus, surculos emittens cubi-
tales, circa quos folia sunt scissa in medio, quae digitis con-
trita erucam olent, uim habentia frigorificam. Dioscorides.
Sisymbrium Sisymbrium syluestre, alij Tymbreum dicunt pedali alti-
tudine: iuxta rigua nascitur, neglectum in nepetam uenit.
Tymbra Tymbra similis thymo: minor & mollior, ferens spicam
Satureia flore plenam, ut ait Dioscorides. Haec à Gaza Satureia La-
tine uertitur. Miror sanè, quum Columella aliam à Tym-
bra faciat hoc uersu. Et Satureia Thymi referens Tym-
Thymum braeq; saporem. Thymum quod maxime appetunt apes, su-
Melilotos pradictis simile. Melilotos optimus atticis nascitur, & in
Campania circa Nolam, melini coloris, odorisq; uehemen-
Lilium tis. Lilium rubens, Graeci κρῖνον, album uerò λείριον ap-
Lirium pellant, ex quo oleum praeparatur Lirinum, quod nonnulli
Saliunca Susinum uocant. Saliunca foliosa quidem est & breuis, &
quae necti non potest: numerose cohaeret, herba uerius quam
flos. Pannonia hanc gignit & Noricum, multae suauitatis,
Cyclaminus uestibus interponi gratissimam: haec Plinius. Cyclaminus
folijs aliquanto maioribus quàm hedera & tenuioribus, an-
gulis distantibus, maculis albis, caule exiguo, floribus pur-
Flos Iouis pureis. Dioscorid. Flos Iouis Graece Διὸς ἄνθος. sine odo-
re, caerulei coloris inuenitur & purpurei, uulgò in hortis
ferè omnibus uidetur. Hetrusci florem Alisi, in Latio flo-
Cyanus rem paradisi appellant, nisi forte Cyanus is fuerit ex no-
Helichrysos minis argumento Plinio positus. Helichrysos siue Chry-
Chrysanthemon santhemon, quo idola coronant, uirga est alba, uiridis, re-
cta, cum folijs densis similibus abrotani, comam auream mo-
re Corimborum in capite ferens: nascitur in locis asperis.

Vocatur item Latinis Aurelia, quae ex uino sumpta ualet ad Aurelia
pecudum morsus. Dioscorides. Aristot. tamen de plantis si-
ne folijs Chrysanthemon: nisi alium intelligere uoluerit, po-
nit, Deinceps ex Plinio quaedam. Conuoluolus flos herbae Conuoluolus
eiusdem nominis haud dissimilis lilio, nascens in frutetis, nul-
lo odore, nec crocus intus: candorem tamen referens. Vio- Violae
lae diuersi coloris purpureae, luteae, albae. Purpureae latio-
rae sunt folio, sponte prouenientes, macris in locis atque
apricis, dignaturq; solo Graeco ac proprio nomine Ia ap- Ia
pellatur: unde Iacinthina uestis tunc per i scribitur, & sine
aspiratione apud Plinium: quum autem ab hyacintho flore
deriuatur per hy scribendum. Est enim hyacinthus flos item Hyacinthus
uiolaceus, in quo teste eodem autore, lugubres quaedam in-
scriptae fiunt literae; luctus nimirum eius, quem (ut est in fa-
bulis) Apollo dilexit. Hic frequens in thermis Diocletianis
nascitur. Alba primum omnium floret. Hanc Dioscor. Leu- Viola alba
coium uocat, medicinis plurimis aptum. Leucathemon item Leucoia Leucathemon
flore albo foliosum, odore abrotani, hodie Gelsominum no-
minant. Deinde Plinio luthea, cui magna autoritas: unde Luthea
item oleum fit nobile quod Arabes Cheir appellant. Pro-
xima ei Calta Plinio, concolori magnitudine, gratiore ta- Calta
men odore: non lenior est eius quam Scopam regiam uo- Scopa regia
cant: quanquam folia eius non flores oleant. Chrysocoma Chrysocoma
palmi altitudine, comantibus fulgore auri corimbis, in pe-
trosis opacisq; nascens: hanc supra Chrysanthemon uocari
apud Diosc. dixi: appellant & Chrysitim. Helenium lacry- Chrysitis
mis Helenae dicitur natum, & ideo in Helena insula laudatis- Helenium
simum. Est enim frutex humi se spargens, folio similis ser-
pyllo. Anemona nunquam aperitur nisi uento spirante, Anemona
unde nomen recepit, folia similia apio, flores uerò triplici
colore, syluestri puniceus, alijs aut purpureus aut lacteus.
Illud praeterea inter flores obseruandum, raro odoratis sa-
porem non esse amarum. Dulcia uerò sine odore sunt.
Amarantus spica est purpurea uerius quàm flos, ac sine Amaranthus
odore, prouenit mense Aug. Plinius. Cerinthe folio candi- Cerinthe
do, incuruo, cubitali, caule concauo, mellis succum haben-
te, apibus magnopere expetitus. Plinius. Oenanthe, Me- Oenanthe
lanthium, Potos, Bellium, eidem ponuntur omnes corona-
rij. Ligustrum seu Cypreus flos albus praestantis odoris, Ligustrum
quem in frutetis sepibusq; frequenter, praesertim Romae ui-
demus: quibus decussis, semen restat nigrum in pillulis ful-
gente colore. Haec Bacinia putauerim Vergilium dixisse, Bacinia
Alba ligustra cadunt, bacinia nigra leguntur. Nam quod
quidam Vacinia legunt, dicuntq; uiolas esse primas uiolaceas,
non probo, quod ad Ligustrum nil attinet quum priores sint,
nec nigrae sint. Quem uerò nunc Caryophyllon uocant, post Caryophyllū
Plinij tempora satis cōstat è Damasco in Italiam uenisse: quum
nec ipse, nec alij mentionem eius faciant, nominisq; argumen-
tum ex odore sumpsisse.

HERBAE RELIQVAE CAMPESTRES.

Vitis alba siue agrestis, nigra folia hederae similia habet, Vitis alba
scandit arbores & racemos facit. Vitis agrestis du- Vitis agrestis
plex, altera Oenanthe dicitur, cuius uua non maturescit, Oenanthe
sed florem usque producit, alterius uerò maturescit: autor
Dioscorides. Plinius uerò hanc à nostris Labruscam uocari Labrusca
dicit, ferre Onanthen: semen eius utile ad coria perficienda.
Adiantus ἀδίαντος herba quam Gaza Capillum Ve- Adiantus seu capillus Veneris
neris interpretatur: propterea quòd eius folium in aqua
nunquam madescit. Genera eius duo, candidum & nigrum,
ambo ad defluuium capillorum utiles, oleo triti: nascitur in
locis maxime humidis. Theophrast. Dioscorides autem di-
cit hanc herbam uocari Cincinnalem à Latinis, caule tenui,

folio

folio coriandri simili, præterea ex eius genere esse quam
Rhitace — Tricomanem uocat, Latini capillarem. Rhitace, quam
Plin. uocat Eritacen Dioscor. Ceranthemon, Gaza Cera-
Cynops — ginem uertit. Cynops apud Theophrastum, Gaza canis
Pes galli. — oculus conuertit, seu Canaria. Pes gallinaceus quam Dio-
scord. Caucalim ait uocari Græce: caule crassiore, folijs si-
milibus, in summo umbellam fœniculo similem, albam &
Cunila Cunilago — odoratam habet. Cunila & Cunilago dicitur Plinio, quam
Theophr. κνύζαν uocat. Gaza pulica uertit, quod pulices
abigat, odore graui, tactu tenacissima. Ego culicatum po-
tius conuersum existimauerim, quod Conopes culices, non
autem pulices dicantur: malim tamen librarij esse mendum,
Sesellis — quàm autoris errorem. Sesellis quam ceruæ pariture pur-
Sion, quod & Lauer — gantur, ut ait Cic. de Natura deorum. Sion herbam Dio-
scorid. ait uocari in Italia Lauer, surculosam, crassam, si-
milem equappio & erucæ: eius etiam meminit Plin. dicitq;
herbam eam esse nascentem apud riuos. Hæc hodie uulgo co-
gnita nomen antiquum retinet, his quas uocant Cresciones
præterquam quod maior, cætera similis. Athenæus Sium in
aqua nasci testatur simile folio helioselino, id est appio palu-
stri. Plin. Lauer coctum torminibus mederi dicit. Semper-
Semperuiuum — uiuum ἀείζωον Græce, nascitur in muris & tectis, notissi-
Sedum — ma herba hominibus. Sedum in tectis etiam prouenit, quo
Silago — tegulæ operiuntur, utriusque Plinius meminit. Silago siue
sanguinaria, ut ait Dioscorid. Græce κορωνόπους radice te-
Saxifagia — nui, herba oblonga. Saxifagia σαξίφραγον, idem autor,
Gramen — planta est flagella spargens in petris & asperis locis. Gra-
men ἄγρωστις, geniculatis flagellis ac tenuibus humi serpen-
Xyphion — tibus, uulgo notissima est. Dioscorid. Xyphion Latinè gla-
diolum herba similis gladio acuto, caule cubitali, in quo flo-
res purpurei ordine distantes, nascitur in locis fertilibus.
Bectonica — Dioscor. Bectonica βεττονική similis buglosso agresti, fo-
lijs nigrioribus & pinguioribus, ex quibus exprimitur suc-
cus ad multa remedia, maxime ad custodienda corpora.
Cestron — Dioscorides. Plinius autem dicit hanc à Græcis uocari Ce-
Parthenium — stron, Bectonicam uerò à Gallis à quibus inuenta. Parthe-
Pelecynus — nium, cuius tria genera, prima λευκάνθες à nostris Pelecy-
nus & Muralium dictum, in hortorum sepibus prouenient.
Helxine — Secundum quod Helxine & Siderites dicitur, folio simili
Siderites — plantagini & marrubio, cauliculis densis lente rubentibus.
Perdicium — Tertium quod Perdicium & Astericum, à nostris Parieta-
Astericon Parietaria — ria dicta est, quòd in parietibus nascitur: ex Plinio. Vesi-
caria Græce στρυχνός folio lactariæ similis, uim habet sopo-
Lactaria — riferam. Lactaria quam maritimam granam appellant, fo-
lio rotundo, palmi magnitudine, fructu candido, demetitur
uua nigrescente, reperitur mas & fœmina differens: huius
lac per uindemiæ tempus præparatū purgat inferna Theoph.
Alypium — Alypium herba fruticosa subrufa, tenui festuca, & fo-
lio, flore nigro, nascitur in maritimis Africæ. Dioscorid.
Peplis — Est & herba quæ ab eodem uocatur Peplis, ab Hippocrate
peplon: frutex utrinque anceps albi succi plenus, folio simili
Vinca peruinca — portulace hortensi. Vinca peruinca, quæ & χαμαιδάφνη
dicitur: de qua suprà dixi. Plin. eius meminit. Verbascum
Verbascum — quod Græci Phlomon uocant, folia habet latiora quàm bras-
sica, pilosa, nascitur in campestribus. Plinius. Apud Dio-
Phlomon — scoridem Phlomos scribitur, hac uerba pisces ueneniantur.
Quinquefoliū — Quinquefolium πεντάφυλλον surculos habet tenues pal-
mares, folio simili mentastro: ex hoc nasci fraga quidam
Mandragoras — existimant. Dioscorides. Mandragoras μανδραγόρας ter-
tio frigida facit ad philtra, ut aiunt: fœmina folia lactucæ
Moly — angustiora humi proiecta habet. Dioscorides. Moly folia
habet graminī similia, latiora tamen super humum effusa,
flores uiolæ albæ similes, caules quatuor cubitorum, radi-
cem paruam & bulbosam. Hæc est Moly quæ ab Homero
Symphyton — laudatur, inuenta à Mercurio contra ueneficia. Sympby-

ton petreum quod nos Halum, ut Plinius refert, simile Cu-
nilæ bubulæ, surculosa, floribus paruis, odorata, dulci gu-
stu: ex hoc hodie conficiunt quam conseruam appellant.
Limonium λειμώνιον simile Betæ, folijs tenuibus & lan- — Limonium
guidis, caule recto, equali, tenui, pleno rubente fœtu. Dio-
scorides. Arnoglossum Plantaginem Plinius uocat, nota — Arnoglossum seu Plantago
herba, Lanceolam Italici uocant, nonnulli Pentapleuron di-
cunt ex numero costarum. Themison medicus unum uolu-
men laudibus eius dicauit. Duo eius genera, minus angu-
stioribus folijs, ouis linguæ simile, caule angulosо in ter-
ram inclinato, in pratis nascens. Alterum maius, folijs la-
terum modo inclusis: quæ quia septena sunt, quidam He-
ptapleuron dicunt. Huius caulis cubitalis & Napo similis.
Buglossum linguæ bubulæ simile. Cynoglossum uerò lin- — Buglossum Cynoglossū
guæ canis, Topiarijs operibus aptissimum: hæc omnia ex
Plinio. Buglossum domesticum hortense, quod hodie Bor-
raginem uocant. Chamepitys terræ serpens folio Semper- — Chamepitys
uiui. Chamæmelum nota uulgo herba, flos eius fomentis cal- — Chamæmelō
factorijs adhibetur. Cyndrilla amara est, & acri in radi- — Cyndrilla
ce succo. Hæc & Aphace, & ea quæ Picris ob amaritudi-
nem dicitur toto anno florent. Plinius. Chameleuca χα- — Chameleuca
μαιλεύκη herba tota uiridis, habens parua folia, & florens
ut rosa. Dioscorides. Plinius autem dicit hanc & Bechion
& Tussilaginem uocari, quòd tussi medeatur. Daucon Pli- — Daucon
nius dicit significari apud nostros Pastinacam erraticam,
Græci σταφυλῖνον pastinacam uocant. Dioscorides Agre-
stem pastinacam seu erraticam, Carotam à Latinis uocari — Carota
dicit: at Italici uulgo Carotam quod Latini staphilinum ap-
pellant. Hibiscum folio maluæ maiori tamen pilosioreq;, — Hibiscum
caule molli, flore melino. Aurelia flore auro simili, folio — Aurelia
candido, fructu tenui, duroq;: usu eius ex uino ad serpen-
tum morsus. Dracunculus caulem habet serpentis modo — Dracunculi
uersicolorem, eius radix ex melle data ualet ad tussim. Ti- — Tithymalus
thymalum nostri herbam lactariam, alij lactucam caprinam:
narrant eius lacte inscripto corpori, si tritus carbo asper-
gatur, apparere literas. Huius genera plura, masculus
Characias, fœmina Myrtites dicitur: præterea Paralion,
Helioscopos, Cyparissias, Dendrodes, Platyphyllus, Pi-
tyusa, Latyrus Dioscoridi. Radix autem est tertio frigida
acutaq; & amara satis: ex aceto cocta, dentium dolores se-
dat: lac corpus ubi attigit urit, quare pilos exstirpat, Myr-
mecias, Acrochordonas, & quæcunque per cutem ulcera
repunt. Eruca agrestis uehementior, domestica inflat, ca- — Eruca
lefacit, uenerem excitat, capiti nocet si sola edatur. La-
ctuca uerò admixta temperatur, autor Actius. Herbæ nunc
fullonie. Isatis folio Arnoglosso similis. Plin. radiculam — Isatis
uidetur eam appellare, nasciq; in Syria caule lanuginoso, spi-
noso, sine odore. Glascum herba qua Britanni se inficiunt — Glascum
atro colore, terrorem ostentantes, Plinio, Cesari. Stru-
theon olens herba & fullonia, quo utuntur lauandis lanis, — Strutheon
ut ait Dioscorid. Hoc ego quod nunc Guadum uocant puta-
uerim, quo lanas ceruleo inficiunt, tetro odore. Plautus
Nautheam dixit in re olida. Coccum, granum Latine, fru- — Coccum
tex fullonius, cui grana adiacent, inter præcipuos lanarum
colores: nascitur optimum in Asiæ partibus, postremum in
Hispania. ex Dioscoride. At contrà nunc est. Nam è Va-
lentia Hispaniæ oppido præstantissimum omnium uenit.
Anchusa folijs lactucæ acutæ similis, pinguibus & aspe- — Anchusa
ris: multa undique è radice surgunt humi sparsa, radice
digitali crassitudine, æstate sanguine offusa: nascitur fertili-
bus locis nigra. Plinius dicit hanc sanguineo colore tingere,
præparareq; lanas preciosis coloribus. Anthillum, quod — Anthillum
alij Anthicellum uocant, duorum generum. Altera folijs &
ramis lenticulosis similis, palmi altitudine, in sabulosis apri-
cis nascitur. Altera breuior & hirsutior, purpurei floris, odo-

 re graui,

re graui, in saxosis nascens: hæc Plinius. Ex hac descriptione putauerim hoc forte quod nostri fullones Cremisinum uocant.

Scammonia Scammonia, σκαμμωνία folia habet similia helxine siue hederæ, molliora tamen & triangularia, flore albo, curuo ut calathi, radice graui odore. Calida est, & diaphoretica, bilem purgat, tumoresq́; impositu tollit.

Dictamum Dictamum herba amara plurimum similis pulegio, aliqui pulegium agreste dixerunt. Dioscorid. Nascitur in Creta, hoc ceruæ nonnullaq́; animalia saucia sibi medentur.

Hippice Hippice herba, quam Gaza equestrem conuertit. Plinius Scythicam herbam appellat libro x x v. qua Scythæ diuturnam famem tollerant. Idem quoque præstat, inquit, Hippice dicta, quòd in equis quoque eundem effectum habeat.

Helleborum Helleborum album folia similia Arnoglosso, caule pentestiaeo. radices multæ tenues ab initio, capitulum siculi cepe: nascitur in montosis & asperis locis.

Melãpodion Helleborum nigrum siue Melampodion, quòd Melampus hoc Proetidas sanauerit, habet folia uiridia platano similia, minora tamen & ualde incisa: caulem durum, flores albos racemosos, & in ipsis fructus lilio similes. nascitur in Anticyra optimum, & apud Heliconem, bonum purgando cerebro & insaniæ. Ex Dioscorid. Plinius ait libro x x v. in Italia Veratrum uocari: adeoq́; usus eius inoluit, ut plerique studiorum gratia ad prouidenda acrius quæ commentabantur sumpsitauerint. Pausanias libro x. nigrum dicit per inferna purgare, album uerò per uomitum.

Conferua Conferua peculiaris alpinis fluminibus, à conferuando dicta, spongia aquarum dulcium est uerius quàm muscus, aut herba, uillosæ densitatis & fistulosæ, utilis ad medicinas. Plinius.

Muscus Muscus herba quæ nascitur in umbrosis humentibusq́; locis, ex quo antra muscosa dicuntur à poëtis.

Geranium Geranium Latini Ochinastrum, folio simili Anemonæ, intercisum, radice subrotunda, ac dulci gustu. Aliud est Geranium, quod quidam Origanum, Latini Pulmoniam dicunt, tenui caule, folijs maluæ, habens in summo binas alas eminentes, in medioq́; uti gruis caput. Dioscorid. Sunt & illæ aculeatæ.

Paliurus **Carduus** **Scolymus** **Lappa** **Vrtica** **Auena** **Tribuli** **Rhamnus** **Ruscus** Paliurus, Carduus, Scolymus, Lappa Græce ἀπαρίνη. Vrtica quoque κνίδη. Rubus βάτος. Inter segetes item Auena αἰγίλωψ. Lolium αἶρα. Tribuli. Rhamnus apud Dioscorid. & Plini. hodie Acrifolium Romæ uocatur: eius etiam mentio in Psalmis, sicut spinæ uestræ rhamnum, sic in ira absorbet eos. Ruscus Græce ῥίζι, hæc putatur esse aculeata, ex qua Romæ conficiuntur scopæ.

Millefolium Millefolium μυριόφυλλον cauliculus est delicatus unicus, una radice, circa quam multa folia leuia Amaraco similia, nascitur in palustribus. Dioscorid.

Fungi De fungis Athenæus ait esse quidem multi nutrimenti, uerum inflationem facientes, ac difficilis concoctionis, succurriq́; eorum periculo Oximellis potione.

Pezices Pezices item esse genus fungorum sine radice & periculo, uocariq́; propterea a nonnullis Arizas. Nicandrus in Georg. enumerat qui sint letiferi ἐχθρὰ δ' ἐλαίας τε ῥοιάς τε πρίνου τε δρυός τ' ἄπο πήματα κεῖται, id est, Inimica uerò quæ ab olea, granatoq́; prinoq́; quercuq́;, ab eisq́; damna imminent. Qui uidelicet in olea granato ilice & quercu nascuntur. Horatius Pratensibus tantum ex omnibus bene credi, cæteris male. Fungorum natura frigida omnis. Nicolaus v. Pont. fungos optime præparatos adponi iubebat, ex hisq́; tantum olfactu contentus erat. Latinus cardinalis Vrsinus nostra ætate dimidiatos fungos prius familiæ degustandos dabat.

Asparagus Asparagus item Athenæo teste, stomacho prodest, urinam prouocat, oculis ac renibus nocet, inuenitur palustris & montanus.

Robium Robium Festus dicit à rubro colore dici, unde & materia quæ pluribus eius coloris uenis sit, robur dicitur, & robusti homines boni coloris & roboris. Hodie quoque Robium radix quædam rubra uocatur, qua lana rubro inficitur uulgo, fullonibus magno quæsita. Dioscorid. ἐρυθρόδανον Erythrodanum id appellat.

Erythrodanũ **Aconitum** Aconitum folia habet tria uel quatuor Cyclamino uel ficui similia, minora tamen & subaspera. Caulem palmarem, radicem similem caudæ scorpionis, splendens modo alabastri. Alterum aconitum quod Latini Lycoctonon dicunt, eo quòd uenatores illo cum carnibus apposito lupos interficiant. Nascitur in Italia, folia habet platano similia, magnis uerò incisa, & longiora, ac nigriora, fructum in scapis prælongis inclusum fert. Dioscor. Aconitum omne quarto frigidum, & uenenum est.

Aristolochia Aristolochia dicta, quod optime partui opituletur, folia habet hederacea, odore præstanti & acuto, ex una radice multa germina surgunt, flore albo. Mascula folijs est longioribus, flore purpureo.

Chelidonia Chelidonia magna caulem emittit cubitalem. in quo germina plura foliorum similium batrachio, colore subglauco, flore simili leucoio, succo subamaro. radice superna una, inferne plures croceæ, fructu ueluti papaueris. Ceratitis Chelidonia parua sine caule nascitur, folijs hederaceis, rotundis magis & minoribus: nascitur iuxta aquas, uim habet acutam, sicuti acrimonia: utilem quoque oculis esse, irundines (unde herba dicta est) inuenerunt: quæ hac cæcitatem curant.

Muris auricula Muris auricula μυὸς ὦτα ex argumento similitudinis dicta.

Anagallis Anagalis fœmina, flore est Cyaneo: mascula uerò rubenti: surculos habet humi proiectos, folia parua, subrotunda, uim quoque attrahentem, ita ut obelos aut spinas infixas euellat.

Argemone, seu acrimonia Argemone, quam Latini Acrimoniam uocant, similis est agresti papaueri, succum emittit croceo colore acutum, flore rubente.

Stratiotes Stratiotes in aquis nascitur, herba est palmi magnitudine, habens alas similes uolatili pullo, continet germina plura foliorum intercisa, & folia similia breuitate cymino agresti, umbella sicuti Anethum.

Cotylidõ, seu umbilicus Veneris **Oxybaphum** **Strichnon** **Canaria** Cotylidon Latini umbilicum Veneris: folia habet ueluti Oxybaphum rotundum, & in medio cauliculum breuem, in quo semen est radices modo oliuæ longæ ac rotundæ: Strychnon Latine Canaria, folio simili lentisco, latiore tamen, caule ad humum inclinante, fructu condito in uasculis, fuluo ac rotundo, uti uuæ acini, usus eius ad coronas: inuenitur & hortense quod manditur.

Ageraton Ageraton herba fruticosa similis origano, habens umbraculum in quo flos aureus: eius decoctum uim habet pyroticam, herba uerò suffitu urinam prouocat.

Chrysanthemon Chrysanthemon Latine Achantis, delicata herba, fruticosa, leues ferens caules, & folia, flores melinos rotundos oculorum specie. Caulis pro holore manditur, flores medicinæ utiles.

Peristereon Peristereon Latine Crista gallinacea, folio inciso subalbo, nascitur in humidis: dicitur ex eo quòd columbi libenter sub ea morentur. Inuenitur & Peristerion supinus, siue herba sacra, surculis angulosis, folio simili quercus.

Chrysogonũ Chrysogonum folia habet quercus similia: flos uerò phlomo coronario.

Eupatorium Eupatorium herba est fruticem unum retinens lignosum, rectum, nigrum, cubitalem, folia ex interuallis intercisa canabis similia, quæ siccata odoris gratia uestibus conduntur.

Hipparis Hippuris nascitur in humidis & fossis, cauliculos habens subrufos, forma geniculata in equi caudam, unde nomen accepit, folia iunco similia: densa, tenuia, eius succus Aemorrhoidas sanat.

Hippice Hippice uerò ab hac diuersa est, quam suprà memoraui. Sunt enim Hippuris fructus similes pisciculis herbaceis uulgò cognitis, ac cibo expetitis.

Epimedium Epimedium caulis est haud magnus, folia similia hederæ retinens, neque fructum neque florem producit. Radicem uerò tenuem & nigram, grauisq́; odoris, nascitur in humidis, uim habet spissandi & refrigerandi. Diosc. Plin.

Olostium Olostium herba parua, quatuor ad summum digitis, folia habet Coronopodi similia, uel gramini, radicem ualde tenuem sicut albam cæsariem,

Polymonium

cæsariem, nascitur in collibus. Polymonium *ramulos habet quatuor in partes diuisos: folio aliquanto maiore quàm rutæ, quasi nepitæ: in summo ipsorum capitula, in quibus semen nigrum: radix cubitalis: nascitur in montosis & asperis.*

Clematis

Clematis *frutex geniculatus, habens longa sarmenta crassitudine iunci, folium paruum simile lauro.*

Polygonon

Polygonon *mas, Latine seminalis, surculos habet tenues & delicatos, multis genibus serpentes humi, folia rutæ similia, nomen accepit ex multo semine.* Dioscorides. *Plinius uerò dicit hanc à Latinis Sanguinariam uocari, quòd succus eius infusus naribus supprimat sanguinem.*

Sanguinaria

Polygonaton

Polygonaton *nascitur in montibus, frutex est cubitalis, folia ferens lauri similia, gustanti simile malo Cydonio: flores albi, radix item, præterea mollis, longa, multis genibus, unde nomen est ei. ex hac emplastra fiunt uulneribus utilia.*

Acacia

Acacia *nascitur in Aegypto, spina est arborosa, ramosa, obliqua, florem habens album, fructum sicuti lupinum in siliquis: ex eo gummi uim habet stypticam, eius decoctum membris luxatis medetur. Est & alia Acacia in Cappadocia & Ponto humilior, folia retinens erucæ similia, uim quoque siccam ac frigidam.*

Crithamum

Crithamum *herba surculosa, cubitali altitudine, nascens in petrosis & maritimis, densa, folijs crassis ac albicantibus portulacæ similibus, gustu salsis, floribus albis, fructu rorismarini simili odoratu, qui aridus diuisus semen fiduum habet. hæc herba facit ad urinæ difficultates.*

Coronopus

Coronopus*: id est, cornicis pes, Latini Sanguinariam: herba oblonga: nascitur in locis syluestribus, radicem habet tenuem stypticæ naturæ, folia pro holeribus manduntur.*

Sanguinaria

Aphace

Aphace *genus holeris Theophrasto, quæ Paulo uim habet stypticam sicuti lens.*

Apate

Apate *uerò herba eidem autori, quam Gaza Frandem conuertit.*

Polyrizon

Polyrizon *folia habet myrti, radices multas,* Plinius.

Typhe

Typhe *folium emittit simile Cyperidi, caulem album, leuem, planum, in summo complectentem florem densum.* Dioscor.

Chamædris

Chamædris*, id est, parua quercus, similis est Teucrio, nascitur in petrosis, surculo palmari, folio querno simili: gustu amaro, flore paruo ac subrufo: eius uiridis decoctum prodest spasmaticis, tussientibus, spleneticis* Dioscor.

Leucas

Leucas *montana latiore folio, quàm domestica, fructu acrior & amarior, ui efficacior: ambæ uerò tusæ ex uino consumptæ contra uenenata præsertim marinorum ualent.* Dioscor.

Artemisia

Artemisia *siue Chrysanthemon nascitur in maritimis, similis absynthio, maior tamen & folio crassiore: flore albo, tenui, odorato: differentia in folio maiore, & minore nonnullis.*

Botrys

Botrys *herba surculosa, patula, colore melino, id est, lutheo, plures habens ramulos, & in qualibet semen, folio cichorio simili: odorata, uestibus conditur, nascitur circa torrentes. hanc Cappadoces Ambrosiam uocant, quidam Artemisiam.* Dioscor. *Plinius autem hanc à quibusdam Botryn, ab alijs Artemisiam uocari dicit, ab uxore Mausoli adoptatam, quæ ante Parthenis dicebatur.*

Ambrosia

Polium seu Teucrium

Polium *montanum, quod Teucrium uocant: surculus est albus, tenuis, palmi magnitudine, plenum fructu, habens capitulum in summo, corimborum modo, paruum sicuti canam cæsariem, grauis odoris: inuenitur & minus odoratum, quoad uirtutem & efficacius. ex* Dioscoride. *Polio Musæus & Hesiodus autoritatem dederunt, qui eius liquore perungi utilissimum ad omnia dicunt.*

Tripolium

Tripolium*, cuius flores mane candidi, meridie purpurei, sole occidente cærulei sunt.* Plinius.

Phalangium

Phalangium *surculi sunt duo aut tres aut plures: distantes inuicem, flores albi, similes lilio, intercisi, semen crassum ac nigrum.* Dioscor.

Clinopodium

Clinopodium *herba surculosa duorum palmorum, nascitur in petrosis, folio serpylli similis: floribus uerò æqua inter se distantia: ueluti tripus, unde nomen habet.*

Hypochœris

Hypochœris *ὑποχοιρὶς, herba quam in Theophrasto Gaza porcellam uertit.*

Ballota

Ballota*, quæ & nigrum porrum à nonnullis dicitur, herba fruticosa, angulosis caulibus, nigris & hirsutis, folijs graueolentibus, ualet ad canis morsus. Meminit eius* Dioscor. Plinius.

Leõtopetalon

Leontopetalon*, Latini semen leoninum, caulem emittit palmarem, plures habens surculos, in quorum summo siliquæ, in quibus parua semina, flore rubente, folio brassicæ simili: inciso tamen uti papaueris, radice nigra, nascitur inter frumenta ex* Dioscor. *Paulus autem hanc dicit siccæ potestatis ac diaphoreticæ.*

Atractylis

Atractylis *Latine fusus agrestis, spina est similis urinæ, longior tamen, folia retinens in summis ramulis, reliquum nudum, asperum, quo fermè utuntur profuso: habet & capitula in summo spinosa, florem pallidum, partim etiam rubrum, radicem quoque tenuem & inutilem.*

Asclepias

Asclepias *surculos emittit oblongos, è quibus folia hederæ similia pendent, flore graui odore, semine pelecini simili: nascitur in montibus, ex* Dioscor. *Paulus calfacere dicit, ac contusam utilem morsibus uenenatis uuluæ ac mammis.*

Delphinion

Delphinion *surculos emittit duorum palmorum ab una radice, circa quos folia parua, tenuia, interfecta, longiuscula delphini specie: flore rubricante simili uiolæ albæ: semine in folliculis simili milio.*

Peucedanũ seu Agriophyllõ

Peucedanum *siue Agriophyllon caulem emittit tenuem fœniculi similem, comam habet circa radicem densam, florem melinum, radicem nigram, grauis odoris, multi humoris & succi, nascitur in montibus umbrosis.*

Sphodyliũ seu Phalangium

Sphodylium *siue phalangium, folia habet similia ferè platani, partim etiam panacis, caules cubitales similes fœniculo, semen grauis odoris, flores albos, radicem item similem raphano, nascitur in palustribus.* Dioscor. *Plinius uerò hanc Leucanthemon etiam uocari dicit.*

Elaphoboscõ

Elaphoboscon*, Latini ceruicollum, caulis est rorimarino seu fœniculo similis, geniculatus, folia duorum digitorum latitudine: in summo sicuti fœniculum aut anethum, semina umbellas, & capitula, radicem insuper præstanti sapore habet: caulis pro holere manditur, quo cerui commanducato sese purgant, occurruntq́; uenenis animalium.*

Dulciradix

Dulciradix*, id est γλυκύῤῥιζα, nascitur in Ponto: est germen surculos habens duorum digitorum, frequens, folijs crassis, & glutinosis tangenti: flos hyacinthi similis, fructus platani pilulis magnitudine, asperior tamen, folliculos habens modo lentis. Radices oblongæ buxei coloris.*

Centaurea

Centaurea *maior, folia habet iuglandi similia, caulem ut lapathi, germina à radice plura, in quibus capitula papaueri similis, florem cæruleũ. Centaurea minor similis hyperico uel origano, caule anguloso, flore suppurpureo, fructu simili tritico: radix parua, amara, incisa, uiridis est.*

Caucalis seu Pedegallinaceum

Caucalis *Latine Pedegallinaceum, caulis est palmi longitudine, crassiculus, folia apio similia, in summo fœniculi modo umbellam albam & odoratam.*

Tragopogon

Tragopogon*, id est barba hircina, caulis est breuis, folia croco similia: radix longa, dulcis: in summo caulis magnus calix, ubi fructus niger similis hircinæ barbæ. est enim cibo apta.* Dioscor.

Ornithogalõ

Ornithogalon*, id est, lac gallinaceum, caulis est delicatus, tenuis, subalbicans, tribus aut ad summum quatuor germinibus refertus, à quibus flores extrinsecus herbidi: aperti autem lactei, & in media capitulum sicuti milio: radix modo bulbi manditur cruda & cocta.*

Erysimum

Erysimum *nascitur in hortis & domicilijs, folijs erucæ similibus, caulibus modo lori flexibilibus: in summo siliquæ cornu specie, semina parua habentibus, tritici sapore, medicinis aptis.*

Ptarmice

Ptarmice *frutex est surculos habens paruos, multos & rotundos, similes abrotano, circa quos folia longa similia oleæ, capitulum paruum, rotundum, odore acutum, sternutamẽti excitatiuum, unde nomen accepit.*

Pancratium

Pancratium *quod Scillam quidam uocant, radix bulbo magno similis, suffulua, tritici sapore, fo-*

Lichosperma lis lilio similia, uim eandem quam & Scilla habet. Lithospermon Latine Heraclea: folia similis oleæ, molliora, & humi proiecta, surculi recti, in summo bifidum germen caulosum habens, longa folia, iuxta quodlibet semen paruum prædurum eruo simile. nascitur in asperis & montosis. Semen ex uino albo haustum, calculos terit, & urinam prouocat. Dioscor. Plinius autem magnopere pulchritudinem huius extollit: gerit enim, ut ait, iuxta folia singula ueluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos, candore & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris. ipsa qua pediculis adhærent cauernulas habens, & intus semen. Hanc ego item Romæ in thermis Diocle-
Phaleris tianis dirutis nascentem uidi. Phaleris cauliculos emittit ex tenuibus radicibus multos, similis Zeæ, semen
Cepæa ueluti milio aliquanto longius. Cepæa portulacæ simi-
Hypericum lis, nigriore tamen folio, radice tenui. Hypericum siue
Chamæpitys Chamæpitys, dicitur quasi parua pinus, quòd eius semen oleat sicuti resina pini: folia rutæ similia, frutex palmi magnitudine, subrufus, flos albæ uiolæ similis. Siliqua hordei magnitudine, in qua semen nigrum redolens resinam: nascitur in incultis & asperis locis. Genera etiam Hyperici, Ascyron, & Androsæmon, & Coris, aliqua inter se differentia. De Chamæpity alibi etiam dixi, alias ha-
Anageris bere proprietates. Anageris frutex, folijs & uirgis similis uitici, grauis odoris: flos brassicæ referens fructum in paruis corniculis, qui durescit circa uuæ maturitatem. Dioscor. Paulus uim dicit habere calidam & diaphoreti-
Buphtalmon cam, ac uomitionibus aptam. Buphtalmon, id est, bouis oculus siue Cachlas: Latine Cappa carocina: caules emittit delicatos, folia fœniculi specie, flores melinos, bouis
Pæonia oculorum specie: nascitur in campis, & circa urbes. Pæonia, Latine Casta, caules emittit palmares, circa germina retinens multa folia iuglandis similia: habet in scapis grana similia punici mali, in quorum medio nigriora sunt
Nymphæa quinque aut sex. Nymphæa à Nympha dicitur, zelotypa in Herculem, ab eo'que propterea rhopalo interfecta, & in hanc conuersa: ideo à Græcis Heracleon uocari. Qui ex ea bibunt, x 1 1. diebus genitura ac coitu priuantur. Plinius. Nascitur in paludibus, folia similia Cichorio: flos albus lilij modo: quando defloret, rotundus, malo similis, in summo modo papaueris turgescit, in quo semen nigrum, radix item nigra. Altera Nymphæa, florem habet melinum, id est luteum: similem rosæ nitore, radicem albam, cætera primæ similis. Reperitur uenalis
Scolopendrion in Circo Flaminio. Scolopendrium folia habet Scolopendræ animali similia, plura ab una radice: nascitur in petris & muris sine caule, flore & fructu: folia incisa uti polypodij, inferius suffulua & crassa, superius autem ui-
Hemionitis ridia. Hemionitis folium emittit simile dracontio, lunæ falcatæ modò, radices multæ tenues: neque item caulem, neq; fructũ, neq; florem ferens. nascitur in petrosis: styptica est, &
Splenion potata ex aceto spleni medetur, unde etiam Splenion dicta
Crategonon est. Crategonon quasi firmans semen, id est, genituram. folia tritici specie similia, ab ima radice calami plures nascuntur geniculati: fructus similis milio: qui succus ex aqua fœminis epotus mane post menses statim, aut ante conceptum tris dies maxime genituram iuuat. Dioscor. Plinius uerò hanc etiam ad maris procreationem dicit iuuare. Dioscorides autem id conferre Arrhenogonon po-
Thelygonũ tius, de quo pauló post dicam. Thelygonon, id est θηλύγονον, folijs sicut olea, caule breui, radice tenui: flore albo, fructu modo papaueris, epotum fœminus fœmi-
Arrhenogonon neum producit fœtũ. Arrhenogonon cætera simile priori, fructu tantum differt, quem racemosum habet, similem efflorescentis oleæ, hæc marem parere, sicuti prior fœminam ex argumento nominum dant. autor Crateuas.

Ad deprehendendos autem fœtus iam conceptos, Aetius Ad fœtus de-
oraculum ponit: quum dextra mammilla tumidior, seu prehẽdendos
quum dextræ manus arteria, uelocius pulsauerit, mas erit: ambo uerò contraria, si fœmina. Batrachium quatuor gene- Batrachium
rum reperitur, unum folijs similibus corio, flore melino: radice parua, alba, amara: nascitur iuxta fluenta. Alterum Ψολόκερον, & longiore caule, folijs incisis: nascitur in Sardinia, quod & apium agreste nominant. Tertium ualde paruum, haud bono odore, flore aureo. Quartum simile huic, flore
quasi lacteo. Orchys folium habet humi sparsum iuxta Orchys
imum caulem sicut oleæ: florem purpureum, radicem bulbosam. Orches alter quem Serapiam quidam uocant: folijs porri similibus, caule subpurpureo, radice testiculis simili, unde no-
men accepit. Ibiscum folio maluæ maiore, pilosioreq;: caule Ibiscum
molli, flore melino. Oenothera folio rosaceo: flore amygda- Oenothera
læ aliquanto maiore. Huius radices ex uino sumptæ, hilariores, ut aiunt faciũt. id compertũ ex uiribus uinaceis, quas hæc
herba possidet: unde nomen accepit. Pteris Latine Filix, fo- Pteris
lia sunt sine caulibus, floribus, & fructibus uulgo notissima.

Thelypteris fœmina Filix, filici similis, præterquam quòd Thelypteris
non uno sed pluribus surgit germinibus, & altioribus radici-
bus. Dryopteris filix est itẽ quæ nascitur in parte antiquæ Dryopteris
quercus: minor quam alia. Dioscor. Plin. Dryophonon huic Dryophonon
similem herbam ponit. Linozostis folio simili Ocymo siue Linozostis
Parietariæ: inuenitur uterq; sexus, manditur pro holere. Plinius uerò hanc & Parthenium & Mercurialem dicit appel-
lari, quòd a Mercurio inuenta sit. Cynia Cauliculo delica- Cynia
to. subalto: folio hederæ simili, fructu folijs adiacente. Coly- Colybea
tea folio salicis, fructum in siliqua retinet, magnitudine lentis,
folio haud absimili fœnogræco. Cnecum syluestre & urba- Cnecum
num fructu amaro & hirsuto, caulem profert: fidiculis post imbres erumpit, nullum producit semen, hebeno ligno similis:
folio buxi, utilis ad oculos, & ad colem tritum. Crategus Crategus
folio, fructu, & gustu Mespili similis: quapropter syluestrem
mespilum quidam dixere. Isopyron siue fasiolum, quod fa- Isopyron
seolo sit simile, in summo petalon contortum ferendo: ubi sunt capitula tenuia, plena seminibus similibus melanthio gustu, fo-
lium uerò aniso. Rododaphne uel Nerium nota omnibus Rododaphne
herba est: intus accepta uenenum cunctis animalibus: extra Nerium
uerò contusa ac illita corpori uim habet diaphoreticã. Co- Colocasium
locasium, cuius radix uirtute similis cepæ: tactu lubrica ac ui-
scosa, autor Aetius. Lagenis dicta, quòd inter saxa nasca- Lagenis
tur, longa herba, folijs longis instar capillorum. Hanc He-
trusci saxeficam, Romani Petrebarbam uocant. Cola- Colacia
cia folia habet alba in magno caule, in quorum medio ramus florem retinens similem quercui siue oleæ: nasci-
tur in montibus. Bunion, Latine Scoparegia, caulem Bunion
habet quadrangularem: folio apij, flore anethi, semine Scoparegia
odorato, calfacit, & urinam prouocat. Inuenitur & Pseu-
dobunion. Leontopodium, Latine Palladion: herba duo- Leontopodiũ
rum digitorum: folio paruo & pingui, lanosa & subal- Palladion
ba prope radicem flores nigri, fructus lanugine opertus.
dicunt hanc ad philtra facere suspensam. Antirrhinum Antirrhinum
herba similis Anagallidi: flores purpurei similes Leucoio, minores tamen: ideo agrestis lychnis uocatur. dicitur suspensum ad gratiam facere. Diosco. Paulus hanc dicit uim bu-
bonio similem habere. Polygalum frutex palmaris, Polygalum
habens folia lenti similia, gustu astringit: lac extinctum
fœminis reddit. Dioscorides. Plinius. Bromus inter fru- Bromus
menta nascitur auenæ similis: siccat & spargit, fluxio-
nibus prodest. Paulus. Sicys agrestis, Latini Agrestis: Sicys
fructu tantum differt à domestico, longis glandibus similis: radice alba & magna: uim habet frigidam, humidam,
ac diureticam. Thapsia Ferula syluestris: folijs & umbel- Thapsia
la anetho

la anetho similis: flore melino, radice intus alba, exterius nigra: in Thapso insula, unde nomen accepit, primum reperta: calida est & humida, attrahit & spargit. **Chamæsyce** Chamæsyce χαμαισύκη, id est, parua ficus surculo quatuor digitorum pleno succi, folijs ferè lentis prope terram, fructu sub folijs rotundo, sine caule uehemens gustu, myrmecias aufert: succus etiam cum melle ophthalmiæ medetur. Paulus. **Chamælæa** Chamæleas, id est, parua olea: surculos habet palmares, folia similis oleæ, amara gustu: natura expultrix, ulceribus purgandis cum melle adhibetur. Paulus. **Epithymum** Epithymum flos est thymi durioris, similis Tymbræ: sunt & capitula parua, leuia, præpilata ueluti crinibus. **Microcomum** Microcomum folio erucæ aspero & crasso, caule quadrangulari: flore ocymi similis: radice nigra & rotunda, sicuti paruo malo: nascitur in petrosis. **Peplion** Peplion nascitur in maritimis, folio simili portulacæ fructu sicut pepli. **Peplus** Peplus frutex est succi plenus: folio simili rutæ, coma humi diffusa & rotunda: sub folijs paruus rotundusq; fructus, herba ad multa utilis, nascitur in hortis. Dioscor. Plinius autem sic. Peplus quam aliqui Sycen, alij Meconion aphrodes uocant: ex una radice tenui fruticat: folijs rutæ paulò latioribus, semine sub folijs rotundo. inter uites ferè colligitur messibus. Paulus uerò ambas has in purgando uim habere Tithymali dicit. **Satyrium** Satyrium siue Trifolium: quoniam humi tria folia projiciat: lapatho siue lilio similia: flore item albo modo lilij, radice bulbosa, quæ dicitur in manu sumpta uenerem excitare, potata multò magis. **Aron** Aron folia similia dracontio, caulem palmarem ferè purpureum, in quo fructus croceus: folia conduntur cibo: uim habet quam & dracontium. **Dracontia** Dracontia nascitur in sepibus, colore uario, uti draco, albis maculis, fructum fert in summo caule racemosum. Alia Dracontia folijs inuenitur hederaceis, caule serpentino baculi crassitudine, eius aqua auribus medetur. Apud Paulum calida est natura, medetur'que pota intestinis. **Cicuta** Cicuta herba notissima, uenenis apta ob frigiditatem. Socrati fatum attulit: Sorbitio tollit quem dira cicutæ. Græci conion eam uocant. **Telephion** Telephion portulacæ similis: & caule & folijs crassis & carnosis. Nascitur in cultis maxime inter uites. Plinius Calida est Paulo ex aceto sumpta: leucas & alphos emendat. **Trichomanes** Trichomanes Adianto similis, exilibus nigris'que folijs modo lenticulæ densis. Plinius. **Thalictrum** Thalictrum folio Coriandri pinguiori paulum, caule purpureo: nascitur ubique, præsertim in campestribus. medentur ulceribus folia cum melle. Plinius. **Proserpinaca** Proserpinaca herba uulgo cognita. Plin. **Phyllon** Phyllon à Græcis uocitatur, herba in saxosis montibus fœmina magis herbacei coloris, caule tenui, radice parua, semine rotundo, papaueri similis: hæc sui sexus facit partus. Mas autem tantum semine differt. Plinius. **Phelandrion** Phelandrion nascitur in palustribus, folio apij: bibitur semen eius ob calculos & uesicæ incommoda. Plinius. **Phaleris** Phaleris tyrsum habet longum & tenuem, ceu calamum in summo flore inclinatum. Plinius. Hæc calidam Paulo uim habet, bibiturq; succus ad alui dolores. **Periclimenos** Periclimenos ex interuallo duo folia habet, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum: nascitur in aruis & sepibus. Plinius. Vim habet apud Paulum calidam, lienosis ac dyspnoicis utilem, si potetur. Hanc Iulianus matrisyluiam nunc uocitatum dicit, Tuscis autem uincibosceum. **Myagros** Myagros herba ferulacea: folijs similis rubiæ, tripedanea, semen oleosum, quod fit ex eo, medetur oris vlceribus. Plinius. **Lathyris** Lathyris folia habet multa lactucæ similia: teneriora germina multa, in quibus semen tuniculis continetur, ut capparis: quæ cum inaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida dulcia. hæc in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanat. Eadem Paulo genus tithymali est: cuius succus similiter purgat. Plinius. **Idea** Idea habet ueluti Oxymirsinæ, adhærescens sicuti pampini, in quibus flos. Plinius. Huius radix Paulo acida gustu ad hæmorrhoidas facit. **Isopyron, seu Phaselion** Isopyron aliqui Phaselion uocant: quoniam folium quod est Aniso simile, in pampinos torquetur. capitula sunt in summo capite tenuia semine Melantij, ualet contra tussim. Plinius. **Holcus** Holcus in aruis nascitur siccis: aristas habet in cacumine tenui culmo, quale hordeum restibile. Plinius. **Galaton** Galaton Cytiso & lenticulæ folijs similis, auersa candidiora. Coquitur in sorbitione similaginis ad excitandam copiam lactis. Plinius. **Galion** Galion Paulo describitur lappæ similitudine: lac coagulat, ualet ad hæmorrhoidas. **Hiosiris** Hiosiris intubo similis, sed minor, tactu asperior, contusa uulneribus medetur. Plinius. **Holosteon** Holosteon herba ex aduerso appellata Græcis: quatuor digitorum longitudine, folijs tenuibus usque ad capillamenti speciem. Plinius. Oribasio uim hæc stypticam habet: rimis'que propterea adhibetur. **Empetron Calcifraga** Empetron quam nostri Calcifragam uocant: nascitur in montibus maritimis ferè in saxo: quod propius mari fuerit, salsa est, pota'que bilem excitat ac pituitas. Plinius. **Polycnemon** Polycnemon cunilæ bubulæ similis est semine pulegij, surculosa: multis geniculis, agri & dulci odore. Plinius. Vim habet Oribasio calfaciendi ac siccandi: quare uulneribus adhibetur. **Androsaces** Androsaces herba est alba, amara sine folijs, folliculos in cirris habens, & in his semen: nascitur in maritimis Istriæ maxime, datur hydropicis. Plinius. Eius etiam fructus est Oribasio diureticus. **Anagyros** Anagyros quam aliqui Acoton uocant: fruticosa est, grauis odore, flore olens, semen in corniculis gignit. Plin. Hæc Oribasio uim habet calidam & diaphoreticam. **Arction** Arction similis Verbasco: folijs quidem hirsutior: sed caule longo, molli, semine cymini, nascitur in petrosis, radice tenera albaq;. Decoquitur in uino ad dentium dolorem. Plinius.

Asclepias Asclepias folia hederæ habet, ramos longos, radices numerosas, florem aureum, graue semen ferulaceum: nascitur in montibus. Plinius. Hanc ait Oribasius uim siccandi calfaciendiq; habere, prodesseq; contritam morsibus uenenatis, uuluæq; & mammis. **Aster** Aster ab aliquibus Bubonion, quod inguinibus præsentaneum remedium sit: cauliculis est folijsq; oblongis duobus aut tribus in cacumine, capitula stellæ modo radiata. Bibitur aduersus serpentes. Plinius.

Dipsacos Dipsacos folia lactucæ habet, bullas spinosas in dorsi medio, caulem duorum cubitorum horridum: genicula eius binis folijs amplectentibus, concauo alarum sinu, quo subsistit ros salsus. in cacumine capitula sunt echinata spinis: nascitur in aquosis, sanat rimas sedis. Plinius. **Circea** Circea strichno satiuo similis: flore nigro, pusillo, paruoq; semine, ut milij nascentis in corniculis: radice semipedali, alba, odorata. Nascitur in apricis: bibitur ob dolorem uuluæ. Plinius, Dioscor. **Circesion** Circesion cauliculus duorum cubitorum triangulo similis: folijs spinosis circundatus, folia linguæ bouis similia, & in cacumine capitulata, purpureas'que soluuntur in lanugines. Plinius. **Calla** Calla uua similis aro, eandemq; uim habet: alterum eius genus quidam anchusam uocant, alij Rinoclisiam: habet folia lactucæ longiora, plumosa: radice rubra, quæ ignes sacros cum folio polentæ imposita sanat. Plin. **Psyllion** Psyllion à pulicibus nomen accepit: quorum similitudinem eius referat semen, cuius in medicinis cōpositio uim habet frigorificam, ut ait Aetius. **Ligustrum** Ligustrum nonnulli Gesso nutum hodie putant, quod caducum id faciat Vergilius: ego potius id Leucanthemon ex Dioscoridis descriptione, uti suprà narraui. **Vaccinia** Vaccinia si uiolæ sunt: primæ uiolaceæ quæ in sepibus apparent, tenui festuca, modo sunt: nam hæ Dioscor. & Plinius ia: hoc est, uiolas proprio uocabulo appellant. Erunt igitur alia uiolaria eiusdem

coloris

Lutea

coloris, quæ post luteam ueniunt. Lutea quoque duplici cernitur specie, quæ lutea dicitur & prima. Deinde Calta minutiore folio statim sequitur.

SIMPLICIVM GENERATIM NATVRA EX ORIBASIO.

EX prædictis autem diuersæ sunt potestates. Calfactoria aut frigorifica primo, secundo, tertio, & quarto ordine. In hoc ultimo uenena sunt omnia & letifera, Græcè ἀλεξιτήρια, quorum prophylacticon fuerit nepetam quotidie degustare, & ex Stratonis medici sententia x x. rutæ folia cum duabus nucibus, totidemq; ficubus ac sale. Ex Asclepiadis uerò: baccas iuniperi contusas, melleq; commixtas, nucis ponticæ magnitudine, ex melicrato statim à balneo potare. Sumpto autem ueneno remedium quod alexipharmacum uocant: Rutæ seminum grana nouem trita & ex aqua pota. Sed ante omnia uomere necesse: prouocabitur autem oleo tepido hausto, uel butyro ex aqua calida, uel maluæ decocto ex oleo. Post uomitum raphanos plures edendum, uel tritos aqua tepida bibendum.

Præseruatiua

Tenuia

In tenues quædam partes cõuertuntur, id est, λεπτομερῆ, ut abrotanum, uitex, sandix, anthemis, aristolochia, arnoglossum, aromata omnia, deniq; odorata, calidaq; & acuta. Ex animalibus uerò pisciculi ex petris, auiculæ ex montibus: animalia cætera, si agitata exercitataq; prius fuerint: siccioribusq; cibis magisquàm humidioribus nutrita: è piscibus uerò qui molliore sunt carne: duri autem uiscosi minime salubres. Mel quoque & oximel maxime tenuant.

Crassa

Crassi rursus humoris, id est, παχυμερῆ sunt magni pisces: conchæ omnes, anguillæ. Ex carnibus, suilla, bubula, ceruina, hepar, renes, testiculi: Caseus omnis, præsertim uetus, lac, oxigala, protogala, oua si ad concretionem usque elixantur, & assata multo magis: castaneæ cariotides, bulbi, fungi, cucurbitæ, citri caro, uina dulcia, magisq; nigra & pinguia & noua deniq; panes improbi. Quæ quidem omnia robustioribus cõueniunt, qui & exercitatione multa & somno immodico cõcoquere sunt apti.

Emollientia

Emolliẽtia, id est, μαλακτικὰ omnia calida, ut adipes, oleũ, & his similia. Durescunt partes ob siccitatem, ob plenitudinem, ob concretionem. Primo modo ex humore resoluuntur: secundo purgatione, tertio ex calore mediocri, si concretio ex frigore fiat: nam uehemens calor concretionem facit maiorem.

Expulsoria

Adtractoria

Sunt item ῥυπτικὰ, id est, expulsoria: καὶ ἑλκτικὰ adtractoria, quæcũq; sunt tenuiãtia & dulcia: cicer, uelut orobi, faba, ordeum, lupinum, testæ concharum. testudinum cinis, serum lactis, mel, amygdala, anagallides, asparagus, pepones, porri, oui album, narcissi bulbus, hyacinthus.

Obducentia

Ἐπουλωτικὰ, id est, obducentia sunt mediocriter calida & densantia: nam calida uehementer scabrositatem pariunt: præterea cepa, allium, oleum irinum.

Cohibentia tumores

Cohibentia tumores, elaterium, cucurbitæ syluestris radix, ochra, mandragora, testæ concharum torridæ, lapis æmatites contritus, faba, æris squama. Attrahunt autem ad summa Cynosbati folia, betæ radix, mentastrum, hysopum, origanum, linosperma, asphodeli radix: præterea acuta omnia & amara.

Diaphoretica

Diaphoretica natura calida existunt, sudorem excludunt, sanguinem tenuant, poros rarefaciunt, urinam prouocant, id est, diuretica: denique stypticis in omnibus ferè contraria: huiusmodi sunt abrotanum, agaricum, adiantum, ægilops, artemis, daucon, altea, sambucus, oleum dulce, cyminum, thapsia, arundinis folia tosta, brassicæ folia, Malua syluestris, oleum rosaceum, ruta, pix, porrum, caseus uetus, stecteria, hyoscyamus, testudinis cinis & caro, ficus aridæ, beta alba, sampsucum, sales, nitrum, omnis adeps, stercus omne.

Adstringẽtia

Adstringunt autem oleaster, iuncus, apium, semperuiuum, papauer, cytisus, œnanthe, brassica bis cocta, spongia tosta, Rhamnus, aloe, urtica, coccum, glans, nymphea, cariotides, oui uitellus coctus, paliurus, hippuris, sanguis concretus, cyprus, multaq; præterea alia.

Apertiua

Ἐμφρακτικὰ, id est, apertiua: ptisana, tilis, melopepones, faba, cicer, præsertim nigrum, betarum succus, bulbi, cepa, allium, porrũ, ficus aridæ, amygdala, raphanus, capparis, mel, oximel, uinum tenue ac uetus. Ἐμφρακτικὰ, id est, obducentia sunt omnia ferè dulcia ac splem hepatiq; aduersa: ut palmulæ, farina triticea: in aquatilibus quæ uocantur malacoderma & ostracoderma.

Ventrem mouentia

Ὑπακτικὰ, id est, uentrem mouentia. Brassica, oliua cõditanea ante cibum: lac liquidum, carnes animalium iuuenum: malua, beta recens cum melle, pepones, melopepones, ficus, uuæ, mora: iuglandes recentes & siccæ in aqua reuirescentes: pruna recentia. Ἐφεκτικὰ, id est, uentrem adstringentia, brassica bis cocta, pruna piraq; acerba, sorba, oriza, farina ex uino epota, poucum, milium, caro leporina, granata austera, uinum austerum.

Quæ sunt difficili concoctione

Δύσπεπτα, id est, difficili concoctione, sunt caro hædina, bubula, ceruina, hircina, suilla: anseres præterquã alæ, palumbi, turdi, pauones, turtures, anates, uentres omnium uolucrum. In animalibus quoque uulua, hepar, aures, cauda, uenter, cerebrum, cochleæ, phaseolus: cicer, lens, lupinũ, milium, panicum, pastinaca, acerba omnia, castaneæ, palmulæ, nuces, holerum radices omnes simul cum ipsis holeribus, præterquam lactuca & intubum: uinum crassum ac recẽs.

Valde nutrientia

Πολύτροφα, id est, ualde nutrientia: suis domesticæ caro, cerebrum bubulum: testes, cor, medulla, alæ anserinæ & gallinaceæ: uolatilium uentres, cochleæ præsertim bis coctæ, legumina ferè omnia, & quæ sunt crassi humoris: præterea omnia δύσφθαρτα, id est, quæ difficile corrumpuntur, ut sunt pauones inter aues: in aquatilibus uerò malacoderma, ut ranæ, grammari, cancri, & huius generis.

Augentia genituram

Augent genituram omnia φυσώδη, id est, inflantia & calida: maximeq; nutriunt uuæ, faba, ficus recentes, satyrium & his similia. Continent autem uenerem, ac tardant omnia frigida ac densantia, ut lactuca, cucurbita, atraphaxis, mora, melopepones. Siccantia uerò quanquam calida, minime geniturã augent, ueluti ruta: sicca uerò ac frigida tanto minus, ut nymphea radix.

PROGNOSTICA TEMPORVM.

IN plantis ac sationibus, & lunaris ratio, & temporum prognostica dignoscenda. In prima errare nõ est, ut in his quæ serimus & augeri uolumus, luna crescens adhibeatur. In his autem quæ demetimus deficiens. In ipso quoque coitu plurima ex sententia Columellæ coalescunt. Varro etiam eos qui luna decrescente attondentur, fieri confestim caluos dicit: quare accepimus Tyberiũ Imper. in capillo tondẽdo eam obseruasse. Quin audent mathematici dicere, non defuturam ei animi tristitiam, qui ungues seu crines luna adfecta inciderit: quod mihi quidem minime persuadent. Prognostica uerò ex Virgilij Geor. singula ad pluuias, uentos, & tranquillitatem ordine deprehendes. Illa tamen generatim ante omnia animaduertenda, quæ autor quidam Græcus describit. Ait enim ex ortu occasuq; signorum cœlestium plurimum cognosci oportere, sed præter cætera solis & lunæ. Primum enim temporum diuisiones æquales inspiciendæ, ex quibus annus, mensis, & dies quis futurus deprehenditur. Verbi gratia. Annum diuidit ortus Pleiadum usq; ad occasum carion. Itidem & tropica & æquinoctia faciunt. Nam qualis temporum constitutio fuerit Pleiadibus occidentibus, ita plerunq; fuerit usq; ad tropicum hybernum: Inde uerò ad æquinoctium. Inde rursus ad Pleiadum ortum: hinc postremo usque ad Pleiadum occasum. Eadem quoq; ratio mensis in lunæ coitu, plena, octaua, quarta, tam crescentis quam decrescentis. Eodem modo diei partes oriente sole, mane, meridie, crepusculo, sole occidente. In his igitur terminis mutatio plerunq;

runq; fit ad terminum usque alterum. Præterea quum sol nouum ingreditur signum, magnum in toto illius cursu momentum habet.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXVII.

DE METALLICIS.

NVNC ad metallica transeundum, quorum Aristoteles in libro III. Meteororum causam dicit esse exhalationem sub terra. Quæ sicca est, τηκτὰ, id est, liquabilia generat, ut alumen, sulphur, arsenicum, lapidem. Aut humida est, & fusilia aut ductilia procreat: ut aurum, argentum, ferrum, & huius generis similia. Theophrastus uerò ait in libro de lapidibus: Quæcunq; sub terra sunt, aut aquæ plurimum aut terræ retinent. Aquam retinent metallica, ut aurum, argentum, æs, ferrum: Terram uerò lapides, & quæcunque lapidibus constant. Ex his igitur, quæ plus aquæ cõtinent grauiora sunt quàm quæ è terra ficciore,

De auro

ut ferrum grauius lapide, aurũ uerò ferro & ære. Præcipuam inter hæc gratiam Pli. auro tribuit, non ob pulchritudinem: quando argentum clarius, dieiq; similius splendore est: sed quod ex omnibus unum igni resistat, in eoq; potius perficiatur. Altera causa, quod minimum usu deteritur, quũ cæteris mettallis manus sordescant, decidua cõtinuo materia. Præterea salis acetiq; succis rerum domitoribus resistit, nulla rubigine absumitur. Nec aliud lætius dilatatur aut numerosius diuiditur in bracteas, in strigiles, id est, paruas massas, in minuta

Palacæ

etiam ramenta. Deinde netur, texitur sine alia materia. Palacas Romana Hispanaq; lingua selibrales auri purgatioris glebas Varro ait uocari. Plinius uerò palacas massas auri in puteis repertas, quatuor & amplius librarũ pondere, quas alij, inquit, Palacranas uocãt. Adrianus Imper. dicere solebat, plus esse auri in rerum natura, quàm reliquorum metallorum, uerum in bracteas uestesq; uariasq; ornamenta absumi. Annulus ex auro manui sinistræ Romanis adhibebatur, qui distinguebat equitem à plebe, sicuti tunica senatum. Aurum factitium ex auri pigmento fit. Foditur apud Indos à Grypibus & formicis. Apud Delmatas Neronis tempore, nunc in Pannonia censetur. Aurea corona triumphantium erat, & aurum Coronarium apud Spartianum erat pecunia collata in sumptus diadematis & coronæ noui principis. Auro Theatrum Nero in unum diem operuit, quod mõstraret Tiridati Armeniæ

Auri glutinũ

regi. Auri glutinum Chrysocolla, sicuti Argilla ferro, Cadmia æris massis, Alumen laminis, Resina plumbi, Stannum

Nummus aureus

æramentis, Stanno uerò argẽtum. Nummum aureum, iam inde usq; ad Iustiniani tempora non licuisse omnibus cudi si-

De argento

Argentum uiuum

cuti hodie, autor est Procopius. Argẽtum foditur in aurarijs, in quibus & argentum uiuum. Quæ uomica est quædam liquoris æterni: uenenum rerum omnium, omnia excedens: cui

Hydrargyriũ

supernatant omnia præter aurũ, quod unũ ad se trahit. Hydrargyrium in uicem argenti uiui Pli. lib. XXXIIII. facere docet. Inuenitur in eisdem uenis spuma lapidis candidi, quam

Stibia

Stibium aliqui, nonnulli Alabastrũ uocant, non tamẽ lucet. Fit

Argẽti spuma

Scoria

& in eisdem quod dicitur argenti spuma. Genera eius tria, Chrysites, Argyrites, Chalybites. Spuma tantum à Scoria distat, quãtum à fece spuma. Est enim Scoria fex omnis metalli.

Minium

Argẽteus nũmus

Reperitur & Minium in eisdem uenis. Plin. Argenteo nummo ante Pyrrhi uictoriam non sunt usi Romani: cum x. pondo argenti possidentes tunc à Censoribus notatos fuisse Liu. sit autor. Quò deinde luxus uenit! Curio postea ludos scena argentea fecit. Sed & quod fœdius religioni, nostra ætate Petrus cardinalis S. Sixti ordinis Minorum, CCC. pondo argenti facti in conuiuijs ostentabat. Genera eius tria, candidum primum omnium, deinde ruffum, postremo nigrum. Est aliquod experimentum adulterini, si adhibitum hominis ori, ex

Adulterini experimentum

anhelitu protinus sudet, nubẽq; discutiat. Argentũ & æs pro pecunia intelligitur, & exargentare, in pecuniam redigere apud Cic. è Græco deductum uocabulo ἐξαργυρίζειν. Anaglypha uocantur argentea in asperitatem excisa. Aes ante aurũ & argentum in usu fuisse, indicio sunt Stipis autoritas & æra militũ, & Tribuni Aerarij & Aerariũ: & Oberati, & collegium Fabrorũ ærariorum tertio instituto à Numa ordinatũ. Genera eius Corinthiũ, Deliacum, Aegineticũ, Cyprium. Sed & Sallustianum & Liuianũ in Gallia, utrunq; à dominis appellatum, alterum ab amico, alterũ ab uxore Augusti. Præstantissimum in hoc genere Aurichalcũ, quod ait Plin. iam suo

Aurichalcum

Orichalcum

tẽpore cœpisse desinere effœta tellure. Meminit Orichalci Apollonius in Argonautis, de quo eius enarrator Græcus sic ait. Orichalcum species est æris à quodam Orio inuentore cognominatum. Aristot. autem in τελεταῖς dicit, huius neq; nomen, neq; speciem inueniri, sed tantũ à quibusdam imaginari. Meminere etiam eius Stesichorus & Bacchilides. Hoc igitur ex argumento est quod hoc tempore Lotonem Italici uocant, non fossiciũ, sed factitium. in Britannia & Gallia (tingũt enim

Aurichalcum factitium

æs lapide quodam ruffo eius regionis peculiari) in ahenis conflatum. Pli. item dicit æs album reperiri, & alterum flauescẽs ex auri natura. Præterea æs præter uenam è duplici lapidum ærosorum genere exprimi, quorum alter Cadmia, alter

Cadmia

Chalcitis

Chalcitis dicitur: hac tantum differentia, quòd alter è subdiali petra cæditur, alter Cadmia ex obruta. Pompholicem quo-

Pompholix

Spodion

que & Spodion in ærarijs metallis inueniri. Differẽtia quod Pompholix Arabice Tutia dicitur, quæ bullæ modo tecto fornacis adhæret. Crassior uerò materia & nigrior, quæ infernis partibus adhæsit, uocatur Spodium. Aeris item Squama, &

Aeris squama & Rubigo

Rubigo, et Scoria ad multas aptæ medicinas & usus. Cũ perficitur in panes redigitur. Aẽs collectaneum Plin. uocat ex

Aẽs collectaneum

Electrum

Stannum

Plumbum

usu. Dicit etiam Electrum ex auro & quinta æris parte fieri. Homerus Menelai regiam ex electro dicit fulgentem. Est & electrum succinum, ut postea dicetur. Stãnum plumbum'ue aut sua proueniunt uena, aut cum argento nascuntur. Est enim plumbum album & nigrum, alterum sine altero inter se glutinari non potest. Stannum apud insulas Cassiterides in Hispania effodiebatur, ab eius nomine appellatas. Nunc ex Britannia exportatur. Stanno ahena illinuntur, quod saporem gratiorem reddant, simul & compescant rubiginis uirus. Fiunt & ex eo specula. Adulteratur quoque ex ære & plumbo albo. Præterea illitum aceto & alumine colorem æreũ reddit.

Molybdæna

Ferrum

Molybdæna materia similis plumbo. Ferrum ex Bilbili & Cantabriæ maritimis montibus: ex Italia quoq; Comensi, & ex Ilua laudatur à Plinio. Optimum ærosum, fragileq; est, quam præstantiã tribuit aut loci natura in Noricis, aut aqua ut Sulmone, aut certe temperatura. Nucleus enim ferri coquitur ad indurandam aciẽ, ex quo Aciaiũ Italici uocant. Stri-

Stricturæ

cturæ uerò & in hoc genere appellantur ex eadem causa, à stringenda uidelicet acie. Traditur & ferrum sanguine humano, siquando tinctum, celerius rubiginem sentire. ex Plinio. Ferrum conflatile Glaucus Chius teste Pausania fecit, qui ex eo statuam primus finxit.

AD reliqua ueniam fossilia, in quibus rarior materia ac liquabilior, plus'que æris, hoc est, fumosæ euaporationis inest, ac primum quod Græci χάλκανθον Chalcanthum uocant. Plinius uerò XXXIIII. Atramentum sutorium.

Chalcanthum

Atramentum sutorium

Italici

Italici uitreolum appellant, diuersum ab atramento, quod Scriptorium *Celsus scriptorium, Vitruuius librarium nominat. Eiusdem etiam generis & Sori & melantheria siue melanthium est. Foßile ac factitium esse Plinius dicit, fieri'que in Hispania in puteis habentibus id genus aquæ. Decoquitur aqua mixta dulci, pari mensura, & in piscinas ligneis funditur, in quibus transtra & restes dependentes ponunt, super quibus adhærescit modo uuæ uitreis acinis exceptum: siccatur diebus x x x. color cæruleus est ac nitens, utilis tingendis corijs. dicit & alijs etiam modis fieri. Dioscorides dicit chalcanthum esse humorem pluribus modis & generibus concretum. esse σταλακτικὸν, id est, stillatitium, quod guttatim ex humidis & confractis locis stillat. esse & πηκτὸν, id est, concretitium, quod è speluncis coit. Tertium ἑφθὸν, id est, elixum: è uena enim excerptum cum aqua decoquitur, deinde in uasa transfunditur: hoc enim concrescit diuersa specie. Optimum graue, densum, lucidum est, usus eius ad fulloniam. hæc ille. Inuenitur item hodie in agro Volaterrano copiosum circa lacunas, fumo, spiritu'que ferente erumpens, redigitur'que in panes &* Melantheria *mercis gratia exportatur. Melantheria siue Melanthium, & hoc de genere uitreoli, inuenitur in terræ superficie, ubi æs præsertim extrahitur. Inuenitur quædam foßilis in Cilicia & alijs quibusdam locis. Excellit quæ colore sulphuris leuis & pura, fit & statim nigrescens ubi aquam attigerit: uim habet causticam eandem quam Mysi. Appellant enim Græci μίσυ & σῶρι, non procul ab his generibus* Sori *supradictis. Fiunt enim ex lapide Chalcitide. Sori Aegyptium maxime laudatur, grauius olfactu, attritu nigre-* Mysi *scens, & spongiosum: uomitiones olfactu mouet. Mysi accipiendum Cyprium aureo colore, durum, & in fractione stellis quibusdam micans, Aegyptium & hoc excellit. Hoc autem miscent qui aurum purgant. Vis eadem in medicinis ei quæ & Chalcitidi. Chalciten uocant lapidem, ex quo æs extrahitur, ut suprà commemoraui. Elige aureo* Alumen *colore ac friabilem. Hæc ferè ex Dioscoride. Alumen Græci στυπτηρίαν uocant: uis eius stringendi & tingendi. Inuenitur album & nigrum, præterea liquidum & spissum. Liquidum fit ex aquæ limo, hoc est, terræ æstuantis natura corriuatum hyeme, æstiuis solibus induratum. Concretum alumen Græcè σχιστὸν ob capillamenta quædam canentia quæ apparent, fitq; ex lapide, ac τριχῖτιν propterea dicebant, inueniebaturq; in Aegypto, ac in Melo insula & Macedonia. Dioscor. & Plinius. Nunc uerò foditur nuper inuentum pluribus in locis in Hetruria, apud Forum Claudij, præterea in agro Massano & Volaterrano, sed Volaterranum iam desijt. Fit autem hoc modo, Coquitur gleba in ahenis. Deinde in piscinis ligneis liquatum demittitur positis transtris, quibus alumen con-* Sulphur *cretum adhærescit. Sulphuris genera quatuor, unum quod Apyron uocant, nascitur & glebosum, translucetq; & uiret. Alterum appellant Glebam fulloniam, tantum officinis familiare. Tertium Aegulam, cuius usus tantum ad suffiendas lanas, quoniam candorem tantum mollitiemq; confert. Quartum ad lychnia conficienda potißimum, nascitur in insulis Aeolijs & Melo insula. Nunc uerò & in agro Volaterrano extrahitur foßilis gleba, igneq; perficitur, in fi-* Bitumen *stulas redigitur auri coloris. Bituminis quoque proxima sulphuri natura, cum ardeat uice lucernarum, & uicem calcis Babylonijs muris dicitur suppeditasse: Græci ἄσφαλτον id dicunt liquidum. πισσάσφαλτον uerò ex glutino* Naphthe *picis & bituminis, reperitur in Syria & India. Naphthe item Plin. bituminis genus dicitur. Sandaraca insuper & Arsenicum inueniuntur in aurarijs, argentarijsq; metallis, & ex* Sandaraca *eadem penè materia. Sandaraca melior quo magis rufa ac pura friabilisq;, & sulphur sapiat, ui eadem & coctione qua Arsenicum. est enim Arsenicum optimũ aureo colore, ac squamosum. Ex Dioscoride & Pli. Sandaracam hodie uernicẽ uocari quidam affirmant, fieriq; etiam ex resina arboris cedri.* Arsenicum

Vitrum inuentũ Pli. hoc modo refert, Mercatores appulsi Vitrum *ad littus fluminis Beli iuxta Ptolemaidẽ coloniã cortinis in littore paratis super nitri glebis epulãdi causa, arena forte permixta nitro, uitrũ genuit. Deinde officinæ cœptæ, & aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud aliter cælatur, tingiturq; opere obsidiano. Obsidiana enim uitra appellantur* Vitra Obsidiana *ab Obsidio quodam inuentore circa Augusti tempora, nigra primum, dein rubentia, alba, murrhina, hyacinthina, sapphirea, omnibusq; alijs coloribus nec est ulla sequatior materia, aut etiam picturæ accommodatior, siue ad uasa potoria, aut escaria, aut in parietibus uice speculorum. Maximus tamen honos in candido translucente, proxima crystalli similitudine. Vsus uerò ad potandum argenti & auri metalla pepulit. Tinguntur & in hoc genere calculi, quos abaculos uocant, pluribus modis uersicolores. Excogitatum Tyberij tempore ut uitrum flexibile esset. Inuentoris officina penitus fuit abolita, cum metallis preciosis detraheret. In hoc enim genere precium facit fragilitas. hæc Plin. Nunc eadem arte uitra Murania nostrum appellat seculum ex lo-* Vitra Murania *co prope Venetias, ubi nobilis eorum officina. De uitro Theophrastus sic ait, καὶ ὕαλος ἐκ τῆς ὑάλιδος, ὅτι τινὲς φασὶν, καὶ αὕτη πυκνώσει γίνεται ἰδιωτάτη δὲ ἡ τῷ χαλκῷ μιγνυμένη. πρὸς γὰρ τῷ τήκεσθαι καὶ μίγνυσθαι καὶ δύναμιν ἔχει περιττὴν, ὥστε τὸ κάλλος δὲ χρόας ποιεῖν διαφορὰν, Et uitrum, quidam dicunt, ex hyelide, & ipsa densitate fit maxime una æri mixta. nam præter quod liquescit & commiscetur, uim habet superfluam, ita ut pulchritudine coloris faciat diuersitatem. Sal autem natiuus est aut* De Sale *factitius, prior efficacior secundum Dioscoridem, ut in Indiæ monte Ormeno creditur renascens. Apud Cyprũ sal hammoniacum appellatur, quod in arena reperiatur. In Chaonia excoquunt aquam fontanam, refrigerandoq; salem faciunt teretem neq; candidum. Tarentinus candidior siccatur in quodam lacu. Nunc in agro Volaterrano præstantißimus ac candidißimus omnium fit, toti Hetruriæ suppeditans, Aggeritur ex puteis altißimis aqua & in cortinis plumbeis decoquitur, paulatim in sal densatur & extrahitur, unicum relictum illi populo uectigal. Ancus Martius rex Salinas primus instituit, deditq; populo congiarium salis modiorum sex milia. Sale ueteres uice pulmentarij usos fuisse autor est Varro. Esitasse enim salem cum caseo in prouerbio est. Ex muria, id est, aqua salsamentorum fit etiam sal. Hodie quoque candidissimum faciunt è sale marino in ahenis decocto. Nitrum la-* Nitrum *pis est, sulphuri commixtum natura proximum sali: probatio ut sit tenuißimum, maximeq; spongiosum, fistulosumq;, & album. Nitrariæ nihil aliud producunt, quum salinæ etiam herbas. Aquæ nitrosæ pluribus in locis reperiuntur, non tamen uim densandi habent. Apud Epirum fit eodem modo quo sal, nisi quòd salinis infundunt, quod uocant ἀφρόνιτρον, id est, spumam nitri. In Asia in speluncis distillantem colligunt,* Spuma Nitri *in alijs item fit locis. Hæc & uitrum uim habent similem salis, aliquantulo maiorem, densandiq; ac tingendi naturam. Quod fit apud Medos nitrum, uocant Halmigara, apud* Halmigara *Macedoniam Chalastricum. Sal & nitrum sulphuri conco-* Chalastricũ *ctum durescit in lapidem. Ex Dioscoride & Plinio. Ex nitro enim hodie puluerem præparant, inflammandis, impellendisq; instrumentis bellicis aptißimum, igni quamuis minimo adhibito, nouo sanè inuento. Arceßita genus gummi* Arcesitu *apud Colchos ex petris colligitur Dionysius poëta, πέτρας, αἳ φύουσιν ἀφεγγέα ἀρκεσίτην, id est, petras, quæ producunt non lucidam Arceßitam.*

De pig

DE PIGMENTIS.

PIGMENTA, aut fiunt aut nascuntur, Nascitur Sinopis, Rubrica, Paraetoniũ, Melinum, Eretria, Auripigmentum: caetera finguntur, Praestantiora quae in metallis reperiuntur. uiliora sunt Ochra, Cerussa usta, Sandaraca, Sandix, Syriacũ, Atramentũ. Sed rursus haec & si qua sunt alia repetam. *Sinopis* Sinopis à Sinopi Ponti ciuitate uenit. Tres eius species, Rubra, minus rubra, & horum intermedia, quam Rubricam esse quidam uolunt, Graece ἐρυθρὰν. Hanc in precio fuisse Troianis inde temporibus Homerus testatur, qui Rubrica naues illitas commendat. *Minium* Minium Graece μίλτος effoditur ex argentarijs metallis, colore item rubro, magnae apud antiquos autoritatis. Hoc siquidem inficiebantur Iuppiter & triumphantes. *Cinnabari* Cinnabari κιννάβαρι. Sic enim in Libya uocant saniem Draconis sanguine permixtam elephantorum in pugna simul morientium. autores Dioscorides Plinius. De Cinnabari Theophrastus. Γίνεται δὲ τὸ μὲν αὐτοφυὲς, τὸ περὶ Ἰβηρίαν σκληρὸν σφόδρα καὶ λιθῶδες, καὶ τὸ ἐν Κόλχοις ἐν κρημνῶν, ὃ καταβάλλουσι τοξεύοντες. Τὸ δὲ κατ' ἐργασίαν ὑπὲρ Ἐφέσου μικρὸν, ἐξ ἑνὸς τόπου μόνου δ' ἐστὶν ἄμμον, ὃ συλλέγουσι λαμπυρίζον καθάπερ ὁ κόκκος, id est, Nascitur autem naturaliter, quod in Iberia, durũ admodum & lapideũ, & quod in Colchis, è praeruptis saxis, quod deijciunt sagittarij: quod ex Epheso, paruis lucri, in uno tantum loco est fluens, quod colligunt splendens uelut crocum. *Purpurissum* Purpurissum Graece ἀνδρείκελον, inter ea quae ob magnũ precium à Domino pingenti dantur, ut ait Plin. ex Creta fit argentaria, cum purpuris pariter tingitur. usus eius plurimis inficiendis mulierum uultibus, proq; minio à fullonibus accipitur. Haec omnia rubri sunt ferè coloris. *Sandaraca* *Ochra* Sandaracam & Ochram Iuba tradit in insula maris rubri Topazo nasci, sed ad nos non uehi. Quomodo autem fiant, suprà narraui, simul & arsenicum. Nam haec & auripigmentũ & sandix & melinũ aurei sunt pallidiq; coloris. *Sandix* Sandix è Sandaraca & rubrica aequis partibus, ut scribit Plin. fit quanquam Virgil. Sandicem herbam intelligere uoluisse uidetur in Bucolicis, quae colorem eundem retinet. *Melinum* Melinum in floribus maximè cõmendatur, à Melo insula unde exportatur appellatum. Alba uerò in precio *Paraetonium* Paraetoniũ & *Cerussa* Cerussa. primũ ex Aegypti ciuitate eius nominis uenit, tectorijs tenacißimum ob pinguedinem. Adulteratur Romae cimolia decocta. Cerussam Graeci ψιμύθιον uocãt, cuti mulierũ expetitã. Color eius factitius, modum apud Dioscor. uide, sed breuius apud Theophrastum. Τίθεται γὰρ μόλυβδος ὑπὲρ ὄξους ἐν πίθοις, ὅταν δὲ λάβοι πάχος ὡσεὶ πλίνθου, λαμβάνει δὲ μάλιστα ἐν ἡμέραις δέκα, τότ' ἀνοίγουσιν, εἶτ' ἀποξύουσιν, ὥσπερ εὐρῶτά τινα ἀπ' αὐτοῦ, καὶ πάλιν τιθέασιν, ἕως ἂν καταναλώσωσι. τὸ δ' ἀποξυόμενον ἐν τριπτῆρι τρίβουσι καὶ ἀφηθοῦσιν ἀεί. τὸ δ' ἔσχατον ὑφιστάμενον ἐστὶ ψιμύθιον, id est, Ponitur plumbum supra acetum in uasis. quando uerò ceperit craßitudinem quantã latitudinem (accipit uerò maximè intra decem dies) tunc aperiunt, deinde abradunt ueluti situm quendã ab illo, & iterum atq; iterum imponunt donec absumpserint: abrasum uerò, in uase terunt. quod uerò extremũ subsistit, est Cerussa. *Usta* Ustam casu repertam dicit Plinius incendio Pyraeae Cerussam orcis crematam. *Ceruleum* Ceruleum quod illi Cyaneũ uocant fit secundum Dioscoridem è lapide nascente in aeris Cypri metallis. Theophrastus de Ceruleo γένη κυάνου τρία, ὁ Αἰγύπτιος, καὶ σκύθης, καὶ τρίτος ὁ κύπριος. Plin. tria item eius genera, Ceruleum Atticũ, Marmorosum, & Scyrium, ac dum teritur in quatuor dicit mutari colores, in candidiorem, nigriorem, craßiorem & tenuiorem. Hoc hodie Ceruleum ultramarinum italici uocant, Indico multo preciosius, quanquam Indico magnam Plin. suo tempore dicit autoritatem fuisse, ex Indiaq; asportari arũdinum radicibus spumae ac limi modo adhaerescens. Nunc sanè uilius conspicimus uenire. Ita pleraq; Dei prouidentia uberius aetas suppeditauit. De Indico Dioscorides. ἰνδικὸν λίθος αὐτοφυὴς, οἷον ἐκβλάστημα ἰνδικῶν καλάμων τὸ δὲ βαφικὸν ἐστὶν ἐπανθισμὸς πορφυροῦς ἐπιπλεόμενος τοῖς χαλκείοις, ὃν ἀποσύροντες ξηραίνουσι, id est, Indicus lapis naturaliter nascens, quale germen indicarum arundinum: quod uerò tinctile est olens, ruber, purpureus, alteratus à malis uiris, quem detrahentes, &c. *Armeniacum* Armeniacum ex lapide fit ex Armenia aduecto Chrysocollae modo infecto, optimum quod maximè uiride, communicato postea colore cum ceruleo. Et uiride ex uilißimis, quod ait Plinius *Appianum uiride* Apppianum uocari, haud diu repertum ex Creta uiridi. *C.ta uiridis* Chrisocollam lotum mentitur.

Chrysocolla Chrysocolla enim humor est in puteis per uenã auri defluens. Crasscscit limo rigoribus hybernis usq; ad duriciem pumicis. Laudatior tamen in aerarijs Cypri & πρασίζουσα, id est uiridescens, ut ait Dioscorid. uilior in aurarijs & argentarijs metallis: usus eius ad auri glutinũ. Narrantur ab eisdem autoribus, terrae quaedam tam coloribus quàm medicamentis aptae, inter quas *Samia terra* Samia. Cuius, ut ait Discorid. duplex genus: quaedam uocatur κολλύριον altera ἀστήρ. Prioris laus ut sit recens, leuis, linguaeq; glutinosa. Altera globosior & candida. utraq; uritur & lauatur. *Chia* Chia alba & cinerea praefertur in medicinis, quae si aere producatur melinũ reddit colorem. *Selinusia* Selinusia lactei coloris, tectorijs bona.

Phinites Phinites eretriae simillima. *Cimolia* Cimolia quaedam alba. quaedam purpurea. *Melia* Melia colore melino similis eretriadi, frictu aspera, & sonanti similis. *Cre.a* Praeterea Creta uarij & generis & loci: Sarda, rubrica, argentaria, uiridis. *Puluis puteolanus* Puluis item Puteolanus duratur in lapidẽ ad multa utilis. *Gypsum* Gypsum Tympheticum laudat Plin. ab oppido Tympho. de Gypso Theophrastus sic ait, Gypsum plurimum in Epiro effoditur. In Phoenicia autem & Syria fit, & in Thurijs, & Perrhebia: natura eius lapidior quàm terrestrior. *Colla* Colla Graecum est uocabulum. Hinc *Xylocolla* Xylocolla, quae optima ex pellibus bubulis. Nigra minus probatur. *Ichthyocolla* Ichthyocolla ex uentre Ceti praestat, quae in Pario fit. *Sarcocolla* Sarcocolla lacryma est arboris, quae uenit ex Perside, de qua inter frutices, & item *Chrysocolla* Chrysocolla, de qua paulo suprà narraui. Ex Dioscoride.

DE LAPIDIBVS.

MARMORVM caelatores primi Dipoenus & Scyllis Cretenses apud Sicyonem fuere, ubi uena Marmorum nobilis erat. Hinc innumerabiles secuti, inter quos Praxiteles aetate Pompeij magni. Ante uerò multos annos Phidiam fuisse constat. Ex quo ea Romae inscriptio in equis illis marmoreis mentitos titulos ostẽdit horum duorum. Sed & Plinius inter opera Praxitelis ea Romae non commemorat. Cor. Nepos tradit Mamurram equitem Romanum, praefectum fabrum Caesaris in Gallia, primum domũ suam in Caelio monte marmoris crustis operuisse. L. Crassus orator primus marmor peregrinum Romam aduexit, Hymettijs columnis domũ exornans. Quamobrem à M. Bruto Venus Palatina appellatus. Lucullus ex Aegypto marmor atrum introduxit, appellatũ Lucullẽũ. Est & Numidicum, Carystiũ, Parium, Lunense uerò circa Plinij tempora repertum, ut ipse ait, nunc Carrariense appellatũ. In aedicula Romae prope Basilicã S. Crucis huiuscemodi est inscriptio. Flauius successus Tabularius marmorũ lunensiũ. Praeterea Tenarium, Laconicũ seu Lacedaemoniũ uiride, Synadicũ rubẽs.

Tophus Tophum lapidem Graeci πῶρον appellant. Plin. Porus ait lapis Topho similis est. Et inferius. Minus põderosus est qui

N topb

Silex tophus uocatur, marmori Pario similis. Silex sicut & tophus diuersi generis reperitur. niger, rubens, albus, ut circa Tiburtinus lacum Vulsiniensem. Tiburtinus ad reliqua fortis, calore Ophites dissilit. Ophites, ut ait Dioscorides, à serpentum maculis dictus ut nigris, aut albis, aut aureis uariatus lineis, contraq; Porphyrites serpentum morsus ualet. Porphyrites in Aegypto rubet, candidis in eo interuenientibus punctis, ac propterea Leucostictos appellatus. Synadicū item rubet, quem ipse cruentauit maculis lucentibus Atys, ut ait Papinius in syluis. Hunc sæpe in ruinis Romæ uidemus uenis rubentibus & albis.

Basaltes Basaltes in Aethiopia ferri & colore & duritiæ, ut Pli. Siderites Orphæus Grecus autor ponit Sideritem lapidem à ferri duritiæ in montibus reperiri, forma rotundū, colore nigricantem, præterea asperū & uenis quibusdam ac lineis perfusum uim quoq; habere cōtra uenena, & parietibus suspensum leOnychites uc puerperium facere. Onychites ex Arabia aduehitur unguis colore, unde etymum trahit, ad uasa maximè expetitus. Dioscor. ait, uerum Onychitem plurimas uariasq; cum lacteis zonis uenas habere, ex ingratusq; coloribus in unū gratum simul redeunte concentu. Theophrastus uerò inquit τὸ δ᾽ ὀνύχιον μικτὸν λευκῷ καὶ φαιῷ παράλληλος. Ala-Alabastrites bastritem inquit Plin. cauāt ad unguentaria uasa: nascitur in Aegypto, India, Damasci: probantur mellei coloris, non Lacedæmonius translucidi: uitium corneus color aut candidus. Idem, Lacedæmonius ait uiridis cunctisq; hilarior est, & Augustus eodem colore undatim crispus in Aegypto, Tyberiiq; eorum tempore reperti. Differunt ab Ophite, quòd hic serpentum est similis maculis, hodie serpentinum uocant, nec nisi paruæ ex eo reperiuntur columnæ. Duo eius genera, molle candidum, & nigricans durū. Porphyriti in statuis minima gratia, tris enim ex eo Asinius Pollio ex Aegypto Clau. Cæsari adduxit, non probata nouitate, splendet in tabulis. Corsites Extat Pauli 11. anathema in hac urbe exportātes. Corsites ἀπὸ τῆς κόρσης, quòd humano capiti sit similis ac prosit. tritus autem cum allio & epotus, cōtra scorpiones facit: cū melle uentrem purgat, hydropicos sanat, ex oleo quoq; illiChrysothrix tus tuberibus medetur. Chrysothrix siue solis lapis, duplici specie, Alter crystallo præterquā quòd quosdam quasi capillos effundit, unde nomen habet, Alter Chrysolitho prorsus similis præterquàm quòd crinis quidā in ipso splendet. Hæc Orphcus. Plin. hanc uocat solis gemmam, dicitq; candidam esse: ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios.

Selenites Selenites nascitur in Arabia, lunæ nomē retinet, quòd noctu inueniatur cum luna crescere: albus est, lucidus, leuis. Ex Ostracites Dioscoride. Ostracites similis testæ, latus & fragilis, quo Acmatites utuntur fœminæ ad capillos colēdos. Acmatites discernitur à uenis rubētibus & sanguineis, unde nomen auspicatur: tritus cum melle, ophthalmijs morbisq; oculorum omnibus impositus medetur, ex aqua epotus ad omnia uenena prophylacticon fuerit: præterea digito gestatus uictoriam contra Aëtites lites omnes, ac gratiam conciliare dicitur. Aëtites reperitur in nidis aquilarum, sine quo aquilam non parere dicunt, quapropter adligatus grauidis mulieribus continet Lapis specularis partus. Ex Dioscoride. Lapis specularis in Hispania reperitur, & in Italia in Bononiensi. Quidā humore terræ glaciari modo crystalli eum tradit. Ad multa utilem esse nomē Magnes causæ ostendit. Magnes lapis ab inuentore appellatus, in India repertus teste Nicandro poëta. Sed & in alijs postea locis uisus. Ex Magnete tholum tēpli Arsinoes in Aegypto Ptolomæi iussu excogitauit Democrates facere, ut simulacrum eius in aëre penderet. autor Pli. Theophrastus sic ait; Magnes argento similis colore, foditur in Siphno tribus stadijs procul à mari. Sculptura, tornoq; facilis. Cum in nigro perfunditur, nigrescit simul, & durescit. Faciunt ex eo uasa & mensas mirando spectaculo ad ferrū in aëre sustinendum.

Obsidianus lapis Lapis Obsidianus in cauernis Aethiopiæ foditur, ab Obsidio inuentore, atri coloris. Cuius suprà in uitro mētionem feci. In hoc genere putauerim lapides nigros quosdam Romæ supra nonnullas aras conspici. Seu potius quē nunc Ambram uocant, huic æmulū dixerim. E Germania is uenit, in Lapides è Germania monte inter Austriam & Bauariam repertus: inuenitur & albo luteoq; colore in extrema Germania Sarmatis uicina. Inter Basileā quoq; & Argentinā appellatus Chalcidonius, qui Murrhino à ueteribus tradito quàm simillimus uarietate uenarū apparet. In hac itē parte extrahitur & Diasprus rutilo colore interlucentibus punctis. Hi sanè omnes simul cum uitro Muranio è Venetijs aduecto, ac alio diuersi coloris, quod in sylua hercinia prope Boëmiam fit, in eadē Germania ad usum religionis in paruos calculos pertusos, ac in licijs consertos interpolātur, unde quoquo uersus mittūtur.

Cotes Cotes Olearię & Aquariæ acuēdo ferro pluris generis, Coticula Creticæ, Laconicæ. Coticula lapis, quem alij Heracleum, Heracleus alij Lydiū uocant. Theophrasto ἡράκλειος λίθος, modica Tmolus magnitudine reperitur in flumine Tmoli Armeniæ. Tēpore uerò Plinij in pluribus locis. Hac siquidē empirici auri argentiq; metalla, cuius sint generis, deprendunt. Melior secundum Theophrastum subdialis quàm obruta. Pumex Græce Pumex κίσηρις. de quo Theophrastus sic ait. Errant qui putant pumicem ex incēdio fieri. Fit enim spuma maris ad littus eiecta. Differentia in colore, densitate, leuitate. Nigræ in Sicilia. ex Melo insula densiores & grauiores.

DE GEMMIS.

DEINCEPS de gemmis. Nā ut suprà narraui, Theophrasti ex sententia quæ & Aristotelis: sicut metalla plus aquæ humorisq; retinent, & ideo conflantur: sic lapides terræ siccæq; materiæ sunt, & ideo minime conflantur: Gemmæ igitur ex pura planaq; materia constant: per defluxum aut distillationem quandā secreta, ac seu per calorē ut Murrinū, seu per frigus ut crystallum cōcreta. Et quo quæq; planiores splendidioresq; sunt, eo maiorē in distillatione purgationem demonstrāt. In uniuersum uerò gēmæ omnes, aut nitēt, neq; trāslucēt, ut Murrina & huius generis: aut nitēt & translucent, ut crystallū, adamas, & his similes. Harū uitia sunt, capillamentū, sal, plūbago. In his uerò quæ nō trāslucent, uitiū est, si aliqua in parte lucebūt. Distinguitur insuper genus sexu. Fœmina inferior uirtute & hebetior. Sunt & quæ uocantur apyroti, quæ postea dicentur. Adulterantur omnes uitro factitio, sed facile à māgonibus & peritis, cum pondere, tum rebus alijs deprehenduntur, Dū auro adligantur, aliæ alijs bracteis auri, argenti, diuersorumq; colorum sublinūtur. Indicatura præterea diuersa pro libidine cuiusq;, maxime principū, precia faciente. Figura item diuersa, quadrata, & præsertim oblonga ualde probatur, quam Græci πλάκα appellāt. Deinde quæ uocatur Lenticula, postea rotunda. Angulosis minima gratia. Respiciūtur melius matutino. Quędā scalpūtur in sigilla, quæ Græci σφραγίδια uocant: quędā in paruas imagines & scalpturas extātes, quas Pli. lib. x. Seneca item de beneficijs ectypas imagines uocāt. Italici uerò Cameos. Quędā autem scalpi nequeunt, ut adamas. Poëtarū cōmentum inuentionem gemmarū Prometheo tradit, cuius digitū annulo ferreo, qui saxi fragmentū complecteretur ornauerunt, eius uincula propterea notādo. Traditur & de Gygæ annulo, quo circumacto à nemine ipse uideretur. Gēmas plures, quòd Græci δακτυλιοθήκην uocant, Dactylotheca primus Romæ omniū habuit. Scaurus Syllæ priuignus. Pompeij Mithridaticus triūphus primū ad gēmas & margaritas Romanos mores inclinauit. Sicuti L. Scipionis Asiatica uictoria ad cælatū argentū & uestes attalicas. Sicuti & L. Mummij Corinthiacus triūphus ad æra Corinthia, toreumata, ac tabulas

tabulas pictas. Quod autem lapilli huiuscemodi uim quãdam ad quedam medicamenta retineant: sanè in confesso est apud Iatraleptas, medicosq; omnes: quòd uerò ad superstiosa quedam & anilia ac magicas potius dixerim uanitates, haud facile cõcesserim: nec sanè fateri religiosum. Quis enim sana mẽte non riserit in Achate castitatem. in Sarda letitiam. in Topazio securitatem, si in sinistro brachio fuerit. In hyacintho maris tranquillitatẽ, si in ea Neptunus scalpatur. In Magnete uxoris impudicitiã deprendi, si puluillo subijciatur, & illa non quiescat. Ego qui hæc negligenda censeo, nõnulla tamen ex eis referã, ut plane noscatur, quæ de illis fuerit priorum opinio. Murrina mittit oriens: humor est, uti putãt sub terra calore cõcretus, amplitudine paruos non excedens abacos, crassitudine quanta fiant uasa potoria, splẽdore sine uiribus. Sed in precio uarietas colorũ maculis purpureis cãdore mixtis: spectatur & in quibusdam arcus instar cœlestis.

Crystallum

Crystallum uerò huic cõtrarium, quũ sit translucidũ, & hoc ab Oriente è locis frigidis niue ac uehementi gelu cõcretis. Nã glaciem esse palã est ex Græco uocabulo. κρύσταλλος enim rigor dicitur. Soli opposita adhibita sicca materia flammam emittit, frigus gestata in æstate creat, renibus suspensa medetur.

Succinum

Succinum ἤλεκτρον Græci dicunt, quòd eo nomine solem etiã appellant. Fabula nota, Phaẽtontis solis filijs sororũ lacrymas has esse, è populis apud Padũ fluentes. Theophrastus autem Phaẽtontem obijsse in Aethiopia. Ammonis ob id delubrum & oraculũ. Electrum ibidem gigni testatur λίθον ὀρυκτὸν λιβυστικὸν. Lapidem effossitium lybysticũ. Dicitq; uim ad se nonsolũ paleas, sed ferrũ attrahendi habere. Plin. quoq; ait uasa ex his expetita, nec uirtute, nec pulchritudine, sed tantũ conscientia deliciarũ. Infantibus quoq; pro amuleto, id est, pro amoliendis fascinationibus adligari, tum cõtra lymphationes quas malos spiritus Italici dicunt facere. Genera eius plura: candidum odoris prestantissimi. fuluum, cui maior autoritas, translucentibus etiam maior, preterquàm si in nimio ardore flagrarent, imaginemq; ignis esse placet, non ignem: prӕterea falernum à colore uini nullo fulgore perspicui: quartum mellei coloris.

Glessarium

Reperitur succini genus quod Glessarium (ut ait Plin.) ex insula Britannica appellant.

Lyncurium

Lyncuriũ λυγκούριον ex urina lyncis: ab eodẽ ob inuidiã humani cõmodi obrutas, deinde obduratas in lapidem colore melleo: attrahit & ferri ramenta, ut ait Theophrastus.

Corallium

Coralliũ, de quo idem autor sic ait, Coralliũ lapis colore rubens ac teres nascitur cum radice in mari. Plin. autẽ uirescere in mari Gallico modo plãtæ, paulatimq; extractũ durescere, simul & rubescere, adligariq; infantiæ pro amuleto dicit.

Smaragdus

Smaragdus in India reperitur, & ut ait Theophrastus, etiam in Cyprijs ærifodinis plurimus, quo utuntur ad glutinũ auri, uice Chrysocollæ: nã eodẽ colore dicit esse, uerũ hunc aliquanto crassiorẽ, & in aurifodinis quãdoq; reperiri. Quod autem idẽ autor de Smaragdo regi Aegyptiorum à rege Babyloniæ dono misso scribit, mirum uidetur. Longitudine dicit quatuor cubitorũ, latitudine trium fuisse. In eadem quoq; Aegypto in tẽplo Iouis obeliscum cerni ex eodem lapide lõgitudine cubitorũ XL. Hanc gemmã ferũt magnopere gratiã cõciliare. Quod autem omnibus constat, Catinũ ex hoc hodie Genuæ cernitur.

Adamas

Adamantẽ etymologia demonstrat inuictũ esse cõtra omnem roboris ictum, præterquã à sanguine hircino calido.

Amethistinum
Hyacinthus
Chrysolitus
Topazius

Amethistino uiolaceus est fulgor. Idẽ, sed dilutior, Hyacintho, hunc Aethiopia mittit, ac Chrysolitos aureo colore translucentes. Pli. Topazius inuentu rarus, colore subuiridi, splendore crystalli, bonus ophthalmiæ, ex Orphei descriptione. Plin. autẽ ex autoritate Iubæ dicit, Topazion insulã esse in mari rubro nebulosam, & ideo quæsitã sæpe à nauigantibus, ex qua causa nomen accepisse. Topazin enim Troglodytarũ lingua significationem querendi habere.

Iaspis

Iaspis alius Smaragdi similis, alius Crystalli, Cinereus alius & alius fumi propior colori. Nõnulli lineas albas habẽt, Assyrij uocãtur. Fertur hic lapis pro amuleto, & parienti suspenditur aure, ut citius pariat. Hæc Dioscor.

Carbunculus
Carchedonius

Carbunculus Græce ἄνθραξ. eius plura genera. Carchedonius, qui è Carthagine Massiliaq; uenit. Indicus, qui ex India ignis fulgore. Vocãtur huiuscemodi sicuti etiã Adamas Apyrustæ Pli. Theophrasto uerò ἀπύρωτοι & ἄκαυστοι, quum ipsi non sentiant iniuriã ignis, propterea quòd nihil humoris penitus retineant, haud aliter, quam carbo & pumex. uerba Theophrasti, ταῦτα γὰρ ἄκαυστα καὶ ἀπύρωτα διὰ τὸ ἐξῃρῆσθαι τὸ ὑγρόν, id est, Hæc enim intacta & expertia ignis, quòd aruit humor.

Achates

Achates uario colore, partem retinẽs Iaspidis uitreũ, partim Sardij sanguineũ, partim uerò Smaragdi fulgidũ. Quandoq; & ærei coloris, plurimũ tamẽ purpurei reperitur. Hæc Orpheus. Plin. uerò ait Achatẽ quondã in magna dignatione fuisse, postea frequentem repertũ. Cognomina sibi diuersa adsumit à diuersis aspectibus & causis,

Cerachates
Aemachates

Cerachates, Aemachates, Leucachates, Dẽdrachates arbuscula quadã insignitus, qui gestanti feracitatẽ dicitur fructuum portendere. Theophrastus scribit Achatem inuentũ primũ in Sicilia in flumine eius nominis, Aliqua plaga percussis dolores emollit, tertianis maximè quartanisq; utilis. Ossa in aqua feruenti si unà immittatur liquefaciet.

Berillus

Berillus è Phœnicia uenit, ut Dionysius poëta testatur. φύεται ἐν προβολῇ ὀφιήτιδος ἔνδοθι πέτρης, id est, nascitur in principio intus, Petræ ophitæ, uel Nascitur in uenas intus fulgentis ophitæ.

Sardonix

Sarda, ut Plin. ut Theophrastus, Sardiõ nomen cum Sardoniche communicat, reperta primũ Sardibus. Hæc rubens & uulgaris gemma, nec ulla translucentiũ tardius, suffuso humore hebetatur, ut Plin. ait, damnatur mellea & testacea. Sardonyx σαρδόνυξ ἀπὸ τοῦ σαρδίου καὶ ὄνυχος. Quasi unguis in Sarda color. Hæc specie purpuræ dilutioris ac candentis scribitur à Plinio, & apud antiquos in precio fuisse, quòd sola gemmarũ scalpta cerã nõ auferat. Dionysius dicit hunc ad corporis custodiã facere, eoq; Athenienses uti dum sol est in ariete: in eodemq; arietem & mercurium cor in manu habentẽ scalpere.

Opalis

Opalis gẽma, in qua diuersi colorũ splendores. Aer & purpura pollent, uiriditas Smaragdi deest, magnitudine nucleũ auellanæ non excedit. Quidam quòd amorẽ cõciliare credatur, uocauere παιδέρωτα.

Pæderos

Propter hanc gemmã traditur proscriptus ab Antonio Nonius senator, filius eius quem Catullus dolebat uidere in sella curuli. ex Plinio.

Gagates

Gagates legẽdus, qui redoleat Asphaltũ, id est, bitumen, præterea niger, & latus, & leuis. Nascitur in Lycia iuxta ostiũ Gagatis fluuij, unde nomen trahit. hæc Dioscor. Orpheus uerò, Gagates coloris cinerei, latitudine haud magna, uritur uelociter modo picis, fumo eius ac suffitu uenena noxia reptiliũ abigũtur.

Sapphirus

Sapphirus σάπφειρος penultima producta, apud Dioscoridẽ & apud Theophrastum: uero colore proprio cæruleo traditur.

Margarita

Margarita μαργαρίτης lapis Theophrasto appellatur, dicitq; eam ex conchilio gigni simili pinnæ. Plin. autẽ in capite ferri solitas margaritas dicit, in digitis uerò gẽmas. Vniones margaritæ dicuntur maiores, quòd nulli duo indiscreti reperiũtur,

Vniones

Vniones ingẽtis precij Cleopatram aceto colliquasse in cœna quã M. Antonio magno sumptu promiserat, autor est Plin.

Galactites

Galactites lactei coloris, tritus ex aqua naribus ouis adhibitus, olfactu lac extinctũ reducet: oculis quoq; humectantibus remedium adfert.

Elaphoceratites

Elaphoceratites, quòd similis cornui ceruino existat, hoc si quidẽ trito ex oleo si caluitiũ oblines, capilli nascentur.

Nebrites

Nebrites porrò similis uiridi. Hoc bacchæ nebride succinctæ ad uaticinandum utebantur,

Galazites
Lychnites

Galazites à febre dicitur liberare. Lychnites crystalli modo fulget, flammamq; in sole emittit. fertur grãdinem &

Hostrites omnem in agris calamitatem prohibere. Hostrites tritus
& epotus ἀδυνώναρ& est, id est, sedans omnis corporis
Echites dolores. Echites à uipera dictus. Hic Philoctetis uulnus,
Herculeæ sagittæ curasse dicitur. ualet & ad omnia uulne-
Lipareus ra. Lipareus, hunc dicunt è Syria Memnonem ad Troiam
dono Priamo attulisse ad plura utilẽ: nam Babylonij ad artẽ
Glyptice magicã diuinationesq; hoc utuntur. In Glyptice, hoc est,
scalpendarũ gemmarũ arte Pyrgoteles princeps, ex quo se
uetuit Alexãder ab alio scalpi. Secuti deinde Apollonides &
Cronius, & qui Augusti similitudinem expressit Dioscorid.
Toreutice In Toreutice, hoc est, scalpẽdis poculis, teste Pausania, no
biles Athenocles, Crates, Stratonicus, Myrmecides Mile-
sius, Callicrates Laconicus, & qui uocatur Mys, cuius erat
scyphus heracleoticus, ubi pictum fuerat excidium Ilij. In
Plastice Plastice, hoc est, cæra uel creta fingere Dibutadẽ suprà me-
Statuæ moraui. Statuarij statuarumq; dignitas his omnibus præ-
stat: hæ nanq; fuerant pedestres, equestres, nudæ, uelatæ, ar-
matæ, hermeæ: colosseæ. Nudare hominem Græca omnino
res, tam ob artis ostentationem, quàm ob libidinem reper-
ta: nec iam Christianos pudet eas passim consectari, ac in
atrijs domorum ponere, ut hoc plane spectaculo matronas
filiasq; suas ad impudicitiam inuitent.

QVANDO PRIMVM ARCHITE- TVRA EIVSQVE DIVISIO.

LAPIDES & metallica iure sequitur architectura,
quare de hac pauca ratiocinabor. Prisca uita, sicuti &
reliquo uictu paruo se tugurio ab imbre muniebat, ut ait
poeta quidam, Frondibus & culmo uicinasq; ferarum
pellibus, quod sanè conuenit cum sacris libris. Qui uitam pa-
triarcharum in tabernaculis ponunt. Nec mirum, cum hodie
quoq; bona mundi pars, gentesq; plurimæ sine ædificijs
uitam sub dio ducant. pars in curribus, ut Scythæ ferè omnes
& Amaxobij: pars in campis: ut Nomades & Saraceni in
Africa, qui syluestres uocãtur. Pauci igitur in hoc mediter-
raneo leta arua tenemus, ubi paulatim ingens in rebus ege-
stas ædes reperit & architecturã, cuius diuersas partes di-
uersos inuenisse Plinio placet. Ferrariã Cyclopes, Materia-
riam Dædalũ: nostri uerò Noẽum dicũt ob arcam fabrica-
tam. Itẽ alios alia. Qui de hac tractauerit, & planè maiorẽ
inter Latinos autoritatem sibi uẽdicauerit, D. Vitruuius ad
Cæsarẽ Aug. scribẽs eam fabrica & ratione constare dicit:
peritumq; esse oportere Architectũ historiæ & graphidos,
id est, picturæ: præterea bonũ esse uirũ castumq; ac minimè
auarũ. nullũ enim opus sine fide ac castitate probari. Archi-
tecturæ partes ordinationem quã τάξιν, dispositionẽ quam
διάθεσιν, distributionẽ quam οἰκονομίαν, cõmensurationem
quam συμμετρίαν uocat: præterea eurythmiã & decorem
ponit: quæ omnia nascũtur ex cogitatione & inuẽtione. Di-
spositionis itẽ partes sunt, Ichnographia, Orthographia, &
Scenographia. Ichnographiã intelligit eam quæ circini regu
læq; rationes cõtinet, ex qua capiũtur formarũ in solis area
rum descriptiones. Orthographia cũ partes pictura mon-
strantur. Scenographia siue Chorographia, seu Sciographia
cũ loca, umbras, habitaculaq; pingimus. Aedificijs quoq; pu-
blica aut priuata, sacra aut prophana, sex requirunt partes,
Regionẽ, aream, partitionem, parietem, tectũ, apertionem.
Apertio constat in uacuo laterali & superluminari, cõpre-
hendit enim fores, aditus, fenestras, arcus, & his similia. Ar-
cus integer & diminutus, qui tanto minor, quãto chorda ma
gis recedit à Diametro. Supra arcum diminutũ, ueteres ar-
cum integrũ faciebant supra trabem uerò arcũ diminutum
leuandi oneris gratia, ut licet nunc in antiquis monumentis
spectare. Ex quo basilica Petri quod trabes his arcubus ua-
cant uidebatur B. Leoni fore ut quãdoq; ante tempus colla-
beretur, iamq; cœpisse inclinare conspicimus. Trabes enim
uocantur omne superlimen quod uice arcus apertiones con-
iungat quacũq; materia. Ex quo apertio arcuata & trabea-
ta. Arcuata simul & pilæ theatris conueniunt. Tẽplis autem
& porticibus trabeata. Trabes enim supra columnas & pa-
rastatas antas ponuntur. Pilæ sunt quæ ad sustentandos pa-
rietes columnarum loco collocantur.

DE CALCE, ARENA, MATERIA, LAPIDIBVS, LATERIBVS.

ANTEQVAM de partibus ædificiorũ dicatur, ma
teria omnia absoluenda. Primũ Calx, quæ tertia pars Calx
erat põderis imminuti ex lapide à fornace: madefacta aqua,
intrita dicitur: cauebaturq; in antiquorũ ædium legibus, ne
recentiore trima redemptor uteretur. autor Plin. Cũ arena
mixta seu alijs materijs Mortariũ dicitur Vitruuio. Optima Mortarium
ex lapide Tyburtino: ex quo Tybure, ubi nunc fornaces, in-
gentes adhuc aceruos eius lapidis cõgestos uidemus. ibidem
ex uena approbantur. Ex lapide humidiore & spißiore me-
lior. Arena triplex, foßitia, fluminea, marina. Ex his foßi- Arena
tia utilior. ea quidẽ multiplex, nigra, rubra, glarea. Quod Materia
ad materiã pertinet: Vitruuius & item Plin. Infernates &
supernates uocãt, infra & supra Apeninũ nascẽtes arbores.
Quapropter abies infernas ut solibus magis cocta melior.
est quàm supernas. Vlmus quoq; & fraxinus maximos ha-
bent humores. Castanea nux & alnus magnopere humori
resistunt, quòd hæc ultima præsertim satis habeat ignis &
aëris. Materies amurca perfusa cariem aut uetustatẽ nõ sen-
tit, ut ait Cato. Abies bona. Pinus plus abiete teredini obno-
xia, quod dulciore succo: optima cupressus, quæ cariem &
ipsa fugit. Nam signum Iouis cupreßinum multos annos ad
ætatẽ usq; Cæsaris dicũt perdurasse. Deinde cedrus & uitis.
Ad excidendã ædificio materiã ratio lunaris obseruabitur:
decrescente luna, quod humor tunc maximè siccescat. In ar-
bore prius incisuras faciendas Vitruuius iubet: in extremo
autumno, antequã spiret Fauonius, Hesiodus in solstitio æsti
uo. Lapides, ait Cato, biẽnio prius haurire oportet ad ædi Lapides
ficandũ, ut gelicidijs & solibus roborẽtur. Omnis enim ex-
cauatus recens mollior est. Vitruuius. Lapidicinæ aliæ mol-
les: ut circa urbẽ rubræ, Pallẽses, Fidenates, Albanæ. Aliæ
tẽperatæ, Tyburtinæ, Amiterninæ, Soractinæ. Aliæ duræ ut
Sabinæ in Cãpania ruber et niger tophus. In finibus Tarqui
niensiũ, quæ dicũtur Aniciane Vulsiniẽses, Et in præfectu
ra Statoniensi. Nero teste Tacito, Gabino & Albano usus
est, quòd igni resistãt. Sed & innumerabilia marmorũ gene-
ra colorũ omniũ ex Græcia Asiaq; adducta, de quibus inter
lapides scripsimus. Cæmentitius autem lapis, qui paulò ante in
Capitolio excauabatur: facit ut nõ amplius Capitolij immo-
bile saxũ sit ex Vergiliani carminis uaticinio. Martini quin
ti pontificis tempore fuit adlatus serpens repertus in Latio
in lapidicinis inclusus. Laterum genera Plinius tria facit. Lateres
Didoron, longum sesquipede, latum pede. Tetradoron, Pen-
tadoron. Græci enim δῶρον palmum. ideo dora munera,
quia manu dabantur. Sed & in ueterum monumentis repe-
riuntur hodie diuersæ mensuræ lateres etiam palmares &
quatuor digitorũ. In maioribus figuli nomen inscribebatur,
ut palam uidere liceret. Ex creta fiunt optimi quæ sit mace-
rata, deinde in umbra biennio exsiccata. ut autor Plinius.

DE DOMO ET EIVS PARTIBVS.

DOMVS si meridiem spectantes fiant utiliores sanè.
Nam per brumã solem hybernum excipiunt, & æstate
inclinato sole semper ex aliqua parte umbra opacãtur. tumq;
altißimæ fiant, ut totam diem hyberno sole calefcant. Si uerò
ad arctum uergant, humiliores esse oportet, ne à frigidis
uentis

uentis apertius petantur. Hæc Socrates apud Xenophōtem
Fundamenta Cōment. III. Fundamēta locū solidum requirūt: si uerò
locus congestitius aut palustris tantum fuerit, palis robustis
aut oleagineis ustulatis cōfigatur. Subliceæq; machinis adigan
tur quàm creberrimæ, carbonibusq; interualla palorū, dein
de structuris solidißimis ac molaribus fundamēta repleātur.
In fundamentis Romanis ueteres puteos excauabant nunquā
æstuaria: ut inde uentus efflaret, uti adhuc uidemus: facie-
bantq; & ad terræmotus & ad operis diuturnitatem. Vesti-
Prothyron bulum domus Vitruuius Prothyron uocat. Cauū uerò quod
Plautus impluuiū: partem ædium sub dio post uestibulum, fa-
citq; v. generū, Tuscanicum, Corinthiū, tetrastylon, displu-
Cœte uiatum, testudinatum. Cœte & Procœtion apud eundem,
Procœtion Cœnatio hoc est, thalamus & ante thalamus. Cœnatio locus com-
munis ædiū, ubi accumbebant: erat & æstiua & hyberna.
Cœnaculum Cœnaculū Festus appellat domus superiora, ad quæ sca-
lis ascēdebatur, solebantq; sæpe locari pauperibus. Iuue. Ra-
rus uenit in cœnacula miles. Et Tranquillus cœnaculū me-
Cameræ ritoriū uocat. Inferiora Domini habitabāt. Cameræ, for-
nices, & testudines apud Plin. unde testitudinari & fornica-
Salutatorium ri dicuntur, quæ in curuitatem flectuntur. Cubiculū salutato-
Lararium rium ponitur Trāquillo. Quod Lampridius in Alex. Lara-
rium appellat: ubi rem diuinā manè ille facere cōsueuerat:
Sanctarium hodie sacellum aut capellam uulgò uocant. Sanctaria loca
arcana & secretiora. Pli. lib. XXXIII. cap. I X. In sancta-
rijs, inquit, Mithridatis. Quidā eruditus sanctuarijs castiga-
uit, quod ualde miror, cum huiusmodi nomina quæ in abla-
tiuo in o termināt, nunquā in denominatiuis u sumāt, ut à
monstro mōstrosus, à portento portentosus, à prōpto prom
ptarium. Sic à sancto sanctariū. A fructu autem fructuosus, à
Androniones quæstu quæstuosus. Andrones ubi uiri cōuiuia agebāt se-
paratim à fœminis: Græcorū instituto, ne matresfamiliâs ui
rorum moribus accūberent. Parthi (teste Festo) etiā quoquo
Gynæconitis modo conspectū earum interdicunt. Vitru. Gynæconitim
Oeci alium rursus locum mulierū à uiris distinctū uocat. Oeci
sunt non Italicæ constructiones, quos Græci Cyzicenos uo-
cant, collocantur ad septentrionem maximè uiridia spectan
tes. Ipsi sunt adeo lati & longi ut duo triclinia habeant, & à
dextra ac sinistra lumina fenestrarū uiridia de tectu prospi-
Exedra cientia. Hæc de Oecis Vitru. Exedræ occidentem spe-
ctant, bibliothecæ & cubicula Orientem: cella uinaria, quæ
Pergula & apotheca dicitur, septentrionē, olearia meridiem. Per-
gula idem ferè quod menianum, siue ex ædibus prospectus
Pluteus prominebat in uiam, à pergendo dicta. Pluteus obex est
qui usq; pectus sine ulterius consurgit, aut ex meniano, aut
Zeta & Zetula ex porticu ad aditum occludendum. Zeta & Zetula hy-
bernacula erant parua hyemi adcommodata, solem hybernū
spectantia, eamq; fenestram heliocaminum uocabant: solem
excipientem. Zeta ἀπὸ τοῦ ζεῖν dicta, quòd est feruere: lo-
cus est maximè studiosorū. Cæcilius in epistolis Zetulā suas
delicias uocat. Ambulationes erant, in quibus iuuenes se per
hybernū tempus exercebant pila, saltu: Seniores uerò deam-
bulatione aut uectatione. Hæc porticus à quatuor habebat
lateribus, quæ rursus meridiem spectabat, dupla, & longè
pulchrior erat. Intus area aut pauimenta aut uiridariū. Ad-
iectæ his sedes æstiuæ & hyemales, in quibus philosophantes
disputarent, erantq; latitudine dimidia totius longitudinis.
Xistus Erant ferè similes his Xystus & paradromides, de qui-
bus Vitruuius sic ait Xystus Græcè porticus est ampla in qua
Athletæ per hyberna tempora sub dio se exercebant. No-
stri autem Hypætras ambulationes Xysta uocāt, quas Græ-
ci paradromidas item, iunctumq; habebant stadium quo la-
Valetudinarium xius spectatores consisterent, & uiridarium. Valetudi-
narium locus in ædibus, ubi curabantur ægroti. Antes
Antes Festus dicit esse extremas parietum columnas: unde etiam
Antæ nomen habuere. Hæ sunt latera ostiorū, quæ & ante-
pagmenta Vitruuius uocat. Ex his scapus Cardinales quæ fo-
res sustinent. Tympana uerò supra postes, quæ transuerso
ponuntur. Impagines autem apud Vitru. regula, qua tym- Impagines
panum, id est, quadratū, uel alterius figuræ spatium in ual-
uis alióue opere intestino per ambitū includitur. Parasta- Parastatæ
tas latini etiam, quas Græci παραστάδας, quæ prope & an-
te parietes sunt columnæ, eædem ferè quæ Antes. Peri- Peristylum
stylum ordo in circuitu columnarum est ubi deambulatur:
ex numeroq; earū dicitur tetrastylum, hexastylum, decasty-
lum. Anaclinteria, ut ait Lampridius in Heliogabalo, ubi Anaclinterium
interdiu cubatur. Tranquillus in Augusto, Lectulum lucu-
bratorium uocat, eius hodie usus frequens. Abacus quo Abacus
mensæ supellex locabatur. Vitru. quoq; podiorum & colu-
mnarū abacos dicit pro sedibus, quas hodie uulgus banchos
uocat: hinc omnis tabella quadrata abacus: etiam ubi Arith-
meticæ numeri describuntur, inuentum Pythagoræ, ut ait
Bœotius. Abaci etiam teste Plinio, & abaculi parui lapilli
quadrati. Museum opus Plin. commemorat lib. XXXVI. Museum opus
capitulo XXI. Spartianus Musiua. Sic enim ait. Hunc in
Commodianis hortis in porticu aurea pistor de Musiuo
inter Commodi amicißimos pictum. Eius nunc rei hodie
ars amissa: cum tot in templis collabentes ac celebres ima-
gines absidesq; ignauia seculi pereant.

DE PARIETIBVS ET STRVCTVRIS.

PARIES, aut pedamenta, aut continuum. Pedamenta
omnia quæ non continuant dicuntur, habentq; ossa &
apertiones. Ossa omnia sustentacula sunt siue pilæ siue colu-
mnæ. Rursus diuiditur paries in solium, procinctū, & coro-
nam. Soliū est quod post fundamentū è terra surgit è lapi Solium
dibus. Plerūq; Corona parietem terminat, eiq; prominet. di-
cuntur & Coronulæ & Coronides. Est item corona homi- Corona
num cōsessus. & apud Liuiū, Corona muros aggreßi: & ui
na coronāt apud Vergil. & Homerum. In medio murorum
procinctū dicitur. Item Corium intestinū & extremum, Corium
extrema superficies muri est: quāta ex uno latere intra &
extra protenditur. Structura nanq; aut ordinaria ex lapide
quadrato, aut irrationalis ex quouis, aut reticulata horū me
dia. Iuncturæ coronarū ansæ quæ ex transuerso lapides iun-
gunt. Claiuiculi qui superne. hi erant ex ferro, ære, & ligno.
Sed ære melius, nam ferrum rubiginē sentit: ne autē sentiret
ungebatur, cerussa, gypso & pice liquida. Luteus paries ex
lapide perquàm sicco fiat oportet: melius ex testa & latere
etiam crudo, quibus pilæ lapideæ iniūgendæ ad sustentatio-
nem contignationū, ut Cato iubet. In coronis & basibus fir-
mißimi lapides esse debent. In fundamentis quoduis. Si alte
ducitur ædificiū, exiccari primū oportebit prius factum, ne
rimas contrahat: neq; etiā diutius remanere, quod haud bene
cōnecteretur. Antiquitus plebs Ro. parietes ex cratibus &
storijs faciebat illito luto subiecto: dein gypso aut calce oper
to. Hæc Leo. Pli. de his ait. Sesquipedalis paries non plus una
cōtignatione patiebatur. Paries lateritius firmißimus si ad
perpendiculū fiat. Græci ex lapide ac silice æqua cōstituunt,
ueluti lateritio parietes, cum ita faciant Isocodomon uocāt Isodomon
genus structuræ. At cum inæquali craßitudine structura sit, Pseudisodomon
Pseudisodomon. Tertiū ut Emplecton tantūmodo fron Emplecton
tibus politis: reliqua fortuito collocata. Alternas coagmēta-
tiones faciunt, ut cōmissuras antecedentiū medij lapides ob-
tineant. Dictyotheton uocant reticulatū parietem, quē fre- Dictyotheton
quentißime Romæ struūt rimis opportunū. Structurā præ-
ter omnia ad normā & libellā fieri, & ad perpendiculū ad-
commodate oportet. Vitru. Structurarū tria genera sunt. Structurarum tria genera
Reticulatū quo non omnes utuntur, ad rimas faciendas ideo

paratum, quòd in omnis partes dissoluta habeat cubicula & coagmēta. Alia incerta dicuntur, quæ firmiorem quidem habent structurā, non pulchriorem. Ordinarium tertiū genus, quod ex quadratis lapidib. fit, ut lateritia sint adligata coriū alterijs corijs coagmentatis. Atq; hæc triplex. Isœcodomon, ut quū coria æquali craßitudine sunt omnia structa. Pseudisœcodomon quū impares & inæquales ordines coriorū deducuntur. Tertiū Emplectō, quo nostri rustici utūtur, quorū frontes poliuntur, reliqua fortuito, stipata calce ac cæmentis. Lateritij uerò parietes (modo ad perpendiculū sint stantes) perpetui sunt, & in precio apud Græcos & Barbaros. hæc ille. Ex quo satis deprehēdimus hoc ultimū genus Emplectō, quo dicit rusticos tūc usos fuisse, nunc à magnis construi uiris, quo profectò nihil uilius. Raphaël Cardinalis S. Georgij primus in urbe hoc tēpore, qui ædes apud S. Laurentium, corio Isœcodomo ex lapide Tiburtino sit ausus aggredi. Pseudisœcodomū Florentiæ frequentißimum & pulcherrimum cernitur, omniū autem magnificentißimū & priscorū lexui certans, Philippi Strotij ædificiū nunc erigitur eius generis, nondum præ magnitudine absolutū. Est & illa parietum craßitudo ex lateribus cognominata, apud Vitruuium

Diplinthius
Triplinthius

Diplinthij, Triplinthij, pedalis quoq; & Sesquipedalis. Sunt & parietes ac cameræ cratitiæ ex cratibus cōtextis, in quibus clauos muscarios roboris gratia figere oportet.

DE PAVIMENTIS.

PAVIMENTA aut sub tecto, aut sub dio. Subdialis ueteres post coaxationē filicem, potius quàm paleā inducebant. quod malè scribitur apud Vitruuiū silicē. Deinde statumē ex ruderatione diu statuminata: uectibus ligneis accersitis decurijs, ubi duæ partes ruderis noui erant & una calcis. Deinde nucleus inducebatur craßitudine senū digitorum. Ex testa duæ partes & una calcis: diu pinsum supra nucleū. Ad libellam exacta pauimēta extruuntur, siue sectilia, siue tessaris, siue scutulis magnis aut quadratis. In leuigatione marmor incernatur cum calce & arnina. At subdialia pauimēta sic agas: post coaxationē altera coaxatio trāsuersa extruatur: deinde ruderi nouo tertia pars testæ tusæ admisceatur, calcisq; duæ partes, ad quinq; mortarij mixtionibus.

Statuminatio

Statuminatione facta rudus inducatur crassum pedem unū: deinde nucleus uti suprà, post pauimentum inducatur tessera seu quodus. Vt autem tuta à gelicidijs sint, quotannis ante hyemem facibus saturetur: uel si curiosius facere oportet, tegulæ inter se coagmētatæ supra rudus coaptentur, calcem addendo ex oleo subactā: deinde rudus & alia inducantur. Hæc Vitruuius. Plin. autem lib. XXVI. cap. XXV. Pauimenta originem habuere apud Græcos elaborata arte picturæ. Celeberrimus in hoc fuit Zenodotus, qui pergami

Asaroton

strauit, quem uocant Asaroton Occon: quoniā purgamenta cœnæ, quæ euerri solēt ueluti relicta fecerit. Hæc ille. Nonnulli quæ non addunt: ex quo est error nostrorū grāmaticorum. Nam quidā dixit eo dictum, quòd facile & ualde uerri potest: alter uerò quod non uerratur, sed manu colligantur purgamenta. Sed res sic se habet, quòd ille strauit imaginem purgamentorū cœnæ, quæ licet uerrerentur, tamen nō uerri uidebantur. Vitruuius Asaroton œcon ad Theatri usum hāberi dicit, quò se populus recipiebat, cum imber repentinus ludos interpellabat, Lucilius. Ante pauimēta atq; emblemata

Vermiculatū
Lithostrotū

uermiculata. Pli. Subdialia pauimēta Græci inuenere, fallacia sanè ubi imbres cogelant. Lithostrota cœptauere sub Sylla paruulis crustis: pulsa exinde ex humo pauimenta in cameras transiere. Agrippa cœpit in Thermis, quas fecit, figlinū opus encausto pingere: nō dubiè uitreas facturus cameras, si prius inuentū fuisset. Leo remediū scribit pauimēto subdiali, si rimulam cōtraxerit: Cineres incerniculo præparatos oleo præsertim lini subigito, deinde infundito, coibit. Huic etiā operi cōmodißima creta calce uiua diligenter subacta, & furno excocta: ac ilico inducta ex oleo, rima prius puluere diligenter purgata.

Statumen
Malta

Statumen uocatur quicquid strato adijcitur: unde statuminare, stypare, & infercire. Malta è calce fit recenti: gleba è uino restinguitur: mox tunditur cū adipe suillo, quæ res est omniū tenacißima, & duritiē lapidis antecedit: quod maltatur oleo ante perfunditur.

DE COLVMNIS.

COLVMNAS & arcus in honorem principū erectas uidemus non diuturno inuento. Plinius enim suo tempore dicit cœpisse, neq; anteriorem quàm Titi arcum Romæ uidemus: neq; Traiani ac Antonini colūnis uetustiores: nisi Menianam dixerimus, quæ honoris gratia Menio concessa in foro, unde ludos spectaret. In foro item Romano columna fuerat miliaria. De qua in Geographia conscripsi. In eodem quoq; columna à plebe statim à funere in honorem Cæsaris posita pedū XX. lapidis Numidici: inscriptumq; parenti patriæ, apud quam diu sacrificatum, uotaq; nuncupata fuere. autor Trāquillus in Cæsare. Columnas Hymettias primus Crassus orator aduehi iussit. Columnæ ratio sic se habet. Inferior pars ubi residet uocatur & basis & abacus: hasi spiras addūt & thorulos, qui erāt torques craßiores. Orbiculus est in gyrū incauus, qui ueluti in trochlea, sic iste inter thoros pressatur. Omnis demetiendarū partium ratio est à diametro imæ columnæ. Colūna ipsa sine parte inferiore ac superiore Scapus dicitur. Pars superior & capitellū & epistilium & modulus: supra hoc lapis quadratus appellatur. In his erāt triglypha, cymatia, encarpia, uolutæ: super omnia tympanū. Triglypha, ut ait Vitruuius, sunt quæ cōtra tignorum præcisiones in fronte figūtur ob pulchritudinē: eadē ratio in operibus lapideis inuenta. Cymatia inundantes florum frōdiūq; cōtextus. Encarpia poma frondesq; insculptæ. Volutæ quæ sub capitellis ad euitādos imbres conuoluuntur. In

Volutæ

totū quatuor generum describuntur. Doricæ quæ sextā altitudinis partem in ima craßitudine habent: quæ nonā Ionicæ, quæ septimam Tuscanicæ. Corinthijs eadem ratio quæ Ionicis. Atticæ quaternis angulis pari laterum interuallo. autor Plin. Sunt etiam columnæ striatæ, id est, canaliculis incauatæ. Sicuti apud templū Pacis, alijsq; in locis hodie Romæ uidemus. Striga uerò consertus ut ficuum. Striges autē aues diræ: quo etiā nomine anus maleficas ex ea causa uulgus hodie nuncupat. Apud columnas proponebantur antiquitus edicta, disputantiumq; ordo & coronæ conueniebant.

Striges

DE CRVSTATIONIBVS.

CRVSTATIONES aliæ inductæ, aliæ adactæ. Inducitur gypsum, calx: adigitur lapis, uitrū, cæteraq; huiuscemodi. Crustationib. quibusuis ex uetere pariete suffusa inimica est humiditas. Inductarū autē hæ sunt species. Albaria picta, & Albaria insignita pictoria. Adactarū hæ, Orbiculata, circūexecta, tessellulata. Albaria cutis marmoris splēdorē dabat, si postquā siccauerit cæra & mastiche modicoq; oleo simul colliquefactis unctū parietē carbone ignito expolirēt. Eadē uerò & de sigillis ex gypso ratio est. Quorū duo erāt genera. unū prominens, alterū retōsum. Pictoriæ crustationes alia in udo, alia in sicco. Vdis calor natiuus, & metallicus cōuenit: Siccis fucatus factitius. Nā calcem & humor & auster edit. Nouū inuentū oleo lini colores lauari, modò siccum sit ubi induxeris. Tessellulatis adhibebantur calculi minores: uermiculatis autem maiores. in utrisq; picturā uariorum lapidū imitabantur. Conchas margaritarum immiscere crustationibus instituit Nero princeps, quarū plurimas hodie in ueterū ruinis uidemus. Hæc etiam omnia pauimentis

conuen

conueniunt, præterquàm insignita & pictoria. Nam primo festucatur, deinde graui lapide leuigatur, postq; tessellularũ anguli & lineæ figurantur. Crustationes marmorũ hoc modo repertæ. Pixidorus pastor apud Ephesum cum oues pasceret, hircum infixũ cornibus parieti exceptã crustam candidißimã ad ciues attulit, qui forte tunc Dianæ Ephesiæ tẽplum facere meditabãtur, magnoq; præmio muneratus est. ut autor Vitru. Plin. autẽ de crustatione inducta, quod tectorium dicitur, inquit, Tectorium nisi ter arenato, & bis marmorato inductum est, nõ satis splẽdoris habere uidetur. Crustationes ubi oportebit impingere, arenationes non minus tres inducẽdæ: uisæ iam & nouẽ in antiquis ædificijs. Primæ officiũ, parietes arctißime dẽsare atq; adæquare: extremæ, expolire, & colorum lineamẽtorumq; uenustatẽ exprimere: mediarum, utriusq; uitia emendare atq; prohibere, quas asperas esse oportet: nã leuigatis superaddita non adhærent. Primas oportet esse asperrimas ex arena fossitia non ualde tusa ad digiti craßitudinẽ, interdumq; ad palmum. Vltimum marmoratũ appellant, quòd marmore tusum cãdidißimo est admixtũ: craßitudo semidigitalis sat erit. Crustã si forte ueteri parieti uelis adigere, prius oblinito aqua pura: deinde liquenti flore calcis, immixta ex aqua marmoreo pollini, locũ penicillo dealbabis. Post hæc arenatũ adiges. Vitru. Ad opus albarium parietes primo trullissentur: post trullissationem non minus tribus corijs arenati inductis, marmoratũ inducatur. Deinde colores qui cum udo tectorio sunt inducti non mittunt, sed perpetuò manent. In locis humidis inducatur prius trullissatio testacea: deinde arenatum. Et reliqua.

DE LOCIS PVBLICIS.

Theatrum & eius partes

DE Theatro. Pollux. Theatri partes hæ sunt. Orchestra, pulpitũ, scena, proscenium, parascenium, hyposcenium. Scena quidẽ locus histrionum est. Orchestra, in qua suggestũ quoddã est siue ara. Hyposcenium, quod Latini podium dicunt. Columnis & statuis ornatur, ad spectatorẽ cõuersum, sub pulpito cõstitutum. Sunt præterea secundum scenã tres portæ: regia in primis, eius qui primas agebat partes. Ab leua inferiores & uiliores personæ uel tẽplum. iuxta domũ autem lẽtorium cum tapetis & alijs stragulis adopertũ. Locus iumẽtorum cum porta maiore: unde facile excãt, & impellãtur currus. hæc ille. Ex Vitru. Scenæ longitudo ad orchestræ diametrũ duplex fieri debet. Podij altitudo à libramẽto pulpiti duodecima orchestræ diametri, supra podium columnæ cum capitulis & spiris. Deniq; secundum Vitruuij perscriptionẽ podium erat locus iuxta proscenium aut orchestrã. Tranquillus. Nero parcius primum, postea toto podio adaperto spectauit. De tẽporario Scauri theatro quonã modo factũ esset, in Anthropologia cum de ipso feci mẽtionem, narraui.

Basilica

Basilica locus erat ubi litigabatur, tectũ uidelicet cum expedito & amplo spatio. Ex binis cõstabat porticibus: externa, hoc est, ambulatione ubi serui consistebant, & interna porticu ubi causidici errarẽt, differente à curia aut tẽplo, quod illa porticum non habebant.

Porticus

Porticus publica res est uti basilica, ab ea tamen differens ueluti pars à toto. Nam & porticus pars basilicæ adiuncta tecto tantũ & columnis constabat: eas à familijs & hominibus Romæ cognominabant. Sub porticu Athenis Stoici philosophabãtur. Porticus Neronis miliaria, mille paßibus durabat.

Curia

Curia quò senatus cogebatur, siue in templo, siue templo cõiuncta erat. Tullus Hostilius in Cæliũ Alba Albanos traduxit, eorumq; principes in patres legit, Tullios, Seruilios, Quintios, Geganios, Curatios, Clœlios, tẽplumq; ordini ab se aucto curiam fecit, quæ Hostilia dicta est. Liui. 1.

Templum

Templum habebat porticũ, cellam, pronaon, opisthodomum, & lucum. Porticus erat pro tẽplo: Pronaon paruum ante fores conseptum. Cella spatium intus totius tẽpli. Opisthodomum quod Vitruuius posticum cõuertit, spatium post templum. Lucus ferè idem sub dio, sacer locus cum arboribus, sicuti apud nos horti cœnobiorũ. Et præterea in sublimi gradibus aliquot: ex quo deprehẽdi potest quantum ruinæ creuerint Romæ, ut Pantheon totidem gradibus prius ascenderẽt, quot nunc descẽdit. Habebat in frontibus ac pro foribus parastatas columnas, quas παραςάδας uocãt. Amphiprostilos, perithyros, dithyros, pseudothyros: omnia ex portarũ appellatione. Inter cellã & columnas ambulatio erat, eius species diuersæ. Pycnostilos dẽsioribus columnis. Systilos paulò remißioribus. Ariostilos rarioribus spatijs. In tẽpli tholo res miras suspendebãt, ut cornua formicarum, elephantorũ dentes, hostium spolia. Socrates in Platonis legibus candorẽ in primis probat in tẽplo absq; picturis: Aurum aut argentũ, aut aliquid preciosum, tãquàm corrumpere quærẽs, in eo offerri, minime probat. Præterea Græci, teste Vitruuio, Ioui, fulguri, soli, ac lunæ templa hypætra, id est, subdialia cõstituebant.

Thermæ

Thermas Leo dicit se pro cõperto nõ habere, publicas ne an priuatas fuisse, quod equidẽ miror: quũ utroq; modo reperiãtur. Quod priuatæ, docet Martialis. Hetrusci nisi thermulis laueris, illotus morieris Oppiane. Quod publicæ, idẽ de Thermis Titi loquẽs simul cum alijs ædificijs ait: Et sunt Deliciæ populi, quæ fuerãt domini.

Balnea

Dicũtur & Balnea & Balineæ, & Lauacra, & solia balneorũ. Lampridius inquit, Oceani soliũ primus inter principes Alexãder appellauit: cũ Traianus id nõ fecisset, sed diebus solia deputasset. Ami. Marcellinus inquit: Lauacra in urbe in modũ piscinarũ extruxit. Est enim soliũ alueus balnei. Oceanus autẽ alueus maior ab æstu quasi & refluxu marino appellatus. Erãt præterea in balneis apodyteria, id est, spoliatoria ubi uestes lauaturi ponebãt, ut scribitur apud Lãpridiũ. Erantq; calidariũ, frigidarium, tepidariũ, pyriaterium, laconicũ, hypocaustũ, sudatoriũ, eadem ferè omnia: quæ cũcta quomodo fierẽt, satis in moribus hominum dixi, ubi balnea & exercitationes attigi.

DE VRBIVM AEDIFICATIONE.

VRBIVM ædificatio, coloniarum instauratio, cœnobiorumq; ingentium constitutio, crebræ fuerant apud maiores nostros, qui tunc & hominum multitudine & ingeniorũ fœcunditate, ac opum potentia florebant: nunc tum in Italia quàm extra, Mœnia tot quondam lugent deserta colonis. Satis igitur locorum uacat, satisq; habet uir maximus, cum arcem aliquam de nouo fundauit, aut ædes seu uillam sibi concinnauit: seu etiam templi partem restituit, ubi plus occupant eius infixa signa spatij, plusq; sibi sumptuum exposcunt quàm reliquæ ædificiorum partes: ita pessum omnia ire, tantumq; animi posteris imminuit dies, ut non tam potentia quàm uirtutibus & uera gloria uacui, quæramus in mustatio laureolam. Vrbium igitur ædificationem auspicato prius incipiebant: aratro æneo sulcabant, cum ad locum portæ ueniebant, aratrum tollebant, quod sacra tãtum mœnia haberẽt, portas nequaquàm, cum eas necesse sit multis de causis profanari. Mœnia ipsa ac ciuitatem aliquibus dicabant numinibus. Persæ uerò & Aegyptij minime, quòd in obsidione precibus hostium uerebantur ea migrare. Censorinus de natali dicit eam futuram magnam ciuitatem, quæ genesim cum fundatore communem habuerit: sicuti urbi Romæ accidit & Romulo.

Pomerium

Mœnibus Pomerium addebant, erat enim spatium post murum, quod neq; habitari, neq; arari fas erat. In urbis incremento, inquit Liuius, quantum mœnia processura erant, tantum hi termini consecrati proferebantur. Hetrusci primi inaugurato consecrauerunt: ut neq; intrinsecus, neq; extrinsecus ædificia mœnibus continerentur, liberumq; aliquid esset ab humano cultu.

DE MACHINIS FABRILIBVS.

MACHINAE, ut ait Vitruuius, pluribus operibus, & ui maiore coguntur effectus habere, ut balistæ, torcularia, prela. Organa uerò unius operæ prudenti tractu perficiunt quod propositũ, ut scorpionis, seu alicuius instrumenti uersatio. Rursus Machina est opus continens ad trahenda onera quæ mouentur ex arte, circulorum rotũdationibus, quas Græci uocãt κυκλικὰς κινήσεις. Quorũ tria genera: scansorium, quod ἀκροβατικὸν appellãt: aliud spiritale, cuius inuentor Ctesibius Alexandrinus, quod πνευματικόν. Nam hic & hydraulicas machinas quẽadmodum aqua posset ascẽdere repperit. Tertium tractorium, quod βάναυσον uocant.

Scansorium

Scansoriæ tignis & trãsuersarijs fiũt, quibus ad alta sine periculo ascenditur, ubi magis audacia quàm arte opus est, siquidẽ catenationibus & crismatorum fulturis cõtinentur. Spiritales uerò cum spiritu impulsæ, plagas uocesq; organicas exprimũt.

Tractorium

Tractorium cum opera machinis pertrahuntur, aut ad altũ sublata collocãtur. Hæ duæ artis sunt: ex hac ultima exstũt quæ mechanicæ, & alia quæ organicæ mouentur. Troclea orbiculũ habet ad funẽ tractorium. Trispastos, hæc est cum tribus orbiculis. Pentaspatos cum quinq;.

Sucula

Sucula est ubi funis adligatur: Vectes pali qui suculã uersant, trahuntq; colossicotera onera, id est, maiora, & uastiora. Circa tympanũ reuolutus alter funis ad ergata chelonia & ferreos chodacas in capitibus scaporũ & subscudes. Est enim tympanũ quod funẽ uertit, ac trahit onera: siue modulos trahat siue aliud.

Moduli

Sunt enim Moduli quadrata uasa ad

Subscudes

hauriendã aquã. Pestus quoq; Subscudes etiã angustas dicit esse tabellas, quæ asserũ coagmenta cõnectunt. Artemo Trocleæ genus, quod Græce ἐπάγων dicitur. Non prætereundũ quod Pli. li. xxxvi. cap. ix. cõmemorat. Rex Aegyptius, qui Pyramidẽ ex humo erigere mãdabat, ad diligentiã artificis cautius admonendam, ne rumperatur im machinã iussit aptare, filium suũ in obelisci capite adligauit. Cætera instrumẽta fabrilia, Trulla, norma, regula, perpẽdicula, decẽpeda.

DE ARCHITECTIS, ET OPERIBVS NOBILIBVS.

Democrates
Spintharus
Ctesiphon
Meleagines
Philo
Sugilas
Zenodotus

ARCHITECTI cum plures fuisse legũtur, tũ præcipuè Democrates, qui Alexandriã est metatus. Spintharus Corinthius, qui tẽplum Delphicũ cõstruxit. Ctesiphon tẽplum Dianæ Ephesiæ, ubi signũ ipsius Deæ uitigineum fuerat. Meleagines fanũ Mineruæ Prienæ. Theodorus Phocẽsis tholum Delphicũ. Philo Athenẽsis armamentarium Pyrei. Hermogenes ædem Doricã Iunonis Magnesiæ. Sugilas Mausoleum Artemisiæ. Zenodotus nobile pauimẽtum Pergami. Scripsere super hac arte primus Agatharches Athenis nobilis architectus, ex quo excitati postea Democritus & Anaxagoras in eo etiam commentarios reliquere. Deinde Silenus de Symmetrijs Doricorũ edidit uolumẽ. Apud Ephesum testibus Vitruuio & Cicerone, architectus cum publice opus redimit, scripto sese magistratui autorat. Absoluto opere si ad prædictum impensa respõdit, honoratur donis: si ultra prædictum quarta pars supergreditur, toleratur. Si autẽ ulterius, de suo cogitur dare.

DE SERICO PVRPVRA COCCO, Bombicino, Bysso, Setabo, Xylino, Linisq; alijs.

Sericum

PROCOPIVS Græcus autor solus, quẽ sciam inter scriptores Serici originem in Europa describit, quod Græci μέταξαν uocant. Ad Iustinianum inquit principem, duos monachos eius semen ex Serinda Indiæ ciuitate Constantinopolim attulisse. Ex eoq; deinde sub fimo posito paulatim uermiculos emersisse, qui mori folijs enutriti Sericum fecere: inde transfusum postea in reliquam Europam. Pausaniæ in fine vi. lib. uermiculus huiusmodi σὴρ, id est, Ser appellatur, unde dicũtur Seres populi apud Indos, quòd his potissime abundent: neq; enim aliud Serinda, unde dixi semen aduectum, quàm Serum ciuitas Ptolemæo Serica appellata. Ex quo quum Virgilius ait, Folijs depectunt uellera Seras: satis constat de uermiculo in arbore nascente, ac sericum procreante dicere uoluisse. Quod Plinius parum intelligens lib. vi. ait, Seres lanitia syluarum nobiles perfusam aqua depectẽtes frondium caniciem: quasi sine uermiculo id spõte nascatur.

Holoserica uestis

Aurelianus princeps Spartiano uestem holosericam ne in uestiario quidẽ habuit dicens, nolle pẽsare auro fila. Nam libra auri tunc libra serici ueniebat. Alexander itẽ imperator uestes sericeas raras habuit, holosericas nunquam induit, subsericas nunquã donauit. Ex quibus sanè uerbis cõijcere possumus, quam parcus antiquis serici usus fuerit, cuius postea luxuriam plurima sata Morus per Italiam auxit, ut non solum ad uilissimi ordinis homines peruenerit, sed eo canũ equorumq; stragula ac dorsualia fiant. Nihilq; siue in ordiendo siue in tingẽdo maiorẽ recipit uarietatẽ. Cum uellere, planum, intercisum, pictũ, monochromaton, dichromaton, trichromaton: quatuor, quinq;, sex staminum quod Hexamiton uocãt.

Purpura
Violacea
Rubra

Color huic purpuræ excellẽtissimus indicatur. Violaceam Nepos dicit suo tẽpore cœpisse. Rubram uerò postea: deinde dibaphã omnibus præsentiorẽ inuenerunt, his sanguine saturatã. autor Plinius qui etiã in lib. ix. Sybactanã, id est, Hispanam & Mauram cõmendat. Huius præstantia coloris in cane primum deprehensa, qui purpuram forte manducauerat, labris rubẽtibus apparens. Posteri tamẽ omnibus cõmodiorem inuenerunt ex herbæ similis Thryallidi floribus ac seminibus, quæ in Italia pluribus in locis seritur.

Anthillum

hanc putauerim quã Dioscorides Anthillũ uocat. Lauatur furfure, unde uim capit. tãta alioquin tenuitate, ut serici delicijs tantum nitorẽ præstet, in lana euanescat. Nã in lana coccum splendescit, quod hodie Granum uocãt.

Coccum

Hoc olim Africa, Gallecia, & Lusitania mittebant, ex quo imperatoria paludamenta inficiebantur. Transalpina uerò Gallia herbas Tyrium atq; Conchilium, omnisq; alios colores, ut ait Plin. lib. xxii. Nunc uerò è Valentia Hispaniæ optimum omnium aduehitur coccũ. Deinde ex Asia colore inferius. Ex his itaq; color duplex, uiolaceus, & ruber. Violaceo prius Guadum nũc appellatum, herba subijcitur colore cæruleo. Alter quo cãdidus inficitur pãnus, color russatus tam antiquis quàm nobis nominatur, potissimus inter omnis. Nã & russata quondã factio fuerat. Hunc etiam posteri magis arte perfecerũt, ignis ardorem imitantem. Quod uerò nunc Brocatum uocamus, antiquitus non erat nisi uestis aurata: quæ pannus non autem sericum, auro intextus fuerat, acuq; laboratus.

Pannus aureus

Pannus à nobis aureus appellatus uidetur is esse, quẽ Plinius se uidisse testatur Agrippinã Claudij principis indutam, paludamẽto textili, absq; ulla materia. Omnia nunc lascinia temporis ampliauit, uiliaq; fecit, ad præcones usq;, parasitosq; prostituendo: cum imperatorũ paludamẽta ex hoc cernere nõ esset.

Bombicina

Est & Bombicina uestis ad mulierum delicias. Iuuenalis. Fœmineũ lucet sic per Bombicina corpus.

Bombix

Ex filo sunt tenuissimo instar serici, quod Bõbix seu Necidalus de genere crabronum ex Assyrijs ueniens more araneæ texit, nido candore salis, magnisq; duritie in pariete constituto. Id retorquere rursusq; texere inuenit Pamphila Platus filia in Co insula. autor Plin. lib. xi.

Byssus

Byssus fœminini generis in utraq; lingua, genus est lini flaui ac tenuissimi, unde uestis byssina & color byssinus. In Iudea præcipuus teste Iosepho. Secũdus in Elide Græciæ ciuitate, colore inferior Iudaico, sed tenuitate præstãtior, ut ait Pausanias lib. v. Et byssum & bombicina quanquam raro, hodie quoq; ex

Asia

Asiæ Græciaq́;, quibus Turca dominatur, in Italiam exportari uidemus.

Setabum

His proximũ Setabũ tenuitate, in Hispaniæ eiusdem nominis ciuitate proueniens, sudarijs aptißimum. Catullus. Remitte mihi Setabumq́; meum.

Xylinum

Deinde Xylinum, de quo Plinius libro XIX. sic ait. Aegypti pars superior Arabiam uersus fruticem gignit, quem aliqui Goßipion

Goßipion

uocãt, plures Xylon, ex quo Xylina lina. paruulus est, similem barbatæ nucis defert fructũ, cuius in exteriore bombice lanugo netur: nec ulla sunt eis in candore mollicia'ue præferẽda, uestes inde sacerdotibus Aegypti gratißimæ. Hoc Co-

Cotonum

tonum hodie uocant, nasciturq́; in Calabria, post Pliniũ adeo frequẽs ut nihil uilius. In insula item Maltha prope Siciliam: sed optimum ex Syria uenit.

Orthominiũ

Orthominium item Plinio è panicula palustris uelut arundinis netur etiam tenuißimum: nunc corrupto uocabulo Orthicinum appellãt, ad nos etiam uile externum ueniens, ubi nunc ora nostri depingunt Seruatoris.

Linum uiuum seu Asuestinũ

Reperitur & linum quod uiuum Latine, Græce uerò Asuestinum ex argumento uocatur, quod igni mundetur, nec absumitur, unde funebres regum tunicæ fiunt, quæ fauillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in Indiæ desertis autore Plinio. Straboni etiam apud Carystum insulam, ut alibi dixi, rarum inuentu, æquatq́; pretia margaritarum, ut ait Plinius. Nos item in Italia hoc uidimus & experti sumus.

Linum Cumanum

Cumanum in Italia ad piscium & alitum capturam tantæ tenuitatis, ut annulũ hominis cum epidromidi-

Epidromides

bus (sunt enim epidromides extremæ funes cũ circulis) pertransirẽt. Sed mirum magis in Aegypto singula fila CCCLXV. filis cõstare, ut in thorace Amasis regis Aegyptij, qui Rhodi in Mineruæ templo uisebatur. Aethiopes Indiq́; ex malis, Arabes è cucurbitis, Asiatici ex genista lina demetũt.

Carbasinum

Carbasinũ apud Tarraconẽ repertum, ex quo uela nautica conficiuntur, unde Carbasus nomẽ habet, quibus postea Lentulus Spinter ludis Apollinaribus theatrũ texit, & ante cũ primus Rom. Q. Catulus in dedicatione Capitolij, moxq́; Cæsar dictator totum forum Romanum uelis operuit in ludis, & post eum Marcellus Octauiæ filius, sine ludis, ut salubrius litigantes consisterent. Velo nauis purpureo cum Cleopatra M. Antonius ad Actium est usus, è lini libris L. iustum est XV. ferreis hamis carminari.

QVAS QVISQVE POPVLVS VESTES reperit, & de priuatis quorundam.

Phrygiones

IN laborandis uestibus alij alia inuenerunt. Acu facere Idæi Phryges. hinc Phrygiones uulgò appellati.

Attalica

Aurũ intexere in Asia reperit Attalus, unde nomen Attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon: unde Martialis. Veste Semiramia quæ uariatur acu. Plurimis uerò licijs Alexandria instituit, quæ Polymita & Hexamita dicuntur.

Delmatica

Delmatica à Delmatis reperta, qua Romani horis tẽporibusq́; extraordinarijs etiam sunt usi. Lampridius in uita Cæsarum. Delmaticatus post cœnam ambulabat. Similis ferè his quas Turcas hodie uocamus.

Gabanium

Gabanium Græcis, id est γαβάνιον. Nam græcanicus est habitus, oblongis manicis, quo etiam nunc utuntur paßim Itali omnes. nec longo inuento, nam à Constantino imperatore proceßit, ut in magistratibus dixi.

Pallium

Pallium etiam Græcorum fuerat. Inde comœdiæ palliatæ.

Mantellum

Mantellum item ad nos postea transfusum. Plautus id commemorat, illi autem μανδύαν uocant. Suidas μανδύας εἶδος ἱματίου ὃ πρὸ καλεῖται ἀορίκιον. Bracæ

Bracæ

Gallorum erant, longa uidelicet femoralia subligacula: nec adsentior his, qui aliud esse putant. Strabo. Galli, inquit, longis femoralibus utuntur: quem usum ad hunc usq; diem seruant: miseruntq́; iam diu ad nos, ut is habitus gestetur cum reliquo calciamento coniunctus & separatus. Sed hoc satis non fuit, iam penè iuuentus omnis nunc Gallico ritu & habitu uiuit. O uices rerum humanarum. Italia quæ Barbaris hominibus leges ac togam antea dare consueuerat, ab eis nunc ineptos ornatus ac mores ridiculos accepit.

Aulea

Aulea Britannorum sunt, ut Marcellus. Virgilius quoq;, Tollent aulea Britanni. ea putarim quæ nunc cernimus picta. Afri præterea, Mauri, Saraceni, Scythæq́; omnes uarietate colorum gaudent, præsertim luteo, ac rubro. Virgilius. Pictiq́; Agathyrsi. Græci autem crepidati incedebant.

Priuatæ quorundam uestes

Legimus item priuatas quorundam uestes. Aelianus de uaria histor. Pythagoram ait ueste alba uti solitum, & coronam auream gestare. Empedoclem Agrigẽtinum purpurea ueste, calciamẽtisq; æreis. Hippiam quoq; & Gorgiam purpureis. Vtebatur & purpura Porphyrius, unde nomen est auspicatus, cùm antea Malchus appellaretur. autor Eunapius in eius uita. Aristoteles ipse in uestitu uictuq́; deliciosus fuisse traditur, ob idq́; Platoni aliquantulum infensus. At contra Socrates Diogenesq́;, alter discalciatus, alter cum pera baculoq́; semper ambulabant. Apud Rom. Cato senex præcurta toga utebatur. & Cethegi exerto nudoq́; brachio. Cæsar laxiore tunica. Augustus hyeme thorace laneo, tibialibus, & quaternis tunicis. Mecœnas mollioribus uestibus unde Malacinus ab Augusto cognominatus. Nostra uerò ætate Ludouicus XI. Galliæ & Alphonsus Siciliæ, ac Matthias Pannoniæ reges, uili amicti panno à uulgo non cognoscebantur.

Toga

Romanos autem toga à cæteris distinguebat, utriq; sexui (teste Nonio) gestari solita. Cuius forma apparet ex marmoribus antiquis Romæ, modo pallij quo duces Veneti utuntur: nam & sagum id genus dicere non possumus, quod in statuis minime armatis adspicimus, sæpeq́; anteriore parte præcisa uidetur, à statuarijs de industria factum, ut armatorũ thorax ornatusq́; cerneretur. Hæc uaria nobilibus fuerat. Triumphalis, scutulata, papauerata, Phrygia, surculata, ungulata, clauata, palmata: quas Plinius lib. VIII. enumerat. Spartianus monocolores, dicolores, tricolores, tetracolores, pentacolores, togas ponit.

Vestes senatoriæ

Vestes consulares ac senatoriæ fuerant Paludamẽtum, purpura, trabea, prætexta, latumclauũ, cinctus Gabinus, tunica. Festus paludatos armatos in libris Auguralibus uocari dicit, & omnia militaria ornamenta Paludamẽta.

Paludamẽtum
Prætexta

Marcellus dicit prætextam insigne Romanorũ, quod supra tunicas honorati quiq; sumunt. Hac triumphantes etiam utebantur. Cicero prætextã inquit Appio prætexui. Vtebantur & pueri nobiles.

Tunica

Tunica senatum à cæteris distinxit. Aurea tunica triumphasse Tarquinium Priscum Verrius est autor. Erant enim sine manicis, ex quo Vergilius probro dat Troianis: Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ. Cicero in Cat. Manicatis ac talaribus tunicis. Plautus. Manuleatam tunicam habere hominem addecet. Bulla & prætexta liberorum puerorum insignia.

Bulla

Bulla enim monile fuerat, ut tradit Plutarchus, quondam Tarquinio à patre rege donata, dum puer adhuc Latinos in prælio fugasset.

Cinctus Gabinus

Cinctus Gabinus uestis religiosa è Gabijs accersita. Liu. V. Fabius ritu gabino succinctus à capitolio oppresso in Quirinalem sacra faciens, iuit, & rediuit. Eandem opinamur apud Troianos fuisse Peplũ: apud Christianos quoq; lintea tunica sacerdotalis.

Infula

Infula quam morti deuotos indui mos erat.

Latumclauum

Latumclauum commune fuerat Senatoribus omnibus: cuius formam ac uestigia quantũ conijcere fas est, in ludis hodie Romanis cernimus: eo enim illo die Senator indutus procedere solet.

Vestes militares
Læna
Abolla
Sagum

Militares erant, Læna quæ supra alia omnia induebatur: hinc Lænatum familia. Græcis etiam cõmunis erat: χλαῖναν quoq; & ipsi uocant. Præterea Abolla ut dit Marcellus. de Sago nulli dubium. Cic. Itur ad Sagã. Virgatis lucẽt sagulis. Supra arma ferebatur: quantumq́; ex ueterum statuis deprehendere fas est: uilis erat panni Venetiq́; coloris. Penula quam

supra

supra tunicam, & si usu ueniret, cōtra imbrem sumebant. Iu.
Et multo stillaret penula nimbo. Lampridius. Alexander se-
natoribus concessit, ut in ciuitate penula uterentur: nam usus
Strigium fuerat extra ferre. Erant item Strigium ex Hispania, &
Mastrucatus Mastruca è Sardis, & Gausapina. Plautus mastrucatū dixit.
meminit & Cic. in orationibus, uestes sanè omnes crassæ &
hyemales: ferè similes nostris hybernicis. Seneca. Gausapina-
Gausapinatus tum uocat pannosum hominē. & Martialis Leucopiatū &
Leucopiatus bericatum. Erat enim Leucopū albus pannus ac uilissimus.
Bericatus Plinius ubi de medicinis ait: in panno leucopo dicit reponen-
Pullatus dum. Pullati & atrati ijdē erant qui nigris utebantur: aut
Atratus funeris aut ulciscendi se gratia ob aliquam iniuriam. Cic. in
orationibus de Claudio Tribuno. Veste obsoletior: capilla-
tior quàm antea: barba promissior, & tum tribunis nouam
minabatur. Idem hos esse in conuiuio non solere demōstrat.
Quis unquam inquit uel in suorū funere atratus accubuit?
In sumendo uestem dicebant mutare, in ponēdo recuperare.
Dicūtur quoq; pullati plebei omnes, quòd fusco & naturali
sint amicti colore. Tranquillus in Augusto. Edixit ne quis
pullatorum in media cauea cōsisteret. & Quintil. Pronun-
tiatio uehemens cum corporis iactatione more ad pullatum
Muliebres circulum facit. Muliebres deinceps: inter quas Palla hone
Palla stissimæ cuiusq; Marcello fuerat. Inuenimus & apud Oui-
dium, uirorum, de Orione loquentem. Induerat tyrio distin-
ctam murice pallā. preciosa utcunq; uestis. Virg. Et pallam
Stola insignem gemmis auroq; rigētem. Stolam ueteres dixerūt
non honestam uestem solum sed etiam omne quod corpus te-
geret muliebre. Strophium fascia breuis: quæ uirginalem er-
Strophium rorem cohibebat papillarū. Cic. in Clo. Strophium accu-
rate præcingens: autor Marcellus. In hymno tamen diui Io.
pro tegmēto uillico & agresti accipitur. Plautus in Epidico
multas huiusmodi commemorat: quas Marcellus declarat.
Regilla Sunt autem hæ, Regilla diminutiue à regia, uestis: dicta &
Ralla basilica. Item mendicula. Ralla à raritate, quæ preciosis
Indusiata uestibus immutti solebat. Indusiata. Patagiata. Plumatile dici-
Patagiata
Plumatile tur Plauto. Plumatile aut clauatum, aut è plumis factum.
Cesitium Cesitium lintcolum purum & candidum dicitur Plauto:
quod ita ad candorē perueniat, quòd oras circūcisas habeat.
Supparum Supparū est linteolum femorale. Exoticum, peregrinum &
Limbus pulchrū dicitur. Plautus. Basilicū aut exoticum. Limbus
muliebris etiā uestis & pretiosa. Plautus. Limborarij Ar-
cularij. Flaneum tegmen quo capita matronæ teguntur,
Flammeolum dicitur & Flameolū: uulgus Icalicum adhuc fazolū appellat.
Reticulum Reticulum item capitis: Carbasus, pallium quo Flameum
amicitur. Virg. VIII. Eam tenuis glauco uelabat amictu
Capitium Carbasus. Capitia, capitū tegmina fœminarum. Calan-
Calantica tica item. Cicero in Clodium. Te cum Calanticam capiti ad-
Interula commodares. Interula, cuius Horatius & Mar. meminerunt
utriq; sexui ferebatur: erat enim tunica proxima car-
ni: nos linea utimur, apud ueteres lineam nusquam cōperio
fuisse, ut ex marmoribus indicatur. Plin. Græcas statuas ar-
matas sine tunica, hoc est in nudo corpore dicit, ex quo ui-
dere licet quantum mollities cultus posteros occupauit.

DE CALCIAMENTIS AC TVNICIS, & uestibus tragicis: comicis ac Satyricis.

NVNC calciamenta. Alexander Imper. Caligariorum
& omnium artium collegia instituit, ut autor Capito-
Caligæ linus. Erat enim calciamenti genus: non quas nunc Caligas
appellant. nam ueteres nusquam inuenio caligas quibus nos
Socculi utimur habuisse: sed tantum crure tenus Socculos, sic in o-
mnibus antiquorum monumentis aspicimus. Et Tranquillus
ait. Vitellio socculorum alterum detraxit. Calcei fuerant
Calcei uaria forma distincti. Vopiscus in uita Cæsarum. Calceos

mulleos, cereos, hederaceos, albos, uiris omnibus sustulit,
mulieribus restituit. Apuleius quoq; linteos calceos nomi-
nat. Et Phecasij sacerdotū calcei & Sicyonij calcei ab his qui
elegātiæ studebant ferebātur, autor Cicero. Soleæ mulie- Soleæ
rum fuerāt. nos planellas dicimus, quas turpe uiris tunc ge-
stare fuerat. Cicero de Arusp. respō. A mulieribus soleis, in-
quit. & in Verrem. Stetit prætor Pop. Rom. soleatus in lit-
tore. Græcanici calcei ex Polluce hi sunt. Basilides quibus
utebātur Athenis. Crepides gestamen militare. Embades Crepides
sumptuosum calciamentū. Sunt quoq; schistæ, singæ, compe-
des, asircæ, sandalia, crotopezia, ligneum calciamentū, à so- Crotopezia
nando dicta, quæ aliter calopodia à quibusdā dicuntur. Car-
batins rusticum est, uocatū à Caribus. Ex gētibus quoq; &
ciuitatibus plurima dicta sunt, ut Argea, Scythica, Rhodica,
Laconica, Thessalica. Quædam ex personis, ut Alcibiadia,
Smindrysia, Hiphicratida, Phecasia, Diabathra. Communia
autē utriq; sexui, Embates similes comicis, hyposcesma uiri- Embates
le calciamentū ualde sumptuosum. Proschema senile. Periba-
tes ancillarū. Album calciamētum meretricū erat. Plocaria
& acontis nominātur Aristophani tanquā muliebria. Rha-
dia uarium & circumuolutū erat. meminit Plato. Baucides
sumptuosorū. Muliebria rursus crocoudes, aphracta, opi-
stocrepides, quod amētis retro ligātur, amphisphyra, acro-
sphyra, canobia, gynepodia, nelipedeces, mesopersicæ, phyr
tacides, seleucides, nisides, ambracides. Cōmunia item utriq;
sexui, phares, ledariū, chiton, xystis. Fœminarū etiam pro-
pria, epopes, diploidiū, semidiploidiū, cantislus, catagoges,
peplus. Zoma uestis anilis. Tunicæ quoq; diuersorū ge- Tunicæ
nerum ex eodē autore, hæ sunt: Scistilis, phanotis quæ trans-
lucebat, camstiste, id est, notis uarias animalia uel flores in-
textos habebat. Myotis ex muscis intextis ex Armenia ue-
niens. Cortæus Massiliensiū, Rhiza Thracū, Caunaces Ba-
byloniorū, Sarages Medorū, Temenus Arginorū. Circa mā-
mas mulierū zosma, tænia, & tenidiū, strophium quod &
zona uocatur. λῦσαι δὲ παρθενικὴν ζώνην. Et rursus ἀ
ἀμάζον & ζωστήρ. Epizostru uestis crassa ex lana. Scytha-
rum uestes ex pellibus Diphthera, epicranum, bæte, sisyra,
spola. Tragicæ autem ac comicæ uestes ex eodē autore Tragicæ
Xystis, batrachis, chlanis, calyptis, mitra, agrenū ex lana cō
textum. Ephatis uertibulū erat quoddā rubrum, quod in ma
nu habebāt bellum gerētes uel uenātes. Qui autē in miserijs
erant, melina, hoc est, lutea uel nigra uel glaucina utebātur.
Satyrica uestis nebris, id est, pellis caprina, quā & izanē Satyricæ
uocabant, & pardalim subtextā. Venatorium Dionysiacū.
Cortæus tunica pinguis est. Comicæ autē, Exomis, id est, Comicæ
uestis alba ignobilis, secūdum sinistrū latus suturam nō ha-
bens. Puniceus habitus & purpura iuniorū est. Pera, bacu-
lus, diphthera rusticorū est. Nigra uel lucida uestis parasi-
torum præterquā Sicyone. Et alba quādo parasitus ducītu-
rus est uxorē. Seruorum autē Exomis, cui adiacet uesticula
quædā alba quæ epiblema dicitur. Coco autē duplex & in-
flexibilis uestis. Fœminarū comicarum, Anus nigra uestis, in
sacrificijs tunē alba utetur. Iuuenum item alba uel byssina.
Epicleri album & croceum. Lenones tunicā colore distin-
ctam ac floridā ferebāt, baculumq; quod arcsum uocatur in
manu habebāt. Parasitis erat scelergis & lecythus, sicuti &
rusticis legobolum. Quibusdam autē mulieribus tunica ta-
laris purpurea ad cubiti symmetriam rotunda. Hæc Pollux.

DE VARIETATE STRAGVLORVM ET PELLIVM VSV.

STRAGVLA item diuersa. Primum circa thorum.
Amphimallon & gausape in castris usum præbebant. Amphimallon
Primum ex utraq; parte uillosum erat, Heteromallū ex una Heteromallū
tantum.

tanium. Stragula quæ lodices poëtæ uocãt, lintea uestis constrata. Stragula quoq; alia super eis adposita ab Homero plané notantur, ῥήγεα καλὰ πόρφυρα. omnia stragulæ uestes
Sindones Plinio uocantur. Dicebãtur & plagie, deinde Sindones appellatæ. Varro de uita patrũ. Chlamydes, plagiæ, uela. Nam & uela & uelaria dicuntur. Papinius. Iam uelaria lintea pluebant. Plumaria quoq; & plumarium opus, & plumarij textores, quos polymitarios dicũt, liciorum uarietate, á plu-
Stromata mando dicti Marcello. Plautus plumatile inquit. Stromata
Peristromata & Peristromata feré quæ & tapetia depicta uario colore, á sternendo uocata. Plautus peristromata Campana dixit.
Tapetum Tapete & Tapetum Græcum uocabulũ uarijs etiam fuerat coloribus pictũ. Cortinas Plinius uocat præter uasa, etiã
Culcitra lintea quæ sternunt siue mẽsis siue lectis. Culcitra. Cicero
Tomentum culcitrã plumeam dixit, erat & Lanea. Tomẽtum nanq; culcitræ materia ex palustri arundine quam Circensem appellabant, aut ex re alia ignobili suffarcta. Tomentũ concisa palus Circense uocatur. Ceruicalia & puluilli capitis sub-
Toral stramenta. Toral tori ornamentum apud Horatium, &
Conopeum Conopeum tentorij genus apud eundem. Interq; signa turpe militaria sol aspicit conopeum. Propertius de Cleopatra loquens: Fœdaq; Tarpeio conopea tendere saxo. Equorum
Dorsualia quoq; uestes phaleræ, ephippia, dorsualia. Vopiscus in Galeno. Boues cum dorsualibus sericis discoloribus præfulgẽtes.
Manticæ Bulgæ Hippoperæ Præterea Manticæ ac Bulgæ imponuntur, sic Festo appellatæ, Senecæ uerò Hippoperæ lib. epistolarum XIII. M. Cato Censorinus canterio uehebatur: hippoperis quidem impositis, ut secum utilia portaret. Pelles autem animalium, quibus nunc utuntur arcendo frigori, apud antiquos minime in usu fuisse quidam existimant: eò quod Plinius qui omnia exequitur, tum alij, nullam de his faciant mentionem. Tranquillus Augustum scripsit, non pellibus, sed quaternis tunicis hyeme solitum muniri. Et Martialis diuitem describens probe indutum. Opat & obscuras luces, uentosq;, niuesq;, Propter sexcentas Baccara gausapinas. quas suprà commemoraui crassa lana fuisse. Barbaros tamen aquilonares gestare pelles, uti etiam nunc, consuetos esse complures sunt autores: Ouidius ponticos & Getas describens inter quos exulauit, pellitos appellat. Sed usum tamen hunc paulatim cœpisse Senecæ temporibus ex loco eius epistolæ putandum: Pelliculas, inquit, uulpium ac murium frigoris causa.
Mures pōtici Murium enim pelliculas & zibellinos & armellinos nunc dictos putare possumus. Nam & inter murium genera sunt in ponto, ut in animalibus dixi.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXVIII.

DE HONESTO ET EIVS PARTIBVS. Ac primum de prudentia & doctrina, quòd magistri in ea necessarij.

QVAE ad corpus pertineant hactenus, mox ea quæ ad animũ reliquum nostri operis spectat: ac primum de moribus, citra quos frustra cætera discuntur: deinde de artibus liberalibus dicam, ut planè præmisso titulo materia respondeat: in quibus pauca quidẽ, uerum exotica ex omni pene Grecia simul cum nostrorum receptissimis delibaui, ut facilius ediscerentur: essentq; cum ad bene beateq; uiuẽdum suffragia, tum ad scribendum omnibus parata supellex, malorumq; rerũ per breues adnotationes indicamenta. Prudentia igitur prius attingenda, quæ unica cum æque intellectu ac uoluntate consistat, sub eadem doctrina continetur: utranq; uerò coniunctam Græci Sophiam, nos sapientiam dicimus, in qua monstratore prius est opus. Scribit enim Aelianus de uar. histor. quòd prisca fuit consuetudo, ut uiri magni iuxta se magistros alumnosq; haberẽt. Sic Vlysses Alcinoum, Achilles Chironem, Patroclus Achillem, Agamemnon Nestorem, Telemachus Menelaum, Hector Polydamanta, Hiero Syracusanus Simonidem Chium, Polycrates Anacreontem, Proxenus Xenophontem, Antigonus Zenonem, Alexander Aristotelem. Inter Romanos Lucullus Antiochum Ascaloniam. Cicero Molonem, Mœcenas Arium, Augustus Athenodorũ. Neq; mirum, cum Plato dicat quòd & Iuppiter quendam habuit consiliarium: unde nos exemplo eius instituí debemus. Hesiodus quoq; optimum uocat, qui per se omnia nouit. Proximum huic, qui sapientes audit. Qui neutrum præstat, penitus esse inutilem. Socrates apud Platonem in Phædro ait, disciplinam ex sermone potius & uiua uoce hauriendam quàm ex lectione, magisq; sciẽti prodesse. Sunt altiora quædam quæ scriptis tradi commode nequeũt. Præterea à quocunq; discendum, etiam si quercus esset quæ loqueretur. Non enim quis dicat, sed quid dicat in primis uidendũ. Hanc igitur Socratis sententiam uox dominica confirmat. Quæcunq; dicunt Pharisæi uos facite, opera uerò illorum minime. Item Plato in Lachete. Is maxime audiendus cuius dictis facta conueniunt: qui uerò de uirtute quam non attingit, aut contra uitium quod habet, quanquam ornate loquatur, minime auscultandus: siquidem in eo sapientes sumus quod nouimus, in eo delinquentes quod ignoramus. Quæ sententia superiori contraria quodammodo uidebitur, quum minime sit. Idem autor ait: Maxime illud cauendum quod scientiæ & eruditioni ualde officit, ne uidelicet in Misologiam aut Misanthropiam incidamus, id est, in sermonis aut hominum odium: uidelicet, cum forte alicuius uerbis aut opinioni ita addicti sumus, ut omnia pro oraculo credamus: deinde omnino contraria esse reperimus, deceptosq; nos esse intelligimus: quod cum sæpe fit, maxime euenit ut nulli postea credamus, quod uitium periculosissimum est. accidit autem ignoratione, quod citra delectum & artem credit. Nam si quis studium & artem in iudicandis omnibus adhiberet, nec temere crederet, proculdubio reperiret hos bonos, illos improbos & indoctos, alios uerò inter utrunq;. Apuleius in Apologia ait, Thaletem Milesium interrogatum à Mandraico Prienensi discipulo, quantam uellet mercedem pro eo quod disceret: respondisse, Si quod didicisti, mihi ascripseris, meq; repertorem prædicaueris. Quantum igitur auditui in hac parte debeamus, satis docent sacri libri, qui fidẽ ex auditu esse dicunt, & Iacobus: Sit omnis homo uelox ad audiendum. Hieronymus quoq;: Habet latentem energiam uiua uox. & in epistolis: Non enim, ut est quorundam præsumptio, me ipsum docui. Hæc deniq; causa cur peregrinationes longas philosophi susceperint, uti coram laudatos uiros audirent, quorum sæpe libros domi habebant.

QVI APTIORES AD DOCTRINAM, & quid aut quomodo discendum.

AD doctrinam alius alio docilior. Mercuriales pueri uelocissimi sunt, uerùm cito desinũt, raroq; perueniunt ad frugem, maxime si cum Mercurio Martem coniunctum habeant. Talis fuit Hermogenes ille sophista, qui de arte scripsit, in adolescentia senex, in senectute puer, ut ait Philostratus. Saturnini uerò tardiores ab initio, sed tempore altius radic

radices mittunt. Quapropter Ariston, ut Seneca, dicere solebat, malle se adolescentem tristem, quàm hilarem & amabilem turbæ. Vinum enim bonum fieri, quod recens durum atq; asperum uisum sit, non pati ætatem quod in dolio placuit. Huiusce modi enim legitur fuisse Cato ille Censorinus, qui sero didicit literas, euasit autem summus orator. Torquati quoq; illum qui filios occidit, ingenium rusticanum & inutile ab initio uisum, in summam lucem effulsit. Proximis autem seculis Ludouicus Pontanus, iuris scientia præcellens, VII. annis scholis Italiæ pertinacißime uacando, nunquam in ea facultate mutire aut dissentire quicquam est usus. Sunt autem qui utrunq; præstant & uelocitatem & usq; ad extremum perseuerantiam ac profectum, quæ quidem rara felicitas: qualis Cicero fuit, & Augustinus noster qui per se didicit omnia.

Quomodo discendum ex Seneca

Quomodo autem discendum, Seneca item in epistolis docet. Lectio certa prodest, uaria delectat. Multumq; potius quàm multa legenda, quæ non habeas ad manum: quemadmodum magnus luctator non est qui omnis numeros nexusq; perdiscit, quorum usus sub aduersario rarus est, sed qui in uno se aut altero bene & diligẽter exercuit & eorum occasiones intentus expectat. Nec est quod de naturæ malignitate queramur quod res occultet, cum quicquid nos meliores aut beatos est facturum, in aperto aut in proximo posuerit. Idem. Cum omni ætati studia conueniant, non eadem tamen semper conueniunt: Turpe est uiro iam prouecto ex commentarijs sapere, aut flosculos captare: semper interpretem, nunquam autorem esse, Semper denuq; meminisse, nunquam scire. Idem. Dementia est mi Lucilli superuacua discere, in tanta præsertim temporis breuitate. Negat Cicero, si duplicetur sibi ætas, habiturum se tempus quo lyricos legat. Eodẽ modo & dialecticæ uanas captiones. Nam apud plerosq; philosophia quæstui est, institores potius nacta quàm antistites. Hanc fas est dare tempus non accipere: res enim non subcisiua, sed ordinaria est. Aristotelis insuper opinio: Nullum esse magnum ingenium sine melancholia aut mixtura dementiæ. & ex sententia Platonis, Frustra poëticas fores compos sui pepulit. & Cicero pro Archia: Sæpius compertum ad laudem atq; uirtutem naturam sine doctrina, quàm doctrinam sine natura ualuisse.

QVOD DOCTRINAM CVM
prudentia ac iustitia coniungere opus.

MENANDRI Senarios sex ad hoc propositum conuerti:

Cuncta enim serua sunt prudentiæ.
Frustra mei debilitatem corporis
Accusauerim, si aderit prudentia.
Hæc enim potenti brachio fortior.
Sicut nanq; corpori existit oculus:
Sic demum nostræ mens animæ fuerit. Idem.
Δὶς ἐξαμαρτεῖν ταὐτὸν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ.
Ὁ μηδὲν ἰδὼν οὐδὲν ἐξαμαρτάνει.
Bis in eodem peccare, non est uiri sapientis:
Qui uerò nihil uiderit, nihil peccat.

Phocylides poëta dixit, mentem ac rationem hominibus pro armis datam, his hexametris à me conuersis.

Cunctis mortales, æque locus omnibus idem
Regibus ac inopi est, animis Deus imperat altus
Cunctorum qui cuiq; dedit propria arma ferenda:
Velocem lepori cursum, sed cornua tauris
Sponte sua, ast apibus penetrantia acumina caudæ.
Mentem homini melius tribuit, qua cætera inermis,
Robusto sapiens longe præstare uidetur.

Cleantes dicebat homines absq; disciplina & literis, tantum forma distare à feris. Plato scientiam ait sine iustitia cæterisq; uirtutibus calliditatem potius quàm sapientiam. Zeno dicebat quòd in disciplinis quidam erant Philologi, quidam Logophili, id est, amatores potius uerborum quàm scientiæ: item nonnullos esse philosomatos, id est, corporis amatores potius quàm philosophos, siue etiam philotimos, aut philochrematos, id est, amatores honoris ac pecuniæ.

QVOD DOCTRINA OMNIS AD
philosophiam ac theologiam referenda.

ARISTONYMVS Chius circulares scientias sectantes, negligentes uerò philosophiam comparabat procis Penelopes, qua cum minime potiri possent, ad ancillas se conuertebant. Idem uulgum comparabat Laerti, qui tantum agrorum curam habens, sese domumq; propriam sperneret. Sic plures curam tantum diuitijs intendentes animum negligere agrestibus exulceratum perturbationibus. Bion dicebat, grammaticos Vlyßis errores inquirere, suos autem minime. Plato in Protagora poëticam similem facit imperitorum cõuiuijs, qui cum propter inscitiam & rerum ignorationem propria uoce suisq; sermonibus colloqui nequeant, tibicines accersunt, ut aliena uoce, hoc est, tibiarum flatu utantur: ubi autem sunt eruditi ac philosophi, inter se disceptant. Nec ab re Homerus dicit, ut Diomedi daretur socius ad explorãda castra, quod alter ex altero si duo sint, melius intelligent. At Cicero pro Archia poëticam & cyclicas scientias magnopere laudat. Hæc inquit studia adolescentiam agunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis profugium & solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris: pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Quod si ipsi hæc attingere minime possemus, tamen ea mirari debemus cum in alijs uidemus. Apuleius de Deo Socratis. Vlysses, ait, comite sapientia, quam Homerus poëtice Mineruam appellauit, omnia horrenda subijt, omnia aduersa superauit. Et Cyclopis specus introijt, & egressus est: solis boues uidit, & abstinuit: ad inferos migrauit, & remigrauit: Scyllam præternauigauit, nec abreptus est Circes poculum bibit, nec mutatus est. Ad lotophagos adceßit, nec remansit: Sirenes audijt, nec adceßit. Basilius quoq; in quodã libello nõ usquequaq; poëtarum lectionem detestatur, si quis ex his rosam non sentes delegerit. Nam Vlysses, inquit, uelut alter Iob, nobis exemplar patientiæ ab Homero proponitur.

Vlysses uelut alter Iob

Hieronymus item qui secularem scientiam alias dæmonum cultus esse dicit, ad nostram deducere iubet philosophiam. haud aliter quàm Hebræi captiuam alienigenam resectis unguibus & capillis in matrimonium deducere poterant: sic dicta illorum castratis erroribus & uerborum lasciuia, si qua probata sunt nostro dogmati adijcere recte licere. Nam Salomon & Paulus & Cyprianus multiq; alij ex nostris, poëtarum philosophorumq; scripta, ut ipse testatur, ad nostra confirmanda in medium adduxerũt. Idem ad Rusticum monachum: Ama scripturarũ studia, & carnis uitia non amabis: eripiunt enim sensum à cogitatione lasciuiæ, & carnem macerant ob laborem. & alibi: Literæ laboris sunt comites, nõ uoluptatis, damnum, non marsupium sequuntur, ieiunium, non saturitatem. Augustinus de trinitate: Vera philosophia est trinitatem intelligere, scilicet unum Deum, à quo spiritum sanctum in quo & filium per quem sumus: principium ad quod creamur, formam qua separamur, gratiam in qua reconciliamur.

Tres sapientiæ profectus

Gregorius tris ponit sapientiæ profectus. Inchoationem & perfectionem, & quod inter utrunq; est medium. In primo blandimenta dulcedinis, medio tempore mentis certamina laboresq;, ad extremum perfectionis summa uoluptas. Hieronymus: Gratias nũc ago Deo meo,

meo, quòd ex amarißima doctrinæ radice nũc dulces fructus carpo. Thomæ Aquinatis sententia est, ut scientiæ uestigia nobis defunctis remaneant, quibus doctiores maiore cum uoluptate ac uberius diuinitatem speculentur. Quod & Hieronymus sentire uidetur: dum ait: Discamus in terris quorum scientia nobiscum perseueret in cœlis. & alibi ex Danielis autoritate doctiores firmamento comparat, reliquos uerò astris.

QVOD DOCTI SEMPER IN PRECIO FVERE.

Doctrinæ honor

DOctrina quanquam sæpe plurimorum iacet, uiri tamen ea maxime præcellentes semper in honore fuere. Nam & Platonem Siciliam petentem Dionysius cum albis quadrigis obuiam procedens excepit. Alexander Thebas euertens, Pindari domui pepercit, Stageram oppidum ob Aristotelem restituit. Atheniẽses Thucydidem quem imperatorem in exilium miserant, rerum suarum scriptorem reuocarunt. Menander Comicus petitus classe Aegypti ac Macedoniæ regibus uenire contempsit, regiæ fortunæ prælata literarum conscientia. De Hippocrate idem contigit, Xerxe rege accersente. Pto. quoq; Philadelphus & Hiero Tyrãnus occasione aduersæ ualetudinis se studijs maxime tradiderunt, uiris doctis undecunq; accersitis. Vt autem de Romanis loquar, ex Hispania uenerunt quidam nobiles, ut Liuium uiserent. Pompeius post bellum Mithridaticũ Poßidonij disserentis domũ Athenis intraturus, non percuti de more ianuam iußit, sed fasces lictorios foribus submisit. Scipio statuã Ennij sepulcro suo imponi mandauit. Cato senex Carneadem legatũ Atheniensium ob uiri eloquentiam suspectum senatui non admittendum esse consuluit. Augustum quoq; item Claudium, Adrianum & M. Antoninũ ex Romanis principibus, maxime doctis uiris fauisse memoriæ proditum est. Numerianus item imperator teste Vopisco, dicendi facultate maxime præditus: maluit in bibliotheca Vlpia statuam sibi poni Numeriano oratori quàm Cæsari. Proxima memoria Robertus Siciliæ rex Petrarchã, omnesq; eruditos in precio habuit. Mea uerò ætate, hac laude magnopere digni Nicolaus pontifex, Alfonsus Tarraconensis & Matthias Pannoniæ reges. Cosmus item Medices ac Federicus Vrbinas dux.

QVOD VNVS QVANDOQVE IN POPVLO SAPIENTIA PRAEDICTUS, PLUS CÆTERIS UIDEAT.

EST & illud sapientiæ propriũ, ut unus sæpe plus cæteris in multitudine uideat, frustra tamen, animos reliquorum stultitia seu inuidia occuppante: ut Annibali accidit, ob inuidiã factionis Barchinæ, ut Socrati de deorum opinione, ut Capy Troiano in equi introductione, ut Magio Campano ne Annibal in urbem reciperetur consulenti, ut apud Romanos Paulo Aemilio pugnam Cannensem detrectanti, ut Fabio Max. contra Minutium & totum exercitũ contendenti, ut deniq; apud Hebræos tot prophetarum prædictionibus minime exauditis. Quãdoq; tamẽ populi felicitate auditus sapiẽs, ut Ap. Cæci solius sententia de pace non ineunda cum Pyrrho, ut Catonis de Carthagine delẽda, ut deniq; apud nostros Ionæ Niniuitis.

APOPHTHEGMATA SEPTEM SAPIENTVM EX DEMETRIO Phalereo.

Cleobulus

CLeobulus. Μέτρον ἄριστον. Mediocritas optimum.
Πατέρα δεῖ αἰδεῖσθαι. Parentem uereri oportet.
Εὖ τὸ σῶμα ἔχειν καὶ τὴν ψυχήν. Bene corpus & animam habe.
Φιλήκοον εἶναι ἢ πολύλαλον. Libenter audi magis quàm multa.
Γλώττης κρατεῖν. Linguam compesce.
Βίᾳ μηδὲν πράττειν. Nil age per uim.
Ἔχθρας διαλύειν. Inimicitias dissolue.
Τὸν δήμου ἐχθρὸν, πολέμιον νομίζειν. Populi inimicum æque tuum puta.
Γυναικὶ μὴ μάχεσθαι, μήτε ἄγαν πεποιθέναι. Cum uxore ne contende, ne'ue ei nimium confide.
Οἰκέτας μεθύοντας μὴ κολάζειν, ὥστε μὴ δόξῃς καὶ αὐτὸς μεθύειν. Seruos temulentos ne castiga, ne & tu temulentus uideare.
Γαμεῖν ἐκ τῶν ὁμοίων. Nube pari.
Μὴ ἐπιμαίνεσθαι τῷ σκώπτοντι. Ne cum cauillantibus insani.
Εὐπορῶν μὴ ὑπερήφανος εἶναι, ἀπορῶν μὴ ταπεινοῦσθαι. In copia ne sis animo elato, neque in egestate demisso.

Solon

Solon. Μηδὲν ἄγαν. Ne quid nimis.
Κριτὴς μὴ κάθησο. Ne sis iudex, alioquin inimicus alteri eris pari.
Ἡδονὴν φεῦγε, αὐτὴ γὰρ λύπην τίκτει. Voluptatem fuge, ipsa nanq; postremo dolorem parit.
Σφράγιζε τοὺς μὲν λόγους σιγῇ, τὴν δὲ σιγὴν καιρῷ. Obsigna uerba silentio, Silentium uerò occasione.
Φίλους μὴ ταχὺ κτῶ· οὓς δ' ἂν κτήσῃ, μὴ ταχὺ ἀποδοκίμαζε. Amicos ne cito pares, paratos ne cito reijcias.
Ἄρχεσθαι μαθὼν ἄρχειν ἐπιστήσῃ. Imperium discens pati, melius exercere scies,
Μὴ κακοῖς ὁμίλει. Cum malis ne congredere.
Χρῶ τοῖς θεοῖς. Vtere dijs.
Ὃ δ' ἂν εἰδῇς μὴ λέγε, ἀλλ' εἰδὼς σίγα. Non quodcunque noueris dicas, sed planè cognoscens tace.
Τοῖς σεαυτοῦ πρᾷος ἴσθι. Circa te proximis mitis esto.
Τὰ ἀφανῆ τοῖς φανεροῖς τεκμαίρου. Ex manifestis, occulta deprehende.

Chilo

Chilo. Γνῶθι σεαυτόν. Nosce teipsum.
Πίνων μὴ πολλὰ λάλει, ἁμαρτήσῃ γάρ. In uino ne multa loquere, si non uis errare.
Μὴ ἀπείλει τοῖς ἐλευθέροις. Ne minitare liberis hominibus.
Μὴ κακῶς λέγειν τοὺς πλησίον, ὥστε μὴ ἀκούσῃ κακῶς. Proximo ne male dicas, si non uis audire.
Ad amicorum cœnas tarde, ad calamitatem celeriter ito.
Γάμους εὐτελεῖς ποιοῦ. Nuptias parcè facito.
Τὸν τετελευτηκότα μακάριζε. Defunctum lauda.
Πρεσβύτερον σέβου. Seniorem honora.
Τὸν τὰ ἀλλότρια περιεργαζόμενον μίσει. Curiosum nimis rerum alienarum fastidi.
Damnum ama potius quàm turpe lucrum.
Τῷ δυστυχοῦντι μὴ ἐπιγέλα. Miserum ne deride.
Cum seueritate quietum te præbeas, ut honoreris magis quàm timearis.
Ἰδίας οἰκίας προστατεῖν. Præsis propriæ domui.
Γλῶσσα σου μὴ προτρεχέτω τοῦ νοῦ. Lingua non discrepet à mente.
Μὴ ἐπιθύμει τὰ ἀδύνατα. Ne cupias quæ haberi non possunt.
In uia ne propera, neque manum moueas, quod stulti indicium est.
Νόμοις πείθου. Legibus obtempera.
Ἀδικηθέντας διαλλάσσου. Placa, seu concilia, quos iniuria adfeceris.

Pittacus

Pittacus. Ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα. Sponsio proximum damno est.

O Φιλεῖν

Φίλων ἀπόντων καὶ παρόντων μέμνησο, Amicorum præsentium & absentium memor esto.
Μὴ προσδέχου τὸν φαῦλον. Ne recipe improbum.
Qualem erga parentes te præbueris, tales habebis erga te filios.
Difficile in uoluptatibus se bene nosse.
Otium fuge.
Μὴ δ' ἂν πλουτῇς, δυστυχίαν κρύπτε. Ne diuitias abscon-de quum in eas ueneris.
Μὴ πᾶσι πίστευε. Ne omnibus crede.

Thales Thales. Καιρὸν γνῶθι. Occasionem nosce.
Ὃ μέλλεις ποιεῖν μὴ λέγε, ἀποτυχὼν γὰρ καταγελασθήσῃ. Quod facturus es nemini prodas, ne forte non compos deridearis.
Ama proximum.
Amicis parce maledicere.
Δεινὸν τὸ συνιδεῖν τὸ μέλλον. Magna res futurū prouidere.
Πιστὸν γῆ, ἄπιστον θάλασσα, ἄπληστον κέρδος. Fidele terra, infidele mare, insatiabile lucrum.

Bias Bias. Οἱ πλεῖστοι ἄνθρωποι κακοί. Homines ex magna parte improbi.
Εἰ καλὸς φαίνῃ, καλὰ ποιεῖν. εἰ δὲ αἰσχρὸς, τὸ φύσεως ἐλλιπὲς διορθοῦσθαι καλοκαγαθίᾳ. Si pulcher es, pulchra fac. Si deformis, naturæ defectum bonis actionibus compensa.
Βραδέως ἐγχείρει, ὃ δ' ἂν ἄρξῃ διαβεβαιοῦ. Tarde aggredere. Quod aggressus fueris, perseueranter prosequere.
Μίσει τὸ ταχὺ λαλεῖν. Velociter loqui fastidi.
Μὴ εὐήθης ἴσθι, μήτε κακοήθης. Ne sis nimium moribus facilis, neu nimium difficilis.
Prædica ubiq; deos esse.
Nosce quod gestum est.
Ἄκουε πολλὰ, λάλει καίρια. Audi multa, loquere opportuna.
Cum sis pauper, ne diuitibus irascaris: nisi forte ualde uideris proficere.
Ἀνάξιον ἄνδρα μὴ ἐπαίνει διὰ πλοῦτον. Indignum hominem ob diuitias minime lauda.
Πείσας λάβε, μὴ βιασάμενος. Hortando accipe, non per uim.
Ὅταν ἀγαθὸν πράξῃς, θεοὺς μὴ σεαυτὸν αἰτιῶ. Si quid beneficeris, dijs referas acceptum, non tibi.
Κτῆσαι ἐν μὲν νεότητι εὐπραξίαν, ἐν δὲ τῷ γήρᾳ σοφίαν. Ama, iuuenis pulchri quid agere: Senex uerò sentire.
Ἕξεις ἔργῳ μνήμην, καιρῷ εὐλάβειαν, τρόπῳ γενναιότητα, πόνῳ ἐγκράτειαν, πλούτῳ φιλίαν, λόγῳ πειθὼ, σιγῇ κόσμον, γνώμῃ δικαιοσύνην, τόλμῃ ἀνδρείαν, πράξει δυναστείαν, φύσει εὐσέβειαν. Habebis in negotio memoriam, In occasione cautionem, In moribus generositatem, In labore constantiam, In diuitijs amicitiam, In oratione persuasionem, In silentio ornatum, In sententia iustitiam, In audacia fortitudinem, In actione potentiam, In natura pietatem.
Huius denique illa sunt.
Infelix qui infelicitatem ferre non potest. &,
Quod agere instituis, cunctabundus aggredere.

Periander Periander. Μελέτα τὸ πᾶν. Cogita totum.
Καλὸν ἡσυχία. Res pulchra quies.
Ἐπισφαλὲς προπέτεια. Res fallax temeritas.
Democratia melius tyrannide.
Αἱ μὲν ἡδοναὶ θνηταί. αἱ δ' ἀρεταὶ ἀθάνατοι. Voluptates mortales, uirtus autem æterna.
Εὐτυχῶν μὲν μέτριος ἴσθι, ἀτυχῶν δὲ φρόνιμος. Fortunatus modeste agas, infortunatus prudenter.
Φειδόμενον κρεῖττον ἀποθνῄσκειν ἢ ζῶντα ἐνδεῖσθαι. Præstat eum qui bonis non utitur mori, quàm uiuentem egere.

Ἄξιον παρασκεύαζε τῶν γονέων. Fac te dignum maioribus tuis.
Ζῶν μὲν ἐπαινοῦ, ἀποθανὼν δὲ μακαρίζου. Viuens sic lauderis: Moriens beatus puteris.
Ὃ ἑκὼν ὁμολογήσῃς, μὴ παράβαινε. Quod sponte promiseris, etiam præstabis.
Λόγων ἀπορρήτων ἐκφορὰν μὴ ποιοῦ. Secreta ne prodas.
Λοιδόρει ὡς ταχὺ φίλος ἐσόμενος. Ita irascaris aut conuitium dicas, ut statim futurus amicus.
Τοῖς μὲν παλαιοῖς νόμοις χρῶ, τοῖς δὲ ὄψοις προσφάτοις. Vtere legibus antiquis, obsonijs uerò recentibus.
Cohibe non solum peccantes, sed paratos ad peccandum.
Δυστυχίαν κρύπτε, ἵνα μὴ τοὺς ἐχθροὺς εὐφράνῃς. Cela inimicos calamitatem, ne gaudeant.
Sunt & illa indiscreta sapientum ex Sodiade autore: uidelicet. Sodiades
Εὔχου δυνατά. Appete quæ possis.
Ψέγε μηδένα, εὐλόγει πάντας. Neminem uitupera: omnes lauda.
Χρόνου φείδου. Parce tempori.
Ἴδια φύλαττε, ἀλλοτρίων ἀπέχου. Propria custodi: alieno abstine.
Ἔχων χαρίζου. Habens gratificare.
Λαβὼν ἀπόδος. Accipiens redde.
Γνοὺς πρᾶττε. Cognoscens age.
Σοφοῖς χρῶ. Vtere sapientibus.
Ὃ μέλλεις δός. Da quod debes.
Εὐεργέτας τίμα. Benefactores honora.
Φθόνει μηδενί. Nulli inuideas.
Διαβολὴν μίσει. Calumniam odio habe.
Γλώττης ἄρχε. Impera linguæ.
Υἱοῖς μὴ καταθάρρει. Filijs ne confide.
Ἀποκρίνου ἐν καιρῷ. Responde opportuno tempore.
Πρᾶττε ἀμεταμελήτως, ἁμαρτάνων μετανόει. Age quorum non te pœniteat: si tamen peccas, pœniteat.
Ἄρχε σεαυτοῦ. Impera tibi.
Φιλόσοφος γίνου. Esto philosophus.
Ὀφθαλμοῦ κράτει. Oculum cohibe.
Ἄρρητον μὴ λέγε. Secretum ne prodas.
Καιρὸν προσδέχου. Occasionem expecta.
Ἀπέχθειαν φεῦγε. Fuge inimicitiam.
Κινδύνευε φρονίμως. Prudenter periculum adeas.
Σεαυτὸν αἰδοῦ. Teipsum uerere.
Πλούτῳ ἀπίστει. Diuitijs ne confide.
Θνῆσκε ὑπὲρ πατρίδος. Morere pro patria.
Ἐπὶ νεκρῷ μὴ γέλα. Super mortuo ridere noli.
Sis in adolescentia continens, In media ætate iustus, In senectute sapiens, In morte sine dolore.
Epicteti disertationes ex Arriano. Epictetus
Fortunæ commixta uita similis est torrenti, qui lutulentus ruit, difficili transmissu, ingentem daturus sonitum, breui tempore duraturus. Virtuti autem anima coniuncta similis perenni fonti, qui purus fluit ac quietus & potabilis.
Si uis bonus esse, primum existima te malum existere, Castiga perturbationes animi, ne ipse ab illis castigeris, Si uis bene audire, disce prius. Hoc est. Εἰ βούλει καλῶς ἀκούειν, μάθε καλῶς λέγειν.
Quære tecum, si cupis diuitem an felicem esse: Si diuitem, scito neq; hoc bonum, neq; omnino in te fore: Si felicem, hoc & bonum & omnino in te esse. Nam alterum fortunæ breuis commodatio est, alterum penitus electionis.
Sicuti neq; aspidem neq; scorpium propterea non perniciosos existimabis, quòd in aurea theca inclusos uideas. Sic & uitium noli ideo non miserum ac uile putare, quòd fortuna ornatum atque opertum adspicias.

Difficile

Difficile aut diuitem modestum, aut modestum esse diuitem. Hoc est, Δυσχερὲς ἅμα πλουτοῦντα σωφρονεῖν, καὶ σωφρονοῦντα πλουτεῖν. Sic enim inter Persas natus, non malles in Græcia uel in diuitijs degere. In paupertate autem educatum quid queris ad diuitias properare, cùm nec ibi felix futurus sit?

Sicut in parua habitatiuncula aut grabato præstat cũ aliquo incõmodo sanũ esse, quàm in magno atq; cõmodo ægrotum: Sic in parua substantia præstat arctius uictitãdo felicem esse, quàm in magna curis plenum & infelicem. Οὐ πενία λύπην ἐργάζεται, ἀλλ' ἐπιθυμία. οὐδὲ πλοῦτος ἀπαλλάττει, ἀλλὰ λογισμός. Non enim paupertas, sed concupiscentia tristitiam parit, Nec diuitiæ à tristitia liberant, sed animus & ratio. Neq; equus ob phaleras, aut auis ob pulchræ caudæ ornamentum animo tollitur atq; exultat: sed hæc in pennarum, ille in pedum celeritate gaudet. Eodem tu modo neq; ob uictus, aut sanè horum omnium quæ extra ueniunt lautitiam, tete extollas sed ex ijs tantum quæ ex animi natura sunt, bonitate uidelicet, & recte factis.

Pulchrè uiuere dupliciter intelligitur: Parce, sobrie, modesteq; uiuere, & molliter ac delicate. hoc uituperatur, illud laudatur. Si uerè pulchrè uiuere cupis, ne quære sumptuose uictitando laudari.

Is eum quo conuersaris, si melior, ei crede atq; obtempera: Si peior, noli credere: Si æqualis, cum eo consentias, neque unquam contendas.

Libertas & Seruitus nomina sunt, hæc uitij, illa uirtutis.

Corporis uinculum fortuna, Animæ uerò uitiũ. Corpus enim soluet aut mors, aut uitium per diuitias: Animam uerò uirtus per exercitationem doctrinæ ac abstinentiæ.

Sicut lupus similis cani, sic adsentator aut parasitus aut mœchus similis amico. Vide igitur ne pro canibus custodibus accipias lupos.

Si parua primum admiraberis, maioribus dignus putaberis. Si parua despexeris, maiori fueris admiratione.

Nihil uilius quàm amare uoluptatẽ, aut quæstũ, aut iactãtiam: nihil magnificẽtius mãsuetudine & humanitate. Bion philosophus. Bionis philosophi nonnulla commemorat Diogenes, inter quæ illa:

Interrogatus, quisnam anxietate maiore premeretur: inquit, qui se cupit maxime felicem ac quietum esse.

Senectutem malorum omnium portum esse dicebat, siquidem ad ipsam cuncta confugere: Gloriam amicorum esse matrem: Pulchritudinem, alienum bonum.

Publius poëta. Publij poëtæ Mimorum, familiaris Cæsaris, ponũtur Macrobio Gellioq; apophthegmata etiam quædam, ex quibus illa sunt.

Malum esse consilium, quod mutari non posit.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod uitari non potest.
Cui plus licet quàm par est, plus uult quàm licet.
Comes facundus in itiñere pro uehiculo est.
Frugalitas miseria est rumoris boni.
Heredis fletus, sub persona risus est.
Furor fit lesa sepius patientia.
Improbe Neptunum accusat qui iterum naufragium facit.
Ita amicum habeas, ut posse fieri inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam. Nunquam periculum sine periculo uitatur. Pars beneficij, quod petitur si cito neges.

Senecæ sententiæ. Senecæ item quammulta sunt huiusmodi, uerum delectu, iudicioq; indigent. Anthologiam igitur earundem ponam.

Si uis beatus esse, cogita primum contemni.
Si multis placuerit uita tua, tibi placere non poterit.
Solitudinem quærit, qui uult cum innocentibus uiuere.
Si cupis ab oĩbus cognosci, da operã ut à nemine cognoscaris.
Stultum est timere, quod uitari non potest.
Secreto admone amicos, palam lauda.
Scias multis uirtutibus abundare qui alienas amat.
Tacere qui nescit, nescit loqui.
Libentius audias, quàm loquaris.
Si bonus es quære tui similem.
Tam omnibus ignoscere, quàm nulli, crudelitas est.
Seruis moderate imperare, laus est.
Vt fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu: sic animaduersiones magnarum potestatum terrent magis quàm nocent.
Omnia uitia panduntur, cùm fortuna excideris.
Omne uitium habet patrocinium suum.
Non cito ruina perit uir qui ruinam timet.
Quotidie damnatur, qui semper timet.
Plerique famam, conscientiam pauci uerentur.
Recta ingenia debilitat uerecundia, praua confirmat audacia.
Negandi causa auaro nunquam deest.
Non aspicias quàm plenas Deo quisque manus, sed quàm puras admoueat.
Nil petas quod negaturus es.
Nihil negabis quod petiturus es.
Nihil magnum in rebus humanis nisi animus magna despiciens.
Morbum esse scias, non hilaritatem, semper adridere ridentibus.
Omnis dies uelut ultimus ordinandus est.
Odium peccandi facias non metum.
Proxima innocentiæ uerecundia est peccati confessio.
Malis displicere, laudari est.
Lucrum sine damno alterius fieri non potest.
Inopi bis dat qui celeriter dat.
Minus offendit qui cito negat.
Grauissima est probi hominis iracundia.
Furor fit lesa sepius patientia.
Ficta ad naturam suam recidunt.
Bonis nocet qui malis parcit.
Amicos res secundæ parant, aduersæ probant.
Beneficium qui dare nescit, iniuste petit.
Beneficium accipere libertatem uendere est.
Bona nemini hora est ut non alicui sit mala.
Beneficium qui se dedisse dicit, petit.
Beneficium sepe dare, docere est reddere.
Nihil magnificentius quàm dare semper, nunquam exigere.
Plura sunt quæ nos terrent, quàm quæ premunt: & sepius opinione, quàm re laboramus.
Aliquis uir bonus eligendus ac semper ante oculos ponẽdus, ut sic, tanquam eo spectante, uiuamus.
Tarde deliberandum, cito exequendum.
Tarde iudicandum.
Qui enim cito iudicat, ad pœnitentiam properat.
Quam sententiam alio loco aliter dicit.
De te spem inquit habeo, nondum fiduciam. In qua sanè imitatus est Ciceronem, ille enim sic hominem ignotum bonum sperare licet, iudicare periculosum.

DE NOSCENDO SEIPSVM.

PRudentis est illud ante omnia γνῶθι σεαυτόν. Hoc est, nosce teipsum. Quod Chilonis esse plerique dicunt positum in templo Delphico, alij uerò aliorum.

Philippus Macedo, ut tradit Aelianus, post uictoriã quam apud Chæroneam contra Athenienses habuit, cum se elatum sana alioqui mente animaduerteret, iussit seruo, ut ei mane

surgere quotidie diceret: Memento quòd homo es. Quod ab Aeliano positum Plutarchus Pausaniæ Lacedæmonio adscribit.

Aesopus duas nobis manticas in Apologo ponit. In ea quæ ante est, posita sunt aliena facta, in altera quæ post tergum, propria.

Bion dicebat, grammaticos inquirere de Vlyssis erroribus, non autem de proprijs, cum seipsos uideant minime utilia sectari.

Demonax interrogatus quando inciperet philosophari. Quando, inquit, meipsum nosse incipiam.

Socrates dicebat: Si in theatro præco diceret, omnes fullones aut sutores surgant, eius tantum ordinis uiri consurgerent: si dicat omnes sapientes, statim uideres omnes sine discrimine consurgere. Hoc enim maximum uitium esse humanum, ut quisque, quanquam stultus, se sapientem existimet.

Diogenes quosdam esse aiebat, qui ea quæ oporteat facere probe dicunt, se autem minime auscultant. Haud aliter quàm lyræ, quæ probe sonantes se ipsas minime sentiunt.

Simile est huic illud apostolicũ: Factus sum uelut æs sonans, aut cymbalum tinniens.

Bias inquit. Respice uelut in speculo tuas actiones, ut bonas augeas & ornes, malas uerò retractes.

Plato in Alcibiade. Nihil, ait, difficilius quàm seipsum cognoscere, quod qui assequuntur, diligentiam quandam & artem qua boni efficimur acquirunt: haud aliter quàm siquis calceum aut annulum bonum facitare ignoret, non autem artificem ignoret.

Plutarchus. Oportet unumquemq; ad suiipsius naturã sese accommodare, neque ad alterius uitæ rationem cogere aut per uim trahere. οὐ γὰρ πάντα πάντων. id est, non enim sunt omnium omnia.

Ciceronis similis ferè sententia. Sequenda cuiq; natura non uitiosa: etiam si sint alia meliora, tamen nos naturæ nostræ regula metiamur.

Simile item & illud Apostolicum: Vnusquisque in suo sensu abundet.

Menander. ὃ βούλεται μόνον ὁρῶν καὶ προσδοκῶν ἀλλ' ... κριτής. Si enim quod uult quisque, hoc tantum spectat, haud bonus fuerit ueritatis iudex.

Demosthenes. Ῥᾷστον ἁπάντων ἑαυτὸν ἐξαπατᾶν. ὃ γὰρ βούλεται, τοῦθ' ἕκαστος καὶ οἴεται. τὰ δὲ πολλάκις οὐχ οὕτως πέφυκεν. Facile quidem seipsum decipere, quod enim uult quisque hoc item existimat, res tamen aliter sæpe eueniunt.

Herodotus. Si liceret unicuique leges condere ac optimas eligere, suas quisque ac optimas eligeret, adeo sui amantissimus est.

Euripides. ἅπαντες ἐσμὲν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοί, αὐτοὶ δ' ὅταν σφαλῶμεν οὐ γιγνώσκομεν. Omnes quidem sumus in alijs monendis sapientes: Ipsi uerò cum res poscit, minime intelligimus.

De Syndesi & Synteresi

Sed neque ad sui notitiam, neque ad animi ueram uoluptatem, quas nisi per conscientiæ puritatem peruenire poterit, quàm Græci συνείδησιν: & item aliam quam συντήρησιν, Id est, Synteresim penultima producta uocant, hoc est, iudicij conseruationem & integritatem in rebus benefactis, quæ naturalis est intellectus, altera uerò uoluntatis. Ex quo Pythagoras πάντων δὲ μάλιστα αἰσχύνεο σαυτόν. Præter omnia tui te pudeat.

Antiphon. τὸ μὴ συνειδέναι ἑαυτῷ βίῳ ἀδίκημα μηδὲν, ἡδονὴν πολλὴν ἔχει. Nihil equidem sibi in uita conscire, magnam habet uoluptatem.

Isocrates. Μηδέποτε μηδὲν αἰσχρὸν ποιήσας ἔλπιζε λαθεῖν· καὶ γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, ἑαυτῷ συνειδήσεις. Quum turpe aliquid egeris, ne puta latere posse, Etenim si alios lateat, tibi conscius eris.

Menander. Si quis sibi conscius est, si audacissimus, ipsum conscientia timidum facit.

Hanc imitatus Cicero pro Milone ait. Magnam uim habet conscientia in utranque partem, ut semper pœnam ante oculos uersari putent qui peccauerint, & nihil timeant, qui nihil admiserint. Idem in Tus. Nullum maius se ipso conscientia theatrum habet.

Bernardus

Ad nostros ueniam. Bernardus in meditationibus. Præstat enim teipsum cognoscere quàm si te neglecto, siderum cursus, uim herbarum, hominumq; ac omnium terrestrium pariter & cœlestium naturas tenueris. Redde igitur te tibi, corrige gressus, statue te ante te tanquam alium. Idem de Con. Quid dulcius aut quietius bona conscientia, quæ nec damna nec uerborum contumelias nec quicquam aliud formidat? Idem Bona conscientia quotidie uirescit, laboribus non adfligitur, denique adficit gaudio uiuentem, consolatur morientem, æternumq; durat.

Augustinus

Augustinus super Genesim. In ipso autem homine nunc lætitia quædam bonæ conscientiæ paradisus est. Idem de Cathe. Tu qui ueram requiem, quæ post hanc uitam Christianis promittitur, quæris: eam inter amarissimas huius uitæ molestias degustabis, iucundiusq; ex bona conscientia inter ærumnas lætaberis, quàm ex mala inter delicias.

DE IMPVDENTIA LOQVENDI, AC PRIMVM DE PARASITIS.

Loquendo multifariã delinquimus, adsentando, obtrectando, mentiendo, aut scurriliter, siue nimis, siue intempestiue dicendo, de quibus omnibus dicam, ac primum de parasitis, qui ab assentatoribus differunt, quòd hi quauis causa, illi aut cibi aut commodi tantum gratia adulantur. De his itaque

Parasiti

Athenæus ex autoritate Clearchi Solensis ait, Parasitos uocabant antiquitus sacrorum conuiuiorum cõuiuas, Græce συνθύτας. Altera sacerdoti, altera parasito pars erat. Aristoteles in Pol. inquit, quòd principibus olim Methoniensibus duo singillatim parasiti fuerũt, ducibus uerò exercitus unus, certosq; cibos et obsonia ex piscibus sumebant. Postea probro fuere, adulatoresq; dicti sunt. Primus Homerus introducit Podem

Podes

quendam asseclam Hectoris & conuiuij: qua etiam de causa ipsum ponit Hectorem à Menelao uulneratum, quòd par fuerat à uiro Spartano ac sobrio hominem Troianum (quod genus in luxu & uino ac saltationibus uiuit) feriri in uentre, qui mensis & parasitico luxui uacaret. Legitur & apud Cromilum Autositus, qui se ipsum inuitabat, plerunq; συνεφρύγαστε domino & Cacositus apud Eubulum, qui male concoquit. Et Oligositus apud Stratidem, qui parum comederet. Orcositus, qui non mercede sed gratis ciuitatis munus siue officium gerebat. Sitocurus, qui inutilis erat, & frustra nutriri ac cibum sumere cõtingeret. Apud Sontiates Gallorũ populos, rex habet quosdã sociũ adulatores, quos Galli Silodoros, Græci Euolimos uocant, qui una semper adhærent, sectantur quocũq; ierit: idemq; faciunt, siue rideat, siue lugeat, seu aliqua alia capiatur uolupeate, Deniq; si occumbat, pariter occumbunt.

Autositus
Cacositus
Oligositus
Orcositus
Sitocurus
Silodori
Euolimi

DE NOBILIBVS PARASITIS ET adsentatoribus, ex Athenæo.

Clisophus

Clisophus Philippi Macedonis parasitus claudum se fingebat, quòd Philippus crus fractũm haberet: os oculosq; idem cõtorquebat, quoniam huiusmodi gestibus dominum uidebat.

Nicesias debat. Nicesias cũ Alexandrum Magnum à muscis petitum uideret: quanto, inquit, hæ cæteris præstant, quæ tuum sanguinem degustant. Cum uulneratum semel conspiceret, illud Homericum protulit,

Ἰχὼρ, οἷός πέρ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσι.

Qualis diuorum percurrit corpora sanguis.

Carisophus Carisophus Dionysij parasitus, cũ uideret eũ separatim cum amicis ridentem, ipse procul etiam ridebat, Interrogatusq; ab eo quid rideret, quòd inquit existimem digna risu quæ dicitis.

Andromach. Andromachus Carrenus Crassi adulator, cui ille omnia communicabat, Parthis eũ prodidit. Patroclides item caussa fuit ut Philippus, cuius adsentator erat, à Romanis uinceretur, ut autor est Polybius. Demades Demadem oratorem missum ad Alexandrum, quòd eum Deum dixisset x. talentis Athenienses mulctauerunt. Euagoras Euagoram uerò quòd regem eũdem adorauerit, interfecerunt. Hactenus ille. Seneca in decl. Cliens Cælius quidam cum Cælio oratori omnia in sermone concederet, ille iam longa adsentatione fastidiatus: Dic, ait, contra, ut duo uideamur.

DICTA CONTRA PARASITOS ET ADSENTATORES.

Clearchus Solensis dicebat: Adulatorum mores humiles esse atq; seruiles, breui tempore eorum artem durare. Nemo enim parasitum canum amat: deinde mendacia eadem repetere diu non placet, materiam quoque fingendi tempore cõsenescere. Anaxilas ut autor Theophrastus, adsimulabat eos uermibus, qui triticum nacti non discedunt donec uacuũ reddiderint, sic illi apud diuites substantiam rodunt. Hermes autem Salpino pisci, qui urinantes cibi causa usq; ad littus toto adsectatur, in terram uerò minime descendit. Sic parasiti utilitatis gratia currunt: deinde in asperis deserunt locis. Antisthenes meretricibus, quæ amatoribus omnia bona exoptant præter mentem & pudorem. Hæc ex Athenæo. Euripidis tris senarios conuerti. Amicos minime blandos poßide: Qui tecum gratiæ caussa loquuntur, mali, Claustra domus prohibeas tuæ. Critias. Qui cum amicis gratiæ causa conuersatur, postremo adsentationis uoluptatem in inimicitiam conuertit. Deinceps nostratium. Plautus naturam eorum eleganter his uerbis expreßit. Nos parasiti lacones sumus, id est, canes uoracißimi. Idem alibi. Licet parasiticæ arti dicere maximam malam crucem. Nam huic ego diei libenter effoderem oculos, adeo me malignitate mortalium onerauit: ueni in forum, conuenio adolescentes, nemo me inuitat ad cœnam: quasi de condicto rem gerunt, uelut in uelabro olearij. Dico unum dictum de dictis melioribus, nemo ridet. Seneca. Esto omnibus benignus, nemini blandus. Lucanus. Exeat aula, Qui uult esse pius. Hierony. in epist. Naturali ducimur malo, & adulatoribus nostris libenter annuimus, & quanquam respondeamus nos indignos, & calidus rubor ora perfundat, tamen ad laudem suam quisque intrinsecus lætatur. August. in epist. Gratias tibi uberes agimus, quòd nos laudas tanquam tales simus: magnopere enim hortaris ut tales esse cupiamus. Greg. in moral. Sicuti plantæ uigor auræ siccitate grandescit, sic bonarum mentium studia commẽdatione proficiunt. Et alibi. Multis laudari prodest, nonnullis uituperari: utrumque tempestiue factum iuuabit. Chrysostomus in Matthæum, O stultum. Quid enim illa tibi post mortem laudatio prodest, si ubi non sis lauderis, ubi uerò fueris crucieris? Proximus seculis primus qui in Italia hoc genus ineptum aluerit, Nicolaus Estensis fuit, Petri Gonnellæ iocis delectatus. Eoq; uenit impurißimus usus, ut iam non solum uoluptati, sed ambitioni res hæc principibus existat. Ex quo Plato inquit. Video sæpe in magnis opibus ac fastu uiros domi nutrientes parasitos & adsentatores perniciosos, quibus nihil potestas aut diuitiæ detestabilius habent.

DE VERITATE.

Quòd autem Veritas sit optima, & apud Deũ maxima, cum plurimi demonstrant, tum Homerus his uersibus. Οὐ γὰρ ἐμὸν παλινάγρετον, οὐδ' ἀπατηλὸν Οὐδ' ἀτελεύτητόν γ' ὅ τί κεν κεφαλῇ κατανεύσω. Iupiter loquitur. Non etenim nostrum est aut detrectabile uerbum Decipiens'ue aut imperfectum, quod probo nutu. In quæ carmina eius enarrator hæc dicit. Tres sunt causæ ob quas promissis non stamus. Aut enim animo fallẽdi dicimus, uel postea nos pœnitet, Seu certe uolenti præstare quod promisit, deest facultas. Tres causæ ob quas promissis nõ stamus Prima est malæ uoluntatis, Secunda infirmi iudicij, Tertia inopiæ facultatis. Hæc omnia minime deo conueniunt: qui ob bonitatem non decipit, ob stabilitatem non retractat, ob potentiam imperfectum non relinquit. Aeschylus. ἁπλᾶ γάρ ἐστι τῆς ἀληθείας ἔπη. Simplicia sunt uerba ueritatis. Euripides ferè idem. ἁπλοῦς ὁ λόγος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Simplex sermo ueritatis est. Idem. Οὐδὲν ψεῦδος εἰς γῆρας χρόνου. Nullum mendacium senescit. Menander. ἔρχεται τ' ἀληθὲς εἰς φῶς ἐνίοτε οὐ ζητούμενον. Venit in lucem ueritas uel non quæsita. Sacri quoq; libri idem dicere uidentur. Nihil occultum quod non reueletur. Quapropter poëtæ temporis filiam Veritatem dixere. Veritas temporis filia Sophoclis item tres senarios uerti.

Loquaris semper uera, nec unquam dubia.
Mortalium uerò nemo ob id decipiet.
Nam iusta lingua robur immensum habet.

Apollonius. ψεύδεσθαι ἀνελεύθερον, ἀλήθεια γενναῖον. Mentiri illiberale, ueritas generosa.

Serenus in commentarijs. Plato dulcißimum auditorum ueritatem dicebat: Polemon autem, longe dulcius dicere quàm audire ueritatem. Plato de legibus. Veritas apud deos hominesq; bonorum omnium potißima est, cuius in primis eum participem esse oportet, qui futurus est felix. Infidelis autem est cui mendacium uoluntarium existit amicum, cui autem inuoluntarium, stultus: utrunque igitur fugiendum, cum uterque tam infidus quàm imprudens, non sit amandus. Theophrastus Theophrastus Chius, ut scribit Aelianus de uaria historia, uenit legatus Lacedemoniam, uir alioqui iactator & lasciuus, ut qui senectutem dißimulans, canos infecerat. Archidamus igitur surgens in senatu: Quid inquit, pro sano hic dicet, qui etiam capillis mentitur? Magi apud Persas maximum deum colunt, quem uocant Oromagdem, corpore quidem homini similem, animo ueritati. Oromagdes Persarũ deus Pythagoras interrogatus, quid nam homines potissimum simile dijs faciant: Cum uera, inquit, loquuntur. Thales Milesius interrogatus, quantum mendacium à ueritate distaret, Quantum ait, oculi ab auriculis: Planè inferens oculatam fidem præstantiorem esse aurita. Ex Stobeo. Legitur & in sacris libris Zorobabelis Iudæi, apud Darium sententia omnibus prælata, qui ueritatem omnium fortißimam dixit.

DE IRONIA ET IACTANTIA OFFICIOSA.

Qvum inter ironiam & iactantiam ueritas (ut ait Aristoteles) consistat, utrunq; tamẽ extremum apud perfectos quãdoq; uiros reperitur. Socratis ironia apud Platonẽ & Ciceronem notißima, qui se scire nihil simulabat, tantum alios audiebat. Idem dicebat, de se in neutram esse partem dicendum, quòd laudare arrogãtis esset, uituperare stulti. Apud nostros quoq; Samuel ad immolandum domino uenisse se ait, Samuel cum potiorem causam aliam haberet, & hoc facere nihilominus decreuisset. Dauid quoq; Saulis seruũ sibi insidiantem di- Dauid

 cebat,

*cebat, cũ Saul potius ei insidiaretur, 1. Reg. x v i i i. præterea
Abraami de coniuge, & aliorum multa huiuſcemodi. Iactan-
tiæ quoq; plura tradũtur exempla. Plutarchus, qui ſuper hoc
pulcherrimum edidit tractatum, ait: Ob delẽdam calumniam*
Pericles *nos ipſos non inepte laudare poſſumus, ut accidit Pericli in-
uidiam ſuſtinenti. Sic enim in concione, Mihi uiri Athenienſes
ſuccẽſetis tali uiro, qui in his quæ neceſſaria ſunt reipub. ob-
eundis, aut ſumma experientia ac fide prouidendis, nemini me*
Scipio *ceſſurum profiteor. & apud Romanos Scipio accuſatus, ho-
die inquit, P.C. Annibalem uici, Carthaginem tributariam fe-
ci, hanc patriam maximo periculo liberaui: eamus hinc in ca-
pitolium, & gratias dijs immortalibus agamus. At quàm fa-*
Cicero *tue & inepte Cicero ſæpius extra propoſitum liberatam à ſe
patriam à Catilinæ coniuratione iactat? Legimus item apud
Virgil. Sum pius Aeneas, fama ſuper æthera notus. Iſidorus
de ſummo bono. Superuacanea eſt, inquit, eorũ humilitas, qui
ſeipſos falſo accuſando inepta utuntur ironia. Nec enim qui
ſe ſuaq; iuſta de cauſa, ſine arrogantia laudat, eſt admodum ui
tuperandus: Sic nanq; & Paulum & Hieronymum, pluresq;
alios ſuas quandoq; uirtutes narrantes, legimus.*

DE LOQVENDI LIBERTATE.

*Loquendi etiam libertas, quàm Græce παῤῥησίαν uocãt,
ad ueritatem pertinere uidetur. Eſt enim philoſophorum
& perfectorum hominum, ſicuti Diogenes ad Alexandrum,
& ex noſtris Nathan ad Dauid, Helias ad Achab, Heliſeus ad
Ioram, palã criminibus uarijs obnoxios reprehenderunt. Sunt
tamen qui illam impudenter exerceant, ut Therſites Home-*
Demochares *ricus, & Drances Virgilianus, ut Demochares Demoſthenis
nepos, miſſus legatus unà cum alijs ad Philippũ Macedonem
hoſtem: impetratiſq; conditionibus, cum ille dixiſſet, ſi quid
aliud uellent: reſpondit, uti te ſuſpẽdas. autor Aelianus. Qua-
propter Socrates dicebat, ut ſcribit Stobeus: Sicuti nec gladiũ
obtuſum ad incidendum, ita nec loquẽdi libertatem ſine effe-
ctu aut utilitate eſſe oportere: ut non odio magis quàm iudi-
cio contendere uideamur: eamq; ex diſciplina nõ tradi, ſed ex
natura. Ariſtonymus dicebat, ſicuti mel guſtu quidem dul-
ce ulcera mordet ac ſanat, ſic ſermo philoſophicus. Euſebius.
Fiducia, inquit, loquendi à libero animo ueritatemq; amante
procedit: hoc præſtabis, ſi non cuicunque nec ſemper putabis
conuitium aut obiurgationem facere, ſed pro tempore perſo-
nis & modis. Dion in chrijs. Diogenes interrogatus à quodã
Attico, cur Athenis moraretur, cum Lacedæmonios tantope-
re laudaret: Quoniam, inquit, medico bene habentibus nõ eſt
opus. Themiſtius de anima. Diogenes recte apud Platonem:
Quid, inquit, utilitatis philoſophus adfert, ſi neminẽ in dicen-
do mordet? Melle igitur utatur oportet apud exulceratos &
medicina egentes homines. Plutar. inſuper in lib. de uero ami-
co & adulatore, multa præclare ad hoc propoſitum differit,
ex quibus nos pauca in medium adducemus. Diogenes, inquit,
dicere ſolebat, quòd aut beneuolentiſſimos amicos, aut infeſtiſ-
ſimos inimicos habere oportet: alteri enim monent, alteri ue-
rò redarguunt. Nam amicorum eſt cum amicis uera ac citra
adſentationem loqui, monereq; officij quãdo eſt opus. Sed hæc*
Veritas multas habet cautiones *ueritas multas habet cautiones. Primum ne præterita repre-
hendamus quæ corrigi nequeunt, quum ſit opus potius inimi-
corum. Deinde ut modeſtiæ gratia noſipſos ſimul in eadem
culpa connumeremus. Socrates enim leniter & ſine ſtrepitu
adoleſcentes redarguebat, tanquam ſcilicet à culpa & igno-
ratione nec ipſe liber eſſet. Et apud Homerum:*

Τυδείδη τί παθόντε λελάσμεθα θούριδος ἀλκῆς,
Tydide quid patimur noſtræ obliti uirtutis in armis?

*Deinde ut ſolum & ſine arbitris moneamus honoris gratia.
Non enim amici, ſed ſophiſtæ officium eſt, ut à præſentibus
laudetur, alienis erroribus exornari: ueluti chirurgi faciunt,
qui artificium coram multis oſtentant. Pythagoras enim* Pythagoras
*quum quendam adoleſcentem aſperius reprehendiſſet, ita
commouit, ut ille ob dolorem ſibi manum adferret: ac ex illo
poſtea præſente alio neminem reprehendiſſe dicitur. Hanc
igitur ob cauſam, magis quàm ob ebrietatem, Alexander Cli-* Alexander
tum interfecit: quòd audiẽtibus multis eum uituperaſſet. Ari- Ariſtomenes
*ſtomenes quoq; Ptolemæi præceptor, quòd cum dormientem
præſentibus legatis excitaſſet, ab eodem necatus eſt. Ex quo
Homericum īllud recte dicitur:*

Ἄγχι σχὼν κεφαλὴν, ἵνα μὴ πευθοίαθ᾽ οἱ ἄλλοι.
Ne reliqui audirent caput auribus admouet ultro.

*Deinde ne irati moneamus, ut magis ex libidine noſtra im-
pelli, quàm ex amici charitate uideamur. Sunt tamen quædam
quæ ab amicis nõ iratis uidẽtur iratè dici, ut Patroclus Achilli.*

Νηλεὲς οὐκ ἄρα σοίγε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα,
πέτραι τ᾽ ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.
*Non tibi diua Thetis mater crudelis Achille,
Non pater eſt Peleus, ſcopulo ſed natus acuto
Ceruleoq; mari, nam mente immitis acerba es.*

*Amandi igitur in primis amici, qui libere ueréq; loquuntur.
Ex quo in tragœdia dicitur:*

Φίλους δὲ τοὺς μὲν μὴ χαλῶντας ἐν λόγοις κέκτησο,
Τοὺς δὲ πρὸς χάριν σὺν ἡδονῇ σιγῇ πονηροὺς, κλάθρον
εἰργέτω στέγης.
*Tuis nequaquàm uerbis cedentes habe.
Nam gratiam ſpectantes, qui loquuntur uiri,
Hos clauſtra domus abſterreant tuæ.*

*Hæc enim ueritas inter amicos pars potiſſima. Nam ſicuti Pa
troclus dum Achillis arma circundaret humeris, & equos in
pugnam duceret, ſolam eius haſtam attrectare non auſus, inta-
ctam dimiſit: ita adulatores cætera amici officia perſequũtur,
præter hoc ueritatis. Megabyzus Perſa dux Darij regis,* Megabyzus
*dum olim apud Apellẽ de umbris & lineis nugaretur: Apel-
les inquit, num uides hos pueros minium terentes? dum tace-
res, te tuamq; purpuram & attoniti aſpiciebant: quum autem
loqui de his cœperis, ſimul omnes te ridẽt. Quemadmodũ
igitur Ageſilaus, ab eis etiã qui uituperare ſcirent, laudari ſe
cupere dicebat: ut ſcribit Xenophon: ſic etiã eum qui delectat
& gratiam loquitur, amicum exiſtimari decet, ſi & mordere
poſſit. Nã ſermo ſemper placẽs & ad gratiã ſuſpectus eſt. Ex
quo Lacedæmonij cuiuſdã dictũ in pretio eſt. Is enim quũ Ca* Carillus
*rillus rex laudaretur: Quonam modo, inquit, bonus eſt, qui ne
in malos quidẽ acerbus eſt? Et hæc quidem Plutarchus de ue-
rò amico. Fuere hac animi libertate apud Romanos Fauo-* Faunius
*nius, qui ad Pompeiũ ait: Nũc Pompei pede terrã pulſa, quum
ille iactaſſet, ſi opus in bello ciuili, milites ſe pedis pulſu exci-
taturũ. Et Cato, qui Cicerone cos. Murænam defendente Stoi-* Cato
*corum ſectam ac paradoxa deridente, quũ riſus iudicibus ex-
citaretur, ait: Dij boni quàm ridiculum conſulem habemus.
Duos præclaros Homeri uerſus his addam, Iliſdos i x.*

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν,
ὅς χ᾽ ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ εἴπῃ.
*Hoſtis enim ille mihi ſimul uſq; ad limina ditis,
Qui ſimulans aliud, menti contraria fatur.*

DE TACITVRNITATE.

Socrates, ut autor Stobeus, duo loquẽdi tempora ponebat: Socrates
*uel de quibus ipſe clare noueris, uel de quibus neceſſariũ
dicere: cæteris in rebus tacendum putabat. Idem nullam ſcri-
pſit literam, quòd pluris dicebat eſſe chartam quàm ſua ſcri-
pta. M. Antonius orator, teſte Cicerone, nullam ſcripſit* M. Antonius
*orationem, ut ſiquid non opus dicto eſſet, poſſet ſe negare
dixiſſe.*

Pythagoras

dixisse. Pythagoras ait, uel taciturnitatem opportunam, uel sermonem utilem habe. Idem iubebat quinquennio discipulos

Solon

silere. Solon interrogatus in conuiuio à Periandro cur taceret: Sermonis ne inopia, an stultitia: At nullus, inquit, in conuiuio stultus tacere posset. Dicebat enim sermones obsignandos esse silentio: silentium uerò temporis oportunitate. Epictetus philosophus iubebat tacere multa: uel loqui necessaria, & de paucis.

Zeno

Zeno quum legatos Antigoni regis missos Athenas, unà cum nonnullis philosophis ad cœnam inuitasset: ac reliqui suam inter epulas ostentarent loquendo disserendoq; doctrinam: ipse solus tacuit: quærentibusq; legatis, qui ei priuatim regis mandato egregiam eius uoluntatem obtulerẽ: si quid respondere uellet: Hoc, inquit, quod uidetis: Δυσκρατέστατον πάντων λόγος: id est, difficilimum omnium retinere sermonem.

Diogenes

Diogenes cuidam philosopho, qui contentiosius aliquid disserebat: Miser, inquit, quod optimum in uita philosophi ac præcipuum, uerbis philosophando corrumpis.

Harpocrates
Angerona

Aegyptij Harpocratem mutorum Deum celebrabant, Romani uerò Angeronam deam cum digito ad os adalligato in ara Volupiæ colebant, quòd uidelicet silentium magnam in posterum uoluptatem præstaret. Aristoteles interrogatus, Quid difficillimum: Silere, inquit, quod minime dicendum sit. Nicostratus, multa inquit, uelociter & continuo loqui stultitiæ signum.

Sermonem præterea ad audiendis aurẽ adcõmodare oportere. Zeno dicebat, duas nobis Deus aures constituit, unam uerò linguam, quòd duplo debeant plus esse quæ audimus, quã quæ loquimur. Idem ferè Iacobus in epist. Sit omnis homo uelox ad audiendum, tardus ad loquendum. Menander. Οὐδὲν σιωπῆς ἐστὶ χρησιμώτερον. Nihil silentio utilius.

Sophocles. Πολλὰ ἔχει σιωπὴ καλά. Multa retinet silentium pulchra. Athenodorus. Τοῦ σιγᾶν ἐστιν ἀκίνδυνον γέρας. Tacendi munus est sine periculo. Plutarchus. ἀνυπεύθυνον σιγὴν uocat, id est, Silentium non redditurum rationem. Idem. Haud modica uirtutis pars, linguam rationi obtemperantem habere. Apollonius. Πολυλογία πολλὰ σφάλματα ἔχει, τὸ δὲ σιγᾶν ἀσφαλές. Sermo longus in multis peccat, silere autem res tuta. Idem Optimi hominum qui parce loquuntur, Loquaces enim si eam molestiam paterentur quam inferunt, nunquam loquaces essent. Plato Antistheni longius disputationem protrahenti: An ignoras, inquit, sermonem eum metiri qui audit, non qui dicit? Euripides. Ἀχαλίνων στομάτων τὸ τέλος δυστυχία. Finis oris effrenis est infortunium. Idem. Γλώσσης γὰρ οὐδὲν πιστόν, ἣ θ' ὁρμᾷ μὴ φρονίμως ἀνδρῶν νουθετεῖν ἐπάγεσθαι, αὐτὴ δ' ἑαυτῆς πλεῖστα κέκτηται κακά. Linguæ nihil fidum, per quam licet eorum quæ honesta sunt, monere sciamus homines: ipsa tamen per se multa possidet mala. Hesiodus. Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος φειδωλῆς. Thesaurus parci probus est mortalibus oris. Homerus.

Στρεπτὴ δὲ γλῶσσ' ἐστὶ βροτῶν, πολέες δ' ἔνι μῦθοι
Παντοῖοι, ἐπέων δὲ πολὺς νομὸς ἔνθα καὶ ἔνθα.
Ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.
Lingua hominum uolucris, sermo quoq; plurimus illi,
Ac uarius, tum lex dicendi plurima utrinq;.
Nam tale audieris uerbum, quale ipse loqueris.

Athenien. polylogi
Lacedæmonii polynomi

Plato ait, Ciuitatem Atheniensium omnes Græci existimant esse, ut philologam, id est, uariæ doctrinæ, ita & polylogam, id est, multis sermonis amantem. Lacedæmoniam uerò breuiloquam, ac polynomam, id est, multarum legum, magis quàm polylogam.

Laconicum genus

Laconicum igitur genus, pro breui capiunt, ut Philippus Macedo cum peteret ab eis, an eũ in urbem recipere uellent, rescripserunt tantum literis maiusculis. NON. autor Plutarchus περὶ ἀδολεσχίας. ubi etiã tris ponit respõsionũ modos: unum necessarium, ut interrogatus, est ne intus Socrates? dicat tantum, Est. Secũdum ad iucunditatem, quãdo dicit: Intus est, nunc ferè ingressus. Tertium ad nugationẽ, ut quando plura alia adduntur non interrogata, neq; ad rem pertinentia. Ex quo dicit: plus fastidij adferre uirum bonum alioqui, inepte & tempestiue loquẽtem: quàm prauum & indoctum, tempestiue. Sed iam nostros adeamus. Ambrosius de officijs. Silendi patientia, opportunitas loquendi, contemptus diuitiarũ, maxima sunt uirtutum fundamenta. Isidorus. Si cupis tuas augere uirtutes, prodere noli, nec loquaris nisi interrogatus, nec prius quàm audias. Deniq; Dauid in toto psalmorũ libro, nihil potius quàm linguæ innocentiam, ac silentium petit, aut extollit. Breuitate sermonis inter Romanos maxime Brutus, Cæsar, Atticus, Sallustius, polluerunt. Inter Græcos, Socrates, Lysias, Thucydides Lacones. Dicacitate, M. Cato, Cicero, Fauonius.

DE STVLTITIA.

Prudentiæ stultitia maxime aduersatur, quæ cum ex alijs causis, tum ex delictis nascitur. Interrogatus enim Socrates, qui essent stulti, respondit, qui facile peccant: Sapientes, qui non facile peccant. Hinc oritur Stoicorum paradoxum. Omnis cupidos stultos esse. Aeschylus in tragœdia eleganter expressit. ἡ δὲ μωρία μάλιστα ἀδελφὴ τῆς πονηρίας ἔφυ. Stultitia maxime germana est iniquitatis. Sophocles. τὸ μὴ δ' εἰδέναι μηδὲν ὧν ἁμαρτάνεις, ἔκκαυμα τόλμης ἱκανόν ἐστι καὶ θράσους. Non animaduertere se peccare, incendium est & occasio maioris audaciæ. Idem. ἄνοια θνητοῖς δυστύχημα αὐθαίρετον. Stultitia mortalibus uoluntaria infelicitas.

Plato. Stulti Proteo similes, inquit, sunt: ille corpus, hi animũ, sæpe mutant: præterita magis concupiscunt, præsentia etiam fructuosiora despiciunt. Obliuio propriorum malorum audaciam gignit. Crates stultos comparabat terebris, sine uinculus & ui, nihil horum quæ oportet uelle facere. Nam & terebræ genus est, quòd cum adligato loro circumuertitur. Cicero in Pisonem. Nolite putare P. C. ut in scena uidetis, homines consceleratos impulsu deorum terreri furiarum tedis ardentibus. sua quemq; fraus suum scelus de statu ac mente deturbat. Hæ sunt impiorum furiæ, hæ faces, hæ flammæ. Ex rerũ etiam ignoratione procedere Cleanthes docet, qui dicebat ineruditos tantum forma differre à bestijs. Inconstantia quoq; propositi magnopere stultitiam mentisq; leuitatem arguit. Ex quo Seneca inquit: Vide quàm magna res sit constantia, & in suo proposito perseuerantia: ut autoritatem habeat etiam inertia pertinax. Item præter decorum & tempus & locum res agere: ut de Aristagora Milesio legitur apud Tarreũ in prouerbijs. Is quum legatus Milesiorũ Lacedæmoniam auxilij petendi gratia contra Persas uenisset: ueste sumptuosissima, unguentisq; delibutus concionari in miseria ac necessitate patriæ cœpit: ex quo prouerbium manauit, οἴκοι τὰ μιλήσια: domi Milesia, hoc est, domi & in otio hæc facienda. Tales etiã uiros Persius notat, quũ sollicitos reos deridet, qui superstitiosa quadam eloquentia sese defensitabant. Crimina rasis Librat in antithetis, doctas posuisse figuras Laudatur: bellum hoc: bellũ hoc? an Romule ceues? Men' moueat? quippe & cantet si naufragus, assem Protulerim? cantas quum fracta te in trabe pictum Ex humero portes? Sic enim mos erat antiquitus. Iuuen. Naufragus assem Dũ rogat, & picta se tempestate tuetur. Horat. quoq; Si uis me flere dolendum est Primum ipsi tibi. Sophocles prætor in sermone de re grauissima cum eius collega Pericle, transeunte puerò ait: O pulchrum puerum Pericle. Quæ autem sequuntur facto contingunt. Metellus Pius in iuuentute continentissimus, in senectute luxuriosissimus. Antiochus magnus in securitate sobrius, in sollicitudine lasciuus. In bello enim contra Romanos periculosissimo, captus amore uirginis debacchabatur. Quem uerò nos uidimus: Paulus pontifex in paupere cardinalatu liberalissimus, in diuite põtificatu illiberalissimus.

Ineruditi

Inconstantia

Aristagoras

Sophocles

ſimus. Sunt & inertes quidam in hoc numero, qui nulla unquam aduerſitate, nulloq; rerum euentu erudiuntur: ut M. Antonio contigit. Is, ut ait Salluſtius, uacuus omnino à curis fuit, niſi inſtantibus. Noſtro autem ſeculo Renatus Siciliæ rex, rebus excidens, tot bellis calamitatibusq; adflictatus, uel in extrema ſenectute nunquam iocos amoremq; dimiſit. De his Seneca dicit, quòd ſtultitia ſemper iuueneſcit, ſtultiq; ſemper uiuere incipiũt. Ambroſius in ſermone: Stultorum ac prauorum hominum iubet uitare conſortia, præſtareq; dicit, ab illis odio haberi, quàm cum illis conuerſari. Apollonius Tyaneus, ut eſt autor Philoſtratus, uiros huiuſmodi, quamuis potentes, non ſolum fugiebat, ſed ne quidem ab illis dignoſci cupiebat. Xenophon quoq; comment. III. Socratem ponit, ſtultos neglectos & ignauos, etiam ſi cæteris careant uitijs, ad amicitiam nullo pacto recipiendos eſſe cenſere, quòd minime ἀσύμβολοι exiſtant, id eſt, non facile ad cõmune mutuũq; officiũ cõferentes.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIB. XXIX.

QVOD ANIMADVERSIO ANTE omnia ſit neceſſaria.

DE IVSTITIA.

Iuſtitię imago

QVVM de Iuſtitia inter Ariſtotelica poſtea ſim dicturus, nunc tantum floſculos in ea delibabo: ac primum quàm neceſſaria ſit in delinquentes animaduerſio. Chryſippus imaginem eius fingit forma uirginali, adſpectu uehementi, luminibus oculorũ acrioribus: Quòd uidelicet magiſtratum in improbos ſeuerum ac rigidum eſſe oporteat. Plato de Repub. τὴν δίκην διδόναι, μεγίστη κακοῦ ἀπαλλαγή. σωφρονίζει γὰρ καὶ δικαιοτέρους ποιεῖ, καὶ ἰατρικὴ γίνεται πονηρίας ἡ δίκη. ἐκεῖνο γε οὐδεὶς οὔτε θεῶν οὔτ' ἀνθρώπων τολμᾷ λέγειν, ὡς ἀδικοῦντι οὐ δοτέον δίκην. *Dare pœnas maximi mali euitatio eſt: facit enim alibi prudentiores & iuſtiores; & medicina quædam iniquitatis ipſum eſt iudicium. Illud uerò neq; deorum neq; hominum ullus dicere audebit: ut ab eo qui iniuſte egerit, pœna non ſit exigenda. Idem: Caſtigare noxium enim oportet, non ob præteritum delictum, quum id corrigi nequeat: ſed ne iterum peccet, tum ne ipſius exemplo cæteri quoq; peccent. Homerus quoq; in Odyſſeæ* χ.

> Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.
> Τούσδε μοῖρ' ἐδάμασσε θεῶν καὶ σχέτλια ἔργα.
> *Hos lugere nefas, qui dijs ultoribus ipſis*
> *Ob ſua dementes perierunt impia facta.*

Idem in Odyſſeæ lib. ξ.

> Οὐ μὲν σχέτλια ἔργα θεοὶ μάκαρες φιλέουσιν,
> Ἀλλὰ δίκην τίουσι καὶ αἴσιμα ἔργ' ἀνθρώπων.
> *Cœleſtes hominum non impia facta tuentur:*
> *Quin plectunt æquamq; ferũt pro crimine pœnã.* Idem.
> Ἀλλ' ὁ μὲν ὡς ἀπόλοιτο, θεὸς δ' ἐκτυφλώσει.
> *Hunc Deus, ut pereat, priuabit lumine mentis.*

Vlyſſes enim de procis loquitur. Nam pœna hæc omnium maxima eſt. Ex quo in libris Regum ſimile huic dicitur. Infatua domine conſilium Achitophel. Idem poeta.

> Εἴπερ γάρ τε καὶ αὐτίκ' Ὀλύμπιος οὐκ ἐτέλεσσεν,
> Ἔκ τε καὶ ὀψὲ τελεῖ, σύν τε μεγάλῳ ἀπέτισαν.
> *Iuppiter haud quamuis ſubito ſit criminis ultor,*
> *Fœnore poſt illud longe grauiore recenſet.*

Quod Cæſar in commentarijs pulcherrime imitatus, ait. Conſueuere dij immortales, quo grauius homines ex mutatione rerũ doleant, quos pro ſcelere eorum ulciſci uelint, ijs ſecundiores interdum res ac diuturniorem impunitatem cõcedere.

Hyperides. Occurrere oportet iniuriæ, quòd ſi inueterauerit, quemadmodum connutritum morbum, uix extingues. Antiphontis optima ſententia, minime tamen obſeruata. Οὐ δίκαιον οὔτ' ἔργῳ ἁμαρτῶντα ῥήμασι σωθῆναι, οὔτ' ἔργῳ ὀρθῶς πράξαντα, διὰ ῥήματα ἀπολέσθαι. τὸ μὲν ῥῆμα τῆς γλώσσης ἁμάρτημά ἐστι, τὸ δ' ἔργον τῆς γνώμης. *Non fas re peccantẽ ob uerba ſeruari, ſicuti neq; recte agẽtẽ ob uerba tantum perire. uerbum enim linguæ peccatũ, res uerò animi.*

Pytimagoras. ἀεὶ μὴ κολάζοντες κακοὺς, βούλονται ἀδικεῖσθαι τοὺς ἀγαθούς. *Qui non plectunt malos, uolunt bonis iniuriam inferri. Seneca idẽ mutuatus, ait. Qui parcit malis, probis nocet. Cambiſes, ut ait Valerius, Iudicẽ alioquin ſibi chariſſimum, quòd iniquam ſententiam tuliſſet, eueſtigio comprehendi, ac eius pelle diſcerpta tribunal conſterni iuſſit. Cato & Phocion præcipuis amicis, teſte Plutarcho de ciuilibus præceptis, quandoq; Reip. cauſa aduerſabantur, nec ullum priuatum aduerſarium ob Remp. habuerunt. Idem in eodem libro ait. Timoleon Corinthius cum monendo fratri perſuadere nõ poſſet, ut tyrannidẽ poneret, eius interfectoribus adiutor fuit.*

DIFFICVLTAS IN SERVANDA IVSTITIA.

DEmoſthenes. Πάντων δυσχερέστατον τὸ πολλοῖς ἀρέσκειν. *Omnium difficilimum multis placere. Demochares. Magis enim homines malorum reminiſcuntur, quàm bonorum ex magiſtratibus. Idq; merito. Nam hæc quòd tanquã depoſitum aliquod reddant, laudare non eſt opus: malorum uerò tanquam rem depoſitam ac debitam, magiſtratu non reddente, facile reminiſcuntur. Cic. pro Flacco exclamat. O conditiones miſeras adminiſtrandarum ciuitatum, in quibus diligentia plena ſimultatum eſt, negligentia uituperationum, ubi ſeueritas periculoſa, liberalitas ingrata, ſermo inſidioſus, adſentatio pernitioſa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ: Venientes prætores expectant, preſentibus inſeruiunt, abeuntes deſerunt. Chryſippus interrogatus, cur non adcederet ad Remp. Quoniam ſi male, inquit, curarẽ, dijs diſplicerem: ſi bene, hominibus. Refert Pauſanias quòd Iſocrates tria præſtitit miranda. Primum ſapientiſſimum, quòd ad Remp. nunquã adceſſit, quum æqui in ea ſeruari non poſſe conſpiceret. Secundum laborioſiſſimum, quòd annis XCIX. quibus uixit, diſcipulis nunquã caruit, ſemperq; docuit. Tertium libertatis amantiſſimũ, quòd audita apud Chæroneam Athenienſium clade, ob animi dolorem extinctus eſt. Ipſe quoq; in orationibus ſic ait. Ego uerò iuſtitiam nullo modo doceri poſſe, neq; artem ipſius ullam prorſus exiſtimo, ut ij qui male ſunt à natura inſtituti, ad eam dirigantur.* Iſocrates tria præſtitit miranda.

QVOMODO IVSTITIA RECTE in Rep. ſeruabitur.

EPictetus. Si rectum uis facere iudicium, neutram cupias partem cognoſcere, ſed cauſam ipſam. Minime quidem in iudicio errabis, ſi ipſe in uita non erras. Bion. Oportet is qui à magiſtratu diſcedit, non ditior, ſed glorioſior factus ſit. Agatho. Trium rerum reminiſci magiſtratum oportet: Quòd hominibus præſidet, Quòd ſecundum leges præſidet, Quòd non ſemper præſidet. Solon. ἄρχε πρῶτον μαθὼν ἄρχεσθαι. *Diſce regi prius quàm regere. Lyſias. Eandem habere iudices mentem decet ac legiſlatorem. Euripides.* Καλῶν ἂν αἱ πόλεις ἐλασσόνων στερόμεναι, τὸ λοιπὸν εὐτυχοῖεν ἄν. νῦν δὲ κάμνουσιν αἱ πολλαὶ πόλεις, ὅταν ἐσθλὸς καὶ πρόθυμος ὢν μηδὲν φέρῃ τῶν κακιόνων πλέον. *Ciuitates malis hominibus orbatæ, felicius in futurum*

futurum agerent. In hoc enim pleræq; urbes anguntur, cum uir bonus nihil melius malis adsequitur. Hippodamus. In tres Remp. partes diuisam esse oportet: primam, bonorum gubernatorum: Secundam, militum: Tertiam mechanicorum. Primã rursus ordinum optimorum, ultimam inferiorum. Multũ uerò mediocrium. Prima itẽ debet imperare: ultima obtemperare: media uerò utrunq; pro tempore facere. Archita: Puto omnẽ communitatem constare ex tribus: Dominante, dominato, & legibus. Præterea meliorem imperare oportere: peiorem imperari. Aristides iustus interrogatus quid esset iustitia: Nihil inquit alienum desiderare. Plato ad Architam: Dulce omnino rem priuatã tractare. Attamen considerare oportet, quòd non tibi soli sis natus, sed partim patriæ, partim etiã amicis. Quod eleganter Seneca mutuatus expreßit. Alijs, inquit, uiuat oportet, qui sibi uult uiuere. Plato item: Ille bonus est medicus, qui plures tractauerit ægrotos. Iudex uerò qui animos. Et ille natura non ualde sanus sit, oportet, si aliorum melius degustauerit curas, quoniam non corpore corpus curat. Sed animæ longe diuersa ratio, ipsa enim adfecta curare alias minime poterit, quoniam animam anima regit. Quapropter sanum esse iudicem decet: nec sibi conscium, sed in aliorum salute per ætatẽ exercitatum: quum iuuenes ob inexperientiam facile decipiantur, nimis indulgentes existant. Demosthenes: Δίκαιον ὀργιλοτέρως ἔχειν τοῖς μετ' εὐπορίας πονηροῖς, ἢ μετ' ἐνδείας. τὸ μὲν γὰρ ἀνάγκης χρεία φέρει τινὰ συγγνώμην παρὰ τοῖς ἀνθρωπίνως λογιζομένοις. οἱ δ' ἐκ περιουσίας πονηροὶ, οὐδεμίαν δικαίαν πρόφασιν ἔχουσιν. πολλὰ γὰρ κατὰ πράγματα τοὺς ἐλευθέρους ἀπορία βιάζεται ποιεῖν, ἐφ' οἷς ἂν ἕλοιντο δικαιότερον ἢ προσαπόλλυσθαι. Diuina hæc est sententia. Dicit enim: Fas est magis irasci aduersus iniquos diuites quàm pauperes, Necessitas enim ueniam aliquam habet apud humaniter iudicantes. Multa namq; cogit liberos inopia facere, in quibus misericordiam iustius quã pœnam inueniant. Menander: Qui præiudicium adfert antequàm audiat, malum se ostendit uirum. Sophocles: ἄκων ἁμαρτῶν οὐδεὶς ἀνθρώπων κακός. Non ex sententia peccans, nullus est malus. Plutarchus: περὶ τῶν πολιτικῶν παραγγελμάτων. Mediocritatem humanitatemq; etiam in seruanda iustitia probat: exemplumq; Cleonis & Themistoclis ponit, qui in Republica diuersa sententia ambo fuere. Alter enim adeessurus ad Rempu. amicis sese excusauit quòd his nullus erat habendus respectus, lædiq; sæpius eos ob principatum oporteret. Alter Themistocles quum esset in imperio, admonitus à quodam, ut æque omnibus se præstaret. Quin absit, inquit, ut ego dum potero non magis amicis faueam, cunctis in rebus. Similes igitur his in Romana Repub. Catonem & Cæsarem accepimus fuisse.

Tres Reipub. partes

Iustitia quid sit

Cleon Themistocles

DE REFERENDA GRATIA.

REferre gratiam ad iustitiam pertinere uidetur, quo nullũ est magis, ut ait Cicero necessarium. Sed & nullum quoque difficilius esse comperimus, quia quæ ex liberalitate sponte damus, libenter damus: Quæ non sponte, non item. Quod eleganter Hesiodus his uersibus expreßit:

ὃς μὲν γάρ κεν ἀνὴρ ἐθέλων ὅγε κἂν μέγα δώῃ
Χαίρει τῷ δώρῳ καὶ τέρπεται ὃν κατὰ θυμόν.
ὃς δέ κεν αὐτὸς ἕληται ἀναιδείηφι πιθήσας
Καί τε σμικρὸν ἐὸν τό γ' ἐπάχνωσεν φίλον κῆρ.
Quisquis sponte dabit quamuis ingentia gaudet.
Idem forte procax quisquam si postulat ultro,
Vel nimium, hærebit mœrens longeq; grauatus.

De hac igitur multa Seneca de beneficijs. Quæritur, inquit Epicurus, nos esse ingratos, nec præterita inter bona connumerare, anxios tantum futurorum. Memoriæ itaq; minimum tribuit, qui spei plurimum. Item, Beneficium nullum perit, qui enim perdit computauerat: beneficiorum uerò simplex ratio: si reddet aliquid, lucrum est: si non reddet, damnum non est. Nemo beneficium in calendario scribit. Quapropter Gratias dicit tris ab Hesiodo positas: Aglaiam, Euphrosynam, & Thaliam. Ab Homero autem unam ex his Pasithoan appellari matrimonioq; addici. Respiciunt se inuicẽ complexis dextris, ut redditio beneficij notetur. Hilares sunt, sicuti dantes & accipientes. Præterea uirgines, quòd sine spei conceptione detur. Vestibus fluentibus & lucidis, quod sine adligatione alterius aut obligatione tribuatur. Deniq; iuuenes, quia non debet beneficiorum memoria senescere. Tres sunt, promerentium uidelicet & reddentium, & amborum simul. Item qui grate beneficium accepit, primam eius pensionem soluit. Quidam aliquid intempestiue subito remittunt nihil se tales uelle debere testantur. Qui enim nimis cito soluere cupit, inuitus debet: qui inuitus debet, ingratus est. Beneficium qui non potest sustinere, hoc est pro facultate sua reddendi animum non habet, nõ accipiat. Aliquando tamen non reddendum, quando uidelicet plus mihi detrectaturus sum quàm illi collocaturus: uel illi parum aut nihil redditum accesserit, mihi multum ereptum fuerit. Et hæc quidem ille in eodẽ libro diuersis in locis. Ingrata enim omnis natura mortalium est. Quod si recensere uelimus exempla superuacuum quidem, reperimus omnis ferè populos suis de se benemerentibus ciuibus ingratos extitisse. Conandum igitur omnibus uiribus ex Apostoli præcepto, nemini quicquã debere, quo nihil magis in terris nos Deo proximos facit: quodq; is tantum assequi poterit qui cupiditati modum statuerit, paruoq; admodum contentus fuerit.

Gratiæ tres

DE LEGISLATORIBVS AC LEGIBVS.

LEges quoq; accedunt iustitiæ, quas alijs alij populis dedere. Gymnosophistæ Indis, Prophetæ seu sacerdotes Aegyptijs, Chaldæi Babylonijs, Magi Persis, Druidæ Gallis. Zaleucus Locrensibus, Moses Hebræis, Solon Atheniensibus, Lycurgus Lacedæmonijs, Minos Cretensibus, Phido Corinthijs, Zamolsis Getis, Androdamus Rheginis, Hippodamus Milesijs, Carondas Thurijs, Philolaus Thebanis, Phaleas Carthaginiensibus. Apud Romanos uerò primus P. Papirius regias leges in unum contulit. Deinde Appius Claudius Regillanus Decemuir, cuius maximum consilium in XII. tabulis conscribendis fuit. Post hunc eiusdem familiæ Appius Claudius Centimanus, qui R, literam inuenit, actiones scripsit, & primum de usurpationibus, qui liber non extat. Post hos Sempronius Catus. Deinde Scipio Nasica, qui optimus à senatu iudicatus, & cui publice domus in sacra uia data est, quo facilius consuli posset. Demum Qu. Mutius, qui ad Carthaginienses missus est legatus: quum essent duæ tesseræ positæ, una pacis, altera belli, arbitrio sibi dato utram uellet referre, Romam utranq; sustulit, & ait: Carthaginienses petere debere utram mallent accipere. Post hos fuit T. Coruncanus, qui primum profiteri cœpit, cuius tamen nullum scriptum extat. Deinde Sextus Aelius & frater eius P. Aelius, ambo Coss.

Legislatores apud Romanos

Deinde Cato Porciæ familiæ princeps, cuius extant libri. Postea M. Mutius & L. Brutus & P. Manilius ius ciuile fundauerunt. Ex his Mutius consularis fuit, & decem libros reliquit. Brutus pretorius VII. Manilius consularis & pont. max. III. Ab his profecti sunt P. Rutilius Rufus Cos. Romæ & Asiæ Procos. Et Publius Virginius, & Quintus Tubero ille Stoicus Pansæ auditor ac consul. Et Sextus Pompeius Pompeij magni patruus. Eodem tempore Cælius, qui plus eloquentiæ quàm scientiæ iuris operã dedit.

Et Luc

Et Lucius Crassus Mutianus, P. Mutius frater illius quem Cicero iurisconsultorum disertissimum dicit. Post Q. Mutius P. filius pont. max. ius ciuile in XVIII. libros redegit.

Mutij auditores fuere complures, sed precipue autoritatis Aquilius Gallus, Lucilius Balbus, & Sextus Papirius.

Deinde S. Sulpitius, qui in causis perorandis post Ciceronem primum obtinuit locum reprehensus à Q. Mutio quòd ius non intelligeret, iuri operam dedit, reliquit CLXXX. libros de iure ciuili. A Seruij disciplina manauerunt Alphenus Varus, C. Flauius, A. Ophilius, T. Celsus, Aufidius Sura, Aufidius Manusa, Flauius Priscus, C. Atteius, Antistius Labeo Paternus, P. Celsus. Libri digesti fuerunt ab Aufidio Manusa. Ex his Alphenus consul fuit, & Ophilius equ. ordin. qui edictum pretoris diligenter primus composuit. Fuit eodem tempore Trebatius Cor. Maximi auditor. A. Cesellius, Q. Mutius Volusij auditor Questorius. Consulatum enim renuit offerēte Augusto. Ex his Trebatius peritior, Cesellius eloquentior, Ophilius utroque doctior. Deinde Aelius Tubero, qui postquam accusauit Q. Ligarium, nec obtinuit apud C. Cesarem, à causis agendis ad ius ciuile transijt. Post hunc Atteius Capito, qui consul fuit, Ophilij imitator, & annum sic diuisit, ut Romae sex mensibus cum studiosis esset, & totidem in secessu in conscribendis libris, ideo uolumina sexaginta reliquit. Labeo ingentis doctrinae fiducia, ut qui operam philosophiae dederat plurima innouare instituit. Masurius Sabinus Atteio Capitoni successit, Labeoni Nerua, qui fuit Cesari familiarissimus. Masurius Sabinus eques Romanus publice primus scripsit Hoc beneficium à Tyberio Cesare dari coepit. Nam ante Augusti tempora publice respondendi ius à principe non dabatur, sed qui fiduciam studiorum suorum habebant, consulentibus respondebant: neq; responsa utiq; signata dabant, sed plerunq; ipsis iudicibus scribebant, aut testabantur qui illos consulebant. Primus Augustus ut maior iuris autoritas haberetur, constituit, ut ex autoritate iuris responderent, Et ex illo tempore peti hoc pro beneficio coepit. Quapropter optimus princeps Hadrianus quum ab eo uiri pretorij peterent, ut sibi respondere liceret, respondit eis, hoc non peti, sed praestari solere, & ideo si quis fiduciam haberet se populo ad respondendum praestaret. Igitur Sabino concessum est à Tyberio, ut populo responderet, cui quum ample facultates non essent, à suis auditoribus sustentatus est. Sabino successit Cassius Longinus Tuberonis ex filia nepos, quae neptis fuit Seruij Sulpitij. Is consul extitit in Cintmo sub Tyberio, à quo propter autoritatem è ciuitate pulsus fuit, & ab imper. Vespasiano reuocatus diem obijt. Neruae successit Poculus.

Fuit & eodem tempore Nerua alius, & alius Longinus equ. Rom. ac pretorius: sed Proculi autoritas maior extitit. Nam qui successere partim Proculani, partim Cassiani appellati sunt, quae origo à Capitone & Labeone coeperat. Cassio Caelius Sabinus successit, qui plurimum sub Vespasiano potuit. Proculo successit Pegasus, qui sub Vespasiano praefectus urbis fuit. Caelio Sabino Prisco Iabolenus. Pegaso Celsus. Celso patri Celsus filius & Priscus Neratius, qui utriq; Coss. fuere. Prisco Iaboleno Ebutius Valens, & Tusianus, & Saluius Iulianus. Post hos uerò turba plurima, quorum princeps Papinianus Scaeuolae discipulus, fisci aduocatus sub Seuero imperatore. Deinde Vlpianus, Paulus, Modestinus, Caius, alijq; complures, qui sub Alexandro fuere, quos ue in Vlpiano commemoraui.

De legibus

Leges quoq; uariae fuere. Ius in primis naturale omnibus commune animantibus. Ius gentium, quo humanae gentes utuntur. Ius ciuile, quod ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, decretis principum, & autoritate prudentum uenit. Plato, ut ex Timaeo, Phaedro, & Gorgia colligitur, quatuor legis species ponit: diuinam, quam prouidentiam uocat: caelestem, quam fatum: tertiam, mouentem, quae naturae est: quartam, humanam, quae prudentium fit. Cicero pro Cluentio. Est enim magistratus legum iudices, legis interpretes: serui legum sumus, ut liberi esse possimus. Idem pro Sextio. Quodam tempore homines nondum neq; naturali, neq; ciuili iure descripto, fusi per agros atq; dispersi, uagabantur: tantumq; habebant quantum manu ac uiribus per caedem eripere potuissent: qui uerò ingenio ac uirtute praestiterunt, genus indocile unum in locum congregauerunt, eosq; ex feritate illa ad iustitiam & mansuetudinem transtulerunt. Hinc Resp. domusq; coeptae. Leges ac iudicia seuera Remp. Romanorum olim seruauerunt, Quapropter, ut ait Pedianus, adolescentiores laudem ex accusatione principum uirorum sibi omnium concessione acquirebant. Sic Clodius Catilinam. Sic Iulius Caesar annorum XXI. Cor. Dolobellam, & eiusdem ferè aetatis Asinius Pollio Catonem. L. Crassus Carbonem. Cn. Furius M. Aquilium.

Accusatores

Accusatorum temeritas, ut ait Martianus ad S. C. Turpilianum, tribus modis detegitur, totidemq; poenis subijcitur: aut enim calumniantur, aut praeuaricantur, aut tergiuersantur. Primum est, falsa crimina intēdere. Secundum est uera crimina abscondere, quando corrupti ab altera parte. Tertium in uniuersum ab accusatione desistere.

Iudices

Iudices, teste Pediano, annos L. equestris tantū ordinis lege Sēpronia fuere: deinde ob eorum turpitudinē lege Aurelia, ad tria genera redacti sunt, ad senatores, equites, et trib. Aerarios. donec Caesar, ut ait Trāquillus, ad duo genera redaxit, equites & senatores. Trib. Aerarios sustulit. Conueniebāt in forū, ubi per tabellas sentētias proferētes in cistā cōferebāt. Dānationis θ fuerat signū, absolutionis autē A. Haec apud praetorem uersabatur, ac deinde recitabatur. Reus mane codē ueniebat, barba, capilloq; obsoletus, adolescētiū cōmitatus saepe laceratus, ut plane indicat Liuius XXXIX. de P. Scipione: eiq; licebat testimoniū uitae laudatores adducere, plures etiā patronos habere, supplicareq; ac misericordiā omnibus uijs implorare. Horae tres ei ad dicēdū dabātur, actori autē duae: qua in fine, Dixi, pronunciabant. Iudicū numerū ex multis electis in urnaq; positis sortiebantur apud praetorē per pilulas manu pueri, licebatq; parti utriq; ex quolibet ordine quinq; magis suspectos reijcere. Ita ut LI. remanerēt. numerus deinde ad cētū perductus. Editi tij uocabātur iudices quos pars altera elegit, ideo parum fide probati, hos Cic. pro Murena saepe cōmemorat.

Comperendinatio

Cōperendinatio, teste Pediano, erat ab utrisq; litigatoribus inuicē sibi denunciatio in perendinū diē.

Sector

Sector aestimator redemptorq; bonorū dānati, qui spe proprij lucri bona omnia in auctione uendebat, in aerariūq; mittebat. huic cum illa à pretore dabātur.

Album

Accusationes in albo iudicū proponebātur. Erat enim albū nō solū iudicū, sed omniū magistratuū: paruū ante aedis consectū albū, ubi ab eis edicta proponebātur.

Diuinatio

Diuinatio, erat accusatio, ubi sine testibus et tabulis agebatur, iudicesq; propterea argumēta sequerentur, ac cōiecturas, quasi diuinarēt.

Acceptilatio

Acceptilationē, ait Modestinus, esse liberationē per mutuā interrogationē qua utrisq; cōtigit nexi absolutio.

Nexi

Nexi, teste Varrone, sunt liberi, qui suas operas in seruitutē pro pecunia debita dabāt. Eos demū tollēdi causa fuit P. Veturius adolescēs, qui nexus ob aes alienū, cū creditoris Papirij libidinē pati nollet, ac propterea uerberatus rē ad senatū detulit, ille in carcerē ductus est.

De iure gentium

Ius gentiū ita Romanis obseruatū, ut sine iustissimis causis nūquā bellū inferrēt, nūquā legatos uiolauerint, uiolatos acerrime uindicauerint.

Legati Apolloniatum

Legatos Apolloniatū Romae quū quidā iuuenes pulsassēt, capti sunt, & Apolloniatibus traditi, ut autor Liu. XV.

Fabii tres legati

Idem lib. V. tres Fabios memorat, M. Fabij Ambusti filios legatos Clusiū ad Gallos missos nūciatum, ut à bello sociorū abstinerēt, ac unum ex his ducē Gallorū interemisse: quare expostulatione Gallorum Romani Fabios dedere cogitabant, nisi plebis fauor familiae nobilitatē tutatus esset. Veturius & Posthumius Coss. Samnitibus dediti quanquam non

recepti

Fidenates
Teuca
Galli
Tarentini

recepti fidem publicam liberauerunt. Mancinus item Numantinus. At contrà suos & ipsi legatos à Fidenatibus, à Teuca regina, à Gallis Senonibus interfectos, à Tarentinis pulsatos, qui ad querendum iniurias missi erant, quòd hi classem eorum diripuissent, simul & præfectum occidissent, acriter omnes uindicauerunt.

LEGES PLATONIS.

PLatonis leges ad hunc locum epitomare mihi uisum est. In his enim instituit quales esse debeant in Republica ciues, quomodo instituì. In libris autem de Repub. instituit ferè Rempub. imaginariam quandam, nec facilem inuentu, nec ab hominibus obseruatu. In primo igitur libro uidetur castigare uelle Lycurgi leges ac Minois, quæ belli potius causa uidebantur scriptæ. Cum contrà esse debeant leges, ob pacis studia ferendæ, propter quam bellum sumitur. Itaq; se has dare leges quæ ad pacis pertinerent studia profitetur. Nonarium in dandis legibus laudat exemplo Homeri, qui eo spatio annorum à Ioue Minoem dicit leges accepisse. In primis legum conditores tanquam agrum Rempub. colere debent, exstirpando ante omnia malas herbas, bonasq; serendo. Præterea totum eorum studium circa dolores & uoluptates uersari, & hæc duo tanquam fines cohiberi oportet. Vbi dicit, fortis uiri esse, non solum metus & pericula superare, sed etiam cupiditates coërcere. Præterea neminem iudicari posse fortem, nisi diu inter labores & pericula tum etiam in ipsa licentia & illecebris uoluptatis uersatus fuerit. In quo animaduertendum, non esse tutum homini qui fortis sit futurus, procul à tumultu: uel eũ qui sit futurus temperatus, separatim à uoluptatibus omnibus educari. Dicit præterea hominem à dijs factũ, uel ludo, uel studio: ludo, si se inquinauerit rebus mortalibus: studio, si rebus uacauerit diuinis. Descenditq; ad alia, quæ quanquam leuia uidentur, utilia sunt, ut Musica iuuentus erudiatur ad animi perturbationes moderandas, alacritatemq; bonarum actionum excitandam. Probat demum conuiuia & usum uini liberiorẽ quandoq;, ubi mores iuuenum detegantur. Illic enim prudens iuuentutis custos inspectis tanquam in speculo uitijs, melius castigare poterit ac mederi, adsuescetq; propterea in ebrietate omnium impudentissima seruare pudorem. Sed de usu uini melius deinceps. In secundo à pueritia ciuem instituit. Quapropter uini usum usq; in annum XVIII. non probat, deinde post usq; in XL. probat, ultra uerò eam ætatem hilarius ac plusculum se inuitandam suadet, in sacrificijs præsertim deorum, ut ingrauescentis iam ætatis mœstitia subleuetur. Iuuenes corã senibus & maioribus uino utantur, à quibus corrigantur si forte lasciuius potibus indulserint: nulli tamen ætati concedendum uino pro sua libidine uti. Probibet etiam à uino seruos in ciuitate & magistratus, & qui de rebus magnis in Repub. consultant. Castrenses quoq; uiros toto belli tempore more Carthaginensiũ, Lacedæmoniorum, & Cretensium. Pueros item musicæ tradendos, ut studia grauiora, honesta aliqua uoluptate compensent. Ob quam etiam causam, inquit, Deum hominum labores miseratum sacra festaq; instituisse, quibus humana fragilitas recrearetur. Commendantur nonnulla numina, ad præcepta morum facientia. In tertio, ciuitatem, ait, seruare ante omnia prudentiam uirtutum omnium matrem oportere: destruere uerò imprudentiam, quam ignorationem uocat. Ignarosq; item eos, qui quanquam literatissimi sunt, sibi suoq; nesciunt imperare appetitui. At eos qui sibi temperant quanquam illiteratos, & prudentes & scientes appellat. Probibet præterea magistratum illis tribuendum, qui propter incontinentiam sese regere nesciunt. Quamuis enim septem enumeret rationes, quæ ad dignitatem imperandi facere uidentur, quæ sunt, Paternitas, Nobilitas, Dominatio, Potentia, Senectus, Prudentia, Sors: Prudentiam tamen omnibus præfert, ut intelligatur quæ saluti expediant humanæ. Memorat deinde tria in ciuitate seruanda esse oportere, quæ sunt media inter unius & populi potentiam: ut neq; se totam unius imperantis arbitrio, neq; potentiæ paucorum committat. Tertio ne quẽlibet absque delectu recipiat consultorem, sed plurimum optimatum adhibeat gubernationẽ. Postremo duas narrat gubernandi species, ubi nimia libertas, quæ uitia parit: in altera, nimia seruitus, quæ odium in principem ac patriam gignit: sed mediocriter hæc omnia esse oportere. Quarto ciuitatis gubernationem diuinæ similem esse iubet, quæ regnum est cum optimatum senatu coniunctum. Diuinam prouidentiam nunquam homini deesse, modo sibypsi nõ desit. Deinde humanum ingenium in summa morum licentia lasciuire ac superbire. Et sicut bestiæ nequeũt à bestijs atq; humano quodam pastore, sic nec homines ab hominibus absq; summo Deo optime gubernari. Et quãdiu mortalis sine Deo dominabitur, tandiu laboriosam miseramq; uitã ducet. Seruari præterea nos & maxime diuinam legem ab his qui diuinæ legis iugo magnopere se subijciunt, quorum primũ futura beatitudo censetur: respui maxime à superbis, qui diuinam legem deserunt, sic & ipsi deseruntur à Deo. Deserti autem peccant atrocius, ac miserabilius cruciantur. Primũ deos colendos monet, illos præsertim, quibus patria quasi patronis dicata est, Omnes uerò ipsius summi Dei causa. Parentes deinde tanquam Dei uicarios. Deinde propinquos & familiaritate coniunctos, postremo hospites. Præterea dicit uanorum etiam uerborum diuino iudici rationem esse reddendam. Cuius Angelus nobis præest, quasi superioris iudicis uicarius & minister, ut nos à turpibus reuocet, prouocet autem ad honesta, & consentientes quidem tranquillitate conscientiæ nutrit & delectat, dissentientes autem conscientiæ perturbatione uexat. ubi delectat, ab antiquis gratia appellatur: ubi uexat, furia. Et gratia quidem triplex, quod præteriti præsentisq; ac futuri gratia bonos oblectat. Furia quoq; totidem modis malos exagitat, & utrobique fatum seu parca triplex nominatur. Dicitur & Nemesis præsertim ab Orpheo, ubi in superbos animaduertit. Quinetiam iubet in omni uita parentes uenerari. Leuium etiam uolantiumq; uerborum grauissimam esse pœnam. Nam omnibus proposita est Nemesis iudicij angelus, huiuscemodi consideratrix. Prima societas est coniugij. In ciuitate quisque uxorem à XXI. in XXXV. annum ducat. Qui autem spreuerit, plectatur honoribus: emolumentisq; quæ ciues consequi solent minime impartiatur. Quinto honorem corporis circa medium consistere, ne nimis robustum pulchrumue sit: neu nimis debile, aut deforme. Alterum audaces, inflatosq; animos reddit: alterum deiectos & illiberales. Similiter & prædiorum & census possessio excedens superbiam, seditionemq; parit: deficiens, ut plurimum seruitutem. Nemo igitur filiorum gratia pecuniæ cumulandæ incumbat, ut ditissimos eos relinquat: neque enim id ipsis neque ciuitati conducit. Sed census tum adulatione uacuus, tum necessariorum non indigus, omnium optimus est. Seniores sint iuuentuti exemplo modestiæ, minimeq; coram ea scurrile aliquid aut turpe loquantur. Ne quis priuatus aurum habeat aut argentum: sed quando nummus opus est commerciorum gratia, opificibus tantum eos concedit aut peregrinantibus: reuersi à legatione aut peregrinatione nummos ciuitati restituant. Nemini aut dare dotes, aut accipere liceat, nec fœnerari. Accipientibus liceat usuram pariter cum sorte negare. Valde diuites boni non sunt. Si non bonus, neq; felix. Nam qui quouis modo pecuniam acquirunt, parciq; sunt, diuites propterea efficiuntur. Qui uerò honeste parat honesteq; erogat, neq; diues neq; pauper erit. Ergo operæprecium in ciuitate non esse auri nummum aut argenti, neq; quæstus ullus homini bono, nisi ex agricultura. Nulla utilior Reip. disciplina quàm numerorũ cognitio. Hec

De usu uini

Festa ad hominum recreationem instituta

Septem imperandi dignitatem faciunt

Angelus

Nemesis

Vires inge[illegible]

tio. Hæc enim pigros ingenio excitat, solertesq; facit, cum numeris ferè omnia constent. Cauendum præterea ut ab iniuria abstineamus ix peregrinos & in supplices: horum enim ultor ac uindex Deus. Prætereà qui bonis quibus abundat, alios impertit, maxime honore dignus est: proximus huic qui uellet, nec ei per facultates licet, habendus est. Inuidus uerò qui nihil curat benigne facere, omnino uituperandus. Amor enim nimium proprius, omnium peccatorum semper est causa. Oportet igitur in primis eum qui magnus in ciuitate sit futurus, neque se, neq; sua diligere: sed iusta semper, siue ab ipso siue ab alio quouis gerantur, sectari. Veritatem deinde magnopere laudat, quæ dijs & hominibus dux est omnium bonorum. Cuius qui felix futurus sit, statim ab initio participem esse decet, ut in hac plurimum temporis uitam agat. Fidus autē hic erit. Infidus qui sponte mentitur: qui uerò non sponte, amens, utrumque malū. Nam & infidus & stultus omnino ab amicitia alienus aut honore: procedente quoq; tempore inglorius, & in solitudine etiam si liberi supersint uitam ducet. Honorādus uerò certo est is in primis, qui nihil nocet, aut nullam infert iniuriā. Qui autem nec alios id facere patitur, duplici dignus honore.

Commendatio ueritatis

Bona ciuitatis proportione geometrica distribuenda

Sexto. Distributionem bonorum in ciuitate, non æqualitate arithmetica sed geometrica pro meritis cuiusq; facere oportet, quæ proprie ad Iouis pertinet iudicium, qui merita nouit hominum. Pueris educandis proponatur publice uir bonus. Qui post annum x x x v. uxorem non duxerit, nullo dignus honore censeatur. Ad mulierum conuiuium non uocentur, nisi quinq; amici uiri ex latere paterno, ex cognatis & propinquis totidem. Nuptiarum sumptus pro modo facultatum fiat.

In aliam domum ducenda uxor

De seruis

Ducat uxorem in aliam domum ubi sit habitaturus: quasi parentibus utrinq; ac fratribus relictis in coloniam proficiscendo, ubi numerum augeat, liberos procreando. De seruis autem, sapientes poëta dicit, de Ioue loquens: Dimidium mentis Iuppiter illis aufert, qui seruitutis sorti subiecti sunt. Minis enim ac uerberibus quasi ferarum naturam efficiunt. Sæpe coniurant contra dominos. Remedio est, ut sint diuersæ patriæ & maxime inter se dissoni. Nulla alioquin eis inferatur iniuria, quod minus quàm æquales possunt resistere. Etenim maxime natura iustus deprehenditur, cum cauet his iniuriam inferre, quibus facile potest. Idem de Tyranno in subditos dicendum. Castigandi insuper serui, neq; ita monendi uti liberi, ne molliores sint: neq; sermo cum eis familiaris habeatur, aut iocus siue lusus, ex quibus tardiores ad obtemperandū reddantur. Tempus matrimonij, uiris à x x x. ad x x x v. fœminis uerò à x v I. ad x x. ad summum. Magistratus fœminis post x v I. uiris post x x x. tribuantur. Coniuges post liberorū procreationem caste uiuant, & eæ honorentur magnopere, contra uerò uituperentur. Numerum quinq; millium & x L. optimū in Rep. repetere, quoniam partes æquas totus diuisus usq; ad x I I. habeat, præter undecimam quæ parum aberrat. Dimidiū totius summæ: duo millia quingenta & uiginti. Tertia erit, mille sexcenta & octoginta, & sic deinceps. Reuolutio quoq; primæ sphæræ x x x v I. millium annorum, in x I I. diuiditur. Primus nanq; duodenarius infantiæ datur, secundus adolescentiæ, tertius senectuti. Duodecim sunt etiam Zodiaci partes. Elementa quoq; totidem cum qualitatibus suis. Ciuitate igitur Plato per x I I. tribus partiri iubet, ut numero perfectiore. Septimo: educatio puerorum tractatur. Conducere dicit magnopere ad uirtutem, puerorum exercitationem quæ in moribus est disciplina quidem duplici, corporis circa Gymnasticam, & animi circa musicam. Gymnasticam uocat, quæ saltatione, luctatione, hasta, iaculo, cursu, pugillatu, rebusq; bellicis continetur. Post hæc dicit nocte exurgendum esse patribus & matribusfamiliâs, ut rem domesticam curent. Somnus enim multus nec corporibus, nec animis, neq; rebus augendis conducit. Nemo enim cum dormit alicuius est precij, non magis quàm si nō uiueret. Quare quicunq; uiuere & sapere cupit maxime, quā longissimo tempore uigilet, sola sanitatis necessitate seruata. Exoriente sole pueri ad magistros proficiscātur, nec sine pædagogis. Decennis incipiat ire, tris tamen annos ut legere ac scribere discat. Deinde tris alios annos musicæ continuo det operam. Matrem ad procreationem liberorum ut actiuā causam concurrere, quod & quidam alij senserunt. Aristoteles autem minime. Humorem in pueris melancholicum non ex ipsa esse natura quæ sanguini propior est, sed ex reliquijs materni menstrui, sanguinisq; in utero tabescentis. Mutatio præterea in omnibus rebus præterquā in malis periculosissima est, etiā si in melius fuerit, saltem ad tempus periculo non uacabit. Deū Plato sæpe annuit esse adorandum, licet plures deos quandoq; dicat, id monstrat in epistola ad Dionysium & ad Herman, & in Parmenide, qui totus agit de uno, & in Timæo qui naturam producit ab uno, & in Philebo qui naturam uno metitur, & in Epinomide qui omnia ad unū reducit. Vndecimo. Deos ponit, eosq; prouidentiam habere, minimeq; corrumpi muneribus dicit. Post hos Mentium genus præstare in quibus Angeli comprehenduntur. Deinde animarum rationis ac mentis participum, quæ ante omne corpus procreatæ sunt. Nam quod per se mouetur, potius est quàm id quod ab alio. Et quod melius ac diuinius, antiquius est eo quod uilius. Has etiam migrare in alia corpora etiam bruta, & eadem pati quæ admisere purgationis gratia. Animarum præterea tria esse genera, unam totius mundi. Deinde sphærarū. Sphæram enim quālibet habere plures animas, quæ in æthere sunt astra ipsa, & in terra sunt homines, ix aëre & aqua sunt dæmones intermedij, & hi nobis somnia ministrāt, aspirant, monstrantq; salutem ab ipso Deo missi. Igitur ita fit, ut animæ humanæ à sphæris sint, Sphærarū ab ipsa mūdi anima, ipsa uerò ab æterno Deo. Astrorum enim animæ æternæ beatissimæq; sunt. Quod ex ordine rationeq; ac constantia cursus earum demonstratur.

Vigilia maxime necessaria

De educatione puerorum

Aetas apta matrimonio

Numerus V. mil. & X L. præterea duodenarius maxime obseruandus.

Mutatio omnis periculosa,

Mentes & angeli

Animæ ante corpus creatæ.

Animarū tria genera

Militex

Duodecimo. Militares uiri abstinere discant, frigus æstusq; præterea capitis ac pedum nuditatem tolerare, quæ duo maxime naturam conseruant, magnasq; uires corporibus malis assuefactis gignunt: Contra uerò debilitatem. Imagines deorū non ex auro, nec argento, nec ferro, aut ære, sed tantum ligno, aut lapide fieri iubet, ne ex occasione rei pretiosæ se criminosi Deos propterea placare, aut decipere posse existiment. Deniq; omne aurum & argentum à sua politia excludit. Ix Epinomide Numerum magnopere laudat, sine quo dicit nos minime uirtute præditos fore, cum is in omni ratione humana magnum adfert momentum. Numeris omnia in ciuitate, tum in natura constare adfirmat. Ordinem numerorum & rationem qui mente conceperit, haud facile in rebus errabit.

Tēpla & imagines sine sumptu.

De laudibus & necessitate numerorum

DE SVPPLICIIS.

QVOD PRECES SPRETAE, VLtorem habent Deum.

IVstitiæ pars & religio est: quapropter preces quas & supplicia Latini, λιτὰς Græci appellant, Iliados I X. eleganter Homerus describit his uersibus à me conuersis.

Namq; preces summi famulæ Iouis esse feruntur,
Claudæ & rugosæ, strabo quoq; lumine utroq;
Turmatimq; sequi damnum non passibus æquis.
Hoc & ui maiore, & firmis gressibus illas
Præuenit, ac terram perlustrat cursibus omnem,
Adficiens mortale genus, sed pone sequentes
Illæ subueniunt, ac tum cultoribus altum
Sponte sua adeunt mites orantq; tonantem.
At spretæ innumeros luctus, ac damna precantur.

Ex qua descriptione probe colligitur quantæ sint curæ

Deo preces ac supplicātes. quos si quis spernat Deum ipsum sentiet ultorem: nam in Odys. quoq; sic ait.

Πρὸς γὰρ Διός εἰσιν ἅπαντες ξεῖνοί τε πτωχοί τε.
Proximi sunt Deo hospites ac pauperes. Et alibi.
Οὐδ' ἱκέτας ἀτιμάζειν, οἷσιν ἄρα Ζεὺς μάρτυρος.
Nec supplices spernas, quibus Iuppiter est testis.

Et rursus.

Ἀντὶ κασιγνήτου ξεῖνός θ' ἱκέτης τε τέτυκται.
Fratris nanq; loco supplex ac hospes habetur.

Hesiodus idem ferè.

ἶσον δ' ὅς θ' ἱκέτην ὅς τε ξεῖνον κακὸν ἔρξει.

Virgilius item.

Si genus humanum & mortalia temnitis arma,
At sperate Deos memores fandi atq; nefandi.

Apud Euangelium uerò, Quoties unum ex his minimis &c.

QVOD PRECES AD DEVM necessariæ etiam ex philosophorum sententia.

SOCRATICORVM omnis schola Deum ante omnia adorandum putat. Licet deos plures quandoque memorent, eos certe numina Deo Ioui optimo maximo subiecta intelligunt, quem etiam Homerus uocat patrem hominumq; Deumq;. Dæmon Socratis In primis ipse Socrates dæmonem habebat familiarem, quem Deum uocabat. Ischomachus apud Xenophōtis Oeconomicum Deum rogat in primis ualetudinem, deinde rei familiaris amplificationē. Plato in Timæo Deum Porphyrius adorādum suppliciter dicit. Super quo Porphyrius & Iamblycus Platonici, multa dicūt. Porphyrius sic ait. Cum Deus nobis prouideat, ac res nostræ se poßint aliter habere, certe pro rerum nostrarum usu utiliter adoramus, uidelicet ut boni simus: sic enim utpote similes Deo facti ad eū propius adcedemus, in qua coniunctione adorationis uis tota consistit. Nempe cum nos Dei filij sumus, ab eo quasi in exilio & carcere segregati, simpliciter adorare decet, quo hinc liberati reuertamur ad patrem: alioqui similes eorū erimus qui parentū patrocinio sunt orbati. Profecto cum uniuersi partes simus, uniuerso proculdubio indigemus. Ipsa enim ad totum conuersio salutem partibus præstat. Compertum uerò habemus, excellentißimos quosq; apud omnes gentes sapientia uiros, diuinis potißimum uotis nuncupauisse, præcipuè Indorum Brachmanas, Persarum magos, Græcorum theologos: Chaldæos autem & aliud quoddam adorauisse. Ipsam enim superorum uirtutem appellantes hoc uno nomine uenerati sunt. Hæc ille. Iamblycus Iamblycus uerò eius discipulus. Primum quidem est notio quædam eius quod orandum est, & qua ratione colēdum. Secundum uerò adsimulatio quædam uitæ nostræ cum diuina uitæ puritate, castitate, sanctitate, disciplina, ordine, & diuina beneuolentia proficiscens. Tertium coniunctio quædā per quam diuinam attingimus essentiam, ad ipsamq; ascendimus summitatem. Quartum ingreßio quædā in liminis diuini uestibulum. Quintum deniq; animæ coniunctio cum diuina uoluntate, ut non iam amplius nostri, sed Dei simus, illius splendore obruti & circunfusi, qui modus ultimus est & perfectißimus adorationis. Sola igitur adoratio recta animos beatæ patriæ reddit. Sola sanctimonia est plena uirtus. Solus uir bonus, ut Plato scribit in legibus, Deum feliciter precatur. Sola cum superis consuetudo beatos facit. Ab hac enim flagitiosi sunt omnino alieni, & tanquam prophani à uotis & sacrificijs arcendi. Puri uerò decenter ad supplicandū adcedant, habentes uidelicet secum tris præcipuas comites, fidem, ueritatē, & charitatem, quibus stipati spem bonorum accipiant firmam. Frustra enim Deum quærit qui se non adhibet solum soli ac simplicē simplicißimo, immobilemq; stabili, ac otiosum quietißimo. Hæc ille apud Proclū Platonicū. His addit magnus Theodorus. Si quis naturas rerū diligētius explorauerit, inueniet nō animas tātum aut mētes, sed omne excepto primo adorare atq; moueri. Hesiodus uerò omnium antiquißimus. ἠ μὲν ὅτ' εὐνάζῃ καὶ ὅταν φάος ἱερὸν ἔλθῃ, ὥς κέ τοι ἵλαον κραδίην καὶ θυμὸν ἔχωσιν. Quum ibis dormitū, & rursus cū illuxerit, ora Cœlicolas, ut sint præsto tibi mente benigna. Romanos uerò tanta huius rei tenuit religio, ut nihil publice aut priuati grauioris negotij nisi prius litato aut auspicato fieret, ac demum postea uoti cōpotes gratias dijs per sacrificia redderent. Athenienses item in summæ templo Delphico εἰρεσιώνην, id est, Eresionem posuerunt, hoc est, ramum oliuæ siue Iresione lauri, plenum fructibus uarijs. Hodie simile Calend. Maij ante fores amicarum ponunt. Homerus teste Herodoto Carmina quæ Iresionem uocat edidit: Vt nos palam pudeat ad firmiorem certioremq; uocatos spem, esse fide ac diligentia superstitiosis in hac parte inferiores.

QVOMODO AVT QVID ORANDVM.

MOS erat etiā antiquis teste Plinio in adoratione manum ad os referre, totumq; ea corpus circumagi, ut quasi diuinationē quandam futuri signi nostri salutiferæ crucis portēdisse uideātur. Similiter & qui sacra facturus erat, ut ait, se reum ante omnia fatebatur, nostrā quoq; ac ueram culpæ confeßionē expiationis gratia in sacrificijs quodāmodo prænotādo, qua purius ad aram accederemus. Græcū insuper prouerbiū, ἀλλ' οὐδὲν δεῖ παρὰ τὸν βωμόν. Hoc est, nil oportet ad aram cōsulere. Quoniam mos erat sacrificātium, ante sacrificiū & in ipso procinctu solere consulere, ut autor Tarreus in Prouerbijs. Pythagoras in aureis carminibus, & Orpheus in hymnis docent quæ à dijs sint petenda: Iusta uidelicet & modesta, cætera Deum non exaudire: Nec enim auro aut muneribus corrūpi. Homerus dicit sacrificia Troianorum dijs inuisa, quāquam bona & nidorem suauem adferant, cum Priamus Priamiq; populus odio sit. Plato in Alcibiade inquit: Athenienses cum Lacedæmonijs cōcertantes semper inferiores fuere, quod dijs magis Lacedæmoniorum benedictio placeret, quàm omnium Græcorum sacra, quamuis Athenienses maiores pompas muneraq; offerant. Ex quibus profecto exemplis, nostrorum ueritas magis effulget, cū Esaias dicat, uictimæ impiorū abominatio. Theophrastus. Eum qui admirationi uult cæteris esse, libēter sacrificare dijs oportet, non tam multa quàm frequenter & pie: nam hoc sanctimitatis, illud copiæ signum. Deinde parētum alere senectutem, hisq; obtēperare. Plato item in Eutyphrone, ubi de sanctitate tractat, Sanctum ait & iustum idem esse in accipiendo ac reddendo: Esseq; propterea mercaturam quandam inter Deos & homines, ut illi nobis bona honestaq; dent, nos eis sacrificium ac preces: His enim officijs & domos priuatas, & ciuitates conseruamus. Homerus.

Ζεὺς δ' ἀρετὴν ἄνδρεσσιν ὀφέλλει τε μινύθει τε.
Iuppiter ipse uiris uirtutem firmat & aufert.

Et Satyricus noster.

Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.
Fortem posce animum, mortis terrore carentem.
Qui spatium uitæ extremum inter munera ponat
Naturæ, qui ferre queat quoscunq; labores:
Nesciat irasci, cupiat nihil, & potiores
Herculis ærumnas credat sæuosq; labores,
Et Venere & cœnis & plumis Sardanapali.

Quomodo orandum, Xenophon in commentarijs probe Xenophon ostendit. Non enim fas, inquit, à Deo petere ut ignorando equestrem pugnam, eos qui periti sint uincamus. Eodē modo naualis artis ignarū, nauem ducere aut uincere. Imperitum

P etiam

etiam spargendi semen, frumentum optimum metere. Neq; si te ipsum minime custodias, à Deo seruari. Hæc itaq; petere minime ex Deo licet, haud aliter quàm si ab hominibus aliquid contra legem petamus. Ex quo memento prouidere necessaria antequam necessitas aut usus ueniat. Hãc Xe-
Sallustius nophontis sententiam æmulatus Sallustius sic ait. Non enim supplicijs aut lacrymis muliebribus auxilia Deorum parantur, uigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt. Vbi te socordiæ atq; ignauiæ tradideris, nequicquam Deos implores, irati infestiq; sunt.

DE CELEBRITATIBVS.
PRIMVM SACRORVM.

MACROBIVS. Celebritas dicebatur cum sacrificium fiebat, aut epulum dabatur. aut Feriæ obseruabantur, aut ludi agebantur. Festus. Sacra autẽ aut domestica aut peregrina aut publica aut priuata fuerũt. Aelius Gallus Sacrum esse ait, quodcunq; modo atq; instituto ciuitatis cõsecratum sit, Siue ædes, siue ara, siue signum, siue locus, siue pecunia, siue quicquid aliud dijs consecratum sit. Quod autẽ priuatus siue religionis causa aliquid earũ rerum dedicauerit, id Pont. Max. nõ existimat sacrum. Plutarchus in Probl. In sacrificijs Italici autore Aenea uelant capita, quod is cum rem diuinam faceret in littore Laurẽti Veneri matri, ne ab Vlysse cognitus interrũperet sacrificium, caput adoperuit, atq; ita conspectum hostis euitauit. Magistratibus uerò & alijs potẽtioribus caput aperimus, tãquam omnia nostra illis patere debeant. Idem. Regi sacrificulo nullum magistratum gerere nec cõcionem habere licet. Idem. Sacerdotibus nec habere nec petere magistratum Rom. permittebatur. Lictore tamen & sella curuli utebãtur, ut his deliniti ultra nõ quærerent. In templis prope ianuam lecticam habebant tanquam custodes & refugiũ, pedes his reliqui osculabãtur. Non absimile hoc ueteri legi, quæ tribum Leuiticam sacerdotio insignitam esse uoluit. cæteris muneribus aut facultatibus prohibuit. Nos item Pontificum nostrorũ pedes exosculamur. Idem. Ver sacrum dicebãt, cum primitias fructuum omnium proximi ueris uouebãt. Idem, Postridie Cal. Non. & Eidus dies religiosos & nefastos habebãt, nec quenquam exire aut peregre proficisci permiserunt ob pugnam Alliensem quæ postr. Eidus Quintiles fuit. Hodie quoq; dies Aegyptiacos appellatos nonnulli superstitiose obseruant. In luctu supplicabant, sed non sacrificabant: quapropter obsidente urbem Annibale mensis ad lugendum datus, & anniuersarium sacrum intermissum, ut ait Liuius. Horatius Puluillus & Xenophon auditis filiorum mortibus à sacris non discessere. C. Fabius obsidẽtibus Capitolium Gallis in Quirinalem sacra domestica facturus per medios hostes iuit atq; rediit.

De his qui sacra spreuere multa sunt infelicitatis exẽpla.
Sacrorum cõtemptores, & pœna Appius quòd Potitios sacris Herculis priuasset, cæcitate mulctatus. Ser. Cepio qui Tolosanum tẽplum diripuit, misere perijt. Plemmius legatus Scipionis Locris relictus, unde Annibalis præsidium Scipio eiecerat, quòd Proserpinæ templum spoliasset, Romæ dãnatus in uinculis extinctus est. Sed & idem in codẽ loco patrãs Pyrrhus è Sicilia in Italiam reuertens, à Rom. profligatus discessit. Brennus dux Gallorum Delphico templo direpto, grandine tempestateq; cum toto exercitu occidit. Crassus Hierosolymitani templi Gaza surrepta à Parthis trucidatur. Eundem Heliodorus à Seleuco missus attingens exitum habuit, quem in ratione temporum adnotaui. Quin & sacra quoq; corpora seu mysteria nefas attrectare, extraq; locum adspicere: legitur de Tiresia ob uisam nudã Dianã cæcato. In uetere lege Lothi uxor retro respiciens in salis statuam est cõuersa. Oza, quòd nocte cum uxore coisset, & tabernaculum postea fœderis contortum attigisset, illico discerptus est. Ex quo Gregorius cõmixtos nocte coniuges ab eucharistia iubet abstinere. Clodoueus Galliæ rex quòd Dionysij corpus imprudenter attigisset, in insaniam incidit. Et qui S. Benedictũ in Galliam translatum rursus in Italiã reportaturi reuulsere, perijsse ferũtur. Proximis annis Ioan. Cardinalis Aragonensis quòd eiusdẽ sancti conditorium retexisset, eodem anno iuuenis decessit.

In igne sacra præter alia elementa cõsistere multa decla- Ignis
rant, quòd proximus cœlo sit, quòd perpetuus à Vestalibus seruaretur, quòd ante imperatores ferretur. Ignea flamma Seruij Tullij, itemq; supra Ascanij Virgiliani capita, optimũ fertur portẽdisse augurium. In Odyssea cædem factam igne & aqua iubet Vlysses expiari. In uetere lege ignis de cœlo scribitur, holocausta accepta rapuisse: & ignis in puteo seruatus. Nec ullum sine igne sacrificium. Apud nos uerò nullo magis honore quàm cæreis, cœlicolæ extrinsecus decorantur. Deniq; Deus noster ignis comburens est. Sacra deinceps
nominatim. Bonam deam nominãt, quam alij aliam fuisse Bona dea
dicunt, ad cuius sacra quæ in Auentino in eius templo fiebant, uiri non ingrediuntur. Deprehensus quondam Clodius habitu in his muliebri, de polluto sacris causam dixit. Flo- Flora
ram & Liuius & Dionysius meretricem fuisse tradũt, quæ populum Rom. hæredẽ instituit: cui ob merita tanquam deæ
pridie Cal. Maij festum dicauere Floralia uocata. Celebatur Floralia
à meretricibus cum coronis & uestium uarietate, temporis lætitiam florumq; diuersitatem significando, uti Ouidius in fastis testatur: qui Chlorim nympham fuisse prius dicit raptam à Zephyro, Floramq; deinde uocatã, ac fructibus cunctis præesse. Ad cuius festum ac theatrum quum Cato semel uenisset, statim abijt: ex quo obiectũ ei, Cur in theatrũ Cato
seuere uenisti: an tantum ueneras ut abires? Bacchanalia Bacchanalia
Liu. XL. dicit Romæ expulsa fuisse ex senatusconsulto, tanquam mores corrumpentia. Noctu enim celebrabantur, ubi nudus uterq; sexus impurißime cõmiscebantur, tyrsis pampinisq; uincti. Cereris sacris, quæ Ceredia dicta sunt, uesti- Cerealia
bus utebãtur albis, noctu mystæ cum facibus currebant, uinum non libabãt. Insuper & ieiunium institutũ quinto quoq; anno ex libris Sibyllinis prodigiorũ causa, ut Li. XXXIII. Ouidius etiã à Venere abstinendũ dicit, quòd castitati præsit. Iuuenalis. Dignæ Cereris contingere uittas. θεσμοφόρια apud Græcos eius dicũtur sacra, quapropter Latini Legiferam uocant. Athenis sacris Eleusinæ Cereris nemo sibi cõscius intererat. Eius Romæ templum prope Circum fuerat
max. autor Plin. lib. XXXV. Feriæ insuper statiuæ, quæ Feriæ
semper erant eodẽ tempore, Conceptiuæ ex auguribus, Imperatiuæ ex edicto. Item. Feriæ Seruorũ Sextilibus, ex eo institutæ, cum Seruius Tullius natus ex serua est. Ferias item stultorum, Quirinalia & Fornacalia dicebãt Quirino institutas, quòd his potißimum adsignatæ fuerint qui cuius essent tribus ignorabãt. Idem. Herculi Decimas dare locupletibus ac nobilibus antiquitus mos fuit. Lucullus quoniam hunc ritum seruauit, auctior factus est postea. Hunc etiã Deum custodiendo thesauro & domibus seruandis maxime præficie-
bant. Festus. Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis Solitaurilia
immolationem significãt, Tauri uidelicet Arietis & Verris,
quòd omnes hæ sint solido corpore. Idem. Saturni dies ce- Saturnalia
lebratur festus Mense Decẽbri quòd tũc ædis eius dedicata. Præterea is culturæ agrorũ præsidere uidetur peractis sementis, ex quo etiam falx ei insigne. Dicitur & à sationibus. Cicero tamen quod Satur annis dicit. Macrobius. Sigillariorum dies adiecti saturnalibus, & ita VII. dies fuere Saturnalia, quum antea quinq; fuissent: illis enim diebus parua simulacra fingebantur uenalia, quæ homines pro suis capitibus offerebant in sacellũ Ditis, aræ Saturni coherẽs. Nostra

omnia

omnia quodam modo uaticinabantur sacra. Nam & eadem ex cera sigillaria templis offerimus. Et libertatem quam eo tempore habebāt serui in dominos, nunc quoq; per dominica natalia nostri retinēt. Inde lasciuientes, seruum creant dominum. Alea etiam tunc uigebat, paßim ludere licebat: eundem nunc morem his diebus à leuibus hominibus introductum uidemus. Festo item teste mittebant hoc tēpore pauperes diuitibus cereos. Nam cereis potentes utebantur, humiliores uerò candelis. de huiuscemodi seruorum libertate Athenæus sic ait. Mos est apud Romanos in Saturnalibus ingenuorum, ministeria seruorum occupare. Idem apud Græcos in festo Hermeorum. Apud Babylonios Sacea appellata quinq; diebus celebrantur, in quibus dominis imperant serui. Apud Thessalos Peloria eadē ferè quæ Saturnalia apud Ro. à Pelorio uiro Pelasgo, qui primus omnium annūciauit ex terræ motu in Aemonia excitato Tempe scissa, aquas omnes fluminaq; quæ loca inundabāt descendisse in alueos, camposq; siccatos apparuisse.

Lupercalia

Lupercalia Euandrus instituit, ex more Arcadio, Pani Lyceo, siue Syluano seni nemorum pastorumq; Deo, nudi per urbem incedebant, ac laruati, flagellis obuios cædētes, putabanturq; ex eo steriles matronæ fœcūdari. Rei causa Ouidio fabulā adfert, Pana spolia leonis noctu ab Herculis uxore fuisse deceptum, quum illa uestē cum uiro commutasset, quare uestem deinde abominatus est. Nostri hodie pœnitentes felicius quàm luperci non pellibus quidem, sed sagis linoq; ora contecti, non alios, sed sese flagello conuerberāt, nudum se lacerum tergum ferentes. Cornelius libro XVIII. Sodales sacerdotes Romulū cum Tatio inita societate fecisse scribit.

Sodales Titii

Vnde Titij sodales, & apud Tranquillum legimus Sodales Augustales, apud Iulium Capitolinum Sodales Antonianos. Tybure quoq; in marmore uetusto Sodales Hadrianales. Caius in titulo de collegis, dicit Sodales esse qui eiusdem collegij, quiq; ualde simul habitantes sunt. Præcipitur igitur mādato principalibus præsidijs prouinciarum, ne patiantur esse Sodalitia ueluti inhonesta collegia. Et Augustinus ait Sodales quasi edales.

Fratres Arua-les

Plinius item scribit Romulum instituisse Collegium Aruorū, seq; duodecimum fratrem appellari uoluit. Nos fraternitatē & confraternitatem dicimus, qua sanctiore instituto quidam inter sese hodie mutua charitate ac pudico ritu, certaq; uiuendi formula conueniunt.

Hecatomba

Hecatombas ut ait Capitolinus, Balbinus Romæ fecit ob oblatum Maximini caput. Centū Aræ uno in loco cespiticiæ extruuntur. Et ad aras centum sues, centum oues mactantur. Nam si imperatorum sacrificium fit, Centum leones, centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia. Quod quidem Græci quondam fecisse dicuntur cum pestilentia laborarent, & à malis id imperatoribus ablatum esse cōstat. Hæc ille. Homerus quoq; nihil potius quàm ἱερὰς ἑκατόμβας in sacrificijs commemorat. Ouidius in fastis, tribus anni temporibus fructuum gratia totidem sacrificia dicit Romanos instituisse, Vinalia, Robigalia, Floralia.

Vinalia
Robigalia
Floralia

Prima causa uini, secunda frugum, tertia cunctorum, quæ Flora deæ fuisse suprà narraui. In quibus animaduertere quoq; est eadem nos tempora non inani superstitione, sed ieiunijs tribus ex eadem causa celebrare. Plutarchus in Problem. Septimontium ponit festū cum septimus mons est additus urbi quasi finitæ.

Septimōtium
Quinquatria

Fiebant & Quinquatria Mineruæ Calendis Mart. diebus quinq;, quo tempore (ut ait Hieronymus in epistolam Pauli) munus minerual appellatū magistro pueri offerebant, quando uacabant, quod & Saturnalibus etiam seruabant. Iuuenalis. Accipit exiguo quisquis colit asse Mineruam. Hoc item matronæ colebant festū, mittebantq; uiris munera, sicuti & Saturnalibus uiri mulieribus.

Quinquatres minores
Personati

Erant & Quinquatres minores appellati, eidem Mineruæ sacri Idibus Iunijs, quo tempore tibicines personati per urbem incedebant: ut hi qui olim ebrij ex Tybure Romam reducti fuere, quum non omnes essent, uiderentur omnes simul aliegnotis & personis admixti. Ouidius de fastis.

Cur uagus incedat tota tibicen in urbe.
Quid sibi personæ, quid toga longa uelint.
Callidus ut poßit specie numeroq; senatus
Fallere, personis imperat ora tegi.
Admisceatq; alios, uti & hunc tibicina turba
Augeat, in longis uestibus ire iubet.

Sed & personæ in Megalesibus quoq; adspiciebantur, de quibus Herodianus in Commodo sic ait. Veris initio, stato solenniq; die quem Megalesia uocāt, Romani Pompam matri Deûm celebrāt, prælata diuitiarum magna pompa: permissumq; cuiq; personas eo die induere. quas cuiq; libitum, cuiusue magistratus aut hominis imaginem effingere, ante simulacrum eius deæ ludere. Id simulacrum dicitur apud Peßinuntē Phrygiæ de cœlo descendisse. Romani responso accepto, non duraturum imperium sine eo, legatos pro eo miserunt: quod cōcessum & aduectum, in ripa Tiberis cum consedisset nauis, Claudia sola uestalis quæ incesti accusata fuerat, eam trahēs se uirginem probauit. Videre igitur licet has esse personas quas nostri seculi pestilentia, non uno die, nec sacrorum, aut comœdiæ tantum causa, sed duos continuos menses per ferias stultorum permittit: sub quibus inueterata paßim licentia cuiq; licet scelerato esse, omniq; libidinis exemplo uti, res quidem noua, & tantum inter Christianos hæc immodestia uisa. Idibus uerò maijs de ponte Sublicio simulacra in Tyberim inijciebāt, quæ Argeos & Oscilla uocabant: Herculis instituto, quòd Græcos ea loca incolentes barbari mactare soliti essent, ut autores Plutarchus in Probl. & Ouidius in fastis.

Argei
Oscilla

Compitalibus laneæ effigies noctu dabantur per compita & lares. Is erat dies festus, animæ putabātur esse hominum: autor Festus.

Compitalia

Erant enim lares dij numina priuatorum domorum. Macrobius ait Laribus compitalibus Tarquinius ex responso Apollinis capita puerorum pro salute familiarum sacrificabat: emendauit postea Brutus expulsis regibus capitibus alliorum & papauerum oblatis: his effigies Maniæ deæ suspendebantur. Erant enim caninis adoperti pellibus, ad pedesq; canes habebāt. Causam Ouidius refert. Seruat uterq; domum, domino quoq; gratus uterq;: Compita grata cani, cōpita grata lari. Sacrificabatur & Genio die natali, qui naturæ cuiusq; Deus est aßistēs, ex quo in domorum fundamentis eius familiæ Genio inscribebant.

Genius

Erat & is geminus, bonus & malus. Plutarch. in Bruto. Sum malus, inquit, Genius tuus Brute: haud profectò procul à nostrorum ueritate, qui duos nobis nascentibus angelos constituunt. Templa deinceps dedicata, ex Liuio: Ioui Statori à Romulo ut acies staret contra Sabinos, quæ iam terga uertebat.

Templa Ioui

Ab eodem quoq; Ioui Feretrio à ferendis spolijs opimis, quæ de Acrone rege retulit: Ioui Elicio à Numa in Auentino, ut mentibus diuinis eliceret, quo modo curāda essent fulmina. Ioui Pistorio ob iactos Gallis à Manlio panes. Ioui Capitolino à Tarquinio, ubi caput humanum inuentum. Ioui Vltori, à M. Agrippa quod & Pantheon dicitur. Ioui Tonanti ab Augusto. Apud Græcos Ioui Eleutherio, id est, liberatori, quum à Persarum armis liberati fuere, ut Pauf. scribit. Item Ioui Milesio in Asia, Ioui Ammoni in Libya, Ioui Dodoneo in Illyria, Ioui Soterio, id est, seruatori, Ioui Xenio, id est, hospitali, Ioui Ilascio, id est, placatori, Iunoni Monetæ in Capitolio, ubi Manlius habitauit, quòd anseres de irruptione Gallorum admonuissent.

Iunoni

Iunoni Reginæ in Auentino à Camillo locatum lib. V. Iunoni Sospitæ uotum à Cor. Cethego Cos. in bello cum Bois circa Padum post II. bellum Pu. lib. XXXIII. Iunoni Lucinæ in Auētino, Iunoni Gabinæ, Faliscæ, Samiæ. Dianæ in Auen-

Dianæ

tino à Seruio Tullo ad imitationem Dianæ Ephesiæ memorabilis. Dianæ Scythicæ ui sacrificabatur hostijs humanis
Apollini — Ariciæ, quod Artemisium dicebatur. Apollini quod Apollinare uocabant in pratis flaminijs: libro III. Id postea (teste Pandulfo ostiario lateranensi) Hadrianus primus Apollinari martyri dicauit. Aliud item eidem uotum ob ualetudinem peste inualescente sub Manerco Aemylio iterum dictatore, libro IIII. Apollini quoq; Palatino. Celeberrima & illa apud Delphos, apud Accium, apud Cumas.
Marti — Marti uotum bello Gallico, dedicatum sub Camillo dictatore à T. Quintio duumuiro sacris faciundis, libro VI. Marti Vltori in foro Romano ab Augusto.
Bellonæ — Bellonæ quod uouit Appius contra Samnites pugnans libro X.
Veneri — Extra portam Veneri prope Circum max. ex ære mulctaticio impudicarum matronarum, à Fabio Gurg. Cos. libro X. Veneri Erycinæ extra portam Collinã, cui uirgines puppas, id est, paruas imagunculas donabant. Persius. Nempe hoc quod Veneri donatæ à uirgine puppæ.
Menti — Eodem quoq; tempore & Menti post cladem Trasimenus acceptam, libro XXI. Ouidius.

Mens quoq; numen habet, menti delubra fatemur
Ad uotum belli perfide Pœne tui.

Pauori — Item Pauori à Tullo rege in bello contra Veientes, libro I.
Febri, Veioui, Malæ fortunæ — Item Febri & Veioui & Malæ fortunæ, malis numinibus ne uoceant.
Virtuti — Virtuti à Cla. Marcello dicatum apud portam Capenam, libro XXIX.
Concordiæ — Concordiæ à L. Manlio Prætore in Gallia uotum in Capitolio, coniunctum Menti, canale uno tantum discreta, libro XXI.
Victoriæ — Victoriæ ex mulctatitia pecunia, libro X. Victoriæ item in palatio ubi simulacrum Cybelis ex Asia aduectum cõditum fuit, lib. XXIX.
Castori — Castori & Polluci, quod Castoris tantum dicitur, uotum bello Latino à Posthumio. Dein dedicatũ ab eius filio duumuiro S. P.
Fortunæ — Fortunæ complura, quæ alibi narraui, quum de ea mentionem feci.
Iuuentuti — Iuuentuti in Circo max. à Cn. Licinio duumuiro dicatum. Liu. de bello Mac.
Mercurio — Mercurio paulò post mortem Publicolæ Ap. Cl. & P. Seruilio Coss. prope Circum max. Ouidius in fastis.

Templa tibi posuere patres spectantia Circum.

Herculi — Herculi ara max. sub Auentino ab Euandro, in cuius ruinis nostra ætate repertum eius æneum signum, quod in atrio domus Conseruatorum in Capitolio conspicimus. Herculi item ædes rotunda in foro Boario prope templum Pudicitiæ patriciæ.
Pudicitiæ — Herculi prope Circum maximum à Sylla Sibyllæ iussu. Ouidius.

Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est:
Quod Deus Euboico carmine munus habet.
Si quæris titulos Sulla probauit opus.

Herculi deniq; & musis à L. Philippo sub Augusto, teste Tranquillo.
Diti — Diti prope Circum maximum, ad quod gradibus descendebatur. Nam aræ infrorum subterraneæ fuerunt, quum ad cætera templa ascẽderetur.
Iano — Iano apud uelabrum à Numa.
Vestæ — Vestæ item haud lõge ab eodẽ dicatum.

DE CELEBRITATE CONVIVIORVM AC LVDORVM.

Conuiuia — CELEBRITAS conuiuiorum pluribus de causis instituta. Aut erant pontificalia conuiuia quæ in sacrificijs sacerdotes, saliares, Pontifices, ac VII. uiri epulones præparabant. Aut triumphalia, quæ imperator dux'q; post uictoriam exhibebat populo Romano: aut funebria in defuncti honorem, ut quæ ad pollinctum fiebant. Aut uiscerationes, cum caro cruda populo dabatur, ut apud Albanum. Aut congiaria, quæ Prætor in celebritatibus populo dabat. Aut erant Missilia, quæ in theatro spargebantur, aues, legumina, oleum, quandoq; uestes. Ludorum celebritates Græcia primum reperit, quas Archias poëta hoc Tetrasticho Græco eleganter expreßit.

Τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα, τέσσαρες ἱροί,
Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων.
Ζηνός, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο.
Ἆθλα δὲ τῶν κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Græcia concelebrat duo bis certamina sacra:
Quorum hominum duo sunt, cætera cœlicolum.
Sacra Iouis, Phœbiq;, Palæmonis, Archemoriq;
Dona Oleaster erunt, mala, selina, pitys,

id est pinus. Primum Hercules in Iouis honorem cõstituit in Olympia, ubi stadium fecit tanto cæteris maius quãto eius mẽsura pedis præpolleret: ubi primus olympionica fuit Corœbus Atheniensis, ut autor Eusebius. Secundum Phœbo dicatum Delphis, ob Pythonem serpentem ab eo interfectum, ubi certamen erat Musicæ: in quo Chrysothemis primus uicit in hymnorum cantu, deinde Thamyras, ut autor Pausanias. Coronabantur lauro, quæ Delphis adeo magnas fert baccas, ut mala uideri poßint. Tertium Palæmonis Athamantis filij, ex cæde paterna ab Ino matre liberati, Neptuno apud Isthmon. Quarta Nemea sacra, ob Archemorum puerum Lycurgi filium, ab Hypsipyle nutrice educatum & in sylua Nemæa defunctum. Sunt præter hæc & alia sacra. Aeacea apud Aeginam de Aeaco. Marathonea ob taurum à Theseo interfectum, ubi phiala argentea præmium. Thebis heraclea & Iolæa. Megaris Dioclea. Caßiodorus in III. epist. lib. ait Oenomaum primum apud Elidem ludorum spectaculum, equorumq; cursum edidisse: apud Romanos uerò Romulum in raptu Sabinarum. Ad huiusmodi certamina Gymnica fœminæ non admittebantur. Quod etiam uersus Papinij in Thebaide indicat. Exclusæq; expectant præmia matres. Et Valerius dicit. Non paruum honorem attributum Berenicæ, quòd sola mulierum spectauerat Gymnica. Pausa. de huiuscemodi ludis sic ait. Duo cerãdi æquis genera, Synorides & Celetes. Synoris erat bigæ duobus equis: — Synorides
Celes singulari equo currebat. — Celes
Accesserunt & alia duo κάλπη καὶ ἀπήνη, quæ postea decreto Eleorum antiquata sunt. Calpe certabant equabus, ita ut cursum extremum assessores ipsi desiliendo apprehensis manu habenis perficerent. — Calpe
Deinde maribus utebantur equis. Apene mulas iungebant, quod animal execrabile habebant: nec in terra illa nasci poterat, cum circa uel frequens earum fœtura esset. Festus. — Apene
Penthathlon nostri quinquertionem uocant, qui generibus illis quinq; uno die certat, id est, disco, hasta, saltu, iaculatione, luctatione. — Pentathlon
Pancratiastes qui certat & uincit. — Pancratiastes
Qui uerò in quatuor illis certaminibus suprà narratis uicerit, Periodus uictor appellatur. — Periodus
Cuius rei autor etiam Plin. Pausanias scribit Dioreum Athletam aconiti, id est, sine puluere & labore Pythia uicisse. Heraclidem uerò apud Olympia Pancratio. Quod neminem parem cum quo congrederentur inuenirent, cedentibus ob metum aduersarijs. Plin. etiam dicit Dioxippum uicisse Olympia aconiti: Nemea uerò coniti. — Aconiti uincere. Coniti uincere
Hic ætate fuit Alexandri magni, mortemq; sibi consciuit. Vide causam in Q. Curtio. Antiquus enim mos athletis certaturis fuerat spargi prius puluere corpora. Ouidius de Acheloi pugna.

Inq; uicem fuluæ tactu flauescit arenæ.

Martialis. Et flauescit Aphe. Lucian. in dialogo qui Erotimus siue de dilectione inscribitur, pulchre monstrat quonam modo sortes Athletis obueniebant, quomodo'ue pares ad certamen iungebantur: uerba ipsa conuerti. — Quomodo sortes athletis ueniebant
Vrna, inquit, argentea sacra Apollini in medio aderat, ubi sortes inscriptæ magnitudine fabæ: hic in duabus A scribebatur, in duabus B, in duabus C, & sic deinceps. Veniebant certaturi Ioui uouentes ut idoneum & facile comparem sortirẽtur, deinde

suam

suam quisq; educebat literam. Minister Dei ibi assistens, antequàm legerentur sortes accipiebat, deinde eos conferebat ad ludum, ut illi quibus A utrisq; euenerat, simul pugnarēt, & sic de alijs. Si autem forte impar numerus erat, ille qui sine socio remanebat commiscebat eius literam cum alijs comparibus: & qui sibi forte ueniret, expectabat, ut ille prius cum compare suo pugnet, postea ipse consurgens cum eo certabat. Magnumq; Athletæ beneficium hoc & fortuna, ut integer uiribus congrediatur cum iam lasso ac fesso. Hæc ille. Philostratus quoq; libellum composuit de athletis, in quo hæc refert. Pancration palæstram simul & pugilatum uocari. Certaturi ante omnia per aliquot dies sese exercebant maiore quàm postea labore: uerbi gratia, cursu certaturi in arena cum ocreis per aliquot dies currebant: postea solutus, tanquam compedibus liberatus, maiorem obibat operam. Item saltu certaturi cum manibus prius oneratis assuescebant. Præterea carne uescebantur bubula, quæ fortiores redderet: abstinebant à cæteris delicijs, præsertim coitu. Hæc ille.

Paulus apost.

Quæ sanè omnia Paulus noster non ignorasse uidetur, cum ait: Qui in stadio currunt ab omnibus abstinent, & hi quidem ut corruptibilem coronam, nos autem ut incorruptam accipiamus.

Hieronicarū mos

Erat & illa consuetudo Hieronicarum (sic enim uocabantur qui in sacris certaminibus uicissent) ut domum redeuntes disruptis de industria mœnibus à patria exciperentur, tanquam uiri fortissimi & ui superantes. Præterea coronas patriæ donabant, ut ait Plinius.

Dionysia

Ludi Athenis (teste Athenæo) Dionysia fuerant, ubi agones fiebant Athletarum, populusq; passim coronatus spectabat, bibendiq; maxima licentia: uinum enim cum bellarijs toto theatro circumferebatur, ac certantibus in principio & fine pugnæ propinabatur. Idem autor ait, quòd Dionysius Leneus apud Græcos primus Tragœdiarum choros inuenit, primus spectaculorum sedes instituit. Apud Romanos (teste Plutarcho in Problem.) Romulus primus

Consualia

Consualia diem festum Neptuno equestri celebrauit: ubi equi & canes & asini exornabantur, ac in otio esse permittebantur. Festus Consualia Deo Conso, id est, consilij sacra dicit fecisse ad comparanda matrimonia, ubi Sabinæ fuerunt raptæ. Fiebant autem in foro, nondum theatro extructo. Ouidius in Fastis: Primi sollicitos fasti tenuere Quirites, Quum fuerat uiduo rapta Sabina uiro. Tunc neq; marmoreo pendebant uela theatro: Nec fuerant sparso pulpita rubra croco. Deinde ait Liuius libro I. Tarquinius Pri-

Circus max.

scus Circum maximum designauit, loca diuisa partibus, equitibusq;, ubi spectacula sibi quisq; faceret, fori appellati. Spectauere furcis duodenos ab terra spectacula alta sustinentibus pedes. Ludicrum fuit equi, pugilesq; ex Hetruria

Ludi Romani Magni Circenses

maxime acciti. Solennes deinde mansere ludi, Romani, Magniq; uarie appellati. Hæc ille. Dicuntur & Circenses. Tranquillus in Cæsare, sic ait: Circensibus spatio Circi ab utraq; parte producto, & in gyrum euripo addito, quadrigas, bigas, & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes.

Troia

Troiam lusit turma duplex, maiorum & minorum puerorum. Idem in Augusto: In Circo aurigas, cursoresq; & confectores beluarum, & unumquemq; ex nobilissima iuuentute produxit: sed & Troiæ ludum edidit frequentissimum maiorum minorumq; puerorum. Idem in Caligula: Edidit Circenses plurimos à mane usq; ad uesperam, interiecta modo Africanarum uenatione, modo Troiæ decursione. minio & chrysocolla constrato Circo, nec ullis nisi è Senatorio ordine aurigantibus. Idem in Claudio: Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnunquam interiecta etiam per quinos missus uenatione. Circo uerò maximo marmoreis carceribus auratisq; metis, quæ utraq; & tofina & lignea prius fuerant, exculto: propria Senatoribus constituit loca promiscue spectare solitis, ac super quadrigarum certamina Troiæ ludum exhibuit. Huius autem ludi

Ludi Troiani

originem Verg. in V. describit. Hunc morem sacrorum atq; hæc certamina primus Ascanius, longam muris quum cingeret Albam Retulit, & priscos docuit celebrare Latinos, & quæ sequuntur. Equi fuerant in orbem se inuicem petentes: nunc torneamenta uulgus appellat. Equorum uerò agi-

Desultorij

tatio duplex fuerat, aut Desultorij, quos Græci celetas uocant, singuli uidelicet equi sine ephippijs cum ingenuis assessoribus currentes, aut bigæ quadrigæq;, quarum quatuor

Quadrigarū factiones

erant factiones, Russati, Albati, Prasini, Veneti: quibus aurati & purpurei & linthei additi à Domitiano extitere. Hi enim colores pannorum quibus illi induti fuerant, quorum similitudinem quandam Florentiæ Calend. Maij in ludicro

Circi descriptio

hasta concurrentium cernere licet. Circus autem maximus cuius adhuc Romæ uestigia uisuntur, lōgitudine trium stad. latitudine unius fuerat. Ipsam uerò longitudinem diuidebant in partes VII. unam dabant anfractui, quo in dextro Circi spatio in sinistrum certantes ad ultimam migrarent metam. Deinceps uerò alias metas per lineam mediam ita dispertiebant, ut per longitudinem Circi æquis inter se spatijs distarent, & caperent totius longitudinis septimam septies: ducebaturq; à meta ad metam ueluti crepido alta pedes nihil minus sex: erantq; Circi lateribus gradationes, ubi spectatores consisterent. Hæc ex Leonis descriptione, qui fuit optimus uetustatis indagator. Cassiodorus autem in epi-

Alba linea

stola in hanc sententiam. In Circo alba linea currentes coërcebantur, ut quadrigis progredientibus inde certamen oriretur, quod septem peragitur metis numero planetarum. Ipsæ uerò metæ ternas obtinent summitates, inter has duo sunt obelisci, sacra priscorum Chaldaicis signis quasi literis

Mappa signū

indicantes. Mappa uerò quæ signum Circensibus datur, tali casu fluxit. Quum Nero prandium protenderet, & celeritatem (ut assolet) auidus spectandi populus flagitaret, ille mappam qua tergendis manibus utebantur, iussit abijci per fenestram, ut certaminis postulati potestatem faceret. Hinc igitur tractum, ut ostensa mappa permitterentur. To-

Missus XXIIII.

tum certamen missibus XXIIII. expediebatur, ex horis diei computatis. Quatuor uerò factiones, anni etiam tempora totidem notabant. In hanc ille sententiam. Varro autem missus XXV. ponit, ultimumq; ærarium appellari, quod de populi collatione exhiberetur. Missus autem hi apud nos hodie brauia sunt seu præmia, ob quæ toties currebatur. Domitianus (teste Tranquillo) centum missus equestres exhibuit, eosq; quo facilius peragerentur à septenis spatijs ad quina corripuit. Non autem septies currebant, nec infra metas omnis circumuertebant, ut quidam putant: nam sic nunquam tot missus absoluissent, uel eo modo circumuertēdo singulas, nulla spectatoribus fuisset uoluptas, sed omnes eas tantum semel obibant. Domitianus autem, ut citius peragerentur ad metæ quintæ spatium uertere iussit. Prope

Colūna belli

Circum columna fuit unde Imp. ad bellum profecturi hastam iaciebant. Ouid. Fast. libro VI. Prospicit à tergo summum breuis area Circum. Est ubi non paruæ parua columna notæ: Hinc solet hasta manu belli prænuntia mitti, In regem & gentes quum placet arma capi.

Circus flaminius

Circus quoq; Flaminius hodie notissimus, instar Circi max. fuerat cum totidemq; metis: circum quas, ut ait Varro, ludis taurijs equi currebant desultorij. Currus uerò teste Cassiodoro in epistola, ab Augusti Mausoleo nunc notissimo sex portis dimittebantur, qui per campum Martium Circum fla. cucurrerunt.

Equiria

Dicitur enim Equiria (ut autor Varro) ab equorum cursu, quòd eo die ludis currunt in Martio campo. Ouidius quoq; libro II. Fast. Ex uerò positum permāsit Equiria nomen, Quæ Deus in campo præstitit ipse suo. Hæc nunc uia

ædificijs occupata, ubi nunc S. Maria in Equiria nomen adhuc retinens adspicitur: inde postea rectâ tẽdebatur in Circum.

Ludi Apollinares

Fiebant & in Circo max. Apollinares ludi: quos Liuius libro XXV. uotos fuisse dicit in honorem Apollinis ad expellendum ex Italia Annibalem postquàm ille Tarentum ceperat. Macrobius quoq; in Satur. ait ex libris Sibyllinis bello Pu. II. suadente Cor. Rufo X. uiro institutos fuisse in Circo, ac populum coronatum spectare iussum, stipemq; Apollini dare quantum commodum.

Ludi seculares

Ludi autem seculares (ut ait Festus) in honorem Apollinis & Dianæ instituti centesimo quoq; anno. Præco clamabat: Venite ad ludos, quos nemo mortalium uidit, neq; uisurus est. Capitolinus in Gordiano scribit hos à Val. Publicola ob exactos reges centenis quibusq; annis ab urbe condita ordinatos. Celebrauit eos Philippus Imp. anno Vrbis millesimo, in quibus fuisse tradit elephantos XXX. alces X. Tigres X. Leones mansuetos XL. Leopardos mansuetos XXX. Cebum I. Hyenas X. Gladiatorum fiscalium paria mille. Hippopotamum & Rhinocerotem. Arcoleontes X. Camelopardales X. Onagros XX. Equos feros XL.

Ludi Taurij

Taurij ludi appellantur in honorem Deorum inferorum facti. Instituti autem uidentur hac de causa. Regnante Tarquinio Superbo, quum magna incidisset pestilentia in mulieres grauidas, quæ fuerat facta ex carne diu uendita populo taurorum, ob hoc dijs infernis instituti sunt Taurij ludi. autor Festus. Hi ex omnibus Romæ in hodiernum diem durant apud portam Trigeminam: prius teste Varrone in Circo Flaminio.

Ludi plebei

Ludos plebeios exactis regibus pro plebis libertate fecerunt, seu pro plebis reconciliatione post secessum in Auentinum.

Ludi piscat.

Piscatorios prætor urbanus trans Tyberim mense Iunio faciebat pro Tyberinis piscatoribus, quorum quæstus non in macellum peruenit, sed in aream Vulcani. Fertur quòd id genus pisciculorum uiuorum ei dono pro humanis animabus datur. autor Festus.

Ludi Diti

Ludi Diti apud Tarentum ex præcepto Sibyllinorum anno primo primi Pu. bel. ab Vrbe autem LI. uoti. Liu. XLIX.

Munus gladiatorium

Munus gladiatorium Cic. dicit institutum fuisse ob iuuentutem, quæ planè cædem ac dimicationem spectando, assuesceret in bello non expauescere.

Lanista

Lanista gladiatorum familias nutriebat, eorum paria iussu Prætoris in Amphitheatrum exhibebat. Ipsius pugnæ modus,

Retiarius
Mirmillo

Retiarius & secutor erat qui Mirmillones sequebatur, quoe Festus sic describit: Retiario pugnanti aduersus Mirmillonem cantatur: Non te peto, piscem peto, quid me fugis Galle. Quia Mirmillonicum genus natione Gallicum: & ipsi Mirmillones antea Galli appellabantur, in quorum galeis piscis effigies erat. Hoc autem pugnæ genus à Pyttaco uno è septem sap. institutum uidetur, qui aduersus Phrynonem dimicans ob finium controuersias, quæ erant inter Atticos & Mitylenæos, rete occultato eundem cepit. Ludorum quoq; alia causa fuerat, quum Imperatores in periculis, uel in bello eos quandoq; uouebant, ex annis imperij computatos. uerbi gratia: Galienus Decennalia celebrauit deuictis in Asia Syris:

Vicennalia
Tricennalia

& Theodosius uota Vicennalia & Tricennalia edidit, id est, ludos totidem annorum quot præfuere imperio: quod indicant marmora incisa & antiqua nomismata ex ære sub hac figura. uotis XX. uotis XXX.

Ludi Scenici

De ludis Scenicis, Cicero ait: Liuium Andronicum primum fabulam populum docuisse anno post Vrbem conditam DXIII. Liuius libro VII. T. Sulpitio Petico, & C. Licinio Stolone Coss. ob pestilentiam ludi Scenici instituti, noua res populo bellicoso & statum pergrata fuit: sine carmine ullo, ludiones ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus modo Tusco dabant: imitari deinde eos iuuentus cœpit, nec absoni à uoce motus erant: & quum hister Tusco uerbo ludio uocetur, nomen histrioni inditum: qui non sicut ante Fescẽnino uersu similem modum incompositum iactabant, sed impletas modis satyras descripto iam ad tibicinem cantu motuq; congruenti peragebant. Hæc Liuius. Idem libro XLVIII. ait: Quum locatum esset à Censoribus theatrum ut extrueretur, P. Cor. Nasica autore tanquam inutile & publicis moribus nociturum ex S. C. destructum est, populusq; aliquandiu stans ludos spectauit. L. Mumius primus theatro temporario ludos in suo triumpho edidit, histrionibus ab Hetruscis accitis. Deinde Scaurus eum secutus: postremo Pompeius theatrum gradibus mansuris perpetuum primus ædificauit: quare publice accusatus, uitioq; datũ illi fuit.

Theatrum
Amphiteatrũ

Alia deinde extructa theatra & Amphitheatra. Primi Amphitheatri molẽ in campo Martio Iulius Cæsar posuit, teste Tacito in gestis Neronis, quam Tranquillus imperfectam postea ab Augusto mausoleum ædificaturo destructam dicit. Idem in Cæsare testatur Statilium Taurum aliud ædificasse. Tertium cœpit Vespasianus, quod & Titus absoluit. In theatro ludi Scenici fiebãt, in Amphitheatro gladiatorium & uenationes, quibus homines aut conducti aut damnati adhibebantur: seu etiam ambitiosi ad ostendendam audaciam. In Circo cursus, uenatio, naumachia, pugillatus. In ludis à principe, aues, uarijq; generis missilia spargebantur, aderatq; larua quædã appellata Ciceria, quæ ut ait Festus, ingens oblongis malis, ac grandibus buccis Manduci speciem præbebat.

Manducus

Plautus: Quid si me ludis pro Manduco locem? Amphitheatrum, sicut & Circus arena substratum erat quo mollius caderent. Operiebantur uarijs coloribus, ut suprà monstratum, quum de theatro inter ædificia dixi.

De Scenica leuitate

Scenicæ leuitati minime olim uiris grauibus dignatæ, Cato procul à theatris magnum præbuit testimonium, nec minus Nasicæ seuera repugnatio, & Pompeij damnata lasciuia: de quibus paulò ante mentionem feci. Sed & apud Ciceronem Scipio Aemylia. sic ait: Quum autem ludicram scenamq; totam in probro Romani ducerent, genus id hominum tribu amoueri censoria nota uoluerint. Aristoteles item in Proble. Scenicos artifices, quos Græce Dionysiacos technitas uocat, mẽte improbos magna ex parte testatur esse. Et Labienus eques Ro. sese per epigramma excusat à Cæsare coactum in histrionicam inuitum descendisse. Nero quoq; princeps infamis ob eandẽ causam fuit. Sed quid nunc de fece huius seculi dicam? quum uirtutem ac gloriam ueterum imitari nullo pacto ualeamus, uitia tamen omni studio imitamur. Iam scena ubiq; renouata est, ubiq; comœdias spectat uterq; sexus, quodq; longe impudentius, ipsi sacerdotes & præsules, quorum erat officium omnino prohibere. Multo igitur seueriores in hac parte Græci, qui omnis suos comicos iamdiu aboleuerunt, præter unum Aristophanem, quòd is moribus minime officeret.

DE LVDO DIVERSO QVO summi uiri quandoq; occupati fuerunt.

Anagallis Pila

LVDVM uerò singulari appellatione diuersum genus dicimus, sicut pilæ, cuius inuẽtrix fuit Anagallis puella Cercyrea, quam dono dedit Nausicaæ Alcinoi regis Cercyrei filiæ. autor Aelianus. Plinius uerò Pythum quendam: Herodotus autem Lydos eam simul cum alea & tessera inuenisse tradunt. Hac igitur Pheacia iuuentus, ut narratur Odysseæ libro VIII. primum lusit, quos uersus hoc modo conuerti. Ille pilam dextra missurus ad astra reflectit Terga retro: rursusq; ad magnum protinus ictum Consurgens terram procumbit pronus ad imam. Nostra ætate Marcus Florentinus qui quæstum ex ea faciebat, sumptusq; domi multorum famulorum tolerabat, parẽ nullum seu uictorem inuenit.

inuenit. Deinde latronum seu latrunculorum. Martialis:

Insidiosorum si ludis bella latronum
Gemmeus iste tibi miles & hostis erit.

Latrunculi — Seneca: Latrunculis ludimus. Proximo seculo Mangiolinus item Florentinus adeo in hoc ludo fuerat exercitatus, ut memoriter per alium luderet minime respiciēs, aduersario & uidente diligentius & perdente.

Alea — Aleam uerò Palamedes in castris Græcorū contra Troianos repperit, dū otia miles ageret, ut autor Philostratus in Heroicis. Alea totus est ludus.

Alueolus, Phimum — Alueolus & Phimum ipsa tabula lusoria uocatur. Est enim tabula lusoria inter Martialis lēmata sub hoc disticho:

Calculus — Hic tibi bisseno numerātur tessera puncto: Calculus hic gemino discolor hoste perit. Erat enim tabula in qua & alea exercebatur tesserā iactando, & latrunculorū ludus, quos calculos in alio suprà lemmatæ appellauit. Ipsa uerò tessera duodena omnino puncta (ut carmen demōstrat) retinebat: in quibus Senio seu Venus felix punctū: aduersus uerò canicula, infaustū. Persius. Quid dexter Senio ferret. Damnosa canicula quantū raderet.

Turricula, Pyrgos — Turricula seu fritillus, idem quod apud Græcos pyrgos dicebatur, inter lemmata item Martialis sub hoc disticho. Quærit cōpositos manus improba mittere talos. Si per me misit, nil nisi uota facit. Erat enim paruum turriculæ modo uasculum, quo inclusæ tesseræ, siue tali ad tollendam ludētis fraudem iactabantur.

Tali — Tali enim nequis erret tesseræ non sunt, quamuis eodem ferè modo quo tesseræ iacerētur. Ossiculi sunt iuxta pedis uertebrā, quos Græ-

Astragali — ci astragalos uocāt: quibus Apollonius in Argonauticis puerum Cupidinem ludentem ponit. Ludunt & his hodie in Germania & trans Padum.

Par impar — Ludere quoq; par impar ex Horatiano carmine morem etiam fuisse apud ueteres deprehendimus.

Nucibus, Chartæ, Sortes — Nucibus uerò uti & nunc, etiam ex Persiano uersu: Nucibus facimus quæcunq; relictis. Chartarum uerò & Sortium diuinationis ludi priscis additi sunt, ab auaris ac perditis inuenti, non solū nostro dogmati, sed publicis ueterū moribus unà cum alea reiecti, cæteri cessationis gratia uiros uel summos quādoq; occupatos habuere. Quapropter Scæuolam ex Valerio cognouimus optime pila ludere solitum: sed & Hercules ipse dicitur labores suos interdū cum pueris ludēdo leuasse. Quod Euripides monstrat. Ταῖς μεταβολὰς τῶν πόνων ἀεὶ φιλῶ. Socrates item deprehensus eū Alcibiade puero quandoq; colludere. Agesilaus Lacedæmonius cum arundinem forte cum filio paruo adequitaret, uidenti amico, ait: Tace quousq; fueris pater. Archites Tarentinus uir philosophus simul & politicus, plures habēs seruos, cum eis earumq; filijs uisus erat ludere, ac in conuiuio letari. autor his omnibus Aelianus. Aetate autem mea Cosmus Medices iam senex ac princeps nepotibus paruis colludebat: instantiq; uni auenam aptauit olim in medio foro, mirantibusq; cunctis: Bene, inquit, successit, quòd à me non contendit ut eam inflarem.

DE MAGISTRATIBVS GRAECORVM ET ROMANORVM.

GRAECI formam reipub. & magistratuū Romanis ostenderunt, Athenienses primi Prytanes, post reges

Prytanes — sicuti Romani Coss. habuere. At Prytanes, ut ait Pausanias lib. I. erant numero L. decima uidelicet pars Senatus quingentorum hominum, qui exequebantur quæcunq; Senatus decernebat. Locus autem ubi conueniebant, Prytanium uocabant, quasi Pirytanium, quòd frumentum ibi seruaretur.

Ephori — Lacedæmonij autem Ephoros creabant numero .x. perpetuos, qui uitæ necisq; haberent potestatem. Regem item perpetuum, qui tantum bellorum tempore dominaretur.

Harmostæ — Harmostæ quoque quoquo uersus discurrebant per di-

tionem, quorum erat officium, collapsa ædificia, urbes, mœnia, portus restituere.

Cosmi — Cretenses similiter Cosmos magistratus suos appellatos perpetuos habebant: quos omnis Aristoteles in II. Politicorum reprehendit, ac temporarios maluisse se scribit. Thebani quoque & ipsi post reges statim sese reipubli. accommodauerunt: quo tempore maxime & opibus & gloria floruerunt. Hæc prisca Græciæ magistratus conditio. Postquàm uerò res ad imperium deducta per Constantinum, qui primus Bizantij imperauit: tunc hos usque ad extremum habuit magistratus, siue munera, siue officia sub ipsis principibus.

Despotæ — Filij Imperatorum Despotæ uocabantur, præcedebantq; honore & fratres & generos Imperatorum, etiam despotas.

Sebastocrator, Cæsar — Ipsi autem & Sebastocrator & Cæsar nullum habebant certum munus, nisi belli tempore exercitibus præficerentur.

Magnus dux — Magnus dux classi Imperatoriæ præerat, cui parebat magnus Drungarius & Admiratus & Protocomes, cæteriq; classis curatores.

Magnus Domesticus — Magnus Domesticus post Cæsarem erat: Spatham ante Imperatorem ferebat, quo honore functus est Cataconzenus apud Andronicum iuniorem.

Magnus Comestabulus, A poculis, Paracœmomenus — Magnus Comestabulus caput erat togatorū Francorū. Pincerna siue à poculis, Paracœmomenus cubilis, Decurio cubiculariorum erat, seruat palatiū, absente principe, fert Spatham eius. Domesticus mensæ & à mensa, præerant, mensæ imperatoriæ. Primicerius aulæ, in consessu, magistratus omnis pro dignitate loco suo disponit, ac ordine sedere iubet, quasi magister ceremoniarum apud Pontificem.

Magnus Drungarius — Magnus Drungarius classis eundem habet locum apud magnum ducem, quem Magnus Drungarius Biglæ apud magnum Domesticum.

Protocyneg. — Protocynegus præest canibus quando Imperator equitat, cui donari solet ab ipso quicquid uestium ei sanguinis ferinus polluerit.

Scuterius — Scuterius fert scutum ante Imperatorem quocunque proficiscatur.

Ameralius — Ameralius præest classi maritimæ uniuersæ, subest autem magno duci.

Magnus interpres. — Magnus interpres præest interpretibus omnibus.

A memoria — A memoria hi erant qui describebant eos qui uel in bello uel alibi pulchrè ac cum laude se gesserint, eosq; Imperatori commemorabant, ut ex hoc præmijs dignis afficerentur, sed hoc postea munus uacauit.

Protoieracarius — Protoieracarius præest uenatoribus ferentibus aut nutrientibus accipitres.

Magnus stratopedarcha — Magnus stratopedarcha est curator exercitus necessariorum & commeatuum.

Magnus Hetæriarcha — Magnus Hetæriarcha recipit undecunque exules & sodales & amicos imperiales.

Acoluthus — Acoluthus sequitur Imperatorem quocunque ierit, sicuti scuterius præcedit. Orphanotrophus olim curabat orphanos, postea cessauit.

Protonotar. — Protonotarius nomine ipso manifestus, nam & notariorum seu pragmaticorum primus erat. Domesticus murorum, curam habebat castrorum aut murorum reficiendorum si quid his opus erat.

Prefe. cubili — Præfectus cubili curam habet cubilis imperialis, præest quoque cubicularijs. Subditus tamen & ipse Paracœmomeno. Præfectus uestiarij, imperij curat uectigal, datiq; & accepti rationes.

Vestiarius — Vestiarius Imperatorem per mare sequitur, curamq; habet eius instrumenti ac uestium.

Protocomēsis — Protocomensis in mari præest omnibus curatoribus. Præfecti & castrophylaces ciuitatibus præsunt, quisque pro dignitate.

Domestici orientalium thematum — Domestici Orientalium thematum similiter curant res eorum populorum. Stratopedarcha Monocaballorum qui præerat monocaballis. Erant enim locis secundum themata ordines phosati, quorum alij Tricaballi, alij dicaballi, nonnulli monocaballi dicebantur. Similiter Stratopedarcha murtariorum, & Stratopedarcha Zaconorum & Zangratorum curam habet in castris custodum, qui Zaconi uocantur. Protostrator qui per absentiam magni Domestici fert Spatham Imperatoris; & eo adequitare uolente tenet equum usquequo sit tempus.

Tunc comes equorum exceptum ab eo ducit ad quintũ aulæ palatinæ gradum. Inde rursus magnus Chartularius excipiens ducit ad portam ubi adequitet. Idem quoque cum descendit ordo seruatur. Comes præterea equitatum pompæ imperatoriæ in itinere disponit, ireq; iubet ordine quo sibi placet. Habet etiã dona regia: Ephippia, habenas, omnemq; equi imperatorij ueterem ornatum, singulis annis, quod eadem omnia in Resurrectionis dominicæ celebritate iterentur. Protostrator etiam post exercitum adequitat, ac si quos uidet inordinatos ire corrigit. Erant & alia præter hæc honorum nomina quæ antiquitus certa obibant munera: postea tantum titulo tenus habita. hæc sunt Panypersebastes. Protouestiarius, magnus Primicerius, Logothetes, qui idem ferè quòd scriba: & magnus Logothetes qui erat supra magnũ Stratopedarium, quo munere functus est Theodorus Metochites sub Andronino primo Palæologo Aristotelis commentator. Magnus Papias magister equitũ, magnus Drungarius Biglæ, magnus Hetæriarcha, magnus Chartularius, Logothetes, Genici, Dromi, Domesticus scholarum, magnus Drungarius classis, Protospatharius, magnus Zausius, Prætor populi, magnus Logatiastes. A libellis ij erant qui supplicationibus à nostris appellatis præerant. Coeaster, Logothetes expeditionis, Logothetes turmarum, Iudex Phosati, Diœcetes, id est, administrator. Logatiastes aulæ, magnus Myrthcta, Patricius.

Logothetes — *Magnus Papias* — *Domesticus scholarum* — *Coeaster* — *Iudex phosati*

ROMANI MAGISTRATVS.

Dictator

DE Romanis autem hæc cõperimus. Primũ Dictator pluribus de causis dicebatur. Aut rei gerundæ, id est, belli causa grauioris. Primusq; fuit T. Largius cum L X. populi Latinorũ aduersus Rom. coniurassent: autor Dionysius Halicarnasseus. Deinde claui figendi causa, quum graui morbo pestilentiæ ciuitas affecta esset, senatus L. Manliũ Imperiosum dictatorem claui figendi causa dici iussit. Isq; clauus in æde Iouis in capitolio in dextro latere fixus est, autor Liu. Sed & ob aliquã aliam calamitatem clauus affigi etiam solitus. Comitiorũ item consulariũ causa, ut Consul dictatorem diceret, si contingeret utrunq; aut per bellũ, aut aliã necessitatem ab Vrbe abesse. Aut quæstionis exercendæ. Quando Q. Cincinnatus dictator factus, ut Sp. Melij regnum affectantis temeritati resisteret. Aut legẽdi senatus, numero deficiẽte, ut M. Fab. Butheo. Modus autem hic fuerat. Consul dictatorem dicebat, dictator magistrũ equitum, noctuq; tantũ dicebatur, & in solo Romano quòd Italia terminabatur. Sexq; tantũ menses durabat. Et ex patricijs C. Marcius Rutilius tantum de plebe in bello Faliscorũ dictus, qui & ipse de plebe hominem L. Plauciũ magistrum equitũ dixit. Procedebat cum lictoribus X X I I I I. ac totidem securibus, à quo prouocatio non erat. Magistratũ hunc Romani ab Albanis acceperant, apud quos Metius Suffetius dictator inuenitur prius fuisse. Tribunorum plebis creandorum causa, secessus plebis fuit in montem sacrum à senatu grauatæ. Inde per Menenium Agrippam reducta, dato exemplo uentris ad mẽbra. Tribuni duo primũ creati: deinde per aliã secessionem tres, mox quinq; alij, fuereq; tandem numero X. Sacrosancta uocabatur potestas, nec sicuti aliæ per dictatorem unquam cessabat, Absq; iudicij discussione in exiliũ carceremq; mittebat. Curiã non ingrediebatur, sed in sella ante uestibulum permanebat dum S. C. fieret, quòd si probaret T. litera annotabat, si minus, intercedebat. Ab Vrbe nec per unũ diem abesse licebat. Domus eius die noctuq; apertis foribus patebat, ut auxilio plebi omnibus horis (si quando opus) foret. Præterea de plebe tantum fuerat, & qui patrem uiuũ non haberet: ex quo Seruilius tribunatum falsò gessisse creditus, quòd pater eius quem decessisse opinio erat, uiuere ferebatur. Inter se quoq; dissidebant, plusq; poterat unus qui prohibuisset, quàm reliqui qui rem aliquam probassent. autor Plutarchus in Catone. Capitis etiam diem & dictatori & Consuli post magistratum dicere poterant. Nec purpurã, nec sellam curulem, nec lictores ut Coss. & prætores habebant, sed tantum unum uiatorem. Per aliam plebis discordiam quæ delectum pati non poterat, necesse fuit Tribunos cõsulari potestate creare, creatiq; sunt ex patribus, A. Sempronius Atratinus, L. Attilius, & C. Cæcilius. autor Liuius. Hi duorum generum erant. Comitiarij, qui in comitijs fiebant. Et Rutilij seu Rufi qui in castris. Nam Rutilius Rufus legẽ tulit de eis in exercitu creandis, ut autor Festus. Prætores numero X V I I I. fuere, habebant sellam curulem & lictores sex, trabeam item, reliquaq; consularia insignia. Ab initio unus tantum Prætor urbanus fuit, qui in urbe ius diceret, omnemq; publici ac priuati iuris potestatem habebat, equis item albis utebatur. Alius deinde Prætor peregrinus factus, qui inter peregrinos ius dicebat. Deinde adauctus paulatim numerus, qui & urbanis & prouincialibus rebus adessent: Sylla quatuor, Augustus duos, Claudius totidem adiecit. Inter minores magistratus etiam ius dicebant. Absentibus Coss. Prætor urbanus senatum & comitia habere poterat. In prouincijs non solum ius dicebant, sed res gerebant. Quæstores sub se habebant, qui uice eorum fungerentur cum opus, sicuti Dictator magistrum equitum, & Consul legatum. Proprætores prætoria potestate prouincias etiam administrabant. Quæstores uetustus magistratus. Gratianus Iurisconsultus in eo libro quem de potestatibus scripsit, ipsum etiam Romulum & Numam duos habuisse Quæstores, quos non sua uoce, sed populi suffragio creatos, scriptum reliquit. Deinde Tullum Hostilium sine dubio Quæstores etiam habuisse. Dictos autem à quærendo: quorum officium, partim ærarij & urbanæ pecuniæ curam agere, partim prouincias exigendis uectigalibus sortiri, quandoq; in senatu occupari: & hos candidatos principis esse dictos: nonnullos in exercendis quæstionibus uersari: alios Quæstores parricidij dictos, qui ut capitalibus rebus præessent, à populo constituebantur. Hæc ex libris Digestorum. Reperio quoque apud Valerium Quæstorum fuisse curam, legatos reges'ue Romã uenientes pro dignitate populi Romani excipere ac honorare, obuiamq; proficisci. Nam legati primum in ædem Saturni petebant ubi ærarium erat, ibiq; mos erat, ut à Præfectis ærarij scriberentur eorum nomina, traderenturq; Quæstoribus, qui & eos donis prosequi, & ægrotos curare, ac demum mortuos sumptu publico sepelire solebant. Aerariũ enim apud Saturni prius ædem fuit. Hic libri elephãtini seruabantur, in quo X X X V. tribus conscriptæ, tum senatusconsulta omnia fuerunt. Libros autem linteos Pontifices retinebant, in quibus annales conscribebant. In ipso quoque ærario locus erat secretior, ubi uigesima uectigalium seruabatur. Liuius X X X V I I. Cætera expedientibus quæ ad bellũ opus erant Consulibus, aurum uigesimarium, quod in sanctiore ærario ad ultimos casus seruabatur, promi uisum est. prompta ad I I I. mil. põdo auri. Fiscus deinde ærarium appellari cœptus à fiscella, id est, crumena, ubi seruabantur pecuniæ, ut ait Varro. Primum fisci aduocatum instituit Hadrianus princeps, ut testatur Spartia. Vectigal Popu. Roma. inter alia fuit uigesima redditũum omniũ rei frumẽtariæ in Italia: præterea sal à singulis exigendũ, Salinatoris cõmentum. Qui uectigalia redimebãt, publicani appellati; & mancipes publicanorũ principes, ut ait Pedianus. Senatores primũ à Romulo centum instituti: Patres appellati: ex his geniti Patricij dicti: qui uerò postea per reges ac alios additi fuere, patres conscripti

Tribuni numero X. — *T. litera tribuni signum.* — *Tribu. militares* — *Prætores X V I I I.* — *Præ. urbanus* — *Præ. peregri.* — *Proprætores* — *Quæstores* — *De ærario* — *Fiscus* — *Vectigal Pop. Roma.* — *Senatores*

scripti, & minorum gentium uocati apud Gellium. Fuereq; usque ad mille, quem numerũ Augustus postea minuit. Qui non uti nunc mercedem aut stipendiũ aliquod à repub. sumebant, sed gratuitam exhibebant operam, quod sanè ex nonnullorum senatorum paupertate maximè declaratur. Liberalitas tamen principum multis prouidit. Augustus item teste Tranquillo Senatus censum ampliauit, ac pro DCCC. Duodecies LLS. taxauit, suppleuitq; non habentibus. Et in Vespasiano scribitur: Expleuit censum senatorum. Consulares inopes quingẽtis sestertijs annuis sustentauit. Senatores libertinos in senatum Commodus teste Lampridio adsciuit. Cæsar etiam Gallos. Heliogabalus Senatulum mulierum in Colle Quirinali instituit. Augusti quoque constitutione Senatores priusquam considerent, uino & furre sacrificabant ei Deo, in cuius ædem conuenerant, nec ultra quàm bis in mense plerunq; cogebantur. Ante ortum aut post occasum solis Senatusconsultum irritum erat. Ante annos XXV. in curiam ingredi non licebat post casum Papirij Prætextati. Senatores ex lege post annos LX. non citantur, ut autor Seneca ad Paulinum. Ciuitis uerò ex lege non uenientibus pignora auferebantur, ut uidere licet apud Ciceronẽ de Oratore libro III. Duobus tantum exceptis casibus, cum supplicatio uidelicet aut triumphus alicui decernendus. Nam tunc uti placerent, libẽter omnes sponte minimeq; coacti properabant. Cicer. Philipp. prima. De supplicationibus referebatur, quo genere Senatores deesse non solent.

Senatusconsultum

Senatusconsultum tribus modis fiebat, sententia, uerbo, discessione. De quibus testatur Liuius XXXVI. Liuium Salinatorem, inquit, olim damnatum in Senatum uenire, & tondere, squaloremq; ponere Censores iusserunt, sed tum quoq; aut uerbo adsentiebatur, aut pedibus in sententiam ibat, quos modos sanè deprehendimus fuisse ignobilium Senatorum, præcipuorum uerò sententiam dicere. Pedibus ibant mouendo se in locum illius cuius sententiam probabant. Vnde pedarij Senatores dicti sunt. Gellius uerò etymi causam dicit, quòd pedibus in Senatum irent, ad eorum differentiam qui curru uehebantur, in quo sella erat, quòd curulem iam dignitatem obtinuissent. In sententia uerò dicenda is ordo erat, ut ait Gellius, ante legem de Senatu habẽdo. Princeps Senatus primum à consule rogabatur, deinde Coss. designati. deinde reliqui præcipuæ existimationis. Cæsar consul Catonem rogauit, dicentemq; non placita in carcerem duci iussit, sequenteq; cum senatu pudore motus prohibuit. Quem uerò ordinem, ut ait Tranquillus in Cæsare, Calen. Ianua. Consul seruasset, toto anno seruabant. Sententia insuper si quando non tota placeret, diuidebatur. Cicero in epistola ad Lentulum. Postulatum ut sententia Bibuli diuideretur. Pedianus in oratione pro Milone. Cum aliquis dixit quòd non probaretur, postulabant ut diuideretur, & de singulis referretur. Seneca in epistolis. Quod fieri in Senatu solet, iubeo illud diuidere, & sententiam sequor. Et hæc quidem de senatu.

Pedibus in sententiam ire

Pedarij Senatores

Consules

Consules primi post exactos reges Luc. Iun. Brutus, & Luc. Tarquinius Collatinus quibus dati XII. fasces ac totidem secures cum lictoribus, ita ut apud unũ tantum essent ne timor duplicaretur. Isq; maior Consul appellaretur. Valerius Publicola eis secures ademit, dum prouocandi potestatem à Consulibus dedit. T. Largius Dictator restituit, ita tamen ut minime in caput Romani iniussu populi ualerent. Addita his sella curulis, purpurea trabea, prætexta: quæ omnia ab Hetruscis teste Liuio accersita sunt. Plebes deinde per seditionem alterum de suis obtinuit. Alterum item Campani superbi per Annium petierunt. Consulem Campanum, quem Torquatus paulò minus quin è curiæ gradibus præcipitem deiecerit: Prima hæc post dictatorem potestas, Ciues in carcerem mittendi, non tamen necandi autoritatem habebat.

Proconsules

Proconsules autem (ut narratur in libris Digestorum) sex lictores ac tantum in prouinciam habuere, ingressi urbis portas amittebant. Legatos & ipsi constituebant, qui acceptis ab eis facultate administrabant.

Candidati

Candidati & honores petituri in campum ad Comitia descendebant, ubi in septis ouilibusq;, locis uidelicet eorũ similitudine factis.

Comitia

Comitia cõsularia, calata, tributa, centuriata, curiata. Calata à calãdo, id est uocãdo per lictorem. Curiata tantum ex curijs ciuium, quæ XXX. fuerant, constabant. Centuriata frequentissima per Cornicinem ex censu & ætate accersabantur. Tributa uerò ex omnibus regionibus urbis & tribubus. Accedebant prærogatiuæ iuniorum seu ueteranorum, hoc est ex omnibus qui militarent iuuenibus & ueteranis. Centuriæ ad suffragia deligebantur. Consul uerò sortiebatur quæ pro uno quoque candidato prærogatiua iuniorum prius ad suffragia mitteretur, quàm & præco citabat in montem citatorum dimissa. Classes uerò in centurias distributæ fuerant. Dabantur suffragia duobus modis. Primo, mos fuit senten'ijs ab utraq; parte dictis. Deinde tabellis, ut dẽprehenditur in Cicerone legum II. In ea, inquit, sum sententia qua te semper fuisse scio, nihil ut fuerit in suffragijs uoce utilius. Quis autem non sentit, autoritatem optimatum tabellariam legem abstulisse: quam populo libero nunquam desiderauit, in oppressis dominatio & potentia principum flagitauit. Quandoq; non in comitijs Consules, sed per interregem ad hoc factum legebatur, ob cãdidatorum tumultum & arma. Liuius III. Per interregem creati Coss. ac pronunciati, Luc. Val. & M. Horatius, acta res in Flaminijs pratis. Pompeium quoq; solum creatum Cos. per Sulpitiũ interregem legimus apud Plutarchum in Pompeio, Collegæq; potestatem ei attributam fuisse. Candidati ueste induti alba sine toga, ut ait Plutarchus, ne munera ad corruptionem absconderent: ciues rogabant, prensabantq;, merita commemorabant. Nasica uir sanctissimus bis candidatus repulsam habuit Cæ. Metellus semel in Consulatu, qui postea Macedoniam patriæ subiecit. Cato quoque semel & Quin. Aelius Tubero uir stoicus in pretura ob mensas pellibus hœdinis Popu. Roma. paratas.

Censores

Censores primi L. Papyrius Mugillanus, & L. Sempronius Atratinus: anno urbis CCCX. per quinquennium ab initio facti: deinde ob eorum insolentiam per Manercum Aemylium dictatorem ad annum & sex menses redacti, ut autor Liuius IIII. Alteroq; defuncto se etiam alter magistratu abrogabat, totidemq; fiebant. Censum agebant Ciuium Romæ lustrumq; condebant: quem prius Seruius Tullius instituit rem saluberrimam, ex quo belli pacisq; munia, non uiritim, ut antè, sed pro habitu pecuniarum fierent. Censu perfecto edixit, ut in campo Martio omnes ciues quisque cum suis centurijs prima luce adessent: ibi instructum exercitum omnes, sue, oue, murisq; lustrauit, idq; conditum lustrum appellatum, quia in censendo finis factus est. Milia LXXX. eo lustro ciuium censa dicuntur. Bello II. Pu. censa fuere ciuium capita CXXVII. milia, & CVIII. ex quo numero apparuit quantum hominum Pœnus abstulisset. Liuius XXVII. Idem lib. LIX. dicit sub Q. Pompeio & Q. Metello Cens. statim post III. bellum Pu. censa fuisse capita CCCXIX. milia, & DCCCXXXIII. præter pupillos & uiduas, quo nunquam maior numerus. Præterea disciplinam ordinum, morumue curam habebant: Senatum legebant, ab eoq; indignos amouebant. Quorum tanta seueritas fuit, ut oscitantem paulò altius ciuem Ro. in publico ignominia adfecerint: & equiti Romano qui equũ strigosiorem haberet, se autem pinguẽ, mollius ut curaret equũ admonuerint. autor Gellius.

Prefec. urbi

De Præfecto urbi sic scribitur in libris digestorum. Omnia crimina quæ per totam Italiam

liam admittebantur (ut in epistola diui Seueri ad Fabiũ Cilonem cautũ est) præfectura urbi sibi uendicat. Initio uerò eius epistolæ, sic scribitur: Quum urbem nostram fidei tuæ cõmiserimus, quicquid intra urbem admittitur ad Præfectũ urbi uidetur pertinere. Sed & si quid intra centesimum lapidem admissum sit, Præfecti urbi ad cognitionem pertinet. Si ultra, Præfecti urbi notio non erit. Curã præterea habet tutorum, curatorũ non proborũ, sed & nummulariorũ, ut ab illicitis abstineant. Macellũ quoq; ac forum boarium, suarium, piscarium, olitoriũ curat, ut iusto ueneant res precio.

Præf. annonæ
Præf. uigilum

Præfecti annonæ frumentũ prouidere urbi habebãt, emereq; à ciuibus quod uictui superesset. Præfectos uigilũ, ut scribitur in digestis, Augustus primũ constituit ad incendia reprimenda, quod erat antea officium triumuirorũ: nam cohortes opportunis urbis locis disposuit, quibus Præfectos constituit, qui furum, incendiariorũ, raptorum, receptatorũ crimina uindicabant.

Præfec. Præto.

Præfectus prætorio, ut in eisdẽ scribitur libris, erat apud Imperatorem, qualis magister equitũ apud Dictatorem. Nam disciplinæ publicæ præerat, à quo ex Cæsarum priuilegio prouocare non licebat: secundũ post Imperatorem locũ obtinebat.

Aediles plebei et Curules.

Aediles Plebei & Curules satis nomine ipso distinguuntur. Hi ludos curabant, aquas, cloacas, publicaq; ædificia. Quicquid etiam rerũ uitiosarum pro syncero, fractumq; pro integro uenisset, Aedilitio edicto redhiberi solet. Petitis per legatos & allatis Atticis legibus, ad eas proponendas X. uiri, inter quos Appius Claudius, & T. Genutius principes fuere, pro Consulibus sine ullis alijs magistratibus creati, à quibus non esset prouocatio: anno ab urbe condita CCCI. Hi descriptis legibus quum modeste se gessissent, in alterũ quoq; annum eundem esse magistratum placuit. Quo tempore quum plura impotẽter fecissent, magistratum deponere nolentes in tertium annum detinuerunt, donec inuicto eorũ imperio finem attulit Appij in Virginiam libido, ad quem summa rerũ referebatur: quo facto Plebes incitata occupat Auentinũ. Decemuiros se magistratu abdicare coëgit: ex quibus Appius & unus collegarum, qui præcipue pœnam merebantur in carcerem coniecti, cæteri in exiliũ acti. Instante igitur Virginij accusatione, & ex altera parte Claudiorum omnium deprecatione, Virginij lacrymæ iustiores uisæ fuerũt. Itaq; antequàm dies adesset Appius sibi necẽ consciuit. Liuius lib. III.

III. uiri capitales

III. uiri capitales causas criminũ capitalium cognoscebãt. Ab initio duo fuerant. Iam inde concreati ad iudicandũ Horatium illum qui sororem interfecerat rediens à uictoria Curatiorum.

III. uiri Coloniæ deducẽdæ

III. uiri coloniæ deducendæ, ad hos pertinebat, ut agros nouis deductis colonis diuiderent, urbes designarent, ædificare uolentibus areas partirentur, cõmodis regionibus ciuitatem distinguerent, legibus, magistratibus fisterent, & ad spem optimæ gubernationis rẽpub. effingerẽt.

III. uiri reip. constituendæ.

III. uiri reipubl. constituendæ. Hi fuere M. Antonius, Octauianus, & M. Lepidus.

II. uiri sacrorum

II. uiri Sacrorũ, sacris libris legendis, carminibus Sibyllæ, fatisq; populi interpretandis præerant, ut si quid in urbe portenti accidisset, lectisternijs ad puluinaria deorum factis eorum minas aueruncarent, præterea templa dedicarent.

VII. uiri Epu.

VII. uiri Epulonum, genus erat Sacerdotij, additum Pontificibus, qui epularũ conuiuiorumq; sacrorum & pontificaliũ cerimonias curarent. Quum magistratibus horis uespertinis in publicum conuenire fas non esset, ut habetur in libris Digestorũ, creati V. uiri cis Tyberim, & totidem ultra, qui possint pro magistratibus fungi.

V. uiri

Erant & V. uiri qui minuendis publicis sumptibus iudicio Senatus cõstituti erant. autor Cæcilius II. lib. epistolarũ. Et item V. uiri mensarij, de quibus postea dicam.

Pont. Max.

Pontifex maximus supra omnes Pontifices, omniaq; sacra erat, penes quem libri rituales, lintei, elephantiniq; erant, ubi annales scribebant. Tantumq; pollebant autoritate, ut Metellus Cæcus Pont. Maxim. A. Posthumium Cos. ad bellum properantem, quòd is flamen Martialis esset, nõ sit passus à sacris recedere, ut Liuius XIX. testatur.

Rex sacrificulus

Rex sacrificulus exactis regibus creari cœptus ad obeunda quædam sacra solis regibus fieri consueta, quod populus ægre ferebat diminutum propterea religionem, & numerum sacrificiorũ, Iu. Bruto, & M. Valerio Coss.

Flamines

Flamines Numa instituit, id est sacerdotes, quasi filamines, quòd lanam in capite quandam gestarent, duos Marti, unum Quirino, & alium Ioui, qui flamen Dialis diceretur, omnibus superiorem.

Salij
Ancylia

Idem & Salios XII. Marti, quòd saltando per urbem irent dictos. Mamurramq; uocabant, fabrum uidelicet Ancyliũ ad similitudinem illius quod è cœlo delapsum fuit. Quæ institutio discrepare non uidetur à modo ueteris legis. Dauid enim legimus ante arcam fœderis saltando processisse.

Potitij
Pinarij

Potitij, & Pinarij, Herculis sacerdotes ab Euandro instituti, quæ familiæ tunc nobiles ea loca tenebant, Potitij diutius remanserunt, sublati tandem utriq; ab Appio Claudio Censore his infenso familijs: ob id creditur, ira deorũ luminibus orbatus. autor Liuius.

Fœcialis
Pater patratus

Fœcialis sacerdotium & Patris patrati idem ferè & in eisdem rebus fuerat, in feriendo cum hoste fœdere & bello indicendo iam usq; à tempore Tulli Hostilij.

Modus fœderis

Forma autem fœderis feriendi huiuscemodi à Liuio ponitur. Fœcialis, inquit, regem Tullũ ita rogauit. Iubésne me rex cum patre patrato populi Albani fœdus ferire? Iubente rege: Sagmina, inquit, te rex posco. Rex ait, pura tollito. Fœcialis graminis herbam puram attulit, postea regem ita rogat. Rex facis' ne tu me regium nunciũ Populumq; Rom. Quiritum? Rex respondit, quod sine fraude mea Quiritumue fiat, facio. Fit ergo tunc fœdus, multisq; id uerbis peragit. Legibus deinde recitatis, Audi, inquit, Iuppiter, audi pater patrate populi Albani: audi popule Albane, audi ut illa palàm prima postremáue ex illis tabulis ceráue recitata sunt sine dolo malo, utiq; ea hic hodie rectissime intellecta sunt, illis legibus Popu. Roma. ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam, tantoq; magis ferito quanto magis potes pollesq;. Id ubi dixit porcum saxo silice percussit. Eodem modo pars altera per suos sacerdotes suumq; Dictatorem peragit.

Indicendi belli ratio.

Cum autem bellum per Fœciales indicunt, hoc more utuntur: Fœcialis hastam ferratam præustam aut sanguineam ad fines eorũ quibus bellum indicit, defert, nec minus puberibus tribus præsentibus hæc adijcit. Quod populi Priscorum Latinorũ, hominesue prisci Latini aduersus Popu. Rom. Quiritum fecerunt, deliqueruntq;, Populi Roma. bellum cum Latinis priscis fiet: ob eam rem ego populusq; Roma. populo Priscorum Latinorum hominibusq; Latinis bellum indico, facioq;. Id ubi dixit, hastam in fines eorum mittit, ex quo bellum esse intelligitur.

Virgines Vestales

Virgines Vestales Numa instituit, quæ sacra in Italiam per Aeneam adducta fuerunt. Virgilius. Sic ait, & manibus uittas uestamq; potentem Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem. Antistius Labeo scripsit: minorem quàm annis sex, maiorem quàm X. natam negauerunt capi fas esse: præterea quæ ex seruis nata sit, aut corpore sensuúe diminuto. Neque illa hæres cuiquàm intestato, neque intestatæ illi quisquam est, sed bona in publicum redigebantur. Carpento uehebantur, magistratusq; illis adsurgebant, magnusq; apud hos illarum respectus fuerat: si quando pro reis aut damnatis precabantur. Iul. Cæsar Trãquillo teste, per Vestales apud Sullam meruit ueniam impetrare. Ignem perpetuum seruabant, quæ autem per negligentiam extingui sineret, flagris à Pontifice Max. cui suberant, cædebatur. In stupro deprehensa uiua defodiebatur, eoq; die in urbe publici nihil fiebat. Nuper sub radice Palatini e regione Cosmi & Damiani templi multa. Vestalium

lium neonum: nã refoßa: in quibus statuæ olim fuerũt, ex his duo tantum ponam. Cœliæ Claudiæ V.V. maximæ sanctissimæq́;, cui egregiam sanctitatem, & in deos infatigabilem operationem meritis suis laudis æternam adhibita grauitate, numen quoq; Vestæ comprobant. Sacerdotes sacri urbis, in dextro latere. Dedicata Calen. Mart. M. Iunio Max. II. & Vellcio Aquilio Coss. curante Fla. Martiano & B. Fictore. V.V. Et in altera, Fla. Maniliæ V.V. Max. cuius egregiã sanctimoniã & uenerabilem morũ disciplinam, in deosq́; peruigilem administrationẽ, Senatus laudando cõprobauit: Aemylius Rufinus frater, & Flauij Siluanus & Ireneus sororis filij ob eximiã eius erga se pietatem præstantiamq́;, in latere dextro. Collocata XII. Cal. April. C. Veraio Attico, & A. Asinio Prætextato Coss. Augurum disciplinam ab Actio Nauio, ubi de eo diximus, processisse narraui: unde collegiũ institutũ, cui tanta fuit autoritas, ut nihil magni in rep. fieret inaugurato, inauspicatóue. Reges, Consules, aut Dictatores qui uitio creati per augures censebantur, redeuntes retractabantur: in monte consistebat augur, manum supra caput eius qui inaugurabatur tenebat, cum lituo in altera manu, id est, recuruo baculo, septentrionem à sinistra, meridiemq́; à dextra statuẽs, oculis regionem præfiniebat, uerbaq; quædã ad Iouem dicebat, atq; ita inauguratus discedebat.

[Margin: Cœlia; Manilia; Augures; Lituus]

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIB. XXX.

DE PRINCIPE PRAECEPTA NOBILIVM AVTORVM.

[Margin: Dionis præcepta de Principe]

QVANDO autem princeps cõmuni societati, bonoq; diuinitus datur, de hoc item ac ijs quæ ad eum pertinẽt, dicam. Dion qui Romanã scripsit historiam, ponit Augustũ quandoq; de restituenda rep. cogitantem, ad consilium Agrippã & Mecœnatem adhibuisse. Igitur alteri tuendi imperij, alteri Mecœnati dimittendi uitæq́; priuatæ partes tradit, magnis utrinq; rationib. Scripsit etiam separatim de Regno tres libros. In his primũ præceptum Regi, ut deos colat atq; ueneretur: quos si quis impune præterire posse putat, is eos aut prauos aut stultos opinatur. Deinde homines curet atq; amet, si & ipse redamari cupit. Nam uerisimile non est nec natura patitur, diligentem non diligi, cũ uideamus canes equosq́;, magistros, curatoresq́; suos circumludere, eisq́; blandiri. Post hæc labores amplectatur, spernatq́; uoluptatem, quæ inter cætera mala possidentẽ se non diu perfrui sinit. At labor diutius laborantem sustinet atq; adiuuat. Milites cõmilitones appellet, bonũ numq́; se magis patrem & pastorem quàm Dominũ uocet. Domini appellationem non solũ inter liberos, sed etiã inter seruos fugiendam censeat. Sese magis multitudinis naturæ quàm suæ accommodet. Præterea liberalitate præditus existat, nec uereatur benigne faciendo sibi defuturũ aliquid: cũ ea sit conditio donantis, ut magis gaudeat quàm qui accipit. Præter omnia sit ueritatis ac simplicitatis amicus, eamq́; uti regiam uirtutem consectetur. Astutiã uerò ac fraudẽ uti seruilia putet. Nã uilia animalia ea potißimè sunt quæ insidiantur. Laborantiũ circa se hominum præsertim militũ rationẽ habeat. Ad bellũ omni tẽpore paratus existat. Sic enim ipsius in sua magis fuerit potestate. PLATO in Critone regnũ probat unũ totius orbis, ad Dei similitudinem, ita tamẽ ut in alijs locis dicat: Senatus autoritas ad consilium adhibeatur. Ratio, quoniam nulla essent bella, nulli tumultus, dum unus omnium potiretur. Debet & pastoris modo præesse. Sicuti apud Homerũ scribitur, qui uocat Agamennonem ποιμένα λαῶν, id est, pastorẽ populorũ. Nam & mitẽ & ferè æqualem ciuibus se præbere debet, tantũ iustitia ac prudẽtia superiorem. Quod si quis reperitur huiusmodi, etiam si priuatus sit, à Deo est rex cõstitutus. Nã non populus causa gubernatoris, sed contrà gubernator causa populi fit. Præterea uti bonus musicus debet in rep. ciues instituere, ut inter modestiam, fortitudinemq́;, quandam seruẽt mediocritatem, uelut acuti grauisq; nerui concentũ simul cõmixtum ac cõtemperatumue ne per nimiã modestiã imbelles adeo reddãtur, ut quũ opus fuerit patriã uiribus & audacia nõ poßint defendere, & ne rursus adeo audaces, ut pacis statum ferocitate perturbẽt. Aristoteles in Politicis etiã ex omni rep. Monarchiã probare uidetur, adhibito Senatu. Hæc ego cũ alio in loco dixerim hic repetere supersedebo. Isocrates orator uitã priuatam ac principis duabus orationibus elegãter expreßit, ad Demonicũ & Nicoclem regem. Ex hac ultima huiusmodi sunt uerba cõuersa. Amicos tibi delige, nõ omnes, sed nec cũ quibus uoluptaria, sed optima regni perficias. Tales præpone negotijs quæ ipse non cognoscis, ut pro eis quæ illi gerunt sis redditurus rationem. Fidos puta nõ eos qui tibi blandiuntur, sed qui castigant. Da sapientibus loquendi libertatem, de his quæ ipse ignoras. Discrimen habe eorũ qui tibi cum beneuolentia obtẽperant, plus quàm qui cũ adulatione, ne plus improbi à te ferant quàm boni. Ama eos homines non qui in publico cum timore obtẽperant tibi, sed qui priuatim secũ tuum magis animũ quàm fortunam admirantur. Sis exẽplo modestiæ cæteris. Nam τὸ δὲ τῆς πόλεως ἦθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσι, id est, principibus similis est mos ciuitatis. Quam Plato sententiam expreßit. Tales solent esse ciues, quales in repub. principes. Hos imitatus epigrãmatista. Et domini mores Cæsarianus habet. Prosequitur Isocrates. Pluris existima bonam famam præ multis diuitijs. Simile & huic Salomonicũ: Melius nomen bonũ, quàm diuitiæ multæ. Sallust. uerò non longè ab his. Diuitiarum & formæ gloria fluxa atq; fragilis est, Virtus clara æternaq́; habetur. Prosequitur etiam Isocrates: Quæ dicis aut recipis te facturum, tanquàm rem sacram obserua. Amicos tibi beneuolentia ac liberalitate para. Inimicos animi magnitudine subige. ἡγεμὼν δ' ἴσθι καὶ μὴ δουλεύων ταῖς ἡδοναῖς. id est, Ducas, non ducaris à uoluptatibus. Ex omni repub. meliora ad imitandũ tibi delige. Nihil iratus facias. Peccata citra merita plecte.

[Margin: Aristoteles; Isocrates]

Xenophon. Sunt qui putẽt principem sumptibus: & uictu & lautitiis præstare oportere: Ego potius eum & prudẽtia & diligentia laboreq́; cæteros antecellere debere existimo. Idem: Præstat regem gratiarũ quàm trophæorũ hæreditatem relinquere. Diotimus: Tria regi oportet esse, Religionem, iudicium, & exercitũ. Primum ad se probandũ. Secundum ad suos continendos. Tertium ad hostes propulsandos. Homerus duo præcipua tribuit Agamemnoni, hoc est, ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής. Gesßit utrũq;, bonus rex, idẽ & in agmine fortis. Quod carmen Alexander Macedo semper commemorare solebat.

[Margin: Xenophon; Diotimus]

Thales: Principis felicitas, ut senex secundũ naturã in suo lectulo moriatur. Anacharsis: Si sapiẽs fuerit. Cleobolus: Si nihil his qui proximi sunt, credat. Chilo: Si non curauerit timeri. Pyttacus: Si ita subditos disponat, ut timeãt non ipsum, sed quæ sunt ex ipso. Socrates: Si sibi ipsi prius sciat imperare. Solon: Si Monarchiam democratiæ proximam ciuibus reddat. Demetrius Phalereus hortari solebat Ptolẽmæũ Philadelphũ, ut libros plures de regno cõscriptos perlegeret, quòd in ipsis plura reperiret, quorum amici reges ueteren

[Margin: VII. Sapientum dicta de Principe; Demetrius Phalereus]

uererentur admonere. Cæsar quoq; Augustus, huic simile teste Tranquillo excogitauit. Ex omnibus enim autoribus utriusq; linguæ tantũ ea quæ ad remp. administrandã pertinerent excerpere solebat. EGO VERO *tot sapientiũ dictis, quæ & ipse sentio, quæq; ex usu uidi, adijcere non uereor. Duas maximè res in his qui præsunt cæteris esse oportet, bonitatem, & doctrinam: prima præstat, tantæq; uirtutis erit, ut si per se non sapit, uiros adhibeat sapiẽtes. Huiusmodi fuit Alexander Imper. qui quanquàm puer iuriscõsultos & matrem prudẽtißimam rebus præfecit: præter ea tot sancti Principes in nostro dogmate, alioqui idiotæ, reipubl. utiliter præfuere, ut Hẽricus, Stephanus, Ladislaus, Leopoldus, alij innumerabiles. Ipsa quoq; citra bonitatem doctrina nõ nihil etiã proderit, magnumq; in augẽdo auxiliũ suppeditabit. In hoc genere extiterunt, Cæsar ipse & Claudius princeps, quorũ alter quanquã tyrannus, alter uerò ignauus, præter historias ab se scriptas, utilia multa edidere, ac publica monumenta. Hadrianus item, & Dionysius Syracusanus. Inter Pontifices autem, Bonifacius* VIII. *uir doctus, alioqui seditiosißimus, multa & præclara ab se gesta reliquit. Sixtus* IIII. *Theologia munitus quamuis bellis continuo inutilis orbem uexauerit, tot tamen pia tẽpla restituit, totq; ad hominum usum faciẽtia gessit. His uerò qui utrunq; præstant, nihil in rebus humanis perfectius optatur, ut Augustus fuit & Titus & M. Antoninus & Iustinianus. Inter Pontifices, Damasus, Gregorius, aliiq; plurimi. Qui autem neutrum retinent, hi omnino postremißimi hominum. Ex his Sylla crudelis legitur fuisse, quem unum Cæsar admirari solebat principem reipubl. sine literis extitisse. Deinde Nero, Caligula, Heliogabalus, Commodus. Et quando utrunq; seculum connectimus, apud nos Paulus* II. *Innocentius* VIII. *Alexander* VI. *à quibus in suas cupiditates complura erogata, nullum ad usum reipubl. Christianæ publicum extat monumentum. Hæc quidem commemorasse non ab re fuerit, ut hi qui quoquo modo præsidentes hominibus deligunt, sciant quantum piaculi admittant, quantumue extremo iudicio sint obnoxij, si libidini potius quàm conscientiæ seruierint, quum non unum hominem, sed innumerabiles quandoq; populos simul cum re Christiana præcipitent.*

DE TYRANNIDE EX XENOPHONTE.

DEINCEPS *de Tyrãnide, quæ est excessus legitimæ Monarchiæ. Ad hunc igitur locũ uisum est mihi Xenophontis libellũ de Tyrãnide ex Græco breuiter opitomare, ubi tota Tyranni uita conspiciatur. Simonides poëta uenit ad Hieronem Siciliæ Tyrannũ, quem nactus otiosum, his aggreditur uerbis: Dic quæso Hiero, Tyrãnus an plus cæteris gaudeat in his quæ sensum attingunt. Negat ille, dicens magis dolere, minusq; gaudere his, qui uitã ducant mediocrem. Tunc Simonides incredibile, ait, si sic res habeat: quonã modo multi hoc adsectant & extollũt? Tunc Hiero utriusq; uitæ inexperientiã accusat, infertq; quod tantũ extrinsecus tyranni putentur beati. Nam quod ad uisum pertinet, nos ob suspicionem & metum spectaculis multis & celebritatibus priuamur, ad quæ uos acceditis securi. Et quanquã pauca ex multis quãdoq; domi uidemus, ea quidem cara, magnoq; à nobis empta sunt, Simonides. Si in spectaculis damnũ facitis, at auribus oblectamini, semper uestras cõtinuo laudes, nullumq; contumeliæ uerbũ audiendo. Nemo enim tyrannũ coràm accusat. Hiero. Ecquid putas nõ audiẽdo male, propterea lætari, quando quis manifeste uideat quod tacentes malè sentiant? Laudes uerò si quæ proferũtur, ex adulatione prouenire? Deinde Simonides. At in hoc priuatis superiores estis, quòd epulis lautioribus gaudetis. Nec hoc quidẽ, Hiero ait, quando satietas ocyus ex ciborum superfluitate irrepat, adeò ut fastidiati quãdoq; priuatorũ exoptent frugalitatẽ & famem. Multoq; magis proximi & circa nos adstãtes securi ex hac lautitia gaudẽt. At in uenere, inquit Simonides. Huius etiã in uita uoluptate priuamur, Hiero ait, quòd amore (quo sine nihil est delectabile) minimũ capiamur. Non enim amor in paratis sed magis speratis uersatur uoluptatibus, haud aliter quàm si quis sine siti bibat, sic ille uoluptate quidem fruitur sine uoluptate. Tunc Simonides: Illa saltem quæ cogitatis celerius adsequimini, quæ multa sunt & uaria, præstantis equos, arma pulcherrima, ornatus mulierũ, domos magnificas, præterea posse amicos facile iuuare, inimicis uerò officere. Ad hoc Hiero: multa quidem à nobis poßidentur, quæ admirabilia & aspectu pulchra uidentur: attamen nostris animis grauia, per quæ felicitas longè ab hominibus abest. Præterea pace summo hominis bono carent, ac bello summo item malo abundant. Priuatis enim per pacis fœdera bellũ desinit. At Tyrannis nunquam. Nulla enim pax inter eum & subditos interuenit, non fœdera quibus confidere poßint. Et paulò pòst subdit, quòd firmiores sunt priuatorũ amicitiæ ac beneuolẽtiæ inter se, & maiore charitate necessitudines seruant quàm Tyranni, quorum plerosq; uideas filios necantes, aut fratres inter se de regno decertãtes, nullis legibus aut fœdere aut humana ratione teneri. Quin fide, maximo inter mortales bono, priuantur, cum minima sit omnibus sub eis degentibus: quippe qui neq; potui neq; cibis etiam prægustatis confidere satis queunt. Cumq; leges alibi cædem prohibeãt, contaminatisq; ea propinquare ac congredi: Tyrannos tantũ qui interficiunt, non solũ non expelluntur, sed magis honorantur, & in sacris etiã locis ac templis ciuitatũ, eorum imagines collocantur. Neq; quòd paulò antè dixeras adsentior, uidelicet omnia citius à Tyrãnis perfici. Nam & priuatus aut agrũ aut seruũ aut his simile optabit: Tyrannus autẽ ciuitatem aut regionem uel arcem munitißimam, quæ difficilia sunt obtentu. Sed & pauperes priuatos pauciores adspicias quàm tyrãnos, si nõ ad numerũ diuitias, sed ad usum & indigentiã iudicamus. Nã si plura quàm indigeas habeas, multa poßides: si uerò pauciora, parum. Tyrannus enim quanquàm multa poßidet, minus tamen ei sufficiunt quàm necessarij sumptus priuato. Cui etiam de quotidianis impensis remittere aliquid interdum licebit. Tyranno autem nequaquàm sine periculo. Deinde quid opus misereri eorum ut pauperum, qui poßunt ex honeste partis tantum uiuere, & ea facile habere, quorum indiget usus? Qui uerò ob egestatem coguntur aliquid turpe committere, quomodo nõ hos miseros & uere pauperes putabis? Hi tyrãni sunt, qui omnia coguntur expilare & capere ob necessarios & maximos sumptus, semper pecuniam quæritantes. Necesse quippe habẽt erogare in custodias, aliaq; his similia pro tuenda dominatione, uitandisq; periculis. Graue etiam illud, quòd uiros bonos quos amare euperent, timere necesse est: fortes ne quid audeant, libertatis gratia, prudentes nequid aduersus machinentur, iustos ne cupiant ab illis populi gubernari. Denique tantum improbis in uita tyrannus diligitur, qui per eius mortem scelerum sub eo perpetratorum pœnas se daturos timent. At honores, inquit Simonides, qui maximè hominis sunt, & deorum, uos retinent. Nec hoc quidem Hiero ait. Cum hi maximè honores oblectent, qui ex amore gratiaq; non ex metu procedant, sicuti suprà de uoluptate Venereq; dixi. Quid quæso, Simonides inquit, in his sponte persistitis malis, neque tyrannidem relinquitis? Et miserum præter omnia, Hiero ait. Cum soli tyranno nec tenere rem malam: nec dimittere conducit. Quomodo enim tot cædes, rapinas, exilia, totq; facinora compensare*

Simonides & Hiero

Qui tyranni

pensare aut persoluere priuatus sine periculo posset? Et
Plato hæc quidem Xenophon. Plato in 1 x. de rep. Tyranni ui-
uunt tanquàm uinculis quibusdam deuincti formidinum o-
mnium & armorum, solis'que in ciuitate minimum datur
egredi, aut peregrinari, aut quicquàm eorum quæ alij li-
beri solent. Domi præterea totos dies more fœminarum re-
Phalaris sident, uerentes ciuium inuidiam. Phalaris in epistolis.
Veniam quidem do tibi monitionum, quippe qui tyrannus
nunquàm fuisti, tyranno consulis ponere tyrannidem, ne-
sciens quòd tenere imperium securius est quàm ponere. Si
uerò alterutrum sit optandum, malim ego me sub tyran-
no quàm tyrannum esse, quòd unum tantum timerem, à
cæteris malis omnibus liber. Tyrannus autem metuit tam
externorum insidias, quàm eorum per quos seruatur.
Demosthenes Demosthe. Οἶμαι, τᾶς πολιτείας ἡ τυραννὶς ἄπιστος,
καὶ ὁ βασιλεὺς ἢ τύραννος ἅπας ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ καὶ
νόμοις ἐν αὐτῷ. Puto enim tyrannidem insidam esse rebus
publicis, omnemq́; regem aut tyrannum inimicum per se
Aristippus libertati ac legibus existere. Aristippus ait regem à ty-
Dionysius ranno distare, ut libertatem à seruitute. Huic cum Dio-
nysius dixisset, nihil ex eius philosophia iuuari, nihil'que
utilitatis ferre: Vera inquit, loqueris. Si enim te iuuissem,
Antigonus tyrannidem iam diu posuisses. Antigonus ad Vetulam à
qua beatus dicebatur ait. Si scires sub hac ueste quam fe-
ro quot lateant mala, nunquàm eam in cœno iacentem
Pto. Philadel. tolleres. Pto. Philadel. dicebat, cum tyrannus multa fe-
rat incommoda, tum illud præcipuum, quòd cogitur eos,
qui minime nocuerunt, utilitatis gratia quandoque inter-
ficere. Aristot. in Politicis nullam ait tyrannidem annos
centum excessisse.

DE HIS QVI CONTRA TYRANNOS CONIVRANT.

Philosophi PHilosophi plures patrias tum suas tum alienas liberare
à tyrannis tentauerunt. Quod nequaquàm laudi tri-
buendum, ut qui specie uirtutis suam potius gloriam quàm
populorum commoda quæsiuerint. Ego Philosophorum in
primis putauerim in otio & quiete, doctrina populos
potius iuuare, & ad uindicandum in libertatem ani-
mos magis quàm corpora admonere. Nam si tam uetera
quàm noua repetere uoluerimus, inueniemus male plerun-
Plato que huiuscemodi uiris euenisse. Plato in Siciliam studio eam
liberandi profectus, infelicem habuit exitum, dum uix ipse in-
Zeno columnis euasit. Zeno Eleates Nearchi Mysij tyrannidem
euertere tẽtans, deprensus, dum uarijs supplicijs torqueretur,
socios coniurationis minime prodidit, sed eos qui tyranno
erant fidissimi calumniatus, ut illi morte damnerentur effecit.
Dion Dion item in Dionysium coniurando postremo & ipse pe-
Python rijt. Ab eodem quoque Python exul Rheginus benigne exce-
ptus, cum Rheginis consilia per literas manifestaret, di-
Apollonius Tyaneus ro supplicio absumptus est. Apollonius quoque Tyaneus
à Domitiano, contra quem cum Nerua coniurauerat, in
Gallus compedes coniectus. Gallus & Lucanus poëtæ ob eandem di
Lucanus uerso tempore causam periere. Deniq; hi qui Cæsarem in-
Interfectores Cæsaris terfecerunt, quanquam uoti compotes, nõ toto uertente an-
no cuncti (teste Tranquillo) extincti sunt. Hoc uerò seculo ut in
historia suprà ostentimus, quàm multas talium infelicitates con-
speximus. Foeliciter tamen res hæc nonnullis, auxilio patriæ,
ciuiumq; successit, ut Armodio & Aristogitoni Hippia ex
Athenis sublato. Sic demum Saturninus, Gracchi, Flaccus, in-
terfecti: quod Sylla metuens, ut securius (sicut ipse dicebat) dor
miret, unus omnino est ausus adreptam semel tyrannidem po-
nere, dictatura se abdicando: quibus profectò exemplis diuina
illa præcepta magis ac magis audire admonemur. Dominis
non tantum bonis, sed etiam dyscolis Christi causa esse ob-
temperandum. Seruus fieri liberos minime curandum, deniq;
Cæsari quæ sunt Cæsaris reddenda.

DE RE MILITARI. ET PRIMVM DE OFFICIO DVCIS EX XENOPHONTE.

EX Xenophontis libello ἱππαρχικῷ, id est, de officio magi Officium ducis
stri equitũ. Ante omnia Deos orare oportet, uti nobis ea
dicere ac facere tribuant, quæ & nobis & amicis tum patriæ
saluti, ac gloriæ sint. Post hæc equites recensere. Quod nisi se-
dulo faciamus, sæpe numerus intercidit aut senio, aut alia de
causa. Deinde equos prouidere uti boni sint ac laboris patien-
tes, neu strigosi, neu calcitrones, qui inter alios inutiles sunt,
quod sæpe cũ res agi oportet turmas dißipat, ordinesq́; rũ-
pit, equitem quoq; bonum inutilẽ reddit. Neu incessu tardus,
ob hoc firmos habeat pedes. Eius indicium, cum alij alia, ego
id ostendam, uti egressus præsepe in uiã lapidibus cumulatam
de industria ducatur, in ea neq; consistere neq; quiescere po-
terit. Tum alterum signum, ut pedes habeat oblonga rotundi-
tate figuratos. Post equos equites inspiciendi sunt, uti boni con
scribantur, corporis uiribus ac facultatibus idonei, naturaq́; di
cto audientes, quo sine nihil præclarum geri potest. Præterea
pacis tempore exercenda iuuentus ac docenda, uti in equum
quàm aptissime ac uelociter insiliat, quod magnũ præstat bel-
lo adiumentum. Deinde in equum in locis salebrosis & aditu
difficilibus ire adsuescat. Ipse eques simulacra belli flectendo
& reflectendo excitet, nunc prosequendo, nunc se recipiendo,
nunc in orbem simul consistendo, sicut in celebritatibus deorũ
ac Theatris. Iaculum ex equo quã longe iacere cõsuescat. De-
niq; seq; ac equum armis idoneis contegat. Populus enim A-
then. x 1. talenta quotannis erogat, uti paratos habeat equites,
quando usus aut necessitas ingruat. Ipsi propter hoc iusta exer
citatione uacare non debent. Tempore belli oportebit magi-
strum equitum in itinere prouidere, ut exercitus moderatum
faciat iter: tũ loca equis oportuna capere, curandiq; corpora,
militibus spatium dare. Si quando loca adire angusta contige-
rit, exercitum in cornua disponere: sic tutius ibit: cũ largior
se uia præbebit frontes dilatare. Cum uerò in campum aper-
tumq; locum peruenitur, in phalanges exercitum instruere. Si
uerò suspecta itinera locaq; difficilia declinanda, quoad fieri
potest in aliam semitam & in partes cohortesq; procedere.
Cuiq; autem cohorti ministros adsignare, ne si forte usus aut
necessitas rei militaris uenerit, equitatus dissipetur aut absce-
dat. Præterea ultimi qui sequuntur semper expectandi, ne ipsi
occasione consequendi magistrum equitũ nimio labore equos
adficiant ac conterant, Occultos præter omnia exploratores
habere, qui omnia referant, tum etiam custodias. Ipsum magi-
strum equitum peritũ regionis esse oportebit, quòd pacis aut
induciarũ tempore facere poterit. Valde enim refert, ipse ne,
an per alios iter faciat. Quod ignorauerit, à mercatoribus ex
proximis ciuitatibus exploratores capiat. Nam huiuscemodi
genus fidele ob spem lucri aduenictium fuerit. Nec tamen ita
fidat quibus amicis, ut agmen propterea non iubeat intentum
ac paratum procedere, ac si præsentem hostem haberet. Nam
multa possunt accidere præter spem in bello, quæ subito indi-
geant auxilio, interdum dimicatione. In discessu utilius fuerit
per denuntiationem principum exercitus, & illorum ad sub-
ditos moneri, quàm per præconem, ne hosti consilia pateant.
Præter autem omnia illud præcipiendum, ut inuigilemus in-
sidijs, siqua hostem uia aggredi, aut oscitantem aut impruden-
tem, aut sine ordine ac cura proficiscentem. Nam his artibus
sæpe animalia rationis expertia, maiora se petũt ac conficiũt:
ut mustella & miluus cortales aues, & lupus ingẽtes tauros

Q ac ar

ac armenta, cum ante prouiderint quà sese tuto recipiant, tutoq; aggrediantur. Optimum item fuerit consilium, partem semper hostium debiliorem aggredi, quamuis longe sepositam: præstat enim maiorem aliquantulo subire laborem, quàm cum fortioribus maiore periculo pugnare. Nunquam enim cum potentiore agmine aut hoste congrediendum. Oportebit enim simulatione interdum uti, hostemq; uana specie deludere: uidelicet cum pauci sunt uideri plures, cum plures rursus uideri paucos. Item cum discedimus uideri præsentes. Præsentes autem cum sumus, uideri absentes. Denique cum maxime debiles sumus, metū incutere hosti. Cum uerò potentiores, metum simulare. Quæ omnia intento ac diligenti magistro facilia factu erunt. Primo nanq; ut pauci plures uideantur, confertim est ambulandum ac procul ab hoste, sic enim puluerem maiorem excitabunt. Præterea cum hastis longis aut similibus hastis in manibus: peditum uerò turbam pedibus colludere, ex motus enim uarietate res maior apparebit: tum iumentis alijsq; huiuscemodi simul ingredi. Vt uerò plures pauci uideantur: Si uiarum recessus & obtorta fuerint, partem exercitus in his occultare. In campis uerò apertis sparsim ac palantes incedere, utilius & lanceis uti rectis ac breuibus. Præliaturi sese ad cursum & labores exerceant, ut possint militibus necessaria suppeditare, fossas transilire, muros transcendere, flumina tranare discant, tanto excellentius, quantum peritus ab imperito, ac uidens à cæco differt. Id autem cauendum ne equis ad cursum aut prædam utantur saginatis aut saturis, ne labore absumantur. Magister equitum ephippijs & habenis ad usum equorum abundabit: parua quidem impensa facultatem opemq; præbens militibus indigentibus opportunam. In congressu uerò hostium adhuc illud moneo (Sunt enim quidam qui cōtra eos quos inferiores uiribus putant, cum mediocri conatu & imbelli turba occurrendum arbitrātur. Ex quo illud quod inferre cogitant, sæpe ipsi reportant. Rursus uerò contra eos quos putant superiores, toto conatu atque omni exercitu procedunt. At ego contra iudico) Aduersus illos qui inferiores putantur eundū omni ui ac conatu, neq; enim quenquam pœnitet nimis fecisse cum uincit. Item aduersus illos qui superiores existimantur cū paucis atq; melioribus congrediendum. Nam pauci melius prosequentur & diligentiores erunt. Et si quid accidat, melius ac celerius se recipient. Non enim dico quod pauci sint ideo laboriosiores & celeriores, sed quod facilius fuerit paucos reperire quàm multos, qui curent equos ut oportet, ac seipsos solertes ad equitandum præbeant. In magna uerò multitudine magna confusio. Siquid accidat, alter alterum trudit, difficilius se recipiūt, ac alius quidem ex equo male ephippiato corruit, alius ob equi tarditatem nō subsequitur, alius item ob loci iniquitatem peribit. Adde quod non multi sunt, qui terrorem incutiunt in bello, sed tantum strenui. Si autem cum paribus congrediendum, existimauerim non inutile ut ex custodijs duæ acies fiant, & alteri Tribunus præsit, alteri is qui post eū magis strenuus uideatur. Hi cum tribuno exercitus caudā sequatur, & cū hostis propinquet statim primus prouolet. Sic enim ex insperato ruens perterrefaciet hostem: si pedites utriq; habuerint, ij occultētur post equites, simul ipsi ex insperato unà corruent. Videntur enim mihi longe maiora ea uideri siue bona siue mala, quæ inexpectata ueniūt. Ex quo quis considerare potest, quòd qui in sedibus suis inuaduntur quamuis plures numero sint, magis pertimescunt. Meliores enim partes sicuti actoris sunt quàm rei, sic præmeditati quā impræmeditati, & inuadentes quàm inuasi. Pugnantes etiam inter se hostes primis quidem diebus timidiores sunt, procedente tēpore nequaquam. Illud præterea difficillimum reperire equites fortes ac utiles ad decertandum. Signa uerò sunt, si pulchrum aliquid, aut fortis uiri gestum, & cum laude coniunctum audire gestiant, ac dicto audientes sint: ij enim perferre ac tolerare facile poterunt, quæ cognoscunt. Præterea si celeriter quis persequatur inimicos, aut celeriter se recipiat, maxime hostē infestat, & ipse tutus erit. Tum si ex ordinibus aliquos sibi sumpserit, & de improuiso excurrat, ac eos qui se recipiant inuadat. Hæc & his similia oportebit sæpe & legere & scribere. Tum meditari si quid accidere possit, quod nō est aliud quàm futura præuidere. Maximam enim commētationem arbitror, ut quæ quis esse utilia nouit, cogitet quonam modo ea exequi possit. Recte enim cogitata neq; in agricultura, neq; in re nauali, neq; in imperio aliquid prodeerunt, nisi meditemur, quomodo ea perficiamus. Equitatus mille equitum congruens numerus & facilis ordinari, & inter se concordiam habet. Ex peregrinis uerò totum aut ex parte cōstare maxime probatur. Peditatus his utilis magnopere qui adsistat. Hæc igitur (ut in exordio dixi) deo iuuante ac fauente fieri debent, nec mirum si id sæpe repeto. Quoniam adire periculum extra bellum haud mirandum sane. Sed in bello ubi hostium uersantur insidiæ, quæ occultæ hominibus sunt, dijs autem manifestæ, is maxime potietur, qui ab his potissimum diligetur, aut per sacrificia, aut omina siue somnia. Et hæc quidem Xenophon.

Vt pauci plures uideantur. Vt plures pauci.

DICTA DVCVM.

NVnc dicta Ducum quorundam subijciā. Agesilaus dicebat oportere ducem habere tria: erga quidem inimicos audaciam, erga subditos beneuolentiam, erga temporū opportunitates rationem. Epaminondas uidens pulchrum exercitum sine duce, uideo, inquit, pulchrā bestiā sine capite. Philippus solebat dicere se malle exercitum ceruorum cui præesset leo, quàm leonum, cui præesset ceruus. Iphicrates belli dux cum in sociorum regione contra hostes uallum firmaret, fossamq; faceret, cuidam dicenti quasi hæc superuacanea quid timemus: respondit, turpe esse ducem (si quid accideret) dicere, non putaueram: quod dictum Cicero Scipioni Africano tribuit. Annibal pollicenti cuidam philosopho de arte militari docere, cum nunquam fuerit in acie, non opus inquit, exercitu sine tuba. Cicero Phormionem hunc fuisse ait, qui coram Annibale ausus est de re militari disputare. At ille interrogatus quid de tanto philosopho iudicaret: Se ait uidisse deliros multos, sed nullum magis delirare quàm Phormionem. Idem cum apud Antiochum a Scipione qui eò legatus fratri uenerat, interrogatus quos duces præcipuos censeret, respondit Alexandrum, deinde Pyrrhum, tertium se: Quid, inquit ille, si me uicisses. tunc ait, & Alexandro & Pyrrho me prætulissem. Liu. lib. XXXII. Timotheus interrogatus quid differret ars militaris à Rhetorica, quantum inquit, pax à bello. Lamachus dux cum Præf. cohortis peccanti irasceretur, illeq; nō amplius hoc faciam diceret, respondit illud prouerbium Οὐκ ἔστιν ἐν πολέμῳ δὶς ἁμαρτάνειν. Non est bis in bello peccare. Alexander interrogatus quo nā modo tam breui tempore orbem subegisset: Consilio, inquit, & uiribus, & arte, ubi opus esset noua. Xenophon in III. Commentariorū probare nititur, quod boni ducis, & boni Oeconomi officia penè similia sint: Reddere primum subditos ad obtemperandū faciles, malos castigare, bonos remunerare, præsentē substantiam custodire, diligentē ac laboriosum esse ad obeūda officia: præterea decertare quando opus est: Oeconomiā maxime iuuare.

Agesilaus. Epaminondas. Philippus. Iphicrates. Annibal. Timotheus. Lamachus. Alexander. Xenophon.

Demades captus in bello apud Cheroniam à Philippo, interrogatus ab ipso inter epulas dum mentio de generositate Atheniensium incideret: Quàm bene inquit, se res haberet, si Philippus Atheniensibus, & Chares Macedonibus imperaret. Chares enim dux fuerat in bello, ubi ipse captus. Hæc ex Stobeo. Thucydides. Pulchre certantibus tria esse oportet, uelle, erubescere, & obtēperare. Demosthenes.

Demades. Thucydides. Demosthenes.

Οὐκ

Οὐκ ὁμοίως δ' ἐστὶν ὑπέρ τε τῆς πλεονεξίας πολεμεῖν ἀρχῆς καὶ ἑαυτοῦ. ἀλλ' ἑτέρως μὲν ὡς ἂν μὴ ἐλαττῶνται μάχεται τῷ δυνατῷ πάντες πολεμοῦσι, ὑπὲρ δὲ τῆς πλεονεξίας οὐχ ὁμοίως. ἀλλ' ἐφίενται μὲν, ἐάν τις ἐᾷ. ἐὰν δὲ κωλύωσι οὐδὲν ἀδικεῖν τοὺς ἐναντιουμένους ἡγοῦνται. *Non enim similiter quis in adipiscẽdo, sicut in se suaq; tuendo pugnauerit, sed longe aliter. Nam uel omnes ne sua perdãt, uiribus omnibus quibus possunt utentur: In acquirendo autem tantum quis cupit quãtum permittitur ab hoste: si autem prohibetur, nihil amplius molestare aduersarios putat.* C.Cæsar *Cæsar in commentarijs Pompeium imperitiæ militaris accusat, quòd in acie Pharsalica in cõgressu suis ne se mouerent imperauit, sed expectarent impetum hostium. Nam innatum dicit esse ardorẽ quendam in animis hominum, ut clamore motuq; magis excitẽtur.*

PARALLELA STRATEGEMATA.

PEr dißimulationem quandoque hostes uti desperent, aut terreantur. Apud Casilinum post lõgam obsidionem rapas prope mœnia serebant, ut hosti desperationem deditionis facerent. Viciniori bus seculis Ladislaus rex Pannoniæ inter Sanctos connumeratus, aduersus Polonos & Cracouiam pugnans, post diuturnam obsidionem ut oppidanis opinionẽ copiæ faceret, montem uicinum farina cõspersit. Rati illi regem non destiturũ, sese dediderunt. Iustus quoq; & ipse sanctus Præsul Volaterranus, ut Manlius de capitolio Gallis, sic in obsidione Vandalorum dicitur panes de mœnibus iecisse. Sed hæc eis de nõ Christianis licuere. Sese etiã quãdoq; principes astutia à periculis subtraxerunt. P. Rutilius Rufus, ut autor Cicero in oratione pro eo, cũ à Mithridate Mitylenis oppressus esset, crudelitatem regis in togatos uestitus mutatione uitauit. Alexan. III. Pont. Max. habitu serui Venetias fugiens manus Friderici subterfugit. Isidorus card. Rutenus, Græcus homo, Constantinopoli legatus, dum ciuitas à Turcis caperetur, habitu uillici sumpto, se XXX. asperis, paruo admodum, captum redemit. Boemundus Roberti regis Siciliæ frater, ab expeditione Hierosolymitana rediens transiturus necessario per loca Alexij imp. inimici, se loculo clausum uti mortuum ferrẽ iussit, eoq; modo euasit. Nicolaus Picininus dux Philippi uicecomitis in oppugnatione Brixiensi profligatus per hostium castra transire coactus, in culeo inclusum à lixa se transferri mandauit incolumen. Annibal item apud Liuium, ut inuidiam Fabio crearet, possessiones seruasse scribitur. At ille ut suspicione careret publicasse. Idem Vrbini dux Fridericus Laurentio Medici nostra ætate in bello Florentino fecit. Non tamen ille ut Fabius. Prodigia insuper, & rerum euentus in bonam uertuntur de industria partem. Scipio apud Frontinum cõtra Annibalem proficiscens, cum in descensu in littore corruisset, teneo te inquit, Africa. Quod Tranquillus Cæsari adscribit.

Chabrias *Chabrias Atheniensis fulmen de cœlo ueniens in castra, Iouis optimũ signum dixit. Sulpitius Gallus eclipsim expauescẽtibus militibus causam naturalem adduxit.* Philo *Philo Hebræus cum legatus Romæ causa excidisset, pro qua uenerat, turbatis omnibus Iudæis ait, Nunc fratres optime sperandum de Deo, qui tunc maxime adest, cum hominum æquitas & auxilia desint. Demosthenes autem in oratione, re male contra Philippum gesta, ad rursus animandum causam in negligentiam Atheniensium traduxit, maximeq; sperandum, si officio diligentiaq; utantur, dixit. Specie etiam superstitiosa turbæ continentur, ut Sertorius Ceruа: Maumethes naticunijs,* Sophi *& hodie Sophi apud Persas uelata facie more Mosis turbas alloqui dicitur, præireq; exercitum, ac omnia uincere. Dies quoque belli apud nonnullos obseruati. Ariouistum decrescẽte luna pugnare nolentem Cæsar uicit. Qui mos etiã Lacedæmonijs fuerat, ut autor Lucianus. Titus Vesp. item Iudæos teste Iosepho Saturni die superauit. Quidam ab hostibus in loca iniqua imprudenter adducti, ut M. Crasso accidit à Surena deducto apud Parthos. Viriatus quoq; Lusitanus fugam simulans exercitum Romanum ad confragosa perduxit.*

MOS ANTIQVAE MILITIAE.

VErbenas teste Festo, & sagmina, hoc est, gramen ex arce Capitolina cum sua terra auulsum, legatus qui Verbenarius uocabatur, ad hostes clarigatum, id est, ad res repetendas ferebat. Ab his enim sagminibus Martianus iurisco n. Sanctum appellari dicit, quod est ab hominum iniuria defensum. Verbena Sagmina

Fœcialis Caduceator *Fœcialis item cum patrepatrato ad indicendum bellũ mittebatur. Caduceator uerò contra is erat, qui pacem adferebat, aut nuntiabat. Festus item. Sub corona ueniebant in bello capti, id est, coronati. Nos hodie hanc consuetudinem in equis seruamus Romæ, ut uenales fronde capiti imposita circunducantur. Idem ait sub hasta uendere, cum hasta in foro fixa, bona damnatorum aut proscriptorum ad præconis uocem ueniebant. Hic memoratur Plutarcho, cum quondam Augustus ad hãc auctionẽ diu adsedisset, Mœcenas cui res illa indigna principe uideretur, tabella inscripsit Græcis literis: Surge carnifex, quam sublatam in turba cum Augustus inspexisset, Mœcenatis scomma esse existimans, statim surrexit. Idem in Proble.* Sacramentum militiæ *Qui sacramento non tenebantur, licet in castris uersarentur: nec hostes in prælio lacessere, nec ferire ius erat. Quod Cato senior in quadam epistola ostendit, ad filiũ scribens monet. Si missus factus sit, ad urbem redeat. Aut si in exercitu maneat, uelit ab imperatore impetrare, ut sibi aduersus hostẽ pugnare, ac eum interficere liceat. Liuius. Romani in obsidione Veiorum Camillo duce sub pellibus primum hyemare cœperunt. Idem lib. IIII. scribit populum Rom. supra CC. annos proprijs sumptibus militasse. Deinde Cor. Cosso. C. Fabio Ambusto L. Valerio Potito Tribunis Mil. Consulari potestate, Anxure capto, decreuerunt patres, ut stipendium miles acciperet, Frumentũ quoq; & uestem, ultra pecunias dabãt, equitẽ etiam equum. Dicebãturq; delecti & auctorati.* Auctorati *Postremis uerò tẽporibus Matriculati & Solidati.* Matriculati Solidati *Casiodorus, Vegetius & Frontinus Solidatum fuisse in militia scribunt eum cui stipendia ab imperatore promissa erant, unde uocabulum hodie Soldatorum est.* Misionũ tria genera *Mißionum tria erant genera, ut ex Marcello & Vlpiano iure consultis colligitur. Honesta quæ tempore militiæ expleto datur. Causaria, cum uitio animi uel corporis minus idoneus militiæ renuntiatur. Ignominiosa, cum quis ob delictum sacramento soluitur. Mercenario autem & externo milite primum sunt usi Scipionibus in Hispania res gerentibus, Celtiberis in amicitiam receptis, ut autor Liuius. Capitolinus insuper in Balbino inquit, Ro. Imperatores exituri ad bellum prius Nemesi sacrificabant, & munus gladiatorium dabant: primum quòd dea Fortunæ sit Nemesis, secundum quòd milites iam sanguini adsuescẽtes domi, hostem foris non expauescerent.*

DE DISCIPLINA, AC POENIS, ET PRAEMIIS MILITARIBVS.

DIsciplina quoque prima in exercitando Tyrone fuerat uarijs quidem modis, aut ambulatione ferendo onera, aut cum armis cursitando, aut in ligneum equum insiliendo, præter omnia uerò ad palum. Pali uulnera *Erat autem palus imago lignea super terram fixa, quam hasta siue ense petebant, & tanquam cum hoste certatim congrediebantur, scuto uiminco, & interdum claua grauiore, ut in uera pugna postea solutiores, aptioresq; essent: aut scopo præ-*

fixo, id est, aliquo fisce uiminco uel aliquo signo, arcu exercebantur. Hæc ex Vegetio. In milite autem corrigendo legitur apud Liuium L. V I I I. Scipio Aemylianus omnes delicias in obsidione Numantiæ, unum scortáq; amouit: militem in opere quotidie habuit: quem extra ordinem deprehendit, si Romanum uitibus, si externum uirgis cecidit. Iumenta omnia ne exonerarent militem, uendidit, X X X. dierum frumentum ac septenos uallos ferre cogebat.

Pescennius Niger

Pescennius Niger teste Spartiano, prohibuit pistores exercitum sequi, ut omnes bucellato in locis pacificis accepto essent contenti, querentibusq; unum: Num habetis inquit, Nilum uicinum? Alexander quoq; Imperator expeditionis tẽpore melius putauit, ut annonã milites in mansionibus acciperent: nec cibum X V I I. dierum portarent, uti solebant. Ex quo patet quantus esset cuiusq; labor, ut nec plures duceret uti nunc solent seruos, aut iumẽta, sed ipsemet legionarius partim dorso, partim super hastam necessaria ferebat, ut in columnis Traiani uidere licet. Pœnæ fuerant: Exautoratio citra munera meritorum præmiorumq; Ignominia cũ ex ordine mouebatur, aut hordeo pascebatur miles, uel equiti equus adimeretur.

Decimatio

Præter omnes autem Decimatio, cũ decimus quisq; seu legionis seu cohortis capite plectebatur. Cicero pro Cluentio. Statuerunt enim ita maiores nostri: ut si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdã animaduerti, ut metus uidelicet ad omnis, pœna ad paucos perueniret. Idem quoq; in uniuersum pœnas octo connumerat, damnum, uincula, uerbera, talionem, ignominiam, exilium, seruitutem, mortem. Exempla seueritatis inter cætera uide Papirij in Fabium, & Torquati ac Pausaniæ in liberos.

Præmia militum

Præmia uerò coronæ fuerant diuersæ, aureæ, murales, uallares, quernæ, gramineæ, ordinum promotio, cognomentorũ insignia, quandoq; & statuæ, præterea æs donatiuum. Postremo militiæ uacatio, quæ post annos L. ex lege ueteranis dabatur, ut autor Seneca ad Paulinum. Insuper & bene meritis ager. Cæsar suis ueteranis agrum Stellatẽ diuisit. Ex quo res fuit non solũ utilitati, sed ambitioni, ut societas ea Stellates uocarentur, repertumq; iam in marmoribus & sepulcris qui se stellatem inscripserit. Sulla suis item militibus Volaterranũ, Arretinumq; agrum.

DE CELERITATE IN BELLIS.

Cæsaris pons

Classes subito armatæ

CEleritatis, qua nihil in bello utilius, plura sunt exempla. Ante omnis ipse Cæsar in commentarijs testatur, in Arari uno die pontem constituisse, alium item supra Rhenũ mira arte ac celeritate militum opera decẽ diebus absoluisse. Classem contra Massilienses nauium lõgarum X I I. die tricesima ab excisa materia armasse. Classis item Romanorum contra Hieronem regem quæ C X X. nauiũ fuerat teste Plinio, quinto & quadragesimo a securi nauigauit. Classis etiam Scipionis proficiscẽtis in Africam die quadragesimo. Ipse quoq; Cæsar Centena passuum milia quandoq; uno die peregit. Sæpe nuntios de se preuenit.

De Nuntiorũ celeritate

Xerxes

Hanc mittendorum nuntiorum celeritatem, primus apud barbaros Xerxes excogitauit, ut tradit Cleomedes de circulis cœlestibus Græcus autor. Hic enim bellum Græciæ inferens, ita frequentes toto itinere stationes constituit, ut uoce alteri ab altero perlata horis X L I I I I. è Græcia in Persidem noua perferrentur.

Augustus

Apud Romanos primus Augustus teste Tranquillo. Qui ut sciretur uelociter quid in prouincia quaq; gereretur, modicis interuallis per militares uias iuuenes primo qui sub manu uoceq; nũtiarent, deinde uehicula disposuit. Commodius id uisum, ut qui perferrẽt literas, interrogari quoq; si quid opus possent.

Vicecomites

Nostris uerò seculis diu neglectam hanc consuetudinem in Italia Vicecomitum familia renouauit, dispositis ac paratis in itinere equis sæpe cõmutandis: eoq; res peruenit, ut uix credibile auditu diebus X I I I. nuntius frequens ex Britannia Romam ueniat.

Cecinna

Irundines

Cecinna Volaterranus portentoso inuento irundines, quod ad eandem domum sint redire consuetæ, nuntias in bello ciuili mittebat.

D. Brutus columbas

Hircius consul ad Decium Brutum Mutinæ ab Antonio obsessum, columbas tenebris fameq; prius districtas. Illæ lucis cibiq; auidæ mœnia alta petentes, loca escis assueta, ab eo cum literis collo alligatis deprehendebantur. Autor Frontinus.

Domitius Aenobarbus

Traduntur & nuntiatæ diuinitus uictoriæ eadem hora, ut de Perseo teste Valerio, & Domitio Aenobarbo à Castore & Polluce. Proditumq; in historia Florentinorũ de uictoria quã illi cõtra Gibellinos exules in Aemylia habuere, & item Innocentio V I I. de ea quam tunc contra hostes habuit uictoria, teste Poggio qui aderat, similiter euenisse ex incertis nuntijs.

Modus occulte scribendi

Vsus etiam apud Priscos belli tempore, aut ob aliquam suspicionem, per notas scribere, Cæsaris primum inuento Trãquillo teste, sic structo literarũ ordine ut nullum uerbũ effici posset.

Scytala Laconica

Habebant & simile quiddam Lacedemonij in sua Scytala: quæ autẽ sit, aut quomodo, in prouerbijs narraui. Nostra uerò ætate Baptista Leo Florentinus, facilem super hoc artem breuibus rotulis excogitauit, quam Friderico duci Vrbinati dicauit, nobisq; item ostendit. id genus uulgò nunc Cyphram appellant.

DE ORDINIBVS, ET MILITVM EXERCITATIONE.

Armigeri, seu Triarij

DE ordinibus autem circa bellum Cyrillus hos ponit, Armigeros, Pelatos, Psylos pedestris pugnæ omnes: hac tamen differentia quod Armigeri grauis erant armaturæ secundum ritum Macedonicum rotundo scuto & longa hasta utẽtes. Hi Triarij apud Romanos dicebãtur: postremiq; erãt, ac spes ultima tanquam murus. Vnde prouerbium in periculis, res ad Triarios redacta.

Psyli seu leuis armaturæ

Peltati

Psyli leuis erãt armaturæ, utebantur arcu & iaculis, & saxis iactis manu uel funda. Peltati uerò inter utrumque se habebant. Nam pelta utebantur, quæ scutum admodum paruum est, & hastis longe leuioribus ac minoribus quam armigeri.

Ferentarij

Hi Ferentarij Romanis apud Vegetium appellantur, qui etiam ait pedites olim ab urbe cõdita usq; ad Gratiani principis tempora: non solum scutatos, sed cataphractos & galeatos fuisse postea ob inertiam militũ hæc nimis grauia uisa, scuto tantum & ense aut hasta fuisse armatos. Totidem et equestris pugnæ differentiæ. Aut equitatus aut currus.

Equites Amphippi

Cataphracti

Acataphracti

Doriphori

Hippotoxotæ

Hippacõtistæ

Acrobolistæ

Equites rursus aut Amphippi sunt, id est, qui alterum iuxta equum desultorium habebant, in quem cum usus esset transire possent. Aut Cataphracti, id est, armis undiq; cooperti. Aut Acataphracti, id est, minime cooperti. Et hi aut eminus pugnabant hasta: & Doriphori, id est, hastati uocabãtur: aut ex arcu, & Hippotoxotæ appellati. Aut Hippacontistæ seu Acrobolistæ, id est, hastam eminus iacientes. Cominus autem pugnabant Xystophori & Cataphracti. Elaphri apud nos Velites dicti, equites erant leuiter armati, qui discursu faciles erant, missiliaq; seu sagittas iaciebant.

Officia in exercitu

In exercitu officia, Signifer, Vragus, Accensus, Princeps, Commentariensis, Cornicularius, Præco, Tibicen. Lixæ quoque ac Calones, quorum alteri ab aqua ferenda dicebantur, quòd lixam ueteres aquam, unde Lixiuium uocabant. Alteri a lignis conuehendis: ut autor Festus. Miles Centurioni suberat, Centurio Tribuno, Tribunus legato, Legatus autem Consulis parebat imperio, Consul postremo Dictatori. Ordinarij dicuntur qui ordinibus præerant Tribuni ac principales. Augustales qui bis ab Imperatore adiuncti fuerãt. Accensi quasi accedentes, qui ministerio ac seruitio publice adijciebantur legionibus: cum fas non esset milites qui ueste & pecunia publica alebantur cuiquam seruire.

Ordines militum

Matriculæ autem apud eundem sunt militum ordines. Ordines uerò, Ala, Manipulus, Acies,

Cohors,

Cohors, Turma, Primum pilum qui ex tribus uexillis cōstat. Vexillum autem C L X X X I I I. hominibus. Horū primum Triarios habebat, ueteranos & summæ uirtutis. Secundū Rorarios fiduciæ paulo minoris. Tertiū accensos, qui minimi roboris in postremam plerunq; partem reijciebātur.

Cohors

Cohors autē, alia miliaria, quæ M. D. V. pedites, Equites uerò X X X I I. habebat. Alia quingentaria, quæ ex D. L. V. peditibus, equitibus uerò L X V. constat. Huius generis X. cohortes iustam legionem implebant.

Legio

Erat enim legio diuersa. Romuli tempore primum ex equitibus C C C. peditibus tribus milibus fuerat. Deinde aucta usq; ad sex milia peditum. Equitū uerò D C. autor Plutarchus, qui numerus etiam quandoq; diminutus: ut apud Liuium constat. Singulis quoq; quatuor legionibus Trib. Mil. X V I. præerant.

Centuria
Decuria

Centuria ex C X. peditibus. Decuria ex denis equitibus: quibus præerāt Cēturiones & Decani.

Manipulus

Manipulus leuis ex X X. militibus: ideo leuis quod hasta miles non gesa non armis muniretur. Huius generis X V. in prima acie fuerant: ubi tyrones & flos pubescentiū iuuenum aderant.

Turma
Celeres
Tatienses
Romnenses
Luceres

Turmæ ex equitibus, plerunq; cōstabant ex tribus Decurijs. Romulus prius tris cēturias scripsit celerū equitū, Tatientiū, Rannēsiū, & Lucerū. Ideo celeres ut expeditos haberet. Festus autē apellatos à Celere Remi interfectore: quibus & Tribunos præfecit, fuereq; numero C C C. eo quòd ex singulis curijs quæ X X X. erant X. adsciuerit: autor Liuius.

Romanorum robur totum in legionibus ac peditibus fuerat: ut inquit Vegetius: nec ultra duas Consul secum extra ducebat. Hi lecti & iurati erant, quibus auxilia adijciebātur ex socijs. Milites Prætoriani, Cohors prætoriana et Prætori adsistebant: muneribus cæteris uacabant. Hac primum usus Scipio Africanus est. Inter principes uerò uiolentius est usus primum Tyberius, qui eam in uia Appia ad duo passuum milia retinebat loco munito: ubi nunc caput bouis appellatur.

DE SIGNIS, TROPAEIS AC TRIVMPHIS.

Tessera

Signum militare, quod Tesseram dicebant, Ducis erat signum, quo processui, aut receptui, aut ad castrorum metationē, seu discessum disponi milites iubebantur. Tesserarij uerò qui illud in contubernijs nuntiabant. Eratq; ut ait Vegetius triplex. Vocale, ut Victoria, Triūphus & his similia uerba: aut semiuocale, ut tubæ uel buccinæ sonus: seu mutum, ut eleuatio dextræ, hastæ inclinatio & similia. Ex his autem utilius mutum censet Onoxandrus Græcus autor, qui ad Gerannium scribit de re militari, eo quòd inimicos lateat, & suis magis innotescat, ob linguarum diuersitatem uerba non omnibus intelligētibus. Est & Tessera apud Plautum signum inter duos. Hic inquit mihi hospitalis tessera: & alibi, Tesseram amisi. Erant præter hæc & signa quæ ordines præibant, Aquilæ, Dracones, Vexilla, Pinnæ, Cristæ, quiq; ea ferebant Aquiliferi, Draconarij, signiferi: hi enim simul & Centuriores pellem leonis ad terrorem in capite gestabant.

Signa sphragitica

Sunt & signa Sphragitica, est, signatoria, quæ tabulis tabellis'que adponebantur: hæc in annulis expressa fuerant. Sulla Iugurthæ à Bocho traditi imagine utebatur, Cæsar Alexandri, Augustus Sphingis, alio quoque alij. Vno tantum annulo utebantur, solumq; equestris ordinis, in digito leuæ manus quem annularium appellabant: quod inde teste Gellio uena cordis procederet.

Vasa conclamata

Præterea signa discessus, uasorum conclamatio, ad eam uocem se sumptis rebus præparabant. Signa uerò quæ hodie passim omnibus propria uidemus, ab insequentibus Imperatoribus postea magnis uiris ob merita donari consueuerunt, paulatimq; ambitio hæc ad operarios usque transfusa, & quod longe detestabilius, ad sacerdotes, quos potius crucis aut alicuius religiosæ imaginis pictura decebat. Quid enim alienius uiro religione aut doctrina prædito, quā dimidia animalia aut tessellas aut lineas seu pilas, siue his similes nugas, suorum ineptias maiorū imitando, nulla sæpe significatione præferre? Sed hæc alterius loci. Nunc ad militaria redeamus. Vegesius item ait moris Romanorū fuisse, donatiuū dimidium apud signa deponere: quòd hoc genus hominū plerunq; prodigū esset, præterea ut fidelius tuerentur eos apud quos eorū scirent esse substātiam.

De Tropæis

TROPAEA Spolia'ue hostiū templo dicabantur: quæ ut ait Plutar. in Proble. pio Romanorū instituto uetustate obsoleta sarciri non permittebantur: ut uidelicet ea simul cum inimicitijs quandoq; interirent. Nec laudat Græcorum morem qui ænea ea constituerint ad captorum similitudinē. Cæsar potitus uniuersa Gallia, cum in Aruenorū templo ensem sibi ab hoste raptum suspensum uidisset, hortantibus etiam amicis, auferre noluit, quasi eius ibi restaret memoria sempiterna.

De Clipeis

Clipeorū etiam magna fuit ambitio, in quibus argumenta rerū uariarū antiquitus inscribebāt, ut Homericus & Virgilianus clipeus: etiam ab Hesiodo descriptus. Romanorū primus Appius Claudius qui Cos. cum Seruilio fuit, an. urbis C C L X X. clypeum in æde Bellonæ dicauit. Post eū M. Aemylius Cos. cum Q. Luctatio in basilica Aemylia. Q. Mart. qui Scipionibus in Hispania successit, aliū supra fores Capitolij.

De triūphantibus

TRIVMPHANTIBVS quoq; hæ fuerūt leges, ut nullus ante triumphū urbem ingrederetur sed in æde Bellonæ exceptus de rebus ab se gestis disserebat, triūphusq; ei decernebatur si Cos. Prætor'ue aut Dictator exercitum integrū reportasset: una acie V. milia hostiū fudisset. Post hæc in territorio triumphali ad ædē Apollinis, ubi obeliscus in C. Neronisq; principiū Circo conspicitur iuxta Petri Basilicam, portaq; triumphali quæ iuxta pontē fuerat, nunc sublatū è regione S. Spiritus usq; ad S. Celsum. Inde conuersa in dextrā per uiā eam nunc celeberrimā, ac Floræ campum ubi Pompeij ædificia fuerant, tendebat: rectaq; ad S. Angelū ac theatrū Marcelli usq; in uelabrū spectabat, ubi S. Georgius. Inde postrema cōuersa cliuum ascendebat Capitolinum, rupemq; Tarpeam ad templum Iouis Capitolini, ibiq; sacrificabatur. Curru biiugo seu quadriiugo uehebatur triūphans, quali sæpe in marmoribus uidemus. Equis currus filij seu nepotes insidebant: ipse seruū iuxta retinebat iocularia iactantem, qualem Cæsari Tranquillus fuisse dicit. Iosephus autē Tito alatam dicit iuxta fortunam seu uictoriā adfuisse, qualem in arcubus hodie conspicimus triumphalibus. Epulum postridie triumphans po. Ro. dabat: ubi & Coss inuitabat: nec ueniebant, præterea uenationes & spectacula. Celeberrimum omniū Pauli Aemylij de Perseo rege fuisse Plutarchus tradit trium dierū pompa. Vltimus Probi principis de Germanis et Boemis.

Ouatio

Ouatio uerò longe inferior triumpho: procedebāt enim myrtea corona qua ouantes donabantur, qui sine cæde & sanguine rem facile gessissent. Insuper pedibus non curru ueniebat: nec militibus comitatus, sed tamen senatu obuiā procedente. Triumphantes autem milites cum ferculis, hostiumq; spolijs præcedebant, currum captiuis sequentibus.

DE CASTRIS METANDIS.

Groma

DE Castris autem metandis Hyginus libellum edidit nuper inuentum, quem Gromaticon appellauit. Est enim Groma (ut ipsemet in eodem declarat) ratio metandi castra, & loca in bello capiendi opportuna. In eo enim uerba sunt obscura: partim etiam uetustate corrupta, ut paruus admodum sensus elici ex plerisque possit. Loco eminenti iubet fieri castra ut regioni dominentur: neu paludibus interluantur, præsertim porta decumana. Secundum locum habent quæ in plano constituuntur. Tertium quæ in colle. Quartum quæ in monte. Quintum quæ in loco ne-

cessario: unde et necessaria Castra dicũtur. Præcipue obseruari debet uia quæ lateribus castrorũ supersit. Castra quocunq; latere flumẽ seu fontẽ habere debebũt in qualicũq; positione.

Nobiria

Iniqua loca quæ à prioribus Nobiria appellãtur, omni modo uitari debent: ne mons castris immineat, per quẽ superuenire hostes, aut perspicere possint quid in castris agitur. Ne sylua e altura hostes adiaceat, ne'ue fossæ seu ualles per quas obruti castris occũbere possint: ne uicini fluminis torrẽs subita tempestate castra inũdatione obruat. Meminisse oportet in hostico ascensus ualli duplices & frequentes facere, & tormentis tribundia extruere circum portas in coxis: in loco contrariũ maxime instruendũ erit uallũ tormentis ab eo latere qua Nobiria, si uitari nõ poterunt. Hæc igitur ex Hygino. Quæ autẽ manifestiora nobis apud alios autores comperimus, hæc sunt. Castrorũ forma uaria fuerat, quadrata, triangularis, rotunda, hemicycla. Portarũ etiam uarius numerus: ubi amplissima castra quatuor tantũ fuerant: minora et angustiora, duabus portis muniri tantum sat erat. Prima Prætoria fuit, quæ oriẽtem spectare & è conspectu hostiũ dirigi consueuit: unde in omnẽ tumultum acies educi & præsto & parata esset. Secunda decumana à tergo castrorum constituta, ex qua desertores aut facinorosi milites in quos militari disciplina animaduertendũ erat, extra castra educebantur ad pœnam. Tertia principalis cognominata, ex qua principem ordines tradere, & ad edictum conuenire ac suorum ducum imperium exequi oportebat. Quarta post prætorium sita. Quinta dicebatur per quã commeatus in castra & uenalia deducebantur. Inde etiã merces exportari & importari ad usum consueuerunt.

DE MAGNIS EXPEDITIONIBVS AC MODIS BELLI VARIIS.

Dares Phrygius qui bellum scripsit Troianum ait, apud Ilium ex Argiuorum classe conuenisse hominum milia DCCCLXXXVI. ex Troianis DCLXXVI. Carinas circiter mille: ut autor Homerus in Catalogo. Hanc superauit Xerxis classis apud Græciã, quæ teste Herodoto nauiũ triũ miliũ, ubi fuere hominũ Myriades XXIIII. id est, CCXL. mil. Terrestris autem fuere eodem autore CLXX. Myriades: equitum uerò VIII. Exercitus sub Mose fuit DC. & tria milia, reliqua multitudo imbellis DL. Tota summa, milies mille & CL. Sub Iosue DC. & tria milia tantũ. Sesostris regis Aegyptiorum exercitus DC. Miliũ peditum, equitũ XXIIII. Curribus armatis XXVIII. Gallorum nuntiato tumultu Romani sine Transpadanis ad LXXX. milia equitum, & DCC. millia peditum armauerunt, L. Aemylio Paulo, & C. Attilio Regulo Coss. paucis annis antequam Annibal Alpes transiret. Qui & ipse non amplius quàm XXXVII. milibus armatis in Italiam traiecit: ut autor Polyb. Alexan. Macedo. exijt in Asiam cum milibus armatorum non amplius XLVIII. In Hierosolymitana expugnatione autore Iosepho ferro, fameq; interiere undecies centena milia. Post hanc in Cannensi pugna cædes memoratur, ubi annulorum modius inuentus. Cæsaris item in Gallia contra Heluetios ad CCC. mil. Marij contra Cimbros, Claudij secundi contra Gothos. Aetij ducis sub Valentiniano contra Attilam apud Aquileiam, Caroli Marcelli contra Saracenos in Aquitania. In quibus omnibus prælijs non minus quàm CCC. milia consumpta.

De modis belli uarijs

Modus insuper belli uarius externis fuit. Lacedæmonij teste Thucydide procedebant in aciem tibiaria modulatione. Cretenses uerò Cubaræ. Massagetæ tunica induti rubra pugnant, ne sociorum sanguis cæteros deterreat. Parthi fugiendo post terga sagittas iaculantur. Galli certantes, ut scribit Pausanias in X. ponè duos præsto seruos cum equis habent: ut si forte equus domini conciderit, alium præbeant: si dominus, equum seruent: si uterque, pro domino pugnæ succedant.

DE MACHINIS BELLICIS.

Aries

Arietem teste Vitruuio inuenere prius Carthaginienses cum castellum apud Gades captũ demoliri conati sunt: tignum manibus sustentantes, murum uerberabãt. Deinde alia alij addiderunt.

Scorpio. Ballista

Scorpio quoq; & Ballista reperti. Hæc saxa, ille sagittas emittebat. Scorpio quo lõgiora habet brachia, eo mollius ducitur, non minus quàm à duobus hominibus leuabatur, qua Vitruuij descriptione satis constat nostram esse ballistam, uerum aliquãto maiorem. Vegetius autem ait antiquas ballistas nõ solũ saxa, sed sagittas grauiores ac scorpione maiores emittere.

Arcuballista. Carroballista

Esseq; præterea Arcuballistas & Carroballistas quæ paruis curriculis ferebãtur: ex his aliæ uectibus, aliæ succulis polyspastis, aliæ ergatis, quædam etiam tympanis torquentur: nostri bricolas uocãt. Insuper alia plura in expugnationibus ponit opera.

Vineæ

Vineas quæ ex tabulis leuiora machinamẽta erant ad expugnanda mœnia, nostri bastias uulgo appellãt.

Turres

Turres uero instar turriũ ex trabibus lignisq; ingentibus fiebãt. Vrbes quoq; altitudine quantalibet æquabant, easq; mobiles ac mœnibus propinquãtes cõstituebant.

Musculi

Musculi minores machinæ ad turriũ ministeriũ similitudine pisciculi qui Balenã præit ac regit.

Testudines

Testudines diuersæ, aliæ quæ arietẽ protegebãt, aliæ ad euertẽdos muros, aliæ ad fossas replendas, hostes à propugnatoribus mœniũ superne defensitabant.

Plutei

Plutei, ut ait Festus, crates erãt corio crudo & intecto operti qui hostibus opponebãtur, uocabanturq; Plutei militares. Sed & tabulæ quibus aliquid præsepiunt, Plutei dicũtur.

Onager

Præter hæc ab eodẽ Vegetio ponitur Onager, per quẽ saxa grauiora emissa non solũ homines elidebant sed hostiũ machinamenta diruebant.

Plumbata. Scalæ. Sambuca. Exostra. Telenon. Malleoli

Plũbatæ itẽ pilulæ plũbeæ sunt, quas pedites scuta ferentes manu iaciebãt. De Scalis quoq;, Sãbuca, Exostra, & Telenone apud eundẽ leges. Quæ omnia si quis animaduerterit, in ueterũ monumẽtis Romæ cognoscet. Malleoli erant missilia quæ arcu iaciebantur, materiã ad comburendum habentia. Liuius XXXVII. Aliqui uenerunt ferentes stipam, picẽ, & malleolos. Marcellinus lib. XXIIII. eos qui essent declarat.

Elipolis. Poliorcete

Elipolis & Poliorcete duæ bellicæ Machinæ ad muros expugnandos Vitruuio exponitur, altera à Chabria Arcade, altera Poliorcete quæ Demetrij fuerat à Diogneto Rhodio, Architectis reperta. Vbi obiter notandũ, male apud eundẽ autorẽ scribi Lepidolim pro Elipoli. Tryphon Alexandrinus cũ obsideretur Apollonia ab hoste, iussit specus plures excauari, qui ultra ciuitatis muros aliquantulũ procederent, suspendiq; crebra per loca ipsius uasa ærea, ut tumultus hinc & subterraneos hostium ingressus præsentitos uia angusta occurrẽtes oppidani superarent, quod euenit. Et hæc quidẽ de machinis, in quo genere multa quidẽ posteritas adiecit. Nam à Germanis plura de his arte reperta simul & usu, ut nihil tam firmũ, nullaq; tanta uis quæ non his hodie debilitari aut uinci possit. Etenim Scorpio quã nunc balistam uocamus, citius torquetur ab uno tractum, quã prius à duobus.

Bombardæ inuentio

Loco uerò onagri simul & arietis, æreas machinas, quas ex sonitu Bombardas uocant: ingentis ponderis saxa, igne impulsas euomentes habemus. Quæ quidem machina primũ à Germanis dono Venetis data, quum hi apud Clodiam fossam Genuenses obsiderent. Innumerabiliaq; alia, quæ nunc apud Gallos potissime cernimus. Sunt tamen qui huiuscemodi apud priscos etiam fuisse uelint ex uersibus Vergilianis.

Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Iouis & sonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic inuectus equis & Lampada quassans
Per Graium populos, mediæq; per Elidis urbem

Ibat

Ibat ouans: diuumq; sibi poscebat honorem
Demens qui nimbos & non imitabile fulmen
Aere & quadrupedum cursu simularet equorum.

Nauigia Et quando ad bellum faciunt nauigia percurram Marcello memorata. Horia, faselus, lembus, lenunculus, lintres, celox, cymba, scapha, piscatoria omnia paruaq;. Velocia uerò sunt, naus rhodia, actuaria, liburnica, myoparum quod piratarum.

Vehicula Tarda autem corbita, oneraria, pistris, circerus. Vehicula quoq;, currus, esseda, petoritum, pilentum, carpentum, carruca, cisium, arcena.

DE NVMMIS ET MENSVRIS.

Assis Libra Pondus Assis siue libra, siue pondus, in partes XII. Vncia, sextans, quadrans siue teruncius, triens, quincunx, semis siue sexunx, septunx, bes siue des, dodrans siue nonunx, deunx siue dextans: postremo assis. In his igitur tota hæreditas diducebatur. Festus. Asses sextantarij in usu esse cœperunt ex eo tempore quo per bellum Punicum II. decreuere patres ut ex assibus qui tunc erant librarij, fierent sextantarij, per quos cum solui cœptum esset, & populus ære alieno liberaretur, & priuati quibus debitum publicum solui oportebat, non magno detrimento afficerentur. Plin. quoque lib. XXXIII. cap. III. idem testatur, additq; postea Annibale urgente Q. Fabius Max. dictator asses trunciales fecit. Semiunciales insuper lege Papiniana idem est autor esse percussos. Varro dicit quadrantem prius dictum triuncialem, quod de tribus uncijs assis Teruncius esset: quæ est pars totius ex quo eum Teruncium quasi triuncium uocant Varro & Cicero sæpe. In ære autem erat Saturnus cum rostro nauis quæ alea dicta est, qua ille olim aduectus hospitio exceptus est. Ouidius.

At bona posteritas puppim formauit in ære
Hospitis aduentum testificata Dei.

Assem igitur pro Quadrante & Teruncio Latini accipiunt, Obolus pro eo item quem Græci obolum uocant: ut Vitruuius est autor. Martial.

Si plebea Venus gemino mihi uncitur asse.

Pollux. Obolos habet VIII. chalcos. Erat & apud antiquos semiobolum, diobolum, triobolum, tetrobolum, quod duas habebat noctuas signatas: Diobolus uerò unam tantum, ex altera parte Iouis simulacrum. Nam Athenis noctua erat publicum Stateres aurei insigne. Idem. Stater aureus Mna permutabatur. Erant stateres Darei, Philippei, Alexandrei, aurei omnes. Ex quo cum aureos forte dixeris, intelligendum stateres: cum ubiq; stater sit aureus: quamuis Alexandrides semiaureos appellet. Theopompus Statericum dixit, id est, statere dignum permutari.

Erant tamen eodem teste autore, stateres etiam argentei, Chrysius, qui & Aureus. quorum X. Chrysium, quem nos aureum & aureolum dicimus, ualebant. Horum LXXII. quondam ut in iuris ciuilis libris apparet, libra expendebantur: nunc uerò XCV. Ex quo Symbolum cernere licet, quantum maior aureus antiquus. Symbolum Polus Corinthiacus paruum nomisma permutabatur diobolo. Polus: ut idem refert, nomisma Corinthiacum, quod Pegasum habebat insculCore Atheniense ptum. Idem. Core nomisma Atheniense, ut est apud Hyperidem: erat enim tetradrachmum. Chelone aliud à figura teChelone studinis, unde prouerbiũ, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σοφίαν νικῶσι Collyrium χελῶναι. Collyrium aliud tenue nomisma. Idem. Drachma Drachma Attica Attica denarij argentei habet pondus, eademq; sex obolos ualebat. Erat & didrachma, tridrachma, tetradrachma, pentadrachma, penticontadrachma. Drachma Aeginensium maior Attica, X. obolis permutabatur, quam Athenienses crassam drachmam uocabant, ut non Aegineam uocarent odio Drachma, Idẽ & nummus & denarius Aeginetarum. Drachma, & nummus, & denarius uocatur, ut ex Celso & Plin. deprenditur: propterea Cassiodorus, Sex, inquit, milia denariorum faciunt solidum. Centum drachmis, hoc est, denarijs centum argenteis æquari libram, quum alij, tum Plutarch. in Pompeio tradit Minam uocans eam. Plin. lib. XXXIII. cap. IX. E libris, inquit, argenteis signari denarios LXXXIII. iustum erat. Cleopatra quoq; ait: Libra drachmas habet LXXXXVI. Dion drachmas pro assibus intelligit. Sestertius, inquit, nummus drachmas quaternas facit, hoc est ut Plin. & Festus, asses. Vitruuius drachmas in ære signatos uti asses, quos Græci obolos uocant, diuersos esse ait lib. III. Mna Attica habet drachmas centum secundum Pol- Mna Attica lucem. Drachma uerò quælibet sex obolos. Italica quadraginta, uocatur & Hemina. Bos, ut ait Pollux, antiquum apud Bos Athen. Athenienses nomisma, quod bouem signatum habeat, commutabatur duabus drachmis Atticis: hinc prouerbium βοῦς ἐπὶ γλώττῃ βέβηκε, id est, bos in lingua uenit, in eos qui argento corrupti sunt. Hoc Homerus nomisma significare uidetur uoluisse, dum loquitur de permutatione boum loco pretij, ἑκατὸν βοίων καὶ ἐννέα βοίων. hæc Pollux. Sestertium à semis- Sestertium se tertio uidetur appellari, quia uidelicet non duos asses tantum, sed semissem quoq; tertij continebat assis. autores Vitru. & Festus. Fuit id tractum à Græcis, qui, ut ait Pollux, τρίτον ἡμιδραχμον, hoc est, tertium semidrachmum uocabant, pro duabus drachmis ac semisse. Postea tamen sestertium quaternos asses ualuit: semper tamen quarta pars erat denarij: nam quum denarius initio decussem ualebat, quarta pars sanè dipondius & semis: quum uerò sex asses ualere cœpit denarius, quarta pars erant quaterni asses. Cæterum Columella pretium sestertij nummum facit, quando singula iugera inculti soli uenire tradit milibus sestertijs. Apud Lampridium uerò ita legitur. Heliogabalus nunquam minus centum sestertijs cœnauit, omnibus supputatis quæ impenderet. Idem, Cœnas inquit, & Vitellij & Apicij uicit. Scribebatur autem sestertium apud antiquos hac nota, L L S. Sesquiplum Græci Hemiolum: Vitruuius & plerique sesquialterum pro sesquiplo utuntur. Et sesquitertium quod tertiarum, & Epitriton Græci, & sexquisextum, quod ephecton apud Vitruuium legitur. Quandoque autem sine comparatione ad alterum dicitur: ut sesqualibra, sesquipes, sesquimensis. Talen- Talentum Atticum, Aegyptium, Aphricanum tum Atticum, ut Varro & Plin. autores, XVI. sestertia ualebat, hoc est pondo XL. Aegyptium pondo LXXX. Cleopatra pondo CXXV. talentũ facit, hoc est, sestertiorum quinquaginta. Aphricanum uerò pondo LX. Quapropter Græci talentũ hac nota inscripserunt ⳁ. quod ea litera eundem numerum significet. Libræ enim, id est, pondo, apud alios & alios diuersitas, talenti quoq; differentiam facit. Pollux, Talentum, inquit, pro aureis nummis tribus commutabatur. Nummus aureus Nummus aureus pro drachmis tribus Atticis. Erant ergo talentorum multa nomina, Ptolemaicum, Syrum, Tyrium, Antiochenum, Atticum. Nam hoc æquale Tyrio fuerat, sed plus sesquitertio, quàm Syrum, & Antiochenum. hæc Aphricanus. Aelianus autem Babylonium talentum duo millia septingenta mnas Atticas ualuisse tradit. Vitru. quoque de talento uariat. Strabo & Euboicum celebrat: alij minimum libris quinquaginta, maius LXXII. maximum CXX. faciunt. Athenæus talentum sex milium nummûm permutari tradit. Nummum autem drachmam esse, hoc est, denariũ, ex Plinio, Celso, & Cleopatra supra dixi. Pollux autem sic ait, Talentum erat maius & minus teste Demost. qui πεντηκοντάλαντα dixit. Ex quo ditalentum, & tritalentum, & decatalentum, & hecatontalentum, & semitalentum dicimus. De semitalento Homerus, ἀλλά τοι ἡμιτάλαντον χρυσοῦ ἐγὼ ἐπιθήσω. Præterea Polytalẽtus pro diuite, & polytalẽta res pretiosa ponitur. Valuit aureũ talentũ tris aureos Atticos, argenteũ uerò LX. mnas Atticas. Aurei talenti Homerus mentionẽ facit, κεῖται γὰρ ἐν μέσοις δύω χρυσοῖο τάλαντα. Quod autem ipsius tempore non multum ualuerit, ex eo demonstrat, quod in cursus certamine apud eum tertiũ premium est lebes, quartũ duo auri talẽta ex uersu prædicto.

Mensuræ

Mensuræ autem ex Paulo Aegineta hæ sunt. Mna Græca habet uncias X V I. Romana X X. libra habet uncias X I I. Vncia drachmas V I I I. Drachma autem grammata tria. Gramma obolos duos. Obolos ceratia tria, & calchos V I I I. Ceratium chalcos duos, Cyamus Aegyptius grammata X I I. Chœnix sextarios quatuor. Congius siue Chus sextarios sex, unde Sextarius dicitur, Culeus sextarios quindecim. Cotyle dimidium est sextarij, dicitur & alio uocabulo hemina, quasi ἥμισυ, hoc est, dimidium, ut ait Festus. Cotyle habet Mytra magna I I I. Oxibapha I I I. Magnum uerò mytrum oxybaph I I I. Oxybaphum cyathos tres. Cyathus habet chemas longas, uel mytra parua duo. Acena habet orgyam unam cum dimidio, gradus quatuor, cubitos sex, & palestas uigintiquatuor. Gradus simplex habet pedes duos: duplex quinque. Plethrum habet Acenas X. Orgyas X I I. pedes C. palestas C C C C. Sicla habet grammata I I I I. Medimnus habet amphoras duas. Amphora modios tris. Modius sextarios X V I. Item talentum habet mnas L X. Mna stateres octo. Libra scrupulas X X I I I. C C. X X. obolos X L V. C C C C X L. Vncia siliquas X C. C C C L X X X. Stater drachmas quatuor, scrupulas X I I. obolos X X I I I I. siliquas X L V I I. Drachma scrupulas I I I. obolos V I. siliquas X I I. Scrupula obolos I I. siliquas I I I I. Obolus siliquas I I. Parasanga apud Festum quinquaginta continet stadia. Aristides in Encomio urbis Romæ ἐκεῖ δίκα παρασάγγας λογιζομένω. Stadium, ut Heroni placet, habet pedes in longitudinem D C. Diaulus M C C. Miliare stadia V I I I. Dolichus stadia X I I. Plethrum pedes C. Idem Paulus ait, Pondus grauitate, mensuram uerò uacuitate uasis metimur. Vas autem uel sicci quanti est uel humidi.

Notæ mensurarum

Idem docet mensurarum characteres siue adnotationes hoc modo. Drachma ≺ quæ idem & olche est. Sed olche notatur hoc signo ℨ libra ≫ uncia ℱ Mna μ̊ Modius μ̊ Cyathus κ̸ Medimnus μ̊ Ceramium κ̊ Ceratium κ̸ Chalcus χ̊ Chos χ̊ Chœnix χ̊. Cotile κ̸ Tryblium τ̊ρ. Sextarium ξε. Oxybaphum ξο. Hemina Hμ. Gramma γ̊. Apud nostros Obolus ✳ tali nota reperitur.

De mensuris agrorum

Mensuras limitesq; agrorum nunc attingam ex Iul. Frontino, & M. Iunio Nypso, quem figuris pulcherrime adnotatum mihi tradidit uir ornatus, omnisq; uetustatis studiosissimus Angelus Colotius. Limites urbes duos aruspicum olim disciplina (ut ait Varro) posuit: unum ab

Decumanus

oriente in occasum, quem Decumanum uocauerunt, quod is longior sit: nam decumana omnia principalia uocabant: al-

Cardo

terum à septentrione in meridiem quem Cardinem dixerunt, quod sub axe septentrionis mundus sicut in cardine uertatur.

Decumanus item dextram habet orientem & sinistram occidentem, ex quo ager dextratus & sinistratus dicitur. Cardo autem habet ultra septentrionem & citra meridiem, ex quo ultratus & citratus dicitur ager. Ab his duobus omnes agri partes nominantur, reliqui limites fiebant angustiores, & inter se paribus interuallis distabant. Quum autem scire cupis in qua parte agri sis, respice scripturam lapidum terminalium: si enim numeri ab oriente incipient, & in occidentem crescent, Decumani erunt: si crescit in partem septentrionis, erit in parte ultram & dextram: si in meridianum & cardines in parte occidentis, erit

Lapides terminales

pars sinistrata & ultrata. Ipsi autem lapides terminales diuersa fuerant figura: Orthogoni, Isopleuri, tetragoni, hexagoni, heptagoni, pyramides, rombi, semicirculi, cultellati spatulæ, triuertini, archifinij, centusiati, syginati, semitali. Is est ille qui in agris semitas custodit Pani, Herculi, & Cereri

Limites

sacer. Nomina uerò limitum hæc sunt, Decumani, cardines, actuarij, intercisiui, linearij, sextani, nonarij, qui solis cursum sequuntur: Præfectuales, montani, qui angulo subiacent: Vstrenales, undecumani, solini, Græci, regulares, subruncini, quintani, scutellati, temporales, qui lunæ cursum sequuntur, Diabonales, dispotensales, gallici, chronici, perpetui, passiui, limites qui per antica & postica diuiduntur.

Agrorum nomina

Agrorum autem nomina: centuriatus, dextratus, sinistratus, citratus, tetratus, ultragonus, normalis, Neronianus, Podimatus, Cæsarianus Adsignatus, Nigrius in quinquagenos: Meridianus in X X V. Commutatus ex beneficio Augusti. Subsicium, Tessellatus, epiponicus, Solitrius, Syluanus.

Mensuræ

Mensuræ nomina in agris sunt Digitus, uncia, palmus: Sexta siue Dutrans, pes, cubitus, passus, gradus, decempeda, actus, stadium, miliarium.

DE NOMINIBVS.

PLato in Cratylo nomina ab antiquis non frustra rebus imposita existimat, magnamq; in his animaduerti obseruationem, & Etymum apparere, ac quasi uaticinio nonnullis futurorum esse. Vbi Græcæ historiæ plura recenset nomina: ut Orestes qui matrem interfecit atque insaniit: ab Ὄρος, id est, montibus auspicium traxit, eius montanam atque agrestem significando naturam.

Propria nomina uirorum.

Agamemnon, qui & apud Troiam, & apud omnis inuictæ fuit perseuerantiæ, & in laboribus tolerantiæ: dicitur ab agan, quod est ualde & epimone patientia. Atreus quasi Ateron, quod Græci ueteres noxium & indomitum & contumeliosum dicebant. Pelops quasi prope uidens, quòd in Myrtili cæde non prouiderit, quanta toti orbi immuneret calamitas ex connubio Hippodamiæ: unde ortum bellum Troianum ex nepotibus. Tantalum quoq; quòd miserrimus fuit, quasi Talantaton dixerunt.

Alij quod principes nascuntur aut futuri sunt, ut Astyanax, Agis, Agesilaus, Archepolis. Alij quòd fortes in bello, ut Polemarchos, Eupolemus, Polydamas, Leo, Leontopolis.

Alij quòd medicinæ professores, ut Acesimbrotus, Iatrodes, Iasius.

Dii

Dij quoq; uocati sunt, quasi Thin, id est θεῖν, hoc est currere, quod ueteres more barbarorum primum signa cœlestia uenerati sunt, ut solem lunam, cœlum, astra, quæ sunt in cursu perpetuo: ex his postea paulatim reliqui eandem retinuerunt appellationem.

Dæmon

Dæmon prisca lingua Daimon, id est, sciens, quòd omnia intelligat, quod secundum Hesiodum boni uiri, post fatum Dæmones, id est, felices, & omnia intelligentes erunt.

Heroes

Heroes dicti, uel ab Erin, id est, dicere, quod facũdia & rhetorica cæteros antecellãt: uel eros amor, quod ex amore alterius parentis immortales nati sunt.

Deorum propria nomina

Iouẽ zena id est, ζῶντα, hoc est, iuuantem dixerunt: & dia, id est, causam per quam uiuitur. Saturnum quoq; cronon quasi coron, id est saturitatem: nostri autem hunc quasi saturum annis illũ uerò quasi iuuantem patrem uocant. Rhea quasi ῥεῖν, id est, fluere, quòd secundum Heraclitum omnia fluãt, sintq; in perpetuo motu, necesseq; eadem aqua rursus ablui. Quod sane sensisse uidetur Homerus: & Hesiodus dicit Oceanum & Tethydem parentes esse deorum: primumq; Oceanũ coniugium cũ Tethyde germana iniuisse. Tethydem dictam quasi διαττώμενον καὶ ἠθούμενον, quòd per duo hæc uidelicet scaturiẽs & transiliens, fontis imaginem præ se ferat. Neptunus Posidon quasi ποσὶ δέσμον, id est, pedibus uinculum habeat, quia euntem ipsum maris natura detinuit, nec progredi ulterius siuit. Pluto ex diuitijs dictus, quòd ex terræ uisceribus eruantur. Persephone quasi Phersophone, quòd sapientiam præ se ferat, ob quam diligitur à Plutone. Ceres δημήτηρ, quasi διδοῦσα μήτηρ ob frumenti largitionem. Apud nos Festus ait quasi Geres à gerendo frumento. Iuno item à iuuando Græce ἥρη appellata, ἐρατή, id est, amabilis ob amorem quo Iupiter in eam adijcitur: uel quasi ἀὴρ contrarijs inter se literis dicta. Venus à spuma maris dicta ἀφροδίτη secundũ Hesiodũ, Latine à ueniendo secundũ Ciceronẽ, quòd omnibus ob uoluptatẽ ueniat. Pallas ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id est, uibrare & cõmouere, quod in bello saltationẽ significat, uel aliquid manu iacere, uel efferre quod ad bellũ pertineat, Mineruа Athena dicta

à Græcis

à Græcis, prius Theano ab Homero quasi θέα νόησις, id est, diuina intelligentia, uel diuina medicans, quòd sapientia & anima Dei sit. Vulcanum quem Ephestum dicunt, quasi φάεος ἔφορα, id est, luminis præsidem. Mars quasi mas: Græce ares quasi ἄῤῥην, id est, masculus & uirilis. Mercurius Hermes ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, quod interpretari dicimus. Sol quòd solus sit pulcherrimus inter astra, ac maximus. Græce Elios ἀπὸ τοῦ εἰλεῖν, id est, uoluere quòd circumuoluatur terram. Luna Selena dicta, quasi noctis iubar. A-

Astrum
Iris

strum quasi Astrape, id est, coruscatio. Iris quòd nũcia deorum sit, ἀπὸ τοῦ εἴρειν, id est, dicere. Pana Mercurij filium, & gemina figura merito faciunt, quod uerbum Pan, id est, omne significat: uerum uidelicet & falsum. Et uera quidem superna & diuina sunt, falsa inferiora & humana. Ex quo Panos superiora hominis sunt ac pulchra, inferiora autem ferina & hircina. Dionysius quasi per iocum dictus Διδοίνυσος, id est, διδοὺς οἶνον, hoc est, dans uinum. Diana quasi diem ob lucem præ se ferens, apud Græcos artemis quasi ἄνδρα μισοῦσα, id est, uirum odiens, ob castitatem. Apollinis nomen & Medicum, & Vatem, & Iaculatorem, & Musicum: quatuor hæc refert. Medicum primo, ἀπολούων & ἀπολύων, id est, abluens à malis soluensq;. Quod uates ἁπλοῦς, id est, Aplus dicitur. Quod simplex idem & uerus dicitur secundum Thessalos. Quod iaculator ἀποβάλλων, id est, longe iaculans: quod Musicus quasi ἁπολῶν, id est, simul uertens dicitur, quod ex conuersione mutua polorum & orbium cœlestium musica constet secundum mathematicos. Nã A, quandoq; apud Græcos pro simul accipitur, ut ἄκοιτις uxor quæ simul cubat, & ἀκόλουθος, qui & ὁμοκέλευθος, id est secutor, & simul iens. Atq; hæc omnia quæ ad Græca pertinent nomina ex Platone. Apud etiam Latinos palã est nihil esse frustra positum. Nam plurima ex sono uocis, ut ferè

Etyma Latina
Etyma Italica

omnia animalia, puerorum etiam. Mammas enim atq; tatas matrem ac patrem infantes uocant, & buas atq; papas bibere, uidelicet ac edere, ut ait Cato de nu.pu. Nonnulla per antiphrasim, ut bellum lætum. Quorum multas Varro Ciceroq;, & alij etymologias narrant, quas commemorare superuacaneum fuerit. Sed & illud admirabile, quod ne ipsa quidem rusticorum uocabula Italicorum temere sint, nec solum ab

Ex Græcis

ipsis Latinis autoritatem sibi uendicant, sed pleraq; ex Græca grammatica: quod maximo est argumento, ipsam Italiam olim ex magna parte à Græcis habitatam fuisse. Nos ex multis pauca commemorare ad hoc propositum non ab re existimauimus. Bastazon portans seu baiulans dicitur. Romæ uerò nunc uulgò Bastazus. Item Tios & Tia auunculus & matertera dicitur Romæ, & plurimis Italiæ regionibus idem significatur. Mactra Romæ Mactera locus ubi cernitur farina, & panis conficitur. Phratin obturare ac sepire. Romæ Phractam sepes appellant. Chiros, id est χοῖρος. Hetruscus suarius agmen cogens Chir chir exclamat. Vas autem illud quo solet eos quandoq; pascere Trogum appellat, Græci autem Trogin comedere dicunt. In Hetruria item alijsq; locis, Chalare dicunt id est, flectere, Græci Chalao, deprimo, submitto. Quod uerò loquuntur ubiq; Battere, non aliunde putauerim uenisse, quàm à uerbo Blattin, quod est nocere. Quod autem Hetrusci Schizam uocant partitum lignum, illi etiam eodem modo à uerbo Schizo, quod est findo & diduco. In eadem Hetruria Aporiam fastidium animi appellant, quo uocabulo Græci dubitationem & animi suspensionem dicunt. In Italia Transpadana bugnonem appellant suppurationem in inguine præsertim: illi bubona inguen uocant, & item Phymata, quæ multi Phignola, id est, tubercula aut tumores suppurantes. Hetrusci item teittas mammas uocant, illi Tittas nutrices dicunt. Appellant & Gastadam amphoram uentrosam: illi Gastera uentrem. Et Carapham Ceraphium. Maltham in Transpadana dicunt terram glutinosam aqua madefactam. Item illi Malthen ceram liquentem, & omne ferè liquidum glutinum. Collam omnes appellant Itali, quod Latini glutinum, Græci uerò collam. In Hetruria si quid uile notauerint, dicunt, pistachij non facere. Est enim pistachium apud Dioscoridem fructus paruus similis nucleis pineis, ex Asia ueniens. Romæ Bubulcum Buterum dicunt, quod græca grammatica Boum custos significat. Bicarium item illi, quod omnes ferè Italici Bicherium, & Baucalium quod Bocale. Romani item Cupellum uas aqueum curuum. Homerus etiam Depas Cupellon, id est, pateram curuam uocat. Damas Hispani, itemq; Italici matronas honoris gratia uocant. Græci simul & Homerus Da-

Nundina dea
Dies lustrarius

mar uxorem dicunt. Nundina Romanorum dea à nono die nascentium nuncupata, qui Lustrarius est. Est enim dies lustrarius, quo infantes lustrabantur, ac his nomina imponebantur, maribus quidem nono, fœminis octauo: causa forsitan, quòd in maris conceptione plus esset temporis, iureq; septimum diem præterijsse expectabant, quòd is maxime periculosus esset, nec ante eum terminum umbilicus resolueretur, ante quem homo propior est plantæ quàm animali. Autor Plutarchus in Problem. Festus quoque idem de lustrario die

In nominibus magnos uiros errare

testatur. In nominibus quoque magnos uiros errare contigit, ut Plinium inter alia Octauium pro Popilio ponendo. Ipsum denique Ciceronem in libro de gloria, teste Gellio Vlyssem

Nomen

pro Aiace. Nomen quum & dictionem significet, & debitum, & famam, hanc quamplurimis Deus eripit, conceditq;, ut ait Hesiodus,

Ὅν τε διὰ βροτοὶ ἄνδρες ὁμῶς ἄφατοί τε &c. id est,
Cur homines ignoti, & quidam nomine clari,
Dicti ac indicti: causa est Iouis alta uoluntas.

Magnum sanè argumentum Deum hanc gloriolam tempore ruituram ridere, quòd improbos tanquam eorum portione frequentius quàm bonos exornet. Nam si recensere hucusque tempora uelimus, innumerabiles uiri sanctißimi, insuper & martyres, quorum nomina scripta sunt in libro uitæ, iacent sine ulla fama, quum tot sceleratißimi per ora hominum quotidie uolitent. Nomina uerò ipsius Dei altißimi Dionysius de diuina notitia exequitur, quæ in unaquaque lingua uim maximam habent, non solum ex autori-

Christus

tate nostrorum, sed ipsius Platonis. Christi autem Christianorumq; nomen, quanto magis ab ipsis insectatoribus depressum, tanto magis nobis illustre consentaneumq; redditum. Cuius rei testimonia plura adducuntur, Tertulliano

Tyberius

teste in Apologetico, Tyberius quum è Syria à Pontio Pilato Christi diuinitatem accepisset, detulit ad senatum cum prærogatiua suffragij sui. Senatus, quia non ipse probauerat respuit. Cæsar in sententia mansit comminatus periculum accusatoribus Christianorum. Ad Traianum Plinius Secundus scribit Bithyniæ procurator, cuius adhuc extat epistola, eiusq; meminit etiam Tertullianus. Imperatorem consulit quid de Christianis quotidie oblatis agendum, quum in his nil mali reperiatur, nisi Christo antelucanos hymnos canere: an qui esse desierint uenia donandi. Cui ille respondit, Inquirendos quidem non esse, uerùm oblatos puniri oportere. Hadrianus de eo adoran-

Alexander

do referendoq; in deos cogitauit. Alexander in suo larario depictum habuit. Eunapius Græcus autor, nec tamen

Constantinus

Christianus, in libro sophistarum scribit, Constantinum sub quo ipse fuit, deorum delubra in Christianorum templa commutasse. Eius denique & Tacitus uterque in Neronis uita, & Iosephus libr. antiquitatum x x. mentionem faciunt, quorum testimonijs innumerabilis ardorem multitudinis conspicere possumus, ut iam nobis turpe sit his maiora desiderare prodigia.

D B

DE FORTVNA QVOMODO A GRAECIS EXPRIMATVR.

Fortuna CEbes philosophus in libello qui adhuc extat, Fortunam fœminam cæcam pingit, furenti similem, supra rotundum ac uolubile saxum constitutam, eius uidelicet instabilitatem significando: circaq; comites puellas habere, uoluptatem, adulationem, inconsiderationem. Bupalus, ut ait Pausanias libro quarto, primus apud Smyrnæos statuam Fortunæ fecit cum polo supra caput, & altera manu Cornucopiæ: ex quo Pindarus φερέπολιν eam uocauit. Apelles interrogatus, cur fortunam sedentem pinxisset, Nondum inquit, stetit. Teles Bion fortunam comparare solebat poetriæ cuidam ac scænæ, ubi histriones diuersas induti personas, qui primos, qui secundos actus agit, quiq; serui & domini personam agunt: haud aliter diuitum pauperumq; ordo quisque suos actus ac personas tueri exequiq; debet. Socrates Theatro similem dicebat uitam, ubi indigni sæpe meliora capiunt loca: & qui in rebus secundis nimis alta sapiunt, similes esse his qui in stadio currunt uia lubrica. Euripides, οὐ γὰρ τις ἀνδρῶν πάντ' εὐδαιμονεῖ. Quod Horatius eleganter conuertit. Nemo ex omni parte beatus. Idem: Nihil est in hominibus æquale, nihil firmũ, nec adeo quis felix ut nõ possit esse infelix. Hesiodus.

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ.

Lux quandoque parens, alia est quandoq; nouerca.

Theocritus. Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει.

Iupiter interdum pluit, interdum serenus. Sophocles

Ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο, πλὴν
Εἴδωλ' ὅσοιπερ ζῶμεν, ἢ κούφην σκιάν.
Ὡς ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν ἅπαντα
τἀνθρώπινα. τοὺς δὲ σώφρονας
Θεοὶ φιλοῦσι καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς.

Quinq; sunt senarij.

Video nanq; nos nihil existentes aliud,
Quàm idola siue umbram quicunq; uiuimus.
Dies enim inclinat rursusq; refert
Mortalium facta, sapientes igitur
Amant dij tantum, odoreq; non probos.

Virgilius haud longe ab hac sententia.

Multa dies, uariusq; labor mutabilis æui
Retulit in melius, multos alterna reuisens
Lusit, & in solio rursus fortuna locauit.

Nam magnos legimus uiros paruis cunabulis emersisse: multos etiam expositos quos Aelianus de uaria historia huiuscemodi commemorat, Cyrum à cane nutritum, Telephum à cerua. Peliam Neptuni & Tyrus filium ab equa. Paridem ab ursa. Aegistum Tyestis à capra. Romulum & Remum à lupa. Pindarus fortunam unam in parcis facit. Dionysius Tyrius: Nullus mortalium antequam moriatur felix. Augustinus noster similiter, Lauda post mortem cum peruenerit ad triumphum. Archilochus, Dij sæpe homines humi iacientes ex malis erigunt, Sæpe etiam resupinant. Diphilus.

Ἀπροσδόκητον οὐδὲν ἀνθρώποις πάθος,
Ἐφημέρας γὰρ τύχας κεκτήμεθα.
Nullum hominibus inexpectatum malum.
Fortunas enim in dies possidemus.

Isocrates ad Demonicum: Nihil rerum humanarum magnum puta: sic neq; secundis lætaberis, neq; aduersis dolebis.

DE FORTVNATIS IMPROBIS AC STVLTIS.

AEschylus. ὦ βαρὺ φόρημα ἄνθρωπος εὐτυχὼν ἄφρων ἡ. μωρία μάλιστ' ἀδελφὴ τῆς πονηρίας ἔφυ.

Quàm graue onus homo felix insipiens.
Nam stultitia germana est iniquitatis. Theognis.

Πολλοῖς ἀχρήστοισι θεὸς διδοῖ ἀνδράσιν ὄλβον
Ἐσθλόν, ὃς οὔθ' αὐτῷ βέλτερος οὐδὲν ἐὼν
Οὐδὲ φίλοις, ἀρετῆς δὲ μέγα κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.
Diuitias Deus ignauis dedit ipse frequenter,
Quis melius nec eis, nec charis esset amicis:
Nobilis at uirtus æterna in secula durat.

Euripides. φεῦ φεῦ, ὅταν δαίμων κακοῖσι διδῷ καλῶς, ὑβρίζουσ' ἀεὶ πράξοντες εὖ. Heu heu cum fortuna malis bene tribuerit: qui enim semper agunt feliciter, iniquè agunt.

Idem: Cum improbi feliciter nimis agunt, quando non putabunt pœnas dabunt.

Idem: Omnium optimum non cogere deos, & amare præsentem ac propriam fortunam: amor enim difficilium, stultos induxit præsentis fortunæ ac sui obliuisci.

Demosthenes pro Ctesiphonte. Οὐ γὰρ ἔστιν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀδικοῦντα καὶ ἐπιορκοῦντα καὶ ψευδόμενον δύναμιν βεβαίαν κτήσασθαι. ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα εἰς μὴ ἅπαξ καὶ βραχὺν χρόνον ἂν τύχῃ. τῷ χρόνῳ δὲ φωρᾶται, καὶ περὶ αὐτὰ καταῤῥεῖ. ὥσπερ γὰρ οἰκίας, οἶμαι, καὶ πλοίου, καὶ τῶν ἄλλων τοιούτων, τὰ κάτωθεν ἰσχυρότατα εἶναι δεῖ, οὕτω καὶ τῶν πράξεων τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις, καὶ δικαίας εἶναι προσήκει. Non est, non inquam est, ô uiri Athenienses, iniustum & periurum & mendacem uim habere firmam ac perpetuam: uerum ei felicitas breuis continget, temporeq; defluet. Existimo enim, sicuti domus aut nauigij, uel his similium inferna firmißima esse oportet: sic actionum principia ac subiecta, uera ac iusta esse oportere.

Idem τὸ εὐπραγεῖν παρὰ τὴν ἀξίαν ἀφορμὴ τοῦ κακῶς φρονεῖν ἀνοήτοις γίνεται. αἱ γὰρ εὐπραξίαι δειναὶ συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι τὰς ἁμαρτίας ἀνθρώπων. ἂν γὰρ τι πταίσῃ, τότ' ἀκριβῶς ἀνακαλύπτεται πάντα ταῦτα. Feliciter euenire præter merita, stultis quidem est occasio male sentiendi. Bona enim fortuna peccata mortalium apta est abscondere atque adumbrare. Quod si forte corruerit, omnia quidem illa facile apparebunt. Contra uerò, & si sapit, stultus censebitur infortunatus. Cicero pro C. Rabirio Posthumo. Consilia euentis ponderamus, ut si bene quid cessit, multum illum præuidisse: cui autem secus, nihil sensisse dicamus.

NON ESSE OBIICIENDAM FORTVNAM.

DEmosthenes item pro Ctesiphonte. Ὅστις ἄνθρωπος ὢν ἀνθρώπῳ τύχην προφέρει, παντελῶς ἀνόητον ἡγοῦμαι. ἣν γὰρ τὰ βέλτιστα πράττειν ὅμοιον καὶ ἀρίστην ἔχειν οἰόμενος οἰκίαν, καὶ τοιαύτην διαμένειν μέχρι ἑσπέρας, πῶς χρὴ περὶ ταύτης λέγειν; ἢ πῶς ὀνειδίζειν ἑτέρῳ; Quicunque homo homini fortunam obijcit, prorsus eum sine sensu existimo. Est enim feliciter agere simile illi qui optimam possidet domum quæ tantum usque ad uesperam duret: quo nam modo de hac adfirmare, uel quomodo probro dare alteri addecet? Isocrates ad Demonicum. Nulli calamitatem obijcies, communis enim est fortuna. Hesiodus Μηδέποτ' οὐλομένην πενίαν θυμοφθόρον ἀνδρὶ τέτλαθ' ὀνειδίζειν. Pauperiem misero caueas ne obieceris unquam. Cicero quoq; de Oratore præcipit ne cauillus aut scomma in miserum iactetur.

QVOD CHRISTIANI FORTVNAM NON ADMITTVNT.

AVgustinum in libro Retractationũ pœnitet laudes cuiusdam uiri nobilis ex fortunæ parte sumpsisse, ut fortunæ tribuendo, quæ Dei prouidentiæ sunt. Nec Iob consolantes amici fortunam incusant. Neq; Dauid in tot ærumnis queritur ab ea pressus, nisi diuino iudicio. Ex quo palã est Christianos fortunam non admittere. Sed & ueterũ Sapientes ei minimũ tribuerunt.

buerunt. Sallustius ad Cæsarem scribens inquit. Vt ait Accius in carminibus: Faber quisque fortunæ suæ est. Et in proœmio Iugurthini, Ignauos atq; socordes dicit, cum uirtuti ac diligentiæ desint. falso fortunam incusare, ad eamq; fœlicitatem suam referre. Et Iuuenalis.

Nullum numen abest si sit prudentia, sed nos
Te facimus Fortuna deam, cœloq; locamus.

QVOD A ROMANIS FORTVNA PRAECIPVE COLEBATVR.

POnebatur eius signum in cubiculo Imperatorum. Die uerò supremo in successoris conclaue transferebatur, ut autor Spartianus. Romæ quoque plurima eius templa diuersis appellata cognominibus fuisse accepimus. Seruius Tullus primus ædem ei ædificauit: adepto deinde regno, Fortis fortunæ, Primogeniæ & Masculæ templa constituit. Deinde cum de Veientibus Caruilius Cos. triumphasset, ex manubijs Fortis fortunæ ædem quam Seruius Tullus uouerat faciundam locauit. Autor Liuius. Muliebris fortunæ fanum uia Latina quarto ab urbe miliario, quo loco Coriolanus matris precibus persuasus ab urbis obsidione discessit. Viscatæ etiam Fortunæ templum, quòd illecebris ac quasi uisco mortales capiat ac deuinciat. Fortuna equestris quæ iuxta Theatrum est. Fortuna Virilis iuxta lacum Nemorensem, ubi uirgines templi sacerdoti sese nudas ostendebant, ut si quid uitij esset in corpore, uiros futuros possent perpetuo celare. Multis item antea tempestatibus conuertentis, & bene sperantis, & uirginis Fortunæ templa constituta. Et intra portã Carmentalem rursus Fortunæ, & in exquilijs Malæ Fortunæ uno ferè tempore posita delubra.

DE PRONOEA LOCVS EX XENOPHONTIS III. COMMEN.

SOcrates. Nosti Euthydeme quàm bene Deus rebus consulat humanis. Primum lucem creauit ad quam aspiciendam oculos nobis dedit, deinde noctem requiem laborum. Solem uerò luci præsidentem, ac omnia lustrantem, qui horas temporaq; distingueret: nocti uerò astra præfecit, per quæ temporis etiam uarietatem motumq; dijudicaremus: deinde lunam, non solum noctem, sed etiam menses nobis patefacientem. Præterea quòd alimentis cibisq; egeremus, ea nobis ex terræ fœtibus procreauit, non solum ad necessitatem, sed & ad uoluptatem. Deinde aquam quæ rebus plurimis utilis foret, plantis, telluri, terraq; nascentibus omnibus: nobis denique ad potum ac nos omnibus nutrientibus: eaq; de causa palàm ac uulgò in magna copia cunctis patet. Ignem insuper qui tenebras, simul & frigus pelleret, necessariumq; ad multas artes operaq; hominum foret: nam citra ignem minime egregium aliquid conficitur. Solis quoque cursus quàm apte disposuit, ut ex eius accessu & recessu omnia in terra producerentur: tropicosq; instituit, ne per nimium propinquantes ureremur, ne'ue per longius recedentes frigore corrumperemur. EVTHYDEMVS. Ita est profecto ut ais. Sed scire uelim hoc Deorum opus cuiusnam gratia, an hominum sit. Nam & cætera animalia uideo in horum quoque utilitatis partem uenire. SOCRATES. Nullum profecto dubium, quin hominum gratia sint omnia. Nam quæso, quæ animalia tot bonis fruuntur, quemadmodum homines? Etenim ipsa quoque ob nos facta non minus quàm terra nascentia sunt. Plures nanque populi terræ fructibus minime uescentes, tantum animalium lacte, carneq; ferarum ac uenationibus aluntur: tum plurima ex eis mansuefacta ad bellum, reliquosq; mortalium usus magnopere suppeditantia sunt: quo magis mirum uidetur, quòd cum uiribus ac robore superent homines, ab eis ad omnem usum subigantur. Quid de sensibus dicam, qui nobis additi, ut rerum differentias, uariarumq; rerum uoluptates exciperemus? Post hos & rationem ac mentem, qua sensibus obiecta potissima uideremus, bonaq; eligeremus ac mala uitaremus. Postremo oratio nobis data, qua inuicem disciplinis erudiremur: hac etiam leges conderemus, respublicas administraremus, tum bona omnia communicaremus. Hactenus Xenophon. PRONOEAM quam nos prouidentiam dicimus, negat Cotta Epicureus apud Ciceronem. Cur ait tot secula dormierunt antequam foret mundus? An Deus Aedilis factus uoluit exornare sideribus mundum? cur potuit hac uoluptate tanto tempore carere? Sed ut dicitur, factus est hominum causa. Quorum? bonorum, an malorum? Balbus Stoicus ex Cleanthis sententia respondit. Deos esse, apud omnes in confesso esse: quales autem sint, hoc tantum differre: nulla enim gens tam fera, tam barbara, cuius mens deorum opinione non imbuatur. Eos nanque prouidentiam habere, quatuor manifestis de causis dicit. Ob rerum futurarum uaticinium & præsensionem. Deinde ob commodorum multitudinem, quæ ex cœli temperatione, terræq; fœcunditate percipitur. Tertio quòd homines fulminibus, tempestatibus, pestilentia, cæterisq; malis terrentur. Quarto ob rerum ordinem ac perseuerantiam, siderumq; pulchritudinem: quæ cum summa ratione disposita perdurent, stultum est ea ratione ac prouidentia non regi existimare, & id esse fortuitum quod ordine summo procedit. Itaque ex Aristotelis ait sententia, si qui sub terra Cimmeriorum more habitassent, ac tempore quodam ad superiora uenissent, pulchritudinemq; cœli ac mundi ornatum, solis iubar fulgentis, cæterarumq; stellarum adspicerent, stuperent omnino, nec nisi deorum hoc ingenio maximaq; ordinis ratione gubernari existimarent. Deos deinde dicit esse rerum proprietates, ut quæque uim ad aliquid habeat: Iouem autem unum omnium patrem. Hinc causas reddit nominum, & etymorum deorum quæ nos alibi attigimus. Diogenem deinceps affert dicentem, quòd improborum res secundæ magnopere prouidentiam redarguunt: plures enim boni quibus male euenit, & contra: ut Marius, Sulla, Dionysius tyrannus senex, Pisistratis, Phalaris, innumerabilesq; alij facinorosi perpetua sunt usi felicitate. Paulus uerò Cannis cum exercitu trucidatus, Africanus in exilio mortuus. Catulus à Mario interfectus. Duo Scipiones in Hispania pereuntes, atque alij probatissimi fuere, quibus res male euenit. Sed quos ipsi uidimus Sigismundus Malatesta & Nicolaus Vitellius tot perpetratis cædibus, tot iuribus uiolatis, in omnibus bellis ac controuersijs superiores, tandem in patria senes inter suorum amplexus facili morbo perierunt. Verùm omnium exempla uicit Alexander Pont. cuius suprà memini, qui ita usque ad extremum obsequentem habuit fortunam, ut in magnis semper periculis creuerit. Legatus quondam ex Hispania reuertens, quum innocens familia ferè omnis tempestate in mari perisset, ipse cum paucis euasit, defunctorum hereditatem consecutus. In Pontificatu minas Gallorum non solum subterfugit, sed eos præsto, paratos, obtemperantesq; habuit. Aduersarios omnis superauit, in bellis etiam ferè omnibus uictor. Quin ædibus olim fulmine ictis quum conclauis pars sub qua erat corrueret, ruinisq; aliquandiu opertus, ac iam ab omnibus extinctus proculdubio putaretur, subito incolumis ac sub trabe seruatus apparuit nonnullis qui circa aderant uiris insontibus exanimatis. Postremo quum omnes exitum expectarent malum, leui morbo annosus, inq; suo lectulo inter oscula filiorum decessit. Hic igitur Cicero cum hallucinetur,

Alexander Pontifex

tur, nec satis contra Epicurum instet, occasio datur contentiosis, ut plane prouidentiam esse negent. Verum adsertorem in medium fas adducere Augustinum. Is in libro de Ci. Ciceronem reprehendit, qui cum res duas tueri non posse sibi uideatur, uidelicet humanarum actionum liberam potestatem, ac futurorum certam in Deo scientiam, quæ libertatem tollere uidebatur: ut primum concedat quod magis hominibus prodesse ad tuendas resp. conseruandamq; inter se societatem putaret, deos omnino rerum inscios ac ignaros facit: quod si ignari, neque dij putandi. Ipse igitur utrunque ponit, ac rationibus contendit diuinam præsensionem minime nostrarum actionum libertati officere. Quod autem de improborum felicitate, bonorumq; aduersitate suprà memoratur, idem caussas facile aperit. Quod bona quæ uidentur hominibus, uera bona non sunt: nec mala, quæ uidentur mala. Et in alio loco ait. Quod hæc omnia nobis reguntur incognita, Deo autem notißima, atque in incertum reseruantur, in fine quandoq; nobis in cœlo manifestanda. Duplicemq; esse prouidentiam, unã quæ generatim rebus consulit humanis, alteram quæ priuatim bonis omnibus, qui pietatem iustitiamq; sectantur, quorum numerus cum orbis fine simul explebitur. Eos quoque qui in uia perfectæ uirtutis constiterunt, laboribus quandoque exercet, ut patientia feliciores eo sint postea futuri. Imperfectos autem & adhuc ex rerum cupiditate anhelantes incommodis, aut corporis, aut externorum, siue etiam repulsis & ignominijs mulctatos, purgatiores in posterum reddit. Deploratis uerò plurima facile concedit, ut si forte in uita facinorosa aliquid bene gesserint, præmium nunc ferentes iustius perpetuo crucientur. Quoniam uerò utrunque genus in omnibus existit, hi tantum boni putandi ex autoritate Origenis in epistolam Pauli ad Rom. quibus bona malis præponderant, mali uerò quibus mala. Gregorius autem de his luculentius. Externa, inquit, cum de medio sint genere, malis sæpe Deus concedit tanquam non uera bona: bonis uerò quandoque tanquam ea non mala esse demonstrando, quibus uti liceat bene.

DE DIVINATIONE.

Et quoniam præsensionem rerum ad Pronœam facere à Cicerone commemoratum esse dixi, pauca de uaticinijs subijciam. Plato, Platoniciq; omnes oraculis uaticinijsq; auscultant. In Phedro quidem humanam sapientiam præ illa quæ ab oraculis furoribusq; diuinis habetur nihili pendet. In Timæo dicit eatenus de rebus diuinis adfirmandum, quatenus diuinis oraculis confirmentur. In apologia autem Socratis defensionem ab oraculis uaticinijsq; auspicatur, dicitq; totam eius uitam ad Apollinis oraculum, & cuiusdam dæmonis uaticinium institutam. Nam Socratis dæmon notißimus, cuius ipse instinctu apud Platonem agitur. Igitur quæ apud eundem Mantia, apud nos mania rectius uocata, diuinatio nominatur, ut ait Cicero, qui eam dicit esse, aut ex natura ut somnia & uaticinia, aut ex arte ut aruspicium, auspicium, augurium, Astronomia, magica, coniectura sapientum. Plato diuinam primam dictam esse ait. Secundam uerò humanã. De somnijs idem scribit, quoties quis sapienter ac sobrie se habet, in somnium uenit, excitans partem rationis participem ueritatem attingit, minimeq;

Homerus Ody. errat. Homerus Ody. XIX. de Somnijs.

Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων.

& quæ sequuntur. Sex enim uersus sic conuerti possunt.

Sunt geminæ somni portæ, quarum una uocatur
Cornea, apud Stygios pariter sed & altera eburna.
Hac penetrans somnus uerba imperfecta reportat.
At quicunq; uenit portæ de limine primæ,
Vera refert, dulci correptis membra sopore.

Ea uerò quæ ex uatibus siue prophetis est, si data diuinitus, semper est uera. Si minus, etiam quandoque uera ut placet Augustino qui Virgilium in ecloga Pollionis de Christo uaticinatum esse dicit, & Caipham pont. de liberatione populi. Asinam quoq; Balaam locutam. Ipsum uerò præter Balac Moabitis mandatum Hebreorum populo benedicentem Numero XXII. Balaam

Mantia quondam plurima leguntur priscæ superstitionis, apud Mopsum Ciliciæ, apud Telmessum Cariæ, apud Elidem Iamidarum & Glutidarum, apud Delphos Apollinis, apud Ammonem in Libya, apud quercus Dodonæas. Vates uerò Tyresias, Mopsus, Idmon, Amphiaraus, Calchas: quibus oppositi nostri facile indicant quantum inter mendacium & ueritatem intersit, ut illis Pindari sententia uera contingat ὧς τῶν μελλόντων τυφλῶνται φράσεις. Quàm cecæ sunt futurorum prædictiones. Diuinatio autem quæ ex arte uenit, & primum ex mathematica, falsa etiam deprehenditur, non solum ex euentu rerum & experientia ipsa, sed ex autoritate philosophorum, & astrologorum: primum Diogenis Stoici qui aliquid quidem prædictionis in ea concedit, ut qualis sit quisq; naturæ, & ad quam potißime rem generatim sit aptus: cætera negat sciri posse. Eudoxus astrologus negat adhibendam esse fidem Chaldeis. Archelaus item & Casandrus eiusdem facultatis periti, qui ætate Panetij philosophi fuere, hoc genus prædictionis omnino reijciunt. Nostri doctores item. Verum Thomas Aquinas, sicuti & Diogenes quem suprà nominaui, nonnihil ei concedit. Corporis uidelicet dispositionem, motum sensuum ad res uarias, partim etiam horum ratione intellectus. Nam corruptus ex aliquo astro sensibus, intellectus etiam patitur. Voluntas autem nullo pacto attingitur, liberaq; semper & incolumis permanet. In hanc ille sententiam, quæ quidem fuit plurimorum philosophorum: tum ipsius quoque Ciceronis, qui fatum quod Græci εἱμαρμένην, id est, Imarmenen appellant, omnino tollit, Stilponis Megarensis & Socratis exempla adlegando, qui naturam prauam & uitiosam, in officiosam diligentia commutarunt. Nostra ætate Mathias Pannoniæ rex, & Fridericus Vrbini dux, graues alioquin homines, mathematicæ addicti fuere, eamq; profitentes undecunq; alebant. Nuper uerò Ludouicum & Ascanium Mariam Vicecomites, magnorum censores ingeniorum, nihil propterea ex hac disciplina qua tantopere delectabantur, feliciores fuisse uidimus. Quod autem ad magicam pertinet, à Zoroaste primum cœpisse Plinio placet, ultimam uerò fuisse Cypriam puto ob Barnabam Cyprium, & quod ibi ab initio frequentes fuerint Christiani, de religione nostra uelit dicere. Neronem quoq; testatur eius rei studiosißimum, nullam ueritatem inuenisse: ex quo magis miror ea quæ de Simone Mago qui fuit eius tempore, uulgò traduntur, nullo certo autore. Nam Eusebius nulla eius magicæ miracula scribit, sed tantum hæreticum, proq; Deo cultum. Veritatem tamen ei subesse quantum Deus permiserit, nefas Christiano uiro credere non fuerit, quin potius nefas non credere quæ de Pharaone portenta in sacris uoluminibus leguntur. Hinc quoque & illa dependere uidentur, Hydromantia ex aqua, Geomantia ex terra, Necromantia ex mortuis, Coscinomantia ex cribro, Cleromantia ex sortibus, Lecanomantia ex pelui. Strabo Lecanomantas & Hydromantas in Perside frequentes esse ait. Physiognomia ex natura membrorum. Chiromantia ex manibus, sicut ab Vxiorum genere de quibus in Geographia dixi. Astrognomia ex astris ut à Babylonijs & Chaldæis. Botanomantia ex herbis, ut à Thessalis fœminis, quæ Latinis sagæ dicuntur. Gastromantia ex amphora uentrosa quæ à puero solet inspici, etiam apud ueteres. Hoc Cicero forte intelligit in libro de Diuinatione, quum dicit auspicia militum per acumina: nisi de lapide syderite intelligat, cuius est ea uirtus teste Orpheo

Hydromantia
Geomãtia &c.
Chiromantia
Astrognomia
Gastromantia

de lapid

de lapidibus, ut noctu uelatus ad lucernam expiatis mente introspicientibus moueri, responsaq; dare uideatur. Est & apud Aegienses in Achaia teste Pausania lib. septimo templum Cereris, ubi fons in quem peracto sacrificio introspi-

Augurium
Aruspicina

ientes in morbo uident ualetudinis euentũ. Praeterea Augurium ex auibus. Cuius inuentor Accius Nauius, & Aruspicina ex extis, cuius repertor Tages Etruscus, de quibus in Anthropologia narratur. Oscines aues quae ore canunt, quod non felix semper signum.

Solistimũ tripudium

Solistimum tripudium semper felix, quando uidelicet è cauea pultem ita pascunt aues, ut ex ore pars cadens terram pauiat, id est, feriat, quasi terripauium. L. Papirius quòd non feliciter aduersus Samnites pugnauerat, à Pullario admonitus, ad repetendum auguriũ Romam reuertit.

Fascinatio
Incantatio

Fascinatio post haec & Incantatio inter portenta referuntur daemonica, quorum ultimam non solũ inter repentina uulnerũ remedia in castris, sed psalmi testimonio ualidam ueneficii incantantis sapienter adspicimus. Alterã nonnulli laetis rebus insidiari putauerũt, ut in matrimonijs uenerẽ tardare, & pulchritudini tum pueris praesertim officere. Quapropter infantiae coralliũ & his similia pro amuleto adligantur. Despui quoq; cõsuetudo est, quod ab antiquis obseruatũ etiam animaduerti, ut in Theocrito Polyphemus pulchritudinem suam apud Galateam iactans ait. ὡς μὴ βασκανθῶ δὲ τρὶς ἐς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον. Despui & ipse sinum ter, ne quis fortè noceret. Ouidius etiam. Desputat in molles & sibi quisq; sinus. Nonnulli praeterea creduli uanis rerum quarundam auspicijs, ut sternutamento uerbis interueniente probari sermonis ueritatem putant: sicut in Ody. Penelope somnia recitante, Telemachum sternutasse bonũ omen putatum. Et fulgetra popismis, id est, paruis sibilis adorari seu placari cõsueta Plin. refert. His similibus ualde mouebatur Augustus, Tranquillo teste, Caesar uerò minimè. Prodigia quoq; formidata uates saepe interpretabantur. Duumuiri ad hoc creati procurabant, eorumq; aueruncandorũ, id est, auertendorũ gratia supplicationes ad omnia puluinaria decernebãtur, thus, uinumq; publicè praebebantur.

Physiognomia

Physiognomia corpus ex Aristotele tum alijs considerat. Quadratum uitae longitudinem pollicetur, breue ac delicatũ ingenium & bilem, quòd cor propius sit capiti ac cerebro, ut ait poëta quidã. Ingenio pugnax corpore paruus erat. Nam laudatos plerunq; uiros infra mediocrem magnitudinem fuisse accepimus. Oculi extantes eminentesq; ac etiã albicantes temeritatem indicãt, in recessu cauo malignitatem, minimè conniuentes impudentiã, saepe leuitatem, nigri dolũ & astutiã. Frons breuis ingeniũ, lata ignauiam, rotunda iracundiã. Auriculae magnae hebetudinem tarditatemq;. Dentes rariores uitae breuitatem, densi multiq; longitudinẽ, Supercilia protensa mollitiem, incuruata seueritatem.

DE CONIVGIO, QVIS IN EO VETERVM RITVS.

MOX De iustitia, quae Oeconomia domesticos quoq; attingit, ac primũ de Coniugio, In quo diuersa gentiũ consuetudo conspicitur. Apud Romanos, ut ait Festus, nubentem deducebant patrimi & matrimi pueri tres, id est, qui patrem & matrẽ uiuentes haberent. Vnus qui facẽ praeferebat ex spina alba quia noctu nubebant. Duo qui nubentem tenebant. Plutar. in Problem. nouae nuptae noctu quinque faces quae ex teda erant dicit accendi solitas. Ante uiri congressum ignis & aqua dantur attingenda, quòd his elemẽtis purgatio contineatur, significando castam ac puram futurã. Ouid. in Fastis alium adducit morem. Ne pigeat tritum niueo cum lacte papauer Sumere, & expreßis mella liquata fauis. Cum primum cupido Venus est deducta marito, Hoc bibit, ex illo tempore nupta fuit. Pro quibus nunc mel Romae degustandum tribuunt. Tum suprà caput hastam de corpore gladiatoris eductam adhibebant. Cuius loco nunc sanè ensem adhibent. Alex. in problem. Noctu tantũ, non interdiu noui coniuges cõgrediebãtur, ob uirginei pudoris reuerentiam. Sequebatur sponsam mundus muliebris. Graece anacalypteria, quoniã discoopertus ferretur. Dicuntur & parapherna, quòd pherne dos appellatur: nostri uerò leguli corrupto uocabulo paraphrena nunc dicunt. Sponsa introducta dicere iubetur, Vbi tu Caius & ego Caia, id est, ubi tu frugi fueris, ego item: exemplo Caie Tarquinij uxoris, frugalißimae foeminae quae & Tanaquil dicebatur, statuamq; in templo meruit.

Talassius

Talaßi quoq; nomen saepius inuocatur, ut operum matresfamiliàs ac lanificij Graeco uocabulo admonerentur, aut quòd in raptu Sabinarum Talasso uiro optimo sorte uirgo obtigerit, unde auspiciũ nuptae sumpsere. Ipsum quoq; limen transcendere non permittitur, sed transportatur ut coacta pudicitiam amittere uideatur. Vir ab uxore uiua dono aliquid accipere prohibetur, quod suspicione minime careat ne uiri donationem & ipsa expeteret. Ex quo Solon scripsit morientiũ legationes ratas esse oportere, nisi forte ab uxore lenocinijs persuasus. Qui uxorem habebant, siue ex agro siue peregre redirent, aduentus sui nuncios domum mittebant, uti seq; domumq; ornarent, si qua esset (ut moris est pudicarum quae sine uiro agunt) negligentia.

C. Carbilius primus Rom. uxorem repudiauit

C. Carbilius primus Ro. sterilitatis causa uxorem repudiauit. Hunc secutus Sulpitius Gallus, idcirco uxori nuncium remisit quòd eam in caput uestẽ deducere animaduertisset. Idem quoq; fecit P. Sempronius, quòd eius uxor ludos funebres spectasset. Caesar item uxorem Pompeiam, quam alioquin pudicã esse existimasset, quòd in sacris Bonae deae quae illa celebrabat, Clodius foeminae habitu fuerit inuentus, repudiauit, dictitans Caesarum domum etiam suspicione probri carere oportere. Haec Plutarch. diuersis in locis. Mos etiam fuerat tam Graecis quàm Romanis uirginibus fascia genitalia succingere usq; in diem matrimonij. Homerus Ody. x I. de Tyro uirgine à Neptuno compressa, Λῦσε δὲ παρθενίην ζώνην κατὰ δ᾽ ὕπνον ἔχευεν. Et Martialis. Qui zonã soluit diu ligatam. Durauit Romae usq; ad Honorij tempora.

S. Alexius

Nam legimus S. Alexiũ Romanum clam ex urbe fugiturum nouae sponsae balteum insigne pudicitiae usq; ad reditũ custodiendũ tradidisse. Balteum hoc quod Graeci Ceston uocant Veneri attribuunt, quo sexum amore cõiungit. De consuetudine uerò exterorum, Strabo inquit mos Scythis prius nautis prostitutas in littus ducere. Corsis item. Liburnis, ut ait Strobeus in collectaneis cõmunes esse uxores ac liberos usque ad annos v. deinde illi cui similiores essent reddere, eosq; parentes putare. Aeliano Lydis uirginibus amatores ante coniugium habere, postea uerò caste agere. Assyrijs nubiles pulchriores in forum ducere, uirisq; in matrimonium uendere. Hodie quoq; Arabibus & Saracenis mos emendi uxores aes pro arabone tribuentes. Quae quidẽ emptio apud Romanos item ueteres reperitur. Festus enim sic ait: Nubẽtes Romanae asses tris ad maritum solebant ferre, unum in manu quem statim ei dabant tanquam ementes uirum. Alterum in pede quem foco larium familiarium offerrent, quod etiam hodie in Italia ferè tota seruatur. Tertium in Sacciperone, quem certo tempore solebant resignare. Ex quo Virgilius ait, Teq; sibi generum Tethys emat omnibus undis. Maximam uerò lasciuiendi licentiam praebebat in nuptijs Fescenina locutio ab oppido tracta: autores cũ plurimi tum Catullus in epithalamio.

QVI NVPTIAS VITVPERANT.

AN VERO praestet uxorem ducere, utrinq; plures reperiuntur adsertores. Hipponactes duos dixit uxoris

ris dulcissimos dies, nuptiarũ uidelicet, & mortis. Alexandrides nuptiarũ diem multorum malorũ initium. Si pauper diuitem duxeris, dominam nõ uxorem acceperis: si pauperẽ, onus uitæ ferre non poteris, cum pro uno duos sis nutriturus. Si turpem, dolebis: si pulchram, cõmunem habebis, Philemon. Ἀθάνατον κακὸν ἀναγκαῖον γυνή. Immortale malum necessariũ uxor. Menander. ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς ὢν πένης γαμεῖ. O ter infelicem qui pauper ducit uxorẽ. Idem. Habere te uxorem, esseq; patrẽ, Parmeno, curas uitæ multas adfert. Diphilus. Γυναῖκα ἀγαθὴν ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον, In uxorem incidere bonã nõ facile. Chæremon. Vxorem præstat efferre quàm ducere. Theodectes. Coniugem simile senectuti: utrunq; enim adsequi cupimus, adsecuti tandem dolemus atq; angimur. Thales Milesius rogante matre ut uxorem duceret, Nondũ tempus ait: ætatis quoq; processu, non amplius tempus inquit. Epaminondas Thebanus interrogatus, quid ei melius esset quòd uxore & liberis careret. Non dubitare, inquit, pro patria mori. Lycurgus dicebat, quando uxor cum uiro in discordia esset, utram reliquam minime uiuendum esse. Hipponax Habet enim fœminas quiddam natura indomitum: quod si quidem quotidie dirumpatur, sicuti arbores tandem concidere. Romanus quidam dicenti quòd bonam pulchramq; duxisset, calceum extendens, & hoc inquit pulchrum, sed nescis ubi me angit. Socrates dicebat uiros ciuitatis legib. coërceri debere: fœminas uerò uirorum cohabitantium disciplina. Simonides interrogatus quid esset uxor, uiri inquit naufragium, domus tempestas, quietis impedimẽtum, uitæ captiuitas, pœna quotidiana, pugna sumptuosa, bestia cõtubernalis, canis ornata, malum necessarium Hesiodus.

Vxor quid ex Simonide

Ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ᾽ ὅγε φιλήτῃσι.
Quisquis confidit mulieri, frondibus hæret.

Homerus idem fere.

Ἀλλ᾽ οὐ πώποτε καὶ σὺ γυναικί περ ἤπιος εἶναι,
Μηδ᾽ οἱ μῦθον ἅπαντα πιφαυσκέμεν ὅν κ᾽ εὖ εἰδῇς.
Vxori quanquam, semper confidere noli,
Neu facilis referas uerbum quòd noueris omne.

Nam & Vlyssem ponit nunquam se Penelope quanquã fidelissimæ nisi postremo manifestasse. In Theogonia item Hesiodus ex Pãdora ab Epimetheo fictã, dicit pessimũ genus fœminarũ fluxisse, felicemq; uocat expertẽ coniugij. Idem in Ergis ait: dictam Pandorã ex omniũ deorũ dono. Nam Mercurius ei ingeniũ & astutiã dedit, Pallas artes muliebres, Venus ornamẽta, monilia. Cumq; homines felices & absq; malis ullis prius degissent, ex ea nata mundo cõcupiscentia & omniũ labes malorum: quæ mala Iupiter in dolio incluserat, quo ab illa detecto irruerunt in orbem præter Spem, quæ in summo ore remãsit. Quæ si quis animaduerterit, multam in hac fabula Euæ similitudinem inueniet, à qua initiũ cœpisse peccati accepimus. Veniam ad nostros. Origenes in Euangeliũ Cananeæ centum hoc genus epithetis confixit. Chrysostomus. Qui uxoris, inquit, tulerit improbitatem, mercedem à Deo magnam expectet. Hieronymus in tota ferè ad Eustochium epistola incommoda matrimonij enarrat. Denique ex Salomonis sententia decernit, præstare in loco deserto habitare quàm cum uxore litigiosa. Et alibi ex bono autore. Qui non litigat, inquit, cœlebs est. Huic igitur proposito ueterẽ monumẽti inscriptionem adijciã, quæ hodie in uia Tyburtina cõspicitur. Heus uiator commodũ, Hic uir & uxor nõ litigant. Qui sum nõ dico. At ipsa dicã. Hic Bebrius ebrium, ebriã me nuncupat. Hei uxor adhuc mortua litigas.

Pandora

QVI NVPTIAS LAVDANT.

SED CONTRA plurima sunt. Xenophontis Oeconomicum, quem conuerti, multa diuinitus de matrimonio dicit, & quamobrem sit institutũ, quæ facile uidere est. Aristoteles item in Ethicis ait uiro politico ducendam esse uxorem, non solum liberorũ, sed uictus auxilij gratia, primamq; hanc inter omnes societatem. Fœminæ namq; ætatem statuit XVIII. uiro XXXVI. Ante hos annos non solidam esse generationem. Quinetiã in Politicis cogendũ esse ad matrimonium dicit. Athenæus ex autoritate Hieroclis philosophi ait, Genus hominum sociale esse, ipsius autem societatis elementum quasi quoddam & principium coniugium sine quo neq; ciuitates consistere, neq; domũ perfectam esse posse, ut inquit Homerus de Protesilao Iliados II. Τοῦ δὲ καὶ ἀμφιδρυφὴς ἄλοχος Φυλάκῃ ἐλέλειπτο, Καὶ δόμος ἡμιτελής. Musonius. Summi enim philosophi, Pythagoras, Socrates, Crates, qui etiam sine domo & supellectile fuit: uxores duxerunt, eisq; cohabitauere, nec impedimento philosophiæ esse putauerunt. Quid enim magis officium philosophi quàm secundũ naturam uiuere? Quid autem magis secundum naturam, quàm uxorẽ ducere? Democrates. Amicas uoluptates gratia, ancillas ministras corporis, uxorem domus & omniũ quæ intra domum sunt fidelissimam custodem habere inquit oportet. Theognes. Οὐδὲν ἐν ἀγαθῆς γλυκερώτερόν ἐστι γυναικός. Cõiuge namq; proba nihil extat dulcius usquã. Euripides. Οὐδ᾽ ὄλβος, οὐδὲ τι μηδὲν τοσοῦτον ἔχει ἡδονὰς ὥσπερ ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς. Nec diuitiæ nec quicquam aliud tantũ uoluptatis habent, quantum uir & uxor boni. Hesiodus. Οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ᾽ ἄμεινον τῆς ἀγαθῆς, τῆς δ᾽ αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο. Nil melius uiro quàm cum uxorem fuerit nactus bonam: nil contrà cum malã. Suadet præterea uirginem ducendã quam moribus possis instituere annorum XIIII. uiro XXX. Deinde haud longè abs te, quam melius noueris, ne alijs uicinisq; potius quàm tibi sit gaudio. Themistius Atheniensis filiam locaturus, uirũ bonũ ac iustum diuiti præponebat, dictitans se quærere uirum pecuniæ potius indigentem, quàm pecuniam uiro. Athenæus ait. Lacedæmonij tres de coniugio leges tulere. Prima damnabant eũ qui uxorem non duceret. Secunda qui sero. Tertia qui non bene. M. Val. Max. & Iu. Brutus Bubulcus Censores bona eorũ qui ad senectutem cælibes peruenerant, fisco tradebãt, Metellus Numidicus apud Romanos de maritandis ordinibus legem tulit. Quem initium deinde Augustus eam renouauit, cum inueterata passim licentia per bella ciuilia quisque pro libidine uagaretur, ut autor Tranquillus.

DE MORIBVS MVLIERVM, ET de ducenda quid præstat.

DEINCEPS de moribus. Theano Pythagorea, ut tradit Athenæus, interrogata quam potissime uxorem commendaret, respondit illud Homericum. Ἱστὸν ἐποιχομένην, καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιόωσαν. Id est, quæ telæ uacaret, & uiri lectum diligeret. Eadem silentiũ in muliere magnopere laudabat. Hac de causa Phidias apud Eleos Venerem concha condecoratam pinxit, quòd in mulieribus sub tecto curam & silẽtium significaret. Sophocles quoq; ait, Γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. Silentium mulieri ornamentum parit. Euripides. Fas mulieres sapientes officia uirorum obire. At uirgines in turba conspici nefas. In quo notandum, apud Græcos matronas mulieres uocari quod Latini usurpant. Cicero interrogatus cur senex uirginem duxisset: cras, inquit, mulier erit: autor Macrobius. De mulierum item modestia Democrates. Κόσμος ὀλιγομυθίη γυναικί, καλὸν δὲ κόσμου λιτότης. ἀπὸ γυναικὸς ἄρχεσθαι ὕβρις ἀνδρὶ ἐσχάτη. Mulieris ornamentum sermonis & item ornatus parsimonia. Præterea uirum à muliere dominari, summum est probrum.

brum. Atheneus. Philonis philosophi uxor in cœtu matronarū interrogata, cur auream coronā sicuti cæteræ nō ferret: respondit, quòd uxor satis habet ornamenti uiri uirtutem. Euripides. Vxor quæ sapit serua est uiri, quæ non sapit eum spernit. Plutar. Vir philosomatos, id est, corporis amator lasciuam reddit uxorem ac uolupuariam. Philocalos autem, id est, honesti amator continentem & ornatam. Varro, Qui castigat uxorem, eam meliorem reddit: qui uerò tolerat, se probatiorē facit. Diodorus, Præstat uxorem ducere bene educatā gratis, quàm malè cum pecunia. Theognes in hypothecis. Κριὰς μὲν δὴ νῦν διζήμεθα Κύρνε καὶ ἵππους Εὐγενέας. καί τις βούλεται ἐξ ἀγαθῶν κτήσασθ. γῆμαι δὲ κακὴν κακοῦ οὐ μελεδαίνει. Cyrne canes & equos generosa è gente paramus. Cura boni nusquam coniugis est generis. Paritas in hac re maxime laudatur. Menander. Quoties aliquis pauper ob diuitias uxorem ducit, subit ipse, non illa: quem imitatus Martialis ait, Vxori nubere nolo meæ. Plato tamen de rep. iubet potentiores cum humilioribus iungi ad æqualitatem ciuiū seruādam. quæ res Romæ inter patres ac plebem discordiæ quondā causa fuit.

Exempla laudatarum fœminarum

EXEMPLA quoq; laudatarum plurima ueteribus prodita, earū mulierū præsertim quæ pudicitia fideq; in uiros pollerent. Euadne Capanei, Alceste Admeti, Laodamia Protesilai, Penelope Vlyßis. Inter Romanas, Caia Tarquinij, Lucretia Collatini, Porcia Bruti, Sulpitia Paterculi, Aemylia Tertia Scipionis, Iulia Pompeij. Extraneæ etiam Sabinæ Teutonicæq; sub Mario. Vaticinio decoratæ, Theano Metapontina, Themis, Manto, Cassandra Priami, Sibyllæ. Fortitudine Amazonum genus, Camilla Volsca, Hypsicratea Mithridatis, Artemisia Mausoli, Lacenæ, quæ uirorum obeunt munera sese in gymnasio, in bello, in uenatione exercentes, ut tradit Aelianus. Thomyris etiam regina & uniuersæ Scytharum fœminæ. Semiramis Nini, Gatis Illyrica. Proximis uerò seculis Margarita Henrici VI. Britanniæ regis coniunx aciem uiri deficientem restituit. Et puella Gallica sub Carolo V. rege Gallorum regnum collapsum. Frugalitate Hispanæ, quæ teste Nicolao Damasceno iussæ sunt quotannis telas ab eis textas in mediū populis suis adferre, certorumq; indicum sententia quæ plus laborauerunt magis honorantur. Habent præterea singulæ zonam uentri adligatam certa mensura, ne turpe aliquid admittant. Post has Lydæ, quæ à flumine redeuntes urnā aquæ in capite gestant, infantemq; sinistra, ac colum tenent nentes obiter, dextraq; loro adligato trahunt equum: ut autor Aelianus. Gaditanæ à partu statim surgunt, ministeria domus obeunt. Liberalitate & hospitio insignes, Ebusa Paulina apud Venusiam, Bestia Appia apud Capuam. Thespiensibus Glycerium, Romanis Flora ex testamento facto. Matronæq; omnes quæ aurum & ornatum contulerunt in ædem Apollinis dedicandam, quam Camillus ob captos Veios uouerat: & item bello Punico II. ut autor Liuius. Apud Hebræos uerò Raab meretrix. Artibus insignes ac primum penicillo, Martia Varronis, Timarete Myronis, Aristarete Nearchi, Irene Cratini, pictorum filiæ simul & discipulæ. Literatura uerò Corinna, Sappho, Aspasia Periclis, Leontium meretrix, Arete Chrysippi, Cleobulina Cleobuli, Zenobia Palmyrenorum regina, Aedesia Alexandrina, Erophila Erythrea, Pamphila, Cleopatra. Inter Romanas Hortensia, Cornelia: Leliorum, Mutiorum, Liciniorumq; fœminæ omnes, ut autor Quintilianus & Cicero. Præterea Pompeia Paulina Senecæ, Pollia Lucani. Inter nostras uerò Catherina uirgo & martyr Alexandrina: proximo seculo Baptista Malatesta. Sed & magnorum quandoq; causa malorum fuere. Siquidem post Helenam Iliensium fatum, Romæ Lucretia atque Virginia bis statum immutauere. Octauia deinde repudiata ciuilis initium belli fuit. Vicinioribus uerò temporibus Luchini uicecomitis uxor, ob Vgolini Gonzagæ adulterium, maximi Mantuanorum Mediolanensiumq; causa belli extitisse memoratur.

Paulus de matrimonio

QVOD in summa, nostrorū Senatusconsultum uideamus. Apostolus indulget, non imperat matrimonium bonis: ociosis uerò, aut libidine, aut auaritia, ambitioneue occupatis potius imperat: quum hoc præstet quàm nihil aut non sanctè agere. Ipsemet fragilitatem considerans ait: Volo adolescentiores nubere, iam multæ post Sathan abierunt. Et item: mulier seruabitur per filiorum generationem, si permanserit in fide cum castitate: quod ut ait Hieronymus minimè præcepisset, nisi metus incontinētiæ causam addidisset. Nam bigamiā ipse in euāgeliū seminis potius uituperat: à fructu quoq; tricesimo arcet, quum in bonā tellurem non cadat, sed inter uepres: quapropter illam uulpi inter eas latitanti comparat: cui animali Herodem bigamū ac sceleratißimum ait Dominū æquiparasse.

Hieronymus

Ambrosius item eam nec laudat nec uituperat. Filijs etiam ex bigamia prouenientibus haud esse feliciter sæpe conspicimus. At primis nuptijs quanquàm tricesima palma tribuitur, plures in his legimus & principes & priuatos persanctè degisse, ac ingentibus uitæ meritis cum uirginibus centesimam adæquasse: aliquos longo tempore, nōnullos semper thoro abstinuisse: quosdam prolis tantum causa congressos, quorū etiam nonnulli regno liberis incolumi relicto, ita in delicijs citra delicias, piè, sobriè, casteq; agitarūt, ut aure obstructa per loca sirenarū transeuntes, ob terrenam substantiam non amiserint æternam.

Ambrosius

EX LIBERIS BONA MALAQVE.

PALAM est ignauos sæpe filios claris ortos esse parentibus, ut de Cicerone legimus, Scipione, Herode Attico. Causam Aristot. in probl. adfert. Mentem uiri præstantis magis à natura sensus carnisq; remotam ac quasi suspensam, inopem ingenij conceptus genituram præstare. Contra uerò claros ex ignauis, & improbis bonos sæpe genitos uidemus, ut tot sanctos uiros ex crudelibus & nefarijs. Plerunq; tamen Græcum prouerbiū solet euenire: Κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν, hoc est, mali corui malū ouum. Plato felicem dicit fieri genituram ex utrisque bonis, malam uerò ex utrisq; malis. Bonam nāq; intelligit, ut in Politicis legibusq; differit, ex concordi discordia prouenientem: ut uidelicet acriora ingenia mitioribus copulentur, uehemētiora remissioribus. Talia in Zodaico signa masculina fœminis cōiugata conspicimus: sic lunam cum sole, Venerem cum Marte: sic & harmonia acutum cum graui. In VI. etiam legum utrunq; sobrium esse in coitu iubet, ut sobrius extet partus. Tradit Aristot. in Politicis, parentes liberis domi, non ut dominos seruis, sed legitimi regis more qui patrem refert, imperare debere. Liberos uerò eos tāquam deos colere ac uereri oportere.

De genitura

Hieronymus se comperisse ait apud Delphos tria hæc fuisse scripta. Deos colendos, parentes uenerandos, & à carnibus abstinendum. Theophr. Oportet ante omnia dijs nō tam multa quàm frequēter & piè sacrificare. Deinde parentū alere senectutem eorumq; cōsilijs uitam accommodare: qui autem hæc neglexerit, cōtra naturæ & iustitiæ leges aget. Vxoris igitur & filiorū curam suscipiendam, ut ab ipsis in senectute uices recipiamus. Menander. Εὐδαιμονία τοῦ πατρὸς υἱὸς νοῦν ἔχων. uerba sunt ferè libri Sapientiæ. Lætitia patris filius sapiens. Cheremon. Γένοιτό μοι χάριτας ἀποδοῦναι πατρί. Liceat mihi gratias parenti reddere. Pythagoras in aureis carminibus. Τούς τε γονεῖς τίμα, τούς τ' ἄγχιστ' ἐκγεγαῶτας. Ipse parentes, atq; tuos uenerare propinquos. Agatho. ὡς ἡδὺ τῷ φυσάντι πειθαρχεῖν τέκνα. Quàm dulce genitoribus filios obtemperantes habere.

Apud Delphos tria scripta

bere. Anaximenes. Τί γὰρ δικαιότερον ἢ τοὺς γεννήσαντας καὶ παιδεύσαντας ἀντευεργετεῖν, Quid iustius quàm generationis & eruditionis autores remunerare? Isocrates. Τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν εὔξαιο περὶ σεαυτὸν γίνεσθαι τοὺς παῖδας. Talis esto erga parentes, quales erga te futuros esse cupis liberos tuos. Huiuscemodi enim in parentes pietatem, tum sustentationem Græci θρεπτήρια uocāt.

Threpteria

Hinc apud Homerum adolescens in bello cadēs queritur non potuisse threpteria, id est merita nutritionis reddere. Traditur mulieris exemplū apud Valerium, illius quæ parentem in custodia fame necādam clam ingressa ubere alebat, Sed & feras hæc charitas excitat: ut apud Aelianum Ciconiæ parentes in senectute alimentis sustentant. Parentū interfectoribus nullam priuatim pœnam maiores statuerunt (ut inquit Cicero) quòd non sana mente hominibus id accidere putassent. Alcmeon & Orestes matricidæ ambo in furorem uersi traduntur. P. Malleolus teste Liuio L X V I I I. matre interempta primus omniū insutus culeo in mare præcipitatus est. I G I T V R hic felicitatis humanæ cēsuram agere licet, qua nulla maior in terris liberorū successu putatur. Hac de causa Metellus felix appellatus, à quatuor filijs Consularibus elatus. Diagoras Rhodius ob duos Olympionicas filios. Mater quoq; illa Ro. quæ lætitia concidit, ubi filium redeuntem quem apud Cannas interfectum acceperat, adspexit. Quibus ego prætulerim felicem miseriam matris, quæ V I I. liberos sub Ptolemæo rege iussos edere porcinā, morientes pro patria lege conspexit. Et alterius nomine Felicitatis, quæ totidem filios ad supplicium rapi non solum uidit, sed adhortata est. Numerum uerò non addere prosperitatem Priamus est exēplo, & post eum Artaxerxes Mnemon C X V. susceptis liberis, quorū magnam partem ei insidias parantem de medio sustulit. Proximis quoq; temporibus Barnabas Vicecomes X X X. relictis, quorū nemo regnauit. Verum numero cunctos superauit Conradus, qui ante hos annos decessit ex regia Poloniæ domo Masouiæ dux L X X X. susceptis: ex quibus tantum quatuor legitimi, superstites uerò paulò plures. Vnam ego Thyesteam domum nostra ætate referam Francisci Busali ciuis Ro. nobilis ac prædiuitis, qui duos filios mutuis uulneribus se petentes uidit, totidem ob seditionem securi percussos: alium nouercam interficientem, filiā uerò apud uirū sese ueneno necātem. Ex quo Euripides ait bonū esse incognitū, carere liberis: quod sanè uerbum noster Bern. usurpauit: causam ambo uiderunt, quòd ob liberos sæpe mœremus, sæpe irasci, sæpe inhonestū aliquid facere cogimur: ualdeq; his aduersari uidentur qui inueniendæ ueritati cœlestiq; amori se totos tradidere: alioqui si cupiditatibus adhuc ardemus, liberorum sanè cupiditas cunctis inter mortales esse honestior uidetur, magnaq; merces rempublicam Christianam augere, populis per prolem consulere. Ea de causa Lacedæmonij iura trium liberorum habentes militia uacabant, per quatuor uerò etiam libertatem adsequebantur. Quod & Romani ex parte postea sunt imitati. Florentiæ uerò nunc duodena uir prole ab omni immunis uectigali efficitur.

P. Malleolus

Mater Maccabæorum. Felicitas

DE PARENTIBVS ERGA LIBEROS.

MOX de indulgentia patrū. Compertum quemadmodum efferatiora animalia, ut ait Aelianus, sunt magis philostorga, id est, filiorum amantia, ut Tigris, ursa eadem & hominū ratio. Praui crudelesq; uiri, ac natura iniusti charitatem erga liberos, præter alios maximā retinent. Causa est quòd humana natura quæ amore uacare nō potest, seq; suaq; eo uehemētius diligit, quo per iniustitiā & iniquitatē magis expers charitatis in cæteros fuerit, quam totam in se retinet.

Viri autē boni quo meliores eò comiores ac in omnibus moderatiores: tum ita adficiuntur, ut eorū causa ab honesto nō discedant. Improbi uerò cum nihil pensi habeant, nihil eis potius quàm liberorū gratia sceleri omni rapinæq; inseruire. Quapropter indulgentiores etiā sunt, eis omnia permittentes nulla seruata disciplina. Heli legimus de sella retrorsum cecidisse, quòd filios ollas deuorantes non ab se expulerit. At contra bonorū plura seueritatis in filios exēpla sunt: apud Rom. Brutus & Torquatus, & alter Torquatus, qui Silanū filium publice accusatū damnauit. Apud Græcos Epaminondas uictoris etiā filij interfector: & Zaleucus Locrensis qui ob seruandas leges oculū filio extudit. Hac demū de causa Romani suos liberos fratribus educādos dabant, quòd apud eos & charitas esset generis, & indulgētia paternæ nimiæ dilectionis abesset. Cic. pro Cœlio. Fuit in hac causa pertristis quidā patruus, Cēsor, magister obiurgauit. Hora. Ne sis patruus mihi. Persius. Quū sapimus patruos. August. de Vid. Nec ideo laudo quòd liberos habes, sed quòd eos uirtutibus erudire studes: ut enim ibi nascerētur, fœcūditatis fuit: ut uiuerent, felicitatis: ut bene educarentur, uoluntatis.

Heli

Torquatus

Zaleucus

DE SERVIS COMMODA ET incommoda, & quomodo manu mittebantur.

CAIVS Marius qui uitas scripsit Imperatorū, ait eos omnis probos fuisse principes, qui quanquam ipsi mali, probos apud se libertos ac seruos administratores haberent. Contra uerò bonos natura principes, nequaquā bene regere ubi malis rem cōmitterent, Quod etiā proximis accidit tēporibus: Bonifacio I X. & deinde Eugenio I I I I. & Calisto I I I. sedentibus optimis uiris omnia dessumibāt. At sub Paulo postea, nequaquā cum illis uiris conferendo, quod Marcus S. Marci Cardinalis cuncta disponeret, omnia meliùs. Menander ait ὅταν τύχῃ τις καλῶς οἰκέτου, οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα κάλλιον βίῳ. Cum quis incidit in seruū bonum, nulla est possessio melior. Duo sunt senarij. Euripides quoq; ait Magis seruū oportet habere sapientem, quàm ut ipse sapias. Bias bonos omnis quanquàm seruos liberos esse dicebat. Improbos & si liberi sunt, seruos esse multarum cupiditatum. Aristo. eos esse seruos in rep. qui inscitia rerūq; ignoratione tenentur: qui uerò ingenio præstāt, naturaliter dominos. Insuper nonnullorū fides egregia memoratur. Paduanos quōdam dominos teste Val. ob imperatam à Pollione pecuniam latitātes, proposita libertate qui prodere uellet, ne unus quidem inuentus. M. Antoniū oratorem accusatū stupri seruus captus minime prodidit. Ex quo Plau. ait, Superbū esse decet fidelem seruū apud Dominū suum. Popu. Rom. in clade Cannensi captos redimere nullo modo uoluit: cumq; in summam penuriā esset redactus, ergastula soluit, seruorū X I. millium auxilia quæsiuit, ciuiū contempsit. & existimauit eos potius tueri libertatē qui nunquam habuissent. At cōtrà ex infidelibus multa incōmoda. Volsinienses cū seruos temere omnes manumitterent, ab eis postea oppressi sunt, multaq; indigna passi: quibus auxilia petētibus missus Decius Mus libertinos omnis partim necauit, partim dominus in seruitutem pristinam restituerat autor Cæcilius. Seruile bellū in Sicilia terrorem Romanis attulerat, nisi celeriter per Perpennam, & rursus renouatū per M. Aquiliū confectum fuisset. Euripides. Οὐκ ἔχθιον μᾶζον, οὐδὲ δώμασιν κτῆσις κακίων, οὐδ' ἀνωφελέστερος δούλου. Domi nullus maior inimicus, neque peior possessio, neq; inutilior seruo. Democratus. Δοῦλος ἀναγκαῖον, ἀλλ' οὐχ ἡδύ. Seruus necessaria possessio, non autem dulcis. Plau. in Pseudolo naturas eorum eleganter expressit his uerbis. Plagigera hominū genera, quorū haud quicquam in mentem uenit ut rectè faciant. At cum est occasio data, tene,

Decius Mus

ne, clepe, rape: hoc est eorũ opus, ut mauelis lupos apud oues relinquere, quàm hos domi custodes. Plato de legi. Nimia seruitus & libertas omnino mala, Moderata uerò utraq; bona. Exẽplo nobis dij sunt qui inter se utranq; mediocriter exercent. Cicer. Dignitate domini minus turpis est fortuna serui. Stultũ est in eum locũ scientem uenire, ubi libertatẽ sis amissurus, ut Platoni in Sicilia cõtigit, & Callistheni apud Alexandrum. Demetrio item Phalereo in Aegypto. In manumißione autẽ seruorũ, ut ait Plutarc. in libello de ijs qui sero puniuntur à Deo, festucam eorũ corpori inijciebant. Plautus in milite. Quid ea ingenua an festuca facta, serua an libera. Praeterea circumagebãtur, ut ostenderetur licere eis agere pro suo arbitratu. Seneca in epistolis. Non differtur in diem qui se philosophiae subijcit, statim circumagitur, id est, liberatur. Manumittebatur autem à Praetore, cui seni lictores apparebant. Persius. Non in festuca lictor quem. iactat ineptus. Pileo insuper ornabantur & uindicta, unde uindiciae. Sumebant patroni nomẽ, ut autor Artemidorus Ephesius de somniorũ coniecturis. Tertullianus quoq; in libro de resurrectione, Seruos patroni nomine honorari dicit.

Seruorũ manumißio.

QVOMODO SERVI SEV MINISTRI TRACTANDI.

PLATO de legibus, Seruos ait minus adficere contumelijs debemus quàm pares, quòd illi recõpensare iniuriam, aut uindicare se nequeant, Deinde ob metũ & obscuritatem magis iustitiam colunt. Quapropter in iudicio eorum castigatio fieri debet. Aristo. in Politicis seruorũ misereri oportere ait, quòd quanquã ingeniosi natura, minis aßiduis & continuo metu uim ingenij consiliumq; amittunt. Seneca in epist. XLVII. plurimis uerbis cõmendat eos qui familiariter cum seruis uiuũt, illosq; & cõsilijs & sermonibus tum mensae adhibẽt, ac tanquã cõtubernales putant, & humiles amicos: uituperatq; eorũ adrogantiã qui prouerbiũ hoc iactant, totidẽ hostes domi habemus quot seruos. Non enim hostes inquit habemus, sed facimus: dum magis timeri, quàm coli uolumus: dum eis ut iumentis utimur, & immoderate imperamus. Sic igitur cum inferiore uiuamus, quemadmodũ nobiscũ superiorem uiuere uolumus. Seruorũ nomen bellorum quondam leges attulerunt, ubi capti essent. Nunc autem Dei benignitate ac prouidentia omnes liberi ac fratres in Christo sumus. Sed quid dicam de nostri seculi impudentia: quãdo non solũ reges, sed sacerdotes ministros domi seruos appellãt, moreq; mancipiorum tractant. Inter quos uiri sunt quandoq; doctrina ac moribus praestãtes: tum etiã Praesules: qui pares officio ac fratres à summo Pont. appellantur: insuper domini uocari pari ratione uolunt, dominationemq; iactant & profitentur: quae quidem apud Latinos haud aliud quàm tyrannidẽ notat, quũ maiores doctoresq; nostri patres olim dicerentur, appellariq; iuberẽt. Nam Domini nuncupationem non solũ Christianis diuinitus prohiberi, sed Romanis quondam rerum dominis inuisam fuisse legimus. Augustumq; ita abhorruisse, ut ne dominũ etiã se uel à domesticis uocari pateretur. Dion quoq; Graecus autor inter praecepta de principe, Cauendã ante omnia inter subditos huius nominis insolentiã dicit, patremq; potius & pastorem populorũ sese Princeps uocet, more Homerici Agamemnonis quẽ ille ποιμένα λαῶν appellat, Quid igitur, nos quota portio? Verum quod magis ridiculum, heros famulosq; nunc dominos uocari nullo discrimine uidemus, quae labes & adrogantia à Barbarorum moribus in urbem potius quàm à Romana grauitate deducta. Sed tam durae militiae utinam esset emeritis locus aut digna expectatio. At si fortè gratißime cum eis agatur, sacerdotia tribuuntur mercedis loco, spiritalemq; thesaurum quaestui habent ac negotiantur.

Prouerbium in seruos.

Contra dominationem

DE PATRIAE CHARITATE.

PATRIAE parentibusq; secundũ Deum magnopere debemus, ac eis precipue fruimur. Quapropter Homerus in Odyss. Οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος, οὐδὲ τοκήων γίνεται, ὅσπερ καί τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον Γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκήων. Dulcius est patria nihil atq; parentibus usquã. Illi praesertim qui longè à finibus errans Forte domus propriae, peregrina in sede uagatur. Idem. Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. quo etiã Cic. utitur in epistolis ad Atticũ. Pro patria certare omen perfectius unum. Euripides. Μακάριος ὅστις εὐτυχῶν οἴκοι μένει. Beatus qui felix in patria manet. Idem. Homini etsi mala contingunt, nihil dulcius tamen nutriente solo. Sophocles. Οἴκοι μένειν δεῖ τὸν καλῶς εὐδαίμονα. Domi manere oportet cũ qui pulchrè sit felix. Cuidam à Seripho Athenẽsis patriae ignobilitatem obiecerat. At ille, Mihi patria. Tu patriae dedecori es: autor Diogenes. Vlysses deniq; apud Calypso patriã praetulit immortalitati, quod Cic. usurpat in orationib. At si uos quid patria uestra delectat Quirites, cuius est tantus amor ut Ithacam uir praestantißimus, nidulumq; illum adfixum saxis immortalitati praetulerit. Multi tamen extra patriã melius rem gessere: ut ait Medea tragica ad Corinthios, usurpatũ item ob eodẽ. Inter quos uiri praeclari fuere qui domi tyrãnidem sponte fugerunt, ut Pythagoras Sylosontis apud Samios dominationem, ut Herodotus Lygdamum Halicarnaßi tyrannum, ut Dion Syracusanus Dionysium, ut Solon Athenis Pisistratũ. Inter Romanos uerò Marcellus Caesarẽ, & Scipio populum ingratũ. Nunc exempla subijciã pauca eorũ qui pro patria quandoq; priuatas posuerũt simultates. Plutarc. περὶ τῶν πολιτικῶν παραγγελμάτων, scribit quòd Cretinus Magnesius cum Hermia priuatas gerens inimicitias superueniente bello Mithridatico ascẽdit in concionẽ, consuluitq; Hermiã Imperatorem cõtra Mithridatem diligendum, eius uirtutes cõmemorando: se interim professus iturum in exilium, ne quid tumultus ob eorum discordiam oriretur: quòd si ipsum Cretinum mallent, Hermias exularet. Hoc audiens Hermias permotus inimici modestia, libenter ei spõte ceßit, atq; in exilium abijt. Romae quoq;, ut autor est Cicero de prouincijs consu. M. Lepidus Pont. Max. cum M. Fuluio collega aliás inimicißimo, statim Censor cum eo factus redijt in gratiam, ut commune officium communi uoluntate defenderent. P. Seruilius & M. Lucullus priuatas simultates in administratione reipub. reliquerunt. Tib. Gracchus Gracchorum pater, L. Scipioni, cui & fratri Africano erat inimicus, triumphanti auxilio fuit.

Exempla

DE FELICITATE OPINIONES.

FELICITATEM aliĩ alij suopte ingenio indicare. Aristot. in x. Ethic. in uirtute primũ, adiunctis corporis externisq; bonis. Stoici in uirtute tantum. Epicurus in uoluptate quae tantũ dolore careat. Aristippus in corporis uoluptate: quos omnis commemorat Cice. de Fi. Socrates felicitatem appellabat ἡδονὴν ἀμεταμέλητον, id est, uoluptatem absq; poenitentia. Felices autem quibus mens bona & ratio fuisset. Diogenes autem uere laetari, nec unquam ullóue loco aut tempore maestum esse, animumq; semper in quiete & hilaritate continere. Iamblicus, Quod Deo simile sit, perfectum, simplex, purum, exemptumq; à malis humanis. Hippodamus Thurius, Eam non sine uirtute: uirtutem uerò non sine habente rationem. Selerius, Sanum quidem esse, homini mortali ante omnia putat. Deinde, hominem esse bonum. Tertio ditescere sine dolore. Quarto, florere cum tibi charis. Theogenes. Dulcißimum est, eo modo se feliciter habere quo quisque cupit. Idem.

Οὐκ ἔραμαι πλούτου οὐδ' εὔχομαι, ἀλλά μοι εἴη
Ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν.
Non amo diuitias, non opto magna, sed adsint
Parua, unde ipse queã uiuere & absq; malis. Sophocles. Κάλλιστόν ἐστι τοὔνδικον πεφυκέναι. Λῷστον δὲ ζῆν ἄνοσον, ἥδιστον δ' ὅτῳ πάρεστι τέρψις, ὧν ἐρᾷ καθ' ἡμέραν. Pulcherrimum iustũ esse genitũ, Optimũ uiuere hominem, Dulcißimum delectationẽ adesse eorũ quæ quis quotidie cupit. Idem. Εὐδαίμονες οἷσιν οἱ κακῶν ἄγευστος αἰών. Felices sunt qui semper malis uacant. Callimachus. Οὔτ' ἀρετῆς ἄτερ ὄλβος ἐπίσταται ἄνδρας ἀέξειν. Citra uirtutem res nullum extollere nescit. Menãder. Beatus qui diuitias simul cũ mẽte poßidet, quib. pulchrè in his tantũ quæ oportet utatur. Idẽ. Infortunatus natura credulus est: semper enim proximũ sapere magis putat. Idem. Ἔξωθεν οἱ δοκοῦντες εὐτυχεῖν, τὰ δ' ἔνδον εἰσὶ πᾶσιν ἀνθρώποισιν ἴσοι. Qui extrinsecus uidentur feliciter agere, intrinsecus sunt omnibus hominibus similes. Idẽ. Πάντα μὴ προσδοκωμένοις ἔκστασιν φέρει. Cuncta non expectantibus adferunt admirationem. Heraclitus, ἦθος ἀνθρώπῳ δαίμων. Mos homini numen. Xenophon. Felicitatẽ puto multa poßidere & erogare. Democ. Εὐτυχὴς μὲν ὁ ἐπὶ μετρίοισι χρήμασιν εὐθυμεόμενος, δυστυχὴς δὲ ὁ ἐπὶ πολλοῖσι δυσθυμεόμενος. Felix qui ad moderatas diuitias bene optat. Infelix qui ad plura & superuacua, male optat. Menãder. Qui nihil adfert in uita boni, hic minime felix. Idem. Μικρὰ γὰρ ἀπαρχὴ ἥτις κακῶς πράττει. Parua est occasio qua quis male rem gerit. Eurip. senarijs v 11. probe monstrat fragilem huius uitæ felicitatem Ὡς εἰς τὸ μηδὲν ἥκομεν φρονήματος τοῦ πρὶν στερέντες. εἶτα δῆτ' ὀγκούμεθα ὁ μέν τις ἡμῶν πλουσίοις ἐν δώμασιν, ὁ δ' ἐν πολίταις τίμιος κεκλημένος. Τὰ δ' οὐδὲν ἀλλ' ὡς φροντίδων βουλεύματα, γλώσσης τε κόμποι. κεῖνος ὀλβιώτατος, ὅτῳ κατ' ἦμαρ τυγχάνει μηδὲν κακόν. Quàm miseri ex fastu ad nihilum reuertimur bonis fortè amißis. Quid ergo tumidi anamus: hic quidem in superbis domib. alius inter ciues honoratus aspici? Cum inaniũ hæc tantum curarũ commenta sint, & linguæ fastus. Ille beatiß. cui mali quotidie nihil cõtigerit. Seneca. Ad tuendam ex fortuna felicitatem, alia felicitate est opus, & pro ipsis uotis uota nuncupanda. Ciceronis de Fin. aurea uerba subnectam, Omniũ rerum principia parua sunt, sed suis progreßibus augẽtur. Virtutis enim beatæq; uitæ, quæ duo maxime expetenda sunt, serius lumen apparet: multo etiam serius ut plene qualia sunt intelligantur. Præclare enim Plato beatum ait, cui etiam in senectute contigerit, ut sapientiam uerasq; opiniones adsequi poßit. Plato autem in Philebo summum bonum ex sapientia & uoluptate compositum ponit, quorum subiecta sunt intellectus & uoluntas: ex his uerò intellectum sapientiamq; ut adfectuum moderatorem præferre uidetur.

Ciceronis aurea uerba

DE AVTARCIA, ET VERA FELICITATE.

NOnnulli in ea quam Græci αὐτάρκειαν uocant, id est, in ea uita quæ tantum paruo & necessario contenta sit, felicitatem ponunt. Inter hos sunt qui procul ambitione in agro uiuunt: ut ait Horatius. Beatus ille qui procul negotijs, Vt prisca gens mortaliũ, Paterna rura bobus exercet suis. Et Vergil. O fortunatos nimium sua si bona norint Agricolas: quibus ipsa procul discordibus armis Fundit humo facilem uictũ iustißima tellus. Pindarus in eadem est opinione his uersibus. ὑγίεντα δ' εἴ τις ὄλβον ἄρδει ἐξαρκέων κτεάτεσσι καὶ εὐλογίαν προστιθείς, μὴ ματεύσῃ θεὸς γενέσθαι. Sanam si quis substantiam amauerit, ac necessarias uitæ possessiones, addita boni nominis fama, Is nec Deus esse quærat. Omnes quidem Metellũ illũ ac Syllam, qui ambo felices dicti sunt: præterea Augustũ ad hanc censurã uocant: sed si uerũ facere iudiciũ uolumus, mortaliũ nemo est felix, quũ tantulus dolor, quo nullus uacare potest, cum omni uolupeate præterita non sit compensandus. Sed fac ut uacare poßit: dum se profectò mortalem quisq; sentit, nec perpetuo bonis fruiturum, facile contemnit omnia: ut ait Hieronym. Quapropter nos Christiani aliã expetimus felicitatem, eã uidelicet quæ ab Ambrosio de officijs ponitur. Beatam inquit, uitam efficiunt tranquillitas conscientiæ, & securitas innocentiæ. Augustinus autem de doctrina Christiana. Beatitudo est diuinitatis perfecta scientia ac contemplatio. Idem super Genesim. In ipso autem homine nũc lætitia quædam conscientiæ paradisus est. Idem de Sp. & be. Tanta est conditionis humanæ dignitas, ut nullum ei bonum nisi summum sit satis.

Mortaliũ nemo felix.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIB. XXXI.

DE LABORE.

DE FORTITVDINE iam par erat ex lemmate presumpto me dicere, si extra triuiũ aliquid expiscatus fuissem: uerũ unam tantũ eius partẽ ac potißimã attingã, quæ in laboris doloris'ue tolerantia cõsistit: ac uiri est proprie, ut ait Biõ in Bucolic.

Μορφὰ θηλυτέρῃσι πέλει καλόν, ἀνέρι δ' ἀλκά.
Forma decus fragili sexu, roburq; uirili est.

Heraclides Lycius, ut scribit Philostratus in uita Sophistarum, unum librũ laudibus laboris dicauit, sine quo dicebat nihil in rebus humanis frugiferũ geri posse: adeoq; probari, ut cassus etiã labor (modo nõ uitiosus) sit otio ac delicijs anteferendus. Quid autem inter utrunq; intersit, Xenophon Cõmentario secundo probe indicat, ubi Herculem Prodiciũ inducit de uitæ genere deliberantem: ac inter cætera dicit, nullam esse uerã uolupeatem citra laborem. Nã si somni aut cibi aut potus appetitũ præuenias, nihil dulce sentiri: Labore autem exercitatis omnia dulcius suppeditari. Ex quo Socrates dum corpus ambulãdo seu quiduis aliud agendo exercebat, obsonare famẽ dicebat: quod item nostris religiosis ante cibum præceptũ est. Idem opus conferre dictitabat ad hominis bonitatem, otiũ uerò ad uitiũ. Bonos igitur in opere esse quanquã otiosi uiderentur: Improbos autẽ, qui aut alea aut opere aliquo turpi siue etiã plus æquo ambitione seu quæstu occupati appareant, otiosos esse. Idem cum laboraret circa citharã, dicẽti cuidam: Iam senex discis? respondit, κρεῖττον ὀψιμαθῆ εἶναι ἢ ἀμαθῆ. Id est, præstat tarde discere quàm nunquã. Lassus Hermioneus interrogatus à quo sapientiam didicisset, à labore & experientia inquit. Diogenes aiebat, Medeam non pharmacidã, sed sapientem fuisse: ea si quidem homines delicijs corruptos, in gymnasijs & pyriterijs per exercitationẽ interpolabat, ac laboribus robustos reddebat. Inoleuisseq; opinionem quòd ex aheno recoctos elixatosq; iuniores restitueret. Pythagoræ quoq; sentẽtia fuit, legendã esse ab initio uitã optimã ac laboribus quàm maxime exercitatam, quã cõsuetudo paulatim ex aspera dulcem redderet. Laborem namq; uolupeatẽ quoquo modo semper comitari. Si bona sit uolupeas, ille præcedit, Si autẽ mala, labor subsequitur. Musonius. Cum sæpe pro uolupeate & pecunia aut alia re, nulla cum laude labores maximos subeamus: quid mirũ si pro gloria, pro æquitate eosdẽ adeamus, exẽplo coturni-

cum,

cum & gallorum, qui quanquam rationis expertes, adeo pro gloria certant, ut ad extremum spiritum inuicem pugnent? Eusebius: Corpus uitium corrumpit, animum uerò earum rerum negligentia quæ ad diuinam faciunt contemplationem. Hactenus philosophi.

NVNC poëtæ. Epicharmus.

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγαθὰ θεοί.

Laboribus omnia nobis dij uenditant bona. Euripides.

Τὰς τύχας ἐκ τῶν πόνων θηρᾶν ἀνάγκη.

Fortunas ex laboribus uenari oportet. Idem.

Πόνος, ὡς λέγεται, εὐκλείας πατήρ.

Labor ut dicitur gloriæ pater. Idem.

Τῶν γὰρ πονούντων θεὸς συλλαμβάνει.

Laborantes Deus adiuuat.

Ἡ δ' ἀρετὴ βαίνει διὰ τῶν μόχθων.

Virtus per ærumnas uenit.

Idem. Labor solus citra fortunam sumptus (ut in prouerbio) mortales adhuc minime adfligit.

Labores audent boni, timidi nihil unquam adsequuntur.

Ex laboribus gratia prouenit hominibus.

Nullo modo quis citra laborem felix esse, neq; gloriam adsequi ullam nihil agendo potest.

Ex qua Euripidis sententia Ciceronis est illud prouerbium. Omnis laus in actione consistit. Idem.

Ἀργὸς οὐδεὶς θεοὺς ἔχων ἂν ἀνὰ στόμα, βίον δύναιτ' ἂν συλλέγειν ἄνευ πόνων.

Otiosus nullus, quanquam Deos habens in ore, uictum sine labore parare posset. Sophocles.

Μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν.

Laborem subire oportet eos qui sibi feliciter esse uolunt. Idem.

Ἀπ' αὐτοῦ ζητοῦντος εὑρίσκει πόθος.

Desiderium ex ipso quærente inuenit. Idem.

Θεὸς δὲ τοῖς ἀργοῦσιν οὐ παρίσταται.

Deus otiosis non adest. Menander.

Ἁλωτὰ γίνεται ἐπιμελείᾳ καὶ πόνῳ ἅπαντα.

Cuncta & labore & diligentia deprehendi possunt.

Idem. Ἀργὸς δ' ὑγιαίνων τοῦ πυρέττοντός ἐστι ἀθλιώτερος· διπλάσια τοῦ ἐσθίει μάτην,

Otiosus qui ualeat longe miserior est febricitante: quippe qui duplo plura cibaria frustra consumit.

Idem. Nullam omnino rem oportet uiris desperare benefacientibus.

Philemon. Quàm mihi dulcia sunt priora mala. Nisi enim tunc laborassem, nunc minime gauderem.

Alexis. Cuncta ab initio dij hominibus monstrarunt: uerum diligentibus & inquirentibus melius patent.

Democrates. Οἱ ἑκούσιοι πόνοι τὴν τῶν ἀκουσίων ὑπομονὴν ἐλαφροτέρην παρασκευάζουσιν.

Labores uoluntarij inuoluntariorum tolerantiam leuiorem præparant. Hesiodus.

Εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο,
Καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.
Si modico iugiter modicum superaddere perges:
Nempe breui magnus surget tibi tempore aceruus.

Idem. Πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνὴρ κενεὴν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνων,
Χρηΐζων βιότοιο κακὰ προσελέξατο θυμῷ.
Spem uanam ignauus nihilum dum spectat agendo,
Indigus adspexit mœrens mala plurima uitæ.

Idem. Τὴν μέν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι
Ῥηϊδίως. ὀλίγη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει.
Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι. Μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον. ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.
Ad uitium facilis uicinaq; semita cunctis
Panditur: at uirtutis iter posuere remotum
Cælicolæ, durumq; prius, sed uertice summo
Dum fuerit, planum se offert quærentibus illud.

In eandem quoque sententiam litera Pythagoræ describitur in forma Y. Litera Pythagoræ

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni
Humanæ uitæ speciem præferre uidetur.
Nam uia uirtutis dextrum petit ardua callem,
Angustum primo, sed late in fine patentem.
At Leua ad uitium tendens, perducit in arctum.

Sed Latinos attingam. Ennij uerba pulcherrima ad hoc propositum scribit Gellius, quæ in choro Iphigeniæ scripta dicit. Otio qui nescit uti, plus negotij habet quàm cum est negotium in negotio. Nam cui quod agat cõstitutum est, nullo negotio id agit, sed ibi mentem & animum oblectat suum.

Idem autor uerba ex Catonis oratione ad milites refert. Mementote si quid unquã rectè per laborem feceritis: labor ille cito à uobis abscedit: benefactum autem semper remanebit. Si quid uerò nequiter per uoluptatem, uoluptas repente abibit: nequiter illud factũ apud uos semper extabit. Virgil. Labor omnia uincit. Cicero. Ad omne officium cõtentio animi est opus. Idem pro Archia. Nullã enim uirtus mercedem laborũ periculorumq;, præter hanc laudis & gloriæ desiderat: qua quidẽ detracta, quid est quod in hoc tã exiguo uitæ curriculo tantis nos laboribus exerceamus? Certe si nil animus præsentiret in posterũ, nec tantis se laboribus frangeret, nec tot curis uigilijsq; angeretur. Nunc insidet quædã in optimo quoq; uirtus, quæ noctes atq; dies admonet, non cum uitæ tẽpore dimittendam commemorationẽ nostri nominis, sed cum omni æternitate adæquãdam. In sacris itẽ libris Salomon pigris exemplũ ac prouidẽtiam formicarum proponit. Dauid. Tu domine laborem & dolorẽ consideras. Dominus uerò ipse eum qui talentum per ignauiam & desperationẽ fodit, & otiosos in foro stantes, & uirgines dormitantes reprehẽdit. Greg. in M. Sicuti in malis præsens securitas parit dolorẽ: sic in bonis præsens labor perpetuã inducit securitatem. Et alibi pulcherrimus eius locus. Desidiosus, inquit, sæpe ingenium accipit, ut iustius negligentia puniatur, quòd scire cõtempserit quæ sine magno labore adsequi poterat bonitate naturæ. Contrà uerò studiosus tarditate punitur, ut eo maiora præmia ferat, quo magis laborauerit. Deniq; Sophocles, Plato, Isocrates, Hieronymus etiã noster, & alij complures qui diu uixerũt usq; ad extremam senectam scribentes, labores subierunt, finemq; discendi cum uita fecerunt. Ad quam rem multum faciet alienæ imitatio uirtutis. Nam quisq; bonus aliena gloria magis excitabitur.

Thucydides puer quum audisset Herodotum senem suam historiam recitantem, collacrymasse dicitur. Demosthenem fabrorum antelucana diligentia excitare solebat. Themistoclem Milciadis tropæa somnum capere non sinebant. Alexander Achillis, Cæsar Alexandri conspectis tumulis, laudis æmulatione ingemuisse feruntur.

DE OTIO.

Quum duplex sit otium, illaudatum & laudatum, primum uoluptariorum & ignauorũ est, aduersumq; labori, cuius suprà mentionẽ feci. In quo uiuentes Seneca stultos uocat, semperq; uiuere incipientes. Talem dicit Vaciam illum fuisse, qui ruri in desidia agebat. De hoc item Greg. in past. ait. Plerunq; piger dum agere necessaria negligit, quædam supra se difficilia proponit, quædam uerò incaute formidat, & dum quod iuste metuatur inuenit, ostẽdit quod in Duplex otiũ

Otium laudatum

otio iuste torpescat. Alterũ otium laudatũ, literatorũ est ac cõtemplantium ueritatẽ. De hoc Cato dicebat, uiro nobili quemadmodum negotij sic & otij rationẽ extare oportere. Hoc item Seneca in epistolis amplectendũ suadet honesto ac prudenti uiro, quò ex actionũ tumultu tanquam in portum se tandẽ recipiat: ubi sese primũ, deinde humana pariter ac diuina dignoscat. Nam semper negotiosis, inquit, tempus furtim labitur, & hos esse qui ambitione uel auaritia iugiter occupati, breuitatẽ temporis querũtur, & improuisos se ad mortẽ trahi, nihil omnino uixisse putantes. Aristoteles in libro de anima inquit, animã sedendo & quiescẽdo fieri prudentiorẽ. Plutar. Sapientẽ decet quietem & otiũ in scientiæ & prudẽtiæ exercitatione ponere. Non dico eam uenalẽ ac forensem, sed maximã quæ nos Deo cõiungat. Socrates dicebat ita instituendã esse uitam, ut ex te, nõ ex alijs uoluptatem capere possis. Euripides, ὁ πλεῖστα πράσσων, πλεῖστα ἁμαρτάνει βροτῶν. Qui agit plurima, plurimũ peccat. Quod ambitiosis & auaris maxime accidit. Ea demũ ratio, quòd improbi probis rerũ experientia simul & solertia præstant: quam enim quis diligit artẽ, in hac se libenter exercet: quam uerò exercet, hãc & probe nouit. Deniq; ex Augustini sententia in lib. de ciui. nemo bonus negotium quærit, nemo improbus in otio cõquiescit. Otium, inquit, sanctũ quærit charitas, negotiũ iustum suscipit necessitas charitatis: quã si nullus imponit, percipiendæ uacãdum ueritati. Gregorius in Ezechielem.

Cõtemplatiua uita

Contemplatiua uita est charitatẽ Dei ac proximi tota mente cõplecti, ab omni terrena actione quiescere, soli desiderio cõditoris omnibus posthabitis curis inhærere. Idẽ in eodem loco triplicẽ eius gradũ ponit. Primum quum se ad se colligit: alterum ut se collectũ qualis est uideat: tertium ut supra semet insurgat. Idem. Sicut enim grauioris est culpæ, inter bonos improbũ esse: sic maioris fuerit laudis, inter improbos bonũ se præstare. Idem in Reg. Quanto quis in rebus mortalibus occupatior, tãto à Deo remotior. Isidorus de summo bono. Quãto quisq; curis maioribus occupatur, tanto magis uitijs premitur. Mundi enim amatores non solum stulti ex eo quod infima pro summis appetant, uerumetiam miseri quòd ea cum ærumnis cõsequantur. Bernardus. Otiũ est uacare Deo, imò negotium negotiorũ, ubi nullum admittitur otium. Seneca in epistolis. Crede mihi, plus agunt, qui nihil agere uidentur. Necessarium tamen huiuscemodi uiris Aristotelis sententia, rerum administratorẽ aliquem prope habere, qui res obeat ac curet, ut Socrates Critonem, Epicurus Metrodorũ, Apollonius Damidem. Ipse quoq; dominus noster Iudam negotio præfecit. Apostoli item alios alij. Vt autẽ monachos attingam, Origenes Ambrosium, Hieronymus Cromatium habuit. Bernardus fratrem Viterbij defunctum deflet, ut paternæ domus præsidium, curarumq; suarum leuamen. Deniq; Franciscus Helia suo quanquã flagitioso, ob rerum experientiam carere non poterat.

QVID AB OTIO HONESTO RETRAHIT, QVIDVE INDVCIT, ET DE SOLITVDINE.

SED ut facile uidemus, ab hoc otio multos præstanti ingenio repellit metus amittẽdæ dignitatis & existimationis, quam negotiũ nutrit & auget. Quapropter Cicero & otium cũ dignitate, & negotiũ sine periculo, in proœmio de oratore exoptat, duo quasi difficilia. Et Virgilius ex eadem causa suum otium literarũ ignobile appellat. Ad idẽ rursus otium pleriq; ob calamitates inducũtur, ut accidit imprimis

Ptole. Philadelphus

Ptole. Philadelpho, qui cũ podagra diuturnoq; morbo laboraret, ad fouẽdas artes liberales se cõuertit: accersitis undiq; ingenijs, & bibliotheca illa nobili constituta. Hieron item

Hieron. Syracusanus

Syracusanus tyrãnus in grauem incidẽs morbum, uocatis Simonide alijsq; poëtis, philosophari cœpit. Aphricanus maior post accusationẽ illam relicta reipub. cura se in Liternũ cœpit. Nonnulli uerò naturali quadã philosophia res humanas perosi, ut Diocletianus & Maximianus principes, rem nouã ausi, relicto imperio in uitã se priuatam redegerũt. Vt

Diocletianus & Maximi.

& mea ætate Amurathes Turca ex Othomanis, pater Mahumetis, qui Cõstantinopolim cepit, relicta penitus filio regni cura. Religionis autem & Christi causa innumerabiles, inter quos Lotarius Caroli Magni nepos: itẽ Petrus Angliæ rex, qui dimisso suis regno Romam uenit, ubi in paupertate priuatus uixit. Duces quoq; Venetorũ nonnulli, ut in eorum historia narraui. Ex Pontificibus uerò Cœlestinus v. sese penitus abdicãdo. Ex Cardinalibus ipse Hieronymus, quando inter hos iã uulgo receptus est. Præterea Petrus Damianus, proximis quoq; annis Ardicinus Delaporta Cardinalis Aleriensis iam grandis natu, qui signãdis libellis præerat, relictis statim omnibus, Hetruriæ se cœnobio addixerat, si per Innocẽtium VIII. qui eum paulò pòst reuocauit, licuisset. Sunt qui hanc secessionẽ in media ambitione & magistratu aggredi sunt ausi, ut proxime cõtigit Eugen. IIII. qui Aloisio patriarchæ uiro solerti rerum cura delegata, sese totũ literis tradiderat: quod minime laudi tribuendum. Qui enim huiuscemodi sunt animo, subesse potius quàm præesse debẽt: sed gloriã expetunt, gloriæ tamen põdus ac fastidium detractant.

Solitudo

Solitudo enim huic uitæ generi necessaria, cui nonnulli agrũ delegerunt. Menãder. Ἀέρος ὁ ἀρετῆς καὶ βίου διδάσκαλος ἐλευθέρου ἀγρός. Et uirtutis & uitæ liberæ magister optimus est ager. Idem. Ὡς ἡδὺ τῷ μισοῦντι τοὺς φαύλους, ἡ ἐρημία. Quàm dulce improbos odienti solitudo agri. Plutar. in Mo. Solitudo enim philosophiæ uacãs, non ut in ciuitate cõsistentes, multis ac paruis se implicat, sed alte uolat in mundi cõtemplatione. Quapropter maiores nostri tẽpla in locis remotis & desertis dedicauerunt: maxime Panos, musarum, nympharũ, Apollinis, & qui musarũ duces sunt. Hieronymus contra Io. Multi philosophorũ relinquunt non modo urbes, sed agros ingẽtes, & amœnos fontes, uocalesq; auiũ modos, ne per abundantiã animæ fortitudo languescat. Pythagorei in solitudine & locis desertis habitauere. Platonici quãdoq; in tẽplo & locis sacris uersabãtur, ut admoniti augustiore habitaculi sanctitate, nihil aliud quàm de uirtute cogitarẽt. Idẽ. Inuenti Platonici qui oculis se spõte priuarẽt, ut nihil aliud quàm solã scientiã meditarẽtur. Idem cõtra Iulianũ, secedere & in solitudinẽ se recipere tutius esse dicit. Nolo inquit, spe uictoriæ pugnare, ut uincã aliquãdo. Idẽ ad Rusticũ Mo. Si Paulus castigat corpus, quãto minus te posse existimas sine lapsu uitã ducere? Si in cœlo peccatũ fuit, quãto magis in terris? Si delictũ in ijs qui corpore carebãt, quãto magis qui in fragili sunt corpore cõstituti? Cassianus de anima. Turba uitiorũ sine certamine proculdubio uincitur ab eo cui solitudo gratiã suffragatur. Greg. in Mo. Quid prodest solitudo corporis, si solitudo deficit mẽtis? Qui enim corpore remotus, & tumultibus humanæ cupiditatis angitur, in solitudine nõ est. At cõtrà, si quis in turba sit, nec ullos curarũ seculi tumultus mẽte patiatur, in urbe nõ erit. Nam Loth in peruersa ciuitate iustus fuit, in secessu peccauit. Illud præterea obseruatione dignũ, q̃ sanctorũ hominũ diuersum cernimus à reliquis otiũ: cæteri siquidẽ sapiẽtes post exantlatos labores, post administrationẽ reipub. ac res gestas otiũ quasi debitũ eis mollioris uitæ ac solitariæ adsumẽtes, in uirtute theorica sibi uiuere cœperũt, quorũ exẽpla suprà memoraui. At Christiani perfectũ sapiẽtia præditi, exordiũ perfectæ uirtutis à solitudine auspicãtur: ubi aliquãdiu sese lectionibus abstinẽtiaq; exercẽtes ante omnia probẽt. Deinde cõfirmati, quod soli hauserũt, reliquis cõmunicant, ad actiones uarias cõuersi. Sic dñs Iesus post habitationem deserti loci,

ac ieiu

ac ieiunij tolerãtiam, ad docẽdos homines prodijt. Sic Paulus post an. XIIII. quibus didicit ab apost. Euangeliũ, ad gẽtes proficiscitur. Sic Hieronymus, Frãciscus è saltibus & locis ferarũ post aliquot annos prodeũtes, alios cõfirmauerũt.

DE TEMPORE ET OCCASIONE.

Horæ

OTIVM simul & negotiũ tẽpus metitur, quapropter de hoc pauca, ac primũ de horis & horologijs. Horas Homerus cœli foribus aßistere dicit, quadrigamq́; & equos soli prodeũti mane præparare. Has mathematici equales & inæquales ponũt. Inæquales etiã chronicas uocãt. Quoniam totidẽ signa tã æstate quàm hyeme, tã interdiu quàm nocte semper supra hemisphæriũ apperent: totidẽ etiam horas uoluerunt, id est, XII. interdiu, noctuq́; totidẽ: uerũ inæquales ideo dictæ quod secũdum rationẽ ascendẽtium signorũ hyeme minores interdiu sunt, nocte uerò lõgiores: æstate autem cõtrà. Aequales autẽ æquali inter se spatio omnes XXIIII. inter diem noctemq́; cõmixtæ: dictæ quoq; & æquinoctiales, quod ex æqualitate æquinoctij signis ascẽdentibus pares sint: cuilibet uidelicet signo duas adsignãdo horas. Martialis satis indicat quid actionum Romani cuiq; tribuerent:

Romanorum actiones horis accõmodatæ

Prima salutantes atq; altera continet hora,
Exercet raucos tertia causidicos.
In quintum uarios extendit Roma labores:
Sexta quies lassis: septima finis erit.
Inde sequens dabitur nitidus octaua palæstris.
At iubet extructos frangere nona thoros.

Græci eleganti disticho diuidunt horas.

Ἓξ ὧραι μόχθοις ἱκανώταται· αἱ δὲ μετ' αὐτὰς
Γράμμασι δεικνύμεναι ζῆθι λέγουσι βροτοῖς.
Sex horæ tantum rebus tribuuntur agendis,
Viue q́; post illas, litera zeta monet,

Hoc est, post horas sex negotijs datas accũbe & uiue, quod ostẽditur per Z. literã in horologio, cuius numerũ ex ordine literatũ notant. Z enim septimus numerus est, quæ uiue apud Græcos significat.

Horologium

Horologiũ solariũ teste Plinio, primus Pap. Cursor Romæ in colũna statuit. Varro tradit, Primo bello Pu. M. Val. Messala Catina capta deportauit horologiũ gnotericũ, siue gnomonicũ siue planũ: quod postea diligẽtius adornauit Martius Philippus, qui cũ L. Paulo cẽsor fuit: nec tamẽ per umbelicũ discurrebat, donec Scipio Nasica aqua distinxit, idq́; horologiũ sub tecto dicauit: tã diu apud Ro. indiscreta lux fuit. Stesimus Alexãdrinus, ut scribit Vitruuius, primo horologia excauata in auro & gemma caua cõposuit. Scaphium inuersum, quod ab artificibus tholus siue tympanũ dicitur, aliaq́; uersatilia supra habebat. in his etiam in columna aut parastatica horæ distributæ, quæ sigillatim egredientes ab ima uirgula significant in diem totũ. Posteri uerò cõmodius horas distinxerunt, & tintinnabulo quo absentes longe admonerẽtur: & umbelico siue obelisco numeris addito: quo tẽpore omni horæ adspiciẽtibus discerni possint.

Dies

De diebus. Paulus iuriscõsultus de Ferijs. Dies more Ro. à media nocte incipit, & sequẽtis noctis media parte finitur. Gellius ait Græcos ab occasu solis ad alterũ occasum accipere, Vmbros à meridie. Sunt dies fasti, nefasti, festi, profesti, atri, perendinarij. Apud Mathematicos, Aegyptij, funesti, intercalares, natales, naturales, artificiales. Diem quoq; pro tẽpore accipiebãt, ereptus ante diem, uenire ante diem, trahere ante diẽ, prope diẽ.

Nox

Noctẽ item in quatuor diducebãt partes, appellabantq́; primã, secũdam, tertiã, & quartã uigiliã: inde custodes uigiles dicti, Præfectusq́; uigilũ: dicti autẽ excubiæ. Potior autẽ pars diei est matutina. Hesiodus.

Ὄρθρου ἀνιστάμενος ἵνα τοι βίος ἄρκιος εἴη.
Ἠὼς γὰρ τ' ἔργοιο τρίτην ἀπομείρεται αἶσαν. Hoc est,
Mane tibi surgendum ut uitæ suppetat usus,
Tertia nanq; operis fuerit pars mane ineunti.

Iurisconsul. autẽ de uerborum significat. ait plusquã dimidiam esse partẽ: eaq́; de causa operã in æquas diei partes diuidi nõ posse, uocatq́; matutinas bonas horas.

Menses

Mẽses Numa duos præposuit antiquis qui tãtum decẽ erant, Ianua. & Febr. nõ habita tamẽ ratione intercalaris. Cæsar uerò omnia restituit, annumq́; ad cursum solis adcommodauit. Cuius opus alieno ingenio factũ non habemus. Mensi cuiq; rusticatio sua Columellæ describitur. Mensibus horisq́; Aegyptij, Chaldæi, Babylonij, & pleriq; orientales carent: tantum ex lunæ solisq́; cursu & aspectu uiuẽtes. Quidam narrãtur certis anni diebus ægrotare, ut teste Valerio, Antipater Sidonius poëta in die natalis sui: sicut hodie uidemus accidere Oliuerio Carafæ Cardinali Neapolitano, qui mẽse Maio semper in ualetudinẽ certam incidit. Obseruatum & Romæ mortes Pontificũ in Augusto mẽse plerunq; cõtingere. Quibusdã euenire felicitates: ut est autor Aelianus de Atheniensibus, qui mẽse Thargilione, id est, Februario uictorias maximas eos adsecutos fuisse dicit. Pisanis olim ter uictoria de inimicis die S. Sixti contigit, adeo ut ei templum extruxerint. Omnia tamẽ prouidẽtia regi ordine nobis incognito, ait Augustinus.

Aetates animalium

Aetates animalium Græci hoc epigrammate scribunt.

Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη
Ἀνδρῶν ἡβώντων, ἔλαφος δέ τε τετρακόρωνος,
Τρεῖς δ' ἐλάφους ὁ κόραξ γηράσκεται, αὐτὰρ ὁ φοῖνιξ
Ἐννέα τοὺς κόρακας, δέκα δ' ἡμεῖς τοὺς φοίνικας
Νύμφαι ἐυπλόκαμοι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.
Nempe nouem cornix hominum prope tempora uiuit.
Cornicum quater & ceruus, trini quoq; cerui
Coruus: itemq́; huius pertransit metra nouena
Phœnix, quam decies superamus tempore nymphæ.

Hominis autẽ æuũ Cẽsorinus de natali die per hebdomadas distribuit. In secũda pubescere datur, quod Aristot. de animali. τραγίζειν uocat, nos hirquitallire ab hirco male olẽte: in fineq; cuiusq; periculũ uitæ ponit: præsertim XLIX. ubi numerus septenarius quadratus uenit, uocãturq́; anni huiuscemodi Climaterij, quòd ad eos quasi gradatim ueniamus.

Climaterij anni

Plato uerò apud eundẽ autorẽ hos Climaterios ex nouenario cõstare uoluit, quapropter LXIII. magnã esse uim, quòd ex utroq; numero multiplicato cõsistat: in quo anno periere Aristoteles & Cicero: maxime autẽ senes plerũq; LXXXI. non præteriere, in quo decesserunt Plato, Dionysius Heracleotes, Diogenes Cynicus, Eratosthenes geographus, & Xenocrates Platonicus. His uerò qui hũc terminũ prætereunt ex psalmi etiã autoritate, labor & dolor.

Diuæ uirginis ætas

Diua genitrix quãquam extra sortẽ est humanã, ac speciali Dei prouidẽtiæ reseruata, annũ ipsum undequinquagesimũ non excessisse, apud receptũ autorẽ inueni ex Helisabetæ uirginis sanctæ de Sconãgia cõmẽtario, quæ an. MCLX. emicuit.

Helisabeta uirgo

Hæc in diuina contẽplatione eam annũ post filiũ & quicquid est ultra usq; ad eius assumptionẽ uixisse clare cõspexit, quod mihi uerisimile fit. Neq; enim assentior his qui multis dicũt eam superstitẽ annis, quũ Diony. teste omnes apostoli in eius funere conuenerint: ipsi uerò palàm est quòd non tot annis, quot uulgò dicũt illã superstitẽ fuisse, simul fuere.

De senectute

Optare senectutẽ in ænigmate est. Res una uidelicet quæ potißimũ ab omnibus desideratur habitã uerò omnes spernũt & ab se reijciunt. Eam uerò contra mortaliũ omnium opinionẽ amplectendã Cic. in Catone suadet, cõfutatis quatuor quæ solẽt impugnare causis. Sunt autẽ huiuscemodi. Auocatio à rebus agendis, infirmitas corporis, priuatio uoluptatum, uicinitas mortis. Hier. in Amos prophetã. Senectus bona mala, multaq́; item mala secũ adfert. Bona, quòd nos ab importunißimis dominis liberat uoluptatibus, modũ gulæ imponit, libidinis impetum frangit, auget sapientiam, prudentiam quoq;

ac con

Annus magnus — ac consilia suppeditat. Annum magnum Pythici octauum quenq; dicunt ob ludos, Olympici quintum: Romani item, quo tempore lustrum agebant. Sed centesimum maxime quo ludos seculares celebrabant. Mathematici XII. & VII. ob Iouis profectiones, magnasq; in his mutationes fieri, ut ait etiam Plato de legibus. Quod autem legimus in sacris uoluminibus, homines priores tamdiu uixisse, Augustinus ueros integrosq; XII. mensium annos fuisse testatur, ac ex prouidentia factum, uti pauci tunc citius crescerẽt: rerum insuper cognitio commodius ex longa experientia deprehẽderetur. Annos Romani, ut ait Festus, domi quotannis in parietibus portarum clauo annali defixo notabãt. Sed & aliud tempus quod Græci χαιρόν, nos occasionem siue tempestiuitatem dicimus, quam ueteres teste Callistrato pulchrum puerum ac Deum rotulæ fingebant summis digitis insistentem, alatis talaribus, nouaculã in dextra, crinibus tãtum anterioribus, occipitio caluo, ut planè significarẽt à breuitate, commoditateq; temporis nos deseri, nũquàm redituri. Quapropter omnibus bonis est curæ ne frustra labatur. Lacedæmonijs tãta fuit huius rei obseruatio, ut nemini permitterẽt extra uirtutẽ sibi uacare. Argumento id præter alia fuit, quòd Ephori quondã animaduertentes, quosdam iuuenes ambulatione uespertina uti, præceperũt eis ut abstinerent, ueluti nõ se exercentes, sed in delicijs utilem diei partem cõterentes, tempore abuterentur: optare enim Lacedæmonios, non per ambulationes, sed per gymnasia & uirtutem, bonã corporis habitudinẽ, ac uires quærerent: autor Aelianus. Inter Romanos Cato senex dum senatus cogeretur, libellos quosdã quos secum afferebat obiter lectitabat. Plinius teste eius nepote in epist. Vulcanalibus uigilare incipiebat, quæ sunt in fine Augusti, noctibus literis, interdiu negotijs principalibus uacabat, quendã eius anagnosten frustra parumper dum legeret interpellantẽ acriter reprehendit. Iulius Cæsar quaternas simul epistolas dictare solebat. Vespasianus dũ se amiciret & calciaret, legationes audire. Proximis uerò annis Siciliæ rex Alfonsus senior post tot bellicos labores utrunq; sacrũ uolumen quindecies legisse fertur. Nullam occasionẽ prætermittendo, iugiterq; uigilando, magni uiri sunt omnia consecuti. Breue nobis spatiũ inquit Cicero, natura dedit: cursum uerò gloriæ sempiternũ. Nihil tamen est quod de illa queramur. Longum satis tẽpus ad consequendas omnis artes suppeditauit, sed breue nos ipsi fecimus, in delicijs, iocis, uoluptatibus, sodalitatibus, bonam æui partẽ absumẽtes. At si forte pueritiam & senectam frustra cõsumimus ob debilitatẽ, media saltem ætas debet esse frugifera & parca tẽporis. Quod Hesiodus hoc uersu allegoricè satis mõstrat. ἀρχομένε ἢ πίθε καὶ λήγοντος κορέσασθαι, Μεσσόθι φείδεσθαι. Hoc est, Incipiẽte uini uase & in fine pota quantũlibet, ueluti non ita perfecto: in medio autem tanquam perfecto utere parsimonia.

Lacedæmoniorum mos

De occasione natis

DE IRA EIVSQVE REMEDIO.

Pars irascibilis — IRAM, inuidiam, dolorem, metumq; mortis, pars continet irascibilis, quæ facile sedabitur, si dictis sapientum auscultabimus. Iræ igitur prius naturam dicemus, Quæ gemina est, aut aperta, aut dissimulata. Hæc posterior longe deterior. Arrianus sophista. Cauendum inquit, iram illorum qui paulatim eam concipiunt, lentiusq; exardescunt, magis quàm illorum qui celeriter. Nam his ira breuior, illis diuturnior. In eandem sententiam Homerus Iliados, α.

Duplex ira

Κρέσσων γὰρ βασιλεὺς ὅτε χώσεται ἀνδρὶ χέρηϊ,
Εἴπερ γάρ τε χόλον γε καὶ αὐτῆμαρ καταπέψῃ,
Ἀλλά γε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον ὄφρα τελέσσῃ.
Nam melior princeps iratus forte minori est.
Quod si dissimulat subitum tunc mente furorem,
Tempore post illum pœna grauiore rependet.

Ex nostrorum quoq; sententia, Deus tarditatem supplicij pœnæ grauitate compensat. Ira uerò aperta sine iurgio non est: admodum & ipsa uituperabilis. Plutar. Verborum leuissimam rem grauis pœna sequitur secundum Platonẽ. Silentium autem ubiq; nullã reddere rationem habet. Theophrastus. Irasci quidem sapientem siue seruis siue amicis non oportet, sed sedato animo agendũ, ne iudicium quod de alio appetimus subeamus, ne'ue culpæ potius rei quàm accusatores, aut odio potius quàm cõsilio fecisse uideamur. Euripides. Duobus litigãtibus alter semper usus altero qui non respondet sapientior. Idem. Grauis quidẽ & implacabilis est ira, qua amicus amico irascitur. Idẽ. Σμικρᾶς ἀπ' ἀρχῆς νεῖκος ἀνθρώποις μέγα γλῶσσ' ἐκπορίζει. Parua quidẽ occasione magnã lingua præbet contentionem. Idem. Πρὸς κέντρον μὴ λάκτιζε. id est, Noli cõtra stimulum calcitrare: usurpatum quidẽ à multis prouerbiũ. Democrates. Θυμῷ μάχεσθαι χαλεπὸν, ἀνδρὸς δὲ κρατέειν ἀλογίστου. Cũ irato animo cõtendere difficile, tũ uirũ sine ratione superare. Menander. Hic demũ optimus uir ô Gorgia, qui inter mortales ferre iniuriã potest. Philemon. Dulcius aut lepidius nihil quàm posse uerborũ contumeliam pati. Hoc enim pacto maiorem maledicus patitur. Pythagoras. Magnã puta disciplinam, per quã ferre indisciplinã potes. Glycon. Mãsuetudo ac patientia, maximũ signum, esse Deo acceptũ. Remedium iræ subitæ teste Plinio, tẽpus interponere seu cibũ. Cibus enim impetũ animi magnopere lenit. De tẽpore testatur Plato, qui quandoq; in seruum iratus Xenocrati amico adstanti ait, Accipito tu & uerberato. Nam ego iratus sum. Præterea Musica. Clinias enim Atheniensis uir Pythagoreus, ut scribit Aelianus de uar. hist. siquãdo in iracundiã incidisset, priusquã ederet, cithara deliniebatur. Exẽplo quoq; se hoc dicebat Achillis Homerici facere, qui & ipse irã hoc modo leniuit. Aliam quoq; medicinã Seneca ostendit. Optimum quidẽ inquit, scire nolle quod quisq; peccauit, tollendaq; ex animo suspitio, & omnia in bonam partẽ præsertim cum amicis accipienda, retinendaq; in animo illa sentẽtia, in quibusdam rebus satius esse decipi, quàm diffidere. Cæsar enim post uictoriam incidẽs in epistolas inimicorũ, partim etiam eorũ qui neutrius partis uidebantur, eas cõbussit, maluitq; eorum ignorare cõsilia, quàm per eas occasionẽ iracundiæ dare. Et Alexãder Macedo, quum medicinã sumpturo literæ superuenissent, ut à Philippo medico eius familiari caueret, sumpto statim poculo, medico literas ostẽdit. Plutar. in Mo. alia insuper adducit. Faciundũ, inquit, iracũdo, more gubernatoris, qui ob timorẽ (quum timor nõ sit minor ira) non remittit de diligentia, quin in tranquillo omnia obeat munera, Sic animi naufragia uir quietus prouidere antea debet. Dicit quoq; patientiã domi paulatim ediscendã cum seruis & uxore: ut planè foris ea postea utamur. Exẽplumq; Socratis ponit, qui Xantippes uxoris cõuitia, insolentiamq; domi ex hac potissimũ causa ferebat. Cic. ad Qu. fratrẽ. Propediem si te iracundũ cognoueris, inquit, quotidie meditere resistendũ esse naturæ: tum legẽ tibi statue, qua iratus nõ nimium uideare, magis quàm omnino nõ irasci. Nam illud est non solum non grauitatis, sed interdũ lentitudinis: moderari uerò & animo & orationi cum sis iratus, aut etiã tacere & tenere in sua potestate motũ & dolorẽ: & si nõ est perfecta sapientia, tamen nõ mediocris ingenij. Improborũ præterea maledicentiã magis æquo animo ferendã quàm aliorũ suadet. Euripides. Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν, Πείσει. λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν, κἀκ τῶν δοκούντων, αὑτὸς οὐ ταυτὸν σθένει. Dignitati quanquàm uir improbus obtrectet tuæ, fer equo animo, namq; uerbũ idem à bonis exiens atq; ignauis haud idem potest. Quod Seneca item imitatus ait, uituperari à malis laudari est. Et in sacris libris. Ne stulto respondeas secundum stultitiam suam, ne similis ei efficiaris.

Iræ remediũ

Clinias

Achilles

Alexãder Macedo

Socratis patientia

EXEM

EXEMPLA MANSVETVDINIS ET PATIENTIAE.

TERTVLLIANVS librum de Dei patiētia elegātißimum ſcribit, ubi mōſtrat nihil in eo diuinius aut mirabilius, quàm cum facta mortalium improborum toleret ac miſereatur. Nullamq; in hominibus præſtantiorē ac commodiorem poſſe patientia reperiri uirtutē. Ad hanc igitur Vlyſſem ante omnis citat antiquitas, ut qui rem ſuā feliciter dißimulando ſit adſecutus. Deinde Iaſonem: qui cum cæteri Argonautæ uim Aeetæ regi inſolenter reſpondenti adferre uellent, ſolus patientia reſiſtēs omnia ſuperauit. Patientißimus unus apud Athenienſes fuiſſe traditur Socrates, apud Lacedæmonios Ageſilaus, Apud Romanos Pōponius Atticus, ut Corne. Nepos ſcribit, qui iram omnino coercendā putabat, in eos præſertim quos diligeremus. Dauid quoq; inter Hebræos. Ariſtippus ad eū qui ob uerba in iram cū eo uenerat, Ne quæſo à uerbis propter irā diſcedamus, ſed potius ab ira propter uerba. Idem cuidā maledicenti ait: Tu maledicendi dominus, ego audiendi.

Lycurgus

Quis non miretur Lycurgū, qui teſte Plutarcho, priuatus oculo à quodā in cōcione iuuene: traditū deinde à ciuibus plectendū, interpolauit, erudijtq; in poſterū melioribus moribus? Deinde in theatro mirantibus omnibus, Iuuenē, inquit, Lacedæmonij mihi à uobis noxium ac ſontē traditū, nunc eruditū optima reddo diſciplina.

Fab. Rul.

Fabius Rullianus Cōſul quum res cōtra Hetruſcos apud Ciminā ſyluam gereret, creſcēte hoſtiū metu legatis rogātibus ex parte ſenatus, ut L. Papiriū eius inimicum dictatorē diceret, uultū demiſit, nihil aliud reſpōdens: ſed nocte ſequēte ſeſe uincēdo eundē dixit, cui gratiæ ſunt actæ.

Iulius Cæſar

Iulius Cæſar nullā habuit, ut Cicero dicebat, uirtutē miſericordia admirabiliorē, cuius rei gratia putat Auguſt. Dei prouidētia clarißimū in orbe nomē obtinuiſſe. Auguſti quoq; ſuccurrit exemplū, cuius uerba ex epiſtola hæc Trāquillus memorat. Noli mi Tyberi ætati tuæ nimiū in hac parte indulgēdo ſuccēſere, ut ſint qui de nobis male loquātur. Satis enim habemus ne quis nobis male facere poßit. Mea uerò ætate Alfonſus Tarraconēſis Siciliæ rex nunquā iratus uiſus. Alterū nos uidimus Romæ Gabrielē Brixiēſem ordinis minorū Cardinalē Agriēſem, qui Mathiæ regis Pānoniæ res diu procurauerat: iurare ſolebat annos x x x. nulli mortaliū uel minimo ſeruo ſubcēſuiſſe, quæ res illū ad eum honorē perduxit.

DE IRA OFFICIOSA, ET QVOD ETIAM OPINIONE QVANDOQVE OFFICII ERRAT.

PERIPATETICI uirum negāt qui iraſci neſciat, coteměq; fortitudinis iram dicūt: per eam leges ſeruari, ius defendi, arma pro patria ſuſcitari: ut eſt autor Cicero in Tuſcul. Chryſoſtomus in Euāgelium in eandē ferè ſententiam, dicit iram eſſe neceſſariā ad tuendas leges, ad regendā diſciplinā, ad improbos coercēdos. Hieronymus in epiſtolis, Iraſci quidē hominis eſſe dicit: irā autē non perficere Chriſtiani.

Zelus

Hanc iram laudatā ſacri libri Zelū appellant, qualem habuiſſe Phineem legimus, quum ſcortū Madianite interfecit: qualē Moſen quum de monte deſcendēs ac animaduertēs uitulū conflatilem, tabulas decalogi perfregit. Neemiā quoq; quum populū audiſſet uociferantē ob fœnus quod optimates exigebant, uehemēter iratum accipimus. Heliſeum itē quum ille in Ioam regē inueheretur, quod terrā quinquies aut ſexies ſagitta minime percußiſſet, uti Syriæ regionē deſtrueret. Paulū deniq; in faciem Petro reſiſtentē legimus. Talia quædā & apud Romanos ſeueritatis, Brutorū, Torquatorum, Naſicæ, Metelliq; illius qui Cæſari expilāti ærariū, reſtitit. Errat tamē ira huiuſcemodi ſiue Zelus quandoq; opinione officij. Vt illi qui ſe zelotas Hieroſolymis belli tēpore appellabant, omnia permiſcētes, ut autor Ioſephus de bello.

Zelotæ

Ioſue Moſis famulus uidēs duos prophetātes in caſtris ait, Domine prohibe illos. Cui Moſes: quid, inquit, æmularis pro me? Abiſai cernēs duos ſeruos maledicētes Dauidi fugienti Abſalonē: ait, Ibo, interficiā eos, nec ab eo permiſſus eſt. Et Paulus æmulator paternæ legis. Diſcipuli quoq; domino dicētes: Ioānes trās Iordanē baptizat, & omnes ad eū ueniunt.

DE INVIDIA EIVSQVE REMEDIO.

XENOPHON lib. III. Cōmen. ex ſentētia Socratis dicit inuidiam eſſe triſtitiā quandam, non quidē in felicitate inimicorum, neq; in aduerſitatibus amicorū: ſed tantum mœrorē in amicorū proſperitate. Admirantibusq; quibuſdam quòd inuenirentur qui amicis inuiderent, reſpōdit: Profectò ſic res habet. Multi enim eos qui male rem gerunt miſerātur & iuuant, quibus ſi forte res ſecūdæ cōtingerent, inuiderent, ægroq; animo ferrēt, quod minime ſapientis eſt. Heſiodus probe mōſtrat inuidiam inter pares reperiri. Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, ϗ τέκτονι τέκτων, Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, ϗ ἀοιδὸς ἀοιδῷ. Inuidet aut figulus figulo, uel egenus egeno, Siue faber fabro, dulcisq; poeta poetæ. Ex eadē ferè cauſa ætate quoq; imparibus minime inuidemus, ut ait Plutarchus, ueluti ſenibus & pueris. Inuidiæ hoc ſolū bonum, teſte Ariſt. quod maximū malum habētibus eſt. Menāder. ὁ φθόνος αὑτῷ πολέμιος καθίςαται, Αὐθαιρέτοις γὰρ λυπεῖ ἀεί. Inuidia ſibijpſi inimica exiſtit, ſponteq; uolentes ſemper adficit dolore. Democrates. ὁ φθονῶν ἑαυτὸν ὡς ἐχθρὸν λυπεῖ. Inuidus ſeipſum ut inimicū cōturbat. Scribit quoq; Virgilius elegās de huius natura hendecaſſyllabū, quod extat inter eius opera.

Inuidiæ filiæ

Huius filia maledicētia eſt atq; obtrectatio, quæ calumnijs aggreditur atq; adlatrat: unde Vlyſſes Palamedem cōficta cauſa inſectatur. Ariſtophanes quoq; apud corruptos Dionyſijs & ebrietate Atheniēſium animos, Nephelas comœdiam, contra Socratē ſcommata excogitauit, unde inuēti poſtea qui auſi ſunt eum publice accuſare. Quin & mortuis ac abſentibus obtrectat: cū quibus ait Plautus Laruæ luctātur. Quapropter urſis eam antiqui adſimulauere cadauera petētibus. Leonibus nequaquam qui reſiſtētes inuadunt. Stellioni etiā, quem nunc Tarantulā uocant. Præterea Cancro inſidioſißimo animali, quod is Herculis uigilātem metuens olim uirtutē, dormientē eſt aggreſſus.

Inuidiæ remedia

Quoniam uerò, ut ait Socrates, inuidia gloriam uelut umbra ſolē ſequitur: maxime eam uitabit ſi quis uirtute aut potentia ſeu etiā fortunis præditus modice ſe habuerit, minimeq; adroganter: ex Horatiano carmine. Iam tacite paſci ſi ſciret coruus, haberet Plus dapis inuidiæq; minus. Ex Apologo Aeſopi tractū prouerbiū. Qua etiā de cauſa, ut ſcribit Aelianus de uar. hiſt. Athenienſiū proceres qui rerū geſtarum gloria florerēt, quòd nō poſſent ex æquo cum cæteris uiuere, ad declinandā inuidiā, atq; ut liberius uictitarēt, extra patriam ſponte agebāt: ut Iphicrates in Thracia, Conon in Cypro, Timotheus in Leſbo, Chabrias in Aegypto, Chares in Sigæo. Inter Romanos uerò Pōpeius teſte Plutarcho, poſt tot triūphos & imperia libēter domi aut ruri ſe cōtinebat, raro in publico cōſpectus. Idē in imperio facilis ante omniū ora uerſabatur, ut ait Cic. de Imperatore deligendo. Nā legitimi principes, ſeu in magno ſacerdotio, ſiue magiſtratu conſtituti, cōtraria ratio. Is enim maxime collaudabitur, proculq; ab inuidia fuerit, ad quē fores ac cōmunicatio cūctis patebūt, quod memoria patrū Alfonſo Aragoni regi Siciliæ, ac Martino V. Pontifici obſeruatū diligētißime fuit, turba ſine diſcrimine admiſſa. Nam huiuſcemodi uiri qui in penetralibus latitāt Epicuri ſectatores, ſibi tantū conſulunt,

offic

officium in uita deserentes: aut certe, ut ait Aposto. semetipsos desperantes impudicitiæ omniq; libidini tradiderunt.

DE DOLORE.

EXERCENTVR insuper patientia, maximeq; pollent in doloris mortisq; contemptione, quapropter Euripidis primum dicta super hoc adferam. In Orestis principio sic orditur.

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν ὧδ᾽ εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲ πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος,
Ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ᾽ ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

Tres sunt senarij à Cicerone hoc modo conuersi.

Nulla est tam difficilis fando ratio,
Neu sors nec ira, neu tam inuictum malum,
Quod non natura hominis patiendo ferat.

Idem. Is est diues qui mala quæ contingunt tantum æquo animo ferre potest. Malis quæ eueniunt succensere minime debemus. Tātum recte agamus, bene rem gerimus. Cicero hanc sentētiam in epistolis secutus, nullū malum, nihilq; dolendum, præter culpā dixit. Idem in Hecuba. φέρω τὸ δ᾽ ἄλγος, ἐν κακοῖσι δ᾽ οὐ ῥᾴδιον βροτοῖσιν εὐφημεῖν στόμα. Fero dolorem: namq; in malis bene loqui haud facile fuerit.

Idem ἄγαν φρονεῖν σοφοῖσιν ἄλγος ἐστίν. Sapiētibus ualde sapere pœna est. Idē. ἀνὴρ ἄριστος ἐν ταῖς συμφοραῖς ἐλπίσι πέποιθε ἀεὶ, τὸ δ᾽ ἀπορεῖν ἀνδρὸς κακοῦ. Aurea est sentētia. Vir, inquit, optimus in calamitatibus semper sperat. Nam dubitare uiri est improbi. In candē ferè Apollodorus. Οὐκ ἀθυμεῖν τὸν καλῶς πράττοντα δεῖ, τὰ βελτίω δὲ προσδοκᾶν ἀεί. Nō oportet eum dolere qui bene agit, quin semper potius expectare meliora. Sotacus. Dolor & tristitia procul à te erit si recta sectatus fueris. Lex Deus est, hunc uenerare, improbos euita, ubicunq; bene uixeris, ibi agas, beneq; tibi erit. Omnia obserua imitareq; bona Præcepta sermonesq; bonos custodi. Quietē ubiq; serua. Bonā ualetudinem deos exposce. Antiphon, λύπη μανίας ὅμορος ἐστί. Tristitia uicina est insaniæ. Omne etenim contristans morbus est homini, nomina uera plura retinens. Idem. Vita tristis ac mœsta uti malus pictor colores primū de corpore aufert. Idem ferè sacra uolumina. Animus gaudens ætatem floridam facit, Spiritus tristis desiccat ossa. Democrates. Optima est uita plurimū letari, minimum dolere: hoc tātum assequi poteris uoluptates in rebus mortalibus spernendo.

Vir optimus in calamitatibus semper sperat

Simile illud Salomonis, Bonū facere & letari. Pyttacus Mitylenæus, Prudētis esse ait, curare ne ueniant mala: Fortis uerò, si ueniāt tolerare. Thucydides huic similē sentētiam pulcherrime expressit. ὅσοι πρὸς τὰς ξυμφορὰς γνώμῃ ἥκιστα λυποῦνται, ἔργῳ δὲ μάλιστα ἀντέχουσι οὗτοι ἄριστοι. Qui in calamitatibus animo minime dolēt, opera nihilominus ac diligentia obsistunt, hi optimi putandi sunt. Metrodorus. πρᾶγμ᾽ ἔστιν ἐπὶ πόνων προσδοκᾶν, Difficile in laboribus expectare. Prouerbiū est Græcum. ὅπου τις ἀλγεῖ, κεῖσε καὶ τὸν νοῦν ἔχει. ubi quis dolet, ibi & mentem habet. Thraces teste Plinio dies infaustos nigro calculo, faustos albo notabant. Horatius. Thressa ne careat pulchra dies nota: quanquam ex usu cressa legatur, librariorum errore manifesto.

DE DOLORIS NECESSITATE ET REMEDIO.

SOCRATES interrogatus quonā modo minime doleremus, Hoc fieri dixit nullatenus posse. non enim esse quempiā qui ciuitates aut domos inhabitet, aut cum hominibus cōuersetur, qui nō tristitia quādoq; adficiatur. Philomenes. Nullus est usquam mortalium cui nō aliquid accidat aut acciderit: qui autem minimi facit illud, hic sapit & felix est. Menāder μηδὲν πράττων κακῶς, λίαν ἀθυμήσῃ ποτέ. Nihil unquam infeliciter gerens, etiam quādoq; ualde dolebis. Idem. Malorum faciem tātum ne adspice, sed quæ intus latēt bona. Etenim nulla bona nisi admixta malis sunt. In hāc igitur sentētiam Cratis Cynici Græcum epigramma conuerti. Quod uitæ genus exposces? fora turbida sectās, iurgia, difficilesq; ipse sequeris opes. Multa domi anxietas, ruri dolor, horror in alto: Inq; bonis dubiū si quid habebis erit. Si pēdes animo, durum. si uxorē duxeris, ibis Sollicitus, tristis si sine cōiugio. Pœna patri, dolor est orbis, uesana iuuētus Desipit, & mēbris fracta senecta uenit. Ergo exoptandū est aut nūquàm in luce fuisse, Ocyus aut tolli de medio genitū. Verum hæc ultima sentētia nostris doctoribus aduersatur, qui dicūt præstare uel in miseria esse quàm nihil esse. Home. Iliad. ω.

Δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει
Δώρων, οἷα δίδωσι κακῶν, ἕτερος δὲ ἑάων.
ᾧ μὲν καμμίξας δώῃ Ζεὺς τερπικέραυνος,
Ἄλλοτε μέν τε κακῷ ὅ γε κύρεται, ἄλλοτε δ᾽ ἐσθλῷ.
ᾧ δέ κε τῶν λυγρῶν δώῃ λωβητὸν ἔθηκε.
Καί ἑ κακὴ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα δῖαν ἐλαύνει.
Φοιτᾷ δ᾽ οὔτε θεοῖσι τετιμένος οὔτε βροτοῖσιν.
Bina Iouis summi dicunt in limine dudum
Vasa, quibus sortem Deus ipse emittit utranq;:
Ille miser cui sors fati contingit amara.
Heu quantos etiam gemitus, quàm dura uidebit
Exitia, atq; omnem mixtam mœroribus atris
Vitam aget, hunc homines odio superiq; sequentur.

Duo dolia in limine cœli

De Pādora uerò postea dicā, qua ex dolio mala retegēte, ad omnes ea peruenire necesse fuit. Plutarch. de cōsolatione ad Apolloniū scribit. Cum Philippus Macedo treis eodē tēpore felices nūtios habuisset, duos de uictorijs, tertiū de filio nato, sciens quòd aliquis dolor semper læm sequeretur, deos rogauit ut aliquius moderati casus tēperamento fortunæ inuidiā minuerēt. Theramenes quoq; unus è xxx. tyrānis Athemensibus, domo corruente in qua accūbebat cæterisq; cōmiuis pereūtibus, quū solus euasisset, protinus exclamauit: Quò me fortuna reseruas? nec diu post ab eisdē tyrannis interfectus fuit. Paulus Aemylius, ut idem autor in eius uita testatur, à Persei uictoria reuertēs quum filiū iamiam morientē offenderet, proximo die in senatū uenit, gratiasq; deis egit, quòd tātæ reipublicæ per eius uictoriā felicitati metuēs, ne quid publicū malum (ut solet res secūdas comitari) eueniret, id priuatum orbitate sua potius uidisset. Remediū tamen sapienti cōtra dolorē fuerit, non expectare tēpus obliuionis patrē, cuncta mitigantē: sed omni studio præueniendo cūcta prius mala præmeditari. Ex quo Theseus in Euripidis tragœdia, inquit: Futuras mecum cōmentabar miserias, aut mortem acerbā, aut exiliū, seu aliquod magnū malum, ne me imparatum cura laceraret recens. Post hæc alienas calamitatēs respicere. Nam Cicero itemq; Plutarchus de Cōsolatione testantur, Socratē dicere solitū: quòd si malorū aceruus omniū foret, & quisq; suam ex eo partē auferret, nemo non existimaret minora sua portione ea esse quæ ferret. Ex quo Antimachus poeta elegiā in Lyden coniugē suam defunctā faciens: in ea ærumnas omneis heroum heroidumq; cōmemorat, quas infra suā esse dicit. Quamobrē patientia in his maximum leuamē: unde Plautina sentētia: Animus æquus in re mala, dimidium mali est. Pyrrhonij dolorē & uoluptatem in opinione ponūt, quum ea quisq; suapte indicet sentētia: nam quod alijs dolori, nobis uoluptati forte fuerit. Inuenti propterea qui mortes suorū nihil curare sunt uisi, ut suprà de Paulo memoraui: ut de Xenophōte legimus, audito de filio nūtio, nō cessauit à sacrificio quod peragebat. Cato nihil cōmotus in eodē casu, se moriturū genuisse tantū dixit. Plutar. in eodē tractatu: Animi dolorē toleratu lōge faciliorē corporis dolore existimat, quod cruciati sensus quū absq; ratione sint,

Philippus

Theramenes.

Paulus Aemylius

Antimachus

sint, mentē rationemq; præcipitem agunt, ac de statu per uim dimouent. Animus autē sapientis ab omni liber exteriore impulsu, quum sui tantum sit arbiter, sibi melius imperabit: eoq; magis quòd exempla sint plurima eorum qui etiam corporis pœnas prorsus contempserint: ut Marius, quum secarentur uarices immobilis permansit. Scribit Liuius de eo seruo qui Asdrubalem sororium Annibalis in Hispania interfecerat, tot cruciatibus pressum semper ridentis speciem præbuisse. Institutio quoq; ab incunabulis, & in delicijs non fuisse educatum

Lacedæmonii

quàm maxime refert. Pueri nanq; Lacedæmonij uerberū do-

Latini

lore Lesiati minime ingemiscunt. Prisci item Latini teste Virgilio, natos ad flumina primū Deferimus, sæuoq; gelu duramus & undis, Omne æuum ferro teritur. Vita insuper ambitiosa & cupida quot mala libenter patitur? quot barbaræ gentes in bellis mortes summa animi alacritate perferunt? Febres nihilominus ac morbos non æque. Multi uerò contra in morbis patientißimi, in armorum congressu timidißimi atq; molles. Sed præter omnes, nostri potißimum martyres testimonio sunt, quàm sit animus probe institutus, imperator uitæ mortalium. Ex quo uita beata & cum uirtute non solum in

Eculeus

uiols & rosa, sed in tormentis & eculeo erit. Est enim Eculeus id pœnæ genus, quā hodie nostri funem appellant. Quod sanè ex autoritate Senecæ in epistolis deprehendimus. Doloribus, inquit, distortus, & in eculeo longior factus.

DE MORTE, QVOD BONIS MINIME EXPAVESCENDA.

QVum patientia cōmentatioq; mortis sit omnis uita sapientis, is erit felix qui ita sese accommodabit, ut illam & si non cupiat, minime tamē expauescat aut curet. Apollodorus philosophus: Hi qui cum uirtute uixerunt, si liberis carent, laudes immortales eorū loco dimittunt, Qui liberos habent, eis optimam dimittunt hæreditatem, hominū & patriæ gratiam. Epictetus Τοῦ γὰρ κακῶς ζῆν τὸ τεθνάναι κρεῖσσον. Præstat mori quàm male uiuere. Plato in Phædone triplicem ponit mortem. Quū per moralem actionem uitia in nobis extinguntur, deinde cum per contemplationem cum Deo coniungimur: postremo cum anima per corporis mortem separatur. Bonis & mors, & uita, dulcis est: hæc ob benefactorum memoriam, illa ob præmiorū expectationem. Facinorosis autem neutrū, quapropter illis mors potius imprecanda. Quod eleganter Homerus Ody. χ. duobus carminibus expreßit.

Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.
Τούσδε μοῖρ' ἐδάμασσε θεῶν καὶ σχέτλια ἔργα.
Hos lugere nefas, qui dijs ultoribus ipsis
Ob sua dementes perierunt impia facta.

Seneca quoq;. Non cito moritur qui uicturus amplius nō fuit.

Bonis mors & uita dulcis

Cic. pro P. Quintio, Mors honesta sæpe uitam turpē exornat: uita turpis ne morti quidē honestæ locū relinquit. Gymnosophistæ apud Indos caste & cū uirtute uiuentibus, mortis diem natalem putant. Idem & Augustinus apud nos adfirmat. Qui etiam ait, neq; naufragium, neque cædem aut ullam aliam uim inter mala esse. Hæc omnia martyres sunt paßi.

Deniq; malam nullā putandam esse mortem quam bona uita præcesserit: sicuti nec contrà, ullā bonam his qui flagitiose uixerint, uel pœnitentibus: quod pœnitentia & senibus & alijs iamiam morituris raro sit uera, cum hi peccata non deserant, sed ab illis deserantur. Sed iam illam Socratis diuinam orationem in apologia sua audiamus. Mihi, inquit, hora discedendi iam morituro, uobis autem uicturis: utri autem nostrum uenient in rem meliorem, incertū omnibus præterquam Deo. Non enim uiuere, sed bene uiuere plurimi faciendum: dissoluta iam anima redit ad locum suum, corpus mutum remanet, nec enim amplius homo. Nos enim animal immortale sumus, mortali conclusum in custodia. Ciceronis uerò in Tuscul. pulcherrimus etiam locus atq; ediscendus. Si à Deo denunciatum uideatur ut è uita exeamus, læti & agētes gratias pareamus, emittiq; nos è custodia atq; leuari uinculis arbitremur. Si autem nihil denunciatum fuerit, eo tamen simus animo, ut illum horribilem diem alijs, nobis faustum putemus: nihil in malis ducamus, quod uel à dijs immortalibus, uel à natura parente omnium constitutum. Non enim temere nec fortuitu sati & creati sumus: sed profecto fuit quædam uis quæ generi consuleret humano, ne id gigneret inter cætera, quod cum exanlasisset omnis labores, in mortis malū incideret sempiternum: paratum nobis perfugium potius putemus, quò utinam passis uelis tendere liceat: si autem reflantibus uentis rejciamur, tamen eodem paulo tardius referri necesse est. Ex quibus profecto uerbis satis docemur, ne iniussu Dei de uita decedamus. Uidem Christianis præceptum: quanquam nonnullas sanctas uirgines seruandæ gratia pudicitiæ sese necantes: nō item cæteris concessum ut ait Aug. qui mortem Lucretiæ & Catonis animi potius paruitati adscribit. Socrates in uita dicebat tanquam in theatro persistendum, donec spectaculum operū delectabile contingat. Postremo magnum argumentum nullum esse in morte malum, quod boni plerunq; tanquam Deo dilecti de medio tolluntur, raroq; ad senectutem perueniunt, idq; frequenter & usu uidemus & legimus: quapropter duo à ueteribus posita exempla adducam. Trophonius & Agame-

Trophonius Agamedes

des templum Delphicum facientes, ab Apolline præmium petierunt. Is uerò se daturum septimo die respondit, atq; eodē perierunt. Cleobis & Biton fratres, quum Cydippe Iuno-

Cleobis & Biton

nem pro filijs præcaretur quod optimum factu esset, seipsos coniungentes, matrem in templum adduxerunt, atq; ilico extincti sunt: autores Plutar. Herodo. in 1. & Cic. in Tus.

DE VITAE FRAGILITATE ET DEFVNCTORVM MEMORIA VENERANDA.

IN hac uita breui Herodotus inquit, nullus adeo felix, quem mala multa nō circumstent. Ipsæq; & calamitates & morbi accedentes uitam ipsam quamuis breuem, longam uideri faciunt. Quem Martialis imitatus dixit: Si computentur febres & mali dolores, pueri sumus & senes uidemur. Seneca uerò, Non diu uixit, sed diu fuit. Apollodorus. Βραχὺς βίος εὐπραγοῦντι, δυστυχοῦντι δὲ μακρός. Breuis uita fortunato, infortunato autem longa. Homerus quàm multa in hoc genere.

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.
Non homine enutrit tellus confractius usquam. Idem.
Ἴσχεο, μηδ' ἀλίαστον ὀδύρεο, ἔχετι πρήξεις,
Οὐδέ μιν ἂν στήσεις. Τλητὸν γὰρ θυμὸν θεοὶ θέσαν ἀνθρώποισι.
Desine nec doleas, nil semper proficis usque,
Nec semel extinctum lacrymis reuocabis ab orco.
Fata dedere homini patientius omnia ferre. Idem.
Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε κῆρα,
ὅς περ φίλτατος ἔσκε Διὶ Κρονίωνι ἄνακτι.
Vis etiam Herculea haud potuit depellere fatum.
Quamuis ipse Ioui fuerit charißimus unus.

Et Apostolus apud nos inquit, Qui proprio filio non pepercit. Euripides,

Οὐκ ἔστιν θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται μέλλουσαν εἰ βιώσεται.

Quod Horatius imitatus ait,

Nemo tam diuos habuit fauentes
Crastinum ut posset sibi polliceri.

Plato in Gorgia. Grauis uim: neq; enim miror si Euripides in Threßis dicat hoc modo, Quis nouit si uiuere est mori, aut mori sit uiuere? ego

enim à sapictibus audiui quòd nos morimur, & quòd corpus est nobis sepulcrũ. Pyrrho unde Pyrrhonij qui omnia contradicunt, & in incertũ reuocãt: dicebat, nihil differre uiuere aut mori: dicentiq; cuidã, cur igitur non moreris? quoniã inquit, nihil differt. Memoriã quoq; defunctorũ uenerari, omnes scriptores ferè præcipiũt. Demosthenes. Τοῖς ζῶσι πᾶσι ἔπεστι ὁ πλεῖστος ἢ ἐλάττων φθόνος. τοὺς τεθνεῶτας δ' οὐ τῶν ἐχθρῶν τις ἀτιμάζει. Cuncta quidem animalia inuidiam aliquam siue paruã siue magnã subeunt, Mortuis etiam inimici parcunt. Timocles: Mortuis misericordia Deusq; propitius optãdus, uiuis innocua inuidia. Stesichorus. Θανόντος ἀνδρὸς πᾶσ' ἀπόλλυται χάρις. Moriente hominẽ non omnis gratia deserit. Archilochus Οὐ γὰρ ἐσθλὰ κατθανοῦσι κερτομεῖν ἐπ' ἀνδράσιν. Ne mortuorũ hominũ bonis obtrecta.

Quæ quidẽ res maxime damnatur. Ex quo Sophocles queritur. Φεῦ φεῦ, τοῦ θανόντος ὡς ταχεῖα τοῖς βροτοῖς χάρις διαρρεῖ. Heu heu quàm cito mortuorum gratia mortalibus defluit.

Homerus de corpore Hectoris dehonestati.

Κωφὴν γὰρ δὴ γαῖαν ἀεικίζει μενεαίνων.

Quid nisi iam mutam fœdat moribundus arenam?

Moscion eandem secutus sententiam: Vanum, inquit, defuncti

Plautius hominis umbrã lacessere. Et Plautius ait non nisi laruas cũ

Pollio mortuis luctari, quum Pollio orationem aduersus eũ scriptam

Zoilus Homeromastix reseruaret post mortem edendam. Zoili Homeromastigis notæ ineptiæ, unde cognomen episcopo. Is librum in Homeri uituperationem Ptolemæo Philadelpho dicauit: quumq; diu præmiũ frustra expectasset, petere cœpit: An, inquit Ptolemæus, egere potes? qui maior sis Homero, ac uiuus: quum ille te inferior ac mortuus tot hominum milia diu pascat?

DE MODO FVNERANDI.

FVnerum autem diuersa ratio. Funerare in bello corpora, ut testatur Aelianus de uaria historia, primus Hercules monstrauit: quum antea hostiũ corpora proijcerentur, teste Homero. ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσί τε πᾶσι. Hæc auibus prædam tribuit canibusq; cruentis. Eustathius in Homeram dicit consuetudinem fuisse apud Græcos ut cum magno uiro mortuo x i i. hostes sepelirentur. Sic Patroclo Troianos contumulauit Achilles: quem morem secutus Vergilius Pallãti extincto tribuit: si nona diem mortalibus almum. Nam nona die tumulabatur: octaua prius comburebatur. Septẽ uerò dies in domo plorabatur. Ex quo Horat. Nouẽdiales dissipare cineres dixit. Fiebant & ludi funebres totidem diebus: quorum autor item Hercules, Pelopi atauo primum eos instituendo. Aelianus etiam scribit: apud Tauros cum rex moritur, charißimi quiq; simul sponte commoriũtur. Sindi tot pisces in sepulcrum mittunt, quot hostes interfecerunt. Phryges marmoribus pro sepulcro suspendunt. Hircani canibus tradunt ad hoc nutritis. Massagetæ eos qui morbo pereunt tanquã impios, canibus item dant: in bello extinctos, aut quoquo modo interfectos honorant. Persæ & Aegyptij mortuos minime comburunt, quòd Persæ Deum ignem dicant, quem non fas sit cum homine commisceri. Aegyptij uerò quòd ignem animal putant, ne attingantur ab animali, sub dio iacentes dimittunt solibus siccandos & absumendos: autor Herodotus. Apud Ro. ipse mos comburendi à Sylla cœpit, teste Plinio, uerito talionẽ, eruto C. Marij corpore. Desijt autẽ in Antoninis. Vngebantur quoq; corpora & cum aromatis condebantur, tanta cura, ut nos Romæ testes simus ante paucos hos annos fœminam in tumulis Albanis fuisse effossam: supra M. C C C. annos defunctam, ut è uestigio sepulcrorũ animaduertimus, integrã membris: crasso opertã unguento. Quidã ausi Tulliolam dicere, quòd eodem prope loco multa Tulliorũ memoria, & Herenniorũ, & Tulliolæ reperta fuerint. Modum funerãdi Imperatores uide apud Herodianum in Cõmodo. Eius mortis quiddam hodie in summis Pont. & Cardinalibus simile seruari cõspicimus. In alijs uerò defunctis præficæ ad plorandum conductæ, Næniã, id est, carmen funerale canebãt. Cupresso fores ornabant, quòd hæc arbor Diti sit sacra: cadauera uestibus albis amiciebãt, fœminæ quidem: atris autem uiri, ut autor Plu. in Probl. In area deinde conditis, sacrificia manibus offerebant, quæ & inferiæ, & parentalia, & iusta, & sebrua dicta sunt. Fiebant autẽ tribus rebus, sacrificando Diti, spargendo flores tumulo, ac ludos & epulum dando, quæ Pollinctura dicta est: cui Pollinctores, id est, hi qui corpora ungebant præerant, annonamq; flagellabãt carius omnia ementes: ex quo, ad Pollinctum emere, prouerbium. Hæc igitur tria in testamento marmoreo Flauij Salutaris leguntur, quod in Anthropologia in eius nomine posui.

Præficæ Næniа Cupressus Pollinctores

DE CVRA SEPVLCRORVM ET LAVDANDIS DEFVNCTIS.

SVnt quibus uiuentibus curæ sepulcri pompa sit, ut Soloni dicenti: Mors mea non careat lacrymis: linquamus amicis mœrorem, ut celebrent funera cum gemitu. Contra uerò Ennius: Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu Faxit, curẽ uolito docta per ora uirum. At pudeat nostros Christianos præsertim sacerdotio dicatos funeris ac sepulcri pompã expetere: nec etiam satis pendentis luxuria marmoris, sed etiam æris cœpta, quum Petri & Pauli, præterea Stephani, Laurentij, Hieronymi, Gregorij, totq; aliorum sanctorum etiam martyrum corpora uideamus humi Romæ iacere, nullis in aere pendentibus mausoleis. Sed ne hæc tantum nostris modestiam cõuenire dicamus, uideamus quid Cyrus moriens apud Xenophontem loquatur. Meum corpus pueri quũ decessero, nolite neq; in auro, neq; in argento, neq; in aliquo lapide collocare, sed terræ statim reddite. Quid enim beatius quàm terræ commisceri, quæ tot pulchra nutrit ac parturit? Ego autem cum cæteris uiribus homo sim, libenter nunc quoq; mihi uideor cum ea communicare, quæ benemerita sit. Hæc ille. M. Aemylius Lepidus qui princeps senatus sextis iam censoribus fuerat, antequam expiraret præcepit filijs, lecto se strato sine linteis, sine purpura efferrẽt, in reliquum funus ne plusquam æris denos consumerent, imaginum specie non sumptibus nobilitari maximorum uirorum funera solere. Liuius lib. x l v i i i. Cicero de legibus excitari uetat sepulcrũ altius quàm quinque diebus absoluatur, nec lapide condi plusquam capiat laudem defuncti incisam, nec plusquam quatuor uersibus elegis. Humare mortuos semper uel in ueteri lege religiosum fuit. Iacob moriens, ut ad patres suos transferretur, ne inter Aegyptios prauos homines tumularetur, Ioseph filio mandauit. Moses item ex Aegypto fugiens, ipsius Iosephi ossa secum tulit. Laudatur Tobias qui sepeliendis mortuis uacabat. Iudas Maccabæus post prælium cõtra Gorgiam commissum, iussit prostratorum corpora mandare sepulturæ. Iehu rex Israël Iezabelem suam hostem iussit sepeliri, eo quòd esset de stirpe regia. Ex his uerò qui Deũ ignorauerunt, Alexander Darij interfecti corpus uxori matriq; liberaliter tumulandum dedit. Pauli Aemylij Annibali hosti perquisitũ cadauer, & humaniter sepultum. August. de Cic. Sepulcrorum memoriam, sumpusq; funeris, magis uiuorum consolationem dicit esse quàm defunctorum utilitatem. Ambrosius in sermone: Quid proficit, inquit, sepulcrorum superbia? damna sunt potius uiuentium quàm subsidia mortuorum. Viris igitur sapientibus, ut in ueteri prouerbio πᾶσα γῆ τάφος, hoc est, omnis terra sepultura. Laudare defunctos uetus est consuetudo, cœpitq; apud Græcos: iam inde à Pericle, qui teste Thucydide, prius defunctos in bello Peloponnesiaco pro cõcione laudauit. Apud Ro. uerò Val. Pub. primus collegam suum Brutum, ut est apud Liuium. Græci epitaphiũ uocant quando uel unum, uel etiam plures comprehẽdat. Monodiam uerò quando unum tantum. Epicedium plerunque fit carmine.

Cyrus Aemylius Lepidus Pericles Val. Pub. Epitaphium Monodia Epicedium

R.Vola

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIB. XXXII.

DE MODESTIA, GRAECIS SOPHROSYNE DICTA.

RELIQVA sunt quæ ad modestiã temperãtiamq́; pertinent, quam Græci simul & pudicitiam uno uocabulo σωφροσύνην uocant, magnoperéque cõmendant. Menandri nonnullos conuerti senarios.

Ego uerò nihil antiquius puto modestia,
Quam semper in bonis admixtam cernimus.
Ne dixeris mihi diuitias, Deum,
Nullatenus colo, neque in cœlo puto,
Quem intemperans uir possidet atque improbus. Idem.
Heu heu diuinitus hoc omnibus malum est,
Quando bonum uidet si quis nec eligit.
Quid nempe nobis est opus nisi duo,
Cibus Cereris, & paruus aquæ cantarus! Idem.
Ταμιεῖον ἐστὶ ἀρετῆς ἡ σωφροσύνη.
Promptuarium uirtutis est modestia. Sophocles.
Σώφρονας θεοὶ φιλοῦσι καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς.
Modestos dij amant, oderéq; malos.

Antiphon. Qui nullis tangitur aut mouetur uoluptatibus, modestus aut abstinens dici non potest. Deest enim materia uirtutis & exercitationis ad ipsum honestandũ. Plato in Lachete. Temperantia facit ne ex homine præcipitemus in brutũ. Fortitudo autẽ ut ex homine ad deos perueniamus. Hypseus. Magnum puto uectigal modeste quotidie uiuere. Menedemus iuueni dicenti, maxima res est adsequi quod optas, ait, multo maior optare quod deceat. Epictetus dicebat: Quemadmodũ in conuiuio uersari modeste debemus, ut ad ea quæ nobis oblata sunt in mensa manum modice protẽdamus, ea uerò quæ nos prætereunt minime attingamus, quæ nondũ uenerũt nõ auide expectemus: eadẽ est & in cæteris uitæ modis ratio, & in diuitijs, & in imperio: sic eris dignus deorum conuiua. Euripides. Βραχεῖα τέρψις ἡδονῆς ὡς αἰεὶ τίκτει λύπην. Breuis uoluptatis delectatio tristitiam parit sempiternam. Idem ad natum admonitio. Aequam in primis mẽtem habe, neq; partem locupletibus trade, qui in alterum propendent, alterum uerò odio persequuntur. Iniustam pecuniam ne possideas si cupis eam diuturnã esse domi. Amicos minime blandos, minimeq; tuæ auscultantes uoluptati possideas. Sed & penetralia domus tuæ uiris grauibus pateant, cũ senioribusq; tantum cõgredere. Isocrates ad Demonicum: A quibus autem detineri turpe, ab his te contine, lucro, ira, uoluptate, dolore. Quod profecto assequeris si potius lucrũ putabis ex his quibus maxime laudaberis, quàm quorum abundabis. Iram superabis, si hanc ita in delinquentes exercebis qualem ipse ab alijs ferre dignum putas. Voluptatem uerò, si turpe existimabis à seruis dominari, ac seruire libidini. Dolorem postremo, si respexeris aliorum aduersitates, teq́; hominem esse memineris. Maxime autem ad pulchra peragenda excitaberis, si considerabis quòd ex illis uoluptas nobis maxima prouenit. Contra uerò ex desidia atque luxuria dolores. Nam uirtuti semper incumbere, casteq́; ac modeste uiuere, id demum perpetuam iucunditatem firmissimamq́; præbet.

EXEMPLA MODESTIAE.

Persarum reges. PErsarum reges, ut autor Stobeus in collectaneis, ante cibum ac potum de modestia disputant: ante sacrificium, de iustitia: ante bellum, de fortitudine. Sic Socrates antequam decederet, de animæ immortalitate disseruit: quem postea Cato Vticensis imitatus est, dum sibi manum intulit, perlecto prius Platonis lib. Magis enim ad opus uirtutis excitari uidemur, si de his prius aut nobiscum meditando, aut cum alijs loquendo disserimus. Apud Plutarchum in tractatu περὶ τῶν πολιτικῶν παραγγελμάτων hæc legimus: Themistocles in uictoria quadam cum hostem iacentem torquatum armisq́; nobilibus indutum uidisset, amico se sequenti ait: Hæc accipe spolia: nam tu Themistocles non es. Honestum igitur quandoque amicos ditare, dũ sumus in potentia, nos autem minime. Themistocles Pyttacus Mytilenæus ex agro quem reip. sua uirtute parauit, populo ei quantum uellet concedente, tantum sumpsit quantum hasta percurreret. Pyttacus Mytilenæus Apud Romanos P. Claud. in simili causa quantum uno die arasset. Quod honoris signũ urbis publice oblatum, non ad quæstũ satis esse debet. Cato nullam sibi passus est statuam poni ob modestiam, dicens, malo uti posteri interrogent cur Catoni nõ posita est statua, quàm cur posita est. Aelianus de uar. hist. scribit, quòd Archelaus Macedoniæ rex cum in mensa à quodam poëta x. talenta dono peteretur, Euripidi qui & ipse præsens aderat dedit, dicens, Tu dignus accipere, hic autẽ petere. M. Fabius Cos. deuictis Veijs triumphum spreuit ob fratris & collegæ mortem, dictitans in luctu ciuium lauream non accepturum: autor Liuius libro II. M. Fabius Alter ex eadem familia censuram renuit, quòd eundem honorum in domum suam sæpe nimis collatum uidisset. Pompeius oblatam sibi ab Hebræorum rege mensam & sedem auream, ut usui suo foret, in ærarium deferri iussit. Fabius Gurges, Fabius Pictor, C. Numerius, Q. Ogulnius legati ad Ptolemæum missi munera quæ ab eo priuatim acceperant in ærarium antequã quicquam retulerunt: quibus Senatus merita liberalitate per Quæstores omnia distribuenda censuit: ut autor Valerius de Modestia. Nostra memoria Zacharias Barbarus Romæ legatus Venetorum equum præstantissimũ quo à Xysto Pont. donatus fuerat reipublicæ suæ misit, illa uerò eidem libenter remisit. Q. Cincinnatus dictator sex mensium factus deuictis Equis XVII. die se magistratu abdicauit: quod & L. Sylla etiam sponte fecit. Q. Cincinnatus Idem imitatus est Cn. Plancius in censura, collega Appio Claudio contra legem & uolũtates omniũ perseuerante. Claudij Neronis moderatio Liuio prædicata, quòd equo sit passus Liuium triumphantem sequi, quum plus operæ ad uictoriam de Asdrubale contulerit: res tamen in Liuij prouincia sit gesta. Illa quoque alterius generis, in eadem tamen uirtute exempla, quòd se nonnulli inferioribus patriæ causa subiecerunt. Duo Fabij Maximi: alter filio Fab. Gurgiti, cui ob male rem contra Samnites gestam senatu de eo remouendo agente, se legatum proficisci pollicitus est: alter Q. Fabio item filio in Apulia res gerenti. Africanus etiam L. Scipioni fratri contra Antiochum misso. Et ante hos omnis Val. Publicola M. Valerio fratri in bello Sabinorum, quorum legationibus & consilijs Consules feliciter pugnauerunt. At contrà immodestiam adrogãtiamq; indicauere, M. Horatius, & M. Valerius Publicolæ frater qui contra senatus autoritatem duobus diebus triumpharunt. Cæsar Iulij filius XX. ann. Senator & Cos. quanquam honores ante tempus nonnullis etiam modestissimis ob uirtutem concessi, M. Vale. Coruino annorum XXIII. Consulatus, Scipioni Aemyliano item Carthaginem petenti. Et demũ Pompeio ante annos triumphanti. Cæsaris quoque gesta pleraq; tyrannica, præsertim dum peteret absens consulatum, ac prouinciæ tempus prorogari, quanuis & hæc omnia absentibus quibusdam sponte quandoque data. Nam metu belli Hetrusci crescente, ut autor Liuius libro X. Q. Fabius, P. Decius consules, App. Claudius Prætor absentes creati sunt, & L. Volumnio qui Consul ante Samnites uicerat, ex S. C. in annum prorogatum imperium. Fabio

deniq; ob egregie domitam Hetruriam consulatus continuatus. Sed & in alio genere laudati Scipio Aemylianus Aeliano, & Pomponius Atticus Cornelio Nepote testibus, qui nec unquam emerunt quicquam, nec aedificauerunt. Pompeius agrum uicinum nunquam mercatus est. Augustus forum angustius fecit, non ausus possessoribus domos extorquere: quem mea aetate imitatus Cosmus Medices, unus omnia potens, quum domum uicinam Lucanorum suis aedis maxime incommodantem nullo precio obtinere posset, nihil unquam ex honoribus humili familiae detraxit.

Scipio Aemylianus

Pomponius Atticus

Cosmus Medices

DE VERECVNDIA, ET PVDICITIA.

AD modestiam uerecundia pertinet, quae Aristot. adfectus magis quàm uirtus ponitur, quòd diffusa in corpore existat. Menander. Πᾶς ἐρυθριῶν χρηστὸς εἶναί μοι δοκεῖ. Omnis qui uerecundatur, bonus mihi uidetur in primis esse. In hac repulsae sunt plurimorũ, qui mihi supra in magistratibus commemorantur. Cato inter alios duas tulit: alterã cõsulatus: alteram uerò praeturae cum Vatinio uiro infami. Idem bis in carcerem duci iussus, à Caesare, et à Trebonio Trib. Pleb. quòd legem impediret, quae prouincias Cos. Caesari, Põpeio & Crasso dabat. Virginia quòd L. Volumnio de plebe Consuli qui Samnites uicit nupta fuisset, ex templo pudicitiae patriciae, sacrisq; eiecta fuit. At ipsa aliam aedẽ plebeiae pudicitiae extruxit. Liuius x. Simile huic apud Hebreos Anna ob sterilitatem est passa. Pudicitia uerò ipsa quanquam sit mulierum praecipua, uiros etiam saepe uel non Christianos honestauit: quorum aliquot exempla ponit Aelianus de uaria historia. Eucrates Chalcedonius philosophus manibus uerẽda nõ attingebat.

Eucrates

Amoebeas citharoedus, & Diogenes tragoedus castitatem seruantes, ab uxoribus perpetuo abstinuerunt. Clitomachus Pancratiastes canes concumbentes se ne uideret auertebat. In cõuiuijs uerba impudica & obscoena dedignabatur. Democles puer ob formam cognomento Pulcher, Athenis Demetrij libidinem, in feruentẽ lebetem sese proijciendo uastauit. Apud Romanos adolescens in castris C. Marij, ut Cicero pro Milone testatur, tribunum uim sibi adferentem interfecit. Facere enim probus adolescẽs periculose, quàm perpeti turpiter maluit. Publius itẽ adolescens Papyrij creditoris libidinem simul & crudelitatẽ ad senatũ detulit. Spurina item alius Romae, ne ob formã uexaretur, gladio sibi faciem dehonestauit. Insequentibus uerò temporibus duos audiuimus ob Veneris abstinentiam in morbis perire maluisse, Isacium Comnenum imperatorem Constantinopolitanum, & alterum quem uidimus, Iacobum Lusitaniae cardinalem, è stirpe regia, sub Pio Florentiae decedentem, uirum utrunq; summa modestia ac probitate.

Amoebeas

Diogenes tragoedus

Clitomachus

Democles

DE IIS QVI BONA HABVERVNT INITIA, TVRPEM VERO FINEM, ET CONTRA.

NOnnullos uerò laudatos fuisse adolescentes accepimus: illaudatos uerò senes, ut Metellũ Pium, qui caetera uita continentissimus, consul ad extremum in Hispania, iam senex uarijs se dederat uoluptatibus. Idem & Hortentio, Lucullóq; euenit. Et apud Graecos Soloni Atheniensi sapientissimo, ut eius indicant carmina:

Metellus Pius

Solon Atheniensis

Dum propero ad senium discere multa libet,
Gratáq; sunt Veneris nobis, & dulcia Bacchi,
Quaeq; uiris Musae munera grata ferunt.

Alcibiades quoq;, Antiochus Magnus, Xerxes, alijq; complures in eiusdem albo censurae: qui excusatione fere remissionis ab omnibus concessae, post labores exantlatos utentes, nimium ad otium & luxuriam prolapsi, famam pristinae frugalitatis ultima incontinentia amiserunt. Aliqui uerò cõtrà: lapsi in iuuentute, alios postea mores sumpserunt, ut accidit Protagorae philosopho, & Alexãdro sophistae. Cicero pro Caelio: Multos audiuimus in hac ciuitate, qui totam adolescentiã uoluptatibus dedissent, emersisse aliquãdo, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse: grauesq; homines, atq; illustres fuisse. Augustinus item: Nonnullos legimus & uidimus, qui aut adolescentiae uanitate, seu ignorantiae caecitate decepti, uario peccatorũ genere tenebantur obnoxij: deinde ocyus ab errore conuersi, maiora adhuc opera fecerunt iustitiae, quàm antea peccata admiserant. Ad hoc igitur multum faciet bona natura. Quapropter Euripides sic ait: Profectò res mira, si terra quidem mala, bonam nacta tẽpestatem fuerit, satis dabit segetũ: cõtrà uerò bona, si ea desint quae circa sunt opus, fructum adferet malum. In hominum autem genere quisquis semel malus, nunquam erit aliter quàm malus. Bonus uerò semper bonus: neq; ob aliquod damnũ naturam mutabit quin sit bonus.

Diligentia tamen cunctis in rebus semper aliquid proficit: ut ait Quintilianus: naturaéq; ac fortunae ex parte resistit. Ex quo idẽ poëta postea subdit: ἔχει γέ τι καὶ τὸ θρεφθῆναι καλῶς. Refert, inquit, nõnihil bene educatum fuisse. Igitur, ut inquit Hieronymus, uitae praeteritae minime credẽdum, ac cum uitijs usque ad extremum & castrorum euersionem pugnandum: si quis autem per licentiam paulum de animi contentione remiserit, inimicis de se diu expectatam uictoriam non auferre quidem, sed differre uidebitur.

Diligentia

DE AMORE IMPVDICO.

THeophrastus, amor est, inquit, animi concupiscentia, quae celerem habet ingressum, tardũ uerò regressum. Plutarchus autem aliter: Amor neq; nos statim, inquit, nec uehementer ab initio quemadmodum ira inuadit, neq; facile ingressus discedit, quamuis alatus: sed sensim ingreditur ac molliter: manetq; diu etiam in senibus: qui quãquam discedit, aut tempore, aut ratione uictus, non penitus liberam relinquit animam, remanetq; in ea uestigium, ueluti syluae exustae, aut fumãtis, nec penitus ex ossibus eijcitur: ignoraturq; quid sit, unde uenerit, quomodo ingressus. Hieronymus contra Iouinianum in hanc ferè Plutarchi sententiam: Amor, ait, in multis est insuperabilis, extinctus accenditur, & post copiam rursus est inops, & ob pertubationem quam sustinet, aliquid cogitare non sinit. Idem ad Amantium presbyterum: Omne peccatum post factum poenitentia sequitur, sola uoluptas in ipso poenitentiae tempore praeteritos stimulos patitur, ut ex hoc quod corrigere cupimus, rursus sit materia delinquendi. Plautus in Cistellaria amoris insaniam pulcherrime describit:

Amor impudicus

Amoris insania ex Plauto

Credo ego primum amorem apud homines carnificinam commentum.
Hanc ego de me coniecturam facio domi, ne foris queram,
Qui omnis homines supero, atq; antideo cruciabilitatibus:
Iactor, crucior, agitor, stimulor, uersor i amoris rota: miser
Exanimor, feror, differor, distrabor, diripior: ita
Nullam mentem animi habeo: ubi sum, ibi nõ sum: ubi non sum: ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet iam id continuò.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Rapeat, retinet, iactat, largitur. quod dat, non dat, eludit.
Modò quod suasit, dissuadet: quod dissuasit, id ostentat.
Maritumis moribus mecum experitur, ita meum
Frangit amãtem animũ, neq;, nisi quas miser ne eo pessum.
Mihi nulla abest iam perdito pernicies.

Theophilus dicit, Amorem coelo à dijs, quòd seditionem inter

illos

illos agitaret, expulsum fuisse, effractis alis, ne rursus ad superiora uolaret. Menander:

φύσει γὰρ ἔρως τῶν νουθετοῦντος κωφός.
Amor natura surdus admonenti.

Plato in Phædro, animam comparat geminis equis: alteri bono, rationis: alteri malo, appetitus: peioremq; concupiscentiæ quàm iræ appetitum esse. Aristoteles ait, amantes ad oculos protinus respicere ante omnia in quibus pudor continetur. Theocritus:

Νῦν ἔγνων τὸν ἔρωτα, βαρὺς θεός. ἦ ῥα λεαίνας
Μαζὸν ἐθήλαζε, δρυμῷ τέ μιν ἔτραφε μάτηρ.

Virgilius hunc æmulatus ait,

Nunc scio quid sit amor, duris in cotibus illum
Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Non nostri generis, nec nostri sanguinis edunt.

Idem Theocritus uno uersu eius exprimit inconstantiam:

Καὶ φεύγει φιλέοντα, καὶ οὐ φιλέοντα διώκει.
Sectantem refugit, consectatur fugientem. Et alibi:
Πολλάκις γὰρ ἔρωτι τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται.
Sæpe haud pulchra satis, sat pulchra uidentur amori.

Ex quo, ut scribit Pausanias, apud Aegyram urbem Achæorum, amor cum fortuna sub eodem tecto colebatur, quoniam ad amorem consequēdum plus posset fortuna quàm pulchritudo. Alexis: ὅστις αὐθ' ἀλκὰς τῶν σωμάτων ὁρᾷ, τῶν ἡδονῶν ἐστὶ οὐχὶ τῶν φίλων φίλος. Qui uires corporis amat, uoluptatis non quidem amicorum amicus est. Chæremon tragicus ait: Sicut enim uinum dilutū, sic amor mediocris gratus: intensus uerò & immoderatus, molestus. Thespienses Erotidia celebrabāt sicuti Olympia. Lacedæmonij ante pugnam amori sacrificabant, uelut in amore certantium & certa amicitia uictoria consisteret. Cretenses in prælijs optimos ac pulcherrimos amore deuinctos secernebant, ac per eos annua sacra fiebant. Apud Athenienses sacra cohors appellata ex amatis & amantibus consistebat: ut tradit Alexis, in qua summa erat fiducia. Ex Athenæo. Nunc ad proceres nostros: Gregorius in moralibus, Luxuria sensum hebetat, confundit intellectum, memoriam obturat, euacuat sensum, obnubilat uisum, reddit hominem pallidum ac fœdum, senectutem inducit, mortem denique maturat. Chrysostomus in Matthæum: Luxuria eo plus augescit, quo magis frequentatur, fugiendo fugatur. Hieronymus ad matrem & filiam in Gallia commorantes. Ferreas mentes libido domat, ac eo plus in uirginibus, quo dulcius esse putatur quod nescitur. Idem, Difficile inter delicias seruare castitatē. Idem, Qui luxuriam perfecta uicerit continentia, sanctior erit Dauid, sapientior Solomone, fortior Sampsone. Nam quum nihil sit uilius quàm à carne uinci: nihil tamen gloriosius quàm carnem uincere. Idem ad Nepotianum dicit, præteritæ castitati non esse confidendum. Bernardus rem hanc tripliciter euitandam suadet, actione, sensu, oculis. Et quando amor & uolūtas sunt actionum principia, merito Augustinus animam citra amorem uocat extinctam: nec eo uacare posse pudico uel impudico. Pudet commemorare sapientes plurimos infra suam appellationem ob uoluptatem constitisse, ut literas etiam quæ perficere ingenium & mores debuerant, infament. Vt à Græcis ordiar. Nec tantum Clario Lyde dilecta poetæ: Nec tantum Coo Bacchis amata uiro. Philetas enim de Bacchide poëma fecit, & Callimachus de Lyde apud Clarium Ioniæ urbem ortus, quamuis è Cyrene originem suorum duxerit. Has sequutæ sunt Lesbia Catulli, Delia Tibulli, Cinthia Propertij, Corinna Nasonis.

Erotidia

Sapientes plurimi ob libidinem infra suas appellationes

Duces etiam corruperunt, Lamia Demetrium, Phryne Timotheum, Philippum Græcæ puellæ amores, Annibalem Campanæ, Cleopatra Cæsarem, Flora Pompeium. Ducta insuper in matrimonium scorta, Pericli Aspasia, Psammitico regi Aegyptio potentißimo Rhodope, Antonio Cleopatra. Nos Andream Palæologum Peloponnesi Despotum ex tanta nobilitate superstitem, Græcum scortum atque uilißimum sibi connubio iunxisse uidimus. Sed utinam sexum non mutaremus: in hac parte multo feris nocentiores, quum illæ naturæ legem custodiant. In gymnasijs Græcorum hæc reperta sunt uitia. Primi enim Lacedæmonij, teste Thucydide, puerorum corpora ad palæstram nudauerunt, sic postea nulla priscorum societas hac caruit nota. Inter Argonautas, Hylas Herculi dilectus, qui quum aquas haurire descendisset apud Arganthonium Bithyniæ raptus nymphis dicitur: quem Hercules quæsitum exiens, & ipse non amplius ad naues redijt. Nireus, qui ad Troiam uenit, pulcherrimus unus ponitur Iliados β. Euryalus Virgilianus, Parthenopeus Statianus. Sic deinde uarijs uarij adamati, ut Bathillus puer Siculus Anacreonti, Magnes Gygi Lydorum regi, Harmodius Hippiæ, Aster Platoni. Q. Catulo Roscius, Piso Galbæ, Antinous Hadriano. Nec Pindarum poëtam hæc infamia liberauit, qui, teste Valerio, in gymnasio in gremio pueri adamati, obdormiscens expirauit. Duos quoque Romanos equites Plinius libro septimo sua ætate dicit in Venere Pantomimi Mythici forma præcellentis obijsse. Huiuscemodi etiam fatum exitiumque Cor. Gallo prætorio, & Q. Heterio equiti Romano diuersis temporibus contigisse. Quin & bruta sæpius adamata, ut à Cratide pastore capra. Amati & homines à beluis, ut à delphino puer Corinthi. Apud Solos puer Zenophontis à cane. Alius à graculo apud Spartam. Ab ansere quoque Citharistria. Hæc Aelianus. Vidimus & nos huius generis his temporibus exempla: primum quod accidit puero Romæ dum adequitaret, forte cercopithecus de maiore genere è fenestris uicecancellarij conspiciens, illico eum consectatur uersus Adriani pontem, metu quoque accelerantem, & ipse insiliens tandem in equum capite colloque horrendo spectaculo complexus est: ille penè exanimatus concidit, ductusque in proximam tabernam: fera perseuerauit eo modo, aliquandiu nihil aliud prorsus agendo, dein prosilijt. Postremo loco, quod omnibus incredibile fortè fuerit, referam recentißima historia, ut illud iactare carmen poßimus,

Sexus mutatio

Lacedæmonij

Bruta adamata

Credite Romani Dictæo credite tauro:
Vidimus, accepit fabula prisca fidem.

Siquidem sub Pio tertio in Hetruria puella quædam cum cane quem maxime amabat rem habens, grauidaque ex eo facta, semicanem peperit, hoc est, pedibus, manibusq;, ac auriculis caninis, cætera hominem: res expiationis gratia ad pontificem delata. Inuenti quoque qui inanimata dilexerunt, ut iuuenis Atheniensis statuam Fortunæ in Prytaneo consistentem, quæ quum ei negaretur precio mercari uolenti, apud eam se noctu interfecit. autor Aelianus. Plinius item de signo Veneris scribit, quòd quum iuuenis deperiret, sæpe cum eo congressus, turpitudinis signa apparuerunt. Oenomanthi denique sophistæ insaniam, uerbaque in imaginem pueri dilectam Philostratus ponit: quam referre ob turpitudinem supersedeo. Vitandæ libidinis duo maxima remedia Ouidius his carminibus ponit:

Qui inanimata dilexerunt

Vitandæ libidinis remedia

Otia si tollas periere Cupidinis arcus.

Et in alio loco: O nimis exitio nata theatra meo.

Quapropter soleo mirari grauitatem Romanam spectacula permisisse Vestalibus. Nam Augustus contra prætoris tribunal, eis locum in theatro adsignauit. Tertiū addit omnium præstantißimum Hieronymus ad Rusticum monachum: Sacrorum uoluminum, theologiæq; studium.

DE AMORE PVDICO.

ORpheus in carminibus, amorem quem φάνητα uocat, principium ponit rerum humanarũ: Zeno stoicus amorem dicit amicitiæ & concordiæ, libertatis quoq; instrumentum: ideo ad salutem reipublicæ plurimum conferre. Sapientes alij, ut ait Atheneus, cum procul ab omni turpitudine iudicabant: & in gymnasijs una cum Mercurio & Hercule statuerunt, cui sacrificabant. Nam amorem, honestamq; uoluptatem, quæ ex uirtute prouenit, deliciæ corporis infamauerunt: ut Seneca testatur in epistolis. Neq; uoluptas, inquit, causa uirtutis, more Epicuri: sed accessio est. Virtus enim non quia delectat, placet: sed quia placet, delectat. Plato triplicem ponit amorem: diuinum, ferinum, & humanum. Primus occurrente pulchro aspectu ad diuinorum contemplationem animum extollit, ab omni procul labe remotus. Secundus bellusrum more coinquinat. Humanus autem inter utrunq; consistens: sensus quidem quadantenus oblectat, uitium tamen refugit. In Sympofio quo quisq; ex ordine conuiua de amore sermonem habet, geminam ponit Venerem cum gemino amore: primam sine matre cœlestem & pudicam, quam sequitur amor pudicus: secundam ex utroq; sexu procreatam impudicã, ex Dione, quã item amor sequitur impudicus. Amici insuper in partem honesti ueniunt amoris: de quibus legendis, præter Aristotelem in octauo, Xenophon commentario secundo Socratem differentem introducit. Dicit enim minime eligẽdos esse, qui in reddendis beneficijs, alijsq; uitæ officijs fuerint negligentes: præterea auaros omnis qui tantum proprio commodo student: mendaces insuper ac subdolos, uoluptarios uentri, somno ac Veneri nimium indulgentes. Tales enim nihil boni in commune officium amicitiæ conferre petunt, sed eorum potius commercium fugiendum. Nam bonus ignauum cuius facta minime probat, nullo pacto diligere poterit.

Triplex amor secundum Platonem

CONTRA DIVITIAS GRAECORVM DICTA.

PLutarchus. Prouerbium est, Μὴ παιδὶ τὴν μάχαιραν, id est, non gladium puero. Ego autem dico nec puero diuitias, nec uiro ineruditionem. Bion dicebat ridiculos esse homines, qui studeant diuitijs quas fortuna præbeat, illiberalitas custodiat, probitas auferat. Diog. Neq; in ciuitate, neque in domo diuite uirtutem posse habitare. Fauorinus. Homines quandoque dignos risu, quandoq; misericordia, interdum odio. Risu, quum ob insolentiam maiora, quàm eis cõueniant, appetant. Odio, quum ea adsequuntur. Misericordia, quum non adsequuntur. Pythagoras. Neque equum sine freno, neque opes sine sapientia retineri diu posse. Socrates. Diuitias existimandas esse, si saltem uoluptatem parerent. Sed qui uti uelit pereuntes uidet, tum uoluptate desidiaq; marcescit: qui autem custodire, curis uritur: qui uerò possidere, assidua cupiditate. Neque auratus lectulus ægrotum leuat, neque bona fortuna stultum. Appetitus natura frenari difficilis, adiunctis uerò diuitijs penitus insanus. Insatiabilis animus, furiosa res est: quum mœreat sæpe nondum miser, spe plura consequendi consequuta negligat, desideret absentia, despiciat præsentia, neque ita amet uti sperat. Atque haud uideo utrum miserius possideat an expectet. Possessis enim non utitur, expectatione laborat. Bonum igitur existimabimus cuius nullus sit finis, ac res adepta principium sit cupiditatis alterius? Nullus enim ita locuples est, qui minora uotis non possideat. Oportebit igitur in rebus secundis in eum qui utitur non adeo secundis, in aduersis uerò in eum qui magis aduersis utitur, intueri. Quod si fortè aut in prosperitate longe fortunatiorem, aut in calamitate minus calamitosum respexeris, semper mœrebis. Simonides interrogatus, utrum eligendum magis, diuitias an sapientiam: Num uides, inquit? Aspicio enim sapientes ad diuitum ianuam uenientes. Hactenus ex Plutarcho: deinceps ex Platone de republica. Mihi autem non amare pecunias magnopere uisus est, quod solet accidere his qui non possident eas: qui uerò possident, duplo quàm cæteri diligunt: haud aliter quàm poëmata uel pàtres filios, adeoq; tenentur eo studio, ut in conuersatione molesti sint omnibus, nihil aliud laudari, nihil aliud fieri ab hominibus cupientes. Vera, inquit, ais. Certe ego inquam. Sed hoc enarra, quod præstare putas, frui'ne multa substantia? Moderata, inquit ille, & reliqua quæ sequuntur. Idem. Pecunia quid opus hominibus, nisi fortè ut morbis medicus, ut tantum utilitatem adferat? Nam χρήματα chremata ex hoc pecunia dicitur; quasi utilia.

Idem ualde diuitem non posse felicem esse probat hoc modo: Felicem simul & bonum necesse est esse, ualde autem diuitem & bonum esse non licet, non ergo felicem & diuitem.

Valde diuitẽ non esse felicẽ

Idem. Qui nimium intenti parandæ rei sunt, quanto hoc putant honoratius facere, tanto uirtutem inferiorem existimant. Virtus & opes haud aliter quàm duo in trutina pondera, quorum altero degrauante eleuatur alterum. Sic in ciuitate tanto boni uirtuteq; prædıti sine honore sunt, quanto magis in precio diuites. Mox ex Isocrate, πλοῦτος κακίας μᾶλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρέτης ἐστὶ, ἐξουσίας μὲν τῇ ῥᾳθυμίᾳ παρασκευάζων, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τοὺς νέους παρακαλῶν. Diuitiæ uitij magis quàm uirtutis ministræ, licentiã inertiæ præparant: ad uoluptates quoq; iuuenes traducunt. Idẽ. Qui diuitijs uti nesciunt, similes sunt his qui pulchrum possident equum, nesciunt autem equitare. Idem. Præsentem substantiam duabus de causis noli despicere: nam & magnæ calamitati facile medentur, & studiosum hominem, alioquin minime fortunatum iuuant. Idem. Non enim accipere lucrum, aut erogare damnum, putatote. Neutrum eorum semper eandem habet uim: quum tempore uirtuteq; fit, utrunq; possidentes iuuat. Euripides. πολλῶν τὰ χρήματα αἴτια ἀνθρώποις κακῶν. Pecunia est hominibus multorum causa malorum. Simile illud apostolicum. Radix omniũ malorum est cupiditas. Item: Melior uita mediocris, innocuaq; substantia, quam domus impijs referta diuitijs. Simile illud Dauidicum: Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Idem. Male partam pecuniã à tua domo expelle, ea siquidẽ perniciem adfert, ac breui tẽpore dilabitur.

Hunc imitatus Sallustius eleganter expressit. Male parta male dilabuntur. Idem: Opes ex moderatione adipisci ac retinere oportet, ne quis earum causa postea mœreat. Idem. κακῶς οἴκοις εἰσελθόντ' οὐκ ἔχει σωτηρίαν. Quæ male domũ ingrediuntur, minime salutem habent. Sophocles. χρήματ' ἀνθρώποισιν εὑρίσκει φίλους, αὖθις δὲ τιμάς. Pecunia inuenit hominibus amicos pariter & honores. Vsurpatũ & ab Ouidio. Dat census honores Census amicitias. Lycurgus. οὐ τὸ πλουτεῖν καλὸν, ἀλλ' ἐκ καλῶν. Non enim pulchrũ diuitem esse, sed è rebus pulchris. Hesiodus. χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι. Est anima heu miseris nummus mortalibus ipse. Præterea ea detestãda quæ causa malorũ sunt, ac instrũẽta belli. Quapropter Demosthenes in Philippicis ait. δεῖ μὲν δὴ χρημάτων, ἄνευ γὰρ χρημάτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων. Opus pecunia, nec sine pecunia quicquã fieri licet ex his quæ oportet. Cicero in simili causa neruũ belli pecuniã appellauit. Musonius. Diuitẽ tantũ & sapientem putamus eũ qui necessitatẽ ubiq; ferre potest. Antiphanes. Præstat egere, quàm turpiter ditari: hoc uituperationem, illud misericordiã parit. Hypseus. Nullus enim quòd diues, sed quòd procul à turpitudine uixerit, laudẽ cõsequitur. Hierax. Diuitiæ bifariã insidiantur: primũ potentioribus per inuidos, deinde pauperibus per potẽtiores: quod igitur possidẽtes

Pecunia inuenit hominibus amicos & honores

inuidio

inuidiosos facit & iniustos, quam potest cum uirtute societatem habere? Aristonymus. Diuitum uita, ueluti qui altum nauigium tenent: pauperum uerò qui iuxta littus adnauigant. Vt enim uinum quosdam ebrios & iratos reddit, quosdam mente salubriore & mitiore, sic diuitiæ. Theognis. Qui sua uult latere uitia, diuitias quærit. Diuitiæ tantum expetuntur ad ambitionem, libidinem, & gulam: quæ sati sunt sæpe causa celerioris. Ex quo idem autor ait: Πολλῷ τοι πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἄνδρας. Plures mortales gula quàm pestis dedit orco. Democrates. Qui animum curat seipsum curat: qui corpus, non se sed sua curat: qui pecuniam, non se nec sua, sed ualde aliena curat.

DE OFFICIO DIVITIS.

Diuitis officiũ

IGitur longe difficilius fuerit, ut ait Plutarchus, dispensare opes quàm parare, quòd hoc cuiusuis est, illud sapientis tantum. Multiq; propterea in tenui fortuna beatius, quàm in opulenta degunt: ex quo Augustus, teste Tranquillo, quibusdam ciuitatibus libertatem, ea uti nescientibus ademit. Et quando ad censuram liberalitatis, omnes philosophi diuites uocant: sæpe euenit, ut auarißimi quiq; famam lætitiæ, uictuq; splendore tueantur. Nam ita fit, ut qui præter officium sumptuosi existunt, præter etiam officium præparci sint, ut olim Milesij, qui mollibus ornati uestibus, domi sordidi habebantur, nunc item Neapolitani: seu si ad omnia prodigi, rapaces. uti C. Cæsar, & omnes ferè qui castra sequuntur. Contra hos Hieronymus ad Pammachium ait: Pythagoræ præceptum est. Per uiam publicam ne ambules, hoc est, ne uulgi sequaris errores: quicquid agas, æternæ causa mercedis agas: cunctaq; non ad laudem, neq; opinionem, sed gloriam reuoces sempiternam. Idem ad Nepotianum: Nonnulli diuites templa ædificant, columnis ac marmoribus ornant: non damno, non uitupero, unusquisq; in suo sensu abundet, sint tamen meliora quæ agant. Si igitur in operibus sacris nimium sumptuosi minime laudantur, quid dicemus in profanis, ac superuacuis ædibus, aut arcibus? Cæterùm in fortuna unum cuncti hospitium extollunt. Nam cætera si dantur copiæ signum, uel quandoque non diligentis erit: in hoc etiam excipientis charitas laudatur: unde multi uel ignobiles apud posteros nomen meruerunt, ut Molorchus ille pastor in Nemea sylua, qui Herculem à leonis cæde redeuntem excepit: Ianus Saturnum, Euander Aeneam, Canusinæ & Campanæ mulierculæ Romanos à clade Cannensi, Raab apud Hebræos Dei populum. Græci olim Ioui Xenio, teste Pausania, templum constituere, quòd nulla re magis illum placari putarent. Hesiodus loco fratris hospitem dicit esse. Gregorius pontifex, multiq; proceres ex nostris domi uocatis ministrabant, quum possent hoc officium foris delegare. Res hæc uitio contrario prælucet. In hospitales primo omnium Thraces, Polymestoris proditio, & Diomedis stabula declarant. Deinde Aegyptios aræ Busiridis, & Pompeij cædes. Deinde Scythas infamis olim ara Dianæ. Aethiopum quoq; multos anthropophagia. Quibus non multum cessit hoc tempore Pisanorum simul & Bononiensium noua crudelitas, qui inquilinos omnis iam penè ob antiquitatem ciues expulere. Hi ob annonæ charitatem, ex quo paulò pòst terræmotu sunt ingenti periclitati. Illi quum à Florentinis desciuere, direptis etiam bonis. Vnde in hunc diẽ in maximis agunt ærumnis. Quod ne quidem à priscis Romanis didicere, qui quondam expulsis Tarquinijs bona etiam reddere decreuerant, si per eorum compertam proditionem licuisset. Cæsar quoque nonnullis transfugis etiam apud se relicta remisit. Populus Romanus reges ac legatos omnis per quæstores sumptibus excipiebat.

Milesij

Pythagoræ præceptum

Hospitium

Thraces inhospitales

Aegyptij

Scythæ

Sed fortunatis quum ex dominica sententia res ardua sit, tria Apostolus præsentanea remedia, ut Hieronymus innuit, proponere uidetur, quæ his uerbis compendio dicuntur: Diuitibus huius seculi præcipe, non altum sapere. Facile tribuere. Non sperare in incerto diuitiarum suarum. In primo frugalitatem, modestiamq; in moribus ac uictu, citra superstitiosum splendorem & ornatum præcipit: cuius rei gratia diues damnatur epulo, laudatur Lazarus. Deinde beneficentiam ac liberalitatem in pauperes: qua de causa illius qui bona ad multos annos congregauerat, nocte sequente repetita est anima, & Zacchæus probatus. Nam quum omnes morum ac doctrinæ perfectam laudem consequi non ualeant, hi maxime in secundis consistent, qui tales demerebuntur. Quod Augustinus ad propositum euangelicæ Mammonæ mirari solet tam adposite à Virgilio dictum: Quiq; sui memores alios fecere merendo. In tertio modum cupiditati, honestæq; rei statuere, & ne semen à spinis obruatur ex ambitionis auaritiæq; sollicitudine, ad ueram philosophiam quandoq; quisq; pro ingenio suo se recipiat: quod principes multi fecere, qui suprà mihi memorantur.

Diuitum tria remedia ex Apostolo

PRO PAVPERTATE.

PAupertas tribus de causis amplectenda: quòd curas remittat: quòd ad philosophandum aptior: quòd meliores uiros reddat. Fauorinus, ut scribit Stobeus in collectaneis, duplicem ponit paupertatem: ex fortuna, & ex sententia. Primæ mederi exercitationem, liberalitatem, alienam quoq; fortunam. Secundæ nihil mederi, quoniam minime indiget. Illa quidem indiget & quærit. Xenophon in Symposio: Quid est ô Charmides? Quænam res tibi maximæ curæ est? Mihi, ait, paupertas. Certe, inquit Socrates, res quidem gratißima, minimeq; inuidiosa, minime contentiosa, incustodita seruatur, neglecta fortior. Diphilus: πένητος ἀνδρὸς οὐδέν εὐτυχέστερον, τὴν γὰρ ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολὴν οὐ προσδοκᾷ. Paupere uiro nihil fortunatius, commutationem ad peiora non expectat. Epictetus: Corpus mensura possessionis, sicuti pedis calceus: qui si intra eius mensuram consisterit, induentem iuuat: si laxior, molestat. Hypseus: θεράπευε τὸ φοβεῖσθαι, καὶ μὴ φοβήσῃ πενίαν. Cura timorem, nec timebis paupertatem. Menander: αἰσχυνόμενος αἴσχιστα πενίαν φέρεις. Turpißime fers paupertatem si pudeat. Apollonius philosophus ait: Egere probrum non est. Sed ob turpem causam egere, uelut Iro illi Homerico contigit. Antiphanes: Fames omnia dulcia præter seipsam facit. Seneca in epistolis: Si ad naturam respicias, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam diues. Idem: Nullum maius lucrum, quam carere his quæ possides. Quod autem, ut ab initio proposui, sit aptior ad philosophandum: Diogenes, Stobeo item teste, paupertatem dicere solebat, philosophiam esse αὐτοδίδακτον, id est, sine præceptore, sponte edoctam. Nam quod philosophia persuadere uerbis multis contendit, hoc præstare paupertas cogit. Prouerbium quorundam est, ut ait Teles: ἡ πενία χωλὸς πρὸς τὸ φιλοσοφεῖν. Paupertas clauda ad philosophandum. Quod ille quidem negat. At non uides, inquit, quòd pleriq; pauperes philosophantur, Diuites uerò in otio male uiuunt? At inquiunt Aristotelis protrepticum ad Themisonem Cypri regem esse hortantis ad philosophiam, quum nulli magis commodum quàm ei sit, ob opes quas ad hoc opus impendere potest, insuper & gloriam. At hoc pauper præstare melius poterit, quod minus occupetur negotijs, quã diuites: quos non solum sibi, sed & alijs uacare oportet: minus etiam ob modicas facultates uoluptatibus uacet. Præterea gloriam non unus quoque pauper præstabit. Videmus enim sæpe honoratiores in hoc genere homines in ciuitatibus esse. Aristides in constituendis uectigalibus omnibus præla-

Duplex paupertas

Paupertas idonea philosophiæ

tus fuit, cuius gloriam Callias ea tempestate, quanquam ditissimus, æmulabatur. Lysander etiam apud Lacedæmonios. Et Euripides dicit, quendam pauperem adolescentem plures honores adsequutum apud Arginorum ciuitatem. Hæc Teles.

Paupertas industria & ingeniosa

Paupertas insuper magis industria, & ingeniosa. Nam Architas, ut ait Plutarchus, legens Eratosthenis Mercurium, carmen illud magnopere laudare solebat.

Χρεὼ πάντ᾽ ἐδίδαξε, τί δ᾽ ὁ χρεὼ οὐκ ἂν εὕροι.
Vsus cuncta docet, quid non inuenit egestas?

Virgilius hoc imitatus ait. Labor omnia uincit
Improbus, & duris urgens in rebus egestas.

Maxime sapientes pauperes extiterunt.

Maximum postremò argumentum in diuitijs uirtutem non esse, quòd tam apud Græcos quàm Latinos optimi uiri, maximeq; sapientes, omnes pauperes extiterunt. Hic igitur Apulei locum, quòd in apologia sua causam paupertatis pulcherrime declamare uidetur, adducam: Paupertas, inquit, philosophiæ uernacula est, frugi, sobria, paruo potens, æmula laudis, habitu secura, consilio benesuada, cultu simplex: neminem unquam superbia inflauit, neminem in potentia deprauauit. Ciuitatum est conciliatrix, omnium artium repertrix. Eadem in Aristide iusta, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta, eadem pop. Rom. imperium ab initio fundauit. C. Fabritij, Cn. Scipionis, Manij Curij filiæ de publico dotatæ ad maritos ierunt, portantes gloriam domesticam pecuniam publicam. Publicola regum exactor & Agrippa populi reconciliator collatis sextantibus à pop. Rom. funerati sunt. Attilij Reguli agellus ob similem penuriam publica pecunia cultus. Hæc ille. Socrates dicere solebat, paupertatē paruam esse modestiam. Prouerbium est Græcum apud Plutarchum: οὐδέποτε λιμὸς ἐγέννησε μοιχείας. Nunquā fames adulteria genuit. Plato in legibus ait: Pauperum peccata ob huius uitæ incommoda, leuius apud inferos puniri, diuitum uerò grauius. Cui consentire uidetur Chrysostomi sententia in sermonibus: Habet & paupertas martyrium suum si patienter toleretur. Ambrosius in psal. Quanto quis in hac uita ignobilior aut abiectior, tanto erit in futura excellentior.

Chrysostomus

COMPARATIO VTRIUSQUE EX XENOPHONTE.

Pheraulas & Sacas

XEnophon quoq; in dialogo quodam pulchre ostendit diuitiarum ac paupertatis comparationem his uerbis. An putas Saca, Pheraulas ait, eo me iucunde uiuere, quòd plura possideam, scito me non secure degustare, aut bibere, aut dormire æque, atq; quum eram pauper. Nam quo plura adsunt, plura custodire, plura oportet distribuere, curas etiam plures admittere, negotiaq; tractare. Serui multi multis indigēt, ac hi uictum, illi uestes, alij medicos requirunt. Diuersis è locis nuncij prorsum mali, aut oues à lupis abreptas, aut boues è rupe præcipitasse, aut morbum aliquem armentis agrisq; incidisse. Minime, inquit Sacas, ista puto. Quum potius salus rebus plurimis, animum magis gaudere oportet. Tu uerò, inquit Pheraulas, Saca noli putare pecuniam, curas, aut tristitiam ex animo posse discutere. Nullum enim uidere licet, aut diuitem quiete somnum capere, aut hæc spernentem esse irrequietum. Atqui, Sacas ait, ista concedo diuitibus euenire quæ memoras, si quando eos erogare, sumptusq; facere grauate contingat. Quod si fortè impensis æque ut possessis oblectarentur, nimia profecto diuites felicitate pollerent. Necesse, inquit Pheraulas, ô Saca, multa possidentem, multa erogare, In deos, in amicos, in hospites. Quicunque igitur in acquirenda pecunia gaudet, is oportet ualde in distribuenda mœreat. At ego, Sacas ait, putauerim non minori esse uoluptati, multum possidenti diuitiarum, multum facere impensarum. Et quæ sequuntur. Apud Aristophanem quoque utrunque simul differentem probe legimus: πλοῦτον καὶ πενίαν. Quumq; Plutus paupertati incommoda extrema, miseriamq; ultimam obiectet: At illa non, inquit, mea sunt ista, sed mendicitatis. Quod lepide Martiali exprimitur. Nam Cinna non est pauper, habere nihil: ut planè innuatur statum inter utrunque optimum, ferè ex nostrorum etiam sententia. Paupertatem & diuitias ne dederis mihi.

CONTRA AVARITIAM DICTA GRAECORUM.

HErodes Atticus, ut est apud Philostratum in eius uita, auaros comparabat Aloidis, qui Marti quem ceperant, & in uinculis retinebant, nihilominus sacrificabant. Sic illos pecuniam, quasi incompedibus retinere, simul & uenerari. Aristonymus in historia: Auari uitam pollincturæ, id est, cœnæ mortui comparat, ubi quum adsint cætera, letitia deest. Apollonius Tyaneus apud Philostratum, dicit, magis esse fugiendam auaritiam sapienti & philosopho, quàm luxuriam, aut aliud crimen, quòd ex auaritia & quæstu cætera dependeant. Idem Platonem accusabat, qui ad Dionysium in Siciliā, auaritiæ causa profectus sit. Similiter & Eudoxum in Aegyptum, specie philosophiæ. Speusippum quoq; Atheniensem, qui in Macedoniam usque profectus, in Casandri nuptijs poemata frigida recitauit. Timon, qui Misanthropos cognominatur, duo dicebat malorum principia: auaritiam, & ambitionem.

Bion sophista, eam tantum omnis uitij originem ac matrem. Socrates: Neque à mortuo sermonem expectes, neque ab auaro gratiam. Idem: Nullo unquam tempore tibi uel decepto sis alium decipere. Pittacus: ἄπληστον τὸ δὲ πάντως κέρδος. Insatiabile semper lucrum. Periander: κέρδος αἰσχρὸν βαρὺ θεμέλιον. Turpe lucrum graue fundamentum. Xenophon: Non enim tam durum non accipere, quàm priuari solitum accipere. Sophocles: φιλάργυρον μὲν τὸ τῶν βαρβάρων γένος. Auarum omne barbarorum genus est. Hesiodus: χρήματα δ᾽ οὐχ ἁρπακτά, θεόσδοτα πολλὸν ἀμείνω. Rapeæ diuinitus concessa pecunia præstat. Idem: μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδεα ἶσ᾽ ἄτῃσι. Turpe lucrum fugias, damni nanque instar habetur. Apollonius philosophus: excusatio auaritiæ, & proprij moris est, cumulare pro filijs. Diphilus: εἰ μὴ τὸ λαβεῖν ἦν, οὐδ᾽ εἷς πονηρὸς ἦν. Nisi lucrum esset, nemo quidem improbus foret. Diogenes eos qui immensas opes cumularent, μεγαλοπτώχους, id est, magnificos pauperes appellabat. Theopompus. Qui multas possidet fortunas, ac eum tristitia degit, is omnium mihi uidetur & præsentium & futurorum infelicissimus. Hanc mutuatus Martialis ait:

Tristis es & felix, sciat hoc fortuna caueto.
Ingratum dicet te Lupe si scierit.

Euripidis senarij quatuor aurei sequuntur:

Εἰ δ᾽ ἀτυχῶν τις βίον κεκτήμενος,
Μηδὲν δόμοισιν τῶν καλῶν πειράσεται,
Ἐγὼ μὲν οὔποτ᾽ αὐτὸν ὄλβιον καλῶ,
Φύλακα δὲ μᾶλλον χρημάτων εὐδαίμονα.
Si quis uitam in fortunis uixerit,
Neq; pulchrum aliquid domi tentauerit,
Ego hunc diuitem aut beatum nullo modo,
Sed custodem pecuniæ felicem dixero.

Exempla insuper auaritiæ ex Plauti aulularia pulcherrime auspicari licet. Notatur & Simonides poeta, ut autor Aelianus de uaria historia. Is enim rogatus à quodam, ut encomium ei scriberet, gratiamq; se loco muneris habiturum: — Plauti Aulularia — Simonides

Respond

Respondit, duas se habere arcas: unam gratiarum, alteram argenti: Hanc quum aperiret, communem plenamq; : illam uerò uacuam solamq; reperire. Idem in ultima senectute, cur auarus esset, interrogatus: Quoniam, inquit, inimicis malo diuitias relinquere moriens, quàm amicos uiuens frustra rogare, detestans plurimorum quum opus infidas amicitias. Dum Brennus dux Gallorum Senonum obsideret Ephesum, uirgo quædam Demonica nomine sollicitata specie barbari cum eo pepigit, se Ephesum proditurum mercede monilium, ornamentorumq; quæ Galli ferebant: quo facto Brēnus ut promissa præstaret, simulq; & eius ulcisceretur auaritiam, iußit aurū omne in eam congeri, usq; adeo ut uiua supprimeretur. Idem ferè exemplum & Tarpeiæ Romanæ prodita arce Tatio duci Sabinorum.

Semiramis

Semiramis, ut item scribit Aelianus, in suo sepulcro inscripserat: Si quis rex pecunia indiget, monumentum diruat. Dareus igitur quum id demoliretur, nihil pecuniarum inuenit, sed tantum hoc scriptum, Nisi esses insatiabilis, nunquam sepulcrum mortuorum attigisses.

DE MENSIS AC CIBIS, DEQVE HIS QVAE AD EA PERTINENT: AC PRIMVM QVIS PRISCORVM CIBVS.

ANtiquitus nondum Cerere præbente uictum, alijs alium fuisse cibum satis constat. Glandes Arcadibus, Pyra Argeis, Ficus Atheniensibus, Pyra syluestria Tyrinthijs, Palmulas Carmanis, Milium Meoticis ac Sarmatis, Cardamum Persis. Mox apud Aegyptios ab Iside frugibus inuentis: apud Græcos, à Triptolemo: apud Romanos, à Saturno: mitior sanè cultus ingressus est, ut paulatim etiam obsonia fuerint expetita.

Obsonium
Pulmentum
Qui de obsonijs scripserūt

Autor Aelianus de uaria hist. Obsoniū uerò, ut ait Athenæus, omnis cibus est qui per ignem præparatur. Pulmentum autem omne uiridentum ac subliquidum. Scripsere de obsonijs, teste Polluce, Pantaleon Mithecus, Zopyricus, Sophon, Egesippus, Paxamus, Epænetus, Heraclides Syracusanus, Tyndaricus Sycyonius, Simonactides Chius, Glaucus Locrensis, sophistæ omnes.

Quot mensæ

Athenæus inquit, Erat prima & secunda & tertia mensa, & tripodes quibus innitebantur mensæ appositæ, quæ nunc Magades uocantur. Memnit Sophocles ἐν χρύσῃ, τὰς ἐναντίας μάγαδας ἄδρωον. Mensas nominabant & epulas in ipsis positas. De tripode mensa Aristophanes τράπεζαν ἡμῖν φέρε τρεῖς πόδας ἔχουσαν, τέσσαρας δὲ μὴ ἐχέτω, κἂν πού ἐγὼ τετρώπουν τράπεζαν λήψομαι. Apud Romanos uerò, testibus Varrone & Festo, quadratis mensis in castris utebantur, quas cibilas à cibo uocabant. Domi rotundas habebant. Lauti etiam ex citro. Cn. Manlius, Asia deuicta primus, ut Plinius scribit suo triumpho monopodia, abacos, & triclinia ærata in urbem inuexit.

Monopodia

Monopodia enim, quæ uno tantum pede sustentabantur mensæ. Monopolia uerò merces, tota eiusdem generis ab institore uel societate coempta.

Abacus

Abacus, ubi argentea instrumētūq; mēsæ locatur. Est & omnis forma quadrata. Vnde bancum uulgò dictum, & abaculi. Est & tabula, ubi numeri scribuntur. Persius: Aut abaci numeros.

DE CONVIVIS.

TRis tantum adhibere conuiuas mos fuit ex numero Gratiarum. Deinde nouem ex numero Musarum Pausaniæ. Athenæo uerò quinq;. Archestrato quatuor uel quinq; his omnibus ponantur ἔστωσαν δὲ τρεῖς ἢ τέτταρες οἱ ξένοι ἅπαντες. ἢ τῶν πέντε γε μὴ πλείους. ἤδη γὰρ ἂν εἴη μισθοφόρων ἁρπαξιβίων σκηνὴ στρατιωτῶν. Cyrus ut apud Xenophontem, conuiuas ab latere sinistro locabat honoris gratia, utpote ab latere cordis, chariores, Plutarchus in problematis scribit.

Mos in cœnis triumphalibus

Imperatores post uictoriam pop. Rom. triumphali cœna in loco publico accipere fuisse moris, deinde ab eo deduci domum. Consules uerò ad conuiuium inuitare, uerum postea ne adcederent rogare, quum is honor deducendi præsentibus ipsis tribui non posset. Idem ait, uetere instituto nemo foris cœnabat sine liberis, qui ætate essent puerili. Causa, quòd senes pudentiores respectu filiorum essent, & filij modestiam uoluptatum iam inde capere coram patribus didicissent. Insuper quū ex alijs tum ex Ciceronis in Vatinium autoritate deprehedimus, minime atratos accumbere solitos. Quis enim, inquit, non solum in publica lætitia, sed etiam in luctu domestico aut funere amici accubuit unquam cum pulla toga?

TEMPVS EDENDI ET APPOSITA MENSAE.

Tēpora cœnæ

COenare noctu semper consuetum fuisse Athenæus testatur ob Lunam, quæ uim habeat ad concoctionem præcipuam. Quo magis miror Martialem in quodam carmine hora nona accumbere solitos dixisse. Nam si prandium, nimis tarde: si cœna, nimis cito. Quod autē Gregorius in homilia quadam in concordandis euangelistis, quum alter prandium, alter cœnam dixisset: Nona semper ait hora ueteres edebant, quapropter prandium cœnam uocabant. Inuenimus tamen & prandere & cœnare solitos. Apud Trogum, Prandete milites hodie apud inferos cœnaturi. Et Celsus hyeme dicit, utilum semel accumbere, præter quàm aluo adstrictis. Et Ischomachus apud Oeconomicum Xenophontis dicit se leuiter prandere, ut cœnæ det locum. Quapropter horam hanc nonam non satis intelligo.

Ordo mensæ

Ordo autem is fuerat ex eodem autore. Vt in principio & fine mensæ, proposim siue propomasim darent, modicum crati, id est uini meri, uocabantq; bonum dæmonem in Bacchi honorem.

Bonus dæmō

Ponebant item primo piper, phyllida, myrrham, cyperum, unguentum, turdos, aliasq; aues. Olus etiam, quod acetaria uocabant Latini non ab aceto, sed accipiendo ut acetabula in polypus.

Acetaria

Plinius ait, expedita res et est parata. Inde acetaria dicta. Græci autem hæc ὑδρόμαλα uocant. Hodie apud uulgum ex Sale nomen habent.

ὑδρόμαλα
Tragemata
Bellaria

Secundæ mensæ quas tragemata illi, nos bellaria uocamus, constabant ex cocco, cicere, faba, chondro, caseo, melle, sesamide, hoc est sesamo confecto, quod iugiolinam nunc uocant. Romæ uerò ex nucibus auellanis nuceatam. Mensam item uacuam non sinebant, teste Plutarcho, sed quum omnino aliquid superesset. Causam ipse adfert, quòd urbanum putarent comprimere appetitum, quum adhuc uoluptate perfrui liceret. Sic enim absentia minus cupiūt, qui præsentibus ac paratis abstinere consueuerunt. Athenæus quoque in lautis cœnis, ait, uasa cum epulis mutari morem fuisse. quod Plinius etiam libro trigesimo tertio, capite decimo testatur: eaq; conuiuis donari ac uocari ἀποφόρητα.

Apophoreta

Alexander in probl. ait: Poculorum discrimen in eadem mensa fuisse, ac à maioribus initium: causam adfert ne saturitatem primo mensæ ingressu inijciant. Cicero in Verrinis, poscunt maioribus poculis. Et Plautus. Incipere à summo, id est, à maiore poculo.

Panes laudati

Panes insuper hi Iulio Polluci probantur, Cribanitæ, qui & obeliæ, collices, collabi, nasti, amyli, collyræ, zymetes, siganitæ, chorisis, cancridæ, mazæ, pellini communes omnibus, uocati à figura bouis, melittuti, hyglea, anthema, thridacine, physte, ornutta, ephieras, dandalis, lolodica, comon, lupe. Placentarum species, anes, ametidas, pyramus, sesaminus, erichytus, erithrya, strepta, cotyliscus, phthoedis crepis quæ erat ex farina & melle. Plinius autem libro decimoo ctauo, panis genera ponit: Ab obsonijs ostrearios, à delicijs artolaganos, à festinatione speusippos, à coquendi ratione furnaceos & artoptesios.

Panes iterum cocti

Præterea nauticos, qui contusi sunt & iterum cocti. Siligineos cunctis præstantiores. Secundarios hordeaceos.

Cibarios,

Cibarios, qui pastoribus & uulgo dantur. Qui autem ho-
Panis Martius die panis Martius dicitur, ἀπὸ δὲ μάζης putauerim dictum.
Est enim maza, teste Athenæo, panis offa madefacta, seu libū,
seu placenta. Supra etiam Polluci memorata maza inter lauti-
De Vasis tias panis. Vasa quoq; ob mensam reperta, idem Pollux po-
nit oxybapha, lecanias, quod nos lancem, seu patinam, emba-
phia, celaria, triblia, canastrum idem & canistrum: chytram,
nos ollam: chalchea, nos ahena. His addi possunt patina, caca-
bus, ubi aqua calefit, concha, mortarium, harpago, sartago, situ
Lebes la, hydria, urna, lebes: Homero manibus leuandis ponitur, apud
nos peluis seu trulla, quod teste Nonio, uas est aquarium. La-
Gutturnium brum uerò pedibus leuandis balneis adhibebatur. Guttur-
nium unde aqua manibus descendit. Addita fistula sipo dicitur
Epistomium & epistomium. Seneca ad Lucillium duodecimo: Nisi aquam
Dolium argentea epistomia fuderint. Vinaria uasa dolia fictilia fue
rant, & picata, cum inscriptione notarum. Relinebant uerò
quum primum attingebant. Nos Sixti tempore in reficiendis
ædibus pontificijs in Vaticano effodi uidimus eius generis in-
gentia, quæ in domum suam traduxit Ioannes Iacobus cardi-
nalis Parmensis. Nam dolijs ligneis tantum in Alpibus sicuti
& nos Plinius suo tempore testatur homines uti cœpisse.
Dyota Dyota apud Horatium, dolium, quod duas utrinq; ansas ue
luti aures, unde nomen sumpsit, habebat. Cadus insuper, am-
Baucalium phora, congius, baucalium, quod nunc boccalē uocant. Tina-
rum etiam illis usus fuit ut nobis, teste Nonio. Festus autem
tinia uasa uinaria uocat. Cantharus, urceus, orca, fidelia, cor-
Cupa tina, lacus, præla, infundibulum. Cupa, uas ligneum idem fe-
rè quod dolium, quod nos uegetem uocamus: ut ex Festo de-
prehenditur, & Lucani carmine. Namq; ratem uacuæ susten-
tant undiq; cupæ. Nam cupis in mari naues sustentantur quum
resarciuntur. Hinc cupellum parua uegez, quæ uidelicet barilis
mensuram capere poterat: quod adhuc uocabulum apud Ro-
manos restat, ex Græco etymo, κύπελλον enim curuum di-
Decupa cunt. Homerus, Δέπας ἀμφικύπελλον. Decupa, qui uinū
Propola minutatim uendit. Cicero, Vinum à decupa & propola quo-
Cupedia tidie sumit. Sunt qui mensuram dicant. Cupedia uerò auidi-
tas lautiorum ciborum est, à cupiditate dicta. Cicero, Mulie-
rositas, liguritio, temulentia, cupedia. Inde cupedinarij, qui co-
ctos ac lautiores uendunt cibos, ut in popinis. Gellius cupedu-
las etiam dixit. Ad cœnulam, inquit, non cupedulas ciborum,
Poculorum genera sed argutias quæstionum. Deinceps poculorum genera ex
Acatium Athenæo. Acatium poculum, simile acatio. phiala, xylmon,
missum, quod uno haustu bibitur, calix, crater, patera, arymul-
lus, argyris, arysius, bessa poculum Alexandrinorum inferius
latum, superiore parte angustum. Baucalis sopatrus, baucalis
Bicus tetracalix, quæ quatuor calices capiebat. Bicus poculum, &
Bicarium bicarium diminutiuum, uulgo nunc cognitum. Dactylotus, car-
Carchesium chesium, poculum oblongum, coniunctum in medio leniter, au-
res habens ad prendendum. Calpeon, coleba, & lebes, ubi li-
bum ponebatur. Ceras instar cornu poculum. Nam prisci Græ
Quare Dionysius cum cornibus ci in cornibus bubulis potare consueuerunt. Ex quo Diony-
sius cum cornibus cernitur, & taurus etiam uocatur, ac apud
Cyzicum tauri specie colitur. Hinc uini mixtionem cum aqua
κεράσαι dicimus: & uas in quo miscetur, crater, quasi cera-
ter, quod in cornu prius infundebatur. Xenophon in sexto: Bi-
bebant autem in poculis ceratinis. Præterea cernos, cortacis,
cotyle, cissirion, labronia, lepasta, lesbyon, lycurgis, phyala est
à Lycone facta, sicuti & cononius à Conone, toreutis.

DE MENSARVM SVM-PTV AC POLYPHA-GIA.

Cœnæ triumphales
Pontificales
Funerales
ERant maximi sumptus cœnæ triūphales quas supra com-
memoraui, præterea pontificales & saliares. Funerales
quoq; ubi pollinctores erant, qui corpora ungebant, cariusq;
omnia emebant, ac lautius, ex quo ad pollincturam emere & Pollinctura
pollincere dicebatur, ubi annona flagellabatur. Plautus: Ho-
die pollinctura est. Teste quoq; Plinio cauebatur, ne pisces qui
non essent squamosi ad pollinctum emerentur. Pollux τιμιο-
πώλας eos appellat, quòd carius omnia emerent. Veniam ad
externos ex Athenæo. Antiochus cognomento Gryphos Antiochus
apud Daphnen ciuitatem amœnissimam celebritatem insti-
tuit: cœnasq; sumptuosissimas adhibuit, cum epulis omnifa-
rijs animalium omnium, coronisq; aureis. Exercitum inte-
grum epulo excipiebat adeo copioso, ut præter absumpta
quilibet ex reliquijs animalium omnium integrorum aliquid
referret. Demetrius Phalereus, cum mille & ducenta ta- Demetrius
lenta quotannis in sua haberet potestate, parum admodum
in administratione Reipublicæ consumpsit. Reliquum in de-
licijs luxuriosissime uictitando inter scorta. Alcibiades ui- Alcibiades
ctor in Olympia omnes quotquot aderant conuiuio excepit.
Empedocles Agrigentinus, qui è secta Pythagorea anima- Empedocles
libus abstinebat, bouem ex preciosis aromatibus confe-
ctum, omnibus qui in Olympia conuenerant distribuit. Py- Pytheas Bithynicus
theas Bithynicus, qui platanum auream, uitemq; illam nobi-
lem Dareo regi donauit, Xerxis copias, hoc est, septies
octingenta octo millia hominum excepit epulo. Stipen-
dium quinque mensium, frumentumq; insuper pollicitus, ut
è quinque liberis senectuti suæ in delectu unus concedere-
tur. Hactenus Athenæus. Ad Romanos redeam. In cœna
aduentitia data Vitellio principi à fratre, ut refert Tranquil-
lus, fuere duo millia lectissimorum piscium & septem auium
adposita. Hanc ipse post ea princeps in dedicatione patinæ
superauit. Heliogabalus princeps nunquam minus cen-
tum sestertijs est epulatus. Polyphagi deinceps plures me- Polyphagi
morantur. Gatis regina Syriæ, ut scribit Antipater Tar- Gatis regina
sensis, edixit ne quis piscem sine ipsa ederet. Quare pro
Gatis Atergatis appellata est, quòd Ater Græce dicatur. Sa-
cerdotes eius loci in festo sacrificium parant oblato prius
Atergatidi pisce argenteo. Mensas omnis generis piscium
refertas deuorant, eleganti legis diuerticulo. Hæc postea
regina piscibus deuoranda est data. Hyperides orator, te- Hyperides orator
ste Timochare, fuit obsophagus, his uerbis in quadam ora-
tione. ἰχθυοπώλας οὗτος ἡμῖν πλουτεῖ. Hic nobis Ceta-
rios ditat. Philoxenus poëta Dithyrambicus edit polypum Philoxenus
duorum cubitorum, præter caput, ut est autor Machaon poëta
Comicus. Aristophanes poëta Syracusanorum mensas & Siculorum luxus
Sybaritarum luxus notat. Plato scribit in epistolis, Quòd ue-
niens in Siciliam nequaquam uitam eorum adamauerit, utpote
bis in die saturum fieri, & nunquam cubitare solum: Qui
enim in hac licentia adsuescunt, nequaquam (præsertim stu-
diosa iuuentus) aliquid mente præclarum excogitare pos-
sunt. Aelianus de uaria historia hæc refert. Aristoteles Aristoteles
philosophus ab initio, autore Timæo Tauromínio obsopha- decoctor
gus ac decoctor fuit. Xerxes nouum genus gulæ, aut Xerxes
uoluptatis inuenientibus, præmia proposuit. Mithridates, Mithridates
teste Nicolao Damasceno, certamen polyphagiæ & polypo-
siæ statuit. Alexander Macedo per Dionysia præmia de Alexander
bibendo proposuit. Hercules denique cum Leprea rege, de Hercules
gula contendit, uicitq; tauro toto paulatim deuorato. Hæc
illę. Athenæus item hæc scribit. in Sicilia templum Saturi- Saturitatis templum
tatis fuit. Annarus Babyloniæ rex stola & ornatu muliebri Annarus rex
uidebatur, dum cœnaret centum quinquaginta puellæ salta-
trices ac canentes aderant, quum prius esset seruus. autor
Ctesias. Agesilaus Lacedæmonius dux dum gereret apud Agesilaus
Peloponnesum bellum, uideretq; Asiaticos quosdam in exer-
citu suo obsophagos, uentriq; deditos, ornatos insuper uesti-
bus, corpore uerò minime ualentes, iubebat nudatos à præ-
cone palàm incedere per ignominiam, uestes autem militi-
bus

bus quorum uirtus laudata esset, tradebat ut hoc excitati præmio fortius pugnarent, illi uerò hac irritari ignominia frugalius uiuerent. Syrorũ luxus De Syris etiam dicit, eos continuo esse in conuiuijs, balneis & unguẽtis. Aristippi scomma De Aristippo item philosopho, qui cum reprehenderetur à Platone quòd tanquam obsophagus magno piscem emisset, respondit, minime sed duobus obolis. Quumq; ille respondisset, se tali pretio empturum etiam fuisse: Num uides, ait Aristippus, quòd non ego obsophagus sed tu auarus es? Sardanapali autem nota uita & inscriptio sepulcri. Prusias Huiuscemodi moribus fuit ille rex Bithyniæ Prusias, in lustris, propinisq; semper agitans, ut tradit Liuius. Idem & Dionysius tyrannus, quum Corinthi exularet. Apud Romanos uoracissimi memorantur, Fabius Gurges in primis Fabius ille Gurges Fabij Rulliani filius, qui ob deuoratum patrimonium nomen inuenit: ut autor Cæcilius. Apitius Apitius deinde qui, teste Suida, longas regiones piscium causa obibat. Clodius Albinus Clodius Albinus, & Maximinus Maximinus imperator imperator. Hic quadraginta carnis libras una mensa edebat. Ille Clodius centum ficedulas, centum persica campana, totidem ficus Labicanas, & decem melones Ostienses: ut apud Spartianum legimus. Ante hos Luculliana conuiuia & nomina cœnationibus adhibita, & sæpe mille ex improuiso exceptos hospites, turdosq; per æstatem adpositos, iam qui legerit eius uitam, facile nouerit. Sed ad hæc usq; tempora is furor impensarum penetrauit. Memoria patrum nostrorũ Galeatius, Ioannis Galeatij primi Mediolani ducis pater, in filiæ nuptijs, ubi adfuit & Petrarcha poeta, ad centum millia nummum aureorum dicitur erogasse: conuiuis ad omnes intermissus ingentibus donis muneratus. Vidimus & ipsi præfectum urbis, Sixti quarti pontificis fratris filium, qui Friderici ducis Feretrani filiam duxerat, pop. Rom. ad nuptias inuitasse: theatro ligneo apud ædes Apostolorum cõstituto. Sed hæc honestum ex parte tuentur. Illud sanè Deo hominibusq; inuisum, quod in Petro ordinis minorum cardinale sancti Sixti cognouimus, duobus annis quibus sub eodem pontifice in potentia uixit, trecenta aureorum millia in luxu nugisq; consumpta. Secundis familiæ triclinijs, argentea ac epulas principales quotidie adhibitas. Verum horum memoriam facile obliterauit nouus nuper luxus Cæsaris Alexandri pontificisq; filij, qui quotidianis epulis ducentos aureos dicauit. Parasitis quandoq; uestes duorum milium donauit. Exercitum insuper non minus octo millium hominum alere continue, uiuente patre, solebat.

DE SVMPTIBVS ALIIS.

Alexandri tabernaculum SEd quando cœpimus, sumptus etiam non necessarios nonnullos repetam, quosdam etiam liberales. Alexander Macedo præter patrimonium omne amicis donatum, tabernaculũ in itinere mirandum instituit: quod ad hunc modum Aelianus de uaria historia describit. In eo lecti centum sternebantur, aureæ columnæ uerticem sustentabant aureum uarijs textum ornamentis. Persæ in eo mille uocati Melophori à stolis melinis & purpureis consistebant. Sagittarij mille Macedones, item quingenti cum scutis argenteis. In medio autem tabernaculo aurea sella fuerat, super quam sedebat Alexander stipatoribus circumfusus. Extra uerò in peribolo eius quo circundabatur, aderant Macedones mille, & totidem Persæ. Sed & Muri Babylonij muros Babylonios bitumine conditos, duorumq; curruum inter se aduersè concurrentium capaces. Templum Dianæ Ephesiæ à tota Asia c x x. annis factum. Alexandriæ Pharum, Mausoleum Artemisiæ, reliquaq; orbis miracula, inter superuacua posuerim. Insuper Athos solo adæquatus. Isthmos perfodi à diuersis cœptus, nec perfectus. Fucinus lacus x i. annis x x x. hominũ millibus exsiccatus. Totq; Thermæ & aquæ ductus à Romanis extructi. Villaq; Luculliana ubi exciso monte Euripus maris admittitur. Præterea Milonis æs alienum quem D C C. millia sestertia debuisse Plinius tradit. Theatrum temporarium unius mensis cum columnis erectum. Postremo Neronis & Heliogabali dementia, quorum alter soleis mulorũ argenteis, ac retibus aureis utebatur: præter domum Romæ factam, & Milliariam porticum. Alter Heliogabalus nunquã lintea, aut uestem, aut mulierem iterauit, rectè superiori narratæ insaniæ adijcientur. Quæ sunt liberalitatis Ion Chius Illa uerò liberalitatis potius fuerint, quæ Athenæus commemorat de Ione Chio, qui uictor Athenis in tragœdia uiritim Atheniensibus Chiũ fictile distribuit. Tellias Tellia item Agrigentino, qui exceptos quondam hospitio milites exercitus patriæ, per brumam uiritim lorica & ueste donauit. Atticus Atticus, Herodis sophistæ pater, ut est autor Philostratus, mnam quotannis ex eius redditibus uiritim Atheniensibus testamento legauit. Superior sanè Cæsaris testamento, qui & ipse stipem sigillatim pop. Rom. largiendam dimisit. Nicomedes Attalus rex Vtrunq; tamen Nicomedis Bithyniæ & Attali Asiæ regum tabulis præposuerim, quòd illi successoribus carentes, regna Romanis diuiserunt: hi uerò filios relinquentes quamplurimis alijs benefici fuere. Iam uerò Bestiæ Appiæ, & Faculæ apud Capuam: ac Paulinæ apud Canusium, in excipiendis Romanorum exercitibus liberalitatem ac sumptus, qui Liuium legunt, facile noscunt. Pop. Rom. Populus autem Romanus, teste Plinio, stipem spargere cœpit Sp. Posthumio, & Q. Martio consulibus, tanta pecunia erat, ut eam L. Scipioni conferret, ex qua is ludos fecit. Portorijs quoq; & tributo plebes liberata, ut diuites conferrent oneri ferendo. Pauperes satis stipendij pendere si liberos educarent. autor Liuius i i. idem libro v i i. V. uiri mẽsarii Quinque uiros mensarios creatos dicit, post cladem à Gallis illatam, qui mensis in foro cũ ære positis ex publico, populum æris alieni onere leuarent. Cæsar Augustus Iulius Cæsar, & item Augustus Congiaria sæpe populo dederunt quadragenos & quinquagenos nummos uiritim, Tranquillo teste. Erat enim pecuniæ tum etiam esculentorum distributio publica. Augusti rursus pietatem non præteribo. Is namq; ex bonis damnatorum siquid pecuniæ superer at, in populi necessitate ob bella distribuit, cuius his qui in duplo cauere possent usum gratuitum dedit.

DICTA CONTRA PRODIGOS AC SVMPTVOSOS.

Menander MEnandri senarios quatuor contra prodigos conuerti. Stulte sua prodigentes uiri, causam dant omnibus audiendi male. Nam qui propriam uitam nescit domi regere, quonam pacto hic alienam seruauerit? Zeno Zeno his qui prodigalitatem excusabant, quòd ex his quæ ex necessarijs supererant, tantum prodigere aiebant: Hoc pacto, inquit, ignoscendũ & cocis, si salsa nimiũ sint obsonia, quòd copiam se dicant habere salis. Socrates Socrates uidens quendam, sine delectu & modo omnibus dantẽ ac gratificantem ait: Κακῶς ἀπόλοιο, ὅτι τὰς χάριτας παρθένους οὔσας, πόρνας ἐποίησας. hoc est, Male pereas, quòd gratias uirgines existentes prostitueris. Diogeni roganti quendam prodigum mnam: Cur me, respõdit ille, mnam rogas: alios uerò triobolos? At Diogenes: Quòd ab alijs, inquit, iterum spero, à te uerò non amplius.

DE VINO AC PRIMVM DE REPERTORIBVS EIVS.

NIcandrus Colophonius in carminibus uinum appellari dicit ab Oeneo qui primus mustum in pateram expressit, uocauitq; ex suo nomine οἶνον, id est uinum. Plato in Cratylo dicit Oenum uinum appellatum quasi οἴησιν hoc est existimationem, siue iudicio mentem replens. Alij uerò Icarum Penelopes patrem apud Athenienses id reperisse, moxq; pœnas dedisse, à colonis ebrijs interfectum.

interfectum. Propertius. Icare Cecropijs merito iugulate colonis. Nonnulli Dionysium dicunt, cui nomen dicatum. Itali Saturnum, Hebræi ac sacræ literæ Noeum. Athenæus autem ex autoritate Hecatei dicit uitem primum repertam apud Aetnam hoc modo. Oresteus Deucalionis filius uenit regnatum Aetnam, & canis eius forte in eo loco ramum eiusdem, quem iußit defodi, unde nata uitium germina, Oenumq; à canis nomine appellauit. Ex quo ueteres Græci uites, Oenas uocabant. Idem quoq; ex autoritate Hellanici dicit uinum apud Plithinã Aegypti ciuitatem fuisse repertum. Ideo Dion Academicus,

Aegyptii

Aegyptios philœnos, & philopotas esse dicit, inueniriq; apud eos pauperes qui uino careant, ex hordeo factum bibant quod

Zitus

zitum uocant. Quod uino sint dediti, illud est argumẽto quod brasßicam omne ferunt, quæ locũ uino dulciori procreando disponit. Ex quo etiam Sybaritæ, ut autor est Taneus, ante potũ

Brasßica

brasßicam edũt. Eubulus in quodam loco dicit. Γυῖας ῥάφανον μὲ νομίσασ᾽ εἰς ἐμλὼ κραμβάλλω ἴδιαν ἀρτῦσαι. Raphanum enim Græci ueteres brasßicam nocabant. Hæc Athenæus.

VINI PARSIMONIA APVD VETERES.

OMnino moderatus uini usus laudatur, qui in tanta apud ueteres fuit obseruantia, ut Hesiodus sic scribat. τρὶς ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου. Id est, Tres lymphæ partes quartæ fas addere uini. Et hoc etiam cum exhilaratur animus in festis fieri iubet. Athenæus etiã dicit Græcos duos uini cyathos ad quinq; aquæ dilutos bibere solitos, uel unam ad tres. Ex quo Nicolaus alludens ad Bacchum ait. χαῖρε πέντε καὶ δύο. Et Amepsias: Ego Dionysius, inquit, omnibus uobis quinq; & duo. Apud Anacreontem inuenitur unum uini ad duas aquæ, qui & meracam Scythicam potionem uocat: ex quo Lacedæmonij quando uolunt meracius bibere Scy-

Scythizo

thizare dicunt, quòd Scythæ aqua minime in uino utuntur. Eu-

Tres tantum crateres.

bulus introducit Dionysium, dicentem: Tres tantum crateras his qui sana sunt mente propino. Primum sanitatis. Secundum uoluptatis. Tertium somni: ulterius probri est & luxuriæ. Idẽ ferè apud nos Apuleius. Qui ferme numerus sacris etiam canonibus præscribitur, qui prohibent sacerdotes ultra tertium poculum attingere. Veteres Græci merum aquæ non aquam mero addebant ut facilius misceretur, uini quàm minimum, ut autor Theophrastus. Panyasis qui de obsonijs scripsit, primam potionem distribuit gratijs, horis & Dionysio. Secundam Veneri & item Dionysio. Tertiam probro & damno. Sed & ad numerum & memoriam amicorum antiquitus bibebant, nonnulli gratiarum, aliqui musarum. Vini parsimoniam paucitatemq; fuisse apud Romanos etiam illud est argumento, quod L. Papirius, ut scribit Plinius, in uictoria Samnitum uini poculum Ioui uouit, & Galli apud Liuium uini dulcedine adlecti in Italiam ab initio traiecerint. Et uini mercede Mezentius Turno contra Aeneam auxilium tulit.

DE ABSTEMIIS.

PLato de Legibus iubet pueros usq; ad ætatem XVIII. annorum à uino abstinere, quòd non sit necesse ignem igni addere. Inde uerò usq; ad XL. modice uti. Post eam ætatẽ se plusculum inuitare, ad uitæ tædium leuandũ. Præterea mancipia omnia, fœminas, magistratus, oratores qui consulunt Reipublicæ. Coniuges item primo nuptiarum die, reliquo etiam tempore modice dum proli uacant. Cui nocet uino grauem esse, partusq; ignauos reddit. Quod etiam probare uidetur Aristoteles, ubi dicit ebriorum genituram esse infœcundam. Item Plato uacantes doctrinæ & sapientiæ à uino excludit, concedit nihilominus post annos XVIII. in festis tantum & sacrificijs, cum senioribus licentius uti, ut mente exhilarati reliquo tempore se contineant. Romanis quoq; mulieribus simul & seruis interdictum. Aegrotis item. Cicero lib. IIII. de Natura deorum ait: Vinum ægrotis quia prodest raro, nocet sæpißime: melius est non adhibere, quàm spe dubiæ salutis in apertum periculũ incurrere. Locrenses Zephirij, ut est autor Locrenses

Athenæus, ex lege Zaleuci uino uti capitale ducebant. Vt hodie quoq; Saraceni non tam ex lege Mahumeti, quàm ex anti Saraceni

qua gentis Arabumq; consuetudine. Inter Romanos unus ex omnibus sobrius Cæsar etiam inimici Catonis cõfeßione apud Cæsar

Tranquillum. Inter Græcos Demosthenes, quamobrem & Demosthenes

moribus & orationis uehementia prælatus Aeschyni ebrio fuit. Alexander in Proble. ait: Aquæ potores uisu esse & cæ- Alex. in Problematis

teris sensibus acutiores, uinum namq; copiosum spiritalibus uijs sensus magnopere obstruere. Deniq; in nostro dogmate nullũ celerius iter ad arduas uirtutes consequendas quàm per uini carnisq; abstinentiam, cum pluribus in locis sacrorum uoluminum aquæ diuina sapientia comparetur.

DE VIRIS CLARIS QVI VINO DEDITI FVERE.

VInum insuper multorum egregias uirtutes legimus obscurasse apud Athenæum. Inter quos Lysander est dux Lysander

Lacedæmoniorum, uir alioqui cæteris in rebus frugi. Antio- Antiochus magnus

chus magnus dies totos dormire solebat ob uinolentiam, uespere excitabatur. Ieiunus pauca uidere dicebatur, ebrius multa uaticinari. Ideo duos habuit regni rectores, Aristonem & Themisonem Cyprios fratres, quos maxime amabat. Cum bellum cum Romanis sumpsisset, captus amore puellæ Chalcidensis cum iamiam pugnaturus esset, nuptias celebrauit, hyemeq; tota cum ea uino uenerìq; pariter indulsit. Ex quo superatus aufugit Ephesum. Inter uini amatores etiam Demetrius qui Romæ obses fuit. Itẽq; Olophernes Cappadociæ rex. Ale- Olophernes

xander Macedo ab ebrietate duos dies totidemq; noctes dor- Alexander

miebat, quare in re ueneria imbellis erat, quod teste Aristotele uinolentorum genitura aquosa sit. Theophrastus quoq; ait eum haud bene circa ueneria dispositum. Ex quo Olympias mater, ut ait idem Athenæus, questa apud Philippum, scortum Thessalicum pulcherrimum cum eo cubare iußit rem periclitando. Cœnans idem apud Mediam Thessalum XX. conuiuis solus propinauit, totidẽq; ab eis pateras accepit, grauisq; uino paulopost dormiuit. Ex quo Menander ait. Ἀλέξανδρον πλεῖον πέπωκας τοῦ βασιλέως. Plus quàm Alexander rex bibisti. Dario illi, qui magos sustulit in epigrammate sepulcri inscriptum erat. ἠδυνάμην καὶ οἶνον πίνειν πολὺν, καὶ τοῦτον φέρειν καλῶς. Potui, & multum uini potare & hoc probe ferre. Vinolentus erat & Dionysius minor tyrannus, ex quo Dionysius minor

corruptos habuit oculos: auream coronam bibentibus proposuit, quam uicit Xenocrates philosophus. Alexander præmio etiam Indos, qui maximi potores erant, inuitauit. Quidam Choas dicitur bibisse, talentumq; tulisse, ac biduo tantum uixiße. Mithridates item polyphagiæ ac polyposiæ argenteũ talentum proposuit. Ex omnibus heroibus Nestor ab Homero ponitur potor: & item Agamemnon ut οἰνοβαρής, id est, uino grauis ab Achille inceßitur. Vt poëtas quoq; attingam, & alios uiros doctos, Anacreon & Alcæus lyrici & Aristophanes Comicus in ebrietate multa scripsere. Aeschylus itẽ, ideo Aeschylus

Sophocles cauillans in eum dicit. O Aeschyle, ὁ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖς, ἀλλ᾽ οὐκ εἰδὼς ποιεῖς. Si ea quæ conueniunt facis, non tamen cognoscens facis. Timocreon Rhodius poëta simul Timocreon

& Athleta epigramma.

Τῷδέ γε πολλὰ πιὼν καὶ φαγὼν, πολὺ κερδομένων δ᾽
Ἀνθρώπους, κεῖμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος.
Multa bibens tum multa uorans, male deniq; dicens

Multis:

Multis:hic iaceo Timocreon Rhodius.

Hactenus ex Athenæo. Plato in x i. legum ait Lydos, Persas, Iberos, Thracas, Scythas, Gallos maxime uini potores esse, qui uel in uestibus uinum perfundere felix putant auspicium. Lacedæmonij eundẽ calicem in cõuiuijs circum agere ac potare consueuerunt, prius amicorũ, nomine inuocato cui bibere se dicebant, quod proposim uocabant. Nonnulli gratiarum, alij musarũ numero bibebant. Inter Romanos uerò Ennius idem ebrietatis uitium Ennio poëtæ tradunt. Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma uenerat. Præterea M. Antonio Triumuiro, M. Ciceroni M. filio, Catoni Vticensi. Et Nouellius Tricongius apud Tranquillum in Tyberio: Nouellio Tricongio Mediolanensi, tribus uno spiritu amphoris uini epotis. Mea uerò ætate Nicolao Pontifici, uiro alioqui laudatißimo. Erat enim apud ueteres quosdam insanos opinio, ut nihil nisi in uino præclarum ab ingeniosis aut poëtis ederetur, ut patet ex hoc disticho Demetrij poëtæ:

Οἶνος τοι χαρίεντι φέρει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ,
Ὕδωρ μὲν πίνων χρηστὸν ἂν οὐδὲ τέκοις.
Dulce merum musis equus est in carmine uelox.
Si quis aquam potas, nil bene parturies.

Quod omnino falsum, cum plerunq; contra eueniat. Horatius: Abstinuit Cerere & Baccho. Et Iuuenalis: Ac toto uinum nescire Decembri. Et apud Plinium, Protogenes in Ialyso pingendo plures dies lupinis tantum madidis uixit.

Minos Minos legem à Ioue accepturus, apud Homerum, nouem dies in cauerna summa est usus abstinentia: apud Hebræos Moses dies quadraginta.

DE VINI IMMODICI DAMNIS.

IN eius malignitate illud in primis apud Athenæum legimus: Quod sanos quidem homines insanire facit, stulte loquendo, aut nihil reticendo: ex quo prouerbium apud ueteres, Οἶνος μὴ ἔχειν πεδάλια, uinum non habere calciamenta, quòd ebrius pateat, omniaq; tanquam speculum reddat perspicua. Vnde Tripodas duos constituere, Apollinis, Duo tripodes constituti & Bacchi. Nam ex tripode loqui dicimur, cum uera enarramus. Et uinum cum uera loquitur tripodem proprie ueritatis habere dicebatur: hic ex ebrietate, alter ex uaticinio. Aeschylus poëta ait, Aes formæ, uinum autem mentis speculum. Et Dionysius Liber ex eadem causa est appellatus. Hactenus Athenæus. Plato, mores cuiusq; manifestari in uino maxime dicebat. Theognes:

Ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες
Γιγνώσκουσ' ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον.
Igne probant homines aurum argentumq; periti:
Ast hominis uinum monstrat aperte animum.

Plutarchus in libro de erudienda fœmina, Dionysio, inquit, Lethargum & obliuionẽ consecrabant, quòd in uino delinquentes officij penitus obliuiscerẽtur, ac admonitionis egerent puerilis. Selerius. Quàm intolerabilis uir temulẽtus est aut iratus: semper enim secure agit apud seipsum, apud alios morbidus. Plinius. Vinum ad procinctum tendẽtibus Androcides impedimento est. Eodem teste autore, Androcides scribit ad Alexandrum: Memẽto rex quum uinum potas sanguinem Cicutæ uenenum, uinum terræ te bibiturum: nam cicuta homini uenenum est, cicutæ uinum: hoc est, uide quanta sit uini uis, ut ueneni uenenum sit. Nam & idem lib. x x v. dicit Cicutam uenenum esse: remedium antequam sumatur bibere, quòd uini natura sit excalfactoria. Hieronymus in epistola: Vinolentos sacerdotes, inquit, & Apostolus damnat, & lex uetus dicẽs, Qui altari seruiunt, uinũ & siceram non bibant. Sicera enim apud Hebræos est omne quod adfert ebrietatẽ. Idem ad Eustochium, Vinum uirginibus uenenum est. Aristoteles in Problem. ait: Pueros cum non minus calidi quàm uiri sint, minus tamen sitire: quòd ipsorum calor humidus, uirorum uerò siccus est. Idem in libro de ebrietate inquit, uinum paulatim epotũ minus capita tentare, quòd uis eius mora potationis frangatur. Dicit item seniores ac pueros citius tẽtari: hi excessu, illi defectu caloris, quasi natura debilitata. Ex animalibus quoq; quoddam genus: tum coruos ex herba, quam Oenoctam uo- Oenocta cant ebrietatem inducentẽ, adfici. Pythecum etiã & elepsam bibere uinum. Ideo uenationes fieri ex Pythecis & coruis ebrijs: alteris ex herba, ex uino alteris. Ipse quoq; uidi Romæ ursum ex Vrsinorũ ædibus cellas uinarias paßim quas poterat per urbẽ ingredientẽ, doliaq; exhaurientẽ. Ebrietas igitur semper habuit adsertores ac dijs consecrata. Nam & Romæ uinalia fiebant sacrificia. Athenis quoq; teste Vinalia Athenæo Dionysia ludi erãt Gymnici in theatro in Bacchi Dionysia honorẽ, ubi uinum circumferebatur, magnaq; bibẽdi licẽtia. Idem ait, libare pocula, quod dijs in primis debetur, Cortalum puerum Siculum primum amatoribus suis inuenisse.

VINI MODERATI COMMENDATIO ET VTILITAS.

VInum Asclepiades magnopere commẽdauit, nec ægrotis negauit, cuius proximã dijs naturam dixit. Eius laudibus & uirtutibus librũ etiam dicauit. Homerus. Οἶνον τὸ μάκαρες θεοὶ ἄφθιτοι ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδώνας. Vt pellant homini curas dij uina dedere. Mnesitheus ait: Vinũ modice sumptũ animæ corporiq; robur addere: Secus uerò præter modũ. Ideo Dionysium medicũ uocant. Vnamq; ex eius nymphis Hygien ex sanitate appellari. Socrates apud Platonem laudat uinum in conuiuio modicè sumptum: quòd haud aliter quàm Iouis imber plantas leniter irrorãs uegetiores facit quàm impetu descendens: ita merum moderatum uirtutem excitare, alacrioremq; animum ad officia reddere, immodicum uerò obruere. Neq; enim pollincturæ funeralesq; epulæ alia de causa inuentæ, quàm ut per uini cibiq; recreationẽ, defuncti desiderium ex eoq; mœstitia comprimatur. Paulus Timotheo iubet, ut stomachi tenuis gratia modico utatur uino. Defectis autẽ inedia purgationibusq; consumptis corporibus saluberrimum est. Inflammationibus omnibus inimicum. Omnino autem rarus breuisq; potus in tuto est: ex Hippocratis oraculo illo ἀδιψίη ἀσυνέθιστος ἐστὶ, id est, nihil sitire seu bibere nullam debet rationem. In hac enim re uolupetati magis aut consuetudini quàm necessitati indulgemus. Hominem enim omnino potu posse carere docuit Iulius Viator eques Romanus, qui ob intercutis morbum nihil penitus bibere paulatim adsueuit. Viuit etiam Romæ nunc mihi notißimus, qui plures in anno impotus omnino transigit dies.

VINA LAVDATA AVT FACTITIA.

GRæca quondã uti nunc in pretio fuere. Eius cyathum Vina Græca tantum in conuiuijs, teste Plinio, dabant. Methymnea in Lesbo. Maronea in Thracia quæ rubra erant, ut autor Homerus: uocat enim αἴθοπα οἶνον ἐρυθρόν. Aethopa uinũ rubrum. Quare Aethopa dicat, Athenæus declarat: quòd sic uocetur unus ex equis Solis qui uim habet in fructus autumnales, præsertim uuas maturandi. Chia quoq; & Maruisia ex monte in Chio insula cognominata, quæ adhuc priscũ retinent nomen. Ex Creta eius generis nunc optima ueniunt. In Italia palma Campaniæ regnoq; Neapolitano datur. Inter quæ Aminea præstant nunc, uti suprà diximus, Seuerinatia dicta, deinde Setina, nũc Latina. Falernum & Calenum immutatas natura soli desierunt. Pompeiana prope Vesuuium,

nunc Græca appellantur: proxima in Hetruria Trebiana
nocitata, deinde Geminianẽsia, quæ ambo in œnophoris am-
phorisq; translata fiunt præstantiora, ac longius exportan-
De uino factitio tur. Lucensia nigra mollißima firmaq;. Factitio insuper
uino ex frugibus præparato diuersis modis multi utũtur po
puli, diuersis etiam nominibus. In Aegypto Zithũ appel-
lant, ut ait Columella, in Hispania Cerea, in Gallia Ceruisia,
ut Plinius libro XXIII. quæ adhuc uulgò retinent nomina.
Mulsum quoq; ex melle & aqua, cuius loco nostri medici
Iuleb barbaro nomine utũtur è Saccaro liquido loco mellis
præparato. Aqua mulsa alsiosis prodest, & his qui sunt
humilis & præparci animi, quos Græci μικροψύχους uocãt.
Plinius. Mulso item Pollio Romulus dixit Augusto se cen-
tesimum annũ prospera ualetudine superasse. Passum ex
uua fit quæ diutius in uite solem passa durauit, unde nomen
ei ut autor Varro. Græce γλυκύ. Sapa ad secundam par-
tem mustum decoctum. Defrutũ ad tertiam. Murinum
ex unguento uinum præparatũ, ut etymum demonstrat ἀπὸ
τ̃ μυρ̃ς. Quod apud Plautum pro dulci ponitur, ac inter ui-
ni delicias. Quomodo item præparetur Cydonite, Apite,
Daphnite, Cedrinum, Cyparißinum, aliaq; complura: uide
apud Græcos Dioscoridem, apud Latinos Columellam.

DE FRVGALITATE ET ABSTINENTIA DICTA NOBILIVM AVTORVM.

Sophoclis primũ quatuor senariolos ad hoc propositum
conuerti. Quotquot philosophantes excudunt aliquid,
Ante omnia uentri ut dominentur decet. Quo sine nihil est
pulchrum dicere aut facere. Magistra consiliariorũ est fru-
Xenophon galitas prudẽtium. Xenophon in primo Commen. de So-
crate loquens, Diæta animum corpusq; instruxit, minimoq;
nitebat sumptu, pane tantũ cum lacte uescebatur: uocatus ad
cœnam (quod difficile plerisq;) ultra necesßitatem nõ edebat,
nec extra tempus. Cur putatis, inquit, Circen socios Vlyßis
in porcos uertisse, nisi ob incontinentiam fictum esse, qua illi
in hoc cibi genere usi fuere: Vlyssem autem cõtinentia usum
monitu Mercurij minime mutatum fuisse? Dicebat præterea
abstinendum esse à ueneriis, quibus qui tangerẽtur, non fa-
Musonius cile sapiẽtia posse uti. Musonius de cibis solebat sæpe dis-
serere ualde quidem ordine, ut de re non admodum parua.
Putabat enim cibi potusq; cõtinentiam, principium ferè to-
tius sapientiæ. Et ea quæ inuentu sunt facilia ac omnibus in
promptu, pluris esse facienda in usu, quàm quæ preciosiora
remotioraq;, nec animalibus his præsertim uescendum, quæ
utilia sunt uitæ humanæ. Promptißima esse dicebat omnia
quæ igne non egerẽt, ut caseum, mel, lac, fructus pro tẽpore:
præterea olera, cẽrealiaq; omnia etiam cocta. Carniũ omni-
no cibũ abominabatur, ferarumq; potius dicebat esse, quàm
hominum. Deinde ob grauis cibi ad superna euaporationem
grauare ac à sapientia retrahere. Oportere hominem more
deorum terrestrium, quibus cõsanguineus est, leuißimo sim-
pliciq; uti cibo. Nam & illi aquæ ac terræ humore nutriun-
tur tantum. Sed cò uenimus delitiarum, ut artem huic uolu-
ptati adhibeamus, scriptiq; de gula & obsonijs libri repe-
riantur. Igitur Zeno sapientium, qui nec in morbos putabat
nihilominus utendũ esse delicijs ciborum, quàm utãtur serui
qui his carerẽt, quibus turpe putaret in hac parte inferiorẽ
esse. Neq; indulgendũ sibi uel tantisper in hac re existimabat
Voluptas aut blandiendũ, quod huiuscemodi esset natura uoluptas, ut
paulatim illecta & subrepens quotidie maiores campos ac-
quirat, priusq; totũ occupet, quàm ex parte sentiatur. Hæc
Pythagoras ille. Pythagoras dicebat hominẽ ex homine non aliũ cogi-
tare, hoc est hominem incontinentẽ & luxui deditum. Totus

enim honesti ducem & fundamentũ continentiæ, laborent in
primus esse. Anaxagoras apud Diogenẽ. τ̃ ἐλαχίστων μὲν Anaxagoras
δεόμενος, ἔγγιστα ἐστὶ θεοῖς. ὀλίγα ἐσθίων, ὀλίγα ὄψου
προσδεῖται. Qui minime indiget, dijs proximus est, Qui
suauiter edit, minimũ eget obsonij. Charis poëtæ quatuor Charis poëta
item senarios lepidos cõuerti, Ventris habenas oportet tute
regas. Solus enim accepti nunquam habet gratias. Plusq; ne-
cesse quàm sit semper expetit. Huic indulgens malorũ sentiet
mala. Plinius hanc furatus, Venter ait instat ut creditor, nec
accepti gratiã habet. Anacharsis Scytha apud Ciceronẽ. Anacharsis
Mihi pulpamentũ fames, cubile solum, uestis Scythicum te-
gmen. Epictetus apud Arrianum. Quòd si te uoluptatis Epictetus
phãtasia forte rapuerit, eam alijs dele phãtasijs, ut spatio in-
terposito diuertas. Reminisce re utriusq; tẽporis, cum uide-
licet uictum quãdoq; à uoluptate magnopere te pœnituit: &
cum abstinueris, magnum fuisti gaudium adsecutus. Si autẽ
uoluptas aderit tolerabilis, ea sic utere, ut tui sis compos, ha-
benasq; manibus teneas. Epicurus apud Diogenẽ frugalẽ Epicurus
uictum pane aquaq; contẽtus amabat, non ut aduersus uolu-
ptati, sed quòd maiorẽ uoluptatem in minima uictus cura re-
periret. Sumptus enim & delicias animi dolores ac mole-
stias gignere. Idem dicebat gratias naturæ agendũ esse quæ
necessaria fecit ut essent præsto parata omnibus, nõ necessa-
ria autẽ inuentu difficiliora. Eusebius: Continẽtia corpo- Eusebius
ris ualetudinẽ conseruat, & animi pudicitiã. Pudicitia uerò
quietã præparat uitã. Hieronymus ait, Athletas qui mul- Hieronymus
ta uescũtur carne non diu uixisse. Plutarchus περὶ τῶν ὑγι- Plutarchus
εινῶν παραγγελμάτων. Vinũ enim & caro uires quidẽ ma-
iores faciunt, uerum mẽtis impediunt actiones. Idẽ. Si ad bel-
lum eligere uelimus uirũ à quo maxime seruemur, cum mi-
nime indulgentem uino somnoq; ac cibo eligamus: uel si in
morte liberos nostros ac uirgines alicui cõmendare, huiuf-
cemodi uiro nõ autem seruo cõmittamus. Incontinentiũ ho-
minum diuersa ab auaris ratio: hi ex iniuria aliorũ sibi utili-
tatem adferũt, illi & alijs nocent & sibi multo magis, si no-
cere est nõ solum domum sed proprium corpus corrũpere.
Igitur abstinentiam fundamentũ totius uirtutis existimare
oportet, sine qua nec honestum aliquando aut meditari aut
agere possumus. Deinde paulò inferius. Nescis quòd qui dul-
ce bibũt, aut edunt, minimũ obsonij aut potus indigent. Vali-
diores quanquã natura debiles sunt, corpus per cibi abstinẽ-
tiam curãtes, quàm qui robusti per luxum naturã debilitãu-
tes. In rebus autẽ publicis quis consilio utilior, quis commo-
dior? In bello quis inexpugnabilior, obsidionẽq; pati aptior,
qui paucis eget an qui multis ad uictũ? Sic igitur existimo,
diuinũ esse illud quod nullius indiget, proximũ huic qui pau-
cis. Ad Latinos ueniã. Cicero de officijs. Si cõsiderare ue- Cicero
limus quæ sit in natura excellẽtia & dignitas, facile perspi-
ciemus quàm sit turpe defluere uitijs, & molliter ac delicate
uiuere, quamq; pulchrũ continenter, caste, seuere, sobrie. Idẽ
pro Flacco, Hæc animi magnitudo in maioribus uostris fuit,
ut in priuatis rebus minimo cõtenti essent, in imperio atq; in
publica dignitate omnia ad gloriã & splendorẽ reuocarent.
Quæritur igitur in re domestica cõtinentiæ laus: in publi-
ca, dignitas. Et alibi, Populus Ro. publicã munificentiam di-
ligit, priuatã odit. Idem cœnas aut cõuiuia frugi, Phiditia uo Phiditia
cat more Lacedæmoniorũ, quorum frugalis uictus & appa Lacedæmonia
ratus erat, ἀπὸ τ̃ φείδεσθαι, id est, parcere. Cœnas autẽ sum- Cœnæ antelucanæ
ptuosas antelucanas appellat. Hier. cõtra Iouinianũ. Non Hieronymus
possumus è delicijs trãsire ad delicias, hic uentrẽ implere, il-
lic mentẽ. Miseriæ nanq; delicijs, & deliciæ miserijs cõpen
santur. Adamus donec ieiunus, in paradiso fuit: satur eiectus
est. Et qui uirgo permãserat, uxorem subito duxit. Moses ie-
iunus in monte legẽ accepit. Populus uerò satur uitulum cõ-
flatilẽ fecit, seditq; mãducare & bibere, & surrexit ludere.

Acab

Acab rex impius euerſionẽ domus, Niniuitæ irã Dei ieiunio uicerunt. Anna uxor Helcanæ inanem cibo uentrẽ filio meruit impleri. Daniel ieiunus reſponſa Dei accipere, lacumq; leonũ ſuperare meruit. Ipſe deniq; Chriſtus baptiſmũ antea XL. dierum ieiunio celebrauit. Ambroſius: Lothus Sodomitas ſobrius uicit. Idem ebrius filiabus concubuit. Noeus in arca ieiunus ſeruatus eſt, extra uerò potãs perijt. Idem in epiſtolã ad Corinthios. Qui ab illicitis abſtinet, laudem habet: qui à licitis, præmium quærit. Idem in Apologia, Cogitur ſummopere ut qui ſe illicita cõmiſiſſe meminerit, à quibuſdã licitis ſtudeat abſtinere. Dauid quondã alienam cõiugem cõcupiuit, poſtea ſitiens uehemẽter aquam deſideratam expauit, quam ſciebat à tribus fortibus uiris cum uitæ diſcrimine apportatam: exemplum ſimul dando, ut exercitus etiam ſitim tolerare diſceret, ac ne cui regum bibendi uſus alienis periculis eſſet. Gregorius in Moralibus triplicem ponit gulæ exceſſum. Quãdo hora præuenitur, Quãdo lautiorem appetit mẽſam, Quando cibos quoſcunq; nimio cupit ſeu uorat appetitu. Quibus omnibus uetus nobis lex exẽpla proponit. Primum in Ionata primi Reg. XIIII. Secundum in Iſraelitis, Numeri XI. quãdo carnes appetebant. Tertium in filijs Heli, primi Reg. II. quum ollas carnium deuorarẽt. Auguſtinus in ſermonibus, Qui enim ſic à carnibus abſtinet, ut alios cibos ſumptuoſiores appetat, nõ abſtinere uidetur, ſed luxuriam mutare. Quod igitur de ſolito ſumptu ac cibo lautitiæ remittitur, id egẽtibus diſtribuatur. Præterea auiditas nimia exſaturatioq; cibi qualiſcũq; fugiẽda. Eſaus enim primogenituram non ob offam aut lautũ cibum, ſed ob lentem perdidit. LEGES ſumptuariæ ex hoc conditæ. Primam dum Cato cenſor eſſet tulit C. Orchius Trib. pleb. de ſenatus ſentẽtia, qui numerum conuiuarũ præſcribebat, & ut ianuis cœnarent patẽtibus: ex quo Iuue. Quis fercula ſeptẽ Secreto cœnauit auus? Poſt hãc annis XXII. Lex Fannia ſubſecuta non conuiuis tantum, ſed cõuiuijs quoq; modum ſtatuebat uſq; ad aſſes centũ. Lex Didia deinde non ſolum Ro. ſed etiã Italiã his legibus ſubiecit. Licinia quam Craſſus diues tulit, erat: ut Calẽdis, nonis & nundinis cuiq; liceret XXX. tãtum aſſes in cibis cõſumere. Reliquis autẽ diebus ne amplius adponeretur quàm carnis aridæ pondo tria & ſalſamentorum libra: & quod è terra, uite, arbore'ue natũ eſſet. Leges etiã in hac re tulere M. Lepidus & Antiſtius Reſtio, quæ minime ſeruatæ. Reſtio tãtum ne ſuæ aduerſari uideretur, quãdiu uixit foris minime cœnauit. Sylla uerò pretiũ rebus uenalibus imminuit. Licinius Stolo, ne quis plus quingẽtis agri iugeribus poſſideret. C. Oppius ornatus mulierũ compreſſit. Deinde per Val. Flaccum Cenſorẽ abrogata, Catone collega cõtradicente. Lege Cincia, munera, & dona ſunt prohibita, quòd miſera plebes iã uectigalis ſenatui eſſe cœperat, ut autor Liuius lib. XXXIIII. Res igitur hæc non animos tantum, ſed corpora quoq; magnopere iuuat: ut ex his patet qui ex abſtinẽtia diu ualentes uixerũt. Apud Philoſtratũ ponitur Porus rex Indorũ longo robore mirandus, tantum aqua & pane ſe ſuſtẽtare ſolitus. Maſiniſſa rex, teſte Cicerone, iã nonagenarius ſine pulmẽto uictitabat. Mithridates iã ſenex & ipſe detecto capite, ac pedibus in uenationibus ſeſe exercebat, minimeq; accũbere, ſed ſtans ueſci ſolebat. Viriatus Luſitanus, cui Romanis toties reſtitit, ubi bellũ cœperat, neq; accũbere neq; in lecto dormire niſi eo confecto cõſueuit. Annibal, teſte Liuio, neq; ſomni habuit diſcriminata aut certa tẽpora, ſed quæ tantum à negotijs ſupereſſent. Auguſtus, ut eſt autor Trãquillus, facilis ac breuiſſimi cibi fuit, ſæpeq; ad medias epulas ueſcẽtibus iam cõuictoribus ueniebat, eoq; relicto ſæpe primus è mẽſa ſurgebat. Lacedæmonij ex Lycurgi legibus nullã abſtinentia potiorẽ habuere diſciplinam. Apud quos, ut autor eſt Athenæum, mos fuit: ut Ephori corpora iuuenũ nuda dies aliquot inſpicerẽt, ſi quid in his inuſitatæ pinguedinis & inhabilis ad certamina gymnaſijq; eſſet, uictus abſtinentia & exercitatione caſtigari iubebãt. Idem ſcripſit Dionyſiũ Heracleotam tyrannũ uaſtam obeſi corporis craßitudinẽ, partim abſtinẽtia, partim crudis adpoſitis noctu lateribus dũ quieſceret humorẽ paulatim exhaurientibus emendare ſolitũ. Diodorus Siculus eſt autor Aegyptiam iuuentutẽ ex lege Amaſis regis breui cibo adſuetam, nec prius ueſci quàm CLXXX. ſtad. percurriſſet. Platonẽ frugalibus etiam cœnis uti cõſueuiſſe autor eſt Cicero in Tuſcul. Timotheus, inquit, cum apud eum cœnaret, cœnæ tuæ Plato nõ ſolum in præſentia, ſed etiam poſtero die iucũdæ ſunt. Idem & Plutarchus repetit in tractatu de præceptis bonæ ualetudinis. Chriſtianorum autẽ exempla ſuperuacuum recẽſere. Hieronymus ipſe ſit ſpectaculo quanã uitæ duritie annos prope XC. tolerauit. Hilarion XV. primũ aridis ficubus ac modico poſtremo pane, decrepitos uidit incolumis annos. Nec defuere noſtro ſeculo quos in hac uirtute prioribus obijcere poſſumus. Nicolaus quidã inter Heluetios in receſſu nemoris degere paucis ante annis dicebatur, ſine ullo penitus cibo, cõſpicuæ ſanctitatis fama. Peruſiæ quoq; Colũba uirgo ſanctiſſima ante hos annos deceſſit, quæ cõſtituto uirginum cœnobio, præter aliquid fructuũ aut pomorũ idq; raro, nihil uiſa eſt edere: quam etiam miraculi gratia Alexander Pontifex dum in eam ciuitatẽ ueniret, adire, ac ſalutare uoluit. Sed hæc diuinæ quis tribuat opi aut muneri. Illud ſanè nõ minus admirandũ, quod ex ipſo naturæ prouenit robore, aduenam quendam anno Iubilei à Nicolao V. celebrato Romã ueniſſe, iuſſuq; Pontificis cuſtodiæ traditũ, quòd fama eſſet eum nunquam edere: poſt octauum tãtum diem cibum petijſſe: edentem haud ſanè multum: aliquot uiri nobiles ſimul & matronæ, inter quas mater noſtra fuit, quæ mihi hoc retulit, ſpectauere. Ad ieiunium & ſtomachi inanitatem panis recẽtis à furno olfactum magnopere facere compertum. Quo uſus Demetrius Cydonius uir Græcus doctrina atq; abſtinentia ſingulari, multorum dierum famem tolerare uiſus fuerat.

Ambroſius

Triplex gulæ exceſſus

Leges ſumptuariæ

Exempla frugalitatis

Porus rex

Maſiniſſa rex

Mithridates

Viriatus Luſitanus

Auguſtus

Lacedæmonii

Dionyſius

Plato

Hieronymus

Hilarion

Nicolaus Heluetius

Colũba uirgo

DE RISV ET FLETV.

Riſus ac fletus indices etiam modeſtiæ, ac duo humani affectus intrinſeca ſigna, contraria quandoq; aguntur natura ſapienti, ut in rebus mœſtis rideamus, in lætis interdum ploremus, ut ait Vergilius.

Spem uultu ſimulat, premit altum corde dolorem.

Alexander (teſte Plutarcho) initurus prælium cum Dario periculoſißimum, ubi de ſumma rerũ agebatur, ut animi fiduciam oſtenderet, inter familiares paulò ante iocabatur.

Scripſit Liuius, cùm Carthaginiẽſes aduenientẽ tẽpore quo Romanis penderẽt tributum, mœſti omnes & lugẽtes erãt, ſolus Annibal riſit, quod iã ab initio præuiderat calamitatẽ, cùm factio Barchina ei ſupplemẽtũ in Italiã mittere negaſſet.

Inuictus itẽ Romæ in Theatro, teſte Plinio, gladiator, qui cùm ſub alis uulneraretur, ubi ſenſus titillatio eſt, ridẽdo moreretur. Brutus Romæ frequẽti riſu ſimulauit inſaniam.

Democritus quoq; perpetuo riſu pulmonem agitare ſolebat, quẽ Abderitæ ut melãcholicum curaturi Hippocratem accerſiuere. Qui ueniens nõ inquit, Democritus delirat, ſed præter alios lõge ſapit. Ridebat enim ſecũ hominũ ineptias.

Greg. in Dialogo altuirũ quendã alioqui ſanctiſſimũ, uitio tamẽ nimij riſus teneri, nec uincere ullo pacto naturã potuiſſe: reſponſum tandẽ, diuinitus id ei permitti, ne reliquis eius ac claris actionibus extolleretur. M. Antonius triumuir licet in mole bellorũ ciuiliũ magniſq; periculis uerſaretur, etiã in ipſa fuga nunquã iocos aut ſolitos riſus luſuſq; intermiſit. Eiuſdem penè & Demetrius Poliorcetes naturæ.

Alexander

Democritus

De uituperatione risus

His etiam proximis annis Alexāder Pontifex. Dion in Moralibus ait, Risus continuus & magnus apud amicas & pueros impudētes reperitur. Ego uerò multo magis hominē ornari lacrymis puto quàm risu. Nam in his maximè morū ostenditur disciplina, in illo uerò intemperantia. Præterea flēs nullū prouocat ad sui cōtumeliam, ridēs auget. Ephrē Syrus, grauis autor atq; sanctus, de risus uituperatione scripsit: ubi ponit nequaquā eum ad hominē sapientē pertinere, bonaq; animi euacuare, intemperātiam augere, temeritatem adrogātiamq; alere. Dicitq; dominū nunquā risisse, fleuisse autē quandoq; Sed neq; apostolos. Salomō quoq; adeūdum ad domū luctus potius quàm letitiæ iubet: quòd in ea finis cunctorū admonetur hominū, & uiuens cogitas quid futurus sis. Basilius in Hexameron. Iocus siue risus mollem efficit animā, ac in diuinis præceptis negligentem, ut ne admissorum præteritorū facile reminisci sinat. Præterea bonis omnibus priuat. Augustinus. Puer à fletu incipit propheta futuræ calamitatis, lacrymasq; fundit nōdum loquētis miseriæ testes. Simile huic Plinius. Homo inquit, à fletu uitā auspicatur.

L. Crassus Agelastus

Inueniūtur qui à risu omnino tēperāt: ut L. Crassus pater Crassi diuitis semel in uita traditur risisse, ex quo Agelastus cognominatus. Cato senex nūquam. Philippi Cæsaris filius in hoc etiam seuerissimus, patremq; in Theatro quondam liberius ridentem dicitur rigido uultu respexisse.

De laudibus fletus

Fletum autem & eiulatum de mortuis, præsertim uiris, prohibitū esse lege XII. tab. Cicero testatur. At nostri magnopere collaudant. Lacrymæ, inquit Chrysostomus cœlum pulsant, crimina delent, conscientiam lauant, homines deniq; Deo proximos faciunt. Gregorius in L. Regnum cœleste Deus nostris fletibus uult rapi, quod meritis non debetur.

Ambrosius in Lucam. Si ipse flebis, minime fleberis. August. de Pa. Qui se per cordis impuritatem inquinauerunt, oportet lacrymis saltem mentis abluantur: nec est quòd doleat fonte lacrymarū carere cum in rerū amissione & calamitatibus eiulet. Ambrosius item in epistola. Vnica ad sanitatem perfectamq; sapientiam uia, lacrymarum gratia.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIB. XXXIII.

DE SCIENTIIS CYCLICIS. ET PRIMVM DE GRAMMATICA.

Etymologia
Analogia

GRAMMATICAE ratio apud Velium in tris omnino diducitur species, Etymologiā, Analogiam, & Orthographiam. Etymologia est uerborum in usu credibilis enūtiatio. Vnde ab Etymo, id est uerò, nomen sumpsit. Analogiam Græci sic definiūt. Συμπλοκὴν ἀκολούθων. id est, connexum orationum consequentium. In declinatione partium orationis Aristophanes grāmaticus quinq; observationes tradit, per quas possent inueniri similia. Vt eiusdē sint generis, casus, exitus, numeri, syllabarumq; soni. Vt canis, funis, finis: Legere, credere, reddere, & his similia. Aristarchus his adijcit differētiā: ne simplicia cū cōpositis cōparemus. Alia grāmaticæ diuisio quadrifariā, in literas, syllabas, dictiones, & orationes. Nam de orthographia quæ est rectè scribēdi ratio, postremo loco dicā.

DE LITERIS.

Literarum inuentores

Literas alij aliūde ducūt. Plinius Assyrias esse, quod Epigenes Babylonius obseruationes syderū annorū LXX. muliū lateribus coctilibus inscriptas tradit. Diodorus Aegyptias à Mercurio. Plato à Teutate quodā Aegyptio Deo repertas, Quidā è Phœnicia Cadmum eas adduxisse numero XVI. Quibus Troiano bello Palamedem addidisse quatuor, θ. ξ φ. χ. Totidem quoq; post eum Simonidem Melicum, ψ. ζ. η. ω. Quarum omnium uis simul & character in nostris cognoscitur. Aristoteles XVIII. testatur & duas ab Epicharmo additas. De Phœnicibus etiam Lucanus adfirmat.

Phœnices primi, famæ si credimus, ausi
Mansuram rudibus uocem signare figuris.

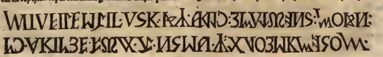
Eupolemus apud Eusebium primam literarum inuentionem Mosi tradit, qui ætate superior Cadmo fuit. Itaq; ex Iudæis, qui ijdem cum Syris sunt, ad Phœnices deuenisse. Philo Abraamo tribuit, qui Mosem etiam longè præcessit. Iosephus uerò multo antiquius ad Adami filium Seth gloriam hanc refert, qui ait in primo antiquitatū, in duabus eum columnis rerum cœlestium disciplinā conscripsisse. Græcis uerò dicit nullum fuisse literarū usum ante bellum Troianum aut Homerum. Sed hoc manifesto falsum Eusebius esse ostēdit in Præparatione euangelica, ubi ante Homerum Linum ponit, Philemonem, Thamyram, Amphionē, Orpheum, Musæum, Epimenidem, Aristeum, Sybillam. Diodorus item Aethiopum literas antiquissimas facit, ab hisq; dicit Aegyptios suas sumpsisse. Græcas uerò ueteres fuisse easdē penè, quæ Latinæ nunc sunt: indicio est Delphica tabula ænea quæ Romæ in palatio Mineruæ dicata in bibliotheca conspiciebatur Plinij (ut ipse testatur) temporibus, In Latium attulerunt Pelasgi ubi diu incorruptæ permanserunt. Deinde à Latinis interpolatæ, postremo per insecutā barbariem Longobardorum corruptæ, ut in eorum adhuc monumentis ac libris uidere licet. Idem ut in nostris sic in Græcis accidit fatum, proximo Illyrico literas eorum corrumpente. Quapropter in hunc usq; diem Delmatæ & Illyrici his utuntur characteribus, quos à Græcis acceptos dehonestauerunt.

Catalecti

Igitur Catalecti VII. totidemq; literarum genera reperiuntur. Assyrij siue Babylonij, ut diximus, antiquiores. Deinde Arabes: Iudæi non ualde ab Arabibus charactere literarum linguaq; distantes, Aegyptij uerò & Aethiopes quāuis antiquissimi: alteri tamen figuris animalium aliarumq; rerum, uerius quàm literis, quas hieroglypha uocāt, nulli adhuc cōpertis: Aethiopes uerò Babylonijs literis sunt usi usq; in hodiernum diem. Post hos Græci, deinde Latini. Postremo Dalmatæ ex corruptis (uti suprà diximus) Græcis.

Hieroglypha

Vidi etiam Armenica libros lingua cōscriptos: qui tamen cum Chaldæis ferè conueniunt in paruo discreti. Saraceni item hodie Tartari ac Turcæ quamuis diuerso inter se paululum catalecto, Arabicis tamen omnes utūtur literis. Turcæ etiam Græcis quibus dominantur, Sicuti ex epistola ad Innocentium Pontificem proximis annis indicatur. Sed & refossa nuper Volaterris multa ueterum Hetruscorum monumenta cum literis Hetruscis, quæ olim Liuio, Plinioq; testibus apud Rom. in pretio fuere: nunc autem penitus incognitæ. Ex his igitur unam ponere statuæ inscriptionem mihi uisum est.

DE SYLLABIS ET PEDIBVS.

Qvum igitur literæ inter Vocales Consonãtes & Liquidas distinctæ sint, Græci indifferentes habent, α. ι. υ longas, η. ω: breues, ε ο. Nos autem nostras indiscretas.

Syllabæ item Breues, Longæ, Dichronæ.

Pedes ex his qui certis mensuris & tẽporibus terminantur, paucissimi ex duabus, maiores ex senis syllabis. Vniuersi autem numero XXVIII.

Ex his dissyllabi quatnor: Pyrrhichius ex duabus breuibus: Spõdæus ex totidẽ lõgis: Iambus ex breui & lõga: Trochæus (quẽ Chorion uocant) ex lõga & breui. Trissyllabi VIII. Dactylus ex lõga & duabus breuibus: Anapæstus ex duabus breuibus & longa: Creticus ex lõga breui & longa: Amphibrachus ex breui & lõga & breui: Bacchius ex duabus longis & breui: Antibacchius ex breui & duabus longis: Molossus ex tribus longis: Tribrachus ex tribus breuibus.

Igitur simplices duplicati faciunt cõpositos pedes sexdecim, qui sunt hi. Ex spondeo & pyrrhichio Ionicus ἀπὸ μείζονος, id est, à maiore: ex pyrrhichio & spondæo Ionicus, ἀπὸ ἐλάσσονος, id est, à minore: ex chorio & iãbo Choriãbus: ex iambo & chorio Antispastius: ex trochæo & pyrrhichio Pæon primus: ex iambo & trochæo Pæon secundus: ex pyrrhichio & iambo Pæon tertius: ex duobus trochæis Ditrochæus: ex duobus iambis Dijambus: ex duobus spondæis Dispondæus. Ex duobus pyrrhichijs Proceleumaticus: ex iambo & spondæo Epitritus primus ex trochæo & spondæo Epitritus secundus: ex spondæo & iambo Epitritus tertius: ex spondæo & trochæo Epitritus quartus.

Ergo cum unus pes simplex bis positus compositum pe-
Syzygia dem fecerit: Græce συζυγία, Latine Coniugatio dicitur.

Hi rursus cum duos similes pedes iungunt, ταυτοποδία, id est, Tautopodia, cum diuersos Diopodia dicitur.

Hi igitur præter dactylum usq; ad pentametrum proce-
Monometron dunt. Est enim prius Monometron habens duos, Dimetron
Dimetron quatuor, Trimetron sex, Tetrametron octo, Pentametron
Trimetron decem. Qui omnes greßibus alternatim quasi incedunt, &
Tetrametron per uersus mouentur.
Pentametron

Hic est motus & ingreßio quam Græci βάσιν uocant,
Sublatio quæ Sublatione constat & Depositione: ut, armaui: ar subla-
Depositio tio est temporis unius. maui depositio temporum duum.
quadruplex

Pedes qui ex utraq; parte paria tempora habent πάρισοι, qui inæqualia ἄνισοι uocantur.

Brachycatalectum Depositionis genera quatuor: Aut enim Brachycatalectũ quando pes deficit, ut in dimetro. Quis hic manum tenet.

Catalectum Catalectum quum syllaba tantum deficit: ut, Quis hic manum tenebat.

Acatalectum A catalectum quum nihil deest carmini: ut, Quis hic manum tener capit.

Hypercatalectum Hypercatalectum quum syllaba tantum excedit: ut, Quis hic manum tener decorat.

Has omnis species inueniemus in his metris, quæ per syzygias ingreßionẽ habent. In dactylico autẽ cui nec pes neq; syllaba potest in ingreßione deesse: quippe cũ eius simplicibus pedibus basis cõstet, non nisi acatalectũ inuenire poterimus. Ideo in dactylico solo simplicibus pedibus ingredimur, quoniã & dactylus & spõdæus æqualitatẽ temporũ habent, alij uerò pedes syzygias diuersæ potestatis. Spondæus enim ratione tẽporis in dactylum resoluitur. Ideo indifferẽter uterq; ponitur, præterquã in fine tantum spõdæus euphoniæ gratia, ne uelocitas sequẽtis carminis per dactylũ impediatur. Quandoq; tamẽ dactylus ponitur in fine uocaturq; carmen acatalectũ, ut cui nihil ad perfectionẽ desit. Virgilius,

Inseritur uerò ex fœtu nucis arbutus horrida.

Hypercatalectum uerò aut brachicatalectum nunquam.

METRVM idem & Versum & Syllabã dixerunt. Ex quo Hexametron Pentametron Trimetron. Ergo & syllaba à quo pes, & pes à quo ῥυθμός, rhythmos à quo cõma, uel colon à quo uersus nascitur, Metrum dicimus. Metrum

Rhythmus Inter Metrum & Rhythmũ hoc interest, quòd metrum circa diuisionem pedum uersatur: Rhythmus circa sonum. Metrum etiam sine plasmate prolatum proprietatem suam seruat: Rhythmus nunquàm sine plasmate ualebit. Est etiã Rhythmus & in corporali motu: quum enim histrio indecenter signum aliquod expreßit, Arhythmos dicitur: quum uerò decenter, Eurhythmos. Item si fuerit æqualitas corporis modice temperata Eurhythmos: Inæqualis uerò & toris quibusdam confusa, Arhythmos appellatur. Ex quo Vergilius: Tum longo nullus lateri modus. Toris enim extantibus & interrũpentibus latera, arhythma latera sunt facta.

Colon est pars, siue partes uersus integris pedibus perfectæ: ut Defecisse uidet sua. Habet enim tres pedes integros. Colon

Comma est pars, seu partes uersus imperfectæ. Vt, Arma uirumq; cano. Habet enim duos integros pedes & dimidiũ. Comma

Quapropter Colon dictũ, à corpore abscissum integrum membrum. Comma quasi trunca pars membri, à corpore amputata. Nos Cæsuram dicimus.

Metra uerò principalia, à Græcis Prototypa & Archogena dicũtur. Cætera ex his nata sunt, quæ mutilata per cola & cõmata aut partibus agglutinãtur sibi, aut sola ponũtur. Metra

Sumunt quoq; nomina, ex pedibus, quibus constant: ut, Dactylica & Anapæstica: ab inuẽtoribus, ut Phalentica uel Sotadica: ab his qui maxime ea frequentarunt, ut Aristophania & Asclepiadea: ab usu, ut Priapea: à numero syllabarum, ut Hendecasyllaba: à numero pedum, ut uersus Senarios Octonarios dicimus: à numero syzygiarum, ut Trimetros Tetrametros: à paßionibus, ut Coluros & Scazontes: à tempore, ut Saturnios: quòd eodem tempore primum in Italia usurpati sunt, quo Saturnia urbs erat.

Igitur originalia sunt numero IX. Dactylicum, Iambicum, Anapesticum, Trochaicũ, Ionicum à maiore, Ionicum à minore, Choriambicum, Antispacium, Pæonicum.

Dactylicum ex his princeps carmen, quod & Heroicũ & Hexametrum, Græci etiam Deliacum & Pythicum uocant, quòd ex his responsa darentur: unde ipsum originem habuit, teste Plinio. Ennius uerò longũ appellat. Et Cicero in Pisonem longiusculis pedibus, Dactylicũ intellexit: qui & Spõdaicus dicitur, quando in quinto spondæum retinet. De Dactylico

Vltima syllaba Adiaphoros est, simul etiam syllaba quæ partem orationis finit. Et hoc, aut cum Penthemimeris est: id est, cũ prima pars duos pedes habet & syllabam partẽ orationis finientem, quasi πενθημιμερὲς ἥμισυ μερίδος: ut, Omnia uincit amor. Or est adiaphoros syllaba. Aut ἑφθημιμερής, Heptemimeris, quando cæsura fit in septima syllaba: ut, Penthemimeris

Heptemimeris

Et furijs agitatus amor, & conscia uirtus.

In nona Catullus:

Iam ueniet uirgo iam dicetur Hymenæus.

In tertia, ut item Virgilius,

Inualidus etiamq; tremens etiam inscius æui.

Quòd nisi huiuscemodi fiant cæsuræ, Carmen dactylicum nullum habet splendorem. Priscianus Cæsuram Semiquinariam & Semiseptenariam uocat.

Alind genus dactylici, quod Priapeum uocant, cùm tertio pede partem orationis finit. Vt, Dactylicum Priapæum

Hunc lucum tibi dedico, consecroq; Diana.

Aliud item quod Glyconium, cum in duas partes æquales diuidit Dactylicum: ut, Glyconium

Cui non dictus Hylas puer & latonia Delos.

Quo prius est usus Homerus: ut

Κουρῆτές τ' ἐμάχοντο καὶ Αἰτωλοὶ μενεχάρμαι.

Bucolicum Aliud genus Bucolicum, cùm quarto pede partes orationis finit: ut,

Ab Ioue principium musæ: Iouis omnia plena,

Theocritus hanc metri legē custodit, Vergilius contempsit.

Iambicum Iambicum in Tragicis & iambicis locis imparibus tantum Iambum recipit. in comicis uerò licentiosior. Hunc Homerus primus tentauit. Græci nanq; comici & tragici diligentius hæc secuti & reliqua custodiere: nostri uerò plus erant habituri gratiæ si & intra legem hanc ipsi constitissent. Perfectior item quum ex puris constat iambis: ut,

Mala soluta nauis exit alite.

Si autem penultima in hoc longa fuerit Scazon siue Choliambus efficitur, quasi claudicans Iambus: ut,

Apollinarem conueni meum scazon.

Horatiana uerò carmina pedum constant uarietate iam cognita, quorum pleraq; aut ademptione, aut adiectione, seu in aliqua parte commutatione legitimi carminis fiunt: ut,

Mecœnas atauis edite regibus.

Pentametrum est catalectum: si in extremo addatur syllaba legitimum fiet. Idem in IIII.

Trahuntq; siccas machinæ carinas.

Trimetrum est etiam catalectum: aliter quoq; in alijs.

Monostropha appellauere, quòd prima strophe duobus uel tribus colis explicata cæteras sequentes similes habeat, nec in aliqua parte interueniente epodo cola mutentur.

Colon quid sit iam dixi, id est, integrum membrū generisq; carminis, à quo monocola, ut Ode prima: & Dicola, ut est secūda. Sed & Tricola siue Tetracola dicūtur hæc carmina.

In cantionibus autē Lyricis legitime scriptis, hoc est monostrophis, hæc tria inueniri necesse est, Strophē, Antistrophen, Epodon: olim enim carmina in deos scripta cōstabant. Circumire arā à dextra Strophen uocabāt, redire à sinistra Antistrophen: post cùm in cōspectu Dei cōsistentes cantici reliqua peragebant, Epodon. Hinc translatum nomen in hos epodos qui binos uersus impares habēt. Nam ut illic Epodus canticū finit: ita hic uersus secundus sensum. Hoc est enim in epodis legitimū. Ergo sciticum & hæc elegia epodicū carmen. Hæc igitur cantio Lyrica, quæ tres has partes habet, Periocos appellatur, eadē Trias, si ex rebus his cōstat. Solet enim abundātior & plenior cantio habere Antistrophen, Proodon, aliquādo & in medio, hoc est inter strophē & antistrophen Mesodō. Inueniuntur autē in strophe cola uel cōmata aliquot ex uoluntate scribentis uaria lege metri finita. Huic antistrophe redditur totidē colis ijsdē metris. Tertio additur Epodos iā quolibet metro: hoc est, ut dixi, quā uocāt Triada. Sed hæc accuratius Græci poëtæ seruauerūt. Cætera uerò quos requirūt pedes, quæue ad carminis rationem pertinēt: si uberius scire cupis, uide apud Græcos Ephestionem; apud nos uerò Terentianū & Veliū Longū, antiquos sanè grāmaticos, ex quibus omnibus hæc pauca decerpsimus.

Diphthongi Inter syllabas diphthongi sunt numero VII. Tris Græcas quas usurpabimus adnumerando, ai, oi, ui. scribiturq; in antiquis uoluminibus, Harpyia, Minyiæ: quæ omnes apud Græcos etiam producuntur. Sunt autem Dichronæ cum uocalem sequentem habent, quod & Latini interdum usurpant: ut, Insulæ Ionio in magno. Sed & omnis uocalis ante uocalem: ut, Credimus an qui amant ipsi sibi somnia fingunt. Et sub Ilio alto. Et in una dictione: ut, Dextraq; prehendit.

DE DICTIONE ET ACCENTIBVS.

Accentus Dictio quoq; pars orationis tertia: ea siquidem accentibus regitur. Sunt autem accentus tres, Acutus, Grauis, & Circunflexus ex utroq;. Reliqui quatuor, Longus, Breuis, Tenuis, Adspiratio, tenores potius, quàm accentus sunt dictionis existimandi. Nam omnis syllaba quæ aliquid trium superiorum sibi uendicat, ntiq; aliam sibi ingenitam habet, aut longitudinem, aut breuitatem, aut tenuitatem, aut aspirationem: quæ si accentus essent, pariter duæ syllabæ in unum constare non possent. Longum accentum transuersa linea notat: ut, Dederītis, pro dederitis. Breuem uerò sursum erecta, ut Fulgĕre. Sed hi tēpora quoq; distinguunt. Aspirationem uerò dictio cum h scripta præstabit. Si autem adscripta non erit, siccitatem hac figura'.

His addunt tris alias notas. Hyphen, quum duo uerba quæ in unam pronūtiationem colligimus, inflexa subter uirgula iungimus. Vt, Turnus ut ante uolans. Apostrophen, quum uocalem ultimā subtrahimus, quam notat inflexa uirgula ad caput eius cōsonantis cui subtracta est: ut, Tāton' me crimine dignum Duxisti. Diastolen unioni contrariam, quæ orationem, ut apud nos nota distinguit hoc modo'. Hyphen Apostrophe Diastole

Apud Græcos item ultimæ acuūtur. Apud Latinos uerò nequaquā, præterquā in aduerbijs quibusdam, ut Ferè penè.

Illud præterea catholicū in hoc genere animaduertendū, apud Latinos accentus quātitates syllabarum minime sequi. Antiqua tamē sine poëtarū siue grammaticorū licētia multa utriusq; linguæ modo accentuq; pronūciamus & scribimus, præsertim quæ nihil immutantur, ut Philosophi, Comœdia, Tragœdia, præterea Euripides, Darius. In quibus omnibus penultimā dichronam facimus. Sidonius poëta. Orchestram quatit alter Euripides. Si ratio itē sequēda, producemus Darium, Alexandriam, & Antiochiam, Trigonū, Idolū, Paracletum. quæ licet Græca licētia aut metri causa interdū corripiantur, tutius tamen ac obseruātius nostris utimur syllabarum tēporumq; legibus, nisi autoritas usus'ue refragetur.

DE ORATIONE.

Quo ad orationē uerò partes aßignantur octo. Verum à Priscis inter quos Theodectes fuit, ut ait Dionysius Halicarnasseus, tres tantum ponebantur, Nomen, Verbum & Coniunctio, quòd in uerbis uis sermonis: in nominibus uerò materia inesset. Quoniam alterum est quod loquimur, alterum de quo loquimur. Paulatim deinde adiectæ aliæ partes ab Aristarcho primum, deinde à Palæmone Vicentino, qui memoria Quintiliani fuit (ut ipse testatur) donec numerus supradictus expleretur. Reliqua uerò quæ ad orationem pertinent in parte Rhetoricæ dicam.

DE ORTHOGRAPHIA.

Nunc ad orthographiā ex ipsius Velij, tū Victorini autoritate descendā, partim quoq; ex ijs quæ ipse in marmoribus annotaui. Orthographia enim Orthoepia lōge difficilior, cùm hæc haud quærat quemadmodum scribendum sit, at ad legem etiam uocis orthographia est adligata.

Diphthongis primum nonnulli ueterum non utebantur, ut ex marmorū inscriptionibus aliquorū apparet, ex quibus unam in C. Pompeio Euscomo in Anthropologia annotaui. Diphthongi

Oe, diphthongo tripliciter ueteres sunt usi pro e, ut plerunq; pro u, ut ex monumentis adhuc aspicimus plurimis, his uerbis, Faciundū cœrauerunt: pro, curauerunt. Pro i, apud Ciceronem iij. de na. Canephoroe pro canephori. Et in antiquis uoluminibus Solœ pro Soli urbe. Oe

Ai item diphthongo dupliciter, disiuncta: ut, Aulai in medio. Rursus coniuncta pro e, more Græco: ut in marmoribus, Aimylius sæpe reperitur. Ai

Ei pro i, sæpe in genitiuis singularibus & nominatiuis pluralibus secundæ declinat. ut, Captiuei. Præterea in his dictionibus, Heic, illeic, isteic. Ei

B, litera pro V. Sic enim Romæ in antiquo lapide, Bixit annis XXV. Quod ex Græco more prouenit. Nam illi per B scriptam dictionem, per u pronuntiant. B, litera

C, itē affinitatē cū g, retinet, ut Secobrica & Secobriga. C, litera

Nec

Sp.Carbilius Nec mirū, nam g, literā primus Romæ repperit Sp. Carbilius grāmaticus libertus Sp. Carbilij illius qui primus uxorē abdicauit, quū prius C pro G passim uterētur: autor Plutar.

D, litera D, insuper habet cum T, communitatem, nam Alexanter pro Alexander (teste Quintiliano) scribebatur. Et apud Lucianum Græcū auctorem in dialogo quodam D, litera cū T, contēdit, queriturq; ab ea usurpari. Hic monstratur grammatici cuiusdam nostri temporis error de Endelechia & Entelechia, quæ uaria putauit, quū pro eadem ab illis quos allegat autoribus ponatur, Græcam in hoc imitando consuetudinem, quum illi D, pro T, pronuncient.

Endelechia

I literam geminatā raro inuenimus, ut in lapidibus licet aspicere, Aerari, Iuli, Fabi, argentari. Inuenitur tamen, ut in Obelisco Vaticani nunc legitur. Diuo Cæsari, Diui Iulij. F. Augusto Tybe. Cæsari, Diui Augusti. F. Sacrum. Et idem numero plurali, ut Coss. Faciundū curauerunt, ijdemq; reprobauere. Virgilius. Iidem uenturos tollemus in astra nepotes.

In medio item dictionis inijcere, proijcere. Dis pro dijs. Inuenitur & ij duplex pro e, in nonnullis Romæ locis, ut extra portam Vaticanam huiusmodi inscriptio. Licinio Cliiminti. L. Coccijus Gaionasalumno. Qui uixit annis v. Mijns v i i. Diijs x i. · Transit etiā in consonantem, ex quo Cic. Maijam & Aijacem per ij, duplex scribēdum putauit. Quidam per iij. ut coniijcit, ut sit coni. deinde sequentium altera consonans, altera uocalis. Sed & hoc exoletum. Næuius enim & Leneus quum longa syllaba scribenda esset, duas uocales ponebant præter quàm quum in i, literam incidebant. Hanc enim per e, & i, scribebant.

K, literam non duxerunt, sed notam, qua multi religiose utuntur, ut in epistolis scribant karissime, sicut & in lapidibus sæpe inuenitur. Eadem & Græci ueteres sunt usi ante χ literam à Simonide repertam.

P quoq; litera ante inuentum φ. Itaq; αμπωρα dicebāt, & Spinga. Addita deinde aspiratio est, ut nos quoq; & sphæram dicamus, & Spinga. In quibusdā reijcimus ut Tropæa, Calpurnius, Scapus: scapha tamen aspiratum.

Q, literam multi excludunt, inter quos Licinius Caluus fuit, dicentes nihil aliud esse quàm C, & V. Et ideo nōnulli, Qis pro quis, & qid quid. Loquutionem Antoninus Rufus qui de orthographia scripsit, per q, dicebat scribi oportere, quòd à loquēdo deriuaret, cæteri omnes per c. Quum pro tempore per q, & u, simplex seu geminatum antiquitus positū. Pro præpositione uerò cum, per c. Cottidie item rectius quàm quotidie, quòd à continente ueniat: non autem à quoto die: & secutus & cocus, quāuis à sequēdo procedāt.

Quum

Cottidie

S literam, de qua Messala (teste Quintiliano) unum librum edidit, inter duas uocales geminabant, ut frequenter in marmoribus, caussa, dissignator. Sed & alias quoq; literas, ut Paullus, Sallustius. Victorinus autem dicit quòd quodam tempore nullas geminabant literas, ut Anius, Luculus, Memius. Sed supra quam geminari oportebat, notabant hac figura c, quod erat geminandi signum, ut in quibusdam adhuc ueteribus libris apparet. Idem ait quòd iuxta non ponebant e m. Ideo nec alcmenam, sed alcumenam dicebant, donec Cæsar correxit. Item ſ pro r. ut Valesius, Fusius, pro Valerius & Furius. Primus autem qui r, literam inuenit Appius Claudius Centimanus fuit, ut testatur Pōponius lib. 1. digest. Græci quoq; loco duorū ρρ ρσ ponebāt, ut Tyrsenus pro tyrrhenus, & pyrsos pro pyrrhos. Pro duobus item σσ geminū ττ. ut θάλαττα: apud nos uerò ſ pro t. ut à nepet, non nepetinus, sed nepesinus dicitur. Item ex Rhamnunte rhamnusius, ex Acheronte acherusius.

R

T

G quoq; in c, ut uicesimus & tricesimus: uicenos & tricenos. Reliqua uerò numeralia g, seruant.

V, litera loco o, posteris est posita. Nam priscis seruos consol scribebatur, sed per u pronūciabatur. Item funtes & frundes scribebant tantum. Pronunciabant uerò & scribebāt quædā pinguius: uidelicet u, loco i, ut optumus, maxumus, artubus, partubus, portubus. Sic Augusto placuisse Longus testatur. At contrà Cæsar sicut in eius titulis uidere est elegantius, sicuti & nos i, pro u, utebatur. Item pro consonante ponitur, ut uinū, uitium, in cuius loco antiqui Digamma æolicū conscribebant: uidelicet F. Præterea uerba hæc unguo & tinguo, pro ungo & tingo. Deniq; loco υ Græcis in omnibus apud Latinos cōuertitur u. μαρσύπιον Marsupiū, μασσάλοι massuli, λύκος lupus, ἴντυβον intubū. In quibusdā nō mutatur, ut Labyrinthus: autor Verrius Flacc.

Ad Ad mutatur secundum literam sequentis consonantis, appello, applico, accelero, attingo, aggrauo, aggero. In marmoribus tamen antiquis d retinent atq; ita obseruatur, ut in plerisq; uidemus. Adplico, adcelero, adgero. Item apstulit, apstinet, apsyrtus, apsis, loco b imitantes literam ψ.

Inlustris etiam & inlicitus, inlepidus, opsonium, optineo. N semper ante D. F. Q. S. Vt eandem, Lanfrācus, tanquā, monstrum. Quanquam tamen per m. Eam uerò sicut alias quasdam leuitatis gratia scribere recusabant, quapropter in uetustatibus frequenter aspicimus coiugem pro cōiugem. Et Cicero Foresia & megalesia sine n, libēter dicebat, ut uerbis ipsius utamur, Posmeridianas quadrigas inquit, libentius dixerim, quā postmeridianas. His adijciendū toties, & traposuit, & transit, pro totiens transposuit & transmisit.

Ab, Abs, A. Ab, Abs, & A. præpositiones diuersis modis ponebant. In rationibus & auferendo dicebant pecuniā acceptam non A Lentulo, sed ab Lentulo Cicero dicit religionē hanc scribendi apud paucissimos suo tēpore remansisse. Antiquos tamen scimus Abs te, dixisse, & Abs re, frequēter: Ab Lētulo aūt, & Ab Lucio semper. Nos tantū Ab præponimus uocalibus.

Illa quoq; per geminatas literas: Apenninus, Chersonnesus, Peloponnesus, Millia, milliarium, ex inscriptione portæ Næuiæ. Relligio, rettulit, repperit, relliquiæ, reliquū tamen & repertum. Per simplices autem uminent, amittit. omen, comodum, proicit, iniecit, flama. Neptunus, comune: hi & his. Paucioribus quoq; nongenti mihi nihil. Pluribus autem monstrare, exspectare, exsaturari. · Illa insuper utroq; modo Aelius & Helius, Hetruria & Aetruria, Hereticus & Ereticus, quòd alterum ab hærendo, alterum ab eligendo ducatur.

In nonnullis diuersa scriptio potestatem uariat, ut Oechalia & echalia. Aemonia & emonia, Thetis & Thetys, Asopus & Aesopus, Hadrianus & Adrianus ex Adria.

Nulla præpositio t, litera terminatur: ex quo Apud dicitur, non Aput: Sic & nulla coniunctio d, litera finitur: ex quo Set, non Sed, dici oportebat, quamuis usus præualuit, ut Sed, dicamus. Set

Illa etiā per T, scripta in marmoribus reperimus, Otiū, negotium, mitto, potius, ratio, littus. Per C, lictor, Accius, Minucius, Sulpicius, Marcius: Accerso quoq; & arcesso idem: nam r, in c, cōuertitur. Errantq; qui putant accersere uocare, arcessere autem remouere, quasi ab arceo. Otium

Interdum etiam aliud scribimus, aliud pronunciamus, ut, Hoc erat alma parens. Nam si enūciationi responderet scriptio, oportebat scribere, Hocce erat gemino c c.

Item tēpsare & Contēptus scribitur, dū à Contēno uenit.

Authorem quidā recentiores scribūt, quòd ἀπὸ τοῦ αὐθέντου, id est, Principe & rectore ueniat: in antiquis tamen monumētis auctorem semper scriptū reperimus: ut est in hortis apud Apostolos: Ex auctoritate Turci Aproniani: & alibi. Ex auctoritate Imper. Cæsar.

Cœna Cœna [illegible], & Cœlum per œ: quòd ex Græcis ueniant.

Cœlum

Acheron Acheron tamen, quasi sine gaudio, absq; diphthongo, quā

us à Græca diphthŏgo à χολ ξετ & ueniat. Cætera Græca non uariant, ut Alcman, Alcmeon, Alcmena, Dictys, dictyoττō, Xenodocheū, Pandocheū, Dyscolus, Syphax, Labyrinthus, Lilybeum, Sisyphus, Xystus etiam pro nomine proprio, Hypsipyle, Alcinous Alcyone, Hylas, Hyacinthus.

Grecanica

Cyrcus Cyrculus

Cyrcus etiam & Cyrculus per y. quod ἀπὸ τ͂ κύκλου ueniat.

In latinis uerò & barbaris nominibus Græcos nō sequimur, nam & illi Teudatū, & Teudericbum, & Gotthos & Cointū scribūt: nos autem Theodatū, Theodoricū, Gothos, Quintū: ut ex Latinis carminibus, et marmoribus indicatur.

Illa quoq; diuersa Hortēsius & Hortesius, Atratinius & Atracinus, Vitturius & Vitruuius, qui de architectura scripsit ex inscriptione Veronæ extante. Item Delmatia & Delmata ex Delminio oppido, ut Longo placet.

Est etiā nōnullorū in quibusdā peculiaris scribēdi modus. Cn. Pōpeius dicebat & scribebat Cadamitatis. Nigidius Figulus in cōmentarijs suis nec K, posuit, nec Q, nec X. Idē H, literā nō aspirationis notā esse tradit. Licinius Caluus Q, litera nō est usus. Idē Senaticōsultū dicebat: Cæsar uerò Senatusconsultū. Augustus genitiuo casu huius domos scribit. Messala, Brutus, Agrippa pro sumus somus dicebant.

De aspiratione documēta.

In aspiratione uerò hoc obseruatum, ut nomina e Græcis prouenientia, in principio quæ per y scribūtur omnia aspirentur, ut Hypothesis, hypostasis, Hyperboreus, hyperbole, hyperion: & quæ ex Hippo, ut Hippolytus, hippodromos.

Cōsuetudo tenet ut multa cū aspiratiōe scribātur, quū nō sit necesse, cuius gratia Catulli extat epigrāma lepidissimū, Chommoda dicebat, si quādo cōmoda uellet dicere: & hinsidias. Vt etiā harena, hortus, cohortes, quū aspirari minime debeant, quòd ab oriendo & cooriendo proueniant.

H. loco F.

Habet & aspiratio cum F. consanguinitatem, ut eius loco ponatur, Sic hædus aspiratur, quod antiquitus fœdus diceretur: & Hircus, olim fircus.

Vtimur & aspiratione interposita, ut traho, exhibeo, cohibeo. Reperitur & coheo, & cohitus in marmoribus.

Quodā etiam tempore detrahebant, itaq; elegantius trao, exibeo, coibeo scribimus, & his similia: ex quo etiam aduc, sicut istuc, & illuc.

Pulchrum uerò semper aspiratur, & sepulchrum, & simulachrum, & Gracchus & Cethegus, teste Cicerone. Post g, autem nunquam.

Præterea ex Græcis uenientia, quæ per ϑ. aut per φ, aut χ, scribuntur cōtinuo, siue etiam per ϱ. in principio dictionis aut in medio per geminum ϱϱ. ut Thetis, Philippus, Christus, Rhadamantus, Pyrrhus.

Nomina quoq; Hebræa & itē barbara ob pinguedinē nōnulli aspirāt, in utrisq; cauendū in ultimo. Græci aūt huiuscemodi nomina omnia inflectūt minimeq; aspirāt. Dicunt enim Abraamum, Adamū, Nocum, Iosepū, Isacum, Elisabetum.

Claudius princeps (ut ait ipse Longus) nouam quandam literam excogitauit similem ei notæ, quam pro aspiratione Græci ponunt, per quā scriberentur illæ uoces, quæ neq; secundum exilitatem literæ, neq; secundū pinguedinem sonant, ut utro & uirtute: Neq; rursus secundū latum literæ sonum enunciarentur, ut in eo quod est legere scribere.

DE ORTHOEPIA, ALIISQVE OBSERVATIONIBVS.

Enclisis

IN pronunciando uerò ἔγκλισις, id est, Enclisis, in utraq; lingua pariter seruatur, ut hominūq; deumq;, ἔπεγόρ τε.

Aspirationes etiā pinguius enunciandæ, ut ex uersu Catulliano suprà narraui. Item l. m. n. r. liquidæ geminatæ uehementiore spiritu, ex quo orationem uersu[illegible] frequentatæ magnificant: à Græcis Hygra uocantur, quòd l. & n. molliter enunciantur.

Sed & quod nulli neotericorum adhuc animaduersum, C, & simplicē & coniunctā n cum e, aut i, Græce pronunciandā doctores existimauere modo K: ut, Cicero, & Cecinna, haud aliter quàm & genus, & gignere, si analogiæ auscultamus: ex quo K, litera (ut suprà memoraui) superflua putatur.

Græce item per, αι. diph scripta bifariam enunciamus, ut Alexādria & Alexādrea, Antiochia & Antiochea penultimis productis. Itē per ει. diph. Argæi & Argiui, Achæi & Achiui, Pithagoræi & Pithagorici, Epicuræi & Epicurij. Item per η. terminantia fœminina, Methona, & Methone, Arithmetica & Arithmetice. Per on, uerò & um. anthedon & anthedum. Poēma uerò & stemma & emblema ac his similia in os, & in is, genitiuum emittunt, in plurali poēmatis & poëmatibus.

Deponentia amans, excellēs, & quæ sunt huiusmodi, ablatiuum in e, & in i, emittunt.

Nominatiua autem in is, siue er. & neutra in e, in i, tantum, ut celeber, omnis, terrestris, Hispaniensis, & huiuscemodi deriuata. Apud Ouidium uerò unicū his inuenitur Cœleste sagitta.

Gemino quoq; genitiuo dicuntur amātum & amantium, sic murium & murum, larium & larum.

Carisius cuius commentaria ad nos peruenerunt, nullum uult Latinum nomen in c, terminari, ex quo non lac, sed lacte dicendum, sicut & forsitē, & hibracte.

Nomina insuper Romana nulla in eius, sed eius terminantur, ut Pompeius, Septimuleius, Petreius, Canuleius.

Illa quoq; apud nos utroq; modo Silignus, ilignus, quernus, faginus: ilignus, querneus apud Plin. & fagineus apud Ouid. Nec me faginea qui tecū nocte iacebam. Ex quo Valla indoctè falsoq; Hieronymum ab arbore ficulnea pro ficulna male scripsisse reprehendit.

Item plebs, & plebes: Proprætor & proprætore: Proconsul, & procōsule: Apes, & apis. Sic feles, & felis. Item celeber, & celebris: & saluber, & quæ sunt huiuscemodi tertiæ declinationis.

Applicui, & applicaui: incubui, & incubaui. Sunt & in secūda & tertia cōiugatiōe fulgeo, & fulgo. moueo, & mouo.

Sed ut & alias quoq; partes attingam: Comparatiua alijs quàm ablatiuo interdum iunguntur, ut Sallust. 1. historiar. Nulla arte cuiquam inferior. Ex quo indoctè rursus Valla Hieronymū reprehendit. Horū autem maior est charitas, id est, ex his tribus. Quādoq; absolute positæ minuūt, ut Ter. Aliquantulū adrē auidior. Et Virg. Tristior & lacrymis. Comparatiua

Participia præsentis indicatiui & casibus suorum uerborum & genitiuo iunguntur, ut abundans copijs. Cicer. pro Cor. Et niuei quàm lactis abundans. Virg. Scientem iuris & iuris ciuilis. Cicer. Amantem tui & te. Participia

Requirit & genitiuū hoc nomen animus, ubi cætera ablatiuum, ut animi pendeo. Plaut. Præstans animi iuuenis. Virg. Egregiusq; animi. Sallust. Incertus animi.

Requirunt ablatiuum pariter & accusatiuū huiuscemodi. Os oculos patri similis & ore. Item Cretensis genere & cressa genus. Virg. Immutamurq; in hoc Græcos. Sic & illi loquuntur. [illegible] γένει καὶ τὸ γένος ἀθηναῖος.

Præpositiones insuper sæpe ornatus gratia iterantur, ut ad, Adsidet ad illum, & illi. Adplicauit se ad amicitiā, Cicer. in Vergil. Et terræ adplicat ipsum. Virg. Adgredior ad crimen. Cicer. Et talibus adgreditur Venerē. Virg. Accedo ad scopulos, & scopulos. Adire ad urbē, & urbem. Adesse ad causam, Cicer. & causæ. Adsuetus ad mensam & mensæ. Præpositiones Ad

Ab. Abducere illam ab uiro. Cic. Et gremijs abducere pactas. Virg. Abhorrere à nuptijs. Teren. At abhorrebat illum. Auertit ab urbe impetus in Galliam. Cicer. in Phi. Ab

Nec

Nec posse Italia Teucrorum auertere gentem, Vir.

Ex — Ex. Expello ex patria & patria. Cic. utrũq;. Ex æde excessit, Ter. Excessere omnes adytis, Vir. Expedio me ex hac turba. Ter. & hac turba. Cicero.

De — De. Detrahere de illo, & illi. Cice. utrunq;. Decedere de uita. Cic. Sera decedere nocte. Vir. Cælo dececit ab alto.

In — Idem. Inducit in animũ. Cic. Inducite animũ. Ter. Incubuit in spongiã. Incumbite remis, Virg. arma sua quisq; incubuere. Sal. In amore hæc omnia insunt. Te. In illa bona inuadere. Cic. Hic thalamũ inuasit natæ. Vir. Insilire in equũ & equũ: sicuti, Desilire equo, & de equo & ab equo.

Per — Per. Per omnes gentes peruagatũ est. Cice. Per caput hoc iuro. Item maria aspera iuro. Virg. utrunq;.

Sub — Sub, pro prope cũ gemino casu. apud Virgiliũ. Sub noctẽ cura recursat. Itẽ. Euridicẽq; suã iam luce sub ipsa respexit.

Super — Super, pro de, apud eundem. Multa super Priamo. Et pro supra, ut Sæua sedens super arma.

Præpositiones itẽ duæ simul, ut usq; sub extremũ brumæ.

Aduerbia — Aduerbia quoq; uarie ponuntur. Ergo, igitur, itaq;, etenim, enimuerò, in orationũ principijs apud receptos inueniuntur. In os etiam Græca aduerbia recepta, ut apud Vitru. organicos, colossoteros.

Plus una nocte. Cice. & plus septima ducitur æstas. Virg.

Propius absolute. Et propius uirtutem. Cicer. Et propius tectis. Virgilius.

Ritu. id est, modo. Crebra niuis ritu. Virg.

Qui cum: cum quo. Duntaxat, id est, solum apud Cic.

Post interpositum — Post interpositum ablatiuo iungitur: Vt, Lõgo post tempore uenit. Sal. in Cat. Multos post annos. & Terẽ. in Hec. Post duobus mensibus dixit.

In præsentia, & inpræsentiarum apud Cicer. In præsens uerò apud Sallustium.

Indies pro cottide, apud Cice. In diem, in futurũ. Ad diem, ad tẽpus constitutum. Diem de die, propediem, cito.

De die, ex tempore. Cice. in Phi. Non solum de die, sed ad diem uiuere. Terent. Apparare de die conuiuium.

In tempus, processu temporis. In tempore, opportune: apud Sal. utrunq;. Tempore idem: apud Cicer.

Potis est, pro potest. Peiore res loco non potis est esse.

Reapse nõ ratiõe præceptio, Cic. de rep. id est, de re ipsa.

Verba cũ uarijs casibus — Verba etiam nõnulla geminos admittunt casus, ablatiuũ, uidelicet & accusatiuũ. Vtor, abutor, fruor, ludo: ut Ludere quæ uellem: &, Versibus incomptis ludunt. Et lacesso, et cursuq; ictuq; lacessunt. Pascor. Et carice pastus acuta. Item, mala gramina pastus. Habito. Atq; humiles habitare casas. &, habitabant uallibus imis. Induo, indutusq; hostilibus armis. Virg. XI. Exuuias indutus Achillis. Induitur loricam humeris. Egredior: Est urbe egressus tumulus. Virgil Raro egressa fines suas. Sal. Subeo quoq; & succedo tecta & tectis. Saturor. Antiquum saturata dolorem: Et odijs exsaturata quieui.

Accusatiuum quoque & genitiuum Obliuiscor, reminiscor, & memini. Vt, Et dulces moriens reminiscitur Argos. Alternos musæ meminisse uolebant. Et, Nec ueterum memini letórue malorum.

Rursus genitiuum & ablatiuum: Lætor, impleo, abũdo, egeo, indigeo, potior, Diues, indignus, Vt letórue malorum, & læta laborũ, & læta deum partu. Item Iouis omnia plena. Vir. Implentur ueteris bacchi. Et plenamq; sagittis: & Si ueris implet Apollo. Item. Diues pecoris: & Africa terra triũphis Diues alit Item indignus repub. & reipub.

Genitiuum præterea & datiuũ poscunt & amicus & similis. Amicus Lepido & Lepidi: Et delphinum similis, & illum indignanti similem.

Nonnulla cum præpositione & sine, ut genitus seu natus ex parente, & parente: Dijs geniti potuere: Ex nato atq; ex matre magus nascatur oportet. Liber à spe, metu & odio. Sallust. Et tum libera fati classis. Virgil. Et fato liber dicitur.

Quæ ponũtur cũ præpositione & sine — Caue illos, & caue ab illis, & caue facias. Recordor de te. Cic. Et uocem Anchisæ uultumq; recordor, Vir. Certo item & concurro & congredior Antonio & cũ Antonio. Ter. Sperat se à me auellere. Virg. Auulsum humeris caput.

Alienum uita & à uita. Queror de te Cice. Nec plura querentẽ Passa uenus. Virg. Item Do, Mitto tibi & ad te.

Item aptus, accõmodus, bonus, Idoneus bello & ad bellũ.

Offendo: Si quid in me offendistis, in meo capite, luite. Itẽ. Quid me apud equites pop. Ro. offendisse dicebã. Ci. utrũq;.

Quædam etiã absolute & cũ casibus, ut Attendite & attendite animũ. Ter. Abnuo. Abnuerã bello Italiam concurrere Teucris. Vir. Et neq; illi senatus de ullo negotiũ abnuerit. Item nihil sibi abnuturos. Sal. Item desine mordere, & Desine Menalios, Et apud Ter. Te desinit & deficit. Requiesco etiã absolute, Et mirata suos requierũt flumina cursus. Doleo, & doleo casum: Et dolerent tibi oculi. Cicero.

Quæ absolute & cũ casibus — Pergo ire, & pergo iter. Nosse & scire Græce & Græcã linguã. Ardeo, ardet amans Dido, & Corydon ardebat Alexim. Et Spoliorũ ardebat amore. Gratificatus absolute: Et populo aliena ac sua gratificatus. Cicero.

Audio quoq;, Accipio, Disco. Emo à te elegãtius, & ex te dicemus. Studeo: Student sese præstare cæteris: Et eadẽ student. Sal. utrunq;, Item Student consulatui, Cicero.

Studeo — Nonnulla utroq; modo æquè potestatẽ habẽt, ut Comito, & comitor: Populo, & populor: Reuerto, & reuertor: Sic & apud Græcos ποιῶ καὶ ποιοῦμαι, & alia complura.

Aliqua insuper lepide iterantur: hoc modo, Seruitutem seruire, uitam uiuere, citharam citharizare, cantionem cantare, facetias facere. Et nostro doluisti sæpe dolore. Virgil. Dixi unum dictum Plaut.

Quædam casibus hoc modo commutantur: Impertio tibi bona, & impertio te bonis: Dono tibi lancẽm, & dono te lance: Delego tibi curam, & delego te curæ.

Eadẽ quoq; significãtia diuersis iungũtur casibus, ut ferax frugũ & fertilis frugibus, Doctus cithara, & citharã, & peritus citharæ. Miserere laborũ, & miseratus amantem. Digredior à te. Egredior aũt & progredior portu, & aggredior scribere & aggredior opus. Decet nos & nobis. Terẽ. Ita nobis decet. Itẽ pudet illius, & apud Teren. Nõ te hæc pudẽt? Itẽ piget, Non te hæc pigẽt Gen? Terẽ.

MODVS SCRIBENDI APVD VETERES.

ET quando de ratione scribẽdi scribere cœpi, modũ scriptionis ueterũ non præteribo. Scribebãt enim ex altera tantum parte. Hinc Iuuen. Scriptus & in tergo necdũ finitus Orestes. Quapropter Hopistographi appellantur utrinq; scripti. Cæcilius in epistolis. Electorũq; cõmentarios CLX. mihi reliquit hopistographos. Et Vlpi. Chartæ appellatio ad nouã refertur, & ad deletitiã proinde Hopistographam. Est enim Deletitia quã Cice. Palimpsestũ uocat, ut in epistola ad Trebatiũ, id est, rasam & rursus scriptã. Qui igitur cõponẽtes aut rescripturi rursus aliquid scriptitabant, hopistographus, id est, ex utraq; parte chartas implebãt. Scribebãt insuper principes sicuti plerique hodie reges trãsuersa charta. Primus Iulius Cesar (teste Trãquillo) epistolas in forma memorialis libelli reduxit, cũ prius Coss. & duces tantũ trãsuersa scriberẽt charta. Præterea calamo nõ penna utebatur, ut Cicer. in epist. Quicunq; calamus ad manus uenerit, eo pro bono utor. Interdum & stylo ferreo cum pugillares in itinere notabant, qui ex cæreis tabellis seu ligneis erant, ut legitur apud Cæciliũ. Breuiare insuper dictiones (si Senecæ credimus

Hopistographi libri

Deletitia charta

credimus) primus reperit Cice. quũ Cos. in senatu Catonis
orationem, quam contra coniuratos habebat, uelociter scri-
bi iussit, ita ut litteræ dictiones referrent. Sed iam diuina
prouidentia ingeniorum immortalitati consultum, quando
nouo portento reperit hoc seculum non describere libros,
sed fingere, ex æneis caracteribus atramẽto scriptorio per-
Ars impressoria & eius authores — fusis pagina torcularibus expressa. Autores duo è Germa-
nia fratres Romæ cœperunt anno M. CCCCLXV. Pri-
miq; omnium August. de ciuit. Dei, & Lactantius prodiere.

DE POETICA.

Poëtæ — Poëtæ tam apud Græcos quàm Latinos haud semper in
honore fuere. Plato in primis à sua rep. lib. 11. eos
ac præsertim Homerũ reijcit, ob pugnas cõtentionesq; deo-
rum. Cato probro dat M. Nobiliori (ut ait Cicero) quòd
is Ennium poëtam in prouinciam duxisset. In nostro item
dogmate nullo in numero sunt. Augustinus lib. 11. de ciuita.
Dei. Platoni Græco potius palma danda est, qui cum ratione
formaret, qualis esse ciuitas debeat, tanquàm aduersarios ci-
uitatis poëtas censuit urbe expellendos. Multos tamẽ oble-
ctant multorumq; tenent aures, præsertim principũ. Nam
duo Alexandri, unus Macedo, alter Imper. Roma. hic Vir-
gilij studiosissimus traditur fuisse, ille Homeri, ut nulla un-
quam die ab eorum lectione uacauerint. Aristoteles totũ
hoc genus in tris diuidit, in Epicos, Lyricos, Dithyrambi-
cos. Sub quibus reliqui facile continentur. Asmatici, Melici,
Satyrici, Tragici, Comici, Elegi, Iambici, Hymnographi,
Epici — Epigrammographi. Epicos enim Heroici carminis scri-
ptores appellat, cuius inuentio oraculo pythico debetur, te-
ste Plinio: ubi si quid altius canitur, Rapsodia uocatur, ut
est illa Homeri, Qui in hoc excelluere quinque apud pri-
scos Græcos nominati. Homerus ipse, Hesiodus, Panysis,
Lyrici — Antimachus, Pysandrus. Inter Lyricos decem illi no-
minantur uulgò cogniti: Stesichorus, Bachylides, Ibicus,
Anacreon, Pindarus, Simonides, Alcmã, Alcæus, Sappho, &
Corinna: hi tuorum in certando palmã ferebant. Inter Di-
Dithyrambici — thyrambicos uerò Philoxenus Corinthius præcipuus. Di-
thyrãbici enim lyrici sunt (ut ait Zezes) uerum aliquantulũ
altiores: & ad honorem Bacchi canebant, unde nomen auspi
cati sunt. Dithyrambus enim Dionysius, quòd διὰ δύο θύ-
ρων, id est, per duas portas prodierit in lucem: ex uentre ui
delicet Semeles, & femore Iouis, ut patet in eius fabula.

Accipiebant in concertatione palmam Tripoda. Di-
thyrambicorum chorum primum Corinthi statuit Arion
Methymnæus, secundũ Lassus Hermineus. Hoc genus La
tini non habent. Inter Lyricos apud nos tantũ Horatius,
qui simul & Catullus iambum interposuere. Apud Græ-
Iambici — cos Iambici tres tantum clari, Ananias, Archilochus, Hippo
nax: quanquã & Homerũ cœpisse Iambum in grammatica
supra prius diximus. Hic acerbitatis causa inuentus. Trime-
trum Græci uocãt, nos Senarios ex numero pedũ. Elegia
in luctu reperta, in qua excelluit Callimachus, Mimnermus,
& Philetas, apud nos Tibullus, Propertius, & Ouid. In-
Epigrammographi — ter epigrammographos Græcos Simonides antiquus: cuius
meminit Herodotus, & Alcæus iunior Vespasiani tempore,
Athenæus, Proclus, Palladas, Agathias, innumerabilesq; alij.

Hymnographi — Hymnographi deorũ scribebant laudes, ut Orpheus, Ho-
merus, Hesiodus, & Asclepiades. Poëtas item Melicos
Melici — Demetrius Phalereus cõmemorat. Automedẽ, Demodocũ,
& Lærim Corcyreos, & Phemiũ Ithacẽsem. Ex nostris in
hoc genere nullũ habemus præterquam in sanctorũ hymnis
& Sedulium & Prudentium poëtas. Qui scripserint Epi-
thalamia apud Græcos Agomesos nominatur, & Hesiodus,
qui in Pelei & Thetidis nuptias hoc exordio.

Epithalamia — Τρὶς μάκαρ αἰακίδη, ϗ τετράκις ὄλβιε Πηλεῦ,
Ὦ τοῖς ἐν μεγάροις ἱερὸν λέχος ἀναβαίνεις.
Apud Latinos Catullus, in Ptolemæi & Bernices nuptijs.
Claudianus item in Mariæ & Suliconis, & Ausonius ex
Centonis collectũ edidit. Qui uerò scripserint Epicedia
in mortuos, inuenti etiã, & qui Monodias. Hæc ab Epicedio
siue Epitaphio differt, quòd Monodia super uno tantum, illa — Epicedia Epitaphia Monodiæ
etiã in plures. Vsurpatur tamen Monodia ad omnem mate-
riam modo unius sit, sicuti Lycophron Monodiã de Alexan-
dra scripsit, ut autor Zezes in Lycophronem.

Comœdiã deinceps, Tragœdiamq;, ac reliqua attingam
pœmata, ex Græcis enarratoribus. Comœdiã inuenerunt — Comœdia
rustici, qui iniuriã passi à ciuibus ex agris in urbẽ uenientes
noctu medijs uijs quæ passi fuerant recensebant. Vicini itaq;
experrecti mane simul memorantes quæ audiuerant, illi qui
fuerãt in causa reddebãtur meliores, alij uerecũdia coërciti:
itaq; uisum hoc utile remediũ moribus compescendis: uocati
rustici in theatrũ & hominũ frequentiam, coacti sunt media
luce eadẽ facere, ora fæcibus peruncti. Quod postea officiũ
poëtæ usurpauerũt, nulla hominũ reuerentia seruata. Quo-
rum primus Susario quidã hoc exordio prodijt. Spectatores,
aduortite. Susario hæc dicit, Turpes fœminæ quarũ nullius
est sine probro domum habitare. Multi igitur secuti sunt
eum postea improbos homines insectari. Postquã uerò po-
tentium luxuria ac uitiũ cõualuit, res minime placuit. Pau-
latimq; interdictũ comicis apertè ac nominatim de ipsis lo-
qui, ex quo per ænigmata reprehendebãt: procedente autem
tempore, nec sic etiam loqui permissi. Quare omissis diuiti-
bus poëtæ in aduenas & pauperes cauillabantur.

Vnde comœdia in tris diuisa partes: In antiquã, quæ mani — Comœdia diuisa in tres partes
feste reprehẽdebat: In Mediã, quæ per ænigmata: In Nouã, — Antiquam Mediam Nouam
quæ in seruos & pauperes cauillabatur. Fuere autẽ pri-
mæ Aristophanes, Eupolis, Cratinus, Secundæ Plato, Nouæ
Menãder. Dicti sunt enim comici uel ἀπὸ τῶν κωμῶν, id est,
uicis unde rustici ueniebant: uel ἀπὸ τοῦ κώματος, quod est
somnus, quoniam somni tempore hæc recitarentur.

Tragœdia uerò ἀπὸ τοῦ τρυγὸς, quod est uindemiæ fæx, — Tragœdia
quòd ea fæce peruncti agerẽt: uel τράγος, quia hirco dona-
rentur. Est enim Comœdia humanarũ imitatrix, uitæ corre-
ctrix per risum & iocũ. Differt enim à Tragœdia, quòd illa
historiam & rem gestam, hæc figmentum continet: illa in
luctum spectatores mouet, hæc risum.

Differt autem noua à uetere, tempore, lingua, metro, di-
spositione. Tẽpore quòd noua magni Alexãdri ætate cœpit
antiqua per bellum Peloponnesiacũ floruit. Lingua quòd
illa dulciore plenioreq; Atticismo, antiqua altiore & gra-
uiore. Metro, quòd noua plerunq; iambico, altera uerò
multimodo utitur uersu. Dispositione, quòd in noua cho-
rus non interuenit, in altera frequentius. Rursus antiqua
ab ea differt, quòd circa Susarionis tempora personæ sine — Cratinus
ordine ueniebant. Cratinus autem succedens constituit in
comœdia tris personas, eiq; decorem ordinis addidit, co-
mœdiamq; magna ex parte correxit, donec Aristophanes
maiorem ei tribuit splendorem.

Cæterùm comœdia cum uerborũ tum rerũ sex modis ele
gantiam habet: Verborũ aut ex Homonymia, quã æquiuoca
tionem Latini uocãt, cum plura eodẽ uocabulo significãtur.
Ex Synonymia cũ idem diuersis dicitur nominibus, ut eo,
accedo, adeo, cõtendo. Ex Loquacitate lasciuiaq; loquẽdi,
quã Græci ἀδολεσχίαν uocãt, cum quis eodẽ nomine sæpius
utitur. Ex Denominatione, cũ proprio nomini aliquid ex-
tra festiuitatis gratia adijcitur, ut si minax uocatur Midas.
Ex Diminutione, ut Socratidiũ, Euripidiũ. Ex Muta- — Socratidium
tione, ut Δεῦ pro Ζεῦ. Rerum uerò modi omnino duo: aut
per Deceptionẽ, ut cũ Strepsiades credit uerosesse de animo
sermones apud Aristophanẽ: aut per Similitudinẽ, ut Xan-
thus

thia Hercules aut Hercules Dionysius putatus.

Traditum memoriæ Alexãdrum Aetolũ & Lycophronem Chalcidensem à Ptolemeo Philadelpho interpolandis scenicis libris fuisse delegatos: Alexandrum uidelicet Tragicas ac Satyricas: Comicas alterũ. Reliquis uerò poëtis Zenodotum & Aristarchum grammaticos, quãquam Homericos longe antea L X X I I. grammatici iussu Pysistrati tyranni interpolauerunt: Quorum principes Orpheus Crotoniata, Zopyrus Heracleotes, Onomacritus Atheniensis, & Epicyclus fuere. Posteris deinde tẽporibus successere & alij qui scenicos reliquosq; poëtas diligentißime enarrauerunt. Didymus, Tryphon, Apollonius, Herodianus, Ptolemæus Ascalonita, inter quos & philosophi, Porphyrius, Plutarchus, Proculus & ante hos omneis Aristoteles.

Sed ad Comœdiã redeo antiquam, quæ (uti suprà cõmemoraui) cauillos habebat apertos usq; ad Eupolidem: qui postquàm Alcibiadem Athenien. ducem notare cœpit, iratus ille ut qui in expeditione nauali esset & exercitũ paratũ haberet, statim iußit eum ad se trahi: quem alij dicunt repente mari proiecisse, alij capistro tractum ad littus ac paulatim ablutũ cum huiusmodi uerbis. Eupoli qui in scena totiẽs me tinxisti, nunc te salsis tinguo lymphis. Ex illo cõstat Cratinum, Pherecratem, Platonem, & Aristophanem per figuras & ænigmata, dimissa apertè notandi licentia, mordere solitos fuisse.

Comœdiæ proprium cauillus cum risu: Tragœdiæ luctus & mortes hominum.

Euripidis Hercules

Satyra uerò (ut existimant quidam) ex luctu in gaudium finiebat, ueluti Euripidis Orestes & Alceste, ueluti etiã Sophoclis Electra. Sed perpetuũ risum eleganti, scenicoq; modo habebat: ut apud Euripidem Hercules emptus à Sileo tãquam uillicus & seruus mittitur in agrum ad uineam fodiendam: ille magnis uiribus sumpto ligone uites eradicat, easq; in uillam humeris comportat. Cum uescitur panes ingentes frangit, ingentemq; bouem mactat, fores cellæ uinariæ diruit, easq; pro mensa portat, optimum doliorũ relinit, alterum seruum qui agro præerat toruũ aspiciens iubet ei poma ex arboribus adferre. Deniq; cõsurgens uicinum flumen in habitationem introduxit, quo cuncta deleuit. Satyra ergo huiuscemodi utitur modo.

Lyrici autẽ & Dithyrambici Athletas in certaminibus, aut Dionysium, aut aliquem ex dijs, laudibus extollunt.

Di[illegible] comœdiæ ĩ quatuor partes

Sciendũ præterea secundum Dionysium & Cratem, & etiam Euclidem grammaticos, in partes quatuor comœdiam diuidi: in Prologũ qui usq; ad chori principiũ durat. In chori melodiam. In Episodium, quem Latini ingressum dicunt, quod inter duos choros dicebatur. In Exodium, quod circa chori finem pronunciari solebat. Egreßionis uerò partes, quas Græci παραβάσεις uocant, V I I. Septies nanq; chorus saltabat postquàm uenerat in orchestram, quam Græci λόγιον appellant, Prima saltatio Cõmation, quam nos particulam dicere possumus: secunda congreßio, homonyma cum suo genere: tertia longum, quarta cantus & conuersio, Græce ᾠδὴν καὶ στροφὴν. Quinta Epirrhema, Sexta & Anticantus & anticonuersio, quas illi ἀντῳδὴν καὶ ἀντιστροφὴν dicunt. Septima Antipirrhema.

Chorus

Chorus enim si ex urbe theatrum accedebat, è sinistra fornicis parte ingrediebatur, in scenamq; respiciebat: Si uerò ex agro è dextra, quadrangulari ordine constituebatur, & ad solos respiciebat histriones. Illis uerò discedentibus ad utranq; populi partem se uertens sedecim Anapesticos uersus tetrametros pronunciabat. Et hec Cõuersio uocabatur. Dein ex altera parte totidem, quam Anastrophen nominabant: utraq; uerò antiquitus Epirrhema appellabatur.

Probatur insuper Scena uerno tempore cum ædificijs & habitationibus triplicibus instructis culminibus, parapetasmatis, tapetibus, lintheisq; cãdidis, atq; in agris ornata. Additæ & sonantes pelles, ignesq; manibus excußi, cauernæ quoq; subterraneæ ac putei, figuræ maris, tartari, fulminũ, tonitruum, noctis, cœli, diei, regiarũ, prætoriorum, ingentes aulæ, fornices ad uiarum similitudinem.

Dramata

Dramata Græce cõpositiones & Comœdiæ & Tragœdiæ & Satyræ uocãtur: quorũ decus ac omne ferè põdus in histrionibus cõsistebat, qui in Tragœdia & Satyra X V I. numero interueniebãt, in comœdia uerò X X I I I I. Qui simul

Chorus

coacti in quolibet horũ genere unamq; rem agentes Chorus uocabatur. Diuisi in duas partes Semichoria, absque autem chorus sigillatim quoq; ac per se cõmuni uocabulo Histriones dicti sunt. Hi uerò in partes plures diuidebantur: in eos qui prologũ dicebant, in Nuncios, in Exploratores, in Custodes, in Seruos, in Heroas, in Deos, & alios complures.

Mimus

Mimus ultimus statim in Orchestram ueniẽs primum ad alios mimos, qui loquebãtur: discedentibus autẽ illis, ad populum sese uertebat, nunc dextrorsus nunc uerò sinistrorsus, & aliquid pronunciabat, deinde exiens finem faciebat.

Dramata

Dramata item Practica erãt: & Logica: Practica in ipso corporis motu cõsistebant, in quatuor deducta partes. In accessionẽ, conuersionẽ, antistrophẽ, & Exodũ. His motibus totidẽ orationis modi respondebãt, ac Logica appellabãtur: accessioni prologus, cõuersioni itemq; antistrophe oda. Exodo demũ ἐξιτήριον, id est, egreßiuũ, quod ultimo loco pronunciabatur. Practica, his erant tantũ Conuersio, Antistrophe, & Exodus, Logica, Oda, Antoda, & Epodus. Primæ duæ æquales habebãt numeros. Epodus autẽ ab illis diuersus & numero & qualitate. Dicebãt enim Lyrici ad utrãq; populi partem statim sine procemio respicientes Oden primũ, deinde antoden. In fine uerò tanquàm epilogum aut ultimum cantum, qui precibus plerunq; sermonem clauderet Epodum pronunciabãt. Hæc ex Græcorum commentarijs conuersa. Deinceps ex nostris.

Donatus in actus quinq; comœdiam diuidit. Partes uerò primas & secũdas & tertias. Primas, qui primo sæpiusq; in scenã ueniebat magno spectatorũ fauore agebat, ut ait Cicero, quòd animos primus occuparet, etiam si cæteri melius dicãt. Secundarũ partium actores summisse agunt, ut autor Porphyrius, & itẽ Cice. de diui. ut in actoribus Græcis fieri uidemus, sæpe illum qui est secundarũ aut tertiarũ partium, cum posit aliquãdo clarius dicere quàm ipse primarũ, multum summittere, ut ille princeps quammaxime extollat. Terentius in Phormione de primis partibus. Quia primas qui agit, is erit Phormio parasitus, Pantomimus.

EX HESIODI THEOGONIA.

De Sobole autem deorum, heroumq;, quòd hæc pars ad poëticam pertineret, nihil duxi potius quàm Hesiodi Theogoniam in breue deducere prosæ Latinæ. Nam is Varrone & Augustino testibus, primus in hoc genere autor fuit. Sic enim exorditur: Ab initio nanque Chaos fuit. deinde Terra lata omnium firma sedes deorum, Tartara quoque nigra in terræ penetralibus late: post Amor qui optimus inter deos soluit membra, omniumq; deorum atque hominum domat in pectoribus mentem & sanum consilium. Ex Chao uerò Erebus & nigra Nox genita est. Ex nocte rursus Aether & Dies procreantur complexu Erebi prægnãte. Terra autem genuit simile sibi Cœlum stelliferũ, ut ipsam circum omnia operiret, & ut esset beatis dijs sedes secura perpetuo. Genuit & altos Montes Nympharũ gratas stationes, genuit & immensum Pelagus ac Pontum sine concubitu: sed deinde cœlo concumbens peperit Oceanum, Cœum, Crium, Hyperiona, Iapetum, Rheam,

Chaos
Terra
Tartara
Amor
Erebus
Nox
Cœlum
Oceanus
Crius
Hyperion
Iapetus
Rhea

Themin

Themis Memoria Phœbe Tethys Saturnus Cyclopes Titani Cotus Briareus Gyges

Themin, Memoriam, Phœben, Tethym, Saturnum nocentißimum omniū, qui odio persecutus est filios, post hos Cyclopas superbum genus, Brontem, Steropen & Argen, qui Ioui dederunt tonitruū, fabricaruntq; fulmina. Hi si quidem cæteris dijs similes erant, unum tantū oculum in fronte gerebant. Cyclopes illis nomen propterea fuerat. Alij quoque cœli & terræ filij Titani. Cotus, Briareus, & Gyges, torui atq; infandi, centum quibus ab humeris manus pendebant, ceruices autem cuilibet L. ex humeris surgebant. In diris membris, insuper robur impotens. Hi fratribus ac patri infensi fuere ab initio. Quapropter cœlum eos in terræ penetrali bus abscondit. At terra mater anxia dolosam excogitauit artem, genus produxit candentis ferri, ex quo falcem tradidit filijs ad iniuriam ulciscendam: quibus facinus reformidantibus Saturnus cæteris audacior falce arrepta sese clàm in sinu terræ monitu abscondidit. Venit autem cœlum noctem afferens, circaq; terram amore complexum extenditur ubiq;. Hic autem ex insidijs consurgens, læua cœlum, dextra falcem corripiens chari genitalia patris incidit, in mareq; proiecit. Ex cuius guttis terra Erynnes genuit, & magnos gigantes, nymphasq;, quas Melias uocant: ex spuma uerò genitalium puella orta, quæ concha Cytheron sacram adnauigauit: deinde Cyprū: quapropter & Aphrodytam & Cy-

Cypria φιλομμειδέα

priam nominant, & Philomedeam, id est, risum & lætitiam amantem. Quòd hanc amor & honestum desiderium secuti sunt. Nox autem nulli concumbens genuit horribilem Mortem & magnum Fatum & Somnum ac Insomnia: præterea Opprobriū & Hesperidas, quibus ultra Oceanū aurea ma-

Parcæ

la curæ sunt Deinde Parcas Clotô, Lachesim & Atropon, quæ hominibus nascentibus dant habere bonum & malum. Peperit & Nemesim & Fraudem & Amorem, Senectutem perditam, Litemq; ac Laborem, Obliuionem, Famā: ac flebiles Dolores, Pugnas etiā & Certamina, Mortes hominis, Contentiones, Mendacia, Loquendi amphibologias, Transgreßionem legum, Damnum, Iusiurandumq;, quod maxime

Pontus

incommodo mortales adficit si quis sponte peierat. Pontus Nereum genuit antiquißimum filiorū, quem Semen uocant, optimum quidem, mitemq; ac æqui seruantißimum. Deinde terræ concumbens Thaumanta & ingentem Phorcyn, Ce-

Nereides

tô pulchram Euribiemq;. Nerei uerò filiæ Nymphæ plurimæ marinæ fuerunt: ex quibus nominatæ ab autoribus (ut reliquas ab Hesiodo commemoratas prætercam) sunt, Amphitryte, Tethys, Glauce, Cymothoe, Melite, Doris, Pano-

Thaumas Iris

pea, Galathea, Cymodoce. THAVMAS ex Electra Oceani filia uelocem genuit Irim & Harpyas, Phorcys ex Ceto genuit Serpentem, qui aurea mala custodit: præterea

Gorgones

Pephrido, Enyo, & Gorgonas quæ habitant ultra Oceanum ad occidentis extrema: ubi Hesperides canoræ: Tenò Eurialem, & Medusam. Hæc quidem mortalis, illæ duæ immortales. Huic soli concubuit Neptunus in molli prato & floribus

Chrysoar Pegasus

uernis. Ab hac Perseus ut caput abscidit, exilijt Chrysoar magnus & Pegasus equus: sic illi nomen fuit, quòd iuxta Oceani fontes genitus est. Chrysoar uerò quòd Chryson, id est, aurum haberet in manibus, Geryonem primum genuit quem Hercules interfecit, genuit & Hydram monstrum, mediam Nympham, mediumq; serpentem, immortalem num-

Orcus

quamq; senescentem. Hæc ex Typhone Orcum, Cerberum inferni canem ferrea uoce, L. ceruicibus monstrum pudendum: præterea hydram Lernæam quam nutrijt dea Iuno Herculi irata. Et hanc quoque Hercules interfecit si-

Hydra

mul cum Iolao, consilijs diuæ Mineruæ. HYDRA uerò peperit Chimeram spirantem ignem, cui tres inerant ceruices, una Leonis, altera capræ, tertia Serpentis, Prima Leo, postrema Draco, media hispida capra. Pegasus hanc necauit & bonus Bellorophontes. Hæc ex Typhone genuit Sphinga perniciosam Thebanorum pestem, Nemæumq; leonem, quem Iuno nutriens saltibus Nemæis pestem hominibus immisit, Herculea quoq; tandem uis edomuit. Tethys

Oceanus et Tethys Flumina

ex Oceano peperit in primis fluuios ingentes, Indum, Nilū, Alpheum, Eridanum, Strymonem, Mæandrum, Istrum, Phasim, Rhesim, Peneū, Caicum, Sangarium, Ladona, Parthenium, Euenum, Scamandrum, Simoenta, multosq; alios.

Genuit insuper Nymphas numero tria milia. Inter quas sunt memoratæ, Electra, Doris, Vrania, Erato, Calypso,

Hyperion

Styx. Hyperion unus è cœli & terræ filijs suscepit ex Aurora Solem & Lunam. Creo siue Creio alter filius ex Eu-

Astreus

rybia Nympha Astreum magnum & Pallanta. Astreus ex Aurora genuit Ventos: præterea Phosphorum astrum,

Styx Luna

astraq; reliqua licentia. Styx autem ex Pallante genuit Zelum, Victoriam, Potentiam, Vim, sine quibus non est domus Iouis, nec ulla sedes, neq; iter ubi Deus illis non imperet, sed semper apud Iouem consident. Ex consilioq; Stygis Iuppiter omnis deos in cœlum uocauit, ac his qui contra Titanos secum esse auxilio uellent recepit se pristinum honorem redditurum, quem ab initio amiserunt à Saturno simul cum eo eiecti. Quapropter Iuppiter Stygem dilexit atq; honore prosecutus est, ipsam deorum iuramentum statuendo, eiusq; filios in perpetuum secum habitaturos pollicendo. Phœbe ex Cœo Noctem genuit, nonnulli Obliuionem legunt, dulcem hominibus, ac dijs, & simul Asteriam. Hæc uerò ex

Hecate

Perse Hecaten, quam præter omnis Iuppiter honorauit, donauitq; tribus numinibus, terræ, maris, ac poli. Ipsa in primis inuocatur dea quæ felicitatem præbet uenatoribus, nauigationibus, certaminibus, prædis, mercaturis. Deniq; custos ac nutrix Auroræ posita, ut post illam lumen oculis

Rhea

Auroræ fulgidum conspicerent. Rhea ex Saturno genuit Cererem, Iunonem infernam quæ sub terra habitat: Neptu-

Saturnus

num, & Iouem diuum atq; hominum patrem. Saturnus autem cum ei fatum sentiret, ut à filijs regno pelleretur, eos

Iuppiter

quum primū nascebantur necari iußit. Rhea uerò Iouem pariens clàm misit in Lyctον Cretæ locum, ubi in antro cōditus est: Saturnoq; saxum deuorandum pro filio obiecit.

Iuppiter quum primū auctus est opibus, patrem expulit, fratres uinculis liberauit. Saxū quod ille euomuit, sub Parna

Iapetus Atlas Prometheus

so in memoriam rei sempiternam statuit. Iapetus unus ex cœli & terræ filijs ex Climene Oceani filia genuit Atlantē, Menœtium, Prometheū ingenio callidū, & Epimetheū cul-

Pandora

pæ obnoxiū, qui malum in primis miseris peperit uiris: Pandoram è limo fingendo uirginem. Athlas humeris Cœlū sustinet in terræ finibus ad hesperios. Promethea ad columnam Iuppiter Caucasi firmis obligauit uinculis, aquilamq; adhibuit quæ eius hepar ederet, tātundemq; noctu cresceret quantū interdiu consumeretur: qua ille peste ab Hercule tandem Ioue cōsentiente liberatus est. Hic enim bouem diduxit, mentemq; Iouis iratus, pelli simul cū carne & intraneis inclusit, imaginemq; alterā bouis cum oßibus nudis constituit: Iouiq; arguenti, ait, tolle quē mauis. At ille sciens multa mala hominibus eligenda, imaginem manibus adripuit. Iratusq; ex eo facto Menti subreptæ ignē negauit, quem & Prometheus in ferula clàm abstulit. Rursus Iuppiter ut se uindica-

Fœminarum uituperatio

ret: Virginem è terra finxit, omniq; cultu ornauit, ex qua genus fœminarū perniciosum & pestilens prodijt, quæ ueluti fucus inter apes, ita uirorū opera delet. Ex quo si senescere cupis, minime ducēda uxor: si bona, malū hoc aliquantulo bono compensabis: si mala, perpetuo dolebis. Iuppiter

Briareus Cotus Gyges

igitur post hæc Titanos, Briareū, Cotū, & Gygem eorū uastitatem & superbiam ueritus sub terram relegauit. Verum eosdem postea cū cæteris dijs quos Saturnus genuit ex Opi, consilio terræ in lucem ex terra restituit. Titani autem bellum deinde Ioui dijsq; intulere. Hic Hesiodus ordinem belli

belli multis refert carminibus. Tandem eos fulminatos à Ioue ac ad inferos demissos dicit post annos x. Infernumq́;

Dies & nox ad inferni portas

describit & eius æreas portas ubi excubat Dies: & Nox altera extra mouet, altera nox intus ingressa diem reuertentem expectat. Noctis filij Mors, Somnus, ad quos minime sol penetrat. In inferno etiam Canis custos, qui arte dolosa uenens uenientibus blanditur, ingressos extre prohibet, conantem deuorat. Hic & Styx Oceani filia antiquissima, quæ separatim ab alijs inclitas tenet domos argenteisq; cathenis ad cœlum libratur. Iuxta est Iris Thaumantis filia pedibus uelox nuntia. Hic & Tartara nigra, quæ uel dij timent, & portæ beatæ, & lapideum pauimentum. At postquam ex cœlo Titanos expulit, terra immanem genuit Typhoea ex Tartaro.

Typhoeus

Cui manus pro scuto fuerant, pedesq́; Martis, ac centum capita, linguæ serpentibus micantes. Ignis ex oculis flagrabat, uoces totidem ex oribus. Igitur & ipse à Ioue fulminatus sub Peloro sepultus iacet: unde uenti dicuntur ruere diuersi, qui terram mareq́; infestant.

Iuppiter & eius progenies

Vbi uerò subacti Titani, diuisus dijs honor omnibus. Iuppiter rex omnium cepit primam uxorem Metim, præ omnibus sapientem. Nulli sunt liberi nati, ne pro Ioue alius regnaret. Sed ex suo Iuppiter capite Mineruam excussit. Cui primum sapientiam & consilium & mentem dedit. Secundam duxit uxorem Themidem, hæc Horas peperit, Iudicium & Pacem, quæ mortalium opera honestant:

Gratiæ Iouis

Parcas insuper quæ hominibus bonum & malum tribuunt. Post hæc ex Eurynome Oceani filia tres suscepit gratias, Aglaen, Euphrosynam ac Thaleam. Dein ex Cerere Persephonen, quam Pluto Ioue concedente rapuit. Post hanc ex Memoria Musas nouem, quibus delectatio cantus & melodia data est. Deinde ex Latona Apollinem & Dianam. ex Iunone Heben & Martem & Dianam. Ex Amphitrite Neptuni filia Tritonem, qui profunda Maris timens prope parentem residet. Iuno autem sine Ioue Vulcanum arte fabrili præditum præ omnibus dijs. Mars è Cytherea Timorem & Tumultum: qui cum Marte diras in bello promunt ac quatiunt acies.

Harmonia

Harmoniam quoque quam Cadmus duxit uxorem. Post hæc Iuppiter ex Atlanta Mercurium deorum interpretem, è Semele Cadmi filia Dionysium, ex Alcumena Herculem. Vulcanus quoque Aglaen gratiarum unam duxit. Dionysius Ariadnam Minois filiam. Hercules uerò Heben. Sol ex Perseide Circen & Aeetam regem, qui ex Oceani filia Medeam genuit.

Quæ deæ mortalibus nupserunt

DEINCEPS Hesiodus inuocatis Musis incipit enarrare, quot deæ mortalibus nupsere. In primis Ceres ex Iasio Plutum, id est diuitias. Harmonia ex Cadmo Ino, Semelem, Agauen & Autonoen quæ nupsit Aristeo apud Thebas. Callirrhoe Oceani filia ex Chrysaore Geryonem. Aurora ex Titono Memnonem Aethiopem & Aemathiona reges. Eadem ex Cephalo peperit Phaetontem, quem in ætatis flore in mare præcipitatum Venus excitauit, numenq́; constituit nocturnum ac propitium nautis. Iason Medeam duxit iussus à Pelia Iolchon adnauigare & certare, ex qua Medum suscepit. Quem Chiron Phyllirides in montibus nutrijt. Filiæ quoque Nerei Dei marini altera Psamathe Phocum ex Aeaco, altera Thetis Achillem ex Peleo genuit. Venus ex Anchise Aeneam apud Idam Troiæ. Circe quoque Solis filia ex Vlysse Latinum, qui Thuscis imperauit. Calypso item ex Vlysse Nausithoum Lysinoumq́;. Atque hæ quidem deæ quæ mortalibus nupserunt. Deinceps Musas inuocat, ut narrent fœminas mortales immortalibus nuptas, nec ultra sequitur, cum uetustate deperditum reliquum non habeamus. HAEC AB HESIODO breuiter, tum à me breuius repetita plura consequuntur: Physiologia primum siue Tropologia, quum fabulæ inuentioni rerum pondus ac ueritas quædam subijciatur. Quam cum aliam alij enarrant suopte quisque ingenio, fastidium explicandi uitauimus, tantum scire sensum occultiorem cupientes ad autores, Fulgentium, Leontium & Palephatum relego. Nunc de Dijs & Heroibus quædam præteritis, aut non satis explicata rursus ex alijs autoribus adducam: Genealogiamq́; reliquam repetam, ac in primis Cœli & Terræ genus.

COELI ET TERRAE PROGENIES.

Titanos Cœlum ac Gigantes ex terra genuit. Qui manibus magnum rescindere cœlum Aggressi, superisq́; Iouem detrudere regnis, ut ait Virgilius: montes montibus imposuisse dicuntur. Fulminati denique omnes & ad inferos deiecti, pars sub Aetna monte sepulti. Gigantum nomina non extant.

Titanorum nomina

Titanorum hæc sunt, Hyperion, Briareus, Ceus, Tiphoeus, Enceladus, Aegeon, Aurora, Iapetus, Astreus, Alæus, Pallenes, Lycaon. Genuit Rheam & Saturnum.

Hyperion
Horæ
Sol
Phaëton
Dirce
Pasiphae
Aeeta

HYPERION igitur Solem genuit & Horas, quas Homerus adsidere cœli ianuæ dicit cum clauibus, eamq́; Soli aduenienti recludere. Sol uerò Miletum, Aeetam & Phaetontem. Fœminas uerò Dircen, Circen, Pasiphaen & Angitiam, infortunatas omnis & impudicas, Veneris ultione, quòd à Sole cum Marte deprehensa sit atro manifestata. de Dirce alibi: sed de Circe in Vlysse. De Pasiphae in Minoe.

Angitia

Angitiam dicunt ad Marsos in Italiam secessisse prope lacum Fucinum, ibiq́; ueneficijs & herbarum uiribus doctam pro dea coli.

Angerona

Macrobius Angeronam hanc uult esse, quæ digito dea Silentij dicebatur, in ara Volupiæ collocata, quòd uidelicet qui linguam comprimit, magna sentit commoda. Circe ad Circeium delata montem in Italia, ueneficijs & ipsa Vlyssis socios in feras commutauit: Scyllam Glauco dilectam in monstrum: postremo Picum Pomonam adamantem in auem.

Miletus
Caunus
Byblis
Aeeta rex

Miletus ex Cyane Mæandri fluminis filia Caunum & Byblidem, quæ fratrem Caunum adamauit, ac diu fugientem insecuta in fontem uersa est, autore Ouidio. Aeetam Colchidis regem, & uellus aureum, & Medeam, & Apsyrtum eius filios, uide in genere Aeolidarum.

Phaëton

Phaeton cum regendos currus à patre impetrasset, nescius regendi combustus in Padum cecidit, quem sorores flentes in populos uersæ sunt.

Lygus
Ceus
Latona
Asterie

Hic Lygum genuit, qui postea Lyguribus imperauit. CEVS Alius Titani filius Latonam & Asteriem. LATONA ex Ioue pregnans Iunonis ira nullo loco consistere ualebat Pythone serpente immisso: tandem in Ortygia siue Delo oliuæ innixa peperit Dianam & Apollinem.

Diana

De Apolline in Iouis genere dicam. Dianæ perpetuo attributa uirginitas & uenatio.

Typhœus

TYPHOEVS & Typhon dicitur alius Titani filius sub Inarimem insulam Campaniæ à Ioue detrusus. Virgilius:

Tum sonitu Prochita alta tremit durumq́; cubile
Inarime Iouis imperij imposita Typhœo. Et Lucanus:
Vndat apex Campana fremens cui saxa uaporat
Conditus Inarimes æterna mole Typhœeus.

Enceladus autem sub Aetna. Virgilius:

Fama est Enceladi semustum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemq́; insuper Aetnam
Impositam, & quæ sequuntur.

Iapetus
Atlas

IAPETVS Titani filius Hesperum, Atlantem, Prometheum & Epimetheum. Atlanti, teste Diodoro, loca ad Oceanum posita sorte euenerunt, qui & populos & montem de suo nomine appellauit. Ferunt astrologum fuisse, deq́; sphera mundi inter homines disseruisse: qua ex re uisus est orbem humeris sustinere. Hæc ille libro IIII. libro autem V dicit duos in Hesperia fuisse fratres, Hesperum & Atlantem: hos in hor-

tis decora habuisse poma, quæ ob pulchritudinem aurea mala
Hesperis sunt à poetis appellata. Ex Atlãte & Hesperide Hesperi fra-
Atlantides tris filia genitæ sunt VII. filiæ quæ à patre Atlantides, à ma-
Hesperides tre uerò Hesperides dictæ sunt. Ouidius autem scribit Atlan-
tem à Themide uate accepisse, ne quem hospitio Iouis filium
exciperet, si se ac hortum cum pomis saluum esse uellet:
quod ille minime faciens Perseum excipiendo cum Medusæ
capite in montem sui nominis est mutatus. Ex eodem (ut
Hyas idem tradit autor) geniti sunt HYAS, Hyades & Pleiades.
De primo sic ait:

> Nondum stabat Atlas humeros oneratus olympo:
> Quum satus est forma conspiciendus Hyas.

Hyades Dicit tandem à leæna in uenatione occisum. HYADES &
Suculæ eædem sunt VII. nymphæ in cœlo.

> In capite tauri septem radiantia flammis:
> Nauita quas Hyadas Graius ab imbre uocat.

Nonnulli Hyades dicunt filias. Ortus earum pluuiam porten-
Pleiades dit: unde etymologiam habent. Pleiades totidem sunt nym-
Virgiliæ phæ in genu tauri à Pleione matre dictæ, eædem & Virgiliæ.
Ouidius:

> Pleiades incipiunt humeros releuare paternos.
> Quæ septem dici, sex tamen esse solent.
> Seu quod in amplexum sex hinc uenere deorum.
> Nam Steropen Marti concubuisse ferunt.
> Neptuno Alcyonen, & te formosa Celeno:
> Maiam & Electram Taygetamq; Ioui.
> Septima mortali Merope tibi Sisyphe nupsit.
> Pœnitet, & facti sola pudore latet.

Nam Mathematici dicunt unam obscuram esse, nec clare ap-
Prometheus parere. Prometheus Pandoram fœminam primam è limo
finxit, ignemq; de cœlo in ferula furatus pectori subdidit: un-
de spiritus illi. Quapropter Iuppiter iratus apud Caucasum
eum religauit ferreis uinculis, cuius hepar continuo renascens
pascatur ab aquila. Liberatus demum ab Hercule. Aeschy-
Isis lus Tragœdiam Prometheum fecit. Hic Isidem genuit & Deu
Deucalion calionem. Qui cum Pyrrha Epimethei filia matrimonio iun-
Epimetheus ctus humanum genus dicitur post diluuium reparasse: hic la-
Pyrrha pides ex Parnaso post terga iactando mares, illa fœminas edi
Astreus disse. Astreus Titani filius ex Aurora Astream genuit &
Astrea uentos teste Lactantio. Astream Virgilius uirginem castam
ac iustam in cœlum abiisse dicit: quam uirginis dicunt pleri-
que signum, Manlius uerò poeta Erigonem dicit Icari filiã.
Boreas Boreas uentus Thraciæ rex ex rapta Orithya Zetum &
Zetus & Calais Calaim genuit, qui inter Argonautas fuerunt, Harpyasq; à
mensis Phinei fugauerunt, ut alibi dixit. Genuit etiam Boreas
Harpalice Harpalicen, quæ nupta Phineo regi Arcadiæ causa fuit, ut
Phineus rex ille priuignos excæcaret, ex quo & ipse deorum ira oculis
captus est, & infestas ac fœdas mensis Harpyias habuit. Hæc
insuper patrem ab hoste oppressum traiecto Hebro ueloci-
ter dicitur liberasse, teste Vergilio: Nonnulli Lycurgi filiam
Zephyrus dicunt. Zephyrus uentus Chlorim Nympham adamauit, ut
Chloris refert Ouidius: præmiumq; complexus ut floribus Floræ no-
Flora mine præesset ei tribuit. Hanc Floram Lactantius meretri-
cem fuisse dicit ditissimam, quæ populum Romanum hære-
dem reliquit. In cuius postea memoriam Floralia instituta,
Aloeus ut alibi narraui. Aloeus Titani filius, cuius uxor Iphime-
Otus & Ephialtes dia à Neptuno compressa Otum & Ephialtem genuit. Qui
tamen Aloidæ dicti sunt. Hi monstrosis corporibus Iouem
detrudere regno aggressi. Virgilius apud inferos ponit.
Hic & Aloidas geminos, immania uidi Corpora. Dicun-
tur Martem etiam cepisse, & in uincula coniecisse, cui ni-
hilominus sacrificabant. De his Homerus in Odyssea lib. XI.
sic scribit:

> Τὴν ἡ μετ' Ἰφιμέδειαν Ἀλωῆος παράκοιτιν
> Εἴσιδον ἣ δὴ φάσκε Ποσειδάωνι μιγῆναι.
> Καί ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδε, μινυνθαδίω δὲ γενέσθην,
> Ὦτόν τ' ἀντίθεον, τηλεκλειτόν τ' Ἐφιάλτην.

Lycaon Titani filius Arcadiæ rex cum Iouem hospitio exce- Lycaon
pisset, ut eius diuinitatem tentaret, hominem coctum dismem-
bratim ei adposuit. Iuppiter regiam eius statim incendit im-
misso cœlitus igne: ille ob metum in syluas abiit, in lupumq;
uersus. Calisto eius filia sese Dianæ comitem addixit. Com- Calisto
pressa deinde ab Ioue, utero in balneis apparente dum simul
lauaret, ab ea repulsa Arcadem in syluis peperit: ipsa in cœ-
lum relata in septentrione fulget arctos appellata, quòd in Vr
sam à Iunone uersa fuerat. Arcas uerò Ionium genuit pa- Arcas
trem Nicostratæ, quæ ex uaticinio Carmenta est appellata: Ionius
Euandrum ex Mercurio filium domi seditionibus agitatum Nicostrata
impulit, ut in Italia montem peteret iuxta Tyberim. Hic Pal- Euander
lantem genuit, qui pro Aenea contra Turnum pugnans oc- Pallas
cubuit: cuius cadauer Henrici III. Imperatoris tempore pro-
pe Romam uillicis fodientibus repertum tantæ magnitudinis,
ut mœnia adæquaret, cum maximi uulneris cicatrice atq; hoc
epigrammate:

> Filius Euandri Pallas quem lancea Turni
> Militis occidit more suo, iacet hic:

Autor Martinus in Chronicis. Connumeratur & Tityus Tityus
inter Terræ filios ab Homero: hic Latonam tentauit, apud in-
feros porrectus per iugera nouem. Sic enim in Odyss. XI.

> Καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱόν,
> Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
> Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον,
> Δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί,
> Λητὼ γὰρ ἥλκησε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.
> Πυθώδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.

SATVRNI PROGENIES.

SAturnus unus ex Cœli & terr[illegible] ab Hesiodo:
ac Cœlo patri uirilia abscidisse & in mare proiecisse, &
ex Rea sorore, quam eandem Opim & Vestam & Cybelem
uocent, filios editos deuorasse. Iouem autem clàm educatum,
pro eoq; saxum oblatum. Hic demum à Ioue pulsus in Latiũ
uenit. Pingitur senex & cum falce, Cronos à Græcis uoca-
tus, quasi tempora deuoret. Trigis utitur, id est trium equo-
rum curru. De ipsius templo Romæ diuersæ sententiæ, teste
Macrobio. Tullus Hostilius quum bis de Albanis & ter
de Sabinis triumphasset ex uoto fanum ei consecrauit. Satur Saturnalia,
naliaq; tunc primum instituta. Varro autem dicit ipsius
ædem à Tarquinio locatam in foro faciundam, ac T. Lar-
gum dictatorem saturnalibus eam dedicasse. Gellius item
scribit Senatum deuouisse ut ædes Saturno fieret. Hanc po-
stea ærarium esse uoluerunt, quòd sub illo nullum furtum
fuit, nec alicui priuatum. Nec signare solum aut partiri li-
mite campum Fas erat: in medium quærebant. Sed & ex L.
Accij annalibus deprehendimus prius etiam apud Græcos eo-
dem ferè modo saturnalia celebrata. Saturni liberi: Iuno, Iup-
piter, Pluto, Neptunus, Ceres, Chiron, Picus: Ouidius ponit &
Vestam:

> Ex Ope Iunonem memorant Cereremq; creatam
> Semine Saturni, tertia Vesta fuit. Et inferius:
> Nil aliud Vestam quàm uiuam intellige flammam.

Iuno igitur eodem partu cum Ioue nata prima fuit: Iouis item Iuno
soror & coniunx. Matronis & partubus numine Lucinæ
præest. Ex animalibus Pauonem habet consecratum. Pe-
perit autem sine uiro Martem percusso flore quodam, &
Heben commanducatis lactucis agrestibus: quam deam Iuuen
tutis uocauit, ac ministrantem Ioui pocula constituit, Herculiq;
uxorem locauit: quumq; forte in conuiuio deorum illa caderet
retectis pudendis summota est, proq; ea Ganymedes raptus.

Ceres

Ceres — Ceres de qua Virgilius:

Prima Ceres unco terram dimouit aratro:
Prima dedit fruges alimentaq; mitia terris.
Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus.

Proserpina, Pluto — Hæc ex Ioue Proserpinam genuit, quæ uirgo legens apud Ethnam flores à Plutone inferni Deo dicitur rapta. Ceres igitur facibus accensis noctu per orbem eam quæritando ad inferos peruenit: ubi tribus ex horto Plutonis granis mali punici deuoratis ius repetendi filiam amisit: uerum Iouis miseratione factum, ut sex menses supra terram cum matre, totidemq; cum Plutone apud inferos esset. In peregrinatione uerò Ceres cùm apud hospitem pauperem diuertisset, filium Triptolemus — eius paruum ægrotum curauit, Triptolemumq; uocauit, immortalitate illi donata, & curru concesso à serpentibus uecto, insuper & arte serendi monstrata, quam ille per orbem discurrens mortales docuit, ut autor est Ouidius. Nonnulli patrem Triptolemi huius Eleusinum dicunt fuisse, propterea q; in patris honorem Eleusinam urbem illum condidisse, Eleusinaq; sacra Cereri primum instituisse, quæ Græci Themisphoria appellant, Latini uerò initia. (Themisphoria) Plutoni autem regna inferna concessa: Græce Ditis uocatur: cui Romæ templum apud Tarentum, & apud Circum sub terra, ad quod Consus — gradibus descendebatur, sicuti & Conso Deo Consiliorum: ea significatione, ut qui meditantur aut consilium capiunt, abdita loca & secreta ad deliberandum petere debeant.

Chiron — Chiron Centaurus Saturni ex Phylira nympha filius semihomo ac semiequus. in antro educatus, iustissimus dicitur fuisse, Herbariam doctus & Lyram, Achillis præceptor & Aesculapij. quum Herculem hospitio recepisset, sagittasq; eius attrectaret, ex una forte in pedem cadente morbum contraxit: cumq; accepisset se immortalem ex deoq; genitum esse, uitandi doloris gratia mortem precatus est, ex quo in signum Ochiroe — cœleste conuersus. Eius filia Ochiroe uates fuit ex Cayci fluminis nympha suscepta.

Picus — Picus Saturni filius, ut autor Virgilius:

Accipimus, Fauno Picus pater ipse parentem
Te Saturne refert.

Pomona — Ouidius Martium Circes dicit uirum, eumq; dilexisse Pomonam, quamobrem in auem sui nominis ab ea commutatum Faunus — fuisse. Regnauit in Latio, genuitq; Faunum, qui Saturno auo Senta Fauna — (ut ait Augustinus) primus nefaria sacra instituit, & Sentam Faunam sororem & coniugem suam consecrauit. Hic Fauni, Satyri, Panes — Faunos, & Panes, & Satyros, & Syluanos dicitur etiam genuisse, semideos à poëtis appellatos. Ouidius:

Sunt mihi semidei, sunt rustica numina Fauni,
Et nymphæ satyriq; & monticolæ syluani.

Vnum ex his in saltibus Aegyptijs diuo Antonio obuiã factũ ponit Hieronymus ea specie qua pinguntur, cornibus in fronte, caprinis pedibus, interrogatumq; respondisse unum ex Eurimedon — Faunis Satyrisq; se esse, quos studet colit gentilitas. Eurimedontem insuper Fauni filium ponit Papinius partes Eteoclis iuuisse. Proximus Eurimedon, cui pastoralia fauni arma patris. Forte cuiuscunq; Fauni, quoniam agitabat in syluis. Peribia — Filiam uerò Eurimedontis Peribiam Nausithoi matrem Ho- Latinus — merus in Odyssea scribit. Latinus postremus Fauni filius apud Laurentum, ut autor Virgilius:

Rex arua Latinus & urbes
Iam senior longa placidus cum pace regebat.
Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica.

Accipimus. Hesiodus in Theogonia Latinum dicit Circes & Vlyssis filium, quod monstrare uidetur Virgilius, teste Seruio, quum ait: Solis aui specimen. Nam Circe Solis filia fuit. quamobrem Hygino credendum ipse Seruius putat, qui plures Latinos fuisse dicit. Virgilium uerò licentia poëtica Lauinia — nominis similitudine abuti. Lauinia uerò Latini filia ex Amata pacta Turno: deinde Aeneæ concessa, causa belli inter eos fuit. Hæc post mortem Aeneæ timens priuignum in syluas fugit, ubi Syluium Posthumum genuit. Vnde genus Albanorum. Deinceps de Neptuno Saturni filio.

NEPTVNI PROGENIES.

Neptunus Iouis frater, ex Saturno & Opi, cui datum Maris imperium cum tridente loco sceptri, à Græcis ἐνοσίγαιος etiam appellatus, quasi terram commouens. Ministri eius Tritones, Cete, Phorcus, Palæmon, Glaucus, cæteriq; à Virgilio descripti libro v.

Iunxit equos curru genitor, spumantiaq; addit
Frena ferox, manibusq; omnes effudit habenas.

& quæ sequuntur. Multos dicitur habuisse liberos, inter quos Amycum, Phorcum, Dorum, Polyphemum, Messapum, Busyridem, Pegasum, Nycteũ, Peliam, Neleum, Cygnũ, Chrysaorem, Otum & Ephialtem, Aegeum, Onchestum, Nauplium Harpyas, Nausithoum.

Aegeus igitur Athenarum rex, qui Pandioni successit, Theseum genuit: cuius secundum Herculem labores memorantur, cum quo primum Amazonas superauit rapta Hippolyte regina, Taurum Marathonium interemit, Scyronem & Procustem latrones Atticæ sustulit: quorum alter de saxo hospites præcipitabat, alter Procustes, arboribus per uim retortis discerpebat. Minotaurum postremo arte Dædali monstrum superauit, filo ad ostium Labyrinthi adposito. Quare Phædra Minois filia abducta uictor reuertens, oblitusq; nigra uela quæ secum extulerat commutare, patri è specula prospectanti causa fuit, ut ille mortem filij suspicans in mare se præcipitem daret. Aduersus Centauros in nuptijs Perithoi amicissimi sui pugnauit, cum illoq; ad inferos ad rapiendam Proserpinam profectus, Perithoo trucidato, uix ipse euasit beneficio Herculis ab inferis eum reducentis. Domi turbata omnia offendit: cum Phædram Hippolytum priuignum, quem ille ex Hippolyta susceperit, castissimum iuuenem accusantem audiret, eum curribus discerpendum mandauit. Populos Athenienses in uicis antea dispersos in unum congregauit. Tandem de Republica benemeritus à ciuibus pulsus extra patriam decessit, cum regnasset annis XVIII. genitus ex Hippolyte Hippolyto, ex Phædra Mnestheo & Demophoonte. — Aegeus rex, Theseus rex, Scyron, Procustes

Hippolytus — Hippolytus igitur, ut suprà dixi, nouercæ accusatione, quòd interpellatus de stupro renuisset, peremptus dum fugeret patris iram à Phocis currus eius perterrefacientibus, excitatus deinde ab inferis ope Aesculapij, nomine Virbij quasi bis Virbius — uiri secessit in Latium prope Romam, ubi Dianam colebat. Aritia — Virgilius autem eum Aritiam coniugem habuisse dicit, quæ oppido nomen dedit. ex qua Virbium filium suscepit, quem pater contra Aeneam misit in auxilium Turni:

Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius insignem quem mater Aritia misit
Eductum Egeriæ lucis.

Mnestheus, Demophoon — Mnestheus patri Theseo in regno successit, Antigonus antea uocatus, qui ad bellum Troianum profectus Demophoontem fratrem iuuenem secum duxit: reuertens tempestate delatus ad insulam Melenam, ibidem extinctus est. Demophoon quoque ex eodem bello rediens, uentis & ipse in Thraciam delatus, à Phyllide Lycurgi regis filia hospitio est exceptus simul & lecto: à qua post aliquot annos defuncto fratre discessit ad regnum paternum suscipiendum, data spe redeundi, quod minime seruauit.

Medus — Medus Aegei etiam filius fuit ex Medea susceptus, quam ille Iasonem & Creusam post scelus fugientem hospitio simul & matrimonio sibi iunxit.

Nauplius rex — Nauplium alius Neptuni filius ex Amymone apud Eubœam

Palamedes — regnauit, in ultionem filij Palamedis ignes è turri prætulit, quos Græcorum clasßis secuta naufragium in Euripum Capharei deducta fecit. De Palamede uide in ordine literarũ.

Hippomenes — Hippomenes Neptuni nepos ex patre Macareo, filio Onchesti Neptuno geniti, Atlantam uirginem cursu superauit. De Pelias — quibus uide in Atlanta. Peliam Neptuni filium ex Tyro, Acasti patrem, uide in Aeolidis.

Neleus — Neleus Neptuni filius item ex Tyro, à fratre Pelia à regno Thessaliæ pulsus secesßit in Peloponnesum, ubi Pylon condidit, Chloris — genuitq́; ex Chloride uxore liberos XII. qui Nelidæ sunt di Nestor — cti, teste Ouidio, inter quos sunt, Nestor, Periclymenus, & Pero filia tantum nominati. Homerus in Odysseæ XI.

Καὶ Χλῶριν εἶδον περικαλλέα, τήν ποτε Νηλεὺς
Γῆμεν ἑὸν μετὰ κάλλος, ἐπεὶ πόρε μυρία ἕδνα,
Ὁπλοτάτην κούρην Ἀμφίονος Ἰασίδαο.
Ὅς ποτ' ἐν Ὀρχομενῷ μινυείῳ ἶφι ἄνασσεν,
Ἡ δὲ Πύλου βασίλευε. τέκεν δέ οἱ ἀγλαὰ τέκνα,
Νέστορά τε, Χρόμιόν τε Περικλύμενόν τ' ἀγέρωχον.
Τοῖσι δ' ἐπ' ἰφθίμην Πηρὼ τέκε θαῦμα βροτοῖσιν,
Τὴν πάντες μνώοντο περικτίται.

Nestor apud Homerum tria secula se uidisse gloriatur, interfuisseq́; in bello contra Centauros in nuptijs Perithoi. Huic in bello Troiano partes eloquentiæ ac salubris consilij dantur.

Ex Euridice VII. mares genuit præter Pyro fœminam, Antilochus — inter quos Antilochus in bello Troiano perijt à Memnone in Pisistratus — pugna interfectus. Pisistratus alter filius misßus à patre cum Telemacho Lacedæmona ad Menelaũ pro inquirendo Vlysse. apud Homerum. Periclymenum Nelei filium Hercules in bello interfecit. Huic à Neptuno auo concessum omnia fieri, siue in ursum, siue formicam, siue apem se uertere, ut Apol- Cromius — lonius & item Hesiodus poëtæ testantur. Cromius etiam inter filios Nelei in bello quod Pylij & Messenij cõtra Epios & Herculem gessere occubuisse ponitur ab Ouidio.

Amycus rex — Amycus Neptuni filius Bebryciorum rex apud Cyzicum regnauit, pugil optimus & ludo cæstuum quo transeuntes necare solebat: à Polluce demum ex argonautis, dum illac Butes — iter haberet, eodem ludo interfectus est. Butes eius filius, qui ob crudelitatem post obitum patris à regno pulsus, secessit in Siciliam, ubi ex Lycaste uirgine, quam ob pulchritudinem Venerem uocabant, Erycem genuit, qui ciuitatem in monte nomine Veneris Erycinæ dicauit. Hic etiam notisßimus pugil: postremo & ipse ab Hercule illac iter ex Hispanis habente superatus est.

Phorcus rex — PHORCVS Neptuni filius apud Sardiniam regnauit, quidam in Aethiopia dicunt. Nam Gorgonas genuit, quas Mela Gorgadas insulas in Aethiopico oceano tenuisse dicit, quod Lucanus etiam testatur. Has tantum duas Ouidius fuisse dicit, nonnulli tres, quæ uno tantum oculo inuicem uteban- Medusa — tur: inter quas MEDVSA crinibus anguineis in lapidem aspectu mutabat homines. à Perseo tandem scuto Palladis interfecta est resciso capite; cuius guttæ per Libyam cadentes serpentibus regionem referserunt: hæc ille. Atlantem in primis regem ac Gigantem in Libya dominantem mutauit in Scylla — montem. Scylla item Phorci fuit filia, Glauco dilecta, & à Circe ob Zelotypiam in monstrum mutata. Phorcus igitur cum in Aethiopia aduersus Atlantem regem pugnaret naualı prælio submersus pro Deo marino colitur.

Pegasus equus — PEGASVS equus alatus Neptuni filius Lactantio ex Medusa: Ouidio autem ex Medusæ sanguine procreatus, pede Castalium musarum fontem erupit. Hoc deniq; Bellerophon Chimæram superauit, uti in Aeolidis diximus.

Polyphemus — POLYPHEMVS Neptuni filius simul & uniuersi Cyclopes in antro Siculo Vlysßis socios absumpsere. unde Virgilium in III. scribentem Achæmenidem esse à socijs in antro relictum.

Immemores socij uasto Cyclopis in antro
Deseruere, domus sanie dapibusq́; cruentis,
Intus opaca ingens, ipse arduus altaq́; pulsans
Sidera. dij talem terris auertite pestem.
Nec uisu facilis nec dictu affabilis ulli:
Visceribus miserorum & sanguine uescitur atro. Galateam nympham marinam dilexit.

NYCTEVS Neptuni filius, ut ait Lactantius, rex fuit Aethiopiæ. cum Nyctimene filia concubuit, quæ in auem sui nominis conuersa est. — Nycteus rex, Nyctimene — Altera eius filia Antiopa Lynceo regi Thebarum Aegyptiarum nupta & à Ioue compressa est: — Antiopa — quamobrem à uiro abdicata inducta Dirce Solis filia, quæ illam in uincula coniecit. Partus autem tempore à Ioue soluta, in Cytheronemq́; translata: Zetum & Amphionem genuit, qui Dircem curribus alligatam discerpserunt, conuersam postea in sui nominis fontem prope Thebas Bœotias.

NAVSITHOVS Neptuni filius Phæacum rex ab Homero ponitur ex Peribia Eurymedontis filia genitus, ex quo Alcinous, & ex Alcinoo Nausicaa filia, hospites Vlysßis fuere, de quibus uide in Vlysse. Huic enim horti præcellentes feruntur extitisse. — Nausithous rex, Alcinous, Nausicaa

HARPYIAE Celeno Abello & Ocypete dicuntur, & Neptuni filiæ fuisse fugatæ à mensis Phinei ad Strophadas à Zeto & Calai. — Harpyiæ

CYGNVS Neptuni filius, teste Apollonio inuulnerabilis ex dono patris, fuit Ceycis gener: ab Hercule tandem unà cũ socero sublatus cum claua & scuto à Vulcano fabricato. autor Hesiodus in Aspide. De Oto & Ephialte suprà narraui. — Cygnus

DE IOVE.

IOuem Saturni filium postremo loco referuaui, ut ipsius genealogiam longisßimam sine interpellatione narrarem. Hunc natum Saturno & Rhea in Hesiodo suprà narraui, occultatumq́; à Curetibus ne à patre uoraretur, educatumq́; à nymphis lacte capræ Amalthææ. Cretenses texere Iouem crepitantibus armis. Latini quasi iuuantem patrem uocant. Græci uerò, Ζῆνα καὶ Δία, quòd uitam cunctis impertiat, ut Orpheus in cratere, his uersibus indicat:

Ἔστι δὲ τῶν πάντων ἀρχὴ Ζεύς. Ζεὺς γὰρ ἔδωκε,
Ζῆνα τ' ἐγέννησε, καὶ Ζῆν' αὐτὸν καλέουσι,
Καὶ Δία, δίοτι διὰ τοῦτον ἅπαντα τέτυκται.
Εἷς δὲ πατὴρ ὄντως πάντων τε βροτῶν τε θεῶν τε.

Hesiodus autem:

Ζῆνα δὲ κρονίδην πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Hunc etiam nomine unius summi Dei nobiles philosophi, tum Plato colebant: quanquam diuersa numina uulgus sibi adsciscerét, proprietates, uiresq́; rerum à doctis intelligebantur. ut Cicero in natura Deorum plenius explicat. ubi & Ioues plures aliosq́; item Deos iteratos poteris animaduertere. Nunc autem filios ipsius recensebo, ac primum Dionysium.

DE DIONYSIO SIVE BACCHO.

Tres nomine Bacchi — DIonysios tris Bacchi nomine Diodorus ponit. Primum ex Ioue & Io in Bœotia natum uiteæ autorem, orbem quoq́; obeuntem multas subiecisse nationes ac planè mitiores reddidisse, docuisseq́; ubi uitem tellus non pateretur, potum cum melle quod nonnulli Zitum uocant. Bœotiæ urbes patriæ causa liberas esse iussit. In Indiam postremo cum exercitu penetrans, eam triennio subiugauit. Inde in Bœotiam reuertens primus omnium triumphauit Indico elephante inuectus. Ex quo Bœotij, cæteriq́; Græci ac Thraces, in eius

triump

Trieterica *triumphi memoriam sacra ei Trieterica instituere. Vnde & in multis Græciæ urbibus triennio Bacchides mulieres conueniunt: quas Mænades, & Bacchas, & Mimallones uocauerunt: Thyrsum ferentes, hymnos & cantus furentum more in eius honorem concelebrant. Hic sustulit omnis in orbe impios, sed maxime Pentheum & Lycurgum: hunc quòd uites incideret, & illum quòd Bacchas sacrificantes rideret, ab eis discerpi iussum.*

Secundum uerò Dionysium ex Ioue & Proserpina natum multo priorem ætate fuisse: nonnulli Sebastum, id est, Augustum uocant: boues præterea primum iunxisse aratro, sereréq; eorum opera docuisse: ex quo illum cum cornibus finxere, eiq; sacra ob pudorem nocturna faciunt.

Bacchus iuuenis *Tertium ex Ioue & Semele natum posteriorem ferunt, puerum molli corpore & delicijs addictum, imperfectum ex paterno crure absolutum: exercitum quoq; mulierum circumduxisse cum Thyrso:* Silenus *secutus est & Silenus pædagogus, optimorum institutor studiorum, qui plurimum illi ad gloriam & res bellicas profuit. In bellis utebantur pardaliorum pellibus, diebus festis uestibus floridis & delicatis. Aiunt præterea Dimetora uocatum, quoniam ex uno duo sunt nati Dionysij ex matribus duabus. Verum posteriori prioris adscripta sunt gesta: quapropter qui postea secuti sunt ueritatis ignari, nominis ducti similitudine, unum extitisse credidere. Hæc Diodorus.*

Satellites Dionysij, Satyri, Tityri, Sileni, ijdem ferè omnes. Eorum uestes amphimallos tunicas uocant, & Dionysium Phlyona ἀπὸ τ῀ φλύειν, quod antiqui dicebāt multos fructus colligere. Præterea Protigona à uindemia, Staphilitē ab uuis, Omphacitem ab acerba uua. Hæc Aelianus de uaria historia.

Liber *Vocatur item ab alijs autoribus Liber ob uini ebrietatisq; libertatem: & cornua habere, quòd ebrius feræ similis fit: &* Iacchus *Iacchus, quòd uinum hiare facit: & Euan interiectio laudantis* Euan *Bacchum: & Brisem, id est hirsutum: & Leneus, à pueritia &* Bacchus barbatus & imberbis *lenitate. Nam duas habebat statuas, barbatam & imberbem. Bassareus, à genere uestium, unde & Bassarides Bacchæ.*

Tioneus Thoas *Eius filij Tioneus & Thoas Lemni rex. Cui Hypsipyle filia pepercit ex omnibus hircus, quòd uitibus officiat, ei sacer. Præterea thyrsus & hedera. Templum Romæ sub Capitolio habebat, nunc Sergio & Baccho martyribus dicatum.*

DE HERCVLE, VENERE, MINERVA, MERCVRIO.

HErcules Iouis ex Alcumena filius. Cuius labores iussu Euristhei toleratos Virgilius breui epigrammate complectitur: apud Græcos uerò Antipater. Si cupis & prosa oratione copiosius Diodorus libr. 5. Qui etiam tres eius nominis facit. Vnum Aegyptium antiquum pro Deo ab illis habitum, qui subacta magna orbis parte columnas in Africa posuit. Secundum Cretensem, qui olympicum instituit certamen. Tertium Thebanum ex Alcumena: cui nihilominus ex rerum gestarum & nominis similitudine tribuuntur Euristhei labores, & columnæ in Europa fixæ, tanquam unus fuisset. Herodotus autem ait uetustum esse apud Aegyptios Deum Herculem putatum iam VII. annorum millibus. Itaq; rectè Græcos facere qui templa Herculi colenda censuerunt, uni quidem immortali immolantes cognomine Olympio, alteri ut Heroi parentantes. Elenchus Græcus autor scribit Herculem, Briareum quondam uocatum, ad columnas quæ nunc sunt Herculis penetrasse, ibiq; diu moratum. Postremo alterum Tyrium uenisse Delphos ad oraculum, responsumq; habuisse, ipsum alterum Herculem esse. De hoc item apud Diodorum legitur, quòd ob honorem ei ab Latinis impensum dixerit, quicunq; ei decimas bonorum darent uitam felicem uicturos. Hic Deus colebatur domibus, ac pingebatur, bono diuitiarum auspicio.

Præest & fortibus & inueniendis thesauris. Denique humanæ felicitati. Telephus *Inter plures eius filios Telephus fuit, ex Auge filia Alei Arcadiæ regis, qui aui iussu expositus in syluis, & à cerua nutritus: dein dono datus Teutranti regi Mysiæ, proq; filio educatus Telephus est appellatus, quasi à cerua nutritus, autor Diodorus in eodem libro.* Cyparissus *Huius item filius Cyparissus Syluano dilectus fuit: quumq; eius cerua quam amabat ab illo imprudenter interficeretur, puer ob dolorem perijt, uersusq; in sui nominis arborem.*

Venus *VENEREM Iouis filiam à ueniendo nostri dicunt appellatam, quòd uoluptas libenter ueniat. Græci ἀφροδίτην, quòd è spuma maris è testibus Saturni proiectis sit nata. Concha insidentem finxerūt, quòd, ut legitur apud Stobeum, mulierem deceat præter omnia cura sub tecto ac silentium. Triplicem eam & Amores geminos Cicero facit.*

Minerua *MINERVAS idem quinq; ponit, primam Apollinis matrem. Aliam ortam apud Nilum, quæ ab Aegyptijs colitur. Tertiam ex Iouis capite sine matre. Quartam Iouis & Coryphes Oceanidis, quadrigæ inuentricem. Quintam ex Pallante, quæ patrem interemit uim ei adferentem. Pennatis scribunt talarijs, Græcis dictam, ἀθηνᾶν, & Palladem quum artibus præest, Bellonam Latinis quum militiæ. Homero quoque κόρη γλαυκῶπις, αἰγίοχος ab ægide, id est, scuto quod præfert. Amat oliuam arborem. Inter ciuitates uerò Athenas, quibus etiam nomen dedit. Perpetuam quoq; uirginitatem seruat, quòd sapientiæ studentes abstinentia maxime ueneriorum deceat.*

Mercurius *MERCVRIVM Ioue & Maia genitum dicunt. cuius nepotem Augustinus Trimegistum illum Aegyptium, cuius extant nonnulla de philosophia, facit. Numen est eloquentiæ, Mercatorum, Furum, Præstigiorum. Præterea interpres deorum. Pileum gerit & talaria ac uirgam. Hac animas ille euocat orco, hac deducit.* Eudorus *Eius filij Eudorus ex Polymia, teste Homero.* Myrtilus *Myrtilus auriga Oenomai regis.* Euander *Euander, de quibus alibi diximus.* Hermaphrodytus *Hermaphrodytus qui utrunque sexum habuit.* Daphnis Aethalis *Daphnis pastor, & Aethalis præco: cui quandoq; inter mortuos, quandoq; inter uiuos esse licere concessum est, ut autor Apollonius primo Argon. ἄλλοθ' ὑποχθονίοις, ἄλλοτ' ἐς αὐγὰς Ἠελίου.* Lares *Ex hoc item Lares, teste Ouidio, & Lara nympha procreati, quæ & Mania dicta est. His ex responso Apollinis Tarquinius Superbus iussit ut capitibus puerorum pro salute familiarum sacrificaretur, quod Brutus expulsis regibus correxit, capitibus alliorum & papauerum oblatis: sic responso occurrens, dicenti capitibus satisfieri oportere.* Compitalia *Compitalia quoq; sunt dicta, quòd ij ludi in compitis fierēt, ibidēq; Maniæ deæ effigies suspenderetur. autor Macrobius, qui hanc correctionem similem illi fuisse dicit, quam Hercules fecit de imaginibus præcipitandis in Tyberim, quæ* Oscilla *Oscilla dicta sunt. ut & alibi commemoraui.*

DE APOLLINE.

Apollo *APollines uerò quatuor Cicero ponit. Primum antiquum custodem Athenarum: alterum Coribantis filium natum in Creta: cui de ea insula cum Ioue fuisse certamen traditur. Tertium Ioue & Latona natum, qui ex hyperboreis Delphos uenerit, quamuis Eusebius illum antiquiorem describat. Quartum in Arcadia, quem Arcades quòd illis leges dederit, Nomion uocant: deinde ob nimiam seueritatem regno pulsus ad Admetum Thessaliæ regem confugit, & iuxta Amphrysum amnem eius armenta pauit. Quare à pastoribus pro Deo colitur. Homero pluribus appellatur nominibus: φοῖβος ἀπόλλων, ἀργυρότοξος, ἑκηβόλος, ἑκατός. Quòd uerò hæc dicto Apollo quatuor eius artes, uidelicet musicam, medicinā, uaticinium, & sagittas in etymo demonstret apud Græcos: uide Platonem in Cratylo, & ubi nos de nominibus alio loco diximus. Eius filij præcipui, Aesculapius, Linus, Aristeus. Dicitur & amasse nymphas Cyrenem, &* Daphne *Daphnem Penei flu-*

minis filiam, quam fugitantem in laurum conuertit. Praeterea Hyacinthus pueros. Hyacinthum, quem ludendo disco peremit, quòd Bo- Branchus reae magis parêret amori: & Branchum Thessalum, ut ait Lactantius, interfectum adeo doluit, ut & sepulcro sacraret, & templo Branchiadis Apollinis.

Aesculapius Aesculapios tris Cicero ponit, uerum pro omnibus unum Latini colunt, Ouidius, Diodorus, alijq; dicunt Apollinis & Coronidis filium fuisse, traditum Chironi erudiendum, ac Hippolytum herbis in lucem reduxisse: ob quam causam fulminatum à Ioue. Hic Deus petitus à Romanis uigente pestilentia è libris Sibyllinis per x. legatos Epidauro ubi colitur, anguem qui se in nauim eorum coniecerat, in quo ipsius numen esse constabat, deportauere, eoq; in insulam Tyberis elapso, in eodem loco sedes ei constituta est, autor Liuius x I. Huius item filij Machaon & Podalirius in bellum Troianum unà cum alijs ducibus ab Homero commemoratis profecti sunt.

Linum Apollinis filium Virgilius facit. Lactãtius item eius ex Psamate Crotopij regis Argiuorum filia natum, qui à matre expositus apud fluuium Nemeum à canibus discerptus, fuit. Quare Apollo iratus, monstrum in eam regionem immisit omnia uastãs, quod deinde Coroebus interfecit. Papinius huius meminisse uidetur. Irradiant medio licijs intextus acantho Letiferiq; canis. Diogenes autem eum Thebis natum, Mercurio musaq; Vrania scribit, qui solis & lunae cursum, animaliumq; ac fructuum genera ab initio narrauit, quem & Anaxagoras postea philosophus est imitatus.

Aristeus Aristeus regnauit in Arcadia, ex Apolline & Cyrene genitus, rapta in eo loco, ubi Cyrene urbs ex eius nomine dicta est: à nymphis educatus fuit, mel, lac, & oleam in Sicilia conficere docuit: quamobrem uti deus est habitus. Regnauit in Arcadia, in Boeotiã deinde profectus ex Autonoe Cadmi Actaeo- Actaeon nem genuit, qui discerptus à canibus postea fuit, ut autor est Diodorus libro v. Aristeum Virg. in I I I I. Georg. ubi eius fabulam refert, ex Peneo flumine & Cyrene natum dicit. Hesiodus Apollinem pastoralem eum uocat. Varro Aegarim appellatum apud Ceam dicit, quòd pecus ibi à peste curauerit, ara Ioui dicata.

VVLCANI PROGENIES.

Vulcanus Vvlcanus Iouis & Iunonis filius, ob deformitatem in Lemnum insulam à parentibus deiectus ponitur ab Homero in primo Iliados, ut Ioui fulmina fabricaret: dum è coelo caderet claudus effectus est. De quo Virgilius:

-Cui non risere parentes:
Nec Deus hunc mensa, dea ne dignata cubili.

Veneris insuper maritum dicunt, quam in adulterio cum Marte deprehensam Sole monstrante cathenis adligauit: insu- Erichthonius rex per Erichthonium, Cacum, & Ceculum genuisse. Erichthonius namq; ex eius genitura natus, in humum cadente, dum Mineruae uim afferre uoluisset, pedes habuit anguinos: quapropter currum ad eos tegendos excogitauit, regnauitq; Athenis. Virgilius:

Primus Erichthonius currus & quatuor ausus
Iungere equos. cuius fabulae causam uide in Augustino de ciuitate Dei.

Pandion Hic Pandionem, Procrim, Orithyiam genuit. De Procri uxore Cephali inter Aeolidas nati, alibi dicitur, simul & his, qui Harpyias à mensis Phinei ad Strophadas fugauerunt.

Progne Philomena Ex Pandione Athenarum rege Progne & Philomena, quarum prima Tereo Thraciae regi nupsit, qui dum Philomenã sororem uisendam deducit, in itinere uitiauit: eiq; ne facinus retegeret, linguam abscidit. Re comperta, Progne indignata, reuertenti uiro Ithim communem filium in epulis adposuit, ex quo mutati omnes: ille in Vpupam, Progne in Irundinem, Philomena in Luscinian.

Daedalus Daedalus quoq; è genere Erichthonidarũ, ut ait Diodorus libro v. clarus architectura, Telen puerum discipulum suum Teles puer interemit ob inuidiam, quòd figuli rotam reperisset, & serrã, inuenta spina piscis ad eius similitudinem formata: ob quam rẽ actus in exilium, uenit in Cretam in amicitiam Minois, eiq; labyrinthum construxit. Pasiphaë quomodo tauro concũberet inclusa ligno monstrauit: quam ob causam inde aufugit in Siciliam aptatis alis Icaro filio, qui cadens mari nomen dedit. Minoe igitur eum persequente bello, à Cocalo rege specie colloquij in Thermis retentus est donec aestu suffocaretur. In cuius memoriam Cretenses Minoiam ciuitatem in Sicilia postea aedificauerunt. Haec Diodorus. Vnde prouerbium fluxit ex artificis excellentia, ut clara opera Daedala appellentur. Virgilio Daedala tecta. Homerus:

ὃς χϑονὶ ἤσκησε δαίδαλα πάντα τεχνῇ.

Cacus monstrum fuit ignivomens, qui ante Romam conditam in Auentino habitabat, terror omnium uicinorum: aduenienti Herculi ex Hispania cum armento Gerionis quatuor subripuit boues: ab eoq; propterea claua necatur. Historiam uide in Virgilio: Cacus

Hic spelunca fuit uasto summota recessu
Semihominis Caci.

Ceculus, de quo idem: Nec Praenestinae fundator defuit urbis Vulcano genitum pecora inter agrestia regem Inuentũq; focis omnis quem credidit aetas, Ceculus. Ceculus

MARTIS PROGENIES.

Mars Iunonis absq; patre filius ab Ouidio ponitur, ex herba quadam quã ei Flora monstrauit percussa. Apud aquilonem regnare dicitur Virgilio:

Gradiuusq; pater Geticis qui praesidet aruis:

Vnde gentes illae feritatem prae caeteris auspicantur. Inter eius liberos, Oenomaus ponitur, Tereus, Parthaon, Phle- Oenomaus gias, Hyperius, Aetolus, Euadne, Hermione, Romulus Parthaon & Remus.

Oenomaus apud Elidem regnauit, bello pulsus à Pelope Oenomaus rex qui eius etiam filiam Hippodamiam cursu superatam est adsecutus, de quibus uide in Pelopidis.

De Tereo item Thraciae rege, ac Progne, uide in Neptuno.

Parthaon Martis ex Meroe filius, nonnulli ex Meleagro dicunt patre, filium habuit Oeneum regem Calidoniae, ex quo geniti, Deianira, Meleager, Tydeus & Menalippus.

Deianira Herculis fuit coniunx, de qua paulo inferius, ubi Deianira de Nesso centauro. Meleager Oenei ex Altea Testio geni- Meleager Altea tore nata filius, quum regno paterno successisset, ac omnibus dijs praeterquam Dianae sacrificasset, aper ab ea immissus est, qui regionem omnem euerteret: ad quem perdendum uiros undiq; fortes acciuit, inter quos Atlanta fuit Iasij Arcadiae re- Atlanta gis filia uirgo fortissima, quae prima est aprum iaculata, ex quo eius capite Meleager eam honorauit: quod eius auunculi eripere tentantes, ab eodem interfecti sunt. Altea igitur mater indignata ob fratrum mortem, stipitem quem fatalem filio semiustum ex igne seruauerat, rursus igni tradidit: ex quo Meleagri mors secuta. Meleagri historiam, uide plenius in Iliados lib. I x. quem conuerti, in quo haec inter caetera referuntur de ipso Meleagro:

Alteae matri grauiter subcensuit, inde
Delicijs tantum Cleopatrae coniugis haesit,
Olim Marpissa atq; Ideo genitore creatae.
Ideus illorum qui hominum fortissimus unus
Coniugis ob causam in Phoebum direxerat arcum.
Hanc olim Alcyonem cognomine forte parentes
Dixere, Alcyonis quod fatum flebile mater
Filia quum rapta est fuerit miseranda secuta.

Parthenopeus eius Atlanta filius, inscia matre, uenit ad Parthenopeus bellum Thebanum, in quo occubuit, admodum adolescens, forma praecellenti, quemadmodum à Statio scribitur.

Menalip

Menalippus Tydeus — Menalippus Oenei filius, dum in sylvis aprum unà uenaretur Calidonium, à Tydeo fratre imprudenter atq; fortuitu occisus est. Quapropter Tydeus ob metum fugiens, Argos nocte uenit, imbreq; in atria Adrasti regis uitans, confugit, quo paulò ante Polynices exul à regno paterno confugerat: quumq; locus duorum non esset capax, ad arma uenerunt. Quorum ac totam Thebanam historiam, uide in Thebis, quas in Geographia descripsi. Scribitur autem à Statio corpore fuisse admodum paruus, sed animo simul et audacia pugnacissimus.

Deiphile Diomedes — Ex Deiphile Adrasti filia Diomedem suscepit, qui in bello Troiano tertius uirtute post Achillem & Aiacem ab Homero describitur. Nam equos Rhesi cepit, Palladiũ sustulit, Martem uulnerauit, insuper & Venerem, quæ Aeneæ cum eo congredienti auxilium attulerat. Postremo reuertens ob adulterium Aegiales coniugis domum uitans, in Italiam apud Garganum consedit: ubi plures condidit urbes, ut alibi diximus, ac mortuo templum ei Diomedeum, teste Augustino, dicatum, socij eius in aues Herodios mutati.

Aetolus — Aetolus Martis filius, teste Plinio, qui ait eius inuentum fuisse iaculum, Aetolis, ubi postea Oeneus & eius successores regnauerunt nomen dedit.

Euadne — Euadne Martis filia ex Thebe, quæ Capaneum uirum extinctum in bello Thebano uidens, in eundem se rogũ ob amorem moritura imposuit. Genuit autem ex eo Steneleum.

Hermione — Hermione Martis filia Cadmo Thebarum regi nupsit: cui Vulcanus monile preciosum fabricasse dicitur, infaustũ omnis illud possidentibus. Nam ipsa primum in odium uiri ob zelotypiam uenit. Deinde ab Argia Polynicis possessum infelici uiri exitu: postremo Eriphyle dono ab ea datum causa fuit uirũ Amphiaraũ manifestasse, ex quo à filio interfecta. Hermionem aliã Menelai filiã Orestis coniugẽ in Aeacidis dixi.

Phlegias — Phlegias Martis filius, qui Ixionem genuit & Coronidem, quam ab Apolline uitiatam sentiens, templũ eius Delphis incẽdit. Quamobrem Apollo iratus, eum ad inferos relegauit, ut sub ingenti sedeat saxo ruinam eius continuò mutuens. Virgilius:

> Phlegiasq; miserrimus omnes
> Admonet, & magna testatur uoce per umbras,
> Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos,
> & quæ sequuntur.

Ixion — Ixion eius filius in Thessalia regno paterno successit: qui quum cœli honore à Ioue dignatus esset, arcanorumq; eius particeps, Iunonem tentauit: illa in sui similitudinem nubem ei obiecit, ex cuius complexu Cẽtauros genuit. Iupiter indignatus cum fulmine ictum ad inferos deiecit, rotæq; uolubili ac serpentum plenæ adligauit, ut Ouid. Voluitur Ixion & se sequiturq; fugitq;, & quæ sequuntur.

Centauri — Centauri autem monstra fuerant, equi posteriora, homines anteriora. Inter quos nominati tantum Hyeus, Pholus, Eury-

Nessus Deianira — tus, Nessus. Hic ultimus precio uiatores ad Euenum fluuium transmittebat, inter quos & Deianiram Herculis, quam in alteram traductam ripã uiolare conatus Herculis sagitta petitur. Ex quo moriens ueneno tunicam infectam specie amatorij, quo cum Hercule uteretur, Deianiræ dedit, quã illa per

Lycas — Lycam Herculi misit, ex quo ipse flagrauit, prius Lyca de saxo præcipitato.

Perithous Hippodamia — Perithous Ixionis ex coniugio filius in nuptijs Hippodamiæ simul cum Centauris deos omnes præter Martem inuitauerat: quare ille iratus Centauros ebrios excitauit, ut rapere Hippodamiam conarentur, crateras poculaq; iacientes. In

Lapithæ — qua rixa superati à Lapithis, ut scribit Ouidius fuere: hi tantum populi Thessaliæ auxilio Perithoo uenerant. Posthæc Perithous ad rapiendam Proserpinam ad inferos cum Theseo amicissimo descendit, ubi à Cerbero quamprimum trucidatus, Theseus autem Hercule iuuante saluus fuit. Aliam Hippodamiam suprà narrauimus Oenomai regis filiam, Pelopis coniugem: Tertiam quam Achilles rapuit, Briseida appellatam, in Aeacidis diximus. — Duæ Hippodamiæ

Ceneus — In cœna item Perithoi quam suprà memoraui Ceneus est interfectus. Is enim ab initio Cenis uirgo fuit Elathei Lapithe filia, quæ à Neptuno complexa sexus mutationem, simul & se esse inuulnerabilem impetrauit. Congressus autem cum cẽtauris quum multos ex eis interfecisset, ipse demum ab eisdem non ferro, sed trabibus coniectis usq; terram infixus est, in auemq; sui nominis mutatus. Regnauit apud Gyrtonẽ, unde filius eius Coronus inter Argonautas apud Apolloniũ ponitur.

Coronus Atlanta — Filiam item habuit Atlanten, quæ quum ex responso nulli uiro coniungi deberet, petentibus procis ea lege promisit se coniugem futuram illius à quo pedum cursu superaretur, uicto autem necem statuit.

Hippomenes — Hippomenes Macarei filius ex Neptuni progenie eam uicit, iactis tribus aureis malis à Venere dono acceptis cursum puellæ morantibus. Sed dũ in luco matris Deûm concubuere, in leones ambo mutati sunt.

DE LACEDAEMONE ORIONE, ET PILVMNO.

Lacedæmon — Deinceps mortale genus Iouis. Lacedæmon, ut scribit Dictys Cretẽsis, eius fuit filius ex Taygeta Agenoris filia, qui Lacedæmoniam condidit: ex hoc Amyclas genitus, aliam de suo item nomine urbem.

Amyclas Argulus Oebalus Tyndarus — Argulus exinde Amyclæ natus Oebalum genuit patrem Tyndari, qui ex Leda Castorẽ, Pollucem, Helenam, Clitemnestram, Icarum edidit.

Icarus — Icarus inuentor uini fuit in Attica regione: à colonis deinde ebrijs iugulatus est, ut ait Propertius:

> Icare Cecropijs merito iugulate colonis.

Erigone — Cuius canis Erigonem filiam gestu ad locum cædis duxit, quæ conspecto patre præ dolore laqueo uitam finit, relataq; in cœlum cum cane inter astra uirginis nomine micat.

Penelope — Penelopen Vlyssis coniugem Icari etiam filiam uulgò laudatam, Duris Samius historicus, & Lycophron poëta impudicam fuisse, cum procisq; omnibus concubuisse scribunt.

Castor & Pollux — Castorem & Pollucem cum sororibus fabulositas Iouis in forma Cygni & Ledæ ex geminis ouis filios fecit, cum Tyndari sint. Homerus in Odyssea libro x i.

> Καὶ Λήδω ἴδον τὴν Τυνδαρέω παράκοιτιν.
> Ἥ ῥ' ὑπὸ τυνδάρεω κρατερόφρονε γείνατο παῖδε,
> Κάςορά θ' ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα.

Cyllarus — Horum alter mortalis genitus domitor equorum fuit, cuius inter equos Cyllarus nominatur: alter Pollux immortalis ac pugil Amycum uicit Cyzici regem quum inter Argonautas esset. Ouidius dicit hos Phœben cum sorore rapuisse, quæ Linceo & Idæ fratribus nuptæ fuerant: quamobrem orto inter eos bello Castorem occubuisse, Pollucemq; immortalitatem cum fratre Ioue permittente diuisisse, ut sex mensibus uicissim uiuerent in cœlo: prospera sunt nauigantibus sydera.

Helena — Helena bis rapta, à Theseo primum, quam Castor & Pollux reduxerunt. Deinde à Paride cùm nupta esset Menelao: à quo post bellum Troianum in Aegyptum ducta, postremo Lacedæmoniam, ut Homerus testatur. Seruius de gemino raptu quonam modo fieri potuit miratur, quum tempora non conueniant.

Clitemnestra — Clitemnestra Agamemnonem uirum redeuntem à bello Troiano, unà cum adultero suo Aegisto, oblata chlamyde sine capitis exitu, iugulauit: mox & ipsa cum eodem à filio Oreste.

Orion teste Ouidio de Fastis, Iouis Neptuni & Mercurij filius fiat, qui cum simul peregrinarentur, recepti hospitio ab

Hyreo paupere sene ac coelibe: cumq; liberos optare diceret, illi hospitij mercede minxerunt in corio bubulo: ex quo deinde terra infosso mense decimo puer apparuit, Orion ex urina dictus. Hic satelles postea Dianæ fuit, ingens corpore, ea arrogantia ut omnes feras se iactaret interfecturum: ictus demum a scorpione breui animali extinctus est, ac in coelum relatus micat inter sidera, infestum nautis signum. De hoc Hom. in XI. Odysseæ.

Orion

Τὸν ἢ μετ' Ὠρίωνα πελώριον ἐισενόησα,
Θῆρας ὁμῦ ἐιλεῦντα κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα.

Virgilius, Sed quantus Orion ingreditur. Erat enim magnitudine gigantea.

Hippolochus, Dryas, Lycurgus

Huius filius Hippolochus Dryanta genuit, quem in bello Thebano Papinius fuisse ponit. Dryante uerò Lycurgus genitus Thraciæ rex, quum spernendo Bacchum uites incideret, crura sibi succidit. Lactantius dicit eum mari præcipitatum, eo quòd primus merum aqua miscuisset. Hic Ancæum, Harpalicen, & Phyllidem liberos habuit.

Ancæus

Ancæus is fuit, ut autor est Aelianus, qui quum uites sereret iam senex, derisus à seruo, quasi fructus non gustaturus, adueniente uindemia ex eis calicem extollens ei plenū ostentabat: at seruus prouerbium illud iactauit,

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.
Multa inter calicem eueniunt labrumq; supremum:

ac statim aper nuntiatus agrum uastare, ille obuiam profectus ac discerptus est calice non degustato.

Phyllis

Phyllis in Ouidij epistolis ponitur: hæc quum Demophoontem à bello Troiano reuertentem hospitio & lecto excepisset, ab eodem abeunte & redire promittente decepta est.

Pilumnus

Pilumnum Iouis filium Virg. facit ubi Iuno loquitur:
Ille tamen nostra deducit origine nomen,
Pilumnusq; illi quartus pater.

Daunus

Daunus Pilumno genitus in Apulia regnauit, & ex Danae Acrisij patris iram illuc fugiēte patrem alterius Dauni procreauit: cuius nomen apud autores nō reperi. Hic Faunum ex Venilia sorore Amatæ cōiugis Latini & Turnum genuit, qui ab Aenea in bello interfectus fuit, uir alioquin miræ fortitudinis Virgilio descriptus, eum in singulari certamine congressus saxum antiquum ingens, campis quod forte iacebat limes agri positus, in Aeneam contorsit. Apud Ardeam regnauit, Iuturnamq; sororem amantissimam habuit, quæ à Ioue uitiata ob mercedem ablatæ uirginitatis immortalitate donata, & nympha Numici fluminis facta est.

Venilia, Turnus, Iuturna

MINOIS PROGENIES.

Minos Iouis & Europæ filius in Creta regnauit, antiquissimus satè omnium quos legimus, classem præparauit maximam, partem maris quod Græcum nunc uocant tenuit, & insularum Cycladum imperium primus: in earum plerisq; colonias posuit Caribus eiectis, filiosq; suos constituit reges, primusq; piratas è mari sustulit, quum & Græcis & barbaris mos olim prædari fuisset, quod exemplum Hetrusci prius introduxere, resq; laudi potius quàm uitio daretur. Quāobrē urbes procul à mari incolebant, metu latronum in altis plerunq; montibus, easq; sine mœnibus. In hanc sententiam ferè Thucydides. Hic igitur imitatus Rhadamanthum regem ante iustissimum in ea insula apud Gnosum nouem annis quibus imperauit, in antrum descendebat, leges se ab Ioue accipere dictitans, ut autor Strabo. Homerus:

Rhadamanthus

Ἔνθάδε Μίνως
Ἐννέωρος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστής.

Androgeus

Filium habuit Androgeum, qui quum ob inuidiam ab Atheniensibus quòd in Athletica superasset interfectus fuisset, causa belli contra ipsos fuit, ac primum in Megarenses Atticæ uicinos, quorum rex Nisus crinem in capite purpureum patriæ fatalem habebat, quem Scylla filia Minois amore capta, patri dormienti abscindens, noctu portis reseratis ad hostem pertulit: ex quo ille uictor auersatus facinus, eā in mare susceptam demersit, quæ in cirin auem ex Ouidij fabula lib. VIII. mutata est. Minos post hæc Athenienses coēgit ad danda Minotauro certa iuuenū corpora. Minotaurus enim ex Pasiphae cōiuge & tauro natus ei fuerat, cum quo arte Dædali ligneo inclusa simulacro illa concubuerat: simul & ei nato Labyrinthum fabricauerat. Theseus igitur eum ex sorte ad eū nauigasset, monstrante Phædra filo foribus adposito, Labyrinthi errorem superauit. Victor igitur Phædram & Ariadnen filias Minois secum uolentes tulit. Ariadne in quadā insula nocte silenti dimissa, à Baccho ex India adueniente adamata, atq; asportata fuit, cui coronam dono dedit, quod in cœlo signum dicunt astrologi fulgere. Dædalus interea quū patrato scelere iram Minois fugeret, Icaro filio aptatis alis in Siciliam peruenit: quo insequentem Minoem habuit, qui demum apud Camarinen ciuitatem à filiabus Cocali teste Aristotele in politiis, interfectus est. Post mortem ob iustitiam iudex fingitur apud inferos. Virgilius: Quæsitor Minos urnam mouet.

Nisus rex, Scylla, Minotaurus, Pasiphae, Phædra, Ariadne, Dædalus, Icarus

Glaucus alter filius eius & Deucalion ponitur ab Homero in Iliade, ille qui post diluuium genus reparauit. Deucalionis uerò Idomeneus describitur, qui rediens à bello Troiano quum ex uoto filiam quæ sibi primo occurrerat sacrificaret, pulsus à ciuibus ob crudelitatem, uenit ad Salentinos in Italiā, ubi Petiliam condidit. Huius item Orsilochus filius eum capto Ilio prædæ pars ne Vlyssi daretur maxime instaret, ab eodem interfectus est.

Glaucus, Deucalion, Idomeneus

Radamanthū quoq; Minois fratrem ex Ioue item faciunt, simulq; iudicem constituūt apud inferos: alij regem ante eum in Creta fuisse dicunt. Homerus in XI. Odysseæ.

Rhadamanthus

Ἔνθ' ἦτοι Μίνωα ἴδον Διὸς ἀγλαὸν υἱόν,
Χρύσεον σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νεκύεσσιν.

PERSEI PROGENIES.

Perseus Iouis filius ex Danae Acrisij regis filia, auum interemit, regnumq; Argæorum Mycenas traduxit: de quo inter Argiuos in Geographia satis dixi. Gorgonem uicit: eiusq; capite Atlantem uertit in montem, quumq; Andromadem filiam Cephei regis ex Casiopia uxore apud Ioppē monstro religatam solueret, ex ea Gorgophonem genuit, hic uerò Electrionem Alcumenæ, & Alceum Amphitryonis patres procreauit. Amphitryo ex Alcumena Herculem, & Iphicleū, de quo fabula apud Plautum Amphitryo. Quando Hercules Ioue conceptus gemina nox fuit, quod Iulius Maternus interpretatur solis eclypsim tunc fuisse. Nam eo tempore res magnas siue feliciter siue infeliciter portendi. Ex Iphicleo Iolaus genitus, qui quum uidisset eius filias ab Hercule uitiatas, aufugit in Sardiniam ibiq; imperauit. Persei item filios Achemenidem & Erythrum Solinus dicit fuisse, quorum alter apud populos sui nominis inter Persas imperauit. Alter apud mare rubrum: Erythreumq; ab eius nomine appellatum. Stenelus quoq; Persei filius apud Homerum in Iliade scribitur, qui in regno Micenarum patri successit. Hic & Euristeum genuit, qui eo die quo Hercules natus est, quem quum ex fatis maxime formidaret, uarijs obiecit monstris.

Perseus, Andromade, Gorgophon, Electrio, Amphitryo, Iphicleus, Iolaus, Achemenides, Erythrus, Stenelus, Euristheus

EPAPHI PROGENIES.

Beli prisci progenies breuiter recensenda. Hic Epapho natus Aegyptio rege Iouis & Isidis filio, siue ut placet Eusebio Isidis & Telegoni cuiusdam: cui post Apidis mortem Isis nupsit, regnante Cecrope, anno mundi M.DCCX. Priscus dicitur ad differentiam Beli patris Didonis, & item alterius patris Nini regis, cui templum Babyloniæ ædificatum est. Ex Belo igitur Prisco Danaus, & Aegyptus, unde regio nomen accepit, & Agenor geniti.

Epaphus, Belus Priscus, Belus Nini pater, Belus Didonis pater

Danaus

Danaus, Aegyptus — Danaus cum essent ei L. filiæ, & Aegypto totidem mares, responsum accepit, se à genero interfectum iri: quapropter ut nuptias recusaret fratris, secessit Argos, tandem cùm ad hoc cogeretur, filiæ monitione paterna, coniuges noctu omnis interfecerunt, præterquàm Hypermestra, quæ Lynceo uiro pepercit, à quo Danaus postquàm annos regnasset L. interfectus est: coniuges uerò quæ & Danaides (Belides) & Belides à poëtis uocantur, dare criminis pœnas apud inferos ponuntur, aquis implere fracta dolia coactæ.

Lynceus, Abas, Iasius, Acrisius — Lynceus igitur in primus genuit Abantem, Iasium, & Acrisium. Ex Abante genitus Prœtus, qui filias habuit insanas à Melampo postea curatas. Ex Acrisio Danaë uirgo quam in turrim relegauit, quòd acceperat ex ea nepotem sibi fatalem oriturum. (Atlanta, Talao) Ex Iasio Atlanta uirgo, & Talao geniti. Atlanta hæc cursu pernix uocata est à Meleagro ad aprum Calidoneum, ac prima iaculum misit, & ex Meleagro Parthenopeum peperit. (Adrastus, Argia, Deiphile) Talao Adrastum suscepit patrem Argiæ, & Deiphiles, quæ Tydeo, & Polynici nupserunt.

Agenor — Agenor tertius Beli filius in Phœnicia regnauit, Cilicem, Phœnicem, Europam, Cadmum, Labdacum procreauit.

Cinara, Myrrha, Adon — Ex Cilice quarta generatione ortus Cinara, qui cum Myrrha filia sua nutricis astutia ignarus concumbens Adonem suscepit, qui à Venere dilectus cum feras sectatur: ab apro interemptus est, & in florem sui nominis conuersus.

Phœnix — Phœnix paternam Syriæ regionem de suo nomine appellauit, ut ait Eusebius, primus characteres literarum inuenit colore rubro conscribendos, quem ab eius nomine Phœniceum, deinde Puniceum aiunt appellatum. (Phylisthenes, Belus) Hic Phylisthenem & Belum reliquit: primus natu minor Herculis sacerdos relicto domi Sichæo filio, ipse ad Hispaniæ littus tendens, Gadiram condidit ciuitatem. (Pygmalion, Dido) Ex Belo Pygmalion, Dido, & Anna procreati. Dido Pigmaleonem uiri Sichæi interfectorem ob auaritiam fugiens in littus Carthaginis, ibi'que mercata solum de nomine Byrsæ, id est, corij bubuli in tenues partes secti, Aeneam hospitio excepit, cuius amore, uti placet Virgilio, perijt. At Iustino Augustino'que ut pudica potius taxatur: ut Iarbæ uim afferentis connubium uitaret, quasi Sichæi manes placatura, rogum conscendens, gladio incubuit. (Anna) Anna uerò soror post, eius fratrem aufugiens, tempestate maris ad littus Lauinium deuecta est, uisáque ab Aenea ac cognita, ab eo domi unà cum Lauinia nutrita: quam cum aduersam sibi ac zelotypam uidisset, in Numicium proximum amnem se præcipitem dedit. Eam postremo inquirentibus, uox Annæ exire uisa, quæ ab Ouidio in Fastis ponitur,

> Placidi sum Nympha Numici
> Amne perenne latens Anna Perenna uocor.

Cadmus — Cadmus alius Agenoris filius missus à patre ad inquirendam Europam à Ioue raptam, iussusq; sine illa non redire, ex responso secutus bouem, Bœotiam ubi constitit regionem uocauit, Thebasq; ex nomine Aegyptiarum Thebarũ unde originem habuit, ciuitatem condidit. Socios insuper eius cũ uidisset à dracone absumptos, eius interfecti dentes seuit, ex quibus orti qui se mutuis uulneribus confoderunt. Ipse tandẽ ab Amphione & Zeto pulsus in Illyricũ secessit, quam historiã seu fabulam in Geographia Bœotiæ attigimus aliter enarratam.

Hunc Cadmum XVI. literas in Græciam attulisse Plin. dicit, ut alibi narraui. Huius quatuor fuere filiæ ex Hermione Martis filia. (Semele) Semele quæ ex Ioue Bacchũ genuit imperfectum, ab ipso fulmine icta, quòd astutia Iunonis, eius tanquam cum Iunone concubitũ rogauerat. (Agaue, Pentheus) Agaue ex Echione Cadmi socio Pentheũ genuit, qui sacra Bacchi quæ à matre eiusq; sororibus fiebant deridens, ab eisdem in furorem uersis discerptus est. (Autonoe, Ino) Autonoe ex Aristæo Actæonem genuit. Ino ab Athamãte Learchum & Melicertam. De quibus etiam inferius dicetur.

Labdacus — Labdacus ultimus Agenoris filius Laium genuit Thebarum regem Oedipi patrem, ex Iocasta Creontis Thebani filia: ex Oedipo Eteocles & Polynices, ex Polynice Tessandrus, quorum historiam in Thebis in Geographia plene attigimus.

AEACIDARVM PROGENIES.

Aeacus Iouis filius apud Oenonem insulã regnauit, quam de nomine matris Aeginam appellauit: ubi cum ob pestem defecissent homines, Ionẽ orauit, ut formicas quas uiderat, homines faceret: exauditus eos Myrmidonas ex etymo appellauit. Describitur tertius apud inferos iudex cum Minoe & Rhadamantho ob eius in populos iustitiam: suscepit Telamonem, & Peleum, & Phocum.

Telamon — Telamon uerò Aiacem & Teucrum: ambo in bello fuere Troiano.

Aiax — Aiax cũ Hectore cõgressus ponitur ab Homero, ac pugna nocte superueniẽte dirẽpta, gladio ab Hectore donatus, ille autem ab Aiace balteo, perniciosissimis quidẽ donis. Nã Hector eo tractus ab Achille fuit. Hic uerò quum ob arma Achillis Vlyssi adiudicata insanus efficeretur, ei gladio incubuit.

Teucer — Teucer quum sine fratre reuertisset, non susceptus in patriam, in Cyprum secessit, ubi alteram condidit Salaminã.

Peleus — Peleus autẽ alter Aeaci filius rebus magnis interfuit. Cum Perithoo siquidem aduersus Centauros pugnauit: cũ Meleagro in uenatione apri Calidonei accessit. Thetidẽ Atlantis filiam cepit in matrimoniũ, ubi omnes dij deæq; dicuntur conuenisse præter Discordiam, quæ postea inter illas tris deas de forma contentionẽ misit, unde natum bellum Troianum. A Thetide Iupiter abstinuit, quòd in fatis erat filium ex ea uenturum patre maiorem: ex ea Peleus Achillem genuit. Posthæc quum ipse ac Telamon Phocum fratrem nothum interfecissent, patris seueritatem fugiẽtes: Telamon in Salaminã insulã secessit: Peleus uerò in Thessaliã ad Acastũ Magnesiæ regẽ peruenit, à quo lymphis fraterna cæde purgatus est: quũq; iuuenis esset formosus ac castus, ab eius uxore de stupro tẽtatus renuit. Illa falso apud uirũ se tẽtatã ab eo deferẽs, effecit ut ab Acasto ad uenationem mitteretur, ut à feris discerperetur: quas dũ uirtute superasset, domũ reuersus Acastũ cum cõiuge interfecit eorũq; regnum inuasit: autor enarrator Apollonij.

Achilles — Achillem uerò Iouis filium, ut scribitur Iliad. x. Thetis mater ut à Ioue accepit fato duplici natum, aut longa uita, sed mortali fama, aut uita futurum breui, uerũ cursu gloriæ sempiterno, protinus natum stygijs demersit undis, ut inuulnerabilis esset, præter calcaneũ quo eũ tenebat, tradiditq; puerum fratri suo Chironi Centauro erudiendũ. A quo in antro citharam edoctus est, feramq;, ac omni labore, uitam exercere. Tãdem quum apud Troiam periturum audiuisset, eum apud Scyron insulam inter filias Lycomedis regis in puellæ forma abscondit. Inuentus demum Vlyssis astutia, qui obiectis diuersis donis, puellæ colos & calathos acceperunt, ille uerò ensem & arma. Hac re deprehensus ac ad Troiam profectus XII. in primis urbes euertit. Ex præda Lyrnessi Astinomen quam Chryseida ex Chryse patre nominat Homerus, (Chryseis) Agamemnoni dedit: sibi autem ex Pedaso expugnato Hippodamiam, quam Briseida ex Brise patre idẽ appellat, ut autor (Briseis) Dictys Cretensis. Sacerdoti uerò Chrysæ filiam repetenti iussu Calchãtis uatis reddidit Agamemnon, quũ per uim Briseidam rapuisset: Achilles indignatus secessit ad littus diu mœstus. Exercitu itaque frustra eũ reuocare per oratores quærente, (Patroclus) Patroclus à Nestore persuasus ab Achille amicissimo arma saltem rogat, quibus impetratis inimicos irruentes perterruit, aciemq; Græcorum restituit. Postremo ab Hectore

ctore interfectus, armisq; spoliatus est. Achilles amici dolo
re percitus, statim oblatis ei à matre Vulcani armis, denuo
in Hectorem irruens, eum interfecit, loroq; dies aliquot ante
Patrocli sepulcrum traxit, uenienti demum ac oranti Priamo
concessit. Præter hunc quoque ex Troianis interfecit Eu-
phemium, Hippotum, Plebeum, Asterium, Lyconiũ, Euphor-
bium, Memnonem. Hunc tollere de medio statuens Hecu-
ba, filiæ Polyxenæ quam ille adamauerat, nuptias pacis pa-
ctione promisit: qui prope mœnia in templum Tymbrei A-
pollinis nocte celebraturus hymenæum adcedens, ibidem an-
te aram clam à Paride sagitta in calcaneo appetitus occubuit,
Pyrrhus sepultusq; est in Troade apud Sigæum. Pyrrhum filium re
liquit ex Deidamia filia Lycomedis, quam eo tempore quo
inter eas fuerat uitiauerat. Hic igitur Neoptolemus appella-
tus, magna iuuenis audacia. Politẽ Priami filium, ac ipsum
deniq; Priamum iurgia iactantem ad aram trucidauit. Po-
lyxenam ad patris tumulũ mactauit, & Astyanacte de turri
ab Vlysse præcipitato, Andromachen abduxit, quam postea
Heleno Priami filio ob uaticinij uirtutem in coniugem dedit
cum parte regni Molossorum, Hermionemq; ab Horeste
abstulit, à quo demum interfectus est.

AEOLIDARVM PROGENIES.

Aeolus AEolus Iouis filius apud Siciliam Aeolias tenuit insulas,
cui potestas uentorum fingitur, quòd nautas signa tem-
Macareus pestatis & rationem uentorum docuerit. Liberos habuit, Ma
Canace carcum, & Canacen, qui ob amorem inter se concubuerunt:
Alcyone præterea Alcyonem, quæ nupsit Ceyci, Trachinæ regi, ac in
auem sui nominis uersa est. Post hos Cretheum, Salmonea
Cretheus Sisyphum, Cephalum, Athamantem. Cretheus autem ex
Tyro Salmonei filia Aesonem, Alcimedontem, & Amyphao-
nem. Homerus Odysseæ x I.

Τοὺς δ' ἑτέρους Κρηθῆϊ τέκε βασίλεια γυναικῶν,
Αἴσονά τ', ἠδὲ Φέρητ' Ἀμυθάονά θ' ἱππιοχάρμην.

Aeson
Iason
Pelias Aeson uerò Iasonẽ, cuius fabula sic se habet. Pelias patruus
Neptuni ac Tyrus filius pulso ex Thessaliæ regno Aesone
eius fratre uterino, filias tantum quasdam & Acastum su-
scepit, de quo inter Aeacidas mentionem feci: in fatisq; ha-
buit ut caueret quem altero pede nudo uenientem uidisset.
Dum igitur Neptuno patri sacrificaret, ecce Iason qui à Chi-
rone magistro ad recuperandum paternum regnum pro-
perabat, alterum in flumine Anauro calceum ob celerita-
tem reliquit: quem animaduersum Pelias, ut eum morti obij-
ceret, Colchos ad uellus aureum rapiendum iussit profici-
sci, regno in reditu promisso. Igitur Argo naui fabricata
coactisq; proceribus Colchos attingens, uellus ab Aeta pe-
tijt, quod in insula Martis custodiebatur. Sed hoc pacto im-
petrauit: ignivomis prius tauris adactis ad iuga, draconis
qui uellus custodiebat dentes sereret: quod ille simul cum
Medea alijs laboribus superauit, ostendente pharmacum Medea,
cui in templo Hecates concubuerat, ex quibus dentibus na-
ti sunt gigantes, quos ipse demessuit. His igitur obitis, cum
uellere aureo & Medea per uarios errores reuerterunt:
Apsyrto fratre Medeæ membratim per uiam discerpto, ut
insequentes à patre missos moraretur. Vbi Thessaliã attige-
rũt, Aesonem Medea in aheno recoctũ pristinæ iuuentuti re-
stituit: post hæc fingens cum Iasone discordiam filiabus Pe-
liæ persuasit, si senectam patris restituere iuuentuti uellent,
cultris sanguinem eius debilem exhaurirent, quod illæ cre-
dentes patrem interfecerunt. Deinde cum Creusam Creon
tis regis Corinthiorum filiam Iason in matrimonium du-
xisset, illa uidens se relictam, quædam scriniola dono no-
uæ nuptæ misit, quibus apertis flamma protinus exijt.
Creusa quæ Creusam cum tota regia combussit. Inde statim fugiens
Athenas uenit, ac Aegeo regi matrimonio iuncta, pepe-
rit ei Medum filium qui Medis postea imperauit. Iason
filium Thoantem reliquit, quem ex Hypsipyle Thoantis re- Thoas
gis Lemni filia suscepit, quum ab illo hospitio simul cum Hypsipyle
Argonautis receptus fuit. Nam de Lemniadibus fœminis
quæ mares interfecerunt, & conseruato Thoante patre ac
Hypsipyle, in Geographia, ubi de Lemno tractaui, satis
dixi. Hic Thoas ponitur à Papinio in bellum Thebanum
unà cum Adrasto profectus, in syluis Nemea Hypsipylem
matrem reperisse: quæ ob seruatum patrem eiecta è Lemno,
& à piratis capta, deinde Lycurgo regi Thraciæ diuendita,
fuit pro nutrice filio Opheltì: quum audirent eam casus re- Opheltes seu
citantem suos Adrasto in syluis, illam Thoantis esse matrem Archemorus
è uestigio cognouerunt. Quapropter iræ Lygurgi regis ob
male seruatum Opheltem puerum dum ipsa loqueretur, at-
que extinctum, subripuerunt. Pueri nomine Archemori in
memoriam festa annua apud Nemeam instituta. Et hæc quidẽ
quoad Iasonis omnem breuiter historiam.

Amythaon alius Crethei filius apud Homerum in Odysses Amythaon
legitur, ut uir fortissimus bello. Hic Biãtem & Melampum Melampus
genuit, qui quum herbariæ sciens esset, filias Prœti regis
ab insania liberauit, ac Theodamantem filium genuit, qui à
Papinio uates describitur, & Amphiarao in bello Thebano
successit. Bias autem ex Pyro Nelei filia suscepit Antiphan Bias
tem patrem Oicli, qui Amphiaraum uatem procreauit pa- Antiphas
trem Alcmeonis & Amphilochi ex Eriphile cõiuge, quorum Oiclus
exitus in Bœotia attigimus. Amphiaraus
Alcmeon

Salmoneus Aeoli filius apud Elidem regnauit, qui ob su- Salmoneus
perbiam conatus est quodam æneo ponte fabricato Deum
se facere, ut Virg. in v I. Hic Tyro tantum filiam habuit, Tyro
quæ ex Neptuno Peliam & Neleum, ex Cretheo Aesonem
& eius fratres suscepit, ut suprà narraui.

Sisyphus Aeoli filius regnauit apud Ephyram Corinthum. Sisyphus
Dicitur deorum arcana, quorũ ille conscius erat, mortalibus
manifestasse, propterea saxum ingens apud inferos per-
petuo uoluere: alij latronem alioqui infamem describunt.
Ex Merope Atlantis filia Glaucum & Creontem genuit. Glaucus
Glaucus uerò Bellerophontem, qui item apud Ephyram Creon
regnum tenuit, quo priuatus à Prœto Argeorum rege, Bellerophon
ab eodemque seruus domi susceptus, ac de stupro ab eius
uxore Anthia tentatus est. Qui, quod facinus auersare-
tur, ab eadem apud uirum falso accusatus, cum literis
ad Ariobatum socerum missus est, quibus scribebatur uti
ille occideretur. Ariobatus itaque eum contra Chimeram
monstrum misit, qui equo Pegaso adsumpto, illam è ue-
stigio superauit: post hæc ad Solymorum bellum, po-
stremo ad Amazonas missus, uictor pariter rediit, pro
quibus meritis Ariobati filiã Achimenem duxit, ex qua filios
suscepit, Isandrũ, Hippolochum, & Laodamiam. Iliad. lib. v I.

Ἡ δ' ἔτεκε τρία τέκνα δαΐφρονι Βελλεροφόντῃ,
Ἴσανδρόν τε καὶ Ἱππόλοχον, καὶ Λαοδάμειαν.

Isandrus aduersus Solymos pugnans occubuit. Hippolo- Isandrus
chus Glaucum alium genuit, illum qui in eodem libro Hippolochus
Iliados introducitur cum Diomede suam genealogiam nar- Glaucus I I
rare, & ob iunctam amicitiam cum eo, arma aurea
mutasse cum armis æneis Diomedis multo uilioribus, ac
quasi uti ignauus taxatur. Laodamia Protesilai qui primus Laodamia
apud Troiam occubuit uxor, in uiri umbræ ei apparentis
amplexu expirauit.

Creon Sisyphi filius apud Corinthũ regnauit, pater Creu- Creon
sæ Iasonis uxoris quem suprà narraui. Creusa

Cephalus Aeoli filius Auroræ dilectus, eius consilio Pro- Cephalus
cris uxoris Erichthei regis Atheniensium filiæ castitatẽ ten- Procris
tauit, mercatorem se fingens, ac eius concubitũ auro paciscẽs.
Illa uerò re detecta, erubescens in syluas abijt, ubi uir forte
uenab

uenabatur, quæ rustici putans inter uepres se abdiderat. Ce-
Athamas phalus igitur feram existimans, eam iaculo interemit. Atha
mas Aeoli filius apud Isthmō regnauit, ex Nephele Phryxum
& Hellen suscepit, quā in furorem acta, nouercam filijs indu-
Ino xit Ino Cadmi filiam: hæc cum ueneficio semētes in agris in-
fecisset, instituit ut is nuntius qui ad Pythiū pro responso mit-
teretur, falsa referret, rem hanc sanguine filiorum placādam.
Phryxus Expositus igitur Phryxo & Helle ad arā morituris, deorum
miseratione aries aureo uellere apparuit, quo ambo super-
Helle positi per mare transueherētur: ubi Helle forte excidēs, Hel-
lesponto nomen indidit. Phryxus Colchos ad Aeetam peruc-
nit, qui arietem Marti sacrauit. Phryxus ab eo tandem inter-
fectus filium Cytorum reliquit, quem ex Aeetæ filia susceperat.
Learchus rat. Athamas interea in furorem uersus Learchum filium sa-
gitta interemit. Ino autem mater perterrita cum altero filio
Melicerta Melicerta se in mare præcipitē dedit. Ipsaq; Matuta & Leu
Matuta dea
Leucothoe cothoe ex rupis nomine unde desilijt: Melicerta uerò Palæ-
Palæmon mon appellati, ac eis sacra Isthmia in Neptuni honorem con-
secrata. Quidam dicunt uenisse Melicertam ad Isthmon, ibiq;
sacra Neptuno instituisse. Deæ Matutæ sacra Romæ prius-
tim celebrata, ad quæ matronæ cum una tātum ancilla ingre-
diebantur, ut autor Plutarchus in Probl. Et hæc quidem quæ
de Aeolidarum genere scribuntur.

DARDANIDARVM AC PELOPIDARVM PROGENIES.

Dardanus
Iasius Dardanus Iouis filius ex Electra Atlante genita fratrem
habuit Iasiū, quo interfecto, è Coriti sede Hetruriæ quæ
nunc Cortona est, in Samothraciam aufugit indignationem
populorum, ut autor Virgilius:

Auruncos ita ferre senes, his ortus ut agris
Dardanus Idæas Phrygiæ penetrauit ad urbes
Threiciamq; Samum, quæ nunc Samothracia fertur.
Hinc illum Coriti Tyrrhena à sede profectum.

Teucer
Erichthonius Inde uerò in partem Troadis, ubi à Teucro rege exceptus ac
Ilus gener adscitus, genuit Erichthonium & Ilum. Erichthonio
Trous Trous, ex Troo Ganymedes raptus à Ioue, de quo latius in
ordine literarum dixi. Ex Ilo Laomedon, qui Neptunum &
Apollinem peracta mercede ædificatorum ab eis murorum
fefellit: quapropter peste uexato, ex responso Troiana uirgo
Esione ex sorte, monstro marino releganda erat. Sors in Esione eius
filiam cecidit. Hæc postea dicitur liberata ab Hercule, dataq;
Laomedon Telamoni uxor, ex qua Aiax & Teucer nati. Laomedon
igitur quum similiter & Herculem pacto precio decepisset,
eumq; insuper hospitio prohibuisset, ab eo sublatus bello est,
Titonus pluribus relictis filijs, inter quos fuere Titonus Auroræ ma-
Priamus
Hecuba ritus, ac Priamus L. filiorum pater partim ex Hecuba Cissei
Aeneas regis Thraciæ filia, partim ex concubinis, quorum nonnullos
in Anthropologia dixi. Ex hac Aeneas ortus progenie, qui si-
mul cum Antenore, ut est autor Dictys Cretensis, prodita pa
tria, in Latium nauigauit, genus unde Latinum, Albaniq; pa-
Pelopidarum
progenies tres, atque altæ mœnia Romæ. Pelopidas nunc dicam: Pe-
Pelops lops Tantalo Iouis filio genitus, à quo heroes plurimi fuere.
Tantalus Tātalus enim, ut autor Eusebius, in Phrygia regnauit, qui cum
deos cōuiuio excepisset, Pelopem filium coctum membratim
apposuit, ut eorum diuinitatem tentaret, illi facinus auersati
membra restituere, præter humerum quem Ceres deuorauerat,
rat, cuius loco eburnum fecerunt. Tantalum uerò ad inferos
deiecere, ut inter flumina usque ad ora mersus aqua prohibe-
retur, inter poma item constitutus, nullum attingere posset.
Homerus Odysseæ libro x I.

καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα,
Ἑσταότ' ἐν λίμνῃ, ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ
Στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι.
Ὁσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων,
Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναβροχέν.

Pelops igitur cum regno Phrygiæ successisset, aduersus Oe-
nomaum bellum mouens Elidis regem, regnum ipsius adse-
cutus est cum Hippodamia eius filia adamata atque coniugio
negata. Fabula uerò dicit eam cursu uictam, corrupto Myr
tilo eius auriga Mercurij filio, quem postea de saxo præcipi-
tauit. Hic Polysthenē, Atreū, & Thyestem genuit. Atreo, Atreus
ut est autor Seneca in Tragœdia, Aries erat aurei ueller is, cu Aries
stos gregis, quē Thyestes frater ei abstulit, conciliata sibi Me-
rope eius uxore, ex cuius etiam concubitu filios suscepit: qua-
propter expulsus à fratre: deinde concordiam simulans in re
gnum reuocauit, eiq; in cœna filios quos susceperat adposuit;
quo facinore Sol dicitur in cursu refugisse in orientem. Thyestes Thyestes
ex Pelopia filia quam complexus est, Aegistum suscepit, ut au Pelopia
tor Seneca in Tragœdia. Polysthenes Agamemnonem & Polysthenes
Menelaum filios paruos iuuenis decedens Atreo fratri com
mendauit: quapropter nulla patris habetur mētio, sed tantum
Atridæ ab Homero appellati. Agamemnon post reditum à Agamemnon
Troia insidijs Aegisti adulteri à Clitemnestra uxore dum ue
stem indueret ore præcluso iugulatus est. Filios habuit, Ale-
sum, Orestem, Iphigeniam, Iphianassam, Laodicē, Electram, & Orestes
Chrysothemin. Electra Orestem paruum post patrem in- Laodice
terfectum Strophilo Phocensi commendauit, quæ quum ma- Electra
trem probri admissi redargueret, ab ea interfecta est: cuius no
mine Sophoclis extat Tragœdia, Electra appellata. Iphige- Iphigenia
nia apud Aulidem aris immolanda ex responso ad placādam Iphianassa
Dianam, deorum miseratione ceruа supposita liberata est, ac
in Tauricam regionem translata apud Thoantem regē Dia-
næ templo seruiuit, cui humanis hostijs sacrificabatur. Orestes
autem quum matrem & adulterum interfecisset, in furorem
actus, à Pylade Strophili filio comitatus se istē cōtulit in Tau-
ricam, ubi interfecto Thoante, & subrepto Dianæ simula-
cro, unà cum Iphigenia sorore in Latium uenit, apudq; Ari-
tiam oppidum simulacro collocato, templum constituit. Ex
Hermione Menelai filia Orestem filium genuit, qui paruus
admodum secedens, apud Epirum Orestas populos condidit. Orestes iunior
De quibus in Geographia late narraui. Alesus autem alter Alesus
Agamemnonis filius (quidam aurigam dicunt) in Hetruriam
uenit, ubi Faliscos condidit populos. Ouidius autor.

VLYSSIS GENVS EX IOVE.

Vlyssem Ouidius ex Ioue genus ducere ait, ubi suam ipse
contra Aiacem explicat nobilitatem. Nam mihi Laërtes
pater est, Archisius illi, Iuppiter huic. Nonnulli Sisyphi nepo-
tem, aliqui filium faciunt, dicuntq; Anticleam eius matrē ante
nuptias Laërtis cum Sisypho concubuisse. Anticlea enim Anticlea
Autolyci Mercurio nati filia ponitur ab Homero Odys- Autolycus
seæ x I. Exemplar hic propositus mortalibus & patien-
tiæ simul & eloquentiæ. Quum fugeret bellum Troianum,
insaniam simulauit salem seminando, cum aratro diuersis
animalibus iuncto. Res à Palamede detecta, qui cum Te-
lemachum filium ante arantem poneret, aratrum ille suspen-
dit. Fata omnia Troiæ superauit. Nam & cinerem Laome-
dontis ante Scæam portam abstulit, & Palladium cum Dio-
mede ex arce surripuit, & Achillem occultatum inuenit. De-
niq; Herculis sagittas apud Philoctetem ex oraculo repperit;
sine his enim rebus Troia capi non poterat. Rhesum post Troiæ fata
hæc primum uenientem interfecit, ablatis eius equis albis, si-
multates cum Palamede gessit, arma Achillis eloquentia ad-
uersus Aiacem obtinuit: postremo rediturus in patriam, de-
cennio naufragus errauit. Nam ut ipse Odysseæ libro Alci-
noo Phæacum regi narrat, primo cursu ad Cicones delatus
est: quos quum expugnasset, & Ismarum euertisset in prædam,
ad Lot

ad Lotophagos eiectus est: ubi quũ exploratores quos miserat loto gustato reditum nõ curarent, se recepit in Siciliam: ubi antrum Polyphemi Cyclopis cum duodecim socijs intrauit: ex quibus sex ab eo deuoratis: ipse eruto ei oculo præuso fuisse arietum pellibus inuolutus, cum superstitibus socijs exiuit. Inde Aeoliam uectus, ab Aeolo uentos in utrem coactos obtinuit: in uia deinde soluto utre à socijs, credentibus thesaurum esse, in Aeoliam aduerso uento repulsus iterũ est: ex qua ab Aeolo pulsus nauigans, die sexto peruenit ad Lestrigonas: quos quum haberet aduersos, perditis nauibus, socijsq́;, cum so-

Circe

la naue sua peruenit ad Circen, quæ exploratores mutauit in bellues. Idem à Mercurio suscepto pharmaco, ad illam accessit impauidus: mortem ei minatus, nisi illos restitueret: quod quum obtinuisset, annum cum ea moratus, suscepto Telegono filio, spretaq́; immortalitate quã ei ultro illa offerebat, si re-

Elpenor

manere uellet: edoctus insuper quæ agenda essent, relicto Elpenore ob ebrietatem lapsu scalæ defuncto, nauim soluit: & secundo uento una nocte ad oceanum peruenit: ubi peractis sacris à Circe monstratis ad infernum descendit. Hic Anticliã matrem, & Elpenorem nuper præcipitatum, inter alios inuenit: & futurorum multorũ à Tyresia uate admonitus, reuersus ad naues, ac iterum ad Circen, Elpenorem tumulauit: in-

Sirenes

deq́; in insulam Sirenarũ aduectus, aures socijs obstruxit: seq́; malo nauis adligari iussit: atq; hoc modo tutus earum cantus euadens, ad Scyllam & Charybdim perlatus est: unde uix incolumis euasit. Quumq́; ad loca uenisset ubi à nymphis Solis greges seruabãtur, iussit ne quis eos uiolaret. Quo dormiente, quum Eurilochus socios impulisset ad rapinã gregis, nympharum imprecationibus tempestas subsequuta: qua quum omnes perijssent socij, ipse solus & nudus capto nauis malo nouem diebus ab undis agitatus, ad Ogygiam tandem insulã depulsus est, ubi à Calypso nympha susceptus: ac septẽ annis retentus, tandem discessit, ac nouis ab ea socijs, ac naui donatus fuit: quumq; Neptuno infensus esset, iterum mersus ac nudus natauit: ac eum uelo ei à Leucothoe suum ipsius miserante oblato, die tertia ad littus eiectus est: atq; inde ostia fluminis Phæacum intrauit: ubi reiecto uelo inter nemorum frondes conquieuit: ibiq; à Nausicaa Alcinoi filia compertus, uestẽ accepit: & Palladis ope usq; ad Areten Alcinoi regis coniugem deductus, ab ea meruit dona referre, sociosq; ac nauim: in qua quũ dormitaret, excitatus à Pallade, ac præmonitus agendorum, in senẽ mendicũ mutatus ad suos peruenit subulcos: apud

Telemachus

quos Telemachũ superuenientem ex peregrinatione eũ quærendi gratia uidit, & adloquutus est: tandem à Sybote suario in patriam deducitur incognitus, ubi in propria domo à procis Penelopes ignominiosa multa passus est: & demũ ab Eury-clea nutrice dum pedes lauaret ex cicatrice cognitus: sed antea à cane fuerat, quẽ domi reliquerat. Inde ex cõposito armis cũ filio, & duobus subulcis absumptis, procos omnis peremit.

Laërtes

Deinde Penelope sese ad ultimũ manifestauit. Laërtẽ uerò in uilla morantẽ, neq; ob ignauiã domũ aut procos curantẽ, salutatũ profectus est, qui ante Vlyssem triẽnio extinctus est. Ipse uerò Vlysses perterritus in somnis, ut à filio caueret: nescium

Telegonus

fuit Telegono filio ad regnũ paternum uenienti ac repulso, ut ignoto obuiã hastã iaculatur: ac ille rursus in patrẽ ignotũ iaculum intendens, eum peremit, ut refert Dictys Cretensis.

FLVMINVM FILII.

Phoroneus, Io, Cyrene, Daphne, Narcissus, Aceste, Ocnus

FLumina quoq; ex Oceano & terra orta dixerũt, filiosq; habuisse: ut Inachus Phoroneum Argeorũ regem, & Io, quæ Isis est appellata. Peneus Cyrenen & Daphnen, ambas Apollini dilectas. Cephisus Narcissum, qui se in undis conspiciens amauit: cõuersus in florem sui nominis. Acrisius Acestẽ. Tybris ex Manto Tyresiæ filia Ocnum, qui et Bianor Vergilio dicitur:

Ille etiam patrijs agmen ciet Ocnus ab oris,
Fatidicæ Mantus & Tusci filius amnis,
Qui muros matrisq; dedit tibi Mantua nomen.

Tyresias

Tyresias enim Thebanus uates cæcus, in baculo ambulabat, quòd Dianam lauantem uiderat: ut autor Callimachus in elegia. Eius anima ponitur in x I. odyssea, obuiam Vlyssi uenies, multaq; ei prædicens.

Asopus, Ipseus, Aegina

Asopus item genuit Ipseum & Aeginam. Hæc insulæ nomen dedit: & ex Ioue Aeacum genuit. Ille secundum Papinium Eteocli aduersus Polynicem auxilium tulit. Sperchius Menesteum suscepit ex Polydori Pelei filia, qui Achillem ad Troiam comitatus est.

Cyane

Mæander Cyanem, quæ ex Mileto Solis filio peperit Caunum & Biblidem, qui simul in uenere coniuncti sunt, Ouidio.

Achelous, Sirene

Achelous deniq; Sirenas aspectu puellarum pubetenus, reliqua pisces, nautas cantu decipientes. Acheloi autem ipsius Aetoliæ fluminis fabulam Diodorus lib. v. sic refert. Hercules Calidoniorũ gratia eum amnem rapidissimum in campos diffundens, plurimos agros eius irrigatione fertiles reddidit. Quapropter fingitur cũ eo luctari in tauri specie, eiusq; cornu fractum dedisse dono Aetolis, refertum copia uuarum, malorũ, huiuscemodiq; fructuũ, quòd uidelicet ex ea fluminis diuersione agros reddiderit fru-

Cornu copiæ

ctibus feraciores. Ouid. autem in Fastis aliam de Cornu copiæ fabulam narrat, Amaltheæ uidelicet capræ id fuisse cornu quæ Iouem nutrijt, beneficioq; eius talẽ dedisse copiam. Græci ni pas ἀμαλθείας appellãt.

Orpheus

Orpheus Thrax genere Oeagri fluminis ex Calliopea filius, doctrina, melodiaq;, ac poësi antecessit omnis, cantus quoq; suauitate feras, arboresq; dicitur allexisse. Theologiæ gratia cui plurimum operæ impendebat, in Aegyptum nauigauit, unde ex eorum sacerdotibus plurima ad Græcos præcepta ac cærimonias contulit. Cum Argonautis insuper Colchos profectus est.

Eurydice

Postremo Eurydices uxoris causa ad inferos descendens, à Proserpina cantus suauitate impetrauit, ut defunctam ab inferis excitaret. Quod

Semele, Theane

& antea fecerat Dionysius, quem dicunt matrem Semelem ab inferis quoq; eductam immortalitate donatam Theanem cognominasse. Hæc Diodorus libro v. Diogenes uerò de eodem sic refert. Orpheus Oeagri & Calliopes filius Theologus, interq; argonautas unus, de dijs multa cecinit. Discerptũ à mulieribus dicunt, quòd marium sectaretur libidinem. Suidas item hæc scribit. Orpheus Ciconeus uel è Bisaltica Thraciæ, uersificator, fuit duas ferè generationes ante bellum Troianum, scripsit de fabulas, epigrammata, hymnos. Aelianus de uaria historia dicit falsa tradi de huius Orphei sapientia, quũ Thracum sit nescire literas. Ouidius libro x I. Meta. scribit, Orpheum uatem fœmineum amorem in puerorum uenerem transferentem, à fœminis interfectum fuisse, lyra & capite eius in Hebrum amnem proiectis. Fuit alius Orpheus qui scripsit argonautica: alius qui de lapidibus.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XXXIIII.

DE ORIGINE, FINE AC VIRIBVS RHETORICAE.

RHETORICAE primum in Sicilia Corax & Ctesias Syracusani, ut ait Cicero, simul & prooemiorum, & epilogorum, ac argumẽtationum, quas Græci agonas uocant, repertores fuere. Inde Athenas per Gorgiam Leontinum fluxit, cuius discipulũ Isocratem Aristoteles tunc æmulatus, scholis pomeridianis cœpit præcipere, dictitans illud notum. Αἰσχρὸν γὰρ σιωπᾶν, Ισοκρά-

τῶν ἰδῶν λέγειν. Eodem ferè tempore Theodectes post hos Hermagoras & Hermogenes. qui etiã de arte scripsit. Inde Rhodum per Aeschynem exulem ars peruenit. Postea deflorescentibus iam Athenis, Alexandriã migrauit, quanquam celebriore philosophiæ studio ea urbs teneretur: postremo Massiliæ per Antoninorũ tempora cum huius facultatis, tum reliquarũ artium uiguere. Apud nostros uerò Romæ Ciceronis tẽporibus maxime floruit per Apolloniũ Molonem. Cic. initiũ orãdi cõditoribus urbiũ & legislatoribus tribuit, negatq; ante Periclem quicquã in ea quod ornatũ habuerit reperiri. Finis eius, ut Aristoteli placet, non persuadere, sed tantũ benedicere, & ea nosse quæ sint ad rem persuasibilia: ueluti & medicinæ, non sanitatẽ quærere, sed bene mederi, & eò arte procedere quousq; fieri poterit. Cicero idem in arte sentit alijs uerbis: Finem his aptè dicere atq; adposite, quæ faciunt ad persuadendũ. Parem & hanc item uiribus dialecticæ Aristoteles facit, nisi quòd illa strictior, hæc latior: ambarumq; nullius certæ scientiæ, sed cõmunem quendam modũ omnium nosse: aliarũ quidem artium præter has nulla inter se pugnantia syllogisat. Huius igitur facultatis magna uis est, ut ait Quintil. nec ulli ueterũ satis pertractata, quam si quis ritè sectatus fuerit, ungues tondere, aut capillũ reponere nõ existimabit ad curã suam pertinere: quodq; mirum quum cæteræ artes iudicium doctorũ exquirant, hæc etiam imperitorum. Quapropter ex Demosthenis sententia, nulla huic res magis quàm pronunciatio conferet, quæ corporis eloquentia putatur. Hac igitur una re uel indocti sæpe dicendi famam quærunt: itaq; ubique clamant, ac dextram eleuant: multaq; uoce, anhelitu, iactatione corporis contendunt. Iam manum ad pectus reuocare, ferire caput, pede terram incutere, mire ad pullatum circulũ facit. In his uerò qui defecerit, uel doctissimus nihil scire putabitur. Quamobrem modestis tantum hæc facultas ediscenda ut uirtutis, cæteris ut adrogantiæ instrumenta fugienda.

Finis rhetoricæ

De uirib' eius

Pronunciatio

Archidamus Pericles

Archidamus Lacedæmonius interrogatus an esset Pericle potentior, respondit: Quamuis Pericles in bello sit à me uictus: ea tamen præditus est facundia, ut quum de his ratiocinetur, non uictus sed uictor appareat. Quidam qui philosophiam simul cum eloquio profitebatur, à medicina alioqui alienus, Aristotelis physicam uerbis & ostentatione iactabat, medicos non rite morbos curare monstrando, quumq; arte inferior esset, uincere uulgò putabatur. autor utriusq; Eunapius in sophistis. Multi igitur uirtute modestia præditi, eloquentiæ seu naturæ defectu, inferiores nocentibus habentur. Cicero de adminis t. prouin. ad Q. fratrem ad hoc propositum ait. Atque is dolor est, quum illi te innocentia non uincant, uincunt tamen artificio beneuolentiæ. Et in alio loco: Magis ineptijs quàm uolũtate peccat. Ex quo Euripides ait: τυραννικόν τι πόλλ' ἐπίςασθαι λέγειν. Tyrannicũ quiddam, multa scire dicere. Egò uerò collatis ueterum ac nouorum exemplis, quæq; audiui, quæq; legi, partim etiam uidi, adfirmare ausim paucissimos uiros bonos eloquentes inueniri. Hac præditi facultate homines in ciuitatibus plerunq; coniurant, seditiones agitant, decipiunt, blandiuntur, mordent, cauillantur, libidinem sibi ac uoluptates conciliant. Demum ab orthodoxa fide plurimi eloquio confisi desciuerunt, sectæq; ac superstitiones hinc pullularunt, ut non frustra sibi conscius Cicero dicat in lib. de orat. Si alterutrum optandũ, indisertam prudentiam malim, quàm imprudentem mihi eloquentiam esse. Et Cato ex eadem causa oratorem uirum bonum uocabat: & Statius Cæcilius in suis poëmatis, ut Apuleius in apologia testatur, dixit innocentiam eloquentiam esse, quòd si causam hanc rationibus & exemplis, quibus possem declamare uelim, longius proueherer, sed alterius fortasse loci.

DE IPSIVS MVLTIPLICI DIductione ex Aristotele, Hermogene, Cicerone, Quintiliano.

EOrum autem quæ persuadent, fidemq; faciunt, aut sine arte sunt, & per nos non fiunt: ut testes, scripta, leges: aut cum arte, & per nos, hoc est, per artem & rationem nostram fiunt. Et harũ rursus tres species, aut per adfectus, adficiendo aliquo modo auditorem, aut per demonstrationem, seu certo per apparẽtem demonstrationem. Demonstrationẽ faciunt Syllogismus, & Inductio. Voco autẽ syllogismum rhetoricum, enthymema: inductionem, exemplũ aliquod. Enthymematũ uerò quædam necessaria, quædam ut frequenter cõtingentia, quæ ex uerisimilibus & signis constant. Verisimile est factum ut plurimũ contingens: sic se habens ad rem, sicuti uniuersale ad particulare. Signũ uerò sic se ad illud cuius est signum, ut particulare ad uniuersale.

Genera omnino tria sunt: Deliberatiuum siue dialecticũ, Iudiciale, & Demonstratiuũ siue epidicticon. Deliberatiui Hortatio & Dehortatio est: tempus uerò futurum: Finis autem utile & inutile. Iudicialis Accusatio aut Defensio: tempus præteritum: Finis iustum & iniustum. Demonstratiui Laus & Vituperatio: tempus præsens: secundum enim præsentia laudant, aut uituperãt omnes. quanquam & facto & futuro adijciunt laudes: Finis honestum & turpe. hactenus ex Aristotele.

Hermogenes quæstiones rhetoricæ Finitas & Infinitas ponit. Infinitæ, quæ remotis personis & temporibus & locis, cæterisq; similibus, in utrãq; partem tractantur, quas Græci θέσεις appellant. Cicero Propositũ. Alij quæstiones uniuersales ciuiles: alij philosophicas. Hoc genus scientiã & actionem distinguit, ut sit scientiæ, an prouidentia mundus regatur, Actionis, an ad rempub. accedendum. θέσεις

Prius trium generũ est: an sit, quid sit, quale sit. Sequens autem duorũ, quomodo adipiscamur, quomodoue utamur.

Finitæ quæstiones sunt ex complexu rerum, personarũ, temporũ, aliorumq;: ὑποθέσεις à Græcis dicũtur: à nostris uerò Causæ. In his omnis quæstio, quam alij negotiũ, alij causam dicũt, circa res personasq; cõsistere uidetur. Amplior est semper infinita. Verbi gratia: infinita, an uxor ducenda: finita, an Catoni ducenda. ὑποθέσεις

Cicero in primo rhetoricorum, materiam rhetoricæ in Thesim & Causas diuisit: Thesim nihil ad oratorem pertinere contendit, sed tantum ad philosophos. Verũ ipse postea hos improbat libros: & in libris de Oratore, & in Oratore, & in Topicis præcipit, ut à proprijs personis ac temporibus auocemus controuersiam: quia latius dicere licet de genere quàm de specie: & quod in uniuerso probatum est, id in parte probari est necesse.

Status causæ, ut ait idem in eodem, & Quintilianus, in quo res maxime uertitur: hanc στάσιν Græci uocant. Theodectes uerò κεφάλαιον γενικώτατον. id est, caput generalissimum, siue summam ad quam referuntur omnia: ut Fecisti, nõ feci. Status est an fecerit. In consultatione, fit cum dicitur bellũ sumendũ, non sumendum. In demonstratione, Adsecutus, an non adsecutus hanc laudem fuerit. Vtraq; in iudiciali statu, nostri hodie leguleí Punctum iuris appellant. Status causæ

Partes rhetoricæ secundũ Cicer. & item Quintil. quinq;. Inuentio, Dispositio, Elocutio, Memoria, pronunciatio. Rhetoricæ partes quinq;

Oratoris officiũ, docendi, mouendi, delectandi. Ad docendum, expositio & argumentatio, ad mouendũ adfectus pertinent, qui in omni quidẽ causa in principio ac fine dominantur: nã delectatio quãuis in utraq; sit, magis tamen proprias in elocutione partes habet. In deliberatiuis consultans circa qualia uersatur, id est, bona an mala, quorũ principiũ in

nobis est, quæ possunt aut non possunt fieri. Hic præcipuè spectandū, quis apud quem quid dicat. De quibus autem cōsultant homines in rep. secundū Aristotelem quinq; existimantur, de uectigalibus, de bello, de pace, de custodia regionis, de exportādis & importādis, de legislatione. Laus autem cōmunem habet cum cōsultatione speciem: nā quæ consultationi subieceris, hæc mutato nomine laudes fuerint.

Iudicialium diuisio

Iudicialium uerò causarū aliæ in singulis, aliæ in pluribus controuersijs consistunt. Porrò omnis causa inficiatione duplici est: Factum'ne, an hoc factum sit: præterea defensione, altercatione constat. Quæstio è scripto est aut ex facto. His accedit rerum fides, proprietas, qualitas, scriptum, uerborū uis, aut uoluntas: in quibus uis tum causarum, tum actionum inspici solet, quæq; aut scripti & uolūtatis, aut ratio naturæ aut ambiguitatis, aut rerum contrariarū specie continetur.

In omni porrò causa iudiciali quinq; sunt partes, quarum exordio conciliatur audiens: narratione proposita confirmatur, computatione aut memoria reficitur, aut animi mouentur: his argumentandi & adficiendi loci sunt, ac genera quibus placari ac resolui iudices oportet.

DE ELOCVTIONE, AC DICENDI GENERIBVS.

ELocutio uerò quā Græci φράσιν appellāt, pars orationis difficillima est, quæ propriè ad oratorem pertinere uidetur: nā M. Antonius aiebat se multos uidisse disertos: eloquentem uerò neminē. Et Cicer. inuentionē ac dispositionem prudētis hominis putat, eloquentiā oratoris. Nostra præsertim ætate hanc tantū usui cernimus, cū cæteræ iam exoleuerint: nā iudicia priscorū penitus sublata, & modus alter introductus. Elocutione uerò utimur ad epistolas, orationes, cōsultationes, panegyrica, epithalamia, epitaphia, epitreptica. De quibus omnibus præcepta tradit Diony. Halicarnasseus, à Theodoro Gaza cōuersa: nonnulla etiam Demetrius Phalereus & Absines, quorū libri ad nos usq; peruenerūt. De hac igitur pauca ac magis necessaria dicam.

Dictio in primis uaria reperitur. Est enim philosophica, uelut uirgo grauis & speciosa, ut ait Cicer. nulla agitatione, aut cōtentione, quam Pythagoras & Plato retinuere. Hi & persuasione quadā in dicendo utuntur, semper eodē modo se habētes. nā pedestris & numerosa Platonis oratio est existimata. Secūda politica, in qua principes fuere Milciades & Cimō, et Themistocles. Tertia dialectica, in qua excelluere Demosthenes & Lycurgus, ubi de cōtrouersia agitur facti.

Quarta sycophātica, quæ uersatur in calūnijs & maledictis, in qua præstitere Aristogitō & Hegemon. Quinta adsentatoria, in qua nominantur Demades & Aristobolus.

Sexta sophistica, quæ quòd plurimos habuit sectatores, par est diffusius aliquantulū de ea ex Philostrato narrare.

De sophistica ex Philostrato

Sophisticam antiquā, philosophantem rhetoricam dicere oportet, quū de eisdem ferè reb. disserāt sophistæ atq; philosophi: nā quæ illi interrogationes proponēdo, circaq; quālibet parua dubitantes se nescire fatentur: antiqui sophistæ uti certi loquuntur. Igitur exordium eis disserendi huiuscemodi est. Hoc scio, hoc intelligo: item nihil homini stabile. Siue hic modus procemiorum splendorem addat orationi, siue cōstantiam, seu etiā per hoc manifesta fiat, de quo disputatur adsumptio. Conuenit sanè uaticinio humano, quod Aegyptij & Chaldæi, ac ante hos Indi per astra inuestigati sunt. Conuenit & diuino, sic Pythia loquente.

Noui ego arenæ iam numerū metrūq; profundi. Item.
Lignea Tritoniæ dat mœnia Iuppiter almæ.

Tunc uerò & Orestes & Alcmeon matricidæ, ac pleraq; alia ueluti sophistæ se ueteres exercebant, eamq; longius ac planè mēbratim oratorio more ampliatam exornabāt, ut de dijs, de heroibus, de iustitia, de fortitudine: interdum etiam altius de ipsa mundi forma disserebant. Noua uerò quæ potius secunda dici debet, quum illa uetus sit: sophistica, pauperes, diuites tyrannos, denique; res gestas omnis materiæ nominibus subijcit proprijs. Prima siquidem à Gorgia Leontino originem habuit. Secunda ab Aeschyne Atrometi filio cum excideret repub. Atheniensium, traditis ab utroq; illorum præceptis: deinde super his exercitationibus.

Extemporalis facundiæ fontem quidā à Pericle primum deriuasse adfirmāt, ex quo magnus ille linguæ potentia putatus est. Aliqui uerò à Pythone Byzantio, quem Demosthe. solū Atheniensiū ut audacem in dicendo, longeq; fluentem taxat. Nonnulli autē ab Aeschyne, qui primū Rhodi Mausoleū Cariæ subita laude cōmendauit. Mihi autem uidetur, ait Philostratus, Aeschynē ipsum & in legationibus, & in iudicijs, ac cōcionibus, multa sanè ex tempore dixisse, ac tantummodo orationes scriptas reliquisse, ut in cura ac diligentia haud multū Demosthene inferior uideatur: attamen extemporalitatis inuentū Gorgiæ trado. Hic primū Athenis prodiens, ingenioq; fretus: proponite, inquit, ostentans se ad respondendū subito paratū, nihilq; penitus ignorare. Vnde postea Prodicus Chius excitatus, librū scripsit, ubi uirtus ac uitiū muliebri specie Herculem circumstetere, atq; hæc quidē uario elegantiq; cultu otium deliciasq; offerre: illa uerò humili figura laborem tristitiamq; polliceri: deniq; longo inter se sermone cōtendere uidebātur. Idem Prodicus demonstratiuum genus primus instituit, ciuitates oberrans ac demulcēs, iuxta Orphei ac Thamyræ consuetudinē: ex quo apud Thebanos in magnis fuit honoribus, maioribus etiam apud Lacedæmonios, à quibus ut hæc iuuētutē doceret, magnopere rogatus est. A Gorgia postea agitatus, quòd obsoleta sæpiusq; dicta tractaret: ad extemporalitatem ab eodem inductus est. Sed & ipse Gorgias haud expers æmulorum dicitur fuisse. Erat siquidem Athenis Chærephon nomine, non quem comœdia Buxeum uocabat: ille uerò ob studij laborem tabe adfectus fuerat: hic autem Gorgiæ studia subodoratus: Quàre, inquit, ô Gorgia, fabæ inflationem aluo faciunt, igni nequaquàm? ille uerò haudquaquàm cōmotus: hoc, inquit, tibi ad cōsiderandū relinquo: ego uerò illud iamdiu noui, quòd terra ferulas cōtra tales gignit. Eloquentiam animaduertentes sophistarū Athenienses, foro eos prohibuerunt, tanquàm iustitiam peruertentes. Ex quo Aeschines & Demosthenes publice quidē alternas contumelias operimento iustitiæ prætexerunt: priuatim autē re uera famā ex his quærentes. Ipsumq; Demosthenē sanè constat gloriatū olim apud amicos, iudicū sentētias ad suā ipsius uolūtatem quādo liberet se posse cōuertere. Neq; Aeschynes Rhodi docere potuisset, quæ nesciret: nisi in his prius Athenis exercitatus. Sophistas igitur antiqui non solū claros oratores uocauere: sed philosophos copiose, apteq; dicētes. Hæc Philostrati ex libro sophistarū ad hunc locū cōuerti. Aristoteles autē x. Eth. ait: Scientiā gubernādæ reip. sophistæ profitentur: quorum nullus remp. gerit. Boetius sophisticā in malam accipit partē, cauillationemq; esse dicit. Alcinous eum à philosopho differentē facit, quòd uideri potius quàm esse uelit.

De extemporalitate

Gorgias

Prodicus Chius

Chærephon Atheniensis

Chærephon Buxeus

Suidas oratorem ait illum esse mercenarium & deceptorem. Plato in Protagora, & pluribus in locis sophistas exagitat, tanquā corruptores non professores ciuilis disciplinæ, quodq; uerbis magis quàm rebus cōtendant. Sed & in Gorgia maxime oratores nō legitimos ridet, qui uerisimilia uerò anteponentes, populum ac seipsos fallunt, illosq; cocis & adulatoribus cōparat, qui delectabilia potius quàm salubria proponūt, atq; offerūt, legitimos autem medicis. Appellat enim non legitimos, qui philosophia, bonisq; artibus carent. Nā & philosophi & dialectici præcipuū officiū indagandæ

ueritat

ueritatis, diuidēdiq́;, & cōponendi. Et in Philebo perfectū dicit dialecticū, id est, metaphysicū, tanquam deum honorandū esse: quapropter uerū oratorem sine his scientijs non esse.

DE PARTIBVS ELOQVVTIONIS.

Constabit igitur eloquutio partibus octo: Cōpositione, Dictione, Sentētia, Methodo, Colis, Pausa, Numero, Figura. Cōpositio tris habet partes Quintiliani praecepto: ut sit emēdata, lucida, & ornata. Prima ad grāmaticos pertinet: ut barbarismi soloecismiq́; foedias euitetur. In barbarismū incurrimus nō solū accētibus, sed modo: ut lamdacismo, iotacismo, platacismo, coelostomia: quae omnia in orthoepia cōsistūt. Dilucidā faciet orationē perspicuitas: uerba Latina usitata nō peregrina, nec accersita: non asyndeta, id est, disiuncta: cū multa uerba sine cōiunctione obscurēt sensum. Ornatus uerò ex figuris alijsq́; partibus cōstabit: de quibus postea

Locus ad componendum aptior

dicemus. Ad cōponendū praeterea Quint. monet agrū nō utilē esse: eo quòd amoenitas aëris, auiū cōcentus, uirētiumq́; iucūditas, ingeniū distrahunt: magis autem septū, nec admodum laxū sub tecto habitaculū eligendū. Hinc ait Iuuenalis:

Qui facis in parua sublimia carmina cella,
Vt dignus uenias hederis & imagine macra.

Dictione: ut sit dictio Latina & usitata, quemadmodum suprà dixi.

Sentētia multiplici potestate in oratione ponitur: ut Dianoea, Chria, Apophthegma, Adagium, siue prouerbiū, Paradoxa.

Chriarum genera

Chriarū plura genera eodē teste autore: unum simile sentētiae, quod in simplici uoce cōsistit: ut alicuius dicti quod ad mores pertinet cōmemoratio, quae à Graecis etiā ethologia uocatur: ut omnis laus in actione consistit. Est etiam Chria genus exercitationis breui argumētatione sententiam propositā demonstrans, cuius plura exēpla utriusq́; linguae autores ponunt, trahitq́; etymon ab usu & utilitate. Verbi gratia. Fugienda est maxime corporis uoluptas: ea siquidem ob breue delinimentū innumeros perpetuosq́; parit dolores, mentemq́; à rerum utiliū commercio exercitationeq́; auertit, infamiam gignit, & animi corporisq́; uires euacuat. Voluptati praeterea deditos nullius uidemus apud homines existimationis. At contra eos qui cum sobrietate ac castimonia uitā duxerint, maxime utiles reip. maximisq́; propterea honoribus adfici. Haec etiā praecipue amatur à belluis, quibus deus diuersam à nobis ignobilioremq́; tribuit naturā, ut quae illas oblectant, nos fugere omnino debeamus. Et sic reliquae.

Apophthegmata

Apophthegmata uerò dicta sunt sapientum.

Paradoxa

Paradoxa item, sed praeter opinionem diorū, ut omnes diuites serui.

Cola

Cola κῶλα sunt membra orationis perfecta. Ex his breuia & asyndeta, id est, sine coniunctione, aptiora sunt epistolis & sermoni, longa & coniuncta orationibus.

Methodus
Stylus

Methodus ars est praeceptioq́; styli. Est enim Stylus quem Graeci χαρακτῆρα uocant. Is imitandus qui maxime secundum naturā sit, ex omnibusq́; autoribus nō omnia, sed praecipua melioraq́; sumenda.

Asianus

Asiani exuberantius seu potius uerbosius, inter quos Ciceronē Brutus notauit, qui elixū & exanguem eū uocauit.

Atticus
Characteres

Attici simplicius & elegantius, inter quos Caluus fuit: ex Graecis uerò Lysias. De Characteribus antiquorū scripsit Dionysius Halicarnasseus, nonnulla etiam Dion, uterq; Demosthenis atticismum omnibus praeferunt. Praecipit insuper Quintilianus candidos maxime legendos & imitandos, ut Ciceronē & Liuiū: nec omnia sua nimis diligēda Ouidij more, nec rursus per morositatem omnia abijcienda, statuendūq; quandoq; iudicij inuentionisq́; modum. Praeter omnia cauendum in imitatione ab impudentibus furtis, in quo Celsi duo notati fuere.

Celsus Albinouanus

Primus Albinouanus cognomento, ab Horatio.

Quid mihi Celsus agit monitus multumq́; monendus
Priuatas ut quaerat opes, & tangere uitet
Scripta Palatinus quaecunq; recepit Apollo:
Ne si forte suas repetitum uenerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula risum
Furtiuis nudata coloribus.

Corne. Celsus

De altero, cuius medicinā habemus Quintilianus ait: Graecinum transcripsit, eumq́; mediocris appellat ingenij, quo profectò post Ciceronem nihil legitur elegantius.

Commata nos incisa dicimus, de quibus, deq́; Rhythmis in grammaticae parte diximus.

Est rhythmus quo numerosam facimus orationem. Res enim numeris augemus atque ornamus, numeros qualitas uerborū facit, si tumida sint, siue biantia, siue depressa. Praeterea si restringere forte periodū uolumus, id iambo in fine faciendū, ut Cicero. Quintilianusq́; tradunt: Seu uerbo proparaxytono, id est, quod accentum in antepenultima retineat. Verbi gratia: Diuturni silentij Patres C. quo his temporibus usus eram, non timore aliquo, sed partim uerecundia, partim dolore, finem hodiernus dies attulit. Epistolaris breuitas rhythmos omnino respuit.

Mora
Stigmae
Telia
Hypotelia

Mora, siue pausa Graece ἀναπαύσις, est animi requies, quae reficit lectorem, ac sensibus lumen accōmodat. Huius Stigmae, id est, notae siue distinctiones duae: Telia, & Hypotelia, id est, perfecta & imperfecta. Prima quae propriè Distinctio uocatur, est ubi tota sententia requiescit: ut, Optimè quidem ac pulcherrimè ueteres philosophati sunt. Altera quae Subdistinctio dicitur, est constitutiua particularis sententiae perfectae secundum dictionem quae inferri aliquid significat: ut Deus aeternus est.

Schema maxima pars orationis, & quae maximū praestat ornatum: uocaturq́; oratio ἐσχηματισμένη, id est, figurata: quae autem minime figurata, ἀσχημάτιστος. De his plurimi scripsere autores, Caecilius Dionysius, Rutilius Lupus, Cornificius, Visellius, Celsus.

Tropus autem, quem Caius, Aristarchus, & Proclus uerborum figurā appellauere, est sermo à naturali loco in aliū ornatus causa translatus. Figura est confirmatio quaedam orationis remota à cōmuni ratione.

Tropi xxiiii

Primùm igitur Tropi xxiiii. solent poni. Allegoria, Metaphora, Catachresis, id est, abusio, Metalepsis, Metonymia, Aenigma, Synecdoche, Onomatopoeia, Periphrasis, Hyperbaton, Anastrophe, Syllepsis, Parapleroma, Hyperbole, Eclypsis, Pleonasmos, Antiphrasis, Exoche, Prosopopoeia, Parabola, Anapodosis, Paradigma, Antonomasia, Ironia.

Schemata lexeos

Figurae uerò aut sententiarum, aut uerborū Graecè Schemata dianoeae, & Schemata lexeon uocantur. Sentētiarum figurae sunt.

Synathresmus, quando res multae in unum caput coguntur: ut Populi tumultuantes, ciuitates rebelles, domus inter se diuisa, coniuges discordes.

Epimone in eodem permansio augmenti gratia.

Leptologia quando res minutatim narratur.

Prosopopoeia quando sermonem damus inanimatis.

Aposiopesis quū quae relinquūtur tacēdo significātur: ut,

Quos ego, sed motos praestat componere fluctus.

Paralepsis, quando fingētes aliquid nolle dicere, nihilominus dicunt: haec Occupatio in retorica ad Herenniū dicitur.

Apostrophe, quando ab uno ad alterum uertimus sermonem. Vergil. At tu dictis Albane maneres.

Diaporesis quādo de re una plures succurrunt sententiae, quarum quae uera sit dubitamus. Haec dubitatio dicitur ad Herennium.

Erotema breuis interrogatio: ut, Num nunc è tumulo fortunatáq; fauilla Nascentur uiolae?

Diatyposis, quando sub uno adspectu uidentur agi res.

Metathesis, quãdo ab una re causam in aliã trãsferimus.

Epanaphora repetitio eiusdem dictionis. Hæc ad Herennium Repetitio dicitur.

Verborum uerò figuræ Tautologia, idem ferè significantium uerborum positio, ad rem augẽdam siue demonstrandam: ut, Diruit, sustulit, eripuit, auulsit.

Palilogia, repetitio eiusdem uerbi.

Anadiplosis, Duplicatio dicitur ad Herennium: ut Ille meos tulit ille meos.

Antistrophe cõuersa cõscriptio: ut, Quibus cũ, quos inter.

Climacoton, Gradatio dicitur ad Herennium.

Pleonasmus, & itẽ Eclypsis, contraria inter se: altera superabũdat, altera deficit. Exẽplũ primæ, Seruitutẽ seruio, ut lã uino. Exemplũ secũdæ, Cras in Tusculanũ: scilicet uenã.

Enallage, siue cõmutatio, siue alteratio, etiam Atticorum est, quando casus pro casu, tempus pro tempore ponitur: ut Hostis habet muros: & tam multos annos est.

Metabole est commutatio, quando idem diuersis sententijs replicatur.

Zeugma, quãdo diuersa mẽbra una cõiungit dictio: Quintilianus. Synezeugmenon appellat: ut, Lictor pedibus, prætor equo, consul curru uectus in urbem ueniunt.

Hypallage, siue Epanorthosis, quando corrigimus dictũ: ut, Accusabo ego non dico patientiam, sed ignauiam. Hæc Correctio ad Herennium dicitur.

Isoteleutõ, & isoptotõ, id est, similiter desinẽs, & similiter cadẽs ad Herẽniũ uocant: quãdo uerba similiter desinũt.

Parison Philostrato, Isocolon Quintil. ad Herenniũ uerò Cõpar dicitur, quãdo mẽbra nõ solũ similiter cadunt, sed & eundẽ numerũ et penè tẽpus retinẽt: ut, De hostibus uictoriã retulit, patriæ salutem attulit, sibiq; magnũ decus contulit.

Asyndeton, quando ob breuitatem sine cõiunctionibus teximus orationem, quod epistolis conuenit.

Polysyndeton, id est, ualde adligatum, contra primæ naturam: ut, Vnà eurusq; notusq; ruunt.

Antiteton cõtrarijs inter se sententijs: fit enim pluribus modis. Hæc omniũ figurarũ pulcherrima frequentiorq;: ut, Hic probus in uirtute agẽdo semper est pauper: ille improbus in scelere semper fortunatus. Item: Crœsus tot opibus munitus, tã à suis dilectus, cito corruit: hic tyrãnus nulla ui septus, suis maximè infensus lõgo tempore durare poterit!

Parãgelma, quando res magnas humili oratione, humiles uerò altè enunciamus.

Ecphrasis, à Latinis descriptio dicitur, inter proginnasmata est, & genera exercitationis, quum rem aliquã aptè, ac floride uerbis describimus, & ante oculos ponimus: ut nemus descripturi dicimus, Arborum folia lasciuiunt tenui Zephyro, Aues concentu murmurant, Riuus aquæ subterlabens umbrosos irrigat aditus, Molles herbæ dulces recumbentibus præbent thoros.

Prepon cum cuiq; personæ propriũ adsignamus sermonẽ pro dignitate statuq; illius: quod poëtæ maxime cõuenit.

TROPOS autem, ut suprà dixi, figuras quidam uerborum dixere. Sunt autem,

Metaphora omnium pulcherrima & necessaria, quam translationem dicimus.

Allegoria quãdo sub uerbis alienis latet alius sensus, perpetua enim metaphora allegoria est.

Aenigma uerò differt ab illa, q; hoc maioris obscuritatis.

Antonomasia siue Metonymia, nomen pro nomine ponit: ut, Mars pro bello.

Synecdoche, quũ nõ plenè rẽ ostẽdit, quasi extra indigeat alia mõstratione uocabuli. Fit pluribus modis: ut, Summa descendens aureus arce. Et, Tristis thorus, Lete nuptiæ.

Onomatopœia quæ rebus uocabula fingit: ut, Apũ bombus, hinnitus equi, ranarum coaxatio.

Syllepsis, id est, cõprehensio, quũ res plures sub uno tẽpore aut casu cõprehenduntur: ut, Boreas unà zephyrusq; ruunt.

Antiphrasis, cum cõtrario contrarium significamus: ut, Letum mors, bellum pugna.

Exoche excellentia: ut Poëta pro Homero, philosophus pro Aristotele.

Parabola, similitudo, siue comparatio.

Metalepsis, transsumptio.

Ironia, cũ per irrisionẽ quãdã cõtra quid sentimus, significamus. Huius partes quatuor: Canchasmus, Mycterismus, Sarcasmus, Astismus, i. cachinnatio, subsannatio, urbanitas.

SVNT præter hæc figuræ quædam dictionis, quas Græci πάθη uocant, quum aut augmento aut diminutione patiuntur: uidelicet.

Ectasis quum syllaba breuis producitur, quæ apice distinguenda est secundum Quintilianum, ut uitam dederitis: & apud Homerum ἄ͞ϊ͞ιδ ἀφόβ.

Systole quum longa corripitur: ut, Vuius ob noxam.

Epectasis, quũ syllaba in medio augetur: ut apud Hesiodũ, ἐπὶ τελλάων, & ἰδὲ ἰδωδῖ. Apud Latinos Induperator.

Huic contraria Syncope, quæ de medio tollit: ut, amarũt.

Prothesis addit in capite, Aphæresis cõtra tollit: ut, Stlites pro lites: & Temnere, pro contemnere.

Diaplasmus, additio consonantis in medio: ut, Rettulit: & apud Græcos ἐν ἴππαισι. Contrà Paraptosis quando litera demitur, ut κάλιον pro κάλλιον. Apud nos uerò, Megalesia pro Megalensia.

Proschematismus, additio syllabæ in ultima, ut Amarier, pro amari: & apud Græcos τυτθόν. Contrà Apocope: ut Mi, pro mihi. Apud Græcos δῶ pro δῶμα, & ἀπόλλω pro ἀπόλλωνα.

Diæresis diuisio uocalis, dictionis, aut diphthõgi: ut apud Ouidium Elegeia, pro Elegia: & apud Virgilium, Aulai in medio: apud Homerum uerò ἄπεϊ pro ἄπῃ.

Synæresis cõtrà, quũ è duabus fit una: ut, Cõicio, pro Cõijcio, Antoni pro Antonij audit pro audijt: efficiturq; longa.

Apud Græcos aũt latè patẽt Synæresiam, ut ποιέω ποιῶ.

HACTENVS quæ quantitate patiuntur dictiones, deinceps quæ qualitate: sunt enim sex, Synalœphe, Metathesis, Metalepsis, Enallage, Metaschematismus, Antithesis.

Synalœphe, est duarũ syllabarũ per uocales unio. Fit autẽ apud Latinos uno tantũ modo, quũ ex duabus uocalibus una fit longa: ut, Di pro dij. Apud Græcos uerò pluribus modis: primùm simpliciter quadrifariã, per Ecthlipsim, id est, expulsionẽ, ut ἐπὶ ἐμοῦ, ἐπ' ἐμοῦ. Per Crasim, ut τὰ ἐμὰ, τἀμά: quod accidit quãdo breuis exclusa producit sequentẽ. Apud nostros hoc etiã fit, præsertim comicos: ut Actũ est, actu'st. — Synalœphe / Ecthlipsis / Crasis

Per Synæresim, ut νηρηΐδα, νηρῆδα. Cõpositæ itẽ totidẽ modis: primũ per ecthlipsim & crasim, ut καὶ ἐγὼ, κἀγώ. Expellitur enim i, unitur a: & e, breuis in a, longũ uertitur. Per ecthlipsim et synæresim, ut ἐγὼ οἶδα, ἐγ' ᾦδα. remouetur enim o, & unitur ω. Per crasim & synæresin, ut ὁ αἰπόλος, ὡπόλος. cõnectitur enim o & a in ω. Cõiungitur insuper ω, & ι, p ecthlipsim & crasim & synæresim, οἱ πόλοι, ὡπόλοι, amouetur enim i, ex diphthõgo, & cõglutinatur o in ω.

Est præterea quædam propria Synalœphe, quæ coniunctis duabus dictionibus uocalem secundæ dictionis in u, conuertit, ut τὸ ἔλεον, τοὔλεον. τὸ ὄνομα, τοὔνομα.

Est alia in hoc genere figura, quæ Metathesis dicitur, siue Paragrãmatismus, quũ literæ seu syllabæ aliquæ mutãtur: ut, arcesso pro accerso: & apud Græcos κάρτος pro κράτος. In literis tantũ Valesij pro Valerij, & Fusij pro Furij: apud Græ. uerò τέρπω pro τρέπω, & θάρσος pro θράσος. — Metathesis seu Paragramatismus

SVNT itẽ quæ ad locutionem pertinent Progymnasmata — Progymnasmata

smata, id est, præexercitationes apud Hermogenē & Aphthoniū uidelicet μῦθος fabula, causa ueritatis alicuius inductæ: partes eius Promythion ipsa fictio, Epimythion sensus.

Deinde διήγημα, narratio, quæ differt ab alia principali: hæc particularior in rebus quibusdam, cuius uirtutes breuitas, perspicuitas, uerborum proprietas.

Χρεία, Chria, dictum breue alicuius sapientis, cum autoris adlegatione.

Γνώμη, snīa, idē quòd chria, sed sine autoris adlegatione.

Ἀνασκευὴ confutatio, & κατασκευὴ confirmatio seu probatio rei alicuius. ἐγκώμιον laus.

ψόγος uituperatio, Σύγκρισις comparatio.

Ἠθοποιΐα Ethopœia, quū mores exprimūtur, & uerba introductæ alicuius personæ: cuius partes Idolopœia, quū iam mortuis datur sermo, & Prosopopœia etiā rebus inanimis.

Ἔκφρασις, descriptio, quum aliquid describēdo ante oculos ponimus.

Θέσις positio, & Hypothesis, de quibus suprà dixi. Communis locus. Latio legis.

DE MEMORIA.

MEmoriam quartā orationis partē summumq; hominis bonū ponūt, cuius tāta uis est, ut Iarchas philosophus Indus, ut scribitur apud Philostratū in uita Apollonij, eā secundū deos esse uoluerit, omniaq; præter eā senescere dixerit. Hac maxime præstitere, Themistocles, qui percontāti an uellet memorādi artem ediscere: respōdit, se potius uelle obliuiscēdi. Nicias itē Pyrrhi regis legatus, qui uno die nomina omniū senatorū edidicit. Carneades quoq; philosophus. Mithridates qui XXII. linguas edidicit, quot gētibus imperabat. Cyrus rex, ut Quint. & Plin. autores, nomina militū cunctorū in exercitu tenebat: Hortēsius, teste Cicerone, orationē ijsdē uerbis scriptitabat aut pronūciabat, quibus
Qui memoria exciderunt meditatus est. Summi itē uiri qūq; excidisse in dicēdo legūtur, ut Demosthenes apud Philippū legatus, & Theophrastus Ephesius dicturus in cōcilio Ariopagi. Herodes Atticus corā M. Antonino. Heraclides Lycius sophista corā Seuero principe, ut ait Philostratus. Nostra uerò ætate uidimus Bartholomeū Sozinū Senensem in iuris sciētia principē apud Alexandrū sextum nouū pontificem de more pro Senensibus orantē, principio ferè orationis excidisse, nullumq; inde uerbum pronunciasse. Detrimentū hæc pars animi præter omnia sentit, aut senectute, aut morbo, ut Orbilio grāmatico, & Messalæ oratori, ac Hermogeni sophistæ cōtigit: nostra item ætate Georgio Trapezuntio, qui omnes literarum obliti fuere. Messala etiā sui nominis in quodam
Artificialis memoria morbo. Artificialem repperit Simonides Cæus poeta: nam dum cœnaret in Thessalia apud Scopam diuitem uirū, cum conclauis ruina omnes præter eū perijssent, dicitur sepulcro mādare suos uolētibus, nomina mortuorū confuse iacentium ex ordine mensæ memoria dixisse, autor Cicer. de oratore.

ADAGIA GRAECORVM.

VT igitur meditantibus res facile succurrant, præter ea quæ suprà philosophus dicta narraui, pauca nunc alia ex utraq; lingua, quasi uiam ad alia cōquirenda, sum afferre conatus, ac primū Græca adagia ex Tarræo & Didymo. Hi nonnulla in hoc genere ex autoribus excerpta posuerunt: uerum quòd ea magna parte sint poëtarum loci obscuriores, qui ad rem minime pertinēt: ea tantum tum ex illis quàm alijs delegi, quæ usui Latinis essent, tum ad elocutionem, partim etiam ad prudentiam facerent.

Δελφῖνα νήχεσθαι διδάσκεις. Delphinū natare doces. In eum, qui doctos docere uult.

Ὗς Ἀθηνᾶν. Sus Mineruam. Ex causa supradicta ponitur à Theocrito poëta.

Ἰλιὰς κακῶν, Ilias malorum. In ærumnis & laboribus. quod Cicero & Propertius usurpant.

Πᾶσα γῆ πατρίς. Omnis terra patria. Responsum est Apollinis ad Meleum Thessalum consultantem de sede.

Μία γὰρ χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. Vna irundo uer non facit. Apud Arystotelem in Ethicis.

Πενία σοφίαν ἔλαχε. Paupertas sapientiam sortita est. Apud Euripidem.

Εἰς ὕδωρ σπείρειν. In aqua seminare. In frustra laborātē.

Ὄκνου σχοινίον συνάγει. Ocni funē colligit ex eadē cum superiore causa manauit, quod altius repetere oportet, ut res plures simul intelligātur. Apud Pausaniā scribitur, quòd Polygnostus tabellā pinxit, ubi Ocnus appellatus sedēs spar- Ocnus
tū torquebat, asinamq; prope spartū rodētem: quod significare uolebat, frustra uirū laborare, si uxorē quā in asina notauit prodigā habeat. Ocnū præterea dicit auē uocari de genere herodiorū, quæ cōtinuo uolādo sollicitatur, aut quærendo. Meminere huius prouerbij & Propertius & Plin.

Κέρας ἀμαλθείας, Cornu copiæ, tritum in omni copia.

Τὰ τῶν φίλων κοινὰ amicorum omnia cō-munia. Pythagoreorum prouerbium, quòd ita inter se uiuerent.

Γλαὺξ ἵπταται. Noctua uolauit. uolatus enim noctuæ apud Athenienses uictoriam portendit. Nam hæc auis in magna eis ueneratione, signabatur & in numismate.

Εἰς ἀρχαίας φάτνας. Ad antiquū præsepe. In eos qui ad antiquam uiuendi formulam redeunt. Horatius eleganter hoc expressit. Vitæ me reddere priori.

Εἷς ἀνὴρ οὐδεὶς ἀνήρ Vnus homo, nullus homo. Sicut illud. Ab uno tantum nihil bene fit.

Εἰς πάγας ὁ λύκος, Lupus in laqueos, in eūtes manifestū in periculū. De lupo itē apud Latinos, Lupus in fabula, aliquo superueniēte de quo erat sermo. Itē, Lupi Mœrim uidere priores. Virgilius & Plinius pro malo auspicio ponunt.

Ἐλάφειος ἀνήρ. Ceruinus homo. in timidos.

Ἐλέφας μῦν οὐχ ἁλίσκει. Elephas murē nō capit. qui humiles despicit. De elephātino fœtu apud Pliniū aliud prouerbiū, si quid tarde fit. Apud Tranquillū item Augustus usurpare solebat. Stipē elephāto porrigere qui timide dat.

Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα κοὐκ ὀνήσιμα. Inimicorū dona pnīciosa. Meminit huius Sophocles in Aiace Mastigophoro.

Λαγὼς καθεύδων, Lepus dormiens, in eos qui dormire simulant, nam lepus oculis apertis dormit.

Πάλαι ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι. Dudū potentes erant Milesij, Respōsum est Apollinis, positum ab Anacreonte & Aristophane: iactatur in eos qui de rebus deciderunt. Apud Virgilium uerò in eandem sententiam & idem propositum, Fuimus Troes, fuit Ilium & ingens gloria Teucrorum.

Συβαριτικὴ τράπεζα ἢ συρακουσία. Sybaritica mēsa, uel Syracusana, utraq; lautis & delicatis conuenit.

Αὐτόματοι δ' ἀγαθοὶ ἀγαθῶν ἐπὶ δαῖτας ἴασι Boni sponte ad bonorum conuiuia properant, Quo utitur Eupolis in Chrysogono, & Plato in Symposio.

Ἀφύης πῦρ. Aphyiæ ignis. Quādo uelociter ad finē alicuius rei peruenitur. Est enim Aphyia pisciculus, & breuiter p̄coquitur. Hinc apud Trāquillū illud etiā in festinatione ab Augusto dici solebat. Celerius quàm asparagi coquūtur.

Ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους, Ex equis ad asinos: quando ex honestis ad minus decora descenditur.

Βάλλ' ἐς μακαρίαν. Iace in Macariam. Locus enim in inferno dicitur. & apud Comicos, Βάλλ' ἐς κόρακας. ἐς ὕδωρ. ἐς ὄλεθρον. Nostri autem Comici usurpāt. Abi in malā crucē, in malam rem. In eos qui perditione sunt digni.

Βοιώτιος νόμος, Bœotia lex. Quando quietum principium turbatus sequitur finis, quod Bœotijs similiter acciderit post mortem Lai.

Βομβύλιος ἄνθρωπος. Bombylius homo: hoc est crabronius & inutilis, quòd crabro apis species in luto fauū fingat.

Βελλεροφόντης γράμματα, Bellerophōtis literæ. Quādo quis est causa necis propriæ: nota fabula. usurpatur à Plauto, Bellerophontem me fecit.

Ἀντιπελαργεῖν, Pelargizare. Qui beneficiū reddūt more Pelargorū. i. ciconiarū, quæ in senectute parentes nutriunt.

Ἄξιος τριχός. Pilo dignus. Qui nullius est pretij, usurpatum à Catullo, apud quem Pili facio scribitur: Apud Plautū uerò & Ciceronem, Teruncij facio. Teruncius quadrans & minima est moneta.

Ἄπληστος πίθος. Inexplebile dolium. Insatiabili uentre hominibus, à dolijs quæ Belides apud inferos frustra implère conantur, nota fabula. Traducitur etiam prouerbiū ad auaros. Cicero autem uocat huiuscemodi homines Tritones piscinarum, qui ob potentiam aut aliam facultatem in republi. partes aliorum usurpant. Plautus uerò Lacones uocat parasitos, ex uoracitate canum Laconum.

Ἀπὸ βαλβίδος, à repagulo, hoc est, ab ipso exordio bonū aut malū, seu quoduis aliud esse. Cic. ab ipsis unguiculis dicit.

Ἀπώλεσας οἶνον ἐπιχέας ὕδωρ. Perdidisti uinum infundens aquam. Polyphemi uerba sunt ad Vlyssem apud Homerum, ex quo in prouerbium uenit.

Ἀπὸ βραδυσκελῶν ὄνων ἵππος ἥρπασεν. Ex tardo asino equus prosilijt: qui ex humili loco prouehitur, & etiam indignè promouetur.

Ἅπαντα τοῖς σοφοῖσιν εὔκολα, Omnia sapiētibus facilia. Qui per prudentiam in rebus difficilibus proficiunt.

Ἀκέφαλος μῦθος, Fabula sine capite, in eos qui nunquam perorant. Plautus. Vt orationem sine capite relinquam, id est, sine conclusione.

Ἄκρων ἅψασθαι τῶν δακτύλων, Summis attingere digitis, Qui non diligenter aut perfectè rem aliquam deprehendūt, aut eruditi sunt. utuntur hoc Latini & etiam summis labris.

Ἀλλ' οὐκ αὖθις ἀλώπηξ παγίσι, Non iterum uulpes in laqueos incidet. Intelligitur prouerbium de ijs qui semel ex insidijs euadunt.

Ἄλλο γλαὺξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται. Aliud noctua, aliud cornix loquitur. Qui cum potentioribus certant, aut qui cum alijs non conueniunt.

Ἀλωπεκίζειν πρὸς ἑτέραν ἀλώπεκα. Cum uulpe uulpizare. Qui similes astutia decipere contendunt.

ἀντὶ πέρκης σκορπίον, Pro Perca Scorpio, ijs dicitur qui peiora pro potioribus eligunt.

Ἄνθρωπος ἀνθρώπου δαιμόνιον, Homo homini numen, qui subito beneficium aliquod ab aliquo adsequuntur. At Plautus contrà, Homo homini lupus, dixit.

Ἅμ' ἔπος, ἅμ' ἔργον, Vnà dicere, unà facere. Qui celeriter aliquid peragit.

Ἄμμον μετρεῖν. Arenam metiri. in rebus arduis & quæ minime perfici queant.

ἂν μὴ παρῇ κρέας τάριχον στέργεται. Vbi caro abest, salsamentum amatur. ijs qui rebus uilioribus coacti nō sponte utuntur. quod etiam uulgò iactatur.

Ἀνάγκῃ οὐδὲ θεοὶ μάχονται. Necessitati neque dij pugnant. quod à Latinis etiam usurpatur, ut apud Laberium in epigrammate.

Ἄϊδος κυνῆ, Inferni galerus, ijs qui aliquid clam agunt ne uideantur. huiusmodi enim pileo dicitur Perseus minime uisus Gorgonem interfecisse.

Αἴαντος γέλως, Aiacis risus, Qui stulte ridet, ob Aiacem cui insania similis accidit.

Ἄχρι κόρου, Ad satietatem usq; in rei copia & uehementia dicitur.

Ἄκαιρος εὔνοια οὐδὲν ἔχθρας διαφέρει. Intēpestiua beneuolentia nihil ab inimicitia differt. Hoc sanè dixisse ferunt Hippolitū Phædræ profitenti se illū præter omnes amare.

Ἀκαρπότερα Ἀδώνιδος κήπων, Infructuosiora hortis Adonidis. In rebus inutilibus & parui fructus, erant enim hi horti in uasis fictilibus, tantum usq; ad herbam emittentes. Meminit eius Plato in Phædro.

Ἀκάνθιος τέττιξ, Acanthia cicada, id est, inter spinas. Dicitur uoce absonis, propterea quòd huiuscemodi cicadæ nō canant.

Αἴθων πέπλος, Ardens peplus. Qui malorum causa fiuntq; sunt. Ex peplo misso à Deianira, qui Herculem cremauit, nota fabula. Latini ad hoc propositum utuntur: Equus Seiani, & aurum Tolosanum, quibus utentes incommodo adficiebantur. Gellius autor.

Χάριτες γυμναὶ, Gratiæ nudæ. uel quòd manifestè gratificari oportet, uel quòd ingrati decore priuantur.

Αἰγιαλῷ λαλεῖς, Littus adloqueris. Inexorabilibus dicitur. Latini pro hoc usurpant, Surdo fabulam narras.

Ἀγναμπτος βάτος αὖος, Aridus rubus inflexibilis. Duris dicitur & obstinatis. apud Latinos dicitur, Pardus maculas non mutat.

Αἰετὸν κάνθαρος, Aquilam Cantharus. Aquilæ enim infensi Canthari, ut numerum hostium minuant eius oua surripere quærunt.

Ἄλλος βίος, ἄλλη δίαιτα. Alia uita, alia uiuendi formula. ijs qui melius uitam instituunt. usurpatur & à Terentio, Hæc ætas alios mores postulat.

Ἄλλοτε δ' ἀλλοῖον τελέθειν καὶ χώρῃ ἕπεσθαι. Alibi aliū esse, ac regionem sequi, quòd locorum mores ubi uiuimus, sequi debemus.

Ἀδακρυς πόλεμος. Bellū sine lacrymis. qui cū facilitate rem agūt aut adsequūtur. Dicitur etiam ἀκονιτί, id est, sine puluere: tractum ab Athletis, qui quādoq; non pugnando ob metū aduersarij uincebant, Apud Enniū uerò scribitur, Salmaci da spolia, sine sudore & sanguine, Delicatis & ignauis.

Ἀδράστεια Νέμεσις, Adrastea Nemesis. Qui initia prosperitatis habet, exitum uerò infelicem, ab Adrasto, cui similiter euenit.

Αἱροῦντες ᾑρήμεθα, Capientes capti sumus, quum tenentur qui sperabant alios tenere.

Ἀγαθὴ καὶ μάζα μετ' ἄρτον. Bona est offa secundū panem. in secundis locis consistenti dicitur.

Ἀθηνᾶς αἴλουρον, Mineruæ felem. Quando paruis magna inepte comparantur.

Αἲξ σκυρία, Capra Scyria, quæ utilitatē adfert. quia capræ Scyriæ multū ferūt lactis. Cuius meminere Pindarus et Alcæus.

Εὐαγαθὸς εὐεξαπάτητος, Valde bonus, ualde deceptibilis. Bionis philosophi est prouerbium.

Ἀληθέστερα τῶν ἐπὶ Σάγρᾳ. Veriora quàm ea quæ apud Sagram: uidelicet gesta sunt. Huius prouerbij Menander meminit. Sagra locus ubi Locri Crotoniatas uicerunt. In quo bello dicuntur Castor & Pollux fuisse conspecti: fama ergo eadem hora uenit Lacedæmoniam, nescitur quomodo: per nuncium deinde adfirmata fuit.

Ἀντλεῖν ἀμφοτέραις, utrisq; haurire, intelligitur manibus, cum aliquid uehementer contendimus.

Ἄνθρακες θησαυρὸς πέφηνε. Thesauri carbones facti sunt. Quando quis spe fraudatur, eius meminit Lucianus. Carbones nobis thesaurus factus est. & rursus. Carbones meum thesaurum planè ostendis.

Οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς. Non omnis est adire Corinthum. ijs quibus desunt facultates ad delicias. Quoniam Corinthi hospites facultatibus uiatici exhauriebantur ob illecebras multorum scortorum.

Μὴ σπεῦδ', ἢ γάρ τοι πυρὶ θάλπεαι. Ne festina, nō enim igne cremaris. Theocriti dictū, cum properare nō sit opus.

Τίς τρίχας ἀντ' ἐρίων ἐποκίσατο. Quis pro lana pilos attondit? Ab eodem positum.

Σφὴξ βομβῶν τέττιγος ἐναντίον. Fucus murmurans contra cicadam. Ab eodem, De ijs qui cum maioribus certant.

Τάκοιο ὀφθαλμοὺς Corruperis oculos. ab eodem, in eos qui premuntur inuidia, aut concupiscentia aliqua.

Πρῶκας σιτίζεται ὥσπερ ὁ τέττιξ. Rore pascitur ueluti cicada. Ab eodem in eum qui macie ingenti affectus est.

Ὀλίγον ἐστὶ τὸ τύμμα καὶ ἅλικον ἄνδρα δαμάζει. Tantulum tormentum, quãtum domat hominem. Ab eodem positum, de spina loquitur extracta.

Πῦρ ἐπὶ πῦρ. Ignis supra ignem, id est, malum supra malum. Huius meminit Plato. Simile aliquid & apostolus. Vince in bono malũ: Sic carbones ingeres supra caput eius.

Pyrausta Πυραύστου μόρος. Aeschyli poetæ est, in eum qui sibi ipsi causa est mortis, more Pyraustæ paruuli uolatilis, qui lucernam petentes uruntur.

Πρὸς κέντρα λακτίζειν. Contra stimulũ calcitrare. Euripidis dictũ, & etiam Aeschyli. usurpatur & in sacris libris.

Εἰς τὸ δέον. In rem opportunam. Verbum est Periclis: quum enim Astyanacti Lacedæmoniorũ duci pecuniam daret, ut ex Attica, quam bello infestabat, discederet: redditurus impensarum rationem, nec aperte rem manifestare uolens magistratibus, respondit uerba supradicta.

Ἐνδυμίωνος ὕπνος, Somnus Endymionis, in eos qui longo premuntur somno. nota fabula.

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. Consenco discens plurima semper ego. Ex Solonis elegiaco est.

Τὰ ἀπὸ τρίποδος, Hæc à Tripode, in rebus ueris. Latini & Plinius oraculum dicunt.

Ἀμεινόνων οἰωνῶν τυχεῖν, Auspicijs uti melioribus. Qui ex aduersis ad secunda ueniunt. Cicero ait. Meliora dij, scilicet dent auspicia, cum alicuius mali mentio inciderit.

Ἀρχὴ ἡμίσεως πλέον τοῦ παντὸς, Principium est plusquã medietas totius, prouerbium apud Aristotelem in Ethicis.

Κακῆς ἀρχῆς τέλος κακόν. Mali principij, malus est finis. Aeoli poetæ est.

Τὸ λαβεῖν ἔλαττον, τοῦ μηδὲν λαβεῖν πλέον. Parũ accipere plus est quàm nihil omnino. Apud Menandrum.

Καλὴ κεφαλὴ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει. Pulchrum caput cerebro caret. in eum qui pulchro sit corpore, ac parum sapiat, Comici dictum.

Αἰὼν πάντα φέρει, Theocriti est à Virgilio conuersum: Omnia fert ætas.

Ἀδώνιδος κῆποι. Adonidis horti, quando quis parum utilitatis refert, quòd in eis flores tantum metebantur non fruges. Platonis est dictum in Phædro.

Ἱστὸν Πηνελόπης ἀναλύειν, Telam Penelopes retexere. quando res facta destruitur, laborq; perit. Ponitur apud eundem in Phædro.

Εἰς ὕδωρ σπείρειν. Seminare in aqua. cũ frustra fit aliquid.

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Multa inter calicem existunt labrumq; supremum.

Ἀνερρίφθω κύβος Iacta sit alea. Cæsaris uerba in transitu Rubiconis posita Plutarcho.

Γέρουσι ἀωρότερον τρυφᾶν τοῦ πολιτεύεσθαι. Seni incommodius in otio & delitijs agere, quàm rempubl. administrare. Apud eundem autorem, uerba sunt Pompeij de Lucullo.

Πρὸ δὲ ἀπολογίας τὴν ψῆφον φέρειν. Ante defensionem iudicium ferre. Libanij in epistolis.

ADAGIA LOCIQVE ALIQVOT LATINORVM.

Ex Cicerone Apud Latinos nonnulla huiuscemodi commemorantur, præsertim apud Ciceronem, inter quæ sunt illa Primum pro Murena.

Cornicũ oculos cõfixit. De Cn. Flauio loquẽs, qui plus uiderat quàm qui prudẽtiores putabãtur, eisq; spẽ ademerat.

Item pro Cor. Balbo: Duo fulmina nostri imperij Cn. & P. Scipiones, quod Virgilius non est dedignatus imitari.

Item pro P. Quintio: Intus est equus Troianus, quum de insidijs loquitur.

Prætorius candidatus, quasi desultorius in quadrigarum curriculum currere uidetur. De eo qui ex minore conditione maiora tentat.

In epistolis ad Atticũ: Clitellæ boui sunt impositæ, quum indigno aut non apto aliquid datur siue geritur.

In eisdem. Bibulus cœpit laureolam in mustacio quærere: hoc est, gloriam in re minima & nullius momenti. Nam, teste Plinio, laurus mustaceis subijciebatur, qui mos adhuc Romæ seruatur. Mustacia

Item. Ille callipides adsiduo cursu cubitum nullum processit: In eum qui multa tentat seu pollicetur, præsertim in itinere, ac parum præstat. Est enim καλλιπίδης animal tardissimum, qui tota die se mouendo cubitum non procedit, ut ait Tranquillus in Tyberio. Callipides

Athenas noctuam mittam. Suos dicit mittere uersus ei qui ijs abundet. Nam Athenis frequens est noctua, quæ publicum insigne est. Ad hoc etiam propositum quædam alia dicit: ut, Lucernam soli adhibere: Teruncium, id est, quadrantem, adijcere Crœsi diuitijs.

Mitto Scitalã Laconicã, scribens in ænigmate ac breuitate. Nota res Scitala apud Lacedæmonios. Baculi duo similes erãt: quum opus erat scribere secretum aliquod magistratibus, in eo baculo qui in urbe remanebat charta circũuoluebatur, ubi quod opus scribebatur: eaq; mittebatur magistratui, qui & ipse similem secum habebat baculum: & hoc ne consilia ab hostibus quoquo modo deprehenderentur. Scitala Laconica

Idem in orationibus: Abiecit hastam, Quum quis decidit lite acceptis.

Item, Charta dentata & calamo temperato res agetur: quum accuratius aliquid scribere uolumus.

Et alibi. In hac causa aqua mihi hæret, id est, addubito, uereor, quod etiam in Italia pleriq; usurpant.

Idem Ibridam C. Antonium uocat, & puerum Iunonium, aureumq; partum Cæsarem adolescentem. Ibridã

In Thusculanis Græcum prouerbium: Quam quisq; nouit artem in hac se exerceat.

In Officiorum lib. III. Cum uelis & equis. Epicurus eiusdem adiutor sententiæ. In conatu dicitur. Cum uela non sint satis, equi quoq; ad trahendam nauim adhibentur.

Et ad Trebatium. Sero sapiunt Phryges, in tarditate pœnitenda. Quod in tragœdia equi Troiani extremo loco conscriptum esse dicit.

De diuinatione, Græcum erat prouerbium, Aut bibat aut abeat. Non enim oportet sobrios ad ebrios uenire, aut si ueniant, cum alijs conueniant.

Item in oratione. Arcem è cloaca facere, id est, loco indigno aliquid sumptuosius ædificare.

Item ad Trebatium, Quem antea ne Andabatam quidem defraudare poteramus. Et Hierony. contra Io. Melius est quod dicitur Andabatarum more pugnare, quàm directa spicula clypeo ueritatis non repellere. Populi putantur esse qui conniuentes pugnabant. Andabatã

Sed & alij quoq; alia in hoc genere. Virgilius in taciturnitate, Lupi Mœrim uidere priores. Virgilius

Item in metu potentioris: cornu ferit ille, caueto. Ex Theocrito tractum, ille enim ait, ὑπόρχαρ φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ.

In eandem Plutarchus sententiam: Fœnum in cornu gerit.

Plinius — Plinius autẽ in impudentia: Frontẽ perfricui. Quod à Seneca mutuatus est, ipse enim hoc etiã alio modo elegãter expressit: Vatinius, inquit, adsiduo cõuitio depudere didicerat.

Catullus — Catullus de uiro inepto & ignauo: Satis cum hoc nappe frigora & famen pertulisti.

Item, Scripta ueneni ac pestilentiæ plena.

Probitatem uerò & malitiam eleganter colore candido & atro distinguit, de Cæsare loquens: Albus, inquit, an ater sis. Quod proximis temporibus studia partium nonnullarum in Italia usurparunt.

Corn. Nepos mansuetudinẽ Attici perpetuam describens: Cum matre, inquit, nunquam rediuit in gratiam.

Horatius — Horatius: fauorem à suffragio transfert: Omne tulit punctum qui miscuit utile honesto.

Item. Propria delicta à tergo manticam appellat.

Et se suaq; sine riuali amare.

Coronas hominum collocutiones aut attentiones.

Colunas itẽ pro locis publicis quò disputãtes cõueniebãt.

In fauore item, premere pollices dicit: Vtroq; tuum laudabit pollice ludum. Quod & Plinius adfirmat libro XXVIII. cap. II. pollices, ait, cum faueamus premere etiam prouerbio iubemur.

Et lib. sermonum. Membra animumq; tuum nabis sine cortice sic me. Nare enim sine cortice, id est, sine cucurbita aut aliquo appensili artificio: hoc est, aliquid cum facilitate, & citra alienum adminiculum facere.

Persius — Persius in cauenda derisione, Posticæ occurrite sannæ: dixit.

Iuuenalis — Iuuenalis: Dat ueniã coruis, uexat censura columbas. pulcherrima translatione puritatem fœminarum, impuritatemq; uirorum, per hæc animalia demonstrans. Corui enim,

Corui — teste Plin. ore parere coireq; putantur.

Præterea equus Seiani & aurum Tolosanum apud Gellium in prouerbium uenerunt infœlicitatis, quòd hæc possidentibus nunquam bene eueniret.

Augustus apud Tranquillum Ad Calendas Græcas se soluturum, festiue dicebat: id est nunquam: quòd Calendas Græci non habeant.

Apud Cic. in Verrem, ac apud Martialem: Attollere digitum: est se conductorem uel emptorem ex publica uenditione aut locatione significare.

Idem in epistolis, humilem & ignotum significare uolens, Quàm huic terræ filio, inquit, literas de tantis rebus dare.

Et Iuuenalis hoc idem alijs uerbis: Malim fraterculus esse gigantum. Nam gigantes terræ filij sunt.

Ex Plauto — Plautus uerò complura, si quis legat: Nam seruos improbos mastigiam uocat, plagiarium, subiculum flagri, tritorem compedum, trium literarum hominem.

Præterea senes, Acherontium, capularem, pabulũ Acherontis, edentulum, mucosum, uulturum cadauer.

In adolescentem frugi, In mare it, rem familiarem curat, parenti obtemperat, uxori ac liberis uacat. In perditum, Amatur, egetur, plusquam res patitur studet elegantiæ.

In meretrices sellularias: Quæ olet sellam & sessibulum merum, scortũ diobolarium, monstrũ mulieris, salsa muriatica. In nobiles, Matrem uenustatũ, Veneres, Cupidinesq;.

Mores earũ sic explicantur. Negotium sibi qui uelit comparare, nauem ac mulierem sibi cõparet: Nam hæ duæ res nunquam satis ornantur. Dum comuntur, dum ornantur annus est. Fundis ornatæ incedũt per uias. Fundi nostri calamitas. Viscus merus uestra est blanditia.

Seneca — Senecæ quoq; translationes audaces innumeræ sunt. Glabros enim iuuenes ac ministros imberbes uocat. Lychnobios

Lychnobij — uerò quasi lucernarios, qui totis noctibus uigilant, interdiu dormiunt.

In senectute quoq; Vasa colligere, aut Receptui canere requiescendum intelligit.

Item: In freto uiximus, moriamur in portu.

Et in altercatione, captioneq; mutua uerborum, Latrunculis, inquit, ludimus.

Auctoratos item & Exauctoratos, obligatos & liberos appellat. — Auctorati Exauctorati

Beneficium, seu quoduis aliud in calendario scribere ait, id est, fœnerari.

Sed nouatione uerborum cũctos facile superat Apuleius: — Ex Apuleio

enim quædam adponam, ut legẽtis sit arbitrium ea cum iudicare, tum eligere. Loquitur de Cinædo, qui emasculato- — Emasculator

ribus suis ad omnia infanda morigerus fuit. Mox in iuuẽtute saltandis fabulis exossis planè & eneruis. Sed ut audio indocta ac rudi mollitia, negatur enim quicquam histrionis habuisse præter impudicitiam. In hac etiam ætate quæ nunc est qui istum deperdunt multi sunt, domus eius tota lenonia, familia contaminata, ipse propudiosus, vxor lupa, filij similes prorsus, diebus ac noctibus ianua calcibus propulsata, fenestræ canticis constrepitæ. Triclinium comessatoribus inquietum. Cubiculum adulteris peruium.

Item alibi: Dico Crassum iamdudum ebrium stertere: aut secundo lauacro ad repotia cœnæ obeunda, uinolentum sudorem in balneo desudare. — Repotia cœnæ

Et in oratione ad Claudium Procos. Eusebius postquàm cuncta illa exorabula iudicantium & decipula aduersantium, & artificia dicentium, uersutus alioqui ingeniatus ad astutiam facile prodidit.

Item antiquum prouerbium, Vbi uber ibi tuber, id est, nulla uoluptas non mixta aliquo dolore. — Prouerbium

Itẽ: Pariter enim ut qui hærediolũ sterile, & agrũ scruposum, meras rupinas & senticeta miseri colũt, quoniã nullus in tesquis suis fructus est, sed infelix loliũ & steriles dominantur auenæ, furatũ eunt, & uicinorũ flores decerpunt.

Item: Quis non laudauit hominem numerosa arte multiscium, tam iugi scientia magnificum, totũ utensilium peritia Dædalum? fateor me sellularias artes minus callere: uestem de textrina emere: baxeas istas de sutrina præstinare.

Item, Spelunca frondibus inumbrata, quercus cornibus onerata, colliculus sepimine consecratus, uel truncus dolamine effigiatus, uel cespes libamine humigatus, uel lapis unguine delibutus.

Item nomina hæc, honoripeta, lucifuga, tenebricola, multiforatilis tibia, scissile palliastrum, cibaria uoluptas. Internos uerbigeratum.

Item: Hyagnes pater, ac magister Marsyæ tibicinis primus in canendo manus discapedinauit: primus duas tibias uno spiritu animauit. — Hyagnes

Item, ut uetus prouerbium ait: Inter sacrum & saxum positus cruciabatur, quod in rerum difficultate ac dura deliberatione succurrit. — Inter Sacrũ & saxum positus

Item: Mulieres candido splendentes amicimine, uario lætantes gestamine, uerno florentes coronamine.

Item Basia pressula, meritricum poscinummia, seu aductorum negotinummia.

Item: Liberalibus cœnis inescatus, & humanis adfatim cibis saginatus, corpus obesum pinguedine compleuerant, corium aruina suculenta mollinerant.

Item: Pistor dulciarius, qui panes & mellita concinnabat edulia. Alter cocus qui sapidissimis nutrimentis pulmenta mollita uapore condibat. — Dulciarius

Item: Estur ac potatur inconditè pulmentis aceruatim, panibus aggeratim, poculis agminatim ingestis: clamore ludunt, strepitu cantillant, conuitijs iocantur, ac iam cætera semiferis Lapithis Centaurisq; similia.

De spe

De speculo autem pulcherrima ab eodem descriptio exprimitur: quippe in omnibus manu faciundis imaginibus opera diuturna sumitur, neq; tamen similitudo æquè ut in speculis cōparet. Deest enim & luto uigor, & saxo color, & picturæ rigor, & motus omnibus qui præcipua fide similitudinem repræsentat. Enimuero quod luto fictum, uel ære infusum, uel lapide incussum, uel cæra inustum, uel pigmento illitum, non multa intercapedine temporis dißimile redditur, & ritu eadaueris unum uultum & immobilem poßidet: tantum præstat imaginis artibus ad similitudinem referendam leuitas illa speculi fabra & splendor opifex.

Ex Cicerone Nunc Ciceronis quosdā subijciam locos, quos posteri omnes, qui in secundis planè constiterunt ab eo usurpare sunt uisi, mutatis tamē rhythmis ac numeris. Antithetis primū in uerbis ac sententijs omnia ipsius sunt referta: quibus nihil magis lumen adfert orationi: ut sunt illa: In negotio sine periculo, In otio cum dignitate, In cōuiuio sobrius, In sobrietate facetus. Item: Honores sine ambitione, diuitias sine fastu, copiam sine luxuria poßidebat: in otio de periculis solicitus cogitabat, in periculo rerum euentum securus expectabat.

Plinius in epistolis hunc imitatus modum ait: In summa auaritia sumptuosus, in summa infamia gloriosus.

Item: Non uiuere ut edas, sed edere ut uiuas.

Non poßim si uelim, nec uelim si poßim.

Non defuit auxilium, sed ipse auxilio defui.

Item illa festiuitatē simul & grauitatem habēt, quæ quasi hypothetice inferuntur: ut, Ego, si dignitas est bene de republ. sperare, obtineo dignitatem meam: si autem in eo dignitas est, quod sentias efficere, ne uestigium quidem ullum reliquum est dignitatis: agiturq; præclarè nobiscum, si nos ipsos regere poßimus, ut ea quæ partim iam adsunt, partim impendent, moderatè feramus.

Item, Me regem appellas: Ego, si regnum est ab omni cupiditate abstinere, nulli libidini seruire, nullorum gratia ciuium aut hostium metu de recta sententia decedere: fateor me regem esse.

Item, A nobis agentur omnia diligenter, ut neq; si quid obtineri poterit, non contendamus: neq; si quid non obtinuerimus, repulsi esse uideamur.

Item, Quem fauendo retinere non potuerunt, inuidendo abalienauerunt.

Item, Aut te in sententiam meam adducam, aut certe testatum apud animum tuum relinquam quidnam senserim.

Item, Sententijs, non animis dissentimus. Naturæ non animi uitia, obiurgatione, non contumeliā contendi.

Itē, Cū nos florere oporteret, tūc maxime uiuere puderet.

Aut probare quæ fiūt oportet, aut tacere quæ nō probes.

Dicendum quod nō sentias, aut faciundū quod nō probes.

Est enim res in eum locum adducta, ut quanquam multum intersit inter eorum causas qui dimicent, tamen inter uictores non multum interfuturum putem.

Sed planè animus qui dubijs in rebus fuerat infirmus, nūc desperatis confirmatus est.

Nec temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus admittitur.

Non tam adlicere uolui, quàm alienare nolui.

Non tam pulchrum scire Latine, quàm turpe nescire.

Scæuola iurisconsultorum eloquentißimus, Crassus eloquentium consultißimus.

Quantum opibus tuis diuturnitas detrahet, tantum adfert laudibus.

Illa uerò maxime ad pœnam deprecandam faciunt. Et si aliqua culpa erroris humani, scelere certe liberati sumus: non cupiditate aut prauitate aliqua lapsi, sed opinione officij stulta fortasse, certè non improba: nec liberationem culpæ, sed errati ueniam impetramus.

Quod autem sequitur, ad palpandum. Satis te diels uixisse, uel naturæ, uel gloriæ. Noli periculo nostro sapiens esse. Dimitte quæso istam doctorum hominum in contemnenda morte disciplinam: tua cautio, nostra cautio est. Vide quæso ne hæc tua diuina uirtus apud posteros admirationis sit plus habitura, quàm gloriæ: Nihil est omnino diu in quo est aliquid extremum, quod cum uenerit, omnis uoluptas præterita pro nihilo est.

Omnes igitur supradicti loci, uim pithicam habent. Sed maiorem hoc quod sequitur per interrogationē. De religionibus sacris & cerimonijs concionatur P. Clodius? Publius inquàm Clodius religiones negligi, uiolari, pollui questus est? Nam & Catullus quasi simile. Quid est Catulle, quid moraris emori? Curuli in sella Struma Nouius sedet qui consulatū petierat. Vatinius itē ille gurges helluatus sanguinem reipubl. ad cœlū tum extruxit uillam in Tusculano uisceribus miserorum. Mihi meas ruinas aspicere non licuit.

Item, Ille ab initio cupiditate & audacia pugnauit, hic ueritate & pudore, quod potuit restitit.

Sed illa partes habēt integras, Vide quantū distant argumēta tua à re ipsa & ueritate: quod consuetudine patres faciunt, quasi nouum reprehēdis: quod beneuolētia fit, odio factum criminaris, quod honoris causa pater filio, idē supplicij causa fecisse dicis. Neq; tu hæc non intelligis, sed usq; eo quid arguas nō habes, ut non modo tibi contra nos dicēdum putes, uerum etiam contra rerum naturā, contra consuetudinem hominum, cōtra opiniones omnium. Sed in hoc etiam maior spiritus adsurgit. Vero ego te Torquate, iam dudū fero, & nonnunquā animum incitatū ad ulciscendum orationem tuā reuoco ac reflecto, permitto aliquid iracūdiæ tuæ, do adolescētiæ, cedo amicitiæ, tribuo parenti. Sed nisi aliquē modum uitæ tibi cōstitueris, coges me oblitum nostræ amicitiæ, habere rationē meæ dignitatis. Nemo me unquam tenuißima suspicione perstrinxit, quem non peruerterem. Sed mihi crede non his libentißime soleo respondere, quos mihi uideor facillime posse superare. Tu noli hac mea noua lenitate abuti, noli aculeos orationis meæ, qui reconditi sunt, excussos arbitrari, noli id putare omnino à me esse omissum, si quid est tibi remissum atq; concessum.

Illa uerò potius descriptionis aptißimæ sunt, quæ subijciam. Hic unguenti adfluens calamistrata coma, despiciens conscios stupri & uexatores ætatulæ suæ, fœneratorum gregibus inflatus: alter ô dij boni quàm teter incedebat, quàm truculentus, quàm terribilis aspectu? exemplū imperij, imaginem antiquitatis, columen reipub. diceres intueri.

Item, Pugnis & calcibus exturbare hominē possessione, cædem facere uicinorū, spoliare fana sacrorum, iura conatu & armis disturbare, iudicia in bonis rebus contēnere, in malis pugnare cōtra bonos, non reipub. cedere, nō fortunæ ipsi succumbere. Honestius hoc duce errare, quàm illo magistro erudiri. Animus eius uultu, flagitia parietibus teguntur.

Item. Leuem, imò grauißimum. Mobilem, imò constantem. Familiarem, imò alienißimum.

Item de urbe Roma. Hanc sedem imperij, arcem populorum, lumen gentium, theatrum orbis terrarum.

Item: Neq; Catilina is es, ut te aut pudor à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocent.

Vestræ nunc bonitatis, ut huius inopia plus poßit ad misericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem.

Item in reddenda causa pulchrum est illud: Plus uirtus tua dedit quàm fortuna abstulit, propterea quod adeptus es, quod non multi homines noui, amisisti quæ plurimi.

Et rursus: Mihi cōsilium iam diu captum est, de quo ad te, non quo celandus esses, non antea scripsi, sed quia communicat

nicatio cõsilij tali tempore, quasi quædã admonitio uidetur, uel potius efflagitatio ad communicandam societatem.

Sed his quæ sequuntur apte animi conceptus rerum multarum paucis explicat uerbis. Quare quid adsequi possis non tam facile est nobis, quàm tibi cui prope in conspectu est Aegyptus, iudicare: Nos quidem hoc sentimus, si exploratum tibi sit posse te illius regni potiri, non esse cunctandum: si dubium, non esse conandum: illud tibi adfirmo, si rem istam ex sententia gesseris, fore ut absens à multis, cum redieris ab omnibus lauderis. Sed ego ut te ad certam laudem adhortor, sic à dimicatione deterreo, redeoq; ad illud quod initio dixi, totius facti tui iudicium, non tam ex consilio, quàm ex euentu homines esse facturos.

Illa etiam quasi paria inter se membra uim habent. Nihil tam uolucre quàm maledictum, nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, nihil latius dissipatur.

Item: Negotiatoribus comis, mercatoribus iustus, municipibus liberalis, socijs abstinens eram uisus.

Item meorum consiliorum socius, periculorum particeps, rerum quas in senatu gessi adiutor.

Item: Latrator fori, depeculator curiæ, tabernariorum concitator.

Item: Nolite fortunam conuertere in culpam, neq; regis iniuriam crimen putare, neq; consilium ex necessitate, nec uoluntatem ex ui interpretari.

Item: Profectionem amore prosequar, reditum spe expectem, absentiam memoria colam.

Illæ quoq; ipsius sententiæ præclaræ.

Fortunam si non æquo animo, ut fortiter feras.

Quod honestum initio cœperis, constantia prosequere.

Nihil in malis ponendum præter culpam.

Nihil turpius uanitate.

Mors non tam optanda quàm non timenda.

Mors honesta uitam sæpe turpem exornat, uita turpis ne morti quidem honestæ locum relinquit.

In bonis uirtus socia uitæ, gloria mortis comes.

In altero ne reprehendas, quod in te probes.

Inuidia uirtute parta, gloria non inuidia putanda.

Scommata — Scommata sunt quæ in alterum cum sale iactamus, ut Cicero teste Plutarcho de coco, qui ad ordinem equestrem adscitus fuerat: optimo iure hunc meruit locum, cum de iure culinæ intelligeret.

Mecœnas — Huiuscemodi quammulta leges apud Macrobium, inter quæ illa duo Augusti, qui inuitatus à Mecœnate ad tenuem cœnam familiariter, ut ille dicebat: Non putabam, inquit, me tibi tam familiarem.

Galba — Item Galba gibboso apud eum causam orante, ac dicente: Corrige in me si quid uides: Ego uerò, inquit, monere possum, corrigere non possum.

Prusias — Cum Romani legatos ad pacem inter Nicomedem & Prusiam faciendam misissent: & unus ex eis multis cicatricibus sparsum caput haberet, alter pedibus eger esset, tertius ingenio socors haberetur: Cato eam legationem, nec caput, nec pedes, nec cor habere dixit. Autor Liuius lib. L.

In hoc genere quàmplurima sparsim mihi dicta sat erunt, si duo rursus Augusti recenseam. Is cum similem sui quendam aspiceret, interrogauit an eius mater Romæ unquam fuisset: At ille, Quin, ait, meus hic pater fuit.

Idem contumaci beneficium petenti, eius considerando ineptiam respondit: Redi prius meeum in gratiam.

Vnum adducam externum. Cum Annibal ab Antiocho, ad quem confugerat, interrogaretur, An exercitus magnus opulentusq;, quem ei ostenderet, satis esset Romanis: Ita, inquit, etiam si auarissimi essent. De clade uti contigit loquẽs: non ut ille putabat, de uictoria. Autor Plutarchus.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXXV.

DE SCIENTIIS MATHEMATICIS, AC PRIMVM ARITHMETICA.

NVMERORVM scientiam, quam Arithmeticam dicunt, primus apud Græcos illustrauit Pythagoras, eorum ratione, ac caracteribus adinuẽtis, ac in tabula discipulis perscriptis: quam posteri deinde Abacũ, ut Boetius tradit, uocauere. Euclides dein quatuor libris eam complexus est, VII. VIII. IX. X. ex nostris Boetius, & è recentioribus nonnulli libros edidere, ut Leonardus Pisanus, Blasius Parmensis, Ioan. de Sacrobusco, Prodocinus Paduanus, Algorismus, Algebra Catainus, Ludouicus Eremita. Laudes eius insuper Pythagoras nonnulliq; adeò extulerunt, ut quantum categoriæ substantiæ subesse contendant.

Plato quoq; in Epinomide ante omnia numeros edocẽdos pueros esse iubet, sine quibus nec res propriæ, nec publicæ, satis cõmode administrari queant, omniaq; in suorũ ipsorũ cum dispositione, tum harmonia, facta mortalia uersari.

Eorum diductio plurifariam. Species omnino VIII. Numeratio, Additio, Subtractio, Mediatio, Duplicatio, Multiplicatio, Diuisio, Progressio. Radicum extractio in numeris quadratis & cubis.

Alia quoq; diuisio, aut Digitus est, sic enim appellant, ut sunt numeri soluti & simplices usq; ad decẽ: uel est Articulus, ut X. XX. XXX. XL. & reliqui integri: uel est Cõpositus ex utrisq;: ut, XIIII. XXV. XXVII. & reliqui similes. — Digitus / Articulus / Compositus

Deinde aut Par est uel impar, Græce ἄρτιος ϗ περιττός. — Par, uel impar

Paris rursus numeri species sex, de quibus Euclides in IX. disserit. Pariter par quum usq; ad ultimum numerus in duas partes diuidi potest, ueluti LXIIII. cuius medium XXXII. & huius XVI. huius quoq; VIII. deinde IIII. & tandem II. Pariter impar quum numerus quidem par est, in partes tamen impares diducitur, ut VI. X. XIIII. & his similes. Impariter par ex utrisq; superioribus constat, quum numerus par in partes etiam diuiditur pares, sed non usq; ad extremum: ut, XXIIII. XXVIII. & his similes. Aut item Diminutus quum partes eiusdem integrales ipsum non adæquant: ut, VIII. cuius partes IIII. II. I. constituunt septem, qui numerus est inferior VIII. idem accidit numero X. Aut Superfluus est cũ excedit: ut, XII. & XXIIII. Perfectus uerò quum adæquat. — Pariter par / Pariter impar / Impariter par / Diminutus numerus / Superfluus / Perfectus

Impar autẽ numerus sic se habet. Aut primus est & incõpositus: ut, III. V. VII. XIII. XVII. XIX. XXIII. qui quòd nullus eos præter unitatem metiatur, numeri dicuntur incommunicabiles. Aut secundus & compositus, quẽ non solum unitas, sed alius quoq; metitur numerus, ut nouem per tres, XV. per V. XXI. per VII. & his similes. His additur tertia diuisio, uidelicet Abstractus, quum à materia separatur: Coniunctus quum est in materia, ut res numerata. — Impar primus & incõpositus / Secundus & compositus / Abstractus / Coniunctus

Dimensionibus quoq; geometricis & epipedis & solidis comparatur. In primis Punctum est unitas quælibet. — Comparatus geometricis dimẽsionibus

Lineares sunt numeri soluti & lineis descripti, uidelicet II. III. IIII. V. — Punctum

Quadratus, qui in se ductus sit: ut, XVI. quem quater quatuor constituunt: ut, IX. quem ter tria faciunt. — Quadratus

Cubus numerus, qui bis in se duplicatur: ut, XXVII. quẽ — Cubus

ternar

ternarius numerus iteratus reddit, ut ter tria IX. ter uerò nouem XXVII. Ipse autẽ ternarius numerus radix dicitur.

Quadrata est cum semel reddit cubus cuba, quum ter relata, & hoc item modo reliqua quatuor.

Insuper numerum Euclides in VIII. lib. multis alijs præter eum quem diximus, tradit confici modis, cum uidelicet; aut numeri duplicantur: ut, unum duo quatuor octo: aut de ternario in ternarium: ut, unum tria quinq; septẽ: uel ijdem numeri impares multiplicantur: ut, unum & tria, quatuor reddunt, huic additus quinq;, nouem constituunt: & eodem modo reliqua. Sed & triangulares & pentagonos & hexagonos, tũ solidos Pyramidales sphæricos Euclides ponit.

Pyramidalis Sphæricus

Plato planos appellat, numeros qui prima multiplicatione numeri numerãtur: ut, bis duo IIII. uel ter tres IX. Solidos uerò, qui non solum multiplicatione fiunt: ut, bis bis duo VIII. & ter ter tria XXVII. Aequilateres autem quum quilibet per se in seipsum multiplicatur, quales modo narrauimus. Inæquilateros quoq; ex multiplicatione numeri alterius per alterũ, ueluti in planis bis ter sex, ter quater XII. In solidis bis bis ter, uel bis ter tres XVIII.

De ui, & potestate numerorum quorũdã

Mox de ui numerorũ. Plato numeris omnia tribuit, cœlestia & humana: sphærasq; omnes, & uirtutes, harmonia contineri, ciuitates quoq; mutationes ex illis facere dicit.

Ante omnes ipse Pythagorã imitatus Monadas & Dyadas celebrat, ut numerorũ principia. Ex his cõstare dicit res humanas, uniuersamq; naturã. Nã per monada, id est, unitatem, essentiam, formamq; res habẽt, & in quiete statuq; sunt.

Monas *In motu autẽ per Dyada. Monas itẽ perfectũ aliquid po-*
Dyas *ponit & absolutum. Dyas imperfectum & infinitum.*

Dicitur & alijs uerbis. Idem & alterum siue diuersum: nam quodlibet creatum unum & idem est in sua essentia & perfectione, duo uerò seu diuersum compositione: unum item energia, diuersum seu plura potestate.

Quin in Parmenide tantã Vni tribuit diuinitatẽ, ut dicat unas solũ esse ueras & immortales substantias ac à materia discretas, ueluti Deũ, angelũ, quẽ mentẽ uocat & animam.

Trias *Trias autem alio quodam genere habetur optima, & in IX. de rep. magnopere extollitur quòd in primis quadratus ab eo numerus exeat, uidelicet nouem, dein solidus XXVII.*

DCCXXIX. *Postremo magnus ille ac fatalis DCCXXIX. Qui radicem habet III. dein IX. tertiam XXVII. Trias sola initium medietatẽ & finem retinet, quibus corpora augescunt. Interuallũ unum lineam facit, superficiem, tria corpus, quod tribus etiam metimur, lõgitudine, latitudine, & soliditate.*

Primus item impar est numerus, qui perfectior pari est, cum illum comprehendat, non ab eo comprehendatur. Præterea trianguli figuram continet, quæ omnibus præstat. Siquidem in hanc solida cuncta & plana resoluuntur. Proportionem in arithmetica refert sesquialteram: in musica diapente: in philosophia rerum principia, uidelicet materiam, formam, & priuationem. Secundum uerò Platonem, Deum, species, & hylen: apud uerò poëtas Gratias decentes.

Tetras *Tetras ante omnia secundum uim & potentiam in denarium resoluitur numerum perfectum: si unum, duo, tres, & quatuor computentur. Pythagoreorum iusiurandum:*

Iuro ego per sanctum pura tibi mente quaternum
Aeternæ fontem naturæ animiq; parentem.

Nam nostram dicunt animam ex quatuor constare: Mente, cui unitas comparatur, nam species rerum sub unitate comprehẽdit: Scientia, quæ binario cum indefinita sit, & ex alijs confessis demonstratur: ternario autem Opinio, quæ ex pluribus originẽ habet, ac fallibilẽ: quaternario Sensus. Præterea parem & imparem continet numerum. Nam Duo, & item Vnum, Plato non tam numeros, quàm principia numerorum uocat. Proportionem habet in arithmetica epitritã, à nobis sesquitertiam appellatã. In harmonia diatessarõ & tetrachordũ, ac diagrãma Pythagoreum, quo ille primũ in musica cõcentũ inuenit. Totidẽ sunt etiã corpora simplicia, & partes honesti & in cœlo cardines: & quadratũ agmen ordinatũ & perfectum, & quadrigæ totidẽ equorum sat ad certamen cursusq; palmam fuere: & quadrare accommodatum aptumq; esse ob numeri huius concinnitatem dicimus.

Pentas suas etiam retinet proprietates, ut medium decadis quæ cæteros includit. Pentas

Hexas numerus merito perfectus iam habetur, quippe qui Hexas
sit æqualis his partibus ex quibus ipse constat: habet enim dimidietatem in tribus: tertiam portionẽ in duobus, sextam in uno: quæ simul & in unum collecta faciunt eundẽ. Præterea quadratum constituit, XXXVI. Senarius enim &
Octonarius, uidelicet Ogdoas, perfectiores omnibus ab Ogdoas
arithmeticis dicuntur esse: & qui terminant in illis. Qui uerò ab his defecerint imperfecti: semper enim & in infinitum hi duo diductionem æqualitatemq; recipiunt. August. tamen Senarium præfert ob mundi creationem.

Heptas quoq; à Platonicis simul & Pythagoreis. rece- Heptas
ptissima. Quæ hanc in primis proprietatem habet, quòd sola neq; gignit ex se alium numerum infra decadem, neq; à quoquam ipsa gignitur. Etenim duo duplicata pariunt quatuor: tria sex: quatuor & pariter à duobus duplicatus, & ipse duplicatus octo parit. Rursus Quinq; à nullo nascitur, ipse bis supputatus decem constituit: item Sex nascitur quidem ex duplicato triente, parit autem infra decumanũ limitem nullum: pariter Nonus ex ter tribus, ipse item nullum: eodẽ mo-
do & Decem. Igitur quoniam Septenarius ab hac condi- Heptas numerus Mineruæ appellatus
tione immunis est, à ueteribus Minerua est cognominatus: quòd sicut illa, uirgo perpetuo sit, ac sine matre. Multa insuper quæ natura proueniunt huic sunt accõmodata. Nam septenarij mensis partus legitimi sunt. Post partum deinde septimo mense dentes emittuntur. Septimo deinceps mutantur anno. Annorum quoq; hebdomada secũda post pubertatem, antiquitus pueris nomina imponebantur, cum antea dubiam putarent uitam. Secunda pubertatem utriq; sexui defert: tertia adolescentiæ lanuginem: quarta uirilitatem. In morbis quoq; mutationes fieri experientia docuit. Hippo. in libris ac hebdomadis enumerat sensuum omnium qui sunt in capite septenos meatus, oculorum, aurium, narium, atq; oris. Vitalia quoq; paris numeri, Lingua, Pulmo, Cor, Lien, Hepar, duo Renes. Lunæ etiam crescentis & senescentis, ut in astrologia dicam, eodẽ numero noscitur: siquando de obscura crescente lumine fiat & decrescente eodem omnino ordine. Septem cœlum planetis cõstat. & in musica ex diapente ac diatessaron symphoniam cõstituit. In mathesi deniq;, teste Iulio Materno, septenarius quisq; numerus, in genitura & annis magnos portendit effectus.

In nonario, siue Enneade, idem Maternus dicit eadem, in Enneas
annis item fieri mutationem. Sed & huic numero alia etiam
conuenire inuenimus. Hom. sæpe illius meminit, ἐννῆμαρ ap- ἐννῆμαρ
pellat, id est, nono die: cum uidelicet aut responsa sunt danda, aut clades sæuitura, aut leges condendæ: totidem enim annis dicit in spelunca Minoem à Ioue leges accepisse, totidemq; diebus mortuos antiqui funerabant.

Decas itẽ à Pythagoreis obseruata, eo cunctis perfectior, Decas
quo cæteros sigulatim includit numeros: supra decem non tam numeratio quàm eorundem numerorũ replicatio. Hanc igitur Pythagorei primã quadraturã appellant. Nam decẽ ex uno, duobus, tribus, & quatuor fit simul collectis.

Dodecas in octaua de rep. Platoni tanquã diuina celebra- Dodecas
tur, qui ait, eam cunctatibus magnã portendere mutationem siquando multiplicari contigerit ac peruenire ad æquilaterum suum planum, uidelicet CXLIIII. Poterit autem in

melius

melius mutari secundum disciplinam: cum uerò ad solidum peruenerit, uidelicet M.DCCXXVIII. tanquam finem suum contigerit postea declinabit. Antea uerò non fatali numero, sed imprudẽtia collabetur. Eiusmodi mutationis causam Aristot. in lib. v. Politicorũ non negasse uidetur, Platonem allegando, ut in eius epitome libri diximus. In legibus item Plato eodẽ numero duodenario ciuitatẽ agrosq;, custodias, ac magistratus disponit. In Phædro XII. adducit ordines diuinorũ. In Timæo XII. faciebus format mundũ etiam propter sphæras mũdi XII. signaq; totidem. In Critia plagis XII. antiqua ante diluuium regna describit.

DE HARMONIACIS.

Harmoniæ rationem, quæ Arithmeticæ subijcitur, Aristoxenus Platonis æqualis ferè primus in lucẽ extulit, repertis etiam instrumẽtis. Deinde Ptolemæus, cuius musicam negligẽtia posterioritas ex magna parte corruptam Nicephorus Gregoras interpolauit, & paraphrasim simul quandã constituit, Nicomachus etiam in quibusdam illustrauit. Commentatores his accesserũt Pappus, Theon, Alypius, Gaudentius, Isacius. E nostris uerò Apuleius, qui libellum super his edidit, & Boëtius. Et August. qui magis pedum rhythmos quàm harmoniam est persecutus.

Triplicem eius cõstituunt diuisionẽ, primã uidelicet Sensus & Mentis. Initiũ enim à sensu, id est, auditu accipit, deinde mẽtis ratione ac iudicio absoluitur. Cuius rei gratia uel imperiti de hac censurã agunt, cũ Harmonia numerorumq; oblectatio & cõcinnitas æque omnis capiat, unde illud Virgilianũ, Numeros memini, si uerba tenerẽ. Non item geometriæ hoc euenit, cuius figuræ nemini sunt curæ, ut pulchræ apteq; depictæ sint, sed tantum sensibus acceptæ. (margin: Harmoniæ diuisio)

Alia diuisione triplicem faciunt: Cosmicam, qua mundus & ordo cœlestium orbium mira concentus dulcedine constat. Alteram Humanam, qua homo constitutus est dispositione ordineq;, tum quatuor elementorum, tum animæ unà cum corpore harmonica coniunctione. Tertiam, quæ in uocis humanæ instrumentorumq; sonitu consisteret.

Tertia diuisio Aristoxeni est, qui uocis rationem in Rhythmum, Melos & Metrum diduxit. de his Gell. libro XVII. Longior mensura uocis rhythmos dicitur: Altior melos: Metrum uerò per quam syllabarum longarum & breuium & mediocrium iunctura & modulus congruens cum principio geometriæ aurium mensura terminatur.

Adrastus peripateticus pulcherrimè musicæ principia dictionibus cõparat: Nam ut hæ literis & syllabis cõstant, sic illa Phthongis tanquam literis, & Diastematis, uti syllabis: postremò harmoniæ perfecta ratio simul in unũ coacta Systema dicetur, tetrachordũ, heptachordũ, octachordũ, & his similia. Quæ tria totidẽ illæ dictiones (quas suprà narraui) exprimere uidẽtur, uidelicet rhythmus, melos, & metrum.

Phthongus igitur uox est non omnis, sed cum tasi, id est, productione prolata in instrumento. Chorda dicitur phthongus apud nos, apud Græcos Dynamis.

Diastema, quod nos interuallũ dicimus, est discrimẽ quo alter acutior, alter grauior phthõgus appelletur. Diastematũ differẽtiæ plures, Magnitudo, Genus, Melopœa, Cõpositio, Modus, Mutatio. Magnitudine primũ differũt maiora minoribus, sicuti diatessarõ, diapẽte maius, & hoc itẽ diapason. Superat Genere, ut diatonicũ, chromaticũ, enarmonicũ: de quibus inferius dicã. Melopœa quã uidelicet homophona, symphona, antiphona, paraphona, diaphona sunt. Homophona, quæ grauitate aut acuitate nõ discrepãt. Symphona, dissimiliũ cõcẽtus. Antiphonũ diapason uocatur quòd duo simul respõdeant. Paraphona uerò diatesserõ & diapẽte. Diaphona aũt diastemata sunt inferiora quã diatessarõ, & in medio posita. Quæ harmoniã p se nõ efficiũt sola, ut Tonus, ditonus, hemitonus, diesis. Est enim diesis, quarta pars.

Compositione differunt diastemata, quando simul iuncta, ut in systemate, aut disiuncta per sesola connumerata.

Modi quoq; uariãt diastemata, qui secundũ Aristoxenon XIII. sunt, hypermixolydius, hyperphrygius, mixolydij duo. Acutior alter, qui hyperiastius uocatur, & grauior alter, qui hyperdorius dicitur. Lydij duo, quorũ grauior æolius uocatur. Phrygij duo, quorũ grauior dorius. Hypolydij duo, quorũ grauior hypodius. Hypophrygij duo, quorũ grauior hypodorius: postremo dorius omnium acutissimus.

Genere etiã diastemata mutantur, ut Diatonicũ, Chromaticũ, Enarmonicũ. Diatonicũ constat symphonia duorũ tonorũ, & hemidoni. Eius etymũ ex eo uenit quòd seu per tonos procedat, siue robustius aliquid & ualẽtius in se habeat quàm reliqua, insuper & magis tritũ, ac in usu. Est in eo differẽtia, ut molle diatonũ, aut syntonũ. Molle diatonũ per semitoniũ & tres dieses procedit. Syntonũ simile est generi: nam per tonũ & tonũ & semitoniũ melodiam peragit.

Chromaticum ex eo dicitur, ut inquit Boëtius, quòd è diatonio in alium quasi colorem mutatur, genus sane rarius & mollius, constatq; semitono & semitono ac tribus semitonis.

Enarmonicũ uerò, quòd magis coaptatũ sit, quod cãtatur in omnibus tetrachordis per diesim & diesim & ditonum.

Quapropter phthongi quinq;, qui mutabiles dicũtur, eorum nomina in mutatione assumũt, ut cæteri stabiles sint, ut Lichanos hypaton, Lichanos meson, Paranete syneugmenõ, Paranete diazeugmenon, Paranete hyperboleon.

Ex his deprehenditur quòd mutationes faciebant in omni musica quatuor. In genere, quando ex diatono in chroma uel enarmoniũ transitur. In systemate, quando ex synaphe in diazeusim uel contra mutatio fit. In tono quando ex dorico in phrygium uel lydium, aut alium ex modis fit trãsitus. Nunc rursus ratio symphoniæ ab initio repetenda.

Est igitur Symphonia, duarũ uocũ seu plurũ inter se iunctarũ dulcis cõcentus: nã nõ omne diastema symphoniã facit, sicuti nec omnes literæ simul iũctæ syllabã aut dictionẽ, sed quæ cõueniunt. Itaq; omnis symphonia diastema est, nõ uicẽ contrà. Symphoniæ in systemate perfecto & immutabili, hoc est, perfecta harmonia, sex. Diatessaron, Diapẽte, Diapason, Diapason & diatessaron, Diapason & diapente, Bis diapason. Primæ tres simplices, ex quibus reliquæ cõstãt. Prima habet duorũ tonorũ et semitoni diastema, quoniã tria interualla & uocũ quatuor cõsonantiũ recipiat: cui proportio respõdet, quæ apud arithmeticos Epitrita uocatur, quæ se habet ut tres ad quatuor. Secũda Diapẽte, triũ tonorũ & semitoni diastema habet, q. quatuor cõtineat interualla & uocũ quinq; cõsonãtiũ portione hemiolia, hoc est, sesquialtera, quæ se habet ut duo ad tres. Tertia, Diapason, cuius diastema duas priores cõtinet cũ tonis quinq; & duobus semitonis, ad duplæ refertur portionẽ, quæ se habet ut duo ad quatuor. Vocaturq; toniæum diastema, ob excellentiã quòd tonos & symphonias principales cõtineat. Quarta symphonia, Diapason & diatessaron, phthongorũ XI. interuallorum X. proportione διπλασιεπιδιμερής: quæ se habet ut XXII. ad IX. Quinta, Diapason & diapente phthongorũ XII, & diastematũ XI. proportione tripla, quæ se habet ut sex ad duo. Vltima, Bis diapason, è quatuor tetrachordis proportione quadrupla, quæ se habet ut octo ad duo. (margin: Definitio symphoniæ; Symphoniæ sex)

Huius rationis autorẽ Pythagorã primum fuisse dicunt, tetrachordo primũ inuento, quod diagramma uocãt. Est enim Diagrãma in musica figura plana, cõplectens phthongos siue chordas in melodia: nam, ut refert Boëtius, auditis quondam fabrorum malleis harmonia quadam & concentu ad ictum sonantibus, accedens inuestigaturus rationem con- (margin: Tetrachordũ Pythagoræ; Diagramma quid sit)

sonæ

ſonæ uocis eos expendit, animaduertitq́; primum libris VII. alterum IX. tertium VIII. quartum VI. Ad hoc exemplum, quatuor in ligno eiſdem ponderibus neruis libratis ac pulſatis uidit totum ſyſtematis ſymphoniam ad concentum diaſtematum, quæ ſuprà narraui, reſpondere. Idem & in tibijs tentauit quatuor ſimul impari longitudine ac pari cauo coniunctis, hoc eſt, prima longa digitis XII. & deinceps reliquis eodem ordine numerorum. Sed inter tibiarum neruorumq́; naturam hoc differre uidit, quòd tibiæ longitudinis incremento fierent grauiores: nerui uerò ponderis incremento acutiores, utrobiq; tamen eandem portionem contemplatus eſt.

Ratio chordarum

Ratio chordarum eſt, quòd acutiſſimam Neten, quaſi νεάτην, & nouiſſimam appellabant: grauiſſimam uerò Hypaten, id eſt, ſummam & principalem, initium tetrachordorum. Ante hanc uerò Proslambanomenos erat omnibus grauior & principium perfecti ſyſtematis. Parypate iuxta hypaten Lichanus (index digitus, Græce dicitur) appellata, quoniam in canendo ad eam chordam, quæ erat tertia ab hypate, index digitus inueniebatur. Quarta Meſe quòd inter ſeptem erat ſemper media. Quinta Parameſe, id eſt, iuxta mediam. Sexta, Paranete, id eſt, iuxta Neten & ultimam: uoces pariter omnes in acutiorem tendentes. His addebant quandoq; tetrachorda ſyneugmena, id eſt, coniuncta, & diazeugmena, id eſt, diſiuncta.

Synaphe triplex

Eſt enim Synaphe quam nos coitum dicere poſſumus, duorum tetrachordorum ſimul iunctorum tonus medius & communis, quæ triplex eſt, acutiſſima, grauiſſima & media. Diazeuſis, id eſt, diſiunctio, cum uidelicet phthongus non communis eſt inter tetrachorda. Duo igitur antiqui ſyſtemata faciebant perfecta, ſecundum ſynaphen quod minus, & ſecundum diazeuſim, quod maius erat: ad quod minus poſt chordam meſam tris addebant chordas, triten ſyneugmenon, paraneten ſyneugmenon, & neten ſyneugmenon, uocabátq; eas tetrachordum neton ſyneugmenon, quas neton, id eſt, proceſſus ad extremam acuitatem. Syneugmenon uerò, id eſt, coniunctarum, quoniam à chordis meſon non abſiſtit, ſed cum ea quæ meſa uocatur communi phthongo coniungitur. Dicebantq́; tertiam prope mediam, quòd eſſet tertia à fine paraneten. Deinceps ultimam neten ſicuti finem exiſtentem motus ad acutum, ut diximus.

In minore Syſtemate chordæ VI.

Sunt igitur in minore ſyſtemate chordæ VI. quæ referunt diapaſon & diateſſaron ſimul diaſtemata tria, uidelicet tetrachorda Syneugmena adinuicem ſecundum communes phthongos ab hypate Meſon ad mediam præterito proslambanomeno. Suntq; huiuſcemodi proslambanomenos, Hypate Hypaton, Parypate Hypaton, Lichanos hypaton, Hypate Meſon, parypate meſon, Lichanos meſon, Meſe, Trite ſyneugmenon, Neton, Paranete ſyneugmenon, Nete ſyneugmenon. In maiore autem Syſtemate, quod ſecundum Diazeuſim erat tetrachordum neton Syneugmenon non ponebãt.

A parameſe initium ſumebant tetrachordi, Neton diezeugmenon hemitonio quidem acutius quàm parameſe, Tertiam neton diezeugmenon, & deinceps paraneten diezeugmenon: & nete diezeugmenon, quam rurſus faciebant principium tetrachordi, paranete hyperboleon, nete hyperboleon, erantq́; omnes chordæ XV. hoc eſt, quatuor tetrachorda hypaton & meſon ſimul coniuncta et cõmunia: diſiuncta uerò ab his alia, uidelicet diezeugmenon & hyperboleon neton, uocaturq́; ſyſtema Ametabolum, id eſt, immutabile, quaſi abſolutum, quod mutari nequeat ad profectum.

Maximum ſyſtema chordarum XVIII.

Maximum uerò Syſtema ex omnibus tetrachordis fit, quæ ſunt numero quinq;, Hypaton, Meſon, Syneugmenõ, Diezeugmenon & Hyperboleon, Chordæ numero XVIII.
In his eſt quicquid poteſt concentus aut in citharis, aut in tibijs.

ACCOMMODATIO HARMONIÆ humanæ naturæ, ac cœli rationibus.

Reſtat ut harmonicam uim naturæ humanæ, deinde cœlo accommodemus. Quem locum pulcherrime Ptolemæus in lib. III. de Muſica proſecutus eſt. Nos pauca ex eodem libro adducemus. Igitur cum initia rerum dicat ex materia ſecundum ſubiectum, ut ex quo, & motu ſecundum cauſam, ut à quo, ac fortunæ ſecundum finem, ut cuius gratia conſtare: harmoniam cauſam ponit. Cum autem triplex cauſa ſit, Natura qua ſumus, Ratio qua bene ſumus, Deus quo ſemper ſumus: Harmoniam cauſam eam ponit qua bene ſumus, id eſt, ſecundum proportionem motuum. Proportio enim ſimpliciter & in uniuerſum eſt ordinis & ſymmetriæ mater. Eſt nanque prius in mente ſymmetriæ inuentio, harmoniæq; iudiciũ: Deinde in organica ſecundum artem monſtratione ſenſibus ſubiecta, addita ſecundum practicen experientia exercitationeq;. Huius igitur proportionem & concinnitatem anima prius eius indagatrix in ſeipſa, ac ſuis motibus conſpicit. Nam cum tres ſint eius partes: Ratio, Senſus, & Appetitus, hæ tribus muſicæ diaſtematis ac ſymphonijs reſpondent. Diapaſon ante omnia rationi, cum hæc pars ſicuti illa reliquas duas complectatur, Diapente uerò ſenſui, Diateſſarõ appetitui. Vt enim diapente propior eſt ſymphoniæ diapaſon quàm diateſſaron ob excellentiam imparitatis: Sic ſenſus propior eſt rationi quã appetitus. Præterea in tonis etiam reſpondent. Vt enim diateſſaron tris habet tonorum mutationes, ſic appetitus augeſcẽs primum uidetur, deinde ferueſcens, poſtremo ſeneſcens. At ſenſus quatuor (æquas numero ſpeciebus ſymphoniæ diapente) continet partes: Auditum, Viſum, Guſtum, Odoratum: nam tactum prætereo, tanquam communem omnibus, aliter alijs deprehenſum. Rationi uerò VII. numero æquales Diapaſon ſpecies, Phantaſia, Mens, Cogitatio, Memoria, Dianœa, Opinio, Scientia. Siue uelis aliam animæ diuiſionem, uidelicet Rationem, Iram, Concupiſcentiam: eaſdem partes reſpondere uidebis. Diateſſaron tres partes concupiſcentiæ uirtutibus ſimiles ſunt. Temperantia in uoluptatibus, Patientia in tolerantia neceſſariorum, Pudor in abſtinendo à turpibus. Pars rurſus iraſcibilis quatuor diapente retinet ſpecies: Manſuetudinẽ in ira, Conſtantiam ad uſus motus, Fortitudinem in periculis, Perſeuerantiam in laboribus. Pars rationalis item VII. ſecundum diapaſon ordinem. Celeritas, Ingenium, Anchinœa, Eubulia, Sapientia, Prudentia, Experientia. Totus itaq; perfectus philoſophi animus perfecto ſyſtematis diagrãmati comparandus.

Mores tonis & modis in ſyſtemate cõparati

Mores etiam ſecundum tonos in ſyſtemate aptabimus. Grauiores referunt Segnitiem & Tarditatem, ſecundũ Hypodorium modum. Acutiores uerò ſecundum Mixolydion Celeritatem & Audaciam in homine referunt. Semitoni autem ſecundum Dorium Mediocritatem & Modeſtiam in rebus. nam & animi ipſi ſimile quid melodiæ patiuntur, & concordi quadam rerum geſtorumq́; inter ſe congruentia, cum lætantur, dolent, quieſcunt, ſilent, loquuntur. Ex quo Pythagoras dicitur aliquid incepturus ſeſe lyræ harmonia ad alacritatem, tum animũ, tum corpus excitare ſolitus. His igitur Ptolemæi ſententijs Ariſtoxenus prius adhæſit, qui animã ex harmonia conſtare dixit, quem Plato quoq; ſecutus eſt.

Harmonia in cœlo

In eodem libro Ptolemæus, uti ſuprà commemoraui, cœleſtibus orbibus muſicam tribuit, quorum interualla diaſtematis phthongorum in lyra comparauit, ita ut Hypaten Lunæ tribuat, quæ ut uelocior curſu, grauiori phthongo ſimilis uidebatur, qui citius finitur. Et deinceps ultimum Neten Saturno. Zodiacum uerò Ptolemæus perfecti Syſtematis diagrammati ſimilem reddit in quo quatuor tetrachorda inueniuntur. Præterea ſymphoniæ in eodem ſimiles per aſpectus mutuos: primum Tetragoni,

quod distessaron comparat, Deinde Trigoni quod diapente, Diametri, quod Diapason, postremo uniuersum circulum in se ductum Bis diapason referre imaginem monstrat. Cumq; tris cœli habeat cursus, longitudinis, latitudinis, & altitudinis: mutationes in his tonorũ indicat oriens & occidens per longitudinem, principium & finem referũt chordarũ grauiorũ, quòd hæ partes obscuriores nobis in ortu & occasu signorum apparent. Obscura uerò silentibus similia. Grauis enim uox ad silentium propius accedit. Acutiores autem chordas meridiei per latitudinem assimilat, quòd hæc pars nobis manifestior & clarior: præterea meridies altior, nobis acuitatem refert. Oriẽs uerò & Occidens depressiores nostro aspectui uocis humilitatem & grauitatem repræsentant. Altitudo quoq; cœli ex eo notatur, cũ planetæ in eo in altiore, quod Græci ἀπόγαιον, barbari augem uocant, siue in humiliore, quod ὑπόγαιον itẽ Græci, barbari augis oppositum, siue in medio loco discurrunt. His tria melodiarum genera similia facit, Diatonicum, ut altiori & maximo cursui, Enarmonium minori, Chromaticum uerò medio, quòd in hoc lichani medias tetrachorda diducunt.

DE INSTRVMENTIS MVSICIS.

Lyra trichordos — INstrumenta musica aut pulsata aut inflata sunt. Prima præfert Aristoxenus, ut ait Athenæus, quòd inflare tibias aut fistulam multi sine præceptore sciant. Lyram in primis Trichordon reperit Mercurius Aegyptius, ut autor est Diodorus Siculus, imitatus tris temporum mutationes, calidissimum, frigidissimum, & temperatum. Tres igitur posuit phthongos. E duobus solstitijs duos, acutum & grauem. E duobus uerò
Tetrachordũ — æquinoctialibus unum medium temperatum. Tetrachordi inuentionem Boëtius Mercurio tradit, ad quatuor elemẽtorum harmoniam accommodatum. Quintam chordam Corœbus Atys Lydi filius. Hyagnis uerò Phryx sextam reperit. Septimam Terpandrus exemplo v i i. planetarũ. hæc ille. Apud
Heptachordũ — Græcos tamen autores sic reperio. Heptachordũ primum inuenisse Mercurium, Orpheumq; docuisse. Hic uerò Thamyrã & Linum, Linus Amphionem, post Orphei mortem lyram in mare proiectam à mulieribus Thracibus in Lesbum peruenisse, inuentamq; à Terpandro Lesbio poeta delatam in Aegypto sacerdotibus monstratam. Ex quo nonus ille lyræ repertor est habitus. Versus de ea ipsius Terpandri subijciam.

Ημεῖς τοι τετράγηρυν ἀποστέρξαντες ἀοιδὴν,
Επτατόνῳ φόρμιγγι νέους κελαδήσομεν ὕμνους.

Octachordũ, Enneachordũ, Decachordũ — Sed & Octachordum & Enneachordum & Decachordum postea usurpatum. Ion poeta sic ait:

Εν δεκαχόρδῳ λύρα δεκαβάμονα τάξιν ἔχοις ἄν,
Τὰς συμφωνούσας ἁρμονίας τριόδους.
Πρὶν μὲν ἑπτάτονον ψάλλον διατέσσαρα πάντες
Ἕλληνες σπανίαν μοῦσαν ἀειράμενοι.

Lyra, Cithara — Achæi autem tradunt lyram primum à Cadmo Agenoris filio in Græciam allatam. Cithara à lyra ante non distinguebatur aut parum. Lyra & plectro & digitis pulsabatur. Propertius:

Ille lyræ carmen digitis percussit eburnis.

Plectrum — Sæpe etiam plectro, quod ex caprarum ungulis, ut ait Pollux, fiebat. Nostra tempestate hoc instrumentum interpolatum testudinea mbelonimus forma, quamuis artem & modum mutauerit, utranq; tamen sicut antiquitus requirit manũ.

Pedianus sic ait: Citharistæ utriusq; manu funguntur officio, dextra plectro utuntur, & hoc foris canere: sinistra digitis chordas carpunt, & hoc intus canere. Leuium uocant fortasse à leuore, & loco plectri penna percutitur. In quo excellait Petrus Bonus Ferrariensis. Pulsatur & digitis, inuento nostra ætate Stephani Hispani, Aulici Ferdinandi Siciliæ regis excellentissimi lyristæ. Ex Polluce: Epigoneum ab inuentore Epigono pulsatur sine plectro chordis x l. Tosinon chordis x x x v. Monochordum Arabum inuentum. Pentechordum Scytharum. Psithyros Libycorum maxime Troglodytarum figura Tetragonum. Psalterium in hymnis exercebatur, sicuti Barbiton in lyricis. Ex Athenæo. Erat enim Barbiton tetrachordum Anacreontis poetæ inuentum. Apollodorus ait: Quod nunc dicunt psalterium, Magada olim appellabant, à Magado inuentore. Magadis enim per Anacreontem cithara est x x x. chordarum. Dicit enim: ψάλλω δ᾽ εἴκοσι χορδαῖσι μαγάδιν ἔχων. Ion uerò Chius poëta de hoc tanquam de tibia uidetur loqui: dicit enim, λυδός τε μαγάδις αὐλὸς ἡγείσθω. Panetius philosophus Magadum, & item genus esse tibiæ, ἀπὸ τοῦ μαντεύεσθαι, hoc est, ad uaticinandum & uestigandum aptum. — Epigoneus, Tosinon, Monochordum, Pentechordũ, Psithyros, Psalterium, Barbiton, Magadis

Sambuca genus Tetrachordi erat acutissimi soni, maxime utebantur Parthi & Troglodytæ, à Sambuco inuentore appellata, qua prius est usa Sibylla. Alibi dicit inuentum fuisse Ibyci poetæ Regini. — Sambuca

Tripus cuius meminit Artemon, inuentum hoc prius à Pythagora Zacynthio, instar Tripodis Delphici: præbebat usum trium cithararũ, ut tres citharœdi uiderentur concordes pulsare. Cum n tria essent eius instrumenti loca, tris habebat harmonias. — Tripus

Phillis Delius commemorat Phœnicas, Pictidas, Iambos, Trigona, Clepsiambos, Scindapsos, Nouem chordas. Iambi dicebantur, ubi iambi canebantur, deprehendebanturq; ubi à metro declinabant. Trigon item in iambis exercebatur. Est enim Syrorum inuentum.

Cymbala & Crotali manibus agitabantur. — Cymbala, Crotala

Tibiarum diuersa genera ex Polluce. Cares Threnetica tibia utebantur ad luctus apta, Thebani ex osse ceruino eam factitabant, Scythæ & Melanchleni ex aquilarum & uulturum ossibus, Aegyptij ex calamo hordeaceo Osyridis inuento. — Tybiæ

Anthippus repertor in tibijs harmoniæ Phrygiæ, Doricæ, Lydiæ. Nicopheles Athenæus inuenit, genus tibiæ Mineruæ sacræ. Erat & Odontisinus aliud genus, quatuor foraminibus. His etiam pluribus Diodorus Thebanus fecit obliquas aperiens spiritu uias. Gamelion quoq; inflationes duæ erant, altera magis quàm altera, uoce maiore. Parœniæ tibiæ in conuiuijs æquales erant, Spondaicæ hymnis aptæ, Pythicæ piccis, Choricæ Dithyrambis, Parthenicæ Virginibus, Iuueniles pueris, Hypertelicæ uirorum choris. Paratretæ thrænis accommodatæ: Bombicorum impetuosa & furiosa inflatio orgijs conueniens. Laconicum in bellis, Argolicum in Themosphorijs. Maioresq; & minores tibiæ cõcinebant, in theatris, in nuptijs, in funeribus, in sacris.

Naulium instrumentum. Sopatrus: Νάβλα λαρυγόφωνος ἐκκεχόρδωται. Ouidius etiam poëta. — Naulium

Disce etiam duplici genialia naulia palma.
Vertere. Ea putantur, quæ nos organa appellamus.

Monaulium conuiuiorum instrumẽtum, Osiridis inuentũ in Aegypto, ut est autor Athenæus. Sophocles. Οἴχεται κηροδέτοις πνεῦμα ἀμελήσομεν λύρα μονόκαλος.

Caulas quoq; nominat Philemon, eas putauerim quam Cornu musam hodie uocant. Pelyx etiam instar coni galeæ, unde nomen habet, inter instrumenta musica ponitur Polluci. Choraula genus tibiæ quæ inflatur. — Caulæ, Pelyx, Choraula

Fistula ex cannis lino & cera compactis Pana dicũt prius inuenisse. Athenæus ait Marsyam tibiam prius in Celenis inuenisse, ac fistulam κηρόδετον, id est, cera compactam. Mercurium uerò ex Euphorionis autoritate fistulam monocalamum, polycalamum quoq; Silenum. — Fistula

Cornua, Tubæ, Classicum, Buccina in bellis canebant. Buccinam tubam esse retortam Vegetius dicit. His hodie addimus — Cornua, Tubæ, Classicum

mus

Tympanum

mus Tympanum, sonum etiam castrensem, quem Galli antiquitus Matris Deum sacerdotes in sacris excitabant. Terga erant bubula pretenta à baculo pulsata, quibus nunc utimur.

Tubæ inuentor Piseus Tyrrhenus. Hac præcones utebantur quorum erat officium indicere silentium, & in certaminibus, & in sacrificijs, ac pacta recensere, & Athletas nunciare in ambitionem uenire certandi in Olympia. Archias Hyblæus præconum primus tres ordine Olympiadas simul & Pythica uicit, ubi & statuam cum epigrammatis inscriptione meruit. Vegetius. Habeat legio tubicines, & cornicines buccinatores, Tubicen processui & rursus receptui canat. Cornicines autē in mouendis signis. Dum uerò pugnatur uterq; sonat. Exercitus Lacedæmoniorum musico instrumento ad bellum incendebatur, quod uocant Castoreum melos. Meminit Plutarchus in libris de musica his uerbis. ὅτι τὸ καλούμενον καστόρειον μετ᾽ αὐλῶν ᾄδετο παρὰ Λακεδαιμονίοις, ὁπότε ἐς τὸν πολέμιον κινδυνῶσι ἐπῆλθον.

DE SALTATIONIBVS.

Saltationum quoq; genera plura ex Polluce memorantur. Harmoniaca & Emmelia utebantur in tragœdia, Cordace in comœdia. Sicinni in satyra, Pyrrhicha & telesia in armis, à Pyrrho & Telesio inuentoribus. Erat & Xyphismus & Podismus, Cornos, Tetracornos in sacris Herculis, & polemica. Præterea Hadicornus, Hedion, Grismus, Holoclasmus: sic enim in Thesmophorijs nominabantur saltatio Persica, Cephalicon in Dionysijs, Callinicon in Herculis sacris, & Colabrismus & Caucon, Baucismus, Nautica saltatio. Geranion in qua multitudine saltabant per ordinem partibus inæqualibus, Labyrinthum imitantes. Certa species Laconicæ saltationis, cui præmia proponebantur, non solum pueris, sed puellis. Ionium Dianæ saltabant Siculi maxime. Angelicum, in qua nunciorum figuram imitabantur. Morphasmum in qua omnium animalium erat imitatio. Erat & Scopia in qua collum circumuolutabant ad eius auis, id est, bubonis similitudinem, quæ attonita ad eam capitur saltationem. Leo quoq; timenda saltatio. Carrandes Dianæ: Ithymbri Dionysio fiebant. Baryllica ab autoritate Baryllico, in qua pueri & puellæ Dianæ saltabant. Hypogeron senum cum baculis saltatio. Gyraones quoq; cum ligneis suffulti pedibus saltabant. In choris Teys uarietas plurima, Hemichorium, Dichorium, Antichorium, quando chorus diuidebatur in duas partes: res tota uocabatur choria, utraq; pars hemichoria. Trichoriam Tirtæus repperit, tres laconum choros secundum diuersas ætates. Ingressus chori Parodus dicebatur: Exodus exitus, sicuti rursus ingredientium Anastasis, post hanc ingressus Epiparodus, postremus autem exitus Aphodus. Ingredientes Isodium melos canebant, egredientes uerò exodium. Romana iuuentus Troiam saltabat iam inde Troianorum instituto, ut Virg. in v. refert. Simulacrum belli erat, uolucris in orbem circumagitatio. Ex Athenæo. Tres enim scenæ saltationes, Tragica, Comica, & Satyra: totidem lyricæ poeseos, Pyrrhica, Gymnopedica & Hyporchematica. Ex his Pyrrhicha similis satyricæ, quæ Sicinnis dicebat, utraq; uerò cum celeritate mouetur.

Bellica autem uidetur esse pyrrhica. in armis enim pueri saltabant cum celeritate quadam fugiendi & persequendi. Gymnopedica similis erat tragicæ, quæ Emmelia uocatur. in utraque enim uidebatur graue quiddam & compositum. Saltabant enim pueri numeroso motu agitati palestræ speciem præbentes. Hyporchematica comicæ similis, quæ uocatur Cordax, in qua canens chorus ex uiris & fœminis Laconum apud Pindarum saltabat. Seculis uerò insequentibus in hodiernum diem mutata ratio saltandi, quanquam pyrrhicha inter milites exercetur, & quæ scopia uocabatur, colliq; ac corporis obliquitate, imitatione Saracenorum. Omnino totum hoc genus, ut libidinosum pessimiq; exempli, non solum à Christianis, sed à grauitate Romana reijcitur. Scipionis enim Aemyliani uerba quædam orationis, quam contra legē iudiciariam Ty. Gracchi habuit, Macrobius huiuscemodi ponit. Docentur præstigias inhonestas cum cimbalis & sambucis psalterioq; euntes in ludum histrionium, discunt cantare, quæ maiores nostri ingenuos probro ducier uoluerunt, eunt q; in ludum saltatorium, inter cinædos uirgines puerique ingenui uersantur. Cicero item pro Murena. Nemo sobrius saltat, nisi forte insaniat, neq; in solitudine, neq; in conuiuio moderato: intempestiui conuiuij, immoderati ioci, comes est illa saltatio. Plutarchus ait, saltationem Coribantes Cretensium populos primum inuenisse, genus hominum insanum atq; maleficum. Augustinus quoq; noster. Præstat, inquit, arare uel fodere die dominico, quàm choreas ducere. O mores, ô tempora. quod officium psaltriarum & impudicarū fuerat, canere uidelicet ad lyram, ac psallere, nunc uirginalis ac matronalis pudor Christianarum in laudibus ducit, magistrosq; eius adhibent artis.

Vituperatio saltationis

DE PARTIBVS GEOMETRIAE.

Scriptores Geometriæ

Geometriam Isacius Græcus autor, qui Euclidis paraphrasim edidit, testatur ab Aegyptijs in Nili auctu ac dimensione inuentam: Thales in Græciam primus adduxit. Post eum Mamertius frater Stesichori poetæ, & Hippias Eleus. Deinde Pythagoras eam interpolauit omnium superiorū doctissimus. Hinc Anaxagoras, Oenopides Chius, Theodorus Cyrenæus, Hipocrates, Leodamas Thasius, Architas Tarentinus, Theætetus Atheniensis, Eudoxus Gnidius, qui tribus analogijs tris alias addidit. Euclides quoq;, & Eratosthenes, ac Plato. Turba post hos ingens recentiorum secuta. Proclus, Theon, Nicephorus, Isacius, ex nostris uerò Censorinus, Boetius, Campanus, qui Euclidem enarrauit. Omnis igitur hæc ars in ratione cosmicarum figurarum uersatur, quas elementa inscripsit Euclides quòd ab his tanquam ab elementis & principijs ad cæteras artes mathematicas ingrediamur. Nam per hæc & in ceteris disciplinis initia, exemplaq; demōstrationū sumi: & apud Platonē & apud Aristotelē, palā est. Sita præterea est, sicuti & omnis mathematica, in phantasia, non opinabili quidē, sed certa ex apparētibus speciebus notitia: quā Latini & Assensum & Certitudinem, Græci πίστιν uocant. Ea siquidem uniuersa, ut ait Porphyrius, aut à principijs, aut ad principia deducitur. A principijs, quidem, à communibus sententijs, & sponte credibilibus prouenit: ad principia cum principia seu ponit, seu destruit.

Assensus unde

Principia geometriæ, ut ait Isacius, tria sunt: Hypotheses, Postulata, & Axiomata. A principijs autem sunt Theoremata, & Problemata: quorum differentiam sic se dicit habere.

Axioma.

Axioma quod nos dignitatem uocamus, quando assumptum in principio fit, per se credibile discentiq; notum: uidelicet sibiipsi æqualia, & inuicem æqualia sunt. Quando uerò sententia per se credibilis audienti nequaquam fuerit, facit autem Cathesim, & nihilominus proponenti conceditur: ea demum hypothesis est. ut esse triangulum figuram talem secundum communem cogitationem aut sententiam non accipimus sine docente: concedimus autem sine demonstratione. Vt habens angulos æquales, habet & latera æqualia, habet & angulos. Item totius Isosceli anguli ad basim æquales inter se sunt. Et per antistrophen, qui habet ad basim latera æqualia Isosceles est.

Hypothesis

Postulata

Quando autem non facile noscitur dictum, nec facile concedente discente nihilominus accipitur, Postulatum uocamus, ut omnes angulos rectos æquales esse. Hæc itaq; secundū Ari-

stotelem

stotelem modo prædicto diuiduntur. At Stoici omnes hypotheses uocant.

Differentia inter Problemata & Theoremata

In Problematis uerò & Theorematis hæc ferè differentia, quòd quædam problemata geneses amplectuntur figurarum, & incisiones, & additiones. Ex quo Euclides in propositionibus semper ponit. Oportet figuras seu componere, seu ducere, seu demere, & his similia uerba energian seu actum alicuius figuræ genesis habentia. Theoremata uerò neq; genesim, neq; præparationem alicuius figuræ complectuntur: sed eius accidentia tantum demonstrant. Quapropter in his Euclides uerba ferè huiuscemodi ponit. Aequale hoc est illi, & aliud alij, & hæc alijs. In fine autem semper narrare solet. Quod quidem oportet monstrare, tanquam monstratione propria existente theorematom.

Omne autem problema seu theorema perfectum partibus omnibus constare oportet, quæ sunt huiuscemodi: Propositio, Expositio siue definitio, Præparatio, Demonstratio, Conclusio. Propositio quæsitum aliquid dicit, aut aliquod datum, perfectis ex utroq; est, ut ait Philoponus in Analyticis Posterioribus, ut an cœlum sit corruptibile, Cœlum enim dat & concedit: corruptibile quæsitum est. Item intra datum circulum triangulum constituere. Expositio idem secundum idem datum accipiens anteuertit quæsito. Definitio si quæsito quandoq; accidit declarat. Præparatio, quod dato deest ad quæsiti indagationem addit. Demonstratio recte ex confessis subiectũ complectitur. Conclusio iterum in propositionem roboratum iam datum reducit. Atq; ex his omnibus quas dixi partibus necessariæ tantum propositio, demonstratio, conclusio. Quando enim propositio & datum & quæsitum tenet, tunc definitio & expositio ponuntur. Cum uerò datom defuerit, expositione opus non erit: nam expositio definitio dati est. Verbi gratia, Propositio dicit quòd oportet inuenire tale Isosceles. Hoc datum uocatur: expositione ac definitione indiget, quæ minime fuerint necessariæ dato non præmisso.

Postulata insuper & Axiomata assensu & credulitate non egent sed ut nota accipiuntur, & ut principia aliquorum quæ deinceps monstrantur. Ambo enim & simplicia & facile sine demonstratione preceptibilia. Sed Postulatum ut facile inuentu & inuestigatu materiam respicit: ac cum aliqua monstratione dat perfectam sumptionem. Axioma facile notum fatetur, nec amplius ad materiam ut postulata, sed circa accidentia uertitur. Quapropter eo modo quo theoremata & problemata differre uidentur: nam in theorematis (ut dixi) consequens seu accidens uidere tantum est: in problematis autem inuenire ac creare figuras.

Marinus Tyrius quem in cosmographia Ptolemæus imitatur: multa & præclara in mathesi tum in libro Euclidis περὶ τῶν δεδομένων, id est, de datis, conscripsit, ubi quid in geometria datum sit enarrat: sed antè quid Ordinatum, Inordinatum, Notum, Ignotum, Normale, Alogum siue Irrationale.

Ordinatum quid

Ordinatum igitur quod semper idem est: nec potest aliter fieri, siue secundum quantitatem, siue secundum speciem, ut linea per duas notas ducta recta signatur: per tres notas circulum & æquilaterum triangulum figurare.

Inordinatum

Inordinatum his contrarium est, ut scalenum pingere, & recta infinite diuidere. Vnum tamen & idem poterit quandoque partim ordinatum esse, partim inordinatũ. Vt latera trianguli æquilateri qua æquilaterum est, ordinata quidem sunt, quantitate uerò minime determinata.

Notum

Notum quid nobis & manifestum apparet, ut niæ spatium alicuius quot distat stadijs, nosse, & triangulus quòd duabus rectis tris angulos æquales habeat, atq; his similia.

Ignotum, tamen noscibile, irrationale quidem & alogum non est: sed nobis minime comprehensum aut manifestum: nullorum enim ignota ratio nec deprehensa adhuc hominibus, quæ tamen deprehendi potest, ut tetragonismus, id est, circuli quadraturæ ratio, quam licet Archimedes posteriq; in ea inuenienda elaborauerint: non tamen penitus eius rationem consecuti sunt. Multa item nota quæ adhuc ordinem & rationem non habent: scaleni constitutio, & lineæ in infinitum diuisio.

Normale quid

Normale, sic enim Censorinus conuertit, quod illi ῥητὸν uocant, est figura siue linea, cuius positionem & quantitatem ad mensuræ certæ rationem aptamus, ut cathetus & triangulus æquilaterus.

Alogum siue Irrationale, quod nulla ratione ducitur aut mensura. Deniq; normale & irrationale non per se, sed ad aliud minimum in subiecto comparatur, ut numeri symmetri quando quilibet eorum ab aliqua minima mensura metitur, ut linea cui reliqua figura correspondet, normalis dicitur & triangulus, & quadrangulus normalis, & item cubus normalis.

Data uerò, de quibus Euclides separatim librum edidit, ea sunt, per quæ aliquid ponitur comprehensiuum in Mathesi. Fiuntq; quadrifariam, positione, quantitate, proportione, specie. Positione dari dicuntur notæ & lineæ & latera, quæ eundem semper locum habent. Quantitate seu magnitudine data dicuntur loca & lineæ, ac latera, in quibus possumus eandem proportionem inuenire. Specie figuræ dantur, quorum anguli secundum unum & rationes laterum inuicem dati sunt.

De libris Euclidis

Initijs huius artis hoc pacto breuiter enarratis, Euclidis libri subodorandi recensendiq; in uniuersum delibando: eius uerò penetralia illis relinquenda, quorum imagines laubunt hedere sequaces.

Planorum scientiam antiquitus (ut Plato in Repub. testatur) Geometriam appellabant: corporum uerò solidorum Stereometriam. Recentiores autem commum postea uocabulo utramq; Geometriam, quod communis esset doctrina, dixerunt. Nam & sicut in planis aliqua rectilinea, aliqua circularia, quædam uerò ex his mixta: sic & in solidis, quædam ex rectilineis, aliqua è rotundis, nonnulla ex mixtis: Vt est cylindrus & conus. Deniq; solida ad planorum resolutionem deducuntur.

Autoris uerò ipsius ordo ferè hic est: Libris x. Geometricam rationem complectitur, uidelicet, 1.2.3.4.6.11.12.13.14.15. quatuor uerò Arithmeticam: uidelicet 7.8.9.10. Quinto autem proportiones ad utramq; facultatem pertinentes attingit.

In primis duobus libris primas figuras rectilineas tradit, triangulum uidelicet & Parallelogrammum. In his enim tanquam generatim causas complectitur elementorum, Isoscelem, & Scalenum, & Aequilaterum triangulum & Quadrangulum: è quibus figuræ quatuor elementorum sunt.

Diuiditur ergo trifariam, in triangulorum genesim, in Parallelogrammorum theoriam, in triangulorum & parallelogrammorum communicationem & comparationem. Secundus liber circa Parallelogramma & quadrangulos moratur. Tertius & item quartus circa circulos & chordas eorum. A nota enim incipit: sic enim Censorinus melius quam punctum, quod ille σημεῖον dicit, conuertit. Quæ duplex intelligitur: aut ut lineæ extremum, aut per se absolute, quæ unitati comparatur, sicut Dyadi linea, & Triadi superficies, ut tradunt Pythagorei. Nam in triadis figuræ omnes constituuntur, ut tribus notis & triangulus & circulus circumfertur.

Figuræ omnes aut Planæ aut Solidæ, Græcè Epipeda et Sterea: Planæ uerò aut rectilinea aut obliqua: rectilineorum aut parallelogramma sunt ut quadranguli, aut in acutum tendunt, ut trianguli: si obliqua, circuli, semicirculi, aut his prope accedentia. Solida sunt sphæræ, pyramides, cubi, cylindri, coni,

coni, aut his prope accedentia.

Qualitas figurarum. In utrisq; autem Qualitas consideranda, deinde Quantitas.

Qualitas hoc modo: si linea recta, obliqua, normalis, irrationalis. Cathetus est quæ supra rectam cadit. Recta enim si supra rectam ceciderit, aut duos rectos facit, aut æquales duobus rectis angulos. Lineæ duæ coeuntes angulum faciunt, figuram minime. Primam & perfectam figuram triangulus facit, ut Plato putauit, ex quo solida consisterent, & in eum resoluerentur: mentiq; adsimilauit, quod ab se dependeat anima, in ea contineatur, & ad eam reflectatur. Is autem Aequalaterus est, qui paribus lateribus: aut Scalenus qui tribus inæqualibus lateribus. Oxygonius est ex tribus uidelicet acutis lateribus, Orthogonius ex uno tantum acuto. Ambligonius ex uno obtuso.

Quadrangulos item quatuor specierum monstrat Euclides. Primum æquilaterum, qui angulos habet rectos, & latera æqualia. Secundum ἑτερομήκη. Heteromecen, hoc est, altera parte longum, qui duo tantum latera opposita inter se æqualia, & omnis angulos rectos habet. Tertium Rombũ, quem Arabes Helmuayn uocant, scutulæ forma: latera quidem æqualia, sed angulos neq; rectos, neq; æquales habet. Quartum Romboidem, Arabes uerò simulem helmuayn, qui facies & latera æqualia opposita: angulos autem inæquales habet. Cæteros non quadrangulos, Græci τραπέζια uocant. Arabes helmuaryphe, id est, irregulares, qui innumerabiles ac uarij sunt.

Post hæc Pentagonus, Hexagonus, Heptagonus, Octagonus, Polygonus. Circulus quoq; una linea circundatus. Hemicyclus chorda Diametro minor in circulo est.

Quantitas. Quantitas uerò & ratio Trianguli ante omnis sic se habet ut habeat necessariò tris angulos æquales duobus rectis: Quadrangulus æquilaterus quatuor angulos totidem rectis æquales: Pentagonus angulos quinq; sex rectis æquales: Hexagonus sex angulos octo rectis æquales. Nam unus angulus æquilateri & æquianguli hexagoni sesquialter erit recti. Et sic de reliquis secundum quantitatem omnium angulorum cuiuslibet figuræ.

Dimensiones autem Planorum ad superficies areas catheta reperienda sic se habent in Euclidis sexto. Superficies similes sunt, quarum anguli unius æquales angulis fiũt alterius, latera quoq; easdem continentia eiusdem erunt proportionis. Si sint duæ superficies directarum linearum & æquidistantium laterum seu triangulorum, eius quoq; sunt altitudinis: tanta erit alterius ad alteram proportio, quanta basis altera ad alteram. Si linea recta duo unius trianguli latera diducat: sicq; lateri æquidistans: tertio eadem latera ex proportione diducet. Si ab uno angulorum trianguli recta linea ad basim usq; ducatur æque diuidens talis basium proportio, sicut alterius ad alterum latus fuerit. Quod item recta angulum diducit adeo, ut basium partes sint secundum proportionem alterius duorum reliquorum anguli ad alterum: tunc angulus is in partes diducetur æquales. Si ab angulo recto trianguli orthogonij perpendicularis ducitur supra basim: triangulum in duos triangulos magno triangulo similes diuidet. Area cuiuscunq; trianguli ex congeminatione semicatheti in tota basi consistit, aut ex congeminatione totius catheti in basis medietate.

Cathetus. Cathetus seu perpendicularis trianguli linea recta est, qui ab angulo triãguli in oppositam diducitur faciem, facitq; duos rectos angulos: quapropter ex omni angulo unus tantum cathetus duci potest. Cathetus in quolibet triangulo siue oxygonio, siue orthogonio, siue ambligonio decidens semper intra triangulum cadet.

Vt autem citra cathetum trianguli mensura reperiri queat, sic agendum: Latera simul omnia iungantur, ex his medietas sumatur, ex qua ordine latera trianguli subtrahenda: deinde congeminandum reliquum alterius lateris cum alterius reliquo. Summam item ex alterius lateris reliquo. Votum quoq; ex medietate trium laterum rursus cõgeminandum, summaq; exiens radix areæ trianguli fuerit.

Ad quadrati autem superficiem reperiendam uidendum quoties in superficie mensuranda capitur: uerbi gratia, in dato quadrato unum erit latus cubitorum x. quod in se congeminatum centum facit: totidem igitur quadra erit, dicta quadrata superficies, hoc est, in dicta superficie centies quadrata una superficies capitur, quæ ex omni sit latere cubiti unius. Quadrangulum diameter transuersum diducit, qui cum costarum laterum mensura minime conuenit, nec eius unquam inuenta ratio, quem & Euclides & Arist. sæpe in exemplis ponit.

Quadratura uerò circuli, quam Tetragonismum uocat, nondum antiquis reperta: quanquam Aristot. dicat eius scientiam posse reperiri, & patrum nostrorum memoria Raymundus Matheseos peritißimus in ea inuenienda multum laboris consumpserit. Nostra uerò tempestate præsul quidam Transalpinus uir doctißimus ei rei librum dicauit, quem Petrus Leo medicus Spoletinus Marco Barbo cardinali S. Marci monstrauit. Archimedes super hoc etiam separatim librum conscripsit citra tamen rei perfectam inuestigationem. Dixit enim eius peripheriam maiorem esse tripla sesquioctaua, & minorem tripla sesquiseptima. Posteri uerò dimensi sunt Diametrum ad peripheriæ tertiam & septimam totius partem: quæ dimensio pusillum uariat, ut ait Ptolemæus. Ex quo euenit, ut non cognita perfectiore ratione diametri circuli, neq; etiam eius quadratura inueniri poßit: quod si nondum circuli quadratura reperta, longe difficilima erit sphæræ dimensio, & eorum corporum quæ ad sphæram tendunt. Diametros circuli

Stereometriam, id est, solidorum rationem libro XIII. XIIII. et XV. (ut suprà commemoraui) Euclides complexus est: In quibus corpora normalia sphæris includi monstrat. Hæc sunt quæ Plato in Timeo elementis accommodat: Pyramidem uidelicet, siue Tetraedron τετράεδρον, quod quatuor basibus triangularibus constat: siue Pyramidem trilateram quam igni comparat. Hexedron siue cubum sex basibus quadratis, octo angulis & XII. lateribus quem terræ adsimulat. Octedron octo basibus triangularibus aëri attribuit. Aquam uerò Icosedro comparari uoluit, quæ figura est XX. basibus triangularibus, quòd plus quam aër retineret materiæ: medium uerò horum uoluit esse Dyodecedron ex XII. basibus pentagonis cœlo attributum. Hanc Platonis sentẽtiam Aristoteles in libro de cœlo confutat, ut quum eò uenero paulò apertius narrabo.

Hæc igitur corpora cæteris perfectiora ponuntur: quòd æqui angula & æquilatera à sphæra circũscribi poßunt. Alia his conditionibus nusquam reperiũtur: licet nonnulla sint, quibus cum adsint cætera, æqualitas tamẽ basium deest, ut corpus XIIII. basium, quarum sex sunt quadratæ, & octo triangulæ. Aliud item XIIII. basium quorum octo sunt hexagonæ, & sex quadratæ. XXXII. etiam basiũ, duo corpora, quorum alterum XX. bases triangulares, & XII. pentagonos habet. Alterum uerò XX. hexagonos, & XII. item pentagonos.

Commemorantur & alia solida, ut Serratile corpus, de quo paulò post. Columna siue cylindrus figura rotunda. Conica figura Pyramidalis est: de qua librum scripsit Apollonius. Pyramis autem trilatera, quadrilatera, columnaris, trunca. Cubum constituunt facies IIII. anguli. VIII. latera XII. Sphæra cunctis perfectior una superficie contenta, à qua omnes lineæ æqualiter ductæ tendunt ad centrum. Extremæ illius notæ poli sunt: linea mediam pertransiens axis dicitur. Sphæra

EVCLIDIS TRADITIONES.

Postulata nunc huius artis ab Euclide posita subijciam. A nota in notam lineam rectam ducere. Omnem finitam rectam lineam quantumis protrahere. Omni modo centro &

interuallo circulum scribere. Omnes rectos angulos sibi inuicem pares esse. Duas lineas rectas superficiem non includere. Axiomata uerò, siue Latinè dicantur dignitates, siue communes animi conceptus, huiuscemodi sunt. Si paribus paria adduntur, quæ excrescunt paria sunt. Si à paribus paria demantur, quæ relinquũtur paria sunt. Si imparibus imparia adimes, ipsa quoq; paria redduntur. Si duæ lineæ parallelæ in infinitũ protrahantur, nunquam se contingent. In x i. autem hæc scribuntur, Linea recta partim in plano, partim in sublimi nullatenus esse potest. Duæ lineæ inuicem intersectæ in eadem sunt superficie. Quilibet angulus in una tantum est superficie. Solidus angulus è tribus saltem constat angulis planis, ad unumq; nocum non ex una superficie concurrit. Duarum planarum superficierum inter se confectarum communis est intersectio. Corpus serratile dicitur quinq; superficierum, quarum tres parallelæ sunt, duæ uerò trianguli. Solidum æquidistantium laterũ si per diametrum superficiei secetur, duas utrinq; superficies per medium secari necesse fuerit. Solida æquidistantium laterum supra eandem basim ac lineam eiusdem altitudinis æqualia fuerint: si autem non supra eandem lineam, æqualia non fuerint. Solida æquidistantium laterum supra bases æquales orthogonaliter & æqualibus lineis erecta sunt æqualia. Solida similia dicuntur ea quæ angulos habent æquales, ac circa latera proportionalia. Columnæ æque altæ suis basibus sunt proportionales.

DE PROPORTIONE.

Proportio PRoportionem λόγον appellat Euclides: Analogiam uerò, quam nostri proportionalitatem. De quibus libro quinto & sexto disserit. Nonnulli inuentum Eudoxi, alij Platonis dicunt, in his pars maxima mathematicæ continetur. Est enim proportio duorum terminorum eiusdem generis certa alterius ad alteram habitudo. Nam diuersi generis non est: ut numerus numero, linea lineæ, corpus corpori comparatur: fitq; in duobus non amplius terminis, ut A. ad B. Proportionalitas uerò siue analogia trium, aut quatuor, seu plurium proportionum simul ad aliquid relata coniunctio, fitq; in tribus non minus terminis: ut sic se habet A. ad B. ut B. ad C. In quatuor uerò, sic se habet A. ad B. ut C. ad D. Est & proportio arithmetica in discreto, & geometrica in continuo: in discreto tamẽ certior & notior, ut in numeris qui communicabiles aut symmetri uocantur tantum consistit. quum enim pars minor, quam aliquotam dicunt, non est: dicitur incommunicabilis & irrationabilis proportio, nec nobis nec naturæ nota, ut x i. x i i i. x v i i. In geometria uerò proportio irrationalis siue asymmetra, quam minime metiri possumus ratione, ut Diameter costæ sui quadrati, quæ in v i i. & x. Euclidis proponitur. Et proportio semidupla dicitur. Vsurpaturq; ab Aristotele in libro Analyticorum posteriorum, ut probet non esse scientiam eorum quæ non sunt. Ex quo fit ut quæcunq; proportio in numeris reperitur, & in omni genere continuorum reperiatur: non item contrà. Infinitæ enim proportiones sunt repertæ, quas numerorum natura minime sustinet. At quæcunq; proportio in uno genere continuorum inuenitur, eadem & omnibus. Qualiscunq; se habeat aliqua linea ad quamlibet aliam, sic se habeat quælibet superficies ad aliquam aliam, ut corpus ad corpus, tempus quoq; ad tempus. Non item sic qualibet numerus ad aliquem alium numerum. Vnde apparet quòd in continuis largior atq; liberior sit proportio quàm in discretis. Quare proportionem Geometricam constat maioris esse abstractionis quàm Arithmeticam.

Proportionis species Proportionis igitur species multæ, æqualis, inæqualis, maior, simplex, composita, multiplex, superparticularis, superpartiens, tripartiens, bipartiens. Inæqualitatis tamen principales sunt, multiplex, & superparticularis. Multiplex est quũ maior numerus minorem numerum habet in se totum, uel bis, uel ter, uel quater: appellaturq; dupla, tripla, quadrupla, & ultra. Secunda uerò inæqualitatis proportio superparticularis, quum maior numerus minorem numerum habet in se totum, ac unam eius aliquam partem, ut tres duo, uel medietatem duorum, uocaturq; sesquialtera proportio, ad tertiam, ut quatuor ad tres, & dicitur sesquitertia. Ad hunc modum etiam in posterioribus numeris, aliqua à maioribus supra minores numeros continetur. Sed ut melius proportionum ratio pateat: Abacum hic in extrema pagina adnotauimus huius ordinis indicem pulcherrimum. Abacus Nam si numerum primi ordinis secundo referes, habebis primam speciem proportionis multiplicis, uidelicet duplam, & si tertium primo, triplam, & sic loquendo in reliquis ordinibus. At si numerum tertij ordinis primo comparabis, hoc est, tria duobus, habebis primam speciem proportionis superparticularis, uidelicet sesquialteram, & si tertio quartum, hoc est, quatuor tribus sesquitertiã. Et si quarto quintum, hoc est, quinq; ad quatuor, sesquiquartam. Eodem quoq; modo de reliquis sesqui. Verum si numerum ordinis tertij quinto comparabis, hoc est, quinq; tribus: habebis primam speciem proportionis superpartientis, hoc est, superpartiens tertias. Et si numerum quarti ordinis septimo referas, hoc est, septem ad quatuor, habebis secundam speciem, hoc est, superpartientem quartas: & si quinto nonum numerum, hoc est, nouem quinque comparabis, habebis superpartientem quintas. Et si secundo numerum quintum, hoc est, quinque duobus conferes, habebis primam speciem multiplicis superparticularis, hoc est, duplam sesquialteram. Et rursus secundo septimum, hoc est, septem duobus, triplam sesquialteram. Postremo si numero tertij ordinis octauum comparabis, hoc est, octo tribus, fiet prima species proportionis multiplicis, uidelicet dupla superbipartiens tertias. Posset & ulterius procedere si quis uelit, hoc est, quarto undecimum comparando, habere duplam supertripartientem quartas. Præterea reliqui interlineares huius Abaci numeri primæ ordinem lineæ sequentur.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

DE OPTICE ET CATOPTICE.

Optice quoque, quam nostri prospectiuam communi uocabulo appellant, Geometricæ subijcitur arti, cum corpus prospicimus, quod figura & ratione certa cõtinetur. Cui separatim Euclides multiq; post eum libros dicauere. Inter quos Ptolemæus, Heros Mechanicus, Damianus, Heliodorus Larissæus & proximo seculo Petrus è Burgo Sancti Sepulcri nobilis pictor, de hac simul & pictura uernaculo sermone copiose in quodam uolumine disseruit. Vsus huius disciplinæ nimirum in plerisq; rebus elucet. In metiendis ædificijs. In architecturæ picturæq; ratione. In umbrarum corporumq; positione, cum sæpe non rationi partium neque harmoniæ, sed aspectui sit inseruiendũ. Postremo ad deprehendendam cœlestium, tum aliorum corporũ uarietatem ueritatemq;, tum reflexiones, refractionesq; eorundem. Quapropter quædam ex his ueluti rudimenta ex Damiano tum Euclide Græcis autoribus excerpsi, in reliquis perscrutari diligentius uolentes ad ipsos relegamus autores. Trifariam eam diuidunt, in Opticen, quam, ut dixi, prospectiuam dicimus: qua liberè, & rectè, & sine fractione perspicimus. Catopticen, qua per diaphana aquam uidelicet aut aërem crassum, aut speculum seu leue aliquod refractè adspicimus. Sciographicen, quum corpora aut ædificamus aut fingimus, quæ non tam artis rationi, quàm aspectui seruiant.

Sciographice

Visus in rem uisam

Habet autem uisus hæc conditiones. In primis ab oculo in rem uisam fertur: non item contrà. Indicio est ipsius oculi figura non caua, ut cæteri sensus, sed prominens & rotunda, ex qua lucem iacit, uti radios Sol.

Quòd autem lux in oculis consistat, declarat ipsius oculi Diaphanum, tum quædam animalia noctu cernentia: Sed & homines quandoq;, uti Tyberio accidit principi. Præterea rectè contuetur, ac figura Coni Orthogonij, quod Ptolemæus per organa in suo tractatu de Optice monstrauit. Hæc namq; ratione & usu probantur adspectus, & ex ipsa natura celeriter uisis congreditur, & plurimum uisorũ simul comprehendit. Quare necessarium fuit & rectè ob uelocitatem, & circulari forma, quæ omnibus planis capacitate præstaret, conspicere. Conus quem adspicimus, tetramorios, id est, quarta pars circuli est: summitas enim aspectus Coni, intra pupillam existit, & centrum quodammodo est sphæræ, siquidem tetramorios diuidatur circulus pupillæ. Quod autẽ Orthogonius Conus in confesso est, apparent namq; uisa siue per rectos angulos siue per acutos, per obtusos nunquam. Consistũt autem recti per diametrum Coni à summo usq; ad basim, quibus acutius & maxime cernimus. Acuti uerò inferiores uidentur à diametro siue basim attingentes siue non, nam in longinquo adspectu anguli acuti basim non attingunt. Si quid uerò diligentius contueri, aut certius uelimus, per Coni axem & rectam lineam adspicere oportebit. Hoc enim manifesto patet: acum uel rem paruam in terræ spatio quæritando, non prius adspicimus, quàm directo in eum conspectu, licet reliquum Coni spatium oculis una uisus celeritate lustremus. Quod argumento est, uisum ex omnibus maxime natura quæ sunt à fronte recta conspicere. Sed & quæ post terga sunt in speculo coram cernimus. Proxime autem axi propinquantes sunt radij adspectus. Deinde extremi utrinque ab lateribus finiuntur, per quos minus adspicere licet. Manifestum igitur ex his, quòd summus Coni adspectus non in pupilla oculi, non enim ab omni loco pupillæ uideremus, sed in oculi recessu ac penetrali consistit. Basis uerò Coni prima & ultima circulus est, cuius terminus pupillam circumscribit. Ipsa enim pupilla non circulus, sed tetramoriæ sphæræ est apiphania.

Fortior figura Coni Orthogonii

Conus tetramorios

Refractus adspectus

Refractus autem aspectus, qui κατοπτικὸς appellatur, fit per medium diuersorum diaphanorum: nam si diaphana æqualia ubique forent, non refringeretur. Refringitur tamen nõ radius seu linea perpendicularis, sed obliquus qui ad æquales finit angulos illius à quo refringitur, uel recedẽdo à perpendiculari in occursu diaphani rarioris, uel adcedendo ad perpendicularem in occursu diaphani densioris: exemplo est baculus in aqua dimidium obliquum se ostendens. Ex quo etiam patet solis radios ad æquales frangi angulos, cui omnino noster adspectus comparatur: uocantq; hanc incidentiæ lineam, cuius angulus oritur ex illa parte superficiei, uersus quam obiectum uisibile inclinatur pariter ex incidentiæ linea. Angulus autem reflexionis est, qui oritur ex alia facie extrema simul & reflectionis linea. Radius enim perpendicularis nunquam refringitur, sed continuo medium pertransit quodcunque occurrit, quanquam diuersum diaphanum. Si autem in opacum densumq; corpus inciderit, reflectitur in se, unde aspectus dicitur reflexus, quòd in sole causa est umbræ: nisi enim lumen reflecteretur, umbra non esset: sed id tantum fulgens, quod ab lucente corpore adspiceretur, reliqua tenebræ.

Causa umbræ in Sole

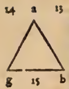
Cæterum inter uisa differentia uersatur. A maiore enim angulo uisa maiora apparere uidemus, quòd in eum plus luminis uehementius iacimus, Minora uerò à minore, æqualia ab æquali, altiora ab altiore, & humiliora ab humiliore. A pluribus item angulis uisa diligentius & melius: quoniam nihil uidetur ubi totum simul uidetur. Figuram igitur adspectus subijciam imagine.

Sit uisum A.B. oculus autem B. à quo adspectus extenditur in B A, B C, B D, B E. Interuallo enim adspectus finitur: non enim subito concidit in A.E. sed per interualla quamuis totum simul uisus celeritate uideatur adspicere. Insuper æqualibus magnitudinibus interuallo positis propius posita diligentius contuebitur. Maior quoque apparebit angulus inferior quàm superior, quum sint æquales.

Aliam quoque coronæ figuram ab Aristotele in meteoris positam non ab re fuerit ponere, qua ille refractum monstrat aspectum, simul & radios incidentes ab eodem signo in idem signum refringi undique in orbem secundum angulos æquales, unde circulum eum demonstrat. Ducantur tres lineæ perpendiculares supra lineam A.B. ad notam C. ab illis tribus notis, G. D. Z. in nube signatis: tunc construantur tres æquales anguli qui sunt, A G C. A D C. A Z C. Ex Euclidis autem proportione, si plures lineæ rectæ quàm duæ è diuersis partibus prouenientes, & æquales in eandem notam ceciderint, ea centrum circuli fuerit.

ANTEQVAM è Geometria penitus digrediar, demonstratio suprà prætermissa mihi repetenda ad areã trianguli reperiendam. Nã uti diximus, latera simul trianguli iungenda. ABG. quorum AB. Cubitorũ est 13. BG. 15. AG. 14. Simul autem iuncta erunt 42. è quibus subtrahenda medietas, ex qua lateribus supersunt 678. congeminandum 6. per 7. Totum autem per 8. exibit 336. quæ summa congeminanda per 21. hoc est laterum medietatem, exibit 7056. cuius radix erit 84. Area uidelicet trianguli. Quomodo autem quælibet per catheton reperiatur, suprà ostendi, uidelicet, aut per semicatheti cum tota basi, aut semibasis cum toto catheto congeminationem. Quadrati etiam area monstrata.

DE ASTROLOGIAE PARTIBVS, & circulis cœlestibus.

ASTrologiæ principium Sensus & Experientia est, quod Cicero Babylonijs refert. Hi enim ex altis montibus longo tempore quo se fuisse testantur per noctes astra obseruantes in eorum cognitionem uenere. Aristoteles inter mathematicam & scientiam naturalem hãc ponit. Totius autem rationem Ptolemæus bifariam deducit, in theoricam, quam nostri quadriuialẽ uocant, quòd quatuor scientijs, Geometria, Arithmetica, Musica, & Astrologia continuatur, qua noscuntur, quot in cœlo sphæræ, quot species motuum, qui siderum cursus, eorumq; magnitudines & differentiæ: super quo nobile composuit opus, quod Arabes Almagestum, Græci μεγάλην πραγματείαν, nos magnam compositionẽ dicere possumus, diuisum in libros XIII. à Trapezuntio in Latinum sermonem conuersum, cuius ante hos annos egregiam edidit epitomen Ioannes Monteregius. Aliam uerò Astronomiã

Astronomia

propriè dictam practicã posuit super stellarũ iudicijs, quæ Græci Apotelesmata uocant, quomodo se habeant circa ea quæ sunt infra orbem lunæ, quæ omnino quatuor esse uidentur, Elementa, Mineralia, seu Metallica, quæ item uegetantur, & quæ sentiunt. De hac igitur opus quatuor tractatuum edidit. In primo generatim modos omnis huius scientiæ partes continentes comprehendit. In secundo modos, quibus nosse ualemus res in uniuersum magnas quæ uni uel pluribus accidere possint: uidelicet regnorum euersiones, prælia, uberes prouentus, & his similia. In tertio circa hominum genituras uersatur, quid astra & animo & corpori polliceantur intrinsecus, ut adfectus, mores, ualetudinem, formam. In quarto quid extrinsecus, ut artes, ministeria, cõiugia, & his similia. Quas autem electiones aut interrogationes uocant, consulto præterijt tanquam res leues, inuentuq; faciles per ea quæ dicta sunt, si quis uestigauerit, sed superuacaneum omnino. Nam fortunato semel ex genesi si quid esset mathematicæ ueritatis etiã bonæ contingerent horæ. Cœlum omne in domos XII. diuidit, quod diagramma seu thematíon Græci uocant, in quo-

Diagramma Thematíon

rum angulis principalibus uim potißimam constituit: hi sunt Horoscopus, Occidens, Mesuranon, & Hypogæon, cæteras Epanaphoras aut Apoclimata nominat, nos succedentes aut declinantes. Horoscopus nati uitam & mores auspicatur:

Horoscopus

secunda substãtiam, tertia fratres, quarta maiores ac antiquitatem, quinta filios, sexta ualetudinẽ, septima amicitias & inimicitias, octaua mortem, noua religionem, decima honores artesq;, undecima aduersarios & incommoda. Hanc igitur secundam astrologiæ partem, quanquam eruditi nobiles'que philosophi nihil cõtra humani animi arbitrium ualere dictitant, quod tamen incerta sit nobis, nec facile deprehendi poßit, deturq; propterea paulatim occasio, præsertim ineruditis, in fati opinionem delabendi, iure à nostris doctoribus reijcitur.

Reliquũ est ut de prima quæ ad theoricen pertinet, pauca dicam, quanquã de hac in Aristotelicis de cœlo, quæ post hæc sequuntur, multa uidere est: præterea in geographiæ principio, ubi de terræ habitationibus & umbrarum ratione, nonnulla ad hanc pertinentia scientiam in medium attuli.

De circulis sphæræ

Sphæræ in primis circuli præter lacteum qui mihi inter Aristotelica dicetur, decem Macrobio sunt. Zodiacus ante omnis partibus duodecim latus, ubi totidem signa & linea media eclyptica uocata, Solis tantum uia. Quinq; alij paralleli circuli uocantur, quorum medius & maximus Aequinoctialis siue Aequator. Duo extremitatibus uicini, atque ideo breues, quorum unus Septentrionalis, alter Australis uertex dicitur. Inter hos duo sunt Tropici, qui ex utraq; parte zonæ ustæ terminum faciunt. Præter hos totidem Coluri appellati, quibus nomen dedit imperfecta conuersio, ambientes septentrionalem uerticem atq; inde in diuersa diffusi, & se in summo intersecant, & quinq; parallelos in quaternas partes æqualiter diuidunt Zodiacum intersecantes: unus eorum per Arietem & Libram, alter per Cancrum & Capricornum meando decurrit, sed ad australem uerticem non peruenire creduntur. Duo qui ad numerum prædictum supersunt Meridianus & Orizon in sphæra non scribuntur, quia certum locum habere nequeunt, sed pro circumspicientis habitantis'ue diuersitate uariantur. Meridianus enim est, quem Sol cum supra hominum uerticem uenerit, ipsum diem medium efficiendo designat. Orizon quem sibi unusquisque circumscribit adspectus, ultra tamen CCCLX. stadiorum longitudinem intra se continere non poterit.

Meridianus

Orizon

DE SOLE.

INter septem erratica speciosißimus longe'que mortalibus utilißimus Sol esse dignoscitur, Homero poetæ, tum cunctis olim oriẽtalibus pro Deo summo habitus. Hunc Epicurus pedaneũ esse dixit sensu deceptus, ut ait Aristoteles. Esse autem longe maiorem terra, declarat ipsius terræ umbra in coni figuram terminans ex Euclidis sententia, qui ait minores corpori umbras fieri, quando illuminantia maiora fuerint. Vltimos enim radios concedere eisdem, ex quo & minuere umbras. Maiores uerò fieri corporibus umbras, quum illuminantia fuerint minora: ultimos enim radios in his extenuari. Si enim cilindrica foret, totum Zodiacum operiret, & sic mensibus singulis lunæ eclypsis contingeret, umbra se opponente. Præterea stellæ ipsæ quandoque lucidiores apparerent per umbram, qua remota per Solis aut Lunæ splendorẽ nõ adeo nitent. Si uerò latiores essent in fine umbræ terræ non solum Zodiaci, sed alia quo astra fixa operirent, & sic luna ferè tota nocte sine luce remaneret. De ipsius igitur certa magnitudine diuersæ sententiæ, inextricabiles sanè omnes, sed tam prodendæ quàm proditæ. Macrobius adseuerat deprehensum esse illum ducentesimã sextamdecimã partem circi sui habere, & ex Eratosthenis sententia maiorem esse terra septies & uicies, ex aliorum uerò opinione octies tantum. Terram autem CCLII. milia stadiorũ complecti, cuius diametros erit non multo amplius LXXX. milibus stadiorum. Cleomedes autem dicit Solem Lunamq; DCCL. partem esse suorum circulorum: Solem uerò diametrum DXX. millium stadiorum habere. Esse autem terdecies Luna maiorem: Lunam autem terra dimidio minorem. Terram deniq; circiter milia XXXII. ambire. Capella idem ferè de terra, sed Lunam sexies dicit minorem, suo autem circulo sexcẽties, quum hydrologa ratione compertum esse ait clepsydris duabus superpositis, altera uacua inferius, altera aqua plena superius, obseruato lunæ ortu cum stella fixa, & quum tota sit orta tollendo clepsydram inferiorem, & aliam ponẽdo, donec uigintiquatuor horarum spatio Luna seu stella eadem fixa ad eundem redeat locum. Solarem quoque circulum duodecies quàm

De Solis Lunæ & Terræ magnitudinæ uariæ opiniones

quàm Lunæ maiorem ponit manifesta ratione, quum quod illa mense, ille duodecim mensibus percurrat. Martis autem circulum eadem computatione cursus uities quater potiorem inueniri. Iouis centies & quadragies quater. Saturni trecenties tricies & sexies. Si quis autem Solis aut Lunæ à terra distantiam nosse cupiat, facile fuerit ex supradictorum calculo indagare, considerato sphæræ diametro, qui quum per mediam transeat terram, necessario continget eius medietatem totam esse altitudinem, quòd sexta pars totius cuiusque sphæræ fuerit. Vbi autem nubes congeruntur, non amplius x l. stadia Posidonius esse dixit. Nunc ad alias ueniam solis proprietates. In oriente atque occidente maior sanè apparet & rubicūdior, tum etiam lōginquior, quàm quum in medio cœli. Ratio, quòd uapor & aër, in ortu & occasu crassior, in medio uerò subtilior uidetur: ex quo refractus per nebulas, tanquàm per speculum aut aquas, uisus, ut quadrantem in aquæ catino maiorem quàm sit, uidere uidetur. Sic etiam in oriente aut occidente solem & maiorem & longinquiorem, & puniceo colore: quòd, ut alibi dixi, album & splendens, per umbras aut nebulas adspectu rufum apparet. Hic insuper poëtarum commento quadriga inuehitur, cuius

Equi Solis. Ortus astrorū.

equi Phlegon, Pyrois, Aethon, Eous, Ex hoc ortus & occasus signorum auspicamur. Nam ut ex radijs eius primum emergentia apparere incipiunt in oriente post ipsum, aut in occasu, & tunc heliacus dicitur. Ouidius. Iam grauis obliqua subsedit aquarius urna. Aut oriuntur cum eo pariter & occidunt, uocaturq; cosmicus. Vt Virgilius. Candidus auratis aperit quum cornibus annum Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro. Aut occidente sole apparere incipiunt in oriente, & rursus eo oriente occidere, & tunc Chronicus erit. Ouid. item. Quatuor autumnos pleias orta dabit. Pleiades in capite sunt tauri. At mathematici alios habent ortus, quum siquidem signa ex Orizonte emergunt, quæ in sphæra recta

Recte ascēdere quomodo signū dicatur

recte ascendunt, alibi oblique. Recte enim ascendere seu occidere signum dicitur, quum pars maior æquatoris, hoc est, quum plus quàm portiones x x x. simul cum eo conscendunt & descendūt. Oliquæ uerò quum pars minor æquatoris, hoc est minus quàm portiones x x x. cum eo simul conscendunt & descēdunt. Lucanus. Non obliqua meant nec tauro rectior exit Scorpius. Deinde quo magis polus arcticus eleuatur, tanto maior est dies, & contrà. Præterea in quolibet mundi angulo integrum hemisphæriū adspicitur, & in qualibet quamuis breuißima die, sex item signa atque in maxima ascendunt.

De [illegible]lis

De umbris uerò quas iacit sol alibi dixit. Deinceps de motu ipsius ac sphæris, nam plures cuique sphæræ orbes ad seruandas motuum epiphanias tribuunt, Aristoteli illiusq; tempori nondum repertos, sed tantum Ptolemæo. Motus insuper diuersitatem esse in eadem sphæra minime incongruum, cum unum quendam ac proprium habeat à sua quisque intelligentia. Duos quoque alios ex raptu uiq; aliena, quorum alter ex raptu primi mobilis est contra successionem signorū diurnus uocatus, alter ex octaua sphæra secundū signorum successionem tardißimus: ueluti soli in primis contingit. Nam huic tris tantum orbes cum totidem motibus ponunt. Duos primum inter se eccentricos, ac aduersos, simul autem positos mundo concentricos, quos solis summam apsidem deferentes uocant.

Apsis

Est enim apsis currus propriè circulus, ἀπὸ τοῦ ἅπτειν, id est, attingere terram, ex quo ad eccentricum planetarum, in quo uoluuntur, transfertur. Summa ergo apsis maxima est eius

Apogæon. Hypogæon

altitudo Plinio uocata. Ptolemæo autem Apogæon, & Hypogæon eius aduersa depreßio: barbaris uerò Aux & oppositum Augis. Hanc dicunt Neoterici, sicuti & reliquorum planetarum ad motum æcemq;, ac polos nonæ sphæræ moueri, Anno uidelicet ducentis parte una, uocariq; Ptolemæo motus astrorum fixorum & Apogæorum planetarum. Attamen solis Apogæon tantum Ptolemæus ipse mutari negat: Nam si mutaretur, tempus esset durante mundo, ut ad Capricornum rediret, ubi nunc Hypogæon, & hoc pacto altera pars australis, quæ ad antœcos nostros pertinet, habitaretur, si ulla esset, & hæc nostra desereretur, ut ait Albertus. Sed quoniam nullum esse continens præter nostrum, nuper, ut dixi, à Lusitanis compertum est, neque si esset, temperatum (ut est opinio) foret, adeo ut esset necesse ante plenam reuolutionem finem mundi aduenire, aut certe habitatoribus deseri. Ratio autem, ut ipse Albertus ait, cur minime sit illorum temperatas, quòd caloris intorabilis causa duplex est, propinquitas solis apud nos, & terræ uicinitas. Causæ uerò intolerabilis frigoris, horum contrariæ. Nos igitur alterum altero temperamus. Nam quum est in apogæo prope nos æstate altißimus est, cum uerò hyeme recedit, uicinus est terræ. Illis autem omnia contra contingunt, qui quamuis in quibusdam insulis incolumes uiuant, hoc non ex cœli temperie, sed ex Dei habent prouidentia. Intemperantiæ signa sunt colonorum paucitas, nulli fructus, præterea morum feritas, ac rerum omnium indocilitas. Solis nanque temperantia non solum corpora, ut ait Aristot. in Politicis, sed etiam animos moderatur humanos. Nunc autem ad reliquos solis ueniam motus. In medio igitur duorum ex accidente eccentricorum tertius est orbis per se eccentricus, qui solem deferens uocatur, perficitq; cursum proprium secundum successionem signorū C C C L X V. diebus & quarta parte. Hic ob eius inæqualitatem ad terræ centrum tanquam turbo præcisus, minore spatio peragit australia signa quàm borealia. Nam turbines duos considerare possimus. alterum reuera adsequentem solem, alterum adparentem: quorum cuspis quidem una in pupilla erit uisus, bases uerò duæ, alia ueritatis, alia sensus. Ex quo etiam lineæ duæ imaginandæ æquidistantes, altera à centro mundi, altera ab eccentrico: per hanc inæqualiter mouetur uocaturq; uerus motus seu locus: per illam uerò æqualiter: diciturq; motus medius, quòd ex illius argumento uerus solis deprehenditur locus. Aequatio autem nostris mathematicis appellata: Ptolemæo autem in magna compositione differentia seu diuersitas dicta, arcus est Zodiaci inter lineas medij motus & ueri cadens. Hanc nullam esse contingit, quum sol in apogæo uel hypogæo fuerit, maximam uerò cum sol in longitudinibus medijs. In dijs autem locis secundum augmenti uarietatem crescit & decrescit: quanto nanq; uicinior sol apogæo fuerit, uel hypogæo, tanto minor est: quanto autem longitudinibus medijs, tanto maior. Augmentum solis uocant arcus Zodiaci intra apogæi lineam: & lineam medij motus secundum successionem signorum. Hic semper est similis arcui eccentrici uersus apogæon existenti, quem apogæon secundarium uocant: quare fit ut subtracto hoc apogæo à solis motu medio augmentum solis remaneat. Hoc igitur dum sex signis communibus minus fuerit, linea medij motus lineam ueri præcedit, quamobrem tunc æquatio subtrahitur. Si uerò maius sex signis, contra fit, ex quo tunc æquatio medio iungitur motui, ut uerus exeat.

DE LVNA.

Luna

LVnam uerò infra terræ magnitudinem esse, umbra item ipsius est argumento, quum se tota, & sola per eclypsim opponit: quæ conica in terrā uenit, latitudine coni stadiorum circiter quatuor nullium: qui locus omnis est, in quo sol non uidetur: in qua magnitudine considerari potest quātum sit diametros basis ipsius umbræ. Si uerò partem tantum operit solis, proportione fiunt umbræ. In lunæ eclypsi perfecta primæ partes eius ad orientem uergentes obscurātur, & rursus hæ primæ relucent, quia terræ umbra ex oriēte in occasum procedit,

cedit, & luna cursu proprio ab oriente in occidentem fertur, & sic umbræ occurrent. Quæ uerò in boream spectant, fugiunt eclypsim: neque enim umbræ subingrediuntur: quando autem è meridie in boream redit, pars quæ in boream uergit, obscuratur. Si igitur altissima fuerit in eclypsi, citius apparet, angustiorem nacta umbram: humilis contrà tardius, latiorem nacta umbram, media uerò mediocriter. Ex his ergo apparet, quòd terræ umbra forma conica est, ac Sol terra longe maior, & luna longe minor. Si enim tanto tempore occulatur in umbræ angustia, quanto magis in umbræ latitudinem incidens occultaretur? quod in terræ superficie contingit. Insuper in lunari eclypsi luna patitur. In solari autem noster aspectus. Lunæ eclypsim primus Romanorum manifestauit Sulpitius Gallus in exercitu Pauli Aemylij. Solis uerò eclypsim Pericles dux Atheniensis in bello Peloponnesiaco. Ratio uerò, quòd æqualis soli & maior cæteris astris uidetur, ob eius est humilitatem uicinitatemq; terræ. Maculas insuper eius nonnulli terræ humorem dixerunt: alij animalia, resq; omnis quæ in terra sunt multò ampliores in ea contineri. Diuersis apparet insuper formis. Dum est in coitu deficiens luminis neomenia dicitur. Deinde quum primum apparet specie bicorni ac falcata Menoides. Semiplena dichotomos, id est sectilis. Amphicyrtos plus quàm plena. Propter has uerò tris formas tria Dianæ numina dixerunt. Panselinos autem Plenilunium appellatur. Hæc iterum omnia in diminutione resumit. Deinceps de motibus eius sex ac sphæris quinque, quarum tris habet cum sole communes: uidelicet, duos eccentri cosinter se, simul autem concentricos mundo, qui deferentes apogæon lunæ dicuntur. Tertium in horum medio deferentem epicyclum, mundo eccentricum. Præterea æquantem. Est enim æquans par quantitate deferenti, eumq; interfecat. Circulus excogitatur, quoad reliquos primum planetas, ut epicycli ac deferentis inæqualitas ad æqualitatem ac normam reducatur. In æquante enim normaliter fertur epicyclus, quum in eccentrico & Zodiaco sit inæqualis. Ob quam causam non erat æquantem lunæ ponere, quòd norma lunæ in centro terræ sit. Nam cæteri planetæ tam in eccentrico, quàm in centro Zodiaci, siue terræ inæquali sunt motu: quamobrem hæc indigent æquante. Sed ob caput draconis tantum luna æquantem necessarium habet, qui quidem in ea solum mundo concentricus & in superficie eclypticæ est, in reliquis minime. Deinde orbem habet extremum mũdo item concentricum ac tris alios orbes ambientem, qui deferens caput draconis appellatur. Postremo epicyclum in orbe tertio immersum. In quo lunæ corpus est adfixum. Motus autem horum se sic habent. Deferentes apogæon eccentrici contra successionem signorum simul supra centrum mundi ultra motum diurnum in die naturali X I. partibus, & X I I. tantum minutis mouentur, & axis motus huius axem Zodiaci in centro mundi intersecat, ac poli à Zodiaci polis partibus sex declinant. Hoc igitur pacto hi deferentes tris habent motus, primum ac proprium supradictum. Deinde diurnum ex motu primi mobilis. Tertium his contrarium, ex motu octauæ sphæræ, sicuti cæteri tardissimum. Orbis uerò epicyclum deferens mouetur secundum successionem signorũ cotidie partibus X I I I. & M. X I. Axis tamen huius motus per centrum huius orbis, quod centrum eccentrici dicitur æque distans axi apogæon deferentium, mouetur. Ex quo poli etiam motus huius à polis ipsorum orbium deferentium distabant. Lunam quoque in epicyclo solam astrorum moueri opinio est, ac in parte quidem superiore contra moueri: propterea q; tardior fit: in parte autem inferiore celerior, quòd secundum cum mouetur, quæ causa est totius inæqualitatis. Nam si luna non moueretur, æqualis perpetuo sphæræ ipsius motus foret. Quod Aristoteles minime uidisse dicitur deceptus ipsius ma-

Tria Dianæ numina unde

Aristoteles deceptus

culis semper eisdem apparentibus: nec mirum, cum epicyclum non posuerit, nec lunæ motum ipsius necesse fuit ponere. Posito autem epicyclo, lunam in ea moueri ad seruandam apparentẽ inæqualitatem necesse est. Inæqualitas uerò huiusce modi ad hanc reducitur æqualitatem, ut à puncto apogæi ipsius medio, quodcunque illud sit, cotidie X I I I. partibus progrediendo recedat. Apogæon autem medium epicycli est punctum circumferentiæ ipsius, quod ostendit linea à puncto opposito centro eccentrici in circulo paruo per centrum epicycli ducta: hæc medium motum ostendit. Sed apogæon uerum, punctum est eiusdem circumferentiæ, quod à centro mundi per centrum epicycli ducta indicat. Hæc duo apogæa unum fiunt, dum centrum corporis lunaris in apogæo uerò epicycli uel hypogæo eccentrici fuerit, & cum hoc luna in linea, à centro mundi ad peripheriam epicycli ducta, forte existente. Dum autem augmentum est minus sex signis communibus, luna medij motus lineam ueri præcedit in signorum successione. Ideo tunc æquatio à medio motu subtrahitur. Sed dum plus sex signis fuerit, contra euenit: quare tunc coniungitur, ut uerus eueniat motus. Draco autem sic se habet. Orbes apogæon deferentes à polis eclypticæ sex partibus, ut dixi utrinq; declinant, eiusq; superficiem supra diametrum mundi intersecant, ubi æquans cum deferente connectitur: ex quo una pars uersus aquilonem, altera uersus austrum tendit, quæ intersectio ex similitudine Draco uocatur. In quo cum centrum epicycli fuerit uersus aquilonem pergens, caput Draconis dicitur, Cauda uerò uersus meridiem. Mouentur autem hæ intersectiones ab orbe extimo, qui deferens caput draconis uocatur, contra successionem signorum cotidie minutis tribus, appellaturq; hic motus latitudinis. Præterea non semper superficies eccentrici superficiem eclypticæ in partes æquales secabit, sed apogæon, quod cum suis orbibus deferentibus contra signorum successionem moueri dixi, quandoque euenit ut omnino sub eclyptica sit, tunc æquales intercidentur in partes. Alias uerò cum apsis in alteram partem declinabit, maior portio ex ea parte fuerit: ob quam rem epicyclus ei parti propinquans celerius perfertur. Contra uerò in hypogæo, ubi minor portio tardior fuerit. Insuper dicti orbes apogæon deferentes erga deferentem epicyclum talem habent in suo motu ordinem, ut bis mense quolibet inter se concurrant, cursumq; suum peragant, quum aduersis inter se motibus perferantur. Erga uerò solis motum sic se habent omnes, ut linea medij motus solis sit media inter centrum epicycli lunæ & apogæon eccentrici eius, uel simul cum eis uel in opposito amborum simul existentium. Ita quòd in omni media solis & lunæ coniunctione centrum epicycli lunæ, & linea medij motus solis, & apogæon eccentrici lunæ sit in una Zodiaci parte secundum longitudinem. Quare fit ut in omnibus tetragonis medijs eorũ centrum epicycli lunæ sit in eccentrici sui hypogæo, & in omni oppositione media rursus in apogæo. Appellatur autẽ medius coitus quũ coeunt, seu opponuntur, mediorũ motuum lineæ, quæ semper est æqualis, & habet ex Ptolemæi computatione dies X X I X. M. V I I I. Verus autẽ est quando ueri motus lineæ, secundũ item longitudinẽ opponuntur, quum uidelicet sol & luna in eadẽ omnino parte consistunt. Eadem et quũ fuerit ex diametro, ratio. Maxima uerò distantia solis à linea designãte mediũ eius motum duarũ Zodiaci partiũ esse potest, quum sol uidelicet in X V. parte uirginis, ac X X. piscium fuerit. In alijs uerò locis semper minor existet secundum accessum eius ad apsidem, & eius oppositum, Quum uerò in illis fuerit, eadem prorsus utriusq; linea. Maxima uerò lunæ distantia à linea medium eius motũ designante in coitu & diametro partium quinq; potest esse. Quãdo uidelicet luna fuerit in aliquo extremarum notarum laterum epicycli. Ex quo manifestum quòd in

Apogæon

Draco

De coitu medio & uero

quòd in coitu media distantia solis à luna nō fit maior septenis partibus, quod raro cōtingit. Harū quoq; alterā altera quandoq; præcedit, maiorq; est. Aequātur tamen quibuslibet CCLI. lunationibus, ut in magna Ptolemæi compositione narratur. Ita ut infra tēpus illud quod uni X. defuerit ex altera supplendo, parem inter se numerum sortiātur. De luna item illud animaduertendum, quum habeat apogea duo, Eccētrici uidelicet & epicycli, quando in utroq; forte fuerit, tunc altissima erit: humillima uerò in horum contrarijs. De eius autē post coitū manifestatione triplex est ratio, cur quādoq; citius, quandoq; tardius appareat.

Luna cur quādoque citius quandoq; tardius apparet

Prima est obliquitas Zodiaci & orizontis. Nam si sit coniunctio sub eclyptica à fine Sagittarij in finē Geminorū, tunc quū sol occidendo in orizonte fuerit, plures erunt gradus in circulo reuolutionis lunæ, & ab ipsa luna ad orizontem, quàm de Zodiaco à luna ad solē, quoniā signa illius partis Zodiaci oblique discedūt. Ex quo à septentrionalibus citius uideri poterit, quàm si fuisset in signis australibus. Secunda causa, latitudo lunæ ab eclyptica est. Nam si post coitum mouetur in altitudinem septentrionalē, iterū citius uideri poterit, quàm si in meridionalem, quoniā orizon obliquus magis uersus septentrionem deprimitur, uersus uerò Austrū magis eleuatur. Tertia causa, uelocitas ueri motus lunæ. nā si uelox ex motu, citius apparet, quā si tarda foret. Fit igitur quandoq;, ut omnes hæ causæ concurrant, tunc termino horarum XXIIII. uetus & noua apparet: quandoq; duæ tantum, & tunc altero post coitū die: quandoq; una sola, & tunc tertia uidebitur die. Interdum etiam horum omnium contrariū accidit, tunc quarto die eam apparere continget. Omnino autē citius quàm partibus XII. procul à sole uideri nequit, ortusq; hic Heliacus dicitur.

Heliacus

Nam quòd solem cursu pertrāseat, aliter quàm post eū oriri aut occidere crescens non poterit. ex quo auersis à sole cornibus ortum spectat, decrescens uerò occasum. Postremo non ignorandum semel ipsam in quolibet signo coire: In Geminis tantum bis, quòd apogæon soli aduersum habens in Sagittario diutius, in Geminis minimū moretur. Sol autem contra Geminos diebus XXXII. Sagittariū XXVIII. percurrit. Præterea luna signiferū diebus XXIIII. & besse absoluit. sed Solē XXIX. & semis consequitur. Ascendēs insuper ad descendēs eclypticā acutis aut sparsis secat angulis. Nec tamen ad idē potest, hoc est, ita ut est posita eisdē parte, mense, & latitudine, rursus reuerti, nisi mensibus CCXXV. hoc est, anno XIX. Nam ut sub eadem die, eisdēq; propinquitatibus siderū inherētiū redeat, annus faciet LV. Vt uerò etiā planetarū eodē ordine ac specie cōtingat, annus est expectandus magnus. Demū hoc ipsum etiam sciendū quòd eadem conscendens eclypticam in aquilonem, uocatur ὑψομένη ab aquilone ad eclypticam reuertens ὑψὸς ταπεινομένη. Quum ab eadem in occasum descendit, ταπεινὸς ταπεινομένη. Quum deinde rursus ad solem resurgit, ταπεινὸς ὑψομένη.

DE RELIQVIS PLANETIS AC SPHAERIS.

Reliqui planetæ quemadmodum apparēt, modo lunæ tris habēt orbes, cum epicyclo uidelicet deferētes apogæon, qui motu sphæræ nonæ, uti suprà dixi, mouentur: nec sunt, ut in sole & luna, simul terræ concentrici, sed eccentrici ambo: & in horum medio deferentē epicyclum super cētro æquantis: cuius axis interfecat eclypticæ superficiem partibus inæqualibus: contraq; euenit hic, atque in luna, ut epicyclus tardius percurrat maiorem portionem, hoc est, uersus apogæon. Præterea uoluitur etiam aliter, id est, ex parte superiore secundum signorum successionem, & inferiore contra successionem: in qua reuolutione planetæ retrogradi, directi, & stationarij appellantur: quod lunæ minime contingit ob eius in epicyclo celeritatem. Caput draconis in cæteris omnibus stabile, præterquam in luna est. Veneris epicyclus etiam in meridiem transit supra axem imaginarium motꝰ: cuius poli adcedunt, recedunt à polis Zodiaci in utranque partem portionibus sex, totidem quot luna, ut placet Capellæ. Plinio etiam duabus circulum excedit. Præterea solis apogæon secundarium semper sequitur, quapropter ultra partes XLVI. ab eo non absistit. Eius astrum amplißimum, deprehēsum à Pythagora primum: idem & Hesperum esse quum solem sequitur, & Phosphorum, hoc est, luciferum quum præcedit. In ortu matutino quatuor & amplius apparet mensibus, in uespertino diebus tātum XX. coit autem cū sole diebus DLXXXIIII.

Mercurius

Mercurius Stilbon appellatus partibus quatuor à sole latitudine utrinq; discurrit: longitudine non ultra XXII. coit autem cum eo diebus CXVI. cui planetæ ob eius uarietatem plures dant orbes. Ambo item cursum paulo quàm sol minore spatio absoluunt: nec terræ centrum uti cæteri habent planetæ: sed circa solis centrum de latere circumducuntur: longitudinisq; spatia latitudinum uagatione compensant.

Mars

Mars Pyrois dictus paulo plus biennio cursum peragit. distat latitudine circiter duabus & semis. coit diebus DCCCXXX.

Iupiter

Iupiter Phaëton cognominatus, annis XII. perficitur: discurrit totidem ferè partibus quot Mars. coit diebus CCCXCVIII.

Saturnus

Saturnus Phænon appellatus, absoluitur annis XXX. discurrit partibus duabus. coit diebus CCCLXX.

Apsides

Summæ Apsides sunt hæ, Sol in Geminis, Luna in Sagittario, Venus item Mercurius in Capricorno, Mars in Leone, Iupiter in uirgine, Saturnus in Scorpio, in medijs signorum partibus iam inde Plinij temporibus. Sed & alias Apsidum altitudines immobiles à proprio centro omnes etiā habere contingit. Solem in Arietis parte XXIX. Lunam in Tauri IIII. Mercurium Virginis XV. Venerem. piscium XVI. Martem Capricorni XXVIII. Iouem Cancri XV. Saturnum Libræ XX.

Catholica

Iam illa planetarum Catholica sunt. Retrogradi quum solem uerentes à cursu proprio retrocedunt: superiores triquetra distantia, inferiores minore. Directi quum reuertuntur. Stationarij quum stare uidentur in prima & secunda statione: prima item & secunda potestate accepta. Præterea tardi et minuti cursu, quum linea ueri motus eorum tardius quàm linea medij motus, aut contra successionem mouentur. Aucti numero quando æquatio additur supra medium motum. Minuti uerò quando minuitur. Aucti lumine quum recedunt à Sole, uel Sol ab eis. Minuti lumine quum ad solem accedunt, aut Sol ad eos. Orientales & matutini, quando ante Solem oriuntur. Occidentales & uespertini, quando post Solem occidunt. Orientes ortu matutino sunt, qui de subradijs exeuntes ob remotionem eorum à Sole, uel Solis ab eis, mane ante ortum Solis apparere incipiunt. Orientes ortu uespertino, qui de subradijs exeuntes ob remotionem eorum à Sole uesperi post Solis occasum apparere incipiunt. Occidentes occasu matutino sunt qui radios solis ingredientes ob eorum ad solem adcessum mane occultari uidentur. Occidentes occasu uespertino, qui Solis radios ingrediuntur, & ob adcessum eorum ad Solem, aut Solis ad eos, uesperi post Solis occasum occultari incipiunt. Tres autem superiores nec occasu matutino occidunt: nec ortu oriuntur uespertino. Zodiacus à Columella sub Augusto VII. circiter partes processit: nā VIII. Calend. Ianuarij octaua pars erat, ut ipse ait, Capricorni quando solstitiū: & VIII. Calen. Aprilis erat octaua pars arietis, quando æquinoctium uernum: non in octauis partibus solstitia, & æquinoctia ponit ut agricola. Hipparchus autem & reliqui Mathematici in signorum principijs.

De orbibus superioribus

Reliquum est ut superiores cōtemplemur. Neoterici multis rationibus, Ptolemæo nonæ repertæ primam sphæræ, decimā adhibuerunt loco primi mobilis: cuius sit mo-

tus unus

tus unus tantum ac simplex, quo cæteri inferiores motu diurno feruntur. Nonam uerò secundum mobile uocant, à qua octaua sphæra secundo mouetur, quantum coniicere licet, supra polos eclypticæ secundum signorum successiones annis C C. parte tantum una. Hic motus Apogæorum & stellarum fixarum Ptolemæo dicitur: & est arcus Zodiaci primo mobilis inter caput Arietis primi mobilis: & caput Arietis nonæ sphæræ. Superficies nanque eclypticæ nonæ sphæræ semper est in superficie eclypticæ primi mobilis. Octauæ itē tertius est motus proprius, quē trepidationis uocant, siue adcessus et recessus; fitq; supra duos paruulos circulos in cauo late re nonæ sphæræ æquales: in principijs Arietis ac Libræ eiusdē. Eclyptica quoq; octauæ sphæræ eclypticam nonæ intercidet, si forte intercidere continget. Velocitatis autem huius norma hæc est, ut quælibet duarum notarum, Arietis uidelicet & Libræ cursum sui parui circuli, in quo circumfertur spatio V I I. milium annorū perficiat. Nam & characterem quēdam Zodiaci et eclypticæ cū eisdē animalibus distinctum: non tamen ex astris, sed eorum similitudine ponunt etiam in nona & decima sphæra, ubi magna uis prognosticorum consistit: qui quoniā ignoretur, nō satis uera iudicia à Mathematicis tradi. Duplicem igitur eclypticā ponunt: fixam in nona, mobilē in octaua, quæ à capitibus fixorū tropicorū nunc ad orientem, modo ad occidentem partibus I I I I. X I X. discedit. Omnino indeprehensa eius uariatio, alijs alia putantibus: quibusdā X C. annis V I I. partibus ultro & totidē citro uariari: Albategno an. L X. partē unā ad orientē procedere: Alphragano centū existimātibus. Ipsius autē octauæ sphæræ Phænomena, quæ nos imagines uocamus, X L V I I I. esse Arati Hygini Ptolemæiq; autoritate palā est. In quibus continentur astra fixa M. X X I I. Ex his C C C L X. uersus Boream extra Solis uiā figuras X X I. constituunt, uidelicet Vrsam maiorem & minorem, quæ Cynosura uocatur. Inter hæc serpentē medium. Deinde Cepheum, Cassiopeam, Coronam, Herculem, Olorem ledæū, seu uulturem cadentem: Pleiades, Arctophylacem, siue Bootē, siue arcturū: Perseum cū Gorgonis capite, Aurigā siue Agitatorē, Ophiuchum siue Anguitenentē, alterū anguē, Sagittam, Aquilā, Delphinum, Equum primum, equum secundum, Andromedā, Deltacon, Triangulū. Stellæ uerò C C C X L V I. in ipsa uia Solis X I I. Zodiaci signa constituūt. Reliquæ C C C X V I. ad austrū cōstitutæ X V. faciunt figuras, uidelicet magnum Cetum, deinde Orionē cum gladio, Nilū uel Eridanum fluuium, Leporem, Canem maiorem, Canem minorem, siue Caniculā: Argo nauim, Arā, Craterē, Coruū Apollineū, Chironē Centaurū, Hydram, Thuribulū, Australe sertū, Piscem Australem. Sunt item alia plura extra normam astra, quorū Canones ignorantur. Illud postremo non ignorandum, minimum in cœlo astrū uniuersa terra longe maius esse compertum.

Phænomena octauæ sphæræ

Instrumenta Mathematica

Instrumenta Mathematica, alij alia inuenerunt, ut autor Vitruuius. Berosus Chaldæus scaphē siue hemisphæriū, Aristarchus Samius discum in planitie, Eudoxus astrologus Arachnē, Apollonius Paretinum, Archimedes sphærā & cylindrum. Ptolemæus omnia interpolauit. Nec astrolabium alterius putauerim inuentum: quamuis Hali Abraamo referat. Posteriores uerò ex multis instrumentis simul ordinatū constituerunt uti apparet. Nam ex quadrante constat & aranea & dioptra, quanquam quadrantem Israelis uocatū Iacob Hebræi adsignent. Hoc in annulo nuper insculpsit Bonetus medicus è prouincia Rabi Hebræorum, qui nūc urbem obequitat: miro artificio rem totam tam breui spatio complendo.

AD IVLIVM II. VRBIS ROMAE EPISCOPVM SANCTISS.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER XXXVI.

ARISTOTELICA.

EXPLICATIS reliquarum artium fundamentis, restat parens omnium ac princeps Philosophia, quā tantum subodorari torpentis atque inepti, tractare etiam temerarij fortasse fuerit, quum eius enarratoribus præclaris sint omnes refertæ bibliothecæ. Itaque nihil mihi potius uisum, quā eius me præsidis autoritate tueri: nec tantulum ab eiusdem abscedere uestigijs: quapropter hæc Aristotelica peripseinam quocūq; modo ex uarijs utriusq; facultatis autoribus uoluminatim in tris libros, more paraphrastæ conieci: sic enim inscribi malui, quādo quisquilias ex eo tantum legimus: penitiora uerò illis reliquimus, qui hæc gryphis Cleantheis, aut tendiculis Chrysippeis, ne dicā Ockanicis, aut Raimundeis, excarnificāt: quod æquius à me tolerandum, quā hæc quasi Isagogica ac progymnastica grammaticis & oratoribus eius expertibus lectionis dicaui. Quibus Papa beatissime Mariū fratrē fas adhibere fuerat, ut qui ab ipsis unguiculis hunc philpsophum consectatus, iam nunc ferè cum tota ipsius familia in cōpedibus habeat, si per uigilē curam uaticanæ basilicæ, quam ei nuper delegasti, licuisset. Nec his nunc primum tyro inter tuos manipulares, adeoq; ante hos annos tuā dignitatem te absente tutatus est, ut difficilimis tēporibus sacri officij tui decus & autoritatem, quo ad eius fieri potuit, minime labefactari sit passus. Sed rem iam prosequar institutā.

Philosophiæ diuisio

A partitione igitur auspicādum: Totius enim disciplinæ huius ratio, ut ait Simplicius, in Practicā ac Theoricā diducitur. Finis alterius uerum, alterius bonū. Prima rursus in Ethicam, Oeconomicā, et Politicam diuiditur: ac omnis legibus & formulis constat: quibus & nos ipsos & domū & Remp. regimus. Theorica in Logicā, Physicam, Mathesim, & Metaphysicam. Logica uerum à falso distinguit. Physica in rebus uersatur & hypostasi & mēte in materia cōsistentibus. Metaphysica, siue Theologia, in rebus & hypostasi & mente & materia secretis. Mathesis uerò inter utranq; sita rebus in mēte, sed nō hypostasi à materia secretis ueluti numeri & figuræ. Neq; quiuis numerus siue triāgulus sine materia subsistere ullo pacto potest: sed aut in ligno, aut in lapide, aut in ære hypostasim habet. Mēte uerò aut cogitatione poterunt à materia secerni. Vnde Mathesis, ut placet quibusdam, dicta quasi

Mathesis

quasi metathesis, id est, transpositio & quodã modo trãsitio per res quæ in materia sunt ad eas quæ sine materia. Mathesis enim omnis quantũ cõsiderat, siue continuũ, siue discre-
Continuum tum. Continuũ id est, cuius partes cõmunem aliquẽ locum attingũt, uidelicet punctũ terminus est mediæ partis lineæ,
Discretum & reliquæ mediæ principiũ. Discretũ, cuius partes aliquẽ cõmunem locũ minime cõtingunt. Vt tria, quatuor, sex, per se diuisa sunt unitatibus. Rursus discretũ aut est per se simplex, ut par aut impar numerus, in quo Arithmetica uersatur: aut aliud respicit: ut duplũ, epitritũ, sesquialterũ, in quo musica cõsistit. Quantũ item cõtinuum aut immobile, sicuti terrã Geometria, aut mobile, ut est cœlũ Astrologia metitur. His breuiter enarratis ab ipsis moribus auspicari oportere iuuentutẽ, quæ philosophiæ addicitur, idẽ autor adhortatur, quũ frustra scientiæ naturalis aut diuinæ meditationẽ tentemus, nisi prius cupiditates animi prauas abijciamus.

IN ETHICA.

OMnis ars, omnisq; doctrina, actio quoq;, & electio, bonum aliquod ut finem appetere uidẽtur. Finium autem aliqui sunt artes, aliqui præter artes opera quædã restantia. Quorum uerò restant opera, ea sunt artibus potiora: ut, medicinæ sanitas, & militaris uictoria. Finis autẽ eorũ qui propter se expetitur: alia uerò propter ipsum, hoc erit summũ, hoc est humanũ bonum ac politicæ scientiæ finis: quæ quãuis sit unius hominis pariter & ciuitatis, perfectius tamẽ ciuitati contingit. Ex quo prudentia cõdendæ legis in ea principatũ inter agibilia continet, quòd hæc cæteris artibus præcipiat.
Voluptaria uita Quumq; triplex sit uita, Voluptaria, Actiua, & Contempla-
Actiua tiua. Prima belluarũ est: ultima rerũ cognitioni: media mo-
Contẽplatiua rali cõuenit uirtuti: quæ uti fiat traditur, non ut sciatur tantum. De qua sermo non exactus neq; apodicticus erit: quum de singulis scientia non existat ob officiorum artiumq; humanarum uarietatem. Felicitas tamen deprehendetur, si of-
Officium hominis idẽ summum bonum ficium hominis idem & summum bonum definiatur. Est enim quoddam proprium hominis officium, sicuti reliquorum artificum: hoc est, animi actio secundum uirtutem. Si plures uirtutes, secundum optimam & in uita longa. Nam una hirundo uer nõ facit, neq; una linea geometram: sic neq; una dies, neq; breue tẽpus beatũ aut felicẽ. Non requirenda causa in omnibus similiter. Sat erit in quibusdã, quantum rei patitur natura, eũ qui docetur, causas exquirere. Nã principia quædã inductione sunt, quædã sensu: & alia item aliter.

Videtur autẽ principiũ esse plus quàm dimidium: ueritati namq; cõgruunt omnia, mendacio celeriter uerum abscedit.

Triplicia bona Trifariã bona diuidũtur: Externa, corporis, Animi. Hæc ultima potiora & propriè bona dicũtur: nihil enim firmius quàm actiones animi secũdum uirtutẽ, quæ sciẽtijs ipsis stabiliores existũt. Itaq; qui eas adamauerit, uir bonus ac grauis fuerit: nec uoluptate secundũ uulgus indigebit, quum magna per se fruatur. Sed agat necesse est, quare & dormiẽs, & nihil agẽs felix esse nõ poterit: haud aliter quàm in Olympia nõ fortißimi, sed qui certant, coronãtur. Præterea rẽ hanc, ut diuinam, ac omnium optimã, non ex fortuna, sed ex Dei munere, ac nostra diligẽtia, exercitationeq; paramus, perfecta utendo ratione: ex qua neq; bruta, neq; pueri, nisi fortè ob spẽ, felices esse nequeunt. Felix insuper nunquam miser esse poterit, etiã si in Priami calamitates inciderit: licet nõ omnino beatus. Nam & corporis & externis bonis ad perfectam felicitatẽ opus esse palam est, quòd per ea, quasi per instrumẽta, egregiè multa faciamus: neq; agi præclara poßint ab eo cui desunt facultates. Quapropter Solonis opinionẽ confutat, qui dicebat, quòd nemo beatus ante obitũ dici supremaq; funera debet. Primò, q. (ut suprà narratur) aduersa fortuna minime felicitatẽ tollit: deinde q. post mortẽ nulla felicitas, quũ ea in actione qua defunctus priuatur, cõsistat. Sed neq; beatus qui fuerit in uita, q. res aduersæ proximorũ ad eũ uel extinctũ pertineant, si & illæ uiuo nocebunt. Post hæc ait, felices à miseris dimidio uitæ, hoc est, somni tẽpore, nihil distare: est enim somnus animi otium.

Animæ partes Rationale, & Irrationale. Hoc ultimum **Partes animæ**
uegetabile minime rationis particeps: alterum uerò in Intellectu & Appetitu, qui tantum particeps rationis fuerit, quãtum illi obtemperauerit. In hoc tanquam in subiecto habitus uersantur morales. In intellectu autem Ingenium, Sagacitas, Memoria, Solertia, & huiuscemodi uirtutes. Quumq; de moralibus agatur, nec ingeniosus, neq; solers, sed modestus, iustus, pius tantum felix extiterit. Libro II.

Duplici existente uirtute, Intellectiua & Morali: prima ex præceptore plus habet augmenti: ideo & experientia indiget & tẽpore. Moralis uerò ex consuetudine (unde nomen est ei) procedat oportet. Ex quo manifestum quòd illa nobis à natura nõ est: nihil enim quod à natura sit aliter assuescit, ut lapis deorsum, ignis ad superna tendens. Præterea ex similibus actibus habitus fiunt, & corrumpuntur, ut bene citharizando boni, male autem mali efficiuntur citharœdi. Eadem de iustis & iniustis ratio adsuescendo. Non ergo ex natura quæ ad opposita uim non habet. Igitur neque natura, neq; præter naturam est uirtus moralis. Versatur autem circa Volupates & Dolores. Etenim ob uolupatẽ improba admittimus, & ab honestis ob dolorẽ absterremur.

Tria sunt quæ in animo gignuntur: Affectus, quos Græci **Affectus**
πάθη uocant: Potẽtiæ, & Habitus. Affectus uocat, dolore **Potentiæ**
gaudioq;, & his similibus affici. Potentias per quas gau- **Habitus**
dere, dolere, irasci habiles aptiq; sumus. Quorum neutrum est uirtus, relinquitur ut sit habitus, per quos erga affectus bene ac male nos habemus. Quumq; in artibus scire tantum sat existat, in his & scire, & eligere, tũ perseueranter agere oportebit. Virtus igitur est habitus electiuus in medio cõ- **Virtus quid**
sistens, quo ad nos ratione terminatus. Quo ad nos uidelicet, quando, & in quibus, & erga quos, & cuius causa, ut oportet. Nam est medium rei quod æqualiter distat ab extremis: **De medio inueniendo**
ut ex decem minis sex distant æqualiter à medijs. Non enim si cui decem minas comedere multum est, duas autem parum, ludi magister sex ei tradet. Nam ueterano parum, tyroni uerò nimis fuerit. Nam sicut se habet robur tyronis ad ueteranum, sic se habere debet cibus. Hoc medium difficile inuenire. Nam malum quidem infinitum est. Bonum autem ut finitum, ut Pythagorici tradunt.

Virtutis quoq; una uiciuitiorum multæ. Extrema medijs ac inter se cõtraria sunt. Extremorum item alterum magis ac minus medio contrarium: ut timiditas magis quàm audacia fortitudini opponitur. Ex parte autem nostra ea magis contraria uidentur, ad quæ proniores sumus. Remedium ut alteri extremorum contrario propendeamus, tanquam qui ligna flexa rectificant: ut dicitur apud Homerum Odys. XII. Vlyßi ex monitu Circes:

Τούτου μὲν καπνοῦ καὶ κύματος ἐκτὸς ἔεργε νῆα.

Hoc procul à fumo fluctu quoq; diripe nauem.

Id maxime adsequemur, si diligentiam adhibuerimus, ac maxime à uolupate abstinuerimus: ut item apud eundem poëtam de Sirenibus:

Σειρήνων μὲν πρῶτον ἀνώγει θεσπεσιάων
Φθόγγον ἀλεύασθαι, καὶ λειμῶν' ἀνθεμόεντα. Et rursus.
Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἵ ῥά τε πάντας
Ἀνθρώπους θέλγουσιν, ὅτις σφέας εἰσαφίκηται.

Enumerat deinceps uirtutes. Fortitudo media inter timi- **Virtutes**
ditatem & audaciam: Temperantiaq; inter intemperãtiam, & ἀναισθησίαν, id est, insensibilitatẽ: Liberalitas inter auaritiã & prodigalitatẽ: Magnificẽtia circa sumptus magnos.

Culus defectus μικροπρέπεια, id est, paruus decor & infra dignitatē cuiusq;: ac βαναυσία. Leonardus hæc duo modicitatē & uulgarē uētositatē cōuertit. Magnanimitas in magnis honoribus inter χαυνότητα, id est, uastitatē potius quā uentositatem: & μικροψυχίαν, id est, pusillanimitatem.

In medijs honoribus nō inueniuntur extremorū nomina: potest tamē dici Philotimus, id est ambitiosus, & Aphilotimus, id est, procul ab ambitione siue remissus. Mansuetudo inter iracundiam, & ἀοργησίαν, id est, segnitiem: & si dici potest inirascibilitatem. Veritas siue grauitas inter Ironiam

Eutrapelia

& ἀλαζονείαν, id est, iactantiam. Eutrapelia, quā lepôrem dixerim potius, quàm comitatem: inter rusticitatē & scurrilitatem. Amicitia, ea quæ in uerbis tātum, cum de altera in VIII. dicatur, inter adsentatorem & dyscolū, id est, contentiosum, siue difficilē. Verecundia quanquā adfectus, nō uirtus ponitur, tamen laudatur, ac inter impudentē & attonitū collocatur.

Nemesis

Nemesis (quæ indignatio conuersa est, uidelicet erga improbitatē) inter inuidiā & ἐπιχαιρεκακίαν, id est, malum gaudium, siue malorum gaudium.

Libro III. De Voluntario, Electione, Consultatione, Voluntate, ac Fortitudine differit.

Videntur illa inuoluntaria, quæ per uim uel ignorantiam perpetrātur. Violentum est, cuius principiū extra tale est, in quo agens uel patiens nihil confert, ueluti si tracti aliquò feramur. Quæ autē metu maioris mali fiant, inuoluntaria quidem non sunt, quòd agendi principiū in nobis sit: nec tamen per se uoluntaria, quòd nemo sponte tale quid faceret.

In huiuscemodi casibus trium generum homines. Primi laudantur, qui pro honestißimis laboriosum aliquid minime subterfugiunt. Secundi uenia digni, qui subterfugiunt. Tertij penitus damnandi, qui iußi mala perpetrant, cum extrema omnia potius pati deberent, ut Alcmæon apud Euripidem, qui patre impulsore matrem occidit.

Per ignorationem agere

Quod per ignorationem fit, non omnino uoluntarium: sed illud uoluntarium, cuius postea nos minime pœnitet. Præterea si proprijßima ac principalißima ignorentur, ut quid est, aut cuius gratia. Aliud enim per ignorationem aliquid agere, aliud est ignorantem esse.

Ebrius & iratus

Ebrius & iratus ignorantes faciunt. Ignorat enim omnis flagitiosus quid facere oportet. Itaq; Pyttacus duplici pœna mulctabat ebriū, qui facinus aliquod admisisset, quòd in eius fuisset potestate ebriū non esse, deinde ob malū perpetratū.

De electione

Electio, id est, προαίρεσις uoluntarium apparet esse. Non item omne uoluntarium electio. Nam repentina quidē, & ea quæ à pueris fiunt, uolūtaria profectò sunt: electionem uerò non habēt.

Spontaneū, & uoluntarium

Rectiusq; spontaneū dicimus in beluis & pueris, quàm uolūtarium, id est ἑκούσιον καὶ βουλητὸν secundum Græcos. Præterea electio non est eorū quæ fieri nequeunt: ut

Opinio

uelle immortalitatē: neq; item opinio est. Opinio enim magis circa omnia quæ supra nos, quàm quæ in nobis sunt: distinguiturq; in uerā & falsam: Electio uerò in bonā & malam. Postremò, uolūtas finis est magis, Electio autē eorum quæ sunt ad finē: ut, sanos nos esse uolumus & felices. Eligimus autē illa per quæ ea cōsequamur. Electio igitur est cōsulta adfectatio eorū quæ à nobis fieri possunt. Et quoniā

De consultatione

electionē cōsultatio præcedit, de cōsultatione differit: dicitq;, quòd est inuestigatio de his quæ à nobis fieri possunt, quorū incertus inuentus. Neq; enim de finibus consulamus, sed de his quæ sunt ad finem. Medicus non consulat, ut sanū faciat: neq; orator, ut persuadeat: neq; gubernator, uti bene Rempublicam instituat: sed uenitur ad primā causam, quæ in inuentione ultimū est. Nam quod ultimum in resolutione, primum in generatione. Verbi gratia, si de pace tractandum, media sunt, oratores mittendi, & propter hoc senatus cogendus, & hic actus ultimus quidem in consultatione, primus in executione fuerit. Et de electione quidem satis.

Volūtas igitur est eius qui est finis. Sed finium alij quidem boni uidentur esse, alij apparentes boni. Re uera boni tantum uoluntas est, uir enim studiosus singula recta iudicat. Multitudinē uerò uoluptas, & sua libido decipit, ut licet bona nō sint, ei uideantur: ut sanis salubria quidem sunt quæ re uera sunt, ægrotis autem alia. Præterea neq; ignoratio, neq; ingenij tarditas aliquē excusat, cum nullus ignorare debeat, qui ex actibus habitus sint. Absurdum est enim dicere grassantē nolle iniustum esse, neq; flagitia patrantē flagitiosum. Quin ea punitur pœna uel maxima iniustus, ut habitu iam facto si iustè uelit agere non poßit. Sicuti ægrotus qui medico non obtemperauerit, in ualetudinem incidit: & semel demissus lapis retineri non potest: sic flagitioso cui licebat ab initio talem non esse, post longam consuetudinem resipiscere non est, ex quo fit ut nolens peccet. Et hoc docens Aristoteles tacite Platonem confutare uidetur qui dicebat, Nemo nolens improbus, neq; inuitus felix. Quorum alterum secundum Aristotelem falsum est, alterum satis uerisimile.

De Fortitudine

Deinceps de Fortitudine differit, quæ circa timores & audacias uersatur. Fortis proprie dicitur circa honestam mortē, & quæcunq; illam repente afferunt. Ira honesta cum ratione maxime fortitudinē adiuuat. Mortē oppetere ob fugiēdos labores nō fortis, sed mollis potius animi est. Itē qui pudoris aut metus causa pericula subit, nō proprie fortis, sicut apud Homerum Hector. Si quē ego procul à pugna adspexero, nō ei sat erit aufugere aut cauere. Socratē deinde cōfutat, qui dicebat fortitudinem esse scientiā rei militaris, ac in arte potius, quàm in animo consistere: ob quā causam imbelles fortiores esse quādoq; quàm audaces. Post hæc dicit cōfidentes etiam ob successum rerū non proprie fortes esse: cōfidunt enim solitæ fortunæ, cùm & timidi sint etiam quādoq; bona spe. Difficilius laboriosa pati, quàm aggredi difficilia: Et tristia sustinere, quàm à uoluptate abstinere.

Post fortitudinem de Temperantia pauca narrat, quæ in delectatione tactus & gustus, in alijs uerò impropriè dicitur. Sed de hac plenius in sequentibus.

De Liberalitate

Lib. IIII. De Liberalitate in principio differit, quæ circa pecuniam mediocritas est. Cuius uirtus in sumptu consistere uidetur. Nam custodia magis possesio est. Magis igitur liberalitas fuerit dare, quibus oportet: quàm nō accipere unde non oportet. Quòd magis uirtutis bene dare, quàm bene accipere sit: ac pulchra facere, quàm à turpibus abstinere. Sed habet cautiones: ut honesti gratia detur & hilariter ac secundum facultates. Non enim in multitudine datorum, sed in animo dātis ea consistit. Illud uerò nō facile, ut liberalis quisq; dicatur, cum non accipiat, nec acceptum custodiat.

Magnificentia

Deinde Magnificentia, quæ in magnis sumptibus consistit, uidelicet in theatralis pompæ ludis, epulis publice, templis, in domestica quoq; ac sumptuosa supellectile, in quibus magis quæritur operis pulchritudo, quàm quid constet.

Ex quo palàm est pauperem magnificum esse non posse. Extrema eius suprà libro secundo enarrata.

Magnanimus

Magnanimus quoq; circa magnos honores, qui maximū est inter externa bona, dijsq; tribuitur. Quapropter bonum uirū esse oportet, eum qui his dignus cupit esse, summumq; morum uirtute locū quærit obtinere. Nam sine uirtute perfecta, bona externa poßidens nequaquam magnanimus erit. Habet autē has proprietates. In primis liberalitate dātes excedere cupit, dare cuiuis promptus. Adfectus enim beneficio adficiente inferior est. Ex quo Thetis apud Homerum pro Achille precans beneficia eius non cōmemorat, quæ tulit ei dum Briareum gigantē concitauit cōtra cæteros deos qui ei regnū auferre uolebāt. Neq; Lacedæmonij superati à Thebanis auxilia ab Atheniensibus petētes, beneficia eis impēsa

comme

commemorauerint. Præterea magnanimus palam amat atq; odit, minime rogator, cõtemptor potius, audax, uerax, minime oblocutor, minime admirator, nec odij tenax, nec querulus, nec adulator, nec sub alio nisi ad amicum facile uiuit. Extrema eius, animi uastitas & pusillanimitas.

Mediocres honores

Circa mediocres honores uirtus est absq; nomine, quæ est inter duo extrema, emphilotimiam, id est, ambitionem, & aphilotimiam, id est, honoris negligentiam aut remissionem. Quæ uirtutes quandoq; uertuntur, ut alter honestè appetens & uirilis, & alter modestus uocetur.

Mansuetudo

Mansuetudo inter iram & segnitiem. Eius tres species. Excandescentia, quæ subita ira est, citoq; extinguitur. Amaritudo & acerbitas diu retinetur, ac contra ius, nec deseritur nisi pœnas repetat. Amicitia quæ in uerbis est iucunditatem aut molestiam parit. Extrema, Contẽtiosus & Adsentator. Si in omnibus placere studet ἄρεσκος, id est, placidus: si contendit aut morosus est, dyscolus.

Veritas

Veritas quoq; inter Ostentationem & Ironiam. Ironiæ uerò duplex genus.

Qui more Socratis sua extenuãt nõ nimis patentia, ut boni sunt. Qui uerò parua quæq; ac manifesta fingunt, gloriosi potius uidentur & insiceti: ueluti Lacedæmoniorũ uestitum.

Lepidus inter rusticum & scurram.

Verecundia

Postremo de Verecundia, quæ potius adfectus est, & in corpore ueluti timor. Signa sunt quòd ex altero quis pallescit, ex altero rubescit, quæ quidem adolescentium uirtus est: uiris autem aut senibus minimè conuenit.

Iustitia

Lib. v. de Iustitia continuò disserit, quæ aliena uirtus est. Optimus enim nõ sibi solum, sed & alijs uiuit. Ipsa quoq; nõ pars uirtutis, sed tota uirtus est. Neq; enim iniustitia pars uitij, sed totũ uitium. Est altera quæ pars uirtutis est. De qua disserit in hoc libro. Cuius duæ species, una in distributione honoris & pecuniæ, ac aliorũ omniũ quæ ciuibus cõmunia debẽtur: altera quæ in cõmutatione atq; in cõmercijs hominũ consistit. Et huius partes duæ. Cõmercia quædã uoluntaria, ut emptio, uẽditio, & similia. Quædã inuoluntaria. Et horum rursus quædam clandestina, ut furta, adulteria, & alia: quædã molẽta, ut uincula, rapinæ, uerbera, cõtentiones, & his similia. Iustum igitur in quatuor cõsistit, esse medium, & æquum, & quibusdã, & ad aliquid. Quo ad mediũ quorundam est, hæc sunt plus & minus. Quo ad æquum siue æquale, duorũ est. Quo ad iustum, quibusdã, & ad aliquid. Quibus autẽ iustum cõtingit: duo sunt, & in quibus res duæ: & eadẽ est æqualitas quibus & in quibus. Iustũ enim in distributione cõsistit. Omnes enim pro dignitate cuiq; sua esse oportere fatentur. Dignitatẽ autem non eandẽ esse dicũt. Est enim iustum analogũ. Analogia uerò æqualitas est rationis, & in quatuor minimis, uidelicet ut unum ad duo, sic tres ad quatuor. Et uice uersa, ut unũ ad tres, sic duo ad quatuor. Sicuti totũ ad totum, quam proportionẽ geometricam uocãt. In cõmutatione autem iustũ æquale non ad aliquid: & iniustum inæquale secundũ arithmeticam proportionẽ. Nil enim respicit utrũ bonus aut malus abstulerit: neq; utrum bonus adulterium cõmiserit an malus. Sed ad damni differentiã lex tantũ respicit. Itaq; Correctiuũ iustum fuerit: mediũ damni aut lucri. Ideo quando dubitant, ad iudices cõfugiunt, inuentusq; ex lege nummus (ut planè nomen indicat) ut mensuras rerũ adæquaret: inæqualitatẽ ad æquũ iustumq; redigeret. Pythagorici haud bene diffiniunt iustũ id quod retributũ sit alteri, quod minime cõgruit, nec iusto distributiuo neq; correctiuo. Nam eo pacto si iure percusserit, repercutietur etiã iure. Sed in omnibus societatibus & cõmercijs huiuscemodi iustum cõtinetur, in quod recipitur secundum proportionẽ, non secundum æqualitatem. Nam in hoc maxime ciuitas cõsistit. Remunerandus enim quisq; pro dignitate, proq; meritis ac labore. Igitur nummus, ut dixi, mensuram adæquat. Neq; enim citra permutationem societas esset: neq; permutatio sine adæquatione, neq; adæquatio sine mensura.

Iustum ciuile

Post hæc de Iusto Ciuili. Quod inter eos consistit, inter quos imperandi atq; obtemperandi uicißitudo est: non autem in eodem quod quisq; intulit alteri, sustinendo. Sed distributiuum est, & commutatiuum. Iustum insuper est aliud Oeconomicum. Ius ciuile, alterũ naturale apud omnes, quod semper eandem uim habet. Alterum legitimum, quod lex iußit. Differunt autem Iniustum & Iniuria: & Iustum & Ius. Iniustum natura & ordine, nec dicitur antequam fiat. Postquam factũ est iniuria fuerit. Eodem modo ius. Sed communius pro quocunq; iustitiæ actu. Specialius quoq; pro iniuriæ correctione. Accidit itẽ sæpe, ut iniusta faciat quasi non iniustus, ut quando uidelicet non sponte peccat.

Iniuria triplex

Quapropter triplex in rebus humanis iniuria: aut est ab inuito, aut à uolente, aut ab eligente. Primò per ignorationẽ committitur, ac uenia dignum: quando nec quod, nec quomodo, nec cuius gratia intelligebat, hoc egit. Quando igitur præter propositum nocetur, Infortunium est: quando autem non præter propositum, sed sine malitia, Error appellabitur. Errat enim, quod in ipso primum causa est. Aduersa tamen utitur fortuna extrinsecus. Sed quando sciens quidem, sed non cum animi deliberatione facit, Iniuria est: cuius generis sunt omnia quæcunq; per iram aut cæteras perturbationes animi admittuntur: non tamen illi propterea iniusti ac mali: non enim ob improbitatem admiserunt. Sed quando cum electione, iniusti & improbi.

Inuoluntaria

Inuoluntariorum autem alia sunt, in quibus uenia locum habet, alia minime. Nam quæcunq; non ignorantes solum, uerum etiam per ignorationem admittimus, ignoscẽda sunt. Quæcunq; uerò non per ignorationem, sed ignorantes quidem, uerum propter animi perturbationem non naturalem, neq; humanam, non sunt ignoscenda.

Post hæc dicit quemadmodum aliquis uolens læditur, & iniusta patitur, sed nõ iniuriam. Nulli enim uolẽti iniuria fit. Nam Glaucus apud Homerũ, quòd arma aurea cum ferreis mutauerit, iniuria ei facta nõ est, quòd donare fuerit in sua potestate. Patet igitur quòd accipere iniuriam minime uoluntarium est. Dubitatur etiã an iniuriatur, qui plus tribuit præter dignitatem, uel qui plus accipit, uidetur enim in tribuente esse. Deinceps de ea disserit parte, quam ἐπιείκειαν Græci uocãt, Latini Aequũ & bonũ, quæ emẽdatio legis est, qua omissum erat propter uniuersale. Nam agibilia nõ possunt adeo uniuersaliter cõprehendi. Ex quo quod illã interpretatur ac moderatur, melius illa ac iusto legitimo habetur. Indefiniti enim indefinita est regula, sicuti Lesbiæ ædificationis plũbea regula. Nã ad lapidis formã trãsmutatur, & nõ permanet regula. Igitur qui nõ exactè ius in peiorẽ partem interpretatur, sed ex suis cõmodis detrahi patitur: & si lege se tueri poßit, hic iustus erit, æquumq; ac bonũ seruabit.

Aequũ & Bonum

Postremò probat, quòd sibi nullus iniuriã facit: per translationem tamen & metaphoram quandam facit: non secundum ciuile iustum, sed ut despoticũ, & œconomicum: quando uidelicet pars animæ, quæ secundum Platonem animalis, ab ea quæ particeps est rationis diuisa, non dominabitur alteri. Læsus autem si iure reddit, non uidetur iniuriam facere. Sed & facere & pati iniuriam utrunq; malum, peius tamen primum. Nam pati citra prauitatem & iniuriam est.

Prudentia

Lib v i. de Prudentia tractat. Duas dicit esse animæ partes, rationis uidelicet participem & expertem. Rationis participem in totidem diducit partes, ἐπιστημονικὸν καὶ λογικὸν, id est, scientificam siue cognitiuam, & logicam siue ratiocinatiuam. Consiliari enim & ratiocinari idem. Nullus nanq; consulat de ijs quæ non possunt aliter se habere. Itaq;

altera ex his prospicit ea, quorum principia nequeunt aliter se habere: altera uerò quæ sunt poßibilia. Tria enim sunt in anima quæ ad actionē ueritatemq́; pertinēt, Sensus, Mens siue Intellectus, & Appetitus. Horū sensus nullius est actionis principiū: patet ex beluis quæ sensum habēt, actionē minime. Quod autem est in Dianœa, id est, in parte animæ cognitiua, est Affirmatio & Negatio: hoc in appetitu Fuga & Prosecutio. Nihil enim factū in electione ponitur. Verbi gratia: nō est eligere Iliū destruere. Ideo rectè Agatho, hoc solo Deus priuatur, inquit, quòd facta infecta facere nequit.

Sensus
Intellectus
Appetitus

Quinq; autē sunt per quæ aiendo aut negādo ad ueri cognitionē quis peruenit. Ars, Scientia, Prudentia, Sapientia, Intellectus siue Mens, νοῦς. Scientia est habitus demōstrationis, & quæcunq; alia definitio in Analyticis. Ars habitus cum ratione factiuus circa ea quæ possunt aliter se habere. Prudentia habitus cum ratione actiuus circa bona & mala quæ homini cōtingunt. Intellectus est principiorum, Scientia cōclusionum, Sapientia amborū. Dicimus & in arte quenq; sua perfectū sapientē esse, ut Phidiam, Praxitelē. Igitur illa tria sunt pretiosißimorū natura. Habent enim diuiniora subiecta, uidelicet, substātias separatas. Prudētia uerò hominē pro subiecto & bona ipsius. Non item circa uniuersalia tātum, sed etiam singularia uersatur, ut practica. Est insuper potentia quædā, quam uocāt δεινότητα. quæ tali uigore est, ut id quod intēdit perficere poßit, modo sit laudabile: si secus πανουργία, id est, astutia potius dicetur. Ex quo prudētes δεινούς, & non panurgos, id est, astutos uocamus: Apud Leonardū non proprie cōuertitur dinotim astutiam: Panurgiam dolum. Non enim est ipsa potētia, sed non sine ea potētia. Ex his patet quòd homo non bonus minime prudens esse potest. Nam principium agendorū finis est, qui intellectū & appetitum mouet, quē profectò finē homo uitiosus, ac planè intemperans minime uidet. Nec mirū, uoluptas enim & dolor in rebus agendis iudicium corrumpunt, licet in scientijs nequaquam. Ideo Socrates dicebat, omnes uirtutes prudentias esse. Quem profectò errare dicit, ubi uerò uel non sine prudentia dicebat esse, non errare. Nam ille omnes rationes uirtutes esse, quod uirtutes esse scientias putabat. Aristot. uerò non rationes, sed tantum cum ratione.

Scientia
Ars
Prudentia
Intellectus
Sapientia
Δεινότης
Astutia
Principiū agē-dorum finis

Lib. VII. Incontinentiā enarrat hoc modo: Circa mores fugiendos tres esse species dicit: Vitium, Incontinentiam, & θηριότητα, id est, feritatē rectius quàm immanitatē. Contrariam uerò his uirtutē, Continentiam, & uirtutē quandā heroicam, ac planè diuinā esse. Confutat præterea Socratē, qui dicebat, incontinentē per ignorationē agere, nullumq́; scientem esse, quod sanè durū uidetur. Sed enim scire quis dicatur habitu & actu: si sciens & non cōsiderans, incōtinens est, nō mirum: sed si cōsiderans, durum. Per ignorationem item sciens potest esse incōtinens ea ratione, qua ebrius & dormiēs, turbata in eo ratione. Præterea cum cōtinentia solum ac proprie circa tactus oblectamēta fit, abusiue reliquorum etiā dicetur. Videlicet honoris, pecuniæ, iræ. Iræ enim incōtinēs excusatior, & minus turpis quàm uoluptatis, ceu magis naturalis. Naturalior est enim ira hominibus, exemplo illius qui patrē uerberauit, nam & ille suum uerberauerat: & hic puer me uerberabit, quasi gētilis ira in partu eis successerit.

Incontinentia

Post hæc ponit differētiam Continētiæ, Intemperātiæ, & Mollitiei: cum circa idē uersentur. Incontinens enim fruitur uoluptate, tanquā ipsa urgente. Mollis causa doloris fugiendi, qui ex uoluptatis priuatione prouenit. Cui opponitur cōstantia: Incōtinentiæ uerò continentia. At Temperati & Intēperati alia ratio: hic enim eligit, incōtinens minime: hic nō pœnitet, ille statim post factū. Cumq́; finis in rebus agendis, ac uirtute morali sit principiū: principiaq́; tā in actione quàm in speculatione minime probatione indigeant, sed ita sint nota, ut in Mathematicis suppositiones, intēperans circa finem iudicio corrumpitur: ex quo totam destruit uirtutē: Incontinens uerò minime. Nam si à uoluptate quandoq; uincitur, non tamē in eò uincitur, ut eam imprudenter ac cōtinuò persequi uelit. Sunt etiam qui perstant in sententia, quos uocant ἰσχυρογνώμονας, Latine uerò cerebrosos seu ceruicosos, qui similitudinē quandam habent cum continente, sicuti prodigus cum liberali, & temerarius cum forti: qui tamen potius incōtinentes dicendi sunt, quòd ob immēsam ambitionem dolent suam improbari sentētiam, tanquam publica decreta. Sunt & nonnulli, qui in sua sententia non persistūt, sicuti Neoptolemus ille apud Sophoclem, quia propter honestatem uera loqui pulchrum ei uidebatur: ab Vlysse suasus mentiri pœnituit. Comparatur insuper incontinens ciuitati, quæ bonas habeat leges, non tamen eis utatur.

Differētia inter incontinētiam, mollitiē & intēperantiam
Cerebrosi cōtinentibus similes

Post hæc de Feritate narrat, dicens: Feritas est uitium supra humanum, ab eo qui mente ac ratione priuatur proueniens, ut masculorum concubitus, homines mandere, aut barbarorum aliquo teneri excessu prauo ac crudeli: quod tamen minus est quàm uitium, quia hoc à ratione licet corrupta procedens, uehementius est. Illi opponitur heroica uirtus, ut apud Homerum Priamus de Hectore filio dicit, nō mortalis hominis filius uisus, sed maiori quadam uirtute præstare.

De Feritate

Postremo de Voluptate ac Dolore scribit, in quibus uirtus moralis cōsistit, in eaq; potißimum felicitatē existere putant. Quibusdā enim uidetur nullam uoluptatē esse bonum. Alijs quædā uidētur bonæ, sed plurimæ prauæ. Sunt horum tertij, qui dicūt, & si bonum, tamen non summū. Probatio primæ sentētiæ hæc est: Nulla generatio est finis, nec de genere finiū, sed motio quædā ad finem, ut ædificatio ad ædē: præterea quod à tēperatis uitatur, impeditq; consiliū. Quod autē nō sit summū bonū, dicūt, quoniam nō finis, sed generatio ad finē est: quod dicit uerū esse, si sic esset: sed est quædā actio post naturā constitutā, quæ est finis, ut est actus uirtutis post habitū. Et ideo distinguere debet, quòd omnis actio est generatio, nō autē cōtrà. Voluptatē igitur summū bonum felicitatemq́; ponit, quæ prouenit ab habitu & uirtute, modo nō sit impedita. Nam felix bonis corporis & externis indiget. Redarguitq́; Stoicos, qui tantū uirtute præditos, uel in calamitatibus beatos esse dicebāt: magnoq́; esse indicio uoluptatē præstare, quòd eam cūcta expetāt animalia, quanquā rursus deliciæ corporis infamauerūt, quæ iam sibi autoritatē uendicauerūt, expetiturq́; ea magis, quòd doloribus & uitæ curis, ac præsertim melācholicis mederi uidetur. At animi uoluptates corporis sunt potiores: q; hæ ex accidētiū proueniūt medicina, q̄ morbus adest: illæ uerò ex natura ipsa & habitu firmiter cōstitutæ perpetuò manēt. Verùm in hoc deficiūt, q; nō idē semp iuuat, quia nō simplex natura nobis ob corruptibilis naturæ uarietatē. Ideo Deus semp una & simplici gaudet uoluptate. Nō enim motus duntaxat est energia. i. actus, sed etiā immobilitatis. Et uoluptas magis in quiete quā in motu per se. Nobis tñ uarietas omniū dulcißima: ut enī itemq; homo facile uariāt, sic & natura uarietatis indigēs.

De Voluptate & dolore
Voluptas summum bonū ac felicitas
Varietas oīm dulcißima

Lib. VIII. de Amicitia refert, quòd est uirtus quædā, uel cum uirtute: insuper in uita magnopere necessaria. Etenim absq; amicis nemo uiuere mallet, reliquas etiā habens uirtutes. Ciuitates quoq; amicitia cōsistere uidētur: ac legislatores magis circa eā quàm reliqua studere. Homerus de Diomede loquitur, qui proficisci uolebat exploratū hostium castra. Si duo, inquit, erūt, in cognoscēdo atq; agēdo potētiores erūt. Nā & cōcordia simile quiddā uidetur amicitiæ. Itaq; si cōcordes sint, nihil est eis opus iustitia: ut Κολοιὸς ποτὶ κολοιόν, id est, Gracculus ad gracculū. Quidā similitudinē quandā aiūt esse amicitiam. Propterea Empedocles ait, ὅμοιον τοῦ ὁμοίου ἐφίεσθαι. Simile suū simile appetere. Nonnulli hos similes, potius

De Amicitia

tim inter se figulos.i.cōtrarios esse aiūt,ut inquit Hesiodus.

Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων.

Dicuntq; magis ex dissimilibus amicitiam constare, ut ait Euripides.

Ἐρᾷν μὲν ὄμβρου γαῖαν ξηρανθεῖσαν,
Ἐρᾷν δ' ὁ σεμνὸν οὐρανὸν πληρούμενον
Ὄμβρου πεσεῖν ἐς γαῖαν.

Hoc est, Amare imbrem terram arescentem:itemq; cœlum ornatum imbre grauidum amare in terram pluere. Et Heraclitus mutuam utilitatem & optimam Harmoniam ait ex lite omnino fieri. Obiectū autem & finis amicitiæ,Bonum,& Delectabile,& Vtile,siue uerum,siue apparens.

Tres igitur amicitiæ species secundum totidem amabilia reperiuntur. In singulis quoq; est mutua dilectio non latens.

Amici ob utilitatem

Quæ enim propter utilitatē aut uoluptatem consistit amicitia, facile cessat,eo cessante propter quod erant amici. Ideo ex accidente dicitur potius amari. Quæ autē per bonum & uirtutē initur tantum,per se est & durabilis:propterea quæ sunt huiuscemodi,& cōsuetudine indigēt & tēpore:ac iuxta prouerbiū modium salis prius comedendū antequā sese cognoscere possint. Qui enim amicitiā ob utilitatē persequuntur,maxime senes sunt,qui magnopere cōmodū diligūt. Ob uoluptatē uerò adolescentes. Prima illiberaliū est,qui minus amant. Atq; hæ omnes amicitiæ æqualitatem requirunt.

Amicitia inæqualis

Est alia amicitia inæqualis secundū hyperochen,id est,excellētiam,ueluti patris ad filiū,& senioris ad iuniorē, uiriq; ad uxorē,& magistratus ad subditos: differuntq; tamen omnes inter se. Quæ amicitiæ eatenus durare poterūt,quum pro dignitate diligatur, ac ex proportionis æqualitate, quæ maxime uidetur esse amicitiæ. Non enim similiter æquale amicitia & iustitia. Nā iustis quidē primū illud æquale,quod ex dignitate est:secūdo quod ex quātitate. In amicitia uerò id quod est quātitatis primo loco:quod autē dignitatis,secundo fuerit. Hoc est,principalior iustitia consistit in proportione geometrica circa inæquales personas:principalior autē amicitia in proportione arithmetica circa æquales personas. Patet autē,si plurima fiat distātia uirtutis,aut diuitiarū,aut alterius rei, nō amplius sunt amici. Ideo dubitatur an optanda sint bona amicis,ne discedāt ab amicitia.

Amicitia ex contrariis

Ex cōtrarijs autem uidetur fieri aliquo modo ea quidem amicitia quæ est propter utilitatē:ut pauper diuiti,aut indoctus sapiēti. Cuius enim quisq; indiget id exoptat,aliud pro alio adferēs. In hoc etiam genere fuerit amicitia amantis & amati,pulchriq; & turpis:quamuis amicitia non uere in turpitudine consistat.

De ciuili societate

Postquā declarauit amicitiā in societate esse,iustumq; & amicitiam circa idem uersari, & quòd singulæ societates ad Ciuilem reddantur,tanquā partes ad totū:ex hoc distinguit Ciuilem societatē, id est, Politicam in species tris,Regnum, Optimates,& Populū. Prima melior,altera peior,sed minus periculosa. Excessus eorū tyrannis,factio paucorum,& popularis potestas.

De Oeconomica societate

Ex horū similitudine ostendit societates rei familiaris & domum cōtineri:quia ad illas non solum se extendit iustum, sed etiam amicitia. Nam patris ad filium societas regni instar habet: patri enim cura est filiorum. Hinc Homerus Iouem patrē uocat. Tyrānicum est domini in seruos. Viri quoq; & uxoris societas similis optimatibus erit. Quod si in omnibus uir siue uxor dominari uelit,trāsgreditur in oligarchiā. Fratrū item societas similis populari:pares enim sunt ubi non multū ætatibus differūt. Multitudinis gubernatio in his domibus constat,quæ sine domino sunt.

Deinde ostēdit quomodo se habeat amicitia in huiusmodi

Iustum & amicitia in societate cōsistunt

societatibus. Nam suprà dictū est, Iustum & Amicitiam in societate cōsistere, & alteram cum altera crescere plus & minus. Primò igitur parētes diligūt natos,quasi suū quiddam existimātes, magisq; amāt quàm redamētur,tribus de causis:ob maiorem certitudinem, ob maiorē coniunctionem quod ab eis sunt,non illi ab ipsis : ob dilectionem longiorem. Nam statim natos diligūt. Filij erga patrē ut homines ad deos & optimos amicitia cōparantur,fratres inter se & sodales.

De Coniugio

Cōiugalis amicitia non solū est naturalis hominibus, sed etiā Oeconomica. Non enim solū procreationis causa iūguntur,quod est cōmune cæteris animātibus, sed eorū quoq; gratia quæ pertinent ad uitā,operaq; cōfestim inter eos diuisa. Nā homo natura cōiugalis magis quàm ciuilis:quāto prius ac magis necessariū est domus quàm ciuitas. Itaq; iucūdum hoc,si boni erūt,pro uirtute & utriusq; gaudio. Filij uerò nexus quidam matrimonij uidebuntur. Sunt autē & querelæ in amicitijs,nō ab ijs quidē quæ secundum uirtutem sunt: quoniam cōferens beneficiū est ipsa liberalitate cōtentus,nulla recipiendi spe. In uoluptarijs amicitijs quamminimum,quod siquidē mutua conuersatione gaudēt. Etenim ridiculum esset si quis quēquam accusaret, quòd sibi iucundus non sit,cū liceat illo non uti. At illa quæ propter utilitatē est, querelæ subiacet. Cū enim amicitia pro utilitate utātur,semper plus quærūt,& minus quàm deceat se habere existimāt.

Videtur autē ut duplex est iustū,alterū sine scripto,alterum legibus:

Amicitia ob utilitatem

Sic & ea amicitia quæ est ob utilitatem,partim Moralis, partim Legitima. Hæc in dictis est statim per manus seu per pactionē ad tempus quid pro quo : manifestū est quid debeatur, sed amicabilē habet dilationē. Moralis uerò quæ non est in dictis, sed ut amat,donat,uel quid aliud facit, dignū putat,ut ipse tātundē uel plus ab illo cōsequatur, quasi nō donauerit,sed cōmodauerit. Itaq; reddendū,si adsit facultas. Considerādumq; ab initio,à quo quis accipit,& cuius gratia, ut sic uel suscipiat uel nō.

Mensura retributionis

Præterea mēsura retributionis sumēda ex parte suscipientis:cùm tātum fuerit beneficiū,quantū iste qui accepit utilitatis indicabit. Reddendū igitur tātum,quantū accepit, siue etiā plus. Id enim honestū est. Nec dantis ratio aut querela ualere debet : beneficium suum ex dignitate,aut opera,aut periculo suo metientis.

Lib. ix. Prosequitur item de amicitia. Cuius dispares species adæquat analogum, adfertq; super amicorum officijs præcepta quædam & cautiones,& quantum cuiq; tribuendum. Ceu magis reddendum est cui debeas,quàm amico dandum beneficium. Interdum enim nō æquum beneficium retribuere,ut si quis sciens benefecerit : ipse autē cui remuneratio sit faciunda malus existimatur ab eo qui accepit. Nec illi qui mutuo dederit uicissim mutuo dādum. Nam ille quidem certa spe ductus se suum cùm uelit cōsecuturum mutuo dedit bono uiro. Hic autē non sperat à malo consequi posse.

Alia igitur alij præstanda,ut parentibus alimenta,& honores sicuti dijs. Ad nuptias & funera cognatos potius uocare quàm amicos:ad quædam alia potius uicinos.

Amici qui ob mores ac uirtutē se amare simulant,utilitatem potius ac uoluptatem sequentes,dissuendi sunt,uitandiq; non minus,quàm hi qui nummos adulterāt:nisi quidā seipsos decipiant ab initio:cū amore digni non sint,ob mores se putent amari.

Amicitiæ quādo & quomodo dissuendæ

Amicitia itaq; dissuenda nō statim cum omnibus, sed cum illis qui incurabiles ob prauitatē uidētur. Nam quibus locus est castigationis, ferendum auxilium in moribus honestius quàm in diuitijs : quanto amicitiæ magis proprium. Si uerò hic quidem permanet, hic autem melior fiat ac multum uirtute transcendat, uti quemadmodum prius, amico non decet, haud aliter quàm puero uirum. In magna enim uirtutis ac morum distantia nulla potest esse cōgruentia. Tribuendum tamen ei aliquid ob pristinam amicitiam, quando non propter excessum prauitatis fit dissolutio.

Tria post hæc dicit accidere amicitiæ, per uirtutē,Beneuolentiam,Beneficentiam,Concordiam. Atq; hæc ex amore originem habent,quo se quilibet studiosius recte amat. Amicitia

citia enim ad seipsum, idea est ad alterum amicitiæ. Est enim amicus alter ego. Beneuolētia nō proprie amicitia, sed principiū amicitiæ. Potest enim esse latēs, & ad ignotos, amicitia nequaquā. Cōcordia autē amicorū non est coopinatio, ut idē de cœlestibus sentire, sed circa agibilia & magna cōsilia, ac ex duobus uel pluribus eorū causa, quæ ad uitæ ciuilis cōmoda pertinēt: quæ tantū in bonis uiris reperitur. Quod ad

Q.ui dat magis amat quā qui accipit

Beneficētiam autē pertinet, qui beneficia cōtulere, uidentur magis eos diligere, quibus collata sunt, quàm illi qui acceperūt eos qui dederūt. Eius rei multæ causæ sunt, uel illæ præcipuæ, quòd proprium opus magis quis amat. Ex quo poētæ opera tanquā filios amant. Præterea labores ac dāna suscepere: quæ autē cum labore fiunt magis amamus. Ea demum causa est cur matres magis quàm patres filios amant.

Cur matres magis filios amēt quàm patres

Quæritur deinde, an seipsum diligēdū, propterea q eos qui nimiū diuitiarū honorū'ue ac cōmodorū expetunt, maxime se amare dicūt: ac φιλαύτους. Sed magis amare seipsum dicit Philosophus, qui res huiusmodi despicit honesti gratia, eo q principalissimo, id est rationi seruat. Hoc pacto uir bonus diligēs seipsum, etiā alijs fuerit utilis, eaq; despiciet, pro quibus homines inter se digladiari solēt. Magisq; ambit breui tēpore lætari uehemēter, quàm longo leniter: & honeste uitā ducere unū annū, quàm multos utcunq; exigat: ac rem unam honestā & magnam, quàm multas prauas ac paruas.

Præterea probat felici opus esse amicis, & his secundum uirtutem ut possit intueri actiones eorum studiosas, quæ sint proprijs similes, ac illis cōtinuò gaudere. Deinde quòd uirtutis est exercitatio conuersari cum bonis, ut ait Theognis.

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ διδάξεαι, ἢν δὲ κακοῖσι
Συμμίσγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐς θάνατον.
Nempe bona edisces socius si forte bonorum es.
At simul intereas ipse sequendo malos.

Videtur autem Viuere proprie esse sentire, uel intelligere. Idq; dulce eo quod omnes appetūt, maxime uidetur esse boni uiri & felicis: quod bonū sentiunt, & iucūdum memoria præteritorum bonorū, præsenti actione, ac spe futurorum.

Non multis opus amicis

Postremò differit, quòd nō multi sunt parādi amici. Dicit enim nō oportere multos amicos utilitatis gratia habere, q laboriosū sit multis satisfacere: Ad uolupṫatē itē pauci admittēdi. Sicuti in cibo dulcedo. Studiosos uerò tot esse oportet, quot cōuictui sint idonei: nec sanè hi multi queunt esse, q pauci boni inueniantur, & qui idē sentiant, alijsq; de causis.

Deinde quærit quo tempore magis necessarij amici. In prosperis enim honestius, in aduersis utilius amicis indigemus: non tamē qui querulus maxime nō est, audiet cōquerentium uoces, nec amicos ob suam tristitiā adfici tristitia uolet. Ex quo Orestes apud Euripidem Pyladē alloquens ait, Sat est quòd ipse calamitatibus premor. Nam quod amāt homines, suum putant esse ac uiuere: ut alij cōpotare, alij colludere, uenari, exerceri, philosophari. Boni autē amicitia cōiuncti simul congredi ac uiuere, mutuoq; aspectu recreari.

De Voluptate

Lib. x. de Voluptate. Ea nāq; familiarissima nostro generi uidetur, & ad uirtutē maxime facere: ut gaudeamus quibus oporteat, & odio cōtraria habeamus. Opiniones de uoluptate ponit. Eudoxus summū bonū esse dicit: propterea quòd cuncta animalia illā appetāt. Fidē habuere sermones eius ob morū probitatē, magis etiā propter seipsos. Platonici hūc contra, Voluptatē summū bonū non existimāt, quòd uiribus euacuetur: Voluptas autem recipit plus & minus. Præterea quòd bonū perfectū sit, uoluptas imperfecta: eo quòd motus & generatio sit, quæ sunt natura imperfecta. Quibus omnibus Aristoteles respōdit, Quòd motus omnis sit in eo tempore, & partes eius sint imperfectæ: neu etiā simul, & sunt alicuius gratia: secus autē uoluptas. Dicit igitur eā esse perfectionem formalē ipsius potentiæ percipientis, prouenientē ex bona potētiæ dispositione, & obiecto cōueniente & optimo in suo genere. Quare nullus cōtinuo in uoluptate aut dolore. Cuncta nanq; nō possunt cōtinuo agere. Nec igitur uoluptas fit cōtinuo: Nam ea sequitur actionē. Quædam etiam delectant, cum primum fiunt, sed postea non similiter. Nam primò quidem prouocata est mens, effusèq; agit circa illa, sicuti hi qui aduersum intuentur. Postmodum non est eadem actio, sed neglectio: quare uoluntas quoq; refrigeratur.

Omnes autē expetere uoluptatē uidentur, quia omnes uiuere appetūt, uita autem actio quædā est: quilibet enim circa illa maxime agitatur, quæ maxime amat. Specie tamē differunt uoluptates ex actionū diuersitate: idq; ex eo maxime patet, quòd ab alijs prouenientes uoluptates impedimēto sint alijs actionibus. Qui enim fistulis delectātur, nequeant mentē adhibere sermonibus, fistularū sono impediti uoluptate. Sic de reliquis. Ex quo fit ut quoties uehementer aliqua re gaudemus, non ferè aliud agamus, cum alijs leuiter delectemur: dumq; alienæ uoluptates quandoq; perinde agunt, ac propriæ molestiæ, id est, actiones nostras corrumpunt, licet non similiter. Cumq; differant actiones, & aliæ expetendæ, aliæ fugiendæ, aliæ neutræ, eodē modo se uoluptates habent, cùm sint actiones eius annexæ. Præterea cæteris quidem animalibus propria in specie sua est uoluptas & proprius cibus: Homini tantum, licet eiusdem speciei, diuersa inest uoluptas. In causa est electio quam habet. Inter eius quoq; uoluptates præstantior illa, quæ contingit homini studioso, & secundum uirtutem uiuenti: cæteræ uerò secundariæ.

Voluptates differūt specie

De Felicitate

Mox de Felicitate, quam dicit nō in habitu, sed in actione constitutam esse: & ea actione quæ propter se, non propter aliud expetatur: hoc est, actio secundum uirtutē, non secundū iocum: cū iocus & ludus necessario fiat, laboris tantū & animi causa. Si igitur secundū uirtutē, erit secundū optimā, quæ ab optima procedat potestate, quæ alijs imperat, scilicet intellectus. Huius igitur actio erit Felicitas cōtēplatiua pluribus de causis. Nam uidetur felicitas in otio esse. Negotiamur enim, ut otia sint nobis: & bellū gerimus, ut in pace uiuamus. Præterea Actiua minus per se sufficit, aliorū indiget adminiculis. Iustus his ad quos iustitia utatur. Fortis aduersantibus quibus certet: eodē modo tēperatus & alijs. Sapiens autē per seipsum contemplari poterit, & sibi sufficit, minimèq; indiget. Indigebit tamen & ipse adminiculis quibusdā. Nam, & sanū corpus, & famulatū, & cætera necessaria adesse oportebit. Præterea actiua secundum hominē est: hæc diuinum quiddā habet. Quantū autem distat hoc diuinū à cōposito, tantum & hæc actio ab illa quæ est secundū uirtutē actiuā. Nam cum diuinior in homine pars sit mēs: actio secundum illā diuina erit. Igitur qui mentē explent, proximi sunt dijs. Nam ipsius Dei actio, quædā contēplatio est. Nam si dij curam aliquam rerum habent humanarū, ut creditur, par est eos gaudere optimo & cognatissimo: huiuscemodi est mens. Amantes igitur illam ab eis maxime diliguntur.

Felicitas contemplatiua

Quibus boni efficiamur

Post hæc finē operi impositurus, exhortatur ad hæc, non tantum noscenda, sed seruāda. Boni enim efficiemur natura, doctrina, consuetudine. Duæ primæ sine hac ultima parum prosunt, nisi animo comparemus libidini non obtemperare, ad quod maxime opus legibus, quòd homines magis timore quàm amore moueantur: quæ plus in ciuitate possunt quàm patris autoritas domi. Igitur legislator & qui curam ciuitatis suscepit, bonos exhortabitur, contumaces plectet: eos uerò qui corrigi nullo pacto queunt, penitus exterminabit.

Postremo probat ciuilē hominē aptū esse oportere ad leges ferēdas, si nō ciuitati, saltē domui, quia nihil refert utrū scriptis, an sine scripto, unus an plures instituātur, ceu nec in musica & gymnastica aut alijs disciplinis. Huic igitur arti nemo idoneus, nisi & in particularibus & in uniuersum

sciat:

sciat: quorum alterum experientia, alterum doctrina comparatur: quapropter neq; sophistæ siue oratores, qui tãtum scientia sunt præditi, neq; ciues reipub. administratores, qui solũ experientia sapiunt, sunt apti. Sed sicuti medicus non solum disciplina, sed etiam usu indiget: sic legislatorem utrũq; habere oportebit. Nam & oratores ipsi suã artem huic parem, seu etiam ea superiorem falso existimant, præterea ex rerum publicarum, ac legum collationibus id adsequi posse: ex quibus quanquam aliquid utilitatis in consulendo adferre ualent, scientiam tamen hanc adsequi non poterunt.

Demum profitetur Aristoteles post hæc ilico legum huiuscemodi se præcepta traditurũ. Et hæc quidem in Ethicis ille: in quibus à Platonicis sanè redarguitur, ac primũ quòd male de anima senserit. In primo, quum locũ gaudij post mortem negauerit. Deinde quòd uirtutes mediocritates posuerit. Nam mediũ æqualiter ab extremis distare oportet. Insensibilitas ergo extremũ temperantiæ, aut nullum aut certè paruum fuerit uitiũ. Intemperantia uerò extremum crimen admodũ magnum. Præterea fulmina ac terræmotus non expauescere posuit fortitudinis excessum, ut uideatur quanto non quali uitiũ metiri, quum certè in hoc nulli sit uitiũ, sed si quis crimen aliquando non horreret, hoc uitium foret.

Postremo lib. VII. & X. summũ bonũ in uoluptate manifestò ponit, quanquã eam bono uirtutis & cõtemplationis fucat: nec aliter Epicurus uoluptatẽ suã tuetur. Platonici igitur in honesto finem collocãt: hoc autem postea uoluptas uelut umbra solem subsequitur. Hæc ex Plethone Platonico.

IN POLITICA.

QVum omnis societas boni alicuius gratia consistat (nam bonum finis est omnis humanæ actionis) maxime Politica est huiusmodi. Quicunq; putat politicum, & basilicum, & œconomicum, & despoticum idem esse, nõ bene sentit: multitudine enim & paucitate differre putat, sed non specie. Ciuitas igitur ex partibus naturalibus constat: primum uicis simul coniunctis, uici uerò ex domibus pluribus: quælibet autẽ domus ex duorum societatibus, uiri primum & uxoris, unde genus humanum. Filij deinde serui & domini prodeũt. Ille enim natura dominus, qui ingenio præstat. Seruus qui deficit. Ex quo Homerus recte

Dominus aut seruus natura

Οἶκον μὲν πρώτιστα γυναῖκά τε βοῦν τ' ἀροτῆρα.
Quære domum prius uxoremq; bouemq; arotera.
Nam bos pauperi pro seruo est.

Vicus à domo differt, ut pars à toto. Domestici namq; uictu, & cotidianis officijs inter se communicant. Suntq; appellati ὁμοκάπνοι, id est, sub eodem fumo, ὁμοσιπύοι, id est, sub eodem cibo. Cum extraneis uerò in mercimonijs & alijs uitæ cõmercijs ac officijs congrediuntur. Homo profectò animal ciuile uidetur: argumento est maximè sermo nõ frustra ei à natura datus. Nam solitarius homo aut nequam, aut Deus.

Solitarius aut nequam aut Deus

Ciuitas prior est domo perfectione: quum pars sit nobis natura toto posterior. Nam tunc esse res incipit, quũ forma est absoluta. Pes enim sine homine profectò pars nõ dicetur: nisi forte æquiuoce mortui siue marmoris, eo pacto nec homo ipse perfectam habet finitionem, nisi pars sit ciuitatis, Qui sicut est omnium perfectißimũ animal, ita omniũ peßimum, si à lege iustitiaq; desciscat: quanto magis ardua gerit arma, quæ sunt ingenium ac prudentia, quibus ad contraria licet uti. Licet enim in eo animaduerti prius despoticum & politicũ. Anima namq; corpus regit, ut Despoticũ. Mens uerò animæ appetitum ac sensum, ut politicum. Nam prima imperat, altera suadet atq; consulit. Differunt autem inter se, quòd politici liberior natura est, Despotici seruorum. Et altera quidem Oeconomica monarchia (Monarchia enim patris dicitur) altera politica liberorũ & æqualiũ imperiũ.

Dñs est nõ possidẽdo seruos, sed utẽdo seruis. Nã possessoria distat ab Oeconomica, quòd alterius est quærere pecuniã, alterius uti: utrũ enim ipsum sit an altera species dubiũ.

Possessiua differt ab œconomica

Possessiua Oeconomica non est, nec pars eius, quũ Oeconomicæ sit uti rebus possessis, possessiuæ autem adquirere. Subministra uerò eius est sicuti frenorum ars, equestris.

Despotica à Politica & Oeconomica differt: à politica, quòd illa sit libertatis, hæc seruorũ: ab œconomica quòd illa sit omnium qui in domo sunt, hæc tantum seruorum.

Præterea Politicũ & Oeconomicum differunt, quòd hoc multorũ, illud unius principatus sit. Inter homines quoq; diuersitas. Sunt enim qui procul à politia agunt, quos ciborum uictusq; diuersitas etiã distinguit. Nam sicuti & bruta quædam quæ carnibus aliorũ uescuntur solitaria sunt: quæ autẽ herbis, gregalia. Sic homines reperiũtur sine labore aut arte uita nomadica, syluestri, piratica, uenatica, ex rapto uiuentes. Plantæ ob animalia, at ipsa animalia propter hominẽ creata sunt: nam si frustra natura nihil genuit, necesse est ut hominum causa omnia obgenerauerit.

Hominũ causa omnia obgenerata

Circa uerò res parandas, Ex agro & pecore acquisitio nobis uitæ physica est. Mercatura uerò & pecuniaria, trãslatiua non naturalis est, sed ad res naturales parãdas inuenta: laudaturq; usq; ad metam quandam, necessitatis uidelicet gratia. Vituperatur autẽ eius est terminus nullus. Inter artes uerò illæ artificij plurimum habẽt, ubi minimũ fortunæ, plurimum uerò mechanicæ, ubi corpus requiritur. Seruiles ubi corporis item plurimus usus. Ingenerosæ ubi uirtutis minimum expetitur. Imitari exempla ueterum oportebit in his quæ honeste acquisiuerunt.

Thales Milesius (probro data ei philosophia ob paupertatem) oleũ conquisiuit, cum præuidisset eius charitatem futuram: quod deinde pro sorte uendidit, quo exẽplo non coactã sed uoluntariam paupertatem ostendit.

Tres omnino Oeconomiæ species, in quibus forma reipu. tota conspicit, Despotica, Gamica, Demotica. Vir uxori imperat & filijs, sed aliter, his basilicè, illi politicè. Fratres aũt inter se demoticum ac popularem referunt statum.

Oeconomiæ tres species

Lib. II. Ea demũ optima respub. in qua secundũ id in quo felicitatem esse existimant, siue uirtus sit, siue aliquid aliud, in quo quis excellit, is ciuis felicißimus putatur.

Cõfutat præterea multos reip. administratores ac legislatores, ubi dicit quẽlibet in aliquo errasse, et inter cæteros Platonẽ: qui ex Socratis sententia dixit cõmunia omnia, etiã uxores, in ciuitatibus esse debere. Hæc tanta unitas remp. potius dissoluere, & ex ciuitate domũ facere uidetur. Nã ex dißimilibus partibus, & familijs respub. floret. Præterea nulli uxorẽ aut liberos amare cõtingeret, cùm incerta esset proles. Rei etiam acquirendæ minimè uacarent: cùm nihilominus ponat lucri diligentiam, alijs de causis.

Deinde contra Phaleã arguit, qui leges Carthaginiensib. dedit, ac statuit æquales ciuium possessiones, erraritq; non statuere quantæ ac quales esse deberent: nam si immoderati sint omnium census, intemperanter uiuerent: si nimium exiles, sordidè ac miserè. Nam statuendus modus emptionũ, ne quis de plebe ob diuitias potentior factus, sese cum nobilitate commisceat. Quæ distinctio in creandis magistratibus necessaria est.

Mentionem deinde facit de Phidone Corinthio qui Corinthijs leges dedit.

Deinde Hippodami Milesij leges etiam reprehendit, qui abstulit opificibus possessiões & arma, nullo honore dignãs, quapropter ij serui magnopere facti, amare rẽpub. non poterant. Præterea potestatem nouas inueniendi leges concedebat: quod profectò reipubli. minime conducit: quum

 paulat

paulatim ciues adsuescant nõ uereri principis instituta, mutatis facile legibus: abrogatioq́; huiusce modi uim eneruat, introducitq́; legis contemptum.

Seruorum disciplina — Post hæc iubet Aristoteles seruari seruorũ disciplinã, qua sublata domini in insidias ueniunt. Sicut Hilotæ in Lacedæmonios, & Penestæ in Thessalos fecerunt.

Mulierum institutio. — Deinde mulieres bene instituere, ut temperatè & sine arrogantia & sumptu degant: ut de Lacenis fœminis dicitur, quæ ob insolentiam & audaciam uiris resistunt, muliebria dedignantur, quum illi aduersus Thebas pugnarent arma tractare noluerunt.

Reprehẽdit etiam in quibusdã remp. Lacedæmoniorum: quòd magistratum eorũ nõ rectè erat perpetuus, cùm processu tẽporis uir iustus iniustus possit euadere. Deinde quòd nõ darentur nisi potẽtibus, quæ res ambitiosos planè faciebat.

Regem perpetuum creabant, classis insuper præfectum: ærario carebant, sed cum bella gererent singuli conferebãt: ex quo & cupidos, & auaros faciebant, ac sibi magis quàm reipub. uacantes. Syssitia non de publico, sed de proprio faciebant, ex quo pauperes illis interesse non poterant, & qui non interessent ad magistratus nõ eligebantur. Συσσιτία,

Sysitia — Syssitia conuiuia erant que inter se publice ac sæpe celebrabant, symbolum conferentes.

De Cretensiũ legibus — Disserit præterea de Cretensium legibus, quas præfert Lacedæmonijs: nam hi Syssitia melius de publico faciebãt: præterea filiorũ multitudinem prohibebant, potestate uiris facta post susceptam æquo numero prolẽ, uxoris abdicandi, alio introducto usu. In quo ex sententia diui Thomæ uidetur Aristoteles de marium usu intellexisse, nec uituperasse.

Cosmi Cretẽsium — Cosmos etiam eorum magistratus reprehendit esse perpetuos, sicut Ephoros Lacedæmoniorum.

Solon — Ex omnibus his laudat Solonem: meliusq́; dicit rempubl. instituisse, quam ex optimatibus & populo instituit, omnibusq́; eo modo honores cõmunicauit: licet præter eius mentem ad popularem postea statum deuenerit. Nam Pericles & Ephialtes sublato Ariopagi consilio iudicibus primum Salaria constituere.

Libro III. Postquàm aliorum leges confutauit, disserit quam ipse remp. probat. Prius declarat quid sit Ciuitas, quid

Ciuis — Ciuis: dicit eum esse ciuẽ qui magistratũ gerere potest. Vnde excludit aduenas, & pueros, & senes inutiles. Ciuitatẽ uerò non quæ mœnibus circundatur cùm una fermè regio possit muris cingi: sed quæ ex forma reip. sit constituta.

Ciuis bonus. Vir bonus. Princeps bonus — Ciuis bonus, & uir bonus, nõ ijdem. At idẽ Vir bonus, & Bonus princeps. Imperio enim uirtus & prudentia expetitur. Nã uir bonus non potest esse sine prudentia. Ciuis item bonus non sine pudicitia, at sine prudentia potest esse. Nam ei, qui subijcitur atq́; paret, sat est rectam habere opinionem agendorũ quæ ei cõmittuntur. Bonum autem principem & prudentia & cæteris uirtutibus præditum esse oportet.

Opifices — Opifices & mercenarij in Aristocratia non admittũtur, nisi forte diuitijs adeo creuerint, ut inter optimates censeantur. At bene in Democratia ciues esse poterunt.

Ciuitatis institutes non ad uiuendum tantum, sed ad bene quoq́; uiuendum. Nam eo pacto animalia in ea politice uiuentia essent.

Reprehendit præterea ueteres qui non diffinierunt nec considerauerunt remp. nisi iustum ex parte rerũ, cum bona reip. non sint distribuẽda ex rerum quantitate, sed ex personarum dignitate. Si ciuis unus inuentus sit, qui cæteros longe uirtute antecellat, is perpetuo reip. præficiendus erit. Secus si sunt multorum pares uirtutes.

Monarchiæ v. species — Post hæc regiã potestatem omnibus præfert: deq́; hac disserit. Monarchiæ quinq́; species dicit. Heroum, qui ciuiũ consensu certis de causis certoq́; tempore remp. gubernent. Alia barbarica, ex genere prouenies & legibus imperãs, sicuti Parthorũ rex. Alia Esineta electiua tyrãni, qualem elegerunt Mitylenis Pittacum aduersus exules suos quibus præerat Antimenides. Alia Laconica perennis secundum leges tantũ belli tempore imperiũ habẽs. Ex quo apud Hom. Agamemnon cũ in ciuitate agitabat iurgijs exagitabatur: in bello autem potestatem habebat. Postremò Regia omniũ optima, quæ se ad populos, uti pater se ad filios habet.

Apud Aegyptios medici ante diem tertium corpus ægrotorum suo periculo curabant.

Lib. IIII. & etiã V. de forma rerũ publicarũ uaria tradit: deq́; earum solutione & corruptione. Corrigere enim rẽp. institutã non minus difficile quàm ab initio creare: sicuti discere eũ qui male didicerit à principio, duplex est labor.

Rerum publ. tres species — Tres omnino rerum publicarũ species, Regnum, Aristocratia, Politia. Totidemq́; sunt excessus, Tyrannis, Oligarchia, & Democratia. Horum pessima Tyrãnis, minus mala Democratia.

Connumerat partes & officia ciuitatis: quod reprehendit prætermissum fuisse à Socrate apud Platonẽ, qui solũ ea connumerat quæ sunt ad uiuendũ, non aũt ad bene uiuendũ.

Politia quædam ex mixta & populari & paucorũ administratione: que quando ad paucorum potentiam inclinat, solent appellari optimates, quòd diuites uirtute ac nobilitate præferri credantur.

Tyrannidis species cõmemorantur: & quam barbari per leges eligebant sicuti Græci Esinctas.

In paruis ciuitatibus melius paucis plures committere magistratus ob inopiam ciuium.

Lib. V. de principijs seruantibus ac corrũpentibus remp. Seditio omnis ob inæqualitatem oritur. Aequum dupliciter constituunt, aut excessu, ueluti Arithmeticus, ut tres ad duo & unum: aut dignitate ut Geometra, sicuti quatuor ad duo, & duo ad unum.

Omnium confessione iustum simpliciter est secundum dignitatem, ex quo uel quia in aliquo pares sunt, in omnibus se penitus pares existimant: uel quia in aliquo præstant, in cunctis se superare arbitrantur.

Popularis gubernatio tutior est quàm paucorum, minusq́; seditioni subiacet: quòd inter se populus minus dissidet, magis autem pauci ac nobiles.

Res omnes pro quibus homines cõtendunt sunt Lucrum & Honor, & his cõtraria. Sub lucro omnia quæ ad corpus, sub honore omnia quæ ad animam pertinent intelliguntur.

Narrat præterea causas omnis quibus reip. status corrũpitur siue aristocratiæ siue regiæ, allegando Platonis certos numeros in quibus mutationes fiunt ciuitatum, quos alibi attigimus, uidelicet in epitome libri Platonis & in Arithmetica. Hic est numerus Duodenarius, & multiplicatus per æquilaterum suum planum & solidum.

Deinde de remedijs salutis & conseruationis statuum.

Magistratus quid agendũ — Tria oportet habere eos qui principales ac publicos gerunt magistratus: Vt ament ciuitatis statum: Deinde ut habeant potentiam idoneam ad coërcendos homines: Tertiò ut uirtute ac iustitia sint præditi. His in statu eodem non diu sibi uiuendum esse cogitandum. Tyrannus uerò ad retinendam dominationem tria conatur. Vnum ut animos ciuium imminuat. Nemo enim parui animi contra tyrannum insurgit. Deinde ut ciues inter se dissideant, ne in eum quandoque conspirent. Tertium ut imbelles eosdem reddat, cùm nullus ea quæ omnino nequit aggrediatur. Præterea cauere debet ab ijs qui amplius uiuere non curant, quosq́; dolore adfectos uiderit.

Lib. VI. subiectum Democraticæ politiæ libertas: ubi multitudo per uices imperat et imperatur. Nã populi iustũ

non

De statu populari

non ex dignitate, sed ex numero consistit, ex quo plus poterit in hoc statu inopum multitudo, quàm paucitas diuitum: utileq; fuerit populum esse dominum rerum grauiũ, si quæ inciderent. Magistratus uerò non minimorũ sit. Merces insuper magistratibus danda: illis item qui consilio præsunt, raroq; consilium cogendum: ubi tunc ne excurratur.

Ex agricolis administratio

Laudat preterea gubernationem quæ fit ex agricolis, quòd ij robusto sunt corpore ad auxilia ciuitati ferẽda. Præterea suis occupati rebus familiaribus & agro minime honores ac magistratus cupient. Vituperat autem opifices & mercatores, quòd ij semper in ciuitate manentes fora uexant, primiq; sunt qui tumultus excitent. Operæq; pretium est ut magistratus deligantur, pariterq; censeantur ab agricolis ac bonis uiris, quòd ij propter hunc metũ compescẽtur, minimeq; ab officio discedent. Ad popularem item gubernationem iubet etiã aduenas & spurios recipere. Vtile etiã ad copiam conseruandã prouidere ne quis egeat: quapropter ex superabundanti uectigali omnia distribuenda egenis quantum sit satis, uel ad agelli comparationem, uel saltem à dantibus uolentes ipsorum negotijs delegandi.

Deinde multos tradit modos quibus Democratia, quibus etiam Oligarchia conseruetur.

Officia postremo ac magistratus enumerat quæ creari oportet.

Lib. VII. Cum ex triplici bonorũ genere felicitas consistat, plus ad eam conse t uirtus, quòd per hanc externa bona acquiruntur ac conseruantur. Non autem contra: argumento est Deus ipse, quem felicem & beatũ dicimus, non ex aliquo externorum, sed per se. Nam externorum causa est fortuna, quæ nihil ad uirtem facit. Neq; enim fortis aut iustus aliquis propter fortunam. Virtus & felicitas igitur eadem unius hominis & unius ciuitatis.

Vita philosophi contẽplantis longe melior, quàm in administratione ciuitatis occupati, quòd liberior sit suiq; ipsius gratia: modo nõ sit penitus ab actione remota, sed ab actione quæ ab alijs & exterioribus rebus dependeat, quæ admodũ seruilis est. Sed actio interior & ex se sumpta cũ philosophia conuenit. Veluti Architectus qui nihil externũ agit, mente tantũ & cogitatione operi præest. Deus quoq; non ipse penitus sine actione, sed sua & propria. Ab eo autem qui nihil penitus agit, præclari nihil fieri potest.

Disputat insuper de magnitudine ciuitatis: dicitq; nõ eam esse magnã quæ tantũ abundet hominibus, sed ciuibus eo numero quo satis sit ad bene uiuendũ secũdũ politicã societatẽ.

Situs urbis

Agrum deinde iubet eligendũ esse fertilem, Situmq; urbis qui non possit facile inuadi, & iuxta mare propter commeatuum opportunitatem.

De qualitatibus locorum

Deinde de qualitatibus locorum narrat. Qui enim circa Europã & in frigidis habitant locis, animo quidem præsenti sunt, ingenio uerò crasso, quapropter liberi sunt & indomiti. Asiatici uerò contra ingeniosiores & timidiores, ideo subditi. Græci autẽ in horũ medio cõstituti utriusq; gẽtis naturã sapiũt: hinc animũ, inde ingeniũ sumũt: ideo & liberi perseuerant, & optimis remp. regũt institutis, aptiq; alios regere. Quapropter ingeniosos pariter & animosos esse oportet quos legislator dispositurus ad ciuitatem est. Nã animositas & audacia uirtutis amorẽ parit, in eaq; parte cõsistit ubi amor: signum est quòd erga amicos à quibus decipimur, aut iniuria afficimur, magis quàm cæteros irascimur.

Post hæc opifices & mercatores dicit esse necessarios in ciuitate: non tamen ex ciuibus. Nã otium ijs qui reip. uacant esse oportet. Sed & bellatores, & cõsiliarios, & sacerdotes esse necesse est. Primos iuuenes. Secundos senes. Tertios honoratiores, qui rebus gestis floreãt, ac domi cõquiescant.

Cultores agrorum & uillici serui esse debent, & diuersæ à ciuibus nationis. Præterea pusillanimes, mente obtusi, & corpore robusti, sic utiles ad opus erunt, & nihil rerum nouarum ex eis timeri poterit.

Docet deinde publica & priuata cõstitui ædificia et syssitia, id est, cõuiuia publica ubi cõstituantur. Ad flatus præterea orientis seu aquilonis ut salubrius, ædificanda ciuitas Si tyranni imperio, arx constituatur, & in arduo loco: Si liberi, in planitie: Si optimatum, inter utrunque.

Duo sunt quibus agitur bene. Vnum propositum finisq; recte agendi, alterum eas res inuenire per quas finem eum consequamur. Nam cùm omnes cupiãt felices esse, beneq; uiuere, alijs quidem facultas adest, quibusdam uerò nequaquam, siue ob fortunam aliquã, siue ob naturam: quapropter ad bene beateq; uiuendum adiumento est opus nõnullis. Bonus autem & euẽtus & actio & usus uirtutis perfectus simpliciter est intelligendus: non autem ex suppositione, hoc est ex necessitate aliqua.

Boni insuper & studiosi fiunt ob tria. Naturã uidelicet & Morem ac rationẽ. Cætera quidem animalia natura uiuunt, nonnulla moribus, & cõsuetudinibus. Homo etiã ratione, qui sæpe contra naturam cõtendit. Sed longe hæc tria simul esse utilius fuerit. — Boni natura, moribus, ratione.

Fas præterea in ciuitate omnes participes esse imperij: quanquàm si constaret aliquem cæteris uirtute antecellere, ut heroes: hic omnium consensu princeps constituendus.

Qui uult quandoq; imperare, oportet ut ipse prius subijciatur dum iuuenis est, discatq; parere senioribus.

Cum bellũ sit pacis gratia, negotiũ uerò ob otium, utilia ob honesta: actio deniq; ob contemplationem, ad hæc tanquam ad finem legislatorem respicere decet. Quapropter ille magnopere laudãdus, qui bellũ gerere aut uincere docet: nam exercitum potentissimum habere oportet: non ut in seruitutem alios redigamus, sed ne ipsi redigamur. — De bello

Virtutes quoq; alijs aliæ propriæ.

Ad bellum & negotium fortuna opus, ad otium Philosophia. Ad utrunq; temperantia & iustitia.

Prior legislatoris cura corporis, quàm animi ordinanda sit, & appetitus quàm rationis: quòd corpus in generatione antecedit animã, & partẽ rationalẽ ea quæ rationis est expers. Argumẽto sunt pueri quibus statim insit ira & cõcupiscentia. Ratio autẽ & mens tantũ prouectis. Quapropter legislator ante omnia matrimonijs uacabit, ne ea ætate coniungãtur qua simul cessant, quæ erit uiro LXX. mulieri L. ann. Itẽ ne iuuenis nimis, quòd fœtus mente & corpore minus ualẽt, & incõtinentiæ uitijs adsuescũt. Aetas cõmoda uiri XXXVI. Fœminæ XVIII. annorum. Aetas feralis propę LXX. inualida ad procreandũ. Sic demũ occurritur multitudini filiorũ quæ nimis excrescit, paucosq; natos educare cõmodius ad institutionẽ, tum ad reip. salutem esse uidetur. — De matrimonio

Infantes adsuescẽdi laboribus, duræq; uitæ, ut natura sint robusti, ex quo in quibusdam locis frigida statim demergunt. — De institutione puerorum

Prohibẽdi quoq; à turpibus collegijs: ea enim diligimus natura, quæ prius nobis occurrũt, præsertim ne spectatores iamborũ aut tragœdiarũ fiant. Theodorus tragœdus nulli cõcedere uoluit, ut ante se ageret quãuis uili histrioni, quasi magis faueant auditores illis quos primo audierint. Quapropter oportet à pueris omnia procul lasciuia ne audiant amouere, néue turpes imagines spectent.

Aetas idonea disciplinis septennis est, ex quo per hebdomadas diuidenda disciplinæ ratio, ut à VII. usq; ad XIIII. annum. inde pubertæ usq; ad XXI.

Lib. VIII. Legislatori circa iuniorũ disciplinã maxime uacandũ, quæ ualde necessaria est, nec tam priuata de causa quàm publica, quũ ipsi reip. mẽbra sint. Quapropter abducendi sunt à mechanicis & his artibus omnibus quæ ea producunt,

ducunt, & corpus liberorũ conficiunt: nominat autem quatuor in primis ediscendas literas, Gymnasticam, Musicam, Graphicem. Quæ ualde refert cuius gratia discantur. Nã ex fine etiã quæ liberales dicuntur sordidæ fiunt. Otiũ enim negotio præstat, magisq; appetitur quod finis sit, illud uerò ad finem: & in otio felicitas & uita beata, in altera ęrumna

Musica

& labor. Musica igitur ediscẽda non tanquàm necessaria,

Literæ

sed otij gratia siue ioci, eius uidelicet qui nõ finis sit sed ad

Graphicè

finẽ, & animi gratia ex labore recreandi. Per literas autẽ cæteræ disciplinæ ediscũtur. Graphicè, id est, pictura præcipitur, nõ ut in mercatura supellectilis, aut instrumenti alicuius mens occupetur, sed potius ut ex illa inspicere possit corporũ pulchritudinem. Non enim fas est ingenuis semper contemplationi actioniq; quanquàm honestissimis studere.

De gymnastica modetata

Gymnastice etiã iuuentutẽ ac bonã corporis habitudinem disponit, quanquàm in hac parte fera Laconũ exercitatio ac patientia uitãda, quæ nihilo meliores ad bellũ præstat, quum multi sint strenui proteruiq; in grassationibus, & cædibus, in arte tamen militari nihilo fortiores. Honestas non feritas in certaminibus præferẽda: nã neq; lupus neq; bestia alia honestum periculũ pugnando subit. Itaq; feritas Laconũ non causa uictoriæ, sed quòd ipsi exercitati contra nõ exercitatos pugnãt. Quapropter haud graues pubescẽtibus exercitationes iniungendæ, ne corporis nutrimento augmentoq; officiãt. Post pubertatẽ annis tribus tantũ ciuili disciplinæ intendãt omissis corporis laboribus, quòd utriq; uacare cõmode nequeant, quũ alterũ ab altero impediatur. Firmatis iam robore ac uiribus maiores addendi labores.

Laus Musicæ

Post hæc de Musica multa differit, probatq; inter disciplinas eam esse recipiendã, quòd requietis ac oblectamenti causa sit, & animi tristitiæ medicina, mẽtemq; rhythmis ac numeris ad uirtutem cœlestiaq; extolat: quam si quis eodem modo quo cupit ad moderationem & harmoniã inflexerit, iræ, gaudij, spei, cæterorumq; animi motuũ decorũ retinebit. Quæ quidẽ modestè ediscenda, ne impedimentũ cæteris rebus ciuilibus ac bellicis adferat. Deniq; in rebus agẽdis iuuẽtus exerceatur, quarũ sint postea boni iudices, quod iudicium in exercitatis maxime fit. Senibus corporis actio minuenda, qui & gaudere, & rectè iudicare pro iure suo possunt, ob doctrinam in ipsa iuuentute perceptam.

IN OECONOMICA.

DE Oeconomica Aristoteles breuem admodum edidit tractatum, quòd hanc sibi laudem à Xenophonte præreptam uiderit. Differit tamen in hanc sententiã. Oeconomica & politica inquit, differunt non solũ quantum domus & ciuitas (Hæc enim eis subiecta sunt.) Sed etiã quòd Politica ex multis principibus est, Oeconomia uerò monarchia.

Prima igitur in hac hominum cura ac diligentia circa

Coniugium

Coniugium. Societas enim ab ipsa natura maris & fœminæ maxime conciliatur, ut non solum sit hominibus, sed etiam bene sit: nec solum naturæ causa, sed etiam utilitatis. Qui enim uiribus ualidi imbecillos iuuant, rursus ipsi debiles in senectute ab illis quandoq; sustentantur. Huc accedit etiam, quòd quando numero prohibemur à natura, saltem specie perpetuos esse affectamus.

Diuersa tamen conditione procreati simul iunguntur ad stabiliorem uitæ usum. Nam fœminæ timiditas maior ob res domi custodiendas. Viris audacia ob fortitudinem & res foris parandas. Fœminis item charitas maior ac patientia ad filios nutriendos: uiris sapientia ad erudiendos.

Seruitia

Possessionum post hæc diligentia adhibenda, quarum prima est Homo, quapropter seruos ante omnia studiosos parare oportet. Eorum species duæ. Curator seu Villicus qui alijs præest, & operarij. Seruis item Vini parum, aut nihil dare oportet: uini nanq; potatio uel liberos probrosos facit.

Alimenta quæ sat fuerint operarijs dentur. Sine mercede subiectis imperare non ualemus. Merces enim seruorũ cibus. Operis uerò adhibere nec ualde timida, nec ualde fortia seruitia: quòd hæc non facile obtemperantia, illa uerò non facile perseuerantia in labore sunt. Omnino autẽ labori tempus & præmium statuendum.

Quæ oeconomo sint opus.

Oeconomo præterea ad rem tuẽdam modi sunt quatuor. Primum parare: deinde partũ tueri, sine quo nihilo magis parare iuuat, quàm in uas fundo carens aquam haurire. Præterea prudentem esse, ac diligentem. Nullus enim res alienas æque tuetur atq; suas. Ex quo Porus interrogatus quid maximè equũ saginaret, Oculus inquit dominicus. Libys etiã rogatus, quod optimum letamen: Vestigia respondit dominica. Ideo Socrates dicere solebat, dominum ante seruos exurgere, & ultimum ire cubitum oportere. Surgere enim noctu & ad ualetudinem, & ad Oeconomiam, & ad philosophiam deniq; conferre.

In lib. autem 11. dicit optimũ Oeconomum non ignarum esse debere moris locorum circa quæ negotiatur, sed natura ingeniosum, mente uerò iustum ac laboriosum.

Oeconomiæ quatuor

Oeconomiæ omnino quatuor, Regia, Satrapica, Politica, & Priuata.

Regiæ autẽ prouentus species quatuor, circa monetã, circa importata & exportata, uti sunt portoria, circa sumptus quum cõpendio fiunt ac res uice pecuniæ dẽtur, æstimationeq; ubi expediat magis quàm numerato impensæ fiant.

Satrapicæ prouentus species sex, ex terra quam decimã uocãt, ex locorũ ubi dominatur metallicis, ex terra & agro nascẽtibus, ex mercatoribus, ex pasturis decima item appellata. Sexta ex alijs uarijs.

Tertia œconomiæ species, Politica, id est, ciuitatis. Huius uectigal optimũ ex ijs, quæ in loco proprio gignuntur deinde à mercaturis, post hæc ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων.

Quarta & ultima priuati hominis, quæ quidem anomala, id est, absq; norma existit: quòd non ad unam tantum intentionem illi Oeconomia exerceatur. Est insuper omnium minima ob breues prouentus & expensas. Huius optimum uectigal ex terra primum, id est, agricultura, quæ omnium est parens. Hinc enim magis secundum naturam res nobis acquiruntur. Deinde ex alijs rebus. Tertium ex argento, præter autem omnia parcere superfluis, & ne maiores sint prouentibus expensæ.

Post hæc prosequitur Aristoteles connumerare populos ac reges eos qui calliditate nouas artes uectigalis & rei parandæ sibi inuenerunt. Quæ pars adhuc in Latinum sermonem (quod sciuerim) conuersa non est.

Exẽpla principum in exquirenda pecunia

Byzantij pharmacopolarum, & funambulorum, eorumq; qui miranda faciunt, & his similiũ artium, tertiam partem publico dare iusserunt. Item existente lege, non esse ciuem, nisi ex utroq; parente ciue natum: concessere xxx. mnas tribuenti ciuem esse tantum ex altero.

Antisthenes Athemensis in magna Atheniensiũ necessitate consuluit, ut Dionysia quæ magna expensa celebrare consueuerunt, supersederentur: ac Dionysio uouerent anno futuro duplicia fieri.

Cypselus Tyrãnus Corinthius uouens Ioui offerre bona Corinthiorũ si ipsorũ potiretur, Decimas tantũ eorũ possessionum in annos decem dari iussit, hoc pacto & uoto satisfecit, & eorum substantiam ex magna parte seruauit.

Lygdamus Naxeus cum exulum bona nullus auderet emere, ipsis exulibus reddidit possessionẽ: supellectilem uerò resq; preciosas siquæ aderant eisdem uendidit, seu alijs descripto nomine.

Hippias Atheniensis tyrannus in augendo uectigali mira

cogita

cogitauit, ut qui domos haberent prominentes & uiam occupantes, praeterea portas extra aperientes, quod erat honoris, uendidit dominis. Monetam quoq; iußit minori, cõmutari, quàm à se coactam rursus in pristinã aestimationem reduxit. Nauarchis & Demarchis publicis officijs & muneribus uacare, si pecuniam tribuissent. Idem cuilibet in sacrificio Palladis uouẽti unum obolũ imperauit. Idem & cuilibet puero nascenti fecit.

Lampsaceni indigentes pecunia mulea coẽgerunt nauigia frumenti priuatorum, uendideruntq; pluris quàm illi constituerant: atq; hoc modo pretium iam constitutum dominis reddiderunt, reliquum ipsi sibi retinuerunt.

Lacedaemonij Telminensibus amicis pecuniã in reditum patriae rogantibus iusserunt seruos & ueterina unam diem ieiunare, impensamq; hanc dare Telminensibus.

Cyziceni tumultuantes ac populo diuitibus praeualente cum militibus pecuniam deberent, in penuria statuerunt ut omnes diuites capti ac damnati capite, tantum exilio plecterentur, si pecunia se redemissent.

Chij legem tulerunt ut debita priuatorum omnia publicè describerentur, eaq; exegerunt in patriae necessitate, creditoribusq; foenus quousq; sortem redderent exsoluerunt.

Cordaulus magister equitum Mausoli regis iter faciens per regni fines donis plurimis & diuersis, etiã porcis, uitulis, ac his similibus cumulatus, munera nominaq; dantiũ iussit scribi, dantibusq; mãdauit ea nutriri donec usus tẽpus adueniret. Idẽ finxit regem uelle comas incidi, quòd his opus haberet, effecitq; ut iuuentus quae studebat comae & elegantiae, data pecunia cum eo transigeret, edictumq; mutaret.

Aristoteles Rhodius praefectus Phocensiũ uidens in duas partes multitudinẽ diuisam, alteri adhaerens parti dixit, alteram multa ipsi promisisse uti potiretur alterius, se autem noluisse auscultare, quòd beneuolẽtior huic esset: hoc illi audientes obtulerũt ei quod uoluit. Eodem modo & cum altera egit deinde parte. Post haec inuicem eos conciliauit.

Clazomenij debentes militibus x x. talenta à diuitibus ea receperunt, datis totidem talentis ex ferrea moneta quam percusserunt.

Selymbriani indigentes pecunia lege prohibente triticum exportari, & fame existente circa: ipsi autẽ frumento abundantes, constituere priuatos dare ciuitati frumentum certo pretio, sibi reseruato quantũ in annũ satis esset: deinde pretium terminãtes potestatemq; extra mittendi facientes pecunia simul & frumenti usu abundauerunt.

Dionysius Syracusanus *Dionysius Syracusanus uolens cogere pecuniã, finxit Cererem sibi apparentẽ iußisse omnem ornatũ muliebrẽ offerri in tẽplo. Itaq; prius ipse suarũ obtulit. Deinde idem facere caeteras coẽgit, ne dea ipsis tanquàm sacrilegis irasceretur. Demũ coacta omnia ipse abstulit tanquàm à dea mutuatus.*

Peracto aliquanto tẽpore mulieribus ornatũ recuperare uolentibus, pristinũ permisit si certũ aurũ deae offerrent.

Idem describi iußit orphanorum substantiam, & qui illã detinerẽt: eoq; modo usus est donec illi ad aetatem uenissent.

Idem Rheginis captis atq; direptis, permisit libertatem, si certum auri numerum publicè atq; priuatim ei darent. Itaq; illi hac spe sollicitati, reliquum quod occultauerant prompserunt, eiq; dederunt: ille nihilo magis promißis stetit, aut eos liberauit.

Mendei cum aduersus Olynthios dimicarent, abundantes seruis, & indigentes pecunia, iusserunt ciues mare & foemina tantum seruis sibi retentis, reliquorum usum ciuitati praeberent.

Timotheus Dux *Timotheus Atheniensis bellũ gerens aduersus Olynthios deficiente argento aes incisum militibus diuisit, iußitq; pro argenteo usu in exercitu praebere. Mercatoribus autem aliò proficiscentibus edixit ex eadem moneta spolia emere pro quibus argentum reportarent.*

Idem expugnans Samum, fructus ex agricultura omnis eis uendidit, qui militum stipendijs suppeditauere.

Didales Persa *Didales Persa militibus tumultuantibus, ac stipendia postulantibus in exercitu: in concione dixit, ei nõ deesse pecuniam, uerùm in quodam loco quem nominauit esse, finxitq; iumẽta plura onerata argẽto atq; cõtecta: deinde unũ tantũ cum argento discooperto praemisit. Quod cõspicatus exercitus in spem uenit: at ille inquit, minime exoluere stipendiũ oportere donec Amasum peruenissent quò tendebat, eratq; iter plurium dierum ac hyemale. Atq; hoc modo usus est interim exercitu tantum necessaria praebendo.*

Iphicrates Atheniensis, Cotys rex Thraciae *Iphicrates Atheniẽsis Cotyi Thraci cõgreganti exercitũ in pecuniae inopia cõsuluit imperare subditis, ut quilibet tris tritici modios pro eo sereret, ex quo ille magnam uim frumenti congregans cum mercatoribus pecunia commutauit.*

Cotys idem rogauit Corinthios pecuniam mutuã in congregando exercitu: quod negantes, iterum rogauit, mitterent aliquos ciues, quibus ipse custodiam quarũdam arcium & oppidorum uti fidelioribus tradere uolebat: quo facto eos ciues in custodia detinuit, donec coẽgit eos mutuũ quod rogauerat dare.

Cleomenes Alexãdreus *Cleomenes Alexandreus Aegypti Satrapa, cùm ex suis quidam per Nilum nauigans à Crocodilo esset arreptus, sacerdotes eius loci postulauit, ut ob ultionem hos uenarẽtur: illi qui sacros habent Crocodilos, magna ui pecuniae sese ab hac iußione redemerunt.*

Alexander *Alexãder Macedo uolens prope Pharũ ciuitatem habitari, illicq; emporiũ quod Canobi erat unà cum sacerdotibus transferri: illi ne hoc cogerentur pecunia transegerunt.*

Stabelbyus rex *Stabelbyus rex Mysorum debens stipendiũ militibus, duces eorum congregauit, monuitq; non amplius priuatis opus habere, sed ducibus. Itaq; stipendiũ quod militibus debebat eis se recepit daturũ, modò missos faciant milites: quod illis facientibus, ac procedente tempore stipendium petentibus respondit, neq; tibicinem sine choro, neq; ducem sine exercitu aliquid utilitatis adferre. Iußit igitur illos discedere.*

Recentiorum exempla *Huiuscemodi ergo Aristoteles exempla connumerat, quibus profectò nostrorum ingenia minime cedunt, si consideremus quae principes quaestus gratia moliantur. Vt alia omittam, quae Xistus, quae Innocentius põtifices noua in urbe collegia commenti sunt, unde breuem utilitatem praeposuerunt decori atq; libertati curiae sempiternae. Quid Laurentius Medices Florentiae inuenta albis quadrantibus quae portorijs penderentur. Quid Neapoli Ferdinãdus rex in belli necessitate chartea moneta iussa rebus cõmutari. Deniq; tot impudentißime non solum populis, sed sacerdotibus quotidie imperatae pecuniae.*

Sapientum dicta de Oeconomia *Stobeus in collectaneis Sapientum dicta de Oeconomia breuißima ponit. Solon dicebat domum honestam sibi uideri in qua res possessae neque poßidentibus iniustae, neque custodientibus difficiles, neq; augentibus poenitendae sint.*

Bias, in qua talis est dominus qualis extra per legẽ. Thales, In qua ita probe sint omnia disposita, ut plurimum in ea uacare domino liceat. Critobulus. In qua dominus plures habeat sui amantes, quàm timentes. Pittacus. In qua superfluorum nihil requirens, & necessariorum nihil indigens dominus. Chilo. Quae maxime imperio similis sit ciuitatis.

Musonius *Musonius maxime uituperat in Oeconomia superfluos sumptus, luxumq;, ac uasa argentea, aurea triclinia, lectos eburneos, cedrinas mensas: praeterea plures quam oporteat seruos & ancillas, epulas item sumptuosiores: quibus rebus non solùm inepti efficimur, sed iniusti & auari, quum pro*

his

his comparare multas oporteat opes, ac uectigal magnum, quod nisi per iniustitiam queri nō potest. Delicijs insuper longe tolerabiliorem morbū esse dicit: quòd is corpus tantum corrumpat, illæ uerò corpus animumq; inficiant.

Antiphon — Antiphon ita rem Oeconomicā describit, ut uxorem uelit domui rebusq; domesticis conseruandis præparandisq; præesse: uirum autem foris in agro, in foro, in republ.

Bernardus — Bernardus noster nō inutilem & ipse de Oeconomia tractatum ædidit, ubi pascēdam copiose quidem familiam, citra tamen delicias iubet. Reliqua uerò ac pulcherrima in hac disciplina qui cupiat uidere, eum ad Xenophontis Oeconomicum, quem conuerti relegamus.

Officia domestica apud ueteres fuerāt, Dispensator, Cōdus, Promus, Atriensis, Cocus, Dulciarius qui confectiones (Chironomon) præparabat. Structor qui cōuiuia, Chironomon qui obsoniū in repositorijs secabat. Iuuenalis, Spectas & Chironomonta (Prægustator) uolanti Cultello. Prægustator qui libabat. Præterea Medi- (Iatralepta) cus, Iatralepta qui unguentis aut pharmacis præparandis præerat domino siue lauāti siue ægrotanti: id nunc officium Aromatarij usurpant. Cubicularius, à poculis, à memoria, ab (Anagnostes) epistolis, à libellis, à studijs, uestiarius, ianitor, Anagnostes, (Dißignator) Dißignator. Is erat & publicus, & priuatus principum, qui nunc Cerimoniarum magister. In marmore Romæ, C. Verres. Eros dißignator Cæsaris Augusti: & in Plauto, Surge dißignator. Loca enim & in ludis, & in funeribus, cuiq; constituebat. Horatius, Dißignatorem decorat funeribus atris: quanquam omnes designatorem legunt, quod male (Designare) omnino putauerim. Designare nanq; aliquid est mente disponere, ut Terentius de adolescente: Quid nunc nō designauit is mali: seu etiam aliquid in ædificando ordinare, ut Liuius: Loca theatri designauit.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIB. XXXVII.

IN LIBROS DIALECTICAS.

ZENO Eleates primus hanc philosophiæ partem ad uerborum contentionem deduxit, ne dicam inquinauit, quum planè ex Epicuri sententia res naturæ dialectica non opus habeant, multoq; minus theologia, ut ait Hieronymus: Ambitionis commenta sunt omnia, ut scientia difficilior cognitu putaretur, satisq; constat ipsum quandoq; Aristotelem gloriatū apud Alexandrū fuisse, Physicam ab se æditam neminem esse satis intellecturum. Neoterici uerò multo ambitiosius hanc inuolucris & ænigmatis postea distorserūt, ut iam sphinge opus sit ad ar- (Raimundus) tem Raimundi. Is enim uir Gallicus sublimi doctrina sub Ioanne XXII. alia quoq; obscuriora reliquit, quæ in sanctuarijs Parisiorū adseruari ferunt. Sed & hæc contagio nostros iamdudū afficit religiosos, & in eorū conciliabulis ac disputationibus is maxime prouehitur, qui cæteris clamosior & adrogantior uidetur: tū maxime sapere, si portētosis nominibus è carno cōmentariorū depromptis, quàm minime ab alijs intelligatur. Neq; ars uituperāda, quæ sicuti sobrie percepta ingenium acuere, sic peruertere poterit, si multum hæc tēporis, ac de uerbis magis quàm de rebus, deq; uictoria magis quā de ueritate sollicitū teneat: quod uitiū Cicero inquit maxime cōtra prudentiā esse. In hac igitur tēporis breuitate utilia tantū, & quæ ad uitæ faciant frugem ediscenda.

Quum itaq; dialectica omnis uerbis constet, hæc bifariam diducuntur: aut Simplicia sunt: ut Plato: aut coniuncta: ut, Plato disputat.

Simpliciū rursus Synonyma, Homonyma, Analoga, Paronyma, Finita, Infinita, Categorematica, Syncategorematica.

Synonyma sunt, quū sub uno plura cōprehenduntur secundū eandē substantiæ rationē: ut, Animal: quo fermè modo genus de specie, species autem de singularibus dici potest.

Aut Homonyma, id est æquiuoca, cùm idem plura significat: ut Lætum, hilarem, & mortem.

Analoga Latini proportionē dicunt, quā aliter mathematici usurpant, pro mensura uidelicet quadā in numeris: Philosophi autē in uerborū congruentia, cùm duo proportionem ad unū habent: ut, caro piscium cōparatione terrestriū animaliū, & hominis simulacrum cōparatione ueri: potest tamen idem dici uniuoce, æquiuoce, & analoge: ut canis animal, & cælestis, & pictus. Grāmatici item aliter in casuum declinationumq; similitudine: ut, canis, funis, panis.

Paronyma, id est denominationes: ut, à iustitia iustus.

Finita: ut, homo, Infinita: ut, non homo.

Categorematica: ut, equus, homo, animal: nam prædicatiua dicuntur ad eorum differentiam quæ nihil significant aut ponunt.

Syncategorematica nomina quæ illis adduntur, grammaticis distributiua, dialecticis signa appellata: ut, omnis, nullus, aliquis.

Tertia uerborū diductio, quam nostri dialectici primæ ac secūdæ intētionis appellāt, Arist. in met. adnotata. Sub prima nomina re subsistētia, & ad physicū pertinentia cōtinentur: ut, homo, animal, qualitas, quātitas, & reliqua prædicamēta. Sub secūda nomina nō re subsistētia, sed ratione cōprehensa, ac nominū re subsistentiū significantia, quæ ad dialecticum pertinēt: ut, genus, species, differētia, propositio, syllogismus, & reliqua huiuscemodi. Arist. itaq; quū ad syllogismū, præsertim demonstratiuū, qui neruus est logicæ properaret, necessariū duxit hæc tanquā eius partes prius enarrare: Verba uidelicet, & propositiones. Verborū duos ædidit tractatus. Primū, Quinq; uoces Categoricas. Alterum X. genera, siue categorias. Tertiū his addidit, de Interpretatione tractatum, ubi de ratione propositionum omnium agit.

Quinq; igitur uoces categoricæ à nostris Vniuersales & Prædicabiles dictæ (quòd in his uniuersæ cōprehendantur uoces) sunt, Genus, Species, Differentia, Proprium & Accidens. — Quinq; uoces categoricæ

Genus apud grammaticos sexum significat, apud oratorem sobolem, apud logicum quod plures continet species. — Genus

Sub hoc substantiæ prædicamentum propriè continetur. Ac rursus Genus subalternum, species quidem uocata respectu supremi generis.

Eadem quoq; ratio speciei, donec ultima specialißima dicatur. Species Aristoteles substantias fecit secūdas, ac mi- (Species) nime subsistentes. Plato autem & primas & subsistentes, quas Ideas uocauit, quorum esset particeps indiuiduorum substantia.

Differentia cōmunis, propria, & magis propria: hæc ultima diuidit genus, constituit speciem, perficit diffinitionem. — Differentia

Accidēs & propriū inter accidētalia sunt & cōmunia, tam in uniuersalibus quàm singularibus: tantum inter se differūt, quòd omne propriū accidens est, non contrà. Propriū enim (Proprium) est quod in angustiore consistit limite, ac tantū alicui rei uel speciei accidit: ut, Socrati ironia, uel risibile homini. Propria aliqua dici possunt, quæ oriuntur ex principijs substantialibus, siue speciei, siue indiuiduorū, quāuis sint accidētia ad differentiam illorū quæ dicuntur accidentalia. In uniuersum

ſum uerò quadrifariam dicitur proprium, quod ineſt ſoli, & non omni, ut homini eſſe medicum: quod ineſt omni, & nō ſoli, ut eſſe lapidi: quod ineſt omni, & ſoli, ſed non ſemper, ut homini eſſe cogitantem: quod ineſt omni & ſemper, hoc proprie propriū, ut eſſe riſibilē. Ex quo nō ineptè illud diſtichon extat:

Forma, figura, locus, ſtirps, nomen, patria, tempus,
Cuilibet eueniunt, hæc homini propria.

Accidens Accidēs duplex, aut tanquàm extraneum eſt in ſubiectum, & de nouē generibus ac primæ intētionis eſt: de quo dicit Ariſt. in prædicamentis, quod uere eſt nulli accidit. Et accidens inter quinq; uoces quod ſecundæ intentionis fuerit, quum uidelicet extraneum aliquid non ut in ſubiecto proprie fuerit ut homini accidit ſeruus, & Socrati ueſtimentum.

X. Categoriæ Decem uerò Categoriæ, quæ à noſtris Prædicamenta dicuntur, non tamen prima, ſed prima genera, ut ait Simplicius, de re ſunt, non de uocibus, aut nominibus, quanquam contra uidetur: nam ad Logicum pertinet de prædicamentis ueſtigare: Logicus quoq; entia rationis, uerbaq; tantum conſiderat.

Inſtatur autem, quòd uerba conſiderat, non ut abſtracta, ſed rebus concreta, igitur ex accidente res ipſas: quod aperte Ariſtoteles monſtrat in primo Phyſicorum, ubi uult, quòd quicunq; urinæ ſalubritatem intelligit, intelligat & urinam ut eſt obiectum ſalubritatis. In 11. item Phyſicorum, qui in materia formam conſiderat, habet etiam quadātenus materiam indicare.

Categoriarū igitur prima οὐσία eſt, quā Cicero & Quintilianus Eſſentiam conuertunt, poſteriores uerò Subſtantiam, de qua tantum ſcientia eſt. Reliqua accidentia. Quale, Quantum (à poſteris diuiſum, quàm magnum & quàm multum.)

Ad aliquid, unde deducitur tranſlatio et comparatio. Poſt hæc Facere, Pati, Vbi, Quando, Habere, (quod eſt quaſi armatum & ueſtitum eſſe) & Situs. Ex his plurima in ſequentibus perſpiciemus. Quæ uerò his additur ab Ariſtotele Indiuidua ſubſtantiarum primarum, de nullo ſubiecto dicuntur, neq; in ſubiecto ſunt, ut Socrates. Accidentium uerò indiuidua, de nullo item ſubiecto, ſed in ſubiecto ſunt: ut, quædam grammatica, quoddam album. Subſtantiæ autem ſecundæ ſiue uniuerſales ſiue ſpecies in ſubiecto non ſunt: de ſubiecto autem dicuntur: ut, homo. Accidentia item uniuerſalia de ſubiecto & in ſubiecto dicuntur, ut ſcientia in anima dicitur: & de ſubiecto, ut grammatica. Item color in corpore, & de ſubiecto, ut de albo.

IN PERI HERMENIAS.

QVVM de propoſitionibus hic uelit differere, neceſſe prius fuit nomen & uerbum, tanquam eius partes, enarrare: quapropter ἑρμηνείαν uocat, id eſt, interpretationem & enarrationem. Nomen igitur & Verbum uoces ſunt, altera ſine tempore, altera cum tempore ſignificantes: quarum partes diuiſæ nihil ſignificāt, & in altero rectum tantum, in altero præſens recipitur tempus: ut Homo, & Studet. Nam Hominis, aut Studebat, nec nomen, nec uerbū appellat, ſed nominis & uerbi caſus. Præſens enim ſolum tempus ait uel negat, quod fit ex oratione, id eſt ex nomine coniuncto, uocaturq; ἐπαγγελία, apud nos uerò Enunciato: quaſi præſentis ſit conſiderationis uerum uel falſum enuntiare, in caſu non item. Reliquæ uerò orationes uariæ ſunt, Exhortatoriæ, Protrepticæ, Cōſultatiuæ: ad rhetoricen magis pertinent, hæc tantum ad logicam.

Oratio logica Oratio igitur res differentes ſignificat, eius uerò partes diuiſæ, etiam aliquid.

Adfirmatio eſt alicuius enuntiatio de aliquo.

Negatio alicuius enuntiatio ab aliquo.

Has inſuper propoſitiones, Cappella proloquia uocat: quæ adhibitæ ſyllogiſmis Maiores & Minores dicūtur, aut Præmiſſæ, aut Maius & Minus, Adſumptum, ſiue Sumptiones, ſiue Interuallum.

λήμματα προλήψεις Græci & Lemmata & Prolepſes uocant, teſte Cicerone.

Tertiam uerò concluſionem, ſiue ut Capella Elationem, ſiue ut Conſultus, Symperaſma.

Propoſitionū genus & comparatio Propoſitionum rurſus Genus & Compartio conſiderāda.

Genus multiplex, Categorica, Hypothetica.

Categoricorum item aut Qualis, ut aiens & negans apud Ciceronem, apud Capellam uerò dedicatiua, & abdicatiua.

Aut Quanta, ut uniuerſalis, particularis, indefinita, ſingularis, exceptiua. Indefinita autē pro particulari accipitur, quòd ea neceſſario ſit: non autem neceſſario uniuerſalis, ut homo, iuſtitia, uirtus.

Aut ſecundum modos. Modi autem ſex, & hi quidem de ſenſu compoſito, ſeu diuiſo.

De ineſſe autem uocat Categoricam citra modos, quando uidelicet ſimpliciter ineſt prædicatum ſubiecto. Nam propoſitiones utræq; ſpecies ſunt ſpecialiſſimæ, ac ſub ſpecie ſubalterna, id eſt ſub categorica comprehenſæ, de quibus tantum in hoc loquitur tractatu.

Hypotheticam Capella conditionalem uocat: ut, Socrates quum ualet, ambulat. Fit etiam ſub disiunctione: ut, aut ualet aut ambulat.

Inter propoſitiones etiā poſitiones, Problemata, Axiomata, Poſtulata, Inſtantiæ, de quibus alibi dixi.

Præterea comparantur inter ſe, aut opponuntur, aut conſequuntur, aut conuertuntur.

Oppoſitiones 1111 Oppoſitiones (id eſt, ἀντικείμενα) deinde quatuor attingit in tertio libri tractatu: Contrariam, Subcontrariam, Contradictoriam, Subalternam: hæc ultima nō uerè oppoſitio. Eſt enim

Oppoſitio quid Oppoſitio repugnantia duarum propoſitionum in qualitate tantum, uel quantitate & qualitate ſimul: in ueritate tantum, uel falſitate tantum, uel in utraque ſimul.

Contraria Quòd autem propoſitiones categoricæ ſint contrariæ, requiritur ut altera uniuerſalis aiens, altera uniuerſalis negans ſit eiuſdem ſubiecti et prædicati: ut, Omnis homo currit, Nullus homo currit. Et denique omnes illæ partes concurrunt, quæ narrantur in diffinitione elencorum. Præterea nequeunt ſimul eſſe ueræ, at ſimul falſæ poſſunt.

Subcontraria Subcontraria non ponitur Ariſtoteli, ſed Boetio: cuius conditio eſt, ut ſit particularis uel indefinita aiens: altera uerò particularis uel indefinita negans eiuſdem ſubiecti & prædicati, ut aliquis homo currit, & aliquis homo non currit, & item homo currit, & homo non currit: poteſtq; utraque uera eſſe, quum nec ſimul negari neq; adfirmari poſſint.

Contrariæ ſingulares aut uniuerſales. Singulares ſunt, quum duæ ſingulares propoſitiones diuerſæ ſe opponunt: ut, Socrates eſt doctus, Socrates non eſt doctus, quæ maior eſt omnibus oppoſitio: alteram eorum oportet eſſe ueram, alteram falſam. Non autem ſunt pugnantes ſi negatio poſtponitur: ut, Socrates eſt doctus, Socrates eſt non doctus: quòd terminus ſit infinitus: nec dicitur negans, ſed aiens, poſſuntq; ſtare ſimul.

Contradictoriæ uniuerſales ſunt illæ: Omnis homo doctus, Nō omnis homo eſt doctus: Quidā homo doctus, et Nullus homo doctus: quæ nec ſimul ueræ, nec ſimul adfirmari poſſunt.

Propoſitiōes neceſſariæ, impoſſibiles, contingentes Poſt hæc quum quædā propoſitiones ſint neceſſariæ, quædam impoſſibiles, quædā uerò contingentes, Neceſſaria dicitur, quæ haud poteſt non eſſe, ſeu falſa eſſe non poteſt. Impoſſibilis, quæ non poteſt eſſe, ſeu non poteſt eſſe uera. Contingens uerò, quæ poteſt eſſe & non eſſe: quæ, ut ait Ariſtoteles, eſt uerè determinata.

De contingenti autem aut neceſſario eſt aliud genus propoſitionis ſecundum modos.

Libro secundo. De cōsectarijs quæ ἀκολουθήσεις, seu συμπλοκὰς ἀκολούθων, & oppositionibus, quas ἀντιθέσεις appellat. Ac prius de consectarijs quæ accidunt propositionibus de inesse ratione infinitorum, quæ ἀόριστα uocat. Non dicitur propositio de subiecto finito aut infinito, siue propositio de prædicato finito uel infinito, in qua subiectum uel prædicatum est finitum aut infinitum: ut, Lilium est album, & non lilium est album. Exemplum secundi, Lilium est album, & lilium est non album. Negans igitur ad aientem prædicato uariato penes finitum & infinitum, & contrà rectè consequitur: ut, Homo est iustus, Homo non est non iustus: &, Homo non est iustus, Homo est non iustus. Item non rectè consequitur, Hic equus est pater & tuus, ergo est pater tuus: quòd Tuus, possessionem equi significat, Pater uerò paternitatem.

Similiter, Quinque sunt tria & duo: ergo Quinque sunt duo, & quinque sunt tria. Et, Socrates est albus & musicus: ergo est albus musicus.

Consectariorum catholica quatuor

Consectariorum catholica quatuor. Primum: Si ad aliquod antecedens sequatur aliquod consequens, & non contrà, tunc ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis. Secundum: Si antecedens sequatur aliquod consequens, & non contrà, non oportebit ad oppositum antecedentis consequi oppositum consequentis. Tertium: Oppositum antecedentis potest omnino stare cum opposito consequentis.

Quartum: Oppositum consequentis stare nequit cum antecedente. In cuius exemplum figura inferius subijcitur,

A		B
consequens	F	*oppo. consequentis.*
Plato mouetur	Cont.	*Plato non mouetur*
D		C
antecedens	E	*oppo. antecedentis.*
Plato currit	Cont.	*Plato non currit.*

DEINDE *de Oppositionibus, & Aequipollētijs, ac Consectarijs propositionum modorum tractat: ubi dicit, Ad cognoscendum contradictionem in ijs quæ sunt eiusdem modi non satis est negare uerbum, sed modum. Aliter sequeretur, quòd contradictoriæ essent simul ueræ, quod fieri non potest: ut, Contingens est Socratem ambulare, contradictorium est, Contingens non est Socratem ambulare.*

Antitheses Opposita

Præterea apud antiquos positas has modorum propositiones, se inuicem haud probe consequentes & æquipollentes, Aristoteles interpolat: primum Antitheses inter se pares, deinde oppositas ponendo, hoc modo: Possibile est esse. Contingens est esse. Non impossibile est esse. Non necesse est non est. Sequuntur totidem complexus inter se item pares. Non possibile est non esse. Non contingens est non esse. Impossibile est non esse, Necesse est esse. Oppositæ his, inter se quoque pares. Possibile est non esse, Contingens est non esse. Non impossibile est non esse, Non necesse est esse. In alio ordine secundis opponitur. Non possibile est esse. Non contingens est esse. Impossibile est esse. Necesse est non esse.

Eadem rursus ratio de propositionibus de inesse. In his enim negatio præposita parem contradictorio facit, postposita contrario. Subalterna uerò quum non satis respondeant non est necesse ponere. Omnis homo miser. Nullus homo non miser. Non aliquis homo non miser. Item particularia: Aliquis homo miser: Nonnullus homo miser. Non omnis homo non miser. Opposita his: Nullus homo miser. Omnis homo non miser. Non aliquis homo miser. Particularia. Aliquis homo non miser. Non omnis homo miser. Nonnullus homo non miser.

De cōtingēte & possibili

Insuper Possibile & contingens conuertuntur: utrunque autem dupliciter dicitur. Primò lato communi uocabulo tam ad illud quod est necessarium, quàm non necessarium, modò non impossibile sit. Ex quo hæc consequitur: Necesse est, ergo possibile est, siue contingens est, non tamen conuertitur. Secundo capitur utrunque pro eo quod non est necessarium, nec esse nequeat. Sic igitur diuiditur in tria modos, frequens, rarum, & ad utrunque.

Deinde quæritur, an Plato potest philosophari, sit modi, an de inesse. Ad hoc, si uerbum Potest, resoluitur in possibile, modi est: si minus, de inesse.

Sequitur ordo modorum, Necessarij, Possibilis, Contingentis, Impossibilis. Dicit itaq; Necessarium esse primum, quoniam sempiterna & ea quæ semper sunt prima sunt, sed necessarium est semper, ergo prius. Ex quo infert huiuscemodi entium diuisionem. Quædā energia sunt semper, ut primæ substantiæ Deus & intelligentiæ: quædam energia & potentia: in quibus energia non prior est, sed tempore posterior. Alia nusquam energia, sed solum potentia, ut continuum in infinitum diuidi, sed nunquā erit energia diuisum. Possibile item æquiuoce dicitur: Nam aliquid est possibile quod iam energia est: ut, possibile est aliquem ambulare, quando ambulat: aliud possibile distans ab energia, uel possibile ante energiam, ut quando potest ambulare, sed non ambulat. Hoc ultimo modo dictū in mobilibus & generabilibus: sed primo modo tam in mobilibus, quàm in immobilibus. Modi propriè accepti sunt quatuor tantum: hi se in tempus quoduis extendūt, ut possibile Platonem disputare: sic necessarium, contingens, & impossibile. Non item Verum & Falsum. In hoc libro illa dignitas maxima notatur. De quolibet est adfirmatio uel negatio uera, & de nullo ambo simul. De necessario Entiū diuisio De possibili Modi tantum 4

IN PRIMA ANALYTICA.

TRIA *Genera syllogismorum ex totidem prouenīūt causis: ex Cognoscente, Cognitione, & Cognitio. Ex primo hoc modo: Cognoscēs enim aut Mens est, aut Dianœa, aut Opinio, aut Phantasia. Sed neq; mens, neque sensus syllogizat: quòd mens præstat syllogismo, & ut Plotinus ait primis simpliciter incursibus res omnis percipit, uel citra principia, minimeq; fallitur. Phantasia item non syllogizat, quòd sensuum sit conseruatrix, et propior sit statui quam mortui: nam & syllogismus motus quidam est, & ex alio in aliud discursus. Sed neq; opinio, quòd ea sit Dianœæ cōclusio.* Syllogismi ex cognoscente

Restat ut Dianœa sit: hæc ex propositis aliquibus nobis notis & concessis oportet ut colligat accepta, siue à mente, siue ab opinione, siue à phantasia. Si ex mente, tūc uera fuerint principia: ex his quas ἀξιώματα, id est notiones communes, seu dignitates, seu maximas propositiones uocant, uerus erit syllogismus ac demonstratiuus. Si ex opinione, uerus ac falsus poterit esse, ex quo dialecticus in bonorum disputatione fuerit. Si ex phantasia, falsus omnino erit, uocatus sophisticus, quòd phantasiæ semper falsum subest. Nam quum dico, Omne superstans eo quod superstat maius: phantasia imaginatur ex corporis magnitudine, neque æquiuoca distinguit sicuti mens, ubi cōsistit deceptio. Nam superstans æquiuocum est, quod & magnitudine & tumore aut eminentia superstans dici potest.

Ex cognito similiter hæc eadem tria inueniuntur. Nam res de quibus est syllogismus, uel semper similiter se habent, & fit circa ea demonstratiuus: uel nunquam similiter se habent, & fit sophisticus: aut quandoq; sic habent, & quandoq; non: & fit dialecticus. Ex cognito

Ex cognitione itē similiter. Vt aut notitia minime fallitur, aut semper falsa, aut quandoq; falsa, quandoq; uera. Igitur in hoc Priorum libro nullus horū tractatur, sed de simplici & uniuer- Ex cognitiōe

universali. Nam de demonstrativo tractaturus oportuit ut de simplicibus vocibus, deinde decem generibus, postea de interpretatione, postremò de simplici syllogismo diceret.

Cur Analytica dicuntur

Nunc dicendum cur Analytica dicantur: deinde cur Priora. Est enim Analysis resolutio compositionis ad partes, & compositi ad simplicia elementa: quum autem hic res componantur & propositiones, cur nō potius synthetica, id est compositiva quàm resolutiva dicantur? Ratio in parte tertij huius libri tractatus, qui de resolutione narrat, adfertur, quoniā magis invenitur ex resolutione syllogismus habens propriam figuram. Cognito enim quomodo resolvitur, cognoscitur quomodo componitur, non item contrà. Non idiota non ignorat nominum & verborum compositionem in ordinem finire ac dicere, videlicet Socrates ambulat. Solvere autem non idem scit, dicendo quod est nomen, quod verbum.

Cur priora dicuntur

Prima autem Analytica dicuntur, quod de simplici tractās syllogismo videtur ad materiam sine forma propositionem habere. Et quoniam prius est genus quàm species propria. Simplex autem & universalis syllogismus genus est tam demonstrativi quàm reliquorum syllogismorum speciebus. Ex quo congruum videbatur, primò hæc quasi de genere Priora: secundò de demonstrativo quasi de specie Posteriora vocare.

XL. Analyticorum libri reperti

Aiunt præterea XL. resolutionum libros in antiquis bibliothecis promiscuè fuisse inventos, & hos quatuor tantum Aristotelis ex genere dicendi & stili naso indicatos.

In primo namque libro docet de forma syllogismorum. In secundo de materia. Formam enim dicimus syllogismorum conclusionem, materiam verò propositiones. Sicut enim conclusio cuius gratia est, dicitur forma: sic & propositiones causa conclusionis. Primus item dividitur in partes tres. In prima de generatione syllogismi: in secunda de inventione propositionum: in tertia de resolutione syllogismorum. Primo definit: quot propositionum species: quid sit terminus: quid sit syllogismus, dici de omni, de nullo, prima normalia syllogismorum: quoniam per illa duo probari ritè possunt syllogismi primæ figuræ, ad eamq; reliquas figuras duas reduci. Hæc ex Philopono.

Conversio

De Conversionibus deinde disserit, quas ἀντιστροφὰς vocat. Est enim conversio consectarium quoddam ab argumento distinctum, inter duas propositiones categorigas consistens. Fit enim trifariam, Simpliciter, Ex accidente, & Per contrapositionē. Simplex cōversio est mutatio prædicati in subiectū, & contrà, manente eadē qualitate & quātitate, ut universale abdicativum. Si enim omnis voluptas bonum non est, omne bonum non est voluptas. Universale autem dedicativum non necessario sequitur conversio: non enim si omnis voluptas est malum, omne malum est voluptas, nisi forte addatur differentia seu proprium aliquid: ut omnis voluptas est malum iucundum, omne malum iucundū est voluptas. Omnis homo est animal rationale, omne animal rationale est homo. At in particularem probè convertitur: ut si omnis voluptas est malum, aliquod malum est voluptas. Eadem quoque ratio de universali abdicativa in particularem abdicativam. Quibus fermè duobus modis mutata quantitate, ex accidente fit conversio. Rursus igitur particularis dedicativa habet necessariam conversionem, si quædam voluptas est malum, quoddam malum est voluptas. Particularis verò abdicativa non habet necessariam conversionem: non enim si quoddam animal non est resibile, quoddam resibile non est animal. Universalis autem abdicativa, & particularis dedicativa, necessario ac simpliciter convertuntur: ut, Nulla voluptas est bonum, aliquod bonum non est voluptas. Universalis dedicativa & particularis abdicativa non necessario convertuntur, nisi per particulas indefinitas, ut si omnis voluptas est malum, aliquod non malum non est voluptas. Qua conversione utitur Cicero in Rhetoricis. Particularis abdicativa similiter, ut si quoddam animal non est risibile, quoddam non risibile non est animal. In his igitur ultimis duobus conversionem nostri dialectici appellant per contrapositionem, de qua Aristoteles mentionem non fecit: quia quum agat de conversione tanquam causa & origine perficiendi syllogismi, ac ad integritatem absolutam reducendi, non necessarium duxit novas, aut indefinitas sumere particulas.

Adfertur etiam methodias ferè idem per quem propositiones de contingente & necessario inesse convertuntur. De possibili non ponitur, quòd contingens sequatur, & impossibile necessarium.

De ordine syllogismorum

Deinceps de syllogismi creandi ratione, qui ex duabus propositionibus & tribus terminis continetur, maiori, minoriq; extremo, ac medio: figuris insuper tribus, & modis XIIII. qui sub his verbis Græcis apud Arist. continentur, γράμματα, ἔγραψε. γραφίδι, τεχνικός. ἔγραψε, κάτεχε, μέτριον ἄχολον ἅπασι, σχεραῖς, ἰσάκις, ἀσπίδι, ὅμαλος, φερίστῳ.

Primæ figuræ descriptio

Quando igitur in prima figura tres termini sic se habent, ut postremus, id est minor extremitas sit in toto medio, id est illi subijciatur universaliter & dedicative, & medium sit in toto primo sic vel non sic, id est dedicative, vel abdicative maiori extremitati subijciatur: erit illatio perfecta.

De medio & extremis

Medium igitur ideo dictum, quod alterum extremorum, videlicet minus sit in eo, & ipsum in altero hoc est maiore consistat. Hæc in prima per has literas adnotavit philosophus A. B. C. Per A maius intelligit extremum, per B medium, per C minus: verbi gratia, in primo modo si A de omni B, & B de omni C prædicatur, necesse fuerit A de omni C prædicari. In secundo modo, si A de nullo B, & B de omni C prædicetur, necesse fuerit A de nullo C prædicari. In tertio, si A insit omni B, & B alicui C, necesse est A alicui C inesse. In quarto, si A nulli B insit, & B alicui C, tunc necesse est A alicui C non inesse.

Secunda figura totidem literis conscribitur, M. N. X. per M medium, per N maius extremum, per X minus adnotatur. Medium autem hic extremorum extimum est, ac ordine primum, eo quòd de utrisque prædicatur extremis: Maius autem extremum in medio situm, quia de minori & ipsum prædicatur: verbi gratia. Si M de nullo N prædicatur, de X autem omne, ergo N de nullo quidem X prædicatur. Conversa enim maiore simpliciter, habebitur secundus modus primæ. In secundo modo, si M prædicatur de omni N, & de nullo X, necesse est N de nullo X prædicari. Nam minore conversa simpliciter, & præmissis transpositis, erit syllogismus in secundo primæ.

Tertia figura

Tertia figura tribus item literis notatur, P. R. S. Per P maius extremum, per R minus, per S medium. Medium enim hic item extimum, ac ultimum in ordine: extrema verò præcedunt, quia de medio prædicantur, ut in Darapti. Omne S est P, omne S est R, ergo quoddam R est P: quod probatur convertendo minorem per accidens, ex quo fit syllogismus in tertio primæ: deinde per impossibile capiēdo oppositum illationis pro maiore, & minorem pro minore ad inferendum oppositum cōtrarium in Celarent. Secundo modo in Felapton: Nullum S est P, omne S est R, ergo quoddam R non est P. Probatur autē reducendo ad Ferio minore conversa per accidēs: deinde reducendo per impossibile ad Barbara, capiendo oppositū contradictoriū illationis cum minore ad inferendum contrarium maioris. Tertio modo in Bocardo, quoddā S non est P, omne S est R, ergo quoddam R non est P. Quod probat Aristoteles bifariam, primo redu-

cendo per impossibile: quia ex opposito contradictorio illationis cum minore, infert oppositum contradictorium maioris in Barbara. Deinde per expositionem sumendo aliquod particulare sub S N, hoc modo: hoc S N non est P, hoc S N est R, ergo quoddam R non est P.

Communia & propria figurarum

Communia uerò figuris omnibus, unam propositionẽ dedicatiuam ipsarum quamlibet habere, & unam uniuersalem necessario. In nulla figura constare syllogismum uel ex duabus abdicatiuis, uel ex duabus particularibus præmissis. Propria uerò ipsorum sunt: primæ quidem figuræ minorem propositionem habere semper dedicatiuam, siue uniuersalis siue particularis ea fuerit: & maiorem uniuersalem semper dedicatiuam, siue abdicatiuam, illationem uerò indifferentem.

Præterea in prima figura medium subiectum quidem maioris erit, & prædicatum minoris: ut uoluptas uitium, luxuria uoluptas, luxuria uitium. In hac enim quandoque maior propositio minori postponitur: cognoscitur autem quòd ipsius prædicatum in illatione repetitur; ut homo animal rationale, animal rationale est mortale, homo est mortale: mortale nanque repetitur. In secunda prædicatum ponitur utriusq; extremi: ut homo animal, lapis non animal, homo non lapis.

In tertia utriusq; subiectum: ut homo animal, homo rationale, animal rationale est. Quapropter uersus qui subijci solet, per notas satis usum memoriæ suppeditat:

Sub præ prima: secunda bis est præ: tertia bis sub.

Præter autem hos, alij traduntur modi indirecte inferendi. Ex maiore enim dedicatiua quantacunque sit, & minore uniuersali abdicatiua, syllogismus in quacunq; figura constat ad indirecte inferendũ minorem extremitatem de maiore. Quapropter duos modos omni figuræ communes ponit Aristoteles, uidelicet Fapesmo & Frisesomorum, de quibus exempla adducit, eosq; per simplicem conuersionẽ commutationemq; præmissarum adsumptionum perficit. Sed omniũ facile perfectissima prima figura, unde & demonstrationes & problemata sumuntur, & ad quam cæteræ reducuntur per conuersionem, aut per impossibile. Nam uniuersales secundæ figuræ ad modos primæ per cõuersionem abdicatiuæ uniuersalis rediguntur: particulares uerò secundæ per impossibile. Eadẽ ratione & modi particulares primæ ad uniuersales secundæ: nam Aristoteles Darij ad Camestres reducendo capit cõtradictorium illationis pro maiore, ac minoris contradictorium infert. Ferio autem ad Cesare, contradictorium illationis pro maiore, & maiorem pro minore capiendo, ac minoris contradictorium inferendo. Item syllogismi uniuersales tertiæ reducuntur continuò per impossibile ad modos uniuersales primæ: & modi particulares in quibus altera præmissarum est particularis, rediguntur item cõtinuò ad modos particulares primæ per conuersionem, & modi particulares primæ ad uniuersales eiusdem figuræ.

Reductio syllogismorum

De inueniẽdo medio

MEDII deinceps reperiendi artem ostendit, in qua primum antecedentia consequentia & extranea prædicati & subiecti illationis inspicere oportebit: extranea nanque abdicatiua sunt, reliqua uerò duo dedicatiua, ac quanto uniuersaliora & ueriora, tanto efficaciora. Igitur in Barbara medium consequens subiecto illationis, ac antecedens eiusdem prædicato esse oportet. In Darapti medium antecedens tam subiecto quàm prædicato illationis fuerit. In uniuersali autem abdicatiua secundi modi primæ, uel primo secundæ medium consequens subiecto erit, & extraneum prædicato. In uniuersali abdicatiua secundi modi secundæ, medium cõsequens prædicato, & extraneum subiecto. In particulari abdicatiua secundi modi tertiæ, medium antecedens subiecto aut extraneum prædicato.

Has itaq; quinq; coniugationes Aristoteles per notas hoc modo demonstrat. Sit A prædicatum illationis, B uerò consequens illi, C antecedens, D extraneũ prædicato; E autem illationis subiectum, F illi consequens, G antecedens, & H subiecto extraneum. His igitur positis si quis primam probare uelit illationem, ut omne E sit A, pro medio sumat E F. sic in primo primæ arguendo. Omne E F est A, omne C est E F, ergo omne C est A. In secunda autem cõiugatione, si quis inferat quoddam E esse A, pro medio sumat C G, in primo tertiæ arguendo. Omne C G est A, omne C G est E, ergo quoddã E est A. Tertiò si quis inferat nullũ E esse A, pro medio sumat D F, in secundo primo arguẽdo. Nullum D F est A, omne E est D F, ergo nullum E est A. Quartò si inferat nullum E est A, pro medio B H sumat, sic in primo secundæ arguẽdo. Omne A est B H, nullum E est B H, ergo nullum E est A.

Postremò in secundo tertiæ, si quis particularem abdicatiuam probando inferat quoddam B non est A, pro medio sumat D G arguendo. Nullum D G est A, omne D G est B, ergo quoddam B non est A.

Cõiugationes inutiles

Tris ad hæc inutiles ponit itẽ coniugationes. Primam quando tam subiecto quàm prædicato illationis medium consequẽs fuerit, quia syllogismus aut ex omnibus dedicatiuis in secunda figura argueretur, aut omnibus abdicatiuis. Secundã quando medium prædicato fuerit antecedens, & extraneum subiecto: quia argueretur ex minore abdicatiua in prima figura.

Tertiam quando medium utrique fuerit extraneum, quia ex omnibus abdicatiuis argueretur.

Post hæc octo ponit canones quibus ex obliquis syllogizare possimus, ut contrariorum est eadem disciplina.

De cõsectariis

Deinde monstrat quomodo omnia consectaria non syllogistica, & reduplicatiua ad syllogismum reducuntur: nã non omne quod necessario concludit, syllogismus erit. Est enim consectarium argumentatio, cuius antecedens est loco adsumptorum, consequens loco conclusionis. Debemus igitur in duas diducere partes, & deinde conclusionem inferre. Verbi gratia. Si homo est, animal est. Et si animal est, substantia est. Ergo homo est substantia. Resoluere item terminos infinitos, ubi ostendit quòd abdicatiua de prædicato finito, non æquiparatur dedicatiuæ de prædicato infinito: ut non est bonum, & est non bonum. Verbum enim infinitũ, ut dicitur primo Peri hermenias, nihil ponit. Igitur dedicatiua de prædicato infinito, abdicatiuam de prædicato finito recte consequitur. Nam bene sequitur, est non album, ergo non est album. Sed non contrà.

De infinitis

Abdicatiua de prædicato finito dedicatiuam de prædicato infinito non ualet consequi: non enim sequitur, hoc non est lignum album, ergo hoc est lignum non album. Dedicatiua de prædicato finito, abdicatiuam de prædicato infinito recte consequitur: ut hoc est album, ergo hoc non est non album.

Abdicatiua de prædicato infinito, dedicatiuam de prædicato finito nõ consequitur. Non enim recte dicitur, non est lignum non album, ergo est lignum album. Ex his duo catholica. Dedicatiua de prædicato finito, & dedicatiua de prædicato infinito: ut est album & est non album, nequeunt simul esse. Alterum, abdicatiua de prædicato finito, & abdicatiua de prædicato infinito nõ se inuicem consequuntur, tamen possunt simul esse. Quia quod nõ est lignum album, non est etiam lignum non album.

Catholica ii

A		B
Est bonum	╳	Non est bonum.
D		C
Non est non bonum		Est non bonum.

De potestatibus syllogismi simplicis

POST hæc de potestatibus siue proprietatibus syllogismi simplicis, quod ualet ex forma ad uerũ seu falsum ostendendum. Sunt enim sex, in hoc uersu per notas conscriptæ:

Plus, falso, circum, conuertitur, impos, & oppo:

Prima enim est potestas; eundem syllogismũ plura inferre posse

posse symper asmata: quod contingit primo per illationis conuersionẽ, quando uidelicet ex duabus præmissis alterã cõcludit, aut quãdo colligit sub uno distributo plura sub eo cõtẽta.

Ex falsis uera inferre

Secunda potestas, quando ex falsis uera cõcludit. In quo catholicum illud est, Quòd si conclusio sit falsa necesse est ambas uel alteram præmissarum esse falsam. Secũdò si conclusio sit uera, non necesse est utranq; uel alteram præmissarũ esse ueram. Tertiò quòd uerũ ex falsis non infertur propter quid sed quoniã. Deinde quòd in omnibus figuris ac modis potest ex falsis uere concludi. Verbi gratia. Animal in omni ligno, lignum in omni homine, animal in omni homine. Et rursus ex una falsa. Inanimum in omni ligno, lignum in omni lapide, inanimum in omni lapide. Et item: albũ in omni animali, animal in omni niue, album in omni niue. Simuliter in secũda figura, & in tertia: ut animal in omni lapide, animal in nullo homine, lapis in nullo homine. Itẽ, inanimum in omni lapide, inanimum in omni ligno, lapis in omni ligno.

Syllogismus reciprocus

Tertia potestas quãdo syllogismus est Reciprocus ab oratoribus uocatus, à nostris autẽ dialecticis Circularis. Fit enim ex altero adsumpto cũ cõclusione cõuerso alterum inferendo adsumptum: uidelicet omne resibile est homo, omnis homo est risibilis, omne risibile est homo. Vtilis est quãdoq; demõstrationi, utitur eo Aristot. in VIII. Physicorũ, ubi per æternitatẽ motus monstrat primũ motorẽ esse immobilẽ: deinde reuertendo per immobilitatẽ demonstrat primũ motorẽ esse æternum. Fit autem in prima figura in modis dedicatiuis. In tertia uerò in modis abdicatiuis. Semperq; particulare concluditur.

Syllogismus conuersiuus

Quarta potestas syllogismus conuersiuus: est enim ex oppositione illationis cum altero adsumptorum inferre oppositum alterius adsumpti, capiendo contrarium siue contradictorũ illationis. Vt omni a inest c. & nulli a inest e. uel omni a inest e. & non alicui a inest c.

Sillogismus ad impossibile

Quinta potestas ad impossibile, qui ab Aristotele comparatur syllogismo conuersiuo. Conueniunt tripliciter, primò quòd sunt ex eisdẽ terminis & figura. Deinde quòd syllogismus hic est cõuersiuus & ad impossibile. Tertio quòd procedit ex opposito alicuius propositionis. Differũt autẽ, quòd ad impossibile non supponit aliquã illationẽ syllogisticã, sed solũ aliquã propositionẽ abdicatiuã à respondente. Cõuersiuus uerò semper supponit aliquã syllogisticã illationẽ. Deinde conuersiuus ualet ad ostendendã cõsequentis congruitatẽ, sed ad impossibile ualet ad ostẽdendã alicuius propositionis ueritatem. Tertiò ad impossibile semper procedit ex altera falsa, sed conuersiuus potest ex utraque uera procedere. Quartò ad impossibile procedit tantum ex opposito contradictorio, conuersiuus autem tam ex contradictorio, quàm contrario.

Potestas ex opposito

Sexta potestas ex oppositis. Oppositorum autem quædam sunt secundum ueritatem, quædam secundum locum: Sunt autem secundum locum ex abdicatiua & dedicatiua dandi subiecti & prædicati. Et sunt quadrupliciter, ex quibus tantum dedicatiua particularis & abdicatiua particularis non sunt secundum ueritatem. In prima figura non fit ex oppositis, in quo loco Aristot. septem catholica narrat.

Tria cõtra potestatem syllogismorum

Post hæc de tribus peccantibus quæ accidunt contra potestatem syllogismorum. Primũ petitio principij circa syllogismum reciprocum. Deinde peccans contra syllogismũ per impossibile, quod est non propter hoc accidere falsum quod intelligitur: nam propter hypothesim datã accidit falsum, id est sequitur falsa conclusio. differtq; à non causa ut causa, conueniteq; aliqua ex parte. Duo sunt omnino modi quibus fiunt non propter hoc accidere falsum: prior manifestus quando hypothesis conuenit in aliquo termino cum cõclusione illata impossibili.

De eodẽ duæ cõtrariæ opiniones nõ possunt haberi

Posterior peccans contra opposita est, uocaturq; fallacia cõtrariæ deceptionis, quo aliquis simul opinatur contraria: ubi Aristot. concludit quòd nõ possimus de eodem habere opiniones contrarias, facileq; probatur, quoniã non possunt contraria eidem simul inesse.

Deinde tria de eligendo præcepta tradit, quæ sunt in lib. Topicorum repetita.

De Instantia

Postremò de Instantia, Inductione, Exemplo, Enthymemate. Est enim Instantia propositio propositioni contraria: habetq; hæc catholica, ut possit esse uniuersalis & particularis. Sed propositio contra quam fertur semper uniuersalis. Præterea fit in duabus tantum figuris prima & tertia: uerbi gratia, probatur quòd contrariorum eadem est disciplina. Contra instatur in prima figura. Nullorum oppositorum eadem est disciplina, sed omnia contraria sunt opposita, ergo nullorum contrariorũ eadem est disciplina. In tertia figura contra uniuersalem abdicatiuam per particularem dedicatiuam sic: Cuiuslibet sanantis & morbum inducentis est eadem disciplina, sed sanans & morbũ inducens sunt contraria, ergo aliquorum contrariorum eadem est disciplina. Ratio cur non fiant in secunda, quòd in ea semper inferatur abdicatiue, at instantia fit in illis ubi possit opposita concludi.

De Inductione & Exemplo

Inductio procedit ex omnibus singularibus, Exemplum uerò ex aliquibus tantum singularibus: Quod sic deduci potest: Thebanos aduersus Athenienses pugnare incommodum, sed Thebanos pugnare aduersus Athenienses est uicinos aduersus uicinos pugnare, ergo uicinos aduersus uicinos pugnare incõmodum. In syllogismo autem per inductionem totũ ex singularibus cõgestum pro medio capi debet. Et subiectum passionis pro minore extremitate, passio uerò pro maiore, ut sic arguẽdo in tertia figura. Omne quod est homo equus mulus, & reliquum in animalium genere non carens morbis afflictatur: sed omne quod est homo equus mulus & reliquum in animalium genere non caret morbis, ergo omne animal non carẽs morbis afflictatur.

Deductio

Deductio est syllogismus, cuius assumptio maior per se nota est, & minor dubia, sed æquè ac magis credibilis conclusione: ut omnis disciplina est docilis, uirtus est disciplina, ergo uirtus est docilis.

Enthymema

Enthymema signum pro medio habet, quod prodigium uocant, & insolutum, quum altera retinentur in mente: Solutum uerò quũ ad syllogismũ reducitur perfectũ: ut mulier quæ lac habet peperit, hæc mulier & reliqua. Quapropter ad signa deprehendenda de physiognomia loquitur, ut habens summa corporis crassiora magno est animo, leo habet et reliqua. Adhæc Albertus inquit, Latã habere frõtẽ signũ esse liberalitatis.

IN POSTERIORA ANALYTICA.

Demõstratio quid ab alijs syllogismis differt

QVOMODO fiat demonstratio & ex quibus, & quid ab alijs differat, ostendit in hoc primo lib. Nam in alijs syllogismis medium causa conclusionis est, nõ autem rei. In demonstratione autem medium illationis & rei. Omnis igitur doctrina ex præexistenti cognitione fit, quod probat per inductionem ex diuersis disciplinis per quas acquiritur scientia. Primum quidem ex mathematicis, quæ per dignitates monstrantur per se notas. Deinde ex dialecticis quæ fiunt per syllogismum ex præcognitione uniuersalis, ipsa quoque uniuersalia in infinitum nõ procedunt, alioquin scientia non esset. Insuper è sensu & singularibus deprehenduntur, ut de ignis caliditate facto periculo colligimus uniuersalem causam & propositionem, quòd ignis sit calidus.

Tertiò præexistentem cognitionem ex rethorica ostẽdit, quæ per inductionem & exempla procedit.

Demõstrationis descriptio

Dicitur igitur ex primis ueris necessarijs immediatis & notis causis conclusionis demonstrationem esse, in qua definitione pluribus insistit uerbis. Ponit nanque ex necessarijs, ex quibus fit quandoq; uera conclusio, sicuti diximus superius in

syllogismo simplici,sed dicit non proter quid. Ex immediatis, id est,proprijs,quoniam unaquæq; scientia habet propria & communis principia.

Duplicia principia

Communia,ut si ab æqualibus æqualia demas,quæ restant æqualia sunt,hoc est,cõmune arithmeticæ & geometriæ. Propria sunt de quibus supponitur quòd sint,& de quibus in unaquaque scientia demonstrantur proprietates,ut unitates in Arithmetica,& notæ et lineæ in geometria.Supponitur etiam quo ad proprietates quid significat par & impar & triangulus.

Tria in demõstratione inponuntur

Quapropter tria sunt quæ dicit Aristot. non oportere demonstrari,sed tantum supponi,uidelicet Subiectum,Quid est, et Quòd est. Proprietas enim rei seu diffinitio dicitur quid est, et dignitas quòd est.Nam per hæc tria iam supposita fiũt demonstrationes.

Deinde dicit ex primis quòd priora sunt alijs alia:ut naturæ priora uniuersalia,sicut homo , nobis uerò particularia, ut Socrates. Item causa causato prior præter quædam quæ simul sunt , ut Sol & splendor eius,simul enim prænoscitur Sol & causa splendoris. Igitur demonstrationem è primis causis non nobis , sed naturæ fieri iubet:uerbi gratia , Luna deficit quoniam opponitur umbræ terræ:causa oppositio est, eclypsis uerò causatũ,& uocatur syllogismus Propter quid,

Propter quid est.

qui secundum demonstrationem & causam , naturæ prima causa est. At contrà cùm dicimus , Luna opponitur terræ, quoniam deficit , causatum & nobis prius notum loco causæ ponimus , quod minime demonstrat , uocaturq; syllogismus Quòd est.

Quòd est

Et rursus,planetæ non coruscant , quoniam prope sunt,Propter quid demonstrat.At contrà,planetæ prope sunt quoniam coruscant dicitur syllogismus Quòd est , ac minimè demonstrat.

Sed ut hæc ratio latius pateat , scire per Quòd, aut Propter quid multipliciter differt.Primò quidem in eadem scientia dupliciter : uno modo,si per causas propinquas propositiones fiant , syllogismus Propter quid est: Si autem medium aliquod interuenire queat, Quòd erit:uerbi gratia, Non respirat lapis,quoniam non animal,syllogismus Quòd est, nam causam ueram & absque medio non affert : multa enim sunt animalia quæ non respirant. Sed quòd pulmonem non habet, dicere debuit. Altero modo , cum ex causa causatum concludit , Propter quid est:Si uerò ex causato causam , Quod erit:ut suprà de lunæ eclypsi diximus.

Secundum uerò aliam atque aliam scientiam Quòd , & Propter quid differunt , in subalternis uidelicet scientijs , ut Harmonica ad arithmeticam , Optice ad geometriam , Machinatura ad symmetriam,Phænomena ad astrologiam. In his igitur si optice per principium optices demonstratur & harmoniaca per harmoniacam , & sic reliqua , syllogismus Quòd fuerit.Si uerò illud per arithmeticã,hoc uerò per geometriam , Propter quid erit. Ratio,quòd subalternæ scientiæ sciuntur per Quòd est,& non Propter quid est: subalternantes uerò Proter quid. Quædam uerò non subalternæ se inuicem sic habent,ut altera probet per Quòd,alter Propter

Medicina ad geometriam

quid:uidelicet medicina ad geometriam hoc modo,Quòd rotunda uulnera tardius sanantur , medici est tantum uidere. Propter quid uerò geometræ , Circulus uidelicet est præter alia plana complectens plus & loci & angulorum. In cunctis igitur ea demum propositio citra medium fuerit,qua res uera ac eadem non æquiuoca uel alia demonstratur,ut triangulus quia triangulus & non figura tria habet angulos duobus rectis æquales.

Reciproca demonstratio

Reciproca demonstratio plurifariam fit:uno modo fit uariando genus demonstrationis,uidelicet Quod est,in Propter quid est,uel contrà.Quando uerò causa ignoratur, per effectum non tamen conuertibilem demõstratur,uidelicet Quod est.Si uerò effectu causa notior , tunc per causam uidelicet Propter quid proceditur. Secundo uariando unum genus causæ in aliud genus causæ,ut demonstrando causam finalem per efficientem,& contrà , Tertio modo,quando notitia alicuius illationis per plures accipitur demonstrationes, tunc illatio potest esse notior qualibet præmissarũ separatim sumpta. Quartò modo,quando illatio solum demonstratur per unam demonstrationem & ipsa adsumitur ad probandam aliquam præmissam non uariando genus demonstrationis , nec genus causæ:& hoc inusitatum,nec ferè possibile.

Post hæc reliqua definitionis exequitur,quoniã demõstrationem ex necessarijs & uniuersalibus constare dixit. Uniuersale ostendit esse illud prædicatum quod inest alicui subiecto,tribus modis,In omni,Per se,& Secundũ quod ipsum. In omni dicitur quòd nihil extra relinquit ex his quæ subijciuntur ei:ut animal omne est essentia,& in cœlo sidera.Nã Cœlum Sol Luna pro uniuersalibus demonstrant.Per se autẽ tripliciter.Primò cũ de essentia dicitur prima,ut Socrates per se est ens,ambulans uerò siue albus est accidens,& aliud quoddã ens.Secundò cũ proprietates subiectis dicuntur,ut par & impar in numero,longitudo & latitudo in superficie , simus in naso.Tertiò dicitur in duabus illis causis:formali uidelicet , ut corpus per animã uiuit:& efficiente,ut aqua per ignem calefit. Per se autem,& Secundũ quod ipsum,idem penitus esse dicit:uerbi gratia. Nota inest lineæ secundum quod ipsum, id est secundum quod triangulus,& per se etiam inest. E tribus his modis secundo modo scientia demonstratur.

De uniuersali

In omni
Per se
Secundum quod ipsum

Diffinitio igitur demonstrationis initiũ est,& absq; medio propositio,uerũ non omnis. Et enim quædam diffinitio lato uocabulo,quæ descriptio est, quũ ex accidentibus rem describimus. Hic autem ex rei essentia ponitur.Dependet autem aut ex materia,aut ex forma,aut ex utraq;:uerbi gratia , Ars omnis subiectũ habet quod est materia,& finem qui est forma. Ars igitur naualis cũ dicitur nauiũ factiua diffinitio ex forma fuerit.Et rursus naualis ars quæ circa ligna uersatur & nauium factiua,ex materia & forma diffinitio perfecta fuerit. Nam alterũ solum nequaquã proba diffinitio.Igitur materialis per mediũ formalis est cõclusio.Formalis autem principiũ proximum demonstrationis:ut ars naualis circa materiã uersatur,quoniam nauigiorũ actiua. At contrà nullus per materiam monstrat. Non enim ars naualis nauigiorum factiua, quoniam circa materiam uersatur.Item:Ira est feruor sanguinis circa cor,materialis est diffinitio.Si addatur,appetitus tristitiæ,formalis est.Sed in diffinitione atq; demonstratione diuersa positio.In prima materialẽ præponimus,ac ita dicimus. Ira feruor est sanguinis circa cor,quoniam uindictam tristitiã appetit.In demonstratione uerò contrà formalis præponitur hoc modo,iratus appetit tristitiam, appetenti uerò tristitiam feruet circa cor sanguis. Irato ergo feruet circa cor sanguis. Si enim dicemus:Irato feruet circa cor sanguis , feruens autẽ circa cor sanguis appetit tristitiam , mentimur, non enim omnis circa cor sanguine feruens tristitiam appetit.Sunt namq; aliæ causæ propter quas sanguis feruet circa cor , ut febris. Non refert,ut in enuntiatione sit rectum, ut iratus,in illatione uerò uariet casum ut irato.

Differit præterea de scientijs subalternis,quæ sunt illæ quæ partẽ ab altera scientia subiecti uel medij recipiunt.Quatuor sibi conditiones expetunt:Primò ut subiectũ earum sub superiorum scientiarum subiecto sicuti pars in toto contineatur.

Scientiæ subiectæ [illegible] conditiones expetunt

Secundò,ut subiectum scientiæ superioris ad scientiæ inferioris subiectum per differentiam accidentalem contrahatur, quod si per essentialem contrahatur, tum ipsorum eadem erit scientia. Tertiò quòd talis differentia contrahens non causam ducat ab illo superiore. Quartò quòd subiectum scientiæ inferioris sit aliquid constitutum ex subiecto scientiæ superioris cum aliquo addito,quod quidem additum constituat

unum

unũ ex accidente cũ illo superiore. Illud uerò faciat unum ex accidente cum altero quod prædicatur de altero contingẽter.

Differentia

In quarto huius libri tractatu de Differentia ponit, monstrando per quod est, & propter quid est, in eadem scientia, quod suprà attigi. Per effectum uerò conuertibilem possumus quadrifariam demonstrare: Primò quando medium excedit minorem extremitatem, & conuertitur cum maiore: ut quicquid non coruscat prope est, luna non coruscat, ergo luna prope est. Secundò, quando medium exciditur à minore extremitate, rectè fiet demonstratio particularis: ut quicquid non coruscat est prope, stella non coruscat, ergo stella est prope.

Demõstratio

Per effectus conuertibiles

Tertiò, quando medium exceditur à maiore extremitate: ut quicquid mouetur motu progreßiuo habet animam sensibilẽ, sed animal mouetur sic, ergo. Quartò, cùm medium excedit maiorem extremitatem tunc non potest fieri demonstratio, quia effectus procedens à pluribus causis non potest alteram illarum concludere. E tribus autem figuris prima & in primo modo demonstrationi magis conuenit, quòd in ea partes diffinitionis magis innotescant. Nam diffinitio demonstrationis initium est. Deinde quòd Affirmatio negationi præstet, quia per se probat: Negatio uerò adfirmatione indiget, non enim ex omnibus abdicatiuis fit demonstratio. Insuper categorica siue positiua utilior hypothetica, quòd in hac præpositionis conditio perfectæ probationi officiat.

De syllogismo ignorationis

In sexto tractatu differit de syllogismo ignorationis & deceptiuo, qui dupliciter fit: primò simpliciter, quando ex falsis in materia peccat: quod accidit cum quis opinatur oppositum alicuius principij uel conclusionis sine aliquo ductu rationis, uel quando adsentitur oppositis principiorum uel conclusionis ob aliquam rationem quam nesciat dissoluere. Alio modo, quũ in forma peccat, hoc est in modo & figura, quapropter non syllogismus, sed paralogismus appellatur. Præterea docet quomodo sensus potestate occupata, mentis cognitio etiam tollitur, cùm ex illa dependeat. Dein quòd in demonstratione non est processus in infinitum, estq; in diffinitionibus quidam status, ultra quem sursum in prædicatis non altius, neq; deorsum in subiectis ulterius itur. Dein quòd unitas habitus scientiæ sumitur ab unitate subiectorum. Distinctio à distinctione principiorum.

Mentis cognitio ex sensus potestate dependet

Principia sciẽtiarum cõmunia & propria

Dein utrum principia scientiarum sint eadem. Respondet quòd principia scientiarum duplicia sunt, communia & propria, complexa & incomplexa. Communia uocantur ex quibus. Ex his enim demonstrantur propritates subiectorum. Propria uerò circa quæ dicuntur. Et hæc sunt subiecta scientiarum, circa quæ scientia uersatur, sicuti in Arithmetica numerus est subiectum, & in geometria magnitudo. Item, Non potest ab eodem intellectu de eodem obiecto simul & semel haberi scientia & opinio. In quo differit quid scientia ab opinione & scibile ab opinabili differt, altera de uniuersali necessario, altera de contingente & non necessario, & aliter se habere poßibili.

De scientia quid differt ab opinione

De scibili

Libro 11. de Scibilibus differit cùm libro superiore de Demonstratione, quæ scientiam gignit, tractasset. Dicit enim, quæ uerè sciuntur sunt totidem, quot quæruntur. Quæruntur autem duo. Si est, & Quid est. Cognoscuntur autem totidem, uidelicet, Quod est, & Propter quid est. Quot inquit, quæsita problemata, tot sunt modi secundum quos scimus. Problema & Conclusio eadem sunt subiecto, ratione autem diuersa. Cùm enim per interrogationem fit dicitur problema, cum per demonstrationem conclusio. Similiter & Quæsita & Cognita eadem sunt subiecto, ratione uerò altera. Si enim ignoro quid est eclypsis, quæro si est aliqua ratio eclypsis: quando autem didici Quod est, desino quærere, & rursus quæro Quid est, quo cognito desisto. Igitur duo ex his prima simplicia, reliqua composita. Quapropter Si est, & Quod est, unum facit secum, uidelicet, quæsitum & cognitum. Et rursus Quid est, & Propter quid est, idem constituit. Nam cognito quòd est aliqua causa eclypsis lunæ, interrogat diffinitionem quid est causæ eclypsis, propter quid autem accipit hanc diffinitionem.

Interrogationes duæ. cognita totidem

Posthæc docet quomodo omnes hæ de scientia quæstiones de medio sunt, id est de causa. Est enim medium causa qua demonstratur. Deinde probat quòd nulla sit eiusdem diffinitio ac demonstratio. Deinde quòd Quid est non potest demonstrari de eo cuius est, in eo quod quid est. Quod uti clarius ostendat, tris ponit diffinitiones, modis ad demonstrationem se uarie habentibus. Prima quidem Propter quid, quum res explicatur quæ medium siue causa ipsa est, ac alio medio seu causa caret: estq; omnino indemonstrabilis, sed principium tantum demonstrationis: ut, Solis eclypsis est oppositio lunæ in capite uel cauda draconis existentis. Alia est diffinitio Quid tantùm, & illa demonstrabilis ac conclusio demonstrationis: ut eclypsis est solis obscuratio supra terram: nam quid nominis ostendit. Tertia dicit Quid, & Propter quid: illa est tota demonstratio, differens solum positione & ordine terminorum: ut, eclypsis est solis obscuratio quum luna opponitur. Ex his coucludit quomodo Quid est, fit demonstratio & quomodo non. Item, quorum potest esse demonstratio, illorum autem quæ non habent causam non potest esse. Præterea explicatum est quomodo Quod quid est demonstratur, uidelicet quatenus significatur per demonstrationem solum significantem propter quid.

Medium

Propter quid

Quid

Quid, & Propter quid

Quod quid est

Postremò quomodo diffinitio se diuersis modis habeat ad demonstrationem: Et quomodo contingat eiusdem esse demonstrationem & diffinitionẽ, & quomodo rursus non contingit.

Posteà dicit, diffinitionem ultimi termini, id est minoris extremitatis, hoc est subiecti, esse medium demonstrationis. Partes diffinitionis plus esse debere quàm diffinitum. Ex quo tradit tria præcepta: Primò nanq; ut diffinitionis partes, hoc est, eius prædicata plus habeant narrationis quàm diffinitum. Secundò sunt cum diffinito conuertibilia. Tertiò sint necessaria, hoc est uniuersalia, nam uniuersalia necessaria sunt.

Diffinitionis tria præcepta

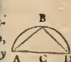
Inter hæc de numero ternario mentionem habet, dicitq; primum imparem esse, nec ex alijs compositum, nec cum alijs mensuram habere.

De Ternario

Et quando medium causam esse dixit, de causis differit. Primò, causa & causarum, & simul & conuertibilia sunt quando causati una tantum fuerit causa, ut lunæ interpositio, causa eclypsis. Et latum folium, causam esse decidui folij. Deinde causa prior est causato. Tertiò, si unius causati diuersæ sunt causæ, & si sequitur effectus, non tamen conuertitur: ut uituperabile ex audace & timido procedere potest. Sed quanquã eiusdem plures possunt esse causæ, una tantum per se fuerit, reliquæ ex accidente. Lõgæ item uitæ alijs alia causa, auibus siccum, quadrupedibilus defectus. His addi potest, quòd ex eadem causa diuersa quoq; causata: ut, Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit, uno eodemq; igni.

De causis

Ostendit insuper quòd per quodlibet causæ genus demonstratio rectè fiat: primũ per materialẽ exemplo mathematico, quũ partes toti cõparatæ habeãt materiæ rationẽ, ut est 11. physicorũ: Omnis angulus qui continet duas medietates duorũ rectorũ angulorũ est rectus: sed angulus D, cadẽs in semicirculo A.B.C. est huiusmodi, ergo angulus D in semicirculo cadẽs est rectus. Idẽ & in tertio Euclidis probatur. Formalẽ quod quid est esse, iam suprà ostẽdit immediatã & necessariã causam existere. De efficiente sic monstrat: omnes qui Medos laceßiuerunt ab eis fuere debellati sed Athenienses Medos laceßiuere, ergo. De finali, exẽplo ab eo posito sic argui potest. Omnis qui concoquere cupit ualere uult. sed qui post cœnã ambulat cupit concoquere, ergo. Ait insuper finalem in his quæ à natura & arte sint tantum reperiri, quæ autẽ à fortuna, minimè: quòd

hæc temerè contingat. Deinde ostendit quòd idem pluribus causis demonstrari potest exemplo luminis quod laternam pertransit: ex materiali quòd lumen sit diuisibile in partua corpora: ex finali, ut noctu monstret iter. Alterum quoque exemplum cur tonat, totidem causis ostendit: finem enim dicit ex Pythagoreorum sententia, ut hi qui sunt in inferno timeant. Post hæc causas dicit esse aut simul, aut non simul cum suis effectibus: si simul, conuertibiles erunt inter se, sed causa propter quid ab effectibus, quia demonstrabitur. Itaq; causam præsentem per effectum præsentem rectè probamus, & per præteritum præteritum, per futurum futurum: quod duobus probat exemplis, si quæratur propter quod lunæ fuit defectus, quia tellus in medio fuit: & propter quod facta crystallus, quia lympha concreuit. Eodemq; modo simul procedunt, Est, & Erit. At contra in his quæ simul non sunt, ab effectu ad causam prius factã, seu à futuro ad prius futurã probe mõstratur. A causa uerò priori ad effectum posteriorem nequaquam: quia inter causam factam esse, fieri, seu factum effectum, adhuc mediũ sit: in quo tẽpore medio probe dicitur causam esse, falsum uerò effectum esse. Antecedens patet, quia duo puncta non sunt inuicem coniuncta: ergo neq; duo facta esse. Consequens manifestum, quia utraq; sunt indiuisibilia: nam sicuti se habet punctum ad lineam, ita factum esse ad fieri. Quòd autem in huiusmodi ab effectu ad causam prius factam rectè procedatur, duobus item monstrat exemplis. Probe enim sequitur: domus est facta, ergo fundamenta iacta. Item: Fundamenta iacta, ergo necesse lapides esse excisos. Sed & ex eodem quoq; genere causa, diuersa tamen specie, plures demonstrari possunt quæstiones: ut Echo, Iris, & Idôlum omnia ex repercussionis genere creata, sed diuersa, ex sonitu, è sole, è speculo. Possunt item nonnulla hoc modo per analogiam, ut ad probandam manus utilitatem quæ hominum est, elephanti proboscis, simiæ pedes anteriores, os item sepion & spina. In his etiam quæ reciprocè fiunt, reciproco utendum argumento, modo à posteriori procedatur ad prius: ut ex terræ pluuia fit uapor, ex uapore nubes, ex nube pluuia, pluuia iterum in terram descendit. Est quoq; causa sub causa, ut propter quid Nilus exuberat quum finis adest mensis, quia is hyemalior extat: cur autem hyemalior, quia luna tunc deficit. Deinde ad effectus semper frequenter & raro causas, item illis respondentes temporibus adducere oportebit. Singulare definire seu demonstrare facilius quàm uniuersale: ex singularibus enim ad uniuersalia adscendimus, in quibus æquiuocationes magis quàm in differentibus latent.

IN ELENCHOS.

Elenchus

ARistoteles librum scripsit Elenchorum, non ut fiant, sed ut uitentur: ueluti medicinæ quædam non ad sanitatem, sed ad uitanda uenena præparantur. Syllogismum enim & Litigiosum, & contentiosum, & Sophisticum, & Syllogisticum, & Elenchum continet eadem omnes significatione. Nam Elenchus dicitur, ἀπὸ τοῦ ἐλέγχειν, quod est deprehendere. docet enim quomodo Sophistæ deprehendant, id est decipiant, aut decipientes deprendantur in mendacio, & propterea uitentur.

Triplex elenchus

Is igitur triplex est, Aut peccat in materia tantum, qui ex apparentibus probabilibus rectè syllogizat: ut, Lætum est amabile, Letum autem est mors, mors est amabile. Omnis statua naturalis est, Hercules est statua, Hercules est naturalis. Secundus peccat in forma, qui item ex apparentibus probabilibus, non autem rectè syllogizat. Vt, Omnis homo est animal, asinus est animal, ergo asinus est homo. Nam adsumpta uera sunt, sed errat in forma. Tertius errat in utroq; ex apparentibus etiam probabilibus: ut, Omnis homo est animal, nullum risibile est homo, ergo nullum risibile est animal. Est apparens syllogismus, sed arguitur minore negatiua in prima figura, peccat in forma, & minor est apparenter probabilis per talem syllogismum etiam in forma peccantem: Nullum accidens est homo, omne risibile est accidens, nullum risibile est homo. Qui igitur peccat in materia tãtum, syllogismus contentiosus seu sophisticus elenchus dicetur.

Elenchus sophisticus

Qui autem peccat in forma, iam non syllogismus neq; elenchus, sed apparens elenchus ac paralogismus dicitur. Deniq; syllogismus est sophisticus, quando ambas uel alteram habet propositionem falsam, forma uerò restat.

Paralogismus

Paralogismus autem siue apparens syllogismus quando forma errat, siue sint falsæ siue ueræ propositiones.

Pseudograp. Syllogismus

Syllogismus pseudographus siue falsigraphus est ueluti detorquens demonstrantem: ex principijs enim ueris, sed male intellectis falsum comprehendit. Vt si dicat, Omnes lineæ à centro ad circumferentiam sunt æquales, At duæ lineæ à centro ad circumferentiam in non æqualibus circulis ductæ sunt, ergo æquales, falsum erit. intelligitur enim in eodem circulo.

Doctrinalis Syllogismus
Tentatiuus
Dialecticus

Doctrinalis syllogismus idem & demonstratiuus, de quo suprà narratum est. Tentatiuus autem idem est quòd dialecticus, differt tamen quòd non est ex simpliciter opinabilibus, sed tantum ex ijs quæ uidentur respondenti, de quo scientiam se habere fingit.

Redargutio
Falsum
Opinabile
Solœcismus
Nugatio

ENARRATIS disputationum generibus, enumerantur quinq;, quorum causa fit sophisticus syllogismus: Redargutio: Falsum, Opinabile, Solœcismus, Nugatio. Per primum sophista uult uideri redarguere respondentem, quod non est. Per secundum falsum aliquid monstrare. Per tertium uult quòd dicat contra opinionem multorum, seu plurium, seu sapiẽtum.

Per quartum barbara grammatica & incognita utitur. Postremò idem frequenter per nugationem quandam repetit.

Via duplex fallendi. In dictione & extra dictionem
Aequiuocatio

Post hæc uia fallendi duplex proponitur: In dictione, & Extra dictionem. In dictione sex modi, Aequiuocatio, Amphibologia, Compositio, Diuisio, Accentus, Figura dictionis: quibus exempla sunt huiusmodi. Ac primum Aequiuocationis, duobus modis. Aut unum plura significat, sicut canis, Letum: uerbi gratia, Omne letum bonum, malum est Letum, malum ergo bonum. Sic melius quàm exemplum quod ponitur in textu Latino de uerbo Expedit: nam Expedit apud Latinos æquiuocum ad bonum & malum non propriè reperitur, sed bene apud Græcos λυόντα. Secundò, quando una dictio per se tantum rem unam significat, sed addita alteri plura: ut, Qui surgebat, stat: & qui curabatur, sanus est. Surgebat enim sedẽs, & curabatur ægrotans. Aegrotans enim per se rem unam significat, sed iunctum uerbo curabatur, significat tam illum qui est quàm qui fuit ægrotans.

Amphibolo.

Amphibologia sic fit: Quicquid scit hoc scit, lapidem scit aliquis, ergo lapis scit: soluit Aristoteles. Maior est duplex. Nã & scitum & scientem potest significare. Si enim illud pronomen Hoc, construatur cum primo uerbo: tunc significat scitum si construatur cum secundo, significat scientem. Item: Quicquid uidet hoc uidet, lapidem uidet aliquis, ergo lapis uidet: quod eodem modo soluitur. Item: Quicquid contingit dicere contingit loqui, sed tacentem contingit dicere, ergo tacentem contingit loqui: soluit Aristoteles: Minor enim est duplex, quia uel significat quòd tacens potest loqui, uel contingit dicere aliquem esse tacentem.

Differentia inter Amphibologiam & Aequiuocationẽ

Differunt inter se Amphibologia & Aequiuocatio, quòd in æquiuocatione ex eodem nomine diuersa significante probatur. Amphibologia ex oratione facit errorem significante non unum. Dico autem orationem dictionum compositionem, nomen uerò dictionem simpliciter.

Tertius modus Compositione: ut, Sedens potest ambulare: quæ propositio si sit cõposita, falsa est: si diuisa, uera, monstrato sedente, qui possit ambulare. Item non scribens scribere potest. Et quicunq; scit literas nunc didicit illas. Et qui unum solum

potest

potest ferre, potest plura ferre.

Diuisione sic: Quinq; duo & tria sunt, ergo quinq; sunt paria & imparia. Item quod est tantundem & amplius est æquale, sed maius est tantundem & amplius, ergo maius est æquale. Item ego te feci seruum existentem liberum. Item: Quadraginta uirorum centum reliquit diuus Achilles.

Accentus

Accentu sic, in pronũciatione ac diuersitate acuti ac grauis, Feræ uenenum est, aduerbium est ferè, aduerbium ergo uenenum. Addendo autem hyphen dictionis sensum uariat, ut Samothracia continens nomine coniuncta est. Samothracia insula est continens, ergo nomine coniuncta est insula. Hic carmen Horatianum aut Virgilianum, haud proprie ab interprete ponitur, Græci commodius quàm Latini hoc modo utuntur, qui accentus magis frequentant.

Figura dictionis

Figura dictionis fit, quando non idem similiter interpretamur, ut masculinum fœmininum: uel contrà, uel neutrum fœmininum aut masculinum. Vel quando quale interpretamur quantum, uel faciens patiens.

Extra dictionem accidens

PARALOGISMI extra dictionem VII. Per Accidẽs, per Vbi & simpliciter, per Ignorantiam elenchi, per Consequens, per Petitionem principij, per Non causam ut causam, per Plures interrogationes, ut unam. Per accidens fit, quando idem adsignatur subiecto siue essentiæ & accidenti: ut, Socrates est alius ab homine, Socrates est homo, Socrates ergo est alius à seipso. Item, Socrates est alius à Platone, Plato est homo, ergo Socrates est alius ab homine. Nam non secundum naturam Socrates est alius à Platone, sed per hypostasim & proprietatem, quæ circa naturam sunt, non autem naturæ. Conclusio uerò proprietatem ab his quæ sunt circa naturam ad naturam transtulit. Rursus: Homo animal, animal genus: Homo ergo genus. Item: Antonius homo, homo bissyllabum, Antonius ergo bissyllabum. Item in secunda figura: Mel intentionem & remissionem non recipit, dulce intentionem & remissionem recipit: Mel ergo non dulce. Item, Album secundum magis & minus est: Cygnus, nix, cerussa, secundum magis & minus non sunt, non ergo alba.

Secundũ quid ad simpliciter

Secundum quid ad simpliciter fit quando aliquod dictum solum inest secundum quid, & sumitur inesse simpliciter. Vt quod opinabile est, est: Et quod nõ est, est opinabile: Ergo quod non est, est. Soluit negando consequens, quia non est idem esse secũdum quid & esse simpliciter. Sicut esse opinabile & esse. Item quod non est, homo non est: sed aliquid est quod non est, ergo homo aliquid est quod non est. Soluit negando consequens. Item. Indus est niger, & Indus est albus dentes, ergo est albus & niger. Et sic erit albus, & non albus.

Ex Ignoratione Elenchi

EX ignoratione Elenchi fit paralogismus quãdo omittitur aliquid ad rationem syllogismi uel Elenchi. Est enim Elenchus, ut inferius etiam dicitur, contradictio unius & eiusdem, & quæ sequuntur. Verbi gratia: Duo sunt duplum unius, & non sunt duplum trium, ergo sunt duplum & non duplum. Soluit, quia hoc est respectu diuersorum & non ad idem. Item, Decem dupla secundum longitudinem, & non dupla secundum latitudinem, duplum ergo non duplum. Soluit, quòd non arguitur secundum idem.

Ex cõsequẽte

Quartò ex consequente, quando credimus consequens conuerti cum antecedente, cum quo tamen non potest conuerti, quia cùm antecedens est, necessariò consequens est: sed cùm consequens est, putamus necessariò antecedens esse: ut, Si mel est, dulce est, ergo si dulce est, mel est: soluitur negando consequens, à positione consequentis, ad positionem antecedentis, quando non conuertitur. Item: Si pluit terra est madida, ergo si terra est madida, pluit. Item: Hic corruptor est, ergo adulter. Itẽ: Hic noctu errat, ergo furatur. Præterea Melissus sic dicebat ad probandum infinitum. Quod factum est principium habet, Sed uniuersum non est factum, quia ex nihilo nihil fit, ergo uniuersum non habet principium, & ex consequente, infinitum. Aristoteles uerò instat negando primum consequens. Non enim sequitur, Omne quod factum est habet principium, ergo omne quod habet principium, est factum.

Ex petitione principii

Quintò ex Petitione principij cum idem in conclusione repetit, uidelicet: Anima est incorruptibilis: Incorruptibile autem immortale est, ergo anima incorruptibilis. Hic causam dat & recipit ex principio ad demonstrandum. neq; enim incorruptibile differt ab immortali, sed idem diuersis uerbis.

Nõ causam, ut causam dicere

Sextò, quando non causam, ut causam dixit. Fit autem hic syllogismus per impossibile, uidelicet si aliquo dicente, omni risibili inest rationale, hinc in impossibile orationem deducens dicat: si rationale omni risibili, & risibile omni simiæ, ergo rationale omni simiæ, quod quidem impossibile. Hic enim non causa ponitur ut causa. Neq; enim esse omni risibili rationale (hæc quidem erat hypothesis) causa fuit impossibilis, sed dicendo minorem quòd omni simiæ inest risibile, quoniam nulla simia uerè ridet, & si risum hominum imitatur.

Plures interrogationes, ut unam facere

Septimò, quando plures interrogationes, ut unam facimus, hoc modo: Vtrum terra sit, cœlum, aut mare. Item: An Socrates docet Platonem & Aristot. Si concedatur, Socrates ergo docet hominem, sed non homines. Item: Demonstratis duobus quorum unum sit bonum, alterum malum, an illa sint bona, an non bona. Si bona dicantur, cur ergo sequitur aliquod non bonum esse bonum. Hinc subdit, quòd si negetur, tunc aliquibus suppositis contingit uerum facere elenchum contra respondentem.

Postremò notandum, quòd fallacia dictionis in æquiuocatione nominis consistit. Extra dictionem uerò in æquiuocatione intellectus.

Elenchi diffinitio

NVNC ad elenchi diffinitionem, nam omnes paralogismi in elenchi ueniunt ignorationem. Est enim contradictio eiusdem & unius, non nominis, sed rei & nominis, non homonymi sed eiusdem, ex datis ex necessitate collectus, & non alijs quibusdam, non commemorati à principio, sed secundum idem & ad idem, similiter & in eodem tempore. Debet igitur disputans qui redarguere alium cupit, eius quod ille dicit oppositum colligere, in eodem & uno, non quidem in alio & alio: uerbi gratia: Dicente aliquo Platonem de arte differere, si alter contradicat Platonem non de arte differere, intelligendo alium Platonem, non est elenchus. Propter hoc ait diffinitio, contradictionem unius & eiusdem esse elenchum, non nominis sed rei: hoc est, non solum nominis sed rei: si enim unum quidem sit nomen, differentes uerò sub eo res declaratæ, in alia significatione, non est elenchus. Sed neque homonymi nominis, Dicere enim, animal ambulat, & animal non ambulat, & ambo uera, non est elenchus: est igitur eiusdem & unius nominisq; & rei contradictio, ex datis ex necessitate collectus, & non alijs quibusdam, non commemorati à principio, hoc est non per aliud nomen acceptum quæstionis in propositione, in rationem demonstrationis. Nam secundum idem oportet quòd existat à principio, & non secundum aliam atq; aliam partem subiecti fieri contradictionem. Si enim idem lignum longitudine dicitur bicubitũ, latitudine uerò non bicubitum, & itẽ Aethiops corpore reliquo coloratus, dentibus uerò non coloratus, non fiet elenchus. Et ad idem quidem, non ad aliud oportet contradicere. Dicere enim decem ad quinq; duplum, duplum ergo decem, non erit elenchus. Non solum autem secundum idem, & ad idem fieri oportet contradictionem, sed similiter & in eodem tempore. Similiter quidem, ut non dicatur de infante grammaticum, & non grammaticum. Et rursus de dormiente uidentem, & non uidentem, & hoc quidem potestate, illud energia accipiendo. In eodem autem tempore, ut non eundem hominem dicamus in uno tempore motum, in alio rursum non motum. Ex datis ex necessitate elenchus

chus fit, quando non ponimus non causam ut causam: ex accidente uerò & consequente, & si uidentur concludere ex datis, at non ex necessitate concludit, neq; idem. Neq; enim quæ secundum essentiam existunt prædicato, ex his necesse est subiecto prædicari: neque si homo animal, animal autẽ est trisyllabum, necesse est hominem esse trisyllabum: neque rursus, si febricitans calet, necesse est, ut qui calet febricitet: propterea in elenchi diffinitione ex necessitate ponitur. Hinc liquet quòd (uti suprà diximus) paralogismi omnes in elenchi ignoratione apparent, quem si quis nouerit nunquam decipietur captionibus, aut sophismatis quibus utuntur sophistæ, nihil aliud quærentes quàm talibus coloratis syllogismus disputantẽ irretire.

Post hæc Aristoteles ponit differentiam sophisticorum elenchorum, siue paralogismorum, alios in forma, alios in materia peccare. Deinde differentiam inter pseudographum & litigiosum: dicitq; hunc ex proprijs principijs alicuius artis, sed litigiosum ex communibus, quæ omnia suprà in principio commemoraui. Deinde comparat litigiosum ad sophisticum, dicitq; eundem esse re, uerum fine alium. Nam litigiosus litem tantum intendit, sophista gloriam. Itaque alterius est apparens uictoria, Sophistæ uerò apparens gloria. Deinde sic ait; Litigiosum deficere à dialectico, sicut pseudographus deficit à demonstratiuo. Nam alter ex principijs dialecticis: alter ex principijs demonstratiuis procedit, & alter proprijs quarundam artium principijs alter communibus applicatur: hac tantum differentia quòd pseudographus est pseudographus respectu demonstrationis, litigiosus autem non litigiosus respectu dialectici.

Contra ueterum opinionẽ

Post hæc confutat antiquorum opinionem, qui putabant opponentes problemata ab initio contra respondentem distinguere æquiuocationem seu multiplex & uerbi & intellectus debere. Aristoteles autem dicit minime propalanda arma sua aduersario. Attamen hanc distinctionem necessariam respondenti esse in fine primi libri topicorum dixit.

In sophistico syllogismo illatio, probatio & contradictio

Litigiosum præterea seu sophisticum tria oportere dicit habere: Illationem, per quam syllogismus est: Probationem, per quam dialecticus: & Contradictionem, per quam elenchus est. Omnis igitur elenchus syllogismus est, sed non contrà: quoniam in eo quod differit dialecticus uocatur, in eo autem quod contradicit, id est redarguit, elenchus.

Præterea conditiones quatuor dialecticæ connumerat: primum quod non est artis determinatæ: deinde quod nihil concludit proprie, nisi in communi materia. Tertiò hoc differt à metaphysica, quod illius subiectum est commune cum subiecto omnium scientiarum ex prædicatione. Dialectica uerò subiectum habet commune ex adplicatione.

Dialecticę cõditiones IIII. Dialectica qd differt à metaphysica

Postremo ex interrogatione procedendo disputat in utranque partem uel idiota, quanquam imperfectius quàm eruditus respondentis ingenium tentando, ex quo tentatiua dicitur. Metaphysica tantum demonstrat citra interrogationem.

IN TERTIO tractatu ponit cautiones quibus utatur opponens, ut respondentem deducat ad aliquam quinq; metarũ supradictarum. Primò ad falsum, & inopinabile deducet, si celabit propositum, id est, conclusionem suam. Secundò multa interrogabit, ut saltem aliquod inconueniens concedatur. Tertiò respondentẽ laudabit, ut eo pacto delinitus propositis adsentiatur. Quartò si minus cõcedetur, aut in id se cõpulsum uiderit, ubi minus sapiat aut intelligat, aut respondens cautior sit, paulatim elamq; disputatio aliouersum detorquenda. Quintò non statim interrogabit, sed se discere uelle fingendo, ac paulatim propositum insinuando, adsensum facilius eliciet. Sextò, si inopinabile extorquere uult, de secta aduersarium interroget, ubi sæpe inopinabilis dicunt, & quæ sæpe aliter mente uolunt: uerbi gratia: Præstat mori quàm uoluptarie uiuere. Si secundum mentem adsentitur, tunc deducendus ad contrarium dictorum: si secundum dicta, ad mentem & uoluntatem. Præterea si secundum naturam dicunt, tunc ad leges: si legem, ad naturam contrarium deducere. Deinde si secundum opinionem sapientum concedet, contradicere per dicta plurium. Si dicta plurium, per dicta sapientum.

Ad nugationem uerborũ deducere

Postea docet quomodo ad nugationem uerborum deducat sæpius eadem ac superuacue repetendo. Vt si dicatur concupiscentia delectationis, uel appetitus delectationis quod idem est, & his similia. Deinde ad solœcismum dicit facile posse deducere, per uerba neutra proposita, sexum utrumq; & plura significantia, ut, quid est hoc? Si respõdeatur, lapis uel aqua, tunc fiet paralogismus contra respondentem, quòd se arbitrabatur masculinum dixisse pro fœminino, & contrà, seu casum pro casu. Siue in barbaram pronunciationem quæ diuersa significet, ut pendere, cecidit, & his similia, solœcismus dicitur ad fallaciam dictionis pertinere.

Ad solœcismũ

Iurgia inter disputantes

Vlterius dat alia præcepta & cautiones opponenti generatim, ut adsumpta dissimulet, & sine ordine ponat, ne uideatur ex eis aliquid posse concludi. Deinde responsum cito prouocare, ne spatium cogitandi det. Respondentem quoq; ad iram prouocare, & de mẽte ac cogitatione deturbare, uerbis, cauillis, iurgijs irritando, ac contraria his quæ uolumus addendo, ut facilius alterum cõcedatur: ut, Aut in omnibus patri obtemperandum, aut in nullo. Resistat insuper proposita distinguenti, magisq; adsumpta quàm conclusionem interroget: nonnunquam adsumptis antequam concessis utatur, & his similia nonnulla alia ab eo ponantur: præterea occurrat his quæ uidentur posse responderi.

Facilius destruere quàm construere Socratis exemplum

LIBRO II. instituit respondentem, quum suprà opponentem docuerit. Monstrat enim soluendi paralogismi modum. Nam plures destruere sciunt qui nesciunt cõstruere, sicut in signis mathematicis. Quapropter Socratem ait solitum semper interrogare, respondere autem se profiteri nescire. Hinc prouerbium tractum: Multi sunt arguentes, pauci uerò soluentes. In primis respondens multiplicis æquiuocationem distinguat, quæ sophismatis causa est. Propositionem haud satis intellectam aut dubiam, non facile nec statim concedat. Sed respondeat, fac ut ita sit. Ad inopinabile item, & de quo sit uaria sententia, dicere quod multi ita sentiunt. Itẽ petere principium cum propius cõclusioni cepit opponens. Item: Si utrunq; sit propositum, consequenti respondere debet, quoniam antecedente concesso, conceditur consequens. Non item contrà.

Præterea cum duplex sit falsus syllogismus, alter syllogisticus qui falsis probat & peccat in materia, alter apparens syllogismus qui peccat in forma: primus æquiuocationis infirmatione soluetur, totq; infirmabit quot reperit falsas siue adsumptiones, siue conclusiones. In forma uerò peccantem soluet paralogismum compositionis & diuisionis, ostendendo non eandem esse orationẽ compositã & diuisam. Ponit insuper quosdam paralogismos: Vt quicunq; potest citharizare, citharizabit, sed non citharizans potest citharizare, ergo nõ citharizãs citharizabit. Soluit quod hoc potest, non citharizans citharizabit, sed ille qui est non citharizans postea potest citharizare. Deinde dicit, quòd pauci sunt per accentum paralogismi: cuius ponit unum exemplum, quod apud Latinos hoc modo reperiri potest. Bonum est uiros iustos pendere, & bonum rursus uiros iustos non pendere: ergo est idem pendere & non pendere. Soluit, quòd pendere diuersa significat secundum accentus diuersitatem.

Paralogismorum exempla nonnulla

Paralogismi extra dictionẽ soluẽdi per informationem consequens

Paralogismi omnes extra dictionem, præter paralogismum fallaciæ petitionis principij, qui solus non peccat in forma, soluendi per informationem consequentis, ponit exempla multa: præsertim Secundum quid, ad Simpliciter. Vt, iustum est iniusto magis eligendum, quo ad agendum uidelicet non patiendum. Item, Scio hanc rem mihi iuste adiudicatam,

ergo

ergo scio hanc rem meam esse. Negatur consequens, quia non fuit iudicata simpliciter, sed secundum quid. Item, Quod nō est, ipsum est opinabile, ergo quod nō est, est. Negatur cōsequētia, quia esse opinabile, non est esse nisi secundum quid. In Paralogismo petitionis principij soluitur dicendo opponenti quod petit principium. Difficilius autem syllogisticos, id est, eos qui in materia peccant, soluere. Inter syllogisticas uerò orationes eas maximè difficiles, de quibus dubium, an sit oratio syllogistica an non, & an sit soluenda per destructionem an per infirmationem. Et illa acrior, quando nescimus secundum quod adsumptum debeat fieri solutio. Item illa acris, cuius defectus maxime latet, illa facilis cuius maxime patet.

Postremò Aristoteles se gloriatur hāc artem inuenisse, cum antea syllogizantes sine ordine, sine præceptione aliqua confunderentur instar artium mechanicarum, quarum nulla traditur certa uia. Quapropter ueniam petit si minus perfecta sit cum à principijs sit reducta debilibus, & paruis, sicut & rhetorica per Ctesiam primo, postea per Theodorum. Gratias autem si perfecta fuerit.

IN TOPICA.

Loci sunt sedes argumentorum, unde firmatio & infirmatio fit propositi problematis. Eorum ratio duplex est, aut Inductio, quæ per exemplum fit: aut Syllogysmus, qui sæpe per Enthymema. Proceditur propositione quando certus est adsensus: ut, Voluptas bonum est: aut Problemate per interrogationem quando incertus: ut, An uoluptas bonum sit: disputaturq́; in utranq; partem ad ueritatem eliciendam. Verbi gratia: Voluptatem omnia appetunt, quod autem omnia appetunt bonum, uoluptas ergo bonum. Item contrà: Voluptas motus est in naturam sensibilem, omnis autem motus imperfectus, quod autem imperfectum non bonum, uoluptas ergo non bonum. Sunt igitur huiuscemodi totidē quot subiecta. Nam quædam Philosophica: ut, an mundus æternus, an anima immortalis. Aut Ethica: ut, an honestum utili præferendum. Aut ad Medicinam pertinentia: ut, an pharmaco siue diæta sit Hemitriteus curandus, an pituita sit causa frigoris intestini. Aut Logica: ut, an propositio necessaria Topicis conueniat. Sunt & uniuersalia: ut, uirtus appetenda: aut particularia: ut, quædam uirtus appetenda. Nec mirum dialecticam hoc modo singulas artes discutere, & in omnibus utrinq; disputare: quum ipse Aristoteles in VIII. huius operis dicat quædam esse falsa, quæ ueris probabiliora uidentur. Alia est ratio, quòd dialectica septam per se regionem non habet, nec proprium subiectum quemadmodum reliquæ, quarum quælibet secundum ea quæ insunt in demonstrationem facit, eaq́; perpetuò tuetur. Neq; propterea dialectica de geometriæ aut medicinæ principijs, ut medicus aut geometra disputabit, sed ex communioribus & opinabilibus: unde in utranq; partem argumenta faciat. Quælibet enim scientia & propinqua & remota principia retinet. Propinqua professor artis habet: Remota uerò quiuis: uerbi gratia: Propria & propinqua geometriæ sunt, recta supra rectam si ceciderit, duos facit angulos rectos, aut rectis æquales: & rectæ à centro ad circumferentiam protensæ omnes inter se sunt æquales.

Quælibet sciētia propinqua & remota principia habet

Communia uerò sunt hæc: Quæ sunt eidem æqualia, & inter se æqualia sunt. Et si ab æqualibus æqualia subtrahas, quæ restant æqualia sunt. In medicinali cōmune principium omnibus notum, uidelicet: Febris est motus præter naturam uenæ uel excessus caloris. Propria solo medico sunt nota: uidelicet: Febris est calor præter naturam cordis & arteriæ, continens animalem tonum ex profundo, relata acuta. Rhetorica item omnium artium principijs utitur communibus tanquam proprijs. Quapropter Aristoteles in demonstrationis primo dicit Rhetoricam esse antistrophon Dialecticæ: hoc enim intelligendum, uel circa eadem & æqualia supposita uersatur, uel circa opposita, & in idem firmat & infirmat, sicut dialectica.

Sed iam ad dialecticas argumentationes redeamus, quarum organa siue instrumenta sunt quatuor. Primum propositiones susibiles & opinabiles legere. Non enim necessaria proponit, aut ab omnibus concessa: ut, si Deus colendus, aut si Sol luceat: sed tantum media quæ inter utranq; partem dici poßint: ut, an pax sit potior bello, an uxor ducenda. Secundum facere distinctiones in eodem & uno non solum nomine, sed & re & nomine non homonymo, sed eodem ex datis ex neceßitate & à principio commemoratis secundum idem & ad idē & similiter & eodem tempore. Tertium, nosse differentias cuiuslibet rei, uidelicet, quid sensus à scientia differat: quid sensus communis etiam à cæteris animalibus: scientia enim tantū hominis, & ille statim nobis natus, hæc interuallo temporis. Et ille semel amissus nunquam, hæc quandoq; recuperatur.

Instrumenta dialect. IIII

Quartum, nosse similitudines, quam simul habeant uicißitudinem res, ut simile contendere & litigare: hoc uerbis, illud factis, & sic de reliquis.

Categorumena, id est, prædicta unde oriuntur quæstiones dialecticæ quatuor: Definitio quam Aristot. ὅρον uocat, hoc est uerbum, quod quid est esse significans, Cicero notationem seu notam. Deinde Proprium, Genus, & Accidēs. Hæc enim propositiones aut coniuncta non sunt, sed ex his fiunt propositiones & syllogismi. Idem & alterum definitioni coaptatur. Probatio enim definitionis probat & idem, monstrato quod diffinitio hæc illius congrue monstratur, & quod hoc idem illi. Non item contrà. Verbi gratia: Gaudium est idem cum lætitia. Non tamē est gaudium diffinitio lætitiæ, neq; lætitia gaudij. In infirmatione uerò contrà euenit infirmato, quod illi non est idem: tollitur etiam quod non diffinitio hæc illius.

Quæstiones dialect. IIII ὅρος Diffinitio Proprium Genus Accidens

Idem quoque tripliciter dicitur, Numero, Specie, Genere. Aqua enim ex eodem fonte eadem specie uidetur, si in duobus consistat uasis: similitudine tamen maxima: haud aliter quàm homines qui uehementer inter se similes sint. Vnum etiam numero plurifariam ex Accidenti, Proprio, Diffinitione, & his similibus. Problemata etiam utrum hoc an hoc sub eodem genere reducantur. Generica enim problemata sunt quærentia quod genus adlati, utrum hoc an hoc. Comparatiua insuper sub accidente & ipsa reducuntur: uidelicet: An magis opinio quàm ratio diligenda, utile an honestum. Nam omnia comparatiua intentionem & remißionem recipere palàm est.

Idem tripliciter dicitur

Præterea cùm sint quinque uoces quæ uniuersales appellantur: Species & Differentia in dialectica ad generica reducuntur problemata. In uniuersum uerò cuncta in diffinitione etymorum nominum consistunt, quam Cicero Notationem uocat. Nam & singula diffinitione ad probandum indigere uidentur.

Libro II. Accidens persequitur. Quod dicit non esse necesse statim cum suo subiecto conuerti, sicut in genere proprio & diffinitione: ut animal statim inest homini, Grammatica nequaquam, nam statim non est grammaticus. Præterea uniuersalia problemata priora particularibus, & negātia aientibus, quod plerunq; respondentes aiunt ac firmant. Qui uerò proposuerunt negant & infirmant. Duo insuper uitanda, uel falsa adsumere problemata, uel insuetis denominationibus uti, ut hominem plantam uocare, & his similia.

Primus igitur locus: Si genus pro accidente ponatur, infirmabitur, ut si quis dicat albo colorem accidere, & nigro coloratum. Nam species à genere denominari non oportet. Primus locus

Alius locus: Si quid omni uel nulli inesse dicatur, ut contrariorum eadē est disciplina. Si non ita sit (considerandæ species II

cies oppositionum usq; ad indiuidua) infirmatur : si uerò sit, firmatur.

III Tertius locus ex definitionibus accidentis & illius cui accidit, ut si dixit, inuidum bonum, quid est inuidus, & quid est bonus : si discordant inter se diffinitiones infirmetur accidens si autem conuenit, firmatur. Praeterea nominibus utatur. Firmansq;, ut pluribus dicat frequentius. Infirmans uerò de sapientioribus tantum.

IIII Alius: Si quod in problemate nomen obscurum incidat, ad clarius transferat: & qui firmat & qui infirmat: ut si quis uolupatem commodam dixerit decentem, transferat ἀλόγ Graece & utile & decens.

V Alius: à genere & speciebus accidentis, & firmati & infirmati : ut dixit aliquis animam moueri, ut genus aliquod motus augmenti diminutionis in locum mutationis: si nullo motu mouetur anima, infirmatur accidens: si aliquo aut omni motu mouetur, firmabitur. Quod enim speciei inest & generi, ut album aut uiride oculos oblectant, ergo & color : sed non statim quicquid non inest speciei non inest generi.

VI Alius : Tempus respiciendum. Si non in omni tempore infirmatur, si in omni firmatur. Vt dixit aliquis, nutritum augetur. Si autem monstrabit quòd non semper nutritum augetur, ut in senibus, infirmatur accidens. Si autem cuncta nutrita augeri monstrantur, firmabitur.

VII Alius : eum aut aequiuocè aut quouis alio modo quaedam multa dicta fuerint, oportebit respicere ac infirmare si non existat aliquibus, uel firmare si existat : ut si quis dixerit, hominem animal & rationis participem & risibilem, si subiectum eadem non habet infirmatur quod dixit, si autem habuerit firmatur : ut item qui bonum dixerit uerum & utile ac delectabile, & multa quaedam alia dicat, quibus uel horum aliquibus esse monstratis firmatur accidens, non monstratis, infirmatur.

VIII Alius: Quando nomen transfertur in diffinitionem, ut propriam aut impropriam, ut rex felix: aut regnum felix : quo ad regem accidens firmatur, quoniam felix idem quòd fortunatus dicitur: quo ad regnum uerò infirmatur tanquam impropriũ. Non enim recipit regnum felicitatem.

IX Alius: In rebus quaedam necessario, quaedam plerunq;, quaedam quandoq; contingunt, quorum ordinem si quis peruersum ostendat accidens infirmabit. uerbi gratia : Dixit aliquis damnatos necessario prauos esse, cum plerunq; dicere debuisset, aut plerunq; pulsatos dolere cum necessario debuisset, aut exercitatos laboribus plerunq; laetari cum interdum dicere debuisset, quae omnia si ordine ac secundum eorum naturam ponantur, accidens firmare uidebuntur.

X Alius : Quando contraria complectuntur quidem Sextiplicitur, ea contraria capienda, quae proposito conducant. Sed de sex quatuor tantum uere opponuntur : uel enim contraria de contrarijs subiectis alternatim praedicantur : ut amicos quis amat & inimicos odit, uel amicos odit, & inimicos amat, & ij duo modi ueram oppositionem non habent. Ambo enim uel fugienda uel eligenda. Aut quando utraq; contraria de uno. Et hoc etiam dupliciter, ut amicos diligere, & amicos odio habere, & inimicos diligere, & inimicos odio habere. Aut quando unum contrarium de utrisque, & hoc dupliciter, ut amicos diligere, & inimicos diligere, & amicos odio habere, & inimicos odio habere. Igitur quatuor ultimae uere opponuntur. Item uni & eidem plura esse contraria. Amicos enim diligere, contrarium est, inimicos diligere: itemq; amicos odio habere. Et idem in singulis reliquis. In contrariorum itaq; copia adsumenda utilia pro disputante.

XI Alius etiam, si sit aliquid accidenti contrarium, considerare si huius susceptibile est subiectum. Si enim non susceptibile illius, neq; huius. Si autem susceptibile illius, firmabitur, & huius fuerit susceptibile. Non autem & quod accidit illud rei, sed solum potest accidere, & susceptibilis est illius res. Vt dixit aliquis, Scientiam albam, quoniam albo contrarium nigrũ. Non est autem susceptibile nigri scientia neq; erit. Dixit item lapidem hunc album, quoniam susceptibilis lapis coloris, sed non propter hoc albus fuerit lapis, sed quòd susceptibilis tantum albi, firmabitur.

Alius etiam ex quatuor oppositionum generibus. Primum ad aliquid, ut si scientia suspicio, & scitum suspectum. Si illud non est, neq; hoc, Ex contrarijs: si bonum utile, malum damnosum. Si non illud, neq; hoc. Ex his quae secundum habitum & priuationem. Si caecitas probrum adfert, & uisus laudem. Si non illud, neq; hoc. Ex negantibus & aientibus : si discere bonum, non discere non bonum. Si non hoc, neq; illud. XII Ex oppositione

Ex coniugatis & casibus : coniugata sunt ex abstracto & concreto, ut iustitia & iustus & iustum: casus uerò aduerbiũ, ut iustè. uerbi gratia: Si iustitia bonum & iustus & iustum & iuste. Si autem non hoc, neq; illa. Et sic in reliquis similibus. XIII Ex coniugatis & casibus

Ex generationibus & corruptionibus & item efficientibus & corrumpentibus. Quorum enim generatio bona, & ipsa bona, quorum uerò generatio mala & ipsa mala. Quorũ autem corruptio bona, ipsa mala: quorum uerò mala, ipsa bona: Hinc accidens firmari & infirmari licebit : uidelicet dicit quis, uirtus prauum. Infirmandum quòd non prauum. Generatio ipsius bonorum est. Agathopraxia enim uirtutis generatio, & illi intendere generatiuum uirtutis. Et rursus non prauum uirtus, quòd corruptio praui & corruptibile malorũ est. Corruptio autem uirtutis Cacopraxia, & corruptibile bonorum usus & congressus. Contra uerò firmãdum hoc modo: Negligentia malum, quoniam corruptio huius, & corruptibile malorum est. Studium uerò bonum, quòd ipsius corruptio quae est negligentia & corruptibile bonorum uirorum est. XIIII Agathoprax. Cacopraxia

Ex similitudinibus, uidelicet si scientia una contrariorum. Sicut medicinalis sanitatis & aegrotationis. Et opinio eadem contrariorum. Opinatur enim quis etiam mendacium. Rursus infirmatur. Si non eadem scientia contrariorum neq; opinio, Simile autem quid scientia & opinio: utraq; enim animi habitus noscibilis. XV Ex similitudinibus

Ex magis & minus. Sunt autem talium loci quatuor : unus quidem si magis sequitur magis, & simpliciter sequitur simpliciter, in subiecto si hoc & illud. Videlicet magis nocere magis malum est, & simpliciter nocere, simpliciter malum. Alius locus unius circa duo subiecta, infirmando quidem ex magis, firmando uerò ex minus, ut ratio magis laudabile quàm diuitiae si ratio non laudabile, multo minus diuitiae. Ex magis autem firmando, ut si diuitiae laudabile, multo magis ratio. Quae sic coaptantur. Si cui magis uidetur inesse & non inest nec cui minus. Et si cui minus uidetur inesse, inest & cui magis. Tertius locus duorum de uno subiecto dicto, ut ratio magis laudabile quàm secundum animum utile. Quartus locus duorum de duobus dictis, uidelicet uirtus utile magis, quàm ratio laudabile. Si non uirtus utile, neq; ratio laudabile. Si autem ratio laudabile, multo magis uirtus utile. XVI Ex magis & minus

Ex similiter inexistentibus. Et hoc tripliciter, uel unum quid accidens duobus similiter existit, & est unum alterum uel infirmatorium uel firmatorium, ut laudabile similiter inexistit & rationi & uirtuti. Si unum laudabile, & alterum. Et si unum non laudabile, neq; alterũ. Secundo, cum duo accidentia uni subiecto uidentur inexistere: similiter si unũ existit, & alterum: si autẽ unum nõ existit, neq; alterum. Vt similiter uidetur bonum & utile. Et si utile, & bonum. Si autem bonũ, & utile. Tertiò, cum duo accidentia duobus subiectis similiter inexistunt. Si alterum uni, & alterum alteri. Si non uni alterũ, neq; alteri alterum : uidelicet, similiter uidetur inexistere, & rationi laudabile, & uirtuti utile. Et si uirtus utile, & ratio laudabile XVII Ex similiter inexistentibus

laudabile. Et si ratio non laudabile, neq; uirtus utile.
XVIII Ab adpositione — Locus etiã ab adpositione. Si quid additur, ut albũ, aut bo
num quod nõ erat: aut si erat: magis albũ & bonũ erit. Nam
propter unũquodq; tale & ipsum magis: qui locus ad firman
dum faciet, & ad infirmandũ minime: nõ enim probato quòd
dulce nõ fuerit, statim ipsum dulce nõ erit. Additũ enim dul-
ce amaro, nõ statim dulce facit, nec tamẽ ipsum dulce nõ est.
In quibus autẽ aliquid dicitur magis aut minus, aut secũdum
quid, aut ubi, aut quãdo, aut alicubi inesse dicitur & simpli-
citer, sed nõ cõtra, ut homo est simpliciter, cũ nullis his con-
ditionibus contradicimus secundũ quid. secundum quiddam
boni ac minime simpliciter. Quare ubi nullo addito dici-
mus, bonum aut malum, simpliciter dicimus.

De cõparatis problematib⁹ — LIBRO III. Cõparata problemata sub accidente redu
cuntur. Cõparantur autẽ non longe distãtia, sicuti quid ma-
gis eligendũ, felicitas an diuitiæ, cum cõsulatione non egeãt,
sed proxima. Quorũ sunt hi loci. Primum quidem antiquius
& firmius minus antiquo & firmo magis eligendum. Item
quod magis eligeret bonus ac prudẽs in qualibet arte uir uel
lex certa, magis eligendũ. Deinde natura bonũ magis quàm
arte acquisitũ, ut iustitia magis quàm iustũ. Est enim iustitia
hoc aliquid in genere, iustũ uerò minime. Nam illa in genere
bono, iustũ uerò per accidens. Deinde quod est per se magis
quàm per aliud, ut sanitas quàm missio sanguinis aut exerci-
tatio. Dein, quod est per se magis quàm per accidẽs, ut ami-
cos iustos esse quàm inimicos. Per se enim eligendum amicis
operare iustitiã, quibus bona cupimus. Inimicis uerò alia de
causa, ne uidelicet nobis noceãt. Præterea honoratius melio-
ri existenti, ut homini quidẽ uirtus, equo autẽ cursus, uirtus
certè pretiosior, quod etiã pretiosior ac melior equo sit ho-
mo. Finis quoq; quàm ea quæ sunt ad finem, ut sanitas quàm
medicina. Duobus uerò existẽtibus ad finẽ, quod est propin-
quius fini, ut medicina quàm procatharsiũ. Dein, quod ad ui-
tæ finẽ magis pertinet, ut uirtus diuitijs. Finis enim humanæ
uitæ felicitas ad quã uirtus pertinet, diuitiæ uerò ad fortunã.
Dein è duobus creãtibus bonũ præstat id cuius finis melior,
ut gymnasiũ quod bonã habitudinẽ creat magis quàm medi-
cina, quæ sanitatem. Bona enim habitudo sanitati præstat. Et
duobus itẽ efficiẽtibus finis, quod proportione præstat, ui-
delicet: Felicitas melior sanitate, pluris quã sanitas, eo quòd
sanat, efficiẽs enim felicitatẽ melius quàm sanitas. Dein quod
sequitur maius bonũ, sequitur enim uirtus salutẽ, ratio uerò
opinionem. Magis eligẽda uirtus quàm ratio. Quod melius
per se & honorabilius, ut amicitia diuitijs, & iustitia sanita-
te. Etiã quod omni tẽpore, quàm quod interdũ utilius, ut pa-
nis fructibus, illustrius minus illustri, ut ratio diuitijs. Quod
magis arduũ, magis enim amamus quod non est facile adi-
re aut comprehendere. Quod magis propriũ quàm cõmu-
ne, ut diuitiæ, ratio, gloria, magis quàm in bello strenuitas.
hæc si fit, cum multis fit, illa uerò propria sunt. Vnũquodq;
in quo tẽpore magis ualet. Vt prudentia & tristitia senectu-
ti, Robur & fortitudo iuuẽtuti. Et quod omni tẽpore magis
quàm necessariũ, ut modestia & iustitia fortitudine. Et cir-
cumstantia necessarijs meliora. ut bene uiuere quàm uiuere.
Quandoq; etiam meliora non magis eligẽda, ut philosophari
præstat quàm ditari, sed non magis eligendũ indigẽti. Etiam
IIIV boc sine hoc magis eligendũ, hoc autẽ sine hoc minime, uide-
licet, potẽtia sine prudentia nõ eligẽda, at prudentia sine po
tentia eligẽda. Et ex his quæ sunt sub eadẽ specie: id quod ha
bet propriã uirtutẽ nõ habente, ut ferreus gladius magis eli-
gendus qui sit acie tẽperatus, quàm aureus obtusus. Ambo-
bus autem habẽtibus id quod magis habet. Præterea id quod
XI plures habeat partes, uidelicet, utile, delectabile, honorabi-
le, magis quàm id quod nullas aut pauciores.

Ex genere — LIBRO IIII. Ex genere problemata ponũtur, ubi ui-
dere oportet, Primũ, si de aliquo prædicatur positũ genus, si I
de illo nõ prædicatur nõ erit genus: uerbi gratia: Voluptatis
bonũ genus. Aliqua uoluptas non bonũ. Non genus ergo uo-
luptatis bonũ. Deinde si non in quid est prædicatur, non II
erit genus: ut si quis dicat risibile genus hominis, nõ erit ge-
nus: secus uerò si animal dixerit, quoniam in quid est, prædi-
catur. Deinde si non in eadem diuisione ac prædicamento III
sint genus & species: uidelicet, dicat quis scientiam bonũ ac
pulchrum. Sed bona ac pulchra sub prædicamẽto qualitatis,
scientia uerò sub relatione. Genus item infirmatur, quòd IIII
suæ speciei particeps fuerit, & rationẽ acceperit. uerbi gra
tia: Homo qui recipit animalis diffinitionẽ, particeps est ani-
malis. Non item cõtra debet animal hominis, ut si quis dicat
genus animalis aut entis & unius genus. Etiã si aliqua pro V
genere species alicuius ponatur, uidendũ si species ea præ-
dicatur de aliquo, de quo nõ prædicatur genus, quod si con-
tingat problema infirmatur, ut ens & scibile nõ sunt genus
opinabilis. Quoniã opinabile prædicatur de non ente. Multa
enim nõ entia opinabilia sunt. Sed ens & scibile non prædi-
cantur de non ente. Deinde si quid pro genere ponatur, VI
quod nullius specierũ talis generis est particeps. Vt si quis di
cat motũ genus uoluptatis, non est uoluptas sub motu parti-
ceps motus specierum. quamobrem infirmabitur. Dein si VII
genus prædicetur de paucioribus quàm species, infirmandũ,
ut si quis dicat ens genus opinabilis. Opinabile enim prædi-
catur de pluribus quàm ens. Nam ens & non ens sunt opina-
bilia. Semper enim genus de pluribus prædicatur quàm spe-
cies. Dein si genus & species prædicentur de æqualibus, VIII
similiter infirmandũ. Vt ens & unũ & omnia trãscendentia
conuertuntur. Quapropter ens non dicetur genus unius nec
contrà. Similiter primum & principiũ conuertuntur. Ideo
neutrum est genus alterius. Etiam si aliquod genus pona- IX
tur, aliud genus habens quod non cõtineatur sub genere po-
sito, infirmandũ est: ut si quis posuerit lineas diuisibiles con-
tineri sub hoc genere, quod est diuisibile, male ponitur: quo-
niam aliæ lineæ indiuisibiles eiusdem speciei sunt, nec conti-
nentur sub hoc genere diuisibile. Sunt enim inter se indiffe-
rentes secundũ speciem rectæ lineæ omnes. Dein si alicui X
speciei assignauerit duo genera subalternatim posita, infir-
mandum problema: ut si quis dicat iustitiã speciem uirtutis
& scientiæ, quia nec uirtus cõtinetur sub scientia, nec sciẽtia
sub uirtute. Si quid etiam tanquã genus alicuius speciei po XI
natur. uidendũ si ipsum & quodlibet suum superius nõ præ-
dicatur in eo quod quid est, infirmabitur: ut si quis neget
itionis genus lationem, non sufficit monstrare quòd motus sit
itio antequã monstret quòd latio est, quoniam & alij motus
sunt: sed monstrandũ quòd nullus est particeps itio secundũ
eandem diuisionem lationis. Necesse igitur quod generis est
particeps, & speciei alicuius participem esse earũ quæ sunt
secundũ primã diuisionem: itio igitur neq; augmenti neq; di-
minutionis neq; aliorũ motuũ particeps est, manifestũ quòd
lationis particeps esset: itaq; latio genus itionis. Dein si XII
differentiã ut genus posuit deceptus forte quòd de pluribus
prædicetur: uidelicet, quis dixit immortale genus angelorũ:
nõ solum enim oportet esse de pluribus genus quàm species,
sed etiam in quid est prædicari. Dein si genus fecit speciẽ, XIII
uidelicet continuitatem genus, de contiguitate loquens, uel
connexionem mixtionis, cum continuitas ipsa magis conti-
guitas sit, & connexio mixtio. Non enim omne contiguum
continuat. Sed bene omne continuum tangit: neq; omnis mi-
xtio connexio est, sed contrà, omnis connexio mixtio. Vni-
uersaliter enim mixtio & in humidis & in siccis. Si etiam XIIII
differentia pro specie ponatur, ut immortale non est species
dei, quòd accideret speciem dici de pluribus quàm differen-
tiam, sed differentia semper de æqualibus aut pluribus quàm

XV species prædicatur. Etiam differentia pro genere sui ge-
neris male ponitur, ut color nõ est species cõgregatiui. Nec
XVI numerus est species imparis. Dein, Si genus pro differẽtia
ponatur, ut mixtura non est tẽperantiæ genus, nec loci mu-
tatio genus lationis, eò quòd semper genus prædicatur de plu
XVII ribus quàm differentia. Deinde, Si nulla differẽtia generis
XVIII dati prædicetur de specie illius generis. Si etiã species data
sit prior natura quã genus, uel si posit infirmare genus, male
ponitur, quia magis apparet contrarium esse. Videtur enim
genus esse prius natura suis speciebus, & eas interimere.
XIX Etiã si qua species alicuius proprietatis particeps sit, cui
impossibile illum datũ genus conuenire, non erit illud genus.
Vt si quis dicat: sicuti Xenocrates, numerum animæ ge-
nus, anima enim uitæ particeps, numerus uerò nequaquam.
XX Etiã si genus de specie æquiuoce prædicetur, non est ge-
XXI nus, debet enim uniuoce. Etiam contrariã speciem positi
generis considerare oportet, si eadem sub eodem est genere,
uel sub cõtrario genere si habeat genus contrariũ. Cõtraria
sub eodem genere sunt, ut album & nigrum sub colore: sub
contrario autem genere, iustitia & iniustitia, sub uirtute ui-
delicet & uitio. Si igitur sic se habet, firmatur genus. Si au-
tem neq; sub eodem genere, neq; sub contrario est contrariũ
XXII positæ speciei, infirmabitur genus. Etiã ex casibus & con
iugatis, uidelicet, si bene genus est huius aduerbij fortiter, &
bonum genus erit fortitudinis. Et bonus erit fortis genus.
XXIII Etiã in similiter inter se habentibus, uidelicet: Similiter se
habet dulce ad uoluptatem, & utile ad bonũ, quando alterũ
alterius efficiens est. Si dulce uoluptatis genus, & utile boni
fuerit. Item peccant qui ponunt potentiam cõsequentem ge-
nus habitus, ut ponẽtes mansuetudinem sub cõtinentia diffi-
niunt iræ continentiam esse, accipientes quidem continen-
tiam ut genus, iram uerò ut differentiam. Dicentes quoque
fortitudinem timorũ continentiam, & iustitiam lucrorum
continentiã esse. Fortem nanq; & iustum & mitem non pa-
ti. Continentem uerò tantum pati nec deduci. Non autem est
genus potentia. Nam genus synonyme, id est, uniuoce de spe-
cie prædicatur. At potentia æquiuoce dicitur. Totam hanc
XXIIII opinionem contra Platonem tacite confutat. Etiam si ge-
nus sit in aliquo, uidendum est si species sit apta esse in illo:
quòd si non fuerit, male ponitur: ut timor non est genus ue-
recundiæ, quia uerecundia in appetitu rationali. Timor au-
tem in appetitu qui est rationis expers. Similiter tristitia
non est genus iræ, quia tristitia est in appetitu concupiscibili.
XXV Ira uerò in irascibili. Male ponitur etiã genus si eius sit
particeps species secundum quid, ut homo non est animal se-
XXVI cundum quid. Item si pars integralis adsignetur pro ge-
nere: ideo corpus non est genus hominis, quia est pars illius.
XXVII Item, si quis dicat passionem esse speciem passi. Item pas-
sio subiecti alicuius male pro genere ponetur, ut uentus non
aër mobilis, sed magis aëris. patet quia remaneret idem aër
ipso quiescente, Ex quo Aristoteles infert, quòd male uete-
res dicebant niuem aquam esse coagulatam, quia neq; nix est
aqua, neq; lutum terra. Similiter & uinum esse aquam pu-
XXVIII trefactum in uite, sicut Empedocles. Item male ponitur ge
nus si subiectiue in specie adsignatur. Vt album subiectiue est
XXIX in niue. Ideo albũ non est genus niuis. Item male ponitur
XXX uniuocũ pro genere. Etiam si in duobus uel pluribus ge-
neribus sit & ponatur in altero illorũ tantum, male ponitur.
Vt fraudator uel calumniator non est ille qui appetit impos-
sibile & non potest, uel qui potest & non appetit, sed qui po-
XXXI test & appetit simul. Ex hoc quoq; quæ sunt secundũ ma-
Ex mago & minus gis & minus infirmatur genus, si recipit magis, species uerò
non recipiat neq; secundũ se neq; secundum non significan-
tem per ipsam. Nam si uirtus secundũ hypothesim recipiet
magis & minus: etiam iustitia & iustum recipiet magis &
minus. Si igitur genus recipit, & species non recipiet, infir-
mabitur. Deinde si illud quod magis uidetur uel similiter
esse genus non est genus, neq; illud quod minus uidetur, ut
tristitia & opinio, æque similiter uidentur esse genus iræ.
Cùm tristatur enim iratus, & opinatur se, & exanimat se.
Et tamen tristitia non est genus iræ, ergo neq; opinio. Eadẽ
de specie ratio. Hic autem locus & firmanti & infirmanti
admodũ utilis, in quibus plura apparent de eadem specie in
eo quod quid est prædicari, & non diffinitũ sit quale est ge-
nus. Nec oportet si aliqua duo sic se habeant, ut ambo reci-
piant magis & minus, quòd unũ sit genus alterius, ut bonũ
& malum, pulchrum & album. Præterea si tam generis XXXII
quàm speciei sit aliquid contrariũ: tunc si illud contrarium
quod est melius, ponatur in genere peioris, male ponitur, ut
cum anima se ad quietem & motum habeat, & melior sit
quies quàm motus, anima dici poterit magis stabilis quàm
mobilis. Postremò illud genus esse uere dicitur quod de XXXIII
pluribus speciebus prædicatur in eo quod quid. Quòd si nul-
las habeat species male ponitur, ut albi nulla est species. In-
ter genus autem & differentiã tripliciter differt. Primò ge-
nus de pluribus quàm differentia prædicatur. Deinde quòd
genus magis indicat quid esse rei. Tertiò: Si unum coniuga-
torum sit genus unius, & alterum erit genus alterius, ut si
musicum sit sciens, musica erit scientia, & si ambulans mo-
uetur, ambulatio erit motus. Deinde dicit: Si aliquid sequa-
tur ad aliquid & cum eo non conuertatur, difficile erit se-
parare quod nõ sit genus: ut quies semper sequitur ad tran-
quillitatem, & diuisibile ad numerum, sed non contrà. Non
tamen oportet quod ipsum sit genus: patet per hoc quod nõ
est ens, sequitur ad omne quod fit. Nam omne quod fit non
est, non tamen conuertitur. Non enim omne quod est, fit. Et
tamen non ens non est genus eius quod fit. Non enim sunt
non entis species.

LIBRO V. Propriũ firmatur & infirmatur hoc mo- De Proprio I
do. Primũ quidem bene ex re notiore ponitur: si minus, non
bene: ut si quis dicat, proprium ignis simillimum esse animæ:
hoc minime ex notioribus est, quòd anima magis ignoretur
quàm ignis. At si quis dicat, ignis propriũ mobilissimũ, per
notiora reddidit proprium. Neq; in nomine æquiuoco, ut II
animalis proprium sentire. Sentire enim æquiuocũ ad ener-
giam & potestatem. Neq; si iterat idem uerbum, ut ignis III
proprium corpus tenuissimũ corporum. Idem erit si uer- IIII
bum iterat alio modo, ut terræ propriũ, substantia maxime
corporũ in inferiorem delata locũ. Bis enim substantiam di-
cit. Nam corpus nihil aliud est quàm substantia. Etiam si V
non ab alijs separatur: ut, terræ propriũ ens & ferri ad ima.
Etiam si idem pluribus proprijs notatur, non rectè poni- VI
tur, ut ignis propriũ tenuissimum & leuissimum corporum.
Nec si quis eodem usus est, cuius propriũ ponit, aut ipsum ali
quo, dicens: Animalis propriũ essentia, cuius species est ho-
mo. Aliquo hic utitur impropriè eorum quæ sunt animalis.
Si autem neq; eodem neq; eorum aliquo quæ sunt eiusdem VII
utitur, bene datur propriũ: uidelicet, animalis propriũ com-
poni ex anima & corpore. Etiam si utitur contrario uel o-
mnino simili natura. huiusce modi enim non faciunt natura,
uidelicet, albi propriũ opponi nigro. Et rationis particeps
opponi rationis experti. Item si non semper sequens fue- VIII
rit, ut ambulare in foro alicuius propositũ: non enim semper
ambulat neq; solus. At propriũ magis fuerit, si dicat uirtu-
tis proprium, eum habentem studiosum facere: infirmatur
enim proprium, quod solo sensu cognoscitur. Nam huiusce-
modi procul ab oculis incertũ erit: ut si quis Solis proprium
dicat astrum supra terram lapsum splẽdidissimum. Si au- IX
tem uel sensibile quidem & ex necessitate existens, & non
tantum sensu aut die, sed nocte manifestum: bene ponitur, ut
superfic

ſuperficiei proprium primo colorem habere. Hoc quanquam
ſenſibile non tamen ſemper manifeſtum. Infirmatur proprium
ſi in quid eſt more diffinitionis genus poſuerit. uidelicet, bene
dicetur: hominis proprium animal ſcientiæ ſuſceptiuum.
x Ad deprehendendum propriū reſpicere etiam oportebit, ſi
de omni prædicatur: ut male quis dicat Geometræ proprium
indeceptibile. Decipitur autem & hic ſæpe in falſa figuratio-
ne. At rectè dixerit, terræ proprium ferri ad ima: quoniā nul-
la ſit quæ non ſit huiuſmodi. Etiam ſi de quo nomē de illo non
ratio, uel de quo ratio de illo non nomen prædicatur, non erit
id proprium. Contra uerò ſi utrunq; prædicatur: ſuperioris
exemplum, ut ſi animal ſciētiæ ſuſceptibile probare uelim, ho-
mo autem non prædicatur, nō erit id hominis proprium. Nam
ratio quidē Deo conuenit, quæ homini, ſed non animali. Quan
do uerò utrūq; prædicetur, exemplum. Nam quoniam de quo
animal prædicatur de eodem & animam habere, & de quo
animam habere de eodem & animal, erit proprium animalis
x i *habere animam. Infirmatur item proprium quando ſubie-*
ctum ei quod in illo dicit proprium dat: ut ſi quis dicat, corpo
ris tenuiſſimi partes proprium eſſe ignem, ſubiectum prædi-
cato proprium dedit. Firmabitur ſi prædicatum ſubiecto de
quo prædicatur proprium tribuetur, ut terræ proprium gra-
x i i *uiſſimum corporum. Infirmatur etiam cum ſecundum par-*
ticipationē ponitur: tūc enim in eo quod quid adimat magis.
Et differentia quædam eſt: ut, ſi hominis proprium rationis
particeps greſſibile, bipes dicatur: hoc proprium ſecundum
participationem eſt, nec rectè ponitur. Contrà uerò firmabi-
tur, Si non ſecundum participationem, nec in eo quod quid eſt
infirmatur, & prædicatum ſubiecto conuertitur: ut anima-
x i i i *lis proprium natum ſentire. Infirmatur item ſi eorundem*
quæ eadem ſunt idem proprium non eſt: uidelicet quoniā idem
x i i i i *mortalis homo propriū mortalis, & hominis riſibile. Etiā*
ſunt quædam quæ dicuntur ſecundum idem, & quædam ſecun
dum aliud quid primum. Si igitur propriū ponatur ſecundum
primum, & aliquid improbanti, dicendū quòd hoc proprium
ſecundum idem. Si autem ſecundum idem proprium ponatur,
dicendum quòd ſecundum aliud: uidelicet, quoniam proprium
ſuperficiei & corporis, colorem habere: ſed ſuperficiei qui-
dem ſecundum per ſe idem, corporis uerò ſecundum ſuperfi-
ciem. Si autem ſuperficiei proprium ponitur colorem habere,
dicendum & corporis: ſi autem corporis, ſuperficiei dicen-
x v *dum. Eſt & proprium ſecundum aliud quid primum uel*
eius quod ipſum primum. Nam ſi eius quod ſecundum quid
ponitur, & de eo ipſum prædicatur. Si uerò proprium ipſum
prim ponitur: et de eo ſecundū quid prædicabitur, ut ſi ſuper-
ficiei proprium datur colorē habere, & de corpore prædica-
tur colorem habere. Et ſi corporis dicatur, & de ſuperficie
prædicabitur. Non igitur de quo ratio de eodē etiam nomen.
x v i *Infirmatur etiam proprium quando eidem idem datur, ut ſi*
dixerit, Pulchri proprium decens eſt, idē eſt decens quod pul-
x v i i *chrum. Etiam ſi totius propriū non in parte uerū. Seu par-*
tis non in toto, ut maris proprium ſalſum, non dicit de omni
mari. Ponti enim mare non adeo ſalſum. Et rurſus aëris pro-
priū reſpiratiuū, non dicit de omni aëre, ſed de eo qui tantum
prope terram uoluitur. At contra firmatur ſi uerū ubiq; re-
peritur, ut quanti continui proprium in infinitū diuiſibile.
x v i i i *Deinde ex oppoſitis conſiderandum, & in his quæ ſunt ad*
Ex oppoſitis *aliquid, quoniam proprium dupli multū, dimidij autē parum.*
Si non illud neq; hoc. In contrarijs autē ſi boni proprium læ-
tari animum, mali eſt dolere: ſi non illud illius, neq; hoc huius.
In his uerò quæ ſunt ſecundum habitum & priuationem, quo-
niam cæcitatis propriū ualde dolere, uiſus erit proprium ual-
de lætari. In his autem quæ ſunt negantia & aientia, quoniam
uiuendi proprium ſentire, & non uiuendi propriū fuerit non
x i x *ſentire. Etiam ex caſibus, ut ſi fortiter propriū eſt eſſe inui-*
ctum, & fortitudinis quoq; & fortis erit. Etiam ex ſimiliter x x
habentibus. Si quod enim ſimiliter ſe habens propriū non eſt,
neq; alterum proprium erit quod ſimiliter ſe habet. Videlicet,
quoniā ſimiliter ſe habet ædificator in domo conſtruenda, &
medici creare ſanitatem. Si medici non fuerit proprium crea-
re ſanitatem, neq; ædificatoris domum conſtruere.
Etiam ex eodem modo ſe habentibus. Si enim eodem modo x x i
habens, eodem modo habenti comparatur, ut eodem modo ſe
habet prudentia ad honeſtum & turpe, ſcientiam eorum eſſe.
non eſt autem proprium prudentiæ habere ſcientiam honeſti,
neq; ſcientiam habere turpis fuerit proprium. Si hoc & illud.
Etiam ſi ſecundum eſſe dictum alicuius ſecundum eſſe dicti x x i i
proprium non eſt, neq; ſecundum generari, neq; corrūpi pro-
prium erit: ut quoniam ſanguinem generari eſt animalis, ge-
nerari proprium. Et corrumpi ſanguinem proprium corrūpi
ſanguinem erit animalis corrumpi proprium: ſi non illud neq;
hoc. Item non animalis proprium eſſe animal, nec generari
hominē proprium erit, generari animal nec corrūpi animal.
Poſt hæc: Ex magis & minus. Primū ſi id quod magis eius x x i i i
quod magis proprium non eſt: neq; id quod minus eius quod Ex magis
minus: nec ſimpliciter eius quod ſimpliciter, neq; minus eius & minus
quod minus: uidelicet, quoniam ignis proprium ſupraferri, ma
gis ignis, magis ſuperferri erit: ſi hoc & illud. Deinde ſi quod
magis eius quod magis proprium nō eſt, nec minus eius quod
minus: ut quoniam magis eſt animalis ſentire, quàm hominis
ſcire, ſi ſentire non proprium animalis, neq; ſcire proprium
hominis. Tertiò: ſi cuius magis eſt proprium non eſt propriū,
nec cuius minus eſt proprium, erit huius propriū: ut quoniam
colorem habere eſt magis ſuperficiei: quàm corporis, non erit
ſuperficiei, neq; certe corporis. In firmatione autem non utilis
hic locus: non enim fieri poteſt ut idem plurium ſit proprium.
Quartò: ſi magis ens non eſt propriū, neq; minus ens ut quo-
niam animalis magis eſt ſenſibile, quàm diuiſibile, nō eſt autem
ſenſibile proprium: nec diuiſibile animalis proprium fuerit. Si
autem minus fuerit & magis erit.
Poſtremò ex ſimiliter inexiſtentibus. Quoniā ſimiliter eſt x x i i i i
concupiſcibilis cōcupiſcere, & rationis participem ratiocina- In ſimiliter in
ri, non eſt unum alterius propriū, neq; alterū alterius. Dein exiſtentibus
ex ſimiliter inexiſtētibus alicui. Si non unum proprium illius, x x v
neq; alterū, ut quoniam hominis ſimiliter eſt & audire & ui-
dere, non eſt autem unum hominis proprium, neq; alterum. Si
unum & alterum erit. Tertiò ſi quid duobus aliquibus ens ſi-
militer non unius eſt propriū neq; alterius, ut quoniam ſimi-
liter ardere & flammæ & carbonis eſt, non erit unius pro-
prium ardere, neq; item alterius. Infirmatione autem non uti-
lis hic locus: nihil enim proprium duobus aliquibus exiſtit. Si
uni & ſoli, & omni & ſemper. Et hæc quidem de proprio.
Lib. v i. Diffinitionum tractatus ſic ſe habet. Primū quidem De diffinitio-
quærendum an bene locus diffinitus ſit: deinde an diffinitus. nibus
Primo igitur haud bene diffinitur, ſi nō clara utitur interpre- An locus be-
tatione: ut, ſi hominem diffiniendo, rectambulum dicat. ne diffinitus
i
Deinde ſi æquiuocum dictū, ut generationem dicat eſſe du- i i
ctionē in eſſentiam: nam ductio cōmune uocabulū etiā ad alii
ſolutionem. Similiter ſi diffinitio multipliciter dicto nō di- i i i
ſtinguens dicit. Alter ſi per metaphorā dixit, uidelicet ſcien- i i i i
tiam ametaclō, id eſt minime cōmutabilē aut tranſlatiuā, quod
coliūnis cōuenit: aut terrā nutricē, & tēperantiā cōſonantiam.
Si non uſitatis utitur uerbis. Vt Phalangiū dicāt animal ſe- v
pſidaces, id eſt morſu uenenato. Etiā ſi non manifeſtus ſub- v i
iecti ſermo. Dicens enim hominē eſſe animal ſenſitiuū, & ſpō-
te mobile tantū, quod etiā cæteris conueniat animalibus. Si v i i
etiā dicat hominem grammaticū, nō enim omnes grammatici.
Si quis multis in diffinitione uerbis ineptè ac ſuperuacuè v i i i
uſus eſt, ut homo eſt animal ſponte mobile, rationis particeps,
greſſibile, bipes. Itaque hi loci infirmari ſi quid aut bene de-

claratur, aut distinguitur. Si contrà, probari solent.
Alter uerò modus erat. An locus sit diffinitus, aut dixit
IX quòd erat. In quo primum uidendum, an per priora & no-
tiora naturæ diffinitus sit, sicut in Analyticis posterioribus di-
X ximus. Deinde si eodem utitur diffinito, ut Sol est astrũ in-
terdiu splendens. Et dies est cursus Solis supra terrã, quod idẽ
XI esse ab omnibus intelligitur. Itẽ si non plene diffinit, ut grã-
XII matica est ratio recte dicendi, deficit, scribendi. Item si non
dixit proprium genus diffiniti, uel si dixit quod supergreditur
genus, uidelicet homo est essentia rationis particeps: debuit
enim animal dicere: hoc enim proprium enus hominis.
XIII Et si negatione diffiniat. Nam esse aliquid, non autẽ nõ esse
diffinitio in mediũ deferre debet, quanquam in quibusdam ne-
cessarium negatio, ut in priuationibus, uidelicet cæcus est non
XIIII habens lucem. Præterea si genus ut differentiã dixit, ut uir-
tutem habitum bonum: uidetur autem bonũ magis genus esse
XV uirtutis. Etiã si non prior differentia specie, erit differentia
XVI plus continens, quàm species. Etiã si referatur diffinitum in
duo genera non subalterna. Nã si ita esset contingeret eandem
speciem sub duobus generibus esse, quod fieri non potest. Sed
contra pedestre, alatum, genera sunt non subalterna, & tamen
amborum eadem differentia: id est Lepus. Soluitur: ita subal-
terna diximus, ut cò inferantur illa etiam quæ sub eodem ge-
nere cadunt. Nam si pedestre alatum subalterna non sunt ge-
nera, tamen sub eodem genere, id est animali, cadere possunt.
XVII Etiã si non reddidit differentiã alicuius, quod sit ad aliquid,
ut dicens medicinalẽ scientiã esse theoricẽ & practicen, debuit
XVIII dicere cuius rei sit theorice. Etiam si res recipit magis &
minus, ratio uerò minime. uidelicet si albus color discretiuus
usus, quoniã recipit album. Et discretiuũ similiter recipit hoc.
XIX Etiam nõ diffinit qualis & quanti. Vt ambitiosus aut appe-
tens honoris oportebat dicere quanti. Omnes enim honorem
appetimus. His igitur usis oportebat partem saltem, si quis to-
tum non poterit infirmare, sublata enim parte totum tollitur.
De eodem & altero — Lib. VII. De eodem & altero considerandum: nam & ea
quæ de hoc dicuntur ad diffinitionis problemata reducuntur.
I Primum ex casibus & cõiugatis & subiectis. Si enim iuste
& fortiter idem, & fortitudo quoq; iustitiæ, & fortis iusto idẽ
II fuerit, Si minus primum, neq; hoc secũdum. Rursus ex effi-
cientib. us & corrumpentibus. Si enim efficiens felicitatis idem
efficienti sanitatis, & corrumpens quoq; corrũpenti, & feli-
III citas sanitati idem. Etiam ex accidẽtibus ex his quæ fuerint
alijs subiectis, alijs uerò minime, ut si quis dicat medicinalem
& gymnasticam idem esse, uerum huic accidit curare, illi uerò
nequaquam, non ergo idem. Si autem eadem accidentia utrisq;
subiectis contingant, sic dicatur. Album scientiæ idem, uerum
alterum corpori, altera animo accidit, non ergo idem. Non
propterea, si quædam idem recipiunt accidens, inter se
eadem sunt, ut bonum recipit & animal & planta, non
tamen & animal & planta idem. Non etiam sunt eadem, quo-
IIII rum diuersum est genus. Etiam ex magis, si hoc recipit ma-
gis, hoc uerò minime, uidelicet album & Socrates, licet idem
subiecto, non tamen ratione.
V Etiam quoniam multifariã idem dicitur, & genere, & spe-
Idem pro infirmante — cie & numero, licet dicere infirmanti, quod secundũ aliũ mo-
dum idem. Si autem firmare uolumus idem, uel diffinitionẽ in
Idem pro firmante — monstrando eandem diffinitionem diffinito, primum quidem
oportet adferamus, quod nulli uel pauci disputantium de diffi-
nitione syllogizant, sed omnes principium tale accipiunt. De-
inde quod alterius est diligentiæ & tractatus, de ipso redde-
re rationem, id est metaphysicæ. Nunc autem quantũ ad præ-
VI sentem pertinet usum idem dicitur. Etiam cõsiderare opor-
tet ex oppositis. Si enim talis diffinitio huius, & opposita op-
positi. Disciplinæ enim contrariorum contrariæ sunt. Vide-
licet quoniam collectiuum nigri, Discretiuum albi. Commune
autem genus color. Est & ex magis & ex similiter, quo- VII
tiescunq; recipit cõfirmare duo & ad duo cõparata, ut si ma-
gis hæc huius diffinitio quàm hæc huius. Si minus & magis:
uidelicet minus uidetur diffinitio animæ dicendo numerũ esse
seipsum mouentem, uel corporis dicendo esse essentiam tripli-
cem dimensionem. Si minus uisa est animæ diffinitio, certe nec
corporis. Etiam si similiter locus hic huius, & alter alterius et
reliquus reliqui. Videlicet similiter uidẽtur diffinitionis, ignis
quidem corpus tenuißimum & aptum supra ferri. Et aëris
corpus. Non omnes secundum locum motus secundum natu-
ram sunt. Si unus unius diffinitio & alius alterius. Vnius au-
tem diffinitio ad duo comparata, uel duarum diffinitionum
ad unum, nihil utilis est magis consideratio. Neque enim unum
duorum, neque duo eiusdem diffinitionis poßibile est esse.
Sunt autem opportunißimi omnium locorum ex casibus et VIII
coniugatis & oppositis, & ex similiter se habentibus, ut si sa-
lubre quod sanitatis effectiuum, & robustum effectiuum ro-
boris. Item ex magis & minus. Nam si hoc magis quàm hoc
diffinitio, & quod minus est. Est tamen ergo de quo magis.
Illa præterea communia, respicere oportebit singulas spe- IX
cies, si congrua sit diffinitio. Multo enim facilius infirmare
quàm firmare diffinitionem, quòd oporteat multa adducere
ac reperire, quorum si unum tantũ ruat, cætera infirmantur.
Sed & in genere & in proprio idẽ contingit præterquam X
in particulari accidente ubi facilior est firmatio. Infirmatio
uerò difficilior, Firmans enim ostendit accidere alicui. At in-
firmãs nulli, quod longè difficilius. Sed de firmatione & in- — De firmatiõe & infirmatione
firmatione problematũ hæc in uniuersum dicimus. Quòd in-
firmare quidem uniuersalia facile, firmare autem difficile. Con
tra uerò infirmare quidem particularia difficile, & firmare
facile. uerbi gratia. Dicit quis: omne animal maxillã inferiorẽ
mouet, monstrabit aliquis crocodilum, qui superiorem mouet,
& sic firmauit non omnis, & omnis sustulit. Sic & in parti-
cularibus aliquis per nullus infirmabitur.
Libro VIII. De ordine & quomodo interrogare opus.
Primum nanque docuit locos, unde quis argumentorum co-
piam inueniat. Deinde quæ secum formet argumenta. Quæ
tertio ad alterum exire faciant. Sed tertius hic locus diale-
ctici proprius. Cætera cum philosopho communia. Nam in-
uenit philosophus & format, sed non interrogat, ut maximis
propositionibus naturaliter manifestis suffultus. Dialecticus — De ordine interrogandi
uerò ex probabilibus interrogat respondentẽ. A cuius demũ
responso argumenta facit. Sed de reliquis postea, nunc de or-
dine interrogandi. Igitur uidendum quot sunt propositiones
præter necessarias. Nam necessariæ demonstranti conueniũt.
Non necessariæ igitur IIII. uel inductoriæ ad uniuersale
probandum, uel ampliatoriæ, uel ad occulationem illatio-
nis, uel ad claritatem orationis. Quæ autem ad occultatio-
nem, certandi gratia, nam & eæ in usum ueniunt, cum to-
ta res contra alterum fiat: his sic utimur, inductorijs à par-
ticularibus ad uniuersalia, à manifestis ad obscura. Occultan-
tem uerò patrocinari non solum illis propositionibus per quas
infertur conclusio, sed etiam illis quæ ad eas utiles sunt. Item
illationes non ad suas ueras propositiones opponere, sed ad
tumultum illum ratiocinantium: de quibus supra. Atque ut
uno uerbo, ut cogatur respondens rogare propter quid illa
conclusio inferatur. Vtile quoque fuerit, & in pluribus con-
cludendis prætermittendas propositiones non ordinatè, sed
confusim sumere. Vtile & in uniuersali probando ad occul-
tandum uti diffinitione, ex qua fiat propositio uniuersalis, uti
autem non ipso sed in coniugato. Facilius enim adsentitur re-
spondens, & minori instantia assurgit ut ostendere uolens o-
mnem iratum appetentem uindictæ, non iratum diffiniat, sed
iram, quæ est uindictæ appetitus. Multa quoque alia ad occul-
tanda documenta ponuntur in ipso autore uidenda.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXXVIII.

IN PHYSICAM ACROASIM.

HVIVSCEMODI libri argumentum de principijs inuestigare: quoniam nosse quidem entia sicuti cæteras doctrinas haud aliter contingit quàm si horũ causæ ac elemẽta prius cognoscãtur. Principia uerò alia apud alios existimantur. Quoniam autem cõmunis est ea dignitas apud omnes philosophos, E nihilo gigni, sed omnia ex aliquo existente, uerùm simpliciore ac priore, ut principij principium non quæramus & aliud simplicius. Melissus & Parmenides unum ens, sed alter finitum & mobile, alter uerò Melissus infinitum & immobile posuere. Quam quidem opinionem, in qua & Plato fuit, postquam nonnullis Aristoteles rationibus confutauit, Ens ponit similiter & ipse unum, sed æquiuocũ, solus omnium contra Platonem præcipuè ac superiores: quum & illi præter substantiam quicquid esset, id est, accidens non esse dictitando, ens planè alterum fateri uiderẽtur, de quo etiam in Metaphysica pluribus disseram. Post hæc eos refellit, qui paulo naturalius ac altius de his loquuti sunt, sane omnes in uno conuenientes, ut ex contrarijs principia constent: nonnulli densum & rarũ, Plato paruũ & magnũ, alij par & impar, aut concordiã & discordiã, aut calidũ & frigidũ, aut humidum & siccũ. alij quandã cõgregationẽ & secretionẽ. Anaxagoras Clasomenius homœomerias subijcit, id est, è pluribus minimis partibus similibus integrũ aliquod simile fieri, ut ex atomis ignis, ignem. Democritus & Leucippus ex his atomis quæ in sole per aëra tenuißimæ, puluereæq́; apparent, cuncta constituebant. Empedocles unà cũ quatuor elementis amicitiã & inimicitiã, quòd è sympathia elemẽtorũ, id est, concordi rerũ discordia res procreatæ coirent. Thales Milesius aquã, quòd in ea cætera cõtinentur elementa. Primùm enim terreũ quiddã in ea subsistit: deficiens in aëra resoluitur, & ex aëre demũ tenuißimo ignis procreatur. Hippo. & Diogenes aërem, quòd occultiores in eo differentias uiderent, ut calidi & humidi: Heraclitus Ephesius ignem ut reliquorũ tenuißimũ. Pythagoras numeros & monada identitatis: Diada uerò alteritatis esse. Sic enim inopia uocabulorum appellari liceat, quòd uidelicet res fierent, cum planè in unum coirent, ac tunc desinerent, cũ in plura rursus dissoluerentur. His alia coëlementa adijciebat. Hesiodus Chaos dixit in Theogonia. ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα Γαῖ' εὐρύστερνος: Chaos appellãs locum qui corpus recipit: nam ex χῶ τὸ χωρῶ, id est, capio etymũ trahere uidetur. Orpheus in argonauticis: φάνητα, id est, phanetẽ opinatur, quod idem est quòd amor, qui primus (ut idem poëta interpretatur) ex Chao apparuit per quem reliqua omnia lucem & manifestationem suscepere. Homerus primũ deorũ Vestam esse principiũ dixit, quã ἑστίαν uocat, hinc rerũ permanentiã declarare uolens. Plato quinq; in primis uniuersalia posuit, Essentiã, (sic enim Cicero substantiã uocat) Idem,

Ideæ Platonicæ

Alterũ, Motũ & Statũ. Principia uerò rerũ Deũ & Ideas, id est, rerũ omniũ species ingenitas, paresq́; Deo æternitate, quas è nostris quidã piè diuinã mentẽ interpretati sunt. Has autẽ Ideas uti formas, cũ hyle, id est, materia cõiunctas intellexit: nec alterã ac altera nisi tantũ mente & cogitatione seperari, ut in statua forma & materia secretas non quidem uidemus, sed intelligimus. Aristoteles uerò ex superioribus magis Platonẽ secutus, materiã ac formã ut ille quidem posuit, sed separatas, quibus & priuationẽ tertiã addidit ex accidente ac extrinsecus principiũ: in quorũ omniũ demonstrationibus sensum cũ ratione coniunxit, nõ imitatus Epicurũ, qui tantũ oculis credẽs Solẽ pedaneũ, id est, unius pedis magnitudine indicauit. Nec etiã Zenonẽ, qui ratione tantũ fretus Solẽ minime moueri dicebat. Quoniã motus principium non haberet, principiũ autẽ infiniti nõ est, infinitũ est cursus quem ille peragit, ut cõtinua quantitas. Cæterũ cũ rerũ contrarietatẽ ponãt, nõ errare dicit, ac ferè eadẽ oẽs quanquã uideantur differre, posuisse, sed alij quidẽ ratione, alij sensu magis nota ponentes. Cõfutat autẽ eos qui generationẽ & corruptionẽ negãt. Præterea rerũ principiũ tantũ unum & infinitũ. Adfert & ipse opinionẽ suã, duo cõtraria statuens principia, Formã & Priuationẽ. Tertiũ quoq; Hylen tanquã necessariũ subiectũ. Tot igitur uidebantur necessaria principia, quot ex cõtrarijs res naturales fierẽt, ac rursus in cõtraria resoluerẽtur. Ex amuso uidelicet musicũ fit, & itẽ in amusum redit. Quòd autẽ Priuatio sit necessaria hoc modo probat: id est, principium alicuius, quod ipsum est medium per quod fit, sed materia naturaliter formã appetit per priuationẽ, ergo priuatio principiũ. Quare species & priuatio rectè horũ causa sunt, quarum altera sua præsentia causa per se est. Priuatio uerò sui absentia causa generationis ex accidente. Nõ enim ποίησις, id est, factio, esset nõ existente priuatione eius rei quæ fit. Hac igitur absente species introducitur, præsente recedit. Hæc inter se nõ habitus oppositione ueluti uisus cæcitati, sed cõtrarietate cõueniunt. Quæ quanquã diuersa, in subiecto aliquo fieri necesse est, quod hylen uocant. Hæc est materia prima ingenita, immortalis, incorporea, mente perceptibilis, non substantia, sed substantiæ pars: quã Aristoteles per analogiã cognosci dicit, per quam simile quid demonstratur: ut quod uisus in corpore, hoc in anima mẽs, quod est æs statuæ, hoc in natura materia formæ. Plato autẽ per cogitationẽ quandã impropriam deprehendi scribit. Impropriã uocat, quod cogitatio est in his quæ sunt: hæc autẽ nihil est entiũ, sed tantũ infinitũ ac in potestate: quũ uerò in formã redigitur, unũ aliquid fit, nec amplius infinitum. Non esse autẽ, quinq; secundũ eũ modis dicitur: Primò quod uocat Hyperusion, quod est ipse Deus quasi super omnẽ essentiã: Deinde Metusion quasi essentiæ participans, quod (ut dixi) primæ materiæ cõuenit. Quorũ alterũ supra omnia, alterũ infra omnia sit. Tertiò Alteritas secundũ Græcos seu pluralitas, quando ex pluribus unum fit, siue in plura resoluuntur: iam esse uel non cœpit uel desijt. Quartò Mendacium. Postremò quod non est, ut quod diametros symmetros existat.

Ens æquiuoc. — Tria principia — Hyle — Priuatio — Materia — Hyperusion — Metusion — Heteroies — Mendacium — Non ens

Libro secundo Naturã diffinit esse principiũ motus. Entium naturalium quædam esse animantia, quædam inanima. Et horum quædam mixta, quædam simplicia. Animantia & mixta omnia principium in se motus habent, à contrarijs enim corrũpuntur & fiunt. Simplicia uerò, ut elementa, ab externo agente mouẽtur & alterãtur, apta alioquin, id est, per se recipere. Eodẽ modo & artificialia, nisi forte ex accidente per se moueantur: ut medicus ægrotus qui se ipsum curet, quod ut medico accidit: nõ ut ægroto. Præterea quum natura materiã contineat & formã, materiã tantũ nonnulli ad eã pertinere dixerũt: nã & grabatũ ligneũ si corrũpatur nõ in alterũ cõuertitur grabatũ, sed terrã, sicuti & æris statua in aquã quæ materia omniũ liquabiliũ est. At qui formã maluerunt sic probauerunt. ob formã agere tantum naturã: nec res nominari aliquo modo aut dici, nisi ex entelechia perfecta, & absoluta: quũ enim in potestate sit nõ æs uocari aut domus. Cuius igitur gratia, id est, causa finalis seu formalis,

Natura

Scientia naturalis ac mathematica similes

in naturalibus praeualet. Post haec quum astrologia, musica, & perspectiua intermediae sint artes, eas ad mathesim magis spectare contendit, similitudinemque quandam inter naturalem & mathematicae scientiam demonstrat, quum circa corpora utraque uersetur & lineas & superficies & notas: uerum altera de his quanquam in materia, cum abstractione tamen materiae considerat: altera uerò naturalis corpus naturale metitur, in materiaque omnino uersatur. Ex his astrologia, ualde cum naturali cōsentanea. Nam & utriusque officium est Solem Lunamque ac coelum ipsum uestigare, motumque perquirere.

De Causis

Hinc demum ad causas ingreditur, sine quibus nihil est in rebus naturae aliquid demonstrare. Omnis enim causa principium, sed non cōtrà: nam principium praeter causam ordinem quendam prae se fert, ut in quanto nota principium lineae, & unitas principium numeri, & νύγμα motus.

Causae

Causas Aristoteles quatuor ponit, sed propriae appellatae duae, Efficiens, Finalis: Concausae totidem, Materialis, Formalis: hae inter se differentia, quod hae cum causato coniunctae, illae discretae.

Concausae

Causam igitur efficientem in rebus naturalibus Aristoteles naturam primum posuit. Plato autem pulchrius organicam eam constituit, motam ab ipso Deo, quem causam efficientem esse uoluit, mouentem nihilominus & ipsam corpora physica, ex quo potius concausam appellauit. Exemplarem uerò Ideas posuit, quas cōditoris Dei mentem piè possumus interpretari: Materialem elementa, Finalem & formalem eandem natura intendit, quum omnia formae gratia cōtendat. Haec omnia in arte cōspicimus, ut in domo efficiens causa aedificator, finalis imbrium uitatio. Materialis lapides & ligna, formalis figura ipsa: organicam si quis quaerat, inueniet cathetum, normam, trullam, & his similia. Exēplarem uerò ipsius conditionis & architecti designationem ac mentem. Causarum item & entium, id est, causatorum, quaedam per se, quaedam ex accidente: aut causa efficiens statuae per se statuarius, ex accidente uerò Polycletus uel albus uel musicus. Accidit enim statuario Polycletum uocari, & album aut musicum esse. Similiter & causatum per se statua fuerit, ex accidente uerò Socrates forte & tricubitalis seu rubra. Accidit enim statuae propter Socratem fieri ac uocari Socratem & tricubitalem aut rubram esse.

Causae Propinquae Remotiores

Est quoque causarum & causatorum tertia diuisio: uidelicet quaedam propinquae, quaedam remotiores sunt, tum per se quàm ex accidente. Quaedam etiam actu, & quaedam potestate. Versatur & illa quaestio. Quid prius, causa an causatum: utrunque simul & energia dicendum, quoniam alterum alteri inuicem eodemque tēpore uim praebeat ac nomen. Si tamen propinquior causa eligatur, ut aedificans & aedificium simul sunt, & altera ab altero nomen accipit. Non item causa remotior, ut homo & aedificium. Potestate autem possunt quidem nō esse simul, ut si aedificator periret remanente domo, uel contrà. Sunt etiam quaedam inuicem causae, ut labor causa ualetudinis & ualetudo laboris.

De fortuna & casu

Posthaec quum nonnulli cuncta ratione occulta fieri, ac nihil temerè putēt: Arist. solus Fortunam & Casum inter causas ponit agentes ex accidente, & ex genere raro cōtingentium: hac tamē inter eos differētia, quòd Fortuna in his quae secundum electionem sunt, & ab extrinseco agente, ac oratione plerunque bonorum ponitur: quapropter nec inanimis nec brutis nec pueris, qui consilio careant, euenit. Fortunae namque seu temere fuerit, aliud eligere, aliud euenire, idque tribus modis. Aut optatum assequi finem, & obiter praeter spem aliud contingere, ut si fodiens aedificandi gratia thesaurum inueniat: Vel alium assequi finem quàm eum qui intēditur: ut si amicum obuiam quis habeat, aliud in foro frustra quaerimus. Postremò si non finis omnino qui intenditur consequatur.

Casus autem ex his quae praeter electionem eueniūt, quod Graecum declarat uocabulum αὐτόματον, secundum naturam tamen euenit, ut brutis ac inanimis quae electione rationeque carent: ut si ex lapide sponte cadente quiescens interecat, causa mortis per se lapis fuit, ex accidente uerò casus.

Praeterea casus ampliore dicitur potestate: nam omnis fortuna casus, non item cōtrà. Fortunae quoque infinitae sunt causae, ratio uerò eorum quae semper aut frequenter, Fortuna item causaeque caecae quoad nos, quoad Deum naturamque manifestae. Insuper bona fortuna, εὐτυχία, mala autem δυστυχία dicitur. Bona ergo fortuna felicitas quaedam erit. Felicitas autem actio quaedam. Nihil agentem neque fortunatum esse contingit.

Libro tertio Motum & Infinitum exequitur. Entium enim quaedam sunt principia motus, ut Deus omnium motor, ut anima quae animalia mouet, & natura à qua res naturales mouentur intrinsecus, quamuis aliam extrinsecus causam uideātur habere. Nōnulla uerò sunt motus, ut generationes, augmenta, alterationes, secundum locum mutationes: quaedam principia motuum, ut materia & forma: aliqua sunt mota, ut corpora simplicia & cōposita: alia sunt in motu accidentia, ut locus & tempus: quaedam propter locum & tempus, ut uacuum & infinitum. Corpus igitur in loco est motus autem in corpore, tempus uerò in motu, de quo nunc agitur. Hic (secundum Aristotelis diffinitionem) energia est entis potestate qua potestate. Ens enim potestate dupliciter dicitur. Primò imperfectam tantum cōtinet applicationem ad motum: ut dicimus semen potestate animal, & puerum potestate musicum. Secundò perfectam indicat facultatem ac dispositionem ad agendum, ut Aristoxenus iam musicus factus, non citharizans, sed potens citharizare, & ignis potestate calorificus, qui non calefacit.

De motu

Motus diffinitio
Ens potestate bifariam
Ens energia

Totidem modis & ens energia dicitur, ut quod modo diximus, Aristoxenus arte musicus musicam nō exercens, Secundo cum musicam exercet. Nam ens potestate secundo modo & ens energia primo modo, idem sunt. Igitur motus imperfectus entis potestate in energiam primam perducitur, & ex hac in secundam. His itaque cognitis motus dicitur energia ac relatio moti ad mouentem, hoc est, patientis ad agentem tanquam accidens quoddam substantijs adiectum. Ex parte igitur mouentis perfectus est actus, ex parte moti imperfectus. Quoniam mouens quod est ens actu agere certè potest secundum quod energia & natura perfectum, quod enim dicitur, hoc est. Motum uerò quod est ens potestate patitur, qua potestate, & est imperfectum, quod enim dicitur nondum est. Itaque utrunque in eodem fit subiecto: uerbi gratia: Democrates colore rufus, morbo pallidus factus erat, energia rufus, potestate uerò pallidus, quandoquidem potuit fieri pallidus. Igitur qua rufus non dicebatur moueri, qua uerò pallidus quoniam potestate contingit quando coepit pallescere, & ab ente potestate pallido in ens energia pallidum processit, tunc ad pallidum dicebatur moueri. Et erat pallor motus, energia enim entis potestate pallidi Democratis, qua ens potestate, hoc est, secundum quod aptus erat fieri pallidus. Quando autem factus est pallidus non amplius secundum pallidum motus erat, sed constitit in pallido. Eodem modo & omne energia ens qua energia minime mouetur, qua potestate mouetur. Sed non diceretur moueri qua potestate manente tantum potestate & sola ad motum applicatione. Sed cum ab ente potestate transit in ens energia, manente etiam potestate tunc moueri dicitur. Ideo hoc additur ad motus diffinitionem, uidelicet qua potestate, ut etsi subiecto idem est ens potestate & ens energia, secundum quod ens potestate factus motus tantum consideratur, & quousque etiam seruetur potestas. Nam hac pereunte motus non est. Quare hoc motus ab ente energia differt, quòd in hoc perit potestas, in motu autem manente potestate motus energia perficitur. His hoc modo diffinitis patet, quòd motus à mo-

uente

uente quidem incipit, & desinit, firmatur uerò & consistit in moto & patiente: ut ædificatio, hoc est, energia ædificantis ab ædificatore quidem in ædificato est, ædificare uerò motum esse significat. Adfectus enim ex motibus procedentes motus non sunt, sed effecta motuum.

De Infinito

Deinceps de infinito disserit, quoniam infinitū & motus est & temporis ueluti continuorū mensura. Pythagoram & Platonem parum physicè locutos redarguit, qui infinitum substantiam posuerunt. Sed alter in numeris & in rebus sensibilibus constituit. Nam numerus extra sensibilia non est. Alter Plato tam sensibilibus, quàm insensibilibus, quòd numeros posuerit infinitos simpliciter & Ideas ac sine loco. Alter item parem numerū infinitum magnum posuit, quòd ex additione parium nunquam ex quadrato uarietur, at bene ex impari. Plato duo infiniti principia, magnum & paruum constituit, quòd alterum in infinitum per numeros augetur, alterum in continuo semper diminuitur. Anaxagoras & Democritus, aliquanto naturalius elementa dixerunt infinita esse, diuerso tamen modo. Alter enim ex infinitis partibus homogeneis siue homœomeris: Democritus autem ex semine omnium figurarum per continuum contactum, hoc est, ex infinitis partibus atomorum. Aristoteles uerò negat quicquam ex contactu procedere in infinitum, quod unumquodq; corpus sit per se terminatum.

Deinde quatuor enarrat cōditiones, quas antiqui infinito tribuebāt: Primam, quòd infinitum est principium: Deinde quòd ingenitum, attamen corruptibile, quum finem quādoq; sit habiturum: Tertiam quòd contineat & gubernet omnia. Nonnulli uerò diuinum quiddam & immortale dixerunt sicut Anaximāder. Infinitū quinq; dicitur modis: Primò sine

Infinitū quinque modis

ulla parte & quantitate, ut nota in linea: terminus est enim lineæ nota, quanquam ipsa termino caret, ut quæ nullā possideat partē: cuius enim nulla pars, terminus etiam nullus: ex quo quantecunq; simul notæ cōgrediantur, lineæ partē non conficiunt uel minimam: quoniam non inuicem contingunt. Quam igitur nota in linea rationē habet, eandem in tēpore nunc, & in motu κίνημα. Secundò cuius figuræ terminū non est inuenire, ueluti in sphæricis, quòd in his idem semper cursus principio fineq; caret: quanquam & hoc modo iure infinitum ab Aristotele dicitur, cuius est proprium nō idem accipere. Tertiò quum res difficilis inuētu, ut inextricabilis error labyrinthi apud Cretēses, apud Lacedæmonios Ceadas locus damnatorum. Postremo magis omnibus proprie dicitur infinitū, cuius est semper nō idem accipere, ut in numeris adspicitur addendo, in continuo uerò minuendo. Et in additione quidem futurum tempus adnotatur, in diminutione uerò præteritum: utrunq; autē tantum potestate infinitū est, quòd potest hoc quidem augeri, illud diminui semper: neq; enim numerus est energia infinitus, neq; item ulla magnitudo. Contra infinitum energia Aristoteles multis argumētis disserit. Primum contra Platonē, quòd infinitum extra sensilia non est, quoniā circa quantū & magnitudines & multitudines: aliter nō esset diuisibile: si nō diuisibile, nō infinitū. Contra Pythagorā uerò probat nullum numerum esse infinitum. Nullum enim numeratū aut numerabile est infinitū, sed omnis numerus est numeratus aut numerabilis, ergo nullus numerus est infinitus. Præterea quicquid est in loco, est finitum, corpus est huiusmodi, ergo finitū: assumptum maius probatur quod species loci sunt finitæ, ut ante, sursum, deorsum. Idem monstrat & potestate & energia posse quandoq;

Infinitū energia simul & potestate

infinitum esse: ut quæ habent non ut essentiam energia finitum: sicut homo, & domus: sed esse eorum est, fieri alterum post alterum succedendo: quod Græci, ἄνω ἕτερον καὶ ἕτερον, dicunt: ut certamen, & dies: est enim & esse certamen energia, & posse certamen fieri potestate. In hominibus uerò etiam infinitum, non per se, sed succedendo alterum alteri consistit. Infinitum esse dicit non secundum antiquorum diffinitionem. Non enim id cuius nihil extra, sed cuius semper aliquid extra est, hoc infinitum. Cuius autem nihil extra, hoc perfectum est & totum. Sic enim diffinire solemus totum, cuius ad partes nihil abest extra, uidelicet hominem uel animal. Contra item Melissum, qui totum uniuersum infinitum esse dictitabat, probat totum & infinitum tanquam pugnantia non conuenire. Similiter contra Platonem, qui aliquid simile dixit, uidelicet id esse infinitum, quod in seipso omnia habeat, omniaq; contineat. Nam quod ἄπειρον, id est, infinitum dicebant, id siquidem materia prima est, quæ forma caret. Quapropter non totum, sed pars totius, sicuti æs æneæ statuæ reperitur.

Contra ueterū diffinitionem

ἄπειρον

De Loco

Libro quarto. Quum corpus in loco sit, & secūdum locū moueatur, iure loci rationes ut corporis appēdices enarrātur. Sicuti etiam motus & tēpus. In quæstione primū an sit. Igitur locū negantes hoc modo probāt. Si omne ens in loco, locus autē ens: erit locus in loco: & hoc in infinitum. Et rursus: si est, erūt & notæ, & lineæ, & superficiei loca propria: quod minime cōtingit. Præterea ex corporum augmēto aut diminutione erit: erit item loco augeri & diminui. Quid autem sit, manifestum ex mutatione, quum aqua è uase exeūte aër ingreditur: & contrà. Ex quo patet, quod locus est aliquid, præter inhærētia & communia. Superiores rationes per loci diffinitionē mox facile confutabuntur. Quum unum è quatuor locum esse oporteat, aut materiam, aut formā, aut interuallum in medio terminorum, aut terminos ipsos, quod nullum duorū priorum sit, demōstrat: quoniam illa in unum coëant, locans autem & locatum minime. Sed neq; tertium, quum uacuum non admittat natura. Restat ut terminus sit, & superficies immobilis complectentis locatum. Igitur aër extremus complectens nostri corporis superficiem, erit locus noster: & curua coeli superficies locus est ætheris. Concauus autē ætheris ad hypercauma, locus est elementorum sublimiū: & deinceps. Ex quo patet, quòd nō sit necesse duo, simul esse corpora in eodē loco, neq; locū propterea augeri: quum superficies corpus nō sit, ac propterea locus incorporeus, aptus tamen recipere dimensiones & spatia, secundum locati magnitudinē. Ex quo nihil maius aut minus est, quàm corpus locatum. hoc tamen si contiguum fuerit, & non continuum: nam cōtinuum ens non in loco dici poterit, sed pars in toto: nec in illo moueri, sed cum illo. Confutat deinde Platonem, qui cum materiam posuerit communem omnibus locum, Ideas & numeros in loco minime posuit.

Aliud in alio octo modis

Esse præterea aliud in alio octo modis declarat. Sicut sunt pars in toto, totum in parte: species in genere, genus in specie. Et hæc quatuor secundum totum & partes: reliqua secundum causas: ut forma in materia: res in agente, & motus in motore: res in suo optimo & fine: postremò magis omnibus proprium res sicut in uase, & sicut in loco suo.

Rursus locus multifariā dicitur: mutabilis, immutabilis, communis, proprius, naturalis, ex accidēte. Vas igitur locus dicitur, ait, μεταφερτός, id est, trāslatitius & mutabilis: sicuti immutabilis uas appellatur ἀμεταφόρητος, id est, minime translatitiū: quòd uere locus est exēplo nauis, quæ quāuis in fluminis parte tanquā in uase sit: non in eo dicitur esse loco, sed in flumine toto: & hic proprie dicetur locus. Naturalis autē locus species habet duas: sursum, ac deorsum. Leuia nanq; sicuti ignis & aër, sursum tēdunt: grauia uerò ad mediū, ut terra & aqua, quæ sibi inuicē loca sunt ex ordine sphærarū. Ex his aliquæ partes actu sunt in loco: ut extrema superficies locati: aliquæ potestate, ut sunt cæteræ partes se inuicē tangentes: ueluti aëris & aquæ, quæ quāuis fluant agitatæ & commotæ eundem tamen in uniuersum cum toto

Naturalis

Ex accidente locus

retinent locum. At locus ex accidente is fuerit, qui introductitius est singulis partibus: siue illæ moueãtur, siue quiescãt: quam Græci ἐυταξίαν uocant, id est rectum ordinẽ dispositionum partium locatarũ.

ἐυταξία

Quòd cœlum nõ est in loco

Postremò dicit, cœlum nõ esse in loco, cum extra cœlũ nihil sit tamẽ motus insunt partibus: altera enim pars alteri succedit in loco secũdum accidẽs: ac altera ab altera continetur, ut aqua ab aëre, aër ab igne, ignis ab æthere, æther ab ultima sphæra. Vltimæ uerò sphæræ cum nec locum cõcedat, neq; neget: dicatq; aptum locum recipere, cum sit mobile quoddam quiescẽs, quod tamen non sit corpus, neq; proprie locus, nisi ex accidente sit mobilis: occasionem posteris dedit multa super his uana ac inter se pugnantia commentandi: tum situ quidem superuacua, ut aliqui dixerint, centrum tanquam rem stabilem eius esse locum: nonnulli ultimam cœli superficiem: ac alij alia.

De Vacuo

Posthæc de uacuo. Physica etiam consideratio, si est, an nõ, & quid est, & quomodo. Quidam locũ sine corpore uacuum ponunt. Testantur enim nisi uacuum sit, neq; motus secundum locum esse posse, neq; augmentũ, neq; diminutionẽ. Vbi enim uidebitur aliquid moueri existẽte pleno uniuerso? Quod enim auctum fuerit in pleno, quò abibit? Et rursus, si totum aliquid per corruptionẽ remisit, necesse ut maius ad minus redeat, uacuumq; propterea appareat. Vas itẽ cinere plenum, uacuum monstrare uidetur, cum tantundem nihilominus aquæ capiat. Pythagorei quoq; idẽ diuersis innixi rationibus sentiũt: nisi enim aiunt unum à duobus, & deinceps uacuo distingueretur: certe unũ & duo simul essent. Hæc itaq; atq; his similia solent adducere. Quæ quidẽ hoc modo confutantur, uacuum nõ esse causam motus: nam huiuscemodi per uacuum motus, aut secũdum, aut præter naturã erit: sed non secundum naturam erit, quum omnis uiolẽtus motus sit posterior motu secundum naturam. Sed quonam pacto fuerit motus per uacuum secũdum naturã, cum uacuum nihil sit? In non ente nulla differẽtia aut supra aut subtus locorum, ad quæ uidemus naturaliter corpora simpliciora per se tendere. Et si ignis est delatus, ubi firmabitur, cum supra non sit: ubi etiã terra descendet aut subsistet, cum subtus aut medium cesset? Est quoq; illa ratio nõ parua: quòd per uacuum sine tempore corpora mouerentur. Motus autem sine tempore non est. Assumptum monstratur. Corporum citius aliud aliò fertur, secundum eius & leuitatẽ & etiam tenuitatem loci, per quẽ transiturum est. Citius enim penetrat aquã quàm terram, & aqua citius aërem, donec per uacuum nullum sit tẽpus. Contendunt etiam per rarum & densum quidem idem mõstrare, quos item Aristoteles confutat, probãs quòd materia sit una calidi & frigidi, & omnium cõtrariorum. Est & corporis tam magni quàm parui eadẽ materia, eademq; uis, cum ex potestate sit energia, ut cum sit aër, & contrà. Igitur cum dẽsum & rarum sit idẽ & una materia, non propter uacuũ fuerit: sed ob corporum generationẽ ac transmutationẽ, ubi & resolutione & agglutinatione opus est. Sed & cum alia sint quæ uacui rationem confutent, tum experientia sensusq;.

Vacuum non esse ex experientia uasis

Vasa enim ore angusto statim ac facile fonti inuersa implerẽtur aqua, nullo per uacuũ corpore impediente: quod secus cõtingere uidemus aëre intus resistẽte, nec eijci ex oribus aqua obturatis ualente. Simile & in Clepsydra, quã ponit Aristoteles cõspicitur, quæ ore obstructo aquam minime fundit. Similiter & utres aëre pleni, põdera sustinentes. Tum à sensibus clarissimum, quomodo enim uisu longe ac usq; in cœlum penetrare possemus aëre per totum non existẽte continuo, ac uacuationibus intercipientibus sensum? Reliquum quid sit, an usquam sit uidere.

Quid uacuum

ἀνύπαρκτον

Locũ physici sine corpore uacuum appellant, si locus uacare corpore potest. Quidam uerò solo nomine, uacuumq; & ἀνύπαρκτον, id est, insubsistens uocant: nonnulli autem extra curam cœli superficiem, hoc est, extra mundum, uacuumq; & infinitum demõstrant hoc argumẽto. Omne circundatũ ab altero quodam corpore circundatur: sicuti in singularibus corporibus demonstratur: extra mundum uerò corpus nõ est, igitur incorporeum est quod mundum circundat. Si enim corpus, & hoc ab alio quodam circũdaretur, sed corpus infinitum non est. Quapropter necessariò incorporeum erit, quod postremo comprehendit, atq; ambit uniuersum, sicuti omnium ultimum erit & infinitum. Itaq; supremã corporeorum entiũ periochen incorporeumq; infinitum, & uacuum nominant, ut nihil reliqui corporum in ipso retinentem.

De Tempore

Tempus. Cùm sint mẽsuræ quatuor, Numerus, Magnitudo, Locus, Tempus, Numerus discretionẽ metitur: magnitudo spatiũ: locus omnimodam positionẽ: tempus generationis fluxũ & extensionẽ. Est enim motus & omnium entiũ mensura.

Qui tẽpus nõ admittunt

Quod quidã non admittẽtes huiuscemodi rationibus contendũt. Aliquid enim illius factum est & iam non est: aliquid uerò futurũ, & nondum est. Compositum enim ex non entibus quomodo fuerit? Præsens autẽ & nunc, non pars tẽporis, sed partem metitur. Quod facile redarguitur, quum multa ex entibus non entia sint, & ex non entibus entia: non autẽ corrumpuntur, sicuti etiã sensuum ἀντιλήψεις dicimus & existẽtes absq; eo quòd fiant: & item non existẽtes absq; eo quòd corrumpantur. Sic & partes temporis minime incorruptioni subijciuntur Præteritũ & Futurum.

De Nunc

Est & medium quoddã, quod Nunc appellatur, alterius quidem finis, alterius initium, quod quanquã primo & per se nulla quidẽ pars tẽporis est, haud aliter quàm nota in lineis & unitas in numeris: hæc in discretis, illa in continuis nihil augent. Tamen præsens etiam tẽpus secũdum latam potestatẽ denotat. uerbi gratia: domus tota locus generatim uocatur omnium quæ sunt in domo. Sed ea ratione qua terminum ac superficiem circundantis cõtinenter retinet in se, ipsa proprie locus dicetur. Sic quoq; Nunc, secundum præsens tẽpus appellatũ est tẽporis pars, inter præteritum & futurum. Ea uerò ratione qua nũc proprie & per se dicitur, indiuisibile sibi cõtinenter cõiunctum habet. Quare sub eodẽ uocabulo Nunc, & pars temporis, & non pars temporis accipitur.

Quid sit tempus

Cognitis his, restat quid sit tẽpus definire: Est enim numerus motus secundum locum per se, & aliorum per accidens.

Numerorum diuersitas

Dicitur nanq; Numerus numerãs, & Numerus numeratus. Primus dupliciter dicitur, unitates uidelicet ipsæ. Et alius quo numerato alia numeramus: ut per lineas numeratas alia numeramus; & per tẽpus numeratũ numeramus & motum. Numerus autẽ numeratus seu numerabilis, sunt ipsæ res numeratæ. Et hic rursus dupliciter: aut secũdũ quãtum, ut duos aut tres motus dicimus: aut secũdum ordinẽ, ut primũ motũ & secundũ. Igitur tẽpus nõ est numerus numerãs primo & per se, qui ad discretã pertinet quantitatẽ, nõ ad continuã: sed est numerus numeratus, quẽ unitates numerãt, uidelicet duorũ, trium, quatuor dierum tẽpus. Est etiã numerus numerãs secũdo modo dictus: quoniã per tempus huiuscemodi numeratũ numeramus & motus, uidelicet duorũ trium dierũ iter seu motus. In primo nanq; tantũ tẽporis partium existẽtia est. In secũdo tẽporis est motus partium existẽtia, deinde relatio prioris partis ad posteriorẽ. Nam tẽpus est mẽsura motus secundũ prius & posterius. In omni enim mutatione prius & posterius est, quæ sunt partes tẽporis: ergo omnis mutatio in tẽpore fit: itaq; motũ tẽpus metitur, & tẽpus motus. Tẽpus est mẽsura motus, qui maxime omniũ est notissimus ac normalis, præsertim cyclicus: deinde per eũ reliqui motus generationis & corruptionis & aliorũ. Corruptionis nanq; per se tẽpus causa est, generationis ex accidẽte: utpote Sol, causa est gñationis, qui tẽpore agitur. Præterea tẽpus nõ dicitur, neq; uelox, neq; tardũ,

sed

sed magnum & paruum, breue & longum. Nam uelocitas in breuitate fit temporis, & tarditas in longitudine. Caeterum aequalium numerabiliũ idem est numerus. Decẽ enim ouium & decem canum idem numerus, sed non est idem decem. Diuersae enim oues à canibus: argumento est aequilaterus & scalenus, cum non sit idem triangulus, tamen est eadem figura. Numero igitur numeranti conuenit, ut sit idem respectu diuersorum. Sed numero numerato cõuenit secundum prius & posterius inter se differre. Non solum enim numeramus motum per tempus, sed tempus etiam per motũ: quod sanè probatur primò per simile, quoniam numerum per numerabilia, & numerabilia per numerum: ut per numerum cognoscimus multitudinem equorũ, rursus per unum equum saepe iteratum cognoscimus numerum equorum. Eodẽ fermè modo quando nobis nota est certa quãtitas temporum, motus uerò ignotus: tunc motum per tempus metimur. Praeterea sicut se habet motus ad magnitudinem, ita se habet tempus ad motũ. Sed nos metimur magnitudinem per motum: & contrà. Sic enim dicimus uiam esse magnam, si multi fuerint motus: & rursus motum esse multum, si uia fuerit magna.

Post haec differit, quòd non solum motus mensura est temporis, sed etiam quietis ex accidente. Nõ enim qua quies, hoc est absentia motus, sed quia quodammodo motus dici possit. Duplex est enim motus: alter est quieti oppositus: alter est fluxus simpliciter & extensio, quae est quietis comprehensiua. Itaq; metitur tempus rem motam & quiescentem secundum existendi extensionem.

Aeternitas

Postremò cum mensurae largo uocabulo res metiamur, Aeternitatem theologi sine tempore ponunt, qua solus fruitur

Aeuum

Deus: Aeuo autem angeli, qui quanquam sine fine sint, principio non carent. Reliqua mortalia tempus metitur.

Partes tẽporis

Partes autem temporis Nunc, Tunc, Iam, Modo, Olim, Repente.

Post haec quoniam motus est in tempore, & ideo numeratur à tempore, dupliciter dicit aliquid esse in tẽpore: uno modo quod simul est cum tempore, sic quòd ipsum est quando tempus est. Alio modo sicuti pars tẽporis aut passio, ut etiam arithmeticae unitas par impar.

Deinde dicit duo requiri, ut aliquid sit in tempore: primò quòd contineatur sub tempore, ut sicut illud est in loco quod continetur sub loco. Ex quo infert quòd esse in tempore non est esse quando tempus est, nec esse in loco quando locus est, quia sic omnes res essent in quolibet. Et sic coelum esset in milio: nam quando milium est, coelum etiam est. Sed oportet quae in tempore, patiantur aliquid sub tempore: probat ex eo quod consueuimus dicere quòd tempus tale faciat omnia: & quòd omnia senescunt sub tempore.

Catholica quatuor

Facit insuper quatuor catholica: primum, non entia & impossibilia se aliter habere: ut diametrum quadrati esse lateri symmetrum: non sunt in tempore: probat, quoniam sub tempore nil cadit, nisi quae mouentur & quiescunt. Deinde omnia generabilia & corruptibilia, & omnia quae aliquãdo sunt, & aliquando non sunt, in tempore sunt. Probat quoniam tempus esse eorum excellit, eorumq; item essentiam metimur. Tertium, illa quae non sunt, aliquando tamen fuerunt. ut Homerus. & illa quae non sunt, & aliquando erunt, metimur tempore. Quartum, illa quae nec fuerunt, nec sunt, nec erunt, & illa quorum opposita semper erunt: ut asymmetrum diametrum, in tempore non sunt. Illa uerò quorum opposita non semper sunt, esse & non esse, generari & corrumpi possunt. Et sic ea metimur tempore.

De diuisione motus in species

Libro quinto de diuisione motus in species suas, deq; unitate & contrarietate motuum & quietum. Primò quae mouentur, aut ex accidente sunt, ut cum dicimus musicum ambulare: aut secundum partem, aut curari dicitur totum corpus, cum thorax curatur. Id uerò quod sic mutatur, dicitur simpliciter mutari. In mouente item medicus primum per se curat, manus autem percutit. Quae tanquã indeterminata dimittenda. Nã quae per se mouentur, per medium fiunt contrariorum, ut uox media & grauis ad ultimã, acuta ad extremam. Et fuscum album ad nigrum, & nigrum ad albũ. Item motiua non esse neq; in specie, id est, qualitate, neq; in loco subiectiue, neq; in iis quae mouentur. Nam quae mouẽtur immobilia sunt, ut scientia, calor, alioquin erit in motu mutatio. Quapropter aliquis dubitet an proprietates motus sint: nã albedo non est motus, sed albatio. Motus enim in ligno non in specie: magis enim dicetur motus à termino ad quod, quàm a quo. Nam corruptionem dicimus, quod mutatur ex esse ad non esse, & item generationem quod mutatur de non esse ad esse.

Praeterea in omni motu quinque concurrere oportet, Mouens, Motum, Tempus in quo mouetur, & Termini A quo, & Ad quem. In motu v. sunt

Deinde sex mutationis species narrat: de subiecto in subiectum, quae dicitur alteratio: de non subiecto in subiectum, quae est generatio: de subiecto in non subiectum, quae est corruptio. Ex non subiecto autem in non subiectum non dicitur, nisi in accidente: ut ex non nigro, non album. Ex his dicit generationem non uerè motum esse, quòd (cum ex non esse fiat) quod non est moueri non potest. Mutationis v i. species

De non ente quoq; ait multifariã dici, uidelicet secundum corruptionem, & diuisionem, & illud quod uocatur falsum: aliud non ens, quae potestas est: aliud secundum accidẽs, ut homini non esse album, quae non entia simpliciter non moueri dicuntur. Sed neq; corruptio est motus, quia motui opponitur motus, aut quies: sed corruptioni opponitur generatio, quae neutrum est. Solum alterationem demq; motum ponit. Non ens multifariã dicitur

Posthaec sub tribus generibus motum subijcit. Sub Quanto argumentum & diminutionem: sub Quali alterationẽ: in Vbi, secundum locum mutationem, qui proprior omnibus. Sub substantia uerò non est nisi per accidens, quòd nullũ entium substantiae sit aduersum. Non etiã sub relatione, neq; sub actione & passione, quòd non sit motus motus, neq; generationis generatio, neq; mutationis mutatio. Nam motus non est de numero subiectorum: neq; terminus alterius motus, quod septem rationibus probat, uti apparet. Dicit etiam quòd motus secundum magis & minus, qui fit in alteratione, est nihilominus ex contrario in contrariũ secundũ quid, ut ex magis albo minus album. Simpliciter autem mutatur ex albo in nigrum. Motus sub tribus generibus

Praeterea immobile tripliciter fieri: uno modo quòd nullatenus aptum est moueri, ut sonus, id est, uox inuisibilis. Deinde quod difficile aut mouetur, aut saltem difficile incipiat moueri. Tertiò quod aptum est moueri facileq; mouetur: & hoc immobile dicitur quiescere. Quies enim motui est contraria. Immobile tripliciter

Deinceps de Vnitate motus & oppositione, narratq; in primis super hoc septem proprietates: easq; diffinit, uidelicet, Simul, Separatum, Tangere, Medium, Consequenter, Habitum, Continuum. Simul enim dicuntur quae sunt in uno loco & immediato. Separatim uerò quae in alio. Tangẽtia, quorum ultima sunt simul. Medium est in quod aptum est peruenire id quod continuò mouetur secundum naturam prius quàm in ultimum terminum motus, in quem mutatur. Hinc addit quòd ut minimum ad mediũ tria requiruntur: duo extrema & ipsum medium. Consequenter sunt, quae se habẽt secundũ ordinem: & quod inter illa medium eiusdẽ generis: ut linea lineae consequenter est, unitas unitati, & domus domui: nihil tamẽ prohibet inter ea quae sunt consequenter aliud esse medium, dũ modo illud non sit eiusdẽ generis. Deinde subdit quòd prius non se habet consequenter ad posterius. Non enim unum est consequenter duobus: neq; linea prima consequẽter secũdae. Sed haec sunt consequenter illis. Habita dicuntur, quae consequenter sunt De unitate motus & oppositione Proprietates v i i.

sunt ac se tangunt. Continua dicuntur, quorum ultima sunt unum. Atq; triplex esse continuum, quædam per colligatiam, alia per contactum, alia per infectionem.

Comparat demum adinuicem nonnullas earum proprietatum, uidelicet Consequenter, Habitum & continuum. Primaq; est consequenter se habere: secunda habitum esse: tertio continuum. Postea catholicum infert, quòd notæ in continuo non se habent eo modo sicuti unitates in numero. Primũ quòd secundum notas fit contactus: secundum uerò unitates non fit contactus. Deinde quia inter duas notas necessariò mediat linea, sed inter unitates non necessariò mediat numerus, nullum enim medium dualitatis & unitatis.

Catholicum

Post hæc de triplici motus mutatione tractat, monstratq; multifariam dici motum unum: Specie, Genere, Numero.

Motus unus, specie, genere, numero

Motus item unus numero tripliciter: unitas illius quod mouetur, unitas termini ad quem fit motus, & unitas temporis requiritur. Ad motum uerò unum, genere uel specie, non unitatem temporis, aut mobilis, sed ad motum unum numero: oportet terminum esse unum, & non deficientem, id est, non interruptum: & mobile etiam debet esse unum, non secundum accidens, sicuti Socrates, & album. Nec etiam sat est, quòd terminus sit unum commune: quia tunc contingeret duos homines sanari simul secundum eandem sanitatem, quod fieri non posset. Ad unitatem igitur motus requiritur unitas temporis, & mobilis & termini. Non erit idem numero sanitas Socratis, qua sanus est mane & uesperi: dato quòd interrupta sit per morbum. Præterea motus ὁμαλής, id est, nomalis, hoc est, uniformis, magis unus quàm non nomalis: quòd uidetur uariare secundũ magis & minus: uerbi gratia: si aliquo modo obliqui sunt motus, nec in ubi, nec quando terminantur: non ergo fuerit unus qua uarius, qua uerò numerus unus.

Quid ad motus unitatẽ expetitur

Deinde motus contrarietates ostendit, quæ est quædam diuersa species: ut in x. Metaph. scribitur. Contrarij enim sunt motus inter se simpliciter. Quieti autem ex oppositione. Præterea quies quieti, & mutatio mutationi: sed magis motus motui contrarius. Fit autem dupliciter: secũdum naturam, cum sursum & deorsum est, aut termini à quo ad quẽ: deinde præter naturam, cum uidelicet ignis fertur deorsum, & terra sursum. Eadem ratio & in quietibus. Quies sursum & quies deorsum: in his etiam quæ præter naturam sic quiescunt. Et mutatio de sano in ægrotum, & de ægroto in sanum erit aliquo modo contraria.

De motus ac quietis cõtrarietatibus

Libro VI. Motũ diuidit in partes magnitudinis: ante omnia monstrat continuum non componi ex indiuisibilibus: ut linea ex notis non componitur: quod cum dijs rationibus, tum ex magnitudine & tempore, quæ item cum motu sunt in infinitum diuisibilia, ostendit. Nam de utrisq; probat. Velocius in tempore æquali pertransit maius spatium, & minore æquale spatium, quod non esset si magnitudo & tempus componerentur ex indiuisibilibus, essent enim indiuisibilia: ex quo uelocius aut tardius nequaquam ex eis prodiret. Hæc enim ex partibus diuisibilium procedunt.

De motus magnitudinis diuisione

Post hæc uenit ad motus diuisionem: dicitq; motum dupliciter diduci. Vno modo tempore, ut trium horarum iter: alio modo per partes, ut triũ stadiorũ motus. Mutari rursus dupliciter dicit: secundũ alterũ, ut aliquid in anno mutatur, quia in die: alio modo aliquid mutatur aliquo tẽpore, per se primum: & necesse est illud mutari qualibet illius temporis parte. Ex quo fit ut in motu, sicuti neq; in tempore, neq; in magnitudine ulla, detur principiũ. Nam si esset principiũ aut illud diuisibile uel indiuisibile foret: si indiuisibile, eadẽ ratione alia pars esset indiuisibilis: & sic in continuo esset indiuisibile immediatum indiuisibili. Si uerò diuisibile, oportet quòd medietas prætereatur ante quàm totũ & medietas illius medietatis ante illã: & sic in infinitũ: igitur nõ est dare principiũ, quoniam ante quamcunq; partẽ præteritam est accipere partẽ prius præteritam. Nam mutatũ esse, duplex est: primũ actu: cũ res iam perfecta, & motus absolutus, & tunc principiũ datur. secũdo modo dicitur potestate continuans trãsmutationis partes adinuicẽ: & tunc principiũ minime datur, quoniã quodlibet mutatum esse, quod Græci κίνημα uocant, præcedit trãsmutatio seu trãsmutari, & in qualibet transmutatione sunt infinita mutata esse: sicuti in qualibet linea sunt infinitæ notæ: unde sicut in linea recta continua non est dare primã notã continuantẽ partes eius adinuicem, ita in moueri non est dare primũ mutatũ esse continuans partes motus adinuicem. Ex quo hæc ordine huiuscemodi ponuntur, ante omne mutari, est mutatum esse: deinde ante omne mutatũ esse, est mutari: ante omne mutari, est mutari: postremò ante omne mutatum esse, est mutatum esse.

Post motus diuisionem disserit de Finito & infinito circa motũ. Sicuti enim diuisio pertinet ad continui rationem, ita finitum & infinitum. Quemadmodum suprà ostẽdit, diuisionẽ simul in motu magnitudine, tempore, & mobili inueniri, ita nunc de infinito docet. Primũ autem demonstrat in omni magnitudine & tempore reperiri: deinde in motu & in mobili. Dicit igitur non posse magnitudinẽ finitã in tempore infinito pertransire: nec rursus infinitum in tempore finito. Eodẽ modo nec mobile finitum magnitudinẽ infinitam: nec item infinitum magnitudinem finitam in tempore finito peragere. Duplex est enim infinitum: aut secundum diuisionẽ, aut secundum extrema. Ex hac igitur diuisione Arist. Zenoni respondet: qui dicebat nihil posse moueri de loco ad locum, quoniam pertrãsibat spatium infinitum in tempore finito. Nam prius erat necesse transire medium spatij, & prius medium medij, & sic in infinitum. Dicit itaq; tam spatium seu magnitudinẽ, quàm tempus, in quo pertransitur esse infinitum secundum diuisionẽ, non autem secundum extrema: ac transire infinitum secũdum diuisionem, finitum uerò secundum extrema: in tempore infinito secundum diuisionem, finito tamen secundum extrema.

De finito & infinito in motu

Ad ultimum disserit de natura & diuisione quietis. Cum enim probauerit nec motui nec tempori dari principium, nec etiam dari quieti: nunc contendit, quòd status qui est quietis generatio & motus, in tempore mouetur: quod sanè probatur hoc modo: Omne quod mouetur, mouetur in tẽpore: sed omne quod stat, mouetur, ergo omne quod stat, mouetur in tẽpore. Minus adsumptũ patet: quod aptum est moueri & non quiescit, mouetur: sed omne quod stat, aptum est moueri, & non quiescit: ergo omne quod stat, mouetur. Nam stare, intendere quieti est, quod motui subijcitur cuidam: si motui & tempori: non habet ergo quies, sicuti & motus principium.

De quiete

Status

Enarrata motus & quietis diuisione confutat quosdam ueterum errores circa motum, & primum Zenonis negantis penitus motum esse, ac dicentis, neq; cœlum, nec aliud moueri, à loco ubi esset progrediendo, sed tantum uerti in seipsis. Deinde Democriti, qui ex atomis & indiuisibilibus dicebat esse motũ, & ex his omnia generari: ubi probat nihil omnino indiuisibile moueri. Nam quod mouetur in tẽpore mouetur: sed indiuisibile in tẽpore moueri nõ potest. Minus adsumptũ probat: quòd in omni tẽpore datur minus, daretur propterea minus tempore in quo indiuisibile mouetur: quod omnino falsum.

Tertiò Heraclitũ refellit, omnia semper moueri dictitãtem: monstrando quòd nulla mutatio inter duos terminos existens est infinita: nam generatio & corruptio est inter duo cõtradictoria: & alteratio inter duo contraria: motus item rectus à quo & ad quẽ: nã impossibile est id moueri quod nõ contingit motũ esse. sed si rectus motus esset infinitus, nõ contingeret aliquid mobile esse motum per ipsum: ergo nec contingeret aliquid per ipsum moueri. His addit quòd fortè uel prohibet tales motus esse infinitos: ut si post motum localẽ fiat alteratio, & si post alterationẽ augmentũ, & iterũ generatio: nõ tamen

unum

unum & eundem motum esse infinitum contingit.

De primo mobili

Quomodo aliquid à seipso mouetur

Libro VII. De motu prosequitur, quę ad mobile motoremq; adplicat. Primum namq; de primo mobili. Postea de motore primo. Dicit esse necesse omne quod mouetur ab aliquo moueri. Deinde posse aliquid moueri à seipso: quod dupliciter intelligendũ: aut ad actum primũ, id est, ut de non esse trãseat ad esse: aut ad actũ secundũ, id est, de nõ agere ad agendũ. Ad actũ namq; primũ nihil seipsum mouet: quoniam nihil producit seipsum. Ad energiam uerò secundã potest aliquid mouere seipsum, nõ solum ex accidẽte: ut cum uehitur quis, nauim aut equũ ipse mouet: sed etiã per se: ut de grauibus & leuibus patet. Deinde nõ esse processum in infinitum in mouẽtibus & motis, sed ad unũ mobile ultimũ ueniendũ, & ad unũ ultimo mouentẽ. Deinde mõstrat, quòd omne mouẽs est simul cũ moto cõtiguum, aut cõtinuum sine medio: & hoc in omni motus specie.

Motus extrinsecus quadrifariam

Ad quod probandũ narrat quadrifariã esse motũ extrinsecũ, Pulsione, Tractione, Vectione, Volubilitate. Omnes tamẽ ad pulsionẽ & tractionẽ reduci. Pulsionis duæ species: uidelicet impulsio, quæ desistẽte expulsio est, quæ Græce sic uocãtur: ὦσις, ἄξις, ὄχησις, δῖνησις, ἔνωσις, ἄπωσις. Volubilitas autẽ in tribus cõsistit motibus, qui tẽ omnes ad tractionẽ & pulsionẽ reducũtur. Nã uolubilitas cõponitur ex tractione & pulsione: quòd alter impellit, alter trahit. Sub tractione quoq; diuersi cõprehẽduntur modi: inspiratio, expiratio, exspuitio. i. ἀναπνεύσεις, ἐκπνεύσεις, πτύσεις. Et quæcũq; corporũ emissiua, aut receptiua sunt: ut σύγκρισις & διάκρισις, hoc est, dissipatio & cõtextus. Nam omnis secundũ locũ motus collatione aut disiectione cõstat: quas Græci σύγκρισιν καὶ διάκρισιν dicunt.

De motu alterationis

Circa alterationẽ multa quoq; differit: quòd fit secũdũ sensilia, nec in specie prima qualitatis. Primò quo ad habitũ & dispositionem corporis. Deinde quo ad habitũ animæ, circa partes appetitiuas & etiã intellectiuas. Postea ostẽdit quòd trãsmutatio uirtutis & malitiæ cõsequitur aliquã alterationẽ. Dein quòd nõ fit in parte intellectiua alteratio præcipue. Primò quo ad considerationẽ iam habẽtis scientiam quæ est scientiæ usus. Secũdò quo ad primam scientiæ acceptionem.

De motuũ cõparatione

Postquã ostẽdit quòd in mobilibus & motoribus necesse sit aliquod primũ ponere, deinceps de motuum cõparatione uestigat, quòd ea quæ sunt unius ordinis, cõparabilia uideãtur esse: & hoc ipsum quod est prius & posterius cõparationẽ præ se ferre appareat.

Quæ ad comparationẽ recta expetantur

Primò namq; cõparat motũ cyclicũ ad rectũ, qui uidẽtur esse cõparabiles, cũ sint æquè ueloces: sed negat esse æque ueloces. Præterea cõparat motuũ cõditiones ex parte formæ penes quã fit cõparatio. Primũ: quæcũq; sunt nõ æquiuoca omnia cõparabilia sunt, id est, forma in quã fit cõparatio debet uniuoca esse. Ideo stylus & chorda & uinũ in acuto nõ cõparantur. Deinde in ipsis penes idẽ proximũ susceptiuum recipi oportet. Ideo equus & equa cõparabilia sunt penes duplũ & dimidiũ: & penes album & nigrũ: quoniam albũ inest eis per idem susceptiuum proximum, uidelicet per superficiẽ: ex quo hæc aqua & uox non sunt cõparabilia. Tertia conditio: cõparabilium sit una natura, hoc est, ut forma in qua fit cõparatio sit species specialissima. Ideo dulce & album nõ possunt cõparari inter se, neq; album & nigrũ secundum colorẽ, sed aliqua cõparantur alba.

De comparatione motuũ localium

Deinde agit de cõparatione motuũ localiũ inter se tribus conditionibus. Primo cõparabiles inter se sium in æquali tẽpore: tum per æqualem magnitudinẽ: postremò ut sint magnitudines eiusdẽ speciei specialissimæ. Præterea loci mutatio & alteratio nõ inuicem cõparabiles: quòd non sint per æqualẽ longitudinẽ. Similiter motus rectus nõ debet dici æqualis motui cyclico. Ratio quòd hi motus nõ sint eiusdem speciei specialissimæ. Post hæc de cõparatione alterationum: ostẽdit unam alterationẽ æque uelocem alij: ac secundũ quid uelocitatis æqualitatẽ attendi. Postremò quonam modo formæ debeat comparari in generatione & corruptione.

De motu æterno

Lib. VIII. De primo motu & motore differit, & apertè decernit cõtra dogma Christianũ motum esse sempiternũ, semperq; fuisse, ex quo mundũ ponit æternũ: quod quanquã in primo Topicorũ dicat esse indemõstrabile, argumẽtis tamen procedit dialecticis: cũ alijs, tum hoc, quòd omnes philosophãtes generationẽ & corruptionẽ dixere: ergo & motum. Deinde qui dicũt mundos infinitos esse: quosdã corrumpi, quosdamq; generari, ponunt generationẽ & corruptionẽ semper esse: propterea & motum. Refert Anaxagoræ opinionẽ, dicentis omnia in chaos confusa in infinitum fuisse tẽpus, mentẽ uerò diuinã ea secreuisse. Probat deinde ex parte tẽporis: nam tempus quod numerus & passio motus existit, semper fuit: quia prius & posterius semper sunt, quæ sine tẽpore nõ sunt. Solũ namq; dicit Platonẽ tẽpus genitũ putauisse: idq; cũ coelo esse factũ: cũ etiã coelũ factum asseueret.

De primo motore

Post hæc ipsum primũ motorẽ immobilẽ ponit: quòd necesse sit quædã moueri & quædam quiescere: aliqua semper moueri & nunquã quiescere: nõnulla semper mouere, & nunquã moueri. Primũ est animaliũ, secundũ coeli: tertiũ ipsius Dei. Quæri autẽ solet, an coelũ moueatur à seipso. Si enim totũ cũ sua intelligẽtia ponatur, à seipso proculdubio mouetur. Si pro mobili tãtum, à propria intelligentia extrinsecus moueri dicetur. Grauia & leuia naturaliter aut uiolẽter mota in reflexionis termino cõquiescere necesse est.

Motus cyclicus & rectus

Motũ localẽ omniũ primũ dicit, antiquioremq;, ob primi mobilis perfectionẽ, ex cuius motu, qui cyclicus infinitus ac perfectus existit, cætera mouẽtur. Motus autẽ rectus minime perpetuus, quia reflexus ac non cõtinuus extat.

De omni ratione motus

Postremò ratio motus omnis hoc modo diducitur. Quædã per se mouẽtur, quædã ex accidẽte, ut quæ insunt motis, ut albedo in homine, uel homo in naui, & quædã per partẽ mouentur, ut mẽbrum aliquod ab homine motũ. Eorũ autẽ quæ per se mouẽtur: alia ab se, alia ab alio: alia secũdum naturã, alia præter naturã. Ab se autẽ & secundũ naturã animantia omnia, quòd principiũ motus in se habeãt: quatenus autẽ corpora sunt & grauia, præter naturã feruntur nisi deorsum descẽdat. Quæ autẽ ab alio mouẽtur, aut naturaliter, aut præter naturã mouẽtur. Præter naturã, ut terrestria sursum, & ignea deorsum. Secundum naturã grauia deorsum, & leuia sursum: quanquã utrũ ab se, an ab alio, dubitatur. Arist. dicit, quòd in se principium quidẽ agẽdi nõ habent, uerũ patiendi.

IN ANIMAM.

IN PRIMIS speculãdi scientiã ponit de genere bonorũ honorabiliũ esse, præsertim de anima ob nobilitatem subiectũ. Sunt & scientiæ practicæ de genere laudabiliũ quæ circa actionẽ uersantur. Laudatur actio: conuẽ... plato uero ac doctrina honoratur: quoniã hæc, finis est: altera, ad finẽ.

Potestates animæ

Animũ esse dicit substantiã incorporeã productã ante corpus: nõ ex elemẽtis, ut putat plato: sed quintam essentiam quã entelechiã uocat, id est, habiti perfectionẽ, sed de diffinitione melius in secũdo. Per animæ uerò accidẽtia, siue qualitates, siue proprietates, seu etiã potestates: ipsa ualde deprehẽditur anima. Harum propriæ sunt quædã animæ, ut mens, siue intellectus, Græce νοῦς, qui corpori minime cõmunicat quãuis corporis phantasiæq; instrumento utatur. Nõnullæ corporis tantũ ut sensus. Aliæ uerò cõmunes animæ ac corpori, quas πάθη, i. perturbationes uocat. Præterea animã retinere in cognoscẽdo rerum species, non res ipsas. Nullus enim in anima lapis, aut homo, sed lapidis, aut hominis species intellecti.

Opiniones ueterũ de anima

Postremo opiniones ueterũ de anima enumerat, quæ his uersibus facile claudi possunt.

Demo

Democritus constare animam decreuerat igne.
Pythagoras atomis, simul & Leucippus, eandem
Ponit Anaxagoras intellectum ac elementa:
Empedoclesq; Platoq; ferunt numeros & ideas.
At motum Thales animam dicebat, & inde est,
Quod ferrum moueant, lapides essent animati.
Aera Diogenes, Heraclitus esse uaporem.
Comparat Alcmeon hanc cœli motibus ex quo
Perpetuam putat, ac cœli ratione teneri.
Hippocrates lympham facit humentem ob genituram.
Sanguine sed Critias illam constare uolebat.

In tres igitur opiniones cuncta de hac dicta diducit. Quidam mobile spectauere: nonnulli sensile, incorporeum alij. Quorum sententias partim recipit, partim reijcit. Quod mouet anima, concedit: quòd uerò mouens moueatur, minime cōcedit. In qua opinione fuere Pythagoras & Plato. Nā, inquit, mouens moueri per se, non esse necesse, nisi ex accidente: ut nauta nauem mouens, mouetur & ipse. Quod enim dicebāt, per iram, aliasq; animi perturbationes manifesto animā moueri: hoc ait non animæ tantum, sed animæ in corpore motus esse: quòd corpus ex illis maxime mutatur. Animam uerò per se integram, incorruptamq; manere. Sicuti & in senecta, aut in morbo aliquo delyratio ex affectis organis, nō ex anima affectis procedere uidetur. Secūdò quòd sentiat anima admittit: quòd autē simile simili sentiat, non admittit. Nā cum & Pythagorei & Platonici dicerent eam ex elementis constare: uolebant per similitudinē cæterorum cōpositorum cuncta sentire, cū innumerabilia sint: quod omnino falsum.

Tertio quòd incorporea sit adsentitur: q. uerò huiusmodi incorporeum tenuissimū esse corpus dicant non adsentitur.

De animæ diffinitione entelechia

Libro II. Vt animam ipse tandem diffiniat, entelechiam primam eam uocat corporis physici organici, potestate uitā habentis. Est enim Entelechia quā Græci enarratores ἐντελῶς ἔχειν, id est, perfectihabiā, ut ita dicā, sunt interpretati: hoc ab energia differēs: quòd hæc generatim actus intrinsecus etiā corrūpēdo, Entelechia tantū perficiēdo appellatur. Primā dixit ueluti potestate ac habitu scientiā: non itē secundam, quæ in actione meditationeq; sciētiæ fit. Sic in somno ac quiete uacare quādoq; animā cōtingit: nihilo tamē secius hominē animatū putamus. Organici præterea, nō lapidei: physici, nō mathematici, aut artificialis. Entelechiā igitur & formā essentialē animā, esse corporis cōtendit. Nā in homine

Aristotelis duplex dubitatio

duplex forma essentialis: una quæ eadē & cōpositi dicitur, cū compositū omne ex materia cōstet & forma: altera quæ magis proprie essentialis hominis est anima in composito.

Duo in his nondum manifesta dicit: an anima sit à corpore separabilis. Nam quasdam eius partes quæ corporeas habent sedes, omnino inseparabiles esse probat. Quasdam uerò nullius esse corporis, ut intellectum, qui contingit separari, ueluti perpetuum à corruptibili. Alterum an anima sit entelechia corporis, sicuti nauita nauis: quod ab orthodoxis in nostro dogmate minime recipitur.

Quinq; insuper ei partes attribuit: Vegetandi, Sentiendi, Appetendi, Secundum locum mouendi, & Intelligendi: quæ sunt eadem subiecto, distinctæ uerò ratione. Et pro animantibus ipsis, ac anima tota quandoq; ponuntur, ut in ijs quæ uegetantur: quandoq; partes sunt, ac potestates ipsius, ut in ijs quæ sentiunt, pars eius uegetatio est: in ijs uerò quæ intelligunt, uegetabile ac sensile eius dicuntur partes. Vegetandi igitur pars Gignit, Nutrit, Auget. Quæ item Auget, Attrahit, Retinet, Concoquit, Expellit.

Sensus quoq; præter exteriores quinq;: Sensus cōmunis, Phantasia, Memoratiua, Imaginatiua, Aestimatiua: eadē & ipsa subiecto, diuisa ratione ac officijs, quæ ad tria prima tantum reduci solent. Sensus ideo communis dictus, quòd omnium exteriorū sensuum iudiciū sumit tantū præsentium.

De sensu communi phātasia & memoria

Phantasia, uel absentiū. & ille uigilātium, hæc etiam dormientiū: ille in nostra potestate nō est absentibus rebus, hæc uerò semper, sine qua nec menti quicquā est percipere. Nam per paragrammatismū quasi phaostia dicitur, ut cogitationi lumē præferēs: siue ἀπὸ τοῦ φαίνειν, quod est apparere. Differt autē à memoria, quòd ex facta sæpius phātasia memoria gignitur. Nam illa ut animal pictū contemplatur tantū, nec ultra prospicit. Memoria uerò ut leonis, uel alterius animalis imaginem contuetur. Nam si solum imaginem consideraremus, nihil absentium recordaremur. Memoria igitur per se in sensorio: ex accidente uerò in ratione sita est, quòd sine magnitudine & tempore nihil sanè recordari possumus.

Memoriæ siccitatem attribuunt in occipitio: sicuti sensui communi humorem: quapropter senibus aut pueris deest, his quòd nimio humore tanquam in aqua typus non figitur: illis nimia siccitate ueluti calx in ueteri ædificio tabescit. Idem & in morbo affectis contingit. Adfecta enim memoria ratio funditus perit.

De recordatione

His addit recordationē, Latinius quàm Reminiscētiam, id est, ἀνάμνησιν, quæ est reuocatio prioris memoriæ post obliuionem: non autem penitus, quoniam hæc scientiæ & disciplinæ foret: sed quasi per nebulam, quod solius est hominis, quoniam rationis cuiusdam & perscrutationis adminiculo uidetur uelle in memoriam per signa aut typos similes, uel contrarios, seu proximos redire. Et uelle tantum hominis est. Igitur recordari seu reminisci hominis fuerit.

Sed de Sensu, Sensatione, Sensorio, Sensili, breuiter dicendum, quæ Græci αἴσθησιν, αἴσθημα, αἰσθητήριον, καὶ αἰσθητικὸν uocant. Est enim sensus, potestate & energia, ut uisus & uisio, quam sensationem uocant: quo fermè modo scientia: nisi quòd sensus energia extrinsecus, scientia uerò energia intra hominem est: & hæc uniuersalium, illa singularium. Transit igitur de potestate in energiam, non agendo sed patiendo. Sensus enim à sensili patitur: non per corruptionem, sed per perfectionem. Sunt autem quinq;, Visus, Auditus, Gustus, Odoratus, & Tactus: quæ ad unum sunt terminata, nec ualent ad contraria: uti ualet intellectus. Præterea à summo sensili corrumpuntur. Sensus item duplex uirtus, longè, deinde criticè sentire. In hac ultima præstamus, cum in altera superemur à belluis.

De sensibus exterioribus

Sensilia propria quæ singula singulis obijciuntur. Communia uerò uocat Aristoteles Quietem, Motum, Numerum, Figuram, Magnitudinem. Ex quibus duo ultima tantum tactui & uisui sunt communia. ut ait commentator, contra Themistium, qui posuit omnes communes.

Sensoria ipsa sunt organa quibus sentimus, eadē subiecto cū potestatibus. Potestates enim perfectiones uirtutesq; sensoriorū sunt. Hæc Arist. elementis accōmodat. Visum aquæ, auditū aeri, olfactū igni, gustum tactumq; terræ. Energiæ ac obiecta nobis notiora ac priora potestatibus sunt, quòd termini sunt earū. Potestates enim ordinē & relationē ad energiam referunt: nam per energias & obiecta distinguuntur.

De Visu

Inter sensus autē Visus nobilitate præstat. Hunc Empedocles & Plato in Timæo igni adcōmodant, refellente Arist. ac dicēte, quòd eo modo uidēdi energia, sicuti ex lucis splēdore egrediens uel in tenebris uideret. Non enim par est in tenebris lucem extingui, sed potius in humore: at hoc minime contingit: quare falsa eorū opinio. Humor igitur concretus in oculo ex humida parte cerebri profluens intrinsecus, tum aër extrinsecus tanquā duo diaphana uidendi sunt causa. Illud quoq; non paruum indiciū aquæ, quod corruptis oculis humor profluit. Visus omnino triplex: Directus, Refractus, & Reflexus, de quibus optica & catoptica Euclidis est. Nec substantiam sed colorē cernit. Si enim substantiam

tiã cerneret, noctu quoq; ipsam conspiceret: substãtiã enim sola mens nouit. Visus igitur propriũ obiectũ color, qui & ipse in luce cõspicitur. Lux uerò entelechia diaphani qua diaphanũ: cui rei indicio est, admotus propius oculis color minimũ uidebitur. Sed color quidẽ diaphanũ mouet, uidelicet aërẽ. Nec bene Democritus putat, si uacuũ fuerit quod in medio est, adspici posse diligẽter, si formica in cœlo fuerit. Hoc enim fieri nequaquam potest, quia sensorio patiente uel ab ipso colore uiso, uel certe ab eo quod est in medio, necesse est uidere. Sed ex colore quidem non potest, quòd color uti suprà diximus oculis propè admotus non adspicitur: relinquitur sensorium ex eo quod est in medio pati. Ita necesse fuerit, aliquid in medio interuenire, uti color adspiciatur. Visus itaque hoc modo non agit, sed ex obiecto patitur. propterea quòd lux Solis uel ignis energia diaphani mouet per aëra medium sensoriũ, nisi forte corruptũ morbo uel hyperbole uisibilis fuerit.

De colore & diaphano

Sed de colore & diaphano rursus paucis differẽdum. Aër enim & aqua diaphana non sunt nisi energia, hoc est luce adueniente: sine luce uerò, potestate diaphana tantum dicuntur.

Lux diaphani energia

Lux uero ipsa ex accidente diaphani color est, ac non certo loco neque circumscripto, sed tota in toto fulget. Lux itaque & tenebræ in diaphano ueluti in subiecto sunt. Cuius potestas tenebræ. Energia uerò lux. Color diaphanũ mouet. Diaphanum uero uisum corporis extrema color & superficies simul. qua corpus, superficies: qua uerò diaphanum, color. Omnis enim color cum superficie: non itẽ contra omnis superficies cum colore: quoniam omne corpus diaphanum aut terminatum aut indeterminatum: sicuti aqua & aër. Indeterminatum propria caret superficie: sic et proprio colore, sed externum recepit colorem sicuti & figuram: Color igitur propriè est tantum terminati diaphani. Quapropter ut aëris colores, lux & tenebræ, quamuis impropriè dicuntur: eodem modo in corporibus media extremis certa proportione concordantia uisum oblectant. Sunt purpureus, melinus, puniceus, luteus, glaucus, cæruleus, fuluus, flauus, pallidus, uiridis, uenetus. Omnes sanè colores medij inter album & nigrum.

De Auditu

Auditus uerò aëris est: et sonus aër: quod enim est energia sensile, hoc sensorium potestate fuerit. Aër enim non solum auditus, sed & uisus & olfactus diacriticus est. Differt autem auditus a uisu, quòd uisus sine tempore fit, statim obiecto cum sensu coniuncto. Auditus sæpe per interualla, quòd tardius sonus ad sensorium ingreditur, ob aurium uolucra, quæ natura tribuit in noxiorum tutelam. Altera deinde causa, quòd sonus nõ omnem illico penetrat aërem: sed primo propinquum, deinceps alium ex alio transmittit: ac per successiones quodãmodo ad sensum peruenit. Aër enim semper proprio quodam modo in aure mouetur, ut soni differentias tanquam in secessu indicet. Indicio est immisso digito aurem semper sonare: quod signũ incorrupti sensus est. Ex quo & sub aqua audire contingit: quod ab aurium uolucris aqua repulsa, aërem intra congenitum corrumpere nequaquam ualet. Sonitus nõ una ex re fit, sed ex pulsante pulsatoq; corpore: ac semper

Echo semper in sonitu

refractus, sicuti & lux. Fitq; semper Echo, quamuis non manifeste: clarius enim in uallibus aut cameris redditur tanquam pila muro repercussa. Aëris præterea respiratione natura ad res præcipuè duas utitur: ad uocem, tum ad intrinsecam uiscerum refrigerationem.

De Olfactu

Olfactus sensorium ignis est, quòd odor fumea quedã euaporatio sit. Hoc dicit in lib. de Sensu Aristot. in libris uerò de Anima contrà sentire uidetur: olfactũ aut aquæ aut aëris sensorium esse. Ignem uerò aut nullius esse, uel commune omnibus. Nullum enim sine calore sensorium. Terram aut nullius item esse, aut in tactu maxime misceri: ex quo relinquitur nullum extra aërem & aquam sensoriũ esse.

Odor consanguineus gustui

Odor gustui maxime consanguineus, quòd eius extremæ qualitates, dulce & amarum: intermediæ item, acidum, pingue, austerũ, uehemens, gustui quoque sunt communes. Præterea conueniunt, quòd ea quæ sine odore, plerunq; sine sapore sunt, ut elementa omnia. Differunt autem quòd horum alterum peiorem cæteris animalibus habemus. Gustum uerò ac tactum præstãtiores propter cutis tenuitatẽ. Odorantur & exanguia. Indicio est quòd uehementi odore corrumpuntur. Sed dubium si respirando odorantur.

Animalia spirantia nõ odorãtur sub aqua

Animalia uerò spirantia non odorantur sub aqua. Pythagorei quędam animalia dicunt odore uiuere: quod minime probat Arist. dicẽs compositum esse, quod nutrit, oportere: ex quo cibi excrementa fiunt, etiam in plantis: ut lacrimæ, resina, gummi, quamuis in quibusdam excrementa minime fiant, ut cicadis, quod sine membris sunt, & digestum accipiunt à terra nutrimentum quantum sat est. Ad hæc quoque Aristotelica Theophrasti sententiam addam dicentis, calidum & igneum causam esse odoris superfluum humorem tãquam rem putridam exsiccans: quapropter loca in orbe calidiora sicut Aethiopia, frutices odoratos gignunt. Plutar. insuper ait, carnem Alexandri magni odoratam fuisse ob uehementem in eo calorem.

De Gustu & Tactu

Gustus, Tactusq; propiores terræ sensus, quorũ sensoria, alteri caro, alteri lingua. Sensile uerò sapor in gustu: eius etiã qualitates, ut in olfactu superius enarraui. Fit enim ex sicco terreo in aqua diluto. Nõ enim aqua materia saporũ, cũ aqua odore saporeq; penitus careat: sed in aqua uti colores fiunt.

Dulcia calidiora sunt ac magis nutrientia

Dulcia nutriunt præ cæteris, quoniam calida. Nam uehementer dulcia calida omnia: Acerba terrea & frigida ac pinguia. Nam frigus plerunq; cõdensat. Acuta uerò aquea, cum sapor ex humore acescat. Sapores denique omnes, sicuti & generationes, ex elementis constant. Nam horum alijs alia uelocius commutari uidemus: quędam statim: nonnulla medijs quibusdam: ut triticum ex tellure statim gignitur. Caro item ex tellure, medijs tritico ac cibo interuenientibus. Sic & in fructibus ipsis acerba, quia minorẽ quã matura mutationẽ habẽt, propiora sunt terræ ac frigiditati. Matura uerò tãquã mitiora, ac per solẽ immutata magis calida. hæc Theophrastus.

De Tactu

Sed redeo ad Tactũ cuius sensoriũ caro est, & in sanguine carentibus proportione carnis. Quidã tamẽ cor potius putauerũt. Carnẽ uerò mediũ, ut aërem in reliquis sensibus. Quod nõ probat Arist. quãuis cor ponat alioquin sensuum omnium receptaculũ, ac primũ & commune sensoriũ. Sensilia tactus, molle ac durũ potissima. Sed & calidũ & frigidũ & siccũ & humidũ. Quare quidã addubitauere an unũ antitypum tactus seu plura sint, ob sensiliũ uarietatẽ. Sed & idẽ accidit olfactui & uisui, multiplices esse odores, tum colores. Tactus item & gustus hoc à cæteris distãt, quòd reliqui sensus nõ materiã sed formã à sensilibus accipiũt: ut uisus albũ nõ recipit, sed albi rationẽ, nec albus uisus dicitur. At in gustu & tactu dulcis efficitur lingua ob saporem, & calida ob tactũ, aut frigida caro. Præterea cæteri sensus ad id in primis constituti sunt, ut bene animalibus sit. Hic tantum ut sint. Et alij hyperoche sensilium corrumpuntur. Hoc uerò corrupto animal esse desinit.

Cur sensibus ex parte superamur à belluis

Et iam perlustratis omnibus sensibus adducã quod ab Aristot. ponitur in libris de animalium generatione: Quid causæ est, quòd longinquitate sentiendi à cæteris animalibus superamur: cum sensus iudicio & acuitate præstemus. Meatus enim longior, qui tanquam fistula quædam sensilia excipit, causa est longe sentiendi: hoc præstant belluæ. Nã productioribus pleræq; sunt auribus: ut canes, maxime Laconici. Et oculi quo magis in recessu cauo fuerint, procul magis adspiciunt. Indicium manus est opposita fronti cum remotius quid prospectamus. Acuitatem uerò & iudiciũ tenuitas membranæ facit. qua præcellunt homines, quibus tenerior cutis, ij critici magis. Postremò probat Aristoteles in libro de sensu, qualitates sensiles esse in infinitum diuisibiles, & si corpora, cum in corporibus

illæ sint. Contra uerò sentientes cõfutat, libro tertio. Eam animæ partem attingit, quæ rationis est particeps: quam'ue in opinionem dianœam, & mentem diducit. Opinionem posse decipi dicit: quia in plerisq; cognitio quædam, non quod sunt, aut quomodo sint (non de ente tantum scientia) sed quod non sint, & quomodo non sint. Quapropter Opinio dicetur habitus intelligendi ratiocinatiuus circa ea quæ possunt se aliter habere. Dianœã uerò definit discursum rationis syllogisticon ad ueram esse conclusionem, quæ quidẽ uera per se sit, ex accidente uerò quandoq; falsa, ob errorẽ in causis quas ad ipsam nequaquam pertinet indagare, sed qualescunq; accipiat ueras per illam inducere illationes. Nam de ipsis quidem principijs scientia tantum quærit quæ non sint: si uera seu falsa: media, uel non media: si demonstrari, uel non demõstrari queãt. Quare apud Latinos adhuc nomen non inuenit: nisi forte Cognitionem interpretari uelimus. Nam dianœa, quã rethorici sententiam dicunt, alia est. Nostri autem theologi hãc partem Intellectum diuidentem & componentem appellant. Mens uerò entelechia & quasi perfectio ipsius animæ, sicuti anima corporis ponitur. Animam enim mediam corporis & mẽtis, cuius sapere partem cui inclinauerit, uoluere. Hanc Græci νοῦν uocant: nostri uerò theologi, Intellectum simplicem. Hæc igitur siue Intellectus, idem pueris & uiris & dormientibus & meditantibus est, tota in toto corpore indiuisibilis essentia incommunicabilis, simplex, perpetua, nihil externum patiens uti sensus. Seipsum cernens, quoniam ea quæ intelliguntur à materia separata sunt: & ipse intellectus receptor est speciei, & id quod scitur ipsa scientia est: & id quod intelligitur ipse intellectus. Hic quoq; multifariam secundũ multiplex eius officium & potestatem diducitur: Practicus, Theoriticus, Agens, Potens, seu Possibilis, tantum ratione inter se differentes: ut agens & patiens comparantur. Agẽtis est phantasmata intelligibilia offerre, illustrareq́;, ac rerum species gignere. Potentis uerò oblata recipere, ac intelligere: utrumq; uerò commentator insanus unicum in cunctis facit, externumq́;, quo tantum in uita uteremur, sed iamdudum diui Thomæ epicherematis explosus est. Nonnulli de agente tantum hoc putantes tolerabiliores fuere: attamen & ipsi ab eodem quoq; facile refelluntur, cum agentis, ac patientis unus sit, & in eodem actus. Ex his præterea potentẽ dignitate præferunt ob præstantius officium: cuius est summũ bonum adsequi ac percipere. Huius itẽ partes, ac officia, mens & dianœa est: huius & itẽ practicus & theoriticus: Quoniã intelligere pati quoddã sit. Huius deniq; sunt actus intelligendi qui qualitates absolutæ dicũtur, ab obiecto intelligibili & intellectu re distincti. Quapropter quadrifariam illum considerant. Primò, ut uacuam tabellã antequàm sit specie rerum ulla occupata: quæ sit apta tamẽ apprehendere. Secundo modo cum diuersa rerum specie & cognitione illustrata uacat. Tertiò cũ non uacat, sed meditatur atq; intelligit. Postremò cum circa suũ intellectile iugiter uersatur: quam post mortem Christiani in æterna patria sese consecuturos sperant. In extremo Arist. de parte differit quæ secundum locum mouetur: cuius causam dicit appetitum & intellectũ practicum, siue phantasiam esse. Nam multa appetũt quæ non mouentur. Omnia namque animalia etiam quæ cæteris carent sensibus tactum habent: ex quo & phantasiam necesse est & appetitum, dolereq́; & delectari, ut sunt conchæ marinæ, quæ ζωόφυτα appellantur: mediamq́; inter animalia & plantas tenent naturam.

Opinio

Dianœa

De Intellectu

De Anima ex aliis autoribus

Deinceps pauca ex alijs quoq; autoribus subijciã. Cũ enim anima ex diuersis officijs diuersa sibi nomina cõparet, uidelicet cũ intelligit, cũ reminiscitur, cum iudicat, cũ appetit: intellectus, memoria, ratio, uoluntas appellatur. Voluntas enim & intellectus diuersas potestates re distinctas cõnotant, quarum quæq; suos habent adsertores. Nonnulli uoluntatẽ præferũt, Thomas intellectum, Plato item in Philebo: causamq́; adsignat, cum duo sint entium elementa, infinitũ & terminus, ex quibus ens & uniuersum constat, in genere infiniti uoluntas est, cũ sit motus quidã ad magis & minus: Mens autem in genere termini, quoniam dum in se conuertitur profecto terminat ordinatq; seipsam. Adfectus qui aliunde uenit septo nullo circumscribitur. Mens autem sui imperium habet: quapropter summum bonum dicitur tanquam definitor ac moderator. Quod profecto uerum in his quæ secundum naturam sunt. In his uerò quæ supra naturam: uoluntatem idem Plato uidetur quodãmodo præferre in Phædro & Symposio, quòd hæc per amorem simul iungatur. Hæc item, ut nostri tradũt, multiplex conscribitur: humana, diuina, antecedens, subsequens, iubens, significans. Signa uerò ipsa cum iubet Deus, cum prohibet, cum indulget, cum consulit, cum exequitur. Vsurpatur & hæc interdũ pro potestate, energia, obiecto: sequitur & prohæresim, id est, electionem, quã nostri Liberũ arbitriũ uocant: de qua in libro tertio Ethicorũ uberius dicitur. Præterea synedesis & synteresis. Solus enim animaliũ homo, ut Aristoteles alibi narrat, aliud cogitat, aliud facit: quod cogitatiõis atq; intelligentiæ plures sint uiæ, uoluntatis una tantum.

Plato

Ex Alexãdro Aphrodiseo

Alexander Aphrodiseus in libro de anima, de intelectu sic dissérit. Possibilis & agens se habent, ut materialis, & formalis. Materialis in nobis est, qui & habitualis dicitur. In eo enim fiunt ab agente habitus. Agens uerò extrinsecus est, & incorruptibilis uiuit separatus. Similiter quoq; & intellectiones deforis sunt, quando intelliguntur tantũ intellectiones sunt. Itaq; intelligibilis species, agens intellectus dicitur. Qui causa est habitus & per se sine materia subsistere potest. Nã in qualibet re id potissimum quod maxime propriũ & præcipuũ, est & alijs causa ut ita sint. Species rerum intelligibiles perpetuæ sunt: intellectus quoq; eas apprehendens simul eis fit: & est intellectus deforis in nobis genitus: ut placet Aristoteli. Possibilis uerò unà cum anima cuius est potestas interijt, unaq́; cum habitu, potentia, & perfectione sua. Quomodo autem se intellectus intelligat, idem autor sic differit. Intellectus cum se intelligit, per se speciem intelligibilem intelligit: per accidens uerò seipsum: ea de causa quod intellectui accidit: ut cum intelligit, illud fiat, quod ab se intellectum est. Antequam igitur actu intellectum intelligat, ipsum intelligere, & id quod intelligitur mutuo referuntur, atq; opposita inuicem habentur: uelut ea quæ sunt ad aliquid. Cum uerò utraque in actum prodeunt, & unum fiunt, cessat oppositio. Ideo intellectus in energia, qui idem fit cum intellectu specie, iure sese intelligere dicitur: quia hoc idẽ quod intelligit fit. Species enim disiunctas à materia intelligit. Non enim hoc singulariter apprehendit, sed in singulari id quod est esse intelligit. Neq; pari ratione sensum energia seipsum sentire dixeris: licet ipse quoq; species sensilium rerum accipiat: ea de causa, quia sentit quæcunq; sentit uelut addita materiæ. Nam in sensilibus aliud est esse rem, aliud est esse rei. Neq; enim idem est æs, & esse æri: nam simul utrunq; est & materia & species: æri autem esse non per utrunq;, sed per diffinitionem & speciẽ est, quæ subiecta materiæ ingenita æs ipsum facit. Sensus ergo utrũq; uidet, speciem uidelicet in materia. Ideo omne sensile hoc aliquid & singulare est. Intellectus uerò speciei & diffinitionis in uniuersali. Et hæc quidem Alexander, cuius sententia tam de mortalitate quàm unitate à nostris itẽ exploditur, quòd & ipsa commentatoris supra enarratum sapiat errorem.

Quomodo se intellectus intelligit

Platonis autem de anima opinio in uniuersum hæc est: Animas in primis, non ut Aristoteles entelechias, sed ex ipsis elemẽtis ac rerum omnibus initijs principio à Deo creatas unà cum mundo existimat, secutus Pythagoricum dogma, similia non nisi à similibus suis comprehendi: quod etiam Empedocles sentiẽs, ait in suis carminibus, Terram terreno comprendimus,

Plato de anima

dimus, ætheraflammis, Humorem liquido, nostro spiritale flatu, Pacem tranquillo, litem quoq; litigioso. Nam & his ille rerum initijs cum cætera omnia tum animæ substantiam constare censebat: proptereaq; penes eam rerum omnium esse plenam scientiam, simili suo similitudinem habentia comprehendentem. Plato igitur eas trium generum facit, mundi primam uniuersi: nam animal intelligibile mundum esse dicit: deinde astrorum sphærarumq; omnium, quibus singulis dat animas. Postremo terrestrium omnium, & hæ trium item generum. Dæmonum aeriorũ qui sunt inter deos & homines. Secundæ hominum, qui sunt inter dæmones & belluas. Tertiæ belluarum citra rationem. Igitur hominum animas ab initio procreatas Deus æthereis inuoluit corporibus, alias alijs astris accommodans. Deinde in corpora demersit, ex quo nõ scire putabat, sed scita reminisci: partesq; tris habere in corpore: rationalem in capite, irascibilem in corde, ut uitia ratione emẽdet: concupiscibilem in hepate procul à ratione, quòd minus hoc uitiũ rationi obtemperet. Tribuit item cuiq; animæ mentem custodiæ gratia, quæ ad uirtutem eam adhortaretur. Præterea in Philebo & in Phædone dicit animam uiri probi ad Dei factam esse similitudinem. Quæ autem in terris sensuum perturbationes uincerent, ad stellam suam reuolarẽt. Quæ ferinis perturbationibus superarentur: post mortem in alia transirent corpora pro criminum qualitate subscepta: & ambitu quodam quasi bruta pererrant, donec mente perturbationes exuperante purgatæ reuertentur ad stellam suam, Apud inferos etiam purgationes esse dicit in Styge, Phlegetonte, & Cocyto. Magna uerò scelera perpetrantes ac tyrannos ad tartara fundum demitti: ubi perpetuo crucientur. Locum hoc pacto medium cum nostro dogmate uidetur probare.

De animæ immortalitate

Immortalitatem uerò ipsius animæ ex motu potißimum probat. Seipsam mouere dicit contra Aristot. Quod autem a se mouetur, semper mouetur. Quod semper mouetur, immortale est. Quòd item se moueat, est argumento hominis cogitatio, quando incorporea diuinaq; appetit, quãdo uirtute proficit, facile ostendit supra corpus esse, sineq; eo motus agitare sempiternos posse. Si quis autem obijciat animam irrationalem uideri principium motus, quatenus ipsa ex se uegetandi uim ac sentiendi qualitates edit in corpus: facile respondebimus, eam non habere ueram principij rationem, sed instrumẽti ab ipsa natura impulsi, haud aliter quã elementares qualitates in suis agitatæ motibus. Et hæc quidẽ ex Platone. Aristoteles autem de ipsius animæ immortalitate rectè quidẽ sentire uidetur. Præsertim duobus in locis. In primo huius operis libro, ubi ut perpetuũ à corruptibili intellectum diuidi dicit. Et lib. x i i. Metaphysicæ, ubi ait formas reperiri essentiales, quæ corrupto composito uiuant: exemplũ animæ intellectiuæ allegando. In lib. autem primo Ethic. aliquid nobis obijcere uidetur, quod locũ felicitati post mortem negauerit: ex quo loco Alexander Aphrodiseus fatetur manifesto eum mortalem posuisse animam. At Thomas pro Aristotele instat. Platonici insuper errare adseuerant, quòd quum sicut & ipsi priorem corpore animam dixerit, tamen reminisci nõ admittat. Hæreticorum quoq; opinio qui traducem eam dicebant, hoc est, sicuti corpus à corpore, sic animam ab anima generari, ab Hieronymo confutatur. Nos igitur sic edocti diuinitus sumus, ut animas post corpus in utero factum ab omnipotenti Deo condi rectè credamus, eiusq; perpetuitatem quanquam ex multis cœlitus prodigijs dignoscere manifesto possumus, plurimis tamen humanis rationibus considerare licet, præsertim quinq;. Prima Platonica, quã suprà diximus, de motu. Deinde cum sensus reliqui à summo sensibili corrũpantur, intellectus à summo intelligibili perficitur. Tertia, quòd se ipsum uideat. Et hæc quidem naturalia, quæ suprà item ab Aristotele, commentatoreq; narrata sunt. Reliquæ duæ ad mores & uerisimilitudinem pertinent. Primum quòd consentaneum sit examen quãdoq; malorum bonorumq; futurum, ac cuiq; pro meritis tribuendum ex diuina iustitia, quum indiscreta esse omnia in hac uita uideamus. Deinde, ut ait Cicero, philosophi omnes, quorũ uita moresq; probati fuere, ut Socrates, & Socratici, cuncti immortalem animã dixere. At hi qui cum uolupate fœdißime uixerũt, cõtra opinati sunt: sicuti Aristippus, & Theodorus Atheos. Non igitur est uerisimile, ut uerius de rebus animi iudicet ebrius aut uoluptarius, qui secundum mores suos iudicat, quàm uir sobrius & castus.

IN GENERATIONEM ET CORRVPTIONEM.

DE RERVM naturalium permutatione nunc differit, quæ secundũ essentiã generantur & corrũpuntur, aut secundũ qualitatẽ alterantur, seu etiã secundum quantitatẽ augentur et minuũtur. In his etiã de mixto disputat & de tactu. Quid'ue sit agere ac pati. Ac initio ueterum opinionẽ de principijs rerum & generationis confutat. Platonis etiã, qui corpora ex planis indiuisibilibus, & Democriti, qui ex atomis constituebãt: quorũ magna pars in primo physicæ commemorantur. Deinde hæc firmat symperasmata: quòd in corruptione substãtiali non fit resolutio usq; ad materiã primã, sed forma remanet essentialis: probat quòd eadẽ forma accidentalis remanet corrupto, quæ fuit ante genito, ut animaduerti licet in elemẽtorũ essentialiũ generatione; ergo etiã aliqua alia forma essentialis remanet. Cõsequens manifestum, quia si detur oppositũ, aut accidẽs migrabit de subiecto in subiectũ, aut subiectum generationis & alterationis erit materia prima, & compositio secunda præcedet primã. Symperasma secundum. Aliqua forma accidentalis eadem numero manet in subiecto genito, & corrupto.

Triplex forma ex accidente

Triplices enim formæ accidentales sunt. Quædam cõpositi essentiã consequuntur ex materia & forma corpulentiæ, sicuti quãtitas. Aliæ compositum mixtum consequuntur, siue ex materia & forma mixti compositum, sicut cicatrix & figura. Nonnullæ uerò cõpositi specifici essentiã consequuntur, sicuti simitas & risibilitas.

Catholica tria

Ex his catholica dicuntur tria, quod omnes formæ accidẽtales formã corpulentiæ consequentes remanent eædem genito & corrupto. Deinde, quòd omnes formæ accidentales formam mixti consequentes, remanẽt eædem numero in corruptione alicuius mixti. Postremò omnes formæ accidentales essentiam speciei consequentes non remanent eædem genito & corrupto, ut corpus hominis genitum est sanum, uel ægrotum, sed corpus eius corruptum, neq; est sanum, neq; ægrotum.

Sympathia Antipathia

Ad generationem autem Sympathia & Antipathia cõcurrunt. Nos rerum concordiam & discordiam rectè dicimus, interprete Plinio, ut sit illud Ouidij: Concors discordia fœtibus apta est. In hac igitur unam esse subiacẽtem naturam, in qua facere ut pati sit, necesse est. Neque enim calidum frigesit, seu frigidum calesit, sed quod his subijcitur, uidelicet animal, lapis. In quo & facere & pati est medio contactu. Neque enim alius sensus aptior fuit, ut qui omnibus sensilibus sit communis, quũ quædam cæteris desint sensibus. Nam aër quoq; sine colore ac sapore fit & oculis auribus minime sentitur, Multa quoque sine sapore, ut aqua. Tactus uerò omnia communicãt. Quamobrẽ generationi is fuit aptißimus. Igitur generatio mutatione quadam subiecti absoluitur: ut, ex ouo auis, ex aqua aër. Alteratio uerò manente subiecto: ut ægrotat & conualescit idem permanens homo.

De mixtione

Mixtionem deinde enarrat: probatq; eam omnino esse, contra negantes. Est enim mixtio mixtibilium alteratorum unio, ubi elementa tantum potestate non forma remanent. Ratio, quia unumquodque mixtum esset re plura supposita: quod fieri neq

ri nequit. Præterea in mixto semper unũ prædominatur elementum. Mixta quadruplicia sunt: alia ex quatuor: alia ex tribus, aut duobus: alia ex uno elemento & mixto: quædam ex mixto tantum citra elementa generantur. Sunt enim in mixto quatuor: materia elemẽtaris: forma essentialis ipsius mixti: deinde ipsum mixtum: postremò forma accidentalis, quæ consequitur mixtum. Præterea mixtum neq; generationem, neque corruptionem, aut augmentum, siue alterationem: sed tantum compositum significat. Compositũ enim idem ac mixtum. Ex contrarijs nãq; & æquis partibus constat: quòd si alterum superetur, in maioris partis naturã mutabitur. Vt aqua minore quantitate in uinum, & contrà. Si uerò æque confundantur, in quandam tertiam cõuertuntur naturam. Simile quoq; à simili non patitur, sed dissimili: ut aqua ab igne. Sunt igitur elemẽta materia mixtorũ. Mixta uerò subiecta, ac materia formarum accidentalium. Quidam mixtionem dicebant, immitti solida in uacuos poros alterius: quod sanè absurdum apparet in augmento. Si enim augens in poros immittitur alterius, nihilo secius crescit, sed eadem manebit quantitas. Alias item alij caussas inducunt, quas primo physicæ libro percurri. Anaxagoras inter alios homœomereas corporũ eorundem, ut minima ossa principium ossium: quem confutat Arist. probans quòd multa simul coeunt, quæ propterea nõ fiunt, ut mel melli coniunctũ nequaquàm fit: eadem quoq; ratione disiũcta corrumpuntur. Sunt etiam qui generationem nullam esse dictitabant, sed tantum nobis uideri. Sunt item Platonici, qui omne corpus physicum ex planis & indiuisibilibus faciunt, & in plana & in indiuisibilia dissoluunt: ut ex superficie in lineas, deinde in notas. Ex his esse grauiora quæ multis cõstent triangulis: leuiora quæ paucioribus. Quæ sanè opinio Platonicorũ ab Arist. ut inepta redarguitur: quòd corpus physicũ sit necesse pondus habere: inclinariq; natura ad superna uel inferna tendere. Mathematica uerò nulla sunt pondere. Præterea magnus ignis plures triangulos retineret: ex quo grauior esset. At contrà ui demus, quanto maior, tanto leuior.

De Elementis

Liber II. elementa, proprietatesq; eorum omnis enarrat, quòd ex his generationes fiunt: moreq; suo in primis ueterum sententias confutat. præsertim Platonis, qui materiam ponebat πανδοχέα, id est, susceptiuum omnium formarum: quoniam minime distinguebat, quid illud sit, an separatum ab elementis. Alij elementa separata æqualia & contraria, nonnulli unũ elementum esse alterius materiam dixere. Arist. autem unam esse corporum sensibiliũ materiam à proprietatibus seu qualitatibus minime diuisam: neque a contrarietate ex qua fiunt elementa uaria. Probatio est, quòd calidũ non sit frigidum, nec contrà, necesse ergo materiam esse unam quæ sit amborum subiectum. Deinde qualitates eorum contrarias ac tactiles narrat, calidum & frigidum, humidum & siccũ: quibus accedunt rarum & densum, leue & graue, molle & durum, planum & asperum, lubricum & tenax. Coniugationes in summa VII. quæ omnes ad quatuor primas reducuntur, quæ differentiæ sunt elementorum. Ex quibus calidum & frigidum agentia sunt: siccum & humidum patiẽtia. Quod profectò ex effectu manifestum: calidum enim discretiuum, frigidum collectiuum: colligere & dissipare agere quoddam est. Humidũ item facile terminatur: ac siccũ non facile. Facile enim ac difficile pati rursus quoddã fuerit. Distinguitur igitur hoc modo: Calidum & siccum & acutum, ignis est: frigidum & humidum, lubricum & molle, aquæ: calidum & humidũ & leue, aëris: frigidum, siccum, durum, asperum, pingue, terræ. Ex his alia magis alijs insunt, ut ignis, magis calidus quàm siccus: aër, magis humidus quàm calidus: aqua, magis frigida quàm humida. terra, magis sicca quàm frigida. Ad generationem igitur mixtorum agentes caussæ trifariam fiunt. Caussæ principales mediatæ, quæ sunt agentia uniuersalia. Caussæ agentes immediatæ, quæ sunt quatuor elementa. Et caussæ agentes instrumẽtales, quæ sunt qualitates primæ suprà memoratæ. Caussam enim agẽtem uniuersalem dicit esse solis accessum & recessum in obliquo.

Agẽtes caussæ ad generationem trifariam fiunt

Deinde ostendit, quòd licet elementum simplex, requiritur tamen sæpe compositum: ut uidemus aërẽ aqua terrena immixtum, & ignẽ uaporibus inferioribus, & terram aqua. Præterea dicit esse elementa transmutabilia, hoc est, alterum in alterum commutari, ut aërem in aquam: et aquã in aërẽ reciprocè. Secũdũ rectũ enim fiũt generationes in indiuiduis, et ex diuersitate numerali, ut in eis nõ sit reuersio: ut idẽ homo erit idẽ animal post corruptionẽ. Sed in specie fiũt generationes reciprocæ, ut sit reuersio: uidelicet ex aqua fit aer, et ex aëre aqua: nõ eadẽ numero, sed specie. Et quo etiã sequitur illud ex Arist. catholicũ, quòd generabilia reuertuntur eadem specie, quorũ essentia deperit et corrũpitur. Quorum uerò essentia minime deperit, eadem numero reuerti, ut idem sol numero supra nostrũ hemisphæriũ reuertitur. Quũ enim commutantur elementa, tunc resolutio fit usq; ad materiam primam, quæ est subiectũ quatuor elementorum in specie: nam in quolibet corpore simplici, est una tantum forma essentialis. In mixtis uerò non fit resolutio usque ad materiam primam, uti supra narrauimus. Deinde superiora, inquit, per orbium cœlestium motũ in inferiora influere ac res procreare.

Generationes ex recto in indiuiduis, in specie uerò reciprocæ

De situ autem & quantitate elementorum, sic ait: Concauum cuiusq; esse alterius locum. Magnitudine uerò, alterum ab altero decuplo superari. Raritate quoq; inter se eodem numero distare. Præterea si simul omnia cõfunderentur, quodq; in locum suũ reuerteretur, Si uerò pariter cõdensentur, æqualem omnibus fore materiã. Idem quoq; in Probl. ait, terrã & aquam putrescere, ignem & aërem minimè, quod calida non putrent, dum calida perseuerant, sed refrigerata. illa uerò duo calida semper, alterum per se, alterũ ob ignem existunt. Præterea ignis naturam, oleum & cæteram calidam, cutem uerò nigram reddere, quod hæc uritur, ab illis uerò terrena pars quæ nigrior est eximitur. De coloribus uerò alibi dicit aëris esse nullum, aquæ album, ignis rubrum, terræ item album: nigrescere autem ex humore, esseq; indicio cinerem.

De situ et quantitate elementorum

DE COELO.

COELVM Aristoteles descripturus has breuiter theses probat. In primis quintũ esse corpus simplex, finitum ac diuersum ab elementis, nec plures esse cœlos, præterea æternum, nec genitum, neq; desiturum. Quòd diuersum ab elementis hoc modo: Elemẽtorum motus rectus est Mixta quoq; secundam elementum prædominans mouentur sursum aut deorsum. Motus autẽ cœli est cyclicus, qui est prior recto & diuerso ergo corpus & essentia eius diuersa prior. Quòd corpus simplex, probat motu item cyclico, qui simplex & unus est, simplicis uerò corporis simplex est motus: nam nec ipse, nec Commentator, cœlũ ex materia & forma compositum ullo modo admittunt, sed formam esse simplicem quantitati subiectam, ac trinæ dimensioni. Entium nanq; naturalium quædam sunt corpora & magnitudines, alia quæ habent corpus & magnitudinem, nonnulla uerò sunt principia habentium corpus & magnitudinem. Quòd finitum est probat, quia infinitum circumagi, aut moueri nõ potest: unde si corpus cyclice motũ est infinitũ, lineæ protractæ à centro ad circũferentiã erũt infinitæ. Si igitur cœli corpus moueretur, quando moueri necesse est, intercideret linearũ à centro protractarũ distantia, quod fieri nequaquam potest. Nullum igitur corpus infinitum esse dicit, sed neque locum, neque uacuum, neque tempus extra cœlum. Dicitur tamen infinitum cœlum quadantenus, ob eius magnitudinẽ, eo ferè modo, quo numerum etiam magnum infinitum uocamus: motum item cœli infinitum,

Quòd cœlum diuersum ab elementis

Quòd corpus simplex

Quòd finitum

finitum,quo motum in circulo dicimus quoque infinitum,cum principium habere non uideatur. Est tamen finitus eius motus cum ab oriente incipiat. Quòd autem plures cœli esse uideantur probat: cœlum uniuersale ac species est,ergo plures numero habet. Item,quoties aliqua duo sic se habent, ut unum sit prius altero secundum modum prioris,stat prius esse sine posteriore:sed mundus & hic mundus sic se habent, quòd mundus præcedit hunc mundum secũdum modũ prioris: stat itaq; mundum esse sine hoc mundo,ergo plures esse possunt.

Quòd nõ plures cœli

Soluit,primò quòd aliud est hoc cœlũ, & cœlum simpliciter. Nã cœlũ simpliciter est uti forma, sed hoc cœlũ est forma cũ materia: quã cũ cœlũ totã cõprehendat, nõ alterũ poterat esse cœlũ: haud aliter quã si homo ex omnibus ossibus et carnibus constaret,non alter homo posset inueniri. In alterũ arguitur. In omnibus in quibus est forma per medium eiusdem speciei,sub ea non contingit esse plura singularia: sed cœlum est huiuscemodi:igitur unũ est cœlum,extra quod corpus non est,neq; locus,neque uacuum,neq; tempus. Locus & uacuum non est,quod neq; corpus:nam ubi corpus,& locus,& uacuũ reperiretur,si esset. tempus item non est quod cœlum non sit, cuius motum cœlum metitur.

De cœli æternitate

De æternitate autem mũdi siue cœli, triplex opinio ab eo refertur. Omnes penè philosophi ante eum, genitũ dixerunt: quidam genitum & non corruptibile,ut Plato. Ipse uerò primus in hac opinione,neq; genitum,neq; corruptibile. At primum confutat Platonem, cũ genitũ esse oporteat omne quod futurum corruptibile sit, & quod habuit initium,finem etiam habiturum. Nam generabile & corruptibile, conuerti dicit, quoniam eorum contraria in ingenerabile & incorruptibile conuertuntur. Eternum esse quum ex alijs,tum ex tempore declaratur. quod autem perpetuum est, & infinitum. Supposita enim temporis æternitate, implicat contradictionem, aliquid idem habere potestatem ad esse per tempus infinitum,& potestatem ad non esse per tempus infinitum,quoniam sequeretur quòd esset tunc aliquid generabilium aut corruptibilium, sed nullum tale est huiusmodi: patet quòd secundum Aristot. quodlibet generabile & corruptibile quandoque non erit,& tunc implicabit ipsum esse. Nam aliter idem numero posset produci. Ideo contradictionem implicabit ipsum habere potestatem ad esse per tempus infinitũ ex parte posteriore.

Ingenitum quot modis dicitur

Præterea narrat quot modis dicitur Ingenitum: Vno modo quod prius fuit non ens,& nunc est ens sine generatione & transmutatione,sicuti quidã dicunt de motu & tactu. Deinde quod omnino fieri non potest & corrumpi, tamen ipsum nondum factũ est. Tertiò quod omnino fieri non potest. His addit quòd aliquid fieri non potest dupliciter:uno modo,simpliciter:altero modo,quia non facile fit.

Genitum

Genitum totidem dicitur modis:primo,quod habet esse,deinde non esse:secũdò modo,quod generari potest,siue simpliciter,siue facile:tertiò,quod per naturalẽ transmutationẽ posset accipere esse post non esse,siue iam sit,siue non.

Corruptibile

Deinde Corruptibile distinguit:uno modo quod potest habere nõ esse,postea esse,siue fit per transmutationẽ,siue non:secundo modo, quod per transmutationem rei potest habere nõ esse,postea esse:tertio modo, quod facile corrumpitur, εὔφθαρτον Græci dicunt.

Incorruptibile

Deinde incorruptibilis modus:primum dicitur,quod prius est ens,& postea non ens sine transmutatione, sicuti motus & tactus: secundo modo, quod est fieri non potest,cum non fiat,aut non futurum sit:& hoc proprie incorruptibile dicitur:tertiò,quod nõ facile corrumpitur.

Quòd mũdus æternus

Libro 11. prosequitur æternitatem mundi probare topicis quidem argumẽtationibus. Ex tempore, quod est perpetuum, ex opinione antiquorum,qui cœlum uel sempiternum tribuũt dijs pro sede:ex facilitate motus, qui nullam habet terminorum repugnantiam. Adducunt præterea tale argumentum: si factum est cœlum,erat quando non erat:sed achronon, neque sensu capax sine cœlo: sed tempus, numerus est cœlestis motus:itaque dicere,erat quando non erat cœlum:idem est, erat tempus,quando tempus non erat. Erat autem,pars est temporis præteriti. Si igitur nunquam erat tempus, quãdo non erat cœlum:tempus autem sempiternũ erat: ergo præcedit omne acceptum. Manifestum igitur quòd cœlum ingenitum, quòd sicuti erat præcedit omne tempus:sic consequitur erit. Tempore enim semper existente, semper erit simul existens cum eo cœlum. Hæc quidem Peripatetici. At Platonici nobiscum sentientes contendunt simul cum cœlo factum esse tempus. Et sicut erat quando non erat cœlum,sic & non erat quando tẽpus non erat. Nam erat,& est,& erit,partes quidem temporis existunt,attamen προτοτύπως hæc sunt, id est præfiguraliter,quòd æuum aliter demonstrari non possit. Est enim æuum,collecta ex Deo procreatio semper habens ante tempus,& post factum. Igitur tempus simulacrũ æui habuit, hoc quod dicitur:& est,& erit:donec fuerit, secundum uidelicet anaphoram ad æuum. Dicentes igitur, erat quando non erat cœlum:non dicunt,erat tempus,quando tempus non erat: sed productio quædam æualis ut ita dicam secundum quam, neq; cœlum, neq; tempus habuit hypostasim:quando autem cœlum cœpit esse,tunc & tempus.

Quod cœlũ animatum

Præter hæc animatum esse cœlum ac perpetuo & æquali motu agitari: non ab anima quidem,ut Plato sentit, Aristot. putat,cum animæ motus sicuti cæterorũ animalium requiem quandoq; & interpolationem expetat:sed magis diuino quodam actu atque impulsu,quoniam non absistit à proprio loco, sed semper eundem retinet & circumuertitur, ac quanquam partes mutat,locum non deserit uniuersi. Quapropter animam sphæris non insitam sed extrinsecus adhærentem atque impellentem attribuit,quod & nostro quoque Aquinati probatur. Cyclicus præterea motus æternus nullo altero termino corrumpente apparet.

De motu sphærarum atq. ordine

Post hæc de ordine ac numero sphærarum deq; motus earum uarietate tractat. Triplici namq; dimensione semis modis moueri dicit:longitudine,latitudine, altitudine. Longitudine, sursum,ac deorsum,hoc est,a polo antarctico in septentrionẽ. Polum enim nobis antarcticum qui nobis latet, sursum cœli appellat,quoniam dextram habeat orientem. Nam orientem dextram uocat,unde motus oritur,& sinistram occidentem. Contrà Pythagorei sursum uocabant nostrum polum. At Ptolemæus & astrologi longitudinem uocant oriẽtis in occidentem,latitudinem uerò à septentrione in meridiem. Tertia uerò dimensio secundum omnes ex altitudine ante respicit nostrum hemisphærium ac medium cœlum. Retro uerò contra sub terra. Patet igitur secundum Arist. nos qui arcticum habitamus aduerso mundo constitutos. Nam quod mundo & antarcticum habitantibus dextrum ac sursum est,nobis sinistrum & deorsum.

Dicit quoque inter hos situs esse ordinem, ut longitudo latitudine prior sit,postremò uerò altitudo,ut sit sursum, unde motus,dextrum à quo, & anterius ad quod, & hæc quidem suis terminis contrarijs priora. Aristot. octauam sphæram à Deo motam,tantum primum mobile posuit. At post ea Ptolemæus diligentius uestigans nonam primum mobile dixit. Neoterici etiam decimam addiderunt. Quapropter nonam non primum,sed secundum mobile faciunt.

Dicit item,quòd cœlum agit in hæc inferiora triplici instrumento,motu,lumine,& influentia:per has ultimas duas etiam si motus tolleretur,multas & generationes & corruptiones fieri posse. Cæterum figura sphærica cœlum esse,quæ inter solida perfectior,sicuti circulus inter plana, quoniam simplicior:nam una tantum linea,reliquæ figuræ pluribus consistũt.

Insuper æquali & normali motu moueri,quoniã inæqua-

Tres motus termini — *litas remißionem, tum contentionem creare uidetur. Tribus enim terminis motus contentio cernitur, à medio, ad mediũ, & circa medium. In his enim quæ secundum locum mouentur, in fine magis contendunt: ueluti parte ad totum, & ad naturam suam properãte. Sicuti terrea & grauia, ad inferiora, id est ad medium. At ignea & leuia, ad superiora, id est, à medio ferri. In his uerò quæ præter naturam impelluntur, uis maior ab initio motus cõspicitur, uiresq; deinde paulatim aduersante natura remitti. Quæ autem ex obliquo & aduerso feruntur, hæc nisi uires accipiant aëra secandi, debilia sunt: ut patet in telis aut lapidibus excußis, quæ propius emissa non adeo nocent. Itaque huiusmodi genus dicitur circa mediũ cursum uim habere. In circulari igitur motu nullus horum contingit, cum principio, ac fine careat: neq; etiam per se motum uariat, neq; à mouẽte inæqualitatem accipit. Sed quòd contingit planetam minore spatio signum aliquod peragere, non ex inæqualitate, sed circuli eccentrici, siue defferentis ratione prouenit. Similiter uerò in signo aliquo diutius permanendi* Epicyclus *causa Epicyclus, in quo planeta reuoluitur & ubi retrogradationes fiunt: quos quanquam non posuit Arist. quòd suo tempore non fuerint reperti, uidetur tamen ponere ac tacite concedere, cum dicat multitudinem motuum sphærarum causam esse inæqualitatis. nam & eccentrici & epicycli numerum ac diuersitatem motuum augent.*

Monstrat insuper, quòd orbes astraq; omnia & ipsæ intelligentiæ ea mouẽtes inter se specie specialißima differunt. Ratio, quoniam habeant proprietates specie differentes. alia enim alijs magis lucent, aut magis frigorifica, aut calorifica. præterea ut ipse in VIII. metaphysicæ testatur, abstractus à materia sit tantum unũ indiuiduũ & una species. Astra enim & cœlũ, ut idem opinatur, corpora sunt, à materia abstracta.

Astra ex eadẽ essentia qua et cœlum — *Deinceps de astris, ex quibus cõstent, quibus'ue figuris, qui motus eorum. Placet igitur Aristoteli ea ex eadẽ essentia po-* Quòd sol nõ calidus — *ni, qua & cœlum, in quo cursum habẽt. Solem quoq; ipsum non calidum natura, sed motu suo hypeccaumatis caliditatem excitare, & aërem flammantem ad inferiora demittere: nec mirum cum motus sit aptus, & lignum, & lapides, et ferrum denique ipsum incẽdere. Quod Platonici, ut ineptißimum reprehendunt, qui solem proprium habere calorem uolunt, ut* Astra animalia esse — *alibi dicemus. Præterea animalia esse astra existimant, sensum habentia: quæ quanquam moueri uidentur, immobilia tamen per se esse, moueri autem à suis delata sphæris: proprio & contrario cursu firmamenti tardiore, uelociore'ue, secundum eorum à prima sphæra distantiam, probatq; tribus potißimum de causis: nam si cœlo inhærerent mouerẽturq;, cœli cõtinẽtia discinderetur. Omne enim scißile, corruptibile. Deinde, quomodo sine instrumento, aut pedibus mouentur.*

Sphæricus duplex est motus — *Postremò, duplex est Sphæricus motus, uolutatio, & circumactio id est κύλισις καὶ δίνησις: circumaguntur planetæ, uolutantur epicycli secundum Ptolemeũ. Aristoteles neutro horum modorum astrum per se moueri dicit: nam circumactio locum continet eundem, astra uerò errant, ac modo in septentrionem modo in meridiem transferuntur. Si uerò uolutarentur, faciem mutarẽt, sed minime mutant. Indicio est lunæ facies, & maculæ semper eædem apparentes. Si igitur in uno astro, & in reliquis est. Volutatio enim quamuis in sole oriente & occidente uideatur, ob eius formæ mutationem ac uibrationem, non tamen per se, sed propter uisus distantiã fit, cum longior ab latere uideatur quàm supra caput, quum idem sit. Visus nanque longe protractus uoluitur ob infirmitatem. Quæ causa est etiam ut astra fixa uibrare uideantur. Ad planetas uerò, quòd propinquiores sunt minime caligat: ex quo illi non tremere uidentur, astra uerò cætera uidentur. Quod etiã Platonici refellunt, astraq; ipsa moueri dicũt.*

Sphærica item astra esse docet ex argumẽto lunæ plenæ, ex motu quoque perenni ac cyclico, cui non alia forma suppetebat, cum reliqui motus in termino requiem quandoque consequantur.

Influere insuper inferiori mundo apotelesmata, id est effecta, dicit. Orbes item erraticos ordine inter se ac cursus celeritate distare. Nam in cursu diurno quanto sphæra remotior à centro, tanto uelocior, ut Saturno contingit: quanto uerò propinquior tanto tardior, ut lunæ. ratio, quòd hæc minus spatij ac temporis consumat. Cursu uerò proprio contra euenit, quanto centro propinquior, tanto uelocior. Nec quoniam primo mobili contingit unus tantum motus, & sequẽti duo, alijs propterea numerus motuum crescit. Sed solis & lunæ pauciores, Mercurij esse plures pro officijs eorum & perfectione. Astra insuper plura octauæ sphæræ concurrunt ob perfectionem, quod reliquos inferiores orbes ducat ac antecellat. Sonũ quoque qui Platonicis placet, negat omnino in Cõsentus musicæ in astris non esse *motibus fieri astrorum, aut ullam melodiam. Ratio, quòd ab se non moueantur. Nam & partes nauis motæ non excitant sonum. Deinde à nobis proculdubio audiretur: nec solum audiretur, sed ex eo auditus uehementiore corrumperetur.*

De Terra — *Postremò de Terra pluribus differit: stabilemq; ac rotundam ob naturalem grauitatem in medio quiescere dicit: nonnullorum opiniones confutando, qui motum cœli continuum, causam esse ne descenderet dixerunt, ex aquæ in uase similitudine: quod si sic esset, & ignis quoque uiolenter tractus ascenderet. Præterea quamuis parteis habeat ob montes inæquales, tota tamen in se sphærica est, quòd necesse sit eam æque undique ab extremis abesse. Nam maior pars semper minorem usque ad medium compellit. Qui conica figura sunt arbitrati, solem respexerunt recta tendere uisum, non animaduertentes quòd ingens cœli spatio gyrus sit in causa, tantundemq; propterea latitudinis habeat. Huc accedit maximum id signum, quòd aliquibus procedentibus à septentrione ad austrum aliquæ apparent stellæ uersus polum, quæ non antea apparebant: & contra, quòd in causa terræ curuitas est.*

Terra XL. myriadas stad. — *Præterea dicit XL. myriadas stad. esse circuitu, hoc est, CCCC. mil. stad. Hanc alij ut insulam magno mari circundatam dixere, aquam in medio ponentes, haud considerantes quòd ipsi aquæ subiectum aliquod habere sit necesse: nonnullæ terræ uisceribus magnis ueluti cauernis aquam immixtam. Omnino inter plerosque conuenit, terram uno globo cum aqua esse complexã tanquã dispartitis insulis, licet quantitate superetur. Quæ uerò partes emineant, si paruæ sint, insulas uocari: si magnæ, continentem.*

Liber III. à plerisque commentatoribus uti superuacaneus præteritur.

De elementorum grauitate & leuitate — *Quartò de elementis, deq; proprietatibus eorum differit, id est, de leui & graui tantum. Nam reliquas proprietates simul cum ipsis elementis in II. lib. de generatione plenius exequutur. Nunc leue & graue ad cœli materiam pertinere uidentur: quòd sursum, deorsumq; tendunt. Ignis enim & terra extrema elementorum contrarijs inter se proprietatibus, natura rectis angulis mouentur. Alter quidem leuitate à medio, altera grauitate ad medium, & alter perpetuo mobilis, altera perpetuo stabilis. Horum ignis sua in sphæra hypeccauma uocatur. Intermedia uerò coelementa sunt, aër, & aqua, non leuia quidem, aut grauia per se, sed comparatione. Aër enim aqua leuior, igne grauior, aqua uerò terra leuior, aëre grauior: ignis, aërq; quanto maiores, tanto leuiores, faciliores q; ascensu. At contra, terra & aqua pro magnitudine magis descendunt. Ex his alterum alteri locum præstat: terra aquæ, aqua aëri. Quapropter omnia grauitatem aliquam habent, præter ignem: ac rursus leuitatem, præter terram: quòd illa ubique leuis, hæc ubiq; grauis.*

Quæ causa est, ut uter uento plenus citius descendat, quàm uacuus. Et lignum in aqua quamuis magnum paruo plumbo leuius, in aëre autem grauius. Aqua item tellure, & aër aqua fißibilior. Ea demum est causa, quòd lata quamuis grauia, aquæ potius quàm aëri subsidunt: ut spatij plus occupantia, quàm rotunda, in loco minus apto repente diduci.

Plato elementa solidis ac mathematicis constituebat — *Et hæc quidem Arist. At Plato hæc corpora mathematicis ac solidis constituebat: & ex his constare physica: & in plana usq; ad triangulos resoluebat. Primum terram cubo, quòd hæc figura stabilitati sit apta: ignem pyramidi seu sphæræ, quòd hæc mobilis inter solida, uelut ignis: præterea quòd sphæra quidem tota, est angulus: natura uerò angulus calefacit: pyramis uerò acutißimi est anguli. Aquam, quòd plus haberet materiæ, icosedro constituit, id est, solido x x. basium, quòd magnarum partium ac plurium sit, ea propter frigus constringat, nec poros pertranseat. Aëra uerò octedro, id est, octo basium figuræ, quòd minorum partium est: ex hoc aër rarior & penetrabilior. Cœlum autem ipsum dyodecedro, id est, x i i. basium corpori medio inter utrunq; numero, quòd hoc è communi esset elementorum materia. Hæc itaq; omnia Arist. in fine i i i. libri de cœlo, qui ante hunc est, confutat: in primisq; ex motu ipso. Si enim cubus terra est, ob stabilitatem, hoc tantum in loco suo fuerit: sed extra instabilis pyramis, aut sphæra esset. Sicuti & ignis in proprio loco cubus erit: in alieno item pyramis, aut sphæra. Præterea si calefacit & ardet ignis propter angulos, omnia fierent elementa calorifica, quòd omnia basibus & angulis finxit, tantum magis ac minus differrent. Si igitur omnes anguli & sphæra ardent, corpora omnia mathematica quæ ex his constant, arderent. Non ergo reliqua erit figura aëri & aquæ. Postremò existentibus angulis, & non sphærica in his forma, uacuum in rerum natura dicetur.*

Sed quando ad hæc uenimus, ponam breuiter quæ hoc tractatu de cœlo, item Platonici ab Aristotele dissentiunt. Solem in primis, non propter motum, more Aristotelis, sed per se calidum dicunt. Nam si ratione motus calesceret sol, luna quoque debuisset. Et quanquam, ut Peripatetici dicunt, hoc ei ob cursus ac motus tarditatem non contingat, attamen quòd terræ propior est, caloris aliquantulum reflectere par erat.

Platonis opinio de cœlo & astris — *Ignis præterea proprium ac principale Platonici non æstum, ut illi, sed lumen esse dictitant. Siquidem quo minus alienæ immiscetur materiæ, minus urit. Quo autem purior, eo lucidior ac longius lucet quàm calefaciat: tum igne absente, abit & lumen. Calor autem calefacto remanet. Astra quoq; ipsa animalia esse sicuti Aristotelici putant. Qua de causa, non ut illi raptu sphærarum, sed per se moueri dicunt. Mentem siue animam cuilibet præesse orbi, uerùm extremo non Deum, ut ille: non parum ex proportione rem huiuscemodi Aristoteles distribuisse ab eis reprehenditur: præsertim cum in tractatu de iustitia proportionem tantopere laudet. Etenim mentes ipsæ secundum analogiam, alteram altera ex dignitate excedere debuerat. Dei autem cum reliquis substantijs, quòd nulla sit proportio, omnes facile norunt. Quod Auicenna Aristotelis aliàs adsertor, hunc tamen errorem in sua Metaphysica cauit, ac sphæris quidem eodem modo mentes tribuit, Deum tamen omnium conditorem motorem primi mobilis, ut ille, non fecit, neque huic tam uili officio ullo modo delegauit.*

De cœlo — *Cœlum insuper ipsum & incorruptibile & perpetuo ferri motu adsentitur Plato: uerum hoc ab anima ipsius, non corpore, ut ait Aristoteles, haberc. Præterea genitum esse, nec alia quàm elementari materia constare, ex igne primum, & terra, duobus elementorum extremis: ex argumento sensus, quòd lucent corpora cœlestia, quodq; se contingunt. Ignis enim diaphani lucisq; causa, Contactus uerò terra. Hæc reliqua elementa necessariò trahunt, aërem, & aquam. Aër enim purus igni propinquior cum eo circumagitur perpetuo motu. Aqua uerò, & aër crassus, & unà cum terra stant, & communicant. Craßiora enim corpora terra quadam puriore admixta sunt, ut astra: & ex his erratica diaphana quidem, sed rariore materia, fixa densiore, & magis splendentia. Intermediæ cœli partes, aqua simul & aërea liquiditate distentæ. Quòd autem ex igne cœlum, ex magna parte constet, indicio sunt splendor & perpetua mobilitas & motus simplicitas ac peripheria igni conuenientia. Simplex enim cœleste corpus, quemadmodum & ignis est, comparatione corporis compositioris, hac tamen differentia, quòd extra locum suum ignis, sicuti cætera elementa, rectè mouetur. Aristoteles autem contrà recto eum motu tantum natura agi: in sphæra uerò, non natura, sed ui à firmamento circumagi adfirmat, ob quam causam igneum cœlum non ponit.*

IN METEORA.

METEORA *Græci omnia quæ in aëre pendent appellant. μετεωρᾶν suspendere dicunt. Quæ uti clarius innotescant, diductio huiuscemodi facienda est. Visa omnia in cœlo aut perpetua sunt, ut phænomena & signa cœlestia, aut contingentia, & hæc aut per systasim, id est, rei consistentiam, ut flammæ, cometæ, circulus lacteus: aut per emphasim, id est, apparentiam & phantasiam, quæ phasmata dicuntur, ut Iris, halo, uirgæ. Phænomena quidem ab astrologis considerantur. Nunc tantum quæ per systasim, & emphasim apparent, prosequitur. Primum igitur flammarum cœlo diuersarum apparentium agentem, deinde materialem causam altius repetit.* Causa flammarum cœlestiũ Agens *Supra enim ab initio sphæræ supremæ usq; ad lunam æthereum corpus est, inferius uerò ad medium, & circa medium, frigidißima corpora aqua & terra. In hoc medio aër & ignis elementaris, qui hypeccauma dicitur, quiq; quanto magis ipsi ætheri & orbi lunari propius accedit, tanto uehementior est: quanto uerò ab ipso recedit, tanto remißior. Hic quidem scintillat, ac flammas quas diximus excitat, non quidem per se, sed ex motu astrorum, quum solis, tum reliquorum excitatus, atq; incensus. Hinc quoque accenditur uicinus aër elementaris, qui & ipse unà in orbem agitur: reliquus uerò crassus, qui in medio est, paulo supra nos consistit, quod impeditus sit montium anfractibus & terræ sublimitatibus, stans quodam modo est, nec in orbem unà cum reliqua aëris sphæra circumagitur. Frigidus est, ut minime calefactus, neq; à motu hypeccaumatis, quod ab eo remotus sit, neque à radijs solaribus reflexis, quod à terra sit procul.* Reflexi radij *Reflexi enim radij dicuntur cum ex calefacta tellure in aëris uicini calorem retorquentur.* Causa materialis flammarum *His itaq; cognitis agentem siue efficientem causam harum flammarum motum astrorum prædictum iure dicimus. Nunc materialis cognoscenda, quæ est exhalatio: ex terra enim & aqua à sole calefactis quædam calida & humida prouenit ad superna euaporatio, quæ in altum sublata bifariam dispertitur. Calor enim ad superna tendens ad hypeccauma exhalatio sicca & calida est. Humor uerò qui in media regione relinquitur, uapor appellatur.* Vapor *Exhalatio enim, quam Græci ἀναθυμίασιν, & uapor ἀτμη-σιν uocant, hac inter se differentia sunt. quòd exhalatio potestate est ignis, calida uidelicet & sicca, Vapor uerò potestate est aqua, humidus & calidus: & altera leuitate tendit ad cœlum & hypeccauma: altera in media regione subsidet, & pluuias grandinemq; ac cætera, quæ paulò pòst dicemus, excitat. Exhalatio uerò siue hypeccauma superiorum sphærarum motu excitata, uel flammas ardentes per se monstrat, uel astra inflammat, diuersa quidem specie: nam aut longa, & lata flamma*

apparet more calamorum ardentium in campis: aut longa tantum, & Hœdus, uel Dalus, seu discurrens & ardens astrum uidebitur: aut uehemens & condensa fuerit flãmatio & quasi

De cometis

sphærica, & tunc cometes erit ex coma dictus. Si longa, pogo-

Pogonias

nias ex barbæ similitudine. Ambò tamen cometæ uocabulo. Cauda enim ipsius non prope astrum, ut uidetur, sed longa sub astro ei tamen continua, consistit ex materia & regione elementari, causamq́; talis Systematis & ignis, ex crassiore exhalatione, ob motum ipsius astri incensa recipit. Quoniam non solum sol, sed reliqua quoq; astra sunt apta ex motu ignes excitare.

Commemorantur & alij à Plinio præter Aristotelem co-

Xiphias
Acontias
Pithetes
Ceratias
Hippias

metæ. ξιφίας Xiphias, in mucronem fastigiatus, omnium placidissimus. ἀκοντίας Acontias iaculi modo uibrans. πιθίτης, id est, Pithetes, doliorum figura. κερατίας, Ceratias, cornu specie. ἱππίας, Hippias, equina iuba. Omnes fermè sub septentrione, maxime in parte lactei circuli. Venti ab his, & æstus, & siccitas, tum etiam principum mortes portendi dicuntur. Fiunt & in australi polo. Sed ibi citra ullum iubar. Deniq; cometes nunquam in occasura cœli parte reperitur. Cur autẽ raro fiant, & plerunq; extra tropicos, causam adsignat Arist. motum solis, cæterorumq́; planetarum, qui in medio tropico moti tenuant crassiores exhalationes, quæ sunt materia cometarum. Ex quo frequentius stellæ potius ardentes ac di-

De lacteo circulo

scurrentes in ea parte apparent. Est quoq; & illa causa raritatis cometarum, circulus lacteus, qui plerunq; tales exhalationes ad se trahit. Sicut enim sub uno astro densior exhalatio incensa cometem facit, sic sub multis astris lacteum circulum, ex eo dictum, quod non igneus color, sicuti in comete, sed albus & lacteus, loco cometæ apparet. Igitur quod unum astrũ facere potest, non absurdum, & multa simul idem putare, uidelicet attrahere & excitare, atq; inflammare exhalationem. Hoc enim fieri par est in ea parte cœli, ubi plurima sunt astra. plurima enim & maxima in circulo lacteo consistere, uerisimile est, quod eorum motus causa sit lactis toti circulo circumfusi. Extra etiam Zodiacum apparet, quoniam & reliqui planetæ, ut superius de comete diximus, huiuscemodi Systasim tenuant ac dissoluunt. Maximus tamen & obliquus, ueluti Zodiacus est, ac supra tropicos extensus à fine Geminorum ad principium Sagittarij protensus, quosdam alios contingit circulos, existens haud procul à polo, iacens ab latere Zodiaci. Insuper & duplicem eum ponit, alterum altero maiorem, ubi & maiores & plures sunt stellæ. Præterea confutat eos qui hunc circulum uiam planetarum esse uoluerunt, ut Pythagorici, aut uiam Phaëtontis combustam, aut qui astrorum lumen à sole non aspectorum, aut qui solis refractionem ad nostrum uisum ut emphasim quandam dixere.

De phasmatis

Phasmata quoque alterum genus uisorum suprà posuimus, quæ per emphasim, id est, idolum quoddam appareant, ac systasi careant, ut sunt foueæ, hiatus, iris, coronæ, uirgæ. causa enim fouearum & hiatus, quem Græci χάσμα uocant, ignis est, quem hypeceauma diximus appellari. Hæc quandoque inflammatior noctibus serenis uarios ostendit uisus. Igneum enim & album per tenebras conspectum, croceum fuluumq́; ostendit colorem, plus minus secundum densitatem tenebrarum. Indicio est flamma ex igne ardente, quæ per se alba est, per fumum crocea uidetur. Densiore autem fumo punicea ac ferè sanguinea. Quando igitur lucis splendor & continuatio per noctis tenebras eo modo præcedit ac offuscatur, tunc profundum aliquid uidetur apparere,

Foueæ & hiatus

quod aut hiatum, aut foueam monstret. At contrà, interdum

Halo siue corona

fiunt Iris, Halo, id est, area, quam Plinius coronam uertit,

Iris

Parelij, Rabdi, id est, uirgæ, quos idem columnas uocat.

Rabdi columnæ

Est enim nubes in modum fistulæ condensata. Omnia per refractionem solis, ad nostrum uisum. Aër enim recipiens refractiones lucis & uisus, quando per lucem uisus exercetur, phantasiam diuersorum præbet colorum, simul & causa horũ omnium est. Refrangitur enim uisus cum luce, ab aqua, ab aëre denso, ab omnibus leuorem in superficie habentibus. Emphasis non in figura fit, sed in colore. Figura nanq; diuisibilis. Talia uerò per emphasim apparentia, indiuisibilia sunt. Est enim Area siue Corona albedo quædam apparens, qua luna, aut aliquod aliud astrum, sed frequentius sol circundatur: quod signum tempestatis, soluitur calore. Iris autem ex eadem causa refractionis fit. Cum sol per cathetum superstat nubi ad pluuiam plerunq; paratæ, nondum tamen pluere incipienti. Est igitur emphasis coloris & non figuræ, quod ex minutis & concisis nubibus huiuscemodi adspectus phantasiã

Colores Iridis

parit. Colores Iridis in primis puniceus, quòd lux & albedo per nigrum & interuallum conspecta punicei coloris uisui apparet, uti suprà dixi. Licet enim sit lux, fuscus nihilominus redditur aër medius ob nubilum. Reliquus color prasinus & semicæruleus, non quidem ob nubium speculam, sed ob uisus debilitatem redditur nobis. In obscuro nanq; caligantes oculi subuiride qui uidere uidentur. Serenitatem Iris, sicuti corona tempestatem portendit: apparet tamen corona non uario colore, sicuti Iris, quod non per nubila, sed in aëre perspicuo fit, qui clarior est aqua. Iris autem ob nubilũ & aquã, lucem solis refractam impeditiorem ostendens, uarios præbet uisui colores. Sicut & parelij & uirgæ seu columnæ. Quæ

Parelii

apparent etiam cœlo sereno, colore perspicuo & albo, ut refractione solis minime impediente. Contingunt autem, non sub sole, sed ab latere. Signa præterea & ipsi pluuiæ parelij, fiunt circa ortum solis & occasum, non autem in meridie, quando in parelijs est nubes densior quàm in uirgis, & non posset, cum remotissimus à uisu sit refringi. Magis etiam sunt pluuiæ signum. Apparent enim in nube densa colore albo ex refractione solis instar alterius solis: uirgæ autem in rariore nube creantur.

De pluuia grandine ac cæteris

Deinceps de pluuia, grandine, niue, rore, nube, & caligine: non sicuti superius cometarum & flammarum cœlestium, materia sicca & fumosa exhalatio fuit adsignata, sic & horum uapor humidus causa erit. Et quemadmodum illorũ causa efficiens motus est astrorum & sphærarum, sic horum frigus. Vapor enim è terra calidus & humidus, ubi à calore in altum tendente, in media, ut suprà dixi, relinquitur regione, frigus sentit, & in nubem cogitur: ac rursus in humorẽ resolutus aut pluuiam, aut grandinem, aut niuem per nubilum, siue in ro-

Nubes

rem, aut pruinam per serenitatem conuersus descendit. Nubes

Caligo

igitur, est aër densatus è uapore collecto, aquæ conceptiua. Caligo, quæ ὀμίχλη Græce dicitur, est uaporatio minime aquam concipiens, densior quàm aër, rarior quàm nubes. Fit enim ex raritate & diffusione nubis, quæ quandoq; serenitatem, quan-

Aethra

doq; contrarium inducit. Inimica his æthra, quæ nihil aliud est, quàm aer sine nubibus aut caligine. Ex nubis item crassitudine aut raritate, diuersi fiũt imbres. Molles enim pluuiæ, quas Græci ψεκάδας uocant, uere plerunq; ueniũt ob humoris adsumpti tenuitatẽ: potentes uerò aut continui imbres potius ue-

Nix

re, aut autumno. Niuem facit nubes concreta & abrupta, antequam in aquam conuertatur. Abruptio enim spumosum & album gignit. Ex quo inhærens humor concretus in niuem

Grando

erumpit. Grandinis autem alia ratio. non enim ex nube statim grando, sed prius imber. Deinde ob antiperistasim in grandinẽ

Antiperistasis

conuertitur. Antiperistasis enim est, cum ad mediũ quid urgetur à contrarijs: quod in calido & frigido animaduerti licet. Nam contrarium additum contrario, aut uincit, aut uincitur. Cum enim calor præualet, frigus expellitur, ac magis in seipso unitur, aut corroboratur. Contraq; cum frigus calor. Ex quo hyeme calidiora sunt loca subterranea, in profundum coacto calore, ac circundante frigore. In æstibus contrà,

fontales

fontales aquæ & omnia subterranea frigent ob circumdantem caloris potentiam. Eadem & in aëris nubibus ratio. E nubis enim humore aqua expressa in ipso cursu uelociter in grandinem concrescit. Ideo magis uere & autumno ac locis calidioribus fiũt ob antiperistasim. Ex aëris enim inferni calore medius magis frigescens, pluuiam in grandinẽ cogit, æstate autem & hyeme ob humoris defectum, raro accidere uidemus. Diximus quoq; è uapore rorem & pruinam per serenitatem fieri. Alter enim humor in æthera tenui systasi delatus. Altera item pruina est ferè glaciata, quã Græci δρόσον πάχνην uocant: hæc hyeme, ille temporibus temperatis & mitior. Ros uerò & Pluuia sunt idem, sed differunt ex quantitate magna & parua. Nam pluuia fit ex multo uapore frigefacto & in loco distante à terra: hic autem ex paruo, & in loco proximo.

Ros
Pruina
Ros & pluuia

Pruina & nix

Similiter pruinam comparat niui: hæc procul à terra ex nubium congelatione, illa prope terram paruo uapore ex eisdem nubibus excutitur. Pluuias præterea dicit libro sequenti fieri magis nocte quàm interdiu, & hyeme quàm æstate, ob solem uapores trahentem, deinde recedentem: æstiuus enim sol discutit atq; exsiccat.

De aquis

Postremò fontes aquasq; describit. Quæ ita diuiduntur. Quædam fluentes, quædam stantes. Fluentes è fontibus habent originem, ut aut natura fluentes sint ut flumina: aut arte deducta, ut per riuos uel aquæductus. Stantium uerò quædam fontales, quædam collectitiæ: & simul quædam manufactæ, quædam sponte nascentes. Manufactæ rursus aliquæ fontales, nonnullæ collectitiæ (hæc enim diductione clariores notitia fiunt) Sponte nascentes autem fontales, & stantes, quæcunque paruos habent fontes & locorum curuitates, nequaquam fluere possunt. Collectitiæ uerò, aut ex pluuijs fiunt, aut ex fluminum influxu, uel in cisternis manufactis coactæ, uel in curuitatibus terræ considentes, quæ si multæ sint, uocantur stagna: si parua, τέλματα Græcè: nos nisi lacunas dicamus: Latinum nomen non habemus. Sed ut rursus earum causas philosophus adsignet, fontes & flumina non ut quidam putant, ex aquis prouenire dicit, quæ hyeme in terræ uiscera penetrant: neq; enim tellus sufficeret tantæ aquæ receptaculis, tribus de signis. Primò, quòd compertum sit aquam cœlestem non descendere intra terram x. pedes. Deinde sub rupibus profundis, inuentæ sunt aquæ. Postremò in montium cacuminibus, aquæ repertæ, ubi non est aquas cœlestes ascendere. Igitur, sicuti superius dixit, in nubibus causam earum materialem uaporem esse, efficientem uerò frigus, easdem nunc aquis exeuntibus causas adsignat. Vt enim supra terram uaporans aër ac frigefactus in aquam transmutatur: Sic putandũ è uaporibus per poros ingressis subtus terram, ob eius frigiditatem aquam gigni: præsertim ex montibus, quòd ij maxime porosi existunt: fluminaq; nonnulla adducit aquas recipientia, nullo tamen exitu, quæ argumento sunt terræ subtus poros permeare. Igitur principia fluminum, ex magnis oriuntur fontibus, quos Græci πηγὰς uocant, paruos autem salientes κρήνας, id est, crenas appellant, qui minime apti sunt fluuiales fluxus creare. Maxima flumina, ab altis oriuntur montibus. In campis nanq; parui fontes citra fluminum cursum. Sunt item qui dicunt, ex aqua marina per terræ poros penetrante fontes produci, amaritudine ob limum exemptos. Quod si foret, potius ex uallibus quàm montibus nasci flumina uideremus, faciunt tamen ad principia fontium. Præterea senescere terras, fluminaq; ob uetustatem deficere, mutariq; naturam soli dixit exemplo Aegypti, quæ teste Homero, paludibus prius inaccessa fuit. Argos item, nunc uerò regio sicca cernitur. Inter hæc, quo modo montes procreati, enumerat, pluribus causis: ex impetu aquarum terra ingenti congesta, aut ex uentis in unum terram cogentibus, aut terræmotu hiatu facto, unde montes producti mediocres. Maximos tamen natura ipsa plerunq; sponte procreauit. Hæc

Aqua cœlestis non penetrat in terram X. pedes

Pegæ magni fontes
Crenæ parui fontes

Aristoteles.

De aquis ex aliis autoribus

Sed quando in aquarum tractatu sumus, alias aquæ proprietates ex alijs referam autoribus. Aquam marinam dulcẽ reddere, Aelianus & item Plin. docent, uasis cæreis ea pleuis & opertis in mari demissis aliquot dies. Pli. itẽ aquæ signa uirentem & frequentem herbam in loco esse tradit. Rursus medicus monstrat, si in malam incideris aquam, in itinere faciendam fossam, in quam aqua mergatur ipsa. Insuper uerò terra dulcis & argilosa, ubi aqua facile purgatur, et omne relinquit uitium. Idem est autor bonas putandas esse quæ tenues, quæ cito frigescunt & calescunt. Malas uerò, quæ putent, quæ arundines nutriunt & animalia fœtida. Omnes præterea è uenis argenti sulphuris frigidas omnino & inflatiuas ac fluctionibus capitis obnoxias. Si supra olera bibatur, Phthiriasis, lichenarum, lepræ & huius generis morborum procreatrix est. Calida uerò ualde iuuat, & frigentes & concoctionem & ulcera intranea. Cocta utebantur antiquæ delitiæ, ut de Nerone apud Tranquillum legimus. Inter aquas Paulus & Celsus cœlestem præferunt. Deinde, quæ cito corrumpitur, aut saxis confracta, aut solibus exposita, siue etiã lutosa modo purgata sit, ueluti magis concocta. Pessima, quæ ex glacie aut niuibus liquescit, quod omnis tenuitas eius in concretione absumatur. His addit, quòd aqua calida citius gelascit, ut magis tenuata ac rarefacta, alia uerò magis frigori resistit.

De Mari

Libro 11. de Mari uentisq; sermo est. Mare sponte nascens & stabile extra fluxum non habet, intra locum proprium septum ac constitutum: nec sub terra penetrat, quamuis de maris Hircani subterraneo fluxu quidam nulla certa ratione describant. fluxum tamẽ & refluxum in seipsum recipit, qui quidem nobis occultior est, quòd utrunq; littus ab alternantibus undis percussum, propter distantiam non cernimus. Sed lunam maxime huic dominari tanquam humoribus præsidentem certum est. Fluit autem ab oriente in meridie terminum, ab eo autem in occidentem, inde ad angulũ terræ meridiei aduersum. Inde postremo rursus in orientem. Fluit item ex altioribus ad loca curuiora. Sunt enim & in mari loca quædam altiora, quod præter philosophi autoritatem cognouimus, nuper ex nautis regis Lusitaniæ, qui pari usi tranquillitate, ac remige, plus temporis in redeundo à quibusdam insulis Aethiopicis, quàm eundo consumpserunt. Ratio primum, quòd inæquales alueus, montesq; mari subsunt. Deinde concursus fluminum in unam maris partẽ, non item in aliam. Tertiò, calor in una magis parte aquam desiccans, ob quam causam fluunt maris septentrionalia in australia. Ratio item cur non æque fluunt omnia, tenuitas est: nam quod magis tenue, mobilius est. Mouetur & quandoq; præter naturam cum à uentis exagitatur. Igitur mare cũ aqua sit stabilis, aut fontalis est, aut collectitia. Sed fontalis esse nõ potest, cũ aqua ex magno fonte nascens, nulla stabilis inueniatur: propterea & stagna è fontibus orientia, aut manifestos habent fluxus ad mare, aut subterraneos: sicuti stagnum Hircanũ, quod accolæ mare ob magnitudinẽ uocant. Relinquitur ut sit maris aqua collectitia, non quidẽ ex fluminibus cũ nulla sufficerent flumina, sed sponte nascens, uti suprà cõmemoraui. Restat cur salsum sit ostẽdere. Hoc ob terræ siccitatẽ, deinde ob solẽ uidetur habere, cũ stando, tũ uaporando. Vt enim in nutrimento potabili & humido, pars tenuior & melior secernitur in carnẽ & cæterã animaliũ substãtiam, reliquum uerò excrementũ defluens in uesicam salsum est & amarum: Sic putandum in mari potabile ipsius per exhalationem à solari calore secerni, atq; absumi: quod uerò relinquitur tanquam excrementum, amarum atq; salsum. Quæ profectò causa est, quòd minime ob multitudinem fluminum crescat cum continuo aqua dulcis à sole absumatur. Nec autem ob continuam absumptionem deficit, fluminibus & imbribus copiã ingiter suppeditantibus, & quod inde hauritur recompensantibus,

Sunt in mari loca quædam altiora

Cur mare salsum

fontibus. Illud praeterea docet. Aqua quo salsior atq; amarior, tanto crassior & corpulentior, ac melius nauigia grauiaq; retinet onera. Dulcia flumina non item. Exemplum adducit salsi stagni in Palaestina, quod hominem colligatum non deprimat. Nos exemplum simile proximus annis uidimus: Hieronym. Florentinum quendam decoctorem à creditore è turri Antiatum in mare uinctum manibus praecipitatum, ab undis tota nocte sustentatum, mane ad littus euasisse, ac deinde contra creditorem facti quaestionem habuisse. Post haec diuersas fontium & aquarum per orbem proprietates adducit. Haec Arist. qui mare sicuti & reliqua sine principio posuit. Nos autem à ueritate eruditi legimus, Congregentur aquae in unum locum. Item, congregationes aquarum appellauit maria. Itaque mare sicuti & caetera cum suis omnibus proprietatibus initio ab omnium creditore Deo constitutum rite credimus.

De Ventis. De uentis autem haec adducit: Sicuti uapor humidus ob frigus concretus in aquam mutari potest, eodem modo siccus & calidus poterit condensatus in spiritum consistere. Et sicut ex humidiore uapore fit aqua tam sub terra quàm supra: sic è sicciore fient subtus ac supra terram spiritus. Cur autem cum calidum & siccum principiũ habeant, non tamen calidi spirare uidentur, Id accidit ob longinquum aëris motum pleni uaporis frigidi, haud aliter quàm per os reflatus spiritus calidus longe ueniens per uiam frigescit. Cur autem & saepe in eadẽ regione proxime alibi uenti spirent, aut etiam pluat, alibi nequaquam: Causam dicit diuersos solis adspectus in eodem tractu, ut saepe hinc sicca magis ascendat exhalatio, hinc uerò humida. Praeterea sol sedat & commouet spiritus. Debiles quidem & paruas exhalationes exterminat ampliore calore ac dissipat, unde uenti non surgunt, haud aliter quàm si in magnũ ignem inciderit paruum lignum, totum citra fumum flamma absorbetur. At contrà, modicus solis calor ac temperatus exhalationes excitat siccas, unde uenti procreantur. Ex quo in ortu Orionis circa Cancri tropicum uenti ponunt usq; ad etesias. Igitur per magnos calores, aut magna frigora, cum nulla est exhalatio, uenti tacent, aduersamq; esse materiam pluuiae illud indicat, quò per pluuiam raro flant, aut per uentum raro

Venti ex aduersa pluuiae materia. pluit. Cumq; annus fuerit uentosus, sequitur alter pluuialis. Quod autem oblique ferantur causa est antiparistasis. Nam cum feratur exhalatio ad mediam regionem, à frigido expellitur aëre, remeare ad inferiora recta non permittitur à suo calore, quod superest oblique tendit. Praeterea uti fluminum sic

Ventorum sicuti fluminũ parua initia. uentorum parua initia, multis enim exhalationibus aggregati in apertam procedunt magnitudinem. Quocirca & minimi sunt, unde spirare incipiunt, ut spiritus aut aurae magis appellari possint quàm uenti. Fiunt autem & oriuntur in aëre medio, ubi imber, ad nosq; paulatim ex altiore loco descendunt. Sub Zodiaco item habitabiles non esse terras ponit. Quod tamen falsum nõ solum multorum astrologorum autoritate, sed etiam experientia uidemus, ut alibi dixi. Praeterea duas tantũ zonas habitatas per latitudinem, per longitudinem uerò totam habitatam. distareq; habitabilem ipsius longitudinem ab Herculis columnis usq; ad Indicum. Ab habitabili uerò latitudine, ab Aethiopia usq; ad Maeotidem & Scythiae ultima loca, plusquam quinq; ad tria.

Venti xii. Ventos postea ponit numero xii. catholicos, quibus ego ex Plin. autoritate Latina subijciam nomina. Ex oriente aequinoctiali Apeliotes, nobis Subsolanus appellatus. Cui ex aduerso respondet Zephyrus, nobis Fauonius. Ex oriente aestiuo Caecias, nobis Vulturnus. Ex aduerso respondet Libs Africus. Ex oriente hyberno, Eurus. Ex aduerso Argetes nobis Corus. A meridie Notus, nobis Auster. A septentrione Aparctias, nobis Boreas. Intermedij uerò quatuor, prope meridiem ab latere orientis Euronotus, nobis Phoenicius. Ex aduerso Trascias, nobis Circius. prope meridiem ab latere occidẽtis Libanotus, nobis Africus Auster. Ex aduerso Messes, nobis Aquilo. Ex his sereni sunt Aparctias, Trascias Argetes. Humidi Libs, Caecias, Apeliotes. Sicci Argetes, & Eurus. Niuosus maxime Aparctias, aestuosus maxime Notus. Alios uentos locis peculiares minime salubres putat Adamantinus sophista.

De terraemotibus. De terremotu. Hunc dicit ex uentis fieri terra inclusis, ut causa agente. Praeualente uerò calida & sicca exhalatione, ut materiali. Ex quo plerunq; sereno & tranquillo contingit tempore, quandoq; etiam contrà. Nec ab re, cum pluribus flantibus uentis quidam terrae incubunt, reliqui supra remeant. Non tamen quando id accidit magnopere mouetur. Fiunt noctu plerunq;, & maxime circa diluculum, quod noctes sereniores ob solis absentiam existunt propter terram frigore concretam et adstrictam. Tum circa eam horam uenti plerunq; insurgunt excitati, quòd ea hora quietior & sol potentior prohibeat è tellure exhalationes egredi, ex quo per uim erumpere necesse. Fiunt etiam saepe maiores circa loca ubi angustum mare, quod ibi uentus uiolentior sit, ob angustias coercitus, cauernas ingreditur, terramq; mouet. Idcirco & loca cauernosa omnia huiuscemodi malo sunt obnoxia. Et in aequinoctijs plurimum dominatur terrae uentus. In solstitijs uerò minimum emittitur exhalationis. Praeterea sonus in hoc genere prius auditur quã

Terrae motuũ genera. incussio. Genera terraemotuum plura. τρομώδης tremulentus, quando late concutit. παλμώδης palmodes, quando alte commouet. ἐπικλίντης epiclintes, quando in obliquum secundum acutos angulos mouet. βράστης brastes, quando cum motu frangitur ac secundum rectos angulos supra subtusq; euertit. χασματίας, cum fit hiatus terrae, in locis curuis contingit. ῥήκτης, id est scissor, qui rimas aperit. ὄστης ostes, qui unam continuat scissuram. μυκήτης mectes, qui saepe citra motum terrae intus sonat ac mugit. In mari quoq; analogum ac simile aliquid terraemotus cernitur, cum hiatus in eo & concussio uidetur. Hae omnes species ex Aristotele sparsim colliguntur, quas Albertus sic interpretatur. Scissionem, percussionem, perforationem, subuersionem, tremorem, titubationem.

De tonitru & fulgetra. De Tonitru mox ac Fulgetra & Fulmine, deq; Typhone, & Ecnephia prosequitur, quae omnia sicca & ignea exhalatio & materia gignit in nubium humore restans. Nam calor & ignis haud genitus ex eis secernitur, sed quantulus restat qui horum causa effectuum est. Ex abruptione itaq; nubium crassarum sonitum simul & fulgetram reddit. Fitq; prius igne tonitru, quanquam prior ignis adspicitur. In causa est uisus sensus celerior quàm auditus. Nec unquã alterum sine altero fit, quamuis ad sensum nostrum sonitus non perueniat ob loci distantiam, quando modice fit. Igitur sic tonitrus definiri potest: Sonitus ex nubibus ex uiolenta conuerberatione exhalationis calidae & siccae excussus. Quod autem inaequalia sint tonitrua inaequalitas nubium facit. Vbi enim maior est crassitudo, maior emittitur sonus. In fulminis autem exitu maximus est. De quo in sequente dicitur uolumine.

De fulmine. Libro iii. fulmina Typhonem & Ecnephiam, incensionem, coronam, iridem, parelia, uirgas enarrat. Est enim fulmen ex eadem pene causa & materia ignea, sed tenuior, demissa à nubibus. Diuersae eius species. Πρηστὴρ Prester, proximum aërem comburit coloratumq; reddit. Κεραυνὸς Ceraunus maiore, sed tenuiore spiritu exit. Ἀργήτης Argetes, per Antiphrasim dictus, quòd uelociter penetret, nec nisi antitypismata, id est, ea quae resistunt, adurit, ut ferrum, petram: lignum uerò aut uestem, nequaquam: sed pertransit innocuus tenuitate poros. Interimq; saepe concremat, ut in loculis pecuniam, saluo marsupio. Helicium quod oblique tortuoseq; uenit. Σκηπτὸς Scepton, quod ad aliquid certum priuatim tendit: ἀπὸ τοῦ σκήπτειν: quod est uestigare & inquirere. Illa uerò quae petuntur à fulmine, prius moueri cont

Margin notes (right): Prester. Ceraunus. Argetes. Helicium. Scepton.

ri contingit, quàm sonitum audiri, quòd celerius spiritus penetret quàm fragor nubibus excutiatur, qui per impetũ uiolentæ fit excußionis. Nec mirum. Spiritus enim omnis è cœlo missus, ui non natura, ad inferiora fertur, cùm natura ut materia calida tendat ad superiora. Sicuti contrà quedã sursum ui emittuntur, quæ inferna petunt, ut aqua saliens.

[De turbinibus] Procellas quoq; & turbines circa terram subito uolutantes, τυφῶνα καὶ ἐκνεφίαν, id est, Typhonem & Ecnephiã Græci uocãt. Quæ ex eadẽ materia sunt ignea, separata, & egressa nubibus, hac inter se differentia: quod [Typhon] Typhon oblique & per gyrum ruit, & in locis angustis furit: arbores eradicat, [Ecnephias] quandoq; turres deijcit. Ecnephias, obscurat aërem, quòd materia sit craßior, & in locis patentibus ruit. Est & flammatio [Cauma siue flammatio] siue incensio Græcè Cauma appellata, quæ item est exhalationis uis in aëris aliqua parte, quæ rubere ob incendium uidetur. de area autem, quam coronam diximus uocari, & Iride et parelijs & uirgis in I. libr. quoniam proposito distinctionis mihi factæ conuenire uidebantur, enarraui.

In fine autem huius III. lib. attingit Mineralia, dicitq; ex fumosa & sicca exhalatione fosilia omnia fieri, sicuti lapides, et omnia liquabilia, ut sulphur & alia quædam. Metallica uerò [De metallicis] ex uapore humido magis esse, ideo fusilia conflatiliaq; sunt. Præterea solem astraq; cætera causam esse remotam metallorum: sulphur uerò & argentum uiuum propinquam, quòd uirtute caloris sulphuris, uapor humidus commisceatur cum pingui terrestri in argento uiuo, quod frigerandi ac condensandi uim habet. Præterea metallica omnia de genere mixtorũ imperfectorum quo ad formam essentialem uideri. Quæ septem esse dignoscuntur totidem planetis comparata: plumbum Saturno, stannum Ioui, ferrum Marti, æs Veneri, aurum soli, argentum uiuum Mercurio, argentum Lunæ.

Libro IIII. Rursus de elementorum qualitatibus ratiocinatur, unde generationes fiunt ac corruptiones in animalibus & plantis. Ex his agentia calidum & siccum, patientia humidũ & siccum. Quatuor igitur sunt ad perfectam horũ dispositionem. Digestio siue concoctio, quæ ex proprio uenit calore per aliquod exteriorum auxilium consummatũ, uelut alimen- [Pepsis] tum per balnea aut gymnasium digestum. Huius partes sunt [Pepansis] Pepansis, id est maturitas, quæ primũ in Pericarpio, id est uentriculo concoquitur: quæ tunc perfecta est, quando semina quæ in pericarpio sunt, queant alterum quale ipsum efficere. Hæc [Epsesis] totidem indigent adiumentis, quorum altera epsesis, id est eli- [Optesis] xatio à calido humido naturali: altera optesis, id est assatio, à calido sicco & alieno iuuante prouenit, & hæc extrinsecus, [Apepsis] illa intrinsecus. His totidem contraria ob caloris defectũ. Apep- [Homotes] sis, id est indigestio, pepsi. Homotes cruditas, pepansi. Molynsis [Molynsis] elixationi opposita, quum alimentum liquescit, ac minime con- [Stateusis] densatur. Stateusis optesi aduersa, cum pigrescit. Ait insuper ex his qualitatum differentijs homœomera corpora uariari. Vocat autem Homœomera ueluti metallica, & quæcunq; ex his fiunt separata, quæ itẽ in animalibus & plantis ueluti carnes, ossa, nerui, pellis, uiscera, pili, uenæ: ex quibus anomœomera constant, ut facies, manus, pes, & alia. In plantis uerò lignũ, cortex, folium, radix, & his similia. Horũ igitur aliqua πηκτὰ καὶ τηκτὰ, id est, concretilia & liquabilia: quæ enim per frigus concrescunt, rursus per ignem liquescunt, ut quæ ex aqua sunt: glacies, æs, & reliqua metalla. Quæ autem per ignem densantur, per humidum quoq; dissoluuntur: ut lutum, sal, nisi forte poris nimiũ constricta fuerint, ut lateres. ἄπηκτα uerò, id est inconcretibilia sunt quæ plus calidi ac terræ retinent, ut mel, mustum. Item quæ plus aëris quàm aquæ, ut argentum uiuum & oleum, & si quid uiscosum, ut gluten. Nonnulla μαλακτὰ, id est mollificabilia per ignem, ut ferrum, cornu, lignum. Immollificabilia, electrum, & tophi speluncarũ. Aliqua καμπτὰ flexibilia, τεγκτὰ tingibilia, ἐλατὰ ductilia, πλαστὰ formabilia, θλαστὰ frangibilia, θραυστὰ comminuibilia, ἑλκτὰ tractibilia, [θλιπ]τὰ impreßibilia, σχιστὰ fißilia, τμητὰ truncabilia, γλισχρὰ uiscosa, ψαθυρὰ friabilia, πιλητὰ commassabilia, καυστὰ ustibilia, θυμιατὰ exhalabilia, φθαρτὰ corruptibilia, σηπτὰ putrescibilia. Putrescunt enim quæ secundum partem corrumpuntur, quum à natura separentur, quod omnibus accidit præter ignem: nam terra, aqua, & aër putrescũt, quod hæc igni sint materia: nihil enim dũ est calidũ putet seu putret. Humida enim primò, deinde sicca fiunt putrefacta ex propria frigiditate & alieno calore: ac hyeme minus, quod aër minus calidus: mota itẽ minus quàm stantia, quod motus aëris calorẽ debilitet: ea demum ratio, quod multum minus pauco putrescit: in maiori enim amplior est ignis proprius & frigidum quàm obtineant in circumstante uirtutes: ex quo mare secundũ partem diuisum putet, totum uerò minime: eodem modo & aquæ reliquæ. Animalia quoq; in putrescentibus fiunt, quod ab his separata caliditas naturalis illa exuscitet.

IN METAPHYSICA.

ORPHEVS Musæusq; ac longo post hos interuallo Pythagoras, Plato, eiusq; temporis homines qui theologiam attigerunt, ut tradit Herodotus, ab Aegyptijs hausere sacerdotibus, quibus multa ob sapientiam ac uitæ abstinentiam de diuinitate manifesta fuere. Aristoteles deinde longè in hoc genere Platone inferior, ut qui potius logicæ aut philosophiæ partes, quàm theologiæ sit executus: plurima à Platonicis refelluntur, nonnulla etiam ab eius adsertore Auicenna, qui & ipse in hoc genere scripsit. Theophrastus quoq; paruum de hoc edidit libellum. Cuius meminit Nicolaus Damascenus, dicitq; magnum ad ipsius disciplinæ isagogen esse, licet latuisse uideatur Andronicum & Hermippum, qui in eius libris hunc non connumerant. Visus etiam & ipse Cicero post Timæum conuersum aliquid & supra naturam conscribere in libris de Fato, de Diuinatione, & natura deorum. At nostri diligentius omnia uerinq; interpollantes eò rem deduxerũt, ac dialecticis epicherematis physicisq; argumentationibus munierũt, ut per naturã id quod est supra naturam penè monstrauerint: nec tam fidei quàm experimentis [Lẽmata XII. Metaphy. librorum] quodammodo rationibusq; ad ardua nostri dogmatis deprehendenda sit locus. Hanc itaq; summis digitis locos distinguendo principales attingam, si prius libros Aristotelicos in uniuersum ac summatim repetam.

Primo nanq; honestæ scientiæ dignitatem exequitur, ac quemadmodum ipsius habitum sensuum experimentis consequamur.

Secundò quando scientia de ente ac ueritate simpliciter est, infert: quòd ueritas uno modo facilis, altero uerò difficilis, difficultasq; interdum ex parte materiæ: quod quomodo sit uerum in quarto lib. declarat.

Tertiò dicit hanc scientiã esse theoricen, quod profectò nequaquam liquet, nisi nouerimus quid à praxi theorica differt, de qua quidem lib. VI. differitur. Quapropter hic tractatus eò differtur. Præterea XXVIII. quæstiones enumerat, quas paulatim in libris sequentibus soluat.

Quintò differit, quòd ueritas nequaquã nisi per causam liquet. Et quoniã nõ omnes facile cognosci possunt nisi in infinitũ progrediamur, probat quòd in nullo genere causæ in infinitũ proceditur: de quibus omnibus agitur li. XII. ubi tractatur de causa prima, efficiente, & forma, & fine. Hic præterea de Ente dicere incipit, ac proprietatibus eius, quæ cum eo conuertuntur (quæ Transcendentia nostri uocãt) præsertim de Vno. De reliquis uerò & maxime de Vero et Bono agitur in VI.

Quintò proprietates enti subiectas ponit quæ sunt X. genera,

ra, ubi differitur non tam de potestate illarum, quàm aliorum uerborum ad illas siue primo siue secundo loco pertinentium. Quod profectò fit ad deprehendenda significata, quæ ad Metaphysicam pertinent. Ex his autem quedã excludit à Metaphysice scientia, uidelicet Ens rationis: quod nihilominus uerum significet per propositiones constitutas ex uerbis priuatiuis, ut cum dicitur cæcitas. Et hoc agit lib. v i. In quo quoniã fit de huiusmodi ente mentio, ex consequente differit de Vero, quod cum ente conuertitur, & item de Bono. De naturis entium disputat, quorum aliquæ sunt Substantiæ, aliquæ Accidentia. Sed quando accidens à substantia dependet tam quo ad esse, quàm quo ad cognitionem: ideo si quis substantiam indagauerit illico accidentis naturam nosse poterit. Eapropter de substantia tantum uestigat in hoc opere. Communis autem est

Quod quid est esse omni substantiæ diffinitio, quam Arist. Quod quid est esse, nostri uerò theologi Quidditatem appellant, per quam talis est substantia, ut Deus deitate sit Deus, quemadmodum dicũt, & homo humanitate homo: ac de his differit libr. v i i. declarando quæ sint ea quæ requiruntur ad quod quid est, & quomodo se id habeat. Et id cuius est quod quid est, tam in substantijs compositis quàm simplicibus, non tamen separatim de aliquo, sed generatim, & in uniuersum de ipso loquendo. Substantiarum uerò aliquæ sunt cum materia & corruptibiles, ut physica corpora: aliquæ incorruptibiles, ut cœlum: nonnullæ citra materiam & incorruptibiles, ut intelligentiæ seu mẽtes. de primis agitur lib. v i i i. sanè declarando, quòd ex materia & forma componuntur, & quonammodo hæc inter se & ad compositum habeant.

Libro i x. de Proprietatibus siue ut nostri uocant theologi, Paßionibus, quæ in omni ente reperiuntur, sed in aliqua tantum parte uidelicet de Energia & Potentia. Nam in substantijs citra materiam, ita est energia quòd non est potentia. In substantijs uerò cum materia utrunq; existit.

In x. differit de quadam alia proprietate disiuncta, uidelicet de eodem & diuerso, & de his quæ ea consequuntur, idest de oppositionibus.

In x i. priuatim non ædit tractatum, sed tantum superius enarrata in epilogum colligit.

In x i i. de substantijs æternis differit, siue sint corporeæ siue incorporeæ. Et hoc fermè modo substantias omnis absoluit, ac per illas etiam accidentia quæ substantiam consequuntur: ex quo ens omne tractatur, quod Metaphysicæ subiectum est.

De Ente. Ens enim quod nomen à Quintil. Latinitate donatur, qua ens ut ait Nicephorus Gregoras, huius disciplinæ dicitur subiectũ quòd rerum ac artium omnium diffinitiones, naturas, ac proprietates per se considerat, nec septam regionem aliquam seu limitem habeat: quemadmodum nec dialectica, nec rhetorica: sed hæc ut apte tantum atq; apposite de omnibus loquatur: dialectica uerbum metaphysicæ ad ueritatem deprehendendã instrumentum. Reliquæ item artes ens non in uniuersum sed ex parte comprehendunt, ut Physica ens corporeum, Arithmetica numeros, Musica sonos, Geometria magnitudines, Astrologia sphæras, & quæ sunt in cœlo.

Ens insuper, ut quandoq; definiam & in partes diducam, est quo cuncta appellantur, & in quod omnium simplicia compositorum resoluuntur. Eius diuisio quadruplex, mobile & immobile, ratione & re, energia & potestate, idem & diuersum. Mobile rursus corpus seu corruptibile, ut physicum, seu incorruptibile ut cœlũ, physica tractat. Immobile uerò perpetuum Metaphysica. Ens ratione ab eadem tanquam minime uerum reijcitur, quòd tantũ mente ac ratione percipiatur, re autem nequaquam subsistat, de quo suprà dixi. Re autem ens duplici exprimitur modo: generali per ea quæ uocant

Transcendentia Transcendentia, quæ proprietates sunt entis æquales, etymis tantum diuersis. Ens in primis, quòd primus sit omnium conceptus, & in eos cætera resoluantur. Res ab effectu & essentia. Vnum à sui diuisione ac integritate. Aliquid ab aliorũ diuisione. Verum quod mentis cogitationi ac cognitioni respondeat.

Veritas enim quadruplex, aut orationis est, quam mentis ueritas metitur, quæ & ipsa à rerum naturalium ueritate illustratur: hæc postremo ab ipsa summa & cuncta metiẽte ueritate, qua Deus appellatur. Verum autem quod enti est æquale his omnibus supradictis commune est, uelut hominibus & belluis animal. Verum & Falsum Arist. in mente ponit, Bonum autẽ & Malum in rebus. Bonum item seu Bonitas quadruplex: aut ex essentia ipsa & natura, qua omnia quæ sunt impertiuntur, & hoc cum ente conuertitur: aut quod ex accidente & naturæ & animi & gratiæ prouenit. Decẽ quoq; genera his supradictis non quidem æquiparantur, sed subijciuntur: quorũ prima Substantia tantum, reliqua accidentia, de quibus separatim nulla est scientia: Substantiæ non item, quam in hoc lib. contendit ante omnia declarare, ut hac percepta facile illa dignosci queant: quapropter hanc Ens propriè uocat, Nouem uerò uniuersalia entia æquiuoce appellat, quod in ea retineant esse, nec ab ea prorsus diuidi ualeãt: neq; solum nominis, sed & rei sunt participia. Medicus enim liber & medica experientia & medicum pharmacum ab arte medica omnia dicta non solum nomen cum ea communicant, sed eundem finem, hoc est sanitatem. Sic & nouem categoriæ à substantia entia dictæ non simpliciter non solum nomen cum ipsa substantia communicant, sed etiam rem. Nulla enim substantia absq; his omnino simpliciter est, hæc namq; omnia substantiæ sunt aliquid. Tanta igitur entis siue essendi uis est, ut etiam non ens esse non ens dicatur, & sub ente ueniat. Si igitur ens & unum est & idem & non aliud, haud aliter quàm causa & principium se consequendo. Vnus autem homo & ens homo secundum dictionem duplicatum, & nõ aliud quid demonstrat: unus item est homo & est homo, uidelicet ex eodem & simili, & altero & dißimili, quòd eiusdem sit scientiæ opposita considerare. Musicæ namq; est concinnum & inconcinnum, & eiusdem sensus opposita sentire: quapropter non solum simile, aut unum, sed etiam dissimile aut plura, eiusdem fuerint disciplinæ.

Substantiæ diuisiones Substãtia igitur idest οὐσία & ὑπόστασις idest, Subsistẽtia idẽ ferè, diuersum modo ac ratione quadã. Eius diuisio duplex: simplex & cõpositũ, prima & secũda. Per secundã species notantur, qua uniuersalia dicũtur. In prima singulare continetur & indiuiduũ: quo nomine tantũ ex Latinis Capella utitur, uocaturq; suppositũ, subiectũ, hypostasis, persona, hoc aliquid. At hypostasim quanquam omne singulare in genere essentiæ Græci uocãt, usurpatũ tamẽ in eo tantum supposito, quod rationis est particeps: sicuti & persona quæ propter hyperochen tã Deo quã angelis & omnibus cõuenit. Sed & primã substantiã præter hunc modũ Albertus & Deũ ipsum intelligit, & genus supremũ inter prædicamẽta. Altera substãtiæ diuisio, simplex et compositũ: Simplex nulla est præter Deũ, reliqua cõposita: oĩa diuersa tamẽ cõpositione: aut ex materia & forma, ut corpora physica: aut energia & potestate, ut ex esse & essentia. Et ex quo est & quod est, qualis in angelis compositio dicitur. Compositum uerò ex subiecto & accidente tã in substantijs in corporeis, quàm corporeis dicitur. Hoc igitur modo Arist. substantiam in prædicamentis appellat, non extremam sed mediã, quæ nec contrarium habet, neq; magis & minus.

Igitur de extremis partibus substantiæ hoc modo diuisis loquemur, ac primum de Materia. Hanc Ex qua, In qua, Materia & Circa quam appellat. Ex qua naturalis & artificialis, ut elementa materia mixtorum in naturalibus. Elementorum uerò materia prima, quæ dicitur Hyle, de qua in physica satis dixi. Et hæc propriè non tam substantia quàm pars substantiæ. In arte perfecta est substantia, ut ensis siue domus: materia, ferrum & lapides. In qua, est ipsum corpus in quo

fit anim

sit anima. Circa quam, dicitur potestatis obiectũ, ut uisus color, & scientiæ subiectum, ut physicæ corpus mobile.

Forma

Forma uerò essentialis anima est, quæ quòd pars existat substantiæ, partis forma dicitur, tribuitq; aut esse aut uiuere, aut sentire, aut intelligere, aut hæc omnia, ut homini. Præter hanc & alijs forma dicitur modis, ut entelechiam nõ tribuens sed habens existẽtiam & perfectionem, quòd non sit è duobus saltẽ principijs substantiæ composita, ut angelus & Deus: ac qua refert angelum, in genere substantiæ ponitur. Deus enim extra genus omne. Tertio modo dicitur ipsa rei natura citra materiam considerata, ut humanitas ex homine, nigrities ex nigro: ponitur q; in eo genere in quo est illud, cuius est forma. Quarto modo dicitur quoduis accidens quod causa quidem existendi per se non est, sed ex parte, ut scientia in homine siue albedo. Quin & ea quæ re non sunt, sed tantum mente concepta, formæ appellari consueuerunt. Postremo forma quãlitas est modo quodã subiectum circũscribens, quæ ad quartam pertinet speciem qualitatis.

Energia potestas

Energia siue actus, & Potestas siue potentia, tertia entis diuisio, quanquã nõ in omni ente. Nam quãuis nil sit, præter Deũ, quod nõ ex utroq; cõstet, sunt tamẽ quædã quæ entelechiæ dicuntur, perfectionẽ in se habentes, ut Deus, angelus, anima. Quædam citra perfectionẽ quas energias appellant, quæ sunt motus omnes: perfectiones tamẽ in mouẽtibus, imperfectæ in motis. Est insup prima & secũda triplici quidẽ modo: primũ ratione ipsius Dei, quẽ actũ primũ & purũ appellãt. Cæteri omnes secũdũ eũ. Deinde ex energiarũ successione in eodẽ genere seu specie, ut in triplici intellectus actione secũdũ Arist. Postremò energia prima est ipsa forma, ut in homine scientia: energia secũda ipsum officiũ, uidelicet scire intelligere, sicuti mõstrat liber de anima secũdus.

Potestas item plurifariã agens & patiens, posse uidelicet mouere & moueri, amare & amari. Patiens rursus aut ratione accidentis in subiecto, aut formæ in materia prima.

Energiæ quidẽ cõiuncta est potẽtia, ratione tantũ distincta, cũ idẽ numero ens respiciat: ut homo absolutus energia est homo, & potẽtia qua potens fuit esse homo, sui principij producẽtis aut cõseruãtis ratione. Remota est ab energia, cũ diuersum numero ens cõtinet, ut semẽ potestate homo. Et sic diuisa re sunt. Aut etiã sicuti energiam primã & secundã dicimus, eodẽ modo potestatẽ primã quæ remota & imperfecta est, ut semen potestate homo: & secundã ut in eodẽ subiecto, ac propinquã & facultate paratã ad agẽdum, ut ignis potestate urẽs, qui nõdum uirit. De quibus in physicis locuti sumus. Sunt item potestates naturales tam sensus quàm rationis, quæ in tertia locantur specie qualitatis.

Idem & diuersum

Inter entia quoq; Idẽ & Diuersum posuit Arist. Et quod hoc consequitur oppositum. De quibus differit libro x.

Vnum, Idem, Simul, Indiscretum communi dicuntur uocabulo. Est enim eadem differẽtium essentia, sicuti simile eadem differẽtium qualitas, & æquale eadẽ differentium quãtitas. Quemadmodũ contra Diuersum, Aliud, Differẽs, Oppositũ, Discretũ, Alterũ, Duo, diuersitatẽ omnia significant.

Entia & Essentia omnis è cõtrarijs ad Vnũ & Plura deducũtur: unũ in statu & quiete, plura in motu: ut ex forma & priuatione, id est ente & nõ ente: siue id esse sit ex materia & forma, siue energia & potestate. Ea demũ ratio mouit Pythagorã, ut Vnũ & Duo, numeros inter essentiã & rerum principia referret, quæ Monada & Diada appellauit. Quapropter quodlibet est, qua unũ est. Dissoluta enim unitate nõ est. Et hoc demũ modo Vnũ enti cõparatur, absolutã rei indiscretionẽ cõtinens. Cũ uerò tantũ quãtitates indiscretionẽ præ se fert, principium est numeri. Tertiò uerò, ut ait Diony. nulla est multitudo citra unitatẽ. Nã multa partibus sunt, unũ toto: Multa accidẽtibus, unũ subiecto: Multa numero, unũ specie: Multa specie, unũ genere: Multa deniq; potestate, unũ energia: ut omne cõtinuum quod in infinitũ diduci potest. Reperitur tamẽ indiuisibile & natura indiscretũ, ut ipsa est Vnitas, & Nota quæ est principiũ lineæ, & nunc in tẽpore. Præterea ipse Deus, quoniam ut ait in x. lib. quod simplicissimum est, mensura est in quolibet genere.

Totidẽ modis Diuersum, seu Differens dicitur. Est quoq; differẽtia rei & rationis. Dicitur enim re aliquid tripliciter differre: numero, specie, genere. Quædã enim uera sunt, & re differunt: ut species inter se, asinus uidelicet & homo. Quædam minime uera, nec re differũt: ut genus & species. Nonnulla uera, & item cogitatione differunt, ut homo & animal. Vsurpatur autem cogitatio siue ratio in hac parte pro animi conceptu extra rem, uel in re, quæ tamen res ipsa non sit. Extra rem, ut si quis chimeram quæ nusquam est, mente fuerit contemplatus. In re, ut si quis in hominis meditatione speciem conceperit, aut casum genitiuum.

Oppositũ quadruplex

Sequitur, Ex his Oppositum uidere numero quadruplex, aut ratione cõparationis, ut relatio, seu remotionis oppositi triplici de causa. Aut enim remoto nihil omnino relinquit, ut negatio: aut subiectum relinquit, ut priuatio: aut certe subiectum & genus, ut contrarium. Quocirca quædam dicuntur opposita cum medio, quædam citra medium.

Sex contradictionis conditiones

Cõtradictio in primis maxima oppositionũ ac remotissima est, senasq; retinet cõditiones: q. extrema omni medio careãt tã generis quàm subiecti: q. sint extra genus, ut de ente & nõ ente: q. alterũ extremorũ sit aliquid positiuũ, q. negato sit absoluta, nõ alicuius determinatæ rei aut subiecti: quòd extrema nequeãt esse idẽ uel simul: q. sit unius & eiusdẽ, secundum idem, respectu eiusdẽ subiecti & in eodem tẽpore.

Priuationis totidem

Priuationis oppositũ totidẽ habet cautiones, quòd medio careat sui generis, quòd alterum extremorũ aliquid ponat, quòd extrema non sint idẽ neq; simul. in quibus tribus cum contradictione conuenit. Cæterũ quod habeat medium subiecti, quòd extrema sint genere, quòd deniq; sit aptum illud habere quod ponit: pro sua specie loco & tempore.

Contrariorũ quinque

Contrarium quinq; cautiones: quòd opposita cõtraria nõ sint idem neq; simul, in quo cum utroq; conuenit prædictorum: quòd extrema possint uicissim in eodem subiecto inesse, nisi alterum insit à natura: quòd extrema sint in eodem genere: quòd alterum extremorum habeat rationem habitus, in quibus cum priuatione conuenit: quòd utrunq; extremum positionem faciat. Latiore autẽ modo contraria secũdum Arist. sunt in diuerso subiecto: ut ignis & aqua. Aut quando potestate cõtraria sunt, ut sanans & debilitans. Aut in potestate ipsorum contrariorum agentia uel patientia, ut calorificum, & frigorificum, aut calefactile uel refrigerabile.

Relatiuorum quatuor cautiones

Relatiua quatuor cautiones: quòd careãt medio sui generis & subiecti: quòd alterũ oppositorũ ponat reliquũ, uel destruat: quoniã posita se ponũt, & perẽpta se perimũt: quod in relatione re cõstat nõ idẽ sit, in quo cõuenit cũ alijs tribus. At in relatione rationis possunt idem esse sicut in relatione identitatis. Sed quãdo ad relationẽ uenimus, pluscule in ea immorãdum, præsertim cùm Aristot. in x1. Metaphysicæ eam minime prætereat. Diffinitio ipsius in præceptis generum est huiusmodi: Ad aliquid sunt quæcunq; ipsum quod

Ad aliquid

sunt aliorũ dicuntur esse, uel quomodolibet aliter ad aliud: hoc Latini Græciq; enarratores sic declarãt, ut in casu genitiuo, & alijs etiam casibus relatio fieri possit, ut pater filij pater: uel ablatiui: ut maius minore maius. Sunt & relatiua re quidẽ appellata & per se, ut quod simpliciter in propria fuerint & natura & categoria: ut pater, duplũ. Ex accidente sunt rationis, nõ in propria, sed altera categoria, ut scientia est in prima specie qualitatis: tamẽ quoniã refertur ad scibile, quo ad relationẽ est in genere relationis, quãuis secũ-

dum quosdã non idem poni debeat. Sunt item relatiua excellentiæ, ut dominus: subiectionis, ut seruum: æqualitatis, ut amicus. Arist. in Metaphysicæ v. relationē in quãtitate posuit, ut duplum, triplũ. Præterea in actione & passione: siue secundum potestatē, siue secundum actum agentem & patientem, ut calorificum ad frigorificũ refertur. Potestate & energia, ut calefaciens ad calefactũ. Posuit item in qualitate, non tamē explicitē: quoniam qualitas non est aliud nisi secũdum quod accipitur ratione potestatis agentis uel patientis: uel ratione quantitatis, sicut dicitur aliquid albius alio. Et siculi dicitur Socrates albus est similis Platoni albo, referre uidetur potius quandã albedinis quantitatē. Reliqua uerò accidentiũ genera potius cōsequuntur, quàm creare possint relationē, ut ubi aliqualem relationē ad locũ, positione partium refert Habitus relationem habentis ad habitum.

Relatio in diuinis quatuor modis

Sed & Theologi nostri relationem in essentia ponunt, & hoc tãtum in diuinis, quatuor modis. Primò cum proprium nomen ad aliquid refertur, ut pater. Deinde relatio quæ consequitur uel causatur relationem, ut generatio & generans. Tertia quæ implicitē claudit in se relationem, ut trinitas, hæc personas includit disiunctas. Postrema quando pro relatiuo ponitur, ut Deus.

Sunt item alia quædam inter se diuersa & opposita sub ente, quæ oportet exprimere: ut Prius & Posterius, Necessarium & Contingens, Totum & Pars, Magis & Minus, quæ deinceps paulatim explicabo.

Prius & posterius

Prius & posterius dicitur ratione ordinis alicuius & principij in quantitate, in cognitione, in eo quod existit. In quanto continuo tripliciter: ratione loci, ut ignis prior aëre: ratione temporis, ut præteritum prius futuro: ratione motus in rebus naturalibus, ut puer prior uiro. In quãto discreto, index est prior medio respectu pollicis. In cognitione secundum rationē uniuersalia sunt priora particularibus, & simplicia compositis. In cognitione secundum sensum secus, nisi ex accidente. Nam ex accidente notius est sensibus uniuersale, non tamen per abstractionem ut magis commune. Sicuti pueri qui omnes homines ab initio patres uocant, postea distinguunt. At intellectui contra ex accidente & indirectè notius particulare. In eo quod existit prius dicitur tripliciter. Ratione communitatis, ut priora sunt quæ possunt esse sine alijs, ut animal prius homine. Ratione analogiæ. Tertiò ratione diuisionis entis in energiam & potestatem, si secundum energiam contrà. Nam partes non incipiũt esse in energia nisi toto absoluto. Arist. uerò ponit quartum modum, cum sunt duo conuertibilia, & unum fit alterius causa, ut pater. Postremò species omnes, quæ sub genere cōprehenduntur & diuiduntur, sunt oppositæ differentiæ.

Magis & Minus

Quæ magis & minus recipiant uidẽdum. In primis quãtitati id cõuenit. Quantitas enim duplex: prima dimensionis, cui maius cõuenit & non magis: ut maius robur, maior latitudo, lõgitudo. Et quantitas uirtus, quæ est de qualitatis genere, ac per alterationem augetur, cui cõuenit magis, ut magis albus: nam magis in alteratione dicitur, maius in augmẽto. Demum extensio ad dimensionis, intensio uerò & remissio ad uirtutis pertinet quantitatem. Formis quoq; rerum abstractis in genere accidentium maius conuenit, ut maior albedo. Concretis uerò magis, ut magis albus.

Totũ & Pars

Est insuper Metaphysici, quomodo totũ & partes dicantur uestigare. Sex enim traduntur modi. Totum in primis quoddã quod perfectionis dicitur, carens partibus: ut Deus, angelus, nota in linea. Totũ essentiæ, quod plura cõtineat unã constituentia rem: ut homo cuius partes essentiales dicuntur. Totum integritatis, quod plura cõtinet integrum constituentia, modo continuationis in toto continuo: ut contignatio, uel colligatio, uel aceruus. Totũ potestatis, quod habet diuersas potestates re discretas à sua essentia, ut anima habet uisum & auditum & reliqua. Totum uniuersale, quod plures continet partes subiectas, non re, sed ratione diuisas, ut est genus ut animal, uel species ut homo, eius per subiectionem dicentur partes. Totum numeri, quum numerus plura numerata comprehendit, ut duodenarius.

Necessariũ & Contingens

De Necessario autem & Contingente inter se oppositis, rectè perspiciemus si causas cōsiderabimus quæ attinguntur in Physica. Necessitas duplex: simplex & hypothetica. Simplex est illud quod à priori causa necessariò dependet, ut hominem mortalem esse, quod elementis compositum: quod quandoq; à forma dependet sicuti exemplum supradictum: quandoq; à materia, ut animal mortale. Necessarium è positione siue hypothesi est: si hoc fieri debet, illud habere oportet, ut si ensis fieri debet, ferrum est necessarium. Et hoc totum causam finalem significat, quod in naturalibus uideri licet. Qui enim finē naturæ ademêre ac omnia temere posuere, necessarium simpliciter existimauerunt, ut in constructione domus lapides deorsum cadentes natura ferri, ligna uerò sursum tanquam leuia dixere: sic homines membra fortuitu, nullamq; ob causam facta ad suam utilitatem accõmodasse. Aristoteles uerò simplicem necessitatē in hypothesi esse negat, naturamq; dicit ob formã non contra factam, necessitatem uerò in materia esse non in forma. In Mathematicis idem esse, sed diuerso modo. Si sunt priora, sunt & posteriora, ut si est triangulus rectus, tres ergo angulos duobus rectis æquales habet. In naturalibus autē si posteriora sunt & priora, ut homo est, ergo mundũ ob eum creari necessarium fuit. In se autē & in ordine ad effectũ necessariæ sunt causæ, sicuti motus cœli respectu eclypsium & aliorũ effectorum: quæ præexistẽtia in causis sunt quoddã futurum nõ contingens quidē sed necessarium. Quædã autem sunt causæ nõ necessariæ saltē cõparatione ad sua effecta, & huiusmodi dicũtur futura contingẽtia dum sic in causis suis præexistũt. Et hæc aut frequẽter, ut hominē pentedactylũ esse, aut raro, ut hominē fodientem inuenire thesaurũ, aut in horũ medio, ut legere & nõ legere. Rursus in his quæ frequẽter eueniunt natura & ars dominatur, quoniam natura in proprijs effectis plerunq; superat: rara enim portẽta, & ars propriũ finē plerunq; adsequitur. In ijs autē quæ inter sæpe & raro, electio dominatur: in nobis enim est legere & nõ legere. Raro autē contingens fortunæ & casus est. Fortunæ cum secundũ electionem nostrã sunt, ut fodientē thesaurum inuenire, causa est fortuna ex accidẽte inueniendi. Casus autem in ijs quæ secundum naturam non autē secundum electionem eueniunt, ut casu tectũ supprimi, terræmotu terram scindi, fulmine ici. Quapropter cõtingens infinitum est: potest enim & potest non fieri. Necessarium, dicit Auicenna, nullum habet extrinsecus impedimentum: contingens uerò, rarumq; plurima impedimenta extrinsecus. Potest idem contingens & necessarium esse, ut Socratem mori diuina prouidentia iussioneq; necessarium, contingens uerò Atheniensium iussu.

PARALIPOMENA.

QVVM canat extremos prope iam uindemitor antes: racemationi locus in quibusdam erit, ac in urbe primùm Roma, quæ tumultus malaq; summatim hæc passa est. Plebes propter nexos ac æs alienũ in sacrum mõtem primũ secessit: unde à Menenio Agrippa reducta est creatis duobus tribunis C. Licinio, & C. Albino, qui tres alios sibi crearunt. Deinde Sp. Cassio & Proculo Virginio Coss. lex Agraria promulgari cœpta,

usq;

usq; ad ciuile bellum semper tumultuosa. Caßius alter Cos. partes agri Hernicis ademti dimidium Latinis, dimidium plebi diuisurus erat, nisi alter restitisset: ex quo damnatus necatusq; fuit. Liuius lib. II. Deinde Capitolium noctu à seruorũ exulumq; quatuor millibus Herdonio duce occupatum, ac his cæsis receptũ est. Deinde per Virginiæ casum plebes ex Algido in Auentinum secessit: unde per L. Valerium Potitũ, & M. Horatium reducta, creatis ab ea V. Tribunis militum, qui XX. postea fuere. Lib. III. Deinde de connubijs orta cõtentio C. Canuleio Trib. legẽ ferente, ut essent cum patribus cõmunia. Et ut alter de plebe Consul fieret: tuncq; primum tres Tribuni consulari potestate creati, anno urbis CCCX. Lib. IIII. Postremò in Ianiculum ob æs alienum secedens per Hortẽsium dictatorẽ reducta fuit.

Galli anno CCCLXV. urbem incenderũt omnem præter Capitolium: quibus aurum pactũ ac ultra quantum ensis appenderet petentibus, Camillus superueniens uictor abstulit, signa retulit. Anno DCC. uici XIIII. cum uico iugario igne absumpti sunt. Orosio teste. Seditiones deinde per Gracchos & Apuleios. Ciuilia quoq; insecuta bella à Sylla usq; ad augustum, & à Nerone usq; ad Vespasianum.

Nero uetustatẽ ædificiorum perosus per stultitiam urbẽ incendit, quæ septem diebus totidemq; noctibus flagrauit.

Vitellius Sabinum Vespasiani fratrem in Capitolium cõpulit, succenso templo. Flauianis tandem potientibus, Titi tẽpore aliud ortũ incẽdium plurimas ædes cremauit. Sub Commodo ictũ fulmine Capitolium: ex quo bibliotheca illa maiorum cura comparata, absumpta est. Anno DCCCXLVII. Aurea domus Neronis flagrauit. An. M.CLX. Gothis duce Alarico pars urbis incẽsa. A Vestige autẽ moles Hadriani inferiore parte disiecta: reliqua uerò à Britonibus sub Vrbano VI. euersa, postea à Bonifacio IX. postremò ab Alexand. VI. restituta. Tyberis ex eadẽ ferè Apẽnini parte unde Arnus supra Aretium oriens, paruusq; ab initio, mox multis fluminibus augetur. Albula prius à colo-

Tyberis

re, deinde à Tyberi rege Albano ibi præcipitato cognominatus, Auctu religiosus magis quàm sæuus, ut ait Plin. Nam redundantẽ his uidimus, pestilentias annuq; incõmoda consecuta portendentẽ. Liuius lib. V. glaciatũ & innauigabilem eo fuisse anno cõmemorat. Amnesq; XLII. in eum corriuare per spatia CL. M. ex quibus præcipuos esse Narem & Anienem: item Pli. cõmemorat. Præterea Glanẽ & Tinnam, quorũ alter ex Arretio, alter Tinna ex Apẽnino inter Eugubium & Asisiũ meat, hodie Chiagiũ uocant: nonnulli hũc potius Asim Propertio uocatũ putant. ambo tamẽ simul & Topinus Silio nominatus in Tyberim fluunt. Deinceps de locis alijs. In Apulia Melphis flumẽ Plinio Straboniq; ponitur, à quo nõ procul postea Melphis oppidũ Normãdis ædificatũ.

Glanis
Tinna
Asis
Topinus
Melphis

In eadẽ parte Augusti Tropæa, nũc urbs Turpia seu Tropiensis. Fanum Volumnæ deæ Hetruscorũ, apud quod habita illorũ concilia de auxilio Veijs obseßis ferẽdo. Liuius lib. IIII. Pausilipũ Campaniæ promontorium ubi Cæsaris piscina, teste Columella piscem habuit annis LX. uiuentẽ. In Asia quoq; tres fluuij nobiles mihi præteriti, Dionysio positi. Rhebas prope Bithynios in pontum fluens, Eurymedon in Pãphilia, & Bostrenus prope Sidonẽ. Senã inter urbes Hetruriæ Ptolemæus ponit: non tamẽ Coloniã in Græco uolumine. error in Latino fuit ex loco Liuij male intellecto, quum dicit lib. XI. Castrũ Sena & Adria coloniæ deductæ: de Castro & Sena Piceni intelliguntur, unde ager Castranus appellatur. Posteri uerò Castrũ Senæ dixere à Ro. ædificatũ, ut etiã in quibusdã antiquis tabulis eorũ reperitur. Sed de hac superius mihi satis. Locus itẽ de hac apud Plin. male intellectus. Apud Clusiũ inquit, & Senas, id est, libras: nam de lino loquitur, illi autem de ciuitate intelligunt.

Tropæa Augusti
Fanum Voltumnæ
Pausilipum
Rhebas
Eurymedon
Bostrenus
Sena
Castrũ Piceni

DE POPVLIS A ROMANIS DEBELLATIS.

EX BELLIS autem Romanorũ pleraq; mihi præterita redordienda. Primũ Sabinarum occasione Ceninenses, Antemnates, & Crustumini Romulo mouerunt, quòd Sabini eorũ amici, ac uicini minus lęte agere niderentur, uictiq; sunt. Postremò Sabini periculosius Tatio duce: cum quo post captũ fraude Capitoliũ simul cõuenit in unam urbẽ, ut Ro. Palatium, illi capitoliũ arcemq; habitarẽt. Post hos Fidenates eorumq; causa Veientes, qui itẽ uicti & parte agri à Romulo mulctati, ac in annos centum induciæ datæ. Deinde Tarquinius Priscus de Latinis Sabinisq; triũphauit, primus omnium curru uectus bijugo, quum ædem Ioui Capitolino uouit, quã postea Superbus filius ædificauit, Horatius dedicauit. iterum rebellantes à M. Val. Publicolæ fratre triumphati. postea uerò Sabinorũ iuuentus in ludis Romæ quum per lasciuiã scorta rapuissent, tumultuq; propterea exorto res nõ procul à defectione fuisset. Sabinis sese per legatos excusantibus ac rem in iuuentutem reijcientibus, respõsum se quidem iuuentuti parcere: senibus autẽ minime, qui cõtinuò causas rebellionis necterent. Quãobrem M. Horatius Cos. de his simul, & Val. Publicolæ frater, qui Volscos uicerat cõtra senatus autoritatẽ duobus diebus triumpharũt, quum ille unum utriq; decreuisset. Postremò à Curio Dentato penitus subiugati. Latinorũ Albã Tullus rex per fratres trigeminos uicit. Deinde prodentes præter pacta Romanũ exercitum autore Metio in bello cõtra Fidenates & Veientes iterum ad internitionem deleuit. Alba diruta. Albanorum principes in patres legit, Tullios, Seruilios, Quintios, Geganios, Curatios, Clœlios. Deinde Priscos Latinos uicit. Superbus fœdera & adfinitates cum Latinis iniji, armaq; iunxit. Ad lucum Ferẽtinæ in concilio Turnum Herdonium Aricinum et uerbis aduersantem sustulit, clàm per seruum corruptũ armis in eius diuersorium indictis, ac quasi regem per proditionẽ occidere uellet. Ancus deinde Politorium eorum urbẽ potißimam diruit. hostes Latinos exemplo superiorum in urbem recepit, dato eis Auentino: ex cius oppidi ruinis nũc Polim crediderim appellatum. Extat & alterũ Pallianum, cuius Palliẽses lapidicinas Vitruuius uocat: oppidũ utrunq; Columnensium. Post hæc populi XL. priscorũ Latinorum Mãlio & Sex. Tarquinio exule ducibus rebellauere. Inter quos fuerũt Ardeates, Aricini, Bolani, Bubẽtani, Corni, Varienini, Gabini, Laurentini, Lauinien. Lanuuitæ, Lauicani, Nomentani, Moreani, Prænestini, Pedani, Querquetulani, Atricani, Scapteni, Setini, Tyburtini, Tusculani, Telini, Telerini, Veliterni. Cuius rei gratia T. Largius primus dictator est factus, aduersus quos A. Posthumius alter post eum dictator ad lacum Regillum auxiliantibus Dioscuris prospere pugnauit. Quumq; postea rursus cum Cãpanis defecissent, conditionẽ tulerunt, si pacem habere uellent, alterũ ex Latinis cõsulem facerent, ex quo Annius eorum prætor de curia prolapsus examinatus est. Igitur debellati Latini per T. Manliũ, in quo bello se P. Decius deuouit, deditionem fecere. Gabios Dionysius inter priscos Latinos ponit. Capti autẽ hoc modo: Sex. Tarquinij filius simulata ira patris ad eos transfugiens factus est etiã belli dux: explorans igitur patris uoluntatem, accepit à nuntio illũ papauera summa in horto tãtum demetere uisum, ipse quoq; summos ciues necaturũ se intellexit: quod & fecit. Hetruscorũ bellum à Fidenatibus & Veientibus cœpit ab ipso Romulo uictis. Rursus Veiẽtes simul cum Tarquiniensibus Tarquinios iuuãtes à Val. Publicola uicti apud Arsiam, ex quo ipse primus curru qua-

Sabini
Latini
Alba
Lucus Ferentinæ
Herdonius
Politorium
Pallianum
T. Largius dictator
A. Posthumius dictator
Gabij
Hetrusci
Arsia sylua

drijsgo triumphauit: in quo bello Brutus collega cecidit.
Porsena Deinde Lartes Porsena rex Clusinorum bello pro Tarquinijs etiam suscepto, quum ad Ianiculum castra posuisset,
ne Tyberim transiret uirtute Coclitis Horatij prohibitus
est. Accessit & Mutij aliud exēplum alibi narratum. Quorum admiratione rex pacis cōditiones ferre coactus, bellum
Clœlia dimisit, acceptis obsidibus, ex quibus uirgo Clœlia dux uir-
Valeria ginum facta, inter quas Valeria item uirgo Publicolæ filia
fuerat, equo sumpto, custodibusq; noctu deceptis ad suos per
Tyberim tranauit: & quum reddita esset, à Porsena honori-
Veientes fice remissa, equestriq; statua à R. c. donata est. Veientes
in antiquo perseuerantes bello c c c v i. Fabios apud amnē
Menenius Cremeram per insidias interfecerūt. Menenius Agrippa,
Agrippa illius Agrippæ filius qui plebem reduxit, Cons. unà cum C.
Horatio statim illos petens rursus male rem gessit, ex quo
illi ad Ianiculū castra posuere. Vnde noctu Tyberim natando
Sp.Seruil. exercitum Sp. Seruilij Cons. insequentis anni adorti pariter & reiecti fuere. Seruilius elatus uictoria, & ipse Tyberim tranat, aciem in iniquo cōtra hostem dirigens fugatur: à
superueniente deinde collega A. Virginio seruatus, & hostis
cæsus est. Seruilio postquàm consulatu abijt dies dicta, cui
criminis datus erat cum hoste concursus. Ille tamen & audacia & meritorū exprobratione periculum euasit. Contra
uerò Agrippa supradictus & ipse ob rem male gestam capitis anquisitus, ac ære ex gratia mulctatus, quū modeste patienterq; se gessisset, morbo ob ignominiam correptus excessit: ex quo uidere licet in causa pari apud imperitū ingratumq; uulgus plus adrogantiam ualere quàm modestiam.

Menenius Alius Agrippa Menenius, cognomēto Lanatus, ex eadem
Ag. Lana. familia consul cum Macerio Gegano, quo tēpore Sp. Melij
Geganius largitio fuit, & L. Minutius præf. an. Veientes tandē Ca-
Camillus millus sub iugum post ætates decem penitus misit, ex aquæ
Albanæ uaticinio delphico, non prius huic finem bello fore,
quàm aqua ex lacu Albano in cāpos egrederetur, uti euenit.

Aduersus itē Hetruscos, Vmbros, Samnites, Gallos, Decio & Fabio ducibus prospere pugnatū, Decio se imitatione
patris deuouente. Deinde apud Ciminum lacum à Fabio,
postremò à Papyrio ultima occidione apud lacum Vadimonis debellati. Post lōgum deinde tēpus rebellantes à Sylla
Volsci anni ccc. impacati superati fuere. Volscos Tarquinius Superbus ante omnis
prouocauit ablata per uim eis Suessa pometia, quorum bellum c c. post eum annis durauit, ex cuius manubijs Iouis Ca-
M. Horatius pitolini tēplum ædificauit. Quod postea cōsecrauit M. Horatius Puluillus Cos. Publicola collega in bello Sabinorum
occupato, qui obiter allato de morte filij nuntio iussit uti efferretur, nunime à cœpta cōsecratione discedēdo. Volscos
item post superatos ad Regillū Latinos uicit Ap. Claudius,
qui Cos. cum P. Seruilio fuit: rursusq; rebellātes idem compescuit direpta Suessa pometia. De his etiam M. Val. Publicolæ frater dictator triumphauit. Deinde simul Volsci
Equi & Equi à L. Aemylio qui Cos. cū Fabio Cæsone fuit, quum
per astutiam Actij Tulli eorum ducis ex urbe pulsi rebellassent. Deinde à L. Lucretio & T. Veturio, rursusq;
Quintio, & Qu. Seruilio Coss. uicti, & Antium captum, &
Veliternus ager ademptus. Cum Equis rex Superbus captis Gabijs, inquit Liuius, pacem fecit: eos deinde, quod Latinos uexarent, Q. Fabius Cæso Cos. uicit tumultuario bello, rursusq; rebellantes cum Volscis ad Algidum secutus
compressit. Tertio in eodem loco Q. Cincinnatus Dict.
unà cum Graccho Clœlio duce perdomuit: eaq; fuit modestia, ut dictatura quam in sex menses acceperat x v i s. die
bello cōfectō se abdicauerit. De Volscis item & Equis P.
M. Geganius, Clœlius Volscorum dux Valerius Potitus Cos. apud Algidum, & post eum M. Geganius etiam Cos. ducto Clœlio duce Volscorum ante cur-
Samnites rum triumpharūt. Samnitibus primum motum est bellum
occasione Campanorum, qui uexati ab eis se Romanis dediderant: ut autor Liuius libro v i i. deinde sæpe rebellantes
annis L x. Papyrios duces exercuere. M. Attilius Cos.
quum uidisset aciem ab eis pulsam, Ioui Statori templum uouit, si exercitus consisteret: ut idem libro x. Vouerat &
Romulus simile in bello Sabinorum. Samnitibus pacem
petentibus, quarto fœdus renouatum: demum per Curium
Dentatum bellum confectum. Eorum urbs Beneuētum Hir- Beneuentum
pinorum, olim Maleuentum ob horribilem & pestilentem
uentum, cui olim fuit obnoxium, ut tradit in bello Goth. Pro
copius. Hanc urbem per bella Punica T. Sempr. Gracchus T. Gracchus
procons. contra Hannonem defendit apud Calorem tria milliaria castris positis: ubi quum uicisset, Volones ex promissione facta liberos fecit: deinde ex eis illos, qui pugnam detractauerant mulctauit, ut quoad stipendia facerent, stantes
cibum potumq; caperēt. Liu. lib. x x i i i i. Sunt autem
Volones serui, qui uolūtarij militāt. Ampsanti colles Vir- Volones Ampsanti colles
giliani & sæui spiracula Ditis, in ualle apparent Beneuētana, uti quibusdam placet. Tarentinum insecutum est bel- Tarentini
lum, quod item Curius superato Pyrrho è Sicilia rursus redeunte confecit, in eodem magistratu bis triumphauit. Tarentinis uictis pax & libertas data. Neapolitani per Q.
Publium obsessi in deditionem uenerunt. Publio triumphus
per Cons. decretus & imperium prorogatū. Legio campana cum D. Iubellio præf. quæ in præsidio Rheginis relicta fuerat, eam urbē cepit, quapropter capta securi percussa
est: cetera uerò Italica simul cum Siciliēsibus suprà narrata.

Deinceps de externis. Illyrici regina Teuca, Agronis De Illyrico Teuca
olim uxor, quum admonita à duobus Coruncanis legatis,
quæ primo bello Punico oram maritimam populabatur, alterum Titum liberius locutum in itinere redeuntem interfecisset, à Cn. Ful. Centimalo & L. Posth. Albino Cons. postea
superata supplex reddita ex conditione Corcyræ & Apolloniæ libertate pacem obtinuit, quæ Demetrij uiri potentis
è Pharo Illyrici oriundi proditione, conspirantibus Istris simul cum Issæis & Atintanis populis Illyricorū fœdus cum
consulibus inierant. Verum paulò pòst eiusdem opera
Atintani occupatis in bello Gallico Romanis rebellantes ad Atintani
officium reducūtur. Demetrius pulsus quum reuertisset, au- Demetrius Pharensis
xilio Philippi captus, atq; interfectus est, ac Pharos eius patria euersa, Illyricis pax reddita. Et hæc illico post primum
Punicum. Secundo autem quum Philip. Italiæ propinquās
Oricum occuparet, Apolloniam obsideret, ann. v. belli Punici à M. Val. prætore superatus est, Illyriciq; oræ populi
recepti. Valerius ob rem bene gestam absens cōsul creatur,
fœdus cum Aetolis inijt. Gentius deinde rex Illyrici hosti Gentius rex
Perseo pretio coniunctus, cum legatos de hoc ad eum querentes in uinculis tanquam canes emissarios habuisset, à Cn.
Manlio x x x. diebus terra mariq; uictus, ac unà cum uxo- Cn. Manlius
re & liberis in triūpho ductus. Eius urbes Paulus Aemylius
tribus diruit horis. Vardei gens Illyrica quòd Romano- Vardei
rum subditos molestarent, nec iussi abstinere obtēperarent,
à Ful. Flacco superati sunt. Iapides à Sempronio, Segestani à Cotta, Delminium à Nasica, Delmatæ à Metello sunt
domiti. Papyrius Carbo à Cymbris in Illyrico cum exercitu est fusus. Per bella ciuilia Illyrici Cæs. copias duce
Gabinio illac iter habētes adflixere. Cæsare interfecto præsidia, quæ paulò ante acceperant, eiecere. Bebium cōsularem
uirum interemere. Demum sub Augusto Salona per Pollionem Celenisq; oppidis superatis penitus sub iugum uenerunt. Istri autem qui Illyricos, Aetolosq; iuuerant, quum Istri
prædæ cupidi Cn. Mālij castra cepissent, ab Appio Pulchro Appius pulcher
debellati sunt. In Pannonios M. Liuius ab Augusto missus
Segestum cepit, deletis Pannoniorū copijs auxiliū ferentibus Segesta M. Liuius
& armis hostilibus in profluentē iactis, quo uictoria ceteris

repen

Batho rex repente pronuntiaretur. Bathonem eorum regem deinde
Tyberius maxima cæde superatum, ac donis ingẽtibus muneratũ, transtulit Rauennã, gratiam referens quòd se quondam cũ exercitu iniquitate loci circũclusum passus sit euadere.
Marcomanni Pannoniam item Marcomanni gens fera irruperãt, sed ab Antonino philosopho repulsi sunt. Probus itẽ princeps eã à Sarmatis occupatã liberauit. In eadẽ & Const. Licinium oppreßit. Diuisa est in primam & secundam.

Amantini in secũda ubi Bacuntius amnis in Sauum influit. Sauus enim Drauusq; potißimi, hic è Noricis uiolentior, ille ex Alpibus carnicis placidior fluit, uterq; nauigabilis. A Sauo Sauẽsis regio dicta est: qui autẽ inter Drauum & Danubium tractus extẽditur, Valeria dicitur, quæ Croacia nũc
Quadi est. Hanc Marcomanni Quadiq; infestabãt: cum quibus conspirauerant Sueui, Sarmatæ, Bastarni, Alani, Peucini. Cõtra quos profectus M. Antoninus philosophus quum etiã seruitia armasset, in Danubij transitu feliciter acceptos in deditionẽ Marcomannos in Italiam traduxit. Voluit Marcomãniam & Sarmatiam prouincias facere, fecissetq; nisi Auidij Caßij rebellione Orientẽ petere coactus fuisset. Sub Aureliano deinde à Marcomãnis uastata sunt omnia, quæ circa Mediolanum erant, quibus occurrente imperatore tanta est clades accepta, ut Ro. penè solueretur imperium, lustrata urbs, inspectiq; libri Sibyllini, mox barbari uicti nõ tam Romana uirtute, quàm quòd monstris quibusdã uisisq; diuinis ex ope (uti credebatur) Sibyllina territi fuere. Sunt enim
Catti Marcomanni & Catti, ubi nunc Morauia ac Vratislauia.

Bohemi uerò pristinũ Bohemorũ retinẽt nomen. Qua-
Daci di itẽ ubi Quauia adhuc uocatur apud Vladislauiã. Daci
Cotison quoq; sub Cotisone rege in Pannonias Mæsiasq; proximas
Cor. Lentulus concreto gelu Danubio irrumpebãt, contra quos Cor. Lentulus ab Augusto missus, tris eorũ duces cum magnis copijs deleuit, citerioremq; ripam præsidijs muniuit, satis uictoriæ putans posse illos prohibere. De Dacis & Sarmatis Domitianus duplicẽ egit triumphum. Traianus in eos profe-
Decibalus ctus regẽ Decibalum uicit, eius legatis seruilẽ in modũ introductis pax data. Iterum quoq; in rebellantẽ proficiscitur, quo superato Daciam prouinciã fecit, thesauros regios subter uada fluminis inuenit, pontẽ lapideum ingentẽ fecit, de quo in eius uita referã: rex sibi manus attulit. Sub Galieno Dacia est amissa. Aurelianus desperans retineri posse, omnẽ Daciam trans Danubium sublato exercitu prouincialibus reliquit, abductosq; ex ea populos in Mœsiam collocauit, appellauitq; suam Daciam quæ duas Mœsias diuideret.
Macedones Macedones socia arma cũ Annibale coniũxerant. Philippus
Philippus rex ad Apolloniam primo simul cũ Acarnanibus à Valerio
Leuinus Leuino superatur. Deinde à Sulpitio procõsule Atalo rege
Sulpitius & Aetolis belli socijs uarijs prælijs agitatus: pax postremò illi à Pub. procõsule data, dum occupatis in Africam animis, omnibus alijs bellis Romani leuari cuperent. Nec diu in fœdere mansit Philip. Athenienſesq; Romanorũ socios uexabat: acta rursus res est primis illis quondam in eum ducibus Leuinusq; illuc missus est. Sed omne negotiũ Sulpitius Consul suscepit, terra mari Atalo Rhodijsq; iuuãtibus bis uicit, bis castris exuit, bis fugauit. Vltimũ illi prælium cum Q.
Flaminius Flaminio cos. fuit, à quo uictus dato etiã Demetrio filio ob-
Perseus side pacem impetrauit. Perseus defuncto patre bellũ hereditarium prosecutus, aliquãto felicius ab initio, ut qui Licinium, qui prius in Macedoniã ingressus fuerat acie uicerit: naues ceperit: proximos insuper populos bello illato,
Martius partim in deditionẽ, partim in amicitiam redegerit. Mar-
Philippus tius Philippus per altas paludes immunitã Macedoniã penetrauit: coactus est rex classem incẽdere, pecuniã mari mergere, ne in Romanas manus ueniret: à Paulo deinde Aemylio Consule sic conterritus, ut pugnæ adesse non auderet, sic uictus, ut nec illi Samotraciæ latebræ profuerint, è quibus tandẽ erutus miserabilẽ triumpho pompã præbuit. Andri- Andriscus
scus post hunc quòd se Demetrio genitũ diceret, à Demetrio Syriæ rege captus, Romamq; missus, cum indiligẽter custoditus euasisset, tantos in Macedonia motus fecit, ut cæso deletoq; Ro. exercitu cum Quintio Prætore, ingentẽ terrorẽ incußerit. Duce tamẽ Q. Metello in cathenas reductus, seruituteq; Maced. mulctati. Pseudo Philip. ad extremũ excitatus à L. Tremelio quæstore unà cum exercitu cæsus est.

Dardani Mœsijq; post Macedoniam sunt, in quã quotidie Dardani
irrumpebant, ausi templo Delphico manus inferre uiolẽtas. Mœsij
L. Scipio auri pactione corruptus cũ Dardanis fœdus percußit, L. Sylla partim eos uicit. M. Curio procos. penitus M. Curio
sub ditionẽ redegit. Scribonius procos. Cl. Appij qui contra Rhodopeios pugnãs morbo absumptus erat, successor, declinato in Dardanos bello intra trienniũ ad Istrum penetrauit. Dacia tenus uenit, sed saltuũ tenebras expauit. M. Lu- M. Lucullus
cul. L. qui Mithridatẽ uicit frater, Mœsiorum regionẽ excurrit omnẽ. M. Crassus Augusti auspicijs feliciter in eos pugnauit, quos quum peteret, rogitareturq; ab eorum duce quinam essent, respõdissetq; Romanos gẽtium dominos, ille, ita inquit, si nos uiceritis. Nec parũ timoris incußit Do-
mitius centurio foculo supra caßidẽ tanquam ardẽte capite Domitius
collocato. Tyberius postremò Imp. sub Romana eos iura Centurio
redegit, tributumq; pẽdere coẽgit. Thraces Macedonum erant tributarij, quibus uictis Romanũ detractabant impe-
rium, uicinas excurrentes regiones. Scordiscos igitur inter Scordisci
eos cõprehensos M. Cæsonius debellauit, M. Cato cõsul fusus fugatusq; ab illis est: aboleuit dedecus Liuius Drusus qui illos uictos Danubiũ transire prohibuit. Thraces insuper Minutius Rufus apud Hebrũ adflixit. C. Geminius ob flumen gelatũ equitatu amisso infeliciter cõtra eos rem geßit.

L. Piso Rhodopeios penetrauit. Sylla multis prælijs cecidit, Appius sæpe uicit. M. Lucullus ad Tanaim Mæotimq; peruenit, & efferatas gẽtes mira celeritate debellauit.

Post mortem Cæs. M. Brutus aduersus eos mouit infeliciter. M. Crassus Augusti auspicijs primo, mox Scipio do-
muere. Tribali Thracia gẽs, quod Germanorũ armis iu- Triballi
uarẽtur, indomiti mansere. Tyberius imp. Thrasibulũ Thra- Thrasibulus
ciæ regẽ suspectæ fidei reum per blãditias ad se traxit, neq; unquã postea remisit. Vespasianus Thraciã omnẽ quæ sub regibus amicis antea erat, in prouinciæ formã redegit. In
hac itẽ Perinthus, nunc Pera, Genuẽsibus ab Imp. Const. ob Perinthus
latũ ei auxilium cõtra Venetos cõcessa, sicuti Thessalonica Tenedus
ab Andronico Hemanuelis filio Venetis. Prope Tenedus est insula, cuius notißima fama Virgilio describitur, quod teste Arist. in Pol. hic ob Troiam importuosam hospitiũ celebratũ fuerat. Cicero in epist. prouerbiũ usurpat securis Te-
nedia, quòd libertatẽ rebellãdo amiserit. Græcis Romani Græci
cõtra Philippũ Macedoniæ opẽ tulerunt. M. Val. Leuinus
2 1. bello Pu. cũ Aetolis fœdus percußit, captasq; de hostibus Aetoli
urbes illis condonauit, nec paruo fuere bellis Macedonicis usui. Omnia tamẽ obruerũt beneficia cõiuratione cum Antiocho cõtra Rom. inita. Igitur uiolati fœderis pœnas dederunt, & à Glabrione primũ uicti, mox à M. Fuluio Nobilio-
re expugnata Ambracia unà cum Epiro subacti, benigneq; Ambracia
cum illis actũ quòd plus apud iustißimũ populũ beneficiorũ Epirus
memoria, quàm recẽs defectio ualeret. Achæi licet cũ Phi Achæi
lippo bellũ intulissent, accepti tamẽ in amicitia, maleq; deinde usi sunt cõcessa libertate. Legatos pop. Ro. uiolauerũt, ac
duce Critolao arma sumpserũt. Attriti ergo per Metellum Critolaus
Macedonicũ, postremò euersa per L. Mumiũ Corintho li- Corinthus
bertatẽ amisere. Thebæ insuper & Chalcis quæ auxilio Chalcis Thebæ
fuerãt euersæ. Athenienses auxiliũ contra Philip. petiere, Athenæ
defensi sunt, & sua illis libertas concessa. Archelaus Mi-

 thrid.

thrid. praef. urbē occupauit, grauiq; seruitio pressit. L. Sylla circūsessam magno labore expugnauit, & antiquā libertatem restituit, neq; ullam urbē maiore honore dignatus est pop. Ro. Postremò quum Galli rebus exciderēt Constantinopolitanis, Athenas diu tenuerūt cum Pelopōneso: quorū imperium dum in regnū transferretur Neapolitanū, ad manus Acciaiolorum Florent. sub Io. regina peruenit: demiq; ad Turcas. Hodie à barbaris corrupto nocabulo Sethinae uocātur.

Lacedaemonij. Nabis. Cum Lacedaemonijs & eorum tyrāno Nabide bello Maced. amicitia iuncta est. T. Flaminius deficientes uicit, pacē dedit, bellum ob libertatē Argaei qui sub tyranno erant inuere. Vniuersos autē Graecos T. Flaminius uicto Philippo, senatus populiq; nomine per praeconē liberos esse iussit.

Rhodij. Rhodij qui plurimū arte nautica pollebāt, auxilio Romanis cōtra Philippum fuere. Cōtra item Antiochi classem cui Annibal praeerat XXVII. prius, & deinde XX. naues supplemento misere: quibus meritis uicto Antiocho, Cares, Lydi, nōnullae aliae uicinae urbes à Rom. sunt eis donatae, quin & Aetolis eorum precibus placuit ignoscere. Ausi sunt tamen bello in Perseum legatos Romā mittere, in pace cōuenisse, se auxilia regi laturos. Visum id indignū: quapropter ciuitatibus iā donatis mulctati fuere: nec uicto postea Perseo audita legatio, intromissa demū dubia dimissa est. Quum tamen assiduè deprecaretur, in amicitiā accepti sunt, nec unquam postea etiā Mithrid. bello fidem mutauerunt. Ante Vespasianū libera fuit Rhodus suis utens legibus. ipse primum adempta libertate in prouinciae formā cum adiacētibus insulis redegit.

Pamphylij. Cretenses. Pamphylij, Cretēses, Phryges, Lycij, Cilices, & circa nationes omnes piratas excipiebant, cōmodaq; & portus praestabant. Seruilius eos cum Isauria uicit, tributariosq; fecit: & tributa quae grauia fuerant ab Antonio triumuiro diminuta, Lycijs libertate donatis. Cretēses uerò Metellus domuit. Pompeius postremò grassantes iterum piratas uictos ac supplices aliò traduxit.

Arabes. Arabes Aelius Gallus auspicijs Augusti usq; ad Troglodytas deuicit.

Sileus. Sileus Nabathaeorū legatus per deserta deductum exercitum, morbo, labore, fame ferè cōfecit: uicti tamen reges nonnulli, oppida diruta, nec peruentū ad aromata ob aquae inopiam. Sileus proditionis cōuictus, Romam ductus securi percussus est. Traianus progressus ad mare rubrū primus Arabiā subiugatā rectore imposito in prouinciam redegit. Rediens

Agareni. Saraceni. Agarenos rebellantes reiectus tempestatibus & fulminibus superare nō potuit. Hos eosdem esse cum Saracenis testatur August. ab Agar ancilla Abraami cognominatos: deinde à Sara coniuge se Saracenos potius appellari maluerunt. Horum historia supra repetita est, eiecti tandem ex Italia regnoq; Siciliae fuere per Othonē I. auxilio Pandulphi Capitesferrei principis Capuani, cuius postea meritis Campana urbs facta metropolis fuit.

Pandulphus Capitesferreus

Iudaei. Iudaei primo sub Iuda Machabaeo amicitiam petentes, à Demetrio Syriae rege sese tutati sunt.

Hierosolyma. Faustus Sylla. Pompeius & Hierosolymam cepit fessis die Saturni repletis quo gens ea uacat, & Fausto Syllae filio primo muros ascendente, templo pepercit, CC. mil. talentorum, sacraq; intacta relinquens, quae postea Crassus in Parthos profectus diripuit, Hircano facto sacerdote, & Aristobulo eius fratre Romam in triumphum ducto. Titus etiam postremò rebellantem expugnauit, tēplum incendit, muros diruit, undecies centena millia gladio fameq;, teste Iosepho, perierunt. Reliqui uerò ad XC. mill. dispersi. Ianus sexto clausus.

Iudaei deinde sub Traiano circa Cyrenas sumptis armis, supra CC. mill. hominum interfecere, pariq; clade qui in Cypro erant Cyprios affecere. Traianus per Lusium legatū omnes ubiq; inuentos profligauit. Hadrianus Hierosolymam instauratam Heliam de se uocari iussit. Iudaeosq; urbis ingressu prohibuit, ciuitate Christianis permissa. Iulianus Imper. quum templum reparari iussisset, diuino qui opus faciebant igne fundamentis prorumpente conflagrarunt, neq; unquam postea Iudaei certam sedem possederunt.

Indi. Porus. Indorū rex Porus qui sexcentis regibus imperabat, munera ad Augustum amicitiae causa misit, octo seruos nudos aromatis delibutos, uiperas ingentes, serpentem X. cubitorum, testudinem fluuialem trium cubitorum: & perdicem uulture maiorem. Cum muneribus aderat Larmanocagas Indus, qui quum omnia ex sententia euenissent ne quid aduersi accideret, more patrio Athenis nudus ridensq; in ardentem se pyram cōiecit.

Galli. Galli postquam Italia omni expulsi sunt, Salyes per Sextium domiti, Allobroges à C. Domitio. Aruerni à Q. Fabio. Postremò Caesar Heluetios in eorū patriam redire coēgit. Germanorū CCC. mil. Ariouisto duce è Gallia expulit. Suessiones, Atrebates, Belgas in deditionem accepit, Venetos oramq; maritimā classe superauit. Aquitanos per Crassum legatum domuit. Rhenum traiecit, proximosq; Rheno territauit. Oceano remigato Britannos tributarios fecit, Eburones deficientes recepit, cum rebellātibus demum Gallis omnibus & Vergētorige ad Alexiam conflixit, tandemq; IX. anno in fide habuit, tributiq; nomine imperauit sestertium quadringenties.

Alpini. Alpini praedones erāt, nec superari poterant nec in saltibus praeruptisq; montibus adiri.

D. Brutus Mutina fugiens data uiritim drachma se redemit. Messala quum iuxta eos hyemaret, pro singulis hastilibus pretium pendere coactus est. Terent. Varro acie uictos sub hasta uēdidit. Augustus per Tyberiū funditus deletos extinxit, trophaeumq; in Alpibus erexit.

Germani. Germani liberiores omnibus secundū Parthos fuere: à nullis enim maiores acceptae clades. Carbo, Cassius, Syllanus, Māliu, Seruilius fusi uel capti, quinq; simul exercitus consulares, Ipsi nulla lacessiti iniuria, anno ab urbe cōdita DCXL. in Italiam irrupere.

Cimbri. Teutones. Cimbri fuere ac Teutones Oceano proximi, ambo à C. Mario uicti, & à Catulo ad aquas Sextias, quorū uxores noctu se suspēderunt necatis infantibus. Germani ob corporū proceritatem quum primum in Gallia cū Caesare concurrerent, tantū terroris intulere, ut testamēta passim in Romanis castris scriberētur: ac tunc primū in Germaniā ponte Rheno imposito Romanae legiones perductae: quumq; se in paludes syluasq; reciperēt, non inuenti sunt qui uincerentur. Bellis ciuilibus expugnatis legionū hibernis Gallias adfectauere, pulsi tamē sunt, Augustiq; auspicijs bellū illatū.

Drusus eos usq; ad Albim prosecutus, ne uerò ulterius prosequeretur: mulieris specie humana maiore idipsum prohibentis perterritus est. Cimbris accepto lebete delictorum antiquorū obliuionem petētibus, condonatū. Sueui & Sicambri traducti in Galliā, ac proximis Rheno agris collocati.

Vandius. Vannius. Vandius Sueuis, Vānius Batauis reges impositi.

Quintil. Varus. Quintilium Varum Cherusci cum tribus legionibus ob eius libidinē adflixerunt, ad Rhenū Romanos reiecerunt, tantumq; terroris iniecere, ut ludi sint uoti, Augustus capillo promisso caput parieti saepe illiserit. Germanicus dein filius cladis uindex accessit. Germanorū principibus captis ac in triumphū ductis. Marcomannorū Quadorumq; reges ex autoritate Romanorū ad Danubium regnabāt, raro armis, saepe pecunia adiuti. Tyberius acatū per blāditias Marobaduū Germanorum regē non remisit.

Phrisij. De Phrisiorum legatis Romae suprà narraui.

Ciuilis. Vbij. Mortuo Nerone multi populi Batauis ducibus nimis acerbū delectū perosi, autore Ciuilio cōiurarant, legiones Romanorū ceciderunt, Vbios ubi colonia Agrippina deducta fuit, ob nomē Romanum uexarunt.

Cerealis. A Cereali tandem & Domitiano Imper. pacati sunt, triumphusq; de Cattis ductus, eosdemq; ac Marcomannos superius dixi à M. Antonino subactos. Probus tot eorum incursionibus indignatus suprà CCCC. mil. cecidit: ultra Albim

bim remouit, Romanas urbes in hostico posuit, milites collo-
canit: XVI. mil. tyronũ ex eis acceptis per omnẽ prouinciã
sparsit, & omnẽ deniq;, qua late tẽditur, Germaniã subegit.
Nouẽ reges ad pedes prostratos habuit, ac uinũ cõficerent
permisit, noluitq; & arma prohibere, sed prius prouincia
Alemani erat deducẽda. Alemani sub Galieno in Hispaniã penetrã-
tes Gallijs attritis in Italiã irruperũt. Eorũ deinde Constan-
tius magnã fecit stragẽ. Cõstan. autẽ magnus ipsorũ reges
captos, spectaculo bestijs obiecit. Iulianus interfectis regi-
bus magno captiuorũ numero abducto, fœdus cum eis fecit.
Saxones Valẽtinianus Saxones Oceani accolas inter inaccessas pa
ludes domuit, uictorq; ad Oceanũ peruenit. Vltimus Ro-
manorũ Theodosius Germaniã attriuit. Nã & Hydræ mo-
Tartari do hæc semper natio uires instaurabat. Tartari nõ ut qui-
dam tradidere, Scythicũ genus est, sed Europæũ in Taurica
Chersonneso Plinio positi ac Tartari appellati. hodieq; ibi-
Theodosia dem perseuerãt, ubi quondã Theodosiã nunc Caphã regiam
cõstituere, quæ deinde in Genuensiũ, postremò Turcarũ po-
Aitonus testatẽ uenit. De his scripsit Aitonus Armenus Aitoni regis
Armeniæ nepos, qui fuit an. M.CCXC. Hi enim quum diu
more ferarũ sine rectore, sine lege, sine Deo degerẽt, cresce-
Can Guiscam te plenè multitudine, an. M.CCXXXIIII. Can Guiscam
regẽ sibi creauerũt, qui primus fines patrios egressus, in Scy
thiã cũ exercitu penetrauit, usq; ad portas Caucasias: tris
filios in totidẽ orbis partes misit. Iachim in occidẽtẽ, Tagla
Batho Comani dsim in meridiem, Bathonẽ in septentrionẽ. Hic ultimus res
gessit magnas, Comanos uicit, qui & ipsi Europæi sunt, anti-
quitus prope Roxolanos, Omsni Ptolemæo uocati, uerum
postea & in Asiã cõmeantes, Iberos, Albanosq;, ac circa na
tiones expulere: eiecti unde à Tartaris, ad Polonos postre-
mo Pannonios migrarũt, ubi à Bela rege in partẽ regni re-
Cataium cepti fuere. Deinde Batho Scythis superatis in Cataio se-
dem cõstituit, quæ regio inter Imaum & Iaxartẽ fluuiũ est:
de qua item suprà mentionẽ feci. Ad occidentẽ uersus exẽ-
plo Comanorũ eosdem petijt populos, strages maximas cdẽ-
do, de quibus in Pannonia dixi. In Germaniã demum fle-
ctens in Danubij trãsitu cũ bona exercitus parte mersus est.
Abalon Occota Abalon Bathonis ex Occota nepos Syriæ primus bellum
intulit, Saracenos debellauit. Babilonemq; in Aegypto uasta
uit, quam sicuti Babylonem Assyriæ Baldacam nunc uocant.
Huic filius Abaga succedens Syriam amisit. Huic item Tan-
goder primus Christianus aduersus, qui legem colere cœpit
Mahumetanam, deinde Agonius, Quegatho M.CCXC.
Deinde Bando, postea Cassanus, qui Syriæ per Molaim &
Catolosa dux Tamerlanes Catalosam duces bellũ intulit. Ex his genus item Tamerla-
nes ille potẽtissimus, quem supra memoraui, dicitur duxisse.
Hodieq; hæc natio potẽtissima magnopere coaluit: & in Eu-
Tartarus Can ropa, & in Scythia apud Cataium. Can ubi omnes ex succes-
sione principes à primo rege appellati. Bellorum igitur hu-
iuscemodi excursum T. Phedri nostri ex magna parte dili-
gentia collectum, non ab re fuerit simul ordine repetijsse.

Isis ANTHROPOLOGIAE hæc insu-
per adijcienda. Isis Phoronei regis Argi-
norũ filia, quæ et Io dicta est, Ioui dilecta:
& in uaccã, ob Iunonis zelotypiã muta-
ta, Argoq; cui omnũ erãt oculi in custodiã
Argus data est. Hic lyra Mercurij à Ioue missi sopitus, ac Isis ela-
psa: mareq; ingressa, Ionium ex ea uocatũ, in Aegyptum ubi
colitur pro dea uenit. Argus uerò in pauonẽ uersus, Iunoniq;
Anteus dicatus est. Anteus gigas ex terræ filijs cũ Hercule con-
grediẽs, ut deprehẽsus est ex telluris tactu uires excrescere:
Vesores ab eodem in aëra sublatus ac exanimatus est. Vesores rex
Aegypti primus omniũ cũ Scythis prælio cõgressus aduer-
soq; Marte repulsus, sese in Aegyptũ recepit. Illi uictoriam
sequẽtes, Aegyptũ & Asiam ferè totã infinitis cladibus af-
fectam tributariã fecere, usq; ad Nini regis tẽpora, qui eam
à Scythis liberauit, postquam uectigalis fuerat annis M.D.
Aesopus Aesopus phryx genere scriptor fabularũ: quem Arist. nõ
dedignatur allegare II. rhetor. & Plato in I. Phædri, & A-
pul. de deo Soc. Hic olim seruus ac deformis, sed astutus ac fa-
cetus: missus ad fodiendũ agrũ, cum falsò à conseruis accusa-
retur quòd ficus domino seruatos edisset, aqua calida corã
potata, & eadẽ reuomita, se insontẽ esse mõstrauit: accusato-
res idẽ facere iussi, ficus euomuerũt. Deinde dono datum
Zenæ agri procuratori, Zenas cuidã mercatori illac præ-
tereunti uẽdidit: ac in penuria iumentorũ cũ ferre iuberetur
unà cũ alijs sua quisq; onera: ipsi debilẽ se facienti data optio
leuius portare: tulit itaq; canistrũ panibus plenũ cæteris ri-
dentibus, ut grauius: at cũ illos anteiret, distributis paulatim
in itinere panibus leuiore sarcina ambulabat, donec perueni-
ret Ephesum: ibi enim rursus uenditur Xantho cuidã, à quo
interrogatus cuias esset: respõdit, ex carne. At ille: nõ hoc pe
to, inquit, sed ubi natus: in uentre matris. Ait rursus: non hoc
dico: sed, in quo loco: nescio. ait, si in lecto, an extra. Cedo, in-
quit ille, quid scis facere? nihil, at Aesopus. Illo admirante: nã
mei, dixit, conserui, qui tibi mecũ sunt uenditi, cum se dicant
omnia scire, mihi nihil relictũ est. Proposita quondã quæ-
stione cur holera sponte nascentia citius uenirent quàm sata:
Xantho promdẽtæ rem tantũ referente, Aesopus nouercæ
cõparationem proposuit, quæ alienos filios, ut terra semina,
difficilius enutriat. Deinde iussus coquere lentem, unũ tan
tũ lentis granũ coctũ adposuit. Iussus quatuor pedes por-
cinos emptos coquere, cũ dominus calũniandi gratia unum
surriperet: suspicãs ille quod erat factũ, pedẽ uini porci qui
domi nutriebatur reposuit: ac dominus cũ oblatũ loco resti-
tuisset: num, ait, quinq; hic porcus habuit pedes? At Aesopus,
Minime: sed bene duo octo: nã reliqui tuo porco sunt incolu-
mes relicti. Iussus ad lauãdos pedes peluim adducere: eã si-
ne aqua parauit: quòd nulla de aqua facta esset mẽtio. Ius-
sus cõuiuiũ ex optimis præparare: linguas tantũ emit: dicens
has esse optimas, sane bona ex eis memorãs. Iussus cõtrà,
ex pessimis aliquid præparare: linguas iterũ adposuit, simili-
ter memorãs quãta ex eisdẽ mala prouenirẽt. Interroga-
tus cur ouis ad mortẽ tracta mutescat, porcus autẽ grũniat:
Quia, inquit, ouis adsueta mulgeri ac tõderi, ferrũ nõ expa-
uescit. Post hæc cũ Xãthus ad ludos profectus in Samiorũ
theatro uidisset aquilã de manu prætoris anulũ in aëre fe-
rentẽ: dixit mirãtibus Samijs Aesopũ suũ hoc portentũ indi-
care posse: ille statim accersitus, ante omnia libertatem pro
mercede petijt: qua instãtibus Samijs adsequuta, uaticiniũ suũ
impleuit, qui domino prædixerat, nolentẽ se quãdoq; liber-
tatũ. De portẽto ait, regẽ fore externũ, qui eorũ cito occu
paret libertatem: nec mora: ecce Crœsi Lydorũ regis literæ
tributũ petẽtes: quod Samij cũ Aesopi cõsilio detrectassent,
Aesopus ante oia à rege petitur: ille fabulã huiuscemodi Sa-
mijs proposuit: Lupi leporibus bellũ indixerũt: lepores auxi
lio canes accersunt: lupi de pace cõueniũt: modo canes ab eis
in custodiã dẽtur: quo facto in lepores postea irruerũt. Tãdẽ
negãtibus illis profectus est ad Crœsum, à quo honorificè su-
sceptus est, ac donis cumulatus. Samijs insuper libertatẽ impe
trauit: quibus meritis ei postea fabulas suas dicauit. Reuer
sus cũ ingẽti Samiorũ Lętitia, paulò pòst Babylonẽ profectus
est ad Lycurgũ regũ regẽ, quẽ docuit ænigmata soluere: nã
oriẽtales tũc in his sapiẽtiores ignaris mos erat tributa impe
rare. Apud hũc igitur in suspicionẽ ueniẽs accusatiõe cuiusdã
Eni, quẽ Aesopus sibi adoptauerat: diu latuit in quodã sepul
cro. Interim Nectabo rex Aegyptius ad Lycurgum ænigma
mittit, se turrim uelle ædificare, quæ nec cœlũ nec terrã cõ-
tingat. Ad hoc soluẽdũ Aesopus quæsitus, è latebris apparuit

magna regis gratia, qui & filio adoptiuo supradicto iniuriã omnẽ remittens, salutaria insuper præcepta de uita tradidit.

Ad postremũ Delphos profectus cũ nullũ honorẽ, ut in cæteris locis accepisset, dixit in cõcione eos similes ligno maris esse, quod procul magnũ apparet, propinquãs uerò cõtinuo minus: sic eorũ esse famã. Illi turbati phialã argẽteã sarcinulis eius clã adligatã discedẽtis posuerũt: in itinere itaq; deprehensus ac falsò furti accusatus: de rupe insons præcipitatur.

Valerij — Valeriorũ familia, quòd suprà cõfuse scribatur, sic ex ordine habet. Primus genus illustrauit, P. Val. Publicola Volesi filius: deinde huius filius, P. Val. qui cos. etiam post eum fuit. Deinde Publicolæ frater M. Valer. qui cos. de Sabinis: postea dictator de Volscis triumphauit: ex quo honoris gratia datũ ei, ut fores extra aperiret Græcorũ imitatione, qui hoc bene meritos munerabant decore: quodq; in theatro locum ad spectandũ ipse successoresq; haberent. Cecidit in pugna Latinorũ, uulneratus à Sexto Tarquinio: autores Liui. & Plutar. Hos sequutus est Val. Potitus idẽ & Maximus, qui post decemuiralem inuidiã plebem patribus conciliauit: primusq; cos. factus de Volscis triumphauit. M. Valer. alter Coruini cognomen tribus militũ meruit: à coruo cõtra Gallum auxiliãte. Deinde cos. XXII. annorũ factus, de Sannitibus triumphauit. Postremò dictator milites, qui Capuæ præsidio relicti erant, ac ob æs alienũ eam occupare urbem cogitassent: à furore reuocauit, eosq; insuper patriæ incolumes restituit: fuere & alij quos suprà narraui.

Scipio Aemylianus — Scipio Aemylianus cum legatus Martio & Manlio coss. in Africa esset: bis cos. temeritate exercitum in iniquũ locũ relictum, sua uirtute restituit: quapropter ex sententia Catonis dicentis cæteros in Africa umbris pugnare, Scipionẽ uigore: cos. & ipse ante ætatem factus Carthaginem deleuit. Post uictoriam uerò imitatione Pauli Aemylij patris ludos celebrauit, transfugas, fugitiuosq; bestijs obiecit.

Petus Traseas — Petus Traseas Patauinus, senator, uir Catoniana disciplina & seueritate, ob adfectatæ libertatis suspicionem damnatus à Nerone, sibi & ipse uenas soluit. Deinde Iunius Rusticus de quo suprà mentionem feci, quòd laudẽ eius edidisset, sanctissimumq; appellasset: dãnatus à Domitiano est. Mart. Quod magni Traseæ cõsummatiq; Catonis dogmata.

Richardi — Richardi duo supra cõfisi. Alter enim de Mediauilla ordi. min. alter ord. præd. patria Florẽtinus hinc annis CC. nõ cõtemnenda doctrina: qui cum in Asia peregrinaretur, Alcoranum doctus linguam Arabicã conuertit: contraq; commentarium edidit: quem Demetrius Cydonius in Græcum postea transtulit sermonem.

Pontanus — Quando uerò in hominũ nomenclatura sumus, non prætereundus Ioannes Iouinianus Pontanus, Alfonsi iunioris regis Neapolitani epistolarũ magister, qui nuper decessit iam senex, multis relictis poematis: uita probus: prole infortunatus: unicũ enim habuit: eumq; ad literas indocilem, cui etiam superstes fuit. Carmina factitabat arte maiore quàm ingenio, ut de Sillio Plin. dicit: ita tamen culta, maiorum imitatione, ut parem hoc tempore non habuerit. Dignus alioqui ob eloquentiam ad omne genus scripti accommodatam, qui ad altiora quandoq; studia penetrare debuisset, si per Musarũ dulce cõmercium, quæ nos ignobili decipiunt otio, licuisset.

Marullus — Discipulum habuit Marullum Constantinopolitanum, hospitem meum, qui eodem die quo à me Volaterris discessit, in amne Cecina submersus est: uir acris cum ingenij, tum iudicij, & qui plus nostræ quàm patriæ linguæ uacauerit, ut eius indicant carmina.

Cæterum seculo non parcam, cum libelli quidam inficeti nuper falsis editi titulis lectitentur, ut ex filo & multis pugnantibus deprehenditur. In Xenophonte quem Gryllonis — Libri subditi-

uij — filium autor editionis uocat, cum Grylli sit, hæc scribuntur: Gallum, significat Græcè candidũ & lacteum: quod minime uerum. Deinde sequitur: Gallus Latinè dicitur Gallinæ maritus. Vide quæso miser philosophus, par in eloquentia Platoni, quibus laceretur delyramentis. In his etiam Cecinæ fit mentio: qui lõge illis posterior fuit. Multa huiuscemodi. In Catone, ne uerbũ quidem eius uenerandæ uetustatis apparet.

In Beroso item portentosa nomina: nec apud ullum ueterũ scriptorũ penitus memorantur. Sed quid de sacris dicam? inter quæ multa quotidie legũtur apocrypha, ita indiligẽter ineptẽq; cõscripta: ut si à patribus quorũ est officium interpolare, diutius tolerentur, magis de redditibus & diuitijs, quàm de religione sollicitos esse se ostendent.

PHILOLOGIAE, tertiæ operis parti, quæ deinceps sequuntur adglutinanda.

Posca — Poscam apud Pliniũ, aquã ex hordeo coctam: nõnulli ex melle dicũt. Aemorrhoides — Aemorrhoides capitula sunt uenarũ ad anum descẽdentes, unde sanguis fluit, Celso: magno naturæ beneficio, purgationẽ ultro emittẽtis: His obstructis occurritur per irudines: torquẽtibus uerò, per cancrorũ, ouorumq;, aut oliuæ cinerem illitũ, siue etiã gallinæ adipẽ ex oleo rosaceo. Suffitus etiã sedẽti, ex origani, pulegij, ac chamemelæ decocto, siue in aqua tepida, magnopere dolorẽ leuabit. Narce — Narce, dicimus est mẽbri torpedo, seu labore, seu frigore stupescẽtis. Narcodes qui hoc patitur, à Narco pisce hoc infligẽte malũ: quẽ torpedinẽ Græci uocãt. Suspiriosi — Suspiriosi, qui frequẽter suspirãt, ex morbo præcordia grauãte. Pterygium — Pterygiũ, suprà morbum esse diximus oculorũ: est & digitorũ iuxta ungues ulcusculum.

Paronychia — Redunuum — Paronychia, dicitur Latinè redunuũ: cũ caro iuxta itẽ ungues soluitur. Inter Benaci pisces anguillæ tantum Plinio memorãtur, magno argumẽto, carpiones uocatos, non fuisse repertos: qui nunc in eo scatẽtes quoquo uersus inter nobilia salsamẽta exportãtur. Attilus — Attilus item in Pado, mille quãdoq; librarũ eidẽ positus: nunc adanus Trãspadanis uocitatur: quẽ minimus, ut ipse ait, piscis nomine clupea, eius appetẽs ora, interimit. Lotus — In plantarũ genere, lotus arbor, cuius dulcis est fructus, in obliuionẽ ducẽs Vlyssis socios, qui ad populos Lotophagos peruenerãt. Hanc Romæ frequentẽ uidemus: si ea, ut opinio herbariorũ quorundã, est quam ponzeracũ uocãt.

Buxus — Buxus, humilis arbor, folio myrti similis, nascitur in locis algentibus & asperis, ut in Cytoro & Olympo Macedoniæ: adhibetur in hortis operi topiario: Græci πύξον dicũt.

Ebenus — Ebenus, nigro colore arbor, quæ materiæ interfusa decorẽ præstat, nascitur in Aethiopia. Sambucus — Acte — Sãbucus, Græcè ἀκτῆ, arbor surculosa, in summo umbellas habens floribus albis, qui maturescẽtes tingẽdis corijs adhibẽtur. Chameacte — Ebulus — Chameacte, Latinè ebulus, parua est sambucus, parumq; attollitur, quæ uulgò cõspicitur. Nautea — Nauteã, Festus herbã olidã dicit esse: aut aquã foetentẽ in nauis sentina. Manna — Manna, nostra ætate cœpit in Calabria prouenire: licet Orientali inferior. Verbena — Verbena passim adspicitur, sacrificijs quondã priscorũ adhibita: nũc similem ferè superstitionem retinere uidetur, herba sancti Ioãnis appellata: quòd eo die lectã, uim nescio quã dicãt habere. Idem & de Artemisia dicũt. Artemisia — Napum — Napũ, genus est rapi oblõgi. Pastinaca — Staphylinus — Carota — Pastinaca duplex: domestica, quã Græci Staphylinũ uocãt, quod nos usurpamus: ac Columellæ inter hortensia cõmemoratur: uulgò Carotã uocãt, ut etiã apud Dioscoridẽ. Sylucstris uerò pastinaca, Latinis propriè Pastinaca uocatur, Græcis Daucon. Ibiscum — Ibiscũ autẽ Plinio, parua est pastinaca, quã corruptè Libysticum uocãt, Hetrusci uerò pastinacinũ. Idem Plin. contra omniũ sententiam solus, staphylinũ eundem, & pastinacam sylucstrẽ uidetur appellare. Sisera — Siser, apud eundẽ autorem genus ponitur raphani ualde amarum: longitudini neruus inest, qui extrahitur. Tyberius eum nobilitauit, flagitãs

quotan-

quotannis à Germanis, ubi sunt maximi. Quid autē hoc tē-
Raphanus — pore sit, non satis existimare possum. Raphanus illibera-
lis, ob uim laxandi ructus, frigore gaudet: in Germania ma-
gnitudinem infantiū puerorū æquat. Aristomachus, detrahi
per hyemem folia iubet, & ne lacunæ stagnent adcumulare:
Aegyptus oleū non fert — ita in æstate grādescere. In Aegypto mire celebrant, ob olei
fertilitatē, quod de semine ipsius faciunt, nā oleo cætero ca-
rent: utilißimus in hyeme cibus, idē dentibus inimicus, quo-
niam atterat, sicuti ebora poliūt. Marcion Græcus huic unū
uolumē dicauit. Odiū his cum uite maximū: refugit iuxta sa-
tos. Fertur in tēplo Apollinis adeo prælatus cæteris cibis ra-
phanus, ut ex auro dicaretur: beta ex argēto: rapum è plū-
bo. Et hæc quidē Plin. Verū ubi dicit corticē eis esse & ma-
gnam quibusdam, hoc tempore apud nos minime contingit.
Nuces Iuglandes — Inter nuces, iuglās potißimas, quā Græci basilicā, & per-
sicam ab initio uocauerūt, ut ait Plin. quod sanè argumento
est, eas à Perside à regibus fuisse translatas: deinde Caria,
quod capita tentarent, nominauere. In hoc genere sunt &
Molluscæ — Molluscæ putamen rūpentes ob incrementū, simul & molli-
tiem. Quidā uerò nuper scriptor heracleoticam ait à Græ-
cis, castaneam nobis uocari, cum auellana sit. Hanc ex Hera-
clea Ponti idem autor testatur esse prius aduectam: ideoq;
Heracleotica Auellana — Ponticam nucem, & Heracleoticam appellari: deinde auel-
lanam, ab oppido Campaniæ. Cato Prænestinas laudat. Pli-
nius Tarentinas, & amplitudine & putaminis mollitie. Ar-
Nuciperfica — bor autem auellanam ferens, Corilus appellatur. De nu-
ciperfica Martialis in distichis:

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis persica cara sumus.

Nux pinea — Nuces pineæ Tarentinæ digitis fragili sunt putamine. Est
aliud genus apud Apiniū, dicitur Nucleorū cortice tam mol-
Pytium Nux castanea — li, ut simul mandatur. Quartū genus Pytia uocant, è pina-
stris. Nuces castaneas, διὸς βαλάνους Græci uocāt, Ex his
Balani — generosiores Tyberius princeps Balanos uocabat. In He-
truria nunc Marones appellāt. Pruno autē nulla æquè su-
Nucipruna — stinet adoptiones. Nucipruna enim, & pruna amygdalina,
& pruna malina Plinio ponuntur, naturæ omnes geminæ.
nunc autē raro uisæ. Nucū putamen tingendis lanis, rufen-
doq; capillo utile. Cato nuces ollis conditas in terra seruari
De pomis seruandis — uirides dicit. In uniuersum uerò in seruādis uuis, ac pomis,
præcipitur ea legi decrescente luna, ac infra terrā existente,
cœlo sereno: post horā diei tertiam, & ante perfectā maturi-
tatem, collocandaq; in loco frigido, & septentrionalibus fe-
nestris opposita. Punica aqua marina feruente indurari utile
est: moxq; sole siccata suspēdi. Varro & in dolijs arenæ ser-
uari iubet: & immatura obrui terra in ollis fundo effracto,
sed spiritu excluso. Cætera mala generosa folijs ficulneis sin-
gula conuolui, & in cistis condi: uel creta illini, exsiccariq;
præceptū est. Caduca uerò in storijs rara collocari: Pyra in
fictilibus picatis inuersis obrui inter scobes: uuas item sed
suspensas. Sunt tamen qui in granarijs suspendant tutas eo
Cucumeres — puluere putantes. Cucumeres pluris generis suprà narra-
ui: cum magnitudine excedūt pepones uocantur: in cibis non
insalubres: tamen plurimū natant: uiuunt in stomacho aucti
in posterū diem: oleum mire odere, nec minus aquas diligūt.
Defecti quoq; ad eas modice distantes adrepunt, contrà oleū
refugiunt: aut si quid obest, aut si pendeant, curuantur: idq;
una nocte deprehenditur, si uas cum aqua subijciatur à qua-
tuor digitorū interuallo descendētibus ante posterum diem:
at si oleū, eodem modo in hamos incuruantur: ijdem in fistula
flore demisso mira longitudine crescunt. Noua eorū for-
ma in Campania prouenit mali cotonici effigie: fortè primo
Melopepones — natū, mox semine ex illo genus factū, Melopeponas uocant:
non pendent hi, sed humi rotundantur: mirumq; in his, præ-
ter figurā, coloremq;, & odorē esse. Hæc Plinius. Hoc au-
Melones — tem genus posteritas auxit appellauitq; Melones. Spartia-
Isatis Radicula — nus melones Ostienses celebrat. Isatim Plinius radiculā uo-
cari dicit, herbā fulloniam, rubro colore, è Syria uenientem.
Radix Assyria — Columella radicē Assyriam eandem uocat inter hortēsia: &
alibi raphani radicem appellauit. Ouid. metamor.

Intubaq; & radix & lactis massa coacti.

Capnion — Ex quo utilis etiam cibo uidetur. Capnion, Plin. diureti-
cum est, bilem per urinam purgans: nunc Fumum terræ ap-
Strichnon Solatrum — pellant. Strichnon, nos Solatrū dicimus, cuius supra plu-
res adsignaui species: eius una quæ frequens in hortis, cau-
Intybum Cychorium — libus, folijsq; penitus rubentibus. Intubum & intybum di-
cimus, Græci Cychorium idem appellant: hoc domesticum,
& syluestre reperitur: domesticum Intyuia nunc quoq; cor-
ruptè uocatur, quæ Seris etiam dicitur: de hoc Columella,
Torpēti grata palato cichoria. Syluestre, id est quod uul-
gò Cychorium dicimus: de hoc Virgilius.

Et amaris intyba fibris Officiunt.

Rustica Rusticula — Rusticula, à gallina rustica differt: hæc, teste Columella, si-
milis est uillaticis. De rusticula uerò Martialis distichum:

Rustica sum perdix, quid refert, si sapor idem est?
Carior est perdix, si sapit illa magis.

Ex quo hæc Aristoteli Alectoris uocata: apud Gazā Gal-
linago uertitur, uulgò Gallinella nuncupata, uti suprà memo-
raui: est enim perdici aui externæ quam similis.

Retiarius Secutor Thrax Mirmillo Parmularius — DE LVDIS autem suprà narraui, ac munere gladia-
torio haud apertè. Retiarius, & Secutor, & Thrax, idē erat
quod Thraces ab initio fuerint: qui autē petebatur Mirmil-
lo, & Parmularius idem, à Parma scuti genere, qua se defen-
debat. Horū paria lanista prætori uendebat: prætor autem
populo in ludis donabat: ex quo Munus est appellatum.

Quo ad uestes, ac sumptus, apud Trāquil. de Tyberio le-
gitur, quod ex militia sejuncte Augusto, ad palliū & crepi-
Chlamys — das redegit: hi enim simul & chlamys habitus erāt Græca-
nici, quibus milites pariter & philosophi in otio & gymna-
sijs utebantur, à togæ Romanæ grauitate alienus. Persius.

Non hic qui in crepidas Graiorum ludere gestit.

Adsumebatur tamen à Ro. quibusdam principibus fiducia
quadā propria, dū uacarent, ut Afric. teste Valer. dum in Si-
cilia gymnasio studeret, mox in Africā transiturus: ex quo
cum fama esset eū luxuriari, legatis inquirēdæ ueritatis gra-
tia missis, sese purgauit. Itē Scipio statuā crepidatā & chla-
mydatā sibi in capitolio poni uoluit, quòd his uteretur: ute-
Crepidæ Soleæ Infula — batur & Sylla etiā imp. Crepidæ enim apud nos soleæ dicū-
tur. Amictu sacrificaturi caput operiebant, ut de Numa
apud Liui. legimus. Infula uerò se deuouētes. Idem lib. 11.
Cōsulares fasces nihil aliud quā pompā funeris putetis: claris
insignibus uelut infulis uelatos ad mortem destinari. Vitta
Vitta Instita — uirginū ac uestaliū fuerat. Instita ac stola matronarū. Ouid:

Este procul uittæ tenues insigne pudoris:
Quæq; tegit medios instita longa pedes.

Stola — Et August. apud Tranquil. Liuiam suam Vlyssem stolatum
ob uim ingenij solebat appellare.

DE AVRO, ARGENTO, AERE, FERRO.

Auripigmentum — AVRVM ex auri pigmento facere Caius
princeps, teste Plinio, cœpit: uerū adeo mo-
dicum ut detrimentū sentiret. Nascitur au-
ripigmentū in Syria in summa tellure, qui-
dam hoc tēpore ex æris foßitij libris tribus
unum eliciunt aureum. Argentū item è stanno purgatione
prius hoc modo fit: Sumito mellis, salis, aceti albi, ac uehemē-
tis urinæ puerilis sigillatim pondo. Tartari selibrā (uocāt
enim tartarū uini gūmi induratū, qui summis dolijs hærescit)
misceto simul: & in hac aqua stannum duodecies fusum la-
uato:

uato: deinde ad calcinationẽ sic reducito, fusum cum spatula moueto, ac telam primam, quòd immunda sit, remoueto, & salis armoniaci pollinẽ adijciẽdo, reliquas nebulas amoueto, donec totus in calcem redactus in puluerẽ teratur, postremò cum melle & tartari modico in corpus rursus reducito. Sic igitur reductũ cum sale uel armoniaco uel tartaro simul fundito: ac illius selibræ calybis scobis anciã adijcito. Vel aliter, cum hyoscyami succo fundito: & rursus cũ saluiæ succo pari refundito: supraq; puluerem proijcito ex herba quã uocant sulsequiã. Dioscorides pentedactylũ appellat, partẽ unã supra stanni sic fusi partes sex: argentũ erit, & colore, & duritiæ probatũ. Argentũ uiuũ hoc modo congelabis. Huius põdo stanni modo supradicto purgati libris tribus admisceto sulphuris mũdi unciã, totidemq; salis armoniaci rursus cõmisceto. Deinde succi asphodeli selibrã simul cũ uncia succi phlomi, quẽ tassum barbatũ uocãt, ac totidẽ sulphuris adijcito: mixtaq; omnia in pila uitrea locato, ita plena ne euaporet, aliter frangeretur: deinde luto sapientiæ uocato digitis quatuor crasso circumlinito, deinde siccato: ac demũ in plũbo fuso duos naturales dies positũ finito: postremò extractũ: argentũ firmißimũ & examine probatũ habebis: Est enim lu: ũ id ex Creta cum setis bubulis & panni lana detonsa cõmixta fartũ: adeo firmũ ut ne igne quidẽ absumatur. Rursus stannũ, æs, ferrũ, hoc modo purgabis: sumito salis alcali, cineris, calcinæ, id enim genus est ꝑ õpbolicis, æquas partes: & ex aceto uehemẽti supra marmor diligẽter mollito, deinde acetũ colato. & in hoc postea stannũ quinquies fusum lauato, æris autẽ aut ferri laminas ignitas extinguito, optimè purgabuntur. Sed & ferrũ quod ostẽnti loco conflatum in statuam olim à Glauco Chio Pausanias memorat, cœperunt proximis annis apud Melitã Siciliæ insulã, quæ nunc Malta dicitur, ubi & cotonũ nascitur, rursus conflare. Id ostendit captiuus ac nobilis Turca ĩ fornacibus follibus XXXIIII. horarũ spatio excisitus, puluere quodã adhibito. Ex argẽto autẽ uiuo plura conficiuntur, Solimatum, Cinnabari, Sal armoniacũ, addito alumine et nitro. Sal alcalis uerò ex herba fit cõbusta: ex qua simul & arena flaua uitrũ conficiunt.

Melita nunc Malta

Sal commune
Sal armonica

Sar alcalis

De chrysocola auri glutino foßitia & factitia suprà narraui, est enim ea quã nunc boracẽ uocant. Nitrũ etiam factitium ex terra fit humano lotio, seu porcino macerata, igneq; despumata. Aqua quoq; ex uino per ignẽ expressa ad multa utilis, quã ardẽtẽ uocãt, post Plin. reperta uidetur.

Chrisocola
Nitrum

Musicæ cum superius rationẽ cœlestem accõmodans: tonus pars est, si ad diastemata refertur planetarũ: nã CXX. mil. stad. dicũt esse quemlibet, id est, milliaria XV. M. DCXXV. quod est spatiũ à terra ad lunã, à luna ad Mercuriũ semitoniũ dicũt. Inde ad Venerẽ tantundem. Inde ad solem tonũ & semis. Inde ad Martem tonũ. Inde ad Iouem semitoniũ. Inde ad Saturnũ tantundem, ab eo autem ad polũ toni duo & semis. A terra igitur ad polum stadia DCCCLXXV. M. id est, milliaria CIX. M. CC LXXV. Sunt & qui aliter hanc rationem subducant, ut ꝑ prà in astrologia memoraui.

FINIS Commentariorũ Vrbanorũ duodequadraginta, iuuante Deo ac domino nostro Iesu Christo: in quorũ apographis, quòd antigraphũ indocti manu fuerit exscriptum, autor multa desiderat: Ante omnia uerò si quid imprudẽter quod ad rem minime pertineat, usquam sit ausus, ueniã petit, ac sacro ecclesiæ senatusconsulto permittit.

OECONOMICVS XENOPHONTIS RAPHAELE VOLATERRANO INTERPRETE.

R. VOLATERRANVS TITIAE MINVTIAE SALVTEM.

OECONOMICVM Xenophontis olim à Cicerone conuersum, uti plane Columella & noster Hieronymus indicant, si ab iniuria fati prouidentia uindicasset, meo rursus labori cõsuluisset: in quo quum ego, uelut ignobilia tesqua cãpo feracißimo successerim, ita sum conatus in eo uertẽdo, ut lectorũ potius utilitati, quàm propriæ studerẽ ambitioni. Nam quũ res tota in dialogo sit, ac more Platonis ambagibus et periodis distrahatur, sic me adcõmodaui, ut quũ nihil ex eo sentẽtiarũ desideretur, uerborũ haud ad rem magnopere pertinentiũ nõ nihil præterirẽ, inter quæ illa sunt: inquã & inquit millies repetita, Ciceroni etiã, ut palam est, euitata: quæ uti nostris fastidiũ, sic Atticis gratiam pariunt & leporem. Hunc igitur mea Minutia tibi dedico, quæ nũc in Tuscis rem curas cõmunem, ut mulierem fortem quã sacræ cõcinnant literæ ex hoc libello diligentius agat. Et quanquam ætas iam fera sarcinulas colligere: tum ex tumultu receptui canere, ad excolendam maximã nostri partem expostulat, Matronæ tamen prudentis officium ex huius etiam præceptis philosophi ab re non fuerit, non tam tibi quàm alijs haurire, nostræ præsertim Lucillæ, ut & ipsa si generum nobis, qualem optare fas est, Deus obtulerit, poßit ex æquo cum uiro ac reliqua familia uiuere: si autem diuinior ei uia cœlitus ostendatur, hæc nihilominus nosse inter animi bona collocare.

SOCRATES CRITOBVLVS ISCHOMACHVS.

AVDIVI SOCRATEM de œconomia quãdoq; talia disserẽtẽ. Dic, inquit, ò Critobule, œconomiáne scientiæ nomen sit, uelut medicina, aut ferraria, seu etiam architectura? CRITOBVLVS, Mihi profectò uidetur. SOCRATES, An'ne ut harũ artiũ, sic œconomiæ, officiũ esse aliquod dicere poßamus? CRI. Sanè. Nã & œconomi boni esse puto, bene regere propriã domũ. SOC. Quid si alienã curet? an nõ uti suã curabit rectè, & quẽadmodũ architecturæ sciẽs æquè alijs atq; sibi artẽ exercebit? eadẽ rõne & œconomus. CRIT. Mihi quoq; uidetur. SOC. Igitur huiuscemodi artis peritus, si nequaquã cõtingat eũ esse diuitem: haud aliter alienã poterit regere domũ, quã qui mercede ædificat? CRIT. Vt ais. Et mercedẽ profectò feret admodũ magnã, qui circa id oĩa diligẽter administret, rẽ augẽdo alienã. SOC. Sed quæso, domũ qd nã putas esse: an quæ tãtũ intra sint seu etiã extra illã, quæcũq; usquã possidemus:

demumscium erūt rationis? CRIT. Nēpe ita est: & si nihil in eadem ciuitate habuerit, quæuis, aut ubiuis possessa ad domū pertinebunt. SOCR. Ergo & inimicos possidebunt aliqui. CRIT. Certè: & plurimos nōnulli. SOCR. An inimici inter possessiones cōputandi? CRIT. Ridiculū si quis auxerit inimicos, insuper ea de causa mercedē ferat. SOC. Neq; mirum. Nā & nobis initio uidebatur, haud aliud esse domus, quàm possessio. CRIT. Sanè. Sed bonū si quis nō malū possederit. SOCR. Videris ergo possessionē, quod cuiq; sit utile appellare. CRIT. Equidem. Namq; damnū potius quàm opes, quod officit existimo. SOCR. Num qui equū mercabitur utilitatis gratia, qua forte exciderit, inter opes equum putabit? CRI. Minime. Si bonū est, opes. SOCR. Neq; terra cultori hoc modo, inter utilia qui damnum in ea fecerit? CRI. Profectò sic est. Cum terra quæ alere debuerat, adfligit. SOC. Neq; itē oues, si quis uti nesciat, opes erūt. CRI. Sanè. SOC. Vt uideris quæ tantum iuuant, nō quæ nocent, opes esse adseueras. CRI. Nēpe. SOC. Omnia igitur hæc, si quis uti sciuerit, opes erunt: nescientibus nequaquā, haud aliter quam tibiæ earū usus ignaro, quæ uelut lapides inutiles possidenti fuerint, nisi eas inflauerit? CRI. Ego quoq; idem sentio: tibias tantum possidentibus, neq; inflantibus, aut eas uenundantibus, non esse inter opes: ex inflatis uerò, & diuenditis secus euenire. SOC. Si quis tamē uendere sciuerit: si autem ignorauerit, neq; uēditæ inter utilia, uti paulò antè dicebas, censeri debent? CRIT. Planè id uideris insinuare, ut neq; argentū utile sit nescientibus uti. SOCR. Nempe secundum tuā rationem opes hæ tantū, unde quis proficit, existimandæ. Si quis igitur argento hoc modo utatur, ut scortū emat, cuius gratia corpus, pariter & animum, domū quoq; ipsam pessundet: quo nam modo huic argentum fuerit utile? CRIT. Nequaquam. Nisi forte hyoscyamū utile putauerimus, quo uescentes attoniti fiunt. SOC. Pecunia ergo, nisi bene utamur, procul habēda est. De amicis uerò quid sentis? Inter præcipua eos censeo cōmemorandos, uel bubus potiora, quippe cum utiliores sint, modo his etiam utamur rectè. CRI. Et inimici quoq; ista ratione, si quis ex his utilitatem ceperit inter opes adnumerandi. SOC. Ita prorsus uidetur. CRIT. Putásne legitime fieri posse, ut ita cum inimicis agatur, ut ex eis aliquid iuuari possimus? SOC. Omnino. Etenim Critobule uidere licet multas priuatorū domus ob bellum auctas: multas ob tyrannidem. CRIT. Hæc mihi pulchrè narrari uidentur. Sed & illud sæpius apparet, quod uidere licet nonnullos quibusdam præditos artibus: unde domus augendæ facile occasionem habere possent, si uelint: in eisdē se minime exercere. Quare neq; possessionem neq; utile quicquam eos obtinere opinabimur. SOC. De seruis nunc adeo mihi uideris dicere. CRIT. Neutiquā. Sed de quibusdā, qui orti bono genere uidentur, quos ego & bellicis & ciuilibus uirtutibus idoneos animaduerto, quas tamē exercere nolint, haud alia puto de causa, quàm ut dominos nō habeāt. SOC. Quo nam modo non habeant dominos, si & ipsi felicitatem, eaq; sectari cupiētes, unde sperent eis bona prouenire, à dominantibus tamen prohibentur. CRIT. Quosdam fortasse dicis, qui suis ignoti dominis sunt. SOC. At profectò magnopere clari, ijdemq; flagitiosi, qui te minime latent, si flagitiū putas otium: mollitiem animi, negligentiam: adde his aleam, inutiles sodalitates, aliaq; huiuscemodi, quæ tanquam domini

Contra uoluptatem

specie uoluptatis decipiunt. Temporis spatio demum decepti, non quidem uoluptates esse, sed dolores apparent, quæ prohibent illos in actionibus utilibus uersari. Alij uerò nonnulli minime ab his prohibētur, quin potius solertes in agendo sunt: operamq; dant rei parandæ, ac ut redditus plures consequantur. Verum cupiditatibus ac libidinibus dediti domos labefactant. Horum igitur alij quidem serui sunt gulæ, alij luxuriæ, nonnulli temulētiæ, quidam etiam stultæ cuiusdam ambitionis: aut immensæ uitijs addicti, ita tenētur ab eis, donec florente ætate sint, utilesq; rebus agendis: cū uerò non amplius utiles statim ab eis deserūtur, seq; deceptos esse sentiunt, cum ad senectutem tristem ac miseram perueniunt imbecilli. Quare aduersus ea ô Critobule, nō minus quàm cōtra inimicos in bello pro libertate pugnandum: quippe cum illi quandoq; iustiores inueniantur, captos ab se & modeste sæpe uiuere cogunt, & libertate sinunt uti. At huiuscemodi desinere nesciunt: usq; corpus, animumq;, ac domū eorum quos possident usq; ad extremū inquinant. CRIT. Iamdudum satis de his à te audio Socrates quorū memet uestigans abstinentem adeo comperio, ut si me quoduis honeste augendæ rei gratia præcipias agere: nihilo secius ab his quos tu dominos uocitas impediar. Sed age consule quod optimum censes: uidemúrne ambo tibi satis diuites nihilo præterea egere? SOC. Minime. Ego quidē, si de me loqueris, minime inquam uideor egere, dū mihi quod habeo sat est. Tu uerò contrà usus Critobule: quapropter ualde me miseret tui. Ridens Critobulus, Dic, inquit, ô Socrates, quanti nam putas tua uenirent? SOC. Ego quidem existimauerim bonū nactus emptorem mea omnia cum ipsa domo quinq; tātum minis. Tua uerò mihi satis exploratum plus centies illis uenire posset. CRIT. Cum hoc noueris, te non au egere? Mei autē te miseret? SOC. Quid mirum? cum hæc tantula mihi sint satis. Tuæ uerò dignitati, uiuendiq; instituto: uel si ter tantū adieceris, minime suffectura cōcesserim. CRIT. Quonam modo? SOC. Primū quidem puto te multa ac magna dijs sacrificare oportere, qui partes tuas tueātur. Deinde hospites plurimos magnificè excipere: tum ciues ad prandium inuitare, hosq; beneficijs demereri, si te suffragijs & fautoribus uacuū esse nō cupis. Audio quoq; ciuitatē iamdudū tibi equorū, ludorū, præterea gymnasiarcharum & præfecturarū, & si bellū ingruerit trierarchiarū sumptus uix tolerabiles imperantem, quibus si paulominus suppeditabis, haud aliter ab Atheniēsibus quā publica expilasse putaberis. Ad hæc quoq; animaduerto te facultatibus abūdare putantē, luxuriæ deditum, ac in re paranda minime diligentē: quæ causa est, ut tibi timeam ne quid indignum patiaris, aut in egestatem peruenias. Mihi autē si quid opus fuerit, scio te non latere adfuturos qui uel tantulū ministrantes meū lautißime uictum efficient. Tu uerò quos amicos esse putas, & si plura in ordine suo lautioraq; tua supellectile domi retineant sectabūtur tamen ut aliquid à te recepturi. CRITO. Ego Socrates quæ adfers non ausim ullo modo refellere. Quin potius monstra uiā, qua maxime miser non fiam. SOC. Næ tu mirū nūc loqueris, qui me paulò antè paupertatē iactantē tanquā insanū ridebas, nec prius destiteras quàm fateri coēgeris cētuplo te minus possidere: nunc præcipere iubes, atq; ostendere, quanā ingressurus nō egeas. CRI. Video nēpe, ut tu planè docuisti, uiam unā crescendæ rei ex tenuitate proficisci. Multo spero magis ex copia in diuitias etiā potiores te monstrante peruenire. SOC. Non equidē reminiscere, quæ nuper disseruisti. Cū mihi nec refellendi potestatem fecisti, adfirmans, neq; equos, aut oues, aut argentū, sunt enim ab huiusmodi rebus prouentus, inter utilia minime fore his qui nescirent illis uti. Me igitur quomodo putas illorū usus præcepta tenere quibus ab initio carui? CRI. At mihi uidebatur, quamuis pecunia quis careret, posse tamen œconomiæ scientiam retinere: quid ergo te prohibet quo minus hæc præstes? SOC. Sanè quod prohiberet tibias inflare cupientem, qui nec ipse tibias haberet, nec alius mōstraret: eadem ratione circa œconomiā me habeo, ut neq; ipse pecuniā tanquam instrumēta possideā, neq; quisquā unquā eam regere docuerit. Me tamen mōstrare cogis. Vide quæso, ne id tuo periculo fiat. Atq; uti solent primum

primum discentes musici citharam obterere, ita & ego nūc potissimè œconomiam discens tuam obteram domum. CRI. Palam Socrates iamdudū uideo te subterfugere, ne tuam ad hanc rem necessariam mihi disciplinam conferas. SOC. Non equidem Critobule. Quin omnia libenter tibi enarrauerim, sed accidit, ut si à me ignem aut aquam nō habente fortè poposceris, locumq; unde haurias ostēdam: siue etiam pro musica ediscenda nos adeuntem ad peritiores te mittam, iure id quidem facere uidear. Nunc uerò idem imitari cupientem, quid est quod queri possis? CRITO. Nihil iure ò Socrates. SOC. Quæ igitur à me requiris proculdubio ab alijs quos tibi monstrauero præstantioribus adsequeris. Etenim fateor semper mihi curæ fuisse, qui in quaq; re uiri in ciuitate florerēt inuestigare. Cumq; uiderē ex eisdē actionibus alios diuites, alios quidem pauperes, profectò sum admiratus, nec temere factum putaui, eamq; rem dignā perscrutatione duxi: cumq; indagarem, repperi hos negligentius œconomiā tractantes socordiæ suæ pœnas dare. Illis uerò qui essent diligentiores felicius omnia succedere. Per quorum præcepta proficere poteris: ac, nisi Deus obsistat, rem familiarem magnopere augere. CRITO. Non profectò effugies hodie prius quàm quod receperis præstes. SOC. Quid si ostendā multa pecunia inutiles domos exædificasse: alios uerò longe minore maxime commodas: uidear ne tibi unum œconomiæ opus haud contemnendum adferre? CRITO. Sanè. SOC. Quid si deinde subijciam multos copiosiorem supellectilem, quod eam non ordine disponant in promptu nō habere: propterea q; & domos & seruos adfici sæpe tristitia: quosdam uerò longè minorem, eamq; usui paratissimam obtinere? CRITO. Quid esse in causa putas, quòd fortè hi quodlibet non animaduertendo qualibet projciūt: illi uerò ordine collocant? SOCR. Isthuc profectò. CRITO. Nunc primum aliquid œconomiæ paulatim attingis. SOC. Quid si monstrauero item alibi seruos quanquam, ut ita dicam, uinctos effugere, alios solutos sponte omnia exequentes: nónne & hoc egregiū huius disciplinæ? CRITO. Magnopere. SOC. Sed & circa agriculturam quosdā excidere fructibus, nonnullos mire proficere? CRITO. Erogant fortasse non solū in his quæ non oportet, sed quæ damno sunt ipsis & domui. SOCR. Sunt profectò quidam, ut ais, huiusmodi. At ego de his loquor, qui quanquam se rei intentos esse, ac agrum colere dicant: in uictus angustia uersantur. CRITO. Quid dices hoc esse? SOCR. Ego te ad hos ducam, tu tantum spectando disces. CRITO. Equidem si possim. SOCR. Oportet te spectātem periclitari si didiceris. CRITO. Ego enim te quandoq; animaduerti bene mane ad spectandas comœdias properantem: meq; simul ire adhortantem: ad huiuscemodi uerò spectaculum nūquam uocasti. Itaq; uideor tibi ridiculus Socrates. SOC. Ego sanè tibi multo magis uideor, si possim eos monstrare, qui ex arte equestri male rem gerant, qui item quæstum haud modicum faciunt. CRIT. Hos ego ambos cum uideam, nihilo tamen auctior fio. SOC. Spectas igitur eos quemadmodū tragœdos & comœdos, nō uti poēta fias, sed ut aliquid audias, quod tibi uoluptatē adferat. Verum hæc rectè fortasse habent, ubi poēta minime uis fieri. At coactus equestrem facere artem, nō stultus fortasse uidebere, si des operam, ut artis eius non sis ignarus, quæ præsertim & ad mercaturam faciat. CRITO. Equos domare me iubes? SOC. Haud aliter profectò, quàm agri causa colonos à pueris emere. Sunt enim quædam cum equorū, tum hominum gentes statim utiles ab infantia, quæ se continuo meliores reddunt. Sed & habeo maritas mōstrare, quæ adeo uiris obsequentes sunt, ut cōmunis domus utilitatem respiciant,

De uxoribus

plures uerò agendo perperā obterant. CRIT. In hoc genere quæso Socrates utros accusabimus, uirum, an uxorem? SOCR. Ouis nanq; morbidæ ad opilionem, & equi strigosioris culpam ad equitem, referemus. Matrona si à coniuge admonita improbe egerit: haud extra causam erit. Si uerò per uiri indulgentiā peccauerit: non tam ipsa quàm uir accusabitur. Omnino qui simul in una uiuimus domo, chari inuicem & monitores esse debemus. est ne inter officia cui plus adhibeas curæ quàm uxori? CRIT. Nulli profectò. SOC. Est quo cum minus sæpe disseras? CRI. Nemo uel pauci admodum. SOC. Duxisti tenerā, & quæ minimū quo ad fieri potuit & uiderit & audierit. CRIT. Maximè. SOC. Igitur mirabilius uideri debet eam aliquid eorū, quæ aut agere aut dicere sit fas, scire, quàm ignorare. CRIT. Quibus bonas ais esse uxores ipsi puto uiri erudiere. SOCRA. Nihil enim cōsiderare ualent. Neq; tibi pono Aspasiam alterā quæ sapientius, quàm ego cuncta præcipiat. Existimo enim probam cōiugem sociam domus esse, magnumq; momentum ad uiri felicitatem. Ipsam porrò substantiam uirorū opera uidemus augeri, absumi plerumq; sumptibus mulierum. Bene igitur huiuscemodi habentibus res crescit: male autem secus euenit. Sed & alias artes, earumq; factores possem nunc in mediū adferre: ac declarare si necesse putaueris. CRITO. Quid cunctarum opus reminisci? neq; puto licet eas omnis attingere: aut perfectos in eis uiros reperire. Sed quæ tantū optime mihiq; potissime conuenire uidentur: has nunc earum professores ostende. SOC. Pulchrè tu quidem Critobule. Nam quæ uocantur mechanicæ abiectæ omnino sunt ac iure à plerisq; improbantur. Quippe quæ corpora exercentium atterant: tum absistere homines atq; umbratiles esse cogant. Nonnullæ uerò ex eis totos dies igni incubare cōpellant, Eneruatis deinde labore mēbris necesse & animos debilitari: ac quodāmodo ægrotare. Præterea huiuscemodi uiri uix satis commode cum amicis, tum reipublicæ uacare possunt: uidenturq; quodāmodo patriæ desertores cū in singulis ciuitatibus, maxime ubi bellum uiget eos errare cōtingat. Quapropter ciuium nemini fas illa attingere. CRIT. Mihi sis autor, quam potissimā sequar ò Socrates. SOC. Regem Persarum in hoc genere non dedignabimur imitari. Is enim inter pulcherrima ac necessaria studia agriculturam & militiam duxit, ambasq; mire absoluit. CRIT. Mirū. Sed putas tantúmne ei à bellis otiū fuisse, ut agro quoq; intenderet? SOC. Facilè considerabimus quas animo curas gesserit, si quæ solerter & impigre administrauerit palam fiant. Primum circa res bellicas fatemur hæc illi curæ fuisse: ut ex omnibus quas recepisset gentibus præfectos constitueret: hisq; imperaret alimenta distribui, equitibus, sagittarijs, funditoribus, scutigerulis. Ex his qui idonei forēt imperio cæteris præficeret: & si in bello inimici ingruerent loco adesse, præterq; in arcibus custodes nutrire solebat, præsidijs cibū præbebat præfectus illis dicatus. Rex ipse quotannis lustrabat exercitū stipēdiariorum, aliorumq; quibus arma sumere iusserat: eosq; simul omnis, præter illos qui arcibus præessent, ubi colloquiū cogeretur uocabat. Propinquos ipse regebat populos: remotiores per fidos administrabat præsides. E suis uerò cēturiōibus, satrapisue, aut præfectis, si quos uidisset numerū eis militum imperatū implesse, equisq; præterea & armis florētibus præparasse: hos magistratibus & muneribus euehebat. Quos uerò aut imperata negligere, aut turpes facere quæstus reperisset, acriter castigatos abrogabat imperio, alios idoneos subrogabat. Hæc igitur opera eius bellicaq; quæ mihi diligenter custodire uisus est. Regionū deinde nō minor ei cura. Quas adire poterat, ipse probabat, Ad cæteras exploratū certos mittebat. Inter quas ubi fortè cōperisset hominibus frequentē, agros in ea cultos, arboribusq; cōsitos, ac fructibus uberes, promouere præfectos eorum locorū, eisq; alias terras insuper curādas tradere, tum

Vituperatio mechanicarū

De Cyro

Cyri disciplina

dona

donis & alijs monumentis ornare. Qui uerò per secordiam infrequentem colonis prouinciã traditam habuissent: eos grauiter mulctatos magistratu abrogare solebat. Hæc agenti nõ minus interea studium aderat, ut à ciuibus agriculturæ, cæterarumq; artium industria exerceretur, quàm à præsidijs custodia teneretur. Quibus duo magistratus ab eo mittebantur. Quorum alter ciuibus, atq; artibus, à quibus censum duplicẽ exegit. Alter uerò militibus præest: qui si fortè per ignauiam minimè det operã, ut in ciuitatibus studia pacis exerceri possint, ab altero ad iudicium adcersitur. Qui & idẽ ipse, si præter officium populos desidere, quominus artes exerceantur permiserit, à præfecto militum accusatur. Et certo dum opifices aut agricolæ uacãt, neq; præsidia in populis nutrire, neque rursus exigere queũt. Vbi uerò satrapa mittitur, is utrisq; magistratibus imperat. CRIT. Si rex hæc obibat, mirum nõ minus agricolationis eum, quàm rei militaris cura teneri. SOCR. Sed & ubicunq; eum agere, quocũque'ue diuertere contingeret, hortos, paradisosq; constituebat rebus omnibus, quæ terra ferret, ornatos ac refertos. In quibus ipse dum per anni tempus liceret, plurimum morari solitus erat. CRIT. Necesse nempe fuerat eum in his potissimũ agere locis, quæ eius maxime curã expeterent, arbores, aliaq; terræ nascentia serendo. SOCR. Dicunt præterea quando munera largiretur, primum, ad se uocatos milites monere solitum, parum prodesse multa arare, nisi qui ea tuerentur adessent. Deinde colonos qui agris inuigilarent, ut frustra uiribus uti & fortes esse liceret, sine horum auxilio, qui militibus alimenta tribuerent, ostendere, professus utrosq; donatos esse oportere, quod & fortibus solum præparare, & præparantibus suppetias ferre sit necessarium. Dicitur & olim ipse rex, uti probatissimus, cum ad dona utrosq; conuocaret, monstrare solitus se ab illis potius munera iure accipere oportere, quod & regionem posset optime ad colẽdum præparare: & præparantibus opem ad uictum præstare. CRIT. Vti uideo haud minoris faciebat, eos qui agrum colerent, quàm qui bello deligerẽtur. SOCR. Prorsus. Sed & eum dum uixit æqui seruantissimum fuisse, cum multa sint argumẽto, tum illa præcipuè: dum aduersus fratrem pro regno certaret, ab eo nullum, à fratre uerò plures ad eum transfugisse constat. Illud demum regiæ uirtutis uel maximum signum, quod ad eum uoluntarij properarent, in periculisq; cum eo persisterent, quod mortuo uerò mortem oppetere non dubitarent, circa cadauer eius pertinacißimè dimicando: præter unum Ariæum, qui in sinistro cornu constiterit. Ad eundem dicitur quondam Lysander cum donis missus à socijs belli, ut ipse postea cuidã hospiti suo apud Megara retulit: deductusq; ab eo in paradisum, quem Sardibus habebat, cum uidisset ordinem, elegantiamq; arborum in quincuncem positarum, angulorumq; symmetriam & ambulationum subsequentium odorem sensisset, admiratus dixisse. Hæc me suspicientem Cyre multomagis magistri admiratio capit, quicunq; is fuit, qui tibi talia disposuerit. Cyrus autem animo lætatus respõdisse. Hæc egomet Lysander, ordine quo uides disposui, ut facile cernere est, quæ mea serui dextra. Tunc eum Lysander, ut erat ornatus respiciens, uestiumq; fragrantiam, ac sumptus & armillarum decorem contemplatus dixisse. Quid est quod ais Cyre? Tuæ'ne hæc omnia manus plantauerunt? Ad hæc Cyrus: Admiraris Lysander: Iuro per Methren, me nunquam cum per ualetudinem licet prius prandere solitum, quam aut bellicum aliquod, aut rusticum opus, siue actionum aliquid honestarum, quod me magis moueat, absoluam. Ille deinde hoc cæteris laudibus addidisse. Iure mihi uideris Cyre beatus: qui bonus cum sis, es etiã felix. Hæc tantum narraui ò Critobule, ut planè intelligas agriculturã, uel ab honestioribus, magnopereq; potentibus posse recipi. Habet enim hæc diligentiam quandam, & animi uoluptatem. In-

Laus agriculturæ

super domus augmentum, exercitationemq; corporis, quantum homini libero fas est: ac fructibus quoq; ipsius partim uictitamus, partim deorum aras extruimus, partim quoq; ob coronamentorum, odorumq; oblectationem iucunditatem excipimus, fœtus alios nutriendo, alios producẽdo. Sed & pecuariam agriculturæ annexam nemo dubitat: unde præsertim copia sacrificij ad deos placandos suppeditatur. Hæc cum late præbeat, citra tamen mollitiem, aut segnitiem præbet, operarios multa patiẽtia, & algoris, & æstus, uel nudos operi adsuefaciendo. Quapropter corpora uegetiora, ac firmiora uiribus reddit, præterq; impigros facit: & matutino surgere, properareq; ad opus suadet. Enimuero ruri sicut in ciuitate actiones suis queq; temporibus ingruunt. Deinde si patriæ usibus cum equo præsto esse cupis, hunc ager alere poterit. Si pedibus, robur ad hoc corporis præstat. Tum uenationibus insudare ortatur. Canibus tibi copiam, ac cæteris animalibus ministrat. Quæ pasta non minus & ipsa rus iuuant. Equo dominus mane in aruum festinans contendit aliquid nũciaturus, seroq; redeundi facultatem habet. Canes à fructuũ tum pecudum uastatione prohibent feras. In solitudine ac deserta regione securitatem præstant. Vnaq; cum armis ad ferendum dominis auxilium excitant. Colonos eadem in medio fructus carpere, ac certantes currere, subsilire, iaculari inuitat. Quæ non ars ualidiores homines præbet? quæ colentibus maiores gratias reddit: aut auidos magis exsaturat: aut hospites lautius excipit? Vbi per brumam caminus luculentior, & calida lauacra commodiora? Per æstum uerò umbris, aurisq; moræ dulciores? ubi dijs litaturis primitiæ decentiores, aut dies festi lætiores? Quæ amantior seruis, dulcior uxori, optatior filijs, gratior amicis? Mihi profecto mirum uideatur, si liber homo hac dulcius diligentia, aut lætius possessione: & ad uitam commodius inuenerit. Cæterum hæc colonos ad iustitiam officiũq; acuit. Cum belli tempore ab operis uacantes animo, atq; corpore ualentes per hosticum, nisi Deus prohibeat, ruunt, prædasq; agunt: quæ operum loco uictum præbeant. Nam tutius eo tempore armis quàm rustico instrumento cibum quærere. Instruit quoque uti mutuam præstemus utilitatem. Quippe cum ad bellum conficiendum, tum ad agrum colendum hominibus est opus: alteraq; harum artium alteram iuuat: ac similitudine quadam inter se cõueniunt. Bonus agricola operas parere promptas, ut dux milites comparabit. Ille in bello fortiter agentes munerabit: cedentesq; de loco plectet. Nec minus hic pecunijs, castigationibus, adhortationibus utetur. Enimuerò spe bona non minus serui quàm liberi mouentur: multoq; interdum magis ut sponte permaneãt. Quamobrem pulchre quidem, qui agriculturam aliarum artium parentem atq; nutricem appellant. Qua bene habente cætera ualeant: neglecta uerò, terra, mariq; iacent omnia. CRIT. Hæc quidem omnia probe ò Socrates. Sed circa agriculturam haud facile cuncta cauere est. Nam & grandines, & glacies, & imbres intempestiui, rubigo, & alia complura sæpe eueniunt: ut quæ summa sint elaborata & arte & diligẽtia euertant. Tum armenta tentata quandoq; intereant. SOCR. Puto te non ignorare deos rei rusticæ, non minus quàm militari præsidere. At in bello uides pugnam uituros antea dijs litare, sciscitãtes sacrificijs augurijsq; quid opus. Iidem & in agro seruãdum. Nosti enim sapientes uiros pro fructibus pecoreq; omni placare solitos deos. CRIT. Recte tu quidem mones omnẽ à dijs actionem potissimũ auspicari oportere, tanquã pacis ac belli studijs imperantibus. Hoc igitur deinceps seruabimus. Tu perge uti cœpisti, reliqua huiusce modi disciplinæ enarrare. Nam & ego iamdudum audiens uideor aliquid magis quàm antea prospicere: quid uicturis potissime faciendum. SOCR. Quin potius repetamus quæ supra disseruimus, ut deinceps reliqua eodem quoad possumus ordine narrãda pariter probemus.

Epilogus superiorum

bemus. CRIT. Vt ais, nos mutuo sermone unà adsentiendo procedere decet, haud aliter quàm qui clara ratione pecuniā inter se tractant. SOCR. Igitur scientiæ cuiusdam œconomia nobis uisa est, eaq; in augenda domo consistere. Domus autem quicquid possidebatur appellari: possessionem esse quamcunq; uictui utilem diximus: utilia uerò tantum metiri, ut illis uti quis sciret. Cunctas autem artes neq; posse quenquam scire, neq; sanè à Republica probari, quas uocant Mechanicas, quæ corpora pariter & animum corrumpunt. Argumentum eius rei manifestum enarrauimus, Si quis hostibus regionem inuadentibus ex opificibus & colonis separatim experiatur, utri magis præsto adsint Reipublicæ. An hi subtracti agris mœnia tuendo. Sic enim huiuscemodi genus hominum bello utiles esse putamus. An illi minime pugnantes, operi quod quisq; edoctus fuerit adsidendo. Cæterum homini honesto ac bono culturam maxime conuenire affirmauimus: unde ad uictum necessaria nobis adfatim suppeterent. Ipsum autem opus haud cognitu difficile, factu delectabile, corporibus salubre, iucundum amicis, minime negotium creans, quin & amicis & patriæ uacare pariter queat. Videbatur insuper & extra munimenta munitos reddere, uictum suppeditando, & colonos nutriendo: ob quam rem hæc priuata industria, & honestos homines, & Reipublicæ redderet amantissimos. CRITO. Iandudum Socrates per te intelligo dulcissimum, atque pulcherrimum uitæ genus uideri. Quod autem te docere receperas, ex ea multos proficere, plurimos damna facere, hoc potissimum rogo, quippe qui cupiam quæ ad hanc rem faciunt ediscere, ut inde incommoda possim euitare. SO. Quid si enarrem ab initio quemadmodum sum olim congressus cum uiro qui mihi unus uisus est ex his qui iure nomen hoc honesti atq; boni uiri adsequuntur? CR. Libenter equidem audiuerim. Nam & ego quoq; tali nomine dignari exopto. SOC. Dicam nempe quonam modo in ipsius uenerim meditationem. Bonos enim architectos, bonos item fabros ærarios, pictores, statuarios, aliosq; huiuscemodi ex eorum operibus breui tempore perspexi ac probaui. Vir autem qui honestus atq; bonus uocaretur perscrutatus sum, quidnam potissimum ageret quamobrem hoc sibi merito nomen usurparet: ac primum sum periclitatus si quem adspicerem honestum hunc & bonum etiam inuenirem, quæ me ratio longe fefellit. Nam & quosdam specie honestos, improbos tamen animo aduerti. Atque his missis cum audirem Ischomachum præter omnes hoc nomine insignem esse: statui mecum ipse hunc omnino adire. Cumq; illum in Iouis Eleutherij porticu sedentem conspicerem, quando mihi uacare uisus est, propius accedens, Quid inquam Ischomache hic desides minime solitus cessare? Nam te sæpe in foro uideo, aut agentem plurima, aut certè minimum uacantem. IS. Non profectò nunc quoq; uideres, nisi hic hospites expectarem. SO. Quando igitur nihil huiusmodi agis, per deos, ubi moram trahis? Quid rerum geris? cupio prorsus audire quidnam potissimum agendo honestus ac bonus uociteris: præsertim cum domi non maneas, nec talis habitu corporis uidearis. At ille ridere atq; in ea appellatione lætari uisus ait. IS. An uocent me hoc nomine qui tecum loquuntur, haud satis scio: hoc tantum scio ad collationem Trierarchiæ uel ludorum, nomenclator me tantum Ischomachum ex patre uocat. Ego autem Socrates ut ais, nequaquam intus moror, quòd rei familiaris curam uxor est idonea suscipere. SOC. Hoc à te libenter audierim, tu ne erudieris eam, an à parentibus edoctam acceperis: ut quæ ad eam pertinent, regere sciret. IS. Quomodo doctam accepissem, quam quinque & decem uix natam annos duxerim, ætatemq; præteritam omnem sub cura maxima fuerit, ut quàm minimum uideret, quàm minimum audiret, aut loqueretur. Satisq; habuerim si tantum lanam columq; accipiat, uestem commonstret, ancillis opera diuidere sciat. Tum circa uentrem pulchrè instituta, quæ res magnum Socrates mulieris ornamentum uidetur. SO. Reliqua tu monstrasti? IS. Minime. Sed dijs sacrificaui ac Ioui, ut me quæcunque optima utrique forent, edocere contingeret, illam uerò discere. SOC. Et coniunx hæc tecum uouit? IS. Profectò. Nam multa illis per uota promisisse, ut qualem esse oporteret euaderet, illud in primis est argumento quod præcepta minime neglexerit. SOC. Eloquere quæso Ischomache, quid prius cœperis edocere. Nanque ego te huiusmodi narrantem libentius audiuerim, quàm si gymnicum aut equestre aliquod pulcherrimum certamen recenseres. ISCH. Cum primum mihi potestas cum ea colloquendi fuit, hoc modo sum eam percontatus. Dic uxor nosti quamobrem te ceperim, tuiq; te mihi parentes locarunt? puto scias uti simul cubaremus: societatemq; mutuam, optimamq;, & domus, & liberorum iniremus. Cum ego te probauerim, meq; parentes tui, quantum deprehendi licuit: liberos si Deus dederit, in medium consulemus, quo pacto erudire debeamus: quippe qui communem nobis felicitatem allaturi sunt: ac emeritis iam & senescentibus alimenta præbituri. Interea domus hæc utrique communis erit. Ego tibi quæcunq; sunt mea prodidi. Tu item tecum allata in eandem collocasti. Illud nequaquam computari oportet, uter plura in medium contulerit. Sed uter potius socius melior, is demum plura attulerit. Ad hæc ô Socrates, quid responderit, ego tecum disseram. Quænam meæ uires? inquit. Tuæ istæ sunt partes: meæ tantum, ut mater olim monstrauit, seruare modestiam. At me pater inquam itidem docuit, uerum modestorum & uiri & fœminæ fuerit rem familiarem continuo reddere meliorem: ac alijs iustæ partis facultatibus augere. Tunc illa: Putas'ne, inquit, me adeo quoduis agendo domum augere oportere? Ea duntaxat inquam, quæ dij te iubent, & leges collaudant agere tandem optima esse censeo. Quænam sunt huiuscemodi, inquit illa. Haud ego inquam paruo existimanda. Si non paruo existimas apis officium, quæ cæterarū operi præsideat in aluearibus. Mihi profectò uidetur deos

Matrimonium quare institutum

ipsos multa quidem sapientissime, tum præsertim iugum hoc instituisse. Primum quidem ne animantium genera deficerent: deinde ut haberemus à quibus nostra senectus aleretur. Cumq; mortalium uita non ut cæterorum animalium sub dio, sed sub tecto ducatur, oportet sub dio procurare quorum adminiculo futurorum bonorum usu sub tecto consulatur: huiusmodi sunt, noualia, arbores, sementes, pascua. Ex his necessaria uictui proueniunt: quibus in domum relatis seruatorem adhibere fas est: qua maxime is fuerit quem sub tecto res agere decet. Tecto indigent infantium nutritio, fructuum segetes, uestiumq; è lana contextus. Quoniam uerò utraq; hæc & extra

Matronæ officium

& intra domum diligentiam expetunt, mihi uidetur Deus naturam mulieris ad curam intus suscipiendam in lucem protulisse: molliores; corpore, ut intra parietes officium obiret. At uiri corpus animumq; frigora, æstus, itinera, expeditiones facile tolerare constituisse. Quapropter illi foris res agendas delegasse. Rursus illas ob infantium curam maiore erga liberos charitate: tum ad custodienda quæ à uiris parta essent metu uehementiore, quæ rebus asseruandis utilis foret, præditas esse uoluit. Viro insuper cui iure extranea facta incumbit, ac oppugnanti resistere, maiorem addidit audaciam. Memoriam uerò ac diligentiam parem, atq; in medio posuit: qua pro suo quisq; officio cum dando tum accipiendo usurus esset. Eadem ratione & abstinendi ab his quæ oporteat rebus utrisq; facultatem æquè concessit: Qui uerò probatior hic longe meliora ad coniugem adferret. Quas igitur ob res cum hominum natura utrique non sufficiat officio: ea potissimum causa inter se matrimonio deuincti sunt, sibi inuicem hoc pacto utiles, ut quod alteri deesset, alter suppeditaret. Hæc nos uxor

decet

decet considerare, ut suas quisque partes quàm optime absoluamus. Deus item uxorem pulchriorem condidit: ut formam cum pudicitia se domi continendo tueretur. Virum torosiorē, ut extra magis ageret, edidit. Si quis autem huiusmodi ordini aduersus ierit: aut uiri partes uxor, seu uir uxoris peregerit, ultorem se sentiet habiturum Deum: qui apum exemplum nobis ante oculos posuit, quarum dux haud absimile huiuscemodi officio, quod subituri sumus, exequi uidetur. Nam quod illa in aluear i exercet, nobis munus incumbit. Illa quidem in otio esse apes non sinit, sed quas oportet ad opus extra mittit: importataq; ab eis excipit ac seruat, donec usus tempus ueniat, quæ æque omnibus diuidit. Intus fauis incubantibus ipsa præsidet, ut pulchre ac celeriter conficiantur. Partus uti nutriantur, curat: quos iam adultos, operiq; aptos uiderit, aliò transmutat, ac tanquam in colonias eum duce mittit. Me quoq; inquit uxor, talia peragere necesse? Necesse prorsus, inquam ego, te domi manentem seruis officia distribuere: ac eos qui opus extra facturi sunt, emittere: alijs uerò intus ipsam præsidere, ac illata recipere. Quæq; ex his esu absumi oportet partiri: quæ autem obseruanda condere, ac prouidere, ne quæ annum durare debent uno mense absumantur. Cum lana domum refertur, curandum uti uestes seruitijs conficiantur: ut triticum, cæteræq; segetes, ac legumina, proba sint usui, ac facile mādi possint. Sed unum præter cætera tibi seruandum, quod plus gratiæ sit habiturum: seruos uidelicet cum in morbos inciderint, curare uti curentur rectè. Per Iouem, inquit uxor, uera mones: si illi gratiam habituri sint, ac propterea magis beneuolentes. At profectò inquam ego, apum dux, quem modo diximus, haud alia de causa, quàm ob hanc curam à suis tantopere diligitur: ut quocunq; abscedat eum omnes subsequantur, minimeq; deserendum putent. Mirer, illa inquit, si non magis ad te pertinet exēplum apis quàm ad me. Nam & mea domi custodia operūq; distributio ridicula prorsus uideatur, nisi tu cures uti domum aliquid importetur. Ridicula, ego inquam, & mea fuerit importatio, nisi fuerit qui eam conseruet. An ignoras, qui fractis dolijs dicuntur haurire quàm frustra laborent: in quanta ue sint miseria? Miseri profectò, inquit illa, si hoc agunt. Sed & alia inquam ego, sunt tibi in hoc genere ediscenda præcepta. Quoties lanæ ac telæ nescientem famulam acceperis, si eam erudieris, altero tanto facies ualentiorem. Si item ministerij nescientem, artem ministrandi docueris, pluris existimatam possidebis. Quoties modestos atq; utiles nacta fueris, his benigne facies. Contra uerò ignauos plectes. Omnino illud mihi iucundissimum fuerit, si me ipsa melior apparebis, ac me ministrum quodam modo tuum facies. Nec id uerebere, ut per ætatem uilior domi habearis: sed ita tibi persuade, quòd modo fida mihi liberisq; nostris appareas, quanto senior, tanto honoratior domi fueris. Enimuero pulchra, itemq; bona non ex ipsa tantum specie aut forma, quantum ex uirtute metiri ac spectare licet. Hæc & his similia Socrates memini me, cum primum licuit cum uxore disseruisse. SO. Nosti ut diligentiorem propterea reddideris? IS. Per Iouem animaduerti uerecundia quadam ex ore adfectam, ubi eam pupugi accusando importata domum male custodire. Cumq; mœstam aliquantulum conspicerem, nec habere satis quod responderet: Quid inquam subtristis es uxor quod fortè te accuso? sed scito multo tristiorem esse paupertatem, quæ quorum indiget usus, non habet: præsertim si quærat quod olim habueris, magis quàm si ab initio nunquam consueueris quærere quod non habeas. Sed huius me mali causam esse fateor, qui non ordinē semel constitui, quo singula condi oporteret, ut uideas ubi quæq; locanda, unde promenda sint. Nihil ô coniunx in rebus humanis est ordine præstantius, nihil utilius: quod in choro maxime cernitur, qui cum ex hominibus constet, si temere implicetur atq; consistat, turbationem uideas iniucundam, minimeq; spectatione dignam. Cùm uerò & loquentium concentus, & consistentium ordo respondeant, digna res uideri, spectariq;. Eadem & exercitus ratio, cum confuse incedant iumentum, armiger, grauis armatura: qui tarde progreditur currentem, stantem currus, iumēta equitem, grauis armatura leuem adficient incommodo. Quomodo autem pugnam inibunt, si quibus necesse fugere prosequentes, hi potissimum terga dantes, opprimant subsequētium arma? Ex quo lætitiam hostibus, suis uerò tristitiam pariāt. At ordinata militia quē non oblectat? Vniuersos armatos ordine uenientes adspicere equites, parte alia peltatos, sagittarios, funditores, suis quosque locis, unaq; omnes suum sequentes ducem. Qui etsi multi numero, unus tamen & ordine & silentio uideantur. Triremis item hominibus & armis munita quantam uictoribus præbet alacritatem atque audaciam, inimicis uerò terrorem? Cum uno cuncti spiritu remis insurgunt, uno incumbunt, uno inuicem adhortantur. Enimuero rerum pertubatio haud aliter fuerit, quàm si colonus uno aceruo hordea, triticum, legumina confundat. Deinde cum usus uenerit tempus, singula sit opus discernere, cum iam discretis uti liceret. Hæc tu coniux facile uitabis, si ordine res condas, ordine promas, ut quæ tibi sint opus abunde facilé que capias, & mihi gratanter exhibeas, locum constituemus rebus quibuslibet opportunum. Ministrum'que ponemus ac docebimus, quæ hinc promere oporteat, quæ ibidem locare. Hoc enim modo facile sciemus, quæ salua sunt, & quæ minime. Locus enim ipse quod non existit, desiderat. Quod autem cura indiget adspectus inquiret. Pulcherrimum quandoque ô Socrates, ac diligentissimum ordinem sum mihi uisus uidere, descendens in spectaculum cuiusdam nauigij Phœnicum. Plurimam enim supellectilem in paruo uase animaduerti. Per multa enim instrumenta lignea & contèxta è littore soluitur, & ad littus deducitur nauis. Per multa suspensa pensiliaq; nauigat. Multis etiam machinis contra inimica nauigia armatur. Multa item arma hominibus administrat. Omnem supellectilem, qua mortales domi ad uictum mensamq; utuntur, fert secum. Insuper & onusta rebus omnibus, quas naucleri gratia quæstus asportat, & quantas inquam maior locus diuis non caperet, si rursus reponerentur: hic tamen omnia ita collocata, ut minime inter se impedimento sint, minime indagatore indigeant. Neque rursus incomposita, neque dissolute se habentia, ut minime moram faciant ad usus eorum cum opus festinare. Ministrum quoque gubernatoris, qui proreus nauis uocatur, ita scientem omnis loci, ut absens nosset ubi quælibet sita essent, tum quanta essent, non minus quàm literarum sciens. Dicat enim Socrates literas, & ubi quælibet sita sint. Vidi præterea hunc quandoque secum tacite uestigantem, ac otiose omnia quæ in naui essent circunspicientem. Admiratus ergo interrogaui quid nam ageret. Considero, inquit ille, hospes si quid usu contingat, quomodo hæc sita sint in naui, si quid abest à loco suo, aut in commune situm fuerit. Non enim postea Deus concesserit in maris tempestate, quid sit opus inquirere, neq; si quid incondite consistat reperire. Plectit enim Deus inconsideratos. Si enim minime errantes non perdit, hoc maxime expetibile. Si item rectè administrantes conseruet, multas dijs gratias. Ego autem respiciens hanc supellectilis diligentiam dixi uxori: Magna nempe nostra est ignauia, si in nauigio, locoq; tam paruo ac mobili, res quæ uehuntur æquè seruant ordinem, tum in metu maximo uersantes reperiunt quod opus accipere: nos autem qui magnis distincta muris firmoq; in solo domi singula possidemus, nisi bonum ac promptum inueniamus locum, quo nam modo magna non sit imprudentia nostra? Vt igitur ordinare supellectilem, & locis quibuslibet condita reperire, utile quidem omnibus sit, iam dictum. Sed & pulchrum quàm maxime

Apum exemplum ad frugalitatem

Serui quomodo tractandi.

Ordinis laus & utilitas

De ordine nauis

apparet calciamenta qualiacunque suo ordine disponere, pulchrum & uestimenta, stromataq; : praeterea quae ad mensam pertinent, ahena, ollasq;, pulchrum disposita qualiacunq; uidere : quae fortè quis riserit, non ornatus homo quidem, sed ineptus. Ordinata enim supellex chorus quidam uidetur rotundus, qui non tam ipse quàm eius media pulcherrima eminus apparent. Horum uxor licet periculum facere, paruo quidem negotio. Non enim in labore aliquo positum, aut difficile loca quaelibet addiscere, singulaq; distinguere. Nam & ciuitatem nouimus millecuplo quàm nos plura possidere. At siquis seruum ex foro cupit emere, statim ei quemcunque optet quilibet adferet, reliquaq; item omnibus capiendi prompta. Huius igitur causa rei nihil aliud quàm locus singulis rebus ordinatus. Quo praetermisso nihil praesto paratum est. Quin tanta plerunque oritur difficultas, ut si duo citra constitutum sese inuicem quaeritent, prius deficiant quàm conueniant. Et haec quoque de usu supellectilis eam monuisse recordor. SO. Ecquid haec illa te monstrantem audijt? IS. Quin se omnia seruaturam promisit, ex eoq; significauit, quòd animo magnopere laetata est, tanquam si ex angustia in rerum copiam uenisset : ac me ultro rogauit, ut formulam qua domus foret disponenda praeberem. SOCR. Qua nam, quaeso, ratione disposuisti? IS. Partes ac uim domus omnem in primis enarraui. Quae non tam uarietate aedificiorum atque ornatu illustratur, quàm utili supellectili ac habitantibus necessaria : cuius gratia facta est, quaelibet eius parte res ei conuenientes adseruante. In primisq; thalamus cum sit in penetrali ac loco munitiore, peristromata, uasaq; nobilia, & alia preciosiora tuetur. Granaria, siccaq; loca frumenta : apothecae frigidae uina exposcunt. Perspicua uerò quae maxime lucis egeant, & uasa & opera dicantur. Tum diaeteria uirorum illi monstraui pulcherrima, aestate frigida, hyeme calida. Domum quoque omnem quemadmodum ad meridiem spectaret, ut esset aprica per brumam, per aestus umbrosa.

Gyneconitis Andronitis

Deinde Gyneconiten ab Andronitide balneo disiunctam. Demum ne domo exportetur quod non oportet, neu serui iniussu nostro liberos procreent. Nam boni ex eo plerunq; fideliores atq; amantiores fiunt : improbi uerò cum uxore coniuncti proniores ad dolum euadunt. His enarratis ad instrumenta domestica deuenimus : eaq; secundum genera distinximus : ac primum sacrificijs apta constituimus : post haec ornatum omnem muliebrem festis profestisq; diebus diuisum. Virilem item per festa & belli tempus. Stromata in Gyneconitide : stromata item in Andronitide. Calciamenta alia uxoris, alia uiri. Instrumenta praeterea alia textrinae, alia pistoriae, alia coquinae, alia circa lauacrum, alia circa mactras, alia circa mensas. Et haec quidem distinximus, quibus quotidie uti oportet, quibusue per celebritates & conuiuia. Mox rationem in singulos menses erogatorum subduximus, separatim subducta conscripsimus. Hoc pacto minus latet, quid in annum sumptus exeat.

Promae officium

His constitutis loca praescripsimus, quibus ea condi oporteret, Promaeq; enumerauimus, atque conscripta tradidimus : eiq; praecepimus, ut quae opus essent cuique promeret, ac meminisset recepta rursus in locum suum condere. Promam fecimus, quae in primis nobis uisa sit frugi; ac Veneris, uini, somniq; luxu abstinens, tum procul à uiri complexibus. Ad haec eo ingenio praedita, ut facile circumspiceret sese per negligentiam incommodum : per diligentiam uerò gratiam à nobis & munera consecuturam. Monuimus insuper ut beneuolente erga nos animo esset : quando gauderemus laetitiae, tristitiaeq; item si quid accideret consortem fecimus. Instruximus deinde uti in augenda domo prompta foret. Tum iustitiae ei seruandae exempla prodidimus : quemq; pro meritis munerando, ac probos seruos longe liberius ac locupletius improbis apud nos agere monstrando. Ipsam postremo in loco & officio statuimus.

Matronae officium

Posthaec uxorem monuimus praeceptorum omnium frustra esse diligentiam, nisi ipsamet curet, ut ordo cuique suus seruetur : exemplum Reipublicae seruando, in qua ciues non solum bonas conscribunt leges, sed & illarum eligunt custodes, qui uestigando aduersus agentes plectunt : seruantes uerò collaudant. Pari ratione eius esse officium domesticis praesidere legibus, supellectilem tanquam custodes arcis explorare : ac siquid bene habeat, sicuti & senatus equos ac equites, probare : moreq; reginae quae praesenti utitur potestate, dignum collaudare, ignauum autem castigare. Insuper addidi, ne fortè grauaretur si plura quae ad oeconomiam pertinerent ei quàm famulis mandarem. Cum illi tantum rerum dominicarum participes essent, quo ad custodiae ministrandiq; officium attineret. Licere uerò illis praeterea nihil, nisi cui potestatem herus utendi fecerit. Domini autem alia ratio, in cuius facultate sunt omnia constituta, hisq; pro arbitrio utitur : ad quem item & seruatorum utilitas & amissorum peruenit incommodum. Huic maxime diligentiam praeter caeteros conuenire docuimus. SO. Quid ergo illa quomodo auscultauit? IS. Quid nisi quod rectè sentirem respondit, si putarem dura illi praecepisse, ut rei necessariae curam susciperet. Duriora sanè uideri, si potius negligere, quae ex re fuissent eius, mandassem : quod innatum sit homini sapienti, quemadmodum filiorum sic possessionum amore teneri, earumq; cura oblectari. SOC. Mentem profectò mulieris uirilem praedicat. ISC. Sed & alia sunt, in quibus magnanimitatem eius deprehendas. SOC. Qualia, audire cupio : maiore profectò uoluptate mulieris uiuentis uirtutem spectauerim, quam si mihi Zeusis pictam in tabella nunc referas. ISCH. Ego cum illam quandoque colore oblitam externo uti pulchrior uideretur, adspicerem, insuper calciamentis paulo altioribus, uti maior appareret :

Cõtra matronas externo colore infectas

Dic inquam coniunx, putasne me magis tibi diuitias communicaturum esse, si tibi praesentia tantum nullo mendacio patefaciam : an te decipiendo, ac plura iactando pro ueris falsa, argentum adulterinum, monilia sublignea, aliaq; huius generis ostentarem? At illa statim excipiens : Rectè, inquit, mones : caue mihi sis talis, fatear, te ex animo diligere nequeam. Igitur inquam ego, conuenimus ut corporibus communicaremus. Ita ferunt, inquit illa. Verum inquam amantior sim tibi, si corpus ualens integrumq; uiribus nullo adhibito fuco, an os oculosq; minio infectos tibi attingendos praeberem? At ego, inquit uxor, minium nunquam attigerim, neq; fucatos oculos gratius quàm tuos puros aspexerim. Et me puta inquã non tam cerussa ac mentito delectari colore, quàm tuo. Neq; sanè alia est in hominibus ratio quàm bubus, equis, caeterisq; animalibus, quibus Deus inter sese puras sexus simplicitate deuinci dulcissimum esse uoluit. Quod si in hoc genere decipiendum, alienos decipere magis tolerabile. Nam coniuges, & qui simul semper uersantur inter sese fallaciam facile deprehendunt : uel mane cumsurgunt incompti, uel ex sudore, aut ex lacrymis, siue etiam ex balneo decidente colore. SO. Quid per deos respondit? ISCH. Quid, nisi reliquo tempore nil huiuscemodi facturam se recepit : rogauitq; insuper, ut siqua haberem alia, quibus pulchra non tam uideri, quam esse posset, in medium adferrem. Igitur admonui, ne more seruorum totos dies desideret, sed cum imperio diuersa obiret. Illam quae telae praeesset, doceret, si quid melius nosset. Si minus disceret : obseruaret pistorem, adesset Promae metienti. Domum circumiret, si suo quaeque loco sint condita prospiceret. Haec & his similia mihi & diligentia & ambulatione digna sunt uisa. Adieci optimam ei fore corporis exercitationem lauando, pinsendo, uestes, & stragula excutiendo, deinde componendo. His modis denicem & cibus eius suauior, & ualetudo firmior, & color roseus, tum splendor oris uerior

rior adfuturus, præsertim si hæc sponte fecerit & non coacta. Oscitantes uerò aut desidentes se tantum mulierculis eas ornantibus iudicandas ac decipiendas tradunt. Posthæc Socrates scito illam adeo secundum officium uiuere, uti monstraui. SOCR. Hic ego, satis mihi uideor Ischomache audisse opera mulieris, quæ maxime amborum digna sunt laude. Nunc aueo tua magnopere facta intelligere, ex quibus potissimum sit, quam ob rem honestus, ac bonus dicaris, hinc ego maximam tibi habebo gratiam. ISCHOMACH. Dicam equidem libenter quæ faciam, ut si qua tibi in re uidear ab honesto discedere ipse interpoles. SOCR. Te'ne hominem honestum, ac bonum uocitatum interpolem ego, qui nugas sectari & aëra metiri uideor, & quod omnium stultissimum putatur

Paupertatis nomen

pauper appellor? Quod sanè nomen ægrè quondam ferebam, donec equum Niciæ fortè obuium habui: quem cum uulgus certatim spectatum properaret, deq; eo sermonem plurimum haberet, adcessi ad equisonem percontans si quas equus obtineret diuitias, quem tantopere laudarent. At ille me tanquam insanum suspiciens, Quid, inquit, uidisti'ne unquam equo diuitias? Ex illo satis ego deprehendi, etiam equo & pauperi & bono esse licere, qui animum natura possideat bonum. Nunc age quæso, enarra: ut ego abs te discam quicquid in hoc genere audire possum, crastina die te omnino imitaturus, quæ quidem optima fuerit, utpote à uirtute auspicaturus. ISCHOMACH. Facetias facis, attamen quod possum operam dabo omnem nunc uitæ meæ rationem percurrere. Ego postquam didici deos hominibus citra intelligentiam earum rerum, quas nos agere, & quomodo agere oporteat, bene rem gerere minime concessisse: prudentibus uerò ac diligentibus felicitatem tribuisse, illos ego colere ante omnia constitui, conorq; quantum mihi fas est supplicanti, ualetudinem in primis uiresq; corporis: deinde honores in ciuitate beneuolentiamq; apud ciues, & in bello salutem, postremo rei familiaris honestam amplificationem ab eis impetrare. SOCR. Curæ'ne tibi est Ischomache quomodo diuitias adsequaris, unde tibi plura oriantur negotia, quæ sis curaturus? ISCHOMACHVS. Curæ profecto, iucundum

A cœlestibus primum petenda felicitas

mihi apprime uidetur magnifice deos honorare. Amicis deinde siquid opus, subuenire, Rempublicam quoque per me nihil egere permittere. SOCR. Pulchra nimirum quæ loqueris, eaq; potentis sanè uiri. ISCHOMACH. Quid ni? cum multi homines sine hominum auxilio uiuere nequeant, nonnulli id in primis amant, ut suo sint contenti: plures quoque non solum suæ domi sufficiunt, sed adeo copijs abundant, ut ciuitatem ornent, amicis opitulentur, quos non uideo cur tu non alto ingenio præditos ac prepotentes putes. SOCR. Quin ego præsertim cum multis alijs huiuscemodi uiros uehementer habeo commendare. Tu uerò perge ut cœpisti, quomodo ualetudinem, roburq; corporis, quomodo ex bello, quomodo'ue ex augenda re salubritatem adsequaris. Hæc audisse sat fuerit. IS. Hæc nempe omnia inter se ordine consequuntur, ut quis ex cibo idoneo ac labore absumpto ualetudinem rectè consequatur. Nam & sese exercenti magis succrescit robur, & in his quæ ad bellum pertinent, ornamentum prouenit. Tum res familiaris augetur. SO. Ego quoq; adstipulor, quod & exercentem sese, & in re diligentem, necesse sit bonorum quoq; compotem fieri, sed quali exercitatione, labore'ue circa bellum, & rem augendam diligentia utaris, ut etiam amicis & patriæ possis subuenire, maxime optauerim audire. IS. Ego enim mane surgere consueui, cum primum deprehendo tempus esse, in forum ire, si quo mihi conuento est opus, ac urbem siquid aliud sim facturus ambulatione obire: si uerò nullum in urbe negotium, tum puerum cum equo præcedere in agrum iubeo, ipse pedibus subsequor, meliore fortasse exercitatione, quàm si in Xysto ambularem. Vbi rus ueni, si obuios habeam colonos, quonam modo seruerint cum arbores, tum fruges percontor: singulaq; quo facta sint, ordine perscrutor: rationem quoq; subduco, si res melior atq; auctior quàm antea fuerat, facta sit. Posthæc plerunq; equum conscendo, equitatione bellicæ simili memet exercendo, nunc à fronte appetendo, nunc à latere flectendo, tum fossas, tum aquæ riuos transmittendo, incolumi quoad fieri potest uestigio. His actis equum puero domum ducendum trado, simulq; ex agro ferendum quæcunq; opus in urbe, ego modo pedetentim, modo cursim reuerto. Deinde prandeo quantum nec uacuus, nec omnino satur ualeam per diem ferre. SOC. Lepide tu quidem Ischomache uno tempore & ualetudini & bellicæ exercitationi, tum rei familiari consulis. atq; his omnibus te rectè uti idonea præbes argumenta. Quod te & ualentem, & firmis uiribus, & cum dijs sæpe uidemus, tum inter ditissimos uiros & equis maxime abundantes adnumeraris. IS. Hæc cum omnia faciam, calumniam tamen plurimorum euitare non ualeo. Tu fortè putabas me dicturum, ut à pluribus honestus & bonus propterea uocarer. SO. At hoc prius percontari malebam, si quid fortè res hæc tibi curæ est. Quonammodo calumniantibus respondes, quam'ue rationem cum oporteat, reddis aut accipis? IS. Non'ne tibi uideor & hanc quoque partem absoluere, si memet factis bonis cogito defendere nemini nocendo, quos possum iuuando? Non'ne item uideor accusare, si homines improbos nosco, plurimis priuatim, publice uerò ciuitati iniuriam facere, præterea iuuare neminem? SO. Illud insuper doce: si cogitationes huiuscemodi ullo unquam proferas sermone? IS. In hoc genere exercitationis me nunquam scito desinere, uel seruorum lites utrinque inter se accusantium castigatione dirimere, uel apud amicos aliquem uituperare, seu collaudare, uel discordias necessariorum componere, monstrando quàm præstet amicos esse: apud magistratum aliquem commendare, iniuriaq; adcersitum defendere: uel in senatu accusare, siquidem uideam immerito honoratum, aut quæ consulti uolumus fieri laudare, quæ uerò nolumus eadem uituperare. Sed & iam ô Socrates, ad id sæpe sum iudicium deductus, ut me oporteat pati, aut punire. SOC. A quo quæso Ischomache? me nanque hoc latet. IS. Ab uxore. SO. Et quomodo litigas? IS. Quando uera dicere contingat, ualde humaniter. Quando autem mentita fuerit, in uerbis errantem, nequeo ô Socrates meliorem reddere. SO. Fortasse mendacium uerum facere non uales. At fortè dudum moror Ischomache. Ego uerò minime prohibeo quo minus si cupis hinc abeas. IS. Per Iouem nequaquam hoc agā, ut ante hinc discedam, quàm forum sit missum. SOC. Video te nempe magnopere obseruare, ne nomen hoc honesti & boni amittas. Quippe cum multa tibi priuatim negotia sint, quæ tuam requirant diligentiam, quando cum hospitibus semel conuenisti, eos ne fallas expectas. IS. At illa quæ dicis negotia Socrates, nequaquam negligo, cum uillicos ruri habeam. SO. Quando in hunc sermonem incidisti, quæso Ischomache, an sicuti architectum architecturæ, ita & uillicum curandi res dominicas peritum tibi parauerís, an ipse cum instruxeris? IS. Ipse profecto instruere conor. Enimuero qui rebus meis substitutus est, quando ego absum quid aliud curare habet, quàm quæ egomet: qui si semel præesse scio, & illum in his quæ noui erudire facile potero? SO. Igitur beneuolentia in primis puto sit opus huic hominum generi, qua erga te tuaq; adficiantur, si rectè in locum tuum substitui uelint, citra quam haud scio quid utilitatis eius tibi ars poterit adferre. IS. Nihil prorsus, sed beneuolentiam in primis, quam erga me habiturus est, cum conabor edocere. SO. Et quid per deos beneuolentem eū quem legeris, eruditione aliqua queas facere? IS. Ei benigne faciēdo, si quas mihi copias dij dederunt. SO. Planè hoc adsueueras, ut qui ex parte aliqua tuo fruantur, ad te dili-

Lites cum uxore

Quomodo uillicus sit parandus

gendum tibiq́; bene exoptandum propensiores sint. I S. Hoc profecto Socrates instrumentum uel maximum ad amorem prouocandum. S O. Dicam'ne hoc ei satis fore ad res tuas administrandas? Num uides omnes homines seipsos amantes ea tamen facere per ignauiam negligentes, quæ ex magna parte sibi cupiant bene euenire? I S. At ego quos rebus meis præficere statui, quomodo præesse debeant moneo. S O. Potin' hoc efficere? mihi sanè uerisimile non fit, ut quisquam recte rem alienam edoceri possit. I S. Sanè non omnes idonei. S O. Quos quæso idoneos edoceri putas? Nam hoc expeto magnopere nosse. I S. Primum quidem nimium meri appetentes ab hac cura excluduntur, quòd per temulentiam facile obliuiscantur officij. S O. Aliud'ne expetitur? I S. Sed & uigilijs assuetum esse oportet, breuisq́; somni, qui ualde rebus agendis est impedimento. S O. Adhuc alia desideranda? I S. Mihi uidetur & à Venereis procul esse debere, quibus dediti rem aliam magis curant. enimuero nulla uoluptuosior in rebus humanis diligentia, quàm illa quæ amoribus impeditur. Nihilq́; ubi intermissio maiori pœna plectatur, cum amans foris excluditur. Hos itaque censeo nullo pacto rebus adhibenstuis. S O C. Quid si lucri auidi fuerint, satis apti ad hanc curam? I S. Quin nullum genus hominum magis docile reperiri poterit. Quippe quibus hanc curam ostenditur nihil esse aliud quàm lucrum. Quare huiuscemodi nactus hominem magnopere collaudo. S O. Hactenus Ischomache de ijs qui ad agri curam leguntur quomodo debeant erudiri. Nunc perge quæso declarare, si quis fuerit indiligens natura, an alios queat ulla ratione reddere diligentes? I S. Nihilo secius quàm si expers musicæ alios musicos facere conetur. Difficile id sanè, male monstrante magistro probe discipulum edoceri, ac torpente domino seruum esse diligentem: &, ut breuiter dicam, sub hero ignauo famulos uel natura bonos nunquam putauerim aliquid posse comprehendere. Sub solerti uerò, uel ignauos alioquin, castigatos facile posse erudiri. Attentos igitur operi qui cupiat alios reddere, ipsum in primis circumspectum rebusq́; instantem esse oportebit. Tum gratiam recte curanti habere. Secus uerò agentem plectere. Pulchre nimirum barbarum illum interrogatum à rege, quonam modo equum quem optimum nactus fuerat tam celeriter saginaret: oculis dominicis ferunt respondisse. Eadem ratione & mihi Socrates uidetur alia quæcunq; oculum ipsum domini posse reddere meliora. S O. Vbi feceris diligentem, est'ne idoneus? I S. Minime, sed admonendus etiam quando, qua'ue ratione singula. Quod si non præstabit, nihilosecius uillico erit opus quàm medico, qui curet aliquem ægrotum. Deinde mane tarde iam ueniens, quod remedium adhibendum fuerit, insuper non uideat. S O. Tum si didicerit quæ sit facturus, erit'ne absolutus? I S. Dominari cum adhuc operis oportebit ediscere. S O. Tu'ne quæso monstras, quomodo is dominetur? I S. Conor quidem. S O. Dic oro, quomodo aptos imperio doces esse homines. I S. Inepte quidem ridebis si audies. S O. Non ego profecto ridiculum puto, sed maxime collaudandum, qui eo ingenio sit, ut queat docere, quonam modo ualeant homines imperare. Nam & hoc pacto reges facere potest. I S. Reliqua enim animalia Socrates duabus de causis ad obtemperandum mouentur, quando uidelicet audientia munerantur, minime uerò obtemperantia plectuntur: equorum sobolem domitores hoc fermè erudiunt, ut obsequentē delinimento aliquo demulceant: reluctantem uerò uirga compellant. Canes item simili ratione cum currere, tum flecti instruuntur: hominum autem natura ob rationem & orationem præstantior, sanè docilior ad parendum uidetur, suadentibus ea præsertim quæ ad eius faciant rem, quanquam alij alia de causa mouentur. Quorum sanè natura ferarum more uentri indulget, hos tantum gulæ illecebris multum facere compelles. Quorum uerò ambitiosior ac magis ingenua, non minus laudibus quàm alios cibis excitabis. Hæc & igitur simulta quæ ipse facturus sis, uillicum seruare doceas, ut obsequentiores habeat operas. Tum uestes non æque omnibus distribuendæ. Non item calciamenta, sed alij alia pro meritis præbere. Magna Socrates imminet bonis desperatio, cum ab ignauis se præmijs discretos non adspiciūt, & qui se periculis atq; laboribus obijciunt, cum subterfugientibus pari ratione habere. Meum itaque uillicum eum huiusmodi bonos cæteris præponere uideo, magnopere collaudo: eundem obiurgo, si inani assentatione utendo, indignos illis promouere contendit, atque ostendo minime ad rem pertinere. S O. Vbi igitur & imperare & operas, ut monstrasti, obtemperantes habere didicerit, perfectum habebis, an aliud in eo præterea exoptes? I S. Maximum adhuc Socrates, ut rei herilis sit abstinens: si enim fructus interuerterit aut absconderit, quid eius referet in agricultura diligentia? S O. Tu quoque iustitiam eum seruare doces? I S. Nempe enim omnes in hac præceptione dicto audientes inuenio, ego tamen eos partim Draconis, partim Solonis legibus ad iustitiam reuoco. Hi sanè mihi uidentur tali formula iura conscripsisse, ut fures deprehensi uincirentur, grassatores uerò capite plecterentur. Ob hæc palam est eos tantum uoluisse improborum hominum turpe lucrum irritum facere. Ego uerò huiuscemodi tum regias leges usurpando conor ad officium seruos reducere. illæ namq; peccantibus pœnas infligunt: regiæ uerò leges etiam bonos munerare contendunt. Quo sanè exemplo pleriq; etsi lucri appetentes permoti, missa nocendi arte, bona uia ingrediuntur. Quos uerò uideam mea semel benignitate adfectos perperam agere, hos tanquam inutiles penitus abdico. Quos uerò quanquam probos, magnoq́; dignos, non tam studere auaritiæ, quàm gloriæ, à me tantum laudes expectare, his ego tanquam liberis utor, eos insuper diuitijs atq; honoribus cumulo. Et profecto mihi uidetur hoc cupidus honoris, auaro præstare, quòd laudis gratia labores ac pericula subit ubi oporteat, præterea à turpi quæstu procul habetur. S O. At ego satis uideor didicisse quemadmodum instruendus sit uillicus. Nam beneuolum in primis dixisti tibi esse oportere, deinde diligentem, postea imperio aptum, postremo iustum. Nunc quæso ne prætereas quid illud est quod ab initio cursim attigisti. I S. Quid nam? S O C R. Dixeras enim quòd horum maximum erat quemadmodum singula sint exercenda, ut ex his utilitas nobis aliqua proueniat, citra quam artem nec ulla ualeret diligētia. Nam cum recte curaris opus, esse agriculturam sciam; quando, aut quomodo seu qua ratione curari oporteat, haud satis scio, non aliter quàm si literas oportere discere tantum audiuissem, nihilo propterea magis literas scirem. Quod si non progrediar, ero comparandus oberranti medico ac ægrotos quæritanti, medicinæ alioquin ignaro. I S O C. Hic planè me uidacis, ut rei rusticæ paulatim explicem tibi rationem. Cuius periti diuites fiunt, ignari angustia sæpe uictus laborant. Huius tu artis humanitatem degustabis, quæ utilis prouentu, iucunda opere, & hominibus grata, tum quòd facilis cognitu, exercitio quoque generosa uideatur: quippe cum generosa uocemus animalia, quæ cum pulchra sint & utilia, tum & hominibus mansueta. Quin Socrates; non ut reliquæ scientiæ multum temporis in ea antequam ad usum necessaria parias, consumere oportebit. Sed eius erit facilitatis, ut eam exercens partim uidendo, partim audiendo statim ipse tantum ex ea percipias, ut & alios si uelis possis edocere. Enimuero cum cæterarum artium professores multa quæ ad eorum disciplinas occultiora pertineant, haud omnibus patefaciant: agricola bonus magnopere gaudet opus suum ab omnibus cerni, rogatusq́; quonammodo id egerit, libenter explicabit: adeo ingenuos hæc ars, adeoq́; liberales homines reddit. S O C R. Prooemium nempe optimum, ut difficile

Domini diligentia seruos bonos facit

Rei rusticæ laus et facilitas in addiscendo

difficile sit audientem non ulterius percontari. Igitur quando ais rem esse tam facilem, quæso edoce: Nā tibi turpe non fuerit facilia monstrare. Turpius mihi potius ea ignorare. Præsertim si inde nobis utilitas prouenit. I S. In primis eos qui tradunt illam cognitu laboriosam prorsus assentio, quippe qui rationibus tantum muniti uideantur, experientia uerò colendi minimum. Dicunt enim primum terræ ingenium indagare oportere. S O. Rectè hi quidem sentire uidentur, cum ignorantes quid quæq; ferat tellus, neq; serere, neq; colere scitè poterunt quicquam. I S. Igitur si hoc in aliena terra dignoscere cupis, hoc erit præceptum, ut fructus arboresq; illius adspicias: nec culturus quicquam contra illius contendas ingenium, nisi fortè spe decidere, aut cū dijs pugnare malis. Si uerò per domini negligentiam uim suam tellus non experitur: id sæpenumero non tam à uicino homine, quàm loco melius inuestigando deprehendes: qui quanquam neglectus, ac rudis ostendet aliqua ex parte potestatem eius. Si enim agrestis pulchre produxerit, multo fertilius mansuefactus uberes reddet. In summa facile uel cuiuis non magnopere perito terræ naturā hoc pacto deprehēdere licet. S O. Satis igitur in hac re rustica uideor cōfidere, ut ab ea minimè tanquā imperitus abstineā: Nam et quod ais uerum esse uel illud inter cætera persuadet, quod memini consuetudinis piscatorum, eorumq; qui in mari uersantur: cum ad littus applicant, neq; considerantes, neque tarde incedentes statim in agros exiliunt, eosq; ubi maximè fructus esse conspexerint, ex templo quæ nam sit bona tellus indicant, quæ mala, & hanc uituperant, illam uerò collaudant. Igitur nobis eodem modo de agricultura & tellure bona iudicandum. I S C H. Vnde uis tandem aliquid de ea narraturi exordiamur, ne quid scienti subijciam, nempe te uideo plurima in ea nosse. S O C. Primum quidem quod iucundum utileq; puto, & ad philosophiā huiusmodi maximè pertinere. Quid potissimū agam, ut plurimū hordei tum tritici metam? I S C. Nouale ante omnia sementibus præparandū. S O. Noui. I S C. Per brumam arare incipiemus? S O C. Minimè. Nam terra tunc limo obducta erit. I S C H. Per æstatem? S O C. Dura nimis, & aratro intractabilis. I S C. Vere quid? S O C. Aequius sanè. I S C. Herba tunc maximè uertitur, quæ & terram fimi loco lætificat, & ante exclusum semen euersa pullulare prohibetur. Quippe cum ante omnia mihi uideatur nouale materia purgatum, et solibus deinde coctum esse oportere. S O C. Hoc item mihi. I S. Hæc'ne duo putas æstate commodius fieri posse quum sæpenumero contingat arari? S O. Nihilo profectò magis isthæc uere existimauerim posse fieri, quam æstate media in meridie, si tellus aratro moueatur. I S C. Si autē rastro præparetur nouale, haud tutum quin iterare oporteat. S O. Et materiam uidelicet deijciendo, ut arescat: & terram uertendo, ut excoquatur. I S. De nouali igitur uides inter nos conuenire. S O. Mihi uidetur. I S C. De sementibus autem quid sentis, an idem quod omnes ferè sentiunt, tempore uidelicet autumni, cum omnes cœlum suspicientes à Deo maximè imbrem expectant? S O. Hoc profectò, ut ais, tēpore: quod siquis antequàm iubeat Deus, aggredietur, merito dānis plectitur. I S. Hoc ferè omnes adstipulantur. S O. Quæ nempe semel Deus constituit, rata sunt omnibus & obseruata: ueluti cunctis mortalibus per brumam satius esse uidetur pingues ferre uestes si possint, & focum accendere, si ligna suppeditant. I S C. De ipsis uerò sementibus multi quærunt, an præcoci, an medio an serotino sint tempore faciendæ. S O C. Neq; Deus una cœli temperie seu ordine semper agit annum. I S. Horum tamen quod elegeris tēpus, siue paruas, siue magnas feceris sementes, an à præcoci incipere, usq; ad serotinū durare? S O C. Mihi isthuc profectò uidetur, atq; optimum censeo, tutioremq; serendi modum, utrumq; tempus attingere, quod segetes iugiter mediocres colligas, quàm quandoque copiosas, quandoque

Quomodo bona terra dignoscitur.

Quando arandum

Sementes

Quando & quomodo seminandum

minimè suffectura. I S. Eiusdem ego quoq; sententiæ, præceptor sanè discipulo prius hoc indicanti adsentior. S O. Sed in semine iaciēdo uaria'ne arte uti putas oportet? I S. Omnino. Nam considerandum quod manu iacitur ut nosti. S O. Noui profectò. I S. Iacere quidam æqua manu possunt, nonnulli nequaquam. S O. Exercitatione & in hoc opus haud aliter quàm citharœdis, ut usum scientiæ manus suppeditet. I S. At terra quædam tenuis, quædam crassior. S O. Quid isthuc quæso? tenuiorem fortè uocas infirmiorem, crassam uerò robustiorem. I S. Isthuc prorsus. S O. Sed rogo putas utriq; par semen dandum, aut alteri magis? I S. Nam & ego censuerim sicut & uino uehementi plus aquæ, & homini robustiori plus oneris cum erit usus, addendum: & quidam infirmiore cibo aluntur, sic in hoc genere seruandum. S O. Putas'ne ueterina copiosiore segete oblata pinguescunt, ita & terra gracilis pinguior fiat? I S. Iocaris. Scito tamen ubi iacto semine herba rore cœlesti excitata exurgere cœpit, si eam ex parte aliqua euertas, haud aliter in triticū abierit, quàm si fimum addideris. Quod si totam segetem usq; ad maturitatem crescere sines, durum profectò fuerit gracili telluri multum seminis aut fructuum nutrire, non secus quam sui plures alere fœtus iam adultos. S O. Planè insinuas, ut debiliori solo minus dandum sit seminis. I S. Sanè. Nam & paulò antè tu idem fatebaris, cum putabas debiliori minus esse imponendum negotij. S O. Præterea sarculo'ne opus sementibus? I S. Nosti hyeme plures imbres? S O. Quid tum postea? I S. Tria ex his proueniunt incommoda: cum luto inducto gramen operitur: tum radices quædam ab inundatione temnantur: postremo sæpe tanta surgit materia aquis excitata, ut segetes opprimat. S O. Hæc omnia uerisimile euenire. I S. Igitur uidetur'ne tibi ullo remedio occurrendum? S O. Mihi quidem. I S. Quid in primis si luto obducitur? S O. Humo sementem leuabis. I S. Quid si radicibus temnatur? S O. Humum superaddes. I S. Quid demum si materia exurgens humorem frugibus auferat, quemadmodum fucus apibus cibum? S O. Extirpanda à satis, sicuti fucus ab aluearibus. I S. Igitur non ab re sarculis utemur. S O. Profectò, sed ualde rem ante oculos posuisti cum auenā fuco comparasti, magis quàm antea, cum eam sine comparatione memorauerat. Ex quo uidere licet quātum ualeat rectè similitudines introducere. Sed cum deinceps tēpus metendi sit, dic oro siquid & in hac parte monstrare habes? I S C. Puto te scire segetē incidere oportere. S O. Quid ni? I S. Incidis uento aduersus an auersus? S O. Ego uerò auersus, ac secundum uentum: durum mihi uidetur & oculis & manibus aduersas uento aristas metere. I S C H. Alte'ne, an ima tellure metis? S O C R A. Si calamus breuis fuerit, ima, ut aptiores sint manipuli. Si uerò oblongus, commodum puto medium incidere, ne terentibus in area excutiendo, neq; uentilantibus labor superuacuus addatur, & stipula remanēs combusta fimum additum magnificet, agrumq; lætificet. I S C H O. De metendi ergo modo nosti ea quæ egomet. S O C. Cupio uestigare an terere sciam. I S C H O. Nosti puto quòd messes à ueterinis terantur. S O C R. Veterina'ne boues, mulos, equos, & reliqua huius generis appellas? I S C. Hæc tantum puta huiuscemodi apta esse officio. S O C R A. Quid deinde? I S C H O. Terunt, manipuliq; complanantur. S O C R. Certò sic est. Noui à terentibus eos uerti, ac sub iumentorum pedibus inijci, ut non satis concussi melius excutiantur, citiusq; aream absoluant. I S C H O. Hæc igitur æque atq; egomet intelligis. S O C R A. Quid deinceps, uentilabimus? I S C H. Nosti, quòd si ex parte quæ uento est obuersa incipias uentilare, per totam areā palea diffunditur. S O C R. Necesse. I S C H. Tum etiam necesse, ut supra fruges cadant. S O C R. Nimis profectò fuerit, ut frugibus superferatur in loco areæ uacuo. I S C H O. Quid siquis uentilabit ex ea parte incipiens, quæ uento obuersa est? S O C. Manifestum quin

Quomodo metendum

Quomodo terendum

palea in loco statim suo, ubi aggeratur fuerit. IS C. Vbi fruges purgaueris usq; ad areæ medietatem, utrum statim sic effuso frumento uentilabis cæteras paleas? an cumulabis iam purgatum in medium ueluti locum angustum? SO C. Nempe cumulabo iam purgatum, ut superferatur palea in locum uacuum areæ, & non bis eandem paleam uentilare. IS CH. Tu uerò, ut mihi uideris, ita probe tenes quomodo sit uentilandũ, ut alios docere queas. SO CR. Hæc equidem oblitus eram me scire, ac dudum cogito, si hoc modo sciuerim, & item oblitus fuerim aurificinam, choraulicam, picturam, quanquam nullus monstrauerit, sicuti nec agriculturam. Video nempe, ut hanc sic & alias artes homines exercere. IS CH. Nequaquã. Nam dudum dixi, quòd agricultura ex eo generosa esset, quod maximè facilis cognitu. SO C. Sed age Ischomache res rustica

De arborũ sationibus

sationem continet arborum? IS. Profectò. SO. Cũ igitur multa circa sementes intelligam, in serẽdis arboribus ignoro. IS. Profecto ignoras. SO. Quippe qui nesciam in qua tellure sit serendum, quàm alte semen demittendum, quomodó'ue collocãdũ. IS C. Disce igitur quod ignoras, scrobes quales fodiunt puto sæpe uidisti. SO. Sæpe. IS C. Vidisti'ne altiorem tripedanea? SO. Quin & quadrupedaneam & semis. IS. Latiorem'ue tripedanea? SO. Per iouem bipedanea & semis non uidi latiorem. IS. An altitudine minorem bipedanea? SO C. Non equidem bipedanea & semipede minus altam. Nam facile plantaria euellantur, si adeo summa tellure fodiantur. IS. Igitur satis tibi patet, ut neq; altiorẽ quatuor pedibus & semipede neq; breuiorem duobus & semipede scrobes fodi oporteat. SO. Necessariũ isthuc in primis scire. IS. Nocis'ne aridam aut uliginosam terram? SO. Arida mihi quidem uidetur circa Lycabectum, & huic similis. Vliginosa circa phalericam paludem, et huic item similis. IS. Vtrum deinde in arida saturus, altius quàm in uliginosa effodies? SO C. Nempe in arida, quippe cum in uliginosa altius penetraueris aqua manabit, quæ serere prohibet. IS. Pulchrè mones, sed facta scrobe scis quo'nam modo planta sit locanda? SO. Maxime. IS. Tum si cupis cito coalescere in subactum, fodies solum an rude? SO. Manifestũ quòd in subacto ocyus prouenient. IS. Summouenda igitur terræ semini. SO. Quid ni? IS. An semen rectum locabis, seu iacẽtem ut gamma supinum? SO C. Sanè isto modo plures oculi ac radices in terræ uiscera penetrabunt, ex quo planta firmius radicabitur, et totidem germina suprà terrã pullulabunt. IS. Idem atq; ego sentis, sed oro leuiter tellurẽ super iniicis an calcatã? SO. Calcatã profectò, alioquin periculũ quin leuẽ aqua usq; ad imũ penetrãdo patefaciat: aut

De uitibus

sol per æstus exsiccando radices adurat. IS. De uitibus autem sentis mecum eadem his omnibus conuenire? SO. Profectò, & de ficu. IS. Tum ego putauerim & de cæteris arboribus fructiferis. Nam uitis cum in satione sit potissima, hac probata,

De olea

facile omnia eodem modo semina probantur. SO C. Oleam quomodo seris? IS C. Disce hoc à me præterea. Scrobes huic altior paulo ac iuxta uias fodietur. Trunci quoq; in hoc genere seruntur, quibus summum caput luto contegitur. SO CR. Noui. IS C. At puto hoc saltem ignoras, testã luto superimponendam. SO C. Nempe noui omnia. Sed rursus aliquid intelligo magis, quàm cum ab initio comprehensum interrogasti, an scirem serere: quippe cum interrogatio præceptio sit, olim iam disco, cum à me singula sciscitatus educens nãq; me per ea quæ his similia noui, ostendis planè quæ me non putabam scire. Edoctus iam hæc intelligere mihi persuadeo. IS C. Profectò sic res habet, ut si te interrogarem de argento, bonum ne esset an non, persuadere non possem, ut bonum ab adulterino facile dignosceres. De tibicinibus autem tibi persuadere non possem, quod inflare tibias scires, similiter de pictoribus ac alijs huiusmodi. SO. Fortasse quoniam colendi agrum me scientem esse persuasisti, quamuis mihi conscium quod nullus unquam monstrauerit hanc artem. IS C. Nõ hoc est, sed iamdudum tibi dixi, quòd agricultura ita humana, facilisq; ars est, ut eam audientes seu uidentes e uestigiò intelligant. Multa namq; alia nos edocet quomodo eis pulcherrime utamur. Vitem si prope sit arborem cõsuescere rectam consurgere, & luxuriantibus pampinis æstatis tempore umbram porrigere. Deinde ubi paulatim uua maturescit pãpinare, ut solibus excocta ocyus per autumnum uindemiam præbeat. In qua sæpenumero ob foetus abundantes, sicut in ficu: alios maturos, alios acerbos conspicimus racemos. SO C. His n[illegible]bis rogo Ischomache, cur est quod cum ars hæc sit facilis, omnesq; pariter nouerint quod circa eam faciundum, nõ omnes idem faciant: sed alij quidem in magna copia degunt, alijs uerò etiam necessarijs desunt, aut in ære potius sunt alieno? IS C. Dicam equidẽ. Neq; enim huius rei scientiæ uel ignorationi hoc dederis, ut aliqui in ea minimè proficiant, aliqui uerò abundent.

In effectis artibus difficilius facere quæ oportet, quàm scire

Non profectò audies domum decoxisse ob hanc causam seu famam, quod agricola ignorauerit æqua manu semen iacere, aut arbores serere, aut in loco sterili serere, seu fimum agro quàm maxime prodesse, uel nouale sementibus præparare. Non hoc inquam audies, sed potius audire licebit segetes non recepisse quod terram non arauerit, aut non stercorauerit: uindemias item non collegisse quod uites non seruerit, satasq; minime curauerit. Non oleum, non ficus, quod hæc & his similia nequaquam operam dederit uti consequeretur. Hæc demum causa est Socrates, quod maxima sit inter colonos differentia, magis quàm siquis egregium aliquid in colendo reperiret aut sentiret. Eadem & de belli ducibus ratio, cum rei militaris scientia sæpe minime causa sit, ut alijs alij præsint, cum in bello quid agendum sit quandoq; uel priuati sciant: sed nonnulli hoc exequuntur: quidam uerò negligunt: Quemadmodum præcipitur, per hosticam transiturum exercitum ordine incedere, ut siquid acciderit, ad pugnam sint paratiores: custodes quoq; interdiu, noctu uerò excubias pro castris ponere: aut si per loca iniqua iter faciendum, opportuniora semper occupare, cum omnes uideant esse necessarium, nõ omnes tamen efficiunt. Vt igitur ad agrum reuertamur, cum nullus ignoret stercorationem esse utilem, fimumq; cumulare aut magnificare, negligunt tamen quanquam cœlestibus aquis à Deo inuenitur, quæ in loca fluentes incurua limum Lecamini aptum efficiunt. Præterea materia omnis quæ cãpis seminandis aratro subuertitur, in aquas coniecta palustres tempore inueterata pro fimo utilis agro existat. Deinde qua cura tellus egeat. Quod uliginosior frugibus, sterilior arboribus aptior, quẽadmodũ aqua fossis educitur, ac sterilia tum arentia uliginosis admixta castigantur, omnes ferè sciunt, sed quidam curant, alij nequaquam. Siquis autem quid quisq; ferat locus penitus nescire se dicat, neque uidendi ex eo fructum aliquem facultatem habuerit, neu uerum quicquã de eo percontando acceperit, non'ne facilius multo terræ ingenium, quàm hominis aut equi experiuntur? Quæ sanè culta non mentitur. Enimuero mihi uidetur illa in promptu esse, facilemq; se ad agnoscendum omnibus præbere. Neq; ut in cæteris artibus, à quibus exercẽdis sese ignarus excusat, ita & in hac euenit, cũ omnes fermè intelligant quòd bene culta bene respondeat. Est illa præterea indagatrix, & quasi accusatrix hominum uitæ: quippe cum nullus ignoret citra uictus necessaria neminem posse degere, quæ maxime ex re rustica proueniũt: hac neglecta, nisi quis fortè ex alia uiuat arte, necesse ut in furandi aut rapiendi suspicionem ueniat, aut certe procul a ratione habeatur.

Diligentia in re rustica cæterisque rebus quantũ possit

Contingit etiam sæpe, ut alijs alios ea reddat utilitate potiores, quoties non tam non curatur, quã lente curatur. Vt si alter tẽpore adhibeat operas atq; urgeat, alter hoc studium negligat: nam opera unà inter decem pollet, quæ sit sollicitior: altera uerò ignauior, quæ abeat ante tẽpus. Sinere

autem

autem totum diem segniter agere, totius operis dimidium refert, haud aliter quam in itinere ducentorum stadiorum, si ex duobus iuuenibus ætate roboreq; paribus, alter centum stadijs diligētia fretus præcesserit, alter spirātes auras captando, ac fontibus umbrisq; cōmorādo lōge relinquatur. Sic et operis in agro contingit, si studiū remittunt, si oscitātur, si sæpe cessantur, si herus non instet longe posthabentur his, qui seduli cernuntur. Bene autē aut male opus facere id referet, ut rectè facere, aut omnino non facere æquè cēseatur. Licet enim fossores adspicere, qui plus in uineis materiæ reliquerint, quàm rastro abstulerint: quomodo otiosum ac superuacuum opus huiusmodi non putabis? Hoc igitur pacto ocyus absumetur domus, cum iugis impensa suprà operis fuerit utilitatem. Nec profectò mirum, si pro diuitijs egestas postea subrepat. Sed præceptum ante omnia pulcherrimum, uolentibus rem rusticam sequi, unde ocyus res auctior proueniat, pater meus olim monstrauit, me quoq; edocuit, nunquam agrum cultū, sed eum qui ob domini sui negligentiam siue tenuitatem incultus uidetur, iussit emi. Quòd bene cultus ager magno ueniret, ac minimi esset redditus. Qui uerò prouentus non haberet, nullo modo similem preberet uoluptatem, atq; ille in quo spes sit, ut cultus melior effici possit. Nihil enim plus utilitatis, quàm locus ex inculto bene cultus tribuit. Sic igitur plures fundos plurima ferētes, ac antiqua dignos ueneratione, ipse meus pater parauit, hac tantum commētatione, quam nec ipse didicit, aut alia cogitatione adsecutus est, quàm erga rem rusticam amore pariter & labore, ut haberet quod ageret, et unà cum uoluptate caperet utilitatem. Erat enim præter omnis Athenienses agri studiosissimus. SO. Dic præterea, istos agros quos tantopere diligebat pater tuus, uēdidisset ne si magno potuisset? IS. Sanè. Sed alium e uestigiò incultum emisset, ob colendi item uoluptatem. SO. Mirū prædicas eius agriculturæ amorem, haud secus quàm mercatorum frumenti: cuius gratia nauigant quocunq; ubi audierint esse plurimum, Aegæum, Euxinum, simul transfretantes pelagus, inde exportantes naui qua ipsi aduehuntur, imponunt. Deinde cum egent pecunia, uendunt ubi puauerint maximo uenire. IS. Iocaris. Ego autem existimo domus amantem non minus censeri qui domum ædificat, deinde uēdit, ac rursus alias exædificat. SO. In istam etiam sententiam Ischomache penitus adducor, ut arbitrer natura quemq; id potissimum diligere, unde utilitatem speret. Deniq; considero quantum ueritatis ex argumento tuo professor præstitisti. Proposueras enim rei rusticæ artem facile

Nō esse emendum agrū bene cultum

omnibus patere, quod ego à te nunc persuasus atq; edoctus planè animaduerti. IS. Est adhuc aliud Socrates difficilius, quod sanè commune uidetur cunctis mortalium actionibus et agriculturæ & politicæ & œconomicæ, scire uidelicet hominibus imperare. In huius artis cognitione maxime dixerim homines inter se differre ac alteri alterum præstare. Quemadmodum uidemus in triremi, cuius regimen gubernator ita uerbis animabit, ut alacres ac ludibundi quocunq; ille iusserit celeriter perueniant. Alij uerò ignauum nacti magistrum altero tanto uix temporis spatio segniter ac summo eius odio eundem cursum absoluerint. Similis item est belli ducibus ratio. Nam ut priuatum cuiq; innatus quidam agendi amor, ita & toti exercitui sub strenuo imperatore alacritas quædā ad eas res nauandas, quæ ab ipso spectante probari ac laudē referre possint, erga quem ipsi afficiuntur. Sic igitur fortem, sic magnanimum appellamus ducē, etiam si corporis uiribus deficiat, aut arcum tendere uel hastam intorquere ignorauerit, seu etiam equo insidens bellatore, aut peltatus sese periculis obijcere supersederit: si tantum præsenti animo ac eloquētiæ uiribus utatur ad excitandam militum audaciam, ut obtemperare ac se per medios hostium ignes offerre uelint: hoc pacto magna militum manus esse sub eodem dicitur, nō tam numero quàm animo præsenti. Eodem fermè modo & in priuatis negotijs, siue curator, siue præfectus, seu uillicus, qui ad opus queat promptos ac animo destinato deducere homines, is maxime mihi uidetur rem præclaram præstare, tum facultates dominis augere, præsertim si ex operarijs quemq; ignauum plectat, impigrum uerò extollat. Ego uerò illum cuius præsentiam subditi non uerentur, nunquam admirabor: sed quo uiso moueantur, terreantur, ad laudem se inuicem exhortentur, hunc regiæ indolis aliquid habere putauerim. Est igitur hoc opus, ut suprà diximus, in primis magnum atq; arduum, cum in cunctis rebus quas homines acturi sunt, tū in ipsa agricultura: neq; ad consequendum semel uidisse, neq; audiuisse sat fuerit, sed disciplina opus erit et perfecta natura: quippe cum diuinum potius quàm humanum esse sit putandum uoluntarijs imperare. Nam ijs omnes manifestò parent, qui uera atq; perfecta sint præditi modestia: apud inuitos uero tyrānidem exercere his tantum tribuunt, ut mihi uidetur, qui Tantali uitam uiuere sunt digni apud inferos, in lucem ne iterum moriatur redire formidantes.

Scire imperare quàm difficile, & præclarum

FINIS.

SEBASTIANVS

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

GRYPHIVS
EXCVDEBAT
LVGDVNI,
ANNO

M. D. LII.